UNIVERSAL
LIBRARY
OU_232045
UNIVERSAL
LIBRARY

الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون

نام تاریخی این مجموعه کتاب

وه چیز بیاست روضه اقطاب

روضه اقطاب

مصنفه صاحبزاده محمد بلاق صاحب یکی از همشیره

زادگان حضرت سلطان نظام الدین اولیا قدس سره

در مطبع نجیب هند دهلی واقع بازار مطبع شد

بار دوم من اهتمام خاکسار بنده جگناته ترمبک [illegible] طبع شد

دیباچہ

بعد از الفراغ از طبع کردن و شایع نمودن کتاب مستطاب حضرت سید الاولیا فارسی شوق
انطباع سوانح عمری حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی چشتی رحمۃ اللہ علیہ از مدتے
دامنگیر این عاصی پُر معاصی بود۔ الحمد للہ کہ در ینولا این آرزو یم روبراہ آوردہ۔ یعنی
این نسخہ کریمہ روضۃ الاقطاب مع نامۂ والا حضرت رسول مقبول محمد صلی اللہ
علیہ وسلم کہ از احضرت خواجہ معین الدین حسن سنجری چشتی قدس سرہ نزد حضرت
خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی رح برائے تلقینش فرستادہ بود بصحت تمام و
انتظام مالا کلام حلیۂ انطباع پوشید و این نامہ کہ در اصل روضۃ الاقطاب قلمی منثور
بود از جائے دیگر بہم رسانیدہ برائے رہنمونی طالبان حق درین کتاب ایزاد کردہ شد
امید کہ اگر جائے سہوے یا خطائے رفتہ باشد بنظر عطا مطلع فرمایند تا آن غلطی در
طبع ثانی درست کردہ آید۔

بندۂ ذا الجلال چرنجی لال غیاث پوری دہلوی۔ ۲۵۔ جنوری ۱۸۸۵ع

بعدہٗ بار دوم بندہ عاصی خاکسار جگناتھ تربیت یافتہ جناب منشی چرنجی لال
صاحب مرحوم باہتمام وسعی مالا کلام خود زیور طبع پوشانیدہ۔ ۱۶۔ اگست ۱۸۹۰ع

هوالغالب

کتابی ۱۱ حلدر

حلال طی حلقات

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد بے اہمال و شکر علی الاتصال ازان قادر ذو الجلال و بر آن و ہر زمان بر حضرت انسان واجب ہست کہ آن سبحانہ بشرف خلافت خود رسانیدہ زمام انتظام کونین بدست او داد و بعزت نیابت خویش معزز گردانید مہار اختیار ثقلین بچنگ او بید رنگ نہاد تا جہان و جہانیان را از ظلمات کفر و شرک برآرد و عالم و عالمیان را در محافظت و محارست خود تا قیام قیامت نگہدارد زہی انسان کہ رای وی برادر نگ خود نگ نبوت نگیرد یرا جاندار ندر باعی وہ چہ ذات شریف انسانست ٭ غیر او نیست ہر چہ ہست آنست مشت خاکست آدمی لیکن ٭ زیر این خاک گنج پنہانست ٭ پیدا ست کہ ذات شریف انسان مرات خدا نماست و این رمز پنہانی کہ در معانی معرف نفسہ فقد عرف ربہ آیت متضمن ہست در حق او اگر تمام مولف گوید بیت چون وجود بشر گرفت نمود ٭ شد ہویدا ہر انچہ پنہان بود ٭ ہر جا کہ کس ہست حرفی بس ہست بعد ہذا بمطلب میگراید و گذارش مینماید راقم اوراق فقیر کثیر تقصیر محمد بولاق کہ این رسالہ مختصر کہ مشتمل ہست بر بیان احوال ہمہ مثال الکمل الانسان حق پرست خدا دان راہ نمائی وادی طریقت بہ بیباکی باز آرائی آبادی حقیقت بجلالی قطب الاولیا قطاب حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی و بعضی بزرگان دیگر کہ مرد یار و جوار روضہ ایشان بودہ و ہم آسودہ اند رحمہم اللہ تعالی و بحب الطلب خاص حالن رفیع الشان منبع الجود و الاحسان معارف نشان حقایق عنوان جمال الحق و الدین حافظ خدمت گار جان جمعہ اللہ تعالی عن مکروہات الزمان کہ یکے از مقبولان درگاہ الہ و منظوران بارگاہ شہنشاہی خلیفۃ اللہ تاج مناہج شریعت سالک مسالک طریقت کرامت بیان خلد مکان حضرت محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بہادر پادشاہ غازی مالک ممالک ہندوستان طیب اللہ مرقدہ من تاج الجنان بود

وہم تا عہد دولت سلطنت خدیو اعدا شکن خداوند معاند افگن مخلص نواز مخالف گداز شجاعت پیشہ سخاوت
اندیشہ شریعت پناہ عدالت دستگاہ ظل اللہ حضرت **ناصر الدین محمد شاہ** خلد اللہ ملکہ و طال عمرہ و زاد اللہ
بعنایت شاہنشاہی تفضلات نامتناہی افتخار و امتیازی دارد ایما نصیب باد بعبارت شائستہ مضمون بایست
باتمام رسید و باختتام انجامید و نام این کتاب کہ مدلل بر تاریخ تالیف ست از روی حساب یعنی **روضۂ**
اقطاب مقرر و معین گردید چنانچہ مصنف گوید **بیت** نام و تاریخ این جریدہ کتاب ۱۲۹۰ چہ
زیباست روضۂ اقطاب ۱۲۹۰ اما این کتاب منقسم ست بر ہفت ابواب باب **اول** در بیان حسب
و نسب و مولد و مکتب و بیعت و ارادت حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی و تشریف آوردن وی بملک ہند
از ولایت اوش و سکونت ورزیدن در شہر دہلی و تشریحیہ مقدمہ اتہام کہ فی مابین شیخ جلال الدین تبریزی و
شیخ نجم الدین صغری گذشتہ رحمہم اللہ تعالی باب **دوم** در بیان تصرفات و کشف و کرامات حضرت
خواجہ قطب الدین بختیار کاکی و توضیح توجہات خطاب کاکی تصریح و وجہ تسمیہ بختیار رحمۃ اللہ علیہ باب **سوم**
در بیان ریاضات و عبادات و مجاہدہ و فقر و قناعت و توکل و طاعت حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی
رحمۃ اللہ علیہ باب **چہارم** در بیان توصیف و تعریف حوض سلطان شمس الدین التمش کہ در جوار روضۂ
متبرکہ حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی واقع ست و سیر نمودن مشغول بودن خواجہ بر لب آب حوض و اوصاف
مسجد صفای حضرت خواجہ **معین الدین** چشتی و فیوضات و برکات آن باب **پنجم** در بیان اجمال
احوال ہر کدام از پیران شجرہ عالیہ چشتیہ و تعیین موطن و محل دفن و حیات و تاریخ وفات ہر کدام آن اہل تجارت و
تقریب شجرہ راقم اوراق **محمد بولاق** ۔ باب **ششم** در بیان ذوق و شوق و تصدیق
و شنیدن سماع حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی و بیاد دوست جان باختن و فدا ساختن خود و
کماہی و سماع بگفتن و تجہیز مے رحمۃ اللہ علیہ باب **ہفتم** در بیان اجمال احوال ہر کدام از بزرگان آسودگان
دیار و جوار حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی و تفتیش و تحقیق مکان و نشان خواجگان ہر کدام از ایشان
رحمہم اللہ تعالی باب **اول** در بیان حسب و نسب و مولد و مکتب و بیعت و ارادت خواجہ قطب الدین
بختیار کاکی و تشریف آوردن مے بملک ہندوستان از ولایت اوش و سکونت ورزیدن در شہر دہلی
و تشریح مقدمہ اتہام کہ فیما بین شیخ جلال الدین تبریزی و شیخ نجم الدین صغری گذشتہ رحمہما اللہ تعالی **نقل** ست
از کتاب فرد و قصیدہ سیہ و جواہر فریدی و غیرہ کتب تواریخ کہ ہر یک درین مختصر گنجایش ندارد کہ حضرت خواجہ قطب الدین

سید حسینی ہست و سلسلہ نسب او میرسد با امیر المومنین امام حسین بن علی رضی اللہ عنہما چنانچہ سلسلہ نسب او نوشتہ آید حضرت
خواجہ قطب الدین بن خواجہ کمال الدین احمد و خطاب خواجگی بدین ہر دو اسم برائے تعظیم واقع ہست بن سید محمد بن سید
اسحٰق بن سید معروف بن سید احمد بن سید رضی الدین بن سید صلاح الدین بن سید شہید الدین بن امام محمد جواد بن
امام علی موسیٰ رضی بن امام موسیٰ کاظم بن امام محمد جعفر صادق بن امام محمد باقر بن امام زین العابدین بن امام
حسین بن حضرت امیر المومنین علی سلام اللہ علیہم اجمعین و خواجہ قطب الدین ولی مادرزاد بود تصرفی کہ در خردگی
مر او را دست داده ہیچ یکے را ازین طائفہ در بزرگی میسر نیامده چنانچہ تاج الدین منور او شی مرید ایشان
تحقیق برده در رسالہ خود آورده کہ مادر خواجہ را نصف از اول قرآن یاد بود و خواجہ بسبب کثرت تلاوت
مادر تصرف ولایت خود آنہمہ قرآن را در بطن مادر یاد مینمود و با آواز بلند تلاوت میفرمود و ہر شب شکم مادر
میخسپید و بصوت دلپسند ذاکر باسم ذات میگردید چنانچہ ہر یک از ہمسایہ خانہ میدیدند و می شنیدند و چون وقت
تولد خواجہ نزدیک رسید شبے دید کہ مادر خواجہ بیدار گشتہ و یدکہ تمام خانہ را نور در گرفتہ ہست و از فرش زمین تا
سقف آسمان روشنی بر فرق پسر خاست ہر دو دست بمناجات برداشت و گفت الٰہی آنچہ تو راست بر من ہویدا
گردان از غیب مدد داد و مدد را از پنہان بر ابران معصومہ بکشادند کہ درین ساعت سعید تولید فرزند دلبند ست
کہ خانہ را از نور دل او منور کرده اند در ہمیان آن معصومہ را در آب سبتن بہمرسید و بے آرام گردید چون خواجہ از
بطن مادر بیرون آمد سر بسجدہ نہاد و ذکر اسم ذات بخود ون گرفت چنانچہ ہمہ اہل محلہ بشنیدند و متعجب و متحیر گردیدند
چون صبح دمید آن نور بتدریج گردید و ہم تاج الدین منور در رسالہ خود می آرد و می نگارد کہ خواجہ را در طفولیت
خرق عادت آن بود ہر چہ کہ از زبان این بود او برامدی ہمان شدے و از ہر چہ کہ خبر دادی ہمان بود
باید دانست کہ خواجہ در اوش کہ توابع فرغانہ ہست متولد گشت و چون دو نیم سالہ شد پدرش خواجہ کمال الدین
احمد او شی از سر درگذشت و متصدی تربیت پرورش او مادر مہربان گردید و بپرورخت حال او بجان کوشید و
خواجہ از عمر ہجدہ سالگی بوساطت حضرت خضر علیہ السلام در خدمت مولانای **اباحفص** کہ قطب وقت و
عالم متبحر بود برائے تحصیل علوم در پیوست و در خیر المجالس می آرد کہ از صحبت مولانای اباحفص قطب الاسلام بسے
تہذیب اخلاق ظاہری و باطنی پیدا آمد و آراستگی روے داده **نقل** ہست از کتاب جوامع الکلم کہ چون دو عمر
حضرت قطب الاسلام چہار ماہ و چہار سال فرزود و مادر او رسوم شادی مکتب ساختن نمود او دعوت عام
فرمود چون از کار دعوت پرداخت اتابکے و کنیزکے ہمراہ کرده با قدری شیرینی و سیم بر معلم محلت فرستاد

تا او را تعلیم کند چون خواجه آن شنید در اثنای راه مردی در رسید تا کبک را بپرسید که این سعید ازلی را کجا میبرید و کدام کس برای تعلیم میبرید گفت بر معلم این محلت گفت این خورد ک را بر معلم محله چه می کنی که مولانای اباحفص نام دارد و عارف کامل است باید برد که فضیلت او موقوف بر آنست الغرض آن مرد بعد از گفت و شنود بسیار خواجه بر مولانا و اباحفص آورد و پیش تمام بجای تربیت مرا و را بسپرد و فرمود که ای مولانا مرا باین کودک کار است نیکو تربیت کنی بجای قبول کرد چون آن مرد باز گشت اباحفص اکبک را بپرسید این مرد از کی شنا گفتند نمی گفت این مرد خضر علیه السلام است **نقل است** نقلست از کتاب منایل که چون ایام مکتب خواجه قطب الدین نزد یک رسید خواجه معین الدین سیر کنان راه بر سر خواجه در صحبت اوّل مرید گردید و در کتاب سیر الاولیاء مذکور است که قطب الاسلام بماه رجب سنه اثنی و ثمانین و خمسمائة یعنی در سال یانصد و دو بجوار امام ابو اللیث سمرقندی در شهر بغداد بحضور شیخ **شهاب الدین عمر** سهروردی و شیخ اوحد الدین کرمانی و شیخ برهان الدین چشتی و شیخ محمود اصفهانی بشرف ارادت و بیعت خواجه بزرگ معین الدین چشتی فائض و بتبریج بخلافت پیران چشت رسید و هم مدتی با خواجه بزرگ در بغداد در ریاضات شاقه کشید و خلق الله را بهدایت رسانید و چون خواجه بزرگ از بغداد بر خاست و باجمیر آمد و مسکن خود را بآنجا قرار داد قطب الاسلام را بمعنی را نشیدند پس برای خدمت و ملازمت خواجه بزرگ از شهر بغداد متوجه بهندوستان گردید چون در ملتان تشریف آورد شیخ بهاؤ الدین و شیخ بدر الدین سکر یا شیخ جلال الدین تبریزی را در خدمت و اتحادی پیدا آمد و چند روزه مهمان شدند و خدمتها کردند و چون از ملتان بدهلی رسید عریضه متضمن حقایق رسید بدهلی و اشتیاق قدمبوس بخدمت خواجه بزرگ چون آن عریضه داشت بمطالعه نمود جواب آن بدین مضمون فرمود که قرب جانی را بعد مکانی هرگز مانع و مزاحم نیست و نخواهد بود فرمود با باختیار را در دهلی باید بود دهم و را آنجا باید آمد و بس قطب الاسلام باشاره آن حضرت در دهلی قرار گرفت تا دو سه کرت برای دیدن خواجه در اجمیر رفت و آمد چنانچه در کتاب دلیل العارفین مذکور است صاحب سیر العارفین مینویسد که چون قطب الاسلام از بغداد بدهلی رسید سلطان شمس الدین مقدم ایشان را بس غنیمت دانسته شکر الهی بجا آورد و استقبال نمود و خواست که در شهر بود و متوطن بسازد ایشان ابا نمودند و بسبب استمال آب چون در موضع کیلوکهری بر لب آب منزل فرمودند و چندی در انجا بودند و در آن ایام شیخ الاسلام دهلی مولانا جمال الدین محمد بسطامی که توصیف بزرگی او جا بجا در ملفوظات پیران چشت مذکور است بود چون او بدیدن

خواجہ آمد چہ دید کہ معتقد گردید و اخلاص فراوان جانبین فزاید و اتحاد بے پایان فیمابین پیدا آمد و سلطان در ہر ہفتہ
دو مرتبہ از شہر کہ مسافت پنجکروہ از موضع مذکور بود در خدمت خواجہ رسیدی و سعادت قدمبوس حاصل
گردانیدی آخر سلطان بریں رسیدن اکتفا نکرد خواجہ را بمنزل خود در شہر آورد و نزدیک مسجد عزالدین کہ جاے
پر فیض بس مصفا بود و بکسان خواجہ حوالہ نمود خواجہ دران جا میبود و خلق خدائے را بہدایت و ارشاد میفرمود پس
یکبارگی از اکابر و اشراف شہر در خدمت خواجہ پیوستند و عقد موافقت بربستند و عاشق و فریفتہ براہ و روش
خواجہ گشتند و ہم دران ایام مولانا بدرالدین غزنوی کہ اجمال احوال او بجاے خود نوشتہ خواہد شد در خدمت
خواجہ بمحبت و ارادت مرید گردید و از انجا کہ با خلاص تمام بود بخلافت خواجہ رسید انواع برکتہا حاصل گردانید و ہم
صاحب سیر العارفین مینویسد کہ خواجہ قطب الدین را چندی در شہر دہلی برآمدہ بود کہ مولانا جمال الدین بسطامی
ازین دار فانی بسوئی روضۂ جاودانی رحلت فرمود سلطان شمس الدین خبر است کہ شیخ الاسلامی دہلی بہ بندگان
خواجہ تفویض نماید شاید از بیمعنی جمعیتی حاصل آید خواجہ را ازانجا کہ ازین چیزہا میل نبود ابا نمود و ہرگز قبول نفرمود
تا وی ناچار آنخدمت را بالشیخ نجم الدین صغرا کہ عزا راوی در جوار برہان بلخی واقعست عطا کرد وی بہزار منت و آرزو این
خدمت بگرفت اما از راہ ورویش کہ نیکو دریشت بگشت و پنداری و غروری بہم رسانید و ہم از خواجہ آزردگی بہم چنانکہ
آورد و گفت پیش عزت و حرمت شما مرا کسی بجوی نمی ارزد و حسد را بجائے رسانید کہ در عالم مشہور بجاسد گردید نقل است
سیر الاولیا کہ فرزندان خواجہ بزرگ معین الدین چشتی قدس سرہ در حدود اجمیر دیہی بود اجبا و مقطع آن بجہت معیشت و
مزاحمت میمنود و فرزندان خواجہ حضرت خواجہ را بران آوردند کہ بدہلی برود و تقرر داشت از بادشاہ بیارد بالفعل
خواجہ از اجمیر بدہلی آمد و بخانہ خواجہ قطب الدین نزول فرمود خواجہ قطب الدین مقدم الیشان را سعادت دانست و
عرض داشت نمود کہ شما را حاجت نیست کہ بدربار بادشاہ بروید بندہ نمیتواند کہ از بادشاہ مقرر داشت بیارد الغرض
خواجہ قطب الدین بہ سلطان شمس الدین رفت و از انجا کہ سلطان را آرزوی ملاقات خواجہ بود ہرگز بار نمییافت تعجیبی در پیش
آمد بنا شت نمود و ہم در حال مقرر داشت طیار کنانید باصرہ ہائی تنکہائے زر پیش آورد و ہم دران مجلس بر کتابین
حلوائی حاکم خطہ اودھ و رسید بالا دست خواجہ جلاس رسید سلطان از بیمعنی متغیر گشت بر طبع او پسند نیفتاد خواجہ
بموجب بالا بین یافت فرمود کہ ہرگاہ کہ کاک و حلوا موجود میشود حلوا را بر کاک میگذارند پس اگر حلوائی بالای کاکی بنشیند چہ
غلط کردہ باشد از حضرت سلطان المشایخ منقولست و را نوقت خواجہ معین الدین در شہر دہلی رسید شیخ نجم الدین صغرا
شیخ الاسلام دہلی بود و میان شیخ نجم الدین و حضرت خواجہ را دوستی قدیم در ملک خراسان بود خواجہ بتواضعی کہ

داشت برای ملاقات بخانه شیخ نجم الدین رفت وے در انوقت در صحن خانه چبوترہ عمارت میکنانید چون
بسوی حضرت خواجه متوجه نگردید بعمارت مشغول ماند چون خواجه نزدیک وی رسید سلام رسانید گفت شاید شیخ الاسلام
دهلی دماغ ترا برهم ساخته است که با دوستان قدیم ملازمت نمی نمائی واز دوستی با دوستان دریغ می آئی وے اهتمام نمود
که من بنده معتقد و مخلصم اما شما درین شهر مرید پیر اگذاشته اید که شیخ الاسلامی مرا کسی نجوی نمی خرد خواجه تبسم نمود
و فرمود که تو خاطر جمعدار من با با قطب الدین را همراه خود با جمیر میبرم الغرض چون در خانه رسید قطب الاسلام را
بحضور طلبید و فرمود که با با بختیار یکبار گی چنان شهر مشهور شدے که خلق از دست تو شکایت میکنند برخیز و همراه
من در اجمیر بیا و مسند شیوخت در انجا بنشین که من پیش تو بایستم و خدمت بکنم قطب الاسلام گفت مرا چه یارا
که بحضور خواجه بایستم چه جائے آنکه بنشینم چون در امر تربیه خواجه متوجه اجمیر گشت قطب الاسلام را همراه گرفت
از انجمعنی در تمام شهر دهلی شور افتاد و روز سیاه در پیش آمد سلطان شمس الدین و تمام خلایق دهلی همراه شده بقصد
وے روان گشت و خاک اقدام بر دشتن مزار زار گریستن و فریاد کردن گرفت چون حضرت آنچنین حال عائله نمود
فرمود که با با بختیار برو در دهلی باش که خلق از بر آمدن تو خراب و در اضطراب و زار و نزار است و مرا نباید که چندین دلها
را کباب و خراب کنم برو و ترا بخدا سپردم و این شهر را در پناه تو گذاشتم پس سلطان شمس الدین و عزیزه مردم شهر
مقدم قطب الاسلام را سعادت دانسته همراه وے شادی کنان از شهر آمدند و خواجه معین الدین بسوی اجمیر متوجه
گشت رحمة الله علیه و چون شیخ نجم الدین صغری با خواجه بزرگ تواضع بجا نیاورد خواجه بکدر گشت و گفت ترا
آنجا رسوائے پیش خواهد آمد آخر وے از شیخ الاسلامی بسبب شیخ جلال الدین تبریزی که خلیفه حضرت شیخ شهاب الدین
سهروردی و هم خرقه شیخ بهاؤ الدین زکریا است سوا گشت و آن چنین است که چون شیخ شهاب الدین شیخ
بهاؤ الدین زکریا ملتانی را بالغت و کرامات از بغداد بجانب هندوستان خصت کرد شیخ جلال الدین را با وے محبت
بسیار بود همراه وے از شیخ شهاب الدین رخصت گرفته متوجه گشت بهندوستان چون هرد و بزرگوار در
هندوستان رسیدند شیخ بهاؤ الدین در ملتان قرار گرفت شیخ جلال الدین بطریق سیر جانب دهلی روان شد
چون نزدیک دهلی رسید سلطان شمس الدین التمش بسبب کمالات وی که پیش بسیار شنیده بود استقبال کرده چون بمقابله رسید
از اسپ فرود آمد و خدمت شیخ جلال الدین تبریزی را دریافت و با هم متوجه شهر گشتند شیخ نجم الدین صغری را
که شیخ الاسلام شهر بود این مقدمه خوش نیامد و رگ حسد را در جنبش آورد چون سلطان از وی بپرسید که حضرت
شیخ را کجا منزل باید داد و گفت در بیت الحجن و آن خانه بود نزدیک قصر شاه که آنجا جن مستولی شده بودند

و بجلیس در آنخانه نمی توانست ماند شیخ جلال الدین کشف باطنی دریافته گفت که کلید آن خانه نیارند که پیشتر خادمی را بفرستیم تا صفا دهد کلید آورد و ترا بنام خادمی راشیخ فرمود که دران خانه برود و بآواز بلند بگوید که ای جنان جلال الدین تبریزی میرسد زود درین خانه بدر آیند چون خادم این پیغام رسانید جنان همه متفرق گشتند شیخ آنجا فرود آمد و روز دیگر برای دیدن خواجه قطب الدین بختیار اوشی متوجه شد خواجه از صفائی باطن دریافته استقبال کرد و برا در منزل خود برد اما در آن روز در خانه خواجه مجلس سماع بود و درویشان همه حاضر بودند مجلس خیلی گرم و محرمانه واقع شد وجد و حال درویشان را برین بیت بود بیت در میکده وحشت هشیار نگنجد ٭ در عالم تنگی حزبا نگنجد ٭ و آن روز جمعه بود تا نماز جمعه بردو بزرگ با هم صحبت گرم داشتند بعد ازان رخصت یکدیگر را نموده بمنزل گاه خود تشریف فرمودند و هم درانجا مینوشید که شیخ جلال الدین تبریزی مردے باک و پرهیزگار بود و نماز فجر را بوضوی عشا گاه ادا میفرمود بعد ازان تا نماز چاشت بر چهار پائی تکیه میکرد و می غنود و همدران ایام غلامی ترکی صاحب جمال را بقیمت یکهزار و پانصد دینار خرید نمود و در خدمت خود داشته بود و آن غلام در حسن زیبائی نظیر نداشت و نے در غایت خوبی میرخت و شیخ قدس سره و برابسیار دوست داشتی و شیخ از شبها در هوائے بهار بر روش معهود خود نماز فجر را نگاه ترگذارده در صحن خانه بر چهار پائی تکیه کرده بود و آن غلام پائے مبارک شیخ میمالید اتفاقا شیخ نجم الدین برائے امامت نماز فجر پیش سلطان بود از روزن بام خانه بسلطان نمود و گفت که شما باین قسم مردم منقاد و معتقد میشوید که هنوز نماز فجر نگزارده باین صاحب جمال خلوت دارد شیخ از کشف باطن خود انیمقدمه را دریافته روانه رے مبارک خود گشت و باواز بلند گفت ای نجم الدین اگر پیشتر میدیدے این پسر را در کنار من نیافتے سلطان بسیار شرمنده شد و بر شیخ نجم الدین اعتراض نمود آن بدبخت اندوه درگاه الهی بسیار حسد کار آمد و خواست که چنان تهمتی بر شیخ بنهاند وضع نماید که شیخ را شرمنده سازد اتفاقا در شهر دهلی زن مطربه بود در غایت حسن و نهایت نغمه و ی گاه گاه زحمت شیخ جلال الدین میرفت و پیش شیخ نجم الدین هم می آمد و آن زن مطربه را بالصد دینار دادن قبول کرد که بر شیخ جلال الدین تهمت زنا کند از انجمله نصف نقد داد و نصف حواله بقال کرد که بروقت این تهمت بثبوت رساند همه را بوی داد خود درین باب محضر بر داخت اکثر از اولیا و علما و مشایخ وقت را جمع ساخت چنانچه شیخ بهاؤ الدین ملتانی از ملتان و شیخ حمید الدین سوالی را از ناگور طلبید گویند دولبست ولی دران محضر حاضر بودند و علماء بغداد ان بودند که در شمار آیند روز جمعه بعد از نماز آدینه جمیع مشایخ و اکابر را پیش سلطان شمس الدین حاضر ساختند و شیخ جلال الدین تبریزی و آن مطربه را نیز حاضر آوردند شیخ بهاؤ الدین مطربه را پیش

خود طلبیده گفت که از دوستان خدا هیچ مخفی نماند که راست بگوئی والا سبزائی کرده خود خواهی دید مطیع به
مذکور با واز بلند گفت که حقتعالی حاضر و ناظر است که امعنی مخفی دروغ و افتراست و شیخ جلال الدین تبریزی
از آب زلال پاک صاف تر است شیخ نجم الدین صغری مرا بالقصد دینار بجهنود فلان بقال داده بر ین سخن دلالت
کرده بود آن بقال را حاضر آورده نجم الدین صغری راست عالم ساختند و سلطان شمس الدین دبیر از شیخ الاسلامی
تغیر کرده بخانه دمان شیخ بهاؤ الدین زکریا مقرر نمود و شکست خاطر حضرت خواجه بزرگ اثر کرده و هم نجم الدین دران
تزدیکی بجان سپرد و مرد رات الاسرار از سیر العارفین نقل میکنند که شیخ جلال الدین تبریزی مرید شیخ بدر الدین سمیه
تبریزیست و بعد از وفات وی از تبریز بخدمت شیخ شهاب الدین عمر سهروردی در بغداد آمد و مدت هفت
سال در خدمتش قیام داشت و هر سال همراه وی در کعبه رفتی و حج گذاردی و زیارت رسول علیه السلام یافتی
و دیگر انی با دیگ سر خود گرفته همراه او پیاده رفتی و طعام گرم با و رسانیدی و مرقوم است که حضرت
خواجه معین الدین در شهر دهلی دو کرت تشریف آورده اند اول برای دیدن و مشرف گردانیدن خواجه قطب الدین
و کرت دیگر برای خاطر فرزندان که کاغذ ملک را درست کرده بیاید و دریغ مرتبه که آمدند با شیخ نجم الدین شیخ الاسلام
دهلی متعرض شدند **نقلست** از کتاب جمعیت المحبین که حضرت خواجه قطب الدین را رسم آن بود که هر روز دو
کس را دست بیعت میدهد و طایفه عطا میفرمود و نصیحت میکرد که حق این طایفه بجا آرید و خود را از ملوک و اهل دول
نگاه دارید و اگر احیانا حق طایفه بجا نخواهید آورد ره بجای نخواهید برد و یکی از برکات انفاس خواجه
این بود که هر کرا دیدی سخنی میفرمود و ی البته بران سخن عمل مینمود **نقلیست** از کتاب سنابل خواجه معین الدین
هر مرید که مشرف دیدار فرزندان من شود معین الدین را در بهشت نهند تا او در بهشت نزد و بپرسیدند
مرا و از فرزندان خلفاء شما اند یا اولاد شما فرمود خلفاء و هم خواجه بزرگ میفرمود که وقتی من در حرم کعبه مشغول
بودم هاتف آواز داد ی معین الدین ما از تو خوشنودیم ترا و اهلبیت ترا آمرزیدیم و قتم خوش شد گفتم الهی
در خواستی دیگر دارم آواز آمد بخواه تا بدهم گفتم الهی و آنانکه مرید معین الدین اند آواز آمد هر که مرید تو یا مرید فرزندان
تست تا روز قیامت همه را بیامرزیدیم **نقلست** از کتاب سنابل که خواجه بزرگ خواجه معین الدین رحمة الله
علیه السلام را چهل روز متواتر در خواب دید و هر روز خواجه را فرمود که ای معین الدین قطب الدین بختیار
دوست ماست او را خلافت خود بده خرقه بپوشان و هم شبی از شبها خواجه بزرگ حضرت عزت را
در خواب دید ایزد سبحانه فرمود ای معین الدین قطب الدین دوست ماست او را معنی که داد ی بست

بدره و خلیفه خود گردان که به لزوم دیگری نیست هنوز خواجه قطب الدین نوجوان بود و محاسن نداشت که بخلافت پیران
چشت رسید و چون خواجه پیر را خلافت داد فرمود که در دهلی برو که ترا سر و رهبه مشایخ گردانیدیم **باب دوم** در بیان
تصرفات و کشف و کرامات حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی و توضیح توجهات جذاب کاکی و تصریح وجه تسمیه بختیار رحمة
الله علیه **نقلست** از کتاب سیر الاولیا روزی مردی مالک نقاب در خدمت خواجه رسید از بینوائی خود شکایت آغاز کرد و گفت
خواجه هر چند که تغافل نمود و از سخن در روغ نمی آسود خواجه تنگ آمد فرمود ای عزیزان هفتاد تنکه طلا که در خانه فن کرده
اول آنرا بخور بعده از آن دیگر بینوائی برآور چون این سخن از خواجه بشنید شرمنده گردید و شتاب در اراده مجلس خواجه بیرون کشید
پس از آن وی را و را کسی ندید **نقلست** از کتاب سیر الاولیا و دران ایام که خواجه قطب الدین اوشی و شیخ جلال الدین
تبریزی در شهر ملتان مهمان شیخ بهاء الدین زکریا بودند شبی از شبها فوج کفار در زیر حصار ملتان در رسید و
خواست که آن دیار را غارت کند قبا چه ناتی ملتان همان شب برای دعای دفع فوج کفار پیش این هر سه بزرگان
ذوی الاقتدار رود آن آمد و اظهار اضطراب کرد و قضا را دران وقت خواجه قطب الدین را تیری بدست بود قبا چه را عنایت
نمود و فرمود که این تیر را بخانه خود برد و بسوی فوج غنیم پرتاب کن وی تیر را برداشت بخانه آمد و از بام خانه تیر را بطرف
فوج ملاعین پرتاب کرد همانزمان برابر در فوج کفار افتاد و هر یک از ملاعین روبهزیمت نهاد و ناپدید گشت **نقلست** از
کتاب سیر الاولیا سلطان المشایخ شیخ نظام الدین محمد اولیا میفرمود که روزی بنده برای زیارت خواجه قطب الدین قدس
سره رفتم و زمانی بر مزار مبارک آن قطب عالم مشغول گشتم در خاطر آوردم که امام خواجه از آمدن بنده خبر خواهد بود یا نه
در همیان آواز از روضه برآید **بیت** مرا زند و بنده چون خویشتن ۞ من آیم بجان گر تو آئی بزن ۞ بنده را از استماع
این بیت دل ریا رمید و تسلی خاطر حاصل گردید **نقلست** از کتاب سیر الاولیا که روزی قطب الدین اینک چند
تنکها را در خدمت خواجه قطب الدین خدمتانه برد و التجا بقبولیت آن آورد خواجه تبسم نمود و فرمود بدین آورده تو حاجت
نیست مرا این سخن دشوار آمد خواجه کدورت مرا بنور باطن دریافت و بر بوریئی که نشسته بود کنج آنرا برداشت و مرا امر
نمود تا زیر بوریا نظری نماید چون بوریا را نگاهی کردید که جوئهای تنکهای طلا و نقره سلطان میرود
شرمنده گردید و خود را ازین جرأت مستغفر گردانید **نقلست** از کتاب اسرار الاولیا شیخ فرید الدین گنجشکر
میفرمود که وقتی من و خواجه قطب الدین پیر من سیاحت فرمودیم ناگاه رسیدیم بر لب آبی که آنجا خوف شیر بود و کشتی بدست نیامد
از آب گذارده شویم و ازین کناره بدان کناره برویم خواجه بسوی نگاهی نمود و فرمود ای فرید گوکه چگونه ازین آب
بگذریم تا از آفت شیر برهیم من در جواب آن حیران ماندم و حرفی بزبان نراندم خواجه تبسم نمود

وسوره اخلاص خواندن آغاز فرمود چون سوره باتمام رسید بر آب دمید و آب دوشق گردید خواجه دست من گرفت
واز دریا گذاردانید **نقلست** از کتاب اسرار الاولیا و که وقتی بر آلے شکسته جاے در خدمت خواجه قطب الدین در رسیدیم
خدمت بلبل ادب بپوسید و بعرض رسانید که سلطان وقت پسر این ضعیفه را بتهمتے گرفتار کرده گناه نادیده بردار
کشیده است و جان قالب رسیده خواجه را از استماع این سخن غیرت و لایت بکار آمد شتاب با جمیع اصحاب بر خاست
و نزدیک دار رسیدیده که گرد بر گرد دار خلق الله لب یار حاضر است و آن جوان بیچان نیز هنوز بر دار سوار است
خواجه نزدیک تر شد و دست در گردن آن جوان نمود و فرمود که الهی اگر بادشاه پسر این زال بیگناه را بردار
کشیده است زنده گردان که زال پیر است و حال آن جوان جان یافت از دار فرود آمد و با مادر خود بسوی خانه
بشتافت آنروز چند هزار کافران و مرتدان بدست خواجه بشرف اسلام شدند و ایمان آوردند الحمد لله علی ذالک
نقلست از کتاب فوائد السالکین که وقتی روز عید الضحی در مجلس خواجه قطب الدین سخن در حج افتاده بود خواجه اوصاف
حج با یاران بیان مینمود در اثنای فرمود که پروردگار ابند گانند که کعبه برای طواف ممکن ایشان می آرند و راهی
میدارند هنوز این سخن از زبان خواجه باتمام نرسیده بود که کعبه حاضر گردید خواجه همه یاران برخاستند و تکبیر گفتن
گرفتند چنانچه وقت حج میگویند و حج را ادا کردند و شرائط طواف کعبه بجا آوردند در میان تلف آواز دادند که
عزیزان حاج شما را قبول کردیم و دعاهای شما را باجابت آوردیم حضار مجالس از اینمعنی تعجبی بکار آمد و اقرار کردند
که اینک در میشست **نقلست** از کتاب خیر المجالس که شیخ فرید الدین گنجشکر را در ابتدای جوانی قاضی بچه
دیوانه میگفتند و وی در آنوقت در پرگنه کوهسوال که نزدیک مین اجودهن هست مسکنت داشت قضارا شیخ
جلال الدین تبریزی را دران پرگنه افتاد و نشان او در میشے طلبیدند گفتند درین پرگنه بجز از قاضی بچه دیوانه و میشے
دیگر نیست وی بدیدن گنجشکر رفت آثار ولی باوجود دولت در او لمعان کرد گنجشکر از ان جا که صائم بود آن انار را شکست
قسمت حاضران مجلس نمود و خود تناول فرمود چون شیخ جلال الدین رخصت گردید گنجشکر یک دانه انار را در حجره خود
افتاده دید برگرفت و در دستار بپیچید تا شام بگهداشت افطار ازان نمود بمجرد خوردن آن نوری و سروری
در دل پیدا آمد و صفائی باطن حاصل گشت گنجشکر را ازین معنی تعجبی تمامی پیدا شد و در دل آورد که چرا من آن
تمام انار نخوردم شاید نصیبه من همین یک دانه بود الغرض چون گنجشکر در دهلی بخدمت پیر خود خواجه قطب الدین
مراجعت نمود وی فرمود ای فرید در تمام انار همون یک دانه بود که حق سبحانه تعالی نصیبه تو کرد و ازان
صفائی باطن تو پیدا آورد جای تاسف و دریغ نیست **نقلست** از کتاب جوامع الکلم که سید علاء الدین بجنهدی

برای زیارت خواجه مشغول گشت ناگاه میان آواز از قبر خواجه برآمد که ای علاء الدین اگر من زنده میبودم ترا
آنمجال نبود که پهلوی من نشستی و باین بحکایات و بیهودگی بر خیز و جای خود در باب و بیرون از روضه بشتاب
و بر حال از انجا برخاست و بیرون آمد از کرده خود پشیمان گشت بار دیگر بزیارت قدمبارکش نشست و دانست
که قرب اولیا بالای نشستن نیست فهم من فهم فقلست از کتاب جواهر فریدی که چون خلعت همت و سخاوت
سلطان شمس الدین در عالم بلندش و از ایران تا توران در گرفت ناصری شاعر قصیده پنجاه و شش بیت را
در مدح سلطان انشا کرده از ولایت مراجعت بملک هندوستان نمود تا از سلطان صله عظیم حاصل نماید
و مراد دل خود را سر انجام فرماید الغرض چون وی بشهر دهلی رسید غظمت و کرامت خواجه قطب الدین بشنیده قصیده غرّه
مدح وی با تصدیع رسانیده از ماوالنهر عازم ملک هندوستان گردیده تا صافا طرز دریابد مراد دل حاصل نموده
بوطن خود بشتابد خواست هم بکفایت حق بحق انگیس نخواندند دعای خیر را بر زبان مبارک راندکه برو انعام یابرکت خواهی
یافت ناصری را ازین سخن خواجه امید قوی شد و عازم مجلس سلطان گشت و مقدمه خود را بعرض رسانید سلطان بر حال
توجه نمود و آن قصیده خواندن فرمود و چون بمطلع امر بادشاه قصیده را خواندن گرفت بادشاه دیگر بطرف
متوجه شد وی خواجه را بدل یاد آورد و مدد خواست سلطان بر حال روی سوی ناصری کرد و گفت هان بخوان مجدد
مطلع را آغاز نمود و مطلع این بود بیت ای فتنه از نهیب تو بر تنها خواسته ۞ تیغ تو مال و فیل تگفار خواسته
آخر چون بمقطع رسید سلطان از توجه خواجه بسیار از ناصری خوشدل گردید گفت باز بخوان وی تمام قصیده را
باز بخواند سلطان فرمود قصیده را چند ابیات ناصری عرض نمود که پنجاه و شش ابیات سلطان بخازن اشارت
کرد پنجاه و شش هزار تنکه نقره صله بدهتا وی از کدورت محنت بر هد و ناصری را هرگز این گمان نبود که سلطان بنقد
انعام خواهد فرمود الغرض وی مبلغ را گرفته در خدمت خواجه رسید و نذری که بدل خود مقرر کرده بود بعضو خواجه را بنید
خواجه آن نذر را بر وی بخشیدوی برادر خود بر سید خوشدل شده عازم وطن خود گردید فقلست از کتاب
فضل الله که وقتی مرا فاسقی را در بابان گور خواجه قطب الدین دفن کردند و همان شب برادر خواب بیدند به
بهشت مخیر اند پرسیدند که این دولت از کجا یافتی که به بهشت شتافتی گفت آن نیست مانیکه شما مرا در بابان خواجه دفن
کردید فرشتگان عذاب رسیدند تا مرا عقاب نمایند و تنبیه فرمایند از بیمی آنند که روح خواجه را طلاقتی پیدا آورد و ملتفت
گشت بدانستیان فرشتگان را فرمان الهی در رسید که دست از همسایه خواجه بردارید و بسپارید و بگویید که هر همسایه
روضه را بخشیدیم و تا قیامت آتش دوزخ بران حرام گردانیدیم یعنی تا قیامت هر کس همسایه تو خواهد شود مغفرت

وے خواہد بود **فقلست** از کتاب سیر الاولیاء از خواجہ قطب الدین میفرماید کہ وقتی من قاضی حمید الدین ناگوری سالم
بودیم چون بر کرانہ دریا رسیدیم گرسنہ شدیم زمانی نگذشتہ بود کہ گوسپندی دومان چوپن در دامن گرفتہ پیدا شد
و در پیش ما نہاد و برفت ما آنرا فرستادہ خدا دانستہ بکار بردیم و شکر نعمت او را بجا آوردیم و در پیمان کثرتی گربہ
وار در رسید و شتاب از آب گذارا دید تامل کردیم گفتیم در زیر این حکمتی خواہد بود بیائید ما نیز دریا گذار شویم و قدرت
خدا را تماشا کنیم دست بدعا برداشتیم دریا دو شق گردید زمین خشک پیدا آمد و ما را راہ دادہ بالفور از دریا بگذشتیم
دیدیم کہ بر کنارہ دریا زیر درختی مردے خفتہ ہست و اژدہا رسیدہ تا او را بخورد او را از حلق فرو برد این کردم زود و نزدیک
مار رسید و فیشی بران سائید و ہلاک گردانید و پدید گشت بنشستم کہ ایزد یکی از بزرگان خواہد بود کہ حقتعالی ویرا بریں
نوع محافظت نمود و تلطف فرمود چون نزدیک او رفتیم دیدیم کہ مردے ہستی خراب گردہ افتادہ ہست پس در حیرت
افتادیم سوال از دست دادیم کہ ہیچکس چنین نافرمان آنکس چنان مہربان در پیمان ہاتفی آواز داد کہ اے
عزیزان گرامی من ہمین صالحان را پارسایان را نگاہدارم شراب خواران را گناہگاران را کہ محافظت پدید پرورش نمایم ہمدرین
بودیم کہ آن مرد پدید آمد بلجاجت ما گفتم او شرمندہ و خجل گشت و از شراب خواری بد کرداری با ما بت آورد و یکی از دو اصلان
خدا شد ای عزیز تمیز را کار فرما و مقدمہ را ثابت نما کہ چون وقت سعید در رسید و نسیم لطف و تفضل میوزد ہزار در
ہزار خرابات دارد یکدم از خرابات بسمی آرد و سنہ نشین اولیا را کبا برگیرد اند سعاذ اللہ اگر باد سموم قہاری وزد صد ہزار
سجادہ نشین را بخرابات میرساند و مدہوش میگرداند و بر طالبان راسخ الاعتقاد والاتقاد پیدا و ہویدا باد کہ
چون حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی کاک را بمرتبت از روی تصرف و کرامت خویش پدید آورد و بنا بر آن
این بر قم اوراق محمد بولاق توجہات پیدا آمدن کاک و بجہ تسمیہ بختیار درین کشف و کرامت داخل ساختہ و
بنگارش پرداختہ تا بکار طالبان در اید و پردہ از معنی بگشاید **فقلست** از کتاب سیر الاولیاء کہ چون در
خانہ خواجہ قطب الدین بختیار کاکی خواجہ قطب الاسلام دو سہ خانہ متواتر گشتہ آنزمان حرم محترم خواجہ از
زن شرف الدین بقال کہ ہمسایہ بود مقدارے آرد قرض نمود متعلقان میفرمودہ خواجہ قطب الاسلام را در ین
باب اشارہ از خواجہ بزرگ ہم بود کہ تا پانصد درم دام برای خود زر دارد الغرض روزی زن شرف الدین بقال
از راہ غرور با عیال خواجہ گفت اگر با ہمسایہ شما نبودیم از کجا میخوردید و اوقات بچہ نوع بسر می بردید چون این
سخن بحضرت خواجہ بشنید حرم خود را از قرض دہی منع نمود و چرہ دہی طاقی بود دلبوے آن اشارہ
نمود کہ ہر گاہ چیزے برائے خوردن در کار آید باید بسم اللہ گفتہ دست درین طاق در زند و کاکہائی

موافق قوت مرد میخانه برآری پس وی هر وقت که دست دران طاق می نهاد بر کاکهای گرم دستش
می افتاد و وی مدتی بدان میساخت و باد دیگری نمی پرداخت و در کتاب سیر الاولیا نیز مذکور است که در زیر
منصلای حضرت خواجه کاکهای پدید آمدند ازان رو فرو پیرا کاکی میگویند **نقلست** از کتاب افضل الفواد که روزی
حضرت امیر خسرو در خدمت حضرت سلطان المشایخ التماس نمود که حضرت خواجه قطب الدین را کاکی از کجا میگویند
آنحضرت فرمود که وقتی خواجه بالای حوض شمسی نشسته بود یاران اگر اول که هوا خوشی روی نمود یاران التماس کردند
که یا خواجه اگر در چنین هوا کاکهای گرم پیرسند چه میگو باشد فرمود چه خواهید کرد عرض داشتند بکام خواهیم برد
پس خواجه ازان جا بجا برخاست و بحوض رفت و کاکهای گرم از آب بر آورد و سوی یاران انداخت خود بدان
ساخت ازان رو پیرا کاکی گویند **نقلست** از کتاب فرد وسیله قسیه که روزی کاکهای بادشاهی از تنور بالی
سوخته شدند و وی متحیر از کار خود بود که خواجه بر وی در رود و تبسم شفقت کرده فرمود ای یارچی یعنی بسم الله
بخوان و دست در تنور در آر نان بالی چون دست در تنور اندخت و کرشمه ان کاکها بر دست همه را تازه و پاکیزه
یافت پس کاکها را برداشته ببسوی سلطان شتافت ازین کرامت حیران بماند و کاک لفظ فارسی ست یعنی
کلچه نان تنور در عربی آنرا کعک میگویند چنانچه در کتاب لغات مذکور ست **نقلست** از کتاب سنابل که وقتی
در خانه قاضی حمید الدین ناگوری سماع بود خواجه قطب الدین نیز حاضر شد و خلق فراوان گرد آمد چون مجلس سماع
فرو داشت شد قاضی با خواجه گفت که خلق اطعام باید داد و خواجه هر دو آستین خود را بر افشاند پیش هر یکی از
حضار مجلس دو گان دو گان کاک با حلوائی گرم حاضر آمد و همدران مجلس سماع شخصی دو نیم سیر شکر بر آقاضی
آورده بود قاضی آن شکر را در ابریق نموده و هفت قدح آب دران ابریق انداخت و گفت که هر یک از
حضار مجلس بقدر که شربت بخواهد بخورد و بیاشامد اگر چه مردم هزار و هزار باشند و بوند ما شربت بامراد دل تناول
نمودند و بعد از فراغ مجلس هفت قدح شربت در ابریق باقیماند بود کرامت الاولیا رحمی **نقلست** از کتاب
مفتاح السعادت که روزی سعد الدین بتوئی خواهر زاده سلطان شمس الدین کلیسر خوانده او بود چون اوصاف
کشف و کرامت خواجه قطب الدین و قاضی حمید الدین شنید عازم ملازمت ایشان گردید چون بدیه
بعرض رسانیدند که بنده میخواهد در سلک یاران شما در آید و خدمت نماید فرمودند که مبتر ترا قابلیت استعداد
خدمت در ویشان نباشد که در خدمت ایشان آئی و ملازمت نمائی چرا که هر روز دینار اگر گردمی آری
دل انسان بدینداری نا بارادت شان چه رسد او باز بخانه خود رفت آنچه در خانه داشت نصیب درویشان کرده خود

تارک و تائب شد بسباح آنروز باشیرینی و برگ تنبول باز در خدمت خواجه آمد و عرض ارادت کرد خواجه قاضی حمید الدین را فرمود
که این جوان تارک و تائب را دست بیعت بدهید مرید گیرید قاضی بجهت شما و خواجه مراد دست بیعت داد و زنار کشتی
او بفور باطن بزرود و فرمود و نگاهی سوی آسمان و زمین بکن چون وی نظر بسوی آسمان و زمین نمود دید که از
عرش تا تحت الثری روی وشن شده قاضی و برا گفت امروز بهمین قدر ریتو اکتفا دارد انشاء الله تعالی بعد ازین عجائبها
خواهی دید و بمراتب بهتر ازین خواهی رسید کلیم مربع که بر کتف مبارک شست و یرا عطا نمود و فرمود که در مجاهده و حق
تا مشاهده او کوشی چون سعد الدین آن کلیم را بر کتف خود انداخت دل از امور دنیا سرد شد و بسوی خانه خود پرداخت
چون بسرای خود رسید بمجاهده مشاهده مشغول گردید دل از مرادات دنیا سرد گردانید و خاطر بر فقر و فاقه نهاد و داد
ترک دنیا داد چون این خبر بسلطان رسید منغص گردید و در خدمت خواجه خود را دوان رسانید و در ان مکان سعد الدین
هم در خدمت خواجه حاضر بود و احد اکتساب و پیشی ننمود اما سلطان در راه بدل خود آورده بود که اگر درویشان را متی
خواهد بود نان گرم از غیب برای ما حاضر خواهند نمود الغرض چون سلطان در خدمت ایشان رسید معروض
رسانید که بنده گرسنه است خواجه دست در آستین کرده کاک سفید و گرم کشیده بر دست سلطان داد
سلطان ازین کرامت حیران ماند و بزبان براند که یا خواجه کاک خشک بی نان جویش بکار نیاید قاضی
قدری گل از آب و صفو تر بود از زمین برداشته در کوکاک نهاد آن گل حلوا شد سلطان گفت سعد الدین هم
نعمتی از خدمت درویشان یافته است یا نی قاضی سوی آن دیدوی در بغل دست آورده دو برگ تنبول بر
دست سلطان نهاد سلطان نیز از کرامت خواهرزاده بسیار عجب ماند بعد ازان سلطان گفت اگر تمام لشکر
برما گرسنه است از برک کاک حلوا و تنبول بیاید از عجائبات است خواجه قاضی و سعد الدین هر سه بر خیلستند
تمام لشکر را کاک و حلوا و برگهای تنبول از غیب رسانیدند و کرامت خود را ظاهر گردانیدند سعد الدین تنبولی ازان
روز میخوانند چون سلطان معائنه اینمعنی نمود اعتقاد آورد و همدران روز بعضی گویند بعد از شش ماه بخواجه قاضی حمید الدین
ارادت ورزیدی از اولیاء زمانه گردید و دیدانچه دید و در کتاب سنابل می آرد که سلطان مذکور قاضی حمید الدین
تاگوری فرمود که تمام لشکریان دستهای خود را سوی آسمان فراز کنند چون لشکریان دستها فراز کردند
خواجه هر دو آستین خود را بر افشاند بر دست هر یکی دو کاک سفید قاضی از آستین خود حلوا شیخ سعد الدین
دو دو برگ تنبول از آستین خود رسانید و وجه تسمیه بختیار اینست که اکثر اهل خیار خصوص صاحب کتاب مرآة الاسرار
بران رفته است که خواجه قطب الدین را خواجه معین الدین کرازشفقت و مهربانی بختیار خطاب کرده اند

ازانجاکه ویرا بختیار می نامند باب سیم در بیان ریاضات عبادات مجاهده و مشاهده و فقر و قناعت و توکل و
طاعت حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی رحمة الله علیه فضیلت از کتاب احب القلوب و فتح خواجه قطب الدین
و قاضی حمید الدین ناگوری و مولانا بدر الدین غزنوی در مسجد جامع دهلی معتکف بودند در ریاضت میبودند و هر یکے
ازین بزرگان در شبانروز دو ختم قرآن وظیفه خود مقرر داشتند شبی از شبها با یکدیگر قرار کردند که امشب اگر تا نیم
شب زنده داریم و یکپا استاده بدو رکعت نماز با نیاز روز در آریم همه یکدل شده وضو ساختند و بنماز ایستادند
قاضی حمید الدین ناگوری پیش رفت و این هر دو بزرگ بپای خاستند و بقرار خود هر یک پا استاده قاضی در رکعت
اولی تمام قرآن را ختم نمود و چهار سیپاره بر آن افزود و در رکعت ثانی باقی را خوانده ختم قرآن دوم فرمود بعد
سلام این هر سه بزرگان عظام برخاستند و هم بر یکپا استاده شدند و دست مبارک مناجات برآوردند
و گفتند الٰهی عبادتے چنانچه حق عبادت قدست بجا نیاوردیم و در ریاضتی چنانکه حق ریاضت قدست بجا
نبردیم لیکن بخشش ما را از فضل و کرم خویش آوازه نرگوئی مسجد بر آمد که ای دوستان من ای محبان من نیکو
عبادت من کردید و حق آن بجا آوردید پس آمرزیدم و در عاشقان خود گزیدم و بمطلب رسانیدم شما را و صاحب
درجات الاسرار مینویسد که خواجه در شبے از شبها قریب سے صد رکعت نماز نفل گذاردی و فضیلت از کتاب جوامع الکلم
که حضرت خواجه قطب الدین در روش عبادت معبود حقیقی بشوق تمام میبود چون بشانزده سالگی رسید شتاق
ملاقات حضرت خواجه خضر و بیرا غالب گردید شنیدند که در بین نواحے منارہ ایست بس بلند و مهیب و آنمقام خضر علیه
السلام ست و هر که بران منارہ خود را می آرد و شبے بدعا زنده میدارد خضر علیه السلام آیده با وی ملاقات
بدعا می نماید پس شبی زان شبها بر منارہ خود را رسانیدند و تمام شب بعبادت الٰهی زنده گردانیدند چون صبح دمید
عازم خانه گردید در میان راه مردی با وی دوچار شد و پرسید ای خواجه کجا بودی وی گفت بر بین منارہ
گفت اینمقام بس مهیب و خطرناک است چرا رفته بودی گفت شنیده بودم هر که شبی را از شبها بر بین منارہ زنده نماند
مرا ملاقات خضر میسر آید گفت این مقدار محنت کشیدی خضر را دیدی گفت نے گفت اگر در میابی چه میخواستی
گفت محبت باریتعالی آمرزگار این سخن خوش آمد دست خواجه را گرفت و در آبادانی آورد و بر درجائی برد و
باستاد و جا کرد آوازه داد جاماک خانه برادر آمرزه عرض نمود که این کودک شب بمقام بود فرمود چه میخواهد
گفت محبت الٰهی اما این چنین کس را محروم نباید کرد و مراد این باید آورد و جاماک شنیدن این سخن چشم بر آب
نموده فرمود که بیا ما و شما امروز را میانه کنیم و بمطلب رسانیم پس ازین هر دو بزرگ برخاستند و خواجه را میان گرفتند

وبمطالب رسانیدند وخوشدل گردانیدند **نقلست** از کتاب سیر العارفین کہ حضرت خواجہ قطب الدین شب کرونہ در رباط بوی چون وقت نماز رسید بوی چشم بنشودی وغسل تازہ فرمودی تجدید وضو در ساختی ونماز بپرداختی **نقلست** از کتاب سیر الاولیاء کہ خواجہ قطب الدین را در اوایل حال خواب غلبہ نمودی بقدر قلیل استراحت فرمودی ودر آخر عمر آنہم بیداری بدل گردو شبہا زندہ میداشت وباقی عمر بتلاوت واذکار جلی وخفی میگذاشت وشیخ **محمد نوربخش** در سلسلہ الذہب گراو بچنین عبارت میکند خواجہ قطب الدین بختیار اوشی کان من الاولیاء الکاملین والمرتاضین والمجاہدین بالجلوت والعزلۃ وقلۃ الطعام وقلۃ المنام وقلۃ الکلام والذکر بالدوام فی الخلوات ورفی الاحوال الباطنہ شان کبیر بین المکاشفین **نقلست** از کتاب جوامع الکلم کہ خواجہ قطب الدین ہمام لب بستہ ودل شکستہ میبود ودمی از گریہ وزاری نمی آسود ہمیشہ در بستہ در نشستی وہر یکے را در صحبت خود نگذاشتے وچون آیندگان ہجوم میکردند وزاری دیدن جمال مبارک زیادہ از حد میبردند آنگاہ خادم بر خواجہ رفتے وعرضداشتے کہ خلایق ہجوم آوردہ است ومنتظر ملازمت است خواجہ چون این سخن بشنیدی نفس سرد از دل پر درد بکشیدی واشارہ نمودی تا خلق درآید وملازمت نماید وچون خلق بحضور خواجہ رسیدی خواجہ بر خاستے ویک نظر شفقت بر ہمہ نمودی واشارہ بخادم فرمودی تا کاسہ آب بگرداند وہر یک را وداع گرداند خادم ہمچنان کردی تا ہر گاہ کہ ہر یک آب بکام بردی خواجہ استادہ ماندی گاہ بودی سخن وعظ ونصیحت با ایشان بر زبان راندی چون خادم از تقسیم آب فارغ شدی خواجہ بدست اشارہ فرمودی تا خادم خلق اللہ را رخصت نمودی **نقلست** از کتاب الفضل الفوائد روزے در مجلس خواجہ قطب الدین حکایتی در سلوک افتادہ بود خواجہ اشکر روے نمود ودر عالم تحیر افتاد وبار بالنفس سرد از سینہ پر درد بکشید وبگریست چنانچہ ہفت شبانہ روز در حالت بود واچون وقت نماز در رسیدے نماز را بجماعت ادا کردندی باز در تحیر افتادی وزاری بینہایت دادی وصبر از خود ندانستے **نقلست** از کتاب سیر الاولیاء کہ خواجہ قطب الدین را اوراد بیش از بیعت واورادش وظیفہ بود کہ ہر شب سہ ہزار بار این درود خواندی آنگاہ تحفی اللہم صلی علی محمد عبدک ونبیک ورسولک النبی الامی وآلہ وسلم التفاتی نمودی واورا بنکاح آوردہ بشبانروز در صحبت او بسر بردے یعنی شبے کوتاہ قد رئیس نام در معاملہ دید گویا کہ قبہ کلان است در خوابے آن انبوہ خلق فراوان گرد آمدہ مردے کوتاہ قد اندرون قبہ میرود ومی آید وجواب سوال مردم مینماید رئیس از مردم خوابے پرسید مرد کوتاہ قد کیست ودرین قبہ چیست گفتند کہ درین قبہ رسول علیہ السلام است وآنمرد عبد اللہ معصوم نام است ورئیس نزدیک عبد اللہ معصوم رفتہ وگفت کہ رسول مقبول از من ہم

سلام من برسان و بگو که میخواهم جمال جهان آرای ترا ببینم عبدالله قبول نمود و اندرون قریه رفت و باز آمد و گفت که رسول خدا میفرماید که ترا الیوقت آن نیست که مرا ببینی اما برو و سلام من به بختیار کاکی برسان و بگو هر شب که تحفه بر من فرستاوند میرسید مرا راحتی ازان حاصل میگردید سه شب است که آن تحفه شما نرسیده شاید ملالی آن یک چیز گردیده چون شیخ بیدار شده بر خواجه قطب الدین آمد و ماجرا را ظاهر گردانیده خواجه همان چیزی که خواسته بود بطلبید و بر و رسانید و بطلاق داد و باو راد و وظائف خود مشغول گشت ایعزیز کسی را که میخواهند تنبیهی نمایند و بسوی خود میرسانند نقلست از کتاب سیر اولیاء که خواجه قطب الدین را پسری بود خرد او وفات یافت چون خواجه از دفن او باز گشت بخانه آمد یکایک از گریه و بگوش مبارک خواجه رسید پرسید که این چیست صورت حال باز گفتند بر ین بسیار متاسف گردید و لالا بدرالدین غزنوی التماس باستکشاف نمود فرمود این زمان مرا یاد می آید که چرا از حقتعالی لقای پسر نخواستم اگر میخواستم میافتم حضرت سلطان المشایخ میفرمایند که استغراق خواجه را دو پسر بود یکی در خوردگی وفات یافت دویمی بزرگ شد و توالد و تناسل از و بوجود آمد و فرزندان تا عهد سلطان المشایخ بودند نقلست از کتاب مرآة المریدین که خواجه قطب الدین را قرآن مجید حفظ بود و شبی در طریق وظیفه تلاوت میفرمود اما چون بآیات یأس رسیدی در گریه گردیدی و سینه را بناخن غم بخراشیدی و جامه مریدان بدریدی و بیهوش بیفتادی و دل از دست بداد و چون بهوش آمدی در تلاوت مشغول شدی و اگر احیاناً بآیات رحمت و رضا نظر نمودی تبسم فرمودی و برخاستی و تواجد کردی و در تحیر رفتی و ابیات حسب حال بر زبان راندی و باز بتلاوت مشغول شدی نقلست از کتاب سیر الاولیاء از زبان که خواجه قطب الدین را شوق محبت الهی بکاری آید و بذکر نام الهی در میساخت و بیاد دوست بذوق تمام میرسید و دل را از دست میداد و یک شب نزدیک بصلای افتاد نقلست از کتاب فوائد الفواد که خواجه قطب الدین را اتفاقی زهد و ریاضت کوشیدی و حیات خود را از خلق الله پوشیدی و مریدان و طالبان را بهم بستر حال نصیحت فرمودی و بستر کرامت امر فرمودی چنانچه روزی شیخ فخرالدین گنجشکر مرید خلیفه خاص و اجازت از تعیین می خواست نمود فرمود حاجت نیست که ازین چیزها اشتهار پیدا می آید و درویش را اشتهار آفت سخت ست از بیران ما چنین نیامده ای التماس نمود که مرا ازین کار غرض اشتهار نیست خواجه را ازین سخن خوش آمد و پسندیده افتاد پس جواب نداد و می ازین سخن ما باقی عمر پشیمانی بردی و تا سفها خوردی که چرا چنین سخنی گفتم که بر خاطر خواجه گران نمود نقلست از کتاب افضل الفوائد که شیخ فریدالدین گنجشکر میفرمایند روزی خواجه قطب الدین در عالم سکر و شوق بود و این سخن میفرمود که هر که در راه حق

همقدم رفت بمنزل مقصود رسید هر که بزبان حدیث او گفت با او متکلم گردید هر که بچشم جمال او دید بینا شد و هر که بدهن شراب وحدت او درکشید مرد کامل گشت و مستی پیدا آورد و علغاله او در عرش و فرش افتاد و آسمان و زمین را لرزه در داد چنانچه خواجه نظامی ازین معنی اشاره نمود **قطعه** چو مست خلوتش گشتی فلک را خیمه بر همزن ❊ ستون عرش و جنبان طناب آسمان درکش ❊ طریقش هیقدم میزد حدیثش بیزبان میگو ❊ جمالش بی بصیر بین شرابش بیدهان درکش ❊ **نقلست** از کتاب سر الاولیاء که حضرت خواجه قطب الدین کاسه کندوری نداشت عیش ایشان در عسرت و سختی و تنگی بود چنانچه بقال مسلمان همسایه خواجه بود خواجه در اوایل حال زود وام کردی و خوردی و دیر اگفتی که چون سیصد درم قرض تو شود زیاده ازان ندهی و هرگاه که فتوحی رسیدی آن قرض را ادا کرد آخر خواجه با خود در جزم کرد که بعد ازین وام نکنم بعدهٔ از خدای عزوجل یک قرص کاک زیر مصلا پیدا شد که آنهمه ایلخانه را بسنده و کافی بود بقال دانست شاید حضرت خواجه از من ناخوش ست که وام نمی ستاند تا خود را بجهة تفحص حوال بر جرم شیخ فرستاد وی اظهار نمود که یک قرص زیر مصلای شیخ پیدا میشود که ازان کفاف همه مردم خانه میگردد و بعد ازان کاک پیدا نشد شیخ از حرم خود پرسید که شاید تو پیش کسی حکایت پیدا شدن کاک گفته گفت آری پیش زن بقال گفته ام **نقلست** از کتاب تذکرة الاصفیا وقتی سلطان شمس الدین بدره دینار زر سرخ در خدمت خواجه قطب الدین بر سبیل نذر فرستاد و چون آن شخصی که بدره آورده بود پیش خواجه نهاد خواجه قبول نمود و فرمود که این زر را باز برید و بسلطان بگوئید که ما تراسیار بسیار دوست میداشتم که تو دشمن ما هیچ چیز را که خدای تعالی بدشمنی و غضب در قرآن مجید یاد نموده و همه دوستان خود را ازان احتراز فرموده برای ما رواداری و ما را ازان ملوث سازی و بدشمنی پروازی **نقلست** از کتاب راحت القلوب که اکثر اوقات در حین حیات حضرت خواجه قطب الدین بر عیال و اطفال ایشان و خادمان و در ویشان فاقه میشود و هر یک از صغار و کبار بران صبر مینمود و اگر احیانا در اثنای مسافری در رسیدی یا آینده وارد گردیدی خواجه بسوی مولانا بدر الدین غزنوی که مرید و خادم خانقاه بود پیغام نمود و میفرمود که آب جو داری بیا بگیر دان تا امروز هم بخشش و عطا خالی نرود و در مجلس رسیدی و کاسه آب بگردانیدی و بهر یک از مسافر و آینده رسانیدی **نقلست** از کتاب رفیق العارفین زمانی بر حضرت خواجه سه فاقه بهم شده بود و پسر خواجه شاید از خوردگی با هم صحبتان خود ظاهر نمود ی چون بخانه در آمد از این ماجرا را بر پدر خود هویدا و پیدا ساخت وی سر انجام طعام کرد و بر خواجه آورد و عرض نمود که مرا معلوم نبود که از سه روز در خانه خواجه فاقه است خواجه فرمود

کدام گردن مهره شکسته فقیر را فاش کرد بحر و گفتن این پسر خواجه که باری میگرد در افتاد و گردن مهره اوشکست و
همان زمان جان داد و بعد از مدفن او چون خواجه بخانه گرائید آواز جزع او را بگوش خواجه رسید متاسف گردید که
اول مرا چرا خبر نکردی که اگر بقای او از خدا تعالی میخواستم میبافتم **تقلست** از کتاب اسرار الاولیاء که اکثر اوقات
در خانه خواجه قطب الدین فاقه بودی و هرگز به کسی از معتقدان و مخلصان خود ظاهر ننمودی و اگر احیانا در اثنای
یکی از سلطان ها خواهین چیزی فرستادی قبول نفرمودی چنانچه روزی سلطان شمس الدین بدست کسان خود
تنکهای بسیار از سیم و طلا در خدمت خواجه بر سم نذرانه مرسل داشت و در قبولیت آن بر خود منت گذاشت
خواجه بسوی او نظر خشم آلود فرمود که این زر را باز برید و بسلطان بپرید و بگوئید که من ترا دوست خود میدانستم
اما چون نیک بدیدم دشمن من هستی از انکه چیزیرا که خدا دشمن گرفته است برای دوستان او امیدواری و
بدیشان می سپاری و هم **تقلست** از کتاب احب القلوب که شیخ فرید الدین گنجشکر میفرمود که وقتی من بخدمت پیر
خود خواجه قطب الدین حاضر بودم که وزیر سلطان شمس الدین با کوکبه دولت در رسید و فرمان شمس الدین زری شرخ
و یک طشت طلا پر از تنکهای زر سرخ فرستاده و سلطان نذر خواجه گذرانیده و التماس نموده که سلطان که اظهار
بندگی نموده و این فرامین و تنکها فرستاده تا بکار خادمان و مخلصان درآید خواجه تبسم نموده فرمود که از پیران ما
ازین چیزها قبول نموده اند و مرا هم قبول نیست وی الحاح کردن گرفت خواجه گفت اگر امروز به متابعت
بر آن نروم روز دیگر نروم و زر را که قبول کنم فردا این روی را بایشان چگونه نمایم و در زمره ایشان بچه نوع درآیم
طالبان این چیزها بسیار اند ببرید و بایشان بدهید وی لاچار آورده را همراه خود ببرد و بسلطان باز سپرد

باب چهارم در بیان توصیف و تعریف حوض سلطان شمس الدین التمش که در جوار روضه منوره حضرت
خواجه قطب الدین بختیار کاکی واقع است و سیر نمودن و مشغول بودن خواجه بر لب آب حوض و اوصاف مسجد مصفای
حضرت خواجه معین الدین چشتی و فیوضات و برکات آن **تقلست** از کتاب مفتاح الطالبین که سلطان شمس الدین
بادشاه صاحب ولایت و یکی از اهل کرامت بوده و در هر کاری که وی را ترددی بهم رسیدی رسول علیه السلام
در خواب دیدی و اجرای آنکار بحسب فرموده ایشان گردانیدی چنانچه روزی از روزها در خاطر وی خطور افتاد
و دل بران نهاد در مکانی که آب شیرین برآید احداث حوض نماید که برای عاقبت به ازین توشه نشاید
آن تمام روز در فکر این کار سر انجام بود و چون شب رو نمود به بستر خواب آمد ازین فکر آسود و همانشب بخواب معاودید
که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم با چند اصحاب خاص هر دو گیسوی مشک سا بر کتف مبارک انداخته است گلیمی

ناخته در میدانی که این حوضست در رسید و سلطان را که درین فکر هم بر سر این زمین استاده بود پیش خود طلبید
وی دوید و بوسه بر پای مبارک آنحضرت مالید فرمود میخواهی که حوضی بسازی طرح چشمهٔ آب شیرین اندازی
التماس نمود بلی یا رسول الله اما هر جا که امر شود همانجا حوض بنیاد نهم در میان اسپ سم را در زمینی که آلان دران
گنبدی و چبوتره بلند ست برد و مقدار سم دران زمین چشمه جاری شده رسول خدا آنجا مراجعت نمود و فرمود که در بنای
حوضی بسازی که جای پر فیض ست آب شیرین و گوارا دارد صبح آن سلطان با کوکب دولت و رجعت جوی این
زمین حوض سوار شد آخر جسته جسته بر سر زمین مطلب رسید دید که بمقدار سم اسپ چشمهٔ شیرین جاریست
و این همان زمین بست که مراد معامله نموده بودند پس سلطان همانجا بتعمیر عمارت پرداخت بزودی
آنرا تیار ساخت و این حوض عجب جای پر فیض ست که خواجه خضر علیه السلام هر صبح و شام در بنجامیر و شمس الدین
هم چند کرت خضر علیه السلام را بر سر این حوض دریافته و بارها صحبت داشته و اکثر شهدا و عالم ارواح متفرقات
بجای سیر اینجا حاضر میرسند و اکثر از اقطاب و ابدال وقت در اینجا حاضر میباشند و این کاتب حروف هم مرات بارها این
بزرگان بر سر این حوض صحبت داشته و بفیض اصلی رسیده و حقا که عجب این سرزمین بوی دلها تا هنوز از ان
ایکه کمترین حقیقت حوض اینست که مسجد بی سقف آنرا مسجد خواجه معین الدین میگویند هر که آنجا رود و شب را
زنده دارد صبح آن خضر علیه السلام را دریابد و شبی دعای که بخواند مستجاب شود و بهمهٔ کمالات از انست که مثل خواجه
قطب الدین شاهبازی دران سرزمین آسوده است و آن زمینیست که چون تخت حضرت سلیمان علیه السلام طی
سر در انجا رسید دید که از فرش تا عرش از نور مملوست و هر زمان گروه گروه ملایک طبقهای نور از آسمان فرو
می آرند و بدین زمین می سپارند پرسید که اینچه جای زیبا و چه مکان پر فضا و بقعهٔ مقدس و مغتنم و صفا
است که در تمام ربع مسکون چنین مکان دیگر دریافته نمیشود فرشتگان معروض داشتند که این سرزمین مسکن و مدفن
خواجه قطب الدین محبوب الله است که در امت سید الله آخر الزمان صلی الله علیه وسلم پیدا خواهد بود و همدرین بقعه
خواهد آسود پس حضرت سلیمان را از استماع این سخن تسلی حاصل آمد و عازم منزل مقصود شد و پیدا و هویدا باد
که تا هنوز بران زمین نور میباشد و تا قیام قیامت خواهد باشید و بر ظاهرست فضای و بوی
و نوری و سروری که نواح روضهٔ خواجه دارد و بشابه بهشت اعلی ست بلیت اگر فردوس بر روی
زمین است ۞ همین ست و همین ست و همین ست ۞ نقلست از کتاب فوائد الفواد سخن در آب
حوض افتاده بود و عذوبت و برکت آن سلطان المشایخ فرمود بچنین گویند که سلطان شمس الدین را بعد

از نقل او بخواب دیدند پرسیدند خدا تعالی با شما چه کرد گفت مرا بدین حوض بخشید و هر قوم ست که سلطان شمس الدین
را از دیر باز این نیت در دل بود که در حوالی شهر کیپک بستان کم آبست حوض سازد که خلق خدای را فیض
ازان برسد و مردم شهر در موسم گرما که آب جاها کمی می نماید از شهر دور تر برای آب بر نشستند و آب می آوردند ناگاه
شبی از شبها سلطان خواب دید که اول آن مرقوم گشت **نقلست** از کتاب سیر العارفین که اکثر مشغولی خواجه
قطب الدین بر سر حوض سلطان بودی چنانچه روزی در مسجد که بالای حوض سلطانست و آنرا مسجد خواجه بزرگ میگویند
مشغول بود در گرد او شیخ حمید الدین محمد عطا ناگوری و خواجه محمود موینه دوز و شیخ بدر الدین غزنوی و شیخ تاج الدین
منور اوشی حاضر بودند که مردی از مردان غیب شیر سوار و کبود پوش نمایان شد و بکرانه حوض رسید از سیر فرود آمد
و خرقه کبود از بر کشید و در حوض در آمد و غسل نمود و دو گانه ادا فرمود و بر شیر سوار شد و آواز داد که خواجه قطب الدین
و محمد عطار را ابو سعید مشقی سلام بصد نیاز میرساند و غائب شد و بعد ازین دیر اندیدند **نقلست** از کتاب مفتاح الطالبین
ملفوظ خواجه که مولانا خضر جمع کرده است که خواجه میفرمود من شبی از شبها بر حوض شمسی پس پشت عیدگاه کهنه
بیدار بودم چون صبح نزدیک رسید مردی نورانی در مسجد از غیب صادر گردید و بانگ نماز را آواز بلند گفت سنت او
کرده و سر بر قبله آورد خضر علیه السلام نیز در مسجد پیدا آمد و برابر او نشست و چون صبح روشن شد برخاست و
تکبیر گفت بنده با یمای شان به نیز فت این هر دو بزرگ اقتدا کردند چون سلام نماز داد آن بزرگوار از مسجد بیرون آمد
و غائب شد خضر آهسته گفت که اینکس را می شناسی گفتم خیر گفت امروز در شهر تبریز صاحب خانقاه و صاحب
سجاده فلان بزرگیست وقتی نزدیک خانقاه حلوا میساختند بوی حلوا دماغ او را پر کرد نفس حلوا طلبید و بی
با نفس معارضه شد که ای نفس حلوا میخواهی و این نان خشک جوین که بتو میرسانم ترک میدهی این سخن بگفت و از
جای خود برخاست و بیرون دروازه شهر شد و امروز دوازده سال ست که همیشه سیر و طیر است و
نفس را بجز گیاه جنگل و برگهای تلخ درختان نمیرساند و بیشتر حال در کوههای غزنی میباشد امروز دو یمی تهمه
است که درین مسجد جامع نماز فجر ادا کرده و خواجه میفرموده که این دو مقام یعنی حوض و پس پشت نمازگاه
کهنه بس راحت اند هر چه خواهد که مطلب او شتاب یابد باید که بر بن هر دو مکان رسیده دعا نماید که هر دو جا
محل استجابت دعا اند **باب پنجم** در بیان اجمال احوال هر یکی از پیران شجره عالیه چشتیه و تعیین وطن و مدفن
و مدت حیات و تاریخ وفات هر کدام آن اهل نجات و تقریب شجره راقم اوراق محمد یولاق برطالبان
راسخ الاعتقاد و الانقیاد پیدا و هویدا باد که چون توضیع این رساله و تالیف این مقاله محض در بیان حال

احوال حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی است و خواجه مذکور مرید و خلیفه خواجه بزرگ خواجه معین الدین چشتی سجزی بود بنا بر آن این راقم اوراق محمد بولاق این نجره عالیه اشروع باحوال خواجه معین الدین نمود بعد از اختتام این کلام تا عهد رسول علیه السلام شجره خود را که منتهی میشود بخواجه قطب الدین بران افزود تا هر طالب مطلب رسیده جامع را بدعای یاد نماید و اگر سهوی یا خطای بیند بکرم معاف فرماید **حضرت خواجه بزرگ خواجه معین الدین** چشتی قدس الله سره بن غیاث الدین حسن سجزی مرید و خلیفه رشاد خواجه عثمان هارونیست رحمة الله علیه و سلسله نسبت اجداد مے منتهی میشود با امیر المومنین حسن بن حضرت علی رضی الله تعالی عنهما و ولادت مے بقصبه سنجر که در میان سجستان و آنرا سیستان نیز گویند واقع شده و در ملک خراسان نشو و نما یافت و در کتاب سیر العارفین می آرد که چون عمر خواجه بزرگ بپانزده سالگی رسید پدرش خواجه غیاث الدین حسن که در غایت بزرگی و مالک اسپهای بسیار بود داعی اجل در رسید و وفات یافت آنهمه چیز بتصرف خواجه بزرگ آمد روزے آنحضرت در باغ موروثی خود نشسته بود که خواجه ابراهیم مجذوب در رسید خواجه بزرگ بتعظیم برخاست و بنشاندش خواجه طبقی پر از خوشهای انگور پیش او برد و او بر غبت تمام بخورد بعد ازان پاره کنجاره از بغل خود بیرون ساخت و بلعاب دهن خود تر کرده بدهان خواجه انداخت خواجه را همان نور باطن پیدا آمد و دل از املاک و اسباب خانه سرد گشت و آنهمه را نصیب درویشان گردانید و از انجای قدم تجرید خود را بیرون کشید و مسافرت ورزید چون در شهر بخارا و سمرقند رسید در انجا حفظ قرآن و تحصیل علوم ظاهری گردانید چون دید که ازین چیزها کسوه و کار من نمیشود از انجا نیز بطلب مشد کامل آمد چون بقصبه هارون که از نواحی نیشاپور است در آمد خدمت خواجه عثمان هارونی را دریافت و مدت بیست و نیم سال تربیت یافته برفت اما خواجه بزرگ در کتاب انیس الارواح که تصنیف اوست این مقدمه را بدین نوع ذکر مینماید باید بصاحب سیر العارفین نرسیده باشد که چون این عاگو بعد ازسفر بسیار بشهر بغداد در رسید خواجه عثمان هارونی مسجد خواجه جنید بغدادی دریافت و خود را همان روز بپایه ایشان بست مرید گشت خواجه دعا خواند و بر سر من مقراضی راند و کلاه از سر مبارک خود فرود آورد و بر سر دعاگو نهاد و نعمتی که داشت بود همانرمان بداد فرمود چند تمرا در صحبت من باید بود دعاگو بدل و جان قبول نمود و درمیان خواجه اتفاق سفر حج افتاد و بنده همراه شد الغرض چون بزیارت خانه کعبه رسیدیم خواجه آنجا دست من بگرفت و بخدا سپرد و در زیر ناودان کعبه برای من مناجات کرد آوازی بر آمد که معین الدین را قبول کردم چون از انجا باز گشتیم در مدینه آمدیم بر سر روضه سرور کائنات صلی الله علیه وسلم

چون سلام کردم از روضهٔ رسول علیه السلام آوازی برآمد علیک السلام یا قطب المشایخ چون این آواز برمن
خواجهٔ عثمان بشنود مرا فرمود برو بجمالات رسیدی اما این درویش تا مدت بست سال در آمنزمان همراه خواجه بود
ابریق و جامهٔ خواب خواجه برسر کرده برابر میرفت الغرض چون از سفر بازگشت و هم به بغداد رسید خود خلوت گزید و
بنده را با مر رسول علیه السلام برای اجرای احکام دین و اسلام بسوی من خصمت گردانید **نقلست** از کتاب
سیر الاولیا در آنزمان که خواجه بزرگ معین الدین چشتی قدس سره با چهل اصحاب خود در شهر دهلی ورود فرمود از آنزمان
دهلی نخستگاه رای پتهورا چوهان بود و قوم چوهان روی مسلمان نمیدیدند و اگر احیانا جای مسلمی را مییافتند میرنجانیدند
و صاحب کتاب سیر الاولیا میگوید که خواجه بزرگ چند ماه در دهلی مانده بود اما منزل مبارک در آن مکان داشت
که قبر شیخ رشید یکی در انجاست و در چنین مکان کفر اصحاب خواجه بانگ نماز با آواز بلند میخواندند و ترسان جان را بدل راه
نمیدادند پس کافران از این معنی دیو خشمند و نفاق را بسینه می اندوختند تا روزی کافر دی کارد ی در زیر بغل گرفته بخدمت
خواجه رسید نیت آنکه دست بسوی آنحضرت فراز کند خواجه از نور باطن دریافت فرمود ای چرا آن کارد را
کار نمیفرمائی و بمن دست نمیکشائی ازین سخن لرزه در اندامش افتاد و آن کارد از تعلق بگسیخت انداخته سر بپای خواجه
نهاد و مسلمان گشت از آنروز خلق روی سوی خواجه کشید خود را فدای ایشان گردانید چون آنحضرت را بخلق
واژدهام عوام خوش نیامد و خلاف طبیعت واقع شد متوجه شهر اجمیر گردید و تا آخر عمر در آنجا گذرانید **نقلست**
از کتاب مرات الاسرار که چون حضرت خواجه بزرگ معین الدین چشتی قدس سره از دهلی بشهر اجمیر ورود فرمود رای
پتهورا در آنجا بود چون خوارق عادت خواجه دید متحیر گردید و در دل خود عناد ورزید آما از راه پختهٔ کاری بعضی
از ان ظاهر نگردانید و در باطن هم از آن روز که خواجه در ملک هند تشریف فرمود دست از سلطنت خود شسته بود
و بسبب اضطراب و بیکی این بود که اجپال جوگی که پیر و مرشد او بود بر هانهاد یده بدست خواجه اسلام ورزید و مرید گردید
نقلست از کتاب سیر الاولیا که وقتی خواجه معین الدین چشتی برای تخفیف تصدیع مسلمانی به پتهورا سخنی گفته
فرستاد وی از راه عداوت باطنی باور نداشت خواجه را غیریت و ولایت در کار آمد بزبان قضا جریان خود راند
که من پتهورا را زنده گرفته دارم همران ایام سلطان معز الدین سام المشتهر بلقب شهاب الدین غوری با لشکر تمام از
غزنین در رسید پتهورا را مقابله کرد آخر ظفر نیافته بدست سلطان معز الدین سام افتاد و بیرا بلاک گردانید
بجهنم رسانید و به طالبان روشن باد که در باب نفی اولاد خواجه انچه در کتاب اکبر نامه و اقبال نامه جهانگیری
مسطور است بر همه کس پیداست اما از عبارت ملفوظات پیران چشت معلوم میشود که خواجه را زنان و فرزندان

بودند چنانکه سلطان التارکین مولانا حمید الدین سوالی خلیفه اعظم خواجه بلفوظ خود می آرد که شبی رسول علیه السلام
خواجه را در خواب فرمود که ای معین الدین تو معین دین من هستی و عجب که سنتی از سنتهای من ترک میدهی یعنی زن نمیخواهی
چون صبح شد ملک خطاب قلعدار گذه بتهلی که یکی از مریدان خواجه بود دختری از راجهای دار الحرب بخدمت خواجه
ارسال نمود خواجه ویرا بشرط نکاح قبول فرمود بی بی حافظ جمال از شکم وی بوجود آمد و مدتی برین نگذشته بود
که سید وجیه الدین عم سید حسین مشهدی را امام جعفر صادق رضی الله عنه در جواب فرمودند که بی بی عصمت
دختر خود را در نکاح خواجه معین الدین بده چون وی مقدمه را در خدمت خواجه اظهار نموده خواجه ویرا بعقد
نکاح قبول فرمود از شکم آن دو پسر بوجود آمدند یکی شیخ فخر الدین دویم شیخ حسام الدین شیخ حسام الدین
در صغیر سن بصحبت ابدالان پیوست واز روی توالد و تناسل بوقوع نیامد ولیکن از شیخ فخر الدین اولاد بسیار رو
نمود وی بعد از وفات خواجه تا مدت بست سال در قید حیات بود در قصبه بیر دار که شانزده کروه از اجمیر است
وفات یافت و نزدیک حوض که دران قصبه واقع است مدفون گشت رحمة الله علیه و شیخ فخر الدین را پسری
بود که شیخ حسام الدین سوخته نام کردی اکثر در خدمت سلطان المشایخ ماندی قبر وی در قصبه بانبهر طرف غروب
بر سر راه اجمیر است طالب را باید تا زیارت نماید و مرقد مبارک بی بی حافظ جمال پایان روضه خواجه معین الدین
پدید آمده واقع شده و خلق فیض از و میگیرد رحمة الله علیه و سلطان المشایخ در کتاب فوائد الفواد میفرماید که خواجه احمد
نام که یکی از بزرگان خواجه بزرگ بود و بنده او را دیده است صلاحیتی تمام داشت و برادر وی خواجه وحید
مرید حضرت شیخ الاسلام شیخ فرید الدین گنجشکر بآرزو شده بود و بعضی مردم که از اولاد خواجه منکرند شاید که
اینها را در ملفوظات پیران چشت عبوری نیست و در سنه وفات خواجه بزرگ که بعضی مورخین اختلافی
کرده و نوشته اند که خواجه بزرگ چند ماه بعد از وفات حضرت خواجه قطب الدین از این عالم رفته است
محض افترا می نماید چرا که خواجه قطب الدین در کتاب دلیل العارفین که تصنیف اوست این شک را بتمامی رفع
میفرماید که روز پنجشنبه در مسجد جامع اجمیر این دعا گو را دولت بابوس خواجه معین الدین بدست آمد بسیاری از
درویشان اهل باطن در انجلس حاضر بودند سخن در باب ملک الموت میرفت خواجه بیان آن بر قت میفرمود و گریه
میفرمود الغرض چون سخن باتمام رسید خواجه بسوی دعا گو دید و گفت ای درویش بدان مرا که اینجا آورده
اند مدفن من هم اینجا خواهد بود و در چند روز از این عالم سفر خواهم نمود پس خواجه علی سنجری را فرمود که مثال خلافت
بنویس که من خلیفه خواجه قطب الدین بختیار را کردم و مسند سجاده پیران چشت باین سپردم الغرض چون مثال

نوشته شد خواجه دعا گو سر بر زمین افتاد و فرمان شد نزدیک تر بیا نزدیک تر رفتم دستاری که بر فرق مبارک داشت
بر سر بنده نهاد و عصای خواجه عثمان هارونی و مصحف مصلا و نعلین پیر بداد و گفت که این امانتی بود از رسول علیه السلام
بتو عطا کردم و بر و بخدا سپردم چون از انجا باز گشتم بدهلی رسیدم مدت چهل روز نگذشته بود که آینده از اجمیر بیامد و
خبر آورد که خواجه بعد از رخصت شما بست روز در قید حیات بود بعد ازان رحلت فرمود پس از ینجا معلوم شد که
حضرت خواجه معین الدین پیش از خواجه قطب الدین وفات یافته نه بعد از وفاتش ـ شب کشنبه ۱۴ ماه رجب
سنه اثنی و ثلثین و ستمائة وفاتش یعنی در سال ششصد سی و دو بود رحمة الله علیهما

ذکر حضرت خواجه عثمان هارونی رحمة الله علیه

حضرت خواجه عثمان هارونی قدس سره وی مرید و خلیفه حضرت حاجی شریف زندنی بود و مولد وی هارون است و هارون قصبه ایست از توابع شهر خراسان و بقولی هارون در دیار فرغانه است و فرغانه شهریست از توابع ملک ماوراء النهر و دیار کرامات و خوارق عادات بسیار بود و تصرفات عالی و رشک یکی از مکرمین تصرفات او ینست که مثل حضرت خواجه معین الدین شاهبازی بقید تربیت خود آورده و بر اسب خطا بر و باطن بخدا سپرده و بارها حضرت خواجه عثمان بر زبان راندی که معین الدین محبوب الله است و مراد از ارادت او قطب خرعظیم است و در کتاب گنج الاسرار می آرد که یکبار حضرت خواجه عثمان برای دیدن خواجه معین الدین در شهر دهلی تشریف آورده است اما این روایت ضعیف می نماید و روایت صحیح آنکه چون خواجه عثمان بعد از سفر بسیار بار دوم بمکه معظمه رسید معتکف گردید و هم در انجا بتاریخ ششم و بقولی شانزدهم ماه شوال سنه سبع و ستمائة یعنی در سال ششصد و هفت بعالم بقا خرامید و در جوار مکه معظمه مدفون گشت چنانچه الآن مزار مبارک او زیارتگاه خلق الله است

ذکر حضرت خواجه حاجی شریف زندنی رحمة الله علیه

حضرت خواجه حاجی شریف زندنی قدس الله سره مرید و خلیفه حضرت خواجه قطب الدین مع دو واسطه بود و تصرفات ظاهری و باطنی فراوان داشت و در کتاب سیر الاولیاء می آرد که سلطان سنجر سلجوقی را بعد از وفات او مردی بخواب دید پرسید خدا تعالی با تو چه کرد گفت مرا چون خواستند فرشتگان عذاب دوزخ برند فرمان رسید که نگذارید یکبار قدمبوس حاجی شریف زندنی در مسجد دمشق دریافته است از برکت آن بیامرزیدم و دیگر از دوستان خود گردانیدم پیشوای عالم بود و بتاریخ سوم و بقولی ششم رجب المرجب از دنیا رحلت فرمود سنه وفاتش در نظر نیامده و مزار مبارکش در شام زیارت خلق ست رحمة الله

ذکر حضرت خواجه قطب الدین مودود چشتی رحمة الله علیه

ذکر حضرت خواجه قطب الدین مودود چشتی قدس الله سره وی مرید و خلیفه و جانشین پدر خود حضرت خواجه ابو یوسف ناصر الدین چشتی بود و کرامتی ظاهر ساخت و در کتاب سیر الاولیاء می آرد که چون خواجه را رحمت موت مزاحم گردید روزی مردی با عظمت و هیبت در پیش او رسید و حریر پاره

بخط باریک بدست مبارکش از جانب دوست حقیقی رسانید وی مطالعه فرمود زهی سعادت و بعد از مطالعه آن کاغذ را بر چشم نهاد و جان عزیز را بمشاهده دوست داد و چون جنازه را ترتیب دادند و خواستند که بردارند برداشته نشد در میان آوازی از هاتف شنیدند که شما همه دور شوید دور شدند و مردمان غیب رسیدند و نماز جنازه خواجه او اگزاردند بعد از نماز جنازه در هوا شد و بجای مدفن رسانید و فاتش در غره رجب المرجب سنه سبع وعشرین وخمسمائة یعنی در سال پانصد و بست و هفت واقع گردید و در چشت مدفون گشت

ذکر حضرت خواجه ناصر الدین ابو یوسف چشتی رحمة الله علیه

حضرت خواجه ناصر الدین ابو یوسف چشتی قدس الله سره نام پدرش محمد معانست و صاحب کتاب نفحات الانس میگوید که وی خواهرزاده و مرید و خلیفه حضرت خواجه ابو محمد چشتی بود و تصرفات ظاهری و باطنی زیاده از حد داشت و چون وفاتش نزدیک رسید پسر بزرگ خود خواجه قطب الدین مودود چشتی را قائم مقام خود در قصبه چشت که سی کروه از هرات است گردانید و خود بتاریخ چهارم ماه ربیع الآخر سنه تسع وخمسین و اربعمائة یعنی در سال چهار صد و پنجاه و نه بعالم بقا خرامید و هم در چشت مدفون گردید و هشتاد و چهار سال عمر داشت رحمة الله علیه

ذکر حضرت خواجه ابو محمد چشتی رحمة الله علیه

حضرت خواجه ابو محمد چشتی قدس الله سره وی مرید و خلیفه و جانشین پدر خود حضرت ابو محمد چشتی بود و کمالات و برادرین مختصر گنجایش نیست وی بتاریخ غره رجب المرجب سنه اربع عشر و اربعمائة یعنی در سال چهار صد چهارده بعالم بقا شتافت و در قصبه چشت مدفن یافت رحمة الله علیه

ذکر حضرت خواجه ابو احمد چشتی رحمة الله علیه

حضرت خواجه ابو احمد چشتی قدس الله سره صاحب کتاب نفحات الانس گوید که وی پسر سلطان فرشنافه است و سلطان فرشنامه از شرفای حسینی و امیران ولایت بود خواجه ابو احمد مرید و خلیفه خواجه ابو اسحاق شامیست و سر حلقه پیران چشت و وی بالاتفاق قطب ابدال بود و در تمام ربع مسکون تصرف مینمود و عمر طویل داشت چنانچه در زمان خلافت معتصم باالله که خلیفه هشتم است از بنی عباس تاریخ سوم ماه جمادی الثانی سنه ستین و مائتین یعنی در سال دو صد و شصت تولد یافت و پیداست که بتاریخ دهم ماه جمادی الاخری سنه خمس وخمسین و ثلث مائة یعنی در سال سه صد و پنجاه و پنج بعالم بقا شتافت و در چشت مدفون گشت رحمة الله علیه

ذکر حضرت خواجه ابو اسحاق شامی قدس الله سره

حضرت خواجه ابو اسحاق شامی قدس الله سره مرید و خلیفه حضرت خواجه ممشاد علو دینوری است و در کتاب لطایف اشرفی می آرد که چون خواجه ابو اسحاق به نیت اراوت در بغداد پیش خواجه ممشاد رسید آنحضرت پرسید که ای درویش چه نام داری وی التماس نمود ابو اسحاق شامی فرمود از امروز ترا ابو اسحاق چشتی گویند که خلایق قصبه چشت و نواح آن از تو هدایت یابند و مریدان ترا نیز تا قیام قیامت چشتی خوانند الغرض چون آنحضرت بحکم پیر خود در قصبه چشت که از توابع هرات است رسید خانواده چشتیه پیدا گردانید

بعد از مدتے از انجا سفر گزید و نام بشام رسید بتاریخ چہاردہم ماہ ربیع الثانی از ین عالم فانی بسوی رضوان جاودانی خرامید و در قصبہ ملکہ کہ از توابع شام است مدفون گردید رحمۃ اللہ علیہ

ذکر حضرت خواجہ ممشاد علو دینوری قدس اللہ سرہ۔

حضرت خواجہ ممشاد علو دینوری قدس اللہ سرہٗ مرید و خلیفہ حضرت خواجہ ہبیرہ بصری ہست رحمۃ اللہ علیہ صاحب کتاب سیر الاولیا میگوید کہ آنحضرت در مدت حیات خود ہرگز بروز چیزی نخورده و نیاشامیده بود از ابتداء شیر مادر ہم جز شب نوال یعنی فرمود یعنی صائم الدہر و ولی مادر زاد بود سماع بسیار خوش مینمود و در ملفوظات و شجرات پیران چشت نام مبارک آنحضرت ہمین ممشاد علو دینوری میگفتند و فاتش بتاریخ چہاردہم ماہ محرم بود و سنہ و فاتش در کتابی روی ننمود رحمۃ اللہ علیہ

ذکر حضرت خواجہ ہبیرہ بصری قدس اللہ سرہ۔

حضرت خواجہ ہبیرۃ بصری قدس اللہ سرہ مرید و خلیفہ حضرت خواجہ خذیفۃ المرعشی است رحمۃ اللہ علیہ ما و پیر ریاضت و الا بسیار بود و خاندان ہبیری از وی رواج نمود و مریدانش ہبیریان میگویانند و وی بجز از یاد حق نمیزیستند و مدام خود را با وضو میدارند و ہر نماز را بحضور دل میگذارند و در فقر و فاقہ و سر حال سعی مینمایند و بعد از سہ چہار روز ہمہ جنگل افطار میفرمودند و وفات حضرت خواجہ ہبیرۃ البصری بتاریخ ہفتم ماہ شوال و بقول صاحب کتاب سفینۃ الاولیا ہیزدہم ماہ مذکور واقع شد رحمۃ اللہ علیہ۔

ذکر حضرت خواجہ خذیفۃ المرعشی قدس اللہ سرہ۔

حضرت خواجہ خذیفۃ المرعشی قدس اللہ سرہٗ مرید و خلیفہ حضرت خواجہ ابراہیم بن ادہم است و مرعش شہریست از توابع شام و ہر نعمتی کہ خواجہ ابراہیم ادہم از حضرت خضر علیہ السلام و امام محمد باقر رضی اللہ عنہ و علیہ الصلوٰۃ و السلام و از حضرت خواجہ فضیل یافتہ بود وی ایثار نمود و تمام احوالی وی در کتاب روضۃ الاحباب و روضۃ الریاحین مذکور ست و درین مختصر گنجایش آن نیست و فاتش بتاریخ چہاردہم شوال واقع شد اما سنہ و صالش در کتابے بنظر در نیامده رحمۃ اللہ علیہ

ذکر حضرت خواجہ ابراہیم ادہم بلخی رحمۃ اللہ علیہ۔

حضرت خواجہ ابراہیم بن ادہم قدس اللہ سرہ کنیتش ابو اسحاق و ادہم پدر خواجہ ابراہیم بن سلیمان بن منصور بلخی کہ از آبنای ملوک بلخ ست بود و خواجہ ابراہیم خرقہ ارادت و خلافت از دست حضرت خواجہ فضیل عیاض رحمۃ اللہ علیہ پوشید و در ترک تجرید و ریاضت بجدی کوشید کہ مقبول بارگاہ الٰہی گردید و در کتاب تذکرۃ الاولیا و لطائف اشرفی می آرد کہ آنحضرت از خدمت امام محمد باقر رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز خرقہ خلافت دریافتہ و با ابو حنیفہ کوفی صحبت داشت و حکایات کمالات کشف و کرامات و سیر او درین مختصر گنجایش نیست و شیخ فرید الدین عطار میگوید کہ چون وفات او نزدیک رسید ناپیدا گشت و خاک پاک او معلوم نیست و بعضے گویند در شہر بغداد بہلوی امام احمد حنبل آسوده است و بعضے گویند در شام آنجا کہ مزار حضرت لوط علیہ السلام است و فاتش در سنہ احدی و ستین و مایتہ

یعنی در سال یکصد و شصت و یک تاریخ غزه شوال در عهد خلافت ابو عبد الله که خلیفه سویم از بنی عباس بود
وقوع نمود رحمة الله علیه

ذکر حضرت خواجه فضیل بن عیاض قدس الله سره

حضرت خواجه فضیل بن عیاض قدس الله سره مرید و خلیفه حضرت
خواجه عبد الواحد بن زید ست و در کتاب نفحات الانس می آرد که کنیت وی ابو علی و اصل وی از کوفه بود و
در شهر ابرز بزرگ شد و نشو و نما یافت و در کتاب تذکرة الاولیا مینویسد که خواجه فضیل در ابتدای حال مهتر
گروه راهزنان بود و هر چه از راهزنی حاصل می نمود در هر جائی ازان مسجدی عمارت میفرمود روزے
با یاران خود برای غارت نزدیک کاروانے رسید یکے از کاروانے رسید یکے از کاروان خواندن این آیت
آغاز کرد الم یان للذین امنوا ان تخشع قلوبهم لذکر الله یعنی آیا وقت آن نیامده است
که این دل خفته شما بیدار شود خواجه را معنی این آیت در گرفت و همانزمان از هر زنے تائب گردید و خود و
مال از هر که گرفته بود بدو رسانید پس ازان بکوفه رفت و با امام ابو حنیفه که فی صحبت اشت و اولیا بسیار را
دریافت بعد ازان بمکه معظمه آمد و عزلت اختیار کرد و وقتی در مکه مقبری سورة القارعه خواندن آغاز نهاد خواجه
نعره بزد و بیفتاد و دست جان داد این واقعه در ماه محرم الحرام سنه سبع و ثمانین و مایة یعنی در سال یکصد و
هشتاد و هفت بظهور رسید و آنحضرت در مکه بمزارات عالیه مدفون گشت رحمة الله علیه

ذکر حضرت خواجه عبد الواحد بن زید قدس الله سره

حضرت خواجه عبد الواحد بن زید قدس الله سره مرید و خلیفه حضرت خواجه حسن بصری ست و خواجه کمیل بن زیاد
نیز خرقه ارادت پوشیده بود ولادتش در بصره روی نمود و امام عبد الله در تاریخ می آرد که وی تا مدت
چهل سال زاد او بوضوی عشا گزرانید و در ریاضت اسماء رسانید که مقبول بارگاه الهی گردید و کمالات او را
نهایتی نیست و فاتش بست و هفتم ماه صفر سنه ست و سبعین و مایة یعنی در سال یکصد و هفتاد و شش در بصره
بوقوع انجامید و همانجا مدفون گردید رحمة الله علیه

ذکر حضرت خواجه حسن بصری قدس الله سره

حضرت خواجه حسن بصری قدس الله سره
کنیت او ابو سعید و ابو محمد است و چون در ابتدای حال سوداگری لولو کردی ازان جهت او را حسن لولوی میگویند
وی مرید و خلیفه امیر المومنین علی کرم الله وجه تعالی بود با امام حسن بن علی خواجه کمیل بن زیاد نیز
صحبت اشت و در کتاب روضة الاحباب بجلد آخر مینویسد که پدرش بسال دوازدهم از هجرت بدست امیر المومنین
ابو بکر صدیق رضی الله تعالی عنه مسلمان گشت و چون نیکو روی بود امیر المومنین عمر رضی الله عنه نام
حسن مقرر نمود و در کتاب منتخب التواریخ مذکور است که خواجه ابو سعید حسن بصری در غره ماه رجب المرجب سنه
عشر و مایة یعنی در سال یکصد و ده بعهد سلطنت هشام بن عبد الملک مروان ازین عالم رحلت فرمود

مدت حیاتش هشتاد و نه سال بود و بکفر سنگ بیرون از بصره مدفن یافت رحمة الله علیه حضرت

ذکر حضرت امیر المومنین امام المتقین علی ابن ابی طالب کرم الله وجه رضی الله تعالی عنه

امیر المومنین علی کرم الله وجه رضی الله تعالی عنه بن ابی طالب بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف و مادرش فاطمه بنت اسد بن هاشم بن عبد مناف بود و ولادت آن حضرت روز جمعه بتاریخ سیزدهم از ماه رجب المرجب سنه ثلثین یعنی سی سال بعد از واقعه خا فیل اندرون خانه کعبه بنمود و چون بزرگ شد خرقه ارادت و خلافت از دست رسول علیه السلام التماس فرمود و کنیت مر ے ابو الحسن و ابو تراب و القاب مرتضی و خاتم الاولیا و حیدر و مظهر العجائب و اسد الله و ولی الله است و چون عمر شریف وی شانزده سال رسید از همه کس اول بشرف اسلام مشرف گردید و در سال دهم از هجرت رسول علیه السلام حضرت بی بی فاطمه زهرا را بعقد نکاح در داد و بنیاد خویشی درمیان نهاد اما در این وقت که این واقعه بر وی نمود علی بست و پنجساله و فاطمه پانزده ساله بود در کتاب روضة الشهدا می آرد در آن شب که حضرت امیر المومنین علی بشربت شهادت چشید تمام آن شب را بعبادت معبود حقیقی آخر رسانید چون صبح دمید تجدید وضو ساخت و بنماز پرداخت هم در عین نماز عبد الرحمن بن ملجم تیغ زهر آلوده بر فرق مبارک او چنان انداخت که تا مغز بشگافت و در کتاب سیر الاولیا مینویسد که عبد الرحمن ملجم این کار را باشاره معاویه بتقدیم رسانید و ساعی گردید اکثر ارباب سیر در تاریخ وفات آنحضرت اختلافها ورزیده اند اما روایت صحیح آنست که بتاریخ نوزدهم از ماه رمضان سنه اربعین یعنی چهل سال بعد از هجرت بر تارک مبارکش زخم رسیده بتاریخ بست و یکم از ماه مذکور بعالم بقا خرامید و در نجف مدفون گردید و مدت خلافت او چهار سال و نه ماه و عمر شریفش شصت و سه سال بود اما تاریخ حیات بی بی فاطمه رضی الله عنها زن دیگر نخواست و حضرت بی بی فاطمه بسال یازدهم از هجرت وفات یافت از جمله ازواج هیژده پسر و بقولے دوازده پسر و پانزده دختر بوجود آمد نداما از پنج پسر اولاد بزاد و باقی را باری تعالی اولاد نداد و ازان پنج پسر که اولاد آمد بتفصیل ایشان اینست امام حسن و امام حسین و محمد حنیف و عمرو عباس رضوان الله علیهم لیکن امام حسن و امام حسین از شکم بی بی حضرت فاطمه زهرا بودند و محمد حنیف از شکم بی بی حضرت اسماء و عمر از شکم حضرت بی بی حوله و عباس از شکم حضرت بی بی ام البنین رضی الله علیهم اجمعین —

ذکر حضرت سرور کائنات خواجه دو عالم صلی الله علیه و آله و اصحابه وسلم

حضرت خاتم الانبیا محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و اصحابه وسلم بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد المناف است و مادر آنحضرت بی بی آمنه بنت وهب بن عبد المناف مذکور بود و اسم مبارک آنحضرت در کتاب توریت احمد و در انجیل حامد و در لوح محفوظ مظهر ست و کنیت آن حضرت ابو القاسم ست

وسلسلهٔ نسب اجداد آنحضرت منتهی میشود بحضرت ابراهیم خلیل الله و در کتاب روضة الاحباب وغیره کتب تواریخ ..
منقولست که ولادت آنحضرت بروز دوشنبه دهم ماه ربیع الاوّل بعد از طلوع صبح صادق و پیش از برآمدن
آفتاب در ابتدای سال فیل در عهد سلطنت کسری یعنی نوشیروان واقع گردید و در کتاب معارج النبوة می آرد
که از ابتدای آدم علیه السلام شش هزار و هفصد و پنجاه سال و از عیسی علیه السلام شش صد سال گذشته
بود که ولادت رسول صلی الله علیه وسلم بوقوع رسید و چون آنحضرت دو ماهه شد عبد الله پدرش از سر رود گذشت و چون
شش سالگی رسید بی بی آمنه مادرش برحمت حق پیوست و عبد المطلب جدش متصدی تربیت و پرورش آنحضرت
گشت و چون آنحضرت هشتم سال در آمد بعضی ملایک در مردان غیب بر آن حضرت وارد گشتند و عقد متابعت ببستند
و چون آنحضرت بست و پنج سال شد بی بی خدیجه را بنکاح خود در آورد و چون آنحضرت بسی سال میل نمود خانهٔ
کعبه را مسمار کرده بود باتفاق اهل قریش از سر نو بنیاد فرمود و حجر الاسود در آن جای خود بدست مبارک خود
ساخت و بر زودی از انظار پرداخت و چون آنحضرت بچهلم سال رسید آثار وحی ظاهر گردید و چون بسال چهل و یکم
آنحضرت رفت بشرف نبوت مشرف گشت و حضرت جبرئیل علیه السلام با سوره اقرا باسم ربك الذی
در غار حرا که آنحضرت بتمازمشغول بود ورود نموده و ترتیب وضو و نماز آنحضرت را تربیت فرمود بعد از آن حضرت
جبرئیل در پیش آمد و دو گانه نماز گذاردن گرفت رسول خدا علیه السلام بوی اقتدا کرد بعد از سلام جبرئیل علیه السلام
گفت که ترتیب وضو و نماز این بود که مخلص را نمود و الی الآن آن سبب قدیم در زمره مشایخ کریم جاریست هنگام
تلقین مریدین دو رکعت نماز ایشان را مینمایند و طریق وضو و نماز ترتیب میفرمایند و در سال دهم از نبوت بی بی
خدیجه و ابو طالب از عالم فانی در گذشتند و بعالم جاودانی پیوستند و همین سال آنحضرت بی بی عائشه بنت حضرت ابو بکر
صدیق و سوده بنت زمعه را بنکاح خود قبول کرد و بخانه مبارک آورده و در سال سیزدهم از نبوت از ملک مکه بشهر مدینه
مهاجرت فرمود و در سال پانزدهم از هجرت بتاریخ دوم ربیع الاول روز دوشنبه ازین مقام فانی بروضهٔ جاودانی
رحلت نمود و بر طالبان این فن روشن باد که اکثر ارباب سیر و تاریخ وفات رسول علیه السلام اختلاف ها ورزیده اند
اما حضرت سلطان المشایخ بزبانی شیخ فرید الدین گنجشکر در کتاب راحت القلوب که تصنیف اوست چنانچه باید از حجاج ثابت مینماید
که وفات رسول علیه السلام بتاریخ دویم ماه ربیع الاول روز دوشنبه بوقوع انجامیده بتاریخ چهارم ماه مذکور روز شنبه در
حجرهٔ حضرت بی بی عائشه که قبض روح آنحضرت در انجا شده بود مدفون گردید و عمر شریف آنحضرت شصت و سه سال بود
که رحلت فرمود صلی الله علیه وسلم بر طالبان رموز الاعتقاد و الانقیاد پیدا و هویدا باد که چون تسلسل شجره این اوراق

ذکر حضرت مخدوم شاه خوب اللہ قدس سرہ

فقیر حقیر محمد بولاق مرید خلیفه ارشاد پناه هدایت دستگاه **حضرت مخدوم شاه خوب اللہ** است قدس اللہ سرہ و چون حضرت مخدوم بعد از سیر بلخ و بخارا و دریافت صحبت اقطاب و اولیاء هر دیار بشهر دهلی تشریف آورد و در حجره والد شریف این نحیف بجوار روضه سلطان المشایخ قرار گرفت اگرچه این فقیر در آن ایام خورد سال بود اما خدمت کلوخ استنجا و پاپوش راست کردن حضرت مخدوم سرانجام می نمود و چون حضرت مخدوم بعد دو سال از انجا برخاسته در خانقاه سلطان المشایخ کدر موضع غیاثپور بر لب آب جویت مسکنت گزید فقیر آنجا هم بخدمت حضرت مخدوم فیض مند میگردید و حضرت مخدوم مدت چهل سال در خانقاه حضرت سلطان المشایخ ساکن بود و در انمقام باراحت در هر سالی چندین مجالس عرائس پیران شجره عالیه بزرگان سلسله قادریه غوثیه برونق تمام ترتیب میفرمود چنانچه دران همه مجالس انواع طعام خرچ شدی و حلویات و عطریات بکار آمدی و مبلغان بقوالان و صوفیان و فقیران انعام گشتی و هر که از فقیران و امیران دران مجلس حاضر بودی اقرار مینمودی که اینچنین مجلسی برونق هیچ یکی از اهل سلوک و ملوک دین دنیا نکرده است و بلکه نخواهد کرد و حقا که سلاطین وقت از رشک رونق آنجا بس حسدها می بردند و خون دل میخوردند و آنقدر تصرف ظاهری و باطنی که بحضرت مخدوم دست داده بود هیچ یکی را ازین طائفه میسر نیامده الغرض چون عمر شریف حضرت مخدوم بهشتاد و چهار سال و عمر این نحیف پنجاه سال رسید بر سوخیت تمام در خدمت آنحضرت اراوت بهمت ورزید و هم در امسال این ذره مثال را آنحضرت بخطاب کمال الحق والدین مخاطب کرده بخلافت خود رسانید و جانشین خویش گردانید و خود بدولت بسوی شهر کره وطن قدیم عازم گردید و اهل آن شهر را بدایت بخشید حضرت مخدوم شاه خوب اللہ صاحب مرید و خلیفه اعظم پدر خود حضرت شاه احمد اسد اللہ است قدس اللہ سرہما اگرچه عظمت و کرامت حضرت مخدوم از احاطه تحریر و تقریر بیرون است و درین مختصر گنجایش آن نیست اما دو سه نقل تبرکا مرقوم می نماید تا بکار طالبان در آید **نقلست** روزی حضرت مخدوم هنگام فی الزوال برای زیارت مزار مبارک حضرت سلطان المشایخ تشریف آورده و خواست که قدمبوس کند پرده بسبب خلوت که بر در افتاده بود خود را بیواسطه دیگر بلند نمود حضرت مخدوم چون چنین حال بدید بسوی حقایق آگاه میر امیر اللہ که یکی از خلفاء عالیقدر آنحضرت بود اشاره فرمود وی دست برده گذشت و پرده را بدست خود داشت تا انخفای این کرامت گردد **نقلست** وقتی محبوب مرغوب خواجه محمد مطلوب را که یکی از یاران و دوستان این راقم اوراق است زحمت تپ محرق روی داد وی از آزار سخت دل بهلاک نهاد

وچنانچه تا یک ماه دانه بکام نبرد وسبب قبض روزی هم نخورد وهمه طبیبان دست از دوای وی
افراشتند ودل از علاج او برداشتند بنده چنین حال بدید بخدمت حضرت مخدوم در رسید وظاهر اضطرار خود را
آزاروی گرداند وحضرت مخدوم در انزمان کناره تناول مینمود ویاران حاضر وغائب را قسمت میفرمود چهل وچند دانه
در حصه بنده هم الوش عنایت شد بنده تسلیمات عنایات بجا آورده خواست که بخورد حضرت مخدوم فرمود یکدانه
کنار برای آن یار خود که آزار دارد نگاه دار وبدو برسان که شفای وی موقوف بر خوردن این دانه کنار است
بنده التماس وگریه اگرد عا گو همه دانه ها را ببرد وبخوراند چه شود وتبسم کرد وفرمود همین شود که زود تر شفای یابد بنده
را ازین بشارت خوشدلی حاصل گردید امیدندگانی آن یار جانی بدل انجامید پس همه دانه ها را برداشت پیش
خواجه محمد مطلوب آمد واین ماجرا ظاهر ساخت اگرچه در انهای کنار ترش وثقیل ومضر بود اما وی همه را باعتقاد
وانقیاد تمام تناول نمود حق سبحانه تعالی فی الحال او را شفای کامل عطا فرمود والغرض حکایات کرامات
وتصرفات حضرت مخدوم بیش از بیش است ودرین مختصر گنجایش آن نے وپیدا باد که تولد آنحضرت در شهر کیر
که قریب مانک پور بر لب آب گنگا واقع شده ونشو ونما در شهر دهلی یافته وچهل سال در خانقاه سلطان المشایخ
سلطان نظام الدین اولیا منزوی بوده اما چون عمر شریف آنحضرت آخر رسید باز متوجه شهر کره وطن
قدیم خود گردید وچند سال خلق آن دیار را بهدایت رسانیده بتاریخ هفتدهم جمادی الاول سنه کهزار
ویکصد وهژده روز جمعه پیش از طلوع آفتاب ازین سرای فانی بسوی روضهٔ بقا ودار رحلت نمود وهم در شهر کره
نزدیک مقبره پدر خود حضرت شاه احمد اسد الله مدفون یافت **حضرت شاه احمد اسد الله** قدس
الله سره تعالی مرید وخلیفه اکبر حضرت شیخ بهاؤ الدین شاه آبادی است وسلسلهٔ نسبش میرسد بحضرت خواجه
قطب الدین مودود چشتی قدس سره وتسلسل حسب خود بحضرت امیر المومنین حسین بن علی رضی الله تعالی
عنه وحضرت شاه احمد اسد الله در ابتدای حال صاحب مال ومنال ومنصبدار ویکی از امیران روزگار بود
عیش دوام وشراب مدام داشت شبی حضرت رسول علیه السلام را در خواب دید آنحضرت وی را فرمود که
فرزند دلبند تر ابرای ایکار نیافریده اند که درویش داری بیا ببر دست من توبه کن وحلیه مبارک شیخ بهاؤ الدین
رهبران مجلس نمود وفرمود که خود را در پایه این درویش بر بند که ترا تربیت خواهد کرد وبدرجه عالی خواهد
رسانید وتو یکے از خلفای این درویش خواهی گردید الغرض چون وی برابر داخت هر چه که در خانه داشت
نصیب درویشان ساخت تقدیم تجرید از خانه برآمد بجست جوی شیخ بهاؤ الدین مرشد خود در افتاد وشهر

ذکر حضرت شاه احمد قدس الله سره

ویه بدیه حسبتن گرفت چون نزدیک قصبه شاه آباد که نزدیک تهانیسر رسید دید که بوی دوست می آید شتاب ان قصبه شتافت و سعادت قدمبوس شیخ بهاء الدین را دریافت و حلیه درخواست منه کرده بود شناخت پس همه را نزد خود امر بدیدن ساخت چون جوهر قابلیت شایسته داشت شیخ بهاء الدین برادر چند روز تربیت نموده بمرتبه تکمیل رسانید و خلیفه خود گردانید و صاحب ولایت شهر کرده کرد و هر چهار پسران خود را در ارادت وی در آورد الغرض چون بشهر کره رسید بوطن گزید و خلق آن دیار را بدایت بخشید و رخت اقامت در عین عزه ماه ذی حجه از ین عالم بیرون کشید و هم در قصبه کور برلب آب گنگ مدفون گردید رحمة الله علیه

ذکر حضرت شیخ بهاء الدین شاه آبادی قدس سره

شیخ بهاء الدین شاه آبادی

قدس الله سره شاه آباد قصبه ایست نزدیک پرگنه تهانیسر و وی مرید و خلیفه حضرت شاه نجم الدین الحق والدین جانشین الدآباد است اگرچه قومی سرشت بود اما سینه مصفای وی از علوم لدنی آگاهی مینمود نقلست شیخ بهاء الدین پیر او شاه نجم الحق چون بقصبه شاه آباد در اندک مدت شهرت کرامات و تصرفات وی در ان دیار افتاد و خلق الله بکیارگی بدرش رو آورد و مرید گشت پس علمای آن دیار را از بیخ حسد بکار آمد با خود مشورت کردند که شیخ را در علم ظاهری قوتی نیست بیائید برو بروبیم و مسئله چند از هر علم هم از و بپرسیم و شرمنده کنیم و چون دیگران تواضع بجا نیاریم الغرض چون آن دانشمندان پیش وی رسیدند بمجرد دیدن جمال کمال وی بی اختیار تواضع بر گزیدند و چنین نیاز بزمین افتقاد مالک شیخ بشاشت نمود و فرمود که در آمدن عزیزان بر بن فقیر سبب چیست التماس داشتند که ما را در هر علم مشکلی در پیش آمده است باید که شیخ حل فرماید و الا از شهر ما برآید که در شهر ما دانشمندان جاهل برای شوخیت نباشد شیخ از غیرت ولایت بکار آمد بحجره در رفت و زنجیر را از اندرون بست و گفت پرسید بحال حقیقی چه میپرسید دانشمندان سوالهای مختلف را در میان آوردند شیخ هر یک را جواب صواب داد همه شرمنده شدند و باز گشتند کرامات خارق عادات شیخ بهاء الدین حدی و نهایتی ندارد و چون در عزه شعبان بر حمت حق پیوست هم در پرگنه شاه آباد مدفون گشت رحمة الله علیه

ذکر حضرت شیخ نجم الحق والدین رحمة الله علیه

حضرت شیخ نجم الحق والدین عرف جامین لدنا قدس الله سره

وی مرید و خلیفه شیخ عبد العزیز کشکی است و شیخ عبد العزیز بارها در حق وی فرمودی که جامین لدنا را حق سبحانه تعالی ولایت عالمگیر داده است و راز معرفت خود بر دلش کشاده زیاده کرامت وی ازین چه خواهد بود که پیر او در باب وی چنین سخن میفرمود بعد از وفات شاه عبد العزیز خود را از شهر دهلی بیرون کشید و پرگنه ٹھٹھه که از توابع شهر مذکور است مسکنت گزید و مشغول بحق گردید و مدتی در انمقام گذرانید چون وفاتش نزدیک رسید تاریخ نود و هشتم محرم الحرام بعالم بقا خرامید هم در پرگنه ٹھٹھه مدفون گردید رحمة الله علیه

ذکر حضرت شاه عبد العزیز کشکی

شاه عبد العزیز کشکی قدس الله سره

وی بر

شیخ حسن طاہر و شاہ خیالی و مرید خلیفہ قاضی یوسف خان ناصحی ست و قاضی خان پیر ا بخطاب جمال الحق مخاطب کرده بود از مریدی وی تفاخر می نمود و ولادت وی در پرگنہ جونپور روے داد چون تن بلوغت نہاد بارہ پدر خود مرید قاضی خان مذکور یکے از خلفای او بود گشت چون جوہر قابل بود شتاب خلافت را دریافت و از جونپور بحکم پیر خود بدہلی رسید ہفتاد و سال خلق آن دیار را رہنمونی کرد و بتاریخ ششم جمادی الثانی از زین عالم فانی خود را بیرون کشید و در صحن خانقاہ خود در دہلی نزدیک کیلوکہڑی مدفون گردید رحمۃ اللہ علیہ

ذکر حضرت قاضی خان یوسف ناصحی قدس اللہ سرہ

قاضی خان یوسف ناصحی قدس اللہ سرہ مرید و خلیفہ شیخ حسن طاہر بود و در ظفرآباد ولادت وی روی نمود و ہم در ظفرآباد کہ مسکن وی بود بتاریخ پانزدہم ماہ صفر رحلت فرمود و ہم در انجا خود را مدفون نمود رحمۃ اللہ علیہ -

ذکر حضرت شیخ حسن طاہر

شیخ حسن طاہری قدس اللہ سرہ مرید و خلیفہ شیخ بدر اخی حامد شہ و یکے از مشایخ جونپور بود در زمان سلطنت سلطان سکندر برای زیارت بزرگان بدہلی تشریف فرمود و در کوشک بجمنڈا کہ الآن قبر شریف وے اکثر از فرزندان وے در انجاست سکونت اختیار نمود و ہم در انجا بتاریخ بست و چہارم ربیع الاول سنہ بعالم بقا شتافت و در ان نواحی مدفون یافت رحمۃ اللہ علیہ

ذکر حضرت شیخ بدر اخی حامد شہ قدس اللہ سرہ

شیخ بدر اخی حامد شہ قدس اللہ سرہ مرید و خلیفہ مخدوم شیخ حسام الدین مانکپوری ست وقتی شیخ حسام الدین از نماز جمعہ خارج شدہ بخانہ آمد شیخ بدر اخی حامد شہ در عمر ہفت سالگی با برادر حسن آراستہ بر در خود استادہ بود کہ یکبارگی نظر شیخ بر جمال وی افتاد بی اختیار فریفتہ او گشت متحیر و مدہوش بخانہ خود آمد چون این خبر پدر رسید وے خوشدل گردید و دست پسر گرفتہ بخدمت شیخ حسام الدین آورد و برای خدمت بدو سپرد شیخ خوشنود شد و در تربیت آن بچہ کوشید کہ بمرور ایام عارف کامل گردانید و بخلافت خود رسانید الغرض چون وے بتاریخ بست و پنجم ماہ شعبان از جہان رحلت ورزید ہمسایہ پیر خود در مانکپور مدفون گردید رحمۃ اللہ علیہ

ذکر حضرت شیخ حسام الدین مانکپوری رحمۃ اللہ علیہ

مخدوم شیخ حسام الدین مانکپوری قدس اللہ سرہ مرید و خلیفہ شیخ نور قطب عالم ست و بعد از وی بر مسند قطب جلالش مدتے خلق خدای را ارشاد و رہنمونی فرمود و پسر جانشین شیخ نور قطب عالم بموجب ارشاد خود خرقہ خلافت از دست وے پوشید و معتقد وے گردید و تا امروز از فرزندان وے از اولاد پاک نہاد شیخ حسام الدین خرقہ می گیرند و خود را از مخلصان آستانہ می پذیرند کرامت شیخ حسام الدین بحیز بیان نیست کہ درین مختصر بحیز تحریر در آید یا تقریر راست آید الغرض چون وے بتاریخ یازدہم ماہ رمضان از زین جہان رحلت گزید در مانکپور مدفون گردید مانکپور وطن قدیم وے بود و ہم در انجا آسود رحمۃ اللہ علیہ ٭ ٭ ٭

ذکر حضرت شیخ نور قطب عالم رحمۃ اللہ علیہ

شیخ نور قطب عالم قدس اللہ سرہ مرید و خلیفہ پدر خود شیخ علاء الحق والدین بنگالی است اگرچہ شیخ علاء الحق را فرزندان بسیار بودند و خدمت بجان می نمودند اما وی شیخ نور قطب عالم را ب بار دست و داشتی و دمی از خود جدا نساختی و نگذاشتی و هم و یرا بجان و دل تربیت کرده بمرتبه تکمیل رسانید و خلیفه و جانشین خود گردانید و مدتے خلق اللہ را ہمنوئی نموده و تباریخ دہم ماہ ذیقعده ازین عالم فانی بسرای جاودانی رحلت فرمود رحمۃ اللہ علیہ

ذکر حضرت شیخ نور قطب عالم علاء الحق والدین بنگالی قدس اللہ سرہ ۱۲ ۱۲

شیخ نور قطب عالم علاء الحق والدین بنگالی قدس اللہ سرہ مرید و خلیفه شیخ سراج الدین عثمان المعروف باخی سراجت و پدر او عمر بن سعد الاہوری وزیر بادشاہ بنگالا بود و بفراست آنملک را انتظام میفرمود و بقول صاحب کتاب لطائف اشرفی در سلسله نسب شیخ علاء الحق بنا الدین و الصحابی منتہی میشود و القاب او شیخ علاء الدین گنج نبات و شیخ علاو الدین تل ست و این نقل مشہور ست که وی پیش از ارادت شیخ اخی سراج از غلبه تکبر علم و جاه خود را گنج نبات لقب نہاده بود چون این خبر حضرت سلطان المشایخ بشنود او را عبرت بکار آمد فرمود که پیر من گنجشکر و من گنج نبات عجب که زبان من تا کشته بجرو گفتن این کلمه زبان او تل شد بعد از مدتے چون در سلک مریدان اخی سراج خلیفه آنحضرت منسلک گردید شفا یافت و فاتش عزه ماه رجب المرجب واقع شد رحمۃ اللہ علیه

ذکر حضرت شیخ سراج الدین عثمان

شیخ سراج الدین عثمان قدس اللہ سرہ خلیفه سلطان المشایخ ست و او را اخی سراج نیز میگویند و سلطان المشایخ و یرا آئینه ہند گفتی الحق که وی آئینه ہند بود که در تمام ہند از وی رونق ارشاد و ہدایت بیفزود و طریق معرفت و ولایت رہنمود اگرچه جمیع خلفاء سلطان المشایخ صاحب مقامات عالی بودند اما از انہا شیخ نصیر الدین محمود که چراغ دہلی و شیخ سراج الدین عثمان که آئینه ہند است چاشنی دیگر داشتند و ازین ہر دو بزرگ بسی مردمان صاحب تکمیل و ارشاد آمدند ــــ

نقلست از کتاب سیر الاولیاء که چون سلطان المشایخ بالغت خلافت از پیش پیر خود شیخ فرید الدین گنجشکر بشہر دہلی رسید از مردمان ہند در خدمت آنحضرت او شیخ سراج الدین عثمان اودی و رزیدی چون با خلاص تمام پیوسته بود بشرف خلافت مشرف گردید و سلطان المشایخ او را بخطاب آئینه ہند مخاطب گردانید و ہرگاه که سلطان المشایخ برحمت حق پیوست وی مدت سه سال بر خاک پاک وی بنشست و بدرس و تدریس مشغول گشت و در زمان که سلطان محمد تغلق بن غیاث الدین تغلق بزرگان دہلی را بظلم بسوی دیوگیر که نو آباد او بود روان کرد وی بسعادت بطرف لکھنوتی وطن قدیم خود تشریف فرمود و بعضی کتب معتبر در ہمای سلطان المشایخ که او قات عنایت و ریافته بود با خود بربود و آنملک بجمال جہان آرائی خود

ذکر حضرت شیخ نظام الدین بداؤنی محبوب الٰہی رحمۃ اللہ علیہ ۱۲

مسور فرمود چون وفاتش نزدیک رسید آن جا ہا صحبت یافتہ سلطان المشائخ را بمقامی در لکھنوتی مدفون گردانید
در بر آن گوری سازانید و خودش پایان آن گور خوابید رحمۃ اللہ علیہ **حضرت شیخ نظام الدین احمد**
بداؤنی المخاطب بخطاب مجمع بالٰہی سلطان المشائخ و اکثر از ارباب سیر بہمین لقب و یاد در تصانیف خود ضبط
می نمایند وی مرید و خلیفہ اکبر حضرت شیخ فرید الدین گنجشکر است و سلسلہ نسبش بسید جلال الدین مخدوم جہانیان
جہان گشت صاحب تاریخ ہندی و مصنف کتاب چشتیہ بہشتیہ و مورخان دیگر کہ اسم ہر یک درین مختصر
گنجایش ندارد و تہمی میگوید اند با امیر المومنین امام حسین بن علی رضی اللہ تعالی عنہما و ثابت نموده اند کہ آنحضرت
سید حسینی بود و آنکہ مولانا عبد الرحمن جامی و نفحات الانس حالات او ذکر کردہ کتابی دیگر بنظر نیامده و اللہ اعلم
نقلست از کتاب سیر الاولیاء کہ خواجہ علی جد پدری و خواجہ عرب جد مادری سلطان المشائخ از شہر بخارا
با ہمہ عیال و اطفال در ملک ہند تشریف آوردند و بشہر بداؤن کہ در ان ایام قبۃ الاسلام بود سکونت اختیار کردند
اتفاق خواجہ عرب دختر خود بی بی زلیخا را در عقد نکاح خواجہ احمد بن خواجہ علی بداؤنی و بنیاد خویشی و قرابت میان
ہنا و پس ازان ہر دو صدف پاکیہا و عالیمراد دو دریای کرامت و شہامت یعنی سلطان المشائخ بوجود آمد و عالم
عالمیان را واسطہ ہدایت شد و جہان و جہانیان را باعث پرورش گشت **بیت** آفرین بخدای بر
پدرے ٭ کہ ازو ماند این چنین پسرے ٭ و ہم صاحب سیر الاولیاء فی نکتہ آورده ہفتہ گذارش مینماید و ثبت
میفرماید کہ تولد سلطان المشائخ بروز آخرین چہار شنبہ بعد از طلوع آفتاب تاریخ بست و ہفتم شہر صفر سنہ ست و
ثلثین و ستمائۃ یعنی در سال ششصد و سی و شش بوقوع آمد پس ازانست کہ ہر سال بسال بروز آخری چہار شنبہ مزار
مبارک وی را بر سم سالگرہ کہ در حین حیات آنحضرت معہود بود غسل میدہند و آب آنرا متبرک مینامند و مریضان
را میخورانند تا شفا یابند **نقلست** از کتاب سیر الاولیا کہ سلطان المشائخ در عالم صغر سن کہ پدر بزرگوار
وی خواجہ احمد کہ مسند نشین اجرای احکام شریعت بود از سر درگذشت متصدی تربیت او مادر مہربان
گشت سلطان وقت منصب دولت قضا از راہ یتیم نوازی و غریب نوازی با ہم سلطان المشائخ بحال افتادہ
یکے از علمای وقت را بنیابت وی قضای شہر تفویض نموده سلطان المشائخ اگرچہ در ان ایام صغیر بود اما بر
حکم من جد سعدی فی بطن امہ زمینی اکراہ و انکار کلی میفرمود بقول صاحب سیر العارفین سلطان المشائخ چہار سال
بود کہ والد شریف او ازین عالم رحلت فرمود **نقلست** از کتاب سیر الاولیاء و ثقات دیگر کہ چون
سلطان المشائخ قدسی بزرگ شد والدہ وی را در مکتب بستاد وی در اندک مدت قرآن را بہفت قرات یاد گرفت

وکتابهای دیگر کتابهای خواندن آغاز نهاد و بدوازده سالگی بتحصیل علوم عقلی و نقلی نموده لغت علم را زپیر
فرموده و بعلم تفرس می بجایے رسید میان علما و تیز طبع و دانشمندان صاحب هوش بخطاب مولانا نظام الدین بخاری
محفل شکن مخاطب گردید در علم تفاسیر و احادیث و بیت و هندسه و فقه و اصول آن ممتاز گشت نه ساله شد و چهل مقام
حریری که در علم افضل است از شمس الملک گ دران علم نظیری نداشت سند کرد و در کفارت آن کتاب شارق الانوار
که در علم حدیث یاد نمود و از مولانای کمال الدین محدث که در علم حدیث مجاز بود اجازت گرفت **نقلست** از
کتاب سیر الاولیاء اگرچه سلطان المشایخ نسبت علیم مظاهری نشست بمخاست ام با علماء و فضلاء بود اما ضمیر حق
پذیر او در باطن همیشه طلب علوم باطنی مینمود چنانچه در معنی اکثر میفرمود که مرا در ایام جوانی اگرچه صحبت با عالمان و
فاضلان بود اما پیوسته در دل داشتے که کے باشد که از میان ایشان برایم و روی معلوم حقیقی بنمایم و اکثر با این مردم
میگفتم که میان شما از چندروز پیش هم این خیال مرا پیش از رسیدن خدمت شیخ فریدالدین گنج شکر بود و چون به
ملازمت وی رسیدم دست از همه مرادات ظاهری کشیدم و باشغال باطنی مشغول گردیدم و بمراد خود رسیدم **الحمدلله**
علی ذالک نقلست از کتاب سیر الاولیاء که سلطان المشایخ میفرمود که در حینے که خورد بودم در دوازده سالگی
علم لغت می خواندم ابوبکر حراط که پیر ابوبکر قوال هم می گفتند بزیارت استاد من از طرف ملتان در رسید و
از روی احوال مشایخ ملتان پرسید و حکایت نمود که من پیش شیخ بهاء الدین زکریا بسیار بودم هم سماع گفته
ام و هم اذکار عبادت باریتعالی پیش از پیش ست تا کنیز انے که آن میخوانند هم ذکر میگویند بر چه که آواز مناقب شیخ
بهاء الدین زکریا بگوش من رسید در دل من جاگرفت بعد ازان حکایتی از احوال شیخ فریدالدین گنجشکر آغاز نهاد و گفت
که چون من ملتان در آمدم بمن رسیدم شاهی دیدم که عالم مسخر ولایت او گردیده و ماهی دیدم که تمام آفاق را
بنور معرفت خود منور گردانیده و چون این منقبت شیخ فریدالدین گنجشکر در گوش من افتاد محبتی در دل
پیدا آمد و بجدی رسید بعد هر نماز خام مبارک او ورد ساختم و وظیفه خود کردم پس این محبت بجائے برسید که محبوب
اشتهار گردید چنانچه اگر یاران از من سبب گفتند می خواستند بمحبت شیخ قسم میدادند الغرض چون شانزده ساله شدم
مرا از مدا اون عزیمت شهر دهلی افتاد عزیزی عوض نام در اثنای راه با من همراه شد احیانا اگر در راه خوف
پیش آمدی گفتی که یا پیر حاضر باش که در پناه تو میرویم من از و پرسیدم که این پیر کرا زدی پناه مطلبی و مدد میخواهی
کیست و کجاست گفت آنکه دل ترا بسوی خود کشیده و در لفیه محبت خویش گردانیده یعنی فریدالدین گنجشکر
پس از نیز از اعتقاد و اخلاص شیخ مرا زیاده گشت و چون در شهر دهلی رسیدم قضا را بجوار شیخ نجیب الدین

متوکل برادر خلیفه شیخ فرود آمدم و والده و همشیره و اتباع خود را که همراه من بودند و در همسایگی آنحضرت منزلی
بکرایه گرفتم و صحبت و برا غنیمت دانستم چون شب و روز در خدمت وی بودم اوصاف شیخ مذکور میشنودم مرا اشتیاق قدمبوس او
نمود اما بسته چهار سال دیگر در شهر ماندم و بتجهد تمام معلم گردیدم و علم حدیث از استاد بزرگ سند نمودم **نقلست**
از کتاب لفحات الانس که شیخ سلطان المشایخ بعد از تحصیل علوم دینی و تکمیل آن از جامع دهلی بسیری برد و چون وقت
سحر بر سیده مؤذن بمناره برآمد این آیت قرآن بخواند الله بان الذین امنوا ان تخشع قلوبهم لذکر
الله ره برآمد و حال بر وی متغیر آمد و از هر جانب انوار بدو ظاهر شدن گرفت امداد ان بزاد و راه حلاوت بدریافت
ملازمت و خدمت شیخ فرید الدین گنجشکر کرد و آنجا مرید گردید بمرتبه کمال رسید شیخ وی را اجازت تکمیل و تکمیل داده
بدهلی رخصت فرمود وی آنجا نه تربیت طبقه اهل ارادت مشغول گشت **نقلست** از کتاب سیر الاولیاء
در راحت القلوب که سلطان المشایخ در عنفوان سالگی که عین جوشن جوانی ست بلغایشوق و ذوق محبت الهی و
از همه مرادات صوری گشیده بدریافت سعادت معنوی عازم ملازمت شیخ فرید الدین گنجشکر گشت بعد انقضای
ایام طی مسافت بوز چهارشنبه یازدهم رجب المرجب سنه خمس و خمسین و ستمائه در اجودهن رسیده مرید گشت شیخ
همانروز ان کلاهی که بر فرق مبارک داشت با خرقه خاص و نعلین چوبین و عصای عطا نمود و این بیت هم
فرمود **بیت** ای آتش فراقت دلها کباب کرده ✤ سیلاب اشتیاقت جانها خراب کرده ✤ وهم بر زبان
در نثار آورد که من میخواستم که ولایت و خلافت دهلی را بدیگری داده رخصت نمایم همانروز ان ندا در دادند که بدار
و توقف آر که نظام الدین بداؤنی در راهست میرسد شایان این ولایت و خلافت اوست بدو بدهی خوش
آمدی بیا چندی در صحبت من باش که ترا بعد از تکمیل بخلافت خود خواهم رسانید و والی ولایت هندوستان
خواهم گردانید الغرض چون سلطان المشایخ تمامی هفت ماه و هفده روز در خدمت شیخ خود خادم بود
و کسب سعادت مینمود زهی لیاقت که درین اندک مدت بتکمیل رسید لایق خلافت مشایخ کبار گردید حضرت
گنج شکر ویرا بامر الهی بتاریخ دویم ماه ربیع الاول سنه ست و خمسین و ستمائه بالباس خرقه خاص خود از که
عبارتست دستار چشت بوی رسیده بعزو شرف خرقه خلافت و ولایت هندوستان داده بشهر
دهلی رخصت نمود وی بدهلی آمده بر مسند خلافت پیران چشت باصعد رعنائی و زیبائی نشست و خلق الله
را موجب هدایت و ارشاد گردید و سلطان المشایخ می فرمود از انکه از خدمت شیخ خود بدهلی مرجعت
کردم سه کرت در همین حیات باز بملازمت وی رسیدم و هفت کرت بعد از ممات او هم بزیارت

مزار مبارک مشرف گردیدم جملہ ده مرتبہ باشد الحمد للہ علی ذالک **نقلست** از کتاب سیر الاولیا کہ چون سلطان المشایخ بعد دریافت سعادت خلافت و ولایت از خدمت پیر خود در دہلی رسید چندی در شہر سکونت ورزید اما بسبب شہرت و ہجوم خاص و عام کہ کمیابی خلق اللہ روی داد آورده بود و صبح و شام تنگ مینمود بر خاطر مبارک او از بعضی ملالت کلی پیدا آمد و دل از شہر برداشت و خواست کہ از انجا برآید و بگوشہ نجوا سکونت نماید کہ در میان این غیب ندا شد کہ جایے قرار تو غیاثپور ست پس بدین اشارت غیبی ملاہی از شہر برخاسته بموضع غیاثپور کہ در نواح اندرپت واقع است در رسید و بلب آب جون ساکن گردید و چند چھپر انداخت و از آرامگاہ متعلقان خود ساخت بعد ازاں مرور ایام ضیاء الدین کہیل عماد الملک خانقاہے با عمارتہائے رفیع برائے آنحضرت و حویلی با صرفہای سرخ بجہت متعلقان وی تعمیر نمود و چنانچہ مدت شصت و چند سال سلطان المشایخ دران عمارت اجتہا یافت و تا دم واپسین بمکان دیگر پرداخت والآن آن خانقاہ و حویلی و موضع غیاثپور بر لب آب جون بر پا و تا ہنوز استوار و مصفاست طالبان زیارت نماید و فیض بر یابد **نقلست** از کتاب سیر الاولیا کہ حضرت سلطان المشایخ در عمر بست سالگی کہ عین ایام جوانی و وقت کامرانی بود بر دست شیخ فرید الدین گنجشکر ک مونده و تجرید کلی فرموده بحکم وے چون شہر دہلی برسید بر لب آب جون در موضع غیاثپور کہ نواح شہر دہلی ست باشارہ غیبی ساکن گردید و مدتے مجاہدات سخت در انجا کشید چنانچہ دو سہ نقل از احوال الحال مرقوم میگرداند منتہی مونہ انباری **نقلست** از کتاب سیر الاولیا و سلطان المشایخ فرمودہ کہ در عہد غیاث الدین بلبن اگرچہ دو جیتل مسی خرپونہ بود و بیشتر از فصل گذشتہ کہ قلمی بمن نرسیدہ و آنرو بران می گذشتم کہ در باقی فصل اگر خرپونہ مرا نرسد نکو باشد روزے مردے چند خرپونہ و چند نان پیش من آورد فرستادہ خدا دانستم و بکار بردم **نقلست** از کتاب سیر الاولیا کہ سلطان المشایخ میفرمود کہ وقتے مرا و والدہ و ہمشیرہ و عمزہ و مردم خانہ را کہ در مونث من بودند حال تنگ و پیش آمد و فاقہ بر خاست اگرچہ دران ایام یک جیتل و سہ نان میداد و ندا ما جیتل کو کہ بخریم و بخوریم اگر احیانا در اثنای کسے فکرے یا نانے یا حامہ مہین یا تحفہ دیگر برائے من آوردے اگرچہ از فروختن آن غرض حاصل شدے اما فروختنی ہمیدان ساختمی بر طالبان راسخ الاعتقاد پیدا و ہویدا باد کہ چون ابواب فتح و فتوح از عالم غیب بر سلطان المشایخ بکشادند از ہر چہار طرف یکبارگی اہل دین و دنیا رخ بدرگاہ او بنہادند و از محبت باریتعالی چنان گرفتہ بود کہ الفتو ہیچ کس نمی نمود چنانچہ شیخ سعدی بیت مناسب این گفتہ **بیت** چنان بر دے تو آشفتہ ام ہبوئی تو مست کہ نیستم خبر از ہر چہ در دو عالم ہست و مدام بسبب کثرت استعمال استقلال دنیا کہ بہ بندگان او پیش آمده متالم ماندی و افتک ز چشم مبارک

راندے و اگر فتوحے گران سیبے بلرزیدی و فرمودی کہ زود تفرقہ کنید و بجتاجان بدہید خادمان آنچنان میکردند
کہ اینہمہ را ایثار درویشان ہمانزمان میکردند **نقلست** از کتاب خیر المجالس کہ بردر سلطان المشایخ ہر روز
فراوان رسیدے اما تا شام ہمہ مصروف گردیدی و ہر کہ چیزی آوردی بہتر ازان یافتی و ہجوم خواہندہ ہمچنیہ بر بودی
و اگر مبلغی آمدی تا بمصرف برسیدی خاطر مبارک قرار نگرفتی **نقلست** از کتاب نفحات الانس تاجریرا کہ از ملتان بود
و در دہلی راہ غارت کردند و ہمہ مال میبردند وی بخدمت شیخ صدر الدین پسر شیخ بہاء الدین زکریا کہ صاحب
سجادہ بود رفت و گفت کہ عزیمت ہلی دارم سفارشے بسلطان المشایخ مرحمت شود کہ بخاک آنجا التفات
نماید تا مرا سرمایہ تجارت حاصل آید شیخ التماس او را قبول داشت رقعہ بخدمت سلطان المشایخ بنوشت چون
وی بدہلی رسید آنکاغذ را گزرانید سلطان المشایخ خادم را فرمود فردا از اول بامداد تا وقت چاشت
فتوحے کہ رسد تسلیم آنمرد کن خادم او را بجائی بنشاند ہر فتوحے کہ میرسید حوالہ می کرد تا وقت چاشت دوازدہ
ہزار تنکہ طلا و نقرہ حساب آمد برداشت برد و تاریخ ہندی مینویسند سہ ہزار و نہصد سوای طالبعلمان و خانقاہیان
و ورای مریدان و طالبان از سرکار سلطان المشایخ وظیفہ میخوردند و زندگی بسر میبردند و آیندگان شماری نبود و
معلوم باد کہ شرح شوق سماع سلطان المشایخ بچندان ست کہ درین رسالہ موخر و مختصر آید تا لازم دیدہ و سہ
نقل چیدہ از ہر کتاب کہ نام آن بجائی خود یاد خواہد آمد ذکر می نماید بکار طالبان در آید **نقلست** از
کتاب سیر الاولیاء از انجا کہ سلطان المشایخ را شوق سماع بسیار بود ہمہ یاران و مریدان طالبان وی و بعضی
نیرگان و بندگان شیخ فرید الدین گنجشکر کہ در خدمت وی ارادت داشتند و پرورش می یافتند علم موسیقی
را برای خوشدلی او چنان گفت کردہ بودند کہ پرندہ از طیر چرندہ را در سپہر باز ندارند و دولیت قوال خوش
مقال بمثال ملازم سرکار و وظیفہ خواران حضرت بودند **نقلست** از کتاب جوامع الکلم کہ وقتی سلطان المشایخ از
راہی میگذشت بجای رسید کہ مردی بر سر چاہ آب میکشید وی یکبار یا دو بار خود را کہ متواتر میراند آواز داد
یا ہری بھیا یا ہر یعنی بارے ای برادر باز آئی آنحضرت این سخن آمرد و گرفت گریہ آغاز نہاد و خواجہ
اقبال و خواجہ پیر خادم کہ با لحن او دی برابری مینمودند و ہمراہ آنحضرت بودند این لفظ ہندی را با ہنگ و لربا
و صوت و لحن بستہ در ہمہ راہ گویان ہر بار حضرت شیخ بدولتخانہ رسیدند و شیخ را ازان بیاد کلمہ
ہندی تمام آنروز شوق و ذوق غالب بود دمی از گریہ آہ نمی آسود **نقلست** از کتاب بحر المعانی کہ
سلطان المشایخ از مراتب غوثیت و فردانیت گذشتہ بمرتبہ محبوبی رسیدہ بود و صاحب سیر الاولیا مینویسد

که چون ولی کامل مراتب قطبیت و فردانیت وغیره را بسمود بمرتبه محبوبیت یعنی رتبه معشوقی رسد ذات پاک او
مظهر اسرار الٰهی گردد و ارادهٔ او را ارادهٔ آن سبحانه بود و چشم مبارک او از سر تا پا از عطریات یعنی معطر شود و هر چه
بدو رسد آن بود و اثر یعنی او را خوشبو سازد و هم همین کن وی بوی عنبر وغیره آمد و چون بگور رود گور را معطر
نماید چنانچه امروز آن علامت رتبه محبوبی بر مزار مبارک سلطان المشایخ پیدا و هویدا است باید طالب تا طاحظه نماید
و صاحب سیر الاولیا حکایت بسیار و نقلیات بیشمار از اسرار مرتبه محبوبی سلطان المشایخ ذکر کرده چون بر ین مختصر
گنجایش آنهمه نیست پس و سه نقل سر کار مذکور میگردد و که مشتی نمونه انباری **نقلست** از کتاب سیر الاولیا
که وقتی مولانا ظهیر الدین کوتوال دهلی در خدمت سلطان المشایخ رسید دید که بوی عود می آید و انست
که درون حجره سوخته اند خادمان در حجره را باز کردند حیران ماند سلطان المشایخ روی سوی وی نمود و
فرمود که مولانا را این بوی عود نیست بوی چیزی دیگر است **بیت** عطار کو به بندد و کان که منم دست
بوی کشیده ام که بمشک و عنبر نیست ✤ **نقلست** از کتاب سیر الاولیا که وقتی سلطان المشایخ کلمی کرباس قدم
مبارک وی مشرف شده بود بقاضی محی الدین کاشانی رحمة الله علیه رحمت فرمود ازان کلمی بوی جوش می آید
قاضی بسر و دیده نهاده در خانه خود آورد و بجای جان نگاهداشت و از بوی آن مشام جان خود را
معطر ساخت و گمان قاضی آنکه این بوی عارضیست چون مدتے برین بگذشت و ذره ازان بوے کم نگشت
پس وی بطریق امتحان و تجربه آنرا شستن گرفت چون بوی ازان نرفت قاضی را تعجبی در پیش آمد بخدمت
سلطان المشایخ رسید و این کیفیت ظاهر گردانید وی چشم پر آب شد و فرمود که قاضی این بوی محبت باری تعالی
است که در ذات محبان خود تعبیه ساخت **بیت** این بوی نه بوی بوستانست ✤ این بوی ز کوی دوستانست ✤ الغرض سلطان المشایخ ازان بزرگانست که در گور نشسته تصرف می کنند و
نظم و نسق کونین بدست اوست چنانچه در وصیت منوره او امروز حاجت روائے خلق ست طالب باید
که تا فیض یابد رحمة الله علیه بر طالبان راسخ الاعتقاد و الانتقیاد پیدا و هویدا بود که در مدت مرض
موت و عمر شریف سلطان المشایخ صاحب کتاب سیر العارفین و غیره مورخین در تصانیف خود ها
اختلافی کرده اند ما سید محمد کرمانی مرید خاص وی در کتاب سیر الاولیا که تصنیف و تالیف اوست
سنه عمر شریف و ایام مرض موت آن حضرت بنحوی که باید در باب چهارم فی نکته خلافتها ما مقرر و معین
می نماید که چون عمر سلطان المشایخ بهشتاد و نه رسید در ابتداء ماه ذی حجه سنه اربع و عشرین و سبعمائة

یعنی در سال هفتصد و بست و چهار بیمار گردید و چهار ماه چندین روز بیماری کشیده روز چهارشنبه بعد از طلوع آفتاب تاریخ بیست و هم ماه ربیع الآخر سنه خمس و عشرین و سبعمائة یعنی در سال هفتصد و بست و پنج بعالم خرامید و در سر حد موضع غیاثپور بجوار دهلی جدید مدفون گردید رحمة الله علیه **نقلست** از کتاب سیر الاولیاء و در آن مقامی که روضه سلطان المشایخ است حوضی بود مصفا و گرد آن خواجه جهان ایاز و غیره مریدان همراز و دمساز آنحضرت عمارتها رفیع و مربع تعمیر کرده بودند و اکثر از یاران که در حین حیات وی برحمت حق می پیوستند باشاره او در آنجا مدفون گشتند و سلطان المشایخ چند چبوترهٔ کلان از گچ و بعضی از سنگ تراشی مقابل یاران ترتیب داده آنجا را خلیره نام نهاده بود و وی نیز بجهت فاتحه و زیارت یاران و سیر آن موضع در آنمقام تشریف برده و طعام فطار آنجا خوردی و بالائی بام خواجه جهان ایاز که الآن آن موجود و مسکن و مأوای این راقم اوراق محمد بولاق است که نسبت خواجه زادگی بجناب آنحضرت دارد استراحت کردی ـ

بیت گیستم تا بغلامیت کنم دم من ـ غلامان ترا کاش غلامی باشم ـ و این راقم اوراق خوش تابعی باسم مطلوب الطالبین پرداخته و تمامی احوال سلطان المشایخ را از جزو تا کل دران جمع ساخته اگر طالب در کار آید دران کتاب طلب نماید الحمد لله علی ذلک

ذکر حضرت خواجه فرید الدین گنجشکر قدس الله سره

حضرت شیخ فرید الدین گنج شکر قدس الله سره مرید و خلیفه اعظم حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی است سلسله نسب آنحضرت میرسد بفرخ شاه عادل که بادشاه کابل بود و نسب فرخ شاه کابلی منتهی ست بامیر المومنین عمر فاروق رضی الله تعالی عنه و جد شیخ فرید الدین گنج شکر قاضی شعیب نام با عیال و اطفال خود از راه تفرقه چون از غزنی بلاهور رسید سلطان سلطان وقت دیانت و امانت دیرادیده قاضی قصبه کهتوال که توابع ملتانست گردانید و بعد از وفات او قاضی جمال الدین سلیمان پدر شیخ فرید الدین گنجشکر قاضی قصبه مذکور گردید و قبرش همدران قصبه واقع است و وی سه پسر بوجود آمد ند پسر بزرگ شیخ اعز الدین محمود و پسر میانگی شیخ فرید الدین مسعود و پسر خورد شیخ نجیب الدین متوکل قدس الله سره هم و مادر این بزرگان دختر ملا وحید الدین حجندی از بس صاحب کمال بود چنانچه کمالات او در ملفوظات پیران چشت جا بجا مذکور است **نقلست** از کتاب سیر العارفین چون حضرت شیخ فرید الدین گنجشکر برای تحصیل علوم قدوم بملتان آورد در مسجد مولانای منهاج الدین ترمذی قرار گرفت روزی بمسجد کور بمطالعه کتاب رافع که در علم فقه است مشغول بود که یکایک حضرت خواجه قطب الدین از اوش همدران مسجد وره نمود دید که جوانی تیکخوی پاکیزه روی بمطالعه کتابی مشغول است فرمود که جوان چه میخوانی وی التماس نمود نافع گفت بیدار

کرا ازین منفعه خواهد رسید وی عرضه داشت کرد که مرا نفعی ازین کار نخواهد بود مگر دیدن قدمین شریفین و بخاست و در پای
افتاد و معتقد شد و از انجا همراه خواجه بدهلی آمد و در دهلی مرید گشت و از عبارت راحت القلوب معلوم میشود که چون شیخ
فرید الدین گنجشکر سیر بلخ و بخارا کرده و اکثر بزرگان را دریافته بدهلی رسید خطبهٔ کرامت خواجه قطب الدین را دید هم در دهلی
مجلس اول مرید گردید و از حضرت سلطان المشایخ منقولست که شیخ فرید الدین پانزده سال و بقولی بیست و پنج سال بود بصحبت فرمود
عمر شریفش شصت و پنج و بقولی نود و سه سال بود و بقولی صاحب سیر الاولیا بعد از بصحبت مدت هشتاد سال شیخ فرید الدین گنجشکر
قید حیات بسر برده و پس از ان رخت اقامت از دنیا بر آورده پس بنا بر تحقیق رسید که شیخ فرید الدین گنجشکر پانزده سال بود
که بصحبت درزیده بود نود و پنج سال بود که اقدام مبارک ازین عالم بیرون کشید **نقلست** از کتاب سیر الاولیا
که شیخ فرید الدین گنجشکر ازان گویند که وقتی بحکم پیر خود خواجه قطب الدین سه روزه نگرفته بود و افطار آن بطعام
خمار نمود و معده او قبول نکرد و همدران زمان بیروان انداخت و خود را مصفا ساخت همدران شب چون این قصه را
بخدمت پیر خود التماس کرد وی فرمود ای فرید سه روزه درستی و افطار آن بطعام خماری کردی تا ترا نهاد ما یزدی
شامل حال تو بود که آن طعام در شکم تو جا نمود برد یکطلی دیگر بکش و هر چه از غیب پیدا آید بدان افطار کن چون وی این
پیر این سخن بشنید طلی دیگر کشید چنانچه در مدت شش روز آنرا بدهنش نرسید ضعف و گرسنگی بر او غالب گشت دید چیزی از غیب پیدا
نیامد که بکام بردی پس بے اختیار دست بر زمین کرد و چند سنگریزه برداشت و بدهن مبارک انداخت حق سبحانه
تعالی آنرا شکر ساخت وی این را از فریب شیطانی دانسته از دهن بیرون کشید و چون بار دیگر ضعف بر وی
همه رک غالب گشت باز دست بسنگریزه برد و بدهن در آورد آنهم شکر شد و باز از فریب دانسته بزمین انداخت چند
کرت این واقعه روی داد چون شب آخر رسید وی را خواجه فرموده بود که هر چه از غیب پیدا آید افطار کنی پس سنگریزه
را برداشت او میخورد و از قدرت الهی انهمه شکر میشد از انروز و پیر انشکر بار و گنج شکر و شکر خورد میخوانند و در کتاب سیر العارفین
همینویسد که روزی وی بخدمت پیر خود میرفت از ضعف ریاضت پایش بلغزید و بر زمین افتاد قطعه ریگی که بانجا
بود بدهنش رسید آن شکر گردید ازانروز و پیر انشکر گنجشکر گویند و در کتاب اخبار الاخیار می آرد که مسعود اگری چندین هزار گاؤ شکر بار
کرده میرفت شیخ فرید الدین ازوی شکر طلبید و گفت ای فقیر این شکر نیست نمک است شیخ فرمود نمک باشد الغرض چون
سوداگر بار بگشاد همه نمک دید و ازین کرامت حیران گردید و آن بخدمت شیخ رسید عجز و الحاح نمایان گردانید و التماس
داشت یا حضرت شیخ از تصرف کرامت و کرامتی امید وارم که آن نمک شکر باشد بمجرد این سخن همه شکر شد ازانروز
دیرا گنجشکر شکر بار میگویند و عزیزی و نعمتی بیتی مناسب یافته **بیت** کان نمک جهان شکر شیخ بحر و بر کان از

نمک کند و از نمک شکر ۵ و چون تفصیل آنحضرت را درین مختصر گنجایش نبود بنابران بنظر اختصار ذکور بود و طالب
شب سه شنبه پنجم ماه محرم سنه ثمان وستین ستمایة یعنی در ششصد شصت و هشت در قصبه اجودهن عرف پتن کر
از توابع ملتان ست و مسکن وی بود واقع گشت هندران قصبه مجوزه خاص من فنون مدفون گردید رحمة الله علیه ۵

ذکر اولاد حضرت گنج شکر قدس الله سره ۱۲۵

حضرت شیخ فرید الدین گنجشکر را پنج پسر و سه دختر بودند و پیرگان و بنگان را شماری نبود پسر بزرگ وی
شیخ نصیر الدین است که کار کشت و کا قوت حلال بهت اختیار کرده بود و در خلا و ملا جمعیت
تمام یاد خدا مینمود رحمة الله علیه پسر دویم **شیخ شهاب الدین** است که لشکری پیشه بود و سلطان المشایخ
افراط محبت داشت و پسر سوم **شیخ بدر الدین سلیمان** است که بعد از وفات شیخ فرید الدین
گنجشکر باتفاق برادران بجای وی نشست و سجاده نشین پدر خود گشت و چون شیخ بدر الدین سلیمان وفات یافت
درون وصد شیخ فرید الدین گنجشکر مدفون گردید رحمة الله علیه و پسر چهارم شیخ فرید الدین گنجشکر **شیخ نظام الدین**
که محبوب تمین همه پسران بود و بسمع لاو جنگ آور الغرض چون فوج کفار در دیار اجودهن رسیدی بحرب در پیوده
شهادت یافت چون نعش وا جستند نیافتند و هم بعضی ارباب سیر نوشته اند که مزار مبارک او بر قلعه رنتهنبور زیارتگاه
خلق الله است رحمة الله علیه پسر پنجم **شیخ یعقوب** است که از همه پسران کهتر بود اما وی سیاحت
بسیار مینمود آخر الامر در اثنای راه قصبه امروهه در امردان غیب بربود رحمة الله علیه و دختر کلان شیخ فرید الدین
گنجشکر **بی بی مستوره** که تا دم آخر در پرده ستر و صلاح بود و عبادت معبود حقیقی شب و روز مینمود رحمة الله
علیه دختر میانگی **بی بی شریفه** است که وی در عنفوان جوانی بیوه گشت رحمة الله علیها و دختر سویم
بی بی فاطمه است که در حبالهٔ مولانا بدر الدین اسحاق بود چون مولانا بدر الدین اسحاق ازین عالم رحلت
نمود آن بی بی باوو پسر خود یکی **خواجه محمد** دوم **خواجه موسی** بقصور و فاقه در اجودهن مینمود چون سلطان
المشایخ ایشان را بشنید بی بی را با هر دو پسر طلب بحضور خود گردانید و در پرورش ایشان کوشید و مزار مبارک
ایشان بایان قبر عم او شیخ نجم الدین متوکل نزدیک منده دروازه دره دهلی قدیم زیارتگاه خلق الله است
رحمة الله علیهما و اگرچه پیرگان و بنگان شیخ فرید الدین گنجشکر را شماری نیست و درین مختصر گنجایش ندارد احوال یک
یک ما بر کاغذی را نگور مینماید تا بکار طالبان در آید آن قدوة العارفین مولانا علاء الدین بن شیخ بدر الدین
سلیمان ست که در جمیع پیرگان حضرت شیخ فرید الدین گنج شکر ممتاز و سرافراز بود و بعد از وفات شیخ فرید الدین
گنجشکر بدرجهٔ خود در عمر شانزده سالگی در سجاده پیران چشت اجلاس نمود و پنجاه و چهار سال حقوق آن ادا فرمود

تا الی یومنا آن رسم در اولاد وی جاری ست و چون وفات یافت در جوار روضه جد خود حضرت شیخ فریدالدین
گنجشکر مدفون گردید و سلطان محمد تغلق گنبد عالی بر مزار او تعمیر کنانید رحمة الله علیه و مولانا **اعزالدین**
بن شیخ یعقوب برادر او **خواجه قاضی** که از نبیرگان شیخ فریدالدین گنجشکر بودند و این هر دو برادر در
خدمت سلطان المشایخ پرورش یافتند آخر الامر اعزالدین بستی در و یاردیو گیر گرفت و هم آنجا شهادت یافت
و خواجه قاضی در سرآن چبوتره یاران بجوار روضهٔ سلطان المشایخ مدفن یافت رحمة الله علیهما و مولانا
کمال الدین ابن شیخ نصیرالدین که نبیرهٔ شیخ فریدالدین گنجشکر بود سخاوت عالی همت بلند در اشت چنانچه در
سیر و سفر طعام همراه داشتی و هیچ فقیر را ازان محروم نگذاشتی و این برکت در کار او ازان روی داده که در
اوائل حال یک شوئی مطبخ سلطان المشایخ بسیار دوست داشتی و دیر اتر تیب کردی و چون وفات یافت در
روضهٔ سلطان المشایخ مدفون گشت رحمة الله علیه **باب ششم** در بیان ذوق و شوق و تصفیق
و شنیدن سماع حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی و بیاد دوست جان باختن و فدا ساختن خود در سماع
و کماهی تکفین و تجهیز وی رحمة الله علیه **نقلست** از کتاب اسرار الاولیا که شیخ فریدالدین گنجشکر روایت
مینماید و میفرماید که وقتی من در خدمت پیر خود خواجه قطب الدین قدس سره حاضر بودم و سعادت صحبت
وی حاصل مینمودم که قوالان در رسیدند و غزلی را بصوت آغاز کرده گرد انیدند در میان خواجه قطب الدین و شیخ
حمیدالدین ناگوری را شوق سماع در گرفت و مقام تواجد پیدا آمد یکبارگی این هر دو بزرگ از جا برخاستند و رو
بهوا داشتند و هم دست مبارک هر دو باروی بنده در آوردند و همراه خود در هوا بردند چنانچه یک شبانروز
بنده با ایشان در هوا بود و عجائب و غرائب نامتناهی الهی تماشا می نمود **نقلست** از کتاب فرق العارفین
دران که ایام شیخ للاسلام حضرت خواجه قطب الدین سیر کنان در شهر طبستان رسید و مسجدی ساکن گردید
چون حضرت شیخ بهاؤالدین زکریا را از تشریف آوردن خواجه معلوم شد وی خادمی را فرستاد تا
خواجه را دیده بیاید و از کماهی احوال وی آگاهی نماید در انوقتی که خادم بخدمت خواجه رسید دید که خواجه وضو
می سازد و هر قطره آب که از هر تار موی ریش مبارک وی جدا میشود هر یک فرشته آزاد طبق نور کرده بسوی
آسمان می برد و ازانجا که خادم صاحب باطن بود او را از معاینهٔ اینحال بمثال تعجب رو نمود و بس شتاب رو
و دوا دو باز بخدمت مخدوم خود رسید و ماجرائی که دیده بود ظاهر گردانید وی از مقام خود برخاست
و در مسجدی که خواجه نزول فرموده بود آمد که خواجه دوگانه تحت الوضو گذارده و بقبله نشسته است

کرد خواجه بنشاشت نمود و فرمود که این فقیر را مشرف کردید کرم فرمائید بیائید بنشینید وی برابر خواجه
درمسجد بنشست و بحکایات نوادر مشغول گشت پس در میان این هر دو بزرگ صحبت گرم واقع شد و با کمال گرمی اتحاد
و اخلاصی پیدا آمد الغرض شیخ بهاؤالدین خواجه را بمهمان خواست و در پالکی خود سوار کرده بخانقاه خود برد
ضیافتهای شگرف در میان آورد چون سه شبان روز برین بگذشت خواجه با شیخ بهاؤالدین مخاطب
گشت که شما مهمانها کردید اما خشک وی ایمای خواجه بنور باطن دریافت شتاب قوالان را حاضر ساخت و بترتیب
مجلس سماع پرداخت چون مجلس آراسته شد و سماع در داد وجد خود از مجلس بدر آمد و بدر بانی بر در خانقاه بنشست و
خواجه مشغول - به سماع گشت چون شور سماع بلند شد و بگوش ملتانیان برسید همه علما و فضلا شهر جمع
شده در خدمت وی بدعوی آمدند و گفتند که در خانقاه شما امر منکر شروع نباید و سرود و سماع نشاید علامت
نمود فرمود که ما مهمانی داریم بزرگ که او را سماع مباحست و ما را از احمت احوال درویشان نباید که این
کار خللی بایشان پیدا رسد پیدا می آید اگر شما می توانید بروید و ویرا از سماع منع کردانید پس همه ملتانیان برای
امتناع سماع اندرون خانقاه در آمدند دیدند که خواجه در هوا رقص همی کند و معلق و مبرا از تعلق سماع میفرماید
بعضی متعلمان چون این حال را بدیدند از ترس جان خود را بیرون کشیدند و بعضی که از درون خانقاه نرفته
بودند سر بسجده نمودند و چنین اعتقاد بر زمین نیاز نهادند و نور سینه خواجه درایشان چنان اثر کرد که جامها بر
تن و قباها بر بدن بدریدند و چاک گردانیدند و چون سماع فرو داشت تند سرهای خود را بر پای خواجه
گذاشتند خواجه توجه نمود و فرمود که این ولایت خاص برای برادر عزیز شیخ بهاؤالدین است مراو را
شهر مرید گرفتن نباید و دست بیعت دادن نشاید الغرض خواجه بمرو رایام عازم دهلی شد متعلمان همراه
شدند چون در بانسی که تعلقه ولایت خواجه بود رسیدند با عتقاد تمام همه مرید گردیدند **فقلست** از
کتاب فوائد السالکین که وقتی در خدمت خواجه قطب الدین قوالان در رسیدند و این بیت را بصوت
زیبا و آهنگ دلربا آغاز کردانیدند **بیت** سرود چیست که چندین فسون عشق در وست ✤ سرود
محرم عشق ست و عشق محرم اوست ✤ خواجه این بیت در گرفت و هفت شبانروز بیهوش ماند میل
طعام و شراب نداشت اما وقت نماز از دست نمیداد و بیهوش باز می آمد و نماز را بسنت قدیم مستقیم گذاشت
فقلست از کتاب جوامع الکلم که وقتی در خدمت خواجه قطب الدین قدس الله سره شیخ فرید الدین شکر
قاضی حمید الدین ناگوری و شیخ جلال تبریزی و عزیزان دیگر حاضر بودند که در میان قوالان در رسیدند

و نواختن بفرمودند خواجه را شوق سماع در گرفت و مقام تواجد پیدا آمد برخاست و در صحن خانه رقصیدن و
دویدن آغاز نهاد اما چون قدری ساکت میشد هر یکے از یاران در پاے وی می افتادند و وی در اثنای شیخ
فرید الدین را میفرمود تا وی سر هر کس را از پاے مبارک میداشت و جدا میبود اما خواجه گاهی در حجره و گاهی در صحن خانه
میبود و بار اسر بسجده مینمود و آب از چشم مبارک بر ریخت و آه و نالہ از سینه بیکینه هر دم می انگیخت و در کتاب آداب
السالکین می آرد که مشغولی بدین چیزست و در کن ست ارکن نماز رکن سماع نماز همه با خود آنست یعنی هیچ شخص با
درشت از قیام و قرأت رکوع و سجود تا نماز فاسد نگردد اما سماع همه بیخودیست اعنی صاحب سماع را باید که
را از خود دور نماید بلکه با دون حق را از دل محو فرماید که او فی مرتبه سماع احتراق ماسوای الله است بدین
صوفی در سماع آید جز از محبت حق او را در دل نشاید پس در مرتبه خودی و بیخودی تفاوت عظیم باهم من فهم

نقلست از کتاب تذکرة الاصفیا که چون حضرت خواجه قطب الدین در قاضی حمید الدین ناگوری در دهلی مجلس
سماع دریافتند و خلق اینوه آمد سلطان شهاب الدین غوری را حسد بکار آمد و مدعی شد و نام ابو حنیفه
حرام است و ایشان که در شهر من سماع میکنند من ایشان را از شهر بدر خواهم کرد خواجه این بشنید فرمود سماع بر
کسے که پیدا و محض بیت حرام باشد و بر ما که اهل اینکاریم حلال است و بر زبان راند که سلطان را سفر زود تر پیدا
آید که بدان سفر زنده دهلی باز نیاید آخر انچه فرمود بعمل در آمد همدران نزدیکی سلطان را سفری در پیش آمد
و هم بدان سفر جان عزیز را در باخت و باز زنده بدهلی نیامد که موجبات آزار دوستان خدا گردد

نقلست از کتاب سیاحت که چون خواجه قطب الدین و قاضی حمید الدین بسماع خواجه در دهلی مشغول شدند و
قاضی سعد و قاضی عماد و دانشمندان دهلی را که مصاحب سلطان بودند حسد در آمد بر سلطان شمس الدین فتنه ظاهر کردند
که خواجه قطب الدین مدام سماع که فعل حرام است مشغلے دارد و شرایط سماع بسیارست از انجمله یکے آنکه امردی در
مجلس سماع حاضر نیاید و خود امردست سماع بر وچگونه حلال شود از زمان خواجه کم از بست سال عمر نداشت
در پیش هم نیاورده سلطان فرمود شما دانشمندان صاحب شریعت هستید بروید و مانع آیید این سخن
بے تمیز در مجلس حضرت خواجه حاضر آمدند و در راه همراه آوردند که بسوی یکے از حضار مجلس دست بعذری بردارند
چون در مجلس رسیدند خواجه را استاده دیدند و سائل گردیدند که امرد را شنیدن سماع حرام است و نباید که در مجلس
سماع امرد حاضر آید خواجه تبسم نمود و بر دو دست بر رے مبارک خود مالید همانزمان ریش در از پیدا آمد این بدید
کس از ین کرامت حیران شدند و بر سلطان فتنه ها بر ساختند بمجرد شنیدن این ماجرا سلطان را اعتقاد

واعتقاد و در خدمت ایشان زیاده تر شد اما بپاس شریعت خاموش ماند این دو عزیز باز عرضداشتند که این فتنه عظیم را دفع این کوشیدن سلطان را لازمست سلطان گفت که چون حضرت خواجه اهل این کار ست این تعاقل اولی ست ایشان گفتند ما اهل شهر یعنی کجا این فتنه عظیم روا دارد و امانت شریعت نشنویم سلطان گفت باز من چه میخواهید گفتند اگر قضا و افتا و شهر دهلی ما دهید ما احکام شرع بر ایشان جاری کنیم سلطان از شرم پاس شریعت قضا و افتا را بقاضی سعد و عماد و داد این عزیزان چون منصب قضا و افتا دریافتند بر خواجه نوشته فرستادند که قاضی و مفتی شهر شده ایم شما در محکمه حاضر آئید و در حلت و حرمت سماع مناقشه نمائید خواجه در جواب آن گفته فرستاد که فردا روز فاتحه عرس پیران منست فرصت بدهید تا از سماع عرس پیران خود فراغ یافته در محکمه حاضر شوم فرستاده قاضی باز گشت و پیغام خواجه را اظهار نمود ایشان قبول کردند اما از راه حسد بغض ندا در دادند که از شهریاران هیچ یکے در مجلس سماع حاضر نشود چون آنروز در گذشت فردای آن خواجه مجلس را بنیاد نهاد و هیچکس از شهر در مجلس حاضر نیامد بهر دو دروازه خانه خواجه صد صد نفر قاضی فرستاد تا کسی را در مجلس نگذارند خادم خواجه را جرار اظهار ساخته التماس نمود که برای طعام چه حکمست که بجز از خدام خواجه در مجلس دیگری حاضر نشود خواجه تبسم نمود و فرمود که طعام دو چندان کن کرا مجال ست که حق الله را از مجلس ما منع کند دربار و خدام را بچنین طعام پرداخت در میان شیخ بهاؤ الدین زکریا با جماعت کثیر از ملتانیان رسید و از یک دروازه عرب نجا خواجه داخل گردید هیچ یکے از صاحبان دروازه آنجماعت را ندیدند حق سبحانه تعالی بالتصرف خواجه آنها را کور حقیقی گردانید و هم هر کس که خواست بمجلس در آمد و بخانه اش و شیخ جلال الدین تبریزی و دیگران بسیار از دروازه شرق داخل خانه خواجه شدند و خلقی کثیر با ایشان نیز در مجلس آمدند و هنوز دربانان بیخبر بودند و از آمد و شد خلایق در مجلس هرگز خبری نبود چنانچه خلق الله بسیار در مجلس در آمد الغرض چون مجلس گرم شد از خبر تقاضی سعد و عماد رسید بر دو مجلس دعوی بدر الدین هم بحال خود باز آمد سر در قدم خواجه نهاد و گفت بنده را در سلک مریدان خود در آر یکے از بندگان خود بشمارید خواجه فرمود ای بدر الدین من همان شب که ترا بپیغمبر صلی الله علیه وسلم بمن سپرده بودم بریدی خود اختیار کرده ام و در سلک مریدان خود در آورده ام و بنیان قاضی حمید الدین هم گفت که اگرچه ایشان در باطن دست گرفته ایذا ما در ظاهر هم رسوم بیعت بجا آرید خواجه در انزمان ویرا مرید و ظاهر هم گردانید و بمطالب اصلی حقیقی رسانید معروض میدارد راقم اوراق محمد بولاق که چون رحلت گزیدند و بجنت خرامیدند خواجه در عین سماع بود بنابر آن کاتب این

مقدمه در باب سماع داخل نمود تا بکار طالبان در آید و مقصود حاصل نماید **نقلست** از کتاب سیر الاولیا
که چون عمر حضرت خواجه قطب الدین آخر رسید علامت ضعف بر بدن مبارک پیدا گردید آن ماه رمضان
بود خواجه همه روزها، ماه رمضان را بقوت باطن خود فوت نکرد چون روز عید رسید خواجه متوجه عیدگاه
گردید و چون از نجا باز گشت بدین محل رسید در انجا مدفن اوست باستاد و در تامل شد و تا دیر انجا
ماند عزیزانی که حاضر بودند التماس نمودند که حضرت بدولتخانه تشریف آورند و توقف روا ندارند که خلق الله
برای مبارکباد منتظرست و قدری طعام هم تناول نمایند و خلق را رخصت فرمایند خواجه فرمودای بدرالدین من
همان شب که ترا پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم سپرده بود بمریدی خود و فرزندی پذیرفته ام و در سلک یاران خود در
آورده و در میان قاضی حمیدالدین هم گفت که اگرچه این را در باطن دست گرفته اند اما در ظاهر هم رسم
بیعت بجا آرید خواجه دران زمان بر امرید در ظاهر هم گردانید و مطلب اصلی حقیقی رسانید محرر ضمیر در قلم
اوراق محمد بولاق الی خواجه فرمود مرا ازین زمین بوی خوش می آید از دلهای پاکان می آید و خاطر
بران می آساید امیدوارم که مدفن من فقیر درین زمین خواهد بود پس همانروز مالکان آن زمین را بحضور خود
طلبیده از مال صرف خاص خود قیمت آن ادا کردانید و تجدید و قرار مدفن خود داد و بعد ازان در بدولتخانه
نهاد **نقلست** از کتاب سیر العارفین که چون عمر شریف خواجه آخر و مرض موت پیدا آمد قاضی
حمیدالدین ناگوری محل را یافته معروض داشت که حال مخدوم بنوعی دگر مینماید باید که از خلفای راشدین
خود یکی را جانشین خود گرداند و بدرجه نیابت خود برساند اگرچه پسر کلان خواجه بر سر آنوقت حاضر بود
اما خواجه برو تلطف ننمود و فرمود که این خرقه و نعلین و عصا بطریق امانت که از خواجه من بمن رسیده است
هرگاه که فرزند من از هانسی در نجا برسد بدو رسانند و پوشانند و جانشین من دانند و دران شب که خواجه
رحلت گزید فریدالدین گنجشکر همانشب در خواب دید گویا خواجه را بحضرت الهی میخوانند و دانست که خواجه امشب رحلت
نموده صباح آن چشم گریان و سینه بریان از هانسی راه دهلی گرفت و حمیدالدین ناگوری نیز قاصدی
دوانیده بود که گنجشکر را ازین واقعه جانگاه خبری رساند و آگاه گرداند الغرض چون گنجشکر در قصبه هنسی از هانسی
و دهلی نیمه راهست رسید با قاصد دوچار گردید و مکتوبی که حمیدالدین ناگوری فرستاده بود رسانید
نقلست از کتاب سیر الاولیا که وقتی شیخ فریدالدین گنجشکر در خدمت پیر خود خواجه قطب الدین نشسته بود
که یکبارگی برخاست و برفتن قصبه هانسی رخصت درخواست خواجه را ازانجاکه با ایشان محبت کمال بود چشم

پر آب نمود و فرمود کرای فرید البته روان خواهی شد التماش درشت هر چه که فرمان باشد فرمود که برو من چنین
تقدیر خدای بودین رفته که بر سر وقت فوت من حاضر نباشی و من هم بر هنگام نقل خواجه حاضر نبود م
بگفت و سر بجیب تفکر فرو برد و باز چون سر بر آورد روی سوی حاضران کرد و گفت برای
نعمت دین و دنیا و استقامت این درویش فاتحه و اخلاص بخوانیم هر همه حضار فاتحه با اخلاص خواندند و خواجه
نیز فاتحه خواند و دعای خیر نیز بر زبان مبارک راند که حق سبحانه تر ایکی از مشایخ کبار گرداند و بدرجه استقامت
برساند و مصلا خاص با عصا رمحت نمود و فرمود که من امانت شما را یعنی سجاده خرقه و دستار و نعلین
که دست بدست از پیران چشت بمن رسیده است القاضی حمید الدین ناگوری حوالت خواهم کرد و چون شما
پنجم روز کرا از هانسی بر قبر من خواهید رسید وی این امانت پیران را بشما خواهد رسانید و خرقه را
خواهد پوشانید و اینمقام مرا مقام خود خواهید دانست و در پنجا بذوق و راحت خواهید نشست خلق الله
را بهدایت و ارشاد خواهید پرداخت و از فیض خود خاص و عام را بهره مند خواهید گردانید همین که خواجه
قطب الدین قطب الاسلام این سخن تمام کرد نعره از مجلس بر آمد و های بگریستند و در حق گنجشکر
دعا کردند العرض چون گنجشکر در قصبه هانسی بود در ایام قطب الاسلام مرض موت مبتلا گردید و قاضی حمید الدین
ناگوری و بدر الدین غزنوی را تمنای آن بهم رسید که بعد از وفات خواجه در مقام ایشان بنشینند و
برای خود مرتبه مشیخت برگزینند اما دران سماع که قطب الاسلام رخت اقامت ازینجهان بربست و آخر
وقت خرقه خاص و عصا و نعلین چوبین و دندانهای سوزنی خواجه قاضی حمید الدین ناگوری را با بدر الدین
غزنوی را نمود و فرمود هر گاه که فرید الدین گنجشکر دینجا برسد این امانت را بدو خواهید رسانید و بعد از
تمام او را خواهید پوشانید سلطان المشایخ میفرماید که من آن خرقه را دیده بودم یقین که بمن
رسیده باشد و در انشب که قطب الاسلام از عالم رحلت گزید شیخ فرید الدین هم دران شب بخواب
چنانچه بالاگذشت و پنجم روز در مقام خواجه رسید قاضی حمید الدین و شیخ بدر الدین آن خرقه
با جمیع اشیا بدیشان رسانید و بحرمت تمام پوشانید گنجشکر دو گانه شکرانه بجا آورده در مقام
خواجه بنشست اما برای دیدن گنجشکر هر یک از سلاطین و خوانین و وضیع و شریف میرسید انبوه خلایق
فراوان گردید سر هنگام نام مردی از هانسی چراه گنجشکر آمده بود و چشم او بغیر دیدن هر صبح بهم
آرای گنجشکر نمی آسود درین انبوه هجوم عام سه روز او را دیدن گنجشکر او را میسر نیاید و بالا

را نکرد و چهارم روز چون گنجشکر بمصلحتی از خانه بیرون گرائید سر بکار را زاوی نزار دید پرسید چه حالست
وی در پا افتاد و گریستن نمود و زبان بالتماس احوال خود برگشود که تا آنگاه شما را در هانسی بود دیدم هیچ روز
بطریق آسان میدیدم و خوشوقت میگردیدم اما از آن روز که در شهر دهلی تشریف آورده اید بسبب انبوه
و هجوم خلایق دیدن شما دشوار شده است و زندگانی من بغیر از دیدن جمال همچنان شما نظر نمی آید گنجشک بیان
ساعت باز غریمت هانسی نمود و فرمود نعمتی که حق در حق من عطا کرد همراه منست چه در شهر و چه در بیابان
نقلست از کتاب سنابل که چون خواجه را این بیت در گرفت **بیت** کشتگان خنجر تسلیم را + هر زمان از غیب جان دیگرست
خواجه جان دیگرست خواهد خواست که آهی بکشد یا نعره بزند قاضی حمید الدین ناگوری دهن خواجه
در گرفت و گفت که میخواهی تمام عالم را بسوزی خواجه دهن را بربست تمام بدن او سوخته و گداخته شد
نقلست از کتاب سیر الاولیاء که روزی در خانقاه شیخ علی سنجری مجلس سماع در داده بودند و
خواجه قطب الدین بسبب اخلاص و اتحاد قدیم او و بسبب اجابت دعوت دران مجلس حاضر آمده و باستماع
سماع مشغول گشته گویندگان قصیده شیخ احمد جام بصوت دلربا و آهنگ جانفزا میگفتند و چون
بدین بیت رسیدند که **بیت** کشتگان خنجر تسلیم را + هر زمان از غیب جان دیگر است +
خواجه را این بیت در گرفت و بیهوش شد و حالت نزاع پیدا آمد و چون مجلس سماع آخر رسید همدران
حال خواجه را با همه قوالان بخانه آوردند و باز سماع آغاز کردند و تا چهار شبانروز خواجه همدران حال
مشغول سماع بود و هر زمان قوالان را به تکرار این بیت امر مینمود و هر نماز را بیهوش باز آمد بروقت خود
ادا میفرمود و مولانا فخر الدین زرادی در رساله سماع که تالیف اوست می آرد که چون خواجه را در
سماع تغیر فرود دلسیار بطاقت نمود و بیقرار کرد و بمرض موت مبتلا شد مریدان و طالبان قاری
خواجه پیش شمس الدین طبیب که حکیم حاذق بود بردند تا او ماده رحمت در یابد و دوا کند چون او
قاروره را بدید گفت که این دلیل سوختگی آتش عشقست و عشق جگر او را گداخته و دوا در او اثر ندارد
علاج او ندارم و میگویند که چون قوالان مصرع اول بیت کشتگان خنجر تسلیم را میخواندند روح از
خواجه جدا گشتی و چون مصرعه ثانی را یعنی هر زمان از غیب جان دیگرست شروع می نمودند
جان به تن رسیدی و زنده گردیدی اما چون از تمنی بر خواجه تصدیع بود قوالان بر قرار مشورت یعنی
یاران و دوستداران مصرعه اول را چندان گفتند که خواجه برو گشت و از زندگی خلاص یافت

شیخ بدرالدین غزنوی میگوید شبی که خواجه رحلت خواهد نمود پای ایشان در کنار بنده و سر ایشان
بر زانوی قاضی حمیدالدین ناگوری بود و در اثنای حال مرا اندک غنودگی بود در معامله دیدم که خواجه جانب
آسمان پرواز کرده است و مرا میگوید که ای بدرالدین دوستان خدا را مرگ نباشد چون بخود باز آمدم
دیدم که خواجه رحلت فرموده است **نقلست** از کتاب سنایل که چون خواجه را در گور کردند و
فرشته در رسیدند و سلام باریتعالی رسانیدند و کاغذ پاره برنگ سبز از بغل کشیدند و بدست خواجه
نهادند و در ان نوشته بود که ای خواجه من از تو راضیم و تو هم از من ضامن باشی و از برکت تو
عذاب قبر از امروز بر خلایق معاف کردم و وفات خواجه در شنبه دوشنبه چهاردهم ماه ربیع الاول
سنه ثلاث وثلثین وستمایه یعنی در سال ششصد و سی و سه و عهد سلطان شمس الدین التمش واقع
گردید و وی بزودی بجنت خرامید و در عمر شریف ایشان اختلاف بسیار است و انچه از کتب
تواریخ به ثبوت پیوسته اینست که عمر خواجه هفتاد و چهار سال بود و آنانکه ازین کم قیاس کرده اند
محض غلطی نماید بلکه صاحب کتاب سر الاولیا و بتقریبی عمر شریف آنحضرت بر یکصد و چند سال
مینویسد و تقریب آنکه حضرت قطب الاسلام در ماه رجب المرجب سنه اثنی عشر وستمایه مرید گردید
و در سال ثلاث وثلاثین وستمایه بعالم بقا خرامید بدینصورت در میان سنه ارادت و وفات نقاوت
یکصد و چند سال پیدا می آید سوای عمری که پیش از بیعت بود و الله اعلم بالصواب روضه منوره
آنحضرت در دهلی قدیم زیارت گاه خلق الله است طالب باید تا زیارت نماید رحمة الله علیه +

باب هفتم در بیان احوال هر یکی از بزرگان آسوده گان دیار و جوار حضرت خواجه قطب الدین
بختیار کاکی و تفتیش و تحقیق مکان و نشان خوابگاه هر کدام از ایشان رحمهم الله تعالی +

شیخ بدرالدین غزنوی قدس سره وی مرید و خلیفه حضرت خواجه قطب الدین بختیار
اوشی است و حضرت خواجه ویرا بسیار دوست داشتی و بزرگی وی در کتب ملفوظات پیران چشت بسیار
مندرج است که یکی مقتدایان این طائفه بود و وطن اصلی وی غزنین است و از غزنین در بستی بلاهور
آمده بود و از انجا صیت عظمت حضرت خواجه شنیده معتقد گشته بدریافت فیض ملازمت خواجه بدهلی خود را رسانید
و بجهد و دریافت سعادت ملازمت مرید گردید و بمرتبه خلافت رسید جمعی بر آنند که وی در غزنین بخواندن
که سرشته ارادت وی بخواجه درست شده از انجا سر اسیمه بر جست و در جهت خواجه شد و بدهلی آمد و در

ظاهر هم مرید گردید و در سیر الاولیا وغیره کتب مذکور است که وی تذکیر لیاقتی و سخن کبیر داشت و بیشتر حرف در محبت
ازوی و در مجلس تذکیر وی شیخ فرید الدین گنجشکر و قاضی حمید الدین ناگوری و سید مبارک غزنوی و مولانا مجد الدین
حاجی حاجرفی وغیره مشایخ شهر دهلی حاضر شدندی و وی در وجد و سماع خلوتی تمام داشت از سلطان المشایخ
مرویست که شیخ بدر الدین چون پیر گشت از جا جنبیدن نمیتوانست و طاقت حرکت نداشت اما وقت سماع
چنان رقصیدے گویا کودک ده ساله میرقصید از وی پرسیدند که شیخ پیر گشته چنان میرقصد جواب داد که او از
خود نمیرقصد عشق میرقصاند **مصرع** من اگر پیر شدم عشق جوانست هنوز + در سیر الاولیا مذکور است
که شیخ بدر الدین را با حضرت خضر علیه السلام ملاقات بود و وقتی پدر او را گفت که خضر را بمن بنما گفت نیکو
باشد روزی تذکیر میگفت شخصے جای دور تر از مردم نشسته بود شیخ بسوی او اشارت نمود که خضر آنست
پدر گفت بعد از تذکیر او را دریابم چون تذکیر تمام شد خضر از انجا که بود غیبت نمود و ناپیدا گشت الغرض
چون شیخ بدر الدین وفات یافت پایان قبر قطب الاسلام مدفون گشت عمر شریف وی یکصد چند سال بود
که از سیخ عالم رحلت فرمود رحمة الله علیه **قاضی حمید الدین** ناگوری قدس الله سره از جمله اجله خلفای مشایخ
هند خلیفه شیخ شهاب الدین سهروردی است و شیخ در بعضی رسائل خود بدان اشارت فرموده گفته خلفای
فی الهند کثیرة فهم حمید الدین ناگوری و بعضی برانند که مرید شمس الدین سمرقندی است قدس الله سره و تواند که بخدمت
هر دو بزرگوار رسیده باشد و علوم باطن اکتساب نموده چنانچه در سلف این طریق بوده که از مشایخ متعدد
اقتباس میکردند نام وی محمد بن عطا است **نقلست** از کتاب اخبار الاخیار که قصه پیوستگی وی بشیخ الشیوخ
چنین مفهوم میشود که در ایام صبا و بمرافقت پدر بزرگوار خود از انجا بدهلی تشریف آورد و پدر وی پس از
چندگاه فوت شد و وی در عالم بدرجه اعلی بود بتکلف تمام حکام وقت قاضی ناگور گردند سه سال بجریان
امور شریعت و بشرف علوم دینیه اشتغال تمام نمود و بپایه رجوبات در رسید و امانت و دیانت و تقوی
را بمرتبه کمال برسانید شبی سید کائنات صلی الله علیه و آله و اصحابه و ازواجه وسلم در خواب دید که بجانب خوف می طلبید
صباح آن ترک علایق نموده و به تجرید و توکل متوجه حرمین شریفین و بغداد رسید و شیخ الشیوخ شهاب الدین
سهروردی را دریافت و مرید شد و بمرتبه خلافت رسید هم در انجا بخواجه قطب الدین ملاقات کرد و از شیخ
الشیوخ رخصت حرمین گرفته یکسال و هفت ماه و چند روز در مدینه بود و بزرگان آنجا را ملازمت کرده
بمکه مدت سه سال مجاور بود و بعضی اولیا را دریافت روزی میگیرد یکے از بزرگان را دید قدم بقدم در

طواف روان گردید آن بزرگ روی بگردانید و گفت ای حمیدالدین متابعت ظاهر تبدل است پس وی
باطن کن گفت آن چیست مرا در هر قدم ختم قرآن میسر است قاضی بخاطر آورد شاید معانی را بدل
میگذارند گفت ملفوظا لا موهوما تاخیر قاضی زیاده شد بعد ازان بدهلی آمد و فریفته شیخیت خواجه قطب الدین
گشته در ملازمت خواجه سکونت گرفت و انواع کمالات دیگر اکتساب نمود و در سلک مصاحبان آنحضرت
انتظام یافت و باوجود آنکه در سلسله سهروردیه سر در نیاورده وی نویع تر بر سماع بوده و آنقدر که وی
در ینکار غلو داشت کسی نداشت **نقلست** از کتاب اخبار الاخیار که قاضی را باوجود جامعیت علوم شتی
و طریقت بظرافت و لطافت نیز میلی بوده چنانکه روزی شیخ برهان الدین بلخی و قاضی کبیر خوارزمی که
از مشهوران عصر بودند باهم سوار میرفتند و قاضی حمیدالدین بر اسپی کوچک سوار بوده قاضی کبیر بطریق
طیبت گفت حمیدالدین مرکبت بسیار صغیر است آنجناب بطریق ظرافت جواب داد که صغیر است ولی بار
کبیر است **نقلست** از کتاب فوائد الفوائد که قاضی حمیدالدین با شیخ فریدالدین گنجشکر مودت تمام بود وقتی
شیخ فریدالدین خواستند که سماع بشنوند قوالی حاضر نبود بدرالدین اسحاق را که یکی از حلقه بگوشان و خویشان
حضرت شیخ فریدالدین بود فرمودند که آنمکتوب که قاضی حمیدالدین فرستاده است بیارید شیخ بدرالدین
خریطه مکتوبات بیاورد و پیش نهاد و دست در خریطه انداخت همان مکتوب مطلوب بدست آمد شیخ اشارت
فرمود که بالیست و بخوان عنوان مکتوب این بود که فقیر حقیر ضعیف نحیف محمد عطا که بنده درویشان ست
واز سر و دیده خاک قدم ایشان چون اینقدر بشنید حالی وجدی پیدا گردانید و مدتی در سماع بود و بعد
ازان این رباعی که همدران مکتوب بود یاد فرمود **رباعی** آن عقل کجا که در کمال تو رسد
وان وهم کجا که در جمال تو رسد **نقلست** از کتاب خیر المجالس که وقتی امساک باران شد بادشاه
عصر قاضی حمیدالدین ناگوری وغیره فقرا را گفته فرستاد که حرب و قتال کار ماست ما آنرا می کنیم دعا
کار شما دعای بکنید تا باران بارد قاضی فرمود بادشاه را بگویید که درویشان را دعوتی بدهد
تا باران بارد بادشاه چون این سخن بشنید دانست که قاضی مجلس سماع طلبیده است و در حالت
سماع که معراج صوفیان ست برای باران دعای خواهی کرد البته باران خواهد بارید پس بادشاه
سامانی اسباب دعوت فرمود درویشان شهر حاضر آمدند و قاضی نیز حاضر شد همین که قوالان سماع
در دادند قاضی و بعضی درویشان دیگر را مقام تواجد روی داد بر خاستند و در تواجد رشروع

* آنچه در کتاب مذکور نوشته بود که قاضی را در حال سماع کرامتی روی نمود *

واز همانزمان باران آغاز ببارید کرد وخیلی سخت وتند بارید **نقلست** از کتاب سیر الاولیاء
که بعد نقل خواجه قطب الدین ده سال قاضی حمید الدین ناگوری در صدر حیات بود چون وقت نقل قاضی
رسید بفرزندان خود وصیت فرمود که مرا در پایان مرقد مبارک خواجه قطب الدین دفن خواهید نمود
اما فرزندان وی نمیخواستند که پایان مرقد خواجه دفن کنند لیکن چون وصیت فته بود لاچار پایان
دفن کردند اما چوتره بلند تر از روضه خواجه عمارت کنانیدند قاضی فرزندان خود را در خواب معائنه
فرمود که شما چرا چوتره بلند کردید و مرا از روی مبارک خواجه شرمنده ساختید وسلطان المشایخ می فرمود
که بارها در میان این دو تربت در پایان خواجه وپسران قاضی نماز گزارده ام و ذوق در جهتها
که یافته ام در تحریر وتقریر نمیآید بعد ازان فرمودی که مکان راجه اثر است اثر آن دو بزرگوار
است که بر دو طرف آسوده اند و وفات قاضی حمید الدین بتاریخ پنجم وبقولی نهم ماه رمضان
در سنه ثلاث واربعین وستمائة واقع شد وسلطان المشایخ میفرماید که وفات قاضی حمید الدین بست
وپنجم ماه رمضان بود رحمة الله علیه **شیخ علی سنجری** قدس الله سره از افسر ماسر خواجه بزرگ
خواجه معین الدین حسن سنجری واز معاصران سلطان شمس الدین التمش ست که نزدیک پای منار آهنی
است ومقبره عالی دارد ومرید منقاد حضرت قطب الدین بود ومقبره سلطان شمس الدین وسلطان
علاء الدین نیز دران جوار است وذکر جمیل شیخ علی در ملفوظات پیران چشت جابجا مسطور شده و
در دلیل العارفین مینویسد که هر کرا خواجه بزرگ خلافت وادی واجازت ارشاد فرمودی بشیخ علی گفتی
تا نشان نبوشتی ومزین بدستخط خود ساختی واگر احیانا نشان خود بران نه کردی هرگز منظور نشدی ودر
بعضی رسائل مذکورست که میان خواجه قطب الدین وشیخ علی مجتبی فوق الحد بود رحمة الله علیه **خواجه احمد**
قدس سره پسر بزرگوار خواجه قطب الدین است ومجاوران آنرا خواجه احمد تمامچی می گویند وجه تسمیه بدین
تمامچی یکتابی در نظر نیامده ودر کتاب فوائد الفواد وغیره ملفوظات پیران چشت مندرجست که خواجه
قطب الدین را دو پسر توامان متولد شده بودند یکی خواجه احمد ودیگری خواجه محمد نام دانست خواجه محمد
در عین حیات قطب الاسلام بعهفت سالگی وفات یافت وخواجه احمد را عمر بکمال بود وتوالد وتناسل
بسیار از وی بوجود آمده واکثر از فرزندان او تا عهد دولت حضرت سلطان المشایخ زنده بودند
کسب سعادت از خدمت وی می نمودند وآخر الامر مرحوم خواجه احمد ازین فانی بروضه جاودانی

بشتافت در پهلوی خواجه قطب الدین پدر خود مدفن یافت و دو پسر یکی خوجو و دیگری سید کبیر ارث
گذاشت مدتی این هر دو برادر در قید حیات بودند چون ازین خاکدان ظلمانی بعالم جاودانی
رحلت نمودند هم در صحن روضه پدر و جد خود بر آسودند رحمة الله علیه - **خواجه قشت** قدس الله سره
در کتاب کلمات الصادقین آورده که وی در اوایل فتح دهلی هنگام ظهور کوکبه سلطان معز الدین محمد سام
باین شهر بزرگ آمده ساکن شد و در سلک بزرگان این دیار منتظم گشت و قبر وی بالاتر از قبر خواجه قطب الدین
در جانب شمال و در اخبار الاخیار مسطور است که دفن وی پیش از مقبره متبرکه خواجه بوقوع انجامیده میگویند
بخانواده سهروردیه مشغول گشته بود رحمة الله علیه **بابا حاجی روزبه** قدس سره از اسلاف اولیای
دهلی است و بسی المشرب بود و عالی همت و معانی منزلت و در زمان راجه پتهورا در خندق قلعه زاویه
داشت بسیاری از کفار بمین توجه عالی او از مهلکه کفر و کافری خلاص گشته بشرف اسلام و دینداری مشرف
شدند قبروی نزدیک خانقاهیکه یکی از جائهای فیض بخش دهلی است واقع شد قریب خندق قلعه کهنه که در انجا
مسکن داشت مدفن هم یافت رحمة الله علیه **سید نور الدین مبارک غزنوی** قدس سره صاحب
اخبار الاخیار مینویسد که وی خلیفه شهاب الدین عمر سهروردیست و در عهد سلطنت سلطان شمس الدین
شیخ الاسلام دهلی شده و وزیر امیر دهلی هم گفتند و در بعضی رسایل مسطور است که وی از جمله مریدان
شیخ عبد الواحد بن شیخ شهاب الدین احمد غزنویست قدس الله سره و روی وی آئینه خدا بود و فراوان
بهره از عرفان برداشته و از شیخ محمد اجل نیز نعمت یافته و شیخ محمود نصیر الدین چراغ دهلی مینویسد که بارگاهی
از مریدان شیخ محمد اجل بود وی در خدمت شیخ آمده التماس نمود که خانه من بسیر متولد شده است
بنده زاده شما هست بنعمتی همراه کنند شیخ فرمود نیکو باشد اما باید که فردا چون من نماز بامداد بگذارم پسر
از جانب راست من بیاری و در نظر من داری سید مبارک هم دران مجلس حاضر بود و این حدیث میشنود
و در خانه او همون روز سید مبارک متولد شده بود با خود گفت که من هم پسر خود را بیارم و در نظر
شیخ دارم شاید که برین پسر نیز نظری بیفتد چون بامداد شد بازرگان بهیچ دیر کرد پدر سید مبارک
بگاه نیز برخاسته بود و چون شیخ نماز بامداد تمام کرد پدر سید مبارک از جانب راست شیخ در آمد
و سید مبارک را در نظر داشت شیخ در وی نظری کرد گویند این همه بنعمت از ان یک نظر بود چون بازرگان
آمد شیخ گفت آن نعمت نصیب سید زاده شد چون پسر تمیز رسید بملازمت شیخ شهاب الدین

مشرف گشت وخلافت یافت ودرآمد سکونت گرفت وشیخ الاسلام دہلی شد ومقبرہ او جانب
شرقی حوض شمسی مشہور بارگاہ خلق اللہ است **نقلست** از کتاب افضل الفوائد کہ سید نور الدین
مبارک غزنوی در ہر پنجشنبہ تذکیر گفتی روزی مولانا علاء الدین کرمانی در تذکیر وی حاضر بود وچون
سید نور الدین تذکیر آخر کرد روی سوی خلق اللہ آورد وگفت ای عزیزان در پنجشنبہ آینده من از
جہان سفر خواہم کرد این ہفتہ جہان شما ام در میان مولانا علاء الدین برخاست وگفت چنین
کہ سید میگوید روز پنجشنبہ نقل سید است وروز جمعہ نقل وعاگو آخر از مجلس بیرون آمد آخر پنجشنبہ شد ومولانا فرمود
بودند رحمہما اللہ تعالی **شیخ سعد وقاضی عماد** قدس سرہما از حلقہ بگوشان درگاہ قطب الاولیاء
خواجہ قطب الدین اند در اوائل حال بسبب کمال توجہ کہ بعایت شریعت داشتند در رسم سماع ومنع آن سعی
وکوشش تمام مینمودند وبدین سبب حضرت خواجہ با ایشان بیش آمدند تا روزی شنیدند کہ در خانقاہ
قطب الاولیاء ہنگامہ سماع گرمست بآہنگ منع سماع قدم پیش نہادند بمجرد آنکہ در حلقہ سماع در آمدند از
خود شدند وبر ایشان چنان بے اختیاری روئید داد کہ از ہر دو کون دامن برافشاندند وسر در حلقہ
ارادت بیعت قطب الاولیاء در آوردند آسایش گاہ ایشان در قرار نیست پہلوی قطب الاولیاء
واقع شد رحمہما اللہ تعالی **مولانا مجد الدین حاجی حاجرنی** قدس سرہ مرد بزرگ
صاحب ہمت ومرید خاص شیخ شہاب الدین رحمۃ اللہ علیہ واز دہ حج گذارده آخر بدہلی رسید سلطان
شمس الدین التمش انار اللہ برہانہ صدرات شہر خویش تفویض کرد اما وی از انجا کہ بدنیا واہل دنیا میل
نداشت ہرگز راضی بامر صدرات نبود مدام استعفا مینمود اما تا دو سال بر مرضی سلطان کار صدارت را
باکراہ سر براہ کرده بگذاشت وبگوشہ بر داخت وہم در دہلی سکونت گرفت وصاحب کتاب کلمات الصادقین
مینویسد کہ ویرا در اوائل حال بسبب شنیدن سماع با خواجہ قطب الدین وشیخ حمید الدین ناگوری اتحاد نبود
اما آخر از ہمت بلند واستعداد ارجمند از مقام انکار بر آمده بمحل اقرار در افتاد وبا این طائفہ اتحاد وبنیاد
داشت واز نعمت در ویشان کامیاب گشت وچون فوت کرد در جوار روضہ خواجہ قطب الدین
طرف شرقی چند تیر پرتاب آسود تاریخ وفات او کسی در کتاب درج نہ کرده وقیاس صاحب کتاب
کلمات الصادقین آنست کہ دوازدہم ذی حجہ وفات یافتہ اما از غرہ ذی حجہ تا سیزدہم ماہ ہجوم عام
بر مرقد مبارک وی بیشتر وآنرا ختم ملا مجد الدین میگویند من بر آنم کہ من ترک بہ **شیخ نظام الدین**

ابو المؤید قدس سرہٗ از مشاہیر بندگان و نبیرۂ شمس العارفین است و در زمان سلطان شمس الدین یلتمش معاصر خواجہ قطب الدین بود از خدمت پدر بزرگوار و حال فرخندہ آثار خود گشت فضائل صوری و معنوی نمودہ تلقین طریقت یافتہ و بملازمت شریف شیخ عبد الواحد بن شیخ احمد غزنوی نیز رسیدہ فیض فراوان حاصل گردانیدہ و شیخ نظام الدین اولیاء او را نیز دیدہ است و در کتاب فوائد الفواد مذکور کہ وقتی در دہلی امساک باران شد و غلہ کمیاب گشت خلق اللہ در خدمت او ہجوم آوردہ درخواست باران نمودند وی اجازت نمودہ بر منبر برآمد و از آستین خود دامنی بیرون آورد شاید تا رسد ازان دامن جدا شدہ بود سوی آسمان رو نمود و فرمود الٰہی بحرمت این یکتا دامن ضعیفہ کہ ہرگز چشم محرم بروی نیفتادہ و بحق راز و نیازی کہ با تو داشت باران بفرست و گرنہ من سر بصحرا می برم و باز آبادانی را نخواہم نمود ہماندم ابری پیدا آمد و چندان بارید کہ ہر کشتکار کوچہ و بازار پر آب گردید و از ہر طرف سیلاب پدید آمد چون ازو پرسیدند کہ این دامنی از کہ بود فرمود کہ این دامنی از منست کہ حضرت خواجہ قطب الدین مرا در انجشیدہ بود وی وقت عبادت آنرا بر سر انداختی و باخدا در ساختی و قبر والدہ شیخ نظام الدین ابو المؤید کہ بی بی سارہ نام داشت پہلوی نماز گاہ کہنہ است و قبر شیخ نظام الدین ابو المؤید نیز دران جوارست رحمۃ اللہ علیہ و شیخ جمال کولوی کہ مقبرہ او در کول است او اولاد اوست رحمۃ اللہ علیہم اجمعین **شیخ معز الدین** دہلوی قدس سرہٗ در مبدء حال بہ نیابت یکے از سلاطین روزگار قیام مینمود آخر الامر توفیق زہد و ریاضت یافتہ و بفقر و فاقہ در ساختہ در سلک مریدان قطب الاولیا انتظام یافت پس چادر کہ کرامت آنحضرت او را بدرویشی کشیدہ و جامہ نونگری آنرا زود تر قبا گردانید پس وی در خدمت پیر بزرگوار خود کمر بجدیت بست و سعی و کوشش چندان بجا آورد کہ کامیاب مقصود حقیقی شد و پس از فوت در جوار قطب الاولیاء خوابگاہ اختیار کرد رحمۃ اللہ علیہ **شیخ برہان الدین محمود بن ابی الخیر** اسعد البلخی قدس سرہٗ از اکابر اولیاء وقت سلطان غیاث الدین بلبن است و بسیر تمام داشت در وجد و سماع و جامع بود و علم شریعت و طریقت و در فن شعر مایل بود و بعضی اشعار درویشانہ موہم منسوب میکنند چنانکہ این بیت

گر کرم عام شد رفت ز برہان خطاب + در اجمل حکم شد و گہ چہا دید نیست +

و وی کتاب مشارق الانوار را کہ در علم حدیث است

پیش مصنف سند کرده بود **نقلست** از کتاب اخبار الاخیار که وی میگفت من خرد بودم بقیاس شش
هفت ساله همراه پدر خود در راهی میرفتم که دید بسواری مولانا برهان الدین صاحب هدایه در افتاد و پدرم
گوشه گرفت من استاده ماندم چون کوکبهٔ مولانا نزدیک رسید من پیش رفتم و سلام کردم در من
نیز بدید و گفت خدا از من چنین میگوید که این کودک علامهٔ وقت خویش خواهد بود و عالم را ارشاد و هدایت
خواهد نمود من از وی چون این سخن شنیدم در رکاب او روان گردیدم باز مولانا گفت که خدای تعالی مرا
چنین میگوید که این کودک چنان میشود که بادشاهان بر در او آیند و بار نیابند **نقلست** از کتاب
اخبار الاخیار که مولانا بارها می گفت که خدای عزوجل مرا از هیچ کبیره نخواهد پرسید مگر بیک کبیره که آن
سماع با چنگ و رباب است که بسیار شنیده ام و اگر ازین ساعت هم باشد بشنوم قبر او جانب شرقی
حوض شمسی است نزدیک قبور چهل تن که آنرا تخته لوزگویند نیز از و برترک برندو مردم این دیار خاک
قبر او را باطفال میخورانند تا سبب فتح علم و کشایش فهم گردد و ازین جهت قبر شریف او از پایان شکسته
میباشد و چند بار مرمت از سر نو کرده اند و میکنند رحمة الله علیه **شیخ نجیب الدین** متوکل قدس الله
سره برادر و خلیفهٔ حقیقی شیخ فرید الدین گنجشکر است و پیر او در دنیا سخت معامله بود با وجود اطفال و
عیال توکل کمال داشت و مجاهدات و ریاضات شاقه می کشید و از سلطان المشایخ منقول است
که شیخ نجیب الدین مدت هفتاد سال در شهر بود با وجود فرزندان و اتباع بسیار و بهی و ملکی نداشتی
و بعیش و خوری گذرانیدی من درین شهر همسای او ندیده بودم و از بسکه مستغرق کار خود از روش
زمانه بیگانه بودند اصلا که امروز کدام روز و این ماه کدام ماه و این درم چه درم است درویشی بر و آمد و
پرسید که نجیب الدین متوکل تو ئی فرمود متاکل منم تا متوکل کیست باز آن درویش گفت که برادر شیخ
فرید الدین گنجشکر تو ئی فرمود برادر صوری منم تا معنوی که خواهد بود و در سیر الاولیا آورده که روز عید ایشان
عزیز خانه او جمع آمدند و آنروز چیزی موجود نبود بخانه او ازین سبب قبضی بگرانی بر حال او پیدا آمد
و با دل گفت که چنین روزی که روز عیدست و خلق الله نعمتها صرف میکنند و در حلق فرزندان من
لقمه بر طعام هم نرود و آیندگان از در من محروم روند بالای بام رفت و مشغول شد همدرین میان به
بینید که پیر مردی بالائی بام از لهای طعام ایستاده است و این بیت میخواند **بیت** با دل گفتم دلا
خضر را به بینی ✤ دل گفت اگر مرا نمائی بینم ✤ آخر آنمرد مائده پیش آورد و گفت کوس توکل تو

بالای عرش میان ملاء اعلی میزنند و تو بدمغنی ملتفت گشته حق میداند که برای خود ملتفت نگشته ام
بسبب آیندگان التفاتی بمن رو بداده و آمرد بخدمت ایشان طعام غیبی را رسانیده و خواینده تا
شد شاید که خواجه خضر بود و حضرت نجیب الدین متوکل را دو پسر بودند که نزدیک قبر او آسودند یکی احمد
و دیگری محمد نام داشت و آن عمده متوکل ترا چندان اخلاص در خدمت او رسید و در مرتبه آخری چون
در دهلی رسید بعالم بقا خرامید و در روضه متبرکه او در راه مقام خواجه قطب الدین نزدیک مقبره بی بی زلیخا
والده حضرت سلطان المشایخ و قبرستان بی بی نوروبی بی حور دختران شیخ شهاب الدین سهروردی
زیارت گاه خلق الله است و عرس ایشان در نهم ماه مبارک رمضان میشود و آثار توکل و محبت و ترک
تجرید و تفرید و آن اثر الی یومنا بر روضه ایشان هویداست طالب باید تا ملاحظه نماید و کاتب الحروف
بارها برای زیارت ایشان رفته و فیضها دریافته است رحمة الله علیه **شیخ ضیاء الدین**
رومی قدس الله سره بعلم و عمل و زهد و تقوی آراسته بود و در سلک مریدان و خلفای شیخ شهاب الدین
سهروردی منتظم است برهانی قوی داشت سلطان قطب الدین بادشاه عنیو بود از جمله مریدان وی
شد و نهایت اعتقاد بوی پیدا کرد و در اخبار الاخیار مینویسد که در روز سیوم از نقل و شیخ نظام الدین
اولیا بزیارت او رفت سلطان قطب الدین آنجا حاضر بود شیخ نظام الدین را تعظیم نکرد و جواب سلام او
اما از ان گستاخی نتیجه نیک نیافت و خرابیها دیده بحال بد کشته شد **نقلست** از کتاب اخبار الاخیار که
سلطان المشایخ شیخ نظام الدین میفرمود از شیخ ضیاء الدین رومی شنیده ام که مرا یاری بود
او را در سماع حالی و ذوقی بود بعد از نقل او در خواب دیدم که در بهشت مقام رفیع یافته است فاما
مغموم نشسته تهنیت آنمقام کردم و پرسیدم چرا مغموم نشسته گفت اینهمه یافتم فاما لذتی و حالتی
که در سماع بود نمیابم روضه او در راه مقام خواجه قطب الدین نزدیک روضه شیخ نجیب الدین متوکل است
وی در زمان سلطنت سلطان قطب الدین در ششم ذی حجه وفات یافت رحمة الله علیه **خواجه**
محمود معروف به زرنجبخش قدس سره مرید قاضی حمید الدین ناگوری است و در خدمت خواجه
قطب الدین اعتقاد تمام داشت و گاه بگاه مصاحب هم بود و ذکر او در ملفوظات پیران چشت بسیار
مندرج شده و مقبره او در جوار روضه خواجه است بیرون دروازه درگاه که بجانب حوض شمسی رود
مشهور است هر کرا از همی مطلبی در پیش می آید بر مزار او میرود و دستگیری از روضه برمیدارد و دور گوشه می نهد

و نذر میکنند که چون حاجت من برآید برابر وزن این سنگ شکر بروح ایشان فاتحه خوانده بخش کنم
نقلست از سلطان المشایخ هر کرا بره گرفتی پیش خواجه محمود آمدی و گفتی بخش بنده عرض کردی
وی فرمودی که بر و فلان روز ببرده تو خواهد رسید ما از آمدن او مرا اطلاع خواهی رسانید تا بار آن ازدل
من برفع شود و مردمان همچنان میکردند روزی شخصی آمد و گفت غلامی داشتم او گریخته است توجه فرمایند تا
یافته شود خواجه فرمود برو ببرده تو در فلان وقت خواهد رسید ما مرا خبر خواهی رسانید چون وی بخانه
رسید غلام او باز آمد وی خبر خواجه نکرد بعد دو سه روز غلام باز برفت او بخدمت شیخ رسید و ماجرا
اظهار گردانید شیخ گفت الحال نخواهی یافت که از آمدن او اول مرا خبر نکردی رحمة الله علیه **شیخ**
فریدالدین ناگوری المشهور بچاک پران قدس سره نبیره سلطان التارکین حمیدالدین
صوفیست و مرید و خلیفه و صاحب سجاده جد بزرگوار خود در ظل عنایت و تربیت و پرورش یافته
سلطان التارکین در سلک کبار اولیا و اعاظم خلفا خواجه معین الدین قدس سره انتظام داشت و در
تجرید و تفرید قدمی راسخ او را دو فرزند بوده مهین شیخ عبدالعزیز نام داشت و کهین محبت و شیخ فریدالدین
از فرزندان نخستین بسیرست و کتاب سرورالصدور از ملفوظات شیخ حمیدالدین ست او جمع کرده
در وقت سلطان محمد تغلق از ناگور بدهلی قدوم آورده ساکن گشته و همدرین شهر وفات یافت
قبر او در فضای شهر قدیم در راه خواجه قطب الدین بجانب جنوبی بحمبندل واقع است هم در جای که منزل
داشت مدفون شد عمرش قریب صد سال گفته اند و هفت پسر داشت نخستین شیخ عبدالعزیز نام
داشت که صاحب ذوق و محبت بوده و از فضائل صوری و معنوی بهره کامل داشت و در حالت
جوانی در گرمی سماع جان داده گویند در لیلة الرغائب خانه یکی از درویشان سماع بود قوالان این
بیت خواندند **بیت** جان بده و جان بده جان بده ✣ فائده گفتن لبیار حبیب لغره بود
و جان بحق تسلیم کرد و سلسله نسب وی بسعید بن زید رضی الله عنه که از عشره مبشره و کبار صحابه است منتهی
میگردد و در اخبار الاخیار مینویسد سنگ خراس که در انجا افتاده است مردم میگویند که شیخ این را
در حالت سکر در گردن داشت همدر انحالت از ناگور بدهلی آمد و چاک پیران خطاب یافت.
دائی بهیل قدس سره از اولاد و شرفای اوش و دائی خواجه قطب الدین ست مدام بر باشت
عبادت شغل داشت آورده اند که چون خواجه تولد یافت بی بی بهیل که در همسائگی ایشان

مسکن و با مادر خواجه اخلاص داشت واز راه شفقت خواجه را بشیر خود پرورش نمود و چون خواجه
بزرگ شد و خرقه خلافت از دست خواجه بزرگ پوشید بولایت دهلی رسید و متاهل گردید پس بی بی
منبل را از اوش بحضور خود طلبید و در بقای حقوق آن کوشید و اختیار خانهٔ خود بدو سپرد و از حکم او
گاهی بابیرون نیاورد و مزار مبارک او مقابل نگارگاه کهنه متصل دروازه شرقی روضه خواجه واقع است
رحمة الله علیها **شیخ امام الدین ابدال** قدس الله سره همشیر یعنی کوکائی خواجه قطب الدین
و مرید و خلیفه اعظم شیخ بدر الدین غزنوی ست و بقول صاحب کتاب کلمات الصادقین خواهرزاده
شیخ ضیاء الدین مرو غیب است در وطن اصلی اوش و اکثر از درویشان صاحب نعمت را دریافته
اخذ فوائد بسیار نموده و با شیخ فرید الدین گنجشکر صحبت داشته علم ظاهری و باطنی فراهم آورده و بر
هرکا و نگاه گرم کردی او یکی از اولیاء زمانه گشتی و مدام همراه ابدالان در سیر و طیر میبود و عجایب و
غرائب مانه از تماشا مینمود آخر عمر بسبب محبت والده خود بی بی منبل دائی خواجه و دیدن خواجه از
اوش بدهلی رسید چون بخدمت خواجه پیوست خواست که دست ارادت بدامن ایشان زند
خواجه فرمود که نصیبهٔ تو با بدر الدین است مریدوی شوی بر حکم خواجه مرید شیخ بدر الدین گشته از مراودت
صوری کشیده بریاضت و عبادت مشغول شد و یکی از اولیاء زمانه گشت شیخ بدر الدین کمالات
او را دیده بشرف خلافت و سجاده خود رسانید و جانشین خود گردانید و وی سلطان المشایخ
نیز صحبت محرمانه داشت و هرگاه سلطان المشایخ سماع شنیدی اول و پیرا از خانه طلبیدی بعد ازان
مجلس سماع برپا گردانیدی و وی را هم شوق سماع بسیار بود و رقص عاشقانه مینمود و هم سعادت حج
و زیارت مدینه منوره دریافته بود و وفات او در سنه سبع عشر و سبعمائه واقع شد و پایان قد
خواجه متصل مزار شیخ بدر الدین پیر خود مدفون گشت رحمة الله علیه **شیخ احمد رئیس** قدس سره
برادر خورد امام الدین ابدال همشیر و مرید و خادم خاص خواجه قطب الدین است و در خلا و ملا حاضر
بوده خدمت محرمانه مینمود هر شب در مجلس سول کریم صلی الله علیه وسلم حاضر میشد و شبی رسول صلی الله
علیه وسلم فرمود که صبح قطب الدین را اسلام ما برسان و ظاهر گردان هر شب تحفه که برای ما می فرستاده
میرسید سه شب است که نمیرسد تغافل شرط نیست چون بیدار شد صبح در خدمت خواجه رسید و ماجرا را
ظاهر گردانید خواجه دران ایام تزویج نمود ترک آن داده باز بخواندن درود التزام نمود و فرمود

در روضهٔ خواجه پائین مزار شیخ امام الدین ابدال برادر کلان او واقع است رحمة الله علیه

شیخ شهاب الدین عاشق قدس سره پسر شیخ امام الدین ابدال و خلیفه و مرید او بود و در عهد خود شیخ نامدار و محرم راز پروردگار و یگانهٔ روزگار بود و بقول صاحب کلمات الصادقین از ملازمت شیخ بدرالدین غزنوی نیز فراوان گرفته بود و بمظاهر جمیله فروزندگی تمام و میلان وجدانی خط داشت و از عشق و محبت حقیقی و مجازی بدرجات عالی رسیده بود چنین گویند که روزی در مجلس عرس شیخ امام الدین ابدال پدر خود قرار داد دوتان و گوشت برای مجلس مهیا کرد و خلق فراوان در مجلس فراهم آمد خادم آمده اظهار قلت طعام و کثرت انام ساخت شیخ فرمود نانها را بنان شیخ پوشید و سر پوش دیگ هم بدارید دوتان و گوشت را بنظر درنیارید بسم الله گفته بخلق الله بدهید و ران برکت خواهد بود بهمه کس خواهد رسید خادم آنچنان کرد نانها را پوشید و سر پوش دیگ گردانید و خلق الله را از کرامت شیخ وافر رسانید بعد ازان نگاهی بنان و گوشت نمود چندانکه تیار نموده بود موجود یافت قبروی نزدیک عیدگاه کهنه جانب شمال در گنبدی خورد بجانب دیواری الآن موجود و زیارتگاه خلق الله است و دران جوار بسیار بزرگوار آسوده اند مثل شیخ شمس الدین جنازه پران که قبروی عقب مسجد کهنه واقعست مرد باید تا زیارت مردان حاصل نماید رحمة الله علیهم اجمعین

شیخ حسن دانا قدس سره قاضی زاده بود چون پدروی از جهان نقل کرد و بادشاه وقت خواست قضا بشیخ حسن تفویض کند وی از ینکار انکار آورد و خود را دیوانه گرفت آورده اند که چون این خبر بخواجه قطب الدین رسید فرمود که حسن دیوانه نیست بلکه دانا است قضا را قبول نکرده و خود را دیوانه ساخته از آنرو وی بلقب دانا ملقب شد آخرالامر وی بخدمت خواجه پیوست و یکی از مقربان و مصاحبان خاص وی گشت و چون از جهان رحلت نمود نزدیک قبر شیخ الله دیا عقب دیوار مسجد روضهٔ خواجه بر آسود رحمة الله علیه

شیخ الله دیه قدس الله سره مرد زاهد و عارف دیگر از فرزندان شیخ فرید الدین گنجشکر بود و شب دوشنبه سبوچه بر شکر بسر خود آورده در روضهٔ خواجه قسمت بخدام و فقرا می نمود وقتی تهمتی ناحق گرفتار شده بحبس کوتوال درآمد و کوتوال قید سخت کرد چون شب دوشنبه رسید و نیز اشتیاق قدمبوس خواجه غالب گردید همران شب دیوار بندیخانه بشگافت و طوق و زنجیر از وجد الله وی از بندیخانه برآمد و شکر از بازار خریده و سبوچه بر سم معهود برگردانیده و در روضهٔ خواجه آمد و شکر قسمت کرد

چون این خبر کرامت اثر او بکوتوال رسید از کردهٔ خود پشیمان گردید آخر الامر چون وفات یافت
در عقب دیوار مسجد روضهٔ خواجه مدفون گشت رحمة الله علیه **خواجه حسن خیاط** قدس سره یکے
از مریدان پاک نهاد خواجه قطب الدین بود و خرقه و سیر ابن خواجه را می دوخت و بخیه ب یار میکرد و بنا بر آن
بخیاطی مشهور و ملقب گشت مدفن او متصل دروازه روضه خواجه است **شیخ نجیب الدین** فردوسی
قدس الله سره مرید و خلیفهٔ اعظم شیخ رکن الدین فردوسی است قبر وے جانب شرقی حوض شمسی حاطه
چار دیوار نزدیک مزار برهان الدین بلخی واقع است و کمالات او از نجا قیاس باید کرد و مثل شیخ شرف الدین
یحیی میزی در سلک مریدان اوست به برکت انفاس او و در انچه که بود ازان برآمده آورده اند دران
روزی که شیخ شرف بنیت ارادت در خدمت شیخ نجیب الدین رسید وی بمجرد رسیدن و دیدن او فرمود
که شرفا بیا از برای تو زمانی است پیش ازما سالهای سال مشتاق تو بودیم و از انتظار تو میمردیم الغرض
شیخ نجیب الدین همانزمان شیخ شرف الدین را با ارادت خود در آورد و امانت پیران که برای او نزد
خود داشت بدو بسپرد و همانا دم و پیراز خست نمود و فرمود که بقای من برارادت تو موقوف
بود بهرو تر ابخدا سپردم و اگر احیانا خبر وفات من بیابی باز با نطرف نشتابی چون وی رواز شد
هنوز نزدیک قصبه بود که آواز جزع و فزع از ابلخانه شیخ بگوش او رسید و شنید که شیخ از جهان گذشت
وی بر وصیت شیخ کار بست و سر بصحرای عدم نهاد **نقلست** از کتاب کلمات الصادقین
که روزی شیخ شرف الدین کبیری بخدمت وی گذرانیدند نجیب بجای نه آنرا بآب سپرد تا همتش معلوم کند
شرف الاولیاء از همتی خوشدل شد و گفت اگرچه ازین خاک مس زر میشد اما گرانی بر دل من
می آورد الحمد لله که از کنندآرزوها خلاصی نصیب شد شیخ نجیب الدین از شنیدن این سخن خوشوقت
گشت و رقعے چند بوی نوشته داد چون او بر سر نهاد انچه در زمین بود همه بروی مکشوف شد
و شرف الاولیا کاغذ را بوسید و پیش سر نهاد و گفت اینها همه پیرآیندگیست بدیگیری که
جویای این باشد عنایت شود شیخ نجیب الدین بر همت او آفرین گفت و دعا ها بذیرا مکرد
رحمة الله علیهما **شیخ نجم الدین صغری** قدس سره وی در سلطنت سلطان شمس الدین
یلتمش شیخ الاسلام شهر دهلی بود آورده اند که در ابتدای حال ویرا با خواجه بزرگ خواجه
معین الدین اخلاص و اتحاد فراوان بود آخر ازان بسبب عطام دنیوی برگشت و عناد پیدا

آورد چنانچه این جا در باب اول کتاب بتفصیل مندرجست اگر طالب را در کار آید و بران محل ملاحظه نماید العمر

ذکر حضرت شیخ وجیه الدین پانی پتی قدس سره

چون از جهان رحلت نمود نزدیک شیخ برهان الدین بلخی بر صفحه علیحده بر آسود رحمة الله علیه **شیخ وجیه الدین پانی پتی** قدس سره از مریدان پاک نهاد ان سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیا است و تمام احوال او در سیر الاولیا وغیره نسخ ملفوظات پیران چشت مذکور است چنانچه صاحب کتاب کلمات الصادقین مینویسد که وی جامع بود میان علوم ظاهری و باطنی و در شدت مجاهده و ترک تجریده و خاقه بفضائل صوری و معنوی مثل نداشت و در زهد و ورع و تقوی کمال اخلاص و اعتقاد بخدمت شیخ ممتاز بود و حضرت سلطان المشایخ شیخ نظام الدین را بوی کمال عنایت و التفات بود و بسبب پیوستگی وی باین آستانه آن که گویند حضرت علیه السلام با وی ملاقات میکرد و با یکدیگر صحبت میداشت روزی مولانا را فرمود که مرید سلطان المشایخ شو مولانا با اشارت خضر علیه السلام بشرف ارادت سلطان المشایخ مشرف گشت مرقد منور آنحضرت بر کناره حوض شمسی جانب غرب است مقابل مسجد اولیاء اللهم اغفر لکاتبه **نقلست** از کتاب اخبار الاخیار که مولانا روجیه الدین همگفت که وقتی ریاضتی پیش گرفتم و راستائی راه صوفی پیدا شد در دل من نوعی از ان انکار آمد آن صوفی گفت چیزی مشکل داری و مراد علم مشکلات مانده بود هر یکی را باو میگفتم او جوابهائی موجه میگفت چنانکه خاطر من می آسود تا آن حد که مسئله قضا و قدر را هم بیان شافی فرمود بعد از اتمام بحث پرسید تو مریدی کیستی گفتم مرید سلطان المشایخ الملقب به نظام الحق و الدین او گفت شیخ نظام الدین قطب بلست چون وی رحلت نمود بر لب حوض شمسی در حظیره قاضی کمال الدین صدر جهان و قتلغ خان که نسبت شاگردی بوی داشتند بر آسود رحمة الله علیه الرحمة

ذکر حضرت شیخ شهاب الدین امام قدس سره

شیخ شهاب الدین امام قدس الله سره مرید و خلیفه و امام سلطان المشایخ است کلام ربانی لفظاً و معناً یاد داشت و بحسن صورت قرات میکرد و بر دوشی اتلاوت می نمود که شنوندگان را همنشین بزم کلیم الهی می گردانید صاحب کتاب سیر الاولیا مینویسد که وی امامت سلطان المشایخ کردی و دل آنحضرت را بجوشش الحانی بر سر [illegible] بالباس خاص خود مشرف نمودی الغرض بعد از وفات سلطان المشایخ مدتی در قید حیات بود و خلق دهلی را دست بیعت و ارشاد میداد و چون برحمت حق پیوست در موضع لاڈ سرائے سکون او بود مدفون نمودا و لاد پاک بنیاد او در دهلی جدید زیر دیوار قلعه شیر شاه آلان سکونت دارد و بر بزرگان خود مستقیم است حق تعالی زیاده توفیق ریاضت فیض شان گرداند و بکام خود بارساند رحمة الله

ذکر حضرت شیخ حیدر قدس سره

علیه **مخدوم شیخ حیدر** قدس سره اگرچه صاحب کتاب سیر الاولیا احوال او ماذکر نکرده اما صاحب کتاب

لطائف اشرفی او را یکی از خلفاء راشدین سلطان المشایخ مینویسد و دیباچه‌ئی عظیم و حالی مستقیم بود
و مریدان بسیار داشت و شیخ الدین در پرگنه ڈاسنه آسوده است یکی از مریدان شیخ علم الدین هزبری خلیفه
اوست و صاحب کتاب کلمات الصادقین مینویسد که او از یاران کارکرده سلطان المشایخ است بعزلت و گوشه
نشینی عادت نداشت جلوت در انجمن آرا بمطبع شریف وی بوده و با وجود مرتبه خلافت بگمنامی خود کرده
خود را برنگ عوام ظاهر میساخت و بصورت ایشان می نمود و مقید نمی شد بمشیخیت و پیوسته بنا مرادی زندگانی
میکرد الغرض چون وی از ینجهان بیرون شتافت در جوار روضهٔ خواجه قطب الدین بختیار اوش قدس سره
متصل لاڈو سرای مدفن یافت رحمة الله علیه **شیخ رکن الدین** دهلوی قدس سره پسر شیخ شهاب الدین — ذکر حضرت شیخ رکن الدین دهلوی قدس سره
امام و اولیای وقت بود و بسعادت ملازمت شیخ بزرگ نظام الاولیا و خلفاء او رسید سعادتها آخروی اندوخته
و بانحضرت ارادت و خرقهٔ خلافت از پدر بزرگوار خود پوشیده و صاحب سجاده گشته چون وفات یافت در
لاڈو سرای پهلوی پدر بزرگوار خود مدفون شد رحمة الله علیه **مسعود بک** قدس الله سره پسر شیخ — ذکر حضرت مسعود بک قدس الله سره
رکن الدین بن شیخ شهاب الدین امام است و شیخ شهاب الدین از جمله خادمان شیخ بزرگ نظام الاولیا
بوده بمنصب امامت پیش انحضرت امتیاز داشته و مسعود بک با غبار بسبب از جمله اقربای سلطان فیروز شاهست
و نام اصلی وی شیر خانست مدتی در لباس اختفا میبود و در سلک اهل دولت انتظام میداشت ناگاه جذبهٔ الهی
بهم رسید از هرچه که داشت بیرون آمد و در حلقهٔ درویشان رسید و مرید شیخ رکن الدین شد و حالتی غریب
و سکری عجیب پیدا کرده و صاحب اخبار الاخیار مینویسد که وی از ستان باده وحدت و خم شکنان خمخانهٔ
حقیقت ست سخن مستانه داشت و در سلسلهٔ چشتیه تکلیس انخنین اسرار حقیقت افاضت نگفته و مستی نکرده که او
کرده و گویند اشک او سجدهٔ گرم بود که اگر بر دست یکی می افتاد میسوخت و علم تصوف و توحید تصنیفات
بسیار دارد و تصنیفی دارد بر طبق تمهیدات عین القضات همدانی که بسیاری از حقایق و دقایق در آن
مندرجست و هم کتاب مرآت العارفین از تصنیفات اوست و روش فرقه ملامتیه داشت و علمای روزگار
آبادی غازی تمام بود چنانچه بفتوی ایشان شمس حسین منصور بقتل آمد قبر شریف وی در مقبره پیر دست قریب
مقام خواجه قطب الدین در لاڈو سرای بسیار مجردانه و غریبانه خفته است رحمة الله علیه **ملک سید الحجاب**
قدس سره آنرا صدر الحجاب نیز گویند نام اصلی وی معروف است چنانچه توجیهات لین هر سه اسم نوشته می آید صاحب
تاریخ فیروز شاهی شمس سراج عفف گذارش می نماید که خواجه وحید الدین قریشی، ملک الحجاب پسر او مرید

حضرت نظام الدین قدس سره هم بودند و آنروز که ملک سید الحجاب متولد شد خواجه وحید الدین پدر او
هم بدانروز برای تعیین نام در خدمت حضرت شیخ نظام الدین اولیا بر حضرت شیخ در آنوقت تجدید وضو نمود
چون وضو تمام فرمود خواجه وحید الدین پسر را در نظر مبارک حضرت شیخ آورد وی فرمود که این معروف جهانرا
بیش پادری بیش تر بود حضرت شیخ بقیه آب وضو در دهن وی کرد و گفت که این معروف عالم را نیکو پرورش
و تربیت نمائی که یکی از مشاهیر زمانه خواهد بود چون از زبان حضرت شیخ لفظ معروف در حق وی برآمده بود پدرش
معروف نام وی مقرر نموده و چون قدری بزرگ شد بزهد و ریاضت مشغول گشت و نعمت حج و دولت زیارت
مدینه منوره را دریافت و همدران نواح بحسن سلوک بخطاب صدر الحجاز مخاطب گشت و باز بدهلی وطن قدیم خود رسید
و مشغول بعبادت گردید سلطان محمد تغلق بوجه عقل و کمال او بحضور خود طلب داشت و بمنصب و نوازش پادشاهانه
سرافراز ساخت و نائب عماد الملک ساخت و چون نوبت سلطنت دهلی بفیروز شاه رسید وی صد چندان متوجه احوال
او گردید و بلقب کمال سید الحجاب ملقب گردانید و در جلوت و جلوت بر داود ندیم خود گردوی از نیک
طینتی خود بخلق الله منافع بسیار رسانید و از سلطان نقد و جنس و دیهات بفقرا و غربا داد و چون از صحبت
سلطان بخانه رسید مشغول بعبادت گردید و تلاوت قرآن بسیار نمودی بتضرع و زاری فراوان فرمودی
و مدت چهل سال یعنی از ابتدا بر سلطنت تا آخر ندیم سلطان بجز از وی دیگر نبود و هم در آخر سال سلطان تاج
چهار دهم ماه ذی الحجه سنه [illegible] و بقولی چهاردهم صفر سنه مذکور از دنیا رحلت نمود در خانه وی
نزدیک مقبره شیخ حمید متصل لاڈو سرائی واقع است رحمة الله علیها

ذکر حضرت شیخ سلیمان اجودهن قدس سره

شیخ سلیمان اجودهن قدس سره مرد بزرگ و اهل تقوی صاحب کرامت بود و جامع بود دست دینی و دنیوی را و باحباب قطب الاقطاب
اعتقاد تمام داشت بالای حوض شمسی برای مدفن خود و اولاد خود خانقاه عالی بنیاد نهاد اوصاف بنصف دران
صحن واقع اند و آن خانقاه هنوز (بحضور خود طلب خود طلبیده داشت بمنصب و نوازش پادشاهان سرافراز ساخت
و نائب عماد الملک ساخت و چون نوبت سلطنت دهلی بفیروز شاه رسید وی چند چندان متوجه احوال او گردید و بلقب)
بالای حوض شمسی طرف جنوب موجود است و اکثر از فرزندان او در دهلی یعنی شاه جهان آباد در محله پهلواری سکونت
دارند و قدم از راه سلوک آباء اجداد خود بیرون نمیگذارند رحمة الله علیه

ذکر حضرت قاضی عبد المقتدر شریکی قدس سره

قاضی عبد المقتدر شریکی قدس سره نام پدرش قاضی رکن الدین بوده و آنجناب در سلک اعاظم خلفای شیخ نصیر الدین محمود قدس سره انتظام
یافته و دانشمند متجر بوده و قاضی شهاب الدین نیز جمله از شاگردان اوست و در زبان خود در فصاحت و بلاغت

انظیر نداشت و در معارضهٔ لایت العجم قصیده وی شهرتے دارد از انجا رخت وی در کمال قیاس تو ان کرد و در ایام طالبعلمی پیش شیخ نصیر الدین آمدی بحث کردی و شیخ چون از اصل نشاء وی واقف بود بجهتهاے ویرا در دست داشتی و ویرا بر تحصیل علوم ترغیب فرمودے و تحریص نمودے تا در فن فضائل صوری بانتهاء رسید و در طریقه و شیفته صحبت خدمت شیخ شد و در سیدهرتبه که رسید او را ایم چنانچه طریقه شیخ نصیر الدین و خلفاء ایشان افاده علوم شریعت بود بدرس و افاده مشغول میبود و فات قاضی در سال هفتصد و نود یک رست و شتم محرم الحرام در عهد شهریاری فتح خان بن فیروز شاه که خود را تغلق خطاب کرده بود بوقوع انجامید و سنین عمر شریف وے هشتاد و هشت بود و مرقد منور وے طرف جنوبی شمسی پهلوے جد پدر خانقاه شیخ عبد الصمد که از اکابر عهد سلطان سکندر بود و مقبره احداث و عمارت کرده واقعست رحمته الله علیه

ذکر حضرت شیخ سلیمان منڈوی قدس سره

شیخ سلیمان منڈوی قدس سره نام پدر بزرگوار وے عفان بوده مولد وے دهلی است تنبش لسلطان ابراسیم میرسید و به نسبت ارشاد بسهار و اسطه از حضرت محبوب سبحانی قطب ربانی سلطان المشایخ میپیوندد و بدیطریق کردے از حضرت شیخ محمد غیثی جونپوری داد از شیخ فتح الله که در زمان خود بیمثل بوده شیخ فتح الله از شیخ صدر الدین از اعاظم خلفاء حکیم که جامع علوم ظاهر و باطن و حکیم و عارف بوده و شیخ صدر الدین از اعاظم خلفاء شیخ نصیر الدین محمود و بود نسبت ارادت شیخ سلیمان به پنج واسطه نیز لسلطان المشایخ میرسد بدینطریق که وی ارادت پدر بزرگوار خود شیخ عفان داشت و شیخ عفان شیخ حسام الدین مانکپوری و شیخ حسام الدین شیخ نور قطب عالم و شیخ نور قطب عالم به پدر بزرگوار خود شیخ علاء الدین و شیخ علاء الدین بن شیخ اخی سراج و اخی سراج لسلطان المشایخ و شیخ سلیمان علیه الرحمته بزرگیست بزرگوار و در ترتیب طالبان و ارشاد و رویتان بی مثل و روزگار بوده و سیاحت بسیار کرده و ملازمت اکابر نموده و فهمها یافته و از پیران اکثر خانواده ها بهتها حاصل کرده پنجاه سال در مسجد اقصی و بیت الحرام باعتکاف گذرانیده و بهلاقات خضر علیه السلام مشرف گردیده و ریاضات شاقه کشیده در شب چهاردهم محرم الحرام و فات یافت مقبره وے عقب روضه متبرکه خواجه قطب الدین بختیار کاکی است رحمته الله علیه

ذکر حضرت مولانا سمار الدین قدس سره

مولانا سمار الدین قدس سره مرید و خلیفه شیخ کبیر الدین اسماعیل بنیره مخدوم جهانیان سید جلال بخاریست وے جامع بود میان علوم رسمی و حقیقی و در اخبار الاخیار می آرد که شیخ سمار الدین از شاگردان میر سید شریف جرجانی بود و پیش او تلمذ کرده و از ملتان که بعضے حوادث در ان دیار رو داده برآمده مدتها در شهور رویرانه و غیر آن گذرانیده بشهر دهلی رسید و توطن کرد و عمر دراز یافته بود و در اواخر چشم او

نابینا شد و باز روشن گشته و صاحب کتاب کلمات الصادقین از شیخ جمال که سرسلسلهٔ فاضل و کامل و شاعر
و دانا بوده و در سلک مریدان شیخ سمار الدین منتظم است نقل میکند که گفت چون از راه خشکی بزیارت حرمین
شریفین و بیت المقدس مشرف شدم براه دریا ببلازمت پیر خود رسیدم اکثر در خدمت می بودم و آداب فقیانه
میآموختم و انواع غرائب و عجائب مشاهده میکردم روزی در درویشی با مکتوبات عین القضات همدانی آمد از دست
وی کتاب گرفته مطالعه کردند و سایش عین القضات نمودند و فرمودند که تصرفات و بنوعی بود که روزی در
بست جادر بکوفت جهان بود و از حجره خود بیرون نرفت چون ابتدای سلوک من بود بنوعی از انکار انشیدن
این سخن در دلم خطور کرد از خطرهٔ من مطلع شده تیز تر در من نگاه میکردند دانستم که اطلاع یافتند روزی در
حجره بودند آواز دستک شنیدم که پیر مرا میطلبند در آن حجره رفتم و در هر چهار گوشه اش نشسته یافتم حیران شدم
بعد از زمانی همان صورت واحد بر جای خود بود و فرمودند شیخ جمال درویشان را مثل صورت میباشد و از این
قسم شعبده ها دارند منکر نباید شد وفات او هفت هم جمادی الاولی سنه احد و ثمانمائة یعنی هشتصد و یک واقع
شد و مقبره او بالای حوض شمسی زیارتگاه خلق الله است مرد باید تا ملاحظه نماید رحمة الله علیه **جلال خان**
قدس الله سره در خردی نام او جلال خان بود و جلالی تخلص داشت چون جوان شد باشارهٔ پیر خود
شیخ سمار الدین جمال خان نام و جمالی تلخص خود مقرر ساخت و سیاحت بسیار کرده و از درویشان هر دیار فوائد
برداشته دو دفعه حج گزارده و نیز بزیارت مدینه شریفه رفته و هند را نشو و نما او در عهد سلطان سکندر بهلول بود
و با بر بادشاه را نیز دیده صحبت همایون بادشاه نیز دریافته و اکثر قصاید بنام بابر بادشاه و همایون بادشاه گفته است
و سیر العارفین یکی از تصنیفات اوست مقبره عالی گنبد رفیع و مسجد جمیل نزدیک بمسجد خود و نزدیک آن دو سرای
در راه خواجه ساخته و گنبد آسوده و مزار عمومی او بهمدران گنبد است و این شعر از دست در رفعت رسول
صلی الله علیه وسلم شعر موسی ز هوش رفت بیک پرتو صفات ۞ تو عین ذات می نگری در تجلی ۞ دهم ربیع الثانی
سنه اثنی اربعین و ثمانمائة یعنی در سال نهصد و چهل و دو از این عالم فانی بسرای جاودانی رحلت فرمود
رحمة الله علیه **سید حسین یاسمناری** قدس سره صاحب کتاب اخبار الاخیار مینویسد که
در دریشی بود سفر بسیار کرده و ضجعت انداخته و بغایت بیمار در زمان سکندر از جانب مشهد مقدس
طوس بدهلی آمد صحبت او با سلطان وقت موافق نیفتاد در قلعهٔ دهلی کهنه در مسجد پای منار اقامت کرد و گوشه گیر شد
بعضی از یاران و امرا سکندر به معتقد او شدند و جهة معیشت ضروری او بهم میرسید و هم زمین در آن قلعه را

ذکر حضرت شیخ اوحدی قدس سره

ذکر حضرت مولانا شعیب قدس سره

نزاعت میکرد و مجهل از اصحاب فقرا میدانست میان او و شیخ جمال السبب بعضی امور تراکنی در میان بود و شیخ اکثر اوقات با او در مقام ظرافت بود و او را به بعضی امور نامناسبه نسبتی میکرد وقتی وی از نعمتی در قهر شد و آلت خود را بر پیش شیخ فرستاد و بعضی گویند که این حکایت غلط است او را علت استسقا شده بود و همیشه ورت اطبا قصد کرده و در مردم انچنین شهرت دارد گویند که شیخ جمالی این بیت را برای ایذای او بطریق مزاح و ظرافت گفت **بیت** آلت پیش را چو می بری ۞ علت پس چگونه خواهد رفت ۞ وفات او در سنه اثنی و اربعین و تسعمائیه واقع شد و مقبره او در پای مناره شمسی است رحمة الله علیه ... **شیخ اوحدی** قدس الله سره جد ادری شیخ عبد الحق محدث صاحب کتاب اخبار الاخیار است نام اصلی او زین العابدین است عرف شیخ اوحدی و دانشمند کامل بود و متورع و متعبد در غایت خشوع و انکسار بود و وفا و صاحب کتاب اخبار الاخیار از والد خود نقل میکند که من هیچکس را ندیدم که در بیرون و درون یکسان باشد الا در ایشان و اوضاع که در میان مردم میبود در خانه نیز میبود و زبان او دایم ذکر الله میگفت و علیه رغایت جمال و نورانیت داشت چنانکه انوار علم و تقوی از جبین وی لایح بود اکثر احوال صایم بود و در لقمهٔ اختیار تمام داشتی سلطان ابراهیم بن سلطان سکندر لودهی او را بحجاب خویش خواند قبول نکردی مرید مولانا سماء الدین است وفات وی در سنه اربع و ثلثین و تسعمائیه یعنی در سال نهصد و سی و چهار واقع شد و مقبره او جانب غربی حوض شمسی است رحمة الله علیه **مولانا شعیب** قدس سره عالم عامل و در صورت سیرت ملک شمائل و در وعظ نادر بی نظیر زمان خود بود و در زمانی که او وعظ گفتی و قرآن خواندی هیچکس را محل عبور از آن نبودی بی اختیار بایستادی و استماع نمودی اگرچه بار گران بر سر داشتی و او را در وعظ حالات عارض شدی در رنگ روی وی متغیر گردیدی جمیع اکابر و علمای شهر در وعظ او حاضر شدندی و اکثر از سوالی و اهالی شهر شاگرد او بودند و والد ماجد او مولانا منهاج در آوان صغر در از بلاد لاهور بقصد تحصیل علوم در دهلی آمد و در تحصیل علم ریاضات شاقه کشید بعد ازان در عهد دولت سلطان بهلول مفتی شهر شد و همین جا سکونت فرمود **نقلست** از کتاب اخبار الاخیار که درویشی بر مولانا شعیب آمد و گفت مولانا مرا کاری بیاموز بشرط ترک کاری که داری یعنی درس و تذکیر مولانا ترک تعلیم و تدریس و تذکیر یکبارگی بمصلحت وقت خود ندید گفت من مردی ام محنت بسیار کشیده و علمی بدست آورده و امید نجات آخرت درین طریق دانسته پس یکبارگی ترک آن باختیار از دست من نمی آید اگر کاری بفرمایید بدان مشغول باشم تا خود آن مشغولی غالب آید و این اشتغال کم و ام فراموش گردد و آن درویش از پیش مولانا

برخاست و نزد شیخ یوسف قتال رفت که بمقبره او نزدیک هفت پل که از عمارت سلطان محمد تغلق است واقع شده و او را چنانکه مولانا رشعیب آگفته بود نیز گفت او با تمثال امر آن درویش برخاست و هر دو بجا آورده وفات مولانا رشعیب در سنه ست وثلثین وسبعمائیة یعنی در سال نهصد و شش بوقوع انجامید وقبر او بالا حوض شمسی است متصل خانقاه ملک زین الدین بجانب شمال رحمة الله علیهما

ذکر حضرت مولانا درویش محمد واعظ قدس سره

مولانا درویش محمد واعظ قدس سره درویشی مرتاض و متعبد و سالک و عارف بصورت و سیرت درویشان موصوف بود تمام عمر بریاضت و سلوک این راه گذرانیده و ذوق بسیار و صحبت خوشگوار داشت گاهی او را بر آوازی درد و شوری گریه چنان در میگرفت که بیان آن از حد تقریر و تحریر بیرون است و در اصل از ماوراء النهر بود و سالها در حرمین شریفین بفقر و ریاضت و مجاهده و عبادت گذرانیده و در زمان دولت افغانان در حدود سنه خمس وخمسین وتسعمائیة یعنی در سال نهصد و پنجاه و پنج بهندوستان آمد و صحبت اکثر مشایخ این دیار را دریافته در دهلی بد انچه لایق وقت درویشان میباشد میگذرانید و در سنه سبع وتسعین وتسعمائیة یعنی در سال نهصد و نود و هفت رحلت کرد و قبر وی نزدیک چبوترهٔ شیخ برهان الدین بلخی است که آن قطعه زمین را تخته نور میگویند و مزارات بزرگان بسیار مثل چهل تن که ایشان را چهل بابدال میخوانند وغیره آسوده گان بیشمار آمده که اسم هر یک درین مختصر گنجایش ندارد و آن دیار واقع است از ان زمین بوی دلهارا ز باب ارشاد و تلقین می آید طالب باید تا بزیارت ایشان فایز گردیده مشامجان را از ان بو معطر نماید رحمة الله علیهم اجمعین

ذکر حضرت سید امجد و سید زین الدین قدس سرهما

سید امجد و سید زین الدین قدس سرهما هر دو این بزرگ اکثر اوقات در نگلانه قبور بود و پیوسته بلا واسطه از روح حضرت قطب الاقطاب خواجه قطب الدین تربیت یافته مرید آنحضرت بطریق اویسان شده اند روزی سید امجد را بدریا گذر افتاد و غرق شدن گرفت مردی از آب سر بر آورد و او را بنجات داد و گفت که خواجه ما ست از آنروز از آستانهٔ متبرکه ایشان بیرون نه کشید و آنروز اگر بدو بتصور مزار مبارک مشغول گردید و سید زین الدین نیز با او موافقت کرد از آستانه خواجه بیرون نیاورد چون وفات یافتند قریب مقبره شیخ عبد الحق طرف غروب بالای حوض مدفون شدند رحمة الله علیهما

ذکر جمعه

شیخ عبد الحق محدث قدس سره از اولیاء کبار و مشایخ نامدار بود و نسبت ارادت باشاه موسی گیلانی داشت قدس سره شاه موسی گیلانی یکی از اولاد امجاد شیخ عبد القادر جیلانی است رضی الله تعالی عنه و خوابگاه در ملتان دارد و شیخ عبد الحق

بسیار نعمتها رسیده و بتشریف خاص ایشان بحجاز تا و خلافتا مشرف گردیده و در عین جوش جوانی که
وقت کامرانی بود دست از مرادات و لذات دنیوی برداشته عازم مکه معظمه شده و دولت حجرا
دریافته و فیوضات فراوان از صحبت شیخ عبد الوہاب خلیفه و جانشین شیخ علی متقی که یکی از مشاهیر مشایخ
مکه بود حاصل نموده و احادیث را سند کرده و اجازت تدریس حدیث دریافته و مدتی در مکه بریاضت شاقه کوشیده
و قاصد زیارت مدینه شریف گردیده و از روح رسول علیه السلام بطریق فیوضان تربیت پذیرفته و برنهای
گم گشتگان بادیه ضلالت مجاز گشته و مامور شده که در ملک هندوستان و بشهر دهلی وطن قدیم خود باز گشته
ترتیب طبقه ارباب ارادت بتدریس کتب احادیث و ارشاد خلایق مشغول گشت و کمال علم صوری و
معنوی آن علامه عصر از تصانیف بسیار پر ظاهر است که علماء ظاهر و باطن را بستگاه بدان میرسد و در
هر علم چه عقلی چه نقلی تصنیفات و تالیفات بسیار دارد چنانچه تفصیل آن از رساله فهرست المؤلفین
که جمع کرده اوست توانسته می آید لمعات التنقیح فی شرح مشکوة المصابیح عربی اسماء الرجال والرواة
المذکورین فی شرح المشکوة و اشعة اللمعات فی شرح المشکوة شرح فارسی و جامع البرکات منتخب
شرح المشکوة و مدارج النبوة و سیر حضرت سید مختار صلی الله علیه وسلم و مطلع انوار الهیة فی الحلیة
الحلیة النبوة و ذکر اجازت الحدیث فی القدیم و الحدیث و اسماء الاسنادین رحمة الله علیهم فصول
الخطیب لنیل اعالی الترتیب نبذة العارف فی باب اخلاص الصوفیة قدس سرهم و طریق القویم فی شرح
الصراط المستقیم که در آن اعمال حضرت بنوت از عبادات و عادات با حادیث اثبات کرده و جذب
القلوب فی دیار المحبوب تاریخ مدینه مطهره و احوال الائمة الاثنی عشر رضی الله عنهم و زبدة الآثار
منتخب بهجت الاسرار فی مناقب الغوث الاعظم رضی الله عنه و شرح فتوح الغیب مسمی بافتتاح الفتوح
و فتوح الغیب از تصانیف عظیمه حضرت غوث الاعظم است و انوار الحلیه فی احوال المشایخ اسانید
و وزاد المتقین در احوال شیخ علی متقی و شیخ عبد الوہاب خلیفه راستین و بعضه دیگر مشایخ دیار
عرب و عجم اهل حرمین شریفین زادهما الله شرفا و اخبار الاخیار در احوال مشایخ و علماء صلحاء دیار
هندوستان تاریخ سلاطین هند و تحقیق الاشارة الی نعیم البشارة و جمع الاحادیث الاربعین
فی ابواب علوم الدین و ترجمه آن احادیث الاربعین فی نصیحة الملوک و السلاطین و یتطلب الاتقی
فی شرح اسماء الحسنی و ترغیب اهل سعادت فی تکمیر الصلاة علی سید الکائنات صلی الله علیه وسلم

واجوبۂ اثنی عشر فی توجیہہ الصلوٰۃ علی سید البشر صلی اللہ علیہ وسلم وتحقیق ماثبت بالسنۃ من الاعمال فی ایام السنۃ وتعلیق الحواشی
علی تفسیر البیضاوی ہدایۃ المناسک الی طریق المناسک رسالۂ نوریہ سلطانیہ بیان قواعد سلطنت وآداب الحاکمین منتخب
از کتاب احیاء العلوم الدین مرج البحرین فی الجمع بین الطریقین الشریفۃ والحقیقۃ وتکمیل الایمان بیان عقائد اہل سنت وجماعت
تحصیل التعرف فی معرفت الفقہ وتصوف وتوصیل المرید الی المراد بیان احکام الاخرات والاوراد وسلسلۃ العصاب بسل
الاجزاء والنواب شرح الصدر فی تفسیر آیۃ النور درر نفیر مدنی فی بیان قواعد التجوید بساع المرفوع بی حیص مباحث الموضوع منقول من
شرح الشمنیہ شرح اطالع العقود رسالۃ التہیر فی مختصر الرسالۃ الشمنیہ وشرح الشمنیہ وحاشیہ الفوائد ضیائیہ وافکار الصافیہ ترجمہ کتاب الکافیہ
نظم آداب المطالعہ المناظرہ نکات العشق والمحبۃ فی الطیب قلوب الاحبۃ صحیفۃ المحبۃ انتخاب المثنوی المولوی المعنوی پیش اثر روح
دان سی چند نوشتہ شد کہ از رشحات خامہ کاتب حرفیست صحیفہ چند از سر گذشتہ آمد وچند اشعار چند غزل وقصائد وقطعہا و
رباعیات دان منسوب است ورسال الکاتب الی السائل فی بالکمال والفضائل وعد این رسائل ومکاتیب بہفتاد رسید طالب
باید تا در فرصت نوبہ مطالعہ آنہا نماید وفات وتاریخ بست وسیوم شہر ربیع الاولی سنہ اثنی وخمسین والف ہ تہ بر لب حوض
حشی طرف غرب فرخ دفنیہ مقبرہ عالی وخانقاہ رفیع دارد رحمۃ اللہ علیہ الحمد کہ این نسخہ کریم باتمام رسید وبسر انجام گردید والف گوید

شکر لله که کامیاب شدم	بنده اصاحب کتاب شدم	من بعمر خویش مے نازم ازان	صرف شد در نکو نگان

نامۂ الا رجانب خواجہ معین الدین حسن اجمیری بنام حضرت خواجہ قطب الدین ح
دہلوی کہ بہ بنجی لال مرحوم از جناب مرزا احمد اختر بہم رسانیدہ شامل کتاب ہذا گردانید

بسم اللہ الرحمن الرحیم ہمراز اہل یقین پیرام خواجہ قطب الدین دہلوی ارشدک اللہ تعالیٰ از جانب فقیر حقیر معین الدین حسن سنجری بعد عا انکہ چند کمتباے وقت
در شتابیت کہ مرشدی از حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم ثبت باید کرد باعتقاد تمام واعتماد والا کلام ابدا نہ وفیض پذیرد وعشق گیرد کہ روے بسوے مقبول صلی اللہ علیہ
وسلم آرد امیر المومنین حضرت ابوبکر وحضرت عثمان غنی وحضرت علی وحضرت امام حسن وحضرت امام حسین وحضرت ابوہریرہ وانس ابن مسعود وخالد ابن ولید وغیرہ
یاران کہ بہ بست حال چیزکہ ایشان مہر آزرده وجلال حقیقتہاے پنہانی بجمل تصورات موصوف دل وجان تلقین میفرمودند ما دران زمان حضرت عمر خاطر نمود کہ چہ
باشد اگر حضرت عمر بخدمت رسول مقبول رسیدند حضرت رسالت پناہ بر آنحاط حضرت عمر چند احادیث دیگر بہ معرفت فرمودند قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم من عرف نفسہ
فقد عرف ربہ ومن عرف ربہ فقد عرف نفسہ لا یقول اللہ ولکن اقول اللہ اعرف اللہ یعنی ہر کہ شناخت اللہ را نگوید یا اللہ و ہر کہ گوید اللہ را نشناخت اللہ پس حضرت امیر المومنین عمر از رسول کریم عرض کرد کہ یا
رسول اللہ چہ شناختی است کہ بندہ نام صاحب خود دیگر وخدا نام خود دیگر خود دیا نکند حضرت رسالت پناہ خود قال اللہ تعالیٰ وہو معکم اینما کنتم پس گفت عمر کہ چہ باشد خود
باشد در نظر آید کہ آن آن جگونہ لازم آید وانطباق یابد وچون باشد حضرت عمر پرسید یا رسول اللہ کجا است آن اللہ حضرت رسول مقبول فرمودند فی قلب العبد
یعنی خدا در دل مقربان ہست چنانچہ خود میفرماید وبخل اقرب الیہ من حبل الورید ومن ہیچ امر الا فی جبلۃ آدم متعتہ وفی المضغۃ قلب وفی القلب فواد و
فی الفواد ضمیر وفی الضمیر سر وفی السر حقی وفی الحقی اخفی وفی الاخفی انا کے عمر دل وجود ہست وآن دو نوع ہست یعنی قلب حقیقی وقلب مجازی مراد آن دل است
کہ تو سیدانی پارہ گوشت پس بدان کہ قلب حقیقی آن دل است کہ جانب ہست دارد ونہ چپ نہ تحت ونہ فوق نہ پیش ونہ پس نہ دور ونہ نزدیک ماشا خص قلب
حقیقی ہوستن ہتقامت رب العلمین ہست قلوب المومنین عرش اللہ تعالیٰ پس بے ارشاد مرشد کامل وصحبت عارف واصل وبغیر تربیت عاشق صادق

هرگز استفہام نبود قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم قلوب المومنین حاضرۃ من فی کرہ تختی فہو منہ پس حضرت عمر پرسید یا رسول اللہ مومن کیست حضرت فرمود مسلم زیادہ عارف مومن کما سوال النبی صلی اللہ علیہ وسلم الاسلام علی خمسۃ الاشیاء زبیان حال ظاہر کردہ میشود اے عمر مومن آنرا گویند کہ گفتہ شد لیس یومن مجتمعون فی البیت جمیعا یقولون لا الہ الا اللہ رسمیہ اے عمر گویندہ بائے کلمہ ہمی بے خبر انداز حقیقت مومن خبر ندارند بلکہ خبر ندارند بلکہ منافق انند ہر آکہ زبان ظاہر گفتند لا الہ الا اللہ ولی نے دہنستند کہ مراد کلمہ چیست و مقصود کلمہ چیست یعنے لا الہ الا اللہ گفتند بدیں معنے کہ نیست پس اول نیست گفتند چہ میدانند و آخر ہست چہ دیدند از چنیں ہم وشک گفتن شرک باشد و ہم شک ہمہ کفر است و چنیں ہمہ گویان در حقیقت کافرانند زیرا کہ بجز گویائی زبان ہیچ ندانستہ اند کہ النفی کنند و کرا اثبات حضرت عمر پرسید یا رسول اللہ مراد کلمہ چیست رسول کریم فرمود لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ مراد کلمہ این ہست کہ نیست موجود کسے بجز خدا اگر ذات واحد و محمد رسول وست پس باید خطرہ ماسوا را اول نفی کند و ذات خدا را بہر شے و ہر جا اثبات نماید یعنے قال اللہ تعالی فاینما تولوا فثم وجہ اللہ اے عمر چون صفات خدائے خود را نفی ساز و ذات اللہ را اثبات نہایت رسانند آگاہ من عرف نفسہ کل اجلستہ احوال باشد و از دیدات اللہ ہم بگذرد ولے عمر یقین دان کہ چوں سالک راہ معرفت خدائے خود نفی کند و از یاد اللہ ہم بگذرد یک قدم ہم در منزل ترقی نرفتہ باشد و نہایت نرسیدہ قال اللہ تعالے و ذکر ربک و التبتل زیرا کہ یاد تمام دوئی است و دوئی فی الحقیقت کفر است و امر حقیقی مراد کلا لیست اے عمر ذکر صلوٰۃ لتشنو الصلوٰۃ تو عان صلوٰۃ العلماء و الفقہاء و الزہاد من القول و الفعل بلا وصال فی العالم الملکوت النفسانیۃ و الصلوٰۃ الانبیاء و الاولیاء و الخلفا ہن القلوب عند الوصال فی العالم الجبروت و رحمانیۃ اے عمر نماز حقیقی رحمانیست نہ آں نماز کہ خلایق عوام اہل سلام ظاہر جویان را عمال نفسانیہ میگذ اند قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم من صلوٰۃ بلاقی فی المسجد و نیت الظاہر بقیا مدنی نظرا الخلایق و مانی قلبہ من نیاز المحبوب لے عمر انواع مردمان برائے نمود اری و شہرت و نیاز مندی میان خلایق زینت لباس و دستار و غیرہ و ایم الحال در عبادت الٰہی میباشند انہا نہ بوئے معرفت و حق پرستی و رحمانی دزل در دل ندارند و ہمیشہ در اعمال نفسانی و ہم الشانی گرفتار باشند و آنچہ توہم و شک خائب پرستی میکنند بلکہ بدتر از بت پرستی ہست و ایشین کوری و گمراہی کفر است و بت پرستی نماز گذار انہ معبود تجلیت کہ حرکات و قیام و قرأت و رکوع و سجود و الانبیاء و الاولیاء کیا رکیا رکیا گویند ان فی قلوبہم دائمون قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم الانبیاء و الخلفا جنس الحواس عند النفاس عند القلوب من نیاز المحبوب اے عمر نماز حقانی و صل رب العلمین ست قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم صلوا کما رأیتمونی اصلی و الانبیاء و الاولیاء و الخلفا ذکر الخفی و انمون بحال باشد ذکر لسانی تعلقہ و ذکر قلبی رسویۃ و ذکر الروح راحت و ذکر الخفی مشاہدۃ و ذکر السر خاتمیت اے عمر نماز حقیقی و نماز حقیقی ترک عبودیت و تصورات ذات احدیت ست نماز زبان ہیچ ہے ہیچ ست نماز عاشقان ترک وجود ہست حدیث شریف روایت شیئا مما یات شیئا الا رأت اللہ فیہ و بحر صوم اے عمر بشنو کہ صوم حقیقی و افطار حقیقی ریا فتن عبادت امساک بدل بود و تہمت ہائے دینی و دنیوی ازین ہست یعنی دیدار و افکار دین و دنیا اینجا کہ ہست عین واجب موجود است و برائے محافظت روزہ ہزار کمالیت عمل حقیقت است و بسنتن روزہ فکر آں غیر حق تعالے از دست و بامید و بیم و رجا و ہم و شک آمدن قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم الصوم جنۃ من رویۃ قال اللہ تعالے انی الظرت الرحمن صوما لے عمر افطار این روزہ جز بقا ء اللہ جزا ین روزہ حقیقی نباشد چہ باید گفتن چہ باید ہمیہ قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم صومہ بروایتہ اے عمر آیتہ اے این روزہ بخدائے تعالے و آخر این روزہ یعنے افطار نیز بخدائے تعالے باشد و این صوم حقیقی بجز بقا ء اللہ نباشد اما این روزہ و این افطار بدین طریق ہست قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم صیام و ہر فلا صیام اللہ نباشد و الافطار یعنے صوم الساعۃ و الافطار ساعۃ بدانکہ اے عمر صوم حقیقۃ و فطر و طریقۃ یعنے اول صوم بچہ باشد و آخر افطار بچہ بود یعنے صوم حقیقی نبود اے معرفت حق تعالے آمدست ساعۃ ساعۃ گاہ گاہ یعنے صوم اخفیاً و افطراً و اجلیاً قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی الصیام فرحتہ عند القار و الافطار فرحتہ و بعند القار و الافطار فرحتہ عند القار ا بجبار اے عمر جمیع مردمان را اول روزہ است و آخر افطار اما صوم حقیقی را اول افطار است و آخر صوم بدانکہ سالکان و سلوکان بخدا دائم الحال اند دائم الحال صوم نباشد و ہمہ حال فطر نبود در عالم حقیقت زیرا کہ افطار شرط نیست و فطار بالصوم شرط است یعنے سالکان صادق و عارفان را صوم موساعۃ شرط است و عامہ مردمان کہ روزہ میدارند اسباک طعام و شربت و مباشرت این صوم مجازی فنا ست مراد فنا حیلیت یعنے سر ربوبیت بایشاں و ہر کسان باین زینت ظاہری نخواہند چنین کسان ہرگز بدنیا نیند یعنے از غفلت بجز خدا التفرقہ خطرات نفسانی و واہمات الشانی دریں صوم بدل حاصل آید از قول و فعل غیر اللہ بودین ہرگز بدنیا نیند یعنے از غفلت بجز خدا التفرقہ خطرات نفسانی و واہمات الشانی دریں صوم بدل حاصل آید از قول و فعل غیر اللہ بودین مجازی ہرگز رحمانی نبود بدانکہ از گرسنگی و تشنگی ایشان ہرگز ہیچ حاصل نباشد مگر این فائدہ کہ بادے حقیقت گرسنگی عاجزان و تہی دستان معلوم شود بادے دلیری و دردرسی فقیران و عریان نمایند اے عمر بدین صوم ظاہری ہمین نفع است و دیگر نفع دین نباشد حدیث شریف قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم من لا تشبع لہ و لا دین لہ و لا تشبع عیزہ ہمت لہ و من لا دین لہ لا عرف لہ و لا تقرب لہ لا انس و من لا تقرب لہ لا عرف لہ و لا تشبع لہ قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم اولیائی تحت اقبالی لا یعرفہم غیری۔ فقط

تمام ہوا

بعون صناع مکین ومکان وفضل خلاق زمین وزمان

سوانح عمری وذکر کرامات خواجہ خواجگان معین الحق حسن سنجری ثم الاجمیری مسمی بہ

تاج الاولیاء

کہ ترجمہ باب سوم ہدایۃ المعین است از تالیفات ماہر علم وفن بابو لال صاحب

در مطبع نامی منشی نول کشور مطبع مزین رونق افزون یافت

اطلاع - اس مطبع میں ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ وار فروخت کے لیے موجود ہے جسکی فہرست مطلوب ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہے جسکے معاینہ و ملاحظہ سے شائقان اصلی حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہیں قیمت بھی ارزاں ہے اس کتابچہ کے لیٹمل پیچ کے تین صفحہ جو سادے ہیں انمیں بعض کتب فارسی و اردو تواریخ انبیاء و اولیاء و سلاطین کی درج کرتے ہیں تاکہ جس جن کی کتاب ہو اُس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدر دانوں کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو۔

کتب تواریخ انبیاء و اولیا فارسی

عجائب القصص - انبیا کا احوال و معجزات مصنفہ مولوی عبد الواحد۔

خزینۃ الاصفیا - اسمیں احوال انبیاء و مرسلین و ائمہ کبار و صحابہ کرام ہو و جملہ ابرار و اولیاء اللہ سالک و مجذوب خانوادہ حضرات قادریہ و چشتیہ و سہروردیہ ہو اور جسقدر خانوادے ہیں تبعاوت مراتب فراوئی فراوئی سب کا ذکر ہو بڑی جامع کتاب ہے دو جلد میں مصنفہ مفتی غلام سرور لاہوری

۱ جلد - میں چار مخزن ہیں احوال انبیا و ائمہ و صحابہ تا سائر اولیا سید امام علی شاہ مجددی تک۔

۲ جلد - پانچوان مخزن از حال شیخ اوحدی تا حال اشتاق شاہ لاہوری۔

روضۃ الصفا - بڑی جلد کتاب متداول ہے مانند سبع سیارہ کے سات جلد میں مصنفہ محمد خاوند شاہ۔

سیر الاقطاب - ذکر کرامات و خرق عادات ملیبار اللہ مصنفہ شاہ اللہ یہ۔

گنجینۂ سرور - معروف بہ گنج تاریخ تاریخ ولادت و وفات اولیاء اللہ اور سلاطین ہند اسلامی کا ذکر ہو از مفتی غلام سرور لاہوری۔

دبستان مذاہب - اعتقادات مذاہب کا بیان مصنفہ باسم نامہ نگار۔

جذب القلوب فارسی - مصنفہ اشاہ عبد الحق دہلوی۔

حیات القلوب - تواریخ کتب معتبرہ مذہب امامیہ سے ہو جلد سندی مصنفہ قدوۃ العلما ملا محمد باقر مجلسی تین جلد۔

۱ جلد - میں احوال انبیا کا باسناد رواۃ از آدم علیہ السلام تا حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہت شرح و بسط کے ساتھ۔

۲ جلد - خاص احوال باہرات پیغمبر آخر الزمان حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم میں و بیان معجزات و غزوات

۳ جلد - بیان امامت و اثبات امامت بہ ائمہ اثنا عشر صلوات اللہ علیہم۔

بعون خدای مکین و مکان فضل خلاق زمین و زمان

سوانح عمری و ذکر کرامات خواجه خواجگان معین الحق حسن سنجری ثم الاجمیری مسمی به

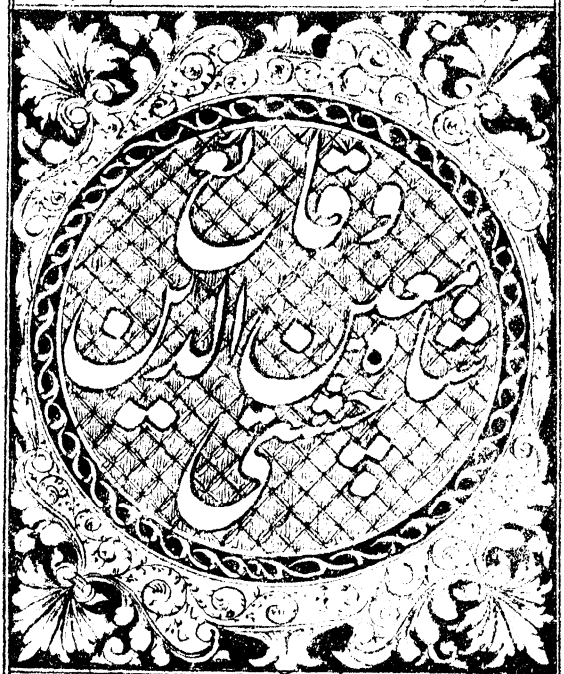

که ترجمه باب دوم هدایة المعین است از تالیفات ماهر علم و فن بابو لال صاحب

در مطبع نامی منشی نولکشور مطبع زرین رونق افزون یافت

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد خالقی که از قدرت کامله خود آنچنان اولیاء اهل دل را که لسان نطق در اوصاف
شان گنگ است بنظور آورده که ما تحقه تحریر آمدن علوم و ثنای کریمی که از عنایات بالغه خود
انبیاء جامعه قبول را که زبان بیان تعریف کمالات آنان نتوان کرد پیدا نموده که ما هی
بیان کردن معدوم ے از دست و زبانیکه برآید و کز عهده شکرش بدر آید و بنا بر آن
احقر العباد و پیچیدان خاکسار بابو لال خلف جناب والا جاه قبله و دین کعبه حق الیقین
منشی کشوری لال صاحب منصف درجه اولی مدالله ظل افضاله متوطن خاص مقام برکت بنیاد
بلده الله آباد بهنگام طالب علمی در قصبه رسر اضلع غازیپور از حضرت منبع جود و کرم مخزن
فیض و هم قبله و کعبه عقبی کعبه اولے و اخری جناب مخدوم اناحی افاضت پناهی
مرجع عالم و دولی مولوی حضرت علی صاحب ادام الله فیضهم استماع ارشاد و شاد بتالیف
کتاب هذا صدور یافت چنانچه مصمم بتعمیل حسب حکم تالیفش پرداخت چون در سنه
یکهزار و هشتصد و هفتاد و هشت عیسوی بانجام رسید از حضرت اُستادی جا بجا اصلاح

پذیرفتہ مسمی بہ وقائع شاہ معین الدین چشتی گشت چشمداشت از ملاحظہ کنندگان
والاتبار آنکہ اگر خطائے بنظر افتد باصلاحش گرایندہ آید فقط واللہ بس باقی ہوس
سخن بعد باید دانست کہ ترجمۂ باب سوم از کتاب ہدایۃ المعین کہ مصنفۂ شیخ رحمت اللہ
بن شیخ جمال محمد بن قطب الدین سکنۂ دہلی وسفینۃ الاتقیا کہ ساختۂ داراشکوہ و مونس
الارواح کہ مرتبۂ جہان آرا بیگم بنت شاہجہان ونسخۂ اشجار الجمال کہ مصنفۂ راجی محمد ابن
راجی یار محمد و اخبار الاخیار کہ مولفۂ مولوی عبدالحق محدث دہلوی ست در باب
بعض حالات حضرت پیشوای دین ورہنمای اہل یقین خواجہ معین الحق والدین
حسن سنجری الاجمیری وخلاصۂ حال تولد ومزربوم وسفر وسیاحی وبیعت وحصول
علوم ظاہری وباطنی وتشریف آوردن اوشان بہندوستان ومعارضہ بہ پتھورا والی
اجمیر درین نمط است کہ حضرت خواجہ صاحب سید علوی نسب ونجیب ہردو طرف
بودند والد و والدۂ شریفۂ ایشان ہردو را نسبت بسادات عظام بسیار صحیح ست
مرتبۂ ایشان در فقر نہایت بلند وحرف بسبب جلوہ افروزی آمدن جناب
ایشان در ہندوستان ظہور اسلام گردید واز ہدایت اوشان کفر دلہای اہل بسیاری
گمراہان براہ آمدند وبعنایت الٰہی حضرت رسول مقبول صلی اللہ علیہ وسلم اوشان را
منصب ولایت وہدایت ورحمت فرمودند لہذا لقب آنجناب ہندالولی مشہور است
عبادت وبزرگی ومحنت کشی زیادہ از حد بیان ست ذکرش بموقع خود خواہد آمد
معلوم باید کرد کہ حضرت خواجہ صاحب نہ سادات موضع چشت اند
وچشت قصبہ ایست از ولایت چونکہ اکثر اولیاء اللہ مثل خواجہ ابو احمد
ابدال چشتی و خواجہ ابو محمد چشتی وحضرت ابو یوسف چشتی وحضرت خواجہ
مودود چشتی دران قصبہ جلوہ نما گشتہ اند بنابراین سلسلۂ آنہا بنام چشتیہ شہرت
یافت وحضرت خواجہ صاحب ہم مرید ہمان سلسلہ بودند انشاء اللہ تعالیٰ تفصیلش

بعد کرسی نسب نوشته خواهد شد و بعضی محققین و مورخین و ارباب سیر و راویان دهر
نوشته اند که حضرت ممدوح بقصبهٔ سنجر پیدا شدند و بعضی مے نگارند که بقصبهٔ اصفهان
اِلّا هر دو قول غیر معتبر اند از روی کتب و تحریر اجماع صحیح و درست اینست که ولادت
ایشان بشهر سجستان گردید و درین شکی نیست و به سنه پانصد و سی و هفت هجری
خواجه صاحب متولد شدند و پرورش و نمائش بخراسان یافتند و کرسی نسب نامه
اینست که حضرت خواجه بزرگ بن حضرت مولانا غیاث الدین بن احمد حسن سنجری
بن حضرت سید حسین احمد بن حضرت نجم الدین طاهر بن سید خواجه عبد العزیز
حسین بن سید امام محمد مهدی بن سید امام حسن عسکری بن حضرت سید امام نقی
بن سید امام محمد تقی بن امام علی موسی رضا بن امام موسی کاظم رضا و چونکه
امام موسی کاظم امام هفتم از ائمهٔ اثنا عشریه اند لهذا حضرت خواجه صاحب را سید کاظمی
میگویند و موسی کاظم بن امام محمد جعفر صادق بن حضرت امام محمد باقر بن حضرت
امام زین العابدین بن امام سید الشهدا حضرت امام حسین شهید کربلا بن حضرت
امیر المومنین حضرت علی کرم الله وجهه فقط و آل ایشان حضرت غیاث الدین احمد
مشائخ عالی نسب و کامل بودند و اکثر مشائخ کبار صاحب حال را دیده اند و به سنه
پانصد و پنجاه و دو بر حمت حق پیوستند و مزارشان متصل دروازهٔ شام زیارتگاه
خاص و عام است حالا نیز اکثر طالبان از مزار مبارک فیضیاب میشوند و نسبت والده
شریفهٔ عالی بحضرت امام حسن خلف میر تقی علی می پیوندد و ازین جهت ایشان را سید
حسنی الحسینی میگویند و اسم شریفهٔ والده شان بی بی ماه نور بود القصه اصالت و نجابت
و سیادت و شرافت حضرت خواجه بزرگ اعلی و افضل است و نسبت ارادت و بیعت
حضرت خواجه صاحب برسول مقبول صلی الله علیه وسلم میرسد تفصیلش اینکه حضرت
خواجه صاحب مرید خواجه عثمان هارونی مرید حضرت خواجه حاجی شریف زندنی مرید

خواجہ مودود چشتی مرید پدر خود حضرت خواجہ یوسف چشتی مرید خواجہ محمد چشتی خال
اوشان وآن مرید پدر خود خواجہ ابو احمد ابدال چشتی مرید حضرت ابو اسحٰق شامی
مرید شیخ ممشاد علی دینوری مرید شیخ ہبیرہ بصری مرید حضرت شیخ حذیفہ مرعشی مرید
حضرت شیخ ابراہیم ادہم مرید حضرت فضل عیاض مرید حضرت خواجہ عبدالواحد زید
مرید حضرت شیخ حسن بصری مرید حضرت امیرالمومنین علی کرم اللہ وجہہ مرید و خلیفہ
حضرت سرور آخر الزمان رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم فقط باید دانست کہ وقتیکہ
والد شریف حضرت خواجہ بزرگ رہگرائے جنت شدند حضرت خواجہ صاحب بعمر پانزدہ
سال بودند واز میراث پدر یک پن چکی وباغی بود بران قابض شدند وازان
بسر اوقات می نمودند وشب و روز بیاد الٰہی مصروف ومشغول می بودند ودران
ایام مجذوبی ابراہیم قندوزی نام دران قصبہ بودند بظاہر دیوانہ وبباطن کامل زمانہ
اتفاقاً روزی خواجہ صاحب خیابان وغیرہ در باغ می ساختند کہ آن مجذوب از در
درآمد خواجہ رح تیشہ از دست بیفگندند واستقبال نمودہ بکمال تعظیم زیر درختی
سایہ دار برای نشستن گفتند ومیوہ ہای چند اقسام در سبدی چیدہ بطور ضیافت
پیشکش فرمودند ابراہیم مجذوب بہ خرمی تمام چند میوہ ہا تناول فرمود وحضرت
خواجہ صاحب پیش او نشستہ بودند ومجذوب عدد ی گٹھلی برآوردہ بدہن خود
انداخت وآنرا از دندان ریزہ ریزہ کردہ بحضرت خواجہ صاحب داد وگفت کہ بخورید
حضرت خواجہ صاحب را خوردن ہمان بود وغلبۂ نور باطنی شدن ومحبت وعلائق
دنیوی از دل رفتن ہمان وباغ وغیرہ کہ در قبضۂ تصرف بود ہمہ را فروختہ وزر قیمتش للہ
بفقرا ومساکین دادہ خود براہ طالب علمی شتافتند فصل ہنگامیکہ خواجہ صاحب
تارک الدنیا گشتہ بارادۂ استحصال علوم ظاہری وباطنی غریب الوطنی اختیار فرمودند
اول بسمرقند ومن بعد بہ بخارا رفتند و در انجا بخدمت مولانا حسام الدین بخاری

تا بست و چہار سال تحصیل کل علوم ظاہری و حفظ کلام اللہ شریف نمودند و بعد ازین شوق حصول علوم باطنی کہ مراد بہ کشف و کرامات و وصل و قرب است در دل افتاد از انجا عازم عراق و عجم شدند و سیر کنان بہ قصبۂ ہارون رسیدند و روایتے ست کہ از قصبۂ ہارون بہ بغداد تشریف بردند و در انجا از پیشوائے اہل یقین رہنمای سالکان اہل زمین مقتدای ہر شریف و دنی خواجہ عثمان ہارونی کہ درویش صاحب کمال غرق دریای وصال بودند ملاقات شد چنانچہ در حال او شان نوشتہ اند منقول ست کہ در سفر روزی بملک آتش پرستان رسیدند در انجا آتش کدہ بود بسیار کلان کہ ہر روز بست گردون ہیمہ می آوردند و روغن و رال وغیرہ را کہ معمول گبرانست انتہائے نبود دران مے انداختند و مے پرستیدند در انجا خواجہ عثمان ہارونی بنشستند و خواجہ صاحب روزہ میداشتند و وقت افطار در رسید خادم خواست کہ تا آتش آوردہ برائے افطار طعام پزد گبران از راہ تعصب خادم را آتش از آتشکدہ نداد و او باز آمد و عرض حال کرد جناب ایشان بعد وضو متوجہ آتش خانہ گشتند شخصی معتمد الخدمت آن آتشکدۂ مختار نام کہ طفلی ہفت سالہ در برداشت استادہ بود از و پرسیدند کہ بچہ وجہ پرستش آتش میکنی و طاعت خدا تعالے کہ آفریدگار کون و مکان ست و لائق عبادت ہمہ انسان و حیوان ست چرا نمے سازی مختار گفت کہ بمذہب ما رتبۂ آتش از ہمہ اعلے است و فردای قیامت پرستندگان خود را از سوختن محفوظ خواہد داشت حضرت فرمودند کہ اے مختار از مدتی این آتش را می پرستی میتوانی کہ آتش بدست گیری یا دست در ان اندازی مختار جواب داد کہ خاصیت او سوزانیدن ست چرا نخواہد سوزانید این محال ست ہمتی ندارم کہ آتش بدست بردارم و یا دست را در آن اندازم حضرت خواجہ عثمان ہارونی بمجرد شنیدن این کلام طفل را از دست مختار بسرعت تمام بگرفتند و خود را با آن طفل در آتش

بیفگندند و آیت بردا و سلاما الخ ابراهیم علیه السلام را و تیکه نمرود او شانرا
در آتش انداخت نازل شده بود میخواندند و به آن آتش شناوری میفرمودند همه
گبران فریاد و واویلا برآوردند چون این کرامت بدیدند بعد دیر بسیار حضرت
مع آن طفل از آتش بیرون آمدند الا داغ دود هم بر جسم و لباس شریف و آن طفل
نرسیده بود مختار و قبائل او از خواجه رح آن پسر را گرفته پرسیدند که چگونه در آتش بودی
و دران چه دیدی آن طفل به کمال بشاشت و فصاحت جواب داد که به یمن انفاس متبرکه
این کس هیچ رنجی و گزندی بمن نرسید بلکه جمله آرام و آسائش چمن و گلزار بیسر و
دماغ از خوشبوهای متنوعه معطر بود باصفای این ماجرا سے حیرت افزا آن همه آتش
پرستان ایمان و اسلام آوردند و آن آتشکدهٔ معبد خود را خوار و بیمقدار کردند حضرت
خواجه رح مختار را بنام عبد الله و آن پسر را بنام ابراهیم نامزد فرمودند عاقبت الامر این
هر دو از اولیای کبار شده اند و حضرت خواجه عثمان هارونی در آنجا دو سال و شش ماه
مقیم بودند القصه حضرت خواجه معین الدین چشتی درین عرصه به قصبهٔ هارون رسیدند و در
کتاب انیس الارواح که مصنفهٔ حضرت خواجه رح است در احوال خود نگارش میفرمایند هنگامیکه
از قصبهٔ هارون به بغداد رسیدم از سکنهٔ آنجا استفسار کردم که درین شهر کدامی بزرگ
صاحب کشف و کرامات تشریف میدارند یا نه جملگان حضرت خواجه عثمان هارونی را
به بیان قطب الوقت نشان دادند پس بخانقاه مبارک رفتم آنوقت آنجناب
بمسجد خواجهٔ جنید تشریف برده بودند من هم در انجا رفتم و ملاقات کردم و دران
ایام سن شریف پنجاه و دو سال بود حضرت پیر دستگیر مرا فرمودند که دوگانهٔ نماز
بگذار که در رکعت اول سورهٔ فاتحه الحمد لله هزار بار و سورهٔ اخلاص قل هو الله احد
یکبار و در رکعت دوم سورهٔ فاتحه یکبار و سورهٔ اخلاص قل هو الله احد هزار بار
بخوان حسب ارشاد دوگانه بگذاردم من بعد فرمودند بقبله نشسته سورهٔ بقره که

سورهٔ اول کلام مجید ست از اول تا آخر بخوان و بعد ازان سی و چهار بار کلمهٔ سبحان الله
بگو بعد تعمیل این ارشاد حضرت پیر دستگیر رو بقبله شده دستم گرفتند و فرمودند که بیا تا
ترا بدرگاه حق جل جلاله برسانم این گفتند و از تارک مبارک کلاه برداشته بر سرم
نهادند و ایما شد که هزار مرتبه سورهٔ اخلاص بخوان چنیکه آنرا ختم نمودم فرمان گردید
که بخاندانم همین یک شب و روز مجاهده است برو و امروز و شب را بعبادت گذار
چنانچه بعد بجا آوردنش بخدمت پیر و مرشد حاضر شدم اشاره به نشستنم فرمودند من بعد
ارشاد گردید که سوی آسمان بنگر چون نگریستم استفسار فرمودند که چه دیدی بعرض رسانیدم
از عرش معلی تا تحت الثری حجابے باقی نماند ایما گردید چشم خود به بند بعد بند کردن چشم
فرمودند که بکشا بکشادم حضرت پیر دستگیر دو انگشتان خود راست نموده فرمودند
که درین چه می بینی گفتم مرشدیا این انگشتانند یا جام جهان نما که عالم هیجده هزار بنظرم
می در آید انگاه بو فور انتعاش و سرور فرمودند که معین الدین کارت انجام یافت
و در انجا خشتی گلی افتاده بود برای برداشتنش ارشاد شد بمجرد برداشتم آن خشت گل
خشت زر گردید آنرا جهت صدقهٔ فقرا و مساکین فرمودند چون بعد تعمیل این ارشاد
بخدمت عالی رسیدم حکم گشت که ای معین الدین قرب خدمتم اختیار نمائی فخر و خوش طالعی
خود فهمیده بجان برگزیدم و بر بخت خود بسیار نازیدم بعد چندے ارادهٔ سفر مکه شد
چون از انجا روانه شدند کمترین نیز همرکاب بود در روزی در شهری گذر افتاد در آنجا
طائفه بے ماندند متحیر و حیران چون چند روز در صحبت اوشان ماندیم معلوم شد که از
شروع ابتدای وجود درین دار نابود از دنیا و مافیها خبری ندارند بعد ازان بطرف
مکه روانه شدیم چون بمنزل مقصود رسیدیم حضرت دستم گرفته و زیر آبرو کعبهٔ شریف
استاده فرمودند پروردگار معین الدین را حواله ات کردم و دعا فرمودند که الٰهی
این درویش را قبول نمائی در جوابش آواز غیبی برآمد که ای عثمان معین الدین را

قبول فرمودم شیخ تاج الدین از مولانا شیخ شهاب الدین سهروردی شنیده گوید که
دران زمان من هم استاده بودم که آوازی از غیب برآمد که ای معین الدین من
راضی هستم از تو و بخشیدم ترا و اهل نسبت ترا پس ازان عزم مدینه منوره شد چون
قریب روضهٔ مبارک رسول مقبول صلی الله علیه وسلم رسیدیم حضرت پیر و مرشد فرمودند
السلام علیک یا رسول الله صلی الله علیه وسلم ازانجا جواب برآمد وعلیکم السلام یا
قطب المشائخ وازانروز لقب حضرت پیر و مرشد قطب المشائخ گردید وبحکم حضرت
پیر دستگیر روشن ضمیر من هم سلام کرده بودم و درانجا نیز مرا حضرت صاحب فرمودند
که کارت انجام یافت آداب بجا آوردم و دو رکعت شکرانه گزاردم ترجمهٔ
انیس الارواح ختم گردید در واقعات از دلیل العارفین حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی
مسطور است که وقتی بخدمت پیر دستگیر ما هر صغیر و کبیر حاضر بودیم فرمودند که هنگامی در سفر
مدینهٔ منوره شیخ اوحد الدین کرمانی همراه ما بودند در شهر دمشق که درانجا بست صد انبیا
مدفونند در وای حاجت حاجتمندان بیشمر و زیارت مزار انبیا علیهم السلام حاصل نمودیم
وفوائد بسیار از ملاقات بزرگان زنده نیز بدست آوردیم روزی در مسجدی حضرت
قطب المشائخ پیر دستگیر و شیخ اوحد الدین کرمانی و شیخ محمد عارف و دگر نفر انشسته بودند ذکر
بود که اگر درویشی صاحب کمال بود باید که دعوی کمال خود نکند چرا که دعوی کمال دلیل
بر نقص اوست وافشای راز خالق بر خلائق معیوب بعد ازین محمد عارف گفتند که بروز قیامت
درویشان را معذور خواهند داشت واز ایشان درگذر خواهند نمود واز تو نگران
و مالداران باز پرس خواهد گردید کسی را این سخن ناگوار افتاد گفت در کدام کتاب
نگاشته است محمد عارف را نام کتاب یاد نبود بعد غور و تامل گفتند که در کشف المحجوب
نوشته است او گفت که تا بچشم خود دیده نه آید اعتماد را نشاید آنزمان خواجه محمد عارف سر بر داشته
گفتند که آنچه کتابیکه بندگان خود را از دیدنش مشرف می سازی بنظر این کس گذران

همانندم فرشتگان بامر آلهی جائیکه این فرمان نوشته بود بنظرش گذرانیدند بمجرد مشاهده اش
سر بر قدم خواجه صاحب نهاد و اقرار نمود که کشف و کرامات مردان خدا حق ست
و من بعد همه ها گفتند که هر که در حضرت رتبه و کمالی بهم رسانیده باشد در نجا ظاهر کند پس
حضرت قطب المشائخ خواجه عثمان هارونی از زیر مصلی چهار قراضهٔ زر بر آورده
درویشی را دادند که برو و از بازار فالودهٔ گرم بیار و شیخ اوحدالدین کرمانی بطرف
شاخی خشک که نزدش نشسته بودند نگاه کردند بفور معائنه آن هیزم خشک سرسبز
و شاداب گردیده شاخ زر شد اما حضرت خواجه صاحب میفرمایند که بحضور پیر خود
اظهار کرامات را گستاخی دانسته خاموش نشسته بودم وقتیکه حضرت پیر و مرشد اشاره
بجانب ما فرمودند آندم چهار نان از زنبیل خود بر آورده به فقیر یکه نهایت گرسنه بود
و بسبب شرم و حیا با کسی نمی گفت دادم یعنی از باطنش خبردار گشتند و خواجه محمد عارف
فرمودند که تا زمانیکه در درویشی چندین قوت بهم نرساند درویش گفتنش نباید بعد
چند ایام حضرت پیر و مرشد در بغداد تشریف آوردند در انجا با بزرگی خواجه جنید نام
ملاقات شد که بسن یکصد و چهل سال رسیده بودند و یکپای او شان لنگ بود سبب
پای لنگ پرسیده شد فرمودند که روزی بخواهش نفسانی از گوشه برخاسته بیرون
رفتم آوازی از غیب بر آمد که ای مدعی در میان ما و تو همین عهد بود که وفا کردی
بسمع این کلام هوش در باختم و نفس لعین را سزا دادم که پای خود از کار دلرشیدم
تا آینده بهوای نفسانی نپردازد و هنوز ندامت و خجالت باقی ست که فردای
قیامت جواب این سوال چه خواهم گفت و بمقابل درویشانی که بر مراتب
علیهٔ خویش نازان خواهند بود من آلودهٔ خواهش نفسانی و نمسودهٔ حرکات شیطانی
چه رو خواهم نمود و از انجا به بخارا آمدیم در انجا از بسیاری مردان خدا ملاقات گردید
که وصف و تعریف او شان خارج از دائرهٔ تقریر است بزرگان گفته اند تا وقتیکه

مرید بحالت پیر فائز نگردد و زنهار با حق ترسد که سبب کار از کار جدا نیست پس پیر که
واصل راه خداست از خدا جدا نیست و بنده نیز در سفر و حضر همراه پیر و مرشد بود
و از برکت انفاس متبرکه او شان کار خود سرانجام نمود و زمانیکه حضرت پیر و مرشد
از سفر بار دیگر در هارون رسیدند تا بست سال در اعتکاف نشستند و بعد ازان
رونق افروز بغداد شدند و سیر تمام جهان فرمودند آورده اند که حضرت قطب المشائخ
از خواجه صاحب فرمودند که تا چند مدت از گوشهٔ عزلت بیرون نخواهم آمد باید که شما
هر روز وقت چاشت نزد ما بیائید تا از سلوک فقر آگاه شوید که بعد ازین یادگار
ماند و حضرت قطب المشائخ سی و نه روز در اعتکاف بودند و پیوسته خواجه صاحب
حاضر خدمت می شدند درین عرصه انچه حضرت قطب المشائخ خواجه عثمان هارونی
رضی الله عنه فرمودند آنرا خواجه صاحب بخیر تسطیر آوردند که بر موقع خود نوشته خواهد شد
در کتاب انیس الارواح در مجلس بست و هشت علمی است که بر وزیست و هشتم حضرت
قطب المشائخ فرمودند که ای معین الدین ترا تعلیم معقول داده شده است باید که انچه تو
آموخته ام فراموش نگردد و عامل آن باشی تا که بروز بعث و نشر بردی مردان شرمنده
و خجل نشوی و عصا و مصلی و هر چه پوشیده بودند ما را عنایت فرمودند و گفتند کسی را
که نیک خواهی پند انست در گردنش خواهی انداخت و باز در عبادت مشغول گشتند و خواجه
صاحب آداب بجا آورده رخصت شدند و بعمر هفتاد و دو سال حضرت قطب المشائخ
فرمودند که ای فرزند آنوقت رسیده که تنها سیر نمائی و باید که در آبادی قیام نپذیری
و طمع را با خود راه مده و چیزی از خلق مخواه و از دیدن مجلسهائیکه خواجه صاحب نوشته بودند
نهایت خوش شدند خواجه صاحب سر بر قدم پیر و مرشد نهادند او شان بسیار تسلی فرمودند
و بخدا سپردند خواجه صاحب زار و گریان از خدمت بابرکت رخصت شده روانه ما
ماوراالنهر گردیدند ازانجا بعد چندے بقصبهٔ آوش رفته اسلام را رونق بخشیدند و آلد

حضرت قطب الدین ایشان را بعمر چہار سال و چہار ماہ گذشتہ انتقال فرمودہ بودند و والدہ
اوشان حضرت ممدوح را بخدمت خواجہ صاحب عرض نمودند کہ این طفل را بطور
تبرک بسم اللہ آموزید چون خواجہ صاحب لوح برداشتہ خواستند کہ بسم اللہ نویسند
کہ آوازی از غیب برآمد کہ ای معین الدین تامل کن کہ قطب الدین را تعلیم علوم ظاہر
قاضی حمید الدین ناگوری خواہند ساخت و از تو او را تعلیم علوم باطنی خواہد شد بمجرد
اصغای این کلام خواجہ صاحب لوح از دست بنہادند ہمہ حضار مجلس در عجب ماندند
زیرا کہ آن ندائے غیبی بگوش آنہا نرسیدہ بود باز آوازی از غیب بگوش قاضی
حمید الدین ناگوری افتاد کہ زود تر بقصبۂ آوش برس و قطب الدین را تعلیم علوم
ظاہری کن قاضی صاحب بسمع این سخن چشم خود بند ساختند چون کشاد ند خود را
بقصبۂ آوش یافتند ہماندم بخدمت خواجہ صاحب حاضر شدہ آداب بجا آوردند ایشان
لوح برداشتہ بدست قاضی صاحب نہادند چون اوشان پرسیدند کہ چہ نویسم
خواجہ قطب الدین جواب دادند کہ از سُبْحَانَ الَّذِیْ اَسْرٰی بِعَبْدِہٖ لَیْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
اِلَی الْمَسْجِدِ الْاَقْصٰی۔ حضرت رحم فرمایند اوشان گفتند این پارہ پانزدہم ست گفتند کہ
پارہہائے ماقبل بالکل مرا یاد ہستند زیرا کہ حضرت والدہ ماجدہ مرا نصف کلام مجید
حفظ بود و اوشان تلاوت میفرمودند من در شکم بودم آنچہ شنیدم بامداد آنہا حفظ کردم
جواب دادند کہ اگر یاد داری گوش گزار من نمائی ایشان بکمال فصاحت و ادائے
تمامی قواعد تلاوت چون مدو شد و اعراب و اخفا و اظہار و وصل و فصل وغیرہ
بخواندند قاضی صاحب بسیار تحسین و آفرین کردند و سبحان الذی تا آخر نوشتہ تعلیم
کردند حضرت ممدوح تمام کلام مجید در چہار روز حفظ فرمودند قاضی صاحب گفتند کہ تو
دوست و بقبول خدا ہستی گویا حق سبحانہ و تعالی خود ترا تعلیم میفرماید این گفتند و
خواجہ قطب الاسلام را جدا کہ خواجہ صاحب نمودند و رخصت شدند بعد چند مدت

رہگرائے پنجاب شدند و در آنجا از شیخ میران محی الدین جیلانی و شیخ ابی محمد سلطان
عبد القادر جیلانی ملاقات گردید و دران شہر تا پنج ماہ و ہفت روز قیام پذیر بودند
و حجرہ تیار کنانیدند کہ ہنوز قائم و زیارت گاہ خاص و عام ست و جیلان شہری ست
نزد کوہ جودی کہ در انجا کشتی حضرت نوح علیہ السلام رسیدہ بود شیخ محی الدین در انجا
قطعہ زمین خریدہ برائے سکونت خویش و اقربا عمارتی تیار کردند و در انجا قیام پذیر
گشتند چنانچہ اولاد و احفاد او شان ہنوز دران سرزمین رخت اقامت دارند راویان
معتبر نوشتہ اند کہ در بغداد جائیکہ مزار شریف و از جیلان شصت منزل ست روزی
حضرت خواجہ صاحب حضرت میران محی الدین را فرمودند کہ برائے چنین کلمات گوشہ
باید فرمودند کہ مراد و چیز مانع گوشہ است یکی آنکہ اجازت مرشد نیست و دیگر آنکہ با کسیکہ
سخن گوید اول تجربہ نماید کہ محرم ست یا نی اگر ہست نیاز با او بگوید و اگر نیست نگوید و بعد
ازین محفل برخاست گردید حضرت خواجہ رخصت شدہ بر دولتخانہ تشریف آوردند
و چلہ کشیدند آن حجرہ ہنوز زیارت گاہ است و حضرت پیران پیر محی الدین محبوب سبحانی
ہمشیرزادہ خواجہ اند و ایشان از اولاد امام حسین علیہ السلام اند و حضرت محبوب سبحانی
از اولاد امام حسن علیہ السلام و در شہری تاریخ تولد و انتقال ہر دو می برآید و آن اینست
شعر سنبلش کامل و عاشق تولد ۔ وصالش دان تو معشوق الٰہی ۔ یعنی سال تولد
چہار صد و ہفتاد و یک و عمر نود و یکسال و سہ و فاتش پنج صد و شصت و دو است
می گویند کہ روزی حضرت خواجہ وضو میفرمودند پیر زنے نالان و گریان در آمد و
گفت کہ حاکم اینجا فرزندم را براہ تعدی بدار کشیدہ است چون تامل فرمودند از الہام
غیبی معلوم شد کہ دعویش راست است پس برخاستند و ہمرہش شدند ہمہ مردمان
تحیر و تعجب شدند کہ خلاف عادت چگونہ متوجہ این امر شدند خواجہ رحمۃ اللہ علیہ قریب
رسیدہ لحظہ بر آن طفل مردہ نظر بسکردند و چیزے بکمال آہستگی مے خواندند کہ کسی نشنید

من بعد فرمودند که ای طفل مظلوم اگر فی الواقع بی جرم هستی بحکم باریتعالے از زیر دار
بیا و غم مادر شفیق خویش مندفع ساز و در حال سرش که بر زمین افتاده بود بریده بر
گردنش جا گرفت و آن طفل بیجان از سر نو جان یافته از دار فرود آمده بر قدم خواجه سر
نهاده شکر پروردگار بجا آورده او شان سپرد مادرش نموده روانه خانقاه شدند و بعد
ازین به بغداد تشریف آوردند و مدتی به صحبت شیخ ضیاء الدین پسر شیخ شهاب الدین بودند
و شیخ اوحد الدین کرمانی با حضرت خواجه اعتقاد راسخ میداشتند بلکه شیخ حسام الدین خلیفه
مولانا جلال الدین رومی می نگارند که ایشان مرید و خلیفه حضرت خواجه بودند و بتاریخ
پنجم ماه رجب سنه ۵۸۱ هجری خواجه به بغداد تشریف آوردند و بمسجد فقیه ابو اللیث بتاریخ
مذکور شیخ اوحد الدین کرمانی با خواجه بیعت نمودند چنانچه شیخ محمد اصفهانی نیز دران
زمان موجود بودند و حضرت کلاه چهار ترکی که بر فرق مبارک داشتند بر سر من نهاد
و فرمودند که بعد بیعت نابست و چهار سال بخدمت او شان بودم و در سفر و حضر همرکاب
ماندم و در فوائد السالکین بمجلس دیگر نوشته است که از حضرت خواجه قطب الدین نقل است
که روزی حضرت خواجه در اعتقاد پیر و مرید فرمودند که خلیفه بغداد درویشے را بتهمتی حکم
قتل کرد چون او را بقبله کردند وسیه دل خواست که سرش از تن جدا نماید فقیر روے
خود را از طرف قبله بگرداینید جلاد گفت که وقت مردن روے اهل اسلام باید که سمت
کعبه باشد تو چرا عمداً روے ازان جانب گردانیدی درویش گفت ز نهار روی خود را
از کعبه نگردانیده ام بلکه عین بسمت کعبه ساخته ام سر خویش گیر ترا ازین تقریر چه
حاصل چون مردمان دراستفسار مبالغه نمودند درویش گفت که فرار پیر ما اینجانب
است و در حقیقت پیر کعبه مرید است همدرین اثنا حکم خلیفه رسید که درویش را رها کنند
خواجه رحمة الله علیه فرمودند که اعتقاد مرید به پیر چنین باید که ازین هلکه نجات یافت
در فوائد السالکین حضرت فرید الدین گنج شکر نوشته اند که حضرت خواجه قطب مرشد ما میفرمایند

کہ روزی بخدمت خواجہ رحمۃ اللہ علیہ حاضر بودم و بسیاری اولیاء اللہ جمع بودند کہ
شخصی اجنبی آمد و سر بر قدم خواجہ صاحب نہاد و گفت کہ قصد بیعت دارم فرمودند
کہ آنچہ گویم اگر بجا آری چہ مضائقہ گفت محکوم و تابع ام آنچہ ارشاد شود بدل و جان
قبول ست فرمودند کہ بگو لا الٰہ الا اللہ چشتی رسول اللہ آو بی تامل بگفت خواجہ صاحب
توبہ و استغفار کنانیدند و سلسلہ عنایت فرمودند و ایما گردید کہ دائم لا الٰہ الا اللہ
محمد رسول اللہ بزبان داری برای ازمائش تو این سخن گفتہ بودم ورنہ مرا با پیغمبر
چہ نسبت منم از خاک بوسان آستان فیض نشانہ حضرت رسول مقبول صلی اللہ
علیہ وسلم ہستم **نقل** در فوائد السالکین از قطب الدین بختیار اوشی منقول ست
کہ وقتی شہاب الدین سہروردی و شیخ محمد کرمانی و شیخ محمد اصفہانی و مولانا
بہاؤ الدین بخاری و مخدوم زادہ شیخ برہان الدین و مولانا رحمہ بغدادی و
خواجہ اجل و شیخ اجل سیف الدین و شیخ محمد چشتی و شیخ اوحد الدین کرمانی و شیخ
برہان الدین غزنوی و شیخ جلال الدین تبریزی و شیخ برہان الدین چشتی و شیخ احمد
واحد و خواجہ سلیمان عبد الرحمن و دیگر بزرگان اطراف و جوانب موجود بودند و در آن زمان
حضرت پیر و مرشد مناقب حضرت قطب المشائخ میفرمودند از انجملہ فرمودند کہ حضرت
برزبان معجز بیان می راندند کہ وقتیکہ خواجہ مودود چشتی را خواہش طواف کعبہ شدی
فرشتگان بحکم ایزد تعالی خانہ کعبہ را بر داشتہ جائیکہ خواجہ صاحب بودندی نہادندی
و بعد فراغ نماز باز بجای خود بردندی و خواجہ قطب الدین از خواجہ صاحب
نقل میکنند کہ خواجہ حذیفہ مرعشی تا ہفتاد سال در گوشہ بیاوانی معروف بودند
و بیرون نمی آمدند و حاجیان ہر سال می گفتند کہ خواجہ محمود را وقت طواف کعبہ
و بیت المقدس میفرمودند دیدہ ایم پس ازان از بغداد بہمدان کہ شہریست از مضافات
ایران چہارم ملک عراق عجم تشریف آوردند و از شیخ یوسف ہمدانی ملاقات فرمودہ

رونق افزائے تبریز کہ از اقلیم چہارم ملک ایران ست گشتند واز شیخ ابو سعید
شمس تبریزی کہ پیر شیخ جلال الدین تبریزی اند ملاقی گشتند و در حال ایشان
شیخ نظام الدین بداؤنی می نویسند و بداؤن قصبہ ایست از اقلیم سوم ملک ہند کہ
اوشان مجذوب بودند و نیز مریدہای کامل داشتند و نہایت عالی مرتبت بودند و
در انجا از خواجہ صاحب بہ شیخ محمد اصفہانی ملاقات گردید و خواجہؒ در شہر یکہ رسیدندے
بہ گورستان فروکش شدندی و پیوستہ دو ختم کردندی و سلطان المشائخ مے گویند
کہ خواجہ رحمۃ اللہ علیہ ریاضت بسیار میفرمودند کہ ادنیٰ ترین ریاضتہای اوشان
این بود کہ بعد ہفتہ یک نان جوین بوزن پنج درم یعنی ہفتاد و نیم ماشہ در آب تر کردہ
بخوردندی و پارچہ استر دار پوشیدندی و حضرت عثمان ہارونی رضی اللہ عنہ اکثر
اوقات فرمودندی کہ بسبب بیعت معین الدین فخری حاصل کردم و او در خاندانم
بر اول و آخر سبقت خواہد برد و نہایت بلند پایہ خواہد گردید بعد ازان بجرفان تشریف
آوردند و از شیخ ابو الجیش کہ دران شہر شیخ وقت بود ملاقی گردیدند ازین بعد در شہرے
کہ شیخ ابو سعید ابو الخیر رخت اقامت داشتند تشریف برده ملاقات فرمودند و تا دو
سال درین گروہ میگردیدند ازان بعد در استر آباد تشریف آوردہ از شیخ ناصر الدین
استر آبادی کہ نہایت عظیم القدر و بعمر ہفتاد سال بودند و بدو واسطہ تا حضرت طیفور
سلطان بایزید بسطامی میرسند ملاقات فرمودند و از انجا بطرف شہر بدنون عازم
گشتند و مدتی در انجا فروکش بودند و روز در ملاقات بزرگان بسر می گردید و شب
در بقعۂ عبد اللہ انصاری مے ماندند چنیکہ در آنجا مشہور شدند زینت افزای کرمان
گشتند چنانچہ در چہارمی مجلس دلیل العارفین حضرت خواجہ قطب الدین بختیار اوشے
می نگارند حضرت پیر و مرشد میفرمودند کہ روزی من و شیخ اوحد الدین کرمانی سیری نمودیم
جائے بزرگی را دیدیم کہ با کسے سخن ہم نمیکرد رفتیم و سلام کردیم جواب سلام داده

گفتند کہ نشین چہرہ شان ہمچو آفتاب رخ درخشان بود چون خواستم کہ حال شان پرسم
او شان از اشراق باطن دریافتہ حال خود گفتن آغاز کردند کہ روزے با دوستے
در گورستان رفتہ سخن مذاق می گفتیم و می خندیدیم کہ از گوری ندا بر آمد کہ ای غافلان
چون کار آخر با ہمین خاک و موانست مار و گذرم در پیش ست خندیدن چہ شاید بل
گریستن باید این کلام در سن چنان سرایت کرد کہ آن یار غار را رخصت نمودہ
درین غار بہ نشستم و عرصہ ہفتاد سال میشود کہ آسمان و انسان را ندیدم و بہر ساعت
ہمان سخن را یاد گرفتہ میگریم و گفتند بزرگ عطای سلمی ہم تا چہل سال بگریست
و سمت آسمان ندید خواجہ صاحب فرمودند کہ زاریدن البتہ بسبب خوف گناہان بود
مگر طرف آسمان ندیدن را چہ موجب ست گفتند کہ در محافل و مجالس بسبب غفلت
ہمچو بے شعوران خندۂ دندان نمای نمودیم لہذا از باعث باراین ندامت تاب سر
بر داشتن نمیداریم گفتند خواجہ فتح باوجی تا شصت سال گریستند و وقتیکہ نہضت فرمای
جنان گشتند کسے در واقعہ دید و پرسید خدا تعالی با تو چہ کرد گفت کہ چون مرا زیر
عرش بردند بسجدۂ شکر بجا آوردم فرمان گردید کہ اے فتح مرا غفار نمیدانستی کہ چندان
میگریستی سر بسجدہ شدہ عرض کردم کہ ترا غفار و رحیم و کریم میدانستم الا از سختی ملک الموت
و تنگی لحد و از نیکہ در قیامت چہ پیش آید گریان و نالان می بودم ارشاد شد کہ از خوف
تو ترا بہ بخشیدیم از انجا خواجہ صاحب زیب افزای شہر شیراز کہ از مضافات توران
علاقۂ سمرقند ست گردیدند متصل شہر باغی بود در نہایت نزہت و لطافت و حاکم آنجا
کہ یادگار محمد نام داشت بود و اندرو حوضی پر آب طراوت افزا بود و درختانش سایہ دلار
خوشنما حاکم آنجا کہ یادگار محمد نام داشت مالک آن باغ بود و سایہ دار پس خواجہ رحمۃ اللہ
علیہ در آنجا زیر درختی نشستہ تلاوت کلام اللہ آغاز فرمودند درین اثنا درویشی
آمدہ عرض نمود کہ فراش برائے گستردن فرش در ینجا مے آید مالک باغ در اینجا

خواهد آمد حضور جای دیگر رونق افروز شوند که او ازبس بد اعتقاد و کج اخلاق ست
شاید بی ادبی از و سرزند حضرت التفاتی نفرمودند بعد ازین فراش آمده قریب خواجه
صاحب فرش گسترد و بعد دیر حاکم یادگار محمد هم آمد ناگاه نظرش بر خواجه بزرگوار افتاد بحیرت
نگاه از دیدن گرفت و آخر کار بیهوش شد و رفیقان او را نیز بهمین حال پیش آمد القصه
بایای خواجه خادم قدری آب از ان حوض گرفته بر روی حاکم پاشید فوراً افاقه
گردید از کمال خجالت و انفعال دزدیده نگاه سخت خواجه میدید ایشان فرمودند که
از کردار و کج ادائی باز آمدی عرض کرد که باز آمدم و بار دیگر گرد امثال این کارها
نروم اما کسی برین معنی پی نبرد که اینهمه تغیر حالت انها از چیست و چه دیدند که قالب
تهی کردند چون بهوش آمدند همه ها تائب گشته اسلام آوردند و بپای خواجه علیه الرحمته
وضو کرده دوگانه شکر گزاردند بعد یادگار محمد بر مکان خود رفته از خزینه و دفینها
خویش چیزی نگذاشت همه را نذر خواجه کرد و خواجه فرمودند انچه از کسانیکه بجور و ظلم
بستانده او شانرا داده راضی گردان تا در قیامت دامن گیر تو نباشند پس او تعمیل
ارشاد کرد و بقیه را بفقرا و مساکین داد و برای خود چیزی نه نهاد و از برکت انفاس
متبرکه خواجه یکے از اولیا و کبار شد و اصلان حق گردید در مجلس دیگر دلیل العارفین و
فوائد السالکین نوشته است که بارہی در سفر مکه معظمه خواجه قطب الدین و خواجه فرید الدین
گنجشکر هم رکاب حضرت پیر و مرشد بودند بعد فراغ حج چون روانه شدیم در شهری رسیدیم
که در انجا بزرگی در غار میماند و دیده بسته همچو پنیر خشک در اعتکاف استاده بود
تا یک ماه در انجا قیام پذیر بودیم پس ازین او شان بهوش آمدند ساعتها هم نشستیم
و سلام کردیم جواب سلام گفته فرمودند که رنجی بشما رسید الا اعتقاد دارید که خدای خیر
خواهید یافت زیرا که اهل تصوف نوشته اند که هر که خدمت درویشان کند البته مقبول
یزدان شود بعد فرمودند بشین چون بنشستیم احوال خویش گفتن آغاز کرد که

از اولاد شیخ اسلم طوسیم از ہی و دو سال غرق بحر عمیق تحیر بعد چندین مدت امروز
حق تعالی برای شما مرا بہوش آوردہ حالا بروید و سخنی از من یاد دارید چرا کہ سخن درویش
خالی از غرض و پر از حکمت میباشد۔ و آن سخن اینکہ ہرگاہ بر بساط اہل اللہ و ارباب
طریقت جایابی ترک خواہش نفسانی گیری و التفاتی بدنیا و مافیہا نکنی و از خلائق دور باشی
و تحفہ کہ پیش تو آید باخود نداری بحاجت مندان بدہی و باسوی اللہ مشغول نگردی
بعد انجام این کلام نصیحت التیام ایشان غوطہ زن دریای تحیر گشتند و از انجا خواجہ صاحب
روانہ شدند حضرت میفرمایند کہ بعد ازین قطب الدین در عالم سکر در آمدہ بودند و روزے
چند در صحرائے مقیم بودیم از انجا عازم مدینہ منورہ گردیدیم چون آستان بوسی جناب
رسول مقبول صلی اللہ علیہ وسلم حاصل ساختیم از روضۂ مبارک ندا آمد کہ ای معین الدین
چشتی الحسنی الحسینی السنجری حضرت خواجہ بزرگ بحر و اصفای این کلام اندرون روضۂ
مبارک حاضر شدہ آداب بجا آوردند آواز آمد کہ بحکم خدای جل شانہ ولایت ہند ترا
بسپردیم بروید و در اجمیر قیام کنید و تا قیامت قرارگاہ شما و اولاد شما ہمان اجمیر خواہد ماند
و در انجا مدفون خواہید شد حضرت خواجہ صاحب متحیر شدند کہ اجمیر کجاست پس مراقبہ
نمودند بشرف زیارت و جمال آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم مشرف شدند و ماجرا عرض
کردند آنحضرت صلعم یک انار عنایت فرمودند کہ نقشۂ تمام عالم در ان نمودار بود الا الشان
اجمیر معلوم نشد استفسار کردند حضرت رسول مقبول از انگشت مقدس اشارہ بجانب اجمیر
فرمودند آنزمان خواجہ صاحب را تسلی گردید و آداب خدمت بجا آوردہ سجدۂ شکر
گزاردند و نشان اجمیر بدین سبب بدفعہ اول بنظر در نیامد کہ در آنجا از آبادی نامی و نشانی
نبود صرف دیواری خشتی بود و وجہ تسمیۂ اجمیر اینست کہ راجہ بود در ہند اج نام او بر کوہے
کہ بنام رائے بڑارا مشہور بود شہر پناہ تیار کنانیدہ بود و در ہندی میر کوہ را میگویند چون
زیر ہمان دیوار آبادی آن شہر واقع است لہذا بنام اجمیر شہرت یافت و حضرت خواجہ بزرگ

در انیس الارواح زیب ترقیم فرموده اند که در مدینهٔ مطهره روبروی جناب رسالت صلعم
بزرگی را دیدم که هر شب در دو رکعت کلام مجید ختم کردی و قبل از صبح صادق فارغ شدی
بعد ازین خواجه عازم مکهٔ معظمه گشتند و طواف خانهٔ کعبه نمودند در کتاب فوائد السالکین خواجه
فرید الدین گنجشکر مے نویسند از پیر خود حضرت قطب الدین بختیار کاکی اوشی که روزی
چند بزرگوار محفل حضرت خواجه رحمة الله علیه پیر و مرشد حاضر بودند فرمودند که وقتی
که ما و قاضی حمید الدین ناگوری برائے طواف در کعبهٔ شریف رفتیم بزرگی را شیخ عثمان
نام که از لواحقان حضرت شیخ ابو بکر رضی الله عنه بودند دیدیم که در طواف اند ماهرو
کسان بر نشان قدم شان قدم مے نهادیم و طواف کعبه مے نمودیم آن بزرگ
برین معنی خبردار شده گفت که از متابعت ظاهری چه سود اتباع باطنی شاید پرسیدیم
که شما چه میکنید فرمود هر روز هزار بار ختم کلام مجید از اصغای این سخن متحیر ماندیم و خیال
کردیم که شاید ملاحظهٔ معنی آیات قرآن شریف در دل مے سازند بلا قرأت لفظی فرمودند
که خیالت غلط ست لفظاً و حرفاً ختم تلاوت میکنم مولانا علاء الدین فرمودند
که این محض کرامت است ما هم اقرار نمودیم بعد ازین فرید الدین گنجشکر از پیر و مرشد
خویش میفرمایند که خواجه صاحب من بعد ذکر کردند که حصول درجهٔ اعلی بغیر ریاضت و
محنت شاقه نمیگردد و مریدان باید که ادب نشستن بحضور پیر خویش بیاموزد چون
حاضر گردد بکمال عجز و نیاز سر فرود کرده آمده آداب بجا آورد و بے تلاش جای بلند
جائیکه خالی یابد به نشیند پس ازین از مکهٔ معظمه بدمشق تشریف آوردند چند روز در انجا
اقامت فرموده بحصار رفتند و آن زمین سپرد محمد یادگار نموده خود در رائه بلخ شدند و
محمد یادگار تمام عمر خویش در آنجا بسر نمود و قبرش همانجاست و انتظام ولایت بسیار خوب کرده
در روایت ست ضعیف که او همراه خواجه به اجمیر آمده بود و بعض خادمان آنجا حالا هم دعوی میکنند
که از اولاد محمد یادگار هستیم الا این روایت صحیح نیست و خواجه صاحب در بلخ به حسانهٔ

شیخ حصرویہ روزی چند قیام فرما بودند و دران شہر حکیمی بود مولانا ضیاء الدین
نام کہ با فقیران صاحب باطن وصوفیان اہل حقیقت اعتقادے واعتمادی نداشت و
میگفت کہ چون صوفیان علم تصوف باعث وصال محبوب حقیقی وموجب صفائی باطن
تصور میکنند صرف از ہزلیات ولغویات وخیالات ظنی ست وہمینان فقرای
صاحبدل را بدگفتی ہمدران ایام خواجہ صاحب بطور سیاحت دران سرزمین وارد
شدہ بودند وخدمتگاری مع دو دستہ تیر و یک کمان و یک چقماق مع سنگ آتش نشان
ہمراہ می بود کہ وقت بیوقت محتاج غذا نشوند چنانچہ روزی خواجہ رحمۃ اللہ علیہ شکار
کلنگ کردند و متصل مکان حکیم مذکور زیر درختی سایہ دار مشغول بہ نماز نوافل
گشتند وخادم آغاز پختن کباب کرد وحکیم طلبہ را درس فلسفہ وحکمت میداد چون
نظر بر کباب افتاد از مدرسہ برخاستہ نزد خادم آمدہ بہ نشست کہ چون تیار شود قدرے
طلبیدہ بخورد درین اثنا خواجہ صاحب از نماز فارغ گشتند وخادم کباب پیش
آورد باشراق باطنی بہ تمنای حکیم وقوف یافتہ قدری ازان مرحمت فرمودند بجہ دوستی
سوء عقیدت بداعتقادی حکیم کہ با اہل اللہ داشت بحسن عقیدت مبدل گردید وبسوے
خواجہ نگاہ محبت واخلاص میدید انگاہ خواجہ قدری از دہن خود برآوردہ بحکیم مرحمت
فرمودند چون بخورد وجلوہ نور حق وغلبہ لمعات جمال ذات مطلق باطنی در خود مشاہدہ کرد
کتب علم فلسفیات وغیرہ را در دریا انداخت وزرنگ علائق دنیوی از دل زدودہ
جملہ تلمیذان خود را بحصول قدمبوس حاضر ساخت وخود از عقیدۂ فاسد خویش باز آمد چنانکہ
ہمہ ہا بصد تمنا وطلب مرید شدند وحضرت خواجہ رحمۃ اللہ علیہ ازانجا عازم غزنین شدند
وازانجا بہ لاہور تشریف آوردند وروایت ست کہ بعد تعلیم وتلقین مولانا ضیاء الدین
را آن ملک سپرد فرمودہ بہ بخارا تشریف بردند وبعد از ملاقات بزرگان بخارا یکمن
رونق افزا بدخشان زمین گردیدند خواجہ در انیس الارواح نگاشتہ اند کہ ازانجا بغزنین رسیدم

بعد از ملاقات شیخ عبد الواحد پیر شیخ نظام الدین ابو المؤید روانه قندهار شدیم و
از بزرگان آن مقام ملاقی گشته اراضی سیوستان گردیدیم و دران سفر همرکاب خواجه
عثمان هارونی در عبادت خانه شیخ ضیاء الدین سیوستانی که از اکابر وقت و پیوسته
مشغول بخدا بودند رسیدیم و چند روز بخدمت او شان بودیم و دیدیم که کسی از انجا
محروم نمی رفت هر حاجت مند را از دست غیب چیزی دستیاب می شد و آوازی می آمد
که برای رسوخ ایمان ما دعا کن و وقتیکه او شان نام موت شنیدندی گریستندی و نا هفته
عشره بریکپا استاده بودندی و بعد افاقه از من گفتندی که کسی را که با ملک الموت معامله
ضرور الوقوع است و بروز حشر پیش خدا حساب دادن متحقق و یقین آنرا آرام و آسائش
در خواب هم کجا میسر در غفلت و بیفکری چرا میگذاری ای عزیز اگر یقین داری که روزے
خاک خواهم شد و خوراک مار و کژدم زیر زمین شدنی است بشب خفتن و آرام طلبی
ترک کن شبی و روز در طاعت و عبادت آماده باش و همواره عادت ریاضت
و محنت و مشقت کن **نقل** در دلیل العارفین نوشته است که در سفر سیوستان خواجه
همراه حضرت خواجه عثمان هارونی رضی الله عنه بودند با شیخ نجتیار اوشی ملاقات گردیدند
نهایت بزرگوار بودند و حاجتمندی هر حاجتی که داشتی از خانقاه شان محروم نگشتی اگر
عریانی آمدی آواز دادندی از غیب پارچه ها موجود شدی و آن همه باو مرحمت فرمودی
تا چند روز در آنجا اقامت گزیدیم روزی فرمودند که مرا نصیحت پیر است که هر چه
بیاید جمع مکن بل ایثار فقرا بکن که تو نیز مثل من شوی در دلیل العارفین از نجتیار
اوشی نوشته است که خواجه رحمة الله علیه فرمودند که چون بملتان رسیدم از شخصی شنیدم
که توبه اهل ریاضت برین نهج ست که اول برگناهان و عصیان زمان ماضی خویش افسوس
کنند و گوید که چنین عمر گرانمایه خود را در بد فعلیها صرف نمودم بدلش چگونه کرده آید و دیگر
آنکه محاسبه فعل خود نماید یعنی افعال قبیحه را بد فهمیده فکر باز ماندن از ان نماید

دور زود انجام یافتنش کوشش وجهد بلیغ سازد و تاخیر و تعویق را راه ندهد دوم آنکه
بعد توبه از منهیات عذر کند و بسیار متنبه باشد که فعلیکه ازان توبه کرده است باز نکند
باز فرمودند عاشقی را دیدم و عا میکرد که آلهی پروردگارا هر که کسی را دوست میدارد
با دوست میرساند و شخصی را که تو دوست میداری بران بلا نازل میکنی یعنی راه
تو از همه راهها جداست من بعد ارشاد فرمودند که تواضع منقسم بسه قسم ست اول
کم خوردن که صورتش روزه است و دیگر کم خفتن که سببش نمازست و سوم کم گفتن
که وجهش زیادت ذکر حق جل وعلاست و ایمان هم بسه نوع ست نوع اول خوف نوع دوم
رجا نوع سوم محبت از خوف ترک گناه و نتیجه اش حفاظت از دوزخ و از رجا زیادتی
عبادت و فائده اش فائز شدن به بهشت و از محبت ترک مناجات و تسلیمات و نفی
غیر و ثمره اش رضای حق جل شانه و قائم گردیدن بر مقام توحید پس ازان حضرت خواجه
بلاهور تشریف آورده ند و زیارت روضهٔ مبارک حضرت میر علی کرده ملاقات
شیخ حسین ریحانی که در آنزمان بقید حیات بودند ساختند و تا چند روز در آنجا مقیم بودند
و پس ازین عازم دهلی گشتند و در سرحد شهر رسیدند و دران ایام دهلی در تحت تصرف
راجه پرتهی راج عرف پتهورا بود در دلیل العارفین و خواندالسالکین وغیره کتب این
همه احوال مفصلا و مشروحا نوشته است و مادر پتهورا در علم نجوم و سحر و جادو وغیره
علائه عصر بود و خبرهای ماضی و استقبال بطور راست راج میگفت که چنانچه دوازده سال
قبل از آمدن خواجه از پتهورا گفته بود که شخصی چنین پیدا خواهد گردید که بسبب او در ملک و
دولت تو زوال خواهد آمد و بر کاغذی شبیه خواجه هم کشیده داده بود پتهورا نقل آن شبیه
بناظمان ملک تقسیم کرد که هر که باین شبیه باشد در حضور حاضر سازند امذا هر روز
یکه از ملک غیر می آمد آن شبیه بشکل او برابر کردندی در سیر العارفین و مرآت الاسرار
نگاشته است که وقتیکه خواجه رحمة الله علیه از لاهور بدهلی تشریف آوردند درآنزمان

مردمان دہلی بدیدن مسلمانان سیگر یختند خواجہ بمحض قوت کمالیت خود با چہل تن پیروان
کامل خویش در دہلی داخل گشتند و تا چند روز در آنجا رخت اقامت داشتند و ہر روز
اذان و تکبیر بہ آواز بلند میگفتند روزے شخصی کاردی در بغل پوشیدہ بارادہ
دیگر از در در آمد خواست تا ارادہ خود را ظاہر سازد خواجہ رحمۃ اللہ علیہ از کشف
باطن مکنون ضمیرش دریافتہ فرمودند کہ انچہ در دل داری بجا آر بمجرد گفتن این
سخن لرزہ بر تنش و کارد از دست بر زمین افتاد سر بر قدوم تقدس لزوم نہاد و
توبہ کردہ بشرف اسلام مشرف شد در چہارمی مجلس فوائد الفوائد نگاشتہ است کہ ہفت صد
مردمان سوای حمید الدین دہلوی بہدایت خواجہ اسلام آوردند از راویان معتبر روایت
است کہ روزی خواجہ بمتبنائہ رفتہ کہ در آنجا ہفت کس مالدار در بکار خویشتن مصروف
بودند چون نظر آنہا بر ایشان افتاد خدنگ عشق در جگر آنہا خلید بر قدم خواجہ رحمۃ اللہ
علیہ افتادہ ایمان آوردند و نام آن ہر ہفت کسان حمید الدین نہادند چنانچہ ریحانی
و سوائی از ان ہفت مردمانند من بعد عازم اجمیر گشتند چون بقصبۂ سمانہ رسیدند اہل کاران
تپھور را صورت حضرت را موافق شبیہ یافتہ بکمال تواضع و تعظیم پیش آمدند و
گفتند کہ اگر مرضی مبارک باشد مکانے عمدہ و خوب برائے اقامت خالی کنانیدہ شود
خواجہ صاحب در مراقبہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را دیدند فرمودند اے
معین الدین بر قول و اقرار شان اعتبار منمای کہ دل آنہا از دغا و فریب خالی
نیست پس خواجہ التماس شان قبول نفرمودہ فرمودۂ حضرت را صلی اللہ علیہ وسلم
بیاران و مقلدان خود اظہار فرمودند و روانۂ اجمیر گشتند چون در آنجا رسیدند
خواستند زیر درختی سایہ دار بہ نشینند پاسبانی گفت کہ در اینجا منشینید کہ این شتر خانہ
سرکاریست جواب دادند کہ بہتر ملک خدا تنگ نیست پائے فقیر لنگ نیست از انجا
بار فقائے خویش آمدہ بر حوض انا ساگر زیر درختی سایہ دار قیام گزیدند و خادمان

ماوه گاومی فوج کرده کباب پختند و برائے وضو بعضی بر حوض انا ساگر و بعض بر نپسله
رفتند دران ایام یکهزار تنجانه بر ساحل حوضهای مذکور تیار بودند و صد من روغن تلخ
هر روز در روشنی صرف می شد برهمنان آنجا از وضو دران آب منع کردند پس آنها
با خواجه رحمة الله علیه گله کردند و در روایتی چنین رقم است که اول ایشان بر نپسله رسیدند
چون برهمنان از نشستن آنجا مانع گشتند حضرت پرسیدند کجا رویم کسی مزاحم ما نشود در
جواب داوند که برانا ساگر که در آنجا مویشیان آب می نوشند بروید در آنجا کسی مانع
نخواهد شد روانه آن سمت شدند و در آنجا رفته وضو کرده نماز گزاردند و بعد فراغ نماز
خادم را فرمودند که بزود و از نپسله یک چاگل آب بیار خادم چون چاگل به نپسله انداخت
آب آن نپسله بلکه تمامی حوضها و چشمه های اجمیر و شیر زنان و جانوران شیروا را نشهر تمام
خشک گردید و در روایت دیگر است که تنجانه بود بر ساحل تال انا ساگر و یک قریه برای مصارفش
معین بود خواجه نام بت آن تنجانه از برهمنان پرسیدند او شان سادی دیو بیان کردند
خواجه رحمة الله علیه فرمودند که از مدتی شما این را می پرستید گاهی بشما هم کلام نشده است
یا نه جملگان جواب دادند که این سنگ ست کلام چسان کند فرمودند که اگر این صنم بحکم
قادر ذوالجلال بسخن در آید شما اسلام خواهید آورد همه گفتند که آنچه حضرت بیان میفرمایند
خلاف واقع ست پس ایشان بجانب آن بت اشاره فرمودند و گفتند که بحکم خدای تعالے
نزدم بیا و کلام کن هماندم او نزد خواجه حاضر شده تسلیم بجا آورد و اقرار خدا و رسول نموده
مسلمان گردید خواجه صاحب نامش سعدی نهاده ابریق مقدس باو داده برای آب آوردن
فرمودند چون او ابریق در آب افگند تمامی آب چه چشمه و چه چاه و چه آبگیر و شیر زنان و جانوران
اجمیر تمام تر خشک گردید هنوز نصف پر شده بود و نصف تهی ماند که سعدی باز آمد و تمام ماجرا
از اول تا آخر عرض نمود پس خادم را فرمودند که آنچه ضرور باشد از بازار بیار و کباب
به پزو خود به نماز مصروف گشتند و برهمنان احوال خشک شدن آب و شیر زنان و تشنه ماندن

شتران و سلمان گردیدن سعدی از تبهور ابیان کردند چون مادرش شنیدند گفت که ای
فرزندان این همان کس ست که قبل از دوازده سال با تو گفته بودم خبردار حتی المقدور
بتواضع و عجز پیش آئی و سرکشی نه نمائی تا چندی سلطنت تو قائم ماند والّا وقت اخیر سلطنت
خود بدان او گفتن مادر خود را دور از کار دانسته وزیر خود اجیپال نام را که سحر و جادو را
معدن بود و اطلاع داد او گفت که اینهمه عجائب و غرائب از سحر و نظر بندیست باید که اول
خود بدولت بیگی حشم و خدم عازم آنصوب شوند من هم از پس می آیم پس تبهور را روانه
آنطرف گردید و در دل خیال میکرد که چون بآن فقیر رسم بسیار رنج و ایذا هم بجز این
خیال نابینا گشت ناگاه نصیحت مادرش یاد آمد و از اندیشهٔ ناصواب منفعل شده توبه کرد
و بمعذرت ها چشمش بینا گردید باز همان اراده فاسد نمود همان پیش آمد که پیش آمده بود
باز گریان و نالان شد باز بینائی یافته همچنان هفت کرت چنین شد و چنان شد القصه
بخدمت خواجه صاحب رسید و از طرف دیگر اجیپال هم با هفت صد اژدهای آتشین دم
دیگر ار با نصد چکر که خود بخود در هوا می آمدند و هفت صد شاگردان سامری پیشه آمده
بر خادمان والا سحر و جادو کردن آغاز نمودند و شان اینحال بخواجه رحمة الله علیه
عرض داشت کردند خواجه دائره مدور گرد رفقا رخود کشیده فرمودند که شما از ین احاطه
بیرون نروید اگر مرضی خداست این همه از سلاحها و حربهای خود زخمی و مضروب خواهند شد
و بشما گزندی نخواهد رسید این گفتن بود که آنهمه چکر بر لشکر اجیپال بفتاد از صدمه اش بسیارے
از لشکریان بمردند و بسیاری مجروح شدند الا اجیپال صحیح و سالم بود و آنهمه اژدهاشاگردان
او را خوردن گرفتند بعد ازین خادمان را ارشاد شد که ماران و کژدمان را در زیر زمین مدفون
کنید چنانچه از ماران شجر جیتراول و از کژدمان شجر بهرنه هماندم سرسبز و شاداب نمودار شد
حالا هم درخت مذکور در بعض جا موجود و خواص آنها اینست که اگر بر گزیدهٔ ماریا کژدم آنرا
سائیده بنهند فی الحال شفا یابند مردمان بمعائنهٔ اینحالت متحیر و متعجب و از تشنگی جان بلب

بودند آنگاہ پتھورا را گفتند مادرش صادق آمد آخر الامر پتھورا و اجیپال ہر دو دست
بستہ قریب دائرۂ مذکور رفتہ زمین خدمت ببوسیدند و عذر تقصیر کردہ عرض نمودند کہ از شدت
تشنگی ما و تمامی شہر قریب بہلاکت رسیدہ ایم آنچہ کردہ بودیم سزایش کما ینبغی یافتیم اکنون
امیدواریم کہ نظر کرم و عنایت بحال ما گنہگاران خسر موده از سر خطاے ما در گذرند
ارشاد شد کہ برو ابریقم بیار تا قدرے آب بدہم او رفت و ہر چند خواست کہ بزور
تمام آن ابریق را برداشتہ بیارد بلکہ قوت سحر و جادو ہم تا مقدور بکار در آورد الا ابریق
از جا نجنبید ناچار تن بعجز در داد حضرت فرمودند کہ این ابریق مردان خداست اگر قوت ہمہ
خیل و حشم بزداری نتوانی برداشت من بعد بمعتقدی ایما فرمودند او رفت و ابریق برداشتہ
پیش خواجہ رحمۃ اللہ علیہ نہاد ایشان قدری آب آزان ابریق در آناساگر و پیالہ ریختند
کہ ازان آن ہر سہ دو چشمہ روان گردید و دیگر سر چشمہاے و چاہ کہ آب آنہا و شیر جانوران
و زنان کہ خشک شدہ بود بدستور پر از آب و شیر گشت کہ باعث راحت و آرام سکنۂ
آنجا شد بعد ازین و مامور فرمودند کہ در شتران طاقت پیشین باز آمد کہ استادہ شدہ چریدن
آغاز کردند چون مردمان کرامت حضرت معاینہ نمودند باہم سرگوشی کردن گرفتند و گفتند
ما امید انستیم کہ اجیپال شخص کامل است ہیچ نبود و مصرع خود غلط بود و آنچہ ما پنداشتیم
و ناحق تخطہ و جزیہ این را امید ادیم چرا کہ امروز خود ہم ذلیل شد و ما ہمہ را نیز نادم و منفعل
ساخت اجیپال دید کہ خلق با او سوء عقیدت دارند ما خواجہ گفت کہ بفرمایند در جزیرہ
تا کدام مقام و ستگاہ دارید از من ارشاد شد کہ اول تو آنچہ حاصل کردۂ پیش آر بعد
ازین ہر چہ دیدنی خواہد بود خواہی دید انشاء اللہ تعالی پس اجیپال برخاست و چرم
آہو بہوا افگندہ و حبس دم کردہ بجست و بر آن پوست آہو بہ نشست و بالاے آسمان پرآن
شد کفار را اعتقاد رفتہ باز آمد خواجہ رحمۃ اللہ علیہ از مراقبہ چشم کشادند و پرسیدند اجیپال کجا
رفت مردمان معروض داشتند کہ بر آسمان می پرد بعد دیرے ارشاد فرمودند کہ حالا چہ شد التماس نمودند

کہ اکنون نظر نمی آید پس حضرت پابوش مقدس اشارہ فرمودند ہر دو پابوش شریف
سوی سپہر پران شدند و بالای سر اجیپال رفتہ بر سرش زدن آغاز کردند و ایشان درد
و ویلا کردن گرفت و آواز فریاد و الغیاث کہ از نہاد اجیپال مے برآمد بسمع حاضران
آنجا میرسید متعجب شدند کہ این چہ ماجرا است چون بالای چرخ نگاہ کردند اجیپال را دیدند
کہ بر سرش پابوش ہا مے افتد و او سمت زمین مائل بود چون بر زمین رسید دیدہ
بر پاے عالی افتاد و آواز الامان بلند ساخت آنزمان حضرت خواجہ رحمۃ اللہ علیہ پابوش
اقدس اشارہ فرمودند تا از زدو کوب باز ماند اجیپال گفت مرا کہ لیکہ حاصل بود ظاہر
کردم و بسزای خود رسیدم اکنون آنچہ جناب کرامت و کمال ہم رسانیدہ باشند ظاہر
سازند پس خواجہ در مراقبہ شدند و روح مبارک سمت عرش اعلی اوج گرا گردید
اجیپال چون این ماجرا دید او ہم مراقبہ کرد و روحش نیز پرواز کرد و تا آسمان اول رفت
و زیادہ ازین طاقت پریدن در وی نماند و روح مقدس آنحضرت ازان بالاتر پرواز کرد
آنگاہ روح اجیپال بہ نہایت عجز و خوشامد پیش آمد کہ من طفیلے حضرت شدہ آمدہ ام
اگر امروز از سیر علوی باز ماندم باز میسر شدنی نیست حضرت را بر عجز و انکسارش رحم آمد
او را ہمراہ گرفتہ تا عرش اعلی رسیدند در آنجا ملائکہ برای زیارت آمدند چون اجیپال
این ماجرا دید متحیر و متعجب گردید و تا ایندم نیز در میان خواجہ رحمۃ اللہ علیہ و اجیپال فاصلہ
باقی بود چون با اجیپال ملاقات شد او بر قدم افتاد و التماس نمود کہ بندہ ہم از اسرار الٰہی
آگاہ فرمودہ شود و جائیکہ قدم رنجہ فرمایند ہمرکاب باشم خواجہ التماس او را بشرف قبول داد
و ہمراہ گرفتہ از عرش بالاتر قریب بہ لامکان رسیدند و بلذائذ وحدت متلذذ شدند آنساعت
اجیپال گریان شدہ عرض کرد کہ مخدوم عالم این خادم را ازین لذت محروم نداشتہ شود
ارشاد شد کہ اکنون اگر ترا ازین اسرار آگاہی دادہ آید چہ سود خواہی دید چرا کہ ظرف و
حوصلہ شنایتہ آن تو حاصل نیست و حصول آن جز اقرار کلمہ طیبہ لا الٰہ الا اللہ محمد رسول اللہ

معلوم این گفتن ہمان بود و اجیپال را کلمۂ طیب بر زبان آوردن ہمان پس خواجہ رحمۃ اللہ علیہ بارواح مقدس خویش روح اجیپال را گرفتہ بر عرش بردند و سیر بہشت و دوزخ و عرش و کرسی و لوح و قلم کنانیدہ بشہر اجمیر باز آمدند اجیپال کلمۂ طیب گفتہ بر پائے حضرت افتاد و اسلام آورد و بسیاری ازان فرقہ بدین انحالت ایمان آوردند و تھورا متحیرانہ و متعجبانہ بسوے اینہمہ میدید خواجہ ہا او نسرمودند تو ہم بشرف دین اسلام مشرف شو او سر بگردانید و برفت حضرت فرمودند اگر اسلام نمے آری بارے تو گرفتار لشکر اسلام خواہی شد و ازین انکار در جہنم ہم پناہ نخواہی یافت و اجیپال ملتمس شد کہ عرضی دارم اگر پذیرا شود فرمودند کہ انچہ در دل داری بزبان آر برآرندۂ مطالب او تعالی است کہ مسبب الاسباب است دست بستہ عرض نمود کہ ہمین آرزو ست کہ تا قیام قیامت زندہ مانم تا تلافی گناہانیکہ از ما سرزدہ کردہ باشم حضرت بحضرت مجیب الدعوات جل شانہ دعا فرمودند فوراً بشارت اجابت یافتند و بہ اجیپال فرمودند کہ تمنای تو برآمد بعد ازین اجیپال و سعدی ہر دو با حضرت عرض نمودند کہ اندرون باید شد حضرت بقبول فرمودہ بخانۂ سعدی کہ نسبت دیگر خانہا عمدہ بود فرو کش شدند و در انجا جماعت خانہ و عبادت خانہ و باورچی خانہ تعمیر کنانیدند و جائیکہ دران زمان باورچی خانہ بود اکنون روضۂ مبارک و گنبد شریف است از حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی منقول ست فرمودند کہ تا بست سال بخدمت خواجہ رحمۃ اللہ علیہ بودم آلا گاہی ندیدم کسی غیر را نزد شان و روزیکہ خادم عرض نمودی کہ امروز چیزے برای خرچ خیرات موجود نیست حضرت گوشۂ مصلے برداشتہ فرمودندی کہ بقدر کفایت خرچ امروزہ بگیر و کسے محتاج و فقیر از آستانۂ فیض نشانہ محروم نرفتی و تقیکہ حاجتمندی آمدے دوم از زیر مصلی حسب ارشاد حضرت برداشتہ باو بدادی الا از دست مبارک گاہے کسی را چیزی عنایت نفرمودند نقل ست کہ سلمانی از ملازمان راجہ تھورا بخدمت

خواجہ با ارادہ بیعت آمد حضرت ملتمس او را قبول نفرمودند او با راجہ گلہ کرد راجہ شخصی معتمد و متدین را بخواجہ فرستاد و گفت چرا فلان را مرید نفرمودند ارشاد شد کہ بسہ وجہ اول اینکہ او عاصی و فاسق بجدیست دوم شخص غیر خبیث است و نیز از تابعان نہ ستوم بر اوح محفوظ کہ لوحیست از مروارید بسیار وسیع و فراخ بر آسمان ہفتم کہ در آن جملہ اعمال تمامی مخلوق نوشتہ است در اعمال نامۂ این کس نگاشتہ است کہ بے ایمان و گنہگار خواہد مرد چون تیھورا شنید از آتش غضب بسوخت و گفت کہ این فقیر دعوی غیب دانی می نماید و از حکم من سر می تابد باو بگویید کہ زود از عملداری ما بیرون شود چون حضرت بریں سخن مطلع شدند فرمودند باید دید کہ اندر سہ روز من میروم یا تو میروی ہمدریں روز معینہ معزالدین بادشاہ شام مع افواج جرار جملہ نمودہ تیھورا و تابعین او را گرفتار کردہ برد و آن سلمان ملازم تیھورا کہ نزد حضرت بارادۂ بیعت آمدہ بود بخوف گرفتاری خود در آب غرق گردیدہ بمرد فرمودۂ حضرت پیش آمد کہ در آب غرق شدہ بمرد در ملفوظات از حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی **نقل ست** حضرت فرید الدین گنجشکر می نویسند کہ روزے بمقام اجمیر بخدمت خواجہ رحمۃ اللہ علیہ حاضر بودم و در آنزمان تیھورا زندہ بود شخصی آمد و با حضرت عرض نمود کہ تیھورا میگوید کہ اگر این شیخ از عملداری ما برود بہتر است حضرت فرمودند کہ من او را زندہ گرفتار لشکر اسلام کردیم چنانچہ بمکان وقوع یافت و در طبقات ناصری و تواریخ فیروز شاہی و بہادر شاہی و اکبر نامہ و دیگر تواریخ ہند مثل تواریخ پرتھی راج وغیرہ کہ ہنوز در ہندوستان موجود و نہایت صحیح و درست اند احوال پرتھی راج و معزالدین بادشاہ شام چنین نوشتہ اند کہ قبل ازین با تیھورا سہ بار جنگ گردید معزالدین ہر بار شکست فاش خورد و در قید ہم افتاد اما بعد دادن نقود و اشیا خلاص گردید و روز یکہ بزبان معجز بیان حضرت رفتہ بود کہ تیھورا را زندہ گرفتار افواج اہل اسلام نمودم ہمان شب معزالدین خوابی دید و صبح آن با امرا و وزرا بیان

فرمود که اشب در واقعه دیده ام که در بهشت شخصی نورانی صورت بر تختی نشسته و بسیاری
از خادمان گردشان کمر بسته ایستاده خادمی ازان خدام دستم گرفته پیش آن بزرگ
بردو باین ارشاد فرمود که ترا سلطنت هند عنایت کردم و راجه پتهورا را از سلطنت
معزول حضار مجلس متفق اللفظ تعبیر خواب فتح هندوستان گفتند و مبارکباد دادند
سلطان تجهیل عجیل فوج بیاراسته سمت هندوستان عازم گردید و لاهور را فتح کرده
و بر اکثر دیگر ممالک هند قابض شده و فتنه های سرحد مندفع ساخته نهضت فرمای
ممالک محروسه گردید سن بعد فوج کثیر باز بر هندوستان آورده و سر هند بقبضه خود آورده
لشکر عظیم بر راجه پتهورا فرستاده و امیرے را قائم مقام خود و سپه سالار کرده نهضت
فرمای ولایت گردید و چون لشکر او با اجمیر رسید راجه با و مقابل شد و تا مدتے آتش
جنگ و جدال مشتعل بود و فریقین در جنگ برابر بودند چون بادشاه اینخبر شنید
فی الحال مع یک لک و بست هزار سوار زره پوش و آزموده کار مردانه وار رسید بعد
سعی کمال و جهد بلیغ اجمیر فتح گردید و اول بادشاه اهل اسلام که بر تخت هندوستان
نشست همین بود و هر که دهلی را دار السلطنت هند گردانید همین و بعد ازین هم هر که
بر تخت نشست بے حکم خواجه نه نشست و در روایتی دیگر چنین است که معزالدین محمد
شهاب الدین غوری بحکم خواجه سمت دهلی مع افواج روان شد و شهر یکه در راه افتاده
فتح نمود و وقتیکه بمقام تهانیسر رسید یک لک و بست هزار سوار همراه داشت و راجه
قیام کرده سامان جنگ مهیا ساخت چون این خبر پتهورا استماع نمود بوجه فتح پیشین که
بطور مختصر در بیان پرتهی راج خواهد آمد و شمه بیشتر ازین هم نوشته شد فوج بادشاهی را
و زنی نکرد با وجودیکه بسیار امیران جرار و سپه سالاران آزموده کار به پتهورا و جنگ
راجه جی چند که رنیش را زبردستی آورده بود مقتول گشتند و از چند روز مائل عیش
و عشرت شده بود و بنا بر این طاقت برداشت مشقت و تکلیف نداشت القصه

مع لشکر بسیار از قلعۂ تارا گذہ روانہ تھانیسر گردید و در انجا بعد مقابلہ عظیم در سنہ
پنج صد ہشتاد و ہشت ہجری بادشاہ فتح یاب و راجہ زندہ گرفتار گردید راجہ بابادشاہ
گفت کہ من ترا ہفت بار از قید رہا کردم تو مرا یکبار خلاص کن و انچہ معین کنی ہمیشہ ادا
خواہم نمود بادشاہ جواب داد کہ انچہ گفتی راست ست الا تو از آداب سلطنت آگاہ
نیستی اعنی عدو را گرفتار کردن و باز گذاشتن شرط سلطنت نبود و تو کہ مرا رہا
کردی دلیل بر عدم وقوف و اب سلطنت است پس رہا کردن دور از مرتبہ حزم
و احتیاط و آئین حکمرانی و جہانداری ست بر تخت نشست و در ہند باجرای
دین محمدی پرداخت و منکر را بید ریغ بہ تیغ ساخت بعد ازین بسیار تحف و ہدایا
ہمراہ گرفتہ بخدمت خواجہ حاضر شد و احوال خواب عرض کرد حضرت تبسم فرمودہ ارشاد
کردند کہ ظلم و فجور مکن و نصیحت دین و آئین فرمودند و خطابش سلطان معز الدین
مقلع تارا گذہ فرمودند بادشاہ معز الدین و قطب الدین ایبک را بر قلعۂ گہرام
مقرر کردہ خود بسمت بنارس و قنوج رفتہ بر راجہ جی چند و دیگر راجہا فتح حاصل کرد
و طرف دیگر قطب الدین ایبک میرٹھ و دیگر سرحد ہائے ہند فتح کرد درین مابین خبر
فوت غیاث الدین محمد والی ہرات کہ برادر حقیقی سلطان معز الدین بود رسید فوراً
سلطان محمد وح عاجلانہ روانہ ہرات شد و آن ملک را بر امیران منقسم فرمودہ
بر خوارزم حملہ نمود و الا فتح میسر نشد بعد ازان روانہ روم گردید لیکن چون در انجا
خبر بغاوت گروہے از قوم کھتریان شنید فوراً از انجا بہندوستان آمدہ تمامے آن
قوم را بجدال و قتال مخذول و منہزم ساخت انگاہ روانہ غزنین شد و تا چہار دہ سال
حکمرانی ہندوستان کرد و بعضی میگویند تا سی و سہ سال بادشاہی ہندوستان کرد
و از غزنین یکہزار و پنج صد من گوہر کہ ہر یک ازان بے بہا بود و لبس و پوشاکہائے
گوناگون و بسیار اسباب بدست آورد و قطب الدین ایبک را بر دہلی سلطان

معزالدین بر تخت نشست اگرچہ از غلامان ترکی سلطان موصوف بود و باوجودیکہ
در ظاہر اصالت کلی نداشت الا بسبب حسن اخلاق و اوصاف حمیدہ ممتاز گردید
و انگشت خنصر او شکستہ بود لہذا او را یک شل میگویند و ہمرکاب بادشاہ ممدوح
ہندوستان آمدہ بود و بسیاری کارہائے عظیم و نمایان از و بظہور آمد و در فتح
دہلی میر بود و ملک ہند را تا سرحد چین فتح ساخت در ہمان سنہ بتاریخ ۱۲ ماہ ذیقعدہ
روز سہ شنبہ بر تخت لاہور نشست و بعد ازین بغزنین رفتہ بانعام امرائے آنجا بیشمار زر
صرف کرد و در سخاوت و شجاعت عدیلش نبود و در کتب مشتہر می نوشتہ اند و در
سادات نسبت شان بہ اہلبیت میرسد اگرچہ بظاہر دینادار اند لیکن بباطن از
جملہ تعلقات دور اند و بسبب اتباع سنت و بنظر انقیاد اولوالامر تابع و محکوم سلطان
معزالدین شدہ بہندوستان آمد و بعد فتح ہند قطب الدین ایبک را بدہلی معین کرد
و سید حسین را مع عم زادۂ شان برائے استقامت آنجا فرمودہ عازم غزنین گشت بعد
چندی قطب الدین سید وجیہ الدین و سید حسین صاحب را بحکومت تارا گڈھ اجمیر
روانہ نمود چون این ہر دو صاحبان باجمیر رسیدند باحضرت خواجہ ملاقات کردند
و جملہ فوائد علوم دین و رشد باطن سید صاحب از خواجہ رحمۃ اللہ علیہ حاصل نمودند
و در کتاب سید العارفین ہم ہمچنین نوشتہ است و از کرامات حضرت خواجہ کفار آنجا
نزد حضرت طرح آمد و رفت انداختند الا بسبب استغراق کمال دریافت جنس و غیر جنس
نبود و بر کسے تعدی برائے قبول کردن دین اسلام نفرمودند چرا کہ حق جل و علا
فرمودہ تُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ یعنی عزت میدہم ہر کہ را میخواہم و ذلیل میکنم او را
کہ میخواہم اثر جذبہ باطنی اینقدر بود کہ ہر کہ دیدی اگرچہ بیحد سخت دل و متعصب بودے
خود بخود تلقین دین اسلام خواستی آنزمان او را بخوبی تمام از آئین دین اسلام مطلع
و آگاہ کردندی و با ہمہ کس بتواضع و اخلاق پیش آمدندی بنابرین چہ از اہل ہنود

وچہ از اہل اسلام برغبت تمام بآن برگزیدہ انام رجوع آورد ندے و تا حال در ہر ہفتہ
برائے زیارت مزار مبارک میروند خصوصاً در ایام عُرس ہنود و اہل اسلام منت و
نذر وغیرہ حاضر میسازند و تحف و فتوح ہر کہ از اولاد حضرت سجادہ نشین مے باشد
باو میدہند و چند مرید حضرت کہ از خدمت بابرکت جدا گشتند انتظام ولایت ہندوستان
مفوض شان گردید شہرے یا قصبہ یا قریہ کہ در انجا کسیکہ باین سلسلہ تعلق دارد
نسبت او خالی از کراہتے نباشد و حضرت مولانا مسعود غازی و حضرت بدیع الدین
شاہ مدار در وقائع حضرت نوشتہ اند کہ در ہر زمانہ شخصے از سلسلۂ حضرت سجادہ نشین
می شود و او بر تمام ہندوستان سوائے حدود بنگالہ تصرف می باشد و روح پر فتوح
خواجہؒ امداد ش میفرماید نقل در کتاب سیر العارفین نوشتہ است کہ کفار اجمیر
باسید حسین مشہدی عداوت قلبی داشتند چون حال ارتحال قطب الدین ایبک و
بر تخت نشستن شمس الدین التمش غلام قطب الدین مرحوم رسید کفار را موقع غنیمت
بدست آمد وقت شب آنہا بر دیوار قلعہ از نردبان رفتہ در درون قلعہ در آمدند اتفاقاً
آنشب سید صاحب ہمانجا جلوہ فرما بودند و تمام فوج برائے تحصیل زر در پرگنات رفتہ بود
چون سید صاحب ازین واقعہ وقوف یافتند باہر آہیانکہ موجود بودند مقابل گشتند
بالآخر جامۂ شہادت یافتند و تیکہ خبر این واقعہ بسمع اقدس خواجہؒ رسید فی الحال در آنجا
تشریف برده بتجہیز و تکفین شہدا فرمودند و ملحدان قبل از تشریف آوری خواجہؒ بگریختند
و ہر فرار سید صاحب گل و ریاحین انداختند چنانچہ ہنوز ہم این رسم جاری ست
کہ بروز عرس سہرہ گل بر تربت سید صاحب می نہند و بتاریخ ہیزدہم ماہ رجب المرجب
سید صاحب شربت شہادت نوش فرمودند و در انجا ہزار شہیدان بے شمار ست و ہر کہ
برائے زیارت ہزار خواجہؒ می آید برائے زیارت تربت میران صاحب ہم میرود و
اکبر بادشاہ در انجا روضہ عالیشان تعمیر کنانیدہ کہ نہ صد ہفتاد و سہ تاریخ اختتام اوست

احوال ملحقات یعنی احوال راجگانی کہ قبل از سلطنت اہل اسلام در اجمیر حکمران بودند

بعد راجہ آج کہ اجمیر آباد کردہ اوست عملداری اہل چوہان گردید و از اولاد شان راجہ انگ بود و او قصبہ سامہر آباد کرد و در عملداری او کان نمک پیدا شد و در خاندانش تا ہشت پشت حکومت ماند و بعد او راجہ امر سنگھ بر تخت نشست و من بعد در سمبت ۹۲۲ بکرماجیت فرزندش بلدیو سنگھ راجہ گردید و حوض پنسل بنیاد کردہ اوست این راجہ بدرجہ غایت ظالم بود چنانچہ بارے بقصبہ پشکر در سمبت ۹۳۴ رفت در آنجا نزنے سماۃ گورجب پرستش مے نمود او حسین و جمیل بود بفور دیدنش راجہ بر و فریفتہ گردید و بشب بخانہ اش رفت و تبعدی با ور وے خود را سیاہ کرد او بدو عا داد کہ بعد ہفت روز ترا مارے خواہد گزید و تو و یو مردم خوار خواہی شد بعد انان باجمیر باز آمد روز دیگر از کردہ خود ترسان و لرزان نزد آنزن رفت و گفت اگرچہ از من گناہے عظیم صادر شد الا بمعذرت آمدہ ام عفو تقصیر میخواہم او جواب داد کہ تیر دعایم ہماندم بر نشانہ اجابت رسیدہ تیر رفتہ کے باز مے آید اما طفلیکہ از نطفہ من بتو بوجود خواہد آمد با دے تو خواہد گردید الغرض بروز مسعود او را مار گزید و او فوت شد چون لاش او را سوختن خواستند شعلہ از جثہ او بر آمد و جنبیش از ان پیدا گشت و ہماندم در چمار کس را بشکم فرو برد و ہر روز مردم خوارے آغاز کرد چنانکہ آن قصبہ تباہ و ویران گردید و آن دیو یکوہ میر ماند و بہ ڈھونڈا دیو مشہور بود و گھر جا از نرہ زید یوگاون آمدہ مقیم شد و بعد دو ماہ از آمدنش طفلی از و پیدا شد کہ نامش انا نہادند و قتیکہ بسن ہفدہ سال رسید آن خبیث را از انجا راندہ ترکاش بقبضہ خود آورد چون ماہ اسوج آمد انا دید کہ تمام ہندوان بر نام بزرگواران خود فقیران و گدایان را خیرات مے دہند از مادر خود پرسید کہ نام پدرم چیست تا کہ من ہم بر نام پدر خود گدایان را خیرات دہم اگرچہ مادرش از آگاہ کردن او پہلو تہی ساخت الا بسبب بسیار اصرار انا بمجرد شنیدن حال ماضی

بیان کرد و مکان خبیث را نشان داد انا بجر و شنیدن روانه بسمت مکان او گردید
چون دوسو تدا این را دید گفت چرا از زندگی بیزاری و از حیات به تنگ آمدی او گفت
من فرزند سلدیو از شکم گورجا انا نام دارم آن خبیث دانست که این فرزند
و عده که در باب هدایت و نجات او مادر انا کرده بود بیان کرد و گفت مرا تدبیر ے
برائے نجاتم بیا موز جواب داد که به کاشی رفته در انجا و کروت گیا یقیم شو بجر استماع
این سخن روانه کاشی گردید و انا اجمیر را آباد نمود و بعد ازان پسرش بر تخت نشست
و پس از مردنش فرزند او کمسمی به انندی بود بر که پشکر تعمیر کرد و بعد او راجه سو میر
گردید و فرزندش پرتهیراج عرف پتهورا در سمبت ۱۱۱۱ بکرم متولد شد چون بحد
بلوغ رسید ولیعهد گردید و خواست که قلعه بر قله کوه ناگهوار بنا کند و عمارت آغاز
گردید اما انچه در تمام روز تیار شدی بشب بقیتا دے بدتی همین ماجرا ماند آخر الامر
پرتهی راج بخواب دید که شخصی میگوید که برین کوه قلعه تیار مکن بلکه بر تپیل تیار کن لهذا
بجای مذکور قلعه تعمیر شد بعد او انگ پال قوم راجپوت راجه دهلی گردید و در سمبت ۱۲۰۸
بکرم پتهورا سمت بدری ناتهه رفت و از انجا والد خود یعنی راجه سومیر را همراه خود آورد
و تخت دهلی باو سپرده بسوے پشاور برائے جنگ با قوم روهیله رفت و انجانب
بهولا بهیم والی گجرات قوم سولنگی از پشاور بدهلی با افواج حمله نموده بعد جنگ
عظیم سومیر را بکشت و روانه گجرات گردید چون پتهورا آمد بر تخت نشست و وقتے
نیر حسن برادر شهاب الدین باغی شده بملک پرتهی راج آمد شهاب الدین به پتهورا
نوشت که اگر برادرم را از ملک خود براندی مرجع تفضل بیکران و تفقد بی پایان شدے
والا مرا به سلطنت خود رسیده بدان راجه جواب داد که هر که به پناه خود آید به اسن
او تن در ندادن و از پیش براندن شعار راجگان ذوی الاقتدار نیست و چون
ارادهٔ خود بآمدن اینطرف می نگارند چه مجال شماست که در سرحد ما گامی بزنید اگر

طائرے ہم قصد انجانب نماید پرتش بسوزد از خوف من آسمان و زمین لرزانست بادشاہ
ازین جواب ہیبت ناک در جوشش آمدہ حملہ آور گردید در سنہ ۱۳۰۰ بکرم از فوج
بادشاہ و راجہ بقصبہ بیکانیر کہ از ناگور بفاصلہ سی میل ہست جنگ و جدال واقع شد
آخر الامر بادشاہ مقید گردید بعد پنجروز فوجے ہمراہ ساختہ بادشاہ را بغزنین فرستاد
و بار دیگر در سنہ ۱۳۱۰ بکرم در مقام پانی پت از بادشاہ و راجہ پرتھی راج نوبت
محاربہ رسید و آنجا ہم شاہ پابزنجیر شدہ و بعد سی و پنج روز بادشاہ ہشت ہزار
راہوار بطور جزیہ دادہ رہائی یافت بار دیگر بمقام بیکانیر اتفاق محاربہ افتاد
باز لشکر سلطانے ہزیمت یافت و بادشاہ دستگیر گردید باز بعد دادن ہمانقدر
مرکب مطلق العنان گشت قصہ کوتاہ ہمینین تا ہفت بار بادشاہ بقید در آمد و بار
ہفتمین شش ماہ مقید بود بار ہشتم بادشاہ فتحیاب شد و تجھو را زندہ گرفتار
بسلطان راجہ را کور کنانیدند چند راے بادفروش کہ تقرب پرتھی راج بہ دچون
خبر این واقعہ شنیدند نزدیک بادشاہ آمد و مبارک باد فتح دادہ از ہر در سخنہا راندہ
گفت کہ راجہ در تیر اندازی کمالی دارد کہ بر نشانہ بے شست از پس پردہ میزند
و تیر خطا نمی کند بادشاہ ازین سخن متعجب شدہ نیزہ بدست داد و گفت کہ تیر بزن چون
مکرر گفت راجہ بادشاہ را نشانہ کرد و چنان زد کہ خدنگ در حلق بادشاہ خلید و او جان
بحق سپرد من بعد راجہ ہم و چند راے خود را خود کشتند تا انجا احوال راجگان اجمیر بود
نقل قطب الدین بختیار اوشی ؒ در کتاب دلیل العارفین نگاشتہ اند کہ مدتی بخدمت
خواجہ بودم مگر حضرت گاہی بر کسی اعتراض نفرمودند روزی طرفے گذر شد و شیخ
علی مرید حضرت ہم ہمرکاب بودند کہ شخصے دامن شیخ بگرفت و گفت کہ انچہ از من وام
گرفتہ مرا دہ بملاحظہ این کشاکش حضرت فرمودند مرا ی چندی مہلت دہ این
وام تو را دا خواہد کرد الا او از قبول این معنی سر باز زد ہر چند بلطف و آشتی او را می فہمانیدند

او یک ہم نمی شنید حضرت خواجہ بر و مبارک از دوش اقدس بزمین افگندند و فرمودند
کہ ہر قدر زر کہ ذمہ این کس باقی ست از زیر بر دیگیر چون او زیر بر دوست انداخت
خواست کہ از حق زیادہ بگیرد دستش ہمچو ہیزم خشک گردید فریاد و واویلا آغاز کرد و
گفت کہ وام را معاف نمودم از خطایم در گذر کردہ آید حضرت دعا فرمودند دستش بحالت
اصلی گرائید فی الحال بر قدم افتاد و داخل سلسلہ خدام عالی گشت و در ہمان کتاب
نوشتہ است کہ روزی نزدیک خواجہ رحمۃ اللہ علیہ شخصے آمد و گفت کہ از مدتے
مشتاق خدمت بابرکت بودم الحمد للہ والمنۃ کہ امروز از شرف قدمبوس والا مشرف
شدم و تکرار این میکرد و خواجہ سوی او ملاحظہ نمودہ تبسم میفرمودند بعد لحظہ ارشاد
شد کہ آنچہ در دل داری بعمل آر و وعدہ وفا کن چون آنکس این کلام گوش کرد لرزہ
بر جسش افتاد و امان طلبیدہ عرض کرد کہ حضرت بر تمام ماجرا واقف اند من محض بقصد رم
و من بعد کار و از بر خود بر آوردہ پیش حضرت بگفتند فرمودند افشای راز کسے مکن کہ این
شیوہ بہتر نیست آنکس گریان شدہ بر قدم افتاد و گفت کہ از من گناہی عظیم صادر شد
بجزائے آن سزاوار آنم کہ قتل نمودہ شوم فرمودند کہ این طریقہ ما نیست ہر کہ بما بدی نماید
در عوض آن با دنیکوئی کنم این فرمودند و از قدوم فیض لزوم سرش را برداشتند
و در حق او دعائے نیک فرمودند و او خدمت حضرت اختیار نمود چنانچہ از برکت
خدمت چہل و پنج حج بیت اللہ و زیارت روضہ نبی صلے اللہ علیہ وسلم او را حاصل
گشت و ہمانجا در قرب و جوار دفن گردید و در ہمان کتاب نوشتہ است کہ کافرے
کہ چہرہ مبارک بدیدی مسلمان گردیدی الحمد للہ علی ذلک و حضرت فرید الدین
گنجشکر از خواجہ قطب الدین بختیار اوشی روایت میکنند کہ خواجہ در باب اہل سلوک
فرمودہ اند کہ بلائے دوست را در ضمن دوست بداند و فرمودند کہ بلای دوست
رحمت اوست بنا بر این روزیکہ دوست نزول بلا بر من نمی فرماید میدانم کہ از لغت

عظیم محروم ماندم روزی بخدمت پیر دستگیر حاضر بودم شیخ برہان الدین رنجیدہ خاطر وبصورت غمگین آمدند حضرت خواجہ عثمان ہارونی رضی اللہ عنہ فرمودند کہ ملول چرا ہستید گفتند کہ ہمسایہ ام دیوار خود را چنان بلند کردہ کہ بے پردگی ما ازان میگردد حضرت فرمودند کہ چون او بر دیوار ما میرود بزمین نمی افتد وگردنش نمی شکند بعد ازین شیخ برہان الدین عازم مکان خود گشتند وہنوز در راہ بودند خبر رسید کہ ہمسایہ از دیوار افتاد وگردنش شکست باز خواجہ ارشاد فرمودند کہ روزے من ومولانا حمید الدین وقاضی حمید الدین ناگوری وچند اشخاص دیگر بحضور حضرت پیر ومرشد حاضر بودیم فرمودند کہ انسان را باید چون بمجلسے برود جائیکہ جایابد ہمانجا بنشیند وتلاش جای بلند نکند چنانچہ روزی حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم مع تنی چند از اصحاب رضی اللہ عنہم نشستہ بودند درین اثنا کہ کس برای قدمبوسی حضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمد شخصی در وسط مجلس جایافت ونشست ودیگر دریں ہمہ کسان وآن سوم جای بلند نیافت بازرفت حضرت جبرئیل علیہ السلام بخدمت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آمدند وگفتند کہ او تعالی جل شانہ فرمودہ است کہ آنکہ بسبب حجاب بہ صف آخر نشستہ از و مرا حیا آمد گناہانش بخشیدم فردائے قیامت او را سوانحواہم کرد واو کہ واپس رفت گویا از رحمت ما مایوس گردید وہر سال چون حاجیان از کعبۂ شریف آمدندے گفتندی کہ حضرت خواجہ عثمان ہارونی را رضی اللہ عنہ بطواف خانۂ کعبۂ دیدہ ایم وظاہر او زیجا در تخلیہ می نشستند واین ہم بہ پایۂ تحقیق رسیدہ کہ ہر شب حضرت بزیارت خانۂ کعبہ تشریف بردندی وقبل از نماز فجر باز آمدندے از حضرت پیر دستگیر خواجہ عثمان ہارونی رضی اللہ عنہ نقل می نمایند کہ حضرت خواجہ یوسف چشتی چنان کند ذہن بودند کہ قرآن شریف حفظ نمیگردید روزی در عالم رویا پیر خود را دیدند کہ میفرمایند کہ چرا رنجیدہ ہستی گفتند کہ کلام اللہ حفظ نمی شود ارشاد شد ہر روز صد بار سورۂ اخلاص خواندہ باش وقتیکہ از خواب

بیدار گشتند بر تلقین پیر خود عمل کردند در اندک مدت قوت حافظه چنان ترقی کرد که
بزودی هر چه تمامتر کلام الله شریف حفظ گردید و بقوت حافظه هر روز پنج ختم کردندے
روزے پرسیدم که قرآن مقدس را در لشکر و سفر در دریا و جاے خوف با خود داشتن
درست ست یا نے فرمودند در ابتدای اسلام کلام خدا را همراه نمی داشتند که
شاید بدست کفار نیفتد و از وقتیکه اسلام ترقی یافت همراه سیدارند و در فضیلت
قرآن شریف فرمودند که پس از وفات سلطان محمود غزنوی کسی او را بخواب دید
و پرسید که او تعالی با تو چه ساخت جواب داد که شبے در ایام سلطنت در خوابگاه
من کلام الله نهاده بود چون بخفتن رفتم خیال کردم که در اینجا قرآن شریف داشته ست
چسان خسپم یا کلام مجید را در مکان دیگر بفرستم ایهم در از ادب دانسته خود در خانهٔ
دیگر رفته بخفتم حق سبحانه و تعالی جل شانه به سبب تعظیم کلام مقدس گناهانم ببخشید
حضرت خواجه عثمان هارونی میفرمودند هر که تلاوت قرآن مجید می نماید و بران اعتقاد
بیدار و چشمانش مدام روشن خواهند بود و عیبی یا نقصانے بدیدهٔ او راه نخواهد یافت
بزرگی قرآن شریف برمندی بخش خود نهاده نشسته بود شخصیکه چشمش درد میکرد
آمد و گفت که در چشم من آزاریست هر چند علاج کردم مفید نگردید حالا بخدمت
حضرت حاضر شده ام خدا را دعا فرمائید او شان روبقبله نشسته بودند بعد دعا کلام الله
پیش چشمش در آوردند فوراً آزار دیدهٔ او رفع گردید و فرمودند که در جامع الحکایات
نوشته دیدم که شخصی روزگار خود را در فسق و فجور بسر برده بود چون بمرد کسی او را
بخواب دید که بحکم او تعالی در بهشت میرود موجبش استفسار کرد جواب داد اگرچه در
تمام عمر خویش کاری نیکو نکردم مگر عادتی داشتم که تعظیم کلام مجید بسیار مے نمودم
هر کجا میدیدم به تکریم مے استادم و بر سر می نهادم و کسیکه علما را بسبب محبت
حق مے بیند او تعالی مثل او فرشته پیدا می نماید که تا قیامت در تسبیح و تهلیل

مشغول خواهد بود و در روز بعث و نشر از قادر مطلق بشفاعت تمام گناه او را عفو
خواهد کنانید و هر که با علمای دیندار دوستی میدارد ثواب عبادت هزار ساله و مقام علیین
می یابد در فتاوی ظهیری از حضرت رسول مقبول صلی الله علیه وآله وسلم روایت ست که
هر که بنظر ارادت و اعتقاد بسوی علما بیند یا ماهفت روز بصحبت شان ماند باری تعالی
تمام عصیان او را معاف نموده ثواب عبادت هفت هزار ساله در نامهٔ اعمالش مندرج
میکند باز فرمودند که شخصی از علما نفرت میداشت و چون عالمی را بدیدی روبگردانیدی
چون بمرو رویش بقبله کردند الاسمت دیگر گردید هر چند که نکر ساختند مفید نشد حیران
ماندند بالاخر هاتف آواز داد که چرا اشمار محنت بیفائده میکنید این شخص قدر علما و مشائخ
نمیکرد و از اوشان کراهیت و نفرت میداشت و هر که از آنها نفرت میدارد از آن طرف
میگردانیم و روز قیامت آنرا بصورتی دیگر خواهیم برداشت و در دوزخ خواهیم انداخت
و باید که جانب کعبه بنظر ارادت نگاه کند که یکبار اگر با عتقاد طرف کعبه بنگرد ثواب عبادت
هزار ساله و هزار حج در نامهٔ اعمالش مندرج می شود و هزار حور از بهشت برای او
معین میسازند و جانب چهرهٔ پیر خود نگریستن هم ثواب عظیم ست در معرفت المرید
حضرت خواجه عثمان هارونی رضی الله عنه ارقام فرموده اند که هر که یک روز هم با دب
و عقیدت خدمت پیر کند در بهشت خدای جلشانه هزار خانه بخشد و در هر خانه صد حور
خواهند بود و در روز قیامت بغیر حساب در جنت خواهد رفت و ثواب عبادت هزار سال
خواهد یافت و مرید را لازم ست که سخن پیر را بگوش جان بشنود و خصوصاً در باب روزه
و نماز وغیره و تا تواند همیشه بخدمت پیر حاضر باشد و اگر پیوسته نتواند گاه گاه بخدمت
شود و چنانچه زاهدی بود و بسیار متقی و پرهیزگار که همیشه نزد وش رفتی گفتی که خدا تعالی
در قرآن مجید فرموده که من انسان را برای طاعت آفریده ام نه برای آرام و راحت
پس باید که کاری دیگر نه کنیم چون جان بحق سپرد شخصی او را بخواب دید استفسار کرد

کہ چہ پیش آمد جواب داد کہ باری تعالیٰ عصیانم بخشید گفت بچہ عمل گفت کہ بسبب خدمت پیر خود
سن بعد خواجہ عثمان ہارونی رضی اللہ عنہ بچشم ترفرمودند کہ روز قیامت تمام مشائخ و اولیا
گلیم و دلق پوشیدہ خواہند برخواست و دلق از یک لکھ جواہر پر خواہد بود چون از حساب
فارغ خواہند گشت و مشرف بشرف بخشش ارحم الراحمین آدم مریدان و اولاد و والدین
خود را بہمراہی خویشتن از پل صراط کہ راہ ہزار ہا سال است بیکدم گذرانیدہ در بہشت
خواہند رسانید این کلام تا اینجا رسیدہ بود کہ شیخ شہاب الدین چشتی و شیخ محمد
اصفہانی و چند دیگر درویش تشریف آوردند حضرت خواجہ فرمودن
آغاز نمودند کہ ہیچ شے در دنیا نیست کہ در وقدرت تمام بر مطلق نمایان نبود
و بارے حضرت رسول مقبول علیہ الصلوٰۃ والسلام ارادۂ ملاقات اصحاب کہف
کہ مراد از اولیا است پیغمبر زمان گزشتہ است فرمودند و بجناب کبریای
الٰہی عرض کردند حکم شد کہ ملاقات شما باین طریق اینہا خواہد شد مگر آنکہ گذرد
و باز رجعت شود و در دین شما آوردہ شوند حضرت فرمودند پروردگار از کرم
و عنایت تو امید وارم تا ایشان ملاقات کنم ارشاد شد کہ ہر اصحاب مبارک یک یک
گوشہ گلیمے گرفتہ بہوا بپرند پس بچنان عمل آمد و ہوا اصحاب را بہر غار رسانیدند ایشان
سلام علیک گفتند اصحاب کہف جواب سلام دادند من بعد اصحابی رضی اللہ عنہم ذکر ملت
سراپا برکت آنحضرت مسلم نمودند اصحاب کہف دین اصلی را بالتمام در رسالت رسول
صلی اللہ علیہ وسلم و وحدانیت حق تعالیٰ جل جلالہ و ایمان را اقرار و غدر تشریف
آوردن اصحاب باجمال ساختند بعد این کلام خواجہ فرمودند کہ چیزے از قدرتش
بیرون نیست و التماس باید کرد از حکم او تعالیٰ منحرف نباشد باز گریان شدہ فرمودند
کہ روزے بخدمت حضرت خواجہ عثمان ہارونی رضی اللہ عنہ حاضر بودم و چند
درویش دیگر ہم بحلقہ نشستہ بودند شخصے ضعیف آمد و سلام کرد حضرت بسے تعظیم او کردہ

برابر خود جا دادند و او نشست حضرت استفسار حالش کردند گفت که از سی و پنج سال
پسرم گم شده و هنوز خبرش نیافتم و در جدائیش بایں حالت رسیدم و از ہمہ تدابیر عاجز
شده بخدمت عالے حاضر گشتم جناب والا برائے وصال با فرزندم دعا فرمایند
حضرت چون این سخن گوش فرمودند تا دیر غور و تامل فرموده با حضار
مجلس ارشاد کردند که شما دعا کنید تا پسرش دستیاب شود حسب الایما ہمہ
دست بدعا شدند ہنوز دعا ختم نگردیده بود که کار آن مرد ضعیف بانجام رسید یعنی
حضرت از و فرمودند که برخانه خود رفته با پسر خود ملاقے شوا و حضت گردید و در
راه فرزند آمد پسر خود شنید و چون بمکان رسید بصارتش که ہمچو حضرت یعقوب
علیه السلام از کار باز مانده بود از وصال یوسف گم گشته اش روشنائی یافت و
فی الحال با پسر خود بخدمت حضرت خواجه عثمان ہارونی رضی الله عنه حاضر گشت
حضرت از ان طفل پرسیدند که کجا بودے گفت که در زندان دریا بقید و یران
افتاده بودم امروز بزرگی ہمشکل حضرت در آنجا رفتند و بدست خاص زنجیر ہا کشاده
مرا بچشم بند کردن و بر پائے خود پائے نہادن را فرمودند چون چشم بند کردم خود را
بر ساحل دریا یافتم آن مرد تا اینجا گفته بود که حضرت خواجه عثمان ہارونی رح
انگشت بر لب نہادند او خاموش شده بر قدم اعلے افتاد خواجه باز فرمودند که
از ایشان قدرت حق پوشیده نیست و از روایت کعب در بیان تولد حضرت
رسول مقبول علیه الصلوة والسلام منقول ست که خدا تعالے فرشته نهایت جمیل
وحسین جائیل نام آفریده که دوام کلمه لا اله الا الله محمد رسول الله را ورد زبان
میدارد و او را دو دست ست یکے جانب مشرق و دیگر سمت مغرب و شب و روز
در اختیار اوست چون روشنی میکند روز می شود و چون تاریکی میکند شب و اگر
یکی نکند شاید یکے می ماند شدن دیگر محال بود و لوے پیش او نهاده و از روشنائی

سفینہ بروچیزے رقم شدہ چون او در روی افزاید شب می کاہد وچون کم میسازد شب
می افزاید بنابراین روز شب پیوستہ کم وزیادہ می باشد بعد ازین خواجہ آبدیدہ شدہ
فرمودند کہ این چنین حالات را بجز خدا دوست کسے نمیداند وچنین فرشتہ ایست
او دو دست دارد یکے بر زمین و دیگر بر آسمان در قبضہ اول آب ست و
در اختیار ثانی ہوا ازین ہر دو اگر کدامی از اعتدال زیادہ شود تمام عالم یا بغرد
یا غرق گردد و کوہ قاف نزد رب المعبود بزرگ ترین کوہہاست و جملہ اشیای
دنیا وی بر و موجود است و در قرآن مجید ہر شش داده شد بر فرشتہ قوائیل
نام ست تسبیحش کلمہ لیک لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ ست و تیکہ رسم متعلق آرام
و آسایش رعایای خدا تعالیٰ قوائیل را برائے کشادن دست بفرماید و اگر آن قہار
اعتاب مدنظر باشد بہ بند کردن دست ارشاد میکند آنزم تمام دریا و چشمہا خشک
می شوند و آبہا بسیار کم در دنیا میماند گویا دستہایش نیستند بلکہ رگہای زمین اند
کہ چون دستہا را می کشاید رگہای زمین کشادہ می شوند و چون بند میکند بند می گردند

ذکر بعض کلمات فرمودہ حضرت پیر و مرشد خواجہ از کتاب اخبار الاخیار و مونس الارواح

دل عشاق آتش ست اگر ذرہ افتد بسوزد و آتشی از و تیز تر نیست و عاشش مانند انہار
و جویہاست کہ تا دریا نرود نمی آسایند نالہ می نمایند ہمچنان دل عشاق ست کہ تا
بدریا خود واصل نمی شود آہ و فریاد می سازند و پس از وصل آوازے ہم بر نمی آید
و در بین دنیا دوست خدا چنان مستغرق دریاے وحدت مے باشند کہ اگر
لحظہ ہم از یاد حق غافل شوند ہمانذم فنا گردند و دوست آنرا میگویند کہ با وصاف
سہ گانہ موصوف باشد کہ در این سہ اوصاف باشند اول سخاوت مثل دریا دوم مہر مثل
مہر سوم تواضع مانند زمین و محبت نیک بہتر ست از کار نیک و صحبت بد بد تر

از کار بد و توبہ مرید آنزمان مستحکم خواہد بود کہ تاسی و دو سال گناہی بر نامہ اعمال او ثبت نباشد و فرمودند کہ مرشدم ارشاد نمودہ اند کہ انسان مستحق فقر شود اگر علاقہ بدنیا ندارد و بکمال مرتبہ عارف آمدم ست کہ از عرش تا تحت الثرے درمیان دو انگشتہاے خویش معاینہ کند و ای طالبان از گناہ و عصیان شمار آنقدر ایذا نخواہد رسید چند انکہ از خوار و بیمقدار داشتن برادر مومنین و مسلمین و علامت معرفت حق نفور از خلائق و سلوک دائمی و خاموشی لازمے و در عرفا فقر آلیست کہ درمیان او شان و حق جل جلالہ پردہ نمی ماند و چہار چیز گوہر نفس ست اول درویشی کہ مثل تو انگریست ثانی گرسنگی کہ چون آسودگی ست ثالث غم و الم کہ مانند شادی ست رابع اگر کسے با او بدی نماید در عوض او نیکی کند شعر بدی را بدی سہل باشد جزا ✤ اگر مردی احسن الی من اساء و وقتیکہ طالب بودم طواف کعبہ می نمودم اکنون کہ واصل بحق شدم کعبہ طواف من می نماید و باید کہ از ناجنس و بدکردار و خلاف شرع و عاصی دوستی نورزد و وقتیکہ حضرت آدم علیہ السلام از بہشت رانده شدند چنان گریہ و زاری آغاز یدند کہ تمام اشیا نوحہ و فریاد گرفتند بجز زیرو بم خدای جل جلالہ از آنہا استفسار سبب فرمود جواب دادند کہ بر عاصیان او تعالے غراسمہ گریستیم بے سود ست حق تعالی و تقدس ارشاد نمود کہ بعزت و اجلال خود ترا عوض تمام چیز ہا فرمودم و آدم را محکومیت ساختم و در ریاحین نوشتہ کہ روزی جناب رسالت پناہ علیہ الصلوات و السلام بر جماعتے گذشتند کہ خندہ دندان نمایکردند حضرت فرمودند السلام علیک او شان تبغظیم استادہ جواب سلام دادند و قدمبوس شدند حضرت فرمودند از گور نجات یافتید جواب دادند نی ارشاد شد کہ مگر از حساب قیامت و خوف دوزخ فارغ گشتید گفتند نہ فرمان گردید کہ شاید از شرف بشارت جنت و امن بعذاب آلہی مشرف گردیدید ازان ہم انکار کردند فرمودہ شد کہ از کدام خوشی

چندان می خندید آنہا جواب ندادند نگاشتہ است کہ از ان روز کسے آنہا را جائی خندان ندید و در اسرار الاولیا نگاریدہ است کہ روزی حضرت خاتون پاکدامن رابعہ بصری و شیخ حسن بصری و مالک دینار و شفیق بلخی باہم نشستہ بودند و سخن در باب صدق عیش مولی روان شد ہر کس حسب حوصلہ خویش سخنے بیان کرد چون نوبت بحضرت رابعہ بصری رسید فرمودند کہ در حقیقت عاشق صادق ہمان ست کہ ہر چند در و ایذا و تکالیف شاقہ باو رسد آن ہمہ را ہیچ نفہمیدہ بمشاہدۂ جمال دوست مستغرق باشد روزے صاحب حالی بر قبری نشستہ بود و اہل تربت بعذاب گرفتار و نالہ و آہ مے نمود بزرگی صاحبدل دیگر بر و گذشت و فریاد مردہ در دلش چنان اثر ساخت کہ فوراً جان بحق داد و بعد لحظہ آب گشتہ روان شد اے عزیزان اگر از حال مردگان مذنب آگاہ گردید غالب کہ ہمچو نمک آب شوید

ذکر بعض خوارق عادات و کرامات حضرت خواجہ معین الدین چشتی رحمۃ اللہ علیہ

وقتی حضرت خواجہ بشغولی نشستہ بودند مریدی آمد و بیان کرد کہ بادشاہ اینجا مرا فرستادہ است بیلہ بیکند حضرت استفسار کردند کہ بادشاہ کجاست گفت برای سیر بیرون شہر رفتہ است فرمودند کہ برو و باو بگو کہ زیرا کہ شاہ از اسپ افتاد و بمرد چون از انجا بیرون آمد خبر فوت شدن بادشاہ بسمع آنکس رسید و شاداں بر خانہ رفت و حضرت قطب الدین بختیار اوشی میگویند کہ تا بست سال بخدمت حضرت بودم الا گاہے حضرت را مستدعی صحت و تندرستی خویشتن ندیدم بل بارہا شنیدم میفرمودند کہ خدایا در دو مصیبت مرا عنایت فرما گفتم کہ این چہ دعاست ارشاد گردید کہ ارحم الراحمین آفرینندۂ آسمان و زمین چون اہل اسلام را در دو ایذا مرحمت میفرماید علامت درستی ایمان اوست و آنکس از معاصی چنان پاک میگردد کہ گویا امروز از شکم مادر خود زادہ حضرت قطب الدین بختیار اوشی قدس سرہ میفرمایند کہ روزے بندہ و شیخ او حد الدین کرمانی و شیخ

فہرست اولیاء

شہاب الدین سہروردی بخدمت حضرت پیر و مرشد حاضر بود یکم شمس الدین التمش تیر و
کمان گرفتہ ازان سمت برآمد چون حضرت او را دیدند فرمودند کہ این طفل بادشاہ دہلی خواہد شد
و بآخر ہمان پیش آمد روزے حضرت در جماعتی نشستہ بودند و در باب فقر و سلوک
ذکر میفرمودند ناگاہ سمت راست نظر فرمودہ باستادند و نشستند ہمین چند بار اتفاق
افتاد حضار مجلس حیران ماندند الا کسے یارائے پرسیدن نداشت چون محفل برخاست
حضرت قطب الدین از خواجہ رحمۃ اللہ علیہ استفسار نمودند کہ این نشست و برخاست
از چہ بود فرمودند کہ آنجانب تربت مقدس حضرت پیر دستگیر خواجہ عثمان ہارونی رضی
اللہ عنہ بود چون آن جانب نظرم می افتاد مرقد معظم بنظر می آمد و بے اختیار می استادم
و حضرت خواجہ بشب گاہے نمی خفتند و وضو ناقض نمی شد الا بحاجت ہائے بشری
و چون از مراقبہ چشم میکشادند اگر اول بر فاسق نظر می افتاد او توبہ و استغفار می ساخت
و اگر بر کافر اسلامش نصیب میگردید از حضرت قطب الدین بختیار اوشی **نقل ست**
کہ روزے حضرت خواجہ دعا میفرمودند الٰہی تا معین الدین مریدان و فرزندان خود را
باخود نشین ندارد در بہشت نباشد التماس کردم کہ از فرزندان کدام گروہ مراد است
ارشاد شد کہ خلفای ما و مریدان شان کہ او شانرا امید نجات ست و حضرت خود میفرمایند
کہ روزی بطواف کعبہ مشغول بودم ہاتف غیب آواز داد کہ اے معین الدین حق تعالیٰ
میفرماید کہ از تو خوش شدم و ترا بخشیدم ازین مژدہ بسا مسرور گشتم و گفتم چون مرا بخشیدی
یعنی عنایت و مہربانی ست اما عرضے دیگر ہم دارم اگر بپایۂ قبول رسد حکم شد بطلب
گفتم عاجز نواز امریدان و ارادت مندانم را نیز بخش ہاتف گفت کہ او شان را
نیز بخشیدم خاطر جمع دار و آنحضرت را کلام اللہ خوب حفظ بود ہر روز دو ختم میفرمودند
و بہر ختم سروش غیب آواز میداد کہ ای معین الدین ختم تو قبول بارگاہ کبریائی
گردید روزے خواجہ عثمان ہارونی رضی اللہ عنہ خواجہ رحمۃ اللہ علیہ را بجای خود نشاندہ

میفرمودند ہرکہ خرقۂ درویشی پوشد کار درویشان بکند وآن برداشت رنج ومصیبت
وفقر وفاقہ است وچون محبت غربا ونقرا با درویش زیادہ شود باید دانست کہ او کامل
گردید سن بعد فرمودند خدایا معین الدین را قبول کن ویکے از مقربان بارگاہ خود ساز
فی الفور ہاتف غیب آواز داد کہ نام معین الدین در ذیل محبوبان خود نوشتیم واورا
سرگردہ مشائخان گردانیدیم میگویند ہرکہ سہ روز ہم از صدق ارادت حاضر خدمت
وی شد بابرکت خواجہ معین الدین رحمۃ اللہ علیہ ولی اللہ وصاحب کشف وکرامات
میگردید منقول ست کہ در بغداد شریف ہفت تن از قوم ترسا نہایت مرتاض بودند
وتا شش ماہ چیزے نمی خوردند وبعد عرضہ مذکور از یک لقمۂ افطار سے نمودند وہزاران
مردم معتقد شان بودند روزی بطور امتحان یا معارضہ بخدمت حضرت خواجہ رحمۃ اللہ
علیہ حاضر شدند نظر کیمیا اثر افتادن ہمان بود ولرزیدہ بر قدم افتادن شان ہمان
حضرت فرمودند اے مشرکان باآنکہ قدرت او تعالی مے بینید آتش را کہ مخلوق اوست
می پرستید جواب دادند از آتش مے ترسیم کہ روز قیامت در مجمع عام بسوختن
رہا را نسوزاند فرمودند کہ این مراد شما از عبادت حق تعالی حاصل خواہد شد نہ از عبادت
آتش ترسایان گفتند کہ شما خدا پرستید اگر آتش شما را نسوزاند ایمان بیاریم واسلام
پذیریم فرمودند کہ ما را چہ بلکہ پائپوش مرا نیز آتش نتواند سوختن وفوراً
پائپوش مکرم در آتش افگندہ دعا فرمودند خدایا عزت وحرمت بدست
تست چنان شود کہ پائپوشم بسوزد واین بیدینان بگردند ہماندم آتش
سرد گردید وداغی ہم بپائپوش اقدس نرسید چون کفار این کرامت دیدند
فی الفور ایمان آوردند وبہ اکرام اسلام مکرم گشتند بارے خواجۂ در شہرے
گذشتند کہ ساکنانش از مسلمانان تاوان میگرفتند چون کافرے دید با ہمجنسان
فرو بیان نمود کہ اینہا مسلمان آمدہ اند از قبای ایشان آب وہوائے این شہر

خراب خواہد گردید بمجرد اصغائے این کلام جملہ کفار سلح گشتہ بارادہ دیگر جمع آمدند
امّا بفورنگاہ گفتن گرفتند کہ مایان تابعدار حضرتیم بخدا کرم بر ما باشد و مسلمان شدہ ایمان
می آریم حضرت پیر و مرشد ہمہ را یک قلم کلمہ طیبہ و کلمہ شہادت تلقین فرمودند و بہ یمن قدوم
میمنت لزوم آن کفرستان بالکل اسلامستان گردید چون حضرت متوجہ اجمیر گشتند
براہ لاہور بدہلی رسیدند چون از دحام و ہجوم خلائق زیادہ شد از انجا عنان عزیمت
سمت اجمیر گردانیدند آنزمان در آن نواحے فی الجملہ اسلام رونق پذیر بود
قطب الدین سید حسین را بر خدمت دار و نگی اجمیر مقرر فرمودند ایشان قربت
قدوم اقدس حضرت خواجہ را غنیمت فہمیدہ از خدمت بابرکت فیضہا میگرفتند و قبل
تشریف بردن ایشان اکثر کسان مسلمان شدہ بودند و کسانیکہ اسلام می پذیرفتند
بطور جسنیہ و نذرانہ علی قدر مراتب پیش می نمودند چنانچہ اکنون ہم این رسم
جاری ست کہ پیش سجادہ نشین حضرت چیزے بطریق نذرانہ مے نہند و در عہد
شمس الدین التمش خواجہ دوبارہ رونق افزائے دہلی گشتند تا کہ موضع ماندن
بنام فرزند خویش شیخ فخر الدین سعانی کنانند خیال باید ساخت کہ سلطان شمس الدین
التمش مرید حضرت قطب الدین بختیار اوشی بود اگر خادم خواجہ ہم میرفتے
سلطان ممدوح حکم اجمیر درست کردہ ارسال خدمت کردمی اما اکثر اولیاے اللہ
حکومت و مشیخت را قبول نفرمودہ اند چنانچہ رسول مقبول صلی اللہ علیہ وسلم با وجود
چندین حشمت و اجلال اشیاء مطلوب را خود از بازار خریدہ می آوردند القصہ
این فرقہ عاجزی و راستی و دیانت را شعار خود میدارند و چون حاجتے باکسی می باشد
آنرا از وے پنہان نمیدارند چرا کہ چیزے از بار تیعالے پنہان نمی ماند پس چون
بخالق ظاہر ست از مخلوق پوشیدن چہ حاصل لہذا خواجہ نیز برای رہنمائی مریدان
خویشتن تشریف آوردند و چنین رونق افروزی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم از کلمہ معظمہ

بدینہ منورہ نہ از خوف کفار بود بلکہ چند فوائد دارین ہمچو ہدایت خلق اللہ و شرف زمین
مدینہ منورہ و عظمت قوم انصار و امتحان شان و اختبار یکیان و عذاب بصنادید آنجا
و علی ہذا القیاس و از مناقبات خواجہ است و قتیکہ ایشان در اجمیر مقیم بودند شخصے
کاشتکار آمدہ عرض نمود کہ کشت من حاکم اینجا ضبط کردہ میگوید کہ تا فرمان بادشاہی
نہ آوری از ما حصل اراضی خرمہرہ نیابی لہذا امداد حضرت میخواہم کہ از خرچ امسال
نجات یابم زیرا کہ وسیلہ روزی جز این ندارم فرمودند کہ بعد این حاکم چہ خواہی کرد
گفت انچہ حکم شود فرمودند کہ اگر فرمان استمراری دستیاب شود تکالیف دائمی اندفاع
پذیرد گفت اگر جناب بحضرت قطب الدین نامہ سفارش ارقام فرمایند البتہ فرمان
استمراری بامیعادی میسر گردد حضرت بعد غور و تامل فرمودند اگرچہ از سفارش کار تو
برآمدن آسان است الا او تعالی و تقدس مراتبعین برائے کارت فرمود لہذا بیاد
ہمراہ من شود ہماندم خواجہ عازم دہلی گشتند و قبل ازین چون حضرت میر فتند حضرت
قطب الدینؒ را مطلع میفرمودند و بتاریخ معہود بادشاہ و حضرت قطب الدینؒ برائے
پیشوائی بیرون شہر تشریف می آوردند مگر این بار اطلاع نفرمودند اتفاقاً شخصی بخواجہ
ملاقی گردید و او دیدہ بحضرت قطب الدینؒ اطلاع داد ایشان متعجب و متحیر ماندند الفوراً
نزد بادشاہ رفتہ حال شنیدہ بیان فرمودند و خود بہ پیشوائی تشریف بردند و بادشاہ
نیز بعد تیاری مع افواج و جلوس شاہی باستقبال آمد خواجہ قطب الدین رحمۃ اللہ
علیہ را بدریافت سبب تشریف آوری بے اطلاع نہایت اضطرار بود دیگر از ہجوم
کسان موقع یافتہ نشد بعد رخصت بادشاہ و دیگر کسان حضرت قطب الدینؒ عرض
نمودند کہ اگر گاہے رونق افروز این دیار میگشتند ما بندگان بشرف اطلاع مشرف
می شدیم الا امسال چہ وجہش و ازین ممر کمال انتشار داریم لہذا ترقب کہ وجہش بیان
فرمودہ آید خواجہ فرمودند کہ برائے مراد این کس و حالش از ستار با ارشاد فرمودند

حضرت قطب الدین زیادہ تر حیران ماندند و گفتند یا حضرت اگر خادمے از خدام
اقدس سلطان گفتے ممکن بود کہ این کس برادر خود رسیدی چہ جاے آنکہ حضرت
پیر و مرشد خود بدولت تشریف ارزانی فرمودند حضرت فرمودند درست است الا
ہر اہل اسلام در زمان ذلت و غربت گونہ قربت از رحمت حق میدارد و چنیکہ این
شخص نزد من آمد بسیار محزون بود چون مراقب شدم و بحضرت باریتعالی عرض نمودم حکم شد
کہ شریک رنج او شدن ہین بندگی و عبادت ست پس بطمع کمال خود تا اینجا آمدم و
بر ہر قدم کہ این شخص خوش می شد ثمرۂ آن بمن چندان عنایت میگردید کہ ثواب
عبادت آنجا برابر نتواند شد اگر بسیار شکر می کردمی کارش برآمدی مگر فائدہ من نگشتی
بمجرد اصغای این کلام فیض انجام حضرت قطب الدین خاطر جمع شدند و در دلیل العارفین
خواجہ قطب الدین می نگارند کہ بعد ازین گاہے بدہلی تشریف نیاوردند و در ہمین سال
بجامع اجمیر تشریف داشتند و بندہ نیز برائے قدمبوس رفتہ بود و دران مجلس جملہ
مریدان و اقربائے حضرت حاضر بودند ارشاد شد مرگ جریست کہ دوست را با دوست
می آمیزد و محبت آنرا میماند کہ یاد یار محب از قلب باشد نہ صرف از لسان کہ
ذکر زبانی اعتباری ندارد و در ذکر محبت نوشتہ کہ باریتعالی میفرماید چون ذکرم
بر تو غالب میگردد من بر تو عاشق می شوم فرمودند کہ مزارم ہمین جا خواہد شد
و امسال حضرت در پیش دارم و من بعد بشیخ میر علی سنجری فرمودند فرمانی
بنویسید کہ من خلافت دہم بخواجہ بختیار کاکی او شی دادم چون نشور مرتب گشت
بندہ طلبیدہ شدم چون آداب بجا آوردہ قریب تر رسیدم حسب ارشاد بنشستم
و حضرت بر سرم کلاہ و عمامۂ متبرک نہادہ خرقۂ مبارک پوشانیدند و بدستم عصای
ہمایون دادند و مصلا و قرآن شریف و نعلین عنایت فرمودہ ارشاد نمودند
کہ این امانت از رسول مقبول صلی اللہ علیہ وسلم بخواجگان من رسیدہ و از او شان

بمن عنایت گردیده و هنوز در امانت موصوف خیانتے روندادوه وحق امانت کما حقه
بجا آورده یم حالا بشما میدهم خبردار خبردار حق این اوا خواهید نمود و چنان نکنید که روز حشر
موجب خجالت و ندامت ما شود و دستم گرفته و بسوے آسمان نظر کرده بمن فرمودند
که ترا حوالهٔ او تعالے واقف احوال نزدیک و دور ساختم واز دشت معنوی عبور
ساختم و من بعد ذکر چهار گوهر که پیشتر نیز شده بود فرمودند خواستم که رخصت شوم درین
اثنار حضرت خود فرمودند که بروید وجائیکه مانید با مراد باشید بنده آداب بجا آورده
رخصت شدم و در دهلی رسیدم و انجا نروز بعنایت حضرت رجوع هر ادنی و اعلے
بمن گردید و در مونس الارواح نوشته که حضرت قطب الدین بعد از عنایت گردیدن
خرقهٔ خلافت تا بست روز در اجمیر ماندند و پس ازان در دهلی تشریف آوردند و بعد
از عرصهٔ بست یوم خبر وحشت اثر هوش ربا جانگزا اعنی رحلت حضرت خواجه
معین الحق والدین قدس سرهم سامعه خراش گردید واضح باد که درین مقام مصنفان
اشجار الجمال و مونس الارواح و اخبار الاخیار مختلف می نگارند بعض قائل تاریخ ششم
ماه رجب سنه شش صد و سی و سه هجری نبوی اند و بعض قائل ماه مذکوره سنه شش صد و سی
و دو هجری نبوی و بندهٔ بمن ناقص حقیر قول اول مرتبهٔ تصحیح مے در آید و تاریخ نهضت
حضرت بقاعدهٔ ابجد باین الفاظ بر می آید آفتاب یک هنر و پس از مرگ خواجه
رحمة الله علیه همچو حضرت ذوالنون مصری بر پیشانی این الفاظ عربے مرقوم بود ند
حبیب الله مات فی حب الله یعنے دوست خدا در محبت حق بمرد و عمر حضرت خود شصت سال
و مدت قیام حضرت در اجمیر چهل و نه سال ست و در سنه پنج صد سی و هفت هجری حضرت
تولد یافتند و در سنه پنج صد هشتاد و شش هجری در اجمیر تشریف آوردند و مزار شریف
اندرون بلدهٔ اجمیر ست در زمانهٔ سابق عمارت روضهٔ مبارک از خشت بود بعد ازان
بسنگ گردید و پیشتر مخدوم خواجه حسین ناگوری آنجا عمارت بنا کنانیدند و پس ازان

دیگر ملوک و اہل حاجات تعمیر ساختند ہنوز کرامات حضرت ہمان سان ست چنانکہ در حین حیات بود و در ماہ رجب ہر سال بیشمار کسان از بلاد و مداین دور و دراز تقرب عرس مقدس مے آیند ہنگامیکہ حضرت مراحل پیماے دار باقی گشتند اکثر اولیا و اکابر آن عہد ہمین واقعہ دیدند کہ حضرت جناب رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بہمراہیان خویش میفرمایند کہ دوست خدا از دنیا می آید و من باستقبال او آمدہ ام و بزرگے خواجہ را بخواب دیدہ احوال پرسیدہ ارشاد فرمودند کہ چون مرا زیر عرش بردند آواز آمد کہ ای معین الدین چنان مخوف چرا ہستی جواب دادم کہ از جباری و قہاری تو فرمان گشت کہ ہر کہ تاریخ دہم ذیحجہ سورۃ الفجر بخواند او را خوف نباید بروجائیکہ بخواہی بمان این ملک بقا از نعمتہای من پرست

ذکر قبیلہ داری و عیالداری حضرت

از کتاب مونس الارواح و اشجار الجمال بعض میگویند کہ حضرت کتخدا نشدند و بعض قائل اند کہ کتخدا گشتند الا اولادے نبود دگر ہر دو اقوال بپایۂ صحت نرسیدہ و درست اینست کہ حضرت تاہل ہم گشتند و اولاد نیز بود چنانچہ در کتاب اخبار الاخیار مصنفہ شیخ عبد الحق دہلوی مرحوم نوشتہ کہ حضرت دو نکاح نمودہ بودند اول با خاتون عصمت بدین نوع نکاح گردید کہ چون حضرت بار اول از اجمیر بدہلی تشریف بردند و آزانجا باز با اجمیر رونق افروز گشتند سید وجیہ الدین مشتہدی عموی سید حسین مشتہدی دار وغۂ اجمیر صیغہ داشتند بغایت حسین و جمیل خلیق لبیق بالغ و مدام در فکر نسبت او پریشان می ماندند ناگاہ شبے بخواب دیدند کہ حضرت امام جعفر رضی اللہ عنہ میفرمایند اے وجیہ الدین بشارت حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم ست کہ عقد شرعی عصمت با خواجہ معین الدین حسن سنجری بہ بندید چون سید صاحب بیدار

گشتند فوراً بخدمت خواجہ حاضر شدہ ماجرائے خواب عرض نمودند ارشاد شد کہ اگرچہ
عمرم بسیار گذشتہ وضعیف شدم الامکم حضرت بسر وچشم قبول ست پس نکاح گردید وچال
ازدواج ثانی چنین کہ شبے خواجہ بخواب دیدند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
میفرمایند امی معین باآنکہ تو حامی ومحمد دین من ہستی الاعمدہ ترین سنتے را زک
ساختی واتفاقاً ہمان شب ملک خطاب حاکم بٹیلی بر کافران حملہ کرد ودخترے
کدامی راجۂ آن نواحی گرفتار کردہ بہیج آن نذر حضرت گذرانیدند خواجہ بتعمیل حکم
شب قبول فرمودہ نامش امۃ اللہ تہاوند واز بطن خاتون امۃ اللہ دخترے بسماۃ
بحافظ جمال زائیدند وشوہرشان شیخ رضی الدین بودند وبہ بمقدمہ بحافظ جمال یاد از
تربت نملک رتبت پدر بزرگوار خود ست ومقبرۂ شیخ رضی الدین در قصبۂ از مضافات
نگور برکنار حوضی واقع ست وسہ صاحبزادگان شیخ ابوسعید وشیخ فخر الدین
وشیخ حسام الدین بودند بعض میگویند کہ این ہر سہ صاحبان از بطن خاتون امۃ اللہ
اند وبعض قائل اند کہ از بطن خاتون عصمت وشیخ سید محمد گیسو دراز کہ مرید حضرت
نصیر الدین قدس سرہ اند مع گروہے بدین متفق اند کہ این ہر سہ برادران فرزند
خاتون عصمت اند وسید شمس الدین طاہر مع یک فرقہ کہ در بدشان میگویند کہ شیخ
ابوسعید از خاتون عصمت وشیخ فخر الدین وشیخ حسام الدین از بطن خاتون امۃ اللہ اند
واللہ اعلم بالصواب وشیخ فخر الدین کہ نہایت بزرگ وصاحب جمال بودند وموضع
ناندن کہ در حوالی اجمیر ست جاگیر ایشانست بعد وفات خواجہ پس از بست سال
بموضع سرزار حضرت فخر الدین انتقال فرمودند وتربت شریف ہمان جا برکنار
حوضی ست وشیخ حسام الدین صاحبزادۂ خرد واز دم طفولیت غالب شدہ بابدالان
آمیختند شیخ فرید چشتی فرزندزادۂ قاضی حمید الدین ناگوری از پدر خود
نقل مے نمایند کہ بعد از ولادت مرشدزادگان حضرت خواجہ از ما بمزاح ارشاد

اجمیر الفتح ست

فرمودند کہ چون ایام شباب بود اشیا مطلوبہ بے دعا و طلب از بارگاہ باری عنایت
شدی و حالا کہ ایام پیری بر ما غلبہ کرد چیزیکہ میخواہم با وجود استعداد عابد بر سے یابم و
این زحمت بندہ جواب دادم کہ یا حضرت بر ضمیر منیر اظہر و روشن است کہ چون حضرت
عیسیٰ علیہ السلام در شکم بودند حضرت مریم رضی اللہ عنہا بے منت غیرے در محراب
خدا کہ بے فصل می یافتند چون حضرت ممدوح تولد گشتند حضرت مریم رضی اللہ عنہا حسب
معمول تبلاش میوہ رفتند الا نیافتند بل فرمان شد کہ یا مریم برو و درخت خرما
را برائے دستیابے ثمرہ اش بجنبان حضرت این تفاوت را خیال نفرمایند حضرت
جواب دعا گو را پسند فرمودند و شیخ حسام الدین سوختہ پسر حضرت فخر الدین اکثر بہ
صحبت شیخ نظام الدین بدایونی قدس سرہ کہ مزار اقدس در قصبۂ سایر بسمت مغرب
از گنذر اجمیر واقع ست می بودند و خواجہ معین الدین خرد فرزند حسام الدین سوختہ
وجہت تفرقہ از خواجۂ نام شان اشتہار یافت و قبل از بیعت ریاضت شاقہ اختیار
ساختند و بحکم خواجہ بحضرت شیخ نصیر الدین محمود قدس سرہ خرقہ خلافت پوشیدند
از انجملہ یکے از فرزندزادگان حضرت خواجہ بزرگ شیخ بایزید بودند کہ در عہد
سلطان محمود خلجی از سیاحی جہان بازگشتہ دعوی فرزندی خواجہ نمودند بحکم بادشاہ
باین دعوی بمعلم مدرسہ اجمیر رفتند زیرا کہ ایشان ہم عالم کامل بودند و شیخ احمد مجرد
نوشتہ اند کہ شیخ بایزید از فرزندیت حضرت انکار ہم ساختہ بودند و بعد عرصہ جماعتے
از بادشاہ عرض نمودند کہ شیخ بایزید از خاندان حضرت خواجہ رحمۃ اللہ علیہ نیستند
چون بادشاہ تحقیق ساخت از شیخ مخدوم حسین ناگوری و مولانا رستم اجمیری و دیگر
علماے عصر و فضلاے دہر تحقیق گشت کہ شیخ بایزید از فرزندان شیخ قیام الدین بن
شیخ حسام الدین بن شیخ فخر الدین بن حضرت خواجہ معین الحق والدین اند و شیخ
مخدوم حسین ناگوری خویشاوندی نسبت اولاد خود با اولاد حضرت بایزید نمودند

ازین خوشنودی زیادہ تر ثابت شد کہ شیخ بایزید از خاندان حضرت خواجہ اند
جہان آرا بیگم در نسخہ مونس الارواح نوشتہ اند کہ والد ماجد حضرت بادشاہ خلافت
پناہ صاحب قران ثانی شاہجہان بادشاہ غازی دام ملکہ را بر سیادت حضرت
خواجہ معین الحق والدین اطمینان کلی بنود و ہمواره در تفتیش صحت سیادت می بودند
و اگرچہ اکثر عرض کردم کہ حضرت سید حسنی الحسینی ہستند الا کما حقہ یقین نمیگردید
روزی اکبرنامہ ملاحظہ میفرمودند دران بعض احوال و ذکر سیادت حضرت یافتہ
کما ینبغی مطمئن گردیدند و در نسخہ اشجار الجمال نوشتہ کہ اولاد خواجہ معین الدین خرد
بن خواجہ حسام الدین سوختہ موصوف در نانوہ قیام ساختند و اولاد خواجہ قیام الدین
بن خواجہ حسام الدین سوختہ محمد وح با جمیر سکونت پذیر گشتند و بجاے خواجہ
معین الدین سجادہ نشین آن مقام گشتند و اندک عرصہ گذشت کہ سجادہ نشین
آنجا میر نجم الدین بن سید فخر الدین بن سید محمد بن سید علاء الدین بن
سید علم الدین بن شیخ ابو الخیر بن شیخ معین الدین بن خواجہ شیخ بایزید بن شیخ
طاہر بن شیخ بایزید بزرگ بن شیخ احمد بن شیخ فخر الدین بن خواجہ معین الحق
والدین اند و عباد اللہ را ہدایت و رہنمائی میفرمایند و شخصیکہ این کتاب را
بنظر تصنیف نموده بارے بخدمت شان رفتہ بود و این بیت گفتہ اوست بیت
ولی ملک ہندستان حضرت خواجہ معین الدین پنجم نسلش بر سر سجادہ قائم میر نجم الدین
احوال خلفاے حضرت بطور بسیار مختصر چون خواجہ تقسیم ممالک بہ خلفا فرمودند
حضرت حمید الدین صوفی قدس سره را دہلی و خواجہ قطب الدین بختیار را ناگور مفوض
فرمودند و تمنیکہ ایشان بجاے مقرره خود بار سیدند خواجہ قطب الدین
شکوہ نمودند کہ در بنجا مردمان شاغل و خدا طلب نیستند و در بنجا چہ کنم
شیخ حمید الدین صوفی گلہ کردند کہ در بنجا مردمان صاحب غرض و طالب اند

فرصت عبادت نمیدہند چون خواجہ این خبر شنیدند ہر دو بزرگواران بجاے یکدیگر
فرستادند و بعد ازان ایشان بجاے خود بودند و گلہ نضرت نمودند و حضرت خواجہ
قطب الدین بختیار کاکی اوشی بن سید کمال الدین احمد از سادات چشتی ساکن موضع
اوش از مضافات قصبۂ فرغانہ اند وجہ تسمیہ نام کاکی این ست کہ باری در دہلی
بسبب عدم رغبت ایشان تنگی معاش بود چون طفلان از گرسنگی فریاد اورد ندی
حضرت اشارہ سمت حجرہ نمودندی و ازان نان پختہ بقدر قوت لایموت برآمدی
و آن نانرا کاک گفتندے و چنیکہ ایشان بعمر یک و نیم سال بودند والد ماجد
انتقال سانحتند و نصف کلام مجید در حجل از شنیدن تلاوت مادر خود یاد نمودند و نصف
بقیہ را خاتمی حمید الدین بحکم الٰہی در یکدم یاد کنانیدند و من بعد حضرت خضر علیہ السلام
ایشان را حوالۂ امام ابو حفص نمودند چنانچہ تعلیم علوم ظاہر و باطن ایشان
نمودند و بالکلیہ تعلیم علوم باطنی از خواجہ معین الحق والملت والدین یافتند و در
اشجار الجمال نوشتہ کہ بست سال قبل از بیعت در بحر ریاضت مستغرق شدہ بودند
و صفائی باطن حاصل نمودہ و اکثر با خضر علیہ السلام صحبت داشتند بعد ازان
از حضرت خواجہ بیعت کردند و خبر وے از مناقبات ایشان کہ در بدو رسالہ ہذا
بیان گشتہ بران اختصار کردہ شد باری در ماہ صفر روز جمعہ مع ہفتاد و
مریدان صاحب کمال از سبزوار بمکان تشریف می آوردند جائیکہ اکنون روضۂ
شریف ست استادہ فرمودند کہ از ینجا بوے عشاق مے آید مالکش اگر بفروشد
بگیرید مریدے رفتہ مالکش را پیدا کرد و آن سرزمین را حضرت از و برضا و رغبت
خریدہ جاے مزار خود معین فرمودند و ہمہ مریدان جاے مزار خود نشان نمودہ
بر مکان تشریف آوردند در شب غرۂ ربیع الاول خادم را فرمودند کہ نیاز مولود
شریف نمایند و ہر سال محفل مولود شریف بر مکان حضرت میگردید و تمام مشائخان

شهر آمده مولود شریف میخوانیدند و قوالی نامزد امیر فرمود و چون حضرت او را دیدند
فرمود قدمے که این لائق صوفیان است العزض در شب غره سماع آغاز گردید
و در جذبه و شوق تا تاریخ دهم ماه مذکور تمام ازان هفتاد مریدان جان بحق
تسلیم نمودند و نایزه بجنان شدند و بتاریخ دهم بر مکان شیخ علی محفل بود و برد و لتخانه
حضرت هم مجلس بود چنانچه از سماع بیهوش گردیدند و در همان عالم بیهوشی بسبب
اخلاص و محبت بر مکان شیخ علی تشریف بردند و قوال غزل آغاز نمود و چون این شعر
رسید شعر کشتگان خنجر تسلیم را ۵ هر زمان از غیب جانی دیگرست ۵ ازین بسیار
ذوق فزود و بیخود سے بدرجه غایت غلبه کرد و همانسان رونق افروز خانقاه
گردیدند و در همان حالت بتاریخ چهار دهم ماه ربیع الاول سنه شش صد و سی و چهار
هجری رحلت فرمای دار البقا گشتند و مزار مقدس در دهلی کهنه زیارت گاه
خلائق است ذکر شیخ حمید الدین ناگوری مرجع اهل سلوک و طریقت مخزن
ولایت و شریعت سالک مسالک ترک و تجرید عارف معارف توکل و تفرید
امیر مملکت حقیقت پیر طالبان طریقت محمد عطا لقب بسلطان التارکین شیخ
و صوفی حمید الدین ناگوری قدس سره از خلفاے عظام خواجه بودند و از خانه
سعید بن زید که یکے از عشره اصحابهاے بهشتی اند پیدا گشتند و عمرشان چنان
دراز بود که تا وقت حضرت سلطان الاولیا شیخ نظام الدین زنده بودند منقول
است که روزے حضرت خواجه معین الحق والدین فرمودند که ایندم و
قبولیت گشاده است هرکس چیزیکه خواهد بیاید چنانچه یکے مستدعی دین گشت
و دیگر طالب دنیا خواجه با صوفے صاحب محمد مرح فرمودند که شما میخواهید که
دین معزز و مکرم باشید گفتند بنده چیست که گستاخی نماید اراده والا از
اولی حضرت در شان ایشان فرمودند تارک الدنیا و فارغ عن الفقر

سلطان التارکین حمید الدین ناگوری و ہمین لقب شان گردید و چون خواجہ
بسوے قطب الدین قدس سرہ اشارہ نمودند ایشان ہم ہمان جواب دادند کہ
صوفی صاحب گفتہ بودند و صوفے در موضع سوالی کہ از مضافات ناگور است چند
طناب زمین بدست خریف میکاشتند و آن یک خربزہ دیگر نمیکرفتند خواجہ میفرمودند
کہ مابین اولاد ما و شما فرقی نیست چنانچہ بعد خواجہ درمیان اولاد حضرت رضی اللہ
عنہ و صوفے خویشاوندیہا گردید و صوفے در سنہ ششصد شصت و ہفتاد و سہ ہجری بتاریخ
بست و نہم ماہ ربیع الآخر رحلت فرماے دار السلام گردیدند و مرقد شان متصل
شہر بہار پور و در ناگور واقع ست ذکر شیخ حمید یاد گار خبرے احوال ایشان
پیشتر نوشتہ شد لہذا زیادہ نوشتن خالی از طول کلام نیست ذکر شیخ غنی لالا
احوال ایشان ہم بالا گذشتہ از تقاضاے قرض خواہ و کرامت خواجہ ذکر شیخ
عبد الرحمان فارو قے ایشان خلف غریب اللہ در سفر و حضر اکثر ہمرکاب خواجہ
می بودند و چنان در خدمت پیر و مرشد حاضر بودند گویا رتبہ فنا فی الشیخ حصول بود
و مقولہ او شانست کہ ہر کہ بادرویشان بعاجزے و انکسارے پیش آید خدا تعالے
او را بزرگ گرداند و نجات دہد و ہر کہ طعامہاے لذیذ خورد و پوشاکہاے لطیف پوشد
غافل خسپد او گاؤ خرست و سوسن آنکہ برخلاف این باشد ذکر شیخ حسین
ایشان اہل کشف و کرامت بودند و قول شان بود کہ خدایا نہ شوق جنت
دارم و نہ غم دوزخ صرف ذوق فضل و کرم تست و آن مرا حاصل است ذکر
خواجہ جمال الدین او شی ایشان اکثر در گوشۂ عزلت میماندند و نہایت مجذوب
بودند و قول شان اینست کہ علامت دوست حق اینکہ ہمیشہ تمناے تنہائے
دارد و عادت نیک کسے دیدہ بے تامل بروعمل نماید و از نکوہش دیگران عبرت
پذیرد و طالب فنا جز اہل عاقبت کسی نمی باشد و ہر کہ از لذائذ دنیا متمتع گشت

از نفائس عقبی محروم ماند ذکر مولانا رضیاء الدین که فاضل علم فلاسفه بودند بالا
گذشته ذکر شیخ اوحد الدین کرمانی ایشان نهایت مجاهده و ریاضت مے نمودند
مقوله اوشانست که تا مقدور هر کس را کوشش دین و دنیا باید و آنکه در دنیا
زهد اختیار کرد و طمع را بموجب این شعر سعدی شیرازی قدس الله تعالے
سره طمع راسه حرف ست هر سه تهی ۞ نگردد ازان طامعان را بهی ۞ ترک نمود
تمام خلق محتاج او خواهد شد ذکر مولانا بهاؤ الدین ایشان درویش کامل بودند
فرموده اند که دل عارف خزانه ایست پر از حکمت های الهی چون در
حکمت بسته شود عارف بمیرد دلی که خواهش نفسانی ندارد بالذات محبت
حق یاد ذکر دوست زیاده نمودن موجب خوشنودی اوست ذکر شیخ محمد
اصفهانی ایشان بر مقام فنا فی الله بودند و مقوله اوشان ست هر که طمع کرد
احسان حق فراموش نمود و هلاک شد و ترک دنیا سنت افضل ست و محبت
حق فرض اکمل ذکر شیخ حسن ایشان بر مقام فنا فی الرضا بودند فرموده اند
که خوشدل همان ست آنکه رجوع همت بار تعالی دارد و محبت او تعالی بر محبت
تمام دیگران غالب باشد و دوری از دنیا موجب قربت خداست ذکر شیخ
برهان الدین چشتی ایشان فرموده اند که جائے بخطر تر از جنت نیست ذکر شیخ
محمد واحد چشتی ایشان میفرمودند که ضمیر مومن در یک ساعت هفت بار متغیر میگردد
و دل منافق تا هفتاد سال یکسان میماند ذکر شیخ جلال الدین تبریزی ایشان
میفرمودند هر که با سوائے الله محبت دارد او خوارست و در دنیا مراد و چیز
خوش نمی آید یکے صحبت فقرا و دیگر خدمت اولیا و هر که از و کار مسلمان آسان شود
در اجرش ثواب عبادت سی سال میدهند ذکر شیخ احمد ابن عبد الواحد برهان
ایشان بر زبان متقدس میرانند که راه حق دو قدم است یکے دنیا و دیگر آخرت

چون انسان ازین هر دو به همت تمام بگذشت قرب واجب تعالی رسید و فقیر را
از جهان استغنا باید ذکر شیخ سلیمان ایشان مریدان خود را تلقین فرمودندے
که هرکه در پناه توبه آمد گویا او در زنهار عصمت جا گرفت و محبت آنرا نامند که جز
دوست بکسے علاقه ندارد ذکر شیخ مولانا بهاء الدین ایشان میفرمودند طالب
صادق را از ذکر حق سیرے نمیکرد و بغیر شغل آرام نمی باشد ذکر شیخ بهاء الدین محمد
بغدادی **مقوله** اوشان ست که بلند ترین مقامها خوف ست و احمق ترین انسانها
آنست که گوید یافتن او تعالی اهم است و کسی او را نیافته ذکر شیخ احمد ایشان
می فرمودند که موجب موت اصلی انسان دو چیز است یکے سوال چیرے غیر حق
و دیگر خوف از کم یابگی دعالی همت آنکه بر نفس سرکش غالب آید ذکر شیخ سنجری
ایشان میفرمودند که تا در رویش ترک شهوت نکند کامل نشود و بریں راه آنکس
پوید که در دست راست کتاب الله و در دست چپ سنت رسول الله دارد که در
روشنی او گمراه و مخذول نشود واضح باد که اگر ذکر بالتفصیل نموده آید کتابی دیگر
باید لهذا باجمال تمام ذکر کرده شد

خاتمة الطبع

پس از ستایش خداوندے که بضیاے وجود فیض آمود رسل و انبیاء تاریکی جهل را
یکسر زائل فرموده و بواسطه شرف بعثت آنها سلسله هدایت تعیین اقطاب و
اوتاد از اولیاء کرام و اصفیاء اهل باطن ذوی الاحترام قائم گردانیده مژده شنیدن
را باد که درین ایام نیکو انجام رساله نافع عام و عجالهٔ سودمند انام بشرح و بسط تمامی
محتوی و منطوی بر سوانح عمری سرخیل خانواده حضرات قدسیه چشتیه قدس اسرارهم
واسوهٔ اهل یقین پیشوائے دین خواجهٔ معین الحق والدین حضرت حسن سنجری

شہر اجمیر کی قدس سرہ وحالات کرامت انتساب وخرق عادات حضرت از
وقت ولادت باسعادت وقدوم شریف بہر مرز بوم وحصول بیعت ظاہری وباطنی
وتشریف آوردن ہندوستان ومعارضہ براجہ پتھورا والی اجمیر فی الجملہ این رسالہ
مذکور کہ ترجمہ باب سوم ست از کتاب ہدایۃ المعین ومونس الارواح وکتاب
اشجار الجمال واخبار الاخیار موسوم بہ **وقائع شاہ معین الدین چشتی** کہ صاحب
استعداد منشی **بابو لال صاحب** خلف رشید منشی کشوری لال صاحب منصف درجہ
اول رئیس الہ آباد تلمیذ خاص عالم نبیل مولوی **عظمت علی صاحب** کہ بعد اصلاح
استفادہ خدمت اوستاد خویش این ترجمہ را بحسن عبارت رونقی دادہ حالا حسب
خواہش ذائقہ شناسان مذاق تصوف بار سوم بمقام لکھنؤ محلہ حضرت گنج در مطبع نامی
منشی نولکشور بماہ مارچ سنہ ۱۸۸۳ع مطابق ماہ ربیع الآخر سنہ ۱۳۰۰ ہجری منطبع شدہ
آویزۂ گوش روزگار گردید خدائے دو جہان مقبول ومطبوع عالم وعالمیان گناد
بمنہ وکرمہ

ماشاء اللہ لا قوۃ الا باللہ

للہ الحمد کہ مجموعہ چہار رسائل تصوف کہ ہر یک ازان اہل وطن را مرغوب و مطلوب است

حسب فرمایش تاجر نامی و گرامی جناب شیخ محمد عبداللہ صاحب تاجر کتب لکھنؤ چوک

در مطبع قادری واقع لکھنؤ مطبوع شد

طلاع - فہرست کتب موجودہ دکان محمد عبداللہ صاحب تاجر کتب طالب قیمت آدہ آنے کا ٹکٹ بھیجنے سے پیڈ والا بیرنگ روانہ کی جاتی ہے

فہرست اشیای ساخت لکھنؤ مع تفصیل اشیا و بعد اقیمت

کلاہ سادی دوپلڑی و چوگوشیہ و چکونہ شیہ ادہی اور شربتی کی نہایت عمدہ سلائی کی ۔۔ ۲ سے ۱۲ تک

کلاہ چکن ہر قسم مُرَی دگتی و بھندہ ۲ سے ۱۲ تک

کلاہ کامدانی ہر وضع کی ۲ سے ۱۲ تک

کلاہ کمخواب شال و مخمل و سوزنی و کلابتونی و ریشم وغیرہ کے کام کی نہایت نفیس ۳ سے ۱۲ تک

کلاہ زردوزی سارلیس ڈیزائن ادہی وغیرہ پر سلمہ ستارہ کا کام ڈوپلچی نماز و سا پسند عمدہ سے عمدہ تک

تھان شربتی و ادہی و چکن ریشمی و سوتی بیلدار و بوٹیدار ساخت لکھنؤ ہر قسم کے عمدہ عمدہ عکار سے عمدہ تک

عبا و انگرکھہ چکن بیلدار و حاشیہ دار عمدہ سے عمدہ تک

پاجامہ و کرتہ چکن نگین و نفیس کپڑے پر عمدہ سے عمدہ تک

رومال روپٹہ چکن ہر قسم سوتی و ریشمی عمدہ سے عمدہ تک

ساری چکن بیلدار و بوٹیدار عمدہ ۱۰ سے ۱۲ تک

مکان کامدانی عمدہ نفیس ۷ سے ۱۲ تک

بوٹ و جوتہ زردوزی و مخملی و بارش و چرمی و کھیتی مختلف اقسام کے زنانے و مردانے عمدہ سے عمدہ تک

سیر پائی ہر قسم و سلیپر خرد و کلان ۶ سے ۱۲ تک

سوئیکا زیور انگوٹھی چھلا کنگن کڑے بجلی بالی گنتہ جوشن طوق چوسر و تمان پتے بالیاں جھمکی حسب نرخ بازار بنوائی اور کمیشن اضافہ کرکے روانہ ہو سکتا ہی اسطرح چاندی کے بھی سب زیورات تیار ہو سکتے ہین

کیلین مخملی ریونکے لگا نیکی ہوتی ہین ۱۰

خمیتہ کلابتونی نقرہ و طلائی چوڑا اور تپلاعہ تولہ تا ۴ عہ

خمیتہ ریشمی و سوتی ہر رنگ کا ۔۔ ۳ سے ۱۲ عہ تک

گوٹہ و چکلی پتلی اور چوڑی نقرہ فی تولہ ۱ عہ و ۶ عہ

ایضاً طلائی ہر قسم سادہ و ٹوٹہ دار فی تولہ ۴ عہ

بانکڑی طلائی نہایت خوشنمائی فی تولہ ۱ عہ

بنت شہری و روپہلی و گنگا جمنی فی گز ۱ عہ تا ۲ عہ

فرو رضائی حاشیہ دار متن مین بہاڑی یا بیل بوٹے چھالٹین دار کرین و نین سکھ پر ۱۲ عہ سے ۱۲ تک

فرز لحاف و پلنگپوش ہر قسم ۱۴ عہ سے ۱۲ تک

توشک ساخت لکھنؤ ۱۰ عہ سے ۱۲ تک

وری خرد و کلان ساخت لکھنؤ ۱ عہ سے ۱۲ تک

پکھنی ڈلی دوغی و دیگر غی ۱ عہ سے ۲ عہ تک

تمباکو نوشیدنی فی ۔ دیسہ ۴ تلہ و ۳ غار و ۲ تمار

تمباکو کی گولیان خوشبودار پان مین کھانیکی ۱ تولہ

۴ تولہ سے ۱۲ تک اور حبوب تمباکو مسک فی تولہ ۱ عہ

عطر تمباکو یا کیوڑہ و جوہی و چنبیلی و گلاب و چندن و خاوسہاگ و شہناز ۔ ۱۲ تولہ سے ۲ تولہ تک

عربا بی آلہ و سیب بی دانہ و ناشپاتی فی سیر ۱ عہ

تیل خوشبودار بیلہ و جوہی و چنبیلی کیوڑہ کافی سیر ۱ عہ

برتن تانبہ کے ہر طرح کے عمدہ سادے و نقشی ٹوٹہ کٹورہ یا دان خاصدان وغیرہ فی سیر ۱ عہ تا ۱۰ عہ

کیل نک کی سونیکی مستورات کے لیے فی ۱۲ سے ۲ تک

محمد عبداللہ تاجر کتب لکھنؤ بازار چوک

سفوف جریان جو چوکھ

ماشاء اللہ لا قوۃ الا باللہ

للہ الحمد کہ مجموعۂ چہار رسائل تصوف کہ ہر یک ازان ابواب طرق امر غوامض و مطالب شے

حسب فرمایش تاجر نامی و گرامی جناب شیخ محمد عبداللہ صاحب تاجر کتب لکھنؤ چوک

در مطبع قادری واقع لکھنؤ مطبوع شد

اطلاع - فہرست کتب موجودہ دکان محمد عبداللہ صاحب تاجر کتب بلا قیمت آدہ آنے کا ٹکٹ بھیجنے سے پیڈ والا بیرنگ روانہ کی جاتی ہے

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة علی رسوله محمد وآله واصحابه اجمعین بدان اسعدک الله تعالی که اخبار و آثار انبیا و اسرار و انوار اولیا از کلمات و انفاس متبرکه سید العابدین بدر العارفین اکرم اهل ایمان وافر البر والاحسان شیخ معظم خواجه عثمان هارونی غفر الله له ولوالدیه شنیده شد درین رساله که بنام انیس الارواح است نوشته آمد الحمد لله رب العالمین عاکو مسلمانان فقیر حقیر اضعف العباد معین الدین حسن سنجری را در شهر بغداد فی مسجد خواجه جنید بغدادی دولت پابوس حضرت خواجه عثمان هارونی حاصل آمد مشایخ کبار بخدمت حاضر بودند همینکه این درویش روی بر زمین نهاد فرمود دوگانه بگذار دم فرمود مستقبل قبله بنشین نشستم فرمود که سورة البقره بخوان بخواندم فرمود که بست یکبار درود بگو بگفتم بعد ازان خود باستاد و روی سوی آسمان کرد و دست مرا بگرفت و گفت بیا تا ترا بخدای رسانیدم همینکه این بگفت و بدست مبارک مقراض بستید بر سر و عاگو راند و کلاه چهارترکی بر فرق این عقیدت کیش نهاد و خرقه خاص عطا شد فرمود بنشین نشستم فرمود که در خانه نوا وه مایک شبانروز مجاهده است امروز و امشب برو

مشغول باش همینکه این درویش بر حکم بشارت محترم پیشباز روز لطاعت گذرانیدم چون روز دویم
بخدمت خواجه مشرف شدم گفتند بنشین هزار بار سوره اخلاص بخوان بخواندم فرمود نظر بالا کن
همینکه سوی آسمان نظر کردم گفت چه می بینی گفتم تا عرش عظیم فرمود که در زمین ببین
همینکه در زمین دیدم فرمود تا کجا می بینی گفتم تا تحت الثری باز فرمود هزار بار سوره
اخلاص بخوان بخواندم فرمود که باز بین چون بدیدم فرمود اکنون چه می بینی گفتم تا حجاب عظمت
فرمود که چشم بسته کن چون چشم بسته کردم فرمود باز کن باز کردم و دو انگشت مرا بمود گفت چه
می بینی گفتم هزده هزار عالم را همینکه این بگفتم فرمود که برو کار تو تمام شد خشتی پیش بود گفت این را
برکن چون برکردم مشتی دینار زر بود فرمود ببر در ویشان را صدقه بده چون بدادم فرمود
چند روز در صحبت ما ملازمت نمائی گفتم فرمانبردارم آنگاه خواجه عثمان هارونی مسافر شد جانب
خانه کعبه و اول مسافری دعاگو همین بود الوض برسیدم و شهرے جماعتی از مقربان را دریافتم
که از خود خبر نداشتند چند روزی در صحبت ایشان بودم که در عالم صحو نیامده بودند آنگاه بزیارت
خانه کعبه رسیدم آنجا نیز حضرت خواجه دست من بگرفت و بخدای سپرد در زیر ناودان خانه کعبه مناجات
کرد در باب این درویش آواز آمد که معین الدین را قبول کردیم چون از انجا باز گشتیم تا بزیارت
رسول الله صلی الله علیه وسلم رسیدیم را فرمود که سلام کن سلام کردم آواز برآمد علیکم السلام ای
قطب مشائخ برو بحمد همینکه آواز برآمد خواجه فرمود که بیا اکنون کار تو تمام شد بعد ازان در بدخشان
آمدیم بزرگی را دریافتیم از پیشکاران خواجه جنید بغدادی بوده عمر او صد سال بود از صد مشغول
الا یکپاے نداشت از یحال ازوی سوال کرده آمد فرمود وقتے در مدتی هوا رنفس خواستم
که از صومعه بیرون آیم همین که پاے از صومعه بیرون نهادم آواز برآمد که ای مدعی عهد
این بود که فراموش کردی کار و موجود بود پاے را بریدم و بیرون انداختم امروز چهل سال است
که این پاے را بریدم در عالم تحیر مبتلا گشتم و نمیدانم که فردا این روے میان درویشان چگونه
خواهم نمود آنگاه از انجا باز گشتم در بخارا آمدم و بزرگان آنجاے را نیز دریافتم در عالمی دیگر

که وصف ایشان در قلم نیاید همینکه بدرست ده سال بخدمت خواجه در مسافری بودم انگاه خواجه
از عالم مسافری بازگشت در بغداد عزلت گرفت چندگاه باز مسافر شده ده سال دیگر
ابریق وجامه خواب بر سر کرده برابر گشتم آنگاه چون خواجه بازگشت در بغداد متکاف شد
این درویش را فرمان شد که این مقام چندگاه بیرون نخواهم آمد اما ترا میباید که هر روز وقت
چاشت بیای تا ترا ترغیب فقر بگویم که بعد از من یادگار باشد برای مریدان و فرزندان پس
... ین درویش بر حکم فرمان همچنان کرد و هر روز بخدمت خواجه در مقام عزلت رفته میشد
هر آنچه از زبان دُرربار ایشان شنیده میشد آنرا در قلم آورده میشد مشتمل بر لست و هشت
مجلس بتوفیق الله تعالی و عنایت ایزد عز و جل مجلس اول سخن در ایمان افتاده بود
مجلس دوم سخن در مناجات افتاده بود مجلس سوم سخن در خرابی شهر افتاده بود
مجلس چهارم سخن در فرمان برداری زنان و آزاد کردن برده افتاده بود مجلس پنجم
سخن در صدقه دادن افتاده بود مجلس ششم سخن در شراب خوردن افتاده بود مجلس هفتم
سخن در آزار مومنان افتاده بود مجلس هشتم سخن در قذف گفتن افتاده بود مجلس نهم
سخن در کسب و کار کردن افتاده بود مجلس دهم سخن در مصیبت افتاده بود مجلس یازدهم
سخن در کشتن جانوران افتاده بود مجلس دوازدهم سخن در سلام کردن افتاده بود مجلس سیزدهم
سخن در کفارت نماز افتاده بود مجلس چهاردهم سخن در فاتحه و اخلاص افتاده بود مجلس پانزدهم
سخن در جنت و اهل جنت افتاده بود مجلس شانزدهم سخن در فضیلت مسجد افتاده بود
مجلس هفتدهم سخن در گردکردن دنیا افتاده مجلس هیجدهم سخن در عطسه زدن افتاده بود
مجلس نوزدهم سخن در بانگ نماز افتاده بود مجلس بستم سخن در مومن افتاد بود
مجلس بست و یکم سخن در حاجت روا کردن افتاده بود مجلس بست و دوم سخن در
آخرالزمان افتاده بود مجلس بست سوم سخن در یاد کردن مرگ افتاده مجلس بست چهارم
سخن در فرستادن چراغ در مسجد افتاده بود مجلس بست و پنجم سخن در گورد لشان افتاده بود

مجلس بست ششم سخن در شلوار پایچه دراز کردن افتاده بود مجلس بست و هفتم سخن در علامان افتاده بود مجلس بست و هشتم سخن در توبه کردن افتاده بود مجلس اول در ایمان افتاده بود ابتدا نگاه بر لفظ مبارک راندند که روایت میکند عبد الله بن عباس رض که پیغامبر فرمود صلے الله علیه وآله وسلم ایمان برهنه است لباس او تقوی است و مال وی فقر است و داروی او علم است و ایمان گفتار است و هو شهادة ان لا اله الا الله محمد رسول الله گفت ای مسلمانان ایمان زیاده و نقصان نشود و هر که نگوید بر خویشتن ستم کرده باشد ابتدا نگاه این سخن گفت که رسول الله صلے الله علیه وآله وسلم را فرمان آمد که برو بر کافران کارزار کن تا بگویند لا اله الا الله محمد رسول الله همین که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم بر کافران کارزار کرد گواهی دادند که خدای یکیست پس نماز فرود آمد پذیرفتند ابتدا نگاه روزه و حج و زکوة فرود آمد پذیرفتند و ایمان آوردند بخدای عزوجل پس فرمود اینهمه تکدار ایمان است اما زیاده و نقصان اندر نماز و روزه نشود زیرا که هر که فریضهای از نماز بگذارد و نقصانی در ان نماز پیدا مده باشد خدای تعالی حساب بر دا ستا کند و اگر در فریضه نقصان باشد خدای تعالی مر فرشتگان را فرمان دهد که بنگرید هیچ تطوع کرده است بدان تطوع فریضهٔ او تمام کنید و اگر فریضه تمام کرده باشد و تطوع نکرده باشد سزاوار دوزخ گردد مگر رحمت خدا تعالی در آید یا شفاعت رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم اما قول شریعت آنست هر که فریضه ها را منکر شود کافر گردد بخدای عزوجل اما اصل ایمان زیاده و نقصان نشود ابتدا نگاه فرمود هر که دست از نماز باز دارد کافر شود بر حکم حدیث من ترک الصلوة متعمدا فقد کفر اے مستوجب القتل عند الشافعی رح یعنے نماز ترک کننده بدرستیکه کافر گردد پس واجب است نزدیک امام شافعی که او را بکشند زیرا چه او کافر شد ابتدا نگاه فرمود که در عمده خواجه جنید رح نبشته دیده ام بروایت خواجه یوسف چشتی رح آنروز که ندا آمد الست بربکم جمله ارواح مسلمانان و کافران یکجا بودند چون ندا از سرادقات غیب برآمد همه ارواح چهار قسم شدند قسم اول چون ندا شنیدند در زمان در سجده شدند و بدل و بزبان گفتند

قالوا بلی هستی پروردگار تا قسم دوم در سجده شدند و بزبان گفتند قالوا بلیٰ از دل نگفتند اما قسم سوم از دل بگفتند بزبان نگفتند در سجده اما قسم چهارم هیچ نگفتند آنگاه خواجه این را تفصیل کرد قسم اول که سجده کردند و بدل و زبان گفتند آن گروه انبیا و اولیا و مومنان بودند اما قسم دوم که بزبان گفتند از دل نگفتند آن گروه مسلمانان آنند که اول مسلمان میباشند و آخر از دنیا بے ایمان می روند اما قسم سوم که بدل گفتند و بزبان نگفتند آن گروه کافرانند اول کافر میباشند آخر مسلمان میشوند اما قسم چهارم که هیچ نگفتند آن گروه کافرانند که اول و آخر کافر می باشند و نا مسلمان از دنیا میروند همین که خواجه این فوائد تمام کرد مشغول شدند دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک **مجلس دوم** در مناجات مهتر آدم علیه السلام افتاده بود فرمود که شنیدم از زبان خواجه یوسف چشتی رح در فقه امام ابو اللیث سمرقندی نبشته دیده ام بروایت علی ابن ابیطالب رض گفت قتلقی آدم من ربه بکلمات این آنوقت بود که آدم علیه السلام از بهشت میگریخت خدای تعالی گفت یا آدم از من میگریزی آدم گفت نه یا رب لیکن شرم میدارم از تو برین زلت که کردم انگاه سخن در گرفتن ماه و آفتاب افتاده بود بر لفظ مبارک راند روایت کرد ابن عباس رض که وقتی در عهد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ماه را بگرفتند پرسیده شد از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم که آفتاب و ماهتاب را که میگیرند گفت چون گناه بندگان دنیا بسیار میشوند و گستاخی بسیار میکنند فرمان میشود تا ایشان را بگیرند و روی ایشان سیاه میکنند تا خلق عبرت گیرد و انگاه فرمود چون ماهتاب در ماه محرم بگیرند دران سال کشتن و بلاها و فتنه و پراگندگی ضعیفان بسیار باشد و اگر در ماه صفر بگیرند دران سال باران اندک شود و دریاها خشک گردد و اگر در ماه ربیع الاولی بگیرند دران سال قحط و مرگ بسیار شود و باد و باران بسیار پیدا آید و اگر در ماه ربیع الآخر بگیرند بدیل بزرگان و فتور ملک شود و چون در ماه جمادی الاولی بگیرند برقها و بارانها بسیار باشد و مرگ مفاجات گردد اگر در ماه جمادی الآخر بگیرند دران سال کشتها نیک باشد و نرخها ارزان و فراخ بدانها بسیار باشد و عیش بر مردمان فراخ گردد و

نشست بیفزاید واگر در ماه رجب بگیرند در اول ماه و از روز آدینه باشد آن سال گرسنگی و بلاها
بسیار اند و از آسمان تاریکی عظیم پدید آید واگر در ماه شعبان بگیرند در آن سال میان خلق صلح
و آرامش نیکو بود واگر در ماه رمضان بگیرند ماهتاب و یا آفتاب در اول ماه و از روز آدینه
باشد آن سال گرسنگی و بلاها بسیار باشد و از آسمان بانگی عظیم و سخت پدید آید که خلقان را بیدار
کند و ایستاده بر روی زمین افگند واگر در ماه شوال بگیرند در آن سال بیماریها بسیار
شود به مردمان واگر در ماه ذیقعده بگیرند زلزله و بادهای سخت بود و درختان بسیار بشکنند واگر
در ماه ذیحجه بگیرند در آن سال فراخی شود و حاجیان را در آن سال قطع راه شود واگر در ذیحجه و محرم
بگیرند بدانند که تمام سال فتنها قائم شود و عیبهاے یکدیگر بگویند و دینار را میگذارند و آخرة
را ویران کنند و بقول و گفتار مومن نباشند آن منافقان خداوند اعمال را بزرگی دارند و دیدنشان را
خوار بنیند آنگاه خدا تعالی بر ایشان بلاها مسلط گرداند تا عیش بر ایشان تلخ گردد آنگاه فرمود
که چون همچنین شود بلاها را منتظر باید بود همینکه خواجه فوائد تمام کرد مشغول شد و دعا گو باز گشت
الحمد لله علی ذلک مجلس سوم سخن در خرابی شهرها افتاده بود فرمود که در آخر الزمان شهرها از
شومیت گناه مردم خراب شوند چنانچه شنیدم از زبان خواجه یوسف چشتی رح که وقتی که جانب
سمرقند مسافر بودم شنیدم از زبان خواجه یحیی سمرقندی رح که روایت کرد امیر المومنین علی رض
که چون این آیة فرود آمد وان من قریة الا نحن مهلکوها قبل یوم القیمة او معذبوها عذابا شدیدا
کان ذلک فی الکتاب مسطورا یعنی شهری نیست پیش از انکه قیامت آید عذابی و بلائی
در آن شهر فرود نیاید و آن شهر ویران نشود آنگاه فرمود که چون در آخر الزمان معصیتها بسیار
بود که را حشیان خراب کنند و مدینه از قحط ویران شود و از گرسنگی خلقی بمیرد و در بصره و عراق
و مشهد از شومیت میخواران خراب شود و بلاها در آن سال بسیار نازل گردد و از شومیت
زنان نیز خراب شود و شام از ظلم بادشاهان خراب گردد و ملخ از آسمان فرود آید اما روم
از بسیاری لواطه خراب گردد و از آسمان بادی برآید که جمله خلق خفته باشند همه از هول آنخروج
بانگی

شوند و خراسان و بلخ از شومیت منکری اصحاب تجارت و خیانت ویران شود و مسلمانان از شومیت
آن دلخوار گردند بعد ازان فرمود که شنیدم از زبان خواجه مودود چشتی قدس سره خوارزم و
چند شهر دیگر که حوالی آن بود از شومیت مزامیرها و مناهیها خراب شود و یکدیگر را بکشند
و هلاک شوند اما سیستان از بلاهای سخت و تاریکیها و زلزله پاره شود تا آنکه در و ساکن باشند
نیست و نابود شوند اما خرابی مرو زمین دیگر از سبب آن باشد در آخر الزمان زنا زیاد شود گویند
که فاطمه است خاک در دهان ایشان پس حق تعالی ایشانرا در زیر زمین برد اما سند و نیز
هند ویران شود آنگاه فرمود آن بسبب فسادهای زنا و می خواران ویران شود آنگاه فرمود
هر چه در شهر از مشرق یا مغرب فسادها و شومتها است همان مقدار در آخر الزمان از شومت
آن هندوستان را حق تعالی خراب گرداند بعد ازان فرمود که چون شهر باهمه ازین سراسر خراب
شود محمد عبد الله بیرون آید از شرق تا غرب عدل می گیرد و عیسی او از آسمان فرود آید و بدان
امام مسلمانی از صد عزیز باشد آنگاه فرمود روزهای دران روز خورد باشد که یک روز را نماز
گذارد و آنگاه فرمود که شنیدم از زبان خواجه حاجی رح که دران ایام سال چون ماه و ماه
چون هفته باشد و هفته چون روز گردد و روز یکوقت خواجه چشم پر آب کرد فرمود که ای درویش
مرو باید که این سال و ماه و روز همین زمان دانند که این ایام نعره است از رسول الله
صلی الله علیه و آله وسلم بعد از نقل خود دو بست سال مانع شده است که سگ بچه زاید فرزند آدم
اکنون خود مردم چه خواهند گفت که زمانه گذشته است همین که خواجه این فوائد تمام کرد مشغول شد
و دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک **مجلس چهارم** سخن در فرمان برداری زنان افتاده بود
بر لفظ مبارک راند که امیر المومنین علی فرمود که شنیدم از زبان در ربار گوهر نثار خواجه کائنات
حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم در باب زنان هر زنی که شوهر خود را فرمانبرداری کند
برابر فاطمه الزهرا رض در بهشت رود بعد ازان فرمود هر آن زنیکه شوهر او را بخانه خواب خود
خواند و او نیاید و رشود و همه نکیها که کرده باشد چنان بیرون آید چون مار از پوست و بزه

چندان باشد کہ ریگ بیابان و اگر آن زن بمیرد و شوہر از وی خوشنود نباشد ہفت درد وزخ بکشاینده و اگر شوہر خوشنود باشد بنام آن زن ہفتاد درجہ در بہشت برآرند آنگاہ فرمود در تنبیہ نوشتہ دیدہ ام ہر آن زنے کہ روی باشوہر خود ترش کند در روی شوہر نگرد بعد دستارہ کہ در آسمان ست یک آن گناہ بروی بنویسند آنگاہ فرمود کہ اگر شوی را از یک سوراخ بینی ریم رود واز دیگرے خون واین زن آزار بزبان خود میکشد حق شوہر تمامت نگذارده باشد پس ای درویش اگر بدون خدا سجدہ روا بودے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودی زنان را تا سجدہ کنند مر شوہران را چندین حق ست آنگاہ سخن در بردہ آزاد کردن افتادہ بود ہمچنان درویشی بیامد سوی بزین آورد و بردہ آورد بخدمت خواجہ او را آزاد کرد و خواجہ دعای خیر ارزانی داشت آنگاہ فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم گفتہ است ہر کہ بردہ آزاد کند بنویسند ہر رگے کہ در تن اوست ثواب پیغامبری دہند واز دنیا بیرون نرود تا ایزد تعالے گناہ خرد و بزرگ او عفو نکند و مادر و پدر او را واز خاندان او ہفتاد تن را نیامرزد و بہر تار موی کہ بر تن او باشد شارستانی در بہشت بنام او بنا نکند و ہر رگیکہ در تن او باشد نورش دہند و بران پل صراط آسان کنند نامش در آسمان از اولیا رخوانند آنگاہ فرمود کہ روزے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نشستہ بود ند و اصحاب گرد او بودند امیر المومنین ابوبکر صدیق رض برخاست و گفت یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چہل بردہ دارم بست بردہ برائے رضای خدای تعالی آزاد کردم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دعای خیر ارزانی داشت مہتر جبرئیل عرم فرود آمد گفت یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمان میشود ہر موی کہ بر تن آن بردگان ابوبکر صدیق رض است ہمان مقدار نفر از امتان تو از آتش دوزخ خلاص دادم و ہمان مقدار ثواب ابوبکر صدیق رض یافت بعد ازان فرمود کہ امیر المومنین عمر رض برخاست روی بر زمین آورد و گفت یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ستی بردہ دارم ازان پانزدہ برائے رضائے خدای تعالی در رسول خدای صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آزاد کردم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دعای خیر ارزانی داشت ہمچنان باز مہتر جبرئیل

فرود آمد گفت یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمان میشود هر رگیکه بر تن آن بروگان باشد پنجاه گان نفر ازامت تو از آتش دوزخ خلاص داوم وهمان مقدار ثواب عمر بارض روزی شد بعد ازان فرمود که امیر المومنین عثمان رض برخاست وگفت یا رسول اللہ صلی اللہ علیه وآله وسلم برده بسیار دارم صد برده برای رضای خدای تعالی آزاد کردم رسول اللہ صلی اللہ علیه وآله وسلم دعای خیر از زانی داشت همچنان مهتر جبرئیل عرم فرود آمد گفت یا رسول اللہ صلی اللہ علیه وآله وسلم فرمان میشود هر رگیکه بر تن این بروگان باشد صد گان نفر آدمی از امت تو از آتش دوزخ خلاص دادیم بعد ازان فرمود که امیر المومنین علی رض برخاست روی بر زمین آورد وگفت یا رسول اللہ صلی اللہ علیه وآله وسلم من از دنیا هیچ ندارم جانے دارم فدای خدا تعالے کردم همدرین بود که مهتر جبرئیل عرم فرود آمد گفت یا رسول اللہ صلی اللہ علیه وآله وسلم فرمان میشود که علی با چیزی از دنیا ندارد ما در دنیا هجده هزار عالم آفریده ام رضای ترا وعلی راه هگان آدمی از هر عالمی از آتش دوزخ خلاص دادیم آنگاه فرمود که خواجه یوسف چشتی رح را رسم بودی هر بزرگی که برای دیدن خواجه آمدی یک بروه خدمتی آوردی خواجه بحضور او بروه را قبول کردی وگفتی هم تو آزاد بکن باشد که فردا من وتو بطفیل او از آتش دوزخ خلاص یابیم آنگاه فرمود آنروز که خواجه ابراهیم رح تایب شد آنمقدار بروه که بود پیش خود آزاد کرد وراه حج گرفت وگفت هر کسے در خانه کعبه ورپاسے میرود واین بزرگ هرگاه بر راه می نهاد یک دوگانه میگذارد درین منوال در مدت چهارده سال بخانه کعبه رسید کعبه را بجا نیافت تغیری پیدا شد هاتفی آواز داد که ای ابراهیم صبر کن کعبه بدیدن ضعیفه رفته است این زمان خواهد آمد همین که خواجه این آواز شنید بیشتر تحیر پیدا شد گفت آن ضعیفه که خواهد بود روان شد که برود ببیند همین که در بادیه رسید رابعه بصری را دید نشسته کعبه گرد سر او طواف میکند ابراهیم را غیرت پیدا شد چندان که بانگ بر رابعه زد که این شور چه افگنده رابعه گفت که من این شور نیفگنده ام این شور در جهان تو افگنده که چهار دهم سال بدیدن در خانه کعبه رفته

و بشره بنا فتی همینکه این بشنید گفت ترا آرزوی خانه کعبه بود مرا آرزوی خصم خانه باشد
التگاه فرمود که ای درویش مرد او دست که هیچ امر پیش حق نظر نکند پس مبتلا بدنیا و آخرت
نشود هرچه در برالیشان است نظر نکند چون مرد بدین مقام برسد هرچه در ملک اوست
ملک دوست باشد گرد او کعبه اینک طواف کند دست از دامن او ندارد پس ای درویش
همین جای تفوز کن که چون سید عالم صلی الله علیه وآله وسلم از آن حق شد حق از آن سید
عالم صلی الله علیه وآله وسلم شد پس درمیان هیچ نماند التگاه ندا آمد که قل لا اله الا الله محمد رسول الله
همین که ساکنان عظمت الحمت الثری وانچه در دنیا و آخرت است این معاینه کردند از
ملک تا ملک واز بشر تا جن وجز آن خود را طفیلی دیده اند پس دست در دامن او زدند گفتند
یارسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فروا مارا نگذاری واز شفاعت خود ما را محروم نکنی التگاه
فرمود که ای درویش تا بدانی چون دوست از آن خود شد هرچه هست ملک این پس است
امامرد میباید که از همه موجودات عالم فارغ باشد ومشغول دوست گردد تا هرچه از دوست
است بدو اقتدا کند التگاه فرمود که اے درویش وقتی جانب سیوستان مسافر بودم در
سیوستان در غاری بزرگی را دریافتم که او را شیخ سیوستانی گفتندی اما پیری با عظمت وهیبت
بود که بدان عظمت هیچ پیری را ندیده بودم او در عالم خیر مشغول بود چون نزدیک رسیدم روی
سوی من کرد سر زیر آوردم فرمود سر برکن سر برکردم فرمود که اے درویش امروز
قریب هفتاد سال است که جز حق با دیگری مشغول نشده ام اما مشغولیکه بشما شده است
فرمان است بشنو اگر دعوی محبت میکنی بغیر او مشغول نشوی و با کسی صحبت نکنی تا سوخته
نگردی که آتش غیرت گرد عاشقان میگردد همین که عاشق بغیر معشوق آویخت آتش
غیرت او را ناچیز گرداند اما بدانکه درختی که در راه محبت است دو شاخ است یکی را نرگس
وصال گویند دوم را نرگس فراق پس هرکه از همه فارغ باشد او با دوست یگانه باشد
بوصال دوست مشرف شود و هرکه بدان دوست بدیگری میل کند بفراق مبتلا گردد همین

کہ آن بزرگ این بگفت فرمود کہ ای درویش بازگرد کہ ما را ازکار و اشتی این بگفت و در عالم
خود مشغول شد و عاگو بازگشت آنگاہ فرمود کہ ای درویش ما در فضیلت آزاد کردن بندہ بویم
در نبر است از رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہر کہ بردہ آزاد کند از دنیا بیرون نرود
تا جای خود در بہشت نہ بیند و در وقت جان دادن ملک الموت مژدہ دہد از بہشت
آنگاہ فرمود کہ شنیدہ ام از خواجہ محمد چشتی رح ہر کہ بردہ آزاد کند از دنیا بیرون نرود تا منزل
بہشت نخورد و جان کندن بروی آسان نشود و روز قیامت زیر سایۂ عرش باشد و
بحساب در بہشت رود ہمین کہ خواجہ این فواید تمام کرد مشغول شد و عاگو بازگشت الحمد للہ
علی ذلک مجلس پنجم سخن در صدقہ دادن افتادہ بود بر لفظ مبارک راند کہ در فتاوی
خواجہ یوسف چشتی نوشتہ دیدہ ام بروایت ابو ہریرہ رض کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
را پرسیدم ما افضل الاعمال یا رسول اللہ قال صدقہ یعنی فاضلترین اعمال کدام است
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمود صدقہ دادن پردہ بود در آتش دوزخ تا ایمن
باشد آنگاہ فرمود کہ وقتی دیگر پرسیدند کہ پس آن صدقہ فاضلتر چیست گفت قرآن خواندن
آنگاہ فرمود کہ عبد اللہ مبارک رح گفت کہ ہفتاد سال بر نفس خویش مجاہدہ کردم یعنی کارزار
کردم ہمین میدانم کہ عقوبتہا دیدم بحضرت دولت بار و در کشادہ نشد ہمین کہ گرد خود برآمدم
ہر چہ در ملک خود مال داشتم در راہ خدای صرف گردانیدم ہمہ دوست از آن خود شد و ہر چہ
در ملک دوست بود از آن خود شد آنگاہ فرمود ابراہیم ادہم رح در آثار اولیا نبشتہ است
کہ یکدرم صدقہ بہتر از عبادت یک سال است کہ شب قیام کند و روز روزہ دارد آنگاہ
فرمود کہ آن روز کہ امیر المومنین ابو بکر صدیق رض ہشتاد ہزار دینار در راہ خدای تعالے
صرف کرد و گلیمی پوشیدہ بخدمت سید عالم صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم آمد پرسید کہ یا ابو بکر ذخیرہ
چنانچہ معہود عالم است چیزی گذاشتہ گفت یا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم اللہ و
رسول یعنی خدای و رسول بس است ہمین کہ ابو بکر این بگفت در حال مہتر جبرئیل عم

با هفتاد هزار فرشته مقرب گلیم پوشیده فرود آمد سلام کرد و گفت یا رسول الله فرمان میشود که امروز ابوبکر در راه با مال خود بمصرف رسانیده است سلام بدو رسانی و بگوی که کردی آنچه رضای ما بود ما آن کنیم که رضا را او باشد و محمد را و جمله ملک را فرمان شده است تا بموافقت ابوبکر صدیق گلیم پوشند که فردا جمله گلیم پوشان را بگلیم ابوبکر خواهم بخشید آنگاه فرمود وقتی پیغامبر صلی الله علیه وآله وسلم را امیر المومنین علی رض پرسید یا رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم قرآن خواندن فاضلتر است یا صدقه دادن گفت صدقه زیرا که ایمن کند صدقه از آتش دوزخ آنگاه فرمود وقتی جهودی در راه استاده نان پاره سگ گرسنه را میداد قضارا خواجه حسن بصری رح بر سر وقت او رسید او را پرسید گانه یا بیگانه گفت این مرد بیگانه گفت پس این چه چیز است که میکنی که قبول نیست گفت اگر قبول نیست باری می بینند که چه میکنم الغرض بعد از مدتی خواجه رح در کعبه معظمه رسید از زیر ناودان کعبه آواز آمد که ربی از سر اوقات غیب او از بر می آمد لبیک عبدی خواجه را حیرتی پیدا شد که بروم ببینم نیک بختی بنده خواهد بود همین که آنجا رسید مردی را دید سر بسجده نهاده ربی میگوید زمانی استاده شد چند انیکه آنمرد سر بر آورد خواجه را گفت مرا می شناسی گفت خیر گفت همان مردم که میگفتی خیر تو قبول نیست دیدی که خیر مرا قبول کرد دیگران بخواند آنگاه فرمود که در آثار او لیا نبشته دیدم صدقه نوری است و صدقه پیرایه حوران و صدقه فاضلتر از هزار رکعت است که نماز کند آنگاه فرمود که چون روز قیامت باشد قومی از صدقه دهندگان را جای زیر عرش باشد و آن قومی که پیش از مرگ صدقه داده اند پس مرگ تبه گردد آنکس را که در دنیا داده باشد آنگاه فرمود که صدقه راه راست سوی بهشتست و هر که صدقه دهد از رحمت خدای عز و جل دور نباشد آنگاه فرمود که در جاعتخانه خواجه جاجی رح هرگز ندیدم که هیچکس از آیندگان از صبح تا شام ناخورده چیزی برفت و آن زمان اگر چیزی بنبودی خادم را اشاره شدی تا آب بگرداند باری امروز از دادن روز خالی نرود آنگاه فرمود که ای درویش

زمین فخر کند بر نیکان و هر روزی و شبی سخنی در وی نگذرد و نگویند که در اعمال او نبولسیند آنگاه فرمود
که سنیان هزار سال پیش از همه بوی بهشت یابند و هر روز ثواب پیغامبری بنولسیند همین که این
فوائد تمام کرد خلق دعا گو بازگشت الحمد لله علی ذلک **مجلس ششم** سخن در شراب خوردن
مویز افتاده بود بر لفظ مبارک راند که روایت کرد امیر المومنین عمر خطاب رض از رسول الله صلی الله
علیه وآله وسلم که در مشارق الانوار مسطور است از خوردن شراب مویز گفت ای عمر حلال
نیست و آن محض حرام است و خراب و این شراب مومنان نیست آنگاه فرمود وقتی
رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فرمود تا آنزمان که سخت نشده است و هر ساعت که مالیده
باشند اگر بخورد روا باشد و اگر یکزمان از مالیدن مانده باشد و آن سخت شود روا نیست خوردن
آنگاه فرمود که رسول خدای صلی الله علیه وآله وسلم لعنت کرده است بر آنکس که خمر خورد یا بفروشد
و یا از بهای آن بخورد آنگاه خواجه چشم پر آب کرد و فرمود که این شریعت است که حرام میدارند
اما در طریقت آب جویها بشراب خوردن که در طاعت کاهلی کرد فرمود که این نتواند گذارد
آنگاه فرمود که وقتی از خواجه بایزید رحم پرسیدند که حکایت از حال مجاهده خویش بما یکوی
گفت اگر از مجاهده بشما چیزی بگویم طاقت شنیدن نیارید اما معامله که با نفس خود کرده ام
بگویم اگر بشنوید شبی از شبهای نفس را بنماز طلبیدم نفس موافقت نمود و آن نماز از من فوت
شد سبب این بود امروز از وظیفه زیاده خورده شده بود چون روز شد عهد کردم تا سال
تمام نفس را آب ندهم آنگاه فرمود که وقتی خواجه ابو تراب بخشی را هوس بیضه مرغ و نان
سپید شد که اگر امروز برسد بدان افطار کنم قضا را بوقت نماز دیگر خواجه برای تجدید وضو
بیرون آمد و صحرا کعدکی در آمد دست در دامن خواجه زد گفت این دزد است دی روز
کالای من برده است امروز باز آمده است تا کالای دیگر ببرد همین که فریاد شد خلق گرد شدند
کودک و پدر آن در مشت زدن شدند خواجه شمرد چنانچه شش مشت زدند همچنان مردی
پیدا شد خواجه را شناخت گفت ای خواجگان این دزد نیست خواجه ابو تراب

بخشیده است خلق بموزرت در آمدند که ما نداستیم نخشیدنی باید بود چون آن مرد خواجه را بخانه
خود برد و نماز شام بگذارد و بنشست قضارا در نانه آن مرد بهینه مرغ و نان سپید موجود
بود پیش آورد همین که خواجه آن بدید تبسم کرد گفت که بردار من نخواهم خورد گفت چرا
گفت امروز ما آرزوی این کرده بودم ناخوردنی شش مشت خوردم اگر این را
خواهم خورد ندانم تا چه بلا بر من منزل گردد خواجه بر خاست ناخورده برفت همین که خواجه
این فواید تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو بازگشت الحمد لله علی ذلک مجلس هفتم
سخن در آزار مومن افتاده بود و بر لفظ مبارک راند که روایت کرد ابو هریره رضا از رسول الله
صلے الله علیه وآله وسلم هر که مومن را بیازارد همچنان دان که مرا رنجانیده باشد و هر که مرا رنجانید
باشد خدای تعالی را آزرده کرده باشد در سینه هر مومن هشتاد پرده اند که در هر پرده
فرشته استاده است هر که بیازارد مومن را همچنان باشد که هزار هشتاد فرشته را رنجانیده
باشد آنگاه حکایت در نماز افتاده بود فرمود که بعد از فریضه میگذارند و مشایخ این نماز
گذارده اند پس هر که پیش از نماز پیشین چهار رکعت نماز بگذارد و هر چه داند از قرآن خواند
مژده دهد مرا و را خدای تعالی بسوی بهشت و هفتاد هزار فرشته در وقت دفن او را در گور باید بیایند بر سر گذارده
این نماز نثار کنند و چون از گور بر خیزد هفتاد حلّه بپوشانند و بر شبت برند و هر که پس از نماز پیشین بگذارد و قرآن
معین نیست خدای تعالی هزار حاجت در هر رکتی روا گرداند و هزار نیکی بنویسند و به هر او را ثواب عبادت
یکسال آنگاه فرمود که مشائخ طبقات در کتاب مجیب مینویسند که مردانا آن زمان که در نماز
حضور تمام حاصل نشود در نماز شروع نکنند زیرا که در رساله پیر خود خواجه حاجی رح بنشته
دیده ام خواجه یوسف چشتی خواستی که در نماز شروع کند هزار بار تکبیر گفتی و نشستی تا آن زمان
که در وی حضور حاصل شدی در نماز شروع بکردی همین که در ایاک نعبد و ایاک نستعین
رسیدی بسیار تامل کردی الغرض ازان اصل سوال کرده شد فرمودند که وقتی حضور حق
تمام حاصل میشود در نماز شروع میکنم زیرا که چه باشد که در وی نعمتی در مشاهده بنمود

انگاه فرمود که وقتی خواجه جنید بغدادی رح و خواجه شبلی رح بیرون بغداد برفتند وقت نماز در آمده بود هر دو بزرگواران در تجرید وضو مشغول شدند چنانکه این هر دو بزرگواران در نماز شروع کردند همچنان پشتواره هیزم برسر کرده میگذشت چون ایشان را بدید برفور پشتواره هیزم فرود آورد و در وضو مشغول شد چنانکه این بزرگواران بفراست دریافتند که این مرد یکی از واصلان است همه اورا پیش فرستادند الغرض او در نماز شروع کرد رکوع و سجود تا دیری کرد چون از نماز فارغ شد از دیر بودن رکوع و سجود سوال کردند گفت یکبار که تسبیح گفتم تا آنزمان که لبیک عبدی نمی شنیدم بار دیگر تسبیح نمی گفتم سبب دیر من این بود انگاه فرمود که وقتی جانب خانه کعبه معظمه در میان مجاوران چند گاهی معتکف بودم در میان این بزرگواران بزرگی بود خواجه عمر نسفی گفتندی روزی آن بزرگ پیش امامی میگفت همچنان در وقتی حالی پیدا شد سر در مراقبه کرد یکزمانی چون سر برآورد در وی سوی آسمان کرد حاضران مجلس را فرمود سر بالا کنید به بینید همین که بگفت بدیدم گفت چه میگویند و چه می بینند گفتم که دیدم اول فلک فرشتگان طبقهای رحمت بر دست گرفته استاده اند لبها می جنبانند گفت میدانید که چه میگویند گفتم که بندگی شیخ از ما بهتر داند همین که این بگفتم سر بالا کرد و مناجات کرد الهی انچه بندگان خود را می شنوانی حاضران مجلس را نیز بشنوان بفور هاتف غیب آواز داد العزیز ان این فرشتگان که لب می جنبانند این میگویند که یارب بحرمت علم و مجاهده خواجه نسفی ایشان را بیامرز بعد ازان فرمود که این نعمت در همه مرکب است اما مرد است که درین جد و جهد خود کند تا بدین مقامات برسد انگاه فرمود که ای درویش بزرگی بود در بغداد از حد صاحب کشف و کرامات او را گفتند که نماز چرا نمیگذاری گفت شما را درین کار نیست اما تا انگه طلعت دوست تا نه بینم نمی نشینم انگاه فرمود که ازینجا است که بعضی مشایخ گفته اند که علم علمی است که عالمان بدانند و زهد زهدی است که زاهدان بدانند و این اسرار است که اهل معنی دانند انگاه فرمود هر که پیش از نماز دیگر چهار رکعت نماز گذارد ابو درداء رض گفت مرا و را

بدهند بهر رکعتی قصری در بهشت و چنانستی که اندر همه عمر عبادت کردی مر خدایرا عز و جل و هر که چهار رکعت گذارد میان نماز شام و نماز خفتن در رود در بهشت و ایمن باشد از بلاها و بهر رکعتی ثواب پیغمبری بنویسند و هر که بعد از نماز خفتن چهار رکعت نماز کند بحساب در بهشت رود و این نکند مگر دوست خدای انگاه فرمود هر که نماز بسیار کند در حساب بسیار ماند و هر که بدی کند یکی بیفزایند انگاه فرمود که نیازارد مومن را مگر منافق و ملعون همینکه خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک

مجلس ششم سخن در قذف گفتن افتاده بود بر لفظ مبارک راند هر که مومنی را دشنام دهد همچنان باشد که مادر و دختر خود را زنا کرده باشد و چنانستی که یاری کرده فرعون را بحرب موسی عم انگاه فرمود هر که مومن را دشنام دهد دعای او مستجاب نشود تا چند روز اگر بی توبه بمیرد عاصی شده باشد انگاه سخن در طعام افتاده بود همچنان طعام آوردند فرمود که بسفره بیارید تا بالای آن طعام نخوریم رسول الله علیه و آله وسلم بر خوان طعام نخورده است ولیکن در خوردن بالای خوان منع هم نکرده است اگر نخورند روا باشد اما همه بر سفره خوریم تا مانند کنیم بانند خوان برادرم عیسی عم انگاه فرمود بر خوان عیسی عم سفره سرخ بود که از اسمان فرو داده بود در وی هفت گرده پنج انار نمک بود پس هر که بر سفره نان با نمک خورده بنویسند بهر لقمه صد نیکی و صد درجه در بهشت برآرند بهمسایگی عم باشد و خورد نان بر سفره سرخ یک شبانه روز بهشت و چون از خوردن نان فارغ شود خدا تعالی جمله گناهان وی بیامرزد انگاه فرمود که شنیدم از زبان خواجه مودود حسن رض هر که بر سفره سرخ نان بخورد خدای تعالی نظر رحمت در وی نکند و انگاه فرمود که شمس العارفین و این نام او از روضه رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم بود و آنچنان بود که از روز که او بر سر روضه رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم رسید سلام کرد آواز برآمد که علیک السلام یا شمس العارفین همین که از روضه رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم باز گشت هر که پیش می آمدی گفت السلام علیک یا شمس العارفین انگاه ملایم انیمعنی حکایت فرمود که با امام اعظم رض همین معامله بود چون در مبدء حال بر سر روضه رسول الله صلی الله

علیه وآله وسلم رسید سلام کرد و گفت که السلام علیک یا سید المرسلین آواز برآمد
علیک السلام یا امام المسلمین بعد ازان فرمود که خواجه بایزید بسطامی رح را خطاب
سلطان العارفین از آسمان بود چنانچه شبی از شبهای بوقت نیم شب برخاست بالای
بام برآمد وجهانی آرمیده دید هیچکس بیدار نه در خاطر مبارک خواجه گذشت که ایدریغ
درچنین حضرت باعظمت چرا بیدار و مشغول نباشند خواستند که از خدای تعالی
بخواهند که همه خلق بیدار شوند و مشغول باشند باز در خاطر گذرانیدند که این مقام شفاعت
خواجه کائنات است صلے الله علیه وآله وسلم مرا چه مجال که این درخواست کنم
همین که در خاطر گذرانیدند هاتف غیب آواز داد که ای بایزید همین مقدار که ادب نگاهداشتی
نامت درمیان خلق سلطان العارفین گردانیدم انگاه فرمود که احمد معشوق را همین معامله بود
آنچنان بود شبی در چله زمستان نیم شب بیرون آمد در آبی در رفت در تهلکه جان باستاد
گفت تا آنزمان من ندانم که کیستم ازینجا بیرون نیایم آواز برآمد تو آنکسی که فردای قیامت
چندین کسان بشفاعت تو از دوزخ خلاص خواهند یافت شیخ احمد گفت برین بسنده نکنم مرا
باید که من بدانم که کیستم انگاه آوازی شنیدند که حکم کرده ام که درویشان و عارفان و عاشقان
ما باشند و تو معشوق ما باشی انگاه خواجه احمد ازانجا برآمد هرکه پیش می آمد میگفت السلام علیک
احمد معشوق انگاه فرمود او نماز نمی گذاردی چنانچه مردمان او را گفتند که تو نماز نمی گذاری
گفت نماز بگذارم ولی فاتحه نخوانم گفتند این نماز چه باشد چون الحاح بسیار شد باز گفت
فاتحه بخوانم ولی ایاک نعبد وایاک نستعین نخوانم گفتند این همه نخوان بعد ازان گفتگوی بسیار
شد در نماز ایستاد و فاتحه خواندن گرفت چون اینجا رسید ایاک نعبد و ایاک نستعین در اعضای
او از زیر هر تار موی خون روان شد انگاه روی سوی حاضران کرد و گفت که مرا نماز
درست نیست مردمان میگویند که نماز بگذارم همین که خواجه خواند تمام کرد مشغول شد خلق و دعاگو
باز گشت الحمد لله علی ذلک **مجلس نهم** در کسب و کار کردن افتاده بود بر لفظ مبارک راند

وقتی رسول اللہ صلی اللہ علیہ والہ وسلم نشستہ بودند مردی برخاست پرسید یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چگونہ ئی در پیشہ من گفت پیشہ تو چیست گفت درزیگرے فرمود اگر راستی در زرگار تو از حد بزرگ است فردا قیامت برابر ادریس پیغمبر عم در بہشت روی انگاہ مردی دیگر برخاست گفت یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در پیشہ من چگونہ ئی پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمود پیشہ تو چیست گفت کشاورزی گفت پیشہ تو نیکوست زیرا کہ این پیشہ مہتر ابراہیم عم داشت مبارک و با منفعت است خدای عزوجل بر شما برکت دہد بدعای مہتر ابراہیم پیغمبر عم و فردای قیامت در بہشت نزدیک مہتر ابراہیم عم باشی انگاہ مردی دیگر برخاست گفت یا نبی اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چگونہ ئی در پیشہ من پرسید پیشہ تو چیست گفت پیشہ من تعلیم فرمود خدای تعالی پیشہ شما از حد دوست دارد اگر خلق را نصیحت کنی روز قیامت با مہتر خضر عم باشی و ثواب خضر عم یابی و اگر عدل کنی فرشتگان آسمانہا بر شما را استغفار کنند انگاہ مردی دیگر برخاست گفت یا نبی اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چہ گوئی در پیشہ من گفت پیغمبر صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم پیشہ تو چیست گفت بازرگانی فرمود اگر راست و درزی در بہشت رفیق پیغامبر باشی انگاہ فرمود کاسب دوست خدا است اما کاسبی کہ در وقت نماز حاضر باشد و از حد شریعت قدم بیرون نہ نہد کہ در حدیث است الکاسب حبیب اللہ و در حدیث است الکاسب صدیق اللہ انگاہ فرمود کہ ابوذر را رضا دکانداری کردی چون آخر الزمان حقیقت مسلمانی دریافت دکانداری ترک کرد گفتند چرا ترک میدہی گفت چون مسلمانی دریافتم دیدم کہ با دوکان مسلمانداری راست نمی آید انگاہ فرمود الکاسب صدیق اللہ او را کہ تکیہ بر خدای باشد سر لسب نہ باشد کہ کفر است و آنزمان کہ وقت نماز در آید ترک کار ہا دہد نماز بگذارد ہمچنین کاسب صدیق است ہمین کہ خواجہ این فواید تمام کرد خلق دعا گو باز گشت الحمد اللہ علی ذلک مجالس دہم سخن در مصیبت افتادہ بود بر لفظ مبارک راند عبد اللہ انصاری رض روایت کرد از پیغامبر

صلی الله علیه وآله وسلم هرکه در مصیبت بانگ کند یا نوحه کند لعنت خدای بر آنکس باشد آنگاه فرمود مشایخ طبقات گفته اند آن کفر است و بنویسند نام او در دیوان مومنان منافق ولعنت خدای بران کس باشد که بوقت مصیبت بانگ کند آنگاه فرمود مشایخ طبقات گفته اند که بانگ و نوحه آن کس که کند در وقت مصیبت چهل سال گناه بروی بنویسند و صد ساله عبادت او راحبط شود و اگر بدین حال بمیرد و توبه نکند مرده باشد قرین ابلیس باشد در دوزخ آنگاه فرمود که وقتی خواجه ابراهیم ادهم رح در راهی میگذشت آواز نوحه شنید بر فور از زین گداخته در گوش انداخت آخر گرشد بعد ازان فرمود هرکه جیب را پاره کند در وقت مصیبت خدای تعالی بران بنده بنظر رحمت ننگرد و در روز قیامت سخت ترین عذاب کند و در روایت دیگر آمده است هرکه پیراهن پاره کند و نوحه کند روز قیامت میان دو ابروی او نوشته پیدا آید که نومید ست از رحمت خدای عزوجل آن بنده گر توبه کند و هرکه ذراع سیاه کند از بهر او در دوزخ هفتاد خانه بنا کنند و هیچ طاعتی ازان او قبول نشود و چنانستی که هفتاد مومن را کشته باشد و هزار بدی در نامهٔ اعمال او بنویسند و هرکه در آسمان و زمین فرشته است بروی لعنت کند تا آن ذراع سیاه بر او باشد آنگاه سخن در آب و اون افتاده بود فرمود هرکه تشنه را آب دهد در ان ساعت از گناهان بیرون آید گوئی این زمان از مادر زاده شده است و بحساب در بهشت رود و اگر در روز بمیرد شهید مرده باشد آنگاه فرمود هرکه گرسنه را طعام دهد خدای عزوجل هزار حاجت او را روا گرداند و از آتش دوزخ آزاد کند و در بهشت بنام او قصری بنا کنند آنگاه فرمود دختران هدیه خدایند عزوجل پس هرکه ایشانرا دوست دارد خدای و رسول خدای صلی الله علیه وآله وسلم از وی خوشنود باشد آنگاه فرمود هرکرا خدای تعالے دختران دهد و آن دختران هدیه خدایند خدای تعالے از آنکس خوشنود باشد و هرکرا دختران باشند و بر آن شادی کند فاضلتر ازان که هفتاد بار خانه کعبه را زیارت کرده باشد و فضیلتش بیش

ازان باشد که هفتاد برده آزاد کند هر مادری و پدری که بر دختران رحمت کند خدا تعالی
بروی رحمت کند آنگاه فرمود که در آثار اولیا نبشته دیده ام از رسول الله صلی الله
علیه وآله وسلم هر که را یک دختر باشد فردای قیامت میان او و میان دوزخ پانصد سال
راه فرق باشد آنگاه فرمود که اولیای و انبیا چنان دختران را دوست میداشتندی که
پسر آنرا نداشتندی آنگاه فرمود که خواجه سری سقطی رح را دختری بود از حد عزیز داشتی
چنانکه خواجه را آرزوی کوزه نو آب سرد شد از بزبان مبارک ایشان بیرون آمد
اگر باشد بران افطار کنم همین که دختر بزرگوار این بشنید بر فور موجود کرد پیش خواجه داشت
نماز دیگر بود خواجه را خواب غلبه کرد هم بر سر مصلا در خواب شد چنان در خواب دید گوی
خدای از بهشت در خانه فرود آمده است پرسید که ای کنیزک کرا ئی گفت کسی را که او
را کوزه نو آب سرد نخورده است همینکه دست بکفدست زد کوزه شکسته یافت نغره
بزد گفت سری بکوزه نو آب خوردن نمی باید کسانیکه بچندین علائق دنیا مبتلا اند حاشا و کلا
در مقامی چگونه رسند همینکه خواجه این فوائد تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت
الحمد لله علی ذلک **مجلس یازدهم** سخن در کشتن جانوران افتاده بود بر لفظ مبارک راند
که عبد الله بن مسعود رض روایت کرد از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم هر که چهل ماده گاو
بسمل کند یک خون کبیره در گردن او نویسند و هر جانوریکه بجای نفس بگشند همچنان باشد
که بویران کردن خانه کعبه یاری کرده باشد مگر محلیکه دران بسمل کردن روا باشد آنگاه
فرمود که شنیدم از زبان خواجه حاجی رح که ای درویش خواجه عبد الله مبارک گفتندی
که هفتاد سال عمر او بود قسم خوانده که درین هفتاد سال وقتی یاد ندارم که مرغی بسمل کرده باشم
آنگاه فرمود که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فرموده است که نشاید جانوری را کرکسی
در آتش افگند یا به بیرحمی بکشد کفارت او آنست که برده آزاد کند و یا شصت
مسکین را طعام دهد و یا در ماه روزه دار و پیوسته رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم

گفتی میدانید که هیچ جانوری را آتش نرسد مگر خدای تعالی شما را بعقوبت اندر دنیا و آخرت عذاب خواهد و هر که جانوران را در آتش افگند چنانستی که مادر خود را زنا کرده باشد نعوذ باللّٰه منها همین که خواجه این فوائد تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت مجلس دوازدهم سخن در سلام گفتن افتاده بود دانشگاه فرمود که در خبر است از رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه وآله وسلم که چون از مجلس برخیزد سلام گوید که گفتن سلام کفارت است مر گناهان را و فرشتگان امر زش خواهند آنکس را که از مجلس برخیزد و سلام گوید و رحمت خدا تعالی بروی فرود آید که اندر نیکیهایش بیفزاید و حیات او زیاده گردد دانشگاه فرمود که شنیدم از زبان خواجه یوسف حسن چشتی رح که چون از مجلس برخیزد و سلام گوید هزار نیکیش بدهند و هزار حاجتش روا کنند و از گناهان همچنان پاک شود گوئی که این زمان از مادر زاده شده است و یک ساله گناه پاک کنند و یک ساله عبادت در نامهٔ اعمال او بنویسند و صد حج و عمره بنام او بنویسند و هزار طبق رحمت بر سر آن بنده نثار کنند دانشگاه فرمود که امیر المؤمنین علی رضی گفت هر چند خواستم که وقتی باشد که وقت آمدن و مجلس و تا وقت خاستن رسول اللّٰه را صلی اللّٰه علیه وآله وسلم سلام گویم میسر نشد که پیش از انکه خواستم سلام گویم رسول علیه الصلوة والسلام اول سلام گفتی که سلام سنت اینیا است همه پیغامبری که بوده است سلام پیش از همه گفتی همین که خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت

مجلس سیزدهم سخن در کفارت نماز افتاده بود فرمود که امیر المؤمنین علی رض روایت کرد از رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه وآله وسلم هر که را نماز ها قضا شده باشد و نداند که قضا چند است پس نماز کند در شب دوشنبه پنجار رکعت و بخواند در هر رکعتی فاتحه یکبار و اخلاص یکبار و چون از نماز فارغ شود دو رکعت دیگر بکند و بگوید خدا تعالی کفارت آن نماز گذشته کند اگر صد سال نماز نگذارده باشد بعد از ان سخن در قیام شبها افتاده بود بر لفظ مبارک راند که رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه وآله وسلم فرمود هر که بشب قیام کند و بخواند بمقدار آنچه مردمان خفته باشند ایزد تعالی فرشتگان را فرمان دهد تا شب دیگر نگاهدارند و از شب تا روز او را آمرزش خواهند و در روایتی دیگر آمده است که رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه وآله وسلم فرمود

هر که در آدینه بست رکعت نماز کند و بخواند در هر رکعتی فاتحه و اخلاص یکبار روز قیامت
با صد هزار صدیقان و شهیدان برخیزد و بهر رکعتی ثواب شبان روز بدهند و بهر حرفی
نوری یا بد و از پل صراط بگذرد و آنگاه فرمود هر که قیام کند اگر چه مقدار اشترے کردن
بخباند فاضلتر ازان باشد که شصت حج و عمره گذارده باشد و در هاے رحمت بروے
بگشایند آنگاه فرمود که وقتے در سمرقند مسافر بودم بزرگی بود شیخ عبد الواحد سمرقندی
از وے شنیدم که نیست حلاوت در ایمان که قیام در شب و روز نیست پس هر که
این هر دو فعل کند حلاوت ایمان یا بد آنگاه فرمود که امام اعظم ابو حنیفه کوفی رح سی سال در شب
نخفت و پهلوی مبارک الیشان در زمین ننهاد آنگاه فرمود چونکه حج آخرین کرد مذهبان بود
که امام اعظم رح پیش در کعبه آمد باشاد و گفت در باز کنید تا امشب مرخدا برا عبادت کنم که داند
بار دیگر قادر تو انم شد یا نه در باز شد امام اعظم رح در رفت میان دو ستون خانه کعبه نماز الیستاد پای
راست را بر پای چپ نهاده نیمی قرآن خوانده و رکوع و سجود تمام کرده گفت الهی نکردم هیچ طاعتی
مر ترا چنانکه حق طاعت است و نشناختم ترا چنانکه حق شناختن است هاتف آواز داد که ابو حنیفه
نشناختی ما را چنانکه حق شناختن است و کردی انچه که حق عبادت است بدرستی و راستی که ترا بیامرزیم
و آنکسانرا که پیروی تو کنند و آنکسان را که در مذهب تو باشند آنگاه فرمود که وقتی یوسف چشتی رح
چهل سال نخفت و پشت مبارک الیشان در زمین ننهاد آنگاه فرمود که خواجه احمد چشتی رح سی سال
در شب قیام داشت و هر شبی در دو رکعت نماز دو ختم قران بکردی بعد ازان فرمود همچنین گویند
که حضرت عزت را بخواب دید باقی عمر خواب نکرد هفتاد سال دیگر در حیات بود و چون نقل آن
بزرگوار نزدیک رسید یکی بزرگی در خواب دیده پرسید کیف حالک چگونه می روی گفت مردانه
میروم ای عزیزان امروز مرا هفتاد سال باشد که آن خواب دیده بودم تا غایت روز بیکبار
نگفتم این زمان غرق آن خواب میروم آنگاه فرمود که ای درویش نوری است در دنیا
و نوری است در پل صراط و نوری است در بهشت آنگاه فرمود هر که در شب قیام کند هر گاه که

کند مستجاب شود بهشت آرزومند او گردد و خدایتعالی از وی خوشنود باشد انگاه فرمود که وقتی جانب بخارا مسافر بودم درویشی را دریافتم از صدر بزرگ مدتی در صحبت او بودم هیچ شبی ندیدم که الیشانرا در قیام نرفت آخر شنیده شد که اندرویش چهل سال است پهلوی وی بر زمین نیامد همین که خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت الحمدلله علی ذلک **مجلس چهاردهم** سخن در سوره فاتحه و اخلاص افتاده بود بر لفظ مبارک راند که خواجه یوسف حسن چشتی رح در رساله خود مینویسند که خبر است از پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم هر که در وقت خفتن سوره فاتحه و اخلاص بخواند روز قیامت از امنیان باشد و از پس پیغمبران همچکس پیش الیشان در بهشت نرود و در بهشت رفتن قرین مهتر عیسی ع باشد انگاه فرمود از خواجه محمد مرغشتی آمده است هر که در وقت خفتن یکبار فاتحه و سه بار اخلاص بخواند چنان از گناهان پاک شود گوئی این زمان از مادر زاده شده است انگاه فرمود که در حدیقه نوشته دیدم که ابوهریره و این عمر رض فرمود هر که در وقت خفتن وقتی قل یا ایها الکافرون بخواند هزار تن گواهی دهد در بهشت انگاه فرمود وقتی با پیر خود حاجی رح در بدخشان حاضر بودم در مسجد بدخشان بزرگی را دریافتم که او را خواجه محمد بدخشانی گفتندی از صدر مشغول از وی شنیدم که فرمود هر که در وقت برآمدن آفتاب دو رکعت یا چهار رکعت نماز کند ثواب حج و غزه در نامه اعمال او بنویسند و در خبر آمده است هر که بوقت برآمدن آفتاب دو رکعت یا چهار رکعت نماز کند فاضلتر ازان باشد که بال همه دنیا صدقه کرده باشد همین که خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت الحمدلله علی ذلک **مجلس پانزدهم** سخن در رخصت و اهل رخصت افتاده بود بر لفظ مبارک راند که در تفسیر امام معین رح در صفت بهشت نبشته دیدم که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم را پرسیدند که خبر کن ما را از خوردن اهل بهشت پیغامبر فرمود صلی الله علیه وآله وسلم بدان خدای که ما را به پیغامبری فرستاد که مردی در بهشت با صد مرد طعام بخورد و با عیال خود صحبت کند گفتند که یا رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم از ین خوردن او را تقضای حاجت باشد یا نه گفت باشد هم بدان خوی بردن آید خوشبو تر از مشک گردد و در شکمش هیچ نماند انگاه فرمود در بهشت زنده باشند که هرگز نمیرند و جوان باشند که هرگز پیر نگردند و پیوسته در ناز و نعمت باشند و هر روز

نعمتها برایشان زیاده باشد بعد آزان فرمود که هرکه خواهد آن نعمتها بیابد در روز آدینه بعد از نماز بامداد صد بار سوره اخلاص بخواند و هرکه پیوسته بخواند نعمتها زیاده گردد و هم رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم را پرسیدند که در بهشت مادران و پدران و فرزندان یکدیگر ملاقی شوند فرمود که فرمان میشود خبات عدن یدخلونها و من صلح من ابائهم وازواجهم و ذریاتهم والملائکة یدخلون علیهم من کل باب یعنی درآیند در بهشت مادران و پدران و فرزندان چون خواهند یکدیگر را ببینند پس براسپان بهشت سوار شوند و در قصرهای ایشان بروند برای دیدن همین که خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو بازگشت الحمد لله علی ذلک **مجلس شانزدهم** سخن در مسجد افتاده بود فرمود که در حدیث است هرکه پای راست در مسجد نهد و بگوید بسم الله توکلت علی الله لاحول ولا قوة الا بالله من الشیطان الرجیم و پس هر نمازی که بگزارند خدا تعالی فرمان دهد تا بنویسند بهر رکعتی ثواب صد رکعت نماز و بیامرزد او را خدا تعالی و گناهان او را که بهر قدمی در جه در بهشت و هند و بنام وی قصری بنا شود در بهشت آنگاه فرمود هرکه در رود در مسجد و بگوید من الشیطان الرجیم پس این کلمه را ابلیس گوید که بشکستی پشت مرا پس بنویسند در نامه اعمال او تا بیامد عبادت چون بیرون آید همان کلمه بگوید بد هد خدا تعالی بهتر از موی که بر اندام او باشد صد نیکی و برآرند در بهشت صد درجه آنگاه فرمود که امام زندونسی زنده راستی رح در کتاب خود مینویسند چون مومن در مسجد در آید نخست پای راست درون نهد گناهانش را از اول تا آخر بریزند چون بیرون آید پای چپ بیرون نهد فرشتگان بگویند یا رب نگاهدار و حاجت وی روا کن و جایش در بهشت جاودانه گردان آنگاه فرمود در رساله خواجه محمد عرشی رح نبشته دیده ام که سفیان ثوری رح در خانه خدا و ند انجنین بی ادب وارد را مد چون پای چپ درون مسجد نهاد از سبب این بی ادبی او را ثور نام شد همین که خواجه این فوائد گرد خود مشغول شد خلق و دعا گو بازگشت الحمد لله علی ذلک **مجلس هفتدهم** سخن در دنیا و گردآوردن مال افتاده بود بر لفظ مبارک راند که مرد باید بدین دنیا نگاه نکند و گرد او نگردد و انچه بروی رسید در راه خدا تعالی صرف کند و هیچ نگاه ندارد آنگاه فرمود شنیدم از زبان خواجه یوسف چشتی که شکر مال صدقه داون است و شکر اسلام الحمد لله رب العالمین گفتن است و هرکه بگوید اسلام بجا آورده باشد و هرکه

زکوة وصدقه وهرحق مال گذارده باشد آنگاه سخن در بدخوئی کودکان افتاده بود رسول الله صلی الله
علیه وآله وسلم فرمود که کودکان را در وقت گریستن ابلیس لعین گوش می مالد تا ایشان بگریند پس هر مادری
وپدری که کودکانرا میزنند معصیت بنام مادر وپدر مینویسند آنگاه فرمود که در حدیث آمده است اگر بدکودک
خرد تا ابلیس او را نیازارد ما چون کودک بگرید لاحول ولا قوة الا بالله العلی العظیم بگویند تا شما را مژده دهد
والیشان از گریه بمانند آنگاه فرمود که حسد نیکو نیست خاص در مسلمان در خبر است از قول بعضی علما که
گفته اند حسد از دل رها باید کرد چون رها کرد بروند در بهشت آنگاه فرمود حسد علما زیاده است زیرا که دیگر
حسد کننده و حسد غیری کند که دیدنش زیان ندارد وهمین که خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو
بازگشت الحمد لله علی ذلک مجلس هیجدهم سخن در عطسه زدن افتاده بود بر لفظ مبارک راند که
در خبر است از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم چون مومن عطسه زند بگوید الحمد لله رب العالمین
خدای عزوجل همه گناهانش بیامرزد وبر آرند در بهشت بنام او درجه وثواب برده آزاد کننده در نامه
اعمال او بنویسند اما چون عطسه دیگر زند مادر وپدرش را بیامرزند وچون عطسه سوم زند داند که زکام
است ای مسلمانان جواب دادن عطسه کفارت گناهان است وزیاده درجات است وعطسه
پرده است میان آتش دوزخ وبنویسند هزار نیکی نام او وبر آرند هزار درجه ودر روز قیامت در ترازوی
وی نهند گران تر آید از عرش وکرسی که در زدن عطسه جواب ندهد یکبار الحمد لله رب العالمین عطا کند خدای تعالی
در بهشت همسایگی پیغمبران وشارستانی بدهد در بهشت آنگاه فرمود اول کسیکه عطسه زد مهتر آدم عم بود
وجبرئیل عم پیش او بود رحمک الله گفت همین که خواجه این فوائد تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو بازگشت
الحمد لله علی ذلک مجلس نوزدهم سخن در بانگ نماز افتاده بود بر لفظ مبارک راند که امیر المومنین
علی رض پرسید از پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم گفت یا علی هر که بانگ نماز گوید ثواب آن خدای عزوجل داند
بانگ نماز حجة است بر امت من تفسیر آنست چون مومن گوید الله اکبر الله اکبر چنان است که میگوید خدایا تو گواه
گرفتم یا امت محمد حاضر شوید در نماز ودست باز دارید از شغل دنیا وچون بگوید اشهد ان لا اله الا الله یا امت
محمد خدایرا فرشتگان گواه گرفتم خبر کردم بوقت نماز که هیچ خبر ازین بزرگتر نیست وچون گوید اشهد ان محمدا

رسول اللہ گواہی میدہم کہ محمد رسول خدای ہست عزوجل و فرستادہ خداست بحق وچون گوید
حی علی الصلوۃ یعنی ای امت محمد دین برشما آشکارا کردم فرمان برید خدایرا و مر رسول ورا بنماز کہ
خدا تعالی ہمہ گناہان بیامرزد کہ نماز ستون دین است وچون گوید حی علی الفلاح یا امت محمد بکشایند
برشما درہای بہشت و رحمت برخیزید نصیب خویش بگیرید از رحمت خدای کہ شمارا بہشت است
از دنیا و آخرت چون گوید اللہ اکبر اللہ اکبر چنانستی کہ میگوید رحمت خدای بر شما و خدایرا بر شما گواہ
گرفتم یا امت محمد حاضر شوید در نماز و دست باز دارید از شغل دنیا و دین برشما آشکارا کردم فرمان
برید خدایرا و رسول خدایرا بنماز تا خدا تعالی گناہان شما بیامرزد و برخویش بدانید کہ ہیچ عمل فاضلتر از
نماز نیست ہر کہ باز دارد نماز را پشیمانی خورد چون لا الہ الا اللہ بگوید بداند امانت ہفت آسمان و زمین
در گردن شما است و ہر کہ اجابت کند دوست بروز رستگاری نماید آنگاہ فرمود کہ در بغداد بزرگی
را گفتم او فرمود کہ اجابت داشتن موذن کفارت گناہان است و در مسجد طاعت کردن خدا تعالی و رسول
وی را کہ طاعت دارد در رود در بہشت با صدیقان و شہیدان در رفیق مہتر داؤد پیغمبر عم باشد آنگاہ
فرمود کہ در عمدہ خواجہ جنید بغدادی رح آمدہ است کہ اجابت کردن موذن شفیع خلق است در روز قیامت
پس ہر کہ بشنود بانگ نماز او نماز با جماعت بگذارد پس ما بہر رکعتی ثواب سی صد رکعت نماز بدہند و
بہر رکعتی شہر ستانی در بہشت بدہند آنگاہ فرمود بر پنج گروہ پیغمبر را صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خشم باشد
اول کسیکہ روز آدینہ نماز فوت کند دوم کسیکہ بردہ آزاد بفروشد سوم کسیکہ ہمسایہ را برنجاند چہارم کسیکہ
بر کسی چیزی باشد بناحق بستاند پنجم کسیکہ بر عیال خود جور کند آنگاہ فرمود ہر کہ اجابت کند موذن را فرشتگان
از بہر او استغفار کنند و درود بفرستند و او نجات یابد و بحساب در بہشت رود آنگاہ فرمود ای رویش
تکبیر میگوی چنانکہ گفتم میان دو ابروی شما است و مقام پیش سینہ شما است پس بدانید کہ خدا تعالی
بر شما بینا است دو پای بر پل صراط است و بہشت بر دست راست و دوزخ بر دست چپ شما است
باید کہ بگوئی اللہ اکبر پس قرآن بخوانی تبکبر رکوع کنی تبخضع سجود کنی تبخاشع پس بنشینید التحیات بخوانید کہ
فرشتگان از بہر شما استغفار میگویند تا آنگاہ کہ سلام گوید آنگاہ فرمود کہ قوت از حلال کنید و بپوشید

جامه از حلال دتو به کنید و بپوشید جامه از حرام پس چون چنان بکردی برتو بگشایند دری از دربای
هفت بهشت و قبول کند نماز شما را خدایتعالی انگاه فرمود بخواندن قرآن عادت باید کرد که
گناهان را کفاره است و پرده است میان آتش دوزخ و هر که بقرآن خواندن مشغول شود حق تعالی
درهای بهشت بروی گشاده گرداند و هر حرفیکه بخواند ایزد تعالی فرشته بیافریند تا روز قیامت
تسبیح میگوید و نیست هیچکس نزدیک خدایتعالی مگر او که علم آموختن و از خواندن قرآن عادت
کرده است انگاه فرمود که رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم فرموده است شب دردی ترسیدم از امت
خویش از عذاب خدایتعالی پس مهتر جبرئیل عم سوره اخلاص آورد پس ایمن شدم که صفت خدای است
عز و جل درین سوره پس هر که این سوره بخواند منادی از عرش ندا کند ایزد تعالی همه گناهانش
بیامرزد و هر حاجتی که دارد از خدایتعالی بخواهد روا کند انگاه فرمود که بر شما باد که در خواندن و آموختن
قرآن که رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم گفت هر که یک آیت از قرآن بیاموزد فاضلتر است از
خیر و هر گاه بمیرد فاضلتر و در دوستی آموختن قرآن باشد و در گورش فرشته بیاید بر صورت نیکی و به
تر بخی از بهشت که آورده باشد پس گوید که بخوان آنکس گوید من در دنیا نخوانده ام پس آن فرشته گوید
که بخوان که این تر بخ هدیه فرستاده است خدای پس آن بنده بخواند تا آخر قرآن و بگوید فرشته که حالیا تا
عذاب گور و شدت قیامت نکنند و همسایگی پیغامبران باشی همین که خواجه این فوایدتمام کرد مشغول
شد بخلق و دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک مجلس بستم سخن در مومن افتاده بود بر لفظ مبارک
راند که مومن کسی است که سه چیز را دوست دارد اول مرگ دوم درویشی سوم بیماری پس هر که این سه
چیز را دوست دارد فرشتگان او را دوست دارند مکانات او بهشت باشد انگاه فرمود که درویشان را
خدایتعالی دوست داشته است و مومنان خود دوست خوانند عز و جل انگاه فرمود که انس بن مالک رض
گفت هر که را هشت هزار درم باشد او توانگر است و هر که را ازین کمتر است او درویش است و هر که را
ازین هیچ نیست شب و روز شکر کند او بمنزلت ایوب پیغمبر باشد انگاه فرمود شنیدم از زبان خواجه
مودود چشتی رح حق تعالی در سه گروه نظر رحمت بنگرد و آن گروه در زیر عرش باشند اول گروه

که با رحمت پیوسته دارند دوم در باب همسایگان وزنی که خدایتعالی خوشنود باشد سوم کسیکه درویشانرا
و درماندگان را طعام دهد آنگاه فرمود که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فرموده است فاضلترین
امت من نماز است پس ازان صد قه پس ازان قرآن خواندن پس هرکه جهد کند درین سه چیز از امت
امت من باشد در رود در بهشت آنگاه فرمود که امیرالمؤمنین علی رض فرمود که رسول الله صلی الله علیه
وآله وسلم چندان وصیت کرده در باب همسایگان که مرا گمان شد پرسیدم یا نبی الله صلی الله علیه وآله وسلم
بعد از نقل همسایه را میراث باشد یا نه فرمود آری باشد چون او را هیچ میراثی نباشد آنگاه فرمود
که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم هرکه در باب همسایه شفقت کند بداچه تواند روز قیامت در بهشت
رود و در همسایگی من باشد انشاء الله تعالی همین که خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو
بازگشت الحمد لله علی ذلک **مجلس لسبت و یکم** سخن در حاجت روا کردن افتاده بود بر لفظ مبارک
راند که خدایتعالی دوست دارد مومن را که حاجت مومن را کند در بهشت جایگاه او باشد
و فرمود هرکه مومن را گرامی کند جایگاه وی در بهشت باشد و خدای عزوجل همه گناهان او را بیامرزد
و اگر بدان مقدار که بند نعلین راست کند یا خاری که در پای مومن خلد بکند حق تعالی او را میان
صدیقان و شهیدان دارد آنگاه فرمود که مشائخ طبقات و اولیا را کبار گفته اند اگر مردم فی المثل در اداء
باشد یا در طاعت بود و چون حاجت مندی بر در او رسد از برای دیدن او پس همه حال واجب است
که دست از همه چیز بدارد و در کار او مشغول شود بداچه مقدر باشد و در خبر است از رسول الله صلی الله
علیه وآله وسلم هرکه حاجت برادر مومن برآرد خدایتعالی حاجتهای دنیا و آخرت وی روا کند و فردای
قیامت در بهشت رود و در همسایگی معتمد آدم عم باشد همین که خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد خلق
و دعا گو بازگشت الحمد لله علی ذلک **مجلس لسبت دوم** سخن در آخر الزمان افتاده بود بر لفظ مبارک
راند که در خبر است از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم که چون آخر الزمان پیدا آید عالمان آنهمه را
چون وزدان بکشند پس دران زمان عالم را منافق خوانند و منافق را عالم آنگاه فرمود هرکه علم نیاموزد
حق سبحانه تعالی فرمان دهد تا نام او در آسمان اولیا خوانند آنگاه فرمود که روایت کرد ابن عباس

که کفر دو است و ایمان دو است و اسلام دو است و نفاق دو است و علم دو است و عمل دو است اما کفر
که دو است یکی کفر است بنعمتهای خدای عزوجل چون نماز بجماعت ناکردن و نادیدن بیماران و منفعت
از مسلمانان دور داشتن و آنچه بدین مانند گفتن از ایمان بیرون نشود اما کفر دوم باز گشتن از مسلمانی و فرضها
را منکر شدن این کفر است بنده را از ایمان بیرون برد اما آنکه ایمان دو است یکی ایمان منافقان است
که بزبان میگویند بدل شک می آرند اینکار منافقان است اما ایمان دوم آنست که مومن بزبان و دل
تصدیق میکند از ایمان خاص است که جز نیکو کاری نه نوشتند اما اسلام که دو است یکی آنست که چون
بخدای تعالی بگروی شک نیاری چون پیش او سجده کنی بدل و زبان خدایرا یکی گوی پس آن اسلام پاکیزه است
اما اسلام دیگر آن است که بزبان میگوئی که من مسلمانم و بدل کفر میداری و باک نداری که حال چون چگونه
خواهد شد که چه خجالت بود هر چه بدل باشد بزبان میگوئی و میان مردمان زندگانی کنی شهادت لا اله الا الله محمد
کس را از آتش دوزخ نرهاند اما نفاق که دو است یکی آنست که مقر باشد بنده از حلالها و حرامها و امرها و نهی ها اما در معصیت
می افتد و بدی میکند از خدای تعالی نترسد و امید توبه دارد و خدای میداند او بدکار است آن نفاق است
اما نفاق دیگر آن است که بزبان مقر باشد بحلال و حرام و امر و نهی اندرون میدارد که نماز روزه و حج
و زکوة دادن عملهاست اگر بکنی ثواب یابی این نفاق است پس پاداش و آتش است اما آنکه علم دو است
یکی علم خاص است از برای حق و یکی عام است هر که یک کلمه از علم بشنود و فاضلتر از آن که یکسال عبادت کند
و هر که نشیند جائیکه علم میگویند چنانستی که بنده آزاد کردی و علم روشنائی گور است در بهشت
خدای عزوجل علم ضائع نماید در دنیا و آخرت اما عمل که دو است یکی عمل که از برای حق است خاص است و عملیکه از
برای نمود از خلق است دران هیچ جزا نه درین عمل آتش نزدیک است و نیکی نیست همینکه خواجه این فوایدرا تمام کرد
مشغول شد خلق دو عاگو باز گشت الحمد لله علی ذالک مجلس سبت و سوم سخن در یاد کردن مرگ فتاده بود بر لفظ
مبارک اندر خبر است از رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم که فاضلتر از قیام شب و روزه تطوع یاد کردن مرگ است
انگاه فرمود که فاضلترین زاهدان است که یاد کند مرگ را بیشتر و مشغول مرگ باشد بیشتر گفت خود مرغزاری یاد نیست
مرغزارهای بهشت انگاه حکایت فرمود که موسی علیه السلام از کنار ابنیا افتاده بود بهر که یاد کند مرگ را آدم را صلوات الله علیهم

سه بار گوید خدای عزوجل همه گناهان وی بیامرزد اگرچه گناه وی از دریا زیاده شود و در همسایگی او باشد و آنکه بهتر داود را یاد کند صلوات الله علیه سه بار گوید در بهشت رود از هر دری که خواهد آنگاه فرمود که در یاد کردن انبیاء خدای تعالی هفت اندام وی از آتش دوزخ حرام کند همینکه خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد بخلق و دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک **مجلس بست و چهارم** سخن در چراغ فرستادن در مسجد افتاده بود فرمود که امیر المؤمنین علی رض فرمود که هر که یکشب چراغ در مسجد فرستد یکسال گناه وی عفو کنند و یکسال نیکی بدیوان او نویسند و در بهشت یک شارستانی یابد و هر که یکماه چراغ در مسجد فرستد حق تعالی هفت اندام وی از آتش دوزخ حرام کند و درهای بهشت بروی بگشایند از هر دری که خواهد در رود و از دنیا بیرون نشود تا جایگاه خود در بهشت نه بیند و در بهشت رفیق پیغمبر باشد آنگاه فرمود که شنیدم از زبان خواجه یوسف چشتی رح از فضیلت چراغ فرستادن بمسجد فرمود آنزمان که در مسجد روشنائی چراغ باشد باشد حملة العرش خوانند فرستنده چراغ را و فرشتگان آمرزش خواهند الحمد لله علی ذلک **مجلس بست و پنجم** سخن در درویشان افتاده بود بر لفظ مبارک راند که در خبر است از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم هر که درویشی را نان دهد از همه گناهان پاک گردد آنگاه فرمود که سه گروه مردم بسوی بهشت نیایند یکی دروغ زن دوم تونگر بخیل سوم بازرگانی خاین که این سه گروه را عقوبت سخت باشد پس چون درویش دروغ زن و تونگر بخیل شود بازرگانی خیانت گر بود حق تعالی از زمین برکت برداشت آنگاه فرمود سوره یس هر که در شبانروزی بخواند و آیة الکرسی بخواند از پس هر نماز و قل هو الله سه بار بخواند خدای تعالی در سال عمر زیاده کند و ایمن شود از حساب قیامت و میزان و پل صراط آسان گردد همینکه خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد بخلق و دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک **مجلس بست و ششم** سخن در شلوار و پایچه دراز کردن و آستین افتاده بود فرمود وی است از امیر المؤمنین علی رض که روایة کرد از پیغامبر صلی الله علیه وآله وسلم که علامت منافقان دراز کردن پایچه شلوار است هر که دراز کند پایچه شلوار را تا در زیر پایش افتد از خدای و رسول خدای صلی الله علیه وآله وسلم عاصی باشد آنگاه فرمود هر که دراز کند پایچه شلوار را تا زیر پایش افتد بهر قدمیکه در زمین نهد هر شتر که در زمین است و در آسمان است بروی لعنت کنند و بهر تاری وی که بر اندام وی باشد خانه در دوزخ بنا کنند بنام وی ابو هریره رض گفت هر که ازار دراز پوشد او منافق باشد و هر که آستین دراز کند او ملعون باشد آنگاه

فرمود که رد کرده همیشه در لعنت خدایند اول پوشنده آستین دراز دوم پایچه شلوار دراز پوشنده شصت خانه بنا کنند بنام وی در روز حشر انگاه فرمود که از اسراف نکنند از لحاف فطراز که هر چه در تن اسراف باشد که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم نهی کرده است زیاده کردن کفن مرده را در تن واز دو چیز عذاب کنند یکی در کفن زیاده کردن دوم در از کردن پایچه نعوذ بالله منها همین که خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک مجلس بست و هفتم سخن در عالمان افتاده بود بر لفظ مبارک راند که در خبر است چون آخر الزمان آید امرا جابر گردند و عالمان کسب کنند و فتنه در عالم پدید آید و رزینها و کوهها دران زمان عیش بر ایشان تنگ گردد انگاه فرمود امیران جابر گردند و علما فرومانده شوند خدا تعالی برکت از میان خلق بردارد و شهرها ویران شود و در دین فساد گیرد پس بدانید ایشان اهل دوزخ اند نعوذ بالله منها انگاه سخن در صدقه افتاده بود گفت صدقه کسی را باید دادن که درویشی را مهمان دارد و کثواب یکی بده باشد وصدقه که بنجویشا و ندان بدهی یکی را ثواب هزار است پس مردم را باید که صدقه بهر حال برین نوع بدهند تا خدا تعالی المزید گرداند همینکه خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک مجلس بست و هشتم سخن در توبه افتاده بود بر لفظ مبارک راند که در نص کلام الله فرمان میشود یا ایها الذین امنوا توبوا الی الله توبة نصوحا یعنی ای کسانیکه ایمان آورده اید توبه کنید و بخدای باز گردید که خدا تعالی توبه پذیرنده است انگاه فرمود که در حقیقه بدشته دیده ام که فریضه است مسلمانرا توبه کردن انگاه فرمود که مهتر آدم علم چون در دنیا آمد گفت الهی ابلیس را بمن مسلط کردی و مرا طاقت آن نه که ویرا از خود منع کنم مگر بتوفیق تو فرمان آمد چون من نگاهدارم ابلیس را هرگز دست بر تو و بر فرزندان تو نرسد انگاه مهتر آدم علم گفت الهی زیاده کن ندا آمد که یا آدم توبه فریضه کردم تا خلق اندرین است چون فرزندان تو توبه کنند من توبه ایشان قبول کنم انگاه فرمود که توبه کنید پیش از انکه نمرده اید پشیمانی آنزمان نیکو ندارد فرمود در خبر است از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم در سکوه مغرب دری است خدا تعالی بیافریده است از بهر توبه شهار آمد هفتاد ساله راه است گشاده داشته اند انگاه فرمود توبه بر دو نوع است یکی توبه است که نصوح باشد که پس از گناه آنکس گرد گناه دوم توبه است که هر روز و شب توبه کند دمی شکند و این توبه نیکو نیست انگاه فرمود که معین الدین همه ترغیب کردم از برای کمالیت حال ترا پس میباید که این نکته بگفتم بدل و جان بگردرسانی تا فردای قیامت شرمنده نمانی انگاه فرمود که فرزند خلف آنست که هر چه از زبان پیر خود بشنود هوش و گوش او بدان متعلق باشد و آنرا بگردرساند تا فردای قیامت شرمنده نماند انگاه فرمود که فرزند خلف آنست که هر چه از زبان پیر خود بشنود در میان شجره خویش نویسد شرمنده نگردد همینکه خواجه ادام الله بقاه و رفع سایه عاطفتش بود بر داشت بدعا گو داد خرقه و تلقین چوبین مصلا نیز داد انگاه فرمود این همه یادگار پیران ماست

همگی از رسول خدای صلی الله علیه وسلم بما رسیده است و ما از اولاد اکرام ایشانیم و داری هر کرام در دنیا این یادگار دارد

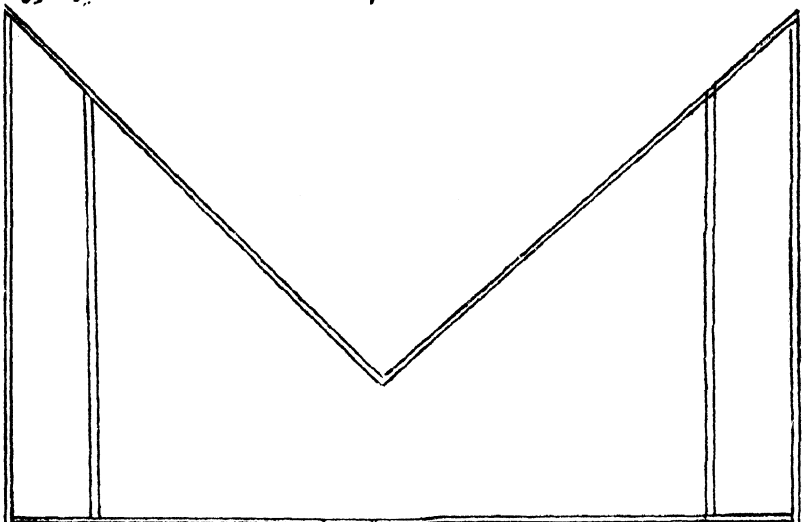

بسم الله الرحمن الرحیم

این صحیفهٔ علوم ربانی و این نفحهٔ نفحهٔ مبانی از کلمات جان پرور ملک المشائخ سلطان المساکین منهاج المتقین قطب الاولیا شمس الفقرا ختم المهتدین معین الملة والدین حسن سنجری نور الله مرقده شنیده می آید جمع کرده شده درین مجموعه که نام اوست دلیل العارفین بشته آمد و قسم بدین تفصیل قسم اوّل در فقر و صواب قسم دویم در مکتوبات و تسبیح قسم سویم در اوراد و جز ان قسم چهارم در سلوک و فوائد آن بتوفیق الله تعالی الحمد لله علی ذلک بتاریخ پنجم ماه رجب وام قدره سنه اربع عشر و خمسمایة قسم اول روز پنجشنبه مجلس اوّل در ویشی نحیف ضعیف یکی از سالکان اورا بندگان ملک المشائخ سلطان المساکین الملقب قطب الدین بختیار اوشی چون دولت پابوس آن فلک شاه دست کاه در بغداد بمسجد امام ابو اللیث سمرقندی حاضر شد همان زمان بشرف نعمت مشرف شدم و کلاه چهار ترکی از ناصر اصفیا بر سر این ضعیف زنیت یافت الحمد لله علی ذلک و آن روز شیخ شهاب الدین محمد سهروردی و شیخ اوحد کرمانی و شیخ برهان الدین محمد چشتی شیخ تاج الدین محمد صفاهانی یکجا حاضر بودند سخن در نماز افتاده بود بر لفظ مبارک راند که مردم در منزلگاه عزت نزدیک نشود مگر در نماز زیرا که معراج مومن همین نماز ست چنانچه در حدیث

مسطور ست الصلوٰة معراج المومن ہمین نماز ست پس با و انوار جلہ مقام و پیوستن بحق اوّل
ہمین نماز ست آنگاہ فرمود کہ نماز رازی ست کہ بندہ با پروردگار خویش میگوید و در راز گفتن
کسی قرب یابد کہ لایق آن راز ہست و راز گفتہ نشود مگر بہ نماز و این در حدیث مسطور ست
المصلی یناجی ربہ یعنی نماز کنندہ راز میگوید با پروردگار خویش بعد از ان روے سوی
دعا گو کرد و فرمود در انچہ من بخدمت شیخ الاسلام سلطان المشائخ خواجہ عثمان ہارونی نور اللہ
مرقدہ پیوستم و بارادت بیعت قبول افتادم مدت ہشت سال در خدمت کردن ایشان
یک زمانی نفس را آسودگی ندادم چنانچہ نہ روز دانستم و نہ شب ہرجا کہ خدمت خواجہ مسافر میشدند
دعا گو برابر بودی و جامہ خواب و توشہ خواجہ بر سر کردہ رفتی چون پیر خدمت این درویش
بدید نعمت بمن روان کرد کہ آن نعمت راحدی و نہایتی نبود آنگاہ فرمود ہر کہ یافت بخدمت
یافت پس مرید را باید کہ ذرہ از فرمان پیر تجاوز نکند و ہر چہ او را از نماز و تسبیح و اوراد و جوان
ترغیب کند ہوش و گوش او بران متعلق باشد و آن فرمان را بنفاذ رساند تا بمقامی برسد
کہ پیر مشاطۂ مرید ست زیرا چہ ہر چہ پیر مرید را ترغیب خواہد کرد از برای کمالیت حال مرید
را بعد ازان فرمود کہ برادرم شیخ شہاب الدین سہروردی را نیز معاملہ بود تا دہ سال برابر
پیر خود توشہ بر سر کردہ و حج بر فتہ و باز آمدی آنگاہ نعمت یافت کہ آن را حد و نہایت نبود
کہ در فہم و بیان نگنجد از نعمت کہ در شیخ شہاب الدین بود بعد ازان فرمود کہ در تنبیہ الامام خواجہ
ابو اللیث سمرقندی کہ در فقیہ اما نست مینویسد دران کہ ہر روز از آسمان دو فرشتہ فرود
می آیند یکی بر بام گفتہ باشد و بآواز بلند ندا کند کہ آدمیان و پریان بشنوید و بدانید ہر کہ
فریضہ خدائے عزوجل نگذارد از زنار خدائے عزوجل بیرون آید فرشتہ دوم بر بام
خطیرہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بایستد و ندا کند ای آدمیان بدانید و بشنوید ہر کہ
سنتہای رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نگذارد و تجاوز کند از شفاعت بی بہرہ ماند آنگاہ فرمود
کہ در مسجد مکری برابر ادلیاے بغداد حاضر بودم حکایت در خلال انگشتان می رفت بوقت

وضو کردن فرمود که یکی از سنت ست زیرا چه در حدیث آمده است از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم که ترغیب کردم صحابه را رض در خلال کردن انگشتان هر که انگشتان را بوقت آبدست خلال کند حق تعالی انگشتان او را از شفاعت محروم نکند انگاه فرمود که وقتی با خواجه اجل شیرازی رح یکجا بودم وقت نماز شام بود خدمت خواجه رح تجدید وضو میکرد خلال انگشتان از ایشان سهواً فراموش شد هاتف غیب آواز داد و در سروی فرو خواندند که اجل دعوی دوستی محمد ما میکنی و از امت او باشی سنت او را ترک دهی بعد ازان خواجه اجل سوگند خورد که ازان روز باز که نداشتیم تا وقت موت سنتی از سنتهای رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ترک نشد انگاه فرمود که وقتی خواجه اجل شیرازی را از حد خاطر متردد دیدم پرسیدم که حال ما چرا چیست فرمود که از انروز باز که از من خلال انگشتان فوت شده است در حیرتم که فردا این روی خود را بران خواجه کائنات چگونه خواهم نمود انگاه فرمود که در صلوة مسعودی بطریق ترغیب بروایة ابو هریره رض در فقه سنت نبشته است که هر اندامی را که بار شستن سنت ست چنانچه در حدیث مسطور از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم که سه بار شستن هر اندامی سنت من ست و سنت پیغامبران پیشین که پیش از من بوده اند فرمود ازان زیاده کردن ستم باشد بعد ازان همدرین محل فرمود خواجه فضل عیاش رح در وقت وضو در دست شستن دو بار فراموش کرد چون نماز بگذارد همدر آن شب حضرت رسالت را صلے الله علیه وآله وسلم در خواب دید گفت که عجب آمد که در وضو تو نقصانی باشد خواجه از هیبت آن خواب بیدار گشت باز از سر تجدید وضو کرد برای کفارت آن در برنفس خویش پانصد رکعت نماز وظیفه کرد تا یکسال انگاه فرمود که طایفهٔ عارفان اهل فضلند و ایشان مستغرق صحبت دوست اند لیکن در شرح خویش ایشان مینویسند چون بنده در شب باطهارت خسپد فرمان شود هر فرشته را که برابر او باشند تا انگاه که او بیدار شود فرشته گوید الهی این بنده را بیامرز که باطهارت نیک خفته است انگاه همدرین محل فرمود که در شرح عارفان آمده است که چون مردم باطهارت بخسپد جان او را بالا برند زیر عرش فرمان شود که خلعت

نور در برا و کنند چون او سجده کند فرمان شود باز گردانید که بنده نیک ست که با طهارت خفته بود و آنکه او بی طهارت خفته باشد جان را از آسمان اوّل باز گردانند و بگویند که این لایق آن نه که بالا برند و مرضد ایرا سجده کنند نیست آنگاه بر لفظ مبارک راند که فقیه مینویسد که از رسول علیه الصلوة والسلام آمده است که الیمین للوجه والیسار للمقعد یعنی دست راست مردم از برای طعام خوردن و روی شستن و دست چپ برای استنجا کردن آنگاه سخن دران افتاده بود که چون مردم در مسجد در آیند سنت انیست که پای راست درون مسجد نهند که یکی از سنت رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ست و چون بیرون رود پای چپ بیرون نهند آنگاه فرمود وقتی خواجه سفیان ثوری رح در مسجد در آمد پای چپ لبسمه درون مسجد نهاد آواز برآمد که ثور در خانه خداوند چنین بی ادب وارد در آیند که در می آئی پس ازان روز باز خواجه را سفیان ثوری گویند آنگاه سخن در عارفان افتاد و احوال ایشان بر لفظ مبارک راند که عارف کسی را گویند که از همه عالم غیب هر روز صد هزار تجلی بر وی نازل گردد و در یکزمان چند هزار تجلی و حال در وی دمبدم پیدا میشود آنگاه فرمود که عارف کسی را گویند که جملگی عالم بداند و از عقل صد هزار در معنی بیرون دهد و بیان کند و جمله دقایق محبت را جواب گوید و همه وقت در بحر معنی آشنا کند تا دُرّے که در اسرار و انوار الهی بود آن را بیرون آرد و پیش جوهریان مبصر عرض کنند چون ایشان آنرا ببینند به پسندند تحقیق بدانند که او عارف ست بعد ازان همدرین محل فرمود که عارف همه وقت در ولوله عشق ست و متحیر در آفرینش قدرت خدای باشد اگر ایستاده است در وهم دوست ست و اگر نشسته است در ذکر دوست ست و اگر خفته است در خیال دوست متحیر ست و اگر بیدار ست در گرد حجاب عظمت دوست ست طواف میکند بعد ازان فرمود که اهل عشق نماز بامداد بگذارند و بر جای نماز قرار گیرند تا آفتاب بر آید و مقصود ایشان را این باشد که نظر دوست قبول افتد و انوار تجلی دمبدم بر سر ایشان گردد آنگاه فرمود چون آنکس بعد از نماز فرض بامداد بگذارد و بر جاے نماز قرار گیرد فرشته را فرمان شود تا بیاید و برابر او بایستد تا آنزمان او را آمرزش خواهند که او از انجا برخیزد آنگاه همدرین محل فرمود

که خواجه جنید بغدادی رح در عمده خویش مینویسند و آن اشارت ست از اسرار الهی که روزے
رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ابلیس را غمگین یافت پرسید غم واندوه ترا سبب چیست
که چنین برخوف بگداخته جواب داد که از کردهٔ چهار چیز از امت تو یکی موذنان که ایشان
بانگ نماز می گویند زیرا چه آنزمانکه ایشان بانگ نماز میگویند هرکه می شنود بجواب موذن مشغول
میشود و گوینده و شنونده آمرزیده می گردند دویم سبب آنکه اسپان غازیان چون ایشان
تکبیر میگویند و برای خدا در جنگ می درآیند فرمان میشود که ایشانرا با اهل ایشان بیامرزیدم
سیوم کسب حلال درویشان پس چون ایشان از ان کسب حلال خود بر کسے نصیب کنند
خدای تعالی ببرکت آن کسب حلال ایشان آن کسان را بیامرزد چهارم سبب آنکه کسی که
نماز بامداد بگذارد و بنشیند تا آفتاب برآید پس نماز اشراق بگذارد گفت یا رسول الله
آنروز که من در میان ملکوت بودم در صحف نزدیک بنشسته دیده ام هرکه نماز بامداد بگذارد
و برجای نماز قرار گیرد و بذکر مولی مشغول بود تا آفتاب برآید و اشراق بگذارد گفت یا رسول الله
صلی الله علیه و آله وسلم حق تعالی او را با هفتاد هزار آدمی از آن او که باشد با او بیامرزد و
از آتش دوزخ خلاص دهد بعد ازان فرمود که در رفعة اکبر نبشته دیده ام بروایة امام التقی
ابوحنیفه کوفی رض که وقتی نباشی بود چهل سال بکفن و زوی عمر خود بمصرف رسانید آخر چون
او نقل کرد او را در خواب دیدند که در بهشت می خرامد خلق متحیر ماندند سوال کردند تو کفن دزد بودے
چه عمل نیک کردی که این سعادت یافتی جواب داد که در من یک چیز بود آنزمان که نماز بامداد
میگذاردم برجای نماز قرار میگرفتم تا آفتاب برآمدی اشراق میگذاردم آنگاه در کار نباشی
مشغول میشدم حق تعالی چون اندک پذیرو بسیار بخش ست از برکت این بیامرزید و کرداهای
مرا محو کرد و بدین درجه رسانید آنگاه ملایم این معنی حکایت فرمود که چون عارف را حال پیدا شود
و بدان چیز فرو ماند اگر آن زمان چند هزار ملک که هر نوعی عجبی دیگر باشد بر و عرض کنند
بدان وقت او در ان نه بیند مگر همه در ان چیز که فرو شده است یک چیز نشان عارفان

همین ست که عارف همه وقت در تبسم میباشد و آنزمان که عارف تبسم میکند در عالم ملکوت
حیات مقربان در نظرگاه می افتد پس هرچه از ایشان ظاهر میگردد او تبسم میکند بعد ازان
فرمود که در عارفان حالیست آنزمانکه آنحال در ایشان پیدا میشود در یک قدم که میزنند از عرش تا حجاب عظمت
میگردد و از انجا تا حجاب کبریا میرسد بعد ازان بقدم دوم بمقام بعض میرسند انگاه خواجه چشم پر آب کرد و گریست
کمترین درجه عارف همین ست اما آنکه کاملان را درجه است آن درجه ایشان را خدای عزوجل داند
کجاست و بکجا میرسند و کی باز میآیند زیرا چه حقیقت آن معلوم نشد که ایشان در انجا کجا میروند
و کی می آیند الحمدلله علی ذلک **مجلس دویم** در روز پنج شنبه دولت پایبوس میسر گشت
سخن در جنابت افتاده بود مولانا بهاء الدین بخاری و مولانا شهاب الدین محمد بغدادی
بخدمت حاضر بودند بر لفظ مبارک راندکه جنابت زیر هر موی ست بر تن آدم پس مرد را باید که
زیر هر موی که جنابت است آب برساند و تر کند مویها رخویش را که اگر کمیوی خشک بماند آب نرسد
روز قیامت تن با وی خصمی کند آنگاه فرمود که در فتاوی ظهیریه نبشته دیده ام دهان مردم
پاک ست و آنکه جنب شود در هرچه آب بخورد آنجا پلید نگردد و اگر او بی طهارت و یا جنب
بود و یا حایض بود یا مومن بود و یا کافر بود دهان پاک ست بعد ازان همدرین محل فرمود
که وقتی رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم نشسته بود ند اصحابی بر پای خاست سوال کرد
یا رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم اگر کسی جنب بود و هوای تالبستان باشد و او عرق
کند جامه دران آلوده شود پلید گردد و یا نه رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فرمود که نشود و آب
دهن مردم پاک ست اگر بجامه رسد پلید نگردد بعد ازان همدرین محل فرمود که شنیده ام از
زبان خواجه عثمان هارونی رح که چون آدم علیه السلام از بهشت بدنیا آمد او را با حوا صحبت افتاد
مهتر جبریل ع م بیامد و گفت یا آدم برخیز خویشتن را بشوی یعنی غسل کن چون مهتر آدم غسل
کرد خوشی و فرحتی حاصل شد گفت یا اخی جبریل ع م این را مزدی و مکافاتی هست گفت
اے آدم ع م بعدد هر موی که در اندام تست ثواب یک ساله عبادت مرترا حاصل آید و بعدد

وہر قطرہ کہ آب بر اندام تو رسیدہ است از ہر قطرہ خدای تعالی فرشتہ بیافریند تا روز قیامت عبادت میکند و ثواب آن مر ترا باشد بعد ازان مہتر آدم صلوات اللہ علیہ و سلام گفت یا اخی جبریل این ثواب مراست یا فرزندان مرا مہتر جبریل گفت یا آدم ہر کہ از فرزندان تو کہ مومن ست چون او غسل از حلال کند بعدد ہر موے کہ بر اندام او بود یک سالہ عبادت در دیوان او بنویسند و ہر قطرہ آب کہ از اندام او بر زمین افتد حق تعالی فرشتہ بیافریند تا روز قیامت تسبیح و تہلیل میکند و ثواب آن مرد مومن را باشد چون خواجہ این تمام کرد بگریست و فرمود کہ این فواید در اب کسانی ست کہ از حلال غسل کنند اما طائفہ کہ از حرام غسل کند ہر موی کہ بر اندام باشد حضرت عزت یک سالہ گناہ در نامۂ اعمال ثبت کند و ہر قطرہ آب کہ بر زمین افتد یک دیو آفریدہ شود تا روز قیامت ہر بدی کہ در وجود آن دیو آید بزہ مرآنکس را باشد کہ او از زنا غسل کند آنگاہ فرمود کہ اول روندگان راہ شریعت انبیست چون مردم در شریعت ثابت آمد و ہر چہ فرمان شریعت ست بجاے آرد ازان فرمان ذرہ تجاوز و تفاوت نکند بمشیر شود بپایۂ دویم رسد کہ آنرا طریقت خوانند بعد ازان چون درین مرتبہ ثابت شد چنانچہ شرائط طریقت ست و انچہ در و فرمان ست بسنت روندگان راہ سلوک کہ وقتی ازان تجاوز نکند بمشیر در مرتبہ معرفت رسد چون در مرتبۂ معرفت رسید آنجا ہم شناخت و جائیکہ آشنائی آمد حقیقت بدان کہ روشنائی پیدا شد چون درین مرتبہ ثابت شد در مرتبۂ چہارم رسید کہ آن مرتبۂ حقیقت ست بعد ازان چون مردم درین مرتبہ رسد پس ہر چہ می طلبد بیابد آنگاہ فرمود کہ وقتی بزرگی بو واز دے شنیدم کہ او فرمود عارف کسے ست کہ از ہر دو کون بگذرد و فرو گردد پس مقام فردانیت تواند کہ برسد زیرا چہ درین راہ کسے بمشیر گیرد کہ از ہمہ بیگانہ گشت آنگاہ ہمدرین محل فرمود کہ نماز امانتی ست از پروردگار عالم بر بندگان پس بندگان را واجب ست کہ آن امانت را چنان نگاہ دارند و حق آنچنان بجا آرند کہ ہیچ خیانتی در وے ظاہر نشود بعد ازان فرمود چون این کس در نماز میشود

باید که رکوع و سجود تمام بجا آرد چنانچه شرط ست وارکان نماز نیکو نگاهدارد و انگاه فرمود که
در صلوة مسعودی نبشته دیده ام که چون مردم نماز نیکو تر بگذارد حق آن تمامی بجا آرد
در رکوع و سجود و قراة و تسبیح او نگاهدار دفرشتگان آن نماز او را در آسمان برند نوری زان
نماز شایع شود پس درهای آسمان بگشایند و آن نماز در زیر عرش برند فرمان آید که سجده کن
و آمرزش خواه مر آن نماز کننده را که حق تو نیکو نگاهداشته است انگاه خواجه چشم پر آب
کرد و فرمود که در حق نماز گذارندگان ست و آنکه حق بجا نیارد و ارکان نماز نگاه ندارد چون
فرشتگان آن نماز خواهند که بالا ببرند درهای آسمان گشاده نگردند فرمان آید این نماز را
ببر بر مید وی آن نماز کننده باز زنید پس نماز بزبان حال بگوید که ضائع کردی بعد از ان تمدرین
محل فرمود وقتی در بخارا بودم میان اهل وستار بندان این حکایت از ایشان شنیده ام که
وقتی حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم مردی را دید که نماز می گذارد در رکوع و سجود و
حق نماز بجا نمی آورد باستاد چون او از نماز فارغ آمده پرسید که امروز چند سال ست که بدین
طریق نماز میگذاری گفت یا رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم امروز قریب چهل سال ست
که میگذارم رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم چشم پر آب کرد و فرمود که هیچ نماز نکرده در ین چهل سال
اگر بمردی بر سنت من نمرده باشی انگاه فرمود که شنیده ام از زبان خواجه عثمان هارونی رح
که فردا رقیامت از انبیا و اولیا تا آنجا که مسلمان اند هر که از عهده نماز بیرون آمد او برست
و هر که از جواب نماز بیرون نیاید بر دست زبانیه دوزخ گرفتار گشت انگاه همدرین محل
فرمود که وقتی در شهری بودم نام آن شهر یاد نمانده است اما نزدیک شام ست بیرون
آن شهر غاری بود و بزرگی دران غار مسکن داشت شیخ او حد محمد الواحد عزیزی گفتندی
استخوانی در وجود مبارک ایشان ماند بر سجاده نشسته بود و دو شیر پیش در او استاده دعا گو
از تعجب شیران نتوانست که نزدیک رود نظر آن بزرگوار بر من افتاد آواز داد که بیا و مترس
چون نزدیک شدم روی بر زمین آوردم بنشستم اول سخن که آن بزرگ بر من گفت

این بود که اگر تو قصد یکی نکنی او نیز قصد تو نکند یعنی چنین کس ست که از وی می ترسی بعد ازان فرمود که چون خوف حق در دل یکی باشد هر که بود از وی در خوف بود شیر خود کدام کس ست که از مردم در خوف نبود الغرض ازین بابت سخن ها بسیار گفت بعد ازان فرمود که اے درویش از کجا می رسی گفتم از بغداد فرمود نیکو آمدی اما باید که درویشان را خدمت کنی تا عمر و بزرگ گردی اما بشنو امروز درین غار چند سال ست که سکونت کرده ام و از جمله خلایق عزلت گرفته ام از ترس یک چیز که سی سال است که از گریه نیاسوده ام ازین ترس شب و روز می گریم گفتم آن چیز کدام است فرمود نماز ست آن زمانکه نماز می گذارم در خود می بینم و میگریم که اگر ذره ایچه شرط نماز ست فوت شود ازین جمله ایچه کرده ام ضایع گردد و بیک زمانی طاعت من برود من باز زنند پس اے درویش اگر خود را از حق نماز بیرون نتوانی آورد کاری کرده باشی واگرنه عمری ست که بغفلت از می رود و همه کار ضایع کرده باشی انگاه این حدیث فرمود که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم میفرماید هیچ گناهے نیست بزرگ تر ازین نزدیک خداے تعالی در دنیا و دشمن تر بقیامت بعد ازان سخن در دوزخ افتاده از کسے که او نماز چنانچه شرط ست نگذارد و حق آن بجا نیارد و بر سر آن بیوقت بگذارد و در وقت نگذارد بعد ازان آن بزرگوار فرمود مرا که استخوانے و پوستی مانده می بینی هم ازین سبب میدانم حق نماز بجاے آرم یا نه چون حکایت بگفت سیبے پیش داشت برگرفت مرا داد این سخن همه بگفت که عمده نماز بزرگ عمده الیست اگر سلامت ازین عمده بیرون آمدی برستی واگرنه چنان شرمنده مانی که فردا این روے بکسے نتوانی نمود بعد ازان خواجه چشم پر آب کرد و بر لفظ مبارک راند که اے درویش نماز ستون دین ست و رکن ستون ست پس ستون برپا شد خانه سلامت بماند و انگاه که ستون از خانه برفت خانه فی الحال بیرون شود و چون اسلام و دین را نماز ستون ست هر که خلل اندر نماز ها و فریضه و سنت و رکوع و سجود اندر آمد پس حقیقت اسلام و دین در جزآن خراب شد بعد ازان فرمود که در شرح صلوة مسعودی امام زاهد رح در واسطه نبشته خداے عزوجل در هیچ

عبادتی چند ان تغلیظ و تشدید نکرد چنانچه در نماز آنگاه هم درین محل حکایت فرمود که امام جعفر صادق رض روایت کرد و خدای تعالی نصیحتی جا بجا در قرآن یاد کرده است بعضی ازان خطاب ست بلفظ مدح و بعضی بسبیل ترغیب و بعضی بوجه ترهیب مر بندگان را و اندرین مقصد جای وصیت کرد که نماز را بر پای دارید که ستون دین نماز ست آنگاه در تفسیر معروف ست که بروز قیامت پنجاه موقف بایستانند و از پنجاه چیز ایشان را سوال کنند اما اگر بنده از سر موی از شرائط موی از سر موی ایمان و صفتهای او و شناخت باری تعالی بیرون آید نیکو و اگر از عمدهٔ آن بیرون نیاید همه انجا بدوزخ فرستند بعد ازان بموقف دویم بایستانند از نماز و فریضه سوال کنند اگر از عمدهٔ آن بیرون آید نیکو و گرنه همه از انجا با موکلان دوزخ فرستند بعد ازان در موقف سویم بایستانند از سنتهای رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم پرسند اگر از عمدهٔ سنتها بیرون آید برهد و گرنه با موکلان پیش حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم فرستند که این کس از امت تست که در سنتها تقصیر کرده است چون این فواید تمام کرد های های بگریست و این لفظ مبارک راند که وای بر آن کس که فردای قیامت از رسول الله صلی الله علیه وسلم شرمنده ماند پس او را جا کجا باشد چون از وی شرمنده باشد پیش کرد و بعد ازان چون خواجه این فواید تمام کرد هر کسی بازگشت الحمد لله علی ذلک **مجلس سوم** روز چهارشنبه دولت پایبوس میسر گشت شش نفر درویش از جانب سمرقند آمده بودند و بخدمت نشستند از ایشان مولانا سیاوالدین بخاری که ملازم صحبت خواجه بودی در آمد نشست بعد او حدکرمانی آمد روی بر زمین آورد و نشست سخن درین بود که نماز فریضه تاخیر کنند تا وقت بگذرد و قضا بگذارند بر لفظ مبارک راند که زهی مسلمانان که ایشان اند که نماز در وقت نگذارند و تاخیر نکنند تا وقت بگذرد بست هزار وای بر مسلمانی ایشان که در بندگی کردن مولی تقصیر کنند آنگاه اندرین محل فرمود که در شهری بودم مسلمانان آن شهر را رسم بودی که پیش از وقت برای نماز مستعد شدندی طریق منتظران استادندی از ایشان سوال کردم

که درین حکمت چیست که پیش از وقت هر همه مستعد میشوید گفتند آن سبب آنکه چون وقت نماز
درآید بر فور نماز ادا کنیم و چون مستعد نباشیم پس وقت بگذرد و فردا این روی بر رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم چگونه نمائیم که حدیث ما را خبر کرده است و فرمان داد قال النبی صلی الله
علیه وآله وسلم عَجِّلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ وَعَجِّلُوا بِالصَّلٰوةِ قَبْلَ الْفَوْتِ یعنی بشتابید در توبه کردن
پیش از مرگ و بشتابید در گذاردن نماز تا آنکه فوت نشده است بعد ازان حکایت دیگر فرمود که در
روضه امام یحیی حسن زندوسی رح در واسعه نبشته دیده ام و پیش مولانا حسام محمد بخاری که استاد و
این شکسته بود گذشته ام و این حدیث از ایشان یاد دارم که گفت رسول الله صلی الله علیه وآله و
سلم مِنْ اَکْبَرِ الْکَبَائِرِ الْجَمْعُ بَیْنَ الصَّلٰوتَیْنِ یعنی بزرگترین گناهان آنست که نماز فریضه را تاخیر کنند
تا وقت بگذرد یکجا هر دو نماز بگذارند بعد ازان فرمود که در مجلس خواجه عثمان هارونی نوّر الله مرقده
حاضر بودم از ایشان شنیده ام بروایة ابو هریره رض که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
فرمود هر که نماز دیگر را تاخیر کند تا فرمود شود آفتاب بدان وقت که متغیر گردد و روشنائی میرود
بزه مند شود پس یاران روی بزمین آوردند و گفتند یا رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
وقت او تعین شود فرمود وقت اینست آنکه آفتاب رنگ خود نگردانیده باشد و روشن باشد
برنگ خود یعنی زرد نگشته باشد اندر تابستان و زمستان همین حکمت دارد و بعد ازان فرمود در هدایه
فقه این حدیث نبشته دیده ام بخط شیخ الاسلام خواجه عثمان هارونی رح که رسول الله صلی الله علیه
وآله وسلم فرموده است اِسْفِرُوْا بِالْفَجْرِ فَاِنَّهٗ اَعْظَمُ لِلْاَجْرِ یعنی نماز بامداد روشن تر بگذارید تا ثواب
بیشتر یابید و در نماز پیشین سنت آنست که تاخیر کنید تا هوا خنک شود و انگاه بگذارید در تابستان
و در زمستان همین که سایه گشت نماز پیشین بگذارید چنانچه در حدیث آمده است از رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم اَبْرِدُوْا بِالظُّهْرِ فَاِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَیْحِ جَهَنَّمَ یعنی در تابستان نماز پیشین در
خنک گاه بگذارید بعد ازان فرمود که وقتی خواجه بایزید بسطامی رح را نماز بامداد قضا شد چندان
بگریست و نوحه کرد و زاری کرد و هاتف آواز داد که اے بایزید چندان گریه کردی که نماز بامداد

فوت شد آن نماز هزار نماز را ثواب و زنامهٔ اعمال تو نبشته شد آنگاه فرمود که در تفسیر محبوب قریشی نبشته دیده ام که هر که پنج نماز پیوسته بگذارد تا فردای قیامت پیش او شده آن نماز زیرود بعد ازان بر لفظ مبارک راند و این خبر فرمود که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فرمود که هر که را نماز نیست او را ایمان نیست آنگاه فرمود قال علیه الصلوة والسلام اَلاَیمَانُ لِمَن الصَّلوٰة له درین محل حکایت فرمود که شنیده ام از زبان شیخ الاسلام خواجه عثمان هارونی رح که در تفسیر امام زاهد آمده است قَوْلُهٗ لِلْمُصَلِّیْنَ الَّذِیْنَ هُم عَنْ صَلٰوتِهِم سَاهُوْنَ یعنی چنان باشد که ویل چاهی ست اندر دوزخ و گروهی گویند که وادی ست اندر دوزخ دران وادی عذاب سخت و آن عذاب نباشد مگر کسانی را که نماز را از وقت تاخیر کنند و در وقت نگذارند بعد ازان ویل را تفسیر فرمود که ویل هفتاد هزار بار بخدای عزوجل بنالد از درد و عذاب آن که یارب این عذاب چنین سخت برای کدام طایفه خواهد بود فرمان آید برای آنانکه که نماز در وقت نگذارند و قضا کنند آنگاه فرمود که وقتی امیر المومنین عمر خطاب رضی الله تعالے عنه نماز شام بگذارد و در آسمان نگه کرد ستاره در آسمان پیدا شده اندر خانه رفت کفارت آن برده آزاد کرد و این از سبب آن بود که چون آفتاب فرو شود تاخیر نکنند در حال نماز مغرب بگذارد که سنت ست بعد ازان سخن در صدقه افتاده بود بر لفظ مبارک راند هر که گرسنه را سیر گرداند حق سبحانه و تعالی روز قیامت میان او و میان دوزخ هفت حجاب پیدا آرد که بزرگی هر حجاب پانصد سال راه باشد آنگاه لختی سخن در دروغ گفتن افتاده بود بر لفظ مبارک راند که هر که سوگند دروغ خورد کوئی خان و مان خود را ویران کرده باشد و ذخیره برکت ازان خانه برگیرند آنگاه همدرین محل حکایت فرمود که وقتی در مسجد جامع بغداد مذکری بود مولانا عماد الدین بخاری گفتندی از صدر صالح بود و تذکیر میکرد و این حکایت از وی شنیده ام فرمود که وقتی خدای عزوجل بر حضرت موسی علیه الصلوات صفت دوزخ میکرد فرمان آمد که یا موسی اندر دوزخ هاویه وادی آفریده ام و آن هاویه هفتم دوزخ ست از همه پر هول تر و تاریک تر و آتش آن هم تاریک و تیز تر و عذاب سخت تر ست

دمار و کشتردم در آن بیشتر و سنگها کربت ست اندران دوزخ که هر روز آنرا می تابند
پس ای موسی یک قطره که ازان کربت ست اندر دنیا افتد همه آبهای دنیا خشک گردد از تیزی
آن کوهها فرو ریزد از شورش آن هفت طبق زمین بشگافد از گرمی آن پس ای موسی آن عذاب
بدین سختی از برای دو گروه آفریده اند یکی از برای آن کسانکه ستیزه کاری کنند در نماز یعنی نگذارند
دویم از برای آنکسانکه سوگند دروغ خورند بنام من الگاه همدرین محل فرمود که بزرگی بود او را
خواجه محمد اسلم طوسی گفتندی وقتی در کاری خدمت انسان سوگند راست بر زبان راندند و
این در حالت سکر بود چون در عالم صحو آمد پرسید که من سوگند امروز خورده ام گفتند آری فرمود که
چون امروز نفس من خیره شد که بدین سوگند راست خورد فردا سوگند دیگر هم خورده خواهد شد
چون عادت شد بعده قسم راند تا بزیم سخن نگویم خدمت خواجه چهل سال بزیست بر هیچ آفریده سخن نگفت
کفارت آن یک سوگند راست که خورده بود بعد ازان دعا گو التماس نموده که اگر خدمت خواجه را کاری آمدی
گفت اشاره کردی و باشاره کار فرمودی چون خواجه این فواید تمام کرد خلق و دعا گو روی بر زمین
آورد هر کسی بازگشت خواجه مشغول گشت الحمد لله علی ذلک **مجلس چهارم** روز دوشنبه سعادت
پایبوس حاصل شد آنروز شیخ شهاب الدین سهروردی و خواجه اجل شیرازی شیخ سیف الدین
باخرزی رحمة الله علیهم از برای دیدن آمده بودند سخن در آن افتاده بود که صادق در محبت کیست
بر لفظ مبارک راند که صادق در محبت کسی بود که چون بلای دوست بازگردد او بطوع رغبت آن بلا را
قبول کند بعد ازان شیخ شهاب الدین سهروردی رح فرمود که صادق در محبت کسی بود که در عالم
شوق و اشتیاق غالب باشد اگر صد هزار تیغ بر سر او زنند او را هیچ خبر نباشد
بعد ازان خواجه اجل شیرازی رح فرمود که صادق در دوستی مولی کسی بود که
اگر او را ذره ذره کنند و بر سر آتش سوزند و خاکستر کنند او دران دم نزند صادق باشد
بعد ازان شیخ سیف الدین باخرزی فرمود که صادق در دوستی مولی کسی بود که همیشه او را
ضربی بر سد او در مشاهده دوست را فراموش نکند و هیچ اثر آن پیدا نشود الگاه

شیخ الاسلام خواجه معین الدین ادام الله تقواه فرمود این سخن به شیخ شهاب الدین نزدیکتست وسابق ست زیرا که در آثار اولیا نبشته دیده ام که وقتی رابعه بصری وخواجه حسن بصری ومالک دینار وخواجه شقیق بلخی رحمة الله علیهم هر همه در بصره یکجا نشسته بودند سخن در صدق محبت میرفت هر کسی سخن در دوستی می گفت همچنان خواجه حسن بصری رح گفت که صادق در دوستی مولی کسی بود که چون او را دردے ومحنتی رسد او در آن صبر کند رابعه گفت ای خواجه ازین بوی منی می آید آنگاه مالک دینار گفت که در دوستی مولی کسی صادق ست هر بلا وجفای که از دوست بدین کس برسد او در آن رضا طلبی کند و بدان راضی کند و بدان راضی باشد رابعه فرمود که به ازین بایستی بعد ازان خواجه شقیق رح فرمود که در دوستی مولی کسے صادق بود اگر او را ذره ذره گردانند بدان دم نزند رابعه فرمود که چون او را المی وحزنی برسد او در آن مشاهدهٔ دوست فراموش نکند آنگاه خواجه فرمود که ما را نیز قرار ست شیخ نسیف الدین باخرزی رح فرمود که سخن در صدق محبت همین ست آنگاه سخن در خنده افتاد و بر لفظ مبارک راند که در اصل خنده قهقهه که یکی از گناهان کبیره است در میان اهل سلوک همین خنده قهقهه است آنگاه فرمود اول بازی خنده قهقهه است آنا در گورستان منع آمده است که آن جا یگاه عبرت ست نه جاے لهو و بازی زیرا چه در خبرست از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم هر گاه که کسی در گورستان بگذرد مردگان گویند که ای غافل اگر تو بدانی که ترا چه پیش ست گوشت وپوست بر اندام تو بریزد بعد ازان بر لفظ مبارک راند و همدرین محل این حکایت فرمود که وقتی در کرمان من و شیخ اوحد کرمانی مسافر بودیم پیری منحنی از حد بیش بزرگ وصاحب نعمت ومشغول اما مشغولی که دران بزرگ دیدم وقتی کسی را چندان مشغول ندیدم الغرض چون او را دریافتم سلام کردم دیدم که همین روحی در الیشان مانده بود گوشت وپوست گوئی در الیشان نبود آن بزرگوار سخن نیز کمتر میگفت در خاطر گذرانیدم که این بزرگ را بپرسم که حال ما را چیست که چنین ضعیف وحقیر آن بزرگوار شده اند ضمیر روشن که دردے بود

پیش ازین که ما میگوییم او بر فور مکاشفه کرد که ای درویش روزی درویش با یاری در گورستان
می گذشت نزدیک گور قرار گرفتم چون نشستم قضا را آن چیزی لوبگفت مرا خنده تمقه آمد
ازان گور آواز برآمد که ای غافل کسی را که این مقام پیش ست و حریفیکه همچو ملک الموت نویس
اوست و درین خاک مار و مور بود او را باخنده چه کار بود همین که این شنیدم آهسته برخاستم
دست یار بوسیدم او را وداع کردم او جای رفت من بیامدم درین غار قرار گرفتم چنانچه ازهیبت
این سخن درگذاریم و هر روز بر خویش می ریزیم و این یاد می کنیم و امروز مدت چهل سال ست که از
شرم این خنده قمقمه سوی آسمان ندیده ام و شرمنده ام که فردا این روی چگونه خواهم نمود و بلبزان
هم درین محل حکایت فرمود بزرگی بود که او را خواجه عطا سلمی گفتندی چهل سال او جانب آسمان
ندید پرسیدند که چرا چندین می گریی گفت که از ترس گور و هیبت قیامت بعد ازان پرسیدند انیکه
جانب آسمان نمی بینی از کجاست فرمود که از شرم گناه که بسیار کرده ام و در مجلسها خنده قمقمه زده ام
ازین سبب دیده بالا نمی کنم و بسوی آسمان نمی بینم بعد ازان حکایت دیگر فرمود که خواجه فتح موصلی
که یکی از بندگان طریقت بود هشت سال بگریست که گوشت و پوست از رخساره مبارک
ایشان میریخت انگاه بعد از نقل او را در خواب دیدند گفتند خدای تعالی با شما چه کرده است
گفت بیامرزید اما آنزمان که بالا برآوردند چون زیر عرش بردند سجده کردم اما الزران و ترسان
خطاب آمد که فتح چرا چندین بگریستی مرا غفار ندانستی سر بسجده ننادم و مناجات کردم الهی غفار
میدانستم اما از ترس ضغطه گور و هیبت قیامت و درشتی ملک الموت میگریستم که دران تنگ محل
من چگونه خواهد بود بعد ازان فرمان شد که چون ازین ترسیدی باز گرد که ازان ترس ایمن
گردانیدم و ترا بیامرزیدم انگاه فرمود که وقتی در سیوستان برابر خواجه عثمان هارونی رح
مسافر بودم در مقامی صومعه بود دران صومعه درویشی شیخ صدرالدین محمد احمد سیوستانی گفتندی
از حد مشغول و بزرگ من چند روز ملازم صحبت او بودم هرگه در صومعه ایشان بیامدی محروم
باز نگشتی در عالم غیب رفته چیزے بر دست او دادی و این سخن بگفتی که این درویش را

بدعا ایمان یاد کنید من ایمان خود در گور سلامت توانم برد کاری کرده باشم الغرض آن بزرگوار
چون حکایت گور و هیبت مرگ بشنیدی چنان بر خود بلرزیدی که برگ بید بلرزد و از چشم خون روان
شدی گوئی چون چشمهٔ آب ست بعد ازان هفت شبانروز در عالم گریه بودی اما ایستاده و دوم چشم
در هوا داشته است که ما را از گریه نمودن او گریه گشادی که این چه مردست و این چه بزرگست
بعد ازان چون از ان عالم فارغ آمدی بنشستی روی سوی ما کردی و گفتی العزیزان کسی را
که مرگ در پیش است و حریفی همچو ملک الموت و روزی همچو روز قیامت پیش باشد او را با خواب
و قرار و خنده و خوشدلی چه کار بود و بکار دیگر مشغول شدن چگونه خوش آید آنگاه فرمودکای
عزیزان اگر شما را از حال خفتگان زیر خاک که اسیر مور و مار اند و محبوس در زندان خاک اند اگر
ذرهٔ معلوم شود که بر ایشان چه معامله میرود استاده بر خود بگداختی و چون نمک آب گردیدی آنگاه
فرمود که عزیزان وقتی دعاگو در بصره بزرگی را دیدم از صد مشغول برابر او در گورستانی بودم
و او صاحب کشف بود نزدیک گوری من و آن بزرگ نشسته بودم که مردهٔ آن گور را عذاب
میکردند اما عذابی سخت آن بزرگ چون معاینه دید نعره بزد بیفتاد و چون بدیدم جان داده بود ساعتی
شد که بر خود چون نمک بگداخت آب شد و ناپیدا گشت از خوفیکه دران بزرگ دیدم وقتی در هیچ
آفریده ندیده بودم و نشنیده بعد آنگاه فرمود آنچنان بخود فرو شدم که هر روز بر خود میگذارم
از هیبت گور با شما بعد از سی سال سخن گفته ام و این حکایت کرده ام پس اے عزیزان این
مقدار که مردم بکسی مشغول گردد پس در کار خود چرا نباشد زیرا چه همه مقدار که مردم بخلق مشغول
گردد از خدای عزوجل بازمی ماند پس باز میکردند و نبال زاد و راحله مشغول گردید که ما همه
آن پیش داریم که سلامت توانیم گذشت این بگفت و دو خرما پیش داشت بر دست من داد
و خود برخاست و در گریه مشغول شد بعد ازان خواجه های ای بگریست پس اے درویش
بدان خدای که جان من اندر قبضهٔ اوست از ان روز باز تا غایت امروز دعاگو برین ست
و از هیبت مرگ و گور هر روز در گذارم و از ترس بر خود می ریزم و زاد و راحله ندارم که بدان

قوت ازان ترس بگذرم آنگاه فرمود که از گناه کبیره است در گورستان طعام و آب خوردن
بهوای نفس یعنی عمداً و قصداً پس او ست ملعون و منافق آنگاه ملایم این معنی حکایت فرمود
که در روضه امام یحیی ابوالخیر زندوسی رحمه نبشته دیده ام از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
مَنْ اَکَلَ فِی الْمَقَابِرِ طَعَامًا اَوْ شَرَابًا فَهُوَ مَلْعُوْنٌ وَمُنَافِقٌ یعنی هرکه بخورد در مقبره با طعام و شراب
پس او ملعون و منافق ست بعد ازان همدرین محل حکایت فرمود که وقتی خواجه حسن بصری
رح در گورستان میگذشت طایفه مسلمانان را بدید که در گورستان بطعام و شراب مشغول
بودند نزدیک ایشان شد و گفت ای خواجگان شما منافقانند یا مسلمانان این سخن ایشان
را دشوار نمودند خواستند تا بدکنند خواجه فرمود من بهر آن میگویم که حضرت رسالت پناه
صلی الله علیه وآله وسلم میفرماید هرکه در گورستان طعام و شراب خورد او منافق باشد زیرا چه این مقام
هیبت و عبرت ست که معاینه میکنید و بعضی بهتر از شما درین خاک خفته اند و اسیر مور و مار و در زندان
محبس مانده و گوشت و پوست ریزنده و جمال ایشان با خاک یکی شده شما بر دست خود آنچنان
عزیزان را بخاک سپردید شما را چگونه دل میشود که اینجا طعام و آب میخورید و لهو و لعب مشغول
میشوید چون خدمت خواجه این معنی بر ایشان بگفت علی الفور جوانان ثابت شدند که باز
گردیم شما به بخشید بعده خدمت خواجه همدرین محل حکایت دیگر فرمود که در ریاحین نبشته دیده ام
که وقتی حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم بر قومی گذشته که در خنده و لهو و لعب
مشغول اند حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم باستاد و سلام گفت ایشان در حال
بجاستند همه روی بر زمین آوردند چون بندگان دست پیش آورده باستادند حکمی
که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم را بود و بر منهج حلم فرمود که ای برادران شما از
مرگ ایمن شدید همه با تفاق گفتند که خیر یا رسول الله صلی علیه وآله وسلم پس فرمود
چگونه در خنده و لهو و لعب و ازان غافل و از مشغول گشته اید نصیحت حضرت رسالت پناه
صلی الله علیه وآله وسلم چنان در ایشان اثر کرد که پیش هیچکس آن طایفه را در خنده ندید

آنگاه خدمت خواجه فرمود که مشایخ طبقات و اولیا را صفات طریقت و امامان دین خواجگان معرفت
که از جمله دنیا و آنچه در دنیاست تبرا کردند سبب آنکه چندین عقاب هیبت و حیرت پیش میدیدند
آنگاه فرمود که در مرتبه سوم که آنرا نیز اهل سلوک گناه کبیره مینویسند آنست که هیچ گناه بزرگ تر
از آن نیست که برادر مسلمانی را بی موجبی بیازارد چنانچه در نص کلام الله مسطور است که فرمان میشود
والذین یؤذون المؤمنین بغیر ما اکتسبوا فقد احتملوا بهتانا و اثما مبینا یعنی چنین باشد رنجانیدن
برادر مسلمان از گناه کبیره و رنجش رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم و رنجش خدای عزوجل ست
بعد ازان خدمت خواجه حکایت فرمود در وقتی ملکی بظلم و تعدی دست دراز کرد و بندگان خدا را بیسبب
و جبر هلاک میکرد و در عذاب میداشت بعد ازان بمدتی همان ملک ظالم را پیش در مسجد کناری
در بغداد استاده دیدند موی سر و ریش پر آگنده و در خاک کی شده و ازان غافل قاعده تمام گشته
و خاکستر بر اندام انداخته و خراب و منغص گشته است شخصی او را شناخت پرسید که تو همان ملکی که در گذشته
بر خلق ظلم و تعدی میکردی شرمنده شده گفت که تو مرا از کجا شناختی و چه دانی گفت ترا آن روز با آن
نعمت و دولت دیده ام استاده بر خلق خدای نمی بخشیدی دست تظلم و تعدی دراز کرده بودی
گفت آری در آنوقت بندگان خدائی را بیموجبی می رنجانیدم و ستم بر ایشان میکردم لاجرم سزای
خود دیدم بعد ازان خدمت خواجه حکایت فرمود که وقتی در بغداد بودم خدمت خواجه در کنار رود دجله
صومعه دیدم در آن صومعه بزرگی مسکن داشت چون سر دران صومعه کردم سلام گفتم جواب
سلام باشاره باز داد و هم با شاره فرمود که بنشین زمانی بنشستم روی سوی من کرد گفت
ای درویش قریب پنجاه سال باشد که از خلق عزلت گرفته ام و اینجا مسکن ساخته ام چنانچه شما یان
مسافرت می کنید مرا نیز در عالم همین نوع مسافرت بود ی در شهری رسیدم بزرگی از دنیا داران
دیدم استاده از برای داد ستد خلق خدایرا در رنجش میداشت و در آن غلو میکرد من او را
هیچ نگفتم و باز نداشتم و دیده دنا دیده و میکردم و میگذشتم هاتف غیب آواز داد که ای
درویش چه شدی اگر برای حق بآن دنیا دار میگفتی که از حق بترس و با خلق زیادتی مکن از

سخن تو ازان ظلم باز ماندی اما ترسیدی ازان دنیا دار که لطفی میکند ازان باز خواهد ماند ازان
روز باز که آواز غیب شنیدم از غایت شرمندگی سالها بر آمد که درین صومعه مسکن ساخته ام و پای
خویش ازین مقام بیرون نیاورده ام و درین اندیشه فرو شده ام اگر فردای قیامت ازین
مسئله پرسند جواب چه گویم پس ای درویش ازان تاریخ باز قسم بر زبان راندم که پیش طرفی نروم
گر چیزی بنیم تا بدان فعل مقرون نگردم که فردای قیامت بگویند بیا گواهی بده بعد ازان چون نماز شام
شد یک کاسه آش شام و دو نان جوین و یک کوزه آب از هوا پیدا شد این بزرگ و دعا گو یکی افطار کرد و
چون روان شدم دو سیب از زیر مصلا بیرون آورد بدعا گو داد دعا گو روی بر زمین آورد و باز گشت
خدا ازان بنده بلفظ مبارک راند که مرتبه چهارم در سلوک آنست که یکی از گناه کبیره همین ست که چون از مردم
نام خدای عزوجل بشنود و یا از کلام الله بخواند پس باید که دل نرم شود و از هیبت خدا یتعالی
اعتقاد او در ایمان زیاده شود و اگر عیاذاً بالله در شنیدن ذکر خدا یتعالی و خواندن کلام الله دلهای
شنوندگان نرم نگردد و اعتقاد و ایمان زیاده نشود بلکه در خنده و لهو و لعب مشغول شود پس یکی
از گناه کبیره همین ست چنانچه در کلام الله مسطور ست و فرمان میشود اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِینَ اِذَا
ذُکِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا تُلِیَتْ عَلَیْهِمْ اٰیَاتُهُ زَادَتْهُمْ اِیمَانًا وَعَلٰی رَبِّهِمْ یَتَوَکَّلُونَ امام زاهد در تفسیر خود
مینویسد که معنی این آیه چنان باشد که مومن بحقیقت آن کسانی اند که چون نام خدا یتعالی بشنود و اعتقاد
در ایمان ایشان زیاده گردد ایشان مومنان بحقیقت اند پس هر که ذکر خدا یتعالی بشنود و بخواندن کلام الله هر که بخندید
پس بحقیقت بدانید که او از منافقانست آنگاه همدرین محل فرمود که روزی رسول الله صلی الله علیه وآله
وسلم بر قومی گذشت آن طایفه را دید ذکر خدا یتعالی میکنند بگریند و خنده و لهو مشغول نشدند هیچ از ذکر و خواندن
دلهای ایشان نرم نمی شد پس رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم باستاد و گفت وَهٰؤُلَاءِ طَائِفَةٌ ثَالِثَةٌ مُنَافِقُونَ
یعنی این طایفه سوم منافقانند که در شنیدن کلام الله هیچ دل ایشان نرم نگردد آنگاه حکایت
فرمود که خواجه ابراهیم خواص ره بر جماعتی گذشت ایشان از ذاکران بودند نشسته ذکر میگفتند
همین که خواجه ابراهیم نام خدای عزوجل بشنید چنان ذوق و وجدی پیدا شد که خواجه ابراهیم

در رقص شد هفت شبانروز در رقص بیهوش بود ی که خبر از خود نداشتی هر بار که بهوش باز آمدی نام خدای بر زبان راندی باز در عالم بیهوشی مستغرق شدی همین هفت شبانروز برین منوال بود ی وچون بهوش باز آمد تجدید وضو کرد ی و دوگانه نماز بگذارد و سر بسجده نهاد و باز گفت یا الله سر بزنگر دجان بدادانگاه خواجه چشم بر آب کرد و این بیت بر لفظ مبارک راند ؎

عاشق بهوای دوست بیهوش بود	واز یاد محب خویش مدهوش بود
فردا که بحشر خلق حیران باشند	نام تو در دون سینه و گوش بود

بعد ازان خواجه حکایت فرمود که وقتی در خانقاه خواجه یوسف چشتی رح چند نفر درویش صاحب جمال ونعمت در دایره حاضر بودند دعاگو نیز حاضر بود این بیت گویندگان می گفتند چنان در دعاگو بدان درویشان درگرفت که هفت شبانروز مدهوش بودند که خبر آن نداشتند و در رقص بودند هر بار که گویندگان می خواستند بیتی دیگر بگویند همین بیت میگویا یندیم ازمیان آن درویشان دو نفر چنان بیخبر شدند که در زمین افتادند فرقه بر قرار ماند و آن درویشان ازمیان ناپیدا شدند چون خواجه این فواید تمام کرد خلق بازگشت خواجه در تلاوت مشغول شد الحمد لله علی ذلک.

مجلس پنجم روز دوشنبه دولت پابوس حاصل شد شیخ جلال و شیخ علی سنجری و شیخ محمد وحد چشتی وبزرگان دیگر بخدمت حاضر بودند سخن درین بود که نگریستن در پنج چیز یکی از عبادت ست در مذهب اهل سلوک بعد ازان بر لفظ مبارک راند که آن پنج چیز اول آنست که نگریستن در روی مادر و پدر فرزند آنرا یکی از عبادت ست زیرا چه در خبرست از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم هر فرزندی در روی مادر و پدر بدوستی خدای تعالی بنگرد حق پذیرفته در نامه اعمال او بنویسند و هر زمانیکه فرزندی در پای مادر و پدر بوسه زند حق تعالی ثواب عبادت هزار سال در نامه اعمال او بنویسد و در ایام مزه بعد ازان همدرین محل بر لفظ مبارک راند وقتی جوانی گناه کاری و فساد کاری از جهان نقل کرد اورا در خواب دیدند که میان حاجیان می خرامد خلق را تعجب پیدا شد پرسیدند که این دولت از کجا یافتی گفت هیچ عمل نیکو نکردی گفت آری همچنان ست اما مادری زال داشتم آن زمانکه از خانه بیرون

آمدی سر در پای مادری آوردم مادر دعا کردی خدای تعالی ترا بیامرزد و ثواب حج روزی کند
حق تعالی دعای مادر مستجاب کرد و مرا بیامرزید و میان حاجیان در بهشت بخرامیدم بعد ازان هم
ملایم این معنی حکایت کرد که وقتی خواجه بایزید را پرسیدند که این دولت از کجا یافتی فرمود که وقتی که
کودک بودم هفت ساله بمسجد میرفتم پیش اوستاد قرآن میخواندم درین آیته که فرمان میشود وبالوالدین
احسانا از اوستاد معنی این آیته پرسیدم گفت درین آیته فرمان میشود که خدمت مادر و پدر بواجبی کنید چنانچه
خدمت من که پروردگار شمایم همین که از اوستاد این بشنیدم تخته بستدم پیش مادر آمدم سر در پای
مادر آوردم که ای مادر من امروز همچنین شنیدم که خدای تعالی چنین فرماید از خدای تعالی بخواه تا چنانچه
حق تست ترا خدمت کنم چون این عرضداشت پیش مادر و پدر کردم دلش بر من مسکین بسوخت
دوگانه نماز بگذارد و دست من بگرفت در وی سوی قبله کرد مرا بخدای سپرد این دولت ازان
یافتم که دعای مادر بود دویم آنکه وقتی شبی از شبهای زمستان مادر من نیم شب آب طلبیده کوزه پر آب
بر کف دست نهادم مادرم در خواب برفت من بیدار نکردم چنانچه آخر شب بیدار گشت مرا با کوزه
استاده دید آن زمان که کوزه آب از من بستد از غایت سرما پوست کف دست من با کوزه برآمد سرد
شده بود شفقتی که در مادر دست سرم را در کنار گرفت و بوسه داد و گفت ای جان مادر رنج بردی و مرا
دعا کرد که خدای تعالی ترا بیامرزد حق تعالی دعای مادر مستجاب کرد این همه دولت از دعای مادر
یافتم بعد ازان فرمود که مرتبه دویم آنست که نگریستن در مصحف یکی از عبادت ست زیرا چه در شرح
اولیا نبشته دیده ام هر که در کلام الله نظر کند و یا بخواند خدای تعالی بفرماید تا دو ثواب در نامه اعمال
او بنویسند یکی ثواب بخواندن قرآن و یکی ثواب نگریستن و هر حرفیکه در کلام الله باشد حق تعالی بفرماید
تا بعدد هر حرفی ده نیکی در نامه اعمال او بنویسند و ده بدی پاک گردانند بعد ازان دعا گو التماس
کرد که مصحف در لشکر و جای که بسفر روند برابر توان برد یا نه فرمود در اول اسلام چندان آشکارا نبود
رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم در سفر مصحف برابر نمی بردی و گفتی که دانند چیزی خطائی
شود و مصحف بر دست کفار افتد اما در اینجا اسلام وقتی که آشکارا شد مصحف را برابر بردی بعد ازان

هم درین محل فرمود که سلطان محمود غزنوی انا رالله برهانه را بعد وفات بخواب دیدند پرسیدند
که خدای تعالی با تو چه کرد گفت بشبی از شبهای من در خانه یکی مهمان بودم در طاقی مصحف بود
با خود گفتم که مصحف اینجاست من چگونه چیم باز گفتم که مصحف را ازین موضع بیرون فرستم
باز در خاطر گذشت که برای آسایش خویش مصحف را چگونه بیرون فرستم چون وقت نقل رسید
نقل کردم مرا هم بدان مصحف بخشیدند بعد ازان بر لفظ مبارک راند هر که در مصحف نگرد بکرم خدایتعالی
روشنائی چشم او زیاده شود هیچ گاهی آن چشم بد رد نیابد و خیرگی نپذیرد و انگاه همدرین محل حکایت
فرمود که وقتی بزرگی بر سجاده نشسته بود و مصحف پیش بود نابینائی بیامد روی بر زمین آورد التماس
نمود که چندین تداوی کردم این چشمهای من نیکو نشدند اکنون بر شما آمده ام تا این چشمهای
من نیکو شوند فاتحه درخواست دارم آن بزرگ مستقبل قبله شده فاتحه خواند و مصحف که در پیش
داشت بر دست گرفت و بر هر دو چشم او مالید چشم او چون چراغ روشن گشت بعد ازان فرمود
که در جامع الحکایت نبشته دیده ام که در روزگار پیشین جوانی فاسق بود که از فسق او مسلمانان
را نفرت گرفته بود هر چند که او را منع می شدند نمی شنید الغرض چون نقل کرد او را در خواب دیدند
که تاجی بر سر و دواجی در کر بسته و خرقه در بر پوشیده فرشتگان را فرمان شده است تا در بهشت
بر نداز وی پرسیدند که تو مرد فاسق بودی این دولت از کجا یافتی فرمود که در دنیا یک خیرات
در وجود من آمده است و این آن بود که جائی که مصحف را بدیدمی بر خاستمی آن جا در خدمت
استاده شدمی و با حرمت تمام در وی نظر میکردمی حق تعالی جمله گناهان مرا باین یک چیز عفو
کرد و مرا در کار مصحف کرد و بیامرزید و این درجه روزی کرد بعد ازان بر لفظ مبارک راند که سیوم
مرتبه آنست اگر کسی در روی علما بنگرد حق تعالی فرشته بدان نظر بیافریند تا روز قیامت آن
فرشته مر او را آمرزش میخواهد از خدای عز و جل بعد ازان فرمود هر که را دوستی علما و مشایخ دل
بود خدایتعالی هزار رساله عبادت در نامه اعمال او نبشتن فرماید و اگر درین میان بمیرد
حق تعالی درجه او چون درجه علما گرداند و مقام او علیین باشد انگاه فرمود که در فتاوی

طهیری نبشته دیده ام از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم هرکه در روی علما بسیار نگرد و با ایشان برود و بنشیند و تا هفت روز ایشانرا خدمت کند حق تعالی گناه او را تمام درگذارد و نیکی هفت هزار رساله در نامه اعمال او بنویسند که روز بروزه گذرانیده باشد و شب بقیام و احیا یت فرمود که مردی بود در ایام پیشین هر وقتیکه علما را یا مشایخ را بدیدی روی از ایشان نگردانیدی و از حسد ایشان نتوانستی که به بیند الغرض چون آنمرد نقل کرد او را در گور فرود آوردند هر چند که روی بجانب قبله میکردند روی از جانب قبله بگشت جانب دیگر میشد خلق را عجبی و حیرتی پیدا شد هاتفی آواز داد که ای مسلمانان خود را و انمرد را چه رنجه دارید این مردی بود در دنیا از علما و مشایخ روی بگردانیدی پس هرکه از علما و مشایخ روی بگرداند مارحمت خویش از وی باز داریم و از میان راندگان بگردانم و فردای قیامت ویرا چون روی خرس برانگیزم بعد ازان فرمود که مرتبه چهارم در خانه کعبه دیدن ست دیگی از عبادات است رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فرمود هرکه در خانه کعبه زاد ها الله شرفا و تعظیما دیده برود یکی از عبادت باشد هرکه جانب خانه کعبه زادها الله شرفا و تعظیما نگرد و در نگریستن هزار رساله عبادت و ثواب حج در نامه اعمال آنکس بنویسند و او را یکی از کرامت کنند بعد ازان فرمود که مرتبه پنجم خدمت کردن و در روی پیر خود نگریستن یکی از عبادت است زیرا چه در معرفت الهی بنشسته دیده ام که خدمت شیخ عثمان هارونی رح فرماید هرکه یک روز پیر خود را خدمت کند چنانچه حق خدمت ست حق تعالی او را در بهشت هزار کوشک از یک دانه مروارید بدهد و در هر کوشکی حور کرامت کند فردای قیامت بحساب در بهشت برند و هزار رساله عبادت در نامه اعمال او بنویسند بعد ازان فرمود که مرید را باید که هر چه از زبان پیر خود شنود گوش دهوش دی بران متعلق بود و هر نمازی داور اوی و جز آن که خدمت پیر فراید بگذار رساند و متواتر بخدمت پیر حاضر باشد و خدمت کند و اگر متواتر میسر نشود کوشش نماید بعد ازان همدرین محل حکایت فرمود که وقتی زاهدی بود و صد سال سر خدایرا عزوجل عبادت کرده بود و روز بروزه گذرانیدی و شب بقیام هیچ ساعتی و لحظه از طاعت خالی نبودی و هرکه بروی بیامدی پند و نصیحت کردی و بر آیندگان و روندگان

گفتی که در کلام اللہ مجید فرمان میشود قولہ تعالی وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِیَعْبُدُوْنِ یعنی ای بندگان خدای تعالی ما را و شما را بیافرید برای عبادت نه از برای خوردن و آشامیدن و غافل بودن در کار عبادت پس ای مسلمانان ما را واجب ست که در هیچ کاری دست ترنیم گرد در طاعت و عبادت خدای تعالی الغرض چون این زاهد نقل کرد او را در خواب دیدند ازوی سوال کردند که خدای تعالی با تو چه کرد و گفت بیامرزید گفتند بکدام عمل فرمود چندین عمل کرده روز و شب خود را بیدار داشتم و هیچ وقت خود را آسایش ندادم ازجمله اعمال محبوب نبود الا سبب آمرزش من از خدمت کردن پیر خود فرمان آمد چون تو در خدمت کردن پیر تقصیر نکردی بخشیدم بعد ازان خواجه ادام اللہ تقواہ فرمود چشم پر آب کرد که فردای قیامت امناوا صدقا اولیا و مشایخ و صدیقان را مبعوث گردانند گلیمها بر دوش ایشان بود چنانچه در هر گلیمی صد هزار ریشه بود پس در آیند مریدان و فرزندان ایشان دران ریشه ها رگلیم در آویزند و هریکی ریشه بگیرد استاده شود چون خلق از حشر قیامت فارغ شوند حق تعالی ایشان را قوت بخشد که نزدیک پل صراط برفور برسند آن گلیم را آن درویشان و مریدان برگیرند از راه سی هزار ساله آن عقاب قیامت بگذرانند خود را بر در بهشت استاده بیابند زهره نباشد که سخنی برسد چون خواجه این فواید تمام کرد در تلاوت مشغول شد خلق دعا گو بازگشت الحمد للہ علی ذلک

مجلس ششم

روز پنجشنبه دولت پابوس حاصل شد سخن در قدرت خدای عز و جل افتاده بود شیخ بران آیین چشتی و شیخ محمد صفاهانی و درویشان دیگر در مسجد جامع بغداد در خدمت خواجه حاضر بودند لفظ مبارک راند در چیزهاست که خدای تعالی العلم و قدرت خود در عالم آفریده است اگر مردم دران فرو شود در ساعت از دست برود و دیوانه گردد بعد ازان فرمود که وقتی حضرت رسالت پناه صلی اللہ علیه و آله وسلم آرزوی دیدن اصحاب کهف کرد فرمان آمد که ما حکم کردیم تو در دنیا ایشان را نه بینی مگر در آخرت اما اگر خواهی ایشان را در دین تو در آریم بعد ازان فرمود که این کلیم را با آن جهان ببرد در غار اصحاب کهف فرود آورد یاران بر اصحاب کهف سلام کردند

حق تعالی ایشان را زنده گردانید جواب سلام باز دادند بعد آزان یاران دین رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم برایشان عرض کردند وایشان قبول کردند آنگاه خواجه این حکایت
فرمود که چیزست که در قدرت خدای تعالی نیست آنا مرد پدید که در فرمانهای او تقصیر نکند
تا هر چه خواهد آن شود آنگاه خواجه چشم پر آب کرد و فرمود که وقتی بخدمت خواجه خود شیخ
عثمان هارونی رح حاضر بودم وجماعت درویشان نشسته بودند حکایت از مجاهدهٔ متقدمان
وفواید ایشان می گفتند درین میان پیری سخنی ضعیف ونحیف عصا بر دست گرفته بیامد سلام
کرد وجواب سلام گفت شیخ عثمان هارونی برخاست بالبشاشت تمام در پهلوی خود جا داد وآن پیر
آغاز کرد امروز سی سال هست پسری از من جدا مانده است از وقت فراق او حالم بدین جای
رسیده است واز حال حیات وممات او خبر ندارم بخدمت خواجه آمده ام فاتحهٔ اخلاص درخواست
دارم برای آمدن پسر وسلامتی او همین که شیخ عثمان هارونی رح این سخن بشنید سر در مراقبه
کرد وپیری بود چون سر برآورد روی بسوی حاضران کرد که فاتحه واخلاص بخوانیم برای
آمدن پسر این پیر جدا مانده را همین که خود ودرویشان فاتحه واخلاص تمام کردند فرمود که ای پیر
برو بعد یک لحظه پسر خود را برابر یابی چون پیر از زبان مبارک سخن بشنید روی بر زمین آورد و
بازگشت هنوز در میان راه بود که آینده بیامد ودست پیر بگرفت گفت مبارک باد که پسر تو آمد
پیر را خاطر خوش آمد در خانه پیر پسر بگذاشتند وملاقات کردند پیر را چشم ضعیف شده بود روشن گشت پای پسر آن
بازگشت پسر را بخدمت خواجه آورد وپای بوس کنانید خواجه ان پسر را پیش خود طلبید پرسید کجا بودی گفت بر نمدهٔ دریا بودم
دیوان در زنجیر بند کرده بودند از مهتران مقام نشسته بودم درویشی هم برمشابهت مخدوم
گویا که آن درویش خدمت مخدوم بسته درآمده در زنجیر دست دراز کرد گردن من بزد گرفت
ومرا نزدیک خود بایستانید فرمود پاسے خود بر پای من نه من برحکم اشارهٔ آن درویش همچنان
کردم فرمود که چشم بپوش کن چون چشم پوشیده کردم خود را بر در خود ایستاده دیدم همین که این سخن
بگفت درخواست که سخن دیگر گوید شیخ الاسلام انگشت مبارک در دندان گرفت که گوے آن پیر

بدرید سر در قدم خواجه آورد که اینک مردان خدای با این قدرت خود را پوشیده دارند آنگاه
فرمود که اینهمه قدرت خدای است عزوجل بعد ازان هم درین محل فرمود که در روایة کعب الاحبار
آمده است رضی الله عنه در آفرینش قدرت خدای عزوجل فرشته آمده ست بدان هیبت و بزرگی
که خدای داند پس نام آن فرشته هابیل ست الغرض آن فرشته دو دست دراز کرده است
یکی سوی مغرب و دوم سوی مشرق در تسبیح میگوید لا اله الا الله محمد رسول الله و آن فرشته
موکل ست بروشنائی روز بدان دست نگاه میدارد و دستیکه بسوی مغرب ست تاریکی شب
بدان دست نگاه میدارد اگر آن فرشته روشنائی را از دست بگذارد همه عالم روشن گردد
و هرگز شب نیاید و اگر تاریکی را از دست بگذارد همه عالم آسمان و زمین تاریک گردد و هرگز روز
نگردد و لوحی خلق آفریده اند و خطها سپید و سیاه اندر وی نبشته اند او می بیند گاهی بفزاید
گاهی نقصان کند چون بیفزاید روشنائی روز زیاده گردد و چون نقصان کند تاریکی شب
زیاده گردد از بنجاست که گاهی روز دراز بود و گاهی تاریکی شب کوتاه گردد و خواجه این فوائد
تمام کرد و شیم پر آب کرد های های بگریست و در عالم سکر بود فرمود که درین راه مردان خدای
باشند هر معامله که در عالم میگذرد و هر عجایبی که ازان قدرت میباشد پیش نظر ایشان آن چیز ها عیان
است و می بینند و پیش بندگان خدای عزوجل آن معامله باز میگویند بعد ازان هم درین محل
فرمود فرشته دیگر آفریده است بدان بزرگی و هیبت که یکدست در آسمان ست با دو ها بدان دست
نگاه میدارد و آن دست که جانب زمین ست آبها بدان دست نگاه میدارد اگر آن فرشته
ازان دست آبها بگذارد همه عالم غرق شوند و اگر از دست بادها بگذارد همه عالم زیر و زبر گردد
بعد ازان همدرین محل فرمود که حق سبحانه و تعالی کوه قاف را بیافریده است بزرگی آن بگردد
همه دنیاست و این دنیا و جمله چیزها درمیان آن کوه است کرسی تا بدانچنانکه در کلام الله فرمان
میشود ق والقرآن المجید پس رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم این را تفسیر کرد و فرمود که
حق سبحانه و تعالی فرشته دیگر آفریده است که بالای آن کوه نشسته است و تسبیح او همین ست

که میگوید لا اله الا الله محمد رسول الله و نام آن فرشته قرتائیل ست و بدان کوه موکل ست اوگاهی
دست میکشاید و گاهی می بندد و رگهای زمین بر دست اوست هر گاهیکه خدائی تعالی خواهد که
بر زمین تنگی پیدا گردد آن فرشته را فرمان میشود تا رگ زمین در کشد چون رگها فراهم آید آبها چشمه ها
خشک شود و نبات بر نیاید و چون خواهد که فراخی در زمین فرستد آن فرشته را فرمان میشود تا رگ
زمین بگشاید و چون خواهد که خلق را تبرساند و قدرت خود نماید آن فرشته را فرمان دهد تا رگ
زمین بجنبش آرد و آنرا زلزله گویند پس زمین بجنبد تا آن زمان که فرمان شود و بعد ازان همدرین محل
فرمود که شنیده ام از زبان شیخ الاسلام خواجه عثمان هارونی رح و از شیخ سیف الدین باخرزی رح
که در اسرار العارفین نبشته دیده ام که خدای تعالی آن کوه را چهل جهان جز این جهان چهارچند
بیافریده است و هر جهانی ازان چهار صد قسمت است و هر قسمی چهار چند این دنیاست اندرین
چهل جهان که از پس آن کوه است هیچ ظلمت نیست و هرگز شب نشود و تاریکی نباشد مگر که نور ست
و زمین آن از زرست و ساکنان آن همه فرشتگانند پس آن چهل جهان نه آدم و اند و نه ابلیس و نه
بهشت و نه دوزخ ازان روز باز که ایشانرا خدای تعالی آفریده است آن فرشتگان هر همه میگویند
که لا اله الا الله محمد رسول الله و پس آن چهل حجاب هاست و از پس آن دیگر حجابست که بزرگی
و عظمت آن ندانند مگر خدای عز و جل بعد ازان فرمود که این کوه را بر سر گاو نهاده اند بزرگی
آن گاوی هزار سال راه ست و آن گاو ایستاده است و حمد و ثنا میگوید مر خدای عز و جل
را و سر آن گاو در مشرق و دم آن در مغرب ست بعد ازان شیخ عثمان هارونی رح قسم راند در
آنروز یکه این حکایت از زبان شیخ مودود چشتی شنیده ام خدمت ایشان سر در مراقبه کردند
درویشی بخدمت ایشان حاضر بود هر دو از درون آن خرقه ناپیدا شدند تا ان زمان باز در عالم
موجود پیدا آمدند آن درویش سوگند خورد که من و شیخ مودود چشتی رح هر دو نزدیک آن کوه بودیم
و چهل جهان که خواجه فواید میفرمود در غیب بود و معاینه میکردیم که ذره تجاذر نبود و این مکاشفه
سبب آن بود که در من شکی پیدا شده بود و ایشان در وقت حکایت آنرا معاینه میکردند

آنگاه شیخ الاسلام خواجه معین الحق والدین ادام الله تقواه فرمود که درویش را قوت باطن چنین
میباید که هرشنونده که در حکایت اولیا نقص و ارد آنرا بدو معاینه کرامت او را لازم گردد
آنگاه هم درین محل فرمود حکایت احمالی خود که وقتی دعاگو جانب سمرقند مسافر بود نزدیک محلت امام
ابواللیث سمرقندی بزرگی مسجد بنا کرده بود و دانشمندی ایستاده میگفت که محراب بدین سمت بایدید
که سمت کعبه اینجاست دعاگو آنجا استاده بود گفت که این طرف نیست آنطرف است که دعاگو میگوید
هرچند که دعاگو گفت او نشنید و دعاگو بروگفت که رو و گردن دانشمند بگرفتم گفتم بدان سمتی که میگویم
کعبه است یا نه چون آن دانشمند بدین معاینه کرد خانه کعبه را هم بدان سمت بدید که دعاگو می گفت
بعد ازان همدرین محل فرمود و این حکایت کرد که حق سبحانه و تعالی ماری را بیافرید و در آن روز
که دوزخ را بیافرید فرماندا و که ای مار امانتی بتو میسپارم نگاهدار مار گفت فرمانبردارم ندا آمد که دهان باز کن آن مار
دهان باز کرد حقتعالی فرشتگان را فرماندا و دوزخ را گرفتند و در دهان آن مار بنهادند پس فرمان آمد که دهان
دهان بربست اکنون دوزخ در دهان آن مار است در زیر هفتم زمین پس اگر دوزخ در دهان مار نبودی جمله عالم بسوختی و هلاک
شدی بعد ازان بر لفظ مبارک راند که چون روز قیامت بیاید حق سبحانه و تعالی فرشتگان را فرمان
دهد تا دوزخ را از دهان مار بیرون آرند و دوزخ را هزار سلسله باشد و در هر سلسله هزار فرشته
آویزند و هر فرشته را بزرگی چنان بود که حق سبحانه و تعالی اگر فرمان دهد جمله آفریدگان را
یک لقمه کند آنگاه دوزخ را بتابند چون یکدمی بزنند جمله حشر قیامت پر درد و گرد و آنگاه خواجه این
فواید تمام کرد و فرمود هرکه خواهد از عقاب آن روز ایمن بود پس او طاعتی بکند که نزدیک آن
بهتر از هیچ طاعتی نیست که کند این دعاگو عرضداشت کرد که آن طاعت کدام ست فرمود در
ماندگان را فریاد رسیدن و حاجت بیچارگان را روا کردن و گرسنگان را سیر گردانیدن که هیچ
عملی بهتر ازین عمل نزدیک خدای تعالی نیست همین که خواجه این فواید تمام کرد خلق و
دعاگو باز گشت الحمد لله علی ذلک مجلس هفتم روز چهارشنبه دولت پایبوس میسر گشت چند
[illegible] از خانه کعبه زادها الله شرفا و تعظیما آمده بودند سخن در فاتحه افتاده بود هر لفظ مبارک [illegible]

که در آثار مشایخ طبقات نبشته دیده ام که فاتحه را از برای برآمدن حاجات بسیار باید خواند
در خبر است از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم هرکرا همی و یا کاری مشکل پیش آید فاتحة الکتاب
برین طریق بخواند بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله یعنی هم رحیم را در نام الحمد داخل کند وقت آمین
سه بار آمین بگوید حق سبحانه وتعالی آن مهم را بکفایت رساند بعد ازان هم درین محل فرمود
که وقتی رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم نشسته بودند یاران گرد حضرت رسالت پناه
صلی الله علیه وآله وسلم بودند بر لفظ مبارک راندکه حق سبحانه وتعالی بجای من بسیار کرامتها
ارزانی داشت چنانکه پیش از من بهیچ پیغمبری نبود انگاه فرمود که من نشسته بودم که مهتر
جبریل علیه السلام بیامد و گفت یا محمد صلی الله علیه وآله وسلم فرمان میشود نزدیک تو کتابی فرستاده ام
و در ان کتاب سورتی فرستاده ام اگر آن سورت در توریت بودی هیچکس از امت موسی علیه السلام
جهود نگشتی واگر این سوره در انجیل بودی هیچکس از امت عیسی ترسا نشدی واگر این سوره
در زبور بودی هیچکس از امت داود مغ نگشتی واین سوره در فرقان ازان فرستادم تا برکت
این سوره امتان تو از خدای تعالی منظر باشد تا روز قیامت از عذاب دوزخ وهول آن بزرگ
از برکت خواندن ومطالعه کردن این سوره ای محمد صلی الله علیه وآله وسلم بدان خدائی که ترا
براستی بخلق فرستاده اگر دریاهای روی زمین مداد گردد و درختان عالم قلم گردند و هفت
آسمان و هفت زمین کاغذ گردد از ابتدای عالم تا انقراض فضل این سوره نبشته نشود و بعد ازان
خواجه امام الله بقاره بر لفظ مبارک راندکه سوره فاتحه جمله درد ها را و بیمارها را شفاست
هر بیماری که هیچ علاج نیکو نشود واین سوره میان سنت و فریضه نماز بامداد بالبسم الله چهل و یکبار
بخواند و بر روی بدمد حق تعالی او را شفا بدهد و صحت بخشد از برکت این سوره بعد ازان همدرین
محل فرمود که در حدیث است قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم الفاتحة شفاء کل داء یعنی سوره
فاتحه شفاست مر هر درد ها را بعد ازان همدرین معنی فرمود وقتی هارون رشید نور الله مرقده را
زحمتی صعب بود مدت دو سال مبتلا بود چون از علاج درماند وزیر را بخدمت خواجه فضیل

عیاض رح فرستاد که از دست زحمت من بجان رسیده ام و هر علاجیکه کردم مرا صحت نشد الوعظ
چون وقت در آمده بود خواجه فضیل عیاض رح بر خور بر خاست بخدمت هارون رشید بیامد دست
مبارک خود بر هارون رشید فرود آورد سوره فاتحه چهل و یکبار بخواند بروی بدمید هنوز نیکو نشده
بود که ازان زحمت صحت یافت آنگاه همدرین محل فرمود که وقتی امیر المومنین علی رض بر سر
بیماری رسید فاتحه بخواند بدمید در زمان صحت یافت مردی دیگر بعیادت او آمده بود پرسید
که چگونه شما را صحت شد گفت امیر المومنین علی رض بیامد همین سوره فاتحه خواند مرا صحت شد
هنوز این سخن نگفته بود آن مرد از زحمت شد و همدران زحمت بمرد و از سبب بد اعتقادی او
بود که مرد م را هر کاریکه باشید صدق میباید و عقیده نیک میباید اگر دست بی فاتحه فرود آرد همه صحت شود خاصه سوره فاتحه
که جملگی دردها را شفاست بر آن بر لفظ مبارک راند که در تفسیر آمده است که خدای تعالی همه سوره را یکنام خواند سوره
فاتحه را هفت نام خواند اول فاتحة الکتاب دویم سبع المثانی سویم ام الکتاب چهارم ام القران پنجم سوره منفرت
ششم سوره رحمت هفتم سورة الشافیه همدرین سوره هفت حرف نیست دیناده است اول حرف ث زیرا که اول
حروف ثبورست خواننده الحمد را بثبور کاری نیست دویم حرف جیم نیست که جیم از جهنمست خواننده الحمد را
بجهنم کاری نیست سویم حرف زی نیست که ذی از رقومست خواننده الحمد را بزقوم کاری نیست چهارم ش نیست که شین از
شقاوتست خواننده الحمد را بشقاوت کاری نیست پنجم حرف ظ نیست که از ظلمتست خواننده الحمد را بظلمت
تاریکی کاری نیست ششم فا نیست که فا از فراق ست خواننده الحمد را بفراق کاری نیست
نیست هفتم خ نیست که خ از خواری ست خواننده الحمد را بخواری کاری نیست و درین
سوره هفت آیه است امام ناصر بستی رح مینویسد که درین سوره هفت آیه ست و در تن هفت
اندام آفریده اند هر آن بنده که این هفت آیت بخواند حق سبحانه و تعالی هر اندامی را از هفت
دوزخ نگاهدارد و آنگاه همدرین محل فرمود که مشایخ طبقات و اهل سلوک می نویسند که حق تعالی
درین سوره صد و بست و چهار حرف فرمود و یک لک بست و چهار هزار پیغامبر شد پس بعدد هر
حرفی که درین سوره است ثواب یک لک بست و چهار هزار پیغامبران ست که شادی بدهد

از برکت الحمد آنگاه این تمثیل کرد که الحمد پنج حرف ست حق تعالی پنج وقت نماز فرمود در شبانروزی هران بنده که این پنج حروف بخواند هر نقصی و نقصانی که درین پنج نماز کرده باشد خدای تعالی ازان بنده پذیرد آنگاه فرمود که للہ سه حرف است سه در پنج ضم کنی هشت گردد خدای تعالی هشت در بهشت بروی گشاده گرداند در هر دری که خواهد در رب العالمین ده حرف ست ده را با هشت ضم کنی هژده باشد حق سبحانه وتعالی هژده هزار عالم بیافریده است هران بنده که هژده حرف را بخواند بعدد هر حرفی که درین هژده هزار عالم ست ثواب یابد الرحمن شش حرف ست شش حرف را با هژده ضم کنی بست وچهار باشد حق تعالی در شب و روز بست وچهار ساعت بیافریده است هران بنده که این بست وچهار حروف را بخواند ازگناهان همچنان بیرون آید گوئی که امروز ازمادر زاده شده است الرحیم شش حرف ست شش را بالیست وچهار ضم کنی هژده باشد حق سبحانه وتعالی پل صراط را سی هزار ساله راه بیافرید پس هران بنده که این سی حرف بخواند ازسی هزار سال راه بگذرد چنانچه برق بگذرد و مالک یوم الدین دوازده حرف ست دوازده را با هژده ضم کنی چهل ودو باشد حق سبحانه وتعالی هر سالی دوازده ماه آفریده است هر آن بنده که این دوازده حرف را بخواند هر گناهی که درین دوازده ماه کرده باشد حق تعالی ازگناه وے درگذرد و یاک نود هشت حرف ست هشت با چهل ودو ضم کنی پنجاه باشد حق سبحانه وتعالی روز قیامت را که بمقابله پنجاه هزار سال باشد پیدا کرد پس هران بنده که این پنجاه حرف را بخواند حق تعالی بر آن بنده ضعیف معامله کند که با صد یقان خدای کرده باشد و ایاک نستعین یازده حرف ست یازده را با پنجاه ضم کنی شصت ویک باشد حق سبحانه وتعالی در دنیا و در آسمان شصت ویک دریا بیافریده است هر آن بنده که این شصت ویک حرف را بخواند بعدد هر قطره که ازان دریا بود آن مقدار نیکی در نامه اعمال او بنویسند وهمان مقدار بدی ازنامه اعمال وے محو کنند اهدنا الصراط المستقیم نوزده حرف ست نوزده را با شصت ویک ضم کنی هشتاد باشد هر که در دنیا خمر خورد هشتاد

تا زیانه بروی واجب آید پس هر آن بنده که این هشتاد حرف بخواند حق سبحانه وتعالی ازو هشتاد تا زیانه ساقط گرداند انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضالین آمین چهل وچهار حرف ست چهل وچهار را با هشتاد ضم کنی صد ولبست وچهار حرف باشد حق سبحانه وتعالی صد ولبست وچهار هزار پیغامبر بر خلق فرستاده است هر آن بنده که این صد ولبست وچهار هزار حرف بخواند ثواب صد ولبست وچهار هزار پیغمبر بدهد وبیامرزد بعد ازان همدرین محل فرمود که وقتی هرابر شیخ عثمان بارونی رح در سفری بودم درکناره دجله رسیدیم انجا کشتی نبود که بگذریم و ما به تعجیل میرفتیم خواجه فرمود که چشم پیش کن چون چشم پیش کردم خود را و شیخ را درکنار دجله دیدم و عاگوئے بجا مت عرضداشت کرد که چون گذشتیم فرمود که پنج بار فاتحة الکتاب خواندیم پلے در آب نادم گذشتیم پس هر که فاتحة الکتاب بصدق بخواند برائے حاجت و مهم را اگر آن مهم و حاجت روا نشود جنگ او بدامن من باشد چون خواجه این فواید تمام کرد مشغول شد خلق و دعاگو باز گشت الحمد لله علی ذلک **مجلس ششم** روز پنجشنبه دولت پابوس حاصل شد عزیزے در راه در راه تسبیح افتاده بود در لفظ مبارک راند هر که ورد بر خود وظیفه کند باید که هر روز بخواند واگر هر روز نخواند شب بخواند البته همه حال وظیفه کرده باشد آن را بخواند بعد ازان در کار دیگر شد و زیرا چه در حدیث ست قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم تارک الورد ملعون یعنی ترک گیرنده ورد ملعون ست بعد ازان همدرین محل فرمود که وقتے مولانا رضی الدین از اسپ خطا کرد پائے بشکست همین که در خانه آمد اندیشید که این از کجاست باشد که بعد از فرض بامداد سوره یٰسین وظیفه بود دران روز وظیفه ازو فوت شده بود آنگاه بایم این حکایت فرمود که بزرگی بود از بزرگان دین خواجه عبد الله مبارک رح گفتند وقتی از خدمت ایشان وظیفه فوت شد همان زمان هاتف غیب آواز داد که اے عبد الله عمدے که با ما کردی مگر فراموش شد وظیفه که بود آنرا بخواندے فرمود انبیا واولیا ومشائخ ومردان را که وظیفه باشد آن را می خوانند وهر چه از پیران خود

شنیده اند آن را انجام میرسانند بعد ازان فرمود او را و یکه از خواجگان ما آمده است می خوانیم
و شما را نیز میگوییم تا وظیفه فوت نکنید بعد ازان فرمود که چون مردم از خواب بیدار شود از پهلوی
راست برخیزد و بگوید بسم الله الرحمن الرحیم انگاه باید که وضو کند چنانکه شرط وضو ست بعده دو گانه
نماز بگذارد و بر سر مصلا نشیند چند آیة از سورة البقر بخواند و هفتاد آیة از سوره انعام بخواند و این
ذکر صد بار بگوید لا اله الا الله محمد رسول الله انگاه سنت نماز بامداد بگذارد بخواند در رکعت
اول فاتحه والم نشرح و در رکعت دویم فاتحه والم ترکیف بعد ازان فرمود صد بار بگوید سبحان الله
بحمده سبحان الله العظیم بحمده استغفر الله من کل ذنب واتوب الیه انگاه فرمود که چون نماز بامداد
بگذارد مستقبل قبله بنشیند ده بار بگوید لا اله الا الله وحده لا شریک له له الملک وله الحمد یحیی ویمیت
وهو حی لا یموت ابدا ذو الجلال والاکرام بیده الخیر وهو علی کل شی قدیر بعد ازان سه بار بگوید
اشهد ان محمدا عبده ورسوله انگاه سه بار بگوید اللهم صل علی محمد ما اختلف الملوان وتعاقب
العصران وتکرر الجدیدان واستصحب الفرقدان والقمران بلغ علی روح محمد من التحیة والسلام
وسه بار بگوید یا عزیز یا غفور انگاه سه بار بگوید سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله
اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم وسه بار بگوید استغفر الله من کل ذنب واتوب الیه
بعد ازان بگوید سبحان الله بحمده سبحان العظیم وبحمده استغفر الله الذی لا اله الا هو الحی القیوم
غفار الذنوب ستار العیوب علام الغیوب کشاف الکروب مقلب القلوب واتوب الیه بعد ازان
سه بار بگوید یا حی یا قیوم یا حنان یا منان یا دیان یا سبحان یا سلطان یا غفران یا ذا الجلال
والاکرام برحمتک یا ارحم الراحمین بعد ازان سه بار بگوید لا حول ولا قوة الا بالله العظیم یا قدیم
یا دائم یا حی یا قیوم یا احد یا صمد یا حکیم یا عظیم یا علی یا نور یا فرد یا وتر یا باقی یا حی یا قیوم یا حی
اقض حاجتی بحق محمد وآله اجمعین بعد ازان نود و نه نام باری تعالی بخواند بعده نود و نه نام پیغامبر صلی الله علیه وآله وسلم
بخواند انیست بسم الله الرحمن الرحیم محمد احمد حامد محمود قاسم عاقب خاتم حاشر حی ماحی داعی سراج منیر بشیر نظیر ولی
مهدی رسول الرحمة نبی طه یس مزمل مدثر مصطفی خلیل کریم حبیب مجتبی مصطفی مرتضی مختار ناصر قایم حافظ شهید

عادل حکیم نور رحمۃ بیان برہان مؤمن متبع مذکر واعظ واحد امین صادق ناطق صاحب کمی
مدنی بطحی عربی ہاشمی قرشی مقربی امی عزیز حریص رؤف یتیم طیب طاہر مطہر فصیح سید متقی
امام بارز حق مبین اول آخر ظاہر باطن رحمۃ شفیع محرم امر ناحی علیم شہید قریب منیب ولی
عبداللہ محمد کرامت اللہ و محمد احمد وحید قیم جامع مقیف مقفی رسول الملاحم رسول الرحمۃ کامل الخلیل آیۃ اللہ
وسلم تسلیما کثیرا کثیرا برحمتک یا ارحم الراحمین بعد ازان سہ بار این درود بخواند اللھم صل علی محمد حتی لا یبقی من
الصلوۃ شئی وارحم علی محمد حتی لا یبقی من الرحمۃ شئی وبارک علی محمد حتی لا یبقی من البرکات شئی بعد ازان یکبار
آیۃ الکرسی بخواند اللہ لا الہ الا ہو الحی القیوم لا تاخذہ سنۃ ولا نوم لہ ما فی السموات وما فی الارض من ذا الذی یشفع عندہ
الا باذنہ یعلم ما بین ایدیہم وما خلفہم ولا یحیطون بشئی من علمہ الا بما شاء وسع کرسیہ السموات
والارض ولا یؤدہ حفظہما وہو العلی العظیم بعد ازان سہ بار بگوید قل اللھم مالک الملک تؤتی الملک
من تشاء وتنزع الملک ممن تشاء وتعز من تشاء وتذل من تشاء بیدک الخیر انک علی کل شئی قدیر
بعد ازان سہ بار بخواند قل ہو اللہ احد بعد ازان ہفت بار بگوید فان تولوا فقل حسبی اللہ لا الہ الا ہو
علیہ توکلت وہو رب العرش العظیم انگاہ سہ بار بخواند ربنا لا تحملنا ما لا طاقۃ لنا بہ واعف
عنا واغفر لنا وارحمنا انت مولانا فانصرنا علی القوم الکافرین برحمتک یا ارحم الراحمین بعد ازان
سہ بار بخواند اللھم اغفر لی ولوالدی ولجمیع المومنین والمومنات والمسلمین والمسلمات
الاحیاء منہم والاموات برحمتک یا ارحم الراحمین بعد ازان سہ بار بخواند سبحان الاول المبدی
سبحان الباقی المعید اللہ الصمد لم یلد ولم یولد ولم یکن لہ کفوا احد انگاہ سہ بار بخواند وان اللہ
علی کل شئی قدیر وان اللہ قد احاط لکل شئی عددا انگاہ سہ بار بگوید توبۃ عبد الظالم ذلیل
ولا یملک لنفسہ نفعا ولا ضرا ولا موتا ولا حیوۃ ولا نشورا بعد ازان سہ بار بگوید اللھم یا حی یا قیوم
یا الہ الا انت اسالک ان تحیی قلبی بنور معرفتک ابدا یا اللہ یا اللہ یا اللہ بعد ازان سہ بار بگوید
یا مسبب الاسباب یا مفتح الابواب یا مقلب القلوب والابصار یا دلیل المتحیرین یا مستغیثین یا غیاث المستغیثین
اغثنی توکلت علیک یا رب وفوضت امری الیک یا رب لا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم

ماشاء اللہ کان ومالم یشاء لم یکن بحق ایاک نعبد وایاک نستعین بعد ازان یکبار بگوید اللھم انی اسالک
یا من یملک حوائج السائلین ویعلم ضمیر الصامتین فان لک من کل مسالۃ منک سمعا حاضرا وجوابا
عتیدا وان من کل صامت علینا لطفا فاعطنا مواعیدک الصادقۃ وایادیک الشاملۃ و
رحمتک الواسعۃ ونعمتک السابقۃ انظر الینا نظرۃ برحمتک یا ارحم الراحمین بعد ازان یکبار بگوید
یا حنان یا منان یا دیان یا برہان یا سبحان یا غفران یا ذا الجلال والاکرام آنگاہ سہ بار بگوید
اللھم اصلح امۃ محمد اللھم ارحم امۃ محمد اللھم فرج عن امۃ محمد بعد ازان سہ بار بگوید اللھم انی اسالک
باسمائک الاعظم ان تعطینی ما سالتک لفضائک وکرمک یا ارحم الراحمین الحمد للہ الذی فی السموات
عرشہ والحمد للہ الذی فی القبور قضاؤہ وامرہ والحمد للہ الذی فی البر والبحر سبیلہ والحمد للہ الذی
لا ملاذ ولا ملجا الا الیہ رب لا تذرنی فردا وانت خیر الوارثین بعد ازان سہ بار بگوید سبحان اللہ
ملاء المیزان ومنتہی العلم وزنۃ العرش ومبلغ الرضا ولا الہ الا اللہ علی المیزان ومنتہی العلم وزنۃ العرش
ومبلغ الرضا برحمتک یا ارحم الراحمین آنگاہ یکبار بگوید رضیت باللہ ربا کریما وبمحمد نبیا وبالاسلام
دینا وبالقران اماما وبالکعبۃ قبلۃ وبالمومنین اخوانا آنگاہ سہ بار بگوید بسم اللہ خیر الاسماء بسم اللہ رب الارض
والسماء بسم اللہ الذی لا یضر مع اسمہ شیء فی الارض ولا فی السماء وہو السمیع العلیم بعد ازان چند بار
بگوید اللھم اجرنا من النار یا مجیر بعد ازان ده بار بگوید نه بار لا الہ الا اللہ ده بار محمد رسول اللہ
بعد ازان یکبار بگوید واشہد ان الجنۃ حق والنار حق والمیزان حق والموت حق والسوال
حق والصراط حق والشفاعۃ حق وکرامۃ الاولیاء حق ومعجزۃ الانبیاء حق فی دار الدنیا وان الساعۃ
آتیۃ لا ریب فیہا وان اللہ یبعث من فی القبور آنگاہ دست بالا کند این دعا را
بخواند اللھم زد نورنا وزد حضورنا وزد مغفرتنا وزد طاعتنا وزد نعمتنا وزد محبتنا وزد
عشقنا وزد قبولنا برحمتک یا ارحم الراحمین بعد ازان مسبعات عشر وسورہ یس
بخواند بعد ازان سورۃ الملک بعد ازان سورۃ الجمعہ بخواند بعدہ چون آفتاب
بلند برآید نماز اشراق بگذارد دو رکعت بہ پنج سلام نیت ہمین ست

در رکعت اول فاتحه یکبار و اذا زلزلت الارض زلزالها یکبار و در رکعت دویم فاتحه یکبار و الهاکم التکاثر
یکبار بعد ازان ده بار درود فرستد بعده در تلاوت قرآن مشغول شود تا صلوة چاشت بعد ازان
فرمود که صلوة چاشت بگذارد دوازده رکعت بشش سلام در هر رکعتی فاتحه یکبار و سوره و
الضحی یکبار چون سلام دهد صد بار کلمه سبحان الله تا آخر بگوید و صد بار درود بر پیغامبر صلی الله علیه
وسلم فرستد بعده در تلاوت قرآن مشغول شود تا آن زمان که استوار و رنگ بگذارد و البته با حضور
ملاقاتی شود و هر روز سوره آخرین بخواند از الم ترکیف تا قل اعوذ برب الناس و چون سلام دهد
ده بار درود بفرستد بعده سوره نوح بخواند مشغول شود تا آنگاه که نماز دیگر شود بعد ازان صد بار
بگوید لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم بعده سوره فتح بخواند بعده سوره الملک پنج بار بخواند بعده
سوره عم یتساءلون و سوره والنازعات بخواند حق تعالی او را در گور رنگ گذارد و آنگاه در ذکر مشغول
شود و در شرح مشایخ نبشته دیده ام هر که سوره والنازعات بخواند حق تعالی او را در گور رنگ گذارد
بعده نماز شام بگذارد و بعد از سنت و در رکعت نماز حفظ ایمان بگذارد در رکعت اول بعد فاتحه اخلاص
سه بار و قل اعوذ برب الفلق یکبار در رکعت دویم فاتحه یکبار و اخلاص سه بار و قل اعوذ
برب الناس یکبار بعد از فراغ سر بسجده نهد و بگوید یا حی یا قیوم ثبتنی علی الایمان بعد ازان
صلوة الاوابین بگذارد تا نزدیک ماشش رکعت بسه سلام اند در رکعت اول بعد فاتحه اذا زلزلت الارض
در رکعت دویم بعد فاتحه الهاکم التکاثر و در رکعت سویم بعد فاتحه سوره الواقعه بخواند تا آن زمان
مشغول باشد که نماز خفتن در آید و ادا کند و این دعا بخواند اللهم اعنی ذکرک و شکرک و حسن عبادتک
بعد ازان نماز خفتن چهار رکعت نماز بگذارد در رکعت اول بعد فاتحه آیة الکرسی
سه بار و در هر سه رکعت هر سه قل بخواند بعد سلام حاجت خواهد روا شود بعده
چهار رکعت نماز صلوة السعادت بگذارد در هر رکعت بعد فاتحه انا انزلناه سه بار و اخلاص
پانزده بار چون از نماز فارغ شود سر بسجده نهد سه بار بگوید یا حی یا قیوم بثبتنا
علی الایمان بعد ازان چون بنشیند این دعا بخواند اللهم انی اسالک برکة فی العمر

وصحة فی البدن وراحة فی المعیشة ووسعة فی الرزق وزیادة فی العلم وثبتنا علی الایمان بعد ازان شب
راسته قسم کند اول پاس شب در نماز مشغول باشد دوم پاس شب نماز تهجد گذارد که بر رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم فریضه بود و بر ما واجب ست بجا ر سلام بگذارد و هر چه داند از قرآن بخواند
آنگاه یکزمانی در خواب رود بعد ه برخیزد تجدید وضو کند تا صبح کاذب مشغول بود و در خبر ست
که بزرگی را نماز تهجد فوت شده بود از اسپ خطا کرد و پایه بشکست این بزرگ گرد خود برآمد
که از کجا بود هاتف آواز داد که نماز تهجد فوت شد ازین بار آورد که پا بشکست بعد ازان مشغول شود
تا وقت صبح کاذب چنانچه بالا گفته شده است همچنان باز از سر گیرد اما باید که ذره تجاوز نکند
برسنت مشایخ خود رفته باشد الحمد لله علی ذلک **مجلس نهم** دولت پابوس میسر گشت شیخ
اوحد کرمانی و شیخ واحد برهان غزنوی و خواجه سلیمان عبد الرحمن و چند نفر دیگر از بزرگان
خواجه حاضر بودند سخن در سلوک می رفت بعد ازان بر لفظ مبارک راندکه سلوک را بعضی مشایخ
صد مرتبه نهاده اند ازان هفتم هم مرتبه کشف کرامت است پس هر که درین خانه هفتم خود
را کشف نکند بمرتبه هشتاد و سه کی برسد پس رونده راه را باید که خود را با آن زان کشف
نکند او در هر صد مرتبه دیگر بعد ازان فرمود که در خاندان خواجگان چشت بعضی ازان پانزده
مرتبه در سلوک نهاده اند ازان پنجم مرتبه کشف و کرامت ست پس خواجگان ما میگویند که مردم
خود را در ین مرتبه کشف و کرامت نگرداند چون در هر پانزده مرتبه بر سد آنگاه خود را کشف
و کرامت کند آنگاه کامل بود بعد ازان همدرین محل فرمود که در سلوک آمده است که وقتی
خواجه جنید بغدادی رح را پرسیدند که شما دیدار چرا نخواهید و اگر نخواهید بیا بید فرمود یک چیز
نخواهم و آن چیز آنست که موسی صلوات الله علیه نخواست آن دولت بدو روزی نشد و محمد
صلے الله علیه وآله وسلم را بی خواست روزی شد پس بنده را با خواست چه کار اگر لایق وصال
آن نشده ام به خودی خود بحجاب بر خواهند گرفت تجلی خواهد شد پس چه حاجت ست که خواستنم
بعد ازان سخن در عشق افتاد و بر لفظ مبارک راندکه دل عاشق آتش کده محبت باشد پس هر چه

درو فرود آید آن را بسوزد و نا چیز گرداند زیرا چه هیچ آتشی بالاتر از آتش محبت نیست
بعد ازان فرمود که وقتی خواجه بایزید بسطامی رح در مقام قرب شد هاتف آواز داد که اے بایزید
امروز روز خواست تو و بخشش ماست بخواه هر چه می طلبی تا مطلب ترا بدهم خواجه سر بسجده نهاد و
گفت بنده را با خواست چه کار کرمی و بخشش که از بادشاه شود بنده بدان راضی ست آواز
بر آمد که اے بایزید آخرت بتو دادم گفت الهی آن زندان خانه دوستان است باز آواز آمد
که اے بایزید بهشت و دوزخ و عرش و کرسی هر چه مملکت ماست همه بتو دادم گفت خیرندا
بر آمد که بطلب مقصود تو چیست تا بتو بدهم گفت الهی تو میدانی که مقصود من چیست هاتف آواز
داد که اے بایزید تو ما را می طلبی اگر ما ترا بطلبیم تو چه کنی همین که آواز بر آمد خواجه سوگند خورد که بعزت جلال
تو اگر مرا بطلبی فردا اے قیامت در میان حشر در آیم و پیش آتش دوزخ بایستم یک آه جملگی
آتش دوزخ را فرو برم و آن را نا چیز گردانم زیرا چه پیش آتش محبت آتش دوزخ هیچ تابش
ندارد چون بایزید این سوگند بر زبان راند هاتف آواز داد که اے بایزید
یافتی آنچه مطلوب داشتی بعد ازان همدرین محل فرمود که رابعه بصری رح شبے از تشبهات شوق
و اشتیاق عشق فریاد میکرد الحریق الحریق خلق بصره آن فریاد بشنیدند بیرون آمدند تا آتش
را اطفا کنند و اصلی در میان ایشان نبود گفت در ایشان چه نادانی ست که آتش رابعه را
اطفا کردن آمده اند و آتش محبت دارد و سینه او عشق دوست مسکن گرفته است چون طاقت
نمی آرد فریاد می کند که الحریق الحریق و این آتش عشق کشته نگردد مگر بوصال دوست آنگاه همدرین
محل فرمود که منصور حلاج رح را پرسیدند که کمالیست در عشق دوست چه چیزست فرمود که چون معشوق
بساط سیاست گسترده باشد پس عاشق را بر سر سیاست بدارند او زره ازان قاعده خود تجاوز
نکند و در رضای معشوق کمر بر میان بندد و بمشاهده او مستغرق چنان فروشود که از بستن و کشتن
ایشان خبر نباشد آنگاه خواجه معین الدین ادام الله تقواه چشم پر آب کرد و این بیت بر لفظ مبارک راند

خوبرویان چو بندهٔ گیرند عاشقان پیش شان چنین میرند

بعد ازان همدرین محل فرمود عاشقی را بر سر قبهٔ بغداد هزار سال زنار زده و از دست نشسته و از پای
در نیامده اصلی بر سر او رسید پرسید چه حال ست گفت معشوق من پیش نظر من بود بقوت مشاهده
او فراموش الم من نرسید و خبر نبود و امام محمد غزالی گجائی میگوید که وقتی عیاری را بر سر بازار بغداد
دست و پای بریدند او را در خنده یافتند شخصی بر سر او می گذشت او را در خنده دید پرسید که
این چه طریق ست گفت محبوب من در نظر من بود بقوت مشاهده او ازین در و خبر نداشتم
چنان در مشاهده او مستغرق بودم که خبر از قصاص ایشان نبود آنگاه خواجه چشم پر آب کرد
و این بیت فرمود بر مناسب حال مشاهده دوست ؎

او بر سر قتل و من در حیرانم کان راندن تیغش چه نکوئے آید

بعد ازان سخن در احوال عارفان افتاد بر لفظ مبارک راند که وقتی خواجه بایزید
بسطامی رح در مناجات بود و این سخن از زبان بیرون آمد که کیف السلوک الیک نداشتند
که اے بایزید طلق نفسک ثلثا قل هو الله یعنی اول خود را طلاق ده آنگاه حدیث ما گوے
بعده خواجه فرمود اگر مردم در راه طریقت اول دنیا را و انچه در دنیاست بعد ازان خود را طلاق
بگوید یعنی خط بیزاری بدهد او داخل اهل سلوک در آید و از ایشان باشد پس اگر او چنین نبود
کذاب بود و درمیان اهل دعوی که در سلوک میکنند بعد ازان فرمود که یکے از بزرگان طریقت
که اهل عشق بود و قتے در مناجات گفت الهی اگر تو از من هفتاد سال را حساب خواهی من
از تو هفتاد هزار سال بلی گفتن خواهم از انکه امروز هفتاد هشتاد هزار سال است بر یکم گفته
جمله را در شور آورده از بلی گفتن و این جمله شور ها که اندر زمین و آسمان آمده است از شوق
الست ست همین که آن بزرگ این سخن بگفت آوازی بر آمد که جواب لبیک آرزوے شما
شما را یعنی هفت امت را ذره ذره کنم و بهر ذره دیدار نمایم گویم اینک حساب هفتاد هزار
سال و باقی در کنار ره نهادیم آنگاه همدرین محل فرمود که عارفی بود و هر روز این سخن بگفتی
هر کسے بچیزے فرود آید و مائیم که بهیچ فرود نمی آیم پس یکبار خود را فدا کردیم از برای

خود نخواهم و هفت زمین بر هم افگند انگاه هم در غلبات شوق حکایت فرمود او خواست
که را بنیند ما نخواستیم که او را بنیم یعنی بنده را با خواست چه کار که وقتے بزرگی میفرمود که سهل
روی از ایشان بگردانیدیم و بحضرت رفتیم همه را پیش از خود آنجا حاضر دیدم انچه خواستم حق تعالی
بیک عنایت را پیش از من بخود رسانید هم درین محل فرمود که وقتے بزرگی می فرمود که چون
راز پوست بیرون امد م و نگاه کردم عاشق و معشوق و عشق یکے دیدم یعنی در عالم توحید
هم یکی ست و یکی از توحید بعد ازان فرمود که چون عارف کامل حال میشود از صد هزار مقام
بیرون می آید و کار خود بیشتر میکند و اگر ازین مقام بیرون نمی آید همدرین مقام حیرت زده است
یعنی هنوز در کار راه است پس راه نمی یابد بلکه پیشتر شود ضایع می ماند انگاه همدرین محل فرمود
که خواجه بایزید رح گفتی که سی سال ست حق من بود اکنون من آینه خود دیدم یعنی انچه
من بودم نماند شرک و جز آن و ما و منی انمیان برخاست اما چون نمانده ام حق تعالی آئینه
خویش ست دانیکه میگویم آئینه خویشم یعنی حق بزبان من میگوید و من درمیان نه بعد ازان
همدرین محل فرمود و برانفاظ مبارک راند که خواجه بایزید رح گفت که سها اما بدین درگاه مجاور بودم
عاقبت جز همین حسرت نصیب نشده است و چون بدرگاه شدم هیچ زحمت خود را هل نیافتم مشغول الحق
بدنیا و اهل آخرت با آخرت و مدعیان بدعوی و ارباب تقوی بتقوی و قوی با کل و شرب و قوی
بسماع و رقص و قومیکه پیش شاه بودند در دریا غرق شده بودند بعد ازان این حکایت فرمود
مدتی برآمد که گرد خانه کعبه من طواف میکردم انگاه همدرین محل فرمود چون بحق رسیدم که از
شب های عاشقی یعنی بایزید صادق دل خود را می طلبید وقت سحرگاه آواز برآمد که اے
بایزید بجز ما چیزے دیگر می طلبی ترا با دل چه کار بعد ازان همدرین محل فرمود که عارف
آن کسے ست هر کجا که باشد و هر چه خواهد پیش او آید با هر که سخن گوید جواب از وے شنود
اما درین راه او عارف نیست که بر پے چیزے رود بعد ازان فرمود که عارفان را مرتبه آنست
که چون عالم را بیک جلگی عالم را نیچه در عالم ست میان دو انگشت خود بیند چنانچه خواجه بایزید رح

را پرسیدند که کار خود تا کجا در طریقت رسانیدی گفت تا اینجا رسانیده ام آنرا نانکه در میان دو انگشت خود نظر می کنم جمله دنیا را و انچه در دنیاست می نبیم آنگاه همدرین محل فرمود که در حلاوت طاعت مرید بود فرمود که مریدان را در طاقت حلاوت آنگاه پیدا میشود که او در طاعت خرم و شادان باشد ازان شادی او را حجاب قرب گردد و بعد ازان همدرین محل فرمود که کمترین درجه عارفانست که صفات حق در وے بود آنگاه فرمود وقتی را بعه بصری رح در غلبات شوق بود گفت الهی اگر بدل خلق مرا آتش سوزند من صبر کنم ازانچا که دعوی محبت ست هنوز هیچ نکرده باشم و اگر گناه من همه خلق را بیامرزد ازانجا که عفت و رافت و رحمت اوست هنوز بس کارے نباشد بعد ازان همدرین محل فرمود که در مذهب اهل سلوک عجب آوردن بر یک کبی از گناه است آنگاه فرمود بلکه از گناه بدتر زیرا چه توبه از معصیت یکے ست و از طاعت هزار یعنی عجیب بدتر از گناه است آنگاه فرمود که کمال درجه عارف در محبت حق آنست که اول بر خود نور دل نماید یعنے اگر کسے بروے بدعوی آید آنرا بقوت کرامت لازم کند بعد ازان همدرین محل حکایت فرمود که وقتے برابر شیخ او حد کرمانی و شیخ عثمان هارونی رح طرف مدینه مسافر بودم در شهرے رسیدم که آنرا دمشق گفتندے پیش مسجد دمشق دوازده هزار انبیا را روضه است و حاجتها روا برمے آید زیارت انبیا بکردیم و بزرگان آنجائے را دریافتیم چنانچه روزے در مسجد دمشق دعا گو و شیخ او حد کرمانی و شیخ عثمان هارونی رح و عزیزے بود او را محمد عارف گفتندے از حد مرد بزرگ بود و از حد و اصل بود و رویشے چند برابروے نشسته بودند حکایت درین بود هر که دعوی چیزے بکند تا آنرا میان خلق اظهار نکند که بدانند الغرض مردے بر محمد عارف در بحث بود و محمد عارف میگفت که فردائے قیامت درویشان را عذرے خواهند خاست یعنے معذرت خواهد بود و تو اگر انرا حساب و عقاب آن مرد را دشوار نمود گفت این سخن در کدام کتاب ست خواجه محمد عارف را نام از کتاب یاد نبود زمانی سر در مراقبه کرد در کشف محبت آن مرد گفت نام را نمائی درست نبود سر بالا کرد گفت هر چه بندگان خدائے را بنمائے آن صحیفه پیش آن مرد بدارتا به بینید

برفور فرشتگان را فرمان شد آن صحیفه که دران ان سخن بود آن مرد را نمودار کردند بدست
اقرار کرد و سر در قدم آورد گفت ایک مردان خدائے بعد ازان سخن درین کشید که هر که درین
مجلس ست چیزے کرامت بنماید برفور خواجه عثمان هارونی رح دست در زیر مصلا کرد و شتی
تنکهاے زر برون آورد و در پیش درویش حاضر بود داد گفت برو حلوا برای درویشان موجود کن
همین که شیخ عثمان این کرامت نمود شیخ او حد نزدیک چوبی نشسته بود و دست بردے
زد و بفرمان خداے تعالی آن چوب زر گشته بود و بعد ازان دعا گو باندازسبب ادب پیر خود
نتوانستم که چیزے اظهار کنم برفور شیخ عثمان هارونی رح روے سوے من کرد و گفت
شما چرا هیچ سخن نگفتید درویشے بود که گرسنگی اثر کرد ازشرم نمیگفت برفور دعا گو دست
دراز کرد از زیر گلیم چهار قرص جوین بکشید جانب آن درویش پرتاب کرد آن درویش
و خواجه محمد عارف بر زبان مبارک راند که درویش را تا چندین قوت بنا شد او را درویش نتوان
گفت آنگاه فرمودکی از بزرگان بود او گفتی چون دنیا را دشمن گرفتم و نزدیک خلق نرفتم
خداے را بر مخلوق اختیار کردم چندان محبت حق پیش من مستولی شد بلکه وجود خود را نیز
دشمن گرفتم و مهمات ازمیان برداشتم انس بقا و لطف حق داشتم بعد ازان فرمود که در سلوک
آمده است که فردا در قیامت نوعی از عاشقان را فرمان شود که در بهشت فرستند ایشان
گویند که بهشت را چه کنیم بهشت کسے را بده که از بهاے بهشت تا پرستیده اند آنگاه خواجه
فرمود که روے چون برضاء خود کسے را بدهند آن کس بهشت چه کند بعد ازان این اشاره
فرمود اگر توانید بسر لقا اول باز روید تا بدین حدیث رسید و اگر نه هم صلاحیت زهد یابد
که بر شامی برود آنگاه خواجه چشم پر آب کرد و هاے هاے بگریست گفت درین راه بسیار مردان
را عاجز گردانیدند بسے عاجزان را بمردمی رسانیدند آنگاه همدرین محل فرمود که گناه شما را
چنان زیان ندارد که بیحرمتی و خوار داشتن برادر مسلمان را بعد ازان فرمود که درویشی
بود از اعیان بزرگ یکی از واصلان حق او گفتی که اهل دنیا در راه دنیا معذور و اهل آخرت

مسرور نند در سرور بدوستی حق و اهل معرفت را نور علی نور و این سری ست که اهل سلوک
دانند عبادت اهل معرفت پاس انفاس ست آنگاه فرمود که چون عارف خاموش باشد مراد
آن باشد که باحق سخن میگوید چون چشم بر هم نهد طلب کند سر بر ندارد تا مهتر اسرافیل صور ندهد
از بسیارے طلب با خداے تعالی مشغول دارد بعد ازان فرمود که خواجه ذوالنون مصرے
را گفتی که علامت شناخت حق تعالی گریختن از خلق و خاموش شدن در معرفت است
آنگاه همدرین محل فرمود که وقتے شاه شجاع کرمانی رح را پرسیدند که چند سال ست زیرا که
چون شناخت خداے تعالے آمد نفرت از خلق آمد بعد ازان فرمود هر که خداے را شناخت
اگر اد از خلق عزلت نگیرد همچنین پندارکه در وے لغت نیست آنگاه همدرین محل فرمود
که عارف کسے بود هر چه از درون او بود همه از دل خود بردارد تا یگانه شود چنانچه دوست
یگانه اوست حق تعالے از وے هیچ دریغ ندارد و او بر خود هر دو سراے فرو دنیا رد آنگاه
بر لفظ مبارک راند که کمالیت عارف سوختن باشد خود را در راه دوست بعد ازان فرمود که اگر
فرداے قیامت کسے که از مجدث در صورتے بهشت فرود شود پیش او را زهر بود و نه علم
بود و نه عمل چون این کس نیز همه باشد و این در را علمی باید آنگاه فرمود که عارف چند ازان معرفت
بگوید و در کوی دوست بپوید عارف بمعرفت نه رسد تا معارف یا دنیا رد بعد ازان فرمود که از فریاد
اهل محبت هرگز نماند و باشتیاق و شوق بسیار تا ایشان بمقام وصال نرسند زیرا چه فریاد
عاشق تا آن زمان ست که از مشاهده دوست دور ست همین که بدولت مشاهده برسد
گفت گوے از میان برخاست آنگاه این سخن بر لفظ مبارک راند که از جویبای آب روان
آوازی شنوی که چگونه فریادی کند همچنین که بدریا میرسد ساکن میگردد پس چون عاشق
بمعشوق رسد و را فریاد نماند بعد ازان فرمود که شنیده ام از زبان شیخ عثمان هارونی رح
که خداے را دوستانند یعنے همچنان که یکزمان در دنیا از وے حجب باشد نابود گردند و عبادت
چگونه کنند بعد ازان هم درین محل فرمود که وقتے خواجه عبد الله خفیف رح بسمو بکار دنیا مشغول

یاد آمد که این خلاف دوست بود سوگند خورد تا که در حیات باشم در دنیا هیچ کار که از دنیا تعلق دارد نفرمایم آخر العمر پنجاه سال زیست وقتی کسی ایشان را مشغول بکار دنیا ندید انگاه از ولوله عشق خواجه بایزید رح حکایت فرمود که هر صبح از نماز وا وراد فارغ شدی در یک پای ایستادی فریاد کردی وقتی این ندا آمد یوم تبدل الارض یعنی بود آن ساعت که این زمین را بچند زمین دیگر پدید آرند تا فراق بوصال بدل شود انگاه بهدرین محل فرمود که وقتی خواجه بایزید رح در صحرا بسطام متوضار بود آن آمدند در عالم شوق اشتیاق افتاده فریاد میکردند می گفت هر چند که در صحرا نظر میکنم می بینم که عشق باریده است هر چند که خواستم که پا بیم برون شود نشد انگاه فرمود که راه محبت راه است که هر که در راه عشق دوست فرو شد نام ونشان از وی بنیاید بهدرین محل بر لفظ مبارک راند که اهل عرفان بزبان سخن دیگر جز بیاد حق نگردانند بعد ازان فرمود که کمترین چیزے که بر عارفان پدید آید آنست که از مال وملک تبرا کنند خواجه چشم پر آب کرد فرمود که حق انیست که هر دو جهان در دوستی او بذل کنند هنوز اندک کرده باشند انگاه فرمود که اهل محبت اگر یه محبت مهجور نداند کار آن قوم دانند که خفته اند واگر بیدار نند طالب مطلوب اند واز طلب کارے و دوستداری خود فارغ اند خود مشغول مشاهده معشوق اند که معشوق خود آنست در مقابل مطلوب بطلب کار خود نگریست در راه محبت کار مطیعان ست انگاه فرمود که خواجه سمنون محب رح فرموده است چون دلها را اولیاء خود مطلع ست از دلها دید که بار محبت ومعرفت او نتوانستند کشید بعبادتش مشغول گردانید پس بار کردن خاص بر نتوانند داشت که مال مجاهدات وریاضت یافت مجاهده آمد بعد ازان فرمود که عارف آن بود که جهد کند یکدم بدست آرد وعارف دم چیست که ذکر خدائے بگوید وهمه عمر خود فدائے آن دم کند اگر این چنین دم دریابد اگر سالها آن دم درمیان آسمان وزمین بجوید نیابد بعد ازان فرمود که شنیدم از زبان پیر خود شیخ عثمان هارونی رح که اگر این کس را سه خصلت بود

حقیقت بدان که خدای تعالی ادرا دو دست میدارد اوّل آنکه سخاوت چون سخاوت دریا شفقت
چون آفتاب و تواضع چون تواضع زمین بعد ازان فرمود که اگر حاجیان بقالب گرد خانه
کعبه طواف کنند اما چون ازان مشاهده غافلند نخواهند و اهل محبت دعاشقان این راه بقلب گرد
عرش بجان عظمت طواف کنند چون جز ازان مشاهده دارند فریاد کنند و لقا خواهند آنگاه فرمود
در محبت میان اهل سلوک علمی ست که صد هزار علما می خواهند که دانند و ذره از ان علم
ایشان خبر ندارند و در زهد نیز طاعتی ست زاهدان را ازان خبر نیست و غافلند و آن سری ست
که بیرون این دو عالم ست و این را ندانند مگر اهل محبت و اهل عشق آنگاه فرمود که چون این
کسے درین هر دو عالم ثابت گردد و آن را بداند پس او را هرگز نه بیند بعد آزان گزیدن و عوی
کمار و تا او را می رنجاند و در رنجش میدارد بعد آزان فرمود که این همه گفت و مشغله و حرکت
که زاهد عشق و سلوک و طایفه عشق در وجود می آید این هر چه بیرون آمده است اما چون
در دل پرده جای یافتند خاموشی و سکونت و آرام پیدا گشت تو گوے که هرگز آن شور و
فریاد نبود آنگاه فرمود که آن دلیری چندان نیست که خواجه عاریت از حضرت دوست و عاشق
ست بر خود چون حضور آید چه جاے گفت گوے و فریاد چون خواجه این فواید تمام کرد
دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک مجلس دهم روز پنجشنبه دولت پابوس حاصل گشت
هر کسے از بزرگان و اصحاب سلوک حاضر بودند سخن در صحبت نیک افتاده بود بر لفظ مبارک راند
که در حدیث آمده است قال علیه الصلوة والسلام الصحبة تؤثر یعنے اثر کند اگر بدی
در صحبت نیکان به نشیند امید آن باشد نیک گردد و اگر نیکی در صحبت بدان بنشیند بد گردد
زیرا چه هر که یافت از صحبت یافت و هر که لغت یافت از نیکان یافت آنگاه فرمود اگر بدی
چندی ملازم در صحبت نیکان باشد امید بود که صحبت نیکان در وے اثر کند دلیل بر نیکی
او باشد و اگر نیکی در صحبت بدان چند روز ملازمت نماید او نیز همچو ایشان گردد بعد آزان
همدرین محل فرمود که در سلوک آمده است که صحبت نیکان بهتر از کار نیک ست صحبت

بدان بدتر از کار بد آنگاه همدرین حکایت فرمود که چون خلافت بعمر خطاب رسید رضی الله تعالی عنه
اورا بادشاه عراق در مصاف گرفتار آمد او را پیش امیر المومنین عمر رض آوردند امیر المومنین
عمر رض فرمود که اگر مسلمان شوی بادشاه عراق همه تو باشی و این ملک هم ترا ارزانی دارم
بادشاه عراق گفت که اسلام نخواهم آورد عمر فرمود رض اما ان الاسلام واما ان السیف یعنی
که اسلام قبول کن وگرنه ترا بکشم بادشاه عراق گفت من اسلام قبول نمی کنم عمر فرمود رض
تا تیغ بیارند و ایشان را بخواندآن بادشاه در کیاست تمام بود و نیک دانا چون این حال
معاینه کرد روی سوی عمر رض کرد گفت من تشنه ام بگو تا مرا آب دهند آنگاه بکسی عمر رض فرمود
آب بدهند آب در آوندشیشه آوردند آن بادشاه گفت من درین آوند آب نخورم عمر فرمود
که بادشاه است برای او در آوند زر و یا نقره آب بیارند هم چنان کردند هم نخورد گفت مرا آب
در آوند گلی باید بیارید آب در کوزه گلی آوردند بدست او داوند روی ببوسه عمر رض کرد و
گفت با من عهد کن تا من این آب نخورم تو مرا نکشی عمر رض فرمود که من عهد کردم نکشم تا این آب
نخوری آن بادشاه بر فور کوزه آب را بر زمین زد کوزه بشکست و آب ریخت آنگاه عمر رض را
گفت که تو با من عهد کردی تا من این آب نخورم ترا نکشم عمر از کیاست او متعجب ماند فرمود
که امان دادم بعد ازان او را در مصاحبت مردی فرمود که ان یار در غایت صلاحیت و زهادت
بود چون بادشاه را در صحبت آن یار بردند صلاحیت آن یار بروی اثر کرد جانب عمر پیغام
فرستاد که مرا پیش خود طلب کن تا ایمان آرم عمر رض او را پیش طلبید اسلام عرض کرد او
مسلمان شد چون اسلام آورد عمر رض فرمود که اکنون مملکت عراق ترا میدهم آن بادشاه جواب
داد که مرا ملک کار نمی آید مرا از ملک عراق یک دیهی خراب بده در وجه معاش من کفاف باشد
عمر رض قبول کرد و کسان خود را در ولایت عراق فرستاد جمله ملک عراق را تفحص کردند هیچ دیهی
خراب نیافتند عمر بادشاه عراق را صورت حال باز گفت که در ملک عراق هیچ دیهی
خراب نیست بادشاه گفت که مقصود من آنست که ملک عراق چنین آبادان و معمور تو

تسلیم میکنم اگر بعد ازین هیچ دیبی خراب شود فردای قیامت عهده جواب خدای عمر باشد نه من
بعد ازان چشم پر آب کرد که زهی کیاست آن بادشاه که از حد مردوانا بود انگاه فرمود که شنیدم
از زبان شیخ عثمان هارونی رح که مردم مستحق اسم فقر کی گردد فرمود که آنزمانکه فرشته دست چپ او تا هشت سال
بردی هیچ ننویسد انگاه فرمود که عارفان حق باشند که از حق هیچ چیز باز نگیرند بعد ازان فرمود که هر عارفی
که تقوی با او صحبت نیک کند حقیقت بدانکه در دردیزی محض حرام میخورد انگاه فرمود که روزی از خواجه جنید
بغدادی رح شنیدم که بر طریقت محبت پرسیدند که شوق ثمره محبت چیست فرمود که ثمره محبت آن بود که از ان
که حق تعالی سروری رسانیده او اشتیاق پدید آید بقدر آنکه بنده را از دور ماندن و از راندن می ترسد
اما هر که حق را دوست دارد بهشت آرزومند لقاء او گردد انگاه خواجه معین الدین ادام الله تعالی
بر لفظ مبارک راند که محبت در میان اهل سلوک و اهل محبت آنست که مطیع باشند و می ترسند که نباید
براند بعد ازان همدرین محل فرمود که در کتاب محبت نبشته دیده ام بخط او ستاد خود مولانا شرف الدین رح
صاحب شرع الاسلام بود که وقتی خواجه شبلی رح را پرسیدند که چندین طاعت و ریاضت که تو
داری و پیش فرستادی خوف چندین چرا گفت خوف من از هر دو چیزست اول آنکه تیر
که نباید مرا از خود براند که گوید که مرا نمی شائی دویم از ترس که بوقت مرگ اگر ایمان خود بسلامت
برم کاری کرده باشم وگرنه جمله اعمال و طاعت ضایع کرده باشم بعد ازان همدرین محل فرمود
که وقتی بخدمت خواجه شبلی رح مردی روی بر زمین نهاد پس سوال کرد از مسئله محبت و هرچه
فراهم می آمد پرسید چنانچه سوال کرد که علامت شقاوت چه بود فرمود آن آنست که معصیت
کنی و امیدواری که قبول خواهد بود این نشان شقاوت ست انگاه پرسید اصل در میان عارفان
چیست گفت آنکه پیوسته خاموش باشند و دراندوه بوند که فضیلت عارفان همین ست انگاه
همدرین محل فرمود که عزیزترین چیزی که در جهان ست چه چیزست فرمود سه چیزست
اوّل عالمی که سخن او از علم خود بود دویم مردی که او را طمع نبود سویم عارفیکه پیوسته
صفت دوست کند بعد ازان همدرین محل فرمود که وقتی خواجه ذوالنون مصری رح

در مسجد سکری با اصحاب طریقت نشسته بود سخن در محبت میگفت صوفی از میان مجلس سوال
کرد که صوفیان و عارفان کرا گویند خواجه ذوالنون مصری گفت که صوفیان و عارفان آن
طایفه اند که دلهاے ایشان از کدورت بشریت آزاد شده اند و از هوا و دنیا و حب اوصاف
شده باشد پس چون چنین شوند در درجه اعلی با حق بیارامند و رحمله مخلوقات خالق را
برگزینند و از غیر دوست برمند آنگاه مالک شوند نه مملوک آنگاه فرمود که تصوف رسوم
است و نه علوم و لیکن با نفاس اهل محبت و مشائخ طبقات راهمین اخلاق ست که تخلقوا
باخلاق الله زیرا چه از خلق خداے بیرون آمدن نه برسوم دست و بود و نه بعلوم آنگاه فرمود
که عارف دشمن دنیاست و دوست مولی از سبب بتراے او که در دنیا دارد و هر چه غل و
غش و حسدات خبر ندارد و بعد ازان پرسیدند که عارف را گریه بسیار باشد فرمود که آری اما
چنانچه در راه بود چون بحقایق قوت رسد وظیفه وصال چشد گریه زایل شود آنگاه فرمود
که خداے تعالی را عاشقانند که ایشان را دوستی حق خاموش گردانیده است که در عالم هیچ
چیز از موجودات نیست و نمی دانند که در عالم چیزے موجود ست یا نه ایشان را طایفه فصحا و بلغا
آمد در نظر بعد ازان فرمود که هر کرا دوستی حق در دل بود و جان او قرار گرفت پس او را واجب ست
که هر دو سرای را بدیگری بیند و اگر نه بیند عاشق صادق نباشد آنگاه همدرین محل فرمود که
وقتی داؤد طائی رح را دیدند که از درون صومعه چشم بسته برون آمد باستاد و درویشے بخدمت
حاضر بود سوال کرد که حکمت چیست که چشم بسته اید فرمود که امروز چهل و پنج سال ست که چشم
را بسته ام تا جز خداے تعالی بدیگرے نظر نکنم زیرا چه این محبت نباشد که دعوی دوستی خدا کنم
و نظر بدیگرے کنم دیا کسی پیوندم بعد ازان فرمود که بزرگی بود از وے شنیدم که فردای
قیامت حق تعالی بفرماید اعمال اولیا مطالعه کنند و از سبب آن که چون او را برگزیدند و اختیار
کردند پس روا دارند که میان ایشان در آیند بود و احتمال نکنند که ایشان را در هیچ کاری
راحتی بود الا که بدو بعد ازان فرمود که خواجه ابوسعید ابوالخیر رح گفتی که چون حق سبحانه تعالی

خواهد که بندهٔ را از بندگان خود دوست گیرد محبت خویش بروی مستولی گرداند بار دیگر چون
مردم چنین شود پس دوست او را در سرای فردانیت فرود آرد تا باقی ماند بعد ازان فرمود که
چون عارف بحق رجوع کند و تعلق بدو بود در منزل قرب ساکن گردد بعد ازان چون او را
پرسند که کجا بودی و چه خواهی او را هیچ جوابی غیر ازین نیست که گوید بالله هذرین محل فرمود
که اگر پرسند افمن شرح الله صدره چیست باید گفت که چون عارف را نظر بر عالم وحدانیت
و جلال ربوبیت افتد نابینا شود تا بغیری نظر نکند آنگاه فرمود که وقتی در بخارا مسافر بودم
مردی دیدم از حد مشغول اما نابینا پرسیدم که ای خواجه چند مدت باشد که شما نابینا شده اید فرمود
آنچنان بود چون در دوستی کار من کمالیت رسید و نظر بوحدانیت و جلال و عظمت افتاد
گرفت روزی نشسته بودم غیری در نظر آمده پیش این هاتف آواز داد که اے مدعی دعوی
محبت ما کنی نظر بدیگرے کنی همین که این آواز شنیدم چنان شرمنده شدم که گفتن بر زبان نیاید
مناجات کردم الٰهی دیده که غیر دوست به بیند کور باد هنوز این سخن نیکو نگفته بودم که هر دو
چشم نابینا شدند بعد ازان فرمود که چون حق سبحانه تعالی آدم علیه السلام را بیافرید او را فرمود تا در
نماز شود یعنی در قیام باستد دل در صحبت پیوست و جان بمنزل قرب قرار گرفت و
سر بوصلت رسید مصلحت آفرینش آدمیان در عالم همه از برای این بود آنگاه فرمود
بزرگی بود از بندگان طریقت هر بار سر بسجده نهادی و در مناجات این گفتی که الٰهی مرا چون
فردای قیامت برانگیزی نابینا برانگیز گفتند این چه دعاست که تو می کنی گفت آن کس که
دوست را به بیند نباید که فردای قیامت بدیگرے دیده شود و آن از دوستی نباشد بعد ازان
حکایت درویشے افتاده بود فرمود که درویشے انیست هر آینده که بیاید او را محروم
نگذارد و اگر گرسنه باشد طعام سیر خوراند و اگر برهنه باشد جامه نفیس در بر او کند بیاید که بهر حال
انکس را محروم نگذارد و از حال او پرسان باشد که همین ست آنگاه فرمود وقتے دعا گو
شیخ عثمان هارونی درویشے مسافر بودیم شیخ بهاؤالدین بختیار اوشی را دریافتم از حد

مرد بزرگ بود دیگی از واصلان حق مشغول بود اما در خانقاه آن درویش رسم بود هر آینده
و رونده که می آمدی محروم از خانقاه ایشان نرفتی اگر برهنه بیامدی جامه نفیس خویش
بدو دادی و هنوز نیک نداده بودی که جامه های دیگر از عالم غیب برسیدی الغرض چند روز
بخدمت ایشان ملازمت کردیم و آن درویش فرمود که آن نصیحت این بود ای درویش
هرچه ترا پیدا شود در راه خدای تعالی بدهی و فلوسی نگاه نداری و طعام بر بندگان
خدای برسانی تا تو از دوست باشی آنگاه فرمود که ای درویش هرکه نعمت یافت
ازین یافت بعد آنان همدرین حکایت فرمود که درویشی بود از حد فقرا ما او را رسم
بود اگر چیزی از فتوح بروی رسیدی همه را بدرویشان دادی و آیندگان را نیز نصیحت
کردی و خود در خانه گذراندی چنانچه وقتی دو نفر درویش صاحب ولایت بر سر وقت او
رسیدند آب طلب کردند آن درویش اندرون رفت دو نان جوین موجود بود کوزهٔ آب
پیش آورد که آن درویشان گرسنه بودند دو تای نان تناول کردند و آب بخوردند دردی
یکدیگر کردند که این درویش کار خویش کرد ما را نیز میباید کرد یکی گفت دنیا دهم و دیگر گفت
از سبب دنیا این در ضلالت افتد آغاز کرد که درویشان نبخشند گانند دنیا بآخرت دادیم دعای
کردند بگذشتند آفرحال آنچنان درویش کامل حاصل شد که روزی در مطبخ او هزار من طعام
موجود شدی که خلق خدا را میخوراندی بعد ازان فرمود که در راه محبت عاشق کسی بود از هر دو
کون دل خود بریده گرداند آنگاه خواجه فرمود که محبت چار معنی دارد یکی بردوام ذکر خدای
بدل و جان شاد بودن دویم آنست که عظیم گرفتن بذکر حق سویم آنست که اشتغال کردن آن
قاطع بازیدن چهارم برخود کردن و هرچه غیر اوست چنانچه در کلام الله فرمان داده است
قل ان کان اباؤکم وابناؤکم واخوانکم وازواجکم الخ وصفت محبان ست که بر محبت ایشان
برین معنی ایثار بود بعد ازان بر چار منزل روندگی محبت دویم علمیت سویم حیا چهارم تعظیم
آنگاه فرمود که در محبت حق صادق کسی ست که از مادران و پدران و فرزندان و برادر

بر دلبری خدای و رسول خدای گردد و آن از همه کس بیزار باشد پس محبت آن کس ست
که بر حکم نص کلام اللہ رود و بدوستی حق صادق باشد بعد ازان فرمود که اثیار عارفان عاشق
بے نیازی بود و اثیار محبان بوقت چاشت آرزو ست آنگاه فرمود که وقتے خواجه
حسن بصری رض را پرسیدند که عارف کیست گفت کسی که از دنیا اعراض کند و هر چه باشد
در دوستی حق اثیار کند آنگاه فرمود که خصلت عارفان اخلاص ست در محبت آنگاه فرمود
که عزیز ترچیز ها در جهان انیست که در ولیشان با در ولیشان نبشنیند و هر چه در خاطر باشد یکدیگر
بگویند و صفا گویند و بد ترین چیز ها انیست که در ولیشان از در ولیشان جدا گردند پس بدانیکه از عاری
خالی نیست بعد ازان فرمود که دوستی خدائے بچه توان کرد فرمود که بدشمنی آنچیز ها که
خدای تعالی بدشمنی گرفته است واز دنیا واز نفس بعد ازان فرمود که عارف در محبت کامل کی شود
فرمود وقتیکه گفتگوے از میان برخیزد چنان شود یا دوست ماند و یا او بعد ازان بر لفظ مبارک
راند که صادق در میان عارف اوست که در ملک او هیچ چیز ها نباشد او در ملک کسے نباشد آنگاه
همیرین محل فرمود که وقتے خواجه سمنون محب را سخن در محبت میگفت مرغی از هوا فرود آمد
و بر سر او نشست پس چندان منقار زد و باز در دست او نشست باز در کنار او نشست
پس چندان منقار بر زمین زد که خون از منقار او روان شد پس بیفتاد و جان بداد چون خواجه
این فوائد تمام کرد مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت الحمد للہ علی ذلک مجلس یازدهم روز چهارشنبه
دولت پایبوس میسر گشت مولانا بهاؤالدین صاحب تفسیر حاضر بود و شیخ اوحد کرمانی و چند نفر دیگر
حاضر بودند سخن در توکل عارفان افتاده بود فرمود که توکل عارفان آنست که توکل ایشان بر
خدائے تعالے بدیگرے نباشد و التفات بهیچ کس نه آنگاه همدرین محل فرمود که متوکل در حقیقت
انیست که برنج و مئونت خلق نه کسے را شکایت کند و نه با کسے حکایت آنگاه همدرین محل که مهتر ابراهیم
خلیل علیه السلام مهتر جبریل علیه السلام گفت حاجت داری گفت بتو نه زیرا که از نفس خویش غائب بود
الا الحق تعالے بحضور باطن حاضر بود و بعد ازان فرمود که اهل توکل را اوقات ست

در غلبات شوق اگر دران ساعت ایشانرا ذره ذره کنند و یا ایشان را بالم مجروح کنند و بالت
ایشان را بگیرد انند ازین جمله ایشان را خبر نباشد بعد ازان فرمود که توکل عارف برین نوع
بحق بود که متحیر باشد در عالم سکر بعد ازان فرمود که خواجه جنید رح را پرسیدند که عارف کیست
گفت آنکه دل را بریده گرداند از سه چیز اول از علم دویم از عمل سویم از خلوت یعنی تا ازین
سه چیز بریده نگرداند آن در توکل ثابت نیست بعد ازان فرمود بزرگی را از علامت عارف
پرسیدند فرمود که عارف کسی باشد که در راه عشق جز بخدای بدیگرے نه بیند بعد ازان فرمود
که شنیدم از بزرگی که شوق چند چیز است تا آن زمان که در عارف آن نبود عارف نتوان گفت
اوّل دوست گرفتن مرگ ست در وقت راحت و اُنس گرفتن بذکر مولی و بقرار شدن
در وقت آمدن دوست و طرب آمدن در وقت تفکر خاص ساعتی که نظر او بر حق بود
بعد ازان فرمود که شنیدم از برادرم شیخ شهاب الدین عمر محمد السهروردی رح که پسندیده
تر ازین دو چیز در دنیا نیست اول صحبت فقرا دویم حرمت اولیا بعد ازان سخن در توبه افتاد
بر لفظ مبارک راند که توبه چند مقام دارد اول دور بودن از جاهلان و ترک گرفتن از
باطلان و روے گرداندن از منکران و در رفتن بمحبوبان و شتافتن بخیرات و درست
کردن توبه و لازم همان توبه و ایذا کردن مظالم طلب کردن غنیمت و تصفیه قوة الگاه بهدین
محل فرمود که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فرمود که ضعیف ترین مردمان آنست که قادر
بود بر ترک گفتن بعد ازان فرمود که قرار گرفتن درین راه دو چیزست یکی ادب عبودیت و تعظیم
حق معرفت بعد ازان همدرین محل فرمود که وقتے شیخ ابو بکر شبلی رح را پرسیدند که شوق
بالاتر محبت چیست زیرا که شوق از وخیزد الگاه حکایت فرمود آوازه عصی آدم بر آمد جمله چیز ها بر آدم
نگریستند مگر سیم و زر حق تعالے با ایشان وحی کرد که چرا با آدم نگریستند گفتند ما بر کسیکه بر تو عاصی
شود نگریم حق تعالی فرمود بعزت و جلال من که قیمت شما و هر چیه در شما بود بر دست ایشان
آشکارا کنم و فرزندان او را خادم شما کنم بعد ازان فرمود که چون محب دعوی مملکت کند از

محبت یافتند بعد ازان همدرین محل فرمود که محبت دعوی وفاست با وصال وحرمت باطل از وصال وحرمت وصال یعنے مشاہدہ فقر محب است کہ نگاہدار دسر خدرا وگوش دار دنفس خود را بگذار دن نماز فرایض بعد ازان فرمود کہ وقتے خواجہ جنید را پرسیدند کہ رضاے محبت چیست فرمود آنکہ بہشت دوزخ را بلحظت وہیبت بردست راستش بدارند او نگوید کہ بروست چپ میباید نہاد بعد ازان همدرین محل فرمود کہ اول چیزے کہ بربندہ فریفتہ گردید چیست گفت معرفت وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون النگاہ فرمود کہ حق تعالے پنہان کردہ است چیزہا را در ہر چیزے نگر خویش بعد ازان فرمود کہ در محبت اسرار اولیا آمدہ است کہ حق تعالے چون محبان را زندہ گردانند باتواز خویش آن رویت چنانچہ حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم نظر کرد بحق حق را دید باقی ماند چون حق بے زمان وبے کام وبے مکان از محبت آنکہ حضورش نہ مکان ازا وصاف مجر گشت با وصاف حق تعالے النگاہ فرمود کہ فردائے قیامت امتان وصد قنا عاشقانرا از صدق محبت میگوید اند سوال کند واگر کسے ازین عاشقان کہ دعوے محبت کردند صادق ثابت نآیند شرمندہ گردند کہ روے خود میان محبان نتوانند نمود پس ندا آمد کہ عاشقان صادق نبودند او را ازمیان عاشقان دور کنید بعد ازان بر لفظ مبارک راند اہل محبت کسانی اند کہ بواسطہ استاد سخن دوست میشنوند کما الحدیث عن قلبی ربی یعنی دل عاشق نشنود مگر سخن حق بعد ازان فرمود کہ صاحب محبت چون بمیرد زود در مردمی بخشند النگاہ فرمود کہ در باویہ در دیشے را دیدند کہ مردہ است وے خندد پرسیدند کہ تو مردۂ چہ مے خندی گفت محبت خداے چنین بود بعد ازان همدرین محل فرمود کہ مثل آن بود کہ از حال خود فانی بود بمشاہدہ دوست باقی وحق تعالے متولی در احوال او بود او را بخود ہیچ اختیار نبود تا عرش قرار نہ این راہ آمد سلوک راہ فرمود کہ روزی مالک دینار رح را پرسیدند کہ ملازمت کردن پروردگار دوست البتہ چگونہ بود فرمود ہر کہ ملازمت کند پروردگار دوست البتہ او را وصول حاصل آید یعنے وصال بعد ازان فرمود کہ رابعہ بصری رح

سوال کردند که فاضل درین اعمال کدام ست گفت فاضلترین اعمال عمارت
اوقات است هر که دعوی بزرگی کند او را هنوز مرادی از اندوه است پس او دروغ زن بود در
دعوی و مرد کسی است که او از مراوات خویش فانی گردد و همراه حق باقی شود و نامش آن
بود که نهاده بود حق تعالی او آن بود که دوست گوید پس او جواب نگوید مگر از بندگی زیرا چه اهل محبت
را نه اسم است و نه رسم و نه جواب آنگاه فرمود که شنیدم از زبان شیخ الاسلام خواجه عثمان هارونی
رح که اهل عشق جز دوست بدیگری مشغول نشود زیرا چه هر که بغیر دوست شاد شود بجمله اندوه نزدیک بود
و بحق که در عزت دوست انس نگیرد و بجمله وحشت نزدیک بود و هر که خاطر او نخته دوست ندارد هیچ هیچ ست بزرگان
فرمود که عارف کسی بود که چون بامداد برخیزد از شب یاد نبود بعد ازان خواجه ادام الله تقواه چشم پر آب کرد
فرمود که ای غافل توشه بساز این سفر را که در پیش داری یعنی مرگ را ساخته باش بعد ازان
فرمود که اهل محبت طائفه اند که در میان ایشان و در میان حق هیچ حجابی نیست بعد ازان
فرمود که عارف در محبت کسی ست که هیچ چیزش عجب نیاید زیرا چه تسلیم دعوی در یک
چیز نشود و تا نکه از دست داده بود آنگاه فرمود که فاضل ترین اوقات انیست که از خاطر
وساوس نفس رسته باشی و مردمان از خلق برتو رسته باشند پس گفت هر کرا محبت داده اند فقر
او را وحشت ندهند فریفته شود آنگاه فرمود که عارفان میگویند که یقین نوری ست که بنده بدان
منور گردد و در احوال خویش پس آن برسند بدرجهٔ محبان و متقیان بعد ازان فرمود که اصل
آدمی از آب ست و خاک پس کسی که آب بروی غالب ست بلطف و ریاضت بدید جمال
اگر لطف کشد محجب گردد و مقصود نرسد و کسی که خاک بروی غالب گردد لابد او را
بلایک یا بدبوقت سختی پدید آید تا کاری را شاید آنگاه همدرین محل فرمود که چون
حق تعالی خواست که آبرا بیافریدن از هر الوان چون او گیرد و از طعام طعمه او گرداند
چون الوانها بیامیخت از لون آب گشت ازین معنی کسی آب نداشت و چون همه مطعوم را
بیامیخت طعمه آب بشناخت از خوردن او لذت وحیات یابند اما از لذت خبر ندارد و چون

من الماء وکل شی حی بعد ازان بخدمت خواجه درویشی حاضر بود پرسید که مجنون کیست گفت آنکه
همه در آغاز عشق ناچیز گردد و ویم وسویم ناپیدا شود گفت بقا و فنا چیست گفت بقا حق ست
گفت تجرید چیست گفت صفات محبوب بدل وصفات محبت نشیند فاذا احببته کنت له سمعا
بصرا فرمود که در ملتان بودم از بزرگی شنیدم که توبه اهل محبت بر سه نوع ست اول ندامت ست
دویم بر ترک معاصیت سویم خود را پاک کردن ست از مظالم وخصومت بعد ازان فرمود که علم
چیزی ست محیط ومعرفت جزئی ست از محیط پس خدا کجاست بنده کجاست یعنی علم خدای راست
ومعرفت را هر دو محیط باشند آنگاه فرمود که وقتی عارفی را سر خالص بموج فعال وصفا نبود
آنگاه فرمود هر کسی را دوست داری بلا بر سر او بارانی آنگاه فرمود که توبه نصوح سه چیز ست
درمیان اهل سلوک اوّل کم خوردن از بهر روزه دویم کم خفتن از بهر طاعت سویم کم گفتن از
بهر دعا اول خوف دویم رجا سویم محبت پس در ضمن خوف ترک گناه است تا از آتش نجات
یابی ودر ضمن رجا طاعت کردن ست تا در بهشت ومنزلت برسی ودر حیات ابد باشی ودر ضمن
محبت اجتناب فکرها کردن ست تا رضای حق حاصل شود وگفت که عارف در محبت کسی ست
هیچ چیز او بوی ست ندارد وگر ذکر حق گفتن چون خواجه درین فوائد رسید چشم پر آب کرد فرمود نمی
شوم جائی که دفن باخواهد بود یعنی در اجمیر میرم هر کسی را وداع کرد دعا گو برابر در بدت وما هم
در راه بودیم بعد ازان در اجمیر رسیدیم وآن روز اجمیر ازان هندوان بود منوره در مسلمانی چنان
نبود چون قدم مبارک خواجه آنجا رسید چندان اسلام ظاهر شد که آنرا حد نبود والحمد لله علی ذلک

مجلس دوازدهم روز پنجشنبه مجلس آخرین همین بود در مسجد جامع اجمیر دولت پابوس حاصل شد
درویشان وعزیزان اهل ضع ومریدان برابر بودند سخن در حکایت ملک الموت بود بر لفظ
مبارک راند که دنیا بی ملک الموت چه نیرزد گفتند چرا گفت ازانکه در حدیث مسطور ست قال النبی
صلی الله علیه وآله وسلم الموت جسر یوصل الحبیب الی الحبیب مرگ پلی ست که دوست را بدوست
میرساند آنگاه فرمود که دوستی آنست که او را بدل یاد کنی که دلهای آفریده شده خصوصاً از برای

آنگاه تا گرد عرش که طواف کند که در کتاب محبت آمده است که حق سبحانه وتعالی میفرماید که ای بنده من
چون ذکر من بر تو غالب شود من عاشق تو شوم و عشق بمعنی محبت ست آنگاه فرمود که عارفان
آفتاب صفت اند بر جملگی عالم پیدا بند که از انوار ایشان همه عدو باقی چون خواجه این فواید تمام
کرد بگریست فرمود که ای درویش ما را که اینجا آورده اند مدفن ما اینجا خواهد بود میان چند روز ما سفر
خواهم کرد شیخ علی سنجری حاضر بود نداد را فرمان شد که مثال بنویس بر دست شیخ - قطب الدین
بختیار کاکی مابده تا در دهلی رود که خلافت او را دادیم که دهلی مقام اوست بعد ازان مثال تمام
شد بر دست دعاگو داد روی بر زمین آوردیم فرمان شد که نزدیک بیا نزدیک تر شدم بستار
باکلام بر سر من بدست خود نهاد و عصا را شیخ عثمان هارونی رح و دراع در بر دعاگو کرد و مصحف
و مصلا نیز داد فرمود این امانتی ست از رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم از خواجگان چشت ما با
رسیده است من ترا دادم و روان کردم باید که چنانچه ایشان ما را بجا آوردیم شما نیز حق این
بجا آرید تا فردای قیامت میان خواجگان ما را شرمنده نگردانی دعاگو سر بر زمین آورد و گانه
نماز گذارد فرمود بر و بخدای سپردم ترا بمنزل گاه عزت رسانیدم بعد ازان سخن فرمود که چهار
چیز از گو هر نفس ست اول درویشی که تونگری نماید دویم گرسنه را سیر گرداند سویم اندوهگین را شادی
نماید چهارم مردی که با او دشمن بود دوستی نماید آنگاه فرمود که مرتبهٔ اهل محبت چنان ست که اگر پرسند
شب نماز گذاردی گوید که ما را فراغت نیست اگر ملک الموت میکردیم دهر که درمانده است او را
دست میگیریم چون خواجه درین فوائد بود دعاگو میخواست سر در قدم آرد زبان شود ضمیر روشن
که در سخن بود بر فور فرمان شد بیا بر خاستم سر در قدم آوردم فاتحه خواند گفت روی نخراشی
و مرد شده بباش باز روی بر زمین آوردم باز گشتم در حضرت دهلی آمدم و سکونت کردم جملگی عالم از اهل صفه
و ایمه و جزان بر دعاگو روی نهادند چهل روز میان دهلی گذشته بود که آینده بیامد خبر آورد که شیخ از روان
کردن بست روز در حیات بود که برحمت حق پیوستند همان شب خاطر خراب بوس مصلا بودم در خواب
شدم خواجه را بدیدم کوئی در زمین عرش استاده کرده اند من سر نهادم و ازین باز پرس کردم فرمود خدا تعالی
مرا بیامرزید و نزدیک کرد بیان سالکان عرش مقام دادا اینجا بیاشم علوم ربانی و فواید سلوک محمود و تتبعه الحمد لله علی ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ رب العالمین والعاقبۃ للمتقین والصلوٰۃ علی نبیہ محمد وآلہ واصحابہ اجمعین بدانکہ این سلوک اسرار الٰہی واین فوائد انوار نامتناہی از زبان دربار و لفظ گہربار ملک المشایخ سلطان الطریقت برہان الحقیقت شیخ المعظم انیس السالکین رئیس المتورعین امام العالمین وسراج الاولیا تاج الاصفیا قطب الحق والدین بختیار اوشی ادام اللہ تقواہ ومیامن انفاسہ ستودہ می آید درین مجموعہ کہ فواید السالکین نام اوست نبشتہ اند بتوفیق اللہ تعالے بتاریخ پنجم ماہ مبارک رمضان روز دوشنبہ سنہ اربع وثمانین وخمسمائیۃ اما بعد میگوید دعاگوے فقیر حقیر کہ بندہ درویشان است بلکہ خاک اقدام ایشان است اضعف العباد فرید الدین مسعود اجودہنی کہ چون دولت پابوس حاصل کرد ہمان زمان کلاہ چہار ترکی بر سر این دعاگو نہادند وشفقت بسیار ارزانی داشتند دران روز قاضی حمید الدین ناگوری ومولانا سے علاؤ الدین کرمانی وسید نور الدین بن سید مبارک غزنوی وشیخ نظام الدین ابو المویدو مولانا سے شمس الدین ترک وخواجہ محمود موئید دوعہ حزیزان دیگر بخدمت حاضر بودند کہ خواجہ قطب الدین ادام اللہ تقواہ بر لفظ مبارک

راندکه صاحب السعادت دسجاده وشیخی را اینقدار قوت ذات و فصح خاطری باید که چون یکی
بر وبیاید براے بیعت وے پس او را واجب است که بقوت باطن زنگار سینه آنکس که بدنیا
وجز آن آلوده باشد صیقل دهد تا هیچ کدورتے از غل وغش وحد وفحش والایش دنیا که در سینه او
نماند بعد ازان دست بگیرد و بخدائے تعالے برساند اگر اینقدار قوة پیروی را نباشد پس
حقیقت آن بدانکه پیرو مرید هر دو در بادیه ضلالت افتاد و خدا آگاه همدرین محل فرمودند که در
اسرار العارفین خواجه شبلی مینویسند که وقتے بجانب بدخشان مسافر بودم بزرگی را دریافتم که صفت
بزرگی او در تقریر نیاید سلام کردم فرمود که بنشین نشستم وچند روز ملازم صحبت او بودم وقت
افطار دو نان جوین از عالم غیب پیدا میشد که بران افطار میکرد اما یکی ازان مرا میداد الغرض
که آن بزرگ والی بدخشان را فرمود که صد خانقاه برائے ما بنا کن آن والی بحکم بشارت شیخ آن
همه خانقاه برائے پیر در چند روز تمام کنانید و بخدمت شیخ گشته بازمود که خانقاه تمام شد آن بزرگ
فرمود تا هر روز ی از بازار یک گنه خرید میکردند و بخدمت می آوردند آن بزرگ دست آن گنه میگرفت
و بر سر سجاده می نشاند و میگفت که بخدا رسانیدم آخر الامر که آن گنه چنان میشدند که بر روے
آب بے کشتی میرفتند و هر که برین کار میرفت و نفس میداد خدا آگاه با نقطع میشد خواجه شبلی فرمود
که مرا تفحص وحیرتے پدید آمد شیخ فرمود ای شبلی بر سر سجاده کسے نشیند و دست کسے و هر که او را
قوة همچنین بود که دیگران را صاحب سجاده کند و اگر قوة ولایت نباشد پس او شیخ نبود بلکه بدی
و دروغ زن بود و در میان اهل سلوک آگاه همدرین محل فرمودند که اهل سلوک در شرح خویش
مینویسند کمالیت مرد در چهار چیز پیدا آید اول در اندک خوردن دویم در اندک گفتن سیوم
در اندک خفتن چهارم در میان خلق اندک بودن آگاه فرمود که در غزنی درویشے بود که هر روز
در تجرید بودی و اگر چیزے بر دا ز فتوح برسیدی تا شب فلوسی نگاه نداشتی و اگر در شب چیزے
فتوح پیدا میشدی تا روز نگاه نداشتی و هر که بر وبیامدی از صغیر و کبیر و درویش و تونگر محروم
نرفتی چنانچه اگر کسے برهنه بیامدی جامه از نفس خود بکشیدی و در و پوشانیدی و اینچنین

درویش صاحب نعمت بود که وقتی من و آن درویش یک جا بودم و از دشنیدم که من تا چهل سال در مجاهده و طاعت بودم هیچ روشن در خود ندیدم چون این چهار چیز بکردم چندان روشنی در خود دیدم و پیدا شد که اگر سوی آسمان دقتی دیده شدی تا عرش در حجاب عظمت هیچ پوشیده نماندی و اگر در زمینی دیده شدی تا تحت الثری و آنچه دران بودی هیچ حجاب نماندی و ازین معنی نامروز سی سال باشد که چشم بربسته ام آنگاه روی سوی من کرد و گفت که ای درویش تا اندک نخوری و اندک نگوی و اندک نخسپی و اندک صحبت با خلق نکنی هرگز جوهر درویشی تو پیدا نشود که درویشان طایفه اند که خواب بر خود حرام کرده اند و زبان در سخن گفتن ساخته اند و طعام از گاه و خاشاک خورده اند و صحبت خلق را همچو مار افعی دانسته اند تا بمقصود و برتبه قربت رسیده اند آنگاه فرمودند که چون درویش جامه خوب بپوشد از برای نمودن خلق حقیقت او بداند که درویش نیست راه نیست و در راه خدای تعالی و هر درویش که طعام خواب بخورد و برای هوای نفس او درویش نیست راه نیست در راه نفس پرست است و هر درویش که در صحبت اغنیا نشست بداند که او درویش نیست مرتد طریقت است و هر درویش که خواب بسیار کرد بداند که او درویش نیست مرتد است و در وی هیچ نعمت نیست آنگاه فرمودند که وقتی بجانب دریا مسافر بودم درویشی را دریافتم که بحر بزرگ و صاحب نعمت بود و او در مجاهده چنان شده بود که استخوان در وجود مبارک او مانده بود الغرض آن درویش را رسم بود که چون نماز چاشت ادا کردی بنشستی و در مایده آن درویش قیاس هزار من طعام بودی که از چاشت تا نماز پیشین هر که بیامدی از ان طعام بخوردی و باز گشتی و اگر برهنه بیامدی دست درون حجره کردی و جامه بدو دادی و آن زمان که هیچ نماندی فرمودی که هر که بیاید بر من بیارند و فرو مانده رسیده را دست در زیر مصلے کردی هر چه از نجست و طلع او بدست آمدی بدو دادی الغرض که چند روز دعا گوی ملازم صحبت او بودم چون وقت افطار شدی چهار رکعت از عالم غیب بر وی آمدی و ازان دو مراد ادی و دوی دیگر خود

تناول میکردی و میفرمودی که تا درویش اندک نخورد و صحبت خلق ترک ندهد و خواب اندک نکند و سخن اندک نگوید حاشا و کلا بمقامی تواند رسید آنگاه انیحکایت فرمودند که ایدر درویش مهتر عیسی علیه السلام با چندین فقیر و درویشی که داشت چون بالای چهارم آسمان رسید آوازآمد که او را هم انجا بدارید که از الایش دنیا بر چیزی هست و مهتر عیسی چون گرد خود دید ندکانسه چوبی و سوزنی همراه بود و دیدغره برزد و گفت که یا بار خدایا چکنم فرمان آمد که در پای خود تیشه زدی که در وقت آمدن آنرا بیرون انداختی اکنون هم انجا باش پس دید درویش متاعیکه هیچ چیز نیست بآن متاع بحضرت دوست بار نمی یابند و ای پیر هر آنکس چندین آلوده گی و دوستی دنیا در وجود او بود حاشا و کلا هرگز بار نیابد آنگاه فرمودند که درویش را همیشه در تجرید باید بود که هر روز از ملکی میگذرد و بیشتر می شود زیرا چه وقتی می آرند که درویشی بود صاحب تفکر و تجرد چنانکه حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم از وسوال کردند که درین عالم تفکر چه چیز است که دران فرو شدی گفت هر چند که نظر بیشتر میکنم ملکی میگذارم و ملکی دیگر صد چندان پیش می آید و در هر عالمی که تماشا میکنم یکی بیکی نمی ماند چون ازان میگذرم در عالم دیگر ملکی دیگر می افتم خواجه عالم چشم پر آب کرده بگریستند آنگاه فرمودند که از درویشی این دو بیت شنیده بودم که بسی پسندیده آمد

مقامی سلطنت درویش دارد هر آن ملکی که واپس میگذارد	ز صد سلطان فراغت بیش دارد دو صد ملک دگر در پیش دارد

آنگاه فرمودند که اهل سلوک طایفه متحیران میفرمایند که درویش درین راه رونده ایست که هر روز صد هزار ملک میگذارد و قدم بیشتر میزند پس هر کرا چنین خبر عالم نیست او خود درویش نیست آنگاه فرمودند که بعضی از اولیا اسرار بیرون میدهند و در غلبات شوق میباشند و از سر تفکر خبری میگویند اما آنها که کامل اند هیچ نوع اسرار بیرون نمیدهند پس درین راه اهل سلوک را حوصله وسعی می باید تا اسرار دوست در دل مسکن گیرد زیرا که اسرار سر لیست از اسرار دوست و آن کس که کامل است هرگز اسرار ظاهر نکنند آنگاه همدرین محل فرمودند که چندین

سال بخدمت شیخ معین الدین سنجری قدس سره بودم وقتے ندیدم که هیچ سری از اسرار محبت
دوست بر زبان مبارک ایشان رفته باشد و یا از انوار که از و نازل می شد شمه بیرون دهد بعد ازان
روزی روے سوے من کرد و گفت که ای فرید کاملان چنین بودند که سر دوست مکاشفه نمیکردند
تا بر سر دیگر واقف کردند آنگاه فرمود که دیدی اگر منصور کامل بودی هرگز سر دوست مکاشفه نکردی
چون کامل نبود بیک ذره شربت در زبان اسرار دوست کشف کرد پس سر را بیاد داد بعد ازان میفرمود
که خواجه جنید بغدادی قدس الله سره العزیز آن فرانکه در عالم سکر می بودند جز این یک سخن دیگر نگفتی
و آن سخن این بود که واے هزار واے بران عاشق که دم دوستی زند و چون از عالم اسرار بهر
نازل گردد و بر فور آنرا پیش دیگران نهند آنگاه فرمودند که می شنیدم از زبان مبارک حضرت شیخ معین الدین
قدس الله سره العزیز که میگفت وقتے بزرگی بود که تا صد چهل سال مرضا ایا عبادت کرد و آنچه حق
مجاهده بود بجا آورد بعد ازان سری از اسرار محبت خویش بر و تجلی کرد چون آن بزرگ تنگ حوصله
بود طاقت نیاورد آنرا کشف کرد روز دیگر هر نعمتے که در وجود او بود بر گرفتند آندر ویش دیوانه گشته
اینچه راه هاتف آواز داد که اے خواجه اگر تو ان اسرار را بیرون نمیدادی لایق اسرار دیگر میشدی
اما چون دیدم که تو هنوز در هفتاد حجاب مانده از تو بستدم و بدیگرے دادم پس قطب الاسلام بر بان
مبارک فرمودند که فرید درین راه میان اهل سلوک مردانند که اگر صد هزار دریای اسرار فرو برند ندانند که

	چه فرو بریم بلکه فریاد کنند که هل من مزید	
مردان هزار دریا دریکزمان بخورند		تو از چه سیر گشتی چون جرعهٔ بخوردی

آنگاه همدرین محل فرمودند که وقتے بزرگی نامه نوشت که چگوئے در حق کسے که بیک قدح محبت مست
شود آن بزرگ در جواب نوشت که زهے کم همت و تنگ حوصله که اوست وایخا مردیست که دریاها
ازل و ابد از قدح هاے محبت اسرار دوست مینوشد و امروز به پنجاه سال قریب باشد که فریاد
هل من مزید میکند و تو اینچه سخن نوشته زنهار این سخن مگو که شرمنده میشویم و پیران اهل سلوک
اسرار بیرون نداده اند آنگاه فرمودند که تا درویش از همه بیگانه نشود در همه وقت تجرید نباشد

و هیچ آلایش دنیا دی برخود ندارد و هرگز بمقام قرب نرسد آنگاه بمدرین محل فرمودند که چون حضرت خواجه
بایزید بسطامی قدس سره بعد از هفتاد سال در مقام قرب رسیدند فرمان آمد که باز گردانید که هنوز آلایش
دنیا برابر خود آورده است و چون برفور خواجه برخود بدید پوستی پاره و گوزه شکسته نزدیک خویش
یافت آنرا بیرون انداخت بعد ازان بار یافت پس اے برادر همین جا تجرید شو که بایزید با پوست
پاره و گوزه شکسته بار نیافت تو که چنین آلایش دنیا و جزو آن داری حاشا و کلا کی بار یابے
آنگاه فرمودند که اید رویش در راه سبک در ویشی دیگر است و انبار داری دیگر یا درویش
باش یا انبار داری کن آنگاه فرمودند که چون درویش کامل کرد و هر چه بگوید و انچه حکم کند بفلان
پیوندد و ذره ازان تجاوز نشود و لقاوستگند و بالقطع همان شود بعد ازان فرمودند که وقتے من و قاضی
حمید الدین که یار غار این دعاگو است بجانب دریا مسافر بودم و هر یک عجایب و قدرت هاے
خداے تعالے را تماشا میکردم که در وصف نگنجد و نتوان گفت و فرمود که نزدیک دریا مقامے بود
که مراد قاضی را گرسنگے اثر کرد میان بیابان و کناره دریا طعام از کجا هم رسد الغرض زمانے
گذشت که گوسپندی با دو نان در دهان گرفته پیدا شد و پیش من نهاد و باز گشت ما هر دو این
دو نان تناول میکردیم و با یکدیگر میگفتم که این نان از غیب رسید و آن گوسپند از مردان غیب بوده
باشد همدرین سخن بودیم که یک کشتی بقیاس شتر بزرگ پیدا شد چون نیز پیران و همین نزدیک
دریا رسید خود را در دریا انداخت و بے محابا در آب افتاد و گذار شد من روے قاضی سید یدم
و قاضی روے من دید گفتم که در نیچه حکمت است که آن بر سبیل تعجیل میرود و دران حجاز نیست
کسواشویم عاجز گشتیم دوست بدعا بر داشتم و گفتیم که اگر ما بدرویشی کار خود را کمالیت رسانیدیم
پس ما را در دریا راه دهند تا تماشا را و به بینیم که کجا میرود چون این سخن گفتیم بفرمان حق تعالے
دریا دو شق شد و زمینی خشک پیدا آمد ما هم بگذشتیم و آن کشتی پیش و ما در عقب او چنانچه
رسیدیم نزدیک درخت و جوانی را دیدیم که زیر آن درخت خفته است و اژدری در آمده
تا او را هلاک کند که این کشتی از یک جانب بزیست و آن مار را بیش زد و هلاک گردانید و بعد از

پیش زدن ناپیدا شد مار مرده نزدیک آنمرد افتاده ماند سر و دم نزدیک شدیم مار را دیدیم تقیاس
هزار من باشد گفتم چون آن مرد پیدا نشود دریابم برین حفظ کرد خدا تعالی او را نگاهداشت البته بزرگ کسی خواهد بود
چون نزدیک درخت رسیدیم چه بینیم که مستی خرابانی بی سر و سامان قی کرده افتاده است از حد شرمنده
شدیم و گفتیم کاشکے مائی آمدیم تا این نوع دیده نمی شد بعد ما هر دو گفتیم بخانه مگر برانیدیم تعجب نمودیم که این چنین
مرد شراب خوار نافرمان را خدای تعالی نگاهداشت هنوز این سخن در خاطر ما نیکو نگذشته بود که هاتف از غیب ندا
کرد العزیز ان اگر ما مصلحان را در پارسایان را نگاهداریم پس مقصران و گنه گاران را که نگاهدارد
الگاه همدرین گفتگو آن مرد پیدا شد مار را پیش خود مرده افتاده دید از حد متحیر ماند ما تمام کیفیت آن گزدم
و مار کی مار بد و گفتم آنجوان از روی ما شرمنده شد و از ان فعل توبه کرد و چنین گوئید که آنجوان یکی از دو اصلان
حق گشت و هفتاد حج پابرهنه بجا آورد الگاه خواجه قطب العالم فرمود که آری چون وقت در آید نسیم لطف
و زمین گیرد صد هزار خرابانی را صاحب سجاده گرداند و بیامرزد اگر نباد اصر مقهری بود صد هزار
سجاده نشین را براند و هریکے را بخرابات افگند پس اے برادر درین راه بیغمی نباید خاصه در راه سلوک
که درین راه کاملان سلوک روز و شب و ماه و سال از همه فراق و خوف متحیر و غمگین اند زیرا که عاقبت
را کسے ندانست که چگونه خواهد شد بعد ازان همدرین محل فرمود که اگر ابلیس لعین عاقبت خود را دانستی از
سجده مهتر آدم صلوات الله علیه انکار نیاوردی بی شبهه سجده کردی اما چون آن لعین عاقبت
خود ندانست بر طاعت خود بدید و غرور نفس در او پیدا شد مغرور گشت و گفت که من هرگز خاکی را سجده
نکنم برآتیه یکے از راندگان گشت و جمله طاعت ها خبط و ناخبر شد برروے او باز زد و ندا الغرض ملایم انمعنی
فرمود که من وقتے در شهرے رسیدم طایفه را دیدم از اهل صلاح در هر مقامے دهقان و کان
آدمی در عالم تحیر استاده و چشمها ر ایشان سوے هوا مانده همین که وقت نماز شدی او امیکردندی
باز در ان عالم تحیر مشغول میشدند و این دعا گو نیز مدتے در میان طائفه که در عالم تحیر لو دند بماند روزے
از میان این طایفه چند نفر در عالم صحو افتادند دعا گو بخدمت ایشان عرض داشت که شما در ان عالم
از کے فرو مانده اید ایشان گفتند که امروز قیاس شصت سال یا هفتاد سال باشد که قصه ابلیس لعین

طاعه میکنم که شش لک نسی هزار سال مرخدایرا عزوجل عبادت کرد چون از سجده مترآدم غرضیت
رانده شد ازین خوف وحیرت برخویشتن میلرزم و در عالم تحیر افتاده ایم دورین حیرت فرومانده ایم
نمیدانم که عاقبت ما چه خواهد بود و بچه خواهد گذشت ازین خوف وحیرت آنگاه خواجه قطب الاسلام
دام تقواه های های بگریست واین سخن برزبان مبارک راند که حال کاملان برین جمله است که ایشان
از خوف در خود متحیر مانده اند نمیدانم که ما در کدام طائفه ایم همین که خواجه قطب الاسلام این فوائد تمام کرد
و برخاست و در عالم تحیر مشغول گشت الحمد لله علی ذلک

بتاریخ چهارم ماه شوال روز شنبه سنه اربع وثمانین وخمسمائة

سعادت پابوس حاصل شد قاضی حمیدالدین ناگوری و مولانا علاوالدین کرمانی و مولانا شمس الدین غزنوی
وعزیزان دیگر بخدمت حاضر بودند سخن در سلوک واهل سلوک افتاده بود آنگاه خواجه قطب الاسلام برلفظ
مبارک راند که سلطان راه سلوک قومی اند که از سرتاپای در دریای محبت غرق اند و بر سر ایشان هیچ ساعت
ولحظه نیست که از عالم محبت یاران اشک نمیبارد آنگاه فرمود که عارف کسی است که یک لحظه ولمحه
بروی از عالم اسرار هزار در هزار حال بیگ زمان در وپیدا شود و او در عالم سکر باشد پس در آنوقت
اگر هیژده هزار عالم در سینه او فرود آیند او را از فرود آمدن ایشان خبر نباشد بعد ازان همدرین محل فرمود
که وقتی من در سمرقند درویشی را دریافتم و آن درویش در عالم تحیر مانده بود و از خلق آن دیار پرسیدم
که این بزرگ را چند سال باشد که درین مستغرق است آن خلق گفتند که مدت بیست سال باشد
که درین عالم است الغرض مدتی بخدمت او بودم وقتی او را در عالم صحو یافتم پرسیدم تا نزدیک شما درین
عالم مستغرق میباشند از آمدن و رفتن کسی خبر میباشد یا نه آن بزرگ تبسم کرد و گفت اے یار آنزدیک درویش
در دریای محبت غرق میشود و هرچه از اسرار تجلی است بر دو نازل میگردد او را از هیژده هزار عالم خبر نباشد
اگر بالفرض او را ذره ذره کنند او را از بریدن خبر نباشد پس ایدرویش این راه عشق بازیست
هرکه درین راه قدم نهاد هرگز جان بسلامت نبرد بعد ازان همدرین محل فرمود که چون بر حلق مبتلا
یکی علیه السلام کارد راندند خواست که فریاد کند فرمان آمد که یا یحیی اگر دم زدی نامت از عباران

محبان خود پاک گردانم الغرض این حکایت فرمود که چون آره بر سر مهتر ذکریا پیغامبر علیه السلام
فرو کشید ندخواست فریاد کند مهتر جبرئیل علیه السلام فرود آمد و گفت یا ذکریا فرمان میشود اگر
دم کشیدی نامت از جریده پیغامبران محو کنم آنگاه خواجه قطب الاسلام دام برکاته چشم پر آب
کرد و فرمود هر که دعوی محبت کند در وقت بلا فریاد کند حقیقت بداند که او محب صادق نیست
کذاب و دروغ زن است زیرا که دوستی آن باشد هر چه از دوست آید بدان راضی باشد صد هزار
شکرانه دیگر گوید که باری او همبرین بهانه یاد کرد و همبرین مشابه بسیار یاد کند بعد ازان همدرین
محل فرمود که رابعه بصری رضی الله عنها را رسم بود ی آنروز که بر و بلا نازل شدی شادیها
کردی و گفتی امروز دوست را زین ضعیفه یاد کرد و آنروز که بر و بلا نازل نشدی بگریستی و گفتی
امروز چه وجه خطا زاو که دوست ازین ضعیفه یاد نه آورد آنگاه فرمود که شنیده ام از زبان
شیخ الاسلام خواجه معین الدین حسن سنجری قدس سره که در سلوک آمده است هر که را محبت
بود و دعوی محبت کند و بلا بر دوست بآرزو نخواهد او نزدیک اهل قربت نیست مدعی ست
که بلا بر دوست رضا راست آنگاه فرمود که آنروز که دوست بر ما بلا نازل نکند حقیقت بدانم
که امروز نعمت از ما برگرفتند زیرا که رحمت در راه سلوک همین بلا بر دوستیست الغرض سخن در
مردان غیب افتاده بود فرمود که اول مردان غیب انیکس را آواز میدهند چون او دران
کار سخ میباشد خود را مکاشفه نمیکند بعد ازان او را از میان جمع میربایند و در میان خود میدانند
آنگاه فرمود که دعاگو را یاری بود شیخ عثمان سنجری هم خرقه دعاگو او از حد مشغولی حق داشت
چنانکه او را مردان غیب آواز دادند چون شیخ عثمان کار خود بیشتر رسانیده بود با مردان غیب
ملاقات کرد الغرض روزے یا جمع یاران در مجلس نشسته بود دعاگو نیز برابر او بود آواز بر آمد
شیخ عثمان لبیک گفت گفتند می آئی با بر ویم همین کماین سخن بشنید از میان برخاست و سمت
آواز برفت و از پیش ما ناپیدا شد و هیچ نمیدانم که کجا رفت و او را کجا بردند الغرض خواجه
قطب الاسلام دام تقواه بر لفظ مبارک راند که رونده راه اگر روزے بگمان دارد یقین

سالک است در سلوک و امیدواری کمالیت دارد و امید آن باشد که او را کمالیت رسد بعد ازان
همدرین محل فرمود که وقتی من و قاضی حمید الدین ناگوری طواف کعبه میکردیم بزرگی بود که او را
شیخ عثمان گفتندی و او از پیشگان خواجه ابوبکر شبلی بود از حد بزرگ او نیز طواف کعبه میکرد ما نیز
بدنبال او بطواف کعبه رفتن گرفتیم هر کجا که شیخ برهان الدین قدم می نهاد ما نیز قدم بر قدم نهادیم
آن پیر جوان روشن ضمیر بود گفت از حال ظاهر من متابعت چه میکنند اینچه در باطن عمل من است
آن بکنند من و قاضی حمید الدین ازو پرسیدیم که شما چه عمل میکنید شیخ فرمود که روزی هزار بار ختم
قرآن میکنم من و قاضی حمید الدین ازین سخن او متعجب ماندیم که این بزرگوار چه میگوید با درخود
اندیشیدیم باشد که سر سوره از قرآن بزبان میراند همینکه بخاطر بگذرانیدم آن بزرگ سر بالا
کرد و بانگ بر من بزد حرف حرفاً بعد حرف میخوانم مولانا علاء الدین کرمانی حاضر بود فرمود مگر کرامات
باشد آنگاه خواجه قطب الاسلام دام تقواه فرمود آری هر چه در عقل نگنجد عقل را در وگنجایش
نبود پس آن کرامت باشد آنگاه خواجه قطب الاسلام چشم پر آب کرد و فرمود هر که بمقام حقیقت
رسید از حسن عمل رسید اگرچه فیض در همه مرکب ست اما جد و جهدی باید تا این کس بمقام قرب
حقیقت رسد الغرض سخن در مجلس در آمدن و بخدمت پیر باد ب نشستن افتاده بود خواجه
قطب الاسلام ادام الله تقواه بر لفظ مبارک راند که چون مردم در مجلس در آید هر جا که بمقام
خالی باشد هم آنجا بنشیند که جای آینده همان است بعد ازان همدرین محل فرمود که وقتی
دعا گو بخدمت حضرت خواجه معین الدین قدس سره در اجمیر به مجلس مولانا صلاح الدین
نشسته بودم مولانا صلاح الدین فرمود که وقتی رسول علیه السلام به مقامی نشسته بودند
و یاران گرد بگرد بودند که سه کس از بیرون بیامدند یکی در دایره قرب یافت بر فور نشست
دوم کس که دران حلقه جا نیافت در پس دائره نشست و سوم کس که دران جا جا نیافت
برفت ساعتی شد که مهتر جبرائیل بر پیغامبر علیه السلام فرود آمد و گفت یا رسول الله خدای
تبارک و تعالی میفرماید ازان سه کس کسی که در دایره جا نیافت و بنشست ما او را در پناه

خود جا دادیم و دُویم کس که در دایره جا نیافت و پس دایره نشست ما از وی شرم داریم و فردا
قیامت او را فضیحت نکنم و سوم کس که جا نیافت و برفت رحمت من نیز از و برفت و بی
نصیب ماند الغرض قاضی حمید الدین ناگوری فرمود آنکس که روی نیافت و برفت او چه کند
خواجه قطب الاسلام فرمود که دلیل آن است که هر جا در مجلس جای خالی یابد همانجا بنشیند
که جای آیند همان است ما همه حال در میان دایره نه نشینید زیرا که در خبر است از رسول
علیه السلام و در تنبیه ابو اللیث سمرقندی می نویسد هر که در میان مجلس به نشیند او ملعون
باشد الغرض سخن در نفس پیر افتاده بود بر لفظ مبارک راند که نفس پیر بر دو نوع است یکی نیک
دویم بد مبادا که اگر بر کسے نفس بد از زبان پیر بر دن آید فرمود که وقتے من بخدمت شیخ الاسلام
خواجه معین الدین حسن سنجری قدس سره حاضر بودم ایشان حکایت گفته که روزی پیش
شیخ عثمان هارونی قدس سره پیر خود استاده بودم باشد که شیخ برهان الدین حسن سنجری نام
درویشے بود که هم خرقه شیخ معین الدین بود از دست همسایه گله مند و خاطر پریشان بخدمت
شیخ در آمد روے بر زمین آورد فرمود بنشین نشست ضمیر روشن که در شیخ عثمان هارونی بود
او را پرسید که ترا متردد خاطری بنیم آنمرد روے بر زمین آورد و گفت که همسایه دارم پیوسته
از وے در رنجش میباشم زیرا که او بامی کرده است هر بار که بالاے بام بری آید خانه دعا گوی
بے ستر میشود همین که او این عرضداشت بر فور از زبان خواجه عثمان هارونی این سخن بیرون
آمد که ترا میداند که پیوند با داری او گفت آرے خواجه نفس را مد جگونه است که از بالاے
بام نمی افتد و گردن مهره او نمی شکند او از خدمت شیخ روے بر زمین آورد و بخانه نه بازگشت
نمی راه خانه خود رسیده بود که آواز از ان محلت بر خاست که فلان همسایه درویش از بالاے
بام افتاد و گردن مهره او بشکست الگاه فرمود که وقتے بخدمت شیخ الاسلام خواجه معین الدین
در اجمیر نشسته بودم و آنروز پشتوره زنده بود با شیخ هر بار میگفت چه نیکو باشد که این درویش
از بخا بدهلی برود و پیش هر کسے پشتوره ازین سخن گفتی چنانکه بسمع مبارک خواجه معین الدین

رسید درویشان دیگر نشسته بودند شیخ در حال سکر بود سر در مراقبه کرد و هم در مراقبه فریاد برآورد
کرتپوره را زنده مسلمانان دادم همدران چندگاه سلطان شهاب الدین محمد سام آنجا رسید تمام
شهر را نهیب کرد پتوره را زنده گرفت و روانه شد تا بدانکه درویش که در یک کله آتش دارد کله دیگر
پر آب خواجه قطب الاسلام در نیفواید بود که ملک اختیار الدین اینکه صاحب قبضه باید
روی بر زمین آورد و نشست چیزے نقدانه کرامت خواجه قطب الاسلام آورد و شیخ روے
سوے حاضران کرد و فرمود که رسم خواجگان نیست خبرے از کسے قبول کنم فاما این نقدانه
را پیش تر بیرید که طالبان انیعنی باشد الغرض بران بوریا که نشسته بودند بر فور آنرا برداشتند
بر حاضران مجلس و ملک اختیار الدین نموده که به بینید چون نظر کردند سته بوریا جوے
تنکها زر دیدند که می رود خدمت شیخ فرمود که اے اختیار الدین کسے را در خزانه خدا چندین زر
بوده او بر زر و مال شمس الدین والی چه التفات کند بر تو همو نرا بده و او را بگو زنهار بار دیگر
با درویشان ازین قسم گستاخی نکنی تالت نخوری آنگاه فرمود که وقتیکه شیخ الاسلام خواجه
معین الدین حکایت انبیای گفتند و شیخ اوحد الدین کرمانی و شیخ شهاب الدین سهروردی
دو عاگو یک جا نشسته بودیم همدرین محل سلطان شمس الدین انار الله برهانه دوازده ساله پود
کاسه بر دست کرده میگذشت خرد و سال بود نظر بزرگان بر سلطان شمس الدین افتاد
بر فور از زبان شیخ الاسلام خواجه معین الدین نفس نیک برون آمد که این کودک بادشاه دهلی
خواهد شد بدانید که حق تعالی او را از جهان نبود تا بادشاهی نرساند آنگاه خواجه قطب الاسلام
بر زبان مبارک راند نفس نیک نیکو خبری است خاصه که نفس بزرگان الغرض سخن بیعت
افتاده بود خواجه قطب الاسلام بر لفظ مبارک راند بیعت تجدید آمده است زیرا که اگر کسے از
بیعت بگردد یا در توبه لغزشی افتد از سر بیعت کند درست باشد بعد ازان همدرین محل فرمود
که در روضه شیخ الاسلام برهان الملته والدین نبشته دیده ام بروایت خواجه حسن بصری
رضی الله عنه چون حضرت رسالت پناه عزیمت مکه کرد پیش از فتح مکه امیر المومنین عثمان

رضی اللہ عنہ را برسالت بر کفار فرستاد و درین میان دشمنان بحضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ
وسلم رسانیدند کہ امیر المومنین عثمان رضی اللہ عنہ را دشمنان بکشتند رسول علیہ السلام چون
این خبر بشنیدند ہمہ اصحاب را طلب کردند و فرمودند کہ بیائید بیعت از سر تازہ کنیم و در کار بریم
و با کفار حرب کنیم یاران بر حکم اشارت باز از سر بیعت کردند آن زمان رسول اللہ علیہ السلام
در تہ درخت تکیہ کردہ نشستہ بودند و آن بیعت را بیعت رضوان گویند و ران میان اصحابی
بود او را این رکوع گفتندی او بر رسول اللہ علیہ السلام بیامد روے بر زمین آورد کہ مرا از سر
بیعت بکنند پیغامبر صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم فرمود کہ تو پیش ازین بیعت کردہ آن صحابی عرضداشت
کہ ای رسول اللہ چون این زمان با کفار بحرب میرویم واجب باشد کہ باز از سر بیعت بکنند
پیغامبر صلے اللہ علیہ وسلم او را دست داد بشرف بیعت مشرف گردانید الگاہ خواجہ قطب الاسلام
بر لفظ مبارک راند کہ ازین جاست کہ بیعت تجدید آمدہ ست دعاگو التماس کرد اگر بر حاضر نباشد
چہ کند فرمود کہ جامہ پیر پیش نہد و بیعت کند خواجہ قطب الاسلام فرمود کہ عجب ندارم کہ خواجہ
معین الدین نیز ہم چنین بیعت میگردانند گاہے دعاگو نیز ہم چنین میکند الغرض سخن در حسن عقیدت
مریدان افتادہ بود بر لفظ مبارک راند کہ وقتے درویشے را در بغداد با نہامی بگرفتند و در معرض
قتل استادہ کردند مستقبل قبلہ چون صیاف در آمد کہ تیغ بران درویش گذار کند نظر آن
درویش بر گور پیر خود افتاد در حال روے از جانب قبلہ بگردانید و بجانب قبر پیر گردید صیاف
از و بپرسید کہ از قبلہ چرا روی بگردانیدی آن درویش گفت من روے جانب قبلہ خود دارم
تو در کار خود باش صیاف و آن درویش ہمدرین گفتگو بودند کہ فرمان والی در آمد کہ این درویش
را آزاد کنید خواجہ قطب الاسلام چشم پر آب کرد کہ عقیدہ را سخ این نوع چیز لیست کہ آن درویش
را از قتل خلاص دہانید بعد ازان ہمدرین محل خواجہ قطب الاسلام فرمود کہ وقتے خواجہ
معین الدین قدس سرہ با جمیع اصحاب خود استادہ بود حکایت سلوک ترغیب میکرد و ہر بار
کہ راستار خود میدید قیام می آورد خلق و جمیع یاران خلق و جمیع یاران درین متحیر ماندند کہ

خدمت خواجه کدام کس قیام می آورد چنانکه برین نوع صد و چند کرت راستار خود قیام کرد
الغرض چون باران و خلق از انجا باز گشتند باری بود که او محل درست بخدمت شیخ
عرضداشت کرد آن زمانکه مخدوم ترغیب میکرد هر بار چه قیام بود و آن قیام هر که میکردند حضرت
خواجه معین الدین فرمود که آنطرف گور پیر من بوده خواجه عثمان هارونی را نظر بر گور پیر خود
می افتاد بر من فریضه میشد که قیام کنم پس روضه پیر خود را قیام میکردم آنگاه فرمود که مریدرا
حضور و غیبت نیز یکسان می باید بود چنانکه در حیات در خدمت پیر بود همچنان در ممات نیز
واجب است بلکه زیاده الغرض سخن در سماع افتاده بود خواجه قطب الاسلام بر لفظ مبارک
راند که نزد و قاگور در سماع چنان ذوق است که از هیچ چیز آن ذوق حاصل نمیشود آنگاه
فرمود که اصحاب طریقت را اینچنین ذوق در سماع است که گوئی آتش در میزنند اگر آن نبودی
بقا کجا بودی و لقا را چه ذوق بودی آنگاه فرمود که من و قاضی حمید الدین ناگوری
وقتی در خانقاه شیخ علی سنجری قدس الله سره حاضر بودم که آنجا مجلس سماع بود گویندگان
این قصیده میگفتند ؎

کشتگان خنجر تسلیم را	هر زمان از غیب جان دیگر است

چنانکه در وقاگور و قاضی حمید الدین ناگوری این بیت را در گرفت سه شبانه روز درین
بیت مدهوش و متحیر بودم آنگاه من و قاضی حمید الدین در خانه آمدیم و همین بیت از گویندگان
میگوییا بنده همچنان که سه شبانه روز متواتر درین بیت بود بودیم که خیر از خود نداشتم فا ما نماز
بوقت ادا میکردم و باز در عالم سماع مشغول میشدم همچنین هفت شبانه روز دیگر بودم و هر بار
که گویندگان این بیت میگفتند حالتے و حیرتے پیدا میشد شرح آن نتوان کرد آنگاه
قطب الاسلام بر لفظ مبارک راند که وقتے من و قاضی حمید در شهرے رسیدیم و دوازده
نفر آدمی را جماعت متحیران دیدیم استاده و دو چشم در هوا داشته شب و روز متحیر مانده
گر آنکه چون وقت نماز میشد ادا میکردند و باز همچنان متحیر میماندند آنگاه خواجه قطب الاسلام

بر لفظ مبارک راند که آری انبیا معصوم اند و اولیا محفوظ همین باشند که ایشان بودند اگرچه شب و روز متحیری بودند اما از ایشان فوت نمیشد بعد ازان همدرین محل فرمود که وقتے برابر شیخ الاسلام خواجه معین الدین قدس سره در خانه کعبه مسافر بودم چون نماز صبح بگذرانیدم و باز گشتم در شهرے رسیدم بزرگی را دیدیم در صومعه معتکف در دون غار استاده بود و چشمها بهوا داشته چنانکه چوبی خشک شده استاده ماند هم چنان زار و نزار گشته خدمت شیخ روی سوے من کرد و فرمود اگر بگوے چند روز دیگر اینجا باشم من روے بر زمین آورم که نیکو باشد الغرض مدت یکماه ملازم صحبت او بودیم در نیمه یکروز آن بزرگ در عالم صحو افتاد و ما برخاستیم سلام کردیم علیک باز داد و فرمود که الهویزان شمار نخه شدید اما ازین رنج شما را مکافات خواهد بود زیرا که اهل صفه میفرمایند هر که خدمت درویشان کند البته او مقبول گردد الغرض فرمود نشنیدید حکایت آغاز کرد که من از فرزندان شیخ محمد اسلم طوسی ام قریب ستی سال است که در عالم تحیر مستغرق ام نه روز دانم نه شب مگر امروز حق تعالے از سبب شما را درصحو آورده است شما باز گردید که رنجه شدید اما یک سخن ازین درویش یاد دارید چون شما قدم بر لباط طریقت نهاده اید باید که میل بهوای نفس دنیا نکنید و از خلق عزلت گیرید انچه بر شما پیدا شود از تحفه و جزو آن هر که بر شما بیاید بدو دران کنید و دران چیزے نگاه ندارید زیرا که ذخیره نهادن شوم است و دیگر چیزے دیگر نکند و جز حق مشغول نگردید آخسته شوید چون آن بزرگ این نصیحت با تمام گفت باز در عالم تحیر مشغول شد از انجا باز گشتم چون خواجه قطب الاسلام این فواید تمام کرد در عالم سکر افتاد و دعا گو باز گشت در خرابه مقام داشت انجا آمده مشغول شد

الحمد لله علی ذلک ؛-

بتاریخ بستم ماه شوال روز یکشنبه سنه اربع و ثمانین و حمسمایه

دولت پابوس حاصل گشت عزیزان اهل صفه و درویشان دیگر بخدمت حاضر بودند سخن در سلوک میرفت انگاه بر لفظ مبارک راندند که اولیا طریقت و مشایخ کبار رحمهم الله

بر و بحر در واردات سلوک مینویسد بیک اتفاق که سلوک را صد و هشتاد مرتبه است اما در طبقه
جنیدیه صد مرتبه در سلوک است و در طبقه ذو النون مصری هفتاد مرتبه است و در طبقه
خواجه ابراهیم ادیم و خواجه بشر حافی پنجاه و پنج مرتبه و در طبقه خواجه بایزید عبد الله مبارک و خواجه
سفیان ثوری چهل و پنجم مرتبه است و در طبقه شاه شجاع کرمانی و خواجه سمنون محبت و خواجه
محمد مرعشی بیست مرتبه در سلوکیست و در طبقه خواجگان چشت پانزده مرتبه است الگاه خواجه
قطب الاسلام فرمود که هر کس از اهل آن طبقه سلوک را مرتبه نهاده اند آنرا تمثیل کرده چنانکه
در اول طبقه که صد و هشتاد مرتبه در سلوک نهاده اند ازان در هشتاد مرتبه کشف و کرامت است
پس هر که درین مرتبه ایشان بماند خود را از کشف و کرامات نگاهدارد که چون صد مرتبه دیگر
هم طی کند هر چه خواهد کشف گرداند و اگر نه بصد مرتبه دیگر نتواند رسید اما مرد کامل آنست که خود را
آنزمان کشف نگرداند تا بتمام مرتبه برسد اما در طبقه جنیدیه که صد مرتبه در سلوک نهاده اند ایشان
در هفتم مرتبه بکشف و کرامت مشغول شوند و پیشتر نتواند شد اما مرد کامل آن است که تا تمام
نرسد خود را هرگز کشف نگرداند الگاه خواجه قطب الاسلام روی سوی دعاگو کرد و فرمود که این
سخن اهل طریقت از برای آن گفته اند که چون رونده این راه در مراتب آخرین یعنی آن جا که
تمام مرتبه در سلوک نهاده اند نرسد خود را کشف نکند تا پیشتر شود و اما چون رونده این راه در مقامی
که کشف و کرامت نهاده اند اگر هما نجا خود را کشف کند پس کی تواند که قدم پیشتر زند اما در طبقه اخیر
که هشتاد مرتبه در سلوک نهاده اند ازان بیستم مرتبه در کشف و کرامات است مرد کامل می باید که چون
در بیستم مرتبه برسد خود را نهان دارد تا بمرتبه دیگر نتواند اما در طبقه خواجه ذو النون مصری که هفتاد
مرتبه در سلوک نهاده اند ازان بیست و پنجم در کشف و کرامات است پس رونده را باید که چون
بدین مرتبه رسد خود را اظهار نکند اگر اظهار کند همدرین مرتبه بماند همرتبه شش و پنجم نتواند رسید اما در طبقه
که خواجه ابو یزید است چهل و پنجم مرتبه در سلوک نهاده اند ازان در سیزدهم مرتبه کشف و کرامات
است چون رونده همدرین سیزدهم مرتبه خود کشف کند باقی دیگر نتواند رسید الگاه خواجه

خواجہ قطب الاسلام فرمود کہ بعضے مشائخ و اولیا کہ خود را درین عالم بمقام کشف و کرامات مشغول کردہ اند ہمدرین مرتبہ ماندہ ایشان را کامل نگویند زیرا کہ در مرتبہ کشف و کرامات خود را پیدا کردہ اما آنکہ کامل حالند تا بمقام مرتبہ نمیرسند سخن کشف و کرامات بیرون نمیدہند آنگاہ ہمان شود کہ ایشان گویند پس درمیان اولیا کہ در نفس ایشان تفاوت میشود ازین جہت است کہ ہم در آغاز حال خود را کشف میکنند و ازان دیگر باقی ضایع میمانند و آنکہ کامل است خود را نا مرتبہ تمام نمیرساند کشف نمیکنند پس او ضایع نیست اما در طبقہ امامان شریعت کہ ہستی مرتبہ در سلوک نہادہ اند ازان بستم مرتبہ در کشف و کرامات است چون روندگان راہ سلوک ہم بمرتبہ برسند خود را کمبشف و کرامات اظہار نکنند تا بتمام مرتبہ برسند اما در طبقہ شاہ شجاع کرمانی و خواجہ سمیتون و خواجہ محمد میر عشی کہ بہشت مرتبہ در سلوک نہادہ اند ازان دہم مرتبہ در کشف و کرامات است اگر خود را در انجا کشف گرداند ہرگز او بمرتبہ نرسد و ہمدران بماند اما در طبقہ خواجگان چشت کہ پانزدہ مرتبہ در سلوک نہادہ اند ازان پنجم مرتبہ در کشف و کرامات است اگر خود را ہمدرین پنج مرتبہ باظہار کنیدہ مرتبہ دیگر برسد پس ایشان را ضاع است المرو کامل میان خواجگان چشت او است کہ تا در پانزدہم مرتبہ برسد خود را آشکارا نکند کہ آن مرتبہ کامل است آنگاہ چون خواجہ قطب الاسلام این تمثیل سلوک تمام بیان کردہ چشم پر آب کردو گریست و روے سوے دعا گو کردو فرمود کہ در دایرہ محمد ہر کہ مردانند کہ مرتبہ سلوک تمام میگردانند بلکہ صد ہزار درجہ دیگر بیشتر میشوند و ذرہ از اسرار دوست بیرون نمیدہند کہ خود را نمیدانند کہ را چہ ایم و چہ کسم پس اے فرید چون مردم ازین مرتبہ سلوک صد ہزار میگذارند آنگاہ مقام مشیتر گشند پس ہر کہ مقام مشیتر کند در عالم تحیر افتاد و چون ایشان در عالم تحیر افتد آنگاہ فراق ایشان بوصال مبدل گردد و چون خواجہ قطب الاسلام ادام اللہ برکاتہ این فوائد تمام کردو در عالم تحیر مشغول شدند دعا گو در خرابہ مقام داشت آنجا آمدہ مشغول گشت الحمد للہ علی ذلک۔

بتاریخ پانزدہم ماہ ذی قعدہ روز شنبہ سنہ اربع وثمانین وخمسمائیۃ دولت پابوس حاصل شد طائفہ درویشان اہل صفہ و مولانا علاؤ الدین کرمانی و شیخ محمود

نمونه دوزر بخدمت حاضر بوده سخن در تکبیر گفتن درویشان افتاده بود که در هر مقام و کوچه و بازار و بر دریا میگویند از کجا آمده است خواجه قطب الاسلام بر لفظ مبارک راند که بدین نوع تکبیر گفتن نیامده است که در هر محلی تکبیر گویند زیرا که تکبیر محل شکر است چون مردم را نعمتی از دنیا یا از دین برسد بجای مزید نعمت اگر شکر گویند بدان وقت روا باشد اما غیر محل تکبیر گفتن نیکو نیست بعده فرمود که تکبیر یعنی حمد است بعد ازان همدرین محل فرمود که در مجلس شیخ شهاب الدین سهروردی حاضر بودم در بغداد چند روزی برابر ایشان انتظار بود نرسید مشغولی که در ایشان دیدم چندین سیاحی که من در عالم کردم و چندین بزرگان را دیدم اما مشغولی شیخ شهاب الدین یکی را ندیدم الغرض درویشی خرقه پوشی بخدمت ایشان در آمد سلام کرده دست شیخ شهاب الدین بگرفت و بر فور تکبیر گفت خدمت شیخ شهاب الدین را گفتن تکبیر دشوار نمود و این حکایت فرمود که وقتی رسول علیه السلام نشسته بودند و اصحاب گرد برگرد او بودند روی سوی یاران کرده فرمود که من امید میدارم که فردا در قیامت ربعی از بهشت بمن خواهند داد و ثلث مر امتان دیگر را بر فور امیر المومنین ابا بکر صدیق رضی الله عنه و یاران دیگر تکبیر گفت برای شکر آن نعمت تا بر مزید شود دوم یار رسول علیه السلام فرمود که ثلث بهشت بشما خواهند داد و ثلثانی مر امتان دیگر را همین که رسول علیه السلام این سخن فرمود امیر المومنین عمر رضی الله عنه و یاران برخاستند و تکبیر گفتند برای شکر آن نعمت تا بر مزید شود سوم یار رسول علیه السلام فرمود که نصف بهشت بشما خواهند داد و نصف مر امتان دیگر را بر فور امیر المومنین عثمان رضی الله عنه و یاران دیگر برخاستند و تکبیر گفتند از برای شکر آن نعمت تا بر مزید شود چهارم یار رسول علیه السلام فرمود که اول در بهشت امتان من خواهند رفت بعده امتان دیگر بر فور امیر المومنین علی رضی الله عنه و یاران برخاستند برای شکر آن نعمت تا بر مزید شود و هر همه تکبیر گفتند الغرض شیخ شهاب الدین قدس سره فرمود که معنی همین است پس تکبیر بهر محلی نیامده است که بهر محلی تکبیر گویند الغرض سخن دوران افتاده بود که اگر مرید در نماز نفل بشود و پیر او را آواز دهد اگر مرید ترک نماز نفل گیرد

بواسطه جواب بپیر چگونه باشد خواجه قطب الاسلام دام تقواه بر لفظ جبارک راند که مرید آن باشد که ترک نماز نفل گیرد و بجواب پیر مشغول گردد که در آن ثواب بسیار و فاضلتر از نماز نفل بعد ازان آمد برین محل فرمود که وقتی من در نماز نفل بودم شیخ الاسلام خواجه معین الدین قدس الله سره مرا آواز داد بر فور ترک نماز نفل کردم و لبیک گفتم فرمود بیائید چون بخدمت خواجه رفتم پرسید که چه میکردی گفتم در نماز نفل مشغول بودم آواز مبارک شما شنیدم ترک نماز نفل کردم و شما را جواب دادم فرمود که از حد نیکو کردی که آن فاضل از نماز نفل است و معتقد بودن در کار دین به پیر خود کاری بزرگ است بعد ازان آمد برین محل فرمود که من وقتی بخدمت شیخ الاسلام خواجه معین الدین حسن سنجری قدس سره حاضر بودم و اهل صفه نیز حاضر حکایت اولیا میرفت درین میان مردی از بیرون بیامد به نیت بیعت سر در قدم آورد خواجه فرمود بنشین نشست گفت من بخدمت خواجه بجهت آن آمده ام تا مرید شوم خدمت شیخ در وقت خود بود فرمود هر چه هر چه من ترا بگویم اگر آن کنی و بجا آری پس بدان شرط ترا مرید میگیرم گفت بدانچه بشما فرمود چنانکه تو کلمه میگوی که لا اله الا الله محمد رسول الله اگر یکبار بدین طریق بگوی که لا اله الا الله چشتی رسول الله ترا مرید میگیرم چون بنده راسخ بود بر فور گفت لا اله الا الله چشتی رسول الله خواجه او را دست بیعت داد و بشرف خلعت خاص مشرف گردانید ناگاه آن مرد را گفت بشنو که من ترا گفتم که کلمه بدین طریق بگو از برای امتحان عقیده ترا فرموده بودم الان کیستم و کدام ام یکی از کمترین بندگان است محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم و کلمه همان است فاما از برای کمالیت حال ترا اینچنین کلمه گوییانیدم چون تو مرید راسخ بودی بر فور کلمه همچنان گفتی و مرید را صدق همچنین باید که بخدمت پیر خود راسخ و صادق باشد الغرض سخن دران افتاد که چون مردم ثابت شود و باید که با حریفان که پیش بود با ایشان نباشد و گرد ایشان نگردد و تا باز همدران حال ملوث نگردانند که آدمی زاده را بلای عظیم از صحبت بد چیزی دیگر نیست که از صحبت تاثر واقع است و خود هم ازان فعل که

قبل از نو به او را دوست داشتی معتبر باشد و صد چندان صحبت را دشمن دارد و آنگاه همدرین
محل فرمود که خواجه حمید الدین بتوالی مردی بزرگ از مریدان شیخ الاسلام خواجه معین الدین
هم خرقه و عاگو بود چون او ثابت شد یاران و توابعان و همنشینان بیامدند و گفتند بیا تا زیارت آن
بزرگ شویم که بودیم خواجه حمید الدین بر ایشان شفقت کرد و گفت بروید بگوشه نشینید و ترک
این مسکن گیرید که من ازار بند خود چنان محکم بسته ام که فردای قیامت بجوران بهشت هم نکشایم
آنگاه خواجه قطب الاسلام در نیفزاید بود که طعام آوردند خواجه درویشان بطعام مشغول شدند و
آنرا تناول میکردند که همچنان شیخ نظام الدین ابو المؤید درآمد و سلام کرد خواجه قطب الاسلام
بر وهیچ نکرد التفات جواب سلام نگفت شیخ نظام الدین ابو المؤید از حد و شوار نمود الغرض چون از
طعام فارغ شدند شیخ نظام الدین سوال کرد آنزمان که من درآمدم شما در طعام خوردن بودند من
سلام کردم چرا جواب سلام باز ندادید خواجه قطب الاسلام دام تقواه فرمود که ما در طاعت بودیم
چگونه ترا جواب سلام گوییم زیرا که درویشان که طعام میخورند از برای قوت عبادت میخورند چون
نیت ایشان این باشد پس گوئی که ایشان در طاعت باشند و کسیکه در طاعت باشد او را روا نبود
که جواب سلام باز دهد آینده را نیز روا نیست که سلام گوید فاما باید که بنشیند در طعام خوردن
مشغول شود چون از طعام فارغ گردد بعد ازان برخیزد سلام گوید آنگاه خواجه قطب الاسلام دام
تقواه حکایت فرمود که وقتی شیخ ابو القاسم نصیر آبادی که پیر شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس سره بود
با یاران بخوردن طعام مشغول بود امام الحرمین که استاد امام غزالی بود در آمد و سلام کرد
و شیخ و یاران او بدو التفات نکردند چون طعام خورده شد امام الحرمین گفت که من درآمدم
و سلام گفتم شما هیچ جواب ندادند که این نوع نیکو نباشد شیخ ابو القاسم گفت رسم ما هم چنین است
هر که در جماعتی درآید و آن جماعت در طعام خوردن مشغول باشند آینده را باید که سلام نگوید
و نشیند چون از طعام فارغ شوند و دست بشویند آنگاه آینده برخیزد و سلام گوید امام الحرمین
گفت یعنی از کجا میگویند از عقل یا از نقل شیخ ابو القاسم گفت که از روی عقل میگوییم

زیرا که طعام خورده میشود از برای قوت عبادت و چون انیکس طعام برین نیت استیفا
میکند در عین طاعت است پس هر که در طاعت باشد جواب سلام چگونه دهد چون خواجه قطب الاسلام
ادام الله برکاته اینقوایه تمام کرد در عالم شکر افتاد و دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک

بتاریخ نهم ماه ذی حجه روز دوشنبه سنه اربع و ثمانین و خمسمائیه

دولت پابوس حاصل شد سخن در صبح گذاردن افتاده بود قاضی حمید الدین ناگوری و مولانا
علاؤ الدین کرمانی و سید نور الدین مبارک غزنوی رسید شرف الدین و شیخ محمود موزه دوز و مولانا
فقیه خداداد هر یک حاضر بودند از عرش تا تحت الثری پیش نظر ایشان در حجاب نبود همه بزرگان
صاحب کشف و کرامات بودند حکایت مسافران خانه کعبه میرفت خواجه قطب الاسلام بر لفظ مبارک
راند که خداے تعالی را بندگان باشند که چون در مقام خرابه خود بودند خانه کعبه را فرمان شود
تا هم آنجا نه که ایشان باشند بایه کرد ایشان طواف کند خواجه قطب الاسلام دام تقواه همدرین بود
که خدمت شیخ و عزیزان دیگر حاضر بودند برخاستند هر همه در عالم تحیر و شوق مستغرق گشتند همدرین
خواجه و آن عزیزان تکبیر برداشتند چنانکه در طواف کعبه میگفتند الغرض از اعضاء هر یکی چون
نایره خون روان شد و هر قطره خون که بر زمین می افتاد نفس تکبیرات برمی آمد انگاه بخود باز آمدیم
و کعبه را بمعاینه پیش خود استاده دیدیم چنانکه آداب اوست بجا آوردیم و چهار بار گرد او گشتیم هاتف
غیب آواز داد که العزیزان تا حج و طواف و نماز شما قبول کردیم و آنکسانیکه بمتابعت شما باشند و بشما
بیعت کنند انگاه خواجه قطب الاسلام ادام الله تقواه و برکاته فرمود که شیخ الاسلام خواجه معین الدین
حسن سنجری قدس سره هر سال از اجمیر در خانه کعبه برفتی اخر الامر چون کار ایشان بکمالیت رسید
عاجزیان که در حج برفتندی خواجه معین الدین را در طواف کعبه دیدندی و خواجه در خانه خود معتکف
بودی آخر معلوم شد که هر شب خواجه معین الدین در خانه کعبه برفتی و شب هما نجا بکردی و هنوز صبح
ندمیدی که بیامدی و نماز فجر در جماعتخانه خود گذاردی بعد ازان همدرین محل فرمود که شنیدم
از شیخ الاسلام خواجه معین الدین و ایشان از زبان خواجه عثمان هارونی حکایت میکردند امروز با

در سمرقند بودند خواجه مودود چشتی رحمة الله علیه را وقتی که اشتیاق خانه کعبه غالب شد می فرشتگان را فرمان رسید ی تا خانه کعبه را بر میگرفتند و در چشت می آوردند و نظر مبارک خواجه میداشتند چون خواجه طواف بکردی و انچه نماز آمده است بگزاردی باز کعبه را فرشتگان می بردند و در مقام قدیم میداشتند آنگاه فرمود که خواجه حدیقه مرعشی قدس سره را هفتاد سال پای مبارک ایشان از سر سجاده برنخاسته بود و جای نرفته مسافران و حاجیان هر سال و ماه که بزیارت خواجه می آمدند میگفتند که خواجه را ما در خانه کعبه و در بیت المقدس دیده ایم الغرض سخن در قرآن خواندن و یاد کردن افتاده بود خواجه قطب الاسلام بر لفظ مبارک راند که دعا گو در ابتدا ے حال قران یاد نداشت خاطر مترددی بود شبی حضرت رسالت پناه صلے الله علیه و اله وسلم را بخواب دیدم و دیده خود را در پاے مبارک ایشان نهادم و زاری نمودم گفتم که درخواست دارم فرمودند بگو گفتم مرا حفظ قران شود تا من قران یاد گیرم رسول علیه السلام را برا ے من شفقت آمد فرمود که سر برکن سر برکردم فرمود که سوره یوسف را مداومت نما تا ترا قران یاد شود همدرین بیدار شدم چند روز سوره یوسف ملازمت نمودم تا قران زود تر یاد شد آنگاه فرمود که شنیده ام از زبان خواجه معین الدین قدس سره والیشان از پیر خود خواجه عثمان هارونی حکایت کردند که ایشان میفرمودند که خدمت خواجه ابو یوسف چشتی را نیز قران یاد نبود شبے از شبها متردد خاطر در خواب شد پیر خود را در خواب دید گفت چرا پریشان خاطری گفت بسبب یاد گرفتن قران فرمود که روزی صد بار سوره اخلاص به نیت یاد گرفتن قران بخواند حق تعالے او را قران روزی کند انا حق تعالی ترا نیز بر حفظ قران روزی خواهد کرد چون بیدار شدم هر روز بر حکم اشارت در خواندن سوره اخلاص ملازمت کردم چند روز نگذشته بود که بفضل خدا تعالی قران یاد شد و در آخر عمر کار بجدی کشید که هر روز پنج بار ختم قران میکردم بعد ازان در تلاوت دیگر مشغول میشدم خواجه قطب الاسلام چون این فوائد تمام کرد و در عالم تحیر مشغول شد و دعا گو در خانه مقام داشت آنجا بیامد و مشغول گشت الحمد لله علی ذلک

بتاریخ بست و پنجم ماه ذی حجه روز چهارشنبه سنه اربع و ثمانین و خمس مائة

دولت پابوس حاصل شد عزیزان اهل صفه بخدمت حاضر بودند سخن در صفت آب حوض شمسی میرفت خواجه قطب الاسلام اوام اله برکاته فرمود در انچه شمس الدین والی دهلی خواست که حوض بنا کند یکروز سوار شده با جمع ارکان دولت زمین از برای راست کنانیدن حوض میدید چنانکه رسید آنجا که حوض است بایستاد که این زمین بهتر است چون دید باز گشت در قصر آمد چون آنمرد یکی از واصلان حق بود همدرین نسبت دران شب همبرین مصلا قدری درخواب شد چنان دید که نزدیک چبوتره که دران حوض است مردی بادو گیسو کشاده و خوبصورت که صفت او نتوان کرد بر اسپ سوار و چند نفر با زیر ایستاده همین که نظر مبارک ایشان بر من افتاد پیش خود طلبیده فرمود که بیا چه نیت داری گفتم نیت این دارم که اینجا حوض راست کنم همدرین گفت و گوی کسی نزدیک آن مرد استاده بود مرا گفت ای شمس الدین رسول خداست عز و جل انچه درخواست داری باز نمائی تا آن مراد بدامن تو رساند چون ترا این حوض بود بهمان التماس کردم و در پای مبارک رسول علیه السلام افتادم بعده برخاستم و دست بسته ایستاده شدم همچنانکه چبوتره است اسپ رسول علیه السلام دست بزد آب بر دن آمد رسول علیه السلام فرمود که ای شمس همین جا حوض راست بکنانی اینچنین آب بیرون خواهد آمد که در هیچ شهری و مقامی لذت آن آب نباشد همدرین گفتگوی بیدار شدم همانروز پگاه سواری فرمودم چون آنجا آمدم که اسپ رسول علیه السلام سم زده بود چه بینم که آب بیرون آمده است و آنجا قرار گرفته هرکس برابر شمس آمده بودند قدری ازان آب خوردند بر زبان راندند که اگر صد هزار شیرینی از هر وجه جمع کنند و بخورند این چنین شیرین نباشد که لذت آن آب دارد انگاه خواجه قطب الاسلام اوام اله برکاته بر لفظ مبارک راند که شیرینی آن ببرکت قدم مبارک رسول علیه السلام بود و برکت آن حوض همین است که نزدیک آن زمین چه نوع بزرگان خفته اند و هنوز گیان خواهند خفت انگاه خواجه قطب الاسلام اوام الله برکاته چشم بر آب کرد و فرمود که من نیز امید میدارم

که هم نزدیک آن حوض مسکن خواهم ساخت الغرض بزرگی شمس والی حکایت فرمود که از حد خوب عقاب اعتقاد بوده در شبها بیدار بودی وقتی کسی او را در خواب ندیدی مگر در عالم تحیر استاده الگاه فرمود اگر او قدری بیدار شدی خود بر خاستی آب بستدی وضو بساختی و بر مصلی قرار گرفتی و هیچکس را از خدمت کاران و چیزان بیدار نکردی و گفتی که آسودگان را چه رنجه دارم الگاه فرمود که شبها خرقه پوشیدی چنانچه ازین حال کسی را خبر نبودی و یک کس که درون دل او بودی با یک توشه سبز زان پیراز نگهار زر برابر دی کردی و بر در هر مسلمانی بگشتی و از احوال هر یک از ایشان پرسیدی و نصیب کردی چون از انجا بگذشتی در مساجد با و خرابها و صومعه ها و بازار ها بگشتی و ایشان را که دران ساکن می بودند زر و ریش و غنی هر نصیب او بودی بر دست آنکس دادی و صد هزار معذرت دیگر بکردی زان سخن هم بگفتی که اگر ازین حال کسی را پدر زنهار پیش او نگوئید چون روزی شدی یار عالم دادی و فرمودی که آن مسلمانان را بیارند که شب فاقه داشتند بر حکم اشارت می آوردند هر یکی را پیش خود طلبیدی و اندازه خود هر یکی را چیزی چیزی بدادی بر و این سوگند ا فزودی که چون شما زا علف نمایند و بقوت در مانید و یا کسی بر شما ظلم و تعدی کند بیائید که من بر تخت نشسته ام و زنجیر عدالت بزور آویخته آنرا بجنبانند تا من شما را بانصاف رسانم که فردا در قیامت طاقت دعوی شما ندارم الگاه خواجه قطب الاسلام ادام الله برکاته فرمود که او این سخن از برای آن گفتی تا از کردن او ساقط شود که فردای قیامت مخلص او باشد که من گفته بودیم شما نیامدند بعد ازان همدرین محل فرمودند که شبی از شبها بر دعا گو بیامد و پائی دعا گو گرفته ماند گفتم چند در رنج داری بخواه هر حاجتی که هست گفت حاجت آن دارم که چنانکه بلطف خود از حضرت عزت این مملکت و ا بنده اند چون فردا قیامت شود مرا در کدام طایفه خواهند برانگیخت و حساب خواهد بود دران وقت فرو نگذارتا هر زانکه من سخن او قبول کردم الگاه باز گشت الگاه فرمود که از حد معامله ها رتنگ داشت بر سر این بنده در ولیشان بود که ذره از محبت خالی نبودی الگاه خواجه قطب الاسلام فرمود در انجمن وقتی بجانب هرانون بودم و شمس والی هم در هرانون بود یکروز گوی باختن بیرون رفته بود

پیری سخت نحیف چیزی از والی درخواست کرد او را هیچ نداد چون پیشتر رفت جوانی استاده بود
توانا و تندرست دست دکیه کرد و مبلغ تنگها را بیرون کشید و او را داد انگاه شمس والی دهلی
روی سوی کارکنان خود کرد و گفت به بینید آن پیر از من چیزی درخواست من او را هیچ
ندادم و آن جوان را ناخواسته بدادم تا بدانید که اگر خواست من بود می آن پیر را چیزے
میدادم که لایق و مستحق بوده اما هر کرا امید هد خدا امید هد درمیان من کیستم که گویم او را چیزے
دادم و این را ندادم هر چه هست برلبسته خواست خداے عزوجل است انگاه فرمود که در اینجا
شیخ الاسلام دهلی بر برادرم شیخ جلال الدین تبریزی رحمة الله علیه دروغ رفع کرد که او نظر
بر اماره دارد و دعوی درویشے میکند چنانکه اینخبر بسمع شمس والی دهلی رسید هیچ بر روے شیخ
جلال الدین نگفت و شیخ مذکور درین کار داشت و کاری بجدی کشید که محضر کردند اشارت
شمس والی رسید که شیخ جلال الدین را حاضر آرند دعاگو نیز در محضر حاضر بود شیخ جلال الدین گفته
فرستاد که درین محضر منصفی باشد شیخ الاسلام دهلی گفته فرستاد که شیخ بهاؤ الدین ذکریا درمیان
منصف باشد اما او در ملتان است کی خواهد آمد باز شیخ جلال الدین گفته فرستاد که فردا بوقت
محضر خواهد رسید الغرض روز دویم آن محضر شد جمله صدور دائمه و مشایخ بر همه حاضر شدند
شیخ جلال الدین هم بیامد و در صف نعالی بنشست شمس والی هر چند معاوزت فرمود که شیخ جلال الدین شما
بالاتر از همه بنشینید بنشست شیخ فرمود که این زمان مقام دعوی است جاے من همین است
الغرض هر کسے از ائمه و صدور شیخ الاسلام حدیثی و روایتی بمناسب حال شیخ جلال الدین میگفتند
یکزمان شد که شیخ بهاؤ الدین ذکریا قدس سره رسید همه خلق متعجب ماندند و با یکدیگر گفتند که خدمت
شیخ بهاؤ الدین را که خبر کرد و ایشان از ملتان کی روان شدند که اینجا رسیدند همین که شیخ
بهاؤ الدین ذکریا بوقت محضر رسید در آن مجلس در آمد تا آنجا که خلق نعلین کشیده بودند
بایستاد و نظر کرد نعلین شیخ جلال الدین تبریزی بشناخت و از زمین برگرفت و ببوسید
و بر سر و دیده بنهاد و فرود آورد و در آستین کرده سلام گفت و نزدیک شیخ جلال الدین

بنشست همین که شمس والی ازین خبر معائنه شد روی سوی خلق کرد و گفت بزرگی شیخ
جلال الدین تبریزی معلوم شد محسنی که آمده بود هیچو مولانای بهاؤ الدین ذکریا تعلین شیخ جلال الدین
بوسید و در آستین کرد با او چه دعوی پس مرا معلوم شد که این سخن دروغ است که شیخ الاسلام
وهلی در باب شیخ جلال الدین گفته است این فعل در ایشان نیست جمله صدور و ایمه و شمس والی
بمعذرت بسیار عذر خواستند الغرض شیخ جلال الدین و شیخ بهاؤ الدین هر دو باز گشتند و در کنا
جوئی آمدند شب همانجا کردند چون روز شد شیخ بهاؤ الدین وداع کرد و جانب ملتان روان شد و شیخ
جلال الدین طرف هندوستان بجانب لکهنوتی روان شد مدتی در حیات ماند بعده نقل کرد انگاه بسے
بر نیامد که شیخ الاسلام دهلی ببلای در دشکم مبتلا شد و همدین بمرد الغرض سخنی در دنیا افتاده بود بر لفظ
مبارک راند که سالک را هیچ حجابی بالاتر از دنیا نیست زیرا که این کس که بخدا نپرسد ازین سبب که در دنیا
مشغول و ملوث میباشد و اهل سلوک فرموده اند که میان حق و بنده هیچ حجابے بدشتر از دنیا نیست
پس هر که در دنیا فرو شود از خدای باز ماند و هانقدر که مردم بدنیا مشغول شوند همانقدر از خدا جدا
افتند انگاه فرمودند که روز یکه در دنیا مهر دنیا نهند جمله ملکوت بران بگریستند مگر ابلیس لعین که شاد شد
گفت فتنه قایم گشت در میان فرزندان آدم از برای آن برادر برادر را هلاک کند و بکشد و خویشاوندان
را از جهت رسم بهر و شهر ها از پی این خراب شوند و آدمیان از یکدیگر جدا گردند و در عداوت
باشند و هلاک شوند دنیا بر قرار ماند الغرض آن مهر دنیا را ابلیس لعین با کرام و تعظیم تمام بر چشم نهاد
فرمان شد عزازیل این چه کردی مهر دنیا را باتمام و کمال تعظیم بر چشم نهادی عزازیل گفت الهی
مهر دنیا را باتمام تعظیم از بهر آن بر چشم نهادم تا هر که این را دوست دارد و در ین فرو شود او یکی
از من باشد و من بجدی فریبم و بدین من مرا و را مشغول گردانم که از جمله طاعات و عبادات و خیرات
دور اندازم پس آواز آن من گردد او را هلاک گردانم و آن مال او دیگران خورند و او از میان رفته
باشد آنگاه خواجه قطب الاسلام دام برکاته چشم پر آب کرده بر لفظ مبارک راند که زهی غدار و
مکار که آن دنیاست انگه فرمود دنیا را بر همه دوستی است مگر بر دوستان که ایشان

او را پشت باز ده اند و از خود دور داشته اند بعد ازان همدرین محل فرمود که خواجه یوسف چشتی رحمة اللہ علیه گفتی که در دین محمد مردان باشند که دنیا هزار هزار بار بر در ایشان بیاید بگوید کدای خواجگان اگر مرا قبول نمیکنید باری وقتی از وقتها بگوشه چشم درین ضعیفه به بینید ایشان از ترک درین نه بینند مگر آنکه بفرمایند اگر بار دیگر بر در ما آمدی هلاک خواهی شد بعد ازان همدرین محل فرمود که مستر عیسی علیه السلام عورتی زالی و بدحالی سیاه لقا را بدید و پرسید که تو کیستی گفت من ضعیفه دنیا ام مستر عیسی علیه السلام گفت چند شوهر کرده گفت بحید و اندازه اگر چیزے معدود و محصور باشد بگویم مستر عیسی علیه السلام گفت ازان شوهران کدامی ترا طلاق گفته است گفت هیچ همه را من کشته ام انگاه خواجه قطب الاسلام دام تقواه بگریست و فرمود درویشی راحت ثمانیست باری از آنتها دنیا بهتر بود لیکن اما غایت سختی در کار درویش آن باشد که شب او را فاقه بود تا معراج باشد زیرا که اهل صفه و اصحاب تصوف میگویند که معراج الفقرا فی لیلة الفاقه یعنی معراج درویش دران شب است که او را فاقه باشد پس هیچ نعمتے بالاتر از نعمت درویشی نیست انگاه خواجه قطب الاسلام دام برکاته فرمود که فاقه درویش باختیار درویشست زیرا که خدای تعالی همه مملکت بردست درویش داده است که تصرف کن و مالهار آن به تصرف رسان او میتواند که خود هیچ نخورد و دیگران هم بدهد اما دیگران میدهد و خود فاقه میکند تا کار او بالاتر گردد و مقام مشتهر شود انگاه چون خواجه قطب الاسلام ادام الله برکاته این فوائد تمام کرد دو برخاست و دو چشم در هوا داشت و در عالم تحیر مشغول شد دعا گو باز گشت و در خرابه مقام داشت بمقام خود آمد الحمد لله علی ذلک

تاریخ پنجم ماه محرم روز پنجشنبه سنه خمس وثمانین وخمس مائة

دولت پانبوس حاصل شد قاضی حمید الدین ناگوری و مولانا شهاب الدین اوشی و شیخ محمود موزه دوز و خواجه تاج الدین غزنوی و مولانا رفیقه خداداد و سید نور الدین مبارک غزنوی و سید شرف الدین و مولانا شمس الدین ترک و مولانا علاؤ الدین کرمانی و قاضی عماد الدین و مولانا فخر الدین زاهد انیمه بزرگان صاحب کشف و کرامت بخدمت خواجه قطب الاسلام

حاضر بودند حکایت در سلوک میرفت درین میان قطب الاسلام ادام الله برکاته فرمود که وقتی امام الحرمین رحمة الله علیه باجمع یاران خود در مسجد نشسته بود او را وقتی پیدا شد امام الحرمین ذکر الله بهمه ذکر آغاز کردند بموافقت او هر همه بزرگان که حاضر بودند نیز در ذکر شدند یک شبانروز در ذکر بودند که خبر از خود نداشتند بعد ازان از اعضای مبارک ایشان از زیر هر موے چون نه بره خون روان شد هر قطره که بر زمین می افتاد نقش نام الله پیدا میشد ازان خون که بر زمین می افتاد ازان هم آواز ذکر بر می آمد که الله الله چون خواجه این حکایت بگفت درمیان آن بزرگان وقتی وحالتی پیدا شد که همه در ذکر شدند چندان ذکر گفتند که بیهوش شدند بعد ازان چون بهوش باز آمدند خواجه قطب الاسلام که این رباعی بر زبان مبارک راند ؎

ذکر خوش تو که از هر دهن می شنوم — شرح غم تو ز خویشتن می شنوم
گر هیچ نباشد که یکے به نشانم — تا نام تو میگوید و من می شنوم

باز در ذکر شدند چندان ذکر گفتند که از هر موی مبارک ایشان جویهای خون روان شد و هر قطره که بر زمین می افتاد نقش سبحان الله از زمین پیدا میشد و ازان هر قطره آواز بلند ذکر بر می آمد الغرض چون از ذکر فارغ شدند هر یک بمقامی به نشستند دعا گو برخاست و روے بر زمین آورد و میگفت بود که جانب هانسی روان شود همدرین نظر خواجه قطب الاسلام ادام الله برکاته برد دعا گوی افتاد چشم پر آب کرد پیش ازان که من بگویم برفور آغاز کرد که مولانا فرید دانم که روان خواهی شد باز روی بر زمین آوردم و گفتم اگر فرمان شود فرمود برو تقدیر خدا برین نوع است که در وقت سفر تو با ما بباشی الغرض روی سوی جمع کرد فرمود که از براے مزید نعمت دین و دنیا این درویش را فاتحه بخوانم هر همه آن بزرگان فاتحه با اخلاص بخواندند دعا گو نیز مدد کرد التگاه مصلا پیش داشت دعا گو را عطا کرد و عصا نیز عنایت فرمود و بر لفظ مبارک راند و گفت نماز بگذار و بنشین فردا روان شوی بحکم فرمان خواجه قطب الاسلام دوگانه نماز ادا کردم و نشستم التگاه خواجه قطب الاسلام ادام برکاته روے سوی دعا گو کرد و فرمود که من امانت شما یعنی سجاده

و نعلین و ستار و خرقه قاضی محمد الدین ناگوری خواهم سپرد بعد از نقل من پنجم روز شما را خواهند آمد این امانت بشما خواهم داد شما آنرا اگر دارید که متعلق شما است همینکه خواجه قطب الاسلام این سخن بگفت نعره از حاضران مجلس برخاست هر همه خواجه را دعا کردند آنگاه فرمود که من نیز در وقت نقل خواجه خود شیخ الاسلام خواجه معین الدین حسن سنجری حاضر بودم ایشان نیز خرقه بمن داده بلکه همچنین سجاده روان کرده بودند چنانکه دعا گو شما خرقه روان کرده آنگاه فرمود که مرید را می باید که بر سنت پیران خود ثابت قدم باشد ذره از ان تفاوت و تجاوز نکند تا فردا از روی ایشان شرمنده نگردد الغرض سخن در خوف افتاده بود بر لفظ مبارک راند که خوف تازیانه حق است برای بنده بی ادب تا هر که از بندگان بی ادبی کند بدان تازیانه اورا تنبیه کند تا درست باشد آنگاه فرمود که در هر دلی که خوف در آید قاروره اندل را ذره ذره گرداند آنگاه فرمود که وقتی خواجه سفیان ثوری رحمة الله علیه زحمتی داشت هارون رشید طبیب ترسا فرستاد که آن طبیب از صدحاذق بود چون طبیب نزدیک خواجه سفیان آمد دست بر سینه خواجه سفیان نهاد نعره زد و بیفتاد و گفت سبحان الله در دین محمد علیه السلام این چنین مردانند که از ترس خدای تعالی تمام قاروره دل ایشان پاره پاره گشته است آن طبیب بر فور کلمه گفت و مسلمان شد انجر بهارون رشید رسید او گفت من دانسته بودم که طبیب را بر سر بیمار فرستاده ام اما این ندانستم که بیمار را بر طبیب فرستاده ام آنگاه فرمود اهل سلوک میفرمایند اگر درویش تونگری خواهد محنت کند اگر محبت خواهد در فقر نامرادی بسیار کند و اگر در قلب محبت طلبد نا امیدی در خویش و در طاعت خویش بسیار آرد و آنگاه دران مقامات برسد و اگر اینچنین نکند ضایع ماند آنگاه خواجه قطب الاسلام روی سوی دعا گو کرد فرمود ای فرید تو مراد دنیا و آخرت یاری ده باشی فا بلبشنو غافل نباشی که اهل سلوک میفرمایند که راه طریقت راهی است پر خوف هر که درین راه طریقت قدم نهد هر چه اهل آن راه فرموده اند آن بکند تا بر حق برسد و تا بدو دست آن در نکوبد هرگز کشاده نشود تا آنرا ان اندوه نخورد هرگز بار نیابد و تا بقدم سر نرود هرگز بمنزلگاه عزت نرسد آنگاه فرمود که بنی سال آن بود که تا بهره زبانها

بار نخواستم نداد ند تا به همه دستها در نکوفتم نگشادند تا همه قدمهای او نرفتم بمنزلگاه عزت نرسیدم همین که خواجه قطب الاسلام دام برکاته این فواید تمام کرد هر یک عزیزان روی بر زمین آوردند و باز گشتند چون نوبت بمن آمد سر در کنار گرفت و بگریست و این لفظ بر زبان مبارک راند فراگیر بنی و بنیک بعده فرمود که حق ارادت پیر و ننگ سخت چیزیست برو که ترا بخدا سپردم و بمقامات قرب و عزت گاه رسانیدم همین که این بگفت و در عالم تحیر افتاد مشغول شد و عاگو باز گشت این بود و فوائد سلوک از زبان مبارک مخدوم عالمیان شنیده شد و درین موجز ثبت افتاد والحمد لله علی ذلک

بر ناظرین صاحب فهم و فراست و شایقین ذوی عقل و بصارت مخفی مباد که بالتزام صحت کتاب هذا از نسخه قلمی مطبوعه تا امکان سعی بسیار بکار رفته اما چون هیچ نسخه کامل الصحت با وجود تجسس بهم نرسید که بوجه احسن تصحیح نموده میشد لهذا اگر جائی سهوی غلطی نظر افتد آنگاه حرف نه نهند و بمقتضای العفو عند کرام الناس مامول معاف فرمایند

صحت نامه فوائد السالکین

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲	۳	وحد	وحمد	۱۳	۶	این رکوع	این اکوع
۴	۶	دید رویش	ایدر ویش	″	۱۴	مستقل	مستقبل
۶	۱۴	نیز	تیز	۱۳	۰	نیج	هیچ
۷	۱۶	برایته	هرائنه	″	۱۶	بعیت بوید	بیت متحیر
″	۱۷	دهقان دکان	ده گان دشت گان	۱۷	۱۷	عارا	عالم
۰	۱۰	قرحه	فرجه	۱۰	۶	اوخطار	افطار
۱۲	۶	خبرے	چیزے	″	۱۳	یار	بار
۱۴	۱۷	خبری	چیزی	۲۴	۹	یار عالم	بار عام

رسالہ راحۃ القلوب

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ رب العالمین والعاقبۃ للمتقین والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمدؐ وآلہ واصحابہ اجمعین
بدانکہ این جواہر گنج الہام ربانی واین زواہر فضل علوم سبحانی از زبان دُرربار دلستان
گوہرنثار حضرت سلطان المشایخ والاولیاء شیخ الشیوخ قطب الاقطاب غوث الاعظم رحمۃ اللہ
علامۃ الدین والدنیا امام الورمی شمس الشریعت بدر الطریقت برہان الحقیقت سید العابدین
والعارفین عمدہ الابرار قدوۃ الاخیار تاج الاصفیا ملک المساکین انیس العاشقین حضرت شیخ
فرید الحق والشرع والدین منّ اللہ المسلمین بطول بقائہ ابن جمع کردہ چہ از زبان تاج الصفا
ازعین لفظ مبارک لنسمع میرسید ازین مجموعہ کہ نام او راحت القلوب نبشتہ اند بتوفیق
اللہ تعالےٰ روز چہارشنبہ تاریخ پانزدہم ماہ رجب سنہ خمسؐ وخمسین وسبعمائۃ دعاگوی مسلمانان
کہ یکے از سلک بندگان سلطان الطریقت فی الارضین نظام الدین احمد بداؤنی کہ جامع
ایمنانیست سعادت قدم بوسی سید العابدین حاصل کرد ہمان لحظہ کلاہ چہارترکے کہ دولت دین
ودنیا است بر فرق مبارک داشت بدست خود فرود آورد وبر سر دعاگو نہاد وخرقہ خاص

ولعلین چوبین عطا کرد الحمد للہ علی ذلک این نیز فرمودند کہ میخواستم کہ ولایت ہندوستان
را بدیگرے بدہم اما چون شما در راہ بودند در سر انداختند کہ نظام الدین بداؤنی میرسد اینو لایت
اوست بدو دہی الغرض دعاگوی برخاست واشتیاق یابوسی کہ از حد غالب بود خواست کہ بجذبہ
عرضداردچنان دہشت حضور حضرت شیخ الاسلام در دعاگو اثر کرد نتوانستم عرضداشت چون ضمیر
روشن حضرت شیخ الاسلام آگاہی داشت وروشن شدہ بود بفور بزبان مبارک راندکہ ازانجا اشتیاق
شما از حد بیشتر است کہ در خاطر دارید واین سخن نیز فرمود کہ بکل وخیل دہشتہ الغرض چواین سخن دعاگو
بشنید در دل گذرانیدم کہ بعد ازان از زبان مبارک حضرت شیخ الاسلام صادر شدہ در قلم آرم وآنرا
بنویسم ہنوز در دل دعاگو نگذشتہ بود کہ فرمود زہے سعادت مریدکہ ہرچہ از زبان خواجہ وپیر خود
بشنود آنرا در قلم آرد وبنویسد بقدر ہر حرفی کہ او بنویسد در قلم آورد باشد حق تعالیٰ ثواب طاعت وعبادت
ہزار سالہ در نامہ او ثبت فرماید بعد از مردن جائے او علیین باشد آنگاہ این مثنوے مناسب حال
این دعاگو بر لفظ مبارک راندہ ای آتش فراق تو دلہا کباب کردہ سیلاب اشتیاق تو جانہا خراب کرد
بعد ازان ہمدرین محل این سخن فرمود کہ مردم را باید کہ در ہمہ وقت ہمچنین باشند زیرا کہ ہیچ لحظہ ولمحہ نیست
کہ در دل انکس ندا نمیکند کہ زندہ آن دیست کہ در دمحبت واشتیاق بیشتر است الغرض سخن
درویشے افتادہ بود بزبان مبارک راندکہ درویشے پردہ پوشی است وخرقہ پوشیدن کار اوست
کہ عیب برادر مسلمان وغیرہ ذلک بپوشد وپیش کسے مکاشفہ نکند ہرچہ از مال ودنیا وخزان
بر ورسد ہمہ در راہ خدائیتعالےٰ صرف کند ودزہ ازان بکار ندارد آنگاہ زبان بر لفظ مبارک راندکہ
صاحب طریقت ومشائخ کبار در فوائد خویش مینویسند کہ زکوۃ بر سہ نوع است زکوۃ شریعت وزکوۃ
طریقت وزکوۃ حقیقت زکوۃ شریعت آنست کہ چون دو بست درم موجود شود ازان پنجدرم
در راہ خدائیتعالےٰ بدہد وزکوۃ طریقت آن ست کہ از دو بست درم پنجدرم بدارد وباقی در
راہ خدائے تعالیٰ بدہد وزکوۃ حقیقت آن ست کہ از دو بست درم ہیچ نگاہ ندارد وتمامی در
راہ خدای تعالیٰ بدہد زیرا کہ درویشے خود فروشی ست آنگاہ ملایم اینمعنی حکایت فرمود کہ

شیخ شهاب الدین عبدالله سهروردی قدس الله سره العزیز را این دعا گوییده است و چند روز
بخدمت ایشان هم بوده الغرض روزی نبودی که قیاس ده هزار دینار کم و بیش والله اعلم
فتوح در خانقاه ایشان برسیدی و تمامی در راه خدای تعالی تصرف کردی و فلوسی تا شب نگاه
نداشتی و این سخن هم گفتی که اگر چیزی نگاه دارم مرا درویش چگویند که اینرا درویش مالدار است
بعد ازان همدرین نخل فرمود که درویشی قناعت است تا هر چه بدو رسد نگوید که جز چنین رسید زیرا
که در سلوک اولیا دیده ام که وقتی مالک دینار رحمة الله علیه برای دیدن درویشی رفت مالک دینار
آن درویش با یکدیگر در حکایت سلوک بودند همدرین دو نان جوین برای درویش موجود بود پیش او
اما بی نمک مالک دینار فرمود که اگر قدری نمک بودی بهتر بودی آن بزرگ دختری داشت چون
این سخن بسمع او رسید بفور کوزه برداشت و در دوکان بقال کرد نهاد و نمک آورد آن درویش و مالک
دینار تناول کردند مالک دینار گفت اینک قناعت بفور دختر آن درویش روی بر زمین آورد و
گفت ای خواجه اگر شما را قناعت بودی کوزه ما در دوکان بقال گرو نشدی مالک دینار بشنود ما جرای
که امروز هفتصد سال است که با نفس خود را نمک نداده ایم این چه قناعت است که میگوئی درینجا
از تو بعید است ای مالک دینار تو چیزی نداری که بر سر درویشان چه تیغ میرود آنگاه حکایت
در خرقه افتاده بود بر زبان مبارک راند که رسول علیه السلام در شب معراج خرقه یافته بود چون از
شب معراج باز گشت اصحاب را طلبید و فرمود که خرقه یافته ام مرا فرمان است که بر که سوال ترا
جواب دهد این خرقه را بدو دهی من از شما جواب این سخن خواهم پرسید هر که جواب خواهد داد الغرض
روی بسوی امیر المومنین ابا بکر صدیق رضی الله عنه کرد و فرمود اگر خرقه ترا دهم چه کنی گفت از صدق
و جهد طاعت خدای تعالی کنم بعد ازان از امیر المومنین عمر رضی الله عنه پرسید اگر خرقه ترا دهم چه کنی
گفت عدل در رعیت و مظلومان به انصاف رسانم بعد ازان از امیر المومنین عثمان رضی الله عنه پرسید
این خرقه نرا دهم چه کنی گفت که از حیا و رحم با تفاق یکدیگر کار کنم بعد ازان از امیر المومنین علی کرم الله
وجهه پرسید که اگر این خرقه ترا دهم چه کنی گفت پرده پوشی کنم و عیب برادر مسلمانان بپوشم پس پیغامبر

صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ بستان ایخرقہ بتو دادم کہ مرا فرمان بود ہر کہ از یاران تو جواب این
خرقہ دہد خرقہ بدو دہی آنگاہ شیخ الاسلام چشم پر آب کردہ بگریست و بیہوش شد چون از بیہوشی
باز آمد بر زبان مبارک راند کہ معلوم شد درویشے پردہ پوشی است پس درویش را باید کہ این
چہار چیز در و بود تا او را درویش توان گفت اول آنکہ چشم را کور سازد تا عیب برادر مسلمان
نہ بیند دوم آنکہ گوش را کر سازد تا ہیچ ناشنیدنی نشنود سیوم آنکہ زبان را لنگ سازد تا ہیچ ناگفتنی
نگوید چہارم آنکہ پای را لنگ سازد تا جای نارفتنی نرود زیرکہ اگر این چہار خصلت در و باشد
آنگاہ او را درویش توان گفت وگرنہ حاشا و کلا مدعی و دروغ زن است و ہیچ چیز از عالم درویشی
ندارد خود را بدروغ درویش میگوید بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی
رحمۃ اللہ علیہ چہل سال چشم بر بستہ بود سوال کردند از کجا است کہ حضرت شیخ چشم بر بستہ اند فرمود
از سبب آنکہ ناعیب برادر مسلمانان نہ بینم واگر ناگاہ دیدہ شود آنرا بپوشم و نگویم الغرض چون
حضرت شیخ الاسلام بر بخرف رسید سر در مراقبہ کرد و بعد از ساعتے سر بر آورد روی سوی دعا گو کرد
و فرمود کہ انکس در درویش چنین شود بعد ازان ہر چہ گوید ہمان شود کہ او گفتہ باشد آنگاہ ہمدرین
محل حضرت شیخ الاسلام را وقتی پیدا شد و محمد شہ نام گوینده ہم از یاران ما بود و آمد روی بر زمین
آورد و فرمان شد کہ بنشین بنشستم و از حد خاطر خراب داشت کہ برادر او در حالت نزع بود از سبب آن متغیر
خاطر بود ضمیر روشن کہ حضرت شیخ الاسلام داشت پرسید کہ چرا متغیری از حال برادر خود عرض داشت
بفور حضرت شیخ الاسلام بر زبان مبارک راند کہ برادر تو نیک شد برو چون محمد شہ این سخن بشنید روی
بر زمین آورد و بخانہ آمد دید کہ برادر را صحت شدہ است کہ گویا ہیچ زحمت نداشت بعد ازان
ہمدرین محل فرمود کہ درویشے ہمان بود کہ حضرت رسول علیہ السلام داشت زیرا کہ امیر المومنین علی
کرم اللہ وجہہ بارہا در خطبہ فرمودی کہ ہرگز وقتی ندیدم کہ رسول علیہ السلام تا شب چیزے
نگاہ داشتہ باشد ہر چہ بودی از بامداد تا بوقت قیلولہ تا شب ہر چہ بودی باصحاب رسانیدے
درین میان حضرت مولانای بدر الدین اسحاق پرسید کہ اصحاب کدام و حد اصحاب چیست

حضرت شیخ الاسلام فرمود که هرچه بنیت دهند و برای خدای تعالی ندهند آن اصراف است و اگر همه عالم دهند و برای خداوند آن اصراف نیست الغرض چون شیخ الاسلام درین حرف رسید بانگ نماز برآمد شیخ الاسلام بنماز مشغول خلق دوعا گوی باز گشت الحمد لله علی ذلک۔

بتاریخ هیزدهم ماه رجب المرجب روز پنجشنبه سنه خمس وخمسین وستمائة دولت پابوسی حاصل شد خدمت شیخ بدرالدین غزنوی و شیخ جلال الدین هانسوی و مولانا شرف الدین سمه و قاضی حمید الدین ناگوری و اصحاب دیگر حاضر بودند شیخ الاسلام بلفظ مبارک راند هرکه از بیکسان بردر درویشان بیاید خواه مسکین خواه تونگر او را خالی نگذارند هرچه باشد او را بدهند تا انیکس درویش صفت باشد آنگاه همدرین محل فرمود که اگر بر من کسی بیاید چیزی بیارد یا نیارد هر آینه مرا واجب شود که چیزی بدو باید داد الفرض چشم پر آب کرد و فرمود که یاران بحضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم می آمدند بطلب علم واحکام شرع وچون ازانجا باز میگشتند اوله می بودند بعین دیگران راه نمونی میکردند و بدان فوائد میگرفتند چون تفرقه میشدند تا چیزی نخوردندی و باز نگشتندی الغرض بر لفظ مبارک راند که حضرت شیخ الاسلام قطب الحق والدین نجیبا را دشی را هم بودی آنروز که درجماعتخانه ایشان چیزی دیگر بنودی شیخ بدرالدین غزنوی خادم خانقاه بودا و را فرمودی اگر آب موجود داری بگردان که آینده از بخشش و عطا خالی نرود بعد ازان همدرین محل فرمود که وقتی جانب بغداد مسافر بودم شیخ اجل ترمزی را دریافتم پیری از حد بزرگ و با عظمت بود چون سر در جماعت خانه او کردم سلام گفتم جواب سلام باز داد و گفت بیا ای کنار عالم نیک آمدی و چون نشستم بسیار لطف ارزانی داشت الغرض چند روز بخدمت ایشان بودم درین مدت هرگز ندیدم که کسی از خانقاه ایشان محروم باز گشته باشد چنان که اگر هیچ نبودی خسته خرما در پیش داشتی و بردست آنکس دادی و این دعا نیز کردی که خدای تعالی در رزق تو برکت دهد پس از خلق آن دیار شنیدم هرگز شیخ آن خسته بدادی تا او در حیات بودی او هرگز محتاج دیگر نشدی بعد ازان همدرین محل فرمود که چون ازانجا بیرون آمدم درویشی دیگر را در غار یافتم درون رفتم سلام گفتم گفت

بنشین بنشستم دیدم کہ زار زار گشتہ استخوانی دلپوستی در وجود مبارک او ماندہ بود در خاطر گذشت
کہ این بزرگ در بادیہ میباشد حال خورش او چیست روی سوی من کرد و گفت ای فرید امروز
چہل سال است کہ من درین غار مسکن دارم و وظیفہ من جز کاہ و خاشاک نیست و چون این
مکاشفہ کرد روی بر زمین آوردم و گفتم ہمچنین است چند روز دیگر در صحبت ایشان بودم بیرون
آمدم طرف بخارا شدم شیخ سیف الدین باخرزی رحمۃ اللہ علیہ را دیدم پیری از حد بزرگ و با عظمت
بود چون سر در جماعت خانہ او کردم روے بر زمین آوردم فرمان شد کہ بنشین بنشستم ہر بار کہ
نظر جانب من میکرد و میگفت کہ این کودک یکی از واصلان است سودای حق در سر دارد و ہمہ
عالم مرید فرزندان ایشان گردد و گلیم سیاہ کہ بر دوش داشت بسوی من انداخت و فرمود کہ
بپوش بپوشیدم چند روز دیگر ملازم صحبت ایشان بودم ہیچ روزی نبود کہ صد ہزار مردم کم و بیش
در مائدۂ ایشان طعام نخوردی و آن زمان کہ طعام نماندی ہر آینده کہ می آمدی محروم باز نگشتے بہر
تقدیر یا چیزے بر نتی **الغرض** بیرون آمدم مسجدے بود شب آنجا کردم چون روز شد در آنجا صومعہ
بود پیری را دیدم باہیئت کہ ہرگز وقتے آنچنان کسی را ندیدم داد در تفکر بود و ہر دو چشم سوی ہوا داشت
چنانچہ چہار م روز آن بزرگوار در عالم صحو افتاد و چشم سوی من کرد سلام کردم جواب سلام
باز داد و فرمود کہ شما را از سبب مارنج رسیده باشد معذور دارید و بنشینید بنشستم فرمود کہ من از
بندگان شیخ شمس العارفین ام امروز سی سال ست کہ من درین صومعہ معتکف ام اما ای فرید درین سی سال جز ہیبت
و حیرت نصیب من نشده و این حیرانی کہ از کجا است دعا گو روی بر زمین آورد تا چہ فرمان شود فرمود کہ راہ راست
انیست پس ہر کہ در راہ قدم زد او بریں است و اگر ذرہ قدم بی رضای دوست بر زند دل و سوختہ گردد **الغرض** آن
بزرگوار را احوال خود حکایت کرده کہ روزی حق تعالی مرا بار خود داد ہفتاد ہزار حجاب درمیان بود
فرمان شد کہ در آئی چون **اول** حجاب در رفتم مقربان درگاہ را استاده دیدم کہ چشم در ہوا داشتہ
ہر یکے بصفتے دیگر کہ شما را ایشان کسے نداند مگر خدای تعالے و ہمہ بزبان میگویند کہ مشتاقم بدیدار
تو ۔ مثل این ہر کجا کہ گذشتم و دیدم بصفتے دیگر و ہیئتے دیگر کہ یکی بیکی نماند چون رسیدم بحجاب خاص

آنجا نرا آمد که بالیست درین حجاب کسی در آید که از جملہ موجودات دنیا و انچہ در دنیا است
بلکہ از خود هم بیگانہ شود گفتم از همہ بیگانہ شدم فرمود چشم پیش کن پیش کردم خود را در صومعہ بدیدم
پس ای فرزند درین راہ از همہ بیگانہ باید بود تا یگانہ شود آنگاہ فرمود که چون شب در آمد نماز شام
در جماعت خانہ ادا کردم چون از نماز فارغ شدم دیدم که در کاسہ آش و چهار نان تنک بالای
آن پیش برزگوار نہادند اشارت کرد و دران تناول کردم الذت که دران طعام بود هیچ جائی
نخوردم و ندیدم چون شب در آمدم آنجا گذراندم چون روز بر خاستم آن بزرگ ناپیدا شد الغرض
باز گشتم در ملتان آمدم و برادرم شیخ بہاؤ الدین پرسید که کار خود ناکجا رسانیده آید گفتم اگر بگویم بکسی
که تو نشستہ در هوا شود هنوز این سخن نیکو بر زبان من نگذشتہ بود که کرسی در هوا شد برادرم شیخ
بہاؤ الدین زکریا دست بر کرسی زد کرسی بر زمین نشست و فرمود که فرید الدین کار خود نیکو رسانید
و آنگاہ باز گشتم در دہلی سکونت کردم خدمت قطب الاقطاب غوث الاعظم حضرت خواجہ قطب الحق
بختیار اوشی را دریافتم نعمتے که در دیدم اگر هر موی من زبان داشتہ باشد صفت او نتوانم کرد خود را
در بلیه ایشان بستم و بشرف بیعت مشرف شدم در سہ روز پیر من بمن نعمت روان کرد آنگاہ بمن آمدی
الغرض چون شیخ الاسلام آن فواید تمام کرد نعره بزد و بیفتاد چنانکه یک شبانه روز افتاده بود چون
از بیهوشی باز آمد روے سوے من کرد و فرمود که مردان خدا چنین کرده اند آنگاہ بمقامی رسیده اند
و آن سعادت در همہ مرکب است و فیض نازل آنا مرد باید که جد و جهد کند و بکوشد تا بمقامی برسد
آنگاہ فرمود که اے عزیز تا درین راہ رو بدل نکنی و قدم بصدق نزنی حاشا و کلا هرگز بمقام قرب
نرسی تو راہ فرقتی ازان نه نمودند و نه که زدایان ذرکه بر نگشودند جان در ره دوست باز نپرداخی
تو نیز چنان شوی که ایشان بودند آنگاہ شیخ الاسلام هر بار که این رباعی بر لفظ مبارک میراند
سر بسجده می نهاد تا که مشغول شد خلق و دعا گوے باز گشت الحمد للہ علی ذلک

بتاریخ نهم ماه رجب المرجب روز دوشنبه سنه خمس و خمسین ستمائة

دولت پابوسی حاصل شد مولانا حمید الدین ناگوری از ناگور آمده بودند و بندگی

شمس الدین و شیخ برہان الدین و یاران دیگر در خدمت حاضر بودند سخن در دنیا میرفت
بر لفظ مبارک راند کہ در حدیث آمدہ است از رسول علیہ السلام حب الدنیا راس کل خطیئۃ یعنی دوستی
دنیا سر ہمہ گناہان است آنگاہ فرمود کہ قال اہل المعرفۃ من ترک الدنیا ملک و من اخذ ہا
ہلک شیخ عبد اللہ سہل نشتری رحمۃ اللہ علیہ گفت ہیچ حجابی میان بندہ و مولی جز از دنیا نیست زیرا کہ
ہما نقدر کہ مردم بدنیا مشغول شوند ہم بران اندازہ از خدای تعالی باز مانند بعد ازان ہمدرین محل
فرمود کہ اگر مردم خواہد پس پشت خود بنگرند ہم بران اندازہ روی سوی پشت کنند جانب روی
حجاب شود پس مردم را می باید کہ ہمہ حال در دنیا مشغول نشود کہ چون انکس بدنیا مشغول شد
از خدای تعالی باز ماند آنگاہ فرمود کہ شنیدم از زبان مبارک شیخ الاسلام خواجہ قطب الدین بختیار
اوشی خواجہ قطب الحق والدین بختیار اوشی قدس اللہ سرہ العزیز او از استاد خود روایت کرد کہ بندہ
را باید کہ زنگار دنیا بصیقل محبت از سینہ خود دور کند و با ذکر مولا نست گیرد تا ہستی غیر از میان بر
خیزد آنگاہ باخدای تعالی یگانہ گردد اگر چنین نکند حاشا و کلا ہرگز بخدا نتواند رسید آنگاہ فرمود
کہ در تحفۃ العارفین خواجہ شبلی رحمۃ اللہ علیہ نوشتہ است کہ اصل صلاحیت در آدمی زادہ
آن است کہ دل وی صلاح پذیرد و بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ دل احیات است و ممات
جز این حیات و ممات کہ مردم را در گورستان از خود دل حیات ممات جداگانہ دارد چنانکہ کہ در کلام اللہ فرمان است اومن
کان میتا فاحیینا یعنی بذکر اللہ آنگاہ فرمود کہ ہرگاہ دل بلذات و شہوات و ماکولات و مشروبات مشغول شود از ہر جنس
اندیشہ پیش خاطر آمدن گیرد و ہر اندیشہ کہ بجز اندیشہ حق باشد دل را تباہ گرداند چون دل سیاہ حکم موت دارد چنانکہ
بر زمینی کہ در وخس و خاشاک بسیار پرند و تخم قبول نکند گویند کہ این زمین مردہ است و ہمچنان بود
کہ چون ذکر حق از و برود دیو دیری بر و مستولی گردد پس ہر دلیکہ نشستگاہ دیو و پری شد در
حقیقت مردہ بود زیرا کہ مراد از حیات بحقیقت ذکر است و ذکر دل مردہ پند پذیرد و آنچہ مراد کلام
اللہ است بشنود زیرا کہ محل سماع زندگان را است نہ مردگانرا آنگاہ کہ تعلق دنیا از دل زایل
شود ہوائے نفس بر رود پیوستہ ذاکر گردد و آن دل بنور دل زندہ شود آنگاہ فرمود کہ در عدہ

تاج الاولیا خواجہ جنید بغدادی رحمۃ اللہ علیہ مسطور است کہ اصل درین راہ صلاحیت دل ست و صلاحیت دل حاصل نشود مگر ازان زمان کہ درونہ خود از کل مذمومات پاک گرداند یعنی از غل و غش و حسد و فحش انگاہ پاک گرداند و دل را طہارت دہد ازینہا کہ گفتہ شد اعمال کار درویشے اینجا پیدا آید انگاہ شیخ الاسلام چشم پر آب کرد فرمود کہ ہر درویشے را کہ بینید کہ در دینا شروع کرد رفعت و جاہ طلبید خود را اسیر لطف مردمان گردانید پس بدانید کہ او درویش نیست مرتد طریقت است زیرا چہ فقر اعراض از دینا است بعد ازان ہمدرین محل فرمود وقتے در بغداد بودم پیش خواجہ اجل شیرازی رحمۃ اللہ علیہ حکایت درویشان برفت خواجہ اجل شیرازی فرمود کہ در عمدہ جنید مینویسد کہ درویش را حرام است در جملہ مذاہب کہ با اہل دینا یا میزد و بر ملوک و سلاطین آمد شد کند بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ در حرایق انزا دافتادہ بود کہ وقتی بادشاہ عراق صاحب نشستہ سہ سال زحمت داشت خواجہ بیمل عبد اللہ تشتری را طلب کرد باستعانت کہ چون او دعا بدیا بد برکت دعا صالحہ او باشد کہ شفا حاصل شود چون خواجہ مذکور بیامد دست بر فرود آورد حق تعالی او را شفا داد خواجہ باز کفارت آن یکساعت کہ بر درفتہ ہفت سال از خلق عزلت گرفت و این سخن ہم گفت کہ مشایخ طریقت درین باب فرمودہ اند کہ صحبتہ الاغنیا للفقرا اسم قاتل پس حاصل این سخن آنست تا توانند از مردمان خود را دور دارید زیرا چہ چون محبت دینا در دل ایشان استوار شدہ است ہر آئینہ دیگران را صحبت ایشان زیان دارد زیرا کہ در مذہب فقر و تصوف و طریقت آن است کہ ذرہ دوستی دینا در دل درویش نماند تا قبول در درحق درویشے برابر شود بعد ازان در ذکر افتادہ بود بر لفظ مبارک راند کہ درویش باید کہ در ذکر چنان مشغول شود کہ ہر تار موئی کہ بر تن او باشد ہمہ زبان گردد چنانکہ در کتاب اسرار العارفین نبشتہ دیدہ ام کہ وقتی خواجہ ابو سعید ابو الخیر قدس اللہ سرہ در ذکر بود بحضور باطن چنانکہ از جملہ موہائے او طریق آب جوے روان شدنامی آرند کہ یکے از اہل وکالتہ چوبین در زیر بازوہائے شیخ نہادہ بود پرسید آنرا بیاشامید و بعضے را در زیر مشام قطرہ خون چکیدی بعد ازان فرمود روی جانب دعا گو کرد کہ اصل درین راہ حضور است و حضور کہ حاصل شود

از لقمہ حرام پرہیز و از دنیا اجتناب کند زیرا کہ مشایخ طبقات گفتہ اند کسے کہ از لقمۂ حرام احتراز نکند واز مجلس ملوک واہل دنیا دور نباشد او را گلیم وصوف پوشیدن رخصت نیست زیرا کہ این لباس از جملہ ابدال واوتاد است قدر گلیم وصوف کسے نداند مگر موسی کلیم اللہ وآدم صفی اللہ وابراہیم خلیل اللہ ومحمد حبیب اللہ صلی اللہ علیہ وسلم آنگاہ فرمود کہ شنیدم از زبان مبارک شیخ الاسلام خواجہ قطب الدین بختیار اوشی قدس اللہ سرہ العزیز کہ در حشمت بخدمت شیخ ابو یوسف چشتی حاضر بودم دہ سال ملازم صحبت او بودم روزی ندیدم کہ پاے مبارک ایشان بر در ہیچ ملوک وامرا رفتہ باشد جز بہ نمازگاہ جمعہ دہم از ایشان شنیدم کہ میفرمود چون درویش بر در بادشاہ وملوک برود از و گلیم باید ستد ہر چہ اسباب درویشی باشد بستانند وا ورا اجازت دہند واگر نشنود گلیم وآن جامہ در آتش انداز و تا بسوزد زیرا کہ چون درویش در میان اہل دنیا رود وبا ایشان آمیزش کند بداند کہ او درویش نیست مدعی وکذاب است ودروغ زن زیرا کہ بعضے اہل صفہ ومشایخ طبقات را دیدم چون ایشان را مہمی وحاجتی پیش آمدی گلیم وصوف را پوشیدندی وزنجیر در گلو کردندے ودر مناجات شفیع آوردندی حق سبحانہ تعالی مہم ایشان را باجابت رسانیدی آنگاہ شیخ الاسلام رو سوی دعا گو کردہ فرمود ہر کہ جامہ پشمین بپوشد او را نشاید کہ لقمہ چرب وشیرین خورد چون لباس اہل سلوک بپوشد با ملوک واہل دنیا نیامیزد وانچنین نکند در لباس انبیا واہل سلوک خیانت کردہ باشد وحق آن نگذاردہ بود آنگاہ فرمود کہ در کتاب اسرار العارفین خواجہ مودود چشتی نوشتہ دیدہ ام کہ یکے از مریدان خود را خواجہ ذوالنون مصری قدس سرہ شنیند کہ بدرگاہ خلیفہ آمد ورفت بسیار میکند ومقدار قوت دستر عورت وجبہ دارد فرمود تا آن مرید را بیاورند لباس وگلیم از وی بستند وبسوخت ونخشم وغضب وعتاب سوی او دید وگفت لباس انبیا وجامہ عارفان را ہمہ روزمیان مردمان اہل دنیا میگردانی ومیخواہی کہ بدین جامہ پیش حضرت الوہیت بیائی آنگاہ فرمود کہ از امام مالک رحمۃ اللہ علیہ میگویند کہ او سہ پیراہن پوشیدی وچون در نماز شروع کردی پیراہن بالا بکشیدی وپیراہن باطن نیز کشیدی وپیراہن میانگی نماز گذاردی از ین حال سوال کردند فرمود کہ بر پیراہن

ظاہر نظر خلق بوجہ ریا می افتد و از پیراہن باطن بوی حرص دغل و غش می آید و پیراہن سیاہ
ازین ہر دو فارغ پس بدین نماز گذاردن اولی است آنگاہ شیخ الاسلام چشم پر آب کرد
فرمود کہ متقدمان چنین کردہ اند آنگاہ بجائی رسیدہ اند درین میان وقت نماز در آمد شیخ الاسلام
نماز پیوست خلق و دعا گو باز گشت الحمد للہ علی ذلک۔

تاریخ بست و ہفتم ماہ رجب اول مرجب روز دوشنبہ سنہ خمس و خمسین ۶۵۵ و ستمائۃ
دولت پایبوس حاصل شد شیخ جمال الدین ہانسوی و شمس و پیر و شیخ نجیب الدین متوکل و عزیزان
دیگر بخدمت حاضر بودند حکایت در شب معراج و فضیلت آن افتادہ بود بر لفظ مبارک راند
کہ بزرگ شبے است بست و ہفتم ماہ رجب ہر کہ درین شب زندہ دارد و لیل آن باشد کہ سعادت
معراج و ثواب آن در نامہ اعمال او بنویسند بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ وقتی دعا گو طرف بغداد
مسافر بود چون سر در دون بغداد کردم از ہر کسے حکایت بزرگان و مقام ایشان پرسیدم تا سعادت
زیارت ایشان یافتہ شود الغرض درویشے بود از حد بزرگ در انشان یافتم کہ در کنارۂ
دجلہ غارلیست آنجا مسکن دارد چون بخدمت آن بزرگ رسیدم او را در نماز دریافتم چندانی
تحمل کردم کہ آن بزرگ از نماز فارغ شد من [illegible] بر زمین آوردم اشارت کرد بنشین بنشستم
اما بران ہیبت و عظمت کسے را ندیدم رو [illegible] چون ماہ شب چہاردہم تابان آنگاہ آن بزرگ
روی سوی من کرد فرمود کہ از کجائی گفتم از اجودہن فرمود ہر چہ بر درویشان آمدہ بزرگ خواہی
شد چون این سخن فرمود رو [illegible] بر زمین آوردم الغرض حکایت آغاز کرد کہ ای فرید امروز
پنجاہ سال است کم و بیش کہ درین غار مسکن دارم من از بندگان خواجہ جنید بغدادی ام قدس
سرہ و خورش من از گیاہ و خاشاک است الغرض من امروز تاریخ بست و ہفتم ماہ رجب بود
فرمود کہ ای فرید امشب کہ گذشت ما بیدار بودیم بغمت این شب را حکایت بگوییم اگر بگوئے
من رو بر زمین آوردم تا چہ فرمان شود کہ امروز قریب سی سال است کہ ہیچ شب ندانم کہ پہلو بم
بر زمین آمدہ باشد اما ابن شب کہ گذرانیدم بر سر مصلے قدرے در خواب شدم دیدم کہ از آسمان

ہفتاد ہزار فرشتگان بزمین مدند در روح من بالا بردند چون در آسمان اول رسیدم فرشتگان
را دیدم استادہ و دو چشم در ہوا داشتہ تسبیح میگویند سبحان ذی الملک والملکوت پرسیدم کہ ایشان
از کے باز ایستادہ اند آواز برآمد کہ ازان روز باز کہ ایشان را آفریدہ اند عبادت
ایشان ہمین است و ایشان خدا را تسبیح میگویند بعدہ از آنجا گذرانیدند و در آسمان دویم بردند
ہم چنین در زیر آسمانیکہ میدیدم عجائب قدرتہای خدای تعالیٰ تماشا میکردم کہ در صفت نیاید
کہ چہا بقدرت خویش آفریدہ است چنانکہ رسیدم زیر عرش آواز برآمد کہ بایست بایستادم جملہ
اولیا و انبیا حاضر دیدم وجد خود خواجہ جنید بغدادی را دیدم استادہ اما سر فرو افگندہ ہیچ نمیگوید
چنانچہ آواز آمد ای فلان گفتم لبیک یا بار خدایا فرمان شد نیکو آمدی و انچہ حق عبادتست
بجا آوردی اکنون تحسین مکافات عبادت تو ہمین است کہ جایتو در علیین باشد من ازحد
شادشدم و سر بسجدہ نہادم فرمان شد کہ سر بر کن سر برکردم گفتم ازین بالاتر دم آواز برآمد
کہ ایفلان ازین مقام بالاتر نتوانی گذشت معراج تو اینجاست چون کار خود بیشتر بری مقام
تو ازین بیشتر شود اما آنکسانکہ از تو کامل اند ایشان را تا حجاب عظمت معراج است چون این ندا
شنیدم نزدیک جد خود خواجہ جنید شدم و سر در قدم آوردم پرسیدم کہ شما سر افگندہ چرا بودید
فرمود زمانیکہ ترا حاضر آوردند من در حیرت بودم مبادا تو سر خلاف باشی و یا در بندگی از تو تقصیری
رفتہ باشد من شرمندہ گردم کہ گویند بن جنید بر خلاف بود ہمچنانکہ بیدار شدم خود را ہمدرین مقام یافتم
پس ای فرزند ہر کہ در کار خدا لیست خدا در کار اوست مرد باید کہ در کار خدا تقصیر نکند بعدہ مرتبہ
خود بیش بردو فرمود ہر کہ این شب زندہ دارد امید آن است کہ او را سعادت روزی شود
الغرض دعا گو چند روز ملازم صحبت ایشان بود بعد از ادای نماز خفتن نماز معکوس بودی رشتہ
پای خود بستی خود را آویزان کردندی الگاہ شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند کہ درین شب
صد رکوت نماز آمدہ است در ہر رکعتی فاتحہ یکبار و اخلاص پنج بار چون از نماز فارغ شود
صد بار صلوٰۃ بفرستد و صد بار سبحان اللہ بگوید بعد ازان سر بسجدہ نہد و ہر حاجت کہ خواہد روا گردد

آنگاه فرمود که شیخ معین الدین حسن سنجری را دیدم قدس سره که فرموده است امشب شب رحمت است هرکه این شب را زنده دارد امید آنست که از رحمت حق تعالی بی نصیب نماند آنگاه فرمود و خبر است از رسول علیه السلام که امشب از آسمان هفتاد هزار فرشته مقرب با طبقهای نور فرود می آیند و بران خانه روند که در آن خانه کسی باشد که امشب را زنده داشته باشد و از معاصی دور بوده باشد فرمان شود که بر سرهای ایشان این طبقهای نور نثار کنند آنگاه شیخ الاسلام چشم پر آب کرد و فرمود چرا باشد که مردم خود را ازین رحمت دور کنند و در کار خدای تعالی غفلت نماید شیخ الاسلام در بن فوائد بود که شیخ بدر الدین غزنوی با شش نفر در ولیش در آمد و وی بر زمین آورد نزدیک شیخ الاسلام بنشست سخن در سماع افتاده بود هر کسی چیزی میگفت چنانکه شیخ جمال الدین هانسوی فرمود که سماع راحت است جنبش اهل محبت که در بحر آشنائی آشنا میکند بعد ازان همدرین محل فرمود که آری رسم آشنایان است که چون نام آشنا بشنوند در اهتزاز آیند از آینده و اشتیاق نمایند آنگاه شیخ بدر الدین غزنوی عرضداشت که بیهوشی اهل سماع از کجا است شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند ازان روز که الستُ بربکم شنیده بیهوش شده اند آن بیهوشی بنهایت در ایشان اثر میکند که بیهوش میگردند الغرض شمس دبیر رود بر زمین آورد عرضداشت کرد آنروز که الستُ بربکم بر آمد ارواح جمله یک جا بودند شیخ الاسلام فرمود آری گفت چون همه بلی گفتند هندو ترسا و جهود چگونه شدند شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند که امام محمد غزالی رحمة الله میگوید و مینویسد که چون حق تعالی ندا الست بربکم در داد جمله ارواح چهار صف شدند اول صف بدل و جان در زبان گفتند بلی دوم زبان سجده کردند آن صف انبیا و اولیا و صالحان بودند صف دوم که بدل گفتند بلی و بزبان نگفتند در سجده شدند آن صف طائفه هندوان اند که اول هندو میباشند و آخر خدا تعالی ایشان را دولت ایمان روزی گرداند صف سیوم آنکه بزبان گفتند بلی و از دل نگفتند و سر بسجده نهادند آن طایفه اند که اول مسلمان میباشند و آخر از جهان کافر بمیرند نعوذ بالله منها صف چهارم ایشان بودند که ندا الست بربکم شنیدند بلی نگفتند و بسجده

نهادند آن طایفه اول و آخر بیگانه ماند **الغرض** چون شیخ الاسلام بدنجرت رسید فرمود که اهل سماع
که در سماع بیهوش میگردند هم ازینجا است که مدار الست بر یکدم شنیده بیهوش شده بودند پس آن بیهوشی
تا بغایت در ایشان مرکب ست همین که نام دوست می شنوند حرکت و حیرت و ذوق و بیهوشی هر چهار چیز
در ایشان پیدا میشود آن همه از معرفت است یعنی تا آنزمانکه شناخت در میان نباشد اگر یکی هزار سال
عبادت کند ذوق طاعت نیابد زیرا که چون نداند که طاعت برای که میکند مقصود ازین طاعت چیست
واین سخن اهل عشق است و مشایخ طبقات زیرا که در کلام الله فرمان میشود که ما خلقت الجن والانس
الا لیعبدون در تفسیر امام زاهد مینویسد یعنی نیافریدیم آدم و جن را مگر از برای بندگی اما اهل سلوک
میگویند که لیعبدون ای لیعرفون مقصود ازین عبادت شناخت حق است تا اول او از شناسی
ذوق طاعت نیابی زیرا که هم در عشق مجازی که چون بر یکی محبت میشود تا آن زمانیکه بر سر او نمی شناسد
محبت نمیشود و تا با آشنایان او آشنائی نمیکند آشنا نمیگردد پس در طریقت و حقیقت نیز همین حکم است
تا آنزمانکه خدایتعالی را نشناسی و با اولیائی او در نسازی یعنی پله ایشان و خودرا نبندی حاشا و کلا که
در طاعت ذوق نیابی آنگاه شیخ الاسلام فرمود که اهل معرفت را مقصود بشناخت است یعنی تا خدا را
نشناسی ذوق پرستش او نیابی **الغرض** حمله حاضران روی بر زمین آوردند که همچنین است
بود محمد پیرم نام گوینده بود که پیش شیخ اوحدالدین کرمانی سرود میگفت بایاران خود بیامد و روی
بر زمین نهاد فرمان شد بنشین بنشست شیخ جلال الدین هانسوی شیخ بدرالدین غزنوی حاضر بودند
چنان شد که سماع در دو هر چون گویندگان سماع در دادند شیخ جمال الدین و شیخ بدرالدین از انجا
برخاستند در رقص شدند هفت شبانروز در رقص بودند چون وقت نماز در آمدے
ادا میکردند باز در عالم سماع میشدند بعد ازان فرو داشت شد و غزل این بود که
گویندگان میگفتند ؎

ملامت کردن اند عاشقی راست	ملامت کی کند آنکس که دانا ست
نه بر تر دامنی را عشق زیبا ست	نشان عاشقان از دور پیدا ست

نظامی ناتوانی پارسا باش که نور پارسائی شمع دانا ست

الغرض سخن در سلوک میرفت که اهل معرفت طایفه اند که چون ایشان در عالم تحیر مستغرق بیشوند اگر صد هزار تیغ بر سر ایشان رانند ذره بریده نشود و ایشان را خبر نباشد الگاه چون ایشان در عالم تحیر بهوای دوست مستغرق میشوند ایشان را هیچ آفریده خبر نباشد پس اگر صد هزار ملک دران ساعت در گوش ایشان آیند و از گوش دیگر بیرون روند خبر نباشد **الغرض** درین بیابان چند نفر بخدمت شیخ الاسلام در آمدند فرمان شد که بنشینند بنشستند و عرضداشت کردند که ما مسافریم میخواهیم که جای روان شویم اما بجهت خرج نداریم بر فور شیخ الاسلام چند خسته خرما در پیش داشت و ایشان را داد که بروید چون درمشت کردند بیرون آمدند همه با یکدیگر گفتند که خسته خرما را چه کنیم که این درویش داد خواستند که بیرون اندازند چون نظر کردند تمام خسته خرما زر گشته بود اقرار کردند و باز گشتند درین میان بانگ نماز بر آمد شیخ الاسلام بنماز مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک

بتاریخ نهم ماه شعبان المعظم روز پنجشنبه سنه خمس و خمسین و ستمائة

دولت پابوس حاصل شد شیخ جمال الدین هالنسوی و یاران دیگر حاضر بودند سخن در راندن مقراض افتاده بود بر لفظ مبارک راند که در اسرار العارفین نوشته دیدم که چون مسلمان خواهد که در ارادت بر رگی آید اول غسل کند و اگر تواند شب زنده دارد و خیریت خود و خیریت پیر خود از حضرت الوهیت درخواست کند اگر قوت شب زنده داشتن ندارد در روز پنجشنبه وقت چاشتگاه یا روز دوشنبه غسل کند و عزیزان و صالحان را جمع کند و مصلی مستقبل قبله بنیاز دو بنشیند بعد ده دو رکعت استخاره بگزارد پس مرید را پیش خود بنشاند و آیات قرآن بخواند بر روی او بدمد بعد ده مقراض بدست خود گیرد و تکبیر بر آرد و بآواز بلند سه بار بگوید در گفتن تکبیر و در راندن مقراض میان اهل سلوک اختلاف است بعضے گفته اند که این کلمه بگوید لا اله الا الله والله اکبر و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم نزد بعضے درین تکبیر گفتن حکمت آن است که بانفس آماره

وطمانینہ بگوید کہ بیرون می آیم تا غزا کنم دسست غازیان است کہ در محاربہ تکبیر بلند گویند تا فرشتگان
بامداد ایشان در آیند و آنگہ میگویند لاحول ولا قوۃ یعنی شیطان رجیم را میرانند تا بار دیگر وسوسہ
نکند و چون از سہ بار تکبیر گفتن فارغ شود بسم اللہ دیگبار کلمہ توحید بر زبان راند و بسم اللہ دیگبار
صلوات بر انبیا فرستد و بسم اللہ دیگبار استغفار گوید چون از تکبیر و صلوات فارغ شود مقراض بر سر
مرید راند و پیر را یکتار موی از ناصیہ او بستاند و بعدہ گوید ملکا بادشاہا بندہ گریختہ از حضرت تو امان
میطلبد تا در حد بندگی تو در آید و بندگی نماید ہر چہ غیر تو باشد از جملہ باز آید بعدہ یکتار موی از جانب
راست بستاند و یکتار موی از جانب چپ زیادہ بستاند و این ہر سہ تار یکجا کند و گرہ و ہد و دفن
کند و بعضے مشایخ میگویند کہ یکتار موی از ناصیہ بستاند زیادہ نستاند اما قول صحیح آن است کہ خواجہ
حسن بصری رضی اللہ عنہ روایت کردہ است از امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ و رعایت قول
او بہتر از دیگران است زیرا کہ خلیفہ اہل صفہ اوست و این حدیث در باب اوست قال
النبی علیہ السلام انا مدینۃ العلم و علی بابہا الغرض دعا گو عرضہ داشت کرد کہ مقراض راندن
از کہ آمدہ است فرمود کہ از ابراہیم خلیل اللہ مرویست اما تلقین از جبرئیل است و در راندن مقراض
بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ روزی خواجہ حبیب عجمی و خواجہ حسن بصری رضی اللہ عنہ نشستہ
بودند مردی بیامد و گفت کہ من مرید فلانم گفتند نشان باز گو را چہ فرمودہ است گفت
بر من مقراض راندہ و دیگر ہیچ نفرمودہ ہر دو بزرگوار فریاد بر آوردند و ہوش بقبل فصال پس اینجا
اشارت میشود کہ شیخ را می باید کہ بر احوال مرید عارف بود آنگاہ شیخ الاسلام رو سوی حاضران
کرد فرمود کہ شیخ را اینقدر قوت میباید کہ چون آیندہ بہ نیت ارادت بخدمت او بیاید کہ بنظر نور معرفت و قوت ذات خود
زنگار سینہ او را صیقل دہد چنانچہ ہیچ کدورتی در سینہ او نماند چنانچہ روشن شود کہ ہر آئینہ اگر مرد چنین نباشد او را
نشاید کہ مرید گیرد زیرا کہ چون خود ہیچ نیست این بیچارہ را بر چہ کمر میکند آنگاہ بر لفظ مبارک راند کہ چون مرد
خواہد خود را در ارادت شیخی نادانی صاحب دلی در آرد باید کہ اول شیخ در حرکات و سکنات و قلوب
نگہ و نفوس نگہ او نظر کند کہ این بچہ مبتلا ست اگر مبتلا نفس امارہ است قال اللہ تعالے وَمَا أُبَرِّئُ

وَمَا اُبَرِّئُ نَفْسِی اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوْءِ بعد ازان نفس لوامہ او نظر کند قال اللہ تعالیٰ
فَلَا اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ بعد ازان نفس مطمئنہ او نظر کند قال اللہ تعالیٰ یٰاَیَّتُهَا النَّفْسُ
الْمُطْمَئِنَّةُ اِرْجِعِیْ اِلٰی رَبِّكِ رَاضِیَةً مَّرْضِیَّةً بعد ازان او صفات قلوب را نظر کند کہ قلب سلیم دارد
یا نہ آنچہ لہ را کہ گفتم بنظر ضمیر روشن کند اگر بطریق سنت مشایخ و اہل سلوک گرداند مقراض را بدست
دگر فقیر بداند ہم او گمراہ و ہم آن بیچارہ کہ در ارادت او آمدہ است بعد ازان بدرین محل حکایت
فرمود آن روز کہ خواجہ بشر حافی تائب شد و از کردہا پشیمان شد و روے بدرگاہ خواجہ
جنید بغدادی آورد و بر دست ایشان تائب شد چنانچہ رسم خرقہ بود خواجہ جنید
او را بیا موخت خواجہ بشر حافی باز گشت تا بر لبست رفتن نعلین در پاے نکرد
سوال کردند کہ اے خواجہ چرا نعلین نمی پوشی فرمود کہ مرا بہ مجال است کہ بر بساط
پادشاہان نعلین بپوشم یکے از آنہا سبب دو یم آنکہ در آن وقت کہ با خداے تعالیٰ
آشتی کردم پائی برہنہ بودم اکنون شرم می آید کہ چگونہ نعلین پوشم اگر تو بر لفظ مبارک
راندہ اگر مریدو شیخ بر قانون مذہب اہل سنت و جماعت بنا باشد بحکایت و مواقع کتاب و سنت
رسول علیہ السلام بنود او در معنی یکی از راہ زنان است زیرا کہ دور از آتش خبر ندہد و مرید از
پیر لہذا بیشتری مریدان کہ در ضلالت باشد ازینجا است اما کار صحبت ارادت بمقراض رسانیدن است
زیرا کہ مقراض سر است از اسرار الٰہی و ہیچکس برین سر اطلاع یافت اگرچہ بعض گفتہ کہ مقراض قطع
علایق است میان بندہ و مولا چون مقراض اینچنین کاری دارد پس اندازہ ہر کسے نا شدہ بدست
گیرد و معلوم شد کہ درین راہ بی مجاہدہ و مشقت اثر قبولیت نیست آنگاہ فرمود کہ والی مومن عظمتی
و کرامتی دارد در حضرت عزت اما خلق از اصلاح دل غافل اند لاجرم در ضلالت می افتند کما
قال اللہ تعالیٰ اصل السلوک فی الطریقۃ تصفیۃ القلوب بقولہ علیہ السلام قلب المومن عرش اللہ تعالیٰ
آنگاہ فرمود در ویشے کہ ہنوز در بغداد حجاب بود دزدہ دران راہ روشنی یافتہ و خیراز راندن
مقراض و خرقہ و کلاہ او را بنا شد کہ خواہد کہ مرید گیرد پس ہمچنان کہ خود گمراہ و راہ زن است آن بیچارہ را

نیز گمراہ میکند و در ضلالت می اندازد پس در اصل عالم باید و صاحب قوت تا در راندن مقراض و دادن خرقہ هیچ خلافی نیست و جماعت رو دالنگاہ پیر و مریدان هر دو گمراہ بنا شند النگاہ فرمود که خواجہ شفیق بلخی در دلیل الثانی مینویسد که هر کرا عزلت از خلق نداده اند او را از حق دور کرده اند زیرا که اختلاط با اهل دنیا حجابی ست هر رونده راه را و جوینده مولا را چنانکه در سلوک نبشته دیده ام از خواجه بایزید بسطامی قدس سره که رونده راه را باید که بی حاجت از خانه بیرون نیاید و بیرون فاسق ننشیند فکر به مجلس علم و ذکر و سخن بی حاجت نگوید النگاہ تاثیر بندگی خود بیند تا چه روشنی در ضمیر او پیدا آید النگاہ فرمود که چون مقراض بر سر مرید راند گوید یا اول غسل کند و چیزی شیرینی بدست خود در دهان مرید کند سه بار خود بگوید بحضرت الوهیت که الهی بنده کریخته خود را در راه خود بطلب راه خویش بروی شیرین گردان و او را بمتابعت انبیا ثابت گردان النگاہ فرمود که در اسرار العارفین نبشته دیده ام که خلوت چهل شبانروز است و بعضے گفته اند هفتاد و شبانروز و بعضے گفته نود شبانروز است و بعضے گفته اند پانزده روز است اما قول معتبر است نزد شیخ عبد الله سهیل نشتری و در طبقه جنیدیه دوازده شبان است و نزد یک طبقه بصریه هشت شبان است اما بر قول و مذهب اهل سلوک هیچ تعین نیست مقصود از ریاضت کردن کشتن نفس اماره است و در وقت رفتن خلوت و عزلت عظمت عزا نمودن که سگ نفس را حبس میکنم تا مسلمانی را نگزد او را در خلوت بجز مراقبه دیگر اختیار نکند و چون خواهد که خلوت بگسلد بنشیند و جامه پیر خود بپوشد تا ببرکت آن جامه او را روشنائی حاصل آید پس اصل خرقه دادن همین است و بعضے مشایخ گفته اند که چنانچه حسن بصری و خواجه فضیل عیاض و خواجه ذوالنون مصری و خواجه عبد الله سهیل نشتری طاقه پیر خود بر سر مرید نهاد ندچنان کند و بعده تلقین ذکر کند و مشایخ طبقات گفته اند که ذکر بر سه نوع است یکی لا اله الا الله محمد الرسول الله دوم سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم سیوم یا حی یا قیوم لیس کمثله شئ فی الارض اگر ذاکر لا اله الا الله اختیار کند نه بار گوید و نهم بار محمد رسول الله بگوید

واگر ذکر سبحان اللہ بگوید و بست دیگر بار بگوید اگر ذکر یا حی یا قیوم بگوید تا سی بار بگوید اما باید که به آواز بلند گوید چنانچه اہل و آل او و همسایگان او بشنوند و ایشان نیز حظی گیرند و چندان ذکر گوید که هر تار مو بر تن او زبان گردد و بعد ازان همدرین محل بر لفظ مبارک راند که چون پیغامبر علیه السلام ذکر گفتی بیهوش شدی و رو سوی صحرا نهادی و از غلبات شوق باواز بلند گفتی که ای منزه از مکان از چه جویمت چونکه دلم پر شد از اندیشهٔ ذکر تو ✱ کز ذکر تو مونسم نباشد ؛ زاندیشه یک زمان بمیرم ؛ الگاه شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند که خواجه یوسف چشتی قدس سره فرمود که در شرح الاثار نوشته دیده ام که خواجه ذوالنون مصری فرموده است که مراد شیخ و مرید همچو دایه و بچه است هر وقت که بچه بخوئی کند دایه بدخوی او را بچیزی دیگر بدل کند تا کودک خوشدل شود و آنے نگیرد و پیر نیز مرید را گاهے ذکر فرماید و گاهی نماز و گاهی قران تا بریک چیز قرار نگیرد و الگاه فرمود و اینقدر هم بگوید که با اہل دنیا نیز و با ایشان صحبت نکند که صحبت ایشان زیان کار است بعد ازان همدرین محل فرمود که درویش را هیچ صحبت زیانکار تر از صحبت اغنیا نیست و هیچ صحبت درویش را از عزلت نیکوتر نه و هر که عزلت گیرد کار او در دین و دنیا ساخته شود و آلگاه شیخ الاسلام فرمود که همه حال پیر و مرید هم چنین می باید که بالا شرح افتاده است اما اگر کسی را شیخ نباشد و کتاب مشایخ را پیش خود دارد و بران متابعت کند تا بمثابه ارادت و مفترض مشایخ بود و الگاه فرمود که شیخ را واجب است که مرید را نصیحت کند تا از صحبت ملوک و اہل دنیا اجتناب نماید و طالب شهوت نباشد و بی نیته سخن نکند و قدم بیحاجت جائے نزند که درین راه از دنیا دور بودن است که حب الدنیا راس کل خطیئة و ترک الدنیا راس کل عبادة الگاه فرمود که از سجاده دور نشود مگر بقدر حاجت زیرا که اصحاب طریقت گفته اند چون دانشمند هر روز در طلب دنیا کردن بیان علم حلال و حرام کند و اگر صوفی در کوچه و بازار بگردد و اقامت سلوک سجاده که کند الگاه فرمود که خواجه ابوبکر شبلی رحمة اللہ علیه میگوید علامت قبول روندگان آنست که هر طریق که باشد شب جمعه را اقامت کند یا در ذکر یا در تلاوت یا در نماز اما فاضل تر آنست که در نماز گذارند که صفت معراج

وارد الصلوة معراج المؤمنین واقع است بعد ازان همدین محل فرمود که اهل سلوک گفته اند که
اصل اقامت سلوک آنست که ریاضت نفس را بکشد و بر ارادت او نبود و ثمرهٔ ریاضت آنست که خود را
از صحبت اهل دنیا و اغنیا و ملوک و هوائی نفس دور دارد و صحبت صالحان اختیار کند بحکم اینحدیث
قال علیه السلام صحبة الصالحین نور رحمة للعالمین چون شیخ الاسلام برنجیرف رسید بانگ نماز
برآمد شیخ الاسلام بنماز مشغول شد خلق و دعاگوی باز گشت الحمد لله علی ذلک۔

تاریخ نوزدهم ماه شعبان المعظم روز چهارشنبه سنه تمس وخمسین ۶۵۵ وستمایه

دولت پابوس حاصل شد سخن در جماعت افتاده بود که بانگ نمازی شنود والا طاعت معهود نمیکنند
آنگاه بر لفظ مبارک راند که وقتی در طرف غزنین مسافر بودم در مسجدی رسیدم درویشی چند حاضر بودند
برابر ایشان شب کردم چون روز شد حوضی نزدیک بود آنجا رفتم تا تجدید وضو کنم بر سر آن حوض
رسیدم درویشی را دریافتم از حد مشغول بود و ضعیف نزدیک شدم سلام کردم جواب باز داد و گفت
بنشین نشستم از حال او پرسیدم فرمود که امروز مدتی است که زحمت عارضه شکم دارم ازان ضعیفم
الغرض همه روز در صحبت او بودم چون شب در آمد زحمت او قوی شده بود که آن درویش
را صد و لیست رکعت نماز وظیفه بود هر بار که بقضای حاجت رفتی در آب در آمدی و غسل کردی
و دوگانه نماز گذاردی تا زحمت او قوی شد در آن شب شصت بار در آب در آمد و غسل کرد و دوگانه
نماز بگذارد و وظیفهٔ خود تمام کرد آخر بار چون در آب رفت هم در آب بود که جان بحق تسلیم کرد آنگاه
شیخ الاسلام چشم بر آب کرد و دیگر نیست و فرمود که زهی راسخ که او در بندگی بود تا آخر نفس از قاعدهٔ خود
نگشت تا آنرا تمام نکرد جان بدوست نداد آنگاه فرمود که چون انکس را دردی و زحمتی میشود پس
بداند که آن دلیل خیریت اوست که او را از گناهان پاک میگرداند بعد ازان همدین محل فرمود
که روزی بخدمت شیخ سیف الدین باخرزی در آنجا بودم مردی بخدمت ایشان بیامد و گفت یا امام من
مالی کامگار داشتم امروز مدتی است که در مال من نقصان پیدا شده است و وقتی از وقتها نفس را
نیز زحمت میباشد شیخ سیف الدین فرمود که ای برادر چون مومن را در مال قصوری پیدا شود

یا نفس را فرحی حاصل آید دلیل صحت ایمان او باشد آنگاہ فرمود کہ اصحاب تابعین در آثار خود نوشتہ اند
کہ فرو ای قیامت امتان وصدقتان فقرا را چندان درجہ دہند کہ جمیع خلایق آرزو کنند کہ ای کاشکے ما در
دنیا فقیر حال بودمی وطایفہ مریض را نیز فرو ای قیامت چندان درجہ دہند کہ ہمہ خلق گویند کہ ما در دنیا
بیمار حال بودمی آنگاہ فرمود کہ مردم را باید کہ در کار خود بیآید کہ این رنج ومحنت و درد کہ میرسد از
کجا است زیرا کہ طبیب خود ہم خود باید بود آنگاہ شیخ الاسلام چشم پر آب کرد و بگریست واین مثنوی
بر زبان مبارک راند ؎ ای لبسا در وکار ترا دار واست ؎ وی لبسا شیر کان ترا زہر است الغرض
سخن درین افتاد ہ بود کہ میباید کہ ہمہ حال انیکس را در حق درویشان عقیدہ نیک باشد تا از برکت
ایشان کشایش در کار او حاصل آید بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ شیر خان والی ملتان واچہ در حق دعاگو چندان
عقیدہ نداشت باز دعاگو در حق او این بیت گفتی ؎ افسوس کہ از حال منت نیست خبر ؎ آنکہ خبرت شود کہ افسوس خوری
چون چند روز بر آمد ہمان سال کافران دران دیار رسیدند وتمام ولایت او را نہیب کردند بعد ازان ہمدرین محل فرمود
کہ در سیستان مسافر بودم شیخ او حدالدین کرمانی را دریافتم مرا در کنار گرفت و فرمود کہ امروز کدام
سعادت است کہ بر ما رسیدہ اید روزی در جماعتخانہ نوشتہ بودم کہ ده درویش صاحب نعمت
در آمدند وکلہ بر زمین آوردند و نشستند با یکدیگر سخن در کرامت اظہار کردند سخن دران کشید ہر یکی از
شما اگر صاحب ولایت است کرامتی میان خود اظہار کنید اول رو سوی شیخ او حدالدین کرمانی
کردند کہ شما بیایند کہ پیش قدم درویشانند شیخ او حدالدین رو سوی درویشان کرد و گفت کہ
والی این شہر بر من عقیدہ ندارد ما را وقتی از وقتہا کوفتہ میدارد عجب بود اگر امروز از میدان سلامت
آید ہمین کہ شیخ او حدالدین این سخن بر زبان راند آینده بیامد خبر گفت کہ این زمان والی شہر در میدان
گوئی می باخت از اسپ خطا کرد گردن ومہرہ او بشکست وہمان جا بمرد الغرض رو سوی
دعاگو کردند کہ شما نیز بنمائید دعاگو نیز سر در مراقبہ کرد و بعد از زمانی سر بر آورده گفتم کہ چشم پیش کنید
درویشان چشم پیش کردند خود را و مرا در خانہ کعبہ استاده دیدند و در زمان ہمدران مقام کہ بودیم
باز آمدیم درویشان اقرار کردند اینک درویشی الغرض دعاگو شیخ او حدالدین رو سوی

درویشان آوردیم که ما کار خود تمام کردیم شما نیز قدمی بنائید تا تماشا کنیم همین که این سخن گفتم درویشان
سر در خرقه کردند و ناپیدا شدند خرقها خالی افتاده ماند آنگاه شیخ الاسلام رسوی دعا گو کرد فرمود
که مولانا نظام الدین هر که در کار خدای تعالی باشد یعنی در خدمت تقصیر نکند و آنچه رضای دوست
باشد آن کند و با نفس کار زار کند که چون غازیان پس ما در حقیقت بدانکه هر چه رضای انیکس باشد
حق عزوجل جمله بتشان برواد ارد آنگاه فرمود که وقتی جانب بدخشان مسافر بودم دران شهر بزرگان و
اولیا بودند چنانچه شیخ عبد الواحد بن شیخ ذوالنون مصری بیرون شهر غاری بود آنجا مسکن داشت
دعا گو چون بشنیدند نزدیک آن غار رسیدم دیدم که آن بزرگوار زار و نزار گشته و یکپای او درون
غار و پای دویم بریده برون غار افتاده خود بر یکپای در عالم تحیر مبتلا شده استاده و دو چشم او
در هوا مانده نزدیک او شدم سلام کردم رد سخن کرد و گفت بالیست بایستادم سه شبانروز استاده
بودم که التفات نکرد بعد از آن در عالم صحو آمد گفت ای فرید نزدیک میا که سوخته گردی و دور مرو که مهجور مانی
اما بشنو حال ما جرای من که امروز هفتاد سال است که من در اینجا مسکن دارم خویش من از عالم غیب
است وقتی در درون غار استاده بودم عورتی را دیدم که بر در میگذشت خاطر من میل میکرد که بروم
این را بگیرم این پاره که بریده می بینی بر درون کردم هاتف آواز داد که ای مدعی عهد نه این بود که بغیر تو آمیزم
کار در موجود داشتم این پاره را بریده بیرون انداختم زیرا که پای هوای نفس بزن آمد بهتر امروز در سی
سی سال ست کم و بیش داخل هفتاد سال که همچنین مانده ام در عالم تحیر که فردای قیامت این رو چگونه خواهم نمود از
شرمندگی حیران مانده ایم آنگاه شیخ الاسلام فرمود شب همانجا کردم دیدم که وقت افطار شیر و قدری خرما
بود فرمود که ای فرید هر روز پنج خرما وظیفه من بود امروز دانه خرما آمد پنج از آن تست بستان افطار کن
آن بزرگ شیر و خرما پیش نهاد بنده روی بر زمین آورد آنرا تناول کرد چون روز شد آن بزرگ
هم در خود مشغول شد همچنان خلیفه بدخشان با کوکبه دولت خود پاپیاده بخدمت آن بزرگوار بیامد
و رو بر زمین آورد آن بزرگ فرمود بچه نیت آمدی خلیفه گفت که در سیستان والی است مقتدا ما
نمیدهد اجازت میطلبم تا بروم بیارم آن بزرگ تبسم کرد چوبی بر دست گرفت و جانب سیستان

انداخت و گفت بزدیم والی سیستان را آن خلیفه باز گشت چند روز نگشته بود که کسان او مالها فراوان آوردند و حکایت آوردند که والی سیستان بار عام داده بود و بر تخت نشسته حکم میکرد که دستی چوب گرفته از دیوار برون آمد و بر گردن او بزد سر از تن جدا شد بر زمین افتاد این آواز برآمد که شیخ عبد الواحد ماکر در خشان است این چوب از دست اوست آنگاه شیخ الاسلام فرمود چند روز ملازم خدمت او بودم نعمتی بدعا گو او رزانی داشت باز گشتم شیخ الاسلام همدرین حکایت بود که بانگ نماز برآمد و نماز مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک

بتاریخ بست و یکم ماه شعبان المعظم روز دوشنبه سنه خمس و خمسین و ستمائة

دولت پابوس حاصل شد سخن در بزرگی شیخ ابو الغیث یمن افتاده بود شیخ سعد الدین حموی بر لفظ مبارک راند که شیخ ابو الغیث از حد بزرگ بود شیخ یوسف چشتی و شیخ شهاب الدین سهروردی و شیخ فرید عطار و شیخ عثمان هارونی را دریافته بود و بزرگان دیگر نیز بعد ازان همدرین محل از بزرگی شیخ ابو الغیث یمنی حکایت کرد که وقتی درین بلای مغل نازل شد تمام یمن را گرد کرد و خواجه ابو الغیث در صومعه خود بود خلیفه روی بدرگاه شیخ آورد و از حال مغل عرضداشت خواجه چوبکی در پیش داشت بر دست مبارک خود گرفته بر دست او داد و گفت برو چون شب درآید این چوب لشکر خود را بده و بگو تا طرف لشکر دشمن پرتاب کنند چون شب درآمد بر حکم اشارت همچنان کردند تفرقه در لشکر مغل افتاد چنانچه بایکدیگر هلاک گردیدند آخر معلوم شد که یک کافر از ایشان زنده باز نگشت بعد ازان همدرین محل فرمود که شیخ جلال الدین تبریزی و شیخ بهاء الدین ذکریا در ملتان بودند دران ایام قباچه والی بیامد عرضداشت که لشکر مغل نزدیک رسیده است چه میفرمایند شیخ بهاء الدین تیری در پیش داشت بر دست او داد و فرمود برو جانب لشکر ایشان پرتاب کن بر حکم اشارت شیخ همچنان کرد یک کافر زنده نماند همه گریخته رفتند بعد ازان همدرین محل فرمود که وقتی درمیان امساک باران شد خلق از قحط هلاک میشدند و کشتها خشک گشتند خلیفه یمن و جمله خلق رجوع بشیخ ابو الغیث یمنی کردند که دعای باران بخواهند فرمود که فردا جمله خلایق بر سر نمازگاه حاضر شوند تا دعای باران بخواهم چون روز دیگر شد بحکم اشارت خلق در نمازگاه حاضر شد شیخ ابو الغیث درآمد و بالای منبر رفت حمد و ثنا و درود بر محمد مصطفی

صلی اللہ علیہ وسلم گفت وبعد رو سوی آسمان کرد و گفت الٰہی اگر طاعت من در حضرت تو قبول است
باران رحمت بفرست ہنوز این سخن از زبان شیخ بیرون نیامده بود که بفرمان رب العزت چندان
باران بارید که پنج شبانه روز از شهر آب کم نشد و خلق آن شهر سوگند خوردند که تا عمر ما این چنین باران
وقتی نباریده بود بعد ازان حکایت نقل او فرمود که آنروز شیخ ابو الغیث نقل خواهد کرد و نماز بامداد
گذارده بر سر مصلے بر حکم قانون در قرآن خواندن مشغول شد چنانکه اشراق بگذارد و بنشست
یاری حاضر بود او را گفت غسال را طلب کن جامه و سبوچه و آب و تخته و خوشبوی موجود کرده پیش من
بیار او آن شخص بر حکم اشارت حضرت شیخ جمله موجود کرده پیش آورد و فرمود آن مقام خالی کن برای
رسولان خدای تعالی بعد از زمانی شیخ سوره یسین آغاز کرده چون باین آیت رسید الیه یرجعون
روی بالا کرد و کف بزد از گوشه خانه آواز بر آمد که دوست بدوست پیوست آنگاه شیخ الاسلام
های های بگریست و نعره بزد و بیهوش شد چون از بیهوشی باز آمد این مثنوی بر سر زبان راند
ہر کوی تو عاشقان چنان جان بدہند کانجا ملک الموت نگنجد ہرگز
بعد ازان همدرین محل بغلبات شوق حکایت فرمود که چون وعده موت مهتر موسی علیه السلام بسر آمد روزی بر راه میگذشت
و چون مستان میخرامید ملک الموت در راه ملاقات کرد و سلام گفت جواب باز یافت پرسید تو کیستی
گفت منم ملک الموت مهتر موسی در عالم شوق و اشتیاق بود دست بر آورد و طپانچه بر روی
ملک الموت چنان زد که یک چشم او بیرون آمد ملک الموت بمقام خود باز آمد و سر بسجده نهاد و
گفت الٰہی مرا بر کسی فرستادی اگر از پیش او نمی گریختم مرا هلاک میکرد و خطاب آمد که ای ملک الموت
تا بدانی که میان ما و دوستان غیری کار ندارد و ما دانم و آن دوست آنگاه فرمود که روز دویم مهتر موسی
علیه السلام نماز گذارده مستقبل قبله در بیت المقدس نشسته بود که ملک الموت فرود آمد و سلام
کرد و بعد از سلام سیبی که از بهشت آورده بود بدست مهتر موسی داد همین که مهتر موسی آن سیب را
بوی کرد نسیم دوست از آن سیب بدماغ او رفت لرزه بر وجان بدا و چون شیخ الاسلام این حکایت
تمام کرد بگریست چنانکه در جمله حاضران اثر کرد لرزه از حاضران اهل مجلس برخاست شیخ الاسلام

این مثنوی بر لفظ مبارک راندہ در کوی تو عاشقان چنان جان بدہند کانجا ملک الموت نگنجد ہرگز
بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ بزرگی بود از مشائخ کبار وقتی با جمیع اصحاب خود بر سر روضۂ
مطہر موسیٰ علیہ السلام رسید از روضہ آواز آمد کہ رب ارنی انظر الیک آن بزرگ گفت اینک عشق
اگر زندہ بود ہمچنان بود اگر مردہ است ہم چنان است آنگاہ فرمود کہ چون قیامت شود مہتر
موسیٰ چون مستان در آید و دست در کنگرہ عرش زند و گوید رب ارنی انظر الیک اگر او را ملائک
بگیرند جملہ اہل قیامت را از بسیاری اشتیاق برہم زند آنگاہ شیخ الاسلام روی سوی دعاگوی
کرد و فرمود کہ ای مولانا نظام الدین مرد را باید کہ در کاریکہ در آید دران کار ثابت بود و ہمہ وقت
در محبت و عشق دوست مستغرق باشد تا ہر روز و ہر ساعت و لحظہ و لمحہ محبت و عشق او زیادہ
شود آنگاہ از ان طایفہ گردد کہ پیش بود و ندوازغلبات شوق این مثنوی بر زبان مبارک راندہ
در کوی تو عاشقان چنان جان بدہند کانجا ملک الموت نگنجد ہرگز بعد ازان ہمدرین محل حکایت
فرمود کہ یکے جوانی از دو اصلان حق در حالت نزع بود چون عمر او سپری شد ملک الموت از شرق تا غرب
بگشت ہیچ جای آن جوان را نیافت بمقام خود باز آمد سر بسجدہ نہاد و مناجات کرد الٰہی آن
جوان را نمی یابم کہ نام او از تختۂ پاک شدہ است فرمان شد کہ در قدری خرابہ است چون ملک الموت
تمام دیار گشت بمقام خود آمد فرمان شد ای ملک الموت نتوانی کہ جان دوستان ما قبض کنی یا الیشان را
بہ بینی و دریابی اما آنجا کہ دوستان ما باشند الیشان را بر نام ما دیا د ما ہوای ما چنان جان بدہند کہ
ترا خبر نباشد آنگاہ شیخ الاسلام چشم پر آب کرد و ہای ہای بگریست و این مثنوی بر زبان مبارک راندہ
در کوی تو عاشقان چنان جان بدہند کانجا ملک الموت نگنجد ہرگز بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ در نجم
برادرم شیخ بہاؤ الدین ذکریا نقل خواہد کرد روزی پسر بزرگ الیشان شیخ صدر الدین پیش او را ایستادہ
مردی بیامد و مکتوب بدست شیخ صدر الدین داد و گفت این مکتوب باز نکنی و فرمان است کہ بدست
شیخ صدر الدین بدہی شیخ صدر الدین عنوان نامہ بخواند ہای ہای بگریست گفت دانم کہ طلب دولت آمد
مگر تو ملک الموت ہستی کہ بدین صورت آمدی گفت آری شیخ بہاؤ الدین ذکریا مشغول شدہ بود و

چندانی بماند که شیخ فارغ شد شیخ صدرالدین در آمد و روی بر زمین آورد و مکتوب بر دست شیخ بهاؤالدین داد شیخ چون آن مکتوب را باز کرد و بشرف مطالعه مشرف شد فرمود که دور شوید سر بسجده نهاد و جان بداد آن در درون خانه آواز بر آمد که شیخ بهاؤالدین بدوست پیوست آنگاه شیخ الاسلام لرزه بزد و بیهوش گشت دران حال این مثنوی بر زبان مبارک راند ۵ درکوی تو عاشقان چنان جان بدهند کانجا ملک الموت نگنجد هرگز ۵ بعد ازان همدرین محل فرمود که شیخ سعدالدین حمویه نیکو یاری بود در روزی از حج رسید و سر درون بغداد کرد شوری در بغداد افتاد که شیخ سعدالدین حمویه رسید در مسجد چند روز قرار گرفت در انوقت مسلمانان بزحمت مبتلا بودند این خبر بسمع شیخ سعدالدین رسید فرمان داد هر کرا از زحمتی و بیماری هست پیش من آرید مسلمان بر حکم اشارت شیخ بیماران را پیش می آوردند شیخ دست مبارک خود بر ایشان فرود می آورد و حق تعالی از برکت دست شیخ چند هزار بیمار را صحت داد- الغرض از انجا باز گشت و در غربین آنرا چند نفر معیوب بستی آنجا بودند دست بر ایشان فرود آورد بفضل الهی و برکت دست ایشان آنها را نیز صحت شد بعد ازه شیخ سعدالدین در اچه آمد چون وقت نقل ایشان نزدیک رسید همدران روز که نقل خواهد کرد با جمعی یاران خود بروون آمد زمین صحرا بود آنجا مستقبل قبله بنشست و سورة البقر آغاز کرد تا اشراق ختم قرآن کرد باز از سر سوره بقر خواندن گرفت و چون سوره بقر تمام کرد و سر بسجده نهاد و جان بداد آوازی چنان بر آمد که همه حاضران شنیدند که نیک بخت بنده بود بخدای تعالی پیوست آنگاه شیخ الاسلام چشم پر آب کرد های های بگریست و این مثنوی بر لفظ مبارک راند ۵ درکوی تو عاشقان چنان جان بدهند ۵ کانجا ملک الموت نگنجد هرگز ۵ بعد ازان همدرین محل فرمود که شیخ سیف الدین باخرزی را رسم بود که چون نماز شام گذاردی هم آنجا درخواب شدی ثلث شب بگذشتی برخاستی امام و موذن حاضر بودی نماز خفتن بگذاردی و بیدار بودی تا صبح تمام عمر همچنین حال گذرانیدند بعد ازان همدرین حکایت نقل او فرمود که مردی بود در بخارا شبی در خواب دید که مشعله سوزان از دروازه بخارا برون میرفت چون بیدار شد بخدمت بزرگی آمد خواب خود برو گفت آن بزرگ تعبیر کرد که صاحب نعمتی از بخارا نقل خواهد کرد آنگاه فرمود

که شیخ سیف الدین باحرزی نیز پیر خود را شبی در خواب دید که میفرمود که اشتیاق بسیار شده است بیا چون شیخ سیف الدین بیدار شد بگفته متواتر در تذکره بود و دران تذکره همه ذکر فراق و وداع میگفت خلق حیران میشد که چه میگویند الغرض چون تذکره تمام کرد روی سوی جمع آورد و گفت اے مسلمانان بدانید که پیر من مرا در خواب میخواند من میروم این بگفت در خانه من آمد همان شب که نقل خواهد کرد جمله اصحاب نشسته بودند و مشغول میسوختند شیخ سیف الدین در خواندن قران مشغول شد ملتی از شب گذشته بود که چهار ختم قرآن بکرد ختم پنجم آغاز کرده بود که بزرگی صوف پوشیده سیبی بر دست گرفته بیامد و روی بر زمین بیاورده و آن سیب بر دست شیخ سیف الدین داد همین که شیخ سیف الدین آن سیب را بوی کردن همان بود و جان دادن همان بود ؛

آنگاه شیخ الاسلام چشم پر آب کرد و	این مثنوی بر زبان مبارک راند
در کوی تو عاشقان چنان جان بدهند	کانجا ملک الموت نگنجد هرگز

آنگاه شیخ الاسلام بدر الدین غزنوی و مولانا بدر الدین اسحاق را فرمان داد که شما این مثنوی بگویید تا ما رقص کنیم خدمت شیخ را وقتی پیدا شد که آن وقت هم ایشان در عالم صحو افتاد و مشغول شد و خلق دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک ؛

بتاریخ بیست و نهم ماه شعبان المعظم روز یکشنبه سنه اربع و خمس و خمسین و ستمایة

دولت پایبوس حاصل شد چند نفر درویش از خدمت شیخ بهاء الدین ذکریا آمده بودند سخن در سلوک میرفت شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند که راه طریقت همه تحمل است یعنی اگر بر انیکس جفا برین حد کنند که تیغ بر قفا نهند باید که بدان راضی باشد که دم نزند آنگاه شیخ الاسلام درین سخن بود که زالی شوریده حالی چشم گریان و دل بریان بیامد روی بر زمین آورد و فرمان شد نزدیکتر بیا چون آن زن نزدیک آمد شیخ الاسلام آهسته از و پرسید که حالک آن زن گفت مرا فرزندی بود و از من جدا شده حالا نمیدانم که در حیات هست یا در ممات شیخ الاسلام سر در افکنده بود بعد دیری سر بر آورد روی سوی زال کرد و فرمود که برو پسر تو آمد چون زال این سخن بشنید روے بر زمین آورد و باز گشت و در خانه خود آمد

ساعتی برنیامده بود که پسر زال پیشتر درآمد و دستک بر در زد زال پرسید کیست بر در این ضعیفه او گفت منم پسر تو زال بیا مدو جگر گوشه خود را بدید و در کنار گرفت و در درون خانه برد پرسید تو کجا بودی و چگونه آمدی گفت امروز بکنار دریا ایستاده بودم خاطر من جانب تو کشان بود میگریستم ناگاه مردی سپید موی خرقه پوش از دریا پیدا شد فرمود که چرا میگیری گفتم از مادر خود جدا مانده ام بسبب آن میگریم گفت اگر امروز من ترا ببرم بیای این سخن مرا دشوار نمود گفتم بهتر باشد آنرا دیش گفت دست مرا ده و چشم پیش کن همچنان کردم خود را بر در خانه استاده دیدم زال دریافت که آنمرد سپید موی خرقه پوش شیخ الاسلام بود بر خور آن زال بیامد و سر در قدم شیخ الاسلام آورد و باز گشت آنگاه فرمود اگر وقتی در دی دیا عبادتی از صاحب در دی دیا متعبدی قوت شود گوی آن برابر مرگ است بعد ازان بهدرین محل فرمود که وقتی در خدمت شیخ یوسف چشتی حاضر بودم کینفر صوفی درآمد و در دی بر زمین نهاد و گفت امشب مرا خوابی شده است مرا میگویند که لقای تو نزدیک است شیخ الاسلام یوسف روی سوی او کرد و فرمود که ادینه روز نماز نجواز شما قضا شده است چون او آنرا خود بر آمد همان طور بود که شیخ یوسف فرموده گفت آری همچنین است شیخ فرمود که ضرور باشد که اینخواب بتو نمایند زیرا که هرچه از صاحب در دفوت شود مگیست چنانچه که می آرند در تفسیر که قاضی ضیاء الدین سورہ یسین وظیفه بود اندوزا زه فوت شد بر اسپ سوار شده میرفت از اسپ خطا کرد پایش بشکست آخر الامر چون بگردخود برآمد آنروز سورہ یس نخوانده بود آنگاه شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند که صاحب در را باید که انچه وظیفه او باشد که در روز نتواند در شب و اگر در شب نتواند روز دیگر بخواند اما بهمه حال وظیفه خود ترک ندهد که شومی ترک او بهمه ساکنان اثر کند و آن شهر خراب گردد بعد ازان هم درین محل فرمود که وقتی سیاحی بر دعا گو آمده بود از جانب دمشق آو حکایت کرد که در فلان ناحیه دمشق شهر لیست چون انجا رسیدم آن شهر را خراب یافتم مقدار یشت خانه آباد ان نبود از احوال آن شهر تفحص نمودم واز بزرگی پرسیدم او حکایت کرد که درین شهر مسلمانان سنی بودند همه صاحب در دو شخصی از ایشان در دخود ترک داد یکی برنیامد که بشکر مشغول آمد و جمله شهر را

خراب کرد و مسلمانان را اسیر کرده برد از شومت ترک و رد یک کس تا می شهر خراب شد بعد ازان
همدرین محل فرمود که وقتی بخدمت شیخ قطب الدین بختیار اوشی نشسته بودم که ایشان حکایت
فرمودند که خواجه معین الدین حسن سنجری قدس الله سره العزیز را رسم بود ی که چون از سیاحیگان
او کسی نقل کردی برابر جنازه او رفتی بعد از بازگشت خلق بر سر گور نشستے و او را دیگه آمده است
تمام کردی الگاه بازگشتی روزی همسایه خواجه را جمیر فوت شد خواجه بحکم قانون دیرینه جنازه
او برفت چون او را دفن کردند و خلق بازگشت خواجه بر سر گور او بماند خواجه قطب الدین بختیار اوشی میفرمود
که من نیز بر بالو دم دیدم که بعد از زمانی گونه مبارک ایشان میفرشد و باز همان برقرار خود آمد فرمود
الحمد لله بعیت نیکو چیزیست خواجه قطب الاسلام بختیار اوشی از ان حال سوال کردند فرمود آن
زمان که مرده را دفن کردند خلق بازگشت و عاگو نشسته ماند دیدم که فرشتگان عذاب بیامدند و خواستند
که او را عذاب کنند همچنان پیر من خواجه عثمان هارونی قدس سره عصا بر ایشان زد که ز نهار ایشان
این را عذاب نکنند که این از مریدان من است چون خواجه عثمان این سخن فرمود فرشتگان
را فرمان شد که بگویند این بر خلاف تو بود خواجه عثمان فرمود که ای اگرچه بر خلاف ما بود اما خود را در پله
اینده رویش بسته است نخواهم که او را عذاب کنند فرمان آمد که ای فرشتگان از مرید عثمان هارونی دست
بدارند که ما او را ببخشیدیم بعد ازان شیخ الاسلام چشم پر آب کرد و های های گریست و فرمود که نیکو چیزیست
خود را در پله یکی بستن و این مثنوی از زبان شیخ الاسلام قطب الدین یاد داشت بر لفظ مبارک رانده
گر نیکم مرا از ایشان گیرند ؛ ور بد باشم مرا بدیشان بخشند ؛ الگاه شیخ الاسلام را وقتی
پیدا شد در انوقت روی سوی حاضران کرد و بر لفظ مبارک راند که اکثر گویندگان باشند بشنویم
قضا را آنروز قوالان حاضر بنودند مولانا بدر الدین اسحاق را فرمود مکتوبیکه قاضی حمید الدین
ناگوری رحمة الله علیه فرستاده بود آن بیار مولانا بدر الدین مکتوبات و رقعات و خزان در خریطه
داشت در دست انداخت همان مکتوب بر دست آمد بخدمت شیخ آورد شیخ فرمود که بالیست
و بخوان مولانا بدر الدین خواندن گرفت در دهمین نوشته بود فقیر حقیر ضعیف محمد عطا که بنده درویشان

ست واز سر دویده خاک اقدام ایشان چون اینقدر بخواند شیخ الاسلام را یک حالی و ذوقی پیدا شد که در وهم و فهم نگنجد و رباعی این بود ؎

آن عقل کجا که در کمال تو رسد	وآن دیده کجا که در جمال تو رسد
آن کیست که بے پرده جمالت بیند	وآن روح کجا که در خیال تو رسد

الگاه شیخ الاسلام درین بیت یک شبان روز در سماع بیهوش بودند خواجه قطب الاسلام بختیار اوشی قدس سره و شیخ جلال الدین تبریزی هر دو بزرگوار همانروز با یکدیگر ملاقات کردند و حکایت سیاحی خویش بیان میفرمودند و عاگونیز حاضر بود شیخ جلال الدین حکایت آغاز کرد که وقتی جانب قریش مسافر بودم بسیار بزرگان را دیدم و خدمت کردم الغرض بزرگی را نزدیک شهر دریافتم غاری بود آن بزرگ آن جای مسکن داشت چون بر در رسیدم او را در نماز دیدم چون از نماز فارغ شد سلام کردم جواب باز داد که علیکم السلام یا شیخ جلال الدین شیخ جلال الدین گفت که من حیران و متحیر ماندم که نام من چه داند آغاز کرد نَبَّأَنِیَ الْعَلِیمُ الْخَبِیرُ یعنی آنکس که ترا بر من آورد خبر کرد که جلال الدین درویش می آید بر فور روی بر زمین آوردم فرمان شد که بنشین بنشستم آن بزرگ حکایت کرد که وقتی در شهر اصفهان بودم درویش را دریافتم از حد بزرگ و با عظمت بود و صد و پنجاه سال عمر داشت و صاحب علم از پیشینیگان خواجه حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ بود هر که از مسلمانان غیر فلک بر مهمی که می آمد هنوز آن بزرگ را نیکو نمیدریافتند که مهم ایشان باتمام رسیدی آنگاه گفت که من همراه او پانصد پیر را خدمت کرده ام و هر یکی پندی و نصیحتی گفته اند اما از جمله پندگویان آخر کسیکه را پند داد شمس العارفین بود که فرمود ای درویش اگر نجواهی که نجارسی دبرو نزدیک شوی و از دنیا بیزار باشی که با اهل و دنیا نیامیزد که دور ماندن درویش هم از سبب علایق دنیا ست و نیز همه خطاها ازین دنیا ست و هر که از دنیا و اهل دنیا بپرهیزد او نجا پیوست پس ای جلال الدین مردان خدا از همه بریده اند الگاه بخدا رسیده اند الگاه شیخ جلال الدین میگوید که شب همانجا کردم وقت افطار دیدم که دو قرص جوین از عالم غیب پیدا شد آن بزرگوار یکی پیش من نهاد که افطار کن چون

انظار کردم مرا فرمود که برو بگوشه مشغول باش چون رفتم و مشغول شدم ثلث شب گذشته بود دیدم
که مردی صوف پوشیده و هفت شیر برابر او آمد و سلام کرد و بنشست و آن شیران گرد بر گرد او
نشستند مرا لرزه در وجود افتاد که یارب انیهم از بندگان اند که شیران با ایشان انس گرفته اند
الگاه کلام الله آغاز کردند تا آخر شب نوبت ختم قران تمام کردند بعد ازان برخاستند تجدید وضو کردند
و در تلاوت قران مشغول چون صبح دمید من نیز برابر ایشان نماز کردم آن بزرگ فرمود که این برادر
خضر است آمد روی دید ایشان بود چون بزرگ این سخن بگفت من بار دوم مصافحه کردم بسیار
شفقت ارزانی داشت آن بزرگ و آن شیران روی بر زمین آوردند و باز گشتند الغرض
چون من خواستم که وداع کنم آن بزرگ فرمود ای جلال الدین چون میروی برو اما بزرگان را
خدمت کنی و خود را در پله ایشان بندی و در کار خدای تعالی اهمال نکنی تا بمقام برسی آما درین راه که
خواهی رفت لبنهاے ست که نزدیک آن بنشاند و شیر اند راه زن چون آنجا رسی و ضرر تو خواهند
نام من بستاتی سلامت خواهی گذشت بعد ازان شیخ جلال الدین فرمود که من روی بر زمین آوردم
باز گشتم چون دران مقام رسیدم بانگ بر ایشان زدم گفتم که من از فلان پیر می آیم و زیارت
او کرده ام و بخانه میروم همین که نام آن بزرگ بشنیدند بر فور شیران سر دویده خود در پای
من مالیدند و باز گشتند من سلامت بمقام خود باز آمدم الگاه شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند
که بعد ازان خواجه قطب الاسلام حکایت مسافرت خود آغاز کرد فرمود که در مبتدای حال وقتے در شهری
رسیدم و دران شهر درویشے بود در برکرانه آن شهر مسجدی بود و دران مسجد منارهٔ بود که آنرا هفت منار
میگفتند و دعای بمن رسیده بود که هر که اینرا عا بخواند بر بالای منارها رود و دو گانه نماز بگذارد با مهتر خضر
علیه السلام ملاقی میشود آن دعا یکی بود اما او را هفت دعا میگفتند شبے از شبهای ماه رمضان دران
مسجد رفتم و آن دو گانه که بگذاردم بران منارها برآمدم و آن دعا بخواندم و ساعتے توقف
کردم هیچکس پیدا نشد نومید گونه باز گشتم و برون آمدم چون قدم از مسجد بیرون نهادم
مردی را دیدم استاده بانگ بر من زد و گفت درین مکان چه بینی عرض کردم که من اینجا آمده بودم

تا ملاقات خواجه خضر حاصل شود دو دگانه گذاردم و دعائیکه آمده است گذاردم و خواندم و ساعتی توقف کردم میسر نشد باز میردم آن مرد گفت خضر را چه خواهی کرد و خود سرگردان را است هیچ توئی را از دیدن او چه شود درین میان گفت که دنیا میطلبی گفتم خیر گفت وامی داری گفتم خیر بعد ازه فرمود که خضر را چه خواهی کرد که درین شهر مرد لیست که خضر بر دروازه او ده بار رفته و باز نیافته من آنمرد درین گفتگو بودند که مردی نورانی جامهای پاکیزه و پوشیده بیامد و این مرد بتعظیم تمام پیش رفت و در پای او افتاد چون آنمرد نزدیک رسید روی سوی آنمرد پیشینه کرد گفت ای درویش وامی داری یا آرزوی ملاقات من هم درین میان بانگ نماز بر آمد از هر طرفی درویشان و صوفیان پیدا شدند و تکبیر گفتند یکی پیش رفت و در تکبیر دوازده سیپاره بخواند در دل من گذشت که اگر بیشتر بخواند بهتر باشد الغرض چون نماز تمام شد هر کسی طرفی رفت من بجای خود آمدم چون شب دیگر شد بگاتر وضو ساختم و در مسجد رفتم تا صبح انجا بودم هیچ آفریده پیدا نشد شیخ الاسلام همدرین حکایت بودند که بانگ نماز بر آمد شیخ الاسلام بنماز مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک

تاریخ پنجم ماه رمضان المبارک روز چهارشنبه سنه خمس و خمسین و ستمائیه ۶۵۵

دولت پابوس حاصل شد عزیزان اهل صفه حاضر بودند سخن در فضیلت ماه مبارک رمضان افتاد بود بر لفظ مبارک راند که ماه رمضان بزرگ ماهی است در نیماه ابلیس لعین را بند میکنند تا از نشر دمسلمان ایمن باشند و جمله درهای رحمت در نیماه گشاده میگردد و در نیماه هر شبی بر هر آدمی فرشته طبق رحمت بر دست گرفته از آسمان فرود می آیند و فرمان میشود که چون بندگان من روزه افطار کنند این طبق رحمت بر سر ایشان نثار کنند آنگاه فرمود که روزه سپر لیست میان بنده و مولی و هر عبادتیکه میکنند آنرا کفارات معین است و برای خود است اما ثواب که روزه دارد کسی نداند مگر خدای تعالی زیرا که حق تعالی میفرماید که روزه مرا است من دانم ثواب او چه دهم آنگاه فرمود که اینماه را حق تعالی سه قسم کرده است اول دهه رحمت دویم مغفرت است سیوم از دلبست پس اول دهه که رحمت است هیچ روزی نیست که دمیدم رحمت از آسمان بر بندگان منزل نمیشود دو دهه دویم که مغفرت است

همه آمرزیدن است و بخشیدن که هیچ ساعتی و لحظه نیست که لک و لک مسلمانان آمرزیده نمیشوند
دوم هیوم که از اول بست هیچ لحظه و لحظه نیست که همه مسلمانان را از دوزخ خلاص ندهند و هم حق تعالی
قلم رانده است که درین دو همه مسلمانان و دارندگان روزه آن ماه را از دوزخ خلاص و آزاد
گردانم آنگاه بر لفظ مبارک راند هر که در آمدن ماه رمضان المبارک شاد شود و در رفتن ماه مبارک
رمضان شود او را شادیهای دو جهانی دهند هیچ گاهی غمناک نگردد آنگاه فرمود که در داشتن روزه ماه مبارک ثواب
هزار ساله در نامه اعمال دنویسند و همانقدر بدی دور کنند فرمود که شب قدر را مردم در نیابند مگر در دو به آخرین ماه رمضان
مردم را باید که در ان شبها غافل نباشند تا از سعادت این شب محروم نمانند بود ازان بهدرین محل فرمود که مردانند درین
راه که ایشان را هر شب در تمام سال شب قدر ست الغمت آنشب ایشان مرکب ست پس راحت است شب قدر چون اینکه
بدن دولت میرسد آنگاه فرمود که بزرگان و خواجگان ما در شبهای ماه رمضان هر که در تراویح
دو ختم قران کرده اند همدرین میان فرمود که شیخ عثمان هارونی نیز در تراویح دو ختم قران کردی آنگاه
فرمود که وقتی دعا گو جانب غزنی مسافر بودم در مسجد او ماه رمضان بود آنجا فرود آمدم بزرگی از حد با عظمت در
آن مسجد ساکن بود او را شیخ عبد الله باحرزی گفتندی او در ان مسجد امامت میکرد و هر شبی سه بار ختم قران
کردی و چهار سیپاره دیگر زیاده چنانکه در ماه رمضان در جماعت خانه ایشان بودم و نبال او آن
سعادت تا بردم آنگاه شیخ الاسلام چشم پر آب کرد فرمود تا اینچنین نکنی و مجاهده نبینی هرگز بمقام قرب
نرسی زیرا که درین راه هر چه است مجاهده است آنگاه بر لفظ مبارک راند که خواجه بایزید بسطامی
قدس سره هفتاد سال خدای را عبادت کرد یگان یکان سال نفس را آب سیر نداد و هیچ آرزوی
نفس بر نسایند آنگاه باریافت الغرض چون هاتف آواز داد بالا رفت فرمان شد که تو هنوز
آلایش دنیا بر داری تا آنرا برون نیندازی بهشت نتوانی آمد گفت الهی هیچ ندارم آواز آمد
که کرد خود به بین چون نظر کرد پوستین کهنه و کوزه شکسته با خود دید برون انداخت آنگاه بمقام
رسید آنگاه شیخ الاسلام چشم بر آب کرد و های های بگریست و فرمود خواجه بایزید با پوستین کهنه و کوزه
شکسته باز نیافت مردم با چندین علایق دنیا حاشا دکلا کی بار یابند آنگاه فرمود که اینک ماه رمضان

کسی باشد که در نماز های ما موافقت کند تا در هر شب بنماز تراویح دو ختم کنم همه روی بر زمین آوردند
ازین سخن متفکر شدند و گفتند زهی سعادت آنگاه شیخ الاسلام هر شب در تراویح دو ختم قران کردی
و وده سیپاره زیاده خواندی و هنوز یکپاس شب باقی بودی که فارغ گشتی برابر ایشان این سعادت
یافته بودم الغرض سخن در کشف و کرامات افتاده بود بر لفظ مبارک راند که وقتی شیخ جلال الدین
اچه و دعاگو یکجا نشسته بودیم چند درویش از طایفه قلندران با سبحهای آهنین و زنجیرها بر کمر زده آمدند و سلام کردند بهیت
تمام در استاد شیخ جلال الدین نشستند و هر یکی ازین قلندران سخن بامزاج درشت میگفتند چنانکه دران ایام
در جماعت خانه شیخ جلال الدین جغرات نبود ایشان برعکس آن جغرات طلبیده شیخ جلال الدین روی من دیدن
روی او گفت چکنیم گفتم لبنائی که در ته جماعت خانه شما میرود ایشان را بگویند تا بروند و دران
لبنا جغرات بخورند شیخ جلال الدین روی سوی درویشان کرد و گفت درون لبنا بروید اگر جغرات
حاجت ست بخورید درویشان را از حد و شمار نمود برخاستند چون نزدیک لبنا رسیدند
نظر کردند که تمامی لبنا جغرات گشته است آنقدر که توانستند خوردند بعد آن همدرین محل فرمود
که از بزرگی شنیده ام که او حکایت کرد وقتی مردی از حج بیامد و روی بر زمین آورد و گفت
من در حج بودم شما را دیدم دران وقت که طواف میکرد شیخ جلال الدین بانگ بروی زد که ای
نامرد حکایت مردان فاش مکن دوم درکش که مردان خدا زیر کلیم اند هر چه در عالم است پیش نظر ایشان
است این خود چه چیز است اگر مردان خدا خواهند در یک چشم زدن از مشرق تا مغرب بگردند و باز
در مقام خود آیند و هنوز ساعت نگذشته بود همدرین میان دست آنمرد بگرفت که چشم بپوش کن او
چشم بپوشید و شیخ زاد خود را و زیر کوه قاف دید نزدیک آن فرشته که بران کوه موکل است همان
زمان باز دران مقام خود آن شیخ را دید قرار کرده و باز گشته و این سخن بگفت که آری راست
گفته اند که مردان خدا را کسی نداند مگر خدای عزوجل آنگاه فرمود که شیخ جلال الدین آنچه را وقتی
در نماز کسی ندیده بود اما چون وقت نماز آمدی غایب شدی آخر معلوم شد که او در کعبه بپنج وقت
نماز گذاردی و همان لحظه باز آمدی آنگاه شیخ الاسلام همدرین حکایت بودند که جوگی

سر تراشیده بخدمت شیخ الاسلام در آمد و در دی بر زمین نهاد و از هیبت حضور حضرت شیخ نتوانست
که سر بر کند همچنان تا دیری سر بر زمین نهاده ماند چون نظر شیخ الاسلام بر و افتاد یا هیبت تمام
آواز داد که سر بر کن بر فور سر بر کرد و استاده شد شیخ الاسلام فرمود که ای جوگی از کجا آئی و در اینجا
چگونه آمدهٔ جوگی آهسته آغاز کرد که دهشت حضور حضرت شیخ در من اثر کرده است که سخن از من
برون نمی آید آنگاه شیخ الاسلام روی سوی دعا گو کرد و که اینجوگی بر ما بدعوی آمده بود چون روی
بر زمین آورد در خاطر من گذشت که روی جوگی بر زمین سخت باد در زمان روی او بر زمین
سخت شد هر چند که میخواست سر بر کند نتوانست اگر این جوگی ازان دعوی مستغفر نگشتی تا قیامت
همچنان افتاده ماندی آنگاه شیخ الاسلام روی سوی جوگی کرد و فرمود که تو خود را در جوگ تا کجا رسانیده
گفت کمالیت ایان همین است که چون جوگ بکمال رسد در هوا شود و فرمود که بشتاب تا تماشا کنم
جوگی بر فور در هوا شد شیخ الاسلام چون بدید نعلین مبارک خود بجانب او پرتاب کرد بفرمان خدای
هر طرفی که آن جوگ رفتی نعلین خود را بر سر آن جوگی زدی آخر فرود آمد اقرار کرد که نعلین کسی
که این مرتبه دارد خود چگونه خواهد بود بر فور جوگی از مسلمانان شد و یکی از واصلان حق گشت
الغرض جوگی حکایت شروع کرد و حقیقت روز و کیفیت ماه بیان کردن گرفت که فرزندان نیک دیده
در عالم پیدا میشوند از سبب آنکه انکیس مباشرت کردن نمیدانند در مباشرت روز معین است
که دران روز مباشرت با اهل خود کنند تا فرزندان نیک آیند الغرض چون جوگی تمام کیفیت
بگفت و عاگویا دگرفت بعد از زمانی این تمام کیفیت بر بنده کیحضرت شیخ الاسلام بگفتم تبسم کرده
فرمود که مولانا نظام الدین تو آموختی اما ترا بکار نخواهد آمد هم برو بگذار بعد ازان همدرین محل
درویشی چند نفر صوف پوش از بیت المقدس رسیده بودند بخدمت شیخ بیامدند و روی بر زمین آوردند
و فرمان شد که بنشینید بنشستند درویشی دران میان بود هر بار که آن بزرگوار نظر تیز بر روی
مبارک شیخ الاسلام میدید شیخ الاسلام سر فرو میکرد چون آن درویش را طاقت نماند برخاست و
سر در قدم آورد و گفت ای مخدوم من شما را در بیت المقدس دیده بودم که جاروب میدادید

پرسیدم کہ شما کیا نند فرمودند کہ شیخ فریدالدین اجودہنی ام شیخ الاسلام فرمود گاری ہمچنین است اما ترا چہ عہد بودہ است گفتہ بودی کہ بکسے نگویم مگر آن عہد فراموش کردی کہ میگوئی آنمرد شرمندہ شد کہ چہ کردم الغرض آنمرد پیش سخن بگفت آنگاہ شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند کہ ای عزیز مردان خدا ہر جا کہ ہستند ہما نجا بیت المقدس است و ہمانجا خانہ کعبہ و ہمانجا عرش و کرسی و ہر چہ در آفرینش خدای تعالی است ہمہ پیش ایشان موجود است آنگاہ شیخ الاسلام بانگ بران درویش زد کہ چشم پیش کن چون چشم باز کرد ہر چہ بر زبان حضرت شیخ رفتہ بود جملہ موجود دید آن درویش نعرہ بزد و بیہوش شد چون از بیہوشی باز آمد اقرار کرد و ہم بخدمت شیخ الاسلام بیعت آورد و کلاہ یافت او را ولایت سیوستان دادند و آنجا رفت از مسافران او خبر شنیدہ شد کہ ہر روز یکبار در بیت المقدس برفتی و جاروب دادی ہمان زمان باز آمدی آنگاہ از احوال خود حکایت کردکہ دعا گو بیست سال در عالم تفکر بود کہ درین بیست سال در استادگی از پا جویہای خون روان شد و درین بیست سال یاد ندارم کہ وقتی آب سیر نفس را دادہ باشم آنگاہ شیخ الاسلام درین حکایت بود کہ درویشے کہ او را شیخ شہاب الدین گفتندی از مریدان شیخ الاسلام بود روے بر زمین آورد و فرمان شد کہ بنشین بنشست و بر دست آن درویش والی لاہور صرہ صد دینار سکہ دیا بیش خدمت شیخ الاسلام فرستادہ بود آن درویش نیمی بر خود داشت و نیمی بخدمت شیخ الاسلام آورد حضرت شیخ تبسم کرد و بعد از ساعتے فرمود کہ شیخ شہاب الدین نیکو قسمت کردی برادرانہ کردہ و درویشان را این نوع نیکو بنا شد او از حد شرمندہ شد بر خود صد دینار درست کردہ بخدمت شیخ آورد شیخ الاسلام فرمود اگر ترا تعزیت نمیکردم درین کار خیرہ میشدی و پیش ہرگز بمقصود نمیرسیدی از انجملہ صد دینار ہم او را داد و باز از سر بیعت جدید کرد کہ دران بیعت خلل بود اکنون بر دست کہ را دانی کلاہ بدہ کہ کار تو از سر مبر اشد درین میان بانگ نماز بر آمد شیخ الاسلام بنماز مشغول شد خلق دعا گو باز گشت الحمد للہ علی ذلک ؛-

بتاریخ ششم ماہ رمضان المبارک روز پنجشنبہ سنہ خمس وخمسین وستمائۃ
دولت یابیوس حاصل شد فرمود کہ چون مردم طعام تناول میکنند باید کہ ر
بقبلہ آرند کہ این نیز
عبادت است اما باید کہ بہوای نفس نخورد وبعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ در راحت الارواح
قاضی حمید الدین ناگوری می نویسند کہ وقتی درویشے بود در کرانہ دجلہ صومعہ داشت چند سال
آنجا مسکن ساختہ بود الغرض درویشے دیگر در کرانہ دیگر سکونت داشت آن درویش طعام بہر
کنانیدہ عیال خود را گفت کہ این طعام بران درویش برسان آن عورت جواب داد کہ دران گذر کسی
نیست من چگونہ خواہم رفت آن درویش گفت چون نزدیک آب برسی دعای من برسانی تو بگوئی بحرمت
آن درویش کہ درین سی سال با من صحبت نکردہ است راہ دہ ترا راہ خواہد داد بردی آن عورت
را عجب آمد کہ چند فرزندان از وزادہ ایم دروغ چرا میگوید الغرض آن عورت طعام بستد وروان شد
چون نزدیک آن آب رسید گفت ای آب بحرمت آنکہ ایندرویش با من درین سی سال ہیچ صحبتی
نکردہ است مرا راہ دہ درحال آب دوشق شد وآن عورت بگذشت وبران درویش رفت
وسلام کرد وطعام پیش نہاد آن درویش تناول کرد وگفت برو آن عورت متحیر شد کہ باز چگونہ خواہم
رفت آن درویش گفت کہ چون نزدیک آب برسی بگوئی کہ بحرمت این درویش کہ درین سی سال طعام
نخوردہ است مرا راہ دہ آب راہ خواہد داد آن عورت متعجب ماند کہ الحال پیش من طعام خوردہ است
ومیگوید کہ سی سال است طعام نخوردہ ام الغرض آن عورت باز گشت ونزدیک آب آمد
این سخن بگفت کہ بحرمت این درویش کہ درین سی سال طعام نخوردہ است مرا راہ دہ بفور
آب دوشق شد وآن عورت بگذشت وبر آن درویش آمد عرض کرد کیفیت چیست کہ شما ہر دو
دروغ بمن گفتند آن درویش گفت ما راست گفتہ ایم زیرا کہ من درین سی سال کہ با تو صحبت
کردہ ام بہوای نفس نکردہ ام مگر بگذاردن حق تو پس آن صحبت بنا شد وآن درویش گفت
درین سی سال کہ طعام خوردہ است وقتی بہوای نفس نخوردہ است مگر از برای قوت طاعت
پس برین صورت او طعام درین مدت نخوردہ است آن عورت اقرار کرد کہ ہمچنین است

الغرض سخن دران افتاده بود که عبد الله بن مسعود رضی الله عنه گوته بالا بود شیخ الاسلام هر لفظ
مبارک راند که آری رسول الله علیه السلام درحق او فرموده است کسفینة العلم یعنی خزینه علم ازینجا
معلوم میشود که او گوته بالا بود الگاه فرمود وقتے بخدمت قطب الاسلام خواجه قطب الدین بختیار
اوشی قدس سره حاضر بودم رئیس نام یاری بود هم خرقه دعاگو او بیاید و بخدمت خواجه قطب الاسلام
رو برزمین آورد و نشست و حکایت کرد که من امشب درخواب دیده ام قبه و خلق انبوه
درحوالی آن مردی گوته بالا هر بار درون قبه می آید میرود من پرسیدم درون قبه کیست گفتند درون قبه رسول خداست علیه السلام
واین مرد گوته بالا عبد الله مسعود است رضی الله عنه که درون می آید پیغام خلق باز میگوید و جواب می آرد رئیس میگوید
که برو و عبد الله بن مسعود رفتم و گفتم که عرض من بحضرت رسول علیه السلام برسان که من میخواهم تقبیل مبوس
مشرف شوم عبد الله بن مسعود درون رفت و باز آمد و گفت که رسول خدا میفرماید که ترا اهل بیت
آن نشده است که مرا به بینی اما بر و سلام به بختیار اوشی برسانی و بگوئی که هر شب که تحفه بر من میفرستادی
میرسید اما امشب سه شب است که نرسیده موانع آن بخیر باد الگاه شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند
که شیخ قطب الدین هر شب سه هزار بار درود بر رسول علیه السلام فرستادی الگاه نخفتی الغرض
حکایت ازمجاهده قطب الاسلام خواجه قطب الدین قدس سره از کسے قبول نکرده ایم واین سنت
خواجگان ماست این را شما باز برید که طالبان این بسیار اند بدلیشان بدهند الگاه شیخ الاسلام
مناسب انمیدی فرمود که وقتے سلطان ناصر الدین که از دست سلطان غیاث الدین بطرف ملتان
آمده بود زیارت دعاگو بیامد مثال چهار ده و نقدانه آورد و گفت که این مثال چهار ده بخدمت
شیخ آورده ام و نقدانه بجهت درویشان دعاگو تبسم کرد و گفت این را پیشتر برید که طالبان
بسیار اند برالیشان بدهند که از خواجگان ما و مشایخ ما هیچکس ازین بابت قبول نکرده است
الگاه شیخ الاسلام چشم پر آب کرد و فرمود که اگر من و بهلولها از الیشان بستانم پس ما را درویش
نگویند چه گویند که این درویش ده هزار و مالدار است پس چون خلق انچنین گویند فردا قیامت
این روچگونه در صف درویشان نایم و میان الیشان استاده شوم حاشا و کلا بسر بید و بدیگران

بدهند که طالبان این باشند بعد ازآن همدرین محل فرمود که وقتی بخدمت شیخ قطب الدین
بختیار اوشی قدس سره حاضر بودم که قاضی حمید الدین ناگوری و تاج الدین غزنوی حاضر
بودند همچنان وزیر سلطان شمس الدین باکوکبهٔ دولت رسید و مثال شش دهٔ و یک طشت پر
از نیکهای زر سیم خدمتی آورد که سلطان شمس الدین فرستاده است شیخ الاسلام تبسم کرد و فرمود
که از خواجگان ما مشایخ ما ازین بابت قبول نکرده اند ما خود قبول نکنم اگر آمر و زمتابعت ایشان
نکنم و بر موافقت ایشان نرویم سنت پیران خود نکرده باشم این رو بر ایشان چگونه بخشایم همه حال
این را پیشتر بریده که طالبان این بسیار اند که کلاه می اندازند الغرض سخن در مشارق الانوار افتاد بود
فرمود که هرچه صاحب مشارق از احادیث نوشته است همه صحیح است و نیتی هزار احادیث که از زبان
گهربار حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم انشا بود تمام مولانا رضی الدین اصفهانی در مشارق
آورده است و این سخن نیز گفته که آنچه من درین کتاب احادیث نبشته ام بحجتیست میان من
و خداوند فردای قیامت از بزرگی الغرض مولانا رضی الدین حکایت فرمود که اگر مولانا
رضی الدین را در حدیث مشکل شدی و خلق دران نزاع کردندی شب در مواجهه بخدمت رسول
صلی الله علیه وسلم بگذراندی رسول علیه السلام از زبان مبارک آن حدیث صحیح کرده بدادی
و مشکل آن حدیث در شدی الغرض سخن در شانه کردن افتاده بود بر لفظ مبارک راند که سنت
پیغامبر است علیه السلام هرکه درویش یکبار شانه کند حق تعالی بروی آفت درویشی نرساند
و بهر تار موی که در ریش او باشد حق تعالی ثواب هزار برده آزاد کردن در نامه اعمال او
بنویسد و همانقدر بدی پاک گرداند که مردم ثواب شانه کردن بدانند دست از جمله عبادت
بدارند و همدرین مشغول شوند ناگاه بر لفظ مبارک راند که یک شانه دو کس را نشاید
که کنند چرا که جدائی افتد ناگاه ملایم انیمنی فرمود که وقتی در عهد رسول علیه السلام دو فرزند
متصل یکجا بزادند این خبر بسمع حضرت رسالت پناه علیه السلام رسید فرمود این را چه باید کرد از
یکدیگر جدا شوند رسول علیه السلام همدرین فکر بودند که مهتر جبرئیل علیه السلام فرود آمد و

گفت یا رسول الله فرمان میشود که شما نه راست کرده بر سر هر دو کس بگشند بفرمان خدای تعالی
جدا خواهند شد رسول علیه السلام فرمود بروید همچنین کنید چون یکشانه بر سر هر دو کشید ندمیدان
چند روز از یکدیگر جدا شدند الغرض سخن در نماز جماعت افتاده بود که دران غلو نیکو باید کرد
اگرچه دو کس جماعت بود اما ثواب جماعت بود پس آن دو تن را باید که برابر بایستند انگاه
شیخ الاسلام حکایت فرمود که وقتی رسول علیه السلام دست او بگرفت و برابر خود بایستاند
چون رسول علیه السلام تحریمه پیوست عبدالله بن عباس از مقام خود برآمد رسول الله علیه السلام
نماز بشکست و دست او بگرفت و برابر خود ایستاده کرد و در نماز شروع کرد باز عبدالله از
جای پس تر آمد رسول علیه السلام دست او گرفت و برابر خود استاده کرد تا سه بار همچنین کرد
بعد ازان حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم فرمود که چرا پس تر میروی گفت مرا چه زهره باشد
برابر رسول علیه السلام بایستم رسول را حسن ادب او خوش آمد و در حق او دعا کرد اللهم وفقه
فی الدین الغرض سخن در کشف و کرامت افتاده بود فرمود کرامت و مکاشفه کردن اگرچه هست
اما اهل سلوک مکاشفه نمیفرمایند و میگویند که کرامت افتاده سر لیست و خواجگان ما و مشایخ
طبقات مینویسند کسی که او کرامت آشکارا کند یا خود را چیزی بداند مدعی است انگاه فرمود که
وقتی خواجه حسن نوری بر سر دجله رسید ماهی گیری دام ماهی در دنیم من خواهد افتاد و هنوز
خواجه حسن این سخن نیکو نگفته بود که در دنیم من راست ماهی نه کم نه بیش در دام او افتاد بیرون
آورد چون وزن کردند راست کردند راست دو نیم من بود این خبر بخواجه قدس سره رسید
گفت کاشکی دران ماهی سیاه برون آمدی یا او را گزیدی عاقبت نمیدانم که حال او چگونه
خواهد بود بعد ازان همدرین محل حکایت شیخ سعدالدین حمویه فرمود که وقتی من و او یکجا بودیم
سعدالدین حمویه فرمود هر که خواهد که خود را در کرامت پیدا کند ترک فرض کرده باشد انگاه
ملایم انمعنی برادرم سعدالدین حکایت فرمود که روزی والی شهر بر در من میگذشت و بآنکه
او بر من عقیده نداشت حاجبی را فرستاد و این بگفت که این صوفی بچه را برون طلبتا او را

بمنم حاجب درون آمد و مقام بادشاه بزمن رسانید من سخن او هیچ التفات نکردم و بنماز مشغول شدم حاجب بیرون آمد و صورت حال باز گفت بادشاه از اسپ فرود آمد و دعا گو چون بدید که می آید برخاستم و اشارت کردم تا لختی سیب آوردند سیب را پاره کرده من و آن پادشاه میخوردم مگر سیبی بزرگ بران خلق بود در دل بادشاه گذشت که اگر این شیخ صفای دارد این سیب بزرگ بمن خواهد داد و همین که من دست دراز کردم و آن سیب بزرگ برداشتم در روی سوی بادشاه کردم و گفتم که وقتی در سفر بودم بشهری رسیدم و بدر آن شهر جماعتی دیدم بقبالی دراز گوش را چشم بجامه بسته بود گفت درمیان این جماعت انگشتری هست انگشتر دراز گوش در دایره همچنان چشم بر بسته گشتن گرفت و هر کسی را بوسه میکرد تا آخر الامر ازو رسید که انگشتری بر دل بود او را بوسه کرد و همانجا بایستاد و قرار گرفت تا بقالے بیامد و انگشتری ازو بستد الغرض بعد تقریر نظر سوی بادشاه کردم و گفتم که اگر چیزی از کشف بگویم خود را بباور خبر کرده دانم اگر نگویم و کرامتی نه نمایم او را در خاطر بگذارد که درین درویش صفای نیست این بگفتم و آن سیب بزرگ جانب او انداختم آنگاه شیخ الاسلام های های بگریست و فرمود که مردان خدا خود را پوشیده داشته اند و پیش کسی کشف نکرده اند همدرین میان بانگ نماز بر آمد شیخ الاسلام بنماز مشغول شد خلق دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک۔

بتاریخ لسبت ششم ماه شوال روز یکشنبه سنه خمس و خمسین و ستمائة

دولت پایبوس حاصل شد شیخ بدر الدین غزنوی و یاران دیگر حاضر بودند سخن در عدل امیر المومنین عمر خطاب رضی الله عنه افتاده بود بر لفظ مبارک راند که پیش از آنکه امیر المومنین عمر خطاب رضی الله عنه در اسلام نیامده بود بانگ نماز درون غار میگفتند و چون امیر المومنین عمر خطاب رضی الله عنه در اسلام آمد همدرین روز تیغ برهنه کرده استاده شد و بلال را گفت که بالاے غار برآی و بانگ نماز بگو چون بلال بالاے غار بانگ نماز گفت لرزه در کافران افتاده که امروز چیست که محمدیان بانگ نماز آشکارا گفتند یکے از میان گفت که

امیر المومنین عمر خطاب رضی اللّٰه عنه اسلام آورد و مسلمان شد پشت جمله کافران بشکست گفتند
اکنون ما را خلل پیدا شد و دین محمد آشکارا شد چون او مسلمان شد آنگاه فرمود که وقتی امیر المومنین
عمر رضی اللّٰه عنه در راه میرفت دُرّه بیش میرفت و حجرات فروشی در راه استاده میگریست
پرسید چرا میگریی او گفت روا داری که در عهد تو حجرات من بر پهنهٔ زمین فرو برد آمیر المومنین
عمر رضی اللّٰه عنه باستاد و دره بر دست گرفت و بانگ بر زمین زد که ای زمین حجرات این ضعیفه
بده والا گرنه بدین دره ترا عدل کنم هنوز این سخن نیکو نگفته بود که زمین بشگافت و تمام حجرات بیرون
آمد آن حجرات فروش سبو پر کرده هر دو فرمود که وقتی دیگر جزیره نشسته بود خرقه مبارک خود را
نخته میکرد پشت بجانب آفتاب بود ناگاه پشت مبارک او از آفتاب گرم شد بنظر غضب بجانب
آفتاب بدید بر فور فرشتگان را فرمان شد که نور آفتاب بستانند که چرا بر پشت عمر ما تابد که
موافق حال او نباشد فرشتگان نور از وبستدند جمله جهان تاریک شد رسول علیه السلام
دران ایام حیات بود ند از حد غمناک شدند فرمود که مگر قیامت قایم شد میکائیل جبریل علیه السلام
فرود آمد و گفت یا رسول فرمان میشود که قیامت قایم نشده لیکن آفتاب بر پشت عمر ما تافته
که موافق حال او نبود او بنظر غضب در آفتاب کرده است ما نور از وبستدیم اگر عمر ببخشد ما او را
نور باز دهیم رسول علیه السلام امیر المومنین عمر را طلبید و شفاعت کرد عمر رضی اللّٰه عنه گفت
که من جانب آفتاب بنظر غضب دیده بودم اما ببخشیدم در حال نور او را باز دادند جهان روشن
شد آنگاه فرمود که وقتی جانب قیصر روم پیغام کرد که مال چرا نمیفرستی باشد که او عذرها میکرد
چنانچه از قیصر ایشان او را خبر شده بود فرمود که تا چند نفر رسول بروند داد را به بینند اگر لایق
مال آن باشد بفرستند والا زر او هم چنان بگویند آنگاه رسولان قیصر روم در مدینه رفتند و پرسیدند
که عمر کجا ست گفتند در فلان جزیره است رسولان بر حکم دران جزیره رفتند و دیدند که خرقه مبارک
خود را بخیه میکرد رسولان قیصر روم با یکدیگر انکار آوردند و گفتند که بر حق قیصر روم مال نمی دهد
ضمیر روشن که امیر المومنین عمر داشت روی بر ایشان کرد و فرمود که مال آوردید ایشان

گفتند که قیصر روم مال نمید هد دره در پیش داشت بر دست گرفت و جانب روم دست برداشت
و فرمود که بنیاختم سر قیصر روم رسولان را لرزه در گرفت و باز گشتند و هنوز در اثنای راه
بودند که خبر رسید که قیصر روم بر تخت نشسته بود که دیوار بشکافت و دستی با دره برون آمد و
بزد و گردن قیصر را ببرید رسولان چنانکه دیده بودند تمام کیفیت بگفتند و چندان مال آوردند
که آنرا حد و اندازه نبود دران روز چندین هزار کافر مسلمان شدند خلق بی دعا گو باز گشت

الحمد لله علی ذلک

بتاریخ بست و نهم ماه شوال روز چهار شنبه سنه خمس و خمسین و ستمائة
دولت پابوس حاصل شد سخن در ترک دنیا افتاده بود بر لفظ مبارک راند که وقتی بزرگی
از بزرگان دین مصلی بر روی آب انداخته نماز میگذارد و میگفت خداوندا خضر پیغمبر را ترک
میکند او را از ان توبه ده همدرین مهتر خضر علیه السلام حاضر شد و گفت ای بزرگ من بر کدام
گبیره ارتکاب میکنم بگو تا آن زمان توبه کنم آن بزرگ گفت تو درختی در بیابان نهال کرده در
سایه آن می نشینی و آسایش میکنی و میگوئی که برای خدا نهال کرده ام مهتر خضر علیه السلام
در حال مستغفر شد بعد ه آن بزرگ در معنی ترک دنیا بر خضر علیه السلام گفت که این چنین باشد
من بنیاشم خضر علیه السلام گفت تو چگونه بیباشی آن بزرگ گفت که اینچنین بیباشم که اگر جمله دنیا
مرا دهند و بگویند که دنیا قبول کن نکنم و اگر این هم بگویند که اگر تو قبول نکنی ترا در دوزخ اندازند
من دوزخ قبول کنم و دنیا قبول نکنم چرا که دنیا مغضوب خداست عزوجل پس چیزیکه خدای تعالی
دشمن داشته باشد من بجای آن دوزخ قبول کنم و آنرا قبول نکنم الغرض سخن دران افتاده بود
که انیکس را میباید که همیشه در یاد حق باشد شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند که یکی از درویشی
صاحب حالی بود درخواست کرد که آن ساعت که ترا با حقتعالی شغلی باشد اگر از من یاد آید
دعائی بکنی آن درویش گفت وای بر آن وقت که مرا از تو یاد آید الغرض سخن در صفت عقل افتاده
بود و کتاب مفصل در پیش داشت و بیان علم میکرد درین میان فرمود که خدای تعالی را بندگان

دو گونہ محبت است یکے ظاہر و دویم باطن انچہ محبت ظاہر است پیغامبر انند و انچہ محبت باطن است عقلست زیرا کہ اگر کسے را علم آنست و عقل نیست او را علم منفعت نکند انگاہ فرمود کہ در اخبار تا بعین نبشتہ دیدہ ام کہ چون آدم علیہ السلام در عالم موجودات آمد جبرئیل علیہ السلام فرمان رسانید کہ علم آدم الاسماء کلہا ثم عرضہم علی الملائکۃ فقال انبئونی علم و عقل ہر دو چیز بر و عرض کردند مہتر آدم علیہ السلام در تفکر شد کہ چہ قبول کند بعد زمانی مہتر جبرئیل علیہ السلام باز رسید از و پرسید کہ اگر علم قبول کنم عقل بدست آید یا نہ گفت نہ باز پرسید کہ اگر عقل قبول کنم علم بدست آید یا نہ گفت آری پس مہتر آدم علیہ السلام عقل قبول کرد و گفت تو انم کہ از عقل علم حاصل کنم دلیل آنست کہ اگر صاحب علم را عقل نباشد ذرہ ازان استخراج نتواند کرد انگاہ فرمود کہ مہتر سلیمان صلوات اللہ علیہ را در صحیفہ فرمان شدہ بود کہ واجب است جملہ عاقلان و صالحان را کہ از چہار ساعت غافل نباشند اول ساعت باید کہ خداوند خود را مناجات کند در اول نماز یا آخر نماز یعنی بدعا کہ ساعۃ تخلی فیہا ربک ساعت دیم آنست کہ یک زمانی این کس گرد خود بگردد کہ چہ میکنم و چہ میخورم و در کدام شغل مشغولم کہ ساعۃ یحاسب فیہا نفسہ اما ساعت سوم آنست کہ این کس ساعتے کہ نزدیک دوستان بنشیند و ہر عیبی کہ از ایشان در نظر آید بایشان بگوید و اگر در خود ہم عیب باشد آن نیز بایشان بگوید تا ایشان چگویند و ساعۃ تجلس لاخوانک تخبرہم عن عیوبہ چہارم ساعت آنست کہ در زمانی بخورد و بخشد و خود را بازر رساند انگاہ شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند کہ در حدیث آمدہ است از رسول علیہ السلام کہ بدرستی و راستی عقل و علم ہر دو شریک اند با یکدیگر زیرا کہ چارہ نیست مر علم را در غفل و عقل را از علم پس فاضلتر از مردم آنست کہ خود را بشناسد بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ در تواریخ قاضی حمید الدین ناگوری رحمۃ اللہ علیہ مینویسد کہ ہر چیزے را غایتی است و غایت عبادت علم است انگاہ شیخ الاسلام فرمود کہ امام اعظم رضی اللہ عنہ را پرسیدند کہ شما از کجا ہر آیتے و حدیثی را ہزار و ہزار مسئلہ بیان میکنند فرمود کہ بقوت عقل و قیاس خود

استخراج میکنم آنگاہ فرمود کہ اگر عقل نبودی یک مسالہ از شریعت کسی استخراج نتوانستی کرد پس معلوم شد کہ عقل شریف ترین جملہ چیزہا ست زیرا کہ اگر عقل نبودی ورواز معرفت حق نبودی ہمدرین میان بانگ نماز برآمد شیخ الاسلام نماز مشغول شد خلق ودعا گو باز گشت الحمد للہ علی ذلک

بتاریخ دوم ماہ ذی قعدہ روز یکشنبہ سنہ خمس وخمسین وستمایۃ ۶۵۵ دولت پایبوس حاصل شد سخن در علم وفضیلت آن افتادہ بود بر لفظ مبارک راند کہ علم فاضلتر از جملہ عبادتہا ست نزدیک خدای تعالی از نماز وروزہ وحج وجز آن آنگاہ شیخ الاسلام چشم پر آب کرد فرمود کہ در علم علمی ست کہ علما ندانند ودر زہد زہدیست کہ زاہدان ندانند وکار ازین ہر دو بیرون است مردم را باید کہ ہر دو چیز بدانند تا ہم در عالم باشند وہم زاہد آنگاہ فرمود کہ عالم عامل کسی است کہ از ہر دو کون دل خود بریدہ دارد آنگاہ فرمود کہ اگر مردم درجہ علم بدانند از جملہ کارہا وعبادتہا بدارند ودر علم مشغول گردند زیرا کہ علم ابریست کہ از وجز باران رحمت نبارد پس ہر کہ دست دران زد از جملہ معاصی برست الغرض ملایم انیمنی فرمود کہ وقتی شیخ جلال الدین تبریزی دمن یک جا بودیم حکایت در علم میرفت فرمود کہ علم چراغ ست در قندیل آبگینہ کہ جملگی عالم علوی وسفلی وعالم ملکوت از وروشن است پس ہر کہ در نور علم است او را از تاریکی جہل چہ باک آنگاہ فرمود علما از علم غافل اند زیرا کہ دنیا را ایشان قبلہ گاہ خود کردہ اند شریعت را رنج گاہ خود ساختہ اند ودرگاہ سلاطین وامرا طواف گاہ خود نمودہ ومغرور نفس خود گشتہ اند آنگاہ شیخ الاسلام چشم پر آب کرد وہای ہای بگریست وگفت اکنون قوت وبرکت در علم از کجا ماند کہ کاربدان مسلم بماند آنگاہ فرمود کہ در شرح العلما مینویسد کہ فردای قیامت آمنا وصدقنا اہل علم را در دنیا با اہل دنیا مشغول بودند وکار بعلم نمیکردند فرمان شود کہ طوقہای آتشین در گردن ایشان انداختہ حاضر آرند وفرشتگان عذاب را فرمان شود تا ایشان را در دوزخ برند آنگاہ شیخ الاسلام فرمود کہ آن علما آنہا باشند کہ در ظاہر پیش خلق بعلم وپارسائی خود را نمود ار میکردند ودر باطن بعلم کار نمیکردند و

بحیله دیگر دنیا را از میان میر لود ندا لنگاه فرمود که در راحت الارواح قاضی حمید الدین
ناگوری مینویسد که چون مردم بکار علم مستغنی شود و انکار کند بدانید که حق تعالی او را چنان
گرداند که حق را از باطل جدا کند و نیک را از بد بداند و حلال را از حرام بشناسد آنگاه فرمود
که علم بر دو نوع است یکی مطلق است که علم بنویسیت دویم علم اسمائیست که آن وحی است
از پروردگار عالم بر پیغامبر ما و از و بما رسیده است الغرض سخن در معرفت افتاده بود بر لفظ
مبارک راند آنکس را بخود شناخت داده اند او را مبتلا بخود گردانیده اند تا بدیگری الفت
نگیرد و آما چون مردم را محبت حضرت عزت پیدا شود اگر در آن وقت هزار عالم در
نظر او در آورند بگوشهٔ چشم نه نگرد الغرض رو سوی دعا کرد و فرمود که اهل معرفت
قومیند که اگر از عرش تا ثری صد هزار ملک مقرب چون جبرئیل و میکائیل قدم از عدم در
بادیهٔ اهل معرفت نهند آنها درخت است و خود معرفت حق تعالی موجود نه بینند و از آمدن و
رفتن ایشان خبر نباشد و اگر برخلاف این باشد مدعی است و دروغ زن باهل معرفت آنگاه
فرمود وقتی بخدمت شیخ الاسلام شیخ شهاب الدین سهروردی قدس سره حاضر بودم فرمود
که چون حق تعالی خواهد که بنده را دوست گیرد در ذکر بروی گشاده گرداند او را در سرای
فردانیت فرود آرد پس او را محل عظمت و جلال باشد و دل او در حفظ حق تعالی بود آنگاه
فرمود که روزی بخدمت شیخ قطب الدین بختیار اوشی قدس سره حاضر بودم میفرمودند که شنیده ام
از زبان مبارک خواجه معین الدین حسن سنجری قدس سره که اهل معرفت را در حقایق
توکل اوقات از عالم علویست و شوق پس اگر در آن وقت او را بسوزند خبر نباشد آنگاه فرمود
که اهل معرفت را دعوی کردن آنگاه درست آید که اول از خود ثمرهٔ معرفت بخلق چیزی
نماید و کسانیکه بدعوی در تحت آیند ایشان را بقوت کرامت ملزم گرداند الغرض از معرفت
شیخ جلال الدین حکایت فرمود که وقت نقل او حاضر بودم چون خدمت شیخ جلال الدین از
جهان رحلت نمود در تبسم بود عزیزی نزدیک شد و پرسید که مرده را تبسم چیست گفتند که نشان

معرفت خدای عزوجل چنین است آلغرض بر لفظ مبارک راندکه در عشق و معرفت درست
کسی است که هیچ سببی جز حق بروی یا وبنود آنگاه فرمود که شنیده ام از زبان شیخ الاسلام
قطب الدین بختیار اوشی قدس سره که کشت معرفت را آب فکر و ذکر تا بر مزید شود و درخت غفلت
را آب جهد و هند تا خشک شود و درخت توبه را آب ندامت بخشند تا بیار اید و درخت محبت را
آب موافقت ده تا بیفزاید بعد ازان همدرین محل حکایت وفات خواجه معین الدین حسن سجزی
قدس سره فرمود آن شب که آن بزرگوار نقل خواهد کرد چند کس رسول علیه السلام در خواب
دیدند که میفرمودند که دوست خدا معین الدین امشب خواهد آمد ما باستقبال او آمده ایم
چون خدمت خواجه نقل کرد بر پیشانی مبارک نبشته پیدا آمد که حبیب الله مات فی حب الله
شیخ الاسلام همدرین حکایت بود که آواز بانگ نماز بر آمد خود بدولت نماز مشغول شد و دوم گو

بازگشت الحمد لله علی ذلک

بتاریخ دهم ماه ذیقعده روز سه شنبه سنه خمس و خمسین و ستمائة

دولت پایبوس حاصل شد مولانا بدر الدین غزنوی و شیخ جمال الدین هانسوی و
عزیزان دیگر بخدمت حاضر بودند بخن در ترک دنیا افتاده بود بر لفظ مبارک راندکه حق تعالی
ازان روز باز که دنیا را بیافرید بنظر دشمنی در وی نگریست آنگاه ملایم انمعنی فرمود که امیر المومنین علی
رضی الله عنه فرموده است که از مومنان بدو چیز می ترسم یکی درازی امل دوم متابعت هوا و
هوای نفس بدانکه هوای نفس بنده از حق تعالی باز دارد و درازی امل آخرت را فراموش
سازد آنگاه فرمود که بزرگی بود در غزنی من از و شنیدم که میفرمود دنیا پشت لبسوی
مادار دو در آخرت روسه ما پس هر کی را ازایشان پس روانند چون فردای
قیامت خواهند که کار کنند نتوانند کرد پس بر شما باد که در خوف آخرت باشند و ابسیار
یاد کنند بعد ازان همدرین محل فرمود که خواجه عبد الله سهیل تشتری انچه از مال دنیا داشت
همه بخلق خدای تعالی داد مردان و اهل خاندان او زبان ملامت کشاده که ذره برای

قوت دخرج لابدی نداشتند فرمود که چه حاجت است که نگاهدارم برای کسے که میدهم او
میداند آنگاه فرمود که در اسرار العارفین نبشته دیده ام از خواجه یحیی معاذ رازی رحمۃ اللہ علیہ
که چون حکمت از آسمان فرود آید سوی دلها خرام نکند مگر ولیکه در و چهار خصلت بنود اول
آنکه حرص دنیا و ویم اندوه که فردا چه خواهم خورد سوم حسد مسلمانان چهارم دوستی شرف و
جاه آنگاه فرمود که من و برادرم بهاء الدین ذکریا یکجا بودیم حکایت در زهد میرفت فرمود که زهد
سه چیز است در کسے که این نیست او زاهد نیست اول شناختن حق دنیا و دست باز داشتن
از وے دویم خدمت مولی کردن و نگاهداشتن ادب او سیوم آرزومند شدن به بشر و ناطلبیدن
از و چیزی آنگاه بر لفظ مبارک راند که از خواجگان ما تا بخواجه فضل عیاض رحمۃ اللہ علیہ چنان
رسیده که روز قیامت دنیا را بیارایند و درمیان عرصات بجز امندبران ترتیب ذنکونی که در راست
پس بگوید یارب مرا نمایکی از بندگان خود از حق تعالی ندا آید که اے دنیا نه پسندم ترا و الیشان
را که متابعت تو کرده باشند پس دنیا را به تحفه مشهور گردانیند الغرض روے سوے دعاگو کرد
و فرمود که خرومند آنکسی باشد که ترک دنیا کرد تا فردای قیامت برابر او در دوزخ نرود فرمود
که چندین فتوح و نقدانه که برو دعاگو رسیده است اگر نگاهدارم خزانها پر گردد اما چنانکه
می آید بچنان او را بمصرف میرسانم آنگاه فرمود که خواجه مودود چشتی قدس سره در شرح الاولیا
مینویسد که جمله بدیها در یک خانه جمع کرده اند و کلید آن خانه را از دنیا کرده اند پس هر که دانا است
گرد آن کلید نگردد و همه بلاها آزار دنیا است الغرض تفسیر امام زاهد در پیش بود درین آیت
رسید یحی المخففون و هکذا المثقلون که بر هند سبک باران و هلاک شوند گرانباران الغرض سخن
در ذکر خدای تعالی افتاده بود بر لفظ مبارک راند که ذکر خدای تعالے از همه بزرگ است
و چون چنین است چرا باشد که مردم از اینچنین نعمت خود را محروم دارند و هم در ذکر عمر خود
صرف نکنند آنگاه فرمود که خدای تعالی را بندگانند بشنیدن نام دوست مال و جان فدا میکنند
چنانچه در آثار تابعین آورده که وقتی درویشے در بادیه مسکن داشت بیست سال در عالم

انگار استادہ بود چون این نام بشنید نعرہ بزد و بیفتاد چون نظر کردند جان بحق تسلیم کردہ بود
آنگاہ فرمود کہ اہل سلوک اگر زمانی از ذکر حق باز مانند گویند کہ امروز ما مردہ ایم اگر زندہ می بودیم
ذکر مولی از ما فوت نمی شد بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ بزرگی در بغداد بود سہ ہزار بار ذکر
اللہ وظیفہ داشت تا روزی از وظیفہ فوت شد از عالم غیب آواز آمد کہ فلان بن فلان
در جہان نماند جملہ خلایق بر حکم ندا خروج کردند و بر در آن بزرگ حاضر شدند ندا در زندہ یافتند
عجب ماندند بمجذرت پیش آمدند آن بزرگ تبسم کرد فرمود کہ شما راست آمدہ بود کہ مراسہ ہزار
بار ذکر اللہ وظیفہ بود دیروز از من فوت شد در عالم غیب ندا در دادند کہ فلان بن فلان
در جہان نماند بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ در شرح مشارق نبشتہ است کہ چون مومنان
دہن بذکر اللہ باز کنند ندا آید از آسمان کہ برخیزید و شادیہا کنند کہ خدای تعالے بیامرزید
گناہان شما را عفو کرد آنگاہ بر لفظ مبارک راند کہ در سیوکستان بودم در ویشے را دریافتم در عالم
شکر استادہ و سخن او نبود مگر ذکر اللہ کہ سعادت ابدی در ذکر نہادہ اند پس باید کہ انیس شب و روز
استادہ و نشستہ و خفتہ و بیدار باشد و ذرہ از یاد حق غافل نباشد مگر بوقت قضاء حاجت آنگاہ
ہمدرین محل فرمود کہ وقتے جانب لاہور مسافر بودم بزرگی را دریافتم از حد بزرگ و صاحب
نعمت بود چون سعادت ملاقات روزی شد روی سوی من کرد و فرمود کہ مردم را در ذکر
خدای تعالی شش چیز حاصل میشود اول آنکہ چون ذکر آغاز میکند دلش حاضر میشود و بجائے
میرسد کہ حضرت عزت را بدل می نگرد دویم آنکہ خدای تعالے او را از معاصی باز دارد و
ہر کہ وقت ذکر خدای تعالی از معاصی دور نشود علامت او آن بود کہ از حق تعالے باز ماند
سیوم آنکہ چون ذکر خدای تعالی بگوید شرف و روشنی بر زید شود و دوستی حق در دل او مستحکم گردد
چہارم آنکہ چون خدای تعالے را مردم یاد کنند او را ہم خدای تعالی بسیار یاد کند از شر دیو
و پری در پناہ باشد پنجم آنکہ ہر کہ در ذکر خدای تعالی بمیرد آن ذکر در گور مونس او باشد
ششم آنکہ در گور ذاکر عذاب نباشد آنگاہ ملایم این معنی فرمود کہ ہیچ ذکر برابر کلام اللہ

خواندن نیست و ثمرہ آن برتر است از ہمہ طاعتہا آنگاہ فرمود کہ شنیدہ ام از زبان قطب الاسلام
خواجہ قطب الدین بختیار اوشی قدس سرہ کہ در خبر آمدہ است از رسول علیہ السلام کہ سورۃ الملک
را در تورییت التورۃ نام است و بپارسے ما توزۃ باز وارندہ باشد از عذاب گور آنگاہ فرمود
کہ مسطور است ہر کہ در شب سورہ یسین بخواند ہمچنان باشد کہ شب قدر را دریافتہ باشد آنگاہ
فرمود کہ بزرگی بود در بغداد ہر روز بسیار ذکر گفتی روزے در راہی میگذشت چوبی از موضعی
بیفتاد و بر سر او رسید سرش بشکست و خون روان شد ہر قطرہ کہ بر زمین می افتاد نقش نام اللہ
پیدا میشد پس بحقیقت بدانکہ بندہ در دنیا بہر چہ باشد ہمہ ان بر وداگر در کار آخرت باشد آخرت
یا بد چنانکہ نمیرد ہمچنان برخیزد الغرض سخن در دعا افتادہ بود بر لفظ مبارک راندکہ در فتاوی
کبری نبشتہ دیدہ ام در باب دعا بروایت ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ کہ رسول علیہ السلام
فرمود لیس شئی اکرم عند اللہ من الدعاء یعنی ہیچ چیز نزدیک خدائے تعالے گرامی تر از دعا
نیست آنگاہ فرمود کہ شیخ الاسلام خواجہ معین حسن سنجری روایت میکند از خواجہ عثمان ہارونی
قدس سرہ کہ در قوۃ القلوب مینویسد ان اللہ یحب المحسنین فی دعاء المخلصین یعنی دوست
دارد خدای تعالے کسانی را کہ در دعا جہد بسیار کنند آنگاہ فرمود کہ وقتی در ملتان من و
برادرم بہاء الدین ذکریا قدس سرہ یک جا بودیم بزرگی صاحب نعمت را یافتم حکایت دوعا
میرفت آن بزرگ آغاز کرد ہر کہ چہار چیز باز گیرد و حضرت صمدیت نیز چہار چیز از و باز گیرد
اول آنکہ ہر کہ زکوۃ مال باز گیرد حق تعالی نگاہداشت مال از و باز گیرد دوم آنکہ ہر کہ
صدقہ باز گیرد خدائے تعالے اجابت دعا از وے باز گیرد سیوم آنکہ ہر کہ نماز باز گیرد خدائے
از وے محافظت ایمان باز گیرد چہارم آنکہ ہر کہ راستی باز گیرد خدائے تعالے جملہ صفائی از وے
باز گیرد بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ وقتے مردی را در بغداد پیش شیران بیندا ختند بقصد ہلاک
ہفت روز پیش شیران افتادہ ماند او را ہلاک نکردند چون فرمان حق تعالے نبود او را نگشتند
سلامت بیرون آمد و سلامتی او از ینجا بود کہ این اسم اعظم بروے بود و بسم اللہ الرحمن الرحیم

بادایم بلافناء ویا قایم بلازوال ویا مبشر بلاوزیر و بلاشیر آنگاہ شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند
ہرکہ خواہد دشمن خود را دفع کند این دعا بپیوستہ بخواند یا صانع آنگاہ شیخ الاسلام چشم پر آب کرد
فرمود کہ دشمن ہمین نفس امارہ است و ابلیس یعنی خدمت شیخ الاسلام در فواید بود کہ بانگ
نماز بر آمد بنماز مشغول شد خلق دعاگو باز گشت الحمد للہ علی ذلک

بتاریخ دویم ماہ ذی حجہ روز پنجشنبہ سنہ خمس وخمسین وستمایۃ

دولت پاپبوس حاصل شد سخن در فضیلت ماہ ذی حجہ افتادہ بود بر لفظ مبارک راند کہ در اوراد
شیخ الاسلام قطب الدین بختیار اوشی قدس سرہ آمدہ است بروایت ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ
ہرکہ دو رکعت نماز بگذارد در ہر شب ماہ ذی الحجہ در رکعت اول بعد از فاتحہ قل یا ایہا الکافرون
یکبار و در رکعت دویم بعد از فاتحہ اخلاص یکبار حق تعالے ثواب حج در نامہ اعمال بنویسد
آنگاہ شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند کہ وقتے جوانی فاسقی بدکرداری گناہکاری نقل کردند
خلق از سبب او در تعجب بودند کہ حال آن جوان در نیکنامی چگونہ خواہد بود ہمدران شب
بزرگی از بزرگان او را در خواب دید پرسید کہ خدای تعالے با تو چہ کرد گفت آنزمان کہ مرا در گور
فرو بردند و خلق باز گشت بفرمان خدای تعالے فرشتگان عذاب در آمدند با عمودہا
آتشین خواستند کہ عمودہای آتشین بر من زنند و عذاب کنند فرمان آمد ازان زندہ
کہ نمیرد و پاینده کہ فنا نپذیرد دست ازین بندہ بردارید کہ ما او را برحم و جاے او در بہشت
کردیم کہ یکے از حج کنندگان است فرشتگان عذاب دست از وی بر داشتند و در حضرت
بے نیاز عرض کردند الٰہی این جوان گناہکار را چہ نیکی در وجود آمد کہ او آمرزیدہ شد فرمان
آمد کہ ای ملایکہ ہمچنین است کہ شما میگویند اما این جوان در شب اول ماہ ذی حجہ ہر سال دو رکعت
گذاردی پس ما او را در کار آن نماز بیامرزیدیم بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ از وہب
منبہ رضی اللہ عنہ آمدہ است کہ حق تعالے ہدیہ فرستاد بہ موسی پیغامبر علیہ السلام کہ مرترا
و امتان ترا بہتر و فاضلتر ازین کلمات ہیچ دعاے نیست پس امتان خود را بگو تا ہمہ ربنا

کلمات گفتہ باشند و ہر کہ صد بار بگوید و چنانستی کہ دوازدہ بار توریت خواندہ باشد و گوینده این کلمات را دہ ہزار نیکی در نامہ اعمال او بنویسند و دہ ہزار بدی پاک کنند و ہزار فرشتہ بہودی صلوات گویند و عقل او از عقل اہل زمین فاضلتر باشد آنگاہ شیخ الاسلام ادام اللہ برکاتہ بر لفظ مبارک راند کہ در عوارف شیخ شہاب الدین سہروردی قدس سرہ مینویسد بروایت فقیہ ابو اللیث سمرقندی رحمۃ علیہ کہ این کلمات در انجیل منزل بود از اشتمال بحرمت برکات این کلمات نابینا بینا شد و نوری در دہ آنگاہ شیخ الاسلام فرمود ہر کہ حرمت و تعظیم این کلمات نگاہدارد اثر او چنان بیند کہ آن نابینا دید انشاء اللہ تعالے کلمہ اول روز اول صد بار بگوید لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ لہ الملک ولہ الحمد یحیی و یمیت و ہو حی الذی لا یموت ابدا ابدا ذو الجلال والاکرام بیدہ الخیر و ہو علی کل شئ قدیر و کلمہ دویم روز دویم صد بار اشہد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ آلہا واحدا صمدا فردا لم یتخذ ولدا و کلمہ سیوم روز سیوم صد بار بگوید اشہد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ احدا صمدا لم یلد ولم یولد ولم یکن لہ کفوا احد کلمہ چہارم صد بار بگوید اشہد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ لہ الملک ولہ الحمد یحیی و یمیت بیدہ الخیر و ہو علی کل شئ قدیر کلمہ پنجم روز پنجم صد بار بگوید حسبی اللہ و کفی باللہ من دعا لیس لہ منتہی سبحان اللہ من لم یزل و لا یزال رحیما روز ششم ہفت بار از سر گیرد و ہمچنین ترتیب بخواند آنگاہ فرمود ہر کہ در عشرہ مبشرہ ذی الحجہ دو رکعت نماز بوقت شب پیش از خفتن بخواند در ہر رکعتی بعد فاتحہ انا اعطینا اخلاص یکبار بگوید حق تعالے او را چندان ثواب دہد کہ جز خدای تعالے کسے دیگر نداند و گذارندہ این نماز از جہان نرود تا جاے خود در بہشت نہ بیند آنگاہ فرمود کہ شیخ سعد الدین حمویہ را بعد از نقل در خواب دیدند پرسیدند کیف حالک فرمود کہ خدای تعالے بیامرزید و بدلہ ہر طاعت و عبادتے ثواب بر اندازہ آن طاعت و عبادت ارزانی داشت اما بدلہ این دو رکعت کہ در شب اول ماہ ذی حجہ گذاردہ بودم چندان ثواب شد کہ آن را جز خدای تعالے دیگر نداند آنگاہ بر لفظ مبارک راند

ہر کہ در شب جمعہ داخل عشرہ دیا روز جمعہ شش رکعت نماز بگذارد و بخواند و در ہر رکعتی بعد
فاتحہ اخلاص پانزدہ بار و بعد فراغ نماز ذہ بار صلوٰۃ بگوید و بعد ہ این کلمات بگو لا الٰہ اللہ
الملک الحق المبین حق تعالے او را چندان ثواب دہد کہ آنرا احد و نہایت نباشد و یک لک
بست و چہار ہزار پیغامبر آنرا ثواب دہد تا سال دیگر بروے ہیچ گناہے ننویسند آنگاہ فرمود
کہ یاری بود از یاران من از حد صالح و صاحب نعمت او این نماز بگذاردی چنانکہ نقل کرد بعد
از نقل او را در خواب دیدند گفتند خدائے تعالے با تو چہ کرد فرمود کہ مرا در کار این نماز بیامرزید
آنگاہ فرمود کہ دراد را در شیخ الاسلام خواجہ معین الدین حسن سنجری قدس سرہ نوشتہ دیدہ ام کہ
رسول علیہ السلام فرمود ہر کہ سورۃ الفجر در ایام عشرہ ذی حجہ بخواند حضرت حق جل و علا آن
بندہ را بیامرزد ہر کہ در جملہ روزہائے ذی حجہ بخواند از آتش دوزخ خلاص یابد آنگاہ فرمود
کہ بعد از نقل شیخ الاسلام خواجہ معین الدین حسن سجزی رحمۃ اللہ علیہ را در خواب دیدند پرسیدند
کہ حال موت و عذاب گور و جواب سوال منکر و نکیر چگونہ بود فرمود کہ ہمہ بفضل خدائے تعالے
آسان شد اما چون مرا در حضور بردند من سر بسجدہ نہادم ندا آمد کہ ای معین الدین سر بر کن سر بر کن
نتوانستم فرمان شد کہ چرا چندین می ترسی گفتم الٰہی از جباری ز قہاری تو فرمان آمد کہ ای
معین الدین کسے کہ در روز دہم ذی حجہ سورۃ الفجر خواندہ باشد در العذاب چکار بر خیز و سر بردار کہ
ترا بیامرزیدم و از و اصلان خود گردانیدم آنگاہ فرمود کہ نماز تراویح از محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم
است و ہر کہ در روز اول ماہ ذی حجہ شش رکعت نماز گذارد در رکعت اول بعد از فاتحہ والعصر
یکبار و در رکعت دویم بعد از لایلاف یکبار و در رکعت سیوم بعد فاتحہ قل یا ایہا الکافرون یکبار
در رکعت چہارم بعد از فاتحہ اذا جاء نصر اللہ یکبار و چون از نماز فارغ شود دو رکعت دیگر بگذارد
و بخواند و در ہر رکعتے بعد از فاتحہ آیۃ الکرسی صد بار حق تعالے ثواب ہزار حج در نامۂ اعمال
او بنویسد بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ در طرف اجمیر مسافر بودم چند روز در روضہ خواجہ معین الدین
حسن سجزی معتکف بودم و آن سعادت را غنیمت پنداشتم چنانکہ شبے از شبہائے عرفہ این نماز

همسایگان آردم و نزدیک روضہ مبارک خواجہ معین الدین قرار گرفتم و در تلاوت کلام اللہ
مشغول شدم شبی از شب گذشتہ کہ یازدہ سیپارہ بخواندم در سورۃ الکہف یا در سورہ دیگر یادم
واللہ اعلم حرفی مرا ترک شدہ بود از روضہ حضرت معین الدین قدس سرہ آواز بر آمد باز بخوان
آن سورہ را باز از سر نو خواندم دو یم آواز بر آمد کہ نیکو میخوانی فرزند خلف ہمچنین باید الغرض
چون ختم قران تمام شد سر در قدم خواجہ نہادم دیگر بستم و مناجات کردم کہ نمیدانم کہ از کدام
طایفہ ام از آمرزندگانم یا از راندگان ہمین کہ این حدیث در خاطرم گذشت آواز بر آمد کہ اے
مولانا فرید کسی کہ این نماز بگذارد او از آمرزیدگان است آنگاہ خاطرم جمع شد و سر بر کردم
آنگاہ بر لفظ مبارک راند ہر کہ در روز عرفہ چہار رکعت نماز بگذارد و میان نماز پیشین و نماز
دیگر بخواند و در ہر رکعتی بعد از فاتحہ اخلاص پنجاہ بار و بعد از فراغ نماز ہزار بار اخلاص
بخواند پس باید کہ او ہر چہ از خدای تعالی بخواہد بعد از ان ہمدرین محل فرمود کہ در روز عرفہ
صد بار بگوید بسم اللہ ماشاء اللہ لا یسوی بخیر الا باللہ بسم اللہ ماشاء اللہ لا یکشف السوء
الا اللہ کل رحمۃ من اللہ ماشاء الخیر کلہ بیدہ بسم اللہ ماشاء اللہ کما یعرف بالسوء الا باللہ بسم اللہ
ماشاء اللہ کان من نعمۃ فمن اللہ حضرت مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم میفرماید ہر کہ در روز عرفہ
پیش از غروب آفتاب این کلمات صد بار بخواند منادی کند حضرت عزت ذو الجلال کہ خشنود
گردانیدی ما را پس بخواہ اے بندہ ما انچہ بتو دہیم و ہر بندہ کہ این کلمات بگوید بوقت بیدار
شدن از خواب تا بوقت خفتن حضرت عزت آن بندہ را نگاہ دارد از بلا ہاے خویش و
حرزی باشد او را از شر شیطان آنگاہ بر لفظ مبارک راند کہ در شب عید الضحی دو از دہ
رکعت نماز آمدہ است در ہر رکعتی بعد فاتحہ آیت الکرسی و اخلاص پنجبار بخواند ثواب بسیار یابد
آنگاہ فرمود کہ چون از نماز عید الضحی فارغ شود چہار رکعت نماز بگذارد و بخواند در رکعت
اول بعد فاتحہ سورہ سبح اسم و در رکعت دویم بعد فاتحہ والشمس و در رکعت سیوم بعد فاتحہ
والضحی و در رکعت چہارم بعد فاتحہ اخلاص آنگاہ بر لفظ مبارک کہ در او را شیخ شہاب الدین

سہروردی قدس سرہ آمدہ است از مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم ہرکہ دو رکعت نماز بعد از عید الضحی
در خانہ آمدہ بگذارد و بخواند در ہر رکعت بعد از فاتحہ والشمس پنجبار آن بندہ شریک گردد
در حج و عمرہ و طواف بایشان و حضرت عزت برکتی و مہد در مال او التگاہ فرمود کہ دراد را د
شیخ الاسلام خواجہ عثمان ہارونی رحمۃ اللہ علیہ نبشتہ دیدہ ام ہرکہ در آخر سال روز اول
ماہ ذی حجہ این دعا بخواند حق تعالے او را تمام سال نگاہدارد و در امان عظمت خود بسم اللہ الرحمن الرحیم
اللہم انی استغفرک مما عملت من عمل فی ہذہ السنۃ مما نہی ولم ترضہ لسنۃ وعلمت عنی بعد قدرتک علی
عقوبتی و دعوتنی الی توبتہ بعد حرامی اللہم انی استغفرک بہ یا غفور فاغفر لی ومما عملت من
عمل ترضہ عنی و وعدنی فیہ الثواب فیصلہ ولا تقطع رجائے التگاہ فرمود کہ شیخ بہاء الدین
ذکریا در او را در خود آورده است کہ حضرت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم میفرماید ہرکہ دو رکعت نماز
بگذارد در آخر روز ماہ ذی حجہ و بخواند در ہر رکعتی بعد فاتحہ صد آیت قران و بعد از سلام
ہفت بار این دعا بخواند حق تعالے او را بیامرزد و ہرچہ دران سال گناہ کردہ باشد عفو شود و دیگر
بانگ نماز برآمد شیخ الاسلام بنماز مشغول شد خلق و دعا گو بازگشت الحمد للہ علی ذلک۔

بتاریخ پانزدہم ماہ ذی حجہ روز شنبہ سنہ خمس وخمسین وستمایۃ۔
دولت پایبوس حاصل شد سخن در اختلاف مذہب افتادہ بود شیخ الاسلام بر لفظ مبارک
راند کہ مذہب جملہ چہار است بر چہار مذہب شک نیارند تا مسلمان سنی باشند باید کہ بالقطع
ویقین بدارند و اعتقاد کنند کہ مذہب امام اعظم برحق است و از ہمہ فاضلتر و مذہب دیگر
پس روا نند کہ اول مذہب کہ در عالم بنا کردہ امام اعظم ابو حنیفہ کوفی بود رحمۃ اللہ علیہ کہ
افضل المقدس است و عند اللہ از یکی بیش نیست و در فرغ ہم سنیان را اعتقاد باید کرد و
اگر نہ مذہبی کہ ما داریم آن بر صواب است کہ احتمال خطا ندارد زیرا کہ مذہب مخالف خطا است
اما بعضے آنکہ گفتہ اند ہر چہار مذہب برحق است مراد ایشان آن است کہ ہر چہار مذہب بر سنت
جماعت بودہ اند و ہیچ کس ازان مجتہد ان میل بہوائے نفس و بدعت نکردہ اند و متابعت

کتاب خدا تعالے و سنت پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم کردہ اند انگاہ شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند
کہ در فتاوی ظہیری صاحب فتاوی نبشتہ است کہ امام مسلمانان ابو حنیفہ کوفی رحمۃ اللہ
علیہ چون آخرین بگذاردو با نفس خود اندیشید شاید کہ بار دیگر ترجیح گذاردن قادر نشوم
پس درخواست کہ در خانہ کعبہ شرفہا اللہ عظمہا باز کنید تا یکشب من خدایرا بندگی کنیم گفتند ای امام
مسلمانان این کار ریست کہ پیش از تو کسے را میسر نشدہ ایچون تو فائقی در علم و مردان تبو اقتدا
میکنند در باز خواہم کرد آخر الامر در باز کردند و امام در دن رفت و در میان در ستون باایستاد
و پای چپ بر پشت پای راست نہاد و نیمی قران بخواند در رکوع و سجود نمود باز استادہ شد انگاہ
پاے چپ بر پاے راست نہاد و نیمی قرآن دیگر بخواند بعد سلام گفت و مناجات کرد ای بار
خدایا نکردم ہیچ عبادتی چنانکہ حق عبادت تست و نشناختم ترا چنانکہ حق شناختن تست ببخش
و نقصان خدمت مرا بکمال قدرت بپذیر ہاتف آواز داد کہ اے ابو حنیفہ بدرستی و راستی
کہ بشناختی مرا و اخلاص کردی با من در شناختن پس بیامرزیدم ترا و مر آنکسان را کہ پیروی
تو کنند و کسانیکہ در مذہب تو باشند تا فرداے قیامت شیخ الاسلام چون این حکایت تمام کرد
فرمود کہ الحمد للہ ما در مذہب اویم بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ بروایت اسماعیل آمدہ است
رضی اللہ عنہ کہ او فرمود امام محمد حسن شہپالی در خواب دیدم رحمۃ اللہ علیہ پرسیدم کہ حضرت
عزت با تو چہ کرد امام گفت مرا بیامرزید و فرمان آمد کہ اگر ما میخواستیم کہ ترا عذاب کنیم پس علم
نصیب تو نمیکردیم اسماعیل گوید کہ من پرسیدم امام ابو یوسف قاضی کجا است پس امام محمد گفت
میان من و او آنقدر فرق است کہ میان زمین و آسمان پس پرسیدم کہ امام اعظم ابو حنیفہ
کوفی کجا ست گفت بہبہات بہبہات امام اعظم در اعلی علیین ست الغرض حکایت در فرق مذہب
افتادہ بود کہ بہتر از امامان کدام است شیخ الاسلام چشم پر آب کرد و فرمود من نام امام اعظم نتوانم
گرفت اما امام را شاگردی بود امام محمد شہپالی آن زمانکہ امام محمد سوار شدی امام برکاب
او برفتی پس از ینجا معلوم توان کرد کہ چندین فرق است میان این مذہب انگاہ شیخ الاسلام

فرمود کہ قاضی حمید الدین ناگوری و خواجہ قطب الاسلام بختیار اوشی و شیخ جلال الدین تبریزی
و شیخ بدر الدین غزنوی در مسجد جامع دہلی چند روز معتکف بودند ہر یکی دوگانہ ختم قران در
روز و شب خود وظیفہ کردہ بود مدتہا چنانکہ شبے از شبہا بیکدیگر اتفاق فرمود کہ اگر توانم بیکپاے
استادہ خدای تعالی را عبادت کنم یعنی بدو رکعت ختم قرآن کنم ہر ہمہ بریں قرار کردند چون شب
آمد قاضی حمید الدین ناگوری پیش رفت و ایشان بدو اقتدا کردند ہر ہمہ بر یکپاے استادہ
شدند قاضی حمید الدین در یک رکعت ختم قران کرد و چہار سپارہ زیادہ خواند و ختم دویم در رکعت دوم کرد
سلام نماز بدو انگاہ بالیستادند دست بدعا بر داشتند و مناجات کردند کہ الٰہی ہیچ عبادتی لایق حضرت
تو نکردیم پس بہ بخش ما را و نقصان طاعت ما را بکمال رحمت خویش پذیر از گوشہ مسجد آواز
بر آمد کہ ای دوستان بدرستی و راستی کہ نیکو شناختند ما را خدمت کردید طاعت نیکو بجا آوردید
پس شما را بیامرزیدم و آنچہ مطلوب شما ست بشما دادیم آنگاہ این بزرگان از انجا متفرق شدند
و بہر جانبے مسافر گشتند الغرض سخن دران افتادہ بود کہ شجرہ مذہب باید دانست کہ بحضرت
الوہیت بچند مرتبہ می پیوندد آنگاہ شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند کہ چنانکہ مرید را شجرہ پیران خود
یاد داشتن فریضہ است ہمچنان شجرہ مذہب نیز یاد باید داشت آنگاہ فرمود کہ اگر ترا پرسند تو در مذہب
کیستی بگو در مذہب امام اعظم ابو حنیفہ کوفی رحمۃ اللہ علیہ و اگر پرسند کہ امام اعظم
مذہب از کہ داشت بگو از امام حماد و امام حماد از امام علقمہ و امام علقمہ از ابراہیم نخعی
و ابراہیم نخعی از عبد اللہ ابن مسعود و عبد اللہ ابن مسعود از ابو ہریرہ و ابو ہریرہ از پیغامبر ما
محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم و پیغامبر ما از مہتر ابراہیم علیہ السلام و ابراہیم خلیل اللہ از
مہتر نوح و در مذہب مہتر جبرئیل و در مذہب مہتر میکائیل و مہتر میکائیل و در مذہب مہتر اسرافیل
و مہتر اسرافیل و مہتر عزرائیل و در مذہب حضرت رب العالمین کہ امر راست ان را ہیچکس نداند
بعد ازان حکایت در ادعیہ و آیات در کلام اللہ مجید افتاد فرمود انیکس را باید کہ از دعا و آیات
کلام اللہ خالی نباشد تا در امان خدا تعالے باشد و فرمود کہ نماز تحیہ بر رسول علیہ السلام فریضہ

و بر اسنت و آن هشت رکعت نزدیک سحر هر چه واند بخواند و ران کوشد که قرآن در از خواند
انگاه فرمود که وقتی بزرگی بود شیخ یحیی قطب رازی رحمۃ اللہ علیہ از حد بزرگ بود و وقتی از وی
نماز تهجد قوت شده بود خدمت ایشان را دو روز انو چند روز کشید. ندو با خود اندیشه کردند که این
دروازه کجا است در سرآن بزرگ فرو خواندند که نماز تهجد قوت کرده بودی همین باز آر و که بدین
درد مبتلا شدی انگاه بر لفظ مبارک راند که در اورا شیخ معین الدین سنجری نوشته دیده ام بروایت
ابن مسعود رضی اللہ عنہ هر که نوزده آیه سوره بقر بدین ترتیب چهار رکعت نماز اول آیته الکرسی
و دو چهار رکعت بعد از آیته الکرسی دو آیت از سوره آخر بخواند اگر هر روز بخواند شیطان در ان خانه
نرود تا شب و اگر بشب خواند در روز نرود و بعضے مشایخ گفته اند هر چه از خدائے تعالے طلب
شود بسیار بگوید و هر کرا در ویشے رسد بگوید لاحول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم بعد ازان
فرمود وقتی بخدمت شیخ قطب الدین بختیار اوشی قدس سره العزیز حاضر بودم آینده بیامد روی
بر زمین آورد فرمان شد که مطلوب چه داری عرضداشت کرد که معاش تنگی دارم شیخ الاسلام فرمود
بر دو این کلمه بسیار بگو لاحول ولا قوۃ الا باللہ از آفت درویشی خلاص یابی بعد ازان فرمود که
قصه ابو اللیث سمرقندی رحمۃ اللہ علیہ در کتاب نوشته دیدم که عجب دارم از چهار گروه اول ازان
گروه که غم گرفتار باشد چرا نگوید لا الله الا انت سبحانک انی کنت من الظالمین فاستجبنا له و
نجیناه من الغم و کذلک ننجی المومنین بعده فرمود که مهتر ایوب صلوات اللہ علیہ چون مبتلا
کرمان شد چهل سال بآن روز که وعده نجات خواهد شد در حضرت خداوند تعالے مناجات
کرد فرمان شد که این آیته بسیار گو مهتر ایوب صلوات اللہ چند روز ملازمت نمود حق تعالے
او را از کرمان خلاص داد و ازان غم نجات یافت بعد ازان فرمود که وقتی جوان را بار دن
رشید بگناه خطائی گرفته بود میخواست او را هلاک کند بزرگی آن جوان را این آیت تلقین کرده بود چون ملازمت نمود
خلاص یافت و عجب ازان کرده از کسی که بر سد و این تسبیح بگوید حسبی اللہ و نعم الوکیل نعم المولی و نعم النصیر زیرا چه
حق تعالی در کلام مجید فرمان داده فانقلبوا بنعمة من اللہ و فضل لم یمسسهم سوء بعد ازان همدرین محل فرمود که

وقتے بادشاہ ظالم نفس خویش بود کہ او را پاے در سر بود کہ دعوی خدای کند خاک در دہن
او گفت چہ حیلہ سازم کہ این مستقیم شود و زہر بخاری بود روے بر زمین آورد و گفت او
چیزے را میگویم اگر تو کنی و توانی کرد فرمود بگو گفت در شہر تو مذکران و دانشمندان بسیارند
بگو تا ایشان را از میان برگیرند چون ایشان نمانند سلام را کسے نداند ہر چہ تو دعوی کنی ہر کی
استوار دارد آن بادشاہ بچنان کرد ہر جا کہ دانشمندے و ذاکری بود از میان برگرفت
و ہر یکے را بقتل رسانید الغرض چون از ایشان کسے نماند گفت اکنون چکنم گفت یک چیز دیگر
بکن تا انچہ اہل کتاب اند ایشان علم مینویسند ایشان را نیز از میان برگیر بعد ازان ہر چہ بگنی
رواست چون این طایفہ را نیز از میان برگرفت مسلمانان آن شہر بضلالت مبتلا گشتند
و آن بادشاہ ازین برگشت و بدعوی باطل مشغول شد الغرض بزرگی از مریدان خواجہ حسن
بصری رحمۃ اللہ علیہ ہمدران شہر ساکن بود میان اہل کتاب گرفتار آمد و این کلمات
بسیار گفتی اجمالاً او را بحضرت بادشاہ بردند ہر فور بادشاہ بدیدن او از تخت فرود آمد و محبت
بسیار کرد فرمود کہ این را رہا کنند و بخلوت خاص مشرف گردانند خلق پرسید کہ این چیست کہ
در حق او چندین مرحمت میکنی بادشاہ گفت آن نمی دانم کہ این بزرگ را بر من آوردند دیدم کہ دہا
بزرگ اژدہا از پہلوے او بر آمد کہ یک لب ایشان بر زمین و لب دیگر بر آسمان و آتش
از دہان ایشان بردن می آید خواستند کہ مرا با تخت فرو برند من عجز کردم و دست ازین
بزرگ بداشتیم ناگاہ ازان بزرگ پرسیدند کہ ترا از چہ خلاص شد گفت من این کلمہ بسیار
میگفتم حسبی اللہ و نعم الوکیل نعم المولی و نعم النصیر ناگاہ شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند ہر کہ این کلمہ
را مداومت نماید ہیچکس را مجال آن نباشد کہ بادے تواند کرد از برکت این کلمات ناگاہ فرمود
کہ سیوم عجب دارم انسان اگر دہ کہ از کسے نترسند و این کلمہ نگویند و اُفَوِّضُ اَمْرِیْ
اِلَی اللّٰہِ اِنَّ اللّٰہَ بَصِیْرٌ بِالْعِبَادِ زیرا کہ حق تعالے فرمودہ است فوقاہ اللہ سیئات ما مکروا ناگاہ
شیخ الاسلام فرمود کہ خواجہ حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ وقتی از اوقات پیش حجاج بن یوسف رفتی

وحجاج سوگند خوردی کہ من از ہیچکس چندان باک ندارم کہ از خواجہ حسن بصری کہ چون او می آید
در اندام من لرزہ می افتد گویا کہ مرا ذرہ ذرہ خواہد کرد آنگاہ فرمود کہ چہار رمحبت دارم از ان گروہ
کہ رغبت بہشت دارند گفتند ما شاء اللہ لا حول ولا قوۃ الا باللہ زیرا کہ حق تعالی فرمودہ است
فحسبی بربی ان یوتینی خیرا من جنتک آنگاہ فرمود کہ در آثار تا بعین آوردہ است کہ وقتی جوانی
بود از حد فاسق پیوستہ در معصیت بودی اما وقت خفتن و وقت صبح کلمہ ما شاء اللہ و لا حول
ولا قوۃ الا باللہ گفتی بعد از نقل او را در خواب دیدند کہ در میان بہشت میخرامد تعجب نمودند از و
سوال کردند کہ این دولت از کجا یافتی گفت من بد مرد و فاسق بودم ولی یک کار میکردم کہ
در وقت صبح و وقت خفتن کلمہ ما شاء اللہ و لا حول و لا قوۃ الا باللہ بسیار میگفتم ہر سعادت کہ یافتم
از ین کلمہ یافتم آنگاہ شیخ الاسلام فرمود کہ مردی از عبد اللہ ابن عباس رضی اللہ عنہ پرسید کہ قوی
تر سم از عذاب گور و سوال منکر و نکیر گفت من ترا چیزے بیاموزم کہ اگر آن کمنی از ایشان
ہرگز نترسی و آن آنست کہ ہر کہ در شب جمعہ دو رکعت نماز بگذارد و بخواند بعد از فاتحہ در ہر رکعتی سہ
اخلاص صد بار پس بسبب امان او باشد از سوال منکر و نکیر آنگاہ شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند کہ
آن مرد چند شب جمعہ بآن دو رکعت نماز ملازمت نمود و در شرح الاولیا مینویسند کہ آنمرد چون
نقل کرد او را در خواب دیدہ پرسیدند کہ حق تعالے با تو چکرد از منکر نکیر گفت چون نہ رستی گفت آن ماہ
منکر نکیر با ہیبت بیامدند و از من سوال کردند من از سوال ایشان در اندم خواستند کہ عمود ہا
آتشین بر سر من بزنند فرمان از حضرت عزت جل وعلا در رسید کہ دست از ین بندہ بدارند
کہ من او را بیامرزیدم آنگاہ دست از من باز داشتند بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ وقتے
از عبد اللہ ابن عباس رضی اللہ عنہ پرسیدند ہل عندک فی حفظا در نبی قال نعم یعنی ہست چیزی
نزدیک تو از حفظ گور نگاہدار و گفت آرے ہر کہ شب جمعہ دو رکعت نماز بگذارد و بعد از فاتحہ
اذا زلزلت الارض پانزدہ بار سبب امان او باشد از عذاب گور آنگاہ شیخ الاسلام بر لفظ مبارک
راند کہ وقتی بزرگی پیش خواجہ قطب الدین مختیار اوشی قدس سرہ نشستہ بود بزرگان عصر

مشائخ کبار بخدمت حاضر بودند حکایت ترس گور میرفت سولانا شہاب الدین قریشی معنی شہر دہلی ہم حاضر بودند گفت در کتاب فقہ مینویسد ہر کہ این چہار سورہ بعد از نماز شام بخواند وختم سورہ واقعہ وسورہ مزمل وسورہ واللیل وسورہ الم نشرح بکند انکس را امان باشد از ترس گور و تنگی معاش آنگاہ شیخ الاسلام فرمود وقتی درویشے از خاندان چشت نقل کرد چون او را در قبر سپردند فرشتگان بسوال در آمدند جواب ایشان داد در قبر او روشنای پیدا شد وچندان فراخی پدید آمد کہ تا نظر کار کند او را در خواب دیدند و پرسیدند کہ خدائے تعالے با تو چہ کرد گفت مرا بیامرزید بخششہا فراوان کرد کہ آنرا حد و نہایت نبود فرمان آمد کہ ترا در خواندن آن سورہا بخشیدم بعد ازان ہمدرین محل شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند کہ در احادیث مسطور است از حضرت رسول علیہ السلام ہر کہ بعد از نماز فریضہ سہ بار قل ھو اللہ احد و سہ بار درود و سہ بار این آیت بخواند و من یتق اللہ یجعل لہ مخرجا و یرزقہ من حیث لا یحتسب و من یتوکل علی اللہ فھو حسبہ ان اللہ بالغ امرہ قد جعل اللہ لکل شئی قدرا بعدہ سوے آسمان بدست حضرت عزت مر آن بندہ را سہ نعمت کرامت کند یکی درازی عمر دوم بسیار مال سیوم آنکہ بحساب وزن عقاب در بہشت رود انشا اللہ تعالی آنگاہ چون شیخ الاسلام این فواید تمام کرد و بانگ نماز بر آمد شیخ الاسلام نماز مشغول شد خلق رو عاگو باز گشت الحمد للہ علی ذلک

بتاریخ چہاردہم ماہ ذی حجہ روز دوشنبہ سنہ خمس وخمسین وستمایۃ ۶۵۵

دولت پایبوس حاصل شد وقت نماز چاشت در جماعتخانہ خود نشستہ بودند طایفہ مسافران حاضر شدند و عاگوی روی بر زمین آوردند فرمان شد کہ نیکو آمدی ای دوست خدا بنشین نشستم روی سوی حاضران کردند فرمود کہ من از حق تعالے خواستہ ایم کہ ہر چہ مولانا نظام الدین بخواہد بیاید آنگاہ سخن در فضیلت ذکر درود و برکت و عشرت او افتاد و بود بر لفظ مبارک راند کہ اصحاب تابعین و مشائخ مینویسند کہ ہر یکی وظیفہ کردہ اند درود و ہر شبی کہ درود وظیفہ ایشان فوت شدی از حیات خود در ممات ہمچو مردگان تصور میکردند و ماتم خود میداشتند کہ امشب ما مردہ ایم

اگر زندہ می بودیم صلواۃ خواجہ عالم از ما فوت نمی شد. آنگاہ فرمود کہ در آثار تابعین آمدہ است
ہر کہ درود و صلواۃ بہ رسول علیہ السلام بفرستد ہمچنان از گناہان پاک گردد کہ گوئی این زمان
از مادر زادہ است و صد ہزار نیکی در نامۂ اعمال او نبویسند. آنگاہ فرمود کہ وقتی خواجہ یحیی معاذ
رازی رحمۃ اللہ علیہ در ہر شبے سہ ہزار درود کہ وظیفہ او بود شبے از و فوت شد. ماتم خود بداشت
چنانکہ برائے مردہ بہ تعزیت نشینند بنشست مردمان آمدند و ازان حال سوال کردند کہ این ماتم
از کجا است فرمود کہ امشب وظیفہ درود من فوت شدہ است این ماتم ازان است کہ ازان
سعادت محروم ماندم خواجہ درین سخن بود کہ ہاتف غیب آواز داد کہ ای یحیی ہر روز کہ ترا ثواب آن درود میدادیم
امروز ازان صد چندان ثواب بخشیدیم دیگر از جملہ بندگان در دو گیتی آنگاہ شیخ الاسلام حشیم بر آب کردہا ہای گریست
و بر زبان مبارک راند آری ہر کہ یافت از مجاہدہ یافت چنانکہ گفتہ اند ہر کرا مجاہدہ است مشاہدہ
ہمون است آنگاہ فرمود کہ وقتے خواجہ ثنائے علیہ الرحمۃ رسول علیہ السلام را در خواب دید کہ روے
مبارک خویش پنہان میکند خواجہ ثنائے بدوید و پای مبارکش را بوسہ داد و گفت یا رسول اللہ
جان من فدای تو باد از کجا است کہ روی خود را از من پنہان میکنی رسول علیہ السلام فرمود
کہ ثنائے تو چندان درود و مداح مرا کردہ کہ من از تو شرمندہ ام کہ بکدام روی ثنائے را بینم آنگاہ
شیخ الاسلام ہائے ہائے بگریست و فرمود کہ سبحان اللہ یک بندگان خدای تعالے ایشانند کہ از طاعت
ایشان رسول خدا شرمندہ است پس صد ہزار رحمت بر جان ایشان کہ بدین نوع باشند
و ہم بدین بمیرند و ہمبران برخیزند بعد ازان بہمدین محل فرمود کہ وقتے طائفہ جہودان نشستہ بودند مسلمانی
بیامد از ایشان چیزے درخواست کرد ہمدرین میان امیر المومنین علی رضی اللہ عنہ پیدا شد این
جہودان برای تسخیر آن درویش را گفتند کہ شاہ مردان جوان می آید برو از و چیزے بخواہ
آن درویش گفت کجا است گفت اینک می آید الغرض آن درویش برفت و دست امیر المومنین
علی گرفت و سلام گفت و احوال فقر و فاقہ خود بپیش امیر المومنین عرض کرد امیر المومنین کرد خود بدید ہیچ چیز نبود
قیاس کرد کہ جہودان برائے تسخیر فرستادند کہ این چیزے ندارد الغرض امیر المومنین علی رضی اللہ

دست آن مرد بگرفت و بر کف دست او ده بار درود فرستاد و فرمود که مشت بر بند و بر دیش بر بند
درویش نشست بر لبست و چون بر ایشان بیامد گفتند که چیزے یافتی گفت چیزے نیافتم الا دانه
بار درود بر مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم گفت و بر دست من دمید گفتند باز کن چون دست باز کرد دو
دینار زر بر دست او شده بود چند هزار جهودان آن روز مسلمان شدند الگاه فرمود که وقتے
هارون رشید نور اللہ مرقده را زحمتی صعب شده بود چنانکه یک سال و شش ماه گذشت
تا بجدی که حالت نزع در رسید قضارا شیخ ابو بکر شبلی رحمة اللہ علیه پیش در او میگذشت این خبر
بسمع هارون رشید رسید که ابا بکر شبلی رحمة اللہ علیه میگذرد کسان را فرستاد که آمده روی هارون
رشید به بیند چون خواجه ابا بکر شبلی آمده روی هارون رشید بدید گفت خاطر جمع دار که نیکو شدی
یکبار درود خواند و بهارون رشید رسید و دست فرو آورد در حال هارون رشید از زحمت
خلاص یافت آخر معلوم شد که یکبار درود گفته بود از برکت آن درود صحت شد الگاه شیخ الاسلام
بر لفظ مبارک راند که بسیار باید که بسیار بار درود بفرستد و اگر بسیار نتواند پنج بار درود هر روز بفرستد
بهتر بود و این درود بهترین درودها است و فضیلت دارد اگرچه درودیکی است اما او را پنج درود
گویند و در هر درودی فضیلت دیگر است و درود معظم و مکرم این است بسم اللہ الرحمن الرحیم
اللهم صل علی محمد بعدد من صلی علیه و صل علی محمد بعدد من یصلی علیه و صل علی محمد کما تحب و ترضی
من الصلوات علیه و صل علی محمد کما ینبغی الصلوات علیه و صل علی محمد امرتنا بالصلوة علیه الگاه
شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند که این از سبب آن گفتم که مولانا رفقیه ابو الحسن زید رحمة اللہ علیه
امام شافعی را در خواب دید و پرسید که حق تعالی با شما چه کرد امام شافعی فرمود که حضرت عزت مرا بیامرزید از برکت این پنج
درود که بر حضرت خواجه عالم میفرستاد و اما فضیلت دویم آنست که روزی محمد مصطفے صلی اللہ علیه وسلم نشسته بود و یاران
گرد بگرد او بودند امیر المومنین ابی بکر صدیق رضی اللہ عنه راست نشسته بود جوانی بیامد خواجه عالم
صلی اللہ علیه وسلم فرمان داد تا بالا رود ست امیر المومنین ابا بکر صدیق رضی اللہ عنه بنشیند حضرت
ابا بکر صدیق متامل شد و یاران دانستند که خواجه خفر است رسول علیه السلام روی سوی

حضرت ابا بکر کرد و فرمود کہ ای صدیق این مرد لیست کہ آن قدر درود بر من می فرستد کہ
ہیچکس نمیفرستد امیر المومنین ابا بکر صدیق رضی اللہ عنہ گفت یا رسول اللہ مگر این جوان آب و طعام
نمیخورد و ہیچ کار دیگر مشغول نمی شود بجز خواندن درود رسول علیہ السلام فرمود کہ طعام و آب ہمہ
میخورد و بمصالح خویش ہم مشغول میشود اما یکبار درود بر من بشب میفرستد و یکبار درود در
روز ہمہ بدین طریق کہ بالا گفتہ شد الگاہ ہمدرین میان پنج نفر درویش بخدمت شیخ الاسلام میایند
و درے بر زمین آورند فرمان شد بنشینید عرضداشتند کہ ما مسافریم و خرج راہ نداریم چیزے
خرج راہ معین شود با فراغ دل بزیارت خانہ کعبہ روان شویم الغرض چون شیخ الاسلام این سخن
بشنید در تفکر شد سر در مراقبہ کرد بعد دیری سر بر آورد و چند خشت سفال در پیش داشت بست
و چیزے بران بخواند و بدوست ایشان داد و در ایشان را تحیری پیدا شد ضمیر روشن کہ
خدمت شیخ الاسلام داشت روی سوی ایشان کرد فرمود کہ بہ بینید چون نظر کردند تمامی خشت
دینار زر گشتہ بود الغرض سخن در فضیلت ایۃ الکرسی افتادہ بود بر لفظ مبارک راندند کہ آخر دوز کہ
این آیۃ منزل شد ہفتاد ہزار فرشتہ مقرب کہ گرد کرسی میباشند برابر مہتر جبرئیل علیہ السلام
فرود آمدند حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم بشنید و با ہزار اعزاز و اکرام بر سر دویدہ نہاد
الگاہ مہتر جبرئیل علیہ السلام فرمود کہ فرمان میشود یا محمد ہر ان بندہ کہ از بندگان من آیۃ الکرسی
بخواند بعدد ہر حرفی کہ درین آیۃ است ہزار سالہ ثواب بنامہ اعمال او ثبت فرمایم و ہزار فرشتہ کہ
نزدیک کرسی است خواندہ این آیت را ثواب بدہم او را از مقربان درگاہ خود گردانم الگاہ ہمدرین
محل فرمود کہ در فتاوی ظہیری نبشتہ دیدہ ام از رسول علیہ السلام ہر کہ این آیۃ الکرسی
بخواند و از خانہ بیرون آید حضرت فرمان دہد فرشتگان را تا آنزمان کہ باز بخانہ در آید
آمرزش خواہند ہمبرا و الگاہ فرمود کہ شنیدہ ام از زبان خواجہ قطب الدین بختیار اوشی
قدس سرہ ہر کہ این آیۃ بخواند و درون خانہ برود حضرت عزت ازان خانہ آفت درویشی
دفع گرداند الگاہ فرمود کہ در جامع الحکایت نبشتہ دیدہ ام کہ وقتے درویشے در بغداد در خانہ

درویشے چند نفر دزد درآمدند و سر درون خانۂ آن درویش کردند باشد کہ آن درویش آیۃ الکرسی خواندہ بود ہمین کہ دزدان درآمدند بفرمان خدائے تعالے کور گشتند آن درویش بیدار شد و این حال معاینہ کرد بیرون آمد و پرسید کہ شما کیانند گفتند کہ ما دزدانیم بدزدی درین خانہ آمدہ بودیم ہمہ کور شدیم ای بزرگوار اگر دعا کنی تا چشمہا باز یابیم و ازین کار توبہ کنیم و بر دست شما مسلمان شویم آن بزرگ تبسم کرد فرمود کہ چشم باز کنید چشم باز کردند بفرمان خدائے تعالے بر ہمہ بینا شدند و توبہ کردند و مسلمان گشتند ہمدرین میان بانگ نماز برآمد شیخ الاسلام بنماز مشغول شد خلق دعای گو باز گشت الحمد للہ علی ذلک

بتاریخ بست و ہفتم ماہ ذیحجہ روز شنبہ سنہ خمس و خمسین و ستمائۃ

دولت پایبوس حاصل شد سخن در دعا افتاد ہ بود شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند در روضہ محمد شہابی رحمۃ اللہ علیہ نبشتہ دیدہ ام بروایت محمد جعفر صادق رضی اللہ عنہ کہ از رسول علیہ السلام درخبر است ہر کرا ہمی و یا غمی پیش آید و یا کارے کہ قابل اصلاح نباشد باید کہ نماز با مداد بگذارد و صد بار بگوید لاحول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم یا قدیم یا فرد یا وتر یا احد یا صمد فان لم یصلح فلیعف و اعلی ولہا علی الدوار انگاہ فرمود کہ وقتے بخدمت شیخ شہاب الدین سہروردے حاضر بودیم حکایت درد عا میرفت فرمود ہر کرا تنگی معاش پیدا شود این دعا بخواند بسم اللہ الرحمن الرحیم یا دایم الفرد البقا یا ذو الجلال والجود والعطایا یا ودود ذو العرش المجید فعال لما یرید انگاہ فرمود کہ در وقت درماندگی ہر کہ این نامہا یکہزار بار بگوید آن مہم بالقطع بکفایت رسد کلمات این است یا قوی یا معین اہدنی دلیل بحق ایاک نعبد و ایاک نستعین بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ در تفسیر امام زاہد رضی اللہ عنہ نوشتہ دیدہ ام ہر کہ خواہد کہ اعمال او بشرف قبول حق آراستہ باشد این آیۃ بخواند ربنا تقبل منا انک انت السمیع العلیم ہر کہ خواہد کہ تنگی دنیا و آخرت نہ بیند و آتش دوزخ بروے حرام گردد این آیۃ بخواند ربنا آتنا فی الدنیا حسنۃ و فی الاخرۃ حسنۃ و قنا عذاب النار و چون خواہد کہ در ہمہ کارہا ثابت بود دشمنان

بروی ظفر بنا بخواند این آیت بخواند ربنا افرغ علینا اجرا وثبت اقدامنا وانصرنا علی القوم
الکافرین آنگاہ فرمود کہ چون در دست ظالم افتد این آیت بسیار بخواند اللھم فاطر السموات
والارض انت ولیی فی الدنیا والآخرۃ توفنی مسلما والحقنی بالصالحین آنگاہ فرمود کہ سلطان
شمس الدین زار زار بگریست ومیگفت الٰہی مرا بادشاہی دادی ودرین خواست من نبود اما
چون خواست تو بود آن شد امنا ہوا المقصود فرداے قیامت مرا در میان بادشاہان نانگیزی
کہ من بچارہ مسکین وضعیفم وطاقت آن ندارم کہ درمیان بادشاہان حشر من بود آنگاہ فرمود کہ چون
مردم خواہند کہ از ظالمان ایمن باشند ای است بسیار بخوانند رب اجعل ہذا البلد آمنا واجنبنی وبنی ان
نعبد الاصنام آنگاہ فرمود کہ نزول این آیت انچنین است کہ روزی رسول علیہ السلام نشستہ بود یاران گرد بگرد بودند
پند ونصیحت میفرمود کہ درین میان اعرابی باید وردی بر زمین آورد عرضداشت یا رسول اللہ مرا چیزی بیاموز کہ
باشد مرا وآل مرا از جملہ بتان وبت پرستان رسول علیہ السلام ہمدرین فکر بودند کہ او را چہ آموزم
ہمان زمان متصور جبرئیل علیہ السلام این آیتہ بیاورد گفت یا رسول اللہ فرمان میشود کہ این آیتہ
این اعرابی را بیاموز کہ یاد کرد وبسیار خواند تا حق تعالے او را وآل او را از بتان وبت پرستان
نگاہدارد وایمن بود از شر ایشان آنگاہ فرمود کہ اگر کسے خواہد کہ نور ایمان در دل او لامع شود این
آیت بسیار خواند ربنا اتمم لنا نورنا واغفر لنا انک علی کل شئی قدیر الغرض چون شیخ الاسلام این
فواید تمام کرد در وے سوے دعا گوے کرد وفرمود کہ اے مولانا نظام الدین این ترتیب
از براے کمالیت حال تست زیرا کہ پیر مشاطہ مرید بیباشد کہ تا آنزمان کہ پیر مرید را از جملگی
چیزہا شریعت وطریقت وحقیقت ترغیب نکند واو را بخدائے تعالے نرساند بکار دیگر مشغول
نگردد تا زمانی کہ پیر مرید را از ہمہ دلایل چنانکہ شرط است در طریقت ترغیب نکند ہمچنان کہ آن
بچارہ در ضلالت ماند کہ ہرگز بیرون نتواند آمد الغرض بر لفظ مبارک راند کہ رسول اللہ
فرمودہ است ہر کہ این دعا در روز یکبار بخواند اگر دران روز بمیرد بحساب در بہشت رود
دعا این ست بسم اللہ الرحمن الرحیم اللھم انت ربی لا الہ الا انت خلقتنی وانا عبدک وانا علی

عبدک وولدعبدک ناصیتی بیدک ماض فی حکمک عدل فی قضاءک اسئلک بکل اسم هو لک سمیت به نفسک او انزلته فی کتابک او علمته احدا من خلقک او استاثرت به فی علم الغیب عندک ان تجعل القرآن ربیع قلبی ونور بصری وجلاء حزنی وذهاب همی وغمی اللهم انی اعوذ بک من شر ما اقترفت وابوء بنعمتک علیّ وابوء بذنبی فاغفر لی ذنوبی فانه لا یغفر الذنوب الا انت برحمتک یا ارحم الراحمین آنگاه شیخ الاسلام فرمود که ابن عباس رضی الله عنه گفت که تا این دعا من از رسول نشنیده ام بعد از هر نماز فریضه ترک نداده ام ورد خود ساخته شیخ الاسلام فرمود که او را بعد از نقل در خواب دیدند پرسیدند که خدای تعالی با تو چه کرد گفت بیامرزید و بهشت روزی گردانید از برکت خواندن این دعا آنگاه فرمود که خداوند تعالی هر روز و هر شب شصت هزار بلا منزل میکند بر هر یکی از بشر پس هر که او را نماز و تسبیح و دعا میباید البته از و دفع میشود زیرا که در خبر است که چون بلا از آسمان منزل میشود بر هر یکی دو آنکس بخواندن دعا مشغول باشد پس آن دعا البته دعا را از راه باز میگرداند و رد میکند آنگاه فرمود که زبان خواجه قطب الدین بختیار اوشی قدس سره شنیده ام که این کس را می باید که بهر جا که باشد از دعا کردن و خواندن و گفتن خالی نباشد آنگاه فرمود که شیخ ابو طالب مکی در قوت القلوب آورده است هر که این دعا را هر روز بخواند تا شب هیچ بلائی بدو نرسد و دعا معظم و مکرم این است اللهم انت ربی لا اله الا انت علیک توکلت وانت رب لا اله الا الله رب العرش العظیم ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم ما شاء الله کان ومالم یشاء لم یکن اشهد ان لا اله الا الله اعلم ان الله علی کل شیء قدیر وان الله قد احاط بکل شیء علما واحصی کل شیء عددا اللهم انی اعوذ بک من شر نفسی ومن شر غیره ومن کل دابة انت اخذ بناصیتها ان ربی علی صراط مستقیم بعد ازان همدرین محل فرمود که قاضی بامشبی در کفایه خود آورده است که وقتی پیری در بنی اسرائیل از حد بزرگ بود و زاهد او کنیزکی جوان داشت و آن کنیزک از زاهد بغایت ستوه آمده بود چنانکه پیش خلق گله کردی که چه تدبیر کنم که ازین زاهد خلاص شوم زالی بود نزدیک همسایگی او گفت این کار سهل است برای دفع این زاهد قدری زهر هلاهل تر اید هم آنرا در کوزه آب انداز دهر وقت که آن آب را خواهد خورد هلاک خواهد شد آن کنیزک چون از و ستوه آمده بود همچنان کرد وقت افطار زهر در آب انداخت و زاهد را داد زاهد آب بخورد و روزه در زاهد کار نکرد آن کنیزک را طاقت نماند پیش زاهد کیفیت تمام با گفت

که خواه بکش خواه بدار من ترا از هر داده بودم چگونه است که ترا کار نکند و زاهد تبسم کرد و گفت من دعای دارم هر که این دعا بخواند هر چه باشد کار نکند بلکه از جمله بلاها ایمن بود و هیچ چیز بدو کار نکند از برکت این دعا معظم و مکرم بسم الله الرحمن الرحیم بسم الله شافی بسم الله کافی بسم الله ما فی بسم الله خیر الاسماء بسم الله رب الارض والسماء بسم الله الذی لا یضر مع اسمه شیئ فی الارض ولا فی السماء وهو السمیع العلیم الناگاه شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند که شرایط دعا کردن و اسباب دعا بسیار است اگر هر یکی بگویم سخن دراز گشت اما شرط اول آنست که آغاز دعا بنام پروردگار عالم جل جلاله دعم نوا له کند زیرا که محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم میفرماید کل امر ذی بال لم یبدا باسم الله فهو اقطع باید که اول بسم الله الرحمن الرحیم بگوید بعد ازه دعا خواند تا مستجاب شود و شرط دویم آنست که اهل بیت خود را از پوشیدن خلخال منع کند زیرا که رسول فرموده است ان الله لا یستجیب دعاء قوم یرضون من نسائهم الخلخال و شرط سیوم آنست که در آغاز دعا و اتمام صدقه بدهد چنانچه روایت کرده اند از امام شافعی رضی الله عنه که اگر در راه حاجتی بودی اول صدقه دادی بدرویش و گفتی که دعای حاجت من تمام شود زیرا که شرط است هر که بر پادشاه برود و دربانرا چیزی بدهد پس درویش دربان خدای است عز و جل و چون برفتی و حاجت او با تمام رسیدی باز دیگر صدقه بدادی برای تمامیت حاجت خود درین میان بانگ نماز برآمد شیخ الاسلام بنماز مشغول شد خلق دعا گو باز گشت

الحمد لله علی ذلک

بتاریخ غره محرم الحرام روز دوشنبه سنه ستة وخمسین وستمائة

دولت پابوس حاصل شد جمله خلایق صغیر و کبیر و مشایخ وغیره بمحبت مبارکبادی می آمدند هر که از درویش و مسکین می آمد خدمت شیخ الاسلام دست زیر مصلی میکرد و از تنله و جبل هر چه بدست آنکس بایدی بدادی و از بزرگان هر که می آمد بشربتی پیش نهاده بودی قدری برایشان بدادی و دران روز هیچکس از غریب و شهری محروم نرفتی و این رسم در شیخ الاسلام بود که در هر غره ماه همچنین کردی الناگاه شیخ الاسلام فرمود که شیخ عبد الله محمد احمد لجی یکی از واصلان بود

روز جمعہ برابر صوفیان بیامد و روے بر زمین آورد خدمت شیخ الاسلام در مراقبہ بود و ہمدران حال در ذکر شد چندان ذکر گفت کہ بیہوش شد و بیفتاد و خرقہ قطب الاسلام خواجہ قطب الدین بیاوردند و بر شیخ الاسلام انداختند آنگاہ چون از بیہوشی باز آمد ہمہ حاضران سر بر زمین آوردند و روے سوے شیخ عبد اللہ محمد احمد بلخی کرد و فرمود کہ برادرم بہاؤ الدین ذکریا تجدید پوست و ازین عالم فانی سفر کرد دیدم کہ ہزار فرشتہ پیش و پس و برادرم بہاؤ الدین درمیان و شیخ شہاب الدین پیش شدہ می رود و بدین طریق بالا بردند نمیدانم کہ این چہ ماجرا است اما معلوم میشود کہ این زمان نقل کردہ است بیائید تا نماز جنازہ او بگذاریم آنگاہ فرمود کہ در خبر است از رسول عزم بر جنازہ نماز گذاردن غایت دولت باشد زیرا کہ چون امیر المومنین حمزہ و یاران دیگر کشتہ شدند رسول عزم برائے ہر یکے نماز جنازہ علیحدہ گذارد پس واجب است کہ بگذارند الغرض سخن در فضیلت عشرہ متبرکہ عاشورہ افتادہ بود بر لفظ مبارک راند کہ درین دہ ہیچ چیز مشغول نباید بود مگر بدعا و نماز نقل کہ درین دہ ہمہ قہر میرود و زحمت بیشتری مشائخ طبقات درین دہ عزلت اختیار کردند آنگاہ شیخ الاسلام ہای ہای بگریست دیدم پر آب کرد و فرمود کہ میدانی درین دہ بر خاندان حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم چہ گذشتہ و فرزندان او را دران دہ در دشت کربلا کشتہ اند و بعضے بہ تشنگی ہلاک شدہ و قطرۂ آب آن بدبختان بخداوند زادگان ندادہ اند الغرض چون شیخ الاسلام درین سخن رسید لغزہ بزد و بیفتاد و چون از بیہوشی باز آمد گفت زہے آن سنگدلان بدکیشان و زہے بے سعادتان تا عاقبت اندیشان کہ حی و قایم می دانستند و این قدر در خاطر ایشان نگذشت کہ فردا خواجہ عالم را چگونہ روے خواہم نمود آنگاہ فرمود کہ ہر سال در غرہ ماہ محرم دعا آمدہ است باید خواند دعا این است بسم اللہ الرحمن الرحیم

اللھم انت اللہ لا بدا القدیم ہذہ سنۃ جدیدۃ اسألک فیہا العوذ من الشیطان الرجیم والامان من الشیطان ومن کل ذی شرہ من البلاء والآفات ونسالک الیعوب والعدل علی ہذہ النفس الامارۃ بالسوء والاستعمال بما تحب نی الیک یا رؤف یا رحیم یا ذو الجلال والاکرام

آنگاه شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند که حق تعالی بر خوانندهٔ این دعا درود فرشته بگمارد که او را نگاهدار ند تا آخر سال از جمله بلاها و فتنه ها ی ایمن گردد آنگاه فرمود که در اورا د شیخ معین الدین حسن سنجری قدس سره نبشته دیده ام هر که در شب اول ماه محرم شش رکعت نماز بگذارد و بخواند بعد فاتحه اخلاص ده بار و بر روایتی دو رکعت نماز آمده است بخواند در رکعت اول بعد فاتحه سوره الهاکم یکبار و در رکعت دوم بعد فاتحه سورهٔ یسین یکبار بدهد او را خدای تعالی در بهشت دو هزار کوشک و در کوشکی هزار دُر و یاقوت و در هزار دُر و یاقوت یک تخت از زمرد سبز و بران تخت حوری نشسته و آن گذار نده این نماز بشش بلا در گردانند و بعوض هر رکعتی شش هزار نیکی در نامه اعمال او نبویسند آنگاه شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند که در کفایه امام شافعی رضی الله عنه نبشته دیده ام هر که در هر شبی از ماه محرم صد بار این کلمات بگوید خدای تعالی او را از آتش دوزخ نگاهدارد و کلمات این است لا الا الله وحده لا شریک له قدیم اللهم مانع لما اعطیت و لا معطی لما منعت ولا راد لما قضیت ولا ینفع الاجد بجده دست بر روی مالد خداوند تعالی او را چنان پاک گرداند که گوئی این زمان از مادر زاده شده است همدرین میان بانگ نماز بر آمد شیخ الاسلام بنماز مشغول شد خلق و دعا گو باز گشت الحمد لله علی ذلک

۶۵۶

بتاریخ نهم ماه محرم الحرام روز سه شنبه سنه خمس و خمسین و ستمایته

دولت پایبوس حاصل شد شمس و ببر و شیخ جلال الدین هانسوی و شیخ بدر الدین غزنوی و عزیزان دیگر بخدمت حاضر بودند سخن در برکت روز عاشوره افتاده بود بر لفظ مبارک راند که روز عاشوره روزیست که بزرگی او در حدیث آمده است من صام یوم عاشورة کما صام الابد کلمه هر که روز عاشوره روزه بدرستی و راستی گوئی روزه داشته باشد تمام سال آنگاه ملایم انعمنی فرمود که روز عاشوره آسوان دشتی بدستی خاندان رسول علیه السلام فرزندان خود را بخبر نداده اند خاصه مردم چرا بود که روزه ندارند آنگاه فرمود که بزرگی بود در بغداد وقتی پیش او حکایت کشتن امیر المومنین حسین رضی الله عنه میگفتند چندان سر خود را بدو دستی

خاندان رسول علیہ السلام در زمین زد کہ جوی خون روان شد یکبارگی برآمد کہ بر زمین
افتاد و جان بحق تسلیم کرد ہمان شب او را در خواب دیدند کہ پیش امیر المومنین حسین رضی اللہ عنہ
استادہ است پرسیدند کہ خدائے تعالے با تو چہ کرد گفت بیامرزید فرمان آمد کہ دوستدار
خاندان محمد بودی ترا بیامرزیدم پس ازان زمان پیش امیر المومنین حسین رضی اللہ عنہ
میباشم آنگاہ فرمود کہ وقتے رسول علیہ السلام با جمیع اصحاب خود نشستہ بود امیر المومنین
علی کرم اللہ وجہہ نیز حاضر بود کہ معاویہ یزید لعین را بر کتف کردہ بیاید چون رسول علیہ السلام
بدید تبسم کرد فرمود کہ سبحان اللہ دوزخی بر کتف بہشتی سوار میرود این سخن امیر المومنین علی
رضی اللہ عنہ بشنید دران حال باز پرسید کہ یا رسول این پسر معاویہ است دوزخی چگونہ
باشد رسول علیہ السلام فرمود یا علی این بدبخت کسے است کہ حسن و حسین و تمامی آل مرا
بشہادت رساند و بکشد ہمین کہ رسول علیہ السلام این سخن فرمود حضرت علی در غضب شد و بر خاست
تا بہ تیغ سر او را از تن جدا سازد رسول علیہ السلام منع کرد کہ یا علی غضب مکن کہ تقدیر خدا چنین
رفتہ است بعد ازان امیر المومنین علی بگریست و گفت یا رسول اللہ شما آنروز بر سر ایشان باشید
فرمود نہ گفت از یاران کسی باشد فرمود خیر گفت فاطمہ باشد فرمود نہ پس امیر المومنین علی
و رسول علیہ السلام ہر دو شاہزادگان را در کنار گرفتند و بگریستند و این سخن
بگفتند کہ اے غریبان ما نمیدانم کہ دران روز حال شما چگونہ خواہد بود شیخ الاسلام بر لفظ مبارک
راند کہ دران روز امیر المومنین حسین رضی اللہ عنہ شہادت خواہد یافت آنشب خاتون جنت
حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا با جملہ زنان انبیاء امتی مبارک در گرفتہ بہ بقیع کہ امیر المومنین حسین
رضی اللہ عنہ خواہد افتاد و جا رو ب میداد و با آستین مبارک زمین را پاک میکرد و پرسیدند
کہ اے خاتون روز قیامت وای ملکہ روز حشر این کدام مقام است فرمود کہ فرزند حسین ما اینجا
سر خواہد نہاد و شہادت خواہد یافت بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ چون رسول علیہ السلام
این حکایت از جبرئیل علیہ السلام بشنید فرمود یا اخی جبرئیل تعزیت ایشان کہ دارد چون

از ما کسے بنا شد مہتر جبرئیل علیہ السلام فرمود یا رسول اللہ امتیان تو بہاے فرزندان تو تعزیتہا
و ماتمہا دارند کہ صفت او نتوان کرد و آنگاہ شیخ الاسلام فرمود کہ در شب عاشورہ چہار رکعت نماز
آمدہ است و در ہر رکعتے بعد فاتحہ آیۃ الکرسی سہ بار و قل ھو اللہ احد دہ بار و چون از نماز فارغ
شود صد بار سورۂ اخلاص بخواند آنگاہ فرمود کہ دراورد شیخ عثمان ہارونی قدس سرہ
آمدہ است بروایت ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ کہ در روز عاشورہ بوقت برآمدن آفتاب دو رکعت نماز
بگذارد و ہر چہ از قرآن داند بخواند ثواب بسیار است بعدہ این دعاے بخواند یا اول الاولین
و یا اخر الاخرین لا الہ الا انت خلقت اول ما خلقت و ہذا الیوم اعطنی فیہ خیرا ما اولیت فیہ
من الکرامۃ بحق محمد علیہ السلام آنگاہ فرمود کہ دراورا دخواجہ قطب الدین بختیار اوشی
قدس اللہ سرہ العزیز بنبشتہ دیدہ ام بخط مبارک ایشان ہر کہ در روز عاشورہ دو رکعت نماز
بگذارد و بخواند بعد فاتحہ اذا زلزلت الارض و اخلاص و معوذتین این ہمہ یک یک بار و چون
از نماز فارغ شود سر بسجدہ نہد و ہفت بار قل یا ایہا الکافرون بخواند ہر حاجت کہ خواہد روا آن
شود آنگاہ ملایم انیمنی فرمود کہ دراورا دنبشتہ دیدہ ام ہر کہ در روز عاشورہ ہفتاد بار بگوید
حسبی اللہ و نعم الوکیل و نعم المولی و نعم النصیر حق تعالے او را بیامرزد و نام او در زمرۂ اولیا و
مشایخ کبار بنویسد آنگاہ فرمود کہ در روزگار پیشین شخصے نباشی کردی و یکہزار دولبست آدمی
را کم یا بیش کفن برآورده بود الغرض او بدست خواجہ حسن بصری رضی اللہ عنہ تائب شد
خواجہ پرسید کہ مسلمانان را کہ کفن بیرون می آوردی ایشان را چگونہ یافتی گفت اگر احوال
ہر یکے بگویم کہ ایشان را چہ حال بود طاقت شنیدن نیارید اما احوال بعضے بیان نمودہ می آید
کہ وقتے گورے را بکشادم مردے را دیدم کہ روے او سیاہ کردہ اند و دستہاے او بدستکلہ آتشین
بستہ و زنجیر آتشین در پاے او کردہ اند و زبان او بیرون افتادہ و خون و ریم از زبان او میرود
و شکم او چون گنبد و بوے گندہ از ان ریم می آید اگر از ان قطرہ در دنیا افتد ہمہ عالم از
گندگے او نفرت گیرد الغرض چون آنچنان دیدم بگریختم آن مرد بانگ بر من زد کہ چرا میگریزی

ز حال من بپرس کہ در چہ کار بودم کہ مرا بدین بلا مبتلا کردہ اند باز گشتم و نزد او شدم پرسیدم تو کیستی
گفت مسلمان و مسلمان زادہ ام امرد ی خمر خوارہ بودم و زانی و بدکردار و چون بمردم ہمچنان
مست بمردم و بے توبہ از جہان رفتم ازین سبب این عذاب بر من مسلط کردہ اند الغرض
بگذشتم گوری دیگر بکشادم مردی را دیدم روے او سیاہ و گرد بر گرد او آتش در آمدہ و او را میسوزند
و زبان او بیرون افتادہ و زنجیر در گردن افگندہ استادہ از من اندک آب طلب نمود کہ عاجز ام
ہمین کہ او این سخن بگفت خواستم کہ او را آب دہم آن فرشتگان بر من بانگ زدند کہ زنہار این
تارک الصلوۃ را ندہی کہ فرمان است او را آب ندہند انگاہ از ان مرد تفحص کردم کہ تو چہ کار
بودی گفت مسلمان بودم اما وقتی خدایرا طاعت نکردم و تارک الصلوہ بودم و مثل آن دیگر سے را
بعذاب گرفتار ندیدم الغرض گوری دیگر بکشادم جوانے دیدم خوبروے کہ صفت او نتوان کرد
بر تخت نشستہ و سبزہ گرد بر گرد او بر آمدہ و جوبہاے آب میرود و حوران بہشت پیش او استادہ تحیتے
و فرحتی در من پیدا شد پرسیدم کہ اے جوان تو کیستی و این درجہ از چہ یافتی و عمل تو چہ بود گفت
اے خواجہ من نیز ہمچو تو بناش بودم و لیکن از مردی شنیدہ بودم کہ در ماہ محرم روز عاشورہ
ہر کہ شش رکعت نماز بگذارد البتہ او را حق تعالے بیامرزد من ورین نماز ملازمت نمودم حق تعالے
مرا این درجہ کرامت کرد انگاہ فرمود کہ در خبر است از رسول علیہ السلام ہر کہ روز عاشورہ
برائے خشنودی خصمان چہار رکعت نماز بگذارد و بخواند در ہر رکعتی بعد فاتحہ ہر چہار قل یکبار یگان یگان
بار پس خدای تعالے او را از سوال گور آسانی کند چون شیخ الاسلام این فواید تمام کرد بنماز
مشغول شد و خلق دعا گو باز گشت الحمد للہ علی ذلک

۶۵۶ بتاریخ پانزدہم ماہ صفر ختم اللہ بالخیر و الصفر الظفر روز چہار شنبہ سنہ ست و خمسین و ستمایۃ
دولت پایبوس حاصل شد چند روز دعا گوے بجانب ہانسی رفتہ بود بر شیخ برہان الدین ہانسوی
کہ یکی از یاران اعلی حضرت خواجہ قطب الدین بختیار اوشی قدس سرہ بود چون دولت قدم بوس
حضرت شیخ الاسلام روزے شد دعا گوے روے بر زمین آورد فرمان شد کہ بنشین بنشستم

او مکتوبے کہ خدمت شیخ برہان الدین ارسال داشتہ بود بشرف مطالعہ گذرانیدہ شد فرمود کہ چرا دیر کردی بندہ روے برزمین آورد و عرض کرد کہ تن خاکی آنجا بود اما دل وجان آونجا قدمبوس مخدوم بندہ نواز بود فرمود کہ آرے ہمچنین است کہ تو میگوئی کہ بارہا ترا اشتیاق ما چنان غالب میشد کہ میگفتی اگر بزبان ببرم و بخدمت خواجہ پیوندم بعدہ روے سوے حاضران کرد و فرمود کہ مرید و فرزند را سنخ باید کہ مولانا نظام الدین است آنگاہ فرمود کہ مکتوبے کہ نبشتہ بودی دران ذکر اشتیاق ما بسیار بود و رباعی نبشتہ بودی از صدبی نظیر بود اگر آں رباعی بخوانے بشنوم بندہ روے برزمین آورد و باستاد واین رباعی بخواند

رباعی

زان روے کہ بندۂ تو دانند مرا	ہر مرد یک دیدہ نشانند مرا
لطف تو کہ عام است عنایت فرمود	ورنہ کیم از کجا چہ دانند مرا

بعد ازاں شیخ الاسلام را وقتے پیدا شد برخاست و در رقص شد چندان رقص کرد کہ از احدو نہایت بنود از چاشت تا میانہ روز در رقص بود چون از رقص بماند خرقہ و عصا و مصلی و نعلین چوبین بدرویش گوعطا کرد و در کنار گرفت و فرمود کہ مولانا نظام الدین اکنون نزدیک است کہ ترا رخصت کنم اما کہ داند بعد ازین ترا ببینم یا نہ چند روز دیگر باش تا ترا سیر ببینم کہ دیدار یکدیگر غنیمت است آنگاہ شیخ الاسلام چشم پر آب کرد و ہاے ہاے بگریست واین بیت بر لفظ مبارک راند

بیت

دیدار دوستان موافق غنیمت است	چون یافتیم حیف بود گر رہا کنیم

القصہ چند نفر از جانب ملتان بیامدند و روے برزمین آوردند فرمان شد بنشینند بنشستند طعام موجود بود پیش آوردند بعد حکایت در ماہ صفر افتادہ بود بر لفظ مبارک راند کہ ماہ صفر گران ماہ است زیرا کہ چون ماہ صفر بیامدی رسول علیہ السلام را دل تنگ شدی و چون بیرون آمدن ماہ صفر نزدیک شدی شادمان گشتی آنگاہ فرمود کہ خدائے تعالی

در هر سالی دو لک هشتاد هزار بلا از اسمان منزل میکند و در ماه صفر سه لک بست هزار نازل میشود پس هر که بدین ماه بدعا و طاعت بود او را از بلا هیچ آسیب نباشد آنگاه فرمود که شنیده ام از زبان بزرگی هر که خواهد در ماه صفر از بلا ها ایمن بود این دعا بسیار بخواند بعد از هر نماز فریضه

بسم اللہ الرحمن الرحیم اعوذ باللہ من شر ہذا الزمان واستغیث من شرور الایام

اعوذ بجلال وجہک وکمال قدرتک ان تخبرنی من ہذا السنۃ وفتنا شرما قضیت فیہا وکرمنی بالصفر باکرام النظر واختم بالسلامۃ والسعادۃ ولاہل بیتی واولیائی واقربائی لجمیع امۃ محمد صلی اللہ علیہ وسلم آنگاہ فرمود که در ماه صفر برای عصمت خود و جمله مسلمانان در شب ماه صفر چهار رکعت نماز آمده است بعد از نماز خفتن بیک سلام بگذارد و بخواند بعد فاتحه در رکعت اول قل یا ایہا الکافرون یازده بار و در رکعت دوم قل ہو اللہ احد یازده بار و در رکعت سوم بعد فاتحه قل اعوذ برب الفلق یازده بار و در رکعت چهارم بعد فاتحه قل اعوذ برب الناس یازده بار بعد ازان سلام گوید و هفتاد بار صلوة بفرستد و پیش از نماز وتر بگذارد و بدعا و راضدای تعالے هر چه خواهد بعد ازان همدرین محل فرمود که خواجه یوسف چشتی قدس سره شبے با نفس خود گفت ای نفس اگر امشب با من موافقت کنی در دو رکعت ختم قرآن کنم نفس آنشب موافقت ننمود و آن نماز از ایشان فوت شد روز دیگر عهد کرد که بست سال نفس را آب بمراد ندهم و آن کاهلی نفس ازان سبب بود که آنشب سیر خورده بود بعد ازان همدرین محل فرمود که شاه شجاع کرمانی چهل سال نخفت بعد از چهل سال شبی در خواب شد حضرت عزت را در خواب دید بعده هر جا که رفتی جامه خواب برابر بودے و در خواب شدی برای آنکه باشد که باز آن دولت میسر گردد آنگاه هاتف آواز داد که اے شاه شجاع آن خمره پنداری چهل سال بود که یک شب این دولت یافتی اکنون تا باز همچنان نباشی که پیش ازین بودی این دولت بتو کی رسد بعده شاه شجاع کرمانی تا بزیست هیچ شبی خواب نکرد آنگاه شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند که چون نقل شاه شجاع کرمانی نزدیک رسید آنروز که نقل خواهد کرد هزار

رکعت نماز ادا کرد و دو ختم قرآن نیز نمود همبران مصلی در خواب شد حضرت عزت را بار دیم در خواب دید فرمان شد که اے شاه شجاع می آئی یا چند روز دیگر خواهی ماند شاه شجاع گفت آلهی مرا جاے بودن نماند خواهم آمد همدرین بیدار شد و وضو کرد و دو گانه نماز بگذارد و وقت نماز خفتن بود که بر سجده نهاد و جان بحق تسلیم کرد آنگاه شیخ الاسلام نعره بزد و بیهوش شد چون از بیهوشی باز آمد این مثنوی بر لفظ مبارک راند ؎

در کوی عاشقان چنان جان بدهند	کانجا ملک الموت نگنجد هرگز

آنگاه فرمود که وقتے خواجه بایزید بسطامی را پرسیدند که حکایتی از احوال مجاهده خود بگوے فرمود که اگر از حال مجاهده خود بگویم طاقت شنیدن آن نیارند اما وقتی معامله که با نفس خود کرده ام میگویم و آنچنان بود که شبی نفس را در عبادت طلبیدم کاهلی کرد و آنکاهلی از سبب آن بود که دران شب دو خرما زیاده از طیفه خود خورده بودم الغرض با من نفس آنشب موافقت نکرد چون روز شد عهد کردم که تا بمیرم خرما نخورم و شب پانزده سال نفس را خرما ندادم همدران آرزو بماند تا روزے نفس با من عهد کرد که بعد ازین هر چه بفرمائے بکنم آنگاه خرما دادم نفس فرمان بردار شد بعده هر چه بدو میگفتم میکرد آنگاه فرمود که وقتے از خواجه ذوالنون مصری قدس سره پرسیدند که کار مجاهده خود تا کجا رسانیده گفت تا آنجا رسانیدم که دوگان سه گان سال میگذرد که نفس را آب و طعام نمیدهم و امروز مدت ده سال است که آب سیر نخوردم و هر شبے دو ختم میکنم و بکار خویش مشغول میباشم الغرض از نقل خواجه ذوالنون مصری حکایت فرمود که چون وعدهٔ موت خواجه ذوالنون نزدیک رسید شخصے سفر پوشیده خوبروے و خوب سیرت سیبی بدست گرفته روے بر زمین آورد فرمان شد که بنشین بنشست خواجه ذوالنون مصرے هر بار که حکایت می کرد روے سوے آن مرد مینمود و میفرمود که خوش آمدی چون زمانے برآمد از آینده سیب بگرفت و تبسم کرد و فرمود شما باز گردید چون آن مرد باز گشت خواجه خلق را معذرت کرد و باز گردانید بعد زمانے مستقبل قبا نبشت [illegible] کرد همین که قرآن ختم شد آن سیب را بوی کرد و جان بداد بعده

خواجہ را در جنازہ کردند جملہ جانوران بر جنازہ حاضر شدند و نماز جنازہ بگذاردند درین اثنا بانگ نماز برآمد چون موذن اینجا رسید کہ اشہد ان لا الہ الا اللہ خواجہ ذوالنون دست از کفن بیرون آورد انگشت شہادت برداشت و گفت اشہد ان محمدا رسول اللہ و انگشت استادہ ماند ہر چند خواستند کہ انگشت فرو خواہند نتوانستند آوازی برآمد کہ ای مسلمانان انگشتی کہ ذوالنون مصری بنام محمد ما برکردہ است تا دست رسول اللہ نگیرد انگشت او فرو نشود آنگاہ شیخ الاسلام این مثنوی بر لفظ مبارک راند ؎

	در گو تیو عاشقان چنان جان بدہند	کانجا ملک الموت نگنجد ہرگز	

آنگاہ شیخ الاسلام این حکایت فرمود کہ چون خواجہ عبد اللہ سہیل تشتری قدس سرہ نقل کرد جنازہ خواجہ بیرون آوردند جہودی بود در تشتر از حد منعم و ممسک در قوم لبسیار داشت پای برہنہ آمدہ پیدا شد و نزدیک جنازہ خواجہ بیامد و گفت جنازہ فرود آرید جنازہ فرود آوردند آن مقابل جنازہ خواجہ بایستاد روے سوے خواجہ کرد و گفت کہ مرا کلمہ تلقین کن تا مسلمان شوم ہمین کہ آن جہود این سخن بگفت خواجہ دست از کفن بیرون آورد و جسم بگشاد و گفت بگو اشہد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ و اشہد ان محمدا عبدہ و رسولہ ہمین کہ این کلمہ بگفت دست در کفن کرد و آن جہود مسلمان شد از وسوال کردند کہ تو چہ برہان دیدی کہ بر فور مسلمان شدی او گفت آنزمان کہ شما جنازہ برون آوردند من نظر جانب آسمان کردم و بانگے صعب شنیدم گفتم این چہ بانگ است دیدم کہ حملہ ملکوت آسمان طبقہا ے نور بر دست گرفتہ فوج بفوج می آیند و بر جنازہ خواجہ نثار میکنند ازین سبب آمدم و مسلمان شدم کہ دین محمدا اینچنین مردانند آنگاہ شیخ الاسلام این قواید تمام کرد و در عالم تفکر افتاد و این مثنوی بر زبان مبارک راند بیت ؎

	در گو تیو عاشقان چنان جان بدہند	کانجا ملک الموت نگنجد ہرگز	

آنگاہ فرمود کہ وقتے خواجہ علی مکی رحمۃ اللہ علیہ در خواب دید کہ گوئے عرش را بر سر کردہ

میرود و چون روز شد اندیشہ کرد کہ این خواب پیش کہ گویم بزرگی درین شہر از خواجہ بایزید بسطامی دیگر نیست بروم این خواب بر ایشان بگویم تا آنرا تعبیر کند چون بیرون آمد دید کہ شوری در بسطام افتادہ و خلق در گریہ شدہ شیخ علی کمی در تحیر استادہ ماند و دستار بر زمین زد و نعرہ آن زبان روان شد چون نزدیک جنازہ خواجہ رسید آنجا کسے نبود کہ جنازہ خواجہ بردارد شیخ علی کمی جنازہ خواجہ برگرفت و روان شد الغرض آن خواب شیخ علی را فراموش شدہ بود خواجہ بایزید دست از جنازہ بیرون آورد شیخ علی را بگرفت و گفت اے شیخ علی خوابی کہ تو دیدہ بودی تعبیر او ہمین است و آن عرش جنازہ بایزید بود کہ بر سر کردہ میروی آنگاہ شیخ الاسلام بر لفظ مبارک راند کہ سی سال دعا گو در عالم مجاہدہ بود کہ نہ روز دانستم و نہ شب روز در تلاوت نیگذراندیم و شب در قیام بعدہ بنسبت سال دیگر در عالم تفکر بودم ایستادہ ہمین کہ وقت نماز آمدی نماز او میکردم و باز در عالم تفکر مشغول میشدم آنگاہ فرمود آنروز کہ خواجہ مودود چشتی قدس سرہ نقل کرد آنچنان بود کہ خدمت خواجہ نشستہ بودند و روز اندام مبارک ایشان را تکسر شدہ بود و خود بطریق منتظران نشستہ بود الغرض مروی بیامد و کاغذ در دست شیخ داد دران کاغذ نام اللہ نبشتہ بود خواجہ چون آن کاغذ بدید دید بران نام نہاد گوئے جان در تن خواجہ نبود غوغا در عالم افتاد کہ خواجہ مودود نماند آنگاہ خواجہ را غسل دادہ در جنازہ کردند ہیچکس را مجال آن نبود کہ جنازہ برگیرد جملہ حیرت زدہ ماندند بعد زمانے آواز صعب بر آمدن گرفت خلق دور شد مردان غیب بیامدند و نماز جنازہ خواجہ بگذاردند و باز گشتند بعد خلق خواستند کہ جنازہ برگیرند بفرمان خدائے تعالیٰ جنازہ در ہوا شد خلق دنبال جنازہ در پیش تا آنجا کہ مغان و بیگانہ بودند بیامدند و مسلمان شدند از ایشان پرسیدند کہ چہ برہان دیدند کہ مسلمان شدند ایشان گفتند کہ بدیدیم کہ فرشتگان جنازہ خواجہ را بر سر کردہ می بردند الغرض شیخ الاسلام این حکایت تمام کرد و نعرہ بزد و بیفتاد و این مثنوی بر زبان مبارک راند بیت ؎

	در کوی تو عاشقان چنان جان بدہند		کانجا ملک الموت نگنجد ہرگز

انگاہ شیخ الاسلام ہمدرین حکایت بود کہ بانگ نماز برآمد شیخ الاسلام نماز مشغول شد خلق و دعا گو بازگشت الحمد للہ علی ذلک

۶۵۶

بتاریخ بست پنجم ماہ صفر روز پنجشنبہ سنہ ست وخمسین وستمایۃ

سعادت پابیوس حاصل شد آنروز بندہ را بخلوت خاص مشرف گردانیدند عزیزان اہل صفہ حاضر بودند بر لفظ مبارک راندکہ اے مولانا نظام الدین ولایت ہندوستان نبود ادیم ترا صاحب سجادہ گردانیدیم ہمین کہ این سخن از زبان شیخ الاسلام بیرون آمد بندہ بار دویم روی برزمین آورد و فرمان شد کہ سر برکن آن جہانگیر عالم دستار شیخ قطب الدین بختیار اوشی کہ برسر داشت برسر دعا گو نہاد و نعلین چوبین وعصا بدست داد و خرقہ بدست خود پوشانید و فرمود کہ برو و دگانہ نماز بگذار و خود مستقبل قبلہ شد و دست من گرفتہ روی سوی آسمان کرد و فرمود کہ ترا بخدا رسانیدم و انگاہ فرمود کہ این ترا بسبب آن میدہم کہ تو بوقت رحلت ببرہا نخواہی بود این سخن ہم فرمود کہ من نیز وقت نقل خواجہ خود خواجہ قطب الدین بختیار اوشی قدس سرہ حاضر نبودم و رہا نسی بودم بعد ازان شیخ بدر الدین اسحاق را فرمان شد کہ شال بنولیس دیدہ چون شال بستدم سر من در کنار گرفت و بخدا سپرد و فرمود کہ شیخ جمال الدین ہانسوے را بینی و بعد ازان در دہلی بروے ہر جا کہ خدا فرد آرد باشی و نیز فرمود کہ امروز عرش حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم است باش فردا ردان خواہی شد بعد ازان ہمدرین محل بر لفظ مبارک راند کہ امام شعبی در کفایہ خود روایت صحیح از امیر المومنین علی رضی اللہ عنہ روایت کردہ است کہ نقل رسول علیہ السلام در دوم ماہ ربیع الاول بود در روز دوم برائے معجزہ داشتہ بودند سوم روز در زمین سپردند و از اندام مبارکش چنان بوے خوش می آمد کہ با جملہ عطریات عالم در وجود مبارک او مالیدہ اند چنانکہ در حالت حیات بود ہمچنان درین سہ روز نیز ذرہ تجاور نکردہ بود آنروز چند نہار جہودان و ترسایان مسلمان شدند الغرض رسول علیہ السلام را نہ حجرہ بود ہر روز از حجرہ طعام میدادند چون دوازدہم روز شد امیر المومنین ابا بکر صدیق رضی اللہ عنہ چندان طعام بداد کہ جملہ

خلق مدینہ را رسید ازین جہت آنروز عرس رسول علیہ السلام میکنند و میگویند کہ عرس رسول
علیہ السلام دوازدہم ماہ مذکور است اما بروایت صحیح بتحقیق رسیدہ کہ در دوم ماہ ربیع الاول است
آنگاہ فرمود کہ چون رحمت رسول علیہ السلام زیادہ شد سہ روز نتوانست کہ از حجرہ بمسجد
در آید بعد از سوم روز از دروازہ حجرہ بیرون آمد نشست و فرمود کہ بلال رضی اللہ عنہ را بگویند کہ یاران
را بطلبد تا در مسجد رویم چون یاران آمدند رسول علیہ السلام دست بر کتف اصحاب استادہ بمسجد
آمد و خواست کہ امامت کند نتوانست دست امیر المومنین ابا بکر صدیق رضی اللہ عنہ بگرفت و پیش
فرستاد نعرہ از جملہ حاضران بر آمد و نزدیک بود کہ زہرہ ایشان آب شود الغرض رسول علیہ السلام
باز گشت و در حجرہ آمد و بقا طلبید و گلیم سیاہ بالا انداخت و بعد زمانے اعرابی بر در رسید و دست
بر در زد چنانکہ از آواز دست او لرزہ در دیوار ہا افتاد حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا بر در آمد
و گفت اے اعرابی رسول خدا از حد رحمت دارد باز گرد کہ این زمان محل تو نیست ہر چند حضرت
فاطمہ رضی اللہ عنہا معذرت کرد نشنید چنانکہ این سخن بسمع مبارک رسول علیہ السلام رسید فاطمہ
را طلبید و فرمود کہ اے جان پدر این اعرابی نیست اگر در بندی از راہ دیوار در آید فرزندان
را یتیم و لبسیر گرداند حرمت پدر تو نگاہ میدارد کہ اجازت میطلبد بگو تا در آید و بہ کارے کہ آمدہ است
بنقاذ رساند نعرہ از حجرہ برخاست ملک الموت در آمد و روی بر زمین نہاد رسول علیہ السلام
گفت اے ملک الموت بچہ کار آمدی گفت بزیارت شما آمدہ ام فرمانست کہ بے ادب وار
مروے آن زمان کہ بطلبند بروے و اول این سخن نیز بگوے کہ ای محمد اگر بیائی جان پاک ترا
قبض کنم و اگر بمانی باز گردم فرمود کہ یا ملک الموت زود باش و در کار خود شو اما زمانے
صبر کن تا برادرم جبرئیل بیاید ہمان زمان مہتر جبرئیل علیہ السلام آمد رسول علیہ السلام
فرمود کہ یا اخی جبرئیل بگو کیف حالک گفت یا محمد جملہ ملکوت طبقا فوق بر دست گرفتہ منتظر
آمدن جان پاک تو اند و حوران بہشت بدیدار تو آرزو مند اند و رضوان بہشت را آراستہ
کردہ کہ تو در آئی فرمود کہ یا اخی جبرئیل حال امتان من چہ باشد و بکہ سپارم گفت

یا محمد بمن سپار تا فردای قیامت سلامت بتو رسانم رسول علیه السلام بمین آرزو داشت امت بمشتر جبرئیل علیه السلام سپرد آنگاه ملک الموت را فرمان داد که در کار خود باش ملک الموت دست بکف پای مبارکش زد چنانکه کف پاره پاره شد دست در دون انداخت و جان پاک رسول علیه السلام قبض کرد ون گرفت کاسه پر آب پیش رسول علیه السلام بود هر بار دست مبارک تر میکرد و بر سینه فرو می آورد و میفرمود - اللهم هون علینا سکرات الموت یعنی ای بار خدا تلخی جان دادن بر من اسان گردان و چون جان مبارکش بحلق رسید لب مبارک بجنبانید فاطمه رضی الله عنها فرمود که من گوش نهادم تا بشنوم که چه میفرمایند شنیدم که میفرمود الی بحرمت جان دادن محمد رحمت کن بر امتان من و تا دم آخر در غم امت خود بود چون شیخ الاسلام این حکایت تمام کرد نعره از جمله حاضرین بر خاست و شیخ الاسلام بیهوش شد چون از بیهوشی باز آمد روی سوی خلق کرد و فرمود که از برای کسی که جمله عالم بیافریند و مملکت خود بدو دستی او آشکارا کرد او را از میان عالم بر دند ما شما کیستیم که دم حیات زنیم پس چون ما خود را یکی از امتان او دانیم زاد و راحله را تدبیر کنیم باشد که فردای قیامت شرمندگی نبریم الغرض چون شیخ الاسلام این سخن بگفت شمس دبیر حاضر بود روی بر زمین آورد و عرض داشت که نظم از گفتار خواجه نظامی گنجوی فراهم آورده ام اگر فرمان شود بخوانم فرمان شد که بخوان شمس دبیر این نظم آغاز کرد و در شیخ الاسلام چنان در گرفت که یکشبانروز فرا افتاده ماند و قتی پس باراحت بود آنروز باراني خالص باشمس بر عطا شد بعد از شنیدن این نظم در تلاوت قرآن مشغول شد الحمد لله علی ذلک این است گفتار شیخ نظامی گنجوی که شمس دبیر بخوانده ابیات

جهان حیست بگذر زنیرنگ او	رهائی بخنگ آر از چنگ او	مقیمی نه بینی درین باغ کس	تماشا کند هر یکی بر نفس
چه نیکو متاعیست کار آگهی	کزین نقد عالم ببادا دهی	درین چار سو هیچ هنگامه نیست	که کمیسه بر و زر خود کامه نیست
جهان گرچه آرام گاهی خوش است	شتابنده را نقل و آتش است	دو دروازه دارد این باغ آراسته	در و بند ازین هر دو بر خاسته
در آ از در باغ و بنگر تمام	ز دیگر در باغ بیرون خرام	قدم هر دم از لوبری میرسد	یکی میرود دیگری میرسد
اگر زیرکی باگلی خو مگیر	که باشد بجا ماندنش ناگزیر	درین دم که داری بشادی بپیچ	که آینده و رفته هیچ است هیچ
نیم آمده از پی دل خوشی	مگر از پی رنج و محنت کشی	یکی را در آرد بهنگام تیز	دگر را ز هنگامه گوید گریز

مختصر فہرست کتب موجودہ دوکان محمد عبداللہ تاجر کتب لکھنؤ چوک

واضح ہو کہ راقم کی دوکان میں تمام علوم و فنون کی کتب کا ذخیرہ فروخت کے لیے موجود ہے جسکی فہرست مرکانٹ بھیجنے سے پیدا ہوگی لہذا بسبب عدم طالب شائقین کو زحمت کتابت ہر طور کا مال ملسکتا ہے جسکے معاملات خط و کارڈ جوابی سے طے ہونگے اسکے علاوہ اشیای ساخت لکھنؤ مثل چکن و فرد رضائی و لحاف و عطریات و روغن خوشبودار و ادویہ مرکبہ معجونہ وغیرہ بھی ہر قسم بذریعہ ویلو یا پارسل روانہ کیجاتی ہیں چونسا صاحب کتاب یا نقشہ جس زبان میں چھپوانا چاہیں عمدہ طور سے انکا معاملہ طے ہو سکتا ہے

فہرست کتب متفرق قرآن شریف قصص و تواریخ و دیوانہا وغیرہ علاوہ اسکے ہر قسم کتب جو بڑی فہرست میں ہیں

قرآن شریف ہر قسم		مولود شریف سعیدی حصہ	۲ر	ہدیہ سعدیہ	۱۴ر	بالا باختر	۱۴ر
مترجم شاہ رفیع الدین	۱ر	ایضاً حصہ دوم	۱ر	شرح وقایہ اردو کامل	۷ر	ایرج نامہ	۱۴ر
حمائل شریف ہر قسم	۱ر	رحمت الکریم	۲ر	معجون حیات	۲ر	افشار و درمند	۲ر
تفسیر ابن عباس اردو		بہار جنت	۳ر	مجربات اکبری	۳ر	بہار لاگ بڑی ہر دو حصہ	۵ر
پارہ عم	۱۴ر	مجموعہ گلشن فردوس	۳ر	تریاق اکبر	۱۴ر	مداری کا تماشہ	۱۴ر
تفسیر سورہ بقر فارسی مولفہ		مجموعہ تصوف	۳ر	علاج الغربا	۳ر	قانون راگ	۴ر
شاہ عبدالعزیز صاحب	۱ر	تذکرۃ الفقرا	۳ر	قصہ رستمانہ	۱۴ر	گلشن راگ بیاض	۴ر
الینا پارہ تبارک الذی	۱ر	سیر الاولیا	۱ر	وقایع شاہزادہ منصور الزمان	۱ر	قصہ بلبل خندان	۲ر
ایضاً پارہ عم	۱ر	مواعظ الاکرین	۱ر	گلدستہ حکایات	۱ر	نغمہ سرور دو حصہ	۱ر
تفسیر بیان القرآن		مفتاح الجنان ہر حصہ	۱ر	داستان امیر حمزہ	۱۴ر	نغمہ آرا	۱۴ر
نواب صدیق حسن خان	۱ر			ایضاً نولکشوری	۱ر	ایضاً دوم	۱ر
جواہر التفاسیر	۱ر	حالات امین عمدہ کتاب	۱ر	الف لیلہ بطبع اول	۱ر	ایضاً سوم	۱ر
خلاصۃ التفاسیر اول	۱ر	ترجمہ نسائی شریف	۱ر	الف لیلہ مصطفائی	۱ر	نغمہ عشاق کامل	۱ر
ایضاً جلد دوم	۱ر	تسہیل القاری ترجمہ	۱ر	ایضاً نولکشوری	۱ر	نغمہ بلبل چہک	۱ر
تفسیر سورہ یوسف	۱ر	اردو صحیح بخاری معہ	۱ر	طلسم حمزہ بطبع اول	۱ر	نغمہ دلربا و ز	۱ر
تفسیر سورہ فاتحہ	۱ر	شرح نصاب البکاری و غیرہ	۱ر	ایضاً دوم	۱ر	لطائف البرہ دو حصہ	۱ر
تفسیر حسینی فارسی	۱ر	طحاوی	۱ر	ایضاً سوم	۱ر	نغمات پیر بل	۱ر
ایضاً ترجمہ اردو	۱ر	غایات اللغات نظامی	۱ر	ایضاً چہارم	۱ر	گلشن جاں نثرا	۱ر
اکثیر ہدایت	۱ر	ایضاً لکھنؤ	۱ر	پنجم حصہ اول	۱ر	فسانہ شیریں	۱ر
مذاق العارفین	۱ر	ایضاً لکھنؤ	۱ر	پنجم حصہ دوم	۱ر	فسانہ گلشن	۱ر
بلوغ المرام	۱ر	مصرح اللغات	۱ر	ایضاً ششم	۱ر	تاج کا میابی	۱ر
مولود شریف شیعہ	۱ر	بہار ہند لغت شعرا	۱ر	ایضاً ہفتم	۱ر	بھول لولی سہ	۱ر
ایضاً حدیقہ	۱ر	شرح ہدایۃ الحکمۃ	۱ر	نوشیروانی نامہ	۱ر	قصہ گلگ دل	۱ر
ایضاً حسینی	۱ر	عبدالحق حقانی آبادی	۱ر	گریک باختر	۱ر	ایضاً دوم	۱ر

طلسم الملت	۱ر	شفاء الامراض اردو	۱ر				
قصہ حاتم طائی	۱ر	مولفہ جناب حکیم لطیف محمد	۱ر				
باغ بہار	۱ر	نور کریم حقانی باری	۱ر				
قصہ عجائب	۱ر	جواہر طب کبیر و شفاء الملک	۱ر				
ایضاً جلی قلم	۱ر	خزینہ فیض و طب	۱ر				
ایضاً خفی قلم	۱ر	اکسیر اعظم و تشریح طب	۱ر				
دیوان داغ	۱ر	تفصیل مشرح بکلہ	۱ر				
ایضاً دوم	۱ر	ہدیۃ الاحبا	۱ر				
دیوان عاشق	۱ر	کشاف النجوم	۱ر				
دیوان مہتاب	۱ر	نیر اعظم نجوم	۱ر				
دیوان قلق و ہلاکی	۱ر	احکام النجوم	۱ر				
کلیات فقیر	۱ر	مفاطیس القلوب	۱ر				
کلیات امام بخش صہبائی	۱ر	طلسمات منازلی قمر	۱ر				
نغمہ عشاق کامل	۱ر	الواح و جواہر	۱ر				
ضابطہ دیوانی	۱ر	خوان نعمت	۱ر				
ایضاً نولکشوری	۱ر	تعزیات ہند	۱ر				
ضابطہ فوجداری	۱ر	دعوی کی ترکیب	۱ر				
ایضاً نولکشوری	۱ر	معیار الحساب فہرست اردو	۱ر				
تقدیرات بنمع شرح	۱ر	فرش جدید چہلمین سالہ	۱ر				
مجموعہ پاکٹ بک ۱۳۰۶	۱ر	تعریف میل سیر النیل	۱ر				
فسانہ آزاد کامل	۱ر	علاج امراض بصیغہ	۱ر				
قانون مدبرہ	۱ر	فرش مع مصالحہ	۱ر				
قانون شہادت	۱ر	عمدہ ملکی و یورپین	۱ر				
۱۳۰۶ عیسوی	۱ر	کرکٹ کیا ہے	۱ر				

المشتہر محمد عبداللہ تاجر کتب لکھنؤ چوک

مختصر فہرست کتب موجودہ دوکان محمد عبداللہ تاجر کتب لکھنؤ چوک

واضح ہو کہ راقم کی دوکان میں تمام علوم و فنون کی کتب کا ذخیرہ فروخت کے لیے موجود ہے جس کی فہرست مرتب کا مفصل بھیجنے سے پیشتر طالبین طلب فرمائیں روانہ کیجاتی ہے تاجرانہ ہر طرح کا مال ملکسانہ ہے معاملات خط و کتابت دیانتداری سے طے ہونگے اسکے علاوہ اشیاء ساخت لکھنؤ مثل پکن و فروضائی و لحاف و عطریات و روغن خوشبودار ادویہ مرکبہ موجود ہیں ہر قسم بذریعہ ویلو پارسل روانہ کیجاتی ہیں جو صاحب کتاب یا نقشہ جس زبان میں چھپوانا چاہیں عمدہ طور سے اسکا معاملہ طے ہو سکتا ہے

فہرست کتب متفرق قرآن شریف قصص و تواریخ و دیوانات وغیرہ علاوہ اسکے ہر قسم کتب موجود جو بڑی فہرست میں نہیں ہے

قرآن شریف ہر قسم	مولود شریف سعیدیہ حصہ اول	۱۴	بالا باختر	۱۴	طلسم الفت	۱۴	شفاء الامراض اصل اردو
مترجم سادہ	ایضاً حصہ دوم	۱۴	ایرج نامہ	۱۴	قصہ حاتم طائی	۱۴	مولفہ جناب حکیم محمود
حائل شریف	رحمت اکریم	۱۴	انشاء درد مند	۱۴	باغ بہار	۱۴	نور کریم حقانی باری
تفسیر اردو	بہار جنت	۱۴	مجربات اکبری	۱۵	رسالہ لاگ بندی ہر دو حصہ	۱۴	جواہر علوم تبرکات
پارہ عم	مجموعہ گلشن فردوس	۱۴	تریاق اکبر	۱۴	مداری کا تماشہ	۱۴	ایضاً جلی قلم
تفسیر البقر فارسی سورہ	مجموعہ تصوف	۱۴	علاج الغربا	۱۴	قانون راگ	۱۴	ایضاً خفی قلم
شاہ عبدالعزیز صاحب	تذکرۃ الفقراء	۱۴	قصہ مہستان	۱۴	گلشن راگ چہار حصہ	۱۴	دیوان داغ
ایضاً پارہ تبارک	سیر الاولیا	۱۴	وقائع شاہزادہ	۱۴	نغمہ بلبل خندان	۱۴	ایضاً دوم
ایضاً پارہ عم	مونس الذاکرین	۱۴	گلدستہ حکایات	۱۴	نغمہ سرور دو حصہ	۱۴	دیوان عاشق
تفسیر جان القرآن	مفتاح الجنان ہر حصہ	۱۴	داستان امیر حمزہ	۱۴	نغمہ آرا	۱۴	دیوان بیتاب
نواب صدیق حسن خان	طلی الفسیح بزرگوں کے		ایضاً نولکشوری	۱۴	ایضاً دوم	۱۴	دیوان قلق دہلی
جواہر التفاسیر	حالات میں عمدہ کتاب ہے	۱۴	الف لیلہ بطور اول	۱۴	ایضاً سوم	۱۴	کلیات فقیر
خلاصۃ التفاسیر اول	ترجمہ نسائی شریف	۱۴	الف لیلہ مصطفائی	۱۴	نغمہ عشاق کامل	۱۴	کلیات امام بخش صہبائی
ایضاً جلد دوم	مسہیل القاری ترجمہ		ایضاً نولکشوری	۱۴	نغمہ بلبل چہک	۱۴	ضابطہ دیوانی
تفسیر سورہ یوسف	اردو صحیح بخاری معہ		طلسم مہر شش بالدل	۱۴	نغمہ دلدوز	۱۴	ایضاً نولکشوری
تفسیر سورہ فاتحہ	شرح نفحہ المبارکہ وغیرہ	۱۴	ایضاً دوم	۱۴	رطائف اکبر حصہ	۱۴	تعزیات ہند
تفسیر حسینی فارسی	طی ادبی	۱۴	ایضاً سوم	۱۴	نغمات بیدل	۱۴	ضابطہ فوجداری
ایضاً ترجمہ اردو	عیاث اللغات فقہائی	۱۴	ایضاً چہارم	۱۴	گلشن جانفزا	۱۴	ایضاً نولکشوری
اکثیر ہدایت	ایضاً لکھنوی	۱۴	پنجم حصہ اول	۱۴	فسانہ شیریں	۱۴	تعزیرات ہند مع شرح
ذاق العارفین	کریم اللغات	۱۴	پنجم حصہ دوم	۱۴	فسانہ گلشن	۱۴	مجموعہ پاکٹ بک ۲۶ کتاب
بلوغ المرام	مصرح اللغات	۱۴	ایضاً ششم	۱۴	تاج کامیابی	۱۴	فسانہ آزاد کامل
مولود شریف شیعہ	بہار سند لغت شعرا	۱۴	ایضاً ہفتم	۱۴	بھول الزنگی سیر	۱۴	قانون محاورہ
ایضاً حصہ سیم	شمع ہدایت الحکمت	۱۴	نوشیروان نامہ	۱۴	قصہ چہار درویش اول	۱۴	قانون شہادت
ایضاً حصہ	علم عروض و قافیہ	۱۴	گلدستہ نامہ	۱۴	ایضاً دوم	۱۴	

اشتہار کتب جدیدہ مفیدہ طب وغیرہ جو موجود دوکان شیخ محمد عبداللہ تاجر کتب لکھنؤ بازار چوک

ناظرین کیخدمت معین التماس ہی کہ راقم کی دوکان میں ہر علم و فن کے کتب کا ذخیرہ فروخت کیلیے موجود ہی اور اسکے چونکہ راقم کو ہمیشہ کتب جدید و مفید کے چھپوانے کا شوق ہی لہذا فی الحال یہ چند کتابیں جو فن طب میں بمثل ہیں بنفع ناظرین کیلیے زیر طبع ہیں کل کتب کا محصول لڑاکن نہ خریدار ہوگا

بستان المفردات اگر اسی جملہ مفردات کا مختصر مبسوط مجموعہ کسی زبان میں ہوا اور اگر مخزن خرد کسی کو ہاتھ آیا ہو مصنف نے فارسی عربی اردو کی تمام مفردات کا خلاصہ کرکے دریا کو کوزہ میں بھر دیا ہی اور ہر جزو متعلقہ کے سب سے زیادہ اعمال و خواص ہر دو کے لکھے ہیں اور نہایت طریقہ سے کا حال بھی بہت مفصل درج کیا ہی قیمت پیشگی بلا محصول عہ

تدبیر العلاج یونانی اور بیدک دونوں کے کلیات الادویہ مفردات اور معالجات اور حمیات اور مرکبات اور امراض و سے متعلق طب کا نادر مجموعہ ہی اسکے علاوہ تمام اعضا کے امراض میں ہر عضو کی تشریح بھی مفصل لکھی ہے

فن طب میں یہ بھی بے مثل کتاب ہے۔ قیمت عہ

تریاق اعظم جناب حکیم مرزا محمد علی صاحب اور حکیم مرزا محمد صاحب مرتبہ حکیم مرزا محمد تقی صاحب اور جناب حکیم اعلی حسین صاحب اور جناب حکیم ظہور علی صاحب مرحوم کے مجربات اور مطب کے نسخہ نکا مجموعہ ہی جو طلبا کے لیے نہایت عمدہ دستور العمل ہی اور نہایت کارآمد ہی۔ قیمت عہ

تریاق اعظم حصہ دوم یہ رسالہ جناب حکیم سید محمد خانصاحب مونی کے مطب کے عمدہ نسخوں کا مجموعہ ہی جسے مصنف نے نہایت کوشش سے جمع کیا ہی قیمت فی جلد عہ

احسن الطلسمات فن طلسم میں یہ اپنی باب کتاب ہی جسمیں تعریف طلسم و علم طلسم و شرائط اور کواکب درجوزات متعلقہ طلسم و منازل نزول و ثبوت کواکب وغیرہ علاوہ پچیس طلسم مختلف الشکل جسمیں مصور ہیں جملہ مقاصد کیلیے عاملین کے نزدیک نہایت مجرب آزمودہ ہیں عہ

اسرار الجفر مع رسالہ انوار القمر۔ فن جفر کی معتبر کتاب ہے

جسمیں دو سو چیاسی عمل تمام مقاصد کے لیے آیات قرآنی سے استخراج کرکے علامہ نصیر الدین طوسی نے جمع فرمائے ہیں اور انوار القمر میں عاملین کے مجربات آزمودہ نقوش ہر مطلب سے درج ہیں عہ

تشریح الاجسام فن جراحی میں تمام قسم کے پھوڑے اور پھنسیوں کے علاج میں مع تصویر امراض نہایت ہی جامع کتاب ہے قیمت عہ

فتوح الشام مظلوم جسمیں مجاہدین اسلام کی معرکہ آرائیاں بادشاہ روم سے مقابلہ اور افواج روم و شام سے مقابلہ اور فتح و نصرت اسلام کے حالات مرقوم ہیں۔ قیمت عہ

میزان الادویہ یہ جسمیں ادویہ کے مرکب کرنے اور مقدار سنگ اور کیفیت کے درہم جانے اور نکالنے کا بیان ہی۔ قیمت عہ

سراپای رسالت پناہی صلعم جو ظل الٰہی جو نظم بالکل ہی غلامان سید المرسلین کا فراموش و مہم ہی قیمت سلوای محصول ۲

جواہر الحروف خواص حروف میں جامع کتاب ہی جسمیں شرائط اعمال و خواص حروف مفرد و مرکب اور افسون بنانے کے قواعد اور اوفکی تاثیریں اور تسخیر اجنام موکل کے طریقے درج ہیں ۶

میدان الرمل فن رمل کی عمدہ کتاب ہی قیمت عہ

شمس الرمل یہ بھی رمل کی عمدہ کتاب ہی قیمت عہ

اشراق الرمل فن رمل کی عمدہ کتاب ہی قیمت ۱

تسہیل الرمل یہ کتاب علم رمل کی ابتدائی تعلیم ہی جس سے تمام خاص ضروری معلوم ہو جاتے ہیں اور مشق کرنے سے ملکہ حاصل ہو جاتا ہی

شرح کلام ربانی باحضرت سید محی الدین ابن عربی فن تصوف میں عہ رسالہ ہی جسمیں آیات قرآنی اور احادیث صحیحہ سے یہ ثابت کرکے دکھایا کہ اہل تصوف کا کوئی فعل خلاف قرآن و احادیث نہیں ہی

مجموعہ ملفوظات خواجگان چشت جسمیں اہل راہ دلیل العارفین فوائد السالکین رابعۃ القلوب جلد چار رسالے شامل ہیں قیمت سلوای محصول ۲

اصول التشریح جو ہر طور کی بازی کے نقشے دکھائی ہی ۳

الملتمس محمد عبداللہ تاجر کتب لکھنؤ بازار چوک

اطلاع اس سب کتابوں کی فہرست مفصل علیحدہ بھی چھاپی گئی ہی جو صاحب منگانا چاہیں مفت روانہ کی جائیگی طلب فرمائیں بذریعہ اطلاع دیں کہ روانہ کیجائے

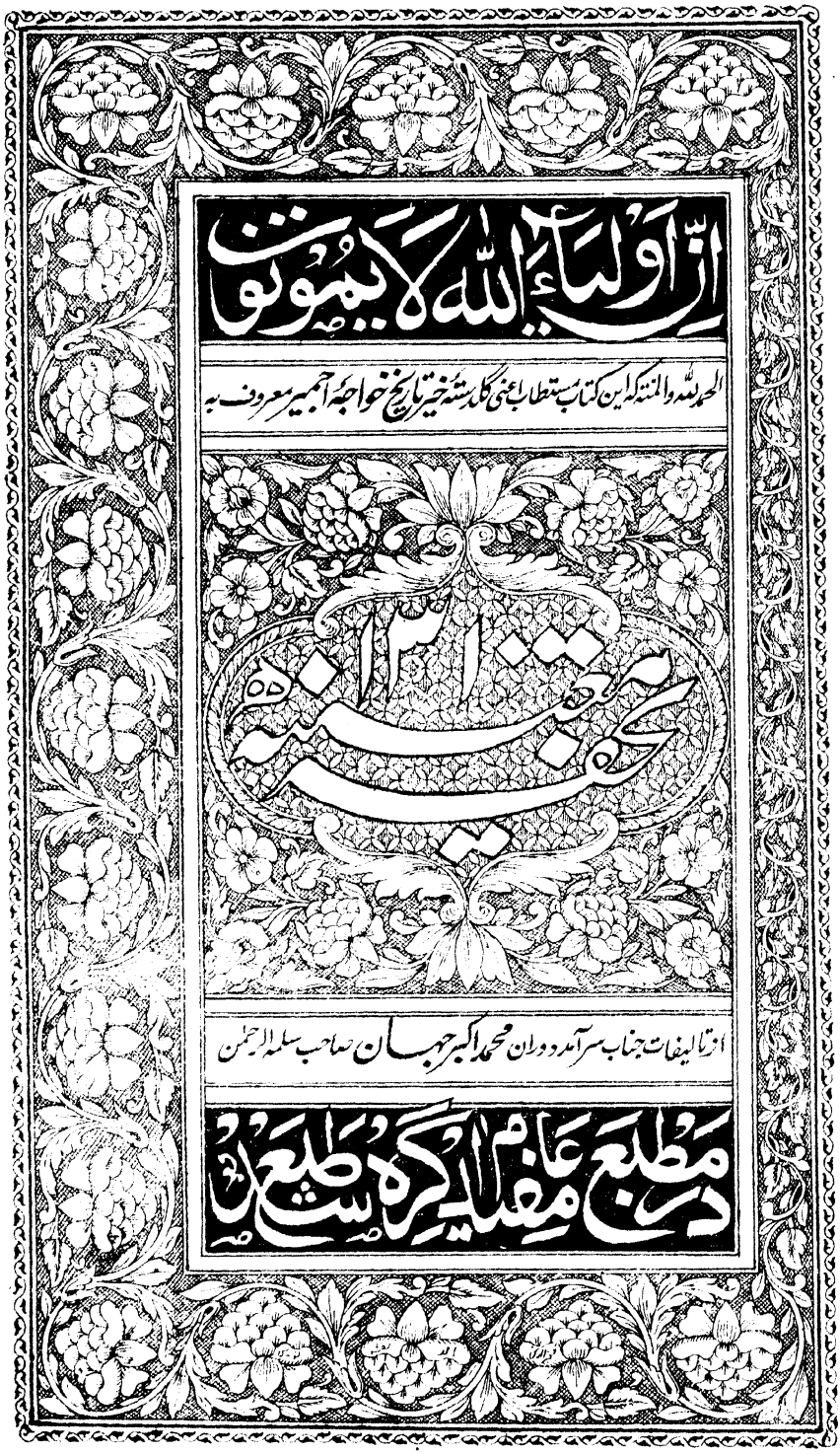
ان اولیاء الله لا یموتون
الحمد لله والمنة که این کتاب مستطاب یعنی گلدسته خیر تاریخ خواجه اجمیر معروف به
گنجینه
از تالیفات جناب سر آمد دوران محمد اکبر جهان صاحب سلمه الرحمن
در مطبع عام مفید آگره سنه طبع

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بوستان ستایش اور چمنستان نیایش نشاہ چمن آرائے کون و مکان کے ہوجنے لفظ کن سے گلشن عالم کو سرسبز و شاداب کیا۔ سبحان اللہ تعالیٰ شانہ کیا صانع بیمثال ہے کہ ہزار طرح کے گلہائے مختلف رنگ کو کیا کیا رنگینیان اور شوخیان عطا فرمائین دراصل اگر چشم حقیقت سے دیکھئے تو ہر شجر حجر مین اوسیکا پرتو نظر آوے بقول میر حسن

نہ گوہر مین ہے وہ نہ ہے سنگ مین ولیکن چمکتا ہے ہر رنگ مین
اوہی گل کی بو سے ہے خوشبو گلاب پھرے ہے لئے ساتھہ دریا حباب

اور گلستان نعت اوس سرو باغ نبوت کو لایق ہے جو فخر انبیا و افتخار سب بنی آدم کا ہوا اوسکی شان مین لَولاکَ لَمَا خَلَقتُ الاَفلاک نے تخلیق حقیقی نے فرمایا اوس کے جمال بیمثال کا خود صانع عالم عاشق ہے خطاب پاک اوسکا بشیر و نذیر و شاہد صادق ہے عرش برین جس کا جاے قیام اور قاب قوسین اوادنی اوسکا مقام ہر گل و غنچہ مین جسکے

جسم معطر کی خوشبو موجود آدم اوسی کے سبب ملائکہ ملاء اعلےٰ کا مسجود اوسی کے
چمن اسلام کی بہار بیخزان تا بہ قیام ہے اوسی کے روضۂ منورہ اور مرقد مقدسہ پر
گل آفتاب و ماہتاب نثار مدام ہے ایک جہان بلبل وار اسیر گلدام عشق پاک ہے
دل عشاق سینۂ چاک اُس صاحب براق کا صید بستۂ فتراک ہے حبیب خدا اشرف
انبیا باعث ایجاد کونین محبوب رب المشرقین والمغربین موجب ایجاد عالم عیسیٰ دم
موسیٰ قدم دُرِّ یتیم دریاے پیغمبری سرو بوستان سروری شافع محشر مالک کوثر
نہر جلال ربّانی بدر جمال یزدانی فخر بنی آدم مظہر اتم حضرت محمد مصطفےٰ علیہ
الف الصلوٰۃ والسلام وعلیٰ آلہ الطاہرین واصحابہ المکرمین وازواجہ واہلبیتہ
اجمعین الیٰ یوم الدین

مجمل حال مصنف کا مع سبب تصنیف

یہ خاکسار فقیر ہیچمدان عاصی پر معاصی امیدوار مغفرت ایزد منّان محمد اکبر جہان
متخلص بہ شگفتہ ولد مولوی رمضان علی عرف مولوی ضیاء الحق ابن نصرت الدولہ شیخ
محمد کبیر خان بہادر ہزبر جنگ ناظرین کی خدمت مین گزارش کرتا ہے کہ ایک روز
یہ عاصی درگاہ فلک بارگاہ حضرت خواجۂ خواجگان خواجہ معین الدین حسن چشتی
علیہ الرحمتہ اجمیری کے جانب پا انداز حالت شوق مین کہ وہ دن بھی پنجشنبہ کا تھا
بیٹھا ہوا تھا یکایک یہ القا ہوا کہ اس شہر کی تاریخ کسی نے آج تک نہین لکھی اگر تو اس
کار خیر کے لئے کمر ہمت چست باندھے تو موجب ثواب دارین ہے کیونکہ اکثر شایقان حال
تعمیرات درگاہ شریف و نیز طالبان و مشتاقان ذکر خیر سر حلقۂ اولیاء ہند حضرت
خواجہ رضی اللہ عنہ کو حال ٹھیک ٹھیک کہ جو مبالغہ سے معرّا ہو صحیح معلوم نہین ہوتا
جو کہ بندۂ درگاہ کو اولیاء اللہ کی جناب سے محبت قلبی اور ارادت دلی ہے عزم مصمم

ہوا اور سوچا کہ نکتہ عاقلانہ الہام غیبی نے تعلیم کیا چنانچہ اس خاکسار نے باستعجال
اکثر کتب معتبرہ اجمیر شریف مین جمع کرلین مگر بعض کتب کہ بغیر اون کے مطلب اصلی
فوت ہوتا تھا اور اجمیر شریف مین اون کا پتہ نہ ملا ناچار مسافرت اختیار کی بارے
بعون عنایت الٰہی خاطر خواہ مادّہ تاریخ نویسی کا جمع ہوگیا چنانچہ تواریخ فرشتہ و
مونس الارواح و سیر المتاخرین و مداین المعین و اکبر نامہ و توزک جہانگیری و طبقات ناصری
و شاہجہان نامہ و اخبار الاخیار و تاریخ عالم و کشاف عالم و مفتاح التواریخ و مخبر الواصلین
و جام جہان نما و تواریخ آگرہ و جارج نامہ و پرتھی راج راسا و کھمان راسا و تھارنٹن
گزٹ ایر و ٹاڈ راجستان تاریخ و آرائش محفل و ملفوظ ضیائی اور چند ملفوظات خاندان چشت
جمع کرکے ہر ایک کو از ابتدا تا انتہا نہایت غور و تامل سے دیکھکر جس جگہ کچھہ حال خطہ
برکت افزا اجمیر شریف کا دیکھا خلاصہ اوس کا لکھہ لیا گیا مگر بعض تعمیرات جن کا حال نہ
تو کسی تواریخ مین دیکھا اور نہ کسیکی زبانی قرین قیاس سُنا اوسکے تحقیق کرنے مین اسقدر
کاوشین سہین کہ اگر عشر عشیر حال اوس کا لکھون تو حمل بہ لاف زنی ہو مگر جو بیدہ یا بندہ
ہے تائید غیبی شامل حال ہوئی کہ اونہین تعمیرات کے دیکھنے سے جنکا تحقیق اور
مفصل حال اب تک کسی کو معلوم نہ تھا بلکہ اکثر صاحبان والاشان انگریز سیّاح و
نیز مورخ درپے تفتیش رہے الّا مطلب براری اون سے بھی نہوئی خاکسار نے
اوس عقدۂ سربستہ کو بمدد ایزدی کھولدیا حتیٰ کہ تعمیر کے بانی اور مہتمم اور معمار تک کا نام
معلوم ہوا امید کہ ناظرین کتاب ہذا عبارت بے ربط پر خیال نفرما کر چشم منہ بین سے
ملاحظہ کرین اور جو کہین صریح نقص ہو اوسکو اپنی عنایت سے درست فرماوین آخر انسان
خطا اور نسیان سے مرکب ہی ؎ کہ ہیچ نفس بشر خالی از خطا نبود - اس نسخۂ دلکشا
کا تحفۂ معینیہ نام رکھا باللہ التوفیق واللہ المستعان -

فصل پہلی

مخفی نرہے کہ حضرت خواجہ معین الدین چشتی قصبہ سجستان مین جو بلاد غور سے ہے
سن ہجری پانسو سینتیس مین پیر کے دن پیدا ہوئے آپ کے والد کا نام نامی سید
غیاث الدین احمد اور والدہ ماجدہ کا اسم گرامی حضرت بی بی ماہ نور ہے اور اقتباس الانوار
مین نام حضرت کی والدہ شریفہ کا بی بی خاص الملکہ لکھا ہے اور بعضون نے تاریخ تولد
حضور خواجہ غریب نواز کی عاشق نو لکھی ہے اس سے تولد آپ کا سن ہجری پانسو ستائیس
مین معلوم ہوتا ہے۔ حضرت غیاث الدین احمد بڑے مشایخ عالی نسب والا حسب
گزرے ہین اور اکثر مشایخ کبار صاحب حال اور عارفان باکمال کے دیکھنے والے
تھے رحلت آپکی سن پانسو باون ہجری مین ہوئی مزار پر انوار آپ کا متصل دروازہ شام
کے ہے اکثر طالب حق ابتک اونکے مزار مبارک سے فیض حاصل کرتے ہین۔

نقل ہے کہ آپ کسی سفر مین ایک روز آتش پرستونکی بستی مین جا نکلے اوسجگہہ ایک
آتشکدہ تھا قریب اوسکے حضرت ممدوح تشریف فرما ہوئے چونکہ آپ روزہ سے تھے
اور وقت شام قریب تہا خادم نے چاہا کہ آٹا نکال کر روٹی پکاوے آتش پرستون نے
دیکھا کہ یہ شخص مسلمان ہین نزدیک آگ کے جانے ندیا اور نہ آگ لینے دی خدمتگار نے
ویسا ہی حال عرض کیا آپ وضو سے فارغ ہو کر آگ کیطرف متوجہ ہوئے مختار نام ایک
آتش پرست تھا اپنی بغل مین ایک لڑکا بعمر ہفت سالہ لئے کھڑا تھا آپنے اوس سے دریافت
کیا کہ تم اس آگ کی کیون پرستش کرتے ہو مختار بولا کہ ہمارے یہان آگ کو نور الٰہی جانکر
پرستش کرتے ہین آپنے فرمایا کہ مختار تمکو بہت مدت گذری کہ تم اس آگ کو پوجتے ہو تو ڑی
آگ ہاتھ مین لو یا ہاتھ اوسمین ڈالو وہ تمکو اپنا بندہ جانکر نجلا دے گی مختار بولا خاصیت آگ
کی جلا دینا ہے یہ سنکر اپنے اوس لڑکے کو مختار سے لیا اور بغل مین لیکر اوس آتشکدہ

کے اندر چلے گئے اور آیت قُلْنَا یَا نَارُ کُوْنِیْ بَرْدًا آخر تک ورد زبان تھی تمام آتش پرست شور وغل کرنے لگے کسی قدر عرصہ کے بعد آتشکدہ سے لڑکے سمیت برآمد ہوئے مطلق اثر آگ کا آپ پر اور اوس لڑکے پر آپ کی برکت سے نہوا مغان نے اوس لڑکے کی سلامتی پر تعجب کیا اور دریافت کرنے لگے کہ آتشکدہ مین کیا نظر آیا اوسنے صاف صاف کہا کہ جسدم یہ درویش آگ مین لیکر چلا بہ سبب خوف کے مین سہم گیا اور آنکھین بند ہوگئین آنکھ کھولکر کیا دیکھتا ہون کہ اسکے اندر ایک باغ پر فضا اور دلکشا ہے انواع انواع کے پھول خوشرنگ کھل رہے ہین اور ٹھنڈی ٹھنڈی ہوا چل رہی ہے اوسوقت میرے دل کو عجب طرح کا سرور حاصل ہوا اور مینے اچھی طرح اوس باغ فرحت افزا کی سیر سے سیری حاصل کی - یہ حال سُنکر جمیع آتش پرست ان کے ہاتھہ پر مسلمان ہوئے اور اُس آتشکدہ کو بجھا دیا حضرت نے مختار کا نام عبداللہ اور لڑکے کا نام ابراہیم رکھا اور یہ دونون خدا رسیدہ ہوئے اڑہائی سال تک آپ وہان رہے اور تمام ادنیٰ و اعلیٰ وہان کے آپسے فیضیاب اسلام ہوئے کتاب انیس الارواح جو خاص تصنیف حضرت خواجہ بزرگ کی ہے اوسمین آپ تحریر فرماتے ہین کہ مین ہارون سے جب بغداد شریف مین پہنچا لوگون سے دریافت کیا کہ یہان کوئی درویش صاحب کرامت بھی ہین سب نے بالاتفاق حضرت خواجہ عثمان ہارونی کو قطب الوقت بیان کیا یہ سُنکر حضرت کی خانقاہ مبارک مین پہونچا اوس وقت حضرت خواجہ عثمان حضرت جنید بغدادی رحمہ اللہ علیہ کی مسجد مین نماز پڑہنے کو تشریف لیگئے تہے مین بھی دریافت کرتا ہوا اوس مسجد مین پہونچا اور وہان دولت ملاقات سے مشرف ہوا اوس وقت سن شریف آپ کا باون ۵۲ برس کا تھا مجھے دیکھہ کر فرمایا کہ دوگانہ نماز کا ادا کر رکعت اول مین ہزار بار الحمد اور ایک بار سورۂ اخلاص اور دوسری رکعت مین ایک بار سورۂ فاتحہ اور ہزار بار قل ہو اللہ احد پڑہو مینے بموجب ارشاد کے دونون رکعت ادا کین پھر ارشاد ہوا کہ قبلہ رو ہوکر سورۂ بقر انتہا تک اور تینتیس ۳۳ بار کلمہ سبحان اللہ

کہہ جب مین فارغ ہوا میرا ہاتھہ پکڑکر فرمایا کہ اے رب العالمین معین الدین کو قبول فرما اور
سر مبارک سے ٹوپی اوتار کر میرے سر پر رکھی اور فرمایا کہ ہزار بار سورۂ اخلاص پڑہ جب
وہ بھی ختم کی تب ارشاد ہوا کہ ہمارے خاندان مین صرف ایک رات دن کا مجاہدہ ہے آجکی
رات اور دن عبادت مین بسر کرو حسب الحکم ایک رات اور دن مجاہدہ مین گزرانکر حاضر
خدمت ہوا حکم بیٹھنے کا فرمایا بعد اوسکے فرمان ہوا آسمان کی طرف دیکھہ مین دیکھنے لگا
فرمانے لگے کہ کیا دیکھا مین نے عرض کیا عرش اعظم سے تحت الثریٰ تک کوئی حجاب باقی
نہین پھر فرمایا آنکھہ بند کر جب آنکھہ بند کی فرمایا کھول پھر حضرت نے دو انگلیان کھڑی
کرکے فرمایا کہ انکے وسط مین کیا نظر آتا ہے عرض کیا کہ یہ او انگلیان جام جہان نما ہین کل
موجودات کی اسوقت سیر حاصل ہے او سوقت خوش ہوکر فرمایا کہ معین الدین تیرا کام پورا
ہوا اور ایک مشت زر مصلے کے نیچے سے نکالکر فرمایا جا فقرا اور مساکین کو تقسیم کر من بعد تقسیم
کے حاضر خدمت ہوا آپنے فرمایا کہ اے معین الدین ہمارے پاس رہا کر مینے اپنا فخر
اور خوش نصیبی سمجھکر اقبال کیا بعد چند عرصہ کے عزم زیارت مکہ معظمہ فرمایا جب مکہ معظمہ
مین پہونچے میرا ہاتھہ پکڑکر خانہ کعبہ کے پاس کھڑے ہوئے اور جناب باری مین التجا کی کہ
پروردگار میرے معین الدین کو تو نے میرے حوالہ کیا اور یہ دعا فرمائی کہ الٰہی اس
درویش کو قبول فرما غیب سے آواز آئی کہ ہمنے معین کو قبول فرمایا۔ شیخ تاج الدین نبیرۂ
حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی سے روایت ہے کہ ہم سنتے تھے یکایک غیب سے
آواز آئی کہ اے معین الدین ہم راضی ہین تجھسے اور تیرے پیرون سے بعد اسکے عزم مدینہ منورہ
کا ہوا اور وہان پہونچے آپنے مجھسے فرمایا کہ سلام عرض کر جب آپنے سلام عرض کیا روضۂ مبارک
سے جواب آیا وعلیکم السلام یا قطب المشایخ او سیدن سے حضرت پیر و مرشد کا خطاب
قطب المشایخ ہوا۔ مدارج المعین مین حضرت خواجہ قطب الدین اوشی رحمۃ اللہ علیہ سے نقل
لکھی ہے کہ جس شہر مین حضرت خواجہ صاحب گزر کرتے تو گورستان مین اُترا کرتے تھے

اور جب شہر والون کو خبر ہوتی اور حضرت کے کمالات سے واقف ہوتے تو آپ وہان سے اوٹھہ جاتے اور رات دن مین دو ختم قران شریف کیا کرتے حضرت سلطان المشایخ نظام الدین اولیا لکھتے ہین کہ حضرت خواجہ صاحب کو ریاضت اور مجاہدات شاقہ اسقدر تھا کہ ادنی درجہ یہ ہے ساتوین روز پانچ درم وزن کہ ساڑھے سترہ ماشہ ہوتا ہے جو کی خشک روٹی کا ٹکڑا پانی مین تر کرکے تناول فرماتے تھے اور دو ہرا کپڑا انگیہ کیا ہوا پہنا کرتے اور کہین سے پھٹ جاتا تو اوس مین جسطرح کا پیوند میسّر آتا لگاتے نسب نامہ آپ کا بحر الانساب مین اسطرح لکھا ہے کہ خواجہ معین الدین حسن سنجری ابن خواجہ غیاث الدین ابن سید ضیاء الدین ابن سید ابو المعالی بن سید عبد العزیز بن سید ابراہیم بن امام موسیٰ کاظم بن امام حضرت جعفر صادق ابن امام محمد باقر ابن امام زین العابدین ابن امام حضرت ابو عبد اللہ سید الشہدا ابن اسد اللہ الغالب حضرت علی ابن ابیطالب علیہ السلام اور شجرہ انساب و مرات الاسرار و مدارج المعین مین نسب نامہ آپکا یون لکھا ہے کہ خواجہ معین الدین حسن بن خواجہ غیاث الدین حسن بن خواجہ نجم الدین طاہر بن سید عبد العزیز بن سید ابراہیم بن سید ادریس بن امام موسیٰ کاظم بن امام جعفر صادق بن امام محمد باقر بن امام حضرت زین العابدین بن حضرت امام حسین بن حضرت امیر المومنین علی مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ یہ رباعی سن ولادت و مدت عمر و وفات شریف حضرت خواجہ بزرگ کی مشہور ہے ؎

رباعی

ولادت عاشق نوسال عمرش		بود در والی ہند آشکارا	
وفاتش آفتاب ملک ہندست		ز ابجد کن شمار این را خدارا	

چونکہ آپ کو بیعت سلسلہ چشتیہ مین ہے کہ بلدہ چشت سے منسوب ہے اور چشت نام ایک شہر کا ہے ہرات سے قریب کہ اس زمانہ مین اُس کو شاقلان کہتے ہین اور اس خاندان چشت کی وجہ تسمیہ یہ ہے کہ چار بزرگوار اس سلسلہ عالیہ کے ساکن چشت تھے اور اوسی مقام متبرک مین آسودہ ہین اول خواجہ ابو احمد چشتی دوم خواجہ ناصر الدین ابو محمد چشتی سوم

خواجہ ابو یوسف چشتی چہارم خواجہ قطب الدین مودود چشتی جس کا سلسلہ ارادت ان
بزرگوارون تک منتہی ہوتا ہے اوسکو چشتی کہتے ہین۔ الغرض آپ سادات حسینی حسنی سے
ہین پندرہ سال کے سن مین پدر عالیقدر آپ کے قضاے الٰہی سے فوت ہوئے ایک
باغ اور کارخانہ پن چکی باقی چھوڑا اوس موضع مین ابراہیم قندوزی[۵۱] مجذوب کامل تشریف رکھتے
تھے ایک دن گذران کا حضرت خواجہ غریب نواز کے باغ مین ہوا اوسوقت خواجہ بزرگ
درختون کو پانی پلا رہے تھے جب ابراہیم قندوزی کو دیکھا دوڑے اور ہاتھ اونکے چوم کر درخت
کے سایہ مین بٹھلایا اور خوشہ ہاے انگور آگے اونکے لا رکھے ابراہیم قندوزی نے ایک
کھل کا ٹکڑا جیب سے نکالا اور اوسکو دانتون سے چبا کر حضرت خواجہ کو کھلا دیا بفور کمانے
کے جذبۂ طریقت نے آپ کو کھینچا دنیا کی محبت اور گھر بار کی الفت دل سے اوٹھگئی آپنے
باغ وغیرہ فروخت کر کے زر قیمت درویشون کو دے ڈالا اور وہان سے مسافرت اختیار کر کے
طرف سمرقند اور بخارا کے تشریف لیگئے حضرت حسام الدین بخاری کی خدمت مین رہکر قرآن شریف
حفظ کیا اور علوم ظاہری مین دستگاہ کامل حاصل کی بعد از تکمیل جانب عراق عرب توجہ فرمائی
جب کہ قصبہ ہارون مین کہ نواح نیشاپور سے ہے پہونچے وہان حضرت خواجہ عثمان چشتی ہارونی
کے مرید ہوئے اور اونکی صحبت سے بہرۂ کامل اُٹھایا پھر عبادت و ریاضت مین غرق ہوئے
سلسلہ طریقت آپ کا یہہ ہے کہ حضرت خواجہ معین الدین مرید حضرت خواجہ عثمان ہارونی
کے جنکا مزار مبارک مکہ معظمہ مین متصل مکان شریف صاحب کے ہے اور وہ مرید حضرت
حاجی شریف زندنی کے اور وہ مرید خواجہ قطب الدین مودود چشتی کے اور وہ مرید اور خلیفہ اپنے
والد بزرگوار خواجہ محمد یوسف چشتی کے اور وہ مرید اپنے ماموں خواجہ محمد چشتی کے اور وہ مرید اپنے
والد ابو محمد ابدال چشتی کے اور وہ مرید خواجہ ابو اسحٰق شامی چشتی کے اور وہ مرید خواجہ
دمشاد علو دینوری کے اور وہ مرید شیخ امین الدین ابو ہبیرۃ البصری کے اور وہ مرید
شیخ سدید الدین کے اور وہ مرید سلطان ابراہیم بن ادہم بلخی کے اور وہ مرید شیخ

ابو الفیض فضیل کے اور وہ مرید شیخ ابو الفضل عبد الواحد بن زید کے اور وہ مرید حضرت
شیخ حسن بصری انصاری کے اور وہ مرید حضرت امیر المومنین علی ابن ابیطالب کے اور
حضرت علی کرم اللہ وجہہ مرید اور خلیفہ حضرت سرور کائنات محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
کے الغرض مدت بیس برس اور چھ مہینے تک ریاضت اور مجاہدت کر کے خرقہ خلافت کا اپنے
پیر و مرشد خواجہ عثمان ہارونی سے پایا بعد اسکے سنجار مین خواجہ نجم الدین کبریٰ کی خدمت مین
پہونچے پندرہ روز وہان قیام فرمایا پھر وہان سے متوجہ بغداد کے ہوئے اور بغداد شریف
مین پہونچکر شیخ ضیاء الدین پیر روشن ضمیر شیخ الشیوخ شہاب الدین سہروردی سے
ملاقات کی من بعد حضرت خواجہ اوحد الدین کرمانی کی خدمت مین پہونچکر خرقہ خلافت سے مشرف
ہوئے پھر قصبہ جیل مین آئے کہ وہ بغداد سے سات کوس ہے اور کشتی حضرت نوح پیغمبر
علیہ السلام کی بقول بعض کے اوسی جگہہ طوفان آب مین ٹھیری تھی سات دن حضرت پیران پیر
دستگیر شیخ عبد القادر گیلانی کی خدمت مین رہے مگر تاریخ آرائش محفل مین لکھا ہے کہ حضرت
خواجہ معین الدین چشتی کی جب بیس برس کی عمر ہوئی تب شیخ عبد القادر گیلانی سے
فایدہ حاصل کیا مونس الارواح مین لکھا ہے کہ حضرت خواجہ کا حجرہ متبرکہ اب تک قصبہ
مین موجود ہے پھر آپ جیل سے ہمدان اور ہمدان سے تبریز اور استرآباد اور ہرات
تشریف لیگئے حضرت سلطان الاولیا شیخ نظام الدین محبوب الٰہی قدس سرہٗ سے نقل ہے کہ
حضرت خواجہ بزرگوار کی پوشش دوہری ہوتی تھی اگر کہین سے دریدہ ہوتی تو بدست خاص
بخیہ کرتے اور پارچہ ہاے پاکیزہ جسطرح کے پاتے اون کا پیوند لگاتے۔ الغرض جب آپ
اصفہان مین رونق افروز ہوئے شیخ محمود اصفہانی سے ملے اور صحبت رکہی حضرت خواجہ
قطب الدین بختیار کاکی اوسوقت اصفہان مین تھے اور ارادہ تھا کہ مرید شیخ محمود اصفہانی کے
ہون لیکن جب حضرت خواجہ معین الدین چشتی کو دیکھا فسخ عزیمت کر کے مرید حضرت خواجہ
بزرگوار کے ہوئے اور حضرت خواجہ بزرگ نے اپنا ملبوس خاص خواجہ قطب الدین علیہ الرحمہ

کو عطا فرمایا اور حضرت خواجہ قطب الدین نے وقت وفات اپنی کے شیخ فریدالدین
شکر گنج کو عنایت کیا اور اونہون نے حضرت شیخ نظام الدین اولیا کو اور حضرت شیخ نظام الدین
اولیا نے شیخ نصیر الدین چراغ دہلوی کو مرحمت فرمایا الغرض جب حضرت خواجہ بزرگوار خراسان
مین وارد ہوئے دو سال تک قیام پذیر رہے بعد اسکے استرآباد مین تشریف لیگئے وہان
شیخ ناصر الدین استرآبادی سے صحبت رکہی یہہ حضرت بڑے صاحب کمال ہوئے ہین
ایک سو ستائیس برس کا سن شریف تہا اور دو واسطے سے سلسلہ حضرت سلطان العارفین
شیخ طیفور اور شیخ بایزید بسطامی سے توسل رکہتے تہے حضرت خواجہ بزرگ نے مدت تک
اون کی صحبت مین رہ کے فیض بے حد وشمار حاصل کیا بعد اسکے آپ متوجہ ہرات کے
ہوئے چونکہ آپ کی عادت تہی کہ کسی مقام پر زیادہ تر قیام نہین فرماتے دن کو سیر کرتے
اور وقت شب اکثر اوقات بقعہ شریف حضرت خواجہ عبداللہ انصاری رحمہ اللہ مین آسودہ
ہوتے صرف ایک درویش خدمتگذار اپنے ساتھہ رکہتے اور اکثر اوقات نماز فجر کی عشا کے
وضو سے ادا فرماتے جب ہرات مین آپکے کمالات ظاہری و باطنی کی شہرت ہوئی جوق
جوق مردم کا ہجوم ہونے لگا۔ آپ وہان سے سبزوار کو تشریف لیگئے وہان کا حاکم محمد یادگار
نام از حد بدمزاج اور فاسق رافضی تہا جس شخص کا نام ابابکر و عمر و عثمان رضی اللہ عنہم ہوتا
ایذا پہونچاتا اور درپے اوسکی ہلاکت کے ہوتا اس شخص کا حوالی شہر مین ایک باغ اور یمین
حوض نہایت لطیف بنا ہوا تہا حضرت خواجہ بزرگ اوس باغ مین تشریف لیجاکر حوض کے
کنارہ ٹہیرے اور غسل سے فارغ ہوکے نماز ادا کی بعد اسکے تلاوت قرآن مجید مین مشغول ہوئے
اتفاقاً اوسی روز محمد یادگار کی سواری باغ مین آئی جو درویش کہ آپ کی خدمت مین تہا اوسنے
خوف زدہ ہوکر عرض کی کہ جلد یہانسے تشریف لیجائیے آپنے اُسکا اضطراب دیکہہ کے تبسم کیا اور
فرمایا کہ فلان درخت کے نیچے بیٹہہ جاوہ درویش مضطرب الحال اوس جگہہ سے اوٹہہ کے
جس جگہ آپنے فرمایا تہا جا بیٹہا اس اثنا مین فراش لوگ پہونچے اور غالیچہ یادگار محمد کے

حوض کے کنارے قریب حضرت کے بچھایا گیا بسبب عظمت وجلال حضور کے ملازمان
محمد یادگار آپ کو وہان سے نہ اُٹھا سکے ناگاہ یادگار محمد سہی آ پہونچا آپ کو اوس جگہہ دیکہہ
خدمتگذارون پر شور کرنے لگا کہ اس درویش کو یہانسے کیون نہ اوٹھایا آپ اوسوقت
تلاوت قران مجید مین مشغول تھے نگاہ پر تاثیر سے اوسکی طرف دیکھا معاً تمام جسم اوس کا
لرزنے لگا اور بہ سبب ہیبت کے بیہوش ہوکے گرا ملازمان یادگار محمد یہ حال دیکہہ گہبرائے
اور عفو قصور چاہا آپنے اوس درویش کو کہ زیر درخت بموجب ارشاد حضور کے خایف بیٹہا ہوا
یہ سب کیفیت دیکہہ رہا تھا طلب کیا اور فرمایا کہ تھوڑا سا پانی اس حوض سے لے اور بسم اللہ
کہہ کے اوسکے موتھہ پر مار درویش نے اوسیطرح کیا یادگار محمدؐ کو ہوش آیا قدم مبارک پر
گرا اور عرض کرنے لگا کہ یا حضرت تمام منہیات سے توبہ نصوح کرتا ہون میری خطا معاف
فرمایئے آپنے براہ مہربانی اوسکے سر پر ہاتھہ رکھا اور فرمایا کہ دعوی محبت خاندان رسالت
کرنا اور پیروی اونکی نکرنا بے معنی ہے پس آپنے مناقب ائمہ ہدیٰ اسطرح بیان فرمائے
کہ یادگار محمدؐ مع مردمان ہمراہی کے زار زار رونے لگا اور اپنے عقیدہ سے تائب ہوا سچ ہے ؎

انچہ زریشود از پر تو آن قلب سیاہ		کیمیائیست کہ در صحبت درویشانست	

بعدہ یادگار محمد نے وضو کرکے دو رکعت نماز شکرانہ ادا کی اور آپ کی بیعت سے مشرف ہوا
جسقدر مال ومتاع اوسکے پاس تھا پیش کش کرنا چاہا آپنے قبول نفرمایا اور یہ ارشاد کیا کہ جسقدر
لوگون سے یہ مال بجبر وتعدی تونے لیا ہے اون کو واپس دے ڈال تاکہ بروز قیامت
کوئی تیرا دامنگیر نہو حسب الارشاد حضور کے محمد یادگار نے عمل کیا اور جو کچہہ باقی رہا فقیرون
مسکینون کو بخشا اور غلامون کو آزاد کرکے ہمرکاب حضرت خواجہ بزرگوار کے حصار شادمان
تک گیا جو کہ یہ شخص بہ برکت صحبت آپکے واصلان حق سے ہوگیا تہا حضرت خواجہ نے واسطے
ہدایت وارشاد وہان کے لوگون کے شیخ محمد یادگار کو چھوڑا اور آپ سمت بلخ تشریف فرما ہوئے
جب رونق بخش بلخ کے ہوئے مقام فیض انجام حضرت شیخ احمد خضرویہ مین قیام گزین ہوئے

اوس جگہہ حکیم ضیاء الدین نام ایک بڑا فاضل تھا جمیع علوم فلاسفہ مین مہارت تمام اُسکو
حاصل تھی لیکن علم تصوف پر اونکو اعتقاد نہ تھا اکثر اوقات اپنے شاگردون کے آگے توہین
علم تصوف کی کیا کرتا حوالی بلخ کے ایک موضع زنیا مین وہان مدرسہ اور باغ اوسکا تھا
حضرت خواجہ معین الدین چشتی ہمیشہ تیر و کمان و چقماق و نمکدان اپنے ساتھ رکھتے اسلیئے
کہ اگر آپ کا گذر آبادی سے دور ہو شکار کر کے لقمہ بے شبہہ سے افطار کرتے ناگہان
حضرت خواجہ بزرگ کا گزر اوس موضع مین ہوا جسجگہہ حکیم ضیاء الدین رہتا تھا اوس روز آپنے
ایک کلنگ کو شکار کر کے سایہ درخت مین قیام کیا اور خادم ہمراہی کو واسطے تیاری کباب
ارشاد ہوا اور آپ عبادت باری مین مشغول ہوئے اتفاقاً حکیم ضیاء الدین وہان پہونچکر
کیا دیکھتا ہے کہ ایک درویش نماز مین مشغول ہے اور خادم کباب طیار کر رہا ہے ٹھہر گیا
جسدم آپ نماز سے فارغ ہوئے یہ بھی سلام کر کے بیٹھہ گیا اس عرصہ مین خادم نے کباب
حاضر کئے آپ نے بسم اللہ کہکے ایک ران اُس کلنگ کی جدا کی اور آگے حکیم ضیاء الدین کے
رکھدی اور دوسری ران کا گوشت آپ تناول فرمانے لگے جسوقت حکیم مذکور نے اون
کبابونکو کہایا ظلمت علوم فلسفہ دل سے دور ہوئی زمین پر گرا اور بیہوش ہوگیا حضرت خواجہ
نے قدرے اولش خاص سے اوسکے مونہہ مین ڈالا جب ہوش مین آیا نہایت عقیدت
سے مرید ہوکر جسقدر کتب حکمت اوسکے پاس تہین سب کو دریا مین ڈال کر کاملان وقت سے
ہوا بعد اسکے حضرت خواجہ بزرگ بلخ سے غزنین اور غزنین سے لاہور اور دہلی ہوتے ہوئے
اجمیر مین روز ہفتہ تاریخ دسوین محرم کو کہ اوسوقت سنہ ۵۸۷ ہجری پانسو اکسٹھ تھے تشریف لائے
نقل ہے کہ بغداد مین ایک شخص فاسق اور فاجر بدرجہ غایت تھا اوسنے کسی شخص سے سُنا
کہ جو کوئی تین روز متواتر حضرت خواجہ معین الدین چشتی کی خدمت مین حاضر رہے اونکی
برکت سے ولی کامل ہو۔ اسکو بھی شوق صحبت حضرت خواجہ کا پیدا ہوا اور حجرۂ متبرکہ کے دروازہ
پر حاضر ہوکر زار زار بآواز بلند رونے لگا آپنے اوسکو طلب فرماکر استغفار پڑہائی تین روز

تک وہ شخص حضور کی خدمت مین حاضر رہا اور نماز پنجگانہ مین بھی آپکے ساتھہ ادا کی دل اُسکا
جو زنگ فسق سے آلودہ تھا صاف ہوا اپنے گناہون سے از سر نو تائب ہوکر خلوت اختیار
کی چند روز مین صاحب کشف وکرامت ہوا سیراب الافطار سے روایت ہے کہ ایک جنگل مین
سات آدمی آتش پرست رہتے تھے ریاضت اور مجاہدہ اون کا اسقدر تھا کہ چھہ چھہ مہینے تک
کھاتے پیتے نہ تھے ایک خلقت اونکی معتقد تھی برکت ریاضت اور مجاہدہ سے ہر ایک
اونمین سے روشن ضمیر تھا جو کوئی آپ کی ملاقات کے لئے آتا بغیر پوچھے اونکے دل کا
حال کہدیتے اتفاقاً حضرت خواجہ کا گزر بھی اوس جنگل مین ہوا ساتون آتش پرست حضرت
کی ملاقات کو آئے اور سر نیاز قدم حضرت پر رکھا آپنے اونسے کہا کہ سوائے حق پرستی کے
آتش پرستی کیون کرتے ہو کہنے لگے کہ یا شیخ آتش پرستی اسواسطے کرتے ہین کہ کل قیامت
کے روز آگ ہمارے بدن کو نہ جلاوے اور حرمت ہماری نگاہ رکھے آپنے فرمایا کہ اگر تم خالق
کی پرستش کرو تو کیا مقدور ہے کہ مخلوق ضرر پہونچا سکے اور خدا تعالیٰ ہر حال مین حرمت
تمھاری نگاہ رکھے یہہ سُنکر وہ لوگ کہنے لگے کہ اچھا آپ خدا کی پرستش کرتے ہو جب ہمکو
یقین ہو کہ آگ سے تمکو مضرت نہ پہونچے وہ تو یہہ بات خوب جانتے تھے کہ آگ کا کام جلا دینا
ہے حضرت نے فرمایا قسم ہے اوسکے عزت وجلال کی ہمکو تو کیا جلاویگی ہماری جوتی کو بھی
آگ نہین جلا سکتی یہہ فرماکے حضور نے اپنی نعلین کو آگ مین پھینکدیا اور کہا کہ اے آگ کفش
معین الدین کو نگاہ رکھنا نعلین مبارک کو اوس سے مطلق ضرر نہ پہنچا بلکہ وہ تمام آگ جو ایک
مدت سے روشن تھی سرد ہوگئی آگ کا سرد ہوجانا اور نعلین کا نہ جلنا دیکھکر آتش پرست
سرد ہوگئے اور فی الفور ایمان لائے صحبت پاک حضرت خواجہ کی اختیار کی ہر ایک اونمین
سے اہل اللہ ہوا۔

روایت ہے کہ حضرت خواجہ وقت مسافرت کے ایک جنگل مین وارد ہوئے اوسمین کفّار
رہتے تھے اور اونکا پیشہ رہزنی تھا جو مسافر اوس طرف سے گزرتا اوسکو لوٹ لیتے اور مسلمان

کو زندہ نچھوڑتے تھے جب حضور کو اون شریرون نے دیکھا کہ ایک مسلمان چلا آتا ہے تلوارین لیکر دوڑے اور چاہا کہ حضور کو آسیب پہونچاوین حضرت نے اونکی طرف دیکھا نگاہ پُرتاثیر کے پڑنے سے مارے خوف کے کانپنے لگے اور سر نیاز زمین پر رکھہ کے کہنے لگے کہ یا شیخ ہم آپکے بندۂ بے درم ہین ہمپر شفقت کرو ہم سب مسلمان ہوتے ہین اور ایمان لاتے ہین آپنے اون کو کلمۂ طیبہ پڑہایا بعد اسکے ہر ایک اونمین سے خدا رسیدہ ہوا۔

روایت ہی کہ جسدم حضور کے باورچیخانہ مین کسی چیز کی ضرورت ہوتی خادم آکر عرض کرتا آپ زیر مصلے سی بقدر کفایت اوس روز کے درم و دینار عطا فرماتے اور جب سائل آتا تو اسکے واسطے بھی یہی طریقہ حضرت خواجہ کی داد و دہش کا تھا۔

نقل ہے کہ ایک وقت حضرت خواجہ مع مصاحبون خاص جلسہ مین رونق افروز تھے کہ ایک آدمی تپورا کے لشکر کا چھری آستین مین چھپائے ہوئے بہ قصد ہلاکت حضرت خواجہ کے آیا اور اپنے سر کو زمین پر رکھکر جیسا کہ دستور معتقدون کا ہے بیٹھہ گیا اور اپنا بہ نیت بیعت حاضر ہونا ظاہر کیا حضور بار بار اوسکی طرف دیکھتے اور تبسم فرماتے تھوڑی دیر بعد زبان دُرفشان سے ارشاد ہوا کہ درویشون کے پاس جو شخص آتا ہے دو بات سے آتا ہے اوس کا خالی نہین یا بہ نیت عقیدت یا بخیال اذیت ان دونون باتون مین ایک بات اختیار کر جب حضرت خواجہ نے یہ فرمایا وہ شخص کھڑا ہو گیا اور چھری اپنی آستین سے نکالکر پھینکدی اور تائب ہوکر مرید حضرت کا ہوکے ایسا خوش عقیدہ ہوا کہ جو کام حضرت فرماتے اوسکو وہ بخلوص قلب انجام پہونچاتا آخر کار جب تکمیل کو پہونچا پچپن حج ادا کئے بالآخر مکہ معظمہ مین وفات پائی مدفن اوسکا درمیان مجاوران خانہ کعبہ مقدسہ کے ہوا۔

روایت ہے کہ جس زمانہ مین حضرت خواجہ بزرگ نے سکونت اجمیر کی اختیار فرمائی تھی حاجی لوگ جو آتے وہ بیان کرتے کہ آپکو ہم ہمیشہ طواف خانہ کعبہ مین دیکھا کرتے تھے یہان کے باشندے جواب دیتے کہ حضرت خواجہ ہمیشہ دولتخانۂ خاص مین معتکف رہتے ہین بلکہ جب سے یہان

تشریف لائے ہین حج کو تشریف لیجانے کا اتفاق نہین ہوا وہ لوگ متحیر ہوتے آخر جب سب حاجیونکی زبانی ایسا سُنا گیا تو معلوم ہوا کہ حضرت خواجہ ہر شب خانہ کعبہ کو جاتے ہین اور نماز صبح کی اجمیر مین جماعت سے ادا فرماتے ہین ؎

مردان خدا خدا نباشند		لیکن ز خدا جدا نباشند	

مفتاح السعادت سے نقل ہے کہ ایک روز حضرت خواجہ بزرگ اور شیخ اوحدالدین کرمانی و حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی کسی مقام پر بیٹھے ہوئے ہر ایک قسم کے کلمات قدسی آیات فرما رہے تھے کہ ایک لڑکا لکڑی کا پیالہ ہاتھ مین لئے ہوئے اوس طرف سے گزرا نظر فیض اثر حضرت خواجہ کی اوس طفل خورد سال پر پڑی فرمانے لگے کہ ایک روز یہہ لڑکا ہندوستان کا بادشاہ ہوگا لوگون نے اوسکا نام دریافت کیا تو معلوم ہوا کہ اسکا نام شمس الدین ہے چنانچہ ایسا ہی ہوا کہ بعد فوت ہونے قطب الدین ایبک بادشاہ دہلی کے شمس الدین معروف بہ سلطان شمس الدین التمش بادشاہ دہلی ہوا۔

مناجات

حضرت خواجہ بزرگ فرماتے ہین کہ جس شخص کو کوئی مہم درپیش آوے یہ مناجات ایک مرتبہ ہر روز بوقت معین واسطے برآمد حاجات دینی اور دنیوی کے پڑہا کرے۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لا الہ الا اللہ بزرگی وجباری لا الہ الا اللہ رحیمی وغفاری لا الہ الا اللہ مرا بخلق نگذاری لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ الٰہی بحرمت وبرکت یکصد وچہاردہ سورہ قرآن الٰہی بحرمت وبرکت شش ہزار وششصد وشصت آیہ قران الٰہی بحرمت وبرکت حروف مقطعات قران الٰہی بحرمت وبرکت سہ صد وبست ویک کلمہ وہزار وششصد ونود ونہ حروف قرآن الٰہی بحرمت وبرکت نود ونہ نام باریتعالی الٰہی بحرمت وبرکت ملائکہ مقربین الٰہی بحرمت وبرکت

اصحاب رسول اللہ الٰہی بحرمت و برکت سادات الٰہی بحرمت و برکت سہ صد مرد نقبا الٰہی بحرمت
و برکت ہفتاد مرد نجبا الٰہی بحرمت و برکت چہل مرد ابدال الٰہی بحرمت و برکت ہفت مرد اوتاد
الٰہی بحرمت و برکت یکمرد غوث الٰہی بحرمت و برکت یک مرد قطب الٰہی بحرمت و برکت جمیع
علما و فقہا الٰہی بحرمت و برکت زہاد و عباد رحمۃ اللہ علیہم اجمعین خداوندا ملکا بادشاہا مہمات
دینی و دنیاوی من بندہ را بنظر عنایت خود راست آر با جمیع مسلمانان آمین رب العالمین
برحمتک یا ارحم الراحمین۔

نقل ہے کہ ایک وقت حضرت خواجہ بزرگوار یاد پروردگار مین مستغرق تھے اور ابواب
عالم علوی منکشف ہو رہے تھے اسی اثنا مین ایک مرید حضرت کا آیا اور والی شہر کا
شکوہ کیا کہ مجھکو بلا قصور شہر بدر کرنیکا حکم ہوا ہے آپ نے فرمایا کہ والی شہر کہان ہے
یعنی وہ دنیا مین نہین رہا مگر وہ شخص اس رمز کو نہ سمجھا اور عرض کی کہ سوار ہو کے میدان
کی طرف گیا ہے فرمایا کہ جاوہ گھوڑے سے گر کے مرگیا مرید حضرت کا باہر آیا کیا سنتا ہے
کہ شہر مین شور و غل برپا ہے لوگون سے دریافت کیا کہنے لگے کہ والی شہر نے گھوڑے
سے گر کے جان دی۔

نقل ہے کہ رائے پتھورا نے جب کمالات حضرت خواجہ کے مشاہدہ کئے کف افسوس ملے
اور یہ کہنے لگا کہ اس درویش نے بزور کرامت مجھکو عاجز کر دیا ہی اگر کام شمشیر سے پڑتا اوسوقت
بڑی جرأت معلوم ہوتی کسی شخص نے آپ سے یہ عرض کی کہ رائے پتھورا کو اپنی ہمت اور
شمشیر زنی کا بڑا غرور ہے چنانچہ اوسنے ایسا کچھہ اپنے حضار مجلس سے کہا آپنے تبسم
فرما کے اوس شخص کو یہ جواب دیا کہ اگر اوسکا ایسا حال ہے تو یہ دعوی بھی اوسکا ہم باطل
کر دیتے ہین جو کہ قبل ازین سلطان شہاب الدین غوری شکست رائے پتھورا سے
پا چکا تھا اور بعد شکست پانیکے اوسکو ہمیشہ رنج والم لاحق رہتا ایک شب خواب مین تھا کیا
دیکھتا ہی کہ ایک بزرگ فرشتہ صورت تشریف لائے اور اپنے دست خاص سے تاج

شاہی سلطان کے سر پر رکھا اور شمشیر کمر مین باندہی اور یہ ارشاد ہوا کہ قصد محاربہ کا راے پتھورا سے کرو بعون عنایت باری تجھکو فتح و نصرت راے پتھورا پر حاصل ہوگی سلطان بیدار ہوا اور اس بشارت سے اپنے جامہ مین پھولا نہ سمایا اوسیوقت فوج کو ساز و سامان سے آراستہ کر کے روانہ ہوا اور راے پتھورا پر فتحیاب ہوا اور اوسکو زندہ گرفتار کر کے قتل کیا۔

نقل ہے کہ بعد عطا فرمانے خلافت کے حضرت خواجہ عثمان ہارونی رحمتہ اللہ علیہ نے خواجہ بزرگوار کو ارشاد فرمایا کہ اے معین الدین خرقہ درویشون کا تمنے پہنا ہے لازم ہے کہ کام درویشون کا کرو اور کام درویشونکا فقر و فاقہ کھینچنا اور محنت و رنج دیکھنا غم واندوہ چکھنا ہے درویش اپنے غم واندوہ مین شادمان رہتا ہے فقیرون غریبون مسکینون سے اوسکو محبت چاہیے اور اونکی مصاحبت اختیار کرے دنیا و اہل دنیا سے پرہیز کرے جب درویش ایسا ہوگا محب حضرت ذوالجلال ہوگا بعد اسکے حضرت شیخ نے میرا ہاتھ پکڑا اور فرمایا الٰہی معین الدین کو قبول فرما ہاتف نے آواز دی کہ ہمنے قبول کر کے سرحلقہ مشایخون کا کیا حضرت خواجہ نے اوسوقت مناجات کی کہ الٰہی ایک اور عرض ہے جیسا اپنے فضل و کرم سے اس درویش معین الدین کو قبول فرمایا ہے میرے اور مریدون کو بھی مقبول درگاہ اپنی کا فرما آواز آئی کہ اے معین الدین جو شخص تمھارے شجرہ اور خانوادہ مین داخل ہوگا تا بروز قیامت سبکو ہمنے قبول کیا بعض کلمات قدسی آیات حضرت پیر دستگیر کے یہ ہین یعنے فرمایا آپنے کہ دل عاشق کا آتشکدہ سوختہ آتش محبت جناب الٰہی ہے جو شے اوسمین پڑے فوراً جلجاوے اور نابود ہووے اسلئے کہ کوئی آگ بالاتر آتش محبت سے نہین ہے۔ فرمایا آپنے کہ ندی اور نالون سے پانی جاری ہوتا ہے اور آواز اونکی پرشور ہوتی ہے جسوقت کہ سمندر مین پہونچتے ہین ساکن ہوجاتے ہین ایسا ہی حال طالبان واصل حق کا ہوتا ہے کم بولتے ہین اور جوش خروش دنیوی زائل ہوجاتا ہے فرمایا آپنے کہ میرے پیر و مرشد فرماتے تھے جس کسی مین یہ تین خصلتین ہونگی حق سبحانہ تعالیٰ اوسکو دوست رکھیگا اول سخاوت مانند

سخاوت دریا کے دوسرے شفقت مثال شفقت آفتاب کے سوم تواضع مانند تواضع زمین کے۔ قولہ صحبت نیکونکی بہتر ہے کار نیک سے اور صحبت بدونکی بدتر ہے کار بد سے فرط محبت وہ ہی کہ مطیع رہے اور ڈرے کہ مبادا دوست نکال نہ دے۔

قولہ اہل حقیقت کو دس چیزون کا عمل کرنا لازم ہے اول یہ کہ سالک خدا رسیدہ ہو دوسرے صحبت نیک سے خلوص اور صحبت بد سے نفرت جب واصل حق ہو کل خلقت سے آزاد اور کسی کو گبر و ترسا سے دشمن نہ جانے بلکہ صلح کل اختیار کرے کہ سب ایک مان باپ کی اولاد ہین اور سب آدمیونکو عاجز اور ضعیف جانے اور اپنے کو سب سے کمتر تیسرے شفقت ساتھہ خلق اللہ کے یعنی وہ بات اونسے کہے جو دنیا و آخرت مین اونکو فائدہ بخشے چوتھے تواضع سب آدمیون کو حرمت سے دیکھے اور اونکو عزیز رکھے پانچوین رضا و تسلیم ششم تحمل یعنی صبر اختیار کرنا ساتوین بے طمع ہو کہ طمع ام الخبائث یعنی مان سب بدی کی ہے آٹھوین قناعت نہم آزادی یعنے اپنے ہاتھہ یا زبان سے کسیکو آزار نہ پہونچا دے بلکہ حتی المقدور راحت دیوے دسوین تمکین۔

نقل ہی کہ ایک روز بعد نماز صبح کے ایک آدمی حضور کی خدمت مین حاضر ہو کر بچشم اشکبار و دیدۂ خونبار عرض کرنے لگا کہ حاکم ظالم نے میرے فرزند کو بے جرم و گناہ قتل کیا ہی آپکی درگاہ عالی سے امید انصاف کی رکھتا ہون آپ یہ حال سُنکر مقام سکونت سے روانہ ہو کر بالین مقتول پر پہونچے اور اوس مقتول کے سر کو اوسکے جسم سے ملا کر فرمایا کہ اے جوان اگر حاکم ظالم نے تجھکو ناحق قتل کیا ہے تو خدا کے حکم سے زندہ ہو جا یہہ کہنا تھا کہ فی الحال جسم اوس کا جنبش مین آیا اور زندہ ہو گیا۔ نقل ہے کہ ایک روز حضرت خواجہ راستہ مین چلے جاتے تھے اور شیخ علی نامی مرید آپکے ساتھہ تھے ایک شخص آیا اور شیخ علی کو پکڑ لیا اسواسطے کہ چند درم قرضہ کے شیخ علی کے ذمہ اوسکے تھے وقوع اس حال سے حضرت خواجہ بزرگ نے بملایمت قرضخواہ سے مخاطب ہو کر فرمایا کہ چند روز کی مہلت دے

اسمین وہ تیرے درم ادا کر دیگا اوسنے فرمانا حضور کا قبول نکیا اور گستاخانہ جواب دیا کہ
اگر آپ اسکی شفاعت کرتے ہو تو اپنے پاس سے قرضہ اوسکا ادا کر دیجئے یہ جواب
اوسکا سُنکر حضور کو جوش حمیت آیا اور ردائے نورانی جو زیب دوش پر دہ پوش حضور کے
تھی زمین پر بچھا دی فی الفور آپکی کرامت سے درم و دینار دن سے ردائے مبارک پُر
ہوگئی آپنے اوسکو فرمایا کہ اپنا حق انمین سے لے لے اور زیادہ طلبی نکر اوس شخص نے
ہاتھہ دراز کر کے چاہا کہ اپنے حق سے زیادہ لے فی الحال ہاتھہ اوسکا خشک ہوگیا یہہ
حال دیکھکر فریاد وزاری کرنے لگا اور آپ کے قدم مبارک پر گر پڑا توبہ و فریاد کی آپنے
دست مبارک اپنا اوسکے دست بیکار پر پھیرا اوسید م آپ کے دست شفا سے اوس کا
ہاتھہ جو خشک ہوگیا تھا اچھا ہوگیا ۵

آنانکہ خاک را بنظر کیمیا کنند		آیا بود کہ گوشۂ چشمے بما کنند	

نقل ہے کہ حضرت خواجہ خدمت خواجہ عثمان ہارونی سے رخصت حاصل کر کے مکہ شریف مین
آئے اور مکہ معظمہ سے واسطے زیارت روضہ رسول خدا حضرت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم کے مدینہ مین گئے عرصہ تک روضہ شریف کی خدمت کرتے رہے ایک روز روضہ
حضور سید عالم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم سے آواز آئی کہ اے معین الدین حسن ولایت ہند جہنی
تمکو بخشی اجمیر کو جاؤ کیونکہ کفر اوس سرزمین مین بہت ہے تمہارے جانیسے حقتعالی
اسلام کو قوت دیگا یہہ حکم سُنکر آپکو حیرت دامنگیر ہوئی کہ بارخدایا اجمیر کہان ہے اسی
تردد مین آنکھہ لگ گئی اور حضرت رسول خدا نے طرفۃ العین مین تمام عالم شرق سے غرب
تک اور جنوب سے شمال تک آپکو دکھلا دیا اور قلعہ اور کوہسار اجمیر کا بھی نشان بتلا دیا اور
ایک انار بہشتی آپکو عطا فرما کر رخصت کیا جسدم آپ بیدار ہوئے ہندوستان کا قصد کیا
ہر ایک بلاد و امصار مین کامل کامل بزرگون سے ملاقات کی اوسوقت چالیس درویش ہمراہ
آپکے تھے کہ آپ براہ غزنین ولاہور و دہلی جانب اجمیر راہ نورد ہوئے اوس زمانہ مین

راجہ پتھورا تخت نشین اجمیر کا تھا ماورا اوسکی علم نجوم مین بہرۂ کامل رکھتی تھی اوسنے بارہ سال
پہلے راے پتھورا کو یہ خبر دی تھی کہ ایک درویش تیرے ملک مین آویگا اور راج تیرا خاک مین
ملاویگا اسوجہ سے راے مذکور ہمیشہ غمگین رہتا تھا بلکہ راجہ کی ماں نے حلیہ تک خواجہ
صاحب کا علم نجوم سے بتا دیا تھا الغرض راے پتھورا نے اوس حلیہ کو جا بجا بھجوایا اور راجہ
بابوؤن کے نام فرمان جاری کئے کہ جو کوئی فوواردا اس حلیہ کے مطابق تمہارے یہان
آوے بہت جلد اطلاع اوسکی کرنیکا بحفاظت و حراست روانہ اجمیر کردو۔ القصہ اکثر راجہ جو
مطیع اور فرمانبردار پتھورا کے تھے درپے تلاش آپکے رہے جب کہ آپ قطع منازل کرتے
ہوئے قصبہ سمانا حوالی پٹیالہ مین پہونچے راے پتھورا کے آدمی جو اوس جگہ موجود تھے
اونھون نے آپ کو دیکھا اور حلیہ سے مطابق پایا براہ فریب التماس کرنے لگے کہ آپکے لئے
رہنے کی جگہ تجویز کرین اوسمجھا کہ آپ کو سب طرح آرام ملیگا اوسوقت حضرت خواجہ نے مراقبہ
کیا تو کیا دیکھتے ہین کہ جناب رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرماتے ہین اے معین الدین
قول ان لوگون کا ہرگز منظور نکرنا اسلئے کہ انکی نیت مین شر ہے پس آپ اونسے مخاطب
ہوکر فرمانے لگے کہ درویش کو بجز ذات خداوند تعالیٰ کسی سے غرض نہین ہے بعد اسکے
جو واقعہ آپنے مراقبہ مین مشاہدہ کیا تھا یا ران ہمراہی سے ظاہر کیا اور اجمیر کیطرف روانہ ہوئے
بعد طے منازل کے دسوین تاریخ محرم کو کہ اوسوقت سن ہجری پانسو اکسٹھ تھے اجمیر مین پہنچکر
ایک سایہ دار درخت کے نیچے آپنے ارادہ قیام کا کیا معاً ایک آدمی نے آواز دی کہ یہان
راجہ کے اونٹ بیٹھا کرتے ہین تم اور جگہ پر بیٹھیو آپنے فرمایا کہ راجہ کے اونٹون سے ہمکو کیا
غرض ہے بیٹھے رہنے دو اوسوقت خواجہ بزرگ مع مردمان ہمراہی بالاے آنا سا گر اوس
مقام پر کہ جہان اب آپ کا چلہ بنا ہوا مشہور ہے ایک درخت سایہ دار کے نیچے بیٹھے آپکے
ہمراہیون مین بعضون نے شکار کے کباب تیار کئے اور بعضے سیر کرتے ہوئے تالاب بیسلہ
پر جا نکلے اوسوقت کنارہ تالاب پر صدہا بتخانے تھے کئی من تیل اور پھول روشنی و خوشبو مین

مصروف ہوتا تھا انہون نے ارادہ طہارت کا کیا برہمن لوگ منع کرنے لگے اور مستعد فساد ہوئے
ناچار خادمون نے واپس آکر تمام حال تنجانو نکا اور آمادہ ہونا قوم برہمن کا فساد پر روبرو حضرت
خواجہ کے بیان کیا آپنے چھاگل مین پانی تالاب بیسلہ اور آنا ساگر کا بزور کرامت بند کر دیا گویا دریا
کوزہ مین سما گیا - فوراً پانی تالاب آنا ساگر اور بیسلہ کا خشک ہوگیا چونکہ حوالی شہر مین کوئی چشمہ
بجز ان دونون چشمون کے نہ تھا بلکہ اور جو حوض و کنوئین تھے سب کے سب دفعتاً سوکھ
گئے یہانتک کہ شیر زنان طفل دار اور چہارپایون کا خشک ہوگیا الغرض جب خبر آئے حضرت
خواجہ صاحب کی اور نہ اونٹنے اونٹون کی جائے نشست سے اور خشک ہوجانے آب تالاب
بیسلہ و آنا ساگر اور شدت پیاس و بیقراری رعیت کی راے تہمورا نے سُنی بہت گھبرایا اور تمام
حال اپنی مان سے جاکر بیان کیا اوسنے سب حقیقت سُنکر جواب دیا کہ یہ وہی درویش ہے جسکے
آنے کی خبر تجکو دی تھی مگر کسیطرح کی ایذا اور تکلیف اسکو نہ دینا بلکہ تعظیم اور تواضع سے
پیش آنا چاہیئے کہ یہ موجب تیرے فائدہ کا ہے اور اوسکے ناخوش کرنے سے سراسر نقصان
ملک و دولت کا اُٹھانا ہوگا یہ گفتگو سُنکر راجہ تہمورا نے واسطے خبر پہونچانے اس حادثہ کے
کسی آدمی کو پاس جوگی اجپال کے کہ وہ بڑا جادوگر اور راجہ کا گرو تھا بھیجکر مدد چاہی اجپال
نے جواب دیا کہ راجہ سے کہدو یہ جادوگر ہے مین تدبیر اسکے مدافعہ کی کرتا ہون الغرض
اوسی حالت اضطراب مین راے تہمورا نے دوسرا آدمی جوگی مذکور کے پاس بھیجکر کہلا بھیجا کہ
مین اوس درویش کا دیکھنا چاہتا ہون تم اپنی تدبیر کرکے جلد آؤ جسوقت راے مذکور اپنے
محل سے نکلا راہ مین کوئی امر بیہودہ نسبت خواجہ بزرگ کے تجویز کیا اوسیوقت اندہا ہوگیا
جب اوس قصد کو دل سے دور کیا آنکھین بدستور روشن پائین چنانچہ سات دفعہ نابینا
اور بینا ہوا آخر کار اوس ارادہ باطل کو دل سے دور کرکے خدمت حضور خواجہ غریب نواز
مین حاضر ہوا

فصل دوسری

واضح ہو کہ ادہر تو راے پتھورا آپ کی خدمت مین حاضر ہوا اور اسطرف سے اجیپال جوگی فن جادوگری مین کامل علم سحر کا عامل پندرہ سو جادو کے چکر اور سات سو اژدر خونخوار سے جنپر ہر ایک ساحر غدار سوار تھا سحر کی نیرنگیان دکھاتا ہوا چلا حضرت خواجہ صاحب پر یہ بات ظاہر ہوئی کہ جوگی اجیپال بڑے زور شور سے واسطے مقابلہ کے چلا آتا ہی پہلے آپنے وضو کیا اور ایک حصار دور تک کھینچا جسکے اندر تمامی خدمتگذار بیٹھ گئے یکایک غولان بیابانی اور فرعون با سامانی ساحرون کا نمودار ہوا اور انواع انواع کے سحر کرنے لگے الغرض عرصہ تک کوئی دقیقہ جادو کا باقی نرکھا جب کوئی منتر اور جادو موثر نہوا تو اوسنے پندرہ سو چکر کو ایکبارگی آپ کی طرف کو پھینک مارا مگر وہ بھی سب رد ہوکر وبال جان ساحرون کے ہوئے اور جسقدر اژدھاے آتش فشان تھے سب زمین پر سر مار مار کر مر گئے کہتے ہین کہ اجیپال جوگی کے چکرون مین تاثیر سحر اس درجہ تھی کہ جو کوئی کسی جادوگر سے لڑتا یا کوئی اوس سے مدد طلب کرتا تھا اپنے چکرون کو جانب مخالف پھینکتا وہ سو سو کوس تک معلق ہوا مین جاکر دشمن کو قتل کرتے تھے القصہ جب راجہ پتھورا اور اجیپال جوگی نے یہ حال دیکھا اور تمام آدمی بہ سبب نایابی آب کے قریب ہلاکت پہونچے عاجزی کرنی شروع کی حضرت خواجہ نے اجیپال جوگی سے فرمایا کہ اوس چھاگل کو اٹھا لا چنانچہ اجیپال نے ارادہ اٹھانے چھاگل کا کیا نہ اوٹھی نہایت لاچار ہوا آپنے فرمایا کہ یہ سحر ہے اور جادو نہین ہے ہم رد ہو جاوے یہ چھاگل مردان راہ خدا کی ہے۔ کتاب مونس الارواح سے منقول ہے کہ ایک جن تھا جس سے پتھورا نہایت اعتقاد رکھتا تھا اور باعث دولت واقبال اوس جن کے طفیل سے جانتا تھا بمجرد تشریف آوری حضرت خواجہ صاحب کے جن مذکور خدمت مین حاضر ہوکر مسلمان ہوا آپنے اوسکو مسلمان کرکے نام اوسکا عبداللہ عرف شادی رکھا اوسدم

آپنے اوس جبی کو حکم چھاگل لانیکا دیا شادی جن چھاگل اُٹھایا آپنے اوس چھاگل سی تھوڑا سا
پانی تالاب بیسلہ اور آنا ساگر کی طرف ڈال دیا فرمان الٰہی سے کُل چاہ وچشمے پُرآب ہوگئے
اور بھی آپنے دعا کی کہ تھوراکے اونٹ اوٹھہ کھڑے ہوئے مشاہدہ اس کرامت سے جو
بضرورت خواجہ صاحب سے ظاہر ہوئی اور مسلمان ہوجانے جن سے مخالف کف افسوس
ملنے لگے اور نہایت حیران ہوکر کہنے لگے کہ ہمنے تمام عمر پرستش اس جن کی اور خدمتگذاری
اجیپال کی کی خزانہ کثیر اونکے اصراف مین خرچ کیا لیکن حیف ہے کہ ان سے کچھہ بھی مطلب
نہ نکلا آخرکار اجیپال جوگی نے عرض کی کہ آپنے بارگاہ ایزدی مین کیا منصب پایا ہے اور
کس مقام والا تک آپکی رسائی ہے آپنے فرمایا کہ اوّل جو بات تو نے حاصل کی ہے وہ کھلا
اوسوقت اجیپال نے پوست آہو کو ہوا پر ڈالا کہ وہ مرگ چھالا ہوا پر بچھہ گیا بعد اس کے
حبس دم کرکے ایک جست کی اور اوس پوست پر جا بیٹھا یہ حال دیکھہ کر تھوڑا اور اوسکے
ہمراہی بہت خوش ہوئے جسوقت اجیپال نے ہوا پر پرواز کیا تھا تو حضور مراقبہ مین تھے
جب کچھہ عرصہ گزرا ارشاد ہوا کہ اجیپال کہانتک پہونچا خدمتگذارون نے عرض کیا کہ برابر ایک
مرغ کے دکھلائی دیتا ہے بارہا گر بعد ایک لمحہ کی عرض کی کہ اب نظرون سے غائب
ہوگیا اوسوقت حضور نے نعلین چوبین کیطرف اشارہ کیا فوراً وہ ہوا ہوئین اور رفتہ رفتہ
اجیپال تک پہونچکر سرکوبی شروع کی آواز ضرب کی اور شور و فریاد داد بیداد اجیپال کی
حاضرین نے سُنی پایان کار زدوضرب کرتی ہوئین اوسکو زمین پر لائین آخر اجیپال قدم
مبارک پر گر گیا اور امان چاہی حضرت خواجہ بزرگ نے نعلین کو سرکوبی سے منع فرمایا جوگی
اجیپال عرض کرنے لگا کہ اب امیدوار اس بات کا ہون یعنے حضور بھی اپنا رتبہ عالی دکھلاوین
آپنے وہین مراقبہ کیا اور روح پرفتوح نے عالم بالا کو عروج کیا جوگی اجیپال نے بھی بہت کچھہ
ریاضت شاقہ سے قوت استدراج حاصل کی تھی اوسنے بھی مراقبہ کیا اور روح اوسکی عقب
روح پاک حضرت کے چلی جب قریب آسمان اول کے پہونچی حضور کی روح مقدس تو بالا آسمان

عرش پرواز ہوئی اور اجیپال کی روح آسمان کے نیچے رہ گئی مطلق راہ نہ ملی عاجزی اور زاری
شروع کی اوسوقت آپ ترحم کرکے ہمراہ اپنے عالم بالا کو لیگئے اور زیر عرش برین پہونچے بہ برکت
روح مطہر حضرت خواجہ بزرگ کے حجاب اجیپال کی روح کے سامنے سے اوٹھا لیا گیا تعظیم
اور ادب فرشتگان ملاء اعلیٰ کا کہ روح پاک حضور سے کرتے تھے دیکھا جبکہ روح منور
نے اوسجگہ سے ارادہ بازگشت کا کیا اور آسمان اول تک واپس آئے دوسری بار پھر ارادہ
عروج کا کیا اجیپال نے بھی ثانیاً استمداد ہمراہی رکاب کی چاہی اور یون عرض کی کہ مجھکو یہان
تنہا نہ چھوڑئے کس لئے کہ حضور کے ہمراہ رہ کر قدرت حق جل وعلیٰ کی دیکھون آپنے فرمایا کہ
تو لایق سیر اون مقامات کے اوسوقت ہوگا جو صدق دل سے خدا اور رسول خدا پر ایمان لاوے
اجیپال نے بہ صدق تمام قبول کیا اور کہا کہ مین مسلمان ہوتا ہون لیکن امیدوار اس بات کا
ہون کہ تا قیامت زندہ رہون آپنے دعا کی اور دست مبارک اجیپال کے سر پر پھیر کر فرمایا
کہ انشاء اللہ تعالیٰ تو زندہ رہے گا اجیپال نے کلمۂ شہادت پڑہا اوسوقت حضور کی روح
نے روح اجیپال کو ہمراہ لیکر عروج کیا یہانتک کہ قریب عرش اعظم کے پہونچے الغرض عجائب
غرائب آسمانون کے ملاحظہ فرماکر مراجعت کی آپنے چشم حق بین مراقبہ سے کہولی کہ اجیپال
کلمۂ طیب کہتا ہوا قدمون پر گرا اس عرصہ مین واسطے مشاہدۂ حق و باطل کے ایک خلقت
جمع ہوگئی تہی جب یہ حالت اجیپال کی راے پتھورا نے دیکھی سخت حیران اور از حد
پشیمان ہوکر اپنے گھر گیا کہتے ہین کہ اجیپال ابتک زندہ ہے کوہستان اجمیر شریف مین
سیر کرتا ہے اور ہر روز زیارت روضہ شریف کے واسطے آیا کرتا ہے زمانہ جاہلیت مین جس
مقام پر کہ رہتا اور کڑی کڑی ریاضتین کرتا تھا ابتک اجمیر کے غربی تین کوس کے فاصلہ پر موجود
ہے اور نام اوس کا عبداللہ بیابانی مشہور ہے اکثر مردمان نواحی اجمیر سے سُنا گیا کہ ہم راستہ
بھول گئے تہے عبداللہ بیابانی نے ہمکو راستہ بتایا اور بعضون نے وقت شب جب
درگاہ شریف کے دروازے بند ہوجاتے ہین اوسی جوگیانہ وضع سے اوسکو آستانہ مین

جاتے ہوئے دیکھا ہے القصہ حضور خواجہ ممدوح نے راے پتھورا کو ہدایت مسلمان ہونیکی
فرمائی لیکن وہ بدبخت ایمان نہ لایا المختصر اجیپال اور شادی جن منت سماجت کرکے حضرت
خواجہ کو بمقام شادی پر لائے آپنے وہ جگہ پسند فرمائی جماعت خانہ اور عبادت خانہ اور باورچیخانہ
بنوایا جس مقام پر کہ مطبخ خاص تھا اب وہان روضہ مبارک آپ کا ہے حضرت خواجہ
قطب الدین بختیار کاکی سے جو مرید اور خلیفہ حضرت خواجہ بزرگ کے ہین نقل ہے کہ ایک
شخص پتھورا کے پاس سے بہ نیت مرید ہونے کے خواجہ صاحب کے پاس آیا آپنے اوسکو
مرید نکیا اوسنے آپکی شکایت پتھورا کے روبرو کی راے مذکور نے کسی آدمی کو بھیجکر سبب
مرید نکرنیکا دریافت کرایا آپنے جواب دیا کہ تین چیز کے سبب سے جو اوس شخص مین ہین اور
نہ کبھی اوس سے جاوینگی اول تو یہ گنہگار بہت بڑا ہے دوسری ہمارے طریقہ کا نہین ہے
اور ہم اوس شخص کو کلاہ نہین دیتے جو غیر کے روبرو سر جھکاوے تیسرے لوح محفوظ پر
ہمنے لکھا دیکھا ہے کہ وہ اس جہان سے بے ایمان جاویگا جب یہ جواب راے پتھورا نے
سُنا بہت برہم ہوکر کہنے لگا کہ یہ درویش غیب کی باتین کرتا ہے اس سے کہدو کہ میرے
شہر سے چلا جاوے جب یہ حقیقت آپنے سُنی ہنسکر راجہ سے کہلا بھیجا کہ تین روز کی مہلت ہمکو
دیوے اسمین یا تو وہ خود چلا جاویگا یا ہم اوسی عرصہ مین سلطان اسلام معز الدین بن محمد سام
کا لشکر یورش کرکے آیا اور راجہ پتھورا اوسکے مقابلہ کو گیا اور زندہ گرفتار ہوا چنانچہ طبقات ناصری
سے مستنبط ہے کہ ۵۸۷ ہجری مین سلطان غازی (معز الدین محمد سام) لشکر اسلام کو طیار
کرکے قلعہ سرہند پر آیا اور اوسکو فتح کیا بعدہٗ ملک ضیاء الدین قاضی تولک کے سپرد کیا اس
شرط پر کہ وہ آٹھ مہینے قلعہ کی حفاظت رکھین تاکہ سلطان غازی پھر غزنین سے واپس آجاوے
لیکن راے پتھورا نزدیک آپہونچا تھا اور ہندوستان کے تمام راجگان اوسکے رفیق تھے
سلطان بھی اون کے مقابلہ پر ترائین مین آگیا۔ عین جنگ مین سلطان نے اپنے ہاتھ مین
نیزہ لیکر اوسی ہاتھی پر حملہ کیا جسپر دہلی کا راجہ گوبند راے سوار تھا اور ایسا نیزہ اوسکے مونہہ

پر مارا کہ راجہ کے دو دانت ٹوٹ کر اوسکے مونہہ مین جا پڑے راجہ نے بھی سلطان پر سیل مارا کہ جسکا زخم شدید بازو پر لگا سلطان نے اپنے گھوڑے کی باگ موڑی مگر زخم کی شدت سے گھوڑے پر ٹہیر نے کی طاقت نرہی تہی لشکر بہاگ نکلا اور ایسی آیا دہایی ہوئی کہ سلطان کو بہی سنبہالنے والا کوئی نہین رہا۔ قریب تہا کہ سلطان گھوڑے سے گر پڑے مگر ایک بہادر خلجی نے سلطان کو پہچانکر جھٹ اوسکے گہوڑے پر چڑہ کر سلطان کو اپنی گود مین پکڑ لیا اور گھوڑے کو ایسی ڈانٹ بتائی کہ میدان جنگ سے باہر لے نکلا اور وہان تک پہونچا دیا کہ جہان اس شکستہ حال لشکر نے راجگان ہند کے تعاقب سے امن پاکر ڈیرہ کیا تہا سلطان کے پہونچنے سے سب کو تسلی ہوئی لشکر پریشان بہی جمع ہوگیا۔ سلطان نے غزنین کی راہ لی اور قاضی تولک کو قلعہ سرہند مین چہوڑ گئے تہے راے پتہورا نے اس قلعہ کو جا گہیرا اور تیرہ مہینے سے زیادہ لڑائی ہوتی رہی آخر صلح کر کے قلعہ لے لیا۔ اودہر سال بہر کے بعد سلطان غازی نے پہر لشکر اسلام جمع کر کے پچہلے سال کا بدلا لینے کو ہندوستان پر چڑہائی کی ابکی بار اس فوج غازی مین ایک لاکہ بیس ہزار سوار کی بہیڑ بہاڑ تہی ترائین کے حدود مین سلطانی کمپ قائم کیا اور پتہورا راے اجمیری اور گوبند راے دہلوی وغیرہ کے مقابل صف جنگ درست ہوئی لڑائی کے وقت ہر سمت سے دس دس ہزار سوارون نے دہاوہ کر دیا چالیس ہزار سوار جرار چارون طرف سے راجاؤن کے لشکر پر جا پڑے اور باقی سامان ہاتہی گہوڑے سوار پیادے کئی میل پیچہے کمک کے لئے تیار ڈٹے ہوئے حاضر تہے اس معرکہ مین راجگان ہند کی افواج کے پانون اوکہڑ گئے حریفون کو پشت دکہاکر بہاگے دہلی کا راجہ گوبند راے میدان جنگ مین مارا گیا اوسکا سر دیکہکر دونون ٹوٹے دانتون سے خود سلطان نے اوسے پہچان لیا اور راے پتہورا ہاتہی سے اوتر گہوڑے پر چڑہ کے بہاگ گیا تہا کہ سرسہ کیطرف سے گرفتار ہو کر آیا اور قتل ہوا دارالملک اجمیر اور تمام سوالک اور ہانسی و سرسہ وغیرہ شہر فتح ہو گئے یہ فتح ۵۸۸ھ مین سلطان کو نصیب ہوئی۔ سلطان غازی معزالدین نے

اجمیر کے فتوحات سے کئی چیزین بطور سوغات کے سلطان غیاث الدین محمد سام کی خدمت مین بھجوائی تھین ازانجملہ پانچ کنگرہ زرین جڑاؤ تھے ہر ایک تین گز سے زیادہ اونچا اور دو گز چوڑا تھا۔ اور دو ہما سونے کے بنے ہوئے تھے ہر ایک ہما کا ڈیل ڈول اچھے بڑے اونٹ کے برابر تھا اور سونے کی زنجیرین اور حلقے۔ اور ایک جوڑی طلائی نقارونکی۔ اور ایک جیرہ جس کا دایرہ پانچ گز سے پانچ گز تھا۔ اِن چیزون کو سلطان غیاث الدین نے فیروزکوہ کی قلعہ اور جامع مسجد پر رکھوادیا تھا۔

اور یہہ بھی ایک روایت ہے کہ از روے غضب کے آپنے یون فرمایا کہ تھپورا کو ہمنے زندہ پکڑا اور دیدیا چنانچہ اوسکا ظہور ہوا اور وہ شخص کہ جو مرید ہونے کو واسطے آپ کی خدمت مین آیا تھا قصداً پانی مین ڈوبکر مرگیا

فصل تیسری

واضح ہو کہ روز تشریف آوری حضرت خواجہ بزرگ سے تہتر ۷۳ سال تک مردمان دیار و امصار کو آپسے فیض صوری و معنوی حاصل ہوتا رہا کتاب سیر العارفین مین لکھا ہے کہ خواجہ صاحب بعد کرنے نکاح کے سات برس زندہ رہے بعد اسکے انتقال فرمایا تواریخ آرایش محفل مین لکھا ہوا ہے کہ زندگانی آپنے دنیا مین ستانوے برس کی آخر رجب کی چھٹی تاریخ ہفتہ کے دن سن چھ سو تینتیس ۶۳۳ ہجری مین وفات پائی مگر اور تاریخون سے ثابت ہوتا ہے کہ سن شریف حضرت خواجہ غریب نواز کا ایک سو چھ برس کا جب ہوا اوسوقت آپنے جہان فانی سے ملک جاودانی کو رحلت فرمائی واللہ اعلم بالصواب کتاب مخبر الواصلین مین یہ قطع آپکی تاریخ وفات کا لکھا ہوا ہے۔

قطعہ

روز جمعہ وششم رجب بودہ — کز جہان خواجہ نقل فرمودہ

نود و ہفت سال عمرش بود — کانزمان نقل از جہان فرمود
سال نقلش بعزت و تمکین — گو سراج جہان معین الدین
روضۂ پاک اوست در اجمیر — زایرش جن و انس اژدر و شیر

ایضاً

فیض بخش جہان بہ علم و یقین — خواجۂ حق نما معین الدین
رونق خاندان چشت از وست — زینت روضۂ بہشت از وست
سال ترحیل و نقل او بر خوان — ہا تفہم گفت شمس عدن و جنان

ایضاً

خواجۂ والا معین الدین کہ از انوار او — گشت روشن در دو عالم ماہتاب ملک ہند
محو شد در نور حق چون آنمہ چرخ یقین — شد ندا از چرخ چارم آفتاب ملک ہند

ایضاً

معین الدین معین ہر دو عالم — دلش روشن ز انوار تجلی
بتولیدش امام مجتبےٰ خوان — وصالش نیّر اکبر معلی

صاحب سیر الاقطاب لکھتے ہین کہ جس رات کو حضرت معین الحق والدین نے اس جہان پُر ملال سے انتقال فرمایا بعد نماز عشا کے دروازہ حجرۂ متبرکہ کو بند فرما کر خواص اصحاب کو آمد و رفت حجرہ سے منع کر دیا محرمان درگاہ جو در حجرہ پر تھے تمام رات صدائے قدم جیسے کوئی وجد مین رہتا ہے سنتے رہے یقین ہوا کہ حضرت خواجہ وجد مین ہین آخر شب کو وہ آواز ساکت ہوئی جب وقت نماز کا ہوا ہر چند دستک دی جواب نہ ملا ناچار دروازہ کھولا

اور دیکھا کہ حضرت خواجہ واصل حق ہوئے اوس رات کو چند کس اولیا اللہ نے حضرت شاہ رسالت علیہ الصلوٰۃ والتحیت کو خواب مین دیکھا کہ فرماتے ہین ہم آج کے روز واسطے استقبال محبوب اللہ معین الدین کے آئے ہین ہر سال رجب کی چاند رات سے چھٹی تاریخ تک آپ کا عرس ہوتا ہے اکثر ملکون سے زن و مرد امیر و غریب میدنی کے ہمراہ چلتے ہین چاند رات کے دن اکثر ملکون سے میدنی اجمیر مین آپہونچتی ہے بیوپاری بھی اس میلہ مین دور دور سے آتے ہین اور اقسام اقسام کی چیزین لاتے ہین بہ نسبت اور قومون کے میواتی لوگ بیشتر آتے ہین چوکیان بھرتے ہین نذرین چڑھاتے ہین غرضکہ چھہ دن تک تمام شہر مین خلق کا انبوہ اسقدر رہتا ہے کہ کان پڑی آواز سُنی نہین جاتی - درگاہ شریف مین رویت ماہ سے محفل وجد و حال منعقد ہوتی ہے جو ابتدا شب سے انتہاے رات تک رہتی ہے یہ کیفیت ہوتی ہے کہ مجلس خانہ کے انتہاے صحن پر یعنی درجہ دوم کے پیش دالان سُرخ سبز کٹہرا چوبی لگا دیا جاتا ہے اور اوس صحن مین دل بادل ڈیرہ استادہ کر کے بیچ مین قمقمہ اور پھولون کے ہار لٹکا دئے جاتے ہین چارون گوشون پر چار چوبین نہایت بلند جنکا نام خواجہ بخش قطب بخش میران بخش مدار بخش ہے ڈیرہ کے نیچے لگا کر گرداونکے کئی ڈورین کھینچکر اوس پر قندیلین اور لالٹینین روشنی کی برابر لگا دیتے ہین چنانچہ ایک ہزار قندیل ہر شب کی روشنی کے لئے مقرر ہین ہر قندیل پر سُرخ سبز غلاف چڑھے ہوئے بہتون پر پھولون کے ہار پڑے ہوئے عجب جوبن اور بہار دیتے ہین اس دل بادل ڈیرہ کے نیچے یعنی مجلس خانہ کے آگے ایک بوقلمون نگیر اچاندی کے استادون پر کھڑا کیا جاتا ہے زرشامیانہ زرتاب فرش نہایت پاکیزہ اور مصفا بچھا ہوا استادون کے قریب چاندی کی انگیٹھیا جن مین اگر اور عود سُلگتا ہوا دماغ کو معطر کر دیتا ہے اگر دانیون کے قریب مردنگیان سُرخ سبز شربتی نزاکت کی بھری روشن جھاڑ فانوس ہانڈی کنول وغیرہ سے مجلس خانہ رشک گلشن پیر رات گزرے اس مقام پر محفل سماع یعنے قوالی کا جلسہ ہوتا ہے ہزارہا آدمی وارد صادر و اہل شہر کیفیت محفل کی دیکھتا ہے ہزارون درویش سیکڑون

مشایخ اس محفل قدس منزل مین حاضر ہوتے ہین کٹہرے کے نیچے جو روضہ شریف کے اندر دو جہ
اول مین جانیکا راستہ ہے اوسمین خاص وعام کی کشمکش سے شانہ سے شانہ چھلتا ہے
نسیم وصبا کو بھی سیدہا راستہ نہین ملتا ہے ہر صحن مرد وزن سے بھرا ہوا جا بجا مندیون پر روشنی
کا جو بن کٹہرہ کے قریب حوض مین مدار ئے جلا لئے فقیرونکی دھوم دھام خلقت کا ازدحام
علاوہ انکے جس کسی طوائف نامی کو ناچنا گانا منظور ہوتا ہے وہ حوض کے اندر ناچتی ہے گرداوسکی
اور بھی طائفے دس بیس جنکی پوشاکین نہایت عمدہ ونفیس حوض کے کنارون پر بیٹھے جاتے ہین
مردمان رقص پسند نغمہ دوست اون کے آس پاس کھڑے ہوئے تماشا دیکھتے ہین سیلی دروازہ
کے برابر فقیر آزادون کا مجمع گرزمارونکی صدائین اور طرح طرح کی ضربین لگانا عجب لطف دکھلاتا
ہے دورویہ دوکاندار گلفروش حلوائی تنبولی فالودہ ساز ہر ایک کی جدی جدی خوشنما آواز
دوکانون مین ہر شے افراط سے دھری ہوئی خوانچہ کے خوانچہ بھرے ہوئے بیچتے ہین
روضۂ عالی کے روبرو ہزارون میواتی مرد عورت شام کے وقت اپنے اپنے ہاتھون پر گھی کے
چراغ روشن لئے ہوئے بہتیرون کے روبرو دس دس پانچ پانچ چراغ رکھے ہوئے اپنی بولی مین
حضرت خواجہ بزرگ کی صفت وثنا کرتے ہین روضہ شریف کے شرقی اور جنوبی صحن مین جتنے
درخت ہین اونمین عوام لوگ ڈوریان ڈال کر لٹکے ہوئے کوئی ہاتھ ڈوریون سے باندہے کھڑا
ہوا ہے کوئی پیرون کو باندہے ہوئے بیٹھا کوئی اوٹا لٹک رہا کوئی گلا باندہے ہوئے اپنی
مراد مانگ رہا ہے **مصرع** فکر ہر کس بقدر ہمت اوست ۔ غرض چھ دن تک ہر ایک مقام
پر ایک نیا تماشا اور قدم قدم پر ایک عجیب رولا ہوتا ہے ۔ اوسی کیفیت مین بعض اہل باطن
درگاہ شریف کے اندر اور بعض باہر سرنگون خاموش بیٹھے رہتے ہین چنانچہ عرس شریف مین دور
دور کے صاحب کشف وکرامات حاضر ہوتے ہین ۔

فصل چوتھی

واضح ہو کہ خاندان چشت اہل بہشت مین بعضے اولیاء اللہ تو ایسے گذرے کہ اونکو رتبہ بادشاہت صوری و معنوی حاصل تھا اور ہزارون اولیاء اللہ ایسے ہوئے کہ کتابین کی کتابین اون کی کرامات اور مجاہدات سے بھری ہوئی ہین۔ لہذا تبرکاً مختصر حال اون بزرگوارون کا جو بعد حضرت خواجہ بزرگ کے وقتاً فوقتاً زیب مسند ہدایت وارشاد رہے بیان کیا جاتا ہے ؛

حضرت قطب الاقطاب خواجہ قطب الدین رحمۃ اللہ علیہ

خواجہ قطب الدین بن کمال الدین احمد بن موسیٰ اوشی اعظم خلفاء حضرت خواجہ بزرگ سے ہین اوش ایک قصبہ کا نام ہے توابع ماوراء النہر سے اور بعضے کہتے ہین دیار فرغانہ کے متعلقات سے ہے لقب آپ کا بختیار کاکی تھا اپنے وقت کے قطب عالم اور پیشوائے بنی آدم تھے مدت تک اجمیر شریف مین ریاضت اور مجاہدہ مین مستغرق رہے آخر حضرت خواجہ کے ارشاد کے موافق آپنے دہلی کا قیام اختیار فرمایا عرصہ تک مردمان دیار وامصار کو آپ سے فیض باطنی حاصل ہوتا رہا جب سن شریف چونسٹھ سال اور دوسری روایت سے پچھتر سال کو پہونچا زمانۂ سلطنت سلطان شمس الدین التمش مین روز دوشنبہ چودھوین تاریخ ربیع الاول سن ہجری چھ سو تینتیس مین آپنے وفات فرمائی مزار پر انوار آپکا جو اردہلی مین زیارت گاہ خاص وعام ہے حضرت شیخ فرید شکر گنج مرید اور خلیفہ حضرت قطب الاقطاب کے اپنے عہد مین اعظم واصلین حق سے تھے آپکا سلسلۂ نسب شریف فرخ شاہ عادل بادشاہ کابل تک منتہی ہوتا ہے کمالات آپ کے اوس سے سوا ہین جو بیان مین آوین روز شنبہ پانچوین محرم سنہ ۶۶۹ ہجری زمانہ سلطنت غیاث الدین بلبن مین یاحی یاقیوم کہتے ہوئے جان کو ساتھ جان آفرین کے تسلیم فرمائی عمر شریف آپکی پچانوے سال کی تھی قصبہ پٹن واقع پنجاب مین مدفون ہوئے

کبھی کبھی فکر شعر و سخن بھی فرماتے تھے یہ شعر آپکا ہے ؎

ہمچو مرغ نیم بسمل بر درت		در میان خاک و خون پر میزنم	

حضرت شیخ نظام الدین اولیا اجداد بزرگوار آپکے بخارا شریف کے تھے سلسلۂ نسب آپکا بقول اکثر مورخین کے امیر المومنین حسین ابن علی علیہ السلام تک منتہی ہوتا ہے روز آخری چارشنبہ ۲۷ ماہ صفر ۶۳۵ھ ہجری کو بعد طلوع آفتاب کے قصبہ بدایوں مین پیدا ہوکر تحصیل علوم رسمی کی چونکہ بہ اشتہ علوم مین ہر شخص پر آپ غالب آتے تھے نظام محفل تسکن مشہور ہوئے بیس برس کی عمر مین معاملات دنیا سے ہاتھ کھینچکر طرف قصبہ پٹن کے گئے اور وہان حضرت شیخ فرید الدین شکر گنج سے مستفیض ہوکر مدت تک آپکی خدمت مین حاضر رہے بعد اسکے دہلی کو مراجعت فرمائی آپ کو شعر و سخن سے بہت شوق تھا یہ بیت آپکے نتایج طبع سے ہے ؎

از تو نتواند بریدن کس بآسانی مرا		گر نمیداند کسی آخر تو میدانی مرا	

جب سن شریف آپکا نواسی برس کا ہوا ربیع الآخر کی اٹھارہوین تاریخ ۷۲۵ھ ہجری مین وفات فرمائی جوار دہلی مین مدفون ہوئے تاریخ آپکے وفات کی یہ ہے ؎

نظام دو گیتی شہ ماؤ طین		سراج دو عالم شدہ بالیقین	
چو تاریخ فوتش بجستم ز غیب		ندا داد ہاتف شہنشاہ دین	

حضرت شیخ نصیر الدین محمود آپ بڑے اولیا اللہ مین سے ہین اور حضرت نظام الدین اولیا محبوب الٰہی کے خلیفۂ اعظم تھے اور روشن چراغ دہلی آپ کا لقب ہے۔ کہتے ہین کہ حضرت عبد اللہ یافعی نے حضرت مخدوم جہانیان سے طواف کعبہ مین پوچھا تھا کہ دہلی مین اب کون بزرگ ہے مخدوم صاحب نے جواب دیا کہ اس زمانہ مین شیخ نصیر الدین محمود سے دہلی کا چراغ روشن ہے جب سے آپکا لقب روشن چراغ دہلی ہوگیا روز جمعہ اٹھارہوین رمضان المبارک ۷۵۷ھ مین آپ کا وصال ہوا سواد دہلی مین آسودہ ہین **حضرت شیخ کمال الدین علامہ** آپکی وفات تاریخ ۲۷۔ ذیقعدہ سن ہجری سات سو چھپن مین ہوئی آپ کا مزار مبارک دہلی مین اپنے

مرشد کی خانقاہ مین ہے حضرت شیخ سراج الدین وفات آپکی تاریخ چھبیسوین ۲۶
جمادی الاوّل سن آٹھ سو سترہ مین ہوئی مزار آپ کا پیران پٹن مین ہے حضرت شیخ
علیم الدین وفات آپکی ۲۶ - ماہ صفر کو ہوئی قبر آپ کی پیران پٹن مین ہے حضرت
شیخ محمود وفات آپکی تاریخ بائیسوین ماہ صفر سنہ ۹۰۰ ہجری مین ہوئی مزار آپکا پیران پٹن
مین ہے حضرت شیخ جمال الدین آپنے بیسوین ذالحجہ سن نوسو چالیس ہجری
مین مُلک بقا کو رحلت فرمائی قبر آپ کی بلدہ چانپانیر مین ہے قریب احمد آباد کے لیکن بعض کتاب
مین لکھا ہے کہ آپ احمد آباد مین آسودہ ہین حضرت شیخ حسن محمد وفات آپکی
۲۹ - ربیع الآخر کو اور ایک یہہ بھی روایت ہے کہ اٹھائیسوین ذیقعدہ سن نوسو بیاسی
ہجری مین ہوئی قبر آپ کی احمد آباد گجرات مین دروازہ کے باہر مسجد انصار کے قریب ہے
حضرت شیخ محمد وفات آپکی اٹھائیسوین ذیقعدہ اور ایک روایت سے ۲۹ - ربیع الاوّل
سن ایک ہزار چالیس ہجری مین ہوئی مزار پرانوار آپ کا احمد آباد گجرات مین متصل مسجد انصار
کے ہے حضرت یحییٰ مدنی وفات آپ کی ۲۸ صفر سن گیارہ سو ہجری مین ہوئی قبر
آپ کی مدینہ منورہ مین جنت البقیع کے اندر نیچے روضہ حضرت امیر المومنین عثمان ابن عفان
رضی اللہ عنہ کے ہے حضرت شیخ کلیم اللہ جہان آبادی وفات آپ کی تاریخ ۱۴ -
ربیع الاول سنہ ۱۱۴۲ ہجری مین ہوئی مزار پُرانوار آپ کا دہلی مین جامع مسجد اور لال قلعہ کے
بیچ ہے جس جگہ پہلے خانم کا بازار تھا حضرت شیخ نظام الدین اورنگ آبادی
نسب آپکا حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی تک پہونچتا ہے زوجہ مطہرہ آپ کی زبدۂ اولاد
حضرت مخدوم سیّد محمد گیسو دراز سے ہین اوائل حال مین اورنگ آباد سے دہلی مین وارد
ہوئے اگرچہ اول مین فقط تحصیل علوم رسمی مدنظر تھی لیکن جو کہ خواستۂ تقدیر اور مشیت کردگار قدیر
یہ تھی کہ آپکا خاندان ارشاد حقایق معارف کے ساتھہ موصوف ہو حضرت فانی فی اللہ باقی باللہ
شیخ کلیم اللہ جہان آبادی قدس اللہ سرہ العزیز کی مجلد متین فایز ہوکر شرف بیعت سے مشرف ہوئے

از بسکہ ذات فایض البرکات اون کی جامع کمالات صوری و معنوی تھی تحصیل علوم ظاہری اور باطنی کی انہین کی خدمت مین کرکے منصب خلافت سے سرفراز ہوئے اور آخر الامر معاودت کی اجازت پاکر اورنگ آباد کو تشریف لیگئے اور سالہا سال خلق کو فیض باطنی کی طرف ہدایت فرمائی تاریخ بارہوین ذیقعدہ سن گیارہ سو بیالیس ہجری مین عالم بقا کو راہی ہوئے مزار مبارک اورنگ آباد مین ہے۔

فخر الملتہ والدین مولانا محمد فخر الدین علیہ الرحمتہ

آپکے مقامات اور خوارق اور کرامات لاتعدد و لاتحصیٰ ہین آپنے پدر والا اقتدار مولانا نظام الدین قدس سرہ کی خدمت مین علوم ظاہری و باطنی کو تحصیل کرکے مرتبۂ خلافت حاصل کیا اور بعد اوسکے چند سال نواب نظام الدولہ ناصر جنگ والی حیدرآباد دکن و ہمت یار خان کی سرکار مین بسر کی آپکے انفاس متبرکہ کی برکت سے بہت سے گم گشتگان بادیۂ ضلالت نے راہ ہدایت حاصل کی۔ از بسکہ قدیم الایام سے ترک تعلق غالب تھا وہان سے دل برداشتہ ہوکر اجمیر شریف مین تشریف لائے اور چندے مزار مبارک قدوۂ واصلان بارگاہ ذوالجلال حضرت خواجہ معین الدین چشتی رضی اللہ عنہ کی زیارت کے واسطے وسیلہ سے اختیار کیا آخر بموجب ارشاد باطنی حضرت خواجہ ممدوح کے دہلی کو تشریف فرما ہوئے آپکی ہدایت وارشاد سے ایک خلق کثیر بہرہ مند اور سعادت یاب ہوئی اور یہ عجب کرامت ذات فایض البرکات سے ظاہر ہوئی کہ آپکے خلفاء باصفا اطراف ہندوستان مین باعث نجات سرگشتگان روزگار اور ہادی گمراہان تبہ کار ہوئے کتاب نظام العقائد اور رسالہ مرجیہ اور فخر الحسن حضرت کی تالیف سے ہے اور چہار دانگ ہندوستان سے ولایت تک لکھوکھا آپکے خاندان کے مرید ہین جب سن شریف تہتر تک پہونچا تاریخ ۲۷۔ جمادی الآخر کو سن گیارہ سو ننانوے ہجری مین عالم بقا کو راہی ہوئے خورشید دو جہانی آپ کی رحلت کی تاریخ ہے مزار آپکا متصل دروازہ چاردیواری

۴۷ شہر علاری نزد مسجد کرن مین بیل بیشی سے بین چار فرلانگ مین بجانب جنوب سے اور مسافر شاہ سے اور ہاتھی پیر اور مزار شاہ اور عالمگیر بادشاہ کا بھی بین ہے ۱۲

مرقد مبارک حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی قدس سرہٗ کی زیارت گاہ خلائق ہے۔

ذکر بنا روضہ منورہ

اخبار الاخیار سے منقول ہے کہ خواجہ حسین ناگوری جو شیخ حمید الدین کی اولاد مین برسون انہون نے حضرت خواجہ بزرگ خواجہ معین الدین چشتی کے مزار شریف کی جو اوسوقت تک خام تھا مجاورت کی اور عبادت مولی مین مشغول رہے جس زمانہ مین کہ شہر اجمیر خراب ہوگیا تھا اور اوسکے گرد جنگل مین شیر رہتے تھے حضرت خواجہ غریب نواز کی قبر شریف پر عمارت نہ تھی تب خواجہ حسین ناگوری نے اول بنیاد عمارت روضہ شریف کی رکھی اور اوسکی صورت اسطرح لکھی ہے کہ سلطان غیاث الدین خلجی بادشاہ منڈو خواجہ حسین ناگوری کو بہت اشتیاق سی بلوایا کرتا تھا اور خواجہ موصوف قبول نہین کرتے تھے تب سلطان سے لوگون نے کہا کہ اگر یہ خبر خواجہ حسین ناگوری کو پہونچی کہ موے مبارک حضرت سرور انبیا صلی اللہ علیہ وسلم سلطان کے پاس ہین تو بے اختیار چلے آوینگے سلطان نے یہ خبر خواجہ حسین کو پہونچوائی اور وہ سنتے ہی بے توقف روانہ ہوکر بادشاہ کے پاس پہونچے چونکہ جاذبۂ شوق درست تھا فوراً موے مبارک خواجہ حسین کے ہاتھہ پر آگیا القصہ سلطان نے بعد اپنی عرض مدعا کے بہت سے تحفہ ہاے عالی پیش کئے خواجہ ممدوح نے قبول نہ کئے۔ لیکن اونکے فرزند کے دل مین اوس ہدیہ کے لینے کی خواہش ہوئی تب خواجہ موصوف نے یہ اجازت دی کہ جو اس مال کو لیا چاہتے ہو تو چاہیئے کہ روضہ خواجہ بزرگ اجمیری اور روضہ اپنے جد شیخ حمید الدین ناگوری کا اس مال سے تعمیر کرو چنانچہ اوس مال سے یہ عمارت جو قبر شریف حضرت خواجہ بزرگوار پر موجود ہے بنائی گئی اوس گنبد رشک ارم کی غربی دیوار مین سنگ مرمر کی جالی پر یہ تاریخ بخط نستعلیق تحریر ہے ؎

از پئے تاریخ نقش گنبد خواجہ معین	گفت ہاتف گو معظم قبۂ عرش برین

اس تاریخ سے سن نوسو انتالیس ہجری نکلتے ہین - لیکن غالبًا یہ تاریخ نقاشی گنبد کی ہے کیونکہ سلطان غیاث الدین خلجی سن آٹھ سو اڑسٹھ ہجری مین فوت ہوا اور یہ بھی پایا جاتا ہے کہ سلطان محمود بن سلطان ناصر الدین بن غیاث الدین کے عہد مین یہ نقاشی گنبد شریف کے اندر ہوئی ہو اور دروازہ روضۂ حضرت خواجہ غریب نواز کا ایک دربادشاہ منڈو نے عمارت روضہ کے پیچھے بنوایا اور اسی روپیہ مین سے بنا ہے وہ بلند دروازہ روضہ شیخ حمید الدین ناگوری کا جو ناگور مین ہے جسکا بیان ناگور کے حال مین لکھا گیا الغرض نوسو انتالیس ہجری مین یہ گنبد مع مزار مبارک سنگین کے بالا قبر خام بنایا گیا باہر سے دیکھو تو گنبد پر سونے کا کلس کلان اور اسکے کنگورون پر سنہری کلسیان چمکتی ہوئین نظر پڑتی ہین اندر روضہ کے سنہری اور لاجوردی کام کیا ہوا ہے اور سقف منقش مین کاشانی مخمل کی زرین چھت گیری کے نیچے قمقمے سونے کی زنجیر طلائی مین آویزان ہین اور چارون گوشون پر چار قمقمے طلائی سونے کی زنجیرون مین لٹکے ہوئے ہین کہتے ہین کہ زمانۂ شاہی مین ان قمقمون کا تخمینہ ہوا تھا ہر ایک قمقمہ پانچ پانچ ہزار روپیہ کا ہے علاوہ اسکے چاندی کے قمقمے چارون طرف متصل متصل آویزان ہین اور سنہری چوکھٹون مین آئینہ دیوار کے اندر نصب ہین اور یہ اشعار آب زر سے روضہ کے اندر لکھے ہوئے ہین ؎

خواجۂ خواجگان معین الدین		اشرف اولیاء روے زمین	
در جمال و کمال آن چہ سخن		این مبیّن بود بحسن و حصین	
مطلعے در صفات او گفتم		در عبارت بود چو در ثمین	
اے درت قبلہ گاہ اہل یقین		بر درت مہر و ماہ سودہ جبین	
خادمان درت ہمہ رضوان		در صفا روضہ ات چو خلد برین	
ذرۂ خاک او عبیر سرشت		قطرۂ آب او چو ماء معین	
جانشین معین خواجہ حسین		بہر نقاشی بگفت چنین	
کہ شود رنگ تازہ کہنہ ز نو		قبۂ خواجۂ معین الدین	

اسکے آگے کے دو شعر ایسے فرسودہ ہو گئے ہین کہ پڑہے نہین جاتے مگر یہ ثابت ہوتا ہے
کہ روضہ شریف کے اندر نقاشی از سر نو حضرت خواجہ حسین اجمیری نے کرائی جسکو تخمیناً ڈہائی سو
برس گذرے۔ مزار شریف پر سیپ کے کام کا چھپر کھٹ صندلی بنا ہوا ہے بنانیوالے نے
عجیب باریک سیپ کا کام کیا ہے کہ نقش ارژنگ کو مات کر دیا ہے اوسکی صفائی پر محبوبان
صندلی رنگ کی رنگت قربان اور اوسکی ہر ایک بیل مسلسل پر سنبل تر نثار بدل و جان
چھپر کھٹ کی چھت مین کبھی سبز مخمل رومی کی چھت گیری اور کبھی زرد کی جسپر مغرق کام زرین
کیا ہوا لگی رہتی ہے اور اوسکے کنارون پر چارون طرف سونے کے قمقمے جگمگاتے ہین
چھپر کھٹ کے اندر سنگ مرمر نفیس کا مزار نہایت آبدار اوسپر سنگ طلائی و ابری و فیروزہ
و یشب و اعجوبہ و لہسنیہ وغیرہ کی پچیکاری ہے جسمین بیل بوٹے پھول پتے منبّت کے ایسے
نادر اور تحفہ بنے ہوئے ہین کہ بیان سے باہر تعویذ مزار پُر انوار پر سنگ مرمر مین یاقوت رمّانی
جسکو عوام الناس لعل بدخشانی کہتے ہین جڑا ہوا ہے آپ کا مزار پُر انوار ہمیشہ زربفت کمخاب پر
زرتمامی اور مشجر کے قبر پوشون سے ڈہکا رہتا ہے اوپر اونکے پھولونکی چادر ہمیشہ آراستہ
کی جاتی ہے چھپر کھٹ کے بیچ مین چاندی کا کٹہرا لگا ہوا ہے مشہور ہے کہ اسکی ساخت مین
ایک لاکھہ روپیہ خرچ ہوا ہے شاید اسمین کچھہ مبالغہ ہو کیونکہ قول عوام الناس کا ایسے مقام
پر اکثر ساتھہ مبالغہ کے ہوتا ہے مگر بیشتر اس کٹہرہ کی جگہ سونے کا کٹہرا لگا ہوا تھا چنانچہ
تزک جہانگیری سے منقول ہے یعنی جہانگیر بادشاہ لکھتا ہے کہ سن ایک ہزار پچیس ہجری مین
بسبب برآنے بعضے مطالب کے مینے نذر کی تھی کہ مجھر طلائی جالیدار اوپر مرقد منورہ حضرت
خواجہ بزرگوار کی ترتیب دین ستائیسوین رجب المرجب کو طیار ہوا مینے حکم دیا کہ لیجا کر نصب
کرین ایک لاکھہ دس ہزار روپیہ اوسکی لاگت مین صرف ہوئے اس کٹہرہ کے تھوڑے فاصلہ
سے ایک دوسرا چاندی کا کٹہرا ہے جسکی ترمیم راجہ جے سنگھہ سوائی والی دبانی جیپور کے
حکم سے شیخ محمد حیات اور حاجی منظور علیخان متولی آستانہ کے اہتمام سے ہوئی وزن اوسکا

بیالیس ہزار نوسو اکسٹھ تولہ تین ماشہ ہے یہ دونون کٹہرے نواب علیتہ العالیہ جہان آرا بیگم بنت شاہجہان نے کہ اون کو خواجگان چشت اہل بہشت سے بہت اعتقاد تھا بنوائے ہین بلکہ انہون نے تمام شاگرد پیشہ اپنا آستانہ شریف کی خدمتگزاری کے لئے نذر کر دیا کہ اون لوگون کی اولاد اب تک بدستور اپنے کار خدمت پر مقرر ہے الغرض ان کٹہرونکی بناکو کچہ اوپر سوا دوسو برس آج تک ہوئے گنبد شریف کے اندر سنگ مرمر کا فرش نہایت مصفا ہر ایک پتھر مربع ترشا ہوا گرداونکے سنگ موسیٰ کی پٹریان جڑی ہوئین نہایت خوشنما معلوم ہوتی ہین گنبد کے شرقی دروازے سے ملحق یمین ویسار دو حجرے بنے ہوئے ہین جانب جنوب جو حجرہ ہے اوسکے دروازہ کا تیغا کیا ہوا ہے لوگون کا قول ہے کہ اسکے اندر سونے کی شلاخین اور برتن سونے چاندی کے رکھے ہوئے ہین غالباً وہ شلاخین طلائی اوسی مجہر کی معلوم ہوتی ہین جسکو جہانگیر بادشاہ نے سن ایک ہزار پچیس ہجری مین مرقد مقدسہ پر نصب کرایا تہا آیندہ الغیب عنداللہ۔ شرقی دروازہ روضہ منورہ کا نہایت خوش قطع بنا ہوا ہے اور فرش بہی اوسکا بغایت پرتکلف ہے اس دروازہ کے سمت داخل روضہ جو کواڑون کی جوڑی ہے کہتے ہین کہ بعد فتح چتوڑ کے اکبر بادشاہ نے قلعہ چتوڑ سے لاکر چڑہائی ہے چنانچہ یہ شعر اوسپر کندہ ہے۔

رکھے ہمیشہ تیری تیغ کار کفر تباہ		بحق اشہد ان لا الہ الا اللہ	

اِس دروازہ کے آگے جو دوسرا دروازہ ہے اوسکی دیوار کے دونون طرف یہ دو بیت بخط نستعلیق لکہی ہوئی ہین۔ وہو ہذا

بیا کہ کعبۂ اہل دلست خواجہ معین		کہ طوف مرقد او میکنند شاہ و گدا	
زراہ صدق در آور مقام خواجہ معین		کہ ہست روضۂ پاکش چو جنت الماوا	

جانب خارج دروازہ روضہ کے سن بارہ سو چالیس ہجری مین نواب فیض اللہ خان بنگش سابق رئیس فرخ آباد نے اژدہات کے کواڑ کمانی دار چڑہوائے اور اون پر یہ تاریخ کندہ

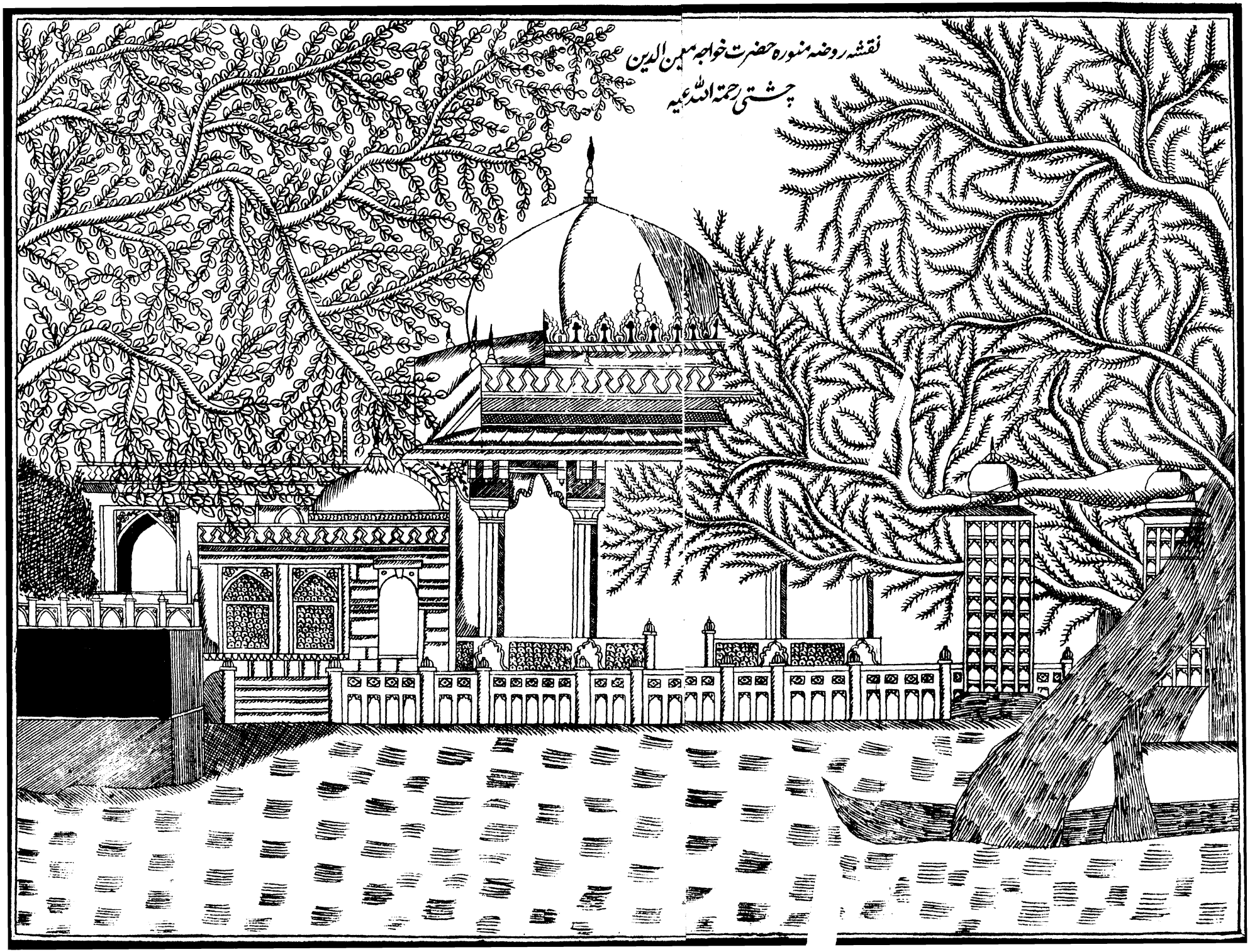
نقشہ روضہ منورہ حضرت خواجہ معین الدین
چشتی رحمۃ اللہ علیہ

کیجاوے بجا ہے اور جتنی توصیف کیجئے روا ہے کیونکہ اسمین حضور خواجہ غریب نواز کی صاحبزادی آسودہ ہین آپکے اوصاف حمیدہ حیطۂ تحریر مین کب آسکتے اور اس مختصر مین کہان سما سکتے ہین مگر کچھہ مجمل حال آپ کی پیدائش کا باب دوم کی فصل اول مین تبرکاً معرض تحریر مین آیا ہے اگرچہ اسکی بنا کا حال کسی تواریخ مین نظر نہ آیا اور نہ کوئی کتبہ مجر پر کندہ ہے جسکے ذریعہ سے حال معلوم ہوتا مگر قیاساً یون معلوم ہوتا ہے کہ روضۂ شریف حضرت خواجہ بزرگ کے ساتھہ یہ مجر تعمیر ہوا ہے جسکی بنا کو ساڑھے تین سو سال کے قریب عرصہ گزرا آپکے مزار شریف پر سنگ مرمر کے تعویذ مین سنگ ابری وطلائی وسنگ لہسنیہ فیروزہ وغیرہ پچیکاری مین جڑا ہوا ہے کمخاب تمامی شجر کے قبر پوش کے اوپر پھولون کی چادر پڑی رہتی ہے یہ مجر چونہ اور سنگ سے بنایا گیا ہے سر سے پیر تک وہ نفاست اور صفائی ہے کہ صیقل علی دیوارون مین وہ تحفہ چونے کا صندلا ہے کہ آئینہ کی طرح مُنہ دکھلائی دیتا ہے مجر کا دروازہ کمانی دار نہایت شان دار ہے اسکے سامنے جو چھوٹی قبرین ہین وہ آپکے صاحبزادونکی ہین جو صغرسنی مین فوت ہوئے تھے شوہر آپکے حضرت شیخ رضی الدین تھے جنکا مزار ناگور سے قریب ایک کوس کے کنارہ حوض منڈہولا کے ہے۔

مجر حورالنسا بیگم بنت شاہجہان

روضہ شریف کے غربی یہ مجر حورالنسا بیگم بنت شاہجہان کا ہے جسکو یہان کے خادم چینی بیگم کے نام سے مشہور کرتے ہین تزک جہانگیری اور شاہجہان نامہ مین لکھا ہوا ہے کہ بروز چہارشنبہ اونتیسوین ماہ جمادی الاول سن ہجری ایکہزار پچیس مین حورالنسا بیگم بنت شاہجہان نے وفات پائی پاے انداز حضرت خواجہ بزرگوار مین روضہ شریف کی دیوار سے ملحق دفن کی گئین نورالدین محمد جہانگیر بادشاہ اس لڑکی کو بہت عزیز رکھتا تھا بہرحال ایک مختصر سا مقبرہ سنگ مرمر کا بنا ہوا ہے کواڑ اسکے سنگ مرمر کے تھے کہتے ہین کہ تعویذ قبر پر عقیق یمنی کی تختی بہت عمدہ

بیش قیمت لگی ہوئی ہے عوام پیسے اور کوڑیان اندر اوسکے پھینکتے تھے خیال ٹوٹ جانے لوح کی دروازہ مقبرہ کا تیغا کر دیا ہے جالیان بھی بند کرادی ہین اسلئے اوسکی اصلی لطافت مین تفاوت ہوگیا ہے۔

احاطۂ نور

روضہ عالی کے غربی جنوبی سے قدرے حصّہ شمالی تک یہ محوطہ سنگ مرمر کا نہایت نادر بنسبت بارہ دری ہے جسکے ہر در مین صفائی اور نزاکت خوشنمائی خوبی بہری ہر ساخت اسکی مثل عالم طلسمات جسکے روبرو نگار خانہ چینی مات ہر در مین سنگ مرمر کی جالی وضع کی نرالی دروازون پر کلس سونے کے لگے ہوئے نقاشی پر سہ محرابونپر گلہاے بیخزان کھلے ہوئے شب ماہ مین سنگ مرمر کی سفیدی اور صفائی نور علیٰ نور دکھائی دیتی ہے اور دن کو دھوپ مین عجب آب وتاب نظر آتی ہے فرش سنگ مرمر کا احاطہ کے اندر ایسا نفیس اور مصفا ہے کہ پاے نظر تک اوسکی صفائی پر پھسلا جاتا ہے احاطہ مذکور کے دو دروازے ہین ایک جنوب رو اور دوسرا غرب رو در دروازہ جنوبی بنام پائنداز دروازہ اور غرب رو بنام مکی دروازی کے مشہور ہے اور عام مین بہشتی مشہور ہے۔

بیگمی دالان

گنبد شریف کے شرقی دروازہ سے ملحق یہ دالان رفیع الشان جہان آرا بیگم بنت شاہجہان بادشاہ نے سن ایک ہزار ترپن ہجری مین تعمیر کرایا چھت ستون کنگورے سنگ مرمر کے اور فرش دالان سنگ افشان ابری اور طلائی کا اسقدر پر تکلف اور شفاف ہے کہ بیان سے باہر ہر ایک در دالان کا اندر سے مصفا باہر سے منور ستون نور کے سانچے مین ڈھلے ہوئے دیوارون مین نقش ونگار سے گلہاے بیخزان کھلے ہوئے ہر در مثل دلہاے

اہل عرفان کشادہ قصر قیصر اور محل فغفور سے خوبی مین زیادہ دن کا مجاور جاروب کش آفتاب
درخشان شب کا پاسبان ماہ تابان بچشم انجم نگران چھت مین تمامی کی چھت گیری لگی ہوئی جسکے
چارون طرف قریب قریب قمقمے چاندی کے لٹکے ہوئے عمدہ عمدہ خوشنما کتبے جواہر رقم اور
مرصع رقم کے ہاتھون کے لکھے ہوئے وسط کی محراب پر سنگ مرمر مین جواہر گران بہا
کی پچیکاری ہے یا قلم صنعت کی گلکاری ہے عوام الناس اوسکو نورجہان بیگم کے گلے
کی دگدگی کہتے ہین اس کے اندر ہیرے اور یاقوت جڑے ہوئے ہین اگرچہ اتنی بڑی
دگدگی شاہزادی موصوف کے گلے کی ہونا قیاس مین نہین آتی مگر بہرحال ابتک موجود ہی
ہوا بھی اس مقام دلکشا کی عنبر بیز مشک خیز ہے کیونکہ روضہ شریف کے پھلوتمین بسی ہوئی
نسیم وصبا اس جگہ آتی ہے گلشن فردوس کا لطف یاد دلاتی ہے چوڑان چکلان اونچان
اسکی نہایت مناسب کنگورون پر خوبصورت خوبصورت سنہری کلس اور کلسیان آگے سرخ
سائبان دالان کے روبرو دور تک سنگ مرمر کا فرش کیا ہوا گرداوسکے اوسی وضع کا سنگین
کٹہرا لگا ہوا صبح شام قوالان خوش الحان اس جگہ گاتے ہین عارفون کو وجد وحال آتے
ہین ہر پنجشنبہ اور شروع چاند کی چھٹی تاریخ اس صحن رشک چمن مین محفل سماع ہوا کرتی ہی
مشایخین پر تمکین آتے ہین قوال گاتے ہین علاوہ انکے اکثر شہر کی خلقت حاضر ہوکر محفل
کی کیفیت دیکھتی ہے چھ گھڑی رات تک یہ جلسہ قایم رہتا ہے وقت برخاست محفل کے
قوال ملکر کٹہ کا جو عبارت راگ سے ہے اور اوسمین تشریف آوری حضور خواجہ بندہ نواز و
استیصال کفر کا مضمون ہے گاتے ہین گویا زمانہ ماضی کو حال کر دکھاتے ہین بعد
اختتام راگ مذکور کے روضہ شریف کے دروازے معمور ہوجاتے ہین - بانی تعمیر ہذا
نواب علیتہ العالیہ جہان آرا بیگم کو حضرت خواجہ بزرگوار سے نہایت اعتقاد تھا اور بڑی
قابل تہین - کتاب مونس الارواح کہ جسمین بیشتر ذکر خیر و برکت حضرت خواجہ رضی اللہ عنہ کا
مندرج ہے انہین کی تصنیف سے ہے چنانچہ کتاب موصوف کے آخر جو عبارت خاص

مصنفہ ممدوحہ نے اپنے ہاتھہ سے لکھی ہے یہ ہے۔ بعد از حمد خدائے احمد صمد جل جلالہ
وپس از درود رسول او محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم میگوید فقیرہ حقیرہ جہان آرا کہ چون
از یاوری بخت وفیروزی طالع از دار الخلافہ اکبرآباد در خدمت والد بزرگوار خود متوجہ خطۂ پاک
حضرت اجمیر بے نظیر شدم از تاریخ ہیژدہم ماہ شعبان المعظم سن یکہزار پنجاہ وسہ ہجری
تا تاریخ ہفتم ماہ رمضان المبارک کہ داخل عمارت کنار تال آنا ساگر گشتم۔ موفق شدم
براین معنی کہ ہر روز وہر منزل دو رکعت نماز نافلہ ادا میکردم ویکبار سورۂ یٰسین با فاتحہ از روے
کمال اخلاص وعقیدتمندی خواندہ ثواب آنرا بروح پرفتوح مطہر منور حضرت پیر دستگیر خواجہ
معین الحق والدین رضی اللہ عنہ نیاز مے نمودم چند روز کہ در عمارت مذکورہ توقف واقع شد
از نہایت ادب شب ہا بر پلنگ نخوابیدم وبطرف روضۂ متبرکہ حضرت پیر دستگیر پا دراز
نساختم بلکہ پشت بآنجانب نکردم وروزہا در زیر درختان میگزرانیدم وبہ برکت آنحضرت و
اثر فیض این سرزمین جنت آئین جمعیت وذوق فراوانی میداد ویک شب مولود چراغانے
خوبی کردم در زینت وخدمت روضہ انچہ از دست آمدہ وخواہد آمد تقصیر نکردہ ام ونخواہم
کرد الحمد للہ والمنۃ وصد ہزاران ہزار شکر کہ روز پنجشنبہ چہاردہم رمضان المبارک سعادت
زیارت مرقد منور معطر حضرت پیر دستگیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ حاصل شد یک پہر روز ماندہ بروضہ
مقدسہ رفتم وداخل گنبد شریف شدہ ہفت مرتبہ گرد قبر پُر نور پیر خود گشتم وبمژگان خود
جاروب کردم وخاک خوشبوی آنجا را توتیاے چشم خود ساختم دران وقت عجب حالتے و
ذوقے باین فانیہ رو داد کہ بتحریر راست نمی آید از نہایت شوق سراسیمہ شدہ بودم نمیدانستم
کہ چہ گویم وچکنم القصہ عطر چودہ اوّل بر قبر معطر معنبر آنحضرت بدست خود مالیدم وچادر گل
کہ بر سر خود برداشتہ آوردہ بودم بر بالاے قبر مبارک انداختم ودر مسجدے سنگ مرمر
کہ بصرف دو لکھہ وچہل ہزار روپیہ پدر بزرگوار حق شناس این فقیرہ راست کردہ اند رفتہ
نماز ادا کردہ وباز در گنبد مبارک نشستہ سورۂ یٰسین وفاتحہ بہ روح پُر فتوح خواندم وتا وقت نماز

مغرب درانجا بودم وشمعی به ارواح آنحضرت روشن کرده روزه را بآب جاله افطار کردم عجب شامی دیدم آنجا که بهتر از صبح بود اگرچه اخلاص ومحبت وهمت فانیه تقاضاے این نمیکرد باین قسم جائے متبرک پر فیض گوشۂ عافیت رفته باز بخانه بیاید امّا چه چاره ؎

رشتۂ در گردنم افگنده دوست		می برد هر جا که خاطر خواه اوست	

اگر اختیار میداشتم همیشه در روضه آنحضرت که عجب گوشۂ عافیت است وبن عاشق گوشه عافیت هستم بسر مے بردم وبسعادت طواف نیز مشرف میشدم ناچار بچشم گریان و دل بریان بصد هزار افسوس ازان درگاه رخصت شده بخانه آمدم وتمام شب طرفه بیقراری در بن بود وصباح آن روز جمعه والد بزرگوارم کوچ کرده متوجه اکبرآباد شدند۔

کرناٹکی دالان

یه دالان سنگ مرمر کا روضه شریف کے مقابل سمت جنوب نواب والاجاه رئیس کرناٹک نے جس کا خطاب شاه عالم بادشاه دہلی کا دیا ہوا امیر الهند تھا سن بارہ سو سات ہجری مین قادر یار خان اور جعفر خان اور علی محمد خان کے اہتمام سے تعمیر کرایا ساخت اسکی نہایت خوشنما اور خوب خوش وضعی اوسکی مبصرون کو مرغوب سنگ مرمر کی صفائی کے آگے گوہر عرق شرم سے غرق آب عمارت تحفه ولاجواب اکثر اوقات صبح وشام اس دالان مین بیٹھکر مطربان خوش نوا وپری رخان مه سیما حضور مین مجرا کیا کرتے ہین گل مراد سے دامن امید بھرتے ہین اس دالان کی بنا کو اٹھتر برس گزرے یه کتبه اوسکی تاریخ کا محراب پر کنده ہے ؎

در حضور خواجۂ هر دو جهان		آن معین الدین شه شاهنشهان	
چون امیر الهند کان عدل وداد		بحر جود وآسمان اعتقاد	
یعنی آن نواب والامرتبت		نام والاجاه عالی منزلت	

کامران ملک کرناٹک بود	بندۂ خاص خدا بیشک بود
از خلوص نیت وصدق عفیف	بر نهاده کرسی جای لطیف
تا بیاسایند مردم اندرین	موجب برکات باشد بالیقین
گفت چون تعمیر والاجاہی است	ہم بنایش موقف للّٰہی است
سال تعمیرش زدل کردم طلب	وجد در خود کرد دل واکرد لب
سال تاریخش بجو در این دعا	باد دایم قایم این فرخ بنا
از جلوس شاہ پنج وسی طلب	شد مرتب در مہ پاک رجب

باہتمام آن فدویان والاجاہی محمد جعفر خان وقادر یار خان وعلی محمد خان حصول سعادت نمودم۔ قریب اس والان کے سمت شرق جو پانی کی سبیل ہے اوسکو بھی نواب مذکور کی تعمیرات سے مشہور کرتے ہین اسی والان کے مقابل پایان روضہ شریف دروازہ جنوبی کے پہلو سے ملحق دو محوطے سنگ مرمر کے ہین اوسکے اندر کتبے ہین کہ حضرت معین الدین خورد اور شیخ بایزید اور حضرت قیام الدین بابر بال اور شیخ بدّہ مخاطب بہ سید الملک نبیرہ گان حضرت خواجہ بزرگ آسودہ ہین۔

مقبرہ شاہ قلیخان

یہ مقبرہ محمد تقی بخشی نے جسکا خطاب شاہ قلیخان اور منصب تین ہزار پانصدی سے عہد اکبر مین ممتاز تھا اپنی حیات مین تعمیر کرایا تھا مگر اسمین اوسکو دفن ہونا نصیب نہوا منتخب التواریخ مین درج ہے کہ سن ہجری ایک ہزار آٹھ مین شاہ قلیخان نے آگرہ مین وفات پائی عہد اکبر بادشاہ مین یہ شخص اجمیر کا صوبہ دار تھا شہر سے ایک کوس کے فاصلہ پر سمت شرق لب سڑک ایک باغ اب تک شاہ قلیخان کا یادگار ہے جسکو یہان کے لوگ میر شاہ علی کہتے ہین الغرض اس مقبرہ کو بنے ہوئے کچھہ کم تین سو سال گزرے فرش ستون اور دیوار سنگ مرمر

کی ہین گنبد لداؤ کا ہے قبرون کے تعویذ سنگ ابری وطلائی سے بنائے گئے ہین مقبرہ کے صحن مین بھی دور تک سنگ مرمر کا فرش اور اسی قسم کے پتھر کا کٹہرا لگا ہوا ہے۔

صندل خانہ

اصل مین یہ مسجد سن ہجری آٹھ سو اونسٹھ مین سلطان محمود خلجی نے بنائی اگرچہ یہان کے لوگ اسکو نورالدین جہانگیر بادشاہ کی مسجد کہتے ہین مگر کسی تواریخ سے ثابت نہین اور سلطان محمود خلجی کا بنوانا کتب تواریخ سے ثابت ہے چنانچہ تاریخ فرشتہ مین مندرج ہے کہ سن آٹھ سو اونسٹھ ہجری مین اتفاقاً اون لوگون کی عرضداشت جو کہ طرف ہاڑوتی کے متعین تھے اس مضمون سے آئی کہ آفتاب اسلام کا ممالک ہندوستان مین افق اجمیر سے طلوع ہوا اور خواجہ بزرگوار بھی اوسی بقعہ شریف مین آسودہ ہین لیکن چونکہ تصرف ہندؤن کا ہے اسلام اور مسلمانی کا نشان باقی نہین رہا یہ عرض سنتے ہی اوسیدن سلطان محمود خلجی نے اجمیر کو کوچ کیا اور متواتر کوچ کرتا ہوا اجمیر مین پہونچا اور روح پرفتوح حضرت خواجہ بزرگوار سے مدد چاہی سورچال قایم ہوئے اور گجادہر سردار اہل قلعہ نے جو رانا کمبھا کی طرف سے قلعدار تھا مع فوج راجپوتون کے قلعہ نشین ہوکر جنگ کی پانچوین روز گجادہر قلعدار سردار قوم راجپوت نامی نامی دلاور اور راجپوت کی فوج لیکر قلعہ سے باہر نکلکر مقابل فوج شاہی ہوا مگر بہادران لشکر اسلام جو کارنامہ رستم واسفندیار کو بے قدر جانتے تھے اون کے حملہ ہاے متواتر سے ہر کوچہ وبازار مین فوج راجپوت کے کشتون کے پشتے نظر آتے تھے آخر گجادہر لڑائی مین مارا گیا اور جماعت لشکر شاہی کی تعاقب لشکر مغلوب اور منہزم کرتی ہوئی مظفر ومنصور قلعہ پر چڑھ گئی اور قلعہ پر قبضہ کرلیا تب سلطان لشکر آلہی اس فتح کا بجالایا اور طواف مزار حضرت خواجہ بزرگوار کا کرکے خادمان ومستحقین درگاہ شریف کو مالا مال اور نہال کردیا اور یہ مسجد بنائی خواجہ نعمت اللہ کو سیف خان کا خطاب دیکر اجمیر

کا حکم کیا اور تواریخ شرمن صاحب سے ایسا دریافت ہوتا ہے کہ ۱۴۵۳ھ ہجری مین سلطان محمود نے اپنے بیٹے کو حاکم اجمیر کا مقرر کیا تھا الغرض یہ مسجد عالی روضہ شریف کی شمالی دیوار سے ملحق ہے دیوارین اسکی خشتی اور سقف سنگین فرش سنگ مرمر کا اندر باہر مسجد کے ہے اب اس مقام فیض انجام مین صندل گھسا جاتا ہے اسی وجہ سے بنام صندلخانہ کی مشہور ہے سبحان اللہ اس جاے پاک کی ہوا کیسی خوشبودار ہوتی ہی کہ اگر ایک لحظہ انسان وہان ٹھیرے دماغ معطر ہو جاوے اور یہ وہ مقام متبرک ہے جہان حضور خواجہ غریب نواز عبادت مولی مین مشغول رہتے بلکہ اب تک نشان حجرہ شریف پہلوی مسجد مین عیان ہین۔

چلہ حضرت شیخ فریدالدین

عقب مسجد سلطان محمود خلجی کے یہ مقام زبدۂ کاملین حضرت شیخ فریدالدین شکر بار کے چلہ کشی کا جنگی درگاہ شہر پٹن مین ہے مشہور ہے کہ آپکی نگاہ کی تاثیر سے خاک کے تودے کے تودے شکر ہو گئے تھے اس سبب سے لقب آپ کا شکر گنج ہوا اور بعض کا یہہ بھی قول ہے کہ ایک سوداگر واسطے تجارت کے شکر بھر کر لئے جاتا تھا حضرت شیخ نے تھوڑی سی شکر اوس سے طلب کی اوسنے جواب دیا کہ یا حضرت ان بورون مین نمک ہے شکر نہین ہے حضرت شیخ نے فرمایا کہ نمک ہوگا سوداگر نے جب مقام مقصود پر پہنچکر شکر کے بورے کھولے تو سب مین نمک پایا اپنے اوس کہنے پر بہت پشیمان ہوا اور شیخ کے حضور مین پھر حاضر ہوا آپنے ارشاد فرمایا کہ غم نکر اگر شکر تھی تو پھر شکر ہو جاوے گی یہ سنکر جب واپس آیا تو کل بورون مین شکر پائی چنانچہ خانخانان محمد بیرم خان نے اس قصہ کو نظم کیا ہے جسکا ایک شعر یہ ہے ؎

کان نمک جہان شکر شیخ بحر و بر	آن کز شکر نمک کند واز نمک شکر

نقشہ مسجد شاہجہانی اندرون درگاہ شریف

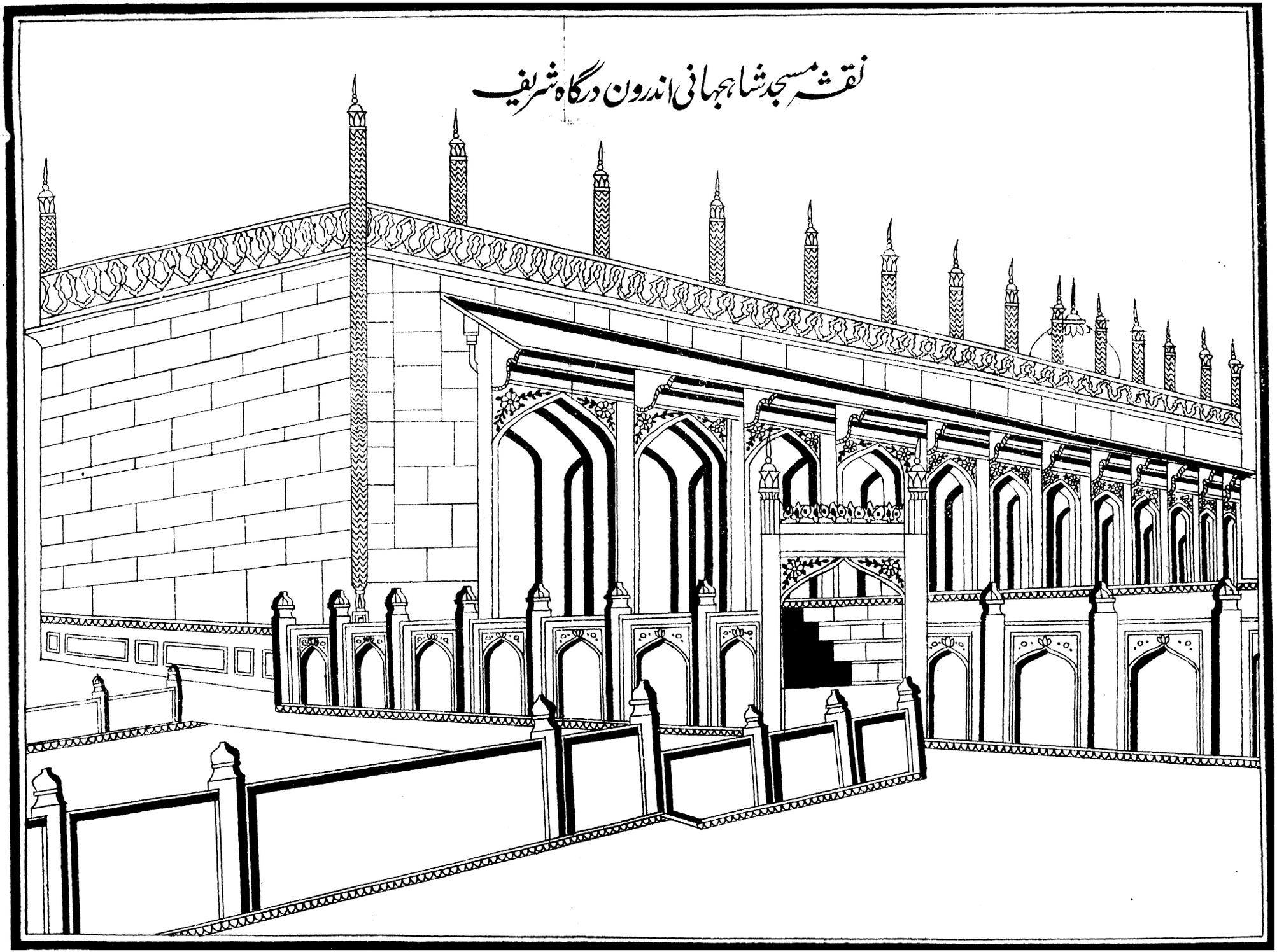

الغرض دور تک چلے ہین بطور نقارخانہ کے درجے بنے ہوئے ہین بعض بعض واقفکار دنکا
یہ بیان ہے کہ حضرت خواجہ کا مزار خام جو زیر گنبد ہے اوسکا یہی راستہ تہا مگر اب مدت دراز
سے راستہ بند کر دیا گیا ہے اس چلہ کا دروازہ ہمیشہ مقفل رہتا ہے سال مین ایک بار
پانچوین تاریخ ماہ محرم کو کہولا جاتا ہے مگر جو کوئی وارد صادر سے دیکہنے کا شایق ہوتا
ہے اپنے فائدی کے لئے خادم لوگ قفل کہولکر دکہلا بہی دیتے ہین چلہ کے متصل یعنی
سلطان محمود خلجی کی شمالی دیوار سے ملحق حضرت شیخ بایزید خورد جنکا اسم مبارک رفیع الدین
اور بایزید خورد بہ نسبت اپنے جد حقیقی تاج الدین بایزید بزرگ کے کہتے تہے آسودہ
ہین قریب آپکی قبر کے آپ کی والدہ اور آپ کی بی بی کے مزار ہین اونپر چنبیلی کے درخت چہائے
ہوئے ہین سبز سبز پتون مین سفید سفید پہول کثرت سے کہلے ہوئے خزانہ بہار دکہلاتے
ہین گویا جنتی قبر پوش رضوان نے لاکر چڑہایا ہے یا صانع عالم نے اپنی صنعت کاملہ
سے ایک پہولون کا گنبد بنا دیا ہے ظہور رحمت حق عیان ہے کہ بزرگون کی مزارون
پر پہولون کا سائبان ہے بعض ان مزارون کو حضرت خواجہ معین الدین چشتی کے
ازواج مطہرات کے بیان کرتے ہین۔

جامع مسجد شاہجہانی

یہ مسجد اعلی روضہ شریف کے غربی بنی ہوئی ہے وجہ بنوانے مسجد کی یہ تہی کہ قبل از جلوس
بعد فتح ملک رانا اودیپور کے شاہجہان کو اتفاق اجمیر مین آنیکا ہوا زیارت خواجہ بزرگ
سے مستفید ہوکر دل مین عہد کیا کہ ایک مسجد وسیع و رفیع اس مقام پر تعمیر کیجئے الغرض
جسوقت کہ سلطان مذکور بلدۂ لاہور مین سریر سلطنت پر بیٹہا اس مسجد کی تعمیر کا حکم دیا
صاحب مرآت الاسرار عبدالرحمان چشتی لکہتے ہین کہ مدت چودہ برس مین یہ مسجد تعمیر کی گئی
ہے شاید کسی باعث سے بنیاد مسجد کی شروع ہونیکے بعد کار تعمیر ملتوی رہا ہو تو کیا عجب

ہے ورنہ چودہ سال بہت ہوتے ہین الغرض سال دہم جلوس مین دو لاکھ چالیس ہزار روپئے صرف کرکے شاہجہان نے اس مسجد کو بنوایا طول اسکا ستانوے گز شرعی ہے اور عرض مسجد ۷۲ گز اور صحن مسجد ننانوے گز شرعی ہے ۔ اور گز شرعی آدم متساوی الخلقت کے چوبیس انگشت ہوتا ہے مسجد موصوف کے صحن مین پانچ دروازے ہین ایک جنوب رو اور دوسرا دروازہ شمال رو باقی تین دروازے شرق رو کسی شاعر نے یہ تاریخ تعمیر مسجد کی کہی ہے ع قبلۂ اہل زمان شد مسجد شاہجہان + اور بیدل خان طالب کلیم نے تاریخ اتمام تعمیر مسجد مین ایک قصیدہ بڑی دھوم دھام کا لکھا ہے یہ چند اشعار اوسکے لکھے جاتے ہین ۔ وہو ہذا

زاد یمن حرمت اجمیر را فیض قدم	سر نوشت ساکنانش نیست جز خط امان
زین محل فیض ہر حاجت کہ مے خواہی بخواہ	میتوان صد دستہ گل بست از یک گلستان
مسجدی کان کعبۂ ثانیست تاریخش بود	کعبۂ حاجات دنیا مسجد شاہجہان

اگرچہ ہو بہو مسجد کی تعریف لکھنی مجھ جیسے ناچیز کی لاعلمی پر دال اور قوت ناطقہ سے ادا ہونا اک امر محال ہے مگر تبرکاً و تیمناً اپنی سعادت جانکر نوک قلم سے کارفرمائی و بہزاد لیتا ہون اور تیشہ فرہاد فکر سے شیرین بنیاد فرخندہ نہاد کا نقشہ تراشتا ہون واضح ہو کہ یہ مسجد اعلیٰ افضل المساجد ہندوستان سے ہے اگرچہ اور مسجدون کی تعمیر مین زر خطیر خرچ ہوا ہے مگر یہ بہی لطافت نفاست ملاحت صباحت مین ایک ہی عجب پُر فضا اور دلکشا تعمیر وسعت رفعت مین بے نظیر فرش و محراب در و دیوار چہت منڈیر مینار سنگ مرمر کے اسقدر مصفا کہ تباشیر ظہور صبح و کافور نور سحر اونکی تیزی صفا کے آگے ٹھنڈا اونکی آب و تاب چمک دمک اگر سیماب دیکھے پارہ پارہ ہو جائے ہیرا دیکھے تو زہر کہا کر مر جاوے سقف پر گنبد زرنگار نثار محرابون پر عجیب و غریب بہار جنکے دم خم کے روبرو خم ابروے معشوقان رنگین ادا بے آبرو قوس فلک آسمان پر اسی سبب سے پوشیدہ ہے کہ اونکے روبرو

ایک زال کہن سال پشت خمیدہ ہے ستون ایسے کہ شمع کافور اونکے مقابلہ مین بے نور
اور سرو چمن اونکی سہی قدی کا شہرہ سُنکر چکنا چور فرش پردہ آب و تاب کہ گوہر دریاے
خجالت مین غرق آب فرش سے تا بہ عرش لاجواب کرسی پر کرسی فداز مینون کا قرینہ بہی نیا
ہر ایک زینہ لطافت بہرہ ہے یا دریاے صباحت کی لہر پر لہر ہے سنگ تراشان آذری پیشہ
نے تیشۂ جادو تراش سے عجیب و غریب سنگ مرمر کو تراشا ہے گویا روضۂ رضوان
کا نمونہ زمین پر بنا دیا ہے جدہر نظر جاوے چسپیدگی سے وہین رہجاوے نور کا عالم
نظر مین سماوے انتہاے فرش پر کٹہرے کے قریب مولسریون کے درخت سبز بخت
آپسمین ملے ہوئے کثرت سے پھول اونمین کہلے ہوئے جنکی لپٹ دماغ جان کو
مہکاتی ہے مست خوشبو ایسی کہ مشک اذفر کے دہوئین اوڑاتی ہے سنگ مرمر کی
پٹریون پر سنگ موسیٰ کی پچیکاری مین حرفون کی وہ شان کہ آنکہون کی سیاہی سفیدی
اونپر قربان وسط کی محراب مین کلمہ طیبہ بقلم جلی آب زر سے لکھا ہوا ہے۔ اسی کلمہ اور
محراب سے ماہ رجب سن بارہ سو اکیانوے ہجری مین وقت زیارت تبرکات نبوی جلعم
آمد دہلی کے منجانب اللہ آب خنک روز روشن مین دیر تک جاری رہا اور عام خلقت نے
اوسکو تبرکاً لیا باہر کی محرابون پر نود و نہ نام باری تعالیٰ اور یہ کتبہ کندہ ہے ۹۹

شنیدم ز خاصان فرخندہ فال	کہ پیش جلوس ابد اتصال
شہنشاہ دین پرور و دین پناہ	فلک قدر شاہجہان بادشاہ
پناہ امم صاحب تخت و تاج	کہ دارد شریعت بعہدش رواج
پس از فتح رانا بصد عز و جاہ	بدولت در اجمیر زد بارگاہ
بطوف مزار حقایق شعار	معین جہان خواجۂ روزگار
حقایق پناہ و معارف مآب	کہ دادش فلک قطب عالم خطاب
در آن روضۂ پاک مسجد نبود	دلش را تمناے مسجد فزود

خداوند را با خدا شد قرار — که ماند از و مسجدے یادگار
بسے بر نیامد ز دور فلک — که آن قبلہ گاہ ملوک و ملک
چو بنشستہ بر تخت شاہنشہی — ز لطف الٰہی بفرماندہی
کمر بست چست و قدم برگشاد — نہ از راہ ورسم از رہ اعتقاد
بتوفیق حق گشت کارش تمام — بنا کرد این مسجد و شد تمام
زہے مسجد بادشاہ جہان — کہ دارد ز بیت المقدس نشان
خوشا قدر این خانہ کز احترام — بود ثانی اثنین بیت الحرام
مقدس حریمی چو قدس خلیل — بوصفش زبان وقف ذکر جمیل
شمارند با کعبہ اش توامان — کہ دیدست مسجد باین فروشان
کند دستہ قرگان خود آفتاب — کہ بارو بکش یا بدا اینجا خطاب
نمایان در و کعبہ وقت نماز — ز محراب در بر حرم کردہ باز
بفرشش گذاری چو روے امید — شود نامہ چون سنگ مرمر سفید
طلا بگار حاجات دل بستہ اش — بہار مناجات گلدستہ اش
پو شاہ جہان در محل نماز — بمحرابش آورد روے نیاز
ز توفیق محراب کرد از دو سو — بیک قبلہ پشت و بیک قبلہ رو
جہان را دو چشمند مردم نشین — یکے خانہ کعبہ دیگر این
نشستہ بمسجد شہنشاہ دین — بود کعبہ پیوستہ مسجد نشین
اجابت زند بر عبادت نیاز — خوش آنکس کہ آنجا گزارد نماز
توان کرد در منبرش جان سپند — کز ان نام شاہجہان شد بلند
بتکلیف مردم برائے نماز — درش چون در توبہ پیوستہ باز
بود خطبہ شاہ تا در خورش — ز بال ملایک سزد منبرش

لب حوضش از آب زمزم پرست	ز محراب با کعبه در بر درست
زلالش ز هر موجه بیدریغ	بقطع تعلق کشیدست تیغ
ز سنگش چنان کارپرداز رنگ	که گوئی نباشد زیک پاره سنگ
بفرمودهٔ سایهٔ کردگار	چو کرد این بنا را قضا استوار
نوشتند تاریخش اهل یقین	بنائے شهنشاه روی زمین

مسجد کے پہلو مین جانب جنوب ایک جھیل گہری جو جھالرہ کے نام سے معروف ہے شاہجہان بادشاہ نے بنوائی ہے تاکہ بمنزل حوض مسجد کے ہو پہلے اسطرف ہوکر نالہ گڈھ بٹھیلی موسم بارش مین بہتا تھا آگے جاکر یہی نالہ زمانہ گزشتہ مین بنام ابوندی مشہور تھا جب اکبر بادشاہ نے فصیل شہر کی جسکا ذکر اوسکے موقع پر بیان ہوا ہے بنوائی تو اس نالہ کو بازار پیش درگاہ کی جانب کاٹ دیا اور بند اوسکا بندھوایا اور شاہ قلیخان نے جو اکبر کے امیرونمین سے صوبہ دار اجمیر تھا دوسری جانب بند کے موتہہ پر اپنا مقبرہ بقید حیات تعمیر کرایا جس سبب سے عمدہ تدبیر آسایش خلق خدا کی ہوگئی ہزارہا آدمی اسکا پانی پیتے ہین عمق بھی اسقدر ہے کہ تہ سے پانی اوبلتا ہے اکثر لوگون نے دیکھا ہے کہ خشک سالی مین جسوقت صرف ایک مقام پر تھوڑا سا پانی تہا اور اوسوقت لوگ کٹورون سے بھرتے تھے تب بھی تمام شہر کے آدمی اسیطرح پانی لئے جاتے تھے اور دیگین درگاہ شریف کی اوسمین پک گئین الغرض جب کسی سال بارش بکثرت ہوتی ہے اوسوقت یہ حوض لبریز ہوجاتا ہے نہریان چلتی ہین ایک بدرروآستانہ مین سے ہوتی ہوئی عین بازار مین جا نکلی ہے اور دوسری درگاہ مین سے گذرتی ہوئی سمت شرق چلی گئی ہے اون دنون عجب بہار اس جگہ ہوتی ہے پانی کا روش مستانہ سے روان ہونا بطون کا حوض مین تیرتے پھرنا عوام کا حضرت خواجہ خضر کے نام کی ناؤین چھوڑنا اور کشتیون پر چراغون کی روشنی سے آگ پانی کا یکجا معلوم ہونا عجب کیفیت

نقشہ درگاہ خواجہ معین الدین چشتی رحمۃ اللہ علیہ

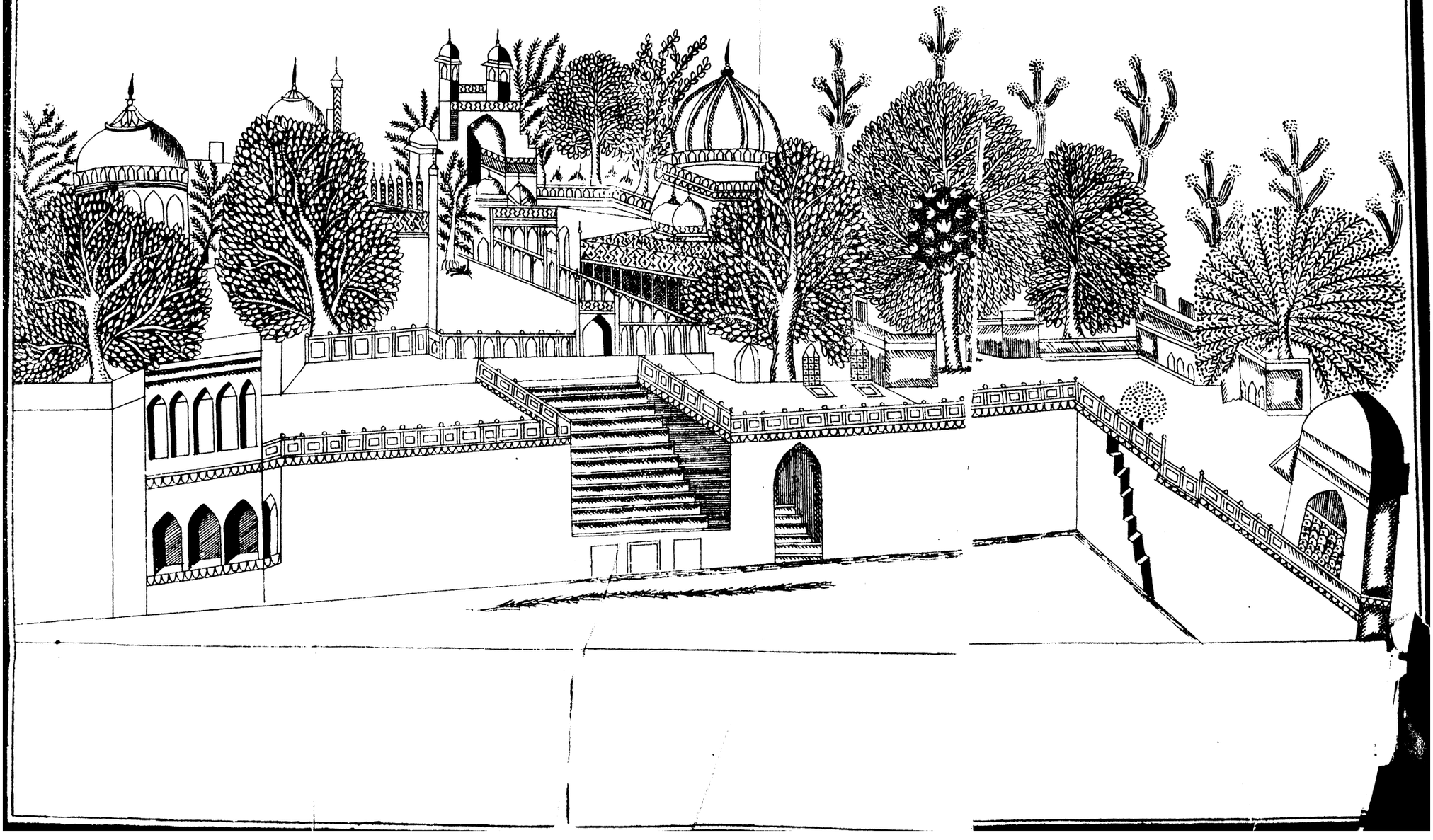

سید نظام کا مزار

اولیا مسجد کے متصل نظام سقے کی قبر نہایت خوش قطع بنی ہوئی ہے سنگ مرمر کے چبوترہ کے گرد جالیدار کٹہرا ہے اور وسط چبوترہ کے تعویذ مزار پر منبت مین گل بوٹے بیل پتے کندہ ہین اونمین عمدہ قسم کے پتھرونکی پچیکاری کی ہوئی تہی مگر لوگ سب اوکھاڑ کر لیگئے زمانہ سلطنت شاہان مغلیہ مین اس مزار پرزرین شامیانہ نقرئی استادون پر کھنچا رہتا تھا جب عالمگیر بادشاہ اجمیر شریف مین آیا اور درگاہ معلی مین حاضر ہوا بہ سبب عدم تعرف کے مرقد مطہر حضرت خواجہ بزرگوار کا سید نظام کی قبر پر دہوکا ہوا اتنے مین لوگون نے عرض کی کہ حضور میان نظام سقے کی یہی قبر ہے اوسوقت بادشاہ موصوف نے کہا کہ چراغ پیش آفتاب پر تو ندارد اور وہ سب آرایش جو قبر پر تھی لٹوادی یہ وہ نظام ہے کہ جسوقت نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ نے معہ فوج کے گھوڑے کو قنوج کے پاس گنگا مین ڈالا تھا اور اوسوقت بہ سبب برسات کے دریاے مذکور نہایت جوش وخروش پر تہا بادشاہ کی سواری کا گھوڑا ڈوب گیا اور ہمایون غوطے کہانے لگا اوسوقت نظام نے جو مشک پر سوار تہا بادشاہ کو ڈوبتے دیکہکر ہاتہہ پکڑ لیا اور دریا کے پار بآسانی اوتار دیا ہمایون نے نام دریافت کیا جوابدیا کہ بندہ کو نظام کہتے ہین ہمایون نے تفول نیک جانا اور کہا کہ انشا اللہ تعالی ہمارا کام نظام پکڑے گا اور بہی اوس سے فرمایا کہ جو کچہہ خواہش ہو بیان کر جواب دیا کہ جسوقت حضور آگرہ مین پہونچین آدہے روز تخت سلطنت پر جلوس کرنے کی آرزو رکہتا ہون بادشاہ نے منظور کیا آگرہ پہونچکر شاہنشاہ تاج بخش نے میان نظام کو سلطان نمیروز بنادیا اراکین سلطنت بموجب حکم ہمایون کے مطیع فرمان ہوئے جو حکم دیا فوراً اس کی تعمیل ہوئی اسکے عہد سلطنت کی یہ بات آج تک مشہور اور معروف ہے کہ مشک کاٹ کر چام کے دام چلائے تہے بعد مرنے کے یہان دفن ہوا کیون نہو

بہشتی بندہ تہا جسقدر تعمیرات کا بیان یہانتک راقم نے لکہا ہے یہ کل تعمیرین روضہ منورہ
کے پورب پچھم اوتر دکہن ہین سب کی سب دلچسپ اور قابل دید اگرچہ اس صحن مین کثرت
سے امرا و صلحا کے مزارت بنے ہوئے ہین مگر منجملہ اونکے کہڑکی کے پاس روضہ شریف
کے شرقی شیخ میر جو امرائے نامی و گرامی رفیقان دارا شکوہ سے تہے اور سن ایک ہزار
اونتھر ہجری مین بمقابلہ فوج عالمگیر قلعہ تاراگڑہ پر قتل ہوئے تہے دفن ہین متصل انکی
قبر کے شاہ نواز خان عالمگیری جو بڑا بہادر اور نامی دلاور تہا اور اسی محاربہ مین دارا شکوہ
کی فوج کے ہاتہہ سے قتل ہوا تہا مدفون ہے ان دونون نعشونکو نہایت اعزاز و
احترام سے عالمگیر نے دفن کرایا ان قبرون پر کندہ کاری کا کام بہت باریک کیا ہوا ہی
قریب انکے ملوخان کے باپ کی قبر تہی مگر جب اُسکے بیٹے ملو اقبال نے جو سلطان محمود
خلجی کیطرف سے پہلے تو اجمیر کا حاکم تہا اور بعد فوت سلطان کے خود بادشاہ ہوگیا اور علمائے
اجمیر پر ظلم کرنے لگا یہانتک کہ قاضی ادریس دہلوی کو پہلے تو بے جرم قید کر دیا اور
چندے قید خانہ مین رکہکر قتل کرواڈالا جب یہ خبر سلطان غیاث الدین کو پہونچی شیر خان
چندیری وال اور محمد خان ناگوری کو حکم دیا اور باتفاق ہمدیگر کے دونون نے ملو اقبال خان
کو اجمیر مین شکست دی اور اسکے باپ ملوخان کی قبر کو کہدواکر ہڈیان اوسکی باہر
بہکوادیگین ابتک اوسکا تعویذ کندہ کیا ہوا معلوم ہوتا ہے چہتری دروازہ کے قریب
میرزایان سمندسور کے مزار ہین جو داد ہوجی سیندہیہ اور دولت راؤ سیندہیہ کی طرف سے
اجمیر کے حاکم رہے ہین چنانچہ میرزا عادل بیگ صاحب جو ایک نامی امیر تہے اٹھارون
شوال سن گیارہ سو بیاسی ہجری مین فوت ہوئے یہ تاریخ اونکی وفات کی لوح مزار پر کندہ ہی

تسع عشرین ز شوال دران دم بودہ	واصل رحمت حق گشت بفضل آمودہ
ہاتف غیب ز تاریخ چنان فرمودہ	میرزا عادل باعدل بخلد آسودہ

اوس صحن مین جو روضہ شریف کے شرقی حصہ مین ہے سوائے اور قسم کے درختون کے

برنے کا درخت بڑا پرانا ہے اسیواسطے ایک ستون سنگ جو کسی تجانہ کا معلوم ہوتا ہے
اور غالباً اسی بت خانہ کا ہو جسکو توڑکر یہ درگاہ اوپر اوس کے بنائی گئی ہے درخت کے
پہلو مین لگا دیا گیا ہے عوام لوگ اسکے تھانولے مین دودہ ڈالتے ہین اور یہ نقل مشہور
ہے کہ اجیپال جوگی جو راے پتھورا کا گرو تھا اوسنے زور سحر سے مارخونخوار کو حضرت
خواجہ بزرگوار پر بھیجنا تھا آپنے اوسکو مارکر یہان گڑوا دیا تھا بعد چند روز کے جس مقام پر
کہ سانپ کو گاڑ دیا تھا یہ درخت پیدا ہوا تاثیر اسکی یہ ہے کہ جس کسیکو سانپ کاٹ کھاوے
اوسکے پتون کو پیسکر پلا دینا فوراً اثر سم کو زائل کر دیتا ہے یہ روایت کتاب مونس الارواح
مین لکھی ہوئی ہے پنجشنبہ کو شہر کے آدمی اکثر یہان جمع ہوتے ہین کسبیان بہی شہر کی
جاتی ہین الاّ سرکار انگریزی کی سلطنت سے پہلے اژدحام خلایق کا بکثرت ہوتا تھا اب
بہی تھوڑا بہت مجمع ہو رہتا ہے مرہٹہ کی عملداری مین طوایفون کو حکم تھا کہ جمعرات کے
دن درگاہ کے مجرے کو ناغہ نکرین پھر کیا تاب وطاقت تہی کہ گھر مین بیٹھہ رہین اب جسکا
جی چاہا گئی اور جسکا جی نچاہا نہ گئی مگر سو پچاس خادم ہر وقت جمع رہتے ہین انہین لوگون کا
چوکی پہرا رہتا ہے اور کل سامان درگاہ انہین لوگون کی تحویل مین وارد صادر کو یہی لوگ
زیارت کراتے ہین روپے پیسے کوڑیان اشرفیان زیارت کرنیوالون سے پاتے ہین
اکثر آزادمنش فقرا وصلحا اس لحاظ سے کہ حضرت خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہٗ
یہان آسودہ ہین اپنا وطن چھوڑ دنیا ودون سے ہاتھہ اوٹھا حق سے لو لگا یہین رہنا
اختیار کرتے ہین علاوہ انکے مولوی حفاظ بہی واسطے تعلیم وتلقین طلبا کے مقرر ہین
تنخواہ اونکی سرکار درگاہ سے ملتی ہے چنانچہ بائیس گانون مصارف درگاہ کے لئے زمانۂ
سلاطین مسلمین سے نذر ہین آمدنی سالانہ ان دیہات کی تخمیناً چالیس ہزار روپے ہین

درجہ دوم درگاہ شریف

یہ دوسرا درجہ روضہ شریف کے سمت شمال واقع ہے جسقدر وسعت درجہ اول کی ہے اوتنا ہی یہ درجہ بھی فراخ ہے مگر بہ نسبت درجہ اول کے تعمیرات اسمین کمتر ہین بہر حال جسقدر موجود ہین اونکا ذکر ہم سمت شمال سے کرتے ہین ۔

بلند دروازہ

افضل العمارت اس درجے کی بلند دروازہ ہے جسکو سلطان محمود خلجی نے اپنی نیک نیتی وبلند ہمتی سے بنایا وجہ بادشاہ مذکور کے آنیکی راقم لکھہ چکا ہے یہ دروازہ شاندار سنگ سرخ سے بنایا گیا ہے اسکی بنا کو کچھہ اوپر سوا چار سو برس گزرے فرش سے چھتریون تک پچھتر فٹ بلندی رکھتا ہے ایسا دروازہ متین اور سنگین اس صوبہ مین سوائے تعمیرات اجمیر شریف کے جنکا حال عنقریب بیان ہوگا دوسرا نہین ہے اس کے نیچے کھڑے ہوکر اگر کوئی آدمی بلندی پر نظر کرے تو اوسکو اپنی پگڑی اور ٹوپی تہام کر دیکھنا پڑے اور اگر دروازہ پر چڑہ جاوے تو نیچے کے آدمی چھوٹے چھوٹے نظر آوین فرش سنگ مرمر کا اندر باہر دروازہ کے نہایت ستہرا سنگ موسی کی پٹریان اور خانہ بندی سے طرز نو پیدا زینے دونون طرف قرینے سے مصفا محراب کے اندر قمقمہ طلائی اور برجیون پر سنہری کلس خوشنما معلوم ہوتے ہین یہ دروازہ دس چھتریون کا بہی کہلاتا ہے تین تین چھتریان تو شمالی درجہ بدرجہ دروازہ سے ملحق اور دو دروازہ کے اوپر دو چھتریان جنوبی پہلو مین مگر شمالی چھتریان اس دروازہ سے پہلے کی تعمیر معلوم ہوتی ہین کسلئے کہ یہ عمارت قدیم جینیون کے مندر سے نہایت مشابہ ہے ہر ایک منزل کے ستونون پر جین مذہب کی مورتین مسخ کی ہوئین موجود ہین غالبا یہ درجہ قدیم

تبخانہ کا ہے بلکہ اوسکے صحن جنوبی مین چارون طرف قطار در قطار مکانات قدیم کے آثار
موجود ہین اور فرش کے نیچے بھی تہ خانہ کے طور پر ایک درجہ بنا ہوا ہے عہد شاہان
اسلام مین دروازہ قدیم پر جو بطور چبوترے کے تھا توڑ واکر یہ بلند دروازہ محراب دار بنایا گیا
اگرچہ زر تعمیر کتب تواریخ مین نظر نہ آیا مگر غالباً قریب ایک لاکھ روپیہ کے اسکی لاگت مین
صرف ہوا ہو۔

دیگ کلان

بلند دروازہ کے متصل سمت غرب دیگ کلان اتنی بڑی ہے کہ شاید نظیر اوسکی اور کسی
مقام پر نہو وجہ اسکی بنا کی یہ ہے کہ جلال الدین محمد اکبر شاہ نے جب سن ہجری نوسو چوہتر
مین چتوڑ گڈہ کو فتح کیا قبل از تسخیر قلعہ کے یہ عہد کیا تھا کہ بعد فتحیاب ہونیکے پیادہ پا
اجمیر شریف کو واسطے زیارت حضرت خواجہ بزرگ قدس سرہٗ کے کہ اجمیر مین نور گستر
ہین جاؤن گا اور دیگ کلان بنواکر آستانہ عالی مین چڑہاؤن گا چنانچہ بعد فتحیابی کے
قلعہ چتوڑ گڈہ سے واسطے ایفاء نذر کے نہایت عقیدت سے لشکر ظفر پیکر تک پیادہ پا
آیا شنبہ کے روز تاریخ اونتیسوین شعبان سن مذکور کو فوج کا کوچ ہوا بادشاہ نے
پیادہ روی اختیار کی اور حکم دیا کہ لشکر کے لوگ سوار آوین اسیطرح منزل بمنزل شدت
حرارت ہوا اور طپش ریگ بیابان مین قدم شوق سے راہ قطع کرتا تاریخ ہفتم رمضان المبارک
روز یکشنبہ کو اجمیر مین داخل ہوکر بدستور معہود متوجہ زیارت ہوا اور شاہنشاہ عالی ظرف
نے دیگ روئین واسطے نیاز حضرت خواجہ معین الدین چشتی کے طیار کروائی میر علاء الدولہ
نے جنکا کافی تخلص تہا یہ تاریخ بنائے دیگ کی کہی وہو ہذا ؎

شاہ دین پرور جمشید سریر	خسرو عہد محمد اکبر
ساخت بے شبہہ پئے فتح چیتوڑ	دیگ روئین تن واژ در پیکر

بہر تاریخ وے از عالم غیب		دیگ چیتوڑ کشا شد یکسر ۹۷۴ھ	

دیگ خورد

بلند دروازہ کے متصل جانب شرق جو دوسری دیگ ہے سن ایک ہزار بائیس ہجری مین نورالدین محمد جہانگیر نے بنوائی اس بادشاہ نے توزک جہانگیری کے آٹھوین جشن مین لکھا ہے کہ دیگ کلان اکبرآباد سے طیار کرا کر روضہ متبرکہ حضرت خواجہ بزرگ مین نیازمند ڈلا کر چڑھائی اور اوسمین طعام واسطے فقرا اور مساکینون کے پکوایا گیا پانچہزار آدمی اوسکے کھانے سے شکم سیر ہوئے بعد فراغ طعام زر نقد وغیرہ دیکر رخصت کیا تاریخ بنا دیگ کی یہ ہے ع بدنیا باد دایم نعمت دیگ جہانگیری - اس مصرعہ سے سن ایکہزار بائیس ہجری نکلتے ہین جوکہ بہ سبب گذرنے زمانہ دراز کے اکثر جا پر دیگ ہاے مذکور مین سوراخ ہو گئے تھے اللہ تعالی نے ملا مداری مدار المہام ریاست گوالیار کو یہ توفیق بخشی اوسنے سن بارہ سو چھیاسٹھ ہجری مین واسطے فیض عام اور بقاے نام کے سیٹھہ اکھے چند مہتہ کے اہتمام سے از سر نو دونون دیگون کو بنوادیا چنانچہ محیط دیگ کلان کا انگریزی گز سے جو اندازہ مین رائج ہے ساڑھے تیرہ گز ہے پیٹا بھی اسی انداز سے قیاس کرنا چاہیئے یہ تاریخ طبعزاد جواہر علی پیرزادہ کی دیگون کے گلو پر کندہ ہے ؎

صرف زر ملا مداری کرد در تعمیر دیگ	بادنامش در جہان روشن بمثل آفتاب
بخت در مہتہ اکھے چندش نمودہ اہتمام	گفت ہاتف سال تاریخش جہانشد فیضیاب

اکثر اوقات دولتمند لوگ انکو ایام عرس شریف مین پکواتے ہین زر کثیر بخیت طعام مین صرف ہوتا ہے بڑی دیگ مین سو من برنج اور چھوٹی مین اسی من پکتے ہین اسی اندازہ کے موافق گھی شکر میوہ مصالحہ زعفران وغیرہ قیاس کر لینا چاہیئے ان دیگون کا کھانا

گرما گرم دیگ کے اندر سے نکالا اور لوٹا جاتا ہے کٹتے وقت عجب لطف نظر آتا ہے چھوٹا بڑا جوان بڈھا انکے لٹنے کی کیفیت دیکھکر محظوظ ہوتا ہے حتی کہ صاحبان عالیشان بھی اس کیفیت کو بشوق تمام دیکھتے ہین اور حظ وافر اوٹھاتے ہین۔

مجلس خانہ

درجہ دوم مین یہ دالان رفیع شرق رو پانچ درکا میر حفیظ علی صاحب مرحوم متولی آستانہ کے اہتمام سے سن بارہ سو ستتر ہجری مین تعمیر ہوا پیشتر جیسا کہ اوتر رو دکھن دالان مذکور کے صحن مین دالان ہین یہان بھی اوسی قطع کا دالان کرسی دار بنا ہوا تھا مگر چونکہ وسعت و رفعت اوسمین اسقدر نہ تھی اسلئے اوسکو منہدم کرا کر یہ دالان بنایا گیا تخمیناً چھ ہزار روپیہ سوائے مصالحہ دالان قدیم کے اسکی تعمیر مین سرکار درگاہ کا صرف ہوا ہے الغرض تین طرف یہ دالان ہین اور اونکے صحن کے شرقی راہ آمد و رفت روضہ کی ہے عرس شریف مین اسجگہ مجلس ہوا کرتی ہے اسیوجہ سے بنام مجلس خانہ معروف ہے اسکے آگے ایک دروازہ خوش قطع شمال و جنوب رو بنا ہوا ہے دروازہ کے شرقی پہلو مین ایک مختصر سا دالان پٹی پوش ہے جسکے روبرو حوض مربع بنا ہوا ہے اگرچہ یہ حوض اب مدت سے خشک اور بے آب ہے مگر زمانہ سابق مین پانی سے بھرا رہتا تھا فوارہ چلتا تھا اس حوض کے پہلو مین ایک اور دروازہ ہے جسکو سبیلی دروازہ کہتے ہین المختصر ان دونون دروازون کے جانب داخل روضہ شریف تو سنگ مرمر کا فرش ہے اور اسطرف یعنی درجہ دوم مین سُرخ پتھر کا مگر شرقی حصہ مین چبوترا سنگ مرمر کا ہے شاہ نصیر الدین کہ اپنے وقت مین صاحب کشف و کرامت و خلاصہ اہل ریاضت تھے اسی مقام مین مدفون ہین متصل انکے مولانا کافی رحمتہ اللہ علیہ کا مزار ہے اکثر لوگ آپکی کرامت کے قائل ہین اس چبوترہ کے نیچے تہخانہ تھا عہد سلاطین اسلام مین اتنا تغیر و تبدل ہوا کہ

بتون کو توڑواڈالا گیا اور باقی عمارت بدستور قایم رہنے دی اس چبوترہ کے شرقی شمالی حصہ مین دالان بنے ہوئے تھے اون مین مجاورون نے دیوارین کھینچکر حجرے بنا لئے ہین اس صحن مین ہشت پہلو چھتری بشکل گنبد کے بنی ہوئی ہے اوسکے اندر اژدہات کا فتیلسوز کہ جسکو صحن چراغ کہتے ہین قد آدم اونچا نصب ہے مشہور ہے کہ یہ صحن چراغ اکبر بادشاہ نے قلعہ چیتوڑ گڑھ سے لاکر چڑہایا ہے اور بعض آدمی کہتے ہین کہ یہ صحن چراغ اسی قدیم بتخانہ کا ہے جو شاہان غوری کے عہد مین مسمار کیا گیا صرف یہ چھتری معہ صحن چراغ واسطے نمود شوکت اسلام کے باقی رہنے دی اور اوس بتخانہ کو توڑکر یہ درجا اوس جگہ بنایا گیا واللہ اعلم بالصواب۔

لنگر خانہ

اسمین کوئی تعمیر ایسی نہین ہے جسکی خوش وضعی کا ذکر کیا جاوے صرف شمال رو ایک دالان وسیع بنا ہوا ہے اور صحن مین ایک چھتری ہے دالان مذکور کے درمین آہنی کڑہاؤ ہے جسمین روزمرہ غلہ جو کا لنگر پک کر غربا ؤن کو تقسیم ہوتا ہے اگرچہ کہنے کو جو کا لنگر ہے مگر حضور خواجہ غریب نواز کے تصرف سے اس کا ذایقہ ایسا ہوتا ہے کہ اکثر دولتمند بھی اوسکو ذوق شوق سے پیتے ہین اور متوکل گوشہ نشینون کے لئے تو حکم من وسلوا رکھتا ہے چنانچہ سائین شاہ سرداصاحب نے ایک قصیدہ لنگر کی تعریف مین بہت خوب فرمایا تھا دو شعر اوسکے جو ایک شخص کو یاد رہگئے تھے لکھے جاتے ہین ؎

لنگر خواجۂ غریب نواز	عاشقون کے لئے ہے شیر جنان
پی لیا جب تو پھر نہین معلوم	کہ سخی ہے کہ ہے بخیل کہان

درجہ سوم

بلند دروازہ کے شمالی چھوٹا سا چوک ہے اوسی کے شرقی سمت دروازہ اور حجرے بنے ہوئے ہین اور چبوترہ پر حضرت مولا شمس الدین معروف بہ سیّد احمد آسود ہ ہین خرق عادات کا انکے ایک زمانہ گواہی دیتا ہے اور ایک عالم نور کا آپکے مزار پر پایا جاتا ہے۔

اکبری مسجد

یہ مسجد سن ہجری نوسو اٹھتہ مین جلال الدین محمد اکبر بادشاہ نے تعمیر کرائی ہے اگرچہ تمام مسجد مین بیشتر سنگ سرخ لگا ہوا ہے لیکن محرابون پر سنگ مرمر کی پچیکاری مین لاجوردی کام نہایت خوشنما ہے طول اس کا ایک سو چالیس فٹ اور اسیقدر عرض ہے صحن اور دروازہ کے بیچ کی محراب چھپن فٹ بلند ہے اور اسکے بازو پر سنگ مرمر کے منار اوسط درجہ کے بنے ہین اس مسجد کے صحن مین حوض خشتی ہشت پہلو بنا ہوا ہے مسجد کے پیچھے جو کنوان تھا اوسکا پانی حوض مسجد مین آتا تھا اب وہ کنوان بھی اٹ گیا اور حوض بھی بگڑ گیا بلکہ مسجد بھی غیر آباد ہے جب کبھی مسجد آباد ہوگی اور حوض پانی سے لبالب رہتا ہوگا فوارہ چلتا ہوگا تو کیا کچھ زینت ہوگی جیسی یہ مسجد سنگین اور محکم ہے ویسا ہی زینے کے اوپر دروازہ رنگین اور مستحکم اور خوش وضع اوسکی قابل تعریف اور پچیکاری لایق توصیف ہے مسجد کے قریب سمت جنوب ایک قدیم دالان بنا ہوا ہے جو خانقاہ کے نام سے مشہور ہے رجب کی پانچوین تاریخ قریب دو پہر دن کے یہان محفل عرس منعقد ہوتی ہے صاحب سجادہ نشین آستانہ خواجہ غریب نواز باقی محفل ہین معززین شہر اور جمیع مشایخین کو جو عرس مین حاضر ہوتے ہین بلوا کر کھانا کھلواتے ہین قوالی راگ سنواتے ہین

مقبرہ خواجہ حسین

یہ مقبرہ شاہجہان کی مسجد کے غربی سنگ مرمر کا سن ایکہزار سینتالیس ہجری مین تعمیر ہوا ہے اسکے اندر حضرت خواجہ حسین اجمیری آسودہ ہین اس مقبرہ کا نقشہ بعینہ خواجہ صاحب کے روضہ کے مطابق ہے مگر جیسا طلائی اور لاجوردی کام علاوہ اور جلوس کے اوسمین ہے اسمین نہین صرف مزار کے گرد سیپ کے کام کا چھپر کھٹ بہت نادر بنا ہوا ہے شاہجہان بادشاہ کے عہد سلطنت مین سید دلاور کے اہتمام سے یہ مقبرہ طیار ہوا ہے اگرچہ اسکے بنوانے والیکا حال کتب تواریخ مین میری نظر سے نہین گزرا لیکن جامع مسجد شاہجہانی اور نقار خانہ اور یہ مقبرہ ایک وقت مین تعمیر ہوا ہے غالباً شاہجہان یا جہان آرا بیگم بنت شاہجہان نے اس مقبرہ کو بنوایا ہو واللہ اعلم بالصواب اس مقبرہ کی دروازہ کی محراب پر یہ کتبہ کندہ ہے ؎

شد از توجہ ہادی و مرشدی و معین	شہنشہ دوسر خواجہ معین الدین ؒ
بنائے مقبرۂ باصفائے خواجہ حسین	بلفظ مغز شدہ سال خاتمیت این

سولہ کھنبہ

یہ مقبرہ سن ایکہزار ستر ہجری مین شیخ علاؤ الدین نے تمام و کمال سنگ مرمر سے بنوایا ہے سولہ ستون بلند وسط مقبرہ مین قرینے سے لگے ہوئے ہین اسیوجہ سے بنام سولہ کھنبہ کے مشہور ہے ستونون کے گرد سنگ مرمر کا بہت تحفہ جالیدار کٹہرا لگا ہوا تہا اب کہین ہے اور کسی جگہ کا اوکھڑ گیا برج اوسکا لداؤ کا اور منقش ہے در دیوار محراب مرغول تناسب سے خالی نہین فرش مین قسم قسم کے پتھرونکی پچیکاری کی ہوئی ہے اور قبرون کے تعویذ بہی اقسام اقسام سنگ کے خوشرنگ ہین شرقی محراب پر یہہ

کتبہ کندہ ہی

بنائے مقبرہ بنہاد شیخ علاؤالدین	کہ باد عاقبت او بخیر ارزانی
جوار مرقد آن شاہباز عرش نشین	کہ زیر شہپر او بیضۂ مسلمانی
چو فکر در پئے اتمام سال رفتہ خرد	بگفت روضہ مرتب شمر بآسانی

ایک بالشت کی چھتری

یہ چھتری متصل سولہ کھنبہ کے دروازہ کے سر دل پر ہے جسکی وسعت ایک بالشت سے زیادہ نہین بنی ہوئی ہے گنبد اسکا لداؤ کا ہے اور ستون سنگین ہین آٹھ دس آدمی کی اوسکے اندر جاے نشست ہی اصل مین یہ دروازہ خواجہ حسین کے محوطہ کا تھا اب اوس محوطہ کا تو نشان تک پایا نہین جاتا لیکن یہ دروازہ اب تک قایم اور موجود ہے۔

نقار خانہ

یہ تعمیر سن ہجری ایک ہزار سینتالیس مین شاہجہان بادشاہ نے بنوائی ہے اس کا دروازہ سنگ سُرخ کا ہے دروازہ کے اندر باہر فرش پاکیزہ سنگ مرمر کا مصفا اگرچہ نقار خانہ مین جوڑیان نقارونکی عمدہ عمدہ ہین مگر ایک جوڑی نہایت کلان ہے مشہور ہی کہ اسکو اکبر شاہ نے چیتوڑگڈہ سے لاکر چڑہایا تھا صبح وشام دوپہر سہ پہر آدہی اورپچھلی کو نوبت بجا کرتی ہے دروازہ کی محراب پر کلمہ طیبہ بخط جلی لکھا ہوا ہے اور یہ شعر کندہ ہی

بعد شاہجہان بادشاہ دین پرور	زد دودہ ظلمت کفر آفتاب دین یکسر

فصل پانچوین

خاص بازار

یہ بازار سن نوسو اٹھتر ہجری مین جلال الدین محمد اکبر بادشاہ نے تعمیر کرایا دورویہ دوکانین پختہ لداؤ کی خوش انداز و رنگین فرش بازار سنگین بازار کے شروع مین یعنے درگاہ کے زینے کے پاس گلفروش حلوائی کبابی بیٹھتے ہین اور دوکانون مین ہر قسم کے دوکاندار عطر فروش صرّاف بزاز عطار بساطی رنگریز کناری فروش تنبولی پنساری غرض سب قسم کے سودے والے بیٹھتے اور سودا بیچتے ہین کہتے ہین کہ زمانہ اکبر بادشاہ مین جب اکبر یہان آتا تھا اس بازار مین مینا بازار لگایا جاتا تھا ہر دوکان پر معشوقان طناز کی گرم بازاری ہوتی تھی بیگمات اور شہزادیان سودا خریدتی تہین اوسوقت اس بازار مین کیا کیا تکلفات شاہانہ ہوتے ہونگے مگر اندنون بھی اس بازار کی دوفی بہار ہے یعنی اون دوکانون کے چبوترون پر حسب الحکم ارسطو فطرت فلاطون طینت کپتان ریپٹن صاحب بہادر ڈپٹی کمشنر اجمیر کے مالکان دکاکین نے برآمدے اور کمرے بنوائے ہین جس سے ایک درجہ بھی زیادہ ہوگیا اور بازار کی زینت بھی بڑہگئی اس بازار کے شمالی طرف سے نقشہ درگاہ شریف کھینچا گیا ہے اسکے اندر نصف بازار اور نقار خانہ اور بلند دروازہ اور پہاڑ وغیرہ دکھلایا گیا ہے اس بازار کی دکاکین منڈی غلہ فروشون تک چہرہ کپتان ایڈمینسٹن صاحب بہادر سپرنٹنڈنٹ سابق کی تاکید و اہتمام سے تعمیر ہوئی کہ اور بھی رونق ہوگئی یہ بازار اکبر بادشاہ کا تعمیر کیا ہوا ہے اور کل دوکانون کے درون مین ہوکر ایک راستہ تھا دوکانون پر پردے پڑجاتے تھے اور دوکاندار باہر آجاتے تھے مستورات محل اکبر بادشاہ پاپیادہ دولتخانہ شاہی سے کہ جسے اب دولت باغ کہتے ہین زیارت خواجہ

نقشہ بازار پیش درگاہ حضرت خواجہ معین الدین چشتی رحمۃ اللہ علیہ

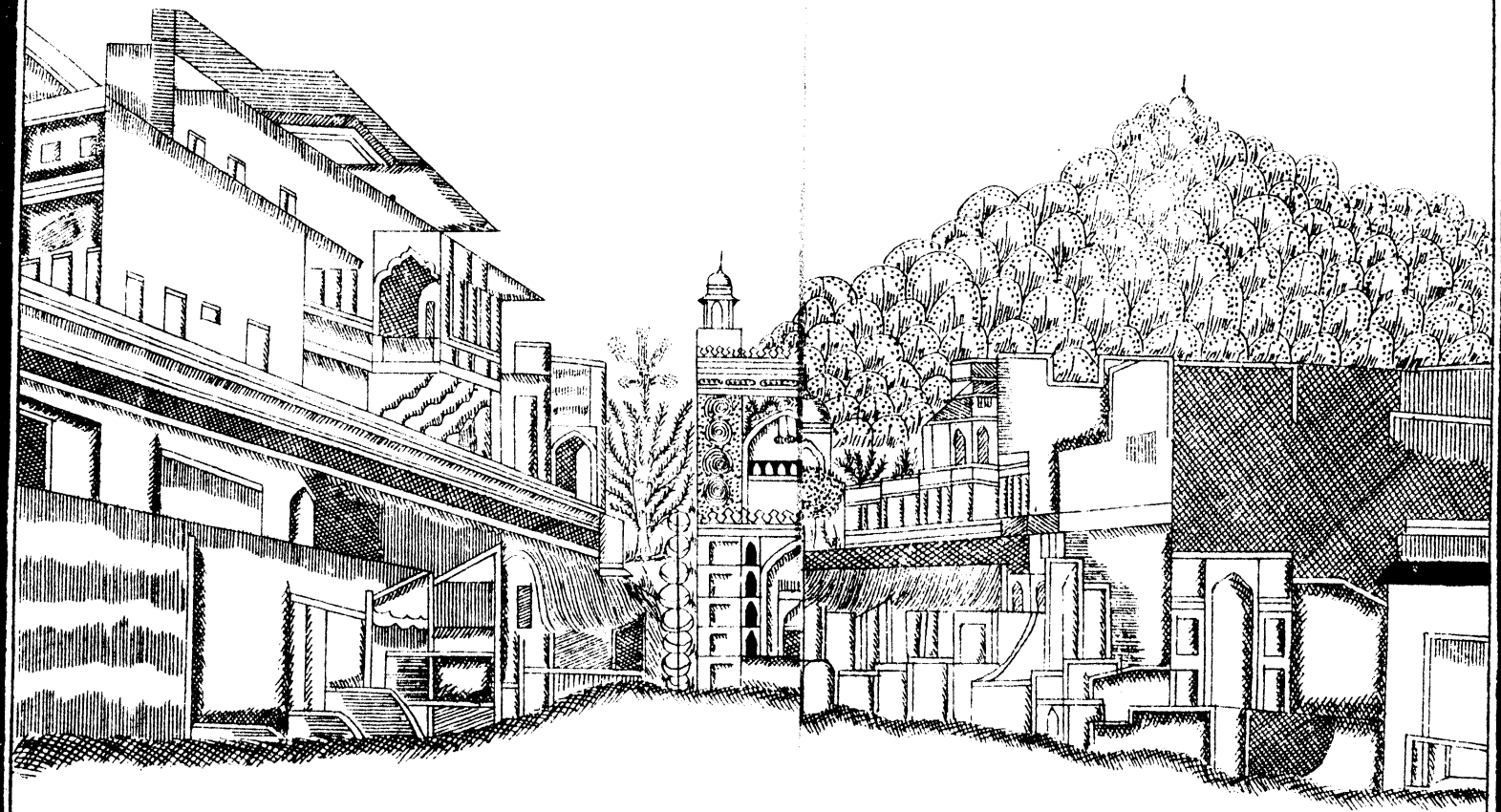

غریب نواز کو آکر مشرف ہوتی ہین۔

مسجد میابائی

یہ مسجد خاص بازار کے درمیان دکاکین شرق رویہ سے ملحق ہے سر سے پیر تک سنگ سرخ کی تعمیر ہے اسکے پانچ در عالیشان ہین اندر صندلہ شفاف صحن مین فرش سنگین اور صاف جانب شمال صحن مسجد کے کنوان پختہ اور جانب جنوب حجرے بنے ہوئے ہین یہ مبارک بنیاد سن ایک ہزار ترپن ہجری مین بنا ہوئی ہے محراب پر کلمہ طیبہ اور سن تعمیر اور نام میابائی کا کندہ ہے مگر ٹھیک ٹھیک حال میابائی کا معلوم نہین ہوتا کہ یہ کون نیکبخت تھی پہلے مسجد کے اندر فرش سنگین تھا اب صندلہ کر دیا گیا ہے اسکے فرش اندرونی و بیرونی وچاہ پختہ وحجرے کی تعمیر مولوی سراج الدین احمد کے اہتمام سے ہوئی ہے اصلی نہین ہے خدا اوسکے مہتمم کو جزاے خیر بخشے اور مستغرق دریاے رحمت کرے۔

مسجد تلوکدی

خاص بازار کے انتہا مین یہ مسجد تلوکدی بنت میان تانسین نامی کلانوت کی بنا کی ہوئی ہے بے مثال گویا ملازم شاہنشاہ اکبر تھا قبر اسکی گوالیار مین محاذی مقبرہ حضرت محمد غوث گوالیاری ہے تین محرابین بڑی بڑی بنی ہوئی ہین لیکن آگے مسجد کے جو بازار واقع ہی اسلئے صحن اسکا مختصر گنبد لداؤ کا مستحکم وسط کی محراب پر سنگین لوح مین یہ عبارت کندہ ہے۔ اللہ اکبر۔ این مسجد را بائی تلوکدی کلانوت بچی بنت میان تانسین کلانوت راست کردہ است سن ایکہزار باسٹھ ہجری۔

شاہجہانی مسجد

خاص بازار کے شمالی فصیل شہر اور دہلی دروازہ کے متصل یہ مسجد سنگ سرخ کی خوش قطع

بنی ہوئی ہے اگرچہ کوئی کتبہ اس مسجد مین نہین ہے لیکن شاہجہان کے عہد مین جو مسجدین بنی ہین اونسے کمال مشابہ ہے اس مسجد کے تین در ہین پہلو مین حجرے واسطے عبادت اور وظیفہ وظائف کے بنے ہوئے ہین سوائے ان مسجدون کے جنکا ذکر رقم ہوا ہے کئی سو مسجدین اس شہر کرامت بحر مین تحفہ تحفہ چونے اور گچ کی بنی ہوئی ہین جنکی تفصیل طویل ہے حالانکہ بعض بعض محلہ مین چار چار پانچ پانچ مسجدین ہین مگر جن مسجدون کا ذکر راقم نے لکھا ہے زمانہ سلاطین مسلمین کی تعمیر اور یادگار ہین۔

اندرکوٹ

ہندی تاریخون سے یون معلوم ہوتا ہے کہ کچھ اوپر چار ہزار برس پیشتر یہ شہر راجہ اندر سین نے بساکر اندرکوٹ نام رکھا یہ راجہ بودہ کا مذہب رکھتا تھا سراوگی اور جینی بودہ مذہب کے پیرو ہین صدہا بتخانے پہلے اس شہر مین تھے اور ان بتخانون کے روبرو سنگین باولیان بنی ہوئی تھین جب علاؤالدین غوری ہند پر متسلط ہوا اور سلطان شہاب الدین غوری راے پتھورا کو شکست دیکر اجمیر مین آیا دس ہزار زن و مرد کو قوم ہنود سے مسلمان کیا اس بادشاہ نے اندرکوٹ کے کل بتخانون کو نیست و نابود کر دیا مگر مندرون کی باولیان ابتک موجود ہین اب اس کوٹ مین تمام مسلمان لوگ بستے ہین مسجدین بھی اس مین بکثرت ہین قدیمی مسجدین تو بالکل ویران اور کھنڈر ہوگئی ہین لیکن نو تعمیر مسجدین آباد ہین یہ کوٹ خاصی خاصی پختہ عمارتون سے ایک مختصر سا معمورہ معلوم ہوتا ہے۔

اڑہائی دنکی مسجد جسکو اڑہائی دنکا جھونپڑا بھی کہتے ہین

زمانہ گذشتہ مین راجہ اندرسین نے شہر اندرکوٹ کے اندر یہ بتخانہ بنایا تھا صدہا مورتین اور

اقسام اقسام کے جانورونکی صورتین اوسمین تھین اسی راجہ نے شہر پرسوتم پور مین جو دکھن طرف دریاے شور کے کنارے ہے بتخانہ جگناتھہ کا بنیاد کیا جب سلطان شہاب الدین غوری سن پانسو پچانوے ہجری مین یہان آیا اس بتخانہ کو خانۂ خدا بنا دیا مگر صرف اسیقدر تبدیل کی کہ بتون کی صورتون کو مسخ کرکے عمارت کو بحال خود چھوڑا اور غربی دیوار کے بیچون بیچ ایک محراب سنگ مرمر کی بناکر اوسپر بخط طغرا آیات قرآنی کندہ کراکر تاریخ بنا لکھدی اور اس تغیر سے بتخانہ کو مسجد کرکے نماز جمعہ بادشاہ نے اوسمین ادا کی جب سے اسکا نام اڑھائی دن کی مسجد مقرر ہوا تاریخ تعمیر اوس محراب پر اسطرح کندہ ہے بنا فی الحادی والعشرین جمادی الآخر سن خمسہ وتسعین وخمسمایتہ ۔ اور دیوار غربی مین یہ عبارت مرقوم تھی ۔ فی تولیت ابوبکر بن احمد جمال الفضلۃ بتاریخ ذالحجہ ستہ وتسعین وخمسمائتہ مگر یہ عبارت ایسی وقت سے پڑھی گئی کہ جسکا بیان کرنا بھی خالی از تکلیف نہین الغرض اس سے اس قدر ثابت ہوتا ہے کہ یہ تغیر جو بتخانہ کو ہوا اور محراب اسلامی قایم ہوئی ابوبکر بن احمد اوسکے متولی تھے اکیسوین تاریخ جمادی الآخر سن پانسو پچانوے ہجری مین یہ بتخانہ خانۂ خدا ہوا اور ذالحجہ سن پانسو چھیانوے ہجری تک کار تعمیر جاری رہا اگرچہ سلطان موصوف کے وقت مین صرف اسیقدر بتخانے کا تغیر ہوا تھا کہ دیوار غربی مین محراب بنوا کر بتونکی صورتین مسخ کردین تھین مگر شاہ شمس الدین التمش نے تو اس رہے سہے بتخانہ کی عمارت کو بیخ وبنیاد سے اوکھڑواڈالا اور نئے سر سے سن چھ سو چودہ ہجری مین سنگ سُرخ سے مسجد اس مضبوطی اور خوش اسلوبی کے ساتھہ بنوائی کہ اکثر جہاندیدہ اوسکو دیکھکر مقام حیرت مین آتے ہین بلکہ نقش دیوار بنجاتے ہین دیرپائی اوسکی ظاہر اور خوشنمائی اوسکی بیان سے باہر حق تو یہ ہے کہ ایسی مسجد عظیم الشان ملک ہند مین دوسری کم ہے برجون کے اندر پتھر کو اسقدر کھود کر لگایا ہے کہ ہو ہو ہر ایک برج طلسمات کا بنا ہے عقل کام نہین کرتی کہ آیا محرابون پر بیلون کو کھودا ہے یا پتھر کو موم کرکے سانچہ مین

ڈہالا ہے کتابے اونپر ایسے نادر اور خوشخط کندہ ہین کہ انسان اونکو دیکھکر درود بھیجے
اور کندہ کارون کے حقمین تحسین وآفرین کہے صورت مسجد کی یہ ہے کہ غربی سمت مین
ایک درجہ قدیم تبخانے کا بحال ہے جسکے پاکیزہ پاکیزہ ستون اور عمدہ عمدہ خوش تراش
پتھرون پر تین تین برجیان دونون طرف اور بیچ مین بڑی برجی قایم ہے اسکی چھت اور
ستونون پر تصویرین جین مذہب کی جسقدر تہین وہ شہاب الدین غوری نے مسخ
کردین مگر گل کاریون کا جوبن اور بہار اور پتھر کے پھولون سے چھتون کے نقش ونگار
آج تک قابل دید موجود ہین اور اسی درجہ کے غربی دیوار کے وسط مین وہ محراب اسلامی
سنگ مرمر کی ہے جو سلطان شہاب الدین غوری نے لگائی اور اوسکے آگے شرقاً
ملا ہوا اول سے دوسرا درجہ بہی قدیم اسی تبخانہ کا لیکن عرض مین درجہ اول سے کمتر
اور طول اور حسن عمارت مین اوس اول درجہ کے ہمسر اون دونون درجون کے آگے
تیسرا درجہ مشتمل عمارت سنگین بڑی بڑی سات محرابون کا سلطان شمس الدین التمش
نے بنوا کر ملا دیا اور بیچ کی محراب کلان کے دونون بازؤن پر دو مینار سنگ سُرخ
قائم کیے اور چند دروازے اور احاطے ونشیمن ومکانات وصحن بہت خوش ترکیبی سے
ترتیب دیے طول اسکا سرکاری گز سے چار سو پانچ گز اور عرض معہ صحن کی چوڑان کے
چوراسی گز بیچ کی محراب چھپن فٹ بلند اوسپر دو مینار ہین مگر برجیان مینارون کی گر گئی ہین اور
بخط نسخ طغرے مین سلطان شمس الدین کا نام پتھر کے مرغولون پر بالاے مینار مذکور
کندہ موجود ہے محیط کی دیوارین پینتیس فٹ اونچی صحن کے آگے دو دروازے آمد ورفت کے لئے
بنے ہوئے ہین محمد عارض کے اہتمام سے علی احمد معمار نے اس مسجد کو بنایا ہے
چونکہ یہ مسجد عالیشان بے مرمت اور ویران تہی سرکار دولتمدار نے علو ہمتی سے ہزارون
روپیہ صرف کرکے سن بارہ سو ترانوے ہجری سے اسکی مرمت شروع کرائی اگرچہ قریب دو
سال سے اسکی مرمت باہتمام سردار بہگت سنگہ صاحب انجنیر نور محمد معمار کی معرفت ہو رہی ہے

مگر ابھی بہت کام باقی ہے امید کی جاتی ہے کہ بہت جلد بخوبی تمام اسکی مرمت اختتام کو پہونچے۔ شہر اجمیر کے ہندو مسلمان خواندہ ناخواندہ لوگ اس بنیاد عجیب کی حکایات غریب دل سے گڑھ گڑھ کر کہتے تھے عقلا بھی ذہن لڑاتے تھے مگر اصل مدعا کی طرف جاہل اور قابل کسی نے رجوع نہ کی اس مسجد کی داہنی محراب پر سورہ انا فتحنا اور سن تعمیر اور محراب یسار پر سورہ تبارک اور وسط کی محراب پر یہ کتبہ بخط طغرائے جلی کندہ ہے امر بہذہ العمارت السلطان العالم العادل المعظم والخاقان الاعظم ملک الترک شہنشاہ الاعظم مالک رقاب الامم مولی ملوک العرب الترک والعجم ظل اللہ فی العالم شمس الدنیا والدین غیاث الاسلام والمسلمین تاج الملوک والسلاطین قامع الکفرۃ والملحدین قاہر الظلمۃ والمشرکین ناصر الاسلام علا والدولۃ القاہرہ والملۃ الباہرہ مالک البر والبحر سلطان الشرق المویدن السماء المظفر علی الاعداء ابی المظفر التمش السلطانی معشر خلیفۃ اللہ ناصر امیر المومنین اعلی اللہ فی کل شانہ وانظہر فی کل ساعتہ بزمانہ واکتبہ فی العشرین من ربیع الآخرین۔ اسکے آگے سن تعمیر کندہ تھا مگر وہان کا پتھر گل کر اوکہ گیا اور اوتر کی محراب کے سردل کے پاس نام مہتمم کا یون کندہ تھا فی نوبتہ تولیتہ احمد محمد العارض اور سردل کے پاس نام علی احمد معمار کا بھی نقش ہے اب جس صفحہ سنگ پر نام مہتمم کا کندہ تھا اوسکو درجہ دوم کی برجی کے اندر سمت جنوب لگا دیا ہے اور نئے سر سے تعمیر ہونے مسجد کی یہی دلیل کافی ہے کہ جسجگہ کی دیوار مسجد گری ہوئی تھی وہان بھراؤ مین بتون کی مورتین بھری ہوئی تھین بلکہ محیط کی دیوارون مین اکثر جگہ دیوار مین بت چنے ہوئے ہین باین صورت آج تک اصلی حال اسکا کسیکو معلوم نہ تھا امید کہ اس محنت اور جانفشانی کی داد تحسین ناظرین باتمکین دینگے۔

کوہ اربلی

زہے کوہ اجمیر عنبر سرشت	مقام سر مقتدایان چشت

چه کوہے کہ چون سود براوج سر | محیط سپہرش بود تا کمر
نمایند جرم مہ وآفتاب | برآن کوہ مانند چشم عقاب
چو خورشید دروی عیان چشمہا | کواکب بود ریگ آن چشمہ ہا
بسے نسر طایر بگردون شتافت | کہ برقلعہ اش راہ یابد نیافت
شود گرازان قلعہ سنگے رہا | بریزد فلک راز ہم قلعہ ہا
نہ برقست ہرسو درخشان زمیغ | کہ آن کوہ راسود برچرخ تیغ
زبالاے آن قلعہ گاہ نگاہ | فلک چشمہ وچشم ماہی است ماہ
بردسیل آن قلعۂ پرشکوہ | ہزاران چوالوند والبرز کوہ
چو برخیزد از دامن آن عقاب | فتد سایہ اش برمہ وآفتاب
بہ بین طالبا رفعت پایہ اش | کہ جاکرد خورشید درسایہ اش

ہندی کتابون مین اس پہاڑ کو جسکے دامن مین اجمیر بستا ہے ارہلی پربت کرکے لکھا ہے جوکہ زبان سنسکرت مین ارہل معنی عمر کے ہین اسلئے اسکو عمر کا پہاڑ یعنی قدیم سے مشہور پہاڑ کہتے ہین بلکہ اسی سبب سے زمانہ سابق مین اس پہاڑ کے نیچے جو بستی تہی اوسکو آدمیر کہتے تہے یعنی ہمیشگی کا پہاڑ غالباً آدمیر سے اجمیر نام بدل گیا ہی

قلعہ تاراگڈھ

مورخان ہندیون کہتے ہین کہ قدیم نام اس قلعہ کا تاراگڈھ ہے وجہ تسمیہ اسکی یہ ہے مگر غلط ہے اسلئے کہ مہاراجہ رام چند کا ملک اجودہیا تہا اور بن باس دکہن مین ہوئی اور فتح لنکا کی ہے اس ملک سے کیا علاقہ تہا۔ بال سگریو کا بہائی راجہ رام چندر کے لشکر مین فوج بوزنہ کا سردار تہا اوسکی عورت نے کہ نام اوسکا تارا تہا یہ قلعہ ارہلی پربت پر بنوا کر نام اوسکا اپنے نام پر تاراگڈھ رکہا کئی لاکہہ برس اسکی بنا کو گزرے۔ ہرچند کہ اسکی

مدت تعمیر مین بہت کچھہ مبالغہ معلوم ہوتا ہے مگر قدیم ہونا اس قلعہ کا دوسری کتابون سے
بہی ثابت ہے چنانچہ اخبار الاخیار مین جو بہت معتبر کتاب ہے یون لکھا ہے کہ پہاڑ کے اوپر
ہندوستان مین جو دیوار قلعہ کی سب سے پہلے بنائی گئی وہ اسی تاراگڈہ کی دیوار ہے
مگر ٹاڈ صاحب نے تواریخ ٹاڈ راجستان مین اس قلعہ کو اجیپال چکوا کا بنا کیا ہوا لکھا
ہے جسکے عہد کو کچھہ اوپر سترہ سو برس گزرے الغرض جب رائے پتھورا سنّمت گیارہ سو
پندرہ راجہ بکرماجیت مین پیدا ہوا اور بلوغت کو پہونچا راجہ سیس دیو نے جو پتھورا کا
باپ تھا اپنی حین حیات مین پتھورا کو ولیعہد اپنا کیا اوسی عرصہ مین راجہ پتھورا نے ناگ پہاڑ
پر قلعہ بنانے کا ارادہ کیا کئی ہزار مزدور اور بیلدار کار تعمیر کرنے لگے کہتے ہین کہ جو عمارت
دن کو بنائی جاتی تہی رات کو گر جاتی تہی بہرحال ابتک ناگ پہاڑ پر قلعہ کی بنیاد کے نشان
موجود ہین القصہ جب رائے پتھورا نے ناگ پہاڑ کی قلعہ کی تعمیر کو کسی خاص وجہ سے ادہورا
چھوڑا تب گڈہ بٹیلی پر یہ قلعہ تعمیر کیا آٹھہ سو فٹ بلند پہاڑ پر قلعہ تاراگڈہ بنا ہوا ہے اور
اس مقام پر یہ جاننا بہی ضرور ہے کہ سب خاص و عام کی زبان پر بٹیلگڈہ بھی اسی قلعہ کا
نام ہے جسکو تاراگڈہ بولتے ہین ہرچند کہ نہایت قدیمی ہونا اس بنیاد کا کتابون سے
ثابت ہے جیساکہ اوپر مذکور ہوا لیکن یون خیال کیا جاتا ہے کہ وہ عمارت قدیم جو اصلی
تاراگڈہ اور بٹیل گڈہ کے نام سے وقتاً فوقتاً مشہور تہی مسمار اور منہدم ہوگئی تب
رائے پتھورا نے اوسجگہ پر یہ عمارت قلعہ بنوائی جو اب تاراگڈہ مشہور ہے یہ قلعہ
سنگ سُرخ کا بہت خوبصورت اور کمال مستحکم بنا ہوا تھا مگر سرکار انگریزی کی عملداری مین
جو اُسکی مرمت موقوف ہوگئی بلکہ مغربی دروازے کے پاس کی فصیل بہی کسی مصلحت سے
ڈہادی گئی ہے اسلئے اوسکی اصلی وضع مین تفاوت ہوگیا پہلے سن پچانوے ہجری ولید
بن عبدالملک مروانی بادشاہ شام و عرب نے ایک فوج جرار بہیجکر ہندوستان مین تہلکہ
ڈالا اوس فوج مسلمین نے بڑے بڑے معرکے کئے یہانتک کہ پہلے تو تمام سندہ مین

اونھون نے اپنا عمل دخل کرلیا اور بہت سے راجاؤن کو اپنا باجگذار کیا اوس فوج کے سپہ سالار محمدؐ بن قاسم نے بعد فتح وتسلط سندہ کے گجرات کو فتح کرکے اجمیر پر چڑھائی کی اوسوقت دولھارای نے مقابلہ کیا بعد بہت سے کشت وخون کے دولھارای مع اوسکے فرزند لوت نامی کے مارا گیا اور قلعہ تاراگڈہ اول صدی ہجری مین فتح ہوا یہان بخوبی تسلط کرکے محمدؐ بن قاسم نے چیتور گڈہ کی جانب عزیمت کی لیکن وہان باپا راول والی چیتوڑ مورث رانا اودیپور سے شکست کھائی اور اجمیر کو پھر گیا مگر مورخون نے لکھا ہے کہ باپا راول خراسان جاکر مسلمان ہوگیا۔

ذکر حضرت امیر سید حسین خنگ سوار قدس سرہ العزیز

آپ کا ذکر خیر کتب تواریخ خصوصاً چہار گلشن اور تواریخ فرشتہ وغیرہ مین یون لکھا ہے کہ آپ قوم کے سید اولاد مین حضرت امام زین العابدین بن امام حسین علیہ السلام بن حضرت علی مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ کے ہین شہاب الدین غوری کے امیرون مین افسر فوج کے تھے جب سلطان مذکور راے پتھورا پر فتحیاب ہوا اور قطب الدین ایبک کو نایب سلطنت کرکے براہ کوہ سوالک محالات کوہستان غارت کرتا ہوا غزنین پہونچا سلطان قطب الدین ایبک نے سید حسن مشہدی کو جو عم بزرگوار سید حسین خنگ سوار کے تھے قلعدار اجمیر شریف کا کردیا ایک روز سید حسن مشہدی نے حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ کو خواب مین دیکھا کہ آپ فرماتے ہین ای فرزند تم اپنی لڑکی عصمت اللہ کا نکاح خواجہ معین الدین سے کردو جب آپ بیدار ہوئے حضرت خواجہ معین الدین چشتی سے جو اوسوقت اجمیر مین تشریف رکھتے تھے جاکر حال خواب کا ظاہر کیا یہ مضمون سنکر حضرت خواجہ نے کہا کہ اگرچہ میرا سن اب قابل نکاح کرنے کے نہین رہا لیکن بموجب ارشاد جناب امام کے مینے قبول کیا آخرش حضرت بی بی عصمت اللہ سے خواجہ ممدوح نے نکاح کیا صاحب سیر العارفین لکھتے ہین

کہ ہزارہا زن و مرد ہدایت فرمانے امیر سید حسن معروف بہ سید وجیہ الدین اور امیر سید حسین خنگ سوار سے اسلام قبول کرتے تھے اور آپ موافق مذہب صوفیہ کے کسی شخص کو از راہ حکومت تکلیف امر بالمعروف کی نہین دیتے جسکی خوشی ہوتی ایمان لاتا اور جسکی نہوتی اوس سے کچھہ تعرض نتھا آخر ایام سلطنت قطب الدین ایبک مین ہنود اس دیار کے عداوت قلبی سید حسین خنگ سوار سے بسبب ترقی روز افزون اسلام کے رکھنے لگے جب خبر فوت ہونے قطب الدین کی شہر اجمیر مین مشہور ہوئی اوسوقت راے تیھورا کے علاقہ دارون نے ایک جماعت کثیر کو اپنے ساتھہ لیکر ارادہ شبخون کا کیا آپ جماعت قلیل کے ساتھہ اوس رات قلعہ پر تشریف رکھتے تھے اور لشکر کے آدمی اکثر پرگنون مین واسطے تحصیل زر شاہی کے متفرق تھے الغرض وقت شب تاریخ سترہوین رجب کو کہ سن پانسو اٹھانوے ہجری تھے کمند کی راہ ہزارہا گمراہ قلعہ مین اوترے اور شبخون کیا حضرت امیر سید حسین کہ اس مکر سے محض بے خبر تھے مع جماعت مسلمین شہید ہوئے مگر کفار بھی آپکے اور مردان موجودہ کے ہاتھہ سے اسقدر مارے گئے تھے کہ خون کا نالہ قلعہ تاراگڈہ پر سے بہنے لگا تھا تاریخ شہادت حضرت ممدوح کی ماہتاب ملک ہند ہی حضرت خواجہ بزرگ کو تو اس واقعہ کے پہلے ہی خبر تھی وقت سحر معہ اپنے مریدون اور خادمون کے قلعہ پر تشریف لیجاکر سید حسین اور آپکے ہمراہیون کو جو شہید ہوئے تھے دفن کیا۔

فصل چھٹی

بذکر تعمیرات قلعہ

درگاہ میران سید حسین خنگ سوار

پہلے آپکے مزار پر انوار پر عمارت پختہ نہ تھی سن ایکہزار چوبیس ہجری مین اعتبار خان خواجہ سرا

نے جو اکبر کے عہد مین منصب دو ہزاری اور جہانگیر کے عہد مین منصب شش ہزاری ذات اور پانچہزار سوار رکہتا تھا ممتاز خان کے خطاب سے معروف تھا قبر شریف پر عمارت روضہ بنوائی کلس زرین گنبد کے ابتک جگمگاتے ہین جنوب رو دروازہ کے کہڑکی پر یہ اشعار کندہ ہین۔

شاہنشہ زمانہ جہانگیر بادشاہ	کاندر زمان او شدہ آسودہ دل جہان
سال دہم زعہد جلوس مبارکش	شد فتح ملک رانا ازان شاہ کامران
وقتیکہ اندر اجمیر آن شاہ گنج بخش	بر تخت زر نشستہ بداد فتح شادمان
بود از ہزار افزون بست و چہار سال	گیتی ز عدل و داد شہ چون روضۂ جنان
در روضۂ مقدس سید حسین کرد	این پنجرہ ز صدق و صفا اعتبار خان

آپ کا مزار شریف تاش بادلے کے قبر پوشون سے ڈہنکا رہتا ہے سرہانے کیطرف شہیدانہ پر دستار زرتار جسپر موتیون کا سہرا پڑا ہوا نظرون مین کہبا جاتا ہے چاندی کا چھتر اور چھتین مزار فیض آثار پر آویزان ہین سنہری چوکھٹون مین آئینے کٹہرے کے اندر جڑے ہوئے پھولون کے سہرے پڑے ہوئے لطف دیتے ہین شان محبوبیت آپکے روضۂ اقدس پر پائی جاتی ہے خرق عادات حضرت سید ابرار خنگ سوار کا ایک عالم گواہ ہے مزار پر نور جن وانس کا زیارت گاہ ہے روضہ شریف کے غربی کمانجے راو سیندہیہ نے سات درکا دالان سنگ مرمر کا نہایت خوش وضع بنوایا سن بارہ سو ستائیس ہجری مین بنیاد اسکی شروع ہوئی اور سن بارہ سو اونتیس ہجری مین اختتام کو پہونچا فرش محراب مرغول ستون بہت نفیس سنگ مرمر کے ہین اور غربی دیوار کی محراب پر یہ اشعار کندہ ہین

معدن نور منبع اسرار	ہست درگاہ شاہ خنگ سوار
ساخت والان کہ ہست رشک بہشت	راؤ کمانجے سیندہیہ بوقار

۱۲۲۷ھ

اور تاریخ اختتام تعمیر کی یہ کندہ ہے۔

کما نبغے راؤ چون کردہ بنا سے		مکان پُر فضا بر کوہ محکم	
پئے تاریخ جُستم گفت ہاتف		احاطق تا قیامت باد قایم	

اس دالان سے ملحق روضہ کے شمالی ایک اور دالان خوش اسلوب کی سن بارہ سو بائیس ہجری مین بالا راؤ اینگلہ نے بناڈالی اور سن بارہ سو تیئیس ہجری مین بنکر طیار ہوا بیچ کی محراب پر یہ اشعار کندہ ہین -

از بشارت سید الشہدا حسین خنگ سوار		کرد دالان راؤ بالا اینگلہ پیش مزار	
یکہزار و دو صد و افزون ازین کن بست دو		سال ہجرت خانۂ بیت العدن آمد شمار	

روضہ عالی کی چار دیواری کے دو دروازے ہین ایک شرق رو دوسرا جنوب رو - دروازہ شرقی تعمیر زمانہ قدیم کی ہے اور جنوبی دروازہ سنگ مرمر کا سن بارہ سو پچیس ہجری مین بنا ہے دروازہ کی محراب پر یہ قطعہ اسکی تاریخ کا کندہ ہے -

شہسوار ملک دنیا شاہباز ملک دین		قاتل کفار آن سید حسین معبجین	
منبع جود و سخا کان فتوت والتقا		واقف سر ہدآن مہبط نور معین	
سرور ہر دو جہان مشکلکشای انس و جان		مفخر کون و مکان آن حاکم دنیا و دین	
خانقاہش پر عرف از عطر جنت ہر طرف		مرقدش بردہ شرف چون طور بر کوہ زمین	
فرش دروازہ ببین از سنگ مرمر شد فرین		شد مرتب بر زمین بر صفحہ اش دُرِّ ثمین	
از پئے تاریخ او کردم سوال از عقل کل		گفت چو تاریخ او از روضۂ سلطان دین	

درجہ دوم مین زیر دروازہ شرقی خنگ گھوڑے کی قبر ہے یہ گھوڑا حضرت امیر سید حسین کی سواری کا تھا اسکی قبر پر سبز قبر پوش کے اوپر بجاے میز فرش کے گول گول پتھر رکھے ہوئے ہین - روضہ کے غربی دوسرے درجے مین مسجد عالیشان اور خوشنما مولوی مجید الدین مرحوم صدر امین اجمیر کے اہتمام سے بنکر طیار ہوئی طول اسکا چوبیس گز اور عرض چھ گز سرکاری صحن اسکا بہت معقول ہے درجہ سوم مین عمدہ عمدہ دالان عالیشان جنوبی

شمالی حصہ مین ہین غربی مین ایک مسجد قدیم نہایت محکم اسکے آگے صحن مین شہیدون کے مزارات اور ایک حوض پانی کا خوشنما بنا ہوا ہے سمت شمال دالانون کے بیچون بیچ نقارخانہ زمانہ جلال الدین محمد اکبر کا بنا ہوا بہت خوش وضع ہے۔

بلند دروازہ

یہ دروازۂ بلند روضہ حضرت امیر سید حسین خنگ سوار کا اسمعیل قلیخان صوبہ اجمیر نے سن نوسو چہتر ہجری مین سنگ سُرخ سے بنوایا اونچان اسکی چونسٹھ فٹ اور چوڑان سترہ فٹ فرش دروازہ کا سنگ مرمر مصفا کا ہے اگرچہ بخط نسخ کتبہ محراب دروازہ پر کندہ ہے مگر چونکہ ہر سال دروازہ پر سفیدی کیجاتی ہے اسلئے بخوبی پڑہنے مین نہین آتا دروازے کے اندر سنگ مرمر کی لوح مین یہ قطعہ اسکی تاریخ کا کندہ ہے۔

بعہد بادشاہ آسمان قدر	پناہ ملک وملت ظل یزدان
جلال الدین محمد اکبر آن شاہ	کہ دارد در نگین ملک سلیمان
بدین درگہ کہ ہمچو کعبہ آمد	سوادش عین نور و نورا عیان
بنا فرمود این ایوان عالے	کریم الذات اسمعیل قلیخان
زکاخ دلکشا تاریخ اتمام	اگر خواہد کسے مے یابد آسان

کتبہ الراجی درویش محمد الحاجی المشتہر برمزی۔ بلند دروازہ کے نیچے درجہ چہارم مین متعدد دالان ہین ایک مسجد بھی پختہ اور خوشنما بنی ہوئی ہے صحن مین شہیدون کے کثرت مزارات سے ایک شہر خموشان بستا ہے درجہ چہارم کے دو دروازے ایک شرق رو دوسرا شمال رو ہے دروازہ شمالی کے متصل دو آہنی دیگین ہین ایک دیگ نورالدین محمد جہانگیر بادشاہ کی بنوائی ہوئی اور دوسری ملامداری کی یہ قطعہ اسکی تاریخ کا دیگ کے اوپر کندہ ہے۔

صرف زر ملامداری کرد در تعمیر دیگ	بادنامش در جہان روشن بمثل آفتاب

بخت در مهتہ اکسے چندش نمودہ اہتمام	گفت ہاتف سال تاریخش جہان شد فیضیاب

رجب المرجب کی سولھوین تاریخ سے اٹھارھوین کی دوپہر تک بہت اچھا میلہ ہوتا ہے ہزارون مرد عورت زیارت کو آتے ہین مرادین مانگتے ہین نذرین چڑہاتے ہین ہر شب محفل سماع ہین خاص و عام کا اژدہام روشنی کا لطف تمام درجہ سوم ہین دوطرفہ بازار لگا ہوا خلقت کی کثرت سے ہر درجہ بہرا ہوا ارباب نشاط کا ہجوم خلق اللہ کی دھوم کہین جلسۂ احباب منعقد کہین فقرا کا مجمع ازحد دوکانون ہین انواع اقسام کی جنس رنگ برنگ کے پھول طرح طرح کی مٹھائی قرینہ سے چنی ہوئی لینے دینے والے خورسند مجاور لوگ نذر نیاز سے سودمند مگر بڑا تعجب یہ ہے کہ آپکی درگاہ کے خادم سب کے سب امامیہ مذہب رکھتے ہین یہ لوگ واسطے رقت کے روضہ کے کٹہرے کے گرد کئی سیر سرخ کلاوہ کا لچھا تان دیتے ہین جسوقت میلہ کا قل ہوتا ہے اوسوقت ہندو اوس کلاوہ کو لوٹتے ہین ہر چند کہ یہ رسم ساختہ ہے اور شرعاً محض بے اصل مگر اسکے لٹتے وقت عجب رقت کا عالم ہوتا ہے جسکے لکھنے سے قلم کی زبان شق ہوئی جاتی ہے شبخون کا ہنگامہ آنکھون کے تلے پھر جاتا ہے درگاہ کے قریب سمت جنوب گنج شہدا ہین کثرت سے شہیدون کے مزارات ہین سن ایکہزار بائیس ہجری مین گنج شہدا کی چاردیواری پختہ وزیر خان کلان نے جو جہانگیر کے امیرون مین سے تہا بنوائی شرق رواس چاردیواری کا دروازہ ہے دروازہ کی محراب پر سنگ مرمر کی لوح ہین یہ اشعار کندہ ہین مگر فی الحال جس پتھر پر یہ کتبہ کندہ ہے درگاہ مین رکھا ہوا ہے شاید کسی باعث سے گر گیا ہوگا دو شعرون کا مضمون بوجہ فرسودہ ہوجانے الفاظ کے پڑہا نہین جاتا۔

در زمان شہ رفیع مکان	کہ بناز د بدور او دوران
آن شہنشہ کہ ذات او آمد	باعث عدل و داد و امن و امان
شاہ گیتی پناہ نورالدین	بر جہان ست سایۂ یزدان
بانی این بنائے لطف آئین	بایکے سال او خرد گفت آن

دولت است از وزیر خان کلان		کم نشان چنین ز دولت دان ۱۰۲۲ھ	

انتظام درگاہ شریف

عہد سلاطین غوری کے انتظام کا حال تو کسی تحریر سے ظاہر نہین ہوتا کہ اوسوقت درگاہ شریف حضرت خواجہ بزرگ رضی اللہ عنہ کا کیونکر انتظام تھا مگر خاندان تیموریہ مین چونکہ جلال الدین محمد اکبر کو کمال درجہ کا اعتقاد حضرت خواجہ بزرگوار سے تھا ملا عبدالقادر بدایونی جو اوسوقت مین پیش امام اکبر کے تھے لکھتے ہین کہ ہر سال بادشاہ نے عقیدت سی شہر اجمیر کا کہ بلدہ طیبہ ورب غفور اوسکی شان مین واقع ہے آنا مقرر کیا اسلئے آگرہ سے منزل اجمیر تک عمارت محلات عالی اور قصر ہاے رفیع و وسیع منزل بمنزل تعمیر کرائے اور ہر ایک فرسخ پر ایک ایک منارہ آگرہ سے لاہور تک بنوائے چنانچہ یہی منارہ اور چاہ وسرائے بنے ہوئے ابتک باقی ہین اور کنوئین بنوائے گئے ہزار شاخ آہو جو مدت العمر مین شکار کئے تھے منارونکی چوٹی پر لگائے گئے تاکہ عالم مین یادگار رہین میل شاخ اوسکی تاریخ ہے اوسوقت سے بادشاہی انتظام واسطے مصارف درگاہ کے ہوا جب جہان آرا بیگم بنت شاہجہان زیارت درگاہ کو آئین اونہون نے اپنے اکثر ملازمین کو آستانہ مین نذر کر دیا چنانچہ حافظ خطیب مولود خوان فراش باورچی چراغچی وغیرہ اوسیوقت کے اہل فرمان ہین کہ اولاد اونکی ابتک اپنے اپنے کار خدمت پر مامور ہے بعض فرامین شاہی جو راقم نے دیکھے اون مین خانقاہونکا ذکر اور اونکے مصارف کے واسطے دیہات مقرر کرنیکا مضمون درج ہے مگر اب اون خانقاہون کا پتا تک معلوم نہین صرف ایک خانقاہ عقب مجلس خانہ جسکا بیان باب اول مین ہو چکا ہے موجود ہے۔

فصل ساتوین

محمد شاہ بادشاہ کے عہد سے بسبب ضعیف ہو جانے سلطنت کے اس شہر کی آبادی

گھٹنی شروع ہوئی یہانتک کہ مرہٹون کی عملداری مین محلہ کے محلے اور کوچہ کے کوچے ویران تھے جب ۱۸۱۸ء مین سرکار دولتمدار انگلشیہ کا یہان عمل ہوا اوسوقت سے یوماً فیوماً آبادی بڑہنی شروع ہوئی چنانچہ فصیل سابق کے اندر اندر تو تھوڑے ہی برسون مین جو جو مقامات ویران تھے اون مین لاکھون روپیہ کی لاگت کی عمارتین ستھری بن گئین واسطے گنجایش کے شہر پناہ جدید بیرون مکی دروازہ جو اب ڈگی دروازہ کے نام سے معروف ہے ۱۸۲۸ء مین بنا اوسکی شروع ہوئی اور ۱۸- اکتوبر ۱۸۳۱ء کو بنکر طیار ہوئی اُس حصہ مین بخوبی آبادی اور رونق ہوگئی شہر کے شرقی اسٹیشن ریلوے اور مئو کالج اور مہاراجگان جے پور وجودہ پور بھرت پور الور متعلقہ مئو کالج اور نیز اور کوٹھیون کی تعمیر ہونے سے اب بہت آبادی بڑہ گئی ہے شہر کے اندر ترپولیہ دروازہ سے مدار دروازہ تک فرش سنگین بنایا گیا شب کو تمام شہر کے بازار اور گلی کوچون مین لالٹینین روشن کیجاتی ہین جس سے اور بھی رونق اور روز بروز آبادی بڑہتی جاتی ہے۔

مئو کالج اجمیر

اس تعمیر کے واسطے پہلے میجر والٹر صاحب نے ۱۸۶۸ و ۱۸۶۹ء کی رپورٹ مین تحریک کی اور اونکی راے کو حکام والامقام نے پسند کیا اور وقت تشریف آوری لارڈ مئو صاحب بہادر وایسراے وگورنر جنرل کشور ہند نے ۲۲- اکتوبر ۱۸۷۰ء کو بمقام اجمیر دربار کیا اور راجپوتانہ کے اکثر رئیسون کے اجتماع کو موقع غنیمت سمجھکر اس مدرسے کے مقرر کرنے کی تجویز فرمائی حسب الارشاد صاحب موصوف مبلغ چھ لاکھ اکتیس ہزار روپیہ چندہ کا مدرسہ مذکور کے واسطے فراہم ہوا اور بہی اکثر رئیسون نے اپنے اپنے ریاست کے طالبعلمونکی تربیت کے واسطے مکانات تعمیر ہونیکا حصہ ادا کیا۔

یکم اگست ۱۸۷۵ء کو ریلوے سڑک اجمیر سے آگرہ تک جاری ہوئی اگرچہ اس سڑک کا

عرض ایسٹ انڈیا کمپنی و سندھ پنجاب و دہلی ریلوے وغیرہ ہندوستان کی اکثر سڑکون کے عرض سے کم ہے اور موافق کمی عرض سڑک کے گاڑیان اور اسٹیشن وغیرہ تعمیرات بہی چھوٹی ہین اسی باعث سے بہ نسبت عریض سڑک کی گاڑیون کے یہ ریل کم تیزی سے چلتی ہے اور اوتنی گنجایش بہی نہین تاہم مال و مسافر بآسانی تمام و آسایش اپنی منزل مقصود کو پہونچ جاتے ہین ۱۸۵۴ء مین جب ریل کی آمد و رفت جاری ہوئی اسٹیشنون اور سڑکون کی حفاظت و انتظام کے واسطے جناب مسٹر وائٹ صاحب بہادر سپرنٹنڈنٹ پولیس مقرر ہوئے اور ۱۸۵۲ء مین اجمیر سے مالوہ ریلوے جاری ہوئی ۱۸۶۱ء مین آگرہ سے اجمیر تک اور اجمیر سے ڈیسہ تک تار برقی لگانے کی تجویز ہوئی فروری ۱۸۶۴ء مین آگرہ سے بہرت پور تک تار طیار ہوا اور جون مین بہرت پور سے جیپور ہوکر اجمیر تک اور ستمبر مین اجمیر سے ڈیسہ تک ختم ہوگیا۔

خاتمہ

الحمد للہ کہ فضل الٰہی سے یہ کتاب اختتام کو پہونچی ہاتھ پاؤن جو دن رات گردش مین تھے آسودہ ہوئے مدت دراز تک راتون کو دو دو چراغ کہایا اور خون جگر پیا۔ جب یہ تحفہ طیار ہوا جسقدر محنت اور جانفشانی کتابون کے فراہم کرنے اور کتبہ ہاے تعمیرات کے پڑہنے اور جمع کرنے اور حالات صحیحہ کے تحقیق کرنے مین راقم کو ہوئی ہے دل ہی جانتا ہے یا جسنے تالیف و تصنیف مین محنت اوٹھائی ہوگی وہی جانے گا جو کوئی اس کتاب کو اول سے آخر تک دیکھکر حظ اوٹھاوے گا اوسکو تمام صوبہ اجمیر کی کیفیت اور شہر کی تعمیرات اور آستانہ شریف کے مکانات کا حال بخوبی واضح ہوگا۔ اب ناظرین باتمکین کی خدمت مین التماس ہے کہ حتی الوسع حالات کے تحقیق اور مطالب کی تلاش مین نیازمند نے کوئی دقیقہ باقی نہین رکہا مگر تاریخون کا اختلاف جیسا کچہہ ہے

سب صاحبان دانش پر عیان ہے علاوہ اِن سب امورات کے اگر سہو و خطا کہ لازمۂ بشریت ہے پاوین تو اوسکو اپنے وفور کرم اور دامن عفو سے ڈھانکین اسلئے کہ ہیچ نفس بشر خالی از خطا نبود فقط

باختمام

اشتہار

حق تالیف اس کتاب کا مصنف کا ہے حسب منشاء قانون بستم ۱۸۴۷ء کوئی صاحب بلا اجازت خاکسار کے ارادہ اسکے چھاپنے یا ترجمہ یا انتخاب کرنے کا نفرمائین جن صاحبون کو خریداری منظور ہو درخواست بنام محمد اکبر جہان مہتمم مطبع آفتاب جہانتاب شہر اجمیر شریف محلہ شیخان مین بھیجکر منگالین فقط

به عون صناع مکین و مکان و فضل خلاق زمین و زمان نسخه متبرکه

متضمن بر فوایدی از ملفوظات حضرت سلطان المشایخ نظام الدین اولیا محبوب الهی

الموسوم به

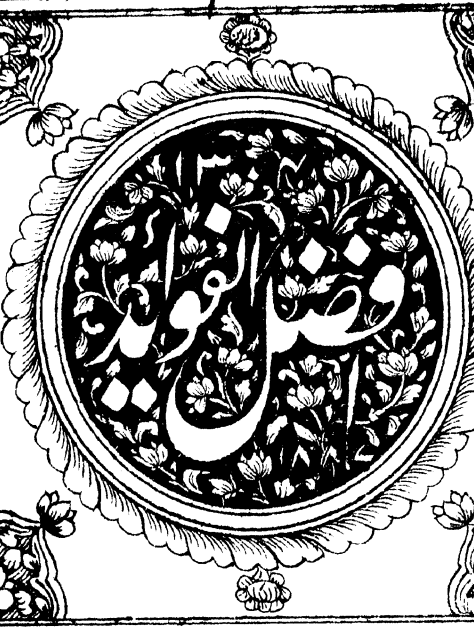

جمع کرده ملک الکلام سخنور شکرین مقال طوطی هند حضرت امیر خسرو رحمة الله علیه

در مطبع رضوی دهلی بن سعی محمد میر حسن طبع شد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

این گوہر گنج علوم غیبی واین در آثار زواہر لاریبی از خزانۂ دل خواجۂ راستان ملک المشایخ والارضین قطب الوقت مجمع الاسناد والارث وحجۃ اللہ علی العباد مبین الفرع والاصول الجامع بین المعقول والمنقول علم البلاغۃ **نظام الحق** والشرع والدین شیخ الاسلام والمسلمین وارث الانبیاء والمرسلین متع اللہ المسلمین بطول بقائہ وادام علینا نعمۃ لقائہ خصّ اللہ تعالے اسلافہ بالعز والاکرام والرضوان التام بحرمت **محمد** علیہ افضل الصلوات والسلام آمین رب العالمین جمع کردہ آمد - انچہ از زبان شمع جمع ملوک از عین لفظ ایشان ومعانی آن کہ بسمع رسید بقدر فہم خود درین مجموعہ کہ نام او ست **افضل الفواید** نبشتہ آمد مشتمل بر تواریخ مختلف بہر محلی کہ بخدمت پیوستہ شدہ است **بتاریخ بیست وچہارم روز یکشنبہ ماہ ذی حجہ** سنہ ثلث عشر وسبعمائۃ بندۂ ضعیف نحیف کہ یکے از بندگان درگاہ ملک المشایخ فی الارضین است خسرو لاچین کہ جامع این بست دولت پائبوس آن قطب عالم حاصل کرد ہمان زمان کلاہ چہار ترکی بر سر بندہ نہادند وبشرف بیعت مشرف گردانیدند الحمد اللہ علی ذلک آن روز کہ بندہ بخدمت پیوست ودر خاطر من بود اول کہ بمدد رخواجۂ راستان بروم بنشینم اگر خواجہ خود یاد کند ودرون بطلبد بروم آنگاہ بیعت آرم الغرض چون بر آستانۂ خواجۂ بندہ نواز رسیدم

بنشستم زمانی برآمد دیدم مبشر که خدمت کار خواجه است برون آمد سلام فرمود که اینجا ترکی آمده است - فرمان شده است که درون آید بنده بر فور برخاست برابر مبشر درون رفت سر بزمین نهاد فرمان شد که سر برکن سر برکردم بر لفظ مبارک راند که نیکو کردی نیک آمدی و خوش آمدی مرحمت و شفقت بسیار فرمود آنگاه بشرف بیعت مشرف شدم باراني خاص و کلاه چهار ترکی عطا شد و آن روز این کرامت مکاشفه بود که بنده بخدمت بندگی پیوست - آنگاه ملائم این معنی حکایت فرمود - و سخن در پیوستن بخدمت پیر افتاده بود بر لفظ مبارک راند آن روز که دعاگوئی بخدمت شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس سره العزیز پیوست شیخ الاسلام ردی سوی دعاگوئی کرد فرمود مولانا نظام الدین میخواستم که نعمت سجاده ولایت هندوستان بکسے دیگر دهم تا لف غیب در سر ماند اکرد که تا نعمت برائے نظام الدین بداونے داشته ایم او میرسد بدار تا باو ازانی شود بعد ازان چندان شفقت و مرحمت ازانی میفرمودند که آنرا حد نهایت نبود و کلاه چهار ترکی بر سر این دعاگوئی نهادند و این حکایت همدران وقت فرمود که طافیه چهار خانه دارد اول خانه شریعت دوم خانه طریقت سیوم خانه معرفت چهارم خانه حقیقت پس هر که درین خانه ها استقامت یافت طافیه او راواجبست که بر سر نهد خواجه درین حکایت بود که مولانا شمس الدین یحیے و مولانا برهان الدین غریب و مولانا فخر الدین زرادی درآمدند و سر بزمین نهادند بنشستند بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راندند که کلاه بر چهار نوعست اول کلاهیست که آن یک ترکی می باشد دوم کلاهیست که چهار ترکی می باشد بعد ازان این را تمثیل فرمودند که این کلاه اصل از کجاست و کیان بر سر نهاده اند بر لفظ مبارک راند شنیده ام از خدمت شیخ الاسلام فرید الحق والشرع والدین قدس الله سره العزیز که در تنبیه خواجه امام ابو اللیث

از خلاصه ۳

هم کلاهیست که آن دو ترکی می باشد سوم کلاهیست که شش ترکی می باشد چهارم

سمرقندی رحمتہ اللہ علیہ آمدہ بروایت خواجہ حسن بصری رحمتہ اللہ علیہ از رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم کہ روزی رسول علیہ السلام نشستہ بودند و اصحاب بر گرد ایشان جبرئیل علیہ السلام بیامد چہار
پرکالہ جامہ پیش حضرت رسالت پناہ علیہ افضل الصلوات وأکمل التحیات والتسلیمات نہاد و گفت یا رسول اللہ
فرمان میشود کہ این چہار پرکالہ از بہشت است این را بر سر بعد از ہر کہ را از اصحاب خود بدانی بدہ
وخلیفہ خود بگردان پس رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بستید و ہر چہار پرکالہ را بر سر نہاد بعد ازان طائفہ
اول کہ یک ترکی بود فرود آوردند بر سر امیر المومنین ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ نہادند طائفہ دوم کہ دو ترکی
بودند بر سر امیر المومنین عمر خطاب رضی اللہ عنہ نہادند کہ این کلاہ تست و طائفہ سیوم کہ سہ ترکی بود بر سر
امیر المومنین عثمان رضی اللہ عنہ نہادند کہ این کلاہ تست و طائفہ چہارم کہ چہار ترکی بود بر سر شاہ اولیاء
امیر المومنین علی مرتضی کرم اللہ وجہہ نہادند کہ این کلاہ تست بعد ازان فرمودند کہ مشایخ طبقات
اند و طبقہ جنیدیہ رحمتہ اللہ علیہ گفتہ اند کہ ما را بدین صورت حقیقت بمعنے تحقیق شدہ کہ کلاہ اصل
از حضرت الوہیت است کہ بمحمد صلے اللہ علیہ وسلم رسید و از وی تا بما چنانچہ خرقہ در شب معراج
بعد ازان بر لفظ مبارک راندند کہ طائفہ یک ترکی کہ امیر المومنین ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ بر سر نہادند
طائفہ ابدال و صدیقان بر سری نہند اما مراد ازین طائفہ یک ترکی کہ بر سری نہند آنست باید
کہ جز خدا در خاطر اندیشہ دیگر نباشد و از جملہ کارہای دنیاوی دور باشد انگاہ لایق این کلاہ شود کہ بر
سر نہند و اگر نہ کذاب و دروغ گوی و خاین باشد و حق این کلاہ در بابد ایشان است کہ بارادت ازلی باطن
ایشان بنور معرفت منور باشد و ظاہر و باطن حصول مقصود تواند بود زیرا کہ چون صاحب طائفہ
طالب دنیا و اصحاب دنیا گشت از حق تعالی باز ماند و کذاب بود نہ صدیق اما طائفہ
دو ترکی کہ امیر المومنین عمر خطاب رضی اللہ عنہ بر سر داین طائفہ را عباد و طبقہ اوتاد و بعضے
از منصوبان بر سر نہادہ اند و مقصود ازین دو ترکی آنست کہ چون مردم بر سر نہند اول از دنیا ترک
گیرند و ذاکر باشند و فراز مشغولی حق باشند و غیر مشغول نشوند دوم آنکہ اگر چیزی با نہاز ملال بدر آنرا تا شام
آنگہ بدارند ہمہ صرف رسانند و گرد دنیا و خلق نگردند ازایشان دو باشند پس این کلاہ دو ترکی حق ایشانست

که بر سر نهند و اگر نه گرفتار ضلالت باشند اما طایفه سه ترکی که امیر المومنین عثمان رضی الله عنه بر سر نهاد آنست که آنرا زاهد و اهل تحیر و مشایخ طبقات و اهل خرد بیشتری بر سر نهاده اند مقصود ازین سه ترکی آنست که اول ترک دنیا کنند از جمله لذتها و شهوتها و هوا اما دوم دل را پاک گردنند از غل و غش و حسد و فحش و ریا و جز آن سیوم از اصحاب دنیا ببرد و باحق موانست گیرد پس چون چنین شود این طایفه حق اوست و اگر نه کذاب باشد در میان طبقه جنیدیه رحمته الله علیه اما طایفه چهار ترکی که جناب ولایت مآب امیر المومنین و امام المشجعین علی مرتضی کرم الله وجهه بر سر نهاده است آنست که این طایفه را اصحاب اهل صفه و سادات و طبقه مشایخ کبار بر سر نهاده اند و مراد این چهار ترکی دولت و سعادت است و انچه در سیزده هزار عالم است درین طایفه چهار ترکی مرکب گردانیده اند اما باید که از چهار چیز دور باشد تا در سر نهادن این کلاه چهار ترکی درست آید و از اهل صفه گردد و گرنه فردای قیامت در میان مفلسان و متقربان درویشان برانگیخته نشود و خاین باشد اکنون بدانکه مراد از ترک اول آنست که ترک الدنیا وصحبت الاغنیاء یعنی ترک اول آنست که ترک دنیا کند و از صحبت دنیا داران احتراز پدید و ترک دوم آنست ترک اللسان عن غیر ما یعنیه و التزامه بذکر الله یعنی نگوید سخن مگر ذکر خدا یتعالے و مراد ترک سیوم آنست که ترک البصره من غیره الکرامه یعنی دور باشد بر غیری نظر کردن و نه بیند در غیری تا نابینا نشود بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بدین حرف رسید چشم پر آب کرد و بگریست چنانچه در حاضران اثر کرد و این بیت بر زبان مبارک راند بیت اگر بیخبر رخت بر دیده ام بکس ننمایم کشم بخبر بانگشت چون سزاش این است ؛ و مراد ترک چهارم آنست که طهارت القلب من حب الدنیا یعنی پاک گردانیدن دل را از دوستی دنیا و انچه در دست

پس چون زنگار محبت دنیا از آئینهٔ دل پاک کند و باحق موانست گیرد و هستی غیر از میان برخیزد و با خدا یتعالے یگانه شود از خلق بیگانه گردد آن طائفه چهار تر کی حق اوست که بر سر نهند بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چشم آب کرد و فرمود که چه شود که حجاب از میان برگیرند و این سر ظاهر شود و غیرت دو افتد و این ندا در دهند که بی بصر و بی سمع و بی نطق پس چون بدین مقامات رسد لذت مشاهده و مکاشفه یابد پس این طائفه حق ایشانست که بر سر نهند الحمد لله علے ذلک **بتاریخ دوم ماه محرم روز چهار شنبه** دولت پائبوس بدست آمد مولانا وجیه الدین بابلی و مولانا برهان الدین غریب و یاران دیگر حاضر بودند سخن در فضیلت عاشوره متبرک میرفت بر گفت مبارک راند که هیچ ماهی فاضلتر ین از ماه محرم نیست زیرا که در خبر است که رسول صلے الله علیه و آله وسلم مر شاه اولیاء علی مرتضی کرم الله وجهه را وصیت میکرد که یا علی روزه فاضلتر اگر بداری پس از فریضه در ماه محرم بدار که اینماه ماه خداوندست سبحانه و تعالے توبهٔ قومی بهمه اینماه پذیرفت و هر که اندرین ماه توبه کند خدائے عزوجل توبه اش پذیرد **و آنگاه** ملائیم این معنے فرموده که شنیده ام از لفظ دُر بار گهر نثار خواجه شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز که در **راحت الارواح** قاضی حمید الدین ناگوری رحمة الله علیه نبشته است که در خبر است از رسول الله صلی الله علیه وسلم هر که سه روز پیوسته روزه در ماه محرم دارد پنجشنبه و آدینه و شنبه خدا یتعالے فرمان دهد تا عبادت نهصد سال در نامه اعمال او بنویسند و همان مقدار بدی از نامه او پاک گردانند بعد ازان ملائیم این معنی فرمود که در اوراد شیخ الاسلام بهاؤ الدین زکریا قدس الله سره العزیز نبشته دیده ام هر که در روز عاشوره روزه دارد خدا یتعالے فرمان دهد تا سیصد سال عبادت در نامه او بنویسند که روز موزه داشته باشد و شب بقیام

فضیلت عاشوره

گذرانیده بود و هر که در روز عاشوره روزه دارد ثواب ده هزار فرشته او را باشد
و ده هزار حاجی که حج کرده باشند و ده هزار شهید و هر که روز عاشوره روزه دارد
و یا مومنی را چندان طعام دهد که روزه بکشاید گوئی همه امت رسول الله صلی الله
علیه و آله وسلم را طعام داده و تشنگیهای ایشان سیر کرده و هر که روز عاشورا روزه
دارد دوست بر یتیم بمالد بعدد موئی که بر سر آن یتیم باشد درجه بنام او در بهشت
برآرند انگاه بر لفظ مبارک راند که در حدیث آمده است بروایت خواجه
ذوالنون مصری رحمة الله علیه او در دلیل السائلین مینویسد هر که روز عاشورا
نفقه بر عیال خود فراخ گرداند ایزد تعالے تا سال دیگر روزی بروی فراخ گرداند
بعد ازان لختی سخن در علم افتاد و فضیلت آن مولانا برهان الدین
غریب سلمه الله تعالے حاضر بود سر بر زمین نهاد که بزرگ نعمتی است نعمت علم درمود
که آری در آثار تابعین بنشته دیده ام بروایت عبد الله بن مسعود رضی الله
عنه که او در روایت کرد از رسول صلی الله علیه وسلم گفت که در علم دو شناخت است چنانکه
اگر اهل علم فرومایه باشد شریف گردد و اگر اهل علم بخیل بود جوانمرد شود و اگر اهل علم
خوار بود عزیز گردد و اگر دور بود نزدیک گردد بخدائے عزوجل و اگر اهل علم تند باشد
آهسته گردد و اگر زشت گو بود شیرین گو گردد و اگر اهل علم ضعیف بود قوی
گردد و اگر بے شرم باشد شرمدار گردد و اگر اهل علم مجهول باشد معروف گردد و اگر
ریائے باشد خدائی گردد بعد ازان خواجه ادام الله برکاته بر لفظ مبارک راند
که در حدیث آمده است از رسول الله صلے الله علیه و آله وسلم که بندگان خدائے
بجویند علم را در روز قیامت در وے اهل علم چون ماه شب چهار دهم تابد آنگاه
ملایم این سخن فرمود که در کتاب العارفین آمده بر روایت
ابو معاذ سنجری رحمة الله علیه که خدائے تعالے روزیهائے بندگان تقدیر کرده است

پیش از انکه آسمان و زمین را آفرید پنجاه هزار سال عرش بر سر آب بود دفتر از میگرفت گفت روزے طلب کنید آنچه حلالست بگیرید و از انچه حرامست از و دست باز دارید **بعد** ازان ملایم این حدیث فرمود که از حذیفه یمنی معاذ رازی رحمته الله علیه آمده است که علماء امت پیغامبر صلی الله علیه و آله وسلم از مادر و پدر مهربان ترند زیرا که مادر و پدر از آتش دنیا و هول دنیا نگاهدارند و علماء امت محمد صلی الله علیه وسلم از آتش دوزخ و هول قیامت نگاهدارند **بعد ازان** فرمودند که نشستن با علماء و خوئی ایشان گرفتن از هدایتهای خداست عزوجل پس از همه عالم کرانه علم اختیار باید کرد **انگاه** ملایم این معنی فرمود که شنیدم از زبان شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز که در حدیث آمده است رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم فرموده که من از جبرئیل علیه السلام شنیدم و جبرئیل از اسرافیل و او از حضرت ایزد تعالے فرمود که هر که در طلب علم دو گام رود و بشنید نزدیک عالم دو ساعت و بشنود از دو سخن بدهد ایزد تعالے و جنا الجنتین و ان الحمد لله علے ذلک **بتاریخ دهم ماه محرم روز پنجشنبه** دولت پابوس حاصل شد مولانا شمس الدین یحیی و مولانا فخر الدین رازی و مولانا وجیه الدین پایلی حاضر بودند سخن در شش روزه ماه شوال بود بر لفظ مبارک راند هر که شش روزه ماه شوال دارد ایزد تعالے هشت بهشت آفریده است فرمان دهد تا هر دری هزار شارستان بنا کنند از یاقوت سرخ و در هر شارستانے چیزے آفریده است که هرگز بچشم چنان ندیده است و بدان خدائے که مرا بحق بندگی فرستاده است هر آن بنده که شش روز از ماه شوال روزه دارد فرشته از آسمان آواز دهد که ای بنده همه گناهان تو آمرزیدم کار از سر گیر **انگاه** سخن در ایام بیض و روزه آن افتاد بر لفظ مبارک راند که چون آدم صلوات الله علیه را از بهشت بدنیا فرستادند

بیان روزه در ایام بیض

بیان کردن شیخ فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز

هفت اندام او سیاه گشت چون خداوند سبحانه تعالی توبه اش پذیرفت فرمان داد
تا روز سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم روزه دارد آول روز روزه داشت ثلث
اندام او سفید شد دوم روز دو حصه از اندامش سفید شد چون روز پانزدهم روزه داشت
هر هفت اندامش سفید شد بعد ازان بنده سر بزمین نهاد و عرض داشت کرد که وقتی
از زبان مخدوم شنیده ام که مردی نزدیک رسول الله صلی الله علیه وسلم بیامد
و گفت مرا روزه فرمائید تا ثواب بیشتر یابم رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمود که در برهای سه روزه دار چنان باش که همه سال روزه داشته باشی
فرمودند آری همچنان است بعد ازان همدرین محل فرمودند که در اوراد شیخ
الشیوخ شهاب الدین سهروردی آمده که از رسول صلی الله علیه وسلم درخبر است
هر که سه روز از هر ماه روزه دارد گویا که پیوسته روزه داشته باشد و روز قیامت
امناد اصدقا او را بهفتاد کس از اهل بیت او شفاعت دهند و چون سر از گور
برکند روی او چون ماه شب چهارده تابان باشد بعد ازان لختی سخن در فضیلت
نماز شب عید الضحی افتاده بود بر لفظ مبارک راند که حضرت رسول علیه السلام
فرمود هر که در شب عید الضحی ده رکعت نماز بگذارد و بخواند در هر رکعتی الحمد لله
یکبار و قل هو الله احد ده بار چون از نماز فارغ شود صد بار درود فرستد
و صد بار استغفار بگوید و صد بار کلمه سبحان الله تا آخر بگوید بعد ازان
اگر آنکس آمرزش جمله امت مرا بخواهد خدا یتعالی بکرم خود همه را بیامرزد و دیدار بخشد
ببرکت این نماز آنگاه همدرین محل فرمود که در اوراد شیخ سیف الدین باخرزی
رحمة الله علیه نبشته دیدم که هر که در شب عید الفطر دوازده رکعت نماز کند بسه سلام
و بخواند در هر رکعتی الحمد یکبار و قل هو الله احد پنج بار خدا یتعالی تا سال دیگر هر شبی
و در هر روزی عبادت یکساله نویسد و اگر در ان سال بمیرد شهید مرده باشد و

در بیان نماز شب عید الضحی

در بیان نماز عید الفطر

و بنویسند مرا و را بهر رکعتے صد حج عمره و بعدد هر آنچه که خوانده است ثواب بنده آزاد کنند و نامهٔ او نویسند و دعاے او مستجاب شود و دل او فارغ گردانند و از عذاب گور ایمن بود و فردا قیامت او را سایه دهند زیر عرش بعد ازان فرمان آید تا او را با اهل او در بهشت برند الحمد لله علے ذلک **بتاریخ دوازدهم ماه محرم الحرام روز پنجشنبه** دولت پایبوس حاصل شد مولانا شهاب الدین میر الهی بخدمت حاضر بود سر برزمین نهاد فرمود که در ماه شعبان نیز نماز بسیار آمده است فرمودند آرے **انگاه** گفت هر که در شب نخستین از ماه شعبان دوازده رکعت نماز بگزارد و بخواند در هر رکعت الحمد لله یکبار و قل هو الله احد پانزده بار حق سبحانه و تعالے او را ثواب دوازده هزار غازی کرامت کند و از گناهان چنان پاک گردد که گوئی که از مادر زاده شده است و اگر در ان سال بمیرد شهید مرده باشد **انگاه** ملایم این معنی حکایت فرمودند همدرین ماه شعبان بروایت حسن بصری رضی الله عنه و او روایت کرد از علی ابن ابی طالب رضی الله عنه که او گفت هر آن بنده که گناه بسیار کرده باشد و ازان پشیمان شده خواهد که توبه کند پس برود باید که برود بکشنبه سر و تن بشوید چون شب دوشنبه درآید در ماه شعبان نماز خفتن بگزارد بعد ازان دوازده رکعت نماز بگزارد و چون فارغ شود هفتاد بار استغفار بگوید پس توبهٔ او قبول کنند و گناه او عفو شود بعد ازان **الملایم** این معنی فرمودند که در حقایق نوشته دیدم از روایت خواجه شبلی رحمة الله علیه که رسول علیه السلام فرمود که مهتر جبرئیل علیه السلام درین ماه شعبان نزدیک من آمد گفت خیز یا محمد نماز کن خداوند را سبحانه و تعالے و بجوان اندرین شب بزرگ گفتم یا اخی جبریل این چه شب است گفت یا محمد ایزد تعالے امشب بیصد و نازده رحمت خود بخشوده است یا رسول الله امشب خداوند تعالے همه مومنان را بیامرزد مگر کسے را که جادوگر باشد و جزان

بعد ازان رسول علیه السلام برون آمد در بقعه خالی برفت نماز میکرد و خدایرا ثنا میگفت
و دعا میکرد تا چهار ساعت از شب بگذشت جبرئیل بیامد و گفت یا محمد سر از سجده
بردار و سوی آسمان بنگر رسول علیه السلام سر برآورد و نگاه کرد و درهای آسمان گشاده
دید در آسمان دوم فرشته ندا میداد خنک آنکسی که خداوند خود را
امشب سجده کرد در آسمان سیوم فرشته آواز میداد که خنک آنکسی که امشب
دعا کرد در آسمان چهارم فرشته آواز میداد که خنک آنکسی که امشب از بیم
خدای تعالی بگرید در آسمان پنجم فرشته آواز میداد که خنک آنکسی که امشب
خدایرا عزوجل ثنا گوید در آسمان ششم فرشته دید که آواز میکند که خنک آنکسی که
امشب خدایرا عزوجل یاد میکند در آسمان هفتم فرشته دید که آواز میداد
که امشب هست حاجت خواهنده تا حاجت روا سازم و هست هیچ آمرزش
خواهنده تا او را بیامرزم **بعد ازان** خواجه ادام الله برکاته بر لفظ مبارک
راند که این شبی است که کردار بنده ها بخدا بنمایند و پیش خداوند تبارک و تعالی
عرض کنند و این شبی است که روزیهای بندگان راقسمت میکنند پس انکس را
باید که دران شب غافل نباشد و بنماز و تسبیح و تلاوت مشغول باشد تا ازین سعادت
محروم نماند خواجه ادام الله برکاته درین فواید بود که ملک محمد غیاث پوری با
نفر دیگر رسید و سر بر زمین نهاد فرمان شد که بنشینید بنشست بعد ازان خواجه
ذکر الله بالخیر اقبال را فرمود بیا قدری خربوزه موجود است بیار و پیش
ملک محمد بدار بیاورد پیش ملک محمد داشت **بعد ازان** فرمود قدری نبات
و خرما موجود است آن نیز بیار آن نیز بیاورد فرمان شد که پیش این
هر سه عزیز بنه چون پیش ایشان بداشت هر چهار نفر برخاستند و سر در قدم آوردند
گریافتیم چنانچه میگفتند ما در خاطر این اندیشه کرده بودیم که خدمت مخدوم

اظہار کرد بعد ازان خواجہ ادام اللہ برکاتہ ہمدریں محل فرمود کہ وقتے در خدمت شیخ
الاسلام فرید الحق والشرع والدین قدس اللہ سرہ العزیز نشستہ بودیم و دیدیم کہ ہفت
نفر درویش آمدند و ہریک ازان در خاطر خود ما اندیشہ کردہ بودند خدمت
شیخ الاسلام ہرچہ ایشان در خاطر اندیشہ کردہ بودند پیش ہریکے آن بموجب
بداشت ہر ہفت نفر درویش اقرار کردند کہ امروز بیست سال است کہ
در طلب مرد خدا میگردیدیم ہیچ کس را اینقدر مگر خدمت خواجہ جہیور **بعد ازان** سخن
در بزرگی مولانا فخر الدین زاہد افتاد فرمودند کہ چہل سال این بود کہ ایشان گندم
خود آس میکردند و کسے دیگر را نمیفرمودند پرسیدہ شد کہ چندین خدمتگاران شما کہ
حاضر اند چرا نمیفرمائید گفت این مقدار ثواب کہ آنہا برند چرا خود نہ برم۔ بعد ازان
ہمدریں محل از بزرگی او حکایت کردند کہ وقتے در دہلی اسماک باران شد مولانا فخر الدین
زاہد بر سر منبر نماز ۔ برآمد کوزہ در آستین کردہ ۔ از آستین بدر آورد و در دست
گرفت و بہوا برداشت و بسوی آسمان کرد و گفت کہ الٰہی تا این کوزہ پر نشود
فرود نیایم چون این مقدار بگفت چندان باران بارید کہ حلقہ دہلی سہ شبانروز
درمیان آب بود بعد ازان عزیزے بود عرض کرد کہ وقتے بخدمت مولانا شہاب الدین
اوشی حاضر بودم بسیار در نماز جماعت خلو میکردند کہ نماز با جماعت بگزارند بر گفت
مبارک راند کہ آری پیش ازین تا نماز بجماعت نمیکردند و انبوہے دور نماز جماعت
ثواب بسیار است ہم ملایم این معنی حکایت کردند کہ ہر کہ نماز پیشین بجماعت کند
ایزد تعالے فرمان دہد روز قیامت کہ کوہہاے روئے زمین و درختان و چہارپایان و ہرچہ در آسمانہا ستارہ است بیارند در یک پلہ ترازو نہند ثواب آن نماز
از ہمہ گران تر آید و ہر کہ نماز دیگر بجماعت بگزارد و ہر جائے نماز باشد تا نماز شام
پیش کند ایزد تعالے روز قیامت بفرماید تا عرش و کرسی و لوح و قلم و ہمہ فرشتگان

و پیغامبران دیگر را بیارند و در یک پله ترازو نهند و در پله دیگر آن دو نماز نهند ثواب این دو نماز از همه گران تر آید بعد ازان فرمودند هر که نماز خفتن بجماعت بگزارد بفرماید ایزد تعالی تا هر رکعتی را ده هزار رکعت پذیرد که در دیوان او ثبت کنند هر آنکس از جمله بیداران باشد بعد ازان ملایم این معنی فرمودند هر که نماز با ملا بجماعت بگزارد و بنشیند و بذکر ایزد تعالی مشغول باشد تا آفتاب برآید آنگاه برخیزد و نماز اشراق بگزارد فرمان دهد حق تعالی تا از هر آسمانی ده هزار فرشته بیایند جمله هفتاد هزار فرشته باشند هر فرشته طبقی از نور گرفته بیایند آنگاه ایزد تعالی که چون و چگونه است حکم کند که این بنده خاص من نماز از برای من کرده است هر گناهی که کرده است و گذشته کار از سر گیرد خواجه ادام الله برکاته درین فواید بود که شیخ عثمان سیلح و شیخ جمال الدین جانسوی و مولانا برهان الدین غریب و حسن میمندی با یاران خود در آمدند و بر زمین آوردند فرمان شد بنشینید بنشستند و زبس بار احت بود سخن در اصحاب سلوک میرفت بر لفظ مبارک راند که چون خواجه ذوالنون مصری قدس الله سره العزیز تایب شد وقتی بکشتی سوار بود دران کشتی بازارگانان بودند قضارا کشتی غرق می شد خواجه ذوالنون مصری دعا کرد غرق نشد چون کشتی در میانه دریا رسید دیناری از میان کشتی گم شد همه بالاتفاق گفتند که کسی نستبد گر این درویش زبان درازی کردند خواجه متحیر ماند روی بسوی آسمان کرد و گفت الهی اگر توبه من قبول افتاده باشد دیناری پیدا شود تا خلاصی یابم برفور ماهیان دریا را فرمان شد که یکان دیناری زر در دهان کرده بالا بیایند برآمدند چون مردمان این معاینه دیدند همه بمعذرت در آمدند که ما گناه کردیم خواجه دیناری از ماهی بستید بجانب ایشان پرتاب کرد و برفت آنگاه خواجه ذکر الله بالخیر همدرین محل فرمود آنروز که خواجه فضیل عیاض تایب شد نتذکر کردند از ان رخت و شیء خلق که در راه زنی گرفته بود در ایام

که تایب شد هر کسے را مے طلبید و اسباب او باز میداد و خشنودی مے طلبید چنانچه در میان ایشان جهودی بود هیچ وجه خشنود نمے شد خواجه بسیار معذرت میکرد و او شنوا نبود **الغرض** خواجه بر پائشت نشسته بود جهود روبسوے خواجه کرده گفت اگر از زیر این پائشت تو مرا زر بدهی یک مشت من از تو خشنود شوم خواجه فضیل بر فور دست در زیر پائشت کرد که مشتے زر برون آورد او را داد آنروز جهود بر فور مسلمان شد و گفت که من در توریت دیده ام هر که را توبه قبول افتد اگر او خاک را در دست گیرد زر شود مرا حقیقت شما مفهوم شد که توبه تو قبول افتاد مقصود آن پائشت نبود قبول توبه بود آنگاه خشنود شد خواجه ذکر الله بالخیر روسوے حسن قوال کرد که عزیزان حاضر اند چیزی بگو چون حسن سماع آغاز کرد خواجه عثمان سیاح و شیخ جمال الدین هانسوے برجستند و در رقص شدند از چاشت تا نماز پیشین در رقص بودند چون فارغ شدند هر کس را جامه عطا شد درین میان بنده نیز کلاه سفید یافت و آن نظم این بود که گویندگان میگفتند **نظم** عشقت خبر زعالم بیهوشی آورد ❊ اهل صلاح را بقدح نوشی آورد ❊ عشق تو شحنه ایست که سلطان عقل را ❊ موئی جبین گرفته بجاؤشی آورد ❊ من ناتوان زباده کشی گشتم ای طبیب ❊ آن دارو م بده که فراموشی آورد ❊ بعد ازان لختے سخن دران افتاده بود که مردم از آن کسی چیزے بخورد یا بی اجازت او بپوشد بحلے از و نطلبد بعد ازان خواجه ادام الله برکاته چشم پرآب کرد این حکایت همدرین محل فرمود که بعد از نقل خواجه ابوبکر شبلی را در خواب دیدند که خدائے با تو چه کرد فرمود همان کرد که با دوستان خود کند اما یک عتاب سخت شد که تا این زمان غرق آن عتابم و آنچنان بود که روزے در خانه شخصے رفته بودم گندم پیش من توده بود یکدانه گندم برداشتم بے اجازت آن شخص بدندان دو پاره کردم اما نخوردم فرمان آمد ای شبلی گندم مردم دو پاره میکنی بحلے نمے خواهی پس

درین میخه آمد کم فردائے قیامت چه جواب خواسم داد الحمد الله علے ذلک بتاریخ
بستم ماه محرم الحرام روز یکشنبه دولت یابوس حاصل شد سخن در نماز هائے
اوقات چاشت و ثواب آن افتاده بود بلفظ مبارک راند که در آثار اولیا آمده است
که رسول علیه السلام گفت که هرکه در همه عمر خود یکبار نماز تسبیح کند ایزد تعالے
هفتاد ساله عبادت در نامه اعمال او بنویسد و هفتاد ساله گناهانش بیامرزد و
ثواب بسیار دهندش **بعد از ان** ملایم این معنی فرمود که از شیخ الاسلام
فرید الحق والشرع والدین قدس الله سره العزیز شنیده ام که هرکه در هر ماه این نماز
کند درجهاے عالی یابد در بهشت و این نماز این است که چهار رکعت نماز بیک سلام
کند در هر رکعتے الحمد لله یکبار و سورتے که داند بخواند و پانزده بار سبحان الله و سه
بار سبحان ربی العظیم گوید و پانزده بار سبحان الله تا آخر بگوید و سر بردارد و سمع الله
لمن حمده بگوید و پانزده بار سبحان الله و الحمد لله تا آخر بگوید پس سجود فرود شود بعد ازان
سبحان ربی الاعلے ده بار بگوید و در سجده دوم همچنین ده بار کلمه سبحان الله بگوید
هم برین ترتیب این چهار رکعت نماز بگزارد که در هر رکعتے هفتاد و پنج بار سبحان الله
می شود چون از نماز فارغ شود هفتاد بار درود فرستد و هفتاد بار استغفار و
هفتاد بار سبحان الله تا آخر **آنگاه** از خدائے تعالے بدین نماز جز خشنودی نخواهد بهشت
نباید خواست که این نماز بس بزرگ است **آنگاه** فرمود که در اوراد شیخ الاسلام
خواجه عثمان هارونی قدس الله سره العزیز نبشته دیدم در نماز هاے هفته در روز شنبه
بروایت ابی هریره رضی الله عنه آمده است که هرکه روز شنبه چهار رکعت نماز
بگزارد بیک سلام و بخواند در هر رکعتے الحمد لله یکبار و قل یا ایها الکافرون سه بار چون
از نماز فارغ شود یکبار آیة الکرسی بخواند بنویسند در نامه اعمال او بفرمان ایزد تعالے
عز و جل بعدد هر جهودے وجوده عبادت یکساله چنانکه روز روزه داشته باشد

نماز تسبیح سلام

نماز روز شنبه

وشب بقیام وہمچنین باشد کہ تمام امت محمد صلے اللہ علیہ وسلم خریدہ وآزاد کردہ باشد
وتوریت وانجیل وزبور وفرقان خواندہ باشد وخدائے عزوجل روز قیامت ہزار گردن بند
در گلوئے او پیوشاند باحلۂ بہم پس باپیغمبران وشہیدان در بہشت برود بحساب بعد ازاں
ملایم این معنی فرمود کہ ہمانجا در او خواجہ دیدم ہم باسناد ابوہریرہ رضے اللہ
عنہ کہ او گفت ہر کہ روز یکشنبہ چہار رکعت نماز کند بخواند در ہر رکعتے الحمد للہ یکبار
وآمن الرسول یکبار بفرماید ایزد تعالے بنویسد در نامۂ او بعدد ہر ترسائے وترسا بچہ
عبادت یکسالہ وثواب ہزار نماز او وثواب ہزار پیغمبر او ثواب ہزار شہید ومدینہ او دہ
دوزخ چندان مسافت بود کہ ہزار خندق درمیان افتد وپہنائے ہر خندق
پانصد سالہ باشد وبگشاید ایزد تعالے بر وہشت ہشت بعد ازاں ہمہ رین محل
فرمود کہ مردے فاسق بود در ایام خواجہ عبداللہ سہیل بستری تقل کرد در خواب
دیدند کہ در بہشت میخرامید سوال کردند کہ تو مردی فاسق بودے این دولت از
کجا یافتی فرمود روز یکشنبہ چہار رکعت نماز میگذاردم فرمان شد کہ ترا در کار این نماز
کردم الحمد للہ علے ذالک بعد ازاں فرمود کہ در او را وشیخ بہاؤ الدین زکریا
نشستہ دیدہ ام بروایت عمر رضے اللہ عنہ ہر کہ روز دوشنبہ دو رکعت نماز
بگذارد وبخواند در ہر رکعتے الحمد للہ یکبار وآیۃ الکرسی یکبار واخلاص یکبار
چون از نماز فارغ شود دہ بار آمرزش از برائے مادر وپدر خود بخواہد دہ بار
درود فرستد بر خدا یتعلے او را کوشک از مروارید سفید در ہفت خانہ دران کوشک
درازی آن خانہ وفراخی آن خانہ ہفتصد ارش خانہ اول از نقرہ خام وخانہ دوم
از زر وخانہ سیوم از مروارید وخانہ چہارم از زبرجد وخانہ پنجم از یاقوت وخانہ ششم
از در وخانہ ہفتم از نور در ہر خانہ لختے دید ہر لختے حور العین نشستہ از بالا تا زانو از زعفران
تر واز زانو تا سینہ از مشک اذفر واز سینہ تا گردن از عنبر اشہب واز ران تا بسینہ

بیان نماز چہار رکعت روز دوشنبہ

بیان نماز دو رکعت روز یکشنبہ

از کافور سفید و از زر آراسته و پیراسته او را بدهند آنگاه بهمدرین محل فرمود که در اوراد
شیخ قطب الدین بختیار اوشی قدس اللہ سرہ العزیز نبشته دیدم بروایت
معاذ جبل رضی اللہ عنہ که او روایت کرد از رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم
که هر که روز شنبه که آن روزے است که ایزد تعالے باران در ان روز
آفریده است و ابلیس بر زمین درین روز آمده است و درهاے دوزخ بروے
کشاده و درین روز ملک الموت علیہ السلام بر جانهاے بندگان مسلط شده
و درین روز قابیل هابیل را بکشت و درین روز ایوب پیغمبر علیہ السلام مبتلا شد
پس هر که درین روز دو رکعت نماز بگذارد و بخواند در هر رکعتے الحمد للہ یکبار
و التین یکبار و اخلاص یکبار و معوذتین یکان بار بفرماید ایزد تعالے عزوجل بعدد
هر قطره باران که از آسمان بارد ده نیکی در بهشت شارستانے بنا کنند از زر سرخ
شود بر و هفت در از دوزخ و بدهند او را ثواب آدم و موسے و هارون
و ایوب علیہ السلام و بگشایند بروے هفت در بهشت و ایمن بود از جمله بلاها
آنگاه ملایم این معنی فرمودند که در سیاق اوراق شیخ بدر الدین غزنوی رحمۃ اللہ
علیہ نوشته دیدم بروایت معاذ جبل از رسول صلے اللہ علیہ وسلم که حق سبحانه
و تعالے روشنائی و تاریکی در روز چهار شنبه آفریده است هر که درین روز دو رکعت
نماز کند و بخواند در هر رکعتے الحمد للہ یکبار و اذا زلزلت الارض یکبار و اخلاص سه
بار ایزد تعالے تاریکی گور و قیامت از و به برد و بنویسند بر و عبادت یکساله و نامه سفید
بدست او دهند آنگاه بر لفظ مبارک راند که ایزد تعالے روز پنجشنبه بهشت
آفریده است هر که درین روز دو رکعت نماز کند در هر رکعتے الحمد للہ یکبار
و اذا جاء نصر اللہ پنج بار بخواند و چون نماز دیگر روز بکند چهل بار قل هو اللہ احد و انگهی بیاید ایزد تعالے
در بهشت شارستانے دهد و هفتاد حور او را بزنی دهد و بعدد هر فرشته عبادت

بیان دو رکعت نماز در روز چهارشنبه

بیان دو رکعت نماز در روز پنجشنبه

یکسالہ بدہند و بعد ہر آیتے ثواب ہزار شہید **بعد ازان** ملایم این معنی فرمودند بروایت
معاذ جبل رضے اللہ عنہ کہ پیغمبر فرمود صلے اللہ علیہ وسلم ہر کہ روز آدینہ دو رکعت الحمد یکبار
و ایۃ الکرسی صد بار و قل ہو اللہ احد صد بار پس بخواند و بگوید یا نور النور یا اللہ یا رحیم
یا رحمن یا حی یا قیوم افتح ابواب رحمتک و مغفرتک و من علے یدخل الجنۃ اعتقے من النار
ہفت بار بگوید بیامرزد او را خدا تعالے ہفتاد گناہ کبیرہ و نود و شش درجہ دہند در
بہشت او را **بعد ازان** ہمدرین محل حکایت مشایخ کبار افتاد فرمود کہ وقتے رسول علیہ
السلام از مہتر جبرئیل در حق مشایخ پرسید جبرئیل علیہ السلام گفت یا محمد بدانکہ مشایخ
چراغ امت تو اند خنک آنکسے کہ حق ایشان بشناسد و دوستان حق دارند پس ما گواہی
دہیم کہ آنکس از اہل بہشت است و ہر کہ ایشان را دشمن دارد از اہل دوزخست
بعد ازان ملایم این معنی فرمود کہ از شیخ الاسلام فرید الحق والشرع والدین قدس اللہ
سرہ العزیز شنیدم ہر کہ بمرگ مشایخ اندوہگین نباشد او منافق باشد و ہیچ مصیبتے
بدتر در دنیا از مرگ مشایخ و علما نیست پس ہر گاہ در دنیا عالمے یا شیخی بمیرد ہفت
آسمان و زمین و ہر چہ در ایشان است بگریند و ہر فرشتہ ہفتاد روز برائے ایشان
بگرید و او مومن نیست کہ در مرگ مشایخ اندوہگین نشود کہ از مرگ مشایخ اندوہگین شود
خداوند سبحانہ تعالے ثواب ہزار مشایخ و عالم بدہد بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ ہر کہ
مشایخی ربایا عالمے را خوار دارد آنکس منافق بود لعنت کردہ شود در دنیا و آخرت
نعوذ باللہ منہا **بتاریخ چہاردہم ماہ صفر روز چہارشنبہ** دولت پابوس
میسر شد سخن در باب بندگان و زیردستان افتاد بود بر لفظ مبارک راند کہ زیردستان را
دار کہ زیرا چہ در خبر است از رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم کہ روزے مردے نزدیک
پیغمبر آمد پرسید کہ یا رسول اللہ بردگان دارم ہر روز چند گناہ درگذارم و عفو کنم گفت
ہر روز ہفتاد گناہ چون ہفتاد یک شود تدارک کن **بعد ازان** ہم ملایم این معنی

بیان نماز دو رکعت بروز جمعہ

فرمود که مولانا کتهلی بر دعا گو رسیده بود طعامی موجود بود مبشر را فرمودم که بیارد او ور
آوردن درنگ نمود چوب خوردے پیش بود در پشت او زدم مولانا کتهلی آه کرد چنانکه
گوئے در پشت او زدم گفتم شما را چه رسید که آه کردید برفور پیراهن از پشت دور کرد
چون نظر کردم عکس آن چوب بر پشت او برآمد بود و این سخن گفت که ایشان را به از خود
باید دانست که قدرت آن ندارند که چیزے تواند گفت بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر
فرمود که در آثار اولیا نوشته دیدم بروایت مشایخ طبقات که زیر دستان را هم
ازان طعام باید داد که خود خورند دهان جامه باید داد که خود پوشند زیرا چه ایشان
همچو شما گوشت و پوست دارند بعد ازان ملایم این معنی فرمود که سلطان شمس الدین
انار الله برهانه را رسم بود که نیم شب در عبادت مشغول شدی و آن زمان که بر خاستے
خواب ستدے و وضو کردی هیچ کس را از بندگان پیدا نکردی تا وقتے که ازین حال
سوال کردند فرمود چرا باشد که رنج خود بر دیگرے نهم و ایشان را از خواب بیدار کنم
بعد ازان سخن و بزرگ داشتن پیران افتاده بود بر لفظ مبارک راند که رسول الله
صلے الله علیه وسلم فرموده است هر که بر خوردگان نبخشاید و بر پیران شکوه دارد
او از ما نیست بعده فرمود که رسول علیه الصلوة والسلام چون در راه پیرے را بدیدے
خواه مسلمان خواه جهود بسبب حرمت موے سفید او هرگز از و پیش نرفتے و فرمودے
که هر که را نشان نور خدا باشد از و پیش نتوان رفت الشیب نور **بعد ازان**
بر لفظ مبارک راند که خدا تعالے بزرگ داشته است پیرے را که در مسلمانے
موے سفید کرده باشد آنرا شما نیز بزرگ دارید زیرا چه در توریت فرمان شده است
که یا موسی پیران را حرمت دار و پیش ایشان برخیز چون بیایند و چون بینند که جوانان
پیش از پیران آب مینوشند یا پیش از پیران شده میروند و ایشان در عقب پس بدانید
که برکت و راحت از خلق برگرفته اند زیرا چه چون چنین بود خیریت دران شهر

نباشد آنگاه ملایم این معنی فرمود که شنیدم از زبان مبارک شیخ الاسلام فرید الحق والدین والدین قدس الله سره العزیز که وقتی بخدمت خواجه خود خواجه قطب الدین بختیار اوشی قدس الله سره العزیز نشسته بودم خدمت خواجه هر بار که بیرون میکرد و بمن میخواست استاده می شدم می نشست چنانچه شش هفت بار همچنین کرده بعد ازان عرض کردم بخدمت حضرت ایشان که این نشستن و برخاستن چه حال بود فرمودند که بیرون در مرده نشسته بدیدم هر بار که نظر بر من افتاد مرا داجب شد که از برای حرمت مسلمانی برخیزم و استاده شوم سبب خاست من آن بود آنگاه ملایم این معنی حکایت دیگر فرمود که سلطان معز الدین محمد بن سام را انار الله برهانه رسم بود که هر که از پیران پیش او بیامدی بر فور از تخت برخاستی و استاده می شد و مصالح او با تمام رسانیدی بعد ازان از وزرای او عرض کردند که این نوع نیکو نیست که خلیفه میکند بهر یکی برمی خیزد فرمود که شما میدانید که مقصود ازین چیست گفتند نه خلیفه بهتر میداند فرمود که از سبب آن بود که برمیخیزم حرمت بران میدارم باشد که حشر من بیچاره فردای قیامت در ان پیران کنند و از آتش دوزخ خلاص دهند و از برکت آن نور که حق تعالی موی سفید را بنور خود اضافت کرده است مرا نجات دهند بعد ازان بختم سخن همسایگی افتاد بر لفظ مبارک راند که رسول علیه السلام فرمود که جبرئیل علیه السلام حق همسایگی را مرا چندان وصیت کرد گمان بردم که همسایه را در مال همسایه میراث دهند بعد ازان فرمود که در تذکرة الاولیا نبشته دیده ام که حضرت خواجه بایزید بسطامی را همسایه بود جهود و او جائی بسفر رفته بود و زن آن جهود در حمل بود بچه آورد شبی آن زن چیزی نه که در خانه خود چراغ بسوزد و آن خود در تاریکی بگریستی این خبر بخواجه رسید هر شبی از دکان بقال روغن می آوردی بدان زن جهود میدادی چنانچه مدتی برآمد و آن جهود بیامد زن او تمام کیفیت آوردن

چراغ خواجہ پیش او بگفت آن جہود شہ منده ش پیش خواجہ آمد گفت این چہ بود کہ شما لطف کردید گفت از سبب حق ہمسایگی کہ حق ہمسایگی بزرگ حقی است بر قرآن مسلمان شد **بعد ازان** ہمدران محل این حکایت فرمود کہ ہمسایۂ خواجہ بایزید جہودے بود او را گفتند کہ مسلمان چرا نمے شوے او جواب داد کہ اگر مسلمانے این است کہ بایزید میکند من نے توانم کرد و اگر این ہست کہ شما میکنید ازین ننگ دارم **بعد ازان** ہمدرین محل فرمود کہ رسول علیہ السلام فرمودہ ہست کہ ایمان درست نبود تا ہمسایہ از وے ایمن نبود **بعد ازان** خواجہ ادم اللہ برکاتہ فرمود کہ بدانند حق ہمسایہ آنست اگر چون ہمسایہ وام خواہد وام بدہی و اگر حاجت بود او را حاجتش روا کنی و چون بیمار شود به پرسیدن او بروے چون مصیبت رسد تعزیت کنیش و آنچہ بہ پیری او را نصیب کنی و اگر میرد بر جنازۂ او نماز کنی و برابر برو **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند کہ رسول صلے اللہ علیہ السلام فرمود ہر کہ نجد ایتعالے ایمان آورد و بقیامت بگرویدہ است بگو کہ ہمسایہ را میاز ار کہ حق ہمسایہ چندان است کہ حق مادر و پدر الحمد للہ علے ذلک **بتاریخ شانزدہم ماہ صفر روز دوشنبہ** دولت پائیوس حاصل شد سخن در قاضیان افتادہ بود بر لفظ مبارک راند کہ قاضی و قضا نیکو چیزے است اگر کردن بداند و حق آن کند بجا آورد کہ قایم مقام حضرت رسالت صلے اللہ علیہ وسلم **بعد ازان** ہمدرین محل فرمود کہ ہدایہ فقہ نوشتہ دیدہ ام بروایت عبد اللہ مسعود رضے اللہ عنہ کہ رسول علیہ السلام فرمودہ انہ قال من جعل قاضیا فقد ذبح بغیر سکین یعنے بے کارد کشتہ ہر کہ را قاضی گردانند و این حدیث دران محل بودہ است کہ حضرت رسالت از شب معراج باز گشت فرمود کہ چون دوزخ را پیش نظر داشتند بدیدم کہ سرہا تودہ کردہ اند با دستارہا آسیا آتشین آسے کنند پرسیدم یا اخی جبرئیل این سرہا کدام طایفہ اند

گفت یا رسول اللہ این سرہائے قاضیان ریاکنندہ اند کہ در دنیا حکم ریا و رشوت کردہ اند آنگاہ خواجہ عالم این حدیث فرمودہ است من جعل قاضیاً فقد ذبح بغیر سکین

بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر ہمدریں محل این فرمود کہ امام اعظم ابو حنیفہ کوفی را قضا میدادند قبول نکرد گفت من لایق قضا نیم کہ مرا بدہند چون این سخن بگفت خلیفہ غضب نمود کہ بندش کنند بند کردند یکماہ در بند بود ہر روز پیغامے میشد کہ قضا قبول کن سخن امام ہمین بود کہ من قضا نتوانم کرد۔ بعد ازان پیش آوردند کہ تو امام مسلمانے از تو بہتر و بہتر کسے نیست کہ او را بدہم قبول کن گفت کہ من حدیثے یافتہ ام کہ حضرت رسالت منع کردہ است من چگونہ حدیث را رد سازم و ہر چہ سخن خدا و رسول است رد نمیتوان کرد کہ موجب عصیان باشد عاصی لایق قضا نیست فقد ذبح بغیر سکین یعنے ہر کہ را قاضی گردانیدند او را بے کار گشتند پس شما چہ میفرمائید چون این حدیث بشنیدند بر فور امام اعظم را اخلاص کرد **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر چشم بر آب کرد بر دیانت ایشان احسان بسیار کرد ہمدران محل حکایت فرمود کہ امام جنید کہ صاحب مذہب بود خدمت ایشان نان نخوردے تا دران آرد خمیر بودے روزے در مطبخ امام مایہ برائے خمیر نبود ہمہ جا طلب کردند نیافتند چنانچہ این خبر بسمع امام رسیدہ بود الغرض قدرے خمیر مایہ در خانہ پسر امام موجود بود بیاوردند در آردے ریختند نان تنک پختند بخدمت امام آوردند امام پرسید کہ این خمیر از کجا آوردے خادم گفت از خانہ پسر مخدوم امام فرمود کہ این طعام گرد آرند و در دجلہ بیندازند خادم جملہ نانہا بستہ در دجلہ انداخت چون ماہیان بوئے کردند درون دریا رفتند ہیچ ماہی نخورد خادم میدید آب موج زد جملہ نانہا بیرون انداخت خادم مذکور آمد چنانچہ کیفیت بود باز نمود امام تبسم کرد و گفت اے عزیز طعمے کہ ماہیان دریا نخورند و آب قبول نکند آوردہ بودے تا در حلق من کنی و آن از سبب آن بود کہ وقتے پسر امام

قضاے بغداد داشت وآن خمیر مایہ الفخہ آن روز بود بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر
چشم پر آب کرد دیگر بست وگفت حال ایشان کہ ذرہ از فرمان خدا حکم برحق کردن تجاوز
نشود این است حال کسانیکہ در حکمہا ہمہ بے حکمی میکنند چگونہ خواہد بود بعد ازان
ملایم این معنی حکایت فرمود کہ خواجہ داؤد طائی قدس اللہ سرہ العزیز بیمار وقتے
بدیدن قاضی یوسف نرفتے چنانچہ یاران پرسیدند کہ او از یاران اعلے است تا
رفتن مخدوم از چیست کہ نے روند فرمود کہ خلاف پیر و استاد کمتر مینے قضا آنند
کہ پیر او نکردہ باشد ما بدیدن او نے رویم بعد ازان از صدق و بزرگ امام
قاضی یوسف حکایت کرد کہ امام قاضی یوسف وقتے کہ از مسند بر خاستے و خلعے بالاے
دیوار نشستہ بود چون ایشان استادہ مے شدند او گر از ان بالاتر بود دست بالا
میکردند آنزمان کہ دست بفرمان خداے عزوجل بآن خط رسیدے حقیقت ظاہر شدے
کہ حکمہاے برحق کردہ و اگر نرسیدے جملہ حکمہا از سر باز گردانیدے بعد ازان لختے سخن
در تقوے افتادہ بود در لفظ مبارک راند کہ وقتے خواہر بشر حافی رحمتہ اللہ علیہ بخدمت
امام حنبل آمد قدس اللہ سرہ العزیز سوال کرد کہ یا امام مرا مسئلہ ایست از نماز پرسیدن
آمدہ ام امام فرمود بگو گفت وقت از وقتے در نیم شب بالا بام از سبب ماہتاب
ریسمان میریسم و قدرے در روشنائی عیان نیز اکنون روا باشد گفت نگو کہ از کدام
خاندانے کہ این سوال تقوے میکنی گفت من خواہر بشر حافی ام امام فرمود ازان
خاندان کہ توئی روا نباشد کہ در روشنائی عیان بریسی امادیگران را روا است -
بعد ازان ہمدرین محل برلفظ مبارک راند کہ روزے امام ذکر راہی میگذشت یکدرہ
پلیدی بر جامۂ امام رسید برفور آنرا بشست امام را پرسیدند کہ بر جامۂ غیرے یکدرم
شرعی روا میداری و بر جامۂ خود ذرہ پلیدی را روا داری شوئی این چہ حکمت است
امام فرمود این یکدرم در شریعت است امادر تقوے روا نباشد تا بشوئید بعد ازان

فرمود که در شریعت خواه دل حاضر باشد خواه نه نماز درست میدارند اما در طریقت
اصحاب سلوک میگویند تا دل حاضر نباشد و غیر حق در دل بگذرد آن نماز را نیت
باز باید گردانید که فساد صلوٰة است **بعد ازان** همدرین محل فرمود که شیخ رنکا لاهوری
هیچ جمعه بنماز نیامدی چنانچه ائمه و صدور جمع شدند. الغرض شیخ بشنید جمعه بود که بنماز
آمد همچنین که رکعت گزارده بود برخاست و مصلا بر کتف افگند و بخانه آمد خلق غوغا
کرد و خطیب را طلبید چون خطیب آمد شیخ از و سوال کرد آنزمان که در رکعت اول بود
در خاطر چه گذشت گفت که مادیان من کره آورده است نباید که در چاه افتد بعد
آن شیخ رو بسوی خلق کرد که چه نماز باشد که در خاطر او این چنین بگذرد او پیش جمله
خلق اقرار کرد که درون خانه چاه بود گفتم چرا محافظت نکردم همچنین است انگاه
لختی سخن در حق پیوستن اقربا افتاده بود بر لفظ مبارک راند که چون خدا و ند رحم را
آفرید گفت ای رحم من جیم در رحم را از ان نام خود مشتق کردم پس هر که از تو ببرد من از و
ببرم و هر که با تو پیوند و من بدو پیوندم بعد ازان فرمود که شیخ سیف الدین باخرزی
رحمته الله علیه گفت راست است هر که برحم پیوند و دوزخ از و دور باشد بهشت
نزدیک باشد بعد ازان فرمود که در تفسیر کشاف نبشته دیده ام امام ضحاک قول
نبشته است در آیه یمحو الله ما یشاء و یثبت یعنی چون کسی با خویشان و رحم به پیوندد
اگر از عمر او سه سال مانده باشد خدا تعالی سی سال در عمر او زیاده گرداند و اگر کسی
از اقربائی خویش بُرد فرمان شود تا از لوح محفوظ نام او پاک گردانند و از سال باز آرند
بعد ازان لختی سخن در بیمار پرسی افتاده بود بر لفظ سلیدک راند که شرط بیمار پرسی آنست
که چون کسی بیمار شود بعد از سه روز به پرسیدن بیمار روند چون نزدیک بیمار روند
پندش دهند که خدای ما بنده را که دوست ندارد بیماری ندهد و این سعادت
آنکس راست که بیماری او را مبتلا میگرداند و از گناه پاک گرمی شود **بعد ازان**

همدرین محل فرمود که در صلوٰة مسعودے آمده است که هر که پرسیدن بیمار برود خدائے تعالے
فرمان دهد تا هفتاد هزار نیکی در نامهٔ اعمال او بنویسند و هفتاد هزار بدے از نامهٔ او پاک
کنند و هر گامے که بر گیرد و بنهد خدا تعالے یکساله عبادت در نامهٔ او بنویساند چنانچه
روز روزه داشته باشد و شب بقیام گذرانیده باشد **بعد ازان** خواجه
ادام الله برکاته بر لفظ مبارک راند چون نزدیک بیمار روند بر صدقه دادن او را
حریص کنند زیرا چه در حدیث آمده است بروایت ابوهریره رضی الله عنه که **رسول الله**
صلے الله علیه وسلم گفت که صدقه دادن بلا را از خداوند صدقه بگرداند پیش آنکه از ثواب
کم شود و خشم خداوند تعالے بنشاند و گناهش را کفارت شود و موجب خداوند تعالے باز دهد
بعد ازان فرمود که شنیدم از زبان شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس الله سره
العزیز که مالها را در کشید بزکاة و بیمار ان را دارو کنید بصدقه دادن که بهتر از صدقه
هیچ دارو نیست **بعد ازان** لختے سخن در عشق افتاده خواجه ادام الله برکاته چشم بر آب
کرد و این شعر بر زبان مبارک راند **شعر** فلولا کم ما عرفنا الهوی ولولا الهوی ما عرفنا کم
بعد ازان در خلیات شوق و اشتیاق این رباعی بر زبان مبارک راند رباعے
گر عشق نبودے و غم عشق نبودے ✤ چندین سخن نغزه که گفتے که شنودے ✤ ور پا نبودے
سر بر نفس کم ربودے ✤ رخسارهٔ معشوق بعاشق که نمودے ✤ بعد ازان بر لفظ مبارک راند که شیخ الشیوخ
شهاب الدین سهروردے قدس الله سره العزیز در مونس العشاق مے نویسد که اول
چیزے که حق سبحانه و تعالے آفرید گوهرے بود تابناک و او را عقل نام کرد که اوّل ما خلق الله
العقل و آن گوهر را سه صفت بخشید یکے شناخت حق دیگے شناخت خود سیوم شناخت آنکه نبود
پس نبود بعد ازان این را تمثیل فرمود آن صفت که شناخت حق تعالے داشت حسن
پدید آمد که آنرا نیکوئی گویند و آن صفت که بشناخت خود داشت عشق پدید آمد که آنرا
بهتر خوانند و آن صفت که نابود پس نبود تعلق داشت خون پدید آمد که آنرا اندوه خوانند

پس این هر سه از جسم بازپدید آمده اند **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که حسن چون در خود نگریست خود را اعظم خوب دید بشاشتی در وپیدا شد و تبسم از وپدید آمد **انگاه** خواجه ذکر الله بالخیر بدین منوال حکایت فرمود که آدم صفی الله علیه السلام آغاز صبح اربعین صباحا چون چشم بگشاد و نظرش بر جمال عشق افتاد آن جنبش عشق بود که طاق در واق عشق را بر پای زد و درین خرابه بیامد **انگاه** خواجه چشم پر آب کرد و فرمود که آری سبق عشق در شارستان بهشت تکرار نتوان کرد و در ویرانی وحشت باید ساخت تا در عشق ثابت آید **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که بلا که مردم را میرسد از ین چشم میرسد خواه نعمت خواه بلا آین هر دو چیز در چشم انگیخته نهاده اند بعد ازان ملایم این معنی حکایت فرمودند که در قصص الانبیا نوشته دیده ام که مهتر داود علیه السلام دید انچه دید عاقبت الامر چندان بگریست که گوشت و پوست رخسار مبارکه او بریزید گفتند که ای داود چه میکنی گفت چکنم که این دیده مرا برین داشت که نادیدنی دید پس عذر این دیده هم ازین دیده میخواهم باشد که لباس مغفرت در برم کنند و آن ذلت در گذارند حق تعالی بکرم خود بیامرزد چون خواجه ذکر الله بالخیر این حکایت تمام کرد حسن علا سنجری در مجلس حاضر بود سر بر زمین نهاد و عرض کرد که مناسب این حکایت بنده را رباعی یاد آمد اگر فرمان شود بگویم فرمود بگو این گفت رباعی ست رباعی چو من آن چشم مست و آن لب نوش خوش از دیدم زگریه چشم من خون شد پشیمانم چرا دیدم ؛ ازین چشم پریشان بین همیشه این بلا دیدم ؛ مرا گفتند سوی او مبین تر دیدم بلا دیدم **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بسیار استحسان کرد که نیکو گفته **انگاه** ملایم این معنی حکایت دیگر فرمود از انجه امیر المومنین عمر خطاب رضی الله عنه مسلمان شد آئینه محبت پیش نظرش داشتند در آن آئینه صورتی دید که در وصف نیاید عمر پرسید که تو کیستی بدین زیبائی آن صورت گفت من محبت حق تعالی ام گفت بمن کی رسد گفت آن زمان که خرقه خطا را بر سوره طا ما پیش محمد پاره کنی و اسلام آری **انگاه** من در تو مرکب شوم **انگاه** خواجه چشم پر آب کرد فرمود که سر عشق سر این است که در هر چشمی

که بکشند از عرش تا فرش هیچ جا بے نماند و آین دو مصراع بر زبان مبارک همدرین محل راند ؎
عشق آئینه است کاندر زنگی نیست ۔ نامراد انرا ازین گل رنگی نیست **بتاریخ بیست و سیوم**
ماه صفر روز دوشنبه دولت پائبوس میسر شد سخن در امتان پیشین افتاده بود که از شوی
مسخ شده بودند بر لفظ مبارک راندکه بتحقیق نبشته دیده ام بروایت خواجه جنید بغدادی
قدس الله سره العزیز که رسول الله صلے الله علیه وسلم فرمود که فردای قیامت نیابد
درامت من مسخ پدید نیاید چنانچه امتان پیشین مسخ شدند **بعد ازان** بر لفظ مبارک راندکه امتان
پیشین بر پنج گروه بودند اول گروه بوزنه شدند دوم گروه خوک شدند سیوم سوسمار چهارم
خرس پنجم گروه فیل ششم گروه کژدم هفتم گروه سگ هشتم گروه پیل نهم گروه زنبور دهم گروه
خردک یازدهم ستاره زهره دوازدهم بهیل سیزدهم مارماهی چهاردهم پانزدهم طوطی شانزدهم
موش دشتی هفدهم گروه عنقریب نوزدهم موش گیر بستم گروه دویست و یکم گروه گنبک
خانگی شدند بست دوم گروه چندک بست و سیوم گروه زاغ بست و چهارم گروه کاسه پشت بست پنجم
گروه موش خانگی شدند **بعد ازان** خواجه ادام الله برکاته چشم پر آب کرد و آمرزش التماس فرمود آن
گروه اول که بوزنه شدند ایشان قومی بودند که خدای تعالے منع کرده بود که در روز شنبه ماهی نگیرند
ایشان بفرمانے کردند حق تعالے ایشان را مسخ گردانید کسے شدند آنگاه چون خواجه بدینحرف
رسید بر لفظ مبارک راندکه بنگر تا درین امت چند چیز است که نهی کرده است ایزد تعالے و ایشان
آنرا میکنند آما گروه دوم که خوک شدند ایشان قوم مهتر عیسے بودند که بمائده منکر شدند ایزد تعالے
ایشان را دران کفران نعمت خوک گردانید آما گروه سیوم که سوسمار شدند ایشان مردمانے
بودند که بناشی میکردند کفنهائے مردگان بیرون مے آوردند پیغمبر آن زمان دعا کرد حق تعالے
ایشان را سوسمار گردانید آما گروه چهارم که خرس شدند ایشان طایفه بودند که پیوسته سخن چینی
میکردند بر عهد آن پیغمبر و دران عهد جبرئیل پیغمبر بود حکم شد که ای جبرئیل فرمان ما بر ایشان برسان
که ازین سخن چینی پرهیز کنند و توبه کنند چون جبرئیل بر ایشان فرمان رسانید نشنیدند حق تعالے

بناشی یعنی لغو و فرد ۱۲

ایشان را خوش گردانید آما گروه پنجم که پیل شدند ایشان طایفه بودند که پیوسته بر چهار پایه گشتندی
و در نماز مینی سر بر زمین نیاوردندی حق تعالے ایشان را پیل گردانید که بینیهای ایشان در زمین
چون جاروب باشد و گروه ششم که کژدم شدند ایشان طایفه بودند که پیوسته با مردمان در افتادندی
و پشت نخاریدندی حق تعالے ایشان را ازین کار منع فرمود نشنیدند گژدم شدند و گروه
هفتم که زنبور شدند ایشان طایفه بودند که با خلق مجادله و مناظره کردندی و در سخن بستدندی
حق تعالے ایشان را زنبور گردانید و گروه هشتم که سگ شدند اینها طایفه بودند که هاروت
و مارت را از راه بردند حق تعالے آنها را خود گردانید و گروه نهم که ستاره زهره شدند
ایشان طایفه بودند زانی که زنا کردندی و سخن کس نشنیدندی آیشان را حق تعالے ستاره زهره
گردانید آما گروه دهم که ستاره سهیل شدند این طایفه بودند که بد زبانی کردندی و ایشان قوم صالح
پیغمبر بودند ایشان را منع میکردند ایشان نمی شنیدند یکی بصد میکردند حق تعالے ایشان را
ستاره سهیل گردانید آما گروه یازدهم که مار و ماهی شدند اینها طایفه بودند که سنگ ترازو
را کم کردندی و در وزن کم دادندی حق تعالے ایشان را مار و ماهی گردانید و اینها قوم هود
پیغمبر بودند و گروه دوازدهم که راسو شدند این طایفه قصابان بودند که ستم کردندی و کم
دادندی حق تعالے آنها را راسو گردانید گروه سیزدهم که طوطی شدند اینها خاین بودند در جیج کارها
خیانت میکردند قوم مهتر اورئیس بودند حق تعالے ایشان را طوطی گردانید و گروه چهاردهم
که موش دشتی شدند اینها دزدی میکردندی و کالای مردم میبردندی حق تعالے ایشان را موش
دشتی گردانید و گروه پانزدهم عقرب شدند اینها طایفه بودند که شر و خواهی بیهوده گوئی
کردندی حق تعالے ایشان را عقرب گردانید و گروه شانزدهم که عنکبوت شدند ایشان زانی
بودند که بیفرمانی شوهر میکردند حق تعالے ایشان را عنکبوت گردانید و گروه هفدهم موش
گیر شدند ایشان طایفه بودند که تباه داری کردندی و افسوس بر خلق خوردندی
حق تعالے ایشان را موش گیر گردانید و گروه هژدهم که دله شدند این طایفه بودند که

بے ازار در گرما بہ برفتندی و شرم نکردے حق تعالے آنہا را و لہ بگردانید و گروہ نوزدہم کہ
کفجک شدند ایشان طایفہ بودند کہ رقاصی کردندے و خود را چون زنان میداشتندے و
پیش خلق بر قصر رفتندے خشم خدای بر ایشان در آمد ہمہ را کفجک خانگی گردانید و گروہ بستم کہ چغدک
شدند ایشان طایفہ بودند کہ پیش مردم پارسائے کردندے و پس پشت کالا بردزدیدندے حق تعالے
ایشان را چغدک گردانید و گروہ بست و یکم زاغ شدند ایشان طایفہ بودند کہ مکر کردندے
حق تعالے آنہا را زاغ گردانید و گروہ بست و دوم کہ کاسہ پشت شدند آنہا طایفہ بودند مختلف عوئی
حق تعالے ایشان را کاسہ پشت گردانید و گروہ بست و سیوم کہ موش خانگی گردیدند ایشان طایفہ
بودند کہ طباخی کردندے و در ان چیزہا انداختندے و بفروختندے در ہر وقتے کہ فساد گشتی
نیکان را پیندا دندے و خبر کردندے و اگر فتنہ ظاہر شدی خود را از میان دور انداختندے
حق تعالے ایشان را موش گردانید و گروہ بست و چہارم کہ خرس شدند ایشان طایفہ بودند
کہ دروغ بسیار گفتندے حق تعالے ایشان را خرس ساخت و گروہ بست و پنجم کہ فیل شدند اینہا طایفہ
بودند کہ لواطت کردندے ایشان قوم مہتر لوط علیہ السلام بودند حق تعالے ایشان را فیل
گردانید **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ با خبر چون خواہد تمام کردہا ہا بگریست فرمود کہ درین
امت خود این طایفہ چندان شدہ اند کہ از ہمہ گذشتہ اند بلکہ درین امت رسول اللہ علیہ
السلام فرمود کہ طایفہ پیدا شود کہ زن بزن بکند پس رسول علیہ السلام دو قسم راند کہ
بدانید کہ قیامت نزدیک رسید الحمد للہ علے ذلک **بتاریخ پنجم ماہ ربیع الاول روز چہار**
شنبہ دولت پابوس حاصل شد سخن در حکایت ابلیس علیہ اللعنۃ بود بر لفظ مبارک راند
کہ در خبر آمدہ است از رسول علیہ السلام کہ ابلیس علیہ اللعنۃ سیصد ہزار سال مر خدایرا
عبادت و سجدہ کرد بیک لعنۃ مردود ابد گشت و ہمہ طاعت بر دلیش باز زدند و ہمہ کردارش
خبط گشت و از صورت فرشتگان بصورت دیو انش کردند و یک لعنت بیش نبود و پس حال
انکس چگونہ باشد کہ خداوند تعالے سہ بار ہر روز بر ایشان لعنت کند و فرشتگان آمین کنند

(۱) کفجک یعنی جانور آبی

بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که این طایفه ترا نیایند و لو طیانند پس هزار دای برایشان

بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر ملایم این معنی حکایت فرمود که در حقایق آمده است از رسول صلے الله علیه وسلم که او گفت قیامت نیاید تا آن زمان که از آسمان کژدم ببارند بر بر که بیفتد در یک ساعت بگداز د از زهر آن چنانکه نمک در آب آین وقتی شود که لواطت بسیار شود ملایم این معنی فرمود در خبر آمده است از رسول علیه السلام که لوطے اگر خود را در هفت دریا بشوید پاک نشود **بعد ازان** فرمود که وقتے در ذکر مولانا شمس الدین ترک علیه الرحمته حاضر بودم ایشان میفرمودند که در حدیث آمده است از رسول که یکروز قیامت هر دو فاعل و مفعول یکجا شده برخیزند چنانکه سگان در دنیا سخت شوند تا همه خلق عرصات بدان صفت ایشان را بینند **بعد ازان** همدرین محل فرمود که روزے مردی بزرگی را دید و گفت هفت فرسنگ زمین از عقب تو برفتم هفت سخن مرا جواب گوئی گفت بگوی پرسید که از آسمان بزرگتر چیست و از آتش گرمتر چیست و از زهریر سردتر چیست و از زمین فراخ تر چیست و از سنگ سخت تر چیست و از دریا توانگر کیست و از یتیم خوارتر کیست آن بزرگ جواب داد که از آسمان بزرگتر بهتان و دروغ گفتن است و از زمین فراخ تر سخن حق گفتن و از دریا توانگر دل خردمند است و از آتش گرمتر دل مرد حریص است و از زمهریر سردتر آنکه بخویش و اقربا و دوستان موافق نباشد و حاجت ایشان نه بردارد و از سنگ سخت تر دل کافر است و از یتیم خوارتر سخن چین است زیرا که هرگاه سخن او آشکارا شود و در خجلت افتد و از یتیم خوارتر شود و خدائے تعالے در کلام مجید فرمان میدهد وَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ یعنے دور باشید و پرهیز کنید از بهتان گفتن زیرا چه هر گناهے بنده بکند چون توبه بکند حق تعالے اعتقاد آن بنده بداند که توبه کرده است پس او را بیامرزد مگر بهتان گفتن بعد ازان فرمود که خواجه شبلی رحمته الله وقتے یاران خود را پند میداد دران میان فرمود که ای یاران بدانید که از همه گناهان صعب تر و هولناک تر از بهتان نیست زیرا چه خدائے تعالے

پنهان گفتن را برابر کفر یاد کرده است بعد ازان سخن بیهوده گوئی افتاده بود بر لفظ مکب راند
کور آثار اولیا نبشته دیده ام که بزرگی بود او گفت که با ربیع بن هاشم رحمة الله علیه
بیست سال صحبت داشتم درین بیست سال یک روز سخن بیهوده از و نشنیدم روزی مرا گفت پدرت زنده است
روز دیگر گفت از دیه شما تا مسجد چند رست این دو سخن گفت پس زبان را بنمائید که خون آلوده
گشت گفت اے ربیع ترا این بیهوده گفتن چه کار است بیست سال دیگر با کسے سخت نگفت و هم سخن
نشد **بعد ازان** ملایم این حکایت دیگر فرمود که خواجه مالک دینار رحمة الله علیه نذر
کرد که میان یاران هر کس که سخن بیهوده گوید نیم دینار بدرویش بدهد چون بیشتر دیدیک
دینار کرد بعد ازان از بیهوده گفتن بکلی برست **بعد ازان** ملایم این سخن حکایت دیگر فرمود
که خواجه احسان ابن ابے سفیان رحمة الله علیه در کوئی میگذشت یکے رواق بلند بدید پرسید
که این که کرده است پس بخود باز آمد گفت اے تن ترا بدین چکار بود بدین سبب بیهوده
که گفتے یکسال روزه فرمایمت تا پیش ازین نگوئی **بعد ازان** لختے سخن در توبه افتاد بر لفظ
مکب راند که دلیل قبول توبه آنست که چون آنکس تایب شود اگر خاک در دست گیرد زر گردد
همدران محل فرمود که وقتے سلطان ابراهیم ادهم پشتاره هیزم در بازار فرو آورده
بود مردے از آشنایان میگذشت طعن کرد که اے خواجه همچنین این کند که تو کردے ملک بلخ
گذاشته هیزم کشی میکنی در گذاشتن ملک ترا چه زیادت شد همین که آشنا این سخن بگفت
خواجه بر فور دست پر پشتاره هیزم کرد و او را گفت که همین چون او دید پشتاره تمام زر
گشته بود فرمود که بزرگترین چیزے که مرا عطا شده است از گذاشتن ملک بلخ این است
بعد ازان ملایم این معنی حکایت فرمود که وقتے خواجه ابراهیم بر سر دجله نشسته بود خرقه را
بنجیه میزد مردے بر گذشت طعن کرد که در گذاشتن ملک بلخ چه یافتی بر فور خواجه سوزن
در دجله انداخت و اشارت کرد جمله ماهیان دریا بیکان سوزن زرین بر دهان گرفته
بالا بر آمدند خواجه فرمود که همان سوزن من بیارید ماهی دیگر در عقب ایشان سر بر کرد

و آن سوزن پیش خواجه انداخت و درون دریا رفت پس خواجه فرمود که کمترین درجه که در گذاشتن ملک بلخ یافتم اینست **بعد ازان** هم ملایم این معنی حکایت فرمود که وقتی دیگر خواجه بر سر چاهی رسیده بود دلو فرو داشت همه پر جواهر بیرون آمد بخت بار دوم فرو گذاشت دیگر مدبر بخت بار سیوم انداخت آب بیرون آمد تجدید وضو کرد و در نماز شد آنگاه هم از بزرگی او حکایت کرد وقتی در بیرون بلخ در خلوتی نشسته بود آواز نوبت بر آمد در خاطر ایشان گذشت که وقتی بنام من هم میزدند فرشتگان را فرمان شد تا طبل زدین بالائے سر خواجه در آسمان اول نوبت زدند چون در هوا نوبت بر آمد خواجه فرشتگان را دید که در هوا طبل میزدند گفت از چیست گفتند که نوبت تو ما را فرمانست چنانکه در ملک بلخ پنج وقت نوبت میزدند باگاه هفت طبق آسمان نوبت تو میزنند بعد ازان حکایت دیگر فرمود که وقتی خواجه ابراهیم نیت توکل کرد بحج بروم روان شد چون در بادیه رسید دید که هفتاد نفر برقع پوش سرها از تن ایشان جدا گشته افتاده اند از میان ایشان یکنفر را رمقی مانده بود آواز داد که اے ابراهیم نزدیک میا که هلاک خواهے شد و دور مرو مهجور گردی ابراهیم چون او را زنده دید نزدیک شد پرسید که ما را چیست فرمود که اے ابراهیم هفتاد نفر ابدالانیم به نیت حج برون آمده بودیم توکل که با هیچکس سخن نگوئیم تا بزیارت خانه کعبه برسیم چون در بادیه رسیدیم مهتر خضر علیه السلام پیش آمد ما هر همه عهد فراموش کردیم با او گفتگو شدیم همین که با خضر علیه السلام در گفتگو حکایت شدیم تا تفے آواز داد که اے گزبانان دریغ گو عهد چه بود که شما کرده بودید همدرین تعینی از هوا برآمد سرهاے همه جدا کرد و رمقی که در من مانده بود که من خاموش بودم از سبب آن زنده مانده ام اے ابراهیم هر که درین راه قدم نهاد اول جان بداد بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد و بگریست و این دو مصراع بر زبان راند ؎ داری سرما و گرنه دور از برما ما دوست کشیم و تو نداری سرما ؎ **بعد ازان** سخن در نیک بد بخت افتاد و بر لفظ مبارک راند که آنکس را که نیک بخت آفریده اند از شکم مادر نیک بخت آفریده اند و هر که را شقی آفریده اند هم در بطن مادر شقی آفریده اند آنگاه خواجه این سخن بر لفظ مبارک راند که هر را

نیکبخت آفریده اند نعمت دو جهانی در و مرکب کرده اند هر چه در خاطر او میگذرد پیش او موجود است و آنکس را که شقی آفریده اند از این سعادت ها دور است و هیچ نعمتی در دست که او اگر صد هزار قصد کند چون نبخت نباشد آن همه ضایع است چرا که در اصل او را شقی آفریده اند **بعد ازان** خواجه ادام الله برکاته چشم بر آب کرد و فرمود که قاضی حمید الدین ناگوری را رباعی است که این است **رباعی** پایم همه اطراف جهان پیموده است ٭ گوشم همه اسرار جهان بشنوده است ٭ از دانش دل هیچکسی ناسوده است ٭ تا بخت نباشد همه این بیهوده است **بعد ازان** سخن در طایفهٔ دروغ گویان افتاد بر لفظ مبارک راند که شنیده ام از زبان شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز که شمس الدین دبیر لوایح قاضی حمید الدین ناگوری پیش شیخ کبیر میگذاشت درین میان خدمت شیخ فرمود که از رسول علیه السلام آمده که خداوند تعالی فرشته آفریده است که سر او زیر عرش است و پای او زیر هفتم زمین خدا تعالی را تسبیح میگوید ندا می آید و بدو وحی میکنند که ای فرشته من از بزرگی من و از بزرگواری من چه خبر داری آنکس که بمن سوگند دروغ میخورد **بعد ازان** فرمود که هر که بسورتی از کتاب خدا تعالی سوگند دروغ خورد بهر حرفی که اندر آن سورة باشد او را هم چندان بزه نویسند **بعد ازان** همدرین محل فرمود که وقتی بزرگی بود او را ابلیس پیش آمده گفت یا ابلیس چه کار پیش تو عزیز تر است گفت سه کار از جمله کارها نزدیک من عزیز تر اند اول دروغ سوگند خوردن دوم زنا کردن سیوم در برابر مومن شر کردن نعوذ بالله منها **بعد ازان** همدرین محل فرمود که رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت که شب معراج در دوزخ قومی را دیدم ناخنهای ایشان چنان گشته بود که دستها و پایها می تراشیدند گفتم یا اخی جبرئیل آنها کیانند گفت اینها عیب کنندگان اند نعوذ بالله منها **تبارنج پنجم ماه ربیع الاول روز شنبه** دولت پابوس حاصل شد سخن در بزرگی خواجه بایزید بسطامی قدس الله سره العزیز افتاده بود بر لفظ

مبارک راند که خدمت خواجه بایزید ولی مادرزاد بود چنانچه می آرند که وقتی مادر او لقمه
از وجه شبهه خورده بود و خدمت خواجه در بطن مادر بود چندان سر درون شکم برد تا مادر
او آن لقمه استفراغ بکرد خدمت خواجه را اقرار شد بعد ازان هم از بزرگی او حکایت فرمود
که وقتی خواجه بایزید در صحرای بسطام بیرون آمد میدید که در صحرا جمله عشق باریده است
هر چند خواست که پای ایشان در برف فرو شود بعشق فرو نمی شد بعد ازان
همدرین محل ملایم این معنی حکایت دیگر فرمود که بایزید را پرسیدند که کمالیت مرد چگونه دانند
گفت چون هژده هزار عالم را درمیان دو انگشت خود به بیند چنانچه من می بینم
بعد ازان همدرین محل حکایت دیگر کرد که روزی از خواجه پرسیدند که یک حکایت مجاهده
خویش بما بگو فرمود مجاهده که من کرده ام اگر بگویم شما طاقت شنیدن نتوان آرید
اما ازین چیزی که بر نفس خود کرده ام بگویم اگر بشنوید فرمود که وقتی نیم شبی در خاطر گذشت
که نیم شب را زنده دارم نفسم مخالفت کرد و درین اندیشه با من یار نشد قسم خوردم که
اے نفس تو رهزنی کردی که با من بعبادت یار نشدی ترا یکسال آب ندهم چنان کردم
او را یکسال آب ندادم بعد ازان هم ملایم یعنی فرمود که وقتی خواجه بایزید بر سر پای
نشسته بود از چشم مبارک ایشان خون روان می شد خادمی حاضر بود ازان سوال کرد
فرمود که این زمان در عالم ملکوت بودم اول قدم که بزدم بر عرش رسیدم عرش را
دیدم چون گرگ تهی و ان در عالم ملکوت ایستاده بانگ بر عرش زدم که از من علی العرش
استوے اے عزیز خدا ے را بتو نشان میدهند چون عرش این سخن بشنید گفت اے بایزید
چه جاے این سخن است مرا در دل تو نشان میدهند که اگر مرا ے طلبی در دل بایزید
بطلب پس اے بایزید اگر آسمانها نند از زمینیان و طلب کنند و اگر زمینیا نند از آسمانیان
مے طلبند چه جاے این حدیث که تو میگوئی بعد ازان خواجه ذکر کند بایزید بر لفظ مختار الله
و این حکایت فرمود که روزے خواجه یحیی معاذ رازی رحمة الله علیه دوتان جوین بخته برای

خواجه بایزید فرستاد که این را در آب زمزم سرشته ام بکار برید چون خادم بیامد و این پیغام بگذارد خواجه جواب گفت که آن نان ببرد بگو که این که گفتی که آب زمزم سرشته ام نگفتی که از کدام وجهه بود یا از کدام کشت چون حقیقت این معلوم نیست ما نخوریم بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد و های های بگریست و این سخن بر لفظ مبارک راند که اهل سلوک گفته اند اگر هشت بهشت در کلبه ما بگشایند و نعمت هر دو سرا با قطاع تمام باد هند یک آه سحرگاه بر باد شوق او نزنیم بلکه بک نفسی که برباد او بر ارزیم با ملک پنج ده هزار عالم هرا برنکنیم بعد ازان لختی سخن در سلوک افتاده بود بر لفظ مبارک راند که روزی خدمت شیخ الاسلام فرید الحق و الدین قدس الله سره العزیز در سجده بود سخنی بود که میگفت آن سخن این بود که فردا مرا در دوزخ فرستی چندان فریاد کنم بر یاد شوق تو که اهل دوزخ از نالهٔ فریاد من عذاب خود فراموش کنند بعد ازان این سخن هم گفت که کسانیکه پیش از ما بودند هر کسی پخیزه سر فرد و آورد ما هیچکس را سر فرد و نیاوردیم و یکبارگی خود را فدای دوست کردیم و خود را برای خود نخواهیم آنگاه هم از غلبات شوق فرمود که اگر یکذره از صفت دوست بصحرا افتد هفت آسمان و زمین بر هم افتند بعد ازان همدین محل فرمود که روزی خواجه بایزید قدس الله سره العزیز در مناجات گفت الهی تو اگر از من هفتاد حسنات خواهی زیرا چه امروز هفتاد هزار سال است که الست بربکم گفته است و همه را در شور آورده از بلی گفتن بعد ازان خواجه فرمود که این شوری که در آسمان و زمین است هم از شوق الست است بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که شنیده ام از زبان شیخ الاسلام فرید الحق و الدین قدس سره العزیز که در لوایح قاضی حمید الدین ناگوری رحمة الله علیه می نویسد که جمله اعضای بشر را که سرشته اند از عشق و محبت سرشته اند زیرا چه آن همه ولولهٔ عشق است که در مجمان است از روز ازل تا غایت ابد دم آرزی الظمأ نمیزنند بعد ازان بر لفظ مبارک راند که چون موسی علیه السلام بدولت نور تجلی مشرف شد

و در خود بدید عزت برد که جز من عاشق دیگر نیست در آن زمان مهتر جبریل فرود آمد فرمان شد
که یا موسی نظر در زیر طور سینا بکن چون موسے نظر کرد همه پیران هشتاد ساله و جوانان پانزده ساله
را بدید که در عالم تحیر استاده چشم بر عرش داشته فریاد آرند نظر میکنند موسے
بر فور در سجده افتاد و گفت یا الٰهی ایشان کیانند فرمان آمد که ایشان امت محمد پیغمبر
آخر الزمانند **بعد** ازان خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد و فرمود زهے کرم که
تا نام و نشان ما هیچ جا پیدا نبود که حکایت محبت دو لوله پیش دوستان خود جلوه میکرد
بعد ازان هم در تنزیل فرمود که در آثار اولیا نبشته دیدم از شوق و دوستی خلیل علیه السلام
که محبت آن بود که مهتر ابراهیم از براے دوستی پسر را قربان میکرد در حال فرمان آمد
که اے ابراهیم تحقیق شد که در دوستی محبت ما ثابتے پس پسر قربان مکن که براے فدائے
او گوسفندے از بهشت فرستاده ام بر سر او قربانی کن **بعد** ازان خواجه ذکر الله
بالخیر فرمود زهے صدق و عقیده آن کودک زیرا چه در قصص الانبیا نبشته دیده ام چون
مهتر ابراهیم اسمعیل را زیر نا دوان کعبه نغلطانید هر چند کارد بر حلق مبارک میراند
کار نمی کرد مهتر اسمعیل علیه السلام روے سوے پدر کرد و گفت اے پدر مرا باز گونه
نغلطان که تو روی من نمے بینی و مهر شفقت پدرے نمے جنبد دوست تو کار نمیکند این
محض بے فرمانیست دوست و پیکان من نیز محکم بر بند نباید که در وقت راندن کارد بر
دست و پائے بجنبانم که دران رضاے دوست نباشد من عاصی گردم **بعد** ازان
لختے سخن در وفات خواجه جنید بغدادی قدس الله سره العزیز افتاده بود
بر لفظ دربار راند که چون خواجه جنید بغدادی را وقت تنگ شد وضو کرد در سجده
افتاد و بگریست گفتند یا سید طریقت با آنهمه طاعت و عبادت که تو پیش فرستاده
چه وقت سجده و گریه است گفت هیچ وقت جنید را محتاج تر ازین ساعت نیست
بعد ازان قرآن آغاز کرد و میخواند مردے گفت قرآن میخوانی گفت اولی تر ازین

چه خواهد بود که این ساعت صحیفهٔ عمر من درخواهند پیچید هفتاد ساله طاعت و عبادت
خود را می بینم در هوا بموی در آویخته و بادی در آمد آنرا می جنبانید بر یک جانب
صراط و یک جانب ملک الموت و قاضی که عدل صفت اوست میل نکند و راهی پیش
نهاد نمیدانم که مرا کدام راه خواهند برد و بعد ازان قرآن ختم کرد هفتاد آیه دیگر
از سورهٔ بقر بخواندند کار تنگ شد گفتند بگو الله گفت مرا فراموش نشده است پس
در تسبیح سر عقد انگشت میگرفت تا چهار انگشت عقد بگرفت سبحه را فرو گذاشت
و گفت بسم الله الرحمن الرحیم و دیده باز کرد و جان بدوست داد غسال وقت غسل
خواست تا بچشم خواجه آب رساند آواز آمد که دست از دیده دوست ما بدار چشمی
که بنام ما بسته است جز بلقای ما باز نشود و خواست تا انگشت که عقد کرده بود
باز کند آواز آمد که انگشتی که بنام ما عقد کرده است جز بفرمان ما کشاده نگردد بعد ازان
جنازه برداشتند کبوتری سفید بر گوشه نشسته بود هر چند که میراندند نمیرفت تا آواز
بر آمد که خود را و مرا رنجانید که ننگ من بنتهار عشق بر گوشهٔ جنازه دوخته اند
رنج مبرید که امروز قالب او نصیب کرم و بیان است که در هوا با ما همپرند بعد ازان
خدمت خواجه جنید را یکی بخواب دید پرسید که از دست منکر و نکیر چون رستی گفت
که چون آن دو ملک مقرب درگاه رب العزت با آن هیبت رسیدند گفتند که
من ربک من در ایشان نگریستم خندیدم و گفتم آنروز که پرسیده بود که الست بربکم
من بودم که جواب او دادم بلی اکنون شما آمده اید که خدای تو کیست کسی که
جواب لسلطان داده باشد از غلام چه اندیشه هم امروز بزبان او جواب میگویم
پس از پیش باز گشتند گفتند هنوز آن عاشق در محبت است بعد ازان حکایت
در وفات امام احمد ابن حنبل افتاده بود رحمة الله علیه که بیست سال کسی لب مبارک
ایشان را در خنده ندیده بود چون وقت موت آمد بخندید خادمی پیش ایشان بود

سوال کرد فرمود ابلیس را پیش ایستاده می بینم چون مرغ نیم بسمل می طپد دوست بر دست می مالد و میگوید که اے امام احمد حنبل ایمان خود را نیکو از دست من بسلامت بردی ازین شادی بخندیدم که الحمد للہ ایمان بسلامت بردم الحمد للہ علی ذلک بتاریخ دوم ماہ ربیع الآخر سنہ الف و دویست و پانیوس حاصل شد سخن در شریف وسیفہ افتادہ بود بر لفظ مبارک راند که خواجہ یحیی خالد برمکی رحمۃ اللہ علیہ گفتے که چون شریف پارسا شود تواضع بروے زیادہ و چون سیفہ پارسا شود تکبر در وے پدید آید بعد ازان بہم ملایم ایمنی فرمود که رسول علیہ السلام گفت در آخر زمان مردان قوم کسانے باشند که ایشان نه از خدائے ترسند نه از من یاد کنند همیشه مسلمانان را از دست و زبان رنجانند و در ایذا جان ایشان کوشند بعد ازان بہم ملایم این معنی فرمود که خواجہ عزیز رحمۃ اللہ علیہ گفت روزے در مکه بودم نزد صفا و مروه مردے را دیدم بر اشتر نشسته و غلامان پیش و پس او مردمان امیر پنداشتند انگاه پس ازمدتے باز در بغداد رفتم روزے بر پل استاده بودم سر و پا برهنه دیدم در وے نظر کردم و تامل نمودم که این کیست آنمرد گفت در من چه مینگری گفتم ترا مانند مردے می بینم که در مکه اشتر سوار دیده بودم و صفت او تقریر کردم گفت من همان مردم گفتم خدائے بر تو چکرد گفت که من توقع کردم که مردم مرا تواضع کنند خدا تعالے مرا خوار و بیچاره ساخت بعد ازان بہم تحیل فرمود که در کتاب تحفة العارفین نبشته دیده ام که خواجه بزرگ رحمۃ اللہ مینویسند که برا بتدائے دنیا را بترک دنیا سلام کنند ثلث ایمان از مسلمانان نقصان پذیرد و انگاه ملایم این معنی حکایت فرمود که در انیس الانس نبشته دیده ام بروایت امیر المومنین علی رضی اللہ عنه که او فرمود که خواهد که در مردے از اهل دوزخ بیند اگر پیش او گروهی از مسلمانان و قرآن باشند سلام کند روا باشد بعد ازان بہم ملایم این معنی فرمود که انس ابن مالک رضی اللہ عنه گفت که هیچکس نزد ما ایشان از

پیغمبر صلے اللہ علیہ وسلم دوست تر بود چون او را دیدند ے نہ استادند ے زیرا چہ
رسول خدا کراہت داشتہ است بعد ازان فرمود کہ رسول صلے اللہ علیہ وسلم
بعضے وقتہا با یاران برفتے ایشان را فرمودے تا پیش شدہ بروند خود میان ابوبکر و عمر
کسے نہ بینند بعد ازان فرمود کہ فردا ے قیامت بیارند مردے را کہ اورا طاعتہا
بودہ باشد مثل کوہہا پس موکلان مظالم بستانند و فرمان شود کہ این کسے است
کہ مسلمان را بد گفتہ است و مال بزور ستدہ است و خلق را بیازردہ است پس جملہ
نیکیہا ے او بد پشان دہند و بدیہا ے ایشان بدو دہند پس فرشتگان گویند یارب العزت
حسنان بسیار ند و دین نیکی نماندہ است فرمان شود کہ اورا بدوزخ اندازند پس بہ بدے
دیگران ہلاک شود بعد ازان خواجہ ادام اللہ برکاتہ ہمدرین محل حکایت فرمود
کہ روزے ماعز اصحابی رضے اللہ عنہ بخدمت حضرت رسول علیہ السلام گفت یارسول اللہ
من گناہے کردہ ام مرا پاک گردان کہ بہ نار انتقاب کردم رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم رو
گردانید پنج دو سہ کرت پنہان کرد پس نفرمود تا کوئے بکاوند ماعز اشنگار کردند بروایت
دیگر گفتند کہ او ہلاک شد بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند کہ خواہد
گناہ کند و عقلے کہ از و در وقت گناہ جدا شود ہرگز باز نیاید بعد ازان لختے سخن در دل
مومن و منافق افتاد بر لفظ مبارک راند کہ دل مومن در ساعت ہفتاد بار بگردد دو دل
منافق بیک حال بماند بعد ازان سخن در سلوک افتادہ بود فرمود کہ در تذکرۃ الاولیا
نبشتہ دیدہ ام کہ خواجہ بایزید قدس اللہ سرہ العزیز گفت کہ ہمہ دستہا در حق بگرفتم آخر
ہا دست بلا بگرفتم بشادند و ہمہ زمان بار خواستم بدادند و ہمہ قدہا براہ رفتم تا بقدم
دل رفتم بسر لگاہ حضرت برسیدم بعد ازان فرمود کہ فردا ے قیامت ہشت بہشت را با
ہشت تمام پیش اولیا ے خدا عرض کنند ایشان از بہشت فریاد کنند چنانچہ دوزخیان از دوزخ
آنگاہ ہمدرین محل فرمود کہ بزرگی بود از ملتان بر مار سید او حکایت کرد کہ روزے خدمت

شیخ الاسلام بہاؤالدین زکریا قدس سرہ العزیز در غلبات شوق بود ہر بار سجدہ مے نہاد
و این سخن میگفت کہ عشق در درد درآمد کہ ہر چہ دون او بود برداشت و از ما اثر دون نگذاشت
چنانچہ من شمار میکردم کہ صد بار در سجدہ شدند و این سخن میگفتند **بعد ازان** لختے سخن در مصاحبت
افتادہ بود بر لفظ مبارک راند کہ صحبت نیکان بہ از کار نیک است۔ و صحبت بدان بدتر از کار بد است
بعد ازان ملایم یعنی فرمود کہ شیخ جلال الدین تبریزی قدس اللہ سرہ العزیز گفتہ است
کہ یک ساعت صحبت نیک بہ از عبادت صد سالہ است پس ہر کہ صحبت نیک گزید دولت ہر دو سرا
یافت و ہر کہ صحبت بد گزید او از جملہ سعادتہا محروم گشت **بعد ازان** خواجہ ادام اللہ برکاتہ چشم آب
کرد و فرمود کہ اگر صحبت است ہمین صحبت نیکان و اولیا است آنگاہ این قطعہ بر لفظ مبارک راند
رباعی با بدان کم نشین کہ صحبت بد ✻ گرچہ پاکی ترا پلید کند ✻ اختلابے بدین بزرگی را ✻ قطرہ ابر ناپدید کند
بعد ازان مولانا مے وجیہ الدین پائلی و مولانا برہان الدین غریب عرض کردند کہ
اول مقام محبت کدام است خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند کہ اول مقام محبت
تحیر است بافتقار پس ازان سرور است باتصال پس ازان سرور است بانتباہ پس
ازان بقاست بانتظار تا رسد بہیچ مخلوقی بالاتر ازین **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر زبان
مبارک راند عبدان یرجع الی اللہ و تعلق باللہ و سکر بقرب اللہ فنسی نفسہ ما سوا اللہ فلو قیل لہ
این انت و این ترید لم یکن لہ جواب غیر اللہ یعنے چون بندہ بحق رجوع کند و تعلق آن بندہ
بحق بود و در قرب سکر شود و ہم نفس خویش و ماسوائے اللہ فراموش کند اگر گویند تو از کجائے
و چہ خواہی او را جواب خوبتر ازین نباشد کہ گوید اللہ **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر
فرمود کہ یکے از مقام این است آنگاہ ہمدرین محل فرمود کہ جملگی مقام محبت مقصد مقام است
آنکہ کامل است تا بدین مقصد نمیرسد سخن بیرون نمیدہد اما آنکہ حوصلہ تنگ دارد ہم
در مقام تحیر بیرون مے آید و خود را دیوانہ مے سازد و اگر درین میان این سر را مکاشفہ
میکند کشتہ میشود **بعد ازان** ہمدرین محل فرمود کہ وقتے بزرگی بر سر خاک خواجہ منصور

منصور حلاج رسید بایستاد گفت میدانید که این روضه کیست همه اصحاب او گفتند نه گفت این روضه منصور دیوانه است که هم در یک جرعه جان از دست شد که طاقت نبود که این سر را نگاهدارد چون کشف کرد کشته شد پس ای یاران همچنین است هر که سزاتر بادشاه کشف کند سزای او این بود که منصور یافت آنگاه خواجه فرمود که اطلعنا علی سرمن اسرارنا فافشی سترنا وهو اجزاء من افشی سر الملوک یعنی او را اطلاع دادند بر سری از اسرار خود پس جزای او این بود که سر ملوک را فاش کند بهمین حکم بود **بعد ازان** بهدرین محل فرمود از بزرگی خواجه منصور حلاج که او چون دم انا الحق بزد فرمان شد او را بند کنند سه روز در بندیخانه غایب بود پرسیدند کجا بودی گفت حضرت حق همین جا بودند چون این حکایت بسمع خواجه جنید رسید گفت کار او کنند که از و فتنه دیگر قایم نشود که او در عالم دیگر افتاده است و خلق از و غافل **بعد ازان** خواجه منصور را بر سر بازار آوردند فرمان شد که بردار کنند خود رقص کنان بر سر دار برآمد و رو بسوی خلق کرد و گفت که عشقبازی دو رکعت نماز است و وضوی آن درست نیست الا بخون خود آن بر سر دو رکعتان فی العشق لا یصح وضوءهما الا بالدم بعد ازان خواجه شبلی از و سوال کرد که کمالیت در عشق همین دارست بعد ازان باز پرسید که صبر در عشق چیست گفت انکه دست و پا ببرند و بردار کنند و از سر صدق سر چوبی از برای محبوب سرخ کنند **آنگاه** باز پرسید که مقام چیست گفت آنکه او را از برای او بکشند و او دم نزند و دم روز بسوزند و خاکستر گردانند و سیوم روز خاکستر را در آب روان کنند پس هر که چنین بود او در عشق صادق بود بعد ازان چون خواجه منصور را نگسار کردند هر قطره خون که بر زمین افتاد نقش انا الله پیدا مے شد بعد از آن خواجه ذکر الله بالخیر چشم بر آب کرد ها ے ها ے بگریست و بر صدق محبت او استحسان بسیار کرد فرمود که زهی صادق که اول روز کشتند دوم روز سوختند و سیوم روز در آب روان انداختند آنگاه مناسب این حال

رباعی بر زبان مبارک راند **رباعی** آن روز مباد کز تو بیزار شوم ☆ یا با دگری درین جهان یار شوم
گر بر سر کوی تو مرا دار کنند ☆ من رقص کنان بر سر آن دار شوم ☆ **بعد ازان** خواجه
بر زبان مبارک راند که آن زمان که خواجه ابوبکر شبلی حاضر بود گلی چند در دست داشت بر وی آمد
و بر خواجه زد خواجه منصور آه کرد شبلی را عجب آمد که بچندین سنگ که مردم میزدند آه نکردی
از گل من چرا آه کردی گفت اے شبلی اینها از درد من خبر ندارند بر سنگ اینها التفات نیست
اما این که تو از درد من خبر داری و بر من گل زنی این گل از سنگ بتر است بعد ازان این
رباعی بر زبان مبارک راند **رباعی** سرگردانم تو کرده میدانی ☆ با این همه کرده ها میان
جانی ☆ گر خلق ندانند که درین دل چه غم است ☆ باری تو که در دل منی میدانی **انگاه**
بلایم این معنی حکایت دیگر فرمود که وقتی خواجه منصور قدس الله سره العزیز بخدمت خواجه
جنید بغدادی نور الله مرقده بیامد سوالها بجید میکرد و از خدمت خواجه جواب می یافت
بعد ازان سوال محبت و معرفت پرسیدن گرفت در عالم سکر افتاد خواجه جنید در و بسوی
حاضران کرد که این کودک البته سر چوبی سرخ کند در زمان خواجه منصور حلاج بر خاست
سر در قدم آورد که مقصود ازین سوالها همین بود **بعد ازان** سر در قدم آورد عرضه داشت
کرد که محبت کیست بر لفظ مبارک راند که در صحت و بیماری جز نام دوست بر زبان او نرود همچنین
فرمود که وقتی خواجه ذوالنون مصری قدس الله سره العزیز بیمار شد هر بار در سجده شدی
و این شعر بگفتی **شعر** یا لی مرضت فلم یعدنی ☆ عایدی منکم بمرض فادعونی یعنی چون بیمار
نام دوست بشنود در حال شفا یابد الحمد لله علی ذالک **بتاریخ بستم ماه جمادی الاول**
روز یکشنبه دولت پایبوس حاصل شد سخن در سلوک افتاده بود مولانا شهاب الدین میرهٹی و
شیخ ضیاء الدین پانی پتی حاضر بودند عرض کردند من شرح الله صدره للاسلام چیست خواجه ادام الله
برکاته بر لفظ مبارک راند که چون نظر بر عالم وحدانیت و الوهیت افتاد از غیر نابینا شد از هر چه
نظر بر افتد بعد ازان هم بلایم این معنی فرمود که وقتی خواجه سمنون محب قدس الله سره العزیز

در مسجد مکه تذکیر میگفت سخن در محبت میرفت خلق را مستمع نیافت رو بسوے قنادیل مکه کرد که اے قنادیل این سخن محبت آخر بشما میگویم همین مقدار خواجه سمنون این سخن بگفت قندیلها بریکدگر برهم زدند چنانچه قطره قطره شدند **بعد** ازان خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که این خود در زمان ماضیه بود که همه خلق صاحب درد بودند اما در ینوقت مردم خود چگوید اگر صد هزار وعظ برایشان از احادیث و آثار بگوئی ذره در ایشان اثر نکند **بعد** ازان همدرین محل فرمود که چون جان در قالب مهتر آدم علیه السلام آمد جمله فرشتگان را فرمان شد که سجده کنند همه سجده کردند مگر ابلیس لعین که طاغی و فاسق و مرائی شد او سجده نکرد تا سر آدمی را بدید و دانست که لاجرم بخیر ابلیس هیچکس را بر سر آدم وقوف نیست و کسے سر ابلیس را ندانست مگر آدمی پس ابلیس ازین وقوف یافت که سجده نکرد تا بدید که بسر دیدن مشغول بود ابلیس ازان مردود بود که بر دیده او گنج نهاده بودند گفتند یا گنج در خاک نهادم و شرط گنج انیست که یک تن بیند الحرش ببرند تا غازی نکند ابلیس فریاد کرد که مهلتم ده فرمان آمد که دادیم تا جهانیان بدانند که شیطان دروغ زن بود و ملعون چنانچه در کلام الله مسطور است که کان من الجن ففسق عن امر ربه **بعد** ازان فرمود که در کتاب محبت دیده ام که شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله سره العزیز مے نویسد که وقتے پرسیدند که عارف را گریه بود فرمود که انچه در راه اما چون بحقایق قوت رسد دعمه وصال چشم گریه زایل بود **بعد** ازان خواجه ادام الله برکاته برلفظ مبارک راند که شیخ سعد الدین حمویه قدس الله سره العزیز گفته است که در کتاب محبت نبشته دیدم که روزے خواجه بایزید قدس الله سره العزیز گفت که اگر مرا به بدله خلق به آتش برند من صبر کنم از انجا که دعوے در محبت اوست و هنوز هیچ نکرده ام اگر گناه من و همه خلق را بیامرزد این صفت رحمت اوست هنوز بس کارے نباشد **بعد** ازان خواجه ادام الله برکاته برلفظ مبارک راند که توبه از معصیت یکیست و از طاعت هزار یعنے عجب تر از گناه است **آنگاه** فرمود که شنیدم از خواجه خود شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز

که او گفت زهد در دنیا ترک است اگر تو انی ایثار کنی اگر نتوانی خوار داری زیرا چه راحت در اخلاص محبت است و
از آرزوهای نفس بعد از ان خواجه ذکر الله بالخیر درین فواید بود که چشم پر آب کرد و فرمود
که چون به بینند که اهل محبت بکوشند و خاطر بدنیا نکرد تو در وے منگر که او مرید طریق
باشد بعد از آن مولانا برهان الدین غریب سلمه الله تعالے عرضداشت کرد که
اصل محبت چیست خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که محبت صفائی دویست زیرا چه محبان
حق بدنیا و آخرت شرف نکنند مگر بحق کما المرء مع حق من اجه انگاه بنده عرضداشت
کرد که محبت را چرا بلا مقرون کردند فرمود از بهر انکه تا هر سفله دعوے نکند چون
بلا دهند در هزیمت شود انگاه فرمود بزرگی بود که او را شیخ بدهی گفتندی و قتی در عالم
فکر بود این لفظ بر زبان مبارک راند لیس فی سواک حظ کیف ما یلیت فاخذنی یعنے
مرا جز تو نصیب دیگر نیست دولم بغیر تو هیچکس مائل نیست بعد ازان خواجه ذکر الله
بالخیر بر لفظ مبارک راند که سمنون محب قدس الله سره العزیز روزے در محبت
سخن میراند مرغی از هوا فرود آمد بر سر او نشست باز بر دست آمد باز در کنار او نشست
پس چندان منقار بر زمین زد که خون از منقار او روان شد بفتاد و جان بداد
بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که مهتر ابراهیم خلیل الله صلوات الله علیه را در وقت آتش دادن
مهتر جبرئیل علیه السلام بیامد و گفت یا ابراهیم حاجت داری گفت بتو نه زیرا چه که آن
نفس غایت بحق بود دیگر پرسیدند فرمود که چون دوست مے بیند چه حاجت است
که از تو خواهم بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که شیخ بدر الدین غزنوی رحمة الله
علیه گفت که شنیده ام از زبان خواجه قطب الدین بختیار اوشی قدس الله سره العزیز
که رضا در محبت آن بود که اگر دوزخ را بر دست راستش بدارند بگویند که بر دست
چپ مے باید نهاد زیرا چه اول چیزے که بر بنده فریضه کرده اند چه بود گفت معرفت
و رضا بود و ما خلقت الجن و الانس الا لیعبدون یعنے حق تعالے نهان کرده است چیزها را در

چیزے از حکمت خویش انگاه فرمود که فردائے قیامت عاشقانرا بر بخیر نور بسنه بیارند از
هر آنکه اگر کشاده بیارند جمله قیامت را از اشتیاق حق بر هم بزنند بعد ازان فرمود که
صبر در عشق آنست که فرق نکنند در رنج و راحت بآرام نفس یعنے در هر دو حالت صبر
کردن نفس است زیرا چه صوفی در محبت با صدق آنکس است که صوف پوشد در
برمصفا دهوا و بچشاند طعمه جفا و دنیا را بیند از دل پس قفا انگاه در محبت ثابت باشد
بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر فرمود هر که دست از دامن مردان اهل سلوک
کوتاه کند دست بباد دهد انگاه خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد فرمود که
ابلیس لعین و ادریس نبی در علم باطن بودند پس ظاهر شد که ابلیس بر باطل بود و ادریس
بر حق و عدل برداشت و قسمت کرد نخست هر یکے که بصدق و عدل تعلق دارد
فردا از صدق و عدل او را سوال کنند بعد ازان همدرین محل فرمود که شیخ
معین الدین سنجری در اوراد خود این اشارت بنشته است که تقوے صاحب جمال است
اما قرار نگیرد مگر در دل اندوهگین و خنده زن غافل زشت ریست او قرار نگیرد مگر
در دل اهل نشاط اما عاشقان ازین همه فارغ اند بعد ازان همدرین محل فرمود که محبان
با رضا امینان خدا اند در زمین و حجت خداوند عزوجل و بندگان او پس برکت ایشان
بلا را از خلق منقطع کرده اند زیرا چه بر موسے علیه السلام فرمان آمده بود که یا موسے اگر
درویشان ما تحفه و هدایا بتو قبول نکردند همه را بر من فرد برد بعد ازان فرمود
که در کتاب محبت بنشته دیده ام که خواجه شبلی رحمته الله علیه فرموده که دعوے محبت
از کسے راست آید که از مرادات خویش فانی گردد و بمراد حق باقی شود پس نامش
آن بود که دوست نهاده بود و لقب او آن بود که دوست خواند و او از بندگی
جواب دهد زیرا چه اهل محبت را نه اسم است و نه رسم و نه جواب اما اهل محبت بجز دوست
بدیگرے مشغول نشوند زیرا که هر که بغیر حق شاد شود جمله اندوه نزدیک بود و هر که

در خدمت دوست انس نگیرد او بجمله وحشت نزدیک بود و هر که او خاطر آویخته دوست ندارد او هیچ هیچست **بعد** ازان فرمود که شیخ شهاب الدین ذکریا قدس الله سره العزیز فرمود که در توکل محبت راه آنست که چون بامداد برخیزد از شب یاد وش نباشد و چون شب در آید از بامداد وش یاد نبود آنگاه خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که عاقل آنست که توشه بسازد برای سفری که در پیش دارد یعنی مرمرگ را ساخته باشد **بعد** ازان همدرین محل فرمود که خوف نازیانه است مر بندگان بی ادب را که بران خو کرده اند پس بدان نازیانه خوف ایشان را راست کنند **بعد** ازان خواجه فرمود که چون اهل محبت چیزی فتوح بر سد بگویند که امروز بلا از ما باز شدند و عافیت بما دادند پس ایشان ازین چیز فارغ اند **بعد** ازان همدرین محل ملایم این معنی فرمود که شیخ شیوخ شهاب الدین سهروردی قدس الله سره العزیز را چون فتوح میرسیدی در حال بخلق خدا دادی که امروز از ما بلا باز شدند بعافیت مشغول گردند آنگاه خواجه چشم پر آب کرد و فرمود که اهل محبت طایفه ایست که درمیان ایشان و حق هیچ حجابی نیست **بعد** ازان این حکایت فرمود که روزی درویشی بخدمت شیخ الاسلام بهاء الدین ذکریا بیامد و بشرف بیعت مشرف شد بعد ازان این درویش التماس کرد که درخواست من اینست که مخدوم مرا نعمتی بخشد که از ملتان تا دهلی هیچ در پیش نظرم حجاب نبود شیخ فرمود برو چله بدار چون درویش چله برآورد از ملتان تا دهلی برو هیچ پوشیده نماند بخدمت بیامد و آن حال باز نمود التماس دیگر کرد که اکنون چنان منخواهم که هیچ چیز در زمین و آسمان از عرش تا ثری بر من هیچ پوشیده نماند شیخ فرمود یک چله دیگر بدار آن درویش همچنان کرد که از عرش تا ثری بر هیچ حجابی نماند بیامد بخدمت شیخ باز نمود فرمود که هم بدین بس کن این التماس دیگر کرد که چنان خواهم که حجاب عصمت پیش نظرم مکاشفه شود شیخ برو تفت شد که مگو هلاک میشوی همین که شیخ این سخن بگفت درویش نعره بزد و جان بحق تسلیم کرد **بعد** ازان

خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد فرمود که شیخ بهاء الدین آن دید که چون او بکمال رسیده
که داند ازین قدم برگردد هم دران مقام او را تمام کردند آنگاه همدرین محل حکایت شیخ
جلال الدین تبریزی قدس الله سره العزیز فرمود که ولایت آن بود که شیخ جلال الدین
تبریزی را بود زیرا چه آنروز که خدمت ایشان بطرف هندوستان عزیمت کردند بشهری
رسیدند که آنجا دیوی بود که در هر شب یک آدمی را میخورد پس خدمت شیخ آن دیو را
بگرفت و در میان ابریق بند کرد و مقطع آنشهر هندو بود چون کرامات شیخ بدید با جملگی کسان
بیامد مسلمان شد آنگاه خدمت شیخ چندگاه آنجا بود فرمود که اینجا خانقاه بنا کنند
بعد ازان هر روز یک گدا از بازارمی آوردند سرادمی تراشیدند دست او میگرفتند و میگفتند که ترا
بخدا رسانیدم همچنین پنجاه گدا صاحب سجاده کرد و هریکی را صاحب کرامت گردانید چون
ایشان را در اینجا مستقیم کرد پیشتر شد بعد ازان حکایت شیخ علی کهوکهری در میان افتاده بود
بر لفظ مبارک راند که بزرگ کسی بود اما چون شیخ علی مرید شیخ جلال الدین ذکریافت
و در غاری ساکن شد چون چندگاهی برآمد خدمت شیخ بدیدن شیخ علی آمد وقت نماز دیگر بود
در حکایت شدند شیخ علی کاه در دست داشت گفت که از برکت شیخ کار این ضعیف بجایی رسیده است
که اگر بگویم این کاه زر گردد همین که این بگفت کاه زر گشت شیخ چون این بدید در خشم شد
برو تفت کرد و باز گشت بعد ازان بار دوم شیخ بیامد وقت نماز شام بود شیخ علی روی بچراغ
کرد که یا مرخدا بسوز در زمان چراغ روشن شد شیخ را طاقت نماند برخاست و گفت اے علی
ترا هم نفس دادیم و هم شکم شیخ علی از وی بیرون آمد در میان کوچه و بازار میگشت و طعام
میخورد و نفس میزد و از طعام سیری نبود تا مدتی برآمد شیخ علی ستوه آمد خواست که پیش
جلال الدین تبریزی برود باشد که او دعا کند تا ازین بلا خلاصی یابم روان شد در
لکهنوتی بخدمت شیخ جلال الدین آمد سر بر زمین نهاد شیخ بنشاست کرد و گفت نیکو آمدی بعد ازان
طعام موجود پیش او داشت شیخ علی تمام طعام را بکار برد بعد ازان عرض کرد که دعا در حق

حق من شفقت کنید باشد که خدا تعالے مرا تبو بخشد شیخ جلال الدین فرمود تا اجازت برادرم بہاء الدین نباشد من دعا نتوانم کرد علی کہوکھڑی را دشوار نمود کہ گسیر: دوکی بیاید بعد از ان شیخ جلال الدین مکتوبی نوشت کہ شیخ علی کہوگھری راندہ آن برادر است برمارسیدہ اگر اشارت آن برادر شود در حق او دعا کنم باین مضمون مکتوب بنشتہ در زیر مصلا نہادند و وگانہ نماز ادا کردند بعد از نماز دست در زیر مصلا کرد و مکتوب برون آورد در پشت مکتوب نوشتہ ظاہر شد کہ اجازت کردیم بکرم دعا کنید تا او را تبو بخشند شیخ جلال الدین دعا کرد حق تعالے باز شیخ ملی پنجان گردانید کہ بود والحمد اللہ علے ذالک بتاریخ بیست وہفتم ماہ جمادی الاول روز دوشنبہ دولت پابوس حاصل شد سخن در فضیلت این امت افتادہ بود چند نفر درویش از ملک بالا آمدہ بودند سخن در فضیلت امت میرفت بر لفظ مبارک راند کہ در جنت المریدین آمدہ است بروایت عبد اللہ عباس رضی عنہ کہ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم را پرسیدند کہ یا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم مرا خبر کن از فضل این امت خود بگو کہ بقیامت امت تو چند گروہ شود رسول گفت علیہ السلام کہ فضل این امت من بر امت دیگران چند است کہ فضل من بر پیغمبران دیگر بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر فرمود کہ رسول اللہ علیہ السلام گفت کہ امت من چہار گروہ شوند بقیامت اما گروہ اول را چندان شفاعت باشد کہ پیغمبران دیگر را و آن عالمان و مشایخ باشند و گروہ دوم را حساب نباشد بے حساب در بہشت روند و آن شہیدان باشند گروہ سیوم را خدا تعالے حساب آسان کند و بہشت فرستد و آن مفتیان باشند و گروہ چہارم را من شفاعت کنم بشفاعت من ایزد تعالے ایشان را بہشت فرستد و آن گناہگاران باشند بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر فرمود کہ روایت کرد امیر المومنین علی رضی اللہ عنہ کہ روزے رسول علیہ السلام نشستہ بود جماعتے از جہودان بہ نزدیک وے آمدند گفتند یا محمد صلے اللہ علیہ وسلم امروز از تو سخنہاے چند خواہیم پرسید کہ خداوند تعالے درجہ کہ ترا دادہ است در توریت

دیده ام که هیچ پیغمبرے مرسل و فرشته مقرب را نداده است گفت به پرسید گفتند
ما را خبر ده که ایزد تعالے آن پنج نماز در شبانروزی برامت تو چرا فریضه کرده است رسول
علیه السلام گفت که نماز پیشین بدان سبب فریضه کرده است که آن ساعت هیچ چیز نیست
از خلایق که ایزد تعالے بیافریده است که هم دران ساعت خدا تعالے را به بزرگی
و یکانگی یاد نکنند پس امت مرا فرمود که نماز پیشین کنند امانماز دیگر چون آدم را صلوات الله
و السلام علیه بیافرید و همان ساعت در بهشت گندم بخورد و از بهشت بیرون آمد قبول
توبه او بوقت نماز دیگر نزدیک نماز شام بود و این ساعت توبه آدم قبول کرد بدین وقت
شکرانه او را سه رکعت نماز کرد و نماز خفتن آن ساعت است که هیچ پیغمبری نبوده است
که بدان وقت خدا تعالے را عبادت نکرده است نماز بامداد آن ساعت است که همه
کافران بدان وقت که آفتاب برآمد دون خدائے عزوجل را سجده کنند گفتند راست
گفتے یا محمد صلے الله علیه وسلم بعد ازان گفتند که ثواب آن کسانے که این نمازها بگذارند از امت
تو چیست رسول فرمود علیه السلام که هر که نماز پیشین بگزارد ایزد تعالے آتش دوزخ
را بر وے حرام گرداند که این ساعتیست که دوزخ را مے تابند اما هر که نماز دیگر را بگزارد همه گناهان
بیرون آید چنانچه از مادر زاده شده بیید که آدم علیه السلام مغفور دران ساعت
شده است و نماز دیگر آن ساعت است که توبه آدم علیه السلام پذیرفتند پس هر که
نماز شام بگزارد هر حاجتے که از خدائے عزوجل بخواهد روا کند و نماز خفتن هیچ مومنی نبود که
بمسجد رود و آنرا بجماعت که برگیرد و نبیند ایزد تعالے او را نورے دهد تا بدان نور از
پل صراط بگذرد و بسلامت از تاریکی گور امین بود و از هول قیامت ایمن گردانند و نماز
بامداد هیچ مومنے نبود از امت من که او چهل نماز بجماعت بگزارد خدا تعالے او را آزاد
گرداند از آتش گفتند راست گفتے یا محمد صلے الله علیه وسلم بعد ازان گفتند یا محمد در
توریت همین دیده ایم که سے رمضه برامت تو فریضه کرده اند گفت بلے و آنچنان بود

چون مقرر آدم علیہ السلام در بہشت گندم بخورد سی روز در شکم وے بماند ایزد تعالے سی روز
برتنش فریضہ کرد و طعام خوردن از فضل خود حلال کرد گفتند راست گفتے یا محمد صلے اللہ علیہ
وسلم گفتند ثواب آن سے روزہ چیست رسول فرمود صلے اللہ علیہ وسلم ہیچ بندہ نبود
کہ این سے روزہ ماہ مبارک رمضان کرامت کند اول ہر گوشتے کہ از حرام بر بدن وے
بود دیمہ بگدازد دوم بر حمت خویش نزدیک گرداند سیوم نورے دہد کہ بدان نور
روز قیامت از پل صراط چون برق بگذرد چہارم بے حساب و بے عذاب در بہشت آرند
پنجم حور العین دہند ششم چندان ثوابش دہند کہ در فہم و وہم ہیچکس نگنجد چنانکہ ایزد تعالے
گفت کہ انما یوفی الصابرون اجرہم بغیر حساب یعنے روزہ دار را چندان ثواب دہم کہ در ہیچ
حساب در نیاید گفتند یا محمد صلے اللہ علیہ وسلم ترا بر دیگر پیغمبران چہ فضلست رسول
فرمود ہمہ پیغمبران را یک حاجت روا بود حاجت خواستند برائے خود و من حاجت برائے امتی
خواہم تا روز قیامت شفاعت کنم بر امتان خود گفتند راست گفتے یا محمد خدایتعالے بر حق است
و تو رسول او بر حقے بعد ازان بر لفظ مبارک راندکہ در آثار تابعین نبشتہ دیدم کہ وقتے
موسے علیہ السلام در توریت میدید در وقتے کہ صد نام محمد دید گفت الٰہی این محمد کیست
فرمان آمد یا موسے او دوست من است و نام آن دوست خود پیش از انکہ ہفت آسمان
و ہفت زمین بیافریدم ہزار سال بر ساق عرش نبوشتم پس اے موسے بر دوستے او پاش
و در دوستی او بمیر تا ترا فردائے قیامت برابر او برانگیزم انگاہ موسے گفت یا رب العزت اگر
محمد از ہمہ بر تو دوست تر است او بزرگ تر ہیچ امتے آفریدی کہ از امت من گرامی
تر است فرمان آمد یا موسے فضل امت محمد بر دیگران چندانست کہ فضل من کہ خداوندم بر بندگان
بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راندکہ ہمہ اہل بہشت صد و بیست صف
باشند ازان ہفتاد صف از امت رسول علیہ السلام باشند باقی از جملہ انبیا باشند
بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ در اخبار آمدہ است کہ مہتر موسے علیہ السلام

برکوہ طور در مناجات بود گفت آلہی در توریت امتی مے بینم کہ ایشان را بقیامت شفاعت
باشد کہ ہر کرا بخواہند خداوندا تو ایشان را بدیشان بخشی اگرچہ مستوجب دوزخ باشند
ایشان را از امت من گردان فرمان آمد یا موسے ایشان از امت رسول صلے اللہ علیہ وسلم
اند باز گفت یا بار خدایا در توریت امتے مے بینم کہ ہمہ روز گناہ کنند پس وضو نماز
پنج وقت نماز کنند ہر گناہے کہ کردہ باشند از نمازے تا نمازی کفارت شود آمرزیدہ شوند
ایشان را از امت من گردان فرمان آمد ایشان از امت محمد اند علیہ السلام گفت آلہی
در توریت امتے مے بینم کہ قربانی ہا کنند پس خود بخورند اول بدیگران دہند ایشان را ثواب
چندان بدہی کہ در شمار نیاید ایشان را از امت من گردان فرمان آمد کہ ایشان از امت
محمد علیہ السلام اند گفت در توریت امتی می بینم کہ چون حاجت بدیشان رسد کہ طہارت
باید کرد اگر آب نباشد بخاک تیمم کنند ایشان را از امت من گردان فرمان آمد کہ ایشان از امت محمد صلے اللہ علیہ وسلم
خدایا در توریت امتی می بینم کہ بیک نیکی کنند بکافات شان دہ میدہی چہ ہا دہ معصیت کنند
مکافات آن بیک نیکے سازی ایشان را از امت من گردان فرمان آمد کہ ایشان از امت
محمد صلے اللہ علیہ وسلم آمد گفت آلہی در توریت مے بینم کہ ہفتاد ہزار کس از ایشان بحساب
و بے عذاب در بہشت روند ایشان را از امت من گردان فرمان آمد کہ ایشان از امت
محمد علیہ السلام اند گفت اے بار خدایا در توریت مے بینم کہ امتی امر معروف و نہی منکر کنند
ایشان را از امت من گردان فرمان آمد کہ ایشان از امت محمد آند علیہ السلام گفت
یا بار خدایا ایشان را کتابے دہی کہ پیوستہ بخوانند نہار از امت من گردان فرمان آمد
کہ آنہا از امت محمد اند علیہ السلام گفت یا بار خدایا در توریت امتے مے بینم کہ
روزہ دارند بدان یک روز روزہ صد سالہ ثواب بنام ایشان در نامہ اعمال نبویسی
ایشان را از امت من گردان فرمان رسید کہ اے موسے ایشان از امت محمد اند
علیہ السلام آنگاہ موسے آرزو کرد و گفت کاشکے من از امت محمد علیہ السلام بودمے

الحمد لله علی ذالک بتاریخ بستم ماه رجب روز پنجشنبه دولت پایبوس حاصل شد سخن
در فضیلت ماه معظم رجب افتاده بود بر لفظ مبارک راند که در ین ماه هر که یک نیکی کند بهزار نیکی
او را مکافات کنند آنگاه بر لفظ مبارک راند که بمثل آن هر عبادتی و طاعتی که این کس
کند بدله او هزار رساله عبادت بنامه اعمال او بنویسند بعد ازان فرمود که در بیست و هفتم ماه
رجب نمازی آمده است و آن چهار رکعت است در هر رکعت هر سورتی که داند بخواند
از برای دراز عمری پس هر که این نماز بکند حق تعالی او را عمر دراز گرداند بعد ازان
فرمود که در او راد شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز بنشته دیده ام
هر که هر شب از ماه رجب صد بار سوره اخلاص بخواند حق تعالی او را با جمله اقربا بیامرزد
و فردا در قیامت بی حساب در بهشت رود **بعد ازان** سخن در معجزات رسول علیه السلام
افتاد بر لفظ مبارک راند که هر پیغمبری را معجزات بود چیزی که آن پیغمبران بدان مخصوص
بودند آن چیز را ایزد تعالی معجزات ایشان کرده بود اما رسول علیه السلام را از
هر نوع معجزات بود که دیگر پیغمبران را نبود **بعد ازان** بر لفظ مبارک راند که سر مبارک رسول
علیه السلام آنچنان بود که با هر مردی که باستادی اگرچه آن مرد دراز بالا بودی از ان
یک شبر بلند بودی و هر جا که رسول علیه السلام بر فتی همان مقدار ابر بیامدی
و سر مبارک حضرت در سایه بودی و آن ابر بر دی بر فتی و دیرا سایه داشتی
بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس الله
سره العزیز نشسته بود حکایت در صفت رسول علیه السلام میرفت فرمود که چشم مبارک
رسول علیه السلام آنچنان که از پیش بدیدی همچنان از پس بدیدی هم ملایم یعنی
فرمود که انس بن مالک رضی الله عنه روایت کرد از رسول علیه السلام که یاران را
بگفت که ای یاران من صفها راست دارید از نماز همچنانکه از پیش می بینم از
پس همچنان باشد **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که چون رسول علیه السلام

در پرده می شد هر چه بودے از درون پرده بدیدے چنانچه در اخبار تابعین آمده است
که وقتے رسول علیه السلام خواست که زنے را بزنے گذارد آن زن را نزدیک عایشه
رضے الله عنها فرستاد که بنگر چون عایشه رضے الله تعالے عنه ویرا بدید گفت یا رسول الله
نیکو نیست رسول علیه السلام گفت چگونه او نیکو نیست که در ان ساعت که خال
بر رخ چپ او بدیدی بر هفت اندام تو موی برخاست از نیکوی جمال او عایشه گفت یا
رسول الله راست گفتی هیچ چیز از تو پنهان نیست بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر
بهدرین محل فرمود که رسول علیه السلام را سے بودی که هر چه در بیداری شنیدی
همان در خواب شنیدے چنانچه روزے جهودے نزدیک رسول علیه السلام آمد
گفت یا رسول الله از تو چیزے بپرسم اگر جواب بگوئی بر تو بگردم رسول گفت بپرس
گفت علامت پیغمبری چه بود گفت یکے آنکه چشم پیغمبران بخسپد و هر چه گویند اگرچه آن
پیغمبر در خواب بود بشنود و دل ایشان نخسپد او امتحان کرد همچنان یافت پس آن جهود
مسلمان شد بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که روزے حسین نام اعرابی بود
رسول علیه السلام او را بدید که بتے را سجده میکرد رسول علیه السلام باو فرمود
که ایمان آر گفت نیارم فرمودند اگر بت تو بر من درسخن در آید به پیغامبری من اقرار
میکنے و بمن بگروی گفت یا محمد پنجاه سال است که این بت را سے پرستم و میدارم
هرگز با من سخن نگفته است اگر بگوید بگردم رسول گفت علیه السلام اے بت من گریستم
بت گفت تو رسول خدائی بر حق حسین ایمان آورد و بگروید بعد ازان خواجه ذکر الله
بالخیر بر لفظ مبارک راند که روزے ام سلمه رضے الله عنها خوے از پیشانی رسول الله
علیه السلام پاک میکرد و آنرا در شیشه کرد و پنهان نگاه داشت تا روزے که دخترک را
عروس میکردند پس آن دختر را نزدیک ام سلمه رضے الله عنها آوردند ام سلمه ازان
خوی پاره بر رگ او میکرد تا دختر بزیستے اور احاجت بخوشبوئے نبودی و آن بوے او رفتے

تا آن زن را دختر آمد همچنان آن خوشبوی می آمد بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ
مبارک راند که تا آن زمان که ازان دختر اولاد بوی همه را آن خوش مرکب بوی و خاندان اورا
عطار نام کردند بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که از انس بن مالک روایت
آمده است که روزے با رسول علیه السلام در سفر بودم وقت نماز دیگر درآمد و هیچ جا آب
نیافتند که مردم طهارت کنند پس آنقدر آب یافتند که رسول علیه السلام را کفایت بود رسول
علیه السلام دست دراز کرد و در آوندے فرمود کرد و بجنبانید پس گفت بیائید و آبدست
کنید بیامدند و ازان آب آبدست کردند تا آخرین کسے که بود چون دست در آب زد
بدید که آب همچنان بر جاے بود انس بن مالک رضے الله عنه گفت که آب بدیدم از میان
انگشتان رسول علیه السلام میدوید و آن دست رسول علیه السلام بر سر ابن خطب
مالید و دعایش کرد صد و بیست ساله بزیست چون فرمان یافت موے چند بر سرش سفید
شده بود بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند و فرمود که وقتے محمد شه نام
باری ازان شیخ بهاو الدین زکریا قدس الله سره العزیز حکایت کرد که در خدمت شیخ
بهاو الدین بودم او حکایت میکرد که روزے رسول علیه السلام نشسته بود و جابر عبد الله
رضے الله عنه نزدیک رسول علیه السلام آمد سر سبز زمین نهاد و گفت که چاهے گاو دیده ام
اما آب آن شور است و ما را رنج می باشد از آن چاه که آبش سخت شور است رسول
علیه السلام فرمود که مشتے آرند و آب پاره بیارند بیاوردند پس رسول الله علیه السلام
پایهاے خود را در ان آب شست و فرمود تا بر نداین آب را در ان چاه اندازند جابر
گوید رضے الله عنه برفتم و در ان چاه افگندم آن آب شیرین گشت و شورے برفت
و پاکیزه شد بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر ملایم اینمعنی حکایت کرد وقتے رسول علیه السلام
مجلس کرده بود مردم را بصدقه دادن مرغیب میکرد ناگاه اعرابی در مسجد در آمد شتر را
بدست گرفته گفت یا رسول الله من آنرا صدقه داده ام از برائے ایزد تعالے

رسول اللہ علیہ السلام ویرا دعا کرد پس عمر را رضی اللہ عنہ گفت یا عمر این را قیمت کن
تا من بہا بدہم در صدقات عمر رضی اللہ عنہ شتر را قیمت کرد رسول علیہ السلام بہا بداد
چون بغزا رفتے بر آن شتر نشستے وقتے از غزا باز آمدہ بود شتر را بر در بستہ بودند رسول اللہ
علیہ السلام از خانہ بیرون آمد در شب شتر آواز داد گفت السلام علیک یا زین
قیامت رسول علیہ السلام سر بر کرد آواز شتر شنید جواب داد علیک السلام شتر گفت
یا رسول اللہ بدانکہ من شتر کافرے بودم وقتے شبے از خانہ او گریختم و در بیابان میچریدم
دگاو کان گرد بگرد من آمدند تا مرا ہلاک کنند زمانی برآمد یکدیگر گفتند این را از میان
بر گیریم دیگران گفتند کہ میازارید کہ این مرکب زین قیامت است از آن بہترین
خلایق محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم پس آن گفت یا رسول اللہ مرا دو حاجت است
بخدمت تو یکے انکہ از خدا یتعالے بخواہی کہ تا مرا در بہشت مرکب تو کنند دیگر آنکہ
اگر من بعد از تو بمانم وصیت کنی تا کسے بر پشت من ننشیند رسول علیہ السلام دیرا
اجابت کرد و دعا بکرد وصیت کرد فاطمہ رضے اللہ عنہا گوید چون رسول علیہ السلام
از دار دنیا نقل کرد من آن اشتر را علف میدادم و تعہد میکردم تا او علف بخورد پس
روزے من بیرون آمدم تا او را علف دہم اشتر آواز داد السلام علیک یا دختر رسول
علیہ السلام فاطمہ رضے اللہ عنہا جواب داد علیک السلام آنگاہ او گفت یا فرزند
رسول مرا علف فرو نمیرود تا رسول از دنیا بیرون شدہ است اکنون وقتے آن آمد
کہ من نیز از دنیا بیرون شوم و نزدیک دے رومہ ہیچ پیغام خواہی داد بسوے
رسول پس بدو فاطمہ رضے اللہ عنہا باز گشت دسر او را در کنار گرفت و میگریست
تا اشتر جان بداد سر در کنار فاطمہ بود رضے اللہ عنہا پس فرمود تا جاے بکاوید ند
دگر پاس آوردہ دران پیچید و دفن کردند در روز ہفتم آن کاوید را باز کردند نہ اشتہ
دیدند نہ کرباس بعد از ان خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند کہ روزے

رسول علیہ السلام نشستہ بود یاران گرد برگرد او بودند ناگاہ گرگی را دیدند کہ آمد و لب
می جنبانید رسول علیہ السلام دید و فرمود کہ راہ دہید این گرگ رسول دوگانست
و نزدیک من آمدہ است و یرا راہ دادند پیش رسول علیہ السلام آمد و سلام کرد
و گفت یا رسول اللہ بدانکہ دوگان گرد آمدہ اند اندرین وادی و مرا نزدیک تو
فرستادہ اند بر سوئی و گفتند کہ تو امت خود را بگو تا ما را از ستوران لاغر کہ ایشان
را بکار نیایند نصیب کنند تا ما را نیز ستوران فربہ امت تو نباید خورد کہ ایزد تعالے
قوت ما گوشت کردہ است و اگر نہ آنہم نخواہیم رسول علیہ السلام مر یاران را گفت
یاران گفتند کہ ایزد تعالے آنچہ بر ما واجب کردہ است از جہت صدقات ما بر خود
چیزے ندہیم رسول فرمود علیہ السلام شنیدے جواب گفت آرے یا رسول اللہ پس
گفت یک پیغام دیگر دارم رسول گفت بگو گفت چنین گفتہ اند اگر ما را چیزے ندہند
از ستوران ما را با ایشان بگذارد دعاے بد بکنن رسول گفت علیہ السلام کہ دعا بد نکنم
پس گرگ باز گشت و دہان مے لیسید و میگفت الحمد للہ کہ ایزد تعالے ما را از دعاے بد
رسول علیہ السلام نگاہ داشت **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر فرمود کہ آن روز
کہ خواجہ ابراہیم قدس اللہ سرہ العزیز بتایب شد بر تخت نشستہ بود تلاوت قرآن
میکرد مرویرا دید بالاے قصر میگردید خواجہ پرسید کہ تو کیستی و چہ مطلبے فرمود کہ
شتر گم کردہ ام آنرا میطلبم فرمود کہ شتر بر قصر چگونہ گفت ای ابراہیم این عجب نیست
اما این عجب است کہ خدائے را بر تخت طلبند **بعد ازان** چون روز شد خواجہ ابراہیم
بشکار بیرون آمدہ اسپ راجولان میکرد از فتراک آواز بر آمد کہ اے ابراہیم بیدار شو
پیش از انکہ بمرگ بیدار کنند آن نیز بشنید پیشتر شد آہوئی از پیش بجاست دنبال
کرد آہو سر پس کرد و گفت اے ابراہیم ترا برائے شکار و بازی نیافریدہ اند
مگر از برائے عبادت چون آہو این سخن بگفت ابراہیم بر فور از اسپ فرود آمد

جامه شاهی برون آورد شبانی بود در بر او کرد جامه پشمینه او خود پوشیده راه حج گرفت
بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد و این بیت بر زبان مبارک را ند
شاه ابراهیم در یکجرعه شد مست آنچنان ۞ لا بری در بر کشیده گرچه اطلس پوش بود ۞ **بعد ازان**
همدرین محل فرمود که در راحت الارواح قاضی حمید الدین ناگوری می نویسد که عبد الله عباس رضی الله
عنه گفت که از ابو سفیان عرفی شنیده ام که او گفت وقتی بر دین رفته بودم به نزد یک
قیصر روم چون باز گشتم بر اسپی سوار بودم آن اسپ بزبان فصیح میگفت لا اله الا الله محمد رسول الله
گفت مرا عجب آمد و ازین عجب اسپ سر بر آورد و گفت خواهی که ازین عجب تر بینی گفت
ازین عجب تر آنست که ایزد تعالے ترا بیافریند و روزی ترا میدهد و تو نمیدانی و نمیگوئی که
لا الا الله محمد الرسول الله گفتم این رسول کیست و محمد کیست باری مرا خبر کن گفت
محمد عربی و هاشمی و مکی است گفتم تو این از کجا میگوئی گفت خداوند تعالے مرا الهام داد تا بدانستم
که هژده هزار عالم را خدا جز الله نیست و محمد مصطفے رسول اوست برحق ابو سفیان مسلمان
شد **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که در جوامع الحکایات این حکایت
نبشته دیده ام که روزے سید المرسلین خواجه قاب قوسین محمد مصطفے صلی الله علیه وسلم نشسته بود
و یاران گرد او نشسته بودند اعرابی دوان آمد و گفت یا محمد بلات و عزی که در کعبه دری
آسمان و تحت زمین خلقے نیست بر من دشمن تر از تو که محمدی و من هرگز نگروم بر تو
تا سوسماری که من دارم تو نگروی در زمان آن سوسماری از آستین بیرون کرد و گفت این را
گرفته ام پیش تو آورده ام رسول علیه السلام رو بسوے او کرد و گفت یا سوسمار گفت
لبیک یا آرایش قیامت و یا شرف قیامت گفت تو گرا پرستی گفت یا رسول الله من خدایرا
پرستم که خزاو خداے در آسمان و زمین نیست **بعد ازان** فرمود من کیستم گفت تو
محمدی رسول خدائے و هر که ترا بگرود و ترا راست گوداند او بدین است و هر که ترا
دروغ زن داند زیان کار است و هلاک شود و مردود ابد گردد و پس اعرابی روے

بگردانید و بخندید گفت بخدائے آسمان و زمین کہ دران ساعت کہ نزدیک تو آمدم بروے زمین
از تو دشمن تر بود و اکنون از ہمہ روے زمین از تو دوست تر نیست پس گفت من گواہی میدہم کہ
خدائے یکیست و تو محمد رسول برحق بعد ازان ہمہ یاران کل ہم از صفت معجزات رسول اللہ
علیہ السلام این حکایت فرمود کہ روزے رسول علیہ السلام بر پائے خاست و پس پشت
مبارک او درختے بود از خرما و آن درخت خشک گشتہ پشت مبارک بدان چوب آوردہ بنشست
مردم را علم دین میگفت روے بسوے یاران کرد گفت اے یاران من نیک پیر شدہ ام
و ضعیف گشتم اکنون نے توانم استادہ شوم از براے من جایگاہی سازید تا بران بنشینم
و شما را بہ بینم و سخن کنم بعد ازان یاران از جہت او منبری کردند سہ پایہ انگاہ رسول علیہ السلام
برآمدے دو پایہ سیوم نشستے چون تمام مرتب شد در مسجد نہادند رسول علیہ السلام بر آن برآمد
و خطبہ کرد و بنالید کہ ناله از آن چوب برخاست چنانکہ اشتر از ہر سہ بنالد و ناله را ہمہ مسلمانان
شنیدند و گریہ از ایشان و از رسول علیہ السلام بخاست کہ دلہا کباب شد و آن چنان
مے نالید پس چون رسول علیہ السلام از منبر فرود آمد آن چوب را در کنار گرفت چون بیاران
رسول علیہ السلام گفت یا چوب غمے تو انم استادن پیر شدہ ام و ضعیف گشتم اکنون چہ خواہی
تا ترا دعا کنم کہ ترا تازہ گرداند خدا یتعالے تا بقیامت تازہ بمانی و مردم از تو میوہ خورند
و اگر خواہی ترا دعا کنم کہ ایزد تعالے ترا در بہشت درختے گرداند گفت یا رسول اللہ
دنیا نخواہم در بہشت خواہم تا دوستان خدائے عزوجل ازان میوہ خورند پس رسول
علیہ السلام باز بر سر منبر بہ آمد و دعا کرد گفت اے یاران من ویرانہ تو البتہ و نہ عقاب
از دنیا میگریزد شما اولیتید آنجہان را بریں جہان بگزینید بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر
بر لفظ مبارک راند کہ اگر معجزات رسول علیہ السلام بنویسم تا صد و بیست سال یکصفت از
معجزہ او بنشتہ نشود اما ہم بر نیقدار ایشان کردیم حق تعالے ما را و جملہ مسلمانان را در زیر سایہ
علم او بدارا و الحمد للہ علے ذالک بتاریخ دہم ماہ شعبان روز شنبہ دولت مایوس

حاصل شد سخن در نیکی و بدی افتاده بود مولانا محمود کهاهے و مولانا علاء الدین اندیهی و شیخ یوسف چندیری و ال و مولانا برهان الدین و شیخ عثمان سیوستانی بخدمت حاضر بودند سخن در نیکی و بدی بود بر لفظ مبارک راند که تقدیر نیکی و بدی هر دو از خدا است عزوجل اما نیکی را حق تعالے اضافت بخود کرد و بدان رضا داد اما در بدی رضاے حق نیست این کس را باید که چون بدی در وجود آید از خود و از فعل خود داند زیرا چه رضاے خدا در بدی کردن نیست اما تقدیر برین رفته **بعد ازان** همدرین محل فرمود که در آثار تحفة الاخبار آمده است که عزیر پیغمبر علیه السلام پرسید از خداے تعالے که اے بار خدایا چون بر بندگان تقدیر نیکی و بدی نهادے انگاه بندگان نتوانند از تقدیر راست ترشدن و چون معصیت کنند تو بدان بگیری و عقوبت کنے حکمت اندرین چیست در حال براو وحی آمد که اے عزیر بار دیگر از من این مسئله نپرسی و اگرنے پرسی نام تو از جریده پیغمبران پاک کنم پس اے عزیز من بادشاهے ام که در مملکت خود چنانکه خواهم نصیب کنم کس را این سوال بمن نیاید چون و چرا در مملکت ما روا نیست **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر همدرین محل فرمود که وقتے سفیه سیلی در گردن خواجه ابو سعید ابوالخیر زد خواجه سر پس کرد و بدیدان سفیه نخندید و گفت چه مے بینی که تو فرمودهٔ که تقدیر نیکی و بدی از خدا است عزوجل خواجه گفت عجب نیست چنین است اما این مے بینم که کرام بدبخت را بر من گماشته اند در وے که سیاه شد **بعد ازان** همدرین محل حکایت دیگر فرمود که وقتے قاضی حمید الدین ناگوری قدس الله سره العزیز با طایفه ابدالان در عالم طیر بود بر سر دریاے رسیدند جمله ابدالان باستادند و در تفکر شدند همدرین بودند که جهازی پر از رخت بازارگانان غرق مے شد قاضی حمید الدین ناگوری را در دل آمد و روے سوے آسمان کرد که الهی نگاهدار همین که این سخن بگفت جهاز غرق نشد ابدالان شنیدند روے سوئے قاضی کردند گفتند که اے قاضی تو لایق همراهی ما نیستی ترا بر تقدیر خدا کارے نیست تو بر خلاف

بودے پس ہر کہ برخلاف بود در صحبت مانشاید کہ باشد **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر
فرمود کہ ہمین مقدار کہ قاضی بے رضاے ایشان سخن بگفت بیست سال از صحبت ابدالآباد
دور افتاد انگاہ خواجہ ذکرہ اللہ بالخیر ملایم اینمعنے فرمود کہ رسول علیہ السلام فرمود کہ یاران من ہرگاہ
کہ بحدیث تقدیر برسید دور تر ایستید و سخن نگویید **بعد ازان** فرمود کہ شنیدہ ام از
زبان شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز کہ وقتے در نیشاپور مغل
در آمد جملہ نیشاپور را اگر دگر گرفتند خلیفہ آن شہر کسان بر خواجہ فرید الدین عطار فرستاد
گفت کہ بروید و بگویید کہ دعا کنند خواجہ فرمود کہ کار از دعا گذشت بلاے خداے را
ساختہ باید بود تقدیر برین است خداے را **بعد ازان** نکتے سخن در نفس درویش افتاد
و عزت داشتن ایشان بر لفظ مبارک راند کہ درویشان یک کلہ آتش و یک کلہ آب دارند
بعد ازان فرمودند کہ وقتے در مصر درویشے ژندہ پوشی در آمد سہ روز دران شہر
خواست کرد ہیچ نیافت و آن درویش را سہ روز فاقہ بود **بعد ازان** بر سر رود نیل
رفت بنشست ناگاہ ماہی از دریا بیرون افتاد آن درویش دست دراز کرد و آن ماہی
را بگرفت و درون شہر آمد پیش ہر دوکانے کہ میرفت کسے آتش نمیداد رفت میان
شہر ایستاد و بسوے آسمان کرد گفت الٰہی اگر بعد سہ روز ماہی دادے قدرے آتش
ہم بدہ ہمین کہ آن درویش بگفت از گرانہ شہر آتش برخاست شورے در شہر افتاد
شہرے سوخت خلایق آنجا ہمہ بیرون شہر رفت و خلیفہ نیز بیرون آمد تا سہ روز
آن شہر بسوخت خلق بستوہ آمدند و عاجز شدند خلیفہ کسان بر اولیاء طریقت فرستاد و
خواجہ ذوالنون مصری و اولیاء دیگر کہ دعا کنند تا این آتش بایستد خواجہ ذوالنون مصری
گفت کہ ما دعا کردیم این آتش دنیا نیست اما این آتش از دل درویش است او را
دریابید باشد کہ بدعاے او بایستد چون در شہر تفحص کردند دیدند کہ در درویشے سیاہ آتش
افتادہ است و ماہی بریان میکند این خبر بسمع خلیفہ رسانیدند خواجہ ذوالنون

وخلیفه نزدیک آن درویش آمدند گفتند اے درویش مسلمانان وغاہلے مسلمانان
سوختند از برائے خدا دعا کن درویش روبسوے خواجه نود النون کرد که اے خواجه
سه روز شد که در شهر تو آمده ام قدرے آتش برائے ماہی طلبیدم که بریان کنم وبخورم
کسے نداد ای ذوالنون چگونه است که شهر تو نسوزد الغرض آن درویش روبسوے آسمان
کرد وگفت که آلهی ماہی من بریان شد آتش خویش گرد آر در زمان آتش کشته شد گوئی که
هرگز نبود **بعد ازان** هم ملایم ایمنی حکایت دیگر فرمود که وقتے در شهری در شب جمعه
هفتاد بار زنا شد حق سبحانه تعالے فرشتگان را فرمان داد که پیش از صبح باید که بروند
آن شهر را آتش زنند تا تمام سوخته گردد فرشتگان ساخت نمودند تا بروند دران شهر
آتش زنند قضارا در آن شهر پیش از صبح هفتاد بانگ نماز برآمد در زمان فرمان آمد بفرشتگان
که زنهار مروید آن شهر آمرزیدم وبخشیدم فرشتگان گفتند که آلهی دران شهر چه نیکی پیدا شد
فرمان شد که هفتاد بانگ نماز ازان شهر برآمد ما هفتاد زنا را بدین هفتاد بانگ نماز گویان
بخشیدیم الحمد لله **بعد ازان** حکایت در آزردی نفس افتاده بود بر لفظ مبارک راند
که اولیاء دوستان خدا دگان سال بنفس آرزو نرسانیدند ونفس را ازار کشتند
بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بلفظ مبارک راند که خواجه شقیق قدس الله سره العزیز
را پنج سال آب سرد در کوزه نوآرزو بود که بخورد ونمیخورد وهر روز نفس را برین میداشت
که امروز بدهم یا فردا چنانچه مدت پنج سال برآمد روزے بر سر مصلا نشسته بود
این سخن از زبان بیرون آمد دخترے بود آب را موجود پیش خواجه آورد خواجه در نماز
بود خواب غلبه کرد در سجده بخواب شد چنانچه دید که حورے از آسمان با زیور ہائے
بهشت در خانه خواجه فرود آمد ونزدیک خواجه آمد خواجه پرسید که اے صورت
زیبا تو کیستی گفت من حورم که از بهشت آمده ام خواجه پرسید که تو کرا ئے وازان
کیستی گفت من حورم از بهشت آمده ام تا این زمان ازان تو بودم اما این زمان

ازان دگرگون شدم خواجه گفت سبب چیست گفت هرگه بکوزه نو آب سرد خورد من ازان
او نباشد دست [illegible] کوزه شکست و آب ریخت خواجه بیدار شد دید که آب ریخته و
کوزه افتاده بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد فرمود که حال کسانیکه آرزوی
کوزه نو آب سرد میکنند این است و کسانیکه گرد جمله لذتهای دنیا میگردند معلوم شد که
ایشان هیچ نصیب از نعمت آخرت نیافته اند و نخواهند یافت انگاه ملایم ایمنی حکایت
فرمود که در جامع حکایات نبشته دیده ام که خواجه ابو تراب نخشبی که از اهل زهد بود قدس الله
سره العزیز را دوازده سال آرزوی نان سفید و بیضه مرغ بود که بخورد و نفس
را بوعده میداشت چنانچه روزے بوقت نماز دیگر براے وضو بیرون آمد کودکے نشسته بود
برخاست دست در دامن خواجه زد و فریاد کرد که این مرد دزد است دیروز کالاے من بود
بزور ربوده است و برده امروز نیز آمده است که باز چیزے ببرد خلق گرد شدند هر
کسے چیزے میگفت چنانچه پدر آن کودک رسید مشت در گردن خواجه نیز زد و میگفت کالاے
که برده بیارد و باز دهد خواجه آن مشتها را می شمرد تا شصت مشت شد همچنین مردے بیامد
و خواجه را شناخت سر در قدم آورد و روے سوے خلق کرد که شما بر غلط اید این دزد نیست
خواجه الوقت ابدال است همه خلق بمعذرت شدند و گفتند ما را ببخشید خواجه فرمود
آن زمانکه شما چیزے بدیدن من زائل کرده بودید العرض آمد خواجه را بخانه خود برد طعام
شام شده بود از قوم هر دو طعام طلبید قصاراں اسپید و بیضه مرغ برایشان موجود
پیش آورد خواجه دست بطعام کرد دید که نان سپید بیضه مرغ است دست از طعام بداشت
آمد بسیار الحاح کرد که بخورید فرمود که اے خواجه امروز مرا در خاطر بود که نان سپید
و بیضه مرغ اگر باشد روزه افطار کنم دیدے که نا خورده بدین ملامت گرفتار شدم پس
اگر بخورم ببلاے مبتلا شوم که نتوان گفت نخورد و برفت بعد ازان
همدین محل فرمود که حبیب عجمی قدس الله سره العزیز را بیست سال آرزوے بریان بود

نخورد نفس را بمراد نرسانید روزے خواجه در بازارے میگذشت دید که بریان میفروشند دو چغیل داشت رفت و آن بریان را بستاند در آستین کرد روان شد در اثنائے راه کودکان بازی میکردند میان ایشان کودکے بود او انداز کرد که من دوست حبیب عجمی ام امروز مرا هفت فاقه است این سخن در گوش خواجه افتاد بر فور آن بریان را از آستین کشید و آن کودک را گفت این بریان ترا اولی تر باد و خود برفت و آرزوے بست سال نفس را نداد بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که خواجه ذوالنون مصری قدس الله سره العزیز را دوازده سال آرزوی سکبا بود که نفس نداد و هر روز بوعده میداشت چنانچه روز عید بود خواجه از نماز باز گشت در خاطر آمد آینده بیامد یک سکبا و نانے چند بیاورد و پیش خواجه بداشت خواجه تبسم کرد گفت اے نفس تو شاد شو که امروز سکبا خواهم خورد بغیر وجه جلال خدائے را که ترا ندهم برداشت عزیزانی که حاضر بودند ایشان را بداد و خود نخورد بعد ازان هم نخستین شب رسول الله را در خواب دید گوئی که رسول صلے الله علیه وسلم خواجه را منت میکند که سکبا بمنت من که رسول خدائیم تو بخور که مرا فرمان شده است که رو دید و ذوالنون را بگوئید تا نفس را بمراد رساند که رضائے من درین است خواجه بیدار شد و بگریست و گفت چگونم که شفیع الامم شفاعت کرده است و گرنه ترا تا باقی عمر سکبا ندادمی بعد ازان همدرین بود که مردے دیگر سکبا و نانے چند گرم پیش آورد بعد ازان خواجه قدرے ازان سکبا بکار برد بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر همدرین محل فرمود که خواجه ابراهیم ادهم رحمته الله علیه چهل سال میوه نکه نخورد پرسیدند که میوه را درین زمین مرافقات نیست از کجاست که شما نخورید فرمود که اے مسلمانان از سبب دو چیز یکی آنکه در زمینے که آن میوه برمے آید آن زمین لشکر یافته است دوم انیکه با نفس خود در مناظره است که این میوه بتوند هم او میگوید که بده از سبب آن نمیخورم آنگاه خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که

درسلوک اولیا این نبشته دیده ام که خواجه ابراهیم خواص رحمته الله علیه دوازده سال آرزوے انار شیرین میداشت روزے پیش نظر خواجه داشتند که این آرزوے تست بعد از دوازده سال اگر بکار بریدنیکو باشد خواجه ابراهیم تبسم کرد بفرمود که آن روز که در حیات بودم و امید حیات بود نخوردم این زمان که وقت رفتن آمد حاشا و کلا که هرگز نخورم **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که عارف در طریقت کسے است که همچو آن باشد کمالیت مرد همچنین مے باید که خواجه ابراهیم خواص داشت که در وقت مردن هم نخورد **بعد ازان** همدرین محل فرمود که در تحفة العارفین نوشته دیده ام بخط مولانا علاؤ الدین بوصوفی قدس الله سره العزیز که خواجه بایزید بسطامی را قدس الله سره العزیز سی سال آرزوے سیب بود که بخورد و نفس را بدین آرزو نرساند چنانچه مردے چند سیب بخدمت بیاورد خواجه آنرا بدست گرفت تبسم کرد و بخلق بداد خود نخورد و فرمود اگر این آرزو بنفس برسانم پس او غالب آید من هیچ نباشم و آن نزد اهل معنے هیچ نیست که نفس را بآرزو رسانده و آن بستی عمل افتد **بعد ازان** همدرین محل بر لفظ مبارک راند که شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز انگور را از حد دوست داشتے چنانچه روزے برسید که نفس در تقاضا بود که مے باید آورد خواجه در حالت تفکر بود قسم راند که تا نبریم اے نفس ترا این آرزو ندهیم مولانا بدر الدین اسحاق رحمته الله علیه که ملازم صحبت شیخ الاسلام بلبل و نهار بود سوگند خورد که تا باقی عمر خدمت شیخ انگور نخورد بسبب آنکه تا نفس غالب نیاید الحمد لله علے ذالک **بتاریخ پنجم ماه شوال روز یکشنبه** دولت پابوس حاصل شد مولانا شمس الدین یحیی و مولانا نصیر الدین گیاهے - و مولانا وجیه الدین پائلی و مولانا برهان الدین غریب هر همه بخدمت حاضر بودند سخن در اصحاب اهل تحیر افتاده بود بر لفظ مبارک راند عارف طریقت کسے است که هر لحظه و لمحه او در عالم تفکر باشد و بهیچ چیز از آمدن و بیرون شدن خلق و جز آن

وجز آن خبر نباشد و هر زمان از عالم غیب دمبدم حالتے پیدا آید همدرین محل حکایت کرد
که روزے شیخ الاسلام قطب الدین بختیار اوشی قدس الله سره العزیز نشسته بود و
درویشان گرد ایشان نشسته بودند حکایت سلوک میرفت همچنان حضرت شیخ را احوال
پیدا شد در عالم تحیر افتاد و هفت شبانروز در عالم تحیر بود که جز از خویش نداشت و هر وقت
که وقت نمازے آمد نماز ادا میکرد باز هم در عالم خود مشغول میگشت **بعد ازان**
عزیزے بخدمت حاضر بود سر بر زمین نهاد و گفت که وقتے مرا یارے بود از واصلان
حق او حکایت کرد که وقتے در ملک بدخشان بودم چند نفر سیاح دران ملک بودند اما
درویشان صاحب نعمت بودند یکماه آن بود که ایشان در عالم تحیر بودند و دیده و چشم
سوی آسمان داشته خبرای از آمدن و بیرون شدن خلق نه اما چون وقت نماز بودے
نماز میگزاردند **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که شیخ الاسلام
فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز را رسم بودے آن زمان که در عالم تحیر میشدند روزے
هزار بار در سجده شدی و بر میخاستے تا آنزمانکه از چشم مبارک ایشان خون روان شدی
آنگاه در عالم صحو افتادے **بعد ازان** هم ملایم این معنی فرمود که خواجه جنید بغدادی
قدس الله سره العزیز بیست سال بود که هیچ کس سخن نگفت و ندانست که امروز کدام روز
است و یا این کدام ماه است و یا کدام سال است و آن زمان که در عالم تحیر شدی
ده شبانروز در عالم دیگر بودے در بسیارے ایستادن پاهاے مبارک او ترقیده
بودے خون روان شدی **بعد ازان** لختے سخن در کرامات افتاده بود بر لفظ مبارک راند
که وقتے مولانا نجم الدین اصفهانی که مجاور خانه کعبه بود قدس الله سره العزیز پیش
در خانه کعبه متعلمانرا سبق میگفت و حکایت سلوک میرفت همدرین میان مولانا مذکور
را وقت پیدا شد در عالم سکر افتاده فریاد کرد که مستم مستم آواز دادند که اے
نجم الدین این چه فریاد است دم در کش تا حد مستان نخوری **بعد ازان** هم از

بزرگی او حکایت کردند که وقتے مولانا نجم الدین رحمته الله علیه نشسته بود و صوفیان کرد او
دو گرد مولانا نجم الدین سر بالا کرده بدید باز سر فرود کرده های بگریست چنانچه در
حاضران هم اثر کرد بعد ازان فرمود که این زمان نظر سوے آسمان کردم دیدم
که درهاے آسمان کشاده اند و فرشتها سے مقرب طبقهاے نور در دست گرفته
منتظر ایستاده اند هر بار فرشتها را فرمان مے شود که این طبقهاے نور بر سر مولانا نجم الدین
و اصحاب نثار کنید چون فرشتگان ازین فارغ شدند لب میجنبانیدند گفتم الهی ایشان چه
لب میجنبانند و چه در سر من فرو خواندند ندا در آمد که ای نجم الدین اینها میگویند که الهی بحرمت علم و تقوے
مولانا نجم الدین ما را بیامرز و این گریه من ازین بود که زهے روے کرم در باب این
مشتے خاکیانست بعد ازان هم ملایم ایمغنے حکایت فرمود که سید نور الدین مبارک
غزنوی نور الله مرقده در پنجشنبه تذکیر میکرد مولانا علاء الدین کرمانی رحمته الله علیه
حاضر بود چون سید نور الدین تذکیر آخر کرد روے سوے خلق کرد و گفت ای عزیزان
در پنجشنبه آینده ما از جهان سفر خواهیم کرد این هفته مهمان شما ایم درین میان مولانا
علاء الدین کرمانی برخاست گفت که همچنین است که سید میگوید روز پنجشنبه تقل سید است
در روز جمعه تقل این دعاگوئی است نعره ها از مجلس برخاست آخر همچنان شد که سید مولانا
علاء الدین کرمانی میفرمود بعد ازان همدرین محل فرمود که روزے شیخ
بایزید بسطامی قدس الله سره العزیز نشسته بود مردے بیامد سر بر زمین نهاد و بنشست و
شیخ را وقت پیدا شد بار پا فراز کرد و گردے آورد چنانچه آنرو نیز که آمده بود پا فراز کرد
هر چند خواست که گرد آرد نیامد خواجه برو افتاد و فرمود که ترا بدین گستاخیها چه کار ما
دانیم دوست ما که ما را فرموده بود بعد ازان بانگ بر آن مرد نزد که پاگرد آر همین که
این نفس از زبان مبارک شیخ بیرون آمد در زمان پاگرد آورد بعد ازان خواجه ذاکر
بالخیر بر لفظ مبارک راند که وقتے خواجه ابراهیم ادهم رحمته الله علیه در مسجد مربع نشسته بود

ہاتفے آواز داد کہ اے ابراہیم پیش بادشاہان چنین نشینند کہ تو نشستہ خواجہ سوگند خورد
کہ بعد ازین ہمچون نشینیم تا باقی عمر خواجہ ابراہیم را مرہ نشستہ کسے ندید **بعد ازان** سخن در
صفت بہشت افتادہ بود بر لفظ مبارک راند کہ در تفسیر امام زاہد نوشتہ دیدہ ام کہ ایزد تعالے
ہشت بہشت آفریدہ است و ہشت در و فراخی ہر دری چہل سالہ راہ است و چون
خداوند تعالے فرمان دہد کہ مومنان را در بہشت ببرید چندین خلق یکبار در روند دودہاے
بہشت افتد از بسیارے خلق **بعد ازان** بر لفظ مبارک راند کہ در تفسیر ناصری لبسی رحمۃ اللہ
علیہ دیدہ ام کہ ایزد تعالے چہار بہشت آفریدہ است اول را عدن خوانند دوم را خلد
سیوم را نعیم خوانند چہارم را فردوس خوانند **بعد ازان** این را تفسیر کرد کہ در ہریکے
ازین ہشت ہا چندین بہشت آفریدہ است کہ اگر ہفت آسمان و ہفت زمین را پارہ پارہ
کنند و ہر پارہ را مقدار دانہ سپند پارہ سازند بعد ہریکے ازان پارہ چہار ہشت
بہشتہا آفریدہ است و فراخیہاے ہریکے ازین ہشت مقدار ہفت آسمان و ہفت زمین
است و کمترین کسے را کہ فردا بہشت خواہند داد ہفت چندان از آن دنیا خواہد بود **بعد ازان**
بر لفظ مبارک راند کہ امام مجاہد در تفسیر خود مینویسد کہ در بہشت ایزد تعالے درختان
آفریدہ است تنہاے آن درختان از زر است و بیخہاے آن از سیم و شاخہاے آن
از زبرجد و میوہاے شان سپید تر از شیر و شیرین تر از انگبین و نرم تر از مسکہ و آن
میوہ ہا را پوست نبود اگر بہشتے میوہ را آرزو کند بہ نزدیک درخت بیاید بدل بنشیند
آن میوہ کہ بدش خوش آید در ساعت بر آن در پیش او آید چندانکہ خواہد
بخورد باقی باز پریدہ بجاے خود شود بقدرت خداے عز و جل ہیچ کم نشدہ باشد
بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر فرمود کہ اینکس اگر نشستہ و ایستادہ و خفتہ باشد ہر چہ
طلب کند نا خواستہ پیش او بر سد آنگاہ فرمود سایہ آن درختان چندان باشد کہ اگر
سوارے صد سال بر اسپے سوار شدہ بتازد از سایہ یکدرخت بیرون نشدہ باشد آنگاہ

خواجه فرمود که امام ابو اللیث سمرقندی رحمته الله علیه فرموده است که ایزد تعالے
سیبے در بهشت آفریده است چون مومن خواهد که آن را دونیم کند حورے از میان بیرون آید
بحوبی که صفت او در تحریر نیاید بعد ازان فرمود که در بهشت درختے طوبے نام است که هیچ خانه
وموضعے نیست که در بهشت ازان درخت دران جائگاهی شاخی نرفته است و اصل آن در خت
هم خانه رسول الله است علیه السلام و در آن درخت همه حلها ست و تا جهاست که در هم
دهم کسے نگنجد بعد ازآن خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که مرغانند بران درخت نشسته آواز ها
برداشته بالحان مختلف و نغمهاے خوش گونان گون بانگ میکنند هرگاه که بهشتے مرغ ازو
کند ازان مرغ بریان پیش او آید نیمی پخته و نیمی بریان چنانچه خواهد بخورد و یک ذره کم
نشود و پس باز بجاے خود باز شود بفرمان خدا تعالے آنگاه مولانا وجیه الدین یاملی
سلمه الله تعالے عرضه داشت کرد که در تنبیه امام ابو اللیث سمرقندی رحمته الله علیه نوشته دیدم
در تفسیر جنات عدن یدخلونها که در بهشت حق تعالے حوران را بیافریده است هریکے
از پاهاتا زانو از زعفران تر است و از زانو تا بسینه شان از مشک سپید است و از سینه تا
گردن از عنبر است و از گردن تا سر همه کافور سفید است اگر یکے ازان حور در دنیا بنگرد جمله
تاریکیهاے دنیا روشن شود هریکے هفتاد حله پوشیده باشد که نور هر حله بنور آفتاب ماند و موزهاے
ساق شان از بیرون چنان نماید که آینه و هریکے را هفتاد گیسو بر طبق نهاده و آن طبق
دست بر سینه نهاده دران سینه خود نبشته اند هر که را حور اینچنین باید گو طاعت کند خداے
عزوجل را و چون با یکان صحبت دارند بکرے یابند بفرمان خدا تعالے بعد ازان خواجه
ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که وقتے شاه شجاع کرمانی قدس الله سره العزیز در خواب
دید که حورے از بهشت در خانه خواجه شجاع فرود آمده است خواجه برخاست که در دنیا دیر
آن حور آغاز کرد که دامن من کسے گیرد که او نه شب خوابد و نه روز بجز عبادت خدا تعالے
در کار دیگر مشغول نشود این بگفت و ناپیدا شد شاه شجاع بیدار شد چهل سال خواجه

زیست وچهل سال هیچ شبے نخفت بعد ازان حکایت مهتر یعقوب علیه السلام افتاد بر لفظ مبارک
راند که مهتر یعقوب علیه السلام هرگاه که سنه شدی نام یوسف بزبان راندے
سیر شدی چون تشنه شدی نام یوسف بزبان راندے تشنگی برفتے چنانچه فرمان آمد که ای
یعقوب فرمان مے شود که اگر بعد ازین نام یوسف بر زبان راندے از جریدهٔ پیغامبران
نام ترا پاک کنم مهتر یعقوب علیه السلام گفت اے جبرئیل این تازیانه ادب آنروز بایستے زد
که دل بهوائے یوسف گم شده بود که زنهار دل بر یوسف نه بندے بعد ازان مهتر یعقوب
همشیرگان یوسف را پیش خود طلبیدی گفتے نام یوسف شما بگرید مشنوم او نام مهتر یوسف میگفتند
مهتر یعقوب مے شنید سه رین چند گاهے خود را التلی میداشت آنگاه خواجه ذکر الله بالخیر
چشم پر آب کرد و بگریست این دو مطلع بر زبان مبارک راندے گر هیچ نباشد کسے بشنام تا نام
ترا گیرد و من مے شنوم بعد ازان همرین محل حکایت فرمود در انچه مهتر یعقوب و مهتر
یوسف یکجا شدند و فراق شان بوصال مبدل گشت مهتر یعقوب یوسف را کنار گرفت
قوی لاغر دید گفت اے جان پدر من در اندوه فراق تو مبتلا بودم که چنین زار
و نزار گشته ام اما تو در مملکت هزار ناز و نعمت بودی چرا چنین لاغری گفت اے مخدوم
هر وقتے که خوانچه نعمت پیش من مے آوردند منهو استم که طعام نخورم در حال مهتر جبرئیل
فرود مے آمد و طنز میکرد که اے یوسف یعقوب را در فراق تو سالها برآمده است
که نفس طعام نمیداند تراچه چگونه دل بود که انچنین الوان نعمت خورے آن جمله نعمت
مرا زهر مینمود چنانچه یکروز دو روز باقه میگذشت بعد ازان بنده سر بر زمین نهاد و
عرضداشت کرد که مهتر یوسف پیغمبر مرسل بود در فرزندان او چرا پیغامبر نشدند خواجه
ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که سبب آن بود که روزے که مهتر یعقوب و مهتر
یوسف ملاقی شدند مهتر یوسف سوار بود چنانچه از اسپ فرود نیامد مهتر یعقوب او را
با اسپ در کنار گرفت در حال فرمان شد که یا یوسف این بے ادبی که تو پیش یعقوب

کرده که از سب فرد دنیا مدے ہر فرزندے که از تو بود او پیغمبر نشود بعد ازان ملایم
این معنی حکایت دیگر فرمود که در انچه مهتر یوسف و زلیخا را در نگارخانه یکجا کردند مهتر یوسف
خواست که جانب زلیخا دست دراز کند و خاطر میل کرد که در بستر زلیخا در آید مهتر یعقوب
دیوار بشگافت و پیدا شد بانگ بر یوسف زد که اے یوسف زاده یعقوب زنا مکند یوسف
نعره بزد بیرون افتاد بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد و فرمود که در
تفسیر نیشاپوری علما نوشته اند که چون یوسف و زلیخا دران روز یکجا شدند ابلیس لعین
در زیر هفتم زمین تخت زده بنشست میمنه و میسره جمله کارکنان ایستاده فرمود که شادیها
کنید امروز من کارے کرده ام اگر کار را تمام رسد جمله آل ابراهیم خلیل الله را
علیه السلام نگونسار در دوزخ اندازند انگاه خواجه ذکر الله بالخیر فرمود کسے که خدایش
نگاهدارد اگر صد هزار همچو ابلیس در کار او در نشینند ذره بد و ضرر نتوانند رسانید چنانچه
مهتر یوسف را هر چند دشمن قدیم خواست که گرد ملامت بر دامن یوسف نشیند چون
خدا حافظ بود و ناصر ذره بد و ضرر نرسید و نتوانست که برساند بعد ازان لختی سخن
در حکایت خواجه بایزید بسطامی قدس الله سره العزیز افتاد بر لفظ مبارک راند که روزی
ابلیس را خلق بسطام بر سر محلت خواجه بردار کرده دیدند هر کسے از خلق نزدیک خواجه
آمد از حال ابلیس عرضداشت کردند فرمود که عهد کرده است با ما که تا زنده باشی در
بسطام نیایم چون او عهد بشکست فرشتگان را فرمان شد که او را بیارند بر سر دار
کنند ابا برو بدو بگویید که این بار رها میکنم اگر بار دیگر آمدے ترا نا گشته رها نکنم انگاه ابلیس
رها شد همچنین گویند که تا خدمت خواجه در حیات بود هیچ روزے و شبے گرد بسطام
نگشت بعد ازان همدرین محل فرمود که خواجه داؤد طائی رحمته الله علیه را پرسیدند
که از مجاهده خویش ذره بگو گفت اگر بگویم از مجاهد خویش طاقت شنیدن نیارید اما معامله
که با نفس خود کرده ام بگویم و آنچنان بود که روزے نفس را در نماز بطوع طلبیدم گفت

که امشب هزار رکعت نماز بگذارم اگر موفقت کنی نکرد سزای این کاهلی او را ده سال طعام
ندادم آنگاه وظیفه او خاشاک کردم تا جهانیان بدانند تا آنزمان که نفس را چنین نگشتی دعوی
محبت او هرگز درست نیاید والحمد لله علی ذالک **بتاریخ پنجم ماه ذی قعده روز چهارشنبه**
دولت پابوس حاصل شد سخن در رویت افتاده بود مولانا وجیه الدین پائلی و مولانا فخر الدین
زرادی بخدمت حاضر بودند بر لفظ مبارک راندکه در خبر آمده است که چون بندگان دیدار
خدایتعالے ببینند هم دیدن نخست ده هزار سال بیهوش افتاده مانند **بعد ازان** فرمان آید
که سر بر کنید چون سر بر کنند دوم بار بر ایشان تجلی شود چارده هزار سال افتاده بمانند
که جز از خویش نباشد **بعد ازان** فرمود که فردای قیامت آمنا و صدقنا بهتر موسی
علیه السلام در آید دست در کنگره عرش زند و فریاد کند مشتاقم بدیدار تو و چندان
فریاد کند که ساکنان عرش از دست فریاد او خود را فراموش کنند **بعد ازان** فرمان آید
که یا موسے باز گرد وعده دیدار در بهشت است و تا آنکه محمد صلے الله علیه وسلم وامتان
او مرا نه بینند مالکے را پیش از ایشان دیدار نمودنی نیستم **بعد ازان** خواجه ذکر الله
بالخیر فرمود که در فتاوی مولانا عمر نسفی رحمة الله علیه نوشته دیده ام که وقتے امام اعظم
رضی الله عنه در محلے میگذشت کودکان بازی میکردند یکے از میان ایشان آغاز کرد
که بمانید امام اعظم میرسد و این زمان هر شبے پانصد رکعت نماز میگذارد این سخن
در گوش امام اعظم رسید در خانه آمد فرمود که آن کودکان را خدایتعالے گویا نیده است
که امام پانصد رکعت نماز میگذارد و ظن ایشان راست می باید داشت چون شب در آمد
امام اعظم پانصد رکعت نماز گذارد **بعد ازان** روز دوم باز هم در ان محله میگذشت کودکان
رکعت نماز میگذارد چون امام اعظم بخانه آمد آن شب هزار رکعت ادا کرد **بعد ازان** خواجه
ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راندکه آخر کار بجاے رسید که سے سال پشت مبارک
ایشان بر زمین نیامد درین سے سال هیچ شبے نخفت **بعد ازان** هم از بزرگی امام اعظم

کودکان در کوچه امام اعظم را دیدند که هر شب هزار

حکایت فرمود که وقتے در ماه مبارک رمضان خدمت امام اعظم یکصد و بیست ختم کرد و در روز چهار ختم میکرد **بعد ازان** فرمود که وقتے امام ابو یوسف رحمة الله علیه شنید که خدمت امام اعظم رضی الله عنه در روز چهار ختم قرآن کردی خدمت خواجه ابو یوسف چشتی قدس الله سره العزیز فرمود که ما در مذهب او ایم پس بسے حمل بر تقصیر افتد که ما نیز چیزے پیش او بریم که تا فردا شرمنده در روے امام خود نشویم **انگاه** روبسوے حاضران کرد فرمود کسے باشد از شما که با ما موافقت کند بختم کردن قرآن هیچکس از حاضران آنرا تکفل نکرد خواجه قدس الله سره العزیز وظیفه کرد که ده بار هر روز ختم قرآن بکند **انگاه** بکار دیگر مشغول شود **بعد ازان** چنان شد که از صبح تا چاشت ده بار ختم قرآن کردی **آنگاه** بطاعت دیگر مشغول شدی **بعد ازان** رشته سخن در بزرگی امام شافعی رحمة الله علیه افتاد بر لفظ مبارک راند که امام شافعی کودک بود تعلیم میکرد چنانچه هر روزے بیامدی بر در امام مالک رحمة الله علیه بنشستی هر فتوے که از درون خانه بیرون آمدی بستدی و آنرا بدیدی و با آن شخص بگفتے باز گرد امام را بگو در کتاب به بینند که این موافق مسئله نیست آن شخص باز گشتی و بخدمت امام بگفتی چون امام نیکو احتیاط کردی همچنان بودے که امام شافعی بگفتے **بعد ازان** فرمود که آن کودک علامه روزگار گردد و منفعت بسیارے بخلق خدا رساند **بعد ازان** هم از بزرگی او حکایت فرمود که وقتے در بغداد رسولان قیصر روم پیش تخت بادشاه هارون رشید برلے بحث آمدند و میعاد میان ایشان برین بود که هر که از دانشمندان در بحث غالب آید آن کس را مال بدهند چون هارون رشید بدید که ایشان بیامدند پیغام کرد بر امام شافعی که شما را بر این بحث باید کرد امام قبول کرد و گفته فرستاد که فردا شما در کرانه دجله بگوئید تا ما به بحث در آئیم جمله ارکان دولت و صدور و ائمه آنجا حاضر شوند **بعد ازان** ما بیائیم که بحث سازیم هارون رشید نور الله مرقده چون این بشنید روز دیگر همچنان کرد که امام فرموده بود رسولان روم نزدیک تخت نشسته بودند هر بار تقاضاے بحث میکردند هارون رشید

حواله امام میکرد که این زمان میرسد همچنان امام شافعی نزدیک مصر رسید بر جماعت مسلمانان
سلام کرد چادر آب نهاد میانه دریافت و مصلا بینداخت دو گانه نماز بگزارد و بر سر
مصلا قرار گرفت رو بسوی رسولان کرد و فرمود هر که با ما آزردی بحث دارد
بیاید تا با ما بحث کند همین که رسولان روم آن کرامات مکاشفه کردند برخاستند
و دستارها در گردن کرده گفتند که شما تا اینجا بیایید که تا ما استغفر شویم امام بر نور از دریا
دریا باز گشت و آنجا آمد که ایشان بودند هر همه سر در قدم آوردند از سر مسلمان شدند این
خبر بقیصر روم رسید گفت الحمد لله اگر امام اینجا رسیدی تمام خلق روم مسلمان شدی آنگاه
قیصر روم چندان مال فرستاد که آن را حد و نهایت نبود **بعد ازان** علامی این معنی حکایت
دیگر فرمود که چون کوکبهٔ علم امام شافعی جهانرا اگرفت خلق گرد شدند و گفتند که لایق آن شد
که صاحب مذهب شوی چرا بنیاد مذهب نمیکنی امام شافعی فرمود که مرا چه مجالست که بنیاد
مذهب کنم زیرا چو من در مذهب امام اعظم همه چیز توانم کرد اما این را نمیتوانم کرد چنانچه
وقتی شیخ عبد الکریم خانی رحمة الله علیه او را گفت یا ابا عبد الله چرا خلق را در تعصب انگنی
بسبب مذهب امام شافعی گفت ای شیخ من مذهب ابو حنیفه دارم و در اصل در نسب
من هیچ نیامد و با این همه در علم رنج بردم اما چون حاصل آمد توکل بخدا کردم تا چه پیدا آید
بعد ازان بنده سر بر زمین نهاد و عرض کرد قبول کردن مذهب او از کجا بود چون قبول
نمیکرد پس آخر چرا قبول کرد خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که او شاگردی پیش امام محمد حسن کرد
و شاگرد او بود **الغرض** وقتی امام شافعی شعری در علم امام محمد مناسب حال او بنوشت
و پیش بر د امام محمد دران بنگریست بشربت در کار بود فرمود که آنچه ایشان مسایل
استاد خود خلاف کردند من نیز در مسایل ایشان خلاف کنم چون این خبر بشیخ عبد الکریم
رسید گفت خلاف کسی کند که از استاد خویش اجازت یافته باشد **بعد ازان** امام
دوازده تن را اجازت داد که استاد خود را خلاف کنند **بعد ازان** امام شافعی فرمود

که اگرچه ازان دوازده نفر نیستم از امت محمد مختارم که او گفته است که خلاف امتی رحمة
ونیز برین خلاف خود را رسمے خواستم تا نام من زنده بماند و دعاے باشد از بعد من بعد ازان
همدرین محل فرمود و سخن در خشم باریتعالے بود بر لفظ مبارک راند آنروز که در جنگ احد دندان
مبارک رسول علیه السلام شکسته شد و چندین هزار اصحاب کشته شدند رسول علیه السلام
درمیان کشتگان در آمد هر یکے را میدید که میگشتند همچنان جبرئیل علیه السلام بیامد و گفت
یا رسول الله فرمان میشود که تو نیز درمیان اینها تغلطی رسول علیه السلام بر فور بغلطید تا دیرے و باز بنماز ایستاد
جبریل فرود آمد که برخیز رسول علیه السلام گفت حکمت چه بود که مرا فرمودے که درمیان ایشان
بغلط گفت آنزمان خشم خدا هنوز برقرار بود اگر تو درمیان ایشان نمے غلطیدے هلاک میشدی
انگاه همدرین محل از نقل قاضی ابو یوسف حکایت کرد که چون قاضی یوسف را اجل نزدیک
رسید یاران پرسیدن آمدند چون او را بدان حال دیدند غمناک شدند ابو یوسف
گفت اے یاران من چه مسئله میگویید یاران پیشتر شدند مسئله پرسیدند جواب داد
یاران شاد شدند بیرون برآمدند هنوز بر در خانه نرسیده بودند که جان بحق تسلیم کرد
وبخدا پیوست الحمد لله علے ذلک بعد ازان همدرین محل بر لفظ مبارک راند و حکایت
مناقبت امام حسن رحمة الله علیه افتاده بود بر لفظ مبارک راند که او امیر المومنین معاویه را
بود چندان کتب تصنیف کرد که بسیار قاضیان اند که نام این کتب نمیدانند و خدمت امام محمد
برا ے کتاب حیض هفتصد کنیزک خریده بود دو کنیزک هندی سیتلا نے بود مزاج
ایشان سرد و تر است و دو کنیزک رومے بودند که سرد و خشک اند
و دو کنیزک از و آلانی مے بودند که گرم و خشک اند و هیچ کس دست فرا نکرد
شب و روز رنگ خون ایشان نگاه میداشت تا کتاب حیض درست تصنیف شد و تمام
کرد بعد ازان همدرین محل فرمود که چون ابو یوسف قاضی رحمة الله علیه داماد هارون رشید
شد و بمحل او را بدانجا رسید که روزے سوار بے آمد با ساخت زر و هزار غلام با عمود ها ئے

زرین و سیمین پیش پیش وے میرفتند محمد بن حسن پیش آمد خرقه پوشیده بود بر ابو یوسف
سلام کرد جواب بمراد نیافت بشریت در کار بود گفت ابا یوسف بدینار غدّار فخر
میکنی که پایدار نیست این نظم بر مناسب ابو یوسف قاضی فرمود ؎ بدو شهره یا بد بهم
رنگ و بوے ؎ الا تا توانی نه پیچی سر از علم ؎ چو خواهی که از علم خود بهره یابی
سوائے عمل نیست حاصل ترا از علم ؎ **بعد ازان** ابو یوسف از اسپ فرود
آمد و محمد را در کنار گرفت بسیار عذر بخواست و گفت در دینخواندم سخن بلند ازان
گفتم چنین خطائے رفت و بدانید که دنیا را نزد من مقداری نیست یکے بر حلقهاے
رکاب من نگرید که یکے از زر ست و یکے از چوب تا هر که در رکاب زرین نگرد قدم
بامید طلب علم و چون در رکاب چوبین نگرد داند که دنیا عالم را نتواند فریفتن نزدیک
عالم دنیا را قدر نیست **بعد ازان** همدیگر را فرمود که روزے قاضی ابو یوسف
بر پیل سوار میرفت علوئی مست جامها بطریق گاذران بر کتف انداخته از پیش آمد
و بانگ بر قاضی یوسف بزد که مسئله دارم بایست و جواب بگو ابو یوسف قاضی بایستاد
فرمود بگو علوی گفت اے خواجه تو چه کردی که چنین دولت یافتی و من چه کردم که
چنین پریشانم قاضی ابو یوسف گفت که من آن کردم که جد و پدر تو فرمودند و تو
آن میکنی که جد و پدر من کرده بودند یعنے درجهٔ علم جامهٔ عیب هاے مرا پوشید خواجه
ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که تا جهانیان بدانند که هیچ درجه بلند تر از درجهٔ علم نیست
زیرا چه در کلام مسطور است قوله تعالے والذین اوتوا العلم درجات **بعد ازان** همدیگر
فرمود که قاضی القضات رحمة الله علیه گفت که ابو حنیفه رضی الله عنه فقه را از کتاب
خدا یتعالے بیرون آورد و از اخبار رسول علیه السلام نهصد مسئله از سوره بقر
بیرون آورد و از اخبار رسول علیه السلام پس هر مسئله بسیار مسئله بیان کرده
آنگاه بر خلق خدا شفقت نمود بعلم آموختن و تعلیم کردن **بعد ازان** خواجه روے بسوے

مولانا شہاب الدین میرتہی کرد بیخ علم او بود و یاران شاخ او آن دوازدہ تن را مخصوص کرد و ہر یکے را بتشریف مشرف کرد چنانچہ ابو یوسف و محمد را رحمۃ اللہ علیہما مخصوص کرد بفتوے کہ قول ایشان باشد آنگاہ خواجہ ذکر اللہ بالخیر فرمود کہ صورت فتوے بر قول و اجتہاد ایشان باشد چون مفتے اصل ایشان را اجازت داد زیرا چہ ابو یوسف را علم تمام بود و محمد خود یگانہ زمانہ و در تصنیف ہمیشہ مشغول بود چنانکہ ابو حنیفہ گفت کہ محمد بن حسن بعدد ستارگان آسمان بذات خود مسایل انشا کردہ و ابو یوسف قاضی از ہمہ مسایل اور اجواب داد و داؤد طائی روئے بعبادت نہاد در روزے بے حرمتی کرد نام او پیدا نیامد ابو سلیمان زہد گرفت **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر فرمود کہ داؤد طائی رحمۃ اللہ علیہ گفتے کہ ادب از خداوند تعالے و رسول علیہ السلام باید آموخت از استاد خویش نہ بینی کہ ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ حاکمی نکرد تا چندان چوب نخورد در بیخ زندان بکشید **بعد ازان** لختے سخن در مستدعا افتاد بود بر لفظ مبارک راند کہ روزے خواجہ حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ بمجلس مستدعی بگذشت از و سخن مستدعا لہ بشنید بیست سال اندران بود تا آنکہ سخن از ان از دل بیرون نکرد **بعد ازان** خواجہ حسن بصری فرمود کہ ہر چند جہد میکنم کہ این سخن از دل بیرون کنم نمی شنود و مے ترسم کہ نباید این سخن را بگور برم **انگاہ** خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند کہ تا بتوانید مستدعا را آسیب نرسانید الحمد للہ علی ذالک **بتاریخ بستم ماہ ذی حجہ بروز چہار شنبہ** دولت پابوس حاصل شد مولانا وجیہ الدین پائلی و مولانا برہان الدین غریب و عزیزان دیگر بخدمت حاضر بودند سخن در یاد گرفتن قرآن افتادہ بود بر لفظ مبارک راند کہ وقتے خواجہ امام حدادے رحمۃ اللہ علیہ در مدرسہ نشستہ بود امیر احمد مغزے بیامد و سر بر زمین نہاد و گفت رحمک اللہ دعاے در کارے من کنید تا قرآن بر زبان من چنان نرم شود و یاد گردد کہ قل ہو اللہ احد

خواجه فرمود که دعا از حد نیکوست سپاس دارم تا تو قرآن را بخوان که قل هو الله احد را خواندن تا همان نرم شود و یخ تکرار بسیار باید تا قدر علم بدانی که علم نیکوترین نعمتهاست **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بلفظ مبارک راند که آوازه و کوکبهٔ علم امام اعظم رحمته الله علیه جمله جهانرا گرفت و همه لذتها علم گرفت چنانچه تا روز آدم صفی و پس از انبیا و اصحاب کسے را چنان یاد نکنند مگر امام اعظم ابو حنیفه را رحمته الله علیه آنهم از نشر کردن علم او بود بقوت رسول علیه السلام **بعد ازان** فرمود که خواجه قطب الدین مودود چشتی قدس الله سره العزیز قرآن یاد نداشت در آخر عمر بزود در خواب دید فرمود که هر روز هزار بار قل هو الله بترتیب یاد کردن قرآن بخوان چون روز خواجه فرمود هزار بار سوره اخلاص بخواند **بعد ازان** هر روز بخواندی چند روز بگذشت که خدمت خواجه تمام کلام الله یاد گرفت الحمد لله علے ذالک **بتاریخ بیست و پنجم ماه ذی حجه روز شنبه** دولت پایبوس میسر شد سخن چندین بود که اگر کسے بر یکے ظلم کند باید که جور کشند او را دعاے بد نکنند زیرا چه کشنده کشنده باشد **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بلفظ مبارک راند که چون مظلوم دعاء بد کند برابر گردد اما آنوقت که دم در کشد دلیل آن بود که بانصاف برسد **بعد ازان** حکایت فرمود که وقتے زنے نزد یک امام اعظم ابو حنیفه کوفی رضے الله عنه آمد گفت یا امام محمدی مرغی داشتم که چندین بچه آوردی کسے آنمرغ بگرفت بچگان او ضایع میشوند و شکیبا ے نمیکنند فریاد رس امام اعظم فرمود هیچ دعائے بد کرده گفت نکرده ام فرمود زنهار دعاے بد نکنی برو بر در خانه **بعد ازان** ساعتی باز آئی تا آن مرغ بتو دهم همان زن زنی دیگر بیامد گفت اے امام مسلمانان پسرکے دارم شکم گرفته است درد ش میکند فریاد رس امام فرمود پسر خود را حاضر آر آورد فرمود اے کودک امروز چه خورده راست بگو گفت یا امام در فلان محلت مرغی را گرفته بسمل کرده خورده بودم فرمود بهاے آن بده چون مادر کودک بهاء آن مرغ بداد گفت برو نیکو خواهد شد **بعد ازان** صاحب مرغ باز آمد امام اعظم فرمود که

که مرغ یافتی گفت نه فرمود چرا دعاے بد نکنی همان زمان دعائے بد کرد بعد ازان
کسے دوید آمد که شکم آن کودک بگشاد چنانچه درد میکرد پس امام بهاے آن مرغ بدو داد
فرمود که بخلش کن بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که چون انیکس را
کسے بیازارد و چیزے بزور ستاند باید که دعاے بد نکند اگر خواهد که ایزد تعالے
مکافات آن بکند دندان بر دندان افشاند تا مقصود او حاصل آید که خدا یتعالے
علیم است بکار بندگان خود بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر ملایم انیعنی حکایت فرمود که
وقتے در عهد سلطان محمود غزنوی انار الله برهانه دو نفر زنار دار با قماش و دستور بار
در غزنی در آمدند پاک باز ان آندیار بار و دستور از ایشان بزور بستدند آن زنار
داران با چشم گریان باز گشتند در بتخانه آمدند روے سوے آسمان کردند که آلهی
اگرچه ما از مسلمانان نیستیم اما آفریدگار ما و جمله آفریدگان توئی داد ما ندهی ما از بتخانه بیرون
نیائیم و سخن یکدیگر نگوئیم در زمان دامن یکدیگر بر بستند و در بتخانه بنشستند هم
دران روز سلطان محمود انار الله برهانه را در وشکم گرفت که از تخت بزمین
و از زمین بر تخت مے افتاد چنانچه حمله اولیاء حکما ندوی و دعا کردند هیچ منفعت
نبود بلکه یکے بده دردے شد الغرض چون همه درماندند سلطان محمود مرد باکیاست
بود حسن میمندی را طلبید که اے حسن کار از خلق گذشت چون بخدا کار افتاد بخواجه
بهلول دیوانه برو و فاتحه درخواست کن باشد که صحت یابم چون حسن میمندی بر خواجه
بهلول آمد خواجه تبسم کرد و فرمود مگر محمود را حاجتست که ترا برما فرستاد بگو که چه
حاجت است که ترا برما فرستاد آری کیفیت درد شکم سلطان بخدمت خواجه باز نمود
خواجه تبسم کرد و فرمود برو بگو طبلها ے بالاے قصر او زنند همان زمان بنگو خواهد شد
حسن میمندی این سخن بشنید و باز گشت بخدمت سلطان آمد گفت فرمود که همچنان کنند
چون طبل بالاے قصر سلطان بزدند آن هر دو زنار دار بیکدیگر سخن بگفتند باشد

که سلطان محمود نقل کرد یا کسے او را از حال ما خبر داد این شادیانه از ینجاست
چون ایشان این سخن بگفتند درزمان در دشکم ناپدید گشت سلطان برخاست و سوار شد
بر خواجه بهلول آمد و معذرت بسیار کرد خواجه آغاز کرد که راه زنی دیگران کنند درد شکم ترا
خیزد اما چنین چون بندگان دزدے کنند بلا بر خداوندشان نامزد شود و کیفیت
آن زناداران تمام بسلطان محمود باز گفت سلطان از آنجا باز گشت آن زناداران
را خشنود کرد باغزاز و اکرام ایشان را باز گردانید **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر
چشم پر آب کرد و بگریست و گفت بیگانگان را که مے آزارند حال اینست چون یگانه را
بیازارند ببین حال آن آزارنده ام و زفردا چگونه شود آنگاه مثنوی خواجه نظامی
مناسب حال مے نویسد و آن این است ؎ آه دل آن دو سه آزرده مرد ؛
بر تن محمود نگر تا چه کرد ؛ **بعد ازان** همدرین محل فرمود که وقتے خواجه ذوالنون مصری
قدس الله سره العزیز در کوئے مے گذشت دو کس را دید از مسلمانان که ایشان شطرنج مے بازند
روے سوے ایشان کرد گفت اے خواجگان اینقدر که درین بازی عمر خود را
مصروف میرسانید اگر بذکر یا تلاوت قرآن بگذرد زهے سعادت آیشان درین سخن
خواجه متبسم نشدند خواجه باز گشت چند گامے رفته بود در خاطر مبارک ایشان گذشت
نباید که ایشان درین سخن رنجیده باشند که رنجیدن برادر مومن که تواند قبول کرد
برفور باز گشت ایشانرا بسیار معذرت کرد که اے خواجگان به بخشید که من از
سر دیوانگی چیزے بگفتم نباید که شما رنجیده باشید چون خواجه این معذرت بکرد آن
جوانان شرمنده شدند هم از دست خواجه از جمله چیزها تایب شدند الحمد لله **بعد ازان**
همدرین محل حکایت دیگر فرمود که وقتے خواجه بایزید بسطامی قدس الله سره العزیز در محلت
مے گذشت جوانے مست در بابے در دست پیش خواجه پیدا شد خواجه از سر شفقت بروے
نصیحت کرد آن جوان چون مست بود برفور ربابرا بر سر خواجه بزد که ذره ذره شد

خواجه شرمنده شد که من چه کردم که رباب او شکسته شد **الغرض** چون خواجه بخانه آمد روز دیگر برخاست پنج تنکه نقد و پارهٔ حلوا بستید و بر آن جوان رفت و گفت این مبلغ بهائے رباب است و این حلوا برائے آنست که در شکستن رباب کامت تلخ شد باشد این حلوا بخور تا تلخی کام تو برود چون این جوان از شیخ آن بدید سر در قدم آورد و از آن کار تائب شد الحمد لله علی ذالک **بتاریخ** ماه محرم روز پنجشنبه سنه خمس و عشرة و سبعمائة دولت پابوس میسر شد عرس حضرت شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس سره العزیز بود مولانا وجیه الدین پایلی و مولانا شمس الدین یحیی و مولانا برهان الدین غریب و شیخ عثمان سیاح و شیخ حسین نواسهٔ شیخ قطب الدین بختیار اوشی قدس الله سره العزیز و مولانا فخر الدین زرادی و مولانا شهاب الدین میرٹھی و مولانا نصیر الدین گیاهی و حسن علے سنجری و عزیزان دیگر بخدمت حاضر بودند خواجه ذکر الله بالخیر حکایت بزرگی و اخلاق پسندیدهٔ شیخ فرمیگفت و میگریست چنانچه در همه حاضران اثر کرده **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که بخدمت خواجه فرید ما قدس الله سره العزیز در پنجم ماه محرم نقل کرده بود و آن چنان بود که آن شب که بخدمت خواجه فرید بخدا خواهد پیوست از بنده یاد کرد که مولانا نظام الدین حاضر نیست و این هم میگفت چنانچه من در نقل خواجه خود شیخ قطب الدین حاضر نبودم او نیز حاضر نیست **آنگاه** فرمود که چون نقل شیخ نزدیک رسید برخاست استاده شد از بامداد تا چاشت قرآن پنج بار ختم کرد **بعد ازان** در ذکر شد چندان ذکر گفت که از جمله موهائے شیخ فرید خون روان شد هر قطره که از ان خون بر زمین مے افتاد نقش لفظ الله پیدا مے شد و این رباعی میگفت و سر بسجده مے نهاد و باز ایستاده می شد ۵ بوے خوشتو ز پیراهن مے شنوم ❊ شرح غم تو ز خویشتن می شنوم گر هیچ نباشد کسے بمشنائم ❊ تا نام تو میگوید و من می شنوم ❊ **بعد ازان** چون از ذکر پرداخت بنشست خلق گرد بر گرد شیخ بودند و بسوے خلق کرد که شما بیرون بنشینید

آنزمانکه بطلبم بیایند همه بیرون نشستند زمانے بود که آواز برآمد که این زمان
دوست بدوست خواهد پیوست ایشان همه درون آمدند خواجه رفتند مشغول بعالم
دیگر چنانچه وقت نماز خفتن شد جهار بار آن شب خواجه نماز خفتن بگزارد **بعد ازان**
سر بسجده نهاد و جان بحق تسلیم کرد باز آواز برآمد چنانچه جمله مردم اجودهن بشنیدند
که امانتے بود در روے زمین آن امانت بخدا سپرده شد چون خواجه این حکایت
تمام کرد نعرها از مجلس برخاست وقتے پیدا شد که هیچ گاهے آنچنان رقت پیدا نبود
بعد ازان ملک یمین الملک بیامد و چند نفر امراے دیگر سر بر زمین نهادند فرمان شد
که بنشینید بنشستند **بعد ازان** مولانا علاؤ الدین و مولانا کمال الدین درآمدند
فرمان شد که بنشینید **بعد ازان** بست نفر درویش از جانب شیخ کبیر آمدند مرحبا
گفتند خواجه چند گامے پیش رفتند و بنشاست بسیار کردند نزدیک خواجه بنشستند یکنفر
درویش درمیان ایشان از و اصلان بود پیش خواجه حکایت آغاز کرد که روزے
در پایان شیخ معتکف بودم آن شب خدمت شیخ کبیر را در خواب دیدم سر در قدم
آوردم پرسیدم که خدا با شما چه کرد فرمودند همان کرد که با دوستان خود کند باز
پرسیدم که ما را چه بود گفت آنزمانکه روح مرا زیر عرش بردند فرمان شد که سجده
کن سجده کردم چون از سجده سر برکردم دیدم که خواجه معین الدین سنجری و خواجه
قطب الدین بختیار و اولیاء دیگر زیر عرش استاده اند فرمان شد که تاج بیارید بر سر
فرید الدین اجودهنی بنهید نهادند و خلعه مغفرت در بر پوشانیدند در جمله ملکوت
مرا جلوه دادند که ما شیخ فرید الدین را بیامرزیدیم که هیچ تقصیر در خدمت ما نکرده است
آنزمان که خواجه این حکایت بشنید نعره بر دوهاے هاے بگریست و گفت الحمد لله
بعد ازان درویش فرمود که شیخ کبیر مرا پیغام کرده است که بمولانا نظام الدین برسے
و بگوئے که این کلمه بسیار بگوید که هر کرمے که در باب من کردند از فضیلت این کلمه

کردند و آن کلمه انیست بسم الله الرحمن الرحیم یا دایم الغیر و البقا یا ذو الجلال والجود والعطایا یا الله یا رحمن یا رحیم بحق ایاک نعبد و ایاک نستعین **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر این دعا را ورد خود ساخت و فرمود که درین کلمه فرمانی است که میدانم آنگاه خواجه خرقه صوف سبز پیش این درویش آوردند قبول افتاد **بعد ازان** طعام و حلوا که موجود شده بود بروح حضرت شیخ کبیر حاضر آوردند چون مانده فراز شد خدمت خواجه ذکر الله بالخیر هر یکے را بزبان مبارک خود مغفرت میکرد **بعد ازان** چون طعام خرج کرد خواجه رو بسوے حاضران آورد که روح شیخ کبیر حاضر است اگر بگویند قوالان چیزے بگویند همه سر بر زمین نهادند که زهے سعادت گویندگان آغاز کردند و آن این بود که میگفتند ؎ چنانت دوست میدارم که گر روزے فراق افتد + تو صبر از من توانی کرد من صبر از تو نتوانم همه در آغاز قول چنان و خواجه و حاضران مجلس بگرفت که خود را هر یکے بزمین بزدند شیخ عثمان سیاح نواسه خواجه قطب الدین و مولانا فخر الدین زرادی و آن درویش که از پایان شیخ کبیر آمده بود برجستند و در رقص شدند چندان رقص کردند که پوست کف پاے ایشان ذره ذره گشت و ایشان را از خویش خبر نه **بعد ازان** چون سماعی فرو نشست هر کسے بمقام خود قرار گرفتند خواجه ذکره الله بالخیر باران خاص شیخ عثمان را عطا فرمود مثل این بر هر کس بخش میشد روز بس راحت بود و هر کسے سر بر زمین مے نهادند و باز میگشتند خواجه در مغفرت بود و هر یکے این سخن میگفت که درمان خدا یتعالے عزوجل بکوشید و غزل این بود که گویندگان میگفتند ؎ عاشقا خیز و گام در ره زن + عشق خواهی بلافیت آه زن + جان در انداز در ره جانان گیر + برتر از کائنات خرگه زن جان بکف کرده در سراچه عشق + لیس فی جبتے سوے الله زن + مصر خواهی چو یوسف کنعان + خیمه اعتکاف در چه زن + الحمد لله علے ذالک **تاریخ بیست و سیوم ماه محرم روز شنبه سنه الیه** دولت پایبوس بدست آمد سخن در توحید

آمده بودند بر لفظ مبارک راند که توحید یکے گفتن است مر خدائے عزوجل را و معرفت شناختن مراد راست **بعد ازان** همدرین محل فرمود که در سلوک اولیا نوشته دیدم بروایت شیخ ابو بکر شبلی رحمة الله علیه که رسول علیه السلام گفت چون روز قیامت شود خدائے تبارک و تعالے همه خلق را که بیافریده است برانگیزد پس فرمان شود بفرشتگان تا حج کنند **بعد ازان** هر گروهے که معبودے داشتند با آن معبود خود آنجا که فرمان باشد بروند اما یکے گویان و اهل معرفت بمانند پس ندا آید که شما از هرچه مانده اید گویند الٰهی ما از بهر پروردگار مانده ایم که در دنیا ترا ندیدیم در غیب تا امر تو نیابیدیم بکار دیم پس ایزد تعالے تجلی نور خود پیدا کند همه سر بسجده نهند ندا آید که سر برگیرید اے آنکه مر لیکے گفته اید که شما همه را بیامرزیدم بهشت بر شما واجب کردم و بدل شما هر یک جهود و ترسا را بدوزخ فرستیم **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که چون روز قیامت شود منادی ندا کند از زیر عرش که اے آنکه مر لیکے گفته اند من شما را بیامرزیدم پس به بهشت درآئید تا دیدار خود شما را نمایم **بعد ازان خواجه** ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد و این اشعار بر زبان مبارک راند ؎ فَیَنْسَوْنَ النَّعِیْمَ اِذَا رَاَوْهُ ؎ فَلَیْسَتْ نِعْمَةٌ مِمَّا سِوَاهُ یعنی چون مومنان خدائے تبارک و تعالے را به بینند نعمت بهشت را فراموش کنند زیرا هیچ نعمتے همچو نعمت رویت نیست **انگاه خواجه** ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که چگونه فراموش نکنند نعمتهائے بهشت را کسے که بتشریف وصل الحبیب الی الحبیب مشرف گردد **بعد ازان** همدرین محل حکایت شب معراج افتاده بود بر لفظ مبارک راند که در معراج رسول علیه السلام را دیدار داده اند که او را در بیداری معراج بود و در اهل سنت و جماعت روایت کرده اند که رسول علیه السلام را دو معراج بود یکے در خواب و یکے در بیداری و این محل بجهت آن کرده بود ند که تا میان احادیث

توفیق کرده باشند **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که رسول علیه السلام
فاضل ترین جمله پیغمبر انست و مقتدائے ایشان در رسالت و شفیع امتانست در روز قیامت
آنگاه فرمود که چون رسول علیه السلام پیدا شد جمله شریعت ها را منسوخ گردانید و شریعت
او تا روز قیامت باقی ماند و نبود شرع او بر شریعت هیچ پیغمبری **بعد ازان** خواجه ذکر الله
بالخیر فرمود چنانچه شناخت خدا یتعالے فریضه است و ایمان درست نبود تا تصدیق ایشان
بر دل و زبان ندارد **بعد ازان** همدرین محل فرمود که عصمت انبیا از کفر پیش از وحی است
بعد از وحی ثابت است اما از معصیت بعد از وحی امکان دارد که ایشان را
در وجود زلتی آمده باشد یا نه **بعد ازان** فرمود که اعتقاد مے باید که هیچ پیغامبری
جاد و گر دروغ گو نبود هر که انبیا را ایچنین بد اند او کافر مطلق است **بعد ازان** بنده
عرض کرد که لقمان و سکندر پیغمبر بودند یا نه خدا یتعالے ایشان را در قرآن بنام یاد
کرده است فرمود که خبر در روایت صحیح نوشته دیده ام که ایشان پیغمبر نبودند اما اولیاء
خدا یتعالے بودند وصالے پس خدا یتعالے ایشان را دوست گرفت **انگاه** فرمود که
اورا ذوالقرنین که میگویند درین قولها بسیار است اما یک قول آنست که بر سر او دو گیسو
بودند بدان سبب ذوالقرنین میگویند و قول دیگر آنست که بهر دو گوشه زمین رسیده
بودند بدان سبب ذوالقرنین میگویند و قول دیگر آنست که او خواب چنان دیده بود
که نزدیک آفتاب شده است دیکدسته هر دو قرن آفتاب را راست یعنے مشرق و مغرب
پس چون این خواب برفیق خود گفت اورا ذوالقرنین گفتند و قول دیگر آنست که بادشاهے
بود اورا بخدائے دعوت کرده بود او نشنید بر هر دو جانب سر او تیغ گزار کرد بیشترین
خلق ازان سبب اورا ذوالقرنین گویند **بعد ازان** سخن دران افتاد که امیر المومنین
ابوبکر صدیق رضے الله تعالے عنه را صدیق از کجا گویند بر لفظ مبارک راند که او
فاضلترین جمله یاران پیغمبر بود اما اورا صدیق ازان گویند درین دو قول است

یکے آنکہ چون رسول علیہ السلام از شب معراج باز گشت ہر چہ فرمود آنرا تصدیق کرد و استوار داشت وقول دیگر آنست کہ صدق او بسیار بود بدین سبب صدیق گویند بعد ازان فرمود چون رسول علیہ السلام بدولت رسالت مشرف گشت اول کسے کہ پیش آمد ابوبکر بود کہ بر رسالت رسول صلے اللہ علیہ وسلم تصدیق آورد کہ رسول برحق ہستی در آخر زمان بیک سخن ایمان آورد بگفتگو نیفتاد و ازاں سبب صدیق گوئند **بعد ازان** از بزرگی او حکایت کرد کہ نام امیر المومنین ابوبکر صدیق بر قرص آفتاب نوشتہ اند آنزمانکہ آفتاب بر بام کعبہ میرسد از انجا میگذرد چنانچہ نوشتگان بنام امیر المؤمنین سوگند میدہند آنگاہ آفتاب از انجا میگذرد **بعد ازان** غریبانی کہ حاضر بودند از میان ایشان یکے پرسید کہ امیر المومنین عمر رضے اللہ عنہ را فاروق از کجا گویند فرمود از سبب آنکہ او فرق کردی در میان حق و باطل و امیر المومنین عثمان را رضے اللہ عنہ ذو النورین ازان سبب گویند کہ دو دختر رسول علیہ السلام نکاح کردہ بود بدین طریق ہر یکے را در نکاح آوردہ بود چون او بحرمت حق پیوست بعدہ دوم را در نکاح در آورد **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند کہ رسول علیہ السلام در داماد امیر المومنین عثمان مفاخرت کردہ است چنانچہ گرات فرمودے کہ اگر ہفتاد دختر بودے و ہر یک بمرد دیگرے را بعثمان دادمے و امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ اسد اللہ ازان گویند کہ او را خطاب آسمانی است کہ علی شیر من است کہ او را شیر پروردگار گفتندے **انگاہ** ملایم این رضی حکایت کرد کہ امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ اگر وقتے نعرہ زدی ہر چہ درندہ و پرندہ و خزندہ کہ در روے زمین بودے از ہیبت نعرہ او ہلاک شدی **بعد ازان** ہمدرین معنے فرمود کہ وقتے پیش رسول علیہ السلام حکایت مختصر داؤد میگفتند علیہ السلام از بافتن زرہ آہنی کہ چون در دست بگرفتی موم شدی رسول علیہ السلام تبسم کرد و گفت آنزمان کہ داؤد آہن بر دست گرفتی خواستی کہ زرہ بافد نام امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ بگفتی تا آہن بر دست او موم شدی آنگاہ

هم ملایم ایمنعی حکایت کرد که وقتی امیر المؤمنین علی رضی الله عنه بطرف شام لشکر کشی کرده بود آنجا در
مانده بود نعره بزد چنانچه در جمله ملکوت هزاهز افتاد و فرشتگان از تسبیح باز ماندند مناجات نمودند
که الهی این چه آواز بود که ما از دست شدیم فرمان آمد که این آواز نعره علی است رضی الله
عنه از یاری میطلبید بروید او را یاری کنید **بعد ازان** لختی سخن در معرفت افتاده بود
بر لفظ مبارک راند که اول نشان معرفت آنست که خاموشی در و بسیار بود اگر وقتی سخن گوید
بقدر حاجت گوید **انگاه** همدرین معنی فرمود که از بزرگی شنیده ام که او گفتی که هر که عاشق
نفس خویش شد کبر و حسد و خواری بر و عاشق شد **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر فرمود
که کلید همه چیزها صبر است در موضع ارادت تا آنگاه که ارادت درست شود پس چون
ارادت درست شد در بر کتها بر تو گشاده گردد **انگاه** ملایم این معنی فرمود که خواجه
جنید بغدادی قدس الله سره العزیز میفرمود که مراقبه آنرا باید کرد که هیچ چیز از
نظر او غایب نباشد و شکر کسی را باید گفت که قدم از ملک سلطنت او هرگز بیرون نه نهد
بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد و فرمود چه مردم بود آنکه هم از
آغاز عشق باخبر گردد پس در روز دوم و سیوم از هیچ نماند و فانی گردد پس انچنین
کس سهل بود اما آنکه کامل ست از آغاز عشق و انجام عشق برپا ایستاده باشد و فریاد هل
من مزید زند آنگاه ملایم این معنی حکایت دیگر فرمود که وقتی خواجه یحیی معاذ را زی
رحمة الله علیه بر خواجه بایزید بسطامی پرسید فرستاد که چه میگوئی در باب مردی
که یک جرعه شراب محبت از دست شود خواجه جنید رحمة الله علیه گفته فرستاد که اینجا
مردیست که قدحها از ازل تا ابد بے نوشد هل من مزید بے زند این سخن تنگ
حوصلگانست که بر ما نوشته **انگاه** خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند آنکه در راه
محبت و معرفت کامل است آزاد در عالم باطن و ظاهر هیچ چیز پوشیده نیست و نماند
بعد ازان ملایم این معنی حکایت فرمود که چون خواجه ذوالنون مصری رحمة الله

علیہ بکمالیت رسید وصیت آوازۂ او ہمہ جہانرا گرفت ہر بار نظر بر آسمان کردی از
ازعرش تا فرش از عظمت او ہیچ پوشیدہ نبودے وچون نظر در زمین کردی از اول
زمین تا تحت الثرے ہیچ چیز در حجاب نبودے **بعد ازان** ازین حال خواجہ پرسیدند
کہ مردم بدین مرتبہ بچہ چیز میرسد فرمود کہ چون اینکس از ہمہ بیگانہ شود باحق یگانہ
میگردد وجملگی مملکت وآنچہ در ولیست بر وایثار کنند ہیچ ازو دریغ نمیدارند بعد ازان
در ہرچہ او نظر کند ذرہ از و پوشیدہ نیست **بعد ازان** سخن در سماع افتادہ بود عزیزے
از خانوادۂ چشت حاضر بود عرض کرد این چہ حالت است کہ مردم آرمیدہ باشد
چون سماع میشود در و اضطراب پدید مے آید خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند
کہ چون حق تعالے آدم علیہ السلام را در خدمت کردن میثاق کرد کہ الست بربکم و ہمہ
ارواح مستغرق شدند این خطاب گردید پس چون این زمان در عالم اضطراب مے آید
واین جنس سماع ازینجاست **بعد ازان** ہمان عزیز عرض کرد کہ میان مراقبت وحیا فرق
چیست خواجہ ذکر اللہ بالخیر فرمود کہ مرا قبست انتظار غایت است وحیا خجلت از مشاہدہ
آنگاہ باز پرسید کہ صوفی کرا توان گفت بر لفظ مبارک راند کہ صوفی او را توان گفت
دل او چون دل ابراہیم سلام یافتہ بود از دوستی دنیا وہجا آرندہ فرمان حق وتسلیم
او تسلیم اسمٰعیل بود وزاندوہ او چون اندوہ داؤد بود وفقر او چون فقر عیسے بود و
وصبر او چون صبر ایوب وشوق او چون شوق موسے واخلاص او چون اخلاص محمد رسول
اللہ صلے اللہ علیہ وسلم بود **بعد ازان** ہمدرین محل فرمود در جواب آنکہ مولانا
برہان الدین غریب عرض کرد کہ از آن تصوف چیست بر لفظ مبارک راند آنکہ ظاہر ش
نکیری وآتش پرستی کہ ستم کردن بود بروے زیرا چہ اہل سلوک میگویند کن بلا وصف
تذرک ما کا وصف کہ یعنے بے وصف باشی تا بے وصف را دریابے **بعد ازان** فرمود
کہ عارف را ہفتاد مقام است ایکے از ان مقامات نایافت مراوات این جہانست

بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر چشم پر آب گردد فرمود کہ ہر کہ دم محبت دوست زند و آخر آن زن کند یا علم بنویسد پس بداند کہ او چیزے نیست و از و ہیچ نیاید او مدعی کذابست **بعد ازان** ہم در غلبات شوق خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند کہ جملہ علم علما بد و حرف نارسیدہ است اول تصحیح ملت دوم تجرید خدمت آنگاہ ملایم انیمعنی فرمود کہ کرات از زبان شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز شنیدہ ام کہ این سخن بگفتی و بیہوش شدی کہ چیزے نیست او در گور خفتہ بہ آن سخن این بود کہ فرمود ہر چشم کہ بغیر حق تعالے مشغول شود نابینا بہ و ہر زبانے کہ بذکرش مستغرق نیست گنگ بہ ہر گوشے کہ بشنیدن حق مست نیست کر بہ و ہر تنے کہ بخدمت او بکار نیست مردہ **بعد ازان** ہمدریں محل فرمود کہ وقتے دیگر از زبان شیخ الاسلام فرید الحق قدس اللہ سرہ العزیز شنیدہ ام کہ روزے شیخ الاسلام قطب الدین بختیار اوشی قدس اللہ سرہ العزیز در عالم سکر این معنی فرمود ہر کہ در راہ حق بقدم رفت او بمنزلگاہ رسید و ہر کہ بے زبان خدمت او بگفت بہ نعمتہائے وصال رسید و ہر کہ بچشم جمال دوست بدید بنعیم ابد گشت و ہر کہ بے دہان شراب محبت او در کشید مرد کامل گشت **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر چون بدیں حرف رسید ہائے ہائے بگریست گفت آنکہ مرد کامل اگرچہ در خلوتست ہیچ دمی و ساعتے نیست کہ او ستون عرش را نے جنباند و غلغلہ او در عالم ملکوت نیست **بعد ازان** بندہ سر بر زمین نہاد و عرضداشت کرد کہ نظم از گفتہ خواجہ نظامی یاد آمدہ است اگر وجب فرمان شود عرض دارم فرمود بگو ؎ چو مست خلوتش گشتی فلک را فیصلہ بر ہم زن ؎ ستون عرش در جنبان طناب آسمان در کش ؎ طریقش بے قدم میر و حدیثش بے زبان میگو ؎ جمالش بے بصر میبین شرابش بے دہان در کش ؎ **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند کہ مردم تا ہمچنین نباشد او را مرد کامل نمی توان گفت **بعد ازان** ہمدریں محل فرمود کہ وقتے خواجہ علی سہیل رحمۃ اللہ علیہ نامہ نوشت بجانب خواجہ جنید از مقصود باز ماند

بر داؤد وحی شد و گفت دروغ است آنکه دعوے محبت ما کند و چون شب در آید نخسپد چون
خواجه جنید این نامه بدید پس پشت آن جواب نوشت که بیداری ما معاملت ماست در راه
حق و خواب ما فضل حق است بر ما یعنے صحو و محبت را یکسانست والنوم موہبۃ اللہ علی
المحسنین یعنے نیام عینی و لا نیام قلبی راہ محبت انیست **بعد ازان** ہمدرین محل فرمود
کہ وقتے دیگر بزرگی بر خواجہ جنید رحمۃ اللہ نشست کہ محبان آنند کہ اگر حق تعالے ایشانرا
مخیر کند میان بہشت و دوزخ ایشان دوزخ را اختیار کنند از انکہ بہشت مراد ایشانست و دوزخ مراد
دوست ہر کہ اختیار دوست بر اختیار خود بگزیند محبت او باشد خواجہ جنید گفت کہ
خیر ایشان کودکے کنند اگر مرا مخیر کند من اختیار نکنم گویم بندہ را با اختیار چہ کار ہر چہ
فرستی بر دم مرا اختیار نیست اختیار من آن باشد کہ تو خواہی **بعد ازان** در
بزرگی خواجہ جنید رحمۃ اللہ علیہ فرمود کہ بعد وفات خواجہ جنید بزرگی حکایت کرد کہ
روزے رسول علیہ السلام را در خواب دیدم کہ نشستہ اند و خواجہ جنید پیش او حاضر
یکے فتوی بیاورد مے خواہد کہ رسول علیہ السلام را بدہد حضرت فرمود کہ بمنید بدہ تا
جواب گوید جنید گفت یا رسول اللہ در حضور تو چون بدیگرے دہند فرمود چند انکہ
انبیا ہمہ را ہمہ امت خود مباہات بود مرا بہجت تو مباہاتست **بعد ازان**
ہمدرین محل فرمود کہ خواجہ جنید را رسم بود سے کہ ہمہ شب اللہ اللہ بسیار گفتے و این
بیت خواندی **شعر** من لم یکن الوصال اہلا ۔ فکل احسان لہ ذنوب **بعد ازان**
سخن در خرقہ افتاد بر لفظ مبارک راند کہ خرقہ را ہیچ اعتبار نیست اگر در خرقہ اعتبار
بودے ہمہ خلق خرقہ پوش شدی اما اعتبار در مرد است کہ او خرقہ پوشد اگر
حق خرقہ بجا آورد خرقہ او را اعتبارے بخشد و اگر در کار تقصیر شود گرفتار آمدہ باشد و خرقہ
را ہیچ و قر نماند زیرا چہ این تشبیہ برزگانست کہ ایشان پوشیدہ اند در کار خدا و
در طاعت ہیچ تقصیر نکردہ اند **بعد ازان** ہمدرین محل بر لفظ مبارک راند کہ وقتے

خواجه جنید بغدادی را پرسیدند که در خرقه هیچ اعتبار هست گفت خیر گفتند چرا از آنکه بسیار فرقه پوشانند که از ایشان فعلهای قبیح در وجود آیند که فرد ایمان خرقه بر ایشان مدعی گردد و ایشان مستوجب دوزخ گردند و بسیار قبا پوشانند که از ایشان همه کارهای نیک در وجود می آیند که پیش از خرقه پوشان به بهشت روند پس معلوم شد که در خرقه هیچ اعتباری نیست اما خرقه را از اینکس اعتباری هست از انکه چون او حق خرقه ادا میکند او را در خرقه هر کسی بواجبی عزت میدانند **بعد ازان** فرمود که در قول امیر المومنین علی رضی الله عنه آمده است که لا اعتبار في الخرقة یعنی نیست اعتبار در خرقه **بعد ازان** هم ملایم این حکایت فرمود که در تحفة العارفین نوشته دیده ام که وقتی خواجه یحیی معاذ رازی رحمة الله علیه نشسته بود و اصحاب گرد او مردی قبا پوش بیامد سر بر زمین نهاد و بنشست هر بار که خواجه یحیی نظر بروی میکرد تبسم میفرمود چون دو سه کرت برآمد روی سوی حاضران کرد و فرمود که آنچه ما در خرقه پوشان می جستم در قبا پوشان یافتم برفور آمد بر خاست سر در قدم آورد خواجه فرمود که مرد تو بودی که بدین لباس نعمت بدین از خرقه پوشان بودی و بمقام رسیدی الحمد لله رب العالمین **بتاریخ دهم ماه صفر روز پنجشنبه سنه الیه** دولت پایبوس بدست آمد سخن در آفرینش آسمان و زمین افتاده بر لفظ مبارک راند که ایزد تعالی مر این آسمان و زمین را و انچه در آن میانست در میان شش روز بیافرید چنانچه در تفسیر امام مجاهد آمده است بر حکم کلام الله قوله تعالی هو الذی خلق السموات والارض فی ستة ایام **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که روزی از آنجهان یکهزار سال اینجهانست چنانچه در کلام الله مسطور است وَاِنَّ یوما عند ربک کالف سنة مما تعدون **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که اول چیزی که حق تعالی بیافرید لوح بود و هر چه بود نی بود از ابتدا در آفرینش آنجهان تا انقراض عالم بقلم امر کرد همه بنوشت پس او بنوشت از پس آن عرش بیافرید و از پس آن کرسی **و بعد ازان** آسمان ها و زمینها بیافرید

بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر درین حرف رسید بر لفظ مبارک راند که ابتدای آفرینش دل روز یکشنبه کرد و روز ادینه تمام گردانید در روز شنبه هیچ نیافرید انگاه فرمود که حضرت صمدیت اگر خواستی در طرفة العین این و چندین صد هزار بیافریدی که قادر است بر همه چیزها لیکن این نمودار بندگانست تا در همه کارها تاخیر نمایند و شتاب نکنند بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که در تفسیر امام زاهد نوشته دیده ام که چون این آیت بر رسول فرود آمد جهودان دانا جمله یکی شدند و از پیغمبر علیه السلام تفصیل خواستند مارا آفرینش آسمان و زمین و آنچه در ویست بگو بعد ازان رسول علیه السلام جواب فرمود که روز یکشنبه و دوشنبه زمین آفرید و آنچه در وی است و روز سه شنبه کوهها آفرید و آنچه در وست در روز چهارشنبه درختان آفرید و آنچه بندگان را بکار آید در روز پنجشنبه آسمانها را بیافرید و آنچه در وست و روز آدینه ماه و آفتاب و انجم را بیافرید و آنچه در ویست پس چون جمله چیزها درین شش روز بیافرید همان آراسته شد ما روز شنبه که مدت او هزار سالست و هفت هزار دیگر گردش افلاک و بقای آدم صفی صلوات الله وسلامه علیه و آدمیانها و این جمله چهارده هزار سال می شود از آفرینش قلم تا روز قیامت بعد ازان همدرین محل فرمود که بتحقیق نوشته دیده ام بر روایت خواجه حسن بصری رضی الله عنه چنین آمده است که گردش افلاک تا ظهور سید کاینات محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم شش هزار گذشته بود که رسول علیه السلام پیدا شد بعد ازان سخن در ولادت رسول علیه السلام افتاده بود بر لفظ مبارک راند که چون رسول علیه السلام تولد شد جمله بتان سرنگون شدند و افتادند و بهر دو کتف رسول علیه السلام بقلم نور نوشته بودند لا الٰه الا الله محمد رسول الله در میان آن دعاء مهر نبوت بعد ازان بر لفظ مبارک راند آنزمانکه رسول علیه السلام بر زمین افتاد حجره چنان روشن شد گوئی که صد هزار مشعل بر کرده اند از نور روی مبارک رسول علیه السلام آنگاه همدرین محل فرمود آن شب که

رسول علیہ السلام در دنیا خواہد آمد بہمدران شب ابو طالب عم مصطفے علیہ السلام در خواب
دید گوئی کہ از آسمان شمع افروختہ با فرشتگان در خانۂ عبد اللہ پدر رسول علیہ السلام فرود
آمدہ است ہر کس از اقربا و اہل قریش تا آنجا کہ ایشان را اسلام روزے بود
چراغ ہے افروختند و ازان شمع ہے سوزند و در خانہ خود ہے برند ہر چند کہ من چراغ خود را
ازان شمع میخواہم کہ برگنم شمع از من مدد میگیرد و چراغ من در نمی گرفت بچنان بیدار شدم
شنیدم کہ در خانۂ عبد اللہ پسر تولد شدہ است آنگاہ خواجہ ذکر اللہ بالخیر بہ لفظ مبارک راند
کہ ابو طالب آنچہ کردنی بود کرد اما چون او را اسلام روزے نبود ازان نعمت محروم ماند
بعد ازان فرمود کہ رسول علیہ السلام در بست بسیار کوشش نمود کہ ابو طالب اسلام آرد اما
چون خواست خدا تعالے نبود آن کوشش سودے نداشت چنانچہ می آرند کہ رسول علیہ السلام
روزے در کوچہ با ابو طالب ملاقی شد ہر چند حضرت فرمود کہ اے عم یکبار بیش من بیگانگی
خدا و بہ پیغمبری من اقرار کن تا فردائے قیامت مرا حجت باشد تا از آتش دوزخ خلاصی
شود ابو طالب ہر چند کہ کوشید کہ بگوید نتوانست گفت بعد ازان گفت اے جان عم
ہر بار کہ میخواہم کہ کلمۂ طیب را بر زبان رانم گوئے صد ہزار من بر دہان من نہادہ اند
از گرانی نمیتوانم گفت بعد ازان ہمدرین محل حکایت مولودات امیر المومنین علی رضی
افتاد کرم اللہ وجہہ بزبان مبارک راند کہ چون امیر المومنین علی رضی اللہ عنہ تولد شد
در کنار رسول علیہ السلام دادند کہ بدست مبارک خود این را غسل بدہ چون رسول علیہ السلام
او را غسل داد و در کنار ابو طالب داد و بگریست ابو طالب گفت اے جان عم این زمان
وقت شادیست گریہ از کجاست فرمود کہ اے عم غسل اولین علے را من دادم و غسل آخرین
من علی خواہد داد این گریہ من ازین ہست بعد ازان گفتے سخن در بندگی شیخ جنید بغدادی
افتاد قدس اللہ سرہ العزیز بہ لفظ مبارک راند کہ وقتے خواجہ جنید در بغداد در مناجات بود
میگفت روزگارے چنان بر من گذشت کہ اہل آسمان و زمین از ان بگریستند پس آنچنان

شدم که من برایشان میگریم اکنون چنانم که نه از خود خبر دارم نه از ایشان **بعد ازان** ده سال
در ریا بانے بودم و دل را نگاہداشتم ده سال مرا دل نگاہداشت اکنون بیست سالست
که از دیگر خبر نیست بعد ازان گفت که حق تعالے بیست سال بزبان جنید سخن گفت و جنید
درمیان نه و خلق را خبر نه **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بهدرین محل فرمود که هر بار که
محبان را در نماز اندیشه دنیا در دل بگذرد نماز را باز گردانند و هر بار که اندیشه آخرت
افتد سجده سهو بجا آرند **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که وقتے خواجه جنید را
قدس الله سره العزیز گفتند که اے پیر طریقت چه بود اگر برائے رضاے ما مرقع در
پوشی گفت اگر بدانم که از مرقع کارے خواهد آمد از آهن و آتش قبا سازم اما هر روز
در باطن مانند اسیکنند که لیس الاعتبار بالخرقة و انما الاعتبار بالحرقة **بعد ازان** ملایم انیمعنی
حکایت کرد که وقتے خواجه ذوالنون مصری رحمة الله علیه در سفرے بود مردے پیش
آمد از و سوال کرد از غایت محبت گفت اے بطال محبت را غایت نیست **بعد ازان**
نکتے سخن در حکایت رابعه بصری افتاد بر لفظ مبارک راند که فردائے قیامت چون ندا کنند
یا رجال الله اول کسے که در صف مردان خدا پا بیرون نهد رابعه باشد آنگاه هم از احوال
او حکایت فرمود که در کار محبت همچو او در ان عهد ثانی نبود چنانچه خواجه حسن بصری رضی الله
عنه گفت که وقتے یک شبانروز پیش رابعه بصری بودم سخن در محبت میرفت نه بر خاطر من
گذشت که من مردم نه بر خاطر او گذشت که من زنم آخر الامر برخاستم خود را مفلس یافتم
و او را مخلص **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بهمان عقیده و صدق او حکایت دیگر فرمود
که روزے در مناجات بود گفت بار خدایا اگر مرا فردائے قیامت بدوزخ فرستے سهل است
که از محبت تو که در درون من هست بدو گویم که دوزخ بهزار سال راه بگریزد **بعد ازان**
بهدرین مقام گفت الٰهی اگر ترا از ترس دوزخ میپرستم در دوزخ مرا بسوزد و اگر بامید
بهشت می پرستم بهشت بر من حرام گردان و اگر از برائے تو ے پرستم جمال باقی از من

دریغ مدار بعد ازان همدرین محل حکایت دیگر فرمود که وقتے کعبه استقبال رابعه کرد
فریاد برآورد که من تقرب الی شبرا تقرب الله ذرعا گفت اے کعبه مرا ادمے باید بجمال
توچه شادی کنم بعد ازان ملایم ایمعنی حکایت فرمود که شیخ علی ترمذی رحمته الله علیه
میگوید که رابعه بصری وقتے روے در بادیه نهاد و هفت سال بپهلوی غلطید و میرفت
تا بعرفات رسید ناگاه هاتفے آواز داد که اے مدعی این چه حاجت است که دامن تو گرفته
اگر مارا میطلبی بایک تجلی درحال نگذاری رابعه گفت یارب العزت مرا بدین درجه سرمایه
نیست اما فقط فقر میخواهم ندا آمد که اے رابعه سر فرود آر که چند سال خشک قهر ماست که
بر مردمان نهاده ایم چون یکسر موے پیش نمانده باشد که ایشان بحضرت وصال ما خواهند
رسید کار بر گردد فراق بدل شود و تو هنوز در هفتاد حجابے از روزگار خود تا از تخت انجا
بیرون نیائی و قدم در راه ما نهی و ازین هفتاد مقام نگذری بحدیث لقط فقر نتوانی رسید
ولیکن بالله گر رابعه ننگریست دریاے خون دید در هوا معلق هاتفے آواز داد که اے رابعه
همه خون دیدهٔ عاشقان ماست که در راه آمدند و در منزل اول فرو شدند که نام ایشان
و ایشان در دو عالم از هیچ مقامے برنیامده است رابعه گفت یارب العزت یک صفت
از صفات ایشان بمن نمائے درحال خون غدر زنان پدید آمد ناگاه آواز داد که رابعه
مقام اول ایشان اینست بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چون برین حرف رسید ناگاه
چشم پر آب کرد بگریست و گفت که هفت سال پهلو بدو تا کلوخی را زیارت کند چون این
نزدیک آن کلوخ برسد هم بعلت او راه برادر و بند و همدرین محل بود که حسن علاء سنجری
و خواجه عزیز بیگ ندیم خاص بیامدند و سر بر زمین نهادند خواجه در غلبات شوق بود و بسیار
شفقت بر ایشان فرمود گفت بنشینید آنگاه خواجه ذکر الله بالخیر خواجه عزیز بیگ را گفت که
یک غزل می باید خواند که حق تعالے شمارا بوقت رسانیده است خواجه عزیز چون غزل در
پرده سیومی آغاز کرد خواجه عزیز و آن مجلس را چنان رقت پیدا شد که در وهم و فهم کس

نگنجد خواجه ذکر الله بالخیر جامه خاص بخواجه عزیز و برادرم حسن عطا کردند روزی بس باراحت گو
که سعادت بر سعادت مشرف می شد و آن غزل این است که خواجه عزیز بخواند ؎ گر پرده
برکشائی ازان روی در بهشت ؛ روشن شود برایل نظر حال خوب و زشت ؛ گل را صفت کنم
مه و خورشید یا کراه ؛ اے هر که خوب خوب به پیش تو زشت زشت ؛ رضوان اگر به بیند و خشت
درت کند ؛ جمله نگارخانه فردوس خشت خشت ؛ کاغذ گر به ترشد و خامه ز آه سوخت ؛
حال دل خراب بگو چون توان نوشت ؛ کشت امید کشتم و تو ابر رحمتی ؛ مگذار کشت زار که
زار است کشت کشت ؛ چندین حسن برشته جان دل چه بسته ؛ سهلست اگر گسست ازین
تن سرشت زشت ؛ الحمد لله علے ذلک **بتاریخ بیستم ماه صفر روز یکشنبه** دولت
پابوس حاصل شد تفسیر امام زاهد پیش بود سخن در فضیلت سورهٔ مزمل افتاد بر لفظ مبارک راند
که امام شافعی روایت کرد از امیر المومنین علی رضی الله عنه و او از حضرت رسالت صلے الله
علیه وسلم که در بیست و هفتم ماه مبارک رمضان حضرت رسالت علیه السلام در مسجد مدینه
با صحاب نشسته بودند حکایت پیغمبران گذشته میکردند همچنان جبرئیل و میکائیل با یک
لک و بیست و چهار هزار فرشته مقرب که گرداگرد عرش می باشند سوره مزمل را بر کاغذ حریر
بقلم نور نوشته بیاوردند رسول علیه السلام برخاست و ایستاده شد آنرا باعزاز و اکرام
بر دست گرفت بوسید و بر سر نهادند گفت یا اخی جبرئیل چه فرمان مے شود گفت فرمان
میشود که اگر این سوره در عهد پیغمبران پیشین میفرستادم مکلفین از ایشان از برکت این
سوره عاصی نشدی و همه را از برکت این سوره مے آمرزیدم پس محمد صلی الله علیه وسلم
هر که از بندگان خدا و از امتان تو این سوره را بعد از نماز فریضه بخواند بعدد هر حرفے
که درین سوره است صد هزار بدی از نامه سیاه او پاک گردانند همان مقدار نیکی در
نامهٔ اعمال او ثبت فرمایند و در بهشت برابر تو که محمدی صلے الله علیه وسلم آن بنده
بر و دیا محمد خوانندهٔ این سوره را در بهشت هزار کوشک از زمرد سبز بدهند

وہزار کوشک از لعل بدہند وہر کوشکے ہزار در ہزار حور العین بدہند بعد ازان رسول علیہ السلام خطبہ کرد کہ اے امتان من می باید کہ این سورہ را ورد خود سازید وہر روز ختم این سورہ دہ بار است پس ہر کہ این سورہ را در روزے دہ بار بخواند حق سبحانہ تعالے از شر جملہ آدمیان بدو از آفت دریشے اورا نگاہدارد وہمیشہ در پناہ عصمت باریتعالے بود وہیچکس اورا گزند نتواند رسانید از برکت این سورہ وہر کہ این سورہ را ہر حاجتے وہمی کہ بخواند آن ہمہ بہم وحاجتش روا گردد وثواب این سورہ آسمانیان و زمینیان وانچہ در آسمان وزمین است اگر ہمہ بنویسند نتوانند نوشت از بزرگی وعظمت این سورہ بعد ازان ہمدرین محل بر لفظ مبارک راند کہ چون دعا گوئی در مبدا اعمال حضرت شیخ الاسلام فرید الحق والدین پیوست بعد ارادت مرا فرمود کہ بسورہ مزمل ملازمت بسیار کنی واین سورہ را بسیار بخوانی آخر چون در تفسیر فضیلت این سورہ بدیدم گفتم کہ مقصود شیخ الاسلام در ملازمت کردن این سورہ بر اے من این بود یعنے از سعادت محروم نمانم **بعد ازان** ہمدرین محل فرمود کہ رسول علیہ السلام فرمود کہ در شب جمعہ حضرت ذو الجلال این سورہ را بے کام وبے زبان میخواند پس ہر کہ درین شب این سورہ را ملازمت کند ہمچنان باشد گوے باحق تعالے ہم سخن شدہ است **بعد ازان** بر لفظ مبارک راند کہ خواجہ حسن بصری در تفسیر این سورہ نبشتہ است ہر کہ این سورۃ بخواند اگر در میان صد ہزار دشمن وحاسد وجادوگر ظالم وبد اندیش باشد وآنہا خواہند کہ بر وایذاے رسانند ذرہ از برکت این سورہ نتوانند رسانید وہمہ از پیش او مقہور باز گردند **بعد ازان** ہمدرین محل این حکایت فرمود کہ امام شعبی رحمۃ اللہ علیہ گفت کہ وقتے خلیفہ عصر بر من ظلم آغاز کرد وخواست کہ مرا ہلاک کند روزے نشستہ بودم بطلب من کسے آمد چون مرا پیش بردند سورہ مزمل را خواندہ بودم وبر خود دمیدہ ہمین کہ پیش او رسیدم روے او زرد گشت واز تخت فرود آمد ودر پاے من افتاد

و مرا نجلعت مشرف گردانید گفت اے استاد این زمانکه تو در آمدی بدیدم دو از دہا دہن باز کرده اند و از پہلوے تو بر آمدند و گفتند که اے خلیفه دست از شعبی بدار و گرنه ترا بفرمان خدا تعالے ذره ذره خواہیم کرد پس اے استاد این کرامت از کجا یافتی گفتم در ملازمت کردن سوره مزمل حق تعالے مرا این درجه ارزانی داشت بعد ازان خلیفه این سوره را ملازمت نمود با دشاملے که سرکشی میکردند و مال نمیدادند همه مطیع و فرمان بردار شدند و اقلیم ہا را ضبط کرد بقوت و برکت این سوره بعد ازان همدرین محل فرمود که امام مفضل رحمته الله علیه درین سوره شش قول نبشته است اول آنست که هر که این سوره را متواتر بخواند همیشه در پناه باریتعالے باشد و هیچ بلاے گرد آن بنده نگردد و ایمن بود از جملگی آفات دینی و دنیوی و عزیز بود در میان ملوک و بزرگان و قول دوم آنست که هر که بخواند این سوره را در روز یکبار و یا در شب یکبار حضرت عزت منادی کند بفرشتگان گواه باشید که من این بنده را بیامرزیدم و از اولیاے خود گردانیدم و بر همه دشمنان مظفر و منصور گردانیدم و قول سیوم آنست که هر که این سوره را بخواند و بر سنگ دمد عجب نباشد که آن سنگ زر گردد بعد ازان هم ملایم این معنی فرمود که وقتے شیخ عبد الله مبارک رحمته الله علیه را باگناهے در بغداد بند کرده بودند مدتے بود بعد ازان پیش آن خلیفه آوردند فرمود که اگر تو در ویشے سنگے که پیش تست بگو که زر شود تا ترا خلاص دہم شیخ عبد الله وقتے این قول در تفسیر نبشته دیده بود بر فور سوره مزمل را بخواند و بران سنگ دمید بفرمان خدا تعالے آن سنگ زر گشت خلیفه چون آن کرامت شیخ بدید در زمان از جمله کارها هم بر دست شیخ تایب شد آنگاه خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که بند داشتن شیخ عبد الله مبارک بر دست خلیفه هم برائے این بود تا او را از کارهاے بد تایب گرداند بعد ازان فرمود که قول چہارم آنست هر که این سوره را بخواند و باخود دارد هیچ آفتے بر و نرسد و میان مردمان و بدرگاه خدا تعالے عزیز بود

قول پنجم آنست که خواننده این سوره را زیر هر کار نکند و جادو در وی اثر نکند و از جمله بلاها ایمن بود
و قول ششم آنست هر که این سوره را بر آب روان بخواند بفرمان خدا تعالی آب بایستد و اگر
بر کوه بخواند پاره پاره گردد و بر مرده بخواند بفرمان خدا زنده گردد و اگر به نیت زندانیان
بخواند خلاصی یابند بعد ازان همدریں محل فرمود که مولانا بدر الدین اسحاق رحمة الله علیه حکایت
کرد که وقتی برابر شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز در سفر بودم خدمت
شیخ و من بر سر آب دریا رسیدیم آنجا کشتی نبود که بگذریم حضرت شیخ رو بسوی من کرد و فرمود
که نخلین من و خود بدست گیر تا ما بگذریم همچنین نزدیک آب رسیدیم گفت چشم بپوش چشم
پوشیدم خود را و شیخ را بر گذر آب ایستاده دیدم هیبت حضور شیخ در من اثر کرد و هیچ
نتوانستم گفت همچنان در منزل رسیدیم محل نیک بود ازان حال عرض نمودم فرمود که سوره
مزمل بخواندم بر تو بر خویش دمیدم راه پیدا شد بگذشتیم آنگاه هم ملایم انیعنی حکایت دیگر
فرمودند که شیخ سلیمان سمرقندی پیری بزرگ بود وقتی اورا حجاج یوسف بند کرده بود دستهای
او در زنجیر و تخته بند محکم کرده گفت مرا فضیلت این سوره یاد آمد بر فور آغاز کردم تمام نشده بود
که جمله سلاسل و اغلال من بیفتاد و در زمان مردم بیامدند و مرا خلاص دادند آخر معلوم شد
نزدیک بود که فرشتگان عذاب او را هلاک کنند بعد ازان همدریں محل فرمود که امیر المومنین علی رضی
الله عنه صد و هفتاد مصاف بقوت این سوره کرده بود و مظفر و منصور باز گشته و باب
خیبر را به برکت این سوره برکنده و امیر المومنین ابو بکر صدیق رضی الله عنه گفت که بعد نقل
رسول الله علیه السلام را در خواب میدیدم به برکت این سوره بعد ازان همدریں محل فرمود که امام یحیی
معاذ رازی رحمة الله علیه میفرماید که خواننده این سوره را فردا چندان ثواب دهند
که جملگی خلق متحیر گردند و روی او چون ماه شب چارده تابان باشد و بر براق نور
سوار او را کنند و در بهشت فرستند آنگاه هم ملایم انیعنی حکایت دیگر فرمود که در
تفسیر خواجه شقیق بلخی رحمة الله علیه نبشته دیده ام که او فرمود که من بقصد استاد را

شاگردی کردم چندین فضیلت که در خواندن این سوره بیان کرده اند مرا گمان شد که اگر
همه عمر ثواب و فضیلت این سوره بنویسم نتوانم نوشت الحمد لله رب العالمین تمام شد پنجم ماه
ربیع الآخر روز چهارشنبه دولت پابوس بدست آمد مولانا وجیه الدین پائلی و مولانا
نصیر الدین گیاهی و مولانا برهان الدین غریب سلمه الله حاضر بودند سخن در آخر الزمان افتاد بود
بر لفظ مبارک راند که این همه علامتهای آخر الزمان است که در عالم دمبدم پیدا میشود
و مردم ازین علامتها غافل اند همدرین محل فرمود که در خبر است از رسول علیه السلام که از
فرزندان آدم کم بزایند و زنان با مردان شرابها خورند و بر ایشان سوار شده کوچه بکوچه
گردند و دف زنان بسیار گردند و علماء بی عمل بسیار شوند و پادشاهان ظلم آشکارا کنند
بعد ازان همدرین محل فرمود که امیر المومنین علی رضی الله تعالی عنه فرمود بدانید که
چون زنان بر اسپ سوار شوند و در بازارها روند بدانید که نشان قیامت است همدرین
محل فرمود که خواجه حسن بصری رضی الله عنه در علامت آخر الزمان نوشته است که وقتی رسول
علیه السلام نشسته بود امیر المومنین ابو بکر و علی رضی الله عنهما پرسیدند که در دنیا بقای
آدمی هفت روز است اصحاب دلتنگ شدند بعد ازان رسول علیه السلام فرمود که
هفت روز از روزهای آخرت است یعنی هر روزی از روزهای آن چهل هزار سال
باشد همچنین هفت هزار سال می شود بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که رسول علیه
السلام گفت که ناخوش زندگانی که امتان مرا باشد پس از مرگ من و خوش زندگانی
بد آنکس باشد از امتان من که از دنیا بیرون شوند بعد ازان بر لفظ مبارک راند
که امیر المومنین علی رضی الله عنه گفت بعد وفات رسول علیه السلام در ششصد سال فتنه ها
خیزند در هندوستان و ترکستان یکی بیکی پردازد و هریکی بگوشت و پوست یکدیگر افتند
بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد و فرمود که رسول علیه السلام فرمود که
در آخر الزمان عالمان بسیار شوند برکت اندک و مردم دلیشان را از بیت المال

چیزے نرسد و زنان اندر خانہا دست بازرگانی بکشایند و مینورند آشکارا و مال بمطربان و مسخرگان دہند و زنان بلابہ کابکشایند و پادشاہان ولایتہا بگیرند و فسادہا کنند و پارسایانرا عقوبتہا فرمایند و زاہدانرا بکشند و بے خوارگان مشغول شوند و جہان را ویران سازند و ہمہ خلق از دست ایشان درویش گردند و بامے کار شادیہا کنند و زنان بگانہ را بیارند و با کسان خود فسادہا کنانند بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر فرمود کہ در آخر الزمان زمانہ آید بر امت رسول علیہ السلام و آن این زمانہ است کہ مغنیان و مطربان و مسخرگان و اہل فساد بچشم اہل دنیا عزیز گردند و قیمت قرآن خوانان و عالمان نبود و مردان ہمہ جامہاے رنگین پوشند و کودکان را چون زنان بیارایند و زنان و مردمان یکجامے خورند و لواطت کردن پیشہ گیرند و حاکمان حکم بفروشند بے دیانتی میان خلق پیدا گردد و از براے مال دنیا حق را ناحق کنند داد و عدل درمیان نماند و بازارگان در خرید و فروخت دروغ گویند و از براے پنج درم گواہی دروغ دہند پس چون چنین در عالم پیدا شود حقیقت بدانید کہ قیامت نزدیک رسید و برکت نباتات از زمین برگیرند و باران از آسمان کمتر آید و اگر ببارد بیوقت ببارد بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند کہ دجال لعین لعنۃ اللہ علیہ در عہد رسول علیہ السلام زادہ شدہ است و آنچنان بود کہ روزے بہتر عالم نشستہ بود یکے بیامد و گفت یا رسول اللہ چیزے عجب پیدا شدہ است زن جہودی بچہ زادہ است از بامداد تا چاشت بسخن آمدہ و تا نماز پیشین بزرگ شدہ است و تا نماز دیگر ریش برآوردہ و تمام مرد شدہ چون این بشنید گفت ہذا علامت القیامۃ از جاے خود برخاست و قصد او کرد تا او را بہ بیند چون نزدیک حجرہ او رسید مر دجال لعین را خبر کردند کہ پیغمبر خدا آمدہ است بدیدن تو دجال نشستہ پیغمبر بروے اسلام عرض کرد آن ملعون جواب ندادہ ناگاہ پیغمبر را گفت صعب جادوے کردہ کہ مرا عاجز کردی مرا بیاموز پیغامبر علیہ السلام گفت

اے ملعون من جادوگر نیستم بلکہ پیغامبری خدا سے عزوجل ام کہ بر تو آمدہ ام تا بگوی لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ امیر المومنین علی رضی اللہ عنہ حاضر بود گفت یا رسول اللہ فرماندہ تا این ملعون را ریزہ ریزہ گردانم و بکشم در حال شمشیر برکشید و آن ملعون بانگ صعب برآورد ہم اندر ساعت ناپدید گشت پیغامبر علیہ السلام غمناک گشتہ با یاران گفت کہ او را شیاطین بشارستان شاہا بردند **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر فرمود آن روز کہ بیرون آید دران سال قحط صعب بود و نیم از آسمان باز ایستد و نبات از زمین کم روید و این ہمہ خاصیت بیرون آمدن آن ملعون باشد بعد ازان فرمود کہ چون آن بیرون آید لعنۃ اللہ علیہ دعوے پیغمبری کند در آخر الزمان و چون قوی گردد و لشکر بہم ساند دعوے خدائی کند فاک بدہان او بدین نوع گفتن و نشان آن ملعون آن بود کہ میان پیشانی او نوشتہ پیدا شود ہو الکافر باللہ العظیم و بر خر نشستہ بود و آن خر استام زرین باشد پس ہر کہ اہل فساد بود متابعت او کند خضر علیہ السلام بادی بود میگوید کہ دروغ زن است این ملعون پس مسلمانان را از راہ برد و بسیار مسلمان کافر گردند و آن ملعون گرد ہمہ عالم بگردد و یکہفتہ جملہ اقصاے عالم بگردد بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند رسول علیہ السلام گفتہ است در آخر الزمان غافل نباشید کہ در ساعت بساعت علامتہا و حالتہا ظاہر گردد کہ در مانند پس بخدا یتعالے باز گردید و توبہ کنید بعد ازان بہمدین معنی حکایت فرمود کہ روزے رسول علیہ السلام نشستہ بود با یاران گرد او امیر المومنین ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ از بہتر عالم سوال کرد گفت یا رسول اللہ این آفتاب از زمین ہمی برآید گفت بلے یا ابا بکر کلی گردش او بر آتش است اگر شبانروز یکبار گذار او بر آب نبودے بسیار خلق را بسوختی و این ہمہ کواکبہا کہ در آسمانست مر خدائے را عزوجل تسبیح میگویند خاصہ کہ این آفتاب ہر روز از خدا یتعالے دستوری میخواہد کہ بار خدایا مرا فرمان تا نام ہمہ کافران و عاصیان بسوزم **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند کہ در آخر الزمان روزگارے آید

که درازی سال چون ماه بود و درازی ماه چون هفته و درازی هفته چون
روز پس دران ایام مسلمانے سخت عزیز بود از کوتاهی عمر مردمان اندران روزها
تمام یک نماز نتوانند کرد بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چون بدین حرف رسید چشم پر آب
کرد و بگریست و این حدیث بر لفظ مبارک راند که رسول علیه السلام فرموده است که
امت من بعد هجرت پنج طبقه میشوند در دنیا هر طبقه تا دامن صد سال آنگاه خواجه ذکر الله
بالخیر این را تمثیل کرد فرمود که طبقه اول تقوے و عمل صالح باشند چنانچه دامن صد سال اما
طبقه دوم اهل تواضع و ترحم باشند تا سه صد سال و طبقه سیوم قتالی کنند با یکدیگر و عمل
ایشان همه نار باطمع آویخته باشد تا چهار صد سال و طبقه چهارم طایفه باشند که صله
رحم را ببرند و از یکدیگر روے بگردانند و در اندوه را فزایند تا پانصد سال و طبقه
پنجم طایفه باشند که ظالم و عاصی و طاغی باشند تا هفتصد سال بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر
بر لفظ مبارک راند چون هفتصد سال برآید زلزله بسیار شود و علمائے باعمل فوت شوند امر
معروف و نهی منکر یکے شود و خونها کوچه بکوچه شود تا هفتصد و بیست سال بعد ازان
میان خلق حیوان بسیار شوند و غالب باشند چنانچه میان اینها کسے نتواند که بگذرد و نبات
در زمین کم روید زراعتها از آفت خراب شود و مسلمانے نماند و خلق یکدیگر را گوشت و
پوست خود افتد و کارهاے زشت بکنند و مے خورند و بے شرمی بسیار شود و مسلمانان
بیگناه خود کشته گردند و مسلمانان با مسلمانان از سبب مال دنیا تیغ کشند و اسلام
خوار گردد و مشایخ ناحق کشته شوند و خیر و برکت از میان برگیرند و فسادها آشکارا
گردد تا هفتصد و سے سال بعد ازان درندگان دشتی در شهرها درآیند و روز
روشن فرزندگان مسلمانان را ببرند و امرا و ملوک ظالم و عنف پیدا شوند چنانچه
از ایشان شهرها خراب گردند و مسلمانان را زار زار بکشند و اسلام در شهرها
کمتر باشد و علما بسیار بعمل گردند و هر فتنه که دران ایام بود از علماے بعمل و مشایخ

ریائے پیدا شود در ہر ولایتی و شہرے پادشاہی و ملکی برخیزد اسلام و مسلمانان
و آن شہرہا از ایشان خراب گردند و مسلمانے ضعیف شود و دوستان دشمن گردند
و ہر کہ از دنیا چیزے ببیند در بند آن شود کہ از و بر ماید و او را ہلاک کند
و مسلمانان مفلس شوند خبز نفس دو نان ہیچ نباشد و ظلم آشکار گردد و خلق از فساد نہ اندیشند
در روز شب دروغ و غیبت و حسد و فحش و لہو و لعب و قمار و مطربے و در کار بد مشغول باشند
تا ہفتصد و چہل سال بعد ازان شہوت و زنان غالب شود کہ ہیچ زنے بر یک شوہر
قناعت نکند بلکہ از صد بیش بگذرد و زنان بے شرم گردند در کوچہ و بازار از ایشان فتنہا
قائم شود چنانچہ مردان یکدیگر از برائے ایشان تنہا کشند و ولایتہا آبادان نمانند
و شہر بشہر ہمہ خراب بود کہ ازین شہر تا بآن شہر بدشواری برسند و اہل علم کشتہ گردند
و مشایخ و درویش را عزت نماند و کسے ایشانرا نپرسد و یتیمان و بیوگان خوار گردند و از
گرسنگی بمیرند و ولایت متمرد گردد و سادات و دانشمند و درویش و علما مصحف را ہدیہ
برند کسے از ایشان چیزے نخرد و قحط و ارزانی دم بدم پیدا شود و مے خوران
بسیار شوند و مے خوردن و فساد کردن فخر کنند و اہل فساد و مسخرگان را عزت بود
اہل صلاح خوار باشند و دوستی زبانے بود و مسلمانان یکدوست و زبان و دل و کردار نباشد
و خیانت بسیار شود و راہزن و بداندیش بسیار شوند و ہمہ عالم از فتنہ پر شود و با ہفتصد
و پنجاہ سال بعد ازان چون آفتاب برآید در مطلع او خون باشد و جملہ کنارہاے
آسمان تا بقیاس دو نیزہ ہمچو خون گردد و سہ ساعت در آن روزہا در مطلع آفتاب
خون باشد نصف جن و انس در یک روز بمیرند و ہلاک گردند و بادہا سخت باشد و مرگ
بسیار شود و طوفانہا و علامتہا دمبدم خیزد و در شہرہا آتش بسیار افتد تا ہفتصد و شصت
سال بعد ازان باران بیارد و قطرہاے او برابر سیضہ مرغ باشد و دران سال چندین
ہزار مویشی و زرع ہلاک شوند تا ہفتصد و ہفتاد سال بعد ازان قرآن رفع شود

و آفتاب از مغرب برآید و در توبه بسته شود بعد آن توبه قبول نشود و آنروز که آفتاب از مغرب برآید تا وقت زوال برقرار باشد بعد از ان همچنان فرود آید تا هفتصد هشتاد سال و دجّال یعنی بیرون آید و نشانی در خلق پیدا شود هر که مومن بود در پیشانی او نقش ایمان پیدا آید و هر که منافق است در پیشانی او نقش کافری بنشته پیدا شود نعوذ باللہ منها بعد ازان خواجه برین حرف رسید و های های بگریست بر لفظ مبارک راند که خدا داند که بعد ازان چها پیدا شود قیامت کے آید الحمد للہ علے ذلک **بتاریخ ششم ماه جمادی الآخر روز شنبه** دولت پایبوس بدست آمد سخن در بزرگی اولیاء افتاده بود بر لفظ مبارک راند که ذکر الاولیاء منزل الراحت یعنے ذکر کردن اولیا منزل راحتست بعد ازان همدرین محل فرمود که از زبان شیخ نجم الدین صغری رحمته اللہ علیه شنیده ام که در منازل امیر المومنین علی رضی اللہ عنه ست ذکر الاولیاء عبادة یعنے هر کجی که ذکر اولیا رود محل عبادتست و ثواب عبادت در نامه اعمال رد نبویسند بعد ازان همدرین محل فرمود که نقل است وقتے امام جعفر صادق رضے اللہ عنه از ابو حنیفه سوال کرد که عاقل کیست گفت آنکه تمیز کند میان شر و خیر حضرت امام جعفر صادق فرمود اے ابو حنیفه بهایم یعنی چهار پایان نیز تمیز توانند کرد میان آنکه ایشان را میزنند و میان آنکه ایشان را علف دهند ابو حنیفه گفت پس نزدیک تو عاقل کیست گفت آنکه تمیز کند میان دو خیر و در میان دو شر تا از دو خیر خیر الخیرین اختیار کند و از دو شر شر الشرین بگریزد بعد ازان همدرین محل فرمود لختے سخن در ذکر خواجه اویس قرنی افتاده بود بر لفظ مبارک راند که چون رسول علیه السلام وفات میکرد صحابه عرض نمودند که یا رسول اللہ مرقع تو کرا دهیم فرمود با اویس قرنی بدهند بعد ازان چون امیر المومنین عمر رضی اللہ عنه بخلافت نشسته بکوفه آمد بر منبر شد و خطبه گفت اے اهل مسجد برخیزید کسے از قرن میان شما هست گفت هست فرمود پس پیش من فرستید جمعی را پیش فاروق فرستادند خبر اویس پرسید ایشان گفتند او را نمے شناسیم عمر گفت رسول خدا ایشان داده است

که سخن او هرگز خلاف نباشد بعد ازان یکے گفت که او حقیر تر از آنست که امیر المومنین میگوید که او دیوانه و احمق است از خلق وحشتی دارد و در آبادانے نیاید و با کسے صحبت نکند و انچه مردمان خورند او نخورد و غم و شادی ندارد و چون مردمان بگریند او نخندد و چون مردمان بخندند او بگرید امیر المومنین عمر گفت او کجاست گفت او در وادی عرنه شتر میچراند بعد ازان عمر و علی رضی الله عنهما بدان وادی شدند و او را در نماز یافتند حق تعالے فرشته را گماشته بود تا شتران او را نگاه میداشت چون اویس جنبش آدمی دید نماز کوتاه کرد پس عمر رضی الله عنه سلام کرد جواب سلام باز گفت امیر المومنین عمر پرسید که نام تو چیست گفت عبد الله عمر بگفت ما هم عبد الله ایم نام خاصه تو چیست گفت اویس عمر گفت که دست بما نما تا نمود آن نشان که پیغمبر علیه السلام گفته بود دید پس عمر گفت اے اویس پیغمبر خدا صلے الله علیه وسلم سلام رسانیده است و گفته که امتان مرا دعا کن اویس گفت یا عمر تو بد حاکردن اولتری که بدنیا مردے عزیز تر از تو کسے نیست عمر فاروق گفت من خود انیکار میکنم اما وصیت پیغمبر علیه السلام بجا آر اویس گفت یا عمر بهتر ازین در کوه نگاه کن نباشد که اویس دیگر باشد عمر رضے الله عنه گفت نشان تو داده است پیغمبر علیه السلام اویس گفت اول مرقعه رسول علیه السلام بمن دهید تا دعا کنم ایشان مرقعه رسول علیه السلام باویس دادند و گفتند در پوش پس دعا کن اویس گفت صبر کن که اول حاجت خواهم پس باز از ایشان دور تر شد و آن مرقع نهاد و زاری نموده بر اے امت محمد از خدا یتعالے میخواست آوازے شنید که اے اویس مرقعه در پوش که چندین هزار امت محمد را تو بخشیدیم اویس گفت در نپوشم تا جمله را نه بخشی که پیغمبر خود اجابت کرده است عمر و مرتضے گفت رسول از ایشان کار خود کردند اکنون یک کار ما مانده است آوازے شنید که چندین هزار تو بخشیدم در پوش اویس گفت تا همه را بمن نه بخشی نپوشم و مرتضے اینجا بیامد اویس گفت اگر تو نمی آمدی این مرقع نمے پوشیدم تا جمله امت محمد را نے بخشیدند **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر

بر لفظ مبارک راند که این حکایت کسانیست که در هر محلتی در آیند کس نشان نپرسد از محلتی که
بمردن روند کس نشان ایشان ندهد **بعد ازان** همدرین محل فرمود که امیر المومنین عمر رضی الله
عنه گفت که بدیدم اویس را یکیرا از پشم شتر پوشیده سراپا برهنه که تونگری شهره هزار عالم دران گلیم
انگاه عمر دل از خود و از خلافت برگرفت و گفت کیست که این خلافت را از من بگیرد و
مرا خلاص کند و پس گفت که اے عمر کسے که غافل نباید چنین گوید اینجا خود فروشی نیست این را بیند
هر که خواهد بگیرد و فروخت درمیان چه کار دارد **بعد ازان** عمر رضی الله عنه بسیار
بگریست و خواست که خلافت بگذارد صحابه جمع شدند گفتند چیزے که صدیق اکبر قبول کرد نتوان
گذاشت که یک روزه عدل تو بر شصت سال عبادت شرف دارد **بعد ازان** خواجه
ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که زنهار تا در خاطر کسے این بگذرد که مقام اویس مقام امیر المومنین
عمر عالی و اولی بود این چنین نیست دیگر خاصیت اویس اینست که هیچ چیز دل نمیخواست
چنانچه سید عالم در خانه پیرزنے رفتے و گفتے محمد را بدعا یاد دار پس عمر گفت یا اویس چرا ایشان
ملازمت حضرت بدیدن رسول علیه السلام گفت شما او را دیده اید گفت بلے گفت چهره
او را دیده اید ابرو پیوسته بود یا کشاده هیچ نتوانست که بگوید پس گفت شما دوست
محمد دیده اید گفتند بلے گفت اگر دوست صادق مے بود دیده آنروز که دندان مبارک شکستند
بر حکم موافقت چرا دندان خود نشکستید که شرط دوستی و موافقت اینست پس دندان
خود نمود که همه دندان شکسته بود گفت من او را بصورت ندیده بودم این از موافقت
دین است که من کرده ام **انگاه** دانستند که منصب او بلند است که نادیده او را
را موافقت کرده بود **بعد ازان** امیر المومنین عمر گفت له یا اویس مرا دعا کن گفت در نمازی و دعا
اگر شما ایمان خود بسلامت بگور برید خود دعاے من شما را دریابد و الا من دعا ضایع نکنم **بعد ازان**
همدرین محل فرمود که امام محمد احمد را چندین سال کسے خنده ندید وقت نقل ایشان را
نزدیک رسید تبسم کرد حاضران سوال کردند که وقتے لب مبارک شما در خنده ندیدیم

در وقت نزع تبسم از جیست فرمود که بدیدم ابلیس لعین را حضور من ایستاده است دست بر دست میزند و می مالد گفتم چرا افسوس میکنی گفت ای امام نیکو ایمان خود را از من بسلامت بردی از شادی آن تبسم کردم که الحمد لله بارے از و ایمان بسلامت بردم آنگاه درین محل فرمود وقتی امیر المومنین عمر رضی الله عنه بر خواجه اویس آمده گفت مرا وصیت کن گفت خدا یرا شناسی گفت شناسم گفت اگر غیر خدائے کسی را شناسی ترا بهتر فاروق گفت خدا میداند گفت اگر خدا تعالے ترا دیگری نداند بهتر جدا از ان فاروق خواست که چیزے بوی دهد اویس در جیب کرد سیم برآورد گفت این از شتر بانی جمع کرده ام اگر تو ضمان میشوی که چندان درم که این ست بخورم و بدیگر محتاج نشوم آنگاه از تو چیزے قبول کنم آنجا از ان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که خواجه اویس این بگفت و آنهم فرمود که رنجه میشوید و باز گردید که قیامت نزدیک است آنگاه در قیامت دیدار باشد که فراق نباشد من اکنون بسا شتے قیامت شتولم آنگاه عمر علی رضی الله عنهم باز گشتند بعد ازان هم درین محل فرمود هم از بزرگی او که وقتے بهمرز رحمة الله بکوفه رفت در کنار فرات خواجه اویس قرنی را دید که وضو می ساخت از صفت او نشناختم سلام کردم جواب داد و گفت یا هرمز من بر چنان گفت چگونه شناختی و ترا که ره نمود بمن گفتم با ویس نام من و پدر من چگونه دانستی گفت بنا فی العلم الخبر آنکه هیچ از علم او بیرون نیست مرا خبر کرد روح ترا شناختم که روح مؤمنان بایکدیگر آشنا اند گفتم چیزے روایت از رسول علیه السلام کن گفت او را نظیر نیافتم اما حدیث او را از دیگران شنیده ام و بخواندم که محدث باشم و بذکر مرا خود تشغل است که درین نمی پردازم گفتم از قرآن آیتے بر خوان تا بشنوم گفت اعوذ بالله من الشیطان الرجیم پس زار بگریست آنگاه گفت که حق تعالے میفرماید وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون وما خلقنا السماء والارض وما بینهما لاعبین وما خلقناهما الا بالحق ولکن اکثرهم لا یعلمون ان یوم الفصل میقاتهم اجمعین یوم لا یغنی مولی عن مولی شیئا ولا هم ینصرون الا من رحم الله انه هو العزیز الرحیم برخواند آنگاه نعره بزد چنانکه گفتیم رفت بهوش آمد گفت ای پسر چه چیز آورد ترا گفتم خواستم با تو انس گیرم و از تو بیاسایم گفت هرگز نداستم کسے را که خدای را شناخت با غیر انس گیرد و از غیر او بیاساید بعد ازان هرمز بان گفت که مرا

وصیتی کرد گفت که مرگ زیر پای این است که چون بخسپی و برخیزی و در خوردی گناه منگر و در بزرگی آن نگر که در دوی عاصی عیشوی که اگر گناه خود داری خداوند نظر و داشته باشی بعد ازان هر مزگفت کجا میفرمائی مقام کنم گفت بشام گفتم اینجا معیشت چون باشد گفت ای پسر برخیا چون آدم و حوا نوح و ابراهیم و داؤد و محمد علیه السلام بردند من تو از جمله مردگانیم گفت وصیت من آنست که کتاب خدا را صلاح را پیش است و یک ساعت از مرگ غافل مباش و چون بقوم خود برسی ایشانرا پند دهی و نصیحت از خلق خدا باز گیری و یکقدم از موافقت آن امت کشیده نداری تا انگاه بدین نشوی و بدان در دوخ نیافتی پس دعا کرد و گفت بازگرد ای پسر برخیا مرا بدعا یاد دار که ترا من بدعا یاد دارم بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که در راحت الارواح نبشته دیده ام ربیع شام رحمة الله علیه گفت یکبار به زیارت اویس رفتم نماز بامداد گزارده بود با دراو مشغول شد گفتم صبر کن تا فارغ شود از نماز تا نماز دیگر نیخواند همچنین سه شبانروز انتظار فرصت میکردم نیافتم درین سه روز و شب هیچ نخورد و نخفت شب چهارم ساعتی چشم او در خواب شد در حال بیدار گشت گفت خداوندا پناه میجویم تو از چشم بسیار خواب و از شکم بسیار خوار با خود گفتم مرا این پند تمام است باز گشتم و او را زحمت ندادم بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که همچنین شنیدم که در عمر خود هیچ شبی نخفت گفته شب رکوع است تا بامداد در رکوع بود دیگر او را گفتند که شبی تا بامداد در سجده چون بسر می بری گفت در سجده سه بار سبحان ربی الاعلی گفتن است من خود هنوز یکبار تمام گفتن نمی یابم که روز میگردد و گفت این از ان میکنم که میخواهم تا مثل آسمانیان عبادت کنم بعد ازان عزیزی بود دعوی داشت کرد که خشوع چیست در نماز گفت اگر تیر در پهلوی تو بزنند ترا ازان تیر خبر نباشد بعد ازان همدرین محل فرمود که از شیخ سعد الدین حمویه پرسیدند که چگونه گفت چگونه باشد کسی که بامداد بر خیزد و نداند که تا شب چگونه خواهد زیست گفتند کار تو چگونه شده است گفت تا ده روزی بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند و چشم پر آب کرد که اگر تو خدا پرستی سعادت آسمانیان و زمینیان او قبول نکنند تا با ورش

نداری بنده عرضه داشت کرد که چگونه باورش داریم گفت ایمن باشی بدانچه برای تو پذیرفته اند فارغ بنشین خود
را در پیش بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر همدرین محل فرمود که سه چیز را دوست دارد دوم
از رگ گردن او نزدیک تر است یکی آنکه طعام خوش خوردن دوم آنکه لباس خوش پوشیدن
سیوم با توانگران نشستن بعد ازان همدرین محل فرمود که روزی پیش خواجه اویس قرنی
گفتند مردے هست که سی سال است پادر گور فرو برده است و بران گور نشسته و کفن در گور
آویخته از خدا مشغول کرده و بدین هر دو باز مانده و این هر دو پادر گور آویخته دایم میگرید
اویس گفت مرا آنجا برید برند چون آنمرد را بدین صفت بدید گفت ترا سے سال است تا گور و کفن
ترا از خدا مشغول کرده است و بدین هر دو باز مانده و این هر دو بت را آراسته
آنمرد چون در خواجه بدید حال بر وے کشف شد نعره بزد و جان بداد در گور افتا بعد ازان
خواجه ذکر الله بالخیر بر زبان مبارک راند و چشم پر آب گردد فرمود که اگر گور و کفن حجاب هست
دیگر بنگر که چیست بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر همدرین محل فرمود که مریدے بود خواجه
ابو تراب نخشبی را قدس الله سره العزیز چون کار بکمالیت رسید هر بار که آن مرید پیش
خواجه بیامدی فرمودے که ترا پیش بایزید می باید رفت تا نعمت باقی از و بر تو مکاشفه
گردد و آن مرید چون بکمال حال بود دشوار مے نمود که بر خواجه بایزید برود و آنغرض چون
گفتگو بسیار شد گفت سخن پدر را نمی باید کرد برخاست روان شد در نیمه راه رسیده بود که
خواجه بایزید قدس الله سره ملاقی شد همین که چشم بایزید ازان مرید بدید چار شد آن مرید نعره
بزد و بیفتاد و چون بدیدند جان بحق تسلیم کرده بود و چون باقی نعمت بروے مکاشفه شد
طاقت نیارست آورد جان بداد بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند
که زهے کامل خواجه بایزید بود که کاملان دیدن روے او طاقت نداشتند آنگاه اینهم
فرمود که چون مردم بکمالیت رسند همه اوصاف حق داری مرکب گردد پس نیکو کسی
بود که در اوصاف باریتعالے یگانگی تواند کرد بعد ازان همدرین محل فرمود که بزرگی بود

که سه شبانروز چیزی نخورده بود روز چهارم دینارے زر دید بر نداشت میگفت از آن کسے
افتاده باشد بعد ازان گوسفندی دیدم آید قرصے در دهان گرفته پیش او نهاد و نگرفت
مگر از کسے آورده باشد پس آن گوسفند بسخن آمد و گفت من دانم تو بنده اوئی بستان روزے
حلال است چون آن بزرگ دست دراز کرد که نان بستد گوسفند ناپیدا شد **بعد ازان**
فرمود که خواجه ابوالقاسم رحمة الله علیه میفرماید که وقتے خواجه اویس قرنی رحمة الله علیه
میگفت که هر که خدا را شناخت چیزے بروی پوشیده نباشد از معنی و دیگر توان دانست که
خدایرا بخدائی توان شناخت که خدا را بداند همه چیز را بداند **بعد ازان** خواجه ذکر الله
بالخیر بر لفظ مبارک راند و چشم پر آب کرد و فرمود که سلامتی مردم در تنهائی است و
تنهائی آن باشد که فرو بود و در وحدت آن باشد که خیال غیر در دل او نگنجد تا بسلامت
بود و اگر بصورت نگری درست نباشد **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که پیر تو
او باد بدل تو یعنی دایم دل حاضر داری تا بخیر در دے راه نیابد چنانچه خواجه اویس قرنی رحمة الله
علیه فرموده است طلبت الرفعة فوجدتها فی التواضع و طلبت الریاسة فوجدتها فی الصحبة و
طلبت المروة فوجدتها فی الصدق و طلبت الفخر فوجدتها فی الفقر و طلبت الله فوجدتها فی
التقوی و طلبت الشرف فوجدتها فی القناعة و طلبت الراحة فوجدتها فی الزهد الحمد لله
رب العالمین **بیست و هفتم ماه جمادی الاخر** دولت پایبوس بدست آمد آنروز بنده
چند جزکاغذ که الفاظ دربار گهر نثار خواجه رستمدار در قلم آورده بود پیش نظر مبارک مخدوم
عالمیان بداشت عرضداشت کرد که امروز آمد است که این بیچاره هرچه از زبان مخدوم میشنود
تا آنجا که در ادراک و فهم یاری میدهد آنرا می نویسم و افضل الفواید نام کرده ام چون بنده
این عرضداشت کرد بر دست مبارک گرفت بشرف مطالعه شرف داد در محلے که میر سید مفرح
که نیکو نبشته و نام نیکو نهاده و آنجا که سخن از بنده ترک شده بود بر دست مبارک خود
آنجا صحیح میکرد **بعد ازان** روے سوی حاضران کرد و گفت از خسرو بسیار راست که اینقدر

فوائد در قلم آورده است بسبب آنکه همه وقت آن در بحر معانی از سر تا پای غرق است اما
حق سبحانه تعالی همه اعضای خمیر را العقل و فضل سرشته است زیرا چه همه روز در بحر معانی
شنا میکند صد هزار دُر معانی می آرد و آنرا مے نویسد **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر
بنده نوازی شکسته پروری کرده بنده برستخاست سر بر زمین نهاد و گفت اینهمه معانی که در فهم
این بیچاره نمیگنجد جائے میدهد از برکت قوت اکرام مخدوم عالمیان ست که بنظر مبارک این بیچاره
را پرورش میدهد الحمد لله علے ذلک **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر کلاه خاص و پیرهن
خاصه بر بنده عطا کرد **بعد ازان** سخن در بزرگی شیخ معین الدین سنجری قدس الله سره افتاد
حکایت فرمود آنروز که شیخ معین الدین بخدمت خواجه عثمان هارونی نور الله مرقده پیوست
و بیعت آورد او نیز هر فواید که از زبان شیخ مے شنید آنرا بقلم مے آورد چنانچه این حکایت و بزرگی
شیخ حسن بصری رحمة الله علیه دران فواید ایشان بنشسته دیده ام که مادر خواجه حسن بصری رضی
از موالے ام سلمه رضے الله عنها بود پس مادرش بکار مشغول شدی خواجه حسن بصری بگهوارے
که هنوز شیر میخورد ام سلمه پستان خود در دهان او نهادی تا بمیکیدی قطره چند شیر بدید
آمدی **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که چندین هزار برکت که حق تعالے
در وی پدید آورد آن از برکت او بود انگاه خواجه ملایم انیمعنی فرمود که چون مرید بخدمت
پیر ملازمت نماید آنچه از زبان پیر بشنود آنرا بکار برد یعنے آنچه در عبادت سخنی بود آنرا بکردار
رساند و هر چه در پند و نصیحت و غیر آن بود آنرا در قلم آرد پس حق سبحانه تعالے بحرفے که در
کتاب درج کند در بهشت بنام او قصری بنا کند **بعد ازان** فرمود هر نعمتے که مریدان
راست از برکت پیر است زیرا چه هر چه بشنود گوش و هوش بدان متعلق دارد تا ذره
ازان نعمت از دست نشود **بعد ازان** فرمود که شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس
الله سره العزیز شنیده بود که دعا گوئی هر از زبان شیخ فواید و غیر آن می شنود می نوشت
پس هر وقتے که دعا گوئی یک لحظه از مجلس غایب بودے آنزمان که برفتی فرمودے که کجا بودی

ہر فواید کہ پیش فرمودہ بودی باز آنرا بیان کردی و اگر اثر غفلت در دعا گوئی بدیدے
روے سوئے دعا گوئی کردی و گفتی حاضر ہستی **بعد ازان** سخن در برکت یافتن خواجہ
حسن بصری رضی اللہ عنہ نور حکایت فرمود کہ خواجہ حسن طفل بود روزے در کوزۂ پیغمبر علیہ
السلام آب بخورد رسول علیہ السلام پرسید کہ ازین کوزہ آب کہ خورد گفتند حسن فرمودند
چنانچہ ازین کوزہ آب بخورد علم بروے سرایت کند ہمدرین محل اُم سلمہ حسن را در کنار
رسول علیہ السلام داد رسول علیہ السلام او را دعا کرد پس ہر چہ یافت او از برکت
کوزۂ رسول علیہ السلام و از دعا یافت **بعد ازان** حکایت دران افتاد کہ بعضے از
درویشان کہ در مجلس سماع می باشند در وقت رقص نعرہ میزنند و بانگہاۓ بلی بیجاری
برمے آرند خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند سخت بد میکنند اہل سماع اینچنین نکردہ اند
و این کار کاملان نیست ہر جا کہ ملہوسان فضول بوند از ایشان چنین در وجود آید
زیرا چہ خواجہ حسن بصری رضی اللہ عنہ فرمودہ ست کہ در سماع ہر کہ بانگ برآرد یعنے فریاد
و نعرہ زند حقیقت بداند کہ آن شیطانی است کہ از شیطان میزاید اما انچہ روحانی
است او در عالم ملکوت است کہ در وقت سماع بحرکت حس حرمت نیست در بحر آشنائی
شناہاۓ میکنند و از ہر دہ ہزار عالم در آنوقت او را خبر نیست چنانچہ در بوتہ میگدازد
اہل سماع بچنان در عالم تحیر بگدازند **بعد ازان** ہم ما یم این معنی حکایت فرمود
کہ وقتے خواجہ حسن بصری بمجلس وعظ میگفت حجاج با دبدبہ و کوکبہ تمام در آمد تنہا بر کشیدہ
بزرگی آنجا حاضر بود گفت امروز حسن را امتحان کنم پس حجاج بنشست یکدرہ بوی التفات
نکرد از سر سخن خود نرفت تا مجلس تمام شد آن بزرگ گفت کہ برہستی یا حسن حجاج پیش رفت
و باز وے حسن بگرفت و گفت اگر میخواہید کہ در مرد بینید در خواجہ حسن بینید **بعد ازان**
ہمدرین محل حکایت حجاج یوسف افتاد بر لفظ مبارک راند کہ وقتے حجاج را در خواب دیدند
در عرصۂ قیامت افتادہ گفتند چہ میخواہی گفت انچہ موحدان میخواہند آن سخن پیش خواجہ

حسن بصری گفتند گفت زنهار او را اعتبار ندارند که نخواهد بدین طراری آخرت هم برباید
بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که این سخن او ازان بود که
در حالت نزع مناجات کرده بود الهی بدین تنگ حوصلگی آن نمائی که تو غفاری و اکرم الاکرمین
که جمله متفق شده اند که مرا نخواهی آمرزید دفر و نخواهی گذاشت در سیرت ایشان آبروے
من بایشان نمائی فانت قیوم فعال لما یرید - انگاه خواجه ذکر الله بالخیر چون در این حکایت
رسید چشم پر آب کرد فرمود که ظلم حجاج جهانرا معلوم است تا بچه حد بود آنچنان ظالم امیدوار
آمرزش است پس آنکس که روز و شب در گفتن سبحان ربی العظیم مشغول است او امیدوار
تر است بآمرزش خویش انگاه فرمود که چون حق سبحانه تعالے خواست که حجاج را بعلت مبتلا
کند آخرین کسے را که بکشت برادر ابو سعید ابو الخیر بود قدس الله سره العزیز مدتی بر نیامده
که حجاج را ببلاے دروشکم مبتلا کردند هفت شبانروز دران درد مبتلا بود که از تخت بزمین
بود و از زمین بر تخت همچنان بمرد بعد ازان او را در خواب دیدند که خدایتعالے با تو چه کرد
فرمود که از بدل هر نفری یکبار بکشتند و از بدله برادر خواجه ابو سعید فرمان شده است
که این را تا قیامت می کشند و باز زنده می کردانند تا آنزمان که صور بدمد در عالم انگاه
ملایم این معنی حکایت فرمود که امیر المومنین علی رضی الله عنه ببصره آمد مهار شتر را در میان
بسته سه روز بود فرمود که منابر بشکستند و مذکران را منع کردند **بعد ازان** به مجلس
خواجه حسن بصری آمد قدس الله سره العزیز و از و سوال کرد گفت که تو عالمے یا متعلم خواجه بصری
گفت ازین دو گونه هیچ نه ام اما این سخن که از پیغمبر علیه السلام رسیده است باز میگویم
او را منع نکرد و گفت جواب یکو گفتی پس علی مرتضے رضے الله عنه برفت حسن بصر است
او را بشناخت در عقب او رفت دریافت گفت از بهر خدا مرا الهارت بیاموز مرتضے
علی رضے الله عنه فرمود تا آب آورد ند حسن را وضو ساختن بیاموخت انگاه باز رفت
در میان آن سخن در امساک باران افتاده بود بر لفظ مبارک راند و این حکایت همدرین محل فرمود

که وقتی در بصره قحط سال افتاده بود بقدر دو لیست هزار آدمی بیرون آمدند خواجه حسن بصری را گفتند دعا کن گفت اگر میخواهید که حق تعالے شمارا باران رحمت فرستد مرا از بصره بیرون کنید تا حق تعالے شمارا باران بفرستد آنگاه ملایم این سخن حکایت در خوف افتاده بود بر لفظ مبارک راند که برزگی بود آنزمانکه خوف بروے غالب بود بے گفتے که چون نشسته باشم گوئی در میش جلاد نشسته ام آنگاه فرمود که در اخبار است هیچکس لب او خندان ندیده و روئی برزگ داشت بعد ازان همدرین محل فرمود که روزے مردم را دیدند که میگریست گفت چرا میگرئی گفت بجلس محمد قبطی شدم رحمته الله علیه میگفت که مردے باشد از مومنان هزار سال در دوزخ باشد ازین میگریم خواجه حسن گفت کاشکے آنمرد من باشم که بعد از هزار سال خلاص یابم نقل است که روزے خواجه حسن بصری این حدیث را میخواند که انه قال آخر الزمان خرجت من امتی سبعین الف نسمة یعنی آخر کسیکه از دوزخ بیرون آید از امت من بعد از هفتاد هزار سال بود آنگاه همدرین محل حکایت فرمود که وقتے شیخ سیف الدین باخرزی قدس الله سره العزیز شبے در خانه خود چون دردمندان مے نالید باو اهل خلق پرسیدن آمدند گفتند یا امام دوش نالیدن تو از چه بود گفت ازان مے ترسم که نباید که بے علم من کاری رفته باشد یا قدم جائے نهاده باشم که آن بدرگاه حق پسندیده نباشد پس گویند مرا برو که ترا بدرگاه من قدری نیست و هیچ طاعت تو قبول نخواهد بود پیش گفتم آنگاه حکایت در خنده افتاده بود و بر لفظ مبارک راند که خندهٔ تهمتیے از گناه کبیره است بعد ازان بر لفظ مبارک راند که روزے شیخ قطب الدین بختیار اوشی قدس الله سره العزیز بر جماعتے بگذشت که مے خندیدند گفت عجب دارم از شما که بخندید و شما را اگر از مرگ خبر نیست آنگاه همدرین محل بر لفظ مبارک راند یکے را دیدند که در گورستان نان مجوز در برزگی برگذشت گفت تو منافقی گفت سبب چیست گفت بسبب آنکه کسے که پیش مردگان طعام بخورد و بخندد گوئی باخرت و مرگ خبر ندارد و این نشان منافقی است بعد ازان همدرین محل فرمودند که چون وفات خواجه حسن نزدیک رسید حبیب عجمی بدید و کسے او را در خندیدن ندیده بود در اثنای حال میگفت کدام گناه

وجان بداد آنگاه پیری او را در خواب دید گفت در حالت حیات هرگز لب مبارک شما را در خنده
ندیده بودند در حالت نزع چه بود که خنده کردی گفت این زمان که ملک الموت در قبض کردن
جانِ من آمد آوازے شنیدم که ملک الموت میگفت که هنوز یک گناه مانده است مرا ازان
شادی خنده آمد گفتم کدام گناه همدرین حال جان بدادم **بعد ازان** همدرین محل حکایت شیخ
الاسلام فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز فرمود که آن شب که خواجه برحمت حق پیوست
بزرگی بود مراجعت دهن او بخواب دید که درهاے آسمان کشاده اند منادی ندا میکند که
خواجه فرید الحق بخدای رسید و خدا از وے خوشنود است الحمد لله علے ذالک **تمام شد پنج ششم ماه**
رجب روز چهارشنبه دولت پایبوس حاصل شد سخن در ذکر خواجه مالک دینار رحمة الله علیه
افتاده بود بر لفظ مبارک راند که او را مالک دینار ازین گویند که مالک در کشتی بوده چون
درمیان دریا کشتے رسید مُزد از و طلبیدند گفت ندارم گفتند پاے بگیریم و در دریا اندازیم
ماهیان دریا را فرمان شد تا هریکے دیناری در دهن کرده بیرون آمدند بستدند و بدیشان
دادند پاے در دریا نهاد برفت ازین سبب نام او مالک دینار شد **بعد ازان** بر لفظ
مبارک راند که سبب توبه او آن بود که شبے تماشا بیرون آمده بود و بمطرب مشغول شده
رباب میزد چون یاران بخفتند آن رباب در آواز آمد مالک آنزمان توبه کرد او گفت چرا توبه
نمیکنی چون بشنید به مسجد آمد ازان کار تایب شد **بعد ازان** خواجه ذکره الله بالخیر
بر لفظ مبارک راند که آخر دزدے او بمدتے رسید که روزے در سایه دیوارے خفته بود و مارے شاخ نرگس
در دهان داشت و گس از وے میرانید آنگاه همدرین محل فرمود که مالک را چندین سال آرزو
غزا بود که بکند تا باتفاق روز جنگ شد مالک را تپ آمد در خواب شد هاتف آواز داد
که اگر امروز تو در حرب میرفتی اسیر می شدی و ترا گوشت خوک میدادند چون گوشت خوک
میخوردی کافر می شدی **بعد ازان** مالک از خواب بیدار شد شکر خدا بجا آورد و گفت
الحمد لله مرا تپ شد و آن عظیم تحفه بود آنگاه سخن در برکت دست بوسیدن بزرگان

افتاد بود فرمود که وقتے بزرگی را باد هرے مناظره افتاده بود دورو دراز کشید هریکے
چیزے میگفت تا براین اتفاق کردند که دست هردو به بندند و در آتش اندازند دست
هرکه بسوزد باطل باشد چنان کردند هردو نه سوختند و آتش بگریخت گفت هردو برحق اند
آن بزرگ دگرگونه شد بخانه آمد و روے بخاک نهاد که باد هرے برابر کردیم هاتف آواز
داد که ندانستی که دست تو با دست دهریے یکجا کردند دهرے اگر تنها بودے حال خود
بدیدے بعد ازان همدرین محل دیگر فرمود که سالها شده بود که مالک دینار ترشے
و شیرینی نخورده بود هر شبے نان از طباخ بخریدے روزه کشادی چنانچه مالک بیمار شد
آرزوے گوشت نمود چندگاهے صبر کرد روزے پاچه خرید در آستین کرد و بموضعی رسید بیرون
آورد گفت اے نفس پیش اگر تو ازین آرزوها باز گردی همانا که میدهم آن هم
نخواهم داد برفور آن پاچه بدوستی داد خود نخورد انگاه ملایم این معنی فرمود که درویشی
بود که او گفتے هرکه چهل روز گوشت نخورد عقل او ناقص شود امام را بیست سال است
که نخورده ام عقل بر عقل زیاده میشود بعد ازان همدرین محل فرمود که وقتے در بصره آتش
گرفته بود مالک دینار نعلین برداشت و بر بام برآمد نظاره میکرد از مردمان
بعضے میسوختند و بعضے میجستند و بعضے میگشیدند خلق در رنج بودند مالک گفت در
روز قیامت همچنین خواهد بود انگاه ملایم این معنی حکایت دیگر فرمود که روزے بزرگی
بعیادت بیمارے آمد نگاه کرد اجلش نزدیک رسیده بود کلمه بروے عرض کرد نتوانست
گفت و میگفت ده و یازده و دوازده پس آن بزرگ از کشف تفحص کرد که حال تو چیست
گفت چون میخواهم کلمه بخوانم کوه آتشین پیش می اندازند که اگر گفتے ترا برین بسوزیم نعوذ بالله منها
بتاریخ پنجم ماه شعبان روز پنجشنبه سنه مذکور دولت پابوس حاصل شد تخرید در بزرگی
شیخ الاسلام قطب الدین بختیار اوشی قدس الله سره العزیز افتاده بود و بنده عرضداشت
کرد که خدمت خواجه را قطب الدین بختیار کاکے از کجا گویند بر لفظ مبارک راند که وقتے

خواجه قطب الدین قدس الله سره العزیز با جمیع یاران بالاے حوض سلطان بودند
وقت باراحت بود یاران روے برزمین آوردند گفتند اگر چنین هوا خوب کاکی کرم برسد
چه نیکو بود خواجه قطب الدین تبسم کرد گفت اگر برسد چه کنید گفتند بکار بریم خواجه قطب الدین
نور الله مرقده برفور آزانجا برخاست درون آب رفت دست در آب میکرد کاکی گرم
بیرون مے آورد بجانب یاران می انداخت ازینجاست که خواجه را بختیار کاکی گویند
بعد ازان هم ملایم اینمعنی حکایت دیگر فرمود که وقتے مرد یرا در پایان خواجه دفن
کردند باشد که آنمرد فاسق بود شب همانمرد را در خواب دیدند که در بهشت میخرامد خلق را
تعجب آمد از و سوال کردند که این دولت از کجا یافتی گفت این زمان که شما مرا دفن
کردید فرشتگان عذاب آمدند تا مرا عذاب کنند خواجه قطب الدین قدس الله سره العزیز
آنجا حاضر بود خاطر مبارک اوشان پریشان شد در زمان فرمان آمد ای فرشتگان دست ازین
بنده بدارید که از برکت آنکه در پایان دوست ما شیخ قطب الدین جایافته است و
خاطر او متعلق است ما بدو بخشیدیم و او را بیامرزیدیم **بعد ازان** هم از بزرگی شیخ ما
الاسلام فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز حکایت فرمود که وقتے چند نفر ما فر بخدمت
شیخ الاسلام از مقامے آمده بودند خدمت شیخ را هرچه سوال میکردند بطریق امتحان میکردند
چنانچه پیش پشاره بینرم افتاده بود یکے ازمیان آن درویشان گفت که وقت
ذات درویش تا چه حد باید خواجه قدس الله سره العزیز برفور هر دو دست بر
پشاره بینرم زد که بدینحد بود که اگر بگوید این پشاره همه زر گردد هنوز از زبان
شیخ این سخن بیرون نیامده بود که پشاره بینرم زر گشته بود آنگاه ملایم این حکایت
شیخ عثمان هارونی فرمود که با جمع یاران در جماعتخانه نشسته بودیم چند نفر درویش درآمدند
روے برزمین نهادند فرمان شد که بنشینید بنشستند حکایت در سلوک میرفت که اهل سلوک
طایفه اند چون ایشان در عالم تحیر مستغرق گردند اگر صد هزار تیغ بر سر ایشان بزنند

درویشان را از شیخ خبر نباشد آنگاه خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد فرمود که آنزمان که
مردم در عالم تجرید بهوای دوست متحیر می باشند اگر صد هزار ملک مقرب در الساعت در گوش
او در آیند و از گوش دیگر بیرون روند خبرشان نباشد آنگاه آن درویشان التماس کردند که
ما را خرجی از خدمت شیخ تعیین شود تا ما روان شویم و آنروز بر شیخ و در جماعتخانه شیخ چیزے
نبود شیخ بر فور مشتی خاک پیش او بر دست کرد و ایشان را بداد و گفت در گره بندید آنجا که
بیرون شوید همانجا خرج کنید بعد ازان درویشان روے بر زمین آوردند باز گشتند چون بیرون
جماعتخانه آمدند و آن گره باز کردند تمامی خاک زر گشته بود خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک
راند انکس که کامل است خاک چه باشد هر چه بر دست گیرد زر گردد الحمد لله علی ذالک **بتاریخ**
پنجم ماه مبارک رمضان روز چهار شنبه دولت پابوس بدست آمد مولانائی فخر الدین
زرادی و مولانائی وجیه الدین پائلی حاضر بودند سخن در فضیلت مهتر یونس پیغمبر علیه السلام
افتاده بود بر لفظ مبارک راند که چون خدایتعالے مهتر یونس را علیه السلام عتاب کرد و او
را در شکم ماهی در آورد چهل شبانروز او را بدینجا باز داشت آن ماهی دهان باز کرد او را
همچنان فرو برد خدایتعالے بدان ماهی وحی کرد که اے ماهی یونس برگذیدهٔ ماست و ما او را
روزے تو نکرده ایم که گوشت پیغمبران علیه السلام بر جانوران حرام است ولیکن شکم ترا
زندان او گردانیده ایم که استخوان او را نیازاری و نشکستی و گوشت او تباه نکنی چون ماهی
این ندا بشنید چهل شبانروز طعام نخورد و آب نیز نخورد با جفت خود صحبت نکرد همچنان دهان
باز کرده همے بود برائے حرمت یونس علیه السلام اندر شکم ماهی بنماز ایستاده بود سے
و جگر آن ماهی را قبله خود ساخته بود آن ماهی در قعر دریا همیرفت و یونس را با خود همی برد
خدایتعالے پوست آن ماهی تنک گردانیده بود تا هر چه در دریا عجب بود یونس بهبیند
و تسبیح جانوران می شنید و آن ماهی یونس را از دریا بدریا همی برد و یونس علیه السلام اندر
شکم ماهی نماز می گذارد و مر ایزد تعالے را ثنا می گفت آواز تسبیح او بآسمان میرفت

فرشتگان گفتند بار خدایا آواز تسبیح می آید بسیار شنیده ایم و شناخته ایم که این آواز یونس پیغمبر است گفتند بار خدایا یونس در میان دریا چه کند بعد ازان جواب آمد که ما او را باز داشتیم در شکم ماهی زندان او گردانیدیم فرشتگان همه شفاعت او کردند و دعا درازی کردند خدایتعالے شفاعت پذیرفت و بر آن ماهی وحی کرد تا بکنارہ دریا آید یونس بیرون آمد بطاعت مشغول شد الحمد للہ علے ذالک **بتاریخ هشتم ماه شوال روز سه شنبه** دولت پایبوس بدست آمد سخن در حبس پیغمبر علیه السلام بود خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که بے نظیر قصه ایست ازان جرجیس پیغمبر آنا در ازاست آنگاه بر لفظ مبارک راند که در عهد جرجیس ملکی بود جبار و ستمکار و بت پرست یکی بتی داشت نام او اقلون بود بجواهر ش بیاراسته بودند و خلق را به پرستش او میخواند هر که به پرستیدی او را بگذاشتے و گرنه او را بکشتی روزے ملک بصحرا بیرون آمده بود و اهل ولایت خود را جمع کرده و آن بت را بیاراست و مردمانرا امیفرمود که او را سجده کنند نزدیک آن آتش افروخت تا هر کسے که سجده نکند در آتش اندازند چون جرجیس علیه السلام آن بدید اندوهگین شد و بنیدیشید که از برائے رضاے خدایتعالے یک کارے بکنم ازان بهتر نباشد که جان خود بسبیل کنم در راه خدایتعالے و آن بت پرست را منع کنم و اسلام عرض کنم هر چه بر من کند روا دارم برائے خوشنودی خدایتعالے آنگاه خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که انچه مال داشت جمله صدقه داد چیزے نماند بر ملک آمد و گفت این چیست که تو بر بندگان خدایتعالے ناحق میکنی تو یک بنده ضعیف ترا خدا است قاهر و قادر چنانچه این مملکت ترا داده است چرا شکر نمیکنے و چرا بندگان او را میرنجانی و بت پرستی میکنی سنگ را کسے خدائی خویش نگوید خدائے کریم است و رحیم است و قدیم است ترا کند و معصیت تو میداند و انه کرم خویش می پوشد عظمت و نے بخزدی کسے نداند و باری تو از کدام مرغانے که بانگ میزنی تا ملک چون این بشنید فرمود تا هیزم جرجیس را بگرفتند متصل او چوب استاده کردند و برسنه کردند و میخهائے آهنی بزدند چنانچه پوست

او برخاست خون روان شد و او شنا میگفت خدا یتعالے عزوجل بفضل و کرم بدو رنجی نمیرسانید
بعد ازان منج آهنی گرم کرده بر تارک او نهادند تا دماغ بیرون شود او را خدا یتعالے هیچ
رنجی نمی رسانید چون مردمان چنین بدیدند نهان و آشکارا به یگانگی خدا بگرویدند بعد ازان
خاصان او آغاز کردند که اے ملک را زدست نشد و قصه قایم شد که آنرا فرو نتوانیم نشاند
بفرمائے تا این مرد را بزندان کنند تا او را کسے نه بیند بمانجا بمیرد آنگاه جرجیس را بزندان بردند
گفتند که این را عذاب باید کرد تا با هیچکس سخن نگوید جرجیس را چهار میخ کردند پس ستون سنگین بیاوردند
بر پشت او نهادند روز و شب در زندان ته سنگ بود خدا یتعالے را یاد میکرد حق تعالے فرشته را
فرستاد تا آن سنگ را از وی برداشت و او بسلامت بیرون آمد فرشته با مهتر جرجیس گفت که
خداے عزوجل سلام با درود بر تو فرستاد و ترا پیغمبری داد فرمود که صبر کن در محنت و رنج
دنیا تو دشمنان مرا بپرستش بتان دعوت کن که ترا چهار بار خواهد کشت و من ترا چهار بار زنده خواهم
کرد پس ازان شهادت کرامت کنم و به بهشت برم جرجیس علیه السلام خدا یرا حمد و ثنا گفت چون
روز سے آن ملک با ردا د جرجیس آمد ملک گفت من ترا در زندان کرده بودم ترا که بیرون
آورد جرجیس گفت آنکس که زمین و آسمان بفرمان اوست بعد ازان ملک فرمود تا آره بیارند
که گوشت او را پاره پاره کنند و بدارند ملک را هفت شیر خون خوار بودند در یک خانه
پیش ایشان انداختند ایشان گرسنه بودند سر بر زمین مالیدند نخوردند چون شب در آمد
خدا یتعالے فرشته را فرستاد تا او را از ان خانه بیرون آوردند و طعام دادند و گفت
صبر کن بر محنت دنیا چون روز شد ملک خلق را جمع کرد و گفت شادی کنید بعد ازان جرجیس
بر ملک آمد ملک گفت تو جرجیس هستی گفت آرے گفت من ترا کشته بودم جرجیس گفت بکشتن خود
چه بینی زنده گردانیدن خدا یتعالے به بین چنانچه ما را زنده گردانید همه
خلق را زنده خواهد گردانید همه متحیر ماندند یکی گفت که اے جرجیس یک چیز از تو
درخواست میکنم اگر بکنی بخدائے تو بگروم جرجیس گفت خدائے قادر است بر همه چیز پس

گفت ما چهار تن ایم بر کرسیها نشسته و پیش ما طبقهای مختلف از چوبها و دیگر درخت نهاده چندی
خویش را بگو تا این چوبها را سبز گرداند و میوها بیرون آید جرجیس دعا کرد خدای عزوجل آن کرسیها
را سبز گردانید و بیخ گرفتند و شاخها پدید آوردند آن مرد که درخواست کرده بود گفت این مرد
جادوگر است این را من ده تا عذاب کنم آن مرد صورتی کرد از میانه تهی و جرجیس را در میانه
افگند و سرش محکم کرده چند روز در آتش راندند تا آتش در آن صورت افتاد و جرجیس بسوخت خدای تعالی
خشم بر ایشان گماشت جهان همه سیاه شد و پاره پاره آتش پاریدن گرفت از هوا خلق تمام
بیهوش شدند جرجیس چون از صورت بیرون آمد از خشم خدا ساکت شد بعد از چند روز بر جرجیس
وحی آمد که نزدیک ملک رَوْدَاد را از عذاب من بترسان جرجیس علیه السلام باز در بارگاه
ملک رسید و پند دادن گرفت از ندیمان یکی گفت که میان ما و تو یک کار مانده است اگر خدای
تو مردگان را زنده کند ما بخدای تو بگرویم نزدیک ایشان گورستان کهنه بود جرجیس
علیه السلام دعا کرد تا هفتاد نفر بفرمان خدای تعالی زنده شدند نه مرد و پنج زن و سه
کودک خورد از آن گورها بیرون آمدند میان ایشان یکی پیری بود جرجیس پرسید که
ترا چه نام گفت لوائیل نام گفت کی مرده بودی گفت در فلان زمان حساب نمودند
چهار صد سال شده بود ملک متحیر شد که این مرد جادوگر نیست جادوگر مرده را
زنده نتواند گردانید و او را چندین شدت نمودیم هیچ مضرتی نرسید این کار آسمانی
هست آن مرد پرسنده گفت من گرویدم بخدای جرجیس و بیزار شدم از بتان
شما ملک را خشم آمد او را پاره پاره گردانیدند او برحمت حق پیوست ملک گفت با ندیمان
که چه کنم از شر اینمرد باز رهیم یکی گفت در خانه درویش بدارید تا از گرسنگی هلاک شود
همچنان فرمود پیرزنی درویش بود یک پسر داشت بیمار و کور معیوب و بی نان
و جامه درمانده چنانچه در شهر از و درمانده تر نبود جرجیس را در خانه آن پیرزن
افگندند و موکلان بر در نشستند تا کسی نانی و آبی بدو نفرستد تا بعذاب گرسنگی

وتشنگی پیر دو جرجیس علیہ السلام در گوشۂ خانہ بنماز مشغول شد و ہمہ روز روزہ داشتی چون
شب در آمدے وقت روزہ کشادن بودے گفتی اے پیر زن در خانہ تو چیزے خوردنی ہست
گفت نہ اے جوان من زنے درویش و پسر بیمار بدین ضعیفے ہیچ چیز نمے یابم در خانہ
آن پیر زن ستونی بود کہ خانہ بدان بنا کردہ بودند جرجیس علیہ السلام دست بدان
ستون نہاد و ثنائے بخدائے عزوجل بخواند در وقت آن ستون سبز گشت و بیخ اندر زمین
فرو برد و شاخہا بر آورد و میوہ پدید آمد کہ ہرگز کسے چنین درختے ندیدہ بود جرجیس علیہ السلام
از ان میوہ بخورد و پیر زن را گفت خدایرا بشناس و آن بت پرست بود مسلمان شد الحمد للہ
علے ذالک زن گفت ترا نزدیک خدا این قدر ہست کہ درخت خشک برائے خوردن تو سبز گرداند
دعا کن تا پسر مرا عافیت شود جرجیس علیہ السلام نزدیک پسر آمد و اندر چشم او چیزے بخواند
و بدمید ہر دو چشم پر آب بینا شد آن پیر زن بحاجت بیشتر کرد بعد ازان ہمتر جرجیس
چند روز در ان خانہ بماند روزے ملک میرفت بر در خانہ رسید درختے سبز دید کہ شاخہائے
آن درخت بر ہوا رفتہ و برگہائے گوناگون اندر و آویختہ ملک گفت من اینجا ہرگز درخت
ندیدہ ام گفتند آن جادوگر را در خانہ پیر زن باز داشتہ اند این درخت او پدید
آوردہ است ملک در حال فرود آمد و فرمود آن درخت را بر کشید و آنخانہ را ویران کنید
بحکمت الٰہی آن درخت ہمچنان ستون گشت کہ بود و ملک فرمود تا جرجیس را بیاویزند یا میخ آہنی
در گردونی بسا ختند بزرگ و گران و بہ زیر آن گردونے بر نشاندند و بخوابانیدند
دو ستہا و پایہاش بر زمین دوختند تا اندام او پارہ پارہ گشت پس فرمود معتمدان
خود را تا اندام او را بسوختند و آن خاکستر را بر جاے نہادند و مہر کردند پس فرمود
معتمدان خود را آن خاکستر ببرند و بر روے دریا ذرہ ذرہ بیفشانند تا ناپدید شود
و از رنج او باز رہیم ہمچنان کردند کہ ملک فرمودہ بود و چون آن خاکستر را بکنارۂ دریا
بیفشاندند آوازے شنیدند کہ ای بادہائے آسمان و زمین میفرمایند کہ ذرہ ہا را جمع کنن

که ما این را بازنده خواهم کرد در وقت باو آمد و آن ذرها را جمع کرد و بر آب توده کرد چنانکه معتمدان ملک نظاره میکردند زمانی بود تودهٔ خاک بمجید جرجیس علیه السلام ازمیان پیدا شد بفرمان خدای عزوجل حمد و ثنای پروردگار را میگفت آنقوم باز گشتند بسوی شهر آمدند جرجیس علیه السلام ازمیان ایشان پیش ملک در آمد نگاه کرد گفت مرده بودی خاکستر شده باز زنده چگونه شدی پیش آوردند ملک گفت اے جرجیس مرا معلوم شد که تو راست میگوئی و خدای تو قادر است دبتان ما عاجز اکنون اگر تو بگروم مردمان سرزنش کنند گویند که ازین یک مرد تنها پس نیامده اکنون یک کار مانده است که نیکی من تواند رین است که تو یک بار ان آن بت مرا سجده کنی تا گفتگوئی مردمان از پیش برخیزد آنگاه من بخدای تو بگروم و از بت بیزار شوم و بت را بشکنم جرجیس خواست تا بمعجزه خدا ظاهر کند گفت رواست ملک شادمان گشت روے و چشمها بوسید گفت امروز و شب برمن باش تا معلوم گردد مردمان را که مرا و ترا آشتی شد آنگاه هر دو در بتخانه رویم و تو یکبار بت پرستی کنی بعد ازان هر چه تو گوئی آن کنم جرجیس علیه السلام آنجا بایستاد و شب بنماز مشغول شد زنی از پس او بنماز ایستاده می شنید جرجیس دید و مسلمانے بر و عرض کرد و عورت مسلمان شد مسلمانان غمناک شدند جهودان شادان آمدند و خلق بر بتخانه روے نهاد ملک با جرجیس بیرون آمد در بتخانه هفتاد بت بود همه را به مروارید آراسته دیر تختی نشسته جرجیس علیه السلام نگاه میکرد در میان مردمان آن زن را دید که می آمد یک پسرک را بر گردن گرفته جرجیس آن پسرک را آواز داد که اے فلان در وقت زبان کشاده گفت لبیک یا نبی الله گفت از کردن مادر فرود آئے فرود آمده بپاے روان شد پیش جرجیس بایستاد جرجیس گفت درون رو بتان را فرمان رسان که جرجیس پیغمبر خدا می خواند همه بتان نگونسار غلطان آمد نزد جرجیس پاے بر زمین زد جمله بتان فرو دز مین شدند ملک گفت بفریفتے مرا و خدایان مرا هلاک کردی جرجیس علیه السلام گفت از بهر آن اینچنین کردم تا شما را معلوم گردد که آنها خدای نمیند هیچ نتوانند کرد پس ابلیس را میان ایشان گرفت گفت اے ملعون

این چیست که تو میکنی خود هلاک شدی و خلق را نیز هلاک میکنی خود بدوزخ رفتی و بندگان خدا را نیز بدوزخ می بری ابلیس گفت که ندانی یک آدمی را از راه بردن عزیزتر است بر من از همه چیزها گفت نمیدانی ای جبرئیس خدا تعالی فرمود فرشتگان را تا آدم را سجده کنند کردند مگر من که دوزخ را اختیار کردم آدم را سجده نکردم انگاه زن ملک جانب ملک نگه کرد و گفت چه ماند اکنون از عنایتهای خدا تعالی و کدام حجت بود که بنمود بگو آنکه دعا کند که شما را فرو برد ملک برخشم شد گفت که از جادوی او فریفته شدی بیست سال است که من میگوید هنوز مرا فریفته نکرده است پس زن ملک مسلمان شد ملک او را هلاک کرد زن روی سوی جبرئیس کرد گفت دعا کن دعا کرد فرشتگان اندر هوا تا دو ظهر ایستاده گرفته منتظر شدند تا جان او را ببرند بعد ازان جبرئیس علیه السلام گفت خداوندا مرا برندای تا ایشان را در زمین پیش من فرو برد همین که جبرئیس این دعا کرد در حال صاعقه برخاست جمله جهان تاریک شد و زلزله از زمین برخاست و زمین بشگافت آن ملک را با سپاه بی فرمان در زمین فرو برد که نام و نشان ایشان بر نیامد الحمد لله علی ذلک **تمت بتاریخ بیستم ماه جمادی الاول روز سه شنبه** سنه مذکور دولت پابوس بدست آمد سخن در فضیلت اولیاء و مشایخ کبار افتاده بود بچنان مولانا شمس الدین یحیی و مولانا برهان الدین غریب و مولانا فخر الدین زرادی بیامدند سر بر زمین نهادند فرمان شد که بنشینید بنشستند **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که وقتی بزرگی نیت حج کرد که بزیارت خانه کعبه برود چون به بغداد رسید شبی در خواب رسول صلی الله علیه وسلم را دید گفت باز گرد حج در خانه داری یعنی مادری داری بر و حق او بجا آر که ترا بهتر از حج است و رضاء او بطلب انگاه آن بزرگ باز گشته بخدمت مادر آمد آن سعادت را غنیمت داشت **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که اگر کسی مادر و پدر را بر گردن کرده تمامی عمر در خانه کعبه برود و بیاید حق یک شبی که برای او خواب خود فرو گذاشته باشد آنگاه سخنی در حکایت رابعه بصری رحمة الله

علیہا افتاد بر لفظ مبارک راند کہ رابعہ بصری در مجلس خواجہ حسن بصری خاموش بودے و در مجلس سخن نگفتی **بعد ازان** بر لفظ مبارک راند کہ آن شب کہ رابعہ بصری را بزادند جامہ نبود و در خانہ پدرش چندان نبود کہ چراغ بسوزد و در پارہ جامہ بہ پیچد مادرش گفت پیش فلان ہمسایہ روغن چراغ بہ طلب پدر رابعہ پیر ہمسایہ رفت و دست بر در نہاد باز گشت گفت ایشان خفتہ اند در باز نکردند ہمچنان ملول خاطر بخفت در خواب دید کہ رسول علیہ السلام او را گفت ملول مباش کہ این نعمت تو رشید خواہد بود کہ ہفتاد ہزار کس از امت من در شفاعت او خلاص خواہند شد پس گفت بر عیسے بن داؤد رو کہ امیر بصرہ است و او را بگوئے کہ ہر شب صد بار صلوات بر من میدہی و شب آدینہ فراموش کردی و چہار صد رکعت نماز میگزاری کفارت آن صد دینار بمن دہ چون پدر رابعہ بیدار شد زر بگریست و خواب بر کاغذ کرد بر امیر بصرہ رسانید او دہ ہزار درم صدقہ داد بشکرانہ آنکہ رسول علیہ السلام او را یاد کردہ بود و گفت بعد ازین ہم ہر حاجتے کہ بودہ باشد مرا بگوئی تا حاجت ترا روا سازم **بعد ازان** ہمدرین معنی فرمود ہم از بزرگی او کہ چون رابعہ بزرگ شد مادر و پدرش بمردند در بصرہ قحط افتاد خواہران او متفرق شدند رابعہ بدست ظالمی افتاد او را بچند درم بفروخت روزے نامحرمی بدبخت خواست دستش بگیرد روے بر خاک نہاد گفت الٰہی غریبم و یتیم و اسیرم و از شکستگی دست و بخہائی دیگر ہیچ غم نیست رضای تو میخواہم تو از من راضی ہستی یا نہ آوازے آمد کہ غم مخور فردائے قیامت ترا جائے رسانم کہ مقربان درگاہ بتو ببالند تا از انجا رابعہ در خانہ شد روزی در مناجات بود کہ میگفت الٰہی روز روزہ و شب قیام کنم و ہم خدمت حضرت تو کہ پروردگاری چنانچہ شبے خواجہ او از خواب در آمد آواز مناجات شنید برخاست نگاہ کرد کہ رابعہ سر بسجدہ نہاد میگفت الٰہی تو دانی ہوائے دل من موافق تست و روشنائی چشم من در خدمت درگاہ تو غایب نشود از من ساعتے اما چشم نگاہ قندیلی دید از نور بر سر او آویختہ و ہمہ خانہ روشن شدہ چون روز شد خواجہ

رابعہ را بنواخت گفت ترا آزاد کردم اگر اینجا باشی با ہمہ خدمتگار تو ہستیم اگر میروی فرمان ترا ست
رابعہ برفت گویند در مطرب افتاد بعد ازان توبہ کرد بعد ازان در خرابہ مقام ساخت مدتی
آنجا عبادت نمود ناگاہ خواجہ ذکر اللہ بالخیر بلفظ مبارک راند کہ رابعہ در شبانروزے ہزار رکعت
نماز گزاردی و بہ مجلس حضرت خواجہ حسن بصری قدس اللہ سرہ العزیز شدی و آنچہ از وے
شنیدی آنرا بکردار رسانیدی بعد ازان در خرابہ مقام ساخت مدتے آنجا عبادت نمود بعد ازان
عزم حج کرد خری داشت رخت بر وے نہاد عزم حج کرد میرفت کہ در بادیہ خر ادبر د
اہل قافلہ گفتند کہ ما رخت تو بر داریم با ما بیا رابعہ گفت شما بروید من بتوکل خدا ماندم
قافلہ روان شد رابعہ تنہا ماند گفت الٰہی با دشاہا ہر چہ کنی با عورت عاجزہ مرا نجانۂ خود
خواندی پس در میان راہ خرم بمیراندے در بیابان مرا تنہا بگذاشتی در حال کہ این
سخن بگفت خوش زندہ شد بار بر وے نہاد بر فت بعد از مدتے دیدم کہ آن خر را ے
فروختند بعد ازان ہمدریں محل فرمود کہ چون رابعہ بعراق رسید گفت الٰہی دلم بگرفت
بکجا روم من کلوخی را چکنم و آن سنگے است مرا دیدار تو مے باید حق تعالے بیواسطہ
برویش خطاب کرد کہ اے رابعہ در جست و جوے پیشرد ہ ہزار عالم میروی ندیدی کہ موسے علیہ السلام
از من دیدار خواست ذرہ تجلی بر کوہ افگندیم کوہ چہل پارہ شد چہ جاے این سخن است
کہ تو میگوئی بعد ازان ہمدریں محل فرمود کہ وقتے دیگر بمکہ میرفت در بادیہ کعبہ
را دید کہ استقبال کردہ مے آید گفت مرا استطاعت کعبہ نیست بہ جمال کعبہ چہ شادی
نمایم مرا رب البیت مے باید کعبہ را چکنم الحمد للہ علے ذلک بتاریخ ہفتم ماہ شوال
روز پنجشنبہ دولت پابوس حاصل شد سخن در سماع و اہل سماع افتادہ بود در میان
شخصے بیامد حکایت گفت کہ جماعتے اکنون در فلان مقام از یاران مخدوم جمعیتے کردہ اند
و فرامیرسم در میان است خواجہ ذکر اللہ بالخیر انیعنی شنیدہ فرمود من منع کردہ ام کہ
فرامیرد محرمات در میان نباشد ہر چہ کردہ اند نیکو کردہ اند درین باب بسیار غلو فرمودہ

تا بدین حد که گفت کف دست بر کف نزنند که آن بلهوی ماند پشت دست بر کف دست نزنند یعنے در منع دستک چندین احتیاط آمده است در منع مزامیر بطریق اولی بود بعد ازان فرمود اگر یکے از مقامی بیفتد باری در شرع افتد مبادا اگر از شرع بیرون افتد پس او را چه ماند بعد از ان فرمود که سماع مشایخ کبار شنیده اند و آنکه اهل این کار اند و کسے که صاحب ذوق است و درد و رولست بیک بیت از گوینده که شنود او را رقتی پیدا شود اگرچه درمیان مزمار باشد یا نباشد اما آنکه از عالم ذوق خبر ندارد اگر پیش او گویندگان باشند و از هر جنس مزمار باشد چه شود چون او اهل درد نیست پس معلوم شد که این کار تعلق بدرد دارد نه بمزمار بعد ازان فرمود که مردم را همه وقت حضور کجا میسر است اگر در روزے وقتے خوش دریافته شود همه اوقات تفرقه او را در اتباع آن روز باشد اگر در جمعی صاحب ذوق و صاحب دردے باشد جمله اشخاص در پناه آن شخص باشند بعد ازان فرمود که در ایام ماضیه قاضی بود در اوجودین دایما باخدمت شیخ الاسلام فرید الحق منازعت نمودے تا وقتے که از غایت خصومت در ملتان رفت باصد دو دائمه گفت بجا روا باشد که یکے در مسجد بنشیند آنجا سماع فرماید و گاه گاه برقص باشد ایشان گفتند این واقعه کیست که میکند گفت شیخ فرید گفتند ما با و هیچ نتوانیم گفت بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر فرمود هر بار که سماع شنیده ام الا یومنا بحق غرقه شیخ له آنهمه بر اوضاع و اخلاق پسندیده شیخ حمل کرده ام تا وقتے در حال حیات ایشان در جمعی حاضر بودم گویندگان این بیت میگفتند ؎ مخرام بدین صفت مبادا که بچشم بد کرا رسد گزندی ؛ مرا اخلاق پسندیده شیخ و اوصاف بزرگی ایشان یاد آمد چنان دامن گرفت که وصف نیاید قوال خواست تا ابیات دیگر گوید من همین گویانیدم خواجه بدین حرف رسید در گریه شد و فرمود بعد ازان بسے برنیامد که حضرت ایشان رحلت نمودند آنگاه فرمود که تحمیل و تاویل ایمنی که فردا قیامت یکے را فرمان شود که تو در دنیا سماع شنیدۂ گوید شنیدم فرمان رسد که هر چیزے که ما شنیدے آنرا بر اوصاف ما حمل میکردی گوید آرے فرمان رسد

که اوصاف ما حادث و ما قدیم حادث به قدیم چگونه روا باشد گوید خداوندا از غایت محبت میگفتم
فرمان رسد که چون از محبت میگفتی ما بتو رحمت کردیم بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر فرمود
کسے که مستغرق محبت اوست این عنایت است دیگر انرا چه خواهد گفت آنگاه همدرین محل فرمود
که وقتے خواجه ابراهیم ادهم را سوال کردند که تو اسم اعظم یاد داری بگو کدام است او
جواب داد که معده را از لقمه حرام پاک دار و دل را از محبت دنیا خالی کن بعد ازان
هر اسمے که خوانی اسم اعظم است الحمد لله علے ذلک بتاریخ پنجم ماه ذی قعده روز
دوشنبه دولت پابوس بدست آمد سخن در نماز و اوعیه افتاد مولانا شمس الدین یحیی و مولانا
وجیه الدین پائلی و مولانا نصیر الدین گیاهی بخدمت حاضر بودند بر لفظ مبارک راندند که
رسول علیه السلام بر اجله مهمات صلوة السعادت بگزاردی و آن هم باتمام رسیدی
بنده سر بر زمین نهاد عرضه داشت کرد که این نماز را وقت معین است فرمود که آری
بعد از فریضه نماز خفتن که دو رکعت سنت میگزارد انگاه این چهار رکعت صلوات السعادت
بیک سلام گزارد و بهر رکعت الحمد یکبار و آیة الکرسی یکبار و انا انزلناه سه بار و اخلاص
پانزده بار بعد از سلام سر بسجده نهد سه بار یا حی یا قیوم برحمتک استغیث علے الایمان گوید
انگاه سخن در بزرگی اولیا افتاده بود بر لفظ مبارک راندند که وقتے خواجه ابراهیم ادهم
نیت کرد که هر کسے در کعبه پیاده رود من بدیده میروم و هر گاه که میرهنه دو گانه نماز میگزارد
چنانچه بدین منوال بعد چهارده سال بخانه کعبه رسید کعبه را بر جاندید متحیر بماند ناگاه آواز داد
که اے ابراهیم کعبه بزیارت رابعه بصری رفته است گفت الهی کجا روم باز آواز آمد
که هیچ جا مرو مے آید بعد ازان خواجه همدرین محل فرمود که پیش شیخ کسے خبرے داشت
در میان بازار گرفت مرا زرپده شیخ گفت ساکت باش گفت مے باشم شیخ درخشم شد ردا
از کتف برداشت و بر زمین زد نماز بازار پر زر شد فرمود اکنون حق خود بردار
پیش هر دو گر نه دست تو خشک خواهد شد آنمرد حق خود برداشت چون زیادت

برداشت دست از خشک شد بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند کہ ہر کہ با
درویش در افتد از بیخ بر افتد نعوذ باللہ منہا بتاریخ دہم ماہ ذی قعدہ روز یکشنبہ
دولت پایبوس بدست آمد مولانا شمس الدین یحیے و مولانا برہان الدین غریب و شیخ یوسف
چندیری و مولانا فخر الدین فرادی و مولانا شہاب الدین میرٹھی و شیخ عثمان سیاح و شیخ
ضیاء الدین پانی پتی و مولانا وجیہ الدین پائلی و غیرہ ان دیگر بخدمت حاضر بودند روزے
بس با راحت بود مولانا شرف الدین و نجم الدین سنامی ہمین روز سر در قدم آوردند
و بکلاہ چہارترکی مشرف شدند و بندہ نیز ہمین روز کلاہ یافتہ بود بخشش بر ہر یکے میشد
بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر روے سوے حاضران کرد کہ چنانچہ امروز یکجا ایم
و فردا یکجا خواہیم خاست آنگاہ چون خواجہ این سخن بر لفظ مبارک راند بندہ و غیرہ ان دیگر
روی بر زمین آوردند عرض نمودند کہ مولانائی شہاب الدین میرٹھی انصاری کہ یکے
از بندگان مخدوم است بیتے نوشتہ است اگر فرمان شود بگویم فرمود بگو ؎ من از تو ہیچ
مرادی دگر نمیخواہم ؎ ہمین قدر بکنی کز خودم جدا نکنی تا تمام رسید ملفوظ افضل الفوائد حضرت
سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا رحمتہ اللہ علیہ جامع وے حضرت امیر خسرو است
رحمتہ اللہ علیہ در مطبع رضوی واقع دہلی
بحسن سعی احقر الزمن سید محمد میر حسن
مالک مطبع موصوف در ماہ مبارک
ذی الحجہ ۱۳۰۴ سنہ ہجری و
قدسی رونق انطباع
پذیرفت

+ + +

+

افضل الفوائد جلد دوم

بسم الله الرحمن الرحیم

این انوار و اسرار الهی و این آثار و اخبار نامتناهی از انفاس متبرکه خواجه رکن الملة والدین صاحب الکلام فی الاولین ختم المشایخ و الاولیا وارث اهل السلوک و الانبیا برهان المحققین برهان العاشقین نظام الحق والشرع والدین ادام الله تقواه چنانچه بخدمت پیوسته شده است بتاریخ مختلف درین فواید دیگر نبشته آمد فهرست بتاریخ روز دوشنبه بستم ماه رجب قدر سنه تسع و عشر وسبعمائة سخن در ذکر آفرینش بشر آدم و فواید دیگر افتاد و بود بنده گنهکار امیدوار رحمت پروردگار خسرو الصین که یکی از بندگان سلطان المشایخ و اولیات بتاریخ مذکور دولت پابوس حاصل کرد و عزیزان اهل صفه بخدمت حاضر بودند سخن در انبیا آمد گذشته میرفت بر لفظ مبارک راند تا چه ایام بارات بود که قطب الدین حضرت ایشان بودند چون خواجه ذکر الله بالخیر درنیحرف رسید بنده برخاست روی بزمین آورد ایستاده عرضه داشت کرد خواجه بنده نواز مرحمت فرمود و بر لفظ مبارک راند که بنشین هرچه گفتار است بگو برگرم فرمان بار دوم بنده روی بزمین آورد فرمان شد که بگو التماس کردم که پیش ازین بنده از زبان مخدوم بنده نواز هرچه شنیده است آنرا قلم آورده است و جلدی مرتب کرده نام افضل الفوائد کرده بشرف نظر منظور گشته پس درینوقت نیز اگر مرحمت فرمان شود هرچه از زبان مخدوم شنیده شود آنرا در سلک تحریر کشیده آید تا دو جلد مرتب گردد اما اگر درین جلد بیشتر حکایت انبیاء و سلوک بود خاطر بنده جمع گردد و همین که بنده این عرضداشت کرد فرمود که نیکو باشد تبسم کرد که دعاگوئی بعد آمدن نماز همین ذکر

انبیا آغاز کرد هم ازین سبب که در خاطر شما حکایت انبیا بود بعد ازان سهل ترین محل فرمود
اے درویش عزیز بشنو چون حق تعالے خزانه بلا را آفریده خصوصاً از برائے انبیا و
اولیاء بیافرید فرشتگان چون آن خزانه بلا را بدیدند هر همه از هیبت آن بر خود
بلرزیدند سر بسجده نهادند که آلهی این خزانه برائے کیست فرمان آمد که اے
فرشتگان شما ازین نعمت فارغید اما این نعمت نصیب خلیفه کرده ایم که در زمین خواهیم
آفرید یعنے آدم صلوات الله وسلامه علیه و فرزندان او که محبان من اند و ایشان را
برائے این بلا امتحان خواهیم کرد هر که در محبت ما ثابت خواهد بود این بلا بردارد انی
خواهیم داشت و بلکه این نعمت بلا بر ایشان نخواهیم فرستاد ایشان بآرزو خواهند
انگاه ملایم این معنے فرمود که اے درویش این طایفه که در عشق دوست مستغرق اند
از روز تا شام بلا را بآرزو میخواهند زیرا چه بلا که از دوست باشد آن بلا نیست آن
نعمت است که از دوست بدوست میرسد بعد ازان این حکایت فرمود که وقتے
عاشقی بود هر صبح سنجابے و فریاد کردی که آلهی زرق من یمین بلائے تست انگاه
ازو پرسیدند که این چه سخن است که تو میگوئی گفت آری چون امتحان دوست
در بلا باشد اگر ما بآرزو نخواهیم پس ما در میان اهل سلوک ثابت نباشیم انگاه چون
خواجه برین حرف رسید چشم پر آب کرد و این رباعی بر لفظ مبارک راند رباعی هر جا که بلائے
تست بر جانم باد ✤ چون در رضائے تست بر جانم باد ✤ گر بر سر عاشقان بلا ها باشد ✤
آنجمله بلائے تست بر جانم باد بعد ازان فرمود که چون مهتر آدم علیه السلام را
در عالم وجود پیدا کردند و روح در قالب آوردند بر خاست و بنشست خاستن همان بود
که عطسه آمد گفت الحمد لله مهتر جبرئیل پیش ایستاده بود گفت یرحمک الله انگاه
بر فرشتگان فرمان آمد ای ملائکه آسمان شما میگفتید که ایشان فساد ها کنند و خونهائے
ناحق بریزند دیدید که نیکو نخاسته بود که مرا حمد و ثنا گفت قوله تعالے

وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۖ آنگاه فرشتگان باز سر بسجده نهادند و گفتند قوله تعالے إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ یعنے انچه تو دانی ما ندانیم فرمان شد مهتر جبرئیل و میکائیل و اسرافیل را که شما دو بهشت بروید جبرئیل حله بستاند و براق میکائیل و تاج اسرافیل برگیرد چون ایشان بر حکم فرمان بگرفتند فرمان شد که حله در گردن مهتر آدم کنید و تاج بر او نهید و بر براق کنید و درون بهشت ببرید تخت بنشانید بعد ازان چون مهتر آدم بر تخت بنشست جمله ملکوت را فرمان شد که بروید آدم را سجده کنید قوله تعالے وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ پس جمله فرشتگان سجده کردند مگر ابلیس لعین سجده نکرد چون ابلیس لعین رانده شد جمله فرشتگان با آواز بلند گفتند که لعنت بر ابلیس باد چنانچه جبار عالم بر لعنت کرد آنگاه او رانده شد بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چون بدین حرف رسید چشم پر آب کرد بگریست و این سخن بگفت که ای درویش او بیک لعنت مرد و ابد گشت درین زمانه بعضے مسلمانان اند که از فعل قبیح ایشان که در وجود مے آید روزے هزار بار لعنت بر ایشان از پروردگار عالم منزل میگردد و ایشان را ازان لعنت خبر نیست غافل اند بعد ازان بر لفظ مبارک راند که چون مهتر آدم علیه السلام در جنت الماوا قرار گرفت و جمله ملکوت آسمان و ساکنان جنت اعزاز و اکرام او بدیدند همه رجوع بدو کردند بعد ازان بفرشتگان فرمان شد تا پیش آدم علیه السلام سبق گیرند از بساط فضل و کرامت آنگاه فرمود چون مهتر آدم علیه السلام را مخیر کردند که هر چه در بهشت نعمت است بخوری مگر گندم نخوری اما چون خواست حق درین بود که او باز در دنیا آید و لوله عشق و آتش محبت در سینه او بجوش آید یکدانه ازان گندم بخورد تاج از سر برفت و حله بدرید برهنه گشت ایستاده شد آواز در و درخت برآمد قوله تعالے فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا

بِخَصْفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى ۝ یعنی بیرون رو ای
عاصی که این جای تو نیست پس آدم علیه السلام پیش هر درختی که میرفت و برگ میخواست
آواز از پیش برمی آمد که تو عاصی شدی ما عاصی را برگ ندهیم چنانچه رسید پیش درخت
انجیر او دو برگ داد فرمان آمد که تو چرا برگ بدادی گفت عزت اول او که دیده بود
و آخر هم چنان عزت می بینم از آن دادم پس فرمان آمد ای انجیر ما ترا عزیز گردانیدیم میان
خلق چنانچه آدم ما را عزت داشتی چون آدم علیه السلام از بهشت بیرون آمد در
کوه سراندیپ رفت هفتاد و سیصد سال برین ذلت بگریست چنانچه گوشت و پوست رخساره
مبارک بریزید گنجشکان بیامدند در رخساره مبارک حوصله کردند او را خبر نبود چندان
که خاشاک برآمده بود از گریه بهتر آدم علیه السلام آن زمان که سجده کردی کس ندیدی
که آدم اینجاست یا نیست بعد ازان خواجه درین حرف رسید چشم پر آب کرد که آری
آغاز صبح ازلیست صبا جا چون چشم بگشاد نظر بر جمال عشق افتاد آخر همان شعله اثر کرد
و بشارستان بهشت تکرار نتوان کرد مگر در خرابه ویرانه دنیا تا تحته اَشَدُّ الْبَلَاءِ لِلْاَنْبِيَاءِ وَاَشَدُّ
فِي الْاَنْبِيَاءِ درست کند آنگاه خواجه ذکر الله تعالی بالخیر چشم پر آب کرد فرمود که آری
عاشقان بلاها را بار زود دوست بهزار تضرع و زاری خواسته اند آنگاه فرمود و اصلان
زبان شده اند انّ الحبّ یعذب المحبین بعد ازان بر لفظ مبارک راند که اول کسیکه در جهان
عشق ورزید و بلا عشق قبول کرد آدم صفی الله علیه السلام بود زیرا چه آدم علیه
السلام را از خاک بهشت آفریدند اگر در خاک مهتر آدم علیه السلام سرشته عشق نبودی
پس در اهل سلوک عشق مرکب نبودی پس چون اول عشق از دو بود در فرزندان او هم
چنان کردند آنگاه فرمود که دولت اشتیاق و شوق که در اولیای خداست هم از
آدم صفی است بهمین که خواجه درین حرف رسید چشم پر آب کرد و این رباعی بر لفظ مبارک
راند رباعی از بهر رخ تو مبتلایی باشم ❊ وندر غم عشق تو بلایی باشم ❊ دریاب جمال تو

چنان مدهوشم ۴ کز خود خبرے نیست کجا می باشم بعد ازان فرمود که توبه مهتر آدم
علیه السلام قبول کردند فرمان آمد یا آدم در بهمی سه روز روزه بدار سیزدهم و چهاردهم
و پانزدهم تا توبه قبول کنم توبه مهتر آدم علیه السلام بعد از سیصد سال قبول کرد انگاه
فرمود که ای درویش بعد از مدتے از مهتر آدم علیه السلام سوال کردند که وقتے خود را بمراد
خود یافتی گفت در نیوقت نه اما دران سیصد سال که در بلا مبتلا بودم هر روزے که بمن
میگذشت خود را بمراد خود میدیدم و هر لمے و طرفے که بمن دران وقت میگذشت سر
هر اقلیمی بمن گشاده میگشت خواجه ذکر الله بالخیر درین فواید بود که شش نفر درویش
جوانمرد در آمدند پیچ قیامے و سلامے نکردند همه در صحن جماعت خانه داد سماع در داده ند و رقص
میکردند تا دیری بعد ازان فرو داشت کردند هر یکے ازین درویشان صرفه زبان نداشتند
هر چه از زبان ایشان بیرون می آمد میگفتند همچنان خواجه ذکر الله بالخیر خلقے که در ایشان
بود مولانا فخر الدین زرادی و بنده بنده زادگان را فرمود که بیرید پیش آن عزیزان
بدارید تا تناول کنند انگاه هر چه مطلوب ایشان خواهد بود آن نیز خود داد از مقدرت
بسیار کنند همین که بندگان بر حکم اشارت مخدوم بنده نواز این طعام بردیم بر فور ایشان
آن طعام نه پسندیدند و عتاب کردند هر چه از زبان ایشان بیرون می آمد میگفتند و ما پیش
ایستاده حیران که پیش خواجه چه خواهیم گفت الغرض چون این معنے بخدمت خواجه تحقیق
گردید بر خاست زله طعام بر دست گرفت و چهار زله دیگر باز آورد پیش آن درویشان
بیامد سلام کرد هیچکس از ایشان بخواجه التفات نکردند خواجه ذاکر الله بالخیر ایستاده
معذرت میکرد ایشان در بد گفتن بودند چنانچه دیری بر آمد انگاه خواجه ذکر الله بالخیر
روے بے درویشان کرد که استاد جگان این طعام چرا نمیخورید آخر از آن طعام که در
قرن ناخورده بودید این طعام صد هزار درجه دارد بس همین که خواجه این سخن بر لفظ مبارک
راند درویشان بر خاستند کله زمین نهادند و یک پاے ایستادند که از آن مستغفر شدیم

شما بنشینید تا ما طعام بخوریم که ما را مرد یافتیم چنانچه خواستیم بعد ازان خواجه باز گشت بنده و مولانا فخر الدین زرادی بعد از طعام ازان درویشان سوال کردیم که ما را روشن شود که شما متحمل از کجا شدید گفتند اے خواجه ما جانب قرن مسافر بودیم چون در آن مقام رسیدیم سه روز این بود که ما را طعام نرسیده بود و لابد ما گر نه روز در بیابان میگشتیم همینکه آنجا رسیدیم که خواجه اویس قرنی هر سه دو دندان خود را فرو آورده بود در زمین کرده آن مقام را چون دریافتیم زیارت کردیم بیشتر شدیم چه بینیم شتر مرده افتاده است و گنده شده و پوستی و استخوانی مانده دگر همه خاک شده یافتیم با هم یکدگر بگفتیم گر نه سه روزه ایم هلاک خواهیم شد قدرے گوشت ازان شتر مردار بر گرفتیم با تش بریان کردیم و خوردیم بس امروز خواجه نظام الدین آن شتر را مکاشفه کرد ازین ما آمدیم که درویشے همین است که خواجه نظام الدین دارد بعد ازان فرمود که شنیدم از زبان خواجه یعنے شیخ الاسلام فرید الحق و الدین قدس الله سره العزیز که وقتے جانب بغداد مسافر بودیم در مسجد کنف بخدمت شیخ اوحد کرمانی و عزیزان دیگر حاضر بودند سخن درین بود که از کجاست که مردم بیگدگر نمے مانند هر کسے را طریق و شیوه دیگر است انگاه خدمت شیخ اوحد کرمانی قدس الله سره العزیز بر لفظ مبارک راند که در آثار الانبیا نبشته دیده ام بروایت عبد الله عباس رضی الله عنهما روایت کرد از بارگاه باجاه محمد رسول الله صلے الله علیه وسلم پرسیدم از احوال آدم صفے صلوات الله و سلامه علیه که ایزد تعالے او را چگونه آفرید فرزندان او بیگدگر نمے مانند پس پیغمبر علیه السلام بر لفظ مبارک راند که اے عبد الله عباس حق سبحانه و تعالے روے آدم را از زمین مکه آفریده و سر او را از خاک بیت المقدس پوست او را از خاک بهشت و پنج و شارب او را از حوض کوثر و مژگان و چشم او را از خاک دنیا و هر دو پاے او را از خاک زمین هندوستان آفریده است و اعضا او را از خاک جزیره سراندیپ سر او را از خاک

زمین شهد آفریده است پس اے عبد الله اگر آدم را از یک خاک بیافریدے روے
از فرزندان یکدگر ندانستی و هیچکس از یکدگر نشناختی آنگاه همدرین محل فرمود که چون بهتر آدم
علیه السلام بدنیا آمد بر سر کوه سراندیب نشست و از غم بهشت بگریست چنانکه سنگها و کوه نابنا لیدند پس خدای تعالے
فرمود تا خانه از بهشت بیاورند از یکپاره یاقوت سرخ پس آنجا نهادند که امروز خانه کعبه است و آن خانه را
دو در بود یکے شرقی و یکے غربی و اندران خانه سه قندیل بود زرین آویخته و آن قندیلها فروغ میزد و
فرشتگان گرد بگرد آن خانه صف زده می ایستادند آنجا که آن خانه بود امروز خانه کعبه است و آنجا که قندیل ها بود
امروز آنجا زیارتی میکنند خانه کعبه را پس خدای تعالے فرمود آدم را تا آنجا بیاید و زیارت کند و
فرشتگان مراورا حج کردن آموختند و هر سال یکبار آن خانه را زیارت کردی اکنون آن خانه
را بر آسمان چهارم برابر کعبه داشته اند و فرشتگان گرد بر گرد خانه طواف میکنند و هر روز هفتاد هزار فرشته
آنجا شمار میکنند و گرد خانه طواف میکنند تا قیامت بعد ازان همدرین محل فرمود که چون درویشے را با لطافت
کار پیش رود هر جا که خزانه بلاست بروے نام میکنند تا زبرای اثبات فقر او را که او طاقت بلائے ناخواهد آورد یا نه
پس چون درویش کار خود در راه روندگی بکمالیت رسانیده است جمله بلا را طعمه خودی سازد بلکه فریاد میکند
که هل من مزید انگاه همدرین محل فرمود وقتے بخدمت شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس الله
سره العزیز حاضر بودم فرمود که روزے در طرف بخارا در غارے بزرگی را در عبادت دریافتم اما
از حد بزرگ و صاف دل و صاحب نفس بود که بدان عظمت و هیبت هیچ بزرگی را ندیده ام
الغرض چون سعادت پایبوس حاصل کردم فرمود بنشین بنشستم بر بارکه نظر بروے مبارک او میکردم
نورے از وساطع میشد انگاه آن بزرگ فرمود اے فرید امروز شست ساست که درین
غار من ساکنم و هیچ روزے و ساعتے نیست که از عالم بالا بلا بر من منزل نمیشود و من این بلا
را طعمه خود میسازم و بلکه آنروز که بلا بر من منزل نمیگردد بآرزو میخواهم زیرا که چون خواست
دوست و امتحان دوست در بلا اوست چرا باشد که بآرزو نخواهم پس فرمود اے
فرید راه راستان هست که درین راه قدم بصدق نهاد و دعوے محبت دوست کرد

هر جا که بلاے ست بدو گمارند پس صادق می باید تا در آن صبر کند بعد ازان خواجه
این حکایت تمام کرد و بگریست و این رباعی بر لفظ مبارک راند رباعی در عشق همه درد و جفا باشد
در ره عاشقی بلا ها باشد ۔ پس مرد همو ست در ره عشق ۔ که او پیوسته بعشق در جفا ها باشد
بعد ازان همدرین محل بر لفظ مبارک راند که خواجه بایزید بسطامی قدس الله سره العزیز
را پرسیدند که خداے تعالے بر اولیا در دنیا چه معامله کند گفت یفعل الله بولیایه فی دار
الدنیا ما یفعل الله باعدائه فی الدار الآخرة العقبے یعنے خداے تعالے با اولیاء خود
آن کند در دنیا که با دشمنان در آخرت خواهد کرد یعنے در بلا و عذاب دارد آنگاه فرمود
که وقتے خواجه شبلی قدس الله سره العزیز از دے بود که ابلیس را به بیند شبے او را
بدید ترسید ابلیس گفت مترس که منم ابلیس پس خواجه شبلی او را از غرایب سوال کرد
یک سوال این بود که وقتے بر اولیا دست یافته گفت نه مگر وقتے که ایشان در سماع
باشند آن وقت دل پر هوش ایشان دو بدل گردانم تا نم که بدیشان برسم
بعد ازان همدرین محل فرمود که آزردن دل مومن آزردن خداے تعالے و جل بس
اے درویش مومن آنکس ست که اگر او در مشرق باشد و در پاے بر او در مغرب
خاری خلد او بشنود از درد او را درد ے باشد آنگاه فرمود وقتے بزرگی از بهتر خضر
علیه السلام پرسید آزردن مومن چگونه است فرمود که آزردن او آزردن حضرت
صمدیت است که من وقتے بخدمت رسول علیه السلام بودم از زبان مبارک ایشان
شنیده ام که آزار مومن آزار من آزار حضرت عزتست و دیگر همچنان باشد که یاری کرده
باشد در خراب کردن خانه بعد ازان سخن در سوایب افتاده بود بر لفظ مبارک راند
که بزرگترین جمله فعلهاے قبیح فعل نخاری ست که کسے کند آنگاه همدرین محل فرمود آن روز
برادران بهتر یوسف علیه السلام را در چاه کردند گرگے را بگرفتند پیش مهتر یعقوب
علیه السلام آوردند که این گرگ یوسف علیه السلام را هلاک کرده یعقوب علیه السلام

پرسید کہ ای گرگ یوسف مرا ہلاک کردہ گفت خیر گفت حالا بدانی کہ او کجاست گفت اے مہتر یعقوب علیہ السلام اگرچہ ما درندگانیم وخون خوار اما نخواہیم کہ غمازی کسی بکنم انگاہ فرمود کہ آن شب کہ حضرت رسالت را معراج شد نظر مبارک رسول صلے اللہ علیہ وسلم سوے دوزخ افتاد طایفہ را دید کہ زبانہاے ایشان سوراخ کردہ اند و در دہانہاے دوزخ آویختہ اند پرسید کہ یا اخی جبرئیل آن طایفہ کیانند گفت یا رسول اللہ این طایفہ غمازانست بعد ازان این حکایت فرمود کہ در خانہ کعبہ سنگی است کہ از حجر الاسود میگویند وقتے رسول علیہ السلام آن سنگ را بوسہ زدہ است و لب مبارک رسول علیہ السلام بر آن سنگ رسیدہ الغرض در روایت است ہر کہ روی مبارک رسول علیہ السلام دیدہ است ہفتاد سالہ گناہ او پاک کنند بعد از نقل رسول علیہ السلام ہر کہ از ملتان رسول آن سنگ می بیند حق تعالے ہفتاد سالہ گناہ از نامہ سیاہ او پاک میکند پس دانستی کہ آن سنگ در خانہ کعبہ از جہت نیست انگاہ فرمود کہ اے عزیز وقتے ابلیس را پرسیدند کہ سبب راندن تو چہ بود گفت آن روز کہ حق تعالے دوزخ بیافرید من برابر ہفتاد ہزار فرشتہ ہر روز بدیدن دوزخ بر فتمے و درون دوزخ منبرے بود ملک را پرسیدم کہ منبر از برائے کیست گفت از برای فرشتہ کہ عزازیل خواہد شد او را ندہ خواہد شد بر فور برخاستم بران منبر نشستم کہ مگر آن عزازیل من خواہم بود حق تعالے از ایشان بزدم مرا براند و آن منبر من شد سبب راندن من این بود بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ وقتے مہتر ایوب صلوات اللہ وسلامہ علیہ در مناجات بگفت الٰہی مرا دوازدہ ہزار زبان بدہ تا در جملہ زبانہا تسبیح بگویم حقتعالے دعاے او مستجاب کرد او را بہ بلاے کرمان مبتلا گردانید پس دوازدہ ہزار زبان کرمان بر زبان مہتر ایوب تسبیح میگفتند انگاہ فواجہ ذکر اللہ بالخیر چشم پر آب کرد فرمود کہ انبیا و اولیاء بلا را بہ آرزو خواستہ اند انگاہ بدرگاہ عزت قرب یافتہ اند بعد ازان فرمود کہ وقتے مہتر زکریا صلوات اللہ وسلامہ علیہ در مناجات گفت الٰہی درین قدم ہرگز بدرگاہ

قرب تو نتوان رسید مگر ببلائے تو در حال فرمان آمد که فرستادیم و آن چه بود آرد هزار میخی بر تارک راندند انگاه ببقام قرب رسید وقتے مهتر ابراهیم صلوات الله علیه مناجات یاد کرد که الٰهی مهمان طعام بسیار اند اما مهمان جان کو فرمان آمد که اے ابراهیم تا بر منجنیق بلا نه نشینے ندانیم تو محبتی پس اے درویش درین راه همه بلا و جفاست مردے باید که در بلا دوست ثابت قدم باشد انگاه بهمدرین محل فرمود که وقتے او اصلی از بلا بنالید فرمان آمد که تو طاقت این نعمت نداری دست از قبا دار تا ما در گردن دیگر کنیم و تو محروم بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد فرمود که این بیت از زبان بزرگی شنیده ام بیت داری سرما وگرنه دو راز سرما ماه دوست کشیم تو نداری سرما انگاه فرمود که اعرابی با چهار بچه برهنه دگرسنه شکم بالیشت چسپیده سنگها در دامن کرده پر غضب در آمد گفت که خانه کعبه مزاب خواهم کرد دگرنه مراو فرزندان مرا نان بده در حال دستی از بام خانه کعبه بیرون آمد با نیم ارد دینار بستان بیرون انداخت گفت این را چکنم در حال دو نان کرده پیدا شد ان بستد و بخورد و بفرزندان هم داد انگاه سوال کردند که دینار نه سندی نان چرا ستدے گفت مقصود زر نداشتم مقصود نمک داشتم یعنے نان بخورد م باشد که حق آن گذارده شود انگاه خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که بزرگ حقست چنانک مردم می باید که حق آن تواند نگاهداشت انگاه حکایت در پرده پوشی افتاد بر لفظ مبارک راند که وقتے در عهد مهتر شعیب علیه السلام مردے دراز گوشی گم کرده بود بخدمت مهتر شعیب علیه السلام باز نمود خدمت ایشان هفت شبانروز دعا کردند آن دراز گوش هیچ جا پیدا نشد در حال جبرئیل علیه السلام فرود آمد گفت یا شعیب علیه السلام فرمان میشود که نا پرده پوشیم نخواهیم کرد کسے بدریم پس دست از دعا بدار که این دعا مستجاب شدنی نیست انگاه خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد این معنی فرمود درویش باید که درویش نیز پرده پوشی کند که فاضل ترین جمله عبادت همین پرده پوشی است اگرچه مردم عیب کسے بچشم خود بیند

باید کہ کند بگذرد و پیش کسے نگوید کہ این صفت باری تعالے است بعد ازان سخن دیگر افتاد کہ آفتاب ماہتاب را کہ روی سیاہ میکنند از کجاست فرمود نبشتہ دیدم بروایت عبد اللہ مسعود رضے اللہ عنہ کہ آن شبے کہ رسول علیہ السلام را معراج شد در زیر قبہ فلک دو کس را بدید کہ از امت گلہ میکردند کہ الٰہی ما از گناہ کردن ایشان عاجز شدیم فرمان شد تا ایشانرا ہلاک کنند پیغمبان فرمان آمد کہ ما از شما بنیاوردانا تریم ہیچ چیز از معصیت ایشان بر من پوشیدہ نیست و با مرزیدن غفاریم شما را بدین کار ما چہ کار ہمین کہ رسول علیہ السلام این خطاب بشنید بر فور گیسوے ماہ وجہ آفتاب را بگرفت و بنظر ہیبت در ایشان نگریست روی ایشان سیاہ شدہ مالک آنجا حاضر بود رسول علیہ السلام ایشان را بر دست مالک داد کہ ببر در گرد فلک بگردان کہ رسم است در جہان کہ ہر کہ غمازی کند روے او سیاہ کنند و بگردانند الغرض چون رسول علیہ السلام از معراج باز گشت ایشان دست در دامن رسول علیہ السلام زدند و گفتند کہ مرترا ست توانی در حق ما دعا کنی کہ این نور ما تمام باز دہند کہ ما مستغفر شدیم باز دیگر نگوئیم انگاہ رسول علیہ السلام فرمود کہ بعد از نقل من ہر سال نور از شما بستانند روی شما سیاہ کنند تا عالمیان بدانند ہر کہ غمازی کند روے او فردای قیامت ہمچنین سیاہ کنند چون رسول علیہ السلام این بگفت ایشان روے بر زمین آوردند کہ یا رسول اللہ آن روز کہ شما نباشید در حق ما کہ دعا کند گفت مرا امتان باشند از اہل بیت ما نیز ایشان را با مہابا شد بالاے ما مہا برآیند و بر من صلوۃ گویند حق تعالے از ہر برکت صلوۃ نور شما باز دہد بعد ازان خواجہ ذکر اللہ بالخیر فرمود در حدیث دیدہ ام ہر کہ یک بار بر رسول علیہ السلام صلوات گوید حق تعالے جملہ گناہان او بیامرزد و با صبر گرداند و او را نوے دہد کہ از پل صراط بگذرد بعد ازان ہمدرین محل فرمود این حکایت کرد آن روز کہ مہتر آدم علیہ السلام موجود کردند نور رسول علیہ السلام در پشت او پیدا آوردند پس فرشتگان را فرمان شد کہ در نماز بدو اقتدا کنند درین معنے مفسران گویند کہ سجدہ کردن فرشتگان

همین نور محمد صلعم را بود الغرض آدم علیه السلام مناجات کرد که الهی اگر آن نور را
من بدنیم بهتر بود پس آن نور او را در پیشانی پیدا کردند جمله حوران بهشت از ان نور
اختیار کردند و شبانروز در عشق آن نور پیش آدم افتاده بودند بعد ازان مهتر
آدم باز دعا کرد الهی آن نور را جای مسلط گردان که من به بینم نگاه در انگشت مسبحه
او پیدا کردند چند گاه برآمد آدم در خواب رفته بود که آن نور ناپیدا گشت همین که آدم
بیدار شد آن نور را ندید دیوانه شد و سرگردان گشت در بهشت میطلبید و میگشت چون
نزدیک درخت گندم رسید گفت چیزے شکل آن محب خود درین می بینم در حال بستید و
بخوردند آمد که بمقصود رسیدے اکنون در دنیا برد که آن دوست تو آنجا خواهد بود پس
آدم علیه السلام در دنیا آمد مفسران نوشته اند که یک سبب بیرون آمدن آدم علیه السلام
از بهشت این بسم بود که نبشته آمد الحمد لله علی ذالک **تمام شب**
بست و هفتم ماه رجب قدره سنه مذکور سخن در ذکر مهتر نوح صلوة الله علیه و انبیاے
دیگر و جزان و فواید و فضیلت ماه رجب افتاده بود دولت پایبوس حاصل شد مولانا
فخر الدین زاوی و مولانا برهان الدین غریب و عزیزان دیگر در خدمت حاضر بودند
بر لفظ مبارک راند که چون بعد از مهتر آدم مهتر نوح علیه السلام را پیدا گردانید و هزار
سال او را عمر داد و درین هزار سال هفتاد نفر از قوم او مسلمان شدند چنانچه در قصص مسطور
که روزے از دست قوم بگریخت چندان خشت و سنگ بزدند که ساق مبارک او در خون و نیگین شد
در مناجات بنالید مهتر جبرئیل علیه السلام فرود آمد گفت یا نوح فرمان مے شود ترا بلاے
که در جهان آفریده ام از برلے انبیا و اولیا آفریده ام اگر طاقت بلا ما بداری خود قدم
پیشتر زن و اگر نیست رواء رساله تا ما در گردن کسے کنیم که او طاقت بلا و رنج ما تواند آورد
خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که روایت کرده اند ازان باز که این بشنید و مدتے
دم نکشید بلکه هل من مزید فریاد میکردی بعد ازان مهدین محل فرمود که مهتر نوح

را علیه السلام سیم بود که همه شب هزار رکعت نماز بگذاردی و بعد از فراغ سر بسجده نهادی گفتی الهی هیچ طاعتی چنان نکردم که شایسته تو باشد و هیچ سجده لایق حضرت تو بجای نیاوردم پس هیچ نمیدانم که فردای قیامت حال من چگونه خواهد شد چون ازین مناجات فارغ شدی چندان ذکر بگفتی که از هر موی که بر تن او بودی خون روان شدی و هر قطره که بر زمین افتادی نقش آن تسبیح بر زمین برآمدی پس روزی همه وقت در دعوت بودی جهودان را نخدای خواندی و هر سال خود و شب در طاعت و عبادت گذاردی هزار سال عمر او بدین شرح گذشت آنگاه عزرائیل حاضر بود سوال کرد که اصل دریاها از کجاست فرمود اصل دریا از طوفان نوح است و آنچنان بود که چون خشم خدای تعالی بر قوم نوح آمد همه غرق شدند قوله تعالی فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ وَ پس تحت زمین چشمها بر گشاده چنانکه در کلام الله مسطور است وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا و آن چنان بود که از کوه و زمین آب بهمین دو دیدتا رحم آسمان بر زمین نرسد و زمین سلامت ماند چون چهل شب و روز آب از زمین بدیدی از قطرات باران زمین قطره قطره شدی و هیچ بناتی نروئیدی پس همه دنیا آب گرفتی و از کوهها چهل ارش آب گذشته بود چون چهل روز تمام شد وحی آمد بر آسمان که آب خود را باز گیر قوله تعالی يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ پس زمین آب خویش را فرو برد و آن آب که از آسمان آمده بود برابر نماند و زمین نتوانست آن آب را فرو بردن که تلخ بود و تلخی آن از خشم خدای تعالی بود پس کسی نتواند که از ان بخورد و هر جا که رسد ریش کند اصل دریا از انجاست آنگاه فرمود که قوم مهتر نوح علیه السلام در وی چون عاصی شدند مناجات کرد یا رب إِنَّهُمْ عَصَوْنِي این قوم از من عاصی شدند وَاتَّبَعُوا مَنْ لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَارًا و ایشان متابعت آنکسان میکنند که مال ایشان را و فرزندان ایشان را خیر نبود جز ریاکاری از مهمان پس مهتر نوح علیه السلام از دست ایشان ستوه آمد گفت وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا

یعنے آن قوم کافران وظالمان گمراہ شدند مراطاقت نماند مفسران در تفسیر نویسند
کہ چون خدائے تعالے خواست کہ طوفان بر ایشان بفرستد امر کرد بر مہتر نوح علیہ السلام
ما ایشان را در آب غرق خواہیم کرد از برائے خود کشتی بساز گفت الٰہی من چہ دانم کہ کشتی
چگونہ سازند فرمان آمد کہ جبرئیل ترا تعلیم خواہد کرد کہ صد و بست و چہار تختہ بساز بنام
پیغامبران نوح گفت یا رب نام پیغامبران ندانم جواب آمد کہ اے نوح از
تو چوب تراشیدن و از من نام ہا پیدا کردن و نگاریدن بعد ازان چون تختہ اول
بتراشید نام آدم صلوات اللہ و سلامہ علیہ پدید آمد دیگر تختہ کہ تراشید نام مہتر
شعیب علیہ السلام پدید آمد سیوم تختہ کہ تراشید نام نوح علیہ السلام چہارم تختہ
کہ تراشید نام ادریس علیہ السلام پدید آمد ہمچنین ہر تختہ کہ مے تراشید نام پیغامبران
پدید مے آمدند تا آخرین تختہ کہ نام محمد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم پدید گشت
در حال مہتر جبرئیل فرود آمد و گفت الآن تمت سفینتك اے نوح
کشتی تو اکنون تمام شد کہ نام محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم پدید آمد کہ او ختم پیغمبران
است و چراغ اولیاء و انبیا ہمون ست صد ہزار و بست و پنج آورد در ہر یکے نام پیغمبرے
نبشتہ و جبرئیل علیہ السلام گفت ملک تعالے میگوید و میفرماید چون این تمام شود تختہ
دیگر تراش در علم ما آمدہ است کہ چہار تختہ دیگر مے باید کہ کشتی تمام شود نوح علیہ السلام
گفت یا رب محمد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم خاتم النبیین است چہار تختہ دیگر چیست
کہ می باید در حال جبرئیل علیہ السلام فرود آمد و گفت یا نوح علیہ السلام خدا تعالے
میفرماید کہ محمد رسول اللہ صلے اللہ علیہ السلام را چہار نفر یاراند کہ بے نام ایشان کشتی
راست نیاید گفت ایشان کدام اند فرمان شد ابو بکر رضے اللہ عنہ و عمر رضی اللہ
عنہ و عثمان رضی اللہ عنہ و علی رضی اللہ عنہ چہار دیگر بساز بنام چہار نفر یار کار کہ ایشان
محتشم دنیا و آخرت اند تا کشتی تو تمام شود اگر نام محمد صلے اللہ علیہ وسلم و یاران

او رضوان علیهم اجمعین در کشتی باشد ترا ازین طوفان و کشتی سالم نگذارند بعد ازان فرمود که چون طوفان نزدیک سیدا دم در میان صفا و مروه فن بود جبرئیل گفت یا نوح فرمان میشود که بوتے بساز دآدم را تابوت بنه و بالائے کشتی بر بعد ازان پا بر زمین نهی همچنان کرد بر کشتی برآمد حق تعالے آب را از زمین پیدا کرد همچنین گویند که سی و شش ارش آب بالا برفت تا آنجا که بیگانه نبود همه را غرق کرد در بعضے روایت است سه روز آب بر قرار خود بود بعد ازان کم شد همه را غرق کرد مگر کسانے را که مهتر نوح علیه السلام دعا کرده و در بعضے روایت است همین که قرآن خبر میدهد بدانکه غرقی والد ابی که یارب پیامرز مرا آدم و حوا را و لمن دخل بیتی مؤمنا و انکسانیکه در دین من درآیند و آنانکه در کشتی اند از مومنان آن همه دعاست که قوم او را هلاک گردانید و منان را برهانید و این همه دعاست مراد از امت محمد مصطفے صلی الله علیه وسلم و للمومنین والمومنات تا در قیامت ایشان را از دوزخ خلاص دید و بهشت رساند آنگاه فرمود که در تفسیر نشته دیده ام که چون طوفان آب درآمد کشتی بر آب شد ابلیس بیامد مهتر نوح علیه السلام او را برون کردن گرفت فرمان آمد که ابلیس را بیرون مکن که او را تا انقراض عالم عمر و حیات داده ایم بدین حکم رفته اما غرض مهتر نوح علیه السلام آن بود که او دشمن است باشد که غرق کرد و لیکن خواست حق چنین بود که او هلاک نشود بعد ازان سخن در حکایت ابو طالب عم رسول علیه السلام افتاد که همچنان گویند فرد اے قیامت او در دوزخ نباشد فرمود آرے وقتے خواجه شفیق بلخی رحمة الله با مهتر خضر علیه السلام ملاقی شد از سوالهاے غریب کرد یک سوال از ایشان این بود که گفت یا خضر شنیده ام فرداے قیامت ابو طالب در دوزخ نباشد فرمود که آرے زیرا چه من از زبان خواجه عالم شنیده ام صلی الله علیه که ابو طالب فرداے قیامت در بهشت رود خواجه شفیق بلخی پرسید چه دلیل گفت یک دلیل

این است او از آنرو ر که نقل کرد و بے ایمان رفت ابلیس غمناک شد قوم او پرسید که چرا غمناکی گفت از سبب آنکه او از جهان بے ایمان رفت پس او چنانکه بے ایمان رفت دلیل آن بود که فردا ے قیامت او ایمان آرد و در بهشت رود دلیل دیگر آنکه وقتے از رسول علیه السلام شنیده بودم آن روز که مهتر عیسے علیه السلام در آخر الزمان در دنیا فرود آید حق تعالے او را معجزه داده است بر سر گور مرده که رسد آواز دهد آن مرده زنده گردد پس باید بر سر گور عم من ابو طالب بایستد آواز دهد حق تعالے او را زنده گرداند چون او بیرون آید ایمان آرد و بگوید اشهد ان لا الٰه الا الله وحده لا شریک له و اشهد ان محمدا عبده و رسوله پس ایمان آرد و دولت ایمان روزے شود و در بهشت رود بعد از ان خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که معجزات رسول علیه السلام و نفس او در باب او بسیار کوشش بحق کرد یکے رسول علیه السلام آور از زنده گردانند تا ایمان آرد و بهشت رود و حکایت در قیامت افتاده بود بر لفظ مبارک راند که بعکس نداند که قیامت کے آید که این معنے را کسے شرح نداد و گفت اما در روایت است که وقتے مهتر خضر علیه السلام را پرسیدند که خضر قیامت کے آید او بپنج انگشت اشارت کرد پرسیدند که تحقیق نیشود که شما بدین پنج انگشت چه اشارت کردید فرمود که پنج سال مانده است فرمود که روزے بخدمت رسول صلے الله علیه وسلم را پرسیدند که یا رسول الله قیامت کے آید فرمود مدت عمر من پنج سال مانده است چون بمیرم بدانید که قیامت آمد زیرا که در شب معراج شنیده بودم که یا محمد صلعم هر که در دنیا بمیرد قیامت او آید الموت قیام القیامة پس اے یاران قیامت همین مرگست کے خواهد شد کسے شرح نداد من چگونه دهم اما این مقدار در شب معراج شنیده بودم که یا محمد صلعم هزار سال تو در زمین نمانے چون من بمیرم دلیل بود که دنیا آخر آید انگاه همدرین محل غریبے سوال کرد که مردم چون در نماز میباشند هر چه در خاطر او فراموش میباشد آن همه یاد می آید از کجاست فرمود که حدیث یافته ام الصلوٰة تنور ۔

یعنے نماز روشنائی است کہ دران ہیچ چیز پنہان نتوان کرد و پنہان نماند پس مردم چون در نماز میباشند ہر چہ او را فراموش شدہ ست در روشنائے نماز ہمہ را می بیند و یاد مے آید این تفاوت جمال بسبب روشنائی نماز است آنگاہ ہمدرین محل فرمود وقتے خواجہ شقیق بلخی را پرسیدند کہ نور چیست فرمود نماز روشنائی ست کہ از شرق تا غرب ہیچ چیز بدو پوشیدہ نماند چنانچہ مے آرند وقتے بزرگی بود او فرمود کہ آن زمان کہ من در نماز مشغول میگردم ہر چہ در حجاب عظمت ست و یا تحت الثری پیش من معاینہ است و ہیچ چیز از روشنائی نماز برمن پوشیدہ نمے ماند آنگاہ گفت کہ در سیزدہم و چہاردہم و پانزدہم ماہ رجب المرجب و در بست و ہفتم ماہ مذکور نماز خواجہ اویس قرنی رحمۃ اللہ علیہ آمدہ ست ہر کہ در اول ماہ نگذاردہ باشد در آخر ماہ بگذارد ہم روا باشد دوازدہ رکعت نماز است بسہ سلام در چہار رکعت قرات معین نیست بعد از فراغ ہفتاد بار بگوید لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ الْمَلِکُ الْحَقُّ الْمُبِیْنُ ہر چہ داند بخواند آنگاہ بچہار رکعت میانہ فاتحہ یکبار اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰہِ یکبار و بعد از فراغ ہفتاد بار بگوید اقوے معین و اھدنا دلیل بحق اِیَّاکَ نَعْبُدُ وَ اِیَّاکَ نَسْتَعِیْنُ پس چہار رکعت آخر گذارد و بخواند فاتحہ یکبار و اخلاص سہ بار بعد از فراغ ہفتاد بار سورہ نشرح بالبسم اللہ الرحمن الرحیم بخواند و دست بر سینہ فرود آرد و حاجت خواہد بیشک روا گردد بعد ازان فرمود شنیدہ ام از زبان شیخ الشیخ قطب الاسلام فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز ہر کہ در شب بست و ہفتم ماہ رجب دوازدہ رکعت نماز بگذارد و روز اول روزہ دارد ہر چہ از خدا بخواہد بیابد و در روایت دیگر آمدہ ست کہ در روز مذکور چون نماز پیشین بگذارد چہار رکعت نفل بخواند در ہر رکعتے فاتحہ یکبار و قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ و قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ ہر یکے یکبار و انا انزلناہ سہ بار و قل ہو اللہ احد پنجاہ بار چون سلام نماز گوید مقابل قبلہ نشستہ باشد تا وقت نماز دیگر شود ہر چہ از خدا تعالے بخواہد بیابد بعد ازان فرمود کہ شنیدہ ام از زبان شیخ الاسلام فرید الملت والدین

قدس اللہ سرہ العزیز کہ در ریاحین بنشستہ است صاحب ریاحین ہر کہ در روز بست ہفتم ماہ رجب
دوازدہ رکعت نماز بگذارد بیک سلام و ہر چہ داند از قران بخواند بعد ازان صد بار سُبْحَانَ اللّٰہِ
تا آخر بگوید و صد بار اِسْتِغْفَار گوید و صد بار درود بگوید ہر چہ از حق بخواہد آن بندہ
بیابد بعد ازان فرمود کہ اولیاء در این شب خصوصاً خالصاً للہ تعالیٰ بیدار گشتہ اند
از برائے آنکہ باشد کہ ما را معراجے باشد زیرا چہ معراج رسول صلی اللہ علیہ وسلم درین
شب بود پس اے درویش چندین اولیاء کہ امشب را یافتہ اند بسعادت این شب رسیدہ اند
و معراج ایشان را روزے شدہ است پس مرد ما را باید کہ این سعادت را غنیمت داند
باشد کہ سعادت این شب را دریابد آنگاہ ہمدرین محل فرمود کہ در روزگارے واصلی
از واصلان حق در ہر سالے این شب را زندہ داشتی برامید آنکہ باشد کہ سعادت
و دولت آن شب روزے شود چنانچہ چندین سال خود را بدین منوال بداشت و عمر
خود بدین نوع صرف کرد چون وقت نعمت آمد شبے از شبہا بیدار بود در بکشادند و حجاب
عظیمہ تحت العرش مکاشفہ کرد ہر چہ در عالم موجودات نہان بود مکاشفہ گشت آن
واصل برخاست استادہ گفت الٰہی چون چنین نعمت معاینہ کردی و دولت چنین شب
روزے گردانیدے پیش مرا بودن در بیخبر ابہ مقصود نیست بنوز نیکو این سخن نگفتہ بود
جان بدوست تسلیم کرد آنگاہ فرمود آرے چون مرد بکمالیت رسد او را جاے بودن
نباشد کہ در دنیا بگذارند بعد ازان خواجہ چشم پر آب کرد و این بیت بر لفظ مبارک راند
بیت چون جان محبان ز جہان برگیرند ۔ آنجا ملک الموت کجا یابد جاے بعد ازان
فرمود اے درویش چون اہل تحیر در عجایب و غرایب قدرت و حکمت خدائے مستغرق اند
زبان ایشان را از ہیچکس و انچہ در عالم موجودات است یادے نیاید آنگاہ فرمود کہ
وقتے واصلے بود در ایام ماضیہ کلام اللہ میخواند در سورہ نوح رسیدہ بود
درین آیہ کہ مَالَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَارًا پس درین آیتہ فرمان میشود کہ آنچہ شما را

رسیده است وشما آزا نمیدانید وبزرگواری خدائے را میدانید پس چرا نمے ترسید
از بیت خدا تعالے عزوجل و دلہاے شما ترسان نیست وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا گاہ کہ بیافرید
احوال شمارا از عالی پس حالی از آب گندہ بیافرید وآن درپشت شما نطفہ گردانید واز نطفہ علقہ
گردانید واز علقہ مضغہ گردانید واز مضغہ استخوان وگوشت وپوست ورگ وپے
وخون آفرید ثُمَّ كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وہمین نمیبینید کہ چون آفریدہ است
خدائے عزوجل آسمان رایکدگر ویکجا پیوستہ تا شمارا ہنوز خبر نیست کہ خدا تعالے آسمانرا از زمین
بر وبانید زمین آفرید وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا او ماہ را اندر آسمان متجلی گردانید وماہ را از نور
آفرید واز نور ماہ ہمہ تاریکی را روشن گردانید وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا وآفتاب را چراغ کرد بروشنائی
از تاریکی وَاللّٰهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا وخدا تعالے بر وبانید شما را از زمین نیز آدم
را و بناتھا را بر وبانید از زمین ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا پس باز برد شما را در زمین وَيُخْرِجُكُمْ
إِخْرَاجًا وبیرون گرداند شما را آنروز قیامت پس چنین کہ این واصل تا اینجا رسید نعرہ زدہ
بیفتاد چنانچہ شبانروز افتادہ بود چون بہوش باز آمد در عالم تحیر افتاد بعد ازان چنین
گویند کہ وقتے کہ آن درویش را نقل نزدیک رسید کسے در عالم صحو ندید مگر ہمہ ران تحیر بعد ازان
فرمود کہ چون آن درویش را نقل رسید غاری بود بیرون بغداد نزدیک دجلہ درون
آن غار سر بسجدہ نہاد وجان بداد آنگاہ خواجہ ذکر اللہ بالخیر چشم پر آب کرد چنانچہ ہمہ
حاضران اثر کرد واین بیت بر لفظ مبارک راند بیت چون جان مجان زجہان برگیرند
آنجا ملک الموت کجا یابد جائے بعد ازان فرمود کہ اے درویش آنکس را والہ خود گردانید تا
جملہ قدرت وعجایب ملک غیب آفرینش تا عرش وفرش مکاشفہ کند واورا در عالم تماشا آفرینش
خود گردانید تا او را محبت عشق زیادہ گردد بعد ازہ چہ شود ہمچنان گردد کہ آن درویش شد
و در تاریخ مذکور کہ خواجہ درین فواید نمود در عالم سکر بودند بر خاست استادہ شد خلق باز
گشتند و بندہ نیز الحمد للہ علے ذلک بتاریخ دوم روز پنجشنبہ ماہ شعبان سخن ورد کردہ شد

ابراهیم خلیل صلوات الله وسلامه علیه افتاده بود و فواید دیگر دولت پایبوس حاصل شد مولانا برهان الدین غریب و مولانا شمس الدین یحیی و عزیزان دیگر بخدمت حاضر بودند بر لفظ مبارک راندکه حق سبحانه و تعالے این سعادتها که مارا داد هیچکس را نداد اول آنکه از امت حضرت رسالت گردانید الحمد لله دویم آنکه از ملت ابراهیم خلیل الله گردانید سیوم آنکه در مذهب امام اعظم ابوحنیفه کوفی گردانید چهارم آنکه مسلمان آفریده گوینده این کلمه لا اله الا الله محمد رسول الله بعد ازان فرمود که حق سبحانه و تعالے مهتر ابراهیم را در دنیا پیدا کرد یعنے تولد شد از ترس نمرود یعین پدر او را برده در غارے انداخت باز آمد حق سبحانه بعلم و قدرت خود از نر انگشت او شیر پیدا کرد ملهمه او آن گردانید چنانچه مهتر ابراهیم چهارده ساله شد درون غار شبے از شبها مهتر ابراهیم از غار برون آمده نظر او بر ماه افتاد گفت آفریننده من ازان جهانست خواست تا او را سجده کند زمانے چون در گردش شد گفت گرونده خدائے را نشاید پس مرکبی جوید که این را بیافریده است همچنان روز شد و آفتاب برآمد گفت اگر هست یا نیست آفریننده من همین است باز در خاطر اندیشید که به بینم چون باز شبے در آفتاب نیز تفکر کرد و این گردش مانع گفت این نیز خدای را نه شاید چون از همه مبرا شد گفت کسے را جویم و پرستم که آفریننده آسمان و زمین و ماه و آفتاب است پس مهتر ابراهیم در پرستش حق جل و علا مشغول شد بمدر خانه آذر پدر خود بود چنانچه مدتے برآمد در قصص عبد الله عباس رضی الله عنه می نویسد چون آذر بت تراش بتان تراشیدے بردست مهتر ابراهیم دادے که بفروش و بتان مهتر ابراهیم نه پسندیدے و سر در گردن ایشان کردی گشتان گشتان در میان بازار بردی و بفروختی و بیاوردی اما بدین نمط همچنان این خبر بنمرود لعین رسید که پسر آذر ابراهیم نام آذر بت تراش را که بتان ما را همچنین خوار میکند در بازاری آورد و میفروشد چون نمرود لعین این بشنید گفت که غل ملک من از و باشد که از شنیدن نام او در و نه من لرزد

ے افتد او نیکو نیست الغرض در قصص مسطور است که وقتے عید نمرود بود بتخانه و بتان آذر
از روز بود را راسته بود تا نمرود بزیارت آمد و آذر مهتر ابراهیم را گفته بود که نشسته
باشی تا آنزمان که من بیایم چون مهتر ابراهیم پیش بتخانه بنشست غیرت پیغامبرے
در کار بود تبر در پیش داشت سرهاے جمله بتان برید بتے بزرگ بود میان ایشان
تبر بر دست او داد و خود بنشست همچنان که آذر بیامد دید سرهاے همه بتان بریده
بتے تبر در گردن کرده استاده است آذر پرسید که اے مهتر ابراهیم این چه حال است که
تو کردی گفت نکرده ام اما دیدم که این بت بزرگ برخاست و سرهاے همه بریده در
مقام خود بنشست گفت او جان ندارد چگونه این حرکت تواند کرد گفت پس چون این قدرت
نتواند کرد هیچ قدرت نباشد او را پرستیدن چگونه روا باشد همین که ابراهیم این گفت او دانست
که این پیغامبرست که ما در کتاب خوانده ایم بعد ازان چون حق سبحانه و تعالے جبرئیل
را بر ابراهیم فرستاد و رداء رسالت در گردن او کرد فرمان آمد که برو نمرود را بخداے
بخوان و بگو تا ایمان آرد چون مهتر ابراهیم بر نمرود آمد و رسالت خود در آشکارا کرد لرزه
مهتر ابراهیم در میان جهودان و کافران افتاد که اے نمرود فتنه قایم شد که ما را و تو را
خلل ازین مرد باشد بعد ازان فرمود که چون مسلمانے آشکارا کرد و مهتر ابراهیم
قوت گرفت انگاه نمرود گفت اے ابراهیم اگر تو معجزه بنمائی ما تو را ایمان آریم مهتر ابراهیم
گفت چه میطلبے گفت اگر خداے تو مرد را زنده گرداند ما ایمان آریم مهتر ابراهیم گفت
صبرے را اختیار کن تا قدرت و حکمت خداے من به بین گفت چهار مرغ را بر یکدیگر
یکیجا کن و بکوب تا بمیند بعد ازان زنده شوند ما ایمان آریم مهتر ابراهیم مناجات کرد
فرمان شد که بکن همچنان بکرد هر چهار مرغ را یکیجا کرد و بکوفت بالاے کوه نهاد حق سبحانه و تعالے
هر چهار مرغ را زنده گردانید چنانچه بودند همچنان شدند نمرود گفت اے ابراهیم نیکو
سحر آموخته و آنکه نیکه از کافران دانا بودند بعضے مسلمان شدند نمرود نشد الغرض

چون نمرود از ابراهیم ستوه گشت گفت چگونه ما او را هلاک کنیم گفتند او را بگیریم و در آتش اندازیم تا بسوزد و ناچیز گردد راوی روایت کرد که چندان آتش کردند که آنچه در هوا ے پرنده بود ند تاشت کرد ه پرنده و جز آن سوخته شدند آنگاه مهتر ابراهیم را در منجنیق نهادند و جانب آتش در انداختند جمله ملکوت آنچه در آسمان و زمین بود ند در تماشائی ابراهیم بود ند اینک عاشق صادق همچنان جبرئیل فرود آمد و گفت اے ابراهیم یارے طلبی گفت از تو نه گفت بل از که گفت کسے که مرا اینجا انداخت مهتر جبرئیل برفت و سر بسجده نهاد و گفت الٰهی صمدی که در محبت تو ابراهیم را دیدم هیچکس را ندیدم راستی و صدق که او راست در محبت الغرض چون ابراهیم این سخن بگفت فرمان آمد بر آتش یا نار کونی بردا و سلاما علی ابراهیم اے آتش سرد باش بر ابراهیم و سلامت بدار آتش سرد گشت و تمامی آن مقام بوستان شد ے باز روے باغ و بستان تازه شد صبح را از بوی گل جان تازه شد تختے پیدا شد بران تخت نشست چنانچه دختر نمرود بیامد بدید بر ابراهیم پیغامبر ما آورد مهتر ابراهیم او را نواخت بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چشم بر آب کرده فرمود آنزمان که بر آتش این ندا آمد اگر خطاب سلامته نبودے مهتر ابراهیم از سردی بمردی انگاه فرمود چون مهتر ابراهیم از انجا بیرون آمد نمرود گفت نیکو سحر آموخته که هلاک نمیشوی بعد ازان چون مدتے برآمد حق سبحانه و تعالے نمرود را به بلا ریشه مبتلا گردانید و هم بدان هلاک شد بعد ازان فرمود که شنیده ام از زبان شیخ الاسلام فرید الحق والدین آن روز که بر لشکر مرد نمرود لشکر پشه نامزد شد که در پیشانی حشم و خدم نمرود نیش میزدند بقدرت که فیکون همه هر جاے مردند و هلاک مے شدند اے درویش تا جهانیان بدانند که ذره قهر بار تعالے که مبادا از شرق تا غرب همه را ریز ریز گردانند بعد ازان فرمود که در قصص انبیا نبشته دیده ام که نمرود را به پشه که هلاک کرد پر و یکپاے نداشت لنگ بوده و آن چنانست که پر و پاے او در روز آتش که مهتر ابراهیم

را انداخته بود سوخته شده بود او بدرگاه ایزد بی نیاز نالیده بود فرمان آمد بر پشه
منال که ترا بر نمرود مسلط کنیم و هلاک او بر دست تو بود آنگاه فرمود که اے درویش مرنجان
کسے را تا ترا نرنجانند و مزن کسے را تا ترا نزنند و مسوز کسے را تا ترا نسوزند و هلاک کسے مجوے
تا ترا هلاک نکنند دیدے اینچه نمرود کرد همان یافت که در مثل است کشت مرکارنده را است
یعنے هرچه بکاری همان بدرید بعد ازان فرمود که چون مهتر ابراهیم خانه کعبه تمام
کرد فرمان آمد که اے ابراهیم کسے را که از جمله چیزها دوست میداری قربان کن دران شب
بخواب دید که ابراهیم دوست ترین جمله چیزها از اسمعیل دیگر چیزے نیست همون را در راه
من قربان کن همین که از خواب بیدار شد برخاست تجدید وضو کرد مهتر اسماعیل را
به پرسید و کارد در آستین کرد زیر نردبان خانه کعبه رفت خواست که او را قربان کند
در حال جبرئیل فرود آمد گوسفند از بهشت آورد و قربان رسانید که یا ابراهیم فرمان میشود
که یا قیم ترا صادق در محبت انچه حق محبت بود آن کردے اکنون قربانی اسمعیل همین
گوسفند است بعد ازان فرمود که اول در خانه مهتر ابراهیم اسحاق تولد شد از حد مهتر
ابراهیم شاد شد گفت الحمد لله که پسر تولد شد تا چه فرمان شود همچنان جبرئیل آمد سلام
پروردگار عالم رسانید گفت یا ابراهیم فرمان میشود این پسرے که در خانه تو آمد پیغامبر
مرسل شود از پشت او هفتاد هزار پیغمبران پیدا کنیم و ترا صاحب ملت کردیم قوله تعالی
ملة ابیکم ابراهیم - مهتر ابراهیم همین که این بشنید برخاست تجدید وضو کرد دو گانه
شکر بگذارد که الحمد لله اگر پسر داد پیغامبر داد هفتاد هزار پیغمبر از پشت او پیدا کرد
الغرض بعد ازان مهتر اسمعیل تولد شد از هاجره مهتر ابراهیم از حد شاد شد گفت
پسر تولد شد تا ازین چه نعمت در وجود آید همدرین بود که مهتر جبرئیل علیه السلام فرود آمد
گفت یا ابراهیم ازین پسر که در خانه تو آمده است هیچ پیغامبری پیدا نشود اما خود پیغامبر
مرسل باشد مهتر ابراهیم از حد دلتنگ شد که از یک پسر چندین پیغامبر و از یکے هیچ فرزند

جبرئیل علیہ السلام بار دوم فرود آمد فرمان آورد گفت یا ابراہیم چرا دل تنگ میشوی تا ابد پشت
این پیغامبری برون آریم ہر چیز از دنیا و آخرت بوستی او پیدا کردیم و این پیغمبر کہ باشد محمد
آخر الزمان صلے اللہ علیہ وسلم است چون مہتر ابراہیم این سخن بشنید شکرانہ ہزار بار گفت و
ہزار رکعتہ نماز گذارد **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ بالخیر بر لفظ مبارک راند کہ ای درویش ما بدانی کہ
ہیچکس در جہان از سعادت خالی نیست ہر چہ کہ در جہان آمدہ است البتہ در او سعادتے
نہادہ اند خواہ دینی و خواہ دنیاوی اما خوش وقت آن کسانے کہ در ایشان ہر دو چیزے
دادہ اند **بعد ازان** ہمدرین محل فرمود کہ چون دوستی و محبت حق سبحانہ و تعالے در دل
مہتر ابراہیم علیہ السلام تمکن گرفت مہتر جبرئیل علیہ السلام با متعان او فرود آمد بر بام خانہ کعبہ
بایستاد و گفت اللہ ابراہیم ہمین کنام دوست شنید نعرہ بزد چون بہوش باز آمد چپ و راست
بدید تا بہ بیند کہ کیست چون نگاہ کرد بالائے بام خانہ کعبہ مردے را دید ایستادہ ذکر میگوید
مہتر ابراہیم را عبرت آمد گفت نیستم کہ تنہا منم در بیت این ذاکر دیگر ہم پیدا شد الغرض
نزدیک تر شد گفت اے دوست خدائے یکبار دیگر نام دوست بگو مہتر جبرئیل گفت بے
شکرانہ نگویم گفت ہر چہ مال و ملک ہست فدا کردم گفت اللہ ہمین کہ بار دوم بگفت
مہتر ابراہیم بگفت اگر یکبار دیگر بگوئے ہر چہ دگر باشد بدہم بگفت چہ دہی گفت جان مہتر
جبرئیل ہمین کہ بشنید از پیش ناپیدا شد در مقام خود باز گشت سر بسجدہ نہاد و گفت کہ
الٰہی نیکو محبی و صادقے ابراہیم است ہمچنانکہ فرمان شدہ بود ہمچنان یافتیم بلکہ ازان صد
چندان مزید **بعد ازان** سخن در مہر نبوت رسول علیہ السلام افتادہ بود بر لفظ مبارک راند
کہ مہر نبوت را یک نظر بہ بیند حق تعالے آتش دوزخ بروے حرام گرداند زیرا چہ در خبر است
آن روز کہ ابو جہل لعین بار سول اللہ علیہ السلام کشتی طلبید رسول علیہ السلام را فرمان
شد کہ جامہ پوشیدہ بر مبارزت کن تا نباید کہ او مہر نبوت ترا بہ بیند و آتش دوزخ
بروے حرام گردد از برکت مہر نبوت دیگر فرمود چون رسول علیہ السلام نقل کرد و انام

انبیا چگونه نمایم **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد فرمود که آری انبیاء و اولیا بیک تقصیر خدمت از ایشان کم در وجود آمدے و آن مبادا که از ایشان باشد عمداً بلکه بسهو و نسیان اگر شدنی بود چندین نوحه و زاری میکردند تا ازان مکفر شوند پس اے درویش مردم را همه حال در خوف و رجا می باید بود و از خوف در حالی نباید بود **بعد ازان** فرمود که چون رسول علیه السلام نماز فرض بامداد بگذاردے و از اوراد فارغ شدی در حکایت انبیا و اولیا بودے و بگفتی هر که حکایت انبیاء و اولیا بگوید حق تعالی آتش دوزخ بروی حرام گرداند و فردائے قیامت برابر ایشان برانگیزد هم برابر ایشان در بهشت رود همین که خواجه ذکر الله بالخیر درین فواید رسید که بانگ نماز برآمد خواجه ادام الله انفاسه مشغول شد بنده خلق باز گشتند الحمد لله علی ذالک **بتاریخ هفتم ماه رمضان روز شنبه سنه** مذکور دولت پایبوس حاصل شد سخن در ذکر فضیلت ماه مبارک رمضان و مهتر یعقوب و مهتر یوسف علیه السلام و فواید دیگر افتاده بود بدولت خواجه ذکر الله بالخیر در جماعتخانه نشسته بود همین که بنده روے بزمین آورد فرمود که نیکو کردی که آمدی افضل الشعراء بنده بار دوم روے بر زمین نهاد فرمود بنشین هستم مولانا شمس الدین یحیی و مولانا فخر الدین زرادی و مولانا شهاب الدین مذکر و عزیزان اهل صفه همه حاضر بودند سخن در فضیلت ماه رمضان بود بر لفظ مبارک راند که ماه رمضان بزرگ ماه است درین ماه همه رحمت و برکت است زیرا که در اخبار بروایة ابن عباس رضی الله عنهما که رسول الله علیه السلام فرمود در تمام سال همان رحمت و برکت است که در یکروزه ماه مبارک رمضان **آنگاه** فرمود که خدمت شیخ الاسلام خواجه عثمان هارونی رحمة الله علیه رسم بودی چون ماه رمضان بیامد از جمله کارها فارغ آمدی و از خلق عزلت گرفتی و فرمودے که ماه رمضان رحمت و غنیمت ست چنانچه لشکر مردم در غنیمت اقتدا از هر طرف نعمت یابد ماه رمضان المبارک همه سعادت و غنیمت است پس مردم را باید که در ماه رمضان مشغول باشند **آنگاه** فرمود که شیخ الاسلام فرید الحق والشرع والدین قدس الله سره العزیز هر شبے

بعد از تراویح در دو رکعته تا صبح ختم قرآن بکردی و هم بدان وضو نماز بامداد بگذاردی تا مدت بیست سال همچنین بکرد بعد ازان فرمود که در ماه رمضان چون مردم افطار میکنند فرمان میشود که اورا با اهل بیت او از آتش دوزخ خلاص دادیم و بیامرزیدیم بعد ازان سخن در ذکر مهتر یعقوب پیغامبر علیه السلام افتاد ایشانرا اختیاری برگزیده دوازده پسر داد یکی ازان مهتر یوسف علیه السلام لعم اما از همه پسران مهتر یوسف را دوست داشتی و عزیز ترین جمله پسران همون بوده و دل مهتر یعقوب علیه السلام پیشتر آویخته محبت مهتر یوسف بودی هر وقتی که بیان علم کردی روی بروی یوسف نهاده بگفتی و از همه پسران او را دوست داشتی و از حد وجد انکردی چنانچه برادران همه یکدگر جمع شدند و گفتند که حیله کنیم و اورا از پیش پدر دور کنیم باشد که وقتی بر ما بپردازد که ما را نمیخواهد و همه وقت بروی باشد بعد از ان شبی از شبها مهتر یوسف در خواب دید که گوئی آفتاب و ماهتاب و کواکب تمامی او را سجده میکنند همین که او این خواب دید چون روز شد برخاست پیش پدر رفت همین که مهتر یعقوب این بشنید آهسته بدو گفت اے جان پدر ز نهار ببرادران نگوئی که گفتن پیش ایشان نیکو نیست قوله تعالے اذ قال یوسف لابیه یابت انی رایت احد عشر کوکبا والشمس والقمر رایتهم لی ساجدین قال یابنی لا تقصص رؤیاک علے اخوتک فیکیدوا لک کیدا ان الشیطان للانسان عدو مبین الگاه فرمود ای یوسف دشمن قدیم شیطان رجیم در کمین است اگر گفتی خود را برباد دادے الغرض مهتر یوسف کودک بود روزے پیش برادران حکایت خواب خود بگفت. بهود ابرا و بزرگ یوسف بود یکدیگر گفتند که البته به بادشاهی برسد و پدر چون این خواب بشنود پیشتر ازان دوست دارد که میدانست بعد ازان روزے پیش مهتر یعقوب علیه السلام همه بیامدند که ما در شکار میرویم اگر برابر مایوسف را بفرستی نیکو باشد مهتر یوسف حاضر بود چون مهتر یعقوب سخن ایشان بشنید گفت چرا نفرستم چون الحاح بسیار شد گفت بل چون میبرید اما از گرگ نیکو نگاهدارید ایشان این سخن در

در گرہ بستند کہ اگر مادر را تلف بکنیم بگوئیم گرگ برد سوگند ست **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ با لخیر چشم پر آب کرد کہ آری چون وقت بلا منزل باشد ہر چہ باشد در پیش مردم ہست آن خبر از و پوشیدہ گردد و حق با و نماید تا بد و بلا منزل گردد اگر مہتر یعقوب علیہ السلام در رفتن یوسف را بخدا سپردی ہرگز بلاء فراق مبتلا نگشتی اما چون بہ پسران خود سپرد چندین عذاب از فراق یوسف بدید الغرض چون ایشان در شکار بر فتند ہمین کہ وقت باز گشتن شد مہتر یوسف را درون چاہ انداختند و خود باز گشتند مہتر جبرئیل علیہ السلام را فرمان شد کہ ای جبرئیل یوسف را در چاہ کردہ اند آنجا تنہاست برو دل بدہ کہ ز نہار تا دل بنداری کہ ما یار تو ایم و پیراہنے بود از بہشت در گردن او کرد در روایتے انیست کہ خرقہ اصل آن بود کہ در چاہ یوسف علیہ السلام یافتہ بود الغرض چون پسران مہتر یعقوب بیامدند گرگے را آوردند کہ پیشتر بودیم یوسف علیہ السلام عقب ماند او را گرگ برد ہر چند کہ طلب کردیم نیافتیم ہمین کہ مہتر یعقوب این بشنید نعرہ بزد بیفتاد گفت اے خود کردہ را چہ درمان ہر کہ مخلوق را بپاردو بجز خالق ہمین بار آرد کہ مرا آورد اگر وقت رفتن من او را بحق دادمے و ہرگز او را از من جدا نمیکردند برحمت ایستادہ شد گفت رضینا بقضاء اللہ تعالیٰ گفت آلہی ہر چہ قضا تست من بر آن رضا دادم و راضی شدہ ام الغرض مہتر یعقوب چندان بگریست کہ ہر دو چشم نابینا گشت و خانہ رابیت الاحزان نام نہاد و چہل سال این بود کہ نہ روز دانست و نہ شب کہ در فراق یوسف گذشت **بعد ازان** خواجہ ذکر اللہ تعالیٰ بالخیر بر لفظ مبارک راند و چشم پر آب کرد و ہای ہای بگریست نعرہ بزد و بیفتاد و این رباعی بر زبان راند رباعی یعقوب چہل سال ز ہجران بگریست ۔ نابینا شدہ ز درد و چندان بگریست ۔ از نور دل او کسی چہ داند کہ چہ بود ۔ غم او داند و آنکس کہ ز ہجران بگریست **انگاہ** فرمود ہر وقتے کہ مہتر یعقوب علیہ السلام گرسنہ شدی نام یوسف بر زبان راندی سیر شدی و اگر تشنہ بودے نام یوسف بر زبان ۔

راندی سیر آب شدی چنانچه مهتر جبرئیل علیه السلام بیامد و این طعنه کرد که ای یعقوب اگر آفریننده یوسف بودی چه عجب بودی که از همه فارغ آمده بدوستی یوسف مشغول شدی گفت ای جبرئیل این تازیانه ادب همه ران روزی بایستی زد که دوستی یوسف در دل من آغاز کرد گفت ای یعقوب زنهار دل بدوستی یوسف کم کن این زمان چه سود دارد که کار او از سر گذشت **بعد ازان** خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد فرمود در عهد خواجه جنید بغدادی قدس سره العزیز نبشته دیدم که ایشان در قصص مهتر یوسف نبشته اند که اهل سنت قولے گفته اند که اے درویش هر که مشغول گردد از اولیا و انبیاء و دعوے محبت حق کند بدون حق کامے یابد و بدیگرے دل بندد حقیقه بدان که او را به بلاے مبتلا گرداند که صعب ترین بلاها باشد چنانچه مهتر یعقوب را علیه السلام زیرا که دعوے محبت حق کرد بعد ازان بدوستی فرزندان فرو گشت ضرورت همین بار آورد که چهل سال در فراق بر آمد فرمان آمد که اگر نام او بر زبان راندے نامت از جریده انبیاء دور کنیم ای درویش این خطاب را خر مهتر یعقوب دیگرے طاقت نتواند آورد **بعد ازان** فرمود که چون مهتر یوسف را علیه السلام در قعر چاه فرو آوردند و خود باز گشتند طایفه سوداگران در مصر میرفتند قضا را بر سر آن چاه رسیدند تشنه بودند دلو آوردند و فرو کردند یوسف دلو را دست زده بگرفت هر چند که ایشان خواستند که بیرون آرند نتوانستند چون ایشان در درون چاه نظر کردند که آدمی افتاده است بر فور یوسف را بیرون آوردند گفتند تو کیستی گفت از فرزندان بنی آدم حادثه من دراز است چه گویم رافی قضی طول دانت ملول راوی روایت کرده آنزمان که یوسف را از چاه بیرون آوردند بصفائی روے یوسف کنعان بتافت برادران او آگاه شده گفتند مگر یوسف را از چاه بیرون آوردند چنانچه همه بیرون آمدند قضا را چون بدیدند که یوسف را که غیرت ماه تابانست از چاه

بیرون آوردند چنانچه جنگ در دامن یوسف زدند پرسیدند که تو غلام ایشانی گفت آری غلام ایشانم سودگران گفتند اگر بفروشید ما بستانیم ایشان چون بدو حسد داشتند گفتند فروختیم هرچه دانید بدهید چون سودا گران گردنش برآمدند هفتده درم قلب برایشان بود ایشان گفتند که بیارید که ما بدین بها فروختیم یوسف بگریست که سبحان الله بهای من هفتده درم شد که اینقدار کاسد نومیدی پیش آورد فرمان آمد که اے یوسف چون خود را هیچ دیدے باش تا بهاے تو بتو نمائیم **بعد ازان** فرمود که وقتے مهتر یوسف آئینه بدست داشت رو خود را میدید گفت سبحان الله زهے آفریننده که مرا آفرید بدین خوبی اگر مرا در بازار برند قیمت من کسے نتواند کرد پس آن درویش چون یوسف بخود دید بدیدے که بهاء او هفتده درم قلب شد پس هرکه خود را چیزے داند بها و قیمت او همین باشد که یوسف را شد اما چون اینکس خود را هیچ داند قیمت و بهاء او جز حق دیگری نداند چنانچه آرند که چون سودا گران یوسف را ببستند روان شدند همین که در مصر رسیدند یوسف علیه السلام را بیاراستند تا در بازار برند همین که در بازار آوردند ندا کردن گرفتند جلگی بازارگانان مصر جمع شدند مالها خویش بیاوردند هنوز بهاء یوسف زیاده مے شد چنانچه این خبر بعزیز پادشاه مصر رسید او با جلگی کارکنان خود در بازار آمد و گفت ۵

بازار حسن جملهٔ خوبان شکسته اند ۵ ره نیست کز تو هیچ خریدار بگذرد ۵ به بهاء نیک خریداری کرد هرچه در خزانه عزیز پادشاه مصر بود از جنس زر و مال و نقد تمامی بداد و بهاء یوسف بر آن هنوز زیادت می شد الغرض چون یوسف بدید که آن غرمنهاے زر بهاء من شد در خاطر مبارک اندیشید که دریغ امروز برادران ما نشدند تا بهاء من بدیدندے همین که اینمعنی در خاطر خطره کرد برفور مهتر جبرئیل علیه السلام فرود آمد گفت اے یوسف بهاے تو همانست که بیش برادران تو شد آنگاه خواجه فرمود که آری اے درویش این خطاب بر و بآن سبب بود تا خود را نه بینند و غوره در و پید انشود **بعد ازان**

خواجہ فرمود کہ آری آنکسے کہ حق را یا بدہمین خطاب کند کہ بر یوسف کرد بعد ازان فرمود
کہ چون حق سبحانہ و تعالے فراق مہتر یعقوب را بوصال یوسف نزدیک ساند مہتر یعقوب در راہ گذر یوسف بالیتاد
با ہر فوجی کہ میرسید مہتر یعقوب از غایت شوق میگفت کہ یوسف من ہمین است چنانچہ فوجہا
بگذشت ہمین کہ بدولتہ کوکبہ فوج یوسفی رسید مہتر یوسف خواست تا از اسپ فرود آید
مہتر یعقوب بدو ید با اسپ ہم از غایت اشتیاق در کنار گرفت فرود آمدن نداد ہمان زمان
مہتر جبرئیل فرود آمد گفت اے یوسف فرمان مے شود ہمین کہ تو اینقدار بے ادبی کردی
یعنے بے تحمل پیش پدر فرود نیامدی پس ہر فرزندی کہ از تو بر آید پنغامبر مرسل نباشد الغرض
چون مہتر یعقوب یوسف را در کنار گرفت از حد لاغر یافت گفت اے جان پدر این یعقوب
بدرد فراق تو مبتلا بود نفس او نان و آب نمیدانست تو کہ در مملکت فرمانروا راحت بودے
چرا چنین لاغری گفت اے مخدوم من چنین ست کہ شما مے فرمانید اما ہر وقت کہ من میخواستم
دست بطعام زنم یا چیزے تناول کنم جبرئیل بیامدے بگفتی کہ اے یوسف یعقوب از درد فراق
تو مبتلا نفس او نان و آب نداد تر اچگونہ شاید کہ طعام بخوری اے مخدوم آن جملہ طعام
زہری شدی بمثل آن تا امروز ہمچنین افتادہ بود بعد ازان بر لفظ مبارک راند کہ حق سبحانہ
و تعالے خوبی را بست جزو آفریدہ است ازان نوزدہ خبر و خوبی مہتر یوسف را دادہ
و یکجزو خوبی ہمہ عالم را آنگاہ فرمود کہ چون مہتر یوسف علیہ السلام طعام و آب بخورد
عین در خلق او نمودے بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ وقتے در مصر قحط افتاد چنانچہ مدۃ
دوازدہ سال بر آمد خلق عاجز شد غلہ مصر نماند در مصر خلق ہلاک شدند مہتر یوسف علیہ السلام
مناجات کرد جبرئیل فرود آمد گفت اے یوسف فرمان میشود خلق ہلاک خواہد شد و خواہد مرد
تو ہر روز بر سر قصر خود برائے و جملگی خلق را بخوان تا آنجا حاضر شوند بعد ازان بر قعہ
از روے خود برگیر تا خلق روے ترا بینند از دیدن روے تو یک ہفتہ سیر خواہند بود
بعد ازان مہتر یوسف بچنان کرد در قصص انبیا مسطور است کہ یکان ہفتہ میگذشت کہ

که ایشان را طعام و آب حاجت نمیشد چنان در دیدن روی یوسف مستغرق می بودند
بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد فرمود که اهل سلوک درین باب قولے می پسندند
که در دیدن صورت مهتر یوسف هفت شبانروز خلق را طعام و شراب یاد نمی آمد و بیهوش
می شدند فردا قیامت که بر مسلمان دیدار خود تجلی کند عجب مدارید که هفتاد هزار سال در یک
تجلی افتاده باشند بعد ازان فرمود آنزمان که مهتر یعقوب علیه السلام یوسف را خواستی غسل دهد
صد هزار پرده بگرد مهتر یوسف بستے تا نظر کسے نیفتد چشم زخم هرو نرسد و آنزمان که بر دست
کاروانیان فروخته شد وقتے بر چشمه آب رسیدند مهتر یوسف را فرمودند در میان
آب شو و تن بشو مهتر یوسف علیه السلام میان آب در آمد بگریست که الهی یکروزان بود
که پدرم مهتر یعقوب آن زمان که مرا غسل بدادی تا پرده بستی غسل ندادی و این
زمان که در آب میروم جانوران آبی تمام اعضاء من خواهند دید همین که این سخن بگفت
مهتر جبرئیل را فرمان شد که برو سر انچه از نور گرد بر گرد او درون آب زن تا جانوران
آبی کسے او را نه بینند آنگاه خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد و بگریست که هر غرقے را
خواریست و هر خواری را غرقیست همین که خواجه ذکر الله بالخیر این فواید تمام کرد بر خاست
درون رفت بنده و خلق باز گشتند الحمد لله علی ذلک **بتاریخ روز پنجشنبه بیستم ماه مذکور**
سنه المذکور سخن در ذکر مهتر اسمعیل صلوات الله و سلامه علیه و انبیاء دیگر افتاده بود
دولت پابوس حاصل شد مولانا شمس الدین یحیی و مولانا برهان الدین غریب و عزیزان
دیگر بخدمت حاضر بودند بر لفظ مبارک راند که چون مهتر اسماعیل علیه السلام تولد شد
مهتر ابراهیم علیه السلام سر شکرانه آن پسر تولد شده مر خدایرا
عز و جل دوگانه نماز گذارد همچنان جبرئیل علیه السلام فرو آمد گفت یا ابراهیم این پسر
که در خانه تو آمده است پیغامبر مرسل شود از جمله مهتر ابراهیم شاد شد بعد ازان پرسید
یا اخی جبرئیل از پشت این پسر پیغامبرے باشد گفت خیر مهتر ابراهیم دل تنگ شد

که از پشت یکے ہفتاد ہزار پیغامبر پیدا گردد و از پشت دیگرے ہیچ پیغامبری نہ در حال
بار دوم مہتر جبرئیل علیہ السلام فرود آمد گفت یا ابراہیم فرمان میشود کہ از پشت این
پیغمبری برون آریم کہ نام وے محمد الرسول اللہ است و او پیغامبر آخر الزمان باشد
پس اے ابراہیم اگر او پسر وے ما ملک خود را اشکارا نمی گردانیم پس او فرزندان
اسمعیل باشد بعد ازان فرمود کہ آن روز مہتر ابراہیم اسمعیل را خواست تا قربان کند
دست و پاے بستہ میخواست کارد در حلق او راند اسمعیل گفت اے مخدوم اگر دست و پاے
من بندی نیکو باشد ابراہیم گفت چرا گفت ازان کہ در وقت کارد راندن من
دست و پا نشرنم و آن موجب بیفرمانی باشد میان انبیا شرمندہ مانیم در روز قیامت
گویند در محبت صادق نبود بعد ازان فرمود آن روز کہ بر سر مہتر ذکریا اره
راندند ذکریا خواست کہ تا فریاد کند فرمان شد اے ذکریا گر فریاد کردے نامت از جریدہ
انبیا پاک کردانیم بعد ازان سخن در دعاے افتادہ بود بر لفظ مبارک راند کہ
چون مہتر آدم علیہ السلام دعا کرد و آمرزش خواست فرمان آمد یا آدم تا بر محمد صلوات
بگوی دعا تو اجابت شود آنگاہ چون بر رسول علیہ السلام صلوات گفت اجابت شد
قولہ تعالے فتلقی آدم من ربہ کلمات فتاب علیہ مفسران چنین گویند یعنے الصلوات
علی النبی الامی پس اے درویش ہرگاہ کہ دعا بریں شرایط موجود بود موجب اجابت
شد چنانچہ حدیث مشہور ست و کلام اللہ مسطور است ادعونے استجب لکم ان الذین یستکبرون
عن عبادتی سیدخلون جہنم داخرین و اللہ ولی الاجابت و الاستجابۃ بعد ازان محل این
حکایت فرمود کہ روزے در روزگار شیخ ہراب مریدے از مریدان او در سفر رفتہ
بود مدت شصت سال در مسافری بود چون باز آمد شیخ گفت کجا رسیدی گفت تا قطب عالم
رسیدم گفت ہیچ خبر پرسیدے کہ مرد کیست و نیم مرد کیست گفت پرسیدم مرد او باشد
کہ گردہ درست در پیش برادر نہد و نیم مرد آن باشد کہ در ہوا بہ پرد و سجادہ

ببروے آب انداز د نماز کند آنگاه فرمود که وقتے خواجه حسن بصری رحمته الله علیه و رابعه بصری رحمته الله علیها بر سر دجله رسیدند خواجه حسن بر فور مصلے بر آب انداخت در نماز شد رابعه سجاده در هوا انداخت در نماز شد هین که خواجه حسن بصری سلام نماز بداد رابعه را ندید سر بالا کرد رابعه را مشغول در نماز یافت گفت اے رابعه این چیست گفت اے حسن آن چیست اگر بر آب رسے خسی باشی و اگر در هوا پری مگسی باشی دل بدست آر تا کسی باشی آنگاه فرمود که وقتی بزرگی بود که با خضر علیه السلام ملاقات کرد بهتر خضر علیه السلام فرمود که وقتے شنیده ام از خواجه بایزید بسطامی قدس الله سره العزیز که یا خضر من ظن انه خیر من الکلب لم یصلح الصحبته گفت هر که گمان برد از مسلمان نا کس او بهتر از سگ است مصلحت نیست صحبت داشتن با نا کس خواجه درین فواید بود تا بنگ نماز بر آمد خواجه مشغول شد بنده و خلق باز گشتند الحمد لله علے ذالک تمت تاریخ روز دوشنبه پنجم ماه شوال سنه المذکور دولت پابوس حاصل شد مولانا شمس الدین و مولانا فخر الدین زرادی و امیر حسن علا سنجری و غیرزان اهل صفه بخدمت حاضر بودند سخن در ذکر بهتر داؤد علیه السلام و انبیاء دیگر افتاده بود بر لفظ مبارک راند که بهتر داؤد علیه السلام صحف خویش مطالعه میکرد که انبیاء بلاها باز و خواسته اند و بدان صبر کرده بنا بران بهتر داؤد هر شبے در مناجات بلا را آبا رز و میخواست جبرئیل علیه السلام بیامد و گفت یا داؤد بلا میخواهی اما طاقت نخواهی آورد و بهر بار بهتر داؤد این خطاب می شد چنانچه بر سر مصلا نشسته بود زبور میخواند فرمان آمد که یا بهتر داؤد بلا را خواهی ساخته باش که امروز آن روز هست که بلا بر تو منزل گردد الغرض بهتر داؤد زبور مطالعه میکرد جانوری دید چنانچه که دقتے ندیده بود بیامد پیش بهتر داؤد بنشست نظر مبارک بهتر داؤد بر جانور افتاد گفت اگر این جانور برا سے سلیمان بگیرم نیکو باشد از مضار بخاست زبور نهاد و بنا له او کرد او از پیش پرید برنا دوان رفت بنشست بهتر داؤد نیز برنا دوان برفت آنجا بالا ربام فرود آمد قضا را زن او در آنشسته تیرمی شست نظر افتاد بر سایه بهتر داؤد

گفت سبحان الله کسے را موی بدین مقدار باشد جمال او چگونه خواهد بود لوله از عشق در دل
مهتر داود افتاد قرارش برفت تا آنزمان که اوریا را بمهم نامزد کرد از سر قضا اوریا آنجا برد
چون مدتے بگذشت بزن اوریا پیغام فرستاد که ترا در نکاح آرم او نیز قبول کرد بنکاح خود
آورد بعد ازان مدتے برین برآمد روزے بر مسند قضا نشسته بود حکم میان خلق میکرد
همچنان دو مرد در کوی کنان بیامدند گفتند یا داؤد این مرد لیست که نود و نه میش دارد
من یک میش دارم این مرد آن میش من بزور ستده است این روا باشد یا نه مهتر
داؤد گفت روا نباشد و از آن بازنبده که تو بر و ظلم کرده بهمین مقدار حکم کرد از پیش مرد
ناپیدا شدند مهتر داؤد دانست که قضا برخاست که آری این خطاب مرا است که با وجود
نود و نه زن زن اوریا در نکاح آوردم این کار روا باشد درخانه آمد فرزندان را وداع کرد و بیرون
صحرا رفت سر بسجده نهاد و دو بیست سال بدین یک ذلت بگریست آنگاه فرمان آمد که یا داؤد چرا هیچ
گفت این چشم نادیدنے دید اکنون عذر این چشم از چشم میخواهم که چرا نادیدنے دید اگر چشم بر بندے
نشدی خانه خراب تر بس خانه که شد خراب از کرده چشم است همچنین گویند که چندان بگریست که گوشت
و پوست رخساره مبارک او بر پرید آنگاه فرمان آمد یا داؤد توبه تو قبول کنم اگر اوریا از تو
خشنود باشد برخاست مهتر داؤد در آنجا آمد که اوریا کشته شده بود بر سر آن چاه آمد آواز داد
که یا اوریا تو از من خشنودی آواز بر آمد آری زمان شد که یا داؤد تو پرسیدن نیدانی
اما همچنین پرس که یا داؤد یا من بقصد ترا فرستاده بودم اگر کشته شوی من قوم ترا در نکاح آرم اکنون
بر تو آمده ام تو خشنودی یا نه مهتر داؤد در اندیشه پیش افتاد الغرض چون وقت توبه او آمد
حق تعالے اوریا را مهربان گماشت آواز داد یا داؤد از تو خشنودشم بعد ازان خواجه
ذکر الله بالخیر بلفظ مبارک راند هر وقتے که مهتر داؤد زبور خواندی از حد الحان خوش داشت
از غایت خوبی الحان او آن مقدار جانوران که در هوا بودند همه بر سر او سایه کردندے
و از خوبی الحان او همه بیهوش گشتندی بعد ازان فرمود که چون نقل مهتر داؤد نزدیک

رسید جبرئیل علیه السلام صحیفه از کاغذ حریر آورد در ان صحیفه بیست مسئله نبشته بود ند یا ورد
و بر دست مهتر داود داد گفت یاداود فرمان میشود هر پسرے که از ان تو این مسئله
جواب دهد انگشتری ملک بدو دهد پس مهتر داود بر حکم فرمان جمله پسران را پیش خود طلبید هر یکے
را از ان بیست مسئله پرسید هیچکس نتوانست که جواب دهد همین که نوبت بمهتر سلیمان صلوات الله
علیه رسید از و مهتر داود علیه السلام هر بست مسئله پرسید همه را جواب داد انگاه خواجه ذکر الله
بالخیر بر لفظ مبارک راند که آری چون در ازل ملک بسلیمان نبشته بودند و مغز در داشته
انگاه این مسائل را جواب داد انگاه شایان ملک شد اما اے درویش چگونه ملکی یافت که
نه پیش از و آنچنان ملک کسے را داده بودند و نه بعد از و کسے را دادند بعد ازان فرمود
حق سبحانه و تعالے مهتر سلیمان را الهام داده بود که زبان جمله پرندگان و چرندگان را فهمیدی
و همه فرمان او بودند و تا انجا که شیاطین و جن و انس همه در حکم فرمان مهتر سلیمان بودند و سلیمان را
تختے بود دوازده هزار بنی اسرائیل بران نشستند و باد را در فرمان او گردانیده بودند هر جا که
خواستی مهتر سلیمان علیه السلام بزور باد تخت را تا مسافت یکماه به بری و شبانگاه باز آوردی و در
مطبخ هفتاد هزار دیگ بر بار خرج شدی یا دیده کسے که کسے شمار نداد ندا اما اے درویش خود آنزمان چیزے
تناول کردی که زنبیل بر دست خود بافتی و در بازار فروختے کردی خود بدان افطار کردی با درویشان
و شبها در مسجد باز گشتی و از درویشان دعا خواستے چون خواجه ذکر الله بالخیر این فواید تمام کرد
مشغول شد بنده و خلق باز گشتند الحمد لله علے ذالک بتاریخ روز شنبه بست و پنجم ماه
شوال دولت پابوس حاصل گشت غیر ازان اهل صفه مثل مولانا شمس الدین یحیی و مولانا برهان الدین غریب
و مولانا فخر الدین زرادی همه حاضر بودند بر لفظ مبارک راند آن شب که مهتر موسے علیه السلام دیدار
آمد یعنے تولد شد فرعون یعنے خفته بود بلرزید بیدار شد عمد ندیمان و حکیمان را طلب کرد و گفت ببینید
کسے خلل ملک من از و باشد این زمان پیدا شده است یا نه پنج حکیمان و ندیمان دل زدند گفتند همین
زمان پیدا شده است و دران زمان فرعون و ایگان را گماشته بود که در خانه کسے که فرزند نرینه

خبر کنند تا او را اهلاک کنم همین که مهتر موسے را درون تنور انداختند چون کسان فرعون لعین
درآمدند هیچ خبر نیافتند برخاستند برون رفتند همیشیره مهتر موسے چون تنور بدید چه بیند که آتش
سرد گشته است بوستانے شده است و مهتر موسے علیه السلام انگشت خود می مکید بعد ازان در رحمک
بغلطانیدند مادر موسے روے سوے آسمان کرد که الٰهی موسیٰ را تو سپردم همشیره موسے را
بگفت به برو در رود نیل روان کن همشیره مهتر موسی بیاورد بر سر رود نیل باستاد و گفت به تو
سپردم درون رود نیل انداخت خود باز گشت آن در حمک بفرمان حق سبحانه تعالے عبره کنان بزیر
قصر فرعون لعین رسید فرعون و زن او آسیه بر دو بالاے قصر نشسته بودند نظر ایشان بران در حمک افتاد
آسیه گفت فرعون به بین در حمک می آید درین چه خواهد بود فرعون ملاحان را طلبید گفت که بروید
و آن در حمک را بیارید چون آن در حمک را بیاوردند پیش فرعون نهادند چون باز کردند دیدند
پسرکے در خوبی او همتا نبود هر دو انگشت در دهان گرفته می چشید و شیر ازان می آمد بقدرت
کن فیکون همین که فرعون آن بدید بر خود لرزید گفت اے آسیه این فرزند نیکو نیست با آنکه هدیه
است نباید ستید آسیه گفت اے نادان خدائے ما را فرزندی نداده است همین را بجاے فرزند پرورید
از قضا باشد الغرض و ایکان ستادند مهتر موسے را می پرورند بناز و راحت بعد ازان
خواجه ذکر الله بالخیر فرماید اے درویش تا بدانی که خواست فرعون درین بود آن کس را
که از و ملک او خلل پذیرد او را اهلاک کند و او حکمت خدائے عزوجل نمیدانست که این شخص را هم
در کنار او خواهند پرورد بعد ازان فرمود که در قصص انبیا نبشته دیده ام چون مهتر موسے چهار ساله
شد روزے آسیه در کنار فرعون لعین داد فرعون را ریش دراز بود چنانچه رسم خردکان باشد
هر بار بر ریش او دست می برد و میگرفت و می جنبانید چنانکه اعضاے فرعون در جنبش می آمد ناگاه
بر آسیه گفت یا آسیه این پسرک نیکو نیست ریش من چنان بگرفت و بجنبانید که تمامی اعضاے من در رزه
شده است آسیه گفت یا فرعون رسم کودکانست که با محاسن پدران بازی کنند و اگر استوار نمیداری
به بین که یک مشت پر زر و یک طشت پر آتش پیارند هر دو پیش موسے نهادند گفتند اگر دانا خواهد بود

جانب طشت زر دست خواهد انداخت مهتر میخواست که جانب طشت از دست انداز دجبرئیل علیه السلام
را فرمان شد دست موسی بگرفت جانب طشت آنرا بینداخت آنگاه آسیه گفت تو میگفتی که نیکو نیست دیدی
که کودکان چه دانند آنگاه دل فرعون تسلی شد الغرض پنج سال عمر به پانزده سالگی کشید باجمایل زرین
بهر تازی سوار گشتی خلق وارکان دولت دنبال او چنانچه روزی در بازار میگذشت مردی از قوم فرعون
در بازار سوگند فرعون میخورد که بخدای او مهتر موسی پرسید که این چه سوگندست که تو میخوری گفت سوگند بدین رتو که خدای
او بر فرعون و دست او بر آورد چنان چه بنزدیک آن خفت بمثل این چنین گویند که چندین کس
را از برای این سخن بکشت که خدای او نیست خدای آسمانست که ما را و شما را و زمین و آسمان را بیافریده است
این خبر بفرعون میرسید هر بار پیش آسیه گله میکرد که من نمیگفتم که نیکو نیست از دخلل ملک من باشد آسیه
بعذر رفع میکرد الغرض روزگار فرعون بر تخت نشسته بود باد داده خلق می آمدند سجده میکردند موسی
پیش بود چون خلق را میدید که سجده میکنند نمی پسندید منع میکرد که سجده خدایرا واجبست آسیه
چون بدید که فرعون موسی را خواهد کشت گفت ازین شهر برو تا آنزمان که رواء رسالت
بپوشی نگاه بیائی مهتر موسی بر حکم آسیه در جهان نهاد رسید آنجا که مهتر شعیب بود علیه السلام در صحرا
دختران مهتر شعیب گوسفندان میچرانیدند چاهی بود که بران چاه دگو بود تا صد نفر آدمی جمع نمی شدند
ازان کشیدن نمیتوانستند گوسپندان بر سر آنچاه ایستاده و آن صد مرد نه مهتر موسی آنجا رسید
دختران مهتر شعیب را پرسیدند که گوسپندان را چرا آب نمیدهی گفت ما جز احوال چنین است
بر فور مهتر موسی دلو فرو هشت آب بیرون آورده بداد بمثل آن سه دلو برون آورد گوسپندان
مهتر شعیب آب سیراب خوردند چنین که در خانه آمدند مهتر شعیب چون شکمها گوسپندان
سیراب دید گفت اے دختران امروز گوسپندان سیراب شده اند گفتند اے پدر
آری امروز مردی رسیده است که تنها سه دلو برون آورده مهتر شعیب گفت او آن
مردیست که در کتاب خوانده بودیم که موسی پیدا شود بروید طلب کنید بیارید دختر
بنزدیک او آن بیامد مهتر موسی علیه السلام را طلب کرد مهتر موسی گفت عقب شده

راست کار مردان

جانب راه خانه سنگے انداز تا من بردیم بدین طریق در خانه مهتر شعیب آمد مهتر شعیب برخاست
موسے را در کنار گرفت بنواخت همان دختر او را نکاح کرد بداد آنگاه حق سبحانه تعالے مهتر موسے
علیه السلام را پیغامبری داد و رداء رسالت در بر او کرد مهتر جبرئیل فرود آمد گفت فرمان میشود
که بر فرعون برو فرمان رسان تا بتو اقرار آرد و بخدائے ایمان آرد مهتر موسے علیه السلام بر حکم فرمان
از خدمت مهتر شعیب علیه السلام باز گشت در مصر آمد برو الدهٔ همشیره و برادران خود را گرد کرد بیکباشد
بعد آن بیامد فرعون را فرمان خدائے عز و جل رسانید که یا فرعون من پیغامبر خدایم و تو بندهٔ خدائے ایمان
آر و برسالت من اقرار کن تا از عذاب برهی وگرنه بلاء راساخته باشی همین که این فرمان مهتر موسے
فرعون را رسانیدند فرعون برخاست درون برفت بر آسیه گفت که دیدی آن همه بلا بر من تو کردی
اگر ما او را نمی پروردیم این زمان او از کجا دعوے پیغمبری کردگفت حکم خدائے را کسے نتواند که بگرداند تو ان
صبر باید کرد تا چه پیدا شود آنگاه خواجه ذکر الله بالخیر فرمود که چندین معجزه که موسے علیه السلام
بفرعون نمود آن بدبخت لعین هیچ نوع ایمان نیاورد اما چندین هزار کس از بنی اسرائیل بآن
روز ایمان آوردند چون معجزه پیغامبرے بدیدند بعده چون بنی اسرائیلیان قوت گرفتند
مهتر موسے تقویت یافت حق تعالے فرعون را مقهور کرد موسے دعا کرد حق اجابت کرد
بعد ازان فرمود علماء تفسیر نوشتند چون حق تعالے خواست فرعون را غرق کند مهتر موسے
علیه السلام با دوازده بنی اسرائیل از مصر برون آمد علماء چنین روایت کرده اند آن روز
هفتاد هزار سوار بود فرعون لعین همه بر اسپان تازیهاء زمردین ساز و برگ زرین سازها الیشان
دیبا بعل و هر اسپے را طوق زرین در گردن معه حشم پیاده پیش فرعون همه رفتند چون آفتاب
برآمد مهتر موسے بر کناره دریا رسید بنی اسرائیلیان سپاه فرعون را دیدند بے عدد و تیغها
کشیده و شعاعے آفتاب بران تیغها تافت همه بگرد فرعون و بنی اسرائیلیان بمهتر
موسے در آمدند که پیغامبر خدا اے اینک سپاه فرعون رسید از پیش و پس در آمدند اگر دشمن
شر کند همه اکنون از ما کسے زنده نماند مهتر موسے علیه السلام دعا کرد و خدایرا بپاکی بخواند

اللهم لک الحمد والیک المشتکی وانت المستعان ولا حول ولا قوة الا باللہ العلی العظیم پس حق تعالے بہتر موسے وحی کرد کہ اے موسے عصا بردست دار و بر دریا بزنید موسے عصا برداشت بر دریا زد بقدرت خدائے تعالے آن دریا از ہمہ جا پارہ گشت و شگافہا پیدا شد و دوازدہ کوی از قعر دریا پدید آمد و از چپ و راست گروہ گروہ میگذشت چنانکہ در کلام اللہ مسطور و اوحینا الے موسے ان اضرب بعصاک البحر فانفلق فکان کل فرق کالطود العظیم یعنی آن کہ طوق زنند و طاقہا را سر اند رسر آرند یعنی آب دریا پارہ شدہ از چپ و راست و زیر و زبر سر اندر سر آورد و طاق زدہ دوازدہ کوی پدید آمد فراخی ہر کوی دو فرسنگ پس چون موسے علیہ السلام نبی اسرائیلیان را گفت فرود روید اندر کوہا بنی اسرائیلیان گفتند اے پیغامبر صد ہزار سالست کہ آب دریا در زمین ایستادہ است و قعر دریا تر شدہ است و خلاب گشتہ انیان در خلاب فرو شوند چگونہ توانیم گذشت خدائے تعالے آفتاب را فرمان داد تا بتابد در ساعتی زمین خشک گشت شصد ہزار مرد بودند از بنی اسرائیلیان چون در میانہ در رسیدند بہتر موسے علیہ السلام را پرسیدند اے پیغامبر خدا اندرین راہ میرویم پدران و دوستان ما نمی بینند و نمیدانند کہ حال ما چیست و ما از احوال ایشان نمیدانیم ہمہ غرق شدہ باشند و یا گشتہ شدہ باشند از دست لشکر فرعون موسے گفت ہیچ غم مدارید و غم باشید کہ ایشان سلامت اند پس خدائے تعالے موسے وحی کرد تا بعصے چپ و راست اشارت کند چون بعصے اشارت کرد دریچہا پیدا شدند چنانکہ پیش ہمچنان در چپ و راست ہریکے مردوستان خود را میدیدند میرفتند چون بنی اسرائیلیان از دریا برون آمدند موسے علیہ السلام بازگشت خواست تا عصا بر دریا زند تا آن ہم بقرار خود باز آید تا سپاہ فرعون ایشانرا در نیابد حق تعالے بموسے وحی کرد علیہ السلام کہ اے موسے تو برو و دریا را ہمچنان بگذار اترک البحر رہوا چون فرعون بر لب دریا رسید دریا شگافتہ دید و بنی اسرائیلیان ہمہ سلامت گذشتہ فرعون روی سوی قوم خود کرد کہ بینید دریا از وہم من چگونہ شگافتہ شدہ است و آب چگونہ کروہ کروہ شدہ است

واندر هوا رفته وقعر دریا پدید آمده وراه باز کشاده تا بگذریم وبندگان گریخته خود را بگریم
وهمچنان برلب دریا بایستاد وبانگ کرد گفت انا ربکم الاعلی منم خدای بزرگ شما همه خاصگان
من اید ایشان فرود آمدند وپیش او سجده کردند مهتر موسے درون دریا بود وهمچنان جبرئیل
علیه السلام درون دریا پیش فرعون برآمد مادیان ابلق نشسته باعمامه سیاه اصحاب
توریت چنین گویند آن روز اندر سپاه فرعون بادیان نبود مگر آنکه بروے جبرئیل علیه السلام
سوار بود بانگے بکرد ازان بانگ اسپ فرعون درآمد وبدریا فرو شد اسپ فرعون بوے
مادیان بیافت ازجا برجست هرچند فرعون خواست که اسپ را نگاه دارد نتوانست نگاهداشت
وشرم کرد فرشتگان از چپ وراست درآمدند سپاه او را بردند که بروید از پس مهتر موسے
علیه السلام وبنی اسرائیلیان درآمدند ولشکر مفهور هم درون دریا شد از حق تعالے بر دریا
خطاب شد دریا برهم زد جمله سپاه او را فرو برد یک آدمی را از قوم فرعون زنده نگذاشت
انگاه خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد فرمود که اے درویش تا بدانی قهر باری تعالے
چنین کند که با فرعون کرد او آنیلت ونابود کرد هین خواجه درین فواید برسید بانگ نماز برآمد
خواجه مشغول شد بنده وخلق بازگشتند الحمد لله علے ذالک بتاریخ روز شنبه بستم ماه
ذی الحجه سنه المذکور دولت پایبوس حاصل شد پنج نفر درویش از خاندان چشتیه وشیخ
بهاؤالدین غزنوی ومولانا جلال الدین ومولانا عماد الدین مذکور وبرادران ایشان
حاضر بودند سخن در ذکر عیسے علیه السلام وانبیاء دیگر افتاده بود بر لفظ مبارک راند
که آن روز که حق سبحانه تعالے مهتر عیسے علیه السلام را در دنیا آورد مریم پارسا رضے الله
عنها در بیابانها از ترس جهودان رفته پنهان شد قضا را آنروز که ایشان را درد زه
خواهد گرفت بفضل ذوالجلال مهتر عیسے علیه السلام بزاد همچنین آنجا بود بجز پروردگار
عالم آنغرض آب نبود پا بزد چشمهٔ آب پیدا شد همدران روز خود را مهتر عیسے راست
دُرد کنار گرفت بنشست همچنان مادر زاد که مریم پسر زاد پدر نه رفتند به مهتر زکریا

علیہ السلام خبر رسانید ند مہتر زکریا علیہ السلام یہود انرا منع شد کہ خدائے ما خدائے است کہ پدر
پسر پیدا آرد ہرچند مہتر زکریا بایشان در نصیحت و پند بود ایشان شنوا نبود ند ہرچہ از زبان
ایشان بیرون مے آمد میگفتند چنانچہ بر مہتر زکریا جبرئیل علیہ السلام فرود آمد گفت یا زکریا
ایشان را پیش آن کودک بہ برہمہ را جواب ایشان بگو مہتر زکریا ہمچنان کرد ترسایان
و نصرانیان را جمع کرد بر مریم روان کرد چون بیامدند گفتند اے کودک تو کیستے
حق تعالے مہتر عیسے را فرمان داد گفت اے ترسایان دانا و آگاہ باشید کہ بندۂ
خدایم داد آفریدگار است و من پیغامبر ایم و مبارکم و عیسے روح اللہ ام کہ خدا تعالے
مرا بے پدر آفریدہ است داد قدرت ہمہ چیزہا دارد ہمین کہ مہتر عیسے السلام از گہوارہ
این سخن بگفت آنروز چند ہزار ترسایان مسلمان شدند انگاہ خواجہ ذکر اللہ بالخیر
فرمود کہ مہتر عیسے السلام بزرگ شد و در ادرسالت بپوشید جبرئیل علیہ السلام فرود آمد
فرمان رسانید کہ این کافران و جہودان را دعوت کن و بخدائے بخوان تا ایمان آرند
مہتر عیسے علیہ السلام ہر روز ہمچنان میکرد و معجزہ مینمود سنگدلان شنوا نبودند بسحر
بازی می آوردند کہ نیکو سحر آموختہ بعد ازان ترسایان دانا یکجا شدند کہ یا عیسے
اگر تو مردہ را زندہ کنی ما بتو ایمان آریم در حال مہتر جبرئیل فرود آمد گفت یا عیسے فرمان
میشود این معجزۂ تست بگو تا مردہ را بیارند دعا کن تا زندہ گردد مہتر عیسے علیہ السلام
ہمچنان کرد جملہ ترسایان حاضر شدند مردہ را بیاوردند عیسے علیہ السلام دوگانہ بگذارد
سر بسجدہ نہاد دعا کرد حق تعالے آن مردہ را زندہ کرد گفت لا الہ الا اللہ عیسے روح اللہ
بعضے را اسلام روزے بود مسلمان شدند بعضے گفتند کہ نیکو سحر آموختۂ بعد ازان
فرمود کہ چون مہتر عیسے علیہ السلام را خواستند تا بر آسمان برند مہتر جبرئیل علیہ السلام
فرود آمد مہتر عیسے را علیہ السلام گرفت تا چہارم آسمان رسید فرمان آمد
کہ ہمین جا بدارید کہ آلایش دنیا با خود دارد ماشا و کلا کہ ہرگز بار یابد بعد ازان

حکایت بهتر خضر علیه السلام فرمود که حق تعالے او را حیات ابدی داده است سبب آن بود
که هر همه انبیاء و اولیاء گذشته را دیده است و به بیند و امروز اولیاء که باشند او ل
ایشان را مشاهده کند و عجایب و قدرت حق تماشا کند شرح آنرا بر اولیاء خدائے بگوید خاص
از برائے این معنے حیات ابدی داده اند و در آب آشنا گردانیده تا غریبے را دستگیری
نماید همین که خواجه ذکر الله بالخیر فواید تمام فرمود بانگ نماز بر آمد خواجه مشغول شد بنده
و خلق باز گشتند الحمد لله علے ذلک بتاریخ نهم دهم ماه محرم روز جمعه بعد نماز
سنه تسعین و ستمائة دولت پایبوس حاصل شد مولانا فخر الدین زرادی و مولانا شمس الدین
و مولانا شهاب الدین و عزیزان دیگر بخدمت حاضر بودند سخن در ذکر بهتر لوط صلوات الله و
سلامه علیه افتاده بود بر لفظ مبارک راند که او پیغامبر بود ترس کار همیشه در عبادت خدائے بود
و یک زمانے بے یاد حق خالی نشدی چنانچه قوم او لوطت کردن گرفتند بدترین طائفه
این قوم اند آنگاه فرمود که در قصص انبیا نبشته دیده ام که چون فسادها ے قوم
لوط بسیار شده این ده خصلت در ایشان ظاهر شده آن اینست اول می نوشیدند دوم جامها
لعل پوشیدند سیوم مرد با مرد بسنده کردند چهارم پیرامن جنبیه پوشیدند پنجم غولک کمان
ساختند ششم کبوتر بازی کردند هفتم غیبت کردند هشتم بسرودها و مسخرگی کوچه بکوچه گردیدند
نهم دیدن یکدیگر عورات را تصرف کردند دهم با لوط پیغامبر برابری کردند بعد ازان
چون این خصلت در ایشان پیدا شد حق تعالے از آسمان سنگ بر ایشان بارید و زمین را
فرمان شد تا ایشان را فرو برد بعد ازان خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که زمانه آید
عبد الله مسعود روایت کرده است که رسول علیه السلام فرموده است که یک خصلت
ازین خرامتان من زیادت کنند و آن اینست زن با زن بسنده کند آنگاه فرمود در تفسیر
دیده ام چون این زمانه آید و این فعلها در وجود آید نزدیک بود که از آسمان سنگ ببارد و زمین
فرو برد ایشان را همین که خواجه ذکر الله بالخیر این فواید تمام کرد مشغول شدند ۵

وخلق دیگر باز گشتند الحمد للہ علے ذلک **بتاریخ پنجم ماہ صفر ختم اللہ بالخیر والظفر**
روز پنجشنبہ منتہ المذکور سخن در ذکر ماہ صفر ختم اللہ بالخیر والظفر افتادہ بود دولت پابوس
حاصل شد مولانا برہان الدین غریب و مولانا شمس الدین یحیٰی و غیران دیگر بخدمت حاضر بودند
بر لفظ مبارک راندکہ گرآن ثابیت ماہ صفر ہر بلائے کہ در دنیا نامزد میشود در ماہ صفر میشود
در آثار نبشتہ دیدہ ام کہ حق سبحانہ و تعالے در جملگی سال یک دبیست و چہار ہزار بلا منزل
میگرداند پس لے درویش مردم را مے باید در دعا و نماز باشد تا در امان و عصمت خدا بود
بعد ازان ملایم آن فرمود کہ رسول اللہ علیہ السلام فرمودہ است ہر کہ بشارت دہد
بر فتن ماہ صفر بر رحمت افتادہ بود و ہم رسول علیہ السلام دران بر رحمت حق پیوست آنگاہ سخن در سلوک
افتادہ بود خواجگان رحمتہ اللہ علیہم اجمعین فرمودند کہ در سلوک پانزدہ مرتبہ ست
پنجم مرتبہ ازان خانہ کشف ست و کرامت پس ہر کہ خود را ہم درین پنجم مرتبہ کہ آن خانہ کشف
ست کشف کند ہم در دہ مرتبہ دیگر نرسد **بعد ازان** فرمود کہ در راہ سلوک سالک را می باید
چون آن پنجم مرتبہ بر سد خود را کشف نکند تا در پایۂ ضلالت نیفتد و در مرتبہ دیگر تواند رسید
ولا نہ ہمدرین بماند **بعد ازان** فرمود کہ شیخ بہاؤالدین زکریا قدس اللہ سرہ العزیز و شیخ
الاسلام فرید الحق والدین رحمتہ اللہ علیہ رحمتہ واسعتہ ہر دو بزرگوار یکجا بودند وقتے ایشان
بر سر آبے رسیدند شتابان و خوف ہندوان آنجا از حد غالب بود و ہمانجا راہ می افتاد
خدمت شیخ الاسلام فرید الحق والدین گرد یکدیگر بدیدند کہ در آب کشتی نہ کہ بگذریم
و راہ زنان در آیند ما را ہلاک کنند این نوع نیکو نیست بر فور شیخ الاسلام پائے در آب
نہاد بگذشت و کنار رفت استاذ مخدوم شیخ الاسلام بہاؤالدین زکریا ایستادہ ماند شیخ
الاسلام فرمود کشف درین محل نیکوست کہ از خصم برہاند اما در محل دیگر کشف نیکو نیست خدمت شیخ
بہاؤالدین زکریا چون این بشنید در خاطر ایشان پسندیدہ افتادہ بر فور پائے در آب نہاد
گذار شد آنگاہ خواجہ ذکر اللہ بالخیر فرمود کہ خود را کشف کردن نیک بود اما در محل دیگر

دیگر محل درست نیست اینکه حضرت شیخ الاسلام فرمود در محل تمام بود بعد ازان حکایت مهتر
جبرئیل افتاده علیه السلام را پرسیدند که عرق تو چرا سپید است گفت زیرا که خدایتعالی مرا از
کافور آفریده است حق تعالی مرا فرستاد که تو برو خواجه عالم را بیار چون بیامد حضرت رسالت خفته بود بر سر
مبارک ایشان بایستاد م فرمان حضر ت رسید جبرئیل هوشیار باش تا او را بیدار نکنی شستم
بحرمت تمام بر کف پای مهر عالمیان بوسه دادم بیدار شد بعد ازان فرمان شد که ای
جبرئیل سیصد هزار سال است که ما ترا آفریده ایم از کافور و حکمت آن بود تا آن وقت تو بر
کف پای مصطفی صلے اللہ علیہ وسلم بوسه دهی و سر تو از کافور است و کافور سرد باشد
چون سردی بکف رسد بیدار شود انگاه خواجه فرمود اینجا معلوم می شود که جبرئیل
از کافور است بعد ازان سخن در درد و بر خواجه انبیا افتاد بر لفظ مبارک راند که آن
شب که رسول علیه السلام را معراج شد فرمود فرشته دیدم که
پانصد هزار دهن داشت و بر هر دهان پانصد هزار زبان پس آن فرشته مر خدای را
عزوجل میخواند و بر حضرت رسالت درود میفرستاد بمعنی دیگر گفت یا جبرئیل آن کدام فرشته
گفت هر که گل را ببوید و بر تو صلوة بفرستد حق تعالی ثواب تسبیح آن فرشته بدان بنده دهد
و از تو ابهای دیگر محروم نگذارد بعد ازان فرمود که نبشته دیدم هر که در مجلس شراب
گل نهد و خمر خورد بیم باشد که ایمانش برود که گل جزویست از اجزای محمد صلے اللہ علیہ وسلم و آن
استخفاف کردن باشد هر که قرآن خواند و داند و خمر خورد بیشک در حدیث است که ایمان
او بود بعد ازان بزرگی باغ و جاه بود پرسید یونس را علیه السلام در آب دادن چه
حکمت بود فرمود که آتش محبت عشق در وی افتاده بود هر که در آتش عشق افتد آب بر وی زند
تا بسوزد سبب آن بود که او را در آب انداخته بمین که درین حکایت رسید بانگ نماز بر آمد خواجه
مشغول شد بنده و خلق باز گشتند الحمد للہ علے ذلک تمت بتاریخ بستم ماه ربیع الاول روز شنبه
سنه المذکور دولت پایبوس حاصل شد مولانا نی عماد الدین مذکور و مولانا شمس الدین یحیے

ومولانا برہان الدین غریب وچند نفر درویش آمدہ بودند وبخدمت حاضر بودند سخن در ذکر
خواجہ کائنات محمد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم می رفت و صحابۂ کرام او رضوان اللہ
علیہم اجمعین بہ لفظ مبارک راند کہ آن شب کہ حضرت رسالت تولد شد عم پیغامبر ابو طالب در خواب
دید کہ گوئی از آسمان شمع فرود آمدہ است در خانۂ عبد اللہ پدر مصطفے پس از جملہ اقربا ایشان
آنرا کہ اسلام روزے بود چراغے آوردند واز ان شمع میسوختند و در خانہ خود می بردند
ہمین کہ رسول علیہ السلام تولد شد آمنہ مادر رسول علیہ السلام تنہا بود و در خانہ چراغے
نہ تمامی خانہ روشن شد وجملہ ملکوت در جہان پیدا شدند و در آسمان سر بسجدہ نہادند
کہ الٰہی رحمتہ عالمیان در جہان آمد الغرض از ان قندیل کہ در زمین افتاد ہر کجا کہ تبی بود بنگونسار شد
ہمین کہ جد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم عبد المطلب چون این معاینہ کرد بہ فور برخاست در خانہ
عبد اللہ آمد دست بر در زد کہ در باز کنید چون در باز کردند در ون آمد مصطفے را بدید در
کنار گرفت وگفت کہ این پیغامبر است ما در انجیل خواندہ بودیم پیغامبر ابو طالب آمد وبا ہزار
بار روی بوسید وبوسہ بر سر و دیدہ می نہاد وگفت اگر فرمان شود و من پسرے ندارم برادر زادۂ
خود را پسر و نرم اقربا راضی شدند کہ نیکو باشد الغرض در ہر دو شانہ رسول اللہ صلے اللہ علیہ
وسلم تعلیم نور نوشتہ بودند اشہد ان لا الٰہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ واشہد ان محمدا عبدہ
ورسولہ ودر میان دو کتف مہر نبوت پیدا آمد و او ے رو ایہ کرد این شب کہ او را جہودان
بدیدند چندین کسان در ون باخداوند محمد ایمان آوردند بعد ازان شیخ الاسلام
فرمود کہ در حجرۂ کہ رسول علیہ السلام زادند تا این زمان ہر کہ در ان حجرہ در رود او از
بوے عطر معطر شدہ بیرون آید تا یک ہفتہ بوے خوش از وے نرود بعد ازان فرمود کہ
چون رسول صلے اللہ علیہ وسلم چہار سالہ شد روزے در میان کودکان بازی میکرد جبرئیل علیہ السلام
را فرمان شد کہ برو محمد را میان کودکان بگیر فلان را ببر و سینہ مبارک او بشگاف آنچہ
در ون او بہشت عطر بایت است بیار آلایش از شکم او دور کن ہمہ از مشک وعنبر پر کن پس پیغامبر کرد

هر کجا که خوشبوئے بود از ان بهشت بیاورد همانجا گذاشت **بعد ازان** بر لفظ مبارک راند
که اے درویش آفتاب و ماهتاب را که نوری بینی از انوار خواجه کائنات بخشش یافته اند **بعد ازان**
فرمود که اے درویش هر چه در بهشت از دار و درخت و جز آن حق تعالے آفریده است بران نام
پاک محمد نبشته اند و ایشانرا فرمانست تا قیامت همین نام محمد بزبان میرانند و میگویند و هیچ
جا در آسمان و زمین نیست از حجاب عظمت تا عرش عظیم که بر و نام محمد نبشته اند **بعد ازان**
فرمود اے درویش چون رسول صلے الله علیه وسلم برابو طالب در سفر تجارت رفتند ابررا
حق تعالے فرمان داد تا آنجا که رسول بود علیه السلام برابر ابو طالب راهمه سایه کرد
و در خبر دیگر آمده است که رسول را معجزه بود همان مقدار که پیش دیدی همان در عقب دیدے
و هر چه در بیداری بشنید در خواب همان شنیدی **بعد ازان** فرمود که اے درویش
حق تعالے قسم رانده است میان جمله ملکوت که بعزت و جلال من اگر محمد نبودی ملک خود را
اشکارا نیکردم **بعد ازان** فرمود که اے درویش فردا در قیامت حضرت عزت همان
کند که محمد گوید زیرا که او را حبیب خوانده پس محبت این اقتضا کند از افراط محبت است
بعد ازان فرمود که آن روز که مهتر عیسے علیه السلام خواست که زنده کند فرمان شد
یا عیسے علیه السلام نام محمد بر زبان ران تا مرده بدرم حق تعالے ببرکت نام محمد مرده را زنده
کرد اند **بعد ازان** فرمود وقتے امیر المومنین عثمان رضے الله عنه ماهی از بازار آورده بود
هر چند خواستند که آن ماهی را بریان کنند تابه هیزم نماند همچنان بر رسول علیه السلام باز نمود
فرمان شد که آن ماهی را پیش آرند چون آن ماهی را پیش رسول علیه السلام آوردند
رسول صلے الله علیه وسلم از و پرسید که اے ماهی از کجائے که تو بریان نمیشوی و آتش بر تو
کار نمیکند حق تعالے آن ماهی را زبان داد گفت یا رسول الله روزی من درون دریا
بودم طایفه را دیدم صاحب تجارت در جهاز سوار شده بودند ایشان درون دریا در قو
میگفتند آواز آن در گوش من افتاد من نیز موافقت ایشان بر تو درود فرستادم

حق برکت درود تو بر من آتش حرام گردانید **آنگاه** خواجه ذکر الله بالخیر چشم بر آب کرد بگریست
گفت الٰہی هر که یکبار بر خواجه عالمیان درود میفرستید آتش را بر وی حرام میدارند کسیکه
از شام تا روز در محبت او مستغرق است و در داری **بعد ازان** فرمود که مهتر جبرئیل علیه السلام
روزے بخدمت رسول صلے الله علیه وسلم بیامد و گفت یا نبی الله چندین خدمت که ترا میکنم
از برائے آنکه فردائے قیامت مرا در بهشت خواهی و فراموش نکنی که من چاکری خانه آل تو بسیار میکنم
بعد ازان فرمود مهتر داؤد علیه السلام پرسید از جبرئیل در آسمان فرشتگان کدام چیز مشغول
می باشند گفت یا داؤد از ان روز باز که جمله ملکوت را بیامرزید بر وے خطاب شده است
که نام محمد آخر الزمان بر زبان خود جاری دارید و دوستی او در دل گیرید و اگر دوستی
او در دل نگیرید و شفیع شما نام محمد نباشد از جریده ملکی شما را معزول گردانم **بعد ازان** فرمود
که حق سبحانه و تعالے تو به مهتر داؤد را علیه السلام چون خواست که قبول کند فرمان آمد
یا داؤد نام محمد را علیه السلام بدرگاه عزت من شفیع آر تا تو به قبول کنم **آنگاه** فرمود
که آری بدین صورت ما را معلوم شد که هر چه در آفرینش خدا تعالے است همه بطفیل محمد است
بعد ازان حکایت امیر المومنین ابو بکر صدیق رضے الله عنه افتاد خواجه ذکر الله بالخیر
بر لفظ مبارک راند اول کسے که ایمان آورد ابو بکر صدیق بود آنچنان بود که چون
رسالت بر محمد علیه السلام مقرر شد بدو گفت ابو بکر برو که من ترا بخدائے فرستادم و خدائے یکی است
بر فور ابو بکر صدیق گفت صدقت یا رسول الله صدق دلم بر تو و بزبان که پیغامبر
حقیقے و خدائے تعالے یکی است و جز او دیگرے نیست در حال ایمان آورد و مسلمان شد
بعد ازان هم از برزگی ابو بکر صدیق رضے الله عنه حکایت فرمود که در رهے میگذشت
در زیر قدم مبارک ایشان مورچه آمد بود آه کرد از درد آه مورچه صدیق با ستاد و پاے راست برداشت
چه بیند که مورچه می طپید چون بر گرفت بمرد بر فور روے سوے آسمان کرد و مورچه را بر کف
نهاد گفت الٰہی اگر مقدار موے ابو بکر را در حضرت تو بار است بحرمت آن موے این

مورچہ را زندہ گردان ہنوز نیکو این سخن نگفتہ بود کہ آن مورچہ زندہ شد **بعد ازان** ہم از بزرگی ایشان حکایت دیگر فرمود کہ روزے امیر المومنین ابو بکر صدیق رضے اللہ عنہ محاسن مبارک خویش را شانہ میکرد یکتار محاسن مبارک جدا شدہ بود با دبر در گورستان جہودان انداخت صد و سہ گز خدائے تعالے ببرکت موئے سپید ابو بکر عقوبت از ان گورستان فرمان داد برداشتند **بعد ازان** فرمود وقتے کہ امیر المومنین ابو بکر صدیق رضے اللہ عنہ نماز گزاردی ہفتاد ہزار فرشتہ ہا مقرب در نظارہ نماز او بودند و بدان خضوع و خشوع میگذارد ہر وقتے کہ گفتے اللہ لرزہ در اعضاء ہفتاد ہزار فرشتہ افتادی از ہیبت گفتن کہ او گفتے **بعد ازان** فرمود چون امیر المومنین ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ نماز بگذاردی برخواستے بیامدی در آستانہ رسول صلے اللہ علیہ وسلم سر بر آستان حضرت رسالت پناہے نہادہ بماندے چون رسول علیہ السلام او را بدیدے در کنار گرفتے یا ابو بکر چرا بگاہ می آئی گفت یا رسول کسے کہ اول دیدار ترا بہ بیند من باشم **بعد ازان** رسول علیہ السلام گفتے برخیز کہ بجداے و جلال و عظمتہ خدا کہ از روشنائی محاسن تو تا تحت الثری می بینم **بعد ازان** فرمود کہ رسول علیہ السلام را رسمے بود کہ ہر شب ماہ رمضان چہار یار غار خود را ابرابر کردی حسن و حسین را نیز در صحبت ایشان در صحراء مدینہ برفتی مناجات کردی از برائے آمرزش امتان خود چون آخر شب شدی مہتر جبرئیل علیہ السلام فرود آمدے گفتے یا محمد سر بر کن فرمان میشود کہ از برکت یکتار موے سپید ابو بکر صدیق رضے اللہ عنہ ہزار در ہزار کس از امت تو از آتش دوزخ آزاد گردانیدم **آنگاہ** فرمود کہ ہر بار کہ رسول علیہ السلام در صحراء مدینہ بمناجات برفتی این خطاب آمدی برائے عظمت موئے سپید ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ ہزار در ہزار امتان تو را از آتش دوزخ آزاد گردانیدیم **بعد ازان** فرمود کہ رسول صلے اللہ علیہ وسلم در حجرہ عائشہ بود رضے اللہ عنہا حکایت امیر المومنین ابو بکر صدیق رضے اللہ عنہ

میرفت آنگاه رسول علیه السلام بر لفظ مبارک راند که اے عائشه ترا از بزرگی پدرت
خبر نے گفت بلے یا رسول الله فرمود اے عائشه نام پدرت بر قرص آفتاب نبشته اند آنرا بنی
که آفتاب بر بالاے خانه کعبه بر مے آید آنجا ایستاده شده میگوید که بهیچ مقامے بالاتر
ازین نیست ازینجا نگذرم همین که ایستاده میشود نمیرود پس فرشتگان که بر و موکل اند
سوگند بنام پدرت میدهند که حرمت آن نام بر روئی تست که بگذری پس از برکت
نام پدرت ازانجا میگذرد بعد ازان همدرین محل فرمود در وقت امیر المومنین عمر خطاب
رضے الله عنه از بزرگی صدیق اکبر سوال کردند فرمود که مرا زهره نباشد که از بزرگی
او شمه حکایت تواند کرد امادر مناجات امروز سالها باشد که میگویم که کاشکے از موئے او
چندین هزار عاصی را بخواهند بخشید بعد ازان امیر المومنین عمر خطاب رضے الله
عنه اقتداء بر لفظ مبارک راند آنروز که حق تعالے او را اسلام روزے کرده بود پیش
جهودان برخواست گفت که اگر محمد را زنده دست پشت بسته نیارم چه گویند
گفتند اگر بیارے مالک مدینه مسلم داریم پس عمر این دعوه کرده بر اسپ سوار شد روان
گردید تا بدر خانه او برود همیشه را افتاد او کلام الله مینخواند سوره طه رسیده بود عمر بر در
بایستاد و هوش و گوش خود متعلق بر ان آواز کلام الله داشت چون وقت در آمده بود
در عمر سماع کلام الله در گرفت ذوقی و وجدے در عمر پیدا شد نعره بزد و در ا
بکشاد درون آمد همیشه را بگفت راست بگو چه مینخواندی او منکر بود چون تیغ
برون آورد که چه مینخواندی اگر نمائے ترا بکشم همین که همیشه این بدید بر فور گفت
کتابے که بر محمد رسول الله صلے الله علیه وسلم فرود آمده است آنرا مینخواندم عمر گفت
مرا بده تا من نیز بخوانم که از شنیدن آواز او دونه من در لرزه است گفت
اے عمر تو هنوز پلیدی بوے بتان از تو مے آید تا پیش محمد نروی و ببندگے اقرار نکنی خرقه
طهارت بر سوره پاره نکنی هرگز نتوانی کلام الله بر دست گیری همین که همیشه او را این سخن گفت

عمر فرمود اے ہمشیرہ مرا پیش محمد برتا ایمان آرم گفت بدین نوع نتوانم فرمود ہل چگونہ کنم
گفت انجا ہمہ بیچارگی و عاجزی و شکستگی باید رفتہ باشد قبول کند گفت اے ہمشیرہ بدین سن کہ برای
محمد میبرم تا دستہائے او پس پشت کنم و بیارم لطف بکن دستہائے مرا پس پشت بہ بند و پیش
خواجہ دنیا و آخرت بر گوینده گرنجتہ از حضرت صمدیت و از حضرت تو بود آوردم بکرم قبول
کن ہمشیرۂ او چنانچہ عمر فرمود ہمچنان کرد پیش رسول اللہ علیہ السلام آورد حالی کہ در
حضرت ایشان بود برخاست دستہائے عمر باز کرد و بنواخت ہمانزمان جبرئیل علیہ السلام
بیامد وحی آورد گفت فرمان میشود یا محمد بر عمر اسمی کردیم زود باد اسلام عرض کن تا مسلمان
شود بعد ازان فرمود کہ چون عمر اسلام آورد بانگ نماز آشکارا شد درون غاری بانگ نماز
میگفتند بالاء مسجد گفتن گرفتند اسلام را قوت شد بعد ازان فرمود کہ در تتبیہ
ابو اللیث بنشتہ دیدام کہ رسول علیہ السلام فرمودہ ہست اگر فردا عرصات مرا پرسند
کہ حضرت چہ تحفہ آوردہ ورا بجز کہ عظمہ و فضل عمر ہست رضی اللہ عنہ دست بکریم برم کہ
یارب عمر را آوردہ ام انگاہ فرمود کہ عدل و انصاف آن بود کہ او بر پسر خود بکرد یعنے
زیر درہ گشت و این قصہ معروفست و آنچنان بود کہ ابو شحمہ شراب میخورد و زنا
کردہ بیاوردند پیش مسجد مدینہ رسول علیہ السلام و اصحاب حاضر بودند فرمودند کہ
بستاد درہ بزنند ہمین کہ بستاد درہ بزدند ابو شحمہ ہلاک شد و بمرد از دہ درہ باقی
مانده بود بعد مردن دہ درہ بزدند بعد ازان خواجہ چشم پر آب کرد فرمود کہ الحمد للہ
او از آتش دوزخ خلاص شد ہم در شب اول او را بخواب دیدند کہ جامہ سبز پوشیدہ
میخرامد گفت کہ خدائے رحمتہ کند بر پدر من کہ مرا از عذاب دوزخ برہانید انگاہ
خواجہ ذکر القاب بخیر فرمود کہ عدل این بود کہ امیر المومنین عمر کرد بعد ازان حکایت امیر المومنین
عثمان عفان رضی اللہ عنہ فرمود امیر المومنین عثمان ہم یار غار بود و ہم داماد رسول
فخر کرد و بر لفظ مبارک راند کہ اگر مرا صد دختر بودے بعثمان تزوج کردہ میدادمے

زیرا که اسمانیان و زمینیان بدو فخر میکنند انگاه فرمود آن مالی که امیر المومنین عثمان را بود میان اصحابه کس را نبود از حد سخی بود چنانچه درخبراست از رسول صلی الله علیه وسلم که وقتے پیش رسول علیه السلام آمد گفت یا رسول الله از بسیاے مال عاجز شده ام و وقتے از کارهاے طاعته بازمی مانم رسول علیه السلام دعا کند تا مال من کم شود همین که رسول علیه السلام خواست که دعا کند جبرئیل علیه السلام فرود آمد گفت یا رسول الله فرمان میشود زنهار در باب عثمان این دعا نکنی که هر چند از مال خود بمصرف میرساند مال او را زیاده میکردانم انگاه فرمود که وقتے حضرت رسالت پناه را امیر المومنین عثمان عفان رضے الله عنه باصحابه مکرمه برا افطار طلبید هر چند که رسم میزبانی و شرط آن بود بجاے آورد بعد از طعام پیش رسول علیه السلام دست پیش کرد بایستاد و سوے زمین آورد عوضداشت کرد که رسول خداے از مسجد تا کلبه این درویش که آمده است هفتاد گام میشود پس اے یاران گواه باشید که هر گام رسول خداے که گذارده است یک یک برده ازاد کردم همین که خواجه عثمان این بگفت رسول علیه السلام در باب او دعا کرد که مطلوب و مبتغی حاصل شد انگاه فرمود که روزے امیر المومنین عثمان عفان رضے الله عنه جانب کنیزکے دست دراز کرد بود میخواست که تصرف کند نظر مخدوم زاده خاتون قیامته دختر رسول صلی الله علیه وسلم بر افتاد از رشک چادر بر سر کرد و بحجره رسول علیه السلام آمد گریه کنان و حال ما جرا پیش رسول علیه السلام گفت رسول علیه السلام همین که این بشنید گفت آخر روز فردا قیامته روے تو نه بینم اگر تو نرفتے و عثمان را نخشنودنکنی عثمان از شرمندگی حیران ایستاده بود که این زمان چه فرمان خواهد شد چون رسول علیه السلام بر دختر خود این جواب گفت همچنان که آمده بود باز گشت بیامد در پاے عثمان افتاد امیر المومنین عثمان متحیر ماند گفت یا بنت رسول الله این چه کرم ست که بر من میکنی گفت من چه کنم که خواجه عالم همچنین فرمود عثمان این سخن بشنید برخاست سیصد کنیزک سریه بود همه را بر سر ام کلثوم ازاد کرد انگاه فرمود

که فردا در قیامت عثمان را چند درجه دهند که جمله انبیا حسرت برند که اے کاشکے ما عثمان بودیم
بعد ازان حکایت امیر المومنین علی رضی اللہ عنہ و کرم اللہ وجہہ فتاد که در خبرات از رسول علیہ السلام
که در حربی که انبیا گذشته در مے ماندند و حصارے نمی توانستند که بستانند حق تعالے صورت امیر المومنین
علی را پیدا میکرد آنحصار فتح میشد **بعد ازان** فرمود که وقتے امیر المومنین علی رضی اللہ
عنہ در جنگ غولے بیابانی درمانده بود چنان نعره بزد که در هفت طبق آسمان و زمین لرزه
می افتاد و آن نعره در مدینه در گوش رسول علیہ السلام رسید در زمان جبرئیل علیہ السلام بیامد
و سوره اخلاص بیاورد و گفت یا رسول اللہ فرمان میشود که این سوره بر علی بفرست
تا کار بسته در حصار غول بیابانے فتح کند رسول علیہ السلام همچنان کرد بر امیر المومنین علی
کرم اللہ وجہہ آن روز و آن شب سوره اخلاص را بکار برد که رسول فرستاده بود حصار غول
بیابانی فتح کرد آنگاه فرمود که مهتر داؤد علیہ السلام چون خواستے زره بباف آهن بر دست
مهتر داؤد گرفتے و نام امیر المومنین علی بر زبان راندی حق تعالے این را بر دست
مهتر داود نرم گردانیدی همچو موم شدی **بعد ازان** فرمود که در جمع رسول علیہ السلام
سلمان فارسی و امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ حاضر بودند
امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ را رسم بود با پیران طیبت کردی چنانچه سنگریزه
خورد هر بار بدست میگرفت و بر سلمان میفرستاد چون سلمان تنگ آمد روئے
سوے امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ کرد گفت شرم نداری که بر من سنگ میفرستی
آخر من ترا بازی بر کتف کنانیدم امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ را دشوار آمد بانگ
بر سلمان زد گفت من چه یاد کنم اما تو یاد کن در فلان بیابان ترا از دست شیر رهانیده
و آن چنان بود که وقتے در آیام سفر سلمان بر دست شیر گرفتار شده بود حق تعالے
صورت امیر المومنین علی رضی اللہ عنہ پیدا کرد او را از دهن شیر باز گرفت گفت همچنین
است **بعد ازان** فرمود که امیر المومنین علی رضے اللہ عنہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم

با جملگی اصحاب برائے افطار طلبیدہ بود چوں وقت افطار شد امیر المومنین علی رضے اللہ عنہ درین
تفکر بود کہ رسول علیہ السلام از مسجد تا خانہ من کہ آمدہ ست ہر دہ گام میشود و من بر دہ بندہ
کہ آزاد کنم عثمان ہفتاد بردہ آزاد کردہ ست ہمدرین محل بود کہ ہمتہ جبرئیل علیہ السلام فرود آمد
گفت یا رسول اللہ شما از مسجد تا در خانہ امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ بر ہر دہ گام تو
ہزار دہ ہزار عالم را از آتش دوزخ خلاص دادیم بعد ازان فرمود رفتاد بہشت دیدم
کہ حق تعالے برائے مومنان در بہشت جہا جوئے آب شیر و خمر و انگبین آفریدہ ست انگاہ فرمود
مثل ابوبکر ہمچوں آبست و من الماء کل شے حی و مثل عمر چوں شیر ست تا کودک شیر نخوردہ نہ بالد
و قوت نگیرد پس اسلام نیز کہ بیالید و قوت گرفت از عمر و مثل عثمان چوں خمر ست کہ حرب
از و قوت افزاید غازیان از و مثل امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ چوں عسل ست کہ حق تعالے
شفا نہادہ ست در وے و میان مبارزان و حق تعالے در بہشت چشمہا آفریدہ چوں سلسبیل
و زنجبیل در حیق و کافور چنانکہ در کلام اللہ فرمان میشود و عیناً یشرب بہا عباد اللہ
یفجرونہا تفجیرا و عیناً یشرب بہا المقربون و عیناً فیہا تسمی سلسبیلا بعد ازان فرمود
کہ اے درویش ابتدائی این چہار کلمہ از عین ست چنانچہ عشق ابوبکر و عمر و عثمان و علی
پس دلیل کند کہ ازان چہار چشمہ نصیب آنرا بود کہ این چہار یار گزیدہ را دوست
دارد انگاہ فرمود کہ در خبر ست از رسول صلے اللہ علیہ وسلم ان اللہ اختار اصحابی
علی العالمین سوے المومنین و المرسلین و اختار من اصحابی و بعث مجعلہم اربعا و ہم ابوبکر و عمر
و علی یعنی بدرستی و راستی خدا بر گزید اصحاب مرا و ازان اختیار کرد چہار تن را کہ بر گزیدہ
ترین یارانند یکی ازان ابوبکر دوم عمر سیوم عثمان چہارم علی رضے اللہ عنہم اجمعین بعد ازان
فرمود کہ رسول گفت علیہ السلام حق فراہم کردامت مرا نزدیک خود پس فراہم کند صدیقا نرا
با ابوبکر صدیق پس در روند در بہشت و امر معروف کنندگانرا جمع کند با عمر و اہل شرع
با عثمان و اہل سخا و نیکو خویانرا با امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ اہل علم با معاذ جبل و اہل

رضی اللہ عنہم اجمعین **بعد ازان** فرمود کہ رسول علیہ السلام فرمود کہ بدرستی وراستی
کہ خدائے تعالے پیغامبران را از درختان پراکندہ بیافرید و مرا و علی را از یک درخت
پس من سرام و علی شاخ آن و حسن و حسین میوہ آن و اولاد و اتباع ایشان برگہاء آن پس ہر کہ
تعلق کند بشاخی از شاخہاء آن رہا یش یابد از دوزخ دیگر فرمود چون امیر المومنین علی رضی اللہ
عنہ در شکم مادر بود ہر وقتے کہ مادرش پیش بت رفتی و خواستی کہ سر فرود آرد چنان امیر المومنین
علی رضی اللہ عنہ در شکم سر برآوردے کہ مادرش نتوانستے پیش بت سر فرو آوردن **بعد ازان**
حکایت در بندگی مادر و پدر افتاد بر لفظ مبارک راند کہ اے درویش شفقت و رحمت مادر و پدر
رحمت خدائے تعالے ہست و قہر مادر پدر قہر باری تعالے ہست از فرزندی کہ مادر و پدر خشنود
نیست خدائے ہم خشنود نیست **آنگاہ** ہمدرین محل فرمود کہ در خبر ہست از رسول علیہ السلام
ہر کہ در وقت درماندگی و بہر جائے کہ درماند پس بردگاہ حضرت بے نیاز مادر و پدر خود را
شفیع آرد تا آن ہم خدائے تعالے از پیش بردارد ان درماندگی نجات و ہد چنانچہ در آثار اولیاء
نبشتہ دیدہ ام کہ وقتے بزرگی از بزرگان در گورستان بگذشت آواز جزع و فزع از گورستان بشنید
پس این بزرگ بران گورستان بایستاد و چون نظر کرد صاحب قبری را عذاب سخت میکردند و شخص
از دست عذاب فریاد میکرد یا اماہ یا اماہ . آن بزرگ چون این فریاد بشنید دست بدعا بر داشت
کہ یارب پشتہ خاک ازین گور دور شود تا او را بہ بینم کہ کیست حق تعالے پشتہ خاک از و بر گرفت
آن بزرگ او را معائنہ بدید کہ عذاب سخت مینمود ندا او ہمان سخن میگفت پس آن بزرگ
بدو گفت کہ اے مرد نام مادر چہ گیری نام حق بگو باشد کہ ترا خلاص دہند آن مرد گفت
اے بزرگ من مادر دارم در حیات ہر بار کہ بہ غمے مبتلا می شدم نام مادر خود بر زبان
می آوردم مرا از ان نجات میدہند این زمان ہم بر سم قدیم ہست باشد کہ ازین عذاب
ہم خلاص یابم ہمین کہ این سخن گفت حق تعالے در زمان از و عذاب بر گرفت او را در کنار
مادر او گردانید **آنگاہ** خواجہ ذکر اللہ بالخیر چون حکایت تمام کرد چشم پر آب کرد فرمود

اری همچنین ست نام گرفتن مادر پدر عزت داشت به ایشان فرزند آمرزیده گردد پس
خوشوقت آن فرزند که حق مادر و پدر بجا آورد و دوزخ از آن تجاوز نکند که بهشت زیر قدم مادر
و پدر ست انگاه سخن دران افتاد که طعام و آب تارک صلوات نباید داد و بر لفظ مبارک
راند که همچنین ست در حدیث نبشته دید ام که من اطعم تارک الصلوات او بلقمه او بشربته
فقد قتل الانبیاء اولهم آدم و آخرهم محمد الرسول الله صلی الله علیه وسلم یعنی هر که یاری کند
در باب بی نماز بلقمه یا آبی پس بدرستی و راستی که کشته باشد پیغامبران را از آدم تا محمد صلعم
همین که خواجه فواید تمام کرد بانگ نماز پیشین برآمد خواجه مشغول شد خلق رفته باز گشت الحمد لله
علی ذلک بتاریخ روز چهارشنبه بستم ماه جمادی الاول سخن در ذکر اهل سلوک در پیوست و
افتاده بود دولت پایبوس حاصل شد مولانای شمس الدین یحیی و مولانا فخر الدین زراوی
و مولانا برهان الدین غریب و غیران دیگر بخدمت حاضر بودند بر لفظ مبارک راند بعضی
مشایخ طبقات سلوک را صد مرتبه نهادند و ازان هفتدهم در مرتبه کشف کن سعادت
مرتبه دیگر نباید پس مرد کامل وست که خود را درین مرتبه هفتدهم کشف نکند چون مرتبه صدم
برسد اگر بکند روا باشد اما خواجه بایزید بسطامی و شاه شجاع کرمانی پنجاه مرتبه در سلوک
نهاده اند ازان ده مرتبه کشف و کرامات هر که در مرتبه دهم برسد نزدیک ایشان
تواند که کرامت مکاشفه نماید اما نزدیک خواجگان چشت پانزده مرتبه در سلوک نهاده اند
ازان پنجم مرتبه کشف و کرامت اگر در پنجم مرتبه کشف کند در ده دیگر نرسد ولیکن مرد کامل
او که چون پانزدهم مرتبه برسد هم کشف نکند همین که خواجه ذکر الله بالخیر درین سخن رسید
مولانا شمس الدین یحیی عرضداشت کرد که مشایخی که پیش ازین بوده اند ایشان مرتبه سلوک
از صد زیادت بنهاده اند چگونه است که مشایخ چشت در اندک مرتبه خانه کشف و کرامت
نهاده اند لغت بی مجاهده حاصل تفاوت حال از کجا شد خواجه ذکر الله بالخیر فرمود
که آری همچنین ست اما انبیاء پیشین که پیش از رسول صلی الله علیه وسلم بوده اند

هزار کان سال عمر ایشان بود و مجاهده ایشان بر اندازه عمر ایشان بود و نعمت اندک اما
چون دولت کوکبه رسول علیه السلام پیدا شد، اکثر نعمت و معجزه رسول علیه السلام رسید
پس خواجگان ما نیز چون مشایخ آخرین بودند نعمتی که در ایشان نهاده بودند عجب است گفته میشود
که اگر مشایخ پیشین از ثلثی از نعمت بودند باشد اما مجاهده نیست و ان مجاهده که اولیای مقدم داشتند مشایخ
ما را نبود اما نعمت و کرامت بی اندازه روا باشد که باندک مرتبه سلوک بکمالیت برسند
آنگاه همدرین محل فرمود که وقتی پیش خواجه قطب الدین مودود چشتی رحمته الله واسعة
حکایت سلوک میرفت خدمت خواجه قطب الدین فرمود که در راه سلوک مرد کامل
اوست که چون در خانه پانزدهم برسد که آن خانه ولایت است اگر نفس برمرده زند
بفرمان خدای عزوجل آن مرده زنده گردد خواجه قطب الدین رحمته الله علیه هم درین
سخن بود که زال گریه کنان و گله کنان بیامد که اے شیخ فریاد رس که بادشاه شهر
پسر مرا بیگناه بر سر دار کرده است اے خواجه داد من بده همین که خواجه این بشنید
بر فور با جملگی اصحاب برخواست عصا بر دست گرفت پیش خواجه در عقب اصحاب روان شد
همین که آن زال آنجا رسید که پسرش را بر دار کرده بودند خواجه نمود خواجه نزدیک
دار شد گردن آن جوان را بر گرفت روے سوے آسمان کرد که الهی اگر این را بیگناه بر دار
کرده اند بقدرت خود زنده گردان هنوز خواجه نیکو این سخن نگفته بود که آن جوان
زنده شد از دار فرود آمد و روان گشت **آنگاه** خواجه روئے سوئے خلق کرد فرمود
که کمالیت مرد همین مقدار است چون مرد بدین مقام برسد بیش عظمت او کسی نداند
مگر خدای تعالی بعد ازان سخن درویشی افتاد بر لفظ مبارک راند که آنروز که
رسول صلے علیه وسلم درویشی اختیار کرده مهتر جبرئیل علیه السلام را فرمان شد
تا هر دو عالم بخدمت آورد رسول علیه السلام هر دو عالم را نظر کرد اما محققان گویند
اول نظر مبارک بر دنیا افتاد دنیا فخر کرد که نبظر رسول علیه السلام مشرف گشتم

انگاه در عالم فقر نظر کرد رسول از دنیا دست بداشت فقر اختیار کرد بعد ازان
فرمان آمد که یا رسول الله ما دنیا ترا بحساب میدهیم قبول فرمائی رسول علیه اسلام فرمود
آری من هم دنیا پشت پائے زدم و باختیار فقر قبول کردم بعد ازان خواجه فرمود که مشائخ
طبقات زیدرا اصل نشمرند که باوجود دنیا که بدین کبیرت مرکب فقر اختیار کند اما اگر درویش
باشد و تارک دنیا آن عجب نیست که موجود دنیا و اسباب دنیا را تارک باشد و همه وقت
تجرید ورزد بعد ازان فرمود که شنیده ام از زبان مبارک شیخ الاسلام فرید الحق
والدین رحمة الله علیه که درویشے هفتاد هزار مرتبه است و نخستین مقام و مرتبه درویشی است
چون در مقام نخستین ثابت آمد اگر او نظر زمین میکند تا تحت الثرا به بیند و اگر در آسمان
نظر کند تا عرش عظیم به بیند و این احتمال مرتبه نخستین است اما درویش هر مرتبه هفتاد هزار
رسیده است روح او بر روے عظمت کبریاست و این سخن در وهم و فهم کسے نگنجد از عقل بیرون
است بعد ازان فرمود که چنانچه مرتبه درویشی از هفتاد هزار عالم برتر است درویشی که از
هفتاد هزار عالم واقف نیست و خبر ازین ندارد او خود درویش نیست اما نخستین تفاوت نباشد
یعنے آنچه دران عالم است بگرد رساند مرتبه اول چون سر در مراقبه کند گرد هزار
عالم بگردد و چون باز آید خود را هم بر سجاده یابد و این عجایب پیش مسلمانان بگوید
انگاه خواجه چشم پر آب کرد فرمود که اگر مایه عمر را شباب بوے بکردی اما چون مایه حیات
ثبات ندارد همین مقدار درویشی را بسنده است انگاه فرمود اگر درویش در عالم دنیا نبودے
هزار بلا در عالم منزل شدی زیرا که در عهد موسے حق تعالے مهتر موسے علیه السلام
را خطاب کرده بود اے موسے هر جا که درویشان اند رحمت و مغفرت ما آنجاست
انگاه خواجه ذکر الله بالخیر بر لفظ مبارک راند که اے درویش چون درویشان بینند
که گلیم پوشان سرگردان شوند حقیقت بدانند که دران شهر بلا منزل گردد انگاه خواجه
ذکر الله بالخیر فرمود که در ایام ماضیه درویشی در گجرات رسید در ان ایام در گجرات هر سال بلا منزل شدے و در گجرات

ان روز هندوان بیشتر بودند و مسلمانان کمتر الغرض در گجرات بلا و قحط و وبا منزل شدی چندین هزار خلق بمردی ازان روز باز که آن درویش دران مقام برسید حق تعالے از برکت آن درویش دران سال هیچ وبا و بلا آنجا نشد خلق انجا متعجب ماندند که این از کجاست که خلق این دیار این بار از وبا و بلا سلامت ماند و امان یافت مردمی آنجای از حد با کیاست بود گفت تفحص کنید که درین شهر غریبی رسیده باشد چون تفحص کردند همچنان بود که آن درویش بود پیش آن مردمان این سخن را درویش را بتعظیم تمام بنواخت آن درویش گفت موجب این نواخت من از کجاست مردم گفت اے خواجه این شهر هر سال به بلا مبتلا شدی امسال از برکت آمدن شما وبا نشد آن درویش گفت که آری همچنین است در شهری که درویش صاحب نعمت در آید دران شهر بلا نباشد و مرگ نشود از برکت قدم او دفع گردد آنگاه فرمود از ان تاریخ تا این روز بلا و وبا از گجرات برفت آنگاه خواجه ذکر الله بالخیر فرمود پس اے درویش تا بدانی قدم درویشان در شهر نیکو باشد اما درویش باید که حق درویشی بجا آرد تا در حمایت او در آید وگرنه در شهری که درویشان امان کنند کاذب باشند حقیقت بدان دران شهر هیچ راحتے نباشد آنگاه سخن در اسلام افتاد بر لفظ مبارک راند که اے درویش نام اسلام گرفتن از حد آسانست اما کار اسلام کردن سخت دشوار است بعد ازان فرمود که خواجه بایزید بسطامی قدس الله سره العزیز هفتاد سال نفس را بمجاهده گشت چنانچه دهکان سال سی سال نفس را آب نداد در مجاهده داشت پرسیدند که این همه مجاهده که بر نفس خود نهاده گفت ازین سبب که مرا مسلمان میگویند چون مسلمان باشم چرا باشد که حق مسلمانی بجا نیارم آنگاه فرمود که وقتے جهودان از پرسیدند که مسلمان چرا نمی شوید گفتند از سه چیز یکی آنکه اگر مسلمانی نیست که شما میکنید ما ازین مسلمانی ننگ داریم و اگر خود مسلمانی ما نتوانیم کرد پس مسلمان هر چه شویم همین که خواجه درین فوائد خواجه قطب الدین منور و شیخ برهان الدین غریب برابر قوالان در آمدند خواجه بر خواست ایستاده شد هر کے

از آینده گان روے بر زمین آورد و فرمان شد که بنشینید بنشستند حکایت سلوک میرفت و سماع بر لفظ مبارک راند که سماع همین شنیدنی است شنوندهٔ می باید که بشنیدن سماع مستمع باشد هر چه گوینده بگوید بشنود گوش و هوش بدان متعلق دارد تا وجدے در و پیدا آید چون آن شخص صاحب درد بود اما آنکس صاحب درد نیست اگر صد هزار انواع از اسرار دوست بشنود حاشا و کلا که در و اثر شود آنگاه فرمود روزے نجدمت شیخ الاسلام فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز حاضر بودم از لفظ دربار ایشان شنیدم که وقتے خواجه قطب الدین و قاضی حمید الدین ناگوری و خواجه شمس الدین ترک و مولانا اعز الدین کرمانی و شیخ محمود موزه دوز یکجا بودند وقتے باراحت بود سماع در خانقاه ایشان در دادند همه یک بیت چنان در گرفت که هر یکے ازین بزرگان از مقام برجستند و در رقص شدند سه روز و شب در رقص بودند و هیچ از خویش نداشتند آنگاه خواجه ذکر الله بالخیر چشم پر آب کرد و گفت سماع این طور بزرگان می شنیدند بعد ازان همدرین محل شیخ عثمان سیاح برپاے خاست روے بر زمین آورد و گفت اگر فرمان باشد گویندگان حاضر اند چیزے بگویند خواجه ذکر الله بالخیر فرمود زهی سعادت همین که خواجه این فرمود گویندگان سماع در دادند هم در بیت اول بودند که خدمت خواجه شیخ عثمان سیاح و شیخ حسین و غیران دیگر از مقام برجستند در رقص شدند چنان مدهوش شدند که از بیهوشے در قلم نیاید که بیان کند از صبح چاشت تا نماز شام در رقص بودند بعد ازان فرو داشت کردند هر کسے در مقام خود قرار گرفت خواجه صوف سرماے شیخ عثمان را عطا کرد و کلاه خاصه بنده یافت مثل این هر کسے بخشش شد روزے باراحت بود و قصیده این بود که گویندگان میگفتند غزل هزار سختی اگر بر من آید آسانست * که دوستی و ارادت هزار خدا لنست سفر دراز مباشد بیار طالب دوست * که خار دست محبان گل بوستانست * اگر تو جور کنی جور نیست و دیدارست * اگر تو داغ نهی داغ نیست در مانست

نه آب روے کہ کز خجلت من بخواہی ریخت ٭ مخالفت نکنم آن کنم کہ فرمانست ٭ ز عقل عیب آید صواب گویا نزا ٭ کہ دل بدست تو دادن خلاف فرمانست ٭ گمان برند کہ در باغ عشق شعلۂ راست نظر بسیب زنخدان و نار پستانست ٭ الحمد للہ علے ذلک **بتاریخ روز یکشنبہ بستم ماہ** جمادی الاخر سخن در ذکر اسرار عشق افتاده بود دولت پایبوس حاصل شد مولانا شمس الدین یحیٰ و مولانا فخر الدین زرادی و مولانا برہان الدین غریب و برادرم امیر حسن علاء سنجری بخدمت حاضر بودند بر لفظ مبارک راندند کہ برائے اسرار و انوار مولی حوصلہ وسیع می باید کہ در و بسیار دوست مسکن گیرد زیرا کہ چون نخستین انوار دوست در دل این کس متجلی گردد پس انوار درون حوصلہ نتواند داشت و آنرا بیرون دہد پس لایق ستر دیگر نباشد **آنگاہ** فرمود کہ اے درویش در راہ سلوک مرد کامل اوست کہ اگر از عالم انوار دوست چیزے بدو تابد باید کہ بیرون ندہد زیرا کہ سر یکے از اسرار مولی است پس ہر کہ آنرا کشف کند بر طریق خواجہ منصور حلاج سر بباد دہد **آنگاہ** فرمود وقتے بزرگے بہ بزرگی نامہ نوشت کہ چہ گوئی مروے است کہ بیک قدح محبت از دست میشود آن بزرگ جواب نوشت کہ این سخن ست کہ نوشتہ کہ بیخ قوی نیست و سست حوصلہ است کہ بیکقدح محبت از دست میشود اما آن مرد است کہ دریاہاے ازل و ابد بنوشند و ہل من مزید میگوید بار دیگر این بر کسی ننویسے کہ در میان اہل سلوک شرمندہ گردی **بعد ازان** فرمود کہ در اسرار بنشستہ دیدہ ام کہ در راہ سلوک صادق کسی است کہ ہر چہ در عالم از اسرار بلا و خبر آن بدو نازل میگردد در ان صابر و راضی باشد چنانچہ در کلام اللہ فرمان میشود ربنا افرغ علینا صبرا و ثبت اقدامنا و انصرنا علی القوم الکافرین **آنگاہ** فرمود اے عزیزان این رتبہ را مفسران و مشایخ بر صابران بلا نسبت کردہ اند درویشان ایشانند کہ در بلاء دوست صبر میکنند **آنگاہ** فرمود کہ عاشق درین راہ اوست کہ حضور دی و غیبت دی یکسان نسبت دارد

اگر در حضورست همان حالست و اگر در غیبت ست همانحال ست بهمه حال در هوا و وصال یکسان
می باید بود اما در راه سلوک کامل اوست که اگر با خلق مشغول ست با دوست مشغول است و به چه بدان
رسانند هیچ برخود نگاه ندارد **آنگاه** فرمود که خواجه عبد الله سهیل تستری رحمة الله
علیه جای نبشته ست که کلاه چهار خانه دارد اول اسرار و انوارست دوم خانه محبت
و توکل است سیوم خانه عشق و اشتیاق ست و چهارم خانه رضا و موافقتست **بعد ازان**
فرمود که اے عزیز حق این کس کلاه چهار ترکی که پیوسته این چهار چیز در ترک او مرکبست
پس ترک اول اسرارست و انوار چرا باید که مردم از ین نعمت محروم دارد و چون بپوشد
چرا بود که حق او بگذارد **بعد ازان** فرمود که قاضی حمید الدین ناگوری قدس الله سره العزیز
فرموده ست که طاقیه مونس دوست ست و در همه عشق مرکب پس درین راه صادق کسی است
که قدر طاقیه بداند و انرا نشاء ایشانست در طاقیه حیله عشق و شوقست همه اسرار جمال دوست
میشود بعشق او شوقست همه **آنگاه** فرمود که شنیده ام از زبان شیخ الاسلام قطب الدین
بختیار اوشی قدس الله سره العزیز رارسم بود اگر صد و یا دویست نفر آدمی ارادت بخدمت
بیامدند همه را طاقیه بدادی و این سخن بعد از دادن بگفتی که هر که حق کلاه نخواهد
گذارد بر سنت پیران نخواهد رفت همان طاقیه سزاے او خواهد کرد اما عزیز تا بدانی
یک بزرگی ایشان همین بود هرکرا خدمت ایشان طاقیه بدادندی هیچ وقت او ازان قدم
برنگشتی از برکت نظر مبارک ایشان **آنگاه** فرمود که اے درویش طاقیه سزاے اهل طاقیه
نیکو میکنند اما ایشان نمیدانند که این لت از کجاست هر که حق طاقیه بگذارد او را هرگز دلش
بی ولتی در دنیا و آخرت نرسد همین که خواجه بدین حرف رسید بانگماز گفتند خواجه مشغول
شد بنده و خلق باز گشتند الحمد لله علے ذلک **بتاریخ روز شنبه دهم شعبان سنه**
المذکور دولت پایبوس حاصل شد سخن در سلوک و فضیلت ماه شعبان افتاده بود مولانا
شمس الدین یحیے و مولانا فخر الدین زرادی و مولانائی برهان الدین غریب و عزیزان دیگر

حاضر بودند بر لفظ مبارک راند که ماه شعبان ماه رسولست صلی الله علیه وسلم هر که درین
ماه مبارک یکبار درود گوید حق تعالی ثواب هزار یکی در نامه اعمال او بنویسد و آن خاص
شهر رسول علیه السلام باشد **بعد ازان** فرمود که در شب برات همه را بیامرزند مگر چند
نفر را اول آزارنده مادر و پدر را دوم ساحر را سیوم خمر خوار را چهارم برنده رحم را
پنجم تارک الصلوٰة را ششم زانی را هفتم لوطی را هشتم دروغ گوئی را نهم غیبت کننده را دهم صورت
گر را **بعد ازان** فرمود که مردم می باید دران شب از جمله مناهی دور باشد و خلق
را نیز مانع باشد که درین شب همه را جمعیت هست و مغفرتست تا ازین سعادت محروم
نگردند **بعد ازان** سخن در عارفان افتاد بر لفظ مبارک راند که خواجه منصور عار گوید عارف
را سه نفس است یکی در دنیا دوم در گور سوم در بهشت اما نفس دنیا مرکب با حوران و
غلمان و ولدان اما نفس گور میانه هست و اما نفس تو مصاحبت در گورست که در شرح آن
گفتی است از دنیا و خلق رشته باشد از و اما نفس دیگر که در بهشت بود آخر وقت با موت
خویش صحبت کرده باشد و لا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل احیاء عند ربهم
بعد ازان فرمود انخواجه منصور عار آمده هست که عارفان چون چهار چیزست آب و خاک و باد
و آتش آنکه چون باد آبست با جوشها ببرد و بمعنی دیگر معروفست که هرگز بچیزی آلوده
نگذرد و جمله آلودگی را ببرد و خود ناخوش نشود اثقال را ببرد و هرگز اثقال برنگیرد اما
آنکه چون خاکست هرچه بدو دهی ضایع نکند بلکه افزون کند و آنکه آتش هست همه
چیزها را بسوزد و خود را نسوزد و هیچ تغافلی در نماید پرسیدند که علیک اثقالهم لا اثقالهم این خطاب
چه قوم را گفت این خطاب بر سول است صلی الله علیه وسلم که یا محمد هر که بار شرع نکشد او برنست
و هر که بار حقیقت و طریقت کشد از و فارغ باشی که حساب او بر ماست خواجه درین حرف رسید
شخصی از مریدان خواجه حاضر بود گله اهل میکرد خواجه ذکر الله بالجهر بر لفظ مبارک راند بگو
هرچه در باب فرزندان و اهل بیت خود خرج میکنی فردا در قیامت حساب آن هر تو نخواهد

اما شوی را برزن دستی تمام است برای ادب چند خیر است اگر او نکند شاید که او را بزند
اول برای نماز دوم برای امر معروف یعنی فرمان برداری سیوم برای رحم پیوستن اگر نافرمانی
وشوی را منازع کند بزند و برنجاند و گر نشود سخن باز کند و جامه جدا کند چنان در کلام الله فرمان
میشود واللاتی تخافون نشوزهن فعظوهن واهجروهن فی المضاجع واضربوهن
ولیکن زن را باید کالای شوی را نیکو نگاه دارد و هیچ چیز بی دستوری شوی برنگیرد
وپنهان نکند و ندهد و یکسی نبخشد و بر کالا شوی دستی ندارد پس آن حق شوی بزن
است اما دیگر بر زن هیچ واجب نیست ان کارها بر حکم فتوی و شریعت نان پختن و دوک رستن
وکلابه کردن و جامه دوختن و فرزند را شیر دادن بمثل این کار واجب است اگر نکند مر شوی
را نشاید که او را بتکلف بفرماید که چیزی بکند پس بر او واجب است که همه اسباب معاش ساخته
دارد و مزدور گیرد و یا خدمتگار حاصل کند تا آن همه کارها بکند که زن حرست اگر بکند از
مردمی باشد و هیچ واجب نیست بعد ازان فرمود اگر از راه مروت بکند
به سنت امیر المومنین فاطمه رضی الله عنها رفته باشد و خود را در قیامت از شفاعت
محمد و مه روز محشر محروم نکند انگاه سخن در انصاف افتاده بود بر لفظ مبارک راند
که وقتی سلطان محمود غزنوی انار الله برهانه را خواب نمی آمد هر بار که سر بالین خواب
می نهاد که بگر خواب آید نمی آمد چنانچه فرمود که بروید پیش در به بینید که داد خواهمندی
باشد که از سبب او خواب از من برده اند طلب کنید چند کرت پیش در برفتند هیچکس را
ندیدند انگاه خود برخواست بیرون آمد پیش در مسجدی بود چون سر درون مسجد کرد
دید در گوشه مسجد مردیرا که سر بسجده نهاده میگوید که آهی داد از محمود بستان سلطان محمود
او را در کنار گرفت که من چه بی انصافی بر تو کردم مرا بیاگاهان که وقتی تو بر من بیامده و
خبر نکرده از کجا این سخن میگوئی گفت در شهر تو مردمی هر شبی در خانه من می آید و با زن
من در فساد میکند و مرا قدرت آن نه اگر تو داوندی فردا دامن تو بگیرم سلطان محمد

اورا معذرت فراوان کرد گفت آن شب که مرد در خانه تو آید بیا مرا بزن تا ترا انصاف رسانم الغرض ازان حکایت گذشته سه روز بود که آن مفسد بفساد در خانه آن مرد آمد بفساد مشغول شد صباحی منزل آمد سلطان را خبر کرد سلطان محمود غزنوی تیغ و جایل کرد برابر او در خانه او برفت فرمود چراغ بکش آهسته سلطان در دو خانه در آمد سر مفسد ببرید بیرون انداخت پس فرمود که چراغ برکن سلطان الشخص را بدید گفت الحمد لله انگاه فرمود چیزے طعام داری آن مرد در آنزمان پاپره چند از طعام داشت پیش سلطان آورد آنرا بخورد شکر خدائے بگفت خواست روان شود آن مرد گفت احوال این حال باز باید نمود سلطان فرمود آنزمان که در اندرم گفتم که چراغ بکش سبب آن بگفتم کسے از فرزندان دیا از اقربا من باشد و مرا شرم آید و انگشتم از انصاف گشته باشم بعد ازان که چراغ طلبیدم از سبب آنکه به بینم که کیست چون دیدم که بیگانه است واز شهر ما نیست شکر خدا بگفتم که الحمد لله که باری شرمنده نشدم که کسے از خیل من بود و آن طعام که طلبیدم گرسنه بودم ازان روز باز که این سخن تو گفته بودے طعام نخورده بودم چون این زمان با انصاف رسانیدم انگاه برما گرسنگی اثر کرده بعد ازان خواجه چشم پر آب کرد دهاء دهاء بگریست گفت آری انصاف همچنین بود که جهان قایم بود اما این زمان چه گویم که انصاف و داد اوذره درین زمان نمانده است همین که خواجه این حکایت تمام کرد بانگ نماز برآمد خواجه مشغول شد بنده مخلص باز گشتیم الحمد لله علے ذالک **بتاریخ روز شنبه دوم ماه رمضان** عم برکاته سخن در فضیلت ماه رمضان و محبت انبیا و اولیاء افتاده بود دولت پابوس حاصل شد مولانائے شمس الدین یحیی و مولانا ئی برهان الدین غریب و عزیزان دیگر بخدمت حاضر بودند همچنان شیخ عثمان سیاح و شیخ حسین نبیره شیخ الاسلام حضرت قطب الدین بختیار اوشی چهار نفر درویش از خاندان چشت بیامدند روے برزمین آوردند نزدیک خواجه بر لفظ مبارک راندند که حق تعالے در هر ساعت از روزه ماه

ماه مبارک رمضان صد هزار عاجزی را بیامرزد و از آتش دوزخ خلاص دهد بعد ازان
فرمود که چون این کس از نماز تراویح فارغ میشود هزار فرشته را فرمان میشود بالطبقهای رحمت بر سر آن بنده
نثار کنند و در خبر دیگر از رسول صلی الله علیه وسلم آمده است که چون مرد از نماز تراویح فارغ میشود گوئی از
مادر زاده شده است و هزار نیکی در نامه اعمال او نویسند بعدد حرفی که در نماز خوانده باشد یک حور او را
بدهند و بهر رکعتی یک کوشک بنام آن بنده بنا کنند بعد ازان فرمود که ای درویش این ماه غنیمت است
این کس را که در ذکر مشغول باشد بیشتری در قرآن خواندن جهد نماید که بعدد هر حرفی از قرآن خوانده باشد ده ثواب
او را ثواب بنویسند آنگاه فرمود که امام اعظم رضی الله عنه درین ماه دو ختم هر شبی وظیفه کرده بود چنانچه در
ماهی هست ختم شدی بعد ازان فرمود که خواجه قطب الدین مودود چشتی قدس الله سره العزیز درین گاه رمضان
هر سه روز چهار ختم و دو سیاره وظیفه کرده بود چنانچه در رباعی صد و بست و دو ختم شدی آنگاه فرمود
تا مرد مجاهده همچنین نکند حاشا و کلا که بمشاهده نرسد بعد ازان فرمود که شیخ الاسلام فرید الحق والدین
هر شب ماه رمضان در تراویح دو ختم میکرد تا آخر عمر خدمت شیخ الاسلام همچنین کرد آنگاه خواجه ذکر الله بانچه درین بود
که حسن قوال بالاوبرهان در آمدند سماع در داد بیخود و آغاز سماع در خواجه و شیخ عثمان براج چادر گرفت که
در رقص شدند و از خود بیخود گشتند چنانچه از خود خبر نداشتند بعده چون فرو شدند با شیخ عثمان عطا شد و بستاد
بنده یافت روی بیاراحت بود و ابیات این بود که گویندگان میگفتند غزل آن مطرب از کجاست که گیرد نام دوست
تا جان در جامه پاره کنم من نیلم دوست ؛ دل زنده میشود بامید وفای یار ؛ جان رقص میکند بسماع کلام دوست ؛ تا نفخ
صور باز نیاید بخود نشستن ؛ هر کو فتاده مست ز شربت بجام دوست ؛ بعد ازان فرمود که همیشه دوستی انبیاء
در دل مومن بهتر از عبادت هزار سال است پس مردم می باید که در ذکر ایشان بسیار حرف کند آنگاه فرمود که چون
قارون در زمین فرو شد همین که چهارم زمین رسید خلق آن زمین پرسیدند که تو کیستی و قوم کدام کسی قارون
گفت از قوم موسی علیه السلام فرمان آمد که همانجا بدارید که نام دوست میگرد ما او را ازین فرو دتر نه برید
آنگاه خواجه چشم بر آب کرد که این سخن امیدوار سخنی است دشمنی که با صد آبر آبر کند نام گرفتن بهتر موسی
خلاص می یابد مومن که محبت ایشان تا انقراض عالم در دل دارد مبادا که هرگز او را در آتش دوزخ مستوکنند

الحمد لله والمنته که هر دو جلد کتاب مستطاب افضل الفوائد در مطبع رضوی دهلی بماه صفر سنه ۱۳
بهجری قدسی رونق اتمام پذیرفت

ایں بحتی الیہ یشاء الیہ منیب

الحمد للہ علی احسانہ کہ دریں زمان فرخی توامان ملفوظات حضرت سراج الاولیا نصیر الحق والدین قدس سرہ

الموسوم بہ

مصباح العاشقین ۱۳۰۹

باہتمام جناب مولوی حافظ محمد عبد الاحد سلمہ الصمد تصحیح تمام و تنقیح مالا کلام

بماہ ذیحجہ سنہ ۱۳۰۹ھ

در مطبع مجتبائی دہلی مطبوع گردید

یا فتاح

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ رب العالمین والعاقبۃ للمتقین والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد وآلہ واصحابہ اجمعین
بدان اسعدک اللہ تعالے فی الدارین کہ این جواہر اسرار واین زواہر پر انوار پروردگار انفاس متبرکہ عمدۃ الابرار قدوۃ الاخیار ملک السالکین برہان العاشقین ختم المشائخ نصیر الحق والدین متع اللہ المسلمین بطول حیاتہ وبقائہ دعاگوے فقیر محب اللہ مدفوائد چند کہ ازان سراج الاولیا می شنید درین اوراق چند آنرا کہ نام وے مفتاح العاشقین است در قلم می آورد
مشتمل بر دہ مجلس است بر توفیق اللہ تعالے

مجلس اوّل - دربیان پیر ومرید + مجلس دوم دربیان توبہ وجزآن + مجلس سوم دربیان مشغولی + مجلس چہارم دربیان فرض دائمی وبیان ذکر خفی وجلی وماہیت آن + مجلس پنجم - دربیان اوقات نماز - فرض ونفل واوراد وجزآن + مجلس ششم - دربیان تلاوت قرآن ویاد گرفتن آن + مجلس ہفتم - دربیان محبت وجزآن + مجلس ہشتم - دربیان سماع وجزآن + مجلس نہم - دربیان فضیلت دادن طعام + مجلس دہم - دربیان ترک دنیا وجزآن الحمد للہ علی ذلک - امروز کہ این شکستہ بجذبت خواجۂ بندہ نواز پیوست وبشرف ارادت مشرف شد درمجلس خواجہ بیان شجرۂ طیبہ افتادہ بود بر لفظ مبارک راند نعمتے کہ از رسول مقبول صلی اللہ علیہ وسلم واز خواجگان پایہ بپایہ بما رسید

و آن بدین تفصیل است منهم بندگی حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم منهم امیر المومنین علی ابن ابیطالب منهم خواجه حسن بصری رحمة الله منهم شیخ الاسلام خواجه مخدوم نصیر الدین چراغ دهلوی قدس الله سره العزیز وصلی الله علی خیر خلقه محمد وآله واصحابه اجمعین - اما بعد ازان خواجه بنده نواز بیان این شجره تمام فرمودند رو سوی دعاگوی کردند دعاگوی روی نیاز بر زمین آورد فرمودند اے درویش چه نام داری بنده را این بیت یاد آمد -

بنده را نام خویشتن نبود ✤ هر چه مارا لقب کند آنهم	

به لفظ مبارک راند مروی را اینچنین می باید بود - الحمد لله علی ذلک ✤

مجلس اول - در بیان پیر و مرید افتاده بود دولت پابوس حاصل شد مولانا محمد ساوی مولانا منهاج الدین و مولانا بدر الدین رحمة الله علیهم اجمعین وغیزان دیگر بخدمت حاضر بودند بر لفظ مبارک راندند که اے درویش در راه سلوک پیر آنرا گویند که او را تصرف در باطن مرید باشد و هر لحظه و هر لمحه مشکلات ظاهر و باطن او را جمع کرده تواند و آئینهٔ باطن را صاف کردن تواند اگر اینچنین کردن تواند و بوده باشد او را پیر طریقت باید گفت وگرنه هیچ **بعد ازان** فرمودند که مرید صادق آن را گویند که آنچه پیر فرماید آن کند و آنچه نماید آن بیند و همه اوقات پیر را بر احوال خود حاضر و ناظر بیند و داند و آنچه اندیشه نیک و بد در دل بگذرد باید که به پیش پیر عرض نماید تا باصلاح و فساد که در و باشد پیر او را تربیت کند و اگر مبادا در دل مرید یک ذره غیر از پیر باشد او را مرید صادق نباید گفت **بعد ازان** هم درین محل خواجه بنده نواز بر لفظ مبارک راند که اے درویش چون این درویش یعنی دعاگوی در اول حال بخدمت سلطان المشائخ شیخ نظام الحق والدین قدس الله سره العزیز ارادت آورد وقتے در مجلس حاضر بودم سخن در مریدی میرفت - خواجه ادام الله برکاته بر لفظ مبارک راند چنانچه مریدان را میباید که میان درویشان وغیزان مولانا نصیر الدین محمود روشن صلاحیت خوب دارد الحمد لله علی ذلک بزرگی مے فرماید ✤

میان اهل ارادت نظر به پیر آمد ✤ ✤ زهے روش که درین راه بے نظیر آمد

ضمیر روشن او هر چه کرد و عالم		نبز داهل دلان جمله حق پذیر آمد

بعد ازان همدرین محل آمد فرمود که مونس العاشقین می نویسد که مرید بر دو طریق است یکے رسمی و دوم حقیقی رسمی او را گویند که پیر او را تلقین کند که دیده نادیده کنی و شنیده ناشنیده باشی و بر سنت و جماعت حاضر باشی - و حقیقی آنرا گویند که پیر او را تلقین آرد و بگوید که تو در سفر و حضر همراه صحبت من باشی یا من همراه تو باشم **بعد ازان** بر لفظ مبارک راند که شرط مرید حقیقی دیگر آنست که این سه غسل را ملازمت گیرد تا او را مرید حقیقی توان گفت - اول غسل شریعت - دوم غسل طریقت - سوم غسل حقیقت + پس غسل شریعت تن خود را پاک کردن از جنابت است و غسل طریقت تجرد اختیار کردن است و غسل حقیقت توبه باطن کردن است **بعد ازان** همدرین محل فرمود که شرط مرید حقیقی دیگر آنست که آنچه پیر گوید مرید را باید که در حال ایمان آرد و در آن شک نیارد زیرا که پیر مشاطه مرید است هر چه خواهد گفت از برای کمالیت مرید خواهد گفت **بعد ازان** همدرین محل این حکایت بر لفظ مبارک راند که وقتے یک کس پیش شیخ شبلی آمد و گفت که برائے بیعت آمده ام اگر شیخ قبول کند - خواجه شبلی گفت نیک شرط ارادت تو قبول کنم آنچه می فرمایم تو همان کنی - مرید گفت همان کنم - خواجه فرمود تو کلمه چگونه می گوئی - گفت لا الٰه الا الله محمد رسول الله - خواجه شبلی گفت هم چنین بگو لا الٰه الا الله شبلی رسول الله مرید اعتقاد درست داشت بر فور هم چنین گفت **بعد ازان** خواجه شبلی فرمود که الیعزیز شبلی یکے از چاکران کمینهٔ آنحضرت است رسول صلی الله علیه وسلم رسول خدا همون است من اعتقاد ترا امتحان میکردم **بعد ازان** سخن در اعتقاد بیان سجده افتاد بر لفظ مبارک راند که سجده غیر حق سبحانه تعالے روا نیست - چنانچه رسول صلی الله علیه وسلم میفرماید من سجد لغیر الله فقد کفر - یعنی هر که سجده غیر حق تعالی کند تحقیق کافر گردد - نعوذ بالله منها اما سجده امتان پیشین را مستحب بود که مادر و پدر و استاد و پیر را و سلاطین را سجده میکردند چون وقت حضرت رسالت پناه رسید استحباب سجده رفت مباح ماند چنانچه روزه ایام بیض که پیش ازان فرض بوده است در وقت رسالت پناه ایام بیض را فرضیت نماند اما استحباب باقی ماند

چون استحباب سجده رفت مباح ماند و بدین سجده کسے کافر نگردد +

مجلس دوم - سخن در بیان توبه افتاده بود دولت بابوس حاصل آمد مولانا کمال الدین و مولانا بدرالدین قدس الله سره العزیز و عزیزان دیگر بخدمت حاضر بودند برنفط مبارک راند اے درویش توبه بهتر و فاضل تر آن باشد که تائب چون توبه کند باید که بعد ازان گرد معصیت نگردد تا توبه او درست آید و اگر اینچنین توبه نکند توبه او درست نباشد **بعد ازان** همدرین محل فرمود که در راه سلوک توبه درست آن بود که تائب چون توبه کند دلیل قوی او ان است که اگر خاک در دست گیرد زر گردد چنانچه می آرند که چون شیخ الاسلام خواجه فضیل عیاض قدس الله سره تائب شد پس ترک کرد ازان رخت اشیائے خلق که در راه زنی بسنده بود هر کسے که اسباب خود را می طلبید او را می داد ازان کس خوشنودی میطلبید چنانچه درمیان ایشان یکنفر جهودی بود هیچ نوعے خوشنود نمی شد خواجه از معذرت کرد الغرض جهودی ردی سوی خواجه کرد و گفت اگر از زیر پائے پشت خود مرا یک مشت خاک زر بدهی من از تو خوشنود شوم خواجه بر فور دست زیر پائے پشت کرد و مشت از بیرون آورده او را بداد جهودی چون این را معائنه کرد دید بر فور ایمان آورد و مسلمان گردید و گفت که در توبه تائب آمد - پس خاصیت او آن بود که در دست خاک گیر در زر گردد **بعد ازان** همدرین محل فرمود که اے درویش شنیده ام از زبان دربار سلطان شیخ نظام الحق والدین قدس الله سره العزیز که توبه شش نوع است - اول توبه زبان است دوم توبه چشم است سوم توبه گوش است چهارم توبه دست است پنجم توبه پا است ششم توبه نفس است + **بعد ازان** فرمود که اے درویش بدانکه اول توبه زبان است که مردم توبه کنند و از جمله ناشایسته زبان را دور دارند و بیهوده نگویند و از ناگفتنی توبه کنند دیگر آنست که تجدید وضو کند و دو شکرانه بگذارد و مقابله قبله بنشیند و بگوید الهی زبان را از بد گفتن توبه بخش و جز ذکر خویش دیگر از زبان من دور دار **بعد ازان** همدرین محل فرمود که اے درویش

در رسالہ شیخ الاسلام خواجہ معین الحق والشرع والدین قدس اللہ سرہ العزیز نوشتہ دیدہ ام کہ چون صبح صادق بدمد پس ہفت اندام بزبان حال پیش زبان فریاد کند کہ اے زبان اگر تو خود از نگاہ داشتی ما ہمہ سلامت ماندیم و اگر خود را نگاہ نداشتی ما ہمہ ہلاک شدیم۔ بعد ازان بر لفظ مبارک راند کہ اے درویش شیخ الاسلام خواجہ عثمان ہارونی قدس اللہ سرہ العزیز در رسالہ خود آوردہ است کہ در ہر اعضائے آدمی شہوتی و ہوا ایست مرکب سبب حجاب وقت او می شود پس تا آنزمان کہ از شہوتہا و ہواہا توبہ نکند و اعضاہا را طہارت ندہد ہاشا و کلا بمقام نتواند رسید پس اے درویش اول اعضائے چشم است کہ صفت شہوت بینائی نہادہ۔ دوم دست کہ صفت گرفتن در و نہادہ اند سوم گوش است کہ صفت شنیدن در وہست۔ چہارم بینی کہ صفت بوئیدن در وہست۔ پنجم کام کہ صفت چشیدن در و است ششم زبان کہ صفت گفتن در وہست ہفتم تن کہ صفت سوون در وہست ہشتم ہوش کہ در سینہ صفت اندیشیدن نیک و بد در وہست بعد ازان ہمدرین محل فرمود کہ اے درویش توبہ بہتر آن است کہ آدمی پیش از مرگ توبہ کند چنانچہ در حدیث رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم آمدہ است عجلوا بالصلوٰۃ قبل الفوت و عجلوا بالتوبۃ قبل الموت یعنی شتابی کنید در نماز پیش از انکہ قوت نشدہ است و شتابی کنید در توبہ پیش از انکہ وقت مرگ شما نرسیدہ است بعد ازان بر لفظ مبارک راند کہ این کس را میباید کہ فرصت امروز را غنیمت شمرد و اللہ اعلم فردا این قدر فرصت یابد یا نیابد چنانچہ شیخ الاسلام خواجہ قطب الدین قدس اللہ سرہ العزیز می فرماید ؎

دلا امروز کارے کن کہ فردا شرمسار آئی	بدیہا بیشتر کردی نباشد این ز دانائی
چو عقبی راہ بنماید در انصاف بگشاید	مبادا این ندا آید برو مارا نمی شائی
بیا از دیدہ گان باران چو ہستی از گنہگاران	نہ کردی کار ہوشیاران مگر مجنون و شیدائی
گناہانم ز پیوستہ دلم در گمرہی رفتہ	بگوائے قطب دل خستہ چرا در رہ نمے آئی

تو در صف گنهگاران بمانی عاجز و حیران	بترس اے آخرنادان ازان افصاح و رسوائی
چو گردی شاه ترکستان تراصد قصر و صد بستان	بود جائے تو گورستان بتاریکی و تنہائی

ہمین کہ خواجہ بندہ نواز ین فوائد تمام کرد و درون حجرہ مشغول شد بندہ و خلق باز گشت الحمد للہ علی ذلک +

مجلس سوم ۔ در بیان مشغول شدن افتادہ بود دولت پائے بوس حاصل شد۔ مولانا زین الدین خواہر زادہ و مولانا منہاج الدین و عزیزان دیگر حاضر بودند بخدمت بر لفظ مبارک راند کہ اے درویش طالب حق سبحانہ تعالے را می باید کہ شب و روز مشغول بحق باشد بہر حال کہ باشد از مشغولی حق غافل نباشد زیرا کہ دمہاے حیات را دریں قالب فانی حق تعالے شمار نہادہ است چنانچہ بزرگے میفرماید غافل زا حتیاط نفس یک نفس مباش + شاید ہمین نفس نفس واپسین بود تا نفس داری بکوش **بعد ازان** ہمدرین محل فرمود کہ اے درویش شنیدام از زبان در بار سلطان المشائخ نظام الحق والشرع والدین قدس اللہ سرہ العزیز کہ برائے مشغولی ہفت وقت است سہ در روز چہار در شب و روز از بامداد تا اشراق تا چاشت و بعد ازان نماز دیگر تا نماز شام و در شب از نماز شام تا عشا از وقت عشا تا وقت تہجد تا وقت صبح کاذب تا وقت صبح صادق **بعد ازان** فرمودند کہ در محبوب العاشقین نبشتہ دیدہ ام کہ مشغول فارغ آنرا گویند کہ ظاہر و باطن مشغول بحق باشد و از دون حق فارغ بود چنانچہ بزرگے میفرماید در زبان ہندی گفتہ است ؎

یہ جی پون کر رہون لے ساجن کنبھہ ناھ	سہہ رس کیکو یہ سون کسے لکھاون ناھ

بعد ازان ہمدرین محل فرمود بر لفظ مبارک راند کہ اے درویش شیخ الاسلام خواجہ ابو یوسف چشتی قدس اللہ سرہ العزیز در رسالہ می نویسد کہ ملازمت پنج چیز می باید کرد تا صفائی اندرون حاصل آید اول مسواک دوم کلام اللہ خواندن اگر نتواند سورہ اخلاص بخواند کہ خواندہ شود سوم ملازمت صوم اگر نتواند ایام بیض بدارد روزہ دارد چہارم مستقبل قبلہ نشیند

پنجم باوضو بودن بعد ازان سخن در بیان عالم افتاده که چهار عالم کراگویند برلفظ مبارک
راند که اے درویش در راه سلوک هر درویشے که جز این چهار عالم نداند او خود درویش
نیست بدروغ درویش میگویند و می گویاند بلکه خرقه پوشیدن او را نشاید که بپوشد بعد ازان
فرمود که در او را و شیخ الاسلام شیخ بهاؤالدین زکریا قدس الله سره العزیز نوشته دیده ام
که ازان چهار عالم یکے ناسوت است دوم ملکوت سوم جبروت چهارم لاهوت بعد ازان
هر یکے را شرح داد و بیان فرمود که عالم ناسوت حیوانات هست و فعل این از حواس خمسه
است چنانچه خوردن و آشامیدن و بوئیدن و دیدن و شنیدن چون سالک ریاضت
و مجاهدة ازین عالم بگذرد و ازین همه صفات بعالم دوم برسد که آنرا عالم ملکوت گویند
پس عالم ملکوت عالم فرشتگان است و فعل این تسبیح و تهلیل و قیام و رکوع و سجود است
چون سالک ازین عالم بگذرد بعالم سوم رسد که آنرا عالم جبروت خوانند و این عالم روح است
و فعل این صفات حمیده است چون شوق و ذوق و محبت و اشتیاق و طلب و وجد
سکر و سهو و مجد و محو چون ازین صفات بگذرد بعالم چهارم رسد که آنرا لاهوت گویند و
این عالم بے نشان است چون سالک اینجا رسید از خود برید و این را لامکان گویند اینجا
نه گفتگو است نه جستجو قوله تعالے ان الی ربک المنتهی بعد ازان برلفظ مبارک راند
که اے درویش عالم ناسوت صفت نفس است و عالم ملکوت صفت دل و عالم جبروت
صفت روح است و عالم لاهوت صفت نظر رحمان است پس هر یکے را ازین صفتے است
در خور او و صفت نفس میل او بر ین جهان است جائے شیطان است و صفت دل
میل بهشت جاودان و صفت روح طلب رحمان است و اسرار نهان و هر که متابعت نفس
کند در جهنم افتاده است و هر که متابعت دل کند او در دار نعیم کند و هر که متابعت روح کند
در جوار خداوند قدیم افتد بعد ازان مناسب این حال رباعی شیخ الاسلام شیخ شهاب الدین
سهروردی قدس الله سره العزیز بر زبان مبارک راند ؎

رباعی	گر در رہِ تن ردے مہیا نا راست	ور در رہِ دل ردے بہشت دار است
	ور در رہِ جانان ردے جانان خواہی	قصہ چکنم کہ حاصل است دیدار است

ہمین کہ خواجہ بندہ نواز این فوائد تمام کردہ در نماز بہ نشست بندہ و خلق باز گشت الحمد اللہ علی ذلک

مجلس چہارم - سخن در بیان فرض دائمی و بیان ذکر خفی و جلی و ماہیت آن افتادہ دولت پا بوس حاصل شد مولانا بدر الدین و مولانا منہاج الدین و میران سید محمد و غیرزان دیگر ہمہ بخدمت حاضر بودند بر لفظ مبارک راند کہ اے درویش سالک راہ حق تعالی را می باید دانست کہ حیات آنست کہ در یاد حق سبحانہ تعالے بگذرد و غیر این ممات **بعد ازان** فرمود کہ حدیث خواجہ عالم صلعم آمدہ است کل نفس یخرج بغیر ذکر اللہ فہو میت - یعنی ہر دم کہ بیرون می آید و فرو نشیند اگر دران دم سالک در یاد حق جل و علا نباشد پس دران دم تمام ممات است و حیات آنست کہ در یاد حق گذرد چنانچہ بزرگی میفرماید ؎

زندگانی نتوان گفت حیاتی کہ مراست	زندہ آنست کہ با دوست حیاتی دارد

بعد ازان ہمدرین محل فرمود و بر لفظ مبارک راند کہ اے درویش چون پس چنین است کہ از یاد حق سبحانہ تعالے غافل نباشد و ہر جا کہ باشد در یاد حق باشد چنانچہ فرمان میشود قال اللہ تعالے فاذکروا اللہ قیاما و قعودا و علی جنوبہم - یعنی یاد کنید خدائے تعالے را در حالت ایستادن و نشستن و حالت خلطیدن پس اے درویش فرمان اینچنین میشود کہ شب و روز دمبدم در یاد حق باشی و ہیچ دمے بے یاد حق نگذاری **بعد ازان** مناسب اینجا این نیست بر لفظ مبارک راند ؎

خوش وقت آن کسان کہ ہمہ روز تا بہ شب	تسبیح ورد شان ست ہمہ دوست دوست

بعد ازان - ہمدرین محل بر لفظ مبارک راند کہ اے درویش اینچنین یاد دائم الفرض باشد و دائم الفرض آنرا گویند کہ ہر نفسی کہ بیرون مے آید سالک را باید کہ بذکر لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ ملازمت در حدیث آمدہ است من لم یؤد الفرض الدائم لم یقبل اللہ فرض الوقت یعنی

هر که فرض دائم ادا نه کند حق تعالی هرگز قبول نکند فرض وقتی او را و این چهار فرض وقتی اند چنانچه نماز و روزه و حج و زکوة و این پنجم فرض لا اله الا الله محمد رسول الله فرض دائمی است پس سالک راه حق سبحانه تعالی را باید که ازین چنین دائم الفرض غافل نباشد چنانچه شیخ الاسلام خواجه مودود چشتی میفرماید ؎

مزن بے یاد مولا یک نفس را	اگر در صومعه یا در کنشتی

پس هر نفسی که بر آید و فرو نشیند اینکس را باید که همدران حال ذاکر باشد تا از ملازمت ذکر دل اصلاح یابد چنانچه در حدیث آمده است لکل شئی مصقلة و مصقلة القلب ذکر الله تعالی است **بعد ازان** همدرین محل فرمود که اے درویش بعضے درویشان هستند که زبان ایشان سالک باشد و دل بحق مشغول دارد چنانچه بگوش خود شنود **بعد ازان** فرمود که اے درویش شنیده ام از زبان درربار سلطان المشائخ شیخ نظام الحق والدین قدس الله سره العزیز میفرماید که ذکر بر دو نوع است یکے خفی دوم جلی فاما سالک را می باید که از ابتدائے حاصل بذکر جلی مشغول باشد بعد ازان بذکر خفی و ذکر جلی بر زبان دارد باید که در گفتن ذکر زبان ملازمت نماید تا از کثرت ذکر جلی ذکر خفی حاصل شود و ذکر جلی بدین طریق گوید اول سه بار لا اله الا الله بگوید چهار بار محمد رسول الله بگوید و باز پنجم بار لا اله الا الله بگوید ششم بار محمد رسول الله بگوید باز هفت بار لا اله الا الله بگوید هفتم بار محمد رسول الله **بعد ازان** فرمود که در وقت گفتن ذکر هر دو دست خود را بر هر دو زانو نهد و بگوید لا اله الا الله و در حالت گفتن سر بجذ باند و در آنحالت از جانب چپ براست برود و هم چنین تصور کند که هر چه جز حق است بیرون کردیم چنانچه بزرگے میفرماید ؎

تا بجارو ب لا نروبی را ✦ نرسی در سرائے الا الله **بعد ازان** سر از جانب راست بجانب چپ برد و بگوید لا اله الا الله و در حالت الا الله گفتن هم چنین تصور کند که نیست هیچ معبودے گر حق جل و علا **بعد ازان** بذکر اسم الله مشغول شود و ذکر اسم الله بجدی بگوید که آواز

ذکر الله الله بگوش خود بشنود اینجا ذکر تمام شد فاما طریق خفی آن است چنانچه حضرت مشیخ شیوخ العالم خواجه فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز خویش آورده است و سالک نفس را حبس کند یعنی دم را به بند قاصدے که تنگی نفس رسد و در دهم ذکر باشد چون کار از تنگی نفس بگذرد و طاقت بشری محو شود پس از چنین اشغال دل مصفا شود تنگی نفس سخت تر است از آتش تنگی نفس که گرد برگرد داشت بگذرد و آنچه کدورت که گرد برگرد باشد برود و دل پاک و صاف شود **بعد ازان** فرمود که این راه کم خوردن و در شب بیدار بودن است که برکم خوردن دست زهد نان خشک بخورد بنده التماس کرد چه مقدار باید خورد که در حدیث آمده است ینبغی السالک تقلیل الطعام یعنی سالک را باید که میانه خورد چنانچه بخورد که آروغ آید و دیگر آنکه اگر اشتها یکنان است دو بخورد و دیگر چنان بخورد که کاهلی بروے آرد یعنی میانه خورد — **بعد ازان** فرمود که در حدیث آمده است ان الحکمة تفی القلب الجائع و لوکان کافرا الاسیما اهل الایمان یعنی بدرستی که حکمت هر آئینه در دل گرسنه است اگرچه کافر بود خاصه اهل ایمان **بعد ازان** بر لفظ مبارک راند که اے درویش سالک را می باید که بیشتر احوال صائم باشد که فضیلت صوم بسیار است **بعد ازان** همدرین محل فرمود که شیخ الاسلام شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز میفرمایند که سالک را می باید دانست که تا تزکیه و تصفیه و تجلیه نکند هرگز بمقام نرسد و جواهر درویشی پیدا نشود زیرا که این حصول از براے سه مرتبه است یکے شریعت دوم طریقت سوم حقیقت پس حصول شریعت در تزکیه نفس است بکم خوردن و نوافل بسیار گذاردن خاصه در شب و حصول طریقت در تصفیه دل است در نماز گذاردن در روزه داشتن و دمبدم بذکر جلی مشغول بودن و حصول حقیقت در تجلیه روح است بدانستن روزه خفی و جلی طے و دمبدم بذکر خفی ملازمت نمودن **بعد ازان** بر لفظ مبارک راند که اے درویش چون تجلیه روح حاصل شد پس حاصل شدن تجلیه روح آنست که این هفت گوهر که درون گنج دل است روشن شود اول ذکر گوهر

ظاهر شود و صف گوهر ذکر ظاهر شدن آنست که از کل وجود موجودات منفرد گردد و بعد ازان گوهر عشق ظاهر گردد و صف گوهر دل ظاهر شدن آنست که همه شوق و اشتیاق در وی اندوه حیرانی و بیخودی است خود باخواست حق باشد بعد ازان گوهر گوهر محبت پیدا گردد و صف گوهر محبت ظاهر شدن آنست که دل از محبت غیر خالی باشد و همه احوال رضاے حق باشد جوید پس حق سبحانه تعالی ازان بنده نیز راضی بود بعد ازان گوهر سر ظاهر گردد و صف گوهر سر ظاهر شدن آنست که آگاهی از وارادت از مواهب الهی بنده را میدهد بعد ازان گوهر روح پیدا شود و وصف گوهر روح ظاهر شدن آنست که هیچ ساعت از طاعت حق خالی نباشد بعد ازان گوهر معرفت پیدا آید وصف گوهر معرفت پیدا شدن آنست که هر چه شنود حق شنود و هر چه گوید حق گوید و هر چه میرود حق میرود بعد ازان گوهر فقر پیدا می شود و وصف گوهر فقر پیدا شدن آن است که از کل اشیا مستغنی باشد بعده همدرین محل فرمود که اے درویش چون اینکس اینجا برسد پس دریا یه نهایت حقیقت برسد متصف بانوار تجلی شود و هزار هزار عالم را میان دو انگشت او حق پیدا کند و او دران عالم بکمال هم چون و بگون قدرت حق تماشا کند و آن مقدار که صفت نصیب اوست دران دریاے غواصی میکند و هر عجایبے که در قدرت اوست او را روزی شود فاما مرد باید که ازین سعادت خود را بی نصیب نگرداند بعد ازان این ابیات که از زبان دربار حضرت سلطان المشائخ بیرون آمده است فرمود۔

تو با آن راه نرفته ازان ره نه نمودند	ورنه راه این درگه بر نه گشودند +
جان در ره دوست باز اگر می خواهی	تو نیز چنان شوی که ایشان بودند

همین که خواجه بنده نواز این فوائد تمام کرد درون حجره مشغول شد بنده و خلق بازگشت الحمد لله علی ذلک

مجلس پنجم

در بیان اوقات نماز فرض و نفل و اوراد و اوجز آن افتاده بود دولت پاے بوس حاصل شد مولانا محمد ساوی و مولانا منهاج الدین و مولانا بدر الدین رحمة الله علیهم اجمعین و همه عزیزان دیگر حاضر بودند برنقط مبارک راند که اے درویش نماز که بوقت

گذارده شود وصف آن نماز در وصف نیاید بعد ازان فرمود که در صلوٰة مسعودی نوشته دیده ام بروایت امام محمد باقر رحمة الله علیهم نماز هر وقت او اگر ده شود مبادا که وقت در کراهیت افتد آن نماز روا نبود بعد ازان همدرین محل فرمود که اے درویش در حجة المسلمین نبشته دیده ام نمازے که بوقت گذارده شود آن معتبر و مقبول است وقتهاے نماز فرض آنست که اول فجر از صبح صادق تا طلوع آفتاب دوم وقت ظهر از گذشتن آفتاب تا رسیدن سایه دو چند سواے سایه اصلی و گذشتن وقت عصر بخروج وقت ظهر تا غروب آفتاب و اول وقت مغرب بخروج وقت عصر و آخر وقت از فرو شدن شفق و آن سپیدی که بعد از سرخی بود بعد ازان همدرین محل فرمود که بقول امام شافعی و امام ابو یوسف رحمة الله علیهما وقت مغرب این مقدار که وضو سازد و پنج رکعت نماز گذارد و وقت عشا وقت وتر از غائب شدن شفق مذکور تا طلوع صبح صادق بعد ازان همدرین محل فرمود که اے درویش شنیده ام از زبان دربار سلطان المشائخ حضرت شیخ نظام الحق والدین قدس الله سره العزیز که آنچه از رسول الله صلی الله علیه وسلم گذارده است آن بر سه طریق است یکے تعلق بوقت دارد دوم تعلق بسبب دارد سوم نمازیکه نه تعلق بوقت دارد نه بسبب امانمازیکه هر روزه است آن این است پنج فریضه است و سه نفل یکے نماز چاشت دویمی هشت رکعت اوابین است بعد از شام اگر هشت رکعت گذاردن نتواند شش رکعت بسه سلام گذارد پس هر روز را نمازے آمده است که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم در غره ماه گذارده است امانمازیکه در هر سال است آن چهار نماز است دو نماز عیدین یکے نماز تراویح یکے نماز شب برات بعد ازان بر لفظ مبارک راند که اے درویش این همه نمازها که گفته شد تعلق بوقت دارد امانمازیکه تعلق بسبب دارد آن دو نماز است یکے استسقا دوم نماز کسوف و خسوف امانمازیکه تعلق نه بوقت دارد نه بسبب آن نماز تسبیح است هر وقت که خواهد گذارد بعد ازان فرمود که اے درویش هر که خواهد که شکر یزدان در عمل آرد پس بدین ترتیب ملازمت نماید

اول وقت سحر تجدید وضو کند بعد ازان دوگانه شکر الله گذارد بعد ازان سه بار این
آیت بخواند بسم الله الرحمن الرحیم سبحان الله حین تمسون وحین تصبحون وله الحمد
فی السموات والارض وعشیا وحین تظهرون یخرج الحی من المیت ویخرج المیت من
الحی ویحی الارض بعد موتها وکذلک تخرجون بعد ازان دو رکعت سنت نماز بامداد
گذارد در رکعت اول الم نشرح بخواند ودر رکعت دوم بعد فاتحه الم ترکیف بعد ازان
چون از نماز بامداد فارغ شود این دعا بخواند اللهم زدنا نورا وزد سرورنا وحضورنا وزد
طاعتنا وزد نعمتنا ومحبتنا وزد عشقنا وزد شوقنا وزد ذوقنا وزد معرفتنا وحالتنا وزد حولنا
وزد الستنا وزد علمنا وزد فهمنا بحرمة جمیع حروف القرآن وبحرمة محمد صلی الله
علیه وسلم برحمتک یا ارحم الراحمین واین وقت را غنیمت دارد تا طلوع آفتاب بعده
نماز اشراق بخواند ومشغول باشد بحق بعد ازان چون وقت نماز چاشت در آید پس دوازده
رکعت بگذارد وبسه سلام ودر چهار رکعت اولی چهار انا بخواند بدین طریق در رکعت اولی
انا اعطینا ودر رکعت دوم انا ارسلنا ودر رکعت سوم انا انزلنا در رکعت چهارم انا عطینا
وچهار رکعت دیگر در اول والشمس ودر رکعت دوم واللیل ودر رکعت سوم والضحی
ودر چهارم الم نشرح ودیگر چهار رکعت باقی در چهار رکعت چهار قل بخواند بعد ازان —
چون وقت زوال آید یعنی چون اندک سایه بگردد پس چهار رکعت فی الزوال بگذارد و
در چهار رکعت سنت نماز پیشین چهار قل بخواند بعد ازان همدرین محل فرمود که اے
درویش در کتاب حجة الاسلام نبشته دیده ام هر که بعد از نماز دیگر پنجبار سوره عم نخواند انکس
اسیر محبت حق سبحانه تعالی شود بعد ازان همدرین محل فرمود که اے درویش نقل است
از شیخ الاسلام خواجه محمد چشتی قدس الله سره العزیز هر که بعد از نماز شام بست رکعت
اوابین بگذارد وهر چه داند بخواند ودر سجده رفته سه بار بگوید اللهم ارزقنی توبة توجب
محبتک فی قلبی یا مجیب التوابین بعد ازان دو رکعت حفظ الایمان بگذارد وبخواند —

در رکعت اول هفت بار سوره اخلاص و یکبار سوره الناس و فلق و در رکعت دوم نیز هفت بار
سوره اخلاص و یک بار سوره الناس بعد ازان سر بسجده نهد و سه بار بگوید یا حی یا قیوم برحمتک استغیث
علی الایمان پس دلیل آنست که حق سبحانه تعالے او را ایمان روزی گرداند و هر دمی که بگذرد بکفایت
رسد بعد ازان فرمود که اے درویش در اسرار الاولیا نبشته دیده ام هر که بعد از نماز عشا
دو رکعت برائے روشنای چشم بخواند در هر رکعت بعد از فاتحه آتا اعطینا سه بار بخواند بعده
سر بسجده نهد و بگوید استعینی بسمعی و ببصری و جعلهما الوارث چشم او چنان روشن شود که در روز
کواکب بنگرد بعد ازان فرمود که اے درویش شنیده ام از زبان دربار سلطان المشائخ شیخ
نظام الحق والشرع والدین قدس الله سره العزیز هر که در نیم شب برخیزد و تجدید وضو کند
بعد ازان دو رکعت صلوٰة العاشقین بگذارد و قرأت او این است در هر رکعت فاتحه خواند
و صد بار الله الله بگوید بعده صلوٰة بگوید بعد ازان بذکر جلی و خفی مشغول شود چون از ذکر
فارغ شود دوازده رکعت نماز تهجد بگذارد بسه سلام و قرأت بدین طریق بخواند در رکعت اول
بعد فاتحه آیة الکرسی سه بار بخواند و در رکعت دوم بعد از فاتحه اخلاص پنجبار و در رکعت سوم
آمن الرسول سه بار و در رکعت چهارم اخلاص سه بار بعد از سلام دو دست بردارد و این دعا
را بخواند بسم الله الرحمن الرحیم یا مسبب الاسباب و یا مفتح الابواب یا مقلب القلوب و الابصار
یا دلیل المتحیرین ارشدنی و باغیاث المستغیثین اغثنی توکلت علیک یارب و افوض امری الیک یارب
لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم و ایاک نستعین برحمتک یا ارحم الراحمین بعد ازان
همدرین محل فرمود که اے درویش در بیداری شب اختلاف است بعضی مشائخ در اول
شب بیدار می بودند و بعضی اول شب خواب می کردند چون نیم شب می شد بیدار می گشتند
فما طریق بهتر آن است چنانچه شیخ المشائخ شیخ نظام الحق والدین قدس الله سره العزیز را رسم
بودے که چون نیم شب بگذشتے بیدار شدے امام مولانا مؤذن حاضر بودی نماز عشا بگذاردے
بعد ازان تا صبح صادق بیدار بودے و تمام نیم شب در تلاوت قرآن و نماز و ذکر فکر

گذارانیدی بعد ازان همدرین محل فرمود که اے درویش مشائخ پیشین چنین کرده اند تا بمقام قرب رسیده اند اگر فیض الٰہی نازل شود فاما جدوا اجتهاد چنین کرده اند ؎

گرچه ایزد دهد هدایت دین باید را اجتهاد باید کرد نامه کان بحشر خواهی خواند هم ازینجا سواد باید کرد

چون خواجهٔ بنده نواز ازین فوائد حقائق تمام کرد در نماز پیوست بنده و خلق بازگشت الحمد لله علی ذلک ✣

مجلس ششم - سخن در بیان تلاوت قرآن افتاده بود دولت پابوس حاصل شد و عزیزان اهل سلوک حاضر بودند بر لفظ مبارک راندکه اے درویش تلاوت قرآن بهتر و فاضلتر از جملهٔ عبادتهاست در دنیا و آخرت و هر چه در آنهاست پس اے درویش چون عبادتے فاضلتر از خواندن قرآن نیست مردم را باید که از چنین نعمت غافل نباشد و خود را بی نصیب نگرداند **بعد ازان** همدرین محل فرمود که در رساله حجة الاسلام مینویسند که در هر دلی که قرآن فرود آید او دل از معصیت و هوا پاک گردد **بعد ازان** بر لفظ مبارک راندکه اے درویش شنیده ام از زبان در بار حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الحق والدین قدس الله سره العزیز که در تلاوت قرآن دو منفعت است یکے حظ چشم یعنی روشنای چشم گاهے کم نشود و هرگز درد نکند دویم هر وقتے که تلاوت کند ثواب طاعت هزار ساله در نامهٔ اعمال او نبشت کند همان قدر بدی از نامه سیاه او پاک کند **بعد ازان** فرمود اے درویش در مصباح الارواح نبشته دیده ام چون حافظ قرآن نقل میکند جان او در قندیل نور میکند او را مزدیک و هزار بار بانوار تجلی او را نصب میکند **بعد ازان** همدرین محل فرمود که اے درویش فردا روز قیامت آمنا و صدقنا حافظ کلام الله در بهشت نصیم میبرند و هر نفری را علیحده علیحده تجلی میشود چنانچه می آرند که در فردائے قیامت جمله انبیا و اولیا جزایشان را یکبارگی تجلی خواهد شد همدرین محل دعاگوے التماس کرد که اگر یاد گرفتن میسر نشود ناظر چگونه باشد بر لفظ مبارک راندکه نیکو باشد در قرآن دیده را خطے باشد

دہر حرفی کہ در نظر او افتد طاعت صد سالہ را در نامہ اعمال او بنویسند بعد ازان ہمدرین
محل فرمود کہ در دلیل السالکین نوشتہ دیدہ ام ہر کہ خواہد کہ مرا حفظ روزی شود باید کہ سورۂ
یوسف را ملازمت نماید حق سبحانہ تعالی از برکت سورہ یوسف او را حفظ روزی کند بعد
ازان فرمود کہ نقل است از شیخ الاسلام شیخ معین الحق والشرع والدین کہ شیخ الاسلام
خواجہ ابو یوسف چشتی رحمۃ اللہ علیہ را قرآن یاد نبود ازین سبب خاطر متردد بود شبے
از شبہا خواجہ عالم حضرت محمد مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم را در خواب دید رسول علیہ السلام
فرمود کہ چرا متحیر ست گفت یا رسول اللہ سبب یاد گرفتن قرآن کہ مرا حفظ قرآن نصیب شود
رسول خدا فرمودند کہ ہر روز سورہ یوسف بخوان تا ترا حفظ روزی شود شیخ الاسلام خواجہ
ابو یوسف چشتی قدس سرہ گفت کہ چون من بیدار شدم بر حکم فرمودہ اشارت آن سرمایۂ دنیا
و آخرت سورۂ یوسف را ملازمت نمودم از فضل سبحانہ تعالے بعد از چند روز مرا تمام
قرآن حفظ شد آخر عمر چنان شدم کہ ہر روز پنج ختم میکردم بعد ازان در کار مشغول
شدم بعدہ فرمود اے درویش شیخ الاسلام قطب الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز
در مبدأ حال قرآن یاد نبود بدین سبب خاطر متردد بود گفت شیخ شبے از شبہا رسول خدا
را در خواب دیدم و دیدہ خود را در پاے ہمایون نہادم و گفتم خواہشے دارم اگر فرمان شود
عرض کنم فرمودند بگو گفتم کہ مرا قرآن حفظ شود رسول خدا فرمود کہ ملازمت سورۂ یوسف
را یاد گیر تا ترا قرآن یاد شود شیخ الاسلام خواجہ قطب الدین بختیار اوشی قدس اللہ سرہ العزیز
گفت چون بیدار گشتم سورہ یوسف ملازمت نمودم از برکت خواندن سورہ مذکور تمام
قرآن حفظ شد بعد ازان فرمود کہ اے درویش ہر کہ خواہد کہ مرا قرآن روزے شود
باید کہ سورہ یوسف را ملازمت نماید تا از برکت خواندن و یاد گرفتن سورۂ یوسف حفظ قرآن
نصیب او شود ہمین کہ خواجہ بندہ نواز این فوائد تمام کرد درون حجرہ مشغول شد بندہ
و خلق باز گشت الحمد للہ علی ذلک +

مجلس هفتم - سخن در بیان محبت افتاده بود و جز آن دولت پائے بوس حاصل شد - مولانا بدالدین و مولانا منهاج الدین و مولانا مساوی و میران سید محمد و غیر آن همه بخدمت مبارک حاضر بودند بر نفط مبارک راند که اے درویش هر کرا محبت حق تعالے است او را با محبت غیر چه کار زیرا که در دلی که محبت حق تعالی در آید در آن دل محبت غیر چگونه تواند که بماند + بعد ازان همدرین محل فرمود که اے درویش در انیس الارواح نبشته دیده ام که وقتی بزرگی در عالم سکر بود در آنحالت بر زبان خود راند که لیس لی سواک حظ ولا قلبی بغیرک راغب یعنی نیست مرا بغیر تو نصیب و نیست دل من مائل بهیچکس جز تو بعد ازان همدرین محل فرمود که ای درویش مقام محبت از همه مقام بالاتر است و لائق این مقام کسی باشد که از کل مرادات فارغ شود و بجز طلب حق تعالی او را شعوری نباشد بعد ازان فرمود که ای درویش شنیده ام از زبان حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الحق والشرع والدین قدس سره که محبت بر دو نوع است یکی محبت ذات است دوم محبت صفات محبت ذات از مواهب است و محبت صفات از مکاسب است و هر چه از مواهب است کسب و عمل شده را بدان تعلق نیست و هر چه از مکاسب است طریق اکتساب است بعد ازان همدرین محل فرمود که در اسرار العارفین نوشته دیده ام که مبتدی چون در محبت ملازمت نماند پس چهار چیز پیش او بیند یکی خلق دوم دنیا سوم نفس چهارم شیطان پس طریق دفع خلق عزلت است و دفع دنیا قناعت است و طریق نفس و شیطان التجا کردن و دمبدم با حق تعالے است چون که این هر دو دشمن قدیم اند طالب را از محبت حق جل و علا در محبت غیر اندازند بعد ازان فرمود که ای درویش در مونس الارواح نوشته دیده ام که بزرگی خواجه حسن بصری را پرسید که مقام محبت کی رسیدی گفت در سه روز بعد ارادت اول روز ترک دنیا و خلق کردم روز دوم ترک عقبی و آنچه در وست کردم روز سوم در مقام محبت رسیدم چون این سخن را پیش رابعه بصری رسانیدند گفت رسید اما دیر کرده رسید گفت مرا طلب حق محبت گرفت اول قدم خود را با ختم و بقدم دوم عقبی را و آنچه در وست انداختم و بقدم سوم بمقام محبت رسیدم بعد ازان بر نفط مبارک راند که

ای درویش محبت خاص آن باشد که ایثار کنی آنرا که دوست میداری برای کسی که او را دوست میداری برای کسی چنانچه مهتر ابراهیم از برای دوستی حق پسر را قربان میکرد فرمان آمد که ای ابراهیم از برای دوستی ما تا بتی پسر خود را قربان مکن که برای فدای او گوسپندی از بهشت فرستاده ام او را قربان کن و پسر خود را بگذار **بعد ازان** خواجه بنده نواز چشم پر آب کرد های های بگریست چون بهوش آمد فرمود که ای درویش صادق در محبت کسی است اگر او را ذره ذره کنند یا در آتش بسوزند او را باید که در آن حال ثابت باشد و اگر چنین نبود در سلوک محبت ثابت قدم نبود **بعد ازان** بر لفظ مبارک راند که در دلیل العاشقین می نویسد که چون خواجه منصور حلاج را بر سر بازار آوردند فرمان شد که بردار کنند خود رقص کنان بر سر دار برآمد و روی سوی خلق کرد و گفت محبت و عشق بازی دو رکعت نماز است و وضوی آن درست نبود مگر بخون خود و آن بر سر دار است رکعتان فی العشق الوضو الا بدمنه **بعد ازان** خواجه شبلی از و سوال کرد که کمالیت در محبت چیست گفت آنکه دست و پای برند و بردار کنند و از سر صدق سر خون از برای محبوب سرخ کنند در اول روز بگشتن او دم زنند و دوم روز بسوزند و سوم روز خاکستر او را در آب روان اندازند هر که او روز محبت چنین صادق بود لائق مقام محبت باشد همدرین محل خواجه بنده نواز چشم پر آب کرد بهای بگریست و گفت نعره بزد و بیفتاد و بیهوش شد در صدق محبت خواجه مرحمت فرمود که هزار رحمت بر او که در عشق و محبت دوست ثابت قدم رفت **بعد ازان** بر لفظ مبارک راند که این رباعی از زبان دُر بار سلطان المشائخ شیخ نظام الحق و الشرع والدین قدس الله سره العزیز بشنیده ام

رباعی

آنروز مباد کز تو بیزار شوم ✤ یا باد گری درین جهان یار شوم ✤ گر بر سر گوی تو مرا دار کنند ✤ خود رقص کنان بر سر آن دار شوم ✤

محل این حکایت فرمود که وقتی در مصر یکی دیوانه بود در گردن طوق و زنجیر بود و دستکاله و تخته بند در پای سر در بیمارستان نشسته چون شیخ الاسلام ابو علی فارمدی رحمة الله علیه درینجا بگذشت باو گفت که ای مرد خدا بیا چون این سخن را بشنید پیش او رفت و نگاه کرد دیوانه گفت چون امشب مشغول شوی یک پیغام من با دوست بگو و آن این است که گناه من

ناچین بود که یکبار گفتم که ترا دوست میدارم طوق و زنجیر در گردنم کردی و دستکله در تخت در دست تخته بند در پای بعزو جلال تو اگر بلای هفت آسمان و زمین را طوق بسازی و در گردنم اندازی و جمله جهان دستکله و تخته بند کنی معاذالله یک سر موے از محبت تو کم کنی نکنم چون خواجه بنده نواز درین حرف رسید چشم پر آب کرد و بهاے گریست **بعد ازان** همدرین محل حکایت فرمود که وقتی بزرگی در بیابان میرفت آنجا دید درتابستان میان روز مردے بالائی سنگ پائی برهنه ایستاده و سنگ گرم شد آن مرد پائی برهنه و دیده در هوا داشته حیران مانده آن بزرگ باخود گفت که زهی استغراق در محبت دوست چون پیش آن مرد رفت چشم خود بر پشت پائی او مالید ناگاه درویش بخود آمد دست فرو کرد و بر روے آن بزرگ نهاد و گفت که العزیز بسند کن که دوست نباید که من این قدر با تو در گفتگوی شدم مبادا او در غیرت آید و ترا نزدمن بگذارد مرا بتو این سخن بگفت و باز در عالم افتاد **بعد ازان** همدرین محل خواجه بنده نواز فرمود که ای درویش محبت و عزت میوهٔ یک درخت است هر چه محبت قوی بود همانجا عزت قوی شود **بعد ازان** سخن در عالم تحیر افتاد بر لفظ مبارک راندکه اے درویش عالم تحیر بزرگ است و درین عالم کسی در آید که او را ازان عالم نصیب است **بعد ازان** که اے درویش هر کسی را که در عالم تحیر مبتلا کرده اند و همه وقت متحیر و مدهوش و در آفرینش قدرت حق بود اگر ایستاده است در دهم دوست است اگر نشسته است در خیال اوست و اگر غلطیده است در تماشای قدرت و عظمت دوست است و اگر بیدار است گرد حجاب عظمت دوست **بعد ازان** چون خواجه بنده نواز بدین حرف رسید چشم پر آب کرد و این رباعی مناسب حال فرمود +

عاشق به هوای دوست مدهوش بود	وز یاد محبت خویش بیهوش بود
فردا که همه بحشر حیران باشند +	نام تو درون سینه در جوش بود

بعد ازان همدرین محل بر لفظ مبارک راندکه اے درویش چون اهل تحیر نماز بامداد بگذارند برجائے نماز قرار کردند تا آفتاب برآید مقصود ایشان دران باشد که در نظر دوست قبول افتد **بعد ازان** فرمود که اے درویش در دلیل العارفین مینویسند که وقتی بزرگی در عالم سکر بود

ایستاده دویده در هوا داشته وحیران مانده در حالت نظر آن عرش از کرسی و کرسی از عرش پرسید که کیف حالک آن بزرگ چون این معاینه بدید نعره بزد و بیفتاد و مدهوش شد چون بهوش آمد مریدی حاضر بود در آن حالت عرض کرد که یا شیخ این چه حالت است و چندین ترس چیست گفت ای عزیز حیرانی در معامله تحیر است این زبان در عالم سکر بودم چه دیدم که عرش از کرسی و کرسی از عرش سوال میکند کیف حالک پس ای عزیز دانستم که هر چه در آفرینش حق سبحانه تعالی است از عرش تا بفرش همه در اوصاف حق متحیر اند و مدهوش و در عالم تحیر افتاده اند ازین سبب در لرزه افتادم چون خواجه بنده نواز تا این حرف رسید چشم پر آب کرد و فرمود که ای درویش حیرانی در معامله تحیر است بعده این بیت حضرت خواجه نظامی بر لفظ مبارک راندند

نظامی این چه اسرار است کز خاطر عیان کردی ✤ بکسی ترسم بجنبانی زبان در کش زبان در کش

چون خواجه این بیان تمام کرد بنده روی بر زمین آورده التماس کرد که قول شیخ الاسلام حضرت خواجه معین الدین قدس سره العزیز یاد آمده است اگر فرمان شود بخوانم فرمود بخوان

از مطلع دل ز علم یک ماه تابان تر دمید	ذره ذره هستیم پر پرتوه انوار او
با آنکه ذرات تنم هر یک هزاران دیده شد	یک ذره هم نشناخت از پرتو نثار او
حسنش چو آمد جلوه گر طاقت ندارد چشم سر	از دیده دل کن نظر تا بنگری دیدار او
بگذار کوی آب و گل ره آ بقصر جان دل	تا سری خود مطلع سری هم از اسرار او
اظهار حسن دلبری می بین ز هر پیکری	پیداست در هر مظهری آن حسن آن اظهار او
خواجه کند در خود نظر اندیشه سازد از بشر	بارش کند زیر و زبر حیرانم اندر کار او
پر شد جهان یکسر ازو شد نیک و بد مظهر ازو	مومن ازو کافر ازو در قید نور و نار او
ترسا سویش بشتافته بوا چلیپا یافته	زلفش بهم تافته آن حلقه زنار او
مسکین معین در یک غزل این خواند اسرار ازل	بشنو کلام لم یزل در کسوت گفتار او

چون دعا گوی این غزل بر خواند خواجه بنده نواز ها پاسخ بگفت و فرمود که ای درویش نیکو یاد داری و بسیار استحسان فرمود بار زانی جبه خاص و کلاه چهار ترکی بنده عطا فرمود الحمد لله علی ذلک بیت

شکرانه هزار دینار دهند + با شیخ کلیم هر کرا بار دهند + **بعد ازان** بر لفظ مبارک راند که ای درویش بدانکه حق سبحانه تعالی بر دل دانا و بینا است هر چه بینی ظهور اوست همین که خواجه بنده نواز این فوائد تمام کرد باز بنماز بپوست بنده و خلق باز گشت الحمد لله علی ذلک +

مجلس هشتم - در بیان سماع و جواز آن افتاده دولت پائی بوس حاصل شد مولانا محمد مساوی و مولانا محمد قیام الدین و مولانا بدر الدین صاحب حاضر وقت بودند عزیزان دیگر همه بخدمت مبارک بودند بر لفظ مبارک راند که ای درویش شنیده ام از زبان در بار حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الحق والشرع والدین قدس الله سره العزیز که سماع بر چهار طریق است یکی حلال دوم حرام سوم مکروه چهارم مباح بعده هر یکی را شرح داد و بیان فرمود که اگر صاحب وجد را دل بسوی حق تعالی بیشتر باشد آن مباح است اگر بطرف مجاز باشد آن مکروه باشد اگر کلی دل بجانب حق باشد آن حلال است اگر کلی دل بطرف مجاز باشد استماع حرام است **بعد ازان** همدرین محل فرمود که ای درویش صوتی که موزون است چرا حرام باشد شیخ الاسلام خواجه معین الحق و الشرع والدین قدس الله سره العزیز در باب سماع فرموده اند که سماع یکی از اسرار های حق است چنانچه میفرماید الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه اولئک الذین هداهم الله واولئک هم اولوا الالباب چون خصلتهای حیوانی که در ذات تمام عالم است از ذات او مبدل گردد و خصلتهای انسانی در دل او مستولی شود عشق غالب آید و بیت بجنباند آنزمان اسرار باطن را کشف گرداند چون اسرار باطن مکاشفه شود بدان ذوق در رقص آید چنانچه بزرگی میفرماید ۵

گر عروس سبز پوش مرا روی نماید	لاجرم طاؤس دل در رقص آید

مناسب این حال هندوی فرمود + بهاگ ننهاکی ساساجن پیوان ہو پایا + رہسی تاجون سو رجون جب شبہ گہر آیا + **بعد ازان** فرمود که ای درویش در صحیح بخاری مسطور است که جاریه پیش ام المومنین عائشه صدیقه رضی الله عنها دف میزد و سرود میگرد امیر المومنین ابو بکر صدیق رضی الله عنه منع کرد رسول فرمود ای ابو بکر ایشانرا بگذار که هر قومی را عیدی است **بعد ازان** فرمود که در عوارف نوشته دیده ام که عائشه رضی الله عنها گفت که وقتی نزد من سرود می کرد رسول خدا در آمد بر حال خود

آنرا سرود فرمود امیر المومنین عمر رضی الله عنه در آمد وید که رسالت پناه سرود میشنوند و میگریند عمر رضی الله عنه نیز گریان شد بعد ازان امیر المومنین عثمان و امیر المومنین علی رضی الله عنهما در آمد چون سرود شنیدند ایشان گریان شدند بعد ازان چون وقت نماز در آمد برخاستند وقت نماز پیشین بود تجدید وضو کرده نماز گذاردند بعد ازان خواجه بنده نواز بر لفظ مبارک راند که ای درویش وقتی دانشمندی بخدمت حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الحق والدین قدس الله سره العزیز بیامد و گفت که کجا روا باشد که چنگ و رباب و مزامیر در جمع می نوازند و سماع در دهند و صوفیان رقص کنند خدمت شیخ فرمود که ای عزیز سماع مطلق حرام نیست و مطلق حلال نیست حق سبحانه تعالی یکی را حلال گردانیده است و یکی را حرام پس بر آن کسی که حرام گردانیده است او را باید که نشنود و آنکه حلال دانسته است بران کوشد بعد ازان فرمود که می گوئی در منع مزامیر و غیر ذلک چندین احتیاط آمده است و در منع مزامیر بطریق اولی فما یکی از مقام افتد در شرع افتد مبادا اگر ازین هم افتد پس او را چه ماند بعد ازان فرمود که سماع داروی دردمندان است چنانچه برائی درد ظاهری دارو میکند هم چنین برای مداوای سماع دارو نیست و بر قول امام اعظم در شرع هلاک نفس نیامده است و روا نیست پس همچنین سماع بر قول امام اعظم برای پرغمان و اهل دردان مباح است و بیدردان و اهل نفسان و غیره غمزدگان را حرام است در شریعت و هم طریقت چنانچه شیخ الاسلام حضرت شیخ سعدی شیرازی میفرماید ؎

جهان پر سماع است مستی و شور		ولیکن چه بیند در آئینه کور +
پریشان شود گل بباد سحر		نه هیزم که نشگافدش جز تبر +

بعد ازان همدرین محل مناسب این حال حکایت فرمود که در اصفهان بادشاهی بود پسری داشت و همان یک پسر بود و آن پسر را بسیار دوست داشتی در شب و روز از پیش خود نگاه داشتی و یک لحظه از خود دور نه کردی روزی بادشاه اندرون محل رفته بود پسر فرصت یافت در میان راه آواز سرود در گوش او رسید نعره بزد و از اسپ بیفتاد خدمتگاران دست بدست برداشتند و در خانه آوردند شاهزاده را رخصت پیدا شد هر جا که طبیبی و حکیمی بود

طلب فرمود هر چند که تفتیش کردند و دیدند معلوم نشد که چه زحمت است چون زحمت نشود چه کنند همه اطبا و حکما باتفاق یکدگر گفتند که زحمت او هیچ معلوم نشود و نه اثر آن پس چنان شد که شاهزاده طعام و آب گذاشت و سخن هم گذاشت بیهوش و منحیر بود چون بخود باز آمدی همین سخن گفتی که دران می سوزد و باز بیهوش شدی و سخن دیگر نگفتی چنان شد که شاهزاده دران مرض فوت شد بعد از وفات او بادشاه فرمود که شکم او پاره کنند و ببینند که درون او چه علت بود زیرا که او همین گفتی که درون می سوزد و چندین حکما و اطبا رنبض او دیدند هیچ نیافتند که چه زحمت دارد از حکم بادشاه هم چنان کردند چون شکم او پاره کردند از شکم او سرخ سنگ برآمد جمله طبیبان و حکیمان را نمودند که اینچه علت است همه باتفاق گفتند که ما را این علت معلوم نمی شود و در هیچ کتاب طب نیامده است بادشاه چون شاهزاده را دوست میداشت فرمود که ازان سنگ دو نگین بسازند تا از و یادگار بماند هم چنان کردند و ازان سنگ دو نگین بساختند فرمود که یکی در دست پوشند بعد از چند روز بادشاه چون طعام شاهزاده بداد و از ماتم برخاست رعدی پیش بادشاه سرود می گفتند بادشاه در شنیدن سرود بود و خبر نداشت نگین در گداز آمده بگداخت و خون شد حیران ماند حکیمان و طبیبان آن وقت را طلبیده گفت اینچه اسرار است حکیمان گفتند که ای بادشاه پسر تو عاشق بود ما ندانستیم وگرنه می فرمودیم که پیش او سرود بگویند زیرا که این سنگ در شکم او بگداخت او صحت یافتی ؎

	خرم تنی که جان بدهد از برای یار		اقبال آن سری که شود پایمال دوست

بادشاه بر آن فرمود که نگین دوم از خزانه بیارند و چون آوردند بادشاه نگین را بر دست نهاده خواندن را فرمود که سماع در دهند چون آوردند بادشاه و خلق در آن نگین نظر کردند از آواز سرود نگین در گداز آمد و هم در نظر ایشان بگداخت بعد ه خواجه بنده نواز فرمود که ای درویش معلوم شد که سماع داروی دردمندان است **بعد ازان** فرمود که اگر کسی صاحب ذوق است در درویشی بیک بیت که از گوینده بشنود او را ذوقی پیدا شود اگرچه در میان مزامیر باشد اما آنکه از عالم ذوق خبری ندارد اگر پیش او گویندگان باشند و از هر جنس چنگ و رباب و مزامیر

باشد چه سود چون از اهل درد نیست پس معلوم شد که این کار تعلق بدرد دارد نه بزر امیر چون خواجه بنده نواز این حکایت تمام کرد مردی سوی قوال اشاره کرد که عزیزان اندچیزی بگو چون کمال سماع آغاز کرد مولانا محمد مساوی و مولانا بدر الدین رحمة الله علیه هر دو برخاستند و در رقص شدند از نماز پیشین تا نماز دیگر در رقص بودند و قصیده این بود که گویندگان می گفتند ۵

عشق در پرده می نوازد ما + عاشق کو که بشنود آواز + هر نفس نغمه دیگر سازد + هر زمان زخمه کند آغاز +
همه عالم صدائی نغمه اوست + که شنید اینچنین صدای دراز + راز او از جهان برون افتاد + خود صدا کی نگاه دارد باز + سر او هر زمان هر روز + خود تو بشنو که من نیم غماز + چون سماع فرو شد وقت نماز دیگر بود تجدید وضو کردند و نماز بگذاردند بعد ازان خواجه بنده نواز در صحن جماعت خانه بنشست مولانا منهاج الدین و مولانا قیام الدین و عزیزان دیگر همه بخدمت حاضر بودند کمال قوال سرود آغاز کرد خدمت خواجه در رقص شدند و رقص می کردند و میگریستند چنانچه حاضران مجلس را اثر کرد چون سماع فرو شد همه عزیزان در پای خواجه افتادند بعد ازان در صحن خانه نشستند و قصیده که گویندگان میگفتند این بود ۵

غمی کز تو دارم به پیش که گویم	دوائی دل دردمند از که جویم
اگر گشته کردم بشمشیر عشقت	به پیش کس این ماجرا را بگویم +
طبیبم تو باشی علاج از که خواهم	اسیر تو باشم خلاص از که جویم
ز سعدی چه جویم که گویم چه جویم	غمی کز تو دارم به پیش که گویم

از نماز دیگر تا نماز تهجد خواجه بنده نواز در رقص بود درین میان چون وقت نماز می آمد تجدید وضو می کردند نماز بجامی آورد والحمد لله علی ذلک بعد ازان فوائد در ایام بیض افتاد بر لفظ مبارک راند که ای درویش چون مهتر آدم علیه السلام از بهشت بدنیا فرستادند تمام اندام او سیاه گشته بود چون حق سبحانه تعالی توبه او قبول کرد فرمان شد تا در هر ماه تاریخ سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم روزه دارد اول روز چون روزه نگاه داشت ثلث اندام او سفید شد دوم روز دوم حصه اندام سفید شد سوم روز تمام اندام او بحال آمد بعد ازان همدرین محل فرمود که ای درویش

در دلیل العارفین نبشته دیده ام که وقتی بزرگی مردے نزدیک رسول خدا صلی الله علیه وسلم آمد
فرمود که در هر ماه سه روز روزه دار سیز دهم چهاردهم و پانزدهم چنان باشد که تمام سال روزه دار
باشی شد **بعد ازان** همدرین محل فرمود که ای درویش شنیده ام از زبان دربار حضرت
سلطان المشائخ شیخ نظام الحق والشرع والدین قدس الله سره العزیز که در اورادشیخ الاسلام
خواجه محمد چشتی قدس الله سره العزیز می نویسد که در خبر است از رسول خدا صلی الله علیه وسلم
هر که در هر سه ماه روزه دارد گویا تمام سال روزه داشته باشد و در روز قیامت آمنا وصدقنا
او را با هفتاد کس از اهل بهشت او شفاعت دهند چون سر از گور برآرد در دی چون ماه شب چهاردهم
تابان باشد همین که خواجه بنده نواز این فوائد تمام کرد درون حجره مشغول شد بنده و خلق بازگشت
الحمد لله علی ذلک ✣

مجلس نهم - در بیان فضیلت دادن طعام افتاده بود دولت پائی بوس حاصل شد
مولانا زین الدین و مولانا بدرالدین و مولانا منهاج الدین رحمة الله علیهم و عزیزان دیگر همه بخدمت
مبارک حاضر بودند بر لفظ مبارک راندکه ای درویش طعام دادن و گرسنگان را سیر کردن در مذهب
پسندیده است و هیچ بهتر ازین سعادت نیست که کسی گرسنگان را سیر گرداند و راحت رساند و
دلهای ایشان بدست آرد **بعد ازان** همدرین محل فرمود که ای درویش وقتی یکی پیش شیخ
الاسلام ابوسعید ابوالخیر رحمة الله علیه آمد و گفت که راه حق بنما چند است شیخ گفت بعد و هر ذره
از موجودات راه است بجانب حق سبحانه تعالی و هیچ راهی نزدیک تر از راحت رسانیدن بدلهای
مردمان نیست **بعد ازان** فرمود که در دلیل السائلین نبشته دیده ام که وقتی خواجه حسن بصری
رحمة الله علیه و رابعه بصری هر دو یکجا نشسته بودند سخن در سلوک میرفت رابعه بصری فرمود
که ای خواجه کمالیست درین راه چیست خواجه فرمود به بین مصلا بر آب انداخت و نماز کرد بعد
ازان فرمود که ای رابعه تو هم چیزی داری رابعه مصلا بر هوا انداخت و نماز کرد بعد ازان خواجه
حسن بصری فرمود که ای رابعه این مثل هست که اگر بر آب روی خسی باشی و اگر در هوا روی مگسی
باشی و اگر دل بدست آری کسی باشی **بعد ازان** همدرین محل فرمود که ای درویش وقتی جمع

قلندران بخدمت سلطان المشائخ شیخ نظام الحق والشرع والدین قدس الله سره العزیز آمدند
درمیان ایشان یکی گفت که ای شیخ مرا از کرم خود کرامت بنما خواجه ادام الله برکاته خادم را فرمود
که طعام بیار چون خادم طعام بیاورد و پیش آن قلندران نهاد آن قلندر مذکور بار گفت که ای شیخ
طعام را چکنم مرا چیزی کرامت می باید نمود خواجه ادام الله برکاتهم اخلاقی که داشت فرمود که العزیز
کرامت همین طعام است بخور بلکه ازین کرامت بهتر نیست چون قلندران سخن بشنیدند روی
بر زمین آوردند و طعام بخوردند و برفتند **بعد ازان** همدرین محل فرمود که ای درویش در حجت الاسلام
می نویسند که چون یاران بخدمت رسول آمدندی تا چیزی بخوردندی و باز گشتندی **بعد ازان**
فرمود که از انس بن مالک روایت است که از حضرت رسول خدا سوال نمود که نان صدقه بدهم فاضلتر
است یا صد رکعت نماز تطوع فرمودند نانی که بدرویش دادی باز سوال کردم که حاجت مسلمان
برآوردن و روا کردن بهتر است یا صد رکعت نماز تطوع فرمودند حاجت مسلمان برآوردن
اولی تر **بعد ازان** فرمود که ای درویش معلوم است که چیزی بهتر و فاضلتر ازین نیست
که این دلها بدست آرد و راحت رساند این از همه بهتر است همین که خواجه بنده نواز این
فوائد تمام کرد بنماز پیوست بنده و خلق باز گشت الحمد لله علی ذلک +

مجلس دهم - در بیان ترک دنیا افتاده بود دولت پای بوس حاصل شد عزیزان اهل سلوک
حاضر بودند چنانچه مولانا منهاج الدین و مولانا قیام الدین و مولانا بدر الدین رحمة الله علیهم بر نفط
مبارک راندکه ای درویش راحت در خانه اهل دنیا هیچ نیست اگر راحت است در خانه فقیر است
زیرا که دنیا مبغوضه الهی است **بعد ازان** فرمود که در راه سلوک درویشان را که بصیقل
محبت زنگار دنیا را از آئینه دل پاک کرده اند و بذکر حق سبحانه تعالی موانست گیرند و هستی
غیر از میان برخیزد و باحق یگانه شوند و اگر چنین نباشند حاشا و کلا بحق نتوانند رسید -
بعد ازان همدرین محل فرمود که ای درویش شنیده ام از زبان دربار حضرت سلطان
المشائخ شیخ نظام الحق والشرع والدین قدس الله سره العزیز که در حدیث رسول خدا
صلی الله علیه وسلم آمده است حب الدنیا راس کل خطیئة و ترک الدنیا راس کل عبادة - یعنی

دوستی دنیا سر همه خطا است و ترک دنیا سر همه عبادتها است بعد ازان فرمود که ای
درویش در زاد المحسنین نوشته دیده ام که جمله بدیها در خانه جمع کردند و کلید آن دوستی
دنیا کردند و جمله نیکیها در خانه جمع کردند و کلید آن دشمنی دنیا کردند بعد ازان فرمودند
که ای درویش شیخ الاسلام شیخ عبد الله تستری رحمة الله علیه در رساله خود آورده است
که هیچ حجابی بزرگ تر میان بندگان و مولا از دنیا نیست زیرا که همان قدر از حق سبحانه تعالی
باز ماند بعد ازان بر لفظ مبارک راند که حکیمی بود گرسنه چند روز هیچ طعام نخورده بود چون بر لب آبی رسید آنجا
برگ رز افتاده بود آنرا می چنیدو می خورد همدران حال یکی از اهل دنیا بر سر او رسیده از سب فرود آمد تعظیم و تکریم
بسیار کرد و گفت اگر تو صحبت سلطان را اختیار کنی از نیک و بد برگ خوردن بر هی حکیم او را گفت
اگر تو بر برگ رز قناعت کنی اینک از صحبت و آمرزوی دنیا برهی بعد ازان همدرین محل فرمود
که ای درویش در راه سلوک آنرا گویند که در دل او جز یاد حق تعالی اندیشه دیگر نباشد و هیچ
مشغول نشود جز یاد حق تعالی و با اهل دنیا مشغول و نشست و برخاست نکند و سالک راه حق باشد
دعاگوی روی بر زمین آورد التماس کرد که این شکسته که فوائد چند در قلم آورده برای فائدهٔ خود
و این بیچاره را چه زهره که کتاب تالیف کند بر لفظ مبارک راند که هیچ بهتر و فاضلتر ازین نیست
که این کس هر چه از زبان شیخ بشنود بنویسد و خود هم یاد گیرد و فائده این به دیگری هم رساند
زیرا که شنیده ام از زبان در ربار حضرت سلطان المشائخ اولیا قدس سره العزیز که در حدیث
آمده است خیر الخیر الخیر المتعدی یعنی بهترین خیر آنست که خود فائده گیرد و بدیگری هم رساند
تمام شد ملفوظ حضرت سلطان المشائخ شیخ نصیر الحق والشرع والدین قدس الله سره العزیز
تاریخ سیزدهم ماه صفر سنه ۸۸۰ هجری نبوی روز پنجشنبه وقت نماز ظهر

واضح باد که این کتاب نادر الوجود مفتاح العاشقین در ملفوظات حضرت سراج السالکین نصیر الدین محمود
چراغ دهلی است که از اعاظم خلفای حضرت سلطان جیو اند تا هنوز بقالب طبع نیامده بود بصرف زر کثیر و سعی
بلیغ حاصل کرده شده است کسی بلا اجازت احقر قصد طبع نفرماید العبد محمد عبد الاحد مهتمم مطبع مجتبائی دهلی سنه ۱۳۱۰

الا بذکر اللہ تطمئن القلوب

بعون الٰہی و فیوض نامتناہی مطلوب خواطر ذاکرین و مرغوب طبائع کاملین کتاب مستطاب کنیۃ القلوب المنسوب

نظام القلوب

از حضرت مولانا نظام الدین اورنگ آبادی چشتی خلیفۂ خاص حضرت شاہ کلیم اللہ جہان آبادی قدس سرہم بنام مولوی محمد عبد اللہ احد

در مطبع مجتبائی دہلی مطبوعہ گردید

بسم اللہ الرحمن الرحیم

ذکرِ حمدِ بیحد حلاوتِ لسان و فکرِ بیعد راحتِ جان حضرت کلیمی راکہ جمیعِ مخلصان پروانۂ شمعِ سلطان ارادت اوست وجواہرِ صلوات بے نہایت و زواہرِ تحیات بے غایت بر روحِ پرفتوح اعنی حضرت محمد مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم و بر ارواحِ طیبہ اولاد و اصحاب و مشاہیرِ رجال و احبابِ او باد **فرد** مستغرقِ درود و ثنا باد بحرِ ثنا تا روز را فروغ بود شمع را شعاع ✤ موجبِ تالیفِ این رسالہ آنکہ راقم این اوراق عفا اللہ عنہ ماسبق ابکرات و مرات بعضے مخلصان معنوی خصوصاً محب یقینی محمد علی خوشنویس برغبتِ تمام التجا کردی کہ فوائد اذکار در عقدِ بیان باید نوشت و این دُرِ غُرر را در یک سلک باید پیوست تا نظامِ قلوب مخلصانِ دین و اہلِ یقین گردد بنابر خواہش ایشان کہ اما السائل فلا تنھر در کلام مجید واقع ست از کلامِ سلف چند فصل اذکار در تحریر آورد و آن اذکار بر بست و یک فصل نمودہ شد توقع از اہلِ بصیرت آنست کہ اگر سہوی و خطای در عبا واقع شدہ باشد باعتبار آنکہ الانسان مرکب مع الخطار والنسیان ۔ منشور ست از کرم و لطفِ خ اصلاح نمایند کہ العفو عند کرام الناس ماسول **فرد** بہ پوش گر بخطائی رسی و طعنہ مزن ✤ کہ نفس ہیچ خالی از خطا نبود ✤ واللہ اعلم بالصواب امیدواری از حضرت باری آنست کہ ہر طالبی کہ کثرتِ اعمالِ بدین ترتیب کہ نوشتہ میشود بکند انشاء اللہ تعالیٰ بفیضِ الٰہی البتہ بذوق شوق باطنی واصل خواہد شد و کشف باطنی حاصل خواہد کرد بشرطیکہ از اجازت مخلصے بعمل آرد والا ہلاک خواہد شد چنانچہ بزرگے گفتہ **فرد** اگر بے پیرا پیش گیری ✤ ہلاکت را زبہر خویش گیری ✤ واز نظرِ اغیار این جلیل القدر را پنہان خواہند داشت فہرست فصلہ اذکار این ست **فصل اول** در فوائدِ ذکرِ جہر **فصل دوم** در ارشاد و تلقین **فصل سوم** در ذکرِ پاس انفا حبسِ دم و نفی و اثبات لا معبود الا اللہ و سہ پایہ **فصل چہارم** در ذکرِ ذات کلمۃ اللہ و حبسِ دم اسم

واللہ جہراً یا مدخواہ یا قصد در محاربہ صغیر و کبیر **فصل پنجم** در ذکر اللہ حاضری **فصل ششم** فی طریق تعلیم الذکر
فصل ہفتم در ذکر نفی و اثبات و ذکر ناسوتی و ملکوتی و جبروتی و لاہوتی **فصل ہشتم** در ذکر یک ضربی
تا دوازدہ ضرب **فصل نہم** در ذکر حدادی **فصل دہم** در ذکر کشف معانی قرآن و کشف قبور **فصل یازدہم**
در ذکر پنجتن پاک و ذکر کشف روح رسول اللہ و کشف الارواح و اسماء ملائکہ و اسم شیخ **فصل دوازدہم** در ذکر
حسب الاستعداد و صلاحیت از انتقال بعضے صفات بسوے صفات دیگر **فصل سیزدہم** در ذکر جبر تلی و
سہروردی و بدلا و فنا و بقا و ذکر جبروت و یاہو و کشف ملکوت و حضور و یاحی یاقیوم و لاہوالاہو **فصل چہاردہم**
در اسماء اذکار یذکرون اہل اللہ **فصل پانزدہم** در معرفت اذکار عربی و فارسی و ہندی و بعضے سلوک جوگیہ و اذکار
ایشان و جلبہ **فصل شانزدہم** در ذکر اسم جلال و جمال و مشترک **فصل ہفتدہم** در شغل آئینہ و نظر بر دو چشم
در بالای ابرو **فصل ہشتدہم** در مراقبہ و در بیان مراقبہ سلسلہ نقشبندیہ **فصل نوزدہم** در ذکر جانوران **فصل**
بستم انواری کہ دحالت ذکر ظاہر شوند **فصل لبست و یکم** در علامت آواز شیطانی و رحمانی +

فصل اول در فوائد ذکر جہر قال اللہ تعالی فاذکروا اللہ ذکرا کثیرا یعنی یاد کنید خدای عزوجل را یاد کردنی بسیار پس یکے
از خصائص ذکر اینست کہ ہیچ وقت منع نیست بلکہ ہمہ اوقات مامور و ماجور ست اعلم ان الذکر محبوب فی جمیع
الاحوال الا فی احوال ورد الشرع یعنی انہ یکرہ الذکر حالۃ الجلوس علی قضاء الحاجۃ و فی حالۃ الجماع
و فی حالۃ الخطبۃ لمن سمع صوت الخطیب و فی القیام فی الصلوۃ و لا یکرہ فی الطریق و لا فی الحمام اجمع العلماء علی
جواز الذکر بالقلب و اللسان للمحدث و الجنب و الحائض و النفساء و ذلک فی التسبیح و التمجید و التہلیل و التکبیر
و الصلوۃ علی رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم و دعاء غیر ذلک و لکن قراۃ القرآن حرام علی الجنب و الحائض و النفساء
سوا قرأ قلیلا او کثیرا حتی بعض آیۃ و یجوز لہم اجراء القرآن علی القلب من غیر لفظ ثم لا ینبغی ان یترک الذکر
باللسان مع القلب خوفا من ان تظن بہ الریاء بل یذکر بہما جمیعا و یقصد بہما وجہ اللہ تعالی و قد قدمنا علی الفضیل
ابن عیاض رحمۃ اللہ ان یترک العمل لاجل الناس ریاء و لو فتح علی الانسان علیہ باب یلاحظہ
الناس و الاحتراز من تطرق ظنونہم الباطل لانہ علیہ اکثرہ ابواب الخیر و ضیع علی
نفسہ شیئا عظیما من مہمات الدین او لیس ہذا طریقۃ العارفین ہذا نقل من اذکار النووی
نقل ست از حضرت بندگے شیخ عبد القدوس سرہ العزیز کہ میفرمودند کہ پیر دستگیر بندگی
حضرت شیخ قطب الدین حاجے قدس اللہ سرہ العزیز میگفتند کہ اوائل ذکر جہر دوازدہ سال گفتم از
شام تا صبح و از صبح تا شام فائدہ کہ در ذکر جہر یافتم در ہیچ عبادتی نیافتم چون ختم قرآن میکردم کمتر از ختم نمیکردم چون نماز
میگزاردم کمتر از ہزار رکعت نگزاردم و صائم الدہر بودم بلکہ در ہر ماہ اکثر روزہ طی میشد شتم و چون دعوت اسماء میکردم

فصل اول در فوائد ذکر جہر

کمتر از لک بار نخواندم فا ماثمره بے شمار در ذکر جہر دیدم ہیچ از ینہا ندیدم **فائدہ** یا غوث اذا جاء العطشان فی یوم شدید الحر وانت صاحب ماء البارد ولیس لک حاجۃ بالماء فلو کنت تمنعہ فانت انجل الابخلین فکیف امنعہم وانا شہدت علی نفسی فانی ارحم الراحمین یا غوث گاہی کہ بیاید بر تو تشنہ در روز سختے گرما و تو مالک آب سرد باشی و ترا ہیچ حاجتی نباشد اگر منع کنی تو آن آب از و پس بخیل ترین بخیلان باشی پس چگونہ منع کنم ایشان را از رحمت خود کہ من گواہ میکردم بر ذات خود بدانچہ ارحم الراحمین منم یعنی طالب را نسبت کردہ است بہ تشنہ کہ غایت از شوق طلب بر تو بیاید و تو صاحب آب سرد باشی یعنی مرشد کامل باشی و بر مقامات باطن مالک شدہ باشی و او را ارشاد نکنی پس تو بخیل ترین بخیلان باشی زیرا چہ من ایشان را از رحمت خود منع نمی کنم تو ایشان را چرا از ارشاد منع میکنی و من بر ذات خود گواہ میگیرم کہ من ارحم موجودات رحیم ترم یعنی صفت رحمت سبقت کردہ ست بر غضب من کما قال اللہ تعالی فی حدیث القدسی سبقت رحمتی علی غضبی +

فصل دوم در ارشاد و تلقین کہ از پیران رسیدہ است بدانکہ مرشد طالب را فرماید سہ روز متواتر روزہ دارد اگر تواند طے کند والا بہ اندک طعام افطار نماید و ہر روز کلمہ تحلیل و استغفار و درود ہر سہ ہزار بار بگوید و بعد سوم روز غسل کردہ پیش مرشد بیاید پس بفرماید کہ مرید فاتحہ و اخلاص و آمن الرسول و استغفار و شہد اللہ انہ لا الہ الا ہو والملائکۃ و اولوا العلم قائما بالقسط لا الہ الا ہو العزیز الحکیم بخواند و بعدہ بگوید کہ بیعت کردی برین ضعیف و خواجہ این ضعیف و خواجگان خواجہ ما و پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و حضرت رب العزت عہد کردی کہ جوارح را بر نہج شرع مستقیم داری دل را بمحبت خدا یتعالی دہی درین وقت دست راست او بر دست چپ خود گیرد و پیش او نشستہ باشند دست بدامن طالب زنند و اگر در مجلس ہجوم زیادہ بود دامن او گرفتہ گیرند و ہلم جرا مرید گوید بیعت کردم و عہد بستم کہ بر نہج شرع باشم و دل را بہ محبت حق صرف نمایم بعد ازان مرشد او را در خلوت پیش خود بہ ادب بنشاند ہر ذکرے کہ ملائم حال مسترشد داند تلقین فرماید و باقی خود بدو دہد تا باغاز تمام نگاہدارد و خلوت چنان باید کہ کسے غیر از مرشد و مسترشد در میان نباشد چہ ہر طالبے باسراری مخصوص ست و وصیت کند بر حکم مرشد ذکر را در کار فرماید و از گفتار و اظہار دور دارد تا شمہ اسرار و انوار گردد و طریق تلقین آنکہ یکبار مرشد بگوید و مسترشد بشنود و باز مسترشد ذکر بگوید و مرشد بشنود و سہ بار تکرار کند و حوالہ سازد بعضے مرشد بگوید چنانچہ ما را از پیران رسیدہ ست حوالہ تو کردیم و مسترشد بگوید قبول کردیم نقل ست کہ روزی امیر المومنین علی رضی اللہ عنہ گفت یا رسول اللہ دلنی الی اقرب الطریق الی اللہ و افضلہا عند اللہ و اسہلہا الی عباد اللہ فقال صلے اللہ علیہ وسلم دوام ذکر اللہ تعالی فی الخلوۃ و الجلوۃ و قال علیہ السلام غمض عینیک و اسمع منی حتی اقولہا فقال صلے اللہ علیہ وسلم لا الہ الا اللہ ثلث مرات رافعا صوتا مغمضا عینیہ و علی رضی اللہ تعالی عنہ

فصل دوم در ارشاد و تلقین کہ از پیران رسیدہ است

یسمع ثم قال لا الہ الا اللہ ثلث مرات و لقنہ صلے اللہ علیہ وسلم لیسمع فاجازہ لہ صلے اللہ علیہ وسلم
ان یلقن لغیرہ ثم لقن علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ الحسن البصری و ہو لقن حبیب العجمی و عبد الواحد بن زید
فائدہ وقت پوشانیدن کلاہ این آیت سہ بار بخواند یداللہ فوق ایدیہم فمن نکث فانما ینکث علی نفسہ
و من اوفی بما عاہد علیہ اللہ فسیؤتیہ اجرا عظیما + و درین راہ صادق کسی ست کہ قدرتا قیہ بہ بندد **باعی** در تا قیہ
جملہ عشق و شوق ست ہمہ + اسرار جمال دوست ذوق ست ہمہ + چون بر سر خود نہادی آن مونس دست +
میسوزد عشق او چو شوق ست ہمہ + لباس التقوی ذلک خیر و العاقبۃ للمتقین بعدہ دوگانہ را
ادا کند در ہر رکعت بعد از فاتحہ سورۂ اخلاص سہ بار بخواند بعد از سلام دعا بخواند مستجاب ست و نیز امر کنند
طالب را کہ بعد از ہر نماز پنجگانہ درود دہ بار و اخلاص دہ بار و شش رکعت بسہ سلام صلوۃ الاوابین گزارد و
دو رکعت بعد این بہ نیت حفظ الایمان بخواند و نزد خواب صد بار تہلیل بخواند و فاتحہ بارواح اہل شجرۂ خویش
خواندہ باشد ترتیب مرید کردن زنان بتابعت حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم چون عورت را مبایعہ
بیعتے میکروند در قدح آب مرید میکردند کما روے عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ عن النبی صلے اللہ علیہ
وسلم انہ اذا کان بایع النساء دعا بقدح من ماء فمس بایدیہن و غمس رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم یدہ فیہ
مشائخ قادریہ بہ متابعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بیعت عورت در آب میکنانند بعدہ بارواح سرور
کائنات و بارواح جمیع پیران خود قدس اللہ سرہم فاتحہ و اخلاص و درود بخواند کہ مدد تمام دکنائش باطن خود

فصل سوم در ذکر پاس انفاس و حبس دم و نفی و اثبات لا معبود الا اللہ و سہ پایہ پاس انفاس عالیہ
قادریہ در حالت برآمدن دم **ہی** گوید و در حالت برآمدن دم **ہو** گوید پاس انفاس خاص الخاص عالیہ قادریہ
ہو ہی و در حالت در آمدن دم ہو و در حالت برآمدن دم **ہی** گوید **ذکر مشی اقدام** اگر شتاب میرود
و در ہر گام **الا الہ الا اللہ** و اگر آہستہ می رود در وضع پای راست **لا** گوید و در وضع پای چپ **الہ** گوید باز
در وضع پای راست **الا** گوید و در وضع پای چپ **اللہ** اگر میانہ میرود در قدم راست **لا الہ** گوید در قدم
چپ **الا اللہ** و در ہر قدمے **اللہ اللہ** گوید و سند مشغولی از مرشد معلوم خواہد شد و بعد فراغ ذکر سہ بار
سبحان اللہ و الحمد للہ تا عظیم گوید و دست برآورده این دعا بخواند اللہم انک قلت فاذکرونی اذکرکم
و قد ذکرناک علی قدر قلت عقلنا و علمنا و فہمنا فاذکرنا علی قدر وسعۃ رحمتک و فضلک و مغفرتک
اللہم افتح مسامع قلوبنا لذکرک یا خیر الذاکرین و یا ارحم الراحمین و در دگوید **شغل مشی** بوقت برداشتن
قدم **یا رافع** گوید و در وقت گزاشتن قدم **یا خافض** گوید **ذکر عالیہ** قادریہ در رفتن **لا الہ** بوقت برداشتن
قدم **الا اللہ** در وقت گزاشتن گوید ہر دو حال **الا اللہ** گویان باشد فتح باب باطن زود حاصل شود

فصل سوم در ذکر پاس انفاس و حبس دم و نفی و اثبات لا معبود الا اللہ و سہ پایہ

پاس انفاس کلمہ لا الہ بادم فرو دینہ گزارد و کلمہ الا اللہ بادم بالا کشد و نظر بپوستہ در لبست و کشاد بر ناف دارد
از آنجا ذاکر دہن بستہ بے حرکتِ زبان بدم ذاکر باشد چنانکہ استغراق در ذکر بود ذکر حیات گردد و در بیداری و
خواب ذاکر باشد عمر و چندان گردد دیگر لفظ اللہ اللہ را در ہر دو دم فرو دینہ و بالینہ می گفتہ باشد محققان
گفتہ اند کہ ذکر ہو بے اختیاری جاری ست خواہ دانند یا ندانند پس ہمہ شے ہمیشہ در ذکر خدا ست لیکن کامل
آنکہ بذکر خود آگاہ و واقف گردد و ذکر خود را دائما در ملاحظہ دارد با آنکہ در عین ذکر خود آگاہ و واقف گردد
و ذکر خود را دائما در ملاحظہ دارد با آنکہ در عین ذکر محو و مستغرق شود دیگر ذکری ست بے اختیاری در مغز
ہر کس اگر گوش را بستہ بانگشتان دارد آن ذکر را بشنود بعضے این را صدائی نامند کہ با صدائی ہویت در
باطن ملحق ست کسی کہ دائما بدین صدای مشغول ماند بصدائی ہویت رسد و در وکم گردد و سند ذکر کبریا دریابد
جلسہ مذکور نگاہ دارد و پشت را خم خوردہ سر را میان کتفین چسپانیدہ دم را بتصور ہو از تحت ناف بالا
کشیدہ و حبس کردہ بدارد چون طاقت نماند بتدریج گزارد و باز از سر آغاز کند سند ذکر صدای ہو بنود نہ ۹۹
ملاحظہ دریابد جلسہ معہود نگاہ دارد و دم را حبس کردہ ہر دو انگشت شہادت در دو گوش نہد از نیلوفر دم را باواز
باطنی ہو گویان بالا کشد و بآن صدائے ہو نود نہ ۹۹ سہ بار در ملاحظہ آرد و در تصور ہر اسمے سر را اندک اندک
حرکت دہد چون تمام شود باز از سر گیرد مشغولی صوت سرمد کہ صوت لایزالی نیز گویند و در جوگ آنرا انہد گویند ہر دو
سوراخ گوش خود را از انامل مسبابتین محکم بند کن و متوجہ شو کہ در دماغ تو آوازے مثل آواز افتادن آب
از بالا پیہم مسموع تو میگردد و خود را با ہتمام متوجہ شنیدنِ آن آوازہ و یک لحظہ از و غائب و غافل
نشین و چون رسوخی پیدا کنند کے آن ہر دو انگشت را ست بکن و باز متوجہ بشو از شور عالم آن صوت
از تو غائب نشود و ہمچنان تا بجائے کہ بے مدد کو ک کردن انگشتان آن صوت بشنوی و شور عالم و عالمیان
ترا مزاحمت نرساند بلکہ صوت سرمد بر تو غالب از اصوات دیگر باشد و ترا درین مقام شوقے فروگیرد کہ در نوشتن
و گفتن نیاید و بعضے فلفل گردد در پنبہ پیچیدہ در صماخ گوش محکم نمایند کہ از حرارتِ فلفل آن صوت فوت گیرد و از بعضے
شنیدم فلفل در حریر یا پارچہ سرخ رنگ پیچیدہ در صماخ محکم نمایند تا حرارت بیش از بیش حاصل گردد و صوت بسیار
قوت گیرد و آن فلفل بعد حولان حول برائے بیماری چشم بغایت نافع ست شغل نزد موحدان ہند اگرچہ
اقسام ست اما بہترین شغل ہا شغلے ست کہ در خواب و بیداری و بے قصد و بے اختیار از نفس وی ہمیشہ صادر
میگردد آیتِ قرآن وان من شئی الا یسبح بحمدہ ولکن لا تفقہون تسبیحہم اشارہ بہمین ست و آن
را تعبیر و لفظ کردہ اند نفسے کہ بالا میرود ہو ن میگویند و نفسے کہ بیرون می آید ہین میگویند یعنی او نیم
و صوفیہ مشغولی این دو لفظ ہو اللہ و اللہ ہو را میدانند کہ در رفتن نفس ہو و در بیرون آمدن نفس اللہ

و در رفتن **الله** و در بیرون آمدن هو ظاهر میشود بهتر پاس انفاس همین ست که گفته شد **فرد** انفاس پاس دار
اگر مرد عاقلے + ملک دو کون ملک توان کرد یک نفس + **فرد** بریده کردن شیطان دخناس + بر مردان بتیغ
پاس انفاس + ترا یک حرف بس از جملهٔ عالم + که از جانت نیاید بے خدا دم + اگر تو پاس داری پاس انفاس +
بسلطانے رسانندت ازان پاس + ذکر اورد و برد الا الله **نوع دیگر** پاس انفاس که بکلمهٔ **الله** بکند و اعتماد
او این ست که ضم ها **الله** را باشباع بخوانند تا از و داد متولد شود و در وقت مدنفس **الله** دم گویند یعنی دم
لسان دل باشد و در وقت جذر نفس **هو** یعنی بدم گویند بهمان ذاکر در ذکر پاس انفاس برابر ست که ذکر
لا اله الا الله باشد یا ذکر **الله** اگر صوت از خیشوم پیدا شود آن را ارهٔ بینی گویند و این شورش و سوزش
بسیار آرد لیکن بدماغ حرارت و خشکی رساند و خیشوم دماغ بروغن بادام چرب کرده باشد بهتر ست این ذکر را
گریه کمال رسانند کمالش آنست که بے شعور و اختیار ذاکر دم ذاکر باشد اگر شخصے ساده را که هنوز لوح دل او از
نقوش اذکار و افکار منتقش نگشته باشد پیش روے خود زانو به زانو بنشاند و گوید که زنخ را بر سینه نهد و کمر را بطرف
شکم کج کند و سینه پیش برآورده بنشیند و چشم بر بندد و مرشد احساس نفس او بکند و قت فرو بردن او دم خویش
مرشد دم خود بر دم او سرد هد و قت برآوردن او دم خود را مرشد دم خود در کشد چون باین طریق مشغول شود یک
نعره از مستر شد برآید و ذکر **الله** هو از زبان وی جاری شود که مردم ازین در حیرت باشند و آن قدر سخت غالب
آید که از گرمی آن خون از بینی و گوش مستر شد برآید و این را ذکر سینه بسینه گویند که بے واسطه زبان تعلیم او کند
اما اگر مستر شد شاغل باشد خصوصاً بشغل مراقبه که تا حبس نفس نمایند تدبیر مرشد در او اثر نماید که او نفس خویش
در خود دزدیده بود بلکه گاه باشد که اثر بیخودی شاغل هجوم بر مرشد نماید که از فکر تدبیر معطلش سازد و سند ذکر قلب
جلسه معین نیست بحبس دم بتصور اسم ذات معده را بالا کشد باز بهمان تصور فرود آرد و پیاپے بدین طریق مواظبت
نماید سند ذکر **جیران** جلسه معین نیست بحبس دم هفت کرت پیاپے از تحت ناف معده را بتصور **الله** بگردن
هو بالا کشد چون هفتم کرت تمام شود دم را به تدریج بگزارند باز از سر آغاز کند فائده از عمل روشن خواهد شد سند
ذکر **نود و نه ضرب** بحبس دم دریابد دو زانو بنشیند و دم بیرونی را از راه بینی درون کشیده حبس کند بعده دم
را به معده برآورده **الله** گویان بر نیلوفر ضرب کند تا پنجاه ضرب باز چهل و نه ضرب را از معده جانب صدر
کشد و لیکن هر ضرب بے اسم ذات را به یکے از نود و نه صفات موصوف گرداند پاس **انفاس بحبس دم**
بجر دوم مشغول شود و دم سازی کند و دم را با قوت بالا کشد به مغز رساند چون تنگی نفس شود دم را آهسته آهسته
بگزارد چنانکه احساس آن دم نشود و این را تسکین و آرامگی خوانند بهتر آنست که بذکر **الله الله** با واسطه و ملاحظه
بحبس دم مشغول ماند چون حرارت دم بمغز رسد منی گداخته در وجود آید باز معلم نگردد چون دم فرو دینه و بالینه بادم جوزه

جمع شود یکے گردد کہ مجمع البحرین اشارت بدان وارد آن مقام آب حیات ست انگاہ روحانی گردد و عالم طیر و سیر پیش در آید علم لدنی و بما علمناہ من لدنا علما + روی نماید و عمر دراز گردد و باخضر علیہ السلام ملاقات شود صاحب تصوف روزگار گردد و درین کار ترک جماع و تجرید و تفرید شرط ست **پاس انفاس** حبس دم سہ پایہ ست این سہ ارکان دارد یکی اسم ذات در مقام حدیث نفس دوم ملاحظہ صفات امہات در محل خطرہ سوم واسطہ در مرکز دل و تمثیل این سہ پایہ ابریق کردہ اند کہ بغیر یکے قائم نماند و این معنی رکن ست اسمار صفات کہ باسم ذات یاد کنند در اصطلاح مشائخ آنرا بملاحظہ و ارادہ خوانند و منظور دل را تصور و واسطہ و برزخ گویند و سہ لطا این ذکر مشہور ہفت اند یکے شد و دیگر مدد سوم تحت و این سہ داخلی اند کہ بے این سہ ذکر نبود و چہارم محاربہ پنجم مراقبہ این دو نہ داخلی اند مداخل محاربہ در شد و تداخل در ملاحظہ ست ششم محاسبہ ہفتم مواعظہ و این دو شرط خارجی اند ملازمت این نیز باید عطلت و غفلت نبود و ذکر بر دوام باشد و نیز این ہفت شرائط در ذکر دہ کنی ست مشہور درین کار ہمین دانند و بروایتی فوق شرط ہشتمی ست چنانکہ گفت **فرد** برزخ و ذات و صفات شد و مد و تحت و فوق + می نماید طالبان را کل نفس ذوق و شوق + دو شرط دیگر اند ملازمت این نیز باید تا فائدہ تمام حاصل آید و آن تعظیم و حرمت ست تعظیم و قار حق تعالی و حرمت رعایت آداب شرع ست چنانکہ مطابق و منقاد اوامر و نواہی بودہ و بہ دوام وضو و استقبال قبلہ و رعایت آداب دیگر در ہمہ اوقات و دور بودن از شبہات و بدعات عزیز من می باید کہ در یک دم ذکر چندان قبض دم کند کہ تنگی نفس بود و بیخودی پدید آید و چندان سعی کند کہ ہزار دم در روز و ہزار دم در شب میسر آید لیلاً و نہاراً مستغرق شود **فرد** اگر یک ذکر گوید صبح تا شام + رسد کارش بفضل حق باتمام + چون بفضل و کرم حق تعالی توفیق رفیق این ذکر گردد و ذکر بمغز جان رسد خبر سبحان وہد تا کدام سعید را این دولت بود بدانکہ سہم ذات المدست و ملاحظہ اسمار و صفات امہات سمیع و بصیر و علیم ست و این ترتیب را نزول خوانند باز عروج کند علیم و بصیر و سمیع باز نزول کند سمیع و بصیر و علیم نہ بار می شود باز ہم برین طریق مشغول باشد و معنی اسمار و صفات بخاطر می آورده باشد تا ملاحظہ حاصل گردد و خیال بہ ملاحظہ گمارد و برائے حظرہ بندی نظر دل دائم بر واسطہ دارد کہ واسطہ در نوبت نیست و در ملاحظہ نوبت ست و تصور اصلی بزرگ ست کے فنائی الشیخ بفنائی اللہ میرساند کہ از جملہ اغیار حق و از خود ش آگاہی نماند و ذاکر در ذکر در مذکور محو گردد و **فرد** توحید حلول نیست تا بودن تست + ورنہ بگذاف آدمی حق نشود + طریق سہ پایہ ست کہ الصمد بدل گوید و زبان در کام سخت کند تا متحرک نشود و ہمزہ از تحت ناف آغاز کند تا ذکر تمام دم نقصان بود و مد کشد تا ملاحظہ و واسطہ بتمام در آید و علی ہذا القیاس دوم بار و سوم بار و این نزول ست در ہر اسم یک صفت ملاحظہ کند و بعضے ہر سہ اسمار صفات در یک سہم ذات ملاحظہ کنند و مد دراز کشند و بعضی بر

اسما صفات باعروج ونزول دریک اسم ملاحظه کنند وبعضے مداسم ذات تاحدے کنند که قبض دم حاصل آید و درین قبض دم هرچند اسما که درآیند ملاحظه کنند شود مدو فوق وتحت آنست که ذکر الله را ازفرق تاناف بگیرد وبعده باقوت آغاز کند ومدکشد یعنی دم رادراز کشد وصوت حسن یارکند تاذکر عادت عبادت باشد بسبب قصد ومشقت وذکر القلب وسوسه نباشد وتمام دم سوے بالاسینه بگیرد وحبس دم کند تادریک دم دوذکر یا سه ذکر یازیاده ازین بود تاحرارت درباطن پیدا آید وحال متولد شود باید که کشش دم هردم فوق المعتاد بود تاموجب منع انتشار هوا گردد وحرارت باطنی ظاهر شود ووسوسات باطنه گداخته گردد زیراکه هوا گرمی دارد وبه بیرون آمدن هوا گرمی بدسوسات باطنه نمیرسد وعروقے که متصل اند چربی بسیار دارند وبواسطه چربی خناس مشوش بدل عروق متعلق میکند وخطرات فاسده ووساوس باطله در دل میگزارند چون دم بسته گردد وحرارت دم به آن چربی رسد گداز شود وصفائی دل پدید آید خناس مقهور گردد وچون کشش دم فوق المعتاد بود قبض وتنگی نفس گردد وخطره بندی شتاب شود ومحویت بروے پدید آید و حرارت دم در تمام اندام واعضا وگوشت وپوست جاری گردد آتش محبت در دل افتد غایت مافی الباب کشش دم وخطره بندی راخلو معده ازطعام وشراب شرط است خصوصاً در ابتدا رحال **فرد** کجا ذکر کند در انبان آز + بسختی نفس میکند پاد راز + بدانکه در تحت فائده بسیار وحرج بیشمار در اعتبار بے تحت ذکر نقصان ودر تحت حرج وزیان مباد اخون بارد وهلاکت آرد هرچند تحت بلیغ تر ذکر مستاصل تر پس از تحت نهایت ممکن چاره نبود اما باید که خود را از حرج دور دارد ونخست درکار آرد الله یعصمک حامی وقت ست هیچ زیان نرسد وذکر مغز جان برسد وخبر سبحان بدهد انشاء الله تعالی **فرد** جان بازکه وصل او بر سنان نهند + شیر از قدح شرع بمستان ندهند + بدانکه ذکر پاس انفاس درین ذکر حاصل ست اگر همه اوقات انفاس را بذکر مشغول دارد خطر غیر در دل نیارد **نظم** پاسبان دل شو اندر کل حال + تانیابد هیچ ره زو آنجا مجال + هر خیال غیر حق راره زدان + این ریاضت سالکان را فرض دان + **ع** هر یک نفس که میرود از عمر گوهریست + کان را خراج ملک دو عالم بود بها + پس در کمین خزینه وهی رایگان مباد + واگه روی بخاک نهی دست بینوا + **ذکر نفی واثبات** جلسه از مرشد فهمیده ذکر کند لا معبود الا الله لا مطلوب الا الله لا مقصود الا الله لا محبوب الا الله لا موجود الا الله + این را تا دو صد مرتبه در یک دم وروقت صبح بلند سه یا به قادریه عالیه **فرد** برزخ ذات وصفات مدوم تحت فوق + مینماید عاشقان را کل نفس ذوق شوق + **شغل قادریه عالیه** سمع صفات الله سمیع الله متکلم الله بصر الله قدیر الله مرید الله موجود الله علیم **شغل** لفظ الله در مشرب قلندریه بذکر جهر شغل بمعهوم این اشارت نهاده شده ست ذات دل خود را قوت کند ا

عالم کثرت بہ عالم وحدت رسد این ست **اللہ** الف اشارہ یکی ست **لام** اشارہ نفی ست غیر ہو اشارہ ازو ست یعنی سہ سم ذات العلم لفظہ ہمین اشارت ست **اللہ** را از زیر ناف بادبالا کشد بام الدماغ رسانیدہ درعین **اللہ** بر رنج نگاہدارد و این ارادہ بگوید کان اللہ ولم یکن معہ شی و باز ہو را بدم زیر ناف رساند انظہرت فیہ ذرات الکائنات بذات وصفات در ہر دم بر اقبہ ہمچنین گفتہ باشد **سند ذکر قلندریہ** دریابد جلیہ مذکور نگاہ دارد **یا حسن** میان دو زانو **یا حسین** بر ناف **و یا علی** بر کتف چپ **و یا محمد** بخود گویان ضرب کند باز از سر گیرد تا بعضے مشائخ مجرد یا محمد گویند بدین طریق یا بطرف آسمان **و محمد** بر سینہ و در سلسلہ قلندریہ یکدم **اللہ ہو حق** میگفتہ باشد بدانکہ شغل باطنی بر انواع ست بعضے صورت خود در آئینہ دیدہ بر آن صورت نظر گمارند و بعضے بر صورت معنویہ روحیہ نظر دارند بعضے بر آئینہ روے مرشد دائما نظر دارند بعضے بر نقش **اللہ** نظر گمارند و بعضے ذات اللہ بران خیال و نہ گنجد در خیال دارند اعبد ربک کانک تراہ حق تعالی را بریں خیال محوز ساختہ بعضے بر حقیقت جامع خود نظر دارند و بعضے بر حقیقت جامع عالم و بعضی بر حقیقت جامع الہیہ و بعضے بر یک فردی از افراد انسانیہ و بعضی انما تمام عالم را نوری محض تصور کنند تا بمراد رسد

فصل چہارم

در ذکر ذات کلمہ اللہ و حبس دم سہ سم و اللہ چہرا باد خواہ باقصر مجاز بہ صغیر و کبیر۔ ذکر ذات کلمہ **اللہ** ست و این کلمہ را ہم در سلسلہ قادریہ مثل کلمہ **لا الہ الا اللہ** از یک ضرب تا دوازدہ ضرب کہ ذکر میکنند آنرا ذکر حضوری گویند و آسان ترین ضربہا از روے فہم و عمل آنکہ کلمہ اللہ را **استا** و **چپا** و **پیش** و طرف **آسمان** و جانب **دل** پنج ضرب ست بر ندو خود را ہمون داند زیرا کہ غیر را اصلا وجود نہ و وجود حق سبحانہ تعالی را انتہا نہ تا در نظرے مقید گردد و طریق ذکر آنست کہ **لا الہ** را از پیش ابتدا کند و **الا اللہ** را بر دل ضرب کند طریق سہ سم **اللہ اللہ اللہ** را بکند این ست کہ یکبار اسم **اللہ** طرف راست بگوید و دوم طرف چپ و سوم بر دل زند طریق ذکر **ہا ہو ہی** بدانکہ جانب کتف راست رو آورد **ہا** گوید و بجانب چپ **ہو** سر نگون کردہ بر دل **ہی** زند پیاپے برین سند عمل نماید فائدہ خواہد شد خاصہ عمل حضرت عبد القادر جیلانی رضی اللہ عنہ ذکر **اللہ** چہرا خواہ باد خواہ باقصر بلاحظہ **انت الہادی و انت الباقی** باقوت تصور گوید دیگر ذکر **اللہ** با تصور **اللہ** متی **اللہ** حاضری **اللہ** ناظری گوید و این ذکر شیخ سہیل بن عبد اللہ تستری ست و دیگر از شیخ عبد القادر جیلانی ست کہ **اللہ** حاضری **اللہ** ناظری **اللہ** شاہدی **اللہ** سمی طالب را باید کہ ہمیشہ بگوید گاہے در دل بگزارد و گاہے بزبان می آورده باشد و مراقبہ **اللہ** حاضری **اللہ** ناظری **اللہ** شاہدی **اللہ** سمی در سلسلہ قادریہ متحرست و در سلسلہ عالیہ **چشتیہ** این الفاظ را اکثرے در اشغال و اربعینات و سجدات با خضوع و خشوع بر زبان دارندہ باشند و حضور این معنی و انما در دل خود سیدارند درین ذکر فتوح بسیار و کمالات بیشمار ست و دیگر

فصل چہارم در ذکر ذات کلمہ اللہ و حبس دم سہ سم و اللہ چہرا باد خواہ باقصر مجاز بہ صغیر و کبیر

ذکر اللہ تو می بینی و تو میدانی و تو میخوانی سند ذکر اللہ حق تولی طرف راست دو زانو بنشیند اللہ گویان معدہ را بالا کشیدہ و حق گویان ضرب کردہ تولی گویان بدم آہستہ آہستہ بلند کند باز از سر گیرد و سند ذکر ضیا یابد جلسہ مذکور نگاہ دارد و ہر دو دست بر دو زانو نہند سر را برابر ناف آوردہ اللہ گویان دم بمعدہ بالا کشیدہ و حق گویان بر معدہ ضرب کند و ہو را بام الدماغ رسانیدہ باز ضربے در پیش و ضربے بر ناف جانب پشت خم خوردہ و ضربے در میان دو زانو و ضربے بہ زانوے راست و ضربے بہ پہلوے چپ و ضربی بر ران راست و ضربے بر سر زانوے چپ و ضربی بہ پہلوی راست و ضربی بران چپ و سہ ضرب پیاپے ہو گویان در خود کند باز از سر آغاز کند فائدہ این بار تحمل روشن خواہد شد دیگر ذکر ہو ہو بملاحظہ ہو الحی القیوم ہو السمیع و ہو البصیر و ہو العلیم مشغول شود دیگر انت انت انت بہ ملاحظہ انت الہادی و انت الباقی و انت الکافی بملاحظہ انت المعبودی و انت المطلوبی و انت المقصودی و انت المحبوبی و بہ ملاحظہ انت الرحیم انت الکریم انت الدائم انت القائم انت الحاضر انت الناظر انت الشاہد بدانکہ مذکور از انواع اذکار دوام حضور تمام این ست باید کہ دائم خود را ذاکر دارد کہ بہر ذکرے کہ باشد و اذکار بدہد از گفتار و اظہار دور باشد ۵ کار کن کار بگزار از گفتار ۴ اندرین راہ کار دارد کار ۴ در مشرب شطار اسم ذات بزبان یا بدل گوید و بملاحظہ اسماء و صفات یعنی سمیع و بصیر و علیم در خیال دارد و بر نسخ شیخ پیش نظر گیرد و مدد شد کند و از زیر ناف آغاز کند و بہ تارک رساند و در یک دم و یک بار در محاربہ صغیرہ و در یک دم صد بار در محاربہ کبیرہ و چون درین صفات استقرار یافت صفات دیگر گوید و عروج و نزول مراعات نماید در محاربہ کبیرہ دم گرفتہ بشدت تمام بملاحظہ واسطہ ذکر گوید تا بیخودی و بیہوشی آرد و انچہ بگر سنگے بسیار و بہ بیداری بسیار حاصل میشود باین زاندک حاصل شود محاربہ صغیر اینست کہ طالب دہن بستہ و دم گرفتہ اسم ذات اللہ بدل برعایت واسطہ و ملاحظہ و شد و مد و تحت و فوق و صوت حسن بگوید و چنان کوشد کہ بچہل ذکر در یک دم برسد چون در یک دم از چہل ذکر زیادہ شود آن را محاربہ کبیر گویند و چنان کوشد کہ در ہر دمے اذکار زیادہ شوند تا صد ذکر در دو لیست ذکر در یک دم حاصل کند چہ بہ دو لیست ذکر در یک دم بارعایت ملاحظہ واسطہ و شد و مد و تحت و فوق رسد مقام محویت پیش آید و استغراق روے نماید و سلطان ذکر در آید ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم ۴

فصل پنجم در ذکر اللہ حاضری وغیرہ

فصل پنجم در ذکر اللہ حاضری وغیرہ - اللہ حاضری - اللہ ناظری - اللہ شاہدی - اللہ معی

باید کہ جلسہ مذکور معہود با فکر و تصور نگاہ دارد و دم را حبس کردہ بے حرکت لب بہ شغل مذکور مشغول شود

چون اللہ حاضری گوید ان اللہ بکل شئی محیط تصور کند و چون اللہ ناظری گوید ان اللہ بصیر بالعباد تصور
کند و چون اللہ شاہدی گوید فاینما تولوا فثم وجہ اللہ تصور کند و چون اللہ معی گوید وہو معکم اینما کنتم تصور
کند باز سر گیرد اللہ معی اللہ شاہدی اللہ ناظری اللہ حاضری باتصور مذکور ہمین طریق تواند بسیر و
نزول مشغول شود حضرت سلطان نصیر الدین محمود می نویسند کہ حضرت تاج المقربین بدر الملۃ والدین رحمۃ
العالمین سلطان المشائخ محبوب الٰہی خواجہ نظام الدین اولیا را این تصور حضرت غوث الثقلین حضرت شیخ
عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ در معاملہ تلقین فرمودہ بودند تا حال در چشت و سلسلۂ قادریہ معمول ست
باید کہ در شب و روز پیوستہ مشغول باشد تا تمام حضور حقیقی گردد و ہر کس کہ این تصور کند تحقیق از بند خلاص شود
و از خود فانی و بقائی حق باقی شود لے عزیز عشق کمال باید تا بدین مقام رسد چرا کہ این مقام عاشقان ست بکمال
دست ندہد و درین حال سلطان نظام الدین اولیا میفرمایند رباعی عشق آمد و شد چو خونم اندر رگ و پوست +
تہی کرد مرا از من و پر کرد ز دوست + اجزاء وجودم ہمگی دوست گرفت + نامی ست مرا بر من و باقی ہمہ اوست +
الغرض شرط مقدمہ این راہ اینست کہ طالب حقیقی را رتبہ می باید بہ پیر و مرشد اینچنین بسیارد کہ چون مردہ پیش
غسال از ہمہ ارادت خود بدر آید ناکار طالب را فتح باب کشاید ذکرے چند ست کہ سینہ بسینہ رسیدہ و نمی فرمایند
مرشدان مگر در اواخر حال مریدان بعد آنکہ ریاضت و مجاہدات و از تعینات برآوردہ باشد و تصفیہ تمام
حاصل نمودہ باشد منتہا ذکر معیت یا معی یا معی یا معی یا ہو یا ہو یا ہو و مدت کمی مشاہدہ ذاتیہ
وصفاتیہ پیدا گردد و سندے آنست کہ بنشیند بقعدہ صلوٰۃ مگر آنکہ برون کشد ہر دو قدم را از زیر دو سرین
خود و بنہد دو سر ین خود بر زمین و محکم بگیرد و بدست راست بازوے چپ و بدست چپ بازوی راست
و پنج ضرب باین کلمات بگوید ضرب اول میان قدم راست ضرب دوم مابین دو زانو ضرب سوم میان
قدم چپ و زانوے چپ و ضرب چہارم بر جگر و ضرب پنجم بر فضاے دل بشدت و قوت با حضور آنکہ ہو
اشارت ست باحدیت مطلقہ لیس کمثلہ شئی و اولا آنست کہ در ایام این ذکر غذاے ذاکر شیر باشد و اکثر
اوقات بعطریات استعمال کند و گاہ باشد کہ اختصار کند بہمین ستہ کلمہ ہو ہو ہو یا معی و سند بحال ست
مگر آنکہ ہو ہو ضرب بہ آسمان زنند و یا معی بجانب دل منتہا ذکر کلیت بک الکل منک الکل الیک
الکل یا کل الکل مشاہدہ ذاتیہ و صفتیہ میرساند آنست کہ مربع بنشیند و پس ضربے بزند و بہ یمین ضربے
و بشمال ضربے و بسوے آسمان ضربے تا بر دل ذکرے منتہا ذکر احاطہ یا محیط ظہرا و بطنا مورث مشاہدہ ست
و سند او این ست کہ وقت ظہرا چشم بر کشاید و وقت بطنا چشم بر بندد منتہا ذکر محو الجہات انت فوقی
انت تحتی انت امامی انت خلفی انت یمینی انت شمالی انت فاینما تولوا فثم وجہ اللہ و انا مع الجہات فیک

سند او این ست که برخیزد سوے عرش روے کند و گوید انت فوقی و جانب طبقات ارض نگرد و بنشیند و گوید انت تحتی و بگرداند روے سوے پیش و بگوید انت امامی باز بگرداند سر بجانب پس بگوید انت خلفی و همچنین دست راست و دست چپ و ضرب بزند بر دل و گوید انت معی و برخیزد و بگردد و گوید انا مع الجهات فبک اینما تولوا فثم وجه الله منتهی ذکر تجلی انا نیت انی انا الله لا اله الا انا بعد نماز تهجد بگوید صد بار سندش این ست که سر بردارد بجانب آسمان و بگوید انی انا الله و بگرداند سر خود بجانب بازوے راست خود و بگوید لا اله و بشدت ضرب بر فضاے دل بزند بگوید الا انا و بعضے این ذکر را بدین طریق کنند که انی انا الله بر دل لا اله بجانب آسمان باز آلا بر دل ضرب کنند نوع دیگر انا طرف دل انت طرف آسمان باز انا طرف دل گوید و در همه این اذکار خمسه تصور معانی و تصور برزخ شرط ست ✣

فصل ششم فی طریق تعلیم الذکر

فصل ششم فی طریق تعلیم الذکر

قال مولانا سعد الدین الکاشغری ان طریق تعلیم الذکر ان یذکر الشیخ فی قلبه اولا لا اله الا الله محمد رسول الله و ینبغی للمرید ان یحضر قلبه فی مقابلة قلب الشیخ و یغمض عینه و یطبق الفم و السن بالسن مع السن و یلصق اللسان بعرش الفم بحبس النفس و یذکر بالقلب لا بالسان بالتعظیم و القوة بموا فقة الشیخ و فی ذکر الحبس یراعی عددا لوتر مرة او ثلث مرات حتی یظهر اثر حلاوة الذکر فی القلب قال سیدنا و مولانا الذکر طرد الغفلة فان حصل لک فی صحبة الشیخ حصل خلاصة الذکر و زبدته و ان لم یحصل فی الصحبة فاذکر الله بالطریق المذکور لکن لا تضق نفسک فوق الطاقة ینبغی ان تکون متوجها فی اثناء الذکر الی القلب الصنوبری الشکل حتی لا تجئ الخواطر من الدنیا و الآخرة کن ذاکرا بهذا الطریق ان تبتدی بکلمة لا من تحت السرة فارفع الی الدماغ بکلمة الا من الدماغ الی الکتف الایمن و یضرب الا الله مع الحرکة علی القلب الصنوبری الشکل حتی تصل حرارته الی الاعضاء کلها بالنفی ینفی وجود جمیع المحدثات و تطالعها فانیا و بالاثبات یثبت وجود الحق بنظر البقاء و المقصودیة فاذکر بهذا الطریق مع ملاحظة المعنی المذکور و لا تفارق الذکر وقتا من الاوقات حتی یثبت الحق و یستقر الذکر فی القلب ان مولانا سعد الدین الکاشغری صحبه الشیخ سراج الدین البرسی فی بدایة الحال فلقنه ذکر الکلمة الطیبة و هو مذکور فی رسالته بهذه الکیفیة یبدء راس الف لا من تحت السرة و کرسی کلمة لا علی صدره محاذی الله الایمن و راس الثانی من الف لا علی القلب الصنوبری و کلمة الا تصل بکرسی لا محاذی الله الایمن و الا الله محمد رسول الله بغیره متصل الصنوبری بحفظ الکلمة الطیبة بهذا الشکل و الکیفیة و تکون مشغولا علی الدوام رشحه طلب منه شخص تعلیم الذکر فقال یکفیک طلب واحد الذکر من شیخنا مولانا سعد الدین رحمة الله تعالی موضع یده علی جنبه الیسری و اشاره الی القلب الصنوبری یعنی کن مشغولا به فهذا هو الشغل یعنی الزام الموقوف القلبی و قال له یا خواجه الزم صحبت اولیاء الله فمن صحبتهم تحصیل القلب و ان تردان ینظر الی الله فصلک هذا بک کن متوجها الی الله قال فی کلمة

لا الہ الا اللہ قال بعض الاکابر ہذا ذکر العوام واللہ ذکر الخواص وہو ذکر الخاص قال ذکر اللہ لا الہ الا اللہ ذکر خاص الخاص لانہ لا نہایۃ تجلیات اللہ تعالیٰ ولا یتصور التکرار فیہا فنفی کل آن ینفی صفتہ ویثبت صفتہ فائدۃ الابدین لا یخلو من نفی واثبات ہذا صفۃ الذکر یقول یا ویرجی راسہ الی ضربہ ویرفع راسہ علی مہلہ ویقول ہو سمیع بصیر علیم کلیم حی قدیر مرید حاضر وناظر وشاہد شہید عند تمام اعتداد اللہ ویکون یجعل رجل الیمنی علی الشمال ویکون بعد صلوۃ الصبح وعدد ذلک ستۃ وستین مرۃ ہذا عدۃ فی کل یوم وینظر العجائب والغرائب ویؤثر اثر عظیم ولہ المعطے بعد الکلمۃ الطیبۃ الہی انت مقصودی ورضائک مطلوبی لان بہذہ الکلمات تنفی الخواطر کلہا من الخیر والشر فیکون الذکر خالصا لوجہ اللہ تعالیٰ ۔

فصل ہفتم در ذکر نفی واثبات وذکر ناسوتی وملکوتی وجبروتی ولاہوتی - بدانکہ ذکر نفی واثبات ہمین لا الہ الا اللہ ست کہ نفی غیر حق واثبات اللہ در وی ست وذکر اثبات ذکر الا اللہ ست وذکر ذات ذکر اسم اللہ ست یعنی طالب برای انشراح دل گاہے در صحرا رود تنہا ودر آنجا کہ ہیچ غل وغش نباشد وگزرکسے آنجا نبود وآواز کسے مسموع نشود ومربع بنشیند اگرچہ مربع نشستن باعتبار شہرت بدعت ست لیکن برائے بعضے فوائد باطنیہ در ذکر رخصت دادہ اند از جناب نبوت صلے اللہ علیہ وسلم ثبوت رسیدہ است وحضرت عمر رضی اللہ عنہ نیز مربع نشستہ اند در مسجد المقصود ودر تربیع پشت راست دارد تا خم نخورد وسر وچشم بہ بندد ودست بر دو زانو نہد وباز انگشت پائے راست ودوم انگشت کہ متصل آنست رگ کیاس جانب چپ محکم گیرد وکیاس رگے مربوط بہ باطن قلب ست چون قوت در آن رسد ودر باطن حرارت پیدا آید وحرارت باطن موجب تصفیہ قلب ست بعدہ بالست ویک زبان مشغول ذکر جہر وخفیہ گردد بدانچہ ذوق دست دہد وانشراح یابد وبزرگان چشت برائے جواز ذکر جہر از آیات واحادیث دلائل آوردہ اند پس بیشک وشبہ بہ آواز بلند در ذکر نفی واثبات مشغول گردد وسال من الخواجہ المحمود قدس سرہ بینۃ باشارۃ مولانا شمس الدین الائمۃ الحلوائی فی المجلس بحضور جماعۃ من العلماء وغیرہم بای بینۃ تذکر الجہر فاجاب حتی یقوم النائم ویتنبہ الغافل ویتوجہ الی اللہ ویستقیم علی الشریعۃ والطریقۃ ویرجع الی التوبۃ التی ہی مفتاح الخیرات وآیۃ السعادات وفی الحدیث ان فی ذکر الجہر عشرۃ فوائد صفاء القلوب وتنبیہ الغافلین ومحاربۃ باعداء اللہ تعالیٰ واظہار الدین ونفی الخواطر الشیطانیۃ والنفسانیۃ والتوجہ الی اللہ تعالیٰ وانقطاع عن غیرہ وبہ یرفع الحجب بینہ وبین اللہ تعالیٰ فقال لہ مولانا حافظ الدین نعم صحیح ویجوز لک ذکر الجہر بہتر ست کہ جہر بحجرۂ تنگ وتاریک کہ قیام وقعود وغلطیدن در وے متعذر نبود وآواز کسے آنجا مسموع نشود وخوف ومزاحمت نباشد در ذکر لا الہ الا اللہ مشغول گردد وواسطہ مرشد ولاحظہ معنی ترک ندہد ومعنی لا الہ الا اللہ

فصل ہفتم در ذکر نفی واثبات وذکر ناسوتی وملکوتی جبروتی ولاہوتی

لا معبود الا اللہ را ابتدا تصور کند و واسطہ را لا مقصود الا اللہ و آخر لا موجود الا اللہ ملاحظہ کند و در سلسلہ ما
ہمین ذکر جہر میفرمودند کہ اول ذکر لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ با بسم اللہ الرحمن الرحیم سہ کرت تکرار کنند
یعنی لا الہ از ناف بکند سر از تحت ناف باکتف راست برد و آنجا خیال کند کہ غیر حق را پس پشت انداختم
بعدہ برای اثبات حق ضرب الا اللہ بر دل زند کہ در زیر سینہ چپ واقع ست بعدہ لا الہ الا اللہ تا دو
صد بار گوید میان گاہ گاہے محمد رسول اللہ ہم بگوید در مرتبہ دہم یا ہشتم کلمہ تمام مرتب گرداند بعدہ
قدرے بنشیند بانتظار واردات باز سہ بار بسم اللہ الرحمن الرحیم لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ چنانکہ
در آغاز گفتہ بود کیفیت ذکر اثبات ضرب کہ الا اللہ ست بر دل ضرب کند عددش چہار صد بار ست ملاحظہ
تولی توئی درین وقت بجا آرد باز قدرے مراقب بنشیند باز سر بر آورده سہ کرت تمام کلمہ با بسم اللہ
الرحمن الرحیم گفتہ ذکر دو ضربی اسم ذات اللہ اللہ شروع کند ضرب اول کہ بر دل زند کہ طرف چپ
ست و ضرب ثانی بر جگر کہ طرف راست ست و ملاحظہ انت الہادی و انت الباقی و انت الحاضر و انت
الناظر تصور رابطہ واسطہ لازم داند چون دوازده صد ذکر بجا آرد ساعتے مراقبہ بنشیند بتصور آنکہ در باطنم
چہ علم و معرفت وارد شود بعدہ سر بر آورده سہ کرت تمام کلمہ با بسم اللہ الرحمن الرحیم خواند ذکر
یک ضربی اللہ اللہ اللہ تا صد مرتبہ بر دل زند و اگر خاطر انشراح یابد بہر قدرے کہ تواند ذکر یک ضربی
بر دل زده باشند کہ فوائد یک ضربی بسیار ست کہ جوشی و خروشی عجب دارد و این طرز معمول ماست و در اکثر
اوقات در حالت ابتدائی در بیان ذکر ناسوتی و غیرہ بر چہار نوع ست ذکر ناسوتی لا الہ الا اللہ
مجموع کلمہ و ذکر ملکوتی چون الا اللہ و ذکر جبروتی چون اللہ اللہ و ذکر لاہوتی چون ہو ہو ہو این ذکر
استیلاست کہ حق بر ذاکر مستولی شود نہ ذاکر ماند نہ ذکر ہمین مذکور ماند و بعضے میگویند کہ ذکر زبان را ناسوتے
و ذکر دل را ملکوتی و ذکر روح را جبروتی و ذکر سر را لاہوتی گویند طریق ذکر یک ضربی تا دوازده ضربی در سلسلہ قادریہ ہمین ست

فصل ہشتم در بیان ذکر یک ضربی تا دوازده ضربی۔ بیان آن ذکر یک ضربی تا دوازده ضربی جلسہ معہود نگاہ
دارد دل را از درمیان بر آرد الہ را بر کتف راست ضرب کند و الا اللہ را بطرف چپ ضرب باین طریق
انصرام رساند باز از سر گیرد نوع دیگر سند ذکر یک ضربی بہ نفی و اثبات دہ باید باید کہ مربع بنشیند و بند
کیماس چپ را بزیر انگشت پائی راست محکم گیرد و ہر دو دست را بزیر دو زانو نہد انگشتان دست را کشاده
دارد و تا نقش لفظ اللہ پیدا آید بعدہ سر را بردہ از انجا لا الہ گویان سر را بزانوے راست گزرانیده
بکتف راست رساند و الا اللہ گویان بر سر زانوی چپ ضرب کند آما باید کہ بر حین نفی بزانوے چپ اشارہ
بہ نفی خطرۂ شیطانی و بر است بہ نفسانی و کتف بہ ملکی کند و بہ اثبات ثبوت خطرۂ رحمانی بر دل کہ تعلق بہ ارشاد دارد

فصل ہشتم در بیان ذکر یک ضربی تا دوازده ضربی

تا در حین نفی یکی از ین الفاظ کلی که هر سخطره را شامل ست چنانچه لا معبود لا مطلوب لا مقصود لا محبوب
لا موجود ملاحظه دارد و در حین اثبات ثابت کند صفات مذکورات ذات حق تعالی را چون ده بار یا دوازده
بار بگوید محمد رسول الله یکبار در دل گزارند و بعضے مشائخ فرموده اند که در حین لا الہ الا الله
در راست حضرت رسالت را تصور کند و در چپ مرشد و در دل حق تعالی را داند باید که اصابع دست و
پا را موافق زبان سازد و بالبست و یک زبان ذاکر باشد یعنی در وقت نفی انگشتهائی دست و پا را بردارد
و بروقت اثبات ضرب کند زیرا که اصابع رؤس اعضا اند و ظهور خضوع رؤس ست بر خشوعت صورت
جمیع اعضا کما ان الروس والصدر منور بذکر اللسان والقلب فکذلک یکونون منورین بذکرها و سند
اصابع در همه اذکار جهر مرعی دارد و باید که همیشه بذکر لا الہ الا الله مشغول باشد کما قال علیه السلام
وافضل الذکر لا الہ الا الله چه در خفتن وچه در نشستن وچه در استادن وچه در رفتن والسلام سند ذکر
یک ضربی مجرد جلسهٔ مذکور در همه انواع اثبات نگاهدارد و پیاپے الا الله بزانوے چپ ضرب کند و هر بار که
ظاهر بزبان الا الله گوید در باطن بفکر همان کلمات خمس که نفی و اثبات گفته شده حاضر باشد و این فکر
در همه اذکار ملکوتی نگاهدارد و سند ذکر یک ضربی باکشش و کوب ضربی الا الله گویان بزانوی چپ
و کوبے در خود دهد سند ذکر یک ضربی مجرد بشدت جلسهٔ مذکور در هر نوعی ازین انواع نگاه دارد و سر را
بکتف راست بلند کرده بر پستان چپ الله گویان چنان ضرب کند که پهلوے چپ خم شود و هر بار که
ضرب کند اسم ذات را به یکے از امهات سبع متصف سازد و به نظاره خلق آدم علی صورة الرحمن ناظر
باشد و این تصور در همه اذکار جهروی وغیره نگاهدارد و باز از سر گیرد فائدهٔ این ازعمل روشن خواهد شد
سند ذکر یک ضربی به قبض دم و دست را بر ران داشته الله گویان معده را به سختی بالا کشیده سر و
کمر بلند کرده در زیر ناف الله گویان ضرب کند باز از سر آغاز کند فائده این ذکر از کسب روشن خواهد شد
سند ذکر یک ضربی الله گویان از تحت ناف معده را بالا کشیده هو گویان در خود ضرب کند باز از سر
گیرد از عمل روشن خواهد شد دو ضربی بدو کوب چون سالک خواهد که دو ضربی به دو کوب اختیار نماید
باید که جلسهٔ مذکور نگاهدارد و یک ضرب بزانوے چپ دهد و یک ضرب نیم کج شده بر آرنج چپ کند به دو حا
الا الله گوید باز بجمله بر آمده دو کوب بحبس دم الا الله گویان در خود زند سر بر آرد تا تمامی بدن دارد
بتمامی صد بار از سر گیرد نوع دیگر دو ضربی دادم یک ضربش لا الہ بر کتف یمین و ضرب دوم الا الله
بر فضائی دل باید که محمد رسول الله سوم بار یا پنجم بار یا هفتم بار یا نهم بار بگوید و برای تسلط این
ذکر بست و چهار ضربی تفرقه درین کم ست و باید که کلما الله را از الا الله بسیار گوید و همچنان

الا الله را از مجموع لا اله الا الله فائده بیش ست از عمل روشن خواهد شد **سند ذکر** دو ضربی بدو کوب سر را
بر آرنج چپ سر در زمین رسانیده الا الله گویان ضرب دهد و کوبے در خود باز ضربے بر آرنج راست سر را
به نزدیک زمین رسانیده الا الله گویان دهد و کوبے در خود باز ضربے بر آرنج راست سر را به نزدیک زمین رسانیده
الا الله گویان دهد و کوبی در خود باز ضربی بر آرنج راست سر را به نزدیک زمین رسانیده الا الله گویان
دهد و کوبے در خود بیاپی بدین طریق عمل نماید **طریق ذکر** سه ضربی به سه کوب دریابد در وجلسهٔ معهود
نگاهدارد و ضربے بزانوے چپ و ضربے بزانوے راست و ضرب در میان دو زانو الا الله گویان کند
باز از آنجا بطریق حمله بر آید سه کوب بحبس دم الا الله گویان در خود زند باز از سر آغاز کند **سند ذکر**
سه ضربی سه کوب ضرب بزانوے چپ و کوبے در خود و ضربے بزانوے راست و کوبے در خود و ضربی
میان دو زانو و کوبے در خود الا الله گویان دهد **سند ذکر** سه ضربی به سه کوب به قبض دم ضربے بر آرنج
چپ و کوبے در خود و ضربے بر آرنج راست و کوبے در خود و ضربے زیر ناف و کوبے در خود الله گویان
کشد بعده بحبس دم معده بالا کشیده باز از سر آغاز کند **ذکر چهار ضربی** دریابد جلسهٔ معهود در وگاه دارد
و ضربے بر زانوے چپ و ضربے بزانوے راست و ضربے در میان دو زانو و ضربے در زیر ناف الا الله
گویان زند باید که سختی را بگزارد اول ضرب بدور لا اله الا الله کند دیگر ضرب به الا الله پیاپے
گوید فائده از عمل روشن خواهد شد **سند ذکر** چهار ضربی به یک قبض دم را از تحت ناف بالا کشیده ضربے
بزانوی چپ و ضربے بزانوی راست و ضربی میان دو زانو و ضربے در خود الله گویان دهد باز از سر گیرد
سند ذکر دو حلقی چهار ضربی حلقه اول سر را از کتفین از کتف راست بگرداند و حلقه دوم سر را
به میان گردانیده ضربے بزانوے راست و ضربے بزانوے چپ و ضربے در میان دو زانو ضربے در خود
الا الله گویان دهد **سند ذکر چهار حلقی** و چهار ضربی دو حلقه اول را میان کتفین از کتف راست بگرداند
و حلقه دیگر باز میان گردانیده ضربے بزانوے راست و ضربے بزانوے چپ و ضربے در میان دو زانو و ضربے
در خود الا الله گویان صد بار باز از سر گیرد فائدهٔ این عمل روشن خواهد شد چون **نفی و اثبات** چهار ضربی
آغاز نماید در راستا پیغمبر علیه الصلوة والسلام را تصور و در چپا پیر خود را تصور کند و نزد بعضے پیش روی مابین
طرفین تصور حضرت وجود مطلق کند **نوع دیگر** چهار ضربی دریابد جلسه معهود نگاهدارد لا را از میان دو زانو
برآرد **له** را تا بر کتف راست ضرب کند باز ها را بر کتف چپ ضرب کند باز الا الله را در میان خود ضرب کند
باز هو را بطرف پشت خم خورده ضرب کند باین طریق تمام کلمهٔ لا اله الا الله را به چهار جا انصرام رساند **نوع دیگر**
چهار ضربی در نفی و اثبات اینست که کلمهٔ لا اله از جانب چپ کشده و به جانب راست رسانده و مدد از ان قدر کند که

ضربات ثلث در یک دم در آیند و بکلمۂ الا اللہ ضرب چہارم بر دل زدہ مرتبہ کمند و ضربات ثلث در کلمۂ لا الہ الا اللہ اشارہ بر نفی سہ خطرہ شیطانی و نفسانی و ملکی و ضرب چہارم در کلمۂ الا اللہ اشارت ست بر اثبات خطرہ رحمانی ضرب اول بزانوے چپ اشارہ بر نفی خطرہ شیطانی کہ مقروے طرف چپ ست ضرب دوم زانوے راست اشارہ بر نفی خطرہ نفسانی ہموارہ میان نفس و شیطان مقابلہ ست ضرب سوم بر دوش راست اشارہ بر نفی خطرہ ملکی ست کہ دوش راست محل فرشتہ کاتب خیر ست و ضرب چہارم در فضائے دل کلمۂ الا اللہ اشارہ ست بر اثبات ذات حق تعالی چون نفی خطرات علیحدہ تفرقہ باطن ست و مقصود کلی حضور و جمعیت ست **نوع دیگر** چہار ضربی آنست کہ مستقبل قبلہ نشیند و مصحف پیش روئے خود دارد و یا قبر بزرگے ضرب اول بر چپا و ضرب دوم بر راستا و ضرب سوم بر مصحف و ضرب چہارم بر دل زند مستغرق ذکر گردد و کشف معانی قرآن و حال اہل قبور گردد و املاحظات بر نسخ پیر و غیرہ نگاہدارد کہ بنے آن فائدہ ندارد و طریق **ذکر پنج ضربی** در یابد جلسۂ معہود نگاہدارد و از کتف چپ **لا الہ** آغاز کند بکتف راست انصرام رساند متصل اللحیۃ بر استخوان کتف راست داشتہ یک ضرب الا اللہ کوب دہد باز سر را بجانب پشت گردانیدہ بر کتف چپ آوردہ یک ضرب ہمان طریق دہد باز سر را پس نیم پشت آوردہ یک ضرب دہد و در بعضے نسخ بدین طریق نوشتہ اند باز ضربے زیر نسخ دہد باز از ہر دو کتف برابر دوش آوردہ یک ضرب در خود دہد باز دو زانو شدہ مقدارے ہر دو سرین از زمین بر آوردہ ضرب پنجم باتمام رساند وبے قبض دم شرط ست باز از سر آغاز کند ثمرہ بیش ست از عمل روشن خواہد شد طریق **ذکر شش ضربی** در یابد جلسہ معہود نگاہدارد **لا الہ** را از آرنج چپ آغاز کند بکتف راست انصرام رساند از آنجا کمر و پشت گردانیدہ و سر را بہ زانوے چپ دراز کردہ بدمی رفیق الا اللہ گویان ضرب دہد ہمچنین یک ضرب بر بازوے راست ضربے در میان دو زانو باز از انجا بطریق حملہ بر آمدہ سہ ضرب در خود الا اللہ گویان دہد بدمے رفیق آواز بر آمدن ندہد و درین ذکر رعایت دم رفیق واجب ست باز از سر آغاز کند **نوع دیگر** ذکر شش ضربی آنست کہ ہر ضربے در ہر جہتے زنند **سند ذکر ہفت ضربی** در یابد جلسہ معہود نگاہدارد و جسد را بسیار حرکت ندہد سر را بر زمین گردانیدہ **لا الہ** گویان ضربے بجانب آسمان سر بر آوردہ و ضربے بجانب زمین سرنگون کردہ و ضربے بجانب یمین و ضربے بجانب یسار و ضربے پیش رو آوردہ و ضربے بجانب پشت خم خوردہ **لا الہ** گویان دہد باز سر بر آوردہ بدم رفیق ضربے در خود دہد باز از سر آغاز کند فائدۂ این عمل روشن خواہد شد **ذکر ہشت ضربی** در یابد جلسہ معہود نگاہدارد و ضربے بزانوے چپ و ضربے بزانوے راست ضربی در میان ہر دو زانو باز ضربے بر آرنج چپ و ضربے بر آرنج راست و ضربے بر ابر ناف باز ضربی بر دو سرین

مقداری از زمین برداشته وضربے دم حبس کرده در خود الا اللہ گویان دہد باز از سر گیرد و ثمرہ این پنج است

طریق ذکر دوازدہ ضربی دریابد جلسۂ معہود نگاہدارد لا الہ را از بازوے چپ آغاز کند تا بکتف راست انصرام رساند از انجا ضربی بزانوی چپ وضربی بزانوی راست وضربی درمیان دو زانو وضربے در خود باز ضربے در آرنج چپ وضربے بر آرنج راست وضربے بر ابر ناف وضربے در خود باز ضربے بہ بازوی چپ وضربے بہ بازوی راست وضربے بر صدر وضربی دو زانو نشدہ ومقداری ہر دو سرین از زمین برداشتہ الا اللہ گویان دہد باز از سر گیرد فائدہ این ذکر از عمل روشن خواہد شد لہذا مرشد کامل لفظی کلی تلقین فرماید کہ موجب نفی خطرات یکبارگی گردد مثلاً در لا الہ ولا معبود ولا مقصود ولا موجود ملاحظہ کند و تصور اہل وحدت ہمین لا موجود ست کہ مقصود کلی ومطلوب اصلی ست و در کلمۂ لا الہ مقصود اثبات ملاحظہ کند مثل جز ذات پاک حق تعالی و ملاحظہ فوت نکند کہ مقصود نفی غیر حق در ملاحظہ ست و مسترشد عجمی بہ عبارت پارسی و ہندوے وغیرہ در آنچہ مفہم وے بدان رسد اگر تلقین فرماید روا باشد و ذکر دو ضربی دمادم پیشتر گویند چنانکہ مستغرق ذکر شود کہ چار ضربی نیز نوعی از تفرقہ ست و دو ضربی آنست کہ یک ضرب لا الہ و دوم ضرب الا اللہ میباید کلمۂ رسول اللہ بعد سوم بار یا چہارم بار یا پنجم بار یا ہفتم بار یا دہم بار بگوید تا ذکر کلمۂ طیب درست گردد

وقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم لکل شئی صقالۃ وصقالۃ القلب ذکر اللہ تعالی فرد تا بجاروب لا نروبی راہ + نرسی در سرای الا اللہ + سند ذکر لا بتناہی جلسہ و دو نفی و اثبات لبند مذکور نگاہ دارد وضربے بزانوی چپ بجانب زمین نگریستہ وضربے در خود بجانب آسمان دیدہ کند ہمچنان ضرب کنان از زانوے چپ بزانوے راست و کتف راست صدر و کتف چپ گزشتہ بزانوی رسد سہ ضرب پیاپے دہد باز از نیچا ضرب عود کند باز بزانوے چپ رسیدہ سہ ضرب پیاپے دہد باز از انجا ضرب میان دو زانو شدہ و بر ناف گزشتہ تا بصدر رسد بعدہ نود و نہ ضرب چشم بستہ بملاحظہ نود و نہ اسماء در خود دہد **سند ذکر** ہزار ضربی دریابد بلفظ اللہ بیک جلسہ دریابد اللہ بصفت احد موصوف کردہ بزانوی چپ و بصفت صمد موصوف کردہ در خود ضرب کند تا پانصد بار عکس این بزانوی راست تا پانصد ضرب باز از سر آغاز کند

سند ذکر ارہ دو زانو بنشینند و ہر دو دست را بر دو زانو نہند و ہا گویان بر ناف ضرب کند و ہی گویان دم را از تحت ناف بمدد شد بجانب صدر کشد باید کہ ہمچنان صورت و کشش بر تختۂ دل راند چنانکہ ارہ بر چوب میرانند تا بجای ہا ہی ہو حی یا ہو ہی یا لا الہ الا اللہ کہ مختصری ہا ہی ست یا اللہ یا اللہ گوید **سند ذکر** مدور الحلق دریابد کہ جلسۂ مذکور نگاہدارد و سر را از کتف چپ لا الہ گویان بہ کتف راست آورده در آنجا گردانیده بر احور چپ الا اللہ گویان ضرب کند پیاپی درین سند مواظبت نماید

سند ذکر آورد و برد جلسهٔ مذکور نگاه دارد و بجانب کتف چپ رو آورده **ها** گوید و بجانب کتف راست **هو** گوید باز سر نگون کرده در خود **حی** گویان ضرب کند که مختصر **لا اله ها الا الله هو محمد رسول الله حی** یا بجای **حی هی** گوید **سند ذکر** امهات زانوے چپ بطریق جلسه دو زانو بدارد و زانوی راست بطریق جلسه دو زانو بدارد زانوے راست بطریق مربع لیکن کف پای راست بر بند کیاس زانوی چپ بسختی پیوسته دارد **لا اله** گویان از مکان خود همچون آهو بجهد و **الا الله** گویان بمکان دیگر افتد اما باید که در وقت ذکر معده خالی باشد **ذکر ثلاثی مجرد** جلسهٔ مذکور نگاه دارد و لا را از میان ناف بجبس دم کشیده **اله** را به کتف راست ضرب کند باز در همان محل ضرب دیگر **الا الله** گویان باز هو را ے امتداد صوت بر کتف چپ ضرب کند چنانچه بزرگے فرموده **رباعی** تیغ لا برآر از ناف نیام ✤ بر زمین مگذار زینسان کن قیام ✤ حمله بر جمله براور راست کوب ✤ زین سپس چپ روی می آری امام ✤ بعد ازان حمله کنه رو بردی به تخت ✤ جاهدوا فی الله این ست والسلام ✤ **ذکر ثلاثی گنبدی** دیگر باید که احتبا بنشیند یعنی جلسه خفان چون ساق پای راست بر پشت ساق پای چپ نهد و هر دو دست را بر هر دو ران کشیده بطرفیکه دست راست بر پای چپ و دست چپ بر پای راست گذرانیده بر زمین چسپاند از کتف چپ **لا اله** گویان سر گردانیده کتف راست رسانیده **الا الله** گویان همچو آهو جسته جانب پیش افتاده ضرب کند و ضربے دیگر هم از آنجا جسته **الا الله** گویان باز دهد باز از انجا بمحل خود آمده **الا الله** کرده ضرب کند **نوع دیگر** لا گویان همچون آهو جسته جانب پیش **اله** گویان افتد باز بسرعت جسته **هی** گویان هم دران مکان ضرب دویمی کند باز **الا الله** گویان جسته **وهی** گویان هم در مکان اول آمده ضرب سوم **ی عزیز من** در اول صفا له وصفا آئینه جمال مصقل در دمی تا بد پس باید که جز ذکر **لا اله الا الله** بلکه **الله** دیگر نگوید تا همه **الله** بود قلب المومنین عرش الله تعالی قلب المومنین حرم الله تعالی وحرام علی حرم الله ان یلج فیه غیر الله تعالی **سند ذکر ثلاثی معربی** دریابد جلسه دور نفی و اثبات بسند مذکور نگاهدارد و سه ضربی پیاپے بزانوی چپ و سه ضرب در میان دو زانو و سه ضرب بزانوی راست و سه ضرب در خود **الا الله** گویان دهد باز سه دور از زانوی چپ بحبس بتصور نفی بگردد و بعده سه کوب دو زانو شده بتصور اثبات در خود دهد بعده سر را در میان دو زانو نزدیک زمین برده آهسته آهسته دم را از تحت ناف بشدت سر حمله کشیده بعده معده را از حبس دم سه قبض بتصور **الا الله** باز همچنان از زانوی راست سر دور سه کوب و سه حمله و سه قبض بسند مذکور نگاهدارد و باز از زانوی چپ سه دور و سه کوب و سه حمله و سه قبض بسند مذکور نگاهدارد بعده سر را جانب راست و چپ و پیش و پس چنان کج کند که اعضا آن جانب خم شود و دم در تمام اعضا ساری گردد

وبعده روی سوی آسمان کرده براه بینی هو گویان دم را آهسته آهسته بگذارد و یک بسط تمام شود همچنان هشت بسط بسند مذکور به آخر رساند اما ضرب های که در بسط اول کرده بود در بسطهای دیگر نکند و بسطهای دیگر از دوائر شروع کند و لے هر دور را از دور اول تفاوت گیرد چون نه بسط تمام شود یک بار این ذکر گفته شود سند ذکر **استیلا** جلسه معین نیست دائم الحال بحبس دم کلمه طیبه را به قلم فکر بر لوح باطن بدین طریق بنویسد لام لا را از کتف راست آغاز کرده جانب راست ناف برده بگرداند تا ناف در میان الف و لام افتد و خالی ماند الف را از مابین جانب چپ بالا کشد تا به کتف چپ رسد الله را در میان الف و لام مرتب سازد الا الله را بر دل نویسد و میم را از بالای پستان چپ شروع کرده بر پستان راست آورده از آنجا حے را پایان پستان برد و میم را در میان ندئین و دال را از بالای پستان برد و دانش زیر آن چنانچه پستان راست در دامن دال افتد و رے را نزدیک پستان چپ و سین را در میان سینه و واو را نزدیک پستان راست و لام را بالائے پستان چپ آغاز کرده بر پستان راست تمام کند و الله را میان لام رسول بنویسد چنانچه بر حروف ظاهر دست کاتب و قلم میگردد همچنان بحروف باطنی همراه خطره قلم جسد را بگرداند تا صولت ضرب حاصل شود چندان مداومت نمائی که به یک دم بست چار بار بموافقت حروف کلمه طیبه آخر رساند **نوع دیگر** لام لا را از سر ناف تا پستان راست کشد تا پستان راست در کرسی لا افتد و سر الف را به پستان چپ رساند چنانچه پستان راست در کرسی لا واقع شود و الله را متصل کرسی لا بنویسد و الا الله محمد رسول الله را بر دل بنویسد باید که دم در ان بگذارد و جسد را اصلا حرکت ندهد باقی از مرشد معلوم خواهد شد فائده این عمل روشن خواهد شد **مصرع** آنجا که سلطان خیمه زد غوغا نماند عام را + ۵ تا که باشد یاد غیرے در حساب + ذکر مولی باشد از تو در حجاب + چون همه یاد تو از مولی بود + همچو مجنونت همه لیلی بود + چون نماند در دل از اغیار نام + پرده از محبوب برخیزد تمام + لهذا بعضے عشاق جز ذکر الله چیزی نخوانند و جز ذکر اسم الله چیزی ندانند همین اسم را گاهی در زبان گاهے در دل استاده و نشسته و غلطیده و در خوردن و خفتن جز این نام نگویند گاهی بطریق ولوله و شور و فغان بدین اسم کنند و وقتی یکبار در نهایت بلند آواز بخوانند و باز آهسته چون مغز بر هم گرد آهسته آهسته گویند و چون ازین هم ملول شوند در دل گزرانند و چون ازین هم درگزرند حضور حق را متصور دارند و دران تصور بخسپند و چون عادت گردد در خفتن هم آن ذکر جاری باشد و چون بیدار گردند در همه ذکر در آیند روز و شب خیال ایشان جز الله نبود و اقوال جز الله نباشد تا حدی اشتغال کنند که جز الله ندانند و جز الله نخوانند و محو و مستغرق در ذات الله گردند

وبعضے تصور اسم اللہ بر دل کنند و دل را یک سبزہ تصور کنند و نقش اللہ بر نگ زرد بران سبزی دل بنگارند تا آنکہ چون نقش اللہ در نظر دل و نظر حسی ننماید ہمہ اللہ بودہ بعدہ الف اللہ را حاک نمودہ صرف لہ تصور نمایند پس ازان نقش لہ تصور نمایند و در آخر تصور جز تصور ہی در دل ندارند پس بغلبۂ شغل دائرہ وسعت گیرد و بقدر وسعت دائرہ ہا لفظ میان ہا تنگی گیرد و ہر قدر کہ دائرہ وسیع لفظ تنگ شدن گیرد تا آنکہ دائرہ ہا در وسعت بلا متناہی رسد در زمان کہ نقطہ میانہ کہ عبارت از تعین سالک بود از میانہ برخیزد نہ نقطہ ماند نہ دائرہ جز لاتعین موجود نماند سالکان گویند کہ صاحب عشق و شوق و ولولہ را ہمین اسم اللہ کافی ست الیس اللہ بکاف عبدہ قل اللہ ثم ذرہم فی خوضہم یلعبون ایکھی انچھر ہیم کا پڑھے سو پنڈت ہووے بعضے والیان در ذکر اللہ چنان خوض کردہ اند کہ جز اللہ در میان نماند ہمین وقت بزرگے را پرسید ند از کجائی گفت اللہ گفت نامت چیست گفت اللہ گفتند مسکنت کجاست گفت اللہ گفتند کجا میروی گفت اللہ بعضے استغراق ذکر در اسم اللہ باستغراق در ذات اللہ میرساند مصرع اللہ بس ست عاشقان را ✤ عزیزمن بدین اسم چندان نمای کہ دلت خود بخود بے توجہ تو ذاکر گردد و بے اختیار در ہر جا ذاکر باشد حتی کہ بوقت قضای حاجت و بول کردن ہم ہر چند کہ قصد تغافل کنی نتوانی نگاہداشت درین وقت ذاکر را از بے ادبی معذور دارند فرو زاہل دل چون بصف دل شدہ ✤ موکبۂ قرب بمنزل شدہ ✤ وانہا کہ ذکر جہر را قائل نیستند و خفیہ ہمین اسم اللہ را از ول گویند زبان در کام سخت کنند تا از زبان بر نیاید ذکر اللہ باحسن صوت در دناک در دل جاری دارند با ملاحظہ واسطہ تا آنکہ ذاکر نگردد و کار با انصرام نمی رسد بدانکہ در سلسلہ ما اکثر یاران کہ ذاکر حلقۂ ذکر بذکر جہر بودہ اند ہمیشہ از آخر شب تا صبح می نشستند و بعد از نماز فجر حلقہ ہفت ہزار ذکر جہر ہمیشہ مقرر کردہ اند ہمچنین از نماز ظہر تا نماز عصر و از نماز عصر تا نماز مغرب و از نماز مغرب تا نماز عشا ر یاران حلقہ ذکر جہر می بستند بعد از صاحب شوقان اکثرے تمام شب بذکر میگزرانیدند و اکثری سی ہزار ذکر می رسانیدند و بست ہزار و ہفتاد ہزار ذکر ادنی ایشان بود ذکر نفی و اثبات بعد از فجر و عصر برکات بسیار دارد مستقبل قبلہ نشیند و آیۃ الکرسی بخواند و با یاران ذکر گوید کلمہ لا الہ از جانب چپ آغاز کند و بجانب راست رساند بہ آواز بلند باید و شد طویل و قوت تمام گوید و ملاحظہ ہفت صفات سلبیہ کند یعنی نفی ہمہ صفات ما تر از حضرت لیس کمثلہ شئی از حضرت لم یلد و لم یولد و لم یکن لہ کفوا احد و کلمۂ الا اللہ بر فضای دل با قوت بزند و آواز بلند باید طویل بگوید و ملاحظہ حقیقت ایجابیہ یعنی اثبات ہمہ صفات ستودہ حضرت اللہ احد صمد حق رب العالمین الرحمن الرحیم را بعدہ محمد رسول اللہ بگوید

بعد از فراغ ذکر فاتحہ بروح پیران و حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم خواندن و بجہت مزید شوق ذوق ربانی و فتح باب انوار سبحانی تکبیر بلند گفتن و گاہی بذکر سبحان اللہ یا کی بی عیبی مرخدای راست مشغول شدن و باز بذکر الحمد للہ بملاحظہ ستودگی خدای راست و باز ذکر اللہ اکبر بملاحظہ خدای بزرگ تراست باز بذکر اللہ اللہ اللہ و دیگر ذکر اللہ جہر او بعضے اوقات استادہ شش ضربی بہر جہتی ضربے چہار ضربی و یک ضربی ✣ طریق ذکر حدادی ✣

فصل نہم در ذکر حدادی

فصل نہم در ذکر حدادی - **طریق ذکر حدادی** دو زانو بنشیند چنانچہ ہر دو سرین بر زمین باشد و کلمہ لا الہ را از دل کشیدہ ہر دو دست دراز کردہ بطرف آسمان بر لفظ الا اللہ از آسمان گرفتہ ہر دو دست بستہ بر دل سخت ضرب کند فائدہ بسیار و تاثیرے بے شمار ست **نوع دیگر ذکر حدادی** لا الہ الا اللہ دست یا پتک بزند ربط اول را بر دل الا اللہ چنانچہ کہ آہن گرمی زند مطرقہ بر سندان **دیگر ذکر حدادی** آنکہ کلمہ لا الہ از طرف چپ آید و ملاحظہ شروع کند بر ہر دو زانو ایستادہ شود و کلمہ الا اللہ با قوت تمام و ضرب شدید بر فضای دل زند بنشیند چنانچہ حداد پتک بدو دست بر آہن بقوت میزند ہم برین طریق ہر بار کند تا ذوق دست دہد در کار باشد و این ذکر از امام ابو حفص حداد قدس سرہٗ منقول ست درین ذکر منفعت بسیار منافع بیشمار ست

فصل دہم در ذکر کشف معانی قرآن و کشف قبور

فصل دہم در ذکر کشف معانی قرآن و کشف قبور - بگیرد چہار مصحف در چہار جہت و از کردہ بر آرد در راستا و چپا و پیش و پس سر زانو ضرب اول در مصحف راستا کند پس در چپا پس در مصحف او پیش در مصحف پس ضرب کند حقائق آن کشف شوند بانک مصحف و از کردہ پیش بر آرد ضرب اول طرف مصحف و ضرب دوم طرف دل کند **نوع دیگر** بگیرد و کانون و در آن آتش بر کند ضرب اول در بازو و ضرب دوم در دل کند درین ذکر باطن ست فاما اسرار این ذکر کشف نکنند خصوصاً درین ذکر **نوع دیگر** در کشف قبور اول بگوید یا ربی یا ربی بست و یک بار اول طرف آسمان بگوید یا روح در دل ضرب کند یا روح الروح و دیگر بعضے اوقات ذکر دوری ایستادہ بہ یکدم جہر کند خصوصاً شب را در زمین نرم یا ریگستان ایستادہ تا اگر بر زمین افتد رنجش نرسد چون بیفتد ساعتی افتادہ باشد و نظر بر دل دارد تا چہ جمال و چہ انوار روی نماید و چہ اسرار کشاید و دیگر بذکر اللہ مشغول شود و بر ہمہ اعضای خود کہ بتصور در آید ضرب کند چہ بعضے ہفت اعضا کلیہ گفتہ اند و بعضی اعضا بسیار شمردہ حتی سیصد و زیادہ از ان استخوان ہا و رگہا گفتہ اند دیگر آنکہ ذکر اللہ جہر آئے ملاحظہ ضربے میگفتہ باشد و این را ذکر ولولہ و جذبہ و بیخودی خوانند ✣

فصل یازدہم در ذکر پنجتن پاک و ذکر کشف روح رسول اللہ و کشف الارواح و اسمار ملائکہ و اسم شیخ

فصل یازدہم در ذکر پنجتن پاک - **ذکر پنجتن پاک** آنست کہ جلسہ معہود نگاہدارد و لفظ یا حسن پیش گوید و یا حسین طرف آسمان

ولفظ یا فاطمه طرف راست ولفظ یا علی طرف چپ ولفظ یا محمد هر دو زانو شده بر دل سخت ضرب کند
درین ذکر فائدهٔ عظیم خواهد شد و این ذکر در سلسلهٔ قادریه قلندریه مقرر است در ذکر کشف روح
رسول الله صلی الله علیه وسلم یا الله طرف راست یا محمد طرف چپ یا رسول الله بر دل ضرب کند
دیگر ذکر کشف الارواح یا احمد یا محمد درین طریق یک طریق آنست که یا احمد در راستا بگوید و
یا محمد در چپا و دل ضرب کند دیگر طریق آنست یا احمد در راستا بگوید و یا محمد در چپا بگوید و در دل
ضرب کند یا رسول الله - دیگر - یا احمد یا محمد یا علی یا حسن یا حسین یا فاطمه طرقی ذکر کند
کشف جمع ارواح شود و دیگر اسماء ملائکه مقربین همین تاثیر دارد یا جبرئیل یا میکائیل یا
اسرافیل یا عزرائیل چهار ضربی نوع دیگر آن را ذکر کشف الروح ای روح کان فی ای مکان
کان اول بست و یکبار یا رب گوید پس گوید یا روح الروح و جذب دل کند پس سر بالا کند و
گوید یا روح ما شاء الله چون از ذکر فارغ شود توجه به مطلوب کند پس آن روح حاضر شود در
خواب یا بیداری اگر دو هزار بار کند زود بمقصد رسد حضرت سید گیسو دراز این را از حضرت خواجه
نصیر الدین چراغ دهلی قدس سره یافته اند بعضے اختیار تمام کلمه طیبه کنند و گویند هَه هَه هَه ضرب
اول بر راستا و ضرب دوم بر چپا ضرب سوم بر دل نوع دیگر که ان را کشف الروح گویند بست و یکبار
یا رب گوید بعد یا روح الروح ربط کند ذکر کشف القبور نزدیک قبر بنشیند و سر بالا کند
جانب آسمان و گوید اکشف لی یا نور پس ضرب بر دل کند گوید اکشف لی پس ضرب بر قبر مقابل روی
میت کند پس گوید عن حاله حال میت معلوم شود یا علانیه یا در خواب طریق ذکر آنست که مشائخ
این ذکر را کشف القبور نیز میگویند این ست نزدیک قبر برابر روی مرده بنشیند و سر را سوی آسمان برده
یا نور گوید پس ربط بر قلب زند اکشف لی گوید پس ربط سوم بر روی مرده زند یا نور گوید
ذکر اجابت الدعوات ضرب کند ربط اول بر راستا گوید یا رب پس چپا گوید یا رب پس بر دل
گوید یا رب پس بیا متکلم گوید کذلک و این ذکر بسیار گوید و چون خواهد که تمام کند دو دست بالا کند
و بگوید یا ربی و بروی فرود آرد در ان حضور مراد و مقصود باشد ایامان و این ذکر از اذکار شیخ الحقیقت
شیخ محی الدین بن عربی ست دیگر ذکر اسم شیخ یعنی بگوید یا شیخ یا شیخ هزار بار باید که حرف ندا را از دل
بگذراند راستا و لفظ شیخ را در دل ضرب کند متوجه شود بجانب سنگ یا کلوخ یا قبر یا مصحف یا روی دلبری
یا روی شیخ یا کل یا غیر ذلک بحاسه بصر و چشم سر و حرکت ندهد پلک چشم را و قوی باطنه را نیز متوجه حقیقت
مطلقه بکیفیت واجبیه دارد تا آنکه بسته شود راه خطرات و آثار غلبه غیب بروی طاری شود و زائل شود

و این منسوب ست به سیدنا ابراهیم بن ادهم البلخی قدس الله سره العزیز ذکر درازی عمر بعد از ادای فجر
هو الحی القیوم تا مطلع آفتاب گوید هزار بار و بعد از ظهر هزار بار هو العلی العظیم و بعد عصر هزار بار
هو الرحمن الرحیم و بعد از مغرب هزار بار هو الغنی الحمید و بعد از عشا هو اللطیف الخبیر هزار بار
بهر نیتی که خواند این اسم را بدین اوقات بعد دندکور حق تعالی بکرم خویش قبول و مستجاب گرداند و بمقصود رساند +

فصل دوازدهم حسب الاستعداد و صلاحیت از انتقال بعضے صفات بسوی صفات دیگر و در
ذکر حسب استعداد و صلاحیت باطن مرید ارادہ تلقین فرماید و بانتقال از بعضی صفات بسوے
بعضے صفات ترقی نماید تا بنور هر اسمی منور و آثار وی پدید آید و این اشغال و اوراد این مشرب ست
شامل سه پایه ست و غیر آن یعنی در صفات امهات سمیع و بصیر و علیم چون استغاثه باید در مرتبه
دوم بآن صفات پنج صفات دیگر ارادہ فرماید دائم قائم حاضر ناظر شاهد جمله هشت میشود و
باز در مرتبه سوم دوازده اسم دیگر ارادہ فرماید قدوس و دود حی قیوم ظاهر باطن
غفور رؤف نور هادی بدیع باقی بعد از استقامت بر این مرشد اسمار نود و نه نام دیگر
باز ارادہ فرماید اگر خواهد مفردات در ملفوظات ترقی دهد چنانکه اکرم الاکرمین ارحم الراحمین
اجود الاجودین ذو الفضل العظیم برّ رؤف رحیم ارحم الراحمین العلی العظیم
چون درین استقامت یابد بانوار و اسرار مشرف گردد و در مرتبه پنجم اسمار دیگر ارادہ فرماید
العلی الاعلی العظیم الاعظم الکبیر الاکبر القریب الاقرب اللطیف الالطف ملصقا
راحدے نیست اما مختصر بر پنج مرتبه افتاد و در بیان این پنج مرتبه دعا اینست بسم الله الرحمن الرحیم
هو الله الذی لا اله الا هو رب العرش العظیم الله سمیع الله بصیر الله علیم الله هو هو الذی لا اله الا هو
الملک و الملکوت الله سمیع الله بصیر الله علیم الله دائم الله قائم الله حاضر الله ناظر الله شاهد الله
ناظر الله حاضر الله قائم الله دائم الله علیم الله بصیر الله سمیع الله سمیع الله بصیر الله علیم الله دائم
الله قائم الله حاضر الله ناظر الله شاهد الله الذی لا اله الا هو له الکبریاء و الجبروت الله قدوس الله دود
الله حی الله قیوم الله ظاهر الله باطن الله عفو الله رؤف الله نور الله هادی الله بدیع الله باقی الله
بدیع الله هادی الله نور الله رؤف الله عفو الله باطن الله ظاهر الله قیوم الله حی الله دود و الله قدوس
الله رؤف الله نور الله هادی الله بدیع الله باقی الله هو الله الذی لا اله الا هو له العزة و العظمة الله
اکرم الاکرمین الله ارحم الراحمین الله اجود الاجودین الله ذو الفضل العظیم الله العلی العظیم الله اجود الاجودین
الله ذو الفضل العظیم الله رؤف رحیم الله الرحمن الرحیم الله العلی العظیم هو الله الذی لا اله الا هو له الصمدیة

فصل دوازدهم حسب الاستعداد و صلاحیت از انتقال بعضے صفات بسوے صفات دیگر

والاحدیۃ اللہ العلی الاعلی اللہ العظیم الاعظم اللہ اکبر الاکبر اللہ القریب الاقرب اللہ لطیف الالطف اللہ القریب الاقرب اللہ الکبیر الاکبر اللہ العظیم الاعظم اللہ الکبیر الاکبر اللہ القریب الاقرب اللہ اللطیف الالطف وہو اللطیف الخبیر وبکل شئی قدیر وبالاجابۃ جدیر ولاحول ولاقوۃ الا باللہ العلی العظیم وصلی اللہ علی خیر خلقہ محمد وآلہ اجمعین وسلم تسلیما کثیرا کثیرا +

فصل سیزدہم در ذکر جبرائیلی وسہروردی وبدلا وفنا وبقا وذکر جبروت ویاہو وکشف ملکوت وحضور یاحی یاقیوم ولاہو الاہو **اول ذکر جبرئیلی** وسہروردی کلمہ لا الہ را از ناف بکشد واز فرود بالا برد بطرف راست بعدہ بر دل ضرب کند کلمہ الا اللہ **دوم ذکر** کروبیان وجبروتیان وآن آنست کلمہ لا الہ را از دل بکشد وطرف آسمان باید برد وبعدہ الا اللہ را در دل ضرب کند بسند ذکر بود کہ دریابد دوزانو بنشیند ہر دو دست مشت بستہ بر دہان بدارد ولا الہ گویان دوزانو شدہ ہر دو دست بجانب آسمان برد وہ واز کند باز از انجا الا اللہ گویان ضرب کند وبرابر دو دست بر دہن نہد باز از سر گیرد نوع دیگر جلسہ وقیام وقعود ونوع سابق نگاہدارد لیکن آنجا یک یک دست بجانب آسمان برد وہ بسند مذکور بر دہان نہد باز از سر آغاز کند **سوم** بدلان وآن آنست ہر دو دست نزد یک دہن برآرد وکلمہ نفی را شروع کند بعدہ دست بستہ طرف ہوا بمدلفی کشاید بعدہ باز بندد وہم در ہوا بعدہ در دہن ضرب کند کلمہ الا اللہ باید کہ بوقت اخراج نفی سوی ہوای بر ہر دو نا نو استادہ شود ودر وقت ضرب بنشیند فاما درین ذکر دو رمز ست **اول** بدانکہ ہر چہ غیر حق ست از دہن واز دل کشیدیم ودر ہوا انداختیم ورمز دوم برآمد در حالت ضرب کلمہ اثبات انوار الٰہی از ہوا گرفتہ در دل انداختیم وہستی حق را اثبات کردیم ہمین ذکر در حالت سماع کند وکلمہ نفی بدست چپ گوید واز سینہ بردارد ودر ہوا اندازد از دو کلمہ اثبات در دست راست بگوید از ہوا در دل ضرب کند درین ذکر نیز ہمان رمز ست **چہارم ذکر** بدلا کلمہ نفی را از دہن بکشد ودست راست بستہ در ہوا برود در آنجا واز کند باز بندد وکلمہ اثبات را در دہن ضرب کند باز در دست چپ ہم برین نوع کند درین اذکار نیز اثر عظیم ست بلکہ بحضور بدلا ست پیش او اگر حاضر شوند با او ذکر کنند واعانت نمایند صحبت را غنیمت شمرند **ذکر فنا وبقا** آنست کہ شبانہ غلط دیک ضرب در راست کند ویک ضرب در چپ ذکر فنا وبقا ہمچون ذکر محو پس آہستہ بر پنج انگشت اول بر پیشانی خود نہد وبگوید الا اللہ پس بر کف چپ نہد وبگوید الا اللہ سند **ذکر جبروتی** در یابد جلسہ مذکور نگاہ دارد وسر را در میان دو زانو نزد یک زمین برد وہ یا احد واز آنجا سر برآورد وہ یا واحد گویان تا دہ ضرب کند بعدہ ہفت بار ضرب راست اللہ گویان در خود کند **ذکر حالت مشی** اقدام ہر دو قدم کہ نہد

فصل سیزدہم در ذکر جبرئیلی وسہروردی وبدلا وفنا وبقا وذکر جبروت ویاہو وکشف ملکوت وحضور یاحی یاقیوم ولا الہ الا ہو

بگوید الا الله ذکر جبروت چون الله الله در زبان گوید در دل یا احد و یا صمد و هم کند بعده
اسم ذات را نداد هی و اسما رصفات را با او ذکر کنی چنانچه یا الله یا رحمن یا رحیم و در دل بگوئی یا الله
و در راستا رحمن و در چپا رحیم یا در دل بگوید الله و در راستا یا احد و در چپا یا صمد و در دل
بگوئی یا الله و در راستا ذکر حضرت شیخ الثقلین قطب العارفین شیخ فرید الحق والشرع والدین یا هو
یا هوای آفریدگار هیچ کس ندانم جز تو یا سبوح و در چپا یا قدوس بس جمله اسما رصفات هم برین
نوع باسم ذات ذکر کند هر حاجتی که باشد موافق آن این ست فی الحال حاجت بر آید دیگر ذکر یا الله
آنست که حرف ندا را از دل بکشد طرف راستا بر لفظ الله را در دل ضرب کند دیگر ذکر یا هو
هم برین قیاس کند و ذکر یا هو را تاثیر ست برای کشف حقائق ذکر مکاشفه دریابد جلسه مذکور
نگاه دارد و از جانب چپ یا هو گویان بزانوے راست و بکنف راست و چپ گردیده زانوی چپ
رسد باز از آنجا یا من هو گویان بطریق مذکور گردیده بزانوی چپ رسد باز از آنجا یا من لا اله گویان
بکتف راست رسانیده الا الله گویان بر سر زانوی چپ ضرب کند باز از آنجا هے الله الا الله دراز
کرده بجمله بر آمده سه کوب هی گویان در خود دهد دیگر ذکر کشف ملکوت و حضور و شهود و ملائکه مقرب
و کشف الارواح هر حاجتی که باشد در راستا بگوید یا سبوح و در دل چپا بگوید یا قدوس و طرف
آسمان رب الملائکة والروح در دل ضرب کند والروح دیگر ذکر برای دفع امراض و اسقام
و اوجاع بگوید در راستا یا احد و در چپا یا صمد برای کشف حقائق اشیا نیز آمده یمیناً و شمالاً گوید
یا احد یا صمد دیگر ذکر یا حی و یا قیوم بر طریق نشاط کبوتر حلقه بگوید طرف راستا آغاز کند یا حی و سر را
بگرداند و در دل ضرب کند یا الله یا قیوم دیگر ذکر برای فتح امور بسته بعد از نماز تهجد هزار بار بگوید
یا حی در راستا و در چپا یا قیوم طرف آسمان گوید یا وهاب و در دل ضرب کند یا الله دیگر ذکر
لا هو الا هو هیچ ذکر لا اله الا الله سند ذکر یک کشش تا ام الدماغ دریابد باید که دو زانو بنشیند و
هر دو دست بر هر دو زانو نهد و سر را نزدیک دو زانو برده هو را در تحت ناف به آواز ظاهری بقبض
دم بالا کشد تا ام الدماغ آنجا لمحه قرار گیرد باز از سر آغاز کند سند ذکر هو به یک نفس هیو هیته
هزار کرت دریابد جلسه معهود مذکور نگاه دارد شکم را بپشت رسانیده در زبان هو گوید بسرعتی که هو
گوید بهمان سرعت شکم را به پشت رساند پیوسته هزار کرت گوید باز از سر آغاز کند فائده از عمل
روشن خواهد شد سند ذکر یک کشش یا هو ضرب هو دریابد باید که دو زانو بنشیند پشت پای راست
بر کف پای چپ نهد چنانکه هر دو سرین بر شتالنگ باشند و هو را از تحت ناف با آواز رقیق بلفوق کشیده

از فوق ہو گویان ضربے در خود زند پیاپے بدین طریق مواظبت نماید فائدہ از عمل روشن خواہد شد سند ذکر سہ ضربی بہ دو ہو و یک حی در یابد جلسہ مذکور نگاہ دارد و ضربے بجانب آسمان سر بالا کردہ و ضربی بجانب زمین سرنگون کردہ ہو گویان کند و ضربے حی گویان در خود دہد باز از سر گیرد فائدہ این از عمل روشن خواہد شد سند ذکر لاہوتی جلسہ مذکور نگاہ دارد و سر را بہ کتف چپ بردہ اند کے جانب پشت کج کردہ و ہو متصلاً گوید یک ضرب در خود دہد باید کہ روی ہمان جا باشد باز سر را برابر کتف مذکور آوردہ و ہو متصلاً پیاپے گفتہ یک ضرب در پہلوی راست خم خوردہ بدہد بعدہ دو ضرب بزانوی چپ و ضربے بر پہلوی راست و دو ضرب در میان دو زانو و ضربے در خود و دو ضرب بزانوی راست و ضربی بر پہلوے چپ ہو گویان دہد باز سر را برابر کتف راست بردہ و ہو متصلاً گفتہ یک ضرب پہلوی چپ دہد بعدہ سہ کرت مقداری سر ہمین از زمین برآوردہ دو زانو شدہ سہ کوب در خود دہد باز سہ دور از زانوے چپ بجانب راست ہو گویان بگردد و ضرب ہا و کوب ہا چنانچہ از دو چپ کردہ بود ہم چنان دور ہا و ضرب ہا و کوب ہا در ین دور با انصرام رساند باز از سر آغاز کند سند ذکر لا یتناہی لفظ ہو جلسہ مذکور نگاہ دارد و از زانوے چپ بزانوی راست ہو گویان بنفس واحد دور بدور بگردد و ہر دور را از اول کم گیرد چون نفس داشتن نتواند باز از سر آغاز کند در چپا و دیگر ذکر ہو ہمچو السدست دو رکنی و سہ رکنی و چہار رکنی و پنج رکنی و شش رکنی چون کلمہ ہو در زبان گوید در دل وہم کند السد السد الحی القیوم فاہر جا نبی بفتح واو گوید چون در دل ضرب کند بجزم واو گوید دیگر حالت خروج النفس بفتح واو تصور کند زیرا چہ بندہ فردا پرسیدہ خواہد شد از ان گرفتم اخذت النفس وارسلتہا دیگر ذکر برای تجلیات ذات از اسم السد الف و لام طرح کند و ہا را سہ حرکت دہد و در راستا گوید مفتوح و در چپا ہا ضم بگوید و در دل ضرب کند با کسرہ دیگر اسم حق در کشف امور عجیب ہمچون ذکر السد بدین سند ذکر یعنی دو ضربی و سہ ضربی بگوید و اما حق بسکون قاف و یا بہ یا تکلم خفی در دل ضرب کند ذکر دفع مرض راستا گوید یا احد و چپا گوید یا صمد در دل گوید یا وتر ذکر برای درازی عمر و دفع جمیع بلیات و بفتح باطن کہ در آن ذکر اسم اعظم ست ذکر آیۃ الکرسی ست و اما بدین نوع کند اول صد ضرب کند السد بعدہ سر را بکلمہ لا الہ بگرداند خواہ یک حلقی خواہ دو حلقی بعدہ اثبات را یعنی الا ہو در دل ضرب کند بعدہ اسم حی در راستا گوید و اسم قیوم در چپا ہم بدین طریق ہزار کرت بگوید امید ست کہ کشف ملکوت شود در ین ذکر صفت ثبوتی و سلبی ست یعنی ہر دو اند السد تاثیر دہد کار کردن شرط ست +

فصل چہار دہم فی اسامی الاذکار الذی یذکرون اہل السد تعالی بہا

فصل چہار دہم فی اسامی الاذکار الذی یذکرون اہل السد تعالی بہا دو حلقی و سہ حلقی و چہار حلقی و پنج حلقی

اول ذکر دو حلقی لا الہ الا اللہ۔ ذکر جبرئیل علیہ الصلوٰۃ والسلام الا اللہ ست ذکر سہ رکنی الا اللہ چہار رکنی و پنج رکنی ہم الا اللہ ست ذکر یا وہاب بعد نفل عشا ہفتاد بار بخواند احتیاج دنیوی دفع شود ذکر چہار ہو و پنج ہو و شش ہو و یک ہو ذکر انا انت و انت انا ذکر یا احد یا صمد ذکر انت لی و انا لک ذکر انت انت لیس انا الا انت عن بعض الذاکر لیس انت الا انت ذکر یا حی یا قیوم ذکر کشف روح یا روح یا روح یا روح الروح ذکر ہو یا ہو یا ہو ذکر حبی سبلی ذکر کشف القبور یا رب یا روح یا روح الروح ذکر کشف الارواح امواتا یا روح الروح یا روح الروح ذکر فراش سبوح قدوس ربنا و رب الملائکۃ والروح ذکر یا حی یا قیوم یا قیوم یا حی ذکر پنج فرقی یا محمد یا علی یا فاطمہ یا حسن یا حسین ذکر نوع اجر فرد انت یا احد یا صمد یا فرد یا وتر ذکر حضور ابدال فوقی یا محمد یا محمد یا محمد ذکر دم قدم الا اللہ نوع دیگر ذکر دم قدم وقت شب چون شتاب رونده باشد بہر قدم الا اللہ الا اللہ مکرر گوید و اگر آہستہ باوقار رونده باشد نہادن قدم راست لا گوید و بگذاشتن قدم چپ الہ باز طرف راست الا گوید و طرف چپا اللہ و اگر میانہ رفتن کند ہر جانب قدم راست الا گوید و جانب یسار اللہ بشرط آنکہ بحضور دل بگوید ذکر دفع عدو یا شدید یا خذلی حقی باز گوشہ گوید یا شدید ذکر ابدال لا الہ الا اللہ ذکر اجابت پنج بار بگوید یا مجیب یا مجیب ذکر استجابۃ الدعوات یا رقیب یا رقیب یا محیط یا مجیب ذکر سہ رکنی لا معبود الا اللہ ذکر سہ ضربی لا الہ الا اللہ ذکر چہار ضربی لا الہ الا اللہ از نور بخش منقول ست دو حلقی لا الہ الا اللہ آغاز کند از دہن دل در وقت شروع لا الہ چنان داند کہ برون میکنم غیر خدا را از دل و گردن را و راز کند طرف یمان پیچد چنانکہ حلقہ شود و ہم چنین در از کند گردن و سر را جانب چپ و پیچد گردن چنانچہ در پیچیدگی نیز حلقہ شود و بزند ربط بر دہن دل و بگوید الا اللہ و چنان داند کہ چیزے از انوار الٰہی در دل آمدہ است و در پیچیدگی اول چنان داند کہ عقبی را در عقب پشت خود انداختم و ثابت کردم نقش اللہ را در لب دل و بلند کند آواز الا اللہ را و قاصد شود کہ ربط از دل برخیزد ای از باطن دل ذکر آورد الا اللہ ست و بنشیند و ہر دو پای طرف چپ کند و بزند بر ربط اول بر زمین چنانکہ سجدہ کند و بگوید الا اللہ و دوم ربط بر دل زند و بگوید الا اللہ۔ ذکر فنا و بقا الا اللہ و در دل تصور این معنی کند کہ نیست معبودی نیست مطلوبی نیست مقصودی نیست موجودی نیست شہودی مگر اللہ سبحانہ تعالیٰ و تقدس اول ربط با الا اللہ بر دل زند شش ربط بر جہت قبلہ راست و دوم بر دہن دل ربط زند قاعدہ عقود فی وقت الذکر در دست خود چنانکہ برای نماز بستہ کند و بہ دو زانو بنشیند

وسرین خود را بنہد برزمین باین قاعدہ در ہر ذکر و اشغال بنشیند **قاعدۂ ذکر** جبرئیل علیہ السلام ذکرش **لا الہ الا اللہ** ست دو بار مکرر یعنی بزند ربط را علی فم القلب جائی دیگر نزند **ذکر انا فیہ ہو فیہ** بگوید کہ لا انا و اشارت کند سوی دل و فرو برد گردن را بعدہ سر را بردارد سوی آسمان بگوید فیہ و اتصال کند بآن فیہ ہو را از آسمان پس بزند ربط بر دل ذکر بیچون بگوید طرف راست و طرف چپ بیچگون و سوی آسمان نے شبہ پس بزند ربط بر دل و بگوید نے منون **ذکر کشف الروح و القبور** پس بنشیند چنانکہ از برای ذکری نشیند اول بگوید **یا رب** بست بار یکبار پس بگوید سوی آسمان **یا روح** و سوی دل **یا روح الروح** - **ذکر لا ہو الا ہو** آغاز از سر دل یعنی از دہن کند و بگوید لا ہو را دراز کند گردن سوی راست میل سوی بلندی و چنان تصور کند کہ انچہ غیر خداست آنرا از دل کشیدیم پس بزند ربط بر دل و بگوید الا ہو - **ذکر ھَ** طرف راست **ھُ** طرف چپ **ھِ** طرف دل این ذکری ست کہ ذات تجلی بگیرد این ذکر خاطرست **ذکر پنج فرقی** طرف راست **یا احمد** طرف چپ **یا محمد** سوی پس **یا علی** سوی آسمان **یا فاطمہ** سوی پیش **یا حسن** سوی دل **یا حسین** و ملاحظہ کند یا جبرئیل اے یا روح القدس و ہر کہ دل زندہ باشد و نفس مردہ پس لازم کند این ذکر را وقت سحر لابد ست کہ او را کشف الروح ملکوت و جبروت شود باذن اللہ تعالیٰ و معائنہ کند ارواح انبیاء و اولیاء را مصافحہ کند ایشان را بلا واسطہ بحق نبی و آلہ **ذکر سہ رکنی الا اللہ** ست بنشیند اول ربط بسوی راست دوم بسوی چپ پس سوی دل کند **ذکر چہار رکنی** اول طرف الیمین ثم طرف الیسار ثم طرف الامام ثم طرف القلب **ذکر پنج رکنی** اول طرف راست پس طرف چپ پس طرف آسمان ضرب چہارم سوی پیش پنجم طرف دل **ذکر عروج** در کتف راست **اللہ** در دل **اللہ** جانب چپ **اللہ** در دل **ہو** در بالا **اللہ** - **ذکر پنج فرقی** جانب ایمن **یا محمد** جانب ایسر **یا علی** در بالا **یا فاطمہ** در پیش **یا حسن** در دل **یا حسین** حضرت گنجشکر قدس سرہ بزبانی پنجابی ذکر کردہ اند **اہول تون اہول تون تون ہی تون** **ذکر** فرید الدین شکر گنج در کتف راست **بیچون** (جانب علویات) در کتف چپ **بیچگون** (جانب سفلیات) در فوق بی شبہ (جانب اطلاق) در دل **نے منون** **ذکر** خواجہ فرید الدین ہندی در طرف بالا **وہی** ہے طرف چپ نزدیک سینہ **ہی ھی** طرف دل **ہین ہی** - **ذکر** حضرت خواجہ اویس قرنی قدس اللہ سرہ چہ پیش سرنگون کردہ و بگوید **یا اللہ** در کتف راست **یا رحمٰن** در کتف چپ **یا رحیم** در دل **یا ہو** قاعدہ ذکر آیۃ الکرسی در دل **اللہ** در کتف راست **لا** در دل **الہ** در کتف راست **الا** در دل **ہو** در کتف راست **یا حی** در کتف چپ **یا قیوم** بگوید **ذکر کالو** پیش رو بگوید **الا اللہ** در دل فرو **الا اللہ** - **ذکر باض** در پس پشت **الا اللہ**

فصل پانزدهم در معرفت اذکار عربی و فارسی و هندی که در ان مطلوب توجیدست و بعضے سلوک جوگیه و اذکار ایشان که در وهم میگویند و جلسه ایشان در دعوت دیگر که تعلق باعلم سیمیا دارد

ودر دل الا الله بگوید **قاعده توجه ذکر کانون** ظرف پر از اخگر در پیش خود دارد وچنان دانه که سوختم ماسوی الله یعنی غیر خدای را باحبس نفس بنشیند های بر آسمان دارد **ذکر** کشف سموات الاهو الاهو - **ذکر** مشاهده عین یقین هو لا هو هو الا هو - **ذکر** سه رکنی لا اله الا هو و **ذکر** حلقی بسرعت **ذکر** هفت حلقه کشف ارواح یا روح یا روح - **ذکر** پنج رکنی الا الله - **ذکر** دو حلقی لا اله راستا الا الله چپا **ذکر** جبروتی الا الله - **ذکر** خداوندی الا الله - **ذکر** چهار هو پنج هو باز دو هو سه هو **ذکر** یا هو یا من هو **ذکر** خفی برعایت ارکان و بے رعایت لا اله الا الله - **ذکر** خواص الله الله الله - **ذکر** دل الله الله - **ذکر** چهار ضربی نوبخش لا اله الا الله - **ذکر** انت انت انت لیس انت الا انت **ذکر** یارب یا روح الروح **ذکر** کشف حقائق یا احد یا صمد - **ذکر** انی انا الله لا اله الا انا **ذکر** کلمه تجید **ذکر** لا هو الا هو **ذکر** یا روح یا روح **ذکر** یا الله **ذکر** انا الله .

فصل پانزدهم در معرفت اذکار عربی و فارسی و هندی که در ان مطلوب توحیدست و بعضے سلوک جوگیه و اذکار ایشان که در وهم میگویند و جلسه ایشان در دعوت دیگر که تعلق باعلم سیمیا دارد **ذکر عربی** اینست انا فیه هو فی اول بگوید طرف دل انا بعده سر برآورده بگوید در طرف آسمان فیه هم در ان طرف بگوید هو پس در دل ضرب کند فی و یا بگوید انا طرف دل هو طرف آسمان و هو ثانی نیز طرف آسمان و انا در دل ضرب کند دیگر در دل بگوید انی انا الله لا اله الا انا بگوید **ذکر جلالی** الله اکبر لا اله الا الله والله اکبر الله اکبر و لله الحمد اول **الله اکبر** در راستا بگوید دوم در چپا بگوید بعده کلمه نفی را از دل کشد در راستا بعده کلمه اثبات را در دل ضرب کند **سند** ذکر مقدس دریابد جلسه مذکور نگاهدارد و از کتف چپ **الله** گویان سر را بکتف راست رساند و از آنجا **اکبر** گویان بر پستان چپ ضرب کند و **سبحان الله والحمد لله** راهم برین طریق نگاهدارد **نوع دیگر** ذکر مقدس در راستا **سبحان الله** در چپا و **الحمد لله** وطرف آسمان **لا اله الا الله** در دل و **الله اکبر** - **نوع دیگر** ذکر مقدس **سبوح** در راستا **قدوس** در چپا **رب الملائکة** طرف آسمان **والروح** بر دل زند باز از سر گیرد **سند** ذکر بکشش باطنی بفکر هو دریابد . جلسه مذکور نگاهدارد و زنخ را در آخر نهد از تحت ناف تفکر هو در همه اعضادم را سریان گرداند چون بے طاقت شود از راه بینی بدمی رقیق هو گویان بگذارد باز از سر گیرد فائده این از کسب ظاهر شود **سند** ذکر سر در باید دوزانو بنشیند **یا شاهد** گویان بچشم یا زیر ناف و یا **شهید** گویان بچشم بسته در خود ضرب کند **سند** ذکر ناسوتی دریابد جلسه مذکور را نگاهدارد و دو سه نوبت سر را میان دو زانو برده واز انجا **الله** گویان سر برآورده **یا الله** مغز را مرکب ساخته بر زانوی چپ

بازبهان طریق سر برآورده **یا الصمد** رزاق را مرکب ساخته برزانوی راست ضرب کند باز از سر گیرد فائده از عمل روشن خواهد شد سند ذکر ملکوتی در باید جلسه مذکور نگاهدارد ضربے بزانوی چپ **یا بدیع** وضربے به پهلوے راست **یا باعث** وضربے به زانوے راست **یا نور** وضربے به پهلوی چپ **یا شهید** گویان کند بعده سر دیگر برداشته **یا الصمد** گویان در خود ضرب کند باز از سر گیرد سند ذکر بزبان هندوی طرف آسمان **تون** وطرف خود **هون** وبعضے نیز **هون** جانب دل و یا بگوید در راستا **اوهی هی** ودرچپا **وهی هی** و یا بگوید در راستا **اینهان تون** ودرچپا **اینهان تون** ودر جانب قبله **اینهان تون** و در طرف آسمان **اوهان تون** ودر دل ضرب کند **اینهان تون** وبعضی سوی زمین **اینهان تون** طرف آسمان **اوهان تون** جانب دل **اینهان تون** گویند دیگر ذکر بزبان هندوی مربع بنشینند همچو جلسه جوگیان پس سر وچشم طرف آسمان بردارد ده هزار کرت این ذکر را بگوید یا زیادت بگوید عاقبت عالمی دست دهد همین لفظ بگوید **اوهی اوهی** فامایک بیٹھک از جمله هشتاد وچهار بیٹھک اختیار کرده شده ست که دران بیٹھک نفع وخاصیت همه بیٹھکها ست وآن اینست که مربع بنشیند وهر دو پای گرد آرد پاشنه پای چپ فرود خصیتین نهد وپای راست نزدیک او بدارد بعده مقعد را به بیند ودم را بالا کشد وناف را گرد آرد طرف پشت برد ودهن را بند وزبان را در کام سخت کند بعده بوهم مشغول شود یعنی در باطن فکر کند **اوهی هی** وگر سه وے خواب شود واگر سه روز پیهم وے طعام وبی خواب باشد وهمین مشغل مشغول شود بیخودی وبیهوشی آرد که در ومکاشفه غیوب کند باز هوش آرند یا مجذوب ومدهوش گزارند واگر سه اول این صورت دست ندهد سه دیگر متصل آن کشد وتحلل کند هر دو سه را باندک طعامی وشرابی وخوابی تاسودائی نشود وهکذا یجر جراً ٭

فصل شانزدهم در ذکر اسم جلال وجمال واسم مشترک ذکر اسمار بر سه نوع اند **اسم جلال** و **اسم جمال** و **اسم مشترک** چون صفت کنی رعونت و درشتی وخودبینی در خود نگیرد و هر که باسم جلال مشغول شود تا نفس مطیع ومنقاد گردد چنانکه **یا قهار** و **یا جبار** و **یا متکبر** بعده باسم جمال چنانکه **یا مالک** و **یا قدوس** و **یا علیم** بعده باسم مشترک **یا مومن** و **یا مهیمن** مشغول گردد تا دل مصفا شود وذکر در دل قرار گیرد **مقام ذکر** نود ونه در تلوین ست پس چند مقام تمکین وتمکین ذاکر در ذکر اسم **الصمد** ست که آن ذات ست نود ونه نام اسماء صفات اند ما در ذکر اسمار صفات در عالم تلوین ست چون باسم ذات رسد از تلبس لفظ **الصمد الصمد الصمد** وجود فانی سوخته شود مضمحل گردد وانجا **الفنا فالفنا** حاصل آید چون از خود فانی شود بقا یابد که ذکر نباشد وے ذکر دل هرگز کشاده نگردد

فصل شانزدهم در ذکر اسم جلال وجمال واسم مشترک

فصل هفتم در شغل آئینه و نظر بر دو ابرو و چشم بالای ابروی

فصل هشتم فی کیفیة المراقبة و مراقبة سلسلة نقشبندیه

چون دل منور گردد و پس حقیقت اشیا کشف گردد و با عالم ارواح ملاقات شود ذکر حقیقی که مشهود حق ست درین منزل فتح شود +
فصل هفتم در شغل آئینه و نظر بر دو چشم بالای ابروی **و بیان** شغل آئینه آئینه را مقابل چشم دارد و بر عکس خود ناظر باشد چنانکه بر حرکت و سکون عکس آن شخص ست هم چنانکه بر حکم المومن مراة المومن بعمے نظر کند که حرکت و سکون رب روحی که عکس رب الارباب ست بحکم لایتحرک الا باذن الله از رب الارباب ست داند **سند** در ذکر حواس خمسه خود را در قید آرد چنانچه صبر ست و پای خود را یکجا در تہ سینهٔ خود کرده نگاهدارد تا اسرار ظاهر شود چنانکه عامل میفرماید **فرد** لب به بند و گوش بند و چشم بند + گر نه بینی سر حق بر من بخند + اصل اینست که میان فعر حوض بکنند و غوطه در آب زنند و این عمل نمایند که این طریق را خضر علیه السلام مر شیخ **عبد الخالق** عجدوانی را ارشاد کرد و این طریق ست تاثیر بیشمار دارد +

فصل هشتم فی کیفیة المراقبة و مراقبة سلسلة نقشبندیه

فصل هشتم فی کیفیة المراقبة و مراقبة سلسلة نقشبندیه قال الله تعالی فارتقبهم مرتقبون و آیهٔ دیگر وکان الله علی کل شئی رقیبا و جای دیگر فرموده وارتقبوا انی معکم رقیب معنی منتظر بودن و نگاهبانی کردن ست یعنی دل را حاضر دار و حق را بر دل ناظر دان که این بر همه فرض ست نظر هر دو چشم در بالا ابرو کنند نفسے که اندرون رود بگوید الصمد و نفسی که برون رود بگوید هو فائده بیشمار ست **ے** نظر بر پرهٔ بینے رسانی تا به پیشانی + ببین با نور روحانی جمال ذات رحمانی + **چهار** رسم اند **اول** من **دوم** مرشد **سوم** محمد رسول الله صلی علیه وسلم **چهارم** میم مولی اوّل خود را بیند و فراموش کند بعده ذات مرشد را به بیند بعد ازان نور محمدؐ را بیند بعده نور مولی را بیند یعنی در پیشانی خود تصور کند و چشم بسته نیک بنگرد در مرآت چنانکه بزرگے گفته **ے** نور حق را بدیده پاک ببین + این هوای به آب و خاک ببین + **دیگر** هر دو چشم کشاده نظر بر پرهٔ بینی بیفگنی و درین خیال چندانی خوض کنی که سیاهی هر دو چشم غائب شود و سفیدی ظاهر گردد تا جمعیت خاطر و خطره بندی فی الحال پیدا آید یا چشم چپا بندی و چشم راست بر پرهٔ بینی اندازی یا عکس یا نظر چشم بر سینه یا هر دو دست اندازی و دران کوشے که نظر یک جا بماند و خطا نشود تا جمعیت حاصل آید **ذکر دیگر** شکم و پشت یکجا کند چشم فرو برد ظاهر چشم خود را بپوشد دران جا عجائب ها و غرائب ها در نظر می افتد و در آداب در حال قیام نظر بر سجده گاه و در حال رکوع بر پشت پا و در حالت سجده بر بینی گماشتن و در قعود سوی کنار در تلاوت قرآن و تسبیحات گوش نهادن اشاره بهمین سر ست تا حضور قلب حاصل شود و تفرقه روے نه نماید بزرگان گفته اند که نظر بر یکجا داشتن اگرچه بر سنگ یا دیوار بود موجب جمعیت ست لهذا کعبه عالم یکے گردانیده اند اگرچه حق تعالی همه جاست و پیغمبر یکے و کتاب یکے و پیر یکے و مرشد یکے برای جمعیت ست و لهذا حق تعالی بسوی مرتبه جمعیت خود طالب را میکشد اگرچه در تفرقه هم همون ست تا جمعیت دل

حاصل کنداے مراقب باید کہ چشم بریکی نہی یکی بینی یکی دانی یکی خوانی و ملاحظہ کنی کہ جز یکے موجود نیست در جارح و دہن یکی ست اگرچہ متعدد تعدد در نمائش ست پس در اعداد تامل کن کہ جز تکرار وحدت چیزے نہ و ہر عدد کہ بنگری بہیئت مجموعہ ہم اوست واز جہت ہا وہ ہم واحد ؎ جز یکی نیست تعدد در عالم + باز بین و بعالمش مفروش + گل این باغ را تو ئی غنچہ + سر این نکتہ را تو ئی سر پوش + پردہ بردار تا بہ بینی خویش + دست و پا دوست کردہ در آغوش + **مراقبہ قضا ہویت** آنکہ چشم پوشیدہ نظر بر سویدا کنی و آن را نقطہ مرکز عالم و واسطہ عالم تصور کنی واز آنجا خطوط بفوق و تحت و یمین و شمال و قدام و خلف کشی تا نقطہ محدب عرش رسانی یا خود را ہیئتے مختصر تصور نمودہ از نقطہ سویدا برآئی و بمغز سری و کوی مغز را شگافتہ بیرون آئی و سیر بعالم بالا خیال و تا عرش بریں رسیدہ بالاے عرش سیر کنی تا آنکہ در زمانے نادر خیال آری کہ بلا تناہی تناہے رسیدم واز آنجا باز آئی ہمچنین در رشش جہات سیر کردہ باشی دریں مشق چیزہا بر تو ظاہر گردد و حقیقت چشم تعلی و حقیقت فضائی لاتناہی و حقیقت کلی و وحدانیت جسم کلی و لطافت باطن بر تو ظاہر خواہد شد و از اسرار بسیار روی نماید از مکان لامکان بکشاید **مراقبہ دیگر** تمام عالم را یک دریاے نور تصور کنی و خود را در وشل ماہی در سیر و سفر بینی چشم پوشیدہ و کشادہ ہمیشہ متصور باشی ہمیشہ در نشینی و در روان باشی و در رو نجبی و در رو بیدار باشی ناگاہ بر تو دریاے وحدت ظاہر شود کہ مدہوش گردی و در خروش آئی و مجذوب بنور حقانی شوی **فرد** در بحر حقیقتم چو ماہی + ماہیت ما گر چہ خواہی + بعد ازان بمدتے این ماہیتے محو سیر آب دریا شود و جز دریا باقی نماند لمن الملک الیوم لمد الواحد القہار روی نماید و حقیقت معنی **فرد** من و تو در میان کاری نداریم + بجز بیہودہ پنداری نداریم + **فرد** تو مباش اصلی کمال اینست بس + تو درین گم شو وصال اینست بس + بعضے کہ در یک قدم بحق میرسند ہمین معنی ست کہ دع نفسک و تعالے یعنی در قدم اول توحید خود را محو و ناچیز دانستند و در مراقبہ فنا خود یکبارہ از خود گزشتند چون خود نماند پس چہ ماند جز خداے تبارک و تعالی از نیجاست ؎ آنرا کہ فنا شیوہ فقر آئین ست + نہ مکشف یقین نہ معرفت نے دین ست + رفت او زمیان ہمین خدا ماند خدا + الفقر اذا تم ہو اللہ این ست + ہم درین فنا بعضے خود را مطلق برباد دادہ اند نہ معتقد صلاح اند نہ معتقد تقوی نہ سلوک راہ شریعت یعنی ما کجائیم کہ در پے کارے باشیم عزیز من محافظت این راہ بسیار ست باید کہ اول قصد این فنا نہ کنی کہ بہ فنا ی کشفی رسی یعنی دریاے وحدت بر تو مکشوف شود بحر قطرہ ترا از موج خود بر باید انگاہ از خود کہ حرف زند جز خود و این فناے خیالی خود نافع آن زمان کہ مجاہدہ اثر تو نرود و الا یکے از مقلدان باشی باری این فناے خیالی ہم از بقاے باقیان ناسوتی بہتر ست باید کہ در محافظت خود باشی تا در ورطۂ زندقہ نیفتی کہ بشومت بدہریہ و طاغیہ مائل گردی

عیاذا باللہ تعالی ہر دو چشم کشادہ دارد و نظر بر دو پرہ بینی دوزد درین نظر چنان خوض کند کہ سیاہی ہر دو چشم غائب شود و سپیدی چشم ظاہر گردد و جمعیت خاطر و خطرہ بندی پیدا شود و این شغل را مقام **نصیر** انیگویند و در جلسہ مختار ست جلسہ نماز یا جلسہ اقعار الکلب و اگر نظر بر ابرو ہای خود دوزد و شغل را چنانچہ گفتہ شد تمام کند این شغل را مقام **محمود** اگویند و فوائد این بسیار ست بجلسۂ صلوۃ بنشینی و ملاحظہ **علیم** و **سمیع** و **بصیر** کنی یا ربط و ملازمت ہمہ احوال چون درین استقامت یافت برہمان ہیئت بنشینی و روی جانب دل مائل کنی و چشم را بندی بہ چشم باطن سوی دل نگری و تصور کنی کہ حق تعالی را می بینی و چون درین استقامت یافت برہمان ہیئت بنشینی الا آنکہ نظر سوی آسمان داری و چشم فراز کردہ بر ہیئت مختصر تصور کنی کہ روحم از قالب بیرون رفت و از سماوات گزشت و بمعائنہ حق تعالی مشغول گشت اگر کسی برین استقامت یافتہ رشتہ سبز پیدا آید جانب رشتہ بالای ہفتم آسمان باشد و جانب دوم در دل او باشد و اعلی رتبہ فکر این بود و مشغولی مشائخ پنہان میفرمایند ہمین ست و درین مشغولی واسطہ درست نیست **اول** را مراقبہ گویند و **ثانی** را مشاہدہ گویند و **ثالث** را معاینہ گویند حضرت شیخ **نصیر الدین** چراغ دہلی این مشغولی ہا را از حضرت **سلطان جیو** قدس سرہ نقل کردہ اند میر **سید محمد** گیسو دراز قدس سرہ فرمودند کہ ساکت باشد و فکر کند کہ من نیم اوست ؎ من نیم و اللہ یاران من نیم ✣ جان جانم سر سرم تن نیم ✣ چون درین معنی فکر نماید بحکم اذا جاء الحق و زہق الباطل صدای انانیت بر آید و اقرب طرق و راہ ہاست ہر کہ بمراقبہ و ذکر اللہ مشغول شود ہمہ عالم بروی تجلی کند حضرت سلطان العارفین از مہد تا لحد ہمین مشغول بودہ اند **مراقبہ** معراج العرفان این ست کہ ہمہ موجودات آئینہ ہای متعدد فرض کن و انچہ می بینی در ایشان از کمالات محسوسہ و معقولہ صور از اسمار صفات حق تعالی دان بلکہ ہمہ عالم یک آئینہ فرض کن و در روی حق را بین بہ ہمہ اسمار صفات دی تا اہل مشاہدہ باشی چنانچہ در اول از اہل مکاشفہ بودی پس ازین برتر آئی و خیال ملاحظہ کن و چون عالم را می بینی و می دانی ذات تو محیط ست بہمہ و ہمہ مرتسم اند در وی پس ذات تو آئینہ ست مر اینہا را و در اول مشاہدہ حق سبحانہ در غیر خود میکردی و اکنون در خود مشاہدہ میکنی پس ازین برتر آئی و آنرا ملاحظہ میکن کہ ممکنات من حیث ہی غیر موجود اند پس ایشان را از میان بیرون کن و ہمہ را صور تجلیات حق بین و قائم بوے پس ہمہ کمال و جمال حق اند سبحانہ کہ در حق مشاہدہ میکنی پس ازین برتر آئی وجود خود را از میان بیرون کن و بہ عینک مشاہدہ باحق بین فہو الشاہد و المشہود آئینہ را بسیار بہند تا صورت خویش و خیال استوار گردد و پیوستہ نظر بران داشتہ باشد تا غیبت از حواس شود کلمہ اللہ را بہ آب طلا یا نقرہ بنویسد و در نظر دارد **و ایضا** صورت وہمی اللہ را بر صفحۂ دل پیوستہ متوجہ آن باشد تا غیب از حواس پدید آید صورت کتابت

لا الہ الا اللہ را یا صورت کتابی اسم جلالہ را یاد صفحہ کہ در پیش چشم سر و بصر دارد یاد صفحہ علم لوحہ خیال خود کہ در پیش چشم سر و بصیرت دارد مطالعہ نماید و پیوستہ متوجہ ہمین ہیئت باشد تا آنکہ طاری شود بر و غیبت و ذہول کند از ان ہیئت و از علم بذہول آن ہیئت قال الجنید رحمہ اللہ من راقب اللہ فی سرہ حرسۃ جوارحہ **مراقبہ** انا جلیس من ذکرنی تصور نماید **مراقبہ** اسم اعظم اللہ ست بگوید بدل بحالتی کہ ظہور حق مجال نیابد و حق آنکہ غیر حق وجود ندارد و طالب اہل دل چون بر ملازمت اسم اعظم عادت گیرد و برا برای حصول مطلوب کافی باشد **فرد** پاسبان دل شو اندر کل حال + تا نیابد ہیچ زد آنجا مجال + **فرد** ہر خیال غیر حق را زود دان + این ریاضت سالکان را فرض دان + الغرض مراقبہ بہترین اشغال و آخر منتہا اکتفا ہمین مراقبہ ست لہذا جماعت کہ ابعد ادر انہا درج میکنند می نمایند و می گویند ؎ اول ما آخر ہر منتہی ست + آخر اجیب تمنا تہی ست + و ہیئت قعود مراقبہ انواع ست **یکی** آنکہ قاعدہ نماز نشیند و دو دست بر ہر دو زانو سر فرو اندازد و این مختار ست **دوم** بر ہر دو زانو استادہ کند مانند اقعاء الکلب و سر بر دو زانو دارد **سوم** ہر دو دست سوی پس گردن و ہر دو کتف را بر صلب جمع کند ہمچو مصیبت زدگان بنشیند چہارم من اللہ تعالی سر فرو انداختہ و ہر دو چشم بستہ و دل را گرد آوردہ و نظر بر دل گماشتہ توجہ بحق کردہ بداند کہ حق تعالی حاضر و ناظر ست و با من ست و درین علم چندان خوض کند و مستغرق گردد کہ شعور از غیر بہ کلی رود تا از خودش ہم شعور باقی نماند اگرچہ طرفۃ العین این علم برود . مراقبہ نباشد خواب غفلت بود **فرد** بیخود و بخود فرو نیائی + بوی رسدت ز آشنائی + عزیز من **مراقبہ** فنا و **مراقبہ** صفا و **مراقبہ** توحید الٰہی ست و **مراقبہ** ہوست بدانکہ در وقت **ذکر خفی** ہر دو چشم را پوشیدہ دارد و نظر بر دل گمارد و خدای تعالی در دل حاضر و ناظر بخود داند این را مراقبہ صفا می نامند و اگر در حال ملاحظہ فنا محویت و فناست این را مراقبہ فنا گویند و مراقبہ توحید نیز **دیگر آنکہ** طالب حق ہر دو چشم کشادہ دارد و نظر سوے بالا مقابلہ خود ہر جا کہ بود در ہوا اندازد و دران کوشد کہ اصلا پلک نزند درین شغلے بعضے انوار پدید می آیند و آتش از پلک می خیزد تمام اعضا میگیرد و عشق پیدا آید و این را مراقبہ ہوا گویند و درین مراقبہ بعضے اولیا چشم بر ہوا نہادہ سالہا در عالم تحیر ماندہ اند **دیگر** در حجرہ تنگ و تاریک در شب چشم کشادہ دارد و بیک جا درین شغل انوار عالم قدس تا بد و بحق برسد و در ہوای سر عظیم ست کہ ہوا مستقیم و مستدیم ماتری فی خلق الرحمن من تفاوت سر این سخن ست ہوا عالم خلا و عالم صفا و عالم لطافت ست کہ ہزار ہزار عالم در ہوا نمایان ست تا ہوا ست کون و مکان ست چون از ہوا بگذری عالم سبحان و لامکان ست الرحمن علی العرش استوی پیرا ہن این سخن ست و تو ہوا گوئی و ندانی کہ چہ ہوا ست عزیز من ہوا از لطافتی ہست

که بعضے این را بچون و بچگون فهمیده و حق سبحانه قرار داده اند و بعضی این را جسم نورانی گفته و حق تعالے
را جان این جسم خوانده و شیخ عربی هوا را این نفس رحمانی نامیده اند الغرض هوا را اقرب بعالم وحدت
مقرر ست پس نظر برین داشتن قرب بعالم وحدت بالخاصه محصل می سازد و فکر در هوا مذمون و
وحدانیت و لطافت آن را مطالعه کردن بکشف هویت ذاتیه میرساند المقصود این مراقب نظر بر
سویدای قلب گماشته خود را و عالم را بنظر فنا بنگری و خدا تعالی را نوری بلا نهایت برابر بصیرت دارے
چون چشم بصیرت تیز گردد و انچه که در خیال می آری محقق گردانی و عالم را تخیل دانی **مراقبهٔ اول**
بسم الله الرحمن الرحیم فاما اهل مراقبه را باید که فکر وحدت و کثرت در تمثیل بسم الله الرحمن الرحیم
تمام کند همچنانکه مقصود بسم الله واحد ست همین طور ذات باری تعالی را داند بمثال الفاظ بسم الله
الی آخره مظهر عالمیان را داند یعنی خود ست که چندین کسوت پوشیده بر در آمده چنانچه عارفی میفرماید
ے آن بادشاهِ اعظم در بسته بود محکم + پوشیده دلق خلقت ناگاه بر در آمد + ما من عبد
یقول بسم الله الرحمن الرحیم یذوب الشیطان کما یذوب الرصاص فی النار ازین معنی ست **مراقبهٔ دوم**
الم فاما اهل مراقبه را باید که از سه حروف الم سه نعمت معلوم کند چنانچه از میم مظهر عالمیان خیال کند
و از لام رسول الله خیال کند و از الف الله خیال کند آن هر سه حروف را در وجود خود مرکب سازد
چنانچه اجزای خود را بمثال مظهر عالم داند و بدنِ وجود خود را رسول داند و روح خود را ذات حق تعالے
داند چون هر سه نعمت را یکے بیند و بلاریب و شک صفات باذات محو گردد جزو کل گردد ے ذات و
صفات هر دو بمقصد یکے بود + تمثالِ موج و دریا اصلش یکے بود + کو عارفی که بیند بوجودِ خویش مطلق +
آدم رسول مولی هر سه یکے بود + چون هر سه یکی بود در ان حین مقصود الم ذلک الکتاب لاریب فیه
هدی للمتقین الذین یومنون بالغیب معلوم کند یعنی الم آن کتاب توحید ست که نیست در وغ و آن کتاب
و راه نموده شد مر متقیان را متقیان آنکه ایمان آورده اند خدای تعالی را بالغیب یعنی باثبات خدای تعالی
خود را فنا کرده اند با هستی و نیستی هر دو سهو کرده اند **مراقبهٔ سوم** فاینما تولوا فثم وجه الله یعنی هر جا که شما روی
می آرید پس آنجا روی خدا تعالی ست فاما اهل مراقبه را باید که در شمع معنی آیت مذکوره خود را پروانه سازد
چون پروانه وار سازد چون پروانه شود پروانشود از آنکه پرواز دوئی ست چون رفت مستغنی گشت الفقر
لایحتاج الی الله ازین معنی ست **مراقبهٔ چهارم** نحن اقرب الیه من حبل الورید خدای تعالی میفرماید که ما نزدیکیم
بسوی تو از گردن و شه رگ تو فاما اهل مراقبه را باید که از فوت معنی آئینه مذکوره پیراهن هستی خود را بدر داز انکه
چون حق تعالی از شه رگ نزدیک تر باشد پس معلوم کند که محرک مطلق اوست چون محرک اوست پس وجود پیراهن اوست

یعنی بمغز و پوست تصرف است و است و است **مراقبهٔ پنجم** وفی انفسکم افلا تبصرون خدای تبارک و تعالی میفرماید در ذات های شما ایم پس نمی بینید شما فاما اهل مراقبه را باید که از سلابت مقصود آئینه مذکوره خانهٔ هستی خود را بر باد دهد از انکه هر جا بادشاه نزول کند غوغای عمرو و زید نماند مشهور ست ع هر جا که سلطان خیمه زد غوغا نماند حام را + غوغای عمرو و زید در عالم اصلا نیست فاما سالک را از پندار هستی خود این و آن میشود چون برخاست بی یسمع و بی ینطق و بی یبصر دید **مراقبهٔ ششم** ونحن اقرب الیه منکم ولکن لا تبصرون خدای تعالی میفرماید که ما نزدیکتریم بسوے تو از تو ولیکن نمی بینید شما فاما اهل مراقبه را می باید که از حرارت معنی آیهٔ مذکوره خود را بسوزاند همچنانکه هر شے که با تش رسد آن عین آتش میگردد بعده اگر آن آتش آتش را بجوید هیچ جا نیابد بجز خود ازین معنی ست آن اشاره که ما نزدیک تر ایم بسوے تو از تو **مراقبهٔ هفتم** ولله ما فی السموات وما فی الارض وکان الله بکل شی محیطا یعنی مر خدای راست چیز یکه در آسمانهاست وچیز یکه از زمین ست وهست خدای تعالی بهر چیز در گیرنده فاما اهل مراقبه را باید که از جوش و خروش معنی آیه مذکوره خود را فرموش کند از انکه حق سبحانه تعالی همچو دریا ما مالا مال و درون و برون و تحت و فوق در گرفته ست وجود های ما و شما بمثال حباب ها ست هر که در حباب آب را جوید هیچ نیابد الا بخود و چون بخود یابد در هر طرف که نظر کند آب ست اشاره ولله ما فی السموات وما فی الارض ازین معنی ست **مراقبهٔ هشتم** وهو معکم اینما کنتم یعنی آن خدای تبارک و تعالی با شما هست هر کجا هستید شما فاما اهل مراقبه را باید که از سوز شمع معنی آیه مذکوره خود را بگزارد همچنانکه هر شی در نمک زار می افتد عین نمک میگردد بعده اگر آن شی خود را بجوید هرگز نیابد جز نمک **مراقبهٔ نهم** الله لا اله الا هو یعنی خدا ست موجود نیست هیچ کس بجز او فاما اهل مراقبه را باید که از تصرف معنی آیهٔ مذکوره رخت خود بر بندد چنانکه دو بادشاه در اقلیمی نگنجد **فرد** در شهر وجود یا تو باش و یا من + که کاشفته بود کار ولایت بدو تن + **مراقبهٔ دهم** کل من علیها فان ویبقی وجه ربک ذو الجلال والاکرام یعنی هر کس که بظهور آمده ست آنکس گزرانست و باقی می ماند ذات پروردگار تو که خداوند بزرگ ست فاما اهل مراقبه را باید که از تیغ معنی آیهٔ مذکوره خود را قتل کند چون بدان تیغ قتل شود شهید گردد و من قتله فانا دیته مکشوف گردد **مراقبهٔ یازدهم** کان الله علیکم رقیبا یعنی هست خدای تعالی بر شما نگهبان فاما اهل مراقبه را باید که از خدمت آیه مذکوره خود را غنی سازد که همچنین بادشاه عالمیان نگهبان خود دارد پس او را هیچ دغدغه نشاید و وقتی که صانع بر صفت خود عاشق شده ست پس ازین صفت کرشمهٔ معشوقی شاید تا بدرجهٔ که عاشق و معشوق یک بخت گردند اضافه عاشقی و معشوقی ازمیان برخیزد چنان که بود همچنان کرد وحب الوطن من الایمان ازین معنی ست **مراقبهٔ دوازدهم** واذکر ربک اذا نسیت یعنی یاد کن

پروردگار خود را تا آنکه فراموش کنی خود را فاما اهل مراقبه را باید که از حکومت معنی آیهٔ مذکوره خود را فراموش کند چون خود را فراموش کند دوئی از میان برخیزد چون دوئی برخیزد حدیث مصطفی علیه الصلوة والسلام من عرف الله کل لسانه حال خود بیند دیگر بشنود و آذا برای شرط ست و معنیش همچنین میشود یاد کن پروردگار خود را هر گاه فراموش کنی خود را پس معلوم باد که یاد کردن خود یاد کردن خداست و فراموش کردن خود فراموش کردن خداست چون خود را فراموش کرد خدا را فراموش کرده شد حدیث مصطفی صلے الله علیه وسلم من عرف الله لا یقول الله و من یقول الله لا عرف الله ازین معنی ست **مراقبهٔ سیزدهم** لو کان فیهما الهة الا الله لفسدتا یعنی اگر بودی دو خدا در آسمان و زمین بجز خدا هر آئینه فساد میشدی فاما اهل مراقبه را باید که از نوبت آیهٔ مذکوره دل خود را پاره پاره کند چون پاره پاره کند یا دره کند ازین معنی ست در شریعت که نواختن دل حرام ست نه آن دل چوب و پوست حرام ست بلکه نواختن دل خود بینی حرام ست و اگر نوبت شاهان بنوازد گو بنوازد مبارک باد این معنی ست که اهل الله را نواختن مباح ست چنانچه هم درین معنی حضرت خواجه **حمید الدین** ناگوری میفرمایند ؎ گفتگوی انا بحالت کشف ✤ هر که گوید ازان خطا نبود ✤ حاصل اندر زمان استغراق ✤ شاهد و روح جز خدا نبود ✤ **مراقبهٔ چهاردهم** یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید یعنی میکند خدای تعالی چیزے که میخواهد و حکم میکند چیزیکه میخواهد فاما اهل مراقبه را باید که از شجاعت معنی آیهٔ مذکوره حرکت خود بر بندد و چنانکه هرگز بخود دنیا بد بجز خدا تعالی بمثال بحر و نهر چون بحر غلبه میکند بحر و نهر یکے میگردد و چون یکی میگردد و حرکت نهر در بحر غائب می شود نمی بیند سوای بحر پس طرف میرود و تصرف بحر را نهر معلوم میکند اعوذ بک منک گویان برخیزد چون الان کما کان برخیزد **مراقبهٔ پانزدهم** الله رب السموات والارض و ما بینهما الرحمن لا یملکون منه خطابا یعنی خداوند آسمان و زمین و آنچه میان ایشان ست خداوند تعالی ست نتواند هیچ کس بے فرمان او دون و گفتن سخن فاما اهل مراقبه را باید از غوغای بانگ احدیت معنی آیهٔ مذکوره زنار کفر خود بشکند چون زنار کفر خود بشکند آن زمان مسلمان حقیقی گردد هرگز بر گرد اضافت نگردد حدیث مصطفی صلے الله علیه وسلم السلامة فی الوحدة والآفات بین الاثنین احوالش گردد **مراقبهٔ شانزدهم** وقل جاء الحق و زهق الباطل یعنی بگوای محمد آمد راستی و دور کرده شد دروغ فاما اهل مراقبه را باید که از همان آیهٔ مذکوره کلفت دید هستی و عجب بردارد که انی انا الله لا اله الا انا چون بر کمال برگردد هیچ از هیچ و برگردد و چون هیچ از هیچ و بر گردد حدیث مصطفی علیه الصلوة والسلام موتوا قبل ان تموتوا حال برو گردد **مراقبهٔ هفدهم** ونفخت فیه من روحی خدای تعالی میفرماید دمیدم من در آن آدم روح از ذات خود فاما اهل مراقبه را باید که

دمبدم معنی آیۂ مذکورہ خود را بیاد دہد تا کہ ہیچ جا خود را نیابد ہمچنانکہ بادے مکان و نے نشان ست کہ بادرا
مکان و نشان ہیچ جائی شود پس ہمچنین باید کہ از مکان و نشان خود بیخود شود چون بیخود باشد خدا باشد
خود آباخود آئی باشد حدیث مصطفے علیہ الصلوۃ والسلام انا احمد بلا میم حالش باشد **مراقبہ ہشتم**
لیس کمثلہ شئی وہو السمیع البصیر یعنی نیست مانند آن خدا چیزے و آن شنوا و بینا ست فاما اہل مراقبہ
را باید کہ از شنیدن یکتای معنی آیۂ مذکورہ دوتای بردارد چون دوتای بردارد و ہمہ جا ذات واحد نگارد
چون واحد نگارد دیگر نہ نگارد ازین معنی ست اشارہ لیس کمثلہ شئی کہ ثانی ندارد ثانی چون دارد از انست کہ
مانند ندارد **مراقبہ نوزدہم** وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون خدای تعالیٰ میفرماید کہ پیدا نکردم
جن و انس را مگر از برای عبادت خویش ای شناختن خود فاما اہل مراقبہ را باید کہ از تازیانۂ معرفت
آیۂ مذکورہ مرکب خود را بمیدان معرفت سر دہد تا ماندہ گردد چون ماندہ گردد معلوم میگردد چون معلوم
میگردد بداند کہ معلوم میگردد و از معلوم معدوم میگردد چون معدوم گردد معصوم گردد حدیث مصطفے
صلی اللہ علیہ وسلم الصوفی لا مذہب لہ احوالش گردد **مراقبہ بستم** ان اللہ یحب المتوکلین
یعنی بدرستیکہ خدا دوست میدارد متوکلان را فاما اہل مراقبہ را باید کہ از اشارہ افلاس معنی آیۂ مذکورہ
خود را مفلس سازد خزانہ مرادات از خانۂ ہستی خود بردارد چون مراد بردارد کہ ہرگز برخود نیارد
حق سبحانہ تعالیٰ برو نگارد و من لہ المولی فلہ الکل وبدو سپارد چون حدیث مذکورہ بدو سپارد باران جمعیت
بر و ببارد چون باران جمعیت بر و ببارد زمین خشک سبزی آنا الحق برآرد **فرد** ہر گیاہی کہ از زمین روید
وحدہ لا شریک لہ گوید ۔ حالش بزبان آرد **مراقبہ بست و یکم** فاذکرونی اذکرکم خدای تعالیٰ
میفرماید کہ یاد کنید مرا تا یاد کنم مر شما را فاما اہل مراقبہ را باید کہ از فرمان آیۂ مذکورہ یاد خود فراموش کند
و بیاد خدا محو گردد و چون بیاد خدا محو گردد خدا گردد پس یاد کردن خدا بندہ را چیست کہ خود گرداند
چنانکہ آتش موم را عین آتش میگرداند یاد کردن بندہ خدا را چیست کہ خود گرداند ہمچنانکہ موم شمع خود
را شمع عین شمع میگرداند من فہم فہم **مراقبہ بست و دوم** ففروا الی اللہ خدای تعالیٰ میفرماید
کہ بگریزید بسوے ما فاما اہل مراقبہ را باید کہ از طلب بسرعت معنی آیۂ مذکورہ بے سر رود چنانکہ قطرۂ
باران از ابر بسوے دریا میرود چون آن بدریا میرسد عین دریا میگردد فہم من فہم **مراقبہ**
بست و سوم ہو الاول ہو الآخر ہو الظاہر ہو الباطن و ہو بکل شئی علیم آن خدای تعالے
اول ست و آخر ست و ظاہر ست و باطن ست و آن خدا بہر چیز داننده است فاما اہل مراقبہ را باید کہ
از معصوم معنی آیۂ مذکورہ خود را از ہستی بیجا کند چون بیجا کند جالش لامکان گردد ہمچنانکہ نمک در آب

وچون وجود نمک را در آب بجوید هیچ جا یافته نشود ازین معنی ست که سلطان العارفین **بایزید** بسطامی قدس سره فرموده اند که خود را می جویم خدا را می یابم وخود را نمی یابم عزیز من سالک را از دریای توحید موجے میرسد که از هستی خود میرود و تجلی صفات فنا و بقا بدو طلوع میکند گاهے به بقا می آید و گاهے به فنا میرود چون کمالیت میسر شد معصوم طور **مراقبه بست وچهارم** ان الله علیم بذات الصدور یعنی بدرستیکه خدای تعالی داننده ست بذات سینه ها بقول دانند ست بذات خود احوال سینه ها فاما اهل مراقبه را باید که از شنیدن کشف معنی آیه مذکوره از کثافت ما و منی سینه خود ها را بکمال یکتای غسل دهد و در غسل سه چیز فرض ست یکی آب در دهن کردن دوم آب در بینی کردن سوم جمله اندام سه کرت شستن آب در دهن کردن چه که دم خودی نزند و آب در بینی رسانیدن چه که بوے خود نگیرد و سه مرتبه اندام مالیدن چه مرتبه اول حرص و هوا را از خود بشوید و مرتبه ثانی دوی از خود بشوید و مرتبه سوم هوای شوید چون همچنین غسل بجا آرد پاک گردد و غسل فرض همین ست که ما و منی بشوید شستن ما و منی پاکی اندام ست و شستن ما و منی خلاصی از دام ست چون از دام خلاص کرد و به اصل خود رسید انی علیم بذات الصدور بانگ زند **مراقبه بست وپنجم** ان الله بصیر بالعباد یعنی بدرستیکه خدا یتعالی بیناست به بنده ها فاما اهل مراقبه را باید که از صلابت روزن محل سلطانی یعنی آیه مذکوره در خود را با ادب نگاهدارد و بجز خود راست وچپ وتحت وفوق نه بیند از انکه سیاست سلطانی ضرب سخت ست براست وچپ دیدن راضی نمی شود آن مگر بخود در گاه سلطانی نظر بخود یابد یا به سلطان تا سلطان راضی شود نزدیک طلبد چون نزدیک رود چه بیند که هر دو یک ذات آدم اند همچنانکه صورت آئینه چون صورت بالیقین تحقیق گردد نعره همچنین ند فرد خود بخود بیند و خود میکند با خود کلام ✤ عارفان را نیست دیگر جز خدا کس و السلام ✤ **مراقبه بست وششم** ان الله سمیع علیم یعنی بدرستیکه خدای تعالی شنوا و داناست فاما اهل مراقبه را باید که از جاسوس سلطان معنی آیه مذکوره اسم خودی از زبان بردارد و چون اسم خودی از زبان بردارد چه برآرد بجا رساند که بجاے خود نشاند چون بجاے سلطان نشیند در ملک حکومت خود بیند از مستی احدیت شب و روز کوس لمن الملک الیوم لله الواحد القهار چون در شهر احدیت تخت گاه کند لازم ست که عدالت کند یعنی مستحق را بحق رساند حق چشمان چیست که عالم را صورت مرآة داند و حق بیند چیست که بوی گل کرده شریک بنوید حق زبان چیست که اسم غیرے نگوید حق گوش چیست که آواز غیرے نشنود یعنی بشنیدن دوری معشوق راضی نباشد و حق دست چیست که جز خدا نگیرد و حق پا چیست که

بیخود رود و حق سر چیست که سر رویدو اما بنعمت ربک فحدث ازین معنی ست **مراقبهٔ بست و هفتم**
ان اللہ بکل شئی کلیم یعنی بدرستیکه خدای تعالی بهرچیز کلام کننده ست فاما اهل مراقبه را باید که ازشنیدن
نغمه آیهٔ مذکوره خود را برقص آرد تا بحدیکه پیراهن پاره پاره کند و دستار را بر زمین زند سر یک طرف
وچون بهوش آید باید که همون آواز نغمه بگوش جان خیال دارد خواه عشق خواه فسق خواه نیک خواه بد
هرچه خیزد همون داند و از خود نیز همون داند و چون برین عمل کامل گردد هرچه بیند و هرچه میگوید خود ست
بجز او از خود دیگرے نیست از اسلام احدیت بانگ ندائے بکل شئی کلیم **مراقبهٔ بست و هشتم**
ان اللہ علی کل شئی شهید یعنی بدرستیکه خدای تعالی بهرچیزے گواهی دهنده ست فاما اهل مراقبه را باید که
از شنیدن گواهی معنی آیهٔ مذکوره خود را از خودی بلے دعوی کند از قصهٔ خصومت دوتائی پاک شود و
چون از قصهٔ خصومت دوتائی پاک شود اشهد ان لا اله الا اللہ وحده لا شریک له بزبان برخواند **مراقبه**
بست و نهم ان اللہ علی کل شئی قدیر یعنی بدرستیکه خدای تعالی بهرچیزی قادر ست فاما اهل مراقبه را
باید که از قدرت آیهٔ مذکوره تدبیر بردارد و خود را در بحر تقدیر اندازد و صدف وار شود چون صدف وار
در تقدیر بلے تدبیر گردد در اسرار دلش پیدا گردد چون در اسرار در دلش پیدا گردد سیما هم فی
وجوههم من اثر السجود بر صدف تجلی گردد و چون در اسرار بکمالیت رسد از صدف بیرون ریزد در ان
حالش مبادی گردد خواه در بحر خواه در صندوق هر جاکه ماند بطور خود تا هیچ جا بر و غالب نیاید بلکه او
همه جا غالب چون اهل مراقبه بدین مقام رسد از مستی معدومی انی علی کل شئی قدیر نعره زند **مراقبهٔ**
سی ام و مکروا و مکر اللہ و اللہ خیر الماکرین فریب کرده شد فریب ازان خداوند و آن خداوند
بهترین فریب کنندگان ست فاما اهل مراقبه را باید که از کرشمهٔ معشوقی معنی آیهٔ مذکوره خود را بچشش
خدا سازد تا بحدیکه از نیک و بد خوشگوی و بدگوی دشمن و اقران بر و گزارند تغریق نه کند از آنکه این
جمله مکر خدا ست و چون جمله مکرهای خدا ست پس هرچه هست حق ست بر و نقصان لازم نمی آید از آنکه
بجوشش عشق میگوید کما قال النبی صلی اللہ علیه وسلم ان اللہ لا یواخذ العشاق بما یصدر منهم **مراقبهٔ**
سی و یکم هو اللہ الواحد القهار یعنی خدای تعالی یکی ست و قهار ست مراد از قهار چه در ملک دیگرا
نمیگزارد فاما اهل مراقبه را باید که از قهر سلطانی معنی آیهٔ مذکوره ملک خود را بگزارد و به ملکی رود که بوی
ملک خود نیاید چون بوے ملک خود نیاید بمثال گل گردد چون بمثال گل گردد باران رحمت بر و بارید ن
گیرد چون باران رحمت بر و بارید ن گیرد شجر اسرار برخیزد و چون شجر اسرار بکمال رسد در ان حین
چون بر هر شاخی که نظر کند آن بر هر پیر را همچو خود بیند و چون بر پیر هر طرف همچو خود بیند از مستی احدیت

نوبت سلطانی زند انا الله الواحد القهار **مراقبه سی و دوم** ان الله یحب المطهرین بدرستیکه خدای تعالی دوست میدارد پاکان را فاما اهل مراقبه را باید که اشاره از پاک معنی آیهٔ مذکوره خود را از خود پاک کنند پاکی چه که نفی و اثبات برکند چون نفی و اثبات برکند طالب و مطلوب گردد چون طالب و مطلوب برخیزند مطلق پاک گردد چون مطلق پاک گردد از پاکی نعره بیباکی برزند الطلب ردّ و الطریق سد **مراقبه سی و سوم** ان الله یحب الصابرین یعنی بدرستیکه خدای تعالی دوست میدارد صابران را فاما اهل مراقبه را باید که از بجام آیهٔ مذکوره هاروتی خود را قید کنند که بغلط گاه زلت مرادات رفتن ندهد مخبر راه نیستی و راه نیستی چه که راست و چپ نگردد و چون راست و چپ نگردد مرکب بقید آید و چون بقید آید از غیریت قید بقیدها و هاروتی بقید گردد نعره معدومی بمثال معصوم برآید الصوفی لا مذهب له **مراقبه سی و چهارم** ان الله یحب المتقین یعنی بدرستیکه خدا دوست میدارد پرهیزگاران را فاما اهل مراقبه را باید که از پرهیزگاری آیهٔ کریمه مذکوره از خودی پرهیزگار شوند چنان پرهیز کنند که موی خودی نه بیند و موی خودی نگیرد و موی خودی نبوید اگر همچنین پرهیزگاری بجا آرد حالش بیچاگردد و در ان عین نعرهٔ حیرانی از مکان لامکان برزند ماء فناک حق معانک **مراقبه سی و پنجم** ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة یعنی خدای تعالی میفرماید که مبنداز ید دستهای خود را بسوی هلاک فاما اهل مراقبه را باید که ازین معنی آیهٔ مذکوره دست خود به دریای هلاک بیخودی مبنداز ید و چون که دریای خودی بدتر از هفت دوزخ ست همدرین معنی محققی تمام وعارفی مقام میفرماید **فرد** گر ترا بوی نماند از خودیت ✤ هفت دوزخ پر برآید از بدیت ✤ پس فرض ست که امر خدا بجا آرد و دست خودی نمیداز د و چون از خودی بیخود گردد از هلاک دوزخ خودی خلاص گردد و چون از خود خلاص گردد برضوان بقا پیوندد یعنی جدا گردد چون جدا گردد از فراغت نعرهٔ راحت زند لیس فی الجنة حور ولا قصور ولا لبن ولا عسل ولا نهر الا الله **مراقبه سی و ششم** ان الله علی کل شئی حکیم بدرستیکه خدای تعالی بر هر چیزی علاج کننده ست فاما اهل مراقبه را باید که از خزانه علاج آیهٔ مذکوره دوا خورد تا مرض بشریت برخیزد اگر خوردن نداند بدین روش خورد که اول از ما سوی الله پرهیز کنند بعده داروی الله بخورد تا مؤثر گردد مغروری دوتائی برخیزد و چون مغروری برخیزد فرصت کل شود از خانهٔ خودی بغلبهٔ فرصت کل نعره زنان برآید ان الله **مراقبه سی و هفتم** و الله علی کل شئی وکیل یعنی آن خدای تعالی بر هر چیز تدبیر کننده ست فاما اهل مراقبه را باید که تدبیر معنی آیهٔ مذکوره تدبیر خود را بردارد بفراغت وا رکشد خود را بخدا سپارد از آنکه همچنین مدبر بر سر شان باشد

بس تدبیر خامی ست باید که تدبیر خود گزاشته معصوم طور بخورد و بخسپد والصلوة والسلام **مراقبهٔ سی و ششم** الله نور السموات والارض یعنی آن خدای تعالی نور آسمانها و زمین ست فاما اهل مراقبه را باید که تجلی معنی آیهٔ مذکوره خود را مے سوار مست گرداند تا بحدیکه بیهوش شده بیفتد وکوه هستی سوخته گردد و کمل گردد چون کمل گردد از قبولش بچشمان انبیاء و اولیاء و خاص و عام برسد و چون بچشمان برسد در تجلی چشمان محو گردد چنان محو گردد که هیچ جا یافته نشود بدرجهٔ مسکین رسد و درجهٔ مسکین مقام آنست که آن مقام را سرور کائنات و مفخر موجودات التجا کرده اند اللهم احینی مسکینا و امتنی مسکینا و احشرنی فی زمرة المساکین **مراقبهٔ سی و هفتم** قل الروح من امر ربی خدا تعالے میفرماید که بگوای محمد روح از امر پروردگار ست فاما اهل مراقبه را باید که از امر معنی آیهٔ مذکوره موت غفلت خود را عیسے وار زنده گرداند از انکه روح امر خداست پس از امر خود جدا باشد ح خ گردد بعده اگر ان ح خ رود از جلالیت غیر ست لفظ جیم سوخته گردد و آن خدای تعالی **رحمن رحیم** ست از رحم خویش نقطهٔ شفقت بر سر نهد تا ر ح گردد پس هر کرا عقلی باشد از همچنین صاحب رحمن رحیم هرگز نگردد و اگر برگردد جز ملک وی هیچ جا جای نمی یابد چون جاے دیگر بجز ملک وی نمی یابد باز مجنل می شود پس بهتر همین ست که ان خ هرگز مدح نمی آید چون مدح نماید کارش کشاده گردد از دریای عرفان نعره زند فاستقم کما امرت **مراقبهٔ چهلم** الی بری مما تشرکون خدای تعالی میفرماید بدرستیکه من بیزارم بچیزے که شریک میکنید شما فاما اهل مراقبه را باید که از شنیدن بیزاری معنی آیهٔ مذکوره خان و مان خود آتش زند تا بساط در خانه یک موهم نماند چون موهم نماند مفلس گردد چون مفلس گردد المفلس فی امان الله گردد چون مفلس فی امان الله گردد پس باید که در صحراے شفقت آن پروردگار معصوم طور گردد خدای تعالی بر و کرم فرزندی میفرماید کما قوله تعالے الکمال مالی والفقیر عیالی **مراقبهٔ چهل و یکم** وانه یعلم الجهر وما یخفی یعنی بدرستیکه خدای تعالی میداند آشکارا را و چیزیکه پنهان ست فاما اهل مراقبه را باید که از فرسلیمانی معنی آیهٔ مذکوره دیو هستی خود را سلیمان کند تا ظاهر و باطن تسلیم گردد تسلیم باطن چه که بے یقین گردد و نه غیر داند و نه عین و تسلیم ظاهر چه که بهیچ رو مقید نباشد یعنی کاری از کاری و چیزی از چیزی انکار نکرود آنرمان تسلیم ظاهر و باطن گردد چون تسلیم ظاهر و باطن حاصل کند در میدان احدیت از چوگان ارادت گوی سر خود را پیش اندازد تا بحال رساند چون گوی بحال ساند نعره لا الا زنان برخیزد **مراقبهٔ چهل و دوم** ویسبح له ما فی السموات وما فی الارض یعنی یاد میکند مر خدای را چیزے که در آسمان ست و چیزیکه در زمین ست فاما اهل مراقبه را باید که از غوغای آیهٔ مذکوره خود را فراموش کند مثال سنگ

وچون همچنین فراموشی حاصل کند دهنش به دهن نای رسد چون دهنش بدهن نای رسد دران چه بیند
که درنے ونای آواز یکی ست اگرچه اسم نے ونای یک یک ست چون درین مقام رسد نعره لا الہ زنان
برخیزد **مراقبهٔ چهل وسوم** واما بنعمت ربک فحدث یعنی خبر کنید بدانچه خدا تعالی داده ست از
نعمت فاما اہل مراقبه را باید که از سخاوت معنی آیهٔ مذکوره بخل خودی بردارد تا سخی گردد وبخل چه خزانهٔ
نیستی را محافظت کند از سخاوت وسخاوت که خزانهٔ هستی برباد دهد ازو زدان خطرات هوای فارغ بنشیند
پندار نفسانی برخیزد چون پندار نفسانی برخیزد بر تخت ربانی بنشیند چون بر تخت ربانی بنشیند از غیبت
بادشاهی نعره انصاف زند انجیل عدو الله ولوکان زاهداً والسخی حبیب الله ولوکان فاسقاً **مراقبهٔ**
چهل وچهارم ونهی النفس عن الهوی فان الجنة هی الماوی یعنی هرکه بازدارد خود را از جراها
ومعصیت ها از هوائی نفس پس بدرستیکه بهشت جائی اوست فاما اہل مراقبه را باید که از بازداشت
معنی آیهٔ مذکوره خود را ازدوزخ هستی بازدارد به بهشت نیستی در رسد شهباز عالم غیب گردد چون
شهباز عالم غیب گردد در امکان طیران نماید چون در امکان طیران نماید وجود خود را معشوق خود
بیند وخودش عاشق گردد از حرارت عشق نعره معشوقی برزند محمد رسول الله **مراقبهٔ چهل وپنجم**
فادخلی فی عبادی وادخلی جنتی خدای تعالی میفرماید که درآ در بندگی ما پس درآی در بهشت فاما اہل مراقبه
را باید که از بزم معنی آیهٔ مذکوره خود را درآرد چون در آن بزم بصدق درآید بنده گردد بنده چه که
اختیار خود بر بندد هرکه اختیار خود را از دست آن بنده نیست در بند مراد بنده شده ست هرکه بند مراد بگسلد آن را
بنده گویند چون بند مراد بگسلد در بهشت نامرادی درآید چون در بهشت نامرادی درآید ثمر درخت طوبی
بیند چون ثمر طوبی چیند لایموت گردد چون لایموت گردد دریای معرفت موج زند لولولا الہ انا الحق
بیرون برد **مراقبهٔ چهل وششم** علم الانسان مالم یعلم یعنی خدای تعالی بیاموخت آدم را
آنچه نمیدانست فاما اہل مراقبه را باید که در مکتب مدرسه استاد معنی آیهٔ مذکوره درآید وکتاب لا الہ الا الله
محمد رسول الله پیش گیرد استاد سبق فرماید که نیست هیچ کس بجز ذات واحد بعده باید که عقد محمد
رسول الله استاد حل کند چون استاد بکرم خویش جواب راست فرماید خدا ومحمد را بمثال آب وبرف
باید اگر طالب علم تیز فهم باشد از فرمودن مثل برف وآب وجود برف خود را در بحر احدیت اندازد
ودران حین خدا ومحمد را بمثال موج ودریا از مطالعهٔ خود دریابد چون مطالعه غلبه گیرد از غلبهٔ
مستی بزبان ظاهر کند هر یک وجود چون برف ست روح همچون آب اندک فکرے نیک بکنی باز بر
جواب علم الانسان مالم یعلم ازین معنی ست **مراقبهٔ چهل وهفتم** لن تنالوا البر حتی تنفقوا مما تحبون

خدای تعالی میفرماید هرگز نخواهد رسید نیکوکاری را تا آنکه خرج نکنید شما چیزی که محبت دارید
بآن چیز فاما اهل مراقبه را باید که از غنیمت معنی آیته مذکوره خود را غنی مطلق سازد و غنی مطلق که نه
خود ماند و نه خدا چون هیچ نماند احتیاج برخیزد از انکه احتیاج در دولتی ست هرگاه که یکے گردد
احتیاج کجا ماند غنی کل گردد از مستی غنیت کل آگاهش بر کل رساند هو الله الغنی و انتم الفقراء

مراقبهٔ چهل و هشتم قل هو الله احد الله الصمد یعنی بگو اے محمد که خدا یکی ست و پاک ست
فاما اهل مراقبه را باید که در بحر احدیت معنی آیته مذکوره وجود خود را بیندازد تا بحر یکه غرق شود
چون غرق شود هیچ نماند نه اول نه آخر نه ظاهر نه باطن نه وحدت نه کثرت چون هیچ جا نماند آن
زمان مطلق گردد چون پاک مطلق گردد انا الله الاحد الصمد گویان برخیزد **مراقبهٔ چهل و نهم**
الحمد لله رب العالمین یعنی سپاس و ستائش مر خدای راست خدای آنکه پروردگار جهانیان ست
فاما اهل مراقبه را باید که حرمن ثنائی معنی آیته مذکوره خود را در آرد ثنائے حق تعالی را بشنود چون
همچنین ثنای میسر آید حروف علت از میان برخیزد و چون حروف علت از میان برخیزد
خدای تعالی از کرم خویش علم احدیت پیش وے استاد کند چون علم احدیت استاد شود از خود
جدا گردد ملک لایزالی در بساط خود بیند چون ملک لایزالی در بساط خود بیند پندارهستی احدیت خود
نتوان کرد الحمد لله رب العالمین الرحمن الرحیم مالک یوم الدین **مراقبه پنجاهم** احد فاما اهل
مراقبه را باید که معنی احد غور کند و معنی احد آنست که جمله ایست چون جمله آن بداند پس هیچ
نماند مطلق بے تعین گردد چون مطلق بے تعین گردد و همیشه بے تعین گردد

دربیان سلسلهٔ عالیهٔ نقشبندیه

اول مرید را باید که اراده بخدمت شیخ آرد و شیخ را باید که استخاره فرماید کیفیت
استخاره چنان ست که دو رکعت نماز بگزارد و بعد از نماز خفتن صد بار **سبحان الله والحمد**
لله صد بار **والله اکبر** صد بار **کلمهٔ طیبه** صد بار **استغفار** خوانده بعد ازان سخن نگوید و بدست
راست خواب کند فردای روز دیر از کرگوید کشف شیخ را باید که اول مرید را توجه دهد و تلقین دین و
اسلام کند بعد ازان بگوید که مرید من شیخ شدی و او را مرید شیخ خود کند و ذکر قلبی بگوید تصور اسم
ذات که بر قلب خود گفته باشد تا اسم بر جوار قلب خود متمکن شود و جواهر قلب آن گویا آید کشف و قتیکه
مرید را بتصور اسم ذات یا بیاد قلب مشغول کند انگاه از نگاه داشت آن فرماید و از اذکار و اشغال
که قبل ذکر قلب گفتن داشت منع فرماید تا تصور ذکر در قلب وی متمکن مستمر گردد کشف مرید را سه چیز
ضروری بود دوام راتبه و مستمر بیاد ذکر و همیشه با وضو بودن زیرا که دوام راتبه فیوض و برکات

شیخ بروی میرسد و در استمرار ذکر تصور وی تمام میشود و در همیشه بودن وضو نور قلب آن زیاده تر
گردد کشف سالک وقتی که ذکر قلب را بمرتبه رساند که در حالت خوردن و گفتن و خفتن و رفتن غافل
نشود انگاه ذکر لطیفه گویند درین لطیفه آن قدر نگاهداشت واردکه ذوق و شوق باو سبحانه تعالے
دیرا بمرتبه پیدا آید که از ذوق و شوق شب و روز نے آرام بود کشف بعد از ذکر لطیفه نفس ذکر
لطیفه روح گوید سالک را غلبه ذکر در لطیفه قلب بیشتر همیشه باشد از لطیفه نفس و ذکر لطیفه نفس
غالب تر بود و ذکر لطیفه سر مخفی تر از ذکر لطیفه روح بعد از ذکر لطیفه سر اورا ذکر لطیفه خفی و اخفا گویند
وقتی که بر ششش لطیفه دے ذاکر گردد ذکر سلطانی گوید و آن تصور سالک سائر وجود از روز و گر
و مراقبه ذکر منتهی ست اما ذکر سلطانی ازین ششش ذکر را قدم گاه نباشد **کشف نفی و اثبات** سالک را
در طریقه عالیه نقشبندیه بدو قسم باید گفت قسم اول را نفی و اثبات صغیر قسم دوم را نفی و اثبات
کبیر گویند نفی و اثبات صغیر در حالت ذکر قلب گوید و آن چنان ست که نفس را در زیر ناف بند کند و **لا**
را از تحت کتف چپ شروع نماید تا لطیفه روح رساند و **الا الله** را از روح گرفته بقلب زند
و در ضمن تکرار کلمه معنی نفی و اثبات را تصور کند و تکرار کلمه طاق میکرده باشد چنانچه از سه تا
بست و یک رسانده ازان بیشتر نگزارد و اگر قوت نگاهداشت نفس بیشتر باید مدارا و از کشد و بعد
از گزشتن هر نفس **محمد رسول الله** گفته باشد و سه مرتبه بگوید هیچ چیز نمی خواهم جز **الله**
مقصود من اوست محبوب من اوست در سر و عشق سه مرتبه درود فرستد هنگامی که اراده
خواستن کند فاتحه بارواح خواجگان بخواند و نفی و اثبات کبیر بعد از ذکر سلطانی بگوید کیفیت آن
چنان ست که بعد بند کردن نفس **لا** را از لطیفه نفس تا به لطیفه خفا که در مغز سر ست رساند
از آنجا بر سر لطیفه روح برده **الا الله** را بر لطیفه قلب زند و مراعات آداب در نفی و اثبات کند
یاد کرد گوید و آن یاد نسبت نے تصور و توهم اسم چراکه در یاد از ذکر بذکر رفتن ست پس یاد وے
جل شانه سالک را باید به نگاهداشت آن امر فرماید تا ماسواکه به خاطر او ست بالکل مرتفع شود بجز
یاد وی تعالی دیگرے را در خواطر گاه قلب وی جای نماند و خود را به تکلف بر آن میداشته باشد
تا هنگامی که نے تکلف شود در یاد گیرد شغل حضور که حاضری و ناظری با منی نے کیف سالک را
حضور لی مع الله حاصل آید و این سالک را حضور ظلال حضور واجبی تعالی باشد و این حضور
در نماز بیشتر آید از نماز و ظهور این از جذبه بود که سالک را بظلال اصل حضور ذوق میدارد
و درین حضور ذوق و شوق و ولوله و جوش بیش باشد از ذکر یاد و مرتبه این حضور فوق بود از مقام

ذکر یاد و حضور را خوف بسیار بود چه در اقوال و افعال و این حضور از کمالات ولایت اولیاء
ست قدس الله سرهم العزیز بعد از شغل حضور سالک را شغل فنا گویند باین عبارت که من
در همه عالم هیچم موجود مطلق او تعالی ست جل شانه باید که سالک هستی خود را و هستی عالم را نزد
هستی واجب الوجود عدم انگارد تا هنگامی که خود را و عالم را فراموش کند و نسیان ماسوا
ازینجا متحقق آید بنا بر آنکه ماسوا دانستن خود و عالم ست و قتیکه زوال علم بر هستی خود و هستی
عالم پیدا آید آنگاه ویرا نسیان غیر سبحانه تعالی متحقق و مقرر ست **کشف** بعد از شغل فنا این
شغل او را تلقین کند که اوست اوست بلکه از وست ازین شغل سالک را درے از معرفت
توحید بکشاید و بروے دو مرتبه توحید متجلی گردد و یک توحید وجودی و یک شهودی چه از شغل
اوست توحید وجودی شود از شغل همه از وست صاحب توحید شهودی شود و ازین
هر دو حال بقطع یک دیگر حاصل آیند مر سالک طریق را آما معتبر نزدیک بعضی نقشبندیه توحید
شهودی بود نه توحید وجودی بخلاف طریق دیگر که درین عصر اند توحید وجودی نزدیک شان معتبر
باشد از توحید شهودی **کشف** بعد این شغل وی را بعد میت صرف توجه فرمایند که وی را ازین توجه
فنای فنا حاصل آید بلکه توجه هم نماند توجه تا هنگام ست که از وے عین و اثر باشد و قتیکه عین و
اثر باشد اینجا فنا حقیقی حاصل آید و بعضے این فنا را فنا فنا گویند و بعضے این فنا را فنا نفس نامند
و این فنا بحر تجلی ذات امر سالک تحقیق نشود **کشف** سالک را بعد فنای حقیقی شغل از تجلیات بگویند که
تجلی ذات تو بر تجلی صفات تو بر صفات ما و بر سالک در هنگامے سر تجلیات وجب جل شانه بر سه
قسم ظاهر شود اوّل تجلی افعالی از پردهٔ غیب متجلی گردد و در تجلی افعال واجب افعال سالک
نماید و تجلی دوّم تجلی صفاتی ست که یاران تجلی آن صفات سالک عدم گردد تجلی سوم ذاتی ست که
نمایان شدن آن ذات سالک روبه اشتهار آرد از سالک نه اثر ماند و نه عین **کشف** سالک را بعد از
ذکر سلطانی تصورے کشف گوید چنانکه او در تصور اسم ذات در هر لطیفه بطریق نے کیفیت فرماند
و این سالک را نسبت به واجبی جل شانه از روے نے کیفیت حاصل آید و درین شغل باید که سلوک
را در ضمن جذبه بتمام نماید و فنا فی الشیخ را نیز بعد از ذکر سلطانی حاصل کند زیرا که نے فنای شیخ
به فنای فی الله رسیدن محال ست **کشف** وقتی که سالک از تجلیات و ظهورات موهومات خالی گردد
او را این شغل گوید که می بینم او را نے کیف و نے جهت و ازین شغل سالک صاحب مشاهده گردد
و وی تعالی جل شانه را در هر ذره از ذرات مشخصات مشاهده کند چنانچه مولانا **جلال الدین** رومی رح

نیز اشارہ باین کردہ اند **فرد** ہر کرا از سینہ گرد و فتح باب ✣ او ز ہر ذرہ بہ بیند آفتاب ✣
و بعد منقطع شدن این مشاہدہ وصل عریان ست کہ کنایت ولایت اولیا ہمین جاست **کشف** بعد
وصل عریان تا یافت صرف توجہ بسوے سر فرماید و انچہ در شہود او آید حق سبحانہ و تعالی را ورای
آن داند و ذات صفات او را از ادراک و فہم و حس خارج یابد مؤید این حال این بیت ست **فرد**
انچہ تو بینی ہمہ ہیچ ست ہیچ ✣ بندۂ آنم کہ نمی بینش ✣ مورد این حال را نایافت صرفی نے
شائبہ ملاحظہ یافت حاصل ست تا در نایافت خود از روے نفس الامر نباشد اگرچہ از روی کمالات
ویرا حاصل بود این مرتبہ نایافت از ولایت فرشتگان ست از روی صورت بودنہ از ممر حقیقت
کشف ظہور ولایت کبریٰ بعد ولایت علیا ست چرا کہ نایافت صاحب صاحب یافت میگردد پس
نایافت فزون تر بود از یافت و نسبت نایافت در مرتبہ مجہول الکیف باشد و نسبت یافت در مرتبہ
معدوم الکیف از اینجا ست کہ ولایت کبری ذات در پردۂ صفت ہو الظاہر ملحوظ ست و حضور
علم حضور و حضور حضور دران ملاحظہ واقف بخلاف ولایت علیا کہ ذات ملحوظ در پردہ ہو الباطن
ست و نایافت یافت خورسندست بلکہ صاحب مقام نفس نایافت یافت و اجبی را محال و لایکن
میدارند این از کمال تنزیہ و تقدس ولایت علیا ست **کشف** بعد از ولایت کبریٰ سرور کمالات
نبوی ست و در کمالات نبوت عدم یافت و نایافت بود زیرا کہ صاحب کمالات نبوت را معیت
و اقربیت بذات وی تعالی جل شانہ حاصل آمدہ ست کہ دران معیت نہ یافت ست نہ نایافت
بنا بر اتحاد بیچون بہ بیچون ازان کہ حقیقت انسان بیچون ست وقتی کہ بہ بیچون پیوست پس
نسبت معیت حاصل گردد و از اینجا او را عدم یافت و نایافت ہر دو حاصل شود و مرتبہ حق الیقین
در متوطن ہتمام انجا میدان ست نہایت سلوک بدانکہ در سلسلہ عالیہ نقشبندیہ بنای کار بر سہ
طریق قرار یافتہ **اول** طریق توجہ و مراقبہ معنی بیچون و بیچگون نے شبہ و نے نمون کہ آن را
اسم مبارک **اللہ** مفہوم میشود نے توسط عبارت عربی و فارسی و غیرہما ملاحظہ نمایند و بجمیع
مدارک و فوائد آن متوجہ شوند تا نے تکلف دوام آگہی دست دہد و بفنا رفنا کشد **دوم** طریق رابطہ
ست و آن توجہ بصورت شیخ ست کہ **فانی فی اللہ و باقی باللہ** چنانچہ غیبت و بیخودے
روی نماید صورت آن بزرخ کہ جہت تشکل اوست از نظر ساقط شود و در بحر شہود ذات و حق
سبحانہ جل شانہ جانب علوست بیفگند **سوم** طریق ذکر **لا الہ الا اللہ** ست بطریق خفیہ کہ
جامع معنی نفی و اثبات ست طریق اول اعلی ست لیکن حصول آن پیش از تصرف جذبہ در وجود سالک

تعذرے وارد دوم کہ طریق رابطہ است اقرب طریق و منشا ظہور عجائب و غرائب ست و سوم طریق احکم و اساس کار روی محکم ست اصل در سلسلہ نقشبندیہ این ذکر ست کہ الصاق کند زبان را بگنگ و حبس بکند و شروع بکند از کلمہ لا در حالتی کہ ابتدا کنندہ است از ناف و کشندہ است آن را بجانب دماغ بعد ازان میل دہد بکلمہ الہ بجانب کتف یمین و یا لا الہ بجانب یسار پس بضرب قوی بر فضاے دل زند بحیثیتی کہ اثار ضرب بر جسد ظاہر شود و صورت این ذکر چنین پیدا شود کہ در حفظ محسوس نمائی و این صورت کہ کلمہ لا ست پس این صورت فکری خود را نیست و نفی کند و حق را اثبات کند و بہ لسان قلب بگوید الٰہی انت مقصودی و رضاک مطلوبی و می باید کہ بر ظاہر سالک ہیچ حرکتی درین نفی و اثبات محسوس نشود و در ہر حبس اوتار اذکار نماید در نوبتی کہ تصریح نفس خواہد کند محمد رسول اللہ بزبان قلب بگوید و اثر این ذکر این ست کہ منتفی گردد بہ نفی و مثبت گردد بہ اثبات چون عدد اگر متجاوز از بست و یک شود و اثر آن بر و مترتب نشود و بخوی و محویت روی ننماید پس از سر گیرد کہ در شمار خطا گردد و البتہ این ذکر حالت اثر خود ست +

فصل نوزدہم در ذکر جانوران

فصل نوزدہم در ذکر جانوران

فصل نوزدہم در ذکر جانوران۔ در بیان شکر خورہ و غیرہ شکر خورہ حضرت بندگی سید محمود قدس اللہ سرہ جنگل پلاس خواجہ بودند کہ پدر ایشان را برائے تعلیم علم زودہ بودند کہ حضرت ایشان طاقت تاب آوردن نتوانستند از مادر و پدر جدا شدند خود را در بادیہ انداختند ایشان را ہیچ علمی و فکرے و ذکرے و معرفتی حاصل نبود و مغموم شدہ در زیر درختی رفتہ نشستند بعد از سوم روز شکر خورہ بران درخت نشست و توئی توئی توئی آغاز کرد سید را آواز جانور بسیار خوش آمد بہان نوع توئی توئی آغاز کردند بعد از یک سال مکاشفہ شد و جلسہ معین نیست دم را نگاہدارد چندان توئی توئی بسرعت کند کہ بیطاقت شود چون طاقت نماند باز از سر گیرد و ذکر چند مولانا رومؒ از حضرت شمس تبریزؒ نقل کردند کہ جانورے بر کنگرۂ عرش نشستہ سرنگون کردہ ذکر میکرد باید کہ جلسہ معہود نگاہدارد حققم حققم حقیقی گویان سہ ضرب جانب راست بتصور یا رحمن یا رحیم یا رفیع و لققم لققم لقیقی گویان سہ ضرب جانب چپ بتصور یا بدیع یا باعث یا بدوح و حققم حققم حقیقی گویان سہ ضرب جانب پیش کند بتصور یا قدوس یا سبوح یا سبحان چون ذاکر باین ذکر مشغول شود ظاہر زبان آن الفاظ گوید و باطن بین اسماء حق تعالیٰ را متصور باشد فائدہ این ذکرے نہایت ست

از عمل ظاهر خواهد شد ضربها از مرشد معلوم خواهد شد **سند ذکر چند** نوع دیگر دریابد جلسهٔ مذکور نگاهدارد اول سه ضرب بطرف راست برین سند بکند ضرب اول **حقّقم** گویان بر سر زانوی راست وضرب دوم **حقّقم** گویان بطرف پهلوی چپ خم خورده بدهد باز سر را بزانوی راست برده **وحقیقی** گویان بجانب پهلوی چپ خم خورده ضرب سوم بدهد بتصور **یا رحمن یا رحیم یا رفیع** وهمچنین **یققم یققم یقیقی** گویان بتصور **یا بدیع یا باعث یا بدوح** بطرف چپ کند همچنان **حقّقم** گفته اول میان دو زانو **حقّقم** گفته در خود بجانب خم خورده ضرب دومی کند باز سر را میان دو زانو برده **حقیقی** گویان بجمله بر آمده ضرب سومی در خود بجانب پشت خم خورده بدهد بتصور **یا قدوس یا سبوح یا سبحان** باز از سر اغاز کند

در بیان ذکر عنقا باید که دو زانو بنشیند و هر دو دست بر هر دو زانو نهد **یا** گویان بر پستان چپ ضرب کند بعده متصل از تحت ناف **هو** گویان دم را بالا کشد همچنان ضربے باکشش بر پستان راست وصدر نگاه دارد که پیاپے درین ذکر مشغول باشد تا آشیانهٔ عنقاے نشان در هر نشان یابد **ذکر ها هو و ذکر هو هو** چنان زیادتی کند که شعور مرتفع گردد و **ذکر هو** هی چون مرتبهٔ غیب را مشاهده کند باین ذکر مشغول بماند و ذکر فانی باقی وجود ممکن را به بیند و بقاء واجب الوجود باقی داند باید که درین ذکر مشغول بماند **ذکر هو الاول هو الاخر** نیز گوید ذکر **هو الاول هو الاخر هو الظاهر هو الباطن** باید که جلسهٔ مذکور نگاهدارد **هو الاول** گویان بر پهلوے راست **هو الآخر** بر پهلوے چپ **هو الظاهر** در میان دو زانو **هو الباطن** در خود ضرب کند +

فصل بستم در انواری که در حال مراقبه و ذکر حاصل شود چون ذکر قلبی حاصل گردد انوار ظاهر شدن گیرد گاه در خود و گاه در خارج از خود اما در خود در دل یا در سر یا در دست راست یا در دست چپ و این تمام محمود است و گاه در تمام بدن و این نادرست آما در خارج از خود گاه از یمین و گاه از جانب سر و گاه از جانب پیش و این محمود است والحاصل سالک را درین مرتبه ماندن و عاشق انوار گشتن چیزے نیست و آن راکه در طی این منهج هیچ نوری پدید نیاید سلوک او سلم ست و امید وصول او اقرب اگر از کف راست نور سفید ظاهر شود آن نور **کراماً کاتبین** ست که ایشان اعمال حسنه مینویسند اگر از طرف چپ ظاهر شود دلیل اهمال کتف آن نور مرشد ست آن رفیق راه ست که الرفیق ثم الطریق ثابت ست و اگر نورے از پیش ظاهر شود یعنی از جانب قبله آن نور محمد ست صلی الله علیه وسلم که هادی طریق مستقیم اوست

فصل بستم در انوار یکه در حال مراقبه و ذکر حاصل شود

و اگر از کتف چپ پیدا شود آن نور **ملائکه** کاتب سیئه ست اگر نوری بے اتصال کتف چپ ظاهر شود آن نور **ابلیس** ست و نیز اگر از چپ مبنی که پیرے معمر و عصا و تسبیح بدست گرفته شده آمد بدانکه آن ابلیس ست و اگر نورے از بالا یا پس ظاهر شود بعد رفتن او حضور در خاطر ماند و اشتیاق و رطلب غالب بود آن نور از حضرت **صمدیت** ست اللهم ارزقنا و ایاکم و اگر نوری از بالای سینه و ناف ظاهر شود و رنگ آتش و دود دارد آن **خناس** ست و اگر دگر نورے از دل ظاهر شود اگر سفید باشد که بہ زردی زند پس آن نور **دل** ست و اگر سفید خالص باشد پس آن نور **روح الاعظم** ست که در دل طالب پختگی کرده هیأت خود نموده و نورے که بصورت آفتاب باشد آن نور **روح** ست و اگر بصورت قمر باشد آن نور **دل** العظمة بعد سالک دائم باید که خاطر نگاه دارد و نگزارد که خاطر او بجاے رود هر جاکه رود حالش می آرد چنانکه پیش بجائی نرود مگر بامردی رود تا در اندرون وی نوئے پیدا آید بمقدار **ستاره** و آن ستاره بمرور ایام بمقدار **ماه** شود و آن ماه بمرور روزگار و مجاهده و ذکر بسیار همچون **آفتاب** گردد تا او را بیش حاجت بفکر و اندیشه نباشد و همه چیز او را معاینه گردد اما **طالب** صادق هیچ یکی از ین انوار سر فرود نیارد و انشراح نگیرد +

فصل بست و یکم در علامت آوازها۔ علامت آواز شیطانی و رحمانی نیز باید دانست اگر آواز از طرف پیش آید بداند که **رحمانی** ست و از طرف پس آید بداند که **شیطانی** ست و اگر آواز از جانب راست آید بداند که **رحمانی** ست و اگر آواز از جانب چپ بیاید بداند که **شیطانی** ست اگر آواز از جانب آسمان بیاید بداند که **رحمانی** ست و اگر آواز از جانب زمین بیاید بداند که **شیطانی** ست و اگر آواز از جانب شکم آید به خدا و پیران التجا نماید و اگر **رحمانی** بود باز بیاید و اگر **شیطانی** بود دفع شود و الله یقول الحق و هو یهدی الی سبیل الرشاد ۰

فصل بست و یکم در علامت آوازها

خاتمة الطبع

الحمد لله و المنة که دین زبان فرخی توامان کتاب فیض انتساب تزکیة القلوب المنسوب بہ **نظام القلوب** از تصنیف سالک مسالک طریقت واقف اسرار حقیقت حضرتنا و مولانا نظام الملة والدین اورنگ آبادی چشتی قدس سره بخط خوب و بکاغذ مرغوب بتصحیح تام و تنقیح مالا کلام از اهتمام جناب مولوی محمد عبد الاحد صاحب سلمه الله تعالی من الطباع یافته مطلوب خواطر عاشقین مرغوب طبائع کاملین گردیده

الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون

الحمد لله والمنة که این زمان کتاب جواب بادی راه ثواب رهنمائی سالکان طریقت سرمایه

چشم حقیقت یعنی ملفوظات حضرت شیخ العالم حضرت شیخ مخدوم عبد القدوس قدس سره

انوار العیون فی اسرار المکنون

بدرمایش جناب چودهری خلیل احمد عرف خلیلا

الرحمن صاحب ساکن قصبه ردولی تعلقه اسبری وغیره مطبع نواکشور باهتمام مولوی احسن صاحب جناب

شاه مسعود احمد صاحب جناب شاه اتفاقات احمد صاحب صاحبزاده دام ظلهم باهتمام حکیم محمد یونس

در مطبع محمدی واقع لکهنؤ طبع شد

بسم الله الرحمن الرحیم

بعد تمہید اساس فیض اقتباس محمدت و سپاس مالک الملک آفریدگار حجابت قدرتی
که اشخاص بشری را باوصف اتحاد ماهیتی افراد و اشتراک مواد و صورت نخوایجاد
بچندین صور متنوعه و اطوار مختلفه و انحاء متکثره باحسن وجوه خلق و تکوین نمود
فتبارک الله احسن الخالقین و پس از تقدیم قوائم آلاء صلوات و تسلیم
تحفگاه انا افصح العرب و العجم مضمون لا احصی ثناء علیک انت
کما اثنیت علی نفسک رفیع القدری که چون همت بتوتش و رفعناه
مکانا علیا رسید و به اشارهٔ سبابه فیض بشارت مهد راد و نیمه برید و لغت
محمدوحی که ذات واجب الوجود خود را عاشق جمال جهان آرایش شده مخاطب
بخطاب اشرف بریات و افضل موجودات بلفظ یصلون بصنعه مضارع
متعلق گردانیده صلوات الله و سلامه و علی آله و اصحابه المقربین له

وعلی من تابعه والٰهی الیه اما بعد این معطل الذات فاقص الفکر بی البضاعت
خلیل احمد المشهور بہ خلیل الرحمن ابن چودھری ممتاز احمد بن چودھری
سرفراز احمد ردولوی تعلقہ دار تعلقہ بڑی پرگنہ ردولی ضلع نوابگنج بارہ بنکے
رفع الله درجاتهم وذکرهم الیه بالخیر آمین رب العالمین بر ضمیر ارباب
عرفان وخاطر اصحاب ایقان وبصیرت واحتجاب نخواهد بود که درینعرض مدت
بخاطر فاطر این هیچمدان از فرط عقیدت وارادت بابزرگان بوسیله اخلاص و
حسن گمان چنان عبور نمود که ملفوظ شریف مولفه حضرت شاه عبد القدوس
گنگوهی است قدست اسرارهم المشهور به انوار العیون پیر دستگیر
غوث الواصلین ناصر الحق والدین منبع اسرار احدیت ووحدة معدن اسرار المعانی
کیفیات الذاتیه حضرت شیخ العالم مخدوم شاه احمد عبد الحق ردولوی
قدس الله روحه طبع کنانیده بپایه شهرت واشتهار درآرم تا نفع تام بخاص وعام
عاید گردد لاجرم هر قدر که از دست اخلاف واحفاد آن زبدهٔ خداآگاهان قدسی
صفات وقدوه واصلان کشف مقامات در دست این عقیدت سمات
درآمده بتصحیح آن بی کم وکاست وبلا تحریف واسقاط روایات زیور طبع پوشانیدم
وزیادت ونقصان بوجوه لاعلمی وعدم دست یابی آن آماجگاه بدف سهام جماعه

کلیل الافهام نشوم وی سبحانه جلّت نعماوه بذریعهٔ این حسن نیت وصفای طویت
من قلیل البضاعت ازمین انفاس متبرکهٔ بزرگان دین که بسلسله وارادت آنحضرت
شیخ فخر الملته والدین حضرت شاه شیخ فخر الدین بقاه الله تعالی یوم الدین که ازکمل خلفای
حضرت **شاه محمد میر** صانه الله تعالی یوم الدین بحرمة خاتم الانبیاء المبعوث فی السموات
والارضین مشرف شده ام فتوح دنیا وآخرت ازانی فرماید بحق محمد وآله الامجاد من بعد
بندهٔ بی سلیقه کمترین خلیفه عدیم الادراک ذمیم الاخلاق الذی اسمه **فرید الدین**
ابنائی مولوی **عبد الواسع** نقوی مداری سیدن پوری که ازفقدان استعداد
سخن بجیب مداست فرو برده که زینها پیش اهل فضل وکمال برنمی آرد محض امتثالاً
لامر العالی اعنی اخوت مآب المدوح بکل لسان والمحبوب فی کل جنان ذو الشرف
الاثیل اجری تعظیم والتحیل جناب خلیل احمد المشتهر بخلیل الرحمن سلمه الرحمان عن
جملة مکاره الزمان اتفاق تالیف خطبه نداست واله المستعان هر چند درین عهد
هنر دشمن درین ایام نادانی علم علم انتکاس یافته ناقدان فضل غیر داری ونوادب
وظلمت توارای ارباب نطق معدود ازارباب جنون وگردون مزبی هر جنس دون
لاکن الامر فوق الادب بجا آورده شد ورنه کدام فاضل اصیل جز اشک شفق گون
ازگردش سپهر بی سقف راتیه خدود آصال نمارد کدام جاهل لئیم که درغبوق وصبوح

جام کام از راح فتوح مالامال مدار وچنانکه این انگشت بصری گفت زمان فتوح للفصول

یسود کل ذی حق جمول بالبحمله تاریخ طبع ملفوظ تهذا زیب تسطیر مینماید

چو فارغ شد فرید از نقل ملفوظ	برای سال تاریخش مرتب
سروش آواز در گوشش رسانید	کرامات ولیے حق ثبت آمد

۱۲۹۵ھ

التماس از جانب مطبع

بفضله تعالی وقتیکه این کتاب بی عجوبه روزگار از جناب چودهری **خلیل احمد** المشتهر
به **خلیل الرحمن** صاحب تعلقه دار تعلقه بری پرگنه رسولی ضلع نوابگنج بارہ بنکے
دستیاب گردیده پس فخر خود دانسته بکمال جد وجهد بنده بمقدار حقیر **محمد وزیر**
مالک و مهتمم مطبع گلزار محمدی معاً طبع کنانیدن آغاز کرد پس امید از اهالیان مطبع
وتاجران کتب این دارد که بلا اجازت جناب چودهری صاحب ممدوح قصد طبع ندارند

فقط برسولان بلاغ باشد وبس ٭

المشتهر
محمد وزیر مالک مطبع گلزار محمدی
لکهنؤ واقع اکبری دروازه

شجرۂ متبرکہ حضرات خانوادۂ چشتیہ بریہ صابریہ قدس اللہ اسرارھم

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی نور فواد العارفین بانوار الذات وابقی وجود العاشقین بآثار الصفات
وتجلی علی عیون المتبصرین انوار التجلیات واظہر فی بطون المحققین اسرار الخفیات و
زین فی وجہ المحبین المحبوبین بضیاء الجمال ولین قلب المشتاقین بضیاء الوصال والصلوٰۃ
والسلام علی حبیبہ کاشف الاسرار وہادی الامۃ ولابرار محمد والہ واصحابہ اولی الاعتبار
صلے اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ محمد والہ واصحابہ اجمعین الٰہی
بحرمت راز نیاز زبدۂ شیخ المشائخ حضرت شاہ الفات احمد سلمہ اللہ تعالیٰ باتو دارد الٰہی
بحرمۃ راز نیاز زبدۂ شیخ المشائخ حضرت شاہ درویش احمد قدس سرہ باتو داشت الٰہی
بحرمۃ راز نیاز زبدۂ حضرت شاہ علی احمد قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز زبدۂ حضرت
شاہ فقیر احمد قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز زبدۂ شیخ المشائخ مخدومی قبلہ
حاجی الحرمین سیدی ومولائی حضرت شیخ حاجی احمد جان قدس سرہ باتو داشت الٰہی
بحرمۃ راز نیاز زبدۂ شیخ المشائخ مخدومی قبلہ گاہی حضرت شاہ پیر بساون قدس سرہ باتو داشت
الٰہی بحرمۃ راز نیاز زبدۂ شیخ المشائخ حضرت شیخ محمد اشرف عرف پیر جی قدس سرہ باتو داشت
الٰہی بحرمۃ راز نیاز زبدۂ شیخ المشائخ حضرت شیخ محمد عرف شیخا پیر قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ
راز نیاز زبدۂ شیخ المشائخ حضرت شیخ سلیمہ قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز زبدۂ شیخ

حضرت شیخ حمید قطب الدین قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمت راز
نیاز بلیہ شیخ المشائخ حضرت شیخ حاجی قطب الدین قدس سرہ باتو داشت
الٰہی بحرمت راز نیاز بلیہ شیخ المشائخ حضرت شیخ پیر اولیا قدس سرہ باتو داشت
الٰہی بحرمت راز نیاز بلیہ شیخ المشائخ حضرت شیخ محمد ولیا قدس سرہ باتو داشت
الٰہی بحرمت راز نیاز بلیہ شیخ المشائخ حضرت شیخ محمد بن عارف احمد قدس
سرہ باتو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز بلیہ شیخ المشائخ حضرت شیخ عارف احمد
بن حضرت شیخ احمد عبد الحق قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز بلیہ
شیخ المشائخ شیخ العالم دستگیر بیکسان حضرت شیخ احمد عبد الحق قدس سرہ
سرہ باتو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز بلیہ شیخ المشائخ حضرت شیخ جلال الحق
والدین پانی پتی قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز بلیہ شیخ المشائخ
حضرت خواجہ شمس الدین ترک صاحب ولایت پانی پتی قدس سرہ باتو داشت الٰہی
بحرمت راز نیاز بلیہ شیخ المشائخ حضرت مخدوم سید علاء الدین علی احمد صابر قدس سرہ باتو داشت الٰہی
بحرمت راز نیاز بلیہ شیخ المشائخ حضرت فرید الحق والدین شکر گنج قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز بلیہ
شیخ المشائخ حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز بلیہ
شیخ المشائخ حضرت خواجہ معین الحق والدین حسن سنجری قدس سرہ باتو داشت

الرضی بحرمۃ راز نیاز یلہ شیخ المشائخ حضرت خواجہ حاجی شریف زندنی قدس اللہ سرہ باتو داشت الٰہی
بحرمۃ راز نیاز یلہ شیخ المشائخ حضرت خواجہ حاجی عثمان ہارونی قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز یلہ
شیخ المشائخ حضرت خواجہ قطب الدین مودود چشتی قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز یلہ شیخ المشائخ
حضرت خواجہ ناصر الدین آسنی یوسف چشتی قدس
سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز یلہ شیخ المشائخ حضرت شیخ حواجہ
ابو محمد چشتی قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز یلہ شیخ المشائخ
حضرت خواجہ احمد چشتی قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز
یلہ شیخ المشائخ حضرت خواجہ ابی اسحاق چشتی قدس سرہ باتو داشت الٰہی
بحرمۃ راز نیاز یلہ شیخ المشائخ حضرت خواجہ ممشاد علو دینوری قدس سرہ
باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز یلہ شیخ المشائخ حضرت خواجہ ہبیرہ البصری
قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز یلہ شیخ المشائخ حضرت خواجہ
حذیفہ المرعشی قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز یلہ شیخ المشائخ حضرت خواجہ
ابراہیم ابن ادہم بلخی قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز یلہ شیخ المشائخ حضرت
خواجہ فضیل بن عیاض قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز یلہ شیخ المشائخ حضرت
خواجہ عبد الواحد بن زید قدس سرہ باتو داشت الٰہی بحرمۃ راز نیاز یلہ شیخ المشائخ حضرت

خواجہ حسن بصری قدس سرہٗ باتو داشت الٰہی بحرمت راز نیازیکہ شیخ المشائخ شاہ
مردان شیر یزدان اسد اللہ الغالب المقصود والمطلوب کل طالب امیر المؤمنین
علی ابن ابی طالب کرم اللہ وجہہ باتو داشت الٰہی بحرمت راز نیازیکہ
سید المرسلین خاتم النبیین شفیع المذنبین سید الکونین جد الحسن والحسین
خواجہ عالم احمد بتخلیہ محمد مصطفےٰ صلے اللہ علیہ وعلیٰ آلہ واصحابہ وبارک وسلم باتو داشت

بر کرا جاوید یابد نسبت الماوی شود	سر زمان با صد دل عاشق شجرہ پیران چشت

شجرۂ متبرکہ حضرات خاندان قادریہ

قدس اللہ اسرارہم

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الٰہی بحرمت راز نیازیکہ شیخ المشائخ حضرت شاہ فضیل احمد قدس
سرہٗ باتو داشت الٰہی بحرمت راز نیازیکہ شیخ المشائخ حضرت حاجی
شاہ احمد رمضان قدس سرہٗ باتو داشت الٰہی بحرمت راز نیازیکہ شیخ المشائخ
حضرت پیر نہاں قدس سرہٗ باتو داشت الٰہی بحرمت راز نیازیکہ شیخ المشائخ حضرت پیر فیض اللہ
قادر الحسینی قدس سرہٗ باتو داشت الٰہی بحرمت راز نیازیکہ حضرت
شیخ شریف تاوی قدس سرہٗ باتو داشت الٰہی بحرمت

رُازِ نیازِ یکہ حضرت شیخ ابراہیم رام پوری قدس سرہٗ باتو داشت
الٰہی بحرمتِ راز نیازِ یکہ حضرت شیخ ابو سعید الچشتی قدس سرہٗ
باتو داشت الٰہی بحرمتِ راز نیازِ یکہ حضرت شیخ نظام الدین بلخی
قدس سرہٗ باتو داشت الٰہی بحرمتِ راز نیازِ یکہ حضرت شیخ جلال الدین
تھانیسری قدس سرہٗ باتو داشت الٰہی بحرمتِ راز نیازِ یکہ مطلب العالم
حضرت شیخ عبد القدوس گنگوہی قدس سرہٗ باتو داشت الٰہی
بحرمتِ راز نیازِ یکہ حضرت شیخ درویش قاسم الوہی قدس سرہٗ باتو
داشت الٰہی بحرمتِ راز نیازِ یکہ حضرت شیخ بدھن بھرائچی قدس سرہٗ
باتو داشت الٰہی بحرمتِ راز نیازِ یکہ حضرت سید اجمل قدس سرہٗ باتو داشت
الٰہی بحرمتِ راز نیازِ یکہ حضرت سید جلال الدین بخاری قدس سرہٗ
باتو داشت الٰہی بحرمتِ راز نیازِ یکہ حضرت شیخ محمد عبد الغنی قدس
سرہٗ باتو داشت الٰہی بحرمتِ راز نیازِ یکہ حضرت شیخ شمس الدین عبد
قدس سرہٗ باتو داشت الٰہی بحرمتِ راز نیازِ یکہ حضرت شیخ ابو المکارم
قدس سرہٗ باتو داشت الٰہی بحرمتِ راز نیازِ یکہ حضرت قطب الدین ابو
الغیث بن جمیل قدس سرہٗ باتو داشت الٰہی بحرمتِ راز نیازِ یکہ حضرت

شمس الدین علی ابن فخر قدس سرہ بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ حضرت شیخ شہاب
شمس الدین علی الحداد قدس اللہ سرہ بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ قطب الاوتاد حضرت شیخ محی
عبد القادر جیلانی قدس سرہ بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ حضرت شیخ ابو سعید المخزومی قدس
سرہ بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ حضرت شیخ ابو الحسن علی الهکاری
قدس سرہ بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ حضرت شیخ ابو الفرح طرطوسی قدس سرہ
بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ حضرت شیخ ابو الفضیل عبدالواحد بن عبدالعزیز
الیمنی قدس سرہ بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ حضرت شیخ ابو محمد عبدالرحمن السبتی قدس سرہ بانو داشت الٰہی
بحرمت راز نیاز نیلہ حضرت ابو الفاضل جنید بغدادی قدس سرہ بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ حضرت شیخ
سری سقطی قدس سرہ بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ شیخ المشائخ
حضرت معروف کرخی قدس سرہ بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ حضرت
شیخ داود طائی قدس سرہ بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ حضرت شیخ حبیب عجمی
قدس سرہ بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ حضرت شیخ ابو سعید حسن بصری قدس سرہ بانو داشت
الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ اسد اللہ الغالب امام المشارق والمغارب حضرت علی مرتضی رضی اللہ
عنہ بانو داشت الٰہی بحرمت راز نیاز نیلہ سید الکونین رسول الثقلین سید المرسلین امام المتقین
قائد الغر المحجلین محبوب رب العالمین محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم بانو داشت والحمد للہ

مردان خدا خدا نباشند	لیکن ز خدا جدا نباشند

شجرۂ دیگر پیران چشت اہل بہشت رضوان اللہ علیہم

ہر کرا جاوید باید چشت اہل بہشت	ہر زمان با صدق خواند شجرۂ پیران چشت

الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت شاہ طالب احمد صاحب مدظلہ الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ
حضرت شاہ غوث احمد صاحب قدس سرہ الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت بخشش احمد صاحب قدس سرہ
الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت شاہ نور الحق اولیا قدس سرہ الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت شیخ المشائخ
شاہ نور احمد صاحب اولیا قدس سرہ الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت شیخ المشائخ شاہ رحمت علی صاحب
اولیا قدس سرہ الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت شیخ المشائخ شاہ لطف اللہ صاحب اولیا قدس سرہ الٰہی
بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت شاہ محمد اللہ اولیا قدس سرہ الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت شیخ المشائخ قدس سرہ الٰہی
بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت شیخ المشائخ شاہ بدھ گرامی اولیا قدس سرہ الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ
حضرت شیخ المشائخ شاہ گرامی احمد بن نہال الدین بن شیخ اولیا قدس سرہ الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ شیخ المشائخ
شاہ حمید جلالی قطب الدین صاحب اولیا قدس سرہ الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت شیخ المشائخ
شیخ قطب الدین چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت شیخ پیر بدہ چشتی
قدس سرہ الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت شیخ بدھ بن محمد چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ
رازنیاز نیلہ حضرت محمد حامد چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ رازنیاز نیلہ حضرت شیخ حامد محمد

چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت قطب الابدال شیخ احمد عبدالحق چشتی قدس
سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت شیخ جلال الدین پانی پتی چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز
حضرت شیخ شمس الدین ترک پانی پتی چشتی قدس سرہ الٰہی دانیاز نیلہ حضرت شیخ علاء الدین علی احمد صابر
چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت فرید الدین گنج شکر مسعود ابودی چشتی قدس سرہ
الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ قطب الدین بختیار اوشی چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ
قطب المشائخ خواجہ معین الدین چشتی سنجری چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ عثمان ہارونی
چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ شریف زندنی چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ
قطب الدین مودود چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ ناصر الدین ابو یوسف چشتی قدس سرہ
الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ ابو محمد چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ ابو احمد چشتی
قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ ابو اسحاق چشتی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ علو
دینوری قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ ہبیرہ بصری قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ حذیفہ مرعشی
قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ خواجہ ابراہیم بن ادہم قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ فضیل بن
عیاض قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت خواجہ عبدالواحد بن زید اویسی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ
حضرت خواجہ حسن بصری اویسی قدس سرہ الٰہی بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت امیر المومنین علی بن ابیطالب صلوٰۃ اللہ علیہ الٰہی
بحرمۃ دانیاز نیلہ حضرت سرور کائنات مفخر موجودات محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ وسلم بہ حرمت بخیر

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد بے نہایت و ثنائی بغایت مر مالکے را کہ مملک وجود از کتم فقود در صحرای
ایجاد از عالم امر کہ عبارت از کن فیکون است از جواہر ارواح و اجسام ناعصور و
تا متناہی بوجود آوردہ و ہر یک موجودی را بر امور مصالح او بحکم افحسبتم انما
خلقناکم عبثا در منہاجی کہ سزاوار اوست در آوردہ و ہر یک گروہی را مقصود
او در راہ او بکمال حال او نہاد کل حزب بما لدیہم فرحون چنانچہ حضرت
قطب الاقطاب والاولیا شیخ المشایخ حضرت شیخ نظام الدین قدس اللہ روحہ از
زبان دربار گوہر نثار خود می فرمود مصرع ہر قوم راست راہی دینی و قبلہ گاہی
خسرو زمان کہ بر گزیدہ آن قطب جہان بود مصرعہ ودم را در سلک نظم منتظم
گردانید و باتمام رسانید مصرع من قبلہ راست کردم بر سمت کج کلاہی
و مرا یزدی را کہ وجود انسان را بر حکم لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم
بر تخت خلافت توقیع انی جاعل فی الارض خلیفہ رسانیدہ و طغای اہل

بطلوع آفتاب عنایت و بظهور انوار هدایت اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ

فَهُوَ عَلٰی نُوْرٍ مِّنْ رَّبِّهٖ از ظلمات نفس امّاره اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوْءِ بعزا سلام

منور و معمور گردانید و مر منعمی را که جواهر ارواح بندگان را از زیر اجسام و بحر او هام گذرانیده

سید هدی و شناسای و آشنای خود میگرداند و مر بادشاهی را که قلب مقربان حضرت عزت

خویش را اجلّت کبریاؤه و عمّت الاٰئه بجاروب لَآ اِلٰهَ تصفیه داد و نفی غیر ایشان کرد

و در ممالک توحید اِلَّا اللّٰهُ از تغلب لشکر نفس باغی و تسلط جنود شیطان طاغی

در حصن امن و امان برپا یده شهود لَیْسَ مَوْجُوْدٌ اِلَّا اللّٰهُ است بنشاند و در منزل

فِیْ مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِیْكٍ مُّقْتَدِرٍ تمکن داد تا ایشان از قسم وی که این

عالم خیر و شر و نور و ظلمت و ایمان کفر است امین گشتند انچه وعده به فرو ابود نقد وقت

ایشان شد **بیت** دیگران را وعده گر فردا بود ۔ لیک ما را نقد هم اینجا بود

و در و د بسیار و آفرین بشمار مر سرور را که قافله سالار قوافل انبیا است و مر شارعی

را که زیور شریعت او مر همه جن و انس را بیاراسته و مر سالکی را که منهج سلوک او مَا

زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰی است و مر صوفی را که مقام او قَابَ قَوْسَیْنِ اَوْ اَدْنٰی

ست چنانچه از زبان در بار گوهر نثار خود رسول صلی اللّٰه علیه وسلم میفرماید که

اٰدَمُ وَمَنْ دُوْنَهٗ تَحْتَ لِوَائِیْ یَوْمَ الْقِیَامَةِ وَلَا فَخْرَ یعنی آدم و آدمیان و عالم و عالمیان در سایه

چشم میم او بندند بلکه از واند و بدولند و مرشریفی را که حضرت جل جلاله و عم نواله چهره
لا الٰه الا الله را جز بجمال محمد رسول الله صلے الله علیه وسلم زیب جمال و زینت
کمال نهاد و مرجهان پناهی را که محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم خطاب اوست و انا
نبی السیف طلوع آفتاب دولت اوست و از مشرق تا به مغرب ملک است اوست
قال علیه السلام زویت لی الارض فرأیت مشارقها و مغاربها سیبلغ ملک
امتی ما زوی لی منها و مراد او را که بر حکم لا یمسه الا المطهرون
تزکیه نفس و تصفیه قلب مگاه ایشانست ان الله یحب التوابین و یحب المتطهرین مگیه ایشانست الذین
احسن الحسنے و زیاده طغراجاه ایشانست علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل و سگاه ایشانست و مراد او را که شموس فلک
خلافت و نجوم برج هدایت بوده اند و گم شدگان تیه ضلالت را راه هدایت می نموده اند که اصحابی
کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم لوای ایشانست رضوان الله تعالی علیهم
اجمعین **و بعد میگوید** فقیر حقیر خادم فقراء الله و مفتقر احباء الله عبد الصمد
بن اسمعیل بن صفی الحنفی الغزنوی خاکروب خانقاه قطب الاقطاب تاج الاولیا
هادی الاصفیا سلطان العارفین برهان الواصلین حضرت شیخ العالم **شیخ احمد**
عبد الحق ردولوی حشرنا الله تعالی فی زمرتهم قدس الله سره العزیز که چون مدتی خود را در خانقاه متبرکه
و روضه مطهره آنحضرت که روضه من ریاض الجنته و حدیقه من حدایق ذات البهجته بوده است

بمجاهدات شدیده و ریاضات بدیده بگداختم وزار و نزار ساختم و بر سنگ و خشت در
و و ساختم چنانچه در اجماع معیت و مقام محویت بر آمد و بلبل جان از بوستان جسم
باخود بیخود و در ترنم آمد و باد وست همراز و همساز آید حالا یومئذ تحدث اخبارها بان ربک اوحی
لها سر بر زد خواستم تا بعضی از حقایق و دقایق عارفان این راه و مقامات و حالات
و اصلان این درگاه بر زبان حال و محفظهٔ مقال به بیان سپارم و در سلک رساله
منسلک گردانم ناگاه جاذبهٔ وقت دل را متوجه بدان کرده که مناقبی حضرت
شیخ العالم رتبرک و التیمن بتقدیم رسانم و برای قبولیت و افادت این رساله
بدان وسیلت آرم حسبنا الله و نعم الوکیل و نعم المولی و نعم النصیر بدانکه
چون حضرت شیخ العالم قدس الله سره بر حسب فرمان یا ایها النبی جاهد
الکفار و المنافقین و قال النبی صلی الله علیه وسلم رجعنا
من الجهاد الاصغر الی جهاد الاکبر در متابعت و موافقت رسول
حضرت صمدیت بر تیغ خونخوار آبدار اعدار قلوب طالبان احدیت و سالکان
صمدیت را در شست خون نشاندی و در سلک یا ایها النفس المطمئنة ارجعی الی
ربک راضیة مرضیة در آوردی و دمار از دیار اغیار بر آوردی و جهان
و جهانیان را بطغرا امر ملک الملوک قل هذه سبیلی ادعوا الی الله علی بصیرة انا

ومن را بتعلیم بینای احدیت و آشنای صمدیت بطرفة العین میگرداند و عبور از ما
سوای الحق بنظر وحدت از همت باطن که همت او از ملک و فلک برگذشته بود میدهد
و مرده دلان را بحیات القلب که اَلشَّیْخُ یُحْیِیْ وَیُمِیْتُ در زمان واحد میرسانید
و عاصیان امت را بسلک متابعت در طوق نقاوت منسلک میکردی و بجز
هویت صمدیت مالامال را از حضرت لازوال شارب لایزال بودی و از دوغ باغیار
بغیرت جبار بر نیاوردی و دم هَلْ مِنْ مَّزِیْد بر دم زدی و از غایت شوق و تشنگی
ذوق بزبان مبارک او بمشاهدهٔ شهود باطن این مثنویات اکثر اوقات میرفت

مثنوی هر آن کو غافل از وی یک زمان است ✤ در آنم کافرست اما نه چنان است

مبادا غافلی پیوسته باشد	در اسلام بروے بسته باشد
حضورم بخش ای پروردگارم	که من غائب شدن طاقت ندارم

خواستم که تا از بعضے مناقب حضرت پیر دستگیر شیخ دلپذیر دوائی دارد
عسیر که از حضرت عظیم خطاب کریم عبد الحق یافته و در متابعت سید الاولین
والآخرین بکمال شتافته لاجرم او را بعبده و رسوله گفته اند و این را عبد الحق زهی
کمال که در متابعت بر رسول یافته و چه همت در میدان جمال او تاخته عنان
وقوف در هیچ مقامی بدست نمی آورد و مادام که در مقصد حقیقی رفته و از بی کام و نی نان

در شهود مقام بے نشان و بگوش هوش بهوش بے سمع آواز فاعلم انه لا اله
الا الله الا انا بشنید و بدیده بے بصر در کمال تجلی جلال و جمال حق نگریست
واز رقم غیر درگذشته و ببقاء حق پیوسته باشند و می شنوده که حضرت شیخ العالم
پیر دستگیر حضرت شیخ احمد عبد الحق قدس الله روحه چنان مستغرق الاحوال
دائم الحال می بودند که اگر کسے از قرابتی یا از همسایه و یا آشنای پیش
پیر دستگیر حضرت شیخ العالم قدس الله سره می آمدی یا می بودی حضرت
شیخ العالم چون از عالم حق بعالم خلق می آمدند و چشم بسته باطن نظر آن
میکشودند و نظر بر آنکس می افتادی و می پرسید که تو کیستی و او عرضه داشتی که من
فلان ام حضرت شیخ العالم باز پرسیدے که فلان کیست او عرض میداشت که من فلان پسر
فلانم باز حضرت شیخ العالم می پرسیدند که فلان کیست او عرض میداشت که فلان پسر فلان تا چند
درمیان سوال و جواب میگذشتی تا چون حضرت شیخ العالم قدس الله
روحه معلوم میکردندی و می فرمودند آن که فلان ازان ماست باز حضرت
شیخ العالم قدس الله روحه در حال بباطن استغراق میرفتند با شیخ العالم
قدس سره چون بهوش باز می آمدند هم بر انجملتا هنگامی که پیش میبود حضرت
شیخ العالم قدس سره کرامات و مبرات می پرسیدی زهی حال و زهی کمال که در زمانه

پیر خود حضرت سید الاولین والآخرین بجمال رسیده وتحصیل مقامات کرده اند وهذا
کما سأل رسول الله صلی الله علیه وسلم عن عائشة رضی الله عنها حین جاء
فی حال الاستغراق من انت ونقل ان رسول الله صلعم سأل لها من انت بفتح التا
ولم یقدر بالفرق بین التذکیر والتانیث بغلبة الحال فقالت عائشة
رضی الله عنها انا عائشة فقال رسول الله من عائشة فقالت انا بنت ابی بکر
فقال رسول الله من ابو بکر فقالت ابو بکر بن قحافة فقال رسول الله
من قحافته فهربت عائشة رضی الله عنها من بین یدی رسول الله صلی الله
علیه وسلم وقالت عائشة رضی الله عنها لولم هربت من بین یدیه
لاحترقت فاذا خرجت من حجرته فقعدت فی بابها وتنهی خواص اصحاب
الرسول الله صلی الله علیه وسلم من الدخول بیته وقالت لهم ان محمدا
قد عشق ربه فاذا خرج رسول الله من حجرته وافاق من حالته قالت
عائشة رضی الله عنها من الرسول اعم فقال الرسول صلی الله علیه وسلم
لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک مقرب ولا نبی مرسل وذالک
فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم ۱۲ آنچه از بعضی کلمات
وحالات ومقالات وکرامات وارادات حضرت شیخ العالم رح استماع دارم

در سلک نثر این مختصر منتشر گردانم تا مگر قاریان و سامعان اهل عصیانرا
انتباهی و توبه پدید آید و در زمرهٔ تائبان که التائب من الذنب کمن لا ذنب
له درآرند و حضرت تواب توبهٔ ایشان قبول فرماید که انه هو التواب الرحیم
و مذنبان وقت را از برکت مناقب حضرت شیخ العالم قدس سره جای
مغفرت بود که انه هو الغفور الرحیم و طالبان حق را قوتی و همتی
در طلب حق بیفزاید و سالکان این راه را شوقی و وجدی در تزاید آید
و کسالت دل و فشردگی احوال بگسلاند و زنگار طبیعت بمصقلهٔ طریقت بزداید
تا اگر نامرد بود مرد آید و اگر مرد بود در مردی مرد برآید انشاء الله تعالی ناچیز
ابیات شور انگیز این فقیر زبان شوق آویز میگوید و چون ماهی بی آب
درین راه بمرور ایام و گذر اعوام طپان و پریشان باشد ابیات اینست

ابیات	نقش تو تا در دل حائم گرفت	نقش دگر روی نهانم گرفت
جز تو برخ حور نشاید مرا	شوق رخت چونکه بجانم گرفت	مشکل تو شد بست بشیم چنان
در همه آفاق همانم گرفت	جز تو نیاورد نظرم هیچ نیست	بحر وجود تو جهانم گرفت
روشنی روز به از مهر تافت	مهر و مه نور روانم گرفت	ظلمت شب که بگیرد جهان
زان سر زلف تو شکستم گرفت	عشق تو تا در سر او فتاد	زلزله در جمله جهانم گرفت

جان و دلم هر دو فدای تو شد | حسن بخت چونکه بیانم گرفت | روی تو چون تیغ عذرت برکشید
سر ز تن و عقل ز جانم گرفت | خون جگر ریخته چیحون شده | چون خم ابروت کمانم گرفت
احمد یاور دو رون بر فروز | ولوله عشق چو جانم گرفت | تو نام این مخدرات غیبی

انوار العیون فی اسرار المکنون

بهفت فنون بنهادم فن اول در مناقب حضرت پیر دستگیر شیخ العالم شیخ احمد عبد الحق رض نقل است که حضرت شیخ العالم قدس الله روحه اندر آنچه هفت ساله بوده اند چون ما در حضرت شیخ العالم شیخ احمد عبد الحق قدس الله روحه در نیم شب از جهت تهجد می خاستندی شیخ العالم قدس الله روحه بسانی که مادر را خبر نبودی میخاستند و بزاویه خانه باد ای نماز تهجد مشغول میشدند چون مادر مهربان بعد از انفراغ در خوابگاه می یافتند تفحص میکردند در زاویه از زد و پای خانه می یافتند و می گفتند ای احمد جد و پدر تو هم شیخ بودند لیکن نه چنین که تو ئی برصغیر فرض خدا تعالی هم فرض نیست برای نفل چندین جد و جهد می کنی الغرض مادر مشفق حضرت شیخ العالم را از خواستن آخر شب منع میفرمودند و باز میداشتند حضرت شیخ العالم را جوش محبت حق غالب آمد فرمودند که این مادر نیست بلکه راه زن ست که کار خود می کند و مرا از کار حق باز میدارد و سرور عالم کشیدند و از خود بیخود پای در راه حق بسفر نهادند

نقل است که حضرت شیخ العالم را برادری بوده شیخ تقی الدین نام در شهر دهلی
سکونت داشتند و دانشمند بودند حضرت شیخ العالم بخدمت ایشان قصد تعلیم
علم میکردند چون شیخ تقی الدین چیزی علم ظاهر حضرت شیخ العالم را می آموختند
نمی خواندند و میفرمودند که ما را علم معرفت خدا تعالی بیاموزاید چون
شیخ تقی الدین را از حضرت شیخ العالم رهائیش میسر نشد در روز جمعه دست گرفته
پیش استادان دهلی بردند و التماس کردند که این بچه مرا می رنجانید
و میگوید که ما را علم بیاموزانید چون ما چیزی می اموزانم نمی خواند شما
هم این بچه را بفرمایند و بیاموزانند تا مگر گفته شما یان در گوش کند استادان
دهلی کتاب میزان پیش حضرت شیخ العالم آوردند و سبق گفتن آغاز کردند چون
بصرف ضرب ضربا رسیدند و معنیش ادا کردند که ضرب زد المزد حضرت شیخ العالم
فرمودند در راه خدا زدن و زده شدن این راه اکرام خاص و عام است
بموجب انتقام حضرت شیخ العالم باز فرمودند که مرا به خواندن این علم کار نیست
مرا علمی بیاموزانید که معرفت خدا تعالی حاصل کنم و جز او را دوست ندارم
استادان بزبان لطف فرمودند با با تقی الدین در خیال این بچه نفتی که
این بچه خواندنی است حضرت شیخ العالم قدس الله روحه بادب تمام

پیش اوستادان دہلی استادہ شدند فرمودند کہ ای اُستادان کہ مرا بر شما
عرضی ست اگر اشارت بفرمایند عرض دارم اوستادان دہلی بلطف تمام
و شفقت عظام بلسان کرام فرمودند کہ ای بچہ بگو چہ میگوی حضرت شیخ العالم
قدس اللہ روحہ بشوق کمال و وجد لایزال بزبان مقال از سر حال این

بیت شور انگیز فرمودند بیت	مخدوما عمر بخواندن میزان بگذشت
صرف مگر روز قیامت خواہی کرد	اوستادان دہلی و آنانکہ در مجمع

ایشان بودند ہر ہمہ از خود بیخود شدند و زار زار بگریستند و حضرت شیخ العالم
قدس اللہ روحہ را بعذر خواہی پیش آمدند و پای حضرت شیخ العالم بگرفتند
و فرمودند کہ السعید من سعد فی بطن امہ حضرت شیخ العالم قدس اللہ
روحہ از انجا برون آمد و بحال و بکار خود باز گشتند **نقل** ست کہ حضرت
شیخ العالم قدس اللہ روحہ بر اہل بیت برادر خود شیخ تقی الدین
کوشش می نمودند و گلہ برادر خود میکردند کہ برادر مرا تعلیم نمی کند
و زن شیخ تقی الدین گفتند کہ شما میان احمد را چرا تعلیم نمیکنید کہ او برادر
کہتر شماست اگر شما تعلیم نکنید برکہ رود شیخ تقی الدین فرمودند کہ ما کرا
تعلیم بکنم کہ او در طلب مولی خود از خود بیخود ست و خبر ندارد اکنون

ماترا از حال او مجبور می کنم شیخ تقی الدین حضرت شیخ العالم قدس الله روحه را پیش
خود طلبیدند و از کیسهٔ خود یک مهر سیم کشیدند و بحضرت شیخ العالم دادند و فرمودند
که ای احمد این مهر بر خود بدار حضرت شیخ العالم آن مهر را در محلی از صحن خانه دفن کردند
بعد ساعتی شیخ تقی الدین از حضرت شیخ العالم قدس الله روحه آن مهر طلب فرمودند
حضرت شیخ العالم فرمودند بهابهی به بین که برادر مرا چنین می نگاند من کی
داده ام که می طلبد شیخ تقی الدین فرمودند که من ترا داده ام و تو در
صحن خانه دفن کرده حضرت شیخ العالم قدس الله روحه فرمودند که مرا خبر نیست
اگر دفن کرده ام بروید بستانید شیخ تقی الدین اشارت بر زن کردند
دیدی حال این را که هم در ساعت فراموش کرد این علم از ما چگونه بخواند آن
در علمی مستغرق ست که از ما و از علما پروا ندارد **نقل** ست که حضرت شیخ تقی الدین
از جهت کار خیر حضرت شیخ العالم قدس الله روحه در محلی پیغام میکردند و قریب بود
که خواستگاری کنند حضرت شیخ العالم قدس الله روحه بشنیدند که خواستگاری برادر
میخواهد که بکند حضرت شیخ العالم قدس الله روحه بر در آنکسان رفتند و گفتند
که شما مرا دختر ندهید که من مرد عنّی ام **نقل** ست که حضرت شیخ العالم قدس الله
روحه در شهر دهلی با شاهزاده محبت داشتندی در خلوت ملاقه دو کس عشق حق

می باختندی روزی از روزها در مسجدی شیخ تقی الدین خلطیده بودند و حضرت
شیخ العالم قدس الله سره پای ایشان گرفته مشت میزدند دران اثنا
آن شاهزاده رسید چون دید که حضرت شیخ العالم قدس الله سره پای برادر خود
شیخ تقی الدین را مشت میزنند شاهزاده در غضب شد گفت که ای شیخ
تقی الدین احمد پای تو بکوبد می باید که شاهان بارگاه اولیای حضرت الله
پای احمد بگیرند و در سلک عبودیت او در آیند **نقل** است که حضرت شیخ العالم
قدس الله سره اندر انچه بحرارت و عطش باطن در طلب پیر وقت که کبریت احمر
است و سینهٔ او بحر اخضر است چنانچه گفت **بیت** پیر ره کبریت احمر آمده است
سینهٔ او بحر اخضر آمده است ؛ از شوق کمال و وجد ذوق لایزال
قدم گرد عالم میگردیدند و نشانی بر آستانهٔ خویش نمی یافتند ناگاه در
مقام پانی پت پای بوس حضرت شیخ المشائخ قطب الاولیا حضرت شیخ جلال الحق
والدین قدس الله روحه حاصل شد شیخ المشائخ قطب الاولیا شیخ
جلال الحق والدین قدس الله روحه حضرت شیخ العالم را باذن حضرت صمدیت
و باجازت حضرت احدیت قبول فرمودند و طاقیه از سر خود کشیده
بر سر حضرت شیخ العالم قدس الله سره نهادند و فرمودند که هر حکم فرمان ست و چنین ان

کرم کردند که در تحریر نگنجد و در تقریر نه آید بعد حضرت شیخ العالم قدس الله سره را بعضی مریدان
شیخ المشائخ حضرت جلال الحق والدین قدس الله سره مهمانی گرفتند و شیخ کباب
آوردند و از بعضی مخلوطات هم آوردند حضرت شیخ العالم را چون نظر بر مخلورات
افتاد در حال تبری نمودند و فرمودند این چه شخصی ست و همدران وقت
بر شیخ المشائخ شیخ جلال الحق والدین آمدند و طاقیه باز گردانیدند
و روان شدند بیرون شهر رفتند و سیر فتند حضرت شیخ جلال الحق والدین قدس الله سره
نیز در عقب ایشان برون آمدند و استاده منتظر ایشان بودند ناگاه در
بادیه افتادند که هیچ راه دران بادیه نمی یافتند بر درختی نظر افتاد
و بران درخت رفتند و بالای آن سوار شدند چه بینند که دو کس
از دور می آیند حضرت شیخ العالم قدس الله سره از درخت فرود آمدند و
جانب آن دو کس روان شدند و آن دو کس نیز جانب حضرت شیخ العالم
می آمدند تا آنکه بیکدیگر پیوستند حضرت شیخ العالم قدس الله سره آن دو کس را پرسیدند
که راه کدام طرف ست ایشان جواب دادند که راه بر در شیخ المشائخ شیخ جلال الحق والدین
کم کردی حضرت شیخ العالم پرسیدند که همچنین ست آن مرد و کسان گفتند همچنین ست باز
حضرت شیخ العالم پرسیدند همچنین ست ایشان گفتند همچنین ست تا سه کرت میان مرد و ایشان

وحضرت شیخ العالم قدس اللہ سرہ سوال و جواب رفتہ و غائب شدند حضرت
شیخ العالم قدس اللہ سرہ یقین دانستند کہ ایشان رسولان خدا تعالی اند
کہ فرستادہ حق بریشان فقیر آمدہ اند و بر خود فرمودند کہ ای احمد مقصود و مقصد تو
جز بردر شیخ المشایخ شیخ جلال الحق والدین نیست از انچہ اعراض نمودہ بودند
توبہ کردند و بدریای انابت غسل کردند و باز گشتند و سوی شیخ المشائخ
شیخ جلال الحق والدین بشتافتند و شیخ المشائخ شیخ جلال الدین قدس اللہ
سرہ الیستادہ بر آستانہ خود منتظر قدوم حضرت شیخ العالم قدس اللہ سرہ بودند
تا وقتی کہ حضرت شیخ العالم برسیدند و در زیر پای پیر خود افتادند شیخ المشایخ
جلال الحق والدین قدس اللہ سرہ بتعظیم تمام و شفقت عظام دست
کرام شیخ العالم را کنارہ گرفتند و بلطف ظاہر و نظر باطن بزبان
مبارک فرمودند کہ ای عبد الحق امروز تو مہمان منی حضرت شیخ العالم
قدس سرہ سر بر زمین بردند و باعتراف عبودیت پیوستند شیخ المشائخ
شیخ جلال الحق والدین خادم خویش را فرمودند کہ امروز ہر جنس طعام
کہ ممکن باشد و از ہر جنس محظورات کہ مستعمل باشند موجود کنند بعدہ چون
طعام موجود شد شیخ المشایخ شیخ جلال الحق والدین حضرت شیخ العالم را طلبیدند

وپیش خود نشاندند وبعضی یاران که شایان آن بودند نیز حاضر شدند
وخادم خویش را اشارت فرمودند که انچه موجود کرده بیار الغرض
بعد از دست شستن کندری فراز کردند وطعام از هر جنس که موجود بود
یگان یگان آوردند وبعضی مخطوطات هم آوردند وپیش نهادند شیخ المشایخ
شیخ جلال الحق والدین از مطلع مقصود وشهود مشهود مشیرا الی الله
ومتبشرا الی وحدت الله شیخ العالم را فرمودند که ای عبدالحق سماع ندارد
که از حضرت احدیت اوجد اوانی وبعید پنداری) بران آوند دست من
واز وی اعراض کن شیخ العالم را بمجرد این اشارت نظر بر جمال وحدت
حق افتاد ودر پای إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
عبرت وخوف در داد وفواتح تجلی لله نور السموات والارض دل شیخ العالم
قدس سره را تاختن آورد تا حضرت شیخ العالم از خود بیخود شدند ودر عالم حیرت
افتادند وزار زار میگریستند وشهای خون چون چشمه جیحون از دو چشم
مبارک حضرت شیخ العالم روان شد مدتی در زاویه بمطابقه جمال کمال
پیر دستگیر خویش نشسته شب روز میگریستند ومی نگریستند واز اطلاع
ماسوی الله بیزار بودند بعد از شیخ المشایخ شیخ جلال الحق والدین باطف عظیم

وشفقت عمیم کرم فرمودند و بر سر وقت حضرت شیخ العالم آمدند و فرمودند ای عبدالحق
چیزی اختیار کن و بهوش باز آی حضرت شیخ العالم از کمال درد و آتش باطن
که نار الله است از دل سر میکشید و بهیچ چیز اختیار نمی افتاد و میفرمودند تا
غایت نمیدانستم که چه میخورم و از کجا و کرا میخورم و اکنون چه خورم و بکه
رو آرم و از که اعراض کنم و فارق پاک و ناپاک چون شوم چون شیخ المشایخ حضرت
شیخ جلال الحق والدین کرات و مرات میفرمودند و گوشمش بلیغ مینمودند
شیخ العالم در حضرت پیر دستگیر خود عرض کردند که اگر قدری نان شاماخ خورد
باشد این بنده بخورد شیخ المشایخ شیخ جلال الحق والدین در حال نان را
بردن شهر فرستادند و شاماخ آوردند المقصود نانهای سپید و پاکیزه
از بهر شاماخ مذکور راست کنانیده پیش حضرت شیخ العالم آوردند
حضرت شیخ العالم فرمودند این نان بهر شاماخ است نان شاماخ
الغرض قطب المشایخ شیخ جلال الحق والدین حضرت شیخ العالم را نان بخورانیدند
و فرمودند که ای عبدالحق خدای پاک است و پاک را پاک رساند و از ناپاک
پاک اهمیشه پاک دارد تو متوکل و مستوجه بحضرت پاک پاک باش و خود را و
حال کار خود را از ناپاک پاک دار تا جز پاک هیچ ننماید و انگاه بدانی و ببینی

که در دو جهان جز حضرت پاک هیچ نیست و هرگز نبا شد انگاه شیخ العالم را
تسکین قلب و اطمینان باطن پیش آمد و الحمد لله علی ذلک نقل است
شیخ العالم قدس الله سره اندر انچه در شام بودند عورتی بیوه نام او
بی بی فاطمه بود و آن عورت پسران داشت که کسب سفید بافی میکردند
و آن عورت مشغول بحق می بودی و ولیا زاد ولیای حق بود حضرت شیخ
العالم قدس الله سره را دوست میداشت و بفرزندی مینواخت حضرت
شیخ العالم را آن بی بی فاطمه محبت افتاده بود و در خانه بی بی فاطمه
میماندی حضرت شیخ العالم میفرمودند که این فقیر از بی بی فاطمه هیچ وقتی
در قیام شب سبقت نیافته است و هر وقتی که این فقیر منجاستی که بی بی را
مزاحمت نبود این فقیر بی بی را نشسته مشغول بحق می یافتی و بی بی
این فقیر را بلطف میفرمودند بزبان هندی بیٹا احمد آب گرم موجود
نباید که از آب سرد وضو کنی زهی عورت پارسا که دامنی بر سر مردان
انداختی نقل است که در شام دیوانه بود حضرت شیخ العالم را آن
دیوانه محبتی بود و او حالی و کمالی داشت در مسجد می بودی و او فتاده
می ماندی خلق او را طعام می آوردی و او آن طعام را از جهت حضرت

شیخ العالم سید اشتی حضرت شیخ العالم چون می آمدی دیوانه میگفتی که ای
احمد نعمت خداست بخور و بخوران حضرت شیخ العالم آن طعام خود خورد
و او را خورانیدی روزی اندر روزهای دیوانه خراسانی دراز قد و سپید پوست پیدا شد
باین دیوانه بتعصب میگفت تو ولایت ما خراب کرده آمدی اینک ما
ولایت تو خراب میکنم بعد از مدتی ناگاه شبی از شبها بی بی فرمودند که بیٹا
احمد امشب این ضعیفه خواب دیده است که در حوضی ماهیان میزنند حضرت
شیخ العالم فرمودند که بی بی این فقیر هم امشب خواب دیده است
که در حوض بزرگ که چون دریاست و ماهیان بزرگ میزنند چندانکه
در عدد و حصر نیاید بعد ازان حضرت شیخ العالم بتعبیر خواب فرمودند که خواب
شما آنست که بسیار ما خراب شود و خواب من آنست که شهر دهلی خراب شود
چند روز نگذشته بود که شور افتاد که مغلان رسیدند بی بی و یک طعام
کهچڑی پزیده هم بر دیگدان گذاشته در بازار جهت خریدن ریسمان
رفته بود بی بی از بازار نیامده بود که حضرت شیخ العالم در خیال بی بی
سوی بازار رفتند چه بینند که زلزله روز قیامت افتاده است با بی بی
ملاقات نشد بعده دران سه بدر رفتند چه بینند که آن دیوانه هست ساعتے

باو نشستند دیوانه گفت ای احمد قهر خدا نازل شده است حضرت شیخ العالم رح
فرمودند که حال شما چیست دیوانه گفت ما نیز می آیم بعده حضرت شیخ العالم
باز در خانهٔ بی بی آمدند چه بینند که در خانهٔ بی بی کسی نیست و دیگ کچڑی
همچنان بالای دیگدان ست حضرت شیخ العالم یک لقمه از میان
دیگ برگرفتند و تکبیر گفتند و از سر حیرت بزبان حال فرمودند
لِمَنِ الْمُلْکُ الْیَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ و بیرون آمدند **نقل** ست که
حضرت شیخ العالم قدس الله سره از سنام در پانی پت آمدند بسر پیر خود
شیخ المشائخ شیخ جلال الحق قدس الله سره چه بینند که خدمتگاران شیخ المشائخ حضرت
شیخ جلال الحق والدین قدس سره خدمتی بندند و مستعد میشوند و میخواهند که سوی کوهی
روان شوند یک طبق بریخ آوردند شیخ المشائخ حضرت شیخ العالم را دادند
و فرمودند که ای عبد الحق برو که قهر خدا نازل شده است حضرت شیخ العالم
از انجا روان شدند چند نفر از حاجیان مصاحب شدند ایشان در دهلی
رفتند حضرت شیخ العالم فرمودند که قهر خدا برای دهلی ست اما در دهلی
نرویم حضرت شیخ العالم در بدایون آمدند **نقل** ست که شیخ العالم در ایام
مسافرت شبی از شبها در مسجدی فرود آمدند و آن شب جمعه بود مسلمانان

آمدند هفت بانگ نماز می گفتند حضرت شیخ العالم را هم گفتند که ای مسافر
تو هم بانگ نماز بگوی امشب جمعه است حضرت شیخ العالم فرمودند شما را در گفتن هفت
بانگ نماز در شب جمعه چه حکمت است تا ما بدانیم ایشان گفتند که از برآنکه
تا از برکت هفت بانگ نماز که درین شب متبرکه بگویند الله تعالی آن بلاها
تمامی هفته از آن مقام و از آن بندگان که در آن مقام اند دور کند
و در امن و امان خویش نگاهدارد حضرت شیخ العالم فرمودند که مرا دنیوی
نیست دست نمیدهد که تکرار بانگ نماز بگویم ایشان گفتند چرا نیت دست
نمی دهد حضرت شیخ العالم فرمودند بنده که خدا یتعالی را از جهت نیکی پرستد
و از بلا او دوری جوید آن بنده بنده نیکی باشد و بنده خدا و بنده خدا مخلص
بود نه منافق و اخلاص آنست که مطلوب و مقصود او جز ذات حضرت
صمدیت نباشد وَاَعْبُدُ اللّٰهَ مُخْلِصِیْنَ لَهُ الدِّیْنَ ایشان حیران ماندند
که درویش چه میگوید نقل است که حضرت شیخ العالم در پنجده رفتند
خواستند که اکابران شهر را ملاقات فرمایند پرسیدند از کسی که درین
شهر دانشمند از همه فاضلتر و بزرگتر کیست آنکس جواب داد که فلان دانشمند
از همه فاضل و بزرگتر است حضرت شیخ العالم بران دانشمند رفتند

وملاقات کردند و اتمند مشغول بسبق بود طالب علمان میخواندند
از شغل سبق قدری باز ایستاد و با حضرت شیخ العالم بحکایت مشغول شد حضرت
شیخ العالم از علم معرفت ذات صمدیت حق تعالی طلب کردند فرمودند
که شما دانشمند بزرگ آید و نام و ننگ شما بسیار است از عطش این
طلب بر شما آمده اکم از علم ندکور خبر کنید دانشمند از سخن شیخ انگیز حضرت شیخ العالم
از خود بیخود شد و بیتاب گشت و بعد دیری بهوش باز آمد دستار و گلو
کرده در پای حضرت شیخ العالم افتاد و گفت والله که چندین عمر
علم تحصیل کردم و بندگان خدای تعالی را سبق گفتم اما ازین علم
هیچ فهم نکردم و هیچ خبر نیافتم حضرت شیخ العالم بر آن دانشمند شفقت
فرمودند و باز گشتند نقل است که حضرت شیخ العالم قدس الله روحه در
پنڈوه در خانه کوتوال می ماندند و در کوتوال خدمت حضرت
شیخ العالم قدس الله سره بسیار میکرد و اعتقاد محبت تمام میداشت
و با شیخ العالم قدس الله روحه یک دیوانه دیگر برابر بودی الغرض شبی
سلطان سکندر بیان پوشیده طریق شکستگان بر دون آمدند و جماعت
قلندران فرود آمده بود آنجا رفت و در گوشه نشست قلندران طعام

پرسیدند وقت خوردن سلطان را گفتند که ای فقیر در شود در طعام
ما نظر میکنی سلطان طریق شکستگان و غریبان شکستگی و غریبی مینمود
و میگفت که من غریبم از ان شما چه میکنم شما بخورید ایشان باز ماندند
تا وام که سلطان را در نکردند سلطان از انجا روان شد جایی
رفت که جوگیان فرود آمده بودند ایشان طعام آوردند میان
خود ها قسمت برابر نهادند و یک بخش از ان سلطان هم کردند
و بسلطان دادند سلطان گفت که ما از شما بیگانه نم مرا یک بخش
برابر چگونه باشد جوگیان گفتند که ای بابو مرا سم ست اگر سگ
باشد سگ را هم قسمت برابر و هم خاص که تو آدمی هستی ترا چرا ندهم
سلطان چون باز آمد روز شد فرمان شد که قلندران و درویشان
در شهر ما نباشند و قلندران را می آوردند بر کشتی سوار کرده از ان
لب آب میکردند شور شهر افتاد که سلطان قلندران و درویشان را از شهر در میکند
حضرت شیخ العالم فرمودند ای دیوانه بیا تا برویم سلطان دیم و به بینیم که سلطان چون قلندران
و درویشان را از شهر در میکنند ما در کوتوال کوتوال منع کردند که ای مخدوم مرو دیدن
درویشان را یک یک تفحص کنانیده آوردند از شهر بیرون میکنند حضرت شیخ العالم گفته ایشان گوش نکردند

آن دیوانه را بر خود بر در سلطان بردند و نشستند و خاک بر سر او افشاندند
مدتی در آن حال منتظر احوال بودند چون هیچ کس حضرت شیخ العالم قدس الله سره
را نه پرسید که این کیست و چه میکند حضرت شیخ العالم قدس الله روحه فرمودند
ای دیوانه سلطان لوندان و بی خبران را از شهر دور می کنند در دیشان
را این سخن گفتند و بقرارگاه خود باز آمدند نقل است که حضرت شیخ العالم
قدس الله روحه روزی در کنارهٔ لب آب در شهر منڈو با استادان بودند
خواستند که ملاقات شیخ المشائخ شیخ نور الحق والدین قدس الله سره
بکنند در خاطر آوردند که بملاقات درویش خالی نروند گیاهی و ترکیبات
سبز و تر و دراز بر کرانه آب دیدند با خود گفتند که همین گیاه در دست گرفته
و ملاقات کنیم و از مطلوب مقصود بجوییم آن گیاه را بر گرفتند
و بر شیخ نور الحق والدین بروند شیخ بر پایه وفا یده خود با جمعی
یاران نشسته بودند حضرت شیخ العالم آن گیاه را بر زانو حضرت
شیخ نور الحق نهاده فرمودند که بابا صفاست شیخ نور الحق والدین فرمودند
بابا غرض ست هر دو اولیا با یکدیگر ساعتی مشاهده کردند و هیچ کلمی نگفتند

حضرت شیخ العالم قدس سرہ بلند ساعتی بازگشتہ و از کمال عطش باطن اگرچہ بنوش
وحدت از دولت پیر دستگیر خویش شیخ المشایخ شیخ جلال الحق والدین
نوش میکردند فاما سیراب نمی شدند و ہر دم دم ھل من مزید می آوردند
ہر چند کہ عروج بمقامات کبری مے کردند و عبور از ہمہ می یافتند اما بر بادیہ
و فائدہ خود کہ طلب آن میکردند وقوف نمی یافتند دم شور انگیز
بر می آوردند و میگفتند ای احمد پنجاہ سال شد کہ در گرد عالم میگردی
و طالب ذات حقیقی میکنی بمقصد دلی نرسیدی و در عالم کسی را نیافتی
کہ جز بمقصود کند ای احمد عمر پنجاہ سال ضایع کردی نہ مقصود یافتی
و نہ پرورش خود داشتی اکنون در موطن اصلی خود بخرام و بتنعم و لذت
دنیاوی بیارام این بیت از سر حال فرمودند بیت از نکتہ مقصود نشد
فہم حدیثی ✤ لا دین و لا دنیا بیکار بماندیم ✤ الغرض از شہر پنڈوا
بازگشتند سوی وطن خود می آمدند و در شہر بہار رسیدند در آنجا
دو دیوانگان بودند یکی را سلطان علاؤ الدین می گفتند او برہنہ می ماند
و دیگر را نیم لنگوٹی میگفتند او لنگوٹہ پیش داشتی و پس نمی افراشتے
ناگاہ سلطان علاؤ الدین دیوانہ چوبی در دست گرفتہ پیدا شد

او را حضرت شیخ العالم بگرفت و شیخ العالم را در کنار خود کشید و فرمود
بابا احمد مرد آنی یک بیرنگ وقت خوردن چرا گذاشتند سه کرت این لفظ
بر زبان خود راند و برفت بعد ده نیم لنگوٹی هم پیدا شد و همچنین را گرفت
حضرت شیخ العالم را در کنار خود کشید فرمود بابا احمد مردان دیگ نپزند وقت
خوردن چرا گذاشتند این سه کرت نیز همچنین فرمود و رفت حضرت شیخ العالم
با خود گفت ندای احمد دیوانگان حضرت صمدیت خبر میگویند و گواهی
میدهند مگر که بمقصد و مقصود خود برسی و برمایده و فائده خود وقوف
یابی از فسردگی حال بگرمی حال افتادند و رو طلب بفیروز و از آنجا
در شهر آورده رسیدند و در خاطر گفتند که ای احمد از زندگان خبر مقصود
نمی یابی مگر که از مردگان هم بیابی اکنون از مردگان بطلب حضرت
شیخ العالم چند سال در مقابر اکابران در گورستان غریبان و در
شهر و در بیابان تشنه وار پر درد و بیقرار و دائم الحال روز و شب
میگشتند و میگفتند یا هادی یا هادی چون مدتی مدید برآمد حضرت شیخ العالم قدس الله
سره با خود گفتند که ای احمد اکنون بمیر و چون مردگان هم بزندگی در قبر درآی
و فرمود بعد و حضرت شیخ العالم بدست خود قبری کاوید و در آن قبر خفتند و

مردگان دفن بکنانیدند واز دنیا واهل دنیا جدا شدند وشغول بحق گشتند تا مدت
شش ماه حضرت شیخ العالم دران قبر بودند هر حالی که از عالم باطن میکدند نسبتی التفات
نمیکردند سر بر نمی داشت وما زاغ البصر وما طغی در چشم در نمی آمد ومیفرمودند ای احمدان این
عالم لائق پرستیدن نباشد همش دار واز این عالم بگذر وبگذار تا باعالمی
ودریای رسیدند که از کیفیت وکمیت پاک بود وآواز فاعلم انه لا اله
الا انا بی حرف بی صوت از بی کام واز بی زبان شنیدند وخاضع شدند
که اذا تجلی الله لشیء خضع له واز خود بنجود ازان قبر بیرون آمدند ودر شکر
محویت وسرور ومعیت افتادند ودر معارج وصول بکمال رسیدند
واخلق بدعوت وشیخوخت مشغول شدند نقل است که حضرت شیخ العالم
قدس الله روحه در شهر اودهه ماده سگ پرورده بودند بعد ازان ماده
سگ بچه آورد حضرت شیخ العالم قدس الله روحه طعام میزبانی ولادت
آن ماده سگ کردند وهمه اکابران شهر را طلب فرمودند وفیروزخان
مقطع شهر بود او را نیز طلب فرمودند اکثر نزدیکان وعامه خلق حاضر
شدند طعام خرج کردند بعد چند روز شیخ جمال الدین گوجری را با
حضرت شیخ العالم ملاقات شد شیخ جمال الدین گوجری گفتند ای

نخوردم شما طعام کردند و چندین خلق را طلبیدند اما ما را نه طلبیدند
حضرت شیخ العالم فرمود هیزبانی سگ بود سگان را طلبیدم ای جمال الدین
تو از جمله آدمیان هستی ترا چون بهیزبانی سگ طلب کنم نیکایت بیان نیز گان
او ده مشهورست نقل است که حضرت شیخ العالم قدس الله روحه روزی
پیش شیخ فتح الله او دهی سایه چتر که بندی پودری گویند چون بازی
بچگان گردانیدند شیخ فتح الله حیران شد و هیچ گفتن نتوانستند دیگر روایتی ست که
این مرقوم برای دیگری کردند و حضرت شیخ فتح الله را این سخن فرمودند که این کار گری ست
که کار خود بحرفت سانیده ست شاید که مراد این باشد که شیخ فتح الله
زاهد وقت بود و زهد و یک عاشقان و طالبان حق چون بازی
بچگان ست چنانچه قوله علیه السلام لعبکم و لعبهن اعجب الی اشارت بدین رود لاجرم
شیخ العالم اشارت بدین کردند تا مگر شیخ فتح الله را شعوری پدید آید
و رسوزی در عشق الهی بکشاید که گفته اند الاشتغال بالعلوم الشرعیه
و تلاوة القرآن امور حسنة و لکن شان طالب شان آخر والله اعلم مراد این همه باشد
و این نیز در او ده مشهورست نقل است که حضرت شیخ العالم بر شیخ
زین الدین او دهی رفتند و شیخ زین الدین را پرده دار بر در نشستی اگر

اگر آینده چیزی می آوردی میگذاشتی و گرنه می آوردی میگذاشتی که چون حضرت شیخ العالم
را نگذاشت حضرت شیخ العالم باز آمدند و زنده خود فرود آوردند و جامهای
نیک دسفید پوشیدند و طبقی را از سنگ و کلوخ پر کردند و دستار
بر بالای آن انداختند و بر دست نفری دادند و باز بردند رفتند
پرده دارند که حضرت شیخ العالم را فی الحال بگذاشت حضرت شیخ العالم با شیخ
زین الدین ملاقات کردند و با یکدیگر بحکایت مشغول شدند بعده
چون شیخ زین الدین طبق دار کرده سنگ و کلوخ دیدند گفتند مخدوم
این چیست حضرت شیخ العالم قدس الله روحه فرمودند بر هر که این باشد او
بر تو باز نیاید و هر که این نباشد او بر تو باز نیاید بعده حضرت
شیخ العالم قدس الله روحه دو هزار تنکه زر از شیخ زین الدین طلب
فرمودند و گفتند که قرض حسنه میطلبم اگر بدهی ازان شما خواهم داد
والا نه خواهند گرفت شیخ زین الدین گفتند که ما در ریشانیم بر ما مال کجا
الغرض هر چند شیخ العالم هر چند کوشش میکردند که بدهند والا نخواهند
گرفت شیخ زین الدین مال ندادند و شیخ زین الدین را مال کامگاری
جمع شده بود و خود حضور بودند و برادر زادگان طریق شاهزادگان

میماند چند روز از این نگذشته بود که شیخ زین الدین مریض شدند
و برحلت و رحمت حق پیوستند بعد نقل شیخ زین الدین قاضی
رضی مقطع اوده برادرزادگان شیخ زین الدین را گرفت و کل مال
ازانها گرفت و مفلس گذاشت **نقل** ست که شیخ العالم قدس الله
روحه اندر انچه سلطان ابراهیم در قصبهٔ ایسولی فرود آمده بود قصد
ملاقات کردند و فرمودند که اگر ابراهیم مسلمان شود که امروز بادشاه
است خلق عالم در اسلام در آیند و بعشق او دم زنند که النّاس
علی دین ملوکهم چون قریب لشکر شدند قاضی رضی شنید که
حضرت شیخ العالم می آیند استقبال کرد و برابر خود برد وقت شب
بود و هم در شب پیش سلطان رفت و گفت ای خداوند عالم درویشی
رسیده است که امروز قطب وقت ست و اولیاء وقت همه در سلک
عبودیت او منسلک اند سلطان ابراهیم گفت ای قاضی ملاقات
کنم قاضی گفت ای خداوند عالم شایان ملاقات نیست که بعد ملاقات
او انتظام بادشاهی ماند یا نماند که درویشی ست که تخت را استقبال
کند سلطان گفت چه باید کرد قاضی رضی گفت که خداوند عالم فتوحی

واستقامتی برای خرج خانقاه او بکنید اگر قبول بکند پس شایان ملاقات
ست والا نه پیش ایشان رفتن خوب نیست سلطان گفت نیک
باشد فی الحال نویسندگان را طلبیدند و فرمانها و حجتها چهار دیه
و هزار بیگه زمین در سواد قصبه دولی برای زراعت وران ساعت
مرتب گردانیدند و در بغل خود انداخته و چیزی نقد و یک بارکش طعام
از خانه سلطان ابراهیم بر شیخ العالم قدس الله روحه قاضی رضی
آوردند و گفتند حضرت مخدوم امروز سلطان ابراهیم در حق شما
چیزی کرده که کمتر در حق کسی کرده است و کمتر میکند شیخ العالم فرمودند
ای قاضی رضی امروز سلطان در حق ما چه کرده است قاضی گفت
حضرت مخدوم برای فرزندان شما چهار دیه و هزار بیگه زمین در سواد
قصبه دولی داده است و فرمان حجت از بغل کشیده و انچه نقد بود
پیش نهاد حضرت شیخ العالم فرمودند ای قاضی کلمه بگو لا اله الا الله
محمد رسول الله که درین ساعت کافر شدی قاضی کلمه بر زبان راند
و گفت ای مخدوم از ما چه کلمه کفر واقع شده حضرت شیخ العالم فرمودند این کلمه
کفریست که تو و ابراهیم خدایان دیگر پیدا شده اند که دعوی رزاقی میکنید

خدائیکه ابراهیم را وحشم ابراهیم را واسپان ابراهیم را وفیلان ابراهیم را
رزق میدهد واسپان ترا وحشم ترا رزق میدهد منکه یک فقیر درگاه ایم
فرزندان مرا رزق نخواهد داد که تو وابراهیم درمیان آیند قاضی گفت
این بها ع در بستانند وعرض والتماس این بنده قبول فرمایند هرچند که
قاضی کوشش نمود حضرت شیخ العالم تبرا فرمودند و اختیار نکردند و فرمودند
که اولاد فقیر نخواهند دانست که اَلْفَقْرُ کَنْزٌ مِنْ کُنُوْزِ اللّٰهِ تَعَالٰی
بختیار مرید بود که دانش همچو آتش کشود آخر شنید حضرت شیخ العالم بزبان
هندی فرمودند و وهره کتوا هوی تو پاتون سمند که پاتن جای ۵
بارا هوی تو برجون جهیل که برجن جائی ۵ درحالت شدند و بختیار
را کنار گرفتند همان ساعت روان شدند کسی را از نیحال اطلاع
نشد و برمائده فائده مسکن مالف خود باز آمدند نقل است که شیخ العالم
باری دیگر هم بدین قصد در شهر جونپور بر سلطان ابراهیم شرقی رفتند
آنجا با صدر العلماء بدر الفضلا استاد الشرق والغرب عالم ربانی نعمان
ثانی مخدوم قاضی شهاب الدین گهریا نور الله مرقده ملاقات شد
یکدیگر بحکایت مشغول شدند حضرت شیخ العالم قدس الله روحانا علم معرفت حق

چیزی میفرمودند مخدوم قاضی شہاب الدین لبّیک عرض کردند کہ ای شیخ العالم
قدس اللہ روحہ ما را ربا بظاہر از علم شما کہ علم اللہ ست قاصر حضرت شیخ العالم
فرمودند آری تو بیچارہ لبّیک باشی ترا ازین مقام ازین مقال چہ خبر الخبر
مخدوم قاضی شہاب الدین را اعتقاد تمام حاصل شد و اتفاق افتاد
کہ حضرت شیخ العالم را با سلطان ابراہیم ملاقات دہلی دید و این حکایت بر میر صدر
جہان گفتند میر صدر جہان ہمچنین فرمود کہ ای مخدوم قاضی شہاب الدین
چون سلطان را با حضرت شیخ العالم ملاقات شود شما این طمع از دل دور
دارید کہ باز سلطان ما و شما و این انتظام بادشاہی بدین طریق در بین
بماند و بین بیت حاشا و کلا حضرت شیخ العالم قدس اللہ روحہ در وصف این
صاحب حال از اہل کمال کہ نظر او اکسیر مطلق ست کہ حال نحاسی را
بحال فہمی در حال بدل گردانند و از تدبیر جہان بر آمد و مخدوم قاضی
شہاب الدین فرمودند کہ ماست ست و روزی حضرت شیخ العالم قدس اللہ
روحہ در شہر جونپور در میدان دروازہ گشتندی بعضے عرض کردند
کہ این خانہ مختص خان ست او معتقد حضرت شیخ العالم قدس اللہ روحہ بود او را
خبر کردند کہ شیخ العالم قدس اللہ روحہ رسیدند او سوار شد و خود بدیدبوس

ساختی و رنگ شد رسیدن نتوانست شیخ العالم روان شدند چه بینند
که ملک خالص با کبکبه و دبدبه بجانب حضرت سلطان سوار شده بود اسپ
در جولان انداخته و عنان را بر دست آورده میرفت بعضی کسان عرض
کردند ملک خالص میرود نظر حضرت شیخ العالم از و در افتاد حضرت شیخ العالم فرمودند
حال مختص آن حال خالص این تا حال او دیگران چه خواهد بود
باز فرمودند بیچارگان در مستی شراب دنیا چنان مدهوش اند که از خود بیخود
اند و از دیگران خبر ندارند بعده فرمودند ای احمد ملک خدای ست کُلَّ
یَومٍ هُوَ فِی شَأنٍ لَمَّا خَلَقَ لَهُ در تقدیر الله نباید افتاد هر کرا خواند او خواند و هر کرا
راند او راند لَا تَبدِیلَ لِسُنَّةِ اللهِ تَبدِیلًا باز گردد بر بانده و فائده خود
بیاید در مسکن مالوف خود قرار نما حضرت شیخ العالم قدس الله روحه چیزی میوه
بر سفره بار کرده بودند و جامه لایق صحبت بادشاهانه پوشیده رفته بودند
فی الحال میوه را بفقیران دادند و جامه فرو آوردند و زنده خود را در بر کردند
و مادیان سواری برای میان خضر معروف بنخدا کوتوال شهر قنوج آوردند
دادند او دران وقت فقیر بود و پیاده بعد ازان بکرم الله تعالی در عمر خود گاهے
پیاده نشد و فراغتی و عیشی چون ملوکان داشت الغرض تکبیر فرمودند

و برمائدهٔ فائدهٔ خود باز آمدند نقل ست که روزی محمد خان منقطع مقام دوی
برای ملاقات حضرت شیخ العالم آمد اما حضرت شیخ العالم قدس الله روحه در گوش
شیخ برهان که مریدی از مریدان حضرت شیخ العالم بود گفتند که بر حضرت مخدوم بگویند
که محمد خان آمده است مرا چیزی زمین بدهند که تا زراعت کرده بخورم شیخ
برهان حضرت شیخ العالم آمد ساکنک عرض کرد حضرت شیخ العالم فرمودند که ای
محمد خان این مردک اشارت بر داماد بود یا این مردک اشارت بشیخ برهان
میگوید که بر مخدوم بگویند که محمد خان آمده است مرا زمین بدهد تا زراعت
کرده بخورم الغرض چون محمد خان بازگشت داماد حضرت شیخ العالم که نام
میان جهانشه بود برابر خود برد و عهده داران خود را طلبیده مقصد
بیگه زمین در موضع کلوه خود پروانه نویسانیده و نشان کرده داد و تسلیم
عهده داران کرد که شما امروز بروید پیموده و محدود کرده و مزرعه بسته
و آباد آن کرده بدهند داماد حضرت شیخ العالم خوشان بحضرت شیخ العالم آمد و
این حکایت عرض کرد و گفت امروز محمد خان بر ما بسیار مرحمت کرده
حضرت شیخ العالم فرمودند چیزی نوشته هم دادیا نه ایشان گفتند آری نوشته داد
حضرت شیخ العالم آن نوشته را طلبیدند و از ایشان گرفتند مریدی بود بهرام نام

پیش استاد بود او را فرمود ای بهرام برو خواجه شیخن را بیار داد دران وقت صرف
مقام بود بهرام چون بر خواجه شیخن رفت چه بیند که خواجه شیخن برابر زن در
هندولہ سوار است و هر دو بهم شراب میخورند خواجه شیخن گفت ای بهرام پیش
حضرت شیخ العالم قدس سره کذرو انخواهد شد برو چنانچه می بینی همچنان عرض
کن بهرام آمد کیفیت خواجه شیخن را تمام عرض کرد حضرت شیخ العالم فرمودند برو
و او را بگو آن شراب که می نوشی بیار تا ببینیم که کدام شراب بست که
مینوشی بهرام باز رفت خواجه شیخن همچنان سبوچه آن شراب بر دست بهرام
داد و پیش حضرت شیخ العالم آمد و سلام کرد و بنشست حضرت شیخ العالم رح فرمودند
ازین شراب قدح پر کن بهرام قدح پر کرد خواجه شیخن عرض کرد که این شراب
غایت تیز است هر که انیقدر یکبار بنوشد در حال بمیرد حضرت شیخ العالم فرمودند
ای بهرام این سبوچه شراب بر جائیکه هشت راه برون آمده باشد بشکن بهرام سبوچه
شراب مذکور بر دو جائیکه هشت راه برون آمده بود شکست بعد حضرت شیخ العالم
بر دست خواجه شیخن پرانه مذکور را دادند و فرمودند به بین که درین پرانه چه نوشته است
خواجه شیخن پرانه دید گفت حضرت مخدوم محمد خان بسیار مرحمت کرده است
هفتصد بیگه زمین در موضع کلوا برای خرچ خانقاه حضرت بندگی مخدوم داده است

حضرت شیخ العالم بسیار در غضب آمدند و فرمودند این مردک میگوید که محمد خان بسیار مرحمت کرده است و پروانه از دست او ستدند در حال پاره پاره کردند و فرمودند ای بهرام این کاغذ را برون انداز نباید که پاره ازین کاغذ در خانقاه ما افتد منقول ست که بعد چند گهی خانهٔ او منهدم گشت و عاقبت او و اولاد او را بنیاد نماند بعده یکدمی را از بهرام مذکور میوه از بازار آرانیدند و بدست بهرام دادند و فرمودند ای بهرام برو بر محمد خان چنانچه ما میگوییم همچنان او را بگو ای محمد خان شما از کجایید و شما از کجا زمین یافتند که درویشان را می رنجانند و بازی با ما می کنند. بهرام بر در محمد خان رفت و از حواله گفته فرستاد که خادم حضرت مخدوم شیخ العالم استاد هست محمد خان از دایه پرسید که آن خادم چون کسی ست دایه عرض کرد بچه هست و او در آنوقت بچه عاقل و هوشیار بود و این فقیر که او را در زمان خود دیده هست که پیر دستار راشده بود و این حکایت این فقیر از زبان او شنیده هست الغرض محمد خان بهرام را درون طلبیدند و خود بالای پلنگ غلطیده بودند و زیر پلنگ توشکچه فراز داشت فی الحال محمد خان از پلنگ فرود آمده بر زلچه بنشست بهرام میوه مذکور آن دایه را داد و پیش محمد خان نهاد بهرام سلام و دعا

حضرت شیخ العالم رسانید آنچه حضرت شیخ العالم فرموده بودند بعینه عرض کرد محمد خان
بلرزید و بهرام را نزدیک طلبید و پیش خود نشاند و بهر دو دست خود هر دو پای
بهرام گرفت و گفت ای بچه تو همچنین پای حضرت شیخ العالم از جهت من بگیری
و بگوی که محمد خان عرض کرده است مرا چه اندازه باشد هر چه فرمان حضرت شیخ العالم
بود حکم بر جان ماست بهرام آمد و پیش حضرت شیخ العالم بایستاد و هر دو دست
بر پای حضرت شیخ العالم داشت چنانچه محمد خان گفته بود عرض کرد حضرت شیخ العالم
بر گرفتند و بر خواستند و فرمودند که غائبانه با پیران از وی از جان سیر آمدی نقل است
که در ماندهٔ حضرت شیخ العالم هر که دنیا را و اهل دنیا را ذکر کردی از میان
بلرزیدی و زهره نبودی کسی را که ذکر آن کند و الی یومنا هذا که از نقل
حضرت شیخ العالم پنجاه سال گذشته است و سویم کرسی است استقامتی بر چنان
نشده است که اوقات گذاری تمام باشد و بیغمی حاصل آید و ایضاً الی
یومنا اسم حضرت شیخ العالم و اسم فرزندان حضرت شیخ العالم به فاتحه یاد شاهان
و دنیا مرقوم نشده است و بیشتر معلوم نیست که شود یا نشود نقل است که حضرت شیخ العالم
میفرمودند قصبهٔ دولی ولایت شیخ صلاح درویش است و قبر الشان بالای
دگه حوض کهنه و کهنه است این درویش چون در نیمقام آمد اگرچه وطن قدیم

و مولد این فقیر بود اما اجازت سکونت از شیخ صلاح خواستم و در روضه شیخ صلاح
رفتم فاتحه خواندم و درود بر حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم فرستادم آنجا
نشستم و طلب کردم اگر مرا یک مصلی و یک سبوچه باشد اینجا سکونت گیرم
از قبر شیخ صلاح آواز برآمد ای شیخ احمد و حوض کهنه کهن در آبی
مصلی و سبوچه برگیر حضرت شیخ العالم باجازت شیخ صلاح در حوض مذکور در آمدند
دست انداختند اول دست بر سبوچه افتاد برگرفتند بعده
دوم بار دست انداختند یک جلنگه چارپای کهنه یافتند و فرمودند که
مصلی همین باشد و هر دو برگرفتند و در خانهٔ پدر خود آمدند و آنجا در آلوقت
جنگل کهمولی بسیار بود آبادانی قصبهٔ هیچ نبود و امروز مقام حضرت
شیخ العالم ناف قصبهٔ ردولی شده است نقل است که حضرت شیخ العالم روزی
در خانقاه خود نشسته بودند و طرف مشرق دیدند فرمودند که قصبهٔ ردولی
چه آبادان ست تا باغ تاجو آبادان می بینم آن روز قصبهٔ ردولی از
قریب خانقاه حضرت شیخ العالم طرف مشرق آبادانی نبود بفرمان الله تعالی
بتدریج آبادانی پدید آمد تا باغ تاجو آبادی شد بعده قصبهٔ ردولی در شهور عام
از فترت سلطان حسین چند کرت خراب شد و آبادان گشت اکنون آبادانی تمام

وروائح عظام هم دران طرف ست حضرت شیخ العالم فرموده بودند نقل ۳۳ ست
که در صدد حیات حضرت شیخ العالم دو بچا گبر موضع ناله بر قصبهٔ ردولی سوار
شده آمده بود و شور در قصبه افتاد که کافران آمدند حضرت شیخ العالم
بردست کرده بیرون شهر شدند و طرف شمال قصبهٔ باغ قاضی سلیمان
باغی بزرگ بود دران باغ رفتند و عصا بر تنهٔ درختی از درختهای باغ
مذکور زدند و فرمودند که سر دو بچا بریدم بفرمان باری تعالی دو بچا مسطور
از قصبهٔ مقهور شد و طرف کهریسه فت و با رای کهریسه جنگ کرد و هزیمت
خورد رای کهریسه سر دو بچا کافر را در هفتم روز برید و در قصبهٔ ردولی فرستاد
و تن آن گبر در شهر اوده فرستاد بعده شنیده شد که بعد از چند گاه آن باغ را
نیز بریدند بنوعی که هیچ علامتی آن باغ نمانده است نقل ۳۴ ست که چارپای
حضرت شیخ العالم قدس الله سره بفرمان گماشته نوکه آمده بود کشانیده بردند
میران سید قطب دیوانه در قصبهٔ ردولی ولی از اولیاء حق بود دائم شراب
میخورد میان خضر که معروف بمجذوب است کوتوال قنوج شده بود در آن وقت
میان خضر آغاز جوان بود میران سید قطب را طلبیدند و گفتند ای جذبه
این قدح را شربه و بیردام شیخ احمد بگو که بریم میان خدا برخود لرزید و گفت

که کاردمیان شیران افتاده است بار او پیش این شیر سلامت بیرون آیم قدح مذکور از دست
سید گرفت و روان شده بر در خانقاه حضرت شیخ العالم آمد و بایستاد و طاقت نداشت
که پیش حضرت شیخ العالم قدس سره باین طریق رود حضرت شیخ العالم آنوقت تنها در خانقاه
خود نشسته بودند فرمودند که خاست میان خدا جواب او لبیک شیخ العالم فرمودند چنانچه هستی
همچنان بیا میان خدا قدح پر از شراب پیش شیخ العالم برد و عرض کرد که میران سید قطب این قدح مرا
داده اند و فرموده اند که بر بر حضرت مخدوم عالم بگو که بزنم حضرت شیخ العالم قدح از دست او
بستیدند و نوشیدند و فرمودند برو بگو که حاجت نیست یکدو ساعت نگذشته
که گماشتهٔ مذکور مرد و جنازهٔ او بیرون آمد **نقل ست** که حضرت شیخ العالم
خانقاه برمائده و فائده خود نشسته بودند خواجهٔ بڈا پسر قاضی رضی میرخطه
اوده آمد او را قدری ولوله بود و مستی شراب با نیاهم داشت آغاز کرد که ای
حضرت شیخ العالم می شنوم که شما میگویند که خدائرا به بندگان خدا می نمایم حضرت
شیخ العالم فرمودند که خواهی دید او گفت آری خواهم دید اما هرچه میگفت
بگستاخی میگفت حضرت شیخ العالم فرمودند به بین او نظر کرد و چه بیند که
در خانقاه حضرت شیخ العالم ستور ایستاده است تاب آفتاب میکرد و خواجه
بڈه گفت ای شیخ العالم ستور را خدای میگوئی در حال قفا در گلو انداخته می برد

حضرت شیخ العالم با جمیع مریدان نعره حق میگفتند و میرفتند الغرض
چون حضرت شیخ العالم را نگذاشت حضرت شیخ العالم در حال نان کفارت او پرانیدند
بر دست شیخ برهان مرید خود داد و فرمودند این نان پیش قاضی
رضی پدر قاضی بڈہ ببہ شیخ برهان نان مذکور پیش قاضی رضی نهاد
قاضی رضی را گرسنگی بسیار بود در حال نان بگرفت و خواست که
بخورد میران سید قطب حاضر بودند دست قاضی گرفتند و فرمودند
قاضی مخور که حضرت شیخ احمد رضی الله عنه پسر ترا زنده کردند نان کفارت
فرستاده اند قاضی چون کل کیفیت معلوم کردند در تعجب شدند ساعتے
نگذشته که خواجه بڈہ مذکور بفرمان الله تعالی وفات یافت قاضی پیش
شیخ العالم آمده گریه و زاری کرد که یک چشم دارم عفو فرمایند فرمودند که
چه کنم تیر بر هدف رسید قاضی عاجز شده باز گشت نقل است که ملک زکو
شیخ فرید را که داماد حضرت شیخ العالم بود بسی گریانید تعدی نمود حضرت شیخ العالم
خبر کردند که میان شیخ فرید کسان ملک زکو را گرفته اند حضرت شیخ العالم با مریدان
پیش ملک زکو رفتند و او فرموده حضرت شیخ العالم نشنید بلکه شیخ فرید را تعرض از
سابق زیاده نمود در ظلم میکرد بعد ملک زکو سوار شده در میان راه خندق

بود آن شب را بران خندق راند و جست زده روان شد ملک زکو
ازین جنبید بعده حضرت شیخ العالم این مصرعه بزبان هندی فرمودند
و و بهره مصرعه تُبل لیه پت جبل لیه پهر کے جهولے آئے ؛ و از انجا
باز گشتند و در خانقاه خود آمدند بر بام بالاخانه بود شب آنجا مشغول
شدند الغرض چون روز شد طبق حجره و از نکردند چون مریدان
و مردمان دیگر آمدند پرسیدند امروز طبق حجره چرا وا نیست حضرت شیخ العالم
فرمودند امروز ماتم ست الغرض دو پاس نگذشته که طبق حجره وا
شد شیخ برهان را فرمودند ای برهان برو ببین که جنازه چرا هنوز آ
آمد شیخ برهان رفت چه بیند که جنازه ملک زکو می آید شور افتاد که
ملک زکو امروز در موضع دره شهید شد شیخ برهان آمد و حضرت
شیخ العالم عرض کرد که جنازه ملک زکو آمد حضرت شیخ العالم از حجره بیرون
آمدند و رفتند نماز جنازه ملک زکو بگذاردند نقل ست که حضرت شیخ العالم
و شیخ زکریا ابن شیخ سلیمان در مسجد جامع یکجا نشسته بودند حضرت
شیخ العالم دائم در مراقبه می بودند از ماسوی الله بتر امیفرمودند
بمشاهدهٔ جمال حق تعالی می موشتند آنجا هم در خیال خود نشسته بودند

شیخ زکریا تلاوت قرآن شریف باآواز بلند میکردند حضرت شیخ العالم فرمودند
آهسته باید خواند و باز در خیال آمدند الغرض شیخ زکریا دانستند که حضرت شیخ العالم
را خواب آمده است فرمودند برادرم شیخ احمد خواب میکنند یکدو کرت
همچنین فرمودند و دست خود بزانو حضرت شیخ العالم نهادند هوشیار کردند
حضرت شیخ العالم فرمودند کیان پیش من خواهند خفتید الغرض چون از
نماز فارغ شدند باز گشتند پای شیخ زکریا بر زمین راست نمی افتاد
دست بر کتف مردمان انداخته میرفتند چون چند روز گذشت حضرت شیخ العالم
بامریدان برای عیادت شیخ زکریا رفتند و طریق حضرت شیخ العالم
می بود چون برای عیادت مریض میرفتند اگر چیزی اورا میخوردند
امید بر صحت و حیات مریض می شد الغرض چون پیش زکریا رفتند پرسیدند
و میخواستند که چیزی تناول کنانند طبیب و عورتان همه مانع شدند بخدمت
حضرت شیخ العالم فرمودند قدری آب هم دهند ایشان آب هم ندادند
فرمودند مهلت تمام شد بفرمان الله تعالی جمعه دوم نگذارند دنیا
به آخرت شتافتند و رحلت فرمودند نقل است که حضرت شیخ العالم بالابام
در حجره خود نشسته بودند مریدی بقال بود شراب خورده در خانقاه حضرت

حضرت شیخ العالم آمده مستی شراب میگفت حق پیر من پاک حق پیر من پاک هر
یکه هر چند او را منع کردند او ازان خیال نمی گذشت چون بسیار شد حضرت
شیخ العالم از بام فرود آمدند و فرمودند بگو پیر تو چگونه پاک باشد که پیر تو
بنده است و بنده تمام پلید است پاک چون شد پاکی مر حق تعالی
راست بجز او را پاکی راست نباید الغرض او ازان گفتن باز نمی آمد
چنانچه میگفت همچنان میگفت حضرت شیخ العالم عصا بر زمین زدند عصا
بشکست مستی شراب او فرود آمد مستی مرگ در گرفتار خود دیخود شد
شیخ برهان گاؤ از خانه او در خانقاه حضرت شیخ العالم آورد عرض کرد که ای
پیر دستگیر فرمان شود که تا گاؤ را ذبح کند و خرچ فرمایند حضرت شیخ العالم
نمی فرمودند چون نهایت شد و کار بغایت رسید بر شیخ بختیار کوهیار
بزرگ حضرت شیخ العالم کبود برهمه مراحم شدند که شما عرض کنید شاید قبول افتد
شیخ بختیار آمد سر بر زمین نهاد و تعظیم تمام پیش حضرت پیر دستگیر
استاده شد و عرض کرد که فرمان شود تا گاؤ را ذبح کنند او نجا باید حضرت
شیخ العالم فرمودند ای بختیار شب در درگاه سبحان رب العزت

حضرت لا الٰہ الا اللہ من کشتہ شدہ بودم حالا تیر بہدف رسید کار با آخر رسانید
ای بختیار بگذر و بگذار الغرض سہ روز نگذشت کہ آن مرید وفات یافت
و از مستی بہوشیاری شتافت نقل ست کہ حضرت شیخ العالم قدس اللہ روحہ
روزی با اہلبیت خود گفتند این فقیر در حضرت معبود خود بسیار گستاخی
کردہ ای مادر گہوری ہوشیار شو در استعداد کار خیر گہوری کوشش کن
کہ رسولان حضرت رب العزت چند بار بر این فقیر بطلب آمدند کہ ای احمد
بیائی و از این جہان فانی ببکان باقی رحلت فرمائی و این فقیر ہر بار اعراض
نمود و میگفت یکے پسر دارم مادام کہ عیش و نیاز ی ببینم ہرگز نیایم فالحال
بسیار شد باید کہ از این غافل نشوی و پسر حضرت شیخ العالم شیخ المشایخ
شیخ عارف احمد انار اللہ برہانہ نام بود حضرت شیخ العالم از بسیار شفقت
گہوری میگفتند بعد ازین روزی از روزہای شیخ نور الدین ابدالی خلیفہ
میران سید موسی بودند با حضرت شیخ العالم اعتقاد تمام داشتند و باخلاص
می آمدند حضرت شیخ العالم فرمودند ای شیخ نور الدین دختر خود را بپسر این فقیر گہوری
خواہی داد شیخ نور الدین بی امجال اعراض نماند فی الحال قبول کردند حضرت شیخ العالم
ابمی ربان و با شیخ نور الدین و حال بر خاستند و روان شدند کہ امروز عقد

فارغ گردانم حضرت شیخ العالم برادر شیخ نورالدین فتند با مریدان نشستند
شیخ نورالدین درون فتند کل خلیخانه را طلبیدند و گفت تمام مشرح بیان
کردند هر یکی ساکت شدند قاضی ثمن خسر شیخ نورالدین که مرد صاحب و تمکن
بود قبول نکرد و حاضر هم نشد بلکه گفت که ما را با درویشان چه قرابتی و
چه نسبتی مخصوص با چنین درویش صاحب حال که کس را مجال دم زدن نیست
که یک کلمه آتش دارد و یک کلمه آب الغرض نه آمدند و نه قبول کردند قاضی ثمن خسر
شیخ نورالدین را حضرت شیخ العالم بصیر باطن دریافتند مگر می باطن در حقش
داشتند الغرض شیخ نورالدین با خیلخانه مشاورت کردند که این دختر
بپسر حضرت شیخ العالم را دادیم ایا بی مگر حضرت شیخ العالم چند روز مهلت خواست
که استعداد کرده آید باتفاق خیلخانه چند دختر آراسته کرده پیش حضرت شیخ العالم
آوردند حضرت شیخ العالم فرمودند ای شیخ نورالدین این چه بیت شیخ نورالدین
عرض کردند ایشان چیزی فرستند بخواهند تا عیش و عیش کرده آید
حضرت شیخ العالم را شفقت در کار شد فرمودند شیخ نورالدین شغل را چه است
برویده در استعداد او شوید الغرض حضرت شیخ العالم از ایشان باز گشتند در خانقاه
خود آمدند چون که بالای بام بودند فتند دران شغول شدند ساعتی نگذشته

که قاضی ثمن را خون روان شد بحدیکه کار بجان رسید قاضی ثمن را
در خانقاه حضرت شیخ العالم آوردند و کیفیت قاضی ثمن عرض کردند
حضرت شیخ العالم قبول نمی فرمودند چون نهایت شد و کار بغایت رسید
شیخ بختیار آمدند و عرض کردند ای پیر دستگیر قاضی ثمن را چند روز
مهلت شود تا کار خیر حضرت شیخ عارف احمد باتمام رسد حضرت شیخ العالم سخن
بختیار اختیار فرمودند که او مقبول آنحضرت بود و از بام فرود آمدند
و دوازده گز جامه آوردند تشریف پیش قاضی ثمن داشتند و فرمودند
برو تا کار خیر گموری ترا فرصت دادیم بفرمان الله تعالی خون در حال
باستاد و قاضی ثمن را صحت کلی شد در خانه رفت چون کار خیر حضرت
شیخ عارف احمد انصرام شد و مقصود باتمام رسید باز خون همچنان بمعاد
قدیم روان شد پیش شیخ العالم عرض کردند و نجات خواستند فرمودند
که تیر بهدف رسید و کار از انجا رسید محل گفتن و نجات جستن نیست چند روز
نگذشته که قاضی ثمن مذکور وفات یافت نقل است که در خانه حضرت شیخ العالم
فرزندی تولد شد نام فرزند شیخ عبد العزیز نهادند بفرمان الله تعالی
بمجرد آمدن این جهان ذکر لفظ حق بر زبان راند و همه خلق بگوش ظاهر شنیدند

شیخ عبدالعزیز روز بروز بزرگ میشد وخوارقهای عادت از ایشان
ظاهر میشدند وده ماده را شده بودند که همچو بچگان هفت وهشت ساله
حکایت میکرد ومیدوید وروان میشدند با بچگان بلعب مشغول
میگشت حضرت شیخ العالم فرمودند که چه شورست در حضرت ما شور نمیشاید
از هستی بفنا مبدل می باید بعده رفتند بیرون قصبه بطرف شرق
دگی بر سر بلندی که میان روضهٔ مخدومیه وآنه ومیان روضهٔ سید
مخدوم سیدانه بالای حوض هست فرمودند این مقام این بچه اینجاست
الغرض چون در خانه آمدند اهلبیت شیخ العالم رسیدند که کجا رفته بودند فرمودند مقام
دیدن رفته بودم اهلبیت شیخ العالم بازیدند وگفتند که اهلانه وجمله خیل خانه وقت
عزیزان بصحت وسلامت اند مقام قبر برای کی حاجت شیخ العالم فرمودند شاید که برای کسی
حاجت بود شیخ عبدالعزیز را قدری حمیت وجودی پیدا شد بعد از سه روز
بفرمان الله تعالی وفات یافت حضرت شیخ العالم بحضور خود غسل داده
وتجهیز وتکفین کرده جنازه ساختند وبر ابر جنازه برگ شربت وطعام
وشیرینی روان کردند بعد از دفن فرزندان کوطعام وشیرینی وبرگ
وشربت همه جا خرج فرمودند وباز گشتند نقل است که اهلبیت شیخ العالم

برای این فرزند و فرزندان دیگر که همبرین طریق متولد می شدند و لفظ حق
بر زبان میراندند بفرمان الله تعالی نمی زیستند دائم الحال میگریستند
و شیخ العالم میگفتند که شما حیات پسران ما را روا نمیدارید و این
ضعیفه را خراب میکنید حضرت شیخ العالم فرمودند تعلق مکن یک فرزندی
هست انشاء الله تعالی پرورده بتو خواهم داد اما هنوز نپخته و پرورده
نشده است در سفر رویم او را پخته و پرورده کرده بیاریم بتو تسلیم
نمایم بشرط آنکه تو او را هیچ نگوئی و در رضای او باشی هرچه او بگوید
همان بشنوی و همان بکنی اهلبیت حضرت مخدوم معترف گشتند و همه شرائط
قبول کردند الغرض بعد چندگاهی در خانه حضرت شیخ العالم فرزند متولد
شد شیخ عارف نام نهادند عارف بانی محقق سبحانی کامل واکمل وقت
چنانچه باید و شاید ولی من اولیاء الله تعالی شدند و در مقام حضرت
شیخ العالم قدس الله روحه همین ایشان بودند و موازنه عمر چهل سال
یافتند هر طایفه که با ایشان ملاقی می شدی میگفتی که چنانچه شیخ
عارف احمد با ما محبت و الفت و شفقت بیدریغ داشتند دیگری نیست و این فقیر
تمامت عمر خود در کسی نشنیده است که ما را با حضرت شیخ عارف احمد محبت نبود با بر من فقیر میداشتند

بلکہ ہمچنان می گفت کہ چنانچہ شیخ عارف احمد را با ما محبت و مودت ست
با دیگری نیست و این عنایت از کمال ولایت ایشان بود زہی کمال
و زہی وصف لامثال کہ حضرت شیخ عارف احمد را میسر آمدہ بود ہم بدین اختصار
افتاد نقل ست کہ حضرت شیخ العالم گاہ بیگاہ میفرمودند کہ مالک جان بیشم
ملک الموت نتواند کہ بی رخصت جان ما را قبض کند بیت
در کوی تو عاشقان چنان جان بدہند کانجا ملک الموت نگنجد ہرگز
موت من باختیار من ست اگر بخواہم بمیرم و اگر نخواہم تا ابد الآباد ہم
بدین طریق و بدین انتظام بمانم مگر آنکہ باختیار خود
بروم کہ او را خبر نباشد یا ما در مراقبہ باشم کسے سر از تن
جدا کردانند و این اشارت بران ست کہ موت حضرت شیخ العالم پیش از
موت ظاہری بثبوت یافتہ بود کما قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم
موتوا قبل ان تموتوا نقل ست کہ حضرت شیخ العالم قدس اللہ سرہ با جمعے
مریدان مسافر شدہ بودند در جنگلی رسیدند دران جنگل درختے
پکریا باحسن و زیور بود و زیر آن درخت صحنے غایت
صفا و مقام وفا داشت حضرت شیخ العالم قدس اللہ سرہ آنجا نزول فرمودند

و در کار و بار خود مشغول شدند ساعتے گذشته که مرغ
جان پاک حضرت شیخ العالم از قفس قالب خاک به پرید
و بمقصود حقیقی رسید مریدان در گریه و زاری شدند
گفتند استوار نخواهد داشت که حضرت شیخ العالم از دار فنا
بدار البقا رحلت فرمودند بلکه گمان خواهند کرد که فتوے
بزرگ رسیده باشد ایشان حضرت شیخ العالم را گشتند
حضرت شیخ العالم همان زمان زنده شدند و فرمودند که این مقام
خوب بار و اح فقیر بود و فقیر را بغایت خوش آمده بود اما
چون شمایان همچنان میگویند بیایید و برخیزید و روان شوید
بعده از ان مقام روان شدند و بمسافرت در آمدند

نقل ۳۴ ست که حضرت شیخ العالم از خطهٔ بهارچون در شهر
اوده رسیدند در شیخ پوره مسجدے در کنارهٔ لب آب سرد
بود آنجا فرود آمدند هوای سرما سخت گرفت ما بقیه هیزم سوختگان
مردگان کافران که آنجا افتاده بود حضرت شیخ العالم آن هیزم را آوردند و
مے سوختند و دفع سرما مے ساختند سیدی بود از جهت ما زاده بود چنید

کہ این درویش ہیزم ناپاک در مسجد آوردہ است سید ما انکار تمام گفت
ای درویش این ہیزم ناپاک چرا در مسجد آوردی حضرت شیخ العالم فرمودند
من مرد فقیرم جامہ ندارم مرا این ہیزم پاک ست الغرض سیدند کورہ
بعد انفراغ نماز در خانہ رفت شب او را حاجتی غسل افتاد علی الصباح
در لب آب غسل کرد چون در مسجد در آمد چنان سرما گرفت کہ در معرض
ہلاک شد نزدیک این آتش آمد حضرت شیخ العالم فرمودند ای سید چرا نزدیک
این آتش می آئی شب میگفتی کہ این ہیزم ناپاک ست سید آغاز کرد
درویش این آتش مرا در نیوقت پاک و عزیز تر از جان ست نقل ست ۲۳
کہ حضرت شیخ العالم قدس سرہ در وقت شیخ جمال گوجری روزی می صحرا بیرون آمدہ بودند
آن ہیزم تفحص میکردند جائی نیافتند در محلی مقدار انگشت افتادہ بود نصفی از آن حضرت
شیخ العالم بر دستار خود گرفتند و نصفی از آن شیخ جمال گوجری بر دستار چہ خود گرفتند
آمدند و گانہ شکرانہ خدا تعالی بجا آوردند و گفتند حق سبحانہ تعالی
بکرم خود این ہیزم را عزیز گردانید و از ناپاکی بپاکی آورد کہ امروز چنان
عزیز شدہ ست کہ جائی نمی یابم و قصہ چنان بود کہ دران ایام آن
ہیزم را کسے قبول نمیکرد و جملہ خلق با نکار اقرار میکردند

نقل ۳۰ ست که حضرت شیخ العالم قدس اللہ روحہ روزی در حجرہ خود نشستہ
بودند شیخ بختیار پیش بودند فرمودند ای بختیار چیزی می بینی شیخ بختیار
عرض کردند آری پیر دستگیر می بینم فرمودند چہ می بینی التماس کردند کہ تمام حجرہ پر سنگ
از زری بینم فرمودند چیزی کار آید شیخ بختیار باختیار مختار آغاز کرد کہ کہای پیر دستگیر ازان ما
اختیار مختار و بختیار را باختیار مختار از کار حضرت شیخ العالم گم فرمودند باز ببین
چہ بینید کہ حجرہ پاک ہمہ از خاک ست نقل ۳۱ ست کہ شیخ العالم قدس
اللہ روحہ در مقام خود نشستہ بودند شیخ بختیار مردی عبید سوداگر
جواہری بود مولی او درین قصبہ برای سودا آمدہ بود شیخ بختیار را
بحضرت شیخ العالم نظر افتاد و اعتقاد تمام حاصل شد و کمر خدمت بستہ
چنانچہ مدام علی الصباح و الشام آمدی و ساعتی ماندی و سلام
کردہ رفتی و باز در خدمت مولای خود مے پیوستے
ہم بدین طریق شش ماہ گذشت حضرت شیخ العالم قدس اللہ
روحہ ہیچ التفات نمے کردند و نمے گفتند کہ تو کیستے
و از کجائے و بچہ کار مے آئے و بدیدہ ظاہر
بہ ظاہر او نمے نگریستند بعد از مدت شش ماہ

روزی در خاطر شیخ بختیار گذشت که در دلشے بغایت کامل و اهل حق
اما از سبب بے نیازی حاجت کسی کم برآید همدران ساعت حضرت شیخ العالم
بنظر باطن بدیدهٔ ظاهر جانب شیخ بختیار نظر کردند و فرمودند که تو کیستی
بحر و نظر کردن شیخ بختیار در دریای بی کنار افتاد و از خود بیخود
شد و نظر از زمین و آسمان بگذشت و مدهوش و بیهوش سیر فت
ناگاه خود را در میان جنگل موضع بهاریافت و قدری بهوشیاری
شتافت و از انجا چوبی بر دست گرفت بر حضرت شیخ العالم آمد و اشتداد مشتے
شراب وحدت بگستاخی در آمد و میگفت ای احمد چنین نعمتی داری
و بندگان خدا را محروم میگذاری حضرت شیخ العالم هر چند که میفرمودند ای بختیار
هوش دار او را چنان مستی آن عالم گرفت که هوشیاری نمی پذیرفت
و از ان گستاخی نمیگذشت حضرت شیخ العالم قدری آب نوشانیدند از مستے
بهوشیاری آوردند و فرمودند ای بختیار برو بر ولای خود رضا را
طلب و در کار و بار باش شیخ بختیار سر بر زمین نهاد و ماتم در جانش
افتاد روان شد در شهر عظیم شهر جونپور سکونت او بود پیش مولای
خود رفت مولای چون حال شده چنین دید به بندگی آن بنده

و رزید و گفت اے بختیار مرا می باید که خدمت تو کنم و در بندگی
تو شوم ترا در راه ملامتی خود آزاد کردیم برو هر جا که خواهی بباش
شیخ بختیار درخانهٔ خود آمد و در سوز آتش باطن افتاد ناگاه از هر
چهار طرف آتش بر میخاست و در نظر خود تمام عالم را سوخته میدید
چون کار بجدی رسید که تنش میسوختی و جانش میفروختی نام پیر دستگیر
شیخ العالم میگفتی و فریاد رسی خواستی در حال آتش فرو مینشست و نجات
یافتی همچو کلوخ که در میان رنگ آب بیندازند و در حال رنگ آب
جدا شود و آب صاف پدید آید و باز همچنان چنانچه بود بسته گردد همین
طریق باز آن آتش در گرد تنش می آمدی و میگرفتی و فریاد از پیر دستگیر
خود میکردی و نجات میافتی همین جمله لیلاً و نهاراً دایم الاحوال میگذشت
و قرار و آرام از بختیار با ختیار و غیر اختیار از دست برفت کار چون نادر
حامیه افتاده بود که تحریر و تقریر از وی نیاید ناگاه آن سست حضرت آله منزی
از ماسوی الله حضرت شیخ المشائخ تاج الاولیاء قدوه الاصفیا
سلطان الواصلین برهان العاشقین حضرت شیخ شرف الحق والدین
پانی پتی قدس الله روحه بر حضرت شیخ العالم رح بفریاد رسی بختیار با ختیار

در عالم اسرار پرسیدند و در مقام مشاهدهٔ انوار جمال یکدگر مشرف
شدند و فرمودند ای احمد عبد الحق قدس الله روحه ترا در جهان
کسی نمی شناسد و نمیداند که در حضرت مولی خود چه جمال با کمال داری
مگر بیچاره بختیار اندک ترین این کس شناسائی و آشنای حضرت تو گشت بر وهم
چندین نباید کرد می باید که سحاب حضرت خویش را بفرمائی تا باران
رحمت در زمین او ببارد حضرت شیخ العالم نظر شفقت بهمت باطن
بر شیخ بختیار باختیار مختار گماشتند حضرت شیخ العالم در قصبه رودولی
بودند و او در شهر جونپور در حال همان زمان آتش سوزان از وی
شد نجات تمام یافت و مرض بصحت مبدل گشت و از بیقراری بقرار
پیوست و از کربت بفرحت در آمد شیخ بختیار باختیار مختار که
او را بود بدانست که این ساعت پیر دستگیر شیخ العالم را قبول
فرمودند و بنظر رحمت نگریستند و در حال برخاست همه خان و مان
بر انداخت و جانب حضرت پیر دستگیر خود بشتافت و بآستانه یگانگی
خود آمد و پیش پیر دستگیر سر بر زمین نهاد و بنده وار باستاد حضرت
شیخ العالم قدس الله روحه نظر رحمت فرمود و مشمول شفقت باطن و ظاهر نمودند

وفرمودند که ای بختیار چه اختیار مختار داری اگر میخواهی که سر خود را
در سلک مریدان این فقیر درآری زن را خواهی گذاشت بختیار در حال
گفت گذاشتم باز حضرت شیخ العالم فرمودند رسول را خواهی گذاشت و فی الفور
گفت گذاشتم باز حضرت شیخ العالم فرمودند خدا را خواهی گذاشت او همچنان
فی الفور گفت گذاشتم حضرت شیخ العالم چون دیدند که او نیز همه گذشت و
نقوش کثرت از دل شست و کشتی خویش در دریای فنا انداخت و
در میدان ارادت مستحکم برخاست و آئینهٔ دلش صفای کمال یافت تا از
عطش طلب باستحقاق تمام در صحرای تجلی جمال و کمال پیر دستگیر خود
شتافت و در حال بی حلول حضرت شیخ العالم در میان میدان جان او
نزول فرمودند از افق آسمان دل او متجلی بدو شدند و تشریف بشارت
باشارت مشاهده بدو فرمودند اے بختیار اینک خدا را یافتی
و در متابعت حضرت رسول صلی الله علیه وسلم شتافتی که قُلْ اِنْ كُنْتُمْ
تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ و هر دو جهان را زیر قدم بگذاشتی
و بلند تر آمدی ملک کل شدی که مَنْ لَهُ الْمَوْلٰى فَلَهُ الْكُلُّ زهی پیر دستگیر
باکمال که در ساعت واحد مرید را بمقصود حقیقی رسانیده و زهی مرید باجمال

که در زمان واحد بسعادت ابدی پیوسته و عارف کامل و اهل مکمل گشت
چنانچه واصل کردگار شیخ فرید عطار میفرماید بیت ای ز ولایت
عارف مطلق شدم ❊ عارفی رفته و تمامت حق شدم ❊ نقل ست حضرت شیخ العالم
فرمودند ای بختیار در صحن خانقاه من چاهی در نیمقام می باید شیخ بختیار
در حال کلند آورده بکاویدن چاه مشغول شدند چون تمام کاویدند
آب برون آمد حضرت شیخ العالم بران آب تکبیر فرمودند و قسمت کردند
باز اشارت شد که ای بختیار این چاه را امروز از خاک بیرونی باید انباشت
و او خاک این چاه چبوتره می باید ساخت شیخ بختیار سبدی
بر سر کردند و بانباشتن چاه مشغول شدند آنکه چاه تمام همدران روز
از خاک بیرونی انباشته و پر کرده و از خاک چاه چبوتره بلند و هیچ
نپرسید که این چاه را از برای چه کاویدند و از برای چه انباشتند
و این چبوتره بچه عرض بستند لاجار چون در ارادت پیر خان مستحکم
بود و از خود فانی بذات پیر باقی بود اگرچه در مکتب نزد معلم گاهی نرفته
گاهی حرف تهجی هم از او ستاد در تخته ظاهر نخوانده بود فاما از
دولت پیر دستگیر حضرت شیخ العالم قدس الله سره هنر علم لدنی خان گشته

کردندشان وقت حل مشکلات ومفصلات ازوی میکردند واو هرچه میگفتی
از کتاب خدا یتعالی واز احادیث رسول صلی اللہ علیہ وسلم بیرون نگفتے
وعلماء همه اعتراف مینمود ند رورحال وکمال شیخ بختیار همه علما
حیران بودند این حالات ظاهرش بود وحالات باطنش چه بوده باشد
نقل ست ۳۹ که حضرت شیخ العالم روزی نشسته بودند شیخ بختیار آمد پیش
استاده عرض کرد که ای پیر دستگیر اگر فرمان شود این بنده در سوداگری
رود او سابقا چیزی سودا هم کرده بود وهرچه از سودا پیدا میکردی
پیش پیر دستگیر می آوردی وهرچه پیر دستگیر حسب قسمت او را دادی بمان بسیری میکرد
وقوت خود میساخت حضرت شیخ العالم قدس اللہ سره فرمودند برو اما بآن دیار
مرو که تا دریای شور حد ولایت این فقیر ست شیخ بختیار برای سوداگری
باذن پیردان شد وهرجا که میرفتی بغیر اذن پیر دستگیر نمی رفتے
وهر قدم که در راه میزدی بغیر اذن پیر دستگیر نمی زدی وهرچه میکرد
بغیر یاد پیر نمی برآوردی دائما الاحوال چشم بسته میماندی الغرض چون
از سوداگری باز گشت قطاع الطریق اطلاع یافتند که برین مرد کالائے
نفیس ست وا و مرد جواهری بود سودای مروارید وجواهر میکرد ایشان

برابر او می آمدند هر جا که او شیخ بختیار فرود آمدی ایشان نیز فرود آمدندی
شیخ بختیار هم مرد عاقل و پخته بود دریافت که ایشان قطاع الطریق
اند در خیال من شده اند در مقامی بدکان نان پز فرود آمدند ایشان هم
آنجا فرود آمدند شیخ بختیار دیگ کچڑی پزانیده و روغن مادهٔ گاو خت
و قدح بالای آن دیگ داشت و گفت قدری مستراح کرده بیائیم
باین بهانه روان شد و آن دیگ کچڑی و روغن همچنان گذاشته ایشان
ساعتی نشسته منتظرش بودند چون نیامد گفتند از ما فرار نمود شتاب
روان شدند ناگاه بشیخ بختیار پیوستند و بیکدیگر مصاحب شدند
بعد شیخ بختیار در مقامی آمدند کنیزکی خریدند و خانه کرده همانجا
بماندند ایشان نیز دران مقام ماندند مدتی دران مقام ماندند روزی
بحیلهٔ شستن جامه بیرون آمدند و کنیزک همچنان گذاشته روان شدند
سوانزده سی چهل کروه و روز و شب آمد چون صبح شد زیر درختی نشست
و با خود گفت که من چندین کرده آمدم ایشان کجا بمابرسند ناگاه
بی آگاه ایشان رسیدند و گرفتند و در زمین غلطانیدند و میخواستند
که جانش بستانند سرش را از تن جدا کنند شیخ بختیار پیر دستگیر خود را یاد کرد

حضرت شیخ العالم عصا بر دست کرده فی الحال رسیدند و فرمودند که ای بختیار
بزن بزن ایشان سر بیت خم و تغار را گذاشته از وی جدا شده بایستادند
حضرت شیخ العالم از پیش نظر غایب شدند بعده ایشان پرسیدند این مرد
که بود و از آن تو که باشد شیخ بختیار گفت که این مرد پیر دستگیر من ست
برابر من باشد و من بقوت این مرد در هر دو جهان خوف ندارم و از
هیچکس باک نمی آرم ایشان حیران ماندند و گفتند آری تو هم بدین قوت
تنها میگردی و سودای کالای نفیس میکنی که پیر تو چنین غالب ست
بعده ایشان پنج تنگه از خود کشیدند و شیخ بختیار را دادند و گفتند که
این فتوح از جهت ما پیر خود را به بر خدمت ما برسانی و عذر ما بخواهی
شیخ بختیار آن پنج تنگه گرفته روان شد چون پیش حضرت شیخ العالم آمد آن
پنج تنگه اول پیش نهاد و کیفیت تمام ماجرا مشرح کرده حضرت شیخ العالم فرمودند
آری همچنین بود چنانچه میگوئی نقل ست که حضرت شیخ العالم بالای بام در حجره مشغول
بودند فرزند خود حضرت شیخ عارف احمد را طلبیدند و فرمودند برو و بختیار را طلبیده
بیار حضرت شیخ المشائخ شیخ عارف احمد بر در شیخ بختیار رفتند و دستک زدند شیخ بختیار جواب
گفتند از درج و صحبت کسی در اثنای آن نرو که دخول کند فی الحال همچنان زن از بر جا جائی گذاشته

وجامه فرو گرفته و پیش پیر دستگیر خود آمد سر بر زمین نهاد و بنده وار
بایستاد حضرت شیخ العالم فرمودند باز گرد شیخ بختیار سر بر زمین نهاد و باز گشت
منقول ست که شیخ بختیار شهوت کمال داشت بحدیکه بعضی وقت
از غلبهٔ شهوت بیقرار شدی والله اعلم مگر این طلب از جهت امتحان
باشد که او دران وقت کمر متابعت مستحکم دارد یا نی نقل ست
که روزے حضرت شیخ العالم سماع کردند بعد از فراغ سماع کنیزک خود را فرمودند
برو از خانه چیزی بیار مطربان را چیزی بده کنیزک در خانه رفت
اهلبیت حضرت شیخ العالم مزاج گرم کردند چیزی ندادند و گفتند برو
بگو که در خانه چیزی موجود نیست حضرت شیخ العالم قدس الله سره مطربان
را فرمودند که همین کنیزک را ببرید بعضی مریدان چند تنکه داده
کنیزک مذکور را از مطربان رها کنانیدند حضرت شیخ العالم چون در خانه رفتند
نظر بران کنیزک افتاد فرمودند چون این کنیزک آمد ما نخواهم ماند
فی الحال از خانه بیرون آمدند شیخ بختیار را فرمودند ای شیخ بختیار
تکیه ببند تا از نجا بیرون آیم و سفر کنم شیخ بختیار باذن پیر دستگیر
تکیه بست و هر دو بزرگواران روان شدند و در شهر اوده رسیدند

در محله شیخ پوره بالای لب آب قرار گرفتند بعد انصرام مدت شش ماه
حضرت شیخ العالم را چون نظر بر لب آب افتاد فرمودند ای بختیار در قصبه
رودولی لب آب هم است شیخ بختیار گفت پیر دستگیر این رودولی نیست
اودهست حضرت شیخ العالم فرمودند ای بختیار مادر اودهٔ برای چه آمدیم
شیخ بختیار کیفیت تمام عرضداشت کرد حضرت شیخ العالم را از کیفیت ما چرا
هیچ در خاطر نبود اودهٔ هم منظور نفرمودند ای بختیار ما مقام رودولی خود را
برای چه بگذاریم فی الحال برخاستند روان شدند و در مقام خود باز آمدند
و مشغول بحق گشتند **نقل است** که حائکی در موضع آسو موی ماندی
و مرید شیخ سماء الدین بود او در خانقاه حضرت شیخ العالم گاه بیگاه می آمد
و میان مریدان حضرت شیخ العالم می نشستی و می بودی روزی
از روزها پیش حضرت شیخ العالم آمد بایستاد و عرض کرد ای مخدوم
انچه در خانقاه آنحضرت می بینیم در خانقاه پیر خود نمی بینیم حضرت شیخ العالم
فرمودند ای حائک ایشان مولائکان اند نه درویشان که درویشی
کار دیگرست و مولائکی کاری دیگر حائک گفت ای مخدوم ما مرید
ایشانیم بخدمت شما رسانیدن بندگی بندگان مخدوم درخواهم آمد

حضرت شیخ العالم فرمودند برو طاقیه الیشان باز گردان حایک بر شیخ
سماء الدین رفت طاقیه باز گردانید بعضی لئیم بدیان شیخ سماء الدین
اورا بشهامت زدند و گفتند که این مرتد شد الغرض حایک از انجا خائف
حضرت شیخ العالم آمده منسلک در سلک بندگان حضرت شیخ العالم گشت و در خدمت
ایستاده شب و روز بنده وار آستانه می بود روزی از روزها حایک
مذکور پیش حضرت شیخ العالم قدس الله سره آمد عرض کرد ای پیر دستگیر اگر فرمان شود
این بنده جانب خانه کعبه رود حضرت شیخ العالم فرمودند چند روز
قرار گیر انشاء الله تعالی ما و تو یکجا برابر خواهم رفت حایک باز ماند
بعده باز چند کرت حایک مذکور پیش حضرت شیخ العالم آمده عرض کرد حضرت
شیخ العالم هر بار همچنین میفرمودند که ما و تو برابر خواهم رفت او باز
میماندی تا روزی آن حایک مستعد شد کمر مسافرت بسته پیش حضرت
شیخ العالم آمد عرض کرد ای پیر دستگیر اگر فرمان شود تا این بنده
جانب خانه کعبه رود و زیارت حضرت رسول صلی الله علیه وسلم مستفید گردد
حضرت شیخ العالم فرمودند ای حایک در خانه خود باز برو انشاء الله تعالی
علی الصباح ما همانجا خواهیم آمد ما و تو روان خواهیم شد حایک باز گشت

در خانه خود رفت ناگاه حضرت شیخ العالم در نیم شب در کنار جنگل موضع مذکور
لفظ حق بهدیت رزند و بلند فرمودند حق حق حق او دانست که حضرت شیخ العالم
آمدند در حال برخاست و دوان شده آمد بر حضرت شیخ العالم گروان شد چه بیند
که سه نفر دیگر پیش حضرت شیخ العالم می روند و پس ایشان حضرت شیخ العالم و بعده آن
حایک همچنین میرفتند تا موضع انجولیه رسیدند که صبح دمیدن آغاز کرد حضرت
شیخ العالم حایک را گرفتند و در پای حضرت رسالت پناه صلی الله علیه
وسلم انداختند و گفتند این بیچاره ضعیف ست تا آنجا رسیدن نمی تواند
بعده آن حایک چه بیند که هیچ یکی نیست حایک حیران شد و در حال فنا
حضرت شیخ العالم آمد حضرت شیخ العالم فرمودند چگونه زیارت حضرت
محمد مصطفی حاصل شد او گفت آری از دولت پیر دستگیر زیارت
حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم حاصل کردیم که به پا بوس
مشرف شدم حضرت شیخ العالم فرمودند دانستی که پس حضرت رسول
کیان بودند حایک گفت نمیدانم فرمودند که پس حضرت رسالت پناه
صلی الله علیه وسلم حضرت شیخ المشایخ مرشد الاتقیا هادی الاصفیا حضرت شیخ

سلطان المشایخ حضرت شیخ نظام الحق والدین قدس سره بودند پس ایشان
این فقیر بود نقل ست حضرت شیخ العالم روزی در خانقاه خود نشسته بودند
تاتارخان بزرگ مقطع قصبهٔ ردولی پیش حضرت شیخ العالم آمد
وایستاده شد حضرت شیخ العالم سر برآوردند طرف تاتارخان نظر کردند
وفرمودند در همان چنان رود که چند روز همانی تاتارخان در حال
بزمین افتاد و بیخود گشت و بعد از زمانی اورا از زمین برداشتند
وآب بر روی او زدند تا از بیهوشی بهوش آمد بعد ازان چنان
معتقد شد که اکثر اوقات پیاده و تنها در حضرت شیخ العالم آمد
نقل ست که روزی حضرت شیخ العالم در خانقاه خود نشسته بودند
محمد خان آمده عرض کرد که ای مخدوم امروز سوداگران اسپان آورده اند
هفتصد هشت صد اسپ تبکی و تازی آمده است حضرت شیخ العالم
فرمودند بر دلبستان محمد خان عرض کرد که زرکجاست باز حضرت شیخ العالم
فرمودند بر دلبستان باز محمد خان عرض کرد که ای مخدوم زرکجاست چون این کرامت حضرت شیخ العالم
فرمودند اگر نیست بست منقول ست که حضرت شیخ العالم نظر بادشاهی او کرده بودند
واو شاهزاده بنگاله رنگ ملو بادشاه دهلی بود فاما چون نصیب بندگی از حضرت شیخ العالم مقرر نبود

که سلیمان گفته مرد سوداگر مرید حضرت شیخ العالم بود هر بار که فقیر گشتی او را
مال بسودی بر خیزد حضرت شیخ العالم آمدی و سر بزمین نهاده و عرض کردی
که پیر دستگیر بر من چیزی نیست سودا کردم و قوت خود و یارم حضرت شیخ العالم
مسافر شوند بخواه چه عمارت زمینهای او گفت که من هر بار از پیر دستگیر صد
تنکه میخواستم و میگفتم ای پیر دستگیر اگر بر من صد تنکه باشد بفراغ خاطر
سودا کنم و قوت بسازم حضرت شیخ العالم مسافر شوند بر و صد تنکه
دادیم این بنده سر بزمین نهاد و باز گشت ناگاه صد تنکه از غیب
در رسیدند بفراغت سودا گری میکردیم و خوش می باشیم اگر این بنده
باز گشت قصد میکرد که سرمایه مال از صد تنکه زیاده شود هرگز زیاده
نمیشدی دائم همین صد تنکه بر من سرمایه می بودی نقل است
که حضرت شیخ العالم می فرمودند چنانچه در گاز زدن چراغ خواجه اسحاق
گاز زدنی می سوزد تا روز قیامت خواهد سوخت خواجه اسحاق
بمقتضای آن معنی این بیت بر زبان خود می فرمود بیت اگر گیتی سراسر
باد گیرد چراغ مقبلان هرگز نمیرد ما نیز دیگ از طعام بپزیم
تا انقراض عالم خلق بخورند هیچ از ان دیگ کم نشود و در این قاعده

خلق هم هست بعده دیگی آوردند بر دیگدان نهادند آتش کردند
طعام دران دیگ پختند بعده آن دیگ اندرمیان بگذر خلق داشتند
هر خلق که می آمدند و می رفتند طعام ازان دیگ میخوردند هیچ نقصان
نمیشد تا سه روز خلق آینده و رونده طعام ازان دیگ باسیری
میخوردند و دیگ همچنان پر میماند بعده در خاطر خود
چنین گذرانیدند که ای احمد در عالم شور خواهد شد که احمد چنین پختنی است
وللشهر آفته کل یرضیها والجولته راحته لا یرضیها منها و احمد ای
احمد بندگان خدایند اورزاق مطلق ست جل جلاله او داند و بندگان
او و انند تو ازین میان بیرون آئی واسپ خاطر را در میدان وسیع
وافوض امری الی الله جولان نمائی و خود را از خود و از کار خود بیرون آری
و از هستی این نام و نشان فانی شود در هستی ذات ملک الملک لایزال
ملکه بی نشانی رو حضرت شیخ العالم این خطره را در خود مقرر کردند و حال
بگیر برای مزید فقر طالبان حق او افزودند و دیگ مذکور بر زمین
زدند نا شکست نقل ست که حضرت شیخ العالم میفرمودند که از بچگی تا پنجاه و
رسیدم هیچ طعامی الا قات نشده الا که در او ده یک بچه نیم مسلمانی

و این اشارت بر شیخ جمال گوجری کردند و میفرمودند که منصور بچه بود
طاقت نیاورد و اسرار بیرون زد بعضی مردان اند که دریاها نوش
میکنند آروغ نمی زنند و میفرمودند که نظامی بچه بود که این بیت گفت
بیت صحبت نیکان ز جهان دولت گشت ٭ خانهٔ عسل خانهٔ زنبور گشت
که صحبت حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم چنانچه صحابه ابود همچنین حالا هم
صاحبان حال را و مجبان ذوالجلال را هست ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ
مَنْ يَّشَآءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ نقل است که حضرت شیخ العالم
مقالات همه پیران بزرگ را متعین میکردند نمیخواستند که فلان و فلان
تا اینجا رسید و فلان تا اینجا و فلان را این مقام بود و فلان بدین
منزل رسید زهی کمال و زهی جمال که تا غایت هیچ درویش بدین
علو مرتبه و صاحب تصرف نشده است ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَّشَآءُ
وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ عَظِيمٍ نقل است که روز حضرت شیخ العالم دیواری بر می آوردند
بالای آن دیوار سوار بودند شیخ جمال گوجری را در آن کوچه گذر افتاد
فرمودند که اینجا بوی ولی می آید استاده شدند کسی گفت که اینجا حضرت شیخ العالم
قدس الله سره حضرت شیخ احمد عبد الحق بن شیخ جمال الدین گوجری حضرت شیخ العالم را

حضرت شیخ الاسلام آن بالای آن دیوار سر بر بودند شیخ جمال الدین گوجری گفت حضرت مخدوم این دیوار کجا بدروان مشود حضرت شیخ العالم فرمودند چه عجب دیوار مشوار است ناگاه حضرت شیخ العالم چنانچه مرکب را سه جنبانند چنان دیوار را جنبانیدند در حال دیوار جنبید و روان شد بعد حضرت شیخ الاسلام فرمودند با اجمال این بادیه جنبانید هر چند که شیخ جمال بادیه را زدند پس میگفت چه شیخ نمیرفت و روان نمیشد شیخ جمال سر در پیش گرفت که بکدام شیوه کها فتاده ام انتظار باطن حضرت شیخ العالم گاهان داده بودند و نه بخیر بوده است مثل آنست که حضرت شیخ الاسلام قدس الله سره روزی نشسته بودند بهرام پیش ایستاده بود حضرت شیخ العالم فرمودند ای بهرام بخواه از من آنچه خواهی که داده حضرت ذوالجلال ولایت بر کمال است بهرام میگوید یا شیخ نگفته و ساکت باشم یا فرمان شود ای بهرام بخواه آنچه میخواهی ادب کن خداوند با او میگوید که من همچنان ساکت ماندم یا فرمان شد که ای بهرام بخواه آنچه میخواهی که بر من ولایت و جهان ست مادام که کسی نیامده است بخواه بهرام گفت که گرت پیر دستگیر نرود من عرض کردم که ای پیر دستگیر بطلبم اگر بیاید باز گردان شد

طلب چه می طلبی بهرام میگوید که عرض کردم ای پیر دستگیر اسپ نمی طلبم
و زر نمیخواهم و بدنیا مطلوب ندارم و با آخرت سر فرو نمی آرم مرا مطلوب
حقیقی سپار و رقم ما سوای او بدر و بخدای بر سان و آنچه وعده فرموده
اند تمام بمن بگذار حضرت شیخ العالم فرمودند ای بهرام تو چیزی خواستی
که نتوان داد که در خور هر کسی نیست و کسی نتواند داد و من آنچه کایت
از زبان بهرام مذکور شنیده ام و او با پیر شتاد ساله دیده ام و او میگفت
تا سنه هیکده و حسرت نخورد که اگر این محروم روزگار و مردود نابکار
آنوقت از پیر دستگیر چیزی اختیار میکردی خواه از دنیا خواه از آخرت
کار او این روزگار مضیق را بوسع میگذرانید و رجا تمام و پناه عظام بدست
می آورد و مقصود حاصل کردی نقل است که روزی حضرت شیخ برهان پیش حضرت
شیخ العالم استاده بود حضرت شیخ العالم فرمودند برهان دنیا خواهی گرفت شیخ
برهان گفت پیر دنیا بکار من نیاید باز حضرت شیخ العالم فرمودند خواهی گرفت
باز شیخ برهان گفت ای پیر دستگیر ما پیر شدیم کی توانم خواند حضرت شیخ العالم فرمودند همچنین
می خواندن و بی رنج کشیدن اینک ایستاده بخوان باز شیخ برهان گفت ای پیر دستگیر علم کار من
نیاید باز حضرت شیخ العالم فرمودند چیز خواهی گرفت باز شیخ برهان گفت این هیچ کار نیاید

مارا جمال الدین باید که دلم جز مشاهدهٔ حق نکشاید حضرت شیخ العالم گفت
شدند و در کار خود مشغول گشتند نقل است که مخلص مدتی بر بام از بندگان
فیروز شاه بود بخدمت حضرت شیخ العالم می آمد و مدام طعام صبح و شام
مے آورد حضرت شیخ العالم طعام او خرج میفرمودند و هیچ نمی پرسیدند
که تو کیستی و از کجائی و بچه کارے آئی چون مدت شش ماه برآمد مخلص در
خاطر خود کردای مخلص شش ماه خدمت این فقیر کردی هیچ ترا نه پرسید
که کیستی و چه مطلوب داری اگر چنین مدت خدمت سنگی میکردے
مقصود حاصل مے آوردی و باز گشت و در خانه رفت حضرت شیخ العالم
عقب او بردر او رفتند و دستک زدند کنیزک او فی الحال بیرون آمد
حضرت شیخ العالم فرمودند برو بگو که احمد بردر ایستاده است کنیزک نزد مخلص
پرسید که کیست او گفت آن درویش که شما در مدینه بروی گرفتی
مخلص در حال بدوید و پای بوس کرد حضرت شیخ العالم قدس الله سره فرمودند تو را
امروز از ما گله مند شد او هیچ نگفت و شتابان حضرت شیخ العالم قدس الله سره را
در درون خانهٔ خود برد و طعام پیش آورد و بعد از خوردن طعام حضرت شیخ العالم روان شدند در
خانقاه خود آمدند مخلص هم بر اثر شیخ العالم آمد بیامد یگر نشستند حضرت شیخ العالم فرمودند از ما هیچ چیزے ای مخلص

عرض کرد آری یک پسر و یک دختر دارم حضرت شیخ العالم فرمودند ای مخلص
برو ما دام که ایشان را کار خیر نکنی و جائگیر نگردانی بر من نیائی
مخلص اعتراف نمود و سر بر زمین آورد و باز گشت در خیال جایگیر کردن
فرزندان شد میان چند روز هر دو را کار خیر کرده داد و بحضرت
شیخ العالم آمد سر بر زمین نهاد و ایستاده شده عرض کرد ای پیر دستگیر هر دو فرزندان
را جایگیر نمودیم و ترویج کرده دادیم حضرت شیخ العالم فرمودند نزدیک بیا
او دیده آمد بنشست حضرت شیخ العالم پیش خود کوکی در زمین
کاویدند آب در و انداختند و در میان آب کوک مذکور سنگریزه خواندند
و فرمودند ای مخلص این سنگریزه را ازین آب بیرون آر مخلص آن سنگ
ریزه مذکور از آب کشیده پیش حضرت شیخ العالم نهاد حضرت شیخ العالم قدری
گل در و انداختند و فرمودند ای مخلص چنانچه او را کشیدی این را نیز بکش
مخلص دست در ان آب انداخت هیچ نیافت عرض کرد ای پیر دستگیر
هیچ نمی یابم حضرت شیخ العالم فرمودند ای مخلص اگر میخواهی که در حضرت
معبود بطلب مطلوب در دریای مقصود برسی اینچنین شوی که نام و
نشان خود گم کنی و از هستی خود بر خیزی و به هستی حق شوی و به بقای حق

باقی کروی آنکه برما بیاد در خانقاه من باش والا برو که این کار مردان است
نه کار مخنثان وللحرب رجال والصدمة والسهم رجال بحال مخلص خوش حال
ازل بود و خصوصیت ابد داشت باخلاص تمام بایستاد و کمر متابعت
مستحکم ببست و ولی از اولیاء خدا یتعالی گشت تا حضرت شیخ العالم فرمودند که مخلص ولی
از اولیاء خدا یتعالی است **نقل است** ۵۳ که روزی حضرت شیخ العالم در خانقاه خود
نشسته بودند مخلص پیش استاده بود میان الاد و دیوانه دران کوچه گذر کرد و
زیر دیوار حضرت شیخ العالم بگذشت مقداری راه رفت و طرف حضرت شیخ العالم متوجه شد
دیر استاده بود بعده روان شد مخلص بحضرت شیخ العالم عرض کرد که ای پیر دستگیر الاد
دیوانه دیر بپیش استاده بود پیر دستگیر هیچ نفرمودند که بنشین یا برو بهر پیر مخلص هم
میگوید که متعجب شدیم و در خود گفتیم که اینجا الاد دیوانه کجا است بعده چون بران
خانقاه رفتیم تحقیق شد که الاد دیوانه درین کوچه گذر کرده بود و حضرت شیخ العالم
حضرت شیخ العالم متوجه شده در راه استاده بود **نقل** ۵۴ است که روزی
مخلص پیش حضرت شیخ العالم آمده عرض کرد که ای پیر اجازه من کجا رفته آنجا
کجا بروم فرمودند چند روز توقف کن
ما و تو یکبارگی خواهیم رفت باز دوم روز رفت و عرض کرد که پنین اب فرمودند باز سوم روز رفت

همین جواب فرمودند باز مخلص فرزندان خود وصیت کرد و گفت که ای فرزندان
من این وقت من آخر ست هیچ نحو اهم که از ین جهان سفر کنم نباید که شما پیر دستگیر
مرا از موت من خبر کنید باید که در حال مرا ببرند و دفن کنند که پیر دستگیر
من شیخی ست که کمال او را نهایت نیست و جمال او را غایت نیست
نهایت غالب و واصلی ست نهایت جاذب و مالکی ست که در هر دو
جهان فرمان او نافذ ست کسی قدر او نمی داند و نمیشناسد من شما
را خبر میکنم که مرا بعد از موت من فی الحال ببرید و در زیر زمین بسپارید
که چون در حضرت پیر ما خبر خواهید کرد پیر دستگیر من مرا رفتن نخواهم داد
بهرام میگوید ما در خاطر کردیم که ایشان مگر دعوی خدائی میکنند ببینیم که تا
این معنی که پدرم می گوید راست ست یا نه الغرض مخلص بعد از فراغ
وصیت بر چارپائی غلطید و چادر بر آهسته آهسته بر سر کشید تا خود را
بتمام پوشید مرغ جانش از قفس قالب خاکی اش بر میدد و بعالم آخرت
پرید و از دار فنا بگذشت ما بدار بقا پیوست ما در تعجب شدیم
و حیران ماندیم که ایشان چه مردانند و چه کار و چه بار در حضرت پروردگار
دارند بهرام میگوید که حضرت شیخ العالم در خانقاه خود نشسته بودند من رفتم

وخبر کردم کای پیر دستگیر پدرم مخلص از جهان سفر کرد و برحلت پیوست
حضرت شیخ العالمؒ برخاستند وکفش در پای کردند و بر مخلص آمدند
وچادر از سر وی برداشتند وبگوش او باواز بلند فرمودند ای مخلص ای
مخلص ای مخلص بنوعی که بعضے خلق نیز بشنیدند وحاضر آمدند ومعانقه
کردند واهل بیت حضرت شیخ العالمؒ دیده آمدند وفرمودند که شما این میکنید
خلق خدا خواهد گفت که شیخ احمد عبدالحق مردگان را زنده میکند واو
آخر فتنه خواهد خواست الغرض حضرت شیخ العالمؒ سوازده چهل ویا پنجاه کرت
باواز بلند بگوش او مخلص مخلص مخلص فرمودند واورا ازان عالم وزین
عالم آوردند تا او درحال برخاست دوست در پای حضرت شیخ العالمؒ
نهاد و بر سینهٔ خود دست میزد وهیچ سخن نمیگفت حضرت
شیخ العالمؒ بازگشتند در خانقاه خود آمدند بعد ده مخلص آغاز کرد
ای فرزندان من اگر شما پیر مرا خبر کردید و بر وصیت من عمل نمودند
اکنون ای بهرام برو و بر پیر من بگو که مخلص عرض میکند مرا فرمان
شود تا ازین مکان سفر کنم و باخدمت رویم بهرام میگوید که من پیش
پیر دستگیر رفتم چنانچه پدرم گفته بود همچنان عرض کردیم فرمان شد

ای بهرام برو او را بگو که چند روز قرار گیر ما و تو یکجا سفر خواهیم کرد
بهرام میگوید که ما آمدیم به پدرم و گفتم که پیر دستگیر میفرمایند
که ای مخلص چند روز قرار گیر ما و تو یکجا سفر خواهیم کرد باز مخلص
گفت ای بهرام باز برو و بر پیر من عرض کن که مخلص میگوید
که ماندن نمی توانم و طاقت نمی آریم مدت من تمام رسید
مرا فرمان شود که تا سفر کنم و بآخرت رویم بهرام باز رفت
چنانچه پدرش گفته بود در حضرت شیخ العالم عرض
کرد باز فرمان شد ای بهرام برو بر مخلص بگو که کجا
خواهی رفت مرا خبر کن تا من نیز آنجا بیایم بهرام باز بر مخلص
پدر خود آمد و آنچه حضرت شیخ العالم فرموده بودند بگفت
مخلص آغاز کرد ای بهرام باز برو در حضرت پیر دستگیر من
عرض کن که مخلص مے گوید که پیر دستگیر بهتر
میدانند آمدن و رفتن را جائے نیست مگر انتقال از مقامی
بمقامے و از عیانے به نهانی و از نهانی بعیانی و از جا بجا
و از کهنه بنو و از نو بکهنه اکنون ما را طاقت نمانده است

مرا فرمان شود کتا ازین جهان بگذریم بدان جهان برسم
فرمان شد ای بهرام برو از پدر خود بگو چیزے حاجت
هم داری تا بتو رسانم بهرام باز آمد فرموده حضرت شیخ العالم مخلص را
گفت مخلص گفت ای بهرام عرض کن که مرا از دولت پیر دستگیر در
هر دو جهان بچیزی حاجت نمانده است و لطف پیر دستگیر
همه مرادهای مرا در برنشانده است همین حاجت ست که
که مرا فرمان شود تا از ینعالم بدر آیم و بآن جهان برسم
باز بهرام گفتهٔ پدر خود بحضرت شیخ العالم عرض کرد فرمان
شد اے بهرام پدر خود را بگو که اگر شتاب هستی و مطلوب
تو همین است پس برو آنجا که جائی تست و بگذر بر مائده
فائده که رائے تست بهرام بر پدر خود فرمودهٔ حضرت شیخ العالم
گفت مخلص باز همچنان بالائے چهارپائی غلطیده و چادر بر سر
کشیده مرغ روحش از قفس قالب خاکی به پرید در فضای
فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ بر سید و دست بدو
آرامید و از ینجهان در گذشت و بدان جهان پیوست چنانچه گفت

بیت چه خوشتر آنکه در دین و زنا هوا ✤ دوست بر دوست رسد یار بیار

بعد از وفات مخلص پسر انش خرقهٔ او پیش حضرت شیخ العالم آوردند آن خرقه مذکور از حضرت پیر دستگیر خود عطا یافته بود فرمان شد که این خرقه لایق اوست برابر او دفن کنید بعده بر حکم فرمان پیر دستگیر خرقه را با او دفن کردند و با آخرت سپردند ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَّشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ **نقل ست** که در قنوج دیوانه بود او سخن نمیگفت حضرت شیخ العالم بر دست میان محمدا کوتوال قنوج برای آن دیوانه کتابت دادند میان محمدا مذکور بحضرت شیخ العالم عرض کرد ای مخدوم آن دیوانه با کسی سخن نمیگوید حضرت شیخ العالم فرمودند ترا چه افتاده است او مردی محکم ست این کتابت من برو ببر بعده میان محمدا روان شده بخانهٔ خود در قنوج رسید چند نبات از آن خود آورد و تا با آن نبات کتابت پیش آن دیوانه برد ناگاه آن کتابت فراموش شد همین نبات پیش آن دیوانه نهاد دیوانه نبات برتاب کرد و باشارت کتابت حضرت شیخ العالم میطلبید میان محمدا را کتابت یاد آمد بر دست آن دیوانه داد دیوانه کتابت حضرت شیخ العالم تعظیم تمام کرد و چند کرت چو نگاه بوسید و بر تاب کرد و بخندید و بلفظ فصیح

نقل ۵۶ ست که شیخ المشائخ شیخ بدر الدین که خلیفهٔ شیخ صدر الدین حکیم
بودند با شیخ داؤد پدر حضرت شیخ العالم محبت داشتند شیخ داؤد مرید و مجاز
از شیخ المشائخ قطب الاقطاب مخدوم شیخ نصیر الدین محمود بودند
و با شیخ داؤد و شیخ بدر الدین که سجادهٔ و مقام ایشان اولاً در مقام نرناوه بود
حالا در مقام راتبری ست توصل و قرابتی چنیری بود و محبت و مودت
تمام داشتند و شیخ داؤد اکثر اوقات آنجا می بودند الغرض چون
شیخ المشائخ شیخ بدر الدین را وقت سفر آخرت پیش آمد آنزمان شیخ
نصیر الدین پسر شیخ بدر الدین صغیر بودند شیخ بدر الدین آن را
جامه دادند و اجازت کردند و از جمیت نعمت باطنی و مقصود حقیقی
حوالت به حضرت شیخ العالم کردند و فرمودند که دوستی از هندوستان
خواهد رسید نام او شیخ احمد ست نعمت باطنی ترا تسلیم خواهد شد
این نصیحت کردند و خود از میان جلت فرمودند بعده شیخ نصیر الدین
بر سجادهٔ پدر خود نشستند و علم تحصیل کردند بعده بسبب غوغای مغلان
در راتبری رفتند و در آنجا دانشمندی بود بغایت بس بزرگ و علم بی پایان
داشت و شیخ نصیر الدین هم دانشمند شده بودند اما پیش آن دانشمند حاضر میشدند

و نفع میگرفتند الغرض روزی از روزها حضرت شیخ العالم را قصد افتاد
تا فرمودند که ای بختیار تکیه به بند و روان شویم تا فرزند شیخ بدرالدین
چه میکند و بچه کار مشغول ست حضرت شیخ العالم روان شدند و در راه بری
بر شیخ نصیرالدین رسیدند و ملاقات کردند بیکدیگر نشستند و باز شیخ
نصیرالدین درخواندن کتب مشغول شدند و سبق آغاز کردند حضرت
شیخ العالم فرمودند ای نصیرالدین پدر تو مگر همین می خواندی و هم
بدین علم مشغول بودی شیخ نصیرالدین سخن پدر خود شیخ المشائخ شیخ
بدرالدین یاد آوردند و در خاطر خود گفتند شاید این همان درویش
باشد که پدرم در وقت رحلت مرا حوالت او کرده بود بعده شیخ نصیرالدین
تعظیم تمام کرده پیش حضرت شیخ العالم باادب تمام نشستند و لب فرو بسته
ساکت شده بودند و سخن حضرت شیخ العالم را آن دانشمند مگر پند داشت
و طاقت نیاورد و مباحثه پیش شد حضرت شیخ العالم قدس الله سره
آن دانشمند را از معرفت حق تعالی چیزی پرسیدند و بنظر تیز نگریستند
آن دانشمند در حال بیخود گشت و افتاد و از هوش برفت شیخ نصیرالدین
استاده شد و التماس کردند که حضرت شیخ العالم عفو فرمایند بعده حضرت

شیخ العالم قدس الله سره قدحی آب طلبیدند و وضو ساختند و بران
دانشمند سر شک زدند چون بهوش آمد دستار در گلو انداخته در پای
حضرت شیخ العالم قدس الله روحه افتاد و گفت ای شیخ امروز آنچه
از شما ما را معلوم شد هیچگاهی ازین خبر نداشتم و در هیچ کتابی
این مقصود ندیدیم چندین عمر در تحصیل علم و در شغل سباقی صرف
کردیم فاما ذره ازین مقصود حقیقی راه نیافتیم که امروز از دولت شما
مشرف شدیم چون آن دانشمند را چنین حال شد و در پای حضرت
شیخ العالم افتاد شور در تمام شهر افتاد که چنین شیخی کامل و واصل حق
رسیده است بعده شیخ العالم قدس الله سره چار پائی طلبیدند و در
خانقاه شیخ نصیر الدین بغلطیدند سه شبانه روز بالای چار پائی غلطیدند
و چشم از باطن بظاهر نمیکشودند شیخ بختیار پای حضرت شیخ العالم گرفته
سه شبانه روز نشسته بود بعد از سه روز حضرت شیخ العالم قدس الله سره
برخاستند و خلق را بشری همه توجه جانب حضرت شیخ العالم کردند قطب خان
حاکم آن مقام معتقد شد و خواست تا ارادت آرد به استماع خبر ارادت
قطب خان در خانه نصیر الدین غم و اندوه پیش آمد شیخ بختیار

بحضرت شیخ العالم عرض کرده که ای پیر دستگیر در خانه شیخ نصیر الدین
ماتم می شود چرا که قطب خان میخواهد مرید پیر دستگیر شود این ماتم
در خانه شیخ نصیر الدین ست که چون قطب خان مرید حضرت شیخ العالم
خواهد شد ما را که خواهد پرسید و ماندن اینجا چگونه خواهد شد حضرت
شیخ العالم فرمودند ای بختیار الیشان نگذارند آرایند الغرض قطب خان
بعد از نماز شام برای مرید شدن پیش حضرت شیخ العالم آمد یک
اسپ فتوح آورد حضرت شیخ العالم فرمودند تو در زود دستی باین وقت
آمده قطب خان هیچ نگفت و اسپ فتوح را داشت اندیشه او را فرمودند
علی الصباح خواهی آمد بختیار را فرمودند این اسپ را در نیوقت در
بازار ببر هرچه در بازار بیابی بفروش و عجوزگان را برسان بختیار
بر حکم فرمان همچنان کرد و در بازار برد اتفاق یک سپاهی عاجز در (یعنی فقیر رهپا ۱۲)
بازار حیران خفته بود چون اسپ را برد و گفتند کسی خریدار است
که بخرد بجز ان سپاهی در خاطر خود آورد که ما را درویش صاحب ولایت دیر و زود نشاده باشد
فی الحال برخاست و بهایش پرسید بختیار گفت هرچه موجود باشد
بدهد پنجصد تنکه موجود بودند بختیار را داد اسپ برد بختیار در شب

همان زمان با مبلغ روان شد و مبلغ مذکور در خانهٔ حضرت شیخ العالم
آمد و عجوزگان را داد باز همان زمان پیش حضرت شیخ العالم آمد آن
اسپ که سپاهی برد و چاگری کی بغیر اسپ تحویل شده بود مستقیم شد باز
علی الصباح چون قطب خان آمد حضرت شیخ العالم فرمود ندای قطب خان
انچه من بگویم قبول خواهی کرد قطب خان عرض کرد هر چیه فرمان شود
حکم بر جان من بست دران وقت شیخ نصیر الدین پیش حضرت شیخ العالم
حاضر بودند وقت نعمت دادن هم بود حضرت شیخ العالم فرمود ندای
قطب خان مرید شیخ نصیر الدین شو قطب خان اندکی سرنگون کرد
حضرت شیخ العالم فرمود ندای قطب خان هیچ تعلق مکن که کلاه شیخ
نصیر الدین کلاه این فقیر ست فی الحال کلاه از سر شیخ نصیر الدین برداشته
قطب خان را دادند او را مرید شیخ نصیر الدین کردند و فرمان حضرت
شیخ العالم قبول کرد مرید شیخ نصیر الدین شد و فتوحی دیگر که قطب خان
آورده بود بشیخ نصیر الدین حضرت شیخ العالم دادند از نهبت نعمت ظاهری
و باطنی شیخ نصیر الدین شد که چون شیخ نصیر الدین را حضرت شیخ العالم
اجازت دادند و کلاه ایشان را کلاه خود فرمودند الگاه حضرت شیخ نصیر الدین

برمائدهٔ فائدهٔ ولایت برآمد بمقصد مقصود حقیقی برسید زود هم دنیا و هم دین
حوالت کردند بیش هم یار بدست آمد هم کار فراهم شد الحمد لله که این هم شد
و آن هم شد و الی یومنا هذا در خانهٔ شیخ نصیر الدین سوم کرسی رسیده است
دولت دنیاوی هم بسیار است و امیدست که تا انقراض عالم خواهد بود ان شاء الله تعالی و عونه
نقل ست که میان قدوه برادرزاده شیخ نصیر الدین بود در خاطر
خود عزم کرد که من مرید حضرت شیخ العالم شیخ احمد عبد الحق قدس الله
روحه شویم و به برادر شیخ المشائخ شیخ نصیر الدین میخواندی روزی
از روزها پسران مخلص سهمائی شمس الدین و بهرام بطرف گوالیر
روان شدند و ایشان از مریدان حضرت شیخ العالم بودند از چاشنی
معرفت بهره تمام داشتند در راه بر شیخ المشائخ شیخ نصیر الدین
رسیدند شیخ نصیر الدین ایشان را چند روز بطریق مهمانی داشتند
و تعظیم و تکریم تمام کردند فرمودند شمایان اینجا بر کسی علم حقیقت
ظاهر مکنید که این علم اسرار است خبر برابر اظهار نشاید کرد شبی از شبها
میان قدوه مذکور را ولوله و شوق باطن برجوشید و خود تنها
بر ایشان آمد و تحفه کنولا زدند چون ایشان دانستند که میان قدوه ست

دروازه واز کردند میان قدّو دستار در گلوے انداخته
در پائے ایشان افتادند و گفتند که مرا از راه حضرت
شیخ العالم قدس الله سرّه اهم چیزی خبر کنید شمس الدین برادر
بزرگ بهرام بود گفت که ای بهرام کجا ماو کجا میان قدو
اگر الله تعالی او را نصیبے درین راه نهاده است پس او را
از خود خواهد رسید ما نیز مشتاب شویم و چیزی ازین
راه میان قدّن را خبر کنیم شمس الدین انچه از لطف حضرت
شیخ العالم قدس الله روحه چاشنی یافته بود شمه ازان
بر میان قدن گفت و رمزے از عالم باطن بدو خبر کرد چون
صبح شد میان قدّن بمعتاد قدیم بر شیخ نصیر الدین
خود رفت و کاغذ سبق در خانه گذاشت شیخ نصیر الدین دریافت
که مریدان حضرت شیخ العالم قدس الله سرّه این را از عالم
باطن چیزے خبر دادند شیخ نصیر الدین فرمودند مگر شما
را مریدان حضرت شیخ العالم قدس الله سره چیزے
گفتند الغرض میان قدو مستعد شد برود حضرت شیخ العالم

قدس الله سره آمد بخدمت پیوست حضرت شیخ العالم قدس الله سره
قبول نمیفرمودند و در سلک بندگان خود نمی آوردند و میفرمودند تو لایق
حضرت ما نه او بغایت لطیف و نازک مردی ملوک صفت بود روزی
چوبها بزدند و بیرون کردند و ننشستند و او سر در آستانه حضرت شیخ العالم
نهاده تمام شب همچنان طریق ماند و سر از آستانه برنیاورد و هوای سرد بود
برف می بارید اما او را هیچ ازین خبر نبود چون روز شد حضرت شیخ العالم
قدس الله سره در کشادند چه بینند که او سر بر آستانه نهاده زار و نزار است
به حضرت شیخ العالم قدس الله سره بگفتند و دیگران التماس کردند
ای پیر دستگیر این مرد بغایت نازک ست هلاک خواهد شد بر این مرد
شفقت فرمایند انگاه ایشان او را در پای حضرت شیخ العالم قدس الله سره
انداختند حضرت شیخ العالم قدس الله سره بر و شفقت کردند و او در
خدمت شد اما هنوز مرید نکرده بودند بعده میان قدم و دو ایج شد
طرف خانه باز آمد چنانچه هر بار که بحضرت شیخ العالم قدس الله سره می آمد
مال و جان و تن انچه داشت در آستانه حضرت شیخ العالم قدس الله سره
می ریخت چون بسیار شد و طشت از خرم سیاه و مشربه از چرم سیاه آورد

پیش حضرت شیخ العالم قدس الله سره داشت و بنده وار بایستاد و
حضرت شیخ العالم قدس الله سره شفقت فرمودند و قبول کردند و در
سلک بندگان حضرت خویش درآوردند و مرید کردند و او در خدمت مخدوم
مجد و ملازم می بود بعده میان قدن را حضرت شیخ العالم قدس سره
الغرز پر و زمین دب کردند و بالای زمین بوریا فراز کرده خود نشستند
چون پانزده روز شدند از زیر زمین برون آوردند و جامهٔ خلافت
پوشانیدند و فرمودند برو ترا برناوه دادیم میان قدن رفت تا هم مقام
را بڑی ماند در برناوه برفت آنروز برناوه خراب بود و گفت مرا
طاقت نیست که در مقام خراب باشم پیر دستگیر در باب من چیزے
کرم کرده اند مابدان شایان نه ایم که شیخی کنیم شنیده می شود که میان قدن
هیچ یکی را مرید نکردند و میفرمودند مرا می باید که غم ایمان نخوریم مریدے
و پیری کار دیگر ست کسی را که بر نجات خود اعتبار نبود او چگونه مرید خود
کند نقل ست که حضرت شیخ العالم قدس سره هر کرا قبول نمیکردند
اول سه هشت سال او را آب کشی و هیزم کشی خانقاه خود می فرمودند
و بعده کلاه می دادند و در سلک بندگان حضرت خویش درمے آوردند

و هر که برای ارادت می آمد اول او را میفرمودند که سبوی بر سر کرده آب
از حوض بر سر کرده بیار چون او در حال میرفت و آب از حوض بر سر کرده می آورد
قبول می فرمودند نقل ست که روزی فضیل غوری با یک موزه
مغرق در حضرت شیخ العالم قدس الله سره آمد و طلب ارادت کرد
حضرت شیخ العالم قدس الله سره فرمودند گلوی تو پر است
و سلک این فقیر تنگ چگونه در خواهد آمد و از التماس ارادت باز نمی شد
حضرت شیخ العالم قدس الله سره فرمودند این سبوی بر سر کرده بر
و از حوض آب بیار او سبوی از پیش حضرت شیخ العالم قدس الله سره
بر گرفت و بیرون رفت آن سبو لفری را داد تا آن لفر از حوض آب
آورد بعده آن سبو از لفر گرفته بر سر خود کرده پیش حضرت شیخ العالم
قدس الله سره آورد و حضرت شیخ العالم قدس الله سره فرمودند ای
فضیل گلوی تو بغایت پر ست و سلک من نهایت تنگ نتوانی که
در سلک من در آیی فضیل را نصیب ارادت حضرت شیخ العالم قدس الله
سره نشد باز گشت نقل ست که یکی شمو معتقد حضرت شیخ العالم
قدس الله سره العزیز شد و طلب ارادت آمد و او یکی بغایت معظم بود

وخصال از خصائل اولیائی خدا تعالی داشت حضرت شیخ العالم
قدس اللہ سرہ اورا قبول نمیکردند فاما حضرت شیخ العالم قدس اللہ
سرہ اورا دستار گلیم داده بودند او گفت مرا همین کافی ست و خدمت
عبیدانه میکرد و هر جا که او را دشواری پیش می آمد و یا برای جنگ
سوار شدی آن گلیم و دستار بر سر می بستی بکرم اللہ تعالی او را آزگار
دران کار میشدی و از دشمنان ظفر یافتی نقل است که میان فرید
مرید حضرت شیخ العالم بود سود اسیکردی پر کالها جامه برای سوداگر
از خریده آورده بود بر حضرت پیر دستگیر خود حضرت شیخ العالم گذرانید حضرت
شیخ العالم کجاهای او پیش خود طلبیدند و بلچه واز کردند
و یک طاقه جامه سر بند کشیدند و بر تن خود نهادند و فرمودند چه نیکو
که تمام تن دیده میشود بعد یک طاقه جامه ترا ندام کشیدند و آن
نیز بر تن خود نهادند و فرمودند چه نیکوست که بغایت نرم ست باز
فرمودند که چرا آنکس عذاب نه بینند که چنین تنعم دنیاوی میکنند
و بمراد نفس میروند بعده پرسیدند یگان یگان طاقه و وابستگان آن تنگ
می ارزد میان فرید عرض کرد ای پیر دستگیر شتگان یاد هگان تنگ می ارزد

و دیگر در راه زکوة میگیرند حضرت شیخ العالم فرمودند مگر شما پوشیده
میدارید او گفت آری پیر و ستگیر ما بسبب خوف می پوشیم فرمان شد
که شما ظاهر ببرید از خوف کاتبان نپوشید ایشان هیچ نخواهند گفت
و چیزی نخواهند گرفت الغرض میان فرید طرف خطه قنوج روان شدند
جامه مذکور را در راه ظاهری بر دیدند هیچ یکی نه پرسید که تو کیستی و چه می بری
تا لب آب گنگ گذر شد دانگی و درمی در راه گذر لب آب هیچکس را نداد
و سود نیکو یافت نقل است که حضرت شیخ العالم کتابت بردست ام
برای مجلس عالی فیروز خان فرستادند و او در قصبه السولی سپاه
کرده بود حضرت شیخ العالم فرمودند ای بهرام آنجا سفر رو میگیرند
بدست او این کتابت ندهی و این اشارت بر شیخ فخر الدین بود که
مسکونت ایشان در قصبه السولی بهمسایه مجلس عالی مذکور بود و عاشقی
عشق هم از حضرت شیخ العالم پیدا شت و برگزیده آنحضرت بود
و پسر شیخ بختیار داماد ایشان بود هر که از مریدان آنحضرت در قصبه
السولی میرفتی و در آنجا فرود می آمدی ایشان خدمت عجیب میکردند
الغرض بهرام کتابت حضرت شیخ العالم برد و بر شیخ فخر الدین مذکور رفت

شیخ فخرالدین همه کیفیت پرسیدند بهرام گفت ای شیخ فخرالدین
حضرت پیر دستگیر برای مجلس عالی فیروزخان کتابت فرستاده
اند و فرموده اند که آنجا ستور روغن گرست این کتابت بر دست
اوندهی شیخ فخرالدین گفتند ای بهرام چون رضای حضرت شیخ العالم
برین ست در جامع مسجد بیاد برابر مایه نشین آنجا مجلس عالی هم
بیاید چون از نماز فارغ شود آنگاه تو این کتابت برابر دست
مابده تا بر دست مجلس عالی بدهم بهرام گفت نیکو باشد الغرض بهرام
در مسجد جامع برابر شیخ فخرالدین رفت و بنشست چون مجلس عالی
از نماز فارغ شد بهرام کتابت حضرت شیخ العالم بر دست شیخ
فخرالدین داد ایشان مجلس عالی را دادند و در کتابت این مضمون
مسطور بود ابیات هر انکو غافل از وی یکزمان ست ❊ در آن دم
کافرست اما نهان ست ❊ مبادا غایبی پیوسته باشد ❊ در
اسلام بروی بسته باشد ❊ حضورم بخش ای پروردگارم ❊ که
من غایب شدن طاقت ندارم ❊ چون مجلس عالی کتابت
حضرت شیخ العالم را خواندند و بر سر مصرعه اول دیر ست مانده و بر مصرعه

ثانی جان فشانده بعده گفت ای شیخ فخر الدین اینچنین درویش اینجا باشد
تو ما را خبر نکردی ای شیخ فخر الدین پالکی و اسپ ببرید و حضرت شیخ العالم
را اینجا بیارید و عذر من عرض کنید و بگویید که فرمان سلطان برین است
که تو بیرون حصار نشوی اگر ما بر حضرت شیخ العالم در قصبه رودولی برویم
و سلطان بشنود و مکدر خاطر شود و بگویید که مجلس عالی بفرماید که برین
آمدن ما نمیشود و اگر نه بجهت اقدام ایشان بنده وار میرسید شیخ فخر الدین
گفت ای مجلس عالی حضرت شیخ العالم درویشی بغایت غالب و نهایت
جاذب است بعد از ملاقات تا چه احوال پیش آید مجلس عالی گفت ای شیخ
فخر الدین همچنین مینماید که درویش غایت بر کمال است و این گفت و
سر فرود آورد و ساعتی همچنان ماند بعده سر برآورد شیخ فخر الدین
گفتند که مرید حضرت شیخ العالم را چه اشارت میشود مجلس عالی یک
پرکاله تر اندام آورد و برای حضرت شیخ العالم قدس الله سره فتوح
فرستاد و بهرام را ده تنکه نقره داد و گفت ای بهرام برو خدمت و
عبودیت من بحضرت شیخ العالم برسان بهرام روان شد و پیش حضرت
شیخ العالم آمد و حضرت شیخ العالم بمجرد نظر افتادن بر بهرام فرمودند

که ای بهرام کتابت ما بر دست ستور رنجبر دادی و گفته ما نشنیدی بهرام
اعتراف نمود و سر بر زمین نهاد **فصل** ست که در خانه قاضی خان
حاکم قصبه رودلی پسر نبشد اهل بیت قاضی خان معتقد حضرت شیخ العالم
بودند اکثر اوقات در شبها بر حضرت شیخ العالم می آمدند و التماس پسر
کردند روزی حضرت شیخ العالم قدس الله سره در خانه قاضی خان تشریف
رفتند و در صحن خانه ایستادند و اهل بیت قاضی خان سلام کردند حضرت
شیخ العالم فرمودند ای قاضی خان امروز در خانه شما پسر آمده است
نیکو برخوردار خواهد شد همدران روز اهلبیت قاضی خان را
حمل مانده الغرض بعد انصرام مدت حمل پسر تولد شد قاضی
دانیال نام نهادند و در عرف ایشان را قاضی گدن می گفتند حکومت
قصبه همه در حوالت ایشان گشت و ایشان هم معتقد حضرت شیخ العالم
گشتند و چاشنی عشق هم از برکت نظر حضرت شیخ العالم نصیب ایشان
شد تا چنان اهل ذوق و شوق شدند که اکثر احوال در غلبه حال خانه خود
را غارت کنانیدند سبحان الله زهی صاحب نظر که از تاثیر یک نظرش کار
تا بکجا رسید **نقل** ست که میان سالار مروی معظم بود و کتب بکش عبد

مے کرد و نوکر تا تارخان بود روزی از روزہا پیش حضرت
شیخ العالم باکپا موزہ مغرق بکسوت خاص آمد و طلب ارادت کرد
و در خانقاہ حضرت شیخ العالم مریدان گلایہ میکردند حضرت شیخ العالم
فرمودند در این گلایہ در آئی در حال او چنانچہ بود با کسوت و موزہ
در گلایہ در آمد تمام روز در گلایہ بود و گلکاری کرد حضرت شیخ العالم او را
قبول کردند و طاقیہ ارادت بدو عطا فرمودند نقل ست کہ در مسجد
جامع حضرت شیخ العالم اول وقت میرفتند و جاروب بدست خود
میدادند و قریب چہل یا پنجاہ سال در مسجد جامع قصبہ دولی نماز
گزاردند فاما نمی دانستند کہ مسجد جامع کدام طرف ست و چون حضرت
شیخ العالم روان میشدند شیخ بختیار پیش میرفتند و لفظ حق حق
حق بلند میگفتند تا حضرت شیخ العالم را آن آواز در گوش می افتاد
و بسمت آن آواز میرفتند زہی کمال و زہی جمال و شکر حال کہ در حضرت
معبود خود میدہشتند نقل ست کہ پسر حضرت شیخ العالم شیخ المتاع
شیخ عارف احمد انار اللہ برہانہ و اکثر مریدان و معتقدان حضرت
شیخ العالم باوقت موت جان برابر اسم حق [illegible]

زہی کمال و زہی جمال کہ محبت باحق ذوالجلال میدانشتند و برنام او جان میدادند **نقل** ست کہ مریدان حضرت شیخ العالم قدس اللہ سرہ پیش حضرت شیخ العالم سر پیش می آوردند و بسجدہ پیش میرفتند و می نشستند سبحان اللہ تا دران حال چہ جمال میدیدند و مستغرق آن میگشتند و امروز ہمان سنت مریدان حضرت شیخ العالم را جاریست کہ پیش قبر حضرت شیخ العالم و پیش صاحب سجادہ آنحضرت سر بر زمین می نہند و سجدہ میکنند اگرچہ در ظاہر ممنوع ست اما در باطن مسموع ست و جواب این بوضوح تمام در فن ارادت گفتہ شدہ است شافی و کافی خواہد بود انشاء اللہ تعالی و عونہ و نیز باید دانست کہ این مسئلہ مختلف فیہ ست کما قال فی اشراق المذاہب و اختلفوا فی الشکر فقال ابو حنیفۃ مالک رضی اللہ عنہ یکرہ و الاولی ان القصر علی الحمد و الشکر باللسان و قال الشافعی و احمد لا یکرہ بل ہو مستحب و در بعضی احکام مشائخ در مذہب شافعی ہم عمل ارند **نقل** ست کہ حضرت شیخ العالم اکثر این بیت میفرمودند و بر ائدہ شوق جوش مے زدند این بیت

سخنی شکستہ از ہہ عالم برای یار	آری برای یار دو عالم نوان شکست

احمد اتا در نهادی مال و جاه و جان و تن | هرگز از عشقت نباشد شمه اندر مشام

نقل است که همین مطرب بغایت خوش الحان بود بحدی که میگویند که چراغ کشته از سرود او می افروختی که آنرا بهندوی دیپک می گویند روزی پیش حضرت شیخ العالم قدس سره سرود کرد حضرت شیخ العالم را در ان حالت سماع و وجد و ذوق بسیار شد تا بر همین مذکور خوش شدند فرمودند بخواه چه میخواهی او خرقه حضرت شیخ العالم قدس الله روحه خواست فرمان شد تحمل نخواهی کرد چیزی دیگر بخواه او همان میخواست حضرت شیخ العالم قدس الله سره خرقه بدو عطا فرمودند او خرقه مذکور فی الحال پوشیده و باز گشت تا سه روز پوشیده بر خود داشت بعد از حضرت شیخ العالم فریاد کنان آمد و عرض کرد ای پیر دستگیر مرا طاقت پوشیدن خرقه پیر دستگیر نمانده است که سه روز در دریای آتش افتاده بودم و کنارهٔ نجات ندیدم الغرض خرقه آورده پیش حضرت شیخ العالم نهاد و حضرت شیخ العالم خرقه خود گرفتند و پوشیدند و فرمودند بسیار کردی که آن خرقه فقیر را سه روز داشتی منقول است که همین مطرب مذکور بعد ازان متن شد

اکنون نیز یکی از اولادش بهشتی شده می آیند نقل است
که حضرت شیخ العالم شیخ بودهی او دهی را جامهٔ خلافت با اجازت
عطا فرمودند و شیخ بودهی بیرون خانقاه آمد بطریق شیخان یکی را
مرید کرد و شرینی پیش حضرت شیخ العالم قدس الله سره آورد حضرت شیخ العالم
قدس الله سره در غضب آمدند و در مجمع نشسته بودند فرمودند مسلمانان شما شاهد باشید
که خلافت از بودهی کشیدم و منقولست مادام که شیخ بودهی مذکور
می زیست شب و روز ناله میزد و در آتش میسوخت و می نالید و میگفت
آه شیخ احمد ماریو ماریو نقل است که سید کبیر پیش حضرت
شیخ العالم آمد بایستاد و طلب رادت کرد حضرت شیخ العالم
چشم بسته دائم می ماندند چشم ظاهر از چشم باطن نکشودند و بنظر باطن
برسید کبیر نگریستند و در حال چنان مست شد که از خود بیخود شد
باز در هوشیاری نیامد دیوانه چون فیل مست می بود روزی در خانه
توده فروش در آمد یک سبو سبزی در خانه او بود کل خورد بعده در خانه
روغن گر در آمد کندوری سبز گنجاره بود کل خورد ایشان پیش حضرت
شیخ العالم بفریاد آمدند که امروز سید کبیر خانهای ما در آمدند چنان

خورد و در همین اشتیاق بودند که از دار الفنا بدار البقا رحلت فرمودند
و قبر سید کبیر دیوانه در زیر درخت پکڑ در میان کوچه طرف مغرب
نزدیک روضهٔ حضرت شیخ العالم واقع است **نقل** ست که شیخ کمال الدین
مریدی حضرت شیخ العالم بود مولی اسلام ذکر حق بر زبان جاری
داشت و سکونت او در قصبهٔ بهریله بود روزی سید زین الدین مقطع
اوده قریب بهریله فرود آمده بودند شیخ کمال الدین مذکور پیش
حضرت شیخ العالم آمد و سر بر زمین نهاد و عبیدانه بایستاد و عرض
کرد اگر فرمان شود این بنده ملاقات سید زین الدین نماید حضرت
شیخ العالم فرمودند که برای چه می روی میخواهی که بیرون جاموش
بستانی الغرض او رفت چون قریب لشکر شیخ زین الدین
شد جاموش ها شده بود نزدیک شیخ کمال الدین آمد فی الحال
شیخ کمال الدین را بالای سر خود سوار کرده او را در زمین انداخت
شیخ کمال الدین از زخم کاری رسید و در چارپائی کرده پیش حضرت
شیخ العالم آوردند حضرت شیخ العالم فرمودند نماندی تا آنکه
نیافتی **نقل** ست که مولانا میر احمد صندوق مصحف نوشته پیش

حضرت شیخ العالم آوردند ایشان خلیفهٔ شیخ اشرف جهانگیر بودند
بچگان را تعلیم میکردند و اجرت کتابت میخوردند حضرت شیخ العالم
ده تنگه میدادند ایشان نگرفتند قاضی رضی از امراء کبار بود قریب
قصبهٔ ردولی فرود آمده بود ایشان آن صندوق را بردند قاضی
هم ده تنگه داد مولانا امیر احمد بر حضرت شیخ العالم آوردند و گفتند
ای مخدوم چون شما ده تنگه هدیهٔ صندوق من کردند الله تعالی ازان
زیادت و نقصان نکرد حضرت شیخ العالم آن صندوق را از قاضی
رضی طلبیده فرستاده بجهت خواندن پسر خود شیخ المشائخ شیخ عارف احمد
و شیخ المشائخ شیخ عارف احمد هم مولانا امیر احمد مذکور میخواندند قاضی رضی
فی الحال صندوق مذکور بر حضرت شیخ العالم فرستاده اند آن
صندوق تا امروز در خانهٔ حضرت شیخ العالم بود در حادثهٔ غوغای
ردولی بغارت پیوست **نقل** ست که پسر خواجه معین را شیخ نام
بود او در محلت حضرت شیخ العالم قدس الله سره میماندی آن پسر بادختری
نزدیک دیش رفته حضرت شیخ العالم قدس الله سره مباشرت کرد بعد
چند روزان پسر محبوب شیخ بود بعد از چند گهی بمرد بر خورداری نیافت

نقل ۲۵ ست که حضرت شیخ العالم گفتی از اوقات از غلبه جوش
دریای باطن هیچ بر اوج نمیرفتند و زبان حال بلطف کمال
این سخن مینمودند مصرعه چتر شاهی بر سر طفلان ماست
والله اعلم مراد این سخن چه باشد لیکن اکثر مریدان حضرت شیخ العالم
عشاق صفت سرمست وحدت میباشند و عاشقان اهل
وحدت شاهان هر دو جهان اند و شاید که این سخن بشارت
عام هم باشد که هر همه مریدان ما بهره مند دولت و سعادت
اند و اهل نجات اند و ایشان نیز شاهانند و نیز می فرمودند
که کبوتران ما صید نخورند والله اعلم که مراد این چه باشد که مریدیا
از پایه اعتقاد و صدق نلغزد و بدیگری نیاویزد شاید که این هم
مراد باشد که مرید ما را در حضور و غیبت ما و در حیات و ممات
ما یکسان ست تا انقراض عالم هر که از مریدان ما این حقیر قدم صدق
در راه طلب حق نهد و در طلب حق در آید ولایت ما هدایت ما
او را کافی باشد که کار بهمونی و وصول به مطلوب او هم از
ولایت شود چنانچه او را در راه خدا هیچ ضلالت غوایت

پیش نیاید و شیطان و نفس از وی مقهور و مایوس آید و نیز
میفرمودند هر که در دائره ما گذر کند آتش دوزخ بروی حرام گردد
نقل ست که حضرت شیخ العالم میفرمودند که ذات پاک
حق بی نام و بی نشانست اما اگر اسمی از اسماء حق آن ذات
پاک را اطلاق کنیم بهتر و بالاتر از اسم حق نباشد که معنی اسم
حق سزاوار همه کمالات و ثابت بذات است و ذات پاک
حق موصوف بصفات همه کمالات و ثابت بذات ست پس
اطلاق اسم حق بر ذات پاک حق را اطلاق بر وجه کمال باشد
تا آنکه این اسم حق بر زبان حضرت شیخ العالم و مریدان حضرت
شیخ العالم و فرزندان حضرت شیخ العالم قدس الله سره و هر که
دران خانقاه سر باعتقاد فرود آورده است چنان جاری
بوده ست هر دمی که بر می آورند و فرو می برند بذکر حق
می برند و هر قدمی که بر زمین می نهادند بذکر حق می نهادند تا
سجده یکه در محل سلام علیکم و بجای الحمد لله بعد از عطسه این نام
عادت و خوی ایشان گشته بود و سجده یکه در آغاز و پایان

هر کاری و نیتی چنانچه بعد صلوٰة و تکبیر و فاتحه و مانند آن این اسم حق
سه کرت بلند میگفتند و در امور دنیاوی نیز از خرید و فروخت
و مانند آن هرچه بودی از کار و بار و حال ایشان مستغرق
باسم حق و جمال حق بودی و الی یومنا این طریق و این سنت
بر مریدان حضرت شیخ العالم ؒ جاریست و اجازت عام ست و این
علامت مریدان حضرت شیخ العالم ؒ ست و از نجهة ایشان را
حق گوئی و حقانی گویند و اگر این را سنکری سنکر بود و گوید که این
نوع بدعت است روا نباشد و این از محض جهل و حماقت
بود و یا از حسد باشد نعوذ باللہ منہا و این همه از جملهٔ کمالات
مردان و حالات جانبازان در راه حق ست در اتباع
سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم اینجا در رسالهٔ یکیه میگوید که این
اسم حق در اصطلاح این طائفه اسم ذات حق ست جل علی الحقیقة و صفاته یعنی
اسم حق را اطلاق بر ذات کنند و اسم حقیقت را در مرتبه صفات
اطلاق کنند چون مرید ترک دنیا کند و تجاوز کند
از حدود نفس و هوا ے او در آید در عالم صفا بگویند

این طائفه که در آید این مرید در عالم حقیقت رسید بقا تا حقائق اگرچه با
این مرید هنوز در عالم صفات و اسماء هرگاه که برسد مرید
سوی نور ذات مے گویند این طائفه که رسید سوی
حق جل وعلا یعنے واصل حق گشت و این استعمال
درمیان این طایفه هست و اندک هست استعمال
کنند این طائفه حق و حقیقته را در ذات و صفات
غیر پس اسم حق بسیار درمیان این طایفه جاری باشد
که ایشان قومی اند که گفتن ایشان حق ست و شنیدن ایشان
حق ست و دیدن ایشان حق ست و جملا افعال و اقوال
ایشان حق بحق ست دیگر آنکه اسم حق و ذکر حق حسن ست
و حسن همیشه جایز ست در همه حال و در همه اوقات من
تا قیامت قطب المشایخ مقتدا العارفین قدوة العاشقین
امام الواصلین سید محمد گیسو دراز قدس الله سره
فِي رِسَالَتِهِ الْأَذْكَارِ وَمِنْهَا ذِكْرُ الْحَقِّ يَقُوْلُ كَلِمَةَ الْحَقِّ كَمَا يَقُوْلُ
الْأَذْكِيَاءُ الْأَذْكَانِيُّ لَكِنَّ الرَّبْطَ الْأَخِيْرَ يَضْرِبُ عَلَى الْقَلْبِ

وَالْشَّاءُ يَضْرِبُ بَعْيْنِهَا مَا يَضْرِبُ مِنَ الرَّبْطِ فِيهَا وَفِي مَدِّ الذِّكْرِ
يَتَجَلَّى الذَّاكِرَ اَشْيَاءُ مَخُوْفَةٌ مِنَ الْجَلَالِ فَمَنْ تَحَمَّلَ لِذٰلِكَ وَصَبَرَ عَلَيْهِ
صَارَ لَا يُقَالُ لَهُ شَيْءٌ مِنَ الْاُمُوْرِ الشَّرِيْفَةِ وَالْشَّاءُ يَجْعَلُهُ ثَلٰثَةَ اَرْكَانٍ
وَيَقُوْلُ فِي الضَّرْبِ خَفِيٌّ مِنْهَا ذِكْرُ حَقٍّ خَفِيٌّ اِبْتِدَاءٌ فِي الْجَانِبِ
الْاَيْمَنِ حَقٌّ بِسُكُوْنِ الْقَافِ ثُمَّ يَضْرِبُ ثَانِيًا عَلَى الْقَلْبِ خَفِيٌّ بِالْاَبَاءِ
الْمُتَكَلِّمِ وَمِنْهَا حَقٌّ خَفِيٌّ يَبْتَدِءُ الْحَقُّ مِنَ الْيَمِيْنِ ثُمَّ يَقُوْلُ خَفِيٌّ
مِنَ الْيَسَارِ ثُمَّ يَضْرِبُ الرَّبْطَ عَلَى الْقَلْبِ بِقَوْلِهِ هو اين اذكار را مقصود
هيچ فائده نه دهد مر ذاكر را مگر به تلقين و اجازت و شرايطى كه در ان
است و نقل جمعى و استماع قطعى ست كه آواز اسم حق از عالم غيب
لاشك ولاريب در مريدان صادق را از گرد خانقاه حضرت
شيخ العالم و از هر جا كه باشد از كمال عظمت ولايت حضرت
شيخ العالم قدس الله سره هر يكى را مى رسيد و هر يك معاينه
مى شنيدند چنانكه اين مدبر روزگار بت پرست بدكردار از كمينه
سكان آستانه آنحضرت عليا و قطب اوليا ست شبى در مجمع
ياران در شوق عشق چون درماندگان و بيچارگان نشسته بود

و آن هنگام ابتدا در آمدن این ضعیف درین راه بود و انقطاع
از خانمان و مادر مهربان کرده در ناپاک عشق افتاده بود ناگاه
برادر بزرگ این ضعیف قدم لطیف بر سر این ضعیف آورد و بزبان
کرم نصیحت بشفقت بسیار ارزانی فرمودند و دست گرفته
در خانه بردند آن شب از شبهای ماه مبارک رمضان بود هنگام
بهار از افق آسمان بی غبار ماه تابان طلعت می نمود این ضعیف
آمده بالای چهارپائی خدمت والده نشسته ناگاه آواز حق از
عالم الغیب از جانب مغرب بر آمد این ضعیف بهر فرود افگنده بدرد
عشق دردمند بود سر بر آورده ساعتی گذشته باز آواز اسم حق
از بین الشمال و الغرب بر آمد این ضعیف در صحن خانه رفته استاده شد
خدمت والده و آدمیان دیگر همه بیدار شدند ساعتی نگذشت که باز
آواز اسم حق از عالم غیب از جانب شمال بر آمده چنانچه هر همه شنیدند
چون تفحص کردیم گرد خانه کسی نبود و سوا از نیم شب گذشته بود
بخدمت والده عرض کردیم این ضعیف را معذور دارید که کار این ضعیف
بر دست این ضعیف نیست ولایت حضرت مخدوم العالم رضی الله عنه

برین تقریع این ضعیف را بخود می کشد مارا رها کنید ایشان مارا رها کردند
و معذور داشتند چون این فقیر دراز بعبادت می نشست و
بمجاهده و ریاضت می پیوست هر شبی از شبها چون مقدار دو ثلث
شب گذشتی عالم فیض برین فقیر می تافتی چنان بودی که
کوههای عالم بر سر نهادندی یا در زیر دریاے قلزم بردندی
از مقام شفاعت و از کمال ولایت حضرت شیخ العالم آواز حق
از غیب می آمدی و در حال نجات می یافتم و می خاستم و تهجد ادا
میکردم و هر بار که غفلت خواب این فقیر را درآمدی و قریب
بودی که وقت تهجد برود در حال حضرت پیر دستگیر حضرت شیخ العالم
در عالم واقعه بسر وقت فقیر میرسیدند و بطریق عتاب میفرمودند
برخیز وقت تهجد میرود و این فقیر در حال میخاستی و تهجد ادا میکرد
و همچنین بعد از ادای تهجد چون غفلت خواب درآمدی و قریب بودی
که وقت نماز فجر برود همچنان حضرت دستگیری میکردند و از غفلت
بهوشیاری درمی آوردند و ارادت و اجازت این فقیر با حضرت
شیخ العالم در عالم معامله اول درست گشت بعده بانبیره حضرت

شیخ العالم شیخ الوقت حضرت شیخ محمد مدالله ظله و اعلی قدره
بیعت کردیم و بشرف اجازت مشرف گشتیم و حضرت شیخ العالم
این فقیر را در عالم معامله چند بار لطف کردند و دست گرفته بزبان
کرم فرمودند که ترا بخدا رسانیدم الحمد لله علی ذالک و چندان معامله این
فقیر را با حضرت شیخ العالم بود که در حد و حد نیاید تا در وقتی باشد که غفلت
ازان ربوده باشد و این معامله مارا در ظهور ولایت حضرت
شیخ العالم بعد چهل سال از رحلت حضرت شیخ العالم ربوده است تا
پیش ازین چه بوده باشد اگرچه در ظاهر میگویند که اولیا را بعد وفات
گذشتن مدت چهل سال از رتبهٔ ولایت برتبه نبوت میرسانند بنابر آن
از اعلی بسوی ادنی آمدن نمی تواند فاما حضرت شیخ العالم را ولایت
بر کمال است و تا انقراض عالم خواهد ماند ای برادر اگر شبهه داری
و بشک می آری باصدق اخلاص در آئی و در باب لیس الخبر
کالمعاینة نقل است که شیخ بختیار از جهت سودا سیر فتے
و بسیار روزها مے گذشتے اهل بیت او خبر سلامتی نمی یافتے
یک نانی بوزن یک سیر و دانگی پخته و دانگ شیر شکر و دانگ سیر

روغن زرد انداخته می آورد و پیش حضرت شیخ العالم میدارد
و خبر شوهر خود از پیر دستگیر مے پرسیدی و می یافت بقرار و آرام گاه
خود باز گشتی و آن نان بشهرت پیوسته غرق شده بلا و مشکل
افتاده ابتلا را نجات گشتے نام آن نان حضرت شیخ العالم توشه
فرمودند تا چند مدت همچنین میکرد روزے برای استخبار شیخ
بختیار بے توشه آمد حضرت شیخ العالم فرمودند برو توشه بیار بختیار
مے آید تا فلان منزل رسیده است اهل بیت شیخ بختیار گفت
که ای پیر آرد ندارم حضرت شیخ العالم فرمودند اگر آرد نیست او هم نیست
بقضای الهی دران ساعت در راه رهزنان در نواحی سنته
گشتند چون خلق آنجا آثار کرامتش آشکارا دیدند قبر است
کردند حالا امش بقوم عام در جهان بنام غیب پیر شهرت
یافته است و عمل هر طائفه برین شتافته است هر کرا مشکلی در جهان افتد
و کارش بجان رسد و هر حاجتی که دارد توشه حضرت شیخ العالم بدهد در حال
بلا شک و شبهه نجات یابد و کارش زود بر آید و مقصود شتابد انشاء الله تعالی
بشرط آنکه تا بتواند به صاحب سجاده دیا بفرزندی حضرت شیخ العالم رساند

واگر نتواند مریدی از مریدان حضرت شیخ العالم را برساند واگر این هم
نتواند درویشی و یا مسکینی را بدهد و بنا اهل خرج نکند تا مقصود
مقصود نبود حضرت شیخ العالم فرمودند هر که توشه بی اذن خرج
کند یا نخورد او از جان خود سیر آمده باشد حضرت شیخ العالم خرج مریدان
خانقاه مقسوم نمی فرمودند فاما بعد حضرت شیخ حضرت العالم سیر حضرت
شیخ العالم حضرت شیخ عارف احمد انار الله برهانه اذن عام کردند و فرمودند اگر
اینجا آوردن نه تواند برد مریدی برساند و اگر این هم نتواند بمسکینی
و درویشی بدهد تا مقصود او بر آگردد و حاجتش روا برآید
انشاء الله تعالی دعوتی و یا یکدرم معتبر صاحب سجاده ان حضرت
بیارد و حاجتش روا گردد و اگر کسی علول باشد و امید بر حیاتش منقطع
مقدار وسع و طاقت خود یکدرم یا گاو بیارد و بحضرت صاحب سجاده
حضرت شیخ العالم برساند تا در خانقاه حضرت شیخ العالم خرج
فرمایند و بمریدان و محتاجان و فقیران قسمت کنند باذن الله تعالی
زود نجات از بلاء و رنج یابد و اولی آنست که پیش از برآمدن
حاجت بدهد اگر پیش ندهد نیت بصدق دل و قرار زبان بکند

اللہ تعالیٰ بکرم خویش وفضل خود او را نجات بدہد وجمیع حاجتش
روا گردد واگر بعد از برآمدن مقصود ہم زود بدہد خود در خوف
عظیم وبلای جسیم مبتلا گردد کہ نجاتش محال بود نعوذ باللہ منہا
وآن گاؤرا در خانقاہ حضرت شیخ العالم ذبح می کنند وبمردان
ومستحقان وفقیران سیر سانند وہیچ نمے دارند واللہ
اعلم بالصواب والیہ المرجع والمآب فقط

تمت

بعضی احوالات وخوارق عادات حضرت شیخ العالم
قدس اللہ سرہ از کتب معتبرہ وملفوظات وغیرہ
استنباط نمودہ درین اوراق ملحق نمودہ تا ازین نمونے
بصر بصیرت افروز کامیاب وبہرہ ور شوند

ذکر آن جذبات جلال آن ربودہ نفحات جمال آن غواص
بحر معانی آن مہر از ذرات سبحانی آن خورشید ولایت بی نقاب
آن ماہ ہدایت بی حجاب آن غرق دریای شہود ذات مطلق
قطب الاقطاب حضرت مخدوم العالم شیخ احمد عبدالحق صاحب

توشهٔ قدس اللہ سرہ سرحلقہ در دکشان بادیهٔ توحید بود و شانی عظیم
وجاہی قوی وہمتی بلند ونفسی قاطع داشت از قہر ولطف ہرچہ
درخیالش میگذشت در ساعتی بلا توقف بظہور مے آمد
و وی مرید ومحبوب ترین خلفای حضرت شیخ جلال الدین
کبیر الاولیا پانی پتی قدس اللہ سرہ است. وآنقدر ریاضت
ومجاہدات کہ بقدم تجرید وتقرید او کردہ کمتر ازین طایفہ بوجود
آمدہ باشد بحدیکہ مدت شش ماہ در قبر ماندہ واز جانب حق تعالی
مخاطب بخطاب عبد الحق گشتہ زندگانی ابد یافت وبہ ہدایت
گم گشتگان بادیهٔ ضلالت بیواسطہ بطریق الہام از حق مامور شد
بعد ازان ہمیشہ در مشاہدهٔ جمال حق مستغرق ومحظوظ مے بود
وگاہی چشم حق بین از مراقبہ نمی کشود الا بدو سہ محل چنانچہ برای
صلوٰة خمسہ ونماز تہجد وغیرہ ویا بجہت ہدایت وتربیت طالبان
ومریدان یا بسبب دیدن مخلصان ومحبان وآنچنان بود کہ
اگر وقت نماز میرسید ویا آیندہ می آمد خادمان سہ کرت اسم
حق حق حق بآواز بلند می گفتند آنزمان چشم حق بین مے کشاد

وموجب استفسار فرمودی وچنان می آرند که حق اول که می گفت
از عالم لاهوت بعالم جبروت می آمد واز حق دوم بعالم ملکوت
نزول میفرمود واز حق سوم از ملکوت بعالم ناسوت توجه مینمود
وباز بعالم فنا احدیت مستغرق میگشت محرر این سطور مے گوید
که سر در آمدن آنحضرت از لاهوت بناسوت بواسطهٔ تکرار آواز
حق آنست که مبدای الفتش اسم اعظم حق بود ویرا تجلی ذات در صورت
همین اسم دست داده بود بنابر آن چون آواز این اسم از جسم منفصل
ناسوتی بگوش وی قدس سرهٗ میرسید از مشاهده تنزیه مطلق بجانب
شهودی ودر تفاصیل مظاهر تشبیه درجه بدرجه ترتیب عروج
توجه میفرمودند ونزول مینمود تا هر دو مشاهده تشبیهی وتنزیهی نوبت
بنوبت بلکه معًا در یک آن لذت گیرد وآن مرتبه انبیاست وکمال
اولیاست که مثل حضرت مخدوم شیخ احمد عبدالحق ازین ممر حامل
مے آمد الغرض آنحضرت را چندان استغراق در ذات مطلق
روے نموده بود که چون بجهت نماز جمعه ودیگر جا متوجه مے شوند خادم
حق حق حق گویان پیش میرفت تا قدم برابر آواز حق مے نهاد

واگر احیانا خاموش میگشت متحیر می ایستاد واز راست وچپ و پس
پیش جز نداشت بزرگی خوش گفته بیت من مست الستیم که از خود خبرے
نه ✤ جز کوی خرابات دگر سو گذرے نه ✤ دراوراد چشتیه نقل میکنند
که اسم حق بر زبان حضرت مخدوم شیخ احمد عبدالحق رح و فرزندان
مریدان وطالبان او چنان جاری بیود و مهر میکه بر می آوردند
و فرو می بردند بذکر حق می بردند هر قدمی که پیش بر زمین می نهادند
بذکر حق می نهادند تا بحدیکه بجای السلام علیک و علیک السلام
وبجای عطسه یرحمک الله این نام عادت وخوی ایشان گشته بود و
در آغاز و پایان هر کاری دیدی چنانچه اول و آخر صلوة و تکبیر بانگ
نماز و فاتحه و مانند آن سه بار اسم حق بآواز بلند می گفتند و در امور
دنیا نیز در خرید و فروخت و مانند آن هر چه بودی از کار و بار حال
ایشان مستغرق باسم حق و جلال حق می بودند چنانکه تا امروز
این سنت در مریدان و طالبان آنحضرت جاریست و اجازت عام
گشته و همین سنت علامت مریدان و طالبان دی و ازین سبب
ایشان را حقانی و حق گو میخوانند و اینان قومی اند که گفتن ایشان

حق ست وشنودن ایشان حق ست ودیدن ایشان حق ست
وجملہ احوال وافعال ایشان حق است وہمدران جاذکری کند
کہ چون روح عارف در دریای توحید غوطہ خورد انانیت کم شود
وتنہا لفظ حق حق گفتن گیرد انچہ حقیقت توحید معائنہ کرد حقیقت
اشیاء ہجدہ ہزار عالم یک وجود واجب باید ابہیت آواز حق بحقیقت
حق برسد وہم وی شنوید اگر کسی صاحب سمع باشد بشنود کہ ہنوز
از قبر مبارک حضرت مخدوم شیخ العالم شیخ احمد عبد الحق قدس اللہ
سرہ آواز حق جاریست وارد ولایت خود الحال طالب صادق
را تلقین می فرمایند ومیگویند کہ این فقیر بکمال شوق وطلب در
قصبہ رودولی رفت واز شرف زیارت آنحضرت مشرف گشت
وسہ روز بطاعت وشغولی گذرانید سوم روز بعد از نماز تہجد از آواز
حق مشرف شدیم دبگوش ظاہر وباطن شنیدیم وذوق ہا یافتیم کہ
در تحریر نگنجد وقت صبحی صاحب سجادہ آنحضرت شیخ حمید الدین جائیکہ
این فقیر بود گفت الحمد للہ کہ از آواز حق مشرف شدید این فقیر در
تعجب ماند زہی ولایت حضرت مخدوم کہ در حیات وممات فرقی نیست

بعد ازان شوق عشق براین فقیر غلبه کرد بیطاقت و بیقرار گشت که احوال
و حقیقت این آواز باید شنید که از کدام مقام سر زده است چون
بسیار شوق غالب آمد ناگاه آنحضرت قدس سره از مهربانی تمام
در معامله کلاه خاصه بر سر فقیر نهاده و از نکته حقیقت الحق محرم
ساختند و هم وی میفرمایند اگر کسی بتصور دائره حقی که شغل خاص
آنحضرت است مداومت نماید نور دل مثل قرص ماهتاب نمایان
شدن گیرد بعد ازان چون زیاده بران مواظبت کند نور روح
بر شکل گرده آفتاب روشن تر از وی نمودار شود و بعد از مداومت
بسیار آفتاب های لاشمار از منفذ سر موئی در هر آنی بیرون آیند
و عقل و هوش شاغل را ببایند و پس از مواظبت تمام نشدن وجود
خود و تمامی موجودات دست دهد و نور الانوار که نور ذات الکیف
ست طلیع نماید سبب بیخودی بدوش آید و از نسبت تشبیهی سها فذکر لازم
وقت غالب بود رمزی باید بی اختیار بر زبان حال جاء الحق
و زهق الباطل برخوانند و باین بیت مترنم گردد بیت وجودی
محض مطلق را بهر جا هر زمان دیدم بهر سوی بهر کوے

بر مظهر عیان دیدم و در ابتدا و زرش این دائره حقی دایره نوری
درون بیرون راست و چپ پس و پیش و تحت و فوق مشهود میگردد
ورای همین دایره حق می پندارد اما این دایره حق نیست بلکه
ظهور حق ست در لباس مثال نوری و طریق اشتغال باین دائره
که محصل کمالات مسطورست آنست که در جا خالی که آنجا آواز کسی
مسموع نشود اسم حق را بصوت مدور در رنگ ریا نقره یا نیلگون
مثل جامه نیلک در اندرون دل خویش تصور نماید بر قصد و چندان
مداومت کند که حق ظاهر گردد و خلق مخفی و هم در مرات الاسرار
می آرد که در سلسله پاک حضرت خاندان چشت قدس اسرارهم
بعد از حضرت خواجه ابو محمد چشتی و حضرت خواجه قطب الدین بختیار
اوشی قدس اسرارهما این نوع استغراق و تحیر دوام مشاهده دائره
وجود مطلق و نقطه ذات حقیقة الحق که مخدوم شیخ احمد عبد الحق قدس الله سره
را دست داده بود فوق آن میرسید یکی از اولیاء بسر گشته
در لطائف اشرفی از حضرت گنجشکر قدس سره نقل میکنند که جمیع انبیا
و اخص اولیا در مقام تحیر بودند بنا بر آن حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم

علیہ وسلم ایندعا ورد خود ساختہ اَللّٰھُمَّ زِدْنِیْ تَحَیُّرًا پس ایں تحیر
ورثہ خاص صاحب قاب قوسین او ادنی ست چنانچہ فرمودہ ہے
مَعَ اللّٰہِ لَا فَقْرٌ یُسْعٰی فِیْہِ مَلَکٌ مُقَرَّبٌ وَّلَا نَبِیٌّ مُرْسَلٌ
وَبِاَیْدِی الْعُلَمَا وَرَثَۃُ الْاَنْبِیَاءِ را ہمیں مقام ست کہ آنرا اکثر
صوفیان مقام نگویند بلکہ احوال کہ محض مواہبت ست نہ مکاسب
چرا کہ نزدیک صاحب کشف المحجوب دیگر صوفیان اہل فنا انچہ
از کسب وی دید آنرا مقامات گویند وانچہ از مواہبت رو نماید
آنرا احوالات ذاتیہ پس یقین کہ وراثت خاتم الانبیا صلوٰۃ اللہ
علیہ کہ مشہود احدیت در عالم کثرت ست عین مواہبت باشد
بہ مکاسب الغرض سلسلہ نسب حضرت مخدوم شیخ العالم شیخ احمد
عبدالحق قدس اللہ سرہ بچند واسطہ بحضرت امیر المومنین عمر ابن الخطاب
رضی اللہ عنہ منتہی شود وجد آنحضرت مسمی بشیخ داؤد قدس اللہ سرہ
کہ نہایت عالی وقار و باعظمت وسعید یکی از فرزندان حضرت
عمر فاروق رضی اللہ عنہ بامعذوری چند از مردم قبیلہ در حادثہ
ہلاکو خان از ولایت بلخ بر آمدہ بملک ہندوستان شرف حصول

ارزانی داشت وسلطان علاؤالدین بلخی بادشاه باحترام عظام
پیش آمده وجه معیشت لائقه بنام صوبه دار ملک اوده برای مصارف
عیال مقرر نمود وحضرت بقصبه ردولی خاص قریب شهر اوده
سکونت اختیار فرمودند وشیخ داؤد مردی عظیم القدر
وبحسب ونسب ممتاز بود وارادت بشیخ نصیر الدین چراغ
دهلی داشت وتعلیم وتربیت ازحضرت چراغ دهلی حاصل
نمود واز واصلان حق گشت امّا جمال حال خود را بکسوت
اهل صورت پنهان مے داشت مرقد متبرکه
او جانب قصبهٔ ردولے بغایت غریبانه واقع است
که هنوز ظاهر نگشت رحمة الله علیه وازوی یک پسر شیخ
عمر بن شیخ داؤد رحمة الله علیه یادگار ماند مردی بابرکت
مشائخ صورت وبزیور صلاح وزهد واتقی آراسته وبحلیه
کمالات پیراسته قبرش در قصبهٔ مذکور متصل جد بزرگوار است
وازوی دو پسر سعادتمند بوجود آمدند یکی شیخ تقی الدین
که نهایت فضیلت شعار بود از قصبهٔ ردولی برآمده بدهلی

متوطن گشت و پسر دوم قطب ولایت معدن صدق و ہدایت محمود شہود ذات
حضرت اللہ واقف موزات لی مع اللہ حضرت شیخ احمد عبد الحق قدس اللہ سرہ
کہ صیت کمالاتش از شرق تا غرب با انتہای ربع مسکون در باشندگان کوہ
و ہامون رسید و توشۂ آنحضرت تیر بہدف و حل مشکلات و خاصہ تریاق
اکبر وارد حتی الامکان بحضور مزار اقدس گذرانند و در نہ با اولاد آنحضرت سانند
و در صورت عدم دستیاری اولاد احفاد بردم شب زندہ دار
متقی و پرہیزگار بخورانند مرتبہ فنا فی اللہ کہ بحضرت حاصل بود دیگری را
کم میسر گشتہ بعالم حیات ششماہ از خلق پنہان گردیدہ بقبر شریف بیاد
الٰہی محو ماندند و نہ ماہ اندرون دریا کہ نہایت سیلان بود و بعبادت حضرت
پروردگار مشغولی داشتند جانوران بحر بحکم حضرت خالق بر و بحر محافظ
جان بودند بعد انقضای مدت نہ ماہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
بہمرہی حضرت علی کرم اللہ وجہہ و حضرت حسنین علیہم السلام تشریف
آوردہ دست گرفتہ از دریا بیرون آوردند و فرمودند کہ مقبول حق شیخ احمد عبد الحق
عبادت تو بحضور حضرت رب العزت مقبول شود یکے از
محبوبان آگہ گشتے و بحضرت علی کرم اللہ وجہہ ارشاد

ارشاد فرمودند که دعای حیدری از زبان خویش تعلیم کن
و حضرت علی بحکم آنحضرت صلی الله علیه وسلم دعای حیدری
لفظ بلفظ از زبان مبارک خویش تعلیم فرمودند و این دعا
خاص در خاندان حضرت شیخ العالم باقیست هر که مے آمد
از صاحب سجاده و اولاد آنحضرت اجازت خواندن گرفته
در ورد خود مے آرد فیض ظاهری و باطنی ازان حاصل
مے کند الحق این نوع تحیر و استغراق بمشاهده دائره وجود
مطلق و نقطه ذات حقیقة الحق که حضرت مخدوم شیخ احمد
عبد الحق را دست داده بود فوق المرتبه مر هیچ یکی از اولیا
را میسر نگشته شیخ عبد الستار سهارنپوری قدس سره
بذخیره خود مے نویسند که بعد رحلت حضرت صاحب نوشته
قدس الله سره بمنونت رای مهاجن ساکن قصبه بردولی
که عقیدت کامل با حضرت داشت قریب مرگ خود را
بر آستانه فیض کاشانه رسانید خاک پاک مزار مبارک مسح کرده
بخانه خود رفت نشستگی وقت احتضار غالب آمد آب طلبید

وارثانش نه نوشانید او گفت اگر مرا عزیز میدارید آب حوض
درگاه شریف مرا بنوشانند وارثان مهاجن آب حوض
بردند او بنوشید و کلمه لا الٰه الا الله محمد الرسول الله
بر زبان آورد و جان بجان آفرین سپرد وارثانش بمعالجه
اینحالات متحیر گشتند و حسب معمول خود نعشش بمدفن گاه فرستند
هر چند آتش دادند جسمش نسوخت مجبور شده بگور سپردند
حضرت شیخ محب الله الٰه آبادی بکتاب ذخیره مسمی به
مخزن العارفین می نویسد روزی حضرت شیخ العالم قدس سره
مخدومم شیخ احمد عبد الحق قدس سره بجلسه عام فرمودند
که حق جل شانه مرا سجلی نوشته داده بهت دوردی ناهای
اصحاب و مریدان من ست که تا روز قیامت در سلک طریقه
ما منسلک خواهند شد همه را بتو بخشیدم حضرت شیخ العالم فرمود ار مالک خازن دوزخ
پرسیدم نزد تو هیچ کس از اصحاب منست گفتا نه دیگر حضرت فرمود بعزت پروردگار
حمایت من مریدم مثل آسمان ست بر زمین اگر مرید چند انست من خجم چندم بعزت
پروردگار و جلال او که از پیش او جل جلاله نروم مگر اصحاب مرا در بهشت نفرستم

اگر مرید من در مشرق بود و من در مغرب و پرده عقلت برفتد
هر آئینه بنیوشم پرده او را شعر هر کرا یار تو نی زار نگردد هرگز
چونکه غمخواری تو خوار نگردد هرگز ❊ در کتاب جامع السلاسل
مے آرد که حضرت مخدوم شیخ العالم شیخ احمد عبد الحق
قدس اللہ سرہ که آنحضرت تا سنی سال سر ببالین نه نهاده و تمامے
عمر لباس یک خرقه بود هرگاه پاره شدے رقعه بر رقعه او دوختے
و سماع را بغایت دوست داشتی گویند روزی در حین
سماع از حلقه سماع غایب شد چنانچه کس او را نمے دید
پس از دیرے باز دران مجلس و مجمع حاضر شد بزرگی ازو
سوال کرد یا شیخ چگونه در مجلس از نظر غائب شدے که ما را
نه اندیدیم گفت تا ما مور نگردیم نگوییم. و ز دیگران بزرگ
باز آمد شیخ گفت حق تعالی را مقامی ست که مسمی بنور اصو-
ست و هیچ سالک بدانجا نخواهد رسید مگر بسماع چون
صاحب سمع بدان مقام برسد از نظر خلق پوشیده گردد
ظاهر بینان دانند که غائب شده است و او حاضر ست

و معشوق بخدمت محبت و برانجود کشیده بلباس خویشتن
متلبس گردانیده است و هنوز محبوب پوشیده گشته است
همچو ستاره اند رشعاع آفتاب و او را دران حال غیر محبوب
حقیقی یاد رویش صاحب کمال که بمرتبه اتم عرفان رسیده باشد
کسے نتواند دید هم درانجامے آرد که هرگاه آنحضرت در
سماع بودے دو چشم برهوا داشتے گاهے گریستے و گاهے
تبسم کردے و گونه روے بغایت سرخ شدے وقتی
در رویشے ازوے پرسید یا شیخ در حال سماع گاهی گریه
میکنی که همه حاضران مجلس بگریه مے افتند و گاهی تبسم
میکنے و رنگ تو سرخ مے شود فرمود چون اهل سماع او را
بصفت جمال مشاهده مے کنند و لطف و کرم او را بے اندازه
مے بینند متبسم میگردند و روے او را چون بصفت
جلال مے بینند در مے افتد و رنگ ایشان زرد شود
منقول ست که وقتی امساک باران شد باشندگان قصبهٔ
ردولی التجا بحضور حضرت صاحب توشه قدس سره

اورند آنحضرت قوالان را فرمودند که حاضر شوند مخلص را
که مرید خاص و مقبول الله بود طلبید و سماع درداد مخلص بوسیله
بعض فقرا بعرض رسانید که این احقر نیز در سماع حاضر باشد
حکم شد اگر شما حاضر باشید در حالت سماع اثری نه شود پس
باران چگونه بارد باید که شما باطمینان تمام منتظر لطف باری
باشید بعونه وقوته باران نازل میشود مخلص حسب ارشاد
بخانه خود رفت حضرت بتواجد و گریه در آمد درین ضمن
فیضان رحمت الهی که عبارت از نزول باران ست
در ریزش آمد خلق را طمانیت کلی حاصل گشت در
تحفة المتقین نوشته دیدم که حضرت مخدوم شیخ احمد
عبد الحق قدس الله سره در زمان طفولیت بکنار دایه بود یکبار
از کنار او بپرواز آمد و بمقابله آفتاب چون پاره سیماب گشت
دایه از وقوع این حال از حیرت چشم در هول دوخته بود
با آتش جدای زار زار می گریست ناگاه بالتفات حضرت
باری در کنار او باز رسید حضرت از و فرمودند که او نفهمید

و از خوف اظہار اینحال از والدہ حضرت نمود کہ مبادا
از افشاء این راز چہ حال برای من پیش آید بذخیرہ تصنیف
شیخ محب اللہ الہ ابادی قدس سرہ دیدم کہ حضرت
مخدوم برحق شیخ احمد عبد الحق قدس اللہ سرہ چند کس را
بلفظ قم باذن اللہ زندہ کردند شور افتاد کہ احمد مردگان را
زندہ مے کنند حضرت ازان مقام روپوشیدہ بمقام
بہکر تشریف آوردند و ازین معنی توبہ کردند منقول است
کہ حضرت شیخ جلال الحق والدین پانی پتی قدس اللہ سرہ
از حضرت مخدوم شیخ احمد عبد الحق قدس اللہ سرہ فرمودند
کہ کمال ولایت ترا در حیات و ممات غایت نے بینیم
فرزندان مرا در وقت اسیرے دستگیرے میکردہ باش
و در وقت نقل خود بفرزندان ہمین وصیت کردہ بود کہ
در وقت اسیرے برای دستگیری شمایان شیخ احمد
عبد الحق صاحب توشہ رد ولی بس ہست و بعد از وفات
آنحضرت باز یک مرتبہ شیخ احمد عبد الحق بہ پانی پتہ رسیدہ

بحکم حضرت شیخ جلال الدین قدس اللہ سرہ وصاحب سجادہ
ودیگر اولاد حضرت کبیر الاولیا تعلیم وتربیت نمود وفرمود
حیف اگر من نمے آمدم مخدوم زادہا ہمچنین ماندہ بود
چنانچہ تا امروز فرزندان حضرت کبیر الاولیا شیخ
جلال الحق والدین قدس اللہ سرہ در سلک مریدان بسلسلہ حضرت شیخ احمد عبد الحق رح
منتظمے صوری ومعنوی موافق وصیت آنحضرت بہرہ مند میشوند
وہیچ فارق شیخ جلال الدین پانی پتی قدس اللہ سرہ بہتر
از وجود شیخ احمد عبد الحق نیست ووقت رحلت حضرت
شیخ جلال الدین پانی پتی قدس اللہ سرہ خرقہ ودیگر اسباب
متعلقہ اش حوالہ خواجہ شبلی پسر خود نمودہ بتاکید وصیت
فرمود کہ باحتیاط تمام این خرقہ ومایتعلق بہا حوالہ شیخ
احمد عبد الحق باید ساخت وحضرت شیخ احمد عبد الحق
قدس اللہ سرہ بعد چند روز بہ پانی پت آمدند خواجہ شبلی
بموجب وصیت پدر بزرگوار خود آن ہمہ حوالہ شیخ احمد
عبد الحق قدس اللہ سرہ نمودند حضرت انہمہ گرفتہ

ملبوس خاص خود فرمودند و من بعد از طرف خود اینهمه
تبرکات بخواجه شبلی عنایت فرمودند و تعلیم و تلقین
نموده بمرتبه تکمیل رسانیده خود جانب وطن خود معاودت
فرمودند فقط و تحفة المومنین مرقوم همت که ولایت
ولی تا چهل سال مے باشد و حضرت رب العزت بحضرت
مخدوم شیخ احمد عبد الحق بکمال لطف و کرم ولایت
دوام مسندام باحکام اختیار مجاریه عطا فرموده که
تا یوم النشور قائم خواهد ماند و سلسلهٔ آنحضرت یوما فیوما
در ترقی خواهد بود و معاملهٔ حضرت با احیا و اموات
برابر ست قطب عالم بندگی عبد القدوس گنگوهی
رحمة الله علیه می فرمایند که یوم پنجشنبه بجمع عام مزار
فائز الانوار شق شده و حضرت مجسم ظاهر شدند
و دست من گرفته ارشاد فرمودند که عبد القدوس
ترا بخدا رسانیدم برو و بکار خویش مشغول باش
سبحان الله زهے ولایت حضرت فقط نقل ست

که روزے حضرت شیخ العالم مست و سرشار بودند
براتے بجمیع آرایش پیش آنحضرت گذشت نظر جلال
بر برات افتاد تمام آدمیان و اسپان خاکستر شدند
بعد چندے حضرت بہ افاقت آمدند بحضرت شیخ
اُزین ماجرا اطلاع دادند باز نظر جمال بران خاکستر
انداخت ہمہ برخاستند و روان شدند شیخ عبدالستار
سہارنپوری در ملفوظ خود مے نویسد کہ یوم پنجشنبہ
و مردم کثیر برائے زیارت بدرگاہ آسمان جاہ حضرت
شیخ احمد عبدالحق حاضر بودند قطب عالم شیخ
عبدالقدوس نیز پائین چبوترہ مزار اقدس نشستہ بودند
کہ بیک ناگاہ مزار مقدس شق شدہ و حضرت مخدوم
برحق شیخ احمد عبدالحق قدس اللہ سرہ بہمین جسم ظاہر
از مزار شریف برون آمدہ بر چبوترہ نشستند و جانب
قطب عالم مخاطب شدہ فرمودند بیت مرا زندہ پندار
چون خویشتن * من آیم بجان گر تو آئے بتن *

حضرت قطب العالم را ازین ارشاد لرزه در اندام
در گرفت و بے اختیار در پاے حضرت شیخ احمد عبد الحق
قدس اللہ سرّہ افتادند حضرت شیخ قدس اللہ سرہ را
شفقت در کار شد دست قطب عالم را گرفته
فرمودند کہ ترا بخدا رسانیدم چنانکہ این حال ہمہ
مردم کہ حاضر بودند معائنہ کردند و ہمچنین خرق
عادت بجز حضرت شیخ احمد عبد الحق قدس اللہ سرہ
از احدے اولیاء اللہ بظہور نیامده کہ بعد انتقال
از قبر برآمده خود را در مجمع عام ظاہر کنند و دست گرفته
مشرف بہ بیعت سازند فقط ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَّشَاءُ

تمت

قطعہ تاریخ انتقال حضرت شیخ العالم مخدوم شیخ احمد عبد الحق قدس اللہ سرہ

شاہ عبد الحق شہ کون و مکان	مرشد کونین فخر انس و جان
از پئے دیدار حق آن عین حق	کرد رحلت چون بہ گلزار جنان
سال تاریخ آن شہ عالم پناہ	گفت ہاتف دستگیر بیکسان

۱۰۴۳ ہجری

قصیدۂ حضرت جناب مخدوم شاہ احمد عبد الحق قدس سرہ

ای حبیبِ خالقِ کون و مکان
نیرِ اعظم سپہرِ عز و شان

مقتدائی پیشوائی سالکان
ای ضیا بخشِ قلوبِ عارفان

مشکلم بکشای مخدومِ جہان
شاہ عبد الحق ملاذِ انس و جان

آستانِ تو ملاذِ جان منست
بارگاہت قبلۂ ایمان منست

ذاتِ پاکت رحمتِ یزدان منست
ہر گدائے کوئی تو سلطان منست

مشکلم بکشای مخدومِ جہان
شاہ عبد الحق ملاذِ انس و جان

آمدم پیشِ تو ای عالی جناب
چشمِ گریان سینہ بریان دل کباب

طرفِ ناشاد چشمِ من پر آب
لطف بر حالم بغرما بیحساب

مشکلم بکشای مخدومِ جہان
شاہ عبد الحق ملاذِ انس و جان

کاتبِ قدرت یدِ ذیشان تو
قدسیان فرمانبر فرمان تو

بندهٔ احسان انس و جان تو
از پی جان شوم قربان تو

مشکلم بکشای مخدومِ جهان
شاه عبدالحق ملاذ انس و جان

در تنِ بیجان تو خواهی جان شود
هر گدا را رتبهٔ خاقان شود

گر نگاهِ مهرتای سلطان شود
ذرهٔ تاجِ سرِ تابان شود

مشکلم بکشای مخدومِ جهان
شاه عبدالحق ملاذ انس و جان

ای وجودت رونقِ اسلام گشت
ذاتِ تو منبعِ فیضِ عام گشت

نام تو با مصطفی هم نام گشت
آستانت کعبهٔ خاص و عام گشت

مشکلم بکشای مخدومِ جهان
شاه عبدالحق ملاذ انس و جان

قدسیان شایقِ طوافِ کوی تو
نزهتِ خلد برین از روی تو

جملهٔ شاهانِ جهان هندوی تو
التجا دارد غلام از روی تو

مشکلم بکشای مخدومِ جهان

شاه عبدالحق ملاذ انس وجان

هر کسی از بارگاهت شاد شد
در بلائے درد و غم آزاد شد
از حضوری بر همه امداد شد
خانه ویران بسے آباد شد

مشکلم بکشای مخدوم جهان
شاه عبدالحق ملاذ انس وجان

من پریشان حال و رنجور و غریب
ذات پاکت جمله درمان را طبیب
کام دل یابد ز تو هر بی نصیب
لطف تو گردد بحالم عنقریب

مشکلم بکشای مخدوم جهان
شاه عبدالحق ملاذ انس وجان

بر درت حاضر شدم با صد محن
نیست از فرط الم تاب سخن
آتش غم هست در دل شعله زن
چشم بکشا سوی من شاه زمن

مشکلم بکشای مخدوم جهان
شاه عبدالحق ملاذ انس وجان

هر که آمد بر درت شد کامیاب
مقصدش حل من بزودی وشتاب
بسکه هستم مضطر ایعالیجناب
رحم بر حالم بفرما ای جناب

مشکلم بکشای مخدومِ جهان
شاه عبدالحقؒ ملاذ انس و جان

من کجا اکنون روم زین بارگاه
نیست مارا جز درت جائے پناه

حال خود گویم اگر با درد و آه
دود آهم چرخ را سازد سیاه

مشکلم بکشای مخدومِ جهان
شاه عبدالحقؒ ملاذ انس و جان

کارم آخر میشود دستم بگیر
دستگیر بیکسان دستم بگیر

در بلائی صنعت هستم من اسیر
دفع فرمائی بلا دستم بگیر

مشکلم بکشای مخدومِ جهان
شاه عبدالحق ملاذ انس و جان

رحم کن بر من بفریادم برس
دستگیر من بفریادم برس

دفع کن دردم بفریاد برس
ای مسیح من بفریادم برس

مشکلم بکشای مخدومِ جهان
شاه عبدالحق ملاذ انس و جان

در جهان از لطف تو پیدا شدم
حالیا شاها بسے رسوا شدم

پیش برکس مبتذل خفا شدم | بر درت اکنون چنین فرسا شدم

مشکلم بکشای مخدوم جهان
شاه عبدالحق ملاذ انس و جان

بهر ختم المرسلین خیر الورا | از برای حضرت مشکل کشا
یا شها بهر بتول یارسا | بهر سبطین محمد مصطفی

مشکلم بکشای مخدوم جهان
شاه عبدالحق ملاذ انس و جان

کاظم خسته جگر محزون و زار | بر درت ایستاده ای امیر نامدار
جان بلب دارد ز خیل اضطرار | ای ملاذ دو جهان کامم برآر

مشکلم بکشای مخدوم جهان
شاه عبدالحق ملاذ انس و جان

تمت

قصیده مولوی غلام امام شهید در شان حضرت شیخ العالم قدس سره

توئی محبوب محبوب خدا یا شیخ عبدالحق | توئی سلطان اقلیم بقا یا شیخ عبدالحق رح
توئی شمع شبستان ولا یا شیخ عبدالحق رح | توئی فرمان ده هر دو سرا یا شیخ عبدالحق رح

در توقبلهٔ شاه و گدا یا شیخ عبدالحق رح

تعالی الله زین حسن فراوانی که تو داری — فلک هر دم فدای رفعت شانی که تو داری
زمین بر خوانِ نعمت میزند روز و شب ایوانی که تو داری — ملک هشتم شرف دارد دربانی که تو داری

رهِ تو کعبهٔ اهل صفا یا شیخ عبدالحق رح

جبین عرشیان از سجده‌گاه کوی تو نورانی — منور همچو خورشید درخشان داغ پیشانی
کنی سنگ و خذف را گوهر و لعل بدخشانی — تو می‌بخشی به مور ناتوان قدر سلیمانی

تو سازی خاک را کیمیا یا شیخ عبدالحق رح

سپهر معرفت کان ولایت قلزم احسان — سحاب مکرمت بحر سخاوت معدن ایمان
غمام معدلت ابر عدالت حجت برهان — بهار اهل بیت مصباح و حدت سایهٔ یزدان

عیان از روی تو نور خدا یا شیخ عبدالحق رح

فروغ مهر عشقت در دل ذره جا دارد — پر کاه از هوای شوق جذب کهربا دارد
فلک از بار قدر شان تو پشت دوتا دارد — بکویت ساغر دریوزه کف چون گدا دارد

که سازد از درت کسب ضیا یا شیخ عبدالحق

جمال تو نه بودی گر چراغ افروز یکتائی
خضر حیران شدی در وادی حیرت ز تنهائی

دم جان بخش تو جان بخش اعجاز مسیحائی
چو بر گورکهن گیرم باذن الله فرمائی

زجان مرده برخیزد صدا یا شیخ عبدالحق

چو بردارند یکدم پرده راز نهان از تو
زاوج عرش تا فرش زمین گردد عیان از تو

چمن از تو گل از تو بلبل از تو گلستان از تو
زمین از تو زمان از تو مکان و لامکان از تو

خدارا دانمائی بر ملا یا شیخ عبدالحق

ز رشحه فیض تو هر قطره بحر بیکران گردد
ز نور حسن تو هر ذره مهر آسمان گردد

ز همت عشه در نور نگاه عرشیان گردد
فلک چون زائران کعبه گرد آستان گردد

بیم احسان تو آب بقا یا شیخ عبدالحق

تو فرزندان خود را رتبه مجد و علا دادی
بهر یک پایگاه عالی قدر و لا دادی

خصوصا جانشین خویش را تاج رضا دادی
که او را بر بلندیهای قصر فقر جا دادی

نشانش آیه عرش استوای یا شیخ عبدالحق

من آتش نفس از گردش گیر دوران پشیمانم
غریبم مفلسم بیخانمانم سخت حیرانم

ز درد بینوائی چون جرس بر لحظه نالانم
شهید تیغ باسم گشته شمشیر حیرانم

تو بخشی درد هجران را دوا یا شیخ عبدالحق

قصیدہ فی المدح حضرت شیخ العالم قدس سرہ تصنیف بندہ احمد بن حاجی احمد برادر عم زاد چودھری خلیل الرحمن صاحب تعلقدار تعلقہ بری پرگنہ رودولی ضلع بارہ بنکی

حبذا اصل علی کیا آپکا دربار ہے
اہل حاجت کے لیے حاجت روا سرکار ہے

سب طرف سے ابر غم کی مجھپر لیوے جھاڑ ہے
ایسی مشکل مین مدد بس آپکی درکار ہے

گردش تقدیر سے عاصی بہت لاچار ہے
شیخ العالم آپ اگر چاہین تو بیڑا پار ہے

جو کہ مجھپر رنج ہین او سکو کرون مین کیا بیان
گر بیان او سکو کرون دنگ سارا جہان

آپکی درگاہ سے جاؤن بھلا اب مین کہان
آپ پر روشن ہے جو کچھ ہے مرا زنہان

گردش تقدیر سے عاصی بہت لاچار ہے
شیخ العالم آپ اگر چاہین تو بیڑا پار ہے

چھوڑ کر یہ آستان جانا کہین ہے ناروا
دربدر پھرنے سے ہے انکار اب مجکو سوا

جو کوئی اس در پہ آیا مقصد اپنا پاگیا
تین بھی اب اس آستانہ پر جبین فرسا ہوا

گردش تقدیر سے عاصی بہت لاچار ہے

شیخ العالم آپ اگر چاہین تو بیڑا پار ہی

بار غمسے یا شہا سینہ ہوا ہی میرا شق
رات دنکی فکر سی رنگ ہی میرا فق
دستگیر بیکسان یا شیخ العالم عبد حق
ہی یہی فرات اور صبح و مسا میرا سبق

گردش تقدیر سی عاصی بہت لاچار ہی
شیخ العالم آپ اگر چاہین تو بیڑا پار ہی

اپکا ہمسر کوئی شاہا زمانہ مین نہین
سب ولی اللہ اس سرکار کے خوشہ چین
اہل حاجت آکے اکثر کہتے ہین اسی در پر حسین
تم سا مالک چھوڑ کر ہرگز نہ جاوینگا کہین

گردش تقدیر سی عاصی بہت لاچار ہی
شیخ العالم آپ اگر چاہین تو بیڑا پار ہی

تم باذن اللہ جب عیسی نبی نے تھا کہا
تب کہین مردیکو اپنی عہد مین زندہ کیا
آپنے تو نام لیکر مردیکو زندہ کیا
میرا دل مردہ ہی زندہ کیجیے بہر خدا

گردش تقدیر سی عاصی بہت لاچار ہی
شیخ العالم آپ اگر چاہین تو بیڑا پار ہی

ہی شہ کون و مکان ہی بندہ احمد میرا نام
دست بستہ در پر حاضر ہون مین اب مثل غلام
کیجیے مقبول اب بہر خدا میرا کلام
ہوئین حاصل سب مطالب اور رہون مین شاد کام

گردش تقدیر سے عاصی بہت لاچار ہے
شیخ العالم آپ اگر چاہیں تو بیڑا پار ہے

قطعہ تاریخ تصنیف چودھری وقانونگو رئیس دولی میر باقر علے

منشی قدرت کی یہ تحریر تھی — ہون سبب اسکے خلیل اضفا
فکر کی باقر نے جو تاریخ کی — فرق وحشت ہوگیا بالکل جدا
سنکے ہاتف نے کہا حق تو یہ ہے — آج یہ ملفوظ عبد الحق چھپا

سنہ ۱۲۹۵ ہجری

قطعہ تاریخ تصنیف شیخ ناظم احمد صاحب شاعر بیتال ورانڈیش نازک خیال ساکن دولی محلہ خواجہ حال برادر عم زاد چودھری خلیل احمد صاحب تعلقدار بربئی ضلع بارہ بنکی

غنچۂ باغ ولایت نیز چرخ بریں — رہنما دین محمد رہبر ہر مسلمین
صد سلام ومدح باد اخضرت مخدوم را — ہست این ملفوظ اقدس جان وایمان الیقین
از سر ہر مصرعہ اش ناظم بگیر یکحرف را — تا برآید سال طبعش اینچہ مخفی اندرین

۱۲۹۵ ہجری

قطعہ تاریخ

تاریخ تصنیف بندۂ احمد برادر عم زاد چودھری خلیل الرحمان صاحب

تعلقدار تعلقہ برئی ضلع بارہ بنکے

ہو گیا جب طبع ملفوظ شریف — موجد اسکے ہین خلیلِ نیک پے
بندۂ احمد نے کی جو فکر سال — ہو گئی یہ منزلِ مقصود طے
بولا ہاتف سنکے یہ از روی اجر — احمدِ ہندی کا حق حق ذکر ہی

قطعہ تاریخ طبع ازواج احمد برادر عم زادہ چودھری خلیل الرحمان صاحب

تعلقدار تعلقہ برئی ضلع بارہ بنکے

طبع کردند چونکہ این ملفوظ — یافتہ خلق فیض ازین آیات
از علو ہمتی خویش خلیل — جمع کردند مخزنِ حسنات
چہ کنم وصف این کتاب کہ نیست — بہ ازین در جہان کدام نکات
در سواد سطور چشمۂ خضر — ہست بین السطور راہ نجات
فکر تاریخ سال کرد جمال — گفت ہاتف خزینۂ برکات

قطعہ تاریخ طبعزاد رعایت رسول ابن خادم رسول مرحوم رئیس قصبۂ ردولے متخلص بعزیز

چہ خوش گل کرد این گلدستۂ ملفوظ گزبویش
معطر می کند ہر دم مشام جان خود رضوان
نگارین نسخۂ کز نو بہار آب و رنگ او
گلستان سخن باشد ہمیشہ تازہ و خندان
سبحان اللہ عجب بنمود کار ہمتِ عالی
پئے مطبوع این ملفوظ کردہ کوششِ چندان
زہے اسم گرامیش خہے نام مبارک او
کہ نام او بہ ہمنام خلیل حضرت رضوان
عزیز از سنگ چون جوہر نماشد گوہر طبعم
کشیدہ کلک من در سلک تاریخش دغلطان
۱۲۹۵ھ

قطعہ تاریخ طبع زاد مرزا صفدر علی متخلص بہ عاطف

ساکن شہر لکھنو محلہ احاطہ نواب مرزا علی خان
وارد حال قصبہ ردولی محرر شرر شتہ حرر بری ردولی
پرگنہ ردولے شاگرد شاہ مرزا صاحب مرحوم
متخلص بہ کاشف شاگرد رشید مولوی محمد بخش شہید

خوشا ہمت جودہرے باکرم
کہ ہے نام جنکا جہان مین خلیل
کیا طبع جو شیخ العالم کا حال
قیامت تلک ہوگا ذکر جمیل
مجب نسخہ پر اثر ہے چھپا
شفا پائین جس سے ہزارون علیل
یہ بین السطور اوسکے ہین خوشنما
کہ ہے موج زن چشمہ سلسبیل
نہین حاشیہ گرد ہر صفحہ کے
ہے بام حقیقت کی گویا فصیل

لکھون سال ہجری کا وہ برمحل
جسے سنکے ہون شاد عاطف عقیل
کہا ہاتف نے روے ہدایت کہا
ہوا طبع ملفوظ یہ بے عدیل
ہر اک مصرعہ کے حرف اول سے اب
خوش آئی سن عیسوی کی دلیل
سنہ ۱۸۱۵ء

قطعہ تاریخ تصنیف میر تونگر علی صاحب مشتاق رئیس دولی

جو شد طبع ملفوظ از فضل حق
زدست خلیل نکو عاقبت
ز مشتاق تاریخ سالش شنو
کہ ہاتف بگفت از رہ معرفت
سر بت جدا کن ز تیغ قلم
بدست آمدہ نامۂ آخرت
سنہ ۱۲۴۵ھ

تمت

صحت نامہ انوار العیون فی اسرار المکنون

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۳ دیباچہ اول کتاب	۱۲	احقاد	احفاد
۱۴ ایضاً	۱۱	وانہ	واحد
۷ شجرہ	۱۴	اویسی	اوشی
۸	۲	زندنی	زندنی
۱۳	۱۲	نہال الدین	کمال الدین
۱۴	۷	شریف زندنی	حاجی شریف زندنی
۱۴	۱۴	حضرت بصرے	حضرت حسن بصرے
۱۲ اصل کتاب	۳	المحتسم	المحتشم
۱۲	۱۲	آنخا	آنجا
۱۲	۵	گل	کل
۴	۷	قدمگار	قدمگاه
۱۲	۸	الذین	للذین
۱۲	۹	وزیادہ بخطا غ	وزیادہ بخطاے غ
۵	۶	مناقبی	مناقب
۱۲	۷	ر	را
۷	۱۴	تاہنگامی	تاہنگامیکہ
۹	۱۲	بخ	رخ
۱۲	۱۳	مشکل	شکل
۱۲	۱۳	نیا	بتا
۱۱	۴	بیاسوزاید	بیاسوزد
۱۲	۶	می رنجانید	می رنجاند

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۲	۱۲	نہ بوجب	نہ موجب
۱۲	۲	بہانی	بمانی
۱۲	۴	شیخ	سیخ
۱۲	۷	اُستاده	اِستاده
۱۲	۱۲	آن	ازان
۱۲	۱۰	کناره	کنار
۱۲	۲	واتش	آتش
۱۲	۶	حضر	حضرت
۱۲	۱۰	سیام	شنام
۱۲	۱۵	هشت	هست
۱۲	۱۳	اما	ما
۱۲	۴	بگرنید	بگویند
۱۲	۸	پرسند	پرستند
۱۲	۹	دہندہ	نہ بندگان خدا
۱۲	۴	آید	اید
۱۲	۱۴	میکنند	میکنند
۱۲	۸	جز	خبر
۱۲	۴	بابا	بابا
۱۲	۹	اورده	آورده
۱۲	۳	حکایت	بحکایت
۱۲	۱	پرده از	پرده دار

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۲	۴	برد	بردر
۱۲	۵	پرده واز	پرده دار
۱۲	۷	ے مخدوم	ای مخدوم
۱۲	۳۳	قصد فقیر	قدر فقیر
۱۲	۸	کتوا	کنوان
۱۲	۹	جهیل	چهیل
۱۲	۲	قاصرا	قاصر ایم
۱۲	۹	درین بیت	۲
۱۲	۱۲	درویشیست	درویشی ست
۱۲	۵	او دیگران	دیگران
۱۲	۵	برہان حضرت	برہان بر حضرت
۱۲	۸	شیخ العالم	شیخ العالم رح
۱۲	۱۱	آباد آن	آباد ان
۱۲	۸	اعراسیں	عراسیں
۱۲	۱۳	شیخ العالم رح	شیخ العالم رح
۱۲	۱۰	بسیاد	بحثاد
۱۲	۱۱	زحمت	زحمت
۱۲	۱	نانکار	بانکار
۱۲	۱۰	انگشت	انگشت
۱۲	۱۱	گرفتند	گرفتند
۱۲	۱۴	بود	بود

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۵۴	۸	نقل ۳۴	نقل ۳۵
۵۵	۱	نقل ۳۵	نقل ۳۶
۵۶	۷	مشتی	مستی
//	۱۴	مخط شیرینوش	مخط شیرینوش
۵۸	۴	اندک ترین	اندک ترین
۵۹	۷	صفاتی	صفای
۶۰	۱۵	بعلم الله	بعلم الله
۶۲	۱۵	وازنشرش	سرشش
۶۴	۱۰	ببردید	ببرد
۶۶	۵	استانه	استاده
۶۹	۲	وسودا	سودا
۷۰	۱۵	ای الا	الا
۷۱	۴	خانه	خوان
۷۲	۴	الجواد	دیوار
۷۴	۱۲	گرفت	عالم خواهی گر
۷۵	۱۱	گرفتی	میرفتی
//	۱۲	مرا	چرا
//	۱۳	رشد	شدی
۷۶	۹	دران خانه	در ان خانه
//	۱۰	ومیگوید	اومیگوید
۷۷	۸	نخواهم شد	نخواهند شد

صفحه	سطر	غلط	صحیح
//	۱۴	ماندنم	ماندیم
۷۸	۴	دادا جزا	آخر
//	۷	درپای	برپای
//	۸	روبرسبز	برسینه
۷۹	۲	پدرم	پدر
۸۶	۱	وبلغ مذکور	+
۸۸	۳	راهم جر	+
۸۹	۴	دانستند	درستند
۹۰	//	مجدد	مخدر
//	۱۱	نخوریم	بخوریم
۵۱	۹	وآو	وا و
۹۲	۸	ازفریده	فریده
//	۱۴	دوبیگان	دوشبگان
//	۴	خوان	خانه
۹۳	۹	روغنگیر	روغن
۴۷	۱۵	بادوت	رادوت
۱۰۰	۱	بهتی	منتی
//	۲	وشیخ بود	شیخ بود
//	۹	رادوت	ارادوت
//	۱۲	دیوار	دیوانه
۱۰۱	۹	بیرون	سرون
۱۰۲	۸	فرستاده اند	فرستادند
//	۱۰	//	//

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۰۶	۱	درآید	درآمد
۱۰۸	۲	ناپاک	ناپاک
۱۰۹	//	درارتعبادات	درارتعبادات
//	۱۳	حضرت پیر دیر	حضرت تکبیر دیر
۱۱۰	۱۴	اهل بیت	اهل بیت
//	۱۵	دانگ سیر	دانگ شیر
۱۱۱	۵	استجبار	استجبار
//	۱۳	وشبه	وشد
۱۱۲	۳	اذن مانع	اذن مانع
//	۴	حضرت العالم	حضرت شیخ العالم
//	۸	رود	رود
//	۱۴	نجات دار	نجات از
//	۱۵	وقرار	واقرار
۱۱۴	۶	تقریر	تقریر
۱۱۵	۱۱	هنوبت	هنوبت
//	۱۴	می شنوند	می شنوند
۱۱۷	//	بود گفت	بود آمد و گفت
۱۱۸	۲	باید رستید	باید رسید
//	۱۲	واز	واز
۱۱۹	۸	مداومت	مداومت
۱۲۰	۷	زیده	دیده
//	۱۱	شود	میشود

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۲۰	۱۴	سندیدی	معدودے
۱۲۱	۱	بلخی	خلجی
״	۹	جانب قصہ	[illegible]
״	۱۲	بدبزرگوار	پدر بزرگوار
۱۲۲	۶	اولاد احفاد	اولاد و احفا
״	۱۴	شود	شد
۱۳۳	۴	می آمد	می آید
۱۲۵	۲	پیوشیم	پپوشیم
״	۴	غمخواری	غمخوارئ
״	۱۰	مارا ترا	مانرا

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۲۶	۱۲	میگردند	میگردد
۱۲۷	۲۰	آلہ	الہ
״	״	بیوسیلہ	بوسیلہ
۱۲۹	۱	رصاحب	بصاحب
۱۳۱	۵	ازین	ازبن
۱۳۲	۱۵	۱۸۳۷ء	۱۸۳۷ء
۱۳۸	۱	محبوبُ	محبوبَ
״	״	ظہورُ	ظہورَ
״	۳	تخفت	تحققت
״	״	حق	حقِ

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۳۹	۴	یا محلم	یا علیم
۱۴۰	۶	کُل	کُلّ
״	״	فتکفت	فعلمت
۱۴۱	۳	تشدید	شدید
״	״	حمید	حمید
۱۴۵	۲	دز	وز
۱۴۶	۸	صنعت	صعب
״	۱۱	بفرماد	بفرمادم

تمت

تاریخ انتقال حضرت
شیخ العالم شیخ احمد عبدالحق
ردولوی صاحب تو شہ
نور اللہ مرقدہ
احمد والی مدد گار جہان
قطب عالم دستگیر بیکساں

خاتمہ کتاب

الحمد للہ در مطبع گلزار محمدی

بکوشش فراوان

باہتمام محمد وزیر رونق

طبع یافت فقط اور واضح

رہی کہ جو کتاب پر ٹیٹل و

درست نہوی وبال مسروقہ ہے

اعلان

ناظرین کتاب رفع

غلطی بذریعہ صحت نامہ

ہذا ملاحظہ فرماکر عاصے

کو مشکور کرین فقط

العبد

محمد وزیر مہتمم و مالک مطبع گلزار محمدی

فہرست کتاب انوار العیون فی اسرار المکنون

مضمون

صفحہ	نمبر	
۳	۱	دیباچہ منجانب جناب چودہری خلیل الرحمن صاحب تعلقہ داریری محمدیش طبع کتاب ہذا
۵	۲	التماس از جانب مطبع
۶	۳	شجرہ چشتیہ صابریہ جناب شاہ التفات احمد صاحب سجادہ نشین
۹	۴	شجرہ قادریہ شاہ فقیر احمد صاحب مرحوم سجادہ نشین
۱۳	۵	شجرہ چشتیہ صابریہ حضرت شاہ طالب احمد صاحب سجادہ نشین
۲۰	۶	دیباچہ انوار العیون فی اسرار المکنون منجانب مصنف کتاب
۱۰	نقل اول	در ذکر ادای تہجد حضرت در عنفوان سالگی
۱۱	نقل دوم	در ذکر شیخ تقی الدین برادر حضرت کہ در شہر دہلی بودند و کیفیت تعلیم حضرت
۱۲	نقل سوم	در ذکر گلہ حضرت پیش زن شیخ تقی الدین برادر خود برای تعلیم خود و سپردن مہر و فراموش کردن حضرت
۱۳	نقل چہارم	در ذکر پیغام شیخ تقی الدین برای کار خیر و فرمودن حضرت کہ من غنی ام
۱۴	نقل پنجم	در ذکر محبت حضرت با شاہزادہ دہلی و آگاہ کردن او شیخ تقی الدین را از ولایت حضرت
۱۷	نقل ششم	در ذکر تلاش پیر حضرت و حصول دولت پابوس حضرت شیخ جلال الدین پانی پتی
۱۹	نقل ہفتم	در ذکر تشریف بردن حضرت در سنام و قیام بخانہ بی بی فاطمہ عورت پارسا
۲۰	نقل ہشتم	در ذکر محبت حضرت با دیوانہ در سنام و خواب حضرت و خرابی سنام و غلبہ مغلول
۲۱	نقل نہم	در ذکر تشریف بردن حضرت در بداؤن براہ پانی پت و خبر خرابی دہلی از دست مغلان
۲۲	نقل دہم	در ذکر قیام مسجد و جہت بانگ ادان مردمان در شب جمعہ و نصایح حضرت کہ عذاب و رحمت از حضرت حق باید پنداشت
۲۲	نقل یازدہم	در ذکر ورود حضرت در بنڈوہ و ملاقات باد انشمند و سوال علم رحمت و مجرد انشمند و ارادت آوردن بحضرت
۲۳	نقل دوازدہم	در بنڈوہ سلطان قلندران و درویشان حکم شہر بدر داد و رفتن حضرت بدر سلطان و غیر نشدن کسی بحال حضرت

صفحه	نمبر	مضمون
۲۵	نقل ۱۳	ملاقات با حضرت نورالحق بنڈوی و دوالپسی طن از راہ بہار و چلہ در قبر و حصول مرادات و لغات دقیقہ
۲۸	نقل ۱۴	میزبانی بچہ سنگ بمقام اودہ و طلب نمودن مردمان ابدعوت و گلہ جمال الدین گوجری جواب حضرت
۲۹	نقل ۱۵	گردانیدن سایہ دختر بطریق بازی بچگان در اودہ پیش شیخ فتح اللہ بطریق اشارت تعلیم باطن
۳۰ لغایت ۳۱	نقل ۱۶	رفتن حضرت بملاقات شیخ زین الدین اودہی و یارنداون بردہ ارلو جہ بخون چیری و باز رفتن مع طبق سنگ و کلوخ و ملاقات شدن بازین الدین و مکالمہ با حضرت
۳۱ لغایت ۳۲	نقل ۱۷	آمدن سلطان ابراہیم شرقی در قصبہ البیولی و رفتن حضرت بملاقات او و دادن چند دیہہ سلطان اعراض حضرت از آنہا
۳۳ لغایت ۳۵	نقل ۱۸	رفتن حضرت در شہر جونپور بملاقات سلطان ابراہیم شرقی و ملاقات با قاضی شہاب الدین و تشریف آوردن بملاقات سلطان
۳۶ لغایت ۳۸	نقل ۱۹	آمدن محمد خان مقطع دولی بملاقات حضرت و دادن بمقصد بیگہ در موضع کلوہ باد حضرت و اعراض آنحضرت از آن
۳۹	نقل ۲۰	ذکر نکردن کسی از اہل دنیا و دنیا برانده فایده حضرت و مدرج شدن سم عاد و فرزندان او در دفتر سلطان
″	نقل ۲۱	تشریف آوری حضرت در ردولی بعد سیاحت و اجازت از قبر شیخ صلاح صوفی و یافتن مصلی و سبوچہ
۴۰	نقل ۲۲	آبادی دولی بجانب مشرق از خانقاہ حضرت کہ آبادان نبود و وقوع آن
۴۱	نقل ۲۳	آمدن کافران در قصبہ مقصودی بدعای حضرت
″	نقل ۲۴	پرون چہار پایہ حضرت گماشتہ نو و مردن او بدعای حضرت
۴۲	نقل ۲۵	رفتن خواجہ بڈہ بملاقات حضرت و گستاخی کردن و مردن بدعای حضرت
۴۳	نقل ۲۶	آزار دادن ملک کوشیخ فرید را و حضرت او شنیدن سفارش حضرت و قتل شدن بدعای حضرت
۴۴ لغایت ۴۶	نقل ۲۷	حضرت و شیخ زکریا در مسجد جامع بودند بخیال خواب بردن بپای حضرت و ندادن او و رنجیدن شیخ زکریا بیمار شدند چون حضرت بعیادت رفتند خواستند کہ چیزی خورانند نگرفتہ و عورت ندادند کار تمام شد
۴۵ لغایت ۴۶	نقل ۲۸	گستاخی مرید بتعالی کہ بر سر حق پاک بست و ممانعت حضرت و بخیال کردن او و مردن او بدعای حضرت
۴۷ لغایت ۴۸	نقل ۲۹	در ذکر کار خیر حضرت عارف احمد فرزند خود و اکراه کردن قاضی شمس الدین ایشان در بیمار شدن قاضی و مہلت دادن تا کار خیر عارف احمد و مردن بعد ازان
۴۹	نقل ۳۰	تولد فرزند عبد العزیز بخانہ حضرت ولی مادرزاد و پسندیدن آمدن حضرت را حالا آنفرزند و مردن

مضمون

صفحه	سطر	مضمون
۹ حاشیه	نقل ۳۱	گلایهٔ نه حضرت برای فرزندان و عمده تولد حضرت عارف احمد و خواهر ق حضرت عارف احمد
۵۲	نقل ۳۲	فرمودن حضرت که موت من در اختیار من ست
۵۳	نقل ۳۳	وارد شدن حضرت شیخ بجگل نسیه رفت پاکرد جان دادن بسبب قرآن مقام بازنده شدن بالحاج وزاری مریدان
۵۴	نقل ۳۴	وارد شدن حضرت در آورده از بهار و آوردن هیزم شهر مردگان برای رفع ملال خاطر حضرت و کفن خریدن
۵۴	نقل ۳۵	حضرت هیزم سوخته آورده بسبب کم یابی
۵۵	نقل ۳۶	رسیدن شیخ بختیار حجره حضرت را از زر و باز خاک
۵۶ حاشیه	نقل ۳۷	حال رفتن و مرید شدن شیخ بختیار خلیفه خاص آنحضرت
۶۰	نقل ۳۸	کندن شیخ بختیار در خانقاه حضرت و باز انباشتن آن از خاک بیرونی
۶۱ حاشیه	نقل ۳۹	رفتن شیخ بختیار بسودا گری و گرفتن قطاع الطریقان او را و قتل او خواستن و حضرت در آنوقت
۶۳	نقل ۴۰	طلبیدن فرمودن حضرت شیخ بختیار را و در آنوقت کبازان خود مقاربت نمودست
۶۴	نقل ۴۱	رفتن بعد سماع چیزی بقوالان و نیافتند الحانه هیچ نداد ند کنیزک و بود بقوالان داد ند مریدان چند بگینه داده کنیزک آورد ند چون حضرت کنیزک را دیدند باز داده تشریف بردند و واپسی بعد شما
۶۵	نقل ۴۲	التماس مریدی جایک برای رفتن زیارت حرمین و بملازمت رسول صلی الله علیه وسلم رسانیدن سلام زیارت او
۶۶	نقل ۴۳	آمدن تاتار خان منقطع رو ولی بملازمت و نصیحت فرمودن حضرت او را
۶۷ حاشیه	نقل ۴۴	عرض کردن محمد خان بفروخت اسپان و فرمودن حضرت که بروستان و غدر او محبت نبودن رزد اگراه آنحضرت آرد که خیال سلطنت برای محمد خان کرده بود ند و نبودن هدیه نقد پیرا و
۶۹	نقل ۴۵	سلیمان شتر و سودا گر مرید آنحضرت صد تنکه خواستی و گفتی که اگر صد تنکه بود بکفر غفت گذرانیدنی بدعای حضرت همان شد
۷۰	نقل ۴۶	آنحضرت بنشستن چراغ خواجه اسحق گازرونی بر دیگیان خلق از ان طعام نخورد و هم نمی تند و تکفن بسبب آنحضرت
۷۰	نقل ۴۷	ارشاد حضرت بکیفیت جمال گوجری او وهے

صفحه	سطر	مضمون
۷۱	نقل ۴۸	تعین فرمودن آنحضرت مقامات اولیا را اللہ را
〃	نقل ۴۹	آنحضرت بر دیوار نشسته بودند و کمال گوجری رسید ندان دیوار بگفته حضرت جنبید و روان شد و با دیه کمال گوجری نجنبید تا که حضرت ارشاد نکردند
۷۲	نقل ۵۰	ارشاد کردن حضرت به بهرام که بخواه آنچه خواهی و طلب کردن او و حق تعالی و فرمودن حضرت که در حق او نمیشود
۷۳	نقل ۵۱	عطا نمودن دنیا و دین و علم به شیخ برهان و قبول نکردن او و طلب مولی و نیافتن بسبب کم ظرفی او
۷۴ لغایت ۷۵	نقل ۵۲	ولایت عطا کردن به مخلص بیگ بهرام بعد فراغ از کار با دیبا
۷۶ لغایت ۷۹	نقل ۵۳	آمدن الاد دیوانه در کوچه حضرت و مطلع کردن بهرام بخضرت در خانقاه از ولایت
۸۰ 〃 لغایت	نقل ۵۴	مردن مخلص بعد وصیت عدم اطلاع با نحضرت و صبر کردن فرزندان او و بخضرت زنده کردن او را و باز مردن با جازت حضرت
۸۱	نقل ۵۵	فرستادن کتابت بدیوانه قنوجی که با کسی سخن نمی گفت بدست میان جدا و فراموشی گرفتن آن کتابت میان خدا و طلبیدن دیوانه کتابت را
۸۲ لغایت ۸۶	نقل ۵۱	وصیت شیخ بدرالدین به پسر خود شیخ نصیرالدین که ترا نعمت از حضرت احمد عبدالحق خواهد رسید و عطای نعمت دینی و دنیوی بایشان
۸۷ لغایت ۸۸	نقل ۵۷	حال ارادت میان قدوه برادرزاده شیخ نصیرالدین و عطای ولایت بنا ده بعد خلافت و خرقه
۹۰	نقل ۵۸	در ذکر آنکه چون کسی با ارادت میان آمد اول مذمت کشتی و بهر کشتی عطا می شد
۹۱	نقل ۵۹	فضیل غوری برای ارادت حاضر شد و خدمت آبکشی بجا آورد و محروم شد
〃	نقل ۶۰	در ذکر ارادت ملک شیخ ملک معظم و عطا کلیم و دستار یافتن و وصول انان با یک ندکور
۹۲	نقل ۶۱	میان فرید مرید حضرت مود اگر بود حسب حکم حضرت کالای حجره گذاشته برد کسی مزاحم و متعرض نمیشد
۹۳ لغایت ۹۵	نقل ۶۲	فرستادن کتابت بدست بهرام برای فیروز خان مجلس عالی بقصبه السولی
۹۶	نقل ۶۳	تولد فرزند بجانه قاضی خان حاکم قصبه دولی بدعای آنحضرت
〃	نقل ۶۴	آمدن میان سبلا را بطلب ارادت بکسوتی خاص و موزه مغرق و گلکاری بان جامه و موزه بحکم حضرت و عطا حاضر شد

صفحه	نمبر	مضمون
۹۷	نقل ۶۵	در ذکر سکر آنحضرت کہ پنجاہ سال در طبع مسجد نماز ادا کردند و معلوم نشد کہ کدام طرف است
〃	نقل ۶۶	فرزندان و مریدان حضرت بر اسم حق جان داده اند بیرکت آنحضرت
۹۸	نقل ۶۷	در بیان سجده شکر کہ مریدان پیش پیران میکنند
〃	نقل ۶۸	اکثر حضرت مثنوی و شعر می فرمودند
۹۹	نقل ۶۹	عطای خرقه بحین مطرب در حالت وجد حسب التماس او و طاقت بردن او
۱۰۰	نقل ۷۰	عطای خلافت و اجازت شیخ بودهی و گستاخی او و استرداد خلافت ازان
〃	نقل ۷۱	استغراق و خود رفتگی سید کبیر بیگ نظر باطن حضرت
۱۰۱	نقل ۷۲	اجازت شیخ کمال الدین برای ملاقات شیخ زین الدین مقطع اوده و زخم شاخ جاموس خوردن حسب معنی سوده حضرت
〃	نقل ۷۳	مولانا امیر احمد صندوق مصحف نزد حضرت آوردند و حضرت هدیه آن ده تنکه داد نداد بردند همان ده تنکه هر بار قاضی ضمانی نمیکنند و قاضی رضی برای خواندن صاحبزاده فرستادند
۱۰۲	نقل ۷۴	مباشرت نمودن پیش و نه پسر خواجه معین و دیوانگی و مردن او
۱۰۳	نقل ۷۵	در بعض بشارت و کلام آنحضرت
۱۰۴	نقل ۷۶	در ذکر لفظ حق و بیان معنی آن کہ آنحضرت فرموده بودند
۱۱۰	نقل ۷۷	کیفیت توشه شریف و حال شیخ بختیار
۱۱۳	فائده ۱۳۰	حالات و خوارق حضرت در ملفوظات و کتب دیگر
۱۱۳	دعای عید ۱۳۱	خاص مروجه خاندان حضرت
۱۱۴	قصیده ۱۳۲	در شان حضرت
۱۴۸	〃 ۲	ایضاً
۱۵۰	〃 ۳	ایضاً
۱۵۲	〃	قطعات تواریخ طبع کتاب

وَفِیْ اَنْفُسِکُمْ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ

الحمد للہ کہ رسالہ شریفہ متضمن برہان حقیقت عشق و اسرار
معرفت و طریقت و کشف استتار وحدت و کثرت یعنی

وُجُودُ العَاشِقِین

از تصنیفات اسرار منبوعات برہان العارفین قدوۃ السالکین مقبول بارگاہ ذوالمنن
حضرت سید محمد گیسو دراز خلیفہ راستین حضرت شیخ نصیر الدین محمود چراغ دہلی

باہتمام سید محمد یوسف رضا عفی عنہ

در مطبع گلزار ابراہیم مطبوع گردید

مراد آباد

یہ رجسٹری شدہ ہے

قیمت فی جلد ۱۰ر

فہرست مطالب رسالہ وجود العاشقین مصنفہ حضرت سید محمد گیسو دراز رح

صفحہ	مطالب
۱	بیان اسرار عشق و عاشق و معشوق ۔
۲	بیان نکات لفظ احد ۔
〃	بیان شرح الفاظ لفظ عشق ۔
۳	بیان معنی شریعت و طریقت و حقیقت ۔
۴	بیان معنی معرفت و وحدت ۔
〃	بیان معنی وجود ۔
〃	مثال ۔
۵	بیان معنی حقیقت وغیرہ
۷	بیان عشق و حقیقت بقا ۔
۸	بیان تجرد ۔
۹	بیان مقامات وجود
۱۱	جواب و معنی درجہ ۔
۱۴	بیان حقیقت نور ۔
〃	بیان حقیقت روح ۔
۱۶	تذکرہ حضرت مصنف رسالہ ہذا قدس سرہ ۔
〃	خاتمہ ۔
۱۷	غلط نامہ رسالہ ہذا
〃	اشتہار رسائل توحید ۔
۱۸	مشہور اور نایاب کتابیں ۔

غلطنامہ رسالہ ہذا

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱	۷	عاق	عاشق
۴	۵	صفة	صفة واحدة
〃	۸	وردل	دردل
〃	۹	سازلست	سازی
〃	۱۴	بماند	بماند
〃	۱۵	خودرا	خودرا
〃	〃	خلاصی	خلاص
〃	۱۸	زامدارسم صلا	زاہدارسم صلا
۴	۱۶	عشق شدہ ست	عشق است
۵	۲۰	جذبہ	جذبہ
۶	۳	یقت	طریقت
〃	۱۰	جبات	حیات
〃	۱۳	قناعت ست	فناست
۷	۱	لاحَدَ	لاحَدَ
〃	۴	دریاب معشوق	دریاب **فرد** معشوق
〃	۵	مصرع	؛
〃	۲۰	بیداوشد	بیدارشد
۸	۶	حقاکہ بہر	حقاکہ بہر
〃	۶	گوے جستجوے	گوے وجستجوے
〃	۹	ترکی نسب	ترکی نسب

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۹	۹	باہوش باہوش	باہوش باہوش
۱۰	۲۱	صورت ومعنی دوست	صورت است ومعنی دوست
۱۱	۱	برد بردارما	برو بردارما
〃	۳	هوهو فهم من فهو	هوهوای فهوش فهو
〃	۱۴	مکن نیست	ممکن نیست
〃	۱۹	بود	بود
۱۳	۱۴	محبت از	محبت از درون
۱۴	۹	خبام	خیام
۱۶	۱	سروباشد	سروباشد
〃	۸	وولایت	وولایت
〃	۱۷	نبست کہ عشقبا	نیست کہ عشقبا ز

اشتہار

رسائل توحید

یہ چند رسالے فارسی زبان میں قطب الاقطاب حضرت شیخ نظام الدین اولیا الہند الملقب بمحبوب الٰہی اور شمس العارفین ودلیل السالکین حضرت مخدوم جہانیان شیخ شرف الدین احمد یحیی منیری قدس سرہما کی تصنیف ہیں جن میں مسئلہ وحدت وجود وشہود کا بیان ہے یہ زیر طبع ہے قیمت ۳ ر ہے۔ جو صاحب شائق ہوں رقم علیک کریں

الراقم محمد یوسف صفا۔ حیدرآباد۔ محلہ فاضی ٹولہ۔

مشہور اور نایاب کتابیں

نکات الحق المسمّٰے بہ اسرار الصلوٰۃ

یہ کتاب فن تصوف میں رئیس المحققین عالم اجل شیخ المحدثین حضرت شیخ عبد الحق محدث دہلوی کی تصانیف نافعہ سے ہے حضرت موصوف کی فضائل علمی اور کمالات باطنی تمام جہان میں اظہر من الشمس ہیں۔ اس کتاب میں اسرار صلوٰۃ اور آداب صلوٰۃ اور قواعد اشغال اور شغل اسم ذات اور تاثیرات شغل نفی و اثبات و حقیقت محمدیہ و بیان مسئلہ وحدت وجود و شہود و اسرار معرفت و طریقت و عمل برای حصول رزق و بیان عالم برزخ و عالم جبروت و لاہوت و ناسوت و ملکوت و عالم مثال وغیرہ کو کمال تحقیق کے ساتھ اس کتاب میں ارشاد فرمایا ہے یہ کتاب بتمامہ چھپکر تیار ہے قیمت اسکی معہ محصول پانچ آنہ ۵ ر ہے۔

بحر المعانی

یہ ادراد کتاب فن تصوف میں حضرت سید محمد بن جعفر کی المتلقب بہ قطب عالم خلیفہ حضرت شیخ نصیر الدین محمود چراغ شیخ المشائخ حضرت شاہ نور الحق الملقب بہ قطب عالم پنڈوی خلیفہ حضرت شیخ علاء الحق قدس سرہما دہلی کی بطور مکتوبات کے تصانیف شریفہ سے نکات تصوف اور اسرار معرفت اور حقائق طریقت کو مطابق شریعت کی بیان فرمایا ہے قیمت اسکی معہ محصول سات آنہ ۷ ر ہے۔ یہ کتاب فی الحال زیر طبع ہے۔

انیس الغربا

یہ مثل کتاب فن تصوف میں جسکا ایک ایک لفظ مطابق قرآن اور حدیث کے ہے قطب العارفین شیخ المشائخ حضرت شاہ نور الحق الملقب بہ قطب عالم پنڈوی خلیفہ حضرت شیخ علاء الحق قدس سرہما دہلی کی تصانیف شریفہ سے نکات تصوف اور اسرار معرفت اور حقائق طریقت کو مطابق شریعت کی بیان فرمایا ہے قیمت اسکی معہ محصول سات آنہ ۷ ر ہے۔ یہ کتاب فی الحال زیر طبع ہے۔

بحر الحیات

یہ کتاب فن عملیات میں حضرت سید محمد غوث گوالیاری قدس سرہ کی تصانیف سے ہے یہ کتاب دس باب پر مترتب ہے اسمیں اذکار اور اشغال اور عمل تسخیر موکلات معبودکا بیان ہے قیمت اسکی ۱۱ گیارہ آنہ ہے یہ کتاب بھی فی الحال زیر طبع ہے۔ جو صاحب شائق ہوں مشتہر ہے یہ پتہ ذیل طلب فرمائیں۔

المشتہر
سید محمد یوسف رضا۔ مراد آباد محلہ قاضی ٹولہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

توحید سپاس بیحد وستایش بیعد مر قادر مطلق وحاکم برحق جانان وعاشقان وصاحب جمله جهان را ودرود بیقیاس مر احمد حق شناس را که محب درگاه محبوب شهنشاه معین العاشقین ومحقق المحققین والتابعین المقربین باد بیت

از خدا گر بهر خدا طلبے ٭ مطلب جز محمد عربے

سخن چند از عشق بے پایان خاک بقوت جان پاک بعبارت حواله کرده در قلم آورده شد تا دراین اسید لا تقنطوا من رحمة الله ٭ بدانکه اصل عزیزین جهان همین سه چیز است ودراین همه ناچیز است یعنی عشق وعاشق ومعشوق همین ظهور همین بطون ظاهر عبارت خلق باطن عبارت خالق تظلم جان دل اندر نهان حق جهان اندر نهان ٭ اے نهان اندر نهان اندر نهان اندر نهان ٭ حق جان جهان است وجهان جمله بدن ٭ توحید همین است دگر شیوه وفن ٭ دراین سه رده در مرتبه ذات یکے باشند اگرچه بیشمار است چنانچه احد یعنی لا الصمد

ف دراین بیان امر عشق وعاشق ومعشوق موصوف

بمعنی عشق و حا بمعنی عاشق و دال بمعنی معشوق در جمیع توحید هر سه یکے باشند چنانچه دریا و موج و کف هر سه یکے باشند در حقیقت دریاست اکنون کسی را که این مدعے کشاید من و تو نماند فرد کمتر از طفلے نباید بود در راه سلوک کز دوئی ترسد اگر دود و بگوید مادرش دو مے یکے باشد کما قال الله تعالے مَا اَمرُنَا اِلَّا وَاحِدَةٌ ای صفة یعنی نیست صفت ذات ما مگر یکے چنانچه قال النبی علیه السلام العشق هو النار اِذَا وقع فی القلوب احرق ما سوی المحبوب معنی چنین باشد که عشق آتش است چون افروخته شود دل سوزد آنچه غیر اوست چنانچه بزرگے فرموده است نظم

جهان عشق است دیگر زرق سازیست	همه بازیست الا عشق بازے
عشق در هر دل که آتش بر فروخت	هر چه جز معشوق بودش جمله سوخت
در عاشقی گر پر نباشد زسوز و ساز	استاده ام چو شمع مترسان ز آتشم
آن کس که دید زتو از آتش هجران که چون شمع	جز فنائے خود م از عشق تو ندید نبود
لطیفه ایست نهانی که عشق ازو خیزد	که نام او بلب لعل خط زنگار لیست

چون این آتش ترا حاصل شد هیزم تن سوخته گردد آنگه تو نمانی عشق بماند تو ندانی عشق داند چون تو در تو باختی از خودی خود خلاصی یافتی چنانچه عشق و دل سره از آب و گل جانباز در عشق سرفراز باخود همین نالد نظم

مجنون عشق را دگر امروز حالت است	کاسلام عشق لیلیٰ دیگر ضلالت است
ناظر رسم صلاح از من رسوا مطلب	کافر عشق چه داند که مسلمانی چیست
مسلمانان مسلمانان نگهدارید ایمان را	که شمس الدین تبریزی مسلمان بود و کافر شد
مکن کافر را و دین دین دار را	ذره در دل عطار را

سر مجنون مجنون داند لا عقل عاقل اینجا گوماند زیرا چه عشق را سه حرف است

عین عبارت از نفی عقل و علم اشعار گوئی که بعقل و علم چو

دیوانه کسے ترا چه گویم | ای که از دفتر عقل آیت عشق آموزی
ترسم این نکته تحقیق ندانی دانست | عقل با عشق محال است کند همراهی
که گمان هم سفری تیز نخواهد بودن | عقل کے داند که این رمز از کجاست
این حکایت را بیانی دیگر است | اسرار راز عشق که جوئی ز اهل عقل
تعریف یوسف از لب اخوان شنیدن است | عقل میخواست کزین شعله چراغ افروزد
دست غیب آمد و بر سینهٔ نامحرم زد | تا این عبارت از نفی شرک و شرم

اشعار

گر خوری جرعهٔ ملامت را | شیشهٔ ننگ را زنی بر سنگ
از ننگ چه پرسی که مرا نام ز ننگ است | از نام چه پرسی که مرا ننگ ز نام است
بجمیع مقام مایهٔ ماست | ننگ و ناموس پشم و خایهٔ ماست

وقاف عبارت از نفی قالب و قلب است اشعار

لبش دل دزد من از وی شکر دزد | کم افتاد است زینسان دزد بر دزد
هم ز دل دزدید صبر و هم دل دیوانه را | دزد ما با خانه مے دزد و مطلع خانه را
از بے دل بردن آمد عقل را اول ربود | دزد دانا مے کشد اول چراغ خانه را

یعنی چون عشق در آید این هر سه چیز را فراموش گرداند چنانچه عاشق های شیخ سعدی مے فرماید **بیت** چون عشق آمد از عقل دیگر مجوے
که در دست چوگان اسیر است گوے ❊ و نیز عشق را پنج مرتبه آورده اند
اوّل شریعت یعنی شنیدن صفت جمال محبوب که شوق پدید آید **دوم طریقت** یعنی طلب کردن محبوب و زدن راه محبوب **سوم حقیقت**
یعنی حضور بودن دائما در حسن محبوب **فرد** که بچشمان دل مبین چیز دوست

چهارم معرفت یعنی محو کردن

هر چه بینی بدانکه مظهر اوست
مراد خود در مراد محبوب

اشعار

میل من سوی وصال و قصد او سوی فراق
ترک کام خود کردستم تا برآید کام دوست
مرد آن است که در راه خدا جان بدهد
این بگویند که مقصود در سر باید سم
فدای همت پروانه باید شد که در مردن
نه فکر گور و در خاطر نه پروای کفن دارد
کمال عاشقی پروانه دارد
که غیر از سوختن پروانه دارد

پنجم وحدت

یعنی وجود فانی خود شکستن هم در ظاهر و هم در باطن موجود مطلق دانستن و داشتن همون محبوب را چون این هر پنج مرتبه تمام شوند کام با تمام رسد چنانچه بزرگے فرموده است

اشعار

رفت ز مسعود یک جمله صفات بشر
تا که همان ذات شد باز همان ذات شد
هر که مانند حباب از قید خود وا میشود
بے تکلف صاف میگویم که دریا میشود

آخر همین محبوب عشق ماند موج عاشق و محبوب در بحر عشق غرق شود چنانچه بزرگے فرموده است الوجود بین العدمین کالطهر بین الدمین

وجود

درمیان دو عشق است چنانچه پاکی عورت درمیان دو خون یعنی اول هم عشق بود و آخر هم عشق باشد زیرا چه هر وجودے که هست بر و ن عشق شده است پس اول و آخر و ظاهر و باطن عشق شده است

منظم

چه هست آدم چه هست حوا عشق بس
گرچه آید صد هزاران پیش و پس
عشق است هر چه هست دیگر هر چه هست نیست
یک ذات مطلق است دگر هر چه هست نیست

چون بنائے عشق شنیدی و مرتبه عشق شنیدی و دریافتی اکنون بکمال هوش بشنو دریاب بدانکه اے عزیز عشق مانند تخم است که او را درخت است که آن را وجود خوانند و قالب گویند و تن نام نهند درخت ما

وجود العاشقین — در توحید — (۴) — چهارم معرفت — پنجم وحدت — وجود — مثال

پنج پنج اند یکے عقل دوم وہم سوم روح چہارم علم پنجم جان
واین پنج را حقیقت گویند واز ین پنج پنج شاخ برآمده اند ظاہر
شده اند از عقل بینائی واز وہم شنوائی واز روح گویائی واز علم دانائی
واز جان توانائی از ین پنج شاخ پنج برگ برآمده است یعنی از بینائی حرص
واز شنوائی کینه واز گویائی غضب واز دانائی کبر واز توانائی حسد
واین ہر پنج بمعنی نفس است واین ہر پنج بمعنی دل است واین ہر
در مرتبه ذات یکے باشند واین را شریعت گوید چنانچه بزرگی فرموده است
روح نفس عقل ودل ہر سه یکیست مرد معنی زد رنجا که شکیست
چون پنج با شاخ با برگ شنیدی ودریافتی اکنون گل با میوه وبیوه با تخم بشنو
ودر باب بدانکه اے عزیز درخت را گلہا است یعنی طاعت وزہد وعبادت
وقناعت وسخاوت واین ہر پنج را طریقت گویند ودرین گلہا میوه ہست
یعنی شفقت ومحبت ورحمت وبرکت وہمت واین ہر پنج یعنی عشق باشد
که او را معرفت گویند ودر میوه تخم است که آن را رحمت گویند زیرا که
ہمون تخم است که آن را عشق گویند یعنی هُوَ اللّٰه که از وہمه ظاہر شده

است بلکه ہمونست

اشعار

مثنوی عارف کنی حاصل مدارا
جام مصحف در و یک آیت نیست
شافعی را در وروایت نیست
مالکی را در و حکایت نیست
گر بسوزی سر دراقری سمندر میشود
خوانده و ناخوانده برابر شده

مدرس گو نه چو شناسی خدارا
ابوالعجب صورت است صورت عشق
عشق را بوحنیفه درس نگفت
حنبل از سوز عشق بیخبر است
عشق ہرگز بر ندارد دست از دامان حسن
جذبه عشق نو چون پرشده
عشق چون درس خود کند بنیاد

بشکند تخته بر سر استاد ✤ سخن عشق نه آنست که آید بزبان
ساقیا می ده و کوتاه کن این گفت شنفت ✤ چون بیخ باشاخ و شاخ با برگ
و برگ با گل و گل با میوه و میوه با تخم یعنی شریعت لیفت و حقیقت معرفت
و وحدت چون این جمله شنیدی و دریافتی اکنون با هوش بشنو و دریاب
که وجود درختی است از طبایع اربع عناصر نام است یعنی حرارت و
رطوبت و برودت و یبوست یعنی گرمی و سردی و تری و خشکی یعنی خاک
و باد آب و آتش این هشت معنی چهار است چون وجود و عدم وجود
شنیدی و دریافتی اکنون بکمال هوش بشنو و دریاب **بدانکه** ای عزیز
جنبش این درخت به نیروی شهوت است و فال و استواری
این درخت بخیال و جمال و حیات این درخت به بیداری و هوش و ممات
این درخت بخواب و فراموشی کما قال النبی علیه الصلوة والسلام
النوم اخ الموت چون حیات و ممات این درخت شنیدی و دریافتی
اکنون با هوش بشنو کما قال النبی صلی الله علیه وسلم الدنیا نیام
والعیش فیها احتلام **بیت** آگاه دل بچشم حقیقت چو بنگرد
دنیاست خواب و لذت او احتلام خواب ✤ که نهاد این درخت در قناعت است
که آن را بقا گویند و وجه الله خوانند و ذات الله نامند کل من علیها
فان و یبقی وجه ربک ذی الجلال والاکرام و این فنا
معنی ابقاست که این درخت را به بیرون گرفته است و پیوسته
بلکه عین درخت شده است اما یکی بآن دو نماید **فرد**

پاک بین در طلب را مقصود رسید	احول از چشم دو بین در طلب خام افتاد
این همه عکس می و رنگ مخالف که نمود	یک فروغ رخ ساقیست که در جام افتاد

اکنون بہ بین کہ جملہ درخت بقاست و آن را بنز عشق گویند و این لاحد
ولا نہایۃ ولا مثل ولا غایۃ خود بخود شکل و صورت صد ہزار و رنگہاے بیشمار
دارد وحدہ لا شریک لہ تنہاست ذات او نیست کسے شریک او این
جملہ چون شنیدی و دریافتی اکنون با ہوش بشنو و دریاب معشوق
عشق عاشق ہر سہ یکے است اینجا مصرع چون وصل رنگنجد ہجران چہ
کار دارد ؛ بدانکہ اے عزیز درخت وجود تو شکل این درخت افعال
تو حال تو و اوصاف تو کمال تو کما قال النبی صلی اللہ علیہ ان اللہ خلق
آدم علی صورتہ ای علی صورۃ الرحمن اکنون ببین کہ عین البقاے
بلکہ عشق عین المقید المطلق گشتی کہ جز تو کسے نیست فی الجملہ نوئی کہ خود را
بخود گذاشتہ دوئی و جدائی انداختہ نظم وجودے نہ دارد کسے جز خدا
ہمیشہ ہمونست قایم بجا ؛ اے بے سر و پا چو فردا آئی ؛ ہم
در خورتست ہر چہ جوئی ؛ اے صورت خوب رشتہ با تو ؛ ہم
دوزخ و ہم بہشت با تو ؛ چون خود را شناختی و دریافتی عین البقا
گشتی کما قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم من عرف نفسہ
فقد عرف ربہ من عرف نفسہ بالعجز والفناء فقد عرف
ربہ بالقدرۃ والبقاء چون نفس خود را شناختی بقا یافتی چون
فانی اللہ شدی باقی اللہ گشتی چنانچہ بزرگے فرمودہ است اشعار
ہر چند کہ بر دروے ہر در گروی لا کردی ؛ فانی شو فانی شو نامحرم ما گردی
خود از درون و برون جلوہ کرد ؛ من چو سایہ میان محو شدم کز دو چراغ آمد
چشم دل چون باز شد معشوق را در خویش دید ؛ عین در گم گشتہ چون پیدا شد چشم و چراغ
در منزل عشق یار من نیست ؛ جز سوختن و فنا شدن نیست

چنانچه آورده اند که درویشی اهل فنا را انداشد حیران و جریان یعنی بحر شو مجرد
شو مجرد آئی درین راه تا زعشق حق شنوی ای عبدی اینجا منزل کن اینجا
فرد آنها که ز خود بریده رفتند ✤ این باد بیا جریده رفتند
همه موی اندام او بگونه شده زنے مقام حیرت درویشی حیرت
ماند کما قال النبی صلی الله علیه وسلم موتوا قبل ان تموتوا
فرد حقا که بمردن کوی بری ✤ کز پیشه مرد ناپاکی بری
چنانچه نمک در آب اندازند جمله آب شود از نمک نماند مشعار

چشمم بتو افتاد وجودم همه تنک شد ✤ هر چیز که در کان نمک رفت نمک شد
بنده عشق شدی ترک نسب کن جامی ✤ کاندرین راه فلان ابن فلان چیزی نیست
ز هفتاد و دو ملت رو بسوی عشق آور ✤ که جامی مذهب عشاق باشد ترک مذهبها
شو و کار اهل مذهب را خبر از مشرب رندان ✤ بگو دانند مذهب را بما موزند مشربها

اکنون بدین که تو تمامی عشق ماند تو ندانی عشق داند اشعار

دریاے عشق چو بر زند موجے تو ✤ موجش خوانند در حقیقت دریا
بیا بمردا اگر مرد رهی ✤ درین ره تا کشاید راه تو بسی
گر دل اگر خواهے که یابے ✤ زهستی پا برون نه در خرابے

دنیا مثال گلزار شوخ است و گوسفند و تجرد نماند کما قال النبی صلی الله علیه وسلم
من عرف الله کل لسانه چنانچه بادی شیخ سعدی میفرماید اشعار

چو بلبل روی گل بیند با لحن آید ✤ مرا از دیدن روت زبانی
کلید گنج سعادت زبان خاموش است ✤ چه کوشش کرد که باده زبان خموش آید
نهفته رو که در الایمان خاموشی ✤ غنچه تصویر فارغ از غم پژمردن است

آما اینجا گفته میشود به اعتبار کمال شوق و دوست یعنی من عرف الله طال لسانه چنانچه صبا آید دربسته در حال بگشاید و این بیت بر سر زبان سر آید

عجبی نیست که سرگشته شود طالب دوست — عجب اینست که من واصل و سرگردانم
بلبلی برگ گلی خوشرنگ در منقار داشت — وندران برگ نوا خوش نالها میزار داشت
گفتمش در عین وصل این نالهات از چیست — گفت ما را شیوهٔ معشوق دراین کار داشت
از حدیث دلکشا صاحب دهن را دوختن — یوسف پاکیزه دامن را بزندان کردن است
در مقام حرف بر لب مهر خاموشی زدن — تیغ را زیر سپر در جنگ پنهان کردن است
درون سینهٔ نالان من ندانم کیست — که من خموشم و او در خروش و در غوغاست

چون این جمله شنیدی و دریافتی اکنون با هوش باش و بشنو و دریاب و نگاه دار بدانکه اے عزیز در وجود سه مقام اند اول اوسط استعمال یعنی ناف تعلق بدوزخ دارد دیو و پری و مار و کژدم و سردی و آتش انچه لوازمه دوزخ است و اجناس سقر باید درین مقام است و درین ظهور ابلیس است -

نظم

تا تو خود را پای بستی باده از دست دوست — خاک بر خود پاش کز خود هیچ نگشاید ترا
آتشین داری زبان را دل سیاهی چون چراغ — گرد خود گردی ازان تردامنی چون آسیا
بلاست نفس عنان چون نیست عقل ریو — عصا چو از کف موسی فتاد ثعبان است
نفس چون با عقل سازد ملک دل گردد خراب — ور دو بزدل با عمر چون خشت رستم میشود
نفس را باید که در زندان کنے — هر چه فرماید بفرمان آن کنے
از خود بهر که نفس تو دیو پری وش است — غافل مشو که تیر قضا بر تو ترکش است
از بهر قطع کردن نخل حیات تو — چون اژدها دو سر نفس اندر کشاکش است
دل یکے مظهر لیست ربانے — خانهٔ دیو را چه دل خوانے

نفس مقام اوسط دل است یعنی تعلق به بهشت دارد حور و قصور و اشجار و انهار و ناز و نعمت و انچه از لوازمه بهشت است درین مقام است

شعر

راه تا دار السلامت جز دو گام	نیست بین یک قدم بر نفس خود نه دیگری در کوی دوست

و شاه عشق در اینجا نبی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ظهور است یعنی اول کرعالیت تعلق بحق احد دارد یعنی ملایک و عرش و کرسی و لوح و قلم و آسمان و افتاب و ماهتاب و ستاره انچه لوازمه حق است درین مقام است

اشعار

لوح و قلم است و عرش و کرسی	در آسنهٔ تو اگر به پرسی
حقا که محقق است بی ریب	در آسنهٔ تو عالم الغیب

و شاه راه اینجا بوصف الله ظهور است

شعر

مقام روح بر من حیرت آمد — نشان از وی بگفتن عبرت آمد

یعنی روح این کمال میوهٔ عشق است و صف ملک همون است که خود بخود این طریق است

نظم

جوشن صورت برون کن صف مردان درآی — دل طلب کز وادی است دل تو ان شد با و شاه
سبحه باز اهدان همین گو بد — دل به گردان مرا چه گردانی
قال النبی صلی الله علیه وسلم انا فی سرادق العرش احد وفی السماء احمد وفی الارض محمد و تحت الثراء محمود همان احد در مقام دیگر احمد و محمد و محمود نام است چون این مقام شنیدی و دریافتی اکنون با هوش بشنو و دریاب بدانکه نور عزیز آدم و عالم جمله عشق است قدیم و اول آخر ندارد و نیامده است و بمعنی نظر کنی همه اوست

نقشے نمودم من عیان در صورت انسان نہان	ظاہر مکن با کس بگو خوش بر دبر دار ما

و نخواہد رفت بلک دایم و قایم است کما قال اللہ تعالی لم یلد ولم یولد تحقیق نہ آفریدہ است و نہ آفریدہ باشد ہمچنان ہو ہو فہم من فہم چنانچہ بزرگے فرمودہ است **اشعار**

عشق سلطان است در ہر دو جہان	عقل را در حل نباشد اندران
تا صحا در بیقرار یہا مرا معذور دار	حسن را پایان نباشد عشق را موجود نیست

زیرا کہ این دریا نیست خون خوار بے مقعر و بے کنار ہے ہے این را بیان نوان گفت اگر کسے پرسد کہ ہی ہی ضمیر مونث را باحق چگونہ مشابہت نوان کرد **جواب** آنست کہ در شب معراج تجلیات سبحانہ و تعالی خواجہ عالم صلی اللہ علیہ را بصورت مونث متجلی شدہ بود چون این جملہ تجلیات شنیدی و دریافتی اکنون باہوش بشنو و در باب بدانکہ اے عزیز ماندن تو در چہ است و در چہ ماندہ را گویند چنانچہ بیرون محبت ماندن ممکن نیست یعنی از محبت در محبت ماندن است آن را نیز عشق گویند زیرا کہ بیرون محبت ماندن ممکن نیست و ہر کہ دوست دارد و ہر چہ روآری نیز توئی کما قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم رایت ربی فی احسن صورۃ امرد قطط شاب یعنی پیغمبر فرمود دیدہ ایم پروردگار خود را در شب معراج بخوشترین صورت امرد قطط چون ہر دو زلف پیچ پیچ در پیچ بود اما محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خدای عزوجل

در خود دیدند **نظم**	ای بیخبر از معنی خود ہمچو کتاب
در جلد تو آیات نبی شد بحجاب	یعنی کہ خدا در تو و تو از اثرش
آگاہ نئی چو شبثہ از بوی گلاب	چنانچہ آیت شریفہ شاہد است

کما قال اللہ تعالی وفی انفسکم افلا تبصرون کہ حضرت
در ذات شماست وشما نمی بینید دیگر شاہد است ما رائیت
شیئا الا ورائیت اللہ فیہ یعنی ندیدم ہیچ شے را کہ ندیدم در وی

در ہر چہ دیدہ ام تو نمودار بودہ	ای نا نمودہ رخ تو چہ بسیار بودہ
ہر طرف روی اوست خاطر خواہ	دائما در عشق باشد بیقرار

ذات شریف خیر البشر را بد وصفت موصوف دانند کہ گاہے بصفت
عبودیت وگاہے بصفت ربوبیت چون کرہ میم احمدیش بیقرار میباشد
از شوق احدی مے فرمودند کما قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم
یا لیت ربک محمد لم یخلق محمدا

اشعار

آن بلبل روضہ رسالت	اے پردہ زدی بوقت حالت
کز غم چو منے رہم دمے من	اے کاش کہ خود نبود مے من
مادرم ہرگز نہ زادے بہ بودے	جای شیرم زہر دادے بہ بودے

وگاہ از جذبہ حالت ربوبیت بزبان حال مے فرمودند کما قال النبی
صلی اللہ علیہ انا احمد بلا میم چنانچہ حضرت مولوی روم مے فرماید

گرچہ قرآن از لب پیغمبر است	ہر کہ گوید حق نگفتہ کافر است

چنانچہ مولانا جامی در تعریف مہتر یوسف علیہ السلام مے فرماید بیت

چو آن بیچون درین چون کرد آرام	پے روپوش کردہ یوسفش نام

چنانچہ امیر خسرو فرمودہ است

شعر

دل من زندہ پوشان بدکہ خاموش دل است	بہر جا سوسی است اندر لباس چاکری

وگاہ شاہد کہ حضرت جا ے دیگر مے فرمایند قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم
انا واللہ فی الوحدۃ واحد یعنی من خدای در وحدۃ یکم چنانچہ بزرگ فرماید

احمد است اینجا احد اے نزد کار | دائما در عشق باشد بیقرار

پس اے عزیز او دائم خود بخود نگر انست چنانچہ بزرگے فرمودہ است نظم

ای خدا چون تو نئی غم و شادی | تہمت ما و تو چہ بنہادی
ہم تو لیلی و ہم تو مجنونی | ہم تو شیرین و ہم تو فرہادی
یک چراغ است درین خانہ و از پرتو عشق | ہر کجا مے نگرم انجمنے ساختہ اند
در حیرتم کہ دشمنی و کفر و دین چیست | از یک چراغ کعبہ و بتخانہ روشن است
تا کعبہ ہست دیر بعالم مقرر است | این برق خوش را بسیہ خانہ میزند
آفتاب بے بر ہزاران آبگینہ تافتہ | پس بر نگے ہر یکے ناب و عیان انداختہ
جملہ یک نور است لیکن رنگہا مختلف | گفت و گوئی این و آن زان در میان انداختہ
خدا بود عاشق بخود اے گدا | جہان گرد آئینۂ خود نما
تماشاے خود را بخود مے نمود | ہمون عاشقی عشق معشوق بود

چون جملہ شنیدی و دریافتی اکنون باہوش بشنو و دریاب بدانکہ اے عزیز این محب را آب حیات و جاے این در ظلمات است یعنی درون چشمہ است محبت از درون چشم پدید آمدہ است اکنون چشم خود را بشناس کہ کیست و چیست صاحب وجود تو و مالک تن تو ہمان تخم اول است کہ جملہ از ظہور شدہ است چنانچہ خواجہ عبد اللہ انصاری مے فرماید در مناجات خود الٰہی بہستی خود چہ نازم دیدہ دہ کہ آن نظر بہست تو سازم این را دائم و قائم دار وجود را بہین و جلوہ بکن و بسنا زبزرگے فرمودہ است

چشمے دارم ہمہ ہر صورت دوست | یا دیدہ مرا خواست چون دوست در دوست
در دیدن دوست فرق کردن نہ نکوست | یا دوست بجاے دیدہ یا دیدہ ہمو ست
در دیدہ توئی و گر نہ ہر خون کہ کمش | در سینہ توئی و گر نہ بر خون کمش

آن یکے پرسید از روی سوال | حق و باطل چیست ای صاحب کمال
گوش را بگرفت گفت این باطل است | چشم حق است و یقینش حاصل است
ای دوست ترا بهر مکان مے جستم | از دیدن تو با تو و آن مے جستم
دیدم تو خویش را تو خود من بودے | خجلت زده ام که از تو نشان می جستم

چون صفت چشم شنیدی و دریافتی اکنون با هوش بشنو و دریاب بدانکه ای عزیز نور حقیقت ریح است آن را روح خوانند که الروح سر اکب علی الریح یعنی دم آمیخته شد چنانچه مسکه در شیر **نظم**

آدم چو صراحی بود و روح چو مے | قالب چو نے بود صدای در وے
دانی چه بود آدم خاکی خیام | فانوس خیال تست چراغ در وے
بنده با حق است جدا | که در عین و شین و غین تو ئی

لا یبصرون ط اما حقیقت دم است که آن را روح گویند و نور خوانند کما قال اللہ تعالے اللہ نور السموات و الارض ط این ذرہ نور روح را بعبارت اشارت گفته است بحقیقت نام و نشان ندارد **نظم**

محو شد در راه این نام و نشان | تا جمال خویش را بینی عیان
گل آدم تا همین دم خاک باد | ظاهرش صورت چه بینے باد باد

چون این جمله شنیدی و دریافتی اکنون با هوش بشنو و دریاب بدانکه ای عزیز همین دم و قدم یعنی روح را ریح خوانند خدا را رسول خوانند ظلمت و نور خوانند جبرئیل و میکائیل گویند اسرافیل و عزرائیل گویند و بهشت و دوزخ گویند جن و انس گویند وحش و طیر گویند کفر و اسلام خوانند دین و دنیا گویند کعبه و بتخانه گویند **اشعار**

از اختلاف راه چه غم ره نمائی هست | خواهی بکعبه رو کن خواهی بسوے دیر
مسجد و دیر تو ئی کعبه و بتخانه یکیست

هر کجا گوش نهادم همه غوغای تو بود
از کثرت ذرات نشود مهر مکدر

ای کج نظران خانه و بتخانه کدام است
در تو کس ندید هزارت رقیب هست

در غنچه هنوز صدت عندلیب هست
ندانم آن گل رعنا چه رنگ و بو دارد

که مرغ هر چمن گفت و گوی او دارد
رفته از ذات در سرای صفات

هشته بر او غشاوهٔ اسماء
گر نهان است چیست چندین شور

در عیان است چیست این غوغا
یَفْعَلُ اللّٰهُ مَا یَشَاءُ وَیَحْکُمُ مَا یُرِیْدُ

وَاللّٰهُ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ و این حقیقت عشق است که خود بخود چنین است ظاهر و باطن خود است هر چه شد شدن تواند هر چه کرد کردن تواند

عشق مشاطه ایست رنگ آمیز
که حقیقت کند بر نگ مجاز

عشق مے بازد خدا با خویشتن
شد بهانه میان مرد و زن

در آن دیار دلم پاسبان سلطان است
که طوق لعنت و تاجی قبول یکسان است

بمسجد است سرم را سر رکوع و سجود
که با کمال عبادت زوال و نقصان است

بمجلس است مرا مطربے است خوش الحان
که حسن آشتی کافر و مسلمان است

بوادی شدم و عشق ره نمای سفر
که کفر قافله سالار اهل ایمان است

بملک هم کنند افتاد و کاندر و بصفا
بر ند بر سر خوان حسین مهمان است

چه کفر خواجه چه ایمان کدام رد چه قبول
که درین بادیه منزل شناس حیران است

اول قدمے که عشق دارد
ابریست که جمله کفر بارد

آن کس که حدیث عشق گوید
باید که نصیب خود بداند

در عشق چه جاے کار سازیست
هوشدار که تیغ بی نیام است

در مرتبهٔ بلا و همت
ابلیس قدم بود به همت

مسلمانان مسلمانان نگهدارید ایمان را
که شمس الدین بتبریزی مسلمان کرد تورا

عاشق اگر از خویش جدا سر شده باشد — در شوق تو گر بی سر و پا شده باشد
از راه طلب گر نگری جمله خدایند — منصور گر انگشت نما شده باشد

این مثنویات که گفته شده است همه در باب عشق درج کرده است و این مختصر را وجود العاشقین نام نهاده و الله اعلم بالسر و الخفیات

تذکرهٔ مقبول بارگاه صمد حضرت سید محمد بن یوسف الحسنی المشهور به گیسو دراز مصنف رساله وجود العاشقین

خلیفه راستین شیخ نصیر الدین محمود چراغ دهلی است جامع میان سیادت و علم و ولایت شانی رفیع و نسبتی منیع و کلام عالی دارد او را میان مشایخ چشت مشربی خاص و در بیان اسرار حقیقت طریقی مخصوص است در اوائل حال هم بدهلی تشریف داشت و بعد از رحلت شیخ به دیار دکن رفت و قبولی عظیم یافت اهل این دیار همه منقاد و مطیع او گشتند و همدران دیار از دنیا انتقال فرمود او را گیسو دراز باین وجه گویند که روزی او با چندی دیگر از مریدان پالکی شیخ نصیر الدین محمود بر دوش داشتند گیسوی سر بسبب درازی که داشت در پایه پالکی بند شد و او بسبب غایت ادب و استغراق عشق و محبت به برآوردن گیسو مقید نشد و هم بر آن وضعیکه واقع شده مسافت بعید قطع کرد بعد از انکه شیخ را بر نهجی اطلاع افتاد خوش حال شد و بر صدق عقیدت و حسن صفت او آفرینها کرد و هم در حال این بیت فرمود

هر که مرید سید گیسو دراز شد — والله خلاف نیست که عشقباز شد

این چند سطر از کتاب اخبار الاخیار مولفه حضرت شیخ عبد الحق محدث دهلوی نوشته شد

الحمد لله که رساله هذا در مطبع گلزار ابراهیم واقع مراد آباد بتاریخ ۱۶ ذیقعده سنه ۱۳۰۸ هـ مطبوع گردید

بن صنائع مکین و مکان فضل خلاق زمین زمان

دفتر تذکار احوال کرامات اولیای پاک سرشت و سلسلهٔ حضرات خواجگان چشت اناار برهانهم الوهاب

سیر الاقطاب

مصنفهٔ حضرت الدیر الچشتی العثمانی بارسوم بمزید خواهش اهل شوق و ذوق

در مطبع نامی منشی نول کشور طبع مزین گردید

اطلاع - اس مطبع مین ہر علوم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ وار فروخت کے لیے موجود ہے فہرست مطبوعہ ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہے جسکے معاینہ و ملاحظہ سے شائقان کو حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہین قیمت بھی ارزان ہے اس کتاب کے ٹیٹل پیج کے پیچھے جو سادے ہین اُنمین بعض کتب تواریخ انبیا و اولیا وغیرہ کی درج کرتے ہین تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہے اُس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدر دانون کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو

کتب تواریخ انبیا و اولیا فارسی

عجائب القصص - انبیاؤن کا احوال و معجزات مصنفہ مولوی عبد الواحد -

خزینۃ الاصفیا - اسمین احوال انبیا و مرسلین و ائمہ کبار و صحابہ کرام ہے و جملہ ابرار و اولیا اللہ سالک و مجذوب خانوادہ حضرات قادریہ و چشتیہ و سہروردیہ اور جسقدر خانوادے ہین بتفاوت مراتب فرادی فرادی سب کا ذکر ہے بڑی جامع کتاب ہے دو جلد ہین مصنفہ مفتی غلام سرور لاہوری

۱ - جلد مین چار مخزن ہین احوال انبیا و ائمہ و صحابہ تا سائر اولیا سید امام علی شاہ مجددی تک -

۲ - جلد - پانچوان مخزن از حال شیخ ادہم تا حال مشتاق شاہ لاہوری -

وقائع شاہ معین الدین چشتی اسمین مفصل احوال حضرت حسن سنجری ثم الاجمیری ہے بسیاطت کے ساتھ لکھا ہے مولفہ مفتی بابو لال -

روضۃ الصفا - بڑی عمدہ کتاب متداول ہے مانند سبع سیارہ کے سات جلد ہین مصنفہ محمد خاوند شاہ -

گنجینہ سروری - معروف بہ گنج تاریخ تاریخ ولادت و وفات اولیا اللہ و سلاطین ہند اسلامی کا ذکر ہے از مفتی غلام سرور لاہوری -

دبستان مذاہب - اعتقادات مذاہب کا بیان مصنفہ باسم نامہ نگار -

مذہب القلوب فارسی - مصنفہ شاہ عبد الحق دہلوی -

حیات القلوب - نوادر کتب معتبرہ مذہب امامیہ سے ہے بہت سندی مصنفہ قدوۃ العلما ملا محمد باقر مجلسی تین جلد -

۱ - جلد - مین احوال انبیا کا باسناد رواۃ از آدم علیہ السلام تا حضرت عیسی علیہ السلام بہت شرح و بسط کے ساتھ -

۲ - جلد - خاص احوال باہرات پیغمبر آخر الزمان حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم ہین و بیان معجزات و غزوات -

۳ - جلد - بیان امامت و اثبات امامت ائمہ اثنا عشر

بن معوضناء مکین ومکاء فضل خلاء زوزما ن

دفتر تذکار احوال کرامات اولیای پاک سرشت و سلسلۂ حضرات خواجگان چشت اہل بہشت

یعنی

سیر الاقطاب

فارسی

مصنفہ حضرت الہدیہ الحسینی القمانی بار سوم بمزید خواہش اہل شوق و ذوق

در مطبع منشی نول کشور مطبع مین طبع ہوکر مرتبول جہان شد

بسم الله الرحمن الرحیم

هزاران هزار عجز و انکسار و جهان جهان تضرع و شکستگی مقرون با لوف توزع و ابتهال و مشحون بصنوف نیاز و مستمندی بندگان گنهگار و مجرمان تبه کار که سرمایهٔ کردار معصیت شعاریشان جز کالای تهی دستی بدست نیست و پیرایهٔ احوال نشست تا آل آنها جز مایهٔ بی مائگی بکف نه قبول درگاه آن کریم موجد العدیم و غفور رؤف الرحیم که در حقیقت بادشاه حقیقت و مجاز اوست و بازگشت نشیب و فراز بدو و انطم سبحان خالقی که صفاتش ز کبریا ✤ بر خاک عجز میفگند عقل انبیا ✤ گر صد هزار قرن همه خلق و کائنات ✤ فکرت کنند و صفت عزت خدا ✤ آخر بعجز معترف آیند کای اله ✤ دانسته شد که هیچ ندانسته ایم ما ✤ جل جلاله و عم نواله و گونا گون اتحاف تحیات زاکیات و ارمغانی صلوات طیبات بر گلبن نبوت و رسالت و غالیه سای گلشن فتوت و بسالت اورنگ نشین بارگاه جاه و جلال صدر آرای انجمن رفعت و کمال مظهر فیوضات الهی مصدر کمالات نامتناهی محبوب رب العالمین حضرت رسالت پناهی مثنوی محمد آفتاب آفرینش ✤ مه افلاک مغز چشم بینش ✤ زمین و آسمان در ملت او ✤ دو عالم روزگار دولت او ✤ خدا از خلقت او ناز دارد ✤ که با وی گونه گونه راز دارد ✤ پس از یزدان اگر پیش از همه بود ✤ ز خلقت

ذات پاکش بود مقصود * بجز او نیست نداند وصف او کس * کہ دانستہ مرا و را بہتر و بس *
صلوات اللہ و سلامہ علیہ و علی آلہ العظام و اصحابہ الکرام الی یوم القیام اما بعد
می نماید کاتب حروف، رجا مند فضل یزدانی المہدیہ بن شیخ عبد الرحیم بن حکیم شیخ بنیا
چشتی العثمانی احسن اللہ تعالی احوالہم فی الدنیا والآخرۃ کہ چون در سویدای دل این حقیر
ولولۂ عشق و محبت سلسلۂ معظمۂ حضرت خواجگان چشت بکمال بودہ و اکثر اوقات کہ
اجتماع عزیزان میشد نقل مجلس نقل ایشان بوقوع آمد بزبان ہر انچہ در دل باشد بنا بر استدعا
بعضے اجلہ احبا انچہ از تتبع و تفحص و تردد کتب متداولہ اشتہار ذکر اولیا و سیر الاولیا
و نفحات الانس و غیرہا ادراک بہم رسیدہ در سنہ ۱۰۳۴ الف بعہد سلطان
فلک بارگاہ دارا صولت جمجاہ فریدون مرتبت سکندر منزلت حضرت ابو المظفر
شہاب الدین محمد صاحب قران ثانی شاہ جہان غازی خلد اللہ ملکہ و سلطنتہ
بحالت بے اختیاری از قلم زبان بزبان قلم تراوش کردہ ابتدای احوال از سر حلقہ
ولایت کان ہدایت اسد اللہ الغالب حضرت امیر المومنین علی ابن ابی طالب کرم اللہ وجہہ
کہ وی بلاواسطہ بحضرت خواجۂ کائنات محمد مصطفی صلے اللہ علیہ وسلم میرسد
شروع نمودہ تا عہد دولت خلافت حضرت پیر دستگیر و شفیع حجۃ المحققین
قطب وقت شاہ علی کہ ہزاران ہزار جان مشتاقان جمال جہان آرایش فدای
خاک درگہش کہ رشک آب خضر است ختم نمودہ بالہام ربانی ملہم گردیدہ سیر الاقطاب
نام نہادہ و من اللہ التوفیق والاعانۃ خرقۂ فقر و ارادت از حضرت سید المرسلین
محبوب رب العالمین صلی اللہ علیہ وسلم کہ در شب معراج بآن سرور عطا شدہ بود
از جمیع صحابہ رضوان اللہ علیہم اجمعین بحکم الٰہی حضرت امیر المومنین امام المتقین
حضرت علی رضی اللہ عنہ را رسید و آنجناب بدین نعمت عظمی و دولت کبری سرفراز گردید
چنانچہ بفضل باری تعالی تقدس شانہ نوشتہ میشود آغاز مطالب این کتاب

آن بادشاہ عالم فتوت آن مالک ملک مروت خورشید سپہر رسالت بدر فلک سعادت
وجلالت صاحب قاب قوسین خداوند کونین سلطان الیقین بگمان خلوت نشین
بے نشان افضل الانبیا برہان الاصفیا مظہر عز وکمال شاہد ذوالجلال ناطق کلام الٰہی
واقف اسرار نامتناہی فخر نسل آدم سرور عالم نخجستہ خلعت امجدی پوشندہ تشریف
سرمدی پیشوای پیشوایان رہنمای رہنمایان سید المرسلین خاتم النبیین محبوب رب العلمین
صاحب طہ ویسین مطلوب تظہار الوہیت مقصود لولاک لما ظہر الربوبیۃ نظم

خواجۂ کز وہم قدرش برتر است | خاکپایش عرش را تاج سر است
نیست کس بہتر از و در کائنات | زانکہ اندر کائنات او سرور است
می نگویم حبیبت او یا کیست او | راہ دان و رہنما و رہبر است
صل علی الوجہ کشمس الضحیٰ | صل علی الوجہ کبدر الدجیٰ
صدر رسل بدر سپہر کرم | فخر عرب سرور ملک عجم
چرخ ز بہر کف زادش کفے | آتش خورشید ز تیغش تفے
بادی دین داور امت پناہ | پیش خداوند شفیع گناہ

زبان کجاست یارا کہ ہم پایش گفتن تواند و قلم کجاست قدرت کہ شمہ احوالش نویسد بیت

ہیچکس غیر از خدا قدر تو نتواند شناخت | چون خدا را بہتر از تو ہیچکس نشناختہ

صلوات اللہ وسلامہ علیہ وعلی آلہ المعظم وصحابہ المکرم ومنہم آن ختم الخلفاء الراشدین وصی رسول رب العلمین
سرفتر اہل ایمان مقدم صحاب عرفا شیر بیشہ وغا معدن صدق وصفا مقرب احدیت مقدس صمدیت
مظہر العجائب والغرائب امام المشارق والمغارب پادشاہ ولاجاہ سرخیل اولیاء اللہ امام المتقین
امیر المومنین حضرت شاہ مردان علی المرتضی ابن ابی طالب رضی اللہ عنہ کہ وصی و داماد وابن عم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
بود وبا وصاف بذل وعطا وزہد وورع موصوف ومتمیز شدہ وبکثرت علم وعمل در جمیع صحابہ بقول حضرت
رسول مقبول صلی اللہ علیہ وسلم انا مدینۃ العلم وعلی بابہا مخاطب شدہ اول کسی کہ در ایام طفولیت بشرف

ایمان مشرف گردیده او بوده با لباس خرقهٔ فقر و ارادت از حضرت سید المرسلین
محبوب رب العالمین صلی الله علیه وسلم او معزز شده خواجه جنید بغدادی قدس الله سره العزیز
میفرماید شیخنا فی الاصول و الهدی علی المرتضی رض و در قرآن مجید سی و پنج آیت است
که دلالت میکند بر علو مرتبهٔ او بطریق تصریح و آیت تراهم رکعا سجدا یبتغون فضلا
من الله و رضوانا نیز از انجمله در شان آنحضرت وارد گشته و حضرت رسالت پناه صلی الله
علیه وسلم در باب آنجناب فرمود من اراد ان ینظر الی آدم فی علمه و الی نوح فی فقهه و الی یوسف فی حسنه
و الی موسی فی وصلابته و الی عیسی فی زهده فلینظر الی علی ابن ابیطالب منقولست که روزی ازان امیر المومنین کرم الله وجهه سوال کردند که بهترین
کارها چیست فرمود غنا بالله یعنی هر که بمعرفت خدا تعالی تونگر باشد نیستی دنیا
او را درویش نکند غرضکه آنحضرت در فقر کامل بود و رتبهٔ قناعت تمام داشت چنان که
اکثر بعد از سه روز افطار کردی و گاهی بعد از پنج و شش روز روزه بکشادی و گاهی گاهان
خاقه هم میشدی و هنگام افطار یک کف دست سویق جو غذا میفرمودی و بالایش آب نیز
نزیاده از کف دست نمی نوشیدی و ازاین حال بر کسی ظاهر نمیکردی صابر و صادق و متقی
و بسا با عظمت و جلالت بود و مردم را بر عبادت مولی و لذت آن تحریص می فرمود و درین
باب موعظه و کلمات دلپذیر میفرمود و جمعی کثیر را اول نرم ساخته در حلقهٔ ارباب مرشد و
ارشاد در می آورد و فقیر و متقی را بسیار دوست میداشت و میفرمود که فقیر و متقی دوست
داشتهٔ خداوند عزوجل کدام کس بود که دوستان خدا را دوست ندارد و منقولست
که آنحضرت در وقت افطار چندان گرسنه میشد که جامهٔ مبارکش تر شدی و به ثبوت پیوسته
که آنحضرت روزه را بسیار دوست میداشت چنانکه ذکرش بالا گذشته و می فرمود که
در گرسنگی چندان لذت یافته ام که از احاطهٔ بیان بیرونست و چرا گرسنگی را دوست ندارم که
پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم گرسنگی و فقر را بغایت محبوب داشته و بعد افطار که میگریم باعث

آنست که آیا این طعام از وجه حلال است یا حرام که حلال آنرا حساب و حرام آنرا عذاب نیست ایمن
که محشر فردای حال علی رضا چه خواهد بود و این همه بیت عیوب نفس بود و منقولست که
آنحضرت در مسجد کوفه بعبادت مشغول بود اتفاقا شخصی مسافر غریب که مکفوف البصر بود
او نیز در ان مسجد اقامت داشت چون آن مرد غریب و بیکس بود آنحضرت در بارهٔ او التفات
بسیار مبذول میداشت و اکثر مردم اعیان کوفه آنحضرت را در مجالس طعام می بردند
چون آنحضرت صائم میبود طعام از بخش خود برای آن مسکین ضعیف می آورد روزی
آن نابینا در مجلس امام همام عالیمقام حسن ابن علی المرتضی رضی الله تعالی عنهما که با شرفای
عرب برمائده طعام بود حاضر شده بر سر خوان نشست امام حسن رضی الله عنه دید که آن مرد
ضعیف انواع اطعمهٔ لذیذ جدا کرده نگاه میدارد فرمود ندای عزیز تو خود طعام را
بلذت بخور اگر میخواهی که به بری طعام دیگر نیز موجود است گفت میخواهم که این طعام
بمشفق مهربان خود رسانم امام پرسید که کدام مشفق تست گفت آنکه صائم الدهر و قائم اللیل
است فرمود برین زیاده کن که مکشوف شود گفت آنکه گرسنگان را سیر میکند و بیدلان را
دل میدهد فرمود زیاده برین کن که معلوم تر گردد گفت آنکه چون تکبیر میگوید جداره و اشجار
و سنگ و گلو خ موافقت او میکنند و چون وقت مغرب می شود سویق جو مقدار کف دست
گرفته بدان افطار میکند و همین مقدار آب هم بعد سه روز می نوشد این طعام متبرک
از مجلس همایون شما برمیدارم برای آن یار وفادار میبرم چون امام همام رضی الله تعالی عنه
این مقدمه بشنید بسیار بگریست و فرمود که ای دوست عزیز آن شخصی که تو وصف
آن کردی پدرم حضرت علی المرتضی ابن ابی طالب کرم الله وجهه است و وی از این گونه
طعام لذیذ و متکلف اصلا گاهی نخورده و نمی خورد و فقر اختیاری دارد اگر ویرا رغبت
این طعام بودی در محفل ما قدم رنجه فرمودی تا همه فرزندان دیده ها فرش راه او ساختندی
ولی چه توان کرد که او از این قسم لذات محترز و مجتنب است پس آن مرد گفت که من

اغلب آنست کہ در وقت افطار شاید کہ یک لقمہ از دست بخورد و پس بردارشت و در
حضور پر نور آورد و ہر چند بجد گشت حضرت امیر المومنین رضی اللہ عنہ چیزی از آن تناول
نفرمود و بفقر اداد زہی مجاہدہ بنفس و دیگر ازین قسم حکایات و روایات بسیار از تحضرت
در کتب معتبرہ مرقوم ست چون بنای این کتاب بر اختصار واقع شد بنابران این
چند روایت تیمناً و تبرکاً تحریر کردہ شد و مناقب و فضائل زیادہ از انست کہ بحیطۂ تحریر
و تقریر در گنجد منقول ست کہ طائفۂ جہودان نشستہ بودند شخصی مسلمان بیامد گریستہ و
پریشان حال از انہا چیزی درخواست کرد ہمدرین اثنا امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ
پیدا شد جہودان از روی تمسخر گفتند کہ اینک شاہ مردان می آید برو و از و بخواہ آن
درویش پیش آنحضرت رفت و سلام کرد و احوال خود عرض نمود حضرت امیر المومنین
دست ویرا گرفت و دہ مرتبہ درود شریف خواند و مشت وی بہ بست و وداع کرد او
ہمچنان مشت بستہ پیش ہمان جہودان رفت گفتند چہ یافتی گفت چیزی نیافتم از خدائے
دہ بار درود بر حضرت محمد مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم خواندہ مشتم بہ بست و رخصت نمود
گفتند مشت باز کن چون باز کرد دیدہ دینار در دست یافت چندین زہر جہودان
از مشاہدۂ این حال مسلمان شدند منقول ست کہ در زمان خلافت شیخ العتیق صدیق اکبر بعد
رسول اللہ بالتحقیق امیر المومنین حضرت ابی بکر صدیق رضی اللہ تعالی عنہ اعرابی آمد و فریاد کرد
کہ حضرت محمد مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم در فلان غزوہ از من چند شتر سرخ موی بقرض خریدہ بود
حالا حیرانم کہ ز انہا از کدام کس بستانم حضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ فرمود برو و گواہ
یا تمسک و بینہ بیار اعرابی حیران بماند از انکہ او تمسک و بینہ ہیچ نداشت بدان جہت
پیش قامع اساس الکفار فاروق الاعظم حضرت امیر المومنین عمر ابن الخطاب رضی اللہ تعالی عنہ
رفت و بخدمت حضرت ہمین گفت و آن حضرت ہم ہمین گفتگوئی درمیان آورد
حیران تر گردید و بنیاد گریہ آغاز کرد اندرین عرصہ شخصی گفت کہ چرا پیش وصی نبی صلی اللہ علیہ وسلم

نمی روی کہ وی البتہ خاطرت نشان خواہد فرمود اعرابی بخدمت آن ولایت پناہ
آمد و جبین نیاز بخاک عجز مالیدہ و تمامی ماجرای گذشتہ باز گفت حضرت
امیر المومنین علی رضی اللہ عنہ چون دیری سر بگریبان تفکر بردہ بیاد آمد کہ روزے
حضرت نبوت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم باوی فرمودہ بود کہ یا علی بعد وفات من شخصی اعرابی
خواہد آمد از وی صد شتر سرخ موی بر من قرض است تو بفلان پشتہ ریگ برو و
دعائی یاد کنانید کہ آنجا این دعا بخوانی صد شتر سرخ موی از ان پشتہ بیرون خواہند
آمد اشمردہ حوالہ اش کنی حضرت امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ حضرت سلمان فارسی
رضی اللہ عنہ را طلبیدہ فرمود کہ در تمام شہر مدینہ ندا کنند تا فردا جمیع خلائق بفلان
پشتۂ ریگ جمع آیند و اعجاز حضرت سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم تماشا کنند سلمان فارسی
رضی اللہ عنہ فرمان بجا آورد و در تمام بلدۂ طیبہ مدینہ منادی کرد چون شب بگذشت
و صبح صادق بدمید خلق کثیر بجای معہود جمع آمد و خلیفہ رسول رب العالمین خاتم الخلفاء
الراشدین حضرت شیر خدا رضی اللہ عنہ نیز با صحابہ کرام رضی اللہ عنہم حاضر شدند ساعتے
نگذشت کہ حضرت شاہ ولایت پناہ با جمعی کثیر بیامد و نزدیک آن پشتہ مستقبل بقبلہ
بایستاد اول حمد خدای عزوجل تعالی شانہ و پس درود و ثنا حضرت محمد مصطفی صلی اللہ
علیہ وسلم بزبان جاری کرد بعد ازان ہمان دعائی کہ از حضرت سرور صلی اللہ علیہ وسلم
یاد گرفتہ بود بخواندن مشغول شد و از لفظ و معانی آبدارش خلائق متحیر
ایستادہ بود کہ ہرگز چنان نہ شنیدہ بودند و آن شیر خدا مکرر آنرا باز آواز بلند
بخواند تا بیک مرتبہ آن پشتۂ ریگ بلرزہ در آمد و بان دیگ تہ و بالا
جوشیدن گرفت و یکایک اشتری بے مہار از ان پشتۂ ریگ سر بر آورد و
تمامی بسان نہال ببالید و ہمچنان از ہر جا شتران سرخ موی در طرفۃ العین
برآمدند و باز ماندند چون شمار کردند تمامی صد شتر بودند پس آنہا را بحکم حضرت

خاتم الانبیا صلی الله علیه وسلم حواله همان اعرابی کردند اعرابی با هزاران شکرگزاری وسپاس گویان بگرفت و وداع شد و هر کس که حاضر بود زبان ستایش و ثنای آن کلاب [illegible] برکشاد **منقولست** که آن حضرت شب خیز بود و تمام شب زنده داشتی در ریاضت و مجاهده بسیار کردی و بذکر خدا یتعالی و تلاوت قرآن مجید مخطوظ ماندی و بعد نماز صبح تا طلوع آفتاب مستقبل قبله نشستی و درود بر پیغامبر صلی الله علیه وسلم بسیار و بیعد گفتی و صاحب ذوق بود و اکثر اوقات بهنگام ذوق نعره زدی و بیهوش گشتی و در قول و فعل آنحضرت همیشه متابعت سرور عالم صلی الله علیه وسلم مینمودی و هر چه آن سرور فرمودی همان کردی و آن حضرت خنده روی و کشاده پیشانی و متبسم بود و روزی که خرقه پوشیده دائم در گریه ماند و میفرمود که خرقه حضرت سرور عالم صلی الله علیه وسلم پوشیده ام نباید که غیر متابعت و سنت آنحضرت از من بظهور آید و فردا در میان درویشان نادم شوم **منقولست** که وقتی پیکان در پای مبارکش در اثنای حرب رسیده بود و زور آزمایان هر چند قوت کردند بیرون نیامد و پای مبارک آماس کرد اندران حال آنحضرت میفرمود که از بسیاری درد و الم ذوق و لذت بسیار می یابم تا روزی امام همام حضرت حسن رضی الله عنه فرمود که چون آنحضرت در نماز شوند پیکان از پای مقدسش بیرون میتوان آورد مردم بموجب فرموده آنحضرت همچنان کردند چون آن مخزن فضل و کمال در نماز گردید پیکان برآوردند و وی را ازان فعل هیچ خبر نبود چون از نماز فارغ گشتند یاران گفتند که نماز از سر گزارید فرمود چرا خون که از پای مبارکش جاری شده نمودند پس تجدید وضو کرده و نماز باز ادا نمود زهی کمال ریاضت و یگانگی حق که شمه ازان نتوان نوشت و در بیان نیاید تبرکا سطری چند نگاشته ام تا کتاب خالی از احوال آنحضرت نماند بیت

زبانم را کجا قدرت که نام پاک او خواند	قلم را آن کجا یارا که دم در وصف او راند

منقولست که آنحضرت شش خلیفه داشت امیر المومنین سلطان العارفین حضرت

امام حسن و حضرت امام حسین رضی اللہ عنہما و قطب الاقطاب خواجہ حسن بصری و
حضرت خواجہ اویس قرنی و حضرت کمیل ابن زیاد و قاضی حضرت ابو المقدام سریح
بن ہانی بن زید حارثی قدس اللہ اسرارہم و مدت خلافت آن حضرت شش سال و عمر
شریفش شصت و سہ سال و بقولے شصت و پنج سال بود شب جمعہ ہفدہم ماہ رمضان
و بقولی بست و سوم ماہ مذکور سنہ اربعین من ہجرۃ النبوی صلی اللہ علیہ وسلم شربت شہادت
چشید و این دعاگوی درویشان تاریخ در یک مصرع نظمہ گفتہ بیان نمود مصرع
بگفت تیغ اجل بر سر علی رفتہ ✦ رضی اللہ عنہ خواجہ حکیم ثنائی غزنوی در منقبت آنحضرت
چہ خوب گفتہ نظم ای ثنائی بقوت ایمان ✦ مدح حیدر بگو پس از عثمان ✦ ہم نبی را وصی و
ہم داماد ✦ چشم پیغمبر از جمالش شاد ✦ راز دار خدای پیغمبر ✦ راز دار پیمبران حیدر ✦
عشق را جبر بود دل را کان ✦ شرع را دیدہ بود و دین را جان ✦ دل او عالم معانی بود ✦
نفط او آب زندگانی بود ✦ کہ بعد شہادت آنحضرت کاذبی موسوم بمرۃ بن قیس آمد
خواست کہ بقبر شریف آن امیر المومنین شگافتہ استخوان برآرد بدین کوتہ اندیشی خود را
بطریقے نزدیک مرقد مقدسہ آنحضرت رسانید و دست دراز نمود آہی بقبر پاکش
نرسیدہ بود کہ یک مرتبہ دو انگشت ازان تربت برآمد و بر فرق آن ملعون زد و
سر پلیدش زتن کثیف وی جدا شد منہم آن قدوۃ المحققین سراج الطالبین مخزن سخا و علم
گنجینہ حیا و حلم آن ولی صاحب ولایت آن اجلہ ارباب ہدایت آن شرف اکابران آن
امام مجتہدان آن بحر معرفت و شہامت آن جہان فیض و کرمت رازدان الفقر فخری
قطب الاقطاب خواجہ حسن بصری قدس اللہ سرہ العزیز کہ ابو محمد کنیت داشت و بعضے
ابو سعید و ابی النصر نیز گفتندی و آنحضرت خرقہ فقر و ارادت از امیر المومنین امام المتقین
اسد اللہ الغالب حضرت علی ابن ابی طالب رضی اللہ عنہ پوشید و آن خرقہ
از گلیم بود کہ در شب معراج چنیا سبرا صلی اللہ علیہ وسلم را عنایت شدہ

وآن سرور بحکم الٰہی بمرتضیٰ علی رضی اللہ عنہ پوشانیدہ وآن امیر المومنین بآن قطب الاقطاب عنایت فرمودہ وآن قطب الاقطاب مقامات وکرامات بسیار وفضائل ومناقب بیشمار میدارد واو سرد فتر جمیع اولیاے نامدار ومشائخ کبار ست ومستجاب الدعوات رفیع المنزلت امام الوقت ہادی سبیل اللہ بود وہمہ کس را براہ راست ہدایت میکرد وبخدا می خواند وبمنزل قرب میرسانید وغیر از نصائح وموعظت سخن نمی فرمود واز جادہ شرع سر موی تجاوز نمی نمود ودل خلائق بدین کلمات بابرکات نرم ساختہ وحلقہ ارباب رشد وارشاد می آورد ودر علم ظاہری نیز عدیل ونظیر نداشت چنانکہ ازین جہت وی را در کتب متداولہ امام حسن بصری می نویسند والحق زیادہ برین بود اگر فاسق یا فاجر بمجلس گرامی او حاضر شدی ہمان لحظہ تائب گردیدی واز غنا کسی آمدی دنیا ترک نمودی اگر کافر بودی مسلمان شدی غرضکہ ہمگی قول وفعل آنحضرت نتیجہ بخش خوبیہای دنیا وآخرت بود واثر تمام داشت منقولست کہ مادر آنحضرت از موالی ام المومنین حضرت ام سلمہ رضی اللہ عنہا بودہ وبہ نسبت پدری پسر موسیٰ راعی ابن خواجہ اویس قرنی است رضی اللہ عنہم ووی نیز چند گاہ بازرگانی کردہ بود چنانکہ ویرا حسن لولوی گفتندی ودولت گرامی داشت چنانکہ این ماجرا تمامی در تذکرۃ الاولیاے مؤلفہ شیخ المشائخ مولانا فرید الملۃ والدین عطار قدس اللہ سرہ العزیز ثبت افتادہ است آخر الامر جذبۂ الٰہی در گرفت زمام اختیار بکوچہ عشق کشید ہرچہ در خانہ تمام داشت ہمہ بفقرا ومساکین داد حتیٰ کہ قوت یک روزہ ہم نگذاشت وخدمت امیر المومنین حضرت علی رضی اللہ عنہ اختیار کرد ودر ریاضت ومجاہدہ کوشش بلیغ نمود چنانکہ بعد از سہ روز گاہی بعد از پنج وشش روز افطار کردی وآن بہ سنت رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم متابعت حضرت شیر خدا رضی اللہ عنہ بود ومی فرمود اگر مت بعت ایشان لکنم از ایشانم نگیرند واین خرقہ ایشان کہ در بر کردہ ام پیروی ایشان فرضم آمد

تا اہل خرقہ گویانم و فردا بدرویشان شرمندہ نشوم و بہ ثبوت پیوستہ کہ ہفتاد و سال وضویش بجز متبرضا نشکست و مہتر و بہتر این طائفہ گردید و امید کلی از خلق ببرید شخصے گفت این درویش مہتری از کجا یافت بزرگے جواب داد بجہت آنکہ جملہ خلائق را بعلم و فضل و نصائح بدو حاجت تمام است و او را جز خدای تبارک تعالیٰ با ہیچ کس حاجت نیست **منقولست** کہ چون وجود شریفش در عرصہ عالم بوجود آمد پیش امیر المومنین فاروق اعظم حضرت عمر ابن خطاب رضی اللہ عنہ بردند چون آنحضرت رویش بدید فرمود سموہ حسنا فسماہ حسن الوجہ **منقولست** کہ در حالت شیر خوارگی آنحضرت چون مادرش بکار مشغول بودے وی بگریستے حضرت ام سلمہ رضی اللہ عنہا پستان مبارک خود را در دہن پاک او داشتے و قطرہ چند از و شیر پدید آمدی و وی را تسلی حاصل شدی امیمہ برکات و کرامت ازان بود و آن ام المومنین پیوستہ دعا کردی کہ خداوندا این پسر را مقتدائے خلائق گردان آخر کار از برکت دعای او ہمچنان شد چنانکہ آن حضرت یکصد و سی تن از صحابہ کرام رضی اللہ عنہم را کہ از جملہ از اصحاب ہفتاد تن بدر را دریافت رضی اللہ عنہم اجمعین **منقولست** کہ آنحضرت در حالت طفولیت روزی از کوزۂ خاص حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم در حجرۂ ام سلمہ رضی اللہ عنہا آب خوردہ بود حضرت سرور کائنات صلی اللہ علیہ وسلم چون در آمدند فرمودند کہ آب ازین کوزہ کہ خوردہ است گفتند حسن بصری پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فرمودند چندانکہ او ازین کوزہ آب خوردہ علم من بدو سرایت کردہ و نیز آن سرور او را در کنار مبارک خود گرفتہ بود **منقولست** کہ آنحضرت سخن اندک گفتے و اکثر در خلوت بذکر حق مشغول بودی و از خوف الٰہی بسیار گریست چنانکہ روزی بر بام خانہ بخدا مشغول بود چندان گریست کہ آب از ناودان فرو چکید و بر مردی افتاد او آواز داد کہ این آب آیا پاک است یا ناپاک خواجہ جواب داد خوش کہ زود بشنود کہ این آب از چشم گناہگار است غرض کہ حضرت خواجہ اہل درد و صاحب ذوق بود

از خدا یتعالی میترسید ہر بار کہ ذکر خدای عزوجل میکردیا می شنید بیہوش میگردید چون
آب بر روی مبارکش زدندی بہوش آمدی و میگریستی و گفتی الٰہی حسن عاصی است
رحمت کن و شر مسارش مگردان **نقلست** کہ مالک دینار علیہ الرحمۃ ازان حضرت پرسید
کہ عقوبت عالم چہ باشد فرمود مردن دل گفت مردن دل چہ باشد گفت محبت دنیا
شخصے ازان جناب پرسید کہ چگونہ گفت چگونہ باشد حال قومی کہ در دریا باشند و کشتی
بشکند **منقولست** کہ شخصے بخدمت آنحضرت آمد و گفت کہ فلان کس جان میکند
فرمود چنین مگو کہ او را ہفتاد سال ست کہ جان کندن دارد اکنون از جان کندن باز
خواہد رست و بجائے خواہد رسید **نقلست** کہ آنحضرت فرمود کہ گوسفند نزد من آز آدمی
آگاہ تر ہست از انکہ بانگ شبان او را از چرا باز میدارد و آدمی سخن خدا را از مراد باز نمیدارد
ہیہات ہیہات **منقولست** از انحضرت سوال کردند کہ مسلمانی چیست و مسلمان کیست
فرمود مسلمانی در کتاب و مسلمانان در زیر خاک فرمود اگر کسے خواہد کہ دنیا را بعد از خود
ببیند پس نگاہ کند کہ بعد دیگران چونست و فرمود در توریت مسطور ہست ہر کہ قناعت
کرد بے نیاز شد و چون از خلق عزلت گرفت سلامت ماند و چون شہوت زیر پا آورد
آزاد گشت و چون از جہد دست باز داشت مودی شد و چون صبر کرد بر خواری
جاوید یافت و فرمود معرفت آنست کہ در خود فرو رود از خصومت نیابی **نقلست** کہ آن
قطب الاقطاب روزی بخادمی امر فرمود کہ نان و ماہی بریان برای افطار ما از بازار بیار
خادم فرمان بجا آورد و آنحضرت چون آن طعام بدید فرمود درویش را با طعام لذیذ چہ نسبت
خادم عرض کرد کہ حضرتم شما خود طلبیدید خواجہ نعره بزد و ہاے ہاے کرده بگریست و بیہوش
گردید چون بہوش باز آمد فرمود الٰہی حسن از روے سہو گناہی کرده ست بیامرز و از دفتر
درویشان نامش محو کن بعد ازان تا چہل روز چیزے نخورد و در گریہ ماند ندا آمد کہ ای حسن ما ترا
آمرزیدیم و ہر قوم درویشان گردانیدیم اما شکستگے مگذار کہ در حضرت ما شکستگے را عزت است اولیا مغفرت

دارد و او را دوست میدارم **نقلست** که وقتی آنحضرت با جماعتی بحج میرفت در
بادیه شخصی تشنه شد چون بسر چاه رسیدند دلو و رسن ندیدند آنحضرت فرمود چون در نماز
باشم شما از چاه آب بخورید پس آنحضرت در نماز شد آب از چاه بجوشید و تا لب چاه برسید
تمامی جماعت ازان سیراب شدند و وضو کردند یکی از انها مطهره پنهان پر آب کرد
آب بچاه فرو شد چون آن قطب الاقطاب از نماز فارغ گشت فرمود خدائرا استوار
ندانشتی تا آب بچاه فرو نمیرفت **نقلست** که روزی حجاج با سپاه بسیار بخدمت آنحضرت
آمد و بنشست حضرت خواجه بگوشهٔ چشم هم با و نگاریست و سخنی که خود بیان میفرمود
ازان باز نماند تا تمام نمود شخصی گفت که حسن حسن است آخر حجاج پیش آمد و با وی حضرت خواجه
بگرفت و گفت ای مردان اگر میخواهید که مردی را ببینید در حسن نگرید **نقلست**
که شخصی حجاج را بعد از فوت او بخواب دید و عرصات قیامت پرسید چه میطلبی گفت انچه
موحدان میطلبند این ازان گفت که او در حالت نزع گفته بود که باین تنگ و صعبگاه
تنها که همه یکدل و یکزبان شده میگویند که مرا نخواهی گذاشت و هرگز نخواهی آمرزید
تو غفاری و اکرم الاکرمین مرا از ستیزه اینها برآر و بدیشان بنمای که فعال لما یرید
این سخن چون بسمع مبارک حضرت خواجه رسید فرمود که آن خبیث بطراری آخرت را
نیز خواهد برد **نقلست** که آنحضرت همسایه داشت آتش پرست شمعون نام که او بیمار شد
و بحالت نزع رسید شخصی بخدمت آنحضرت معلوم نمود آنحضرت بدینجا تشریف آورد
و بر سر بالین او بایستاد و فرمود ای مشرک از خدای عزوجل بترس که همه عمر در آتش پرستی
ضائع کردی حالا خود اسلام قبول کن تا آمرزیده شوی شمعون گفت یا خواجه دیر مرا
از شرف اسلام باز میدارد یکی آنکه مسلمانان دنیارا بمیگویند و باز او را میخواهند دوم آنکه
مرگ ابر حق میدانند و ضنگی آن نمی کنند حضرت خواجه فرمود اگرچه مسلمانان چنین میکنند
باز بیگانگی و مقراند و شرک نمی آرند اگر گناهی میکنند توبه مینمایند و او را آمرزند تو که تمام عمر

آتش پرستی کردی اگر انگشتی در آتش نهی و سوخته نگردد و دانم که حق خدمت بجا آوردی منکه
خدای را پرستم اگر دست خود در آتش نهم محال چیست که یک مویم بسوزد شمعون گفت اگر
چنین بود که تو گفتی پس من ایمان بخدا آرم آتش موجود بود آن حضرت دست خود در وی نهاد
و تا دیری نگاه داشت و موی اندام مبارکش نسوزید و نگشت شمعون چون چنین بدید
متحیر بماند و گفت یا حضرت هر چه فرمودی دانستم که راست است اما چون تمام عمر
برین طریقه صرف کرده ام حالا نکه دمی چند بیش نمانده اند اگر اسلام قبول کنم تدبیر آخرت
چه باشد مگر آنکه خطی نوشته دهی که حق تعالی مرا خواهد آمرزید آن زمان با سلام در آیم حضرت خواجه
فی الحال خطی نوشت و بدو داد شمعون مسلمان شد و به های های گریه میگریست و بحضرت خواجه
وصیت کرد که چون بمیرم خود مرا غسل دهی و بگور نهی و این خط بدست من گذاری تا فردا
مجتمع باشد پس جان بحق سپرد حضرت خواجه ویرا تجهیز و تکفین نمود و با مردم بسیار بر او
نماز گذارد و خود در گورش نهاد و آن خط در دست او گذاشت و به آستانه آمد اما
درین شب از اندیشه لحظه هم نخفت و در نماز ماند و با خود می گفت این چه بود که من کردم
بر ملک خود هیچ دست ندارم بر ملک خدا چرا تعجل نمودم همان وقت در واقعه دید شمعون
تاجی بر سر و حله در بر دارد و در مرغزار بهشت می خرامد حضرت خواجه پرسید ای شمعون چگونه
و خدای عزوجل با تو چه کرد گفت چه می پرسی چنانم که می بینی و خدا عزوجل بر من بلطف
بلا نهایت نمود و در سرای خود جا داد و دیدار خود ارزانی داشت و چنان تفضل و کرامت
ساخت که در گفتن نیاید اما این همه از دولت شماست حالا هیچ اندیشه مکن و
خوشوقت باش از پذیرفتاری بیرون آمدی و این خط خود را بگیر که حالا بدین حاجت
نمانده و چون آنحضرت بهوش آمد خط را در دست خود پیچیده یافت پس سجده شکر
بجا آورد و گفت خدایا معلوم است که کار تو علت نیست محض فضل تو کما فیست
گر بر هفتاد سال را بیک کلمه گفتن بقرب رحمت خود جای دادی پس مومن

ہفتاد سالہ راکے محروم کنی **نقلست** کہ آنحضرت صاحب سماع بود و تواجد مینمود
او می فرمود کہ وجہ سریست در دل چون در حرکت می آید متواجد میکند سماع دارد
خاصیتست ہر کہ او را بحق شنود راہ بحق یافت و آنکہ بنفس شنید زندیق گردید **نقلست**
کہ آنحضرت در ہفتہ یکمرتبہ بمجلس حاضر شدی و بر منبر رفتی و خطبہ میخواند اگر رابعہ بصری رحمۃ علیہا
حاضر نمیشد از منبر فرود آمدی و می نشست تا او میرسید بر سر منبر میرفتی و خطبہ خواندی
و ہمہ محفل گرم میگشت و اشک از دیدہ ہای ہمہ روان میشد پس روی بسوی رابعہ میکردی
و فرمودی ای سر پوشیدہ این ہمہ گرمی از تست مردم پرسیدند یا خواجہ چندین درویشان
و بزرگان در خدمت شریف حاضر میشوند تا آنگاہ رابعہ نمی آید خطبہ چرا نمیخوانی فرمود شرمی
کہ بر قد رفیلان ساختہ باشند در سینۂ موران نتوان ریخت سبحان اللہ چہ کمال معرفت بود
کہ رابعہ داشت و چہ علوی مرتبہ کہ ویرا ارزانی داشتند چہ گویند چہ نویسند مصرع آنرا کہ
بدادند بدادند بدادند **نقلست** کہ آنحضرت در راہ کعبہ با جمعی یاران میرفت در اثنای راہ
خرمائی بیافت کہ خستہ زرین داشت چون بمکہ رسیدند از آن زر طعام خوردند و صدقہ دادند
پس از چند روز از مکہ بمدینۃ الرسول صلی اللہ علیہ وسلم روان شد چون آنجا رسید دید
کہ ابو عمرو امام القرا تعلیم قرآن میکند کودکے صاحب جمال بیامد کہ قرآن یاموزد
و ابو عمرو بنظر خیانت در وی نگریست از الف الحمد تا سین الناس فراموش گشت آتشی در دل وے
افتاد بیقرار شد و تائب گردیدہ در پای حضرت قطب الاقطاب افتاد و عذر بی ادبی نمود
منفعل و اشکبار زاری کرد آنحضرت فرمود اکنون وقت حج است بحج بگذار چون فارغ شوی بمسجد خیف
بروی پیری ببینی در محراب نشستہ وقت تباہ مکن بگذار تا خالی شود پس احوال خود با وے
بگوئی و حق تو دعا خواہد کرد ابو عمرو ہمچنان نمود بعد فراغ حج بمسجد خیف رفت پیرے دید
با ہیبت و خلقی کثیر بگرد وی نشستہ وی در گوشۂ مسجد نشست زمانے گذشتہ کہ مردے
نورانی با جامۂ سفید و پاکیزہ در آمد آن جملہ خلائق پیش او با ادب آمدہ سلام کردند

دیگر در او نشستند حتی کہ وقت نماز آمد آن مرد نورانی برخاست و برفت و مردم نیز باوے
رفتند ہمان مرد پیر تنہا بماند ابو عمرو پیش وی رفت و سلام کرد و گفت مرا نصیحتی بنویس و حال خود
تمامی باز گفت پیر در تفکر غمناک شدہ خاموش بماند و بگوشہ چشم سوی آسمان نگریست
ہنوز سر در پیش نیاوردہ بود کہ ہمہ قرآن بر وی گشادہ شد ابو عمرو از کمال شادی در پایش
افتاد آن پیر گفت کہ ترا بمن کدام کس نشان داد گفت حضرت خواجہ حسن بصری گفت کسی را
کہ امامی ہمچو حسن باشد بکسے دیگر چہ حاجت دارد باز گفت کہ حسن مرا رسوا کرد من نیز او را رسوا کنم
پس بیان نمود آنمرد نورانی کہ با جامہ پاکیزہ دیدی حسن بصری بود ہر روز نماز پیشین بصرہ
میکند و اینجا آید و با ما سخن کند و نماز دیگر بہ بصرہ رود و انگاہ باز گفت ہر کہ چون
حسن امام دارد دعا از کسے دیگر چرا خواہد **نقلست** کہ بزرگی سحرگاہ بدر مسجد حضرت
خواجہ برائے نماز رفت در مسجد بستہ دید گوش بدان کرد شنید کہ خواجہ دعا میکند و تو
آمین می گوید صبر کرد تا صبح روشن تر شد دست بر در زد کشادہ شد درون رفت خواجہ را
تنہا یافت متحیر گشت بعد فراغ نماز بخدمت آن قطب الاقطاب متوجہ شد و گفت یا
خواجہ برائے خدا مرا ازین حال آگاہ کن فرمود باکس مگوی ہر شب آدینہ جماعتی از پریان
می آیند و من با ایشان علم می آموزم پس دعا میکنم و اینہا آمین میگویند **نقلست** کہ کسی
چشم آن قطب الاقطاب را گاہی از گریہ خشک ندید و از غایت لاغری خون در بدن مبارک
و مغز در استخوان نماندہ چنانکہ روزے طبیبان بخدمت حاضر بودند نبض آنحضرت
دیدہ نہایت مغموم شدند خادم پرسید کہ موجب گریہ چیست گفتند نبض دیدم مردی را
کہ خون در تن ندارد و مغز استخوانش نیز نیست مگر کم حیات چنین کس بحکمت ممکن نہ
مگر بقدرت حق تعالے درین اثنا حضرت خواجہ نعرہ بزد و فرمود کہ ای حکیمان شما نبض
عاشقان چہ می شناسید کہ حیات عوام بسبب خون و مغز استخوان ست و حیات عاشقان ندکر
رحمان کہ بجای خون ہمہ محبت و بجای مغز استخوان یاد حق و قوت عوام از خوردن غذا و قوت

خاصان بعشق خداوند عزوجل چون بند کرد دست از بند گوئی هزار چیز خورده اند اگر از یاد او
لحظه بمانند رنجور و ضعیف شوند عاشقان دیگر غافلان و بگر **نقلست** که آنحضرت پنج خلیفه
اکمل و افضل داشت شیخ عبد الواحد بن زید و ابن رزین و شیخ حبیب عجمی و شیخ عتبه ابن الغلام و شیخ محمد واسع
و سوای اینها حضرت رابعه بصری نیز در خلفای آنحضرت است قدس اللہ اسرارهم **نقلست** که چون
آنحضرت وفات کرد آوازی از غیب آمد ان اللہ اصطفی آدم و نوحا و آل ابراهیم و آل حسن در آن هنگام
بزرگی آنجناب را بخواب دید که درهای آسمان گشاده اند و منادی میکنند که خواجه حسن بصری بخدای عزوجل
رسید و خدای عزوجل از و خوشنود است و آنحضرت چهارم ماه محرم الحرام سنه احدی عشر
مائه هجری برحمت حق پیوست چنانکه تاریخ رحلتش قطب است و در روضه مقدسه ایشان
از بصره سه کروه واقع گردیده رضی اللہ تعالی عنه و منهم آن مقدم زهاد و آن عظیم عباد
آن عارف کامل آن قطب مکمل آن شیخ الشیوخ العصر آن علامة الدهر آن مسند شرع شریف
آن صاحب ورع لطیف آن شرف الاسلام و المسلمین آن رکن الملة و الدین
آن تارک الدنیا مجرد از قید قطب المشائخ شیخ عبد الواحد بن زید قدس اللہ سره العزیز
کرامات کشف و کرامات و عمده مشائخ دهر و زبده اولیای عصر بود و بالی الافضل
کفیت داشت و خرقه فقر و ارادت از قطب الاقطاب حضرت خواجه حسن بصری
پوشید و از حضرت شیخ المشائخ شیخ کمیل بن زیاد که وی نیز خلیفه امیر المومنین
حضرت شیر خدا رضی اللہ عنه بوده نیز خلافت دارد و آن قطب المشائخ همیشه
صائم بود و بعد از سه روز افطار کردی و دران حال هم زیاده از سه لقمه نخوردی
و اکثر میگریستی و سماع شنیدی وقتیکه بقطب الاقطاب خواجه حسن بصری
قدس اللہ سره ارادت آورد مجرد گشت و از علائق پیوندگسست از جنس
نقد و متاع و عقار و ضیاع انچه داشت همه را بدرویشان ایثار کرد و با هیچ چیز
از متاع دنیوی دست نیالوده و اگر برای فقیری و محتاجی درمی بدست میگرفت دست

عق پرست خود را چندان باب شستے کہ خرسے شیدہ پیشانی تی کہ بیم آن بود وی کہ بجہنم
گردد و می فرمود حاشا و کلا درویش دینار بدست گیرد و از روی پیران شرمندہ شود
درویش تہیدست و تہی شکم و تہی دست و تہی کیسہ می باید و اگر چنین نباشد مبتدی و
کم ہمت است و در جماعت درویشان نباید شمرد **حکایت** کہ آنحضرت پیش از ارادت
چہل سال در مجاہدہ و ریضت بود و علم بکمال داشت و از شاگردان امیر المومنین حضرت علی المرتضی
رضی اللہ عنہ بود و تحصیل علوم از خدمت آن حضرت نمودہ و مدام از خلائق متنفر بودہ
و با کسے نیامیختی و لیکن بہ زیارت دوستان خدا از راہ دور پیرقی و ملاقات کردے
و ہر کرا بدیدی در سلام سبقت کردی و قیام تمام نمودی **حکایت** کہ وقتی آنحضرت
غلامی خریدہ بود بشرطی کہ شبہا حاضر باشد و خدمتش کند چون نصف شب
بگذشت حضرت قطب المشائخ او را طلبید و آواز داد ہر چند در دروازہ ہای خانہ مقفل بود
لیکن او را نیافت چون باز آمد غلام حاضر گشت و دید کہ بدست آنحضرت دانہ
کہ بجای سکہ بروی سورۂ اخلاص منقوش بود و گفت یا حضرت ہر روز مثل این دینار
از من بگیر و شبہا از خدمت خویش معاف دار آنحضرت قبول کرد و چند گاہ بدین منوال
بگذشت تا روزی جماعتی از ہمسایگان پیش آنحضرت آمدہ معلوم نمود کہ این غلام تو
شبہا نباشی میکند فرمود چون شب آید امتحانش کنم اتفاقاً روز بگذشت و شب آمد
آنحضرت بیدار بود کہ نصف شب غلام برخاست و بی آنکہ دست بقفل برزند از دو
اشارتی کرد قفل بگشاد و خود بیرون شد و باز اشارت نمود قفل ہمچنان بستہ شد کہ بود
پس بدر دوازدہ دوم رسید آنجا نیز ہمچنان کرد و آن قطب المشائخ تعاقب وی بود و
چنان میرفت کہ او آگاہ نگردد پس در گورستان رسید و آن غلام جامہای کہ در بر
داشت برآورد زندہ از قبرستان برآورد پوشید و در نماز شد و تا دم صبح در عبادت
بماند پس مناجات کرد و گفت الٰہی مرا اجرۃ بہ سید الصغیر فرو گذاشتی و ہم من الہوا دلی اگر گفت

بر عجیب افگند و حضرت قطب المشائخ چون حالتش دیده متحیر گردید و از گمان فاسد خود
استغفار نمود بخاطر آورد اگر او به بندگی مشغول است من او را آزاد کنم پس آن غلام غائب شد
و آنحضرت از انجا برگشت و خواست که بخانهٔ خود رود و میلے از راه نرفته بود که سوارے
از غیب پیدا شد آنحضرت از و پرسید که فلان شهر من از اینجا چه قدر مسافت دارد
گفت اگر تیز روی دو ساله راه است آنحضرت همچنان بنشست و در خاطر آورد که
رفتن اینکس مرا بمقام حالیاً خالی از اشکال نیست باری تا شب همین جا باشم که غلام ما آید
وقتیکه او برگردد در پی او بروم آخر الامر تمام روز بگذشت و شب پدید آمد غلام وقت معهود رسید
و در عبادت مشغول گشت تا صبح در دمیدن گرفت و پس دست بدعا برداشت و در می افتاد
آنرا برگرفت و جیب افگند آنحضرت بگوشه پنهان بود غلام همانجا آمد و هر دو دینار از جیب برآورد
و پیش آنحضرت گذاشت و گفت یا حضرت این اجر هر دو شب بگیر و هر انچه نیت در حق من کرده
بودی بجا آر آنحضرت فی الحال عهد خود وفا نمود و او را از مال خود آزاد ساخت پس غلام
سنگریزهٔ چند که در هر دو دست او آمده بود برگرفت و در دامن آنحضرت ریخت و گفت
یا حضرت چون تو مرا آزاد کردی شکرانهٔ آن گذرانیدم پس راهی شد و با آنحضرت اشارت کرد
که تعاقب من بیا حضرت خواجه برخاست و در پی آن روان شد پارهٔ راه برفتند که نزدیک
شهر خود رسیدند و بخانه آمدند و غلام غائب گردید آنحضرت دامن بکشاد و آن سنگریزه
هر یک جواهر قیمتی بود پس آن جماعت که آنرا نباش میگفتند بخدمت قطب المشائخ آمده بودند
آنحضرت فرمود یاران شما که درباره آن چیزها میگفتند حقیقت او نیست تا هر انچه دیده بود
یک بیک جمله بیان نمودند فرمود نباش النور لا نباش القبور زهی خواجه که غلامش چنین باشد که
اگر و را بخواهگی تمام عالم منسوب کند سزاوار گیرد و زهی غلام که خواجهٔ او چنان بود که هر دو
جهان را به بندگیش فخر تمام هست و زهی سعادت من که در سلک غلامان چنین قطب دو جهان آمدم
نقلست که روزے آنحضرت اندرز و وعظ میفرمودند که هر که همگی مال خود را براه خدا ایثار

کند او را خانهٔ عالی با مور نور سرشت که مثل او در بهشت نیز خال باشد عطا شود و آنرا
در دنیا بدین چشم سر ببیند اتفاقاً چهار برادر و همدران مجلس حاضر بودند بر دل یکے از انها سید
تازه دبر خاست و بخانه آمد انچه متاع داشت تمامی بفقرا داد و مجرد گردیده بخدمت
آنحضرت آمد و احوال خود باز گفت حضرت شیخ طمانیت او نمود و باسم اعظم الٰہی مشغول گردانید
در عین مشغولی باغی دید بغایت دلکش و مرغوب و اندرو محلے دید از زن مرد و جماعهٔ زنان
صاحب جمال در غایت خوبی که چون ویرا دیدند با یکدیگر گفتند که اینک شوهر چو العین المرضیه
می آید و از استماع این حرف تنه دیکش رفت و پرسید که عین المرضیه در میان شما کیست
گفتند الله الله این چه سخن ست ما به ابری خدمتگاران عین المرضیه نمی توانم کرد و اگر میل
دیدار او داری بیشتر برو آن شخص بیشتر رفته باغی دیگر محلے دیگر دید از و خوشتر و نفیس تر و زنان
زنان رعنا که آنها نیز چون ویرا دیدند همان حرف بر زبان آوردند که این شخص شوهر عین المرضیه
است وی پرسید که عین المرضیه در میان شما کیست گفتند عین المرضیه را می نگری پیشتر برو و ما چه قدرت
داریم که همسری پرستارش سازیم لاجار پیش رفت باغی دیگر دید نهایت لطیف و قصرے
در کمال خوبی پیش در پیش یک جماعهٔ زنان رعنا که رشک مهر و مهتاب بودند در نشسته اند
طاقتش از دست برفت و بیقین دانست که عین المرضیه در همین ها خواهد بود و نزدیک تر شد و در میان
بازار ایشان پرسید که عین المرضیه در میان شما کیست آنها باستگی تمام گفتند که ما پرستاران
عین المرضیه ستیم و تو شوهر او باشی اگر مشتاق دیدارش هستی وی اندرین خانه است
برو و بنگر ازین حرف دلش مسرور شد و پرده برداشت و اندران قصر رفت عین المرضیه
با هزار جلوهٔ خوبی آراسته و با صد هزار حسن و زیبائی پیراسته روبروی خود نشست مرصع
نشسته بود بچشم شوق و کمال آرزومندیش از دور بدید بهزار جان عاشق تر گردید و نعره زد
و بیهوش شده افتاد بعد دیری بهوش آمد و باشارت وی نزدیک تر رفت و در مقابله او
بنشست و اشک از دیده می راند اخر الامر ماندن نتوانست دست شوق دراز کرد و خواست

که ویرا در برگشد عین المرضیه بدلجوئی و ملائمی پیش آمد و گفت ای بنده خدا این چه اضطرابی
است که تو میکنی هنگی عمد وصال من و تو از یکپاس مدت بیش نمانده است تو خوبیدانی
که درگذشتن یکپاس چه قدر دیر میکشد از این سخن دست از و باز داشت همدرین اثنا چشمش
بهوشش آمد لیکن چون ویرا ندید مضطرب شد و بسان بسمل مرغ غلطیدن گرفت حتی که
بخدمت حضرت قطب المشائخ از حالتش خبر رسانیدند آن حضرت حضور خویش طلبید
و فرمود ای احمق چه دیوانگی است که تو داری و تمامی ماجرا بیان کرد نزدیک بود که حرف
باتمام رساند شیخ او را خاموش فرمود و آهسته در گوش او فرمود که آری همچنین است
که گفتی اما وعده او چه بود اما یاد نداری و برای یکپاس اینهمه اضطراب میکنی از این سخن وی را
وعده اش یاد آمد و تسلی حاصل شد خاموش ماند دیری نکشید که چند هزار سوار کفار بران شهر
تاخت کردند مسلمانان از شهر برآمدند این مرد مبتلا نیز مسلح شده همراه ایشان رفته جنگ نمود
چنانکه اکثر ازان مقدمان بجهنم رفتند اکثر از جماعه مسلمانان بدرجه شهادت رسیدند
و اندر ایشان آنکس نیز شهید گشت و کافران مقهور و مغلوب گشتند و حضرت شیخ با مردم بسیار
از شهر بیرون برآمدند و تفحص آن مرد جانباز نمودند تا یافتند بارویی زیبا و نورانی و متبسم که
از نگاهش خلق را بیرت می افزود که هرگز هیچ شهیدی بدین خوبی و طلعت کسی ندیده بود
پس آنحضرت بروی نماز خواند و بدست حق پرست خویش ویرا دفن کرد و این حکایت
با محرمان باز گفت بعد ازان چون حساب کردند ازان هنگام تا وقت شهادتش از یکپاس
زیاده نگذشته بود **نقلست** که روزی آن حضرت در راهی میگذشت دید که پیری عاجز و زمین
در آفتاب افتاده است کسی با او نمی پردازد و احوال پرسی او نمیکند حضرت خواجه را بر حال یکسی او
رحم آمد ابر را اشارت فرمود تا بران سایه کند فی الحال ابری بر سرش سایه نمود چون آن ضعیف
این کرامت معاینه ساخت معروض داشت که یا حضرت دعا کن که صحت یابم آنحضرت دعا کرد
همان زمان صحت یافته برخاست و روان گشت **نقلست** که وقتی جماعه درویشان

بخدمت آنحضرت حاضر بود و برایشان اشتها بغایت اثر کرده و چیزے نیست از طعام
بنابران ازان حضرت التماس نمودند که ما را حلوا مطلوب است چون فقرا درین باب مبالغه
کردند آن حضرت رو بسوی آسمان نمود و فی الحال حلوائے طبق از هوا فرود آمدند درویشان
قصد ش کردند حضرت فرمود بخورید سیر خوردند و آن حضرت ازان حلوا هیچ نخورد **نقلست**
که روزی آنحضرت بر دجله گذشت دید که جماعهٔ فقرا انتظار کشتی میکشند و این اثنا کشتی
رسید و صاحب کشتی دیگر مردم را سوار کرد و فقرا را در کشتی جای نداد ند بدین سبب آن جماعه
تنگ دل گشتند حضرت قطب المشائخ با ایشان اشارتی نمود که پیشتر بیایند تا بحکم خدا شما را
از دجله بگذرانم درویشان آمدند حضرت شیخ فرمود که بر دجله بگویید که عبدالواحد میگوید خشک شو
درویشان بموجب فرمان والا همچنان کردند فی الحال آب دجله کم شد و فقرا بسلامت عبور نمودند
چنانکه کسی را شتا تنگ هم تر نشد **نقلست** که آنحضرت روزی در راهے گذشت
با جماعهٔ فقرا ملاقات واقع شد همه پریشان و گرسنه چون آنحضرت را دیدند عرض حال نمودند
که ما عیال داریم و در غایت افلاس حیران و درمانده ایم برائے خدا دستگیری فرمائید
حضرت فرمود که انشاء الله تعالے از امروز غنی خواهید شد و لیکن بر جادهٔ شرع شریف
استقامت بورزید چون درویشان بخانهائے خود رسیدند چه می بینند که در خانهٔ ایشان
صنوف اطعمهٔ لذیذه پخته زنان ایشان موجود کرده اند و بدست هر کدام دینارهای بسیار اند
پرسیدند که این زر از کجا یافتند گفتند شخصے آمد و دینارهای بسیار بما یان بداد و گفت چون
شوهران شما بیایند و پرسند بگویند که فقیری از یاران حضرت شیخ عبدالواحد قدس سره العزیز
زر ها بما یان داد و برفت جماعهٔ فقرا در تعجب ماندند و ازان روز از شدت عسرت و افلاس نجات
یافته تونگر گشتند پس بعضے زنان شان بمردان خود می گفتند که حیف از خدمت چنین پیر
روشن ضمیر تنها نعمت دنیوی خواستید و بدان اکتفا نمودید بایستے که نعمت دین که نعیم جاودانی است
حاصل کردید **نقلست** که آنحضرت در اواخر عمر بیمار شده بحدیکه قوت برخاستن نبود

و یارای حرکت نماند روزی وقت نماز آمد خادمی حاضر نبود کہ وضو بکناند آنحضرت دعا فرمود کہ الٰہی مرا آنقدر قوت عنایت فرما کہ وضو بسازم و نماز ادا کنم بعد ازان حکم حکم حضرت شیخ فی الحال صحت یافت چنانکہ وضو و نماز بمراد خود کرد و چون بفراش باز گشت باز بیمار شد چنانچہ بود پس بست و ہفت ماہ صفر سنہ یکصد و ہفتاد و ہفت ہجری نبوی صلی اللہ علیہ وسلم برحمت حق پیوست چنانچہ این دعا گوی در دیشان تاریخ آنحضرت از اولیای کامل یافتہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ و منہم آن بادشاہ اہل حقیقت آن فلک معرفت آن صاحب ولایت آن آفتاب فلک ہدایت آن دریای ورع و عرفان آن سرچشمہ کرم و احسان آن امام الشریعت آن مقتدای ملت آن سراج الاولیا آن وارث الانبیا آن از عالم دوئی گزیدہ اغراض سراج الواصلین خواجہ فضیل ابن عیاض قدس اللہ سرہ العزیز ابو علی کنیت داشت و ابی الفیض نیز میگویند و از مشائخ کبار و سرور روزگار بود و خرقہ فقر و ارادت از قطب المشائخ حضرت شیخ عبد الواحد قدس اللہ سرہ العزیز پوشیدہ و از ابی غیاث بن منصور بن معمر سلمی کوفی قدس اللہ سرہ العزیز خلافت دارد و او از حضرت محمد بن مسلم و او از حضرت محمد حبیب نوفلی و او از حضرت حبیب طائی قرشی و او از حضرت امیر المومنین خلیفہ رسول رب العالمین شیخ العتیق قاتل الکفرہ والزندیق ابی بکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ و آن حضرت دائم بلاس پوشیدے و صائم الدہر ماندی و از بیم خدای عزوجل چندان گریستی کہ ہر گز انظر بروی افتادی گریہ شدی و پند داشتی و ازان روز کہ مرید شد روی اہل دنیا ندید یا کہ برای کہ اہل دنیا را بشناسد بدان راہ نمیرفت و اگر احیاناً از دی سہو چنان اتفاق افتادی می جامہ خود را بدریدی و میگفت کہ مبادا خاک راہ اہل دنیا برین جامہ افتادہ باشد و آن حضرت را کرامات و عظمت بود بعد از سہ فاقہ و گاہی بعد از چہار و پنج فاقہ افطار کردے و پانصد رکعت نماز ہر روز بر گذاردے و نیز ہر روز دو ختم قرآن نمودی و روزیکہ فاقہ بخانہ

آن سراج السالکین شدی صد رکعت نماز بشکرانہ آن ادا می نمود و میفرمود آرزو مند م
کہ بیا شم تا مر انماز جماعت نباید شد و منتی پذیرم اگر کسی بر من بگذرد و سلام نگوید و چون
بہ بنجے در افتم و بہ پرستشم نیاید و ہر گاہ شب آمدے از شادی بر جستے و فرمودی خلوت
بے تفرقہ و چون روز شدی آزردہ گشتی و غمخوار خود را نہفتی گفتے ہر کرا از تنہائی
وحشت بود نخلق انس گیرد و او از سلامت دور است **نقلست** کہ سفیان ثوری
رحمۃ اللہ علیہ شبے بخدمت آمد و تمام شب با قوال و آثار تا صبح مشغول داشت ناگاہ
از زبانش برآمد کہ امشب چہ فرخندہ شبی است کہ بے وحشت تنہائی بسر آمد آن حضرت
فرمود چہ نا فرخندہ شبی بود امشب سفیان عرض نمود چرا فرمود از بہر آنکہ تو ہمہ شب
در بند آن بودی کہ سخنی گوئی تا مرا خوش آید و من بستہ آنکہ پاسخے شائستہ از کجا دہم
ناپسندیدہ قوافتد ہر دو با سخن یکدیگر ماندیم ای کاش بہ تنہائی گذاشتمی و در ان ناملائمی را
نگذاشتمی **نقلست** کہ آن حضرت ابتدای حال راہزنی کردے و سر قوم این جماعت بود
ہر چہ آن قوم از راہزنی می آوردند پیش ایشان می نہادی و سہم خود ایشان گرفتندے
و آن متاع از ہر کہ بودی نام خداوند کالا بر کاغذ ثبت نمودی و قتی راہ باز رگانان فرو گرفتہ بودند
قاریی در ان قافلہ این آیۃ قرآن مجید میخواند الم یان للذین آمنوا ان تخشع قلوبہم لذکر اللہ
چون تیر بر دلش رسید بانگ زد کہ بحقیق وقت آمد پس روی بہ بادیہ نہاد و میرفت
ناگاہ کاروانی در ان بادیہ میگذشت و میگفتند کہ فضیل اندرین راہ است از و بر حذر
باید بود آن حضرت چون بشنید فرمود بشارت باد شما را کہ او توبہ کرد و اکنون از شما
میگریزد چنانکہ شما از و میگریختید پس آنحضرت را وقتی پیش آمد کہ توبہ نمود و بعد ازان
ہر جا کہ خداوندان اموال را نشان می شنید در انجا میرفت و بستدے و مال میکرد و او را
از قبل خود خوشنود میگردانید حتی کہ جملگی خصمان را خوشنود ساخت و متاع آنہا بآنہا
باز داد مگر یک تن از خصم کہ آن جہود بود او گفت من طلا بسیار داشتم آن را بیا رانحضرت

سوگند خورد جہود گفت من ہم قسم یاد کردہ ام تا زر من نیاری خوشنود نشوم
حضرت سراج الواصلین الحاح و عجز نمود جہود گفت چون منت ہا نمودی پس بروکہ در طاق
خانۂ من ہمیانی پر از زر است آنرا بدست خود آوردہ بمن دہ تا سوگند دروغ نشود
آن حضرت چنان نمود و وی سرش باز کرد تمام زر برآمد جہود گفت در دین تو چیست کہ
بعد ازان از تو خوشنود شوم حضرت فرمود چہ دیدی کہ مسلمان می شوی گفت
ہمیانی من پر از ریگ بود و گاہ داشتہ بودم کہ در توریت خواندہ ام کہ در دین حضرت
محمدی صلے اللہ علیہ وسلم توبہ ہر کہ قبول افتد اگر خاک بدست گیرد زر گردد این را
تجربہ کردم کہ راست و برحق است بعد ازان از دولت آن حضرت جہود مسلمان شد
پس آن سراج الواصلین بکوفہ رسید و باجت الاسلام حضرت امام اعظم
ابو حنیفہ کوفی رحمۃ اللہ علیہ صحبت داشت و اولیای بسیار را دریافت و باز بہ بصرہ
رفت تا در خدمت قطب الاقطاب حضرت خواجہ حسن بصری قدس اللہ سرہ العزیز
مشغول شود چون نزدیک رسیدند کہ حضرت خواجہ وفات یافت در گریہ شد شخصے
پرسید چرا گریہ میکنی و اکنون گریستن چہ سود دارد اگر ارادہ داری بروپیش قطب المشائخ
حضرت شیخ عبد الواحد بن زید کہ مرید و خلیفۂ کامل آن حضرت است و خرقۂ
حضرت محمد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم و علی المرتضی کرم اللہ وجہہ او پوشیدہ
و امروز مثلش در ویش کامل در زمانہ نیست و خواجہ حبیب عجمی یار او ست کہ ہر ہفتہ
بخدمت او می آید و بمطلوب خود میرسد چون این مقدمہ بشنید خاطرش بدیدار
آن حضرت طپید و عزم پای بوسی مصمم گردانید و روان شد و سعادت ملازمت
دریافت بعد لطف بنہایت آن حضرت فرمود اے فضیل از ہمہ چیز اعتراض کن
کہ درویشی بے خویشی و خاموشی است آن اختیار کن و در ماتم معصیت خود باش
و در ہمہ جا و ہمہ وقت خدای عزوجل را حاضر و ناظر دان کہ نجات از امروز در محبان

ثبت افتاده و دوست خدا شدی بعد آن احوال آن حضرت بجای رسید که قطب زمانه
گشت و بسیار آن را بمطلوب حقیقی رسانید فقاست از فضیل ربیع که وزیر هارون رشید بود
وی روایت میکند که من با هارون رشید در مکه معظمه رفتم چون حج بجا آوردم هارون پرسید
که اینجا اگر مردی باشد از مردان خدا سعادت ملازمت او دریابم گفتم عبد الرزاق صنعانی
هست بخدمت او رسیدیم بعد از زیارت او هارون بمن اشارت کرد که او را بپرس
تا هیچ وام دارد از وی پرسیدم قبول کرد که آرے هارون گفت که وام او
بگذارید و وامش داوند باز هارون گفت اے فضیل هنوز دلم تقاضاے دیدن
مردے دیگر میکند گفتم سفیان بن عتبه اینجا است پیش او رفتم بعد از گفتگوے
همان تقریب وام وادائے آن مذکور شد او نیز همان سخن گفت وادائے
دین خود قبول کرد هارون فرمود که وامش بگذارید همچنان کردند باز هارون گفت
اے فضیل هنوز دلم تقاضاے دیدن مرد دیگر دارد فضیل را یاد آمد گفت حضرت
خواجہ فضیل بن عیاض قدس اللہ سره العزیز که امروز سراج الواصلین است اینجا
بملازمت او رفتند حضرت خواجہ فضیل ابن عیاض درون حجره بتلاوت
قرآن مجید مشغول بودند و این آیه می خواندند ام حسب الذین اجترحوا السیئات
ان نجعلهم کالذین آمنوا و عملوا الصالحات چون این آیه بگوش هارون رشید
رسید گفت حضرت همین بسنده است آن حضرت در حجره بزد فرمود که کیست فضیل
گفت امیر المومنین هارون رشید است فرمود بپای بایست و امیر المومنین
هارون گفت یا حضرت بجهت شفاعت نفس خود آمده ام و اطاعت واجب است
انگاه حضرت چراغ بکشت و در حجره بکشاد و خود در گوشه بایستاد هارون در آمد
و آنحضرت را می جست تا در تاریکی دستش بانامه مبارک آنحضرت رسید خواجہ با گریه و گفت
آه دستے ازین نرم تر ندیده ام اگر از آتش دوزخ رهائی یابد هارون بگریه شد و گفت

ای خواجه مرا وعظی کن فرمود ای امیر المومنین پدرت که عم حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم بود از حضرت رسول صلی الله علیه وسلم امارت قوی درخواست نمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود ای عم یک نفس تو در طاعت بهتر از هزار سال عبادت خلق است الا ان الامانة یوم القیامة ندامة گفت یا خواجه برین زیاده کن فرمود من می ترسم که این روی خوب تو با آتش دوزخ گرفتار شود از خدا بترس و حق خدمت او بهتر ازین نگاهدار بعد ازان هارون گفت یا خواجه چیزی وام داری فرمود آری وام خداوندست که در اوای آن مشغول ام حق تعالی قبول کند هارون رشید بدره هزار دینار پیش آن حضرت نهاد حضرت خواجه فرمود ای امیر المومنین پندهای من ترا هیچ سود نکرد مال من ترا به نجات می خواهم تو مرا در بلای اندازی هارون گریه کنان از پیش آن حضرت بیرون آمد و فضیل بن ربیع را گفت که ملک بحقیقت خواجه فضیل است **نقلست** از ابو علی رازی قدس الله سره گفت سی سال خدمت آنحضرت کردم و گاهی تبسم ندیدم مگر روزی که پسر آن حضرت شیخ علی نام رحمت حق پیوست و آن پسر والا گهر زهد و عبادت و تقوی بسیار داشت روزی بمسجد الحرام نزدیک چاه زمزم نشسته بود که خواننده این آیه میخواند و یوم القیامة ترى المجرمين الى آخره او بشنید و جان بداد رحمت الله علیه بخدمت خواجه خود التماس کردم که سبب تبسم در چنین حال که هنگام گریه است چه بود فرمود هر کاری را که حق دوست دارد من نیز دوست دارم و بهر چه او خوشنود است من چگونه خوشنود نشوم **نقلست** که آن حضرت با شخصی فرمود که چون ترا گویند حق را دوست میداری خاموش باش اگر گوئی نه کافر باشی و اگر گوئی بلی فعل تو به فعل دوستان نماند **نقلست** که حضرت خواجه را پرسیدند اصل دین چیست فرمود عقل گفتند اصل عقل چیست فرمود حلم گفتند اصل حلم چیست فرمود صبر و فرمود که جمله بدیها بیک خانه جمع کردند و کلید آن دوستی دنیا کردند و نیز آن حضرت فرمود توکل آنست که بغیر الله جا شانه امید ندارد

و متوکل آنست کہ در ظاہر و باطن ہمہ در تسلیم بود **نقلست** کہ آن حضرت پنج خلیفہ داشت
سلطان ابراہیم ادہم و شیخ محمد بن یزید الشیرازی و خواجہ بشیر عافی و حضرت شیخ ابی رجا العطاری
و خواجہ عبد اللہ سیاری قدس اللہ اسرارہم **نقلست** کہ آن حضرت سوم ماہ ربیع الاول
بسنہ سبع و ثمانین و مائۃ من ہجرۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم بر جست حق پیوست و مرقد منور آنحضرت
قریب بیت الحرام اندر جنت معلی قریب روضہ مقدسہ حضرت خدیجۃ الکبری رضی اللہ عنہا ست
و این دعاگوی تاریخ وفات آن حضرت بالہام ربانی قطب جہان بودہ یافتہ است رضی اللہ عنہ
و منہم **غوث الاعظم سلطان ابراہیم بن ادہم قدس اللہ سرہ العزیز**
آن سلطان دنیا و دین آن مقرب حضرت رب العالمین آن جہان عظمت و شہامت
آن عالم فیض و کرامت آن عارف ربانی آن محبوب سبحانی آن سراج السالکین آن برہان الواصلین
آن در زہد فخر بردہ بر ہمہ عالم حضرت غوث الاعظم سلطان ابراہیم ادہم قدس اللہ سرہ العزیز
و کنیت آن حضرت ابو اسحاق ست و نسب شریفش ابراہیم بن ادہم بن سلیمان بن منصور
بن ناصر بن عبد اللہ بن امیر المومنین امام الاورعین حضرت فاروق عادل عمر ابن خطاب
رضی اللہ تعالی عنہ بلخی ست و در انواع معاملات و اطلاع حقائق خطی تمام داشت و مقبول
و مقتدا و حجت و سند جمیع اولیای و مشائخ وقت خود بودہ و خرقہ فقر و ارادت
از سراج الواصلین حضرت خواجہ فضیل ابن عیاض قدس اللہ سرہ العزیز پوشیدہ
و آن حضرت بعد از چہار و پنج فاقہ افطار بمیوہ و ترہ صحرائی میکرد و گاہی ببرگی کہ
او را بے نمک بہ پختی و میفرمود کہ ہر کہ خدای عز و جل را دوست میدارد باید کہ از لذات
زبان و دیگر حواس و خوشی مطلق ترک گیرد و شکستگی حاصل کند و روزیکہ فاقہ در خانہ
آن حضرت شدے نماز شکرانہ بسیار کردے و شبہا خواب نکردے و ہمیشہ با فقرا و غربا
مجالست و صحبت داشتے و جامہ پیوندی پوشیدی و پای برہنہ گشتے و دانگے و درمے
از کسی قبول نکردی و در ریاضت و مجاہدہ سعی بلیغ نمودی بزرگے در جشن خم بگفتہ

ترک الخزائن والجنود وابناه فاقام ساعده مقامه وساد هاقاتی الفضیل متابعا بالتعاد و
ترک ابن ادهم ملک مستولها **تمامست** که آنحضرت با امام اعظم ابو حنیفه رضی الله عنه
نیز صحبت داشت چنانکه قول حضرت امام اعظم ست سیدنا وسندنا ابراهیم ادهم صاحب گفتند
او سیادت از کجا یافت امام فرمود از انکه او دانما در خدمت خدای تعالی مشغول است
و با بکارهای دیگر و سید الطائفه حضرت خواجه جنید بغدادی قدس الله سره گفت
ابراهیم ادهم وسبب ظهور آن برگزیده عالم ومقبول معبود در عرصه عالم شهود
عجائب روزگار ست اکنون بضرورت نگاشته می آید بعد ازان بحالات دیگر
می پردازد وآن در کتب سیر و تواریخ معتبر چنان رقم گشته **حکایت** که پدر بزرگوار
آنحضرت ادهم نام قلندری بود و صحیح النسب فاروقی مرقوم القلم روی سیر کنان شهر بلخ رسید
و بیرون شهر کاشانه فقیرانه ساخت و سکنیت ورزید روزی برای مایحتاج بشهر رفته بود
اتفاقا دختر شاه بلخ از سیر باغ برگشته می آمد و اهتمام بسیار شد ادهم قلندر یکبارگی بیتاب
تا محافه سواری دختر بادشاه در برابرش رسید بادی تند بوزید که پرده محافه برداشته
و نگاه قلندر بر طلعت زیبایش که رشک حور عین بود بیفتاد و بهزار جان عاشق گردید
و طاقت از دست برفت تا بدر سرای بادشاهی آمده و تا دیر بایستاد چون بدید
که صاحب محافه بخانه رفت و کسی باز پرس حال او نکرد از مردم پرسید که این سرای کیست
و اندرین محافه که بود گفتند که این سرای شاهی ست و درین محافه دختر وی ست که برای
سیر باغ رفته بود ازین حرف قلندر دز فکر رفت و بار عام سلطان آمد سلطان نشسته بود
مقابلش بایستاد سلام بجا آورد و سلطان بدید و با وزیر گفت که ازین قلندر پرسید
تا چه احتیاج دارد وزیر پیش قلندر رفت و پرسید قلندر هیچ نه ترسید انچه ما جرا بود بیان
نمود و بوی محابا گفت که بسلطان بگو که دختر بر ضای خدا بزنی دهند ازین سخن مزاج وزیر
منحرف گشت و بدو هیچ جواب نداد و برگشته پیش سلطان آمد و بجای خود بایستاد

سلطان

سلطان چون نون بشنوه وزیر متغیر بدید بزبان راند که من ترا از برای استفسار احوال قلندر
فرموده بودم تا که از وچیزی پرسیدی هیچ معلوم نشد وزیر زمین خدمت ببوسید وگفت
پادشاه عالم بنده حکم بجا آورد ولیکن حقیقتش که معلوم نمودم آتش غیرت در نهادم افتاده است سلطان
بخشید گردید تا رویداد اظهار نماید وزیر بصورت پیغام گزاری نمود و هر آنچه قلندر گفته بود
حضرت بسمعش رسانید سلطان از استماعش پاره خاموش ماند و در فکر رفت بعد ازان
قلندر را پیش طلبید و بنشاند و حسب و نسب او تحقیق کرده فرمود که ای قلندر خاطر خود
جمع دار از آنکه بزرگ هستی اگر نسبت با تو کنم هیچ مضائقه نیست ولیکن چند روز صبر نما تا با
مصلحت درین امور باید نمود کرده جواب بیدهم ازین سخن قلندر شادمان شده بکاشانه خود
آمد و پس بعد از سه چهار روز باز بخدمت سلطان رفت و سلام کرده بنشست سلطان در تحقیق
باز شد چندین بدل نمود و میخواست که دختر خود باوی دهد هیچ وجه قبول نمیکرد و میگفت
اینچه باشد که دختر شاه بفقیری نامزد شود سلطان گفت بوی وعده کرده ام که دختر را
بدو دهم حالا از خلاف اقرار ندامت هست وزیر گفت که پادشاه چیزی نگوید من از هم طریق
او را باز دارم پس وزیر فکری کرده در سر کار سلطان مروارید ی بود که بکلان او دیگر مروارید
نایافت بیاورد پیش او هم قلندر گذاشت و گفت حالا ضرور است که حرف پوشیده
با تو گویم قلندر متوجه گردید وزیر گفت که کتخدائی دختر سلطان موقوف بر نیست که
نامروارید دیگر مثل این مروارید بهم نمی رسد که برای گوشوارهٔ او باشد این کار صورت
نمی پذیرد قلندر گفت راست همچنین ست گفت آری همچنین ست پس عهد از و برگرفت
و راهی شد در چند گاه بدریا رسید کشتی چوبین همراه داشت از آب دریا یکتین گرفته از
صبح تا شام بهمان شیوه مشغول ماند خواب و خورش فراموش کرد تا خضر علیه السلام
بناگاه از حکم الهی پیدا شد و بانگ زد که ای درویش دست خود ازین کار باز دار که خضر
گفت بفرمان رب العزت رسیده ام و محنت تو در حضرت خداوند قبول افتاده اکنون هر چه

مراد تست باش بگو تا همینک برسانم ادهم قلندر چون مژده نیک شنید خوشوقت گردید
واز کار بجای خود بماند و بر خضر سلام کرد و گفت ای پیغامبر خدا مرا از رنج چرا باز داشتی میترسم
که مبادا ساعتی بر بیکاری بگذرد و از مدعا فرو مانم خضر گفت علیه السلام که ای درویش
اگر هزار سال آب از دریا بیرون می ریزی هرگز کم نمی شود بهتر آنست که مطلب خود
اظهار نمائی تا خدا غرو جل آسان فرماید ادهم قلندر تمامی ماجرای سرگذشت پیش خضر
بیان نمود خضر فرمود علیه السلام که خاطر جمع دار و بنشین تا بحکم الهی چندان مروارید
بر تو میریزم که برگرفتن نتوانی قلندر قبول کرد و بنشست خضر غائب شد همان لحظه موج
از دریا بجنبید و بیشمار مروارید مع صدف بیرون ریخت و بانگ از غیب در داد که ای
قلندر بر گیر مروارید ها چندانکه خواهی قلندر سجده شکرانه بجا آورد و صد فها را شکست
واز انجمله همگی دوازده مروارید بمثال بیضه کبوتر که هرگز بکسی شاه میسر نشده بود برگرفت
قلندر در کلاه نمدی که بر سر داشت پنهان کرد و شتاب بشهر بلخ آمد و پاره بیاسود تا صبح
بدمید و بنماز و اوراد مشغول شد حتی که وقت بار عام سلطان گشت برخاست و پیش
سلطان آمد و بدرش هر دوازده مروارید که در سر داشت از زیر کلاه برآورده حضور
ریخت و گفت تو یک مروارید میخواستی خدای من چندان مروارید بمن عنایت فرموده بود
که اگر میدیدی حیران می شدی بالفعل این دوازده مروارید از انجمله بر آورده ام بر گیر و عهد
وفا نما سلطان چون بدید متحیر بماند پس بضرورت آن مرواریدها گرفت و با وزیر مشورت
نمود که حالا چه باید کرد وزیر گفت این ممکن نیست که نسبت دختر بادشاه معظم با گدای
واقع شود و در بادشاهان نام بابا نت مشهور گردد سلطان گفت که مرا ترس جان
خود است از انکه این درویش بسیار با عظمت می بینم نشود که بدعائی بکند و از و غیر از
پشیمانی دیگر حاصل نیاید وزیر گفت که حالا خود سلطان از بار عام برخیزند و در محل
روند من دانم و آن درویش ناچار سلطان از تخت برخاست و رفت وزیر

قلندر

باقلندر گفت که ای نامراد تو در چه خیال محال افتاده که هرگز بوقوع نمی آید دختر پادشاه
توران را بمثل همچو تو مفلوکے خدا کے رواداره که هم بهتر شود بهتر آنست که ازینجا دور شوی
وجان خود سلامت بری والا نمی رسد بتو کے می رسد قلندر گفت ای خدا ترس من
خود دست از جان شسته ام اما تو که خدا را حاضر و ناظر و قادر مطلق میدانی
سرانجام خود چه کردی که او را در میان داده خلاف وعدگی اظهار میسازی
از قهرش نمی ترسی وزیر ازین حرف در غضب آمد و بچوبداران اشارت نمود تا بشدت
تمام زده بدر کردند و منع نمودند که او را باز اصلا آمدن ندهند و هم قلندر حیران
و نا امید زاری کنان بمکان خود آمد و در ماتم نشست اتفاقا ساعتی نگذشت
که دختر سلطان بیمار شد و در دشکم پیدا گردید هر چند علاج کردند سود نشد و بضعف
جان بداد و غلغله در محل سلطان افتاد و قیامت قائم گردید و بر سلطان عجب حالتے
رو داد که نصیب کس مباد آخر سلطان وزیر را طلبید و آنچه ناسزا گفتنی بود گفت و زیر
نادم و سرنگون گردن باید چون بدید که ملامت سود ندارد و کار خانه ندارد جای
تامل نماند و برای تجهیز و تکفین او تاکید نمود تا باندک زمانے نعش وی آراسته
بیرون بلده که جاے دفن مقرر کرده بودند بردند و بخاک سپردند و گرد بگردش
سراپرده ها برپا نمودند و سائبانها برافراختند و مجمر و عود سوز اطیب کردند که
تمام بیابان از بوئیش معطر گردیده و قرآن خوانان بسیار دور نشسته ختم میدادند
چون در اندک فرصت ظلمت شب پیدا شد قنادیل اندرون و بیرون
افروختند چنانکه اندر شب در و بر خلق و مکان افتاده بر اسپ یک پاسبانی
مردم مسلح بگرد سراپرده آنقدر نشاندند که بادراگذر صدمه نه بهرین منوال نصف شب
سرآمده بود که آتش عشق اندر سینه او هم قلندر شعله زن گردیده ناچار بستر صبوری
ماندن نداد تا از تکیه غربت برخاسته روان گردید و روبسوے مقبره

دلبر خویش دوید و نزدیک سراپرده یار رسید اندران حین کارساز حقیقی خوابی بر نگهبانان
و غیرها چه اندرون و بیرون هر که بودند چنان بگماشت که گویا مرغ روح شان از قفس کالبد
شان پریده است او هم قلندر چون چنین بدید فرصت را غنیمت دانسته از جانبے
سراپرده را بشگافت و درونش رفت و بسرعت قمر معشوقهٔ خود بکشاد و کالبد وے
از صندوق برآورده و آن گور را بهیئت اصلی باز درست نمود و وی را بر داشته بخمکدهٔ
خویش آورد و پشت او بدیوار تکیه کرده نشاند و برابر رویش چراغے برافروخت و
خود بمقابله اش نشست و بنظارهٔ او محظوظ گردید تا یکپاس دیگر چشم بحالش دوخته داشت
عاقبت حکیم مطلق حکیمی را از جای درجوارش آورد که وی از دیاری آمده بود منجو است
در شهر رود دروازهٔ قلعه بسته دید در پے آن شد که جائے پیدا شود تا باقی شب
در انجا بگذراند بناگاه نور چراغ خانهٔ او هم نمایان گردید دانست که آستانه فقیرے
خواهد بود آنجا آمد او هم قلندر چون صدای پایش شنید بترسید و بخاطر آورد که مبادا
جاسوسان ملک باشند که در پے تجسس آمده اند بدین سبب مضطرب الحال گردیده
بدرون تنه خانه که هم اندران خانه داشت فرو رفت و دختر ملک را بعنوانے که بود همانجا
گذاشت تا آن حکیم فیلسوف زمان در رسید خانه خالی دید چپ و راست نگاه کرد
چه دید که پریزادے بحسن بے همتا نقش دیوار شده مانده است حیران گردیده
تا دیرے مصحف چهرهٔ او را مطالعه کرد و ملاحظه نمود تا تحقیقش گشت که وے را
مرض سکته مستولی شده است نشتری با خود داشت برآورد و بر رگش زد پارهٔ خون
بیرون آمد و آن تاج المستورات ازان مرض اندر طرفة العین خلاصی یافت و بقدرت الٰهی
از سر نو زنده گشت و چشم بکشاد مرد بیگانه را که پهلوے خود نشسته دید روے
بپوشید و گفت پدر راست بگو که من اینجا چگونه آمدم حکیم گفت ای دختر من
ازین ماجرا واقف نیستم از انکه از دور دست آمده ام میخواستم که بشهر روم دروازهٔ شهر

بسته دیدم و شب نیز بسیار گذشته بود در تفحص جائی شدم که بقیه شب
را انجا بگذرانم روشنی چراغ این خانه بنظرم در آمد براهی شدم و در انجا آمدم
و خانه خالی یافتم اندرون در آمدم و در پی تفحص شدم تا صاحب خانه را بیابم و
از وی رخصت ماندن گیرم بناگاه ترا بدان حالت دیدم که هیچ حس و حرکت ندارد
مقید تر شدم تا مرضی که ترا عارض شده بود دریافتم و علاجی کردم تا الله تعالی
شفای کامل عطا نمود و از سر نو حیات بخشید حقیقتم این است اکنون تو احوال خود
با من گوئی تا معلوم کنم که چه کسی و از کجائی و چه معامله پیشت آمد و است درین حرف
و حکایت بود که ادهم قلندر سر از در سرا پرده بر آورده تا ببیند که گفتگو در میان
کیست چه بیند که مرد کی سفید ریش پاکیزه سیرت و صورت نشسته است با همان
پیری پیکر سخن میکند بخوشحالی تمام بیرون بر آمد و بران حکیم سلام کرد و بر ابرش
بنشست حکیم دانست که وی صاحب خانه است استفسار حالش کرد ادهم قلندر
تمامی سرگذشت باوی بیان نمود حکیم ساعتی در تفکر ماند پس تسلی او نمود و عقد مناظره
در میان یکدیگر بست و در اندک فرصت صبح صادق بدمید از ایشان وداع شده
بشهر رفت و اینها همانجا سکونت ورزیدند و مدتی گذرانیدند تا بلطف قادر لم یزل
پسری صاحب فطرت و صاحب جمال بادشاه صورت و معنی از ایشان بوجود آمد که
تعبیه مشابهت بامادر خود داشت وی را ابراهیم نام کردند و پرورش می نمودند تا چند سالش
در مکتب نشاندند مدتی گذشت که روزی شاه بلخ برای سیری سوار شده بود گذرش
بهمان مکتب خانه افتاده که آن غوث الاعظم در انجا می خواند و سلطان عادت
داشت جائیکه طفلان می خوانند بر در آن مکتب خانه ایستاده می شد و معلم
خبری میداد و طفلان را خلاصی میدادند و حضور خود همگنان را از مکتب
بیرون میکرد و سلطان دران حین بر سنت سنیه خویش بر در مکتب خانه

بایستاد و معلم را طلبید و چیزی بداد و حضور خود هر یک طفل را رها نمود چون نوبت حضرت
غوث الاعظم رسید ملک جمال جهان آرای او که بدید بهزار دل فریفته گشت از انکه مشابهت
دختر پاک و پارسای او بسیار داشت ناچار پیشتر خواند و جبینش بوسیده پیش خود
برابر بنشاند و از معلم مکتب پرسید که این پسر کیست گفت پسر قلندر صاحب عظمت
که هر صبح می آرد وقت خلاصی طفلان خودش آمد و این طفل را همراه برد سلطان گفت
که من این را با خود می برم چون پدرش آید طمانیت او بنمائی و پیشم بفرست معلم قبول کرد
پس سلطان معلم را چیز بسیار از نقد و جنس بداد رخصت نمود و حضرت را با خود برگرفته
برگشت بدولت خانه در آمد و بمجلس رفت و وی را پیش مادر آن دختر آورد و مادرش
چون وی را بدید در کنار گرفت و از جان خود عزیز یافت و با عزاز اکرام پیش
بنشاند تا وقت خلاصی طفلان ادهم قلندر برسید آمدن پسر خود بمکتب خانه
آمد پیش از انکه از معلم پرسید معلم وی را از دور دید و پیشتر آمد و تمامی ماجرا
باز گفت قلندر مطلع آن حال بود خط طرازی نکرد و همان ساعت پیش شاه رفت
سلطان منتظر بود هم آن یگانه معبود با غوث الاعظم نشسته بود که قلندر در رسید
و حقوق ادب بجا آورد و دست بسته بایستاد سلطان هر چند که وی را بنشاند
دیدار نشناخت و تعظیم نمود و به پهلوی خود نشانده و بلطفی بسیار کرده و او هم گفت که
از آمدن او سبب بخدمت شما عجز از بردن این پسر دیگر مطلب نبود از انکه مادرش
الفت تمام بدو دارد اگر همین ساعت که هنگام خلاصی اوست از مکتب پیش او
نرسد خود را هلاک کند شاه گفت که مادر او چه کاره است و او از خاندان کیست برای خدا
راست بگو قلندر هیچ حرف ساختگی در میان نیاورده از ابتدا تا انتها
هر چه حال بود یک بیک بیان نمود سلطان چون خبر حیات دختر یافت سجده شکر
بجا آورده بخوشحالی تمام هر خاست و در محل رفت این مژده غیر مترقب بمادر دختر

بداد همان لحظه سواری خود و محافها تیار نمود و با ادهم قلندر و جگر گوشهٔ ابراهیم و مادر دختر را
سوار کرده شادیانه نوازان بر در سرای وی آمدند دخترش خبر وارشده بود
چون مادر و پدر را بدید شرط ادب بجا آورد و در پای هر کدام افتاد و هر کدام شان
بکنارش گرفتند و اشک از دیدها راندند و فی الحال سوار شده نقود و جواهر
نثار کنان بخانه آمدند و با هم نشستند و خدا را سپاس بلا نهایت نمودند بعد ازان
سلطان بری دخترجای عالی مقرر ساخت و از خزاین و اقمشه چیزی بسیار داد
اما ادهم قلندر همان فقر اختیار کرد و چیزی قبول نه نمود شاه حضرت سلطان ابراهیم را
باجازت و رضامندی مادر و پدرش با خود گرفت و ولی عهد نمود از انکه او از همان
دختر که منکوحهٔ ادهم شد دیگر فرزندان نداشت از بیخبت آن غوث الاعظم را بجای فرزند
اختیار کرد و تا بعد مدت سلطان رخت سفر آخرت بربست و آن شاه دو جهان بیتجاش
بر تخت سلطنت بنشست و حکم خوب راند و لیکن دلش با هل خویش جمع تمام داشت
و همیشه مائل بجناب حق بود و تعظیم درویشان از حد میگذرانید و کفش ایشان بدست خود
پیش می نهاد آخر الامر شبی بر تخت خواب میکرد ناگاه سقف خانه جنبید سلطان
بیدار گشت و آواز داد که کیست شخصی جواب گفت که شتر گم شده است میجویم سلطان گفت
ای مرد نادان شتر بر بالای خانه چگونه آمد جواب داد که ای غافل خدا قادر است اگر
خواهد شتر را بر بام خانه بحکمتی برآرد اما این عجب که تو با جامهای اطلس بر بستر چار بالش
خفته خدای را میخواهی این سخن گفت و برفت و غائب شد سلطان را این حرف
بر دل جا گیر گشت تا همان لحظه ترک لذات بادشاهی نموده سر بصحرا نهاد و در نهای راه
شبانی دید جامهای خود بدو بخشید و جامهای نمدی بعوض او بر گرفت و در پوشید
و به مرو رفت و از انجا به نیشاپور آمد و در غاری ساکن شد روز پنجشنبه بالای غار آمد
و پشته هیزم بر سر کرده می آورد و بفروخت و بهای آن نیمی بفقرا داد و نیمی خود و خورد

و روز جمعه بمسجد حاضر شدی و نماز خواندی و باز در دکان خمارگی بعد چند روز از انجا بمکه معظمه رسید و بخدمت سراج الواصلین خواجه فضیل مشرف گردید و آنچه مطلوب بود حاصل نمود **نقلست** که آن حضرت در جوانی توبه کرد و پیش از انکه شاهی بلخ برسد نماید روزی از بعل بکمه گریبان و روزی از ترکش و روزی از انگشتری دست همچنان از چار پنج چیز که با خود داشت آوازی شنید که ای ابراهیم ترا بهر روزگار از بهر دنیا نیافریده است بلکه بهر کار دیگر و همچنان آهوی صحرا متکلم شد که ابن عالم بر دلش جایگیر بود و شب و روز اندرین اندیشه بسر می برد دعا کرد که سر انجام کار آن شد که قطب الاقطاب شد و جهانی را بمطلوب حقیقی رسانید **نقلست** که چون آن حضرت ترک شاهی تو ران کرده بعزیمت آمد در انجا ساکن شد بوقت صبح که صدای نوبت نقارخانه شنید که بنام پسر آنحضرت می نواختند دلش آن غوث الاعظم آسمان الله وقتی بودی که این نوبت بنام بود همدران اثنا آوازی از نوبت بگوش آن حضرت رسید که بر فلک الافلاک در عالم سماوات می زدند هاتف غیبی آواز داد که حکم الهی ست که چون خطره بدل ابراهیم آمده است از امروز نام ابراهیم ادهم در عالم ملکوت تا قیامت بهفت اطباق سماوات نوبت می زده باشند **نقلست** که وقتی آن حضرت ترک شاهی نموده برآمد در اثنای سیر گذرش بر سر وجاله افتاد که پرکنار آن درویش اقامت داشت صاحب زهد و ورع و صوم بر خود لازم کرده چون وقت افطار شدی او را از عالم غیب یک طبق طعام فرا رسیدی آن حضرت تمام روز با زاهد صحبت داشت چون وقت افطار آمد آن زاهد را برسم معهود طبقی فرا آمد و برای آن حضرت دو طبق حاضر شد مذ زاهد را غیرت دامن گیر شد گفت الهی منک اعتماد و توکل بر لطفت کرده در کنارهٔ دریا مقیم شدم برای من یک طبق و برای خاطر این مهمان عزیز که امروز فقیر شده نشسته ست چیست که دو طبق طعام رسید

هاتف آواز داد که ای زاهد تو مفلس بودی و اینقدر هم تو بد شواری بعد از تردد و سوال بسیار بر سیدی ترا این مقدار بس ست و این عزیز در محبت من که بادشاهی در باخته ست او را بنسبت آن همه شوکت هنوز بسیار کم ست دیگر زیاده ازان ابراهیم تنها که مرا با دوستان خود صد هزار گونه اسرار در میانست **نقلست** که چون آن تاج الاعظم روی بصحرا نهاد بزرگے از عالم غیب پیدا شد و اسم اعظم الهی بدو آموخت بهمان ساعت از عرش تا تحت الثری بر کشوفش گردید پس حضرت خواجه خضر علیه السلام در رسید و گفت ای ابراهیم آن برادرم بود الیاس که اسم اعظم بتو آموخت و من نیز رخصت ترا هم امید وارم که از ما دوست آن زود بمطلوب حقیقی برسی **نقلست** که وقتی آن حضرت پشتاره هیزم بر سر کرده در بازار مکه ایستاده بود شخصے از بلخ در انجا آمد و آن حضرت را بشناخت گفت ای سلطان از ترک مملکت بلخ چه یافتی که این محنت بر خود اختیار نمودی آن حضرت دست بدان پشتاره زد تمام زر گردید سلطان آن پشتاره دور تر انداخت پس فرمود که از شومی نام بلخ این قوت حلال امروزه را تلف کردم و ادنی ترین رتبه که از ترک مملکت یافتم اینست که فی الجمله مشاهده کردی **نقلست** که شبے در میان غارے که اقامت داشت سرما سخت بود آن حضرت را احتیاج غسل پیدا گردید از چشمه که پهلوی غار بود یخ شکست غسل نموده و بنماز مشغول شد و از غایت سردی هم آن بود که هلاک شود درین اثنا بخاطر مبارکش رسید که چه بودی اگر درینوقت آتشی یا پوستینی بودی پشتم گرم شدی همدرین احوال خوابش در ربود پس اژدهای بحکم الهی آمده پشت مبارکش مجمد گرم شد و آن حضرت تا دم صبح بفراغت خواب کرد چون بیدار گشت چه بیند که اژدهای پرپشت پیچیده دست گفت خداوندا سرمازده بودم بلطف خود گرم ساختی اکنون ازین بلا نیز وارهان فی الحال اژدها از پشت مبارکش جدا گشته و روی خود در پیش آن حضرت [illegible]

نقلست که آن حضرت روزها صائم ماندی و گاه هیزم بدرودی و بفروختی و بهایش بفقرا دادی و چیزی خود خوردی و شبها بنماز و ریاضت مشغول بودی و سالها نخفتی شخصی پرسید یا حضرت هیچگاه بخواب نمیروی فرمود که یکبار از یاد دوست گاهی غافل نباشد خواب بادی چگونه آشنا شود **نقلست** که وقتی ابوسعید ابوالخیر رحمة الله علیه برای زیارت آنحضرت در غار آمد و آنحضرت از هجوم خلائق از انجا گریخته بمکه معظمه رفت چون وی آمد خواجه را نیافت اما تمام غار چنان معطر بود که شیخ ابوسعید ابوالخیر گفت سبحان الله اگر این غار پر از مشک بودی هرگز چنان خوشبو ندادی که از بودن چنین مرد معطر است **نقلست** که آن حضرت شبی در مسجد بیت المقدس خود را در بوریا پنهان نمود از انکه خادمان مسجد کسی را شب در انجا ماندن نمیدادند چون مسجد خالی ماند خادمان بدر رفتند و دروازه را قفل کردند چون از شب پاره بگذشت خود بخود دروازه گشاده شد پیری نورانی در آمد چهل تن عقبش همه بلاس پوش آن پیر دو رکعت نماز ادا کرد و پشت بمحراب نهاده بنشست و دیگران بمقابل او نشستند و با خود حرف و حکایت درمیان آوردند پس یکی از انجمله گفت که امشب در اینجا کسی هست آن پیر تبسم کرد و گفت که ابراهیم ادهم ست چهل شب است که روز میماند که حلاوت عبادت نمی یابد و این سخن راست بود پس آنحضرت از بوریا برآمد و بر آن پیر سلام نمود و گفت یا شیخ نشان دادی حالا آن بگو که حلاوت عبادت چرا نمی یابم پیر گفت فلان روز در بصره خرما خریدی یک خرما از ان خرما فروش افتاده بود و تو پنداشتی که از آن من ست او را برداشته بودی آنحضرت فی الحال روبه بصره نهاد و پیش آن خرما فروش رفت و از وی بحلی خواست خرما فروش حقیقتش پرسید آن حضرت انچه بود بیان فرمود پس او بحل کرد اما آنچنین بر دلش رسید و گفت کار دین باریک تر است و توبه کرد و دکان براند و خدمت آنحضرت اختیار نمود تا در اندک مدت از جمله ابدالان شد **نقلست** که شخصی بخدمت آنحضرت آمد و

میخواهی که از اولیا باشی گفت از این چه بهتر فرمود بیک ذره از دنیا و آخرت رغبت
مکن و خود را از ماسوی الله فارغ گردان و طعام حلال بخور و اگر کسی چنین نبود او هرگز
از اولیا نباشد **نقلست** که شخصی پیش آنحضرت آمد و گفت یا خواجه مرا وصیتی کن فرمود
بسته بکشا و کشاده بر بند گفت مفهوم نشد فرمود کیسه بسته بکشا و زبان کشاده بر بند و فرمود
تا عیال خود را چون بیوگان تصور نکنی و فرزندان را چون یتیمان نه بینی و شب بر خاکدان سگان
نخسبی طمع مدار که در صف مردان نشینی **نقلست** از آن حضرت پرسیدند که اگر شخصی
گرسنه باشد و چیزی ندارد چکند فرمود صبر کند یک روز دو روز سه روز اگر نیابد ده روز
اگر درین مدت هم چیزی نیابد تا یک ماه صبر نماید گفت اگر بعد ازین هم نیابد چه کند فرمود
صبر کند تا بمردنت گفت دیت وی بر که باشد فرمود بر کشنده او باشد **نقلست**
که وقتی گوشت گران شد بخدمت آنحضرت معلوم کردند فرمود ارزان کردنش آسان است
گفتند چه طور فرمود ندگوشت خوردن ترک نمایند ارزان خواهد شد **نقلست** که شخصی
پیش آن حضرت آمد و گفت یا خواجه بر خود بسی ظلم کرده ام وصیت کن تا آنرا امام خود کنم
فرمود شش چیز از من قبول ساز بعد ازان هر چه کنی ترا زیان نکند اوّل آنکه چون معصیت
کنی نعمت او مخور گفت هر چه در عالم است نعمت اوست فرمود که شرم نداری که نعمت او
خوری و در و عاصی شوی دوم آنکه اگر معصیت کردن خواهی از ملک او بیرون رو گفت
از مشرق تا مغرب ملک اوست کجا بروم گفت نیکو بود که در ملک او باشی و نافرمانی او
سازی سوم آنکه اگر معصیت کنی جای مکن که خدای عزوجل ترا نه بیند گفت این چگونه
باشد که او خود عالم الاسرار است فرمود که شرم نداری تا ساکن بلاد او باشی و رزقش خوری
و پیش او گناه کنی چهارم آنکه چون ملک الموت بقبض روح تو آید بگوئی که مرا مهلت ده
تا توبه کنم گفت او این سخن از من چون قبول کند فرمود اگر بر بن قادر نیستی که ملک الموت را
از خود دفع کنی بهتر آنست که پیش از رسیدن او توبه نمائی پنجم آنکه چون منکر و نکیر

در گور نزد تو آیند آنرا بحیله از خود دفع سازی گفت این از همه محال است هرگز
بکسے حیله دفع نشوند فرمود اگر این را دشوار دانی پس پیش از آمدن جواب آماده کن
تا دران وقت عاجز نمانی ششم آنکه فردای قیامت گناهگاران را فرمان شود که بدوزخ
برند تو بگوئی که من نمیروم گفت این نهایت مشکل است من کجا قدرت آن دارم که حکم
خدای تبارک وتعالی رد سازم و مرا نجواهش من واگذارند فرمود پس بکدام لیاقت
آن کنی که از خلاص درمانی و بعذاب گرفتار نشوی گفت یا حضرت هرچه فرمودی دلیش
فهمیدم که نجات من اندرانست پس فی الحال توبه کرد و خدمت آنحضرت اختیار کرد
برهمان توبه از دنیا سلامت برفت **نقلست** که وقتی آن غوث الاعظم باجمعی درویشان
بحصاری رسید درانجا هیزم بسیار بود گفتند که امشب همین جا گذرانیم و آتش روشن کنیم
آن حضرت التماس آنها قبول نمود و همانجا بنشست درویشان آتش از حصار آوردند
و هیزم با سوختند و نان تهی میخوردند آن حضرت بنماز مشغول شد یکے گفت کاشکے
درینوقت گوشت حلال حاضر بودے تا بریان کرده خوردے حضرت شیخ سلام داد
و فرمود که خدای تعالی قادر است که درچنین وقت گوشت حلال بشمار ساند
این سخن بفرمود و باز در نماز شد ساعتی نگذشت که آواز غریدن شیر بگوش آنها
رسید ناگاه بدیدند که شیرے گورخرے را در پیش نموده می آید و آن گورخر چنان
مانده شده است که طاقت رفتن ندارد و درویشان بیک مرتبه حمله کردند شیر
از بیم ایشان بگریخت ایشان گورخر را گرفته ذبح نمودند و کباب ساخته خوردند لیکن
حضرت شیخ ازان هیچ تناول نفرمود و تا دم صبح در نماز ماند **نقلست** که وقتی آنحضرت
بر سر چاهی رسید دلو فرو گذاشت تا آب برای طهارت برکشد دلو پر از نقره برآمد
برانداخت و باز در چاه گذاشت این مرتبه دلو پر از زر آمد باز برتافت سوم کرت
که فرو گذاشت پر از مروارید برآمد آنرا نیز برانداخت و گفت خداوندا این را

بمن چه می نمائی که این بنده از این قسم چیزها بسیار گذاشته دل تو بسته است و تو باز
فریفته کنی به یگانگی تو که هرگز بگوشه عاریت بدر و هنگرم آبم دو تا طهارت و عبادت
تمام این بگفت و باز دلو در چاه انداخت پر از آب برآمد شکر خدا نمود و طهارت
ساخت و نماز مشغول شد نقلست که چون آنحضرت بکعبه معظمه رفت وزرا آگهی یافتند
آن حضرت را پسری بود دو ساله که بایه غایت محبت داشت او را همراه
گرفته بخدمت آن حضرت آمدند چون آن حضرت پسر را بدید شفقت غالب
گردید و او را پیش طلبید و بزرانو نشاند آواز از غیب آمد که ای ابراهیم چرا بدوستی
من دم دروغ میزنی از آن هنگام که با پسر ملاقات کردی مرا فراموش ساختی
ازین سخن رنگ روی آن حضرت متغیر گشت و بنیاد گریه آغاز نهاد پس گفت الهی
هر آنکه ابراهیم را زیاد تو غافل داشته است او را ناپدید کن همان لحظه پسر جان بحق
سپرد و آن حضرت او را دفن نموده سجده شکر بجا آورد نقلست که چون آنحضرت
از بلخ برآمد و چند گاه برو جله تمکن یافت امرا و وزرا با خیل و حشم و نبال آن حضرت
تفحص کنان رسیدند و آن حضرت خرقه خود را بخیه میزد چون غلو مردم بدید پرسید
که چه کس اید و از کجائید آنها حقیقت بعرض رسانیدند و باز گشتند تا بار دیگر بملازمت
آن حضرت قبول نمی فرمود آخر الامر چون بمبالغه از حد گذرانیدند حضرت شیخ سوزنی که
در دست داشت بدجله انداخت و فرمود که اگر این سوزن من ازین دریا کشیده بیابید
آنچه شما بگوئید آن کنم هر چند که آنها درین باب تردد نمودند سودی نکرد پس آن حضرت
فرمود ای ماهیان دریا سوزن من پیش هر که باشد بیارید فی الفور صد هزار ماهی
سوزن طلا در دهن گرفته روی از دریا برآورده پیش یکے آن سوزن نیز بوده حضرت
همان سوزن خود بگرفت و آنها را رخصت نمود و فرمود که مرا با دشاهت هیچ خواهش
نیست بروید هر که را شایسته این کار دانند بر سر خود شاه سازند پس آنها حیران

بازگشتند **نقلست** که روزی آن حضرت بر سر کوه بر قبیس نشسته بود و با اصحاب خود سخن میکرد و میفرمود که اگر ولی خدا کوه را حکم کند که روانه شو فی الحال روانه شود بمجرد گفتن این سخن کوه از جای خود بجنبید آن حضرت پای مبارک خود بر سر کوه زد و فرمود که ساکن شو من از روی تمثیل با یاران خود سخن میکنم کوه ساکن شد **نقلست** که روزی معتصم بالله خلیفه عباسی بخدمت آنحضرت آمد و پرسید که چه پیش داری فرمود دنیا را بطالبان دنیا رها کردم و عقبی را بطالبان عقبی و من در ینجهان ذکر حق جل شانه برگزیده ام و دران جهان لقای حق دیگر شخصی پرسید که چه پیش داری فرمود توقع نمیدانی که کارکنان خدا را پیش حاجت نیست **نقلست** که آنحضرت گاهی مربع نشستی کسی از ینجنس سوال نمود فرمود روزی مربع نشسته بودم آوازی از غیب شنیدم که ای پسر ادهم بندگان پیش خداوند چنین می نشینند ازان روز توبه کردم **نقلست** که روزی آن حضرت و سید الاولیا خواجه شفیق بلخی قدس الله سره العزیز نشسته بودند در وقت صاحب کشف و کرامت بیامد حضرت سلطان باوی فرمود که در معاش چگونه بسر می بری گفت هرگاه می یابم شکر کنم و چون نمی یابم صبر میکنم آنحضرت فرمود که سگان خراسان نیز هم چنین میکنند پس تو چه بحضرت سید الاولیا خواجه شفیق بلخی که او یکی از خلفای اهل و اکمل آنحضرت است نمود و اشارت بدینجنس کرد که تو چگونه معاش داری گفت هرگاه می یابم ایثار کنم و اگر نمی یابم شکر می نمایم آنحضرت بوسه بر پیشانی او داد و فرمود که فقیری اینست **نقلست** که روزی شخصی از آنحضرت پرسید که تو بنده کیستی بر خود بلرزید و بگریست و خاک غلطید پس این آیه بخواند ان کل من فی السموات والارض الا آتی الرحمن عبدا گفت اول چرا جواب ندادی فرمود ترسیدم که گویم بنده او یم و او حق بندگی طلب کند و اگر گویم نه آن خود نتوان گفت **نقلست** که آنحضرت دو خلیفه اکمل و مکمل داشت خواجه حذیفه مرعشی و خواجه شفیق بلخی قدس الله اسرارهما **نقلست** که آنحضرت را در اواخر حال جایی تعیین نماند و از نظر مردم پنهان شد بعضی

گویند در بغداد و بعضے گویند در شام واصح آنست در مقبرهٔ لوط پیغمبر علیه السلام
و در انجا غاری بود در و اقامت کرد و هم آنجا وفات یافت و چون آنحضرت برحمت حق
پیوست آوازی از غیب آمد الا ان امام الارض قدمات خلق متحیر شدند پس خبر رسید بموت الامام اعظم
حضرت سلطان ابراهیم بن ادهم قدس الله سره العزیز وفات یافت نقلست که آنحضرت
بست و ششم ماه جمادی الاول سنه ثمانین و مائتین برحمت حق پیوست چنانچه تاریخ
وفات آن امام الاولیا آن دعاگوی درویشان امام اصفیا بود یافته است رضی الله تعالی
عنه و عنهم **در ذکر قطب المحققین حضرت خواجه حذیفه مرعشی قدس الله**
سره العزیز آن ملک الاولیا آن امام الفقرا آن عامل کارگاه هدایت
آن کامل بارگاه ولایت آن مرد میدان تقوی آن فرد ایوان معنی آن کن
محتشم آن قبلهٔ محتشم آن واقف اسرار احدیت آن کاشف رموزات صمدیت
آن سرمست جام پاک بینشی حضرت شدید الدین خواجه حذیفه مرعشی قدس الله سره العزیز
که از مشائخ کبار و اولیای نامدار و صاحب اسرار و یگانهٔ پروردگار بود و لقبش
شدید الدین است و خرقهٔ فقر و ارادت از حضرت غوث الاعظم سلطان ابراهیم ادهم
قدس الله سره پوشیده و آن حضرت فقیه و عالم و عامل سلوک بوده و در علم سلوک
نسخها تصنیف دارد و دوسی سال در ضویش جز بمتوضا نشکست و دی بعد از سه و چهار روز
و پنج شش روز افطار کردی و در آنوقت هم زیاده از سه لقمه تناول نه نمودی و فرمودی
که غذای درویش ذکر لا اله الا الله است و میفرمود اگر پیش درویش در بینی باید که
هرگز پیش او نه نشینی و هر درویش که شکم پر کرده بخورد خام است و عبد البطن خود نما
و خود پرست اگرچه معتقد اخوانند از صحبت او باید گریخت نقلست که روزی خواجه خضر
علیه السلام پیش آنحضرت آمد و گفت راهرو را راهبری باید برو صحبت ابراهیم ادهم
اختیار کن این سخن در دل وی مؤثر آمد و محبت پیدا گشت و پیش غوث الاعظم سلطان

ابراہیم ادہم آمد و سر بر زمین نہاد و سلطان تواضع بسیار نمود و برخاست و کنار گرفت
و فرمود ای حذیفہ خاطر جمع دار انشاء اللہ تعالیٰ بعد چند گاہ روزگار تو میکشاید پس
آن حضرت اراوت آورد و گوشہ گرفت و مشغول بخدا گردید و شش ماہ در خدمت پیر خود
بود و درین مدت ہمگنین شش مرتبہ افطار کرد چون سلطان مجاہدہ ایشان بدید فرمود
الحمد للہ کار یکہ درویش را باید میکنی از خدای تعالیٰ خواستہ ام کہ روز بروز کارت
بہتر گردد و مرتبہ ات بدرویشان و عالمی در اندک مدت از توجہ باطن و اثر دعای آن حضرت
ہمچنان شد تا حضرت سلطان خرقہ بدو پوشانید و بمقام خود نشاند و اجازت داد کہ دست
بیعت بخلق دہد و فرمود کہ دنیا را ہرگز قبول نہ کنی و براہ پیران بروی و یقین بدانی کہ
دنیا راہ زن درویشان است چون شخصی براہ خدا جل شانہ آید دنیا سنگ راہش میشود
تا ویرا از طاعت حق تعالیٰ باز دارد و مرد آنست کہ خود را از دنیا نگاہدارد و اگر اہل دنیا
با تو ملاقات کنند استغفار نمائی و گریہ کنی و پیران خود را شفیع آری و از اہل دنیا
چنان بگریزی کہ تیر از کمان بگلست کہ آن حضرت در ایام ہفت سالگی حافظ
ہفت قرأت قاری شد و ہر روز و ہر شب ختم قرآن نمودی و ہر درویشی را کہ میدیدے
احترامش بجا آوردی و نفس از و میطلبید و ہر کس در بارہ آن حضرت نفس زدہ بود و آن
حضرت بنظر کیمیا اثر حضرت خواجہ فضیل بن عیاض نیز گذشتہ بود و سلطان العارفین
خواجہ بایزید بسطامی قدس اللہ سرہ را دیدہ است و آن مرد بزرگوار زنامدار فرمودہ اند
کہ حذیفہ مرد خدا نیست و شیخی بزرگ شود و بسیاران از و بمنزل رسند و آن حضرت در سن
شانزدہ عالم علم لدنی گشت و شریعت و طریقت و حقیقت و معرفت مرتب ساختہ و ہمیشہ
بلاس پوشیدی و خلوت گزیدی و دائم البکا بود تا خلائق می پرسید یا خواجہ گریہ از بہر
چیست فرمودہ اند کہ نمیدانم کہ در کدام فرقہ ام فریق فی الجنۃ و فریق فی السعیر
فرمودہ است شخصی گفت چون این نمیدانی کہ در کدام فرقہ ہستی پس بیعت چرا میکنی حضرت

خواجہ نعرہ زدہ بیہوش گردید چون بہوش آمد ہاتف آواز داد چنانکہ ہمہ حاضران
شنیدند کہ ای حذیفہ من ترا دوست دارم و برگزیدہ ام و برابر حضرت محمد مصطفے صلی اللہ
علیہ وسلم در بہشت آرم دران مجلس سہ صد کس از کفار حاضر بودند از استماع این کلام
ہمہ مسلمان شدند **نقلست** کہ آن حضرت چون بروضہ منورہ حضرت سرور محبوب
رب العالمین محمد مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم رفت جمال جہان آرائے آن سرور کائنات
صلے اللہ علیہ وسلم را دید عرض نمود کہ یا رسول اللہ می ترسم کہ نباشد کہ بقہر مسوزند مرا
کہ مردانہ باش تو ہمراہ من در بہشت در آئی و با تو ہر کہ وصلت دارد او نیز در بہشت در آید
نقلست کہ آن حضرت ہمیشہ با فقیران بودی و دوستی با ایشان داشتی و از اہل دنیا
پرہیز کردے و فرمودی کہ حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ است للصحبۃ
تاثیر و لو کان ساعۃ اگر صحبت من در ایشان اثر کند نہ ہی سعادت و اگر صحبت ایشان
در من اثر کند کارم خراب شود و فردا از روی درویشان شرمندہ گردم **نقلست** کہ چون
از اہل دنیا کسی تارک شدی و بخدمت آنحضرت آمدی تا چہل روز او را ندیدی و بعد از
چہل روز بحضور خود طلبیدی و فرمودی بیا ای ولی اللہ انبیا اکثر فقیران بودند و جناب
قبلہ و کعبہ حضرت سرور صلی اللہ علیہ وسلم از ہمہ فقیر تر بودند **نقلست**
کہ ہر چہ از زبان گہر فشانش برآمدی ہمان شدی چنانکہ روزی قافلہ کثیر بخدمت
آن قطب المحققین آمدند و گفتند ای حذیفہ اگر تو مشغول بخدائی ما را از شغل باز نمیداریم
یا نفس زن تا بما نگبتی رسد آن حضرت سخن آنہا بگوش نکرد پس یکی از ان دست حق پرست
آن حضرت گرفت و رنجانید تا آن حضرت سہ مرتبہ آہ کرد آتشی از دہن مبارکش بر آمد
و ہمہ را بسوخت چنانکہ در طرفۃ العین خاکستر شدند **نقلست** کہ آن حضرت سالہا
در سفر و حضر ملازم پیر روشن ضمیر خود بودہ و زن نداشت و قول آن حضرت است
اذا جاءنی رجل قال واللہ تعالی الذی لا الہ الا اللہ یا حذیفہ ما ملکت عمل من یومن

یوم الحساب فاقول له یا ولد الا تکفر من یمینک فانک لا تحنث و این نیز قول آنحضرت است ایاکم و هدایا الفجار و السفهاء فانکم اذا قبلتموها ظنوا بانکم رضیتم بفعلهم نقلست که آنحضرت بست و چهارم شوال سنه اثنی و خمسین و مائتین برحمت حق پیوست چنانکه این عاکوی در دیشان تاریخش قطب زمان بوده یافته است رضی اللہ تعالی عنه و منهم

در ذکر تاج العارفین حضرت شیخ بهیرهٔ بصری قدس اللہ سره

آن ناصر شریعت آن امام طریقت آن شمع سابقان آن صبح صادقان آن مبارز میدان مجاهده آن ناظر اطوار مشاهده آن امام الاولیا آن حجت الاصفیا آن مقرب بارگاه ایزدی تاج العارفین شیخ بهیره بصری قدس اللہ سره العزیز که لقب وی امین الدین است و از مقتدای علما و اولیا و مشائخ بود و در معرفت حق کمال داشت و او را درجات رفیع و مقامات منیع است و خرقه فقر و ارادت از قطب المحققین خواجه حذیفه مرعشی قدس اللہ سره العزیز پوشیده نقلست که آنحضرت یکصد و بست سال عمر داشت و در هفده سالگی دانشمند متبحر شد و در چند سال حفظ کلام ربانی نمود چنانکه روزی دو ختم قرآن کردی و هیچگاه وضویش خلل نپذیرفت گشت و تا هفتاد سال بذکر حق مشغول بود و مجاهده و ریاضت شاقه نمود روزی از غایت نامرادی بنالید و گفت الهی بهیره بیچاره در رهبت می سوزد و با همه شکستگی دل بتو بسته است ببخش او را آواز از غیب رسید که ای بهیره من ترا بخشیده ام باید که بخدمت حذیفه بروی پس آنحضرت بملازمت قطب المحققین حضرت خواجه حذیفه درآمد و سر بر زمین نهاد و حضرت پیر روشنضمیرش تعظیم بسیار کرد پس فرمود که ای بهیره چون سی سال مجاهده کردی از حکم حق بود و این مجاهده اثری تمام دارد که هر کس بخودی خود بمجاهده و مشاهده نمی رسد پس در یک هفته بمقام قرب رسید بدیسان خرقهٔ بزرگان بدو پوشانید و فرمود که در پیروی پیران باش که کارت تمام شود چون آنحضرت بارادت مشرف شد از عالم غیب ندا رسید که ای بهیره ترا مقبول حضرت خود گردانیدم و از آن روز یکه خرقه

خرقہ پوشید نمک و شکر ہرگز نچشید و ہرکس کہ منظور نظر آن تاج العارفین شد از عرش تا تحت الثری بدو مکشوف شد **نقلست** کہ آن حضرت فرمود وقتیکہ خرقہ پوشیدم ارواح پیغمبر ما صلے اللہ علیہ وسلم و جمیع بزرگان حاضر بود و ہریک مرا دعا کردند و من گریہ بودم از ترس حق تعالیٰ کہ درویشی کار محال ست امروز خرقہ پوشیدہ ام نباید کہ از من فردا کاری آید کہ شائستہ حضرت او نباشد **نقلست** کہ آن حضرت بعد از پنج و شش روز افطار کردی و چندان گریستی کہ مردم گمان می بردند کہ مبادا ہلاک شود تا کہ بعضے اوقات خون از چشم مبارکش فرومی چکید **نقلست** کہ وقتی آن حضرت میگریست و میگفت الٰہی بیچارہ ہبیرہ غریب ست اگر حساب افطار از وی پرسی طاقت ندارد ندا رسید کہ یا ہبیرہ حساب تو آسان کردم و ترا آمرزیدم و در بہشت در آرم پس کار حضرت بجائے رسید کہ ہرکس از روی محبت و ارادت بخدمت بابرکت او رسید بہ نعمت ہدایت مشرف شد و بتوجہ باطن ہرچہ خواست میسر شد **نقلست** کہ آنحضرت اکثر در صومعہ می ماند و ہرگز بخانۂ اہل دنیا نمی رفت بلکہ روی شاہ ہم ندید و طعام و آب کہ از ایشان بودی ہرگز نخوردی و می فرمود کہ طعام اہل دول ہمچو زہر قاتل ست و خورش دل را سیاہ کند و کار ہا تباہ سازد و آن حضرت ہر شب خواب نہ کردی و ہر شب بذکر مولی زندہ داشتی و با فقرا ہم لقمہ شدی و قوت از وجہ حلال حاصل کردے و نسبت پیران عظام خویش زیادہ از سہ لقمہ نخوردے و فرمودی کہ درویش را باید کہ از ہمہ بیگانہ باشد و دیوانہ شود و بمدح کسے خوش نہ گردد و بہ ذم کسے دلگیر نباشد و ہمیشہ مشغول بخدائے جلشانہ بود **نقلست** کہ روزی مردی اہل دولت ہزار درم فتوح آورد و آن حضرت چون بدید بہیچ گشت و زمانے بماند چون آب بر روے مبارکش زدند بہوش آمد و رنگ روی او زرد گردیدہ و لرزان بود و پرسید کہ حضرت چہ شد فرمود کہ آہ بیچارہ کسیکہ او جویان محبت و خواہان مطلوب ست و بیش او غیر مطلوب

آرند پس در ان حالت او را از حیات ممات بهتر درویش را باد رم و دینار چه نسبت او را
فقر و فاقه و شکستگی باید اگر این نباشد او لائق درویشی نیست آعوذ باللہ من الدنیا و اہل الدنیا
و من الشیطان الرجیم نقاست که هفتم ماه شوال آنحضرت برحمت حق پیوست قدس اللہ سرہ

در ذکر شیخ المشائخ حضرت شیخ ممشاد علو دینوری قدس اللہ سرہ

آن شیخ المشائخ والاولیا آن حجة العابدین والاتقیا آن شمس الفقرا آن بدر الغربا
آن دستگیر درماندگان آن کارساز بیچارگان آن متدین صادق آن سرمست عاشق
آن یافته خلعت سروری شیخ وقت حضرت کریم الدین شیخ ممشاد علو دینوری
قدس اللہ سره العزیز که قطب و غوث وقت خود و در مجاهدات محل رفیع و در شاهدات
رتبه منیع و مقامی عظیم داشت و شیخ نامدار و عالم الاسرار حافظ کلام ربانی
بود و لقب او کریم الدین است و خرقه فقر و ارادت از تاج العارفین حضرت
شیخ هبیره بصری یافته قدس اللہ سره و بصحبت شیخ معروف کرخی قدس اللہ
سره العزیز اکثر بوده و ازان بزرگوار نامدار نیز خلافت دارد و صاحب سلسله
است چنانچه بچهار واسطه باو میرسد بدین طریق شیخ المشائخ شیخ ممشاد علو دینوری
خلافت از حضرت شیخ عبد اللہ خفیف دارد و هو من شیخ محمد رویم و هو من سید الطائفه
حضرت خواجه جنید بغدادی و هو من حضرت شیخ اسری سقطی و هو من حضرت شیخ
معروف کرخی و هو من امیر المومنین حضرت امام علی موسی رضا و هو من امیر المومنین
حضرت امام موسی کاظم و هو من امیر المومنین حضرت امام محمد باقر و هو من امیر المومنین
حضرت امام زین العابدین و هو من امیر المومنین حضرت امام حسین سید الشهدا
و هو من امیر المومنین و امام المتقین حضرت علی شیر خدا و هو من حضرت محبوب
رب العالمین خواجه کائنات حضرت النبی صلے اللہ علیه وسلم و وی دیگر بار
درویشان را دریافته و خدمت نموده و از هر کدام نعمت حاصل نموده و پیش ارادت

سی سال در مجاہدہ بسر بردہ و بعد ہفت روز افطار کردی چنانچہ بہت و ضعف خشکی
دہن اندکی آب خوردی و بیک خرما قناعت نمودی نقاست کہ آنحضرت در اوائل
حال منعم بود چون محبت حق در دلش پدید آمد و توفیق راہنمونی کرد ہمہ اموال و متاع
در راہ خدا بہ محتاجان بداد چنانکہ بہر افطار ہم چیزے نگذاشت و روبسوی کعبہ
آورد و گفت الٰہی خبر تو مرا ہیچ نمی باید عیال و اطفال مرا تو دانی پس متوجہ
مکہ معظمہ شد و در انجا بعبادت مشغول گشت روزی نشستہ بود کہ شخصی آمد و خوانچہ
طعام بر سر داشت بخدمت آنحضرت سلام کرد آن حضرت فرمود کیستی و این را کہ
فرستادہ است گفت از مردان غیب از رب العزت حکم چنان است کہ این نعمت
بفرزندان ترا رسانم و نیز بتو امر شدہ کہ تو در کار ما تقصیر نکنی فرزندان و عیال تو
بندگان من اند از بہر ایشان غم مخور کہ از خزانہ غیب ہر ایشان رزق فراخ میکنم حضرت
شیخ شکر الٰہی بجا آورد و بطاعت حق تعالیٰ مشغول گشت و فقر و فاقہ اختیار کرد
و جامہ پیوندی پوشیدی و از ترس خدائے عزوجل چنان میگریست کہ ہیچ شب
نقاست کہ حضرت خضر علیہ السلام پیش آنحضرت اکثر آمدی و صحبت داشتی روزے
آنحضرت پرسید یا خواجہ در مجاہدہ و ریاضت می باشم و خود را در راہ عشق می سوزم
عاقبت کار چہ خواہد بود خواجہ خضر گفت ای علوق سبحانہ تعالیٰ ہر کسے را دوست میدارد
ترس خود در دل زیادہ می اندازد و وی را اسیر محبت خود میگرداند و در تو این آثار
نیک بختی ہمہ مشاہدہ می شود اما ترا صحبت درویش کامل می باید فرمود درویش
اگر باشد علو بیچارہ خدمت او را سعادت خود داند خضر علیہ السلام گفت خواجہ بصیرہ بصری
درین عصر بسیار بزرگ است بہر کہ نظرش افتاد شیخ کامل شد بہ رو و مریدش شو حضرت
شیخ مشاد شیخ المشائخ علو دینوری بخدمت تاج العارفین شیخ ہبیرہ بصری شتافت
و سعادت ملازمت یافت و شیخ ہبیرہ فرمود بیا ای علو کہ کارت ہمیشہ بمرتبہ علو است

از خدای عزوجل خواسته ام که بجای من در مقام من نشینی و دست بیعت بخلائق دهی
پس بخلوت نشاند و بذکر حق تعالی مشغول گردانید ثانی الحال رفع حجاب شد و از عرش
تا ثری بر و مکشوف گردید حضرت پیره فرمود ای علو هنوز کارت علو خواهد گرفت و این مرتبه
مبتدیانست اگر منتهیان لوح محفوظ بینند بدانند که چیزی دیده اند و هرگاه تاج العارفین
شیخ پیره را نظر بر عرش افتادی حیرتی بر دل پیر رسیدی و آه میکرد و میگفت پیره حد ما
خواهد و حق جلشانه عرش و کرسی می نماید نقلست که چون آن حضرت ریاضت و مجاهده
بخدمت پیر دستگیر خویش چندگاه نمود روزی فرمود ای علو بروکار تو تمام شد وضو کرده
بیا حضرت شیخ فرمان بجا آورد پس حضرت پیره دست بگرفت و گفت الهی علو را بمقام
درویشی برسان بمجرد این سخن فرمودن حضرت شیخ علو مشاد بیهوش گشت و بعد از ساعتی
بهوش آمد و باز بیهوش گردید و باز بهوش آمد همچنین چهل بار بیهوش شد پیر بی نظیر
لعاب دهن مبارک خود در دهن او کرد فی الحال بخود باز آمد حضرت پیره فرمود دیدی
مطلوب خود و مقصود جان را معاینه کردی آن حضرت سر بر زمین نهاد و عرض نمود
که سی سال مجاهده کردم این گنج سعادت نیافتم و از دولت پیر دستگیر در طرفة العین
دیدم پس آن حضرت گلیم خود که از بزرگان بدو رسیده بود بشیخ مشاد علو پوشانید
و بر سجاده نشاند از آن روز حضرت علو هیچ کار بجز فرمان حق تعالی نکرد نقلست که چون آنحضرت
خواستی که کسی را مرید گیرد سر در مراقبه کردی اگر بشارت شدی مرید نمودی والا فالا و
هر که مرید آن حضرت شدی هم در روز اول از عرش تا ثری بر وی کشف گشتی و آنحضرت
بجز وقت قیلوله گاهی خواب نه کردی بر چهارپائی نه غلطیدی و همیشه بذکر مولی جل شانه
و بتلاوت قرآن مشغول بودی نقلست که روزی کافران بعبادت بت پرستی بیرون
آمده بودند و نظر کیمیا اثر آنحضرت بر آن جماعه افتاد و فرمود ای مردمان شرم نمی آید
که غیر خدای عزوجل را پرستش میکنید بمجرد شنیدن این سخن دل آنها از جل برگشت

و دوی بندگی بخدمت خواجہ آوردند و ایمان نصیب آن جماعہ گردید و ایشان دو صد و پنجاہ
نفر بودند ہمہ ارکان اسلام آموختند پس آن حضرت دعا کرد و گفت الٰہی بندہا گریزپای
بدرگاہ تو روی نیاز آوردہ اند بر بینہا عنایت خود مرحمت فرما آواز آمد ای علو ہر چہ
در حق اینہا دعا کنی مستجاب گردانم پس حضرت خواجہ دعا کرد و ہمان لحظہ ہر ہمہ را نظر از
عرش تا ثری افتادن گرفت و بذکر خدا مشغول شدند و در اندک مدت بمطلوب حقیقی
رسانید **نقلست** کہ شخصے پیش آن حضرت آمد و طلب دعا نمود فرمود برو بگوی خدا تا
بدعای ممشاد حاجت نباشد گفت گوئی خدا کجاست فرمود آنجا کہ تو نباشی پس آن مرد
برفت و غزلت گرفت تا بمرتبہ رسید کہ وقتی آبی عظیم بہ دینور آمد و خلق بخدمت حضرت
شتافتند پس دیدند کہ ہمان مرد سجادہ بر آب افگندہ و خود بر بالایش نشستہ می آید آنحضرت
بدو نگریست و پرسید کہ این چہ حالت است گفت ہمہ توجہ دعای تست چونکہ خود دانی
از من چرا می پرسی کہ از ہمہ مستغنی شدہ ام **نقلست** کہ آن حضرت اہل سماع بود و اعراس
مشائخ طریقت رحمہم اللہ تعالی کردی و خلائق را در مجلس عرس اجتماع میدادی و طعام پیش ہمہ
یکسان میکشیدی شخصے عرض نمود یا حضرت شما کہ سماع می شنوید در این چہ اسرار است فرمود کہ
اسرار اینہا خود در بیان نیاید اما چون حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم و امیر المومنین علی مرتضی
کرم اللہ وجہہ اولیای عظام و بزرگان کرام شنیدہ اند من نیز سنت ایشان بجای آرم
و آن سریست از اسرار الٰہی کہ ہر کس لائق آن نبود اگر سر سماع بر کسے مکشوف شود یک لحظہ
بے شغل سماع نماند ظاہر بینان دانند کہ بر قول قوالان سماع می کنند و صاحب حال
و خداوند وجد بر آواز قدس محظوظ اند **نقلست** کہ آنحضرت در عمر خود ہیچ چیز در روز نخورد
و نہ آشامید چون در حالت صغر سن شیر خوردی شب نوش جان فرمودی و در روز شیر
نہ مکیدی غرض کہ تمام عمر صائم بود چنانکہ بزرگے مناسب حال بیتے گفتہ **بیت**
وہو الذی قد صام فی ایامہ ✤ من مہدہ حتی زمان رقادہ ✤ **نقلست** کہ آنحضرت

از خدای عزوجل خواسته ام که بجای من در مقام من نشینی و دست بیعت بخلائق دهی
پس بخلوت نشاند و بذکر حق تعالی مشغول گردانید تا فی الحال رفع حجاب شد و از عرش
تا ثری بر و منکشف گردید حضرت هبیره فرمود ای علو هنوز کارت علو خواهد گرفت و این مرتبه
مبتدیانست اگر منتهیان لوح محفوظ بینند بدانند که چیزی دیده اند و هرگاه تاج العارفین
شیخ هبیره را نظر بر عرش افتادی حیرتی بر دل میرسید و آه میکرد و میگفت هبیره حدیث
خواهد و حق جلشانه عرش و کرسی می نماید نقلست که چون آن حضرت ریاضت و مجاهده
بخدمت پیر دستگیر خویش چندگاه نمود روزی فرمود ای علو برو کارت تمام شد وضو کرده
بیا حضرت شیخ فرمان بجا آورده پس حضرت هبیره دست بگرفت و گفت الهی علو را بمقام
درویشی برسان بمجرد این سخن فرمودن حضرت شیخ علو مشاد بیهوش گشت و بعد از ساعتی
بهوش آمد و باز بیهوش گردید و باز بهوش آمد همچنین چهل بار بیهوش شد پیر بی نظیر
لعاب دهن مبارک خود در دهن او کرد فی الحال بخود باز آمد حضرت هبیره فرمود دیدی
مطلوب خود و مقصود جان را معاینه کردی آن حضرت سر بر زمین نهاد و عرض نمود
که سی سال مجاهده کردم این گنج سعادت نیافتم و از دولت پیر دستگیر در طرفة العین
دیدم پس آن حضرت گلیم خود که از بزرگان بدو رسیده بود بشیخ مشاد علو پوشانید
و بر سجاده نشاند از آن روز حضرت علو هیچ کار بجز فرمان حق تعالی نکرد و نقلست که چون آنحضرت
خواستی که کسی را مرید گیرد سر در مراقبه کردی اگر بشارت شدی مرید نمودی والا فالا و
هر که مرید آن حضرت شدی هم در روز اول از عرش تا ثری بر وی کشف گشتی و آنحضرت
بجز وقت قیلوله گاهی خواب نه کردی بر چهار پائی نه غلطیدی و همیشه بذکر مولی جل شانه
و بتلاوت قرآن مشغول بودی نقلست که روزی کاذران بمحبت بت پرستی بیرون
آمده بودند و نظر کیمیا اثر آنحضرت بر آن جماعه افتاد و فرمود ای مردمان شرم نمی آید
که غیر خدای عزوجل را پرستش میکنید بمجرد شنیدن این سخن دل آنها از جعل برگشت

وروی بندگی بخدمت خواجہ آوردند و ایمان نصیب آن جماعہ گردید و ایشان دو صد و پنجاہ
نفر بودند ہمہ ارکان اسلام آموختند پس آن حضرت دعا کرد و گفت الٰہی بندہ ہا گرنیہ پاے
بدرگاہ تو روی نیاز آوردہ اند بر بنہا عنایت خود مرحمت فرما آواز آمد ای علو ہر چہ
در حق اینہا دعا کنی مستجاب گردانم پس حضرت خواجہ دعا کرد و ہمان لحظہ ہر ہمہ را نظر از
عرش تا ثری افتادن گرفت و بذکر خدا مشغول شدند و در اندک مدت بمطلوب حقیقی
رسانید **نقلست** کہ شخصے پیش آن حضرت آمد و طلب دعا نمود فرمود برو بگوی خدا تا
بدعای ممشاد حاجت نباشد گفت گوئی خدا کجاست فرمود آنجا کہ تو نباشی پس آن مرد
برفت و غرلت گرفت تا بمرتبہ رسید کہ وقتی آبی عظیم بہ دینور آمد و خلق بخدمت حضرت
شتافتند پس دیدند کہ ہمان مرد سجادہ بر آب افگندہ و خود بر بالایش نشستہ می آید آنحضرت
بدو نگریست و پرسید کہ این چہ حالت است گفت ہمہ توجہ دعای تست چونکہ خود دانی
از من چرا می پرسی کہ از ہمہ مستغنی شدہ ام **نقلست** کہ آن حضرت اہل سماع بود و اعراس
مشائخ طریقت رحمہم اللہ تعالی کردی و خلائق را در مجلس عرس اجتماع میدادی و طعام پیش ہمہ
یکسان میکشیدی شخصے عرض نمود یا حضرت شما کہ سماع می شنوند در این چہ اسرار است فرمود کہ
اسرار اینہا خود در بیان نیاید اما چون حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم و امیر المومنین علی مرتضی
کرم اللہ وجہہ اولیای عظام و بزرگان کرام ہا شنیدہ اند من نیز سنت ایشان بجای آرم
و آن سریست از اسرار الٰہی کہ ہر کس لائق آن نبود اگر سر سماع بر کسے مکشوف شود یک لحظہ
بے شغل سماع نماند ظاہر بینان دانند کہ بر قول قوالان سماع می کنند و صاحب حال
در خداوند وجد بر آواز قدس مخطوظ اند **نقلست** کہ آنحضرت در عمر خود ہیچ چیز در روز نخورد
و نہ آشامید چون در حالت صغر سن شیر خوردی شب نوش جان فرمودی و در روز شیر
نہ مکیدی غرض کہ تمام عمر صائم بود چنانکہ بزرگے مناسب حال بیتے گفتہ **بیت**
وہو الذی قد صام فی ایامہ ✤ من مہدہ حتی زمان رقادہ ✤ **نقلست** کہ آنحضرت

میفرمود کہ اللہ تعالی اجل جلالہ عارف را آئینہ در سر داده است ہر گاہ کہ دران بنگرد اللہ جل جلالہ را بیند و ہم آنحضرت فرمود کہ ہر کہ بر دوستی از دوستان حق انکار کند کینہ عقوبت وی آنست کہ ہرگز او را آن نہ دہند کہ او داشتہ و نیز فرموده کہ فراغت دل خالی بودن است از انچہ کہ اہل دنیا در و دست زده اند و فرمود کہ توکل دانع کردن طمع است از ہر چہ کہ طمع نفس و دل بدو میل کند و فرمود جمع آنست کہ خلق را جمع در توحید کنی و تفرقہ آنست کہ در شعبت شان متفرق گردانی و فرمود حکما کہ حکمت یافتہ اند ہمہ از دولت خاموشی و تفکر و فرمود تصوف ہر آئینہ صفائی اسرار است و عمل کردن بدان چہ رضای جبار و فرمود تصوف تو انگری نمودن است و مجہول گردیدن و دست داشتن از چیزی کہ بکار نیاید و قول آنحضرت ادب المرید فی التزام حرمات المشائخ و خدمت الاخوان و التحرج عن الاسباب و حفظ آداب الشرع علی انفسہ نقلست کہ آن حضرت فرمود چہل سال است کہ بہشت را با ہر چہ کہ در دست بر من عرض میکنند گوشہ بعبادت بدو نہ داده ام نقلست از حضرت شیخ ابو عامر قدس اللہ سرہ کہ شاگرد و مرید آن حضرت بود کہ روزی پیش آن حضرت نشستہ بودم جوانمردی بمیزبانی اجازت خواست آنحضرت فرمود تو انی کہ صوفیان را بخانہ و بازار در میان ندا و ہر چند بہانہ جست اجابت نفرمود چون بیرون شد اصحاب گفتند حضرت شیخ ہرگز نہ کرده است آیا این چہ بوده باشد آن حضرت فرمود کہ او از ان جوان مردان بود کہ دنیا بدستش آمد حالا رفتہ اکنون می آید چیزے نفقات می کند تا سرمایۂ خود باز یابد و مہر او از دلش بدر نمی رود و آن خود باز نمی آید نقلست کہ روزی آن حضرت از در سرای خود بیرون شد سگے بانگ زد از زبان مبارکش بر آمد لا الہ الا اللہ سگ ہمانجا بمرد نقلست از شیخ عبد اللہ الطائی قدس اللہ سرہ قال سمعت محمد ابن خفیف یقول رایت مشاد دینوری فی القوم کانہ قائما رفع یدیہ الی السماء یقول یا رب القلوب

والسماع تدعو من راسہ حتی وقعتہ علے راسہ فانشقت وحمل مشاد **نقلست** کہ در آخر
وقت آن حضرت شخصے گفت لا الہ الا اللہ بگوی روی بدیوار کرد وگفت ہمگی من تبو فانی
ست جزاے کسی کہ ترا دوست دارد این بود یکے گفت کہ خدای عزوجل با تو چہ کرد
فرمود چہل سال ست کہ بہشت بر من عرض میکنند و بدو نہ نگریستہ ام شخصے گفت دل خود
چون بینی فرمود بیستی سال ست کہ دل خود گم کردہ ام ونمی یابم ازانکہ جملہ صدیقان
درین حالت دل گم نمودہ اند ونیافتند من چگونہ یابم **نقلست** کہ آنحضرت سہ خلیفہ داشت
حضرت خواجہ ابو اسحاق شامی وشیخ ابو عامر وشیخ احمد آسود دینوری کہ او در شہر رویان
صاحب سلسلہ ست رحمۃ اللہ علیہم **نقلست** کہ آن حضرت چہار دہم ماہ محرم الحرام
در سنہ تسع وتسعین وماتین بر رحمت حق پیوست چنانچہ تاریخ وصال آن حضرت
این دعا گو قدوۂ اولیاے حق بودہ یافتہ ست رضی اللہ عنہ ونفعنا

در ذکر شمس الاولیای حضرت خواجہ ابو اسحاق شامی قدس اللہ سرہ

آن ملک المشائخ بالاتفاق آن مقتدای الوقت بالاستحقاق آن زاہد متمکن آن عابد
متدین آن تاج الاولیا آن سراج الاتقیا آن رکن روزگار آن صاحب اسرار
آن وصاف حقائق آن کشاف دقائق آن دُرّ بی بہای دریای ہمگان آن شمس
شمس الاولیا حضرت شرف الدین خواجہ ابو اسحاق شامی قدس اللہ سرہ العزیز کہ صاحب کشف
وکرامات وسند اولیا وحجت مشائخ وقت خود بودہ وبا رجال الغیب صحبت داشت ولقب
وی شرف الدین ست واز خلائق بے نیاز با درویشان دمساز واز اولیا ممتاز بود
اندر فقر سرافراز بودہ وخرقۂ فقر وارادت از شیخ المشائخ مشاد علو دینوری قدس اللہ
سرہ العزیز پوشیدہ وبزرگے در مدح آنحضرت چہ خوش گفتہ ست وبہ اقتدای اہل حضرت
وشیوخم ✦ تکمل ولی اللہ فی میلادہ ✦ ابو اسحاق اکبر شیخم ✦ طولہا من شیخ اطوادہ ✦
اضحی ہذا الذین بیغونہ ✦ لا بعد فوت النہج فی معبادہ ✦ **نقلست** کہ آنحضرت بعد از

شش روز گاهی بعد هفت روز افطار کردی و فرمودی که آنچه لذت در گرسنگی یافته ام در هیچ چیز موجود نیست و نیز در حالت افطار هم زیاده از سه لقمه تناول نمی فرمودی چون خواست مرید شود چهل روز پیهم استخاره کرد آواز آمد که ای ابو اسحاق برو مرید علو مشاد شو که او دوست است پس آنحضرت بخدمت شیخ المشائخ حضرت شیخ مشاد علو قدس الله سره آمد و سر بر زمین نیاز نهاد آن حضرت ویرا در بر گرفت و فرمود من از خدای خواسته ام که تو درویش کامل شوی و فرزندان و مریدانت نیز کامل شوند و اهل نعمت گردند پس مرید کرد و بخلوت نشاند و فرمود که طریقهٔ مشائخ با عهد نفس است و فقر و فاقه اختیار کن و بذکر خدای عزوجل مشغول باش پس هفت سال در خدمت آنحضرت بمجاهده بود بعد هفتم طی افطار میکرد یعنی بعد بست و یک روز بهر چه نان و پارهٔ آب دست می برد تا هاتف آواز داد که ای علو کار ابو اسحاق تمام شد و بمرتبهٔ اعلی رسید خرقهٔ خود بدو بپوشان و بجای خود بنشان و تو بحضرت ما باش حضرت خواجه خرقه بدو عنایت فرمود و خلیفهٔ خود ساخت همدران ساعت آواز آمد که ای ابو اسحاق تو مقبول حضرت ما شدی پس همچنان شد و بسیاران از دولت وی بمنزل رسیدند و ذات بابرکاتش مبدای چشتیان گردید و این سلسله بعد ش بچشت مشهور و مخاطب گشت بدین جهت که چون آن شمس الاولیا بخدمت پیر خود شتافت و در بغداد بشرف دولت پای بوسی مشرف شد و فی الفور فرمود که چه نام داری گفت بنده را مردم ابو اسحاق چشتی میگویند آن حضرت بعنایت بغایت فرمود که شما خواجه چشت هستید و اسلام چشت از برکت قدوم شماست بعد از انکه چون خلافت یافت و بحضرت پیر خود در چشت تشریف آورد و بخواجه چشت مشهور گردید پس چهار تن دیگر سوای آن حضرت اندر چشت صاحب ولایت و کمال با عظمت پیدا شدند یکی حضرت خواجه ابو احمد که مرید و خلیفهٔ کامل آن حضرت است دوم حضرت خواجه ابو محمد ابن خواجه ابو احمد سوم ناصر الدین خواجه ابو یوسف چهارم حضرت خواجه مودود چون این پنج تن بنسبت

ارادت و خلافت بعد یکدیگر قائم مقام یکدیگر گردیدند و هر کدام مرید و خلفای بسیار حاصل کرد
خواجگان چشت گویا ایشان منسوب گشتند چنانکه تا حال هر کس که بنسبت ارادت
بدرشتیان می پیوندد چشتی میگوید و تا قیامت خواهد گویا ایشان الحمد لله تعالی افضلست
که آن حضرت سماع بسیار شنیدی و هیچ دانشمند و صاحب شرع بر ایشان اعتراض نکرد
و نه گفت که چرا سماع می شنوید و هر که بمجلس حضرت در سماع حاضر شدی هرگز بر معصیت
نگشتی و از تاثیر وجد آن حضرت حاضران مجلس نیز تواجد و اثر وجد پیدا گردیدی در و دیوار
بجنبش در آمدندی و هر نوع مریض که در محفل گرمیش باریافتی فی الحال صحت یافتی و لیکن
ارباب دنیا و ابنای خود را بمجلس سماع راه ندادی و اگر احیانا مردی صاحب مکنت را حال
حاضر میشدی تارک دنیا گشتی شخصی عرض کرد که یا حضرت اهل دنیا را از فیض مجلس گرامی چرا
محروم میداری فرمود دنیا و اهل دنیا اهل کثافت اند و درویشان اهل لطافت پس کثافت را
با لطافت ضد صلیست و الضدان لا یجتمعان و سماع را اجتماع اخوان شرط است که در آن
دلهای همه را توجه بحق بود و طالب دیدار دوست باشند الفقرا کنفس واحد سر این معنیست
در سماع اسرار الهی کشف می شوند و دل همچو آئینه مصفا میگردد و اهل سماع روشن ضمیر میباشند
و چون آن حضرت سماع در میداد پیش از آن دو سه روز خبر میکرد و خود روزه طی نگاهداشتی
و قوالان را نیز تائب مینمود و نقلست که وقتی امساک باران شد سلطان عصر و همه
ائمه کرام بخدمت حضرت خواجه التجا آوردند آن حضرت قوالان را فرمود که حاضر شوند و
خلیفه را باز گردانیدند و سماع در دادند خلیفه بوسیله بعضی فقرا العرض رسانید که این فقیر نیز
بمجلس سماع باشد خواجه فرمود اگر شما حاضر باشید در حالت سماع اثر نعمت دارد
نه شود باران چگونه بارد باید که شما بخاطر جمع منتظر عنایت ایزدی باشند انشاء الله تعالی
فتح الباب باران میشود حسب الارشاد بخانه خود رفت و حضرت خواجه را در حال گرفت
و در تواجد و گریه در آمد همدرین اثنا فیضان رحمت الهی که عبارت از نزول باران است

در زیرش درآمد و بدین سبب خلق خدای را اطمینان حاصل گشت روز دوم بخدمت
خواجه سلطان باز آمده خواجه در گریه شد چنانکه حاضران مجلس نیز در گریه شدند و عرض
کردند یا خواجه سبب گریه چیست فرمود نمیدانم که کدام گناه کرده ام که متواتر سلطان
در محفل من می آید و مرا از صحبت فقرا باز دارد می ترسم که مبادا حشر من در روز قیامت
میان ارباب دول واقع شود و بس نحوست و بیهوشش گردید چون بهوشش آمد این حدیث
بر زبان راند اللهم احیني مسکینا و امتني مسکینا و احشرني في زمرة المساکین خلیفه
گریه کنان شرمنده وار برگشت نقلست که چون آنحضرت روی اهل دنیا
بدیدی فرمودی اتوب من کل الملهی الا حظني نقلست که آن حضرت هرگاه
خواستی که جای سفر کند در طرفة العین بدانجا رسیدی هر چند که آن مقام دور تر بودی
زود تر رفتی زهی عظمت کرامت که ایزد تعالی بدان شمس الاولیا ارزانی فرموده که شمه از بیان آن
بتحریر نمی آید و آن شمس الاولیا چهار هم شهریار ولایت اشانی بهمت حق پیوست رضی الله عنه و نفعنا
ذکر قطب المتقین حضرت شیخ ابو احمد چشتی قدس الله سره العزیز
آن پادشاه عالم را از آن راز دار جهان نوازان شمع انجمن توفیق آن رکن کعبهٔ تحقیق
آن عمدة الابرار آن قدوة الاخیار آن برهان ملت آن گنج عزلت آن هادی گمراهان
آن پناه بی پناهان آن در همه چیز ملجا الاسعد حضرت قدوة الدین شیخ ابو احمد چشتی
قدس الله سره العزیز در عالم ذوق ربانی بادشاهی رانده و بکرامت و ریاضت معروف
و در مجاهده و مشاهده مظهر بوده و پیشوای مشایخ کبار و اولیای نامدار است و خرقه فقر
و ارادت از شمس الاولیا حضرت خواجه ابی اسحاق شامی پوشیده و نود و پنج سال عمر داشت
و تبتش قدوة الدین بست نقلست که آن حضرت پسر سلطان فرسناقه است
که از شهرهای چشت و امیران ولایت بود و وی صحیح النسب از سادات حسنی است بدین وجه
حضرت شیخ ابو احمد چشتی ابن سلطان فرسناقه ابن سید ابراهیم ابن سید یحیی

ابن ناصر الدین سید حسن ابن سید مجد المعالی ابن سید عبد اللہ ابن سید حسن مثنی ابن امیر المومنین
سلطان العارفین حضرت امام حسن رضی اللہ عنہ ابن امیر المسلمین امام المتقین حضرت
علی شیر خدا کرم اللہ وجہہ و بہ ثبوت پیوستہ کہ سلطان فرسناقہ را خواہرے بود
ولیۂ صالحہ و عفیفہ و ماجدہ حضرت شمس الاولیا خواجہ ابی اسحاق اکثر بخانۂ او
رفتی و طعامش خوردی روزی وی را فرمود کہ برادرت را فرزند گرامی خواہد بود کہ ویرا
شانی عظیم خواہد شد باید کہ حرم محترم برادر خود را بخوبترین وجہی محافظت کنی و
درین باب احتیاط بلا نہایت مرعی داری و چیزیکہ دران شبہہ و یا نوعی شکوک باشد
او را خوردن ندہی و دران حین حرم سلطان کہ مادر آن قطب المتقین باشد حاملہ بود
پس آن صالحہ بموجب فرمودۂ آنحضرت دربارۂ احتیاط دقیقہ فرو نگذاشت حتی اکہ
بدست خود چرخہ گردانیدی و ریسمان رشتی و بفروختی و بکسب ما یحتاج حرم برادر خود
مہیا داشتی آخر الامر ششم ماہ رمضان مبارک سنہ دو صد و شصت از ہجرت در زمان
خلافت متصم باللہ متولد شد ہمان صالحہ در خانۂ خود از وجہ حلال پرورش نمود و گاہ
کہ حضرت خواجہ ابو اسحاق شامی تشریف ارزانی می فرمود حضرت شیخ ابو احمد چشتی را
دیدہ بر زبان الہام بیان میکرد کہ این کودک خاندان بزرگ و بنا مدار طریقہ
خواہند شد انشاء اللہ تعالی و احوال عجیب و آثار غریب مشاہدۂ ہمگنان خواہد گردید
پس در سنہ ہفت سالگی بمجلس معلی شمس الاولیا حضرت خواجہ ابو اسحاق حاضر بود
در عین حالت سماع نظر حقائق اثر آن حضرت بر ایشان افتاد فرمودای در سماع
پس وی را جذبۂ الٰہی وارد گشت و علم لدنی بکث و چنانکہ در ایام ہفت سالگی چنان
اسرار علوم بیان میکرد کہ علمای وقت استکساب از انجناب بسیاری نمودند پس در
سنہ سیزدہ سالگی مرید شد و خلوت گزید و بذکر اشتغال نمود و مجاہدہ و ریاضت قہ
اختیار کرد چنانکہ بعد ہفت روز تجدید وضو کردی و نیز بعد ہفت روز افطار کردی

وبموجب سنت بزرگان چشت زیاده از سه لقمه تناول نمی فرمودی و موافقش آب هم
خوردی و بعد چهل روز قضای انسانی شدی و هر که روی مبارک آن حضرت میدید
و هشت خوردی و جبین مبارکش چنان منور بود که اکثر بی چراغ در خانه تاریک نشستی
و قرآن با اعراب بوجه احسن در نظر افتادی و میخواندی **نقلست** که چون آنحضرت بسن بست سالگی
رسید روزی با پدر بزرگوار خود سلطان فرستاده بقصد شکار رفت جانب کوه اتفاقاً
از پدر و لشکر خود جدا گشت و میان کوهستان افتاد دید که چهل تن از رجال الغیب بر سر سنگی
ایستاده اند و حضرت شمس الاولیا خواجه ابی اسحاق شامی در میان آنها است چون
بخدمت آن حضرت سابقاً معرفتی داشت زود از اسپ فرود آمد و در پای مبارکش افتاد
و سلاح و اسپ آنچه که داشت همه گذاشت و پشمینه پوشیده بر رکاب سعادت قباب
آن حضرت روانه شد هر چند که پدر آن جناب و مردمان متعلق شان تفحص کردند نیافتند
تا بعد چند روز شخصی خبر آورد که در فلان موضع ازان کوهستان همراه خواجه ابو اسحاق شامی
دیده بودم سلطان مردم فرستاد تا بیارند هر چند که یافتند و پندش دادند و بند
نهادند نیامد پس هشت سال ریاضت نمود و خلافت و خرقه گلیم پوشید و پیر و شفیعش
بجای خود نشاند و فرمودای ابو احمد تو مرا فرزندی هر نعمتی که مرا از پیران رسیده بتو
دادیم پس دست گرفته مستقبل قبله ایستاده شد و دعا کرد آواز آمد که ای ابو احمد را
دوست و مقبول گردانیدیم و هر که بصحبت او باشد او را نیز دوست خود گردانیم **نقلست**
که آنحضرت سی سال خواب نکرد و هم سی سال وضویش خرمبتو ضائ نشکست و گاهی
آب سیر نخورد و چون سه و چهار فاقه شدی بکسی اظهار نه کردی و شکرانه نمودی بعد
هفت روز بطعام افطار کردی **نقلست** که آنحضرت هر شب بعد نماز تهجد دعا کردی که الهی عاصیان
امت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم را بیامرز آواز آمدی که احمد دعای تو
قبول کردیم و هزار گنهگار امت حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم تو بخشیدم و برابرت

درخود در آرم معلوم نیست که چه مقدار عاصیان بدعای آنحضرت بخشیده شدند امید وار
که این مرید بے مایه و هر سیکه بدان حضرت و سیله وارد نیز آمرزیده شود آمین یا رب العالمین
نقلست که سماع در وقت آن حضرت بود هر وقت که در سماع بودی دران حال بر هر که
نظر کردی صاحب کرامت شدی و هر کافری که حضور آمدی مسلمان گشتی و هر مریضے که
چشم مبارکش بر و افتادی همان لحظه صحت می یافتی و در حالت سماع نور ساطع از
جبین آنحضرت ظاهر شدی که لمعه اش تا آسمان رفتی چنانکه اکثر مردم شهر از خانهٔ خود
نور جبین او که بآسمان رفتی معائنه نموده می آمدند و میگفتند که امروز حضرت سماع
می شنود که نور جبین مبارکش تا بآسمان شتافته پس مردم از هر سو پویان می آمدند
و بمجلس حاضر میشدند و درین حالت جماعهٔ علما از روی حسد زبان ملامت برگشادند حتی که
ببارگاه امیر نصیر که خالوی آن حضرت بوده و امیر عادل و محسن از دودمان ملک شام
شکایت بردند و گفتند که خواهرزادهٔ تو در چشت بدعت سماع پیدا نموده است و خلق را
از راه میگرداند وی را در مجلس همایون خویش بطلبند و مباحثه نمائیم اگر راه راست دارد
چه مضائقه والا مانع آئیم تا من بعد چنان نکند امیر نصیر کس را مقرر نموده که حضرت را
ببارد چون آن قطب المتقین ماجرا بشنید فی الحال خرقه بپوشید و بر مرکب نشست و با یکے
خادم محمد خدابنده که بجز سورهٔ فاتحه و اخلاص اصلا دیگر هیچ نخوانده بود همراه گرفته
ببارگاه امیر نصیر تشریف آورد و دران حین هفتاد و نه تن از فاضل و مفتی شهر و اطراف
حاضر بودند و استدعا بامیر داشتند که چون شیخ بیاید امیر التفات بدو نکند چون آنحضرت
در رسید و هیبت عظمت آن حضرت بر دل امیر اثر کرد و ماندن نتوانست و تا بدرسرای استقبال
پیش آمد و بدست مبارک حضرت بوسه داد و با عزاز صدر محفل نشاندند نشستند ان چرب با نها
در پیش کردند و سوالهای محال بمیان آوردند حضرت شیخ اشارت به محمد خدابنده نمود
و فرمود من میدانستم که این کوردلان چیزی مشکل خواهند پرسید که از عهدهٔ آن برآمدن

خالی از تکلف نخواہد بود جواب اینہا تو کہ ہیچ نخواندی انشاء اللہ تعالی بوجہ احسن متوانی داد
پس عہدۂ تقریر سپرد و نامبردہ ہشت تا دو مسئلہ را جواب داد موافق کتب متداولہ بعد
یک مسئلہ خود پرسید کہ در جواب آن جملہ عاجز آمدند و منفعل شدند امیر چون چنین بدید
از روی تمسخر باعالمان گفت کہ ہنوز ہم چیزے شبہہ اگر نجا طر ماندہ باشد تقصیر نکنید
عالمان سر نجالت فرود آوردند و برزبان حال گفتند کہ ما تقصیر کردیم و حضرت خواجہ عالم
علم لدنی است ہرگاہ کہ برابری خادمش نمیتوانم کرد با وی حرف درمیان آوردن
باجان خود دشمنی کردن است پس آنہا گوشۂ دستارہاے خود در گردن انداختہ در پاے
حضرت خواجہ افتادند و عذر تقصیرات بمیان آوردند و مرید شدند پس امیر نصیر عذرے
کرد و متاع بسیار بخدمت آن قطب المتقین گذرانیدند و آنحضرت قبول نفرمود و برگشتہ
باستانۂ خود آمد و غلغلۂ ولایت و عظمتش اندر زمین و زمان افتاد و از ہر جانب و ہر مرز و بوم
جوق جوق بخدمت می آمدند و مرید می شدند و نعمت می یافتند **نقلست** کہ آن حضرت
جامۂ نو ہرگز نہ پوشیدی و برابر غنی نہ نشستے و حافظ کلام ربانی بود و سلطان المشائخ
حضرت خواجہ سری سقطی قدس اللہ سرہ العزیز بصحبت ملاقاتش اکثر می آمدی و در محفل سماع
حاضر بودی و از اثر سماع آن حضرت حاضران محفل نیز مست میگشتند و قوالان را نیز
شوق حاصل گشتی چنانکہ کف از دہن شان برآمدی و از خود خبر نمیداشتند و آواز
قول قوالان از غیب آمدی و ایشان سماع می شنیدند و تواجد می نمودند و از مجتہدان آنوقت
ہیچ کس انکار سماع آنحضرت نکرد و از بیان آن حضرت دانشمندان عصر متحیر می ماندند و آنحضرت
در روزے یک ختم و در شبے دو ختم قرآن نمودی و ہر کہ بملازمت آنحضرت می آمد از نور
جبین مبارکش نظر او خیرہ میگشت **نقلست** کہ پدر آنحضرت را نمخانہ بود روزے
آنجناب فرصت یافتہ در انجا در آمد دروازۂ آن خمخانہ محکم بستہ خمہا را شکستن گرفت
سلطان آگاہ شد و بر بام آن خانہ رفت از غایت غضب سنگ رگ برداشت کہ از

روزن بران حضرت انداز و همین که سنگ از دست رها کرد معلق شده در هوا ماند
و بر سر آن قطب المتقین نیامد سلطان را ازین واقعه حیرت روے داده و بدست
پرستو به کرد و این واقعه در سن ثمانین و مائتین بود **نقلست** که شیخ فضیل
بن عیاض بر مکی تعرضات در باب سماع آن حضرت نمود آن حضرت چون بشنید فرمود
اگر او تا حق چنین میگوید سزای خود خواهد یافت فی الحال زحمت بیت بر فضیل مذکور
غالب آمد هر چند اطبا علاج میکردند زیاده تر می میشد چون کار از معالجه در گذشت ناچار
توجه بخدا نموده و بتلاوت قرآن مشغول شد شبے جمال جهان آرائے محمد مصطفے
صلے اللہ علیه وسلم را در خواب دید و بحبت شفائے خود عرض کرد رسول اللہ صلے اللہ
علیه وسلم فرمودائے فضیل تو انکار سماع ابو احمد چشتی کردی انکار او و انکار مشائخان
او انکار ماست چون توبه نمی کنی در مجلس سماع او حاضر نمی شوی صحت ممکن نیست فضیل
بر مکی چون از خواب بیدار شد همان لحظه دوان بخدمت حضرت آمد اتفاقاً
آن حضرت در حالت سماع بود فضیل به مجلس رسید و دست بسته یکسو بایستاد
ناگاه نگاه حضرت همان سوے افتاد و نظر فیض اثر بروے افگند و تبسم کرد و فرمود
اے فضیل دیدی انکار سماع فضیل سر بر زمین نهاد و عرض کرد یا حضرت تقصیر
نمودم و سزائے یافتم این سماع که مخدوم می شنوند اسرار الٰہی است پس حضرت
دست حق پرست بر سرش فرود آورد فی الحال صحت کامل یافت که گوئی اصلاً و مطلقاً
مرض بدو نبود پس هفت صد تن از کفار بمشاهدهٔ این کرامت مسلمان گشتند و
هر کدام صوفی و مشائخ شدند **نقلست** که روزے آن حضرت بر دجله رسید
و هفتاد و نه نفر همراه بودند و کشتی موجود نبود فرمود بیائید همه حلقه گیریم و ذکر گوئیم
پس همچنان نمودند و سلامت از دجله گذشتند چنانکه پاے کسے هم تر نشد در آن وقت
بست و چهار تن کافر حاضر بودند همه مسلمان شدند و همچنان از آب آنها نیز گذشتند

و اندک ایام شیخ کامل شدند **نقلست** کہ آن حضرت روزے براہے گذشت و بجائے رسید کہ ہمہ کافران در انجا ساکن بودند و ہر مسلمانے کہ بدان راہ میرفت از ترس آنہا مومن نمی گویا نیدند و لباس کافران می پوشیدند اگر آنہا مسلمانے را می یافتند بشدت پیش می آمدند و ایرامی سوختند چون حضرت قطب المتقین آنجا رسید کافران دیدند و ایشان را گرفتند و پرسیدند کہ مسلمانے فرمود آرے مسلمانم گفتند ما ہرگز مسلمان را زندہ نگذاریم و با آتش اندازیم اگر ہیچ آفتے بدو نرسد دانم کہ مسلمانست حضرت شیخ فرمود اگر مسلمان بصدق دل کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ گوید ہرگز آتش بروے کار نکند پس آنہا آتش افروختند حضرت قطب المتقین فی الحال در آتش در آمد مصلا فراز نمود و بنماز مشغول شد یکبارگی آتش سوزان سرد شد کافران چون این حال مشاہدہ کردند سر بر زمین نہادہ ہمہ از سر اخلاص و اعتقاد مسلمان گشتند و آن ہمگی دہ ہزار مرد بودند و صد کس از انجملہ خدمت حضرت اختیار کردند ہمہ شیخ کامل گشتند باقی حسب فرمودۂ آنحضرت ہمانجا سکونت ورزیدند **نقلست** کہ آن حضرت در غرہ ماہ جمادی الثانی سنہ خمس خمسین و ثلثمائۃ بر حمت حق پیوست تاریخ وصالش این دعا گوی در دیوان قطب العالمین یافتہ است قدس اللہ تعالی اسرہ و منہم

در ذکر محبت المشائخ حضرت شیخ ابو محمد چشتی قدس اللہ سرہ العزیز

آن بادشاہ ممالک مکاشفات آن سلطان دار الملک متابعات آن عمدۃ المشائخ و الفقرا آن قدوۃ الائمۃ و العلما آن فخر العباد آن ملجا الزہاد آن مخزن سخا آن معدن وفا آن ولی قبلۂ ولایت آن صفی کعبۂ ہدایت آن گوہر کان حق و راستی حضرت ناصح الدین شیخ ابو محمد چشتی قدس اللہ سرہ العزیز کہ در ہمہ اطوار شائستہ بانواع کرامات و صفات آراستہ و ولی مادرزاد بود و شانی عظیم و رتبۂ بلند داشت و بقبش ناصح الدین [illegible] ہفتاد سال عمر داشت و خرقۂ فقر و ارادت از پدر خویش قطب المتقین حضرت قدوۃ الدین

شیخ ابو محمد چشتی قدس اللہ سرہ العزیز بر شیخ ہر کہ نظر نظر آن حضرت گشت فی الحال ولی کامل شد نقلست از مادر مہ آن حضرت کہ گفت وقتیکہ شیخ ابو محمد چہار ماہہ در شکم من بود صوت کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ بگوشم افتادی بایدرش معلوم نمودم فرمود بشارت باد مرا تراکہ فرزند سعادت مند و ولی از بطن تو بوجود آمد روزے پدر بزرگوار آنحضرت نزد یکی مادرش نشستہ بود روی بسوی حمل نمود فرمود السلام علیکم یا ولی اللہ و خلیفتی آوازے آمد از شکم کہ کسی مفہوم او نہ فہمید مادر صالح گفت یا حضرت معلوم نیست کہ در شکم دختر ست یا پسر و تو چنین میفرمائی آن حضرت فرمود کہ اللہ جل شانہ بمن اشارت و بشارت داد و وعدہ نمودہ در لوح محفوظ نیز خواندہ ام کہ مرا فرزندی ولی مادر زاد آید نقلست شبے کہ حضرت شیخ ابو محمد چشتی متولد شد شب عاشورہ بود پدر بزرگوارش را ہمان لحظہ خواب آمد جمال جلال زینت جہان آرائے نور پاش دو عالم حضرت محمد مصطفے صلی اللہ علیہ و آلہ و اصحابہ وسلم جلوہ پیرائے گردید و فرمود مبارک اے ابو احمد در خانۂ تو فرزند شدہ باید کہ او را بنام من موسوم گردانی و سلام بدو رسانی پس حضرت شیخ بیدار شد دید کہ پسر تولد گشتہ حضرت شیخ محمد را ہنوز باب نشستہ بودند کہ ہفت کرت کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ از زبان برآورد پس حضرت پدر بزرگوار او تجدید وضو نمودہ السلام علیک بگفت فرزند جواب داد علیک السلام یا شیخنا قل ما رویاک ہذہ اللیلۃ پس آنحضرت در گوش فرزند خود فرمود کہ حضرت سرور صلی اللہ علیہ وسلم بر تو سلام رسانیدہ است فرزند سر بزمین نہاد و شیخ ابو احمد نیز سر بسجدہ فرود آورد و دعا نمود کہ الٰہی این پسر را ولی گردان آوازے شنید کہ ای ابو احمد دعای ترا مستجاب کردم و پسرت را مقبول خویش گردانیدم نقلست شبے کہ آن حضرت متولد شد شب عاشورہ بود چون روز تمام شد تمام روز شیر نخورد و مادرش نخدمت مبارکش عرض کرد حضرت فرمود کہ پسرت ولی مادر زاد است متابعت انبیا و اولیا را مکند و عاشورہ

نگاہدار و پس همچنان شد که وقت شام رسید شیر خوردن گرفت روزی والده ماجده
شیر میداد در عین حالت شیر خوردن خنده بسیار کرد چنانکه مادرش را تعجب آمد بحضرت پدرش
معلوم نمود حضرت فرمود که شیطان برای آنکه بسیرت را بگرداند آمده بود الله تعالی اجل شانه
فرشتگان را فرمان داد که شیطان را دور سازند و زجر کنند چون آن لعین دست قدرت
بر شیخ ابو محمد نیافت و پشیمان باز شد ابو محمد را ازان جهت خنده آمد **نقلست** که مادر
آن حضرت گفت ازان مدت که ابو محمد متولد شد تا مدت دو نیم سال وقت هر صلوات خمسه
چشمان خود را سوی آسمان نمودی ولا اله الا الله بسیار گفتی و نور بر روی مبارکش
پدید آمدی که تمامی خانه روشن شدی و بارها بسبب عدم چراغی روشنی خانه از جبین او
گشتی چنانکه اگر سوزنی گم شدی بدیهه احسن از پرتو پیشانی او یافته می شدی **نقلست**
که آن حضرت چون دو نیم ساله شد کم می خورد و مادرش بخدمت پدرش شکایتی نمودی
که ابو محمد چیزی نمیخورد فرمود ابو محمد درویش است کم خوردن کمال درویشان است از اول
کم خوردن عادت میکنند چون چهار ساله چهار ماهه شد در مکتبش بردند ناگاه از غیب
بر تختهٔ او این کلمات پیدا آمد بسم الله الرحمن الرحیم علم القرآن رب یسر و لا تعسر
رب زدنی علما و فهما و تمم بالخیر پس در اندک مدت قرآن خواند و علوم دینی حاصل کرد
و بکمالیت مردان رسید و از وقت چهار سالگی نماز با جماعت میکرد و در هفت سالگی
خلوت گزیده هم ازان هنگام هر چه از زبان مبارکش برآمد همان شدی و خلیفهٔ وقت
و جمیع خلائق ازان وقت اعتماد بر خواجه بغایت میداشتند و بهر نیت که یکبار تجدد متش
شدی فتی مقصودش حاصل میشدی و مدت سی سال وضوی آنحضرت بجز منتوضی نشکست
و کافر یکه بحضوری آمدی فی الحال مسلمان شدی چنانکه در چشت هیچ کافری نماند و هر مسلمانیکه
بخدمت آن حضرت مشرف گشت از عرش تا ثری منکشف شد و آن حضرت بست و چهار ساله
بود که پدر بزرگوارش رحلت نمود و وی قائم مقام او گشت و بر سجاده بنشست و اکثر

سلاطین

سلاطین آقاسی و ادانی جماہیر و مشاہیر روی اخلاص و ارادت بخدمت آن حضرت
آوردند نقلست کہ آن حضرت اکثر در چاہ نماز معکوس گذاردی و پہلوی مبارک خود
گاہی بر زمین ننہادہ بود و شب و روز بریاضت و عبادت اشتغال میداشت تا عمدہ
مشائخان عصر و قدوۂ عابدان دہر گردید چون ہنگام انتقال پدر بزرگوارش نزدیک
رسید او را مرید نمود و خرقہ پوشانید و بجای خود نشاند و در آن وقت آن حضرت ہفتدہ
سالہ عمر داشت پس وصیت کرد کہ فقر و فاقہ اختیار کنی و با فقرا و مساکین صحبت داری
و از دنیا و اہل دنیا محترز باشی تا فقیر گردی حضرت شیخ ہمہ نصیحت قبول نمود و دوازدہ سال
در حجرہ مشغول ماند و بعد ہفت روز بیک خرما افطار کردی نقلست کہ روزے آن حضرت
در ایام طفولیت بمکتب میرفت در عین راہ با خواجہ خضر علیہ السلام ملاقات واقع شد
خضر علیہ السلام فرمودای ابو محمد مژدہ باد ترا کہ از رب العزت فرمانست تا علم صوری و
معنوی ترا بیاموزم حضرت پائبوسی نمود و گفت یا خواجہ ہر چہ فرمانست عنایت فرمایند
پس خضر علیہ السلام اسم اعظم بآنحضرت آموخت ہمہ علوم و اسرار الٰہی بدو منکشف گردید
از ہمانجا برگشتہ بخانہ آمد مادرش گفت امروز چہ خواندی تختہ بیار تا بہ بینم گفت ای مادر آنچہ من
خواندہ ام در تختہ نمیگنجد مصحف کہ در خانہ بود مادرش پیش آن حضرت کشید گفت ای
مادر مصحف را پیش خود نگاہدار من یاد میخوانم مادر ہمچنان کرد فی الحال در یک پاس تمام
قرآن مجید حفظ بخواند مادرش متحیر بماند و شکرانۂ الٰہی بجا آورد نقلست کہ روزے
آن حضرت یعنی قطب المتقین شیخ ابو احمد والد بزرگوارش سماع می شنیدند قوالان حاضر
بودند و ابیات بہ آہنگ می خواندند و حضرت در تواجد بود نظر فیض اثرش بر شیخ ابو محمد
افتاد و فرمود درآی در سماع آن حضرت بطیافت و مدہوش گشتہ در سماع آمد تا دیری بدو ق
ماند پس بخود شدہ افتاد و حضرت ابو محمد تا ہفت روز متواتر سماع شنید وقت نماز قوالان را
باز داشتی و نماز ادا کردی و باز در سماع شدی و در ہمہ حضرت شیخ ابو محمد ہمچنان بیہوش بود

وپس پدر بزرگوارش قوالان را خاموش کرد تا فرزند ارجمند بهوش آید قوالان ساکت گشتند بعد از زمانے حضرت شیخ ابو محمد چشم بکشاد و سوی آسمان نظر کرد و فرمود قوالوا قوالوا پس از عالم غیب آواز نغمه آمد تا ابیات هرگز کسے چنین نشنیده بود هر که حاضر بود بوجد آمد چون بشنید حضرت ابو محمد در سماع شد و حاضران نیز در سماع آمدند تا سه روز متواتر بر همان صدای غیبی سماع نمودند پس بهوش آمدند و شیخ ابو محمد در پای فلک فرسای پدر خود افتاد و گفت مخدوما این فتح باب که در سماع است در هیچ شغل دیگر نیست صد سال اگر کسے ریاضت شاقه و مجاهده شدید کند این مرتبه میسر نیاید که در یک سماع مشاهده گردید که حضرت شیخ ابو محمد فرمود ای ابو محمد سماع سر پوشیده است راز آن پوشیده باید داشت عوام بیچاره طاقت این راز ندارند اگر من اسرارش ظاهر سازم جمله جهانیان مبتلاے سماع شوند و از خدای عزوجل غیر ازین عطیه طلب نسازند نعمتست که آن حضرت بر سر دو جانشست خرقه خود را بخیه میزد درین اثنا پسر خلیفه در رسید از اسپ فرود آمد در زمین خدمت ببوسید و با ادب بنشست آن حضرت فرمود که حضرت رسالت پناه صلی اللہ علیه وسلم فرموده است اگر پیره زن در ملک شاهی شب بفاقه تخپد روز قیامت از تنگی آن والی باشد چون شما را حق سبحانه تعالی ملک با دشاهت عطا نموده است و فقرا و بینوایان مسکین دارند نباید که کار به غفلت بسر بری و فردا شرمنده باشی چون آن حجۃ المشائخ وعظ تمام کرد پسر خلیفه چیزے از نقد و جنس که در تصرف شاهان میباشد طلبید و در حضور گذرانید آن حضرت تبسم نمود و فرمود اے ملک زاده از خوانگان ما یا کسے این را قبول نکرده من نیز قبول نمی کنم ما را تونگری فقر به از ملک سلیمان است پسر خلیفه نهایت بجد شد و مبالغه نمود حضرت فرمود ای شاهزاده حق سبحانه تعالے در خزانه غیب بر بندگان خود مفتوح ساخته است به آورده شما حاجت ندارند آخر الامر پسر خلیفه الحاح از حد گذرانید آن حضرت روی خود سوی آسمان کرد و گفت الٰهی انچه بندگان خود را

می نمائی این راہم بنا فی الحال ہمیان و جامہ کہ در وہان ہر کدامش دینار زر بود سر بر کردند پیش خلیفہ متحیر بماند و سر در پای آن حضرت فرود آورد و بعد از ساعتی رخصت حاصل نمودہ برفت و حضرت حجۃ المشائخ از آوردہ او ہیچ قبول نہ کرد **نقلست** کہ وقتے سلطان محمود سبکتگین بغزو سومنات رفت آن حضرت را در واقعہ دید کہ خود نیز بمدد شش توجہ میکنند پس در سن ہفتاد سالگی با درویشان چند متوجہ شد چون در انجا رسید نفس نفیس خود با مشرکان جہاد نمود روزی کافران چنان غلبہ نمودند کہ لشکر اسلام پناہ بہ بیشہ آورد آن حضرت را در چشت مرید خلیفہ بود محمد کاکو نام حضرت حجۃ المشائخ وی را آواز داد کہ کاکو دریاب فی الحال محمد کاکو حاضر شد و محاربہ شدید نمود با لشکر اسلام تصرف یافت و در ان ہنگام محمد کاکو را در چشت مردم می دیدند و نخلہ آسیا بر داشتہ بر در و دیوار میزد دست گونہ بر و بن کف داشت چون از ان حال مردم از وی پرسیدند ہمین ماجرا بیان نمود آخر الامر سلطان محمود بعد فتح سومنات چون مدد ظاہری و باطنی آنحضرت بچشم خود دید معتقد تر گشت و ہمان وقت آمدہ سر در پای آن حضرت آفگند و ارادت آورد **نقلست** کہ آن حضرت ہمشیرہ داشت چہل سال بزرگ و پارسا خدمت برادر خود میکرد و بچرخہ ریسمان می تافت و بہر ما یحتاج خود صرف می نمود کتخدا نشدہ بود آن حضرت اکثر می فرمود کہ ای ہمشیرہ از تو فرزندے آید کہ قطب الاقطاب گردد و لیکن بے شوہر محال است کہ در عرصۂ عالم پدید آید برین حرف ہمشیرہ اصلا راضی نمی شد و بعبادت مشغول می ماند تا روزے آن حضرت پدر بزرگوار خود را در واقعہ دید کہ میفرماید ای ابو محمد در حق ہمشیرۂ خود آنچہ میگوئی راست است اما در ولایت سافلان بفلان موضع سید زادہ است صحیح النسب محمد سمعان نام با پرہیزگار و صالح و درویش وی را زود بطلب و ہمشیرۂ خود را بزنی وی بدہ و ہمشیرۂ ایشان نیز از پدر بشارت یافت تا برین معنی رضامند شد

آخر الامر حضرت شیخ فی الحال کس خود برائے طلب وی فرستاد و مکتوبے نوشت کہ اگر یک کفش پای داری کفش دیگر مپوشی تا اینجا نیائی چون قاصد دران موضع کہ آنحضرت نشان دادہ بود رسید محمد سمعان را بر در سرای خود نشستہ یافت کہ یک کفش در پائے دارد و پائے دیگر برہنہ بر پائے گذاشتہ ہمدرین حالت مکتوبی حضرت شیخ بدو رسانید و آن عالی نژاد ویرا برخواند ہمچنانکہ بود برخاست و راہی شد و در اندک زمانے بخدمت آن حضرت آمد و ملاقات نمود آن حضرت را حالتش بسیار خوش آمد ہمان لحظہ ہمشیرۂ خود را بوے بنکاح نمود و در مدت قلیل ازان پاک زادگان پسرے متولد شد ابو یوسف نامش کردند و حضرت شیخ ویرا بمنزلۂ فرزند پرورش کردہ بنظر ظاہری و باطنی تربیت نمود و بمقام قرب و درویشی رسانید و خلافت داد ناصر الدین لقبش نمود و قطب الاقطاب ساخت **نقلست** از اولاد امجاد ایشان قدس اللہ سرہ العزیز ساکن قصبۂ سنجان خواف کہ مرید و خلیفۂ خاص آن حضرت بود سالہا کلوخ استنجا بر سبزۂ خود صاف نمودہ و آب وضو مہیا داشتہ روزے حضرت از روے شفقت و عنایت او را خلافت داد و بمراجعت وطن امر فرمود آنجناب از ہمرہی میگریست و عرض نمود کہ بندہ طاقت مفارقت ندارد آن حضرت نفرمودند برو از خدا خواستہ ام ہر وقت کہ ترا آرزوے دیدار ما باشد حجاب جسمانی و مسافت مکانی از میان مرتفع گردد ازین حرف او را تسلی حاصل گشت و رخصت شد ازان باز آن جناب میگفت کہ از سنجان ہمیشہ حضرت را صلعم می بینم و جمال جہان آرائے حضرت پیر دستگیر خود مشاہدہ میکنم **نقلست** کہ آن حضرت سہ خلیفہ داشت حضرت ناصر الدین خواجہ ابی یوسف چشتی و محمد کاکو و حضرت استاد مردان قدس اللہ اسرارہم **نقلست** کہ آن حضرت چہارم ماہ ربیع الثانی سنہ احد و عشر اربع مائۃ برحمت حق پیوست تاریخ وفاتش این دعا گوی درویشان اہم برحق بودیافتہ است قدس اللہ سرہ و نفعنا بہم

در ذکر سید الاولیا حضرت خواجه ابو یوسف چشتی قدس الله سره

آن سید الاولیا آن سید الازکیا آن زین اصحاب آن رکن ارباب آن روشن کننده
دین متین آن گلشن سازنده روی زمین آن اشرف اکابران آن زبده صابران
آن مقبول بامامت آن مخصوص بکرامت آن سید الاولیا و مقتدائے اهل تصوف
حضرت نام الدین خواجه ابو یوسف چشتی الحسینی قدس الله سره العزیز که جمال
طریقت و کمال حقیقت و مفرده اهل معرفت بود و کرامات ظاهر و کمالات
باهر داشت و علم اکمل و عمل افضل در ذات باهر کاتش آفریده کار آفریده و
خنده و تقرر اوقات از حال خود حجة المشائخ حضرت شیخ ابو محمد چشتی پوشیده
و داشته و چهار سال عمر داشت و آن حضرت خواهرزاده حضرت شیخ ابو محمد است و نام پدرش
محمد سمعان است و حضرت شیخ ابو محمد چشتی بمنزله فرزند او را پرورش نموده بنظر ظاهری و باطنی
تربیت نموده چنانچه ذکرش مفصل در حالات پیر و مربی ایشان بالا نوشته آمد و
آن حضرت سی و شش ساله بود که حال آن حضرت رحلت نموده و وی قائم مقامش
گردید و چیزها ظاهر و مکشوف شد که در دیگر بشر کمتر بود و سید صحیح النسب است
که در هیچ شک نیست بدین ترتیب سید الاولیا ناصر الدین حضرت خواجه ابو یوسف بن خواجه محمد سمعان
بن سید ابراهیم بن سید محمد بن سید حسین بن سید عبد الله الملقب علی اکبر
بن حضرت امام حسن عسکری بن حضرت امام علی نقی بن حضرت امام محمد تقی الجواد بن
حضرت امام علی الرضا ابن حضرت امام موسی کاظم ابن حضرت امام جعفر الصادق
بن حضرت امام محمد باقر بن حضرت امام زین العابدین بن حضرت امیر المومنین
امام حسن سید الشهداء ابن امیر المومنین و امام المتقین حضرت شیر خدا علی بن
ابی طالب رضوان الله علیهم اجمعین **تقلست** هر که صحبت پاک آن حضرت
اختیار نمود وی صاحب ولایت شدی و اگر از اهل دولت آمدی رنگ بشره مبارکش

متغیر شدی و بگریستے و گفتے الٰہی انا فقیرا و مسکین و آن حضرت مدام با فقیران صحبت داشتے
و ہم تعمہ شدی و تعظیم بسیار نمودے و فرمودے کہ فقیر او دوست داشتۂ خدا و رسول خدا
اند کدام دل است کہ دوستان خدا و رسول خدا را دوست ندارد و تحریم ایشان
بجا نیارد و آن حضرت گاہے توجہ با اہل دنیا نکرد با وجود این طریقہ بسیار خلائق
معتقد و زائران درگاہ خلائق پناہ بود و ہر چہ جنس از نذر مے آمدے بفقرا
دادے احیاناً اگر خادمی چیزے نہان داشتے حضور دل آن حضرت
نبودے پس میدانستے کہ خادم چیزے پوشیدہ داشتہ فی الحال
باز طلب کردے بفقرا دادے و مطمئن گشتے **حکایت** کہ آن حضرت در حیات
خال و مربی خود اندر سن بست سالگی روزے بر درسرائے دختر امیر
بگذشت در سرائے بود دید کہ دختر امیر نشستہ است بغایت صاحب جمال
و با خدمتگاران گرد و پیش آن حضرت پسند خاطر آمد خادم امیر بر درسرائے
ایستادہ بود دیر افرمود کہ با امیر رفتہ بگو تا دختر خود بزنی بمن دہد خادم ایستادگی
نکرد و ہمان ساعت پیش امیر رفت و پیغام نمود امیر گفت چہ سعادت است
کہ فرزند مرا مثل حضرت خواجہ بخدمتگاری قبول کند ولیکن اول خدمتگاری بخدمت
آن حضرت می فرستم و خواجہ خطبہ خواند بعد ازان دختر خود ہم خادم بیرون آمد
و جواب امیر بخدمت رسانید خواجہ بدانست کہ امیر حرف نمودہ و برائے خاطر داشت
من ہنرے در باختہ است فرمود من امتحان میکردم کہ امیر را با من چگونہ اعتقاد
است و اگرنہ اصلا خواہش آن ندارم این بفرمود و بخانہ آمد و ہنوز بخانہ تشریف
نیاوردہ بود کہ دختر امیر را درد شکم بشدت گرفت امیر مردم بخدمت
آن حضرت فرستاد و عاجزی نمود و گفت باز آئے تا دختر خود را تسلیم تو
کنم حضرت خواجہ اجابت نکرد و التفات نہ نمود ہنوز شب نرسید کہ دختر

امیر بمرد **نقلست** که آن حضرت بعد رحلت پیر و مربی خویش وقتیه بهرات رفت وقت مراجعت بموضعی رسید که کنک نام داشت در انجا درویشی بود کاتب و موذن و بسا بزرگ و کلبهٔ او نزول فرمود چون شب شد درویش را خفت بے بود پاک و پارسا وے بخواب دیده که ماه شب چهاردهم از آسمان بکنارش آمده میگوید که من بزنی ترا خواستم قبول کردم بامداد درویش بخدمت آن حضرت آمد و حضرت خواجه تمامی خواب دختر خویش باو بیان کرد و فرمود که تعبیر از ماه منم زود دختر را بحکم خدا تعالی ایمن ده درویش مطلع حال نبود در اندیشه رفت و گفت ما را چه حد و مجال که بخدمت مثل شما سید و بزرگ نسبت قرابت بمیان آرم خواجه فرمود دختر بحکم الهی جل شانه زنم باشد و از وے فرزندان متولد شوند که قطب زمانه گردند درویش برخاست و پیش دختر خود آمد تا دختر چگوید و از ان خواب چه اظهار نماید دختر بے پرسش خوابے که دیده بود بعینه همانکه آن حضرت بیان نموده بودند پیش پدر گفت تا پدر را جاے سخن نماند و شبهه دور شد فی الفور باو گفت که بشارت باد ترا آن ماه که از وے حکایت نمودی در خانه ات رسید پس برخاست و زود بخدمت آن حضرت آمد و دختر را تسلیم آن حضرت نمود و خطبه خواند و آنحضرت قبول ساخت و چند روز در انجا اقامت ورزیده بوطن مالوفهٔ خود چشت آمد و ازان ولیه مثل حضرت خواجه مودود چشتی و شیخ تاج الدین ابو الفتح متولد شدند **نقلست** که روزے آنحضرت در ایام تابستان از غایت گرمی با اصحاب خود از صومعه بیرون آمده بود اصحاب استدعاے آب سرد نمودند که اگر ببرکت دعای حضرت چشمهٔ آب سرد از غیب در انجا پیدا شود بسا بنده ها ے خدای تعالے از شدت گرمی خلاص شوند حضرت سید الاولیا هیچ تاملے نفرموده عصا بر سنگ زد فی الحال آب زلال از وے جاری شد و یاران مخطوظ گشتند و بفراغت آب خورده وضو ساختند و شکرانه ادا نمودند و آن چشمه تا الیوم جاری بماند و در ایام گرما بغایت سرد و خوش ذائقه می باشد و بزمستان معتدل میگردد که

در رفتن آنجا کسے را زیان نمیکند و بهر کرا تب روی میرسد چون از و آب میخورد فی الحال زائل می شود و هر حاجتے که در انجا از حق جل و علی کسے میخواهد اجابت میگردد و نقل است که سنگے بود بر در صومعهٔ آن حضرت بغایت کلان و پهناور که حضرت خواجه اکثر بر آن می نشست و طاعت میکرد و وقتی برو نشسته بود و بعزیمت قریه روان شد آن سنگ نیز از عقب راهی گشت و خلق بسیار تماشا می نمودند نبال میرفت و آن سنگ تا آنجا رسید که اکنون هست حضرت خواجه از غلو مردم آگاهی یافته بسوی سنگ دید و فرمود قف مکانک سنگ از حد تجاوز نکرد و همانجا بماند بعد ازان مردم اکثر اوقات در شبانگاه آوینه و ایام شریف حضرت خواجه را با خضر علیه السلام بران سنگ نشسته دیدند و در آنجا چنان ظاهر میگشت که تمام قریه روشن میگردید تا اکنون فزار و مطاف خلائق است و نقل است که چون آن حضرت ارادت بخدمت حضرت شیخ ابو محمد چشتی آورد و سه سال بیاریش گماشت شیخ لطف بنهایت فرمود و ناصر الدین خطاب کرد پس فرمود ای ناصر الدین علم خدا تعالے را علم است که درکش نتوان نمود مگر الله جل جلاله تعلیم فرماید پس حضرت خواجه از روے تجربه سوال مسواک کرد حضرت شیخ ابو محمد هفتصد جواب داد از روے دل خواجه را ربودگی حاصل گشت و وسوسهٔ نفسانی رفت و مرید شد پیر روشن ضمیر فرمود ای ناصر الدین هفت کرت نامم بگوی و سوی آسمان نظر کن خواجه فرمان بجا آورد و همان لحظه تا عرش عظیم حجابی حائل نماند بار دیگر فرمود که هفت بار نامم گرفته سوے زمین به بین خواجه همچنان نمود تا تحت الثری همه منکشف گردید بعد ازان اسم اعظم که از خدمت خضر علیه السلام آموخته بود عنایت فرمود همان ساعت علم لدنی و اسرار ربانی جمله منکشف گشت پس خرقهٔ پوشانید و خلافت داد و بجای خود نشاند بعد ازان فرمود ای ناصر الدین الله تعالی جل جلاله انچه بدوستان خود عنایت میفرماید تو از زانی داشته باید که فقر و فاقه اختیار کنی و با فقیران صحبت

ای که سر در همه فقیران حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم وجمیع پیران ما فقیر بود به پیش
ایشان فرقم آمد نصیحت قبول نمود و چهار سال تمام مشغول ما شد بعد از سه چهار خاطر
از سه لقمه نخوردی و جامه پیوندی پوشیدی و سماع اکثر شنیدی و در مجلس سماع
جز فقرا و علما و مشایخ دیگری را بار نبود و اگر از اهل دنیا کسی حاضر شدی
بروی سماع نگشتی و خلق را باز گردانیدی و چنین در دویش نگذاشتی بعد از آن
سماع شنیدی و احیانا از اهل دنیا کسی تا آخر مجلس بماندی همان ساعت
مجدد بیعت کردی و دنیا ترک نمودی و در مجلس سماع آن حضرت اگر فاسق آمدی فسق او
دور شدی از مشایخ شدی و میفرمود که فاسق یا فاجر بمجالس من حاضر شود صاحب بصیرت
گردد و از دیگران چگونه **نقلست** که بحالت سماع نور از جبین مبارک تا آسمان
فرق و خلائق معاینه کردی و هر مریضی که آمدی صحت یافتی و هیچکس انکار سماع
آن حضرت نکردی و خواجه ابو بکر شبلی قدس الله سره العزیز بصحبت ملاقات اکثر آمدی
و هر بار که روی مبارکش دیدی و در سماع شدی و تواجد نمودی پرسیدند یا شیخ
از دیدن خواجه ابو یوسف که سماع می شنوی سر آن چیست گفت ای نادانان شما چه دانید
آنچه من بدیدار خواجه ناصر الدین می بینم اگر شما به بینید طاقت و قرار نماند با کاشانه شبلی
بدیدار خواجه بمطلوب حقیقی میرسد خدا تعالی در بارهٔ خواجه کرم عظیم چنان دارد که بیانش
محال است **نقلست** شخصی از آن حضرت پرسید که یا خواجه اگر سماع امر است پس
جنید بغدادی که سید الطائفه و قطب وقت بود قدس الله سره چرا توبه نمود و فرمود که شیخ الشیوخ
شیخ ابو بکر شبلی که خلیفه و حجت اوست در مجلس من همیشه می آید و سماع میکند حضرت خواجه جنید
احوال اخوان سماع چون مشکل پنداشت توبه کرد و هر کرا اخوان سماع دست ندهد توبه کردنش
سزاوار است و الله اگر جنید رحمة الله علیه بمجلس من حاضر شدی هرگز توبه نکردی ای عزیز
چیزیکه در سماع یافته میشود بعبادت صد سال حاصل نگردد **نقلست** وقتی آن حضرت

برابہی میرفت دید کہ مسجدی عمارت میکنند و شہتیری بالای مسجدی بر بندحضرت خواجہ
بایستاد و تماشا میکرد چون آن شہتیر را بالا بردند بقدر یک درعہ کم بود ہر چند فکر نمودند
برابر نمی آمد آن حضرت از اسپ فرود آمد و بالای مسجد رفت و یک سر آن شہتیر بدست
خود گرفت و سر دیگرش مردمان گرفتند آن حضرت بسم اللہ الرحمن الرحیم گفت و شہتیر را
بالای مسجد گذاشت بقدر یک درعہ از مطلوب زیادہ شد و آن مسجد در چشت در ہر بر کنار
رود مزار و معلاف خلائق است **نقلست** کہ آن حضرت را در ابتدا کلام اللہ تعالے
حفظ نبود بدین سبب متحیر میماند تا شبے پیر و مربی خود را در واقعہ دید کہ میفرماید ای ابو یوسف
چہ حال دارے عرض کرد کہ بسبب کلام ربانی کہ یاد ندارم پریشان خاطرم فرمود کہ صد بار
سورۂ فاتحہ بخوان از برکت آن ترا حفظ خواہد شد آن حضرت بعد افاقت ہمچنان نمود تمام
قرآن مجید یاد شد چنانکہ ہر شب در رکعت ختم نمودی **نقلست** شبی آنحضرت با نفس خود
گفت کہ ای نفس اگر امشب با من موافقت نمکنی بدو رکعت نماز ختم قرآن سازم نفس آن شب
موافقت نکرد آن دو رکعت نوافل شد این کاہلی از آن بود کہ آن شب آب سرد
خورده بود پس آن حضرت تا بست سال آب بدو نداد **نقلست** کہ آن حضرت
پس پنجباہ سالگی نزدیک مزار خواجہ حاجی مکی کہ بزرگ وقت بود و حضرت خواجہ ابو اسحاق
شامی قدس اللہ سرہ نیز اکثر زیارت میکرد پس خواست تا خانہ برائے اعتکاف زیر
زمین بساز و بسیار سخت و محکم بود کسے کندیدن نمی توانست خواجہ با شارت غیبی
کلنگ بدست مبارک گرفتہ از چاشتگاہ تا نماز ظہر خانہ باتمام رسانید و تا حال زیارت گاہ
خلائق است پس دوازده سال در انجا بماند چندان ولولہ و شکر غالب آمد کہ گاہ بودی چون خادم
آب وضو در دست مبارک ریختی از خود غائب شدی و بعد ساعتی حاضر شدے و وضو
تمام کردی دران ہنگام حضرت خواجہ عبد اللہ انصاری قدس اللہ سرہ العزیز بملازمت
آن حضرت رسید و فراغ و حالات آن حضرت دیده خیلے محظوظ شد و بسیار تحسین

نموده فرمود که چشتیان همچنین بودند از خلق بی باک و در باطن سادات جهان
نقلست وقتیکه حضرت خواجه در صومعه اقامت ورزید عالم مستی داشت و با مردم
انس میگرفت و بقریه نمی آمد دران ایام اکثر با رجال الغیب صحبت بود و پیرزادها از مردان
و زنان هزار در هزار در خدمت غلو داشتند و بیرون از شمار ارادت بدان حضرت
می آوردند و خدمت ها می نمودند اندران حین دو نفر از بن که از مریدان آن حضرت
بودند بسکل مار در صومعه ماندند و پاسبانی میکردند چنانکه بعد رحلت آن حضرت نیز
همچنان در انجا بودند هر کس که بصدق اعتقاد دران صومعه رفتی و پرامی گذاشتند هر که
نیک نیت نبودی بروی حمله می آوردند و رفتن نمیدادند همچنان بودند و بعد ازان
غائب گشتند **نقلست** که آن حضرت سوم ماه رجب المرجب سنه تسع و خمسین و اربع
مائة رحلت فرمود تاریخ وفاتش این دعا گوی درویشان عارف کامل بوده یافته است
قدس الله سره العزیز ذکرتمام شد و منهم **در ذکر سلطان المشائخ حضرت خواجه**
مودود قدس الله سره آن شرف الاسلام والمسلمین آن مخصوص بعنایات
رب العالمین آن ظل الله فی الخلق آن سیف الله الناطق بالحق آن سرور مشائخ
کبار آن حجت اولیای نامدار آن قبلهٔ حاجات آن کعبه مرادات آن شمع صوفیان آن
چراغ چشتیان آن در همه اوصاف موصوف آن منبع الاحسان و مخزن الجود حضرت
قطب الدین خواجه مودود چشتی قدس الله سره العزیز که یگانهٔ روزگار و محبوب پروردگار
و صاحب اسرار و معدن انوار و قدوهٔ اقطاب و اوتاد و ولی مادرزاد بود و قطب الدین
لقب داشت و سخنش مقبول همه و جملهٔ مشائخان آن عصر محکوم و حلقه بگوش وی بودند
و از آوان طفلی در غایت تعظیم او میکوشیدند و هیچ کس از علمای و مشائخ آن عهد از و
فائق نبود بلکه اکثر از ایشان بخدمت شریف می آمدی و بمراد دل میرسیدی و نعمت یافتی
و قول و فعل او همه مطابق شریعت غرا بود و علم ظاهری و باطنی تمام داشت هر چه از

در عالم غیب شاہدہ نمودی و یا بگوش ہوش آوازی شنودی بران کار کردی و خرقہ فقر و ارادت
از ید بزرگوار خویش سید الاولیا ناصر الدین حضرت خواجہ ابو یوسف چشتی قدس اللہ سرہ العزیز
پوشیدہ و عالم طیران بسیار داشت چنانکہ مردم بیشمار از معائنہ این حال بدو
گرویدند و ارادت آوردند و آن حضرت از سادات صحیح النسب است کہ این اہل ایران
و توران و ہندوستان ہمہ کس میدانند بر ہمگنان ظاہر اگر کسے را احتیاج
بہ نسبت شریف ایشان بود در ذکر پدر بزرگوار ایشان ملاحظہ نماید کہ در آنجا
ثبت افتادہ نقلست کہ آن سلطان المشائخ نود و ہفت سال عمر داشت
و در ہفت سالگی قرآن مجید حفظ نمودہ و با فقیران و مسکینان ہم صحبت بود و جائے نرفت
ہرگز نہ پوشیدی و پیر اکشف قلوب و کشف قبور و کشف ارواح بسیار حاضر الوقت
بود ہر کسیکہ بخدمتش آمدی احوال و شش یک یک بر زبان می آورد و بر قبر یکہ میگذشت
حالتش بیان میفرمود و علم بکمال چنانش بود کہ در پانزدہ سالگی کتاب منہاج العارفین
اندر بیان روش خواجگان و خلاصہ آن شریعت تصنیف کردہ و در سن بست و چہار
سالگی پدر بزرگوارش رحلت نمود وی قائم مقامش گردید و آن آخر عہد سلطان سنجر
بن ملک شاہ بود نقلست کہ چون آن حضرت مرید شد قریب بست سال در خلوت نشست
و ذکر ریاضت شاقہ پیش گرفت چنانکہ بعد از پنج و شش روز افطار کردی مدتی سی سال
شب را نخوابید و چون پدر بزرگوارش خلافت داد گلیم پوشانید فرمود ای مودود
این گلیم حضرت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم و علی المرتضی است کرم اللہ وجہہ این را کسے پوشد
کہ صاحب ریاضت باشد و مدح و ذم پیش او یکسان بود و این اثر نیکبختی در تو پیداست
پس اسم اعظم کہ از حضرت علیہ السلام سینہ بسینہ رسیدہ بود بیاموخت ہمان ساعت
علم لدنی مکشوف گردید تا ہر کہ بصحبت پاکش نشستے صاحب کرامت گشتی و ہر مریدے
روز اول از عرشش تا ثری مکشوف شدی از انست کہ گویند آن حضرت از بیت المقدس

تا نواحی چشت و بلخ و ہزار خلیفہ داشت و مرید انش را حدی و نہایتی نیست و ہر کہ سہ روز بخانقاہ ماند کارش آسان شدی و از فرزندان و مریدان و یرا کجا مشکلے پیش آمدے دویرا یاد میکرد ہمان لحظہ حاضر شدہ کارش حل نمودی بلکہ تا حال گویند کہ اندر فرزندان آنحضرت ہمچنانست

نقلست کہ آن حضرت در حالت کودکی و حیات پدر روزے بمکتب خانہ میرفت و موسم بہار بود و خلق بعید و از بہر تماشاے سیل بیرون شتافتہ بود و رفتن آب سیل تیزی و بر ہمزدن سنگہا و از و غریو برخاستن حالت عجیب شگفت غریب بخاص و عام افزود و ہنگام عظیم بہ اہل دلہای رسے نمود و از تیزی آب کسے مجال آن نداشت کہ پاے در و نہد و مردم میگفتند کہ کسے باشد کہ تا ازین آب عبور کردن می تواند حضرت خواجہ چنان کہ عادت کودکان بود بیاری فرمود کہ من ازین آب بگذرم آنہا کہ قریب بودند گفتند یا خواجہ اگر شما ازین آب بگذرید ما جملہ مرید شویم و بولایت شما مقر آئیم حضرت سلطان المشائخ کفش از پاے مبارک بیرون نکرد و در طرفۃ العین بسان برق لامع ازان آب سلامت بگذشت و باز آمد چنانکہ کفش ہم تر نہ گردید حاضران قریب بدو بست کس بودند مرید شدند

نقلست کہ در طفلی روزے آن حضرت بمکتب بود و حال بر مردم از عسرت اندران ایام بغایت تنگ میگذشت کودکان و جوانان کہ بمکتب خانہ بودند استدعا نمودند تا از خدا یتعالے نعمتے خواہد و بسایان عنایت کند آن حضرت در آستین فرو برد و بیرون آورد و بفقرا از قسم نبات و شکر چندان ریخت کہ مردم از چیدن آن عاجز آمدند و کم نمی گشت خلق چندان خلوکردند کہ خواجہ را گمان فتنہ پیدا شد دست مبارک درکشید و نبات بماند تمامی حاضران فی الحال مرید گشتند و معتقد این خبر ہا بوالدبزرگوار ایشان رسانیدند خواجہ را حضور پر نور طلبیدند و بمبالغہ منع نمودہ فرمودند کہ خواجگان ما کرامت را ہمیشہ پنہان داشتہ اند تو چرا اشاعت میکنی می ترسم فشود کہ غیر متابعت ایشان از تو ظاہر گردد و فردا شرمندہ شوی ولیکن میدانست و میفرمود

کرامت این کودک را سانی عظیم و قطب الاقطاب بود و آخر الامر همچنان شد که فرمود **نقلست**
که آن حضرت در خورد سالی روزی بغریمت شکار بجانب رباط خانه رفته بود و چون رسید خود
اندرش رفت چنانکه کسی ندانست و بعبادت مشغول شد دیگر مردم که همراه برآمده بودند بشکار
مشغول گشتند و دوازده هزار جن که مجاور رباط و مرید اعظم و خواجه اکرام قطب المتقین حضرت
شیخ ابو احمد بودند بخدمت آن حضرت آمدند و پای بوسی حاصل نمودند و مردم شکاری چون
چون از شکار فارغ شدند جمع آمدند حضرت خواجه را در میان خود نیافتند در تفحص شد
تا بخانهٔ رباط رفتند و آن حضرت را دیدند نشسته و گرد و پیش او رجال الغیب و جنیان
سبز پوشیده هم بیرون خانه غلو دارند و سر بر زمین نهند و آمد و شدی سازند و ازین اثنا
این جماعهٔ شکاریان بخدمت آن حضرت آمدند و شکار کرده پیش آوردند جانوران
که زنده بودند از قسم شیر و غیره بدوشیدن آنها حکم نمود و مردم فرمان بجا آوردند و
و شیر فراوان پیدا شد با وجود آنکه هیچ کدامش شیر نداشت و اکثر نر بودند پس همان
شکاریان اشارت خورون شیر فرمود و آنها شیر خوردند و سر در پای فلک فرسای
آن حضرت فرود آوردند و مرید شدند ازان باز آوازهٔ کرامتش در عالم افتاد و خلق فراوان
از هر طرف و هر دیار آمده مرید می شدند **نقلست** که آن حضرت خلق و تواضع چندان
داشت که در بیان نیاید و در تقریر نگنجد هر حاجتمندی که بخدمت او آمد بهرهٔ او خوشنود
شد رضامندش ساخت و از کهتر و مهتر هر کرا میدید خود در سلام سبقت برد میکرد و تعظیم او
تمام قدمی ایستاد حتی که با غلام و کنیزک خود همچنان مسبری برد تا روزی مردم ازین حال
بخدمتش سوال نمودند و گفتند یا خواجه مهتر کهتر را که اول سلام گوید و قیام نماید چگونه روا باشد فرمود
یاران پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم که بمعراج شریف رفت و بمقام قرب سید خدای تبارک تعالی
اول خود سلام کرد فرمود السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم هر مرتبه
اول خود سلام برد میکردی و این معجزهٔ خاص آن سرور بود که در سلام کسی سبقت برد نکرد پس ما را

باشم کہ چنان نکنم ہر چہ خدا و رسول پسند کردہ باشند مرا خود فرض عین بود لازم نقلست
کہ ہر وقتے آن حضرت را اشتیاق طواف خانہ کعبہ شدے در طرفۃ العین بدانجا رفتی
و حج ادا نمودی و باز آمدی و بعضے اوقات کہ ملال خاطر بودی فرشتگان را از رب العزت
فرمان در رسیدے تا خانہ کعبہ را آوردہ در نطفہ آن حضرت میداشتندے و حضرت خواجہ
طواف بامراد کردے و ارکان بجا آوردے و نماز او نمودے بعدہ بجاے قدیم در ایستادے
نقلست کہ آن حضرت سماع اکثر شنیدے و بدو ذوق بسیار داشتے و مجلس
عظیم ترتیب دادی و مردم فراوان از علما و مشائخ و اکابر و اصاغر جمع ساختے و با
طعام از ہر قسم و نفیس موجود کنانیدی و یکسان بہمہ کس قسمت نمودے و در آغاز
مجلس سماع قرآن میخواندی و در آخر نیز بدو ختم نمودی و آن حضرت خود در سماع گاہے
در گریہ چنان شدی کہ تمامی حاضران در گریہ مے بودے و گاہی بہ تبسم بدانسان کہ روے
مبارکش سرخ شدے و مست چنان کہ کف از دہن مبارک بیرون آمدی و اندر سماع
اکثر اوقات از میان مردم غائب گشتی و بعد دیری حاضر آمدی و ہر کہ در مجلس سماع آن حضرت
می بودی متواجد شدی و نعمت یافتی شخصے از ان حضرت سوال نمود کہ یا خواجہ در سماع از میان مردم
غائب شدن چہ سر دارد فرمود ای عزیز صاحب سماع بنور محبوب لباس می پوشد و با وے یگانہ
و با خلق بیگانہ می شود و معشوق بجذب محبت وے را بخود میکشد و بلباس خویشتن
متلبس میگرداند با کہ بیند وے میگردد در نطفہ خلق کجا آید تا آنکہ نظر شان بنور معرفت
روشن کردہ اند آنہا دانند کہ در کدام مقام است دیگر را از سماع نمی توانم گفت اجمالاً
اگر شمہ ازان بیان نمایم مردم مرا بر دار کشند یا ہمچو عین القضات سوزند و چون پیران
ما را از سماع پنہان داشتہ اند من کم حوصلہ نیستم کہ رازش پوشیدہ ندارم و فاش
سازم نقلست کہ وقتی پدر بزرگوار آنحضرت برحمت حق پیوست و آن حضرت
بر سجادہ نشست خرد سال بود و بست و چہار سال عمر داشت این خبر بہ شیخ الاسلام

حضرت شیخ احمد جام زندہ فیل رسید فرمود خواجہ مودود از خاندان بزرگست و خرد سال
ماندہ مرا آنجا باید رفت تا تربیتش نمایم و بدست خود بر سجادہ بنشانم و آن ولایت هم ازین
باشد و اگر چنان نکنم اندیشہ مندم مبادا درین ضمن چیزی چنان واقع شود کہ باعث
اہانت خاندان علیہ او شود بنا بر آن شیخ الاسلام از جام متوجہ چشت شد چون بہرات
رسید منافقان باہم مصلحتے نمودہ پیش آنحضرت آمدند و گفتند کہ حضرت شیخ احمد جام زندہ فیل
شنیدہ کہ پدر بزرگوار شما رحلت فرمود شما خرد سال ماندہ اید تا در ولایت شما دخل کند
و از ان خود گرداند حضرت خواجہ مراقبہ در لحظہ سری بر آورد و فرمود کہ آنچہ شما می گفتید
ہمہ غلط و نا مسموع است حضرت شیخ احمد جام از روے محبت و اخلاص برائے تقویت ما
می آید دراین اثنا خبر حضرت شیخ شخصے آورد کہ نزدیک تر رسیدہ حضرت خواجہ
استعداد اقبالش نمود و منافقان گفتند کہ در رفتن حضرت ملاحظہ کلی است خواہ نخواہ
اگر متوجہ می شوند با مردم بسیار و با براق رو ید حضرت خواجہ سخنان آنہا بگوشش نکرد
و با ہمہ مریدان و صوفیان کہ قریب چہار ہزار نفر در خدمت حاضر بودند راہی شد نزدیک
رسید یاران حضرت شیخ چون انبوہ خلائق بدیدند بخدمت شیخ خود معلوم نمودند
شیخ فرمود ہیچ ملاحظہ نیست خواجہ مودود چشتی برای استقبال می آید این انبوہ مردم
کہ می بینید صوفیان و مریدان وی اند و دران ہنگام حضرت خواجہ از خطۂ پاک چشت
تا ہرات دوازدہ ہزار مرید خلیفہ بودند بنواحی ہر شہر کہ آنحضرت میرسید مرید و خلیفہ آنحضرت
در انجا کہ می بود در رکاب سعادت راہی می شد ازین جہت مردم بسیار در خدمت آنحضرت
آن مرتبہ اتفاق افتادہ بہر وجہ بر دریاے ٹونک مابین ماران و سافلان ہر دو بزرگوار
قریب رسیدند آن روے شیخ احمد جام زندہ فیل بر پشت شیر سوار شدہ آمدہ استاد
و این روے آب حضرت خواجہ کہ از چشت بر دیوار سوار شدہ تشریف آوردہ بود دیوار
در رفتن بر باد پیدستی می نمود آخر الامر یاران حضرت شیخ ازان سوے

آواز داد که یاران حالیا شما از آب میگذرید یا ما آنجا بیائیم و حضرت خواجه فرمود که شما
از راه دور بنجا طی ما آمدید اکنون بهتر آنست که من بخدمت شما برسم این بفرمود و
بسم الله الرحمن الرحیم بر زبان جاری نمود از سر دیوار برجست و بسان برق
لامع از دریا بگذشت و باهم ملاقات واقع شده شیخ با یاران خود گفت که آنچه ما
خیال کرده بودیم غیر و متوقع بود خواجه مودود از کملان روزگار است الحمد لله که بدیدار اش
مشرف شدیم پس باهم نشستند و تا دیرے حرف و حکایت درمیان آوردند بعده
حضرت خواجه فرمود که شما مهمان ما اید مناسب که حالا بغریب خانه قدم رنجه فرمائید و زیارت
خواجگان ما دریابید شیخ گفت مقصود از آمدن ملاقات شما بوده آن خود بوجه احسن
میسر گردید و زیارت خواجگان شما نیز از بنجا میسر است از انکه تصرف روح اولیا و اثر ولایت
ایشان همه جاست از هر کجا روی دهد نیاز بدیشان می آرم توجه میفرمایند پس حضرت
شیخ بسوی چشت رو کرده و زمین بوس نمود و فاتحه خواند و برگشت و در خانه خواجه علی حکیم
که معتقد شیخ بود فرو آمد و حضرت خواجه نیز آنجا همراه بود آن هر دو بزرگوار صاحب اسرار
تا سه روز در انجا ماندند و محفل سماع در دادند و متواجد گشتند و پیش ازین
خادم شیخ بخدمت آنجناب رفته عرض نموده بود که رخت خواب را هر کجا اشارت شود
بیاندازم شیخ فرمود باش که مهم در پیش ست چون شب آمد آن هر دو بزرگوار بسماع شدند
منافقان از روے خجالت که گفته آنها پیش نرفته هر چند که این معنی بخدمت خواجه اظهار
نموده بودند و خواجه ازین فعل شنیع منع کرده بود وقت فرصت را غنیمت دانسته
سلاح بسته بمجلس در آمدند و خواستند که کار شیخ به تیغ و خنجر اتمام رسانند همین
نگاه ایشان بر ایشان افتاد لرزه بر اندام متواری شد درین اثنا حضرت خواجه بسوی
آنها نگریست بیخود شده افتادند تا آنکه هر دو بزرگوار نامدار در سماع بودند افتاده ماندند
بعد ازان که بدیشان افاقت شد حضرت شیخ احمد جام قدس الله سره آنها را

بدید بسوے حضرت خواجہ متوجہ گردید و فرمودہان خواجہ مودود این چیست کہ دیدہ میشود
حضرت خواجہ واقف حال بود تمامی ماجراے شان از اول تا آخر بیان نمود شیخ الاسلام
گفت باباے من انچہ ایشان کردند سزاے خود یافتند حالا از تقصیرات درگذشتہ عفو
باید نمود خواجہ فرمود کہ ایشان گناہ شما نمودہ اند تا آنکہ خود گناہ شان عفو نمی فرمایند فائدہ
نمیکند شیخ گفت من خود از گناہ ایشان درگذر کردہ ام شما نیز معاف نمائید
حضرت فرمود کہ چون شما از ینہا خوشنود شدید من نیز معاف کردیم بمجرد فرمودن این حضرت
ہمہ بحال آمدند و در پاے شیخین افتادند و از کردۂ خود پشیمان شدند و توبہ نمودند پس
حضرت شیخ فاتحہ خواندند و بجانب ولایت خود جام مراجعت فرمود حضرت خواجہ متوجہ چشت
گردیدند و ہنگام رخصت شیخ الاسلام حضرت شیخ احمد جام قدس اللہ سرہ العزیز بحضرت
تحصیل علوم بحضرت خواجہ تاکید نمود و گفت درویشی بے علم چیزے نیست ہرچند علم معرفت
بکمال داری لیکن علم ظاہر نیز درکار است تا ظاہر و باطن واحد شود و حضرت خواجہ نصیحت
ایشان قبول کردہ بخطہ پاک چشت آمد و ہمدران سال عزیمت شہر بلخ نمود نقاست
چون آنحضرت نزدیک بلخ رسید اکثر اہل شہر از ملوک و غوانین و مشائخ و اکابر و غیر ذلک
برائے استقبال پیش آمدند و مقدم شریف خواجہ را متبرک دانستہ باعزاز و اکرام در شہر
آوردند و خدمتگاری نمودند و لیکن علماے بلدہ چنانکہ عادت ایشان است حسد نمودند
و گفتند از نواحی چشت شیخ آمدہ با چندین ہزار مریدان اہل بدعت کہ سماع و سرود می شنوند
اکنون می خواہند کہ مردم این شہر را نیز فریبند بالفعل فرصت نباید داد و امتحان باید کرد
کہ از علم لدنی نصیبے دارد یا نہ اگر صاحب کرامت است برہانی بر ما ظاہر می آرد و الا نہ ملازم شود
و از شہر بدر میرود بدین قرار روز جمعہ قریب چہار صد علماے متبحر و مفتی در مسجد
جامع بلخ جمع گشتند و حضرت خواجہ نیز تشریف برد بعد فراغ نماز ہمہ مدعیان برگرد
آنحضرت جمع آمدند و از ہر علم سوالہاے مشکل درمیان آوردند و حضرت خواجہ ہر سوال

ایشان را بچندین وجه جواب میداد و بهر تقریر ملزم می ساخت چنانکه همه از بیان عاجز
آمدند و شرمندگی نهایت کشیدند چون بدیدند که در هیچ علم سخن ازان حضرت پیش نمیرود
ناچار حرفی از سماع درمیان آوردند که سماع در شرع شریف حرام است با اینهمه
علم و فرست که داری حرام چیزی را چرا بر خود اختیار کردی حضرت خواجه فرمود که
چون پیران ما که هر یک جامع علوم ظاهری و باطنی بودند هیچ خلاف شرع از ایشان
صادر نگشته اگر سماع را بدعت می دانستند هرگز اختیار نمی کردند و حالیا سماع و رد
ایشان بود علی الخصوص حضرت غوث الاعظم سلطان ابراهیم بن ادهم قدس الله سره العزیز
که شیخ و مقتدای شما بودند و شما را بذات بابرکاتش فخر است وی همیشه سماع شنیدند
و کسی منع نکرد تا ما که از مریدان وی باشیم و متابعت او فرض عین آمد چرا بجا نیارم گفتند
ای شیخ سلطان ابراهیم از مکملان زمانه و مجتهد و غوث و قطب وقت خود بود چنانکه
سماع می شنید اگر چیز دیگر برداشت که چند مرتبه بر هوا رفت و خلق معائنه نمود تو که در همه
وجه متابعت او میکنی اکنون مشاش اگر در هوا نیز بروی بتحقیق دانیم که صاحب ولایت
هستی هنوز آنها در سخن بودند که حضرت خواجه از میان مجلس برجست و بر هوا رفت
و مانند مرغ تیز پر بجلدی چنان هر سو شتافت که برق لامع شرمنده بود آخر الامر
رفته رفته چون از نظر مردم غائب شدن گرفت غریو از محفل برخاست آن حضرت
باهستگی فرآمدند آن هنگام ده هزار مردم حاضر بودند همه مرید آن حضرت شدند
و لیکن آن سنگدلان که بحث میکردند گفتند یا خواجه ازین قسم چیزها را اعتبار ندارم
جوگیان که از قسم گفتار اند نیز همچنان می کنند ما چه دانیم که فعل رحمانیست یا شیطانی پس
سنگی بود بسا کلان بر در مسجد که پانصد کس وی را جنبانیدن نمی توانستند جانب او
اشارت کردند که آن را اگر بطلبی و بیاید و گواهی دهد بر ولایت تو دیگر ما را جای سخن نماند
حضرت خواجه فی الفور بدان سنگ ایما فرمود با وجود آنکه سنگ نیمه بزمین محکم

بود برکنده شده غلطان غلطان پیش آن حضرت آمد و گویا شد و گواهی داد که ای مسلمانان
حضرت خواجه مودود صاحب ولایت است و قول و فعلش موافق شرع شریف رحمانیست
سه مرتبه این بگفت و خاموش ماند و اندیشمندان را شکی در دل نماند ناچار سر خود اندر پای
مبارک آن حضرت سودند و توبه نمودند **نقلست** که چون آن حضرت از شهر بلخ برآمده
متوجه بخارا گردید به دریا که نزول فرمود و برگذر چون رسید کاروان میگذشت و ملاحان
از هر که اجرت میگرفتند او را می گذرانیدند حضرت خواجه با فقیران و صوفیان که همراه داشت
تا دیری انتظار کشتی کشیدند چون دیدند که گذشتن بر کشتی میسر نمی آید و خالی از اشکال
نیست بسم الله الرحمن الرحیم بر زبان جاری کرد و مرکب که بر و سوار بود پیش راند
و بدریا سر داد و مریدان را اشارت نمود تا عقب آن حضرت بیایند و در
طرفة العین سلامت بگذشت و مریدان بزرگ چنان میرفتند که کسی بر زمین
میرود کشتی که پیشتر راهی شده بود هنوز ما بین دریا بود که ایشان عبور نمودند چنانکه
پای کسی هم تر نشد اهل کشتی از مشاهدهٔ این واقعه حیران ماندند و بخدمت آنحضرت
جمع آمده سر خود در قدم انداختند آخر الامر آن حضرت به بخارا نزول نمود و در تحصیل علوم
اشتغال داشت و اکثر علوم تحصیل نمود و پیش حضرت شیخ المشائخ شیخ نجم الدین عمر
فقه خواند و استاد را در حق خواجه شفقت بسیار پیدا شد و با ملک الجن که وی نیز پیش
همان استاد تحصیل میکرد هم سبق گردانید و ویرا نیز با خواجه دوستی بکمال افزود و با یکدیگر
عهد محبت بستند چنانکه تا الیوم اثرش باقیست که اندر اولاد امجادش هیچ کدام
از قوم جن دخل نمی کنند و ضرر نرسانند عاقبت آنحضرت را با علمای بخارا نیز گفتگوئے
بسیار واقع شد چنانکه در سر ایشان پیش اولادش تمامی ماجرا ثبت افتاده آخر الامر
با برادین قاطع همه را مطیع و منقاد خود ساخت و ملزم نمود تا اکثر آنها ارادت آوردند
و معتقد گشتند **نقلست** از خواجه عبد الخالق غجدوانی که از عارف کامل بودند

قدس اللہ سرہ العزیز کہ در ایام عاشورہ جمعی انبوہ بخدمت حضرت خواجہ مودود حاضر بودند
آن حضرت سخن اندر معرفت بیان می فرمود ناگاہ جوانے آمد بصورت زاہدان
خرقہ در بر و سجادہ بر دوش داشتہ بگوشہ بنشست نگاہ خواجہ بر او افتاد فی الفور فرمود
ہان چہ پرسیدن میخواہی بپرس آن جوان برخاست و پیش آمد و گفت یا خواجہ حضرت
رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند اتقوا فراسۃ المومن فانہ ینظر بنور اللہ
سر این حدیث چیست فرمود کہ سر این آنست کہ ز نار شکنی و ایمان بوحدانیت حق جل و علا
آری و مومن شوی گفت نعوذ باللہ مرا ز نار باشد خواجہ بخادمی اشارت نمود تا بر خاست
و خرقہ از و بر کشید ز نار اندرون کہ داشت برآمد وی بسا خجل گردید و بہ پاہائے
کردہ بگریست و در پائے حضرت خواجہ افتاد و بصدق دل مسلمان شد **نقلست**
کہ آن حضرت یازدہ خلیفہ اکمل داشت ہر چند گویند و یازدہ ہزار خلیفہ از بیت المقدس
تا نواحی چشت و بلخ بودند و لیکن اسم این یازدہ نفر در ملفوظ ایشان نوشتہ دیدم بنابران
ثبت نمودم اول ایشان شیخ ابی احمد فرزند آن حضرت کہ جانشین پدر و سزاوار ولایت
و بسا با عظمت بود بعد از پدر بمقام وے نشستہ **نقلست** کہ بر ہمہ طوائف و بر کافہ انام
شفقتے تمام داشت گویند شبے حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم را در واقعہ دید کہ
میفرمودای احمد اگر تو مشتاقم نیستی ما مشتاق تو ام چون سحر شد سہ بار موافق
اختیار نمودہ مجہول وار چنانکہ کسے او را نشناسد بزیارت حرمین شریفین زادہما اللہ تعظیماً
و تکریماً متوجہ شد چون اقامت ارکان حج و شرائط بجا آورد بحرم محترم مدینہ و روضہ شریفہ
مصطفویہ صلی اللہ علیہ وسلم توجہ نمود و مدت شش ماہ مجاورت کرد گویند کہ مواظبت
و مداومت وی بر مجاورت روضۂ شریفہ بر خادمان گران آمد خواستند کہ ویرا بر نجانند
از روضۂ متبرکۂ منورہ مقدسہ طیبۂ شریفہ آواز آمد چنانچہ ہمہ حاضران
شنیدند کہ وی را مرنجانید کہ از جملہ مشتاقان ماست پس از انجا مراجعت نمودہ بہ بغداد

رسید و در خانقاه شیوخ حضرت شیخ شهاب الدین عمر سهروردی قدس الله سره
فرود آمد شیخ وی را تعظیم بسیار فرمود و خلیفهٔ بغداد و بنا بر خوابی که دیده بود وی را طلب کرده
و وظائف اکرام و احترام بجا آورد و خلیفه را نصائح جای گیر و مواعظ دلپذیر گفت همه در محل
قبول افتاد و فتوحی آورد و مذهبت استمالت خاطر خلیفه مختصری برداشت چون بیرون آمد
همه بر فقرا قسمت نمود و بخراسان توجه کرد ولادت وی در ششصد سبع و خمسمائة وفات وی
در ششصد سبع و سبعین و خمسمائة دیگر قطب الزاهدین حضرت حاجی شیخ شریف زندنی که این
سلسلهٔ علیهٔ العالیهٔ چشتیه با واسطات با برکات او انتظام یافت و شاه سبحان که اول او را
خواجه سبحان می گفتند روزی از زبان مبارک حضرت خواجه از روی مهربانی شاه سبحان
برآمد ازان باز بدین خطاب مشهور شد و اندر اقران خود بدین اسم می نازید و شیخ
ابو نصیر شکیبان و یار زاهد که از اکابر مشائخ سیستان است و شیخ حسین سیستی
و خواجه سبز پوش آذربائجانی و شیخ عثمان رومی که خرقهٔ بایزیدی نیز بدو رسیده
و صاحب دو سلسله شد و شیخ احمد مدرون و خواجهٔ محمد شام و خواجهٔ ابو الحسن بالی
که تاریخ نافی تصنیف اوست و آنرا در بغداد بآب زر نوشتند قدس الله تعالی اسرارهم
نقلست که چند روز بذات با برکات او تکسری پیدا شد روزیکه رحلت
خواهد فرمود هر ساعت سوی دروازه مقید شده نگاه میکرد چنانکه کسی منتظر کسی
میباشد ناگاه شخصی نورانی با لباس پاکیزه از جانب دروازه ظاهر شد و بر خواجه
سلام کرد و آمده بمقابل بایستاد و حریر پارهٔ که چیزی برا و نوشته بود و مذارنبل برآورده
بدست مبارکش داد آن حضرت حریر پارهٔ را بخواند و بر چشم نهاد و جان بحق تسلیم نمود شور و
غوغای عظیم میان خلائق افتاد مردم بحیاب جمع آمدند آخر الامر تجهیز و تکفین کرده
چون نعش برآوردند و خواستند که نماز ادا کنند آواز سخت از غیب چنان برآمد
که خلق از خوف او دور شد پس رجال الغیب در رسیدند و نماز جنازه ادا کرده بعد ازان جماعه

جنیان ہزار در ہزار کہ اکثر مریدان آن حضرت و آبا و اجداد ایشان بودند با نبوہ حاضر شدند و نماز گذاردند بعد خلق از اکابر و مشائخ و علما و مرید و خلیفہ آن حضرت و عوام کہ حاضر بودند نماز گذاردنش خواستند کہ جنازہ بردارند دیگر بار آوازے ہیبت ناک برآمد و خلق دور گردید و جنازہ خود بخود در ہوا شد و میرفت و مردم دنبال وی تا بموضعی کہ جاے برائے مرقد مقدسہ خود اختیار نمودہ بودند فرود آمد و آنجا مدفن خواجہ واقع گشت و وجود پاک آن برگزیدۂ معبود بیاسود و مطاف عالم و عالمیان گردید و تا قیامت خواہد بود چندین ہزار کافر از معائنۂ این حال شرف مسلمان شدند و این واقعہ در غرہ ماہ رجب المرجب در سنہ سبع و عشرین خمس مائۃ روی داد چنانچہ این دعاگوی درویشان تاریخ وصالش آن حجت الاولیا بودہ یافتہ است قدس اللہ سرہ العزیز و نفعنا بہم

در ذکر قطب الزاہدین حضرت شیخ حاجی شریف زندنی قدس اللہ سرہ

آن عمدۂ علما آن زبدۂ صلحا آن متقی کامل آن عابد عامل آن بحر وفا آن کان صفا آن ملاذی الغربا و المساکین آن رکن الملۃ والدین آن پوشندہ عیب آن عالم علم غیب آن فیض بار و فضل گستر آن عالم نواز و غریب پرور آن شمع نور افشان انجمنی حضرت قطب الزاہدین شیخ حاجی شریف زندنی قدس اللہ سرہ العزیز کہ احوال عجیبہ و آثار غریبہ و انفاس تزکیہ و مکاشفات جلیہ و مشاہدات علیہ و پیرایہ قویہ داشت و سلطان الوقت و ہادی سبیل اللہ و غالب الاسرار و رفیع المکان و علو درجات و صاحب ولایت و با عظمت و کرامت و مقتدای مشائخ و ابدال و اوتاد و والا شکوہ عدیم المثل و عظیم الشان گردیدہ و اکثر علما و فضلای وقت توجہ دل با خلاص و اعتقاد بدو داشتند و لقبش نیر الدین است و خرقۂ فقر و ارادت از سلطان المشائخ حضرت خواجہ مودود چشتی قدس اللہ سرہ العزیز پوشیدہ و یکصد و بست سال عمر داشت و از ہنگام چہار و ہ سالگی وضو یش جز بمبتوضی نہ شکست و مدام جامۂ پیوندی پوشیدی و فقر و فاقہ را بسیار دوست داشتے

وچون فاقه شدی صد رکعت نماز شکرانه ادا فرمودی وگفتی که فقر و فاقه طریقه انبیا واولیاست بیچاره حاجی راکه آن عنایت شود در خود چگونه گنجد وشکرانه بعید وچرانه نماید تا این خرقهٔ ایشان که پوشیده است فردا میان درویشان شهرمنده نگردد وحشر بمیان ایشان یابد **نقلست** که چون فقیری پیش آن حضرت آمدی تعظیم وتکریم او چندان نمودی که حاضران متحیر گشتندی چنانکه خاکپای فقرا بر روی چشم خودی مالیدی وفرمودی الهی بحرمت فقرا و غربا و مساکین بیچاره حاجی شریف را استقامت بر فقر بخش و آنحضرت همدم با اهل دنیا حکایت نه میکرد و بخانهٔ دولتمند نمیرفت وهمیشه توجه با فقرا داشت وی فرمود انا غلام الفقراء اگر فقرا مرا بفروشند رضیم **نقلست** که آن حضرت چهل سال از مردم منزوی ماند وصحرا اختیار کرد وهر وقت که گرسنه شدی میوهٔ دشتی خوردی ورياضت ومجاهده بسیار نمودی وبعد سه روز از سبزی بی نمک پخته افطار نمودی وپس خوردهٔ آن قطب الزاهدین هرکه میخوردی مجذوب میگشت وهرکه نظر کردی صاحب نعمت ودرویش کامل شدی واکثر درویشان وکاملان عصر خدمتش اختیار کرده بودند وآنحضرت اهل سماع بود واکثر گریه کردی ونعره زدی چنانکه حاضرین هم گریستند وگریه همچنین نمودی که بیهوش شده افتادی چون آب بر روی مبارکش پاشیدندی بشعور آمدی وچون نماز کردی از خود خبر نداشتی وچون در مجلس مذکور خدای عزوجل نمودی بیطاقت شدی پرسیدند یا شیخ در حالت ذکر بیطاقتی چیست فرمود عاشق باید که چون ذکر محبوب شنود بیقرار شود واز خود رود ورنه خام است ومبتدی **نقلست** که چون آن حضرت ببلازمت حضرت سلطان المشایخ خواجه مودود آمد وسر بر زمین نهاد خواجه فرمود ای حاجی نگفتی از خدای عزوجل خواسته ام که بمقام نشینی ودست بیعت بخلق دهی وهرکه مرید شود صاحب نعمت گردد اکنون برو وبخلوت نشین حضرت شیخ فرمان بجا آورد وبخلوت نشست وبعد چندگاه عرضداشت نمود که

خلوت کسی نشنید که مجموع باشد بندهٔ لائقش نه مگر آنکه حضرت پیر دستگیر توجه خاص
در بارهٔ این نامراد فرماید حضرت خواجه التفات نهایت مبذول داشت و اسم اعظمیه که
سینه بسینه رسیده بود عنایت فرمود و همان لحظه علم لدنی بر وگشاده گشت و علوم دینی
یاد آمد پس فرمودای حاجی شریف کسیکه بمقام حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم و
پیران ما نشیند هرگز جاهل نماند علم لدن بر و بگشایند و هدایتش از غیب نمایند پس خرقه
که از گلیم داشت بوی پوشانید و خلافت داد و بجای خود نشانید و گفت الهی حاجی شریف
درویشی راشاید که همیشه در یاد تست آواز از غیب آمد که حاجی دوست ماست ما از و راضی
ایم پس در خلوت نشست و مشغول گردید اندران از غیب ندا رسید که ای جلدی این خرقه
ترا مبارک باد که از برکت او ترا آمرزیدم و مقبول درگاه خود گردانیدم **نقلست**
که آن حضرت صاحب سماع بود چنانچه بالا نوشته آمد و سماع اکثر می شنید بلکه عاشق سماع
بود و در محفل سماع آن حضرت اکثر علما و مشائخ حاضری شدند و هر که حاضر بودی سماع
شنیدی و تارک دنیا شدی و آن حضرت اهل سماع را بسیار دوست میداشت و دو و با
و چهار بار هر روز متواتر سماع می شنید و کسی از علما انکار سماع او نکرده **نقلست**
که دران دیار شخصی از فقرا سفت دختر بالغه داشت کم مایه و بفقر و فاقه مبتلا ناچار بخدمت
آن حضرت آمد و سر بر زمین نهاد و حال خود عرض نمود حضرت شیخ فرمودای درویش
هر چند امروز رنج میکشی فردا راحت یابی درویش التماس نمود که یا حضرت در بارهٔ من
چنان توجه فرما که از و دختران بالغه خلاصی یابم چون در خانهٔ آن حضرت نیز فقیر بسیار
بوده فرمودای درویش امروز بر و و فردا بیا درویش بموجب فرمودهٔ آن حضرت برگشت
و در اثنای راه با ترسایی ملاقات افتاد ترسا پرسید ای درویش چه حال داری و کجا
میروی گفت دختر بالغه داشتم و عاجز بودم بامید پیش حضرت شیخ حاجی شریف
شکایتی بردم فرموده است فردا بیا میران برگشته میروم تا چه خواهد شد ترسا گفت ای فقیر هیچ غم

حضرت شیخ فقیر بسیار میدارد و او تو فقیر ترا ست نزدش چیست که ترا دہد ناچار عذر نمود و اکنون برگشته
نزدش برو و بادی بگو اگر ہفت سال بندگی من قبول کند و ہر چه فرمایم خدمت بجا آرد
ہفت ہزار دینار بدہم فقیر برگشت و ملازمت شیخ نمود و تمامی حقیقت معلوم کرد آنحضرت
فرمود سبحان اللہ اگر بخدمت ہفت سال من حاجت بینوائے برآید ازین چه اولے
حضرت شیخ و آن فقیر ہر دو پیش آن ترسا آمدند و ہر چه ترسا گفت آن حضرت قبول
نمود ترسا خط اجازت بندگی بحضور قاضی شہر نویسانیده گرفت و ہفت ہزار دینار
بحضرت خواجه بداد پس حضرت جمله دینار بہمان فقیر مرحمت فرمود و او را رخصت کرد و خود
در خدمت ترسا بماند ترسا گفت اے شیخ خدمت من ہمین است که تا شبہا
پاسبانی نمائی حضرت قبول نمود و خدمت که گفت اختیار نمود و این خبر خلیفه
شنید ہفت ہزار دینار و ہفت ہزار درم بخدمت آن حضرت فرستاد تا خود را
از دست ترسا خلاص نماید و باقی دراہم را بوجه کفاف خود صرف کند حضرت خواجه جمله
دینار و دراہم بفقرا تقسیم نمود و فرمود که من با ترسا شرط کرده ام که ہفت سال
خدمت کنم آینده باز گشت و این خبر به ترسا رسید بیامد و گفت ای شیخ زری که
خلیفه وقت فرستاده بود چرا خود را بدان زر خلاص نکردی و این محنت بر خود اختیار
نمودی حضرت شیخ فرمود تو چه دانی قدر این رنج و محنت ہر چند رنج و محنت بسیار است
مگر نعمت بسیار است خدائے را فقر و محنت را دوست میدارد و ما حق جل و علی را دوست
میداریم بہر چه راضی بود عین راحت است خدای تعالے جل شانه بنجا طر دلی
که از کسے شاد شود لطف فرماید و نعمتها کشاید و ہر کرا بے نعمت و رسوائی سازد محض
بآزار دے بس بہر چه دل خوشنود باید نمود ترسا چون شیخ را باستقامت دید
خاطر او نرم گردید گفت اے خواجه من ترا بذوق خود آزاد کردم بروبخاطر جمع
مشغول باش بخدای تعالے حضرت خواجه قطب الزاہدین فی الفور فرمود چون تو مرا آزاد کردی

خدای عزوجل ترا از آتش دوزخ خلاص کناد بیمن این سخن نرسیده بود دل آن ترسا بسوی اسلام مائل شده و فی الحال کلمه طیبه از صدق وصفا بر زبان راند و مسلمان شد و خدمت حضرت خواجه اختیار نمود تا در اندک مدت شیخ کامل گردید الحمد لله تعالی

نقلست که روزی مردی بخدمت آن حضرت چیزی نقد نذر آورده حضرت خواجه فرمود که بدرویشان چه عداوت داری که دشمن خدای تعالی را آوردی نقد دینار کرده در دویشان است آن شخص در مبالغه ابرام نمود که پیشه ای نیاورده من قبول کنید حضرت شیخ اجابت نمی فرمود چون انحاح او زیاده از حد دید فرمود اینک بجانب صحرا نگاه کن آن مرد فرمان بجا آورد دید که گنج روان مثل آب دریا میرود و متحیر بماند و سر در پای آن حضرت افگند شیخ فرمود که سیگه از خزائن غیبی در تصرف شما باشد باورده کسی حاجت ندارد

نقلست که چون سلطان سنجر وفات یافت شخصی او را بخواب دید پرسید که خدای عزوجل با تو چه کرد گفت معامله با من از نیک و بد در حضور پرداشتند چون دیدند که هیچکدام لائق سرانجام نیست فرشتگان عذاب را فرمان رسید که بند بر بندش برند همدرین اثنا باز فرمان شد که فلان روز در مسجد جامع دمشق سعادت قدمبوسی حضرت شیخ المشائخ شیخ حاجی شریف زندنی حاصل کرده بود از یمن و برکت آنحضرت آمرزیدش پس امرزیده شدم

نقلست که آن حضرت دهم ماه رجب المرجب ازین دار الفنا بدار البقا رحلت نمود قدس الله سره العزیز و نفعنا به

در ذکر امام الاولیا، حضرت خواجه عثمان رضا هارونی قدس الله سره

آن سید الاولیا آن حجت الاتقیا آن برگزیده کبریا پروردگار آن آراسته برحمت غفار آن ملک المشائخ ها لمکنت آن سلطان الولایت بالیمنت آن مرد میدان دین آن فرد ایوان یقین آن صاحب کشف و کرامات آن بادشاه عالم مشاهدات آن مبرا از ماومنی حضرت امام الاولیا خواجه عثمان هارونی قدس الله سره العزیز که در علوم

شریعت و طریقت و حقیقت و معرفت امام العصر و عدیم المثل و مقتدائے اوتاد و اولیا و اقطاب بودہ و ابی النور کنیت داشت و خرقہ تبرک و ارادت از قطب الزاہدین خواجہ حاجی شریف زندنی پوشیدہ و آن حضرت اصل از ہارون ست کہ آن یکے از قصبات نیشاپور ست و عمر بکمال داشت و ہر کہ منظور نظر آن امام الاولیا شد در طریقہ العین صاحب کشف و کرامت گردید و آن حضرت ہفتاد سال در مجاہدہ ماند و نفس را آب سیر نداد و طعام ہم بسیری نخورد و شبہا خواب نکرد و بعد چہار و پنج فاقہ سہ لقمہ و گاہی چہار و پنج لقمہ کہ بانگشت برمی آمد تناول فرمودی و روی مال و متاع ندیدی و می فرمودی وای بران درویش کہ شب خواب کند کہ روز طعام سیر بخورد و آنحضرت مستجاب الدعوات بود ہر چہ فرمودی ہمان شدی و حافظ کلام ربانی بود چنانچہ ہر روز یک ختم و ہر شب یک ختم قرآن مجید کردے صاحب سماع بود و نعرہ بلند زدی چندان گریستے کہ مردم در تعجب ماندی **نقلست** کہ چون آن حضرت در نماز شدی آواز غیب آمدی کہ ای عثمان رضا من نماز ترا پسندیدم و قبول کردم ہر چہ میخواہی بخواہ تا بہمت حضرت خواجہ چون از نماز فارغ شدی گفتی الٰہی من از تو ترا می خواہم آواز آمد ای عثمان رضا الہام قبول نمودم خاطر جمع دار دیگر ہر چہ خواہی بخواہ تا آن نیز بدہم گفتے الٰہی گنہگاران امت حضرت محمد مصطفے صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم را بیامرز آواز آمدی کہ کسی ہرگز گنہگاران امت محمد مصطفے صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم را بتو نبخشیدم حضرت خواجہ بعد ہر نماز ہمین دعا کردے و ہر بار ہمین جواب شنیدی خدای عزوجل دانا و علیم بدوست کہ چہ مقدار گناہگار امت حضرت محمد مصطفے صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم بدعای آن حضرت بخشیدہ شد نداز ان جہت این مرید خاکروب درگاہ عرش اشتباہ نیز امید آن دارد کہ آمرزیدہ گردد بفضل اللہ تعالی جل شانہ **نقلست** کہ چون بالہام ربانی آن حضرت بخدمت حضرت شیخ حاجی شریف زندنی رسید سر در پائے مبارکش افگند

گفت بندہ عثمان می خواہد کہ در سلک بندگان در آید حضرت شیخ لطف بلا نہایت
فرمود پس کلاہ چہار ترکی بر سر آنجناب گذاشت و دست بیعت داد و مقراض بر سر
مبارکش راند و فرمود ای عثمان کلاہ چہار ترکی کہ بر سر نہادی باید کہ اول دنیا ترک کنی
و با اہل دنیا نیامیزی و از ایشان پرہیز نمائی دوم ہوا و حرص نیز ترک سازی و سوم
ہر چہ دولت بخواہد بر عکس او کنی و چہارم شبہا خواب نکنی و بذکر خداوند عزوجل
مشغول باشی اما پیران ما فرمودہ اند ہر کہ کلاہ چہار ترکی بر سر نہد دل از
ماسوی اللہ بردارد و ہر چہ دون حق ست آن را گذارد کہ حضرت خواجہ محمد رسول اللہ
صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم چون این کلاہ بر سر نہادند فقر و فاقہ اختیار نمودند و
بعد ازان حضرت مرتضے علی کرم اللہ وجہہ پوشیدہ و آن شیر میدان و غازی کمال
فقر و فاقہ کردند پس پیران ما متابعت ایشان کردند تو نیز سر و ایشان باش تا در حشر
شرمندہ نشوی و ہمہ کس را از خود بہتر دانی از ہمہ بہتر شوی و خلق و تواضع و فروتنی پیشہ
گیری تا بمقام درویشان برسی و ہر کہ چنین نکند لائق این خرقہ نبود بلکہ خرقہ پوشیدنش
حرام است و قاطع طریق است و پیران نیز از و بیزار باشند حضرت خواجہ مواعظ قبول نمود و
در ریاضت جہد بلیغ کرد و بعد سہ سال خلافت و اسم اعظم کہ از پیران رسیدہ بود
عنایت شد فی الحال علم صوری و معنوی کشادہ گشت نقل ست چون آنحضرت
خرقہ از حضرت قطب الزاہدین پیر خود پوشیدہ و بمرتبہ اعلی رسید از صحبت پیر خود
جدا افتاد و در اقصاے ملک سیاحی بسیار ساخت روزے بموضعے رسید کہ سکان
آنجا ہمہ گبر و مجوس بودند و آتش مے پرستیدند حضرت خواجہ زیر درختے مصلا
فراز نمودہ بنماز مشغول شد شیخ فخر الدین نام خادم بجہت آتش آوردن در آن
موضع رفت کسے آتش بدو نداد آمدہ عرض نمود آن حضرت تجدید وضو کردہ
متوجہ آن موضع شدند کہ مغانے بر تخت نشستہ است و پسر ہفت سالہ در کنار دارد

و آتش می پرستند حضرت خواجہ فرمود اے پیر فرتوت آتش کہ بیہودہ می پرستی
چرا خدای عزوجل را کہ این آتش کمتر مخلوقات اوست مجوس گفت آتش
در دین ما وجود عظیم دارد حضرت فرمود این مقدار عمر گران مایہ کہ در کار آتش پرستی
صرف کردی توانی کہ یکے از اعضاے خود در وے نہی و آن نسوزد مجوس گفت خاصیت
آتش سوختن است کرا یارا ے آن باشد کہ سر انگشت بوے نہد و سلامت ماند حضرت
خواجہ فی الحال پسرش را گرفتہ در آتش افگند و خود نیز در آمد آتش گلزار شد و ہر دو تن
سلامت ماندند چنانکہ یک رشتہ جامۂ شان ہم نسوخت و چند ساعت ہم آنجا ماندند
تا ہمہ مجوسان گرد آمدند و حیران شدند پس آن حضرت بیرون آمد و اسلام عرض کرد
ہمہ مسلمان شدند و سر بر زمین نہادند حضرت سردار آن قوم را عبد اللہ نام کرد
و پسرش را کہ در آتش انداختہ بود ابراہیم پس دو نیم سال ہم در انجا اقامت فرمود تا طریق
اسلام در ان جماعہ استحکام یافت نقلست کہ وقتی خلیفۂ وقت آنحضرت را از سماع
منع نمود و گفت اگر سماع نیک بودی حضرت سید الطائفہ کہ خواجہ جنید بغدادی قدس اللہ سرہ العزیز
سماع ترک کردی و خلیفہ مرید سہروردیان بود و بعضی علما و فقہا با حضرت خواجہ موافق بودند
و بعض با خلیفہ و بادشاہ قرار دادہ کہ سماع بشنود او را بر دارکشند و قوالان را بکشند این
ماجرا حضرت خواجہ شنید فرمود سماع سر یست از اسرار الٰہی کہ اندر میان خدای عزوجل
و بندہ ہیچ نمی ماند آن را ہرگز پنہان نمیتوان کرد و کرا قدرت باشد کہ ما را از سماع منع کند
از خدای عزوجل خواستہ و امید دارم کہ تا قیامت مریدان و فرزندان ما سماع شنوند و کسے
را ظفر بر اہل سماع نیابد و خلیفہ کہ مرید سہروردیانست او را حرام است اکثر یران ما سماع شنیدہ اند
با اینہمہ اگر توبہ نمایم بر ہکار باشم این جواب تمامی بخلیفہ رسانید خلیفہ حجاب را فرمود تا پیش خواجہ عثمان
برود و بگوید کہ بیاید و با علما بحث نماید اگر علما سماع را قبول کنند منع نہ کنم حجاب بخدمت آنحضرت
آمد و بیان نمود پس آن حضرت ہمان ساعت استخارہ نمود و روان گشت و بمجلس

خلیفہ تشریف ارزانی داشت و خلیفہ تمامی علمائے متبحر را جمع کرد چون آن حضرت در محفل
در آمد خلیفہ تاب نیاورد و دوران محفل نشستہ ماندن نتوانست و پس پردہ نشست
علما کہ جمال جہان آرائے آن حضرت دیدند بلرزہ آمدند و علمی کہ داشتند فراموش کردند
چنانکہ حرف تہجی ہم بیاد نماند خلیفہ ہر چند ایشان را تقویت میداد و تحریص بہر مباحثہ
می نمود در جواب آن عاجز بودند زبان ایشان چنان بستہ شد کہ دم نزدند آخر الامر
بہ خلیفہ گفتند یا خلیفہ علمی کہ داشتیم بمجرد دیدن روی خواجہ عثمان فراموش کردیم بنجہت
آن جناب تقویت بحث نداریم ناچار جملہ علما و فقہا و کبار اگر باین بعجز و قصور اعتراف
کنان در پای حضرت افتادند و فریاد کردند کہ یا خواجہ خلیفہ مرید سہروردیان است
از سماع منع میکند ما چہ قدرت داریم کہ بگوییم سماع حرام است صدقۂ خود و بصدقہ
اہل سماع بر ما حیران شدگان لطف فرما تمام عمر بر علم صرف کردہ ایم و در طرفۃ العین
از ما فراموش شدہ و یقین دانیم تا تو بہ نفرمائی علم بسبقۂ ما عود نخواہد نمود آنحضرت فرمود
ای نادانان شما قدر سماع چہ دانید سماع را خوان شرط است حضرت خواجہ جنید بغدادی
چون آن را مشکل پنداشت دل از سماع باز داشت و ترک نمود اگر در عصر ما شدے
ہرگز سماع ترک نکردی و حال آنکہ ما را ترک خواجہ جنید حجت نیست پیران ما چون سماع
شنیدہ اند ہرگز کسے نتوانست کہ بر سماعش انکار کند منکہ در ہمہ اطوار متابعت
ایشان میکنم سنت سنیہ چرا بجا نیارم و حضرت خواجہ شبلی رحمۃ اللہ علیہ
کہ مرید و خلیفہ اجل و اکمل شیخ جنید بود در مجلس معلای حضرت ناصر الدین خواجہ ابی یوسف
چشتی قدس اللہ سرہ اکثری آمدی و سماع شنیدی و در حالت سماع نعمت فراوان
یافتی و فضل بر کی ہم تعرضات در بارۂ سماع حضرت ابو احمد چشتی کردہ و بر و سرای خود
بکنار یافتہ توبہ نمود شما چہ می خواہند اگر تمنای بلا در دل است اینک برہان چشتیان نمودار
سازم آنہا الحاح نمودند و گفتند یا حضرت کدام برہان چشتیان ازین زیادہ کہ معائنہ

کردیم خواهد شد حالا از بهر خدا لطف فرما حضرت رحم کرده بنظر التفات سوی شان نگریست
علمی که فراموش کرده بودند همان لحظه بیاد آمد پس توجه خاص درباره ایشان فرمود
تا همه آنها را از عرش تا ثری کشف گردید دنیا بر دل شان سرد شد و خدمت
حضرت خواجه اختیار کردند و صاحب کمال گشتند خلیفه چون این عظمت تصرف بدید گفت
من هرگز خواجه عثمان را از سماع منع نسازم پس حضرت خواجه بخانه آمد و قوالان را طلب
نمود و سماع تا هفت روز شنید و بعد کسی اعراض بر سماع آن ذات ملکی صفات
نکرد **نقلست** از سلطان العارفین حضرت خواجه معین الدین محمد حسن سنجری قدس الله سره
فرمود که وقتی برابر پیر دستگیر خود خواجه عثمان هارونی در سفر بودم روزی بکنار دجله
رسیدیم که در آن وقت کشتی حاضر نبود حضرت پیر فرمود چشم پیش کن فرمان بجا آوردم
باز فرمود چشم بکشا گشادم خود را و خواجه خود را بکنار آن سوی دیدم زمین بوس نمودم
نقلست از سلطان العارفین حضرت خواجه معین الدین فرمود که روزی شخصی بملازمت
حضرت پیر دستگیر ما آمد بغایت سر اسیمه خاطر حضرت حالش پرسید عرض کرد که یا حضرت
مدت چهل سال است که پسرم غایب است از حیات و مماتش خبر ندارم بنابران بخدمت
خواجه آمده ام تا فاتحه خوانند و دعا بکنند که از برکت دعای حضرت پسر گم شده ام باز یابم
آن حضرت در مراقبه شد چون زمانی بگذشت چشم بکشاد و بحاضرین مجلس فرمود که فاتحه
خوانید به نیت آنکه پسر این مرد برسد حاضران فرمان بجا آوردند پس آن حضرت باز
در مراقبه گشت بعد از ساعتی فرمود که برو پسرت بخانه آمده باشد انشاء الله تعالی
جل شانه چون آن شخص نزدیک خانه خود آمد کسی گفت مبارک باد پسرت در خانه رسید
بعد از ان پدر با پسر ملاقات نمود و دیده بوسید بعده هر دو تن بخدمت آن حضرت
شتافتند و زمین خدمت ببوسیدند حضرت از پسرش پرسید که کجا بودی و چگونه آمدی
احوال خود باز گوی عرض کرد که بنده را در جزیره از جزائر دریا دیوان گرفته برده بودند

دو روز نچیز داشتند امروز نیز دران مقام بودم کہ اولیای بعینہ صورت شما پیش من آمد
و گفت ایستادہ شو ایستادہ شدم پس دست در زنجیر نمود زنجیر کشادہ شد فرمود
پای خود بر پای من نہ نہادم پس فرمود چشم بند کن نمودم لحظہ نگذشت فرمود چشم بکشا
کشادم آن بزرگوار از نظرم غائب شد و خود را بر دروازۂ خانۂ خود یافتیم و با مادر
و پدر خود ملاقات کردہ بشرف پای بوسی حضرت خواجہ مشرف شدم **نقلست**
کہ نصف شب ہفتاد نفر از کافران جمع بودند میان خود گفتند کہ ہمین ساعت پیش خواجہ عثمان
ہارونی برویم و بچیزی بیازمائیم اگر خاطر خواہ ما کند یقین دانیم کہ امروز شاگرد دیگرے
نیست پس ہر کدام در دل خود از جنس طعام غیر مکرر قرار کردہ بخدمت آنحضرت آمدند
و حضرت نشستہ بودند چون آنہا را دیدند فرمودند بیائید ای فرزندان آدم خدا تعالی
عالم السر و الخفیات ست و بہر کہ لطف فرماید او را نیز معلوم سازد پس نشستن حکم فرمود
بخادم اشارت شد تا دستہای ایشان بشوید خادم فرمان بجا آورد پس حضرت خواجہ
بسم اللہ الرحمن الرحیم بر زبان مبارک می راندہ ہر مرتبہ کہ دست حق پرست
خود بسوی آسمان میکرد طبقے طعام از عالم غیب بدست مبارکش می آمدی و پیش
ہر کدام تبرتبت میکشید و خواہش ہر کس ہر چہ بود پیش او ہمان نعمت موجود شدے
حضرت خواجہ فرمود بخورید نعمت حق جل و علی بموجب حکم سیر خوردند و شکر انعام نمودند
و در تعجب ماندند بعد از دیری عرض نمودند یا خواجہ این خود دانستیم کہ امروز ہمچو تو بزرگ
و صاحب نعمت در عرصہ موجود نیست اما این بفرما اگر ما نیز ایمان بوحدانیت
حق جل و علا بیاریم و مسلمان شویم خدای بزرگ تو ما یان را ہمچو تو صاحب نعمت
فرماید یا نہ حضرت فرمود من بیچارہ چہ کسم و در چہ شمارم اگر لطف او کند ازین ہزار مرتبہ
زیادہ تر بنوازد ہمہ مسلمان شدند و مرید حضرت شدند و خدمت اختیار کردند ہمہ را
فی الحال کشف گردید و در اندک مدت از اولیاے کامل گشتند **نقلست**

از سلطان العارفین خواجہ معین الدین کہ فرمود مرا ہمسایہ بود از مریدان حضرت پیر ما
او وفات یافت من برابر جنازۂ او میرفتم چون او را در گور نہادند مردم کہ ہمراہ جنازہ
بودند برگشتند من ساعتے بر قبرش نشستہ ماندم و مشغول شدم کہ فرشتگان عذاب
در رسیدند اندرین حضرت پیر ما نیز حاضر شدند و فرمود کہ این شخص از مریدانم است
دست عذاب از و باز دارید فرشتگان از فرمودۂ خواجہ برگشتہ رفتند و در لحظہ باز آمدند
و عرض نمودند کہ از رب العزت فرمان می شود کہ این مرید بر خلاف تو بودہ است حضرت
خواجہ فرمود آری ہر چند بر خلاف من بودہ ولیکن دست بدامان زدہ بود اندرین فرمان
در رسید کہ ای فرشتگان دست عذاب از مرید خواجہ عثمان باز دارید کہ من او را
بدوستی او بخشیدم پس امرزیدہ شد امید از کرم عمیم رب المعبود چنان است کہ این مریدے استظ
و گنہگار بی سرانجام نیز بصدقۂ آنحضرت از عذاب گور ایمن گردد و عاقبت نجات یابد تا ایمان
سلامت بر دو آمین یا رب العالمین **نقلست** کہ آنحضرت چہار خلیفہ اکمل داشت
حضرت خواجہ معین الدین حسن سنجری و شیخ نجم الدین صغری و شیخ سعدی شکوہی و شیخ محمد
ترک قدس اللہ اسرارہم **نقلست** کہ آن حضرت بنجم ماہ شوال برحمت حق پیوست

ذکر سلطان العارفین حضرت خواجہ معین الحق والدین بن غیاث الدین حسن الحسینی سنجری قدس اللہ سرہ

ان قطب الاقطاب فی الدوران آن حجت الاولیا فی الزمان آن صاحب اسرار آن
مہبط انوار آن قدوۂ ارباب دین آن پیشوائے اہل یقین آن عالی درجات
آن علو مقامات آن امام الشریعت والطریقت آن مخزن المعرفت والحقیقت آن
پردہ برانداز اسرار غیبی آن چہرہ کشای صور لاریبی آن وارث الانبیاء والمرسلین
سلطان العارفین حضرت خواجہ معین الدین حسن الحسینی السنجری چشتی قدس اللہ
سرہ العزیز کہ بکرامت و ریاضت معروف و بجمیع اوصاف کمال موصوف بود

وثنائی عظیم و رتبه رفیع داشت و سید صحیح النسب که در وهیچ شکی نیست و فقرا و اولاد
از امام الاولیا حضرت خواجه عثمان هارونی قدس الله سره العزیز پوشیده و بهندوستان
بیمن قدوم میمنت لزومش طریقهٔ اسلام ظاهر گشت و سیاهی کفر و شرک از عرصهٔ روزگار
بزدود و بر این ظاهره و دلیل باهره آشکارا نمود بدبخت آن حضرت را هندالبیی خوانند
و تا هفتاد سال وضو ایشان جز بمقتضی نه شکست و بهر که نظر لطف نمودی در لحه بخدا تعالی
رسانیدی و فاسقی که بحضور بر نور آمدی تائب شدی و آن حضرت اکثر در استغراق می بود
و چشم پوشیده میداشت و بوقت نماز می کشاد و بر هر که نظر افگندی ولی کامل گردیدی
و هر که سه روز بخدمت می ماند صاحب کرامت می شد و حافظ کلام ربانی و صاحب سماع
بود و هر روز یک ختم و هر شب یک ختم قرآن کردی و هر بار که ختم کردی آوازی از غیب
آمدی که ای معین الدین ختمت قبول کردم و سماع اکثر شنیدی و هیچ کس از علما
و فقهای وقت انکار سماعش نه کردی و مدام صائم الدهر و قائم اللیل بود و نماز صبح
بوضوی عشا کردی و هر شام مقدار مثقال نان خشک با آب تر نموده افطار نمودی
و جامهٔ دوتای نخیه زده پوشیدی چون پاره شدی لنتها پاکیزه کردی و بران
پیوند زدی اگر از حالات و واقعات آن حضرت که در کتب سیر مشائخ عظام و تذکره اولیای
کرام ثبت افتاده است درین مجموعه تحریر نمائیم بمیگنجد و طویل گردد و واقعات آن حضرت
از مهر و ماه نیز روشن تر است بنابران کم از بیش واندک از بسیار بر دو سه نقل صحیحه اکتفا
نمود نقلست که آن حضرت اصل از سادات سنجرستان است پدر بزرگوارش
خواجه غیاث الدین حسن الحسینی بغایت صالح و متقی بود و مولد شریف آن حضرت
در صفاهان است و نشو و نما در خراسان یافت چون بسن پانزده سالگی رسید پدر
بزرگوارش وفات یافت و با نعمتی که داشت او قات گذرانی می شد و همه ان باع
بطاعت مشغول می بود تا روزی مجذوبی حضرت ابراهیم قندوزی نام قدس الله سره

نزدیک از باغ گذشت حضرت خواجه آگاهی یافته باستقبال او شتافت و بادب
دست بوسی نموده در باغ خود آورد و طبقی پر از انگور پیش آن مجذوب کامل
پاره کنجاره از بغل خود برآورده در دهان مبارک آن حضرت انداخت حضرت خواجه آن کنجاره
نوش جان فرمود از همان وقت ولوله محبت ذوق الهی در درویش پیدا گشت و از
امور دنیاوی دست باز داشت و جمله کارها از خاطر مبارکش سر بگریبید
و آنچه در ملک داشت بفقرا تقسیم نمود و خود بخراسان توجهی کرد و در انجا بتحصیل علوم پرداخت
و حفظ قرآن کرد پس از انجا بسمرقند رسید در انجا نیز تسلی دلش نشد پس توجه بعراق نمود
و از انجا بعرب رفت و از انجا بقصبه هارون بعد ازان در بغداد رسید شرف پای بوسی امام الاولیا
حضرت خواجه عثمان هارونی مشرف گردید و اکثر مشائخ کبار در آن روز بمجلس گرامی
آن حضرت حاضر بودند که حضرت خواجه عثمان هارونی لطف بلا نهایت در بارهٔ ایشان
مبذول داشت پس حکم نمود ای معین الدین تجدید وضو کن و دو گانه ادا نما
فرمان بجا آوردند پس فرمود مستقبل قبله بنشین بنشستند فرمود سورهٔ بقر بخوان
خواندند پس فرمود بست و یکبار درود شریف بگو بگفتند پس آن حضرت روی
خود سوی آسمان کرد و دست خواجه بگرفت و فرمود معین الدین ترا بخدا رسانیدم
و مقبول حضرت او گردانیدم پس مقراض بر سر مبارکش راند و کلاه چهار ترکی
و کلیم خاصه مرحمت نمود و فرمود که یک شبانه روز مجاهده کن و هزار بار سورهٔ اخلاص
بخوان ایشان حکم بجا آوردند چون بحضور پر نور آمدند فرمود معین الدین سر بالا کن
سر بالا کرد فرمود چه می بینی عرض کرد که از عرش تا تحت الثری بنظرم می آید باز حکم شد
که هزار بار سورهٔ اخلاص دیگر بخوان باز خواندند فرمود سر بالا کن سر بالا کرد فرمود چه می بینی
عرض کرد تا حجاب عظمت فرمود چشم پیش کن چشم پیش کردند فرمود باز کن باز نمودند فرمود
چه می بینی گفت هیچده هزار عالم مشاهده میکنم فرمود ای معین الدین کار تو تمام شد

خشتے پیش افتاده بود فرمود این را برکن کندید خشت طلا بود فرمود بدر ویشان قسمت کن
قسمت نمودند بعد ازان در خدمت پیر خود مدت بست سال ماند و در سفر و حضر همراه بود هر جا
سفر میکردند جامهٔ خواب خاصه خواجه خود ایشان برداشته می بردند خدمت بسیار نمودند
تا بمطلوب رسیدند **نقلست** که وقتی آن حضرت برکاب سعادت پیر خود بمکه معظمه رفت
حضرت پیر دستگیر زیر ناودان ایستاده در باب آن حضرت دعا نمود آواز آمد که معین الدین
دوست ماست او را قبول کردم و برگردیم باز از انجا بروضهٔ منوره مقدسه حضرت سرور کائنات
صلے الله علیه و آله و اصحابه وسلم رفتند فرمودند معین الدین سلام کن سلام کرد
آواز آمد وعلیک السلام یا قطب المشائخین بعد ازان به بغداد آمد و حضرت پیر مشغول شدند
پس ایشان را بمسافرت رخصت نمودند و نعمتی که از خواجگان رسیده بود مرحمت فرمودند
و پیر روشن ضمیر ایشان اکثر اوقات می فرمود که معین الدین ما محبوب الهی است مرا از مریدی او
واز مریدانش فخر تمام است **نقلست** که آنحضرت را ذوق سماع بسیار بوده و می شنیدند و بخود
میگشت و هر که در خدمت آن قطب المقربین بودی از اهل سماع شدی و اکثر علمای متبحر و مشائخ کبار
چنانکه قطب الاقطاب حضرت خواجه قطب الدین بختیار را دیده اند می فرمایند که در محفل سماع خواجه ما
شیخ الشیوخ حضرت شیخ شهاب الدین سهروردی و شیخ محمد کرمانی و شیخ محمد صفاهانی
و مخدوم زاده شیخ برهان الدین چشتی و مولانا بهاء الدین بخاری و مولانا محمد بغدادی و خواجه اجل
سنجری و شیخ سیف الدین ماجوزی و شیخ احمد بن محمد اصفهانی و شیخ جلال الدین تبریزی
و شیخ اوحد الدین کرمانی و شیخ احمد واحد و شیخ برهان الدین غزنوی و خواجه سلیمان
و عبد الرحمن قدس الله تعالی اسرارهم و دیگر مشائخ کبار بغداد و از اکناف اکثر حاضر میبودند
و بمحبت با یکدیگر می آمدند و بهر کدام فیض میرسید و همه اعتقاد میداشتند و حلقه بگوش
بودند **نقلست** که روزے آن حضرت در حرم کعبه مشغول بودند ندا رسید که
ای معین الدین من از تو خوشنودم و ترا آمرزیدم هر چه خواهش داری بخواه تا عطا کنم

گفت الٰہی مریدان معین الدین را کہ بہ شجرہ برسند بیامرز فرمان آمد کہ ای معین الدین
تو از آن مائی ہر کہ مرید تو و مریدان تو تا قیامت بشجرہ تو برسد بیامرزم بعد ازان حضرت
خواجہ اکثری فرمود ہر کہ مرید من و مرید مریدان من تا قیامت کہ از روے شجرہ
بمن رسد معین الدین پای در بہشت نہند تا او را بہ بہشت نہ برد الحمد للہ والمنۃ
کہ این کاتب حروف گناہگار بے سرانجام در سلک مریدان آنحضرت است عجب نبود
اگر آمرزیدہ گردد بفضل اللہ تعالی جل شانہ **لطیفہ** کہ در مطبخ آن حضرت ہر روز
چندان طعام می پختند کہ مساکین تمام شہر سیری خوردند و خادمی کہ حوالہ آش این خدمت
بود ہر روز برای راتبہ حضور پر نور آن حضرت آمدہ دست بستہ می ایستاد حضرت
خواجہ گوشۂ مصلا بر میداشتے گنج وافرہ پدید آمدے و مے فرمودے کہ آن مقدار
زر ازین جملہ بستان کہ بمطبخ امروز کفایت کند او فرمان بجا آوردے ہمان قدر
زر بر گرفتے و طعام تیار نمودہ بفقرا قسمت کردے **لطیفہ** کہ در بغداد
ہفت تن از مغان بودند و ریاضت صعب میکردند چنانکہ بعد شش ماہ یک لقمہ
می خوردندے بنا بران اکثر خلق معتقد آنہا بودند روزے ہر ہفت برای ملاقات
حضرت خواجہ آمدند چون نظر حضرت خواجہ بر آنہا افتاد ہیبت خوردند چنانچہ
رنگہاشان زرد گشت و لرزہ بر اندامہا افتاد و در پاے آن حضرت افتادند فرمود
اے بے دینان از حق جل و علی شرم ندارید کہ غیر او را می پرستید گفتند اے خواجہ ما
از ترس آتش می پرستیم بامید آنکہ فردا ما را نسوزد آن حضرت فرمود ای احمقان
تا خدای را نمی پرستید ہرگز از آتش خلاصی نمی تواند یافت گفتند یا حضرت شما کہ
اللہ تعالے جل شانہ را می پرستید اگر این آتش شما را نہ سوزد ایمان بخدای آسمان
آریم حضرت خواجہ فرمود اللہ تعالی جل شانہ آتش کفش معین الدین را میتواند سوخت
آتش موجود بود فی الحال آن حضرت کفش ہاے خود را کہ غیرت

تاج کسری و خاقان بود در و انداخت و فرمود ای آتش کفش معین را بسلامت بگذار
آتش سرد شد همدرین اثنا آوازے از غیب آمد چنانکه حاضران هم شنیدند که
آتش را چه مجال و چه زهره که کفش دوست مرا بسوزد و جماعه مغان چون
عظمت و برهان روشن آن حضرت بدیدند فی الحال ایمان آوردند و بصدق دل
مسلمان شدند و خدمت آن حضرت اختیار نمودند و در اندک مدت از اولیای کامل
گشتند و به ثبوت پیوسته کافری که روی مبارک آن حضرت می دید مسلمان می شد
حتی که در بغداد کافری نماند **نقلست** که آن حضرت فرمود که علامت شناختن
حق جل و علی آنست که خلق از خلق است و خاموش بودن در معرفت و فرمود که چون من
از پوست برآمدم عاشق و معشوق و عشق را یکے دیدم و نیز فرمود که مرید مشتاق اسم
فقر آن زمان می شود که در عالم فانی باقی ماند پرسیدند که مرید تائب کے گردد فرمود
آن زمان که فرشته عذاب تا بست سال بر و هیچ گناه ننویسد حضرت شیخ المشائخ
شیخ عبد الحق محدث دهلوی قدس الله تعالی سره می فرماید که این سخن از بعضے اکابر
متقدمین نیز نقل نموده اند و حقیقت معنی چنانچه بعضی از متاخرین علمای صوفیه فرموده اند
آنست که توبه و استغفار لازم حال مرید است و کتابت گناهان با وجود استغفار صورت
نه بندد نه آنکه اصلا گناه از وجود نیاید لهذا وصیت کرده اند بالتزام ورد
استغفار تر و خواب رفتن تا کتابت گناهان روزکه بجریان عادت رحمت الهی
تا اینوقت موقوف مانده است بظهور نیاید و میفرمود که حاجیان گرد خانه کعبه
طواف کنند و عارفان بقلوب گرد عرش و حجاب عظمت طواف می نمایند و لقا
می خواهند و فرمود که من مدتے گرد خانه کعبه طواف نمودم حالا مدتی است که
خانه کعبه گرد من طواف می کند و فرموده که قیامت خواهد رسید فرشتگان را فرمان شود
که تا دوزخ را از دهان نار بیرون آرند و گرم کنند چنانکه بیک دم زدن جمله عرصات

قیامت پر رود میشود پس ہر کہ خواہد از عذاب و ہولش ایمن باشد طاعتی کند کہ نزد یک
خدا تعالے بہتر ازان طاعتے نباشد فرمودند آن طاعت کدام است فرمود
کہ درماندگان را بفریاد رسیدن و بیچارگان را حاجت روا کردن و گرسنگان را
سیر نمودن و فرمود کسے را کہ این سہ خصالت باشد فی الحقیقت خدا تعالے او را
دوست دارد **اول** سخاوتی چون سخاوت دریا **دوم** شفقتے چون آفتاب **سوم** تواضعے
چون تواضع زمین و فرمودند نشان محبت آنست کہ مطیع باشی و بترسی نباید کہ دوست
براند فرمود عارفان را مرتبہ آنست چون بدان مرتبہ رسند جملگی عالم و آنچہ در دوست
میان دو انگشت خود بینند و فرمود کہ کمترین درجۂ عارف آنست کہ صفات حق در و
بود و کمال درجہ عارف در محبت آنست کہ اگر کسے بر و بدعوی آید آن را بقوت
کرامت ملزم گرداند **فقالست** کہ آن حضرت را با حضرت سلطان الاولیا قطب ربانی
غوث الثقلین میر سید محی الدین شاہ عبد القادر جیلانی معشوق الٰہی رضی اللہ عنہ
دو مرتبہ ملاقات واقع شد یکے خود در ابتدائے حال کہ چون حضرت محبوب سبحانی
ایشان را بدیدند در بارۂ او شان دعا کردند و فرمودند کہ این مرد از مقتدائے
مشائخ روزگار خواہد بود کہ بسیاران از دولتش بمنزل رسند مرتبۂ دوم کہ تشریف
آوردند حضرت غوث الثقلین رضی اللہ عنہ در جیلان بودند و آن آبادانی بدامنہ کوہ
جودی است کہ آن حضرت آن جای را خوش نمودہ بمال حلال سرکار عظمت مدار خود
خریدہ آباد برای ماندن فرزندان عالیشان قدس اللہ اسرارہم فرمودہ بودند
و قریب بغداد است حضرت خواجہ ہمانجا نزول اجلال فرمودند با حضرت غوث الاعظم
رضی اللہ عنہ ملاقات حاصل کردہ باہم نشست و بجلسہ و کلام مشغول شدند بعد از ساعتے
خواجہ فرمود کہ یا حضرت چیزے سخن خدا تعالے جل شانہ فرمائید فرمودند سخن
خدائے را گوشہ باید ایشان گفتند کہ از گوشہ رفتن فقیر را دو چیز مانع اند یکے

آنکہ مبادا این حرف بسمع مبارک پیر دستگیر من برسد و از روے غیرت خاطر شریف
آن حضرت آزردہ گردد و باعث خرابی عالم باشد از انکہ کمالیست دیگر را باعتقاد
خود از کمالات پیر خود زیادہ نمیدانم و نہ از کسے قصورے در ذات بابرکاتش
می بینم بلکہ آن حضرت را غیر ذات حق نمیدانم و اکمل و اکملین روزگارے
می شمارم پس چگونہ روا باشد کہ کاری از من بوقوع آید و از وخللی در ذاتش آید
دیگر ازین قطع نظر گوشہ رفتن نیز کار نیست چرا کہ ازین جماعۂ مردم اگر محرمانند
کلمۂ حق از ایشان دریغ چرا باید داشت و اگر نامحرمانند چہ دانند کہ حضرت چہ میفرمایند
ازین حرف حضرت محبوب پاک رضی اللہ عنہ خاموش ماندہ جوابے نفرمودند
بعد ازان حضرت خواجہ از خدمت حضرت رخصت گشتہ چند ماہ در شہر جیلان
اقامت ورزیدہ و جائیکہ خوش نمودند آنجا حجرہ ساختند و باعتکاف نشستند و چلہ کشیدند
چنانکہ گویند ہمان حجرۂ خاص ایشان ہنوز در جیلان موجود است و زیارت گاہ
خلائق گردیدہ و مردم آنجا در مرمت آن سعی بلیغ دارند و آن حضرت بہ نسبت خویشی
و قرابت خال حضرت غوث الاعظم رضی اللہ عنہ میشوند و آن غوث الثقلین جواہر زادہ
ایشانند و لیکن حضرت خواجہ صحیح النسب از سادات حسینی اند چنانکہ ذکرش بالا گذشت
از انکہ ذکر حضرت محبوب سبحانی فوق اذکار مشائخ دیگر است و فیوضات آن حضرت
در زمین و زمان معروف لہذا تبرکاً و تیمناً از واقعات و نسب شریف آن حضرت نشان
میدہد و مختصر حالات گران مایۂ آن حضرت کہ اگر مفصل بہ تحریر آید دفاتر باید درین
کتاب درج می سازد و نعمت عظیم عقبیٰ حاصل می نماید بفضل اللہ تعالیٰ جل شانہ
آن سلطان الاولیا آن برہان الاتقیا آن شیر بیشۂ معرفت آن گوہر
بحر حقیقت آن پشت پناہ شرع مبین آن ملاذ و ملجای دین متین
آن قطب البر و البحر آن ملک العقبیٰ و سلطان الدہر آن غواص بحار

عرفان آن خورشید جہانتاب ایقان آن قطب العرش والکرسی آن مقرب بارگاہ ربانی
آن غوث الثقلین لاریب آن دانای اسرار غیب آن معاون بیکسان آن دستگیر
آن قرۃ العین حضرت مصطفی و مرتضی آن معدن فیوضات وسخا آن نور باصرۂ ائمہ
اثنا عشریہ قطب ربانی غوث صمدانی حضرت محی الدین سلطان عبد القادر جیلانی
معشوق الٰہی رضی اللہ عنہ کنیت ایشان بادشاہ مشائخ اند طریقت و امام ائمہ اند
از شریعت محبوب ربانی ابو محمد است و نام شریف آن سرزمانہ سرور عارفان یگانہ شرف
زہاد و فخر عباد قطب صمدانی عبد القادر و ہو ابن حضرت ابی صالح موسی جنکی دوست
ابن حضرت سید عبد اللہ ابن حضرت سید یحیی زاہد ابن حضرت سید محمد الروحی ابن حضرت سید داؤد
الامیر ابن حضرت سید موسی ثانی ابن حضرت سید عبد اللہ المعروف بہ شیخ صالح ابن حضرت
سید ابو الحسن موسی الجون ابن سید عبد اللہ المحض ابن حضرت سید حسن مثنی ابن حضرت
امیر المومنین و امام الاورعین امام حسن رضی اللہ عنہم ابن امیر المومنین و امام المتقین
اسد اللہ الغالب مظہر العجائب والغرائب حضرت علی ابن ابی طالب کرم اللہ وجہہ الذہ سر شریف
معظمہ حضرت سید عبد اللہ المحض قدس اللہ سرہ فاطمہ بنت حضرت امیر المومنین سید الشہدا
امام حسین رضی اللہ عنہ و والدۂ ماجدہ حضرت غوث پاک فاطمہ بنت حضرت سید عبد اللہ جنگی دوست
محی الدین و سبب لقب آنحضرت اینست فرمودہ اند کہ روز جمعہ از بعضے سیاحات بہ بغداد
می آمدم ناگاہ بیماری نحیف البدن متغیر اللون بگذشت مرا گفت السلام علیک یا عبد القادر
جواب سلام دادم گفت نزدم بیا نزدیکش رفتم گفت مرا بنشان او را بنشاندم جسدش تازہ گردید
و صورت او خوب شد و رنگ صاف از و بتر سیدم گفت مرا می شناسی گفتم نہ گفت من دین جد امجد تو ام
ضعیف شدہ بودم چنانکہ دیدی مرا خدا تعالی اجل شانہ بتو زندہ گردانید انت محی الدین
او را بگذاشتم و مسجد جامع رفتم شخصے نعلینی پیش من نہاد و گفت یا شیخ محی الدین چون نماز
گزاردم خلق از ہر طرف ہجوم بر من کردند و دست و پای مرا می بوسیدند و می گفتند کہ

محی الدین

یا محی الدین ولقب آن در آسمان باز اشہب است چنانچہ خود می فرماید انا محیی الارواح وفی العلیا وباز اشہب غوث الثقلین بحبت آن گویند کہ تصرف آن حضرت بر جن وانس بود چنانچہ آدمیان در محفل سپہر مشاکل آن حضرت حاضر می شدند و اسلام می آوردند و نائب می گشتند ہمچنان جن نیز صف صف حاضر می شدند و اسلام می آوردند و نعمت میبردند و فرموده اند کہ مرا انس المشائخ و جن را مشائخ است و ہر ملک را و من شیخ علی ام شیخ عبداللہ بغدادی رحمۃ اللہ علیہ گفتہ اند کہ عاجزہ دختم فاطمہ نام شانزده سال بالای بام برآمده بود غائب شد بخدمت حضرت غوث الثقلین رضی اللہ عنہ عرض کردم فرمودند شب در خرابہ کرخ محلہ ایست از بغداد برو و بر زمین دائرہ بکش و وقت کشیدن دائرہ بگو بسم اللہ علی نیۃ عبدالقادر و دائرہ بنشین چون شب تاریک شود طوائف جن بر تو خواہند گذشت بصور مختلفہ ہیچ خوف نکنی و وقت سحر بادشاہ ایشان باشکر بیاید از تو پرسد بگوی کہ شیخ عبدالقادر مرا بر تو فرستاده اند و قضیۂ دختر بگوی حسب الحکم اعلی کردم صف صف بصور مختلفہ میگذشتند و ہیچ یکے نمی توانست کہ نزدیک دائرہ بیاید تا آنکہ بادشاہ بر اسپی سوار با جماعۂ از جنیان پیدا شد و مقابل دائرہ بایستاد و مرا پرسید حاجتت چیست گفتم شیخ بر تو مرا فرستاده است در حال از اسپ فرود آمد و زمین ببوسید و بیرون دائرہ بنشست و گفت چون فرستاده است خبر غائب شدن دختر گفتم او گفت تا آن دیوی کہ دختر را برده بود حاضر کنند در حال آن دیو با دختر حاضر کردند آن دیو را گفت ترا چہ باعث شد کہ این دختر را از رکاب حضرت غوث الاعظم قدس اللہ سرہ العزیز بربودی گفت مرا خوش آمده فرمود آن دیو را زنند و دختر بمن داد گفتم مثل تو فرمان بر داری شیخ را ندیدم گفت ما چگونہ مطیع او نباشم کہ چون از خانہ بجمیع جنیان اقصای عالم نظر می فرماید از ین سبب او ہمہ در فراز میشود و چون حق جل شانہ اقامت قطب می کند او تمکن می گرداند بر جن وانس و جلی آنحضرت ازین وجہ گویند کہ اصل غوث پاک از ولایت جیل است و ولادت با سعادت نیز در آنجا

واقع شدہ و آن ملکی است ورای طبرستان کہ آنرا جیلان و گیلان نیز گویند و بعضی گفتہ اند جیل موضعیست بر کنارۂ دجلہ یک روزہ راہ از بغداد و نیز موضعیست جیل نام نزدیک مدائن و آن حضرت بواسطہ از روحانیت حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تربیت یافتہ اند و پیر خرقۂ آن حضرت شیخ ابوسعید المخزومی اند و از شیخ ابوسعید کہ اسامی بالاتر مذکور شدہ است نسبت خرقہ بہ حضرت شیخ معروف کرخی قدس اللہ سرہ العزیز رسیدہ بحضرت امام الکونین حضرت امیرالمومنین امام علی موسی رضی اللہ عنہ می رسد و از آنجا از آبائے کرام گذشتہ بہ امام حضرت محمد مصطفٰے صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم می رسد و پیر صحبت آن حضرت شیخ حماد رحمۃ اللہ علیہ اند با خضر علیہ السلام سیاحت و اشتہ اند و حنبلی مذہب بودہ اند و فتوی بر مذہب امام شافعی و امام احمد حنبل میدادند شیخ بقاء بن بطہ گفتہ اند روزی حضرت غوث اعظم رضی اللہ عنہ بزیارت قبر امام احمد حنبل قدس اللہ سرہ رفتند دیدم کہ امام از قبر خود بیرون آمدہ و آن حضرت را در کنار گرفت و گفت ای شیخ عبدالقادر رضی اللہ عنہ محتاج من بتو در علم شریعت و حقیقت و طریقت و کنیت والدۂ ماجدۂ مکرمۂ آن حضرت ام الخیر و لقب و نام امۃ الجبار فاطمہ بنت حضرت شیخ عبداللہ صومعی است کہ از کبار مشائخ گیلان و معتقدان اولیائے زمان و مستجاب الدعوات بودند حضرت شیخ عبدالرحمن جامی قدس اللہ سرہ نوشتہ اند کہ شیخ عبداللہ صومعی از رؤسائے زہاد و مراورا احوال کرامات عالیہ بودہ و دیدہ کہ در غضب شدے حق سبحانہ تعالی از برائش زود انتقام کشیدے و ہر چہ خواستے خدائے تعالی چنان نمودی و چیزے کہ پیش از وقوع آن چیز گفتی چنان واقع شدی و والدۂ مخدومۂ معظمۂ آن حضرت یعنی غوث الاعظم را بہرۂ وافر بود سلطان الاتقیا حضرت شیخ عبدالرزاق قدس اللہ سرہ العزیز فرزند حضرت غوث فرمودہ اند وقتیکہ غوث صمدانی از صلب مقدس پدر بجسد مبارک مادر حلول فرمودند

والدۂ شریفۂ ایشان در سن شصت سالگی کہ زمان یاس است بودند واین نیز کرامت
آن حضرت است و والدۂ آن حضرت از کبار نساے عارفات صالحات واصلات
وصاحب مکاشفات بودہ اند وولادت آن حضرت در جیلان اول شب ماہ رمضان
سال چہار صد وہشتاد ویک وبقولے ہفتاد ہجری بودہ و والدۂ معظمہ آنحضرت فرمودہ اند
کہ چون فرزندم عبدالقادر متولد شد ہرگز در رمضان بحبت ابر ہلال پنہان ماندہ بود
مردم از من پرسیدند گفتم امروز فرزندم شیر نخوردہ است آخر معلوم گردید کہ آن روز
ماہ رمضان بودہ است و آن حضرت فرمودند کہ در اوائل جوانی چون چشم من بخواب بود
آواز شنیدم کہ اے عبدالقادر ترا از برای خواب نیافریدہ ام وچون بمکتب میرسیدم
آواز ملائکہ می شنیدم کہ می گفتند برخیزید وجاے دہید حضرت غوث را
آن حضرت ہیزدہ سالہ بودند کہ از جیلان بہ بغداد آمدند ودر سال چہار صد وہشتاد و
بہ بغداد رسیدہ بتحصیل علوم مشغول بودند اول بقرأت قرآن بعد از بہ نحو وحدیث
ودیگر علوم دینی ودر اندک زمانی بر اقران خود فائق شدند واز ہمہ ممتاز و در ہمین سفر
اول شصت کس از قطاع الطریق بر دست آن حضرت توبہ نمودہ مرید شدند ودر سال
پانصد وبست ویک بفرمودہ حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم حضرت امیر المومنین
علی کرم وجہہ کہ آب دہن مبارک در دہن آن حضرت انداختند وبر منبر آمدہ مجلس وعظ
نہادہ اند وتا چہل سال در جمیع علوم دینی تکلم می فرمودند در وقت وعظ میفرمودند
کہ اے اہل آسمان وزمین بیائید وبشنوید سخن مرا واز من چیزے بیاموزید
کہ من نائب ووارث پیغمبر ام صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم در زمین و درین محفل
خلعتہاے ما عطا می شود وحق سبحانہ تعالی جل شانہ بر دلم تجلی می فرماید وقریب
ہفتاد ہزار نفر در محفل وعظ آن حضرت حاضر می شدند وچہار صد نفر کلام آنحضرت
می نوشتہ اند وہر گاہ مجلس می شد از اثر آن کلام معجز نظام در وجد و زوق

ووئے کس مردہ اند و حضرت شیخ ابو سعید قیلوی قدس اللہ سرہ گفتہ اند حضرت غوث الاعظم
رضی اللہ عنہ بار ہا پیغمبر صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم وانبیاء دیگر را صلوٰۃ اللہ علیہم وملائکہ وجنان
صف بصف مشاہدہ میکردم نسخۂ غنیۃ الطالبین وفتوح الغیب تصنیف آنحضرت است
حلیۂ مبارک آن حضرت در کتب معتبرہ چنین نوشتہ اند نحیف البدن میانہ بالا عریض الصدر
فراخ پیشانی گندم گون پیوستہ بر و آواز آن حضرت بلند بودہ ولباس بطریق علما
می پوشیدند وگاہے طیلسان وگاہے جامہ دربری کردند کہ قیمت یک درعہ پارچہ
بیک دینار بودہ وزیادہ میفرمودند کہ نمی پوشم تا نمی پوشانند ونمی خورم تا نمی خورانند
ونمی گویم تا نمی گویانند واگر کسی ہدیہ بخدمت آن حضرت می آورد قبول می نمودند اما
از غیر سلاطین وہمان لحظہ بحاضران قسمت می فرمود نقلست کہ روزی امام المتنجد باللہ
خلیفہ بغداد بخدمت حضرت آمدہ دو بدرہ زر پیش نہاد فرمودند کہ حاجت نیست الحاح
بسیار نمود آن حضرت یک بدرہ بدست راست ویک بدرہ بدست چپ برداشتہ
باہم شپلید ند از ان خون روان شد فرمود ای ابو المظفر از خدائے تعالے
شرم نداری کہ خون ہای مردم بر خود گرد می کنی وبدان با من برابر نشینی در حال
خلیفہ بیہوش گردید فرمودند بہ عزت معبود اگر حرمت اتصال او با پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
نبودے میگفتم کہ آن خون تا خانۂ او بر فتے وحضرت غوث الاعظم ہرگز بخانۂ
ہیچ یکے از خلفائے وصاحب دولتی نرفتہ اند وبر بساط آنہا نہ نشستہ وبجہت ایشان
تعظیم نہ فرمودند وچون خلیفہ بخانۂ آن حضرت آمدی اندرون می رفتند وبازمی آمدند
تا قیام از برایش نباشد ودر تکلم بخلیفہ مبالغہ می نمودند وخلیفہ دست می بوسید
وبہ ادب می نشست ومیگفت ہر چہ شیخ فرمایند بر سر وچشم ما وچون آنحضرت
بخلیفہ چیزے نوشتے باین طریق بودے کہ عبد القادر بتو چنین
میفرماید وفرمانش بر تو نافذ است وحکم مرترا سود مند وبر تو حجت اولی چون رقم

رسیدی بوسیدی و بر سر گذاشتی گویند ہیچ کس خوش خلق و شرمگین و کریم و مہربان تر از آن حضرت نبود چنانکہ ہر یکے را از ہمنشینان آنحضرت گمان بردی کہ از دو نزد آنحضرت عزیز تر نیست کہ ہیچگاہ جواب سائل باز ندادی و بیماری کہ اطبا از معالجہ آن عاجز می آمدند او را بخدمت آن حضرت می آوردند بمجرد رسیدن دست مبارک شفا می یافت **نقلست** کہ در دی بخانہ آن حضرت آمد نابینا شد و ہیچ نتوانست کرد در آن اثنا حضرت خضر علیہ السلام در رسید و گفت یا ولی اللہ یکی از ابدال فوت شد ہر کرا حکم فرمائی بجایش نصب کردہ شود فرمودند کہ در خانہ ما شخصے بشکستگی افتادہ است بروید و آن را بجاے آن ابدال نصب کنید خضر علیہ السلام او را از آن خانہ پیش آن یگانۂ عصر آورد و بیک نظر کیمیا اثرش منبا گردیدہ بمرتبۂ ابدال رسید چون در آن بقعہ شریعت غیر از معرفت و محبت الٰہی چیزی نبود پس در حقیقت آن شخص بدزدی این متاع آمدہ بود کہ آنحضرت او را بمطلب نرسانیدہ و محروم نساختہ بمرتبۂ ابدالیت فائز گردانیدند **نقلست** کہ غزل و نصب اقطاب و ابدال و اوتاد بدست آن حضرت بود ہر کرا میخواستند غزل نمودہ دیگری را نصب میفرمودند چنانچہ یکے از ابدال وفات یافتہ بود کافرے را از قسطنطنیہ آوردہ موی بروت او را گرفتہ محمد نام گذاشتہ و کلاہ مبارک خود بر سرش نہادہ داخل آن جماعہ نمودند روزی یکے از مردان غیب در ہوا میرفت چون بر سمت الراس بغداد رسید در دل گذرانید کہ در شہر بغداد مردے ہیچ نیست حضرت غوث الاعظم رضی اللہ عنہ دریافتہ حالش سلب نمودند و آن جوان از ہوا بر درگاہ آنحضرت افتادہ بتماس حضرت شیخ علی سنجی از تقصیرش درگذشتند و او توبہ نمودہ باز پرواز کردہ برفت و طریقۂ آن حضرت تا ہمین بود و اگر کسے را میدیدند کہ بر خلاف شرع شریف عمل می کند حالش سلب میکردند میفرمودند کہ ای مردم اگر ادب شریعت نمی بود ہر آئینہ خبر میکردم شما را از آن چہ می خورند و ذخیرہ میکنند شما پیش من ہمچو شیشہ اید می بینم آنچہ در ظاہر و باطن شماست **نقلست**

کہ یکے از اکابر بر خضر علیہ السلام در مقدمہ حضرت غوث پاک رضی اللہ عنہ سوال کرد فرمود
کہ حق تعالیٰ کسے ولی را بمقامی نہ رسانید مگر آنکہ حضرت غوث اعظم را مقامی بر تر داد ازان
و شربت محبت خود ہیچکس را نہ چشانید مگر آنکہ شیخ را بہتر و خوشگوار تر ازان عطاے فرمود و
گفت ای شیخ عبدالقادر فرد جہان و غوث و قطب اولیاے زمان و گویند کہ آن
غوث صمدانی روزی در رباط خویش محفل فرمودند و عامہ مشائخ قریب صد تن حاضر
بودند از انجملہ شیخ علی ہیتی و شیخ بقائی بن بطو و شیخ ابو سعید قیلوی و شیخ ابو النجیب
سہروردی عم شیخ شہاب الدین سہروردی و شیخ چاکر و شیخ نصیب البان موصلی
و شیخ غزا زبطائحی و شیخ منصور بطائحی و شیخ حماد بن مسلم و خواجہ یوسف بن ایوب ہمدانی
کہ سر سلسلہ خواجگان نقشبندند شیخ عقیل منجی و شیخ ابو یعزا مغربی و شیخ عدی
بن مسافر و شیخ علی بن وہب سنجاری و شیخ موسیٰ و شیخ احمد بن ابو الحسن رفاعی
و شیخ عبدالرحمن طفیونجی و شیخ علی مطرب و شیخ ماجد کردی و شیخ ابو محمد قاسم
بصری و شیخ ابو عمرو و شیخ عثمان بن مزروق و شیخ نوید سنجاری و شیخ حیات بن قیس
حرانی و شیخ فرسلان دمشقی و شیخ الکرم الاکبر المعمر و شیخ ابو العباس الجوسیقی الصرصری
و شیخ ابو حکیم ابراہیم بن دینار و شیخ مکارم کبریٰ و شیخ صدقہ بغدادی و شیخ یحیی دوری
مرتعش و شیخ ضیاء الدین ابراہیم بن ابی عبداللہ و شیخ ابو عبداللہ و شیخ ابو بکر حمامی
و شیخ جمیل و شیخ ابو محمد عبدالحق صریمی و شیخ ابو عمرو و شیخ ابو حفص عمر بن ابی نصیر و شیخ ابو عبداللہ
محمد المعروف بالنخاص و شیخ ابو عمر عثمان و شیخ سلطان بن احمد المزین و شیخ ابو بکر بن عبدالمجید
شیبانی و شیخ ابو العباس و شیخ ابو محمد احمد بن عیسیٰ المعروف بالکوشج و شیخ مبارک
بن علی الحلی و شیخ ابو البرکات بن معدن العراقی و شیخ عبدالقادر بن حسن
بغدادی و شیخ ابو مسعود احمد بن ابی بکر عطار و شیخ ابو عبداللہ محمد الادابی و شیخ
ابو العلی و شیخ شہاب الدین سہروردی و شیخ ابو القاسم عمر بن مسعود بزاز و شیخ ابو الثنا محمود

بن عثمان البقال و شیخ عباد و شیخ عبدالرحیم فتاوی مغربی و شیخ ابو عمرو شیخ عثمان
بن مروزه و شیخ مکارم غالبی و شیخ خلیفه بن موسیٰ نهر ملکی و شیخ ابوالحسن جوسقی و شیخ عبداللہ
قریشی و شیخ ابوالبرکات بن صحراموی و شیخ ابو اسحاق ابراہیم بن علی اغرب و شیخ غوث
رضی اللہ عنہم اجمعین و غیره ایشان نیز جمعی از مشائخ کبار در انجا بودند وان حضرت بالائے
منبر برآمده سخن میفرمودند و در اثنای سخن فرمودند قدمی هذه علی رقبة کل ولی اللہ حضرت
شیخ علی هیتی قدس اللہ سره بمنبر برآمده قدم مبارک آن حضرت را گرفته برگردن نهادند
و بزیر دامن آن حضرت درآمد و سائر اولیا گردن نهادند و بزیر دامن آن حضرت درآمدند
و شیخ ابوسعید قیلوی قدس اللہ سره گفته اند که چون آن حضرت فرمودند که قدمی هذه علی
رقبة کل اولیاء اللہ حضرت حق سبحانه تعالی بر دل آن حضرت تجلی کرد رسول صلے اللہ
علیه و آله وسلم و ملائکه مقربین و اولیاے متقدمین و متاخرین که در انجا حاضر
بودند احیا به اجساد خود اموات به ارواح خود خلقی دران حضرت پوشانیدند و ملائکه در
رجال الغیب مجلس آن حضرت را در میان گرفته بودند و صفها در هوا ایستاده بر روے
زمین هیچ ولی نماند که گردن خود ازان هیچ گوید کسے از عجمے تواضع نه کرد و خالش
سلب نمودند و ظاهر است این قسم دعوی از کمال عنایت حق جل و علی است و حمایت
حضرت محبوب رب العالمین خواجهٔ عالم حضرت النبی صلے اللہ علیه و آله وسلم بوده که همه
اولیاء اللہ تواضع نمودند و فرمان ایشان قبول کردند و هیچ ولی با این مقام
نرسیده ذلک فضل اللہ یؤتیه من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم و ذر اوائل حال
آن حضرت مشائخ اکثری گفتند که این جوان عجمی را قدمی است که برگردن جمیع اولیاء اللہ
خواهد بود و مشائخ کبار اکثر صد سال پیشتر نیز از حال آن حضرت خبر داده بودند
چنانچه شیخ ابی بکر طایکی قدس اللہ سره العزیز که از کبار متقدمان مشائخ و صاحب
کرامات فاخره بوده اند در خواب مرید شیخ العتیق خیر البشر صلے اللہ علیه وسلم رسول اللہ العتیق

امیرالمومنین حضرت ابی بکرن الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ شد و بواسطہ خرقہ از حضرت
امام المسلمین رئیس الاصحاب حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ گرفتند و فرمودند کہ از حق تعالیٰ
عہد گرفتم جسد یکہ بروضۂ من درآید آتش آن را نسوزاند و قبر ایشان در بطائح مشہور است
و گوشت یا ماہی کہ از نزدیک قبر ایشان میبرند ہرگز نخپتہ نمیشود میگفتہ اند کہ او تا دعراق
ہفت کس اند حضرت شیخ معروف کرخی و امام احمد حنبل و شیخ بشر حافی و شیخ منصور بن
عمار و شیخ جنید بغدادی و شیخ سہیل بن عبداللہ تستری و حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی
معشوق الٰہی رضی اللہ عنہم از ایشان پرسیدند کہ شیخ عبدالقادر کیست فرمودند عجمی است
شریف کہ در بغداد خواہد بود ظہور او در قرن پنجم است و شیخ ابو محمد شنبکی کہ مرید شیخ ابو بکر
بطائحی قدس اللہ سرہ العزیز است و از اعیان مشائخ عراق و صاحب خوارق بلند
مقامات بودہ و قبر ایشان در حدادیہ است کہ از دیہات بطائح ست می فرمودند کہ
شیخ عبدالقادر رضی اللہ عنہ کسی است کہ اقتدا نمودہ شود بافعال و اقوالش حق تعالیٰ
جمع کثیر را ببرکت او بمرتبۂ اعلیٰ رساناد و مباہات کند روز قیامت با متہای سابق
حضرت غوث الثقلین میفرمودند کہ ہر ولی بر قدم نبی می باشد و من بر قدم مقدسۂ
جد مطہر خود ام صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہر قدمی کہ جد من برداشت من برآنجا نہادم
مگر در قدم نبوت کہ راہ نیست دران غیر نبی را و این اشارت بر کمال مرتبۂ ولایت
و متابعت آن سرور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم است **نقلست** از شیخ شریف بن حضیبہ
حسینی موصلی کہ گفت شنیدم از پدر خود کہ می گفت سیزدہ سال خدمت حضرت
غوث الاعظم رضی اللہ عنہ کردم ہرگز ندیدم کہ مگس بر ایشان نشستہ باشد یا خلط
و خوی بیرون انداختہ باشند جمیع مشائخ وقت را روی بآن بودہ حضرت امام عبداللہ
یافعی قدس اللہ سرہ گفتہ اند کہ اکثر از مشائخ یمن بحضرت غوث الاعظم رضی اللہ عنہ
نسبت درست کردہ اند و قدوۃ العارفین خواجہ معین الدین چشتی و عمدۃ الاولیا

شیخ الشیوخ شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله اسرارهما بملازمت آنحضرت رسیده فیض باطن حاصل نموده اند **نقلست** که پیش حضرت شیخ عقیل ذکر نمودند که جوانی عجمی شیخ عبدالقادر نام در بغداد مشهور شده است فرمودند در آسمان مشهورتر است از آنکه در زمین شیخ ابوالعز امغربی قدس الله سره العزیز که از اجله مشائخ بوده اند بعضی از اصحاب ایشان گفتند که به بغداد میرویم فرمودند چون بآنجا رسیدند ازنهار ترک ملازمت شیخ عبدالقادر ننمائید زنهار گفتند که در تمام عجم شلش آفریده نشده و مشرق زمین بسمات میکند باو برمرتبه علم و کمالش برتر است از علم و کمالات اولیای دیگر چون ایشانرا به بینید سلام ما برسانید و بگوئید که مرا فراموش نکنند گویند که آنحضرت فرموده اند که بیست پنج سال دربیابانهای عراق بقدم تجرید درسیاحت بوده ام و چهل سال بوضوی عشا نماز صبح گذارده ام و پانزده سال بعد از ادای نماز عشا از یک پای ایستاده ختم قرآن مجید تا سحر نمودم شبی نفس من آرزوی خواب کرد و گفت چه شود اگر ساعتی بخسپی گفتم خاموش شدم و همان جا بیک پا ایستاده ختم کردم و خواب بصورتی متشکل شده پیش می آمد و من جد بغضب ناک بروی میزدم دفع می شد و میفرمودند که چهل چهل روز روزه میداشتم در بیابان عراق و یازده سالگی در برج عجمی اقامت کردم و بسبب طول اقامت آنرا برج عجمی گویند **نقلست** از قدوة الاولیا حضرت شیخ عبدالرزاق قدس الله سره العزیز فرزند آنحضرت که غوث الاعظم میفرمودند که مرا دست کاغذی داده بمقدار ورازی انتهای نظر دیدم که نام اصحاب من و مریدانم که تا قیام قیامت نسبت خود بمن درست خواهند کرد در آنجا ثبت نموده اند و حکم شد که هیچ نخشیدم **نقلست** که آن حضرت می فرمودند قسم بعزت و جلالت حق جل علی که قدم برنداشتم از پیش پروردگار تا روان نگشت مریدان من بامن به بهشت و آن حضرت فرموده اند که اگر مریدم در مشرق باشد و من در مغرب و برهنه شود عورت او بپوشم از مغرب و در مشرق او را **نقلست**

از شیخ عمران که وقتی به آنحضرت عرض کردم که اگر شخصی خود را مرید حضرت گوید و دست بیعت بشما نه داده باشد و خرقه از شما نپوشیده باشد آیا او را از اصحاب حضرت شمارم یا نه فرمودند که بلی هر که خود را بمن نسبت کند او را حق سبحانه تعالی بیامرزد گناهان او را و او از جمله اصحاب منست **نقلست** از شیخ عمر نزاز که آنحضرت می فرمودند که لعنة الله حسین بن منصور حلاج دعوی نبوده در زمانش که دستگیرش کند اگر بودی دستگیری او می کردم کسیکه از مریدانم شود و بلغزد مرکب او تا قیام قیامت دستگیری سازم بشارت باد بر کسانیکه پیرایشان عبد القادر است رضی الله عنه و امام ایشان ابی حنیفه و پیغمبر ایشان حضرت خواجه عالم صلی الله علیه و آله وسلم و خوشا حال آن سعادتمندان و نیکبختان که باین سعادت عظمی مشرف شده اند و در ربقه ارادت خود درست نموده اند امید که این فقیر نیز از کمترین بندگان و نیازمندان این درگاه هست بتوجه آنحضرت پیر دستگیر در دنیا و آخرت نجات یابد و در زمره متوسلان آن درگاه والاجاه باشد **نقلست** که آنحضرت میفرمودند هر مسلمانی که بر مدرسهٔ من گذشته و یا رویم دیده است عذاب گور تا قیامت از و تخفیف کرده شود **نقلست** که مردی از همدان بر آنحضرت در آمد و گفت که پدرم وفات یافته است او را در خواب دیدم گفت مرا در گور عذاب میکنند بخدمت حضرت شیخ عبد القادر رضی الله عنه بروو التماس دعا کن شیخ فرمود که او وقتی بر مدرسهٔ من گذشته است گفت آری شیخ ساکت شد ند روز دیگر آن مرد بیامد و گفت پدر خود را بخواب دیده ام بغایت خرم و خلعت سبز در بر پوشیده و می گفت که عذاب از من برداشتند و این خلعت ببرکت آن حضرت است که بمن داده اند بر تو باد که همیشه در خدمت آن حضرت باشی سعادتمند شخصی که آن جمال جهان آرا دیده باشد و دولتمند گوشی که آن آواز را شنیده باشد طالع مند شخصی که بر آن مدرسه گذشته باشد شیخ علی هیتی قدس الله سره العزیز گفته اند که هیچ خرقه بهتر از حضرت ندیده ام و هیچ روز را مبارک تر از آن روز که آن جمال را میدیدم ندیدم از اهل یمن گوید که عزیمت اسلام نمودم و در خاطر داشتم که در

بہترین اہل یمن باین سعادت مشرف گردم کہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام می فرمودند کہ بہ بغداد
برود و بروست شیخ عبد القادر رضی اللہ عنہ اسلام آرد کہ بہترین اہل زمین است و شیخ ابو عمر
بن مرزوق رحمۃ اللہ علیہ گفتہ کہ شیخ عبد القادر رضی اللہ عنہ امام و سید ماست ہر کہ درین راہ براہ
الٰہی میرود و جائی یا مقامی بدو میدہند پس آنحضرت امام اوست و حق تعالیٰ عہد گرفتہ است
از اولیای وقت کہ امر او را قبول کنند و ہر فیضے کہ از رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بما میرسید درین زمان از شیخ عبد القادر با ولیای وقت میرسد و بر مراتب جمیع اولیای اللہ اطلاع
دارد و ہیچکس را بر مرتبۂ شیخ اطلاعی نیست و درین طریقہ ہیچ یکی را بجز خدا و رسول صلی اللہ علیہ وسلم
بر و منتہی نیست و آنحضرت میفرمودند کہ میخواستم در صحرا تنہا باشم لیکن خلق بر من باز بستہ است
و تا حال صد ہزار کس بر دست من توبہ نمودہ اند **نقلست** از حضرت شیخ ابو محمد محلی رحمۃ اللہ علیہ
کہ گفتہ اند روزی در بغداد بزیارت حضرت شیخ عبد القادر جیلی رضی اللہ عنہ در آمدم و مدتے
در خدمت ایشان ماندم چون عزیمت مراجعت نمودم ازان حضرت دستوری خواستم کہ مرا
وصیت کردند کہ از ہیچکس چیزی نخواہی و انگشت مبارک خود را در دہن من انداختند و فرمودند
کہ این را بمک ہمچنان کردم از بغداد تا بمصر بآب و طعام حاجت نشد و قوت در زیادتی ماند
نقلست از شیخ ابو المظفر اسمعیل رحمۃ اللہ علیہ کہ وقتی شیخ یکی بیمار شد حضرت غوث پاک
رضی اللہ عنہ بعیادت آن شیخ رفتند و دران موضع دو درخت خرما خشک شدہ بود از مدت
بسیار سال اصلا بار و رنمی شد پس آن حضرت در زیر درخت وضو نمودند و در زیر درخت دیگر
دو رکعت نماز گزاردند ہمدران ہفتہ دو درخت سبز شدند و بار گرفتند **نقلست** کہ وقتے
شخصے بخدمت آن قبلۂ حاجات آمدہ و گفت کہ عورت من حاملہ است مرا آرزوے
پسر است فرمودند کہ خواہد شد چون وضع حمل شدہ زن آن مرد دختر زاد آنرا برداشتہ
بخدمت آن حضرت آمدہ گفت کہ این دختر است فرمودند در خانہ درآئی و آنرا بین کہ چہ میشود
چون بموجب فرمودہ عمل کرد ہمان لحظہ آن دختر پسر شد **نقلست** کہ از شیخ ابو السعود کہ

حضرت غوث صمدانی می فرمودند مہر و ماہ بر نمی آیند تا بر من سلام نمی گویند و سال و ماہ و ہفتہ و روز بر من سلام گویند و آنچہ از خیر و شر در ایشان مقدر شدہ خبر میدہند و قدوۃ العارفین شیخ سیف الدین حضرت عبد الوہاب فرزند مبارک آنحضرت قدس اللہ سرہ العزیز فرمودہ اند کہ ہیچ ماہے از ماہا نبود مگر پیش ازان کہ تو شدی بیامدے پیش والد من اگر چہ پانچہ دران ماہ بدی و سختی مقدر شدہ بودی در صورت ناخوش آمد و اگر نعمت و خیری مقدر شدہ بودی در صورت خوش آمدی آخر روز چہ سلخ جمادی الآخر سال پانصد و شصت جمعی از مشائخ در صحبت آنحضرت نشستہ بودند کہ جوانی خوبروی در آمدہ و گفت السلام علیک یا ولی اللہ من ماہ رجب ام آمدہ ام تا ترا تہنیت گویم و در من ہیچ بدی و سختی مقدر نشدہ ہست دران ماہ رجب ہیچ ندیدہ ندمردم مگر خیر و نیکوئی چون روز یکشنبہ آمد سلخ رجب شخصے کریہ المنظر آمد و گفت السلام و علیک یا ولی اللہ من شہر شعبانم آمدہ ام کہ ترا تہنیت گویم و در من موت و فنای خلق مقدر شدہ است در بغداد و گرانی در حجاز و قتل و کشش در خراسان چون ماہ شعبان آمد ہر چہ ہر جا کہ گفتہ بود واقعہ شد و آن حضرت در ماہ رمضان چند روز بیمار شدہ اند روز دوشنبہ بست و نہم ماہ رمضان جمعی از مشائخ پیش آن حضرت حاضر بودند چون حضرت شیخ علی ہیتی و شیخ نجیب الدین سہروردی و غیرہ ہمان شخصے با وقار تمام در آمد و گفت السلام علیک یا ولی اللہ من ماہ رمضان آمدہ ام کہ خبر دار کنم از انچہ بر تو مقدر شدہ است در من وداع کنم ترا کہ این آخر اجتماع نیست با تو پس بازگشت و آن حضرت در ربیع الآخر سال دوم برحمت حق پیوستند و رمضان دیگر را نیافتند و فات آنحضرت بعد از عشا شب شنبہ ہشتم یا نہم ربیع الآخر سال پانصد و شصت و یک ہجری روے داد و بعضے یازدہم ربیع الآخر گفتہ اند و بقولے ہفتدہم ماہ مذکور بودہ اما صحیح اقوال نہم ماہ ہست و مدت عمر شریف نود سال و ہفت ماہ و نہ روز ہست و بقول

ثانی ہشتاد و نہ سال و ہفت ماہ و نہ روز بودہ است عرس آنحضرت در ہندوستان
یازدہم و بعضی ہفدہم میکنند اما در بغداد ہفتدہم است و این فقیر عرس را شب نہم میکند کہ
صحیح ترین اقوال نہم است آوردہ اند روز وفات آنحضرت اکثر ارمشائخ حاضر بودند و حضرت
شیخ عبدالوہاب قدس اللہ سرہ فرزند آنحضرت طلب وصیت نمودند فرمودند علیک بتقوی اللہ
و طاعتہ و امید غیر از حق تعالی از ہیچکس مدار و ہمہ حاجات را بحق جل و علا سپار و طلب کن
و اعتماد مکن بہیچکس مگر برائے خداوند سازگار التوحید التوحید جامع الکل علیہ و لازم گیر
توحید را کہ جمیع مشائخ و سادات این قوم را بر توحید اتفاق است و بعد ازان باولاد
امجاد خود کہ گرد آن حضرت نشستہ بودند میفرمودند کہ برخیزید و جائے دہید و ادب
ایشان بجا آرید کہ اینجا رحمت عظیم در نثار است و جائے تنگ مدارید بر ایشان
و میفرمودند و علیکم السلام رحمۃ اللہ یک شبانہ روز این کلمات بسیار میفرمودند انا لا ابالی
شیئی و لا یملک الموت یعنی من از ہیچ چیز باک ندارم و از ملک الموت ہم خوف ندارم و قبر
مطہر آنحضرت در مدرسہ باب الازج واقع گشتہ کہ در شہر مقدس بغداد است و حضرت
شیخ الاولیا شیخ ابوسعید مخزومی در حیات خود ہزار تبرک دادہ اند حق سبحانہ تعالی
چنانچہ آنحضرت را در ایام حیات بر تمام عالم تصرف مرحمت فرمودہ بود بعد وفات
نیز در قبر شریف ہمان تصرف دادہ است چنانچہ عبداللہ یافعی رحمۃ اللہ علیہ گفتہ اند
کہ کسے صاحب حال باشد و در بغداد شریف داخل گردد و زیارت محبوب سبحانی
قطب ربانی غوث صمدانی حضرت سلطان عبدالقادر محی الدین جیلانی رضی اللہ عنہ
نکند حال او سلب شود از حضرت شیخ عبدالوہاب قدس اللہ سرہ منقول است
کہ آنحضرت در مدرسہ باب الازج شیر تناول میفرمودند دفعۃً شیر خوردن ترک نمودہ
فرمودند فتح شد بر دل من ہفتاد و ہزار دریاے علم لدنی کہ وسعت ہر دری برابر آسمان
و زمین است و شرق و غرب مرا تسلیم نمودند و حالات عالیہ و کرامات اجلہ آن آفتاب

شریعت و طریقت زیادہ از انست کہ بحیطۂ تحریر و تقریر در آید و ذات بابرکات آنحضرت مستغنی از صفات است و در اطراف عالم حالات آنحضرت محیط حاجت بسخن نیست ازین بحث بردہ سہ حکایت مقدسہ اختتام نمودہ امید وارم کہ اللہ جل جلالہ بحرمت ذات قدسی صفات آن محبوب سبحانی بیامرزد و این کمترین خلائق را ذوق و محبت خویش عطا فرماید آمین آمین آمین و آن حضرت را دہ فرزند ارجمند چنانکہ اسامی عظمای شان نوشتہ می آید انشاء اللہ تعالے قدوۃ العارفین حضرت شیخ سیف الدین عبد الوہاب و حضرت شیخ شرف الدین عیسی و حضرت شیخ شمس الدین عبد العزیز و حضرت شیخ سراج الدین عبد الجبار و حضرت شیخ تاج الدین ابو بکر عبد الرزاق و حضرت شیخ ابو اسحاق ابراہیم و شیخ ابو الفضل محمد و حضرت شیخ عبد الرحمن عبد اللہ و حضرت شیخ ابو زکریا یحیی و حضرت شیخ ابو نصیر موسی کہ ہر یک قطب و غوث زمانہ بودند و علوم ظاہری و باطنی از پدر والا قدر خویش حاصل نمودند و مریدان و خلفاے دیگر آنحضرت زیادہ از انست کہ در شمار آید مگر از اجل و اکمل خلفاے حضرت نہ کس اند شیخ ابو عمر و شیخ ابو سعید قیلوی و حضرت شیخ مقتیب البنان موصلی و حضرت شیخ احمد بن مبارک و شیخ محمد الاوانی و شیخ ابو المسعود و شیخ ابو عمر قرشی و شیخ موفق الدین و شیخ عبد اللہ قدس اللہ اسرارہم کہ ہر یک از اولیاے کرام و اصفیاے عظام اند و سواے ازین دیگر مشائخ بسیار از مریدان و محفل نشینان آن محبوب سبحانی سہنشاہ عالم بسیار اند چنانکہ اسامی آنہا در کتب ثبت افتادہ است بسبب تطویل کتاب کہ بیانش بر ضوابط اختصار است مفصل نوشتہ نیز خامہ نشدہ و باز نوشتہ گذاشتہ حضرت خواجہ معین الدین چشتی بتحریر می آرم آمدم بر سر مطلب **نقلست** کہ شخصے را حاکمی بگناہ کشتہ بر سر دار کردہ بود و مادرش بخدمت سلطان العارفین حضرت خواجہ معین الدین چشتی قدس اللہ سرہ العزیز آمد کہ دران ہنگام آنحضرت در استعداد وضو بودند کہ دے بنیاد گریہ و زاری آغاز نمود کہ یا حضرت شیئاً للہ بفریادم برس کہ پسرم را حاکم بلدہ بگفتۂ غرض گویان ناحق کشتہ

برسر دار کردہ است حضرت خواجہ این ماجرا مکرر از وی استفسار فرمود چون بیقین دانست
کہ واقعہ مطابق بیان است فی الفور عصا بدست گرفتہ روان شد صوفیان و خادمان اکثر
مردمان شہر ہمراہ شدند ہرکس با خود میگفت بہ بینید کہ حضرت خواجہ چگونہ بطرف ایلتوتمش
متوجہ شدہ است آیا انجام این کار چہ باشد آخر الامر آنحضرت قریب آن مقتول رفت
و بایستاد و تا دیرے سوے او نگاہ میکرد و خاموش ماندہ بود پس او را کہ ہیبت او بر زمین
نمودہ بود بدست حق پرست خود فرمود او در پیش نشاند و با عصا کہ در دست
مبارک داشت بدو اشارت نمود و فرمود کہ اے مظلوم اگر ترا بے گناہ کشتہ اند بحکم
خداے عزوجل زندہ شود از دار فرود آئی بمجرد اشارت پر بشارت آن مقتول بر خود
بپیچید و از دار فرود افتاد و سلامت برخاست گویا منتظر حکم ایشان بود انگاہ سر خود
بپاے مبارک حضرت خواجہ رسانید و تا دیرے افتادہ ماند پس برخاست و ہمراہ مادر خود
بخانۂ خویش رفت و از انجا حضرت خواجہ بخانقاہ عرش اشتباہ رسیدند و بر زبان مبارک
راندند کہ بندہ را با خداے عزوجل اینقدر نسبت پیدا باید نمود کہ ہر چہ خواہد بدرگاہش
التماس کند و او قبول فرماید و اگر اینقدر ہم نباشد او را درویش نباید گفت اکنون ذکر تشریف
آوردن آنحضرت ہندوستان و ماجراے راجۂ اجمیر و شادی دیو و جیپال جوگی و پدید شدن
اسلام درین دیار بیرکت آنحضرت کہ از جملہ ضروریست ثبت نمودہ می آید تا قدرت تصرف و ولایت
و کمال عظمت آنحضرت اہل دنیا معلوم سازند **نقاست** کہ چون آنحضرت از خدمت
پیر روشن ضمیر خود نعمت تمام یافت و مسافرت اختیار کرد و پنجاہ و دو سالہ بود و ہر جا کہ
گرمی رسیدی آنرا در قبرستان سکونت ورزیدی و ہر کجا شہرت یافتی توقف ننمودی و مخفیہ از انجا
برآمدی چنانکہ کسے خبردار نمی شد پس بعد چند گاہ بخانۂ کعبہ آمد و چند روز در آنجا بماند
و بمدینۂ منورہ رفت و زیارت روضۂ مقدسۂ حضرت سرور عالم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
حاصل نمود و چند گاہ در انجا اقامت ورزید تا روزی از روضۂ مطہرۂ متبرکہ ندائے آمد

کہ معین الدین را طلب کنند خادم روضہ بنام ایشان ندا کرد از چند جا صدائے لبیک
شنید و گفتند کدام معین الدین را میخواہی کہ درین درگاہ معین الدین نام بسیار کس حاضر اند
خادم باز گشتہ باز آمد و بر در روضۂ منورہ مقدسہ رفتہ بایستاد و باز آواز آمد کہ معین الدین چشتی را
طلب کن خادم پیش آمد ہمچنان کہ مامور شدہ بود بیان نمود دران زمان حضرت خواجہ را
عجب حالتی روئی داد کہ در بیان نیاید تا آنحضرت گریان و نالان و صلوۃ گویان بر در روضۂ
مقدسۂ منورہ آمدہ بایستاد ندا شد کہ یا قطب المشائخ اندرون در آئی آن حضرت بخود
و مہوش اندرون رفتہ بجمال جہان آرائے آن حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مشرف گردید
دیدند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم می فرمایند کہ معین الدین تو معین دین مائی و لیکن
ترا بہندوستان باید رفت و در انجا مقامیست جمیر نام آنجا از فرزندانم سید حسین نام
بہ نیت غزوہ و جہاد رفتہ بود اکنون او شہید شدہ است و باز آن مقام بدست کفار آمدہ
بہ یمن قدومت در انجا اسلام آشکار خواہد شد و کافران مقہور گردند پس آن حضرت صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم انارے بدست خواجہ داد و فرمود کہ درین نگاہ کن تا بہ بینی و بدانی کہ ترا کجا
باید رفت حسب الحکم خواجہ در انار نظر کرد از شرق تا غرب آنچہ بود ہمہ بدید و شہر اجمیر
کوہ ہائے او بخوبی نظر کرد التماس فاتحہ نمود و استمداد ازان درگاہ رشک عرش طلب نمودہ
متوجہ ہندوستان گردید و ہمگین چہل مرد ہمراہی اختیار کردند تا بعد چند گاہ بہندوستان
تشریف ارزانی فرمود و بعد طے مسافت ہر چند راجہ اجمیر کہ باطلاع منجمان تیز فہم جا بجا
تاکید تمام نوشتہ بود کہ اگر درویشی بدین قیافہ بدان راہ بگذرد او را ہلاک سازند و آنحضرت
با چہل تن کہ ہمراہ داشت علانیہ بگذشت ہیچ کس قدرت نیافت تا بخطۂ فیض بخش اجمیر
رسید و بیرون شہر زیر درخت اقامت نمود و آن میدانی بود کہ شتران راجہ اجمیر
کہ بنام مہاراجہ شہرت داشت در انجا می نشستند ناگاہ ساربانے آمد و جماعۂ درویشان را
نشستہ دید گفت اے فقیران این جاے شما نیست کہ در اینجا شتران مہاراجہ می نشینند

و ہیچکس حرفش بگوش نکرد پس بشدت پیش آمد حتی کہ حضرت خواجہ را او ایش خوش
نیامد و از انجا برخاست و فرمود کہ باوجود مکہ بر میخیزم اما شتران شما نشستہ باشند این بفرمود
و روانہ شد و بر سر حوض رانا ساگر آمد و آن مقامی بود دلکش آنحضرت را خوش آمد
و آنجا نشست و بطاعت مشغول گشت چون شتران آمدند و در انجا نشستند صبح
ہر چند سارباناں ہشت کردند و میخواستند کہ برخیزند برنمی خاستند القصہ چون آن حضرت
را رانا ساگر سکونت نمود شخصی بعرض رسانید کہ یا حضرت این ہمان مقام است کہ میر سید حسین
خنگ سوار رحمۃ اللہ علیہ وقتیکہ بتسخیر این دیار آمدہ بود و در اینجا بسر می برد و این حوض را
ہمان مرتضوی انتساب نمودہ حضرت خواجہ فرمود الحمد للہ تعالی کہ بر ملک برادر خود متصرف
شدم اگرچہ دران ہنگام بر گردش تنخا نہا بے نہایت بودند چون آنحضرت بدید فرمود
انشاء اللہ تعالی بمدد حضرت محمد مصطفی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم زود باشد کہ این
تنخا نہا را منہدم سازم و گویند دران تنخا نہا تنخا نہ بود کہ راجہ و ہمہ کافران در پرستش او
می آمدند و برای معارف او مواضعات تعین نمودہ بودند چون آنحضرت مقیم شد ہر روز
خادمان یک گاؤ خریدہ می آوردند و ذبح میکردند و میخوردند تا کافران ازین واقعہ
آگاہ شدہ بر خود پیچیدند و با تش غضب سوختند و گفتند کہ حالا فرصت خوب نیست
ہمہ متفق گشتہ برین مسلمانان در آئیم و بہر گونہ کار کہ از دست ما آید تقصیر نکنیم و آنہا را
ازین شہر و ملک برآنیم آخر الامر ہر کس سلاح و چوب و سنگ فلاخن برداشتہ
روانہ شدند و بر گرد آنحضرت جمع گشتہ قصد آن نمودند کہ آسیبے برسانند حضرت خواجہ
در نماز بود خادمان مضطرب شدہ خبر با نحضرت نمودند آن حضرت از نماز فارغ شدہ بر خاست
و مشتے خاک برداشت و آیۃ الکرسی بر آن خواندہ بسوے شان بینگند آن خاک بر ہر کہ
افتاد تشنج شدید پیدا شد چنانکہ از حس و حرکت باز ماند و باقی ہمہ ہا مقہور گشتند القصہ
چون کافران عاجز آمدند دیدند کہ تاب مقاومت با چنین حریف کامل نمیدارند

ناچار ترک محاربہ نمودہ پشیمان شدہ دران تجانہ ناکہ معبد ایشان بود رفتند و در انجا
دیوے بود پیش او فریاد آوردند و مدد خواستند دیو چون حقیقت بشنید تا دیرے
خاموش ماند پس گفت اے دوستداران من این درویش کہ آمدہ است در دین خود
پسا صاحب کمالات است با وبسر نخواہم شد مگر معلم سحر و فسون پس آن ہمہ ہا را سحر
تعلیم ساخت و گفت بخوانید چندانکہ خواہید کہ این درویش را تاب ماندن اینجا نماند
بجا فران ہمچنان کردند پس دیو پیشوائے آن گمراہان شدہ روانہ گشت تا نزدیک مقام
آنحضرت رسید و آن ہمہ مردودان در عقب وے پناہ گرفتہ ایستادند و افسون خوانی
آغاز کردند شخصے از مریدان ازین کار بخدمت عرض رسانید و گفت یا پیر دستگیر این
کفرہ فجرہ بجمایت دیو خود باز آمدہ اند و سحری میخوانند تا بر ما دست یابند آنحضرت فرمود
کہ سحر شان ہمہ باطل است بر ما ایشان ہیچ تاثیر نخواہد نمود انشاء اللہ تعالے بفضل جل جلالہ و دیو
ایشان براہ راست خواہد آمد این سخن بفرمود و در نماز شد تا آن بخت برگشتگان
قریب تر رسیدند نظر آنہا کہ بر آن حضرت افتاد زبان و پای ایشان را قوت گفتار
و رفتار نماند ہر جا کہ بودند ہمانجا ایستادہ ماندند تا آنحضرت از نماز فارغ شد و روی مبارک
بایشان کردہ دیو یکہ پیشوائے آنہا بود چون جمال باکمال خواجہ بدید از سر تا پا چون
لرزید ہر چند خواست کہ رام رام گوید رحیم رحیم از زبانش برآمد کافران چون بدید نگونسار
شدند و مواعظ آغاز کردند دیو را از پند ایشان خاطر برآشفت ہر جا کہ چوب و سنگ میدید
برداشتہ بر سر کفرہ میزد چندانکہ بسیارے ازان جماعت را ہلاک نمود و باقی منہزم گردیدند
حضرت خواجہ چون تردد و تلاش او بسیار نمود آفرین کرد و بدست خود آب در قدح
بخادمی عنایت فرمود تا بآن دیو برساند خادم فرمان بجا آورد و آب پیش او برد
فی الحال دیو آن قدح را از دست او گرفتہ بشوق تمام بنوشید بمجرد خوردن آب دلش
از ظلمت کفر مصفا گردید و بر زیر پائے فلک فرسائے آنحضرت افتادہ ایمان

آورد و گفت یا حضرت از دیدن جمال حضرت نہایت شادمان شدم آنحضرت فرمود کہ ما نیز
تمام تر اشادی دیدہ نہادیم آخر الامر چون آن کفرہ فجرہ منہزم شدند و گریزان پیش مہاراجہ رفتند
تمامی ماجرا بیان کردند راجہ گفت زینہار با ایشان بے ادبانہ پیش نیائید کہ دور ساختن
چنین درویشان آسان نیست درین اثنا ساربانے ایستادہ بود او نیز تمامی ماجرای شتران
معلوم ساخت راجہ گفت کہ تا حال ہم شتران از جا برنخاستہ اند ساربان گفت کہ مہاراجہ
سلامت ازان باز کہ از زبان آن درویش برآمدہ بود کہ شتران از انجا برنخیزند از جائے
ہم نہ جنبیدہ اند مہاراجہ گفت علاج این غیر آن نیست کہ پیش ہمان درویش
بروی و سر خود در پیش پایش نہی و الحاح نمائی ساربان برفت و ہمچنان نمود
حضرت خواجہ عجز شش بسیار دیدہ فرمود بروشتر انت برخاستہ اند ساربان کہ پیش
شتران خود آمد دید کہ شتران برخاستہ اند ہمان زمان این ماجرا براجہ رسانید راجہ
در حیرت ماند و اندیشہ ناک شد مگر کہ اجیپال گویند دران نواحی جوگی بود اجیپال نام
کہ در تمام ہند آن در سحر و طلسم نظیر نداشت دویرا یک ہزار و پانصد چیلہ بودند از انجملہ
ہفتصد چیلہ افسون گر باقی در طریقۂ خود کامل العیار بودند و مہاراجہ باو ے اعتقاد و
اخلاص نہایت داشت او را طلب کرد و تمامی ماجرا بدو گفتہ فرستاد جوگی چون بشنید
ہمہ چیلہ ہائے خود را جمع نمودہ در شہر آمد و با مہاراجہ ملاقات نمود و راجہ منتہا نمود تا او
برین آوردہ کہ از حضرت خواجہ انتقام کشد جوگی ولا سایش بسیار نمود و لاف ساحری
چندان زد کہ در بیان نیاید و راجہ را یقین شد انچہ او می گوید راست است پس
روز دیگر مہاراجہ و اجیپال جوگی و چیلہایش با مردم تمام شہر و نواحی فیل و حشم
انبوہ جمع نمودہ بسوے حضرت روانہ گشتند و اجیپال جوگی بر پوست آہو نشستہ بر ہوا
میرفت تا نزدیک مقام آن حضرت رسیدند و از غلوی مردم غلغلہ افتاد و در عین راہ
ہر مرتبہ کہ خطرۂ فاسد در حق آن سلطان العارفین می آورد نابینا می شد

چنانکہ کسے ندیدی وہر مرتبہ جیپال خبر وا میگشت وبجلم سحر باز روشن می ساخت
حتی کہ ہفت مرتبہ این واقعہ بدو روے داد چون آن حضرت بآمدن شان آگاہی یافتند
وضو کامل نمودہ خود بر خاستند وبر گرد خود تا دور خطے کشیدند ویاران خود را ہمت دادند
پس آن بخت برگشتگان نزدیک تر رسیدند وہر چند بافسون گری خواستند کہ تا بآ
درون دائرہ نہند مجال نماند دشادی دیو را دیدند کہ دست بستہ در خدمت حضرت
خواجہ ایستادہ است فغان برآوردند وگفتند اے دیو ما سالہاے سال خدمتہاے تو
میکردیم مبلغہا خرچ نمودیم بدین بخت کہ تو روزے بکار ما بیائی وتو رفتی وغلام مسلمانے
شدی شادی دیو ہیچ سخن آنہا بگوش نمیکرد وآن ناپاکان شور وغوغا بیشتر مینمودند
وساحران بکار خویش مشغول شدند تا آن حضرت روسوی آن قوم کرد وفرمود اے گمراہان
چہ میگوئید وچرا ما نمیپسندید آیا میخواہید کہ ہمہ نیست ونابود گردند گفتند مایان بدیو خود
کہ سالہا پرستش او کردہ بودیم نصیحت میکند شاید کہ از ما باشد واو بہ افسون شما چنان
ازما روگردان شدہ کہ ہمہ سخن ما بگوش نمیکند ونگاہے بجانب حال ما ندارد وحضرت
خواجہ فرمود کہ اگر او را دل سوے شما خواہد بود از طلب ودلاسائے پیش شما
خواہد آمد اجیپال جوگی وجملہ کفرہ ہر چند بدلاسا می فریفتند وبسوی خود میکشیدند
وسخن ملایم مے گفتند وبوعدہ ہا امیدوار می ساختند جوابے از دے نمے شنیدند
چون آن حضرت فرمودند اے شادی فی الفور گفتی لبیک یا حضرت پس حضرت خواجہ
قدحے برداشتند ودست مبارک خود بوے داد ند وفرمودند کہ اے شادی دیو این
قدح را ازین حوض رانا ساگر پر کردہ بیار وبوقت پر کردن اسم پاک روح بر زبان روان
کن شادی دیو نام مقدس حضرت حق جل وعلے بر زبان آوردہ روانہ شد و
بر کنار حوض آمد ہمین کہ یا بدوح بگفت وقدح پر نمودن خواست تمام آب حوض
بقدرت خدائے عزوجل دران قدح در آمد چنانکہ کوئی آن حوض از مدتے

آب نداشت شادی آن قدح پر آب گرفتہ بخدمت آن حضرت آمدہ بایستاد چون
کافران این حال معاینہ نمودند آتش در نہاد ایشان زیادہ تر ملتہب گردید و در کار
سحر خوانی بیشتر سعی میکردند و در عقل ناقص خود تصوری نمودند کہ بدین وسیلہ کارے
از پیش برند درین باب ہر دم مقید تر شدند تا کار بجاے رسانید کہ از کوہا صد ہزار
مار بجانب حضرت خواجہ سر میدادند و سنگسار ہیاے نمودند آن مارہا چون بخط
دائرہ ہا میرسیدند سر بخط دائرہ نہادہ می ماندند تا حضرت خواجہ بیاران خود
امر فرمود کہ این ماران را بے ہوا گرفتہ سوے کوہہا بیفگنند یاران فرمان بجا آوردند
چون یاران را گرفتہ سوے کوہہا می انداختند ہر جا کہ این ماران می افتادند
نہال از زمین سر بر میکشیدند و درخت سایہ افگن نمودار میگشت پس آتش بر طرف
بارید ند و اخگرے درون دائرہ نیفتاد ہمچنان ہر سحر کہ آن ساحران میکردند باز بسبب
ہمان قوم رجعت می نمودہ آہنہا را خراب می ساخت و او نار بر آہنہا می بارید چند ایام
این اجیپال و ہمہ کافران عاجز آمدند آخر الامر اجیپال از روے راجہ نادم شدہ پیشتر
آمدہ گفت اے مرد خدای ہر چند مردان دیگر بسر آمدے و این جماعہ را عاجز گردانیدے
الحال من کہ اجیپال ام کارت بمن افتادہ اینک بر تو رسیدہ ام اگر متوانی بر تو از زمین کل
خود را بسلامت ببرید والا نہ بینی کہ ہمین زمان بر آسمان رفتہ چندان بلا بر سرت گمارم
کہ در صدد آن عاجز آئید و آنحضرت رو بسوی یاران کرد و گفت چہ می شنوید کلام روستاے
کہ ہمہ بر خود می ستاید و تہدید می نماید مثل سگے کہ وقتیکہ عاجز باشد عف عف زیادہ میکند
باز اجیپال کلمات دیگر گفتہ تبر سانید آن حضرت شنیدہ متبسم شدہ فرمود اے کافر ہمان
مثل است ؎ تو کار زمین را نکو ساختی ✤ کہ با آسمان نیز پرداختی ✤ اجیپال
از ین سخن منفعل شدہ بسان مار بر خود پیچید و پوست آہو بپوشید و تاب نمودہ و خود بر جست
و بر آن پوست نشست و بجانب آسمان پرواز نمود تا بحدے رسید کہ از نظر مردمان غائب

شود در آنوقت حضرت خواجہ بسوے گفش خود نگاہ نمود و فرمود کہ اے گفشہاے من بروید
و این کافر بی سعادت را چندان بر روی زنید کہ بر زمین برسد بعد ہ بجانب ما اشارت
کرد کہ برخیز و این گفشہا را ببوی آن کافر پر تاب کن او فرمان بجا آورد و ہمہ مردم میدیدند
کہ گفش بر ہوا میرفت تا بر سر اجیپال رسید گاہ بر سر و گاہ بر روی طراق طراق میزد
او را فرود آوردند چون اجیپال بر زمین آمد از کردہ پشیمان شدہ برفت و سر بر آستان
فلک فرساے آنحضرت نہاد حضرت خواجہ قدرے آب در قدح نمودہ با و عنایت
فرمود اجیپال فی الحال در کشید ہر شرک و ضلالت کہ بدلش بود محو گردید و بصدق دل
کلمہ طیب بر زبان آوردہ مسلمان شد حضرت خواجہ وے را پیش طلبیدہ دست حق پرست
خود بر سرش فرود آورد و فرمود کہ ای اجیپال ہر چہ در خاطر آرزو داری اظہار کن اجیپال
زمین خدمت ببوسید و بعد ستایش و سپاس التماس کرد کہ ای خواجہ طالبان حق بریاضت
و مجاہدہ بمقامی میرسند رتبہ آن مقام مرا نیز کرامت فرما حضرت خواجہ فرمود آن مقام
وقتی معلوم شود کہ صحبت فقرا اختیار سازی و مجاہدہ پیش گیری عرض کرد کہ آنچہ حضرت
میفرمایند راست است اما آرزوی دارم کہ چیزی از ان معائنہ کنم حضرت خواجہ در مراقبہ
رفت و بعد از ساعتی چشم بکشاد و سوی اجیپال نگاہ نمود فی الحال از نظر اجیپال عالم
ظاہر غائب گردید و خود را در ملازمت آنحضرت بعالم باطن یافت و دید کہ آن حضرت
پرواز کنان سوی آسمان میروند و خود اجیپال نیز بدنبال حضرت می شتابد از آسمانہا
در گذشتند و بر ہر آسمان کہ حضرت میگذشت اجیپال متعاقب میماند و فریاد میکرد کہ یا سید
ملکوت اطباق شما دانم نمیگذارند کہ ہمراہ بیایم آن حضرت چون متوجہ می شد آواز غیب
آمدی کہ ای فرشتگان اجیپال را نیز بدو ستی معین الدین بگذارید پس میر فتند تا بمقامے
رسیدند کہ اجیپال را از ان مقام حیرت افزود آن مقامی بود عجیب و لطیف کہ لطافتش
در بیان نگنجد پس جمعے از ملائکہ دید کہ خیل خیل می آمدند و تعظیم در خدمت آن حضرت

بجای آوردند و میگفتند که معین الدین دوست حق جل و علی آمده است خوشا حال آنکس
که وی را دریابد و خدمت کند پس حضرت خواجه فرمودای اجمیال ازین بشیر جای نازک
تر راه باریک تر است اگرچه ما بر دیم ولیکن ترا نگذارند زیرا که هنوز استعداد آن پیدا نکردی
پس بهتر آنست که ازینجا برگردی گفت هرچه فرمان شود حضرت خواجه فرمود چشم فرو بند فرو
پس فرمود ز بکشا باکشاد و خود پیش حضرت خواجه در همان مقام دید که بودند تا آنحضرت روبسوی
اجمیال نموده فرمودند ای اجمیال انچه دولت میخواست دیدی گفت یا خواجه ازان زیاده تر
دیدم آنچه میخواستم فرمود دیگر چه میخواهی گفت یا حضرت میخواهم که دائم زنده باشم حضرت خواجه
درین تامل فرموده در مراقبه رفت فرمان ایزدی جل شانه وارد گردید که ای معین الدین
درحق او هرانچه میخواهی بخواه تا دعایت مستجاب گردانم خواجه چشم بکشاد و دو گانه ادا نمود
و درحق او هرچه دعا نمود بمحل اجابت مقرون گشت پس اجمیال را پیش طلبید و دست بسار
بر سر و رویش فرود آورد و مژده حیات تا قیامت بداد لیکن از نظر مردمان غائب باشی
و آن همچنان شد چنانکه میگویند که در همان کوههای اجمیر میباشد و با بعضے مردم ملاقات
نموده است لیکن بصورتیکه کسی او را نشناسد وقتی با هیزم کشے ملاقی شده بود او را تسلیم رنج
خورانید الغرض از برکت صحبت پاک آنحضرت بدرجهٔ کمال مردان رسید و خرقه فقر و هر شب جمعه
تا اکنون گویند که بزیارت روضهٔ منورهٔ حضرت خواجه می آید و این عجب نیست و بعد هذا
چون راجه و راجها و جمله جماعت کافران صورت حال مشاهده نمودند بسان شادی و بیم
از اجمیال نیز نومید گشتند و مقهور گشته باروے زرد رفتند پس شادی اجمیال بخدمت
آنحضرت التماس نمودند که حالا حضرت مقام در شهر متقرر سازند تا خلائق بمقدم شریف
مستفیض گردد آنحضرت التماس او را قبول کرده محمد یادگار نام خادم خاص خود را امر فرمود
تا در وان شهر رفته جاے مناسب برائے فقرا خریده کند محمد یادگار فرمان
بجا آورده در شهر رفته جائیکه الحال روضهٔ منورهٔ آنحضرت واقع است و در اصل آنجا

از شادی دیہ بود پسند کردہ آمد بعرض رسانید تا حضرت در آنجا تشریف ارزانی داشتند
چون مقیم شدند بعد ازان حضرت سلطان العارفین چند کس پیش راجہ فرستادند و فرمودند
کہ بآن کافر گمراہ رفتہ بگویند کہ اے سنگدل ترا آنہا کہ اعتقاد تمام بودہ بفرمان
خدای عزوجل آنہا خود مسلمان شدند اگر بہبودی خود میخواہی تو نیز بہ یگانگی خدای تعالی جل شانہ
اقرار نما والا نہ خوار و پشیمان میشوی پس آنہا کہ باین امر مامور بودند پیش وے رفتند
و و را دعوت بہ اسلام نمودند ہلا بد و ہیچ کارگر نشد و قفل ظلمت از دلش بر نکشاد
گلیم بخت کسی را کہ بافتند سیاہ ✤ بآب کوثر ہرگز سفید نتوان کرد ✤ بنا بران برگشتہ
آمدند و ماجرا بعرض رسانیدند حضرت خواجہ چون حقیقت بشنیدند در مراقبہ شد و بعد دیرے
چشم بکشاد فی الفور فرمود کہ اگر این بدبخت بخدای عزوجل ایمان نیاورد دویرا زندہ
گرفتہ بدست لشکر اسلام دادم آخر الامر ہمان شد تا بعد مدت قلیل سلطان شہاب الدین
کہ او را معز الدین سام نیز گویند در خراسان خوابے دید کہ در ہندوستان پیش حضرت خواجہ
ایستادہ است و حضرت خواجہ مہربانی نمودہ می فرماید کہ ای شہاب الدین خدا تعالی
جل جلالہ سلطانی ہند تو بہ عنایت فرمودہ است زود بدین جانب توجہ کن این راجہ
بخت برگشتہ را زندہ بگیر و بسزا برسان چون سلطان شہاب الدین بیدار شد و ازین
واقعہ حیرت روے داد و با خردمندان و فاضلان بیان نمود ہمہ زبان ثنا گشودہ مژدہ فتح
در دادند و خاطرش بہمہ ابواب تسلی کردند تا ہمت از خواجہ خواستہ متوجہ ہندوستان شد و
بعد طے مراحل بہ اجمیر رسید و با راجۂ اجمیر حروب بدفعات واقع شد آخر نسیم ظفر بر پرچم علم
سلطان معز الدین سام بوزید و آن راجہ کافر بموجب فرمودۂ آنحضرت بدست
غازیان لشکر اسلام زندہ آمد او را اسیر کردند و مملکت او را تاراج نمودند و سلطان
بہمت و مدد آنحضرت بفتح و فیروزی بدہلی مراجعت نمود و بعد قتل شدید راجۂ پتھورا را
نیز گرفتار نمودہ در سنہ ستہ و ثمانین بر تخت سلطنت دہلی نشست و بعد چہار و پنج سال

باز بطرف خراسان معاودت کرد و وجہ تسمیہ اجمیر آنست کہ جا نام راجہ بود کہ تا حدود غزنین
در تصرف داشت و میر بزبان ہندکوہ چون آن راجہ عمارت بر کوہ ساخت اجمیر نامش
نمود اوّل در ہندوستان کہ بالاے کوہ عمارت کردند اجمیر است نقلست از قطب الاقطاب
حضرت خواجہ قطب الدین بختیار اوشی قدس اللہ سرہ العزیز کہ میفرمودند مدتے کہ بندہ در خدمت
حضرت پیر دستگیر خود ماندہ ہرگز آنحضرت را بر کسے اعتراض ندیدم مگر روز یکہ حضرت خواجہ در مجلسہ
میگذشت یکے از مریدان شان شیخ علی رضا نام ہمراہ بودہ شخصے آمدوے را بگرفت و
تشفیع نمود از بہر آنکہ چند درم قرض بر ذمۂ او بود آن حضرت چون چنین بدید بملائمت
پیش آمد و فرمود کہ چند روز دیگر مہلت دہ ہر چند آنحضرت شفاعت کرد فائدہ نداشت خواجہ بغضب شد
و ردائے کہ بر کتف مبارک داشت بر زمین بگستر و آن ردا از قدرت الٰہی جل جلالہ پُر از
درم گشت پس بدو اشارت نمود کہ آنچہ حق تست ازین جملہ بردار آن شخص دست دراز کرد
و خواست کہ از حق خود زیادہ گیرد دستش خشک گردید فریاد بر آورد کہ یا حضرت توبہ کردم
و حق خود نیز بحل نمودم و من بعد ہرگز چنین نکنم حضرت خواجہ در بارہ او مہربان شد و دوگانہ
ادا نمود و دست بدعا برداشت و گفت الٰہی جل شانہ چون از صدق و اخلاص توبہ نمودہ است
بکرم عمیم خود دستش را شفا بخش فی الحال دست او نیکو شد و سر در قدم مبارکش افگند و بقیۃ العمر
خادمی آنحضرت اختیار کرد و در جماع خادم داخل شد نقلست کہ روزے آنحضرت نشستہ بود
مردے بیامد و زمین خدمت ببوسید و نشست و گفت یا حضرت از دیر مرا آرزوے ملازمت بسیار
بود الحمد للہ تعالیٰ کہ اکنون آن سعادت عظمیٰ میسر آمد این سخن کہ بر زبان راند و حضرت خواجہ
جانب او نگاہ میکرد و تبسم می نمود و بعد ساعتے فرمود کہ اے مرد بہر نیتے کہ آمدی پیش آمد
و وعدۂ خود با تمام رسان ازین سخن براندامش لرزہ افتاد و مانند بید مے لرزید
و سر خود بر زمین زد و عجز و نیاز پیش آمد و گفت یا حضرت شخصے کہ مرا بجہت ہلاک شما فرستادہ است
بر حضرت روشن است و ما مور بطمعے بودم و مرا از تہ دل این قصد نبود پس دست در بغل کرد

وکالہ وے برآورد و پیش حاضران انداخت حضرت فرمود ای مرد سر ہمہ کس پوشیدہ باید داشت زنہار افشای راز کسے مکن پس آن شخص پیش آمد و سر در پای مبارک آن حضرت افگند و گفت یا حضرت بفرمای تا مر اسزا دہند بلکہ بکشند فرمود ای عزیز طریقۂ ما آنست ہر کہ با ما بدی کند در برابرش نکوئی بکنیم تو خود با ما بدی نکردی این این بفرمود و سرش برداشت و در بارۂ او دعا نمود و گفت یا حق جل شانہ این مرد را توفیق نیک عطا کن بمجرد دعا دلش نرم گردید و خدمتگاری آن حضرت اختیار نمود تا از برکت دعای آن حضرت حج نصیب وے شد و در جوار کعبہ برحمت حق پیوست و در قبرستان مجاوران مکۂ معظمہ مدفون شد نقلست کہ روزے آنحضرت با شیخ اوحدالدین کرمانی و شیخ الشیوخ حضرت شیخ شہاب الدین عمر سہروردی قدس اللہ اسرارہما یک جا نشستہ بودند و ذکر خدائے عزوجل میکردند ناگاہ سلطان شمس الدین تیر و کمانے بدست گرفتہ از پیش ایشان می گذشت نظر آنحضرت بر شش افتاد و فی الفور فرمود کہ یاران این کودک شاہ دہلی میشود از انکہ در لوح وے دیدم کہ این شخص از این جہان نرود تا سلطان دہلی نگردد آخر الامر چنان بظہور آمدہ کہ در اندک مدت سلطان دہلی گشت نقلست کہ آن حضرت در عہد سلطان شمس الدین انار اللہ تعالیٰ برہانہ دو مرتبہ بدہلی تشریف ارزانی فرمود مرتبۂ اول کہ از دہلی باجمیر تشریف برد متاہل گردید و آنچنان بود کہ میر سید وجیہ الدین مشہدی در اجمیر حاکم بود دخترے داشت پاک و پارسا بی عصمت نام چون بحد بلوغ رسیدہ پدرش میخواست کہ در نکاح شخصے در آرد اما کسے را در خور حال او نمی یافت در این اندیشہ بود شخصے امیر المومنین حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ را بخواب دید کہ میفرماید ای وجیہ الدین حکم حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم چنانست کہ این عاجزۂ خود را بقطب المشائخ حضرت خواجۂ معین الدین حسن الحسینی بسپاری

چون بیدار شد بخدمت آن حضرت آمد و این حقیقت ظاہر نمود آنحضرت فرمود کہ اگرچہ پیر شدہ ام لیکن فرمان کونین مطاع سرکار عرش اینہا را انکار نمی توانم کرد پس عقد نکاح بستند و بی بی عصمت را کہ دے عمۂ میر سید حسین خنگ سوار رحمۃ اللہ علیہ بخانہ آوردند و بعد ہفت سال ازین واقعہ آنحضرت رحلت نمودند باین حساب عمر گرامی او نود و ہفت سال میشود و بعض گویند کہ بعد این واقعۂ مذکور ہفتاد سال در قید حیات بودند باین وجہ عمر شریفش بہ یکصد و ہفت سال میرسد و آنحضرت زن دیگر کہ خواست چنین بود کہ بی حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم را در واقعہ دید کہ میفرماید معین الدین تو دین مائی نباید کہ سنت من ترک سازی اتفاقا ہمان شب حاکم قلعہ سیلی ملک عطاب نام بر سر کافران تاختہ بود و دختر راجۂ آن دیار اسیر نمودہ آورد و بخدمت حضرت خواجہ گذرانید و آنحضرت ویرا قبول نمود و بی بی امینہ نام گذاشت پس ازان تاج المستورات دختری بوجود آمد بی بی حافظہ جمال نامش کردند و بی بی حافظہ جمال نہایت پاک و پارسا بود و در ریاضت و مجاہدہ بخدمت والد بزرگوار خویش بحدی گذرانیدہ بود کہ در خلفای کامل آنحضرت سپردہ شد و مرقد منورۂ آن زین المخدرات پائین مرقد آنحضرت است و حقیقت شرعی آن کاملہ شیخ رضی الدین نام داشت و ازو دو پسر بوجود آمدہ بودند و آن ہر دو بحالت طفولیت درگذشتند مردم عوام میگویند کہ بی بی حافظہ جمال دختر حقیقی حضرت نیست و دختر خواندہ بود محض غلط است از انکہ این مقدمات در کتب معتبرہ حسب تحریر ہا کہ تحریر کردم مندرج است قول عامی اعتبار نمی دارد از انجہت کہ اہل عالم ہمچنان حرف نادرست در بارۂ فرزندان حضرت نیز دارند میگویند کہ آنحضرت ہیچ پسر نداشت و این خود مقرر است کہ ازان حضرت سہ فرزند ارجمند در عرصۂ جہان بوجود آمدند حضرت خواجہ ابو سعید و حضرت خواجہ فخر الدین و حضرت حسام الدین درین ہر سہ اختلاف آنست کہ این ہر سہ صاحبزادگان از بی بی عصمت اند یا از بی بی امینہ قدوۃ المحققین حضرت سید محمد گیسو دراز قدس اللہ سرہ العزیز

با یک جماعۂ درویشان برین ہستند کہ آن سہ فرزندان از بی بی عصمت اند و بعض گویند
کہ خواجۂ ابو سعید از بی بی عصمت است و آن دو دیگر از بی بی امیہ سوای این ہیچ سخن
در اولاد امجادش نیست چنانکہ شیخ فرید نبیرۂ سلطان التارکین حضرت شیخ حمید الدین ناگوری
قدس اللہ سرہ العزیز از جد بزرگوار خود نقل کردہ کہ میگفت چون خواجۂ ما را فرزندان
حاصل شدند روزی با بندہ فرمودای حمید الدین پیش ازین کہ جوان بودم ہر چہ از
رب العزت جل شانہ می طلبیدم فی الحال می یافتم حالا کہ پیر شدم و فرزندان پیدا گشتند
بدعا حاجت میشود و کار بدرنگ حاصل میکرد و بندہ عرض نمود کہ بحضرت پیر دست نگیر
روشن است کہ چون عیسیٰ علیہ السلام از حضرت مریم علیہا السلام متولد نشدہ بود میوۂ زمستان
در تابستان از غیب بدو میرسید و بی محنت و منت در محراب میافت چون مسیح علیہ السلام
تولد شد حضرت مریم انتظار میکشید کہ ہمچنان بے تلاش بیاید فرمان شد کہ ہر دو شاخہائے خرما
بجنبان خرمائے تازہ بر تو میریزد ازان باز ہمچنان نمود بہ تردد رزق میافت و در اوقات
سابق و حال این قدر تفاوت است ولیکن در قدر و مرتبہ دوستان خدائے عزوجل
کہ نزدیک خدائے عزوجل است نقصان نیست و تصرف ولایت ایشان باقیست
آن حضرت چون این جواب بشنید پسند کرد و فرمود آرے ہمچنین است و گویند کہ خواجۂ
فخر الدین ولد حضرت سلطان العارفین بسیار صاحب عظمت بود و بعد حضرت خواجہ
بست سال زندہ ماند پس در قصبۂ سردار کہ از اجمیر شانزدہ کروہ است برحمت
حق پیوست و ہمانجا نزدیک حوض آن قصبہ مدفون است و خواجۂ حسام الدین
فرزند خرد آن حضرت غائب شد و بعجب ابدالان پیوست و پسر خواجۂ
فخر الدین خواجۂ حسام الدین سوختہ نام داشت کہ نبیرۂ خواجہ باشد پیر صاحب
کرامت و بزرگ روزگار بود بارہا جد بزرگوار خود نسبت تمام داشت و پیش از
ارادت ریاضت و مجاہدہ از حد گذانیدہ بود با حضرت سلطان المشائخ

شیخ نظام الدین الاولیا قدس اللہ سرہ العزیز صحبت داشت وقبر شریف او در قصبہ ماہم
سمت مغرب است وازیکے بنابر حضرت خواجہ شیخ بایزید است واو در خرد سال غائب
شدہ بود و در زمان سلطان المحمود خلجی بعد مدت بعید باز آمد سلطان او را ریاست تمام
داد چون مدتے بگذشت مردم از روے عناد در فرزندی او سخنی پیدا نمودند حتی کہ بسلطان
وقت رسانیدند بادشاہ علماء وفضلاء ومشائخ اکابر ملک ونواحی جمع ساخت واستفسار
این معنی نمود آخر الامر شیخ حسین ناگوری ومولانائے رستم کہ قدوۂ علمائے زمانہ بودند
ودیگر اکثر اکابر نامدار گواہی دادند کہ ہمین شیخ بایزید از فرزندان شیخ قیام الدین ابن خواجہ
حسام الدین سوختہ ابن خواجہ فخر الدین ابن سلطان العارفین حضرت خواجہ معین الدین حسن
الحسینی است بعد ازان شیخ حسین ناگوری بفرزندان شیخ بایزید نسبت کردہ خترواد مردم کہ
در فرزندان حضرت خواجہ سخن میگفتند واختلاف دارند ہمین شیخ بایزید است ودیگران ہیچ شجرہ
ندارند ولیکن ہمہ بر غلط رفتہ اند از انکہ این ہا جرا پیش اکثر سلاطین دہلی ماندہ گذشتہ است
واز اکابران متحقق شدہ قول عام چہ اعتبار دارد واللہ سبحانہ تعالیٰ وتقدس این اولاد امجاد
آن حضرت را ابد الآباد پایندہ دارد بحرمۃ النبی وآلہ الامجاد نقلست کہ شخصے بخدمت
حضرت شیخ فرید الدین شکر گنج قدس اللہ سرہ العزیز آمد وزمین خدمت ببوسید
وگفت یا حضرت وقتے در خواب دیدہ بودم کہ حضرت خواجہ معین الدین چشتی قدس اللہ
سرہ العزیز شش نان بہ بندہ عنایت نمودہ اند ازان باز تا امروز قریب شصت سال است
کہ آن وظیفہ بے ناغہ بمن میرسد فرمود این خواب نیست کرم اللہ تعالیٰ جل شانہ در بارۂ تست
کہ آن حضرت بر تو مہربانی نمودہ کہ ہرگز بافلاس مبتلا نشوی نقلست کہ آنحضرت فرمود
اگر مرشد کامل طالب صادق سخن گوید ویرا باید کہ بگوش دل بشنود وازان تجاوز نہ نماید
در ریاضت ومجاہدہ پیش گیرد ودر پیروی پیران خود جہد کند چنانکہ خواجگان ما رحمۃ اللہ
علیہم اجمعین چہار دہ مقام اختیار کردہ اند وآزاد ستور العمل ساختہ اند ومدار کار

بدان بربستہ و کشایش کارہا بوے دیدہ اند و بسبب آن بمنزل گاہ قرب و کمال
رسیدہ اند اول مقام تائبان کہ اشارت بمقام آدم علیہ السلام ست دوم مقام
عابدان کہ مقام ادریس علیہ السلام ست سوم مقام زاہدان کہ مقام مسیح علیہ السلام است
چہارم مقام راضیان کہ مقام یعقوب علیہ السلام ست پنجم مقام قانعان کہ مقام
یعقوب علیہ السلام ست ششم مقام جاہدان کہ مقام یونس علیہ السلام ست
ہفتم مقام صدیقان کہ مقام یوسف علیہ السلام ست ہشتم مقام متفکران کہ مقام
شعیب علیہ السلام ست نہم مقام مسترشدان کہ مقام شیث علیہ السلام است
دہم مقام صالحان کہ مقام داؤد علیہ السلام ست یازدہم مقام مخلصان کہ مقام نوح
علیہ السلام ست دوازدہم مقام عارفان کہ مقام خضر علیہ السلام ست سیزدہم مقام شاکران
کہ مقام ابراہیم علیہ السلام ست چہاردہم مقام محبان کہ مقام افضل الانبیا ختم الانبیا پیغمبر ما
حضرت محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم و ہم آنحضرت فرمودہ کہ اہل طریقت را دو چیز
شرط است اول طلب حق دوم طلب مرشد کامل سوم ادب چہارم رضا پنجم
محبت و ترک فضول ششم تقوی ہفتم استقامت شریعت ہشتم کم خوردن
و کم خفتن نہم غزلت گرفتن از خلق دہم صلوۃ و صوم و فرمودہ کہ اہل حقیقت را
سیزدہ چیز لازم ست اول آنکہ در معرفت کامل بود و بخدائے عزوجل رسیدہ باشد
دوم آنکہ از ہیچکس نرنجد و بدی در حق کسی نہ اندیشد سوم آنکہ راہ حق نماید
و با خلق چیزی گوید کہ فائدہ دنیا و آخرت دران مرتب باشد چہارم تواضع پنجم غزلت
ششم آنکہ ہر کرا بیند عزیز و محترم دارد و خود را از ہمہ کمتر و حقیر شمارد ہفتم رضا
و تسلیم ہشتم صبر و تحمل بہر درد و رنج نہم سوز و گداز و عجز و نیاز دہم قناعت و
توکل و ہم آن حضرت فرمودہ کہ عاشق ہمہ وقت محو عشق است اگر ایستادہ
است در ذکر دوست است و اگر در طواف است اندر ہیبت و عظمت اوست

و نیز فرمود وہ کہ سالہا دریں درگاہ طالب بودم عاقبت بجز حیرت و ہیبت نیافتم چون
بدرگاہ حق جل و علی بمنزلۂ قرب رسیدم ہیچ زحمتے نبود اہل دنیا را مشغول بدنیا دیدم و
اہل آخرت را محجوب و مدعیان را بدعوے و ارباب تقوے را بتصوف ہمہ را
پشت پا زدم و فرمود اہل عشق آنست کہ اگر نماز با مداد گزارد تا با مداد دیگر محو
در خیال دوست باشد و فرمود دل آتشکدۂ محبت است کہ ہر چہ در وافتد بسوزد
و نا چیز گردد زیرا کہ ہیچ آتش بالاتر از محبت نیست و نیز فرمود درویش آنست کہ ہر کس
پیش او بحاجت آید محروم باز نگردد و فرمود عارف کسے است کہ دل خود از کونین
بردارد و فرمود عارف ترین خلق بحق آن بود کہ متحیر تر باشد و فرمود عارف آنرا گویند
کہ ہر دم از عالم غیب صد ہزار تجلی بر وظاہر شود و در یک زمان چندین حال بروے
پدید آید و در یک دم زدن بہ یک گام از عرش بگذرد و بلقدم دیگر بمقام خویش
باز آید و عارف کامل را نظر آن باید کہ ہر چہ تقدیر می شود بدو سائنہ باشد و فرمود
کہ کمترین درجۂ عارف آنست کہ صفات از عجب طاعت توبہ زیرا کہ عجب بدتر از گناہ
است توبہ از گناہ یکے و از عجب ہزار و فرمود عارف آنست کہ در عالم سلوک
بجز خدائے عزوجل از کسے یاری نخواہد فرمود عارف را سہ رکن است اوّل ہیبت
دوم تعظیم سوم حیا ہیبت آنست کہ منفعل از تقصیرات خود باشد و تعظیم آنست
کہ موستہ در طاعت کوشد و حیا آنست کہ جز حق نظر بر غیر نگذارد و فرمود
شغل و عمل گفتگوے کہ از اہل سلوک و طائفۂ عشق در وجود می آید آن ہمہ بیرون
پردہ است چون درون پردہ راہ یابد خاموشی و سکوت و آرام گیرد و مثال
گوہرے کہ در او آواز ہو اگر عاشق دلیری کند غائب است از دوست چون حضوری
حاصل آید چہ جاے گفتگوست و فرمود کہ عاقبت در صحبت نیکان است
ہر چند کہ کسے بد باشد چون بصحبت نیکان برسد اثر صحبت ایشان رفع بدی نماید

واگر نیکے بصحبت بدان افتد در اندک روز بسان ایشان گردد و فرمود کہ صادق کیست
کہ در ملک او چیزے نباشد و او در ہیچ چیز نبود و فرمود متوکل آنست معونت از خلق
برگیرد و نہ از کسے شکایت و نہ باکسے حکایت **نقلست** کہ ازان حضرت
سوال کردند کہ صاحب محبت کیست فرمود آنکہ در آغاز عشق ناچیز گردد و سوال نمودند
کہ تجرید چیست فرمود از غیر بریدن با دوست آرمیدن و فرمود ہر کہ با دوست بمیرد
گوے نجات از میدان سعادت برد از حال خود فانی و با مشاہدۂ دوست باقی ماند
حق تعالی جل جلالہ متولی اعمالش بود و او را بخود اختیار کند **نقلست** کہ آن
حضرت چہار دہ خلیفہ داشت خواجۂ قطب الدین بختیار اوشی و خواجۂ فخر الدین ابن
خواجہ معین الدین و قاضی شیخ حمید الدین ناگوری و شیخ وجیہ الدین و سلطان التارکین
شیخ حمید الدین صوفی و شیخ برہان الدین عرف بدو و شیخ احمد و شیخ محسن و شیخ سلیمان
غازی و شیخ شمس الدین و خواجہ حسن خیاط و سالار مسعود غازی و اجیپال جوگی المعروف
بہ عبد اللہ و بی بی حافظہ جمال قدس اللہ اسرارہم ولیکن این دعاگوے در دودمان
خلافت سالار مسعود مسلم نمیدارد بہ دو وجہ یکے آنکہ سالار مسعود محض سپاہی ترک
بود و از فقیری اصلا و مطلقا چاشنی نداشت و خواہرزادہ سلطان محمود غزنوی است
چون از سلطان محمود بعداوت حسن میمندی جدا شد خرد سال بود با لشکر بے عدد
کہ در ہندوستان آمد از جنگہای کفار فرصت نیافت تا شہید گشت دوم آنکہ در زمان
حضرت سلطان العارفین و سالار مسعود خیلے تفاوت است کہ ہرگز عقل باور نمیکند
از انکہ عہد نزول اجلال حضرت خواجہ در زمان راجۂ پتھورا واقع گشتہ و عہد سالار مسعود
در زمان سلطان محمود غزنوی و سالار مسعود در سنہ اربع و عشرین و اربع مائۃ شہید شد
و سنہ رحلت حضرت خواجہ ثلث و ثلثین و ستمائۃ مقرر است از ینجا تفاوت مدت
[illegible] یک دیگر تصور باید نمود کہ چہ مقدار است آینده خدائے عزوجل آگاہ است اما

چون ملفوظات اسم سالار مسعود اند رخلفاے آن حضرت نوشتہ آمدہ اند بضرورت فقیر ہیچ
رقم نمودہ زہے سعادتش کہ بخلفاے حضرت شمار کردہ شود و شاید بہانہ نجاتش
ہمین باشد واللہ اعلم جل شانہ **نقلست** شبے کہ آن حضرت نفل فرمودہ بعد ادائے
نماز عشا در حجرۂ خاص رفت و دروازہ را محکم بست محرمان درگاہ کہ قریب بودند تمام شب صدائے
پاے مے شنیدند بدان ماند کہ کسے متواجدی شود پنداشتند کہ حضرت خواجہ در وجد
ہستند پس در آخر شب صدائے ساکت گشت حتی کہ وقت نماز بامداد رسید ہر چند کہ
دستک زدند و آواز دادند ہیچ اثر ندیدند و نہ جواب شنیدند ناچار دروازہ کشادند
چہ بینند کہ آن حضرت رحلت فرمودہ ہست **نقلست** دران شب کہ آن حضرت رحلت
فرمود چند کس حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم را بخواب
دیدند کہ میفرماید کہ دوست حق جل وعلا معین الدین حسن خواہد آمد باستقبال او
آمدہ ایم **نقلست** چون آن حضرت برحمت حق پیوست بر پیشانی مبارک
او غیب نوشتہ دیدند حبیب اللہ ماتا فی حب اللہ پس ششم ماہ رجب المرجب
سنہ ثلث وثلثین وستمائہ برحمت حق پیوست چنانچہ تاریخ وصال آن حضرت
آفتاب ملک ہندست رضی اللہ تعالی عنہ واول قبر شریف آن حضرت
خشتی بود بعد ازان از سنگ ساختند و طریق صندوق بالاے ہمان قبر منور گذاشتند
ازانست کہ مرقد مقدسۂ آن حضرت بلند واقع شدہ واول کسیکہ عمارت روضۂ منورہ
نمودہ خواجہ حسن ناگوری است و بعد ازان سلاطین ماندہ ساختند و حالا حضرت
شہنشاہ جمجاہ خلیفۂ رحمانی صاحب قران ثانی شہاب الدین محمد شاہجہان
غازی خلد اللہ ملکہ وسلطنتہ پہلوے روضۂ منورۂ یک مسجد عالی از سنگ مرمر
مرتب چنان نمودند کہ ہیچ شاہان ماضیہ باین خوبی و کلانی بر روی زمین مسجد
نساختہ است اللہ تعالی تقدس شانہ این عمارت را پایندہ وارد و منعم

در ذکر قطب الاقطاب حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی دہلوی قدس اللہ سرہ العزیز

آن قبلۂ ورع و حلم آن کعبۂ عمل و علم آن پیشوای اہل تمکین آن مقتدائے راہ دین آن عمدۃ الاولیاے عظام آن قدوۃ الاولیاے کرام آن صاحب دانش و بینش آن شمع جمع آفرینش آن مقام اعلی را پایہ آن علو درجہ را سرمایہ آن مقرب بارگاہ محبوبیت آن سزاوار مقام محبوبیت آن غریق بحر عرفان و آشنائی قلزم هوشی قطب الاقطاب حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی قدس اللہ سرہ العزیز از اکابر اولیا و اجل اصفیا است جمیع مشائخ العصر معتقد و حلقہ بگوش آنحضرت بودند و شانے عظیم و رتبۂ رفیع داشت و مستجاب الدعوات بود تا ہر چہ از زبان مبارکش برآمدے ہمان شدے و ہر کہ بصحبت پاک آن حضرت اختیار کردے صاحب ولایت شدے و ہر کہ نظر لطف نمودے از عرش تا ثری ہمان ساعت در کشف شدے و مریدان آن قطب الاقطاب اکثر صاحب کرامت گشتے و وے از قرۂ فقر و اراوت از حضرت سلطان العارفین حضرت خواجہ معین الدین حسن سنجری قدس اللہ سرہ العزیز پوشیدہ نقالست کہ آن حضرت اصل از سادات اوش بود کہ آن قصبہ ماوراء النہر است و نسب شریفش چنان بہ ثبوت پیوستہ قطب الاقطاب حضرت خواجہ قطب الدین بختیار اوشی قدس اللہ سرہ العزیز ابن سید موسی ابن سید احمد اوشی ابن سید کمال الدین ابن سید محمد ابن سید احمد ابن سید اسحاق حسن ابن سید معروف ابن سید احمد چشتی ابن سید رضی الدین ابن سید حسام الدین ابن سید رشید الدین ابن سید جعفر ابن امیر المومنین حضرت امام محمد تقی الجواد ابن امیر المومنین حضرت امام علی موسی رضا

ابن امام المسلمین حضرت امام موسی کاظم ابن امیر المومنین حضرت امام جعفر الصادق
ابن امیر المومنین حضرت امام محمد باقر ابن امیر المومنین حضرت امام زین العابدین
ابن امیر المومنین حضرت سید الشهدا امام حسین ابن امیر المومنین و امام المتقین
حضرت علی شیر خدا رضی الله عنهم و آنحضرت را اول بختیار نام کرده بودند در همان
آوان از حق جل و علی قطب الدین خطاب یافتند و همین اسم مخاطب گشتند و عمر شریف
آنحضرت به پنجاه و دو سال رسیده و بقول بعضی شصتی سال هم باتمام رسیده بود
و آنحضرت اندر شکم مادر صاحب عظمت بود چون متولد شد نیز کامل آمد و نصف شب
گذشته بود که متولد گردید و دران هنگام نور چنان ظاهر گشت که تمام خانه را فرو گرفت
مادرش پنداشت که آفتاب طلوع نموده است پس دید که آن حضرت در سجده رفته
الله الله جل جلاله میگوید مادرش حیران بماند و تبر سید و دهشت خورد تا حضرت
خواجه سر برداشت و آن نور به تدریج آهسته آهسته کم شد آواز آمد این نور که
دیدی مترسے بود از اسرار الهی که اکنون در دل فرزندت نهادیم بقلست
از مادر مخاطبه آنحضرت که فرمود چون خواجه در شکم من بود وقت نماز تهجد که بزبان
و نماز کردمی درون شکم من آواز ذکر مسموع گشتے و تا یک پاس همچنان می بود
چون آنحضرت یک نیم ساله شد و پدر بزرگوارش سید موسی وفات یافت
و مادر صالحه او را پرورش میکرد چون چهار ساله و چهار ماهه گشت بمکتب فرستادند
و پیش حضرت سلطان العارفین خواجه معین الدین حسن سنجری قدس الله سره العزیز
بردند حضرت خواجه تخته بدست گرفت تا چیزے بران بنویسد آواز آمد ای معین الدین
ساعتے توقف کن که حمید الدین ناگوری می آید قطب الدین را او تعلیم
خواهد نمود از تو کسب کمالات و نعمت می یابد حضرت خواجه اعظم تخته
از دست بنهاد اندرین اثنا به سلطان التارکین قاضی حمید الدین ناگوری

بشارت گشت کہ زود برو و تختہ قطب الدین را بنویس و علم دینی بیاموز قاضی گفت
الٰہی جل شانہ قطب الدین کجاست آواز آمد کہ دراوش است پس حضرت قاضی حشیم پوشید
و در طرفۃ العین خود را دراوش یافت و فی الحال در محفل مطہر حضرت خواجہ رسید تختہ
بدست گرفت و پرسید ای قطب الدین چہ نویسم فرمود بنویس سبحان الذی اسری
بعبدہ لیلاً قاضی گفت این خود پانزدہم سیپارہ است حضرت خواجہ فرمود
پانزدہ سیپارہ مادر مظمئہ من بیاد میداشت چون در گہوارہ بودم و مادرم شب قرآن
خواندی من آنرا بتعلیم اللہ تعالی جل شانہ یاد گرفتہ ام قاضی گفت بخوان خواجہ
فی الفور بیاد بخواند قاضی حمید الدین سبحان الذی الی آخرہ بنوشت
و بحضرت خواجہ تسلیم نمود تا چہار روز حضرت خواجہ قرآن باتمام رسانید
آخر قاضی گفت بابای من تو دوست حق جل شانہ ہستی ترا خدای تعالی عزوجل
تعلیم نمودہ و میکند من رخصت می شوم پس حضرت قاضی آن حضرت را بحضرت
سلطان العارفین خواجہ معین الدین قدس اللہ سرہ العزیز سپرد و بموجب
حکم الٰہی ایشان را بنظر ظاہری و باطنی تربیت نمود و خود بدہلی مراجعت کرد و
آن حضرت بتحصیل علوم دینی سعی بلیغ می نمود و در اندک مدت تحصیل علوم تمام
نمود و ہمدرین حال جذبۂ الٰہی جل شانہ جلوہ گر گشت از انجا برآمد و بہ بغداد رسید
و در مسجد امام ابو اللیث سمرقندی رحمۃ اللہ علیہ بشرف ملازمت حضرت سلطان العارفین
خواجہ معین الدین حسن سنجری قدس اللہ سرہ العزیز مشرف گردید و دران
مجلس شیخ شہاب الدین سہروردی و شیخ اوحد الدین کرمانی و شیخ برہان الدین
چشتی و شیخ محمد اصفہانی کہ ہر یک اولیای کامل و اکمل کہ حاضر بودند ہمہ بخشہائے
انواع نعمت و برکت مرحمت فرمودند پس در اندک زمانے کار حضرت
خواجہ بالا گرفت و از نظر تربیت پیر روشن ضمیر بکمالیت مردان رسید

دوران حین آن حضرت هفده ساله و جوان بود هنوز محاسن بر نیاورده بود که
خلافت یافت و خرقه پوشیده و آنچنان بود که حضرت سلطان العارفین چهل روز
متواتر حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم را در معامله دید و ارواح دیگر مشایخ
عظام نیز حاضر گردی فرمایدای معین الدین قطب الدین دوست خدای عزوجل است خرقه
خود بدو بپوشان پس حسب الحکم اعلی خرقه یافت و بفرمان ولایت دهلی و تصرف
گرفت و بعد متوجه شدن خواجه خویش خود هم متعاقب بهندوستان آمد و بدهلی
رسید چنانکه بیان این احوال بیشتر در تذکره مرقوم میگردد ان شاء الله تعالی
جل جلاله اما تا اکنون چون ذکر حضرت قاضی حمید الدین ناگوری قدس الله سره العزیز
درمیان آمده ضرورت شد که سطرے چند از حالات که در مقدمه سماع مناقشه شد
و برهان چشتیان ظاهر گردیده بنویسم بعد ازان باز بحالات آن قطب الاقطاب
می پردازم نقاست وقتیکه سلطان التارکین حضرت قاضی حمید الدین ناگوری
قدس الله سره العزیز بعد تعظیم قطب الاقطاب بدهلی بازگشت گذرش براهے افتاد
که دران راه مرغے بود تقلس نام و آن مرغ هزار و دو صد سوراخ در منقار دارد
و چون مست می شود آواز میکند و از هر سوراخ منقارش آوازهاے انواع انواع
برمی آید حضرت قاضی چون بشنید از اثر صحبت و عنایت حضرت خواجه معین الدین
حسن سنجری قدس الله تعالی سره العزیز بیخود گردید و بتواجد درآمد
هر چند که ایشان مرید و خلیفه شیخ الشیوخ حضرت شیخ شهاب الدین سهروردی
قدس الله تعالی سره العزیز بودند اما توجه و تصرف شاهان چشت غالب آمده تاب
در ذوق ماند چون افاقت شد خواجه خضر علیه السلام حاضر گردید و گفت
حمید الدین این سماع که تو شنیدی اولیای کبار و مشایخ پیشینیان شنیده اند
که سید الطائفه حضرت خواجه جنید بغدادی قدس الله تعالی سره العزیز چون احوال

سماع نیافت مشکل پندشت دست از وے بضرورت باز داشت قاضی گفت
یا خواجہ من آشفتہ سماع ام از جاے اگر قوالان بیایند سماع بشنوم خضر علیہ السلام
فرمودے حمید الدین ازان وقت کہ شیخ جنید بغدادی ترک سماع نمودہ است کہ
ہرگز سماع میشنود او را بر سر دار میبرند قوالان را خلیفہ وقت از بیت المال چیزے مقرر
کردہ است تا میگرفتہ باشند و ہرگز در مجلس سماع کسے حاضر نشوند لیکن بعد آن حضرت
خواجہ ناصر الدین ابو یوسف و خواجہ مودود و شیخ حاجی شریف زندنی چشتی قدس اللہ
اسرارہم سماع بسیار شنیدہ اند و کسی مجال نداشت کہ ایشان را منع نماید و درین ہنگام
خواجہ عثمان ہارونی نیز سماع می شنید و خلیفہ منع کردہ بود و علما با وے بحث کردند
آخر الامر خواجہ ہمہ الملزم ساخت و سوای آن حضرت کسی را زہرہ آن نیست کہ سماع
بشنود قاضی چون چنین شنید خاموش ماند و بشہر در آمد و از بازار ہفت تن غلام بخرید
و ہر کدام غزلخوانی آموخت چنانکہ در چند روز اندرین فن ممتاز بر آمدند بعد ازان حضرت
وے را متواتر سماع شنید پس این خبر در شہر منتشر شد و اکثر دانشمندان عصر مثل قاضی
سعد الدین و قاضی منہاج سراج و قاضی عماد و سید مبارک غزنوی مولانا مجد الدین غیرہ
مدعی گشتند زبان طعنہ و ملامت دراز کردند و گفتند بہ بینید کہ قاضی حمید الدین بر خلاف
پیران خود سماع می شنود حضرت قاضی چون این مقدمہ بشنید گفت منکہ در چشتیان
گرفتہ ام و از خاکروبی درگاہ عرش اشتباہ ایشان نعمت عظیم یافتہ ام کہ در شرح بیان
نمیگنجد ہرگز توبہ حضرت شیخ جنید بغدادی قدس اللہ تعالی سرہ العزیز محبت نیست پس حضرت
قاضی بعد چندگاہ باز بہ بغداد شریف مرجعت فرمودہ چون بشہر در آمد در خانہ مریدے
کہ او نیز کامل بود فرود آمد و آن مرید منعم حال نیز بود و چہل حجرہ داشت ہمہ بخدمت حضرت
قاضی عرض کرد و الا یک حجرہ قاضی پرسیدے برادر این چرا نکاشادی گفت یا حضرت
درین حجرہ شخصے ہست نے نواز از ترس خلیفہ وقت پنہان داشتہ ام خلیفہ جائیکہ قوال و

اہل سماع می شنود تہدید میکند و میگذشت قاضی فرمود اے برادر آشفتہ سماع ام او را بیاید و باک مدار او رفت و فی الحال در حجرہ کشود و نے نواز را بخدمت حضرت قاضی آورد و قاضی فرمود تا نے نواز آن شخص فرمان بجا آورد و قاضی را سماع در گرفت و در تواجد خلائق شہر خبر دار کردند و بقاضی و مفتی بلدہ سخن رسانیدند در آن وقت در بغداد تشریف ہفت صد دانشمند اہل فتوی بود شخصے را پیش قاضی حمید الدین فرستادند تا قاضی و دیوان عدالت شریعت غرا حاضر شوند و بحث نمایند اگر ملزم گردد بردار کردہ شود پس آینده آمد چون حضرت قاضی را در سماع دید ہیبتے عظیم در دلش پیدا گردید خاموش ایستاده ماند چون افاقت شد پیغام گزارنید قاضی فرمود کہ سماع بر ہمہ کس حرام نیست بر بعضے ہا کہ احوال آن شکل پیدا شتہ اند حرام و بر بعضے ہا کہ عنایت ایزدی تقدس بکام ست حلال این بفرمود و چند قدم روان شده بایستاد فرمود اے عزیز برو و بقاضی و مفتیان بگو کہ فردا ہمہ علما را حاضر کنند فقیر نیز حاضر میشود اگر این درویش اہل سماع ست سماع بے شنود والا نہ چندین کس بردار نموده اند حمید الدین را نیز بردار کردہ باشند آن شخص برفت و آنچہ حضرت قاضی فرمود معلوم ساخت آنہا قبول کردند پس حضرت قاضی بمرید خود گفت کہ فردا قاضی شہر و مفتیان را در خانہ طلب کن مرید منعم بود ہمہ را دعوت کرد پس حضرت قاضی فرمود چون قوالان درین شہر پیدا نمیشوند مزامیر ہر قدر کہ یابند جمع سازند تا ہفتاد و دو مزامیر جمع آوردند و در صحن خانہ داشتند و بالایش پارچہ جامہ ہا پوشیدند فردا کہ شد قاضی و مفتیان شہر بدعوت سلطان التارکین حضرت قاضی حمید الدین قدس سرہ نشستند بمفتیان گفتند حمید الدین کجاست کہ این فتنہ سماع برپا نموده است قاضی حاضر بود گفت منم حمید الدین کہ سماع می شنوم و مباح میگویم بروایت علما کہ مریض ام و مرض دل دارم و سماع دارو ے درد او ست بقول حضرت امام اعظم ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ شنود وقت وضو تشنگی کہ آب دستیاب نشود

وے ہلاک میگردد خمر خوردنش مباح ست بہر تقدیر در شرع شریف ہلاک نفس روا
داشتہ اند و بقول حضرت امام شافعی قدس اللہ تعالیٰ سرہ العزیز اگر کسے برائے رفع حزن دل
سماع بشنود مباح ست چون حضرت قاضی عالم جلیل بود دیگر دلائل واضحہ و براہین لائحہ چنین
امر و کہ کسے سخن آنحضرت را رد کردن نتوانست و ہمہ قبول کردند و گفتند قاضی ہر چہ میفرماید
راست ست و در کتب معتبر قول امامان ہمچنین ست اما شما صاحب ولایت ہستید یا نہ
بما نمایید تا معتقد سماع و اہل سماع باشیم فی الفور حضرت قاضی بسوے مزار پر انوار اشارت کرد
کہ ہر یک مرتبہ خود بخود در نوا آمدند و متواجد گشتند و حضرت قاضی نیز بوجد آمد پس بسے
علما نگاہ گرم نمود و گفت کہ در سماع ای نااہلان بجرد فرمودن این سخن ہمہ را
سماع در گرفت و میانہ دار در نواجد آمدند و تا دیر در ذوق ماندند و بعد افاقت سر در پاے
قاضی فرود آوردند و استغفار کردند حضرت قاضی فرمود کہ ببینید برہان چشتیان و تا حال
سماع را مباح نمیگوئید ہمہ آنہا بزبان خود اقرار نمودند کہ ہر آئینہ بتحقیق سماع
نزد اہل سماع را مباح ست پس حضرت قاضی از انجا روانہ گشت و بدہلی رسید نقلست
کہ حضرت قطب الاقطاب از غایت مشغولی ترک خفتن گرفتہ بود چنانکہ گاہی بر بستر مبارک
خود راحت نکردی و در اوائل غلبۂ خواب قدری بخفتی و در آخر آن نیز بہ بیداری
بدل شد و ہمیشہ چنان بحق مشغول بود کہ گاہی فرصت نمی جست و اکثر در استغراق میماند
چنانکہ اگر کدام بخدم پای بوسی آنحضرت آمدی زمانی بایستادی چون بحال آمدی پای ببوسیدی
میسر شدی نقلست کہ آن قطب الاقطاب را پسرے بود خرد سال او رحمت حق
پیوست و بعد از دفن او چون آن حضرت باستانہ آمدند آواز گریۂ مادرش بگوش آنحضرت
رسید تاسف نمود حضرت شیخ بدر الدین غزنوی قدس اللہ سرہ کہ از خلفاے اکمل
و اخص آن حضرت بودند پرسیدند کہ این تاسف از چیست فرمود مرا از مرگ این پسر
ہیچ خبر نبودہ اگر میدانستم از خداے عزوجل بقایش می خواستم سبحان اللہ تقدس شانہ

زہے یگانگی و مشغولی کہ از حیات و ممات کسی خبر نباشد نقلست وقتے کہ حضرت سلطان العارفین خواجہ معین الدین حسن سنجری قدس اللہ تعالی سرہ العزیز از خراسان بہندوستان آمد حضرت قطب الاقطاب بشوق پای بوس متعاقب آنحضرت متوجہ بہندوستان شد و حضرت شیخ جلال الدین تبریزی کہ درمیان یک دیگر دوستی و اتحاد و لا نہایت بودہ ہمراہ آمد چون بملتان رسیدند شیخ الاسلام حضرت شیخ بہاء الدین زکریا قدس اللہ تعالی سرہ العزیز خبر یافتہ باستقبال آنحضرت آمد و تعظیم تمام بمنزل خود فرود آورد و ضیافتہا نمودند روزی ہر سہ بزرگوار نشستہ بودند کہ قباچہ فلان آہنگ نام آمد و فاتحہ خواست برای آنکہ لشکر مغل او را تنگ کردہ بود پس فاتحہ خواندند و حضرت قطب الاقطاب تیرے بدستش داد و فرمود کہ این تیر در لشکر مغل پرتاب کن و بجانب چپ بنشین وی حسب الحکم چنان نمود بمجرد تیر بر تافتن لشکر مغل ہیبت خوردہ گریزان شد پس آن حضرت بدہلی آمد و از انجا عریضہ بخدمت پیر و مخدوم خود نوشت بمضمون آنکہ این بندہ درگاہ باشتیاق و تمنای نہایت از مسافت بعید بدہلی رسیدہ است اگر حکم عالی صادر شود بآستانہ بوسی مشرف گردد حضرت خواجہ در جوابش عنایت نامہ مرحمت فرمود کہ شما در دہلی ساکن باشید بحکم ایزدی آن ولایت تعلق بشما دارد وصال روحانی پیوستہ میسر است انشاء اللہ جل جلالہ بعد چند گاہ فقیر ہم در انجا میرسد ملاقات ظاہری نیز حاصل میشود آن حضرت بموجب حکم ہمانجا طرح اقامت افگندند و تمام شہر معتقد گشت و روز بروز ازدحام خلائق زیادہ شدے حضرت خواجہ بدین جہت تنگ آمد اگرچہ میخواست جائے برود و عزلت و گوشہ اختیار کند ولیکن چون حکم پیر دستگیر بود بے اجازت رفتن نمیتوانست نقلست کہ پیش از رسیدن آن حضرت قاضی حمید الدین ناگوری قدس اللہ سرہ العزیز در خواب دید کہ گویا آفتاب جہان تاب در دہلی رسیدہ است چنانکہ قرار رسیدہ تمام مملکت دہلی را منور ساختہ و در خانہ قاضی حمید الدین فرود آمدہ و میگوید کہ اینک من در خانہ تو می باشم قاضی در تعبیر آن

تحیر بماند کہ آیا نتیجہ این خواب شگرف چہ ظاہر خواہد شد اما این بخاطر داشت کہ مراد
از آفتاب ولی کامل است کہ درین ایام بدہلی آید و در خانہ من سکونت اختیار کند
و دو روز ازین واقعہ نگذشت کہ آنحضرت در دہلی تشریف آوردند بخانہ نان پز کہ معتقد
آنحضرت بود فرود آمد پس قاضی را در واقعہ نمودند کہ دوست ما قطب الدین است
درین شہر آمدہ است و بخانہ فلان نان پز می باشد زود تر بر و بحرمت تمام بخانہ خود
بیار کہ مسکن او درینجا خواہد بود و این واقعہ پیش ازین ترا معلوم نمودیم زود بشتاب
و این نعمت عظمے دریاب حضرت قاضی بے تامل پیادہ رفت و بتعظیم تمام بخانہ خود
آورد **نقلست** کہ دران ہنگام عمر حضرت خواجہ ہفدہ سال بود و کمالات بلا حد
و نہایت با وجود آنکہ حضرت قاضی نسبت اوستادی با آنحضرت داشت اما در ادب
و خدمتگاری چندان میکوشید کہ مردمان حیران می شدند و اکثر میگفت کہ خواجہ قطب الدین
قطب المشائخ است و ہزار مرتبہ از حمید الدین بزرگ و بہتر چنانکہ حمید الدین برابری
یک موئش نمیتوان کرد آخر الامر حضرت قاضی ازان حضرت نعمت و خلافت نیز یافتہ
ہر چند کہ از پیرایشان یافتہ بود **نقلست** کہ آنحضرت دہلی را بنور ولایت منور نمود
خلائق را بآستانہ مبارکش نہایت رجوع شد و از نقد و جنس ہر چہ نذر می آمدے
قبول نمیفرمودے بقالے بود ہمسایہ آن حضرت از وے تا سیصد درم قرض حسنہ
میگرفتے و از جائیکہ فتوح و جہ حلال آمدے بدو در جہ ادای قرضہ دادی تا روزی بخاطر
مبارک قرار داد کہ قرض از کسی نیز ستاند و نہ فتوح قبول کند پس ہمچنان کرد و ازہمان روز
یک کاک گرم از زیر مصلا ہر روز پیدا شدے چنانکہ وجہ کفاف مردم خانہ ازہمان کاک میگشت
بقال دانست حضرت خواجہ از من ناخوش است بدین جہت زن خود را فرستادہ تا عذرے
نماید و خبرے بیارد کہ کفاف معیشت مردمان خانہ آنحضرت از چہ می شود زنش بیامد و عذر
بسیار نمودہ پس از مدتے مردم خبر یافت کہ کاکی از غیب زیر مصلاے آنحضرت پیدا میگردد

ازان قوت حاصل است پس این خبر شہرت یافت و بخواجہ قطب الدین بختیار کاکی مخاطب
گردیدند نقلست کہ چون آنحضرت بخانۂ حضرت قاضی تشریف آورد و مسکن اختیار کرد
قاضی قوالان را طلب نمود و سماع در داد حضرت خواجہ و قاضی سماع می شنیدند و خلائق
بسیار جمع گردید چون آن ہر دو بزرگوار صاحب اسرار را افاقت روی نمود و محفل بآخر
رسید مردم بخدمت قاضی معلوم نمودند کہ مردم اکابر و اصاغر بسیار جمع شدہ اند
و بعد سماع طعام لازم است قاضی بخدمت آن حضرت عرض کرد فرمود کہ مردمان را بگویید
تا صفہای کشیدہ بنشینند و بخدمت حضرت خواجہ معلوم نمودند آنحضرت ہر دو آستین
خود برافشاندند پیش ہر کدام دو کاک مع حلوای گرم حاضر شدند و ہمہ ازان سیر خوردند
پس مولانا مجد الدین عرف موج بحضرت قاضی گفت کہ بعد طعام شربت می باید
دو نیم سیر شکر نذر حضرت قاضی آوردہ بود حضرت قاضی آنرا در ابریق ریخت و ہفت
آب در انداخت و جملہ مردمان شربت شکم سیر بخوردند و در ابریق ہر قدر کہ شربت بود
ہمان مقدار باقی ماند پس مردمان را وداع نمودند بعد ازان آن بزرگان اکثر اوقات
سماع می شنیدند و باستماع ذوق میداشتند نقلست کہ وقتی امساک باران شد
چنانکہ بحصول جنس یک سموسہ می ارزید از سرکار ملک زادۂ سعد الدین چند من مائدہ گندم
برائے پختن کاک ہا بخانۂ کاک پزے آوردند چون وی کاک ہا در تنور کرد اندرین اثنا او را
اندکے خواب در ربود چون بیدار شد و کاک ہا از تنور برآورد تمامی سوختہ شدند و
کسان ملک زادہ چون بیامدند و چنین دیدند در غضب آمدہ دستار در گردن کاک پز
انداختند اندرین اثنا گذر آنحضرت در آنجا واقع گشت و ماجرایش پرسید چون
حقیقت معلوم فرمود بر حال کاک پز ترحمی نمودہ بکسان ملک زادہ فرمود کہ دست
ستم ازین کاک پز باز دارید گفتند ہرگز چنان نکنیم فرمود اگر کاک شما درست
شوند این بیچارہ را بگذارید یا نہ گفتند بیک دیوانہ کار افتادہ ❊ ❊

دیوانہ دیگر در رسید میخواہد کہ مردہ را زندہ نماید فرمود اے نادانان خدائے عزوجل
قادر است کہ مردہ را زندہ کند علی ہذا القیاس این کاکہا را باندرست فرماید ہیچ عجب نیست
بعد ازان از دہشت حضور آن حضرت دست قدری از دو باز داشتند و گفتند یا شیخ ما
نگفتہ تو کاک پزر اگذاشتیم الحال حسب فرمودۂ خویش کار کن حضرت فی الحال تمام
کاکہائے سوختہ بدست مبارک خود در تنور انداخت و بعد ساعتے برآورد ہمہ سفید و پاکیزہ
برآمدند چون کسان ملک زادہ این کرامت بدیدند از ہیبت آن حضرت زمانے
بیخود شدند چون بحال آمدند سر در پائے مبارک آنحضرت انداختند و گفتند یا حضرت
در بارۂ ما شفقتے فرما و خطائے ما بہ بخش آنحضرت لطف فرمود و وداع کرد و آن کاکہائے را
برداشتہ پیش ملک زادہ آوردند و تمامی ماجرا بیان نمودند ملک زادہ بمجرد استماع این خبر
عاشق دیدار و معتقد آن حضرت گردید ہمان لحظہ پا برہنہ دوان بخدمت آن حضرت آمدہ
پائے بوسی حاصل نمود آن حضرت فرمود ای شاہزادہ بر چہ غرض پیش فقیران آمدی گفت
با عتقاد و صدق اخلاص فرمود اگر ترا اعتقاد بر فقیر است خدائے عزوجل محبت دنیا
بر دلت سرد گرداناد و فقر و فاقہ اختیار گردد فرمودۂ آن حضرت بر دلش آمد ناخست
حصول نمودہ بخانہ رفت ہر چہ بتجمل و ملک تصرف خود داشت بر فقرا تقسیم نمودہ بخدمت
آن حضرت آمد حضرت خواجہ بعد لطف بلا نہایت گلیم موئی مرحمت فرمود تا ہمان ساعت
از عرش تا ثری بدو منکشف شد و در اندک مدت شیخ کامل گشت نقاست کہ وقتے
آن حضرت در دہلی تشریف آوردہ تا چند گاہ خود مع حضرت قاضی متواتر سماع شنیدند
سلطان شہاب الدین خبر یافتہ در پے منع شد و گفت اینہا کہ باشند کہ سماع شنوند چون
این حرف بسمع شریف آن حضرت رسیدہ گفتہ فرستادند کہ ای سنگدل سیاہ درون
توجہ دانی قدر سماع کہ را مباح و ترا حرام ہر کس لائق این موہبت عظمی نیست
این عنایت خاصۂ جل و علی ہست بہر کسیکہ مرحمت و انعام شاملش ہمون داند

سلطان

سلطان چون بشنید برآشفت و سوگند خورد که اگر باز شنیدم که اینها سماع می شنوند بر بردار
کنم یا مانند عین القضات بسوزم شخصے این سخن بحضرت رسانید در جواب فرمود اگر تو
سلامت مانی مرا بر دار کنی یا بسوزی پس درہمان ماہ سلطان از انجا انتقل کردہ بخراسان
رفت و سلطان شمس الدین اولیا انار اللہ تعالیٰ برہانہ بادشاہ شد و پای بوسی آنحضرت
حاصل نمود حضرت خواجہ فرمودای سلطان خدای عزوجل چون ترا شاہی مملکت دہلی
عنایت فرمودہ است باید کہ حق او نیکو بجا آری و با فقرا و مساکین معاش نیک سازی
تا خدای عزوجل عوض آن درجات بتو عطا فرماید سلطان قبول کرد و رخصت شدہ رفت
پس قاضی صادق و قاضی عماد و دانشمندان دہلی بآن حضرت مخالف گشتند و با سلطان گفتند
کہ خواجہ قطب الدین و قاضی حمید الدین شب و روز سماع می شنوند با آنکہ در شرع مقدس
حرام است و خواجہ قطب الدین ہنوز ریش ہم برنیاوردہ است چگونہ روا داریم کہ سماع بشنود سلطان
گفت من منع کردن نمیتوانم شما ہر چہ دانید بگوئید بعد قاضی صادق و قاضی عماد ہر دو بخانقاہ
آنحضرت آمدند اتفاقاً محفل سماع بود و قاضی حمید الدین متواجد بود و حضرت خواجہ دست بستہ
ایستادہ است قاضی عماد بسوی حضرت خواجہ اشارت نمود و گفت امروز شاید کہ در محفل
سماع حاضر باشد آنحضرت فی الفور ہر دو دست مبارک خود بر روے مطہر خود بسم اللہ الرحمن الرحیم
گفتہ فرود آورد فی الحال ریش برآورد پس فرمود آری امروز شاید کہ در مجلس سماع
حاضر گردد ما اہل سماع ایم و سماع را مباح میگوئیم خلق چون چنان بدید متحیر شد و معتقد
گشت و آن نااہلان سیاہ دل وہشت خوردند و پیش آمدن نتوانستند و ہمہ پس رفتند
و مصلحت نمودند کہ این ہر دو شیخ سماع را بنا کردہ اند اگر امروز این فتنہ فرو نہ نشست تا قیامت
خواہد ماند بعد ازیں نزد سلطان رفتہ قصۂ ریش مبارک برآمدن باز کردند سلطان
معتقد تر گشت و فرمود کہ این ہر دو بزرگوار صاحب سماع و اہل حال اند ما را
با ایشان کاوش نباید کرد کہ نتیجۂ او خوب نخواہد شد گفتند صاحب شرع شریف ایم

و سماع را جائز نمیداریم اکنون تا اینہا را از سماع باز نمیداریم از پا نہ نشینیم سلطان گفت بمن
چہ میگوئید اگر ایشان را باز داشتن می توانید منع کنید گفتند اگر مایان بودیم و منع
ما زیم شدی بگوئید کہ شما چہ کس ہستید مفتی و قاضی شہر اگر بگویند قوال بود سلطان
گفت مطلب شما چیست گفتند مقصود آنست کہ ما را منصب قضا و صدارت مرحمت کن
در دوران ایام قاضی عماد سلحدار بود پس سلطان قاضی صادق را منصب قضا و قاضی
عماد را منصب صدر جہانی بداد پس این محبوبان ناحق شناس بخانہ آمدند و پس
حضرت خواجہ و حضرت قاضی گفتہ فرستادند کہ اکنون ما قاضی و صدر جہان شدہ ایم
شما آمدہ بدار العدالت حاضر شوید و عذر آنکہ خلاف شرع سماع میکنید باز گوئید یا تائب
شوید بمجرد استماع این پیام فی الفور از زبان معجز نشان حضرت خواجہ برآمد کہ ای حرافان نمیدانید
پا نہ زیر زمین رفتن میخواہید قاضی حمید الدین و سن آنحضرت را گرفت خواجہ فرمود ای
قاضی تیر بہدف اجابت رسید پس جواب گفتہ فرستادند کہ فردا عرس پیر ماست مہلت
دہید تا سماع می شنوم پس فردا ہمہ علما را حاضر آرید اگر سماع درست خواہد بود خواہم شنید
ورنہ توبہ خواہم نمود قاضی و مفتی چون این جواب شنیدند قبول کردند و گفتند کہ فردا
دیگر مہلت دادیم اما غیر ازین دو شخص یعنی حضرت خواجہ قطب الدین و قاضی حمید الدین
کسے دیگر سماع نشنود دران ہنگام قلعہ دہلی دو دروازہ داشت شرقی و جنوبی و خانقاہ
خانقاہ این ہر دو بزرگوار درون قلعہ بود قاضی صادق و عماد بر سر ہر دروازہ صد صد نفر
نشاندند تا کسے را آمدن ندہند مبارک نام خادمی بخدمت آنحضرت عرض نمود کہ قاضی شہر
بر ہر دروازہ صد مرد نشانیدہ اند تا کسی نیاید طعام نزدیم یا نہ قاضی حمید الدین گفت دو چند
طعام مرتب کنید کہ از ہرہ است کہ خلق را بمجلس ما منع نماید حضرت خواجہ فرمود کہ قاضی
صادق و عماد از جان خود سیر آمدہ اند میخواہند کہ زود ازین جہان سفر کنند
پس مبارک خادم برفت و استعداد طعام نمود قاضی حمید الدین دوگانہ ادا نمود و گفت

برادرم شیخ الاسلام حضرت شیخ بہاء الدین زکریا صاحب است اینک از ملتان میرسد درین اثنا
آن بزرگوار از راہ در مشرق آمد و دریا ان کو رشد پس حضرت خواجہ فرمود کہ برادرم جلال الدین
تبریزی نیز میآید و ے از دروازۂ جنوبی در رسید و دریا ان کو رشد پس سماع
در پیوستند و چنان غلغلہ بلند شد کہ صدائے آن گوش قاضی صادق و عماد اعتقاد
حیران شدند و گفتند کہ بارہا در خانقاہ خواجہ قطب الدین و قاضی حمید الدین سماع شدہ
لیکن این مقدار غلغلہ ہرگز نہ شنیدیم کس را فرستادند کہ خبر بیارد آن کس رفت و دید آ
و گفت مردمان آن قدر جمع گشتہ اند کہ مجال دم زدن بر خلائق از کثرت تنگ گردیدہ
و محفل سماع گرم ست قاضی صادق و عماد را چون اجل فراگرفتہ بود خود را ضبط
نمودن نتوانستند و حیران شدہ گفتند کہ حالا ایشان را فرصت دادن خوب نیست
برویم و بحضور خلائق ایشان را از سماع باز داریم پس آن ہر دو نااہلان بے باک
باجمعیت بسیار آمدند حضرت خواجہ در سماع بود و قاضی حمید الدین دست بستہ ایستادہ
و جمعے کثیر در گریہ در این اثنا نظر حضرت قاضی بر آنہا افتاد فرمود ہمان جا باشند
ای سنگدلان ہر دو ہمانجا ایستادہ ماندند ہر چند در غضب گشتند و خواستند کہ نزدیک
شوند پاے آنہا چون ستونے کہ در زمین نصب کنند محکم شدند تا آنکہ حضرت قطب الاقطاب
در سماع بود ہمچنان ایستادہ ماندند و بعد افاقت نظر حضرت خواجہ بر آنہا افتاد
فرمود بیائید اے برادران و وداع شوید ما لذت سماع ہم پارہ بخشید تا در خاطر شما
حسرت باقی ماند و بعد ازان سفر کنید سخن آن حضرت بہر دو اثر نمود و در گریہ شدند در خواجہ
آمدند و بعد دیرے بہوش آمدہ سر در پاے حضرت خواجہ افگندند و گفتند واللہ بالعالی
کہ ما از سر سماع آگاہ نبودیم این خود نعمتے ست از نعمات ایزد جل شانہ حضرت خواجہ
فرمود کہ اقرار حالا چہ سود دارد چون کار از دست رفت الحال توبہ چہ فائدہ دہد
و ہنوز شمار از سماع کجا دانستید راز سماع از من پرسید اگر بگویم مردم فریفتہ سماع شوند

بر آن ہر دو کس پیش سلطان تردد رفتہ تمامی ماجرا عرض نمودند سلطان ملامتہا
و کلام درشت گفت و از پیش خود دور نمود و منع نمود کہ حضور ما ہرگز نیایند پس از انجا نیز
تا دو سہ ماہ خود رفتہ ہمان روز بمردند سلطان چون بشنید گفت آن حضرت فرمودہ بود
کہ این ہا از جہان خود سیر آمدہ اند و میخواہند کہ زود از ین جہان سفر کنند اثر نفس بحضرت
مشہور آمد فلست کہ مردے بود رئیس نام شبے در خواب دید کہ قبہ ایست و انبوہ خلائق
پیش در او ست و یک مرد ست کوتاہ قد کہ ہر مرتبہ درون قبہ میرود و می آید و پیام بمردمان
میرساند رئیس مذکور پرسید کہ درین قبہ کیست و آن مرد کہ اندرون میرود و می آید کدام است
گفتند درون قبہ حضرت سرور عالم سید ولد آدم افضل المرسلین خاتم النبیین پیغمبر ما
صلے اللہ علیہ و آلہ و اصحابہ وسلم و این مرد عبد اللہ مسعود خادم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
ست رئیس بزودی برفت و گفت کہ بخدمت حضرت خواجہ عالم صلی اللہ علیہ وسلم
رفتہ عرض کن کہ بندہ از دیر مشتاق جمال دو عالم بجانہ رونمائی آنسرور ست ہر چہ فرمان
گردد عبد اللہ مسعود قدس اللہ سرہ اندرون رفت و باز آمد و گفت جناب خیر البشر صلی اللہ
علیہ وسلم میفرمایند کہ ترا ہنوز اہلیت آن نیست کہ مرا ببینی امابردو سلام من بخواجہ قطب الدین
بختیار کاکی برسان و بگو ہر شب کہ تحفہ درود بر من میفرستادی میرسید اکنون سہ شب ست
کہ تو ترک نمودہ رئیس بیدار گشت و ملازمت حضرت خواجہ نمود و گفت کہ حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم شما را سلام رسانیدہ و تمامی حقیقت باز گفت بمجرد استماع این واقعہ آنحضرت بر خاست
و در حجرہ رفت و نشست پس زمانے سر در پیش افگندہ بحالت این بود کہ حضرت خواجہ زنے بعروسی
خواستہ بود و سہ شب کہ تبزویج آن مشغول داشت تحفہ صلوٰۃ کہ ہر شب سہ ہزار مرتبہ
میخواند ناغہ شد بنا بر آن ہمان وقت مہر آن زن ادا کردہ او را بگذاشت و توبہ نمود فلست
کہ حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا قدس اللہ سرہ العزیز اکثر اوقات از فیض باطن
بزیارت روضہ متبرکہ آنحضرت میرفتی تا روزی بخاطر آورد کہ آیا از آمدن بندہ بحضرت خواجہ

خبرے باشد یا نہ چون نزدیک مرقد مقدسۂ آنحضرت رسیدند و زیارت نمودند ضریح آنحضرت را
دیدند کہ بر سر قبر شریف حاضر اند و این بیت میخواند ؎ مرا زندہ چندان چو نشستن ؎
من آیم بجان گر تو آئی بہ تن ؎ نقلست کہ اختیار الدین ایبک حاجب چیزے نقد
نذر آن حضرت آورد حضرت خواجہ قبول نفرمود و گفت کہ فقرا باین قسم چیز ہا کارے
ندارند او الحاح بسیار نمود تا چیزی ازان قبول فرمایند آن حضرت کہ بر بوریا نشستہ بود گوشۂ
برداشت و فرمود کہ زیر شن نگاہ کن چون بدید جوتے نگہاے زر میرفت حیران بماند
حضرت خواجہ فرمود کہ حق تعالیٰ خزانۂ غیب در تصرف دوستان خود ارزانی داشتہ است
کہ باورد شما حاجت ندارند نقلست دران اثنا کہ حضرت سلطان العارفین خواجہ
معین الدین محمد قدس اللہ تعالیٰ سرہ از اجمیر بدہلی تشریف ارزانی فرمود حضرت خواجہ
بستقبال پیش رفتہ و پابوسی نمودہ بخانۂ خود آوردند و چند گاہ در خدمتگذاری سعی بلیغ
نمودند و مریدان و خلفاے خود را ملازمت کنانیدند تا ہر کس کہ لائق ہر چیزے بود بمرحمت شاہ
سلطان العارفین خود باجمیر متوجہ گشت ہمہ مشائخ کبار و اکابر نامدار دہلی برائے زیارت
آن حضرت آمدہ بودند الا شیخ نجم الدین صغری نیامد و سلطان العارفین مہربانی فرمودہ
بخانۂ او رفتند و فرمودند کہ ترا چہ امر پیش آمد کہ بملاقاتم نیامدی گفت تو خلیفۂ خود را
در اینجا گذاشتی کہ ہمہ مردم شہر دہلی بر درش چندان ہجوم دارند کہ [illegible]
ہم یاد نمیکند حضرت سلطان العارفین ازین حرف ناخوش برآمدند و حضرت
قطب الاقطاب بر در ایستادہ بودند فرمودند کہ باباقطب الدین تو ہم [illegible]
مردمان اینجا از تو نارام اند پس آن حضرت برکاب سعادت روانہ شدند مردم دہلی
از اکابر و اصاغر و زن و مرد متعاقب دویدند و ہر جاکہ آنحضرت قدمے نہاد خاک آنجا
برمیداشتند و نالان می رفتند چون سلطان العارفین این حال مشاہدہ کرد فرمود
باباقطب الدین ہمین جا باش کہ مردم دہلی خاک ترا می گزارند رخصت شدہ

باز در دہلی آمد و اقامت ورزید نقلست کہ بعد مدتی مدید حضرت قطب الاقطاب را
شوق پا بوسی پیر خود غالب آمد بدینجہت عرضداشت نمود از انجا جواب صادر شد کہ ما نیز
میخواہیم تا آن فرزند ارجمند را ببطلبیم دراین اثنا مراسلہ رسیدی باید کہ زود بیایند
کہ این ملاقات آخریست در دنیا پس آنحضرت زود روانہ اجمیر گشت و در چندگاہ بعد طی مسافت
راہ در انجا رسید و بشرف عتبہ بوسی مشرف گردید و در خدمت بماند آخر الامر روزے حضرت
سلطان العارفین فرمود کہ دوست خدائے عزوجل را سہ صفت باید اول خوف دوم رضا
سوم محبت خوف ترک گناہ ست کہ از آتش عذاب نجات یابد و در رضا در ضمن محبت
حق ست کہ بنجر حق ہیچ در خاطر نگذرد کہ نامۂ بقائے جاودانی بر نام زندگی ہیچ آفریدہ
نوشتہ نہ نمودہ اند و نقاش صورت موجودات بر صفحات ممکنات جز کل شئے
ہالک الا وجہہ ثبت نکردہ بنابران از دار الفنا بدار البقا ہمہ کس را سفر لازم آید و درین روزہا
میان ما و یاران مفارقت خواہد شد و درین اجمیر دفن می شود پس شیخ علی سنجری را
بخلافت و سجادگی بخواجہ قطب الدین دادیم او را بگو پیش من آید این خبر با آنحضرت
رسانید ایشان زود بملازمت آمدند و زمین خدمت بوسیدند و نشستند پس کلاہ چہار ترکی
و دستار خود بدست مبارک خود بر سر آنحضرت نہادند و عصای حضرت خواجہ عثمان ہارونی
قدس اللہ تعالی سرہ العزیز و مصحف و مصلا و خرقہ نیز عنایت نمودہ فرمودند کہ این امانت
حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم بخواجگان ما رسیدہ بود من حق او بجا آوردم
اکنون تو بجا آر کہ فردا نادم نشوی پس فرمودای عزیز فرزند من عارفان چون آفتاب اند
کہ بر عالم تابند و ہمہ عالم بنور معرفت ایشان منور ست و اہل محبت را مقامیست کہ ملائک را
نیست اما چار چیز مرد را از قید نفس برہاند اول آنکہ بدرویشی خود را تونگر نماید دوم
بر گرسنگی سیری ظاہر سازد سوم در اندوہ شادمان بماند چہارم ہر چہ از خلق بدی بیند
در برابرش نیکی کند چون این سخن تمام شد حضرت قطب الاقطاب سر بر قدم مبارک

پیر خود نہاد حضرت سلطان العارفین دست حق پرست بر سر ایشان گذاشت و فرمود
بابا ے من ترا بخدا سپردم و بمنزل گاہ قرب رسانیدم ہر جا کہ بروی بخیر باش و مجرد باش
و ہر جا کہ باشی مرد درد باش و باخدا باش پس سر ایشان بر داشت و دعا کرد
و فاتحہ خواند و چشم پر آب نمود و بدہلی رخصت فرمود چون چند روز بگذشت شخصی از اجمیر
آمد و گفت یا حضرت چون شما بدہلی رخصت یافتند بعد بست روز از رخصت شما حضرت
سلطان العارفین رحلت فرمود ازین خبر بآنحضرت بغایت اندوہ افزود آن قطب الاقطاب
گریان شد و فاتحہ خواند و فرمود دوستان خدا ے را مرگ نمی باشد ولیکن از پیش نظر
ظاہر میان غائب میگردند و تصرف ولایت ایشان تا قیامت باقی میماند نقلست
کہ آنحضرت بست و دو خلیفہ کامل داشت شیخ فرید الدین شکر گنج و شیخ بدر الدین غزنوی
و شیخ برہان الدین بلخی و شیخ ضیاء روی و سلطان شمس الدین اولیا و بابا بحری بحر دریا
و مولانا فخر الدین حلوائی و خواجہ پیرو شیخ سعد الدین خلیفہ و شیخ محمود بہاری
و مولانا محمد جاجرمی و سلطان نصیر الدین غاری و قاضی حمید الدین ناگوری و شیخ
محمد و مولانا برہان الدین حلوائی و شیخ محمد سماچی و شیخ احمد بینی و شیخ حسین و شیخ فیروز
و شیخ بدر الدین موے تاب و شاہ خضر قلندر و شیخ نجم الدین قلندر قدس
اللہ تعالے اسرارہم نقلست کہ آن حضرت روز عید چون از مصلا بازگشت
آنجا کہ روضۂ مقدسۂ آنحضرت است چڈول سواری ایستادہ نمودند و خود در تامل
پرسیدند کہ حضرت در کدام فکر ہستند فرمود کہ مرا ازین زمین بوے دلہا ے آید
مالک این زمین را حاضر کنید حسب فرمودۂ آنحضرت والی زمین را حاضر کردند پس قیمت
آن زمین مشخص نمودہ در ازمال خاصہ بمالک زمین دادند و آن محل برا ے دفن مرقد مطہر
خود مقرر ساختند نقلست کہ روز ے محفل سماع داشتند بودند و قوالان این بیت میخواندند
و آن حضرت قوالان را پیش طلبید و خود در گریہ شد ہمدرین صلاح الدین و پسران او

کریم الدین و نصیر الدین غزل خوانان این بیت میخواندند ؎ عاشق رویت کجا بمیرد یکبس +
بستہ موئیت کجا یابد خلاص + وجد چندے این بیت غزل خوانان آغاز نمودند
؎ کشتگان خنجر تسلیم را + ہر زمان از غیب جان دیگر ست + حضرت خواجہ در تواجد شد
و ہر مرتبہ چنان دست میزد کہ مقدار دہ درعہ بالا میرفتے و بر زمین آمدی ہمچنان تمام روز
و شب در سماع بود و وقت صلوٰۃ نماز ادا کردے و باز در سماع شدی و ہمچنان تا سہ روز
این حالت ماند بعد ازان از ہر بن موئش صدائے تسبیح اسم اللہ جل شانہ باستماع می آمد
و از بن ہر موی خون چکیدن گرفت و ہر قطرہ کہ بر زمین مے افتاد نقش اسم مبارک
اللہ جل جلالہ در و مرقوم می شد و ازان نقش دلکش آواز اللہ عزوجل می آمد روز دیگر
از ہر بن موی آواز سبحان اللہ بگوش میرسید و خون کہ میچکید از ہر قطرہ اش ہمین نقش
ظاہر میگشت و ازوی نیز صدای سبحان اللہ مسموع میشد درین مدت نماز ازان حضرت فوت نشد
و شب و روز در سماع و ہر دم قوالان مصرعۂ اول آن بیت میخواندند ازین جہان در میگذشت
چون مصراع آخری گفتند باز بر می جست وقت چاشت بود چہاردہم ماہ ربیع الاول سنہ خمس
ثلثین و ستمائۃ قوالان را از خواندن مصراع ثانی آن بیت باشارتے منع فرمود و نعرۂ بزد
و جان عزیز بجانان تسلیم نمود غلغلہ و غریو از مریدان برخاست و جنازہ مرتب گشت
سلطان شمس الدین اولیا کہ مرید خاص و خلیفۂ آنحضرت بود و اکثر افقرا و خلفا و مشائخ و جوانمین
و عوام خلائق کہ در دہلی مسکن داشتند ہمہ حاضر آمدند کہ مولانا ابو سعید گفت حضرت
خواجہ ما وصیت فرمودہ کہ امامت نماز جنازۂ من کسے کند کہ از ربندش بجہ احرام
نگشادہ باشد و سنت نماز عصر و تکبیر اولی نگاہے از و فوت نشدہ باشد سلطان شمس الدین
تا دیرے خاموش ماند و چپ و راست نگاہ میکرد و تا کسے بدین صفات حسنہ پیدا نشود میچکس خود را
ظاہر نساخت تا سلطان خود با مامت پیش آمد و گفت میخواستم کہ کسی بر حال من مطلع نباشد
لیکن چون حضرت خواجۂ ما چنان فرمودہ است چارہ ندارم پس نماز جنازہ گزاردند

واز یک جانب خود جنازہ بر داشت و سہ طرف دیگر از اولیاء و اکابر بر سر داشتند تا بجائیکہ
حضرت قطب الاقطاب جاے برائے مرقد مقدس خود اختیار کردہ بودند آوردند دفن
ساختند چنانچہ تاریخ وصال آنحضرت او خواجہ بود یافتہ شد رضی اللہ تعالے عنہ

از شیخ بدرالدین غزنوی قدس اللہ تعالے سرہ العزیز فرمود کہ چون نقل حضرت خواجہ ما
نزدیک بود مرا اندکے غنودگی روی داد دیدم کہ گویا آنحضرت خود از مقام خویش برآمدہ
سوی فلک متبسم میروند و مرا میفرمایند کہ بدرالدین دوستان خدا را مرگ نمیباشد جائیکہ
خواہند باشند و جائیکہ خواہند بروند اختیار ایشانست چون بہوش آمدم دیدم کہ آنحضرت خلعت فرموستہ او منہم

در ذکر قطب الکاملین حضرت شیخ فریدالدین شکر گنج قدس اللہ تعالے سرہ العزیز

آن سرور ارباب توحید آن سرور دفتر اصحاب تجرید آن گنجینہ علم غرلت آن دریاے
جہان معرفت آن امام سنن نبوی آن سلطان حقیقت معنوی آن نقطۂ دائرہ وجود آن
گوہر کان کن شہود آن سراج دین و ملت آن شمع کشف و کرامت آن آرام بخش عرصہ سین و زمان و
آن انتظام دہ عالم کون و مکان آن ملجا و ملاذ الفقراء و المساکین حضرت قطب الکاملین فریدالدین
شکر گنج مسعود اجودھنی الفاروقی قدس اللہ سرہ العزیز کہ گوی سبقت از میدان اقران
بردہ و دست معرفت از سروران بالا کشیدہ و ہیچ چیز از نعیم دینی و دنیوی بجز عشق
و جمال حق جل و علی نگزیدہ و علی الیطلوب رسانیدہ و خرقہ فقر و ارادت از قطب الاقطاب
حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی قدس اللہ سرہ العزیز پوشیدہ و آن حضرت ہمیشہ
صائم بود و فقر و تجرید بلا نہایت داشت و ہر چہ در مطبخ خاصہ موجود شدی اول بفقرا
و مساکین و حاضران محفل قسمت نمودی بعد ازان وقت افطار پارۂ خود خوردی و علم
ظاہری و باطنی کمال داشت بزرگے در مدح آن حضرت قصیدۂ عربی نہایت خوب
گفتہ از انجملہ این دو بیت بضرورت نوشتہ میشود

اشعار

البدر یطلع من فرید جدہ ✤ والشمس تغرب فی شقایق جدہ ✤ ملک الجمال ماسرہ وکان ما ✤ حسن البریت

کلہ من عندہ ۔ نقل است کہ عمر شریف آنحضرت بہ فود و پنج سال رسیدہ بود و اول مسعود نام داشت فرید الدین تذکرۃ الاولیا شیخ فرید الدین عطار قدس اللہ تعالیٰ سرہ العزیز نام خود بتقریبی عنایت نمود حیث انکہ این ماجرا در کتب سیر مشائخ رحمہم اللہ تعالیٰ اجمعین ثبت افتادہ است وجہ انکہ شکر گنج خطاب سیار در میان یک عدد و یک اسم اند والقاب آنحضرت دیگر نیز مقرر از واثر تمام دارند تا ہر کسیکہ از برای ہر مہمی ہر روز چند گاہ بخواند مجرب است و مامول کہ بفضل ایزد ذوالجلال مقصود بش حاصل شود و آن اسماء این ست قطب الموحدین شیخ فرید خواجہ فرید مخدوم فرید بابا فرید شاہ فرید مولانا فرید حاجی فرید درویش فرید مسکین فرید صابر فرید فقیر فرید غریب فرید موحد فرید مسعود فرید محمود فرید مقصود فرید عشقی فرید اجودھنی فرید عاشق فرید حمید فرید کامل فرید مکمل فرید خادم فرید متوکل فرید سالک فرید مسالک فرید زاہد فرید عابد فرید عالم فرید صادق فرید صابر فرید شاکر فرید امام فرید مجتہد فرید متدین فرید متقی فرید محب فرید مرشد فرید برحق فرید وکیل فرید خالص فرید مخلص فرید عاشق فرید عارف فرید اعظم فرید معظم فرید ہادی فرید مہندی فرید ولی فرید شیخی فرید قطب فرید غوث فرید مغیث فرید سیاح فرید جہان گشت فرید نصیر فرید شکر گنج فرید شکر بار فرید فرید الحق فرید حبیب فرید عزیز فرید مقبول فرید صوفی فرید صاحب فرید محقق فرید مدقق فرید خیر فرید خبر فرید مخبر فرید سلطان فرید برہان فرید فاضل فرید واصل فرید قدم فرید اول فرید آخر فرید ظاہر فرید باطن فرید جل فرید تھل فرید بحر فرید یحیی فرید میت فرید نور اللہ فرید نظر اللہ فرید فضل اللہ فرید فیض اللہ فرید صبغۃ اللہ فرید نقطۃ اللہ فرید اہل اللہ فرید آیۃ اللہ فرید سر اللہ فرید عزیز اللہ فرید روح اللہ فرید عبد اللہ فرید محیط اللہ فرید قطب الاقطاب فرید مشکل کشا فرید قاضی الحاجات فرید یا حق غرقل

بحرمت این نامهای حضرت شیخ فرید الدین شکر گنج ما را و همه معتقدان و مریدان او را
بمقصد دل و مطلوب جانی برسان و جمیع حاجت دینی و دنیوی روا گردانی
و روح مقدس ایشان را همیشه خوشنود دار و اندر مریدان ایشانم شمار یا ارحم الراحمین
نقلست که آن قطب کاملین از دودمان فرخ شاه کابلیست و نسب شریفش که ببر
میرسد و پیشتر از و تا امیر المومنین و امام الاولین حضرت فاروق الاعظم عمر ابن الخطاب
رضی الله تعالی عنه می پیوندد باین نوع قطب الکاملین و حضرت شیخ فرید الدین شکر گنج
مسعود قدس الله تعالی سره ابن شیخ سلیمان ابن شیخ شعیب ابن شیخ محمد احمد ابن شیخ
یوسف بن شیخ شهاب الدین المعروف بفرخ شاه کابلی ابن نصیر فخر الدین محمود بن
سلیمان بن شیخ مسعود بن شیخ عبد الله واعظ الاصغر بن واعظ الاکبر ابو الفتح بن شیخ
اسحاق بن شیخ ناصر بن شیخ عبد الله ابن امیر المومنین حضرت عمر فاروق رضی الله عنه
بن الخطاب بن نفیل بن عبد العزی بن ریاح بن عبد بن فرط بن عدی بن کعب
بن لوی بن غالب بن فهر بن مالک بن نضر و هو قریش ملة والله اعلم و در عهد فرخ شاه
عادل کابلی بحوادث روزگار خللی پذیرفت و مملکت کابل بدست سلاطین غزنین افتاده
و فرزندان سلطان مذکور در کابل مانده بودند تا وقتیکه چنگیز خان خروج نمود و مملکت ایران و
توران بزیر تیغ آورده لشکر بجانب غزنین فرستاد و ملک کابل گرفت و آن دیار خراب
گردید پدر جد بزرگوار آن حضرت دران حرب شهادت یافت جد آن حضرت قاضی شعیب
نام باسه پسر و خیل و تبار در لاهور آمد و در قصبه کهنی وال که از مضافات ملتان است
بحکم شاه هندوستان قرار و طن گرفت تا حق سبحانه تعالی از دودمان والا شان
او بسنه خمس و تسعین و خمس مائة آن قطب الکاملین را در عرصه روزگار بوجود آورد که تمام
دنیا را بنور معرفت منور نمود **نقلست** که پدر بزرگوار آنحضرت خواهرزاده سلطان محمود
غزنوی ست رحمة الله تعالی علیه و والده شریفه منظمه ایشان صالحه و پارسا و کاملة

دختر مولانا وجیه الدین خجندیست سلطان المشائخ حضرت شیخ نظام الدین اولیا رس الله تعالی
سره العزیز فرموده که شبی در بخانهٔ والدهٔ آن حضرت آمده بودنا بینا گشت دانست که خانهٔ
بزرگیست باطن سبحانه تعالی عهد نمود که اگر بینا شوم دیگر در زدی نسازم و مسلمان شوم چون
آن عفیفهٔ محترمه از نور باطن بیرا راده در زد مطلع گردید دعا نمود تا همان لحظه آن بینا شد
رفت روز دیگر باز آن و فرزندان آمده مسلمان شد حضرت بی بی معظمه نامش عبد الله کرد
و در حق او دعا بسیار کرد پس از برکت دعای آن ولیه اوازه کاملان گردید فقلست که چون
آنحضرت بمکتب نشسته در اندک مدت اکثر علوم دینی تحصیل کرد و بجهت بعضی علوم نوادر متوجه
ملتان گردید و در مدرسه کتابیکه موسوم ست بنافع میخواندند ران هنگام حضرت قطب الاقطاب
حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی قدس الله تعالی سره العزیز از ولایت هندوستان
متوجه فرموده بود و براه ملتان شده میرفتند چون در شهر نزدیک آمد در انجا نزول فرمود
بنظر شفیق اثر آنحضرت بران قطب کاملین افتاد پرسیدای پسر چه کتاب داری عرض نمود
که کتابیست نافع در علم فقه حضرت قطب الاقطاب فرمود که ترا ان شاء الله تعالی این کتاب نفع
از نافع خواهد شد ازین سخن دل آن حضرت را ربودگی حاصل شد و خدمت حضرت خواجه اختیار کرد
و اعتقاد استوار گردید چون حضرت خواجه مرجعت بدهلی فرمود ایشان نیز چند منزل برکاب
رفتند حضرت خواجه فرمود باباً فرید برو و چندگاه در ملتان تحصیل علم کن بعد ش در دهلی نزد م
بیا آن حضرت فرمان بجا آورد و برخصت حضرت خواجه بخبال دیگر تحصیل علوم نمود
علم کامل دست داد و انگاه بدهلی مرجعت کرد و بدولت پایبوس حضرت قطب الاقطاب
مشرف گردید نزدیک آستانه برای ایشان جای مقرر شد در انجا بریاضت و مجاهده
اشتغال می نمود و بعد از ان در هفته حضور پر نور می آمدی پس از چند سال استمداد این راه
بخدمت پیر خود عرض نمود فرمود که روزه طی نگاه دار همچنان کرد وقت افطار مردے
چند نان آورد بدان افطار نمود پس دید که زاغی بالاے درخت رودهٔ مرداری بدهن

گرفته نشسته است چون نظر آنحضرت بر وافتاد درونه بجوشید انچه خورده بود برون انداخت
بعده این واقعه بخدمت پیر بے نظیر خود عرض کرد فرمود اے مسعود بعد سه روز بطعام
خماری افطار نمودے چون عنایت حق سبحانه تعالی دربارهٔ تو بود آن طعام مکروه در معدهٔ
تو قرار نگرفت حالا برو سه روز دیگر طی کن وانچه از غیب رسد بدان افطار نما
آن حضرت فرمان بجا آورد و متواتر طے کرد چنانکه شش روز بوی طعام هیچ نچشید
وضعف نهایت غلبه کرد پاسی از شب گذشته بود که از کثرت سوختگی بطاقت شد و دست
مبارک بزمین کشید چند سنگریزه بدست آمد در دهن افگند از بس دست و دامنش
آن سنگریزه ها شکر گردید چون کرامت ظاهر گردید از دهن بیرون انداخت تا نیم شب
بگذشت باز سنگریزه بمشت گرفته در دهن انداخت باز شکر شد باز بیرون افگند
آخر شب باز از روی بیطاقتی سنگریزه برگرفت و در دهن افگند باز شکر گردید پس
بیقین دانست که این موهبت حق سبحانه تعالی است بدان افطار کرد چون روز شد
این واقعه بخدمت حضرت خواجه التماس نمود آن حضرت فرمود که فرید خوب کردی که بدان
افطار نمودی آن شکر از عالم غیب بود و انچه از غیب است پاک و بی عیب است برو
همچو شکر خواهی شد از آن روز آنحضرت شکر گنج موسوم شد و باین خطاب مخصوص و شکر بار
نیز میگفتند لقاست که چون سلطان العارفین حضرت خواجه معین الدین حسن سنجری قدس اللہ تعالی
سره العزیز از اجمیر بدهلی تشریف ارزانی فرموده بود ند قطب الاقطاب خلفاے خود را
بحضور پر نور پیر دستگیر خود گذرانیدند و هر کس موافق لیاقت خود نعمت یافت بعد ازان
سلطان العارفین پرسید که بابا قطب الدین از مریدان تو کسی دیگر هم مانده است عرض کرد که
مسعود نام فقیری در چاه نشسته است و چنین احوال دارد حضرت سلطان العارفین
برخاست و فرمود بیارتا ویرا ببینیم پس هر دو بزیر گوار صاحب اسرار بر در حجرهٔ آن رکن روزگار
آمدند و در بکشادند حضرت گنج شکر از کثرت ضعف تعظیم کردن نتوانست ناچار

چشمہ پر آب نمود و سر بر زمین نہاد و سلطان العارفین چون چنین بدیدند فرمودند اے
قطب الدین این بیچارہ را تا کے در مجاہدہ سوزی بیا تا ما تو عطا سازیم پس بازوی راست
حضرت سلطان العارفین و بازوی چپ حضرت قطب الاقطاب گرفتہ ایستادہ نمودند پس
حضرت سلطان العارفین روسوی آسمان نمود و گفت یا جل جلالہ فرید را قبول کن و بمرتبہ
درویشان اکمل برسان آواز آمد کہ فرید را برگزیدیم و فرید فرید دہر و وحید عصر است ازین
صدائے غیبی حال بران حضرت دگرگونہ شد حضرت خواجہ چون چنان بدیدہا نوقت
اسم اعظم کہ سینہ بسینہ از پیران چشت رسیدہ بود بیا موخت علم لدنی و طرفۃ العین
مکشوف گردید و در میان خدای عزوجل و او حجابے نماند پس سلطان العارفین خلعت
خاصۂ خود مرحمت فرمود و حضرت قطب الاقطاب دستار و مثال و آنچہ لازمۂ خلافت
میباشد عنایت نمود دران محفل قاضی حمید الدین ناگوری و مولانا علی کرمانی و سید فور الدین
غزنوی و مولانا مبارک و شیخ نظام الدین ابو المؤید و مولانا شمس الدین ترک و
خواجہ محمود مونیہ دوز قدس اللہ تعالی اسرارہم و دیگر مشائخ کہ از عرش تا ثری
نظر میداشتند حاضر بودند کہ آن حضرت بدین نعمات مشرف گردید شاعرے فی البدیہہ
در مدح آن حضرت بدین مضمون شعری گفت ؎ بخشش کونین از شیخین بگرفتہ فرید
بادشاہی یافتہ از بادشاہان جہان ✣ پس حضرت سلطان العارفین فرمود کہ با قطب الدین
شاہبازے عظیم در دام آورد کہ بجز سدرۃ المنتہی آشیانہ نمیگیرد نقلست
کہ روزے آن قطب الکاملین نشستہ بود خواست تا چند گام برود عصا بر دست
مبارک بگرفت و روان شد چند گام ہنوز نرفتہ بود کہ عصا از دست انداخت
و اثر پشیمانی بر روی مبارکش ظاہر نمود حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا
قدس اللہ تعالی سرہ العزیز حاضر بودند عرض کردند کہ سبب تفکر و حیرت حضرت معلوم
نشد فرمود چون بر عصا تکیہ کردم عتاب شد کہ تکیہ بر غیر ما کردی عصا افگندم

و محجوب شدم **نقلست** که وقتی حضرت قطب الکاملین شیخ فریدالدین شکرگنج قدس الله
سره از حضرت پیر دستگیر خود رخصت سفر خواست حضرت خواجه چشم پرآب کرد و فرمود
ای فریدالدین نمی دانم که در وقت آخر من حاضر نخواهی شد چونکه تقدیر چنین رفته
است لیکن بعد دو سه روز میرسی پس فاتحه خواند و وداع نمود و فرمود که امانت تو
حوالهٔ قاضی حمیدالدین کرده خواهد شد چون بیائی از وبستانی پس آنحضرت بشهر هانسی
درآمد و مدتی در انجا ماند چون قطب الاقطاب رحلت نمود همان شب در واقعه دید
که حضرت پیر میخواند تا زود از هانسی برآمد و عین روز سوم بدهلی رسید و بروضهٔ متبرکه
پیر دستگیر خود رفته زیارت نموده بنشست و خرقه و غیره که بطریق امانت پیش حضرت
قاضی بود یافت قاضی فرمود که این مقام را حضرت خواجه حوالهٔ خادمان شما فرموده اند
آن حضرت سه روز مانده روز چهارم بعد نماز فجر متوجه هانسی شد هرچند مردمان
الحاح کردند فرمود انچه عنایت خواجه ماست با ماست هرجا که باشم پس آنحضرت
در هانسی آمد و در انجا چون شهرت بسیار شد و ازدحام خلائق از انجا نقل فرموده
باجودهن رفت و آن موضع ویرانه بخاطر مبارک پسند آمد و نسبت که با جمعیت دل
در انجا عبادت تو نم نمود پس اکابر و اعیان آن ولایت مطیع و معتقد و مرید آنحضرت
گردیدند و ازدحام خلائق نهایت گشت بنابرآن خواست تا از انجا جای دیگر برود و از انجا
از خواجهٔ خود یافته که همین جا باشید بنابرآن همانجا متوطن گشت تا روزی سلطان
غیاث الدین برای پابوسی آمد و هجوم خلائق بسیار شد بخاطر مبارک خوش نیامد
و ملال حاصل گردید هاتف غیبی آواز داد که ای شیخ تنگ میاور جهای خلق تحمل نمی
ازان روز آن حضرت هیچ کس را از زیارت منع نکرد و تنگ نیامد **نقلست** که چون
آنحضرت در اجودهن تشریف آورد چند کس از صوفیان همراه داشت در صحرائیکه فرود آمد
صحرای متوحش بود برای عبادت و ریاضت خوش آمد و مشغول شد روزی نشسته بود

گرزنی کوزهٔ شیر بر سر گرفته نزدیک شده گذشت نظر آنحضرت بر او افتاد فرمود ای
مادر از کجائی و کجا میروی و بر سر چه داری چون این بشنید آمده بگریست و گفت ایدوست
خدا یک جوگی درین قصبه میباشد که بر ما غریبان چندین بلا آورده است آنحضرت فرمود
آن کیست گفت یا حضرت درین شهر و مواضع چه ستمهاست که میکند از بهر آنکه هر چه او را
در کار میشود آن جهت آورون آن چیز کسے را میفرستد اگر میدهم سلامت میمانم ورنه
یک بلامی گمارد چنانکه مثلاً حالا شیر که میبرم اگر نرسانم شیر که در خانهٔ من است خون میشود
ازین ترس بے آنکه کسی از و بطلب نیاید خود بخود در اتبهٔ او می برم اگر اسهال واقع گردد
حق سبحانه تعالی داند که چه کند الحال ساعتی بخدمت حضرت در حکایت گذشته از باز پرسش
می ترسد آن حضرت را بر حال او رحم آمد تسلی نمود و فرمود بنشین و این شیر بدین
فقرا قسمت کن حسب الحکم او همچنان کرد ساعتی نگذشت شاگردش که عبارت از چیله
باشد در رسید چون آن دیگ را پهلوی فقرا نشسته دید غیرتش آمد و کلام درشت و ناهنجار
آمیز گفتن آغاز نمود آن حضرت فرمود ای احمق خاموش بنشین فی الحال زبان او بسته شد
و بر جا ماند ساعتی نگذشت که شاگردش دیگر رسید بموجب فرمودهٔ او نیز بنشست و
نشسته ماند هر چند عزم خواستن نمود نتوانست همین نمط جمله شاگردان او که بوندیے در بے
در رسیدند و نشسته ماندند چون لختی نگذشت همان جوگی که سردار شان بود خود بخود
نیز آمد چون حال شاگردان چنین بدید در غضب شد هر چند خواست که سحر و افسون
خوانده شاگردان را خلاص نماید زبانش کار نکرد و سحر خود فراموش نمود عاجز گشت
دانست که روبروی کوه و دریا گاه و قطره را چه مرتبه و چه مجال لاچار زبان عجز و انکسار
گشاده بتضرع و زاری آمده التماس شاگردان نموده که خلاصی بخشند فرمود که بیک
شرط ترا و شاگردان ترا خلاص کنم که درین دیار ملکه نواحی آن اقرار نمائی که آنچنین کارها
تا سزا نخواهم نمود ایمنی را لضرورت قبول کرده گفت یا حضرت متاع من در خانه است

اگر ویران شود از انجا برداشته برم فرمود فتنت باز در انجا معقول نیست شاگردان
خود را گفت تا از انجا برداشته بیارند ناچار جوگی همچنان کرد و شاگردان خود را فرستاد
انچه که داشت همه آورد و نماز از انجا کان کفر و ضلالت دور شد و بمالک دوزخ رفت
برفت بعد چند گاه آن حضرت از انجا برخاسته در ماوای آن جوگی آمد و محل اقامت
گزید و فرمود که در خانهٔ فقیر غیر از فقیر کدام تواند ماند نقلست که وقتی بخدمت آنحضرت
سخن از زکوة رفت بر زبان مبارک راند که زکوة بر سه وجه است زکوة شریعت و زکوة طریقت
و زکوة حقیقت پس زکوة شریعت از دویست درم پنج درم است که بمستحقان رساند و زکوة
طریقت آنست که از دویست درم پنج درم نگاهدارد و باقی جمله در راه حق خدای تعالی
ایثار کند و زکوة حقیقت هر دویست درم ایثار کردن است تا بجز حق سبحانه تعالی و خدمت
رسالت پناه صلی الله علیه و آله وسلم رسول او هیچ نماند زیرا که درویشی خود فروشی
و هیچ چیزی است چنانکه حضرت شیخ شهاب الدین عمر سهروردی را این فقیر وقتی بدید و چند
بخدمت آن بزرگوار ماند هر روز ده هزار درم کم و بیش می آمد همه را بر ایر حق سبحانه تعالی
داد و تا شب یک فلوس نزد خود نداشتی و میفرمود که نوشته دیده ام که وقتی حضرت
مالک دینار قدس الله تعالی سره بدرویشی رفت و نان جوین بی نمک پیش او موجود
بود آورد و مالک گفت اگر قدری نمک باشد بهتر شود دختر آن درویش بشنید کوزه داشت
بدکان بقالی گرو کرد و نمک آورده پیش مالک نهاد گفت اینک قناعت دختر درویش
گفت تا شبی اگر قناعت بودی کوزهٔ ما برای نمک بدکان بقال گرو نشدی امروز چندین
سال است که ما نمیدانیم که نمک بر چه رنگ میباشد شما قناعت میگوئید همدرین محل شیخ بدر الدین
اسحق قدس الله تعالی سره که از خلفای خاص و داماد آن حضرت بود پرسید که اسراف
کدام است فرمود هر چه کسی بی نیت دهد تا برای حق سبحانه تعالی ندهد اسراف است
و اگر همه عالم بدهی و هند و براه خدای عزوجل بدهد اسراف نباشد نقلست که وقتی درمندی

آن حضرت سخن در درویشی افتاد حضرت شیخ فرمود که درویشی پرده پوشی است و درویش را
چهار چیز باید اول چشم را کور سازد تا عیوب مردمان نه بیند دوم گوش را کر کند تا هیچ نشنیدنی
نشنود سوم زبان را گنگ سازد تا هیچ ناگفتنی نگوید چهارم پای را لنگ سازد تا بخواهش
نفس کسی جا نرود و در هر کس که این چهار سیرت باشد درویش است هر چند در لباس اهل دنیا
بود و گرنه حاشا و کلا دروغ زن و مدعی و قطاع الطریق و خود پرست است که خبری از درویشی
ندارد بعد ازان فرمود که اصل این راه حضوری دل است و حضوری دل وقتی حاصل گردد که از لقمه
حرام پرهیز نماید و از دنیا مجتنب شود و با اهل دنیا صحبت ندارد نقلست که وقتی
شیخ الاسلام حضرت شیخ بهاء الدین زکریا قدس الله سره شیخ جمال هانسوی را ازان
حضرت طلب نمود تا چند گاه پیش خود نهد آن حضرت فرمود که ای برادر کسی جمال خود
بکسی میدهد حضرت شیخ بهاء الدین زکریا خاموش ماند و بعد مدتی باز اظهار نمود و آن حضرت
اجابت نفرمود پس شیخ الاسلام دل شیخ جمال را بجذب باطن سوی خود کشید تا وی خود بخود
بخدمت آنحضرت عرض نمود که اگر رضای حضرت باشد بنده چند گاه بملازمت شیخ
بهاء الدین زکریا بگذراند هیچ جواب نفرمود باز ماندن نتوانست بار دیگر عرض کرد هیچ
جواب نیافت و بار سوم از نهایت بیقراری باز التماس نمود آن حضرت را خوش نیامد
و از غایت غضب فی الفور فرمود که برو و روی خود سیاه کن ازین حرف تمام نعمتش سلب شد
و از انجا برآمد و در دشت و صحرا پریشان می گشت و جائے قرار نمی یافت و رنگ
بشرهٔ او چنان مبدل گشت که کسی نمی شناخت و سر و پایش برهنه و جامهٔ او پاره پاره
گردیده و از سر تا پا زخمها بر اندام افتادند و خون و ریم جاری شد و در رنج آن حضرت
منع فرموده بودند که کسی نام شیخ جمال حضور ما مذکور نکند بنابران هیچکس را قدرت آن نبود
که شفاعتش نماید آخر الامر بعد مدت مدید عالم نام بازرگانی که مرید آن حضرت بود بدان
راه بگذشت و شیخ جمال را بآن حالت دید بعد دیری بشناخت حیران گردید

استفسار کرد که این چه حالت است شیخ در گریه شد و آنچه ما جرا بود گفت عالم را بر حال او رحم آمده و وعده نمود که چون بخدمت آن حضرت بروم کلمه چند از شما اظهار نمایم آخر الامر چون عالم بملازمت آنحضرت رسید و مشرف گردید آن حضرت وضو میکرد عالم را که بدید از بسکه بر او شفقت میداشت احوال پرس شد و فرمود که کجا بودی و چه احوال داری عالم حقیقت خود عرض نمود و درین ضمن حال شیخ جمال هانسوی نیز بطریقے معروض نمود و آن حضرت همه شنید و مهربان شده فرمود که شیخ جمال آزار بسیار کشیده سزای خود یافت باو دو کلمه بنویسید که حضور رسیده همه کس خواهش این داشتند فی الحال دوات و قلم و کاغذ آورده بنوشتن آغاز کردند درین اثنا آن حضرت یک رباعی بزبان راندند و فرمودند همین رباعی بنویسید حسب الحکم همان رباعی نوشته بدست درویشے پیش شیخ فرستادند و آن رباعی اینست رباعی

رو گر دجهان بگرد و یا آبله کن ✤ گر همچو منی یابی مارا له کن ✤
یک صبح با خلاص بیا بر درما ✤ گر کار تو بر نیاید آنگه گله کن ✤

شیخ را بمجرد دیدن سرفراز نامه حالتی رویداد و بسرعت تمام بخدمت آنحضرت آمده سر بر زمین نهاده تا دیری بگریست آن حضرت مهربانی نموده توجه خاص درباره شیخ فرمود و بقرب و منزلت که مخصوص بود زیاده بران افزود و فی الفور فرمود که جمال ما قطب عالم است در همان حین لون بشره او که سیاه شده بود بهیئت اصلی آمد و باین خطاب مخاطب گشته شهر بهان شد پس در کنار گرفت تا نعمتی که سلب شده بود همان لحظه حاصل گردید و از نعمت ممتاز شد **نقلست** که وقتی محمد شاه یاری بود بخدمت آن حضرت آمده سر بر زمین نهاد و مودب نشست او از حد برنشان خاطر بود از بهر آنکه برادرش حالت نزع داشت آن حضرت باعث پرسید حال برادر بیان نمود فرمود برو برادرت نغز شده است چون بخانه آمد دید که برادر بصحت یافته و طعام میخورد گویا چیزی زحمت نبوده **نقلست** که روزی جماعه درویشان بخدمت آمدند و گفتند که ما مسافر ایم و رفتن عزم داریم و صرف نمانده آنحضرت چند غرما

در پیش داشت بدست مبارک خود بداد و رخصت نمود چون از حضور برآمدند خواستند که آنها
بر اندازند چون نظر در دست نمودند دیدند که آن خشتها از زر بودند **نقلست** که قطعه
زمینی بود از تعلقات سرکار آن حضرت شخصی ناحق دعوی او نمود و بحاکم شهر معلوم کرد
حاکم چون بشنید بجذمت آن حضرت گفته فرستاد حضرت مخدوم در جواب او فرمود
که این معامله از مردمان قصبه تحقیق نمایند ملک هر کس که خواهد بود همه خواهند گفت حاکم
چون بشنید گوش نکرد و باز گفته فرستاد که این عاجز بتوکل و بی پروائی نمیگذارد یا کیل
حاضر گردد و سند خرید بیارد و یا گواه معتبر آیند تا تحقیق نموده شود از این حرف آن حضرت
آزرده گشت فی الفور فرمود که آن گردن شکسته را بگو که ما نه سند داریم نه گواه اگر
تحقیق نمودن است بر سر همان قطعه زمین برو و از و بپرس که تو ملک کیستی از ملک
هر کس که خواهد بود بحکم خدای عزوجل خواهد گفت حاکم چون بشنید متحیر گردید و بنا بر
آزمایش همان لحظه برخاست و سوار شده بر سر آن قطعه زمین آمده بایستاد
و خلق بسیار جمع بود که بآن مدعی دروغ زن اشارت کرد تا به سداد بانگ زد که
زمین تو ملک کیستی راست بگو هیچ جواب نه شنید و کرر مکرر گفت بعد از ان خادم
آن حضرت ایستاده بود خاموش نماند و بآواز بلند گفت که ای زمین حکم پیشکار ما
تا بفرمان حق سبحانه تعالی راست بگوی و جواب داد ناگاه آوازی آمد که ای نادان
چه می پرسی من خود بوجه احسن ملک حضرت شکر گنج ام و از مدتی تعلق سرکار ایشانم
و اگر راست تر گویم سوای من تمام روی زمین ملک حضرت شکر گنج است از این حرف
حاکم و تمام خلق متحیر گردیدند و برگشته بخانه خود آمدند اما فرموده آن حضرت
ظاهر شد تا آن حاکم بخت برگشته چون بخانه رسید و خواست که از اسپ فرود آید
پایش بلغزید و بر زمین افتاد و گردنش شکست **نقلست** که وقتی آن حضرت
در سیوستان مسافر بود شیخ اوحد الدین کرمانی قدس الله تعالی سره العزیز را دریافت

او بسیار تعظیم نمود و در کنار گرفت و گفت امروز چه روز سعادت است که بر ما رسیده
و درین افتاده درویش همه صاحب نعمت دیگر رسیدند و سر بزمین نهادند و نشستند پس
سخن در کرامت افتاد و بجای رسید که گفتند کسیکه صاحب ولایت است چیزی اظهار
نماید دل همه روی خود سوی شیخ اوحد الدین نمودند و گفتند که شما پیش قدم درویشانید
اول شما نمایید شیخ گفت والی این شهر بر من عقیده ندارد و آزار میرساند عجب است
که امروز از میدان مردان سلامت رود ساعتی نگذشت که آینده آمد و گفت که والی
این بلده همین زمان در میدان گوی می باخت اسپش خطا کرد و بیفتاد و بمرد پس سوی
قطب الکاملین دیدند آن حضرت سر در مراقبه بردند و چشم بکشادند و بحاضران فرمودند که چشم
پیش کنید همه حکم بجا آوردند و خود را و آنحضرت را بخانه کعبه معظمه ایستاده دیدند بعد زمانی از آنمقام
باز آمدند همه درویشان گفتند اینک درویش و آنحضرت و حضرت شیخ پس ازان روی خویش
سوی ایشان نمودند گفتند که شما هم چیزی نمایید و فی الفور درویشان سر درون خرقه
بردند و ناپدید گشتند و خرقه های خالی افتاده ماندند نقالست که وقتی درویشی
با چند نفر صوف پوش از بیت المقدس بخدمت آنحضرت آمد و سر بزمین نهاد و فرمود بنشینید
بنشستند و یاران درویش سوی آنحضرت تیز تیز میدیدند و آنحضرت سر فرو میافت آخر
آفتاب بر آمد و بر خاست و در قدم مبارک افتاد و گفت یا حضرت شما را در بیت المقدس
دیده بودم و پرسیده ام که شما کیستید فرموده بودید که شیخ اوحدی ام آنحضرت فرمود همچنان است
اما تو عهد نموده بودی که این سخن با کسی نگویم درویش یاد آمد و شرمنده شد گفت آری
یاد حضرت عهد بود مگر بدبهشت حضور فراموش نمودم آن حضرت فرمود ای عزیز مردان حق سبحانه تعالی
جائیکه باشند بیت المقدس و کعبه مطهر و عرش و کرسی همان جاست و هر چه در عالم
موجودات است پیش نظر اشیانست درویش خاموش ماند آنحضرت فرمود اگر باور نمی
چشم پیش کن او چشم بند کرد فرمود باز کن باز نمود بیت المقدس و کعبه و عرش و کرسی

مطہر ہر چہ از زبان مبارکش برآمدہ بود بعینہ مشاہدہ کرد و نعرہ زد و بیہوش گردید چون بہوش آمد در پای فلک فرسای آن حضرت افتاد و مرید شد تا در اندک مدت خلافت یافتہ بہ سیوستان رخصت شد **نقلست** کہ وقتی شیخ یوسف ہانسوی کہ از یاران سابق آن حضرت بود بمکہ معظمہ رفت چون از انجا بیامد آنحضرت پرسید ای برادر در ین ملک خدای عزوجل کہ سیر کردی چہ کسان را دیدی عرض کرد کہ در ملک او چہ اکثر عباد و زہاد دیدم آن حضرت را رغبت شد تا خود تیز بہ بیند بہ بہانہ وضو از محفل برخاست و برآمد مردمان ہر چند تفحص نمودند آن حضرت را ندیدند در حیرت افتادند کہ بعد ساعتے آن حضرت پدید آگشت حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا قدس اللہ سرہ حاضر بود پرسید کہ حضرت کجا بودند فرمود کہ این مرد وصف مردم او چہ بسیار نمود از غایت شوق در آنجا رفتم دیدم کہ ہمہ دکان برپا کردہ نشستہ گندہ پزی میکنند **نقلست** کہ وقتے آن حضرت جانب دیار مالوہ مسافر بود روزی زیر درخت برکہ بر سر تالاب قصبہ بردودہ من اعمال پرگنہ منجور واقع است نشستہ بود کہ غباری شدہ از جانبی برخاست و باد تند بوزید چنانکہ اکثر اشجار از بیخ برکندہ شدند و درختی کہ زیر ش آن حضرت نشستہ بود بالاے سر مبارک شاخ عظیم بود وی بشکست و از درخت جدا گردید چون صدای شکستن او بسمع شریف رسید فی الحال چشم بالا نمود نگاہ آن حضرت کہ بران شاخ شکستہ افتاد آن شاخ ہمانجا بماند و فرو نیفتاد چنانکہ تا حال وی جدا از درخت معلق است و سر ہمچنان کہ بود **نقلست** کہ شخصے بہ نیت مریدی از دہلی روانہ شد در راہ با مطربہ در غرابہ نشستن اتفاق افتاد اگرچہ آن مرد نیت نیک داشت لیکن مطربہ خیلے بحیا و نہایت جمیلہ بود باو بے بباکی در آمد و استقامتش نماند میخواست کہ دست دراز کند ناگاہ مرد از خیال بیدار شد و طپانچہ بر رویش زد و گفت میخواہی کہ بملازمت روی و توبہ سازی و باز بدین قصد افتی آن مرد از صحبت آن مطربہ جدا گشت و روان گردید

تا بخدمت آنحضرت آمد بمجرد حاضر شدن فرمود که دیدی فلان روز تراخدای عزوجل چگونه رتبه و معصومیت عطا فرموده است او سر بزمین نهاد پس وی را مرید نمود و بعد چند گاه یکی از خاصان درگاه گردید **حکایت** که شخصی بخدمت آنحضرت آمد او را طعام عنایت شد و بخورد و عرض نمود که در موضعی ساکن بودم فوج شاهی آنرا تاراج نمود زنی داشتم که در بند افتاد در این اثنا عاملی را بخبر کرده بدرگاه شاهی می بردند چون آنحضرت را دید التماس فاتحه نمود آنحضرت فاتحه خواند و فرمود که چون تو بحضور سلطان میروی انشاء الله تعالی شانه ترا بادشاه مهربانی کند و خلاص نموده خدمتی بهتر مرحمت میکند و انعام و اکرام نیز میدهد و یک کنیز هم عطا مینماید و تمکین باید کرد آن کنیز بمجرد آنکه تو برسد باین مرد ببخشی که حق اوست او بجان قبول نموده و داع شد و آن کس آن حضرت همراه او دادند چون آن عامل را بحضور سلطان بردند بمجرد دیدنش خلاص نموده خلعت داده نوازشها نموده یک کنیز با برقع بدو بخشید عامل بموجب فرمان آن حضرت کنیز را بآن شخص حواله کرد چون آن مرد برقع کنار داشت دانست و شکر نمود **حکایت** که روزی شیخ الاسلام حضرت شیخ بهاؤ الدین زکریا قدس الله تعالی سره از عالم غیب بشارت شد که امروز هر کسی که رویت بیند آتش دوزخ بروی حرام گردد و حضرت شیخ در دل خود آورد که تا کی در تمام مردم خبر شود و کجا اینمقدار خلق در کاشانه تنگ من میاید و بگنجد بهتر آنست که خود بر چڈول سوار شده در کوچه و بازار شهر بگردم و رویم بنظر همه کس افتد پس چڈول طلب کرد و سوار شده در شهر برآمد میان بهور اغلام و خادم آن حضرت بکوچه ایستاده بودند چون غلغله شنیدند پرسیدند که چه غلغله است گفتند امروز حضرت شیخ را حکم شده تا هر که امروز رویش بیند فردا آتش دوزخ بروحرام است و او بر چڈول سوار گشته می آید و خلائق بانبوه غلبه کرده است چون آن چڈول نزدیک تر رسید میان بهور ایشان از آنجانب کرده ایستاده شد و گفت از کفش بر داری شکر گنج آتش دوزخ حرام نشد تا از دیدن روی شیخ زکریا دوزخ اختیار است چون آن صادق العقیده بخدمت آنحضرت آمد

بحجره دیدنش فرمود ای بهور اکجا بودی وچه دیدی انچه واقعه بود بعرض رسانید فرمود چون چنین بود توبه کردی گفت بحضرت پیر دستگیر روشن است فرمود درست است بگو هر چه باجرا بود بیان نمود ازین سخن به آنحضرت حالتی روئی داد بیهوش گردید چون بهوش آمد فرمود که اینک حق سبحانه تعالی وعده بمن فرموده است تا هر که مرید من و مرید مرید من که تا قیامت باشد و شجره من برسد آتش دوزخ بروحرام است الحمد لله تعالی شانه که این گنهگار در سلک مریدان او است امید که بفضل خدای عزوجل آمرزیده گردد **نقلست** که در میان قطب الکاملین حضرت شیخ بهاؤالدین زکریا قدس الله تعالی اسرارهما مودتی عظیم بود در سالها باهم بودند و گویند که آن هر دو بزرگوار پسر خاله یکدیگر بودند وقتیکه شیخ بهاؤالدین زکریا برحمت حق سبحانه تعالی پیوست حضرت قطب الکاملین در مراقبه بودند هم دران حال در ذکر شد و چندان ذکر کرد که بیهوش گردید و خرقهٔ حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی قدس الله تعالی سره آورده پوشانیدند و آنحضرت تا دیری همچنان بیخود ماند چون بهوش آمده حاضران سر بزمین نهادند حضرت شیخ عبد الله احمد بلخی قدس الله سره حاضر بود آنحضرت با ایشان گفت که برادرم حضرت شیخ بهاؤالدین زکریا قدس الله تعالی سر بخدای تعالی شانه پیوست گفت چگونه بود همین زمان دیدم که نهاریه فرشته آمدند و دران میان شیخ شهاب الدین عمر سهروردی قدس الله تعالی سره [illegible] برادرم شیخ بهاؤالدین را همراه گرفته سوی آسمان می برند الحمد لله بیائید تا نماز جنازه او کنیم حسب الحکم همه برخاسته وضو نموده نماز جنازه خواندند بعد ازان متواتر خبر رسید که شیخ الاسلام شیخ بهاؤالدین زکریا قدس الله تعالی سره رحلت فرمود و یوم [illegible] هفتم ماه صفر است **نقلست** که خلفای آن حضرت آن قدر بودند که در تحریر و تقریر نمی گنجد اسمائیکه در ملفوظات ثبت افتاده بست کس اند شیخ علاؤالدین علی احمد صابر و شیخ نظام الدین اولیا و شیخ شمس الدین ترک پانی پتی و شیخ جمال ماتسوی و شیخ یعقوب ابن شکر گنج و شیخ نظام الدین ابن شکر گنج و شیخ بدر الدین

سلیمان

سلیمان ابن شکر گنج و شیخ شهاب الدین ابن شکر گنج و شیخ نصیر الدین و شیخ بدر الدین
اسحاق و شیخ وهارو و شیخ زین الدین دشقی و شیخ علی شکر ریز و شیخ علی شکر بار
و شیخ محمد سراج و شیخ جمال کامل و شیخ نجیب الدین متوکل برادر شکر گنج و شیخ عارف
سیوستانی و شیخ صاجرو و مولانا داؤد پالهی قدس الله تعالی اسرارهم و دیگر مریدان و خلفای
آنحضرت بسیارند چنانچه مذکور گشت اما افضل ترین و مشهور ترین خلفای آنحضرت سه کس اند
سالمان المشائخ حضرت شیخ نظام الدین اولیا محبوب الهی و تاج الاولیا غوث صمدانی
حضرت شیخ علاء الدین علی احمد صابر کلیری و قطب عالم شیخ جمال هانسوی قدس الله تعالی
اسرارهم نقلست که آنحضرت در آخر عمر استغراق زیاده گشت و روز بروز افزون چنانک
وقت نماز مکرر می رسید آیا نماز ادا نموده ام یا نه اگرچه ادا کرده بود خادمان اذان عرض
می نمودند که حضرت پیر و دستگیر نماز ادا نموده اند باز بنماز مشغول میشدند و میفرمودند حق سبحانه تعالی
داند که باز برای ادای نماز قادر شوم یا نه چنانکه نماز عشا چند مرتبه ادا نمود و در سنه تسعین و ستمائة
پنجم ماه محرم الحرام روز سه شنبه ازین دار الملال بملک ایزد متعال انتقال فرمود و بر رحمت
حق سبحانه تعالی پیوست و غریو از جهان برخاست چنانچه تاریخ وصالش این دو عاگوی
درویشان بالهام ربانی تعالی شانه مخدوم یافته است قدس الله تعالی سره العزیز و منعم

در ذکر تاج الاولیا غوث صمدانی حضرت خواجه علاء الحق و الدین علی احمد صابر قدس الله تعالی

آن از بندرهاد و آن از عبد عباد آن عارف کامل آن عالم و عامل آن قطب الملائک آن مقتدای
اهل طریقت آن رهنمای ارباب حقیقت آن زینت زمان آن رکن جنان آن فرید دهر آن
وحید عصر آن محرم اسرار خفی و جلی آن جانشین نبی و علی آن محبوب درگاه رسالت پناهی
آن مقرب بارگاه الهی تاج الاولیا غوث صمدانی حضرت خواجه علاء الدین علی احمد صابر
المعروف بمخدوم علی احمد صابر قدس الله تعالی سره العزیز که صاحب کشف و کرامات عالیه
و صاحب مقامات جلیله و عالم عدیم النظیر و فاضل بی همتا و سند الاولیای وقت خود بود

وشانی عظیم ورتبه رفیع داشت واورا مقام جلالت بود چنانکه کسی از غایت عظمت وهیبت سویش
دیدن نمی توانست وفرقه فقرا ارادت از قطب الکاملین حضرت شیخ فرید الملة والدین شکر گنج
مسعود بن سلیمان اجودهنی قدس الله تعالی سره العزیز پوشیده وآن حضرت داماد وخواهرزاده
حضرت شیخ فرید الدین شکر گنج واز خلفای خاص الخاص ایشان است وخدمت حضرت
پیر دستگیر خود بسیار نموده چنانکه از غایت مهربانی در باب او فرموده که علم ظاهر وباطنی من
بشیخ علاء الدین علی احمد صابر وبشیخ نظام الدین بدایونی سرایت کرده وگاهی میفرمود
که علم سینه من بشیخ نظام الدین اولیا بدایونی رسید وعلم دل من بشیخ علاء الدین علی احمد
صابر فائز گردیده ولقب علاء الدین است وخطابش مخدوم از جانب الهی است
وصابر از پیر دستگیر حضرت شیخ فرید الدین شکر گنج خود خطاب یافته **نقلست** که آن
حضرت صاحب زهد وتقوی وصاحب عزلت وتجرید وصاحب توحید ولایت وصاحب
ذوق وسماع بود ودر علم ظاهری وباطنی نظیر نداشت وجذبه الهی بلانهایت میداشت
وقطب وغوث وقت خود بود وسماع اکثر می شنید وبدو ذوق بسیار بوده چنانکه رحلت آن
غوث صمدانی درعین حالت سماع واقع گشته وآن حضرت مستجاب الدعوات بود وهرچه
از زبان مبارکش برآمدی همان شدی وبا دنیا واهل دنیا اصلا توجه نداشت واز صحبت
خلق میگریخت وهمیشه در ذکر مشغول میماند **نقلست** که آن حضرت اکثر گولر در آب جوشانیده
بی نمک خوردی وکسیکه از نزد سلطان المشایخ حضرت شیخ نظام الدین اولیا
قدس الله تعالی سره که مابین هردو بزرگوار رابطه اتحاد قائم بود بخدمت آنحضرت
آمدی فرمودی که در طعام نمک مینداز چونکه اهل دهلی می آیند ووقتیکه حضرت سلطان المشایخ
هرکسرا که بخدمت آن حضرت میفرستاد تاکید میفرمود که خدمت آن حضرت بوجه احسن نمائی
وتحریم وتعظیم بجا آری چنان نباشد که ملال خاطر آن حضرت را واقع شود **نقلست**
که آن حضرت را در اوائل حال قسمت لنگر فقرا وسفره خاصه حضرت قطب الکاملین شیخ فرید الدین

شکر گنج قدس اللہ تعالی سرہ العزیز تا دوازده سال مقرر بود و خود تا این مقدار مدت چیزی نخورد تا روزی پیر و مربی ایشان بنور ولایت دریافته پرسید که بابا علاء الدین شما که طعام قسمت میکنید خود هم چیزے می خورید یا نه عرض کرد که بنده را بے اجازت حضرت پیر دستگیر چه قدرت و مجال است که یک دانه از ان خوردن تواند فرمود شیخ علاء الدین علی احمد ما صابر است ازان روز آنحضرت بخطاب صابر مخاطب گشت و آن حضرت گاه گاه فکر شعر هم میفرمود و تخلص در فارسی احمد میفرمود و در هندی صابر چنانکه غزلی که سوالیش بنظر نیامده متعارفست و مشهور تبرکاً و تیمناً نوشته می شود ؎ امروز شاه شاهان مهمان شد است مارا ✤ جبریل با ملائک دربان شد است مارا ✤ در جلوه گاه وحدت کس کجا نگنجد ✤ هژده هزار عالم یکسان شد است مارا ✤ در محفل گدایان مرسل کجا نگنجد ✤ بی برگ و بی نوای سامان شد است مارا ✤ ما خانهٔ جهان را بسیار سیر کردیم ✤ اے شیخ بت پرستی ایمان شد است مارا ✤ احمد بهشت و دوزخ بر عاشقان حرام است ✤ اینجا رضای جانان رضوان شد است مارا ✤ **نقلست** که آن غوث صمدانی از کمال محبت حق سبحانه تعالی دوام در استغراق بود بحدیکه از خود و از هیچ چیز خبر نداشت و بهوش کم می آمد و همیشه در مشاهده می ماند چنانچه می فرماید ؎ اسطرح اسمین ڈوب اے صابر ✤ کہ بجز ہو کے غیر ہو نہ رہے ✤ تا بمرتبه رسید که عمدهٔ مشائخ عصر و قدوه اولیای دهر گردید **نقلست** که وقتی یکی از مریدان حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا قدس اللہ تعالی سره بخدمت آنحضرت آمد و عرض نمود که یا حضرت ایشان سوائے حضرت شیخ شمس الدین ترک پانی پتی دیگری را مرید و خلیفه خود نکردند حضرت پیر دستگیر من زیاده از انجسم بر افلاک مرید خود ساختند فرمود شمس ما کافی ست که بر همه غالب است بفضل حق سبحانه تعالی چنانکه خورشید بر انجسم آن خادم خاموش ماند و بدهلی آمده پیش حضرت سلطان المشائخ این ماجرا مذکور نمود فرمود که حضرت را

چرا رنجانیدی ہرگز بار دیگر چنین نباید کرد کہ آنحضرت مقرب بارگاہ ربانی است و آنچہ فرمودہ راست ست لقلست کہ چون آنحضرت را پیر و مربی ایشان خلافت دادہ و اسم اعظم کہ سینہ بسینہ رسیدہ بود بیاموخت و خرقہ خاصہ و مثال عنایت نمود و بدہلی رخصت کرد و ہنگام وداع فرمود کہ با برادرم شیخ جمال ہانسوی ملاقات نمودہ و مثال درست کنانیدہ بہ شہر دہلی برود و این طریقہ آن قطب الکاملین بود خلیفہ را کہ بجای معین میفرستد اول پیش شیخ جمال ہانسوی می فرستاد و شیخ بر مثالش ثبت میکرد و بعد ازان بہ دیار و ولایتی کہ مامور بودی سیر فت چون آن غوث صمدانی بہانسی رسید چڈول سوار با مردم بسیار در خانقاہ شیخ جمال نزول اجلال فرمود اگرچہ شیخ باستقبال آن حضرت بدروازہ پیش آمدہ بود چون آن حضرت از چڈول فرود نیامدند در خانقاہ خود برگشتہ رفت و آن حضرت چڈول سوار در خانقاہ آمدہ بر سر فرش فرود آمد شیخ را این ادا خوش نیامد اما تحریم و تعظیم بجا آوردہ و پیشتر آمدہ ملاقات کرد و با عزاز و اکرام آوردہ صدر مجلس نشاندند و از اخبار پیر دستگیر خویش مستفسر گشت بعد حرف و حکایت نماز شام رسید نماز ادا کردہ باہم نشستند درین اثنا آن غوث صمدانی مثال عطا فرمودہ پیر خود را بر آوردند و حقیقت دہلی ظاہر ساختند چون چراغ حاضر نبود لختے اہمال واقع شد بعد ازان چراغ آوردند و مثال برگشادند بادی بوزید و چراغ گل شد حضرت غوث دم بزدند چراغ روشن گشت شیخ جمال مثال ایشان برگرفت و یکایک پارہ ساخت و گفت تاب دم زدن شما دہلی کجا دارد کہ بیک دم زدن تمام دہلی را خواہند سوخت غوث صمدانی در غضب شد و فرمود کہ چون تو مثال من پارہ کردی من سلسلۂ تو پارہ کردم شیخ را خوف غالب آمد گفت از اول یا از آخر فرمود از اول پس برخاست و برگشتہ بخدمت حضرت پیر دستگیر خود آمدہ و ماجرای گذشتہ بعرض رسانید فرمود پارہ کردہ جمال را فرید نتواند دوخت لیکن خاطر جمع دار کہ بحکم حق سبحانہ و تعالی ملک کلیر ترا مقرر کردہ شدہ بعدہ مثال بدستخط

خاص خود رقم نموده عنایت فرمود و آنحضرت بشهر فیض بخش کلیر رخصت حاصل نمود چون به هنگام رفتن حضرت غوث صمدانی از ملاقات شیخ جمال کراهت در دل داشتند بخدمت پیر و مربی خود معاودم نمودند آنحضرت التماس ایشان قبول فرمود تا ایشان به ملاقات آن غوث صمدانی به خطهٔ پاک کلیر رسید و عذریه نمود و آنحضرت آن دیار را بنور معرفت و ولایت منور ساخت چون قطب الکاملین حضرت شکر گنج قدس الله تعالی سره وقت رخصت آنحضرت استفسار نمود که چون شیخ جمال شمال ترا پاره ساخت تو چه کردی عرض نمود که یا حضرت دران هنگام از غایت غضب طاقتم نماند هر چند که خود را ضبط نمودم از زبانم سخن برآمد که چون شمال من پاره کردی من سلسلهٔ تو پاره پاره کردم گفت از اول یا از آخر گفتم از اول حضرت شکر گنج فرمود که بر مردان خطا نمی افتد اما نگذشت که از اول گفتی آخر بسلامت ماند تا مریدم تو برای شیخ دعا خواهد نمود و از برکت دعایش سلسلهٔ او جاری خواهد شد چونکه در لوح محفوظ دیده ام اما تو هم عذر شیخ جمال قبول فرموده بگو که مرید من دعا خواهد کرد و سلسلهٔ او جاری خواهد شد آن حضرت اگرچه در دل نداشت مگر حسب الحکم پیر دستگیر خود آهسته فرمود که سلسله جاری خواهد شد و پس همان شد که فرموده بود مگر باعث شهرت خلائق حالات شیخ و سلسلهٔ شیخ نگردیده چونکه از صاف دلی در باب وی نفرموده بود و اشارت دعا از مرید مرید آن حضرت جانب قطب ربانی حضرت شیخ جلال الدین محمود کبیر الاولیا پانی پتی قدس الله تعالی سره العزیز ست چنانکه این قصه را و عاگوی درویشان بیشتر در احوال حضرت شیخ جلال الحق والدین محمود عثمانی کبیر الاولیا قدس الله تعالی سره العزیز مفصل خواهد نوشت انشاء الله تعالی شانه نقلست که چون آن غوث صمدانی بشهر معظم کلیر رسیده اقامت ورزیده دیدند که دران شهر علماء و فضلاء و مشائخ آن مقدار است که چار صد چڈول برای نماز جمعه بر می آید و حضرت غوث که برای نماز جمعه تشریف میفرمودند از غلوی مردم و ازدحام خلائق بیرون مسجد جای مے یافتند پس این حقیقت بخدمت پیر دستگیر خویش

عرض داشت نمود که آن حضرت بنده را بملکی معین فرموده اند که برای نماز جمعه هم جای نمی یابد و کسی نمی داند که کیستم و بی اجازت حضرت پیر و دستگیر دم زدن نمیتوانم درین باب هر چه فرمان شود بران عمل نمایم حضرت قطب الکاملین جواب آن صادر فرمود که آن ولایت متعلق شماست طوریکه ذوق خاطر شما باشد نمایند و هر چه دانند بکنند اختیار شماست و بفضل حق سبحانه تعالی در انجا هیچ کس از ان فرزند عزیز صدر و بزرگ نخواهد بود پس همچنان که حضرت غوث صمدانی دران مرتبه برای نماز جمعه بمسجد جامع تشریف فرمود از سابق هم دور تر از مسجد نشست و نماز ادا کرد چون خادمان پرسیدند فرمود امروز بمصلحت چنان است که همین جا بنشینیم و تماشای خلق سازم پس ساعتی نگذشت که آنحضرت سوی مسجد نگاه کرد و فرمود که هنوز این مردم را سلامت گذاشتی بموجب فرمودن این سخن دفعتاً مسجد از بیخ و بنیاد بر افتاد و هیچ یکی را از آنها که اندرون و نزدیکش بودند زنده نگذاشت و بخاک برابر ساخت این کرامت که از ان تاج الاولیا ظاهر گشت اکثر مردم معتقد و حلقه بگوش گردیدند و هر گردن کش و سرتاب و نامعتقد که دران شهر بماند بران جماعت وبای عظیم طاری شد و همه ها را نیست و نابود نمود شهر ویران و خراب گردید حضرت غوث صمدانی بذوق خاطر بریاضت و مجاهده مشغول گشت و وحوش و طیور در خدمت آن حضرت غلو میکردند و شیر بر در آنحضرت جاروب کشی مینمود و این خود تا حال دران درگاه عرش نظیر معمول است که هر شب جمع شیر می آید و بر در روضهٔ منوره مقدسه جبین فرسا گشته بدم خویش جاروب کشی میکنند و برون میروند چون این خبر ویرانی و برهان کرامت آن حضرت بسمع شریف حضرت شکر گنج رسید فرمود حکیم آن ملک مع مضافات بتصرف اوست مصرع هر چه دانند بکنند مختارست ۱۲ نقلست چون در ملفوظات حضرت شیخ فریدالدین شکر گنج قدس الله تعالی سره العزیز ذکر تاج الاولیا غوث صمدانی حضرت خواجه علاء الحق والدین علی احمد صابر قدس الله تعالی سره العزیز شد این کم واقع

شده و جمال ایشان تمام و کمال ثبت نیست سبب او انیکه ملفوظات حضرت شکرگنج اکثر
باتفاق شیخ جمال هانسوی جمع گشته اند و سوای آن هرکه نوشته او را خاطر داشت شیخ
مذکور لازم و غبار خاطر آنحضرت و شیخ هانسوی خود روشن است بنابران ذکر آن حضرت
چنانکه بایستی واقع نشده و محبت کمالیت و ولایت و عظمت آن غوث صمدانی همچو ماه منیر
آفاق است و از نام آوران سلسلهٔ عالیه آنحضرت که بعد ایشان تا حال جاری است
ظاهر است که همه عالم را بنور ولایت منور ساخته اند و فیض ایشان بهر ملک و بهر شهر هندوستان
و ایران و توران و عرب و عجم مالامال ست و تا قیامت همیشه در ترقی و تزاید بکرم حق سبحانه
تعالی خواهد بود نقلست که ظهور تصرفات در خاندان چشتیه مثلش از کسی دیگر کمتر بظهور آمده
و سلسلهٔ نسبش تا بحضرت موسی علیه السلام میرسد نقلست که بعد رحلت آن
غوث صمدانی نیز آن شهر ویران ماند حتی که مجاوران را نیز تاب اقامت آنجا نماند بلکه
و دور تر رفته سکونت نموده بودند و بے حکم آمدن نمیتوانستند و کسے را مجال نبوده که بزیارت
آن حضرت مشرف شود ازین جهت مرقد مقدسه آن حضرت نیز ضائع شده بود و اندران
حین هندوان قریب تربت شریف پرستشگاه خود باسم دیوی برپا کردند آخر الامر او هم
نمیست و نابود گشت و آمد و رفت کافران بر طرف گردید اتفاقاً روزی کافری شناسی
در انجا بگذشت قریب آن پرستشگاه معدوم مرقدی دید نورانی و با هیبت و گرد وے
انبوه و حوش و طیور راست و شیران بدم خویش جاروب میکشند حیران بماند و با خود
گفت که این مقام اولاً معبدگاه ملیان بوده چه باشد که حالا فزار انور مسلمان در اینجا
ظاهر شد باری به بینیم و ملاحظه نمایم بدین سبب نزدیک تر رفت و طیور که غلو داشتند
برجستند و بکنار رفتند آن ملعون با خود آلتی آهنی داشت با خود گفت که این نشان
والاشان را کنده و منهدم باید کرد و بدین گمان فاسد خواست که بکند ناگاه روزنے
برآمد آن ملعون روی خود بان روزن فرود آورده اندرون دیدن خواسته که بغضب

حق سبحانه تعالی گرفتار گردید چنانکه گردنش دران روزن در آمد و زمین فشار کرد هر چند خواست که برون آرد و جان بسلامت برد لیکن از دربار فیض بار اینچنین شیر زبردست کجا رفتن کی تواند و باین گمان فاسد جان خود بهالک جهنم سپرد و همچنان افتاده ماند و حضرت غوث صمدانی بجاوران روضهٔ خویش که از هیبت و جلالت دربار سلطانی دور تر رفته سکونت ورزیده بودند در واقعهٔ ایشان را فرمودند که زود تر ایشان را اینجا برسید و سگی مردار را که بامر قدسی او بانه پیش آمده بود و بحکم حق سبحانه تعالی بسزای خود رسیده از انجا دور سازند صبح صادق مجاوران افتان و خیزان بسرعت تمام در حظیرهٔ پاک کلیر رسیدند و در انجا آمدند چه می بینند که شخصی کافر بر قبر شریف آن حضرت افتاده است و سرش تا گردن درون مرقد مقدس و معلا فرو مانده فی الحال برآوردند دیدند که روی آن ناپاک بعینه شکل سگ است چونکه از زبان مبارکش لفظ سگ در واقعه شنیده بودند از انجا دور ساختند و از ان باز بفرمان آن غوث صمدانی نزدیک تر روضهٔ منوره آمده مسکن ساختند و مرقد مطهره آراستند در روضهٔ مقدسه که سقف او چوبین بود ترتیب دادند از ان روز بنای آمد و شد خلائق در انجای مقدس قائم گشت نقلست که آن غوث صمدی در عین حالت سماع و وجد رحلت فرموده برحمت حق سبحانه تعالی پیوست و سیزدهم ماه ربیع الاول سنه ۶۹۴ اربع وستین وستمائة بود چنانچه تاریخ وصال آن تاج الاولیا غوث صمدانی خان شکر گنج بوده یافته ام قدس الله تعالی سره العزیز ومنهم

در ذکر شمس الاولیا حضرت خواجه شمس الدین ترک قدس الله تعالی سره العزیز

آن صاحب ولایت آن خورشید سپهر هدایت آن بحر معرفت و علم آن گنجینهٔ حیا و حلم آن پیشرو صف رجال آن بدرقهٔ اهل کمال آن خلوت گزین سرای قدس آن صدر نشین بزم انس آن کلید خزائن خداوندی آن گره کشای کشور بهره مندی آن پناه بی پناهان آن هادی گمراهان آن نوشندهٔ جام پر نور بیغشی قطب الاعظم حضرت خواجه شمس الدین ترک پانی پتی المخاطب بمشکلکشا قدس الله تعالی سره العزیز که در جمیع اوصاف موصوف

و در غطمت و ولایت معروف و صاحب زہد و تقوی و صاحب تجرید و غربت بود و او را مناقب
بسیار و فضائل بشمار است و در علم ظاہری و باطنی گوی سبقت ربوده چنانچہ حضرت پیر دستگیر
ایشان در باب ایشان فرموده کہ شمس ما در اولیا چون شمس است بفضل جل علاله و او را با پیر
بے نظیر خود بسیار راز و نیاز است و خرقه فقر و ارادت از غوث صمدانی حضرت مخدوم خواجہ
علاؤ الدین علی احمد صابر قدس اللہ تعالی سره العزیز پوشیده و از حضرت قطب الکاملین شیخ
فرید الدین شکر گنج نیز خلافت یافته و بحکم و اجازت حضرت شکر گنج بخدمت آن غوث
صمدانی آمده مرید شد و خلافت و نعمت سینه بسینه حصول نموده و خدمت بسیار کرد
تا بعد چند مدت بحکم آن غوث صمدانی با وجود آنکه در پانی پت قطب اہدال شیخ شرف الدین
بوعلی قلندر تشریف سید اشت ولایت پانی پت یافت و بنور ولایت خود آن اطراف را
منور فرمود و بهزاران را بمقام ولایت رسانید و آن حضرت مقرب بارگاه ربانی بود چنانچہ
نام پاک آن شمس الاولیا تاثیر تمام دارد و مجرب و مشهور آفاق تا هر کسی که برای کشایش هر
مهمے و رنجے و مشکلی نام پاک آن حضرت لک مرتبه باتمام رساند و اگر خود تنها گفتن و شمار
دارد هر قدر مردم را که جمع کردن تواند جمع نموده بگویانند بدین طریق که اول وضو بکنند و بعد
از صدق و اخلاص بگویند یا شمس الدین ترک اکثر آنست که لک مرتبه هنوز باتمام نرسد که حق
سبحانه تعالی بیرکت نام مبارکش حسب المدعا کارها بانصرام رساند و این عمل خود معمول
و بارها آزموده شده و در تجربه می آید و این عمل همه کس اکثر میکنند و هر کس که اجازت شد اکثر
راست و درست گشته و نیز هر عاجز و درمانده رخصت عام است بشرطیکه با اعتقاد
و با وضو بخواند امید از کرم حق سبحانه تعالی که زود مطلوب رسد نقلست که آن
شمس الاولیا اصل از سادات صحیح النسب ترکستان ست و پشت نامه ایشان چنان
به ثبوت پیوسته حضرت شمس الاولیا قطب الاعظم خواجہ شمس الدین ترک پانی پتی که شیخ شرف الدین
پانی پتی نیز گویند ابن سید احمد ابن سید عبد المومن ابن سید عبد الملک ابن سید سیف الدین

ابن خواجہ رعنا ابن بابا قرعنا و پیش ازین آن حضرت در ولایت موصوف و روشن است
چون محبت حق سبحانہ تعالی بجوش آمد و واسن شکیبائی بکوچہ شوق کشید زمام اختیار
بدست نماند و از انجام مراجعت کردہ منزل بمنزل تفحص کنان و مرشد مکمل جویان بہندوستان
تشریف ارزانی داشت چون بجوار ملتان رسید خدمت قطب الکاملین حضرت شیخ فرید الدین
شکر گنج قدس اللہ تعالی سرہ العزیز دریافتہ و چند گاہ بملازمت آن حضرت
بماند خلافت ہم یافت اما آن حضرت فرمودند کہ مریدے نمی سازم چونکہ حصول
نعمت و کمال تو موقوف بر مرشد دیگر است از انجا بالہام ربانی و برخصت
حضرت شکر گنج سمت خطہ کلیر روانہ شد و بخدمت بابرکت تاج الاولیا غوث صمدانی
حضرت مخدوم خواجہ علاء الحق والدین علی احمد صابر قدس اللہ تعالی سرہ العزیز آمد
و بشرف پابوسی مشرف گردید حضرت غوث صمدانی چون ایشان را بدید توجہ بنہایت
بران مبذول داشت و فرمود کہ شمس الدین تو مرا فرزندی از حق سبحانہ تعالی خواستہ ام
کہ این سلسلہ ما از تو جاری باشد و تا قیامت بپایندہ پس کلاہ چہار ترکی بر سرش
نہاد و مرید نمود و مقراض بر سرش راند ناہمان ساعت از عرش ناشری ہدد کہ مشوف شد
و آنحضرت یازدہ سال خدمت حضرت پیر دستگیر خود نمود و منوکتانید و مجاہدہ از حد
گذرانید و فقر و فاقہ اختیار نمود و بمرتبہ اعلی رسید و خلافت یافت و اسم اعظم
کہ سینہ بسینہ رسیدہ بود آموخت و خرقہ پوشید و حضرت غوث صمدانی خواست کہ آن
شمس الاولیا را بہ شہر پانی پت رخصت فرماید عرض نمود کہ بندہ ہنوز لیاقت آن
ندارد اگر فرمان شود چند گاہ مزدوری کند حضرت غوث صمدانی التماس ایشان قبول
نمودہ رخصت فرمودند آنحضرت از انجا برآمدہ نوکری سلطان غیاث الدین بلبن
اختیار نمود و در چند روز سامان و سر انجام دولتمندانہ بہم رسانید با وجود این امارت
ہیچ چیز تعلق خاطر نمیداشت و شب و روز بذکر خدای عزوجل و در مشاہدہ می ماند

نقلست کہ وقتی سلطان غیاث الدین بلبن بر سر قلعہ لشکر کشید و قلعہ را محاصرہ نمود
و مدت برین منوال بگذشت و فتح قلعہ میسر نمی شد تا شبی باد تند و باران سخت بر خاست
چنانچہ خیام سپاہ و امرای اسلام بر افتادند و باران بہ تندی تمام بارید ن گرفت
و سرماہای صعب گشت و آتش جای نماند سقای شاہی آفتابہ بدست در تفحص بود تا آتش
جای آتش پیدا کند و برای وضوی سلطان آب گرم نماید ناگاہ از دور بدید کہ
در خیمہ چراغ روشن است و آن خیمہ آن حضرت بود سقا دویدہ آمد چون نگاہ کرد دید
کہ درویشی تلاوت قرآن مجید میسازد از ہیبت آنحضرت آتش خواستن نتوانست
و آنحضرت سر برافراشت و فرمود بیا ای برادر و آتش کہ میخواہی ببر سقا پیش آمد و
چوبے با آتش روشن کرد و آفتابہ رسانید اما ازین واقعہ سقا را قرار نبود علی الصباح
مشک گرفتہ بسوی ہمان خیمہ روان شد چون نزدیک خیمہ رسید آنحضرت را دران دید
حیران گشت و از انجا برگردید تا لب بے بیرون لشکر بود بر سر آن تالاب آمدہ می بیند کہ بزرگی
صالح وضو میکند چون نیک نگاہ کرد ہمان صورت پاک بدید کہ شب از چراغ او آتش
افروختہ بردہ بود بگوشہ استادہ ماند تا وضو تمام کردہ و نماز ادا نمودہ آنحضرت بسوی
خیمہ خود شتافت سقا از ہمانجا آب در مشک پر کردہ با وجود آنکہ ایام سرما بود و آب
ہمہ جا یخ بستہ بود اما این آب کہ آن حضرت وضو ساختہ بودند چنان گرم کہ حالا
گرم کسی نمودہ است آنرا گرفتہ بکارخانہ خود آمد اما از عقل دریافت کہ این ہمہ از برکت
و عظمت آن مرد خدای تعالی است ہمدران روز این راز باکسی افشا نکرد و روز
دیگر از رسیدن آنحضرت پیش دو چہار گھڑی شب کہ باقی ماند برخاست و مستعد
شدہ بہمانجا رفت و آب را دید کہ یخ بستہ است پس نزدیک آن رفتی بود و در عقب
او پنہان شدہ بنشست تا آنحضرت بیامد و بمجرد رسیدن آن حضرت آب تالاب
بجوش آمد و آنحضرت وضو ساخت و نماز ادا کردہ متوجہ خیمہ خود گشت و سقا آن

آب گرم در مشک آورده پیش سلطان غیاث الدین بلبن آمد و سلطان در بار عام نشسته
بود سقا فریاد برآورد و سلطان سقا را پیش طلبید و استفسار حال او نمود عرض کرد که
اگر جهان پناه اسرار ما تنها نشنود التماس سازم سلطان همچنان نمود سقا تمامی حال
آن حضرت بیان کرد سلطان متحیر شد و سقا را فرمود تا بر در خوابگاه باستد وی فرمان
بجا آورد پس شب شد و سلطان درون خیمه رفت و کلید دروازه حواله سقا نمود
چون سه چهار گهڑی شب باقی ماند سقا دروازه بکشاد و سلطان را آگاه نمود تا سلطان
مسلح شده برآمد و سقا را همراه گرفته پیاده بر سر تالاب رفته و آب را ملاحظه نمود که نهایت
سوداست پس ساعتی پنهان شده نشست تا آن حضرت بیامد و بمجرد رسیدن آب
در جوش آمد و سلطان بدید پس آنحضرت وضو نموده نماز ادا کرده متوجه خیمه خود گشت
سلطان آب را دید که گرم است متحیر بماند و برخاست و متعاقب آن حضرت روان شد
تا آن حضرت بخیمه خود رفت و بتلاوت قرآن مجید مشغول گردید سلطان دست
بایستاد تا از تلاوت فارغ شده شه را دید ایستاده تعظیم نمود و سلام کرد سلطان
زیاده ازان مدارا نمود و گفت زهی طالع و سعادتم که مثل شما دوست حق سبحانه
تعالی در زمان من بود با این همه هزار حیف که این قلعه فتح نمیگردد آنحضرت
هرچند انکار نمود سود نداشت ناچار دست بدعا برداشت و فاتحه خواند و بفرمود
که همین ساعت سواری کنید انشاالله تعالی شما را فتح خواهد شد سلطان باخاطر جمع
و با خوشحالی تمام رخصت گشته به بارگاه خود آمد و همان ساعت سواری کرد تا هنوز
قلعه فتح شد و سلطان شادیانه نواز ان در لشکر ظفر اثر نزول اجلال
فرمود روز دیگر خواست تا پای برهنه بخدمت آن حضرت بشتابد آن حضرت بنور
باطن دریافته اسپ سواری خاصه خود را سر داد و فرمود که فلان بیوه عاجزه دختر
بالغه دارد و از اسباب کتخدائیش درمانده است برو و بهای خود با و بده آن اسپ

فرمان بجا آورد و پیش آن بیوہ رفت و بیوہ از غیب ہماندم آوازی شنید کہ اے پیرزن این اسپ را بفروش و برای کار خیر و خشر خود صرف کن آن زن ہمچنان کرد و باقی تمام اسباب و مال و متاع خود بفقرا داد و خود ولت پوشیدہ از لشکر برآمد و بخدمت پیر دستگیر خود رسید و چند گاہ بخدمت ماندہ بعدہ بولایت پانی پت مامور شد و رخصت شدہ در شہر مذکور تشریف آوردہ بنور معرفت منور فرمودہ **نقلست** کہ چون آن حضرت بہ پانی پت نزول اجلال فرمود حضرت قطب ابدال مخدوم شیخ شرف الدین بو علی قلندر قدس اللہ تعالی سرہ بیرون شہر طرف جنوب بر مزار شہیدی نشستہ بودند کہ درین اثنا آنحضرت بنور باطن دریافت و کاسۂ از شیر لبالب بدست خادمی داد و فرمود کہ پیش برادرم شرف الدین بو علی قلندر برد و سلام مرا رسان خادم فرمان بجا آورد و چون کاسۂ شیر پیش حضرت قلندر آورد و سلام آنحضرت رسانید حضرت قطب ابدال تبسم نمود گل گلاب کہ در پیش داشت بالای آن شیر گذاشت و واپس فرستاد و فرمود سلام مرا بخدمت برادرم شمس الدین ترک برسان چون خادم کاسۂ شیر واپس آورد و پیش حضرت نہاد و سلام قطب ابدال رسانید آنحضرت نیز تبسم نمود مریدی کہ بملازمت حاضر بودند سبب آن پرسیدند فرمود آنگہ کاسۂ شیر پیش برادر شرف الدین بو علی قلندر فرستادہ بودیم ازان بود کہ این ملک از خواجہ ما بمن مرحمت شدہ است چنانچہ کاسہ از شیر لبریز است ہمچنان این ملک بولایت من معمور شد و برادرم کہ برو گل گذاشتہ واپس فرستاد بدان اشارت نمود کہ مرا بولایت شما ہیچ تعلق نیست ہمچون گل در شیر درین شہر خواہم ماند بعضی مردم بگمان آزمایش از قطب ابدال پرسیدند ایشان نیز ہمین بیان نمودند پس حضرت قطب ابدال در شہر آمدہ سکونت ورزیدند و بحضرت شمس اولیا ملاقات نمودند و درمیان یکدیگر محبت بکمال و اخلاص بنہایت واقع شد پوشیدہ نماند کہ حضرت قطب ابدال مخدوم شیخ شرف الدین بو علی قلندر قدس اللہ تعالی سرہ العزیز سابقا

قدیم از آباو اجداد آنحضرت در شہر پانی پت وطن داشتند چنانچہ قبر والدین آن حضرت کہ
سالار فخر الدین و بی بی حافظ جمال میشوند در جوار شہر طرف شمال واقع است و ہمہ کس
میداند و علم ظاہری و باطنی بکمال داشت چند سال بپای مینار دہلی درس گفت بسیاران
اثناء جذبہ الٰہی پیدا گشت تمام کتب در دریا افگند و از انجا برآمد و بہ پانی پت تشریف
ارزانی داشت و غیر از درس وحدت ہیچ تکرار نکرد و بسیاران را بمنزل رسانید و خلافت داد
و آنحضرت از دودمان والاشان محب الاسلام حضرت امام اعظم ابو حنیفہ کوفی قدس اللہ تعالی
سرہ است و نسب شریفش بدین طریق حضرت قطب ابدال مخدوم شیخ شرف الدین بو علی قلندر
ابن سالار فخر الدین ابن سالار حسن ابن سالار عزیز ابن ابا بکر غازی ابن فارس ابن عبد الکریم
ابن عبد الرحیم ابن محمد ابن دانگ ابن امام اعظم ابو حنیفہ کوفی قدس اللہ تعالی اسرارہم
و نسبت شجرہ و خلافت کہ بقطب الاقطاب حضرت خواجہ قطب الدین بختیار اوشی قدس اللہ
تعالی سرہ العزیز می پیوندد بدین طریق حضرت قطب ابدال شیخ شرف الدین بو علی قلندر
قدس سرہ مرید و خلیفہ حضرت شیخ شہاب الدین عاشق خدا و ہو من حضرت شیخ امام الدین ابدال
و ہو من حضرت شیخ بدر الدین غزنوی و ہو من حضرت قطب الاقطاب خواجہ قطب الدین
بختیار اوشی قدس اللہ تعالی اسرارہم و حضرت قطبی و مہدی ما قطب ربانی حضرت شیخ
جلال الحق والدین محمود پانی پتی الملقب بہ کبیر الاولیا قدس اللہ تعالی سرہ العزیز اگرچہ
کسب کمالات باطنی بخدمت پیر و مرشد خود حضرت شمس الاولیا بلا نہایت نموده اند اما اکثر
از توجہ خاص از قطب ابدال نیز حاصل کرده اند و منظور نظر آن حضرت بوده اند چنانکہ بیشتر
در احوال آن حضرت مفصل نوشتہ می شود انشاء اللہ تعالی شانہ نقلست کہ
روزی یکی از مریدان شمس الاولیا بہر کاری در شہر رفتہ بود گذرش بسوی آستانہ حضرت
قطب ابدال افتاد دید کہ آن حضرت بصورت شیر نشستہ است چون بخدمت پیر بی نظیر
خود آمد بعرض رسانید فرمود و اپس برو اگر برادرم شرف الدین را بہمان شکل نشستہ

بینی سلام ہرسان و بگو کہ شیر را بیشہ باید خادم فرمان بجا آورد و چون بدانجا رسید
بہمان شکل بدید گفت پیر من سلام رسانیدہ است و فرمودہ کہ شیر را بیشہ باید فی الحال
آن حضرت از انجا برخاست و بہمان صورت شیر بہ باگھوٹی تشریف برد و باگھوٹی
نام جائیست بیرون شہر جانب مشرق چون حضرت قلندر بصورت شیر در آنجا رفتہ
نشستند ازان سبب باگھوٹی نام یافت و ہمین قدوم آن حضرت تا حال زیارت گاہ
خلایق است چون آنحضرت مدتی در انجا بماند بسمیع شریف حضرت شمس الاولیا رسید
یکی از مریدان را فرمود کہ آنجا برود و بہ برادرم سلام ہرسان و بگو کہ این شہر با جوار
و مضافات بمن از خواجہ ما مرحمت شدہ است مرید حسب الحکم بہ باگھوٹی رفت و ہر چہ
فرمان آنحضرت بود بخدمت حضرت قطب ابدال ظاہر کرد آنحضرت ہمان وقت بہ موضعی بوڈہ کھیڑہ
کہ قریہ ایست از مضافات قصبہ کرنال تشریف برد و سکونت اختیار کرد اگرچہ گاہ گاہ
برای ملاقات آن حضرت بپانی پت نیز تشریف می آورد و محل سکونت و استقرار
در بوڈہ کھیڑہ مقرر فرمود و سال ہشتم بعد رحلت حضرت شمس الاولیا در سنہ ۷۲۳ ثلث
و عشرین و سبع مائۃ سیزدہم شہر رمضان المبارک ہمانجا رحلت نمود و در قصبہ کرنال دفن
کردند چنانکہ مقبرہ آنحضرت تا حال در کرنال ہم واقع است و خویشان آنحضرت اند
شبی خفیہ نعش پاک آنحضرت از انجا برآوردہ بہ پانی پت آوردند و دفن نمودند پس
ازین قدم قطب ابدال ہم پانی پت و ہم بہ کرنال و ہم بوڈہ کھیڑہ و ہم باگھوٹی مزار
و مطاف خلایق گشت و تا قیامت خواہد ماند و تاریخ رحلت آنحضرت شخصے شمس الدین
ابدال دران ہنگام گفتہ است قدس اللہ تعالی سرہ العزیز نقلست کہ وقتی حضرت
شمس الاولیا پیش از آمدن ہندوستان در ولایت ترکستان اندر وطن مالوف
خود بمجلس نشستہ بودند اکثر قوم از سادات و اکابر شہر حاضر آمدند و دران جملہ
سیدی بود بسیار اکابر و مشہور او بطریق استہزا ازان حضرت پرسید کہ سیادت شما

از کجا به ثبوت پیوسته فرمود از آبا و اجداد خویش شنیده آمده ایم و این همه نسب نامئ
هم داریم گفت اثبات این مقدمه خیلی بعید است تا بهتر این وجهی خاطر نشان نشود چگونه
روا داریم ازین حرف آن حضرت در جلال آمده در رگ هاشمی متحرک گردید و فرمود دیگر گفتگو
موقوف همین سخن که در عوام اشتهار میدارد که موی اندام سید در آتش نمیسوزد اگرچه اینوجه
بخوبی تمام به تجربه نیامده است اما نزد یک من فی الجمله به ازین دلیلی نیست بگویند تا تنوری
کلان گرم سازند و آتش از وی بیرون نه کنند پس من و تو هر دو در وی در آئیم بر هر که آتش
کار نکند و سلامت بر آید او سید است حسب الفرموده همچنان کردند و میکه تنور نهایت
گرم شد پس آنحضرت فی الحال در رود در آمد و بمجرد فرو در سید نش آتش تنور سرد گشت
چنانکه رشته از پیراهن مبارکش نسوخت و چشمه هما نجا از غیب پدید آمد تا آن حضرت
بدان وضو ساخت و دوگانه ادا نمود و بعدش بر آن سید بانگ زد و فرمود
ای برادر چرا اندرون نمی آئی که انتظارت بسیار کشیده شد آن سید از روی غیرت و شرم
مردم نزدیک تر آمد و آتش دید در کمال حرقت و هیبت در وی اثر کرد و رنگ ریش
پرید از خجالت نیز دو گام پیشتر رفت و بر سر تنور آمد فی الحال شعله بیرون جهید و دامنش
در گرفت آن سید فریاد بر آورد چند انکه غریو از محفل برخاست پس آنحضرت برون
آمد و دست حق پرست در پیراهن برد در طرفة العین آتش سرد گردید آن سید چون
چنین خوارق و کرامت بدید سر در پای فلک فرسای آن حضرت افگند و از گفته
خود پشیمان گردید و عذر بسیار گفت و توجه نمود و مردم از مشاهدهٔ این کرامت نهایت
متحیر شدند و در اعتقاد او قوی چون از دحام خلایق زیاده و شهرت فراوان شد
آن حضرت را خوش نیامد ناچار ترک وطن نمود و از انجا بر آمد و بهندوستان رسید
و این دیار را بنور معرفت و ولایت معمور نمود نقلست از شیخ یوسف پانی پتی که
از برادران یک جدی این دعاگوی درویشان است که در ایام تابستان او با جمعے

برادران دیاران بکابل باغ کہ بحکم ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ بعہد فتح ابراہیم بن سکندر لودھی
در جوار پانی پت واقع شدہ می رفتند و در ان باغ مسجد بسیت عالی و مستقلش چاہی است تیمر
آن نیز بہنگام فتح واقع شدہ اندر موسم تابستان اکثر مردم شہر در آنجا میروند و غسل میکنند این
عزیزان بر سم معہود در ان غسل نمودند چون فارغ شدند ہمہ اغزہ بشہر رفتند مگر شیخ مذکور یا یکی
دیگر کہ از کثرت گرما توقف نمودند در ان مسجد بخواب رفتند و قرار دادند کہ آخر روز بشہر خواہیم رفت
چون خواہید ند بعد دیری آن عزیز دیگر کہ با او بود بیدار شد و بوقت برخاستہ بشہر رفت بعد از دو ساعت
برفتنش شیخ مذکور از خواب برخاست و بخاطر آورد کہ بخانہ خود برود و کاملی نمود و باز بخواب
رفت بعد دیری باز بیدار شد دید کہ بر ابر سر دیوار مسجد از سقف تا فرش شیاطین بصورت طفلان
سر برہنہ سیاہ اندام پیدا شدند لاحول گفت و چشم فرو بست لمحہ نگذشت کہ باز چشم بکشاد دید
کہ شیاطین لمحہ لمحہ زیادہ میشوند و باشکال مختلفہ از قسم خرس و خوک پیشش دویدند و قصد او
نمودند لیکن آزار و مضرت نمی رسانند چنانکہ از کثرت ایشان روز روشن تیرہ شد و از ہر جانب
صدائے مہیب بگوشش میرسید چنانکہ شعورش نماند چادری با خود داشت بر روی ہمچیدہ و
سرنگون اُفتاد دران ہنگام نام پاک مشکل کشا حاجت روا شمس الاولیا بر زبان آنچنان رفت
یا شمس الدین ترک وقت دستگیر بست شما بحد ما قطب الاقطاب حضرت شیخ جلال الدین محمود
الملقب بہ کبیر الاولیا عثمانی پانی پتی چشتی الصابری قدس اللہ تعالی سرہ وعدہ فرمودہ بودند
کہ ہر گاہ کہ از اولاد تو ہر کرا مشکلی پیش آید و مرا یاد کند انشا اللہ تعالی شانہ مددگارش باشم
وقت دستگیر بست دستگیرم شوید فی الحال صدای رفتار پای اسپ بگوش وی رسید
و دانست کہ این سردار ایشان می آید کہ بی ملاحظہ اش ہنوز مرا نخورده اند اکنون او خود خواہد خورد
اندرین آواز پای اسپ ساکنہ مرتفع شد و شخصے آواز داد کہ شیخ یوسف برخیز ازین زیادہ تر ترسناک
گشت کہ بحیث خوردن افسر شیاطین می طلبد بہتر آنست کہ برضای خود رفتہ عجز و زاری نمایم تا شاید
رحمی بحال من نمودہ دست از اللہم باز دارد ہمدرین بار دیگر آواز داد کہ برخیز و ترس مدار ازین سخن

تقویت یافتم و برخاسته دیدم که بزرگی نورانی منتظر پیراهن پوش بر اسپ کمیت سوار ایستاده است
چون شیخ یوسف را بدید به لطف و مهربانی پیش طلبید و فرمود که پیش من برود و دران وقت چون
چپ و راست نگاه نمود آن بلاها همچنان بدید که هجوم داشتند فریاد برآورد که یا حضرت شیاطین چنین
موجود هستند آنحضرت بنظر غضب سوی آنها بدید فرمود دور شوید ای ناپاکان مرا خواهید
که درین ملک هم نمانید که با فرزندان ما گستاخی کنید ازین سخن همه آنها دفعتاً غائب شدند و
آنحضرت اسپ خود پیش او راند تا دروازه باغ از انجا او را رخصت فرمود و از باغ مذکور بجانب
شهر دو راه بود ند از یکی منع نمود بدیگری رخصت داد دران حین شیخ عرض کرد که یا حضرت
شما کیستید برای خدای تعالی شانه بگوئید فرمود کرا یاد کرده بودی چون معلوم کرد که
پیر پیران ما حضرت شمس الاولیا شیخ شمس الدین ترک متشکل گشا قدس الله تعالی سره العزیز
اند دیده پای بوسی حاصل نمود و سوی بلده روانه شد و جمال جهان آرای آنحضرت از نظر
مختفی شد چون دلش خائف بوده و سیر فت از راهی که منع فرموده بود غلط کرده بهمان افتاد
باز بهمان شیاطین گرد او نمودار شدند و خواستند که آسیبی رسانند و ران ناامیدی باز
آواز آنحضرت بگوش او رسید که میفرماید ای یوسف خاطر جمع دار دیدکه آن حضرت
ایستاده اند قدمبوس شد تا آن حضرت فرمود ترا ازین راه مانع شده بودم بخاطر نداشتی
عرض کرد بسبب این بلاها شعوری نمیدانستم راه غلط نمودم ورنه حاشا که نافرمانی کنم فرمود
برو او بخانه سلامت رسیدنزدیک بلده دو چاه متصل یکدیگر بود ند بر سر یکی آنحضرت را
باز دیدکه دست مبارک دران چاه برده آب برآورده سه مرتبه بر رویم زدند و داع نمودند
ناچاق و تندرست شدم و بخانه خود رسیدم و هیچ کوفت نماند بر ضمائر ارباب عقیدت
واضح باد که این واقعه بعد شش صد و پنجاه سال از رحلت آنحضرت رو داده و شیخ یوسف
مذکور تا حال زنده است الحمد لله تعالی شانه که این گنج بی سر انجام در سلک بندگان
و مریدان اوست اگر قبول فرماید بگوئین نگنجد و بکائنات کی لقاست از حضرت پیر دستگیر

روشنضمیر قبلۂ من حضرت شیخ عبد السلام المخاطب بشاہ اعلی قدس اللہ تعالی سرہ کہ شبی آرام
میکردم و از نصف شب زیادہ گذشتہ بود کہ یکی از برادران در پی ہلاک من گشت اتفاقاً
آن شب قابو یافتہ شمشیر برہنہ علم کردہ بر من در آمد پیش از انکہ آسیبی بمن رساند بیدار شدم
دیدم کہ شخصے با شمشیر برہنہ بگشتنم قادر ست یکایک از زبانم بر آمد کہ یا شمس الدین ترک ناگاہ دستی
با انگشتری نقرئی از غیب پیدا گردید و آن شریر را گردن گرفتہ مندفع نمود و دور کرد بر خاستم
و تجدید وضو نمودہ ہمان دم بر دخمۂ منورہ مقدسہ آن حضرت رفتم و زیارت کردم چون سر خود
بر قدمہ طہرہ آنحضرت سودم دستی از ان قبر شریف بر آمد و جبہ مرا بگرفت و تیمناً آن دست
حق پرست را ببر دو دست خود بگرفتم و بر سر و چشم خود مالیدم پس در خاطر من گذشت کہ
چہ خوش بودی اگر درین وقت چراغ روشن شدی تا بشرف مشاہدہ متعزز شدی ہمین سخن
فوراً از ناخنی دست مقدس روشنی پیدا شدن گرفت چون خوب دیدم ہمان دست مبارک
مع انگشتری است کہ در آن وقت دستگیری کردہ بود باز بوسیدم و بر سر و چشم مالیدم و سجدۂ
شکر بدرگاہ حق جل و علی بجا آوردم گویا شخصے ابیات ہمین حال گفتہ

ابیات

نہ مشاطہ نگار دست او بست ✤ نمودہ دست قدرت قدرتِ دست ✤ ید بیضا بدست
او ہمین است ✤ ید اللہ فوق ایدیہم ہمین است نقاست کہ مجاوران روضۂ منورہ
آنحضرت در لاہور بجہت کاربدد و معاش خود رفتہ بودند و این دعا گو نیز ہمانجا در خدمت
بندگان حضرت سلیمان مرتبت سکندر صولت قضا قدرت خلیفہ رحمانی ظل سبحانی
شہاب الدین محمد صاحب قران ثانی شاہ جہان بادشاہ غازی خلد اللہ تعالی ملکہ و سلطنتہ
بود کہ آنہا از من پرسیدند کہ ہیچ میدانید از اولاد امجاد حضرت شمس الاولیا کسی است گفتم آنحضرت
در ہندوستان متاہل و عیال نمیداشتند چنانچہ در ملفوظات ثبت افتادہ است
اما بجاے فرزند آن حضرت را خلیفہ و مرید اکمل ایشان پیر پیران وحید ما قطب
ربانی حضرت شیخ جلال الملۃ والدین کبیر الاولیا پانی پتی اند مجاوران گفتند کہ ما ہم سید اعز

ولکین درین ہنگام عمدۃ الملک صفدر خان بہادر از صاحب مستقر الخلافت اکبر آباد تغیر شدہ
بدرگاہ خلائق پناہ سیر فت و منزل بہ پانی پت نمود و آن شہر را در پنجاہ بود چون نزدیک
بروضۂ منورہ آنحضرت منزل داشت و تمامی مردم اعیانش برای زیارت آنحضرت
رفتند شخصے ازان جملہ کہ مقرب بود بخدمت صاحب خود از رفتن بزیارت روضۂ
مقدسہ معلوم نمود چون آن سلالۂ عظام نام پاک آن حضرت شنید برخاست و سوار
شدہ بعزم طواف روضۂ متبرکہ آمد و با ادب تمام زیارت حاصل نمود و حقیقت تشریف
آوردن ہندوستان و سنہ آن سال از مجاوران و بزرگان آن شہر پرسیدہ
بمردمان گفت کہ ای جماعۃ حاضران آگاہ باشید کہ من از دودمان والاشان آنحضرت
ام از وقتیکہ بہ ملک ہندوستان از ترکستان آمدہ ام جویای نعمت زیارت بودم
اگرچہ نام پاک حضرت مشہور آفاق است و می شنیدم لیکن اتفاق زیارت نگردیدہ
بود دریں ہم دانستم کہ شاید بزرگی دیگر باشد ہم نام آنحضرت مگر الحمد للہ تعالی کہ مشرف شدم
و گفت کہ حضرت را در ولایت صاحبزادہ بود با عظمت و کرامت سید احمد حوار نام
رحمۃ اللہ تعالی علیہ و ازان بحر عرفان اولاد امجاد آنحضرت در عرصۂ عالم بماند
و من نیز از ان صلب پاک ہستم پس پشت نامہ خود طلبید حاضر آوردند و نسب نامہ
آنحضرت برآورد و نوشتہ بایشان سپرد چون بدیدم حسب آن پشت نامہ کہ بالا
نوشتہ آمدہ برابر بود پس فاتحہ خواند و قرار کرد کہ اگر اللہ جل جلالہ مرا بہ خیریت باز
بیارد عمارت روضۂ منورہ از سر نو باز خواہم نمود و برای مصارف روضہ و خانقاہ
و عملہ و فعلہ آن نیز حتی المقدور مقرر نمایم اگرچہ مواضعات دیگر ہم جاگیر بودند مگر از
نو ہم استقرار نمود پس خان مذکور از انجا بلاہور رسید و بعقیبہ بوسی شہنشاہ سرفراز
گردیدہ صاحب صوبۂ قندہار شدہ رفت و بعد مدتی در انجا دولعت حیات
سپرد فرزندانش با اموال و حشم بدرگاہ جہان پناہ آمدہ بمنصب شایستہ سرفراز

شدند و خان مذکور هر چند منصب پنج هزاری ذات و پنج هزار سوار داشت لیکن طریقهٔ بزرگان خود نگذاشت و خواجه میگویانید از انکه سادات صاحب ولایت را مردم خواجه میگویند و هر که سید صحیح النسب است بهمین لقب معروف است نقلست که آنحضرت دهم جمادی الثانی سنه ستة وثلثین وسبعمائة برحمت حق پیوست چنانچه شخصی تاریخ وصال آن حضرت خوب گفته و فرموده حضرت تاج الاولیا غوث اعظم خواجه علاء الملة والدین علی احمد صابر قدس الله تعالی سره العزیز باظهار آمد که بعد رحلت تاریخ آنحضرت شمس الاولیا بوده برآمد این هم قبولیت خطاب پیر آن حضرت درگاه جل جلاله است که تاریخ رحلت هم دریافته شد قدس الله تعالی سره العزیز و مرقد مطهر زیارت گاه خواص و عوام است و منهم

در ذکر قطب ربانی حضرت شیخ جلال الدین محمد کبیر الاولیا قدس الله تعالی سره العزیز

آن قطب الاقطاب آن محبوب الارباب آن ناطق حقایق آن امام خلایق آن حجت الاولیا آن برهان الاتقیا آن قبلهٔ اهل تحقیق آن کعبه مع صدیق آن خورشید فلک ولایت آن ماهتاب سپهر کرامت آن بحر و گنج دیوان توحید آن سرحلقهٔ ارباب تجرید آن گنج اسرار ذوالجلال آن گوهر دریای فضل و کمال آن فخر زمان و زمین قطب ربانی حضرت شیخ جلال الدین محمد کبیر الاولیا ابن محمود پانی پتی کازرونی قدس الله تعالی سره العزیز که صاحب کشف و کرامات عالیه و صاحب مقامات جلیله و رفیع الشان بود و در علم شریعت و طریقت و حقیقت و معرفت عدیم العدیل بود و یتیم بوده چنانچه پرورش آنحضرت عموی ایشان نموده اول نام مبارکش خواجه محمد بود جلال الدین خطاب از پیر روشن ضمیر خود یافته و در هندوستان بیشتر معروف شیخ جلال پانی پتی نیز است مگر خطاب کامل جلال الدین است چنانکه مثال آن حضرت که پیر و مربی ایشان مرحمت نموده است شاهد این معنی است و آنرا همین جهت در ذیل این نوشته شد و نسب شریف او که بحضرت امیر المؤمنین جامع القرآن خلیفة الرحمان عثمان ذی النورین رضی الله تعالی عنه چنانچه آخر این کتاب در ذکر پیر دستگیر و قبلهٔ خود

تحریر کرده می آید کسی را که در کار بود از آنجا تحقیق نماید و عمر شریفش از نکصد و هفتاد سال زیاده بود و کمالات از سمه فزاوان **ابیات** این چه سخن این چه زبان و انیست ۞ گفته و ناگفته پشیمانیست ۞ دل زکجا این پر و بال از کجا ۞ من که و تعظیم جلال از کجا ۞ بزرگی در شان آنحضرت چه خوب گفته و آن حضرت خرقه فقر و ارادت از شمس الاولیا حضرت شیخ شمس الدین ترک پانی پتی قدس الله تعالی سره العزیز پوشیده و آنحضرت فرزندان و مریدان بسیار و خلفا و خدام بشمار داشت و از ایام طفلی محبت حق سبحانه و تعالی گریبان گیر وقت او بود و اکثر بصحرا ماندی و مشغول بذکر حق جل و علی ماندی در آخر عمر آن قطب ربانی را استغراق بسیار غالب آمد چنانکه وقت نماز خادمان در گوش مبارکش سه بار حق حق حق جل جلاله بآواز بلند گفتی تا بهوش آمدی و نماز ادا فرمودی و باز باستغراق رفتی و سماع اکثر می شنیدی و اعراس مشایخ را عمر می نمودی و اجتماع خلائق داوی و علما و مشایخ زمانه آن قطب ربانی معتقد بودند و خدمت میکردند و نعمت می یافتند و هیچکس را انکار سماع آن حضرت نکرده و آن قطب ربانی جلالت بسیار داشت و صاحب لفظ و مستجاب الدعا بود و هر چه از زبان مبارکش برآمدی همان شدی و از خلفای آنحضرت هم اکثر صاحب جذبه و قطب وقت خود و عارف مکمل گذشته اند چنانچه ذکر بعضے از ایشان که در ملفوظ ثبت افتاده رقم کرده می شود و آن قطب ربانی جائیکه خواستی در طرفة العین رسیدی و باز آمدی هر چند آن مقام دور باشد چنانکه اکثر نماز جمعه در کعبه معظمه ادا کردی و کتاب بی نظیر و عالمگیر لسان زاد الابرار تصنیف آن حضرت است چون ذکر مثال آن قطب ربانی در میان آمده است بنابران تبرکا بجمله نوشته آمد بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین و العاقبة للمتقین و الصلوة و السلام علی رسوله محمد و آله و اصحابه و الرسول اعطی الاسد الله تعالی و هو علی رضی الله تعالی عنه و هو اعطی لخواجه حسن بصری قدس الله تعالی سره العزیز و هو اعطی لخواجه عبد الواحد بن زید نور الله تعالی روضته و هو اعطی لخواجه فضیل بن عیاض رحمة الله تعالی

علیہ وہو اعطی لخواجہ ابراہیم ادہم نور اللہ تعالی مرقدہ وہو اعطی لخواجہ حذافیۃ المرعشی
طاب اللہ تعالی سرہ وہو اعطی لخواجہ بصیرۃ البصری رحمت اللہ تعالی علیہ وہو اعطی لخواجہ
علیم ممشاد الدینوری مع ولایت دینور قدس اللہ تعالی سرہ العزیز وہو اعطی لخواجہ
قطب الدین ابو اسحاق مع ولایت شام نور اللہ تعالی روحہ وہو اعطی لخواجہ
قدوۃ الدین ابو احمد مع ولایت چشت طاب اللہ تعالی ثراہ وہو اعطی لخواجہ ابو محمد
نور اللہ تعالی قبرہ وہو اعطی لخواجہ ناصر الدین ابو یوسف معہا قدس اللہ تعالی سرہ
وہو اعطی لخواجہ مودود معہا نور اللہ تعالی قبرہ وہو اعطی لخواجہ حاجی شریف
زندنی رحمت اللہ تعالی علیہ وہو اعطی لخواجہ عثمان ہارونی طاب اللہ تعالی ثراہ
وہو اعطی لخواجہ معین الدین حسن سنجری مع ولایت اجمیر رحمت اللہ تعالی علیہ وہو اعطی
لخواجہ قطب الدین بختیار اوشی مع ولایت دہلی نور اللہ تعالی روحہ وہو اعطی لخواجہ
فرید الدین مسعود شکر گنج مع ولایت اجودہن قدس اللہ تعالی سرہ وہو اعطی
لخواجہ علاؤ الدین علی احمد صابر مع ولایت کلیر وہو اعطی الفقیر مع ولایت پانی پت
وانا فی الخطۃ المذکورۃ اقبضہا وانا اعطیت خرقۃ وعصا وتراضا وکاسا وسلمت ما
فی قلبی درد می وتبی وغینی وبعدی ورحبتی واسراری ومکانی واعلانی ظاہرا
وباطنا بالابن القلبی وخریف الاسراری محمد ابن محمود ابن یعقوب وخطبتہ خطابا
باسم من اسماء الچشتی وہو جلال الدین وانا قیمہ فی مقامی لہذا الخطۃ مع سوادہا
وانا لا اخذ بید رجل من الرجال من بعد ہذہ التاریخ لاجل القلنسوۃ والارادت
ولکل من ہو شیا ارادۃ وخرقۃ وقلنسوۃ علی ولکنی سلمتہ صحیحا واجزت اجازت الی الشیخ
المشائخ قطب الاقطاب بدر الزہاد شیخ جلال المذکور وہو عالم بطریق اللہ تعالی
وانا اعلمہ فی مابقی وہو اسبق من ہولاء الدرجۃ فسلمتکم بہ واجزتہ فنقلت
کہ آن حضرت چہل سال مسافرت کردہ کہ رفتہ حج الحرمین الشریفین او نمودہ واز بسیار شایخ

کرام نعمت یافته پس بوطن مالوف رسید و بعنایت صوری و معنوی حضرت شمس الاولیا
سرفراز گردید و بالهام ربانی مرید شده و خدمت ها نموده و ریاضت و مجاهده از حد گذرانید
پس خلافت و اسم اعظم که سینه بسینه رسیده بود آموخت و هم بجای فرزند سجادگی پیر بافت
و خانقاه و خدمات روضه منوره با تحضرت متعلق گشت و آن حضرت سابق ظاهر چنان
تصرف داشت که سی روز طعام الوان در مطبخ خاصه او مهیا شدی و هزار کس بر سفره طعام
حاضر میشدند و اگر از هزار کس کمتر میشدند خادمان بموجب حکم از کوچه و بازار مردم آن مقدار
می آوردند و طعام حاضر میساختند چون فارغ میشدند طبق و سرپوش که می آمدند باز بسبب کار
نمی بردند و الله تعالی اعلم که چندین اطباق و سرپوش کجا میرفتند و اگر آنحضرت را شوق
شکار میگشت بشکار رفتی چنانکه گاهی ده پانزده روز و گاهی بیاده در شکار ماندی در آنجا
نیز همان مقدار طعام از غیب موجود شدی و هما نقدر مردم بر سفره حاضر گردیدی و
طعام خوردی و با وجود این طریقه و تصرف اگر در خانه آن حضرت کسی خبر میگرفت سوای
فقر و فاقه که فاقه بکمال داشت قوت یکروزه نمی نهاد خیری نمی یافت حیران می ماند حق
عزوجل داند که این چه کمال و تصرف بدان میسر بود فقالست که حضرت قطب ابدال
شیخ شرف الدین بوعلی قلندر قدس الله تعالی سره العزیز آنحضرت را از هنگام طفولیت
بغایت دوست میداشت و منظور نظر ایشان بود چنانکه هر روز برای دیدن ایشان
میرفت و حضرت را می دید و اگر آن قطب ربانی جایی میرفت همانجا تشریف می برد
فقالست که روزی آنحضرت بگلشت زار خود رفته بودند چون قطب ابدال خبر یافتند بر
سوار شده بهانجا رفتند قطب ربانی چون آنحضرت را از دور بدید غله افشان غله پر کرده
بحضور آوردند قطب ابدال تبسم نموده فرمود که ای پسر چه آوردی عرض کردند که دانه
برای اسپ حضرت است فرمود نخستین از اسپ به پرس اگر گرسنه باشد و دانه طلبد بدهد
حضرت قطب ربانی روی خود سوی اسپ نموده اسپ نا پرسیده گویا شد و گفت که سیر

وحضرت مخدوم مژده خورانیده بر من سوار شده اند حضرت قطب ربانی شتر بلند و غله افشان همچنان
در دست بود تا حضرت قطب ابدال فرمود که ای پسر این غله بتو بخشیدم و از خدای عزوجل
خواسته ام هر قدر که این غله است بعدد سر دانه ترا اولاد امجاد عطا فرماید الله سبحانه تعالی و تقدس
همچنان کرد که از زمین برگشتش بآن حضرت چندان اولاد امجاد کرامت فرمود که اگر نوح ثانیش
بگوئید سزاوار بود الحمد لله تعالی والمنة که این دعاگوی درویشان از ان دودمان والاشان
در عرصه ظهور پدید آمد نقلست که روزی قطب ابدال مخدوم شیخ شرف الدین بو علی قلندر
بر سر راه نشسته بود که آنحضرت بر اسپ سوار از پیش ایشان گذشتند قطب ابدال چون بدید
فی الفور بزربان مبارک راند که زهی اسپ و زهی سوار ازین سخن آنحضرت را حالتی دیگر پیش
آمد و از اسپ فرو افتاد و گریبان چاک زده سر بصحرا نهاد پس تا چهل سال مسافرت نمود و بسیار
مشائخان را دید و از هر کدام نعمت یافت بعد ازان بوطن مالوفه آمد از انکه نعمت اصلی نیافته بود
بالهام ربانی خدمت حضرت شمس الاولیا خواجه شمس الدین ترک قدس الله تعالی سره العزیز
اختیار نمود و توجه آن حضرت در اندک مدت بکمالیت مردان رسید و قطب الاقطاب گردید
و عالمی را هدایت نمود و بمنزل قرب رسانید نقلست که وقتی آنحضرت همراه فقرای
چند سیر کنان در شهر هانسی تشریف برد و در ان هنگام شیخ المشائخ شیخ جمال قطب عالم در قید
حیات بود بشارت از غیب بدو شد که شیخ جلال کبیر الاولیا پانی پتی می آید زود ملازمت
حاصل کن و عرض نیاز تا از برکت دعایش سلسلهٔ تو جاری شود حضرت قطب ربانی هنوز
بشهر نرسیده بودند که شیخ جمال قطب عالم خادمی برای طلب ایشان فرستاد و فرمود که بدانجا
برو تا درویشی چند خواهی دید سلام من بآنها برسان و همه آنها را طلبیده در انجا
بیار خادم حسب فرموده برفت و ساعتی در انجا صبر کرد تا درویشی چند بدید که می آیند و با آنها
ملازمت نمود و پیام شیخ مذکور رسانید درویشان قبول نمودند پس رخوت و فروش که با خود
داشتند همراه حضرت قطب ربانی کرده و حضرت را جائی گذاشته بخدمت شیخ آمدند شیخ منتظر

بر در ایستاده بود چون درمیان آنها قطب ربانی را ندید دو علامت در درویشان آنحضرت که در واقع
نموده بودند هیچ کدام نیافت فرمودای درویشان لطفیل نبودگی که شما را طلبیده بودم او را
نمی یابم بگوئید که با جماعت شما کسی دیگر هم است گفتند بالفعل باخود همین چند فقرا بود یم غیر
یک جوان خرد سال که بجا نظمت اسباب ماست چون صاحب دیانت و صالح است پیش
او گذاشته آمده ایم شیخ گفت و الله من همان طفل محبوب خدا کار دارم بعده حضرت شیخ
بدرویشان طعام داد و فرمود که تخصصی برود و آنحضرت را باوب تمام بیارد درویشی رفت
و آنحضرت را بیاورد و شیخ جمال با نسوی تا رسیدن آنحضرت بر سر دروازهٔ خود منتظر
بیک پا ایستاده بود چون حضرت آمد دید باستقبال آمده ملازمت حاصل نموده بتعظیم و تکریم
بسیار آورده بر صدر محفل نشاندو سفرهٔ طعام پیش کشید تا آنحضرت تناول فرمود و بعد از
فراغ طعام دادای فاتحه درویشان را رخصت نمود و بخدمت حضرت قطب ربانی التماس دعا
کرد و عجز بسیار نمود و حقیقت ماجرای پاره ساختن فرمان حضرت غوث صمدانی تاج الاولیا
حضرت خواجه علاؤ الحق والدین علی احمد صابر کلیری قدس الله تعالی سره العزیز و باز دعای
غوث صمدانی در باب سلسلهٔ شیخ جمال و این ماجرا بسمع مبارک حضرت قطب الکاملین شکر گنج رسید
و بشارت دادن آنحضرت بدعای حضرت قطب ربانی چنانکه این واقعه بتفصیل در ذکر حضرت
تاج الاولیا غوث صمدانی نوشته شد بخدمت آنحضرت عرض نموده الحاح ساخت حضرت
قطب ربانی اجابت نمود و دعا فرمود و فاتحه خواند و بعد ساعتی بیشتر درویشان که همراه بودند
آمد الله سبحانه تعالی دعای حضرت قطب ربانی مستجاب فرمود تا بعد وفات شیخ جمال
شیخ نور الدین را که هنوز شش ماهه بود پیش حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا
قدس الله تعالی سره العزیز در دهلی بردند و آنحضرت در همان سن وی را خلعت خاصهٔ
خود مرحمت فرمود و مرید ساخت و رخصت نمود از ین جهت است که بعد سیم حضرت
سلطان المشائخ نام شیخ نور الدین در سجزی نویسند پس بدعای حضرت قطب ربانی کبیر الاولیا

سلسلۂ شیخ جمال ہانسوی جاری شد و حضرت سلطان المشائخ خلافت داد بہ شیخ نور الدین مذکور
علیہ الرحمۃ آمدیم بر سر مطلب چون قطب ربانی از خدمت شیخ جمال قطب عالم رخصت شدہ
پیش آن جماعۂ درویشان آمدند درویشان از بسکہ تعظیم و تکریم و ادب شیخ جمال در بارۂ
آنحضرت دیدند خود ہا نیز معتقد بسیار شدند چون از ان مکان روانہ شدند اسباب
خود ہا بدستور سابق بانحضرت برداشتن نداد ند و عذر بسیار بمیان آوردند آخر الامر
آن حضرت خواہ نخواہ بہمان وسعت مشرب اسباب شان برگرفتہ راہی شدند
و پیش پیش میرفتند درویشان چون نگاہ کردند دیدند کہ آن بار بر سر صاحب اسرار
معلق مانند چتر بر ہوا سیر و حیران تر شدند و بسیار معتقد گشتند پس بہر وجہ اسباب
خود ہا از ایشان گرفتند و در پا افتادند و عذر تقصیرات نمودند حضرت قطب ربانی
فرمود کہ ای عزیزان ما را از شما ہیچ رنجی نرسید بلکہ در صحبت شما محظوظ ماندم و اگر تقصیری
ہم رفتہ باشد معاف است القصہ چون شیخ جمال قطب عالم وقت رخصت قلندران
میخواستند و بجد بودند کہ حضرت قطب ربانی را بوجہی از صحبت آنہا باز دارند و ران
حین میسر نیامدہ بود تعاقب مردم فرستادند تا خواہ نخواہ پیشتر رفتن ندادند و پس
آوردند و از سمت شیخ بسیار عجز و طلب قدوم نمودند شیخ جمال با کسوی با عزاز و اکرام
تمام چند روز آن حضرت را مہمان داشتند و ران ہنگام آنحضرت را ولولۂ محبت و عالم
مستی بود و بوطن رفتن نمی خواست ولیکن بہر گونہ شیخ جمال قطب عالم قدس اللہ سرہ العزیز
نصائح نمودہ رضامند نمود و گفت بابای من تو محبوب خدائی و اللہ جل جلالہ کمالیت
مردان بتو تہنا کرامت فرمود لیکن مناسب نیست کہ حالا سرگردان شوی لازم کہ بوطن
خویش رفتہ بنشینی چونکہ درین روزہا مردی صاحب کمال در انجا آمد کہ فتح الباب شما موعود
بود و اشتہ اند از خدمت او مراد خواہی رسید و اگر مرا اجازت میشد ہم کسب فیض مینمودم
اکنون بہر طریق بہ پانی پت باید رفت چون آن قطب عالم بسیار بجد شد حضرت قطب ربانی

بوطن مالوفہ تشریف آورد و مزدی صاحب کمال را بحضرت شمس الاولیا خواجہ شمس الدین
ترک قدس سرہ بود و پس از آمدن بوطن گاہ گاہ نیز مسافرت اختیار کردہ باز بوطن آمدند
و بدولت سعادت خدمت حضرت شمس الاولیا مشرف گردیدند نقلست کہ وقتی آنحضرت
جانب مشرق مسافر بود روزی در موضعی فرود آمدید کہ ساکنان آن قریہ اسباب خویش
جمع نمودہ رو بفرار میدارند آنحضرت پرسید کہ فرار مردمان این قریہ از بہر چیست شخصے
عرض نمود کہ حاکم وقت مال واجب طلب میکند و اینہا از ادا حوالی طاقت ادائش نمیدارند
میگریزند فرمود کہ سردار قوم خود را پیش ما بیارید او فرمان بجا آورد و رئیس خود را بخدمت
آورد آنحضرت فرمود کہ ای رئیس اگر این مقدار زر ترا پیدا شود کہ مال حاکم خود
ادا نمودہ تتمہ برائے تو نیز باقی بماند خوب است گفت کہ این امر از ما محال است ولیکن
از توجہ دوستان خدای عزوجل آسان تر آنحضرت فرمود کہ بخست قریہ را بدست
من بفروش تا بنام من باشد و سکونت تو بود یعنی او بجان و منت قبول کرد
پس فرمود ہر قدر کہ آلات آہنین کہ در قریۂ شماست جمع کنید زود جمع نمودند فرمود
این ہمہ را در میان تنورہ کہ اہل قریہ پاچک جمع کردہ توردہ می کنند انداختہ آتش دہید
حسب الحکم ہمچنان نمودند پس فرمود حالا بگذارید صبحدم این را برآرید و خود خفتہ
چون نصف شب بگذشت و مردم غافل شدند از انجا برآمد و مراجعت فرمود سحر چون
بدمید مردم قریہ در تنورہ کہ خاکستر شدہ ماندہ تفحص کردند ہر آلتی کہ بود از طلائے
خالص یافتند و مال واجبی او را و او را مصرف آورده ادا نمودند و منعم حال شدند چنانکہ
تا حال فرزندان آنہا آباد و تونگر اند نقلست کہ وقتی آنحضرت اندر کوہستان
بالای کوہی رسیدہ دید کہ چوبے نشستہ است چشم بربستہ کہ در اصطلاح اہل ہند آنرا دہیان گویند
حضرت ربانی تا دیری پیش وی ایستادہ ماند حتی کہ او چشم بکشاد و آنحضرت را دید
ایستادہ چیزے در خاطرش آمد یکبارگی پارچہ سنگ از میان خرقہ خود بیرون آورد و

بالیشان داد و گفت میدانی که این را پارس میگویند بهر آهنی که بمالی طلا گردد و آن حضرت آنرا بگرفت و در چشمه که پهلوی ایشان بود بینداخت جوگی چون این چنین بدید حیران بماند و بر خاست و آنحضرت را بچسپید و سخنان ناملائم گفتن گرفت و گفت که ای مرد بزرگ این سنگ را من بهزار تردد و محنت پیدا نموده بودم افسوس که قدرش ندانستی من رحمی بحال تو کرده داده بودم که از شدت فقر و افلاس نجات یابی اکنون سلامتی تو در انست که آن سنگ پاره مرا بهر گونه که توانی باز بمن دهی اگر تو در کار نبود بمن باز چرا ندادی آنحضرت فرمود ای جوگی هرگاه که آن سنگ پاره را بمن بخشیدی ملک من شد هر چه دانستم نمودم جوگی گفت آری راست گفتی لیکن از پیش چشم می رفتی و ابلهی هر چه منظورت گشتی کردی اینکه حضورم ضائع نمودی حسرتم می آید تا سنگ پاره من ندهی دست از تو باز نخواهم داشت آنحضرت دانست که قرار او غیر از حصول مرادش نخواهد شد فرمود ای کم اندیش همدرین چشمه برو و همان سنگ پاره خود را برگیر بشرط آنکه اگر بهمان جنس سنگها بسیار به بینی بهیچ کدام دیگر طمع نکنی جوگی قبول کرد و بموجب فرمود در چشمه در آمد و دید که هزاران هزار سنگ پارس افتاده اند و بالای آنها سنگ پاره او دست حیران شد و سنگ پاره خود برگرفت و همش نگذاشت که بران قانع گردد و نا دیگری نیز بگرفت و خواست که پنهان کند آن حضرت بنور باطن دریافته فرمود که ای سنگدل کور باطن نگفته بودم که چنان نکنی عهد استوار نداشتی جوگی نادم شده از انجا زود تر بر آمد و آن هر دو سنگ که آورده بود پیش آنحضرت نهاده سر در پای فلک فرسای آن قطب ربانی افگند و عرض کرد یا حضرت علم و معرفتی که ترا بر این همه استغنا سیدار دهیچ ازان نصیب من هم کن و توجهی فرما آن حضرت حصول وقت سعادتش از نور باطن دریافته نخست بر او اسلام عرض کرد تا او بصدق دل کلمه طیبه توحید بر زبان راند و مسلمان شد پس بمرتبه مریدی اختصاص یافت و خدمت آنحضرت اختیار کرد تا بعد مجاهده دراندک مدت

ولی کامل گردید نقلست که چون آنحضرت بعد سیاحی چهل ساله بوطن خود اقامت ورزید
روزی همراه حضرت قطب ابدال مخدوم شیخ شرف الدین بوعلی قلندر قدس الله تعالی
سره که از هنگام طفولیت بخدمت ایشان محبت و اعتقاد درست داشت بمحبت
استرشاد این راه اظهار نمود و بجد گردید قطب ابدال فرمود که ای فرزند عزیز
گشایش تو موقوف برهرود دیگر است که او امروز و فردا درین شهر میرسد آن حضرت
صبر کرد تا در چند روز صاحب ولایت آفتاب فلک هدایت بنده نواز حضرت شمس الاولیا
خواجه شمس الدین ترک قدس الله تعالی سره برخصت پیر دستگیر خود از خطه پاک کالپی بآنجا
تشریف ارزانی فرمود و این دیار را بنور ولایت منور ساخت و قطب ربانی بالهام
صمدی بخدمتش رسیده ریاضت و مجاهده شاقه بجای رسانید و بشرف خلافت سرفراز
گردیده بمرتبه اعلی رسید ولی کتخدا نشده بود تا بعد چندگاه حضرت شمس الاولیا
بدان جهت با آنحضرت بجد گشتند عرض کرد که بنده را از حکم حضرت پیر دستگیر هیچ چاره نیست
اما بخود چنان قرار داده بودم که هرگز کتخدائی نکنم و از خدمت حضرت پیر دستگیر یک لحظه
جدا نمانم و چیزیکه مرا بخدمت حضرت مشغول باشد دارد آن هرگز مرا اختیار نیست
حضرت شمس الاولیا فرمود آری صدق محبت و خلوص نیت تو با من همچنانست که بیان
کردی و تو مرا فرزندی از خدای عزوجل خواسته ام که بعد من بجای من نشینی و خلق را هدایت
نمائی و از تو بسیاران بمنزل رسند لیکن سنت حضرت ختم المرسلین سرور عالم صلی الله علیه
آله و اصحابه وسلم بجا آوردن از جمله سعادت دو جهانی ست تا فردا از روی آنحضرت صلی الله
علیه وسلم شرمندگی نشود حضرت قطب ربانی عرض کرد که حضرت هرچه میفرمایند برحق است بنده
را چه مجال که تکرار کند لیکن از ان میترسم که مبادا اولاد چنان پیدا شود که فردا از اعمالش
محجوب شوم حضرت شمس الاولیا فرمود که خاطر جمع دار بحکم خدای عزوجل وعده با تو دارم این
امر میسازم که نیکان از آن تو و بدان از آن من باشند که فردا جواب بر ذمه من است

و نیز در دنیا ہر کرا مشکلے پیش آید وہ را یاد کند بدو گذارش شود ہم و من ہین کار از ان جہت با تو بجد
مے شوم کہ در لوح محفوظ دیدہ ام کہ از تو اولاد آن مقدار در عرصہ عالم پدید
آید کہ تعدادش نتوان کرد و اگر درین باب شکے در دل داری بیا و سر خود در آستینم
فرو آر و بہ بین آنحضرت فرمان بجا آورد و سر در آستین نمودہ نظر او در لوح محفوظ افتاد و
در ان اولاد امجاد خود از حد افزون دید دست در از کرد تا بر آن بمالد و نا پدید
کند حضرت شمس الاولیا ہمانہم دست ایشان بگرفت و فرمود اے فرزند عزیز اندر
ارادۂ خدای عزوجل دخل میسازی چون آن تو ناد تقدس در نامۂ اعمال تو
اولاد نوشتہ باشد محو کردن نمیتوانی آنحضرت سر در پای فلک فرسای آنحضرت
افگندہ استغفار نمود و گفت کہ حکم حضرت پیر دستگیر است بہر چہ رضای حضرت باشد
بندہ سعادت خود میداند پس بکتخدائی راضی شد و لیکن شرط در میان آورد کہ اگر زنے
باشد کر و کور و گنگ و شل مادرزاد او را در عقد من آرند آخر الامر بعد از تردد و تلاش بسیار
در شیخ زادہ ہای کرنال خاتونی پاکہ دیندار سالہ بدین صفت بہم رسید تا حضرت شمس الاولیا
و قطب ابدال و خویشاوندان و اکابران ہمراہ قطب بانی بکرنال رفتہ و کتخدائی نمودہ
بہ پانی پت آمدند چون آن تاج المستورات در خانہ آمد حضرت قطب ربانی نخست حرفی
کہ بزبان معجز نشان فرمود این ست کہ ای بی بی سوجم بنگر و برخیز و آب برای وضو بیار بی
فی الحال چشم بکشاد و برخاست و آب برای وضو از کوزہ بیاورد و وضو کنانید و حسب الحکم
خود نیز وضو کرد پس آنحضرت لعاب دہن الطیب و الطہر در دہن آن عفیفہ بمالید و قرآن
مجید در پیش او نہاد و فرمود بخوان فی الحال خواند و بریاضت و مجاہدہ مشغول گردید آخر الامر
پنج پسر و دو دختر از ان زن محترمات در عرصۂ عالم ظہور آمدند و اسامی آنہا این ست
اول حضرت خواجہ عبد القادر قدس اللہ تعالی سرہ کہ این دعا گوی درویشان از دودمان
والا شان اوست و شبیش واسطہ با آنحضرت میرسد بدین طریق فقیر حقیر السرویہ بن شیخ

عبد الرحیم بن شیخ بینا حکیم بن شیخ حسن بن شیخ عبد الصمد بن شیخ بو علی این خواجه یوسف
بن حضرت خواجه عبد القادر بن قطب الاقطاب حضرت شیخ جلال الملة والدین محمد کبیر الاولیا
عثمانی پانی پتی چشتی الصابری قدس اللہ تعالی اسرارهم دوم حضرت خواجه ابراهیم و حضرت
خواجه شبلی که جد حضرت پیر دستگیر ماست ازین هر سه مخدوم زاده اولاد امجاد ماند سوم حضرت
خواجه کریم الدین چهارم حضرت خواجه عبد الواحد لاولد رحلت فرمودند و نسبت هر دو
دختر پاک و پارسا در شیخ زاده های کرنال واقع شده فقط است که درویشی بود شیخ احمد
قلندر نام وی خوابان وجویان صاحب کمال از ولایت بهندوستان آمده در لکهی جنگل
اقامت ورزیده و بجائے سیر دیار یکه درویش و مشائخ می شنیدند نامه بخدمت او می نوشت
و باسم دعوت می طلبید بنابران اکثر شیوخ جمع گشتند و حضرت قطب ربانی هم بدعوت
تشریف آورد و چون سفرهٔ طعام در پیش کشیدند و سرپوشها از اطباق برداشتند
همه نامشروع و طعام حرام و مشکوک نمودار شد چنانکه بر سر هر طبق کله سر او بعینه گذاشته
بودند مشائخ چون چنین دیدند دست از ان برداشته تا دیری حیران ماندند و همه ها بجانب
آنحضرت متوجه شدند و عرض کردند که چه باید کرد فرمود یاران چرا حیران شده اید چون نمیگوئید
که یا حق سبحانه تعالی از هر چیز یکه بنده های خود را سلامت داشتی و گاهی نخوراندی و حرام فرمودی
فرمان ده که آن اشیا ازین سفره بدر رود بمجرد فرمودن این سخن هر حیوانی که گوشت او پخته
و کله بر سر طبق نهاده بودند بر جست و بهیئت اصلی خود صورت پذیرفته بیک لحظه بدر رفت
و اطباق خالی ماند احمد قلندر چون این کرامت عالیه دید بر خاست و سر در پای آنحضرت
افگند و عرض نمود یا حضرت فقیر بهمین جهت ضیافت کرده بود تا چنین صاحب کمالی را در یابد
الحمد سبحانه تعالی و تقدس آرزوی من میسر فرمود شکر این نعمت بکدام زبان ادا نمایم پس همه
مشائخان را باعزاز و احترام رخصت نمود آنحضرت چندی در آنجا توقف فرمود تا آن طالب
صادق هر چه مراد داشت و قطعاً از خدمت آنحضرت حاصل نمود و از اولیای کامل گردید

پس آن قطب ربانی ویرا خلافت داده بملتان رخصت نموده خود به پانی پت نزول اجلال
فرمود و نقلست که آنحضرت مریدان و خلفا بسیار میداشت از ان جمله افضلترین و کاملترین
خلفای آن حضرت سه کس اند شیخ احمد عبد الحق ردولوی و شیخ نظام سنامی و مخدوم شیخ بهرام
بیڈ ولوی قدس الله تعالی سرهم نقلست از شیخ عبد السمیع مفتی پانی پت که روزی حضرت
قطب ربانی نشسته بودند که پیرزنی کوزه خالی گرفته بمحبت تمام برای آب آوردن میرفت نظر
کیمیا اثر آنحضرت بروافتاد رحم بر حالش فرموده گفت که ای مادر هیچکس نداری که آب بقدر
حاجت آورده بدهد گفت یا حضرت اگر کسی بودی یا مرا آنقدر طاقت شدی که اجوره بکسی دادی
آب طلبیدن چرا محنت بر خود اختیار نمودمی آنحضرت فی الحال برخاستند و کوزه از دست او
گرفته و بر سر چاه رفته و آب پر کرده بدوش خود نهاده و بخانه اش رسانیده و دعا کرد که خدای
عزوجل در ین آب برکت عطا فرماید پس از ان روز هر چند آن ضعیفه آب از ان کوزه خرج کرد
آب کم نشد و تا زیست باز احتیاج آب آوردن نه گشت نقلست که روزی کیمیاگری بملازمت
یکی از مخدوم زاده ها آمد چون فقر و فاقه ایشان بدید بگریست گفت که کیمیا از من بیاموزید مخدوم زاده
بخدمت پدر بزرگوار رفته بیان نمود حضرت قطب ربانی فی الحال بر دیوار حجره تفت نمود
بحجر افتادن لعاب پاک تمام حجره از طلای خالص بنظر در آمد پس فرمود ای فرزندان من
کیمیا بچه کار آید که در وقت خطره جان بود این کیمیای سعادت بیاموزید که لعاب دهن جائیکه
افتد زر گردد نقلست که آن حضرت کراة مراة جمع ادا نمود اما بهر نماز جمعه بمکه معظمه میرفت
و با پیغمبر صلی الله علیه وسلم بعالم روح نماز جمعه ادا میکرد و در اینجا هر چند تفحص مینمود ندیدی یافتند
و بعد دیری حاضر میگشت پس از مدت مدید روزی بخاطر مبارکش گذشت چه خوب باشد اگر حضرت
رسالت پناه صلی الله علیه وسلم مهربانی فرموده برای نماز جمعه حکم فرمایند تا گاهی در اینجا و گاهی
آنجا نماز ادا میکرده باشم چون مرتبه دیگر بکعبه شریفه رفتند بعد از فراغ نماز هنگام وداع حضرت
سید المرسلین محبوب رب العالمین صلی الله علیه وسلم فرمود که شیخ جلال الدین کعبه شما ها بخانه

جائیکه مرقد فرزندم سید محمود است آنجا نماز جمعه میکرده باشید پس ازان رفت آنحضرت روز
جمعه پای برهنه بر دهنه حضرت سید محمود که نزدیک تر از روضه منوره حضرت جانب مشرق مائل بجنوب
کنار شهر واقع است بهر فتند و نماز جمعه ادا نمودند و می آمدند نقاست که آنحضرت را عالم استغراق
در پیش بود لیکن در آخر عمر زیاده تر گشت چنانکه وقت نماز خادمان در گوش مبارک
بآواز بلند حق حق حق میگفتند جل جلاله بهوش می آمد و وضو نموده نماز ادا می ساخت و
باز به استغراق میرفت تا روزیکه بهر پنج صاحب زاده حاضر بودند آنحضرت بی اشارت خادم
خود بخود چشم بکشاد و بسوی صاحب زاده بزرگ حضرت خواجه عبد القادر قدس سره متوجه شد
و فرمود که فرمان حضرت ذو الجلال است تا از عمر خود چیزی به همنام خود سید جلال مخدوم
جهانیان جهان گشت بخاری از انکه عمرش اکنون بآخر رسیده است به بخشم درین باب
چه میگوئی عرض نمود که عمر حضرت پدر دراز باد اگر عمر ما هم بآنحضرت ارزانی شود سعادتی خواهد
سید انم این چه گونه روا دارم که عمر بهر بزرگوار دیگری نصیب شود و در انعینی چگونه راضی
شوم پس آنحضرت بافرزند دیگر خواجه ابراهیم قدس سره پرسید او هم همین جواب داد بعد
ازان از ولد دیگر حضرت خواجه شبلی قدس سره که جد حضرت پیر دستگیر روشن ضمیر ماست استفسار
نمود آنحضرت فی الفور گفت که عمر پدر بزرگوار دراز باد و لیکن اگر فرمان رب العزت چنان
است که حضرت بیان کردند پس تامل نباید نمود تا حکم رد نشود و فرد اشرمندگی حاصل نباید
اگر شهر ارسال باز بعالم بقا باید رفت ازین چه بهتر که اختیار برضای دوست سپرده شود آنحضرت
ازین سخن بسیار خرسند گردیده آفرین کرد پس همه را رخصت فرمود تا بخانهای خود بمعاودت
کنند و خود در استغراق رفت حسب الحکم فرزندان قدس اسرارهم رفتند الا حضرت خواجه
عبد القادر از پهلوی آنحضرت بر نخاست لمحه بر بین نگذشت که حضرت قطب ربانی باز بهوش آمد فرزند
را که پیش خم ریافت فرمود که چون نشسته ماندی همراهم بیا او فرمان بجا آورده دو رکعت نماز آنحضرت
نیز برخاست و فرمود ای عبد القادر پای خود بر پای من بنه آنحضرت همچنان کرد پس فرمود

کہ چشم فرو بند چشم او بست ساعتی نگذشت کہ فرمود چشم بکشا چشم کشاد خود را با پدر بزرگوار
خویش در دہلی یافت از انجا کہ حضرت سید جلال الدین مخدوم جہانیان قدس اللہ تعالی سرہ العزیز
ہما نجا بود حضرت قطب ربانی در منزل آنحضرت رفت و دران حین حضرت جہانیان حالت
نزع داشت و بادشاہ دہلی سلطان فیروز کہ مرید آن سیادت پناہ بود برای استعداد فرو رفتہ
بود حضرت قطب ربانی در آنجا تشریف بردہ بر سر بالین حضرت سید بایستاد و سلام علیک گفت
سید جلال فی الحال چشم بہ کشاد و جواب سلام باز داد حضرت قطب ربانی در کنارش گرفت
و فرمود برخیز آن سید برخاست حضرت قطب ربانی فرمود کہ وضو بساز و دو گانہ ادا کن آنحضرت
چنان کرد چون فارغ شد دست التجا بسوی حضرت قطب ربانی برداشت آنحضرت سر دست
ایستادہ نمودہ بہر دو انگشت اشارت کرد تا دہ سال از عمر خود عنایت نمود و سلام علیک گفت
و از انجا کہ بطریقے کہ رفتہ بود بہ پانی پت آمد و حضرت سید جلال صحت کامل کرامت شد چنانکہ
گویا ہیچ کو فت مرض نبود فیروز شاہ این خبر یافتہ زود بملازمت پیر خود آمد و حقیقت پرسید فرمود
ملازم شیخ جلال الدین پانی پتی آمدہ بود و در حق من دعا کرد و از عمر خود چند سال بخشید صحت یافتم و او
بوطن برفت سلطان گفت زہی طالع من کہ در عہد ما اینچنین اولیای عظام ہستند پس از خدمت
پیر خود رخصت ملاقات و پابوسی آن قطب ربانی خواست حضرت سید رخصت فرمود و گفت ازین چہ بہتر تا
سعادت پابوسی مثل آن عارف کامل و قطب وقت حاصل سازی و بشرف این دولت مشرف شوی پس فیروز شاہ بادشاہ
دہلی استعداد سفر نمودہ بخدمت آنحضرت رسید و ملازمت نمود چون ساعتی بنشست پرسید کہ یا شیخ شما
خدا را بچشم سر دیدہ اید آنحضرت فرمود کہ دیدن حق سبحانہ و تعالی بدین چشم سر بہ امر شرع شریف نیست
و لیکن ما بہ حق تعالی را دیدہ ام ازین سخن سلطان بنہایت خوشوقت گردید و اشارت نمود تا از قبیل
نقد و جنس و ما یحتاج پر کردہ حضور حضرت قطب ربانی آوردند آنحضرت ہیچ قبول نکردند و فرمود ما فقیرانیم
درویش و پاسبان نداریم این را چگونہ محافظت کنیم مبادا کسی بطمع این بیایند و در پی ہلاکت گردند پس
عقل و رای آنست کہ دیدہ و دانستہ بلای بر خود اختیار کنیم اللہ جل جلالہ این را حوالہ شما کردہ است و محافظتش

بهتر میدانید مرا معذور دارید بادشاه هر چند الحاح نمود قبول نکرد سلطان یقین نمود که هرگز قبول نخواهد شد ناچار پیش یکی از صاحبزادگان که وی فقر و فاقه کامل داشت و کنگر و کرد بود چون آنرا بدید به اشارت پرسید که این چه چیز است و بچه کار می آید مردمان باشارت عرض کردند که ازین شکم سیر میشود ازین حرف آن مخدوم زاده تبسم نمود و اشارت فرمود که این بکار ما نمی آید کسی که جان داده است و شکم و دهان آفریده او بی منت خلق رزق میرساند حاجت بآن ندارم پس سلطان حیران بماند و گریه کنان از پیش آنحضرت بیرون آمد و فرمود تا نقد تمام و همه اجناس بر حضرت قطب ربانی ایثار کنند پس همچنان نمودند چنانکه در موسم برسات تا مدتی مردم از انجا چیزی می یابند بعد ازان سلطان از خدمت با برکت آنحضرت گریه کنان رخصت حاصل نموده بدهلی مراجعت کرد و وقتی که فیروز شاه بملازمت آنحضرت رفتن خواست بود خواهرزاده اش فتح خان نام که در میان او و سلطان قدم مبارک حضرت سرور کائنات صلی الله علیه وسلم بود تا هر کس که پیش از یکدیگر بعالم بقا نشتابد آن نشان والا شان بر سینه او گذارند بنابران فتح خان مذکور بمجرد استماع واقعه بیماری حضرت سید جلال مخدوم جهانیان و صحت یافتن او بدعای حضرت قطب ربانی بر اسپ راهوار بادپا سوار شده تنها بسوی پانی پت شتافت و بوقت شام در انجا رسید و اسپ را بر در خانقاه عرش استباه آنحضرت گذاشته اندرون رفت آنحضرت درون حجره خاص مشغول بود ند شیخ المشائخ حضرت مخدوم شیخ زینا قدس الله تعالی سره العزیز که از خلفای خاص و مریدان صاحب منزلت حضرت قطب ربانی است حلقه در دست گرفته ایستاده بود و در شوق و حالت جذبه بسان فیل مست می جنبید و فتح خان خواست که درون حجره ناپرسیده و دلیرانه برود مخدوم شیخ زینا گفت ای بچه کجا میروی می خواهی که سلامت باز نیائی گفت سلامت میروم و سلامت باز می آیم فرمود که اگر سلامت بیائی پیراهن من پاره کنی والا نه بی تو یعنی جامه ترا پاره کنم فتح خان خجل و خوار همین قال بود و همین حیرت در انجا آمده بود درون حجره رفت دید که حضرت قطب ربانی

ربانی در استغراق است دم زدن تو انست و دست بسته بگوشه بایستاد پس بی آنکه حضرت
کسے خبر دار سازد از زبان مبارک فرمود که برو و بگیر فتح خان شاد شد و زمین بوس نموده
برآمد و مخدوم شیخ زینارا همچنان دست ایستاده دید گفت یا شیخ چگونه سلامت
برآمدم فرمود اے بچه تیر بهدف رسید در اینجا خود قضا گرفته آمدی اما تا بدهلی سلامت
نخواهی رسید فتح خان گفت یا حضرت آرزو یم همین و بجهت همین تفاول آمده بودم
الحمد لله تعالی که مکرر بشارت یافتم پس بغایت تازه روئی از انجا بر اسپ سوار شده راهی
گشت چون قریب دهلی رسید خوابش در گرفت زیر درختی فرا آمده چادری بر روی کشید و
جان بحق تعالی تسلیم نمود چون این خبر به سلطان فیروز شاه رسید وعده خود بجا آورده نشان
مطهر و مقدس قدم مبارک حضرت محبوب رب العالمین رسالت پناه صلی الله علیه وسلم
بر سینه او گذاشت و تا حال مطاف خلائق است نقلست که چون عارف ربانی حضرت
مخدوم جهانیان قدس سره بدعای آن حضرت از سر نو صحت یافت بعد چندگاه از غایت
شوق و محبت بعزم ملاقات آنحضرت به پانی پت تشریف آورده و ملاقات حاصل نمود
پس مدتی در انجا بماند و چله کشید و نعمت یافت چنانچه جمعه حضرت سید بهلوی روضه منوره
قطب ابدال مخدوم شیخ شرف الدین بوعلی قلندر قدس الله تعالی سره تا حال موجود است
و مشهور آفاق پس به اجازت آن قطب ربانی حضرت مخدوم جهانیان باد پهرفت و همانجا
یازدهم شهر ذی حجه سنه هفت صد و هشتاد و پنج هجری برحمت حق پیوست قدس الله تعالی
سره العزیز نقلست که آن حضرت چهل خلیفه کامل داشت خواجه عبد القادر که این کاتب
از دودمان والاشان اوست که مستقل روضه حضرت سید محمود آسوده و والده معظمه ایشان
نیز همانجا مقدار دو حضرت خواجه ابراهیم که در روضه متبرکه حضرت قطب ربانی بهلوی چپ
آسوده و صاحب سجاده خواجه شبلی که جد حضرت پیر و دستگیر ماست بر در روضه مقدسه حضرت
قطب ربانی بهلوی راست آسوده و حضرت خواجه کریم الدین که بهلوی روضه حضرت

سید محمود و برادر والده مکرمه مرحومه و برادر کلان خود خواجه عبد القادر آسوده و حضرت خواجه
عبد الواحد که بیرون روضهٔ مطهره متصل دروازه کلان آنحضرت آسوده و شیخ المشایخ مخدوم شیخ زین
که جد کلان او همراه جد کلان حضرت قطب ربانی از کازرون آمده بوده باجنانی میکرد و در قصبهٔ
اندی آسوده و حضرت شیخ احمد قلندر که پس پشت قلعه ملتان آسوده و قدوة الاولیا حضرت
شیخ احمد عبد الحق ردولوی که سلسلهٔ علیهٔ چشتیه از ان حضرت استقامت یافت جاری شد
در قصبهٔ ردولی آسوده و حضرت مخدوم شیخ بهرام که در قصبهٔ بیدولی آسوده و حضرت شیخ
شهاب الدین جهنجانوی که در قصبهٔ جهنجانه آسوده و سید موسی بهاری که در صوبه بهار آسوده
و قاضی محمد اولیا سلطان پوری که در سلطان پور من مضافات کرنال آسوده و شیخ شعیب
نبیره قاضی محمد اولیا که در سولی پت آسوده و اولاد امجاد او تا حال نسبت مریدی و بندگی
بخدمت صاحب سجاده های قطب ربانی دارند و شیخ حسن که در موضع نبیره من اعمال
پرگنه بیانه آسوده و شیخ عبد العمد سنامی که تا حال صاحب سجاده در اولاد امجاد آن بزرگوار
است و جامع ملفوظ حضرت پیر دستگیر خود است و در سنام آسوده و حضرت شیخ
نظام سنامی که در سنام آسوده و شیخ پرنپوری که در سنام آسوده و حضرت سید محمود
که متصل روضهٔ مطهره حضرت قطب ابدال آسوده و شیخ سراج الدین که متصل دروازه قدیم
روضهٔ منوره قطب ابدال جانب شمال آسوده و شیخ پسکینا که متصل شهر قریب نخل
رانی آسوده و هر کس که برای اجتی خشتی از انجا برداشته می آورد فی الحال مقصودش
بفضل حق سبحانه تعالی حاصل میگردد و برادر روزن خشت شیرینی آورده تقسیم میکنند و با
آن خشت را از انجا که برداشته بودند برده می نهند قدس الله تعالی اسرارهم و سوای
این بزرگان که بسبت کس نمیشوند اسمای اینها در ملفوظ ثبت افتاده الله اعلم دیگر خلفای
آنحضرت بکاتب نرسیده که در تحریر آید انشا الله تعالی از کتابیکه بهم خواهند شد خواهم
نوشت و اگر کسے صاحب سعادت دریافته اند رین تذکره درج نمایند ثواب ابدی خواهد

یافت و سہ کس دیگر کہ مشہور عام و در خلفای آن حضرت می شمارند در عین شہر پانی پت در میان راہ محلہ قصبات آسودہ اند نقلست کہ صاحب زادہ گرامی حضرت خواجہ عبد القادر قدس اللہ تعالی سرہ رو بروی پدر بزرگوار خود رحلت فرمود بنا بر آن حضرت خواجہ ابراہیم چندی صاحب سجادہ شد و باز بہ رضای خود قدوة الاتقیا خواجہ شبلی قدس سرہ را صاحب سجادہ نمود چون ایشان سزاوار جانشینی حضرت قطب ربانی بود و از پدر بزرگوار خویش خرچ خانقاہ و مہمانداری بعلاقہ خود داشت و ہمہ را با خلاق خود اسیر فرمودہ بود بنا بر آن خلافت و سجادگی از پدر بزرگوار بہ آنحضرت مسلم گردید نقلست کہ حضرت قطب ربانی سیزدہم ماہ ربیع الاول رحلت فرمودہ آن جہان را بنور ولایت نیز معمور فرمود رضی اللہ تعالی عنہ چون بالا نوشتہ آمد کہ مشہور ترین و کامل ترین مریدان حضرت قطب ربانی سہ کس اند و واقعات ایشان نیز ثبت افتادہ اند بنا بر آن بتحریر ذکر ایشان واجب دانستم اگرچہ حالات دیگر خلفای کبار آن حضرت ہم در ج ملفوظ است لیکن خوارق و کرامات این ہر سہ بزرگوار بر آن مزید بہ نظر آمدہ لہذا مختصر بر دو سہ حکایات ہر بزرگوار اکتفا نمودہ بقید کلک آوردہ شد تا کتاب ہم ازین خالی نماند و کاتب ثواب عقبی یابد ۱۲

در ذکر قدوة الاولیا حضرت شیخ احمد عبد الحق ردولوی قدس اللہ تعالی سرہ العزیز

آن حجت الاولیا آن برہان الاتقیا آن آفتاب سپہر توحید آن معدن گوہر تجرید آن مستغرق مشاہدہ آن ماہ چرخ مجاہدہ آن دریچہ عرفان و حقیقت مستغرق قدوة الاولیا حضرت شیخ احمد عبد الحق قدس اللہ تعالی سرہ العزیز کہ قدوہ اہل طریقت و قبلہ ارباب حقیقت و معرفت و پیشوای مشائخ عصر بود از خلفای کبار حضرت قطب ربانی است اگرچہ ولولہ محبت و جوش عشق از ہنگام خرد سالی بنایت داشت و کسب کمالات و ریاضات پیش از صحبت مرشد و مربی خود بسیار کردہ و جذبہ اللہ جل جلالہ داشتہ چنانکہ معروف است سلطان الموحدین حضرت شیخ عبد القدوس قطب عالم بن اسمعیل الحنفی گنگوہی قدس اللہ تعالی

سره العزیز که وی بدو واسطه بدین طریق حضرت قطب عالم مرید حضرت شیخ محمد و او مرید
حضرت شیخ عارف و او مرید حضرت شیخ احمد عبد الحق ارادت بآن محبت الاولیا حضرت
شیخ احمد عبد الحق میدارد و اندر ملفوظ خود مسمی نور العین تمامی حالات و واقعات آن
قدوة الاولیا نوشته است اما سبب ارادت آن قدوة الاولیا که از جمله عجائب روزگار است
نوشته میشود و نقلست که چون آن قدوة الاولیا ریاضت و مجاهده از حد گذرانید
و خاطر مبارکش با این همه تسکین نیافت از عالم غیب بشارت یافت تا زود بپانی پت
برود و سعادت خدمت حضرت قطب ربانی دریابد آن حضرت خوشدل گشته متوجه
پانی پت گردید حضرت قطب ربانی پیش از رسیدن آنحضرت دریافته فرمود که طعام مرتب
کنید و قسمی از تکلفات بر سفره نیز حاضر آرید و باز وجره و اسپان بازین و لجام راست
بر سر دروازه مهیا دارید که مهمان فضول می آید خادمان فرمان بجا آوردند چون همه
چیز آماده گردید و سفره در پیش کسیده شد لحه نگذشته که قدوة الاولیا در رسید اول
بر سر دروازه نشان دولتمندانه بدید باز اندرون خانقاه که رفت سفره عالی
کشیده یافت و اقسام منهیات نیز حاضر بدین سبب دل انوارش متفکر گردید و اعتقاد
سرد گردید قدم پیش ننهاد و از انجا برگشت و روان شد تا شام رفت و نزدیک
شهری رسید و از شخصی پرسید که این کدام شهر است گفت پانی پت دانست که راه گم
کرده شب بکنار شهر گذرانید صبح باز روانه شد و تمام روز برفت بوقت شام باز خود را
بر کنار ره پانی پت یافت حیران بماند بهر طریق شب گذرانیده صبح صادق باز راهی
شد در اثنای راه صحرائی بدید و درختی خشک نمودار که بالایش جوانی صبا جمال
کلاه مخمل بر سر گذاشته نشسته است از و پرسید که ای جوان راه کدام طرف است
جواب داد که راه بر در جلال الدین گم کردی اگر باور نداری آن دو کس می آیند
از ایشان بپرس قدوة الاولیا بسوی که او ایما نموده بود قدمی چند برفت دید که دو کس

۱۰۱۰

باجامہ سفید و پاکیزہ می آیند نزد یک ایشان شد پرسید کہ راہ کدام طرف است آنہا نیز گفتند
کہ راہ بردر جلال الملۃ والدین گم نمودی حتی کہ سہ بار پرسید ہمان جواب شنید و انست کہ این
ہدایت غیبی است پس حالتی دیگر پیش آمد و بیہوش شدہ افتاد بعد از دیری چون بہوش آمد
آن درخت مع جوان دو دکس دیگر ندید یقین نمود کہ از غیب رہنمائی کردہ اند پس با عتقاد درست
از آنجا روانہ شد در عین راہ خطرہ در دل گذشت کہ اگر حضرت قطب ربانی کلاہ از سر
مبارک خود فرود آوردہ و بقبر شریف پیر خود مساس نمودہ بر سر ما بگذارند و از قسم شیرینی نیز
عنایت فرمایند چہ خوب باشد پس بخانقاہ والا جاہ رسید خادمی گفت کہ حضرت قطب ربانی
بزیارت روضۂ منورہ مقدسہ پیر دستگیر خود رفتہ اند آنحضرت نیز ہمانجا رفت و حضرت قطب ربانی
در یک دست کلاہ و در دست دیگر نان و حلوا کہ تبرک درگاہ گیتی پناہ حضرت شمس الاولیا
بود گرفتہ منتظر ایستادہ بودند کہ آنجناب در رسید چون جمال جہان آرای حضرت
قطب ربانی دید سہ بار حق حق حق گفتہ در پای فلک فرسای آنحضرت سر فرود آورد
و این سنت باقی ماند کہ صوفیان سرمست و مشائخان عالی مشرب سلسلہ علیہ ایشان بر سر
مراسلات و مکتوبات ہنوز ہمان اسم اعظم حق حق حق سگان مرتبہ می نویسند و این رسم باز ماند پس
حضرت قطب ربانی التفات بنہایت مرعی داشتہ کلاہ چہار ترکی کہ از سر مبارک خود فرود
آوردہ بود بر قدم مطہر و پیر دستگیر خود مساس نمودہ بر سر آن حجت الاولیا نہادہ مقرا فتن بر سر
راندند نان و حلوا مرحمت فرمود و گفت کہ این ہمان امداد است کہ بار دوم با و ملاقات واقع شد
پس بخانقاہ عرش اشتباہ تشریف آوردند بعد از یقے کہ پیش از ین سفرہ مہیا ساختہ بودند بہمان
ترتیب باز حاضر آوردند و از قسم منہیات نیز موجود بود چون قدوۃ الاولیا چنین بدید اندر
دست دراز کردن سوی طعام پارہ تامل نمود آنحضرت فرمود ای احمد عبدالحق ہر چہ غیر
حق و غیر نعمت حق بدانی دست از وی باز دار از ین سخن آنچہ وساوس نفسانی در دل باقی
ماندہ بود ہمہ یکبارگی برطرف شد و نور توجہ ظاہر و باطن آنحضرت متجلی گردید و من بعد

جائے لاونعم ہیچ نماند و خود را بامر آن حضرت تسلیم کرد و ریاضت و مجاہدہ پیش گرفت و بتطہیر و تصفیہ و معنوی آنحضرت تربیت یافت و در اندک مدت بشرف خلافت مشرف گردید و خرقہ در بر کرد و بوطن مالوفہ مرخص گشت و اول نام شریف ایشان شیخ احمد بود چون در شستن و خوردن و آشامیدن و در گفتن اسم اعظم حق حق حق سہ گان بار بار و از بلند عادت داشتند بنابر آن پیر دستگیر روشن ضمیر ایشان مہربانی نمود شیخ احمد عبد الحق نام گذاشتند و فرمودند کہ شیخ احمد چون تو باسم پاک حق جل و علی بغایت ابتلا داری من بحکم رب العزت نام تو شیخ عبد الحق کردم ازان باز ایشان بدین نام مبارک مخاطب گشت و شہرت یافت پس از ین محل حضرت قطب ربانی دعا بسیار در بارۂ آنحضرت کرد و فرمود از خدائے عزوجل خواستہ ام کہ این سلسلہ ما از تو جاری شود و ہمہ عالم را بنور معرفت منور سازی و تا قیامت اثرش باقی ماند و غلغلہ فرو نہ نشیند حق سبحانہ تعالی و تقدس دعای حضرت قطب ربانی مستجاب گرداند تا بعد آن قدوة الاولیا تا اکنون کہ این فقیر بچشم خود دیدہ است از فرزندان و مریدان آنحضرت اکثر صاحب عظمت و کرامت موجود ہستند کہ اگر تیر رفتہ را اشارت کنند باز آید و اگر کوہ را حکم نمایند از جا بجنبد و آن بزرگوار ان کہ در زمانۂ سابق پیش ازین گذشتند و مشہور خلائق ہستند مثل فرزندان قدوة الاولیا حضرت شیخ عارف و نبیرۂ آنحضرت شیخ محمد بن عارف و مرید و خلیفہ حضرت شیخ محمد لبسان حضرت شیخ عبد القدوس قطب عالم گنگوہی ابن اسمعیل الحنفی قدس الله تعالی سره العزیز کہ از صفات مستغنی است و بی نظیر عالم و از خلفای آن قطب عالم لبسان مقرب بارگاہ ربانی حضرت شیخ جلال الدین بن محمود الفاروقی المعروف بشیخ جلال تھانیسری قدس الله تعالی سره کہ قطب و غوث زمانہ و محبت این سلسلہ علیہ گردیدہ چنانچہ حالات آنحضرت در ملفوظات بخوبی ثبت افتادہ است از انجملہ نقلے نوشتہ می شود کہ آنحضرت از جانب پدر و مادر فاروقی بودہ اند و اصل ایشان از بلخ است و نام پدرش قاضی محمود در سن ہفت سالگی قرآن را حفظ کردند و در ہفتدہ سالگی اکثر علوم را تحصیل نمودند و در سن بیست و

می نوشتند و مرید شیخ عبدالقدوس گنگوہی اند نقلست کہ در اوایل حال روزی شخصی غزلی میخواند آواز خوش چون آواز بگوش آنحضرت رسید بیہوش شدہ از بام افتادند و مانند کبوتر نیم بسمل می طپیدند و بعد از مدتی بحال آمدہ درین طریقہ آمدند و از ایشان خوارق و کرامات عالیہ روے نمودہ و استغراق ایشان بمرتبہ بود کہ چون وقت نماز میرسید مریدان اللہ اکبر اللہ اکبر میگفتند تا از استغراق بحال آیند و بنماز مشغول ایشدند و اکثر وجد و سماع می نمودند و در قصبہ تھانیسر متوطن بودند و در مشائخ متاخرین سلسلہ چشتیہ از ایشان کسی بزرگ تر نبودہ گویند کہ یکے از مریدان حضرت شیخ جلال الدین تھانیسری چندین سال خدمت ایشان کرد و ہیچ دار و ی بر وظاہر نشدہ روزی شیخ سخن میگفت در خاطرش گذشت کہ در زمان سابق شیخ نجم الدین کبریٰ چنان بودند کہ بر ہر کہ نظر میکردند بمرتبہ ولایت میرسید و امروز این چنین کسی نیست حضرت شیخ بر سر او مطلع شدہ بجانب او تیز دیدند و فرمودند کہ امروز ہم این چنین مردم ہستند کہ بیک نگاہ ایشان مرتبہ ولایت حاصل مے شود درین اثنا آن مرید بیخود افتاد و بمرتبہ اعلیٰ رسیدہ و در اندک مدت رحلت نمود حضرت شیخ فرمودند کہ ہر کس را تاب برداشت این کار نیست و وفات آنحضرت در روز جمعہ بست و پنجم ماہ ذی الحجہ سال نہ صد و ہشتاد و نہ ہجری گشتہ و مدت عمر شریفش نود و ہشت سال و مرقد مبارکش در تھانیسر و دیگر از خلفای حضرت قطب عالم مثل قدوۃ اہل حضور حضرت شیخ عبدالغفور اعظم پوری و شیخ خضر جونپوری و حضرت شیخ عبدالعزیز کیرانصاری و ہفت فرزندان قطب عالم کہ ہر یک عالم و فاضل و عارف کامل بودند علی الخصوص صاحبزادہ کلان و صاحب مقام آن قطب عالم شیخ حمید و دیگر شیخ رکن الدین و شیخ احمد قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم ولیکن شیخ رکن الدین قدس اللہ تعالیٰ سرہ گوی سبقت در میدان کرامت از میدان ایشان برد چنانکہ در ملفوظ ثبت است کہ حضرت قطب عالم شیخ عبدالقدوس گنگوہی قدس اللہ تعالیٰ سرہ اکثر میفرمودند

واکثر آزموده که اندر طرفة العین مقصودش حاصل میگردد ولیکن بهتر آنست که پیش از برآمدن حاجت ادا سازد واگر معذور داشتن مراو هم بدهد مضایقه نیست اما توشه که عبارت از نان گندم وشکر ورونن است بدین طریق که یک سیر پاؤ بالا آرد گندم وپاؤ آنار شکر وپاؤ آنار روغن بوزن رایج الوقت باحتیاط تمام بیارد وباوضو در جای پاک نان پزد وبروغن چرب نماید وبالایش شکر ریخته فاتحه بروح پاک آنحضرت بخواند اول تا از فرزندان آنحضرت کسے باشد بدیگری خوردن ندهد والا نه بمریدان سلسله معظم الیشان هر که نماز گزار باشد بخورانند سوائے این هر مصلی که باشد اورا رخصت است دیگر چنانکه این توشه الیشان برائے حاجت مجرب ست همچنان تسبیح نام مبارکش که هر روز سه صد وشصت مرتبه باوضو در یک جلسه بگوید بدین طریق انشاء الله حاجت روا گردد یا شیخ احمد عبد الحق یک هفته نمیکند که کارش بانصرام نرسد نهایت مجرب است نقلست که آن قدوة الاولیا پانزدهم جمادی الثانی سنه شصت وسی وهفت هجری برحمت حق جل وعلی پیوست چنانچه شخصے تاریخ رحلت آن برگزیده درگاه ربانی عارف حق احمد عبد الحق بحق نوشته است قدس الله تعالی سره

در ذکر شیخ المشائخ حضرت شیخ بهرام قدس الله تعالی سره

آن قدوة العارفین آن زبدة الواصلین آن خورشید سپهر تقوی آن نهنگ محیط تجلی آن عمدة المشائخ عظام شیخ المشائخ حضرت مخدوم شیخ بهرام بیڈولوی قدس الله تعالی سره العزیز که عالم وفاضل وعارف کامل بود از خلفای کبار حضرت قطب ربانی بود نقل است که آنحضرت اول برخصت پیر دستگیر خود در قصبه برناوه بود اتفاقا دریاے جمون لهبوی قصبه بیڈولی عبور کرده در چند گاه نزد یک قصبه رسید روز بروز نزدیک ترمے آید مردمان قصبه مذکور که اکثر اعتقاد وارادت بخدمت حضرت قطب ربانی میداشتند نزد آنحضرت بپانی پت رفتند وحقیقت معروض نمودند ومبالغه وابرام کردند که حضرت قطب ربانی خود در اینجا تشریف ارزانی فرمایند تا ازین قدوم حضرت بدان قصبه

مضرت نرسد حضرت قطب ربانی مکتوبی بشیخ بهرام قدس الله تعالی سره نوشته حواله مردمان نموده
فرمودند که رفتن فقیر حالا خود میسر نیست شما به برتاوه رفته این مکتوب شیخ بهرام رسانید
او البته همراه شما خواهد رفت و همانجا مسکن خود اختیار خواهد نمود و حق تعالی شما را ازین تهلکه خلاص
خواهد بخشید آنها حسب الحکم همچنان کردند و بخدمت حضرت مخدوم شیخ بهرام رفتند و سر فراز نامه
حضرت قطب ربانی رسانیدند شیخ تعظیم فراوان بجا آورد و بپای ایستاد و عنایت نامه را بوسید
و بر سر و چشم نهاد و بمجرد مطالعه اش در خانه هم نرفت و از همانجا متوجه بیڈر دلی شد و ولایت آنجا
یافت چون در انجار سید بر کنار دریا آمد و عصا بر زمین زد و همانجا نشست و مسکن نمود
و صباح که شد دریا از انجا دور تر رفته بود در ایام معدود قریب بدو کروه رفت و از انجا
باز تا حال که دیده شد بتجاوز نگشت و مردمان را بدین سبب بخدمت آنحضرت اعتقاد
روز افزون شد و خدمتها نمودند پس حضرت شیخ بهرام را آن جای خوش آمد و تا زیست
همانجا بماند و همانجا رحلت فرمود و مرقد منورش هم در انجاست و مطاف خلائق گردید
چنانکه تا اکنون مقرر است هر بیماری که از معالجه او عاجز آیند و لاعلاج میشوند بر روضه منوره
آنحضرت می برند و بیش در روضه نگاه میدارند و چاهیست همانجا که هر روز دوی را از ان
آب غسل میدهند بفضل الله جلاله شفای کامل می یابد و هزاران هزار مردم می آیند پس
اکنون چون ذکر آنحضرت آمده ضرورت شد که سطری چند از حالات ایشان که درین ایام
حضور فقیر دعاگو روی نموده ثبت نماید نقلست که در سنه سبع و خمسین و الف دیوان
صوبه دهلی المسمی بمرزا منظر بیگ هندوی را برای ضبط مدد معاش اعزه قصبه بیڈر دلی و بعضی
دیگر پرگنات فرستاد آن بی دین ناپاک در انجا که رسید معامله بر مردمان قصبه خیلی تنگ
گرفت و زمین احدی را نه گذاشت که در ضبط نیاورده باشد حتی که قطعه زمینی که
متعلق بخرچ روضه متبرکه حضرت مخدوم شیخ بهرام قدس الله تعالی سره بود خواست
تا آن را نیز جریب کند و در قید آرد اکابران شهر و جماعه سادات آنجا هر چند منع نمودند

فائده نکرد چنانچه تمام مردم از دست شمش بجان آمدند تا خودش برای ضبط آن زمین سوار شده آمد و بر سر همان قطعه ایستاده گشت و جریب کشان را گفت تا جریب کشند اندرین اثنا یکی از سادات آنجا در روضهٔ منوره آنحضرت رفته نزدیک مرقد مقدسش رسیده دو دست خویش از روی الیناث بر زمین زد و گستاخانه گفت یا حضرت هندوی پلید بر خاوران شما چه روز سیاه پیش آورده که از قوت یک روزه عاجز ساخته و در دنیا و آخرت این درگاه را پناه خود میدانستم هرگاه در دنیا این احوال باشد در آخرت خدای تعالی داند که چه خواهد شد شما صاحب ولایت و دوست حق جل و علی هستید این قدر هم تصرف نیست که باین ملعون یک نوع تنبیه خوب فرمائید همدرین سخن بود که غوغای عظیم از بیرون روضه بسمع او رسید و سید مذکور دویده بیرون آمد چه بیند که اسپ آن کافر افتاده است و او دو نیزه بالا معلق در هوا مانده حیرتش افزود و از مردم این واقعه پرسید گفتند که چون او بر زمین مجاوران بقصد ضبط آمد اکثر مردم از روی نصیحت منعش کردند گفته کس از غرور ے که داشت نشنید و گفت که مال شاهی بے تقریب چرا بقلندران خورد و همین بگفت و بجریب کشیدن اشارت نمود و خود اسپ از غصه پیش راند چند قدم نرفت که اسپش خطا کرد و افتاد و کافر بیک مرتبه از زمین برجسته هر دو معلق ماند درین اثنا از زبان آن سید برآمد که یا حضرت این بدبخت را چه در هوا معلق داشته اید چرا بر زمین نمی زنید که گردنش بشکند فی الحال او بر زمین چنان افتاد که حاضران پنداشتند با خاک برابر شد چون مردم برو جمع آمدند دیدند که رمقے جان در تن دارد متعلقانش برداشته در روضهٔ منوره حضرت مخدوم شیخ بهرام بردند و آن سید همراه بود چون نزدیک مرقد مقدس آنحضرت شدند کے شعورش آمد و از روے عجز سر بر زمین نهاد فی الحال هر دو دستش خود بخود کشیده شدند و فریاد برآورد که اے مردمان برائے خدا مرا زود از اینجا برآرید تا ازین صعوبت ضرب کتک و پازار که از

غیب می زنند خلاصی یابم میشنوم که همین حکم میگردد که زود زود این کافر را از نیجا زده زده بردن
برید کسانش چون سخن او را شنیدند برو اشته بکجا نه آورده تد هر چند خواستند و زور کردند دستهایش
که پس پشت کشیده شده بود ند فرا نمی آمدند ناچار همان حال وی را بر چارپائی غلطانیدند ساعتے
نگذشت که آن ناپاک خود بخود از چارپائی بزرمین افتاد و چارپائی بالایش باز گونه بماند متعلقانش
برداشتند و چارپائی راست نموده باز بر و غلطانیدند باز فرو افتاد چون باز خواستند که بر چارپائی
بغلطانند بیک بارگی سرش بزرمین و پایش معلق بهوا ماندند و چرخ زدن گرفت چنانکه
بجای سرش در زمین چغر افتاد هر چند میکشیدند راست نمی شد که مردم از حیات او
مطلقاً نا امید گردیدند گریان و فریاد کنان رفته در پاے مجاوران آن درگاه افتادند و
چندان الحاح و زاری کردند که آنها را بر حال شان رحم آمد و جمع شده در روضه متبرکه حضرت
مخدوم رفتند و عذر تقصیر اتش نمودند عجز آوردند تا التماس آنها قبول افتاد و آن بی ادب
فی الجمله خفت یافت و با هستگی نغز شد تدری ترتیب داده بروضه شریفه فرستاد و کار زمین مجاوران
موافق مدعای ایشان ساخته بلکه بهمه مردم قصبه سلوک نیو عیکه باید کرده بدهلی رفت

در ذکر عمدة العارفین حضرت شیخ نظام قدس الله تعالی سره

آن سپهر کمال آن ماه فلک جلال عمدة العارفین حضرت شیخ نظام سنامی قدس الله
تعالی سره که زبدهٔ مشائخ عصر و عالم و فاضل بود و از خلفای کبار حضرت قطب بانی ست
نقلست که آنحضرت سی سال در خدمت حضرت پیر و دستگیر خود ماند آخر الامر بشرف
خلافت مشرف گردیده بسنام رخصت شد و بعد از چند گاه همانجا برحمت حق تعالی پیوست
نقلست که مدتی بر سر تربتش شعله نور مثل چراغ تابان همواره روشن میماندے
تا وقتیکه حضرت قطب ربانی شیخ جلال الدین محمد کبیر الاولیا قدس الله تعالی سره بتقریبی
در آنجا تشریف بردند و بر سم فاتحه بر سر قبر مبارکش رفتند آن نور که معاینه فرمودند بزبان
مبخر نشان گفتند که ای شیخ نظام شما رسیدهٔ حق تعالی و کامل بندگ هستید و در کمالیت

شما هیچ شک نیست این نور که بر سر قبر شما ظاهر است بهتر آنست که اندرون قبر باشد از خلق پنهان بود تا ادب ترک نگردد زیرا که اگر همواره پیدا و هویدا بودی بایستی که بر روضه منوره مقدسه مطهره حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم ماندی بمجرد فرمودن این سخن آن نور فی الحال درون قبر شریفش فرو رفت و از نظر ظاهر بینان مستور شد و باز تا حال کسی ندید باز آمدم بر سر مطلب اصلی که چون حضرت قطب ربانی رحلت فرمود و قائم مقام و سجاده نشین آنحضرت حضرت خواجه شبلی قدس سره مقرر گردید در سلسله آنحضرت نوشته میشود و بهم

در ذکر شیخ الطریقت حضرت خواجه شبلی قدس الله تعالی سره

آن غواص دریای دین آن در بحر یقین آن شمع راه و رویشان آن نونهال باغ چشتیان آن همدم نسیم وصال آن محرم حریم ذوالجلال آن شیخ شیخ الطریقت آن اجمال وصول حقیقت آن مقبول طوایف اولیا آن مخصوص لطائف اصفیا شیخ الطریقت حضرت خواجه شبلی بن حضرت شیخ جلال الدین کبیر الاولیا پانی پتی قدس الله تعالی سره که در علم شریعت و طریقت کامل بود و همیشه بذکر خدای عزوجل اشتغال داشتی و شانی عظیم و رتبه رفیع داشت و هیچ جا آمد و رفت نمیکرد و استقامت و وقار تمام پیرایه حالش بود و پناه ارباب دول هرگز بر هیچ در نمیرفت و فرزندان و خلفا بسیار داشت و علما و فضلا و فقرا از صحبت بابرکت او اکتساب فیض میکردند و صاحب سماع و وجد بود و سوز و گریه بسیار داشت و خرقه فقر و ارادت از پدر بزرگوار خویش پوشیده نقلست که بدو پای مبارک آنحضرت عارضه بادی بود چنانکه جنبیدن و برخاستن نمیتوانست چون مجلس سماع بودی در ذوق و وجد به رقص آمدی و تواجد نمودی و غلغل تا دیر گرم شدی و بعد افاقت چنانکه سابقا بود همچنان ماندی تا روزیکه غلغل سماع بود و آنحضرت را ذوق در گرفت و بتواجد آمد تا دیر در لذت سماع بماند و قرار نبود و نمی نشست عم گرامی ایشان شیخ ادریس نام ایستاده بود دست ایشان بگرفت و گفت باش که از برخاستن تو غلغله در خلق افتاده است اگر راست شایع و آشکار شود رجوع

مردم می خواہی پس بدین طریق سماع شنیدہ باش ازین آن شیخ الطریقت فی الحال نشست
وحال خود ضبط نمود و ازان وقت در حالت سماع گاہی برنخاست نقلست کہ روزے
جماعے قلندران بہ ملازمت آنحضرت آمدند و خیری طلب نمودند حضرت خواجہ جواب نہ دادند
و خاموش ماندند آنہا از شوی و دلیری تسبیح از دست آن حضرت برداشتہ بردند ملک او جہی
و ملک و مال افغانان پائی پتی کہ مرید و معتقد آنحضرت بودند چون چنین بے ادبی دیدند
از حضور برخاستند و تعاقب آنہا دویدند و در راہ آنہا را برگرفتہ تسبیح حضرت شیخ الطریقت
بدست آوردہ بخدمت آنحضرت آوردند حضرت خواجہ چون خدمت افغانان بدیدند خوشوقت
گردیدہ فرمود کہ انشاء اللہ تعالی شانہ تیر شما ہرگز خطا نہ شود و پس ازان باز تیر آن عزیزان
ہرگز خطا نشد حتی کہ روزی ملک او جہی بخاطر آورد کہ دعای پیر دستگیر من چنان است
کہ تیر ما خطا نہ گردد بہ سوی آسمان تیر باید انداخت تا بینیم کہ چگونہ خطا نشود پس تیر بسوی
آسمان کشید و سر داد چون بر زمین آمد دید کہ پیکانش از ماری گذشتہ است حیران بماند و یقین
نمود کہ سخن پیر ما برحق است و دیگر ازین قسم خوارق عادات از آن حضرت بسیار است تبرکا و تیمنا
بہمین دو سہ نقل معتبر اکتفا نمودم نقلست کہ آن شیخ الطریقت ہفتم ماہ ربیع الاول رحمت حق
پیوست قدس اللہ تعالی سرہ العزیز و آن جہان را منور و ولایت منور و معمور نیز ساخت فقط و منہم

در ذکر خلاصۃ الاولیا حضرت خواجہ عبد القدوس قدس اللہ سرہ

آن گنجینہ اسرار الٰہی آن معدن انوار نامتناہی آن جگر گوشۂ اولیا آن ستودۂ اصفیا
آن مقتدائے صاحب تصرف آن پیشوای اہل تصوف آن سزاوار خلعت ولایت آن
سامان تشریف ہدایت آن نعلینش طرہ افسر کیکاؤس خلاصۃ الاولیا حضرت خواجہ عبد القدوس
ابن حضرت خواجہ شبلی قدس اللہ تعالی سرہ العزیز کہ بریاضت مشہور و بکرامت معروف بود ہر کسیکہ
از سر صدق و اخلاص بملازمت آنحضرت آمد مطلب اصلی رسید و از اولیائے کامل
گردید و آنحضرت اگرچہ بعالم باطن بسا از نوینیاز بپروردگار جل و علی داشت ولیکن بحسب

ظاهر بکار و بار زراعت اشتغال می نمود و خرقهٔ فقر و ارادت از پدر بزرگوار خویش پوشید
نقلست که وقتی آنحضرت در موضع چهاج پور من اعمال پرگنه پانی پت برای کاری
تشریف فرموده بودند روزی در عین حالت مشغولی یکبارگی آواز داد که ای مردم قریه زود
از خانه های خود برآیید و اسباب و مواشی خود بیرون آرید که آتش تمام قریه را خواهد سوخت
همچنان چند مرتبه بآواز بلند بفرمود چون مردم قال آن خلاصة الاولیا از قدیم می دانستند
و بارها آزموده بودند که هر چه از زبان مبارک میفرمایند همان میشود زود فرمان بجا آوردند
و از خانه ها با اهل و عیال و متاع و دواب خود ها برآمدند پس ساعتی نگذشت که آتش از غیب
پیدا شد و تمام قریه را بسوخت و هر کسکه فرمودهٔ آنحضرت گوش نکرد و زبان کار و پشیمان شده سر بر بتن
نهاد و معتقد تر گشت نقلست که آنحضرت بستم ماه جمادی الثانی رحلت فرمود قدس الله سره العزیز

ورذکر عارف ربانی حضرت خواجه عبد الکبیر اولیا قدس الله تعالی سره العزیز

آن عارف بالله آن هادی فی سبیل الله آن معرض دنیا آن مقبل عقبی آن پروانهٔ شمع جلال آن
آشفتهٔ صبح وصال آن مقتدای اهل طریقت آن آفتاب سپهر حقیقت آن محرم اسرار آن مخزن
انوار آن وارث الاولیا و ابنیا عارف ربانی حضرت خواجه عبد الکبیر اولیا ابن خواجه
عبد القدوس پانی پتی قدس الله تعالی سره العزیز که عالی جناب و کمالات اکتساب و ولی
مادرزاد بود چنانکه از هنگام طفولیت هر چه از زبان مبارکش بر آمدی همان شدی از انجهت
ولی را شیخ الکبیر و بالا پیری می گفتند و آن عارف ربانی را کرامات بسیار و تصرف بلا نهایت
است اولش آن بود که بوقت رفتن چون آنحضرت دست جنبانیدی از هر آستین در هر
حرکت شیر نر برآمدی و باز بهمان صورت غائب شدی و علما و مشائخ و اکابر آن زمانه معتقد
و حلقه بگوش وی بودند و هر کس که حضورش آمدی از غائت هیبت سر بر نداشتی و نا پرسیده
حرف گفتن و دم زدن نمی توانست و آنحضرت سماع اکثر می شنیدی و اعراس مشائخ
میکرد و خلائق را جمع می نمود و طعام فراوان قسمت میساخت و چهار فرزند داشت

و مرید و خلفا بسیار و خرقه فقر و ارادت از پدر بزرگوار خویش پوشیده نقلست که روزے
سکندر بن سهول لودهی با وزیر خود میان بهوده بن خواص خان و ملک محمد مسوانی باهم
مصلحت نمودکه امروز حضرت خواجه عبد الکبیر خود را صاحب کرامات و ولی می گویاند پیش او
باید رفت و هر کدام در دل خود چیزی بیارد تا آزمایش کنیم پس نصف شب آن هر سه کس پیش
آنحضرت رفتند آنحضرت فی الحال سه موسمای گوشت آهو پیش سلطان سکندر و نان خشخاشی پیش
وزیر میان بهوده و حلوا پیش ملک محمد مسوانی گرم گرم نهاد و آرزوی هر کدام همین بود پس
بذوق خورد و مدتے متحیر ماندند تا آن حضرت فرمود که یاران سبب حیرت چیست فقیرے که
بر خدای تعالی شانه توکل نشسته باشد خدای عزوجل ویرا هرگز شرمنده خلائق نسازد
و بعد ازان سلطان دو قریه از کرنال که یکی را نام موضع دررود دیگری را سنگهوره بود هزار
عجز و الحاح بتسلیم خادمان آنحضرت نمود و وزیر بهوده نیز موضع تتائی من اعمال قصبهٔ جهنجانه
نذر گذرانید و ملک محمد مسوانی دختر خود برای خدمت آنحضرت بداد و رخصت شد نقلست
که آنحضرت ششم ماه ربیع الثانی برحمت حق تعالی پیوست قدس سره و نفعنا به

در ذکر قدوة المشائخ حضرت شیخ عثمان زنده پیر قدس الله سره

آن ملک المشائخ علی الاطلاق آن جانشین خواجگان بالاستحقاق آن شیر بیشهٔ وحدت
آن نهر بر میدان صفوت آن شرف عباد آن ازهد زهاد آن سید اولیای عظام آن
حجت الاتقیای کرام آن در هر مشکل و در ماندگی دستگیر قدوة المشائخ حضرت شیخ عثمان زنده
پیر ابن شیخ عبد الکبیر اولیا قدس الله تعالی سره العزیز که عمدهٔ مشائخ عصر و زبدهٔ عابدان
دهر بود در علم شریعت و طریقت بی نظیر بود و همیشه بذکر حق جل و علی می ماند و ریاضت و
تجاهده از حد گذرانید و خرقه فقر و ارادت از پدر بزرگوار خویش پوشیده نقلست که آنحضرت
سه برادر داشت یکی بزرگ شیخ حسین دوم خرد شیخ برهان الدین و شیخ محمد چون برادر کلان
شیخ حسین حضور پدر بزرگوار خود رحلت نمود دو فرزند گذاشت شیخ نور الدین

و شیخ منور که آخر الامر آنها بعد جد بزرگ از خود مناقشه صاحب سجادگی باعم گرامی خویش حضرت
شیخ عثمان زنده پیر در پیش کردند و پیش سلطان ابراهیم ابن سکندر لودهی مستغاثی شدند
و سلطان را بجهت تشخیص این معامله در پانی پت آوردند بعد رد و بدل بسیار اگرچه
والدهٔ مغفرت آنحضرت و اکابر و اعزهٔ شهر و اهالی و موالی فرقه بحضرت شیخ عثمان زنده پیر
پوشانده بودند و برادران و خویشاوندان و مریدان بر ایشان سعی بلیغ میداشتند و نمیخواستند
که درین نعمت و دیگری شریک ایشان باشد لیکن بر عنایت و حمایت سلطان ابراهیم که آخر روی
نیز فلاح ندید سجادگی بدو جا تقسیم گشت و در عید اول دو چڈول برآمدند اتفاقاً کبیر و قاسم
هر دو چڈول باهم در میان مردمان جنگ واقع گشت و پسر شیخ حسین از چڈول بر زمین
افتاد و آسیب یافت چنان رسید که تا عیدگاه رفتن نتوانست و بهزار محنت برگشته بخانه آمد و
حضرت قدوة المشائخ بعیدگاه رفت و با فتح و فیروزی باستانهٔ عالی تشریف آورد و از آن
باز از بنائر فرزندان و بنائر حضرت شیخ عبد الکبیر اولیا غیر از حضرت قدوة المشائخ و فرزندان ایشان
دیگری خرقه نپوشید و بعیدگاه نرفت و دخل در صاحب سجادگی نیافت و هیچکس ازان باز توجه بنائر
شیخ حسین نکرد و صاحب سجادگی تا حال بر فرزندان و والاشان آنحضرت بلا شرکت مسلم
است و برادران و مریدان و معتقدان بخدمت ایشان بسبب اخلاص بندگی زیاده تر بجا
می آورند و می آرند الله سبحانه تقدس تعالی این خاندان بلند نشان را تا قیامت سلامت
دارد آمین ثم آمین نقلست روزی دو شخص چیست یکی مسلمان چاندن نام و دیگری
هندو چاتول نام در میان خود مناقشه داشتند که بهیچ وجه انفصال نمی یافت بخدمت
آنحضرت آمدند چون آنحضرت قضیه آنها شنیدند فرمودند که چاندن راست میگوید و حق بجانب
اوست آن هندو قبول نمیکرد و صریح میگفت که حضرت پیر و دستگیر رعایت مسلمان میکنند
فرمودند چون هر دو زنان شما حمل دارند حکم در میان سر و دو تن همین ست که بخانهٔ
راست گوی پسر و بخانهٔ دروغ گوی دختر متولد خواهد شد اگر همچنین شود پس بدانند که

حکم راست کردہ ام آن ہر دو کس متعجب گردیدہ بخانہای خود آمدند والحق زنان آن ہر دو کس حاملہ بودند و آنحضرت بنور باطن دریافتہ بود تا بحد رسیدن آن ہر دو بخانہا در خانہ مسلمان پسر و در خانہ ہندو دختر متولد گردید و حکم حضرت قدوۃ المشائخ درست آمد و مناقشہ خود بخود فیصل شد نقلست کہ فرزند آنحضرت حضرت شیخ نظام چاہ نورست کردہ بود و سر چاہ میساختند آنحضرت در انجا تشریف آوردہ حضرت شیخ نظام بخدمت آنحضرت التماس فاتحہ نمودند فرمود اول میزبانی بکن و یک پارہ گاؤ و چندین من مانڈہ گندم و حوائج آن بیار و آنرا پختہ و مرتب ساختہ بفقرا قسمت کن بعد ازان فاتحہ خوانم ایشان عرض نمود کہ حضرت سلامت یک بُنے قبول دارم و فی الحال زیادہ ازین میسر نیست فرمود کہ اول آنچہ بزبان من برآمدہ است مہیا کن بہتر والا نہ تو دانے این بفرمود و باستانہ عالی تشریف آورد ہماندم تمام عمارت چاہ فرو رفت چنانکہ ہیچ اثری از و باقی نماند نقلست کہ آنحضرت دہم ماہ ذی قعدہ ازین دار الحزن بدار النشاط فردوس رحلت فرمود قدس اللہ تعالی سرہ العزیز و منہم

در ذکر برہان الاتقیا حضرت شیخ نظام الدین قدس سرہ العزیز

آن شہسوار میدان مجاہدہ آن سلطان جلوہ گاہ مشاہدہ آن عمدہ ارباب توحید آن زبدہ اصحاب تجرید آن سیمرغ قاف وحدت آن شاہباز مرغزار معرفت آن سالک مسالک ہدایت آن مالک ممالک اصطفا آن مقرب بارگاہ یزدانی برہان الاتقیا حضرت شیخ نظام الدین ابن حضرت شیخ عثمان زندہ پیر عثمانی قدس اللہ تعالی سرہ العزیز کہ بہمہ کمالات آراستہ و بانواع کرامات پیراستہ و از مجاہدہ و می نیاسودہ و دامان ہمت بگرد و غبار دنیوی نیالودہ و مدام بریاضت و قناعت گذرانیدہ و از کسی خیری قبول نکردہ و خرقہ فقر و ارادت از پدر بزرگوار خود قدوۃ المشائخ شیخ عثمان زندہ پیر پوشیدہ و ایشان دو برادر بودند برادر کلان آنحضرت حضرت شیخ کمال بسیار باکمال و صاحب عظمت بود و مجذوب

آلمی بسیار داشت چنانکه بعد پدر بزرگوارش مردم صاحب سجاده و پیرامی دانستند و وے هیچ
فرزندی نداشت و از غائت جذبه بطریقه مشائخ مقید نمود بواسطه آن سجادگی ببرهان الاتقیا
حضرت شیخ نظام الدین قرار گرفت و بکسب کمالات و علوم اتب برادو لیای عصر خود مقتدا
بود و علما و فضلا مطیع و حلقه بگوش آن برهان الاتقیا بودند و خلایق ازدحام کثیر بر آستانه
آنحضرت داشت و نعمت ها یافتند اگر حالات واقعی آنحضرت بیان نمائم کتابی دیگر تیار شود
و حجت کمالیت آنحضرت از فرزند بزرگ ایشان حضرت شیخ عبد السلام المخاطب بشاه اعلی
قدس سره که قدوهٔ عارفان زمانه و عمدهٔ سالکان عصر یعنی پیر دستگیر این فقیر است ظاهر
و باهر حاجت تحریر نیست حضرت برهان الاتقیا به پانزدهم ماه شعبان المعظم از دار الملال
بملک مطهر ایزد تعالی شانه انتقال فرمود قدس الله تعالی سره العزیز و منهم

در ذکر شیخ المشائخ حضرت شیخ عبد السلام شاه اعلی قدس الله تعالی سره العزیز

آن محبت المحققین آن قدوة الزاهدین آن سند خواجگان آن مفخر آل عثمان آن مروارید
آن دریای جهان معرفت آن شیخ الشیوخ عالم کما قیل ان الشیخ فی قومه کالنبی فی امته آن
رکن محترم که خلعت اولیای تحت قبای لایفهم غیری در بر پوشید آن شرف اکابر آن امام
مجتهدان آن کلید مخزن حیدر کرار آن خوشه چین خرمن سید الابرار حضرت پیر روشن ضمیر قطب
وقت حضرت شیخ عبد السلام المخاطب بشاه اعلی ابن برهان الاتقیا حضرت شیخ نظام عثمانی
الچشتی الپانی پتی الکاذرونی الملکی المدنی القرشی قدس الله تعالی سره که خرقه فقر و ارادت
از پدر بزرگوار پوشیده و از قطب المشائخ دالاولیا حضرت شاه نظام نارنولی قدس الله تعالی سره
نیز خلافت وارد چنانکه این بیت شاهد این معنی است ۵ مرا به بندگی او که بست محرم تمام
مرید شاه نظامست و این شیخ نظام ✤ نظامش پیر و هم پدرش نظام است ✤ نظام و دودمان
بروی تمام است ✤ و آنکه حضرت پیر دستگیر شیخ المشائخ خلافت از پدر بزرگوار خود میدارد
این فقیر کمتر بدان جانب بخدمت آن شیخ المشائخ ارادت و بندگی آورده و دست بیعت

بدست آنحضرت داده بدین نعمات مغزر گشت چنانکه نوشته آمد و آنکه از مرشد خویش خلافت داشته چنین ست که حضرت شیخ المشائخ پیر دستگیر با حضرت شاه اعلی خلافت از عمدة الاولیا حضرت شاه نظام از قولی قدس سره و هو من حضرت خواجه خانو علاء التاج ناگوری و هو من حضرت خواجه اسمعیل بن حسن سرمست و هو من حضرت خواجه حسن سرمست و هو من خواجه سالار و هو من حضرت خواجه اختیار الدین عمر و هو من حضرت خواجه محمد سامی و هو من قطب ربانی حضرت خواجه نصیر الدین چراغ دهلی و هو من سلطان المشائخ حضرت خواجه نظام الدین اولیا و هو من قطب الکاملین حضرت خواجه فرید الدین شکر گنج قدس الله تعالی اسرارهم سبحان الله تعالی این چه کمال بحضرت پیر دستگیر عطا فرموده که روز بروز در ترقی است هر نیاز مندیکه بر درش رسید بی نیاز گشت و هر حاجت مندیکه خاک درگهش رفت مستغنی شد و خلقش چون خلق محمدی رحلم حیایش محبت حلم و حیای عثمانی راسخ آمد و سخاوت را که بدریا متمثل کنند استوانیست ثابت و کلا اگر درین مبالغه نموده باشم و آنحضرت از دودمان والاشان جامع القرآن حبیب الرحمان امیر المومنین حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه است و صاحب سجاده از هر دو طرف هم از حضرت خواجگان چشت و هم از آباو اجداد کرام خویش آنکه از حضرات خواجگان میدارد در صدر کتاب مزکور گشته و آنکه از آباو اجداد کرام خلافت و سجادگی دارد تحریر کرده میشود بدین طریق که آن سلطان دین و دنیا یعنی حضرت پیر دستگیر قطب وقت حضرت شاه اعلی ابن برهان الاتقیا حضرت شیخ نظام الدین ابن حضرت شیخ عثمان زنده پیر ابن حضرت خواجه عبد الکبیر اولیا ابن حضرت خواجه عبد القدوس ابن حضرت خواجه شعلی ابن قطب ربانی حضرت شیخ جلال الدین کبیر الاولیا ابن سفر الدین حضرت خواجه محمود ابن کریم الدین حضرت خواجه یعقوب ابن جمیل الدین خواجه عیسی ابن مجد الدین خواجه اسمعیل ابن شرف الدین خواجه محمد ابن زین الدین خواجه ابی بکر ابن صدر الدین خواجه علی ابن شمس الدین خواجه عثمان ابن نجم الدین خواجه عبد الله ابن شهاب الدین خواجه عبد الرحمن ثانی ابن زین الدین خواجه عبد العزیز اسرحسی

ابن فخر الدین خواجہ خالد ابن ضیاء الدین حضرت خواجہ ولید ابن قطب الدین حضرت خواجہ عبد العزیز الکبیر
ابن رکن الدین حضرت خواجہ عبد الرحمن الکبیر کہ از مدینہ بگازرون آمدہ ابن علاؤ الدین خواجہ عبد العزیز
ثانی ابن علم الدین خواجہ عبد العزیز ابن حسام الدین حضرت خواجہ عبد اللہ کبیر ابن امام الدین حضرت خواجہ
عمر ابن امیر المومنین امام المتقین حبیب الرحمن حضرت عثمان جامع القرآن رضی اللہ تعالی عنہ ابن عفان
ابن ابی عاص ابن امیہ وہو عبد الشمس ابن عبد المناف می پیوندد و در اینجا بشرف نسب حضرت
رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم تمیناً و تبرکاً اگرچہ مانند ماہ شہیر آفاق است تحریر میشود عبد المناف
ابن قصی ابن کلاب ابن مرہ ابن عدی ابن کعب ابن لوی ابن غالب ابن فہر ابن مالک ابن نضر وہو
قریش ملقب ابن کنانہ ابن خزیمہ ابن مدرکہ ابن الیاس ابن مدر ابن نزار ابن معد ابن عدنان ابن ادد ابن
ابن ہمیع ابن ہبت ابن جمیل ابن قیذار ابن حضرت اسمعیل علیہ السلام ابن حضرت ابراہیم خلیل اللہ
علیہ السلام ابن تارخ کہ او را آزر خوانند ابن ناجور ابن ارغو ابن اشروع ابن شالخ ابن
قانع ابن عابر کہ او را ہود پیغمبر گویند علیہ السلام ابن ارفخشد ابن سام ابن حضرت نوح نبی علیہ السلام
ابن ملک ابن متوسلخ ابن حضرت ادریس علیہ السلام ابن اخنوع ابن برد ابن بارد ابن مہلائیل
ابن قینان ابن انوش ابن حضرت شیث علیہ السلام ابن حضرت آدم صفی علیہ السلام اکنون ہم
رای عزیزان موضح باد کہ حالات و واقعات آن سلطان سریر معرفت پیر دستگیر ما چندان است کہ در
بیان نمی گنجد لیکن چون ذکر پیران و بزرگان آنحضرت در صدر کتاب رقم نمودہ شد ذکر آن
شیخ المشائخ نیز فرض علینا آمدہ تا شمہ آن در ین مجموعہ درج شود و اکثر آن در ملفوظ آنحضرت مسمی
جواہر اعلی کہ این بندہ درگاہ علیحدہ جمع نمودہ است چیزیکہ دانست و نوشتن تو انست ثبت کرد
در ین ہم چند محفل و نقلہا نوشتہ میشود تا کتاب بے از نگردد و از ذکر آنحضرت خالی نماند محفلے بود کہ
حضرت پیر دستگیر زبان معجز نشان میفرمودند کہ در ایام سابق چند گاہ نوکری قراخان کہ از امرای
ظہیر الدین محمد بابر شاہ غازی سلطان ہند بود نمودم و بعضے کارہای سپاہگری حسب دعوی
نیز بوقوع آمدہ بودند و لیکن از ہنر تیر اندازی عاجز بودم کہ اصلا نمیدانستم در ین اندیشہ

بودم تا روزی شخصی گفت هر که خواهد که در تیر اندازی عدیم المثل شود پیش حضرت شیخ رکن الدین ابو الفتح نبیره حضرت شیخ الاسلام شیخ بهاؤ الدین زکریا قدس الله تعالی سره العزیز که بخطاب شاه احمد کهنکو رهانی ملقب است قبول کنند در یک هفته تیر انداز مقرر میشود چون فقیر طالب و شائق این حرفه بود یک ماده گاو چند من مانده نذر آن جناب کردم و بیگانه بعد ادای نماز فاتحه بروح پاکش میخواندم بعد چند گاه شب شنبه دهم محرم الحرام در واقعه دیدم که درختی نورانی ایستاده است و کمان و تیر بمن عنایت کرده اشارت بفتق میکند من تیر بفتق بر تافتم دلو بی رسید پس آن گرفت برو که تیر اندازی ترا رخصت شد چون بهوش باز آمدم شب تاریک بود چراغ روشن کرده بتیر اندازی در آمدم و چهل و هفت تیر انداختم همه بی خطا بودند بغایت خوشوقت شدم چون صبح شد نذر یکه قبول نموده بودم ادا ساختم از آن وقت در تیر انداختن بی خطا بودم پس بعد مدت سه سال از افغان پیش نصیر الدین محمد همایون بادشاه بدهلی فرستاد چون در انجا رسیدم روز جمعه در مسجد جامع که بالای مینار واقع است رفتم بمجرد در آمدن مسجد درویشی مست نزدیک خراب نشسته دیدم چون نیک ملاحظه کردم شناختم که همان دوست خدا است که در معاطله مرا تیر و کمان داده بود زود تر نزدیکش رفتم و پای بوسی نمودم اشارت نشستن نمود نشستم پس بخادمی اشارت نمود نا از حجره تیر و کمان آورده بمن داد چون دیدم همان تیر و کمان بود که در واقعه مرحمت کرده بود حیران ماندم پس مرا رخصت کرد بیرون آمدم و خادم تا بدروازه با من همراه بود از وی پرسیدم که نام این درویش گفت شاه احمد قلندر کهنکو رهانی پسر شاه عبد الله ملتانی مدت بود که از نیجهان رحلت فرموده است پس سالها آن تیر و کمان با من بود چون از شیر شاه سور تفرقه در دیار مالوه افتاد نمامی رخت من بتاراج رفت آن تیر و کمان در میانش بود محلبسی بود که حضرت شیخ المشائخ میفرمود که وقتی از کامروکا متاسیر کنان در بهار آمدم و جای تکیه گرفتم سید عبد الواحد نام عالمی پیش آمد و حقیقت احوالم باز پرس نمود چون معلوم کرد که از فرزندان قطب ربانی حضرت شیخ جلال الدین محمد کبیر الاولیا المعروف بشیخ جلال پانی پتی قدس سره العزیز لم از بهر آنکه جد کلانش سید موسی

قدس الله سره از خلفای کبار حضرت قطب ربانی بودند در تعظیم و تکریم من بغایت کوشید چون هنگام مستی
دران ایام در پیش بود و بعضی اوقات صلوات مکتوبه او اینی شد عبد الواحد مذکور را از خجلت امر وقت
میکرد چون گفته او کار گر نیفتاد چندانکه دوست بود همان مقدار دشمن شد و بسیجنا با من منخندید نا چار
ترکستان مقام گرفته در مسجد خرابه بیرون شهر تکیه کردم شبی بگذشت که سید عبد الواحد مذکور تکیه بر دوش
نمود و استغفار کنان در رسید و در پایم افتاد و بجا گشت بازه بجای قدیم برد بسبب سید و گفت ای
جد خود عمدة الاولیا حضرت سید موسی قدس الله سره را بخواب دیدم شمناک و بعتاب مرا میفرمایند
که ای عبد الواحد تو مرشد زاده مرا رنجانیدی خدای تعالی جانشانه ترا آزار رساند چون بیدار شدم
خود را شل یافتم چنانکه از جا جنبیدن نمی توانستم الحال بهزار دشواری بلازمت شریف آمده ام
به امید آنکه تقصیرات من معاف فرمایند فقیر عذرش قبول کرده باز بجای قدیم رفت و او را همان
ساعت صحت کامل شد پس اکثر خلق را باستانه من رجوع گشت و مرا خوش نمی آمد تا شبی
خفیه آن جای را گذاشته منزل به منزل در شهر اکبر آباد رسیده چند گاه اقامت ورزیدم
مجلسی که حضرت پیر دستگیر شیخ المشائخ ما میفرمودند که ابتدای حالم چنین بود که اول نام
فقیر شیخ عبد السلام بود پدر بزرگوارم حضرت برهان الاتقیا شیخ نظام الدین قدس سره
بنظر ظاهری و باطنی در تربیت میکوشیدند ناگاه دلم مایل بطواف کعبه معظمه گردید از پدر بزرگوار
اجازت یافته روانه شدم چون نزدیک دریاے رسیدم دران سال از ممر فترات و تکالیف
سلاطین پرتکال فرنگ که بابل جزائر میرسید هیچکس مسافرت اختیار نکرد و بنابر آن از انجا عود
نموده بپیش قراخان بدیار مالوه آمدم و او را با من چنان نسبت بود که اکثر معاملات بصلاح
فقیر انتظام نمیداد مدت مدید در انجا ماندم چون از شیر شاه سور تفرقه افتاد از آن دیار از تصرف
خان مذکور برآمد دران زمان من صاحب سامان و غیره بودم هم بنا راج رفت و خلایق را
تشویش پدید آمد لاجرم متوجه وطن شدم چون بدبهر سور رسیدم خدمت قدوة السالکین شیخ حمزه
دریافتم و با نفاس آنحضرت مستفید گشتم چون از انجا روانه شدم در ملک من غیر از تنگه باز خری دیگر

ما بہ بلی رسیدم شخصے در بازار نیز ریسمانی میفروخت از ہمراہیان سہ روپیہ قرض گرفتہ خریدم
چون پیش یاران ہم برای خرچ روزمرہ غیر از ہمان سہ روپیہ چیزی دیگر نبود مرا ملامت میکردند
ازین جہت اندوہناک شدم و گفتم الٰہی من توکل بر لطف تو میدارم چنان کن کہ از روے
یاران شرمندہ نہ شوم درین فکر و اندیشہ کاروے بگرفتم و آن سپر را میکاویدم ناگاہ
از جاے قدرے زیادہ شکست و حلقہ طلا نمودار گشت پس ہمہ آنرا چہار طرف
شکستم حلقہ طلا موزہ ہشتاد تولہ برآمد شکر کردم و آنرا بفروختم و در یاران قسمت نمودہ
منزل بمنزل بوطن رسیدم و بشرف پا بوسی پدر بزرگوار مشرف شدم بعد ازان چند مرتبہ
بطریق سیاحگری جانب ملتان و لاہور و گجرات و جونپور گذر اندم از ہیچ مساعی کہ منجر باستمداد
میشد دریغ نمیکردم زیرا کہ پدر بزرگوار من وقت رخصت فرمودہ بود کہ شیخ عبد السلام ترا پروردگار
بہر کار دیگر آفریدہ است نہ کہ درین دنیا سرگردان شوی پس دلم از مطالبات دنیا سرد
گردید و زمام اختیار بکوچہ عشق کشید از ہمہ تعلقات تارک شدہ آنچہ نزدم بود بفقرا قسمت
کردہ طریق قلندرانہ روانہ شدم در جونپور بسیار مشائخ مثل شیخ بہاؤ الدین و میر سید علی
قوام و شیخ شمس الدین ساوجی دیدم و بزرگان بہار بسان شیخ علی مغربی و مولانا
حسام الدین بغدادی و شیخ صلاح و شیوخ کورہ و گہاٹم پور ہمچون مولانا علی احمد
و شیخ عبد الصمد و در رانتھی چون شیخ الاسلام شیخ نظام و در گجرات مثل قاضی محمود غیر
را دریافتم و از ہر کدام نعمتے بقدر استطاعت گرفتم چون فتح الباب من موقوف بر دیگری
بود از انجا بوطن مالوفہ آمدم و بشرف آستانہ بوسی مشرف شدم چون آنحضرت حالت من
کہ دران ہنگام داشتم بدید و شفقت بلا نہایت مبذول داشتہ بقرب و جوار روضہ منورہ
پیر ہمران ماشمس الاولیا حضرت مخدوم شیخ شمس الدین ترک قدس اللہ تعالی سرہ متمکن
گردانیدہ و فرمودای فرزند سعادت مند خاطر خود جمع دار کہ زود بمرتبہ اعلی میرسی و بنجا
بنشینی و دست بیعت بخلق خدا دہی و بسیاران از تو بمنزل میرسند پس بیافت و مجاہدہ

سعی بلیغ نمودم چاره تمام نگذشت که صورت دلپذیر عالمگیر قطب المشائخ والاولیا حضرت
شیخ نظام نارنولی قدس الله تعالی سره از دروازه حمیره که با وجود یکه سته بود بیک مرتبه
ظاهر شد و مرا از من ربود و توجهی خاص نموده اشارتی برای طلب ما فرمود طاقت از دست
رفته ؎ مست و مدهوش آن جمال شدم ✤ طالب جرعهٔ وصال شدم ✤ و گریبان چاک
نموده سر و پا برهنه برآمدم و نمیدانستم که کجا میروم و از خوردن و آشامیدن چیزی ندانشتم تا بعد
چند روز ولایت آنحضرت را رهبری کرده خود بخود بنارنول رسانید هنوز داخل شهر نشده بودم
که آنحضرت عمامه دستار خاصه بدست خادمی عنایت نموده فرستاد و سرفراز گشتم بعد ده پیش
از آنکه بخانقاه در آیم خادمی دیگر آمده دو کاغذی بمن داد و گفت که حضرت شیخ این اسم اعظم
بدست خاص نوشته مرحمت فرموده اند و حکم کرده که باین اسم اعظم ملازمت نمائی تا دولت اعلی باشد
و بعد ازان حضور هم آئی پس سه هفت روز در مسجد گفش دوزان ماندم و بدان اسم ملازمت نمودم
تا صفائی قلب مسجد درجه حاصل شد و حسب الحکم حضور رفته سر بزمین نهادم فرمود الحمد لله جل جلاله
از همه اعلی شدی پس عنایتها که قاصر بیان ست مبذول نمود و ازان روز بے اظهار کسی که بگویم
بنام اعلی معروف شدم و به اشاره پرستاره آنحضرت همین نام در شجره و سجل ثبت کردم بعد ازان
یکسال و پنج ماه و هفت روز بخدمت آنحضرت بماندم و چله ها کشیدم و ریاضت و مجاهده پیش گرفتم
تا روزی مرا در حجرهٔ خاص طلبیده فرمود بابای من نعمتی که از چهارده خانواده بمن رسیده است
تو را رزانی کردم و اجازت دادم که بوطن خود بروی و دست بیعت بخلق بدهی امروز سوم روز است
که جد بزرگوار شما حضرت قطب بابا شیخ جلال الدین کبیر الاولیا قدس الله تعالی سره العزیز
متواتر در واقعه میفرمایند که نبیره مرا زود رخصت نما از انکه جای من بے او خالیست
ازین حرف مرا حیرت افزود که آیا جای فنای بچه معنی خواهد بود پس آنحضرت خرقه خاص و مثال
خلافت و عصا و تسبیح مرحمت نمود چون بشهر آمده رسیدم شنیدم که پدر بزرگوارم بر بان الاتقیا
حضرت شیخ نظام الدین بابا پنی قدس الله تعالی سره العزیز رحلت فرموده اند که جای فنای

بدین معنی اشارت بود پس به پانی پت آمدم و امانت بیران گاز پدر بزرگوار من ماندہ بود یافتہ
بر کرسی سجادگی نشستم و نعمتیکہ از پدر بزرگوار مرا حاصل شد بیش از سجادگی یافتہ بودم الحمد للہ
تعالی شانہ واقع کہ آنحضرت در ایام سابق در مغاکی کہ مثل مقبرہ شیخ محمد سودہ و پنجہ روز
بی اکل و شرب بماندم و در خاطر مبارک چنان قرار دادہ بود کہ تا از غیب چیزی نرسد افطار
نمایم ضعف بغایت غلبہ کرد چنانکہ طاقت بر خاستن و رفتن نماند و تاریکی در چشمہا پیدا شد ناگاہ
صدائے از بیرون مغاک بسمع مبارک رسید کہ با اعلی بیرون بیا ازان نازہ تقویت حاصل گردید بدر
بیرون مغاک آمد کہ مردی نورانی ایستادہ است و چیزی سفید در دست دارد نزدیکتر آمد پارچہ
پارچہ آنرا نمودہ تمامی با آنحضرت خورانید و او در صورت نان بود اما رنگ و ذائقہ اش بنان
دلالت نمیکرد پس آن مرد غیبی هیچ نگفت و روانہ گردید و آنحضرت در بالش تا مقبرہ شیخ محمد سودہ
دلالت می رفت و او در انجا غائب گردید حضرت پیر دستگیر را تاسف شد کہ چرا باز اشکال از و حل نکردم
پس همان شب همان مرد را در واقعہ دید آنچہ مطلب بود پرسید و وی مطلب خاطر نشان آنحضرت
ساخت و واقعہ کہ حضرت پیر دستگیر روشن ضمیر در مجلس عرس جد کلان خود حضرت قطب پانی
مخدوم جلال الدین محمد کبیر الاولیا پانی پتی عثمانی قدس اللہ تعالی سرہ حاضر بود ند اکثر اکابر و
اعزہ شہر و نواحی نیز دست بستہ ایستادہ بود ند از انجملہ مرزا محمد ساکن پانی پت بمفاصلہ یک کس
پہلوی آنحضرت نشستہ بود و حرف و حکایت با شخصے میکرد ناگاہ از زبانش برآمد کہ امروز هیچ
فقیر و درویش چنان نیست کہ در سماع او اثر باشد آنحضرت شنیدہ فرمود چہ گفتی عرض کرد هیچ
نگفتم فرمود جای انکار نماندہ آنچہ گفتی باز بگوے مرزا از دہشت حضور سر چہ گفتہ بود واقعی
بیان نمود آنحضرت فرمود کہ ازین حرف توبہ کن کہ ز نہار من بعد چنین خطرہ در دل مگذران
کہ استقامت عالم بذات بابرکات او لیاست چون ایشان نباشند جہان امروز
برگردد مرزا عرض نمود کہ حضرت راست میفرمایند بندہ ازین معاملہ منکر نیست و لیکن بحسب
ظاہر همچنین شخصے نیست پیر دستگیر خاموش بماند ند و بقوالان اشارہ نمود تا چیزے

بخوانند حسب الارشاد قوالان بیتی آغاز کردند آنحضرت در وجد شد بعد ساعتی نگاه آنحضرت
بر صراز افتاد و زند دلکش آمده دست بر دستش زد و دیگر گفت و بگذاشت وی یکبارگی بر زمین افتاد و
غلطید حضرت پیر دستگیر در سماع بود پس کسان مرزا مذکور صاحب خود را برداشته بردند چون
محفل بآخر رسید آنحضرت بآستانهٔ عالی رفتند و صبح صادق مرزا توبه کنان بجبت تمام
ملازمت حضرت پیر آمد و سر در پای فلک فرسای آنحضرت افگند و عذر تقصیرات نمود آنحضرت
مهربانی در باره او فرمود و بزبان مبارک راند که هوشیار من بعد حرف ناشایسته در حق فقرا نه
نگوئی و اگر بسهو از زبان برآید استغفار نمائی پیران را شفیع آری ۵ خاکساران جهان را
بحقارت منگر ۵ توچه دانی که درین گرد سواری باشد نقاست از نادر الزمان و
خسرو ثانی مولانا ظاهری که از مدت سکونت در بانی پت دارد و از معتقدان خاص حضرت
پیر دستگیر است میگفت که وقتی آنحضرت چیزی مذر قطب ابدال مخدوم شیخ شرف الدین بوعلی قلندر
قدس الله تعالی سره العزیز قبول کرده بودند آنزا خواستند که در باگهوئی رفته ادا نمایند
قرار صبح شده بنده را تاکید فرمودند تا سحر بخدمت گرامی برسم نماز صبح بیک جا گزاریم
پاسی شب باقی مانده بود که ابر پیدا گردید باران اندک اندک باریدن گرفت تا دم سحر
همچنان بود بنا بر آن برفتن پاره اهمال واقع شد اذرین اثنا آنحضرت مخدوم زاده
بر جاده صاحب سجاده حضرت میان شاه محمد ولد حضرت شاه منصور زاد الله عزه را برای
طلب بنده فرستادند و آن ثمره نونهال جلالی بدر سرای این فقیر آمده دستک زده بنده
زود بر آمد و سلام کرد فرمودند که حضرت پیر دستگیر شمارا تاکید طلبیده اند اسپ تیار کردم حضرت
پیرزاده را بر دوسوار ساختم و خود پیاده برکاب سعادت ایشان بملازمت حضرت آمدیم
چون آنحضرت مرا بدیدند خوشوقت شدند و بزبان مبارک فرمودند که خوش آمدی وصف
آوردی از دیر منتظر تو بودم تا اکنون به باگهوئی رفته اند حضرت قطب ابدال او را
نمایم عرض کردم که باران می بارد و در باگهوئی سایه هم نیست خوب ست که امروز موقوف

شود و فرد ابر و یکه همه رین باران زیاده تر شد ابر از هر طرف فوج فوج برمی آمد و رعدی غریدن گرفت باران و شدت آش باز بعرض رسانیدم آنحضرت فرمودند که سر چند باران بشدت باشد همرا آنجا باید که برویم التماس کردم که هر چه رضای حضرت باشد فرمان برداریم پس فرمود که خاطر جمع دارید انشاء الله تعالی شما را از باران به شما هیچ تکلیف نخواهد رسید پس هر فاستند و بر چڈول سوار شدند و متوجه باگموئی گشتند اکثر مریدان و معتقدان همراه تا مقام مذکور روانه شدند از چپ و راست مایان باران می بارید و بر مایان یک قطره هم نمی افتاد و تا در باگموئی رسیدیم و نان و یخنی فراوان بخوردیم از هر چهار سو بقریب یک تیر پرتاب باران می بارید و جائیکه ما و آنحضرت بودیم قطره هم نمی افتاد و چون بسوی آسمان بدیدیم در ان مقدار جائیکه باران نمی بارید ابر هم نبود تا وقتیکه از قسمت نان و یخنی فارغ شدند و خوردند و برای فرزندان برداشتند پس چنانکه رفته بودیم در شهر آمدیم و آنحضرت با آستانه عالی خود تشریف بردند نقاست که حلوائی بود از مریدان پیر دستگیر او سرمایه عمر خود چند اشرفی در آوندی پر کرده نزد یک دیگدان دفن نموده بود و قتی بضرورت هر چند در آنجا بلکه اندرون و بیرون خانه تفحص نمود و نیافت حیران و پریشان بحضور آن شیخ المشائخ آمده عرض نمود فرمود که برو و خوب تلاش کن انشاء الله تعالی خواهی یافت وی حسب الحکم رفته کندیده هیچ نیافت ناامید گردیده کلند خانه در دست گرفته آمد و روبروی آنحضرت بر زمین زد و گفت یا پیر دستگیر خراب برای خدای عزوجل مدد کنید که در این شما محض برای کشایش هر مشکلے در دنیا و عقبی گرفته ام این سخن آنحضرت در غضب آمد و فی الحال برخاست و دستش بگرفت و راهی شد چون قدری سوی خانه او رفت کلند از دستش گرفته بر زمین زد و فرمود که همین جا بکن هر چند ما بین راه بود وی فرمان بجا آورد و همانجا کندن گرفت زیاده از دو سه تیشه نزده بود که همان آوند اشرفی بالا یافت بگرفت و از خوشحالی سر بر پای افلاک سای آنحضرت افگند و عذر تقصیر نمود و آن همه اشرفی را پیش آنحضرت نهاد و عاجزی کرد تا آنچه

قبول کنند آنحضرت ہیچ قبول نفرمود و دیگر شخصے بہار خان نام ساکن جورہ مشہور است کمال
او نیز گم شدہ بود و توجہ آنحضرت بازیافت نقلست کہ وقتی جہار پنج کس بخدمت آنحضرت
آمدند و از وجہ آزمایش در راہ خطرہ در دل گذرانیدند چنانچہ کسی گفت کہ بجبور رسیدن ما حضرت
بشیخ المشائخ مرا حلوای گرم عنایت کنند چہ خوب شود و دیگر بدل آورد کہ نان و مرغ بریان مرا
مرحمت فرمایند ہمچنان ہر کدام بخاطر آوردند و یکی از آنہا کہ بد اعتقاد و بد نہاد بود گفت یاران
شما ہمان اشیا خواستہ آید کہ البتہ بہم رسد اما من خربزہ ولایتی می خواہم کہ در تمام ہندوستان پیدا
نمیشود و نہ اکنون موسم او در ولایت ماندہ پس آنحضور پرنور آمدند و زمین خدمت ببوسیدند و حکم نشستن
شد بنشستند پس حسب خواہش آنہا ہر چہ بود آنحضرت عنایت فرمود و الا آنکہ خربزہ خواستہ بود
او را گفت کہ ای فرزند چیزیکہ خواستی حالا موجود نیست مگر خاطر جمع دار کہ آن نیز بکرم حق تعالیٰ
ہمین ساعت حسب اعتقادت میرسد درین اثنا شخصے از مریدان آنحضرت کہ برای کاری بولایت
رفتہ بود چون بوطن مراجعت نمود شخصے خربزہ میفروخت اگرچہ موسم باخر رسیدہ بود لیکن از جائے
بدستش آمدہ بہای گران داشت بخرید و تحفہ برای آنحضرت برگرفت و بعد طے مسافت راہ ہمان
ساعت اتفاقاً بملازمت آنحضرت رسید و آن خربزہ سربستہ چنانکہ در خربزیہ نمدہ بود بحضور پرنور
گذرانید آنحضرت ناکشودہ بہمان شخص کہ خواہش او بود عنایت فرمود و باقی ہمہ کس ہزار حصہ
نمود آنہا چون برون آمدند ہر کدام زبان ثنا و ستایش بکشادند مگر آن بے ادب کہ از بد ضرری
و خندگی آن خربزہ را از خربزیہ برآورده بیاران نمود و گفت انیک کرامت بر ما کہ چیزی خراب
بمن نمودہ است و الحق آن خربزہ از بد اعتقادیش ضایع شدہ بود یاران ملامت کردند و
گفتند ای مرد نامعقول استغفار کن ورنہ خراب و رسوا خواہی شد کہ در حق اینچنین شیخ کامل
حرف ناشایستہ میگوئی و در دل کسے کہ میخواست آنحضرت عنایت نمود و موافق رضایت ہم مرحمت
کردہ اغلب کہ از بد اعتقادیت ضائع گشتہ باشد آن بدبخت پند کسے گوش نکردہ بر ہمان سخن خود
بماند پس چہار دہ روز ازین واقعہ نگذشتند کہ بیماری او را مرض پیدا شد و روز بروز زیادہ

میگردید هر چه علاج کردند سود نکرد و خراب و رسوا شده بمرد نقلست از شیخ نظام پانی پتی
که از فرزندان قطب الاولیا حضرت مخدوم شیخ زینا قدس الله تعالی سره و انمریدان حضرت
پیر دستگیرست او برای کاری به کابل رفته بود چون بدریای اٹک رسید در کشتی نشست و
آن کنار دریا سنگیست کوه داری جلالیه نام وارد کشتی را و عبور او خطره عظیم بود ناگاه کشتی
بدو رسید و بشکست و به آب تر شدن گرفت هر کس که دران کشتی بود از زندگانی ناامید شد
شیخ نظام را چون فرموده حضرت پیر که گفته بود دند هر جا ترا تشکلے پیش آید مرا یاد کنی بیاد آمد
نام پاک آنحضرت بر زبان راند همان لحظه جمال جهان آرای آنحضرت معاینه کرد که گویا بر کنار
کشتی ایستاده اند و شخصے دیگر همراه است بدو اشارت مینمایند که بکشتی حمله کند و او حسب الحکم
دست بکشتی زد و حضرت خود نیز بدو نمودند چنانکه همه کس دیدند و در طرفة العین صحیح و سلامت
بکنار رسید مردم که در کشتی بودند متعجب بماندند و پرسیدند که این کدام بزرگ بود که متوجه آش
ازین مهلکه صعب خلاص شدیم شیخ مذکور گفت یاران شما چه دانید پیر دستگیر من بود
قطب الاقطاب حضرت شاه اعلی نبیره و صاحب سجاده حضرت مخدوم جلال الحق والدین کبیر الاولیا
پانی پتی آنها زبان ثنا برکشاد و مذور راهی شدند بعد از مدت وی از کابل برگشته بوطن رسید
سرگذشت بعرض سانید آنحضرت فرمود که مرد پیران در همه جا است امامرید را نشاید که
راز پیران جای اظهار نماید مجلسی بود که حضرت پیر از پانی پت بخانه این فقیر در کرانه تشریف
آورده تمام مردم قبیله فقیر سعادت قدمبوسی دریافتند در آن ایام عموی کلانم مقرب خان صوبه
پٹنه یافته بود و برادر کلانم نادر العصر شیخ قاسم که امروز در علوم صوری و معنوی و انواع
هنرمندی ثانی ندارد او نیز همراه عم بزرگوارم خود روانه آنصوب شده بود با تمام حشم و اموال
فرزندان بر کشتیها سوار شده میرفتند حضرت پیر بایشان این کلمات فرمودند که درین
روزها خبر وحشت اثر از لشکر برادر شما خواهد رسید مگر باستقلال خواهند ماند که بفضل حضرت
جل جلاله همه خیر خواهد بود چونکه امشب فقیر همراه حضرت قطب پانی برای عدد فرزندان شما شیخ قاسم

از بهر آنکه او بر کشتی مع فرزندان و حشم سوار شده میرفت و کشتی غرق شدن خواست رفته بود یم
و بحکم الله جل جلاله در آنجا رسیده پسر شما شیخ قاسم را با زن و فرزند و خویشان همش برآورد یم باقی
همه مردم و مال و متاع هر چه در کشتی بود غرق شد فقیر بهمین جهت برای آگاه ساختن شما
آمده است تا روز دیگر آنحضرت بپانی پت تشریف برد و بعد چند گاه قاصدی از آنجا آمده
خبر غرق شدن کشتی برادر کلان این فقیر و برآمدن ایشان با زن و فرزند که آفتاب قلی نام
داشت و خویشان ایشان هر چه آنحضرت فرموده بود دیگر غرق شدن تمامی اسباب و مردمان همان
تاریخ که حضرت نشان داده بود مذکر سانید همه کس متحیر ماندند و نذری ترتیب داده بخدمت آن
حضرت فرستادند و آنحضرت قبول نمود مجلسی بود که حضرت پیرزاده برجاده شرف الاسلام
والمسلمین شیخ محمد سلمه الله تعالی شانه بر کرسی خلافت نشسته بودند و این فقیر نیز حاضر بود
و نقل از بزرگان سیر فت پس ذکر چنان افتاد که بخدمت اولیا جن اکثر می باشند و کسب کمالات
میسازند حضرت پیرزاده فرمودند که آری همچنان است و من از بخدمت جد بزرگوار خود حضرت
شیخ المشائخ معانقه نموده ام و حال آنکه جن بمجرد نام بردن خرما که آن چند نهال نشانده حضرت
پیر دستگیر بخانقاه آنحضرت هنوز موجود و هستند می باشد کسیکه در انجا ماند بچشم خود صریح می بیند
و سوالش جن دیگر که جمال نام داشت بملازمت آنحضرت بچشم خود دیده ام و آن چنان بود
که فقیر در ایام خردسالی شبی پیش حضرت پیر شاه اعلی مے خوابید از نصف شب
زیاده گذشته بود که آنحضرت بر و بانگ زدند و فرمودند که جمال آفتابه حاجتی بیار و از آواز
آنحضرت بیدار شدم و دیدم شخصے سفید پوش دراز قد آفتابه در دست نزدیک چهار پائے
آنحضرت ایستاده است و آنحضرت از استنجا فارغ شد و همان شخص حسب الامر آفتابه حاجتے
برداشت و بکیسو نهاده باز آمده دست بسته ایستاده شد آنحضرت فرمود که جمال برو هیچ
حاجت نیست او چند قدم رفته غائب گردید من از غایت ترس از آنحضرت پرسیدم فرمودند
خاموش باش تو چه دانی که می پرسی پس از ادب دم نزدم و در خاطر کردم که از عزیزان

غیب خواهد بود که در خدمت اولیا می باشند فقط مجلسی بود که این فقیر بخدمت حضرت پیر دستگیر
رفت چون ایام خردسالی بود از روی کم ظرفی خطره که مجرد رسیدم آنحضرت از قسم طعام الوش
خود عنایت فرمایند چه خوب شود در دل گذشت چون بخدمت رسیدم آنحضرت را بر سفره طعام
یافتم چون این فاکپار را بدیدند شفقت فرموده اشارت بطعام خوردن نمودند بنده هرچند
نمیخواست که برابر آنحضرت نشسته طعام بخورد و عرض نیز نمود که بنده خواهان الوش است
هیچ سود نکرده تا بخدمت شده برابر خود نشانیده طعام خوراندند و فرمودند که تو فرزندمائی اگر خواهش الوش
داری این الوش است بخور پس فقیر بحکم الاطاعت طعام سیر بخورد و بعد از دیری رخصت
شده بخانه آمد و بعدش اکثر بعض اوقات از بی عقلی و تقاضای طفلی در خاطر چیزها می آورد
و آنحضرت بنور باطنی می دریافت اگر تمامی تحریر سازم کتاب دراز گردد فی الجمله ازان در ملفوظات
حضرت مسمی جواهر اعلی ثبت نموده ام حالا ازان تقصیرات توبه میکنم امید وارم که آنحضرت قبول
فرمایند ۵ بنده او میم بجان و دل بصدق اعتقاد اگر درین باشد خلاف اندر دل من کافرم
حالات آنحضرت بیرون از تحریر است ازان جمله ذکر خلافت حضرت پیرزاده صاحب سجاده و قبله
و کعبه ما حضرت شیخ محمد سلمه الله تعالی شانه نموده میشود و آنچنان است که حضرت پیر دستگیر دو فرزند
یکی حضرت شیخ نور دوم یکی شیخ منصور داشت و آن هر دو صاحبزاده جوان و صاحب فرزندان
بودند آخر الامر بقضای الهی جلشانه حضرت شیخ نور برحمت حق پیوست حضرت پیر دستگیر
خلافت و سجاده گی بحضرت شیخ منصور عنایت فرمودند چنانکه روز عید بر چهار دل خاصه سوار شده بعزم
بمصلی نیز داده بودند بعد چندگاه آن سلاله عظام نیز رحلت فرمود و فرزند ششش ماهه
گذاشت حضرت شاه محمد نام و والده شریفه آنجناب نیز فوت شده بود و سوای آنحضرت دیگر بنا
نیز داشت همه آنها در حضور پر نور آنحضرت وفات نمودند و آنحضرت بر مرگ همگیدم قطرهٔ اشک از چشم
فرو نریخت و خود تجهیز و تکفین نموده بیرون شهر بهلوی مقبره میر سید علی همدانی که آنحضرت
در آنجا مقبرهٔ خود ساخته بودند و دیگر مخدوم زاده ها نیز همانجا آسوده اند دفن نمودند القصه آن یتیم

که از دریای منصوری باقی ماندوی را آنحضرت خود پرورش نمودند چون آن سلاله عظام
بسن چهارده سالگی رسید روزی در خاطر این دعاگو گذشت که اگر حضرت پیر حضور خود
خلافت و سجاده بآن والانژاد عنایت فرمایند چه خوب باشد درین باب باهر که
مصلحت کردم پسندنمودند بران تاریخ دوازدهم ماه محرم الحرام سنه ثلاث و ثلثین و الف
این خاکروب درگاه و قاضی نظام ولد قاضی سالم کیرانوی که بموطن این دعاگوی است
بملازمت آنحضرت رفتند ملک سلیمان افغان زمین دار پانی پت که از آبا و اجداد نسبت
مریدی باین خاندان عالیشان دارد نیز حاضر بود باوی نیز مصلحت نمودیم گفت بسیار خوب است
البته این کار باید نمود و روز دیگر بنده و قاضی نظام و ملک سلیمان بخدمت آنحضرت رفتیم و برای
خلافت حضرت پیرزاده شیخ محمد ولد حضرت شیخ منصور التماس کردیم فرمان شد که التماس شما قبول
است حالا رخصت شوید و فردا که روز سعید است بیائید حسب صلاح کرده خواهد شد چون شب شد
حضرت پیرزاده را حکم نمودند که غسل نموده بیائید آن چراغ خاندان جلالی فرمان بجا آورد و حجره
طلبیده باسم الله جلشانه تلقین نمودند صبح صادق بنده بخدمت رفت فرمان شد که چند سنگ ریزه
بیارند خادمان آوردند آنحضرت فاتحه خوانده قسمت نمودند پس حضرت پیرزاده را پیش طلبیده دیر
کرده کلاه چهارترکی از سر خود فرود آورده بر سر آنجناب نهادند و مقراض را دند و فرمودند که
دوگانه ادا کن ادا کردند پس پیراهن که در بر آن حضرت بود فرود آورده پوشانیدند و تسبیح نیز
مرحمت فرمود و گفت که استغفر الله ربی تمام کن همچنان کرد پس عصای مبارک حضرت شمس الاولیا
و تسبیح حضرت قطب ربانی و خرقه بزرگان که در خلافت پشت در پشت رسیده بود حواله نموده
فرمودند که هر چه نعمت از پیران چهارده خانواده بفقیر رسیده بود و بفرزند شیخ محمد عطا کردم پس
چادر دل خاصه طلبیده حضور خود بر دوشانیدند و فرمودند که زیارت پیران ما کرده بیائید حسب الحکم
چادر دل بر داشتند و با مریدان و بندگان پیاده بر کاب سعادت بودیم تا اول بروضه مقدسه
حضرت شمس الاولیا شیخ شمس الدین ترک مشکل کشا قدس الله تعالی سره العزیز رفته زیارت

حاصل نمودند درین اثنا قوالان در رسیدند انجا سرود گویان در رکاب ملیان زر افشان
کنان بروضهٔ مقدسهٔ حضرت قطب ابدال شیخ شرف الدین بوعلی قلندر قدس الله تعالی سره آمدند
واز انجا بروضهٔ متبرکهٔ قطب الاقطاب مخدوم جلال الشرع والدین محمد کبیر الاولیا رسیده زیارت
حاصل نمودند واز انجا بجذبت پیر دستگیر آمده بابوس گشتند آنحضرت بغایت تمام برابر خود
نشاندند وحضرت پیر احالتی رودا داز دیده اشک بسیار افشاند چنانکه از اثرش تمام محفل در گریه
شد و مست در و دیوار بعد افاقت ملک سلیمان پسر خرد سعید خان را آورده مرید پیر زاده گردانید
واز ان باز دیگر آن هم بسیار شدند نقلست که چاهی در خانقاه آنحضرت تیار کنانیده بودند
آبش شور بر آمد مردمان شکایت او معروض کردند همدران اثنا شخصی چند کاگ از درگاه
جهان پناه قطب الاقطاب خواجه قطب الدین بختیار اوشی قدس الله تعالی سره تبرک آورد
آنحضرت آنها را پاره پاره کرده در چاه مذکور انداخت و فرمود که چون خواهش خلق برآید
شیرین است الله جل جلاله از برکت این کاکها همچنان فرماید آب همه شیرین و نهایت بسیار
شد و تا الحال در موسم گرما قریب نصف شهر از و آب می آشامند نقلست که عمر شریف آن
حضرت از یکصد و بست پنجسال زیاده بود و از ان جهت که روزی آنحضرت در سیمان سالگره
خود تقریبی طلبیده بودند چون شمار نمودند یکصد و بست و پنج گره بود پس فرمودند که اکنون چند
سال است که سر سال گره نداده ام و درین سن و سال دندان باز روئیده بودند بهتر از اول
و موی بر ریش مبارکش از سفید باز سیاه شده بود و بعد چند سال باز سفید گشتند چنانچه این چند
ابیات حسب حال آنحضرت است ابیات لسان او درین عالم بگو کیست ✦ که باشد
عمرش افزون از صد و بست ✦ پس از صد سال دندان باز روید ✦ چنین پیری خدا بیند
هیچکس دید ✦ دوباره شد سیه موی سفیدش ✦ سفیدی داد دوباره نویدش ✦ بود واجب
سپاس او بهر کس ✦ ز دیگر ذکرها ذکرش بود بس ✦ علو الشان و شاه العالمین است ✦
که فخر آسمان و هم زمین است ✦ سزاوار امامت هم ولایت ✦ بدو زید کرامت هم هدایت ✦

امام و هادی برناد پیر است ✤ که هم پیر است و هم روشن ضمیر است **وفات** که وصال آن محبوب ذو الجلال یعنی حضرت پیر دستگیر ما اول چند روز بذات با برکات آنحضرت کوفتی واقع شد آخر الامر روز چهارشنبه بست و پنجم ماه ربیع الاول سنه ۱۰۳۳ ثلث و ثلثین و الف رحلت فرمود و با دوست پیوست هر چند مقبره و منوره بیرون شهر متصل روضه پیر سید علی متقی ساخته بودند ولیکن مرقد مبارکش حسب الحکم در عین خانقاه عرش اشتباه واقع گشته مطاف عالمیان گردید و این کمترین مریدان و بندگان چند تاریخ وصال آنحضرت گفته بود از آن جمله که در ملفوظ جواهر اعلی ثبت افتاده اند تاریخی تحریر می نماید **ابیات تاریخ** دریای کشف و کرامت و ملک جود ✤ کز فیض او گرفت جهان عدم وجود ✤ شیخ یگانه پیر زمانه که از نگاه ✤ چشم چراغ اهل جهان را ضیا فزود ✤ حق گوی شاه اعلی که او بود در جهانش ✤ هر دیده دید گفت بر مصطفی درود ✤ پیری که از عنایت او کس زیان نکرد ✤ سر سود هر که بر در او طرفه بر سود ✤ شاهی که از کمال ولایت جهان گرفت ✤ خورشید را همیشه بود بر درش سجود ✤ از بیش دیده ها چو یکایک شده نهان ✤ از ماتمش نمود فلک جامه کبود ✤ تا از دلت چه سال وصالش نجو استم ✤ آمد مرا ز غیب ندا شیخ قطب بود ✤ دیگر تاریخ آن صاحب ولایت شیخ اعلی بود نیز منظوم ساخته ام **نقاست** که بعد دو سال و چند ماه زیاده از رحلت آنحضرت گذشته بود ند مسماة روشنایی صاحب سلطان که از مریدان آنحضرت پیر دستگیر است دی برای تعمیر روضه منوره آنحضرت توفیق یافت بنا بر آن از فتحپور سیکری سنگ سرخ طلبیده عمارت شروع کرد هنوز از بنیاد فارغ نشده بود که شبی معماری که او کار فرما بود در خواب دید که حضرت پیر دستگیر بر تربت خود ایستاده اند و میفرمایند که چون شما بنیاد پر میکردید در کوفتش خشتی به تخته صندوقی رسیده و تخته را شکسته بزانوی چپ من آمده است زود آن خشت پاره را از میان صندوق برآورده تخته را درست نموده عمارت بکنید چون صبح صادق برآورده و آن معمار پیش آن مسماة مذکور آمده حقیقت واقعه شب یکیک معلوم نمود مسماة گفت

پیر دستگیر فرموده اند بعمل آرید که بشارت آنحضرت هرگز غلط نخواهد بود پس همچنان نمودند حضور مردم اعیان و اکابر شهر و مریدان و معتقدان صندوق بکشادند و گل از بالای تابوت دور ساختند چه بینند که فی الواقع تخته صندوق از جانب چپ شکسته است و پارچه خشت اندرون نظر می آید بنا بر آن تخته از بالای صندوق فرود آوردند که نزدیک خشت زانوی شریف حضرت پیر دستگیر افتاده بود دیدند که یک پای مبارک راست و دراز است و آن پای که پارچه خشت بر رسیده بود ایستاده و تمام بدن صحیح و سالم منور است و روشنی سیمای مبارکش بحال اصلی است چنانکه گوئی بخواب رفته اند ازین مشاهده جماعه طالب و مرید که حاضر بودند متحیر بماندند و از زبان هر کدام درود بر آمد و بدیدار پر انوارش مشرف و مغز گشتند پس سماط مذکور گلاب و عنبر فراوان بر بدن مبارکش ریخت و حاضران فاتحه خواندند بعد ازان تابوت شکسته درست ساخته کار عمارت شروع کردند و در اندک مدت و صدق اعتقاد تعمیر بانصرام رسید و مزار خاص و عام گردید اکنون بر ضمائر او والا بصار روشن باد که چون این گنهگار بی سرانجام و خاکروب درخواجگان بعنایت حق سبحانه تعالی و بمدد همت حضرت رسالت پناهی صلی الله علیه وسلم توفیق رفیق یافتم تا این مجموعه را که **سیر الاقطاب** موسوم است از سنه ستة و ثلثین و الف شروع نموده بمحنت بسیار در سنه ستة و خمسین و الف مرتب ساختم چنانچه تاریخ اتمامش اینست **ابیات** مرتب شد چو این بحر معانی ✤ بلطف ایزد دانا و دادار ✤ شدم اندر پی تاریخ در فکر ✤ ز لوح غیب تا گردد چه اظهار ✤ اگرچه سالها بردم بسی رنج ✤ ولے شد عاقبت دولت پدیدار ✤ خدارا شکر گویم بے نهایت ✤ که لطف او نمود انجام این کار ✤ بدل تاریخ اتمامش چو جستم ✤ ندا آمد سراسر گنج اسرار ✤ ازان رو امید کلی دارم که ببرکت عظمت آنها که درین گنجینه ثبت افتاده است اول این فقیر بنور معرفت منور گردد و هر کس بدو قدر خاطر مطالعه او نماید بمرادات کونین برسد بعون لطفه و فضله و سلم تسلیما کثیرا و صلی الله علی شفیع المذنبین محبوب رب العالمین حضرت احمد مجتبی محمد مصطفی

و علی آله و اصحابه و ازواجه و عترته اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین واقعه پوشیده نماند
که چون این تذکره بتوجه ظاهر و باطن پیران ما صاحبان ما بادشاهان ما حضرت خواجگان چشت
رضی الله تعالی عنهم آرسوده برآمده به تصحیح رسید همدران ایام در سفر کابل برکاب سعادت بادشاه
جم جاه گیتی پناه سلیمان مرتبت سکندر صولت قدر قدرت فریدون منزلت ظل سبحانی
ابو المظفر شهاب الدین محمد صاحبقران ثانی شاهجهان غازی اشفاق پناهی قبلهگاهیم
شیخ فضیل که از برادر کلان من شیخ قاسم چند خرد و ازین حقیر کلان تر اند نیز در رکاب سلطان
بودند و قرب و منزلت تمام داشتند دوران ایام اخوان پناه را مطالعه این کتاب ذوق بسیار
بود و اکثر اوقات که از دیگر امور فارغ می شدند همین کتاب بدست داشتند اتفاقاً منزل
بکچار باغ واقع شد و خیمه فقیر و ایشان برآبجو نصب کردند چنانکه پرو های خیمه یکدیگر باهم
بسته بودند و مابین آبجو سیر رفت وقت شام این تذکره را بر مسند گذاشته برای نماز
برخاستند بعد فراغش چون شب تاریک بود و باد تند وزید و چراغ روشن نمی شد
بنابر آن نماز خفتن خوانده آسایش نمودند فراش و مسند بردار از تاریکی هیچ ندانست
و ملاحظه نکرد کتاب در آبجو افتاد چون گران بود آبش فرو برد و تمام شب اندرو بماند
تا صبح صادق بدمید و اخوان پناهی بیدار شدند نماز بامداد ادا نموده برکنار آبجو نشستند
چون بینند که جلد کتاب جدا شده برآب آمده بشناختند ازین حیرت مضطرب الحال
گشتند و بر تحویلدار و فراشان چندان اعتراضی کردند و برغضب شدند همچنانکه در خدمت
حاضر بودند برای تفحص او در آبجو افتادند بدست آمد چون دیدند ورقهایش تا کنار حاشیه
تر گردیده بودند باقی همه سلامت ماند که قطرهٔ آب بدو نرسید ازین واقعه همه کس متحیر ماندند
و از عظمت تذکرهٔ حضرات چشت و غیرهم رضی الله عنهم دانستند و این فقیر براین تصنیف
چرا نه نازد که مقبول خاص و عام گردیده هر که دید از پیش خود یک لمحه جدا نساخت و قبولیتش
نزد یک من بالاتر از توجه و الطاف قطب الاقطاب محبت المحققین امام المتقین حضرت

خواجهٔ معین الحق والدین قدس اللہ تعالی سرہ العزیز کہ اندرین ایام در سنهٔ ۱۱۶۹ تسع وستین والف در عین راہ اجمیر شریف بودم در تصور نسیت چنانچہ بعضے در واقعہ نمودند کہ گنبد نسیت عالی و منور و خلق بہ انبوہ گردش پرسیدم کہ این گنبد کیست گفتند روضهٔ مقدسہ حضرت خواجهٔ اجمیر است بصدق شوق نزدیکش رسیدم و در رونش رفتم چہ دیدم کہ قبر نسیت بلند و بالایش حضرت خواجہ اعظم و اکرم رو بقبلہ نشستہ اند بندہ طریقہ ادب بجا آوردہ در مقابلہ ایستادہ شد چون چپ و راست نگاہ کردم کسے را ندیدم الا برادر خرد حقیقی خود شیخ جمال اللہ طول عمرہ راست راست پہلوی خویش ایستادہ یافتم و حضرت سلطان العارفین تبسم کنان ازین مجموعہ کہ گویا این کتاب در واقعہ بہ بغل خود میدارم مے پرسند کہ با شما درین کتاب چہ نوشتہ اید عرض کردم کہ احوال حضرت انچہ یافتم درج کردہ ام فرمود این خود میدانم الا دیگر چہ نوشتی آنرا بگو عرض نمودم کہ از حضرت امیر المؤمنین حضرت علی کرم اللہ تعالی وجہہ و حضرت خواجہ حسن بصری تا پیر و مرشد خود از کتب معتبرہ و مستدلہ منتخب نمودہ تحریر نمودم فرمودند رحمت باد خوب کردی و بعد ازان آن قدر اشفاق فرمودند کہ لائقش نبودم پس برای رخصت این کمترین مریدان و غلامان برخاستہ تا بیرون دروازہ گنبد آمدند و از انجا دست بر سینهٔ مبارک گذاشتند و پناہ خدائے عزوجل فرمودند و مرخص ساختند اندرین اثنا بیدار شدم و بہوش آمدم و خود را بفرحت دل تمام یافتم و تا مدت خوشحالی باقی ماند والسلام علی من اتبع الہدی

تقریظ دلپذیر جلوهٔ خیال بلند سخنور بالغ نظر میر مظفر علی صاحب تخلص بہ اسیر

حمد بیحد خالقے را کہ در صنعت بحر قدرتش چرخ برین صد قصیدہ پرداز گوہر نجوم رخشان و ثنائے بیعد صانعے را کہ در قدرت عرصۂ صنعتش سطحۂ زمین چمنیست معمور از گلہائے الوان طائران تیز بال ادراک پرور پروردہ اوج عرش پروازی نایابی کنہ تقدسش و ہیونان سیار اوہام عزم روی نا فتہ رفعت قاف پیمای نارسائی قلۂ حقیقتش حکیمے کہ بہ شمشیر فسان کشیدۂ ناطقہ زبان جوہر سخن برآوردن شمۂ اختراع تحری پیرای عقل عقل صفوتکدۂ حضور گزینان والا مرتبت او علیمے کہ بکلک مقطر زدہ عزم نسیم نثر موج سطر و سطر بہ صفحۂ عمان رقم فرمودن ذرۂ مہر ابداع حیرت فزاے آئینہ دیدہ دیدہ محفل تقرب نشینان علوی منزلت او بچمنستان حمدش سیر آہنگے عنادل ترانہ ریز قال خارج آہنگ و بجولانگاہ وصفش کرنگ حروف سبک سیر و برق رفتار خیال لنگ مثنوی بری ذات پاکش ز عیب و زیان ✦ معرا صفاتش ز حد بیان ✦ جہاندار و جان بخش و بیکس نواز ✦ جہان پرور و داور کارساز ✦ کریمے عطا پاش و خلاق خلق ✦ رحیمے خطا پوش و رزاق خلق ✦ سوا ئش کہ او شاہ ملک بقاست ✦ دگر ہر چہ موجود ہست آن فناست ✦ بعد حمد نقاش ازل نعت جہان آرائیست کہ جہانیان را بنور مشعل ہدایت از پردۂ ظلمات ضلالت برآوردہ و پس از ثنای صناع لم یزل مدح آسمان پیرائیست کہ آسمانیان را از فروغ قدوم عرش زینت بجلوۂ نورانی در آوردہ شہنشاہے کہ در ایوان عظمتش قضا ہمچون دربان منتظر صدور فرمان فرمان آفرینش مطاع ایمان حق بینش عالم بنائے کہ در قصر شوکتش قدر ہمچون چاکران گوش برآواز ورود ارشاد ارشاد کونین مستطاع زبان گوہر فشان ذکر حذاے گزینش صاعقہ طور ذرۂ ایست از نور آفتاب فتاب کش جمال او و گلشن را برابہیم قطرہ ایست از بحر بحر قطرۂ نوال او انبیا از اساتذگان پایۂ سریر عرش درگاہش اولیا از ممتاجان استان ملک آشیان خلد ہا گاہش

تحسین

لیلیٰ ایوان جبرئیل دربان الملک خدم ستودہ بشیم وآنای اسرار فعلمت الاولین والآخرین
مہر سم رونر سپہ رکنت انبیاء وآدم بین الماء والطین آورنگ نشین قاب قوسین
اوادنی شاہین تیز پر ولی مختار شفیع المذنبین رحمۃ للعالمین قدوۃ
معشوق کبریا وشہنشاہ دوسرا آن جسم نور خاک درش تاج اولیا آن رہنمائے خلق کہ ہم شہر یار ہم
یعنی محمد عربی ختم انبیاست صلے اللہ علیہ وسلم وعلی آلہ الطاہرین واصحابہ الکرام
ومنقبت افضل الاحباب رئیس الاصحاب سید اساس دین مبین مقدم صف نبیان
شرع متین ملاح جانب سفینۂ غریقان سباح عمان ریاست باتقان
زینت بہیم بطالت وبسالت فارس مضمار ایالت ومہابت آسیب آن شوکت
وحماست مصباح آئین دیانت وعبادت تمسک ایوان مشیخت ومرجعیت
عنوان صحیفہ حقیقت ومعرفت رمح شباک صدور عباد اوتان یاسح عدل اوج کمال
اوطان بلبل نغمہ آرای چمستان جبروت وناسوت ملوطی خنگ خای گلستان ملکوت
ولاہوت شمس بازغہ سپہر ایمان وکرم مدبر بارقہ گردون ستود شیم محیط قرب الٰہی
آفل قافزم عشق نامتناہی تیم کوثر جنان رحیم وشفیع عاصیان موصوف صافی زلال
محبوب حضرت لم یزل واثقہ مبتلد ذعدالت اقطاب اقالیم علاج مجدد ومنتخب
آتاق مروج رفاہ اسلام غیث مریع زرع انام مستشرق شمع نہم ولایت مستنیر
دریای انوار کرامت دافع اوجاع مصائب جہان قاطع اعناق اشرار بیابان
ہادی گمراہان مستحث نکبت پناہ مستجیران نشانہ منقصت رافع اعلام ہجاج قواطع
امتناع حلہ سہی بالای صعلبار واقتناع گلبن ریاض اخلاق انیق دستہ بند عقد نفیس
اشفاق طریق علم نصحای طلیق جہان اوستاد بلغای ذلیق عنوان سلطان
لوذعیان عدیم العدل قہرمان المیان معدوم المثل مشیر تحریر حسیب الوزراء وزیر
جریر خیتم الانبیا ملک العلما افضل الفضلا سلطان الاولیا برہان الاتقیا

تاج الاشجعین محبوب محبوب رب العالمین امیر المومنین امام الاولین مثنوی

آن یکی افضل بته بیشک	یعنی بعد نبی ابو بکر است	دیگری آنکه قاتل مرتاب
عادل و معتمدای دین عمر است	پیر عثمان سوم است کزو	چین شرم تازه روی تر است
آن چهارم علی شه ولدل	شیر پروردگار داور است	رضی الله عنهم

زیاده از آنست که در حوزهٔ تحریر درآید و مدحت آل عظام سیما زیندهٔ سریر عرفان گیرندهٔ ایادی بیکسان امام الکونین ولیند رسول الثقلین فخر العاشقین سلطان العارفین اکمل الکملا سید الشهدا قطعه

قرة العین حضرت زهرا	راکب دوش احمد مرسل	پیشوا یعنی شبر و شبیر

که خاک نعال ایشان کحل البصر کاملانست و آستانه مقدس ایشان ملجا و ماوای جهان رضی الله عنهما فزون از انست که بحیطهٔ تقریر بگنجد اما بعد صوفیان چشتیه را اصلا و شتافان ادنکار اولیا را فرده که این مستصعب و خوش یاوه بیان تر و لیده سخن و کن مولد هندی و وطن سفاهت مستلی میر مظفر علی المتخلص به پاسخ غفر الله ذنوبه را که خلاف زبان ترکردن است از عرصهٔ کثیر حمن چمن شوق وصول کتابی از تذکرهٔ اولیای نامدار و معدن معدن آرزوی حصول نسخه از ذخیرهٔ صفیای کبار جا پذیر خاطر سرباز بود که ناگهان فضل کارساز حقیقی سازگار مدعای خاطر سازگار را رنگ برآب ریخته کتابی موسوم به سیر الاقطاب مملو از حالات و خوارق عادات و کرامات مشائخ چشت قدس الله اسرارهم مولفهٔ حقائق و معارف آگاه حکمت و فضیلت پناه قدوه خیر اندیشان راستی و سداد عارف شیخ الهداد عرف الهدیه قدس سره سبحان الله کتابیست که از حسن قبول نور دیدهٔ امام است مبارک الله نسخه ایست کساز قبول حسن فروغ نگاه خواص و عوام گلستانیست که روشهای صفا تزئین رفته مرغان جارو ب حوریان مه لقا قدر انداز حسن نمک نواد عالم بین اسطورش حلهٔ نورانی جنت است و نورسان

چیده شناخ سیه بهار رو ساز زلف مسلسل علمائان مهر سیمای سلسله محرک جنبان جهان
حرو فش بهار ارم رامایه نزهت هر قصه اش گلبنیست پر از گلهای رعنای معانی
رعنای لطافت خیز سخنان فصحای نازک خیال و هر فسانه اش جوئیست پر از امواج
زیبای مضامین زیبای طرب انگیز کلام بلغای شکر مقال دوائر حروفش از سپیدی
درونی روکش بضیای بیضا و نقاطش خال عنبرین رخسارهٔ حسینان رعنا
مرحمت و مکرمت فرمود آلاف آلاف شکر الهی بجا آوردم و گمان از طاق بلند آسمان
مستتر مباد که بعد ذکر خدا و رسول و آل و اصحابش ذکری بهتر از ذکر مشائخ طریقت نیست
غیر از تعلیم نصائح و مواعظ ایشان بنفس پر تلبیس قادر شدن طرحی در حقیقت نه از
عین استدعای محبان باصفا و مخلصان بی ریا بهمت استفاضه انام و حصول استعداد
خویش در مطبع مطبوع عالم مهر سپهر فضل و کمال سپهر مهر حشمت و جلال غائص بحر فطانت
و کرامت آشنای قلزم عواطف و شهامت منبع اخلاق شهیر آفاق ممدوح غائب و حضور
ناشی نول کشور صاحب اوم الله اقباله و نوله تبلیغ نموده بدرجهٔ طبع درآوردم
امید از صوفیان صافی طینت و سخن سنجان پاکیزه سیرت که بعد ملاحظهٔ کتاب مقدس و مطهر
این ذرهٔ احقر کمتر را از دعای ترقیات علم دینی و طنی محروم نفرمایند

خاتمة الطبع

بعد حمد خدا و درود بر سید هر دو سرا محجب مباد که بموجب آیهٔ خاصان خدا خدا نباشند
لیکن ز خدا جدا نباشند و بمقتضای کرامة الاولیاء حق در این جزو زمان و احسن
آوان کتابی نایاب و عجالهٔ فوائد انتساب مسمی به **سیر الاقطاب** که دران سیر و کرامات
اولیاء الله و کاملین باصفا باکمال تحقیق و تنقیح نقل از کتب مستندهٔ سیر گرفته
جناب عارف بالله سالک طریق خدا ملهم بالهام ربانی حضرت **الهدیه** ابن شیخ عبد الکریم

بزبان شیخ بنیا الچشتی جمع فرموده و مصنف موصوف آغاز و بدایت کتاب را تذکار جلقه
ولایت اسد الله الغالب امیر المومنین یعسوب المسلمین حضرت علی بن ابی طالب کرم الله وجهه
فرموده که سلسله جمله خانواده های حضرت خواجگان چشت منتهی بحضرت ایشان رضی الله عنه
میشود در راه خدا رسی جز این راه نباشد و اتمام کتاب تا تذکار قدوة الاولیا حضرت
شاه علی قدس سره کرده بکار کتاب نهایت مفید و بسیار سودمند شد طالب الله العجز
لهذا بار اول حسب فرمایش جناب محب الفقرا مجویای راه خدا مقبول زمن جناب سید
مظفر علی صاحب جمدار چهاونی دکن در مطبع او ده اخبار زیور انطباع پوشید و بعد
ازینکه پسندیده افتاد در اندک زمان مکرر غلط پیدا کرد و اشتیاق خریداران بحیطان در ترقی
لهذا بار سوم در مطبع نامی منشی نول کشور واقع لکهنؤ باهتمام سنه ۱۸۶۹ عیسوی
مطابق ماه شوال سنه ۱۲۸۶ هجری از حلیه طبع آراسته و پیراسته گشته حامل گلوی مشتاقان دید

اعلان

شائقین علم دوست را واضح باد که برای تحصیل طلبه کم استعداد ترجمه همچو کتاب شگرف
بزبان اردو سلیس عام فهم بصرف مطبع انداخته شده و در معرض طبع آمده موجود است تا که
فیض عام و فیضش تام گردد

تواریخ احوال انبیا و رسل اردو

قصص الانبیا - موسوم بہ روضۃ الاصفیا
از مولوی محمد طاہر -
ایضاً - خرد -
عجائب القصص - مبسوط کتاب ذکر حالات
انبیا و اولیا مین مرتبہ مولوی فخر الدین
دو جلد مین -
۱ - جلد - مین حالات آفرینش نور محمدی
سے تا قصہ اسکندر فیلقوس -
۲ - جلد - مین تمام ذکر حضرت ختم المرسلین
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم -
تاریخ حبیب الٰہ - احوال حضرت از ولادت
تا وفات مصنفہ مولوی عنایت احمد -
فتوحات واقدی - علیہ الرحمہ کا ترجمہ
اردو چار حصہ -
۱ - حصہ مین مغازی الرسول -
۲ - حصہ - مین فتوح الشام -
۳ - حصہ مین فتوح المصر -
۴ - حصہ مین فتوح العجم -
یہ مجموعہ کتاب عربی مین مصنفہ حضرت واقدی تھا
جسکا ترجمہ اردو مین بعبارت سلیس عام فہم فرمایا
ترجمہ مولوی بشارت علی خان و سید مہدی حسین -
ترجمہ فقط مغازی الرسول - موسوم بہ
مغازی الصادقہ -
ترجمہ فتوح الشام و فتوح المصر - یکجائی -
ترجمہ فتوح العجم - مسمّٰی بہ غزوۂ عرب -
حدیقۃ الاولیا - اولیاء اللہ کا ذکر ہر قسم کا -
مولفہ مفتی غلام سرور -
تذکرۃ الخلفاء منظوم - خلاصہ فتوح الشام و المصر
و العجم - مولفہ حکیم امانت علی -

تاریخ سلاطین فارسی

اکبر نامہ - کامل خوشخط و صحیح و واضح تین دفتر -
۱ - دفتر مین ذکر ولادت اکبر شاہ -
۲ - دفتر - مین انتظامات اور وضع
تاریخ جدید الٰہی وغیرہ -
۳ - دفتر - مین فتوحات ملکی مصنفہ و مدونہ
شیخ ابو الفضل وزیر اکبر شاہ -
آئین اکبری - ہر سہ دفتر ہا تصویرات و نقشجات
ہر آئین کے سرخ و سبز و سیاہ چھپے ہوے -
۱ - آئین خزینہ آبادی و خزینہ جواہر و
دار الضرب وغیرہ -
۲ - آئین ہر کارہاے متعلقہ صوبہ کے -
۳ - آئین متفرقات مصنفہ و مدونہ
شیخ ابو الفضل وزیر خاقان اکبر شاہ -
تاریخ فرشتہ - کامل مشہور و معتبر تاریخ
کی کتاب جسمین حالات راجگان و سلاطین ہند

تا عہد اکبر شاہ بشرح و بسط مرقوم ہی مصنفہ
ملا حیدر قاسم نبیرہ شاہ استرآبادی دو جلد
علیحدہ علیحدہ۔

طبقات اکبری۔ اس کتاب میں زمانہ سلطنت
تا عصر جلال الدین محمد اکبر بادشاہ مفصل احوال ہی
سات طبقہ میں مصنفہ مولانا نظام الدین احمد

۱۔ طبقہ۔ ذکر سلاطین دہلی۔
۲۔ طبقہ ذکر سلاطین دکن۔
۳۔ طبقہ۔ ذکر سلاطین جونپور۔
۴۔ طبقہ۔ ذکر سلاطین مالوہ۔
۵۔ طبقہ۔ ذکر سلاطین بلاد کشمیر۔
۶۔ طبقہ۔ ذکر سلاطین سندھ۔
۷۔ طبقہ۔ ذکر سلاطین ملتان۔

حدیقۃ الاقالیم۔ بادشاہوں اور ہندکے
کا احوال اور ملکوں کا جغرافیہ توضیح تصریح کے ساتھ
اور کیفیت تنبیہ و تادیب سرکشان ہند کی خوبی
لکھی ہی مصنفہ منشی مرتضی حسین۔

تزک جہانگیری۔ کہ جو بنفس نفیس خود جہانگیر
بادشاہ نے ہر ایک روداد کو اوسط سال
۱۷ جلوس تک تحریر فرمایا من بعد تا شروع
سال ۱۹ معتمد خان نے مسودات حالات مابعد کے
بعد ملاحظہ بادشاہ کے شامل کیے ازاں بعد منشی
مرزا محمد ہادی نے ترتیب دیکر دیباچہ لکھکر تکمیل
کو پہونچایا۔

منتاح التواریخ۔ حالات ہر سنہ کے
ابتدائی احوال نبی اسلامی سے تا زمان
فتح پنجاب اور ہر ایک کے احوال کے ساتھ
مصارع مادہ تاریخی و رقعات و کتب
عمارات اور مقابر بلدہ آگرہ و بادکی تالیف میں
مولفہ تامس ولیم صاحب بہادر جنکو کمال درجہ کا
لائق ہونیز زبان فارسی کا کہنا چاہیے۔

اتبال نامہ جہانگیری۔ [illegible] کی کتاب
تین دفتر ہیں

۱۔ دفتر میں امیر تیمور سے ہمایون شاہ
تک کا حال ہی۔

۲۔ دفتر میں اکبر کا انتخاب بیاض
سلیس حسب محاورہ اہل زبان۔

۳۔ دفتر۔ میں تمام تاریخی حالات
جہانگیر بادشاہ کے ہیں مولفہ آصف خان میفلان

جامع التواریخ۔ جسمیں ابتدائے تخلیق عالم
سے احوال پیدائش زمین و آسمان و عرش و
کرسی و حالات بعثت انبیاء و سائر ائمہ و خلفاء
و طبقات ملوک و خواقین مع جغرافیہ شہر یار خوب
تحریر کیا ہی تالیف جناب عالم علوم مولوی
فقیر محمد۔

انت ولیی فی الدنیا والاخرة

الحمد للہ الذی کہ دیباچہ زینت بلفوظات زبدۃ العارفین ہادی المضلین مقتدی السالکین

بفرمایش خانیای راہ صدق یقین حافظ قطب الدین باہتمام حافظ عزیز الدین مالک و مہتمم

در مطبع مرتضوی دہلی کوچہ چیلان طبع شد

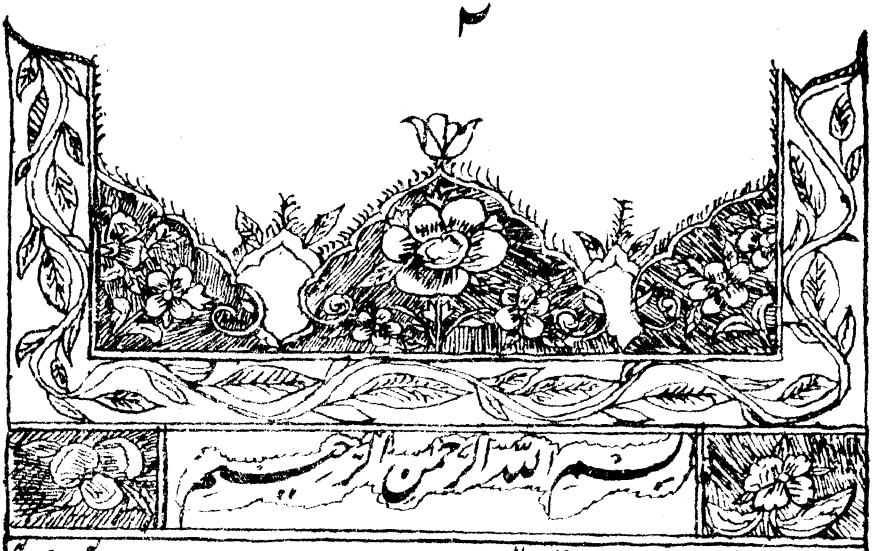

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلام علی رسوله محمد وآله واصحابه اجمعین - بعد ازین میگوید فقیر حقیر امام الدین خاکراه دردمندان که بعضی از ملفوظات از زبان مبارک در بارگوهر افشان منبع اسرار سبحانی ومورد انوار یزدانی قدوة السالکین و شمس العارفین سلطان العاشقین ملک التارکین پیر مرشد حقیقی کعبه قبله تحقیقی حضرت خواجه محمد سلیمان رضی الله تعالے عنه ومدظله علی الفارق السر شدین الی یوم الدین شنیده ام وآنرا جمع کرده ام ونام او نافع السالکین نهاده ام که هرکه این را مطالعه فرماید این گنهگار را بتقصیری هیچ راز دعاء خیر محو ومنسی نفرماید ومن التوفیق وعلیه التکلان حضرت بابا گنجشکر رضی الله تعالے عنه فرموده هرکه یک ملفوظ شیخ خود بنویسد حق سبحانه ثواب عبادت هزار سال واعمال او بحساب میفرماید وعاقبت جائی او در اعلی علیین باشد چنانچه در اسرار الاولیا آمده است چون مرید هرچه از پیر بشنود وآنرا بنویسد عدد وهر حرف که در قلم آید ثواب وطاعت هزار سال بدو دهند ودر اعمال نامه ثبت فرمایند وبعد از مردن جائے او در علیین باشد وهم محبوب الٰهی رضی الله تعالے عنه فرموده که حضرت بابا صاحب رضی الله تعالے عنه یک روز مرا فرموده بسر میبرد که سخنان از زبان پیر خود بگوش هوش بشنود وآنرا بنویسد او را برکات بیش از بیش از نصیب خود براین امید این چند ملفوظ قلم آورده تا حق تعالی این بنده گنهگار را بتقصیرات خواجگان پیر مرشد حقیقی حضرت خواجه رضی الله تعالے عنه عشق ومحبت خود نصیب کند

اللّٰھم امین یا رب العلمین وقتی سخن دران اوفتاد کہ ہر کہ ترک دنیا اختیار کرد محبوب
ومقبول حق تعالیٰ شد حضرت قبلہ من قدس سرہ العزیز حدیث نبی صلی اللہ علیہ وسلم
بر زبان مبارک راند حب الدنیا راس کل خطیئۃ وترک الدنیا راس کل عبادۃ
ومناسب حکایت این فرمودند کہ یکے بزرگی بود ہمارہا بر زبان او این لفظ رقتی در
دیگ گوشت باید حوائج باشد یا نباشد شوربائی زور بکار نیاید روزے مریدان پرسیدند
کہ غریب نواز و رہنمائے گمراہان این لفظ چہ معنے دارد و آن بزرگ بیان فرمود
کہ گوشت عبادت از ترک دنیاست وشوربا کہ او سیر و پیاز کند آنرا شوربائے زور
گویند یعنی شوربائی دروغ چون در دل سالک ترک دنیا آمد او را نماز و روزہ باید و دیگر
اورا د باشد نباشد حضرت قبلہ من قدس سرہ العزیز بر زبان مبارک راند چون
حقتعالیٰ جل جلالہ و علا مخلوقات را پیدا فرمود گفت کہ من رب شما ہستم و معبود شما
ہمہ مخلوق اقرار کردند و گفتند انت معبودنا مگر دنیا بحقتعالیٰ مقابلہ نمود و گفت انت
انت وانا انا انگاہ این بیت شیخ فریدالدین عطار رضی اللہ تعالیٰ عنہ بر زبان وی
افشان راندند بیت مقبل آن مردے کہ شد زین جفت طاق ✦ پشت بر دے
کرد و اوش سہ طلاق ✦ روزے در خدمت حضرت قبلہ من یک مرید راسخ الاعتقاد
دوازدہ ہزار روپیہ نقد در نظر گذرانید ند و در خرج کردن او یک شب توقف اوفتاد
چون روز شد مبلغ مذکور را تقسیم کردند چنانچہ ہفت ہزار روپیہ بصاحبزادگان بھاوری
اولاد قبلہ عالم رضی اللہ تعالیٰ عنہ عطا فرمودند باقی را بر علما و غربا و آستان نشین
و علما و فقرا کہ در شہر ملک سنگھ سکونت داشتند خرج کردند چون ازان
فارغ شدند بر زبان مبارک راندند کہ دوش مرا خواب نیامد از سبب این جیفہ
چون این را از خود دور کردہ ام مرا فرحت آمدہ است این حدیث شریف
بر زبان راندند الدنیا جیفۃ وطالبہا کلاب بعد ازان بر زبان
مبارک راندند کہ شخصے پیش من آمدہ و اخبار کرد کہ من یک تماشا عجیب دیدہ ام
بیان کردکہ من خورد بود م در شہر منگرو تہہ پیش یک معلم قرآن مجید بخواندم
روزے شخصے بمرد ایمان مسلوب شد زنگہ او منادی کنانید کسے کہ ایمان خود را بشہر
من دہد او را بمقابلہ او یکہزار روپیہ نقدی دہیم یک مرد آمد کہ ایمان خود را بدہد

من نیز بدیدن این معامله رفتم مردے آمد ایمان خود را داد هزار روپیه نقد از زن
مبلغ بگرفت من دیدم که همان ساعت روی او سیاه گردید نعوذ باللہ من ذلک
در وے مرده روشن شد الحمد للہ علی ذلک **حضرت قبله من** قدس اللہ
سرہ العزیز میفرمودند دنیا مبغوض اللہ است ازین سبب هیچ نبی و ولی خدا
اورا اختیار نه کرده است بلکه بر او سه طلاق داده اند و به فقر و فاقه گذرانیده اند تا
بحدیکه به گرسنگی مرده اند چنانچه صدیقه در حوالے مکه معظمه زاد اللہ شرفه
وعزته به گرسنگی مرده اند **وقتی** میفرمودند که شیخ سعدی رحمة اللہ تعالے
برای زیارت شیخ فرید الدین عطار رحمة اللہ تعالے رفت شیخ عطار او را از
زیارت منع نمود و گفت تو با تو انگران دوستی داری با تو ملاقات نه کنم شیخ
سعدی رحمة اللہ تعالی غمناک شد شش ماه آنجا سکونت ورزید بعد از
شش ماه شیخ عطار رحمة اللہ تعالی شیخ سعدی را طلب نمود و آستین خود را
در انگرد تا حضرت سعدی بر آن بوسه داد و رفت **بعد ازان** فرمودند که دنیا
داران شخصے را که بسیار دروغگو و فریب کننده باشد او را منصوبه باز و کابل گویند و
اہل اللہ قابل آنرا گویند که از همه دست افشانده بخدا مشغول باشد **بیت** همه مشغولی عالم گویست
ترک گولی بخدا مشغولیست **بیت** اولیا را کار عقبی اختیار جاهلان را کار دنیا اختیار
وهم فرمودند که الجنس مع الجنس یمیل چنانچه حق سبحانه فرموده است
قوله تعالی **الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ** **شخصے** در خدمت
حضرت قبله من رضی اللہ تعالی عنه عرض داشت که مولوی علی الدین بهاولپوری
قاضی احمد پور شده حضرت قبله من بر زبان مبارک راندند که مولوی مذکور پیش ازین
خوش بود اکنون در بلا افتاد و گفت که معامله قضا اختیار کرده که معامله قضا نزد پیران ما
ممنوع است که بسیار مردم را ازین معامله منع کرده اند چنانچه در فوائد شریف مذکور
است که حضرت سلطان المشائخ رضی اللہ تعالی عنه در زمان اوایل برائی قضای
دہلی شریف از حضرت نجیب الدین متوکل رضی اللہ تعالی عنه التماس دعا نمودند ایشان
فرمودند تو قاضی مشو چیزی دیگر خواهی و هم فرمودند که عهده مسجد گرفتن و ملایت مسجد
برائے عهده این بد است ازین دور باید بود و اگر کسی برائے خدا خدمت مسجد کند

در واین عزت یابد حدیث **من خدم خدیم** روزی شخصے در مدت
حضور عرض داشت که پسر خود را حفظ قرآن کنانم یا او را کتابهای تعلیم کنم حضرت
قبله رضی الله تعالی عنه فرمودند کتابها را تعلیم کن **لیکن سخن در آن اوفتاد**
که چون حق سبحانه تعالی خواهد ملک را ویران کند حاکم ظالم بر آن مسلط کند واین بیت
بر زبان مبارک راندند **نظم** چو خواهد که ویران کند عالمی ✤ کند ملک در پنجهٔ ظالمی ✤
بقول میکه نیکی پسندد خدای ✤ دهد خسروی عادل نیک رای ✤ وهم فرمودند که آمدن بادشاه
عادل و ظالم عمل مردم است اگر عمل نیک کنند بادشاه عادل مسلط شود و اگر عمل بد کنند
بادشاه ظالم مسلط شود الگاه این حدیث شریف بر زبان مبارک راندند **کما تکونوا یولی علیکم**
ونیز فرمودند که درین زمان چون مسلمانان متابعت نبی صاحب صلے الله
علیه وسلم گذاشته اند حق سبحانه تعالی کفار را بریشان مسلط کرده است
مناسب این حکایت فرمودند که چون سنگهان ملتان را محاصره کردند بزرگے
در خدمت رسول خدا صلی الله علیه وسلم عرض داشت کرد که یا رسول الله و حق
امت خود را مدد کنید رسول خدا صلے الله علیه وسلم فرمود که امت من متابعت من گذاشته
اند **روزے** مولوی غلام حیدر در حضور عرض داشت کرد که غریب نواز چون سنه ۱۲۷۱ قمری سکو
در شهر برده اگر دیک بندر زراعت باجری کاشته بودم آن همه خشک شد **حضرت قبله**
قدس سره بر زبان راندند شام و نجین یا دوم تا دیچ ڈھوڈھی تی تو مر
یعنے اگر آدمی خواه در شام خواه در روم رود آنچه قسمت اوست از آن بیش و
کم نخواهد شد آن قدری که حق سبحانه و تعالی در ازل برای او مقدر کرده است
بهر جاکه رود برسد **حضرت قبله من** قدس سره العزیز نسبت الف خان را
رحمة الله تعالے که خرد بود یک روپیه نقد عطا فرمود و بعده برادر کلان او را
بستد او در گریه و زاری شد **بعد** ازان بر زبان مبارک راندند که جذبه
دنیا و محبت او خراب کننده است مناسب این حکایت فرمودند که از مرغ
شنیدم که یک موش در سوراخ خود چندر و پیسه جمع داشته بود و آن سوراخ را از
خود بیرون نهاده لبی در سوراخ باز رفت شخصے آمد آن مبلغ را برداشت
رفت چون موش از سوراخ خود باز آمد مبلغ خود را ندید افتان خیزان منصرف

وحیران شده برزمین اوفتاد و مرد **لختی** سخن دران اوفتاد که از صحبت دنیادران
و معامله سرکار دور باید بود فرمودند اگر فرشته باشد چون در معامله سرکار افتد دیو
شود و مناسب این حکایت فرمودند که نور محمد خان بابر بسیار زاهد بود و عابد چنانچه در
تمام شب اخیر جهر کردے چون اورا معامله وزارت اسد خان بدست آمد در عین ماه
رمضان شریف لوایان در پیش نشاندے و شراب خواری میکرد نعوذ باللہ من ذلک
حکایت دیگر فرمودند که شخصے بزدار از مریدان حضرت میان صاحب نور محمد
ناروالہ قدس سرہ العزیز بسیار خدا یاد بود چنانچه اورا روزے در غارے نشسته
دیدیم و با و ملاقات کردیم و پرسیدیم که چند روز ست که درین جا نشسته گفت
سه روز شده است طعام نه خورده است نزد من یک نان باجهری بود نیم با و
دادم و نیمه دیگر خوردیم و بخانه خود آمدیم بعده آن شخص مذکور در قوم غلامی رفت
که مشهور اند براه زنے و بایشان صحبت گرفت و صحبت ایشان در و تاثیر کرد و مثل
ایشان رهزن شد و این حدیث بر زبان مبارک راندند **اَلصُّحْبَةُ مُؤَثِّرَةٌ** **بیت**
صحبت صالح ترا صالح کند ✦ صحبت طالح ترا طالح کند ✦ **بیت** همنشین اهل معنی باش تا
هم عطا یابی و هم باشی فنا ✦ **حکایت** چون سلطان محمود اهل معنے بود رحمة الله
تعالے همه وزرای دانای در صحبت او اهل معنے شدند چنانچه بعد از مردن ایشان
نیز روضها اندگرد اگرد روضه سلطان محمود رضی الله تعالے عنه **مثنوی** نارخندان باغ
را خندان کند ✦ صحبت مردان ترا مردان کند ✦ یک زمانه صحبت با اولیا ✦ بهتر
از صد سال طاعت بی ریا ✦ **بعد ازان فرمودند** که بسا اهل دنیا مال خود را
فتنه سازند و امانت نهند که بکار خواهد آمد چون بمیرند همه مال که امانت نهاده باشند
دیگران بردارند چنانچه علی محمد خاکوانی امانت بسیار جا نهاده بود چون
امور ایشان شاه بکشت همه مال بگذاشت چنانچه علی اکبر خان مرحوم بسیار جا
امانت نهاده بود چون بمرد مال و امانت اورا دیگران بکار خود بردند بعده این
بیت بر زبان مبارک راندند **بیت** ناگهان بانگے برآمد خواجه مرد ✦ خورده خورد و
مانده ماند و داده برد ✦ **لختی** سخن دران اوفتاد که بعضے مهمان نوازی بسیار
کنند حضرت قبله من فرمودند که در کوهستان چنین رسم است که اگر مهمان

بخانه کسی آید اگرچه یک گوسفند باشد او ذبح کرده پیش مهمان آرد
وهم فرمودند که اگر قدرے طعام باشد مهمان را میدهند خود بفاقه میگذرانند
وتیز فرمودند که مهمان را بادیه نشینان بسیار عزیز دارند وخدمت کنند بخلاف
شهریان که ایشان مهمان را چندان عزیز ندارند انگاه این حدیث بر زبان
دراورند اَلضِّیَافَةُ لِاَهْلِ الْوَبَرِ لَا لِاَهْلِ الْمَدَرِ یعنی معمای بادیه نشینان
کنند نه شهریان وتیز فرمودند اگر کسے بهر حقتعالی توکل کند حق سبحانه تعالی اورا
ضایع نکند بعده تمثیل فرمودند که اگر کسے بخانه آدمی رود اورا واجب شود خدمت
کردن وحق سبحانه که اَکْرَمُ الْاَکْرَمِیْنَ وَاَرْحَمُ الرَّاحِمِیْنَ ست چرا بنده خود را
ضایع کند که تکیه داشته باشد وهم فرمودند که توکل رتبه نبوت وولایت ست
که همه انبیاء واولیا توکل اختیار کرده اند مناسب این حکایت فرمودند که یکے
سالک بایکے اهل الله مصاحبت طلب نمود اهل الله اورا فرمود که همه چیز اشیاء
خودرا در راه خدای تعالی بده واوهمان وقت در راه حق تعالی صرف کرده روانه
شد چون دو چهار قدم رفت اهل الله بسوی سالک نظر کرده گفت چیزی بخود
داری یانے که یک دوال بخود دارم که بوقت حاجت بکار آید گفت این را هم بده
دوال را هم بداد وروان شده در دل سالک خطره رفت که اگر دوال من گسسته شود
از کجا باهم اتفاقا دوال فعل او گسسته شد ناگاه دوال نو دیگر موجود شد قوله تعالی
وَمَنْ یَّتَّقِ اللّٰهَ یَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا وَّیَرْزُقْهُ مِنْ حَیْثُ لَا یَحْتَسِبُ وَمَنْ یَّتَوَكَّلْ
عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهٖ ؕ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَیْءٍ قَدْرًا
لختے سخن دران افتاد که کسی را حقتعالی از زیارت صحبت اولیا محروم کند اگرچه
نزدیک باشد اورا زیارت نصیب نشود مناسب این حکایت بزبان مبارک راندند که
یکروز بنده برای زیارت قبله عالم رضی الله تعالی عنه میرفتم نزدیک مهار شریف
پرسیدیم قدیک گروه یا کم در راه التباس افتاد که این درختان مهار شریف
هست یا دیگر شهر دو شخص را دیدم یک نوجوان بود ودیگر پیر از جوان پرسیدم که
مهاران شریف مرا بنما چون بدست اشارت کرد که همین درختان مهار شریف
هست یکے که نشسته بود بریسمان رشته میکرد از من پرسید کجا میروی گفتم

برای زیارت قبلہ عالم رضی اللہ تعالی عنہ می روم باز از من آن پیر پرسید کہ میان
باہل کہ در مہاران میماند نوجوان ست یا پیر چون این سخن از ان شنیدم تعجب کردم
کہ سبحان اللہ این مرد پیر شدہ ہنوز او را زیارت قبلہ عالم نصیب نگشتہ و از ہزاران
گروہ مردمان می آیند و زیارت می کنند ولایت حاصل کردہ می روند و
این را کہ بقدر نیم گروہ یا کم ست زیارت ہم نصیب نشدہ و مناسب این نگیر فرمودند
کہ چون رسول کریم صلے اللہ علیہ وسلم در شب معراج از جناب الٰہی عطایات حاصل کردہ
باز آمدند وقت صبح با ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالی عنہ فرمودند کہ امشب بر آسمانہا رفتم و دیدار
حق سبحانہ و تعالی دیدم و باز آمدم حضرت ابو بکر رضی اللہ تعالی عنہ گفت آمنا و صدقنا
چون ابو جہل را خبر شد با ابو بکر رضی اللہ تعالی عنہ ملاقات کردہ گفت شنیدم کہ یار تو بر آسمانہا
رفتہ است آسمان را سوراخ نمی بینم چون او را ایمان نبود بر معجزہ رسول کریم اعتراض
کرد و منکر شد چون مع الخیر سخن با ہیچ رسانند حاضران عرض داشت کردند کہ غریب نواز
بعضے مردم از ساکنان تو سہ شریفہ از مردمان می پرسند کہ میان صاحب نوجوان ست
یا پیر مرد است حضرت قبلہ من قدس سرہ العزیز بر زبان مبارک راندند کہ زیارت
و صحبت بزرگان بر نصیب ازل موقوف است ہر کرا سعادت ازلی نصیب ست او را زیارت
و صحبت اولیا حاصل شود اگرچہ صد ہزار کروہ دور باشد این حدیث بر زبان
مبارک راندند کہ الارواح جنود مجندۃ تتشام کما تتشام الخیل فما تعارف
منہما ایتلف وما تناکر اختلف یعنے روحہا مردمان لشکرہا اند
گروہ گروہ می آیند و بوئی میگیرند چنانچہ اسپان بوئے میگیرند و با اسپان می میزند
ہمچنان روح مردم با ارواح اولیا آشنا شدہ دوستی کنند و با یکدگر الفا میکنند و اگر آشنا
نشدہ انکار کنند و آنرا از زیارت اولیا محروم کردہ اند ہرگز او را زیارت اولیا خدا نشود اگرچہ
نزدیک باشد بلکہ انکار کند و زیارت دشمنی کند چنانچہ ابو جہل لعین ہمیشہ
با رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم عداوت میکرد و او را بسحر منسوب کرد چنانچہ روزے
چند سنگریزہ در دست داشت رسولخدا صلے اللہ تعالی علیہ وسلم را گفت در دست من
چہ چیز است رسولخدا فرمود آنچہ در دست تست بر رسالت من گواہی خواہد داد سنگریزہ
در دست ابو جہل لعین کلمہ شہادت خواندند سنگریزہ از دست خود انداخت و گفت تو عجب

ساحر هستی چون او را در ازل ایمان نصیب نبود دینی صاحب را صلی الله علیه وسلم
بسحر منسوب کردی و ایمان نیاوردی نعوذ بالله من ذلک و نیز فرمودند که چون ما برای زیارت
قبله عالم قدس سره العزیز رفتیم قوم مهاران در زیر سایه سیصون گشته بودند چون ما را آنجا
دیدند گفتند که نمد چرا را نوائی داده است چون ایشان را سعادت نصیب بود قبله عالم
محروم شدند بعد از وصال قبله عالم حضرت صاحبزاده نور الصمد را رضی الله عنه شهید کردند
آنها که صاحبزاده را شهید کردند حق سبحانه ایشان را خراب و پریشان کرد که اثر حمله ایشان
نماند بیت ✤ حب درویشان کلید جنت است ✤ دشمن ایشان سزای لعنت است ✤ و نیز فرمودند
سحر و ساز قوم جعفر وقت نزع نزدیک آمد میان محمد خواهرزاده حضرت قبله من بسیار رفت و گفت
اگر چیزی داری خیرات بکن جعفر مذکور جواب داد که من چیزی ندارم چون جان بحق تسلیم کرد
بعده بیست روپیه نقد میان عبد الرحمن قوم مذکور بیاورد و گفت که این نقد نزد من امانت
نهاده بود امانت بگیرید و هم هیچ کلام الله بگذاشت چون این سخن در سمع حضرت قبله من
رسید برزبان مبارک راندند اگر او را نصیب بودی بدست خود خیرات کردی بعده چون
خویشان او را خبر وفات رسید او را زکوهستان آمدند همه اسباب او بردند حضرت قبله من
قدس سره العزیز میفرمود که از حق سبحانه تعالی فضل طلب کنید و از جلال و ترسان و هراسان
باید بود و مناسب این حکایت فرمودند که شیخ صنعان رضی الله تعالی عنه صاحب کمال بود
و پنجاه حج بجا آورده بود و چهار صد مرید صاحب کمال داشت چون او را عقد او فتاد بر دختر ترسا
عاشق شد و زنار در گردن انداخت نیز این بیت بر زبان راند بیت عشق را نازم که یوسف
را بیازار آورد ✤ شیخ صنعان را بدی را زیر زنار آورد ✤ بعده چون حق تعالی فضل و رحمت
خود کرد و بار دیگر بر اسلام آمد و جمیع مراتب علیا عطا فرمود مناجات مثنوی نامه سیکن گاه تو علام الغیوب
انتظام او نامکش اندر ذنوب ✤ یا کریم العفو ستار العیوب ✤ زیر سنگ کبر دارم کوب کوب ✤ گر سگی کردم
ای شیر آفرین ✤ شیر را نگمار بر از کمین ✤ و نیز فرمودند که یوسف علی نبینا و علیه الصلوة
والسلام در بازار مصر فروخته شد بعده چون حق تعالی فضل کرد بادشاه مصر شد و نیز
فرمودند که مهتر سلیمان علی نبینا علیه الصلوة والسلام چندین کوره بر زبان رانده و
امیدوار رحمت و فضل حق تعالی بود باز حق تعالی او را بفضل خود بادشاهی عطا فرمود
و قتی میفرمودند که جوانی عجب چیزیست که در جوانی برای زیارت حضرت قبله عالم رضی الله عنه از

خانه خود که در کوه است و اسم آن کرکوجی است که مسافت آن از لونسنت
سی کروه میشود روانه شدیم در پنجروز در خدمت قبله عالم رضی الله تعالی عنه رسیدیم و پنج روز فرمودند
که روزی برای زیارت قبله عالم رضی الله تعالی عنه روانه شدیم همراه ما میان غلام حیدر و عیسی
جعفر پوست از زیر هر دو پای من جدا شد و خون روان می شد و ناخن از هر دو پای جدا شدند
چون جوانی بود و قوت در بدن بود منزل بقدر بیست کروه یا زیاده قطع میکردیم چنانچه
روزی از خانه خود روانه شدیم از کرکوجی بدایره شاه آنرو آب که شب اول منزل کردیم که بقدر
چهل کروه میشود و یکپیاله دلب ما را در مسجد دادند که بخوردم روز دیگر در مخدوم لونشید رسیدیم
شب دویم آنجا کردیم و هیچ چیز نه خوردیم و روز سیوم از آنجا روانه شدیم تا در مهار شریف داخل
شدیم شب سیوم بخدمت حضرت قبله عالم رسیدیم و نیز فرمودند که در چوانی گاه گاه فاقه و گاه
دو فاقه میشد همچنان منزل قطع کردی و نیز این بیت فرمودند بیت جوانی شد و زندگانی تمام
جهان کو همان چون جوانی بماند و قتی فرمودند که میان عیسی جعفر و غلام حیدر همراه ما بودند
شب نزدیک سیتور شدیک فلوس نزد ما بود آن فلوس بخود خام خریدیم و خوردیم
علی الصباح از انجا روانه شدیم در صالح پور که نزد احمد پور بود قدمبوسی حضرت قبله عالم رضی الله عنه
حاصل شد قبله عالم قدس سره پرسید که دوش چه خوردی عرض کردم که غریب نواز نخود خام
تبسم کرده فرمودند که نخود خام چه خوردنی است بعده میان مشتاق را فرمودند که این علما شهر
گرسنه آمده اند ایشان را چیزی بده میان غلام حیدر رفت و چیزی بیاورد که تناول کردیم
و نیز میفرمودند که شخصی نزد مسجد قبله عالم سکونت داشت درویشان که برای زیارت قبله عالم
می آمدند ایشان را منع مینمود شما را دیدنچه حاصل میشود که می آیند میفرمودند که در خدمت حضرت شیخ
الشیوخ شیخ شهاب الدین سهروردی رضی الله تعالی عنه شخصی بود و شیخ بسیار او را خدمت مینمود دو دو ماه
او را بخانقاه روپیه نقد مقرر کرده بود درویشان که برای زیارت شیخ عالم آمدند ایشان را منع نمیکرد
که شما را دیدنچه حاصل میشود و میائید بعده فرمودند همچنین بر دروازه حقتعالی ابلیس نشسته که
مردم را رهزنی مینماید که بجناب حق سبحانه تعالی واصل نشود و همچنین بر دروازه بزرگان مردم
هستند که درویشان را رهزنی مینمایند لیکن چون کسی حق سبحانه تعالی را عیان نا بنصیب
خیر و سعید کرده از ممانعت چنین مردم و ابلیس ملعون از وصال بجناب حق سبحانه و از صحبت
بزرگان زمانه دور نماند مصرع دشمن چه کند چو مهربان باشد دوست + درین باب حکایت فرمودند که دختر مرد

مرود چون قصد اسلام مینمود نمرود مطرود او را ممانعت مینمود از اسلام آوردن
برابراهیم صلوات الله علی نبینا علیه السلام لیکن حق در اعیان ثابته او را ایمان نصیب بود
با ابراهیم علیه السلام ایمان آورد و با او نکاح نمود و از شکم او حق سبحانه پیغمبران را
چنانچه اسحق و یعقوب و یوسف علی نبینا علیهم السلام و نمرود اشد بر کفر شد و بعده حق
جل علا پشه را بر نمرود و عمله او مسلط گردید پشه لشکر او را در دو نیم ساعت یا سه ساعت هلاک
مسمار نمود و پشه که چشم او کور و یک پای لنگ داشت در دماغ نمرود مرود و فرو رفته معذب
مینمود تا او را هلاک ساخت و نیز فرمودند که فرعون ملعون اشد کافر بود که دعوی خدائی مینمود
حق سبحانه او را بمعه لشکر در دریا نیل غرق نمود لیکن زن فرعون بی آسیه رضی الله عنها صاحب
ولایت بود او را نگاهداشت قوله تعالی ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَّشَاءُ و هم فرمودند
دو دختر شعیب علی نبینا علیه السلام بود هر دو صاحب ولایت بودند و نیز میفرمودند که مادر
موسی علی نبینا علیه السلام صاحب ولایت بود چون وفات یافت حق عز و جل او را خبر موسی
را صلوات الله علی نبینا و علیه خطاب نمود که گستاخیهائیکه تو بجناب ما مینمودی چنانچه ذکر
آنها در قرآن مجید چند جا بیان فرموده اند چنانچه رَبِّ اَرِنِيْٓ اَنْظُرْ اِلَيْكَ و جواب او آمد
لَنْ تَرٰىنِيْ جائی دیگر فرموده که اِنْ هِيَ اِلَّا فِتْنَتُكَ از حرمت ما در تو غیر خودی
نمودم اکنون گستاخیها بگذاری و طریقه ادب پیش آری نیز فرموده که قدرت حقیقی
ست از پیغمبران کافر موجود میشود چنانچه حضرت آدم علیه السلام پیغمبر صفی الله یک پسر او
کافر شد همه کافران از اولاد او هستند و پسر نوح علیه السلام پیغمبر اولوالعزم بود یک
پسر او و زن او هر دو کافر بودند نعوذ بالله من ذلک چنانچه حق سبحانه در کلام خود
فرماید قَالَ يٰنُوْحُ اِنَّهٗ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهٗ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ و در جای دیگر میفرماید
ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوْحٍ وَّامْرَاَتَ لُوْطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ
مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتٰهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا یعنی بیان کرد خدا مثلی
برای آنانکه نگروند و آن مثل زن نوح است که واعله نام داشت و زن لوط که واهله
میگفتند بودند آن دو زن در زیر حکم دو بندگان شائستگان من پس خیانت کردند بآن دو
بنده برگزیده بنفاق و مخالفت زن نوح علیه السلام قوم را گفت که این دیوانه است
و زن لوط علیه السلام قوم را از مهمان لوط علیه السلام خبر دار کردی پس هر دو ملعونه این دو پیغمبران را

دو زن از عذاب خدا چیزی را ازان دو زن زن نوح غرق شد بطوفان بر سر زن
لوط سنگ بارید و گفته خواهد شد روز قیامت داخلوا النار مع الداخلین
دیگر از کافران حاصل این مثل آنست که کفار معاقب میشوند و نسبتی که میان پیغمبر ان است
با وجود کفر هیچ فائده نمیدهد و نیز فرمودند که زن فرعون مؤمنه بود و از فرعون و عمل او
بیزاری نمود چنانچه حق سبحانه و تعالی در قرآن مجید میفرماید وضرب الله مثلا للذین
امنوا امرأة فرعون اذ قالت رب ابن لی عندک بیتا ونجنی من فرعون و
عمله ونجنی من القوم الظالمین یعنی بیان کرد خدا مثلی برای آنانکه گرویده اند
و آن مثل زن فرعون است یعنی آسیه پسر مزاحم چون گفت ای پروردگار من بنا کن برای
من نزد یک خود خانه در بهشت یعنی در مقام قرب خود مرا جائی ده آورده اند که چون آسیه ایمان آورد
فرعون گفت تا او را چهار میخ کرده در آفتاب بیفگنند حق سبحانه تعالی ملایکه را فرمود که بروند و
در آمده به بالهای خود سایه کردند فرعون امر کرد تا سنگی بزرگ آوردند و حکم کرد که بر سینه او هند آسیه
دعا کرد و بار خدایا مرا خانه ده در جنت و برهان مرا از نفس خبیث فرعون و کردار او یعنی از خدائی
که مرا میکند و نجات ده مرا از گروه ظالمان و قبطیان و تابعان فرعون باشند حق سبحانه دعای
او مستجاب کرد حجاب از پیش چشم او برداشت خانه او در جنت بوی نمود حاصل این مثل
آنست که با وجود ایمان اتصال و باهل کفر او را هیچ ضرر نکرد **حضرت قبله من** قدس سره
میفرمودند که حقتعالی در قرآن مجید میفرماید وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون یعنی پیدا نکردم
من جن و آدمیان را مگر برای عبادت خود و معرفت خود **بیت** زندگی زندگی آمد برای بندگی
زندگی بی بندگی شرمندگی **و نیز** میفرمودند اگر چیزی از مال نقصان شود یا چیزی از
از مال بمیرد چنانچه گاو یا اسب و غیره غم نباید خورد که صدقه بدله سر شود چنانچه در حدیث
شریف آمده تلف المال خلف الراس یعنی هلاک شدن مال صدقه سر صاحب مال شود **و نیز**
میفرمودند که سید دو اصل جمیع معصیتها و بلیات حب دنیا است مادام در دل سالک حب دنیا
باشد ایمنی نباشد شاخهای او نیز تازه باشند چون بیخ درخت خشک شود شاخها نیز خشک
شوند همچنین چون از دل سالک حب دنیا بریده شود از جمیع بلیات در امان شود و بحق سبحانه
واصل گردد **حضرت قبله من** قدس سره العزیز میفرمودند که کار ابلیس علی الدوام رهزنی است
بسبب عداوت آدم علی نبینا وعلیه السلام میدارد و بنی آدم را از کار نیک میدارد و درین باب

حکایت فرمودند که مردی بارادت از خانه خود بسوی بزرگی روانه شد چون نزدیک رسید پیش او طایفه اولیاء را دید که بازی مینمودند منکر شده باز در خانه خود آمد همسایه او بزرگ بود از و پرسید که در خدمت فلان بزرگ رفته بودی برای ارادت چه حالست که از خدمت ایشان باز آمدی جواب گفت چون من نزدیک آن بزرگ رسیدم پیش از شمع روشن شده و اولیاء بازی مینمودند لهذا اعتقاد شده باز آمدم چون این قصه باز نمود بزرگ که همسایه او بود تاسف بخورد و فرمود که در انجا اولیاء نبودند بلکه ابلیس بود که ترا از سعادت ارادت آن بزرگ محروم ساخته همدرین حکایت دیگر فرمودند که شخصی پسر خود را سپاره بدست داد و فرمود که در خدمت معلم سبق بگیر بحکم والد برای گرفتن سبق روانه شد در راه سیر نمت ناگاه ابلیس خود را بشکل زن خوبرو گردید پیش آن پسر باز آمد و فریاد برداشت که این پسر با من بدفعلی مینماید مردمان شهر از هر طرف بیرون آمدند پس شرمسار شده باز در خانه خود آمد و خانه را ترک نمود ابلیس ملعون شادی میکرد میان شیاطین و میگفت من پسر را از علم خواندن باز داشتم و نیز فرمودند که وقت شام جمیع شیاطین پیش ابلیس آیند از هر یک پرسد که شما امروز چه کارها کردید یکی گوید که دزدی کنانیدم دیگری گوید خمر خوانیدم دیگری گوید لواطت کنانیدم و هر یک بحسبتی که بر آن مستعد میکند بیان کند چون یکی از انها گوید که طفلی را من از علم خواندن باز داشتم ابلیس خوش شده او را در کنار خود میگیرد که تو خوب کار کرده که او را از علم خواندن محروم ساختی و نیز فرمودند که چون ابلیس از سجده ممنوعی حضرت آدم صفی الله ابا آورد حقتعالی فرمود که اِنَّ عَلَیْكَ لَعْنَتِیْ اِلٰی یَوْمِ الدِّیْنِ ابلیس یعنی عرض نمود که مرا مهلت ده تا روز قیامت زنده باشم حقتعالی عزوجل فرمود ترا مهلت دادیم باز ابلیس گستاخی نموده گفت که من اولاد آدم را گمراه خواهم نمود حق سبحانه فرمود از تو و تابعان تو جهنم را پر خواهم نمود **حضرت قبله من** میفرمودند که سالک را میباید که همیشه بر حمت پروردگار امیدوار بوده باشد از انکه او ارحم الراحمین است و تعالی شانه خود فرموده است سَبَقَتْ رَحْمَتِیْ عَلٰی غَضَبِیْ باید که از رحمت ایزد تعالی شانه مایوس نا امید نباشد زیرا که فرموده است لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ یَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِیْعًا بعد ازان این بیت بر زبان مبارک راندند **بیت بحر**

الطاف که بی پایان بود ✽ تا امید از رحمت شیطان بود ✽ و نیز میفرمودند که سالک را باید که هر کاری مرضی حقتعالی بکند یعنی بحسب مقتضای شریعت شریف که مقصد دارین درین

مندرج است چنانکه شیخ سعدی قدس سره فرموده است **بیت** درین راه بجز مرد
رهبر نرفت ۔ کم آن شد که دنبال راهبر نرفت ۔ محالست سعدی که راه خدا ۔ تواند رفت جز در پی
مصطفی ۔ و هم فرموده است که اهل الله معروف فی الله است هر کار که مرضی حقتعالی بوده باشد آن کار
مقصد اهل هدایت سرمدیست حاصل کرده از دنیا برده اند و این آیت خوانده اند **مَنْ یَهْدِی**
اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ یُؤْتِیْهِ مَنْ یَّشَاءُ و اهل دنیا که
مصروف النفس اند هر کار که مراد و مرضی نفس باشد آن کنند و این آیت خوانند **وَمَنْ یُّضْلِلْهُ**
فَلَا هَادِیَ لَهٗ و نیز میفرمودند که در اول شب ماه محرم و آن اغلب میزد هم صد هجری
بود شیخ من حضرت قبله عالم مهاوری رضی الله تعالی عنه بجد مغموم شدند که هرگز از طعام یک لقمه
تناول نفرمودند کسی عرض داشت کرد که موجب چیست بیان اندوه چیست در جوابش فرمودند که
امشب آغاز سن سیزدهم صد شده است درین زمان بسیار حوادث و طرق باطله خواهند شد اکثر
مردان خدا رو بهلاک شوند مگر آنانکه دامن ایشان گیرند و در صحبت ایشان باشند و درود مبارک بسیار
خوانند و نیز میفرمودند که سالک را باید که از صحبت بد مذهبان خیلی دور دارد اگرچه از صحبت
ایشان نعیم دنیاوی موجود شود هرگز اختیار نکند بلکه بر گرسنگی و برهنگی گذاردن بهتر است
از نعیم بدکیشان **وزی** شخصی در حضور در قبله من گذارش نمود که مولوی عثمان ساکنه
سنگهڑ در شهر جیپور تعلیم پسران مردم حکیم شیعه مشتغل است در جواب فرمودند ازین امر
خوف بسیار است که صحبت بدکیشان بهم صحبتیان تاثیر میکند و نیز یک دو حضرت قبله من
غلام سرور خان خاکوانی را گفت که شما چون برادران خود از سبب علاقه نوکری در صحبت
میران اند که شیعه اند میباید که پرحذر بوده باشید و چون خان مذکور دیگر افغانان نوکری
میران نمک کرده بجهت زیارت ماز در حضور پرنور شرف پابوس یافتند حضرت قبله ایشان را فرمود
بگرسنگی مردن که در صحبت بدمذهبان نعیم یافتن که درچنین صحبت سوال ایمان باشد مولوی
صاحب مولوی محمد حیات دهلوی رضی الله تعالی عنه حاضر بحضور عرض داشت کرد که بسیار مسلمانان را
فرنگیان از دین محمدی برگردانیده از ایمان خارج کرده اند که ایشان بمن بسیار از جهت صحبت اختیار
اند فرمودند حضرت قبله من فرموده است سالک را باید که در هر کس پیشه خود گرو اند خاصه
در میدان تیغ خود بسیار نگاهدارد بعده فرمودند روزی شرف پابوس حضرت حافظ صاحب محمد جمال
الله تیغ در قریب حاصل نمودم حضرت من ادب میدان تیغ خود بجا آورد چنانکه ادب تیغ خود

واین چنین دولت کم کسی را میسر باشد که این ثمره کمال عشق شیخ است و نیز فرمودند که شبی
وحضرت حافظ جمال صاحب و یکجا هم منزل بودیم و علی الصباح طرب وضعه متظهر شیخ خود رفته
گشتیم ولیکن من پیش از حافظ صاحب بزیارت حضور شرف شدم این بیت خواندند بیت
ما و مجنون هم سبق بودند در دیوان عشق * او بصحرا رفت من کوچه گردانم هنوز * و میفرمودند
که سالک را باید که همیشه از عبادت حضرت خالی نباشد زیرا که هر که درین زمان این چنین عبادت کند
زود بمقصود خود رسد که اوراد و چندان اجزا از سابق میدهند و میفرمودند که مقصود دین و دنیا
آنان حاصل کرده اند که الله الله گفته و مواظبت نموده اند و این بیت خواندند بیت کس نگفت
کز زمانه وارهانی یا اسفی * ویشان ده کف که حسبنا الله و کفی * و نیز میفرمودند که سالک را باید که
همیشه از خطره نفس و شیطان و خوف باشد و ایمن از زنهار نباید بود زیرا که حذر از خطره ایشان تا
باقیست بجهد فرمودند که شیخ ضنعان با وجود چندین کمال در اعقده او فتاد و در قید بلای محبت ترسا
بچه گرفتار گشت و زنار در گردن کرد چنانچه قصه او در منطق الطیر مفصلا مذکور است و این بیت
بخواندند بیت نفس شیطان میبرد از راه ترا * تا نیندازد اندر چاه ترا دستگیری کن مرا اے
دستگیر * نیست کس را جز تو دیگر دستگیر * تا که هر کس گوید ای دستگیر کس نگوید از تو
نا امید * ای امید و اے امید و اے امید * و نیز قبله من فرموده است سالک را باید که از هیچ چیز
خود را دور دارد یکے حکم قضا کردن دوم ضامن کسی شدن سیوم امانت کسی نزد خود
نگاهداشتن از انکه این نصیحت از پیران ما بمریدان جاری شده آمده است و هم فرمودند چنانکه
حضرت فرید الدین گنجشکر به شیخ نظام الدین دهلوی رضی الله تعالی عنهما وصیت فرموده است
چون مهمانان و مسافران بر تو آیند و ترا فاقه باشد شکر خدای تعالی بجا آری که این نعمتی است
بس عظیم و فرمودند که این چنین شیخ بمرید کامل میفرماید و نیز میفرمود که هر گاه این فقیر در
حضور حضرت قبله عالم مشرف شد در خانه خود هرگز قرار نیافتی چنانچه یک ماه در حضور
می بودم و چند روز در خانه برین نمط میگذشت تا وصال مبارک حضرت قبله عالم قدس سره
مائی صاحب مرحومه فقیر گفتی که پسر ما خیال بد شده است که در خانه خود آرام نمی گیرد از علما
و فقرا چندان تعویذ ها گرفته که آوند پر ساخته بودند چنانکه فقیر از کمال جذبه حضرت عشق
مستولی شده بود الا چار بیقراری حاصل بود بیت محبتی است که دلرا نمی دهد آرام * در به کیست
که آسودگی کنی خواهد * نقل سیر حضرت من اظهر من الشمس است که دو صد کروه را در حصه و چهار روز قرار

این قدر بر زبان مبارک حضور شیخ خود بسمع فقیر هم رسیده که تمامی پوست زیرین هر دو پای
من از پاشنه تا سر ناخن جدا گشتی و بیفتادی و از میان غلام حیدر که اکثر اوقات در سیر نسبت
شیخ خود قبله عالم مهار روی با همراهی قبله من مسلک بودی نقل رسیده که من بارها معاینه نمودم
که کفش ایشان از خون پا پر شده و فطرات ازان بری آمد و ایشان از خود همچنان بی خبر قدم مبارک
مردانه در سیر منزل معتادی نهادند و هرگز از جریان خون و زخمی شدن پا خبر نداشتند من بخدمت
عرضه داشت نمودم که درین جا بنشینیم هرگز اختیار نکردند چون در بلدهٔ ملتان رسیدیم بطن این که کفش
تنگ است لهذا پای ایشان مجروح کرده است کفش دیگر فرخ خریدنمایم چون امیر یک چادر
لونگ نمت دیگر می جوید و خواستم که آنرا فروخته قیمت کفش آورانمایم هرچند سعی نمودم جایز نداشتند
و بعد از گفتگوی بسیار فرمودند که مرا از خود هیچ خبر نیست غم مدار که در قطع منازل لفاوت نخواهد
شد و هم فرمودند که یکسر نبه درین ملک حادثهٔ لشکر مغلیه بر شاه بادشاه خراسان که بر قلعهٔ دراول
بجوش تمام تاخت آورد محصور کرده مسخر نمود واقع بود این فقیر را شوق زیارت و اقدام بوسی
حضور قبله عالم قدس سره دامنگیر شده و در اثنا طریق از سبب غیر برای ملک تمام خطره واقع شده بود
چون این فقیر از دریای سند عبور نمود میان حاجی جان محمد فرستاده حضرت میان صاحب
نارو والله قدس سره العزیز همراه او گشت چون در آبادی رفتیم نزد فقیر یک تنکی نو موجود بود
آنرا فروخته برای خرچ راه پنج خریده همراه خود نمودیم و تمکنه در شهر کرم پور رسیدیم آنجا
به تهمت جاسوسی بدست مردم سنگهان اسیر و نظر بند گردیم اتفاقا در ان شب باران مارش
شده ما در زیر مکانی خفیف که باران را مانع نمود و به بستر خرپر بود همه شب در آب نخبل استاده
ماندیم علی الصباح جمعدار لشکر سنگهان آمده عذر خواست و آرد و روغن زرد و شکر برای آنان
داد و مردان را گفت که این بے جا سوسان نیست و به زبان لاهوری گفت که سائین لوک ہین
یعنی مردان طالب الله جمعے و دیگر غرض ندارند رخصت داد و لوقت رخصت از کیفیت
افواج از فقیر استفسار کرد که چگونه اند گفتم آنچنان مردان اند که اگر پنجهزار سوار یکدله در پے
این زبر حکم این فقیر کنند امید که سنگهان را از لاهور بیرون خواهیم کرد جماعه دار مذکور بخندید و بیاران خود گفت
که سائین لوک یعنے فقیر راست میگوید القصه روانه شدیم چون قریب مکان حضرت قبله
عالم رسیدیم و زدان مار دیدند تاخت آوردند و لیکن فیما بین وادی پر آب بود ایشان بقصد مار
از آب عبور نمودند ما بیرمدان طرف متوجه گشتیم و قبیکه در اثنا راه آب طرفین ملاقی گشتیم حاجی مذکور با ایشان

گفت آیا تردد شما پارچه نان باشد که مرا بدهید که تمام گرسنگی مرا گرفته است بمجرد شنیدن
این سخن از مزار و گردان شده یکطرف روانه شدند هنگامیکه بشرف پابوس حضرت قبله عالم قدس
سره العزیز بهره اندوز گردیدیم رخ مبارک بسمت فقیر کرده قدری تبسم نموده فرمودند موت را
بیخوانید ولیکن او نمی آید و نیز حضرت قبله سن قدس سره العزیز فرموده است که اگر درین زمان
اصحاب نبی صلی الله تعالی علیه وسلم بالفرض موجود بودند مخلوق این زمان را کافر گفتندی
از آنکه مردمان این زمان متابعت شریعت از دست داده اند و مخلوق این زمان ایشان را دیوانه گفتندی
زیرا که اخلاق و افعال ایشان موجب بیت بودند و از غرض نفس فارغ و این بیت فرمودند

بیت یارب همه خلق را بمن بدخو کن ✤ وز جمله جهانیان مرا یکسو کن

و نیز میفرمودند که در وطن ما که کوهستان است یک مرد از قوم جعفر عالم علم فقه بود و مصحفی بر ما می پرسید
مسئله شرعی نزد وی آمد و او در کار کلبه رائی مشغول بود و کلبه گرفتن از دست وی قصد کرد
گفت چرا از من کلبه میگیری و برای چه کار نزد من آمدی گفت برای مسئله پرسیدن عالم آن پیرمرد
که برای راندن نرگاوان بدست داشت بسیار بغ برو زد و گفت دور شو و مرا بر شوف ملوث
مساز بنشین چون از ین کار فارغ شوم تو مسئله شریعت بگویم و نیز فرمودند که شخصی را
از اولاد و یا با صاحب قدس سره در وقت مطالعه کتاب تشنگی غالب آمد نزد وی یک وندیر
از روغن سیاه بوجود بود آنرا آب تصور نموده بکار بردند از کمال اشتغال مطالعه هیچ امتیاز
نفرمودند و نیز فرمودند که مردم سابقه را از سبب قرب زمان نبوی صلی الله تعالی علیه وسلم
استعداد کامل بود و اکنون از جهت بعد زمان سرور کائنات علیه الصلوة والسلام استعداد مردما
کم گشته است چنانکه شنیده شد که در وقت حضرت شیخ نظام الدین اورنگ آبادی قدس سره
یکشب دانها را خام دادندی و در زمان فخر الاولین والآخرین شیخ محمد فخر الدنیا والدین جهان
آبادی رضی الله تعالی عنه در شب روز یک نان پاریخته از بازار گرفته میدادند و گاهی
آن هم میسر نمیشد سالکان راه حق و فقر و فاقه صابر شده بکار خود هیچ تفاوت نمیکردند تا آنکه
بسیار سالکان بعد از وصال ایشان جائی دیگر نقل نفرموده بلکه بر آستان مبارک همت
حق پیوسته اند و در زمان حضرت قبله عالم رضی الله تعالی عنه نان دو وقت سالکان را میدادند
و اگر کسی را مرض لاحق شدی در دادن ادویه چندان متوجه نمیشدند و درین زمان این فقیر نان
دو وقتی و جامه ها و روغن و ادویه ها علیحده از زمان مقرر نموده ایم تا کدام کس بخاطر جمع حضور

را یاد نماید و نیز میفرمودند که دکان حضرت قبلهٔ عالم رضی الله تعالی عنه نخوی بود و قیصر سائی
نظیری داشت انانکه از ایشان بحق تعالی واصل شده اند از احاطهٔ حصر متجاوز ند ولیکن از ایشان
بغیر ض مردمان بوی دوهم میفرمودند که تاثیر دست مبارک حضرت قبلهٔ عالم رضی الله عنه
نخوی بود هر که دست ایشان گرفتی از ابتدا تا انتها مشغول بحق گشتی والا در آخر ضرور نائب گشته
بکار خود تمام مشغول گردیدی اکنون هیچ از خاصان چنین نیست الحال تمام قحط
الرجال اوفتاده است و هم روزی فرمودند نقل دیدم از حضرت ابا بکر صدیق رضی الله
تعالی عنه که میفرمودند وقتیکه آن سالت پناه صلی الله تعالی علیه وسلم را در لحد شریف فرود آوردم
هنوز خشتهای خام که بر لحد مبارک اند نداشته بودیم احوال سابقه ما از آن آفتاب هدایت
بر چهره ما محفل نشینان در زمان تغیر گرفت و هم فرمودند که موجب نزول حادثات آخر زمان
نوشته اند یرفع خوف الحق عن قلوب الخلق و یقوم مقامها خوف الناس
مردمان ۱۲ بجای او قائم شود خوف خدا از دلهای خلق برخاست
باید که رجاء از حضرت تعالی باشد و الیاس عن الخلق باشد و هم فرمودند که علم ظاهری شرط هدایت
نیست لیکن یک سبب از اسباب است و این مثل خوب شمشیر جوهر دار است که در دست کسی
باشد اگر دلش محکم باشد سر دشمن ببرد و اگر بزدل باشد بهمان شمشیر سرش ببرند پس اگر به
تحصیل آن هدایت الهی همراه وی شد در حرب نفس و شیطان غالب خواهد آمد والا علم آن
موجب ضلالت دیگر خلق شود زیرا که فرق و طرق باطله که غیر اهل سنت و جماعت است
تمامی عالمان اختراع نموده اند ازین جهت فساد العالم فساد العالم که نه در
جنت تنها میروند و نه در دوزخ بلکه بهر دو طرف باجماعت کثیر روانه میشوند و نیز میفرمودند
که حضرت میان صاحب حاجی پوروالهٔ قدس سره که از اعاظم خلفاء حضرت قبلهٔ عالم است
از جهت ضعف دماغ موی سر برابر نرمه گوش میداشتند و گاهی می ستردند بعد از وصال
ایشان مردمان بلکه عالمان جنوب آنرا سنت تصور نموده موی سر شعار خود نموده اند که شناخت آن
بغیر آن نمیشود و هم فرمودند که روزی این فقیر بحضرت قبلهٔ عالم رضی الله تعالی عنه تنها حاضر بود بسوی
من متوجه گشته فرمودند آنانکه بر سر سوی دارند ما را مثل جن بنظری آیند و نیز فرمودند که مطالعهٔ کتاب
فقرات شریف مورث جذبه است سالک را باید که از مطالعهٔ آن کتاب و دیگر کتابهای سلوک
خالی نباشد و هم فرمودند که پاس داری شریعت ایشان بحدی بود که روزی کدام شخص در مسجد
یک بیت با واز بلند میخواند و بسمع مبارک رسید فرمودند کدام کس است در مسجد غدره میخورد

پس آنرا ساکت گردانیدند و هم فرمودند این که میگویند که موی سر داشتن سنت رسول الله
صلے الله تعالے علیه وسلم ست سنت صرف فعلی ست نه قولی بسا امور مسنون خاصه آنحضرت کائنات
و دیگر پیرایان قتدا کردن متبع ست و در کتاب این مسئله یافته نشد حضرت قبله من مرده ست
سالک را باید در کار عشق دلیر و جوانمرد بوده بار محنت آن بجان و دل بکشد اگرچه از جانب معشوق
نظارا کشش او را معلوم خواهد شد بعده فرمودند هندی مجھ مرگئی جل سوک گئے پنکھی ہے اڑا
گٹھی پڑی پریت کی جن جن کا کرہار ۔ و هم فرمودند هندی جیسی پریت چکور نہ چاندنی ۔ اپنی
توڑ نبھائی اسکی اوہ جانی ۔ و هم فرمودند در جنوب مرے و عارف عنایت نام ظاہر و باطن آن
موجب شریعت بود بعد از وصالش اہل طریقه او بجدی بدعت اختیار کرده اند که هر که در سلسله
وی داخل میشود نماز ترک مینماید و همچنین مرد حبیب نام حضرت عثمان مروندی که مشهور
لعل شهباز ست و خلفا حضرت بهاؤالدین ذکریاست رضی الله تعالی عنهم صاحب شرع
و ورع بودند پس از وصال ایشان مردمان اہل طریقه ایشان موجب هوے نفس تارک الصلوة
و کاشف عورت شده لنگوت می پوشند و رشته ها بر سر سیدارند و مرتکب دیگر امور منهیات گشته اند
و این همه امور بدایشان منسوب مینمایند چنانکه روزے بخدمت حضرت سید جلال الدین
رضی الله تعالی عنه شخصے آمد و گفت امروز چهره ذات مبارک متغیر ست ایشان سر بزیر
زده برے مبارک کشیدند پس از وصال ایشان مردمان بدعت اختیار نموده اند و خاکستر بر خود
بمالند و نیز فرمودند که حضرت قبله عالم رضی الله تعالی عنه اگر گاهے موجب شده عتاب صاحب
داخل مجلس سماع میشدند بر دروازه آدم پاسبان منصوب میگردند اندرون مجلس سوے محرمان
هیچکس بار نیافتی و اکنون سه چیز تمام مشتهر شده اند مسئله وحدت وجود و سماع و موے سر بزیر فرمودند
که میان آنجناب که در سیر مصروف بود و در خدمت جوگی شده طلب تعلیم جوگ ساخت آن جوگی
جواب داد که جوگ بسا مشکل امرست پس این ابیات گفت هندی کہا را بارا سی کم جوگ
واسکھیا رندا اوتھی کم نہیں ۔ نہیں جگ کے ڈنڈ ہ تی تہ پہیرن مرلی مارکے لوک سنسار ندکی
نی ۔ تسبیں بکیاں ماں دیاں کھا میٹھے اوتھی کٹنگ کے لکڑی کہا دی ۔ تن چیر کے آرسی نال دیکھن
اوتھی تھی نی روڑ کہسا وی نے ۔ مراد از جوگی مرشد کامل ست از کم جوگ سلوگ و از رانجھا
سالک یعنی کشیدگی محن فقر و فاقه و شداید و ریاضیت شاقه حصول بمقصود اعلی محال ست
و نیز فرمودند سالک باید که دست بدامان مرشد کامل زده در صحبت آن ملازمت نماید تا او را

مرتبه وصول الی الله حاصل گردد و آنانکه در ریاضت و زهد و ورع صحبت شیخ کامل کرده اند در
ایشان اهتمام امر شریعت نماند و این بکمال نقص ست دهم فرموده اند سالک را باید که لیل و نهار
علی الدوام در زهد و تقوی و ورع کوشش بلیغ نماید تا ویرا حضرت تعالی مرتبه بیخودی نصیب
گرداند که هم مطالب ست چنانکه حضرت بابا فرید گنجشکر قدس سره العزیز فرموده ست از خود رستن
بحق پیوستن بعده فرمودند **بیت** چو بیخود گشت حافظ کی شمارد ۔ پیکجو باکاوس و کی را و هم فرمودند
سالک را باید که همه خلق را چه شریف و چه حسین به شفقت و رحمت ناظر باشد تا حضرت رب رحمت
کند محبوب جناب خویش گرداند بعده فرمودند عالم را باید که بر علم عمل کردن والا کمثل الحمار یحمل
اسفارا باشد بعد ازین فرمودند یرفع العلم و یرفع العلماء چنانچه نوشته اند
ایچنین زمان می آید که شخصی قصد نکاح بنت اخ خود یعنی دختر برادر بیخواهد و در باب جواز ان
مسئلت خواهد نمود هیچکس را معلوم نباشد تا حکم جواز و عدم جواز نماید بر انداز صد کروه رفته این
مسئله را حل خواهند کرد و هم فرمودند که صحابه را رضی الله عنهم دینی علیه السلام در امور دنیا
زیادت مهارت و درک بود چنانچه خود صحابه را خطاب فرمودند انتم اعلم بامور دنیاکم
الدنیا و هم فرمودند هرگاه که دنیا مثل ریش مشرکان گاه باشد گاه نباشد مدام از امل دنیا
غم و ماتم نرود چنانچه از خانه سوران بیرون نشود **بیت** اگر دنیا نباشد در دو نیدم ۔ چو دنیا باشد اندر پای بندم
پای بندم ۔ بفایده لقد عزیز عمر خود را در قید این بیوفا صرف نمایند و با خود نبرند پس باید
که دوستی آن ذات که علی الدوام باقیست کمر همت بسته صرف سازد که نفع دارین در ین
منضمن ست و هم فرمودند که چون نادرشاه از ایران با غدر و فریب بعضی از امرای ان مملکت هندوستان
بر دولی ظفر یافته بر تخت محمد شاه بادشاه هند در دهلی نشست و شنیده بود که محمد شاه از
شاعران زمان خود بی مثل ست و بیرا گفت که شمه از شعر بگوئید محمد شاه فی الفور این بیت گفت **بیت**
چشم عبرت برکشا و قدرت قادر ببین ۔ شامت اعمال ما این صورت نادر گرفت ۔ لیس بنقد ایچه
شخصی ایران را از بیرون قلعه شاهی قتل کردند صورت آن بر دو نادرشاه مشاهده گشت هندیان شور
و شغب کرده گفتند که نادرشاه را قتل کرده بیرون قلعه انداخته اند گمان کرد که ایرانیان را
مغلوب ساخته قصد اخراج از شهر دهلی کردند درین اثنا نادرشاه را اطلاع سازند از قلعه
بدر آمده معائنه کرد که در زبان خاص و عام حکایت قتل شدن وی بشهرت تمام ست لیس ناجلد
بر پیل سوار شده منادی نمودند اما سودی نداشت تا یکی از وزرای خود مصلحت کرد و بر سید این چه

سبب چه وچاره این چیست وزیر گفت معلوم میشود که اسم اعظم از پیشانی شما محو کرده اند بجوجه
سوی روانگی این موضع مخلصی متصور نخواهد شد بصلاح دید آن آزاد انجا فی الفور روانه شد
و در ملک خود رسید بعد از انقضای ایام معدوده از دست خود یکمرد از اقربا کشت فرمودند
که سالک را باید که در حق حاکم وقت دعائی بد نکند خواه مسلمان باشد خواه مشرک خواه
ظالم باشد خواه عادل بلکه دعا کند تا در حکم آن سستی نباشد زیرا که درستی حکم نقصان
خلق الله است و در قوت عین مصلحت بنابر این شیخ سعدی قدس سره گفت بیت حکمت
محض ست اگر لطف جهان آفرین ✦ خاص کند بنده مصلحت عام را ✦ چنانچه بعد از مردن رنجیت بسکه
دَخَلَ النَّارَ وَالسَّقَرَ مَعَ الْمَجْدِ وَالْيَدِ ضعف حکم گردید و بسیار خلقت در لاهور تاراج
کشته شده اند پس فرمودند بیت حاکم ست و یفعل الله ما یشاء - کور عین روانگیر دولا
روزی قاضی نور محمد در حضور عالی ذکر کرد که روز قیامت حضرت امام اعظم امام شافعی
علیهما الرحمة را پیش خود بر کرسی زرین نشانده ابلیس را حاضر کرده فرمان دهد که چه حکم و بید در حق من
که در زمین غیر و ناحق زراعت کاشت نمایید پس هر دو امام فتوی بخوی خواهند داد که آنکس زمین را
از زراعت خود فارغ کرده باز بمالک دهد پس حضرت من فرمود رباعی لَا آدَمَ فِي الْكَوْنِ وَلَا إِبْلِيسَ
لَا مُلْكَ سُلَيْمَانَ وَلَا بِلْقِيسَ ✦ فَالْكُلُّ عِبَارَةٌ وَأَنْتَ الْمَعْنَى ✦ يَا مَنْ هُوَ لِلْقُلُوبِ
مِقْنَاطِيسٌ وهم فرمودند که سالک را باید که در بند اظهار کرامت و اجرای سلسله خود نباشد
بلکه در عشق و محبت مولی چنان مستغرق باشد که گاهی بجز یاد وی هیچ چیز در دل او نیاید بعد
این بیت فرمودند بیت احمد تو عاشقی بشیخیت تراچه کار ✦ دیوانه باش سلسله شد شد نشد نشد
و هم فرمودند سالک را باید که در بند خوردن و پوشیدن نباشد بلکه بدان چه حق تعالی ویرا دهد
قانع باشد بعد ازان این رباعی خواندند رباعی گر کهنی بوریا و پوستکے ✦ دلتنگی پرغرور و
دوستکے ✦ این قدر بس بود جمالی را ✦ عاشق رند لاابالی را ✦ و نیز فرمودند سالک را باید
که لاف عرفان نزند چنانکه هر که عارف باشد از دعوی مبرا باشد و این بیت خواندند بیت
لاف عرفان میزنی ای عارف لاغر شدی ✦ نغمه قفنوس را با اکبک و چکچکه کا ✦ هم فرمودند
سالک را باید که هر فعل ایزد تعالی را عین حکمت پندارد اگرچه بر آن اطلاع نداشته باشد بر وے
اعتراض نکند چه اعتراض کند فهو مردود فی الدارین چنانچه در حدیث وارد است هَلِ الْحَلِيمُ
لَا يَخْلُو مِنَ الْحِكْمَةِ و در خلو از حکمت نسبت عبث لازم می آید تَعَالَى اللهُ عَنْ ذَلِكَ عُلُوًّا كَبِيرًا

چنانچه در اندک وا دن رزق بندگان خود فرموده است وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ و هم فرمودند حقتعالی از ظلم پاک است و اگر کسی را یکروی برسد از شومئ اعمال خود بوده باشد چنانچه فرموده است اِنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ اگر کسی اورا بظلم و تعدی نسبت کند کافر گردد و نعوذ باللہ منها و هم فرمودند که شیخ محی الدین بن عربی قدس سره فرموده است اَلْوُجُوْدُ كُلُّهٗ خَيْرٌ بعضے بران اعتراض کرده اند که کفر هم وجود است در وچه چیز است جواب داده اند که تعظیم اسلام در وجود کفر است اگر وی موجود نه شدی تعلیم اسلام هیچکس ندانستی چنانچه گفته اند اَلْاَشْيَاءُ تَتَبَيَّنُ بِاَضْدَادِهَا یعنی مصرع ضد متبین نشد جز بضد و هم فرمودند سالک را باید که در عملیات تضیع وقت نکند این رهزنان و مانع راه فقرست و مقصود اصلی یاد کردن حق ست وقتی خالی نباشد مطلب دارین امر مندرج ست پس این بیت فرمودند بیت پس از چل سال این معنی محقق شد سخا قانی ؎ که یکدم باخدا بودن به از ملک سلیمانی ؎ و این نیز فرمودند هندی آپی چاڑیو بیل تین اپی لیسین گوبھی کملی نیریان میری اوگن ویکھ نہ بھج ؎ سسی پنہنی سی وُلی یار یارانڈی ہڈ ؎ منہ پلون دور کرگلان کیئے رج ؎ و هم فرمودند سالک را باید که بجان و دل در یاد حقتعالی سعی نماید تا او را نسبت کشود و صفای باطن دست دهد که عبادت بغیر آن هیچ سود ندارد یعنی تا آنکه مرآب دل از زنگ پاک نشود مستحق تاب پرتو جمال جانان نگردد و هم سالک را باید که عجب و تکبر نورزد که ابلیس از ملعون مطرود لعنت در گردن انداخته نعوذ باللہ من ذلک و هم از عبدالمجید خان که یکی از مریدان پاک اعتقاد حضرت قبله است بسمع پیوسته که روزے در مجلس حضور معلے حاظر بودم و حضرت صاحبزاده میان نور احمد که مسند نشین حضرت قبله رضی الله عنه بود هم حاظر خطاب و تمامی کلام با ایشان میفرمودند و در اثنار محاکات فرمودند که شبے بخلوت نشسته بودم که شخصے حمار بدست داشت حاضر شد آن حمار را از من وابسته از راه غیر معتاد آمد پیش من بنشست درین امر متعجب شده از وی نام و کار پرسیدم گفت من شیطانم بنا بر صحبت تو آمدم بامر الٰہی گفتم ما را از شر خود امان خواهی داد گفت ایزد تعالی در حفظ خود از مکر من اما دارد خاطر جمعدار بعد از بسیار حکایات فیما بین قرب خود بجناب ایزد منان بر شک تمام بیان نمود گفتش اگر این حال بصدق و دل فعال حضرت آدم علی نبینا و علیه السلام سجده بجا آری بجناب حضرت کریم موثوق ست که رتبه سابقه عطا خواهد فرمود در جواب گفت بهمان وقت امر الٰہی را بجا

نیاورده ام الحال شرمی می آید پس روانگی کرد گفتمش مرا بدیده گفت هرکس را از خود بهتر
دان کار تو در ترقی همیشه باشد و هم فرمودند سالک را باید هیچکس را بچشم حقارت نظر نکند
چنانچه شاعری گفته **بیت** خاکسار آن جهان را بحقارت منگر شاید آن هم گردسواری باشد
که مردان خدا بیقاعده بسانوع ست بعضی آنمس اند که خود را سید اند و دیگر برابر احوال ایشان اطلاع
نیست بعضی ازان قبیله اند که عندالله رتبه ایشان بسیار راست از احوال خود خبر ندارند
تا خود را از خلق دور دارند و نه خلق را خبر تا از ایشان بادب گذرکنند و اگر ایشان را بدست کسی
مگر وهی رسد حق تعالی مخلوق را بحادثه مبتلا گرداند پس مولوی خدابخش گفت هوری مرحوم که
خوانان پاک اعتقاد حضور علی بود گفت از بهجت هجو اجه حافظ فرموده است **بیت** حافظا گر وصل خواهی
صلح کن با خاص و عام ✤ با مسلمان الله الله با برهمن رام رام ✤ فرمودند همچنین ست که نوشته اند
اگر صد آدم مقرر سازی در ویک صاحب نسبت باشد و اینکه ظاهر ارشاد میفرماید یک قسم ست
و نیز فرمودند که حقتعالی بملائکه فرمود انی جاعل فی الارض خلیفة از روی حسد گفتند
یجعل فیها من یفسد فیها و یسفک الدماء و نحن نسبح بحمدک و نقدس لک
چون حقتعالی انی اعلم ما لا تعلمون فرمود پس تمامی ملائکه از جهت ماتم کلاه سیاه پوشیدند
پس از سبب طعن کردن خدمتگار نبی آدم گشتند و از حیوانات بر کزدم غمازی خصوصا و
کور و کر ساخت و از حیوانات بخرمگاهی ایرانی زبان کردند و ابلیس را بسبب سجده کردن و
گفتن آنا خیر منه طوق لعنت در گردن انداخت زنهار خود را از هیچکس بهتر ندانی تا محبوب
و مقبول حق تعالی گردی و هم فرمودند چون حقتعالی اراده ساخت جسد مبارک خلیفه خود
حضرت آدم علی نبینا علیه السلام پیدا کرد آسمانها و کرسیها عرضه داشت کردند که از ما جسد شریف
حضرت باید آفرید فرمود و خاک ساکت ماند پس از خطاب ایزد تعالی شد که تو چرا درین باب
عرض نکردی گفت آنها که اشرف و اعلی از من بودند استحقاق ساختگی جسد مبارک پیدا نکشتند من خود
را ازانها کمتر دانسته ساکت ماندم پس حقتعالی عجز و فروتنی آن قبول فرمود بملائکه خطاب فرمود
که از خاک تربت بنمودند چنانچه شیخ ازین معنی اشارت فرموده **بیت** از تواضع خاک مردم میشود
نور نار از سرکشی کم میشود ✤ چون جسد مبارک تیار نمودند در نفخ روح چهلروز از سبب حکمت بالغه
خود توقف فرمودند و آن حکمت اندراج و اندماج اسرار الهی بود و هم حضرت فیلسوف عشق
توحید این باعی بر زبان مبارک راندند **باعی** آن تلخوش که صوفی ام الخبائثش

خواند ؎ اشهی لنا واحلی من قبلة الغدار ا ؎ حافظ بخود نپوشید این خرقه می آلود ؎ ای شیخ پاکدامن معذور دار ما را ؎ و هم فرمودند که مردی عصام الدین متقی که در بلدهٔ ملتان سکونت داشت بر قول حضرت مولوی جامی قدس سره مصرع یکبار میرد هر که بسی بیچاره جامی بارها ؎ اعتراض نمود و نسبت بدروغ کرد پس دران ایام شخصی کهن جامه قریب آن مسجد که در وی متقی مذکور نماز میگزارد دو وده اند خفته بنشست شبی هنگام سحر بموجب عادت قدیم از خانه بیرون آمد آنرا دید که هر اعضای او جدا و علیحده شده او قتاده است آنرا معاینه کرده باز گشت و مردان را خبر کرد که امشب دزدان آن درویش را قتل کرده عضو عضو نموده اند پس به همراهی مردان بر سر آن رسید نگاه کرد که نشسته است متعجب شده از نامش و موجب واقعه پرسید گفت نام فقیر عبد الغفور ست و از اولاد غلامان حضرت مولانا عبد الرحمن جامی ام که فرموده اند ؎ یکبار میرد هر که بسی الخ پس تو چطور بآن نسبت دروغ میکنی بعدهٔ نادم گشته معذرت کرد جامه نو پیش آورده الحاح برای سکونت چند ایام نمود ولیکن آن غریق در بحر عشق وحدت نجاهارا و نه سکونت اختیار فرمود فی الحال روان شد آورده اند که حضرت مولوی صاحب مولوی محمد علی مردی بود عالی همت بکمالات علوم ظاهری و باطنی پیراسته و دور طی کردن منازل در بحر عشق نظیر نداشت که در آخر عمر خود بحضرت قبله من علامه بیعت فرمود در ایام معدوده از و صلان کامل گشت و او از اعاظم خلفاء حضرت قبله من ست چند روز در مشرف شدن بجناب معلی در مکان خود مکهد شریف ست توقف نموده عریضه خود مشتمل بر طلب اجازت آمدن بحضور مرسل داشتند قبله من بمقتضای استغنای جبلی خویش یک رباعی متضمن تحریص آن یک رباعی تصنیف فرموده بطرف آن مرد عاشق صادق ارسال نشد رباعی صوفی میا کر مشرب رند انست نهیا ؎ این جا چه کاری زند انست نهیا ؎ ناموس پارسائی کردی تو مدتے ؎ این جا شراب خواری رند انست نهیا ؎ حضرت مولوی صاحب رضی الله تعالی عنه بعد از مطلع شدن بلا فرصت روانه شد و در جواب آن رباعی خود تصنیف کرده بعد از مشرف شدن حضور معلی گذارش ساخت و آن این ست رباعی من بر ای دین فروشی سوی تو ؎ آمدم تا دین و هم بر دی تو ؎ نام و ناموسم نماند چیزی ؎ تا که پای انداختم در کوی تو ؎ پس قبله من ایشان را بکمالات باطنی سرفراز فرمودند که زمره علمای آن طرف که بس منکر حال این طایفه عالیه بودند همه را در زیر علاقه غلامی آوردند ایشان اسیر عشق محبت

شیخ خود چنان گشته اند که بعضی ازین بعد از رحلت نمودن آن مظهر کمالات وطن اصلی
خود گذاشته بر مرقد پاک سکونت ورزیده اند حضرت قبله من فرموده اند که سالک را باید
که از صحبت اهل دنیا دور باشد که چون ایشان در دنیا فانی شوند خوف حق تعالی از دل ایشان
بالکلیه برخیزد چنانچه مور چه که بر بدن کسی صعود کند آنکس او را از خوف احتمال نیش زدن
از بدن خود دور سازد این قدر ترس عذاب الهی در دل ایشان باقی وهم فرموده اند که ایشان را
نصیحت از خدا تعالی ورسول علیه السلام نباید کرد زیرا که ایشان را نسبت دشمنی حق پیدا شده
باشد پس سخن پیش دشمن نباید گفت بلکه ایشان را اتلافی باید کرد قبله من روز سے مع الخیر بعد
نماز عصر در مسجد مبارک نشسته بودند در خدمت ایشان بسیار علماء وصلحا اغنا از هر طرف حاضر
بودند شخصے شیخ احمد نام کاواز بنو گلقندی آوندی پر از آب در خدمت آورد وگفت که این
آب از چاه نواحداث کرده من ست تناول فرمایند که چگونه ست پس حضرت من قدرے
ازان آب خورده فرمود که آب چاه تو از آب چاه داد واله بسیار شیرین وترست آن مرد
در جواب گفت که این از سماحت جراکه اگر ذات گرامی این غلام را صد روپیه عطا
فرمودی انچه امکان خانگی خود داشتند بودم تمامی خرچ نموده و انصرامی چاه بجا نرسیده بود پس
حضرت قبله فرمود این چنین نیست که تو گفتی بلکه دهنده و دهاننده اوست من را سیاق از انچه
اخیر شے نشسته بودم دل گفت مسائل تذکور شیخ زنبور را داده شود چون مکان پیروان شهر بود
تا روز توقف نموده شد بعد از صبح صادق شدن سند عادت قدیمانه که مسنون طریق ست
ختم ما انکه که بعد از نماز فجر ترا طلبیده مسائل مذکور را دانسا ختم ارام نگرفت پس همان وقت
در خاطر من آمد که این قول حضرت قبله من مثل فرموده مولینا روم قدس سره دست بیت
از پے ردپوش جامه مومنان ۞ وحی دل گویند این را صوفیان ۞ مقرر است از آنکه
بگفته دل قرار نگرفته اند پس معلوم شد که مراد از وحی دل وحی است مردے واصل نام حاضر
بود گفت که من تا عرب وعجم بسیار سیاحت نمودم مردی مثل ذات مبارک که بخشش اسپان
وشتران و دیگر چهارپایان و جامه ها و نقود ها و دانه ها و آرد و نان و ادویه مریضان بنمایند
مع ذلک گمراهان را راه حقیقے میفرمایند هرگز ندیده ام حضرت قبله من در جواب آن فرمود
ای میان داصل من گوشدار چون من از وطن خود که کوه درک ست بنابر خواندن علم
درین شهر در مسجد سفید سکونت ورزیدم مردے سفید باف وظیفه باین مبدا در بر در آن سگے

بودے ومن ازان بسیار ترسناک بودمی از صحن مسجد کہ بلند از ان جا نہ بود نگاہ میکردم
اگر ان سگ بر دران نبودی پس دیدہ ان وظیفہ از انجا گرفتہ میخورم والا ان روز
بفاقہ میگذشت من ہمانم ولیکن ذات حقتعالے کریم ست پس نگاہ باید کرد کہ مردان خدا تعالے
چگونہ با وجود اینکہ صاحب سند رفیع باشند چگونہ شکر و تحدیث نعمت حقتعالی مینمائیدو در
کلام و وجود ایشان شائبہ نفسانیہ ہرگز صورت نبندد و نباشد از انکہ عراقی رحمہ اللہ علیہ فرمودہ
است **بیت** گل توحید نروئد بزمینے کہ درو + خار شرک و حسد و کبر و ریا و کین ست +
بلکہ از وجود خود تہی باشند و ہم فرمودند وَالْعَفْوُ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰہِ مَقْبُوْلٌ و ہم فرمودند
سالک را باید کہ ہمہ چیز بر خود لازم گیرد قِلَّۃُ الطَّعَامِ وَقِلَّۃُ الْکَلَامِ وَقِلَّۃُ الْمَنَامِ وَقِلَّۃُ
الصُّحْبَۃِ مَعَ الْاَنَامِ تا کامل شود و ہم فرمودند صُحْبَۃُ الْاَغْنِیَاءِ تُمِیْتُ الْقُلُوْبَ
فَلَوْ کَانَتْ سَاعَۃً و ہم فرمودند بر کثرت تواضع ایشان اعتماد نباید کرد وَلٰکِنْ کَثْرَۃُ
التَّوَاضُعِ عَلَامَۃُ التَّقْوٰی **بیت** چست دنیا سر بسر بسیر شدن + در پی آن کولخن چو ن
خر شدن + و ہم فرمودند فَاقْتُلُوا الْمُشْرِکِیْنَ حَیْثُ وَجَدْتُمُوْھُمْ مشرکین عبارت
از نفس و شیطان باشد خواہ از اہل دنیا بقرینہ قول انبیاء کہ صحبت بر ین تقدیر مراد از قتل
دوری از صحبت یعنی ہر جا کہ اہل دنیا یابند دوری از صحبت ایشان واجب ست و ہم فرمودند صُحْبَۃُ
الْاَغْنِیَاءِ سَمٌّ قَاتِلٌ و ہم فرمودند کہ فاعل ہر کار عشق ست و در کار دیگر سلامت باید بود
عشق بسیار دون ست و نیز فرمودند **ہندی** عشق عشق سب کوئے کہے آئے + تا میان انیہا کن وائے
صاحبان نون پر ناون آئے و ہم فرمودند **بیت** عشق آتش ست پیر جوان را خبر کنید +
من ہیچ شدم دگر از ا خبر کنید ۵ عاشقی چیست بر و بندہ جانان بودن + دل بدست
دادن حیران بودن + و حضرت من فرمودہ است سالک را باید کہ در اعمال صالح کوشش کند
فردا روز قیامت بہشت را بمیوہ ہای گوناگون جوئہا و حورہا و قصورہا بہ عمال صالح بر سند
و با عمال صالح دوزخ را بہ کژدمہا و مارہا از آتش پر کنند در آنروز ہر کس موجب را جزا
خواہند داد و ہم فرمودند بزرگے بہشت و دوزخ را خالی مشاہدہ کردہ بجناب الٰہی تعالی عرض
نمود کہ من بخلاف این واقعہ می پندا شتم در ین چہ حکمت ست فرمود ہر کہ نیکی شد در بہشت در ا
اعمال حسنہ داغ و قصور و غیر آن خواہند شد اگر چہ بد باشد بدوزخ در ایند اعمال سیا و مارہا و کژدم
نار جرا آن خواہند شد روزے میان محمد پارسی در حضور حضرت قبلہ گفت کہ فاعل حقیقی در

حضرت صاحب فرمود سر چکه بنای بینی اثر بینائی اوست و بکذا جمیع الصفات و هم فرمودند
الممکنات ما شمّت رائحة الوجود و هم فرمود اند فعّال لما یریدُ و فرمودند بیت
حاکم ست او یفعل ما یشاء ✦ کو زعین در روا نگیرد دو تا و هم فرمودند بنده فاعل مختار ست
لیکن در مختار بودن اختیار ندارد و نیز فرمودند چون قاضی برسند قضا نشیند جنت ست او و
در دوزخ پرچپ و چون موجب حق مقدمة الفصال نماید بهشت عرش شود و زفرخت سبز شود و در
گریه شود و اگر برخلاف آن منفصل سازد دوزخ در فرح آید بهشت و گریه هم فرمودند سالک باید
عیب کسے نکند تا هیچکس عیب او نه کند و همه بر و خوش باشند و این قدر فرمودند بیت تو نیک باش تا نیک بینی جهان
نقص تو گفتن نیابد مجال ✦ و نیز فرموده اند هر مصیبت و بلا بر مردمان نازل شود دافع آن درود شریف
و آن این ست اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّبَارِکْ وَسَلِّمْ و دیگر
صدقه دادن علی القدر الامکان لِاَنَّ الصَّدَقَةَ یَرُدُّ الْبَلَاءَ و هم حضرت من فرموده اند
هر کرا حق تعالے محبوب خود گرداند بغیر افعال مرضیه هرگز صادر نشود و هم فرموده اند
سالک باید که غم دین خورد که مقصود و دین ست نظم غم دنیا مخور که بیهوده ست - هیچکس جهان
نیاسوده ست ✦ غم دین خور که غم غم دین ست ✦ همه غمها فرو تر از دین ست ✦ روئے میان محمد یا
منشی پیش حضور قبله من عرض نمود که بادشاهان دهلوی عمارات عجائب کرده اند حضرت من
فرمود که بقاذات الٰهی راست و دیگر همه چیز را فنا پس این بیت بر زبان راندند ✦ بناهای بلندی و
پستی توئی ✦ همه نیستند آنچه هستی توئی و هم فرمودند سالک باید که طالب دنیا نباشد نه طالب و محب دنیا
کُلُّ الدِّنْیَا رَاْسُ کُلِّ خَطِیْئَةٍ و زخیر واقع ست بعده فرمودند شخصے ایمان خود بهزار روپیه
نقد فروخت بجز دفروختن روی سیاه شد نعوذ باللہ و بعد از سه روز مرد پس این بیت
بر زبان مبارک راندند بیت مبادا دل آن فرومایه شاد ✦ که از بهر دنیا دهد دین بباد و هم فرمودند
گرفتن این منع نیست نهادن و جمع کردن آن ممنوع ست فرمودند سالک را باید که هر چه خدا ورا عطا فرماید بخورد
و بدهد و هر چه نهاده باسفلان نرست بلکه تبرکا از آن سیده خود در محشر و این بیت بر زبان مبارک راندند بیت گهان مانبے
برآمد خواجه مرده خورده و دنده ماند و داده برد ✦ بلیت طبیب عشق سے پوچھا زلیخا نے علاج اپنا ✦
کہا تجھ پر درود اس سورۂ یوسف کا دم کرنا ✦ یعنی در و عاشق صادق را باید که در طلب و
عشق مثل جوانمرد بوده باشد تا آنکه بذات مطلق فنا حاصل کند این بیت بر زبان مبارک
راندند بیت حافظ در عشق بازی کم زن هندو مباش ✦ کو برائے مرده سوزد زنده

جان خویشتن را و هم فرمودند که حضرت محبوب الهی در خدمت حضرت فرید الدین گنجشکر
رضی الله عنهما بشرف بیعت از دهلی آمده بهره مند گردیده باز در دهلی رفت نزد بقالی که از و
قرض برداشته بود و بیشتر ادای آن نهاون میفرمودند این بار خود بخود رفته از عهده نصف
آن خود را اخلاص نموده بقال حیران گشته پرسید چندین روز کجا بودی فرمودند در احوه بن
گفت تم از جای اسلام آمدی تا این کار کردی پس این بیت فرمودند **بیت** سالکا
اسلام اگر آسان بدی * هر کسی چون شبلی دادم شدی * و نیز فرمودند سالک را باید که از حصول
توحید حالی کوشد و آنرا همیشه از حق طلبد تا در نصیب گرداند و در توحید لسانی که این هندوانرا
هم باشد چنانچه هیبت منشی بهاولخان بخدمت حضرت قبله عالم رضی الله تعالی در خط این
بیت نوشته داد **بیت** هر جا که نهم گام تو هم گام منی * هر جا که نهم روی تو مشهود منی * این بیت
بر لسان ما بود نه از حال چنانچه مولینا فخر الدین عراقی از حال گفته است نه از قال **بیت** چو
کردند راز خویشتن فاش * عراقی را چرا بدنام کردند * در موضع دیگر فرموده **بیت** عشقم که
در دو کون مکانم پدید نیست * عنقای مغربم که نشانم پدید نیست * چنانچه مولانا جامی
قدس سره از معرفت حالی فرموده **رباعی** ای گلرخ خویش گفتم ای غنچه دهان * بگشا لبخند پیوش چهره عشوه گران *
زد خنده که من بعکس خوبان * در پرده عیان باشم لی پرده نهان * و هم شیخ نظامی از معرفت
حالی گفته است **بیت** بنامی بلندی و پستی توئی * همه هستند آنچه هستی توئی * چنانچه خواجه
حافظ رحمة الله گفته **رباعی** آن تلخوش که نام الحبائش خواند * اشهی لنا و احلی من
العذار * حافظ بخود نپیوندید این خرقه ی آلوده * ای شیخ پاک دامن معذور دار ما را * چنانچه
حضرت محی الدین عربی گفته **رباعی** لا آدم فی الکون ولا ابلیس * لا ملک سلیمان
ولا بلقیس * فالکل عبارة وانت المعنی * یا من للقلوب مقاطیس * حضرت من این ابیات
را در مجلس بیازخواند مدرس قاضی نور محمد در حضور حضرت من عرض کرد دعا فرمائید که حاکم
وقت اهل اسلام و عادل برباشد و از کفار بیباک نباشد ایم حضرت فرمودند حاکم حق تعالی ست و
این بیت خواندند لیس الله بحکم الحاکمین باز عرض کرد آخر الامر جواب فرمودند مشاهده ایم
که برای پسر بیوه زن منادی کرده اند هم فرمودند سالک باید که همیشه بر مرضی حق تعالی گردن
نهاده باشد قدم از سر خط آن بیرون ننهد که بعین خطا و کفر ست پس این بیت بر زبان مبارک
گوهر دار انشاندند **بیت** کار باز خواهش خود ساختن کار خدا ست * بندگی چیست توئی ذکر تو نادان پس خدا

کردی چرا ۞ حضرت قبلہ من فرمودہ است سالک را باید کہ آنچہ او را از فتوح برسد اگر تواند بدہد والا خود صرف کند و بر آن حج اگر اندک باشد قناعت کند و از کس قرض نستاند از انکہ قرض محبت را همچون مقراض منقطع سازد این بیت فرمودند **بیت** مده شان قرض و مستان نیم جبه ۞ فان القرض مقراض المحبه ۞ حضرت من فرمودہ قاضی نور محمد را کہ ذکر کردن دنیا نزد این جانب کفر است چنانچہ نزد حضرت مخدوم حاجی شریف زندنی قدس سره کسی ذکر دنیا دی کردی او را از مجلس خود بیرون دی چون خادم را عادت حضرت معلوم بود چون کسی زیارت برای زیارت آمدی و را گفتی مباد اکہ ذکر دنیا پیش حضرت کنی و قبلہ من فرمودہ است سالک را باید کہ گاہی از خلوت بیرون نیاید بجز ضرورت چنانچہ برای طلب جماعت فقیر بسوی مسجد کہ نماز بجماعت نزد بعضے فقہا غیر جایز است یا برای جنازہ کہ حاضر شود و یا برای عیادت مریض و هم فرمودند کہ از صحبت عام خلق پرهیز نماید و بہ صحبت خاص تمام میل دارد کہ صحبت ایشان مقتضی انابت است و صحبت اینان بخشنده بیخودی ست و نیستی چنانچہ مولینا روم گفته **بیت** هر دلی را نوح کشتیبان شناس ۞ صحبت این خلق را طوفان شناس ۞ و هم در حدیث ست کہ اَلسَّلَامَةُ فِی الْوَحْدَةِ وَالْآفَاتُ بَیْنَ الْاِثْنَیْنِ حضرت من فرمودہ است سالک را باید کہ گاہی از ذکر حق تعالی خالی نباشد و این بیت فرمودند **بیت** ذکر گو ذکر تا ترا جان ست ۞ پاکی دل بہ ذکر یزدان ست ۞ تا تو فانی نشوی و ذکر بذکر ۞ ذکر خفیہ کہ گفتہ اند آنست ۞ و هم فرمودہ اند کہ بمداومت ذکر کوشش نماید کہ او تعالی اجر عابدین را ضائع نکند چنانچہ خود فرموده است اِنَّا لَا نُضِیْعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا و هم فرمودند سالک را باید کہ حوصله و بردباری خلق کند و کسی را رنجه نکند بلکه هر کس را خوش دارد کہ در خوشدلی ایشان نزول رحمت ست چنانچہ در حدیث آورده اَلرَّاحِمُوْنَ یَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ چنانچہ شیخ عطار رضی اللہ تعالی عنہ فرموده **نظم** بردباری و وفاداری گزین ۞ تا نشود اسپ مرادت زیر زین ۞ خاطر کس را مرنجان ای پسر ۞ ورنہ خوری زخم بر جان و جگر ۞ حضرت من فرموده است سالک را باید کہ از دنیا دور باشد دنیا مثل گاه خن ست و طالب آن خر بنا بر استشهاد این بیت بر زبان مبارک راندند **بیت** چیست دنیا سر بسر بیمار شدن ۞ و ز پی آن گوخن چون خر شدن ۞ و نیز فرمودند اگرچه درویش را از جهت معاش گاهی فقر معلوم باشد کہ این امر بسبب مرضی نباشد لیکن از سبب عبودیت او را شایان که همواره دعا طلبد کہ کمال فقر دران عبودیت و عجز منصوص ست هم مثال امر و ستد کہ خود دعا امر فرموده است اُدْعُوْنِیْ اَسْتَجِبْ لَکُمْ و هم فرموده اند سالک را باید کہ همیشه بر کارهای خود

رضا مند بوده عین صواب و مصلحت پندارد و پس این بیت بزبان مبارک آند بیت مصلحت
آموز نشاید ترلہ دار برانگونہ کہ شاید ترا + وہم فرموده اند سالک را باید کہ ہموارہ بجناب ایزد
سبحان بہ خشوع و خضوع بوده بہ گریہ و زاری مقصود خود طلب نماید تا بروی ابواب رحمت
گشاده خواہند شد پس این بیت فرمودند نظم تا نگرید کودک حلوا فروش + بحر بخشائیش
کجا آید بجوش + تا نگرید ابر کے خندد چمن + تا نگرید طفلکے جوشد لبن + وہم فرمودند کہ پادشاہی
ہر دو جہان حقتعالی دوستان خود را نصیب گردانیده است چنانچہ نادر شاہ بادشاہ خراسانی
برای جاسوسی شخصی را بطرف ہندوستان فرستاد چون آنمرد در اجمیر شریف رسید از تصرف
حضرت خواجہ معین الحق والدین رضی اللہ تعالے عنہ حیران شد کہ ایشان عجب حکم میدارند کہ نرخ
تمامی اشیا بروز عرض میدارند و دیگر امور ملکی و عرائض حاجات خود بالمواجہہ در بارگاہ عرض مینمایند
و تنیکہ نزد شاہ مذکور باز رفت از احوال آن پرسید آنچہ دیده بود باز گفت و گفت یکے از
عجائبات ہند آنست کہ گوری ست کہ پادشاہی میکند و نیز فرمودند کہ سلطان ابراہیم ادہم
بلخی قدس سرہ قبلی در مسجدے مسافر بودند صاحب مسجد دروازہ آن بسته رفت شیخ را
قدس سرہ در آن شب حاجت بشریہ گشت برخاسته مسجد را جنبانیدند کشاده شد لہذا اجازت دادند
در گوشہ مسجد در پارہ کرباس حاجت را دفع کرده در طاق مسجد نہادند علی الصباح صاحب مسجد آمد
در مسجد را کشاد شیخ از مسجد بیرون رفت چون نمازیان برای ادای نماز در مسجد آمدند مسجد را پر از
خوشبوی فائق از مشک و عطر یافتند و از متولی پرسیدند کہ این خوشبوی عجب از کجا است
گفت مرا خبر نیست چون در طاق مسجد دیدند از آنجا برداشته شمیدند و گفتند کہ مانند این خوشبو
یافته نخواہد شد و این خبر در تمام شہر پراگنده گشت و پادشاہ آن اقلیم را از نیمعنی اطلاع شد طلب
نمود و در تاج بر سر نہاد و بطرف پادشاہان ہفت کشور ہدیہ فرستاد ہمہ پسند کرده در سر نہادند پس
حقتعالی بسوی حضرت شیخ ابراہیم قدس سرہ الاقدس الہام فرستاد کہ ترا از سبب ترک دنیا
اینقدر رتبہ دادیم کہ عمدہ ترا تمامی پادشاہان دنیا در سر میدارند و ہم فرموده کہ شبی حضرت سلطان
ابراہیم قدس سرہ از خوف برف در غار رفته در پشم مار کہ بر پشت داشت آرمیده و شب در آنجا
گذاشت و ما بحکم الٰہی حضرت را ہیچ نرنجانید و چون روز شد حضرت از واقعہ مطلع شده از غار سلامت
بیرون رفت حقتعالی باین خطاب سرافراز فرمود بِعِزَّتِیْ لَاُکَلِّفَنَّکَ عَنِ التَّکْلِیْفِ بِالتَّلَافِ و حضرت من
فرموده است فرق میان عام و خاص ہمینست کہ ہر کہ بزرق داده خدا تعالی قانع باشند و در

خاطر آن طلب و هوس زیادتی نباشد از خاصانست و انکه برعکس آن باشد از عامان ست
روزی حضرت من این بیت بزبان مبارک راندند بیت آن تلخوش که صوفی ام الخبائیش
خواند * اشهی لنا و احلی من قبلة العذارا * حاجی کاتب در خدمت حاضر بود و این فقیر نیز در حضور معلی
حاضر بود وی از حضور انور سوال کرد یا حضرت این بیت چه معنی دارد در جوابش فرمودند
که چون صوفی بمقام جمع رسد ممکن و واجب در نظرش یکسان شود تفرقه از نظر او برخیزد و دوریا
حضرت من فرموده است اهستی عبارت از فناست و هست عبارت از فانی بعده این بیت فرمودند بیت
مستی بچشم شاهد دل بند ما خوشست * زان رو سپرده اند بمستان زمام ما * و نیز فرمودند بیت
حافظ چو رفت و کل نیز میرود * لاچار باده نوش چه جای ز فت کار ما * روزه عبارت از زهد
و کل عبارت از تجلیات و می عبارت از عشق * و هم فرمودند سالک را از چند چیز در دنیا چاره نیست
و آزاد صوفیه کرام از دنیا نمی شمارند بلکه از امور دینیه انگارند چنانچه قوت ضروری برای عبادت
و جامه ضروری برای ستر عورت و اب ضروری بجهت بقاء حیات و مسکن ضروری برای عبادت
و علم ضروری برای عمل چنانچه حضرت خواجه عبید الله احرار در کتاب خود فقرات نوشته که از انفاس
قدسیه بزرگان این امت ست رضوان الله علیهم که جمله دنیا فضولیست مگر پنج چیز نانی که رمق
رمق کند انی که تشنگی برد علمی که بر و عمل کند مسکنی که در و ساکن بود و چنانچه امام محمد غزالی
فرموده هر که همگی خود را بکسب دنیا دهد بخبثست و هر که همگی خود را بکار آخرت دهد بخبثست
و هر که یکوقت بکسب دنیا برای قوت خود و عیال خود و دیگر اوقات را بیاد حق تعالی صرف کند نیکبخت
ست لیکن کامل آنست که تمامی اوقات را در یاد مولی صرف کند و از همگی اسباب قطع نماید و بر
مولی توکل کند که بغیر توکل مرتبه ولایت حاصل نشود چنانچه مولانا جامی قدس سره گفته است
نظم قافله پی بمسبب برده * تو در اسباب جهان افسرده * ای ز اسباب جهان پای تو بند *
اندرین راه بدین سلسله چند * بگسل از راه خود این سلسله را * تا نباشد ز پی بر سی قافله را *
عنکبوت ار نه از طبع دنی * تا ز اسباب بهم چندتنی * تا نیفتی ز سر دار فرو * پیشه کن
کاهلی پا مرد و کسب اسباب نیست * ترک اسباب زبالا دستیست * پای بالا نه ازین
پایه پست * در توکلت علی الله زن دست * و هم فرمودند نفس آدمی مثل زن فرعون است
اگر او را اسباب دنیا موجود شود مثل فرعون پلید میگردد خود ظاهر خواهد کرد چنانچه سولینار و
فرمودند بیت نفس هم کمتر ز فرعون نیست * لیک و رعون ما را عون نیست * نفس

فرعون ست مان سیرش مکن ۞ تا نیاری دیو ازان کفر کهن ۞ نفس فرعون ست در قحط آنچنان ۞
پیش موسی سر نهد لابه کنان ۞ گر بگرید و ربنالد زار زار ۞ او نخواهد شد مسلمان هوشدار ۞
و هم شیخ عطار قدس سره فرموده است **بیت** نفس بد را هر که سیرش میکند ۞ برگز کردن
دلیرش میکند ۞ نفس را سرکوب دائم خوار دار ۞ تا توانی دورش از مردار دار ۞ نفس شیطان
میبر انداز راه تزا ۞ تا نیندازد ترا در چاه تزا ۞ حضرت من فرموده است چون سالک برای
زیارت شیخ خود رود باید که نزد او مقام گیرد که فایده در صحبت ست و باید که صحبت بنگاهداشت
ادب شیخ کند که بغیر رعایت ادب هیچ فایده مرتب نیست و اگر برای زیارت مزار شیخ رود و نزد
مزار شیخ سکوت نماید در شهر سکوت نکند تا بهره یاب شود و در سکوت شهر فایده حاصل
نشود **حضرت** من فرموده است سالک باید که حوصله کند چنانچه رسول الله صلی الله علیه
وسلم در جنگ کفار در شکستگی دندان مبارک حوصله کرده اند و دعای اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ
لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ یاد فرموده اند و همچنانکه حضرت غوث الاعظم قدس
سره را موذن بزد و بدن مبارک ایشان مجروح گشت چون او را معلوم شد که ایشان
غوث الاعظم اند معذرت خواست حضرت غوث الاعظم او را عفو کرد و نیز در وی نظر کردند
تا بحکم از و اصلان حق تعالی و هم چنانچه حضرت خواجه نصیر الدین چراغ دهلوی قدس سره
حوصله فرمودند قلندری هفت زخم خنجر او را بزد و از بدن مبارک ایشان خون روان شد
که از در و از حجره مبارک بیرون شد و بین شناسا خادمان را خبر شد او را مجبوس کردند
چون ازین واقعه حضرت آگاهی شد فرمودند من او را عفو کردم و آزار بیت تنگدل و
خلاص کردند و هم صاحب از خدا الدین قدس سره راه حج مبارک چوبان نادان
بر سر چاه اعصا کبیر در شد بر سر مبارک ایشان بزد و سر مبارک ایشان مجروح گشت و
بیهوش شد چون بحال ایشان آمد چوبان را ملامت کرد و گفت که این صاحب پیر ست
چوبان نادم شد عذر خواست عفو کردند و هم در وی نظر کردند تا از و اصلان نگاشت پس
بین باب بت یه قوله تعالی وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ
الْمُحْسِنِينَ شاهد آورده و قتی مریدان شما با ان مردمان پیش آنحضرت الحاج و عرض
نمودند که ای غریب نواز چه سمت ست که بندش باران شده است حضرت من فرموده در جواب
فرموده که همگی کار حقها بغیر حق است بیچکس نباید شخصی در مجالست خداوند شمارا معلوم کنانیده باشد

سن فرمود اگر او تعالی کسے را بہ فضل خود اطلاع دہد و بکشف گوید از ان کہ انبیا علیہم السلام اظہار واجب
بود و براولیا کتمان واجب ست پس فرمودند پدر عسل دارد لیکن سیر گرمی دارست چنان کہ
در قرآن مجید ست وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وہم فرمودند چون کہ
آن سرور کائنات علیہ الف التحیات و افضل الصلوٰۃ در مرض وفات بصحبی کرام فرمودند مَنْ
بَشَّرَنِي بِخُرُوجِ الصَّفَرِ بَشَّرْتُهُ بِدُخُولِ الْجَنَّةِ حضرت من فرمودہ ست یکبار حضرت
خلیفہ ثانی و والہ قدس سرہ پسر خود را در خدمت حضرت قبلہ عالم رضی اللہ عنہ کتاب لوامح
شروع کنانید حضرت مقدس در تعلیم آن در اخفا احتیاط بحدی فرمودند کہ در حجرہ مسدود و بیکوہ
یک آدم بنا بران نگاہداشت ہم بر آن مقرر فرمودند الحال علامت قرب اینست کہ ہر کس علانیہ
مسئلہ وحدت وجود را بر زبانہا فاحش ہمچون علم تحصیل گفتگو مینماید حضرت من فرمودہ ست مرتبہ
انا الحق او تعالی شانہ ہر ہمہ اولیا را اللہ را کہ ست کردہ ست ولیکن از جہت پاس شریعت
الوہیت باظہار آن نپرداختہ اند اما چون شیخ منصور رضی اللہ تعالی عنہ اظہار ساخت علمای زمان
بر دارش کشیدند و در انوقت شیخ شبلی رحمۃ اللہ بجناب حقتعالی مناجات کرد و عرض کرد کہ ای خداوند کریم شیخ
منصور را چہ معصیت ست کہ بموجب آن مستحق دار گشتہ است فرمود ہر کس کہ فاش کند
سر دوست اینست سزای او **سوال** شبلی دعا کرد بدرگاہ رب کریم منصور را بدار چرا کردی حکیم
جواب منصور بود واقف اسرار سر دوست ہر کس کہ سر فاش کند این سزای اوست و
واز رسالت آب صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم بعضے احادیث مشعر بسلہ مذکور چنانچہ اَنَا اَحْمَدُ
بِلَا مِيمٍ وَاَنَا عَرَبٌ بِلَا عَيْنٍ ہم بوقت خطاصادر شدہ اند و ہم فرمودہ است کہ نزد
محققین مظہر عین ظاہر عین مظہر از انکہ جمیع ممکنات مظاہر ذات مطلق اند مثلاً کافر مظہر اسم
مضلست و مومن مظہر اسم ہادی و ہرگز ہر کس سر از متصرف خود بیرون نخواہد ساخت
چنانچہ بالفرض اگر کافر را گویند ترا ہزار دینار دہند اقرار بوحدت ایزدی و رسالت مصطفوی
کن ہرگز نخواہد کرد بلکہ جان دادن او آسان تر مینماید واز گفتن کلمہ توحید و قس علی ہذا
جمیع مظاہر ات الممکنات کہ در حیات اند تابع سماند و گاہی سر از حکم متبوع خود بیرون نخواہند
داشت چنانچہ نبی صاحب لہ الصلوٰۃ والسلام ابی طالب را گفت در گوش من کلمہ شریف
بگو ترا در روز قیامت من گواہ بندہ ام گفت اخرت النار علی العار بعدہ آیت کریمہ نازل شد
اِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَّشَآءُ یعنے مبشر و شاہد

است وهم فرمودند سالک را باید که بر دنیا نگاه و تکیه نه کند که در آمدن و رفتن همچون اویش
هند و اعتبار ندارد شیخ عطار رضی الله عنه گفته است بیت زال دنیا چون عروس راسته است
در دو روزی شوی دیگر خواسته است ۵ مقبل آن مردی که شد زین جفت طاق ۵ پشت بروی
کرد و او را داد سه طلاق ۵ بیت مبادا دل آن فرومایه شاد ۵ که از بهر دنیا دهد دین
بباد ۵ مانند آن اهل آن با جفا و بیوفا انداز ایشان دست توقع قطع کرده دور باید بود
چنانچه حضرت مولینا روم قدس سره فرموده است بیت اهل دنیا چون سگ دیوانه اند ۵ دور شو
زیشان که بس بیگانه اند ۵ چنانچه شاه شجاع الملک میر واعظ پیر خود را با وجود این که مردی
عالم با عمل و حاجی الحرمین و الشریفین که از اهل بیت و واعظ و استاذ تمامی خاندان او بود بیگناه
پوست از بدن مبارک آن برآورده در بازار انداخته در آن جا تا سه روز زنده ماند بعده جان
بجان آفرین تسلیم کرد و برفت پس او را حق تعالی همیشه بر دروازه کفار خوار گردید و حضرت قبله
من فرموده است سالک را باید که از عذاب و بی نیازی حق تعالی ترسان باشد و و امتثال او
امر و ترک نواهی کوشش بلیغ نماید که کمال حقیقت انسانی که بر رابطه جمعی موقوف است
بی متابعت رسالت پناه صلی الله تعالی علیه وسلم میسر نیست چنانچه حق تعالی در قرآن
مجید یاد فرموده است قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ الآیة و هم فرموده
سالک را باید که در نابودن دنیا خوش باشد چنانچه در فقرات ست سالک تا آنجا رسد که آنچه الم بیگانگان
ست یعنی نابودن دنیا راحت خود داند چنانچه مردی حضرت سلطان ابراهیم بن ادهم البلخی را شنید که
در زیر سایه درخت سدره در سر مانشسته دید و گفت ترا در گذشتن پادشاهی اختیار کردن این
چنین سوائی چه حاصل شده است فرمودند که در این حالت که هستم اگر هفتاد پادشاهی را دنیا
دهند این لذت را هرگز نفروشم بیت گدایان از پادشاهی نفوره ۵ بامید او در گدائی صبوره بیت
چو هیچ دلشت حافظ کی شمارد ۵ بیکجو ملکت کاوس و کے را و هم فرمودند اگر کسی خواهد که در راست
معنوی آن رسالت پناه علیه الصلوة والسلام در یابد باید که در متابعت صوری و معنوی در تتبع
آن سالت مآب جد و جهد کند که بدون متابعت حصول آن از قبیل محالات ست بالفرض اگر
کسی دعوی آن نماید کذاب است اعتبار نباید کرد چنانچه شیخ سعدی رضی الله عنه گفته نظم
درین ره هیچ مرد راهی نرفت ۵ گم آن شد که دنبال راهی نرفت ۵ محالست سعدی که راه صفا
تو آن رفت جز در پی مصطفی ۵ حضرت من فرموده است سالک را باید که هر دم عجز و نیاز بجناب ایزد

مسنان نماند و در متابعت شریعت هیچ وجه قصور نکند تا او را موجب فرموده خود اوفوا
بعهدی اوف بعهدکم محبوب درگاه خود گرداند چنانچه حضرت مولینا روم قدس سره
فرموده است نظم گوش نه اوفوا بعهدی گوشدار ۔ تا کرا اوف بعهدکم آید بکار ۔ آنگروه حق که وفی
بوده اند ۔ بر همه اصناف او فزوده اند ۔ و هم فرموده اند سالک را باید که نخستین در علم ظاهر
کوشش کند چون حقتعالی او را علم ظاهری نصیب فرمود در یاد حقتعالی مشغول شود که حصول
علم باطنی بغیر علم ظاهری از محالاتست و آنچه بعضی کسان بغیر علم ظاهری واصل شده اند این نادر
ست پس فرمودند شبی شیاطین پیش ابلیس آمدند و فریب خود در پیش او بیان کردند یکی از ان
گفتش که من شخصی را بزنا عیاذاً بالله گرفتار کرده ام و دیگری گفت من شخصی را بقتل بگناه کشانیده ام
و دیگری گفت که من شخصی را که برای خواندن میرفت از ان باز داشتم ابلیس برخاست و او را در کنار
گرفت و گفت از همگنان بهترین کار ها تو کردی بعدهٔ این آیت کریمه مَنْ یَهْدِ اللّٰهُ فَلَا
مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ یُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِیَ لَهٗ بخواندند درین اشارت ست که هدایت و ضلالت
در دست اوست از انکه فاعل حقیقی بغیر او نیست مگر حقتعالی ابلیس را مظهر اتم اسم مضل و جمال کردانیده
و انبیا علیهم السلام و اولیا علیهم الرضوان را مظهر اتم اسم هادی و جمال گردانیده که او تعالی هر که خواهد
ازان گمراه نماید و هر که خواهد از ایشان هدایت میفرماید چنانچه مولینا روم فرموده است بیت بیغمایان
حق و خاصان حق ۔ گر ملک باشد نیست هستش ورق ۔ حضرت قبله من فرموده است سالک را باید که اعمال
صالح کند و از نواهی محترز بوده باشد زیرا که هر طاعت و معصیت که مرد ازو متمثل شود از جهت صدور اعمال
نا شائسته باشد چنانچه در حدیث شریف واقعست اعمالکم عمالکم یعنی کردار های شما
حاکمان شما اند اگر اعمال شما نیکو باشند پس حاکم شما اهل اسلام عادل باشند و اگر بالعکس باشند
پس حاکم شما نیز کافر و جابر باشند و نیز در وقت مسخر کردن لاهور که ترسایان را سنگها علیه نمودند فرمودند
اِنَّ اللّٰهَ یَتَجَلّٰی عَلٰی اَسْتِعْدَادِ مُتَجَلّٰی لَهٗ یعنی کار با مسلمانان در ناشائستگی از حد گذشته که
ایشان را ملک غلبه کرده اند و بعده این بیت بر زبان مبارک راندند بیت چشم عبرت
برکشا و قدرت قادر ببین ۔ شامت اعمال ما اینصورت ناورگرفت ۔ حضرت من فرموده است که سالک
باید که شب و روز در محاسبه و مراقبه و زهد و ریاضت و رضا حقتعالی کوشش کند درین امور در خود
نگرد تا او را حق سبحانه و تعالی معرفت کامل عطا فرماید چنانچه در حدیث مبارک عرفت ربی برببی
اشارت بر همین واقعست یعنی عارف و معروف و سبب آن ذات مطلقست نه امر دیگر

دیگر از آنکه آن حضرت علیه السلام نسب عرفان خود نگرده است پس هر که دعوی عرفان نسبت
به نفس خود نماید تمام بودن خالی است زیرا که حصول آن بغیر متابعت نبی علیه الصلوة والسلام از قبیل
محالات است و هم فرمودند که در لنگر حضرت شیخ فرید گنجشکر رضی الله تعالی عنه گل و میوه درختان شیخ و تلخ
درویشان میدادند و در لنگر حضرت شیخ نظام الدین رنگ دی و الد حضرت مولینا فخر الدین دهلوی
رضی الله تعالی عنهما درویشان را یکشت و انهار خام میدادند و در لنگر حضرت مولینا صاحب دهلوی قسم دیگ
نان از زر آورده میدادند و بعضی اوقات یازده پانزده روز هم فاقه گزار دند و میگفتند سبحان الله والجوع طعام الله
الاعظم فی هذا الطریق را هم نصیب العین کرده این چنین بارها فقر و فاقه کشیده بکمال سیده اند و نیز فرمودند سالک را
باید که قناعت را پیشه خود کند که القناعة کنز لا ینفد یعنی قناعت گنجیست که هرگز خرج و صرف نشود و چنانچه شیخ سعدی
رضی الله تعالی عنه فرموده است بیت گفت چشم تنگ دنیا دار را * یا قناعت پر کند یا خاک گور
و هم فرمودند سالک را باید که همگی پیشه وری لطف و احسان و خلق و موافقت نماید
که حسد و کینه و جدل از راه الله تعالی بار دار و از خصال درویشان آن ست که از
اخلاق مذمومه دور باشد که فرموده اند درویش در گلیمی خفته میبیند و دود و پادشاه در یک اقلیم
نگنجد مراد از درویش آن ست که از خود رفته بل نفس باشد و از پادشاه آنکه خود پرست و پیرو نفس و هوا
و مرادات نفس باشد و هم درین باب فرمودند که روزی دو شخص آمده خدمت حضرت بابا گنجشکر قدس سره
عرض کردند که ما را با یکدیگر معامله بست کسی را فرمایند که اظهار ما بهر دو شنیده بانفصال آن پس
حضرت بابا صاحب شیخ نظام الدین و شیخ بدر الدین اسحاق را رضی الله تعالی عنهما فرمودند
که دعوی هر یک از ایشان شنیده بحسب شرع شریف انصاف آن نمایید پس هر دو بزرگوار که از خلفا
عظام و علمای متبحر بودند بحسب امتثال امر شیخ معامله را از هر دو شنیده متعجب شده باز بخدمت
شیخ رسیده معروض داشتند که ایشان با یکدیگر سخنی گفتگو کرده اند که استماع آن در قصر و
گریه آمده ایم پس شیخ قدس سره فرمود که این هر دو فرشته بودند برای تعلیم شما آمده بودند
پس را باید که فیما بین خود این چنین لطف و نرمی با وجود نزاع در مقابله بکار دیده باشید که اصل
طریقه درویشی این متصور ست و هم فرمودند سالک را باید که همیشه در حق خلق الله عاجز
باشد و بر مخلوق مشفق بجناب ایزد متعال بی نیاز بود باشد و دعای خیر در حق غیر اسلاح جانب
ست و هم فرموده است که بانفاس صوفیانه کند که بانفاس ایشان تاثیر عظیم دارد چنانچه در

حدیث آمده است من تشبه بقوم فهو منهم چون قصه بقال که در پیش فرعون بود پسر
مهتر موسی علی نبینا علیه السلام پوشیده نقل آن حضرت میکرد مشهور است که حق تعالی به قدیطیار
در دریای نیل غرق ساخت مگر آن بقال سلامت ماند مهتر موسی علی نبینا و علیه الصلوة والسلام
بجناب حق سبحانه عرض کرد که سبب نجات این بقال چیست خطاب آمد او از حرمت پوشیدن
لباس تو بخشیده ام حضرت سن فرموده است که از ظاهر وجود واجب الوجود مراد است از باطن
وجود ممکن مراد است که صفت موصوف مخفی باشد زیرا که ممکن از علم باری تعالی عبارت است
و آزار اصطلاح صوفیه کرام اعیان ثابته نامند حضرت سن فرموده است من غمض بصره
عن المحارم و امسک نفسه عن الهوی والشهوات و عمر باطنه بدوام المراقبة
و ظاهره باتباع السنة لم یخطأ فراسته حضرت سن فرموده است از اخلاق درویشان
است اگر کسی را آزیت و در رسد او رشل و در رسد چنانچه درویشی و خدمت سلطان
الشایخ رضی الله تعالی عنه نشسته بود از خادم ایشان حرکتی صادر شد که در نظر سلطان صاحب
ناپسند آمد بدون او را بسوط مسلم کرد بدیس در ان ساعت آن رویش را مانند آن بر بدن مبارک
اثر ضرب ظاهر شد پس فرمودند این معنی از غلبه وحدت وجود بیاشد زانکه نزد ایشان وجود واحد
است و این کثرت وهمی که نمود است از شئونات و صفات آن شهود است هم فرمودند که سالک را
علم باید که بداند که بجهل کدام چیز این توان کرد کل شئ عرف الجهل لیس بشئ هم
فرمودند سالک را باید از دعوی تحرز و پرهیز کند سر که دعوی کرد از معنی بی خبرست و در دعوی خود
کذاب است زیرا که او را فرش نیست نقش از کجا باشد حضرت سن فرموده است وقتیکه در دهلی رسیدم
آواز برآمد که کودی شاه بنابر تسخیر ملک و شهر دهلی شریف می آید از ساکنان آن جا
پرسیدم که کودی شاه کدام ست گفتند شخصی بود که یک یک دکان از بازاری شهر گدائی میکرد
الحال الله تعالی او را صاحب مکنت گردانیده است که به تجمل بست و چهزار سوار ملازم تحصیل این
ملک ست گفتم سبحان الله حقتعالی تمامی امور در تحت تصرف خود نهاده است هر که را خواهد بادشاه
و هر که را خواهد گدا کند و تصرف در ملک دارد چنانچه در قرآن مجید خود فرموده است تؤتی الملک من
تشاء و تنزع الملک ممن تشاء بعده فرمودند هندی بسبب که چهور کے دهونده محمود مهین
وال کون ✽ حضرت سن فرموده است که شیخ محی الدین بن عربی را معائنه شد که نبی
علیه السلام کتاب مسمی بفصوص الحکم که مشتمل بر مسئله وحدت وجود ست دست مبارک

خود میداشت به شیخ صاحب داده امر میفرمودند که این کتاب در باب مسئله وحدت تصنیف نماید و
مطلق واحد است که در لباس تعینات مختلفه بذات و سما و صفات خود ظهور کرده است پس آن
موجب امتثال امر مبارک کتاب مذکور را تصنیف فرمودند و بیان مسئله مذکور فرمودند بعده فرمودند که حقتعالی
در انسان کامل جمیع اسماء خود ظاهر کرده است چنانچه قرآن مجید فرموده است اِنِّی جَاعِلٌ فِی
الْاَرْضِ خَلِیْفَةً وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَاءَ کُلَّهَا ای اَظْهَرَ فِی اٰدَمَ اَسْمَاءَ کُلِّهَا بعده فرمودند
انسان کامل هر لباس و شکل که خواهد کرده و طرفة العین هر جا که خواهد میرود و فهم من فهم حضرت
فرموده است ذات حقتعالی موصوف ست و عالم صفات او ست چنانچه در حدیث قدسی آمده است
اَلْعَالَمُ صِفَاتِی وَالصِّفَاتُ عَیْنُ ذَاتِی کَمَا قَالَ الشَّیْخُ الْکَبِیْرُ مُحْیِی الدِّیْنِ بْنُ عَرَبِیْ رَحْمَةُ
اللّٰهِ عَلَیْهِ فِی نُصُوْصِ الْحِکَمِ وَمَا سَمَّیْتُهُ غَیْرُهُ وَمَا سَوَاهُ لَیْسَ حَالَةً اِلَّا الْحَالُ کَالْاَمْوَاجِ
عَلَی وَجْهِ الْبَحْرِ اَوِ الصِّفَاتِ فِی الْمَوْصُوْفِ اَوِ اللَّازِمِ فِی الْمَلْزُوْمِ اَوِ الْاَعْدَادِ فِی
الْعَدَدِ حضرت من فرموده است سالک را باید که بسبب عیب بینی خویش از عیب خلق چشم بپوشد
که عین سعادت و رضامندی حق سبحانه درین مندرج ست چنانچه در حدیث وارد ست طُوْبٰی لِمَنْ
شَغَلَ عَیْنَهُ مِنْ عُیُوْبِ النَّاسِ و چنانچه قصه حضرت امیرالمومنین علی کرم الله وجهه مشهور
ست و آنکه در افشاء عیب مردمان کوشد بعذاب الیم در دارین مبتلا میشود چنانچه آیت کریمه
درین باب روست اِنَّ الَّذِیْنَ یُحِبُّوْنَ اَنْ تَشِیْعَ الْفَاحِشَةُ فِی الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَهُمْ
عَذَابٌ اَلِیْمٌ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ چنانچه حضرت شیخ شهاب الدین چهل سال چشمان خود پوشیده
داشت تا عیب هیچ نه بیند حضرت من فرموده است سالک را باید در حالت عارضه بدنی
در پی علاج و دوا شود و اما کردن آن سنت ست و مایوسی از اسباب فرض از انکه موثر و فاعل
حقیقی اوست اگر در او به شفا منحصر نبود بهیچ اهل دولت کمر نبندد و بر حکما در تحت تصرف اوست اگر
خواهد بر صواب و اگر نه پس مناسب این حکایت فرمودند که حکیم احسن الله از حکمای رکن الدوله بهاول خان
کلان مرحوم بمن نقل کرده است که بهاول خان مرحوم با حکیمان گفته بود که گهڑی دو گهڑی پیشتر
از نزع روح من اطلاع خواهند داد و هنوبت همگنان نبض آن بدیدند و بوضوح شاغل شده اتفاقاً
تا غسل هر دو باز رسید جان بحق تسلیم نمود و بقرب آن پیکس را خبر نشد او تعالی کفر دعوی ما را
دفع فرمود چنانچه حضرت مولینا رومی علیه الرحمة درین باب فرموده است بیت چون قضا آید
طبیب ابله شود آن دانا از نفع خود گمراه شود شربت اسکنجبین صفرا فزود روغن بادام خشکی نمود

وہم فرمودند سالک را باید کہ نافع وضار ذات مطلق تعالی شانہ را داند نہ مظاہر را کہ تکمیل ایمان درین متصور ست چنانچہ شیخ سعدی فرمودہ ہست **بیت** درین نوعی از شرک پوشیدہ نیست ۵ کہ زید و عمرو بکر بچشم ۵ وہم فرمودہ است سالک را باید کہ در زہد و ریاضت بسیار کوشد تا او را فنا کلی حاصل شود کہ بغیر حصول این مرتبہ در مشرب صوفیہ کرام اسلام نیست چنانچہ صوفی را دختر بالغ گشت پرسیدند ش کہ ویرا العقد نکاح نمیہی باعث چیست فرمود کسے مسلمان را ی طلبم گفتند مسلمان بسیار اند گفت مسلمان کسی ست کہ از خود رفتہ در ذات حق تعالے فانی شدہ باشد و نزد بعضی صوفیہ عظام فنا شروع در اسلام ست **بیت** سالکا اسلام گر اسان بدے ۵ ہر کسی چون شبلی او ہم شدی ۵ بلکہ آدمیت ہمدین امر گفتہ **بیت** آدمی آنست کہ دینے دروست ۵ محو گمان کردہ یقینی دروست ۵ وہم فرمودند روزے در مسجد بہاران شریف مطالعہ دیوان خواجہ حافظ میکردم کہ ناگہان شیخ من قبلہ عالم قدس سرہ تشریف فرمودند بر خاستم پرسیدند کہ کدام کتاب ست عرض نمودم خواجہ حافظ ست و گفتم **بیت** کمال صنعت مشاطہ باید ۵ کہ روی زشت را زیبا نماید ۵ در جواب فرمودند **بیت** تو کہ پیر شدی تاب عاشقیت نماند ۵ شراب کہنہ ما مستی دگر دارد ۵ حضرت من فرمودہ است کہ روزے ناگہان در اج پیش من از بالا افتاد و را گرفتہ ذبح کردم و بر آتش نہادم ناگہان شیخ من از بالا خانہ کہ در آنجا سکونت دارد بر سیخ میدہ آمدہ پرسیدند کہ چہ چیز بریان میسازی گفتم دراج ست از بالا پیش من افتادہ است شیخ من فرمودند سبحان اللہ شکار کبود نصیب کسے شد و گفتہ اند حضرت قبلہ من قدس سرہ یکی را از خلفا و خلیفہ فرمودند او را گفتہ بودند آنچہ پیش تو از بالا بیفتد آنرا ذبح نمودہ تناول خواہی ساخت کہ درین امر حکمت و سر متضمن ست آن ہوشمند بسبب فرمودہ شیخ بآن شاغل شد او سبحانہ تعالی آن نعمت را نصیب ایشان فرمود حضرت من فرمودہ ست اصحاب شیخ من نخوی مشغول و مستغنی از یکدیگر بودند گوی زہر آلود و محمود اند و ظیفہ غنیا کلی محترز بودند پس فرمودند من و میان اکبر برے بہاولخان کلان مرحوم بنا بر وکالت دعا طلبی نام شخصے باشد از قبلہ عالم باروان طوعا و کرہا مجوز نمودہ ہمراہ یکدیگر از حضور انور شرف تزخیص یافتہ می آمدیم در اثناء راہ میان محمد کہ بطرف بہار شریف بنا بر شرف زیارت مے رفت ملاقی گشت و از او گفت اگر مرضی تو بودہ باشد قدرے وجہ معاش از سرکار مقرر کردہ تواند شد بالفراغ مشغولی خاطر بحق تعالے تواند گشت بمجرد شنیدن این سخن در حالت شد و از انگشت را منصوب کردہ میفرمودند کہ بہاولخان

را برین میزنم و تو عجب برادر پیری که ایمان مرا سست میسازی با وجود آنکه معاش وقت آن نخوانی
بود که گاهی او را کسے وظیفه دادی و گاهی دریوزه کردی و هم فرموده اند انسانیکه میگوئید که فلان را
از فلان نعمت رسیده آن نعمت استغنای کلی از ماسوی الله است حضرت من فرموده است
که رزق عادت خاصه ولائت نیست زیرا که او اگر از بنی واقع شود آنرا معجزه گویند و اگر از ولی
و متابع شریعت ظهور پذیرد آنرا کرامت نامند و اگر از عام باشد آنرا معونت خوانند و اگر از کافر صادر
شود آنرا استدراج گویند چنانچه فرعون نیل را هر جا که خشک کردی جاے شدے حضرت من
فرموده است هر که خواهد مقبول و محبوب حق سبحانه گردد باید که در متابعت شریعت ظاهراً و باطناً
کوشش نماید تا مقبول و محبوب حق سبحانه گردد چنانچه نص در بنباب وارد ست قُلْ اِنْ كُنْتُمْ
تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ و بدرقت از حق تعالے هدایت طلب نماید که
بغیر آن هیچ مطلوب آن حاصل نتواند گشت چنانچه خضر مرد و مطرود که او را حق تعالی هدایت
ارزانی فرمود تا عقب ابراهیم علی نبینا و علیه الصلوة والسلام در نار نمرود رفت پس آتم
انبیا گردید و از صحبت و متابعت خلق محترز و دور بود و بلکه دوری و بدخوی ان جناب
حق سبحانه و تعالے بر دم طلب شعار خود ساز و بیت یارب همه خلق را بمن بدخو کن +
وز شر جهانیان مرا یکسو کن + روی دل من صرف کن از هر چیزی + در عشق خود م یک جهت و یکرو کن +
رباعی یارب برا نیم ز حرمان چه شود + راهی دهیم بکوی عرفان چه شود + بس گبر کز اثر
کرم مسلمان گردی چه بسا گبر دگر کنے مسلمان چه شود + درسنن الف و اثنا ثانیه
واحد بستون امساک دسنبدش باران واقع شد خلق الله و الحاح بجناب حضرتمن سعی بلیغ
نمودند روزی قاضی نور محمد هم بخضوع و عجز تمام عرض کرد پس وے را فرمودند درویش را
باید کرد که بر رضاء حضرت تعالی تسلیم نماید که تمامی کار ما آن بعین حکمت کاملست چنانچه در فواید الفواد
مکتوبست که درویشی محمد یار نام داشت هر گز از مریدان او نقصان نگشت و پیش آن شکایت
آوردی همواره فرمودی که درین امر نفع و خوبی تو بوده باشد بارے اتفاقاً سکان
خرد سان قیتی مریدان وے که دران شهر سکونت پیدا کنند همگی مردند تمامی اهل آن محله پیش
آن شیخ عرض نمودند درویش چون معمول ایشان باجواب فرمودند کفتند این چه خیر و نفع است
او وجه معاش ما بر نجابت ایشان مقرر بود یک یک سگ یکصد و صد روپیه بیع و فروخت
مینمودیم بنوعی که گفتگو بودند که سر چهار کس آن مردند از ایشان باعث آن پرسیدند گفتند

مادر شهریاد شاه سکونت داریم دی شب آن پادشاه قتل عام و تاراج تمام برین شهر حکم عام کرده
بود و بعضی از سگان این موضع بما قربت داشتند بنا بر تکلفین و تدفین آنها رسیدیم اینچه سبب
کر باحدے کس آزار نرسیده است پس آن شیخ فرمود که بیرون این شهر بروید که این حکایت
بر صواب ست یا بر خطا بعده رفته تحقیق نمودند که همان شب گرداگرد آن شهر فوج شاهی
گشت ولیکن بامر الٰہی یافته نشد ازانکه نه سگے نه خره سے مانده بود که آواز شان انهارا رهبری
نمودے پس مراجعت کرد بعده آن درویش مردان را گفت که نقصان شما عین مصلحت شما
گردیده است دگر سگان و خرد سان بماندند و شما کشته شدند پس چه نفع بشما رسیدے
وتبسم فرمودند اگر بخلاف رضی حقتعالی کار کنند نزد اهل تسلیم کار فرست چنانچه شیخ وقوقی را
بر بعضے از شیخ کنار بجد وجهد تمام ملاقات میسر شد چون دو نماز شام عمل گشتند کشتی غرق
شدن گرفت شیخ وقوقی از غرق نجات داد و بعد از فراغت عبادت نماز
یکدیگر را گفتند کدام کس این کفر و زید همه گفتند این کار از وقوقی واقع شده ما را
جرم نیست پس جملگی از شیخ بذکور غایب گشت شیخ وقوقی حیران شد و تمام عمر از نعمال
آن در گریه و زاری بماند و تبسم فرموده است اگر کسے بجناب ایزد تعالی نسبت ظلم نماید
کافر گردد و نعوذ باللہ شنها ازان که خود فرموده است اِنَّ اللّٰہَ لَیْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِیْدِ و تبسم
فرمودند سالک را باید که اندرون خود را از اخلاق ذمیمه پاک سازد پس هرچه بر زبان آمن
برود موثر باشد چنانکه شخصے بر درندان برائے استرداد مال معاشی خود درکوه
آمده بود روزے پیش آمده گفت اندوزان جنگی مال خود باز گرفتم اگر تو فلان کس
نرگاؤ هست مرا بده آن را طلبیده بگو که عوض آن دو جانور دیگر از من بگیرد و آنرا
بمن باز دهد پس آن را هرچند گفتم اختیار نکرد و گفت که جانوران من هم گیاه حرام کاهے
نخورده است اگر این حکایت من بر صدق ست سه پسر این کس عوض گاؤ خود کردم و
ببینم که در دست داشت سه کرت برزمین زد و رفت پس در عقریب هر سه پسر آن
بحکم الٰہی مردند پس فرمود که دران قوم سوائے حلال خوری دیگر زهد و ریاضت نبود و تبسم فرمود
عالمے را مرضے نائل شد و به هیچ ادویه به نشد پس ناچار گشته پیش درویش رفت همت خواست
پس آندرویش الحمد جهر خوانده بر زخم دم کرده بخوانید الله تعالے آن را همان ساعت
شفا کلی بخشید پس آن عالم گفت این چگونه است با وجودیکه شما الحمد را تمامی به سر خوانده اید

واثر این چنین کرده است بسا عجب ورویش فرمود ما ارا شگی باطن کرده ایم وشما را
ارائیش ظاهر چنانچه قصه نزاع نقاشان چینیان و رومیان مشهور ست که چینیان به نقاشی
مشغول گشتند وایشان به صفائی چون حجاب برداشته شد هر نقش صین دیگرے نمود
پس درین باب مولینا روم سے فرماید **بیت** رومیان این صوفیان انداے پسر نه ز
تکرار وکتاب دانسته ره هم دیگرے گفته **بیت** علم باطن همچون سکه علم ظاهر همچون شیره
کی بود بے شیر سکه کے بود بی پیر پیره حضرت من فرموده ست سالک را باید که با وهر چه از
مکروهات برسد حواله کند که سه صد پیغمبر یافت گرسنگی مرده اند ودر حوالی کعبه مدفون
گردیده اند کراین نعمت بخاصان خود ارزانی دارد چنانچه وارد ست اَشَدُّ الْبَلَاءِ
عَلَى الْاَنْبِيَاءِ ثُمَّ عَلَى الْاَوْلِيَاءِ ثُمَّ عَلَى غَيْرِهِمْ پس باید که هر چه از دوست ست نیکو تصور نموده
برضا وگردن نهاده باشد وهم فرمودند اگر کسے چند ایام با اهل تفرقه نوکری صحبت پیشه کند
اغلبان ست که اگر چه ترک داده به اهل جمع پیوندد وصحبت گزیند از نها آن اثر اخلاق ذمیمه
بیرون نشود چنانچه رنگ آب دریا باشد اگر خشک شود اثر آن باقی ماند واورا سگے از
سگان سرکاری گویند هم فرموده اند نوکری بنده بسا مذموم ست از آنکه هزار
تیر وتفنگ وتوپ از نوکر اگر سر خود بدان جا بیندازد پس نمک حرام ست وسخن عتاب وخطاب
خواهد شد ونوکری وتعالی شانه محمود وحسن ست از انچه تکلیف برانداز د طاقت فرموده ست
چنانچه اگر کسے را تب باشد یا برآب از عدو ویا درنده یا خوف تلف عضو ونفس سبب برتب باشد
اگر جنب ست قادر نباشد حکم تیمم فرموده ست ودر مخمصه اکل میته ودر سفر تخفیف صلوة
وتعطیل صیام وغیره احکام مجوز داشته است وباید انفس هرگز روا ندارد وقوله تعالے
لَا يُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وقوله تعالى يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ
الْعُسْرَ واین نعمت بخاصان خود عطا فرماید پس باید که بخاصان او سبحانه تعالے
صحبت وستالبت گزیند واز اهل تفرقه گریزان باشد که ایشان اهل وفا اند واینان بیوفا
وبعده این ابیات فرمودند **نظم** اگر چه اغاز کشادت دهند ✽ عاقبت الامر بباد ت دهند
خسپ وخان ودام انیست ✽ کز تکبهان خدای گریزند **نظم** اهل دنیا چون سگ دیوانه اند
دور شو از ایشان که بس بیگانه اند ✽ اهل دنیا جمله کهین وجمله مهین ✽ لعنة الله علیهم اجمعین
حضرت من فرموده ست که حق تعالی ابلیس را بعد از هزار سال بیفرمود دهنوز اگر تو سجده

خاک حضرت آدم بجا آری ترا مثل سابق از مقربین از خود بینم ابلیس یعنی میگویم چونکہ سر
آنرا سجدہ نکردہ ام اکنون خاک او را چہ طور سجدہ کنم و نیز فرمودہ است کہ حق تعالی انسان را خلیفہ
خود کردہ است چنان کہ در قرآن مجید آمدہ است قولہ تعالے وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّيْ
جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيْفَةً چونکہ خلیفہ مقرر شدہ است بہر صورت کہ رو آرد کمال گیرد
و عین آن شود چونکہ در وقت ظفر یافتن احمد شاہ غازی بر کفار نابکار میرٹھ سومنات
را خراب و منہدم نمود اصنام را بعد مقان شکستہ و کشتہ کردند مگر در شہر ایضے از صنمان آن جا
کہ در شب بی خورد در خواب در شغل کمال بجدی رسانیدہ بودند کہ تیغ و تیر بر ایشان اثر
نہ کردے بلکہ ہمچون ضرب حجر آواز برآمدے و ہم جلال الدین رومی قدس سرہ در احوال حضرت
بایزید قدس سرہ آوردہ کہ ہنگام سکر و اظہار شطحیات آنچہ از شمشیر و کارد بر سر او میزدند
بر ضارب موثر شدہ و بر حضرت معزی الیہ ہم واقعہ حضرت شیخ منصور حضرت من فرمودہ است
و این بے ہیچ ہم حاضر بود کہ چون علمائے آن زمان در پی تکفیر آن شیخ رجیش منفر رفتند محبوس شدے
و آنچہ بروے بزدندے الم آن بر زندہ ظاہر گردیدے اَلْفَقْرُ اِذَا تَمَّ هُوَ اللّٰهُ و نشان
اہل اللہ گفتہ شد و قتیکہ درویش را فنا حاصل شود اوقات تا راحت میشود بجاے او وجوب
آید یعنے اوصاف امکانیہ دور شوند و اوصاف الہیہ متحلے شوند لیس ناچار گشتہ و گذشتہ
ساختند بعدہ آن سرور کائنات علیہ و علی اکمل التحیات و افضل الصلوٰۃ را در موضع مسقف
آراستہ صدر خواستگان نشستہ دید چون بجانب سقف نگاہش اوفتاد کہ محاذی و برابر سر
مبارک علیہ الصلوٰۃ و السلام رخنہ دید پس از جناب رسالت مآب علیہ السلام موجب این پرسید
در جوابش فرمودند کہ این آن رخنہ است کہ در شریعت ما تو انداختی پس نادم شدہ افتتاح تجدید
شرع کرد بر حکم آن نامہ ہمگی علماء عصر در بر کردند چونکہ پیش حضرت شیخ جنید رضی اللہ عنہ آوردند از
مصلے فرو نشست و خرقہ مشایخانہ از تن دور کرد بموجب پاس شریعت بر آن حکم آن فرمود
پس فرمودند کہ حقیقت مانند چیزے بنہادہ در آوندست و شریعت مثل سرپوش آن بندہ
دل حقیقت باشد یعنی دعوت و در زمان شرع آشنیت کہ اتم متابعت شریعت درین متصور
و حصول کمال انسانی بغیر متابعت شریعت ظاہری و باطنی از قبیل محالاست و ہم فرمودہ اند
عیاذاً باللہ اگر کسے در ضلالت کمالیت یا بد پس خلق اللہ ز صحبت آن گمراہ در وادی ضلالت
زبون و خوار شود چنانچہ معتزلہ و خوارج و شیعہ و وہابیہ و غیر آن مگر فرقہ اہل سنت و

وجماعت که در اصل فرقه ناجیه واهل هدایت همین ست که باکس از صحبت ومتابعت ایشان
در بهشت و وصال ایزد متعال رسیده اند **مثنوی** گفت پیغمبر علی را کای علی ✤ شیر حق را سوی
پستی دلی ✤ لیک بر شیری مکن تو اعتمید ✤ اندر آور سایه نخل امید ✤ ای علی از جمله طاعات را ✤ بر
گزین تو سایه مرد الٰه ✤ در شبر رو پوش کرد ست آفتاب ✤ فهم کن واللہ اعلم بالصواب ✤
همچو موسی زیر حکم خضر رو ✤ چوگرفتی پیر پس تسلیم شو ✤ صبر کن در کار خضر بے نفاق ✤ تا
نگوید خضر رو هذا فراق ✤ ور بهر زخمے تو کینه ورشوی ✤ پس کجا صیقل آئینه شوی ✤
هر کسی گر طاعتی پیش آورند ✤ بهر قربت حضرت بیچون وچند ✤ تو تقرب جو سوی مرد الله ✤
سر مپیچ از سایه او هیچگاه ✤ زانکه او هر خار را گلشن کند ✤ دیده هر کور را روشن کند ✤
ونیز فرمودند چون اورنگ زیب پادشاه دہلی به گفته علمای آن زمان حضرت سرمد را رضی الله
تعالی عنه بردار کردن حکم ساخت این بیت بر زبان راندند **فرد** چو رفت منصور کهنه گشت
دار او ✤ سرمد بیا که تازه کنیم این دار را ✤ چونکه شیخ منصور را بردار کشیدند ازان آواز
انالحق شنیدند واز شیخ سرمد این بیت شنیدند **بیت** سرمد در قدم یار فدا شد چه بجا شد ✤
این بارگران بود ادا شد چه بجا شد ✤ واورا هر شب زیارت آن سرور کائنات علیه السلام میسر
میشد نشد **مصرع** چون قضا آید طبیب ابله شود ✤ دیگر فرمودند صحبت شیخ با عقیده باید
کرد کو بی عقیده از صحبت هیچ فایده نیست چنانکه در حدیث آورده است اِعْتَقِدُوْا کُمْ یَنْفَعُکُمْ
واگر این چنین نبودی منافقین را هم هدایت گشتی وایشان از صحبت آنسرور کائنات علیه وآله
اکمل التحیات هیچ ثمره نیافتندی واین وعید که اِنَّ الْمُنٰفِقِیْنَ فِی الدَّرْکِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ
نه برداشته اند تا آنکه صحبت مذکور را بر ذکر حق فوقیت داشته اند **بیت** با عمی صحبت یک ساعتے
با اولیا ✤ بهتر از صد سال بودن با تقے ✤ سایه رهبر به ست از ذکر حق ✤ نان خشک او به از
لوز وطبق ✤ دیگر فرمودند سالک را باید که همواره طالب مولی باشد نه طالب حب دنیا بخاطر خود داده
نهد که طالب دنیا احمق مرد مان ست بعده بر زبان راندند کَالْحَمْقٰی کُلُّهُمْ حُبُّ الدُّنْیَا وطالب
مولی اعقل الناس ست زیرا که در کتب فقه مسطور ست اگر کسی در مرض موت وصیت کند که مال
من بعد از مرگ من باعقل الناس نهند واجب ست که مال او را به تارک الدنیا داده شود که اعقل
الناس ایشانند وغیر آنانان نمی هند ودیگر فرمودند علم بغیر عمل وعمل بغیر عقیده صاف که اهل سنت و
جماعت ست فایده نه دهد ازان که علامه زمخشری صاحب کشاف بمذهبی عالم متجر بود که در شان کتاب

او گفته شد لَوْلَا الْكَشَّافُ لَكَانَ الْقُرْآنُ بِكْرٌ با وجود چندین علم عمل نصیب او نشد
یعنی عقیده معتزلی داشت غل آتشین در گردن او انداخته در دوزخ برند پس باید که از حقتعالی
علم طلب با عمل کرده شود که نتیجه علم عمل صالح ست وہم فرمودند سالک را باید کرد رعبادت وسعی
یعنی در اثنا زحمت سعی بلیغ نماید از عبادت لازمی یعنی نماز روزه حج و او راد و نحو آن از آن که
آن فاضلتر ست که اگر کسی را مثلاً نان به ریا و ناموس خود داده شد هم مقبول ست و این
حدیث فرمودند اَلسَّخِيُّ حَبِيْبُ اللّٰهِ وَلَوْ كَانَ فَاسِقًا اَلْبَخِيْلُ عَدُوُّ اللّٰهِ وَلَوْ كَانَ زَاهِدًا
بیت بخیل ار بود زهد و ورع بجز ✽ بهشتی نباشد هکم خبر ✽ یعنی سخاوت کننده دوست خدا تعالی
ست اگرچه فاسق باشد که رساننده نفع بغیر از نیکو مردانست چنانچه در حدیث آمده ست خَيْرُ النَّاسِ
مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ وعبادت ریائی بریا زایل شود وَمَنْ كَانَ يَرْجُوْا لِقَاءَ رَبِّهٖ فَلْيَعْمَلْ
عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖ اَحَدًا وہم برای نفس خود کرده باشد نه برای نفع غیر مراعات
غیر از نفس خود بهتر ست بیت دل بدست آور که حج اکبر ست ✽ صد هزاران کعبه یکدل بهتر ست
وہم فرموده سالک را باید که خاطر خود را از لوث حب دنیا دنی دون بالکلیه پاک سازد که حب دنیا
سرگروه همه عاصیان ست و ترک آن از جمله عبادات بهتر و قدم بدون توجه ذات بوجه دوام و
تخلیه دل از حب دنیا در حریم باز نماند برداشت چنانچه خواجه حافظ رضی الله تعالی عنه مطابق این معنی
فرموده بیت حضوری گر همی خواهی مشو غایب ازو حافظ ✽ متی ما تلق من تهوی دع الدنیا واهملیا ✽
یعنی وقتیکه اراده ملاقات دوست حقیقی در دل تو پیدا شود ✽ باید که او را ترک دنیا و اهل آن
خواهی کرد و بعد آن متوجه نام آن جناب بوده باشد که بغیر رفع حجاب تعلق بآسانی وصول
آن از محالات منصور بیت تعلق حجاب ست ولی حاصلی ✽ چو پیوندها بگسلی واصلی ✽ وہم فرموده اند
شیخ شبلی رضی الله تعالی عنه روزی دزدی را بردار دید مرده پای او را بوسه داده دعا خواست که من
مثل تو در کار خود یعنی عشق او سبحانه تعالی همه وقت مستعد بوده جان نثار شوم بیت حافظا
در عشق بازی کم زن هند و مباش ✽ کو برای مرده سوزد زنده جان خویش را ✽ وہم فرموده
سالک را باید که در سیرت کوشد نه در صورت یعنی از ازاله اخلاق ذمیمه در عبادات ظاهری که حصول
مقصد یقین بدون آن میسر نیست چنانچه مولوی جامی قدس سره فرموده نظم آدمی آن ست
که دینی روست ✽ محو گمان کرده بیقینی درست ✽ ور بود آن پیکر گل آدمی ✽ زود او دیوانه نه داد
کمی ✽ وہم فرموده که از رنگ آباد درویشی بود که پیکس را نزد خود آمدن نه دادی و اگرچه

بالفرض عالم وسید وقریشی نزد آمدی گلوخ زدی واورا معمول این که بعد از نماز ظهر از
صحرا در بازار آمده بر دکان بقالی نشستی روزے اتفاقاً فوج سواران در بازار گذر او فتاد نگاه
آن درویش اہل معنی بر سواری محمد یار نام که سرگروه ایشان بود واقع شد ونظر مبارک او در
موثر گشت از اسپ فرود آمده لباس امیرانه از تن دور کرده لباس درویشانه بپوشید ودیگر
سوار انرا پدرود کرد وآن درویش آن را از دست گرفته در حجره خود آورد پس خادم اورا ملامت
کردن گرفت که باوجود چندین آدمیان از عالمان وسادات بر تو گذر کردند به هیچ شفقت نه فرمودے
درین چه دیده پس خادم را یک تنگه داد وگفت که کلاه من بر سر کرده در بازار برو چیزے
گرفته بیار خادم کلاه آن بر سر کرده در بازار رفت وتهیدست بغیر مطلوب مضطر وپریشان
مراجعت نمود آن درویش سبب آن پرسیدش گفت در بازار سوے حیوانات زدام ودانه
هیچ ندیده ام از ایشان چه طور مطلب بدست آرم باز درویش گفتش هیچکس آدمی بنظر تو می آید گفت
لا الله ذات سامی ومحمد یار خان پس آن فقیر فرمود چونکه امر این نحوست مراد در بین معامله معذور خواهد
داشت بلنده این بیت فرمودند **بیت** کیوں نه هوگا عشق سے آباد سب هندوستان هنوز کے
دهلی کا صوبه ہے محمد یار خان **نظم** آدمی آنست که دینی درست ۞ محو گمان کرده یقینی درست
در بود این پیکر گل آدمی ۞ زود در ودیوار اندازد کمی ۞ وهم فرمودند سالک را باید که به صحبت اهل دل
ملازمت نماید دگاهی ازین نعمت بی بهاد در نشود که اثری عظیم ست در رسیدن مقصود اعلے
بلا مشقت واین ابیات فرمودند **بیت** صحبت صالح ترا صالح کند ۞ ساعتے بودن بصحبت اولیا
بهتر از صد سال بودن با تقی ۞ همنشینی اولیا اکیمیاست ۞ یکمیا گر خود بدین خوبی کجاست
بیت هر چه در دیس علمست اثر صحبت ست ۞ ورنه کجا یاقت بیدهاے نبات ۞ که در نظر ایشان اثر
قوی تر هست ۞ پس فرمودند **بیت** آنکه تبریز دید یک نظر از شمس دین ۞ طعنه زند
بر دهئه سحره کند پرچله ۞ ونیز در عوارف شریف شیخ الشیوخ العالم شیخ شهاب الدین قدس سره
آورده که ماریست نظر او چنان تاثیر دارد به چیزے که رسد بالفعل سوخته شود هرگاه او سبحانه
تعالی در نظر حیوانان این چنین اثر داشته پس در نظر آن کامل که اشرف موجودست چه گونه نباشد
هر که منکر این ست احمق ترین مردمان ست بلکه در نظر او اثر نخواهد بود هر که را نصیب شود کمال باید
بیت هوشم نه نگاهی برد جانانه چنین باید ۞ یک جرعه خرابم کرد پیمانه چنین باید **بیت** چنین
نشان شما اکیمیاست ۞ چون نظر شان کیمیائی خود کجاست ۞ **رباعی** آنانکه خاک را

صحبت طالح ترا طالح کند

بنظر کیمیا کنند و سگ را ولی گنند مس را هما کنند و آنان که چشم را بدو صد حیله وا کنند و آیا بود که
گوشه چشمی بما کنند و هم فرموده اند سالک را باید که طاعت برائی رضامندی او سبحانه تعالی
کرده باشد و از ما سوای الله طمع کلی ببرد که حضرت با با صاحب رضی الله عنه بعضی خلفا را
همین نصیحت کرده است اَلطَّاعَةُ لِلّٰهِ وَالْيَأْسُ مِنْ خَلْقِ اللّٰهِ که حصول مقصود کلی درین
مندرج ست و هم فرموده که از مطالعه کتب عاشقان قصه ایشان ذوق در دل پیدا کند
و هم فرمودند سالک را باید که هر کارے و مشکلے پیش او آید امداد از فیض خود طلب نماید تا از ان
صعب امر رهائی یابد چنانچه را در اثنا راه از دان پیش آمدند و بنا بر قتل او قصد
نمودند گفت یا شیخ حاضر و ناظر باش و زدان تباه کاران بر مجرد گفتن او سوار بر این معاینه
نمودند تا از هیبت آن پاگریز گشتند و از دشمنان خلاصی یافت و مانند این حکایت خلیفه صاحب
میان محمد باران رضی الله تعالی عنه که اعظم ترین خلفا حضرت من بلووے فرموده که روزے
برائے زیارت حضور انور ادام الله برکاته از خانه خودے آمدم در اثنائے راه کسان همراه
ما گشتند و بایشان اسپ پر بار متاع نیز بود ایشان را چند انکه فهمانش نمودم که اینجا خطره دزدان ست
خاموش شوید تا گذر بسلامتی کرده شود فائده نداشت تا انکه آن تیره رایان حاضر گشتند
و تمامی چیز و لباس ما غصب و سلب کردند و مایان را مسدود کرده بجانب بیشه
متوجه شدند اتفاقاً درختے پدید آمد و زدان و دیگر رفیقان ما زیر سایه آن بنشستند و من در
تاب پیش آفتاب افتادم هرگاه از گرمی زمین و آفتاب عاجز گشتم بجناب شیخ خود متوجه
گشته عرض نمودم تا کے این چنین تماشا ما خواهید دید پس به مجرد متوجه شدن مقاتله درمیان دزدان
واقع شد و شور و شغب بر خاست مردمان از هر طرف تیغها در دست علم کرده دوان آمدند
اتفاقاً میان ایشان یکے سید بود ایشان را از مقاتله و جنگ منع کرد و گفت که اینکس درویش
ستازین دست بردارید و الا تمامی شما کشته شوید پس بگفته او از من بند برداشتند بمعذرت
نمودند و آن چیز مغصوبه بجنسی مستر دساختند و برائے مهمانی و شب کردن نزد خود الحاح بسیار کردند
قبول نکردم پس بموجب استدعا من با موضع خطرناک همراه ما شدند باز بخانه خود مراجعت نمودند
و هم فرمودند سالک را باید که هر وقت از حق سبحانه و تعالے به نیاز تمام هدایت طلب نماید که بغیر
هدایت اگرچه عالم باشد وصول بمقصد اعلی و مقصد اقصے نتواند گشت پس در ضمن حکایت فرمودند
که شخصے گل محمد نام کوتی پیش من گفت که کتابهائے نظم و فقه وغیره خوانده بودم و پیشه نوکری مے کردم

میکردم در کتاب شرح وقایه و دیگر کتابها و در سفر و حضر ملازم میبودم اشیم مگر معمول من این بود
که کتابها را بر زمین گذاشته و خود بر چهارپائی خواب می کردم و نماز را هم گاه میگزاردم روزی
برای نماز در مسجد آمدم اتفاقا درویشی در انجا نشسته دیدم بعد از فراغت نماز پیش وی
رفته عرض کردم که مرا دعائی خیر همراه کن و کدام وظیفه هم شفقت فرما که او سبحانه تعالی هدایت
نصیب فرماید آن درویش دعا کرد قدری وظیفه هم فرمود و موجب گفته وی آن وظیفه بجا
آوردم چون وقت خواب موجب معمول بر چهارپائی خفتم و خاطرم گذشت که این چه بی ادبی
است که کتابها را در زیر گذاشتم و من بر چهارپائی خفته ام پس خود را برداشتم پس نفس امّاره رهزنی
کرد باز خفتم تا مانند این دو سه مرتبه نمودم هرگز قرار نیافتم آخر الامر کتب را بر چهارپائی نهادم و خود
بر زمین خوابیدم و بر صلوة خمسه مواظبت نموده شد که گاهی بفضله تعالی ترک اوقات نماز پنجگانه
تا حال بوقوع نیامد پس فرمودند که میان گل محمد مذکور بنده و خدمت حضرت میان صاحب
نارو والا شرف بیعت گشت و صاحب نسبت شد و هم فرمودند در فقرات نوشته است که بنده
فعل مختار است و لیکن در مختار بودن اختیار ندارد و هم فرموده اند درویشی بود همواره از جناب
حقتعالی این دعا طلب کردی که خداوندا مرا توبه ده یعنی باید که بنده نسبت افعال بخود نکند
و خود را در میان نه بیند که فاعل همه افعال اوست و لیکن میباید که در افعال سیئه نسبت بنفس خود
کند از برای رعایت ادب تا مانند شیطان که نگهداشتن ادب نکرد و گفت رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي
مستحق لعنت نشود و حضرت آدم علی نبینا علیه السلام رعایت ادب ملحوظ داشت و گفت
رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ بخواند مستحق
مغفرت و عفو اکرام فی الدارین گشت چنانچه در بین باب نص صریح وارد ست مَا أَصَابَكَ
مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ و مولوی قدس سره در مثنوی شریف فرموده
نظم گفت آدم ظَلَمْنَا نَفْسَنَا ۞ او ز فعل حق نبند غافل ما ۞ در گنه را از ادب پنهانش کرد ۞
زان گنه برخود زدن او بر بخورد ۞ بعد توبه گفتش ای آدم که من ۞ آفریدم در تو آن
جرم و محن ۞ نے که تقدیر قضای من بدان ۞ چون بوقتی عذر کردی آنچنان ۞ گفت
ترسیدم ادب نگذاشتم ۞ گفت من هم پاس آنت داشتم ۞ هر که آرد حرمت و حرمت برد ۞ هر که
آرد قند او زینه برد ۞ پس باید که ادب تمام کوشد تا مرتبه بلند رسد **بیت** ادب تاجی ست
از فضل الٰهی ۞ بنه بر سر برو هر جا که خواهی ۞ در عوارف شریف مذکور ست فمن لزم الادب

يَبْلُغُ مُبْلِغُ الرِّجَالِ وَمَنْ حُرِمَ الْأَدَبَ فَهُوَ بَعِيدٌ مِنْ حَيْثُ أَنَّهُ يَظُنُّ الْقُرْبَ وَمَوْجُودٌ
مِنْ حَيْثُ أَنَّهُ يَرْجُو الْقَبُولَ وَهم فرموده است سالک را باید که هر وقت از حق تعالی فضل طلب
نماید که بغیر فضل او هیچ عبادت و ریاضت و صوم و صلوة بکار نیاید چنانچه مولینا روم قدس سره
فرموده است **بیت** گر نه فضلت دستگیر باشد و رائی بر ما آنکه رسوائی شود و هم فرموده است
سالک را باید که علم مسئله توحید خالی دعوی نباشد که علم شئی از جهل آن بهتر است **حدیث**
كُلُّ شَيْءٍ شَيْءٌ وَالْجَهْلُ لَيْسَ بِشَيْءٍ و هم فرموده که ظهور ذات مطلق در مظاهر چون ظهور
جبرائیل علیه السلام در صورت وحیه کلبی رضی الله عنه در حضور نبی علیه الصلوة و آله و السلام و ظهور او در
صورت بشر اسوی در پیش بی بی مریم رضی الله عنها است و هم فرمودند که ابی سعید خراز رضی الله عنه فرمود
هُوَ الْمُسَمَّى بِجَمِيعِ أَسْمَاءِ الْمَخْلُوقَاتِ حَتَّى بِأَبِي سَعِيدٍ الْخَرَّازِ بنا بر این حضرت مولوی
صاحب مولوی خدا بخش ملتانی رضی الله عنه فرمود **بیت** خود آمد عیان گر نه فهد فضول و
نهان چون سکندر بوضع رسول و گفته **بیت** دوی بمذهب عشاق در نگنجد و خدائی و
محمدی و یاریے و هم مولوی جامی قدس سره فرموده است **بیت** در دیدهٔ مجنون ناظر است
و در صورت لیلی ظاهر است و **بیت** در چشم مجنون دیدهٔ لیلی شده بنموده و لیلی کجا مجنون کجا
خود بوده خود بوده و روزے غوغا برخاست که سگ ماده دیوانه گشته است حضرت من استماع
این شور مردان را تاکید تمام در پے آن برای کشتن سگ مذکور روانه نمودند از هر کس که در
مجلس در رسیدے از احوال آن پرسیدندی آخر الامر کسے گفت که آن سگ دیوانه نبود بلکه از
جهت این که بچگان او نهان کرده بودند مانند دیوانگان مضطر و پریشان از هر طرف تگ و پو
مینمود حالا ایشان را حاضر نموده اند خوشدل گشته آرام گرفته است قدرے دم سرد برآورده فرمودند
که حقتعالے را در ظهور وجود خلق حب تمام ست هر چند که ظهور وجود آن بسیار ست ظهور او
سبحانه تعالی بیشتر چنانچه **كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُعْرَفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ**
بریں معنے دلالت صریح مینماید ازین سبب حب ولا در دل هر حیوان مندرج ست فرمود که
بغیر آن بنای پرورش محال بودی پس فرمودند جنازه یکے از اصحاب کرام در جنگ مخلوط
شد پیش سرور کائنات علیه و علی آله الصلوة و السلام گذارش نمود که جنازه فلان که صحابی
بدست ما نمی آید فرمودند بر هر کرا ظن شما غالب شود شکم آن شکافته معاینه نمائید اگر در جگر
آن وسوراخ باشد یقین ست که همان باشد ازان که دو فرزند او را در عین حیات

او جان بحق تسلیم نمود و رفت بعده باین علامت یافته شد بعده این حکایت فرمودند چون از
سبب علاقه عطوفت و شفقت جان صحابه کرام رضی الله تعالی عنهم چنینست حالت دیگر کس چه باشد
و فرمودند انسان را امید هست که در حیات خود و بعد از ممات حیرات و کلام تو قمید ارد و ما
سوای انسان را نه در حین حیات و نه در ممات چشم داری چیزی بوده باشد مع ندا حالت ایشان
نخویست که مردی برای شکار بجانب صحرا رفت در انجا بچه خرس دید و بضرب تفنگش به کشت و در انجا
پنهان نشست چون مادرش بیاید و او را مرده یافت مضطر شده بهر طرف نعره زنان و
گریزان میگشت آخران بیچاره از فرقت آن بچه خود را بر سر میزد که مانند نیزه در ان بیشه ایستاد
بود زد و نعره کشیده در انجا بمرد و دیگر حکایت مانند این یاد نموده فرمودند که درین امور
سر حدیث مسطور میباید گردد و بارها درین باب این مصرع را بر لفظ مبارک می
راندند مصرعه در پرده عیان باشم و پی پرده نهان + و حضرت من فرموده است
که مردی اهل کمال بود روزی نجد متش پسر او بنا بر شفقت امر معنوی را عرض نمود گفت نصیب
تو نزد ما نداشته اند بعده پسر گفت هر جا که باشد اشارة فرا گفت در هندوستان امیر میست
که عنقریب در ملتان برسد تا بخد متش بروی بدین نعمت مشرف نه خواهی شد موجب امتثال
امر پدر بزرگوار خود در خدمت آن امیر وقت رفت و لیکن امکان رسیدگی خود
ندید ناچار مقدار سه سال متوقف شده باگلبان اسپان آن امیر را بطله مودت
پیدا نمود پس بواسطه آن در شکارگاه پایبوسی او ساخته عرض مطلب خود کرد او گاه آن
درویش بیگانگی نمود عاقبت الامر بعد گفتگو چون جوان را در مقصود خود مستعد یافت وظیفه
فرمود گفت برو این را تمام کرده پیش من خواهی آمد و با حدے کسی این سر را در میان
منه پس آن درویش در انجا اندازده دوازده سال طاعت و ریاضت کشیده ثانیا بخد متش
مشرف گشت بعده ویرا بجناب رسالت مآب علیه و علی آله التحیات رسانیده فرمود در مستقبل
آنچه حاجت درپیش آید بنا بر قضاے آن در حضور آن حضرت علیه السلام عرض خواهی
کرد پس فرمودند چونکه برای تعزیت والد میان محمد یاران علیه الرحمة بسمت شهر کلاچی
اتفاق روانگی ما او فتاد و زیارت ایشان نموده شد که مزار آن بزرگوار و پسر بزرگوار ان
در یک روضه واقع ست پس فرمودند اکنون مانند این در ملک هندوستان بسیار
مردگان در پرده عمارت مختفی اند دیم فرمودند که مومنان مظهر اسماء جمالی اند و کفار مظهر اسماء جلالی

از مظهر محکوم و تابع اسمار آلهی ست هرگز از حکم آن نخواهد گردانید چنانچه نص شریف
وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّيْ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ وَكُلٌّ حِزْبٍ
بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ وحدیث شریف لَا تَتَحَرَّكُ ذَرَّةٌ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَ
لِلْمُمْكِنَاتِ مَا شَمَّتْ رَائِحَةَ الْوُجُوْدِ اشارت بدان ست وہم فرمود ہمہ حقایق
ممکنات از حقیقت محمدی علیہ الصلوٰۃ والسلام منتشر و موجود اند چنانچہ جمیع اسمار و افعال
از مصدر مشتق اند چنانچہ تمامی اعداد از عدد واحد مثل اثنین و ثلثہ و اربعہ و مائہ و الف
الی غیر النہایۃ و حقیقت محمدی از ذوات بار تعالی موجود ست چنانچہ در حدیث آمدہ ست
اَنَا مِنْ نُوْرِ اللّٰهِ وَالْكُلُّ مِنْ نُوْرِيْ چنانچہ شیخ سعدی رحمۃ اللہ فرمودہ
بیت تو اصل وجودہ آمدی از نخست ٭ دگر ہرچہ موجود شد فرع تست ٭ وہم فرمودند ممکنات
کہ نزد صوفیہ کرام کہ عبادت اعیان ثابتہ اند ہمہ عارض وجود اند و وجود معروض و
اختلاف و کثرت اعراض یعنی حقایق ممکنات در وحدت وجود او تعالی قدح نمیگیرد چنانچہ
کثرت امواج بحر را **شعر** اَلْبَحْرُ بَحْرٌ عَلٰى مَا كَانَ فِي الْقِدَمِ ٭ اِنَّمَا الْحَوَادِثُ
اَمْوَاجٌ وَاَنْهَارٌ ٭ لَا يُخْجِلُكَ اَشْكَالٌ تَشَاكُلُهَا ٭ عَمَّنْ تَشَاكَلَ فِيْهَا فَاِنَّمَا
هِيَ اَسْتَارٌ ٭ **بیت** در بحر کہ موج تو بر تو بود ٭ چون نیک بدیدم این ہمہ او بود ٭ وہم
فرمودند سالک را باید کہ ہمیشہ بیاد حق تعالی خود را جمع دارد و گاہی باندیشہ غیر او سبحانہ تعالی را
بخاطر خود راہ ندہد کہ اندیشہ غیر را در مذہب اہل جمع تفرقہ و وسواس گفتہ اند چنانچہ گفتہ شد
رباعی مادام کہ در تفرقہ و وسواسی ٭ در مذہب اہل جمع خر الناسی ٭ واللہ کہ نہ ناس و لے
نشناسی ٭ نشناسی خود را از جہل می نشناسی ٭ و مدار ہمہ کار مخلوقات موجب اندیشہ ست
شکاکہ مومن و کافر ہر دو وجود و احد اند باندیشہ کفر و کافر گویند و باعتبار اندیشہ ایمان مومن
خوانند و شقی از سبب اندیشہ شقاوت و سعید از جہت اندیشہ سعادت و اگرنہ وجود ہر ہمہ واحد
ست پس این رباعی خواندند **رباعی** اے برادر تو ہمین اندیشہ ٭ مابقی و استخوان ریشہ ٭
در گل ست اندیشہ تو گلشنی ٭ در بود خاری تو نسیم گلشنی ٭ وہم فرمودند سالک را باید
اَنْ لَّيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰى ٭ وَاَنَّا لَا نُضِيْعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا را نصب العین
داشتہ سعی بلیغ و جد و جہد تمام در طاعت و ریاضت موجب امر و نواہی شرع انکار بکار
مَنْ كَانَ فِيْ هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيْلًا نجات

یافته به معرفت ایزدی سرفراز شود بعده فرمودند نظم بشکند دستی که خم در گردن یاری
نشده کور به چشمی که لذت گیر دیداری نشده کار من آخر شد و آخر من کاری نشده
مشت خاک من غمبار کو چه یاری نشده هر بهار آخر شد و هر گل رو فرقی جا گرفت عنچه
باغ دل ما زیب دستاری نشده بعد فرموده توقع و تکیه غیر حق سبحانه تعالی خوار و زبون
ساز و سالک را باید که سوای جناب حق عز و جل تکیه گاه خود نه بیند و نه باشد بیت آنکه
شیر اشند روبه کی شوند اصطیاح خود بهر پیشش کی برند و بعد فرمودند که همه اشیا از عرش تا
فرش تابع حکم الهی ست بیت پرستار امرش همه چیز و کس نبی آدم و مرغ و مور و مگس
شخصی بعد از وصال حضرت صاحبزاده میان گل محمد مرحوم و مغفور عرض کرد و گفت
بیت ادیبا راهست قدرت از آله تیر جسته باز گرداند راه و در جواب او فرمودند
بیت اگر در دهد یک صلاے کرم عزازیل گوید نصیبے برم بیت وگر بر کشد تیغ تهدید
حکم بماند گرد بیان صم و بکم و بعد فرمودند بیت هر چه نصیب است بتو میرسد ورنه تو سعی
بتم میرود پس درین باب حکایت آوردند که در وقت پادشاهے خراسان یک نفر
خراسانی درین موضع رسید با وے شتر ے با پالان کهنه بود پالان نو ساربان این جا
بجبر و تعدی گرفت و هیزم هم بر ے زد و آنرا بر شتر نهاده و آن پالان کهنه خود را
نزدش گذاشته رفت بعد از چند ایام آنرا بنا بر ساختگی پالان دیگر هم جدا کرد اتفاقا چند
مهر های زرین ازان بدستش افتاد و خوش دل و شادمان گشته به حوائج خود صرف نمود حضرت
قبله فرمود که علامات قیامت ست که امراض غریبه در عالم پیدا شود که حکیمان و اطبا روان از
سبب این که در کتب سلف یا بند نگاهی در استعمال آنها در آمده باشند از تشخیص و علاج
آنها عاجز و حیران مانند چنانچه پیشتر ازین بعضے مردمان را خون همچون فصد از چشم
جاری شد بعضے را از دندان پسین و آنکه به مرض اول گرفتار گشتی بعضے ازان شفا
یافتی و اکثر جان به جان آفرین سپردندی و آنکه به مرض اخیر مبتلا گردید هرگز خلاصی و شفا
نیافتی پس متعجب شده به طرف مولوی قادر بخش رحمة الله نوشته شد که از حکیم احسن الله
معتمد از حکیمان بهاولخان کلان مرحوم بود او به این مرض تحقیق نموده ارسال دارد
پس از نوشته مولوی مرحوم پیدا گشت که از استماع این معنی حکیم مذکور متغیر گردید ابراز
آورده که این مرض از تشخیص علاج ما متجاوز ست که گاهے در معالجه احدی از حکیمان نیامده

است ونه در کدام کتاب طب نوشته دیدم و دیگر از اهل حکام کارها عجوبه صادر می گردد
وخلق الله دران امور حیران و متعجب مانده گاهے نه دیده باشند نه شنیده پس فرمودند این چنین
هم نوشته اند اگر پسر با پدر خوشدل شده تکلم نماید آن را سبار کبادی نمایند وهم فرمودند که
مدار صحبت هر جفت معکوس گردد چنانچه درین زمان ست این را هم از علامات قیامت
شمرده چنانچه حدیث شریف وارد ست کُلُّ زَوْجٍ عَلٰی خِلَافِ اِلَّا الْعَکْسُ پیشتر معنی این
کما حقه مفهوم مے شد اکنون از سبب تامل این زمان هویدا گشته یعنی هر جفت چنانکه
ولد و والد و شاگرد و استاد و مرید و مرشد و زن و مرد درمیان خود دشمنی دارند مگر بعکس
یعنی در دوران سابق مبنی صحبت اولی در پیروی اعلے بود چنانچه پسر و شاگرد و مرید و زن متابعت
پدر و استاد و مرشد و مرد می کردی اکنون بنای آن بر عکس وخلاف شده است وهم فرمودند
که نزول قیامت بر اشرار الناس عقدست که قیامت وقتی قایم شود که بر روی زمین از
کسے اسم الله شنیده نه شود و در بیت الله بت ها بنهند و زنان از قبیله اند بکله ها
وجامه ها و زیور ها پیراسته شده در پیش بتان پای کوبی نمایند بعد ازان فرشتگان بامر
الهی بیت الله را از زمین برداشته باسمان برند پس نزول قیامت عنقریب شود بعده
فرمودند در نظر اولیا الله هر ساعتی قیامت قائم ست پس بخوانند لِمَنِ الْمُلْکُ الْیَوْمَ
لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ وَکُلُّ شَیْءٍ هَالِکٌ اِلَّا وَجْهَهٗ یعنی فی الحال کل لک ست زیرا نکه
بهلک نگفته است تا بر هلاکت مستقبل دلالت کردی وهم فرمودند سبحانه وتعالے کار هر کس موجب
اعتقاد بر آرنده است چنانچه در کوهستان که وطن ماست مثلا هر کس عارضه ذات الجنب لاحق
شود او دیه گرم چنانچه قند سیاه وغیره و شیر انداخته جوشانده مینوشند بامر الهی خون از
بینی اش جاری میشود و شفا میابد پس به حکیمان که حاضر مجلس بودند خطاب نمودند که بچه نیز
در کتب حکمت نوشته باشند گفتند معاذ الله این ادویه موجب رے ایشان زهر قاتل ست
بعده فرمودند شنیده شد که در ملک دیگستان سوهی یعنی مار دراز برائے دفع هر مرض داغ
مینمائند او تعالے بسبب عقیده انها دران امر شفا داشته است پس این قدسی فرمودند
اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِیْ بِیْ وهم فرمودند هر کس که بر خالق حقیقی توکل دارد موجب
اعتقاد ان روزی از غیب نا گهان رساند که او سبحانه تعالی رزاق مطلق و کفیل وضامن
روزی هر بنده است پس این آیت فرمودند وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِی الْاَرْضِ اِلَّا عَلَی اللّٰهِ

رِزقُهَا وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ وَمثل این در کتابی این بے ہیچ نوشتہ
دیدہ کہ حضرت با باصاحب شیخ فرید الملۃ والدین رضی اللہ عنہ در اول وقت قبل از
بیعت کہ طلب پیر میفرمودند برائی ملاقات درویشی کہ بر سر کوہ بلند مکان خود کردہ بود و
گنج گزین از خلق شدہ بود رفت بعد از حکایات کہ فیمابین کردند فرمود کہ درینجا سبب روزی
شما چیست و بچہ وجہ میرسد آن درویش بہم برآمد فرمود کہ این سنگ را بردار و ببر دیگرے
بزن حضرت فرمودہ او بجا آورد دا و را زد و بشکست اتفاقاً از میان سنگ کرمے با برگ
گیاہ سبز کہ در دہان داشت برآمد پس گفت درین جا خدائیکہ این را روزی مے رساند
و مرا نمیرساند و نیز مانند این از دیگرے کہ بہ چشمان خود معائنہ نمودہ بود شنیدہ شد کہ روزے
تا بہ سنگین برائی پختن نان بخانہ آوردم اتفاقاً وقت پختن نان جائے بقدر درہم آتش
مؤثر نشد و نان ہمانجا محض خام بماند بعد از مرور ایام آن شکستہ شد از ان موضع
کرمے زندہ ببرگ گیاہ تلہ سبز کہ در دہن داشت برآمد گفتم سبحان اللہ چہ قادر و خالق مطلق است
کہ آنرا درین از شر آتش سوزندہ نگاہ داشت بقدرت کاملہ خود تا آنکہ او را زندہ داشت
و روزے پیشش فرستاد و ہم فرمود ہر اہلکار درین زمان کہ می آید از سابق بدتر باشد
و بر حاکم اول سبب رحمت و خوشدوی خلق میگردد چنانچہ مثل مشہور است رَحِمَ اللهُ عَلَى
النَّبَّاشِ الْاَوَّلِ و ہم فرمودند اَلْحَيَاءُ مِنَ الْاِيْمَانِ وَمِنْ عَلَامَاتِ الْقِيَامَةِ
رَفْعُ الْحَيَاءِ مِنَ النِّسَاءِ یعنے حیا از ایمان ست و از نشانہ قیامت ست مرفوع
شدن حیا از زنان و فرمودہ است کہ مرد باید کہ بر چہار چیز غالب باشد زن و اسپ
و نفس و کفش زن را در زیر سیاست و نفس را بر قلت طعام و شراب و طاعت و
ریاضت زبون دارد و اسپ را در زیر سواری و اگر نہ سرکشی نماید و کفش را در زیر پا تا آنکہ
پائے نہدش نرم باشد و نیز فرمودہ است سالک را باید کہ در اعمال صالحہ مداومت
نماید کہ اعمال صالحہ مانند بر و بیخ ست چنانچہ ہر اشجار را کہ مردگان باشد سرسبز تازہ کنند
ہمچنان اعمال صالحہ مرد عابد را زندہ دل نمایند و از اعمال صالحہ یعنی بد احتراز سازد کہ
آنہا مثل برد خزان خریف ست چنانچہ اشجار از باد خزان اگرچہ تر و تازہ باشند ہمچو مردگان
بے برگ شوند پس از انہا احتراز و دوری واجب آمدہ است تا بدان مردگان مردے
خاطر پدید شود چنانکہ گفتہ شد اِنَّ لِلْقُرْاٰنِ ظَاهِرًا وَّبَاطِنًا از فرمودہ حضرت معنی بیشہ

بعد از گشت اجتنبوا برد الخریف فانه یعمل بایدانکم کما یعمل باشجارکم وعنهم
برد الربیع فانه یعمل بایدانکم کما یعمل باشجارکم چونکه بهادر خان ثانی
رحمة الله بر مسند سلطنت بجای پدر بنشست هشت هزار مبلغ بخدمت حضرت من فرستاد
حضرت من آنرا بساکین و یتیمان و بیوه زنان و زمره عالمان و سادات موجب نصیب خود
در یک دو روز تقسیم فرمود بعضے کسان از حب دنیا دون در پے شکایت با یکدیگر شدند
بوجے این ذکر در حضور حضرت من اوفتاد پس بملک سهلی نگاه خطاب فرمودند که
اگر اهنگرست آنرا حقتعالے شناس داده است که این آهن قابلیت سلاح دارد و ازین
آهن فلان چیزے ساخته شود و پیچنان نجار را علم و شناس پیزم باشد و دهقان را شناس
زمین که درین فلان زراعت کاشته شود و فلان زمین کابل این زراعت ست و قس
علی الباقی اهل حرفه و نزد ما و دکان آدمیان ست احوال هر کس از علم و شناخت من خارج
نیست اگر ما خواهیم که خود مانند آن مجذوبان که در مجالس بول میکنند سازم بیتوانم و اگر نگ
آدم کسی ازین فقیر پنهان نیست خربت معلوم شد که سگ را دیدن سگی دیگر پسندد و خوش
نے آید پس در خاطر این بے بیچ مفهوم گشت که در کلام شیخ دلالت ست بر معنے حدیث
شریف الدنیا جیفة وطالبها کلاب چنانچه گفته اند بیت نیست کلام سرسری
نکته رمز عاشقان ۞ شرح و بیان وحدت ست و قول مقال احمدی ۞ و نیز فرموده است
هرگاه وقت طوفان پسر مهتر نوح علی نبینا علیه السلام غرق شد در جناب حق تعالی
عرض کرد که ای بار خدایا تو وعده فرمودی که اهل ترا غرق نخواهم کرد مع هذا پسر من غرق
شد و تعالی فرمود انه لیس من اهلك انه عمل غیر صالح یعنی از اهل
تو نبود از انکه صاحب عمل صالح نبود ازین سبب سید علی همدانی درین باب فرموده
رباعی سید لولاک را دیدم بخواب ۞ گفتم اے کان حیا اهل صفا ۞ سیدان شیعه اولاد تواند
گفت لا والله لا والله لا ۞ هم فرموده است حق تعالے بر بنده خود تکلیف بحسب طاقت آن
نهاده است آیت لا یکلف الله نفسا الا وسعها و فرمودند که اولیا الله عیال حق
اند چنانچه وارد ست الاولیاء عیال الله و مولینا روم بموجب ترجمه این حدیث
فرموده بیت اولیا را طفال حق انداے پسر ۞ در حضور و غایب از ایشان بحذر پس
فرمودند خدمت اهل و عیال خود بر صاحب آن واجب بود از خود سی من مهمات آن عیال ای نماید

پس سعی وی برای تهمات خود بیفایده است پس سالک را باید که همگی امور خود را بحق سبحانه
تعالے مفوض و سپرده بوده در عبادت حضرتعالی تمامی اوقات مصروف سازد آیت اِلَیْهِ یُرْجَعُ
اَمْرُ کُلِّهٖ اِلَی اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بَصِیْرٌ بِالْعِبَادِ هم فرمودند آخر مرتبه هر ولی تسلیم و رضا
ست و این بیت فرمودند بیت کشتگان خنجر تسلیم را هر زمان از غیب جان دیگر
ست ۰ پس میان محمد مُرّل رحمة الله که یکے از عشاق حضرت من بود عرض کرد
هر حاجتمند که نزد ایشان بیاید حاجت وے بچگونه سرانجامی پیوندد فرمودند چونکه حق جل و علا
مے داند که این بنده به جناب عرض مے کند خود بخود حاجت او برآرد چنانچه آیت کریمه
فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا بر این معنے صریح دلالت می کند و هم فرمودند هر قول و فعل که از
کاملان صادر شود عین شریعت باشد اگرچه از فهم عوام الناس بے آید و این بیت فرمودند
بیت هر که گیرد علتی علت شود ۰ کفر گیرد کاملے ملت شود ۰ چنانچه خلیفه صاحب
محمد یاران رضی الله عنه روزی به این بے هیچ حکایت فرمودند که چون در ابتدا ارادت
حضور انور مشرف گردیدم بعضے امور که از حضور انور دائم برکاته صادر میشد در بادی الرائی
خلاف شرع مے نمودند لیکن در نفس الامر عین شریعت مے بودند چنانچه یکمرتبه برکات حضرت به
سمت زیارت حضرت قبله عالم رضی الله تعالے عنهما اتفاق من افتاد روزی بر سر چاه اتفاق قیلوله
شد فقیران جسارت ساخته زراعت آن چاه چنانچه خربوزه و منگ وغیره بالمشافه حضرت خوردن
گرفتند باحدے کس منع نفرمودند ازین معنے بسے متعجب و حیران ماندم و هنگامے که صاحبِ آن چاه
و زراعت آمده شرف اقدام بوسی حاصل کرد گفت امروز زهے سعادت غلام که ذات مبارک
بر سر این چاه تشریف آورده اند و زراعت دست کاشت غلام هم بکار و دیشان آمده
و برپا کردن این چاه و کاشتن زراعت موجب سعادت ابدی غلام متصور گشت
و باقی مزروعات که مانده بود هم بخوشدلی حواله ایشان کرد پس معلوم شد که خوردن
درویشان و مانع نشدن حضرت بخلاف شریعت نبود از انکه به نص شریف ثابت ست
که خوردن مال صدیق بغیر اذن او جایز ست و نیز فرمودند که بر سبحه زیتون
خواندن مستحب ست و بر سبحه سنگین ممنوعست از انکه دل را سخت گرداند و سبحه بر ساعد
پیچیدن و در گلو انداختن موجب مدبری ست و هم سر جامه را سرنگون دوختن از اسباب
ادبار ست که از انها احتراز باید کرد شخصے به جناب حضرت من بعد از وصال حضرت صاحبزاده

گل محمد رضی اللہ عنہ عرض کرد بیت او یار ماست قدرت از آنہ ۔ تیر جستہ باز
گرداند نرا ۔ چرا برائی شعاو ترقی حیات او از جناب شانی مطلق طلب نہ فرمودند
از انکہ دعاے مقبول را ایزد تعالے قبول فرماید و تدریے کند چنانچہ مولوی قدس
سرہ فرمودہ است نظم آن دعاے شیخ نے چوں ہر دعاست ۔ فانی ست و دست او دست
خداست ۔ چوں خدا از اخر دسوال کند کند ۔ پس دعائی خویش را چوں رد کند ۔ پس حضرت
من در جوابش فرمود این امر درویش را سزاوار نباشد دعائی خواستن از بندہ است قبول و
عدم قبول او در مشیت دست و مالک ملک اوست ہر چہ خواہد کند کسی را امکان دم زدن
بجناب او تعالی شانہ نیست بور ایں ابیات بر زبان مبارک راندند نظم مالک الملک ست
ملک و لوہیہ ۔ ما و من را جملہ پیش او نہیہ ۔ اوست سلطان ہر چہ خواہد مے کند ۔
عالمے را در دمے ویران کند ۔ طرفۃ العین جہان برہم زند ۔ کس نمے آید کہ آنجا دم زند
درین کلام اشارت ست ہر کہ صاحب تسلیم ست بر مرضی حق تعالی گردن نہادہ است
او را بر خلاف رضای او سبحانہ قدم نہادن محض کفر ست چنانچہ سابق گذشتہ است چنانچہ حضرت
فضیل رضی اللہ تعالے عنہ مدت سی سال ہرگز خندیدہ ست چون پسر او کہ نوجوان و صالح
بود وفات یافت خندان شدند مردمان حواشی نشین متعجب شدہ از سبب آن
عرض کردند فرمود چونکہ بر مشیت او تعالی راضی شدم و او تعالے قدم مرا بر رضای
خود مستحکم داشتہ است از انام خندہ امدہ است و ہم فرمودہ است کہ سالک را باید کہ ہر وقت
در عز و نیستی متحقق باشد کہ حصول مطلب اعلی و مقصد اقصی درین متصور ست بیت
تو مباش لصلا کمال این ست و بس ۔ تو نباش تو خود گم شود وصال اینست و بس ۔ و ہم فرمودند
سالک را باید کہ خود را ہست نداند کہ این نزد محققان از کبائر الکبا ست وَجُوْدُكَ
ذَنْبٌ لَا يُقَاسُ بِهٖ ذَنْبٌ چنانچہ مولینا روم قدس سرہ فرمودند بیت آئینہ ہستی چہ
باشد نیستی ۔ نیستی بگزیں گر ابلیسی ۔ و نیز میفرمودند ہر کس موجب نصیب ازلی خود در عالم
ظہور کردہ است چنانچہ حدیث نبوی اَلسَّعِيْدُ سَعِيْدٌ فِيْ بَطْنِ اُمِّهٖ وَالشَّقِيُّ شَقِيٌّ
فِيْ بَطْنِ اُمِّهٖ وارد ست پس فرمودند آن سرور کائنات علیہ و آلہ التحیۃ والصلوۃ روزے
بوقت طفولیت در کوچہ میرفتند راہی بمجرد دیدن آن حضرت را سجدہ کرد مردم از و سبب
سجدہ کردن پرسیدند گفت تمامی ملائک و اشجار و احجار ایں طفل را سجدہ میکنند چونکہ

حق تعالے ویرا این چنین بزرگی عطا فرمود پس ناچار او را سجده کردم و میان محمد یار منشی که در حضور انور نشسته بود گفت ابوجهل که اسم او ابوالحکم در دوران جاهلیت بود شتران اعرابی را بزور و تعدی غصب کرده بود و موجب مصلحت و مشورت در جناب رسالت مآب علیه و اعلی آله افضل التحیات و اکمل الصلوة که هنوز طفل بودند برای تخلص شتران خود وساطت طلب کرد آنحضرت علیه السلام فرمود که ای باین جانب عداوت میدارد چگونه بگفته من خلاصی شتران تو خواهد ساخت پس آن اعرابی الحاح تمام نمود بعد ناچار گشته بجانب آن نهضتند ابوجهل بجرد دیدن آنسرور علیه السلام باهر و باهر خاست دست بسته آنجناب معلی عرض کرد که دریں جا بچه تشریف آورده اند فرمودند که بنابر استخلاص شتران این اعرابی آمده ام گفت تا شتران ویرا خلاص کردند بعد از مراجعت سید المرسلین علیه الصلوة والسلام حاضران را از موجب اعزاز و تسلیم متعجب شده مسئلت نمودند یا آنکه پیشتر ترا باین طفل عداوت بود چه وجه هست که امروز چندین تعظیم کردی و منقاد و مطیع امرش شدی گفت چون که نزد من آمده است دو شیر بر هر دو دوش او دهان کشاده مرا میفرمودند از ایشان مرا هیبت چنان مستولی گشت که اگر مقدار تار موے در عزت و فرمانبرداری ان قصور کردمی گردن من شکسته گردیدے بعده فرمودند روزی حضرت بایزید بسطامی قدس الله سره السامی در سحرا میرفت چون بموضع قریه خرقان برسید متحیر و متوقف گشت و ازان وجه پرسیدندش گفت ازینجا شخصی پیدا خواهد شد که نام او ابوالحسن خرقانی باشد بعد از وفات من به چندین سال در سر تربت من آمده مستفید خواهد شد چنانچه مولوی معنوی گفته و فرمودند که میان احمد ملقب به دوده والده ماجده حضرت قبله عالم رضی الله تعالی عنه میان دیگر زنان دید و بطرف ایشان نگریستن گرفت زنان گفتندش ای درویش چرا بروے زنان بیگانه می بینی این امر بحال درویشان غیر مناسب تر است گفت بدین شما هیچ مطلبے نیست و لیکن در شکم این دختر شعله نور الهی است که بر عرش معلے پرتو آن نور می تابد و تمام عالم بنور او منور گردد بسوے آن می بینم حاجی خان کاتب که از مریدان راسخ الاعتقاد حضرت من بود عرض نمود که این غلام الزجا حافظ ناصر الدین که از خلفاے و عشاق حضرت قبله عالم اند باستماع پیوسته که روزی ملائے صاحبه والده حضرت قبله عالم رضی الله تعالی عنها را برای پرسش دوا و معالجه آن در بر خود گرفته بست کدام زن که معالج طفلان بود میرفت

میرفت میان محمد ماه علیه الرحمة در اثنار راه به مائیصاحبه ملاقی گشت گفت ای مائیصاحبه
مرا به زیارت این طفل مشرف کن چونکه بزیارت مشرف شده باعث تحمیل آن پرسید
مائیصاحبه وجه آنرا پیشش هویدا کرد گفت این را بخانه خود باز برکه این طفل اهل مشرق و
مغرب را معالجه خواهد ساخت به علاج کس این را حاجت نیست پس حضرت من فرمود که میان محمد
متوطن مانسی بود گاه گاه برائی زیارت حضرت قبله عالم رضی الله عنه در آن ملکے آمدند اتفاقاً شبے
در شهر فرید گذار روند پیش ایشان رئیس بلده مذکور آمد و برائے پرسیدن ترکیب کیمیا با وی
بسیار تکلیف رسانید گفت علی الصباح آنچه بتو رسانم خلقت عبرت پذیر خواهد شد گفت ماشاء
کان و مالم یشالم یکن و مانند معمول بغیر پریشانی و اضطراب بخواب رفت مگر فقیران دیگر را
که همراه وی بودند خوف تمام لاحق گشت و قرار نه گرفتند چون شب گذشت از غیرت
الٰهی میان ایشان مخاصمه و قتال بوقوع آمد حتی که بعضے کشته شدند و بعضے مجروح چون
حضرت قبله عالم رضی الله عنه آواز تفنگها ایشان بشب شنیده بودند با مادران آدم
خود را بنابر خبر دریافت نمودن روانه نمودند در اثنار راه بیمان موصوف ملاقی گشت
واورا گفت کجا میروی وے حقیقت باز نمود گفت همراه ما مراجعت کن من پیش
حضرت ما جرائی ایشان خوب طور بیان خواهم کرد چونکه بجناب حضرت قبله عالم رضی الله
تعالی عنه آمد گفت غریب نواز آن سگان بایکدیگر منازعت نمودند همون شور و شغب
بود بعده حضرت من فرمود آنا نروز معامله ریاست ایشان کم شد پس محمد یار مذکور گفت
که قاضی نور احمد در باب عملیات بحد کمال دسترس داشت نسخے پیش وے آمد و عرض
کرد که نزد من کیمیا هست باید که به وقت فراغت آنرا از من آموخته خواهند نمود همون وقت
به جانب صحرا روان گردیدند آخر در سایه درخت کنار نشست آوردند او را گفت که برین درخت
صعود کرده بجنبان تا ثمره خود فرو ریزد همچنان کرد و آنچه از برگها و میوها از ان درخت فرو افتاد
همه زر خالص بود پس حضرت من فرمود ندایں همگی رهزن طریق حقتعالے اند که بغیر جستجوے
حقتعالے کوشش نتوان کرد چنانچه مردے محمود نام صاحب درد که در قریه نوشهره سکونت داشت
خوش گفته است **هندی** سبے گلان چهڈکے ڈهونڈه محمود مهین وال لون ؟ یعنے
از تمامی کارها دامن طلب کوتاه نموده هرچه تمامتر در جستجوی حقتعالے سعی توان نمود زیرا که کل
شئی هالک الا وجهه چنانچه مولوی جامی قدس سره السامی فرموده است **رباعی** اے خواجه

و اگر مال و فرزندست ۰ پیداست عمر بقایش چندست ۰ چیزے که بمردگی جدا خواهی شد از وه
آن به که به زندگی جدا باشی ازوه رو دل به کسی وه که در اطوار وجوده بودست همیشه با تو خواه
بوده چون بهادل خان ثانی مرحوم مسجدی بر موضع مسجد سابقه که آنرا میان برخوردار چاکی
مرحوم ساخته بود بنا بر تقریب حضرت من تیار کنانید حضرت من برائی آدائی صلوه دران
مسجد متصدع گشت بعد از مرور دو سه روز فرمود آن لذت نماز که در مسجد سابقه پیدا شد
درین مسجد نمی آید این امر بیجا بظهور پیوسته بعضے کسان گفت بجاست که درین
عمارت نقود از وجه حرام صرف گردیده است بخلاف مسجد سابقه که بردی مبالغ از وجه
حلال مصروف شده بودند پس حضرت من فرمودند اینچنین ست بلکه براین مبالغ از وجه کسب
خود مصروف اند از انجا که او سبحانه تعالی بجانب ما هرچه حرام ست نمی فرستد زیرا که اگر اصل توکل
ویران مبالغ باشد او تعالی بسمت متوکل چیزے از وجه حرام نرساند و در تکلیف عمارت مسجد در
طبع مبارک ملول خاطر شده فرمودند این چنین عمارتها در شهرها میباشد و این قریه ست ولشکریا
عمارات قریها خرابی مینمایند مگر خیرات آنچه خرچ میشود بانی را خیرات ست پس فرمودند اگر
اهل دنیا را توجه لله صرف کند باوجود آنکه اورا بادے علاقه جمی بوده باشد از علو همتی او
بخلاف درویش که اورا از وجود دنیا بارگران بر خاطر باشد و در ایثار آن فرحناک
و خوپذیر گردد بلکه نزدش همچون دور کردن نجاست از جامه پلید مقرر ست بعده این بیت
فرمودند بیت تواضع نگردون فرازان نکوست ۰ گدا گر تواضع کند خوئی اوست ۰ مراد از
تواضع ایثار دنیا در راه حقتعالے داشته اند و از گردن فرازان دنیا داران و از گدا و دریوزه
سایل از باب ایزد تعالے از گدا درگدا بادشاه همت و نامش گداست مراد داشته اند
یعنی اگر دنیاداران دنیارا در راه حق سبحانه وتعالے صرف کنند نیکوست بخلاف درویش
از انکه اورا قطع از ماسوے او تعالے حاصل ست و خاصه از دنیا که نزد او جیفه مقرر ست
از خود و دور کردن ازا خود عادت اوست و هرگاه که درد و گران خورد دکلان را تمام
روز در تاب آفتاب و گرمی هوا در کار مشغول شده و در آمد رفت سرعت ایشان را مشاهده
نمودند میفرمودند که این همه قوت از سبب قوت حلال ست که او تعالی شامل قوت وجه حلال را تا
برکت و قوت داده ست چنانچه حضرت سلطان ابراهیم ادهم البلخی رضی الله تعالی عنه مردے را
در ریاضت و مجاهدات زیاده از خود دید و از عدم قبولیت آن متعجب گشت از خدا تعالی خبر کرده شد که این کس از

لقمه حرام قوت بنماید عبادت آن نامقبول ست کقوله تعالی اِلَیْهِ یَصْعَدُ الْکَلِمُ الطَّیِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ یَرْفَعُهٗ از کلم طیب اعمال حسنه واز عمل صالح که رافع وعامل آنها بجناب ایزد تقدس سمت لقمه از وجه حلال مراد داشته اند بایکه اورا از طعام خود که بیزار فروشی ست نمیداده باشی پس حضرت اورا از خوردن طعام سابقه منع کرد انشان امر ایزد متعال کردپس از برکت حلال وایام معدوده از واصلان آلهی گشت پس فرمودند شیخ مشاطه مریدست یعنی چنانچه مشاطه عروس را آراسته سزاوار صحبت شوئی خود سازد ماننداین شیخ ظاهر وباطن مرید را بشریعت پیراسته مستحق صحبت محبوب حقیقی گرداند پس فرمودند چنانچه پادشاهان دهلی باوجود حشمت وشوکت سلطنت دو مطبخ میداشتند یکی ظاهر که در طعامهای هرقسم می پختند ودیگر مخفی که در وی نان وسبزه که مردان از کفش وکلاه دوزی وزنان ایشان از کتابت کلام الله بدست مے آوردند پخته کرده طعمه خود می کردند از برکت حلال خواری ریاضت وعبادت ایشان مقبول وتمامی اورد واصلان حق گشته بودند روزی پیش شاهجهان سائلی آمد چیزی طلب کرد شاه برسفره نشسته بود اورا یکی نان بروی سبزه نهاده از پیش خود برداشته حواله او کرد چون سائل آنرا گرفته بیرون شد یکی را از امرا بوجهی اطلاع گشت اورا عوض آن نان وسبزه چند هزار مبالغ نقد داد وآن نان خود گرفت وهم فرمود اگر بر دروازه ایشان کسی سوال کردی اهل پرده ایشان هرچند از حروف سفردات نوشته حواله او بنمودندی دیگران آن مقدار روپیه ها اورا داده خریدمیکردندی وکلام الله که ایشان بدست خود نوشته وقف خانقاهای مشایخ چست کرده اند تا هنوز موجود اند وفرمودند از جهت مبارک ایشان ست باوجود غلبه انگریز اولاد آنها خوش معاش وباعزت میگذارند وهم فرمودند آدمی را هیچ دشمن صعب تر از نفس اماره نیست از انکه هرخصم بمتابعت وتلافی منقاد ومطیع گردد برخلاف بیں دشمن که در متابعت وپیروی نوکی تر گردد اورا سرنگون در عصیان بیندازد وآدمی را چیزی از حیات خود عزیز تر نباشد چون علو گیرد حیات خود در پیروی آن برباد دهد چنانچه قاتل سالون مل ناظم ملتان نفس اورا بران آورد که دل از حیات خود برکنده مرتکب آن امر گردید ودیگر وجه آنکه دشمن از غیر کن وقتی ملاحظه باشد دون وقت دیگر واز نفس هر وقت بلکه تا دم حیات لحاظ وخوف باید داشت

وہر آن درجنت آدمی موجود ست واین کلام حضرت من برمعنی این حدیث
مبارک اَعْدَا عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ دلالت می کند پس فرمودند ازان
رہزن کسی نجات یافتہ ست کہ برخلاف آن کمر ہر وقت بستہ باشد بیت نفس را
سرکوب دایم خوار دار تا توانی دورش از مردار دار ۔ روزی حضرت من پیش علماء
حواشی نشینان گفت کہ در رویا خود را دیدم کہ در زیر ہر دو پای من مصحف حمید قرآن مجید
ست بروی استادہ ام تعبیر این خواب چہ باشد ہمگنان در تعبیر این خواب فرماندند
پس مولوی محمد سوکری علیہ الرحمۃ کہ عالم متبحر ومتدین بود طلب نمودند وپیش آن
اظہار فرمودند مولوی صاحب خدمت بجا آورده گفت بشارت باد زیرا کہ مصحف شریف
عین شریعت ست ہر دو قدم ذات مبارک برجادۂ شریعت درجمیع ازمنہ مستحکم اند و
بودہ باشند پس این تعبیر نادر در فکر ودانش ہرکس پسند آمد حضرت من فرمودہ ہست
از اولاد اہل اللہ بہر طور کہ بودہ باشد ادب کردن لازم وواجب ست ودقت ملاقات
آداب ورسوم تعظیم آن نگاہ باید داشت زیرا کہ محابا را بازاجداد می بجناب الٰہی تمام
مرعی باشد وایشان پس پشت اولاد خویش معین ومدد بودہ باشند ومقرر ست چون یکے از
ازیشان بنابر ملاقات کسی میاید آن مقبول از سینہ مرقد خود برآمدہ مشاہدہ مینماید کہ این
کس بچہ طور تعظیم ولدمن بجای آرد چنانچہ یکے از سجادہ نشینان حضرت بابا صاحب
گنجشکر رضی اللہ عنہ باشکوہ وشوکت تمام از قریہ گذر او فتاد دران قریہ یکے از اہل
سعنی سکونت داشت واو صاحب یک صد وچہل سال عمر بود باستماع این خبر استقبالش
فرمود برسر راہ وے متمکن گشت چون او آمد بآن حشمت وشکوہ از انجا گذر نمود و
درویش وجہے التفات نہ ساخت پس آن فقیر پاے مرکب آنرا بوسیدہ باز مراجعت نمود
حاضران در ملامتش اوفتادند گفت ہمگی سجادہ نشینان چشت اہل بہشت کہ اصلاب این سعوند
انتظار این امر میبرند کہ این شخص چہ طور عزت بجا آورد وچونکہ من بیچارہ را بآن رسانیت نمود
ناچار شدہ این چنین خدمتے بجا آوردم چون درمیان صاحبزادہ مہاوری دام برکاتہم بوجہے
نزاع واقع شد فرمودند کہ این فقیر را از قاضی صاحب وحافظ صاحب رضی اللہ تعالیٰ عنہما
آسودگی شدہ باوجود این کہ از خیر اندیشان از اولاد حضرت عالم رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودند
از ملویث رعائیت عیاذاً باللہ مصئون وپاک چون درمیان ایشان ہنگام منازعت

آمدند صاحبزادگان ساکن بهار شریف به قاضی صاحب بدوعا می فرمود وساکنان
بگهیر حافظ صاحب را بدعائے شریاد مے فرمودند چنانچه درمیان خاکواوه آنچه متبرکه
خصومت واقع شد هردو فریق بجناب قاضی صاحب رضی الله عنه رجوع بعدالت شریعت
غرا نمودند چون یکی ازایشان بموجب شرع کاذب گشت ازان موضع نقلکرده برخانقاه
متوقف گشته هرروز بوقت تلاوت وختم قرآن مجید بدوعا بحق ایشان مسئلت میکردند
ازآن جهت اد دهیان آمدن صاحبزادگان خود ودیگر خانزاوها تمک کرده شد وهم فرمود
برائے زن نه پیغمبری ونه قضا درمعاملات ونه بیعت ونه سجاده نشینی ثابت شده هست
باوجود این که میان حاجی شیخ احمد مرد صالح ومستحق سجادگی بود پادشاهی خراسانی طمع
دنیا دون کرده زنے را برمسند سجادگی حضرت بهاؤ الدین زکریا رضی الله تعالی عنه مقرر
ومسلط نمود ازان روز باز درحکم بادشاه مذکور خلل هویدا شد ازآن که بعضے از مردمان
آن حضرت را مشاهده کرده که ازمرقد پاک تاصدر بیرون آمده می فرمودند که این مکان را
بزنید وبرانید وزنان برمسند سجادگی اوشان به حکم اوشسته بودند وقتیکه بنابر تقریب زیارت
حضرت قبله عالم قدس سره ازسبب درحین آمدن درفتن درملتان اتفاقم میشد بمجرد
استماع زود آدم را پیش من فرستاده گفتی که مایان مذهب شیعه میداریم درشب هنگام خواب
زود چراغ روشن شده پس کشته می بینم تعبیر این خواب باین جانب هویدا وروشن
نمایند دو سه مرتبه بعذر وحیله دفع کردم ولیکن ایشان التفات نکرده باز فرستادند پس ما چار شده
گفتم این چراغ روشن ایمان شماست ومردن آن که دیده شود علامت سلامت آنست
ازانکه بزبان خود ازانحراف مذهب اهل سنت وجماعت وبرگزیدن مذهب شیعه معترف
شده آید وبنیز میفرمودند که یکے خراسانی درخدمت حضرت من مشرف گردیده مشغول بیادحق
گشت واگر دوی کسی پرسیدی که مرید کیستی همواره درجواب می گفت که من مرید نصرت
هوتم روزی گفتمش با آنکه بیعت تو به حضرت قبله عالم وعالمیان ست چرا این جواب میدهی
که من مرید نصرت هوتم گفت من دروغه شتران تیمور شاه بودم چون ازشامت اعمال
خود نصرت مذکور درزیر غضب آلهی آمد ویرا بمعه قبائیل بادشاه مسطور ماخود کنانیده تقریب
سکان شتران دربلده کابل بحواس فرمود خیمه ویرا محاذی خیمه اهل پرده ان منصوب
کردند هرروز ملازمان شاهی آمده پرده از درخیمه نصرت مذکور بلند کرده بسته گروه گروه

نمیکرد بعد مرور چند ایام از بیوفائی دنیا نصیحت ماخود اندیشیدم کهنه مشغولی باسود دنیا
واهل آن شمار خیزان عبث آنچه در خانه خود داشتیم برعیال واطفال وفقرومساکین
قسمت نموده ازهمه بدرود کرده برائی طلب خدائیتعالی باین طرف ازان روانه گشتیم
الحمد درویش مشرف شده بیاد حق سبحانه وتعالی بوساطت آن بقیه عمر نموده آید
اکنون بنک اخترم این جا رهبری ساخته تا به مقصود خود پیوستم پس فرمودند تا آنکه زنده
باشد بکار خود مشغول بوده بر آستان مبارک حضرتم جان بجان بخش تسلیم کرد فرمودند
اگر فی المثل کسی را زنده در گور کنند ودران جا مقدار دوازده سال موجب اعمال خویش
از هر قسم انواع عقوبت را مشاهده نمایند پس ویرا بدنیا بازگردانید بغیر هدایت ایزدی
از فرمانبرداری نفس اماره باز نه ایستند چنانچه نضرت مذکور بعد از چند سال انواع عقوبت
را معاینه ساخته ازانجا مخلصی یافته در ملک دیر جات که سابقا آنجا ریاست داشت
از بادشاه سرفراز شده باز مراجعت کرد زیاده از سابق باعمال ناپسندیده مشغول
گشت ورسواخذه آمده وبهانجا بمردبیت قوم شو مغرور از حلم خداوند دیر گیر وسخت گیر ومرترا
روزی اسلام خان از جانب بهادر لخان پیش حضرت من حکایت نقل میکرد ومیگوئید چونکه از
شیخ کامل وعمل میداریم وهر کار وعمل کهنه مزا غم نیست فرمودند مرا نسبت تمامی پیران ومشایخ
آن سرور کائنات خلاصه موجودات علیه افضل الصلوة واکمل التحیات بایاران میفرمودند که من
مانند آن کسی هستم که در سوضعی در آید داهل آنرا از دشمنان بیم کند آنکس امر اصادق
نگاهداشت وخبر او معتمد گشته بگوشهٔ پاگریز شد از سر دشمن ایمن گشت وآنکه ویرا کاذب پنداشت
بر گفته او کار بند نشد از دست حضم خراب وذلیل گشت وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ یعنی
نیست بر ما الا رسانیدن باحکام شرع هویدا اعلام ونواهی هرکه بصدق دل قبول کرد و
بر آن عمل نمود از شر نفس وشیطان ولز خرمی وشتاب وعذاب عقبی نجات یافته هرقدر که
در قبولیت وانقیاد آن تعاون ورزیده است آنقدر در دست نفس وشیطان اسیر ودر عذاب
دوجهان گشته پس چه جای دیگر کس است هرکس را موجب مناسبت شریعت بهره مندی
حاصل خواهد شد وبدون آن حصول سعادتین از محالات است چون سالی چند در ملک
سنگهر آمده بدامن کوه بیضه ها نهاده رفت بعد از ایام معدوده از انها بچه ها بیرون
آمده مزروعات وگیاهها را خوردن آغاز کرد مزارعان تظلم واری

شنیده سالک بیدار دل از خواب او آگاه شود وفرزندان او آسوده نشوند وهم وغم او را بخشند ان شاء الله

بجناب حضرت من بسیار کردند از انکه سابقاً گیاه و مزروعات مردمان را تمام تلف
کرده رفته بود حضرت من فرمود یک آثار غوزه سر من حصّه حضرت قبله عالم رضی الله عنه
معیّن نمایند امید که از برکت شیخ من این حادثه دفع بشود به مزروعات ازان آسیب نرسد
حاضران تسلیم کردند و غائبان هرکه نزد حضرت من آمده نذر مذکور بر خود مقرر کرده میرفت اگرچه
در زراعت کسی می آمد بامر الهی نقصان نمی نمود بعد ازین بدر رفت و هیچ چیه سوای خوردن
گیاه مزروعات را ازان ضرر نرسید و آنکس که خود را مستغنی ساخت کار مزروعات او را تمام
کرد روزی شیخ من ادام الله برکاته از احوال زراعتها استفسار فرمودند گفتند الله تعالی از
برکت دعای ذات مبارک و نذر حضرت قبله عالم رضی الله تعالی عنه در ملک سنگهر از مزروعات
آن کسی که هرکه بصدق دل نذر مذکور مقرر نموده بود در حفظ خود مامون دانسته گرد بلادها
اطراف آفت مذکور زراعت پنبه و سنگ را تلف کرده کسی از میان مجلس گفت امیدست که اینجا
و ایقا نظر معین مذکور بوجهی قصور نخواهد شد حضرت شیخ من فرمود که اگر کسی را در ادائی
آن قصور کرد ایشان را طاقت مجادله گرفتن هست این مردمان چیز خود را نمیگذارند چنانچه
سابق ازین مردی تاجر خراسانی که پانزده هزار بیلک و طلا رزین در اثنار راه گم کرده
پیش من آمده دعا طلبی نموده برد مبلغ پانصد روپیه طلا نذر حضرت قبله عالم رضی الله تعالی
متعهد کرده رفته بود بعد از سال تمامی مال خود بدستش اوفتاد از دادن نذر معین مذکور
معوض شده به وطن خود مراجعت کرد در اثنار راه دزدان تمامی آن مال و متاع را تاراج
کرده او را هم به قتل رسانیدند و چنانچه مردمان کلالان سکنه ملتان که ده هزار روپیه ایشان
گم شده بود نزد من آمده طالب دعا گشته پنجصد روپیه ند و حضرت من مقرر کرده بود بعد از
وجود شرط ایفا تمام مشروط نکردند پس در عرصه عنقریب انام و نشان ایشان نماند همان
مال و متاع نصیب دیگر کسان گشت حضرت شیخ من فرموده است که التجا و تکیه حضرت
حق سبحانه تعالی باید کرد نه بغیر او زیرا که او تعالی شانه قدیم ست و تکیه و التجا قدیم را دفا و بقا
باشد هرکه بروی اعتماد کلی نهاده است او را گاهی از دست خود ندهد و درین اثنا یکی از حاضران
گفت تکیه و التجا بحق تعالی ملاحظه از حال باتحاصان او باید کرد چنانچه ابراهیم خلیل الله صلی الله علی
نبینا و علیه السلام در وقت انداختن آن در نار حضرت جبرائیل علیه السلام آمده گفت اگر ترا کدام
حاجت باشد بگو حضرت فرمود تو حاجتی ندارم و با آنکه دارم با و گفتن حاجت نیست که بغیر گفته خود

میداند ازین سبب حق سبحانه وتعالی را برو رحمت آمد وفرمود یا نار کونی برداً وسلاماً
علی ابراهیم چنانچه هندو در کوهسار صرهٔ مبالغ در کمر داشت واز طرف بخانه خود میرفت
اتفاقاً دزدان اورا درگرفتند واز راه گردانیده بصحرا روی آورده بایکدیگر گفتند که این هندو
بموضع نا پدید خواهیم کشت که هرگز اثرش نماند واز قصاص باز خواهیم رست چون هندو سخن
ایشان را بگوش بجناب حق تعالی بخاطر ملتجی شده الحاح تمام کرد فی الجمله برسر آب رسیده
یکی از دزدان از غلبه تشنگی شمشیر خود بر لشکم نهاده آب همچون جانوران خوردن گرفت نام
الهی شمشیر از نیام برآمده واز شکم او درگذشت وهمگی رودها بیرون برآمدند آن هندو دانست
که حق تعالی دعا این عاجز بدرجه اجابت فرموده است اکنون جوانمردی باید نمود یکی خنجر دست
آورده ذرد دیگر را بزد چون ذرد بمرد شمشیر آن کشته بدست آورده بخانه بسلامت رسید
وتکیه غیر او تعالی حادث ست وحادث وباقی بایکدیگر متناقض اند پس تکیه نشاید وهر که تکیه و
معتمد وملتجی بوی گشت خذلان ونقصان یافته است چنانچه قصهٔ حضرت یوسف علی نبینا علیه السلام
مشهورست چونکه تکیه بغیر او تعالی کرده بود از غیرت این هفت سال دیگر حق سبحانه وتعالی
اورا در زندان خانه مقید داشت ومقررست که خاصان را فی الفور مواخذه میفرماید چنانچه
حضرت یعقوب علی نبینا وعلیه السلام از جهت فروختن عبد بغیر مادرش داغ فراق یوسف
علی نبینا علیه السلام بردل وی نهادند همچنان اهل نسبتی را چنانچه سگی ماده در رهگذر اهل
نسبت که از خانه بجانب بے آمد بچه ها میداشت وخلق را آسیب میرسانید حکم کرد
تا در آن وقت که از بچه ها پهلو تهی گشته بنا برکشت کول میرود آنها را برداشته از انجا دور
انداختند هرگاه که دور آمده دران موضع بچه ها را ندید مضطرب گشته بهر جانب فغان کنان
گردید از انجا که او تعالی شانه عادل وغیور مطلق ست درهمان ساعت پسرک آن درویش را
از نظر مردمان گم گردانید ازین معنی درویش بسیار اضطراب وپریشانی بهم رسید وبجناب
حق تعالی بنا برد دریافت آن پسرک به تضرع وزاری بسیار متوجه گردید لیکن از جناب اعتنائش رسید
که چرا بر سگ کمبه در مفارقت بچه ای وی ترحم نکردی تا باین رحمت گرفتار نگشتی پس نام
کشته بچه ها از دفتر رهانیده درهمان تخت پسر او یافته شد پس این کلام فیخ من معنی ارحم
مبلک ارحموا ترحموا دلالت میکند ونیز هرگاه که مصاحبان وامیران را شفقت
مراعات برابل دنیا اعتنا دهاشد اکثر خرابی ایشان ازان اهل دنیا بظهوری آید چنانچه بهاو تعالی

کلان را نقل میکنند که وقت شب بر سر کهرام میرو سومرچا چر که هرد و امیر و هوا خواه ے بودند
و آتش افروختی و ایشان خواب مینمودند آخر الامر ایشان از سبب اعتماد غیر حق جل علاله
وی خرابی نخوی دیدند که مدت مزید محبوس ماندند بعده کشته شدند و در جائی مدفون گشتند که کو ایشان کسے
را معلوم نیست و بعد آن نصیر کور کیچ که اعلے و اعظم امیران صادق محمد خان بود او را هم تغییر
مینمود که آن هم شربت پیشینیان از دست خان موصوف نوش کرد و قبرش هم غیر معلوم
فرهم فرمودند که هنگام شب در در پرد بر مکان بلند ذر وظیفه نشسته بودم شخصی در زیر
آن ایستاده دیدم از نام و نشان وی پرسیدم گفت که غلام شما ام پنداشتم که بهادر لخان
خورد ست پس بجهت اعزاز آن ایستاده گشتم و در زیر آن موضع رفته پیش وی آمدم و گفتم
که آمدن شما به خیریست گفت که در گلو جامه انداخته ایستاده ام که محمد یعقوب را فرزندیست دعا
فرمائید که حق تعالی جل شانه او را پسر ارزانی فرمائید و خان مذکور همواره میگفت که هنگام مردن
پدرم محمد صادق خان مرحوم در خانه ام زیاده از سیلغ بست روپیه موجود نبود و نشستن خود بر مسند
عیش و عشرت و کامرانی قائم مقام پدر خود بخدائی تعالی و حمایت محمد یعقوب منسوب کردی چونکه
نامبرده را بر محابا شفقت خان موصوف اعتماد کلی بود و عاقبت الامر چند ایام به مصیبت زندان
گرفتار شده در موضع غیر معلوم مدفون گردید آورده اند که در موضعی که اول مرتبه او را دفن کردند
چون از انجا بوقت شب بجسب گفته خان موصوف خارج کرده پیشش آوردند پیشتر نام
لقب نمک حرام سرفرازش نمود و حکم کرد که در موضع مذکور باز دفن کردند و دیگر حکایات مانند
این دفرمودند که بهادر لخان کلان میگفت آنانکه گوئید که اهل دنیا در عیش و عشرت زندگانی مینمائید
در دغلوست زیرا که هر وقت خائف و ترسان باشند از هر کس چه در خورون و آشامیدن
و خفتن و غیرها بعده فرمودند که این امر بجاست که در بعضے اوقات از خاصان خود ظهور
بی وفائی مے بینند چنانچه دارا از خاصان خود کشته شد و فرمودند که بهادر لخان کلان
مرحوم در بعضے معامله جاگیرات حضرت صاحبزادگان مهادریان بندش نمود قاضی صاحب
و حافظ صاحب رضی الله تعالی عنهما این فقیر گفتند که شما نزد خان مذکور رفته سرانجامی
معاملت صاحبزادگان خواهش نمود و کار به تلافی و نرمی خواهند کرد این فقیر گفت که تلافی
دوستان از من نخواهد شد مالاشما خواهید رفت آخر الامر بعد از گفتگو اتفاق روانگی
فقیر مقرر گشت چونکه خان موصوف از نوشته کاردا ران خواه از نوشته و تهمتکار

مطلع شد بسمت ہرکاردار پروانہ بنابر خدمت گذاری صادر شد بعد از طے مراحل چون
بر ہزارہ والہ اتفاق منزل او قتاد کارورن جا در خدمتگاری حتی الامکان سعی بلیغ نمود
علی الصباح از انجا سواری نمودیم ہمان روز خان مذکور از ولا ور سواری کرد بنابر ملاقات
فقیر در احمدپور وارد گشت چون نزد فقیر آمدہ بتلگیری کرد تپش حرارت بدنی آن باوجود شباب
وجامہ جانبین بمن محسوس شد وچہرہ او ہم مبدل وبرلبہا ودندان گرد انگیختہ مینمود
چون بمکان مراجعت نمود از مولوی غوث بخش کہ محرم راز او بود پرسیدم کہ
ہیئت خانصاحب پیوستہ بدین نمط میباشد یا امروز گفت دہی روز کہ خبر آمدن ذات
مبارک در احمدپور رسیدہ بعد از عشا از انجا سوار گردیدہ برائی شرف زیارت
ذات عالی روانہ شدہ است چون بر چاہ مرانہ رسید یکدفعہ کواغذ متضمن دانگی افواج
شاہی از خراسان باین طرف از قاصد در رسید وخانصاحب خاصہ نشستہ بود ہمان کواغذ
مطالعہ ساختہ بعدہ این گونہ تغیر مزاج وہیئت با ولا حق گشتہ بجدہ فرمودند اگر اہل دنیا
را در ظاہر عیش وعشرت وکامرانی میباشد چون غم والم مانند کوہ برایشان طاری شود
تمامی لذات را فراموش نمایند وآن عیش وعشرت وجاودانی بی زوال ست کہ مرد درویش
راست پس بار دیگر کہ برای ملاقات این فقیر آمد بعد از سکالمہ ومحاکات حکایت عسرت لنگر حضرت
قاضی صاحب رحمۃ اللہ درمیان آوردہ گفت کہ شما دعا خیر بکنید کہ عسرت لنگر ایشان رفع
گردد در جوابش این بیت گفتم بیت جہان پر متاع ست مستی وشورہ ولیکن چہ بینند
در آئینہ کورہ چون این بیت را از من استماع کرد برخاست ورفت شد پس مولوی
غوث بخش را گفت مرا از مزاج جلالیت امتزاج این درویش بسیار ترس وہیبت آمد حالا
آنچہ مدعا ومقصود است باو رسانند کہ بخیر وخوبی از ینجا روانہ گردد پس بحصول تمامی مدعا
برخانقاہ مبارک رسیدیم روز دیگر خانصاحب مجلی بہا ولمعان دام اقبالہ برخانقاہ مبارک حضرت من
قدس اللہ جلشانہ لبسرہ الاقدس ملاقات نمود وبحصول دولت اقدام بوسی مشرف گشت اورا مرقد
پاک حضرت قبلہ عالم رضی اللہ تعالی عنہ بہمراہی خود بردہ بہ طلب دعوات وافیات برائے
برآمد حاجات صوری ومعنوی وعطا دستار سرفراز ساختند چونکہ نزد صاحبزادگان کہ
در حجرہ حضرت صاحبزادگان میان نورا احمد جیو رضی اللہ تعالی عنہ نشستہ بودند آمدہ
شرف اقدام بوسی حاصل کردہ بنابر تعزیت حضرت صاحبزادہ میان غلام نبی مرحوم او

نموده بشست حضرت من رے و بجانب صاحبزادگان کرد فرمود چونکه مهاران از جهت
عداوت میان عبد الصمد راشهید نمودند با آنکه لشکر بهاولخان کلان که کل لزمریدان
حضرت من بود برعرصه دوسه میل درمبارک پور نشسته بود از انها چیزی نشد فی الاصل
تصرف حضرت قبله عالم رض بود ولیکن در اسباب ظاهر زمره علما کمر همت بسته آن بلکدان
را باوجود این که مقدار دوازده هزار بودند مخاصمه ومقاتله نموده از ملک خود بدر کردند
والا در دل آن خبثیان این بود که هیچ صاحبزاده را از خورد وکلان نخواهیم گذاشت
ودرین حکایت رمزے بصاحبزادگان بود که سابق ازین در کار با علما قصوری رخ زده
بودند بعده روئی مبارک خود را بجانب خان موصوف کرده فرمودند ترا از امری در خاطر
من قبولیت ست از سبب آن هر کار ناشائسته که از تو صادر گردد برداشت آن
نموده آینده هم امیدواری ست که آن قبولیت هرگز نه خواهد رفت و آن این ست که
چون پدر تو صادق محمد خان مرحوم نصیر کور هیچ امیر خود را با آنکه حضرت قاضی صاحب میان
محمد عاقل حیوه بر قرآن شریف مهر خود کرده از ملک ایران اورا آورانیده بودند
بودند خان مذکور را از کشتن آن مبالغت فرموده بودند پس قاضی صاحب همدران
شهر احمد پور نشسته بودند که اورا کشته ساخت وتو که شیخان محمد مقبول و نور محمد را سابق
از آمدن من کشتی شائبه که بعد از رسیدن آنجا اگر ترا مبالغت کردمے واز تو این فعل صادر
شدی اگر آنقدر صبر وحوصله که حضرت قاضی صاحب کرده بود از من بوجود آمدی
فبها والا پس نقصان بجانب من راجع گردیدی چنانکه سابق لزین درین باب بیان نمودند کار
نالائق بزور که از خان مذکور صادر شده بود وحوصله کردن حضرت قاضی صاحب حکایتی فرموده
بودند بزرگی بایکی از اهل دل علاقه مریدی داشت اتفاقا او را دشمن صعبے رو نمود برے طفر یافته
وویرا بکشت پس آن ملکت برے مسلم شد واز گفته کسان غرض گویان بان درویش برائے
کوچیدن وبدر رفتن ازان ملک حکم صادر گشت پس آن درویش بجمعه وابستگان بجانبی
روان گردید پس به تقدیر آلهی کسی گفتش که این درویش محل امانت وپیر ومرشد آن بزرگوار
امید که بسے نفائس واسعه که نزد او امانت داشته باشد آنها هم برداشته میرود این امر شایان
نیست پس حکم کرد تا فوج از لشکر آن در اثنار راه بایشان پیوسته تاخت وتاراج آنها اشتغال
نمودند پس آن درویش از سواری فرود آمده بنشست پیشه سکوت وصبر پیش گرفت وخرسک

فقیر سه چهار ساله که در پیش او استاده بود چون شخصی از گوش آن گوشواره بزور کندند او آن
دخترک نعره بے اختیار صادر گشت پس آن درویش بساط صبر را درهم نوردیده انگشت سبابه
نصیب کرد پس بجز و نصب نمودن آن نه آن سواران عالم و نه آن بادشاهی نماند و آن درویش
از مرتبه سابقه ازین سبب ساقط شد بعد از چندین مدت بآن رتبه بازگشت پس فرمودند
کسی درویش نیست که بایشان دوستی کرده باشد و ازینها دست نخورده باشد حضرت
من فرموده است هر که قضا اختیار کند او را قضا آمد که این امر درین زمان تمام نقصان
میدارد پس حکایت فرمودند که سابق از آمدن فقیر درین شهر میان محمود نامی عالم بود
که خلق نزد او برای حل مقدمات شرعیه می آمدند روزے شخصے او را در خواب آمده از قضا
منع فرمود او مهر خود شکسته — از قضا توبه نمود و حضرت قبله من قدس سره میفرمودند
که در موسم زمستان بسیار امراض پیدا شود چون زکام و نزله و صفرا وغیره ازان سبب او را
ام الامراض گویند و نیز فرمودند که در زمستان جامه پنبه دار برای دفع سرما بسیار خوبست
چنانچه الخلق و نیم تنے و لحاف و بعد ازان جامه پشمینه وغیره نیز فرمودند که در زمستان
آتش بسیار عزیز ست و این حدیث شریف بزبان و رافشان راندند اَلنَّارُ فِي الشِّتَاءِ
خَيْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ و نیز میفرمودند که حق تعالے از قدرت کامله خود لیل و نهار
پیدا کرده است اگر علے الدوام شب بودے مخلوقات عاجز شدے و اگر همیشه روز بودے
نیز مخلوقات درمانده شدے در روز مخلوقات بکار مشغول شوند چون شب درآید آسوده شوند
وَمِنْ رَّحْمَتِهٖ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوْا فِيْهِ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ
فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ وحضرت قبله من قدس سره از میان محمد یار با غبان
پرسید که حال پسر میان تقی محمد رحمة الله تعالی چه طور است نماز روزه ادا میکند
یا نه میان مذکور عرض نمود که غریب نواز من سلامت او نماز و روزه را ترک نموده
در کار معاش مشغول ست و نیز بر دختر بے بند گرفتار و مبتلاست بعد از استماع این
سخن فرمودند سبحان الله چه قدرت کامله حق ست که از کافران پیغمبر پیدا میشوند
و از پیغمبران کافر این بیت بر زبان مبارک راندند بیت پسر نوح با بدان بنشست
با خاندان نبوتش گم شد و نیز فرمودند که قصص انبیاء که حق تعالی در قرآن
مجید فرموده است چنانچه قصه قوم لوط علے نبینا علیه السلام والصلوة که بعضی مردم رذاله با

کودکان بدعملی نمودند جمیع قوم را حق سبحانہ ہلاک نمود آل لوط را امان داد و قصہ نوح علیہ السلام کہ نہصد و پنجاہ سال قوم خود را دعوت نمودی و ہر روز قوم او را سنگسار ساختندی و جبرائیل علیہ السلام از زیر سنگہا بیرون آوردندے چون دید کہ قوم من دعوت قبول نمے نماید بد دعا فرمودند حق عزوجل طوفان نازل و ہمہ قوم را غرق کرد و مہتر صالح و ہود و ہمہ قوم خود را نیز منع نمودند از ارتکاب مناہی چون قوم ایشان از مناہی باز نماندند حق جل و علا کافران ہلاک نمود مگر مومنان را در امان نگہداشت **بیت** ہود گر مومنان خطی کشید ۔ سر دیشد باد چون آنجا رسید ۔ تا امت محمد مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم از ایشان مناہی و ارتکاب معاصی دور باشند و امتثال اوامر نمودہ و در متابعت نبی صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم ظاہراً و باطناً کوشش نمایند تا محبوب بارگاہ حق عزوجل باشند چنانچہ قرآن مجید حق سبحانہ میفرماید قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ یعنی بگو ای حبیب اگر محبت را اگر ہستید شما کہ دوست میدارید خدا را پس پیروی کنید مرا در اخلاق و آداب و عبادات و عادات تا دوست دارد شما را اللہ تعالی و نیز فرمودند کہ ہر انسانی دنیا دار ان اعتماد نباید کرد کہ حادث ست بقا و قرار ندارد چنانچہ کزلی چاہ بی پای باشد و بر زمین قرار نگیرد و نیز میفرمودند کہ اگر دنیا دار نباشد بر پشم و بر سرسز انگشت باشد چنانچہ شیخ سعدی علیہ الرحمۃ در کتاب خود حدیث آوردہ است اِذَا رَاَيْتَ الْاَمِيْرَ بِبَابِ الْفَقِيْرِ فَنِعْمَ الْاَمِيْرُ وَاِذَا رَاَيْتَ الْفَقِيْرَ بِبَابِ الْاَمِيْرِ فَبِئْسَ الْفَقِيْرُ

و نیز میفرمودند کہ خیر محمد خان بجائی حضرت قبلہ عالم بہادر ملی جاگیر داده بود برائے خرچ کردن ایشان بعد بہادر خان کلان آن جاگیر بدل کرد حضرت قبلہ عالم رحمۃ اللہ علیہ اصلاً در عین حیات ہوای جاگیر نداشتند سبب بندش جاگیر مذکور بیان فرمودند کہ مولوی سکندر و دیگر علما برائے مقدمہ شریعت نزد بہادر خان کلان رفتند خان موصوف دیر نمود برائے انفصال مقدمہ بہ طرف حضرت قبلہ عالم رحمۃ تعالی عرضی نوشت کہ مضمون عرضی آن بود کہ بیکے عالم بسوے من روانہ فرمایند کہ با علما گفتگو نماید و حضرت قبلہ عالم رضی اللہ تعالے عنہ باز جواب نوشتند کہ نزد ما چنین عالم نیست کہ علما گفتگو نماید شما را امتثال شریعت واجب

ست چنانچه علمای شرع فرمایند بر آن عمل نمایند که شما از اکبر شاه کلان نیستید که اکبر شاه بحکم علمای شریعت را امتثال نموده بود و ما از منصور بزرگتر نیستم که او را نیز امر شریعت را امتثال نموده بر وار آمده و از امر شریعت اعراض نه فرمایند چون این جواب باز رسید خان مذکور جاگیر مذکور را بند نمود و ایشان در کشایش جاگیر مذکور هرگز پروائے نداشتند و نیز ے فرمودند که بعد از وصال قبله عالم رضی الله تعالے عنه صاحبزادگان و حضرت حافظ صاحب محمد جمال ملتانی و حضرت قاضی صاحب محمد عاقل رحمة الله علیهما این فقیر را پیے کشایش جاگیر مذکور روانه نمود چون به خان موصوف ملاقات نمودم خان موصوف فرمود که ما نیز به حضرت قبله عالم رضی الله تعالے عنه ارادت داریم ما در جواب او گفتیم که از شما امارات و علامات ارادت نه بینیم مثل او را نمودیم که جائیکه آتش افروخته کرده و دبر خیزد اگر شما را ارادت به حضرت قبله عالم رضی الله تعالی عنه بودی علامات آن ظاهر شدی بعده خان مذکور جاگیر مذکور را خلاص نمود و نیز حضرت قبله من میفرمودند که چون اهل دنیا را مصیبتی پیش آید پیش پیر و مقتدا به تضرع و زاری می آید والا نمی آیند از سبب غرور دنیا از حدیث رسول کریم صلے الله تعالی علیه و آله وسلم خدا و بیزار شوند بلکه در باطن دعوی الوهیت دارند و هیچ کس را مثل خود ندانند و نیز میفرمودند که معجزه رسول خدست صلی الله علیه و آله و اصحابه وسلم که میچکس از اهل دنیا دعوی الوهیت ظاهر نخواهد نمود و نیز فرمودند که اهل دنیا چشم سفید و بی وفا باشند و مناسب این حکایت فرمودند که پدر میان محمد یار منشی ملازم مسوخان بود و خان مذکور او را تعبیر با پسر نمودی و چون او را برائے کسی معامله بیرون فرستادی چون ان معامله سرانجام نموده باز آمدی خان مذکور هفت روز شادی کردی که پسر من بخیر و با زر گردیده است در خانه به چنین الطاف و مهربانی نمودے بعد از چند مدت شنیدم که خان مذکور پدر میان محمد یار منشی را بر دراک خفه دانیده هلاک ساخت و مے فرمودند که مولانا روم قدس سره اهل دنیا را به خوب یاد نموده **مثنوی** اهل دنیا چون سگے دیوانه اند + دور شو زیشان که بس بیگانه اند + اهل دنیا چه مهین و چه کهین + لعنت الله علیهم اجمعین + چیست دنیا سر ز حق غافل شدن + نے قماش و نقره و فرزند و زن + یعنے دنیا داران مثل خر که گلخن را بر پشت برداشته میرود و هم چنین اهل دنیا در طلب دنیا که مثل

سرگین کھن ست و اما سرگردان و حیران باشند و قناعت نمایند و دنیا را جمع سازند عاقبت الامر
دنیا را گذاشته تهیدست بیرون روند و حضرت قبله من قدس سره میفرمودند که چیزے که کسی را در
ازل قسمت شده است میرسد و اگر قسمت نبود نصیب نشود چنانچه سلطان سکندر که آبحیات
اورا قسمت نبود هر چند سعی نمود و خضر علے نبینا علیه السلام را رهبر نمود خضر علیه السلام نیز سعے بلیغ نمودند
در نوشانیدن آب حیات لاکن هیچ سود نکرد زیرا که حکم الهی بود که سلطان سکندر آب حیات
نخورد و همچنان خشک لب باز گردد این بیت را شاید آورد بیت تهیدستان قسمت
را چه سود از رهبر کامل ✤ که خضر از آب حیوان بازمے آرد سکندر را ✤ مراد از تهیدستان
قسمت آن کسانی اند که در اعیان ثابته در حق ایشان کفر نوشته بود که کافر خواهند شد و از
توحید ایمان و توحید علمی خالی و محروم مانند و از دیدن و از صحبت در زیدن با انبیاء و اولیاء خدا
ایشان را هیچ فایده و سود نخواهد شد بلکه با انبیاء و اولیاء خدا ایشان عداوت نمایند
چنانچه ابوجهل با رسول کریم صلے الله علیه وآله وسلم عداوت نمود و نمرود و فرعون با ابراهیم
علے نبینا و علیه السلام عداوت کرد و فرعون بے عون با فهمتر موسے علے نبینا و علیه السلام
عداوت ظهور آورد و عاقبت الامر آن کسانے که در دنیا با انبیاء و اولیاء عداوت نمایند
خراب و هلاک شوند و در آخرت نیز حسرت و غم خورند که چرا با انبیاء و اولیاء دوستی نگرفتم
تا دوستی ایشان ما را از عذاب دوزخ نجات و مخلصی دادی و نیز میفرمودند که نوکری و خدمت
نمودن با اهل دنیا بد ست و داخل شدن و معامله اهل دنیا ازان بدتر ست چنانچه کسی که
حاکم شود از جانب اهل دنیا بر مخلوقات چون بر مخلوقات حکم کند باید که بخاطر اهل دنیا نماید و رعایت امر محمد
و رسول محمد صلے الله تعالی علیه وآله وسلم را فراموش کرده بر خلق الله ظلم و تعدی کند و مال
خلق الله را به جبر و ظلم بگیرد و پیش اهل دنیا برود تا دنیا دار بد و خوش شود و گوید که این کس
خیر اندیش من ست و بسیار قابل چون او بر خلق خدا ستم بسیار نمود همون اهل دنیا را
حق تعالی بر و مسلط فرماید که آزار رساننده خراب و مسمار ساز و این حدیث را شاید
آورد من اعان ظالما فقد سلطه الله تعالی علیه و نیز فرمودند نوکری
حق تعالے باید کرد یعنی عبادت حق سبحانه از همه امر بهتر ست زیرا که کسی بسوے جناب حق
عزوجل میل کند و بر فتار میرود بسوے او حق جل وعلا بطرف او دوان میآید این حدیث
قدسی بر زبان مبارک راندند من اتانی یمشی اتیته هرولة یعنی حق عزوجل

مے فرماید اگر کسی آید بسوی من برفتاری آیم بسوی او دوان دوان حضرت قبلہ من
قدس سرہ می فرمودند کہ غیبت از سرقت بدست زیرا کہ در سرقت سارق چیزے
دزدے میخورد و در غیبت ہیچ فایدہ نیست بلکہ اعمال غیبت کنندہ خاکستر شوند چنانچہ
حق تعالے در قرآن مجید از غیبت کردن منع فرمودہ کہ از غیبت کردن اعمال شما
خاکستر گردد قولہ تعالی وَلَا یَغْتَبْ بَّعْضُکُمْ بَعْضًا اَیُحِبُّ اَحَدُکُمْ
اَنْ یَّاْکُلَ لَحْمَ اَخِیْہِ مَیْتًا فَکَرِہْتُمُوْہُ یعنی باید کہ غیبت نہ کند بعضے از شما بعضی دیگر را
و غیبت آنست کہ بغائبانہ سخن گوید کہ اگر بالمواجہہ باو گویند آن را سخت تر
مثل آتش خشم کند پس تمثیل میفرمودند برائی زشتی غیبت برین وجہ کہ ایا دوست میدارد
یکی از شما آنرا کہ بخورد گوشت برادر خود را در حالتیکہ مردہ بود آن برادر بلکہ نفس شما از ان
تن فربہ نماید پس کراہیت دارید و آنرا نخورید پس چنانچہ اکل گوشت مردہ را کارہ باشید
باید کہ بغیبت نیز کارہ باشید **قطعہ** آنکس کہ بسوی غیبت افراختہ است ۔ او از تن
مردگان غذا ساختہ است ۔ و آنکس کہ بعیب خلق پرداختہ است ۔ زانست کہ عیب
خویش نشناختہ است ۔ و نیز فرمودند کار فقرا آنست کہ ہمہ کس را نیکو گفتن و دعا کردن ست
و میفرمودند کہ ہر کارے کہ حتی المقدور کند در نفع خلق اگر چہ باشد از نقصان کہ فعل او
عبث نباشد و حق سبحانہ و تعالی بر خلق رفیق شفیق و ارحم الراحمین ست و نیز فرمودند کہ
قسم قرآن مجید نباید کرد کہ این کار نامردان ست و ابلہان کنند و حضرت قبلہ من مہمرہ مے
فرمودند کہ آدمی انبیا و اولیا اند و دیگر چہارپایان بلکہ از ایشان بدتر و این آیت
خواندند اُولٰئِکَ کَالْاَنْعَامِ بَلْ ہُمْ اَضَلُّ و نیز فرمودند خرچ کردن بر درویش
آسان ست کہ او را محبت دنیا نباشد بلکہ دنیا داران را خرچ کردن دنیا بسیار مشکل ست
کہ محبت دارند و اگر کسی با دنیا محبت دارد و با وجود محبت دنیا را در راہ خدا و رسول
صلی اللہ تعالی علیہ وسلم صرف کند بسیار صاحب ہمت ست انگاہ این لفظ بر زبان
مبارک راند مد بلیت تواضع زگردن فرازان نکوست ۔ گدا گر تواضع کند خوی اوست
یعنی خرچ کردن در راہ خدا و فروتنی نمودن و تواضع با خلق خدا بر درویش صعب نیست
کہ این خصلت در وجبلی ست چنانچہ در حدیث شریف ست اَلسَّعِیْدُ سَعِیْدٌ وَالشَّقِیُّ
شَقِیٌّ فِیْ بَطْنِ اُمِّہٖ و حضرت قبلہ من میفرمودند کہ حق تعالی بر درویش متوکل چیز حرام

را نفرستند در قرآن مجید ست وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا وَّيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهٖ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا چنانچه شیخ عطار فرموده ست ابیات

بر توکل گر بود فیروزیت ✤ حق دهد مانند مرغان روزیت ✤ چنانچه در قرآن مجید مذکور ست که حضرت ذکریا علی نبینا علیه الصلوة والسلام نزد بی بی مریم رفت و نزدیک او طعام بود و گفت که طعام تو از کجا آمده است بی بی فرمود که حق سبحانه و تعالی فرستاده است قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ و نیز میفرماید که عشق الله عجب نعمت ست هر کرا نصیب شده دست از هر دو عالم برافشاند چنانچه مولوی روم میفرماید **رباعی** عاشقان را شادمانی و غم اوست ✤ مژده کار و اجرت خدمت هم اوست عشق آن شعله ست کو چون برفروخت ✤ هر که جز معشوق باقی جمله سوخت ✤ و نیز میفرماید **هندی** بہٹھے کہیڑا اندی تول وانی بینون ستہر ارانجھے دا بہانا ✤ ترونے حضرت قبله من قدس سره صاحبزاده خیر محمد را دعا کردند که حق تعالی شما را علم با عمل نصیب گرداند که بغیر عمل علم هیچ فایده ندارد چنانچه در قرآن مجید آمده مَثَلُ الَّذِيْنَ حُمِّلُوا التَّوْرٰىةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوْهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا و در حدیث آمده که مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلِمَ فَهُوَ عَالِمٌ وَمَنْ لَّمْ يَعْمَلْ بِمَا عَلِمَ فَهُوَ جَاهِلٌ و شیخ سعدی رحمة الله تعالی خوش گفت بیت علم هر چند بیشتر خوانی ✤ چون عمل در تو نیست نادانی نه محقق بود نه دانشمند ✤ چارپائی بر او کتابی چند ✤ روزی سخن در عروسی افتاده بود فرمودند کسیکه عزم کار خیر کند شادان و خندان بود چون نکاح کند بعد از چند روز حیران و مضطرب شود شخصی در حضور نشسته بود حال او بسیار خوار بود خواجه بسوی او نظر شفقت کرده فرمود که این شخص دو مادیان خوار و پریشان کرده است یعنی دو زن در نکاح خود کرده است ازین سبب خوار ست چنانچه شیخ سعدی رحمة الله تعالی فرموده است **رباعی** غم فرزند و نان و جامه و قوت ✤ بازت آرد ز سیرت ملکوت شب چو عقد نماز بر بندم ✤ چه خورد بامداد فرزندم و سالک بجر بودن غنیمت بهتر است عیال داری که این کار تزویج مشکل ست چنانچه علی رضی الله تعالی عنه فرموده است بقول پیش النکاح سرور و شهر غموم مرهم و کسره ظهر و لزوم مهر و نیز حضرت قبله من

فرموده ست چون ما از بعد از زیارت حضرت مولینا صاحب قدس سره العزیز از طرف دهلی
مراجعت کردیم چون در شهر بهنیر داخل شدیم در انجا عزه ماه رمضان شریف ظاهر شد
وموسم تابستان بود و پیر مرد از انجا همراه ما روانه شد و روزه داشتن رمضان
شروع کرده همه روز باین جانب منزل قطع کرده و وقت افطار اورا نیم ثانی دادی
وبر وقناعت کردی و نیز حضرت قبله من فرموده ست که میان فتح محمد بهٹه که از مریدان
حضرت میان صاحب نارو والا قدس سره بیبود و همه روز در موسم تابستان کلبه رانی کردی و در
ماه مبارک رمضان داشتی این به هدایت و فضل حق تعالی حاصل میشود و بر هر که حق سبحانه
فضل کند از و کار نیک حاصل شود و بر هر که فهر او نازل شود از و فعل بد پیدا میشود چنانچه
یکی از پیر بهائیان ما بود و از و هر که پرسید که تو مرید کیستی او جواب دادی که من مرید
نصرت خان هوت هستم اورا گفتند که تو مرید حضرت قبله عالم رحمة الله تعالے بیبودی و مرید
نصرت خان بچه طور شدی جواب دادی که چون نصرت خان را قید کرده در خراسان آوردند
واورا در الملخانه اورا حواله سپاهیان کردند و اهل او سپاهیان تمام بیعزتی و بیحرمتی نمودند
ما دار و غه اشتران بودیم از بالا خانه این معامله دیدیم از کار دنیا و نوکری توبه نصوح کردیم پس
سبب هدایت من این نصرت خان ست ازین سبب خود را مرید نصرت خان میگویم و چون نوکری را
ترک کردیم و ژندپوشیدیم و از خراسان سفر کرده در خدمت حضرت قبله عالم قدس سره رسیدم
نعمت بیعت حاصل کردم الحمد الله علے ولک و نیز سیفرمودند که یکے از پادشاهان هندوستان
در لاهور آمد از مردم پرسید که این جا کسی درویش هست که با او ملاقات کنیم مردم جواب
دادند که درویش هست ولی در جنگل میماند و در شهر نمے آید پادشاه در جنگل رفت و بالا
خانه عمارت کرد و بر و نشست و مردمان را گفت که جستجو کرده بیارید مردمان درویش را بیافتند
و دعوت نمودند و با دشاه اورا بطرف سقف بالا خانه بکشیدند و پادشاه اورا ملاقات نمود
گفت خدا بچه طور یافتی چنانچه مرا تو یافت و نیز سیفرمودند که دو کس از ابدال
بر هوا طیران کرده نزد روضه مطهره حضرت غوث الثقلین قدس سره العزیز رسیدند
یکی از ایشان گفت که من از روضه شریف او راه و ب کنم جانب دیگر طیران کرد و رفت
و دیگر بر بالائی روضه مطهره گذر کردن شروع نمود چون او بالائی روضه شریف گذر نمود
از سبب بی ادبی کردن در صحن بسلوک بیفتاد و نیز سیفرمودند که یکے از ابدال یکروز بر

جزیره دریای عظیم گذر کرد همان وقت باران بر آن باریدن گرفت درویش را بران تصور
او فتاد که اگر باران بر جائے خشک بارید خوش بودی بمجرد این خیال کردن از هوا در
بغداد شریف بیفتاد و سه روز در بازار او فتاده ماند بعد از سه روز یک شخص صاحب نسبت
بیامد و دید و بشناخت که این ابدال ست از وی بپرسید که درین جا به چه تقصیر او فتاده جواب
داد که روزی بر جزیره سمندر گذر کردم باران نازل شد من در خیال کردم که اگر بر جائے
خشک بارید بهتر بودی باین خیال کردن درین جا او فتادم و اکنون در پائے من رسن کرده
بکش تا تقصیر من عفو شود او چون رسن در سر و پائے او کرد از غیب آواز آمد که تقصیر
او عفو کردیم و ابدال او زمین بر خاسته بر هوا پریده و نیز خواجه من قدس سره میفرمودند
که حضرت فضیل بن عیاض در اوائل رهزنی کردے یک روز در کاروان یکی قاری بود و
این آیت میخواندند اَلَمْ یَاْنِ لِلَّذِیْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ لِذِكْرِ
اللّٰهِ وآن خواندن در و تاثیر کرد از رهزنی توبه کرد و در خدمت شیخ عبد الواحد بعبادت کرد
یکی کاملان و مکملان شد به فضل حق تعالی و نیز خواجه من میفرمودند که حق تعالی هر گنهگار که از
از بندگان خود بیند عفو کند و اگر بنده گناه در کسی بیند همان وقت او را خراب و عذاب کند
و حق سبحانه و تعالی به فضل خود ستاری کند و به بخشد حضرت قبلهٔ من قدس سره العزیز میفرمودند
که بهجرت از کفار در زمان سابقه سنت میبوده باشد و درین زمان بهجرت کردن از کفار فرض ست
که از ملک کفار بیرون شود و آنجا که اسلام بود همان جا بنشیند زیرا که در ملک کفار نقصان
دین و دنیا چیزها شد بسبب ترک نماز و روزه و عبادت که مردمان سیاه و سخت دل
میشوند نقصان دین می شود و نقصان دنیا آنکه بسبب بی برکتی آن
همه چیز کم میشود و مناسب این حکایت فرمودند که در احسان پور بودیم
و تخم خیارین طلب کردیم و دنیا قسم هندو نزد من نشسته بود او را گفتم
که تخم خیارین طلب کردم همین جا پیدا نمی شود هندو جواب گفت
که چون حکم کفار شده است همه چیز کم ست و نیز این
حکایت فرمودند که نزدیک شهر لیه یک هندو بر چاه زراعت
به وقت اسلام می کاشته و حاصل بسیار برداشته چون
حکم کفار رسید آن هندو هر چند که زراعت می کاشت آن حاصل

نمی برداشت و هر وقت حیران می ماند یک روز این اندیشه نزد وی گذشت
برو که سبب ناپیدا شدن این زراعت موجب حکومت کفار ست و هر آن
وقت که اسلام و بانگ و نماز روزه می بود از زراعت بسیار حاصل
می شد همان وقت یک عالم را بر چاه بنشاند و او را گفت که بانگ نماز
بگو و نماز بخوان و هر کس که ترا منع کند من او را جواب کنم و محافظت شما
باشم چون عالم بانگ نماز آغاز کرد هر زراعت که آن میکرد حاصل آن بسیار میشد
چنانچه بوقت اسلام برداشتی و حضرت خواجه حسن سجزی قدس سره میفرمودند که اسلام مثل نور ست
و کفر مثل ظلمت و نیز میفرمودند که دو خصلت ناشاکری جبلی ست و اگر بنده شاکر و
صابر باشد نعمت او را زیاده شود چنانچه حق تعالی می فرماید لَئِنْ شَكَرْتُمْ
لَأَزِيدَنَّكُمْ وَإِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ و حضرت قبلهٔ من قدس سره میفرمودند که کیمیا گری کردن
فریب باطل خدا کردن ست زیرا که اگر مس را نقره یا ذهب یعنی زر کنند یا سیماب و ارزیز را
فضه یا فضه را ذهب کنند بعد از صد سال بر اصل خود می آیند و لیکن کننده این فعل را
خدایتعالی مسلوب الایمان میکند و در عذاب اندازد و در سقر میکند نعوذ بالله من هذه الحرفة
و میفرمودند که هر کس بجای خود در کسب خویش باشد و در مذهب خود خوش باشد
و این آیت خواندند كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ روزی از حضرت قبلهٔ من
قدس سره شخصی سوال کرد که سماع حلال ست یا حرام و در جوابش این بیت فرمودند بیت
مرده نفس زنده دلان نزاید و است هر که جز این ست مر او را خطاست و مناسب این حکایت فرمودند
که یکروز از خسرو شنیدم که پیش ما بیان کرد که چون لشکر نادر شاه قلعه را فتح میکرد
یکشب نادر شاه گفت که علی الصباح بر بن قلعه حمله خواهیم کرد چون صبح صادق دمید لشکر تهیه
کرد و پیش لشکر سماع و سرود عراقی آغاز کرد به طرف قلعه میشدند و همه لشکریان هم شنیدن
آوازه مست شدند و از طرف اندرون قلعه که تیر و تفنگ و دیگر چیز در لشکر او فتادی
بعضی سپاهیان را دست بیفتادی و بعضے را پای و همه لشکر از بریده شدن اعضاء
خبر نداشتندی از سبب ذوق شنیدن سماع چون قلعه فتح شد منادی کردند که همه
کس سرود نکند چون قوالان از سرود کردن خاموش شدند آن لشکریان که زخمی
بودند بیفتادند و نیز فرمودند که خسرو نیز بیان نمود که یک قلعه بود سخت و فتح نشدی

نادر شاه حکم کرد که بر قلعه حمله کنند بعضے سپاهیان تیر و تفنگ نداشتندے پیش
لشکر روانه شدندے وچون نزدیک قلعه رسیدند به دروازه میخهاے وسیخهاے داز
بودند وآن سپاهیان که سلاح نداشتند پشت هاے خود برهنه کرده بر سیخهاے زدند
بعد ازان فیلان دروازه را شکسته کردند وقلعه را فتح کردند من از کسے پرسیدم
که این سپاهیان که جان خودرا فدا کرده بودند چه موجب دارند جواب داد که ایشان
را جاگیر بخش کرده است اکنون که ایشان مرده اند اولاد ایشان که باقی مانند
آن جاگیر ایشان خورند تا دم حیات بعد ازان فرمودند که این هم خبر من مے
گفت که روزی درویشی براسپ سوار شده در لشکر نادر شاه منادی میکرد و
میگفت که اے سگان بگریزید یک سپاهی از و پرسید که ای درویش چه میگوی درویش
جواب داد که امشب در خواب دیده ایم که دستار از سر نادر شاه کشیده اند موجب او
آنست که یک کردار او بر یک پیر مرد معلم نهاده است وآن پیر مرد دختر
خود را در بازار فروختن برده است ویک خریدار آمد و دست خود را سینه دختر
نهاده میگفت که مرا پسند آمده است پدر دختر چون این سخن بشنید چشم پر آب
کرد و گفت اے خداوند ترا هم پسند آمده بعد از سه روز یکی از اقربا درین سخت
نادر شاه را به کشت وبعد از کشته شدن نادر شاه در لشکر شور او فتنا و دیگدیگر را
کشتن گرفتند پس انگاه این دو بیت بر زبان مبارک راندند **رباعی** به یک گردش
چرخ نیلوفری ✤ نه نادر بجا ماند نے نادری ✤ شبانگه سر قتل و تاراج داشت ✤
سحر گه نه تن نه سر تاج داشت ✤ وحضرت قبله من میفرمودند نعمت که بیت
یاد کردن خفتگانے ست دیگر کار همه عبث ست واین بیت بر زبان مبارک راندند **قطعه**
چه خوش ملکی ست درویشی و درویشان حقانی ✤ که ایشانرا نظر ناید دو صد ملک سلیمانی
پس از سی سال این معنے محقق شد به خاقانی ✤ که یکدم با خدا بودن به از ملک سلیمانی
ونیز حضرت خواجه من قدس سره مے فرمودند که مورچه یا مور در یک سال
یکدانه گندم بخورد وهمه روز وشب از سبب حرص سرگردان باشد وآرام نگیرد
سالک را باید که قانع وشاکر باشد وهمچون مور حریص نباشد چنانچه شیخ عطار قدس سره
العزیز مے فرماید **بیت** تا یکے چون مور باشی دانه کش ✤ گر تو مردے قانعه را

مردانہ کشش + وحضرت قبلہ من فرمود کہ ہمہ کس حرام و حلال وگناہ وصواب میدانند
لیکن ہر کرا حق تعالے ہدائت کند از حرام واز کار گناہ دور باشد وعیاذاً باللہ اگر کسے
را ہدایت نباشد از حرام وکار گناہ دور نشود بلکہ مصدر بغیر مشروع باشد وبغیر ہدائت
حق تعالے مرد کامل نشود وچیزے فرمودند کہ ہر چیز را قیمت وقدر علیحدہ حق تعالے
کردہ است چنانچہ یک شمشیر بہ قیمت پنجروپیہ فروختہ مے شود ویک شمشیر بہ قیمت ہزار
روپیہ فروختہ میشود بعد ازان فرمودند کہ لعل ہم سنگ ست وقیمت او بسیار ست ودیگر
سنگ بقدر پشیزے ارزد وہمچنین در زمرہ آدمیان تفاوت ست وبرزبان مبارک
راندند کہ چنانچہ میان محمد یار پسر ظریف خوجہ بسیار خوب آدمی ست کہ خویشان
وغیبان از وبہرہ مند اند وبعد ازان حکائت فرمودند کہ روزے در حضور قبلہ
عالم صاحب نشستہ بودم کہ یک شخص درامدہ در حضور قبلہ عالم خبر کرد کہ مودی شما اہل حدیث
است وقبلہ عالم قدس اللہ سرہ برزبان مبارک راندند کہ کدام کس مثل آئہ اہل خواہد شد
وچیز فرمودند کہ بعد از مردن ائمہ اہل حضرت قبلہ عالم قدس سرہ را خبر کردند کہ میرن شاہ
از ائمہ اہل بیست وہفت روپیہ قرض گرفتہ بود حضرت قبلہ عالم قدس سرہ قرض میرن شاہ
از خود بعد از مردن او ادا کردہ اند وچیز ائمہ اہل مودی حضرت قبلہ من بوقت ذکر کردن این قصہ
مذکور نزد حضرت قبلہ من قدس سرہ العزیز حاضر بود عرض کرد غریب پرور شما چیز این حادثہ
کردید بعد از مردن علے محمد چہ کہ از مریدان پاک اعتقاد شما بود بیست روپیہ
حوالہ من کردید وگفتید کہ برو این مبلغ بہ قرضداران میان علی محمد مرحوم دہ بعدہ مبلغ
مذکورہ را بقرضداران میان علے محمد دادم بعد ازان قبلہ من برزبان مبارک راندند کہ کسے
مثل آئہ اہل خواہد شد درین اثنا میان صدیق ملتان کہ از مریدان حضرت من بود
عرض کرد کہ اے حضرت غریب نواز ملخ بسیار آمدہ است زراعت مے خورد جواب گفتند
کہ ملخ جنود ست من جنود اللہ بر حکم او میرود مناسب این حکائت فرمودند کہ یکسال
در کوہ ڈرک کہ وطن مایانست دوراں بجا مردم زراعت کاشتند موشہا پیدا شدند وہمہ
زراعت را خوردند یکسال دیگر بسیار شدند وتخم گندم کہ میکاشتند چیدہ خوردند تمام
وبعد ازان فرمودند کہ رحمت حق تعالے بہانہ ست وچیز رحمتہاے او بے نہایت از رحمت
او ناامید نباید شد واین آیت را بخواندند وَلَا تَيْئَسُوا مِنْ رَّوْحِ اللّٰهِ اِنَّهٗ

إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ وبعد ازان فرمودند که نمرود
مردود دعوی خدای کرده میگفت که من بخدا تعالی جنگ میکنم وتیرے که بطرف
آسمان بزدے بحکم خدا بخون آلوده شده باز آمدی وگفتی که من خدا را کشته ام نعوذ بالله
من ذلک وحق سبحانه پشه را حکم کرد تا نمرود و اهلبیت و لشکر او را در دو ساعت و بعضے
گویند در یکساعت خراب و مسمار کرد و بعد ازان این بیت فرمودند بیت سوی او خصمے
کہ تیر انداخته ✦ پشه کارش کفایت ساخته ✦ ایضاً چو برداری از رہگذر دو دراه خرد
پشه مغز نمرود را ✦ وبعد ازان فرمودند که نجاشی لشکر را فرستاد و حکم کرد که کعبة الله را
زادها الله شرفاً تعظیماً خراب کنند نعوذ بالله من ذلک حق تعالی بوقدرت کامله خود ابابیل را
فرستاد و حکم کرد تا تمام لشکر او را خراب کردند یکی از لشکر باقی مانده بود که پیش
بادشاه برفت وحقیقت قصه تمام بیان نمود بادشاه گفت چه طور مرغ بودند آن مردود گفت
بسوی آسمان نظر کرد و گفت این چنین مرغان بودند که جنگ کردند همه لشکر را هلاک
نمودند همان ساعت یک ابابیل که در منقار خود یک سنگ مقدار نخود یا زیاده داشت
بر آن مرد بینداخت او پیش پادشاه بمرد پس این بیت خواندند بیت چو در لشکر دشمن
آری رحیل ✦ بمرغان کشتی فیل اصحاب فیل ✦ بعد ازان حضرت قبله من قدس سره فرمودند که
بخت نصر دعوی خدائی میکرد و قصه او این چنین بود که یکے مجنونه بود و کسی با وبد فعلی کرد
و بعد از نه ماه ازان مجنونه طفل تولد شد و مجنونه بمرد و بعده بخت نصر بابچه سگ شیر خوردن
گرفت چون جوان شد گوساله مردم میچرانید بعده حق تعالی پیغمبر را که در انوقت بود
خبر کرد که من بخت نصر را بادشاهی تمام میدهم او دعوی خدای با من بکند و مردمان بی گناه
بکشد و شما از و خط نویسانید بدست خود بمنهید بعده آن پیغمبر پیش نصر بخت برفت
وگفت چون تراحق تعالی پادشاهی همه ملک دهد مرا از کشتن امان دهی وچون از
چون از پیغمبر خدا این خبر شنید بخت نصر بخندید و تبسم کرده گفت که او را دیگرے موجود
نشود تا بادشاهی مرا دهد الگاه دستاویز نوشته به پیغمبر خدا داد بعد از چند روز بخت نصر
بادشاه تمامی ملک شد و دعوی خدائی کرد و خلق تمام را بغیر گناه کشتن گرفت چون نوبت به پیغمبر
مذکور رسید همان دستاویز خود بخت نصر را داد و گفت من شما را امان دادم بعد ازان وحی بران پیغمبر نازل
شد و خبر کرد که حق تعالی میفرماید که نصر بے بصر را بگو که ترا فلان شب هلاک خواهیم کرد چون

خبر پیغمبر علی نبینا و علیه السلام باو کرد نصر بن بصر یک قلعه مستحکم آراسته کرد چون آن
شب معین در رسید بخت نصر تمام لشکر بر دروازه نشاند و گفت که هر که بعد از نیم
شب این جا بیاید او را بکشید و خود در اندرون قلعه داخل شد چون نیم شب گذشت
در دل او خیال اوفتاد که من لشکر را به بینم حضته اند یا بیدار چون نزدیک قلعه مذکور
آمد صولت او مبدل گشت سپاهیان او را بگرفتند هر چند که گفت مرا مکشید که من بخت نصرم
چندانکه حیله کرد نگذاشتند و او را بکشتند بعد فرمودند شداد بن عاد دعوی خدائی کرد
بقدر سه صد سال بهشت را آراسته کنانید و چون او را خیال آمد که بهشت را به
بینم بمعه اهل بیت و تمام لشکر برای دیدن بهشت رفتند چون شداد یک قدم اندرون
دروازه بهشت خود نهاد و یک قدم بیرون بود همان وقت حکم باری تعالی در رسید و
جان او از قالب بیرون رفت و بمرد و همه لشکر و اهل او همراهی بوی کردند بعد ازان
فرمودند که وجه مردن او این بود که شداد را گفتند که یک پسر ای ست و نزد او انگشتری
نمیدهد شداد با بیداد انگشتری ازان پسر غضب کرد پسر گریستن گرفت داز مردمان
می پرسید که آن خدا کجاست که دعای من قبول کند گفتند آسمخدا هر جا موجود ست
پسر در سجده کرد و نازی کرد و گفت خداوندا این انگشتری مرا بسیار عزیز بود
که شداد از من غضبیده برده این را سزاے بده حق تعالی دعاے پسر قبول نمود و
شداد را بمعه جمیع اهلخانه و لشکر خراب و مسمار کرد و تفسیر حضرت قبله من قدس سره
میفرمودند که چون فرعون بے عون بادشاه مصر گشت و دعوی خدائی کرد و بمنجان او را
گفتند که یک پسر از اولاد بنی اسرائیل پیدا شود در فلان سال ترا بکشد و
خراب خواهد کرد چون فرعون این خبر بشنید تدبیر عقلے کرد در همان سال از اولاد
بنی اسرائیل بکشت به گمان اینکه شاید همین پسر باشد چون حق تعالے خواست
که مهتر موسی صلوات الله علی نبینا و علیه السلام را پیدا کند در نیم شب خاطر مادر موسی
اوفتاد که نزد شوهر خود روم و به طرف او آمد که نام او عمران بود و از چوکیداران
پلنگ فرعون بود نزد بالین فرعون که او خفته بود استاده بود و آن مادر
مهتر موسی بیامد با شوهر خود نزدیکے نمود و صحبت کرد باز همان وقت بود که در خانه
خود آمد کسی را خبر نشد چون مهتر موسی متولد گشت و در خانه فرعون پرورش

یافت یکروز مهتر موسی ع یک قبطی را بکشت و به طرف مدین بگریخت و در خانه شعیب
علی نبینا علیه السلام نه سال شبانی کرد و شعیب علی نبینا علیه السلام یک دختر خود ع
مهتر موسی علی نبینا علیه السلام باعقد نکاح کرده داد چون موسی علی نبینا علیه السلام
از خانه حضرت شعیب ع رخصت گرفت با اهل خود بادادی یمن رسید اهل خود را در انجا
بگذاشت و برای طلب آتش رفت دید که بر درخت آتش ست چون نزدیک درخت رسید
از درخت آواز آمد اِنِّیْ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِیْنَ حق تعالی او را در انجا بنبوت عطا فرمود و برادر
او را که هارون بود هر دو را بر فرعون فرستاد و دعوت ایمان کردند فرعون قبول
نه کرد حق تعالی فرعون و لشکر او را در دریائی نیل غرق گردانید و بعده فرمودند
اَلتَّقْدِیْرُ یَضْحَکُ عَلَی التَّدْبِیْرِ روزی حضرت قبله من قدس سره فرمودند
یک شخص از افغان نزد من آمد و اظهار ساخت که من دوازده هزار روپیه مقروض شده ست و کار
نمائید که باز یابم او را گفتم که اگر پانصد روپیه نذر حضرت قبله عالم بدهی انشاء الله تعالی
یافته خواهد شد افغان مذکور قدر معین کرد و گفت چون خواهم یافت ادا خواهم ساخت
ناگاه مال او یافته شد نذر معین قبله عالم روانه کرد و بسوی وطن روانه شد او را دزدان
بکشتند و همان قدر بردند و نیز میفرمودند که باین قوم ست در ملتان مال کثیر
ایشان گم شد نذر معین کردند اگر مال ما حاصل شود پانصد روپیه نذر قبله عالم
مهاوری قدس سره ادا خواهیم کرد چون مال خود یافتند نذر او انکردند باز مال
ایشان تمام خراب شد مناسب این حکایت فرمودند که یکے محمد معروف نام مردی کامل
از مریدان حضرت بهاؤ الدین ذکریا رضی الله تعالی عنه در وطن ما که کوه ورک ست
او را عادت بود که همه روز وقت شام گوسفندان دوشیده یک سیر از شیر پر کرده در
خدمت مخدوم صاحب بردے در ملتان بازها نوقت در خانه خود آمدے و حضرت قبله من
قدس سره العزیز فرمودند که میان حسن علی ثب واله جد میان حسن علی و مرید احمد عسم
می فرماید هندی گذرے پیر فقیر حسن بهل خواست نه کهین و لائے ✦ و نیز این بیت
فرمودند بیت کارها برخویش خود ساختن کارے خداست ✦ سندھ باشی و خدا
کردی توای نادان چراست ✦ بعده فرمودند که این بیت تصنیف کرده قاضی صاحب
میلسلبین واله ست و حضرت من قدس سره میفرمودند که در ملتان شعلمی بود و نعد مت

یک عالم علم تحصیل کرده بود بعده در خدمت یکی بزرگ ارادت آورد بعد از ارادت
او را در خانه خود آرام نیامدے یکروز ازان متعلم اوستاذ پرسید که ترا چرا در خانه خود آرام
نیائد گفت مرا شیخ تلقین اسم الله فرموده ازان سبب در خانه آرام نیامد اوستاذ
گفت من ترا هزار جا اسم الله تعلیم کرده ام شاگرد جواب داد تلقین کردن اسم الله
ایشان تاثیر دیگر دارد اوستاذ گفت من همراه تو در خدمت ایشان می روم
اوستاذ همراه شاگرد آن در خدمت آن بزرگ رفت چون ایشانرا دید در دل تاثیر کرد
همه اسباب فرک کرده باموے مشغول گشت درین اثنار حکایت فرمودند که در سیر الاولیاء
فارسی نوشته دیدم که درویشی بود صاحب ولایت و مریدان بسیار داشت چون
وقت نزع او نزدیک رسید مریدان پیش او عرض کردند که غریب نوازی مردن حق ست
کُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ هر نفس چشنده مرگ ست و ار دست کسی را مقرر فرمایند که بعد از وصال شما بر مصلے
شما بنشیند سه بار عرض کردند سیوم بار شیخ جواب فرمود که بر مصلے من دشاد گیر خواهد
نشست مریدان متحیر ماندند چون شیخ جان بحق تسلیم کرد سیوم روز مریدان قتل خونی
کردند و مریدان در فکر شسته بودند که کرا بر مصلے شیخ بنشانیم در شهر شور و غوغا اوفتاد
از مسجد بیرون آمدند که دشاد گیری آید و پس او کافران شمشیرها کشیده می آیند
چون در مسجد آمد کلمه شریف خواند لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ بر منبر نشست
چنانچه طریق شیخ بود واز قرآن شریف و حدیث مبارک و اجماع امت وعظ شروع کرد
در اثنار وعظ بر سه شخص نظر کرد به مجرد نظر کردن هر سه را مرتبه قطبی نصیب گشت
و هر سه زیارت گاه هر کس شدند چون بزیارت ایشان میروند مراد خود یابند و حضرت
قبله من قدس سره میفرمودند که هر شے را در موسم قدر بسیار باشد چنانچه آب در
تابستان قدر بسیار باشد و اگر یکوقت ویاد و وقت طعام موجود نباشد آدمی صبر کند
و اگر آب موجود نشود همان وقت جان لب بسد از تشنگی صبر نتوان کرد با وجود
آنکه باب احتیاج بسیار ست حق تعالی او را ارزان کرده است اگر به قیمت بوے غبار از
تنگی بمردندی و چنانچه آتش را در زمستان قدر بسیار باشد که ساکین بغیر آتش در زمستان
نتوانند گزارد و این حدیث بخوانند اَلنَّارُ فِی الشِّتَاءِ خَیْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ
و نیز فرمودند که یکسال ملخ آمده بود ما سر فراز خان را گفتیم که ملخ را از من پیغام برسان

که ازین ملک بدر شود اگر نه ترا عتاب خواهیم کرد سرفراز خان ملخ
را پیغام داد که حضرت پیر من فرموده که از بیجا بدر شود وگرنه ترا قید خواهم کرد چون
ملخ این پیغام شنید بمجرد شنیدن از ملک سنگهڑ بیرون بطرف دیگر روانه شد
وباز دریکسال دیگر در ملک سنگهڑ آمده وزراعت خلق تلف کردن گرفت خلق الحاح بسیار
درخدمت حضرت قبله من قدس سره کردند فرمودند که آثار پخته از سر من مقرر
کنند برای نذر حضرت قبله عالم مهاورمی قدس سره حق تعالی امان خواهد داد چون نذر
معین کردند ملخ زراعت خلق را هیچ زیانے نرساند و آنها که نذر معین نکردند زراعت
ایشان را ملخ تلف کرده بخورد و حضرت قبله من قدس سره را دستور میبود که اگر کسی را
مشکلی می آمد او را فرمودندے که گاؤ نذر معین حضرت قبله عالم قدس سره بکنید
واگر گاؤ موجود نباشد پنج یا شش روپیه برای گاؤ بدهید تا از جای دیگر گاؤ خریده
بروضه مطهره فرج کند و هر مشکلے که بود حل شود چنانچه یکروز درخدمت حضرت قبله من
قدس الله بسره الاقدس دختر ک مولوی علی محمد سوکڑی آمده گریه وزاری بسیار کرده
عرض نمود که پدر مرا وقت آخرست و رمق باقی ست دعا فرمائید که حق تعالے او را
صحت وحیات بخشد دعا کردند فرمودند که یک گاؤ نذر حضرت قبله عالم خواهی داد که حق تعالی
مولوی محمد علی سوکڑی را شفا خواهد داد چون مولوی مذکور امر الهی شفایافت
ازانجا که ذات شریف را با طایفه علما دوستی تمام بود نذر معین از خود داد
کردند و مولوی مذکور اقرار کرد که حیات من آنروز از پاے تا ناف رفته بود
بعد ازان حضرت قبله من وعالیان را فرمود که چون میان حاجی خان کاتب
مریض شد برای معالجه او حکیم میان واصل آمده در معالجه او شاغل شدند
بعد از چند روز پیش ما آمدند واظهار نمودند که حاجی خان را وقت نزع رسیده کسی را برای محافظت
او بفرستند که اکنون طبعش دوا پذیر نیست بعده حق تعالی حاجی خان شفا بخشید که هنوز زنده است
وآن حکیمان برده و بمردند چنانچه شیخ سعدی رحمة الله تعالی میفرماید بیت طبیب اندران شب شنیدم
بمرد ۰ چهل سال گرد ۰ زندست گرد ۰ روزے شخصے به حضرت قبله من عرض کرد
که غریب نواز چنان می گوید که اولیاء الله حق تعالے را بچشم خود می بینند شما
هم می بینید فرمودند الحال من می بینم روزے شخصے بخدمت حضرت قبله من عرض

کرد غریب نواز سلامت چون نبی صاحب فرموده است که مَنْ رَآنِی فَقَدْ رَأَ الْحَقَّ
حال ما چه طور باشد باین چاره چگونه زیارت پیغمبر علیه الصلوة والسلام کنیم فرمودند شما مارا
ببینید لختی سخن در مخالفت جنس با جنس اوفتاد فرمودند که در مخزن اسرار حکایت
آمده است که شبانی بود که در رمه گوسپندان او دو گرگ آمدند گو سپندان را هلاک
کردندے یکروز شبان پیش پدر رفت و گفت دو گرگ مے آیند و گوسپندان را هلاک
یکے بصورت گرگ ست و دوم گرگ صورت گوسپند دارد اگر دست یابم کدام را
بکشم پدر گفت آنرا بکش که صورت گوسپند دارد بدین وجه که او سخت دشمن ست که
صورت گوسپند دارد و صاحبزاده غلام فرید نیز حضرت قبله عالم قدس سره حاضر بودند این بیت
بخواندند بیت اے بسا ابلیس آدم روکه هست ۞ پس بهر دستی نباید داد دست ۞
و حضرت قبله من قدس سره فرمودند که آدمی کم موجود شوند که اکثر صورت آدمی دارند
و خصال آدمی ندارند آدمیت عبارت از خوب خصال و حمیده افعال ست بیت مرتد
نشوی قلندری کار تو نیست ۞ کافر نشوی عشق خریدار تو نیست ۞ و خوب خصال و حمیده
افعال بغیر متابعت رسول الله صلے الله علیه وآله وسلم حاصل نشود و متابعت عبارت
از دو چیز ست آنچه خدا و رسول او امر کرده اند بجا آید کرد و آنچه منع فرموده اند نباید کرد
لختی سخن در تاثیر صحبت اوفتاد حضرت قبله من فرمودند که در خلافت امیر المومنین
عمر بن الخطاب رضی الله تعالے عنه یکے بادشاه را که کافر بود اسیر کرده آوردند عمر
رضی الله تعالی عنه او را فرمود که اسلام اختیار کن گفت اسلام اختیار نخواهم کرد هر
چند امیر المومنین عمر رضی الله تعالی عنه سعی نمودند او هرگز اسلام قبول نکرد بعده امیر
المومنین عمر رضی الله تعالی عنه فرمود که این را بصحبت فلان صحابی ببرید چون آن
بادشاه در صحبت آن صحابی چند روز بماند باز در خدمت حضرت امیر المومنین رضی الله تعالی عنه
آمد و اسلام قبول کرد و ببرکت صحبت آن صحابی او را نعمت ایمان حاصل شد
بعده بفرمودند که دو بزرگان نیت سفر کردند چون از خانه بیرون شدند یکے دیگر را
گفت که تو پیش برو از پس مرو گفت چرا پیش روم گفت مبادا که ترا شیخ جنید
قدس سره نگاه دیده و حضرت قبله من قدس سره میفرمودند که هر چند سالک را صحبت
دنیا باشد بخدا نرسد و بعده فرمودند که حق تعالی موجودات را آفرید و گفت

شما خدائے تو ام ہمہ موجودات گفت تو خدائی ہستی مگر کہ دنیا گفت انا انا
انت انت بہ حق تعالی مقابل شد وحضرت قبلہ من میفرمودند کہ سہ چیز بر زنان
جایز نیست یکی نبوت دوم شیخیت سوم قضا زیرا کہ ناقص العقل اند و ناقص الدین این
حدیث شہ زبان مبارک راندند ھن ناقصات العقل والدین و بعد ازان حضرت
من قدس سرہ میفرمودند کہ ما در ملتان شریف داخل شدیم و یکی خادمہ نزد من آمد و اظہار کرد
کہ مرا مستوری از اولاد بہاء الدین زکریا رضی اللہ تعالی عنہ در خدمت شما فرستادہ
برائی تعبیر خواب مستورہ میگوید کہ بہ مذہب شیعہ شدہ ام و در خواب بہیم کہ چراغ روشن
میشود و بعدہ کشتہ شد تعبیر این خواب چیست فرمودند کہ من دو بارہ عذر کردم و تعبیر
خواب نگفتم سیوم بار خادمہ آمد باز تعبیر خواب از من پرسید من او را گفتم کہ مستورہ را بگو
کہ تو بر زبان خود اقرار میکنی کہ من شیعہ شدہ ام تعبیر این خواب این ست کہ چراغ ایمان
و ایمان از تو مسلوب شدہ از سبب شیعہ شدن نعوذ باللہ من ذلک حدیث لا مؤمنون
معتبرۃ بالخوانتم و نیز میفرمودند کہ در دست مبارک قبلہ عالم فدس اللہ سرہ قدر
عجب تاثیر بود ہر کہ دست ایشان گرفتے او را تاثیر شدی بعد ازان فرمودند کہ گویند کہ
والدہ حضرت قبلہ عالم مہاوری قدس سرہ در گذر ہاسہ چہار زنان میرفت پیش ایشان
میان احمد صاحب قدس سرہ دودی والہ آمد سو ایشان نظر کرد زنان دیگر گفتند
ای فقیر چہ می بینی میان احمد گفت کہ بسوی این دخترے بینم کہ او شکم این نور
بر عرش سطح میرود بعد ازان فرمودند کہ قبلہ عالم قدس سرہ از صحبت دنیا داران
بسیار نفرت بودے مناسب این حکایت فرمودند کہ یکسال من در سفر در صحبت قبلہ
عالم بودم و چون داخل بہاولپور شدند در نیم شب بہاولخان کلان نزد یک میان محمد بخش
آمد تنہا بنشست و میان مذکور را گفت کہ شنیدہ ایم کہ امشب حضرت قبلہ عالم مجلس خواہند
کرد مرا خبر کنی کہ داخل مجلس شوم این بگفت و باز رفت میان محمد بخش بحضور قبلہ عالم
آمد و خود مع الخیر بر چہار پائی قدم مبارک دراز کردہ بودند میان محمد بخش عرض نمود
کہ غریب نواز اکنون بہاولخان بطرف ما آمدہ گفتہ است کہ چون مجلس سطح شود
مرا ضرور بالضرور اطلاع خواہی کرد حضرت قبلہ عالم میان محمد بخش را گفتند تو کو دکی
از من حکایت این حال بشنو کہ چون بلاشاہ قدس سرہ در ملک حاجی ہانس آمدند

واو از مریدان حضرت بلا دشاه بود عرضداشت کرد که امشب مجلس کنید و
درویشان کا فیهائی بگویند من هم داخل مجلس شوم حضرت بلا دشاه مجلس کرد حاجی
مذکور هم داخل مجلس شد درویشان که صاحب ذوق وشوق بودند در رقص وحالت
ووجدے آمدند چون روز شد حاجی هانس نقالان را طلب نمود وگفت که نقل
کنید چنانچه درشب درویشان را حالت شده است بعده بلاه شاه را اطلاع وخبر کردند
که بر حالت شما حاجی مذکور نقل گردانیده است بلا شاه بسیار رنجش نمودند
چنانچه تمام مردان که ملحق حاجی هانس بود خراب وخوار شدند وحضرت قبله عالم فرمودند
رحمة الله تعالی علیه که امشب کسی شخص را از فقرا مولود شریف نگوید کسی نگفت و مخالفت
نکردند هرچند که در انجا بودند در حد بها ولیکن سماع نکردند و در خدمت حضرت صاحبزاده
غلام فرید از پدر خود صاحبزاده نور احمد رحمة الله تعالی علیه نقل کردند که حضرت قبله عالم
قدس سره میفرمودند که میان عبد الخالق وبلا شاه را رحمة الله تعالی علیهما عقد اوفتاده
است که مسئله وحدت وجود از ایشان بظهور میآید اگر در خدمت مولینا صاحب
قدس سره رفتند این عقده ایشان حل میشد و نیز صاحبزاده نقل فرمود که میان
الیاس خر صاحبزاده نور احمد جیو در خدمت محمد فاضل باروالہ رفت ایشان در میان
الیاس توجه دوسته کردند بعده میان محمد فاضل رحمة الله تعالی علیه فرمودند که توجه در تو
تاثیر نمیکند گویا تو دست در دامن بلا شاه زدی وحضرت قبله من قدس سره میفرمودند
که فراغت وراحت وعیش در ملک درویش ست وهر که دنیا دار ست تمام شب در رند
در اندیشه دنیا خوار ست وعیش در ملک درویش بلکه از کونین مستغنی ست وآزاد ست
واین بیت خواندند **بیت** گدایان از پادشاهی نفور ✽ بامید او در گدائی صبور ✽
ومیان محمد یار منشی نیز همانوقت این بیت خواند **بیت** مقام سلطنت درویش دارد ✽
زصد سلطان فراغت بیش دارد ✽ ونیز مولوی همانوقت این بیت خواند **بیت**
فراوان خزینه فراوان غم ست ✽ کم اندوه آنرا که دنیا کم ست ✽ ودیگرے این بیت
خواند **بیت** نگهبانی ملک ودولت بلاست ✽ گدا بادشاه بهست نامش گداست ✽ **لکھتی** سخن
در کمالیت انسان اوفتاد وحضرت قبله من فرمودند که حق تعالے انسان را خلیفه
خود گردانیده است واین عبادت را بر زبان مبارک فرمودند که انسان بهر که رو

آرد بعین او گردد و صورت او گیرد بهر شکل که خواهد ظهور کند مناسب این حکایت فرمودند
که در ملک هندوستان قومی ست مشهور که آنرا بهروپیه خوانند یک روز بهروپیه خود را
بصورت وزیر پادشاه کرده در حرم خانه وزیر آمد و با حرم وزیر طعام بخورد و باز
رفت بعده وزیر در خانه خود آمد و طعام طلب کرد حرم وزیر گفت که شما طعام پیش
ازین با من بخورده وزیر ازین سخن متعجب شد و از خانه بیرون آمد و تفحص نمود
که بهروپیه بیامد که شکل من کرده با حرم خانه من طعام خورده است وزیر پیش
بادشاه این عرض نمود که مرا اجازت ده که اورا بکشم چون اورا خبر شد از انجا گریخت
و گم شد بعد از چند مدت بهروپیه مذکور بشکل آن وزیر شد و پیر آن وزیر میران صاحب
سید بهیکه بود همان شکل نموده باز با درویشان در ملک وزیر آمد چون وزیر را
خبر شد که پیر من آمده است برای استقبال ایشان رفت و نذر پیش نهاد و قبول
نکرد وزیر تمام الحاح کرده عرض نمود که چه تقصیرست در من که نذر من قبول نفرمایید
جواب داد که تو فلان بهروپیه را از ملک بیرون کرده اگر تقصیر او عفو کنی من نذر
تو قبول خواهم کرد وزیر گفت تقصیر او عفو کردم از برای شما چون وزیر عفو کرد بهروپیه
گفت من همان بهروپی ام بعده وزیر گفت چون در صورت پیر من آمدی تقصیر
تو عفو کرده ایم اگرچه لایق عفو نبودی. بعده در مدح پیر میر سید بهیکه مبالغه کرد
فرمودند که یک روز نزد حجره میر سید مذکور آواز زن بیگانه نه آمد میر سید بهیکه فرمودند
که عمر من به یک صد و چهل سال رسیده است تا الحال از شر نفس و شیطان از خدا تعالی
امان میخواهم و درویشانرا طلب کرده فرمودند که ای سالکان حق کوزهای خود
بشکنید و مصلاهای خود را بیندازید که زن بیگانه درین آمده و از صحبت زنان دور
باشید که ایشان رهزن راه حق اند هر که در صحبت زنان افتاد از وصول حق
دور او فتاد أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ مِنْ شَيَاطِيْنِ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ
و مراد از شیاطین انس زنان اند که مردم را در گناه اندازند چنانچه بلعم باعور در
قرآن شریف مذکورست بلعم باعور مکر و فریب زن بخورد و خراب شد قوله تعالی
مَثَلُهٗ كَمَثَلِ الْكَلْبِ نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ ذٰلِكَ الْفِعْلِ بعد ازان فرمودند که
مانند سگ است
یک کرکه او بود چهار شوهر کرده هر چهار شوهر بگشت و رفت ایزد تعالی از شر زنان و شر

نفس در امان خود نگاهدارد که نفس و شیطان هر دو دشمن غالب سخت اند که مردم را در چاه ضلالت و فسق و فجور سرنگون کرده بیندازد **بیت** نفس شیطان مے برندازد راه ترا ✤ بیندازند اندر چاه ترا ✤ نفس شیطان زد کریما زاه من ✤ رحمت باید شفاعت خواه من ✤ و نیز میفرمودند که نفس از همه دشمنان سخت دشمن زیرا که بهر دشمن که تلطف کنی فرمانبردار شود بخلاف نفس که هر چند با او تلطف کنی زیاده دشمن گردد چنانچه سعدی گوید **بیت** مراد هر که برآری مطیع امر شود ✤ خلاف نفس کرفرمان دهد چو یافت مراد ✤ **نظم** عنان باز پیچان نفس از حرام ✤ بمردی ز رستم گذشتند سام ✤ تو خود به کودک ادب کن به چوب ✤ مگر تو گران مغز دشمن بکوب ✤ و مولینا روم قدس سره فرموده است **مثنوی**

ای شها کشتیم ما خصم برون	ماند خصمے زو بتر در اندرون	کشتن این کار عقل و هوش نیست
شیر باطن خیرهٔ خرگوش نیست	خصم بیرون قصد جان ما کند	نفس قصد بردن ایمان کند
و شیخ عطار قدس سره فرموده است **مثنوی**		
تا نیفتی اے پسر در دام نفس	زیر پائے آرزوہائے نفس را	تا توانی برمیاور کام نفس
مرد تا ننهد به فرق نفس پائے	راه کجا یابد بدرگاه خدائے	کم بود ده بهره مائے نفس را
گوشمال نفس نادان این بود	در ریاضت نفس را ده گوشمال	نفس با ترک هوا مسکین شود
چون شتر مرغ و شمار این نفس را	نے کشد بار نه پرد در هوا	تا نیندازد ترا اندر ضلال
نیک اندر معصیت چستی کند	تا که سازی رام اندر طاعتش	چون بضاعت خوانیش سستی کند
کار نفس همه شور و شرست	جنگ با نفس جهاد اکبرست	نیست درمانش بجز جوع عطش
هر که او را نفس توسن رام شد	چونکه نفس خود هوا انگشته	هر که از خود مندان نیکو نام شد
		و آنکه زاهل سعادت گشته

اعدی عدوک نفسک التی بین جنبیک حدیث دیگر **رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر** دع نفسک وتعال وحضرت قبلہ من میفرمودند که در کتب صوفیه کرام نوشته است که فلان صوفی چنان زهد کرده و فلان صوفی چندان زهد کرده همه را خطاے توفیق داده بود که قدرت جمله اعمال حسنه بر توفیق ایزد منان ست اگر توفیق ندهد از بنده هیچ عمل نیک در وجود نیاید **بیت** اگر از نه حق توفیق خیرے رسد کے از بنده خیرے بغیرے رسد ✤ حق تعالے در قرآن مجید میفرماید **وما توفیقی الا باللہ** یعنے بگو اے محمد که بر اعمال حسنه توفیق من از حق تعالے

ست و نیز فرمودند که حق تعالے جمیع انبیا را ولایت و نبوت بلا کسب داده است و بعد ازان فرمودند مهتر عیسے علی نبینا و علیه السلام از شکم مادر خود بیرون آمد و گفت که من تو بیت را یاد دارم و حق تعالے مرا امر کرده است نماز بگذار و زکوة بده و فرمانبردار والدهٔ خود باش و حضرت قبلهٔ من قدس سره میفرمودند که من و میان غلام حیدر برائے زیارت حضرت قبلهٔ عالم قدس سره از وطن خود روانه شدیم در منفاسے میان غلام حیدر مذکور را گفتم که برو از شهر آرد گرفته بیار تا نان بخته کنیم میان مذکور رفت و نمیدیست باز آمد و گفت اینجا آرد خوب نیست من امر در طعام نخواهم خورد و تا نفس من کشته نشود بدین واسطه آرد خرید نکردم و فرمودند من در بازار رفتم و آرد خرید کرده و نان دو پخته کرده پیش غلام حیدر آوردیم و گفتیم که این نان بگیر و بخور میان مذکور گفت امروز نخورم که امروز نفس را بکشم بعده یک نان بخوردم و نان دیگر شخصے را که در راه با ملاقی شد اورا دادیم و روانه شدیم چون وقت نزدیک پیشین آمد غلام حیدر مرحوم باز پس ماند دیدم که آهسته آهسته قدم مے آید من گفتم که اے میان غلام حیدر قدم تیز کن و گرنه ترا باین نمیزنم که در دست دارم بزنم و اسباب سفر تر و میان مذکور داشتم و من برچاهے برائے وضو کردن رفتم چون باز آمدم دیدم که غلام حیدر مرحوم گرد پشتاره کشاده مصری تناول میکرد من بطریق خوش طبعی گفتم که تو نفس خود را میکشی که مصری ما بخوری بعده وقت شام در شهرے رسیدیم شب همانجا کردیم و چیزے بخوردیم چون وقت صبح شد شخصے نان نظیر آورده داد غلام حیدر مرحوم گفت که روز گذشته و شب هم این دو وقت طعام نخوردیم درماندهٔ شدیم و سر اے خود یافتیم اکنون که طعام بخوریم زنده نمانیم دو در راه رفتن مانده شویم الحال اگرچه طعام فطیرت میخوریم روزے مولوی علی محمد جراح در حضرت قبلهٔ من عرض کرد که غریب نواز قضا رذیره اسمعیلخان مرا داده اند و رو نیند من کرده اند و من ازین امر قضا بسیار خوف میکنم حضرت قبلهٔ من قدس سره این مصراع از بیت قصیده غوثیه که تصنیف حضرت شیخ عبد القادر جیلانی قدس سره است بر زبان مبارک راندند **شعر** مُرِیدِی لَا تَخَفْ اَللّٰهَ رَبِّی بعد ازین فرمودند که در راه دے یکی قاضی بود صاحب بسیار علم و زاهد و متقی و خدا ترس و حق پرست بود پیش او بقاله آمد و گفت اے نائب رسول الله تو قضا میکنی و گاوے داشتم او شیر خورده است انصاف من از شیربان قاضی صاحب بشنیدن این تبسم کردند و گفتند که شیر دیده است من

به چه طور عدالت کنم درین گفتگو بودند که شیر ناگاه پیش قاضی صاحب بیامد و سجده کرد و رفت
بقال راضی شد بعد ازان فرمودند که در زمان سابقه قاضی صاحب نسبت میبودند و اگر
قاضی شوت میخورد و نعوذ باللہ منها حال و چنان ست که اگر شصے راتپ نوبت آید در گوش او
باید گفت اے تپ ازین شخص دور شو و اگر نه ترا در گور قاضی رشوت خوار خواهم داشت
تپ بحر د شنیدن این سخن دور شود و نیز فرمودند قاضی صاحب محمد عاقل که خلیفه حضرت
قبله عالم رحمة الله تعالے بود مقدمه قضا موجب انفصال حق کردند روے دو مخدوم
از اوچ شریف برائے انفصالی مقدمه آمدند ایشان بموجب حق انفصال کردند یکی مخدوم
خاطر نخبه شد اوچ کوچیده در بلوٹ مقام ساخت هر روز علے الصباح قاضی صاحب را بدعا
میکرد و قضا کردن اگرچه جایز ست لیکن در و خاطر مردم رنجه شود و ترک اولی و احسن ست
که در حدیث آمده قُلُوبُ الْمُؤْمِنِينَ عَرْشُ اللهِ تَعَالَى **بیت** خاطر کس را مرنجان
اے پسر ورنه خوردی زخم بر جان و جگر ایضاً دل بدست آور که حج اکبر ست
صد هزاران کعبه یکدل بهتر ست و نیز میفرمودند که قاضی احمد علی و میان عبد الرزاق
شکسته کنانیده در چاه انداختیم و نیز فرمودند که جد بزرگوار ما و استاذ ما میان حسن علی رحمة الله
تعالی عنهما قاضی بود آمد از زیارت خضر علیه السلام شد از قضا رتوبه کرد و صاحب نسبت شد و نیز
فرمودند که یکے هندو با من آشنائی داشت هر روز آمدے و بوقت رفتن گفتے که آشنائی مردان خدا
بکار آید و چون مرگ او نزدیک سید مسلمان شد بعد از او را در خواب دیدیم که کمر بسته
از جانب مغرب مے آید من او را گفتم که اے دین محمد ص از کجا می آئی گفت زیارت سومنات
کرده باز آمدیم و نیز فرمودند که ما در خواب بیم که هر دو قدم من بر قرآن مجید ست
چون از خواب بیدار شدیم مولوی محمد عابد سوکڑی رحمة الله تعالے را طلب کردیم و تعبیر خواب
از و پرسیدیم مولوی صاحب گفت شما هر چیز را بهتر میدانید لیکن تعبیر خواب در خاطر من
این چنین ست که خدائے تعالے شما را متابعت سومنات علیه اکمل الصلوة و افضل التحیة ظاهر و
باطن کمال نصیب کرده ست که هر دو قدم شما بر قرآن مجید ست و متابعت
الشیخ رحمة الله تعالے بفضلک یا ارحم الراحمین و حضرت قبله من قدس سره میفرمودند که در زمان
سابق سالکان را استعداد بسیار بود که همیشه صائم الدهر میبودند و اکنون سالک را بید که طعام
خورد و روز و شب در مجاهده باشد تا او را درجه مشاهده حاصل شود در روزه ندارد و ما که در روز

خشکی شود بعده سودا پیدا شود و از نماز و روزه رمضان شریف و از جمیع احکام شریعت
باز ماند که عقل مسلوب شود از سبب خشکی دماغ و مناسب این حکایت فرمودند که در واقعی بود خدایا
و روزه دایم شروع کرد بغیر اجازت مابعد از چند روز او را سودا پیدا شد و او دیوانه گیلمان
کنانیدم به نشد بعد او را در بند کردیم هیچ سود نکرد و از نماز و روزه رمضان مبارک و از
جمیع احکام شریعت باز ماند درین زمان استعداد کم ست بموجب همت کار باید کرد و بعد
ازان فرمودند که حضرت گنجشکر رضی الله تعالی عنه در آخر عمر فرمودند که اگر قلت طعام بسیار نه
کردمی خوب و بهتر بودی که از سبب قلت طعام مرا ضعف رسیده است که در عبادت قوت
استادن نمانده است حضرت قبله من مے فرمودند که اگر شخصے سید بنا شد و گوئید که من
سیدم مسلمانان را ادب کردن واجب ست بلیت ادب تاجے ست از لطف الٰہی + بنہ بر
سر رو هر جا که خواهی + مناسب این حکایت فرمودند یکی سید بود مشهور و دیگر سید که می آمد
او را میگفت تو سید نیستی بزرگے دیگر که حضوری نبی صاحب بود صلے الله علیه وسلم همرہی
آن سید دیگر کرد و گفت که تو سید نیستی بعده او را زیارت نبی صاحب صلے الله تعالے علیه وسلم
موقوف شد آن بزرگ حیران شد و پریشان و مضطرب ماند و بسیار گریه و زاری میکرد بعده او را
زیارت رسول خدا صلے الله علیه وسلم حاصل شد رسول کریم بزرگ را فرمودند اگر پیا و سید بنو دنرا ادب کردن
واجب بود که نام من بر سر خود نهاده بود و حضرت قبله من قدس سره میفرمودند که در حدیث وارد ست
الحق مُرّ یعنی کلمه حق گفتن تلخ ست کسی نباید گفتن مگر کسے را که معتقد باشد و او هم کنایتہً
باید گفت نه صراحةً و نه امر باید کرد و اگر امر کردن او بمیکند گناهگار شود و کنایت بلغ ست
از صریح از فقیران یکروز شخصے در خدمت حضرت قبله من و عالمیان قدس سره عرض نمود که از سبب قافله
بسیار فقیران میروند و حضرت فرمودند اگر فقیران میروند مرا غم نباشد بعده فرمودند که پیران
ما فرمودند درویش را شب قافله نعمت ست و بسیار غنیمت باشد کلیلة القافلة للفقیر لیلة المعراج
شکر باید کرد بخلق سخن و وفاداری اهل الله و بیوفائی دنیا داران و فتاد حضرت قبله من
قدس سره فرمودند که دوستی اهل الله در هر دو جهان بکار آید و دوستی دنیا داران اختیار نیست
بعد مناسب این حکایت فرمودند که در لیه بزرگے بود محمد نام از قوم آهنگران پسران او چهار بودند
بعد از وصال او به حسن خان حبکانی یکپسر او آشنائی بگرفت و معتبر او شد روزے حسن خان مذکور
بزرگزاده را بکشت و او را در نالہ که نزدیک لیه بود بینداخت و نیز فرمودند که بهاولخان کوچک

درگردن خود و امن انداخته عرضکرد که دعا فرمایند که حقتعالے محمد یعقوب را بسری دهد بعده باو چنان معامله کرد که قبرا و هم معلوم نیست و نیز میفرمودند که بنده از بنده عیب یا تقصیر بیند او را خراب کند حقتعالے هزار تقصیرات و گناهان از بنده خود بیند از توبه نمودن به بخشد چنانچه کفر اگر کبایر ست اگر کافر یکبار گوید لا الٰہ الا اللہ محمد رسول اللہ همه گناهان او صغیره و کبیره حقتعالے ببرکت کلمه شریف بیامرزد شیخ سعدی رحمة اللہ تعالے گوید بیت بحمد اللہ آن کس مسلمان شد ✦ اگرچه گدا بود سلطان شد و نیز میفرمودند که دور بودن از صحبت و نیاداران سلامی ست و در قرب ایشان هلاکت جان ست و این مصراع نیز میفرمودند ✦ قرب سلطان آتش سوزان بود و هم فرمودند هندی حنین حاکم آوی هندا وساه نگرین تلک و حضرت قبله من قدس سره العزیز میفرمودند هندی ستی بچی نه چڑهی جی جی چی چڑهی مول نه موڑے — یعنی در راه خدا مردانه باید تا در لب گور در فرمان خدا و رسول تحد احکم باید بود و از نفس و شیطان دور باید بود که دشمن اند شرارکه بخوبی می آیند و حضرت قبله من قدس سره العزیز میفرمودند که بزرگے بود کامل و را خبر کردند که یکے از مریدان شما در فساد و فتاد و ارتکاب مناهی نموده چون روزے برائے زیارت مدشیخ او را گفت هر چه کنی در حجره مایان کن که درویش را صفت ستاری و پرده پوشی باشد و حاضران مجلس را گفت فاتحه بخوانید که در ما تقصیرست که این یار ما در فساد افتاده است و هم فرمودند عالمے مدرس بود چون سبق شاگرد او نامه کردی او را گفت که از ما چه تقصیر واقع ست که سبق ما نامه کردی بیت آخر کم از نامه گاه گاهے ✦ آئی بما کنی نگاهے و نیز میفرمودند که شخصی در حوالے بیتوپ رهبود برگاؤ خود ظلم کرد گاؤ بزبان فصیح گفت که حق تعالے ترا برائے ظلم نیافریده است بلکه برائے عبادت خود موجود کرده است چون آن شخص این سخن از گاؤ خود بشنید از مال و اسباب ترک کرده راه هدایت پیش گرفت و نیز فرمودند هر کسے که گاؤان و اسپان و دیگر حیوانات دارد باید که در وادن آب و کاه کاهلی نکند که روز قیامت پرسیده شود از خدمت ایشان این حدیث را شاهد آورد ند کُلُّکُمْ رَاعٍ وَکُلُّکُمْ مَسْئُوْلٌ عَنْ رَعِیَّتِہٖ یعنی هر یکے نشان نگهبان ست بر عیال و مواشی خود از خدمت آب و کاه پرسیده شود و نیز فرمودند که یکے حاکم بود در اوچ مبارک شخصے را قدرے مبلغ داده بخدمت حضرت بابا صاحب قدس سره روانه کرد آن شخص چون نزدیک بابا صاحب رسید مبلغ مذکور را قسمت کرد نصف نزد خود نهاد و نصف دیگر پیش بابا صاحب برد بابا صاحب او را دید تبسم کرده فرمود که خوب قسمت را دانسته دی آن شخص شرمنده شد و باقی مبلغ آورده پیش بابا صاحب نهاد و توبه کرد و مرید شده و مجلده پیش گرفت چون عقیده او

صاف دیدند حضرت بابا صاحب او را خلافت داده روانه بسوے سیستان کردند الحمد الله علی ذلک
و حضرت قبله من میفرمودند که خانقاه حضرت اورنگ آبادی قدس سره را دیده ریوندند هر دو در نهایت نگار
نشسته بودند هر حاجتمندکه مے آمد او را هر حاجت که بود نوشته بداده و نیز فرمودند که مهر مبارک
حضرت اورنگ آبادی دو عدد بود بر یکے مهر این سجع مبارک بود (ذکر مولی از همه اولی) و بر دیگر
دیگر مهر مبارک این سجع بود (ای نظام در رعایت دلها بکوش دین را بدنیا مفروش) چنانچه محبوب
الهی قدس سره میفرمایند که مراد از واقعه این بیت دادید **بیت** میکوش که راحتے بجانی برسد +
یا دست شکسته بنانی برسد + دیگرے خوش گفته **بیت** دل بدست آور که حج اکبرست —
و زهزاران کعبه یکدل بهترست ؛ و حضرت قبله من قدس سره میفرمودند که مریدان حضرت قبله عالم
قدس سره العزیز را اعجب ترک دنیا بود و از صحبت دنیاداران تمام نفرت و اشتهندی مناسب این حکایت فرمودند
که یکی از مریدان حضرت قبله عالم قدس سره در حوالی احمد پور میبود علم مدرسه عیال دار و گدران و بسر بود روزے
حضرت قبله عالم قدس سره در خانه او تشریف آوردند و او را فرمودند که ترا امیها لمخان روزینه معین کنانیم عالم
جواب داد که اے قبله عالم من از حضرتے روزینه ما معین کنانیدیرا که فقیر را بر دروازه تونگر رفتن فلت
است چنانچه در حدیث وارست اذا رأیت الأمیر بباب الفقیر فنعم الأمیر
و اذا رأیت الفقیر بباب الأمیر فبئس الفقیر اللهم ارزقنا عفاف نفوسنا و الشیخ حضرت
قبله عالم و عالمیان میفرمودند که دنیا دار گرسنه اندیشه مند و مناسب این حکایت فرمودند که پیو سلطان غدیری
از خزانه پریافته چهل روز آنخزانه را بر نگاوان اشتران می آوردند گفتش اکنون خزانه بسیار یافته پیو
سلطان جواب داد که این خزانه کم ست این سخن دلالت بر حرص کند نه بر قناعت چنانچه
شیخ سعدی رحمة الله تعالی گفته است **بیت** گدا را کند یکدرم سیم سیر + فریدون به تاج و نگین نیم سیر ؛
بیت پر نگردد چشم تنگ دنیا دار را + یا قناعت پر کند یا خاک گور ؛ و حضرت قبلهم قدس سره میفرمودند
که سیر آمد و شد که گفته است الله بس و ماسوی الله هوس و بعده این بیت خواندند **بیت** بریک
زکف زمانه دریا شفق ؛ و ایشان زده کف که حسبنا الله کفی — الحمد لله رب العالمین **نخشبی** سخن
و در خدمت سجاده فتاد حضرت من قدس سره فرمود که شخصے مضطر و پریشان و تمام غریب بود و هر روز
در مسجد سبوئے پر کرده منادی داد بعد از چند مدت حضرتے روزی او فراخ کرد چنانچه تمام ملک ملک شد
و نیز فرمودند که شخصے در و دگر پیر بود و زن او هم پیر بود و زن او هر روز دو سبو در مسجد پر کرده مے
برین نیت که حضرتے او را اولاد دهد بعد از چند مدت او را دو پسر داد یکے را نام پیسے عمر مے

بود و نیز فرمودند که زنے هندو هر روز در مسجد علی الصباح جاروب کردے برین نیت که پروردگار دختر مرا شفا دهد که دختر او را پای شل بود بعد از چند ایام خدای تعالے دختر او را شفا داد و صاحب اولاد شد و نیز حضرت قبله من قدس سره میفرمودند که مدار جمله اعمال بر نیت نیک ست و مناسب این حکایت فرمودند که هندوے بود از یکی مسلمان قرض خود طلب کرد مسلمان منکر شد و گفت بر تقویم من بدست خود خط بکش مسلمان مدت خط در تقویم بکشید و این معامله بود بوقت ظهر که جناب در مسجد سفید که در شهر تونسه مقدسه بود بخدمت میان صاحب استاد دیم میان حسن علی قرآن را میخواندیم و این معامله دیدیم چون وقت شام رسیده آن شخص مذکور یک پسر داشت پسر او را گاوی شاخ زد و شکم او دریده شد بمرد و نیز قبله من میفرمودند که یک هندو نه روپیه مسلمانی یافتنی داشت هژده روپیه به فریب دروغ بگرفت بعد از چند روز نه گاوان آن هندو دزدان بردند گویند هر یک گاؤ بقیمت بیست روپیه خواهد بود دیر بار رفت و هندو اقرار کرد که شامت آن نه روپیه است که بدغا بازی گرفته ام و هم قبله من قدس سره میفرمودند که هندیان همه بهشتی بودند اگر ایشان را فریب کفر نبودے و افغانان همه بهشتی بودندے اگر ایشان را ضد نبودے و روز بعضے مردمان در مغرب گفتگو کردند شخصے در حضور آمد گفت که مردمان گفتگوئے نالایق میکنند خود فرمودند که بیفایده سر میخورند که بغیر ذکر خدا و رسول همه سرو ریست چنانچه در قرآن شریف ست قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ چنانچه قصه حضرت ابوسعید که چون آیت مذکور میخواند او را جذب پیدا میشد و او ستاد او را گفت که از این کلمه بیرون آمده باین کلمات که مشغولی کند و مراد از این کلمه الله ست و مراد از این کلمات علم تفسیر و حدیث و دیگر علوم ظاهره است و نیز فرمودند هندی موڑنه سگهان موڑ لکهیا لوح قلم دا نیز این ست فرمودند بیت

دارم نظاما کردی چو جرمی + بلی کریمی و آمرزگاری - و حضرت قبله من قدس سره میفرمودند که دنیا داران در ماه رمضان شریف روزه ندارند گویند که ما را خشکی میشود و نیز میفرمودند که این سخن از نفس و شیطان ست و اگر نه دنیا داران را همه چیز موجود میشود اگر تابستان زمستان کنند و در زمستان تابستان کنند این چنین قدرت دارند بعده میان عثمان فقیر در خدمت عرض کرد که غریب نواز بنده هر نوقت که از حدود اول تا اینجائی تونسه شریفه رسیدیم هیچکس را ندیدیم که روزه ماه مبارک رمضان دارد و تراویح گذارده باشد بجز اینجا که از برکت شما درویشان روزه میدارند و تراویح میگذارند حضرت قبله من قدس سره در جواب نفرمودند که چون مسلمانان اعمال حسنه را ترک کرده اند خدا بر ایشان

کافرانرا مسلط کرده است و نیز عثمان مذکور عرض داشت کرد که غریب نواز من چون بنده در کشتی سوار شده و در کشتی صد یا زیاده مردمان بودند هیچکس روزه دار نده ندیدم مگر یک طالب العلم روزه دار بود و نیز در احمد پور بسیار مردمان روزه میدارند و محتسب امر معروف و نهی منکر میکنند فرمودند که در انجا برکت اسلام است و حضرت قبله من قدس میفرمودند الصوم مسیف النفس یعنی روزه داشتن تیغ تیز است که نفس را میکشد و هم حضرت قبله من قدس سره میفرمودند که درین زمان مردمان در گوشت و پوست یکدیگر افتاده اند و یکدیگر را میکشند و از صحبت این چنین مردمان گوشه باید گرفت که در صحبت ایشان فساد میشود نه صلاح و نیز فرمودند که قطاع الطریق آنکسانند که بخدا رسیدن نمیدهند و با هوا و هوس و شهوت نزا بینداز دو مبتلا کنند و راه دین ترا قطع میکنند چنانچه در حدیث آمده است اذا احب الله عبدا ابصر عیوب النفس حدیث دیگر ایاکم و صحبة الاغنیاء حدیث دیگر فروا منهم کما تفرون من الاسد و حضرت قبله من قدس سره فرمودند که بدبخت آن آدمی ست که خود را از همه نیکبخت داند و بهتر آنست که خود را از همه بدو گناهگار شمارد و مناسب این حکایت فرمودند که در زمان حضرت بایزید بسطامی رحمة الله تعالی بندش باران شد و مردمان برای استسقاء در صحرا رفتند و نماز بگذاردند و باران نبارید مردمان گفتند که از شامت مردم بد باران نبارید حضرت سلطان العارفین بایزید بسطامی رحمة الله تعالی گفت که بدترین مردمان من هستم از اینجا میروم خلق در پای ایشان فتادند و گفتند که بغیر شما چگونه باشیم و نیز میفرمودند که هر که خود را از همه کس کم داند و محبوب و مقبول حقتعالی باشد بیت خود ثنائی پیشهٔ شیطان بود ✤ هر که خود را کم زند مردان بود ✤ لختی سخن دران افتاد که نصیب هر کس در ازل شده است و حضرت قبله من قدس سره الغرض میفرمودند که عورتی نزد من آمد و گفت که من سیوم روز خواهم مرد مرا موعظتی بده که وقت مردن خواهم خورد بعده حال او پرسیدم همچنان شد که آن زن گفته بود و هم فرمودند که میان ابراهیم برداپید روز محمد کهانی بطرف من آمده و بوقت رفتن باز گردن من بر آمد و رخصت میکرد من او را گفتم که ای ابراهیم امروز چیست ترا که باز باز رخصت میکنی گفت ندانم که بار دیگر نصیب شود یا نه همچنان شد که او در خانه خود رفت و بمرد و نیز فرمودند که پدر که ابراهیم ست آنچنان بود و پسر او که نور محمد ست رهزنی میکند و مال مردم میخورد و هم فرمودند که دیگر شخصی از قوم برزدار بود که پیش من آمد و گفت که من امروز نواهم مرد مرا وصیه که وقت مردن باید خواند تلقین کنید من

اورا کلمہ شہادت تلقین کردم ہمانروز بمرد و گفت و در خانہ خود دو قرپہ مندرانی کہ نزد کوہ است رسیدہ بود کہ جان تسلیم حق نمود بعدہ این آیت را بر زبان مبارک راند کہ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَّشَاءُ سخنی در دنیا او فتاد حضرت قبلہ من قدس سرہ فرمودند دنیا سخت دشمن ست از دو دور باید بود و نیز فرمودند کہ ہیچ مفلس گدای خدائی نکردہ است ہر کہ دعوے خدائی کرد از غرور دنیا کردہ است چنانچہ غرور شداد و بخت نصر و دیگر فرعون این ہمہ بغرور دنیا دعوی خدائی کردند حق تعالی ایشان را خراب کرد چنانچہ در قرآن شریف مذکور ست و نیز فرمودند معجزہ نبی صاحب ست صلی اللہ علیہ وسلم کہ بعد از وصال ایشان ہیچکس دعوی خدائی نکنند لیکن در زمان یعنی دعوی کنند نہ علانیہ حضرت قبلہ من قدس سرہ فرمودند اگر کسی چیزی سوال کند و مذہب صوفیہ کرام حرام ست و صاحبزادہ میان خیر محمد حیاۃ العلم والعمل الصالح عرضداشت کرد کہ غریب نواز بر اسپ ما دیانہ سواری کنید فرمودند کہ بروی سواری نکنیم زیرا کہ چیزے کہ بسوال حاصل شود نزد من حرام ست **سخنی سخن** در نیک و بد مردم افتاد حضرت قبلہ من قدس سرہ العزیز فرمودند کہ بعضے مردم مظہر خیر اند و ایشان ہمہ چیز خیر ظاہر میشود و بعضے مظہر شر اند از ایشان ہمہ شر ظہور مے آید مناسب این حکایت فرمودند کہ یک سید بود نام او رحیم شاہ و مقام او در کوہ ست و مظہر خیر بود چون در میان مردم جنگ و فسادی و سیدمذکور را خبر شدے در میان آمدہ صلح کردے و نیز فرمودند سید مذکور مظہر شر بود کہ در میان مردم جنگ و جدل پیدا کردے و ہر جا کہ فتنی و شر ظاہر شدے نہ خیر و ہم فرمودند چنانچہ فتح خان ڈوانہ مظہر شر ست و این بیت فرمودند **بیت** ناسزائی را چو بینی بختیار ۔ عاقلان تسلیم کردند اختیار ۔ و فرمودند در مصراع اول لفظ تسلیم مخذوف ست یعنی چون ناسزائی را بختیار بینی تسلیم کن زیرا کہ عاقلان ازو تسلیم کردند **سخنی سخن** دران او فتاد کہ چون کسے در معاملہ دنیا رفت از ہیچکس ملاحظہ نمیکند و حضرت قبلہ من قدس سرہ میفرمودند شخصے بود منصف نام خواجی ڈیرہ غازی خان مرحوم خویشان را نزد خود طلب کردہ گفت کہ از من رخصت شوید کہ فردا علی الصباح نابینا شوم و ہیچ کس را نشناسم خویشان باو گفتند کہ چہ سبب چنین باد کہ مرا فردا علی الصباح رقم حکومت میدہند چون من حاکم شوم ازہیچکس ملاحظہ نکنم و ہم فرمودند کہ نامی دیگر مذکور شخصے بود منصف او گفتی کہ چون دنیا داران را مغرور دنیا شو و حق تعالی را از دیش سلبت نمیگذارد نعوذ باللہ من ذلک و ہم شخص مذکور گفتی کہ چون خصمے بر خدائی خویش آید ایشان را چنان مسمار و خراب کند کہ از ایشان اثر نماند چنانچہ معاینہ روم قدس سرہ العزیز میفرمایند **بیت**

نقش با نقاش پنجه میزند سلطان و ریش خود بر میکند رفتی شخصی و خدمت حضرت قبلہ من قدس سرہ
آمد و عرض داشت کرد که غریب نواز مرا عیال و اطفال و شنام میدہند و خدمت نمیکنند بر لفظ در ربان
راندند که تکیہ حق بکار آید و تکیہ غیر بکار نیاید و اگر کسے تکیہ بر اعیال و اطفال کند که مرا خدمت کنند
ہیچ فایدہ نمیدہد و مناسب اینحکایت فرمودند که در کوہ درکوہ شخصے بود از قوم جعفر سہ پسر داشت و ہر یک
پسر را ہفت ہزار روپیہ نقد و دیگر اموال و اسباب تمامی قسمت کردہ بداد و بر ین امید که خدمت من
کنند بعدہ او را دیدیم که تمام خستہ و لاغر و لباس کہنہ چنانچہ پاجامہ او رقعہ بر رقعہ دوختہ بود و
یک جامہ پشمین که او را در ہندی کھتی گویند داشت چون لباس او چنین بود از احوال خوراک پرسیدم
آہ در گفت که نان جواری و یک آوند پر از آب پیش نہند نان را با آب آمیختہ کردہ میخورم و بعد ازان
فرمودند که مسوخان مرحوم صاحب ملک سنگھڑ بود وقت مردن عیال و اطفال خود صد روپیہ طلب کرد
ایشان جواب دادند که نزد ما یان چیزی نیست که بدہیم و مسوخان حکمرانی کردہ بود بعضے گویند که بر
قبر علی اکبر خان مرحوم ولد مسوخان پنج پاولہ نقد بردند آن ہم آوردند و خرچ نہ کردند شیخ سعدی
رحمۃ اللہ علیہ میفرماید بیت برگ عیشی بگور خویش فرست کس نیارد ز پس پیش فرست ۔ دیگر
فرمودند که چون وقت وصال شیخ الشیوخ العالم شیخ شہاب الدین سہروردی رضی اللہ تعالی عنہ
نزدیک رسید یک پسر ایشان کلید توشہ خانہ از لانگری طلب کرد و توشہ خانہ بکشاد و در توشہ خانہ
بغیر پنجہ روپیہ ہیچ چیز موجود نبود آن پنجہ روپیہ بر تجہیز و تکفین کردند بعد ازان فرمودند آن پسر
که کلید طلب کردہ بود او دلا او حسرت باشد و آن پسر که آن کلید طلب نکرد بہ فرحت حلال باشد
سخن دران افتاد بہر جا که بدعت و بازی باشد خلق بسیار جمع شود و ہر جا که کار نیک باشد خلق کم رود
خواجہ ذکرہ اللہ بالخیر فرمودند که در کار خیر نفس و شیطان مخالف باشند از برائے آنخلق در کار نیک
کم جمع شود چنانچہ در زمانہ نبی صاحب صلے اللہ علیہ وسلم اصحاب کم بودند و کفار بسیار و در بدعت نفس و شیطان
موافق باشند از برائے آن خلق در کار بدعت و بازی بسیار جمع شود چنانچہ بر مسیلمہ کذاب که کار بدعت و دروغ
میکرد یاندک مدت چند لکھہ مردم جمع شدند و او دعوت نبوت کردہ بعدہ او را حضرت ابا بکر صدیق رضی اللہ
تعالی عنہ قتل کنانید و ملک نجد خراب کردند که ملک نجد مبدا فساد است چنانچہ در حدیث وارد است
اَلْفِتْنَةُ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ وَمِنْ قَرْنِ الشَّيْطَانِ و نیز فرمودند مذہب وہابیہ ہم از نجد پیدا شدہ است
و ہم فرمودند که علمائے خراسان فتوی دادہ اند ہر که مذہب وہابیہ اختیار کند کافر شد نعوذ باللہ

درصحبت نیکان نجات دارین ست و درصحبت بدان خرابی دارین **بیت** صحبت صالح ترا صالح کند
صحبت طالح ترا طالح کند **قطعه** پسر نوح بابدان بنشست ۔ خاندان نبوتش گم شد ۔ سگ اصحاب
کهف روزی چند پی نیکان گرفت ۔ مردم شد ۔ روزے این بنده درخدمت حضرت قبلهٔ
عالم قدس سره عرض داشت کرد که حق تعالی محبت خود نصیب کند فرمودند چنان شود انشاء الله تعالے
من این حدیث خواندم که **اَلْکَرِیْمُ اِذَا وَعَدَ وَفَا** خواجه من این بیت بر زبان مبارک
راندند **بیت** پس از سی سال این معنے محقق شد بخاقانی ۔ که یکدم با خدا بودن به از ملک سلیمانی ۔
لختی سخن دران او فتاد که خضاب کردن ریش را سودے نیست حضرت قبلهٔ من قدس سره العزیز
فرمودند که چون ما در دهلی شریف داخل شدیم بر دروازه یک مسجد این بیت نوشته **هندے** و بخ الهبین او بے
کون ۔ کیس نیلا وین مکے کون ۔ اول آخر مرنا ۔ موہنکا لاکھان کرناہ ورودے حضرت قبلهٔ من قدس
سره مولوی صاحب مولوی محمد عمر ملغانی کتاب صحیح بخاری بیاورد و خواجه من فرمود که فهم حدیث بغیر
مجتهد کسی نیست ما را عمل بر قول مجتهد ست نه بر حدیث **لختی سخن دران او فتاد** که دنیا داران هر وقت
در نزاع و جدال میباشند و حضرت قبلهٔ فرمودند که دنیا مثل حیضه است چنانچه بر مردار سگان و شغالان نزاع
میکنند همچنین طالبان دنیا برائے حب دنیا نزاع میکنند و یکدیگر را میکشند عاقبت دنیا را همه گذاشته میروند
و مناسب این حکایت فرمودند که چون وقت وفات سلطان سکندر رحمة الله نزدیک رسید اقارب و وزیران
و امرا را طلب کرده وصیت کرد که دست و پائے من از کفن برهنه خواهید داشت و حضرت قبلهٔ من قدس
سره العزیز میفرمودند که در برهنه کردن دست و پائے اشارت آنست که سلطان سکندر بادشاه
دنیا بود هیچ چیز از دنیا بخود نبرد دست و پائے برهنه برفت چون سلطان سکندر بهمه وصیت ها بجا آوردند
ازین جا رسم ست که دست و پائے دشمنان را کفن بیرون کنند و نیز قبلهٔ من قدس سره میفرمودند که نماز و
روزه هر کس تواند کرد اما از شهوات بر خاستن و ترک لذات گرفتن کاری دیگر ست و ازین باز
آمدن مشکل ست **رباعی** ترا شهوت و کین حرص حسد ۔ چون در رگ و پی تو جان درحسد ۔ رضا و ورع
نیکنامان و حر ۔ هوا و هوس هر زمان کیسه بر ۔ روزے درخدمت حضرت قبلهٔ من قدس سره مولوی
محمد احسن پسر مولوی عثمان رحمان الله دایره دین پناه رحمة الله علیه عرض داشت کرد که غریب نواز سلامت
بعضے مردمان در حق اصحاب کرام سخنان بد و ناسزا گویند و بنا بر مخالفت راندند فرمودند که اکنون وقت
سکوت و صبر کردن ست که هر طرف حکم گرفت گستاخی دیگر عرض داشت که بد مذهبان را خدا تعالے
غرق کند حضرت من قدس سره فرمودند ایشان را حق تعالے هدایت کند و نیز فرمودند که فاعل حقیقی

دہر کار حقتعالے ست لیکن ادب آنست کہ کار تیرا بحقتعالے حوالہ کنند و کار ید ابہ نفس و شیطان
نہ بحقتعالے ز برائے ادب و این بیت بخواندند رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا
وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ و مولانا روم قدس سرہ فرماید **مثنوی**
از خدا خواہیم توفیق ادب ۔ بی ادب محروم ماند از لطف رب ۔ بی ادب تنہا نہ خود را داشت بد ۔
بلکہ آتش در ہمہ آفاق زد ۔ از ادب معصوم و پاک آمد ملک ۔ از ادب پر نور گشتہ این فلک ۔
لختی سخن در ان افتاد کہ ہر کس مقام و وطن خود را عزیز دارد و حضرت من بر زبان مبارک راندند
کہ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْاِیْمَانِ و وطن دو است و فرعی و اصلی فرعی آنست کہ آدمی در انجا متولد
شدہ و اصلی آنست کہ جمیع خلایق دنیا را ترک کردہ در ذات حق محو گردد **بیت** ہر کجی در ماند از
اصل خویش ۔ باز جوید روزگار وصل خویش ۔ و نیز فرمودند اثر و با پادشاہ باشندگان خشکی ندگر در آسیا
افتند بمیرند و ہمچنین حیوانات آبی کہ اگر در خشکی افتند ہلاک شوند **بیت** اگرچہ در خشکی ہزاران رنگہا
ست ۔ ماہیانرا با بیوست جنگہا ست ۔ و نیز فرمودند کہ با دیہ نشینان اگر در شہر در آیند حیران شوند و اگر
شہری در بادیہ رود حیران بماند و یکبار این بیت فرمود **بیت** یوسف کہ بہ مصر پادشاہی میکرد ۔
سیگفت گدا بودن کنعان خوشتر ۔ روزے شخصے از اجمیر شریف آمد در خدمت حضرت قبلہ من عرضداشت
کرد کہ غریب نواز بندہ در خدمت خواجہ معین الدین قدس سرہ ہفت روز حاجت خود را عرض
کردم بعد از ہفتم روز مرا فرمودند کہ حاجت تو در سنگہار شریف بخدمت خواجہ محمد سلیمان رود حاجت
حاجت من این ست کہ قرض من دوخته گردد مرا بیعت کنید حضرت قبلہ من او را بیعت کردند
و سہ بار سورہ مزمل بعد از نماز عشا مداومت کن حق تعالے قرض شما را ادا کند انشاء اللہ تعالے
بر وطرف خانہ خود روزے میان علی محمد سپاہی در خدمت حضرت قبلہ من آمدہ او را
فرمودند کہ از لشکر بزداران بچہ طور رستی میان مذکور عرضداشت کہ غریب نواز چون لشکر بزداران
بر من شمشیرہا کشیدند صورت شما حاضر کردم دست مبارک شما ظاہر شد و مرا امان داد
حضرت من در جواب فرمودند کہ مرید را چنین باید در ہر حالت حاضر داند و مدد از و طلبد این بیت
فرمودند **رباعی** ناصیہ پیر نہ تنہا ضیاست ۔ بلکہ یکے از صفت کبریاست ۔ ہر کہ بدل
دامن پیران گرفت ۔ گنج بقا از پی ویران گرفت ۔ و حضرت من قدس سرہ میفرمودند
کہ ہر غم و الم کہ بر آدمیان نازل شود از شامت اعمال ماست کہ اندیشہ شود و اگر نہ حضرتے ظالم
نیست معاذ اللہ اگر کسی حق تعالی را ظالم گوید کافر گردد و ظالم آنست کہ در ملک غیر تصرف کند

وحضتعالی مالک همه اشیاست هرچه خواهد آن کند و نیز فرمودند لَا تَحَرَّكُ ذَرَّةٌ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ
لختی سخن دران او فتاد کسے را که فرزند فوت شود او را بسیار سخت ست مناسب این
حکایت فرمودند که روزی در غزای کفّار اصحاب بسیار شهید شدند و میّت یک صحابی
یافته نشد رسولخدا صلے اللہ تعالی علیہ وسلم حکم کرد که میّتان را لشکر چاک کنید و در جگر ایشان نظر
کنید میتی که در جگرد و سوراخ باشد او را بیارید صحابه رضوان اللہ علیہم همچنان کردند یک میت را
بهمان صفت یافتند و در خدمت رسولخدا صلے اللہ علیہ وسلم آوردند اصحاب عرض کردند
یا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم از چه سبب در جگر این صحابی دو سوراخ ست نبی صاحب علیہ السلام
جواب داد که این را دو پسر فوت شده است از غم ایشان در جگر این دو سوراخ شده و هم فرمودند
که آزار مورچه ش کردم کسی را ندکه او را گزیده باشد و هم نبی صاحب بعد از فوت شدن پسر
خود که نام او حضرت ابراهیم رضی بود از چشم مبارک رسولخدا صلے اللہ تعالی علیہ وسلم اشک جاری
شد و این عبارت عربی بر زبان مبارک او رفت اَلْعَيْنُ تَدْمَعُ وَالْقَلْبُ يَحْتَرِقُ بِفِرَاقِكَ
يَا اِبْرَاهِيْمُ و چشم شکیبا دل اسوده و جدائی ابراهیم صحابه عرض کردند یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تو ما را
منع کردی سول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمودند منع نوحه کردن نمودم نه گریه نمودن کردم ۱۲ رحمة اللہ علی قلب حزین
وهم فرمود مرتبه یک اصحابی زمستقا و دلی زیاده ست وهم در حدیث آمده ست اَصْحَابِیْ كَالنُّجُوْمِ
بِاَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ **لختی سخن دران او فتاد** که هر کس را که مصیبت رسد
باید کرد تا اللہ کسید صبر کند و جزع و فزع نکند و اگر نه تقدیر حق تعالے گوید ترا به بلائی دیگر مبتلا کنم که مصیبت اوّل از
تو فراموش شود حضرت قبله من قدس سره بر مناسب این حکایت فرمودند که زنے بود بعد از فوت
شدن پسر خود هر روز جزع و فزع و نوحه کردے ما او را منع کردیم که هر روز نوحه و جزع مکن صبر کن
جواب داد که یک پسر داشتم که حضتعالے از من بستد اکنون چه جای از چند مدت به بلائے عظیم گرفتار
شد و هر روز نوحه کردے که او مردن پسر هیچ یاد نماند و هم فرمودند که یک زن چوڑهوان بود که پسر او
فوت شد و هر روز نوحه کردے و صبر نکردے بعد از چند روز دیگر به مصیبت دیگر گرفتار شد که برادر او
فوت شد و نیز فرمودند هر که صبر نکند او را مصیبت بر مصیبت برسد هر که صبر کند از مصیبت نجات یابد
حضتعالی او را اجر عظیم دهد خود فرمایند اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِيْنَ **لختی سخن دران او فتاد** که در
حق جل و علا در انسان کامل عجب سر خود نهاده ست و حضرت قبله من فرمودند که در حدیث
قدسی آمده ست که لِسَانِیْ مِنْ سِرِّیْ وَسِرِّیْ مِنْ لِسَانِیْ و فرمودند لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْاَفْلَاكَ

دیگر بار این بیت فرمودند بیت گر نبودی ذات حق اندر وجود ۞ آب و گل را کی ملک دی سجود ۞ و نیز فرمودند فِی قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ بَرَکَةٌ وَفِی الْحَرَکَةِ بَرَکَةٌ وَفِی الْخَیْرَاتِ بَرَکَةٌ وَفِی الْحَلَالِ بَرَکَةٌ وہم فرمودند ہر کہ حرام خورد رزق او تنگ شود و عاجز باشد چنانچہ و زدان ہمیشہ خوار باشند و حضرت قبلہ من قدس اللہ سرہ العزیز از شخصے پرسید چہ قدر علم خواندی او جواب داد کہ طب خواندم حضرت قبلہ این بیت خواندند بیت طب زنبی جوئی کہ طب النبی ۞ سازوت از جملہ علل اجنبی ۞ لختی سخن دران افتاد کہ بسیار درویش اند کہ لباس محفوظ اند حضرت قبلہ من لفظ مبارک راندند کہ ہر سبکہ لباس جوگی وغیرہ دارد انکار نباید کرد کہ بسیار صاحب معنے اند کہ خود را از خلق پوشیدہ دارند بلکہ ہر کس را خدمت و تعظیم باید کرد کہ در حدیث ست مَنْ خَدَمَ خُدِمَ وحضرت قبلہ من میفرمودند کہ از علامات قیامت ست کہ پسر با پدر در جنگ و نزاع باشد چگونہ پسر فرمانبردار پدر باشد ایشانرا مبارکبادی کنند کہ شما را خلاف نیست پس این بیت خواندند بیت ختر از نرا ہمہ جنگ ست و جدل با مادر ۞ پدر انرا ہمہ بد خواہ پسرے بینم ۞ حضرت قبلہ من قدس سرہ میفرمودند ہر کہ شکر حق تعالی کند نعمت بر و زیادہ گردد چنانچہ خود فرمودہ است وَلَئِنْ شَکَرْتُمْ لَأَزِیدَنَّکُمْ و اگر ناشکری کند زوال و اسباب او تمام خراب شود و مناسب این حکایت فرمودند کہ در کوہ درک سادات بودند و بسیار مال و اسباب داشتند و زکوٰۃ ندادند یکبار و زدان آمدہ ایشانرا شہید کردہ مال و اسباب ایشان تاراج کردہ بردند چنانچہ نہصد ماده خر بردند و دیگر گاو ان بسیار بردند چنانچہ یک و زد صد و بیست گاو حصہ آمد و نہصد و شصت ماده آنجا قیمت ہژدہ نوزدہ روپیہ میفروشند و ہم فرمودند سیدے پسر را حوالہ معلمے کرد و گفت کہ این پسر ما را قرآن شریف ختم بخوانید و تعلیم کنید چون معلم پسر سیدمذکور را کلام اللہ ختم کنانید او شلوار یک زر داد تمام لاغر کہ آن بزد در راہ بمرد و در خانہ او ستاد نرسید لختی سخن دران افتاد کہ اولیا را قدرت ہست چیزیکہ از حق تعالے خواہند یابند و حضرت قبلہ من قدس سرہ مناسب این حکایت فرمود کہ سالے بندش باران در کوہستان شد خلق اللہ پیش صاحبے آمدہ عرض داشت کردند کہ مال ما از سبب گرسنگی و عدم گیاہ کہ بارانے بارد میرود و لی خدا جواب داد کہ مقصود شما باران ست یا گیاہ سبز گفتند مقصود ما گیاہے سبز ولی خدا دعا کرد کہ حق سبحانہ قادرست کہ بفرستد باران کہ گیاہ سبز روید چون علی الصباح مردم از خواب بیدار شدند دیدند کہ برہمہ شب و کوہ گیاہ سبز

روئیده ازمزور آن ولی را لقب غرشین نهادند و در زبان افغانی غر کوه را گویند و شین گیاه سبز را گویند و نیز اولاد آن ولی بهمین لقب مشهورست و هم فرمودند که هرچه اهل الله بامر حق سبحانه و تعالی کنند عامه را در فهم نیاید چنانچه فعل خضر علی نبینا و علی آله و علیه الصلوة و السلام هرچه کرد بامر حق تعالی کرد بهتر موسی علی نبینا و علیه السلام با وجود مرتبه نبوت ازان بیخبر بود چنانچه مولینا رومی قدس سره میفرمودند **مثنوی** آن پسر را کش خضر ببرید حلق ٭ سر آنرا در نیابد عامه خلق ٭ آنچه از حق یافته وحی و خطاب ٭ هرچه فرماید بود عین صواب ٭ آنکه جان بخشد اگر بکشد رواست ٭ نایب است او دست او دست خداست ٭ فهم موسی با همه نور و هنر شد ازان محجوب نبی پر مپر ٭ بنده جامع ملفوظ در خدمت حضرت قبله عالم خود قاری کتاب مثنوی شریف بود چون قصه بادشاه یهود و فریب وزیر و به قوم انصاری شروع شد فرمودند که نفس سخت دشمنی ست که وزیر و فریب نفس خود را هم خراب کرد و قوم انصاری نیز بفریب او خراب شدند تا الحال خرابی در ایشان باقیست بعده این بیت فرمودند **بیت** نفس را سر کوب دایم خوار دار ٭ تا توانی دوش از مردار دار ٭ بعده فرمودند که وزیر پادشاه را گفت که دست و گوش مرا ببرینی مرا بشگاف بادشاه همچنان کرد بعده وزیر را در قوم نصاری فرستاد و بفریب نفس و شیطان همه قوم نصاری را خراب ساخت نعوذ بالله من شرور انفسنا و من سیئات اعمالنا و حضرت قبله من قدس سره فرمودند که وزیر بفریب نفس شیطان دست و گوش را بریده و بمرد چنانچه شخصے مسمی بدین محمد نون مل که ناظم ملتان بود تفنگچه زد و مکشت آنرا هم بکشتند و هم فرمودند چنانچه شخصے غلام مصطفی خان ملتانی را شمشیر زد او را حق تعالی امان داد و شمشیر زننده را بکشتند و هم فرمودند حیات خود را هر کس دوست میدارد ولیکن چون نفس غالب شد به فریب او خود را به کشتند چنانچه میان علی محمد احمدانی که عالم بود در شکم خود کارد زد و بمرد و نیز فرمودند بسیار زنان در چاه و یا در گلوی خود رسن انداخته بمیرند

نفس شیطان زد کریما راه من	رحمت باید شفاعت خواه من	نفس و شیطان میبرد از راه ترا
تا نیندازد اندر چاه ترا	استعیذ الله من شیطانه	قد قد اهلکناه من طغیانه
ای خدائی پاک بے انباز و یار	دستگیر و جرم ما را در گذار	یاد ده ما را سخنهای دقیق
که ترا رحم آورد آن ای رفیق	هم دعا از تو اجابت هم ز تو	ایمنی از تو معابت هم ز تو
گر خطا گفتیم اصلاحش تو کن	مصلحے تو ای تو سلطان سخن	کیمیا داری تو بر قلبش بنی

گرچه جوئی خون تو نیلش کنی | این چنین میناگریها کار تست | این چنین اکسیرها اسرار تست
آب را هم خاک را برهم زدی | زآب و گل نقش تن آدم زدی | نسبتش دادی چه فت و خال و عم
با هزاران اندیشه شادی و غم | باز بعضی را رسائی داده | زین غم و شادی شادی داده
پرده از خویش چو بندوشت | کرده در خشم او هزار خوب و زشت | هر چه محبوب است او را دوست کند
و آنچه ناپیداست مسند میکند | لختی سخن دران افتاد که لقای حق تعالی همیشه باشد دیگر همه

چیز را فناست حضرت قبلهٔ من قدس سره بر زبان راندند که چندین کسان صاحب علم و حیائی ما رفتند چنانچه میان سرائی که او را دوم بادشاه گفتندی و مسوخان مرحوم و دیگر حسن خان جکانی و حیات خان جکانی و دیگر بسیار کس رفته انگاه این آیت بخواندند کُلُّ شَیْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ و هم فرمودند که کار ما به بدان نیکی کردن ست چنانچه در حدیث آمده است که اَحْسِنْ اِلٰی مَنْ اَسَاءَ بیت بدی را بدی سهل باشد جزا اگر مردی اَحْسِنْ اِلَی مَنْ اَسَاءَ و حضرت قبلهٔ من قدس سره را شمع مهر مبارک این بود جمع سلیمان سرفراز ز نوبر محدست و دیگر دعائی که حضرت قبلهٔ من قدس سره بعد از نماز فرض ستبار دست برداشته این دعا میخواندند اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لَنَا بِالْخَیْرِ وَاخْتِمْ لَنَا بِالْخَیْرِ وَاجْعَلْ عَوَاقِبَ اُمُوْرِنَا بِالْخَیْرِ دوست مبارک هر سه بار بر روئے مبارک میگردانید لیکن بعد از الحمد و اخلاص دعائے مذکور میخواندند و حضرت قبلهٔ من قدس سره فرمودند که در شرع اگر عین نباشد شرست و نیز فرمودند اَللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِی الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِیَدِكَ الْخَیْرُ اِنَّكَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ

و نیز فرمودند که حضرت ابراهیم علیه السلام تکیه بر حق تعالی کرد بر و نار باغ شد و حضرت یوسف علیه السلام اعتماد بر غیر کرد چند سال در زندان ماند حضرت سلطان المشایخ فرمودند که شیخ الشیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سره را مرض حادث شد خواست که گامی چند برود و عصا بگرفت روان شد چند گام برفت عصا را از دست بینداخت چنانچه اثر غم بر پیشانی مبارک ایشان معاینه شد پرسیدند که چه بود که عصا از دست بینداختی فرمودند که ما را عتاب کردند که تکیه بر ما کردی و نیز فرمودند که حَسَنَاتُ الْاَبْرَارِ سَیِّئَاتُ الْمُقَرَّبِیْنَ و حضرت قبلهٔ من قدس سره میفرمودند که خدا رازق مطلق ست که سیمرغ را چهل فیل هر روز روزی دهد در کوه قاف چنانچه شیخ سعدی قدس سره بیت چنان بهن خوان کرم گسترده که سیمرغ در قاف

روزی خورد ٭ و مبتسم شدند و گفتند گر تمنا بنی آدم و نیز فرمودند شخصے ابلیس را دید و گفت که
مردمان را خراب کنی ابلیس گفت من مردمانرا خراب نکنم بلکه مردمان زنان خوار کنند که
بروئی ایشان بوسه دهند و بسبب خیال بد مردم بگدیگر کشند من کجا باشم بعد ازان این
بیت فرمودند **بیت** اگر نیک بودی همه فعل زن ٭ زنان را مزن نام بودی نه زن ٭ و نیز
فرمودند **بیت** در رفع حجب کوش نه در جمع کتب ٭ از جمع کتب بے نشود رفع حجب ٭
میان غلام رسول نبیره میان صاحب نور محمد ناروالہ قدس سره در حضور عرض کرد که رفع حجب
میکند یا نه حضرت قبله قدس سره فرمودند که رفع حجب حق تعالی کند بامداد پیر و این بیت
بر زبان مبارک راندند **بیت** آنکه بتر بزد بدیگ نظر از شمش دین ٭ طعنه زند بر دهه سخن کند
بر چله ٭ و نیز فرمودند که حضرت امیر خسرو گفته **بیت** چون من مرا پرگشت یار نه نیست مرا حاجت
پروردگار ٭ و حضرت قبله من قدس سره فرمودند که اولیاء عین ذلت حق اند و هدایت در
دامن ایشان بسته است و توجه ایشان توجه عین ذات حق ست و نیز فرمودند که الله الله هر کس
گوید لیکن گفتن اولیاء تاثیر دارد **بیت** عام میگویند هر دم نام پاک ٭ این اثر نکند چو نبود
عشق پاک ٭ و نیز فرمودند که حضرت اصم قدس سره چیزے نخوانده بود لیکن مریدانرا این دو
چیز وصیت کردی اَلطَّاعَةُ لِلّٰهِ وَالْيَاسُ عَمَّنْ خَلَقَ اللّٰهِ و نیز فرمودند که اولیاء عین حق اند
قطعه آنانکه بنظر خاک کیمیا کنند ٭ سنگ ولی کنند مس را طلا کنند ٭ آنها که چشم را
بدوصد حیله وا کنند ٭ آیا بود که گوشه چشمی بما کنند ٭ و نیز فرمودند در حدیث
شریف مده تأتی علی زمان یقرءون القرآن ویصلون الصلوٰة ولیس فی قلوبهم
ایمانهم یعنی زمانے خواهد آمد که از خواندن قرآن و نماز و درود ایشان ایمان درین وقت اگر گوشه گیرد از خلق سلامت ماند چنانچه در زمانهای
سابقه نیک مردم از خلق گریخته در غارها گوشه گرفته بودند و نیز فرمودند که در این وقت اگر خانه کس را
آتش بسوزد و برای کشتن هرگز نیاید رفت که صاحب خانه دعوی کند که این شخص خانه مرا آتش
زده و دیگر فرمودند که در فهرست نفحات الانس اسم شش صد مرد و دوازده زن آورده همه
کامل کمل اند مگر یک مرد اسم او از دیوان فقر کرده که با پاک محمد اشنائی داشت و حضرت خواجه
فرمودند کمبرد از مریدان مولینا صاحب قدس سره یکی از تو اگران آشنائی داشت روزے برائے سیاحت
مولینا صاحب آمد مولینا صاحب فرمودند که این مردم کدام ست خادم گفت فلان مرید ست
مولینا فرمودند این پیش ازین آدم بود اکنون بی آدم شده است بعده حضرت قبله و عالمیان قدس سره

این بیت فرمودند **بیت** هرچه دین عالم است از اثر صحبت است ✤ ورنه کجا یافت بید بهای نبات
و نیز فرمودند که طریقه خاصان آنست که خود را از خلق گناهکار تر داند و نیز فرمودند که نیک آدمی
آنست که خود را از گناهکار زیاده داند و بد آدمی آنست که خود را از همه بهتر داند روزی حضرت
قبله من قدس سره بنده را در خلوت پیش خود طلبید و فرمودند باید که حوصله کنی و پیوسته مشغول بطاعت
و عبادت حق تعالی باشی و بعده این آیت بر زبان مبارک راندند اِنَّا لَا نُضِیْعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ
عَمَلًا و نیز به تشریف اجازت خاص مشرف گردانید الحمد لله رب العالمین و در فوائد شریف
آورده است که حسن علی سنجری رحمة الله تعالی که بنده را محبوب الهی قدس سره پیش طلبید و فرمود که پیوسته
بطاعت و عبادت مشغول باش و باوراد و ادعیه بمطالعه کتب مشغول باشی بیکار نباشی ناگاه
به تشریف خاص مشرف گردانید کلاه و ورع و خلعت عطا فرمودند الحمد لله رب العالمین و نیز سلطان
المشائخ قدس سره این بیت فرمودند **بیت** با عاشقان نشین و همه عاشقی گزین ✤ با هر که نیست عاشق
کم شو بآن قرین ✤ و حضرت قبله من این بیت را بسیار بر زبان مبارک راندندی **بیت** پس از سی سال
این معنی محقق شد بخاقانی ✤ که یکدم با خدا بودن ز ملک سلیمانی ✤ و نیز فرمودند که حضرت قبله عالم
مهاوری رضی الله تعالی عنه در اوایل یک چهپری نی داشتند و در وعبادت میکردند دیگر
هیچ خانه نداشتند چنانچه در سیر الاولیا آورده است که مولینا حسام الدین ملتانی خلیفه سلطان المشائخ را
یک چهپری نیم کهنه مختصر درویشانه داشت چنانچه خواجه حکیم سنائی رحمة الله تعالی گوید **نظم**

داشت لقمان سه گز پیچی و تنگ ✤	ابوالفضولی سوال و دنگ
چون گلوگاه نائی سینه تنگ	چیست اینجا نه شش بدست و سرے
با دل سرد گفت چشم گریان پیر	گفت مذ ارمن ت کثیر

و نیز فرمودند که حضرت نوح علیه السلام در عمر خویش یک لی بند استاده کردی تا گرمی خورشید
نرسد چنانچه در کیمیا سعادت مذکورست که حضرت نوح علیه السلام یک خانه نمین داشت تخصے گفت
حضرت نوح را که دیگر خانه بنا کنید حضرت نوح علیه السلام جواب داد آنکس را که باید مردن این قدر بس است
و نیز فرمودند که مقصود از علم عمل و هدایت و محبت باری تعالی حاصل کردنست چنانچه در سیر اولیا
آورده که وقتے که از بعضی یاران او ده اتفاق کردند که اجازت تعلم و بحث کردن از سلطان
المشائخ بستانند بخدمت حضرت سلطان المشائخ عرض کردند سلطان المشائخ فرمودند
که چه کنم مرا از ایشان مطلوبی دیگرست و ایشان همچون پیاز پوست در پوست اند کاتب
حروف از جواب سلطان المشائخ استنباطی کرده است یعنی مغز ندارند آن مقدار علم به برے

این کار که دران شروع کرده اند حاجت باشد حاصل کرده اند و مطلوب ازان علم عمل ست
و محبت باری تعالی که بمنزله مغز ست و آنچه جز اینست بمنزله پوست ست مراد از کار کردن عمل ست
و محبت باری تعالی چنانچه مولینا جامی قدس سره فرماید رباعی ایدل کمال در مدرسه چند
تکمیل اصول و حکمت و هندسه چند ✽ هر فکر بجز ذکر خدا وسوسه است ✽ سرے از خدا بدار این وسوسه چند
بیت عمر تو شد صرف اصول و فروع ✽ هیچ نیفتاد باصلت رجوع ✽ روزی بنده در خدمت
قبله خود عرض داشت کرد که قرآن مجید را یاد کنم حضرت قبله من قدس سره منع کردند از حفظ
قرآن مجید و نیز فرمودند که پیران مریدان را از همه وظائف منع فرمایند جز یک وظیفه دیگر نگویند
چنانچه حضرت قبله من رضی الله تعالی عنه این بنده را در بیداری و خواب گفته اند که ذکر جانی بسیار
کن که سریع الاثر ست و نیز چنانچه سلطان المشایخ مولینا شمس الدین را فرمودند که لب به بندی
و در بندی و نیز فرمودند که اَلْقُضَاةُ یَفْتُوْنَ عَلَی الْکِذْبِ و نیز فرمودند اِنَّمَا
الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ لخی سخن در استعداد و توکل اوقات حضرت قبله من قدس سره بر
نقطه مبارک راند که متعلی بود در لاهور سعد الله نام پیش عالمی تعلم کردی بعد از چند روز آن سعد الله
وزیر پادشاه شد روزے سعد الله مذکور برائے زیارت استاد آمد چند مبلغ پیش او نذر گذرانید
استاد گفت تو کیستی گفت من سعد الله شاگرد شمام استاد فرمود این مبلغ آورده خود بردار
که این حرام ست بعد ازان فرمودند که زهی استعداد مردمان زمان سابقه که به هیچ التفات
نکردند بجز اعتماد حق تعالی و در خدمت حضرت قبله من قدس سره وقت قیلوله میان احمد قوال در
جوگ این کافی شروع کرد هندی کرین سیالین دو پهیرے ✽ رنجهٹیا وی ✽ سکه تا گئی ماہے
وی ذکر دو پهیرے ✽ جو کچه کیتا انهان کهیان وے رنجهٹیا وی ✽ کرین سیالین دو پهیرے ✽ رنجهٹیا وے
و حضرت قبله من بر زبان مبارک راندند ✽ نه کوئی آوے نه کوئی جاوے رنجهٹیا وے کهیتی ویرے
رنجهٹیا وے کرین سیالین دو پهیرے الخ و راگنی جوگ وقت قیلوله دوست میشنید
و نیز این ابیات مطلع الانوار میخواندند بیت اگر همه عالم بهم آیند تنگ ✽ به نشود پائے
یکے مور تنگ ✽ جمله جهان عاجز یک پائے مور ✽ وائے که بر قادر عالم چه زور ✽ خسروان
در امر نیست خیز ✽ سوئی فقیهان خدائی گریز ✽ و نیز فرمودند مصرعه نهان کے ماند آن رازی
کز و سازند محفلها ✽ و حضرت قبله من قدس سره العزیز فرمودند که روزے پیش قبله عالم
بهاوری رضی الله تعالی عنه این بیت خواندم بیت کمال صنعت مشاطه شاید که روے زشت

را زیبا نماید ٭ بعده قبلهٔ عالم رح فرمودند که از من هم بیت بشنوید **بیت** مگو که پیر شدی تاب عاشقیت نماند ٭ شراب کهنه مستی دگر دارد ٭ وحضرت قبلهٔ من قدس سره بر لفظ مبارک راند که دو شخص در خدمت با باصاحب قدس سره عرض نمود که غریب نواز درمیان ما مغایرت مقدمه فیصل کنید حضرت با باصاحب قدس سره خواجه بدرالدین اسحاق و حضرت نظام الدین اولیا را رحمة الله تعالی عنهما فرمودند که شما بروید مقدمه ایشان فیصل کنید حضرت بدرالدین اسحاق فرمودند که چون آن دو شخص گفتگو شروع نمودند از لطافت تقریر و شیرین کلام ایشان ما را گریه آمد پیش حضرت با باصاحب آمده عرض کردیم که اے غریب نواز ایشان چنان گفتگو کرده اند که ما را حالت گریه آمد حضرت گنجشکر فرمودند که ایشان ملائکه بودند که برائی تعلیم شما آمده بودند حضرت قبلهٔ من بزبان مبارک راندند که بلّه شاه علیه الرحمة چه خوش فرمودند **هندی** ها بیل قابیل آدم ها کے جائے آدم کس کا جایا ٭ و نیز فرمودند **بیت** نفس را سرکوب دایم خوار دار تا توانی دورش از نمرود دار ٭ و نیز فرمودند چنانچه حضرت سلطان المشایخ قدس سره فرمودند که کرمدے نفس را دید بر صورت خود بر مصلے خود در خانه خویش نشسته متعجب شد که بر شکل من کیست که در خانهٔ من بر مصلے من چه کند از و پرسید تو کیستی جواب داد من نفس توام باز پرسید که اینجا چه کنی گفت رنج بود ه ام گفت ترا بخواهم زد گفت زدن این چنین نباشد زدن من طراز من باشد این بگفت و ناپیدا شد و حضرت قبلهٔ من قدس سره میفرمودند که سلامتی در ملک درویشست دیگر همه ملک دنیا را زوال و خرابی ست حضرت خواجه حافظ شیرازی خوش گفته رحمة الله علیه **بیت** دولتی را که نباشد غم از آسیب زوال ٭ دولتی هست که در صحبت درویشان ست ٭ و نیز فرمودند که چون کسے از اولاد بزرگان برائے ملاقات بیاید لازم ست که او را تعظیم بسیار بیائید کرد و پیش او استاده نشود و تواضع و تعظیم نماید زیرا که اباء و اجداد او از قبر خود تا کمر بیرون آمده ببینند اگر کسی ایشان را تواضع کند خوشدل شوند و مناسب این حکایت فرمودند که سجاده نشین با باصاحب رحمة الله تعالی عنه را بزرگے بر قدم سواری و بوسه داد کسی از گفت که چرا چنین کردی جواب داد که همه بزرگان پشت و پناه اولاد خود آیند مرا واجب بود تعظیم کردن آنرا و نیز قبلهٔ من قدس سره بخدمت صاحبزاده خواجه محمود صاحب رحمة الله علیه عرض نمودند که تکیه ایمان و دین و دنیا و دو جهان من حضرت قبلهٔ عالم و شما هستید دعا خیر فاتحه فرمایند که حق تعالی این غلام را شفا کامله نصیب کند و نیز در خدمت حضرت قبلهٔ عالم رفته دعا طلبے کنید که بکرم و فضل خود نظر کنند نه بر اعمال ما که این بنده را تکیه در دو جهان بر ذات شماست

نه بر دیگری بعده این بیت بر زبان مبارک راندند بیت هر قوم راست راهی دین قبله گاهی ۰ من قبله راست کردم بر سمت کجکلاهی ۰ و نیز فرمودند که اگر غلام را عارضه پیری نبودی مثل مرغان پرده زیارت حضرت قبله عالم و شما کردمی چکنم که غلام را طاقت دیدن نمانده که ضعف کمال ست این بیت فرمودند بیت جوانی شد و زندگانی بماند ۰ جهان کو مان چون جوانی بماند ۰ جوانی بود خوبی آدمی چو خوبی رود کی بود خرمی ۰ و حضرت قبله من بر زبان مبارک راندند **ذکر هندی** ہیہون تونس اون توہین ظاہر توہین باطن توہین فی السماء والارض الہ چنانچه در قرآن مجید آمده هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ و نیز مولینا جامی قدس سره فرمودند که همه قوتی همه تختی و حضرت قبله من قدس سره این بیت را بر زبان مبارک راندند بیت بنده پیر خرابات کز لطفش دائم ست ۰ زانکه لطف شیخ و زاهد گاه ست و گاه نیست ۰ روزے در مجلس حضرت قبله صاحب قدس سره پیر بخش قوال که صاحب درد و سوز بود این کافی شروع کرد **دوہڑہ** کرین سیالین دے پھیر بے رنجھیا ہا ہیا ۰ ناکوئی آوی ناکوئی جاوے میرے رانجھن لائی ڈیرہ ۰ عشق رانجھن دے گہائل کیتی میان سکہ گئی دکھ بہیرہ ۰ حضرت قبله قدس سره را گریه چنان غلبه کرد که مرواريد اشک از چشم مبارک بر مژگان عقد گهر میگشت و شبنم وار بر گل رخسار میریخت حضرت من اشک خمی دلبر رومال گرفت و باقی درویشان صاحب درد که در حضور حاضر بودند گریه بسیار کردند و حضرت قبله من فرمودند که افعال نیک حق تعالی ست و افعال بد از نفس و شیطان ست و نیز روزے در مجلس حضرت قبله قدس سره حاضر بودم که مولوی سرفراز ڈیره شمالی والا شخصی را در حضور فرستاد و عرضداشت کرد که دو شخص نزد مولوی موصوف امانت نهاده بودند اکنون مولوی را مدعیان مواخذه کرده اند دعا فرماید که حقتعالی او را از شر ایشان امان دهد حضرت قبله من فرمودند که حضرت باباصاحب قدس سره فرموده که سیکه امانت قبول کند او از مریدان ما نباشد امانت را نزد خود نباید نهاد که در امانت خوف ست و حضرت قبله من فرمودند که یک خدائی ست که بغیر او خدائے دیگر نیست اگر دیگر بودے باور نیاوردے خلق ولیکن خدائے هیچ نیست بجز خدائی مطلق عزوجل امید است که رحمت کند بر بندگان خود که ارحم الراحمین و اکرم الاکرمین ست بلکه از مادر و پدر شفیق تر ست روزے در مجلس مجلله من قدس سره شخصے در حضور عرض کرد که حقتعالی شما را بامداد حضرت قبله عالم رحمة الله تعالی علیه شفا کامله نصیب کند حضرت قبله قدس سره فرمودند که تکیه گاه دو جهان ما ذات حضرت عالم ست رحمة الله تعالی علیه نگاه این بیت بر زبان مبارک راندند بیت

هرانکه استفاضت بدرویش برده ٭ اگر بر فریدون زد او پیش برده ٭ روزے در مجلس حضرت قبلہ من قدس سرہ پیرمخش قوال این بیت گفت **بیت** در چشم مجنون بود لیلی شده بنموده ٭ لیلی کجا مجنون کجا خود بوده خود بوده ٭ و نیز این غزل گفت **غزل** دل داغ ترا بجان گرفته ٭ آن درد تو جاودان گرفته ٭ حال دل ناتوان چه پرسی ٭ حیرت زده را زبان گرفته ٭ بر تن چه زنی گلاب و کافور ٭ کین شعله در استخوان گرفته ٭ روزے در مجلس جمعه در حضور قبلہ من میان حسین و برخوردار خان این مولود شریف را خواند **مولود** مرحبا سید مکی و مدنی العربی

دل وجان باد فدایت عجب چه خوش لقبی	من بیدل بجمال تو عجب حیرانم	الله الله چه جمالست بالاتر عجبی
شب معراج عروج تو بافلاک گذشت	بمقامیکه رسید نرسید هیچ نبی	لاتعشقن فتنهم من حشی فتری
فهم رازش چکنیم من عجمی او عربی	نسبتے نیست تو نبی آدم را	زانکه از آدم و عالم تو چه عالی نسبی
نسبت خود به سگت کردم و بس منفعلم	زانکه نسبت بسگ کوی تو شد بی ادبی	گلبنان میچم از تو سرسبز مدام
زان شده شهره آفاق بشیرین رطبی	سید انت حبیبی طبیب قلبی	آمده سوے تو قدسی پی درمان طلبی

و نیز در مجلس حضرت قبلہ من قدس سرہ یکروز نصیر خان بزوار قدمبوسی کرده بنشست بعض حاضرین مجلس مدح آغاز کردند حضرت قبلہ من قدس سرہ بر نقطہ مبارک راندند کہ در هر عامی خاصی هست بعده نصیر عرض کرد کہ دزدان در خانه آمده بودند کور شده بازگشتند بامداد شما و نیز فرمودند کردست مبارک حضرت قبلہ عالم عجب تاثیر بود و این بیت بخواندند **بیت** گرفتم ساغری از دست مستی ٭ تعالی الله چه دستی چه مستی ٭ و حضرت قبلہ من قدس سرہ این بیت فرمودند **بیت** مصلحت آموخت نشاید تر لهوار بدانگونه که شاید تراه و نیز فرمودند کہ شیخ سعدی رحمة الله تعالی فرماید **بیت** اگر دنیا نباشد درد مندیم ٭ وگر پائے بهرش پائے بندیم ٭ و در بودن دنیا هزاران بلاست و در نبودن او عافیت در این ست و نیز فرمودند کہ اگر دنیا بهتر بودی اورا انبیا و اولیا قبول میکردند و حال آنکه هیچ نبی ولی او را قبول نکرده بلکه طلاق داده اند چنانکه شیخ عطار قدس سره فرموده **بیت** مقبل آن مردی که شد زین جفت طاق ٭ پشت بروے کرد و اوش سه طلاق ٭ و نیز فرمودند کہ اگر فقر باشد چون در معامله سرکار داخل شود شیطان گردد ٭ خواجه ذکر الله بالخیر فرمودند کہ سر ملایر جانوران نازل شود از شامت گناهان آدمیان نازل شود زیرا که جانوران غیر مکلف اند چنانکه شیخ سعدی رحمة الله فرموده **بیت** شنیدم که بر مرغ و مور و دوان ٭ شود تنگ روزی بفعل بدان ٭ و نیز فرمودند کہ سبب هجرت از ملک کفار آنست که دل سیاه میشود از برائے آنکه چون با دشاه کافر بود

دل بسوئی او بائیل شود چنانچه در حدیث شریف آمده که **النّاس علی دین ملوکهم** روزے
در حضور قبله من ابراهیم خان سرود کرد و گفت **هندی** جگ سارے گورو شن کیتا ہک کہل
سنہاری ۔ آتین آسمان دی نور محمد کہن ہلایک سارے ۔ ناہیں منگ کہیڑیا ندی نا ہیں پیر
سیال دی بیٹی ۔ ذات صفات اسی دل ہی ہیں جاپ ۔ ینال چکیٹی ۔ شکران ونڈ ندے
پیران نون سر بندی گھر آیا محرم یار ۔ کھڑیالی دیو ونکال نی اج بی گھر آیا ۔ اُچے پیپل
پینگھان پیان ۔ سیان سل مل جھوٹن گیان ۔ جھوٹے پیر سیال نی اج پی گھر آیا ۔ **هندی**
باغ بہاران تے گلزاران دسن والگون خاران ۔ باجھون یاران ۔ جس گھر دے وچہ یار نہ ہوسے
اگ لگے گھر باران ۔ نال بزاران ۔ بعد ازین غزل شروع کرد **غزل** بی حجابانہ ذرا زہ در کاشانہ ما

که کسی نیست بجز درد در خانهٔ ما	شکر لله که غمزدیم و رسیدیم بدوست	آفرین باد بریں ہمت مردانهٔ ما
گر نکیر آید و منکر که خداوند تو کیست	گویم آنکس که ربوده دل دیوانهٔ ما	ونیسیر این مولود

شریف خواند در مجالس و فقیر موجود بود **مولود** عرش ست کمین پایهٔ زیوان محمد

جبریل امین خادم دربان محمد	یوسف که خریدست زلیخا بتمنا	بود ست غلامی ز غلامان محمد
از بهر شفاعت چه اولوالعزم چه مرسل	در حشر زنند دست بدامان محمد	توریت بر موسے انجیل بعیسے
شد محو بیک نقطه فرقان محمد	آنذات خداوند که مخفی ست بعالم	پیدا بوعیان ست بچشمان محمد
یک جان چکند سعدی مسکین دو صد جان	سازیم فدائے سگ دربان محمد	ونیز خواجه من فرمودند

که وحی جبرائیل علیه السلام نازل شد در ملک بایک پسر حکیم ملاقی شد
از و پرسید جبرائیل کجاست پس تامل کرد و گفت نه بر آسمان نه بر زمین یا تو هستے یا
من ویقین ست من جبرائیل نیستم و میشک تو جبرائیل هستی پس سوال کرد این جا به حکمت
آمده جبرائیل گفت برائے غرق کردن این شهر آمده ام پسر گفت توقف کن که من اوستاد دارم تا
عقلی گرد اگرد شهر تخته ہائے ابگینه آویزان کرد حقتعالی ژاله بارانید و همه ملک یونان غرق گردانید
بعد ازین فرمودند که حکما را این چنین صفائی دل بود که شاگرد در مشرق بودے و استاد در
مغرب و اوستاد شاگرد را تعلیم کردے باین مسافت لیکن چون ایمان بر پیغمبران نیاورده بودند
این صفائی هیچ فایده نه کرد صفائی که بغیر اتباع شریعت حاصل شود استدراج ست که کافران
را بود کمال بنده آنست که بر شریعت محکم بود و از افعال غیر مشروع دور باشد که یک فعل غیر مشروع
بنده را از مرتبه ولایت بیفگند چنانچه بر صیصا نام بزرگے کامل بود از و یک فعل غیر مشروع صادر

یک فعل غیر مشروع صادر شد از مرتبه ولایت بیفتاد آخر الامر ایمان او سلب شد نعوذ باللہ
من ذلک خواجہ بزرگوار فرمودند کہ خارق عادت بر چہار نوع ست معجزہ کرامت و معونت
و استدراج معجزہ از انبیاء علیہم السلام کہ ایشان را علم و عمل کامل باشد و ایشان اکمل اند
و آنچہ اظہار کنند آن معجزہ باشد اما کرامت آنست کہ اولیا را باشد و ایشان را نیز علم
و عمل کامل باشد فرق ہمین ست کہ ایشان مغلوب باشند آنچہ از ایشان بظہور آید کرامت باشد
اما معونت آنست کہ بعضے محاسن را باشد کہ ایشان را علم باشد نہ عمل الگاہ از ایشان چیزے بر
خارق عادت معائنہ افتد آن را معونت گویند اما استدراج آنست کہ طائفہ را باشد کہ بنیاد
اصلا ایمان نباشد چنانچہ اہل سحر وغیرہ و چیزے کہ از ایشان دیدہ شود استدراج گویند شخصے در حضور
حضرت قبلہ من قدس سرہ عرض کرد بینائی از چشمان من گم شد خواجہ **ذکرہ اللہ بالخیر**
فرمودند کہ درود شریف را بسیار بخوان کہ ببرکت درود شریف حق تعالی ترا بینائی دہد
مناسب این حکایت فرمودند کہ قبول نام یکے از آشنایان این فقیر بود روشنی چشمان
او کم شد میان قبول درود شریف را خواندن شروع کرد نہ تنہا کہ درود تمام کرد حق تعالی چشمان او را
بینائی داد و ہم فرمودند کہ یکے از اقربا صاحبزادہ میان غلام احمد چیو نیز معذور شدہ بود او ہم
ببرکت خواندن درود مبارک بینائی حاصل شد و حضرت خواجہ قدس سرہ فرمودند چون کمال
پذیرد بہر صورت کہ ظہور کند نواند و کمال موقوف ست بر متابعت رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم و
اجتناب از تناہی و امتثال و امر تا صفائی از سیاہی نفس و قلب و روح را حاصل شود بعدہ
روح بہر صورت کہ خواہد ظہور کند حضرت خواجہ قدس سرہ کہ یکے از مریدان خواجہ محمد پارسا
قدس سرہ نوکر پادشاہی شد او را در روغہ سگان مقرر کردہ بود روزے پادشاہ یک
سگ حوالہ او کردان سگ از شہر محمد پارسا بود آن شخص او را رہا کردہ در شہر مرو در رسانید
پادشاہ را خبر شد حکم کرد کہ او را چہار میخ کردہ بزنید ہر کہ برائے زدن او دست برداشتی ہمان دست
او خشک شدی پادشاہ خود برائے زدن او آمد چون دست برداشت دست او ہمانجا خشک ماند
بعدہ پادشاہ توبہ کردہ مرید او شد حقتعالے مرید محمد پارسا را کہ ادب آن سگ کوئی او کرد
ہمہ مراتب ولایت او را نصیب کرد مولینا روم فرمودہ **مثنوی** از خدا خواہیم توفیق ادب ۔ بی ادب
محروم ماند از لطف رب ۔ سبب بی ادبی ادبت تنہا نہ خود را داشت بد ۔ بلکہ آتش در ہمہ آفاق زد ۔ از ادب
معصوم و پاک آمد ملک ۔ از ادب پر نور گشتہ این فلک ۔ و حضرت قبلہ من قدس سرہ فرمودند کہ نفس و

وشیطان هردو دشمن سخت اند حق تعالی از شر ایشان نگاهدارد که مردم را خوار میکنند چنانچه دختر میان
شریف الدین رتهه که حافظ کلام الله بود عجب قرآن خواندی یکروز او را دیدم که از گرسنگی
بغایت لاغر شده رگهای او از بدن بنمود ما او را یک آنا ریخته آرد و تنکه یومیه از بهاول خان
گرفته دادیم بعده او چند روز شوهر او گم شد و دیگر شوهر گرفت همان بمرد و هم فرمودند کیزن نابینا پا
سپیاره قرآن مجید حفظ داشت نفس و شیطان اغوا داد با یک مرد نابینا نکاح کرد بعد از چند روز
او را دیدیم که یک طفل در کنار داشت و گدائی میکرد ما گفتیم که سبحان الله نفس اماره این را هم خوار کرد
و هم فرمودند هر که فعل نیک کند برو رحمت و جمال حق تعالی باشد و هر که افعال بد کند برو قهر و
جلال حقتعالی باشد و هم فرمودند که محمد بخش پیر بهائی ما بود بسیار او را فاقه بود حضرت قبله عالم
رضی الله عنه بسفارش مولوی سلطان محمود کوریجه محمد بخش را فرمود که بخوان بعد از چند روز
عبد الله خان شد بهنگ و شراب خوردن گرفت یکروز در حالت سکر شخصی بیگناه را
کشت محمد بخش را هم بقصاص او کشتند و هم فرمودند که بسیری مردم را خوار کند که در بسیری نفس و شیطان
غلبه کند چنانچه شیخ عطار قدس سره گفته **مثنوی** نفس بد را هر که بیش میکند ✤ برگنه کردن
دلیرش میکند ✤ نفس را سرکوب دائم خوار دار ✤ تا توانی دورش از مردار دار ✤ از حضرت قبله
قدس سره نیز فرمودند که حقتعالی احتیاجی بسوی خلق ندهد که او را احتیاجی خلقت خواری ست
بنده را هم نوکری حقتعالی باید کرد نه نوکری خلق که نوکری خلقت خواری ست در وی هیچ فایده
نیست چنانچه حضرت شیخ سعدی قدس سره العزیز فرمودند که بامیدنان در فکر جان او قتادن
کار خردمندان نیست و در نوکری حقتعالی هزاران فایده دینی و دنیاوی هستند نوکری حقتعالی
عبادت ست از بجا آوردن اوامر و از دور بودن از مناهی او و دائم بودن در عبادت چون
حقتعالی از بنده عبادت قبول کند همه اولاد او تا از قیامت در خوشی و عیش باشند بهر حال که
باشند خواه نیک خواه دیگر حال حق سبحانه اولاد ولی را ضایع نکند چنانچه حق سبحانه فرموده
در قرآن مجید وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا مهتر خضر علی نبینا و علیه السلام را بر عمارت
کردن دیوار کهنه فرستاده بودند برای محابه آن ولی بعد از گذشتن مدت شصت پشت این
معامله واقع شد روزی در مجلس حضرت قبله که فقیر هم حاضر بود حضرت من فرمود چون نفس و
شیطان بر آدمی غلبه کند خوف حق تعالی و رسول از دل آدمی میرود و بر ارتکاب گناه مستعد
شود و نعوذ بالله من شرور انفسنا و من سیات اعمالنا مناسب این حکایت فرمودند که در شجاعآباد شخصی نیلبه

نفس وشیطان زن بیگانه را بزور گرفت زن فریاد برداشت مردمان خبر شدند آن مرد را گرفته پیش شجاع خان بردند شجاع خان آن مرد را گفت که از من ترس نداشتی آن مرد جواب داد که آن وقت آن چنان نفس وشیطان غلبه کردند که خوف خدا ورسول از دل من برفت خوف تو کجا باشد ونیز فرمودند مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ اَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ **بیت** چو آن سکندر بود تاج وتخت ✦ ز دارا نیاید بجز کار سخت ✦ فرمودند که باطن یک باید از اعمال زدیله واخلاق ذمیمه نه ظاهر بلباس گوناگون آراسته کردن که روز قیامت اعمال حسنه واخلاق حمیده به بکار آیند نه صورت ظاهری الغرض این بیت فرمودند **بیت** طاؤس را نقش ونگاری که هست ✦ خلق تحسین کنند او خجل از پای زشت خویش ✦ ونیز فرمودند مَا شَاءَ اللّٰهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ حضرت خواجه من قدس سره فرمودند هر که بکسی بدگمان بدخود کرده باشد مثال آنست شیخ سعدی رحمة الله علیه فرمود **نظم** یکی بر سر شاخ وبن میرید ✦ خداوند بستان نگه کرد وید ✦ بگفتا که این مرد بد میکند ✦ نه با من که با نفس خود میکند ✦ وهم فرمودند هر چیز که بغیر سوال باطن حاصل میشود دران چیز بسیار فایده باشد که حق تعالی بکرم وفضل خود فرستاده چنانچه سلطان المشائخ فرموده که هر دے باطن بهترست از هزار دے ظاهر وهر دے باطن آنست که ظاهر از سوال کردن عار دارد وخیال کند که کسی مرا چیزے دهد این بهترست از سوال ظاهر وحضرت شیخ من قدس سره فرمودند که دنیا داران مال خود را در لهو ولعب صرف بسیارند بعضے مردم خواجه مرا باعث شدند که چند مبلغ بدهید که نهالها بخریم وباغچه سازیم حضرت شیخ من بزبان مبارک راندند که این کار درویشان نیست هرگاه حق تعالی مرا چیزے میدهد علما وفقرا را میدهیم تا علم خوانند وخدا تعالی را یاد کنند بفراغت دل وباغچه ساختن کار تو انگرانست که مال خود را فضول خرچ سازند برای نفس خود چنانچه هزاران روپیه به گنجیها وخریدن طیور چنانچه باز وشکره وباشه وغیره صرف سازند این همه کار لهو ولعب درویش را همه باغچه در دل شگفته که استقامت شریعت کند که مقصود دارین در استقامت شریعت ست هر که استقامت شریعت کرد او را نسبت بجمیع احوالی حاصل شود در حدیث شریعت است اَلشَّرِيْعَةُ اَقْوَالِيْ وَالطَّرِيْقَةُ اَفْعَالِيْ وَالْحَقِيْقَةُ اَحْوَالِيْ وحضرت شیخ من قدس سره میفرمودند که ذکر جهر کلمه لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وحقیقت ازمیان اوراد ووظایف بهترست چنانچه در حدیث شریف وارد ست اَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ روزے واصل مثنی درخدمت عرضداشت کرد که اے غریب نواز مولوی غلام رسول

بهاولپوری عالم و مدرس ست و بسیار تنگ معاش میباشد به کسی تعلق ندارد و حضرت خواجه قدس
سره فرمودند که او متعلق واجب تعالی ست و تعلق ممکن اعتبار ندارد که حادث ست گاه باشد
وگاه نباشد و نکیه رزق و معاش خود برحق تعالی بیاید کرد که همیشه باقی ست و ضامن رزق
جمیع مخلوقات ست چنانچه در قرآن مجید خود میفرماید وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ
رِزْقُهَا و در حدیث آمده که حق تعالی بحرمت و دستان خود رزق میدهد و باران بارد
و حدیث این ست بِهِمْ يُرْزَقُونَ وَبِهِمْ يُمْطَرُونَ چنانچه مولینا روم می فرماید
مصرعه کَیْفَ تَلْقَی الرِّزْقَ اِنْ لَمْ یَرْزُقُوکَ یعنی چگونه ملاقی
شوی به روزی خود اگر انبیاء و اولیاء خدا روزی ندهند ترا بداد اولیاء خدا روزی میرسد
که انبیاء و اولیاء رحمة العالمین اند حضرت قبله من قدس سره میفرمودند هندی یکے
کسی نخسی به یعنی پادشاهی درویشان بی زوال ست که هرگز زوال نه پذیرد لحنی سخن
دران افتاد که اگر وقت خرابی کسے نزدیک آید از و فعل غیر مشروع و ناشایسته صادر شود
حضرت قبله من قدس سره بر زبان مبارک راندند که لکهویره شهریست والیه بسیار ظالم بودند سالی
در شهر ایشان حضرت محمد ماه صاحب رحمة الله تعالی تشریف آوردند ایشان حضرت محمد ماه
را گفتند که کیمیا گر هستی ما را کیمیا بیاموز محمد ماه گفت که ما درویشیم کیمیا را چه دانیم بسیار تنگ
گردند محمد ماه صاحب رحمة الله تعالی را دستور بود که ده دوازده یا پانزده درویش همراه ایشان
میبودند درویشانرا طعام و پوشاک دادی و از مردم هیچ چیز نگرفتے بعد ازان فرمودند که قبله عالم
رحمة الله تعالے علیه می فرمودند که اگر درویش کامل را حق سبحانه روزی بغیر اسباب
میدهد عوام الناس می گویند که این عامل ست یا کیمیا گر بعد ازان فرمودند که نکیه برحق تعالی
باید کرد نه بغیر او شخصے در خدمت عرضداشت کرد که تکیه برحق سبحانه باید کرد یا بر اولیاء او حضرت
قبله من قدس سره بر لفظ مبارک راندند که چون عشق و محبت معشوق عاشق را غالب شود عاشق بغیر
معشوق دیگر را قبول نکند مناسب این حکایت فرمودند که زنے در شهر ورک که وطن مالیان ست
بر مردی عاشق شد که نام او دله بود روزے بعضے کسان آن زن را گفتند که تو چرا شوهر نگیری
آن زن جواب داد که اگر دله را نه دیدمی شوهر دیگر اختیار کردمی اکنون بغیر دله دیگرے را قبول
نمیکنم چنانچه مولوی جامی فرماید بیت چو دل با دلبری رام گیرد بوصل دیگرے کے کام گیرد
و شیخ سعدی فرماید بیت افسوس بر آن دیده که روئے تو ندیده با دیده بغیر از تو بعیبے نگریده

روزے صاحبزادہ خواجہ محمود رضی اللہ تعالیٰ عنہ در خدمت خواجہ من قدس سرہ عرضداشت
کرد کہ غریب نواز از حق تعالیٰ عمر شما دراز گرداناد و فیض اتم حضرت قبلہ عالم رضی اللہ تعالیٰ عنہ
دایما بر شما باد حضرت من قدس سرہ بر زبان مبارک راند بیت المنہ للہ کہ میکدہ باز ست ✤
زانرو کہ مرا بر در آن روئے نیاز ست ✤ یعنی ہرگاہ کہ در مرا در خدمت حضرت قبلہ عالم رضی اللہ
تعالیٰ نیاز بسیار ست دائما فیض اتم نصیب ست و حضرت قبلہ من بعد از نماز شام و نماز تہجد
دامن لنگی یا دیگر جامہ در گردن خود انداختہ و سر برہنہ کردہ و دست بستہ ایستادہ بجانب قبلہ عالم
رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ نیاز تمام مدد مطلبیدند بقدر سہ ساعت یا چہار ساعت یکصد بار یا شیخ حضرت
خواجہ نور محمد و یکصد بار یا مولینا حضرت خواجہ نور محمد و چند بار کُن لِّی مَدَدًا یَا شَیْخُ میگفتند
بعدہ در او را مشغول میشدند مردے در خدمت حضرت قبلہ من قدس سرہ عرضداشت کرد کہ
غریب نواز یک مرد را دیدم کہ بریک زن عاشق و مبتلاست شبے و زدر گریہ و زاری میباشد و مردمان باو
استہزاء میکنند خواجہ من رضی اللہ تعالیٰ عنہ بر زبان مبارک راند کہ جمال لیلی بچشم مجنون باید دید
و نیز فرمودند بیت حدیث حسن یوسف کجا داند خواش ✤ زلیخا بہ پرس از وی کہ صد شرح
و بیان دارد ✤ و نیز فرمودند ہندی عشق ہورین ہیرے تین آئے ✤ تا سیان رانجھے
کُن پڑ ہوئے ✤ صاحبان کون پراون آئے ✤ سر مرزید اماریا ہے ✤ و حضرت من فرمودند کہ در میان
عالم و جاہل بسیار فرق ست چنانچہ در میان زر و ارزیز و علم از جمیع صفات محمودہ اعلیٰ است
و جہل از تمام صفات مذمومہ بدتر و نیز فرمودند کُلُّ شَیْءٍ یُنْسَبُ اِلٰی شَیْءٍ وَ الْجَہْلُ لَیْسَ لَہٗ شَیْءٌ حضرت
من فرمودند کہ حق تعالیٰ ہدایت بدست خود نہادہ است و مناسب این حکایت فرمودند کہ
حضرت امام غزالی در تفسیر نفرہ کار نقل کردہ کہ روزے در خدمت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یک
اعرابی آمد بتمام خوشی رقص کردہ و بعدہ در گریہ شد رسول علیہ السلام از سبب خوشی و گریہ پرسید او در
خدمت رسول علیہ السلام عرض نمود کہ یا رسول اللہ من شبانم روزے از مردے شتر سوار
تمام تو شندم مسلمان شدم و از مقام تو پرسیدم او بدست خود اشارت کرد و رفت من ہمانوقت
مال خود را گذاشتم روانہ باینجانب شدم در ہر منزل طبیخ و شام خداوند مرا از غیب آب و طعام میداد
ہر درمندے کہ پیش آمدے مرا سجدہ کردے و رفتے حق سبحانہ مرا ہدایت کردہ تا بزیارت شما مشرف
شدم نہ شما برائے من قاصد فرستادہ ازین سبب خوش و در رقص شدم و سبب گریہ آنست کہ قبیلہ
قریش ترا دشمن دارند و از سبب دشمنی شما در دوزخ میروند از لا ابالی حق پیر سم و میگوم بیت گہے

باچنان گوهر خانه خیز ۞ چو بوطالبے را کنی سنگریزه ۞ حضرت قبله من قدس سره در بنگاله شریف نشسته بود که میان ابراهیم خان آمده سرود و گرد اول این مولود شروع کرد **مولود** والشمس بقرآن صفت روی تو

والیل سواد زلف موئے محمدؐ	گل پیرهن جسیم لطیف ست گلشن	سنبل به چمن سایه گیسوئے محمدؐ
از پا نکند سر و مقیم اب جورا	چون جلوه کند قامت دلجوئے محمدؐ	دائم زپئے روشنی چشم بصیرت
چون سرمه کشم خاک سر کوئے محمدؐ	بعد ازان این غزل گفت **غزل**	بے حجابانه در آ از در کاشانه ما
گر کسی نیست بخیز در و تو در خانه ما	شکر لله که سر دیم و رسیدیم بمقصد	آفرین باد برین همت مردانه ما
گر نگیرد پرسد که خداوند تو کیست	گویم آنکس که ربوده دل دیوانه ما	وحضرت قبله من قدس

سره فرمودند که در اوائل والده شریفه مارا ممانعت نمودے از رفتن در خدمت قبله عالم رضی الله تعالے عنه یک شب میان باران که از قوم جعفر بود برمن پاسبان گماشتند چون دیدم که او را خواب غلبه کرده است از خوابگاه برخاستم و بر دیوار حصار آمده از انجا جسته در خارپشتی افتادم که بگرد حصار بود پاجامه دریده شد و هر دو پائے بزخم خار مجروح شد و خون روان شد منزل اول دیره آنرو آب کردم و منزل دوم مخدم و منزل سیوم در مهار شریف رسیدم و بخدمت حضرت قبله عالم مشرف شدم **بیت**

مهر رخت میرشت من خاکدر بهشت من ۞ مشق سر نوشت من جور جفا راحت من

بعده فرمودند که از صحبت مردم بد پرهیز باید کرد که صحبت بد خراب میکند مناسب این حکایت فرمودند یعقوب صاحب بهاولخان نیکمرد بود که به شب جهر کردے بعده با سیاه محمد شاه صحبت ورزید او شیعه بود صحبت بد در و تاثیر کرد بمذهب شد آخر الامر خراب شد نعوذ بالله من ذلک بهاولخان حکم کرد تا سپاهیان اول او را بستند و آخر او را کشتند و صاحبزاده خواجه محمود رضی الله تعالی عنه بنه قبله عالم در خدمت حضرت قبله من عرض کرد که غریب نواز دران ایام که یعقوب بخرابی پیش بود شخصے در خواب دید که یک قبه در باغ ست و دران قبه رسول خدا صلے الله علیه وسلم نشسته مردے هندوستانی فرود قبه میرود و پیغام میرساند و آنمرد هندوستانی خواجه قطب رحمة الله علیه خواب بیننده در خدمت خواجه قطب الدین عرض کرد که مرا هم زیارت رسول خدا کنانید خواجه در خدمت رسول خدا صلی الله تعالی علیه وسلم عرضداشت کرد فرمودند که تو اهلیت آن نداری که مرا به بینی بعده آنخواب بیننده گفت که من یعقوب را دیدم که خشت گرد نداز سبب شومی شیعه شدن خراب گشت **بیت**

صحبت صالح ترا صالح کند ۞ صحبت طالح ترا طالح کند بعده حضرت قبله من فرمودند که پهلیان

برهیچ تواند نظر نکردند بعده صاحبزاده خواجه محمود عرض کرد که غریب نواز روزے قبلهٔ عالمیان
محمد معروف جهانگیر والا را فرمود که از برائے تو از بهاولخان کلان چیزے مقرر کنانیدیم بیان محمد مذکور
گفت غریب نواز مرا حواله بخداوند تعالی کنند بعده حضرت من فرمود زهی قناعت و صبر
پیر بهائیان ما را بود و نیز فرمود که پیر بهائیان ما چنان در عشق حق مست بود و بیخود و چنانچه مار گزیده از
زهر مار بیشعور و بیخود بود **اللهم انزل قناعنا القلب فالعشق** نیز فرمودند از مال
لاولد و از مال مرده و از طعام بخیل پرهیز باید کرد و در مال و اسباب این هر سه نحوست ست دود
باید بود بعده حدیث شریف فرمودند **طعام البخیل سقم و دواء و طعام السخی شفاء** و مناسب
این حکایت فرمودند که ما در قریه لانکه علم میخواندیم روزے زنے پیر طعام آورد و او بخیل بود طالب العلم
طعام زنکه بخیل بود بخوردند بعضے بمجرد خوردن بمردند و بعضے شل شدند و نیز بمجرد خوردن قے
آمد و نیز فرمودند که از بخیل دوازده کروه دور باید بود و بهرائے خوردن طعام سخی دوازده کروه راه
قطع باید کرد حضرت من فرمودند که در کتاب نوشته دیدیم کسیکه اعتماد کند که مارا غیر روزی روزی
نرساند او را غیر روزی روزی نرسد و اگر اعتماد کند که مرا حقتعالی روزی حلال دهد او را روزی
حلال دهد این حدیث قدسی بخواندند **انا عند ظن عبدی بی** و مولوی شهوار الحق
حضرت قبلهٔ من عرض کرد که حکماء در علم خود احوال از افلاک و ستارگان بیان کنند حضرت
قبلهٔ من قدس سره در جواب فرمودند که علم فقه و تفسیر ضروریه بلکه دانستن فرض و واجب و سنت
و مستحب و حرام و مکروه بر علم فقه است و باقی همه علوم سر دردیست حضرت علم معاش و دیگر علوم سلوک دیدند
را بسیار تعلیم نمودند تا به جان حق تسلیم نمودند حضرت من فرمودند قدس سره کیسال در قریه مالپوا له
در خدمت حضرت قبلهٔ عالم قدم بوسی شرف یافتم بعد از چند روز از خدمت مرخص شدم و وقت رخصت شدن
قبلهٔ عالم رضی الله عنه دست بر کتف من نهاده بخوانند این بیت **بیت** در خدمت عضل کردم
لیلت لهرو و عالم قیمت خود کرده ۰ نرخ بالا کن که ارزانی هنوز ۰ نیز حضرت من این رباعی
را بسیار خواندی **رباعی** **لا آدم فی اللون و لا ابلیس + لا ملک سلیمان و لا بلقیس**
فالکل عبادک و انت مغنی + یا من هو للقلوب مقناطیس
بس تمام فرمودند که ذات صرف بحث ست و در هر لباس ظهور کرده چنانکه مولینا فخر الدین عراقی رحمة الله علیه
میفرماید **بیت** گه در آید آید به کسوت آدم ۰ گه در آید بصورت حوا ۰ و مولینا رومی فرماید **بیت**
گاه نقش دیو گاه آدم کند ۰ گاه نقش شادی و گه غم کند ۰ و نیز فرمودند حقتعالی در قرآن

مجید فرموده وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا ونیز در حدیث قدسی
آمده است که لَا تَتَحَرَّكُ ذَرَّةٌ إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ یعنی هیچ ذره بی حرکت نکند مؤمن را عمداً پس حرکت او دوزخ همیشه باشد این مقام دران
این مقام حیرت است که درین مقام سکوت باید کرد و قدم بر شریعت و متابعت رسول خدا صلی الله علیه وسلم استوار باید کرد که بغیر متابعت
رسول خدا صلی الله علیه وسلم هیچکس را مرتبه ولایت حاصل نشود **مصرعه** گم آن شد که دنبال
داعی نرفت ۞ چنانچه شیخ محی الدین عربی قدس سره در فتوحات مکی آورده است هر که بصر
سمع و دل و بطن و فرج و لسان خود را از حرام دور ندارد هرگز او را چیزی از اسرار
الٰهی حاصل نشود و از خوان توحید در مغز او بوی نرسد این هفت اعضا مذکور را در امر مشروع
صرف باید کرد تا دل سالک روشن شود و اگر عیاذاً بالله در غیر مشروع صرف کند دل سالک
شود اللّٰهُمَّ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صراط مستقیم عبارت از راه شریعت است ونیز در فتوحات مکی
فرموده سالک را واجب است که این چیز را اختیار کند تا کامل شود اَلْجُوعُ وَالسَّهَرُ وَالصَّمْتُ
وَالْعُزْلَةُ وَالصِّدْقُ وَالتَّوَكُّلُ وَالصَّبْرُ وَالْعَزِيمَةُ وَالْيَقِينُ تِسْعَةُ أُمَّهَاتِ
الْخَيْرِ مُقْتَبَسٌ مِنْ مِشْكَوٰةِ مُعْتَبِرِ الْخَيْرِ ونیز شیخ شهاب الدین سهروردی قدس سره این در عوارف شریف
فرموده است که سالک را واجب است که هشت چیز اختیار کند تا او را تنه ابدالان حاصل شود
اول ایمان بالله و رسوله وَالثَّانِي تَوْبَةٌ نَصُوحًا وَالثَّالِثُ اَلزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا وَالرَّابِعُ
تَحَقُّقُ مُقَامِ الْعُبُودِيَّةِ بِدَوَامِ الْعَمَلِ لِلّٰهِ تَعَالَى ظَاهِرًا وَبَاطِنًا وَالْخَامِسُ قِلَّةُ
الْكَلَامِ وَالسَّادِسُ قِلَّةُ الطَّعَامِ وَالسَّابِعُ قِلَّةُ الْمَنَامِ وَالثَّامِنُ اَلْعُزْلَةُ مِنَ
الْأَنَامِ وحضرت قبله من قدس سره فرمودند قناعت خاصه اولیا خداست
دیگر مخلوقات همه حریص باشند و این بمودند **بیت** گفت چشم تنگ دنیادار را ۞ یا قناعت پر کند
یا خاک گور مَا قَنَاعَةُ لَا كِتْفَاءُ بِالْمَوْجُودِ چنانکه شیخ عطار فرموده **بیت** اکتفا بر روزی
هر روزه کن ۞ ورنه داری از خدا دیگر طمع کن ۞ روزی ابراهیم خان قعان در خدمت
حضرت قبله من سرود کرد و این مثنوی بخواند **مثنوی** چو مجنون نقطه هستی داد بر باد ۞ دلش
از قید عنها گشت آزاد ۞ دو کس فتند در آرام گاهش ۞ بپرسید یکی از وی رسم و راهش ۞
یکی گفتا دیانت کدام است ۞ بگفتا آنچه او را عشق نام است ۞ دگر گفتا که من ربک تعالے
زدل آهے کشید و گفت لیلی ۞ چو مجنون شد بدرد عشق بیمار ۞ برآمد جان زلب از شوق دیدار
برآور دازدل پرسوز فریاد ۞ دران لیلی گفت جانداد ۞ چو مجنون شد ازین کار شانه خاک

ندا آمد بر و از ایزد پاک — که اے مجنون چه آوردی بدرگاه
برآمد از دل مجنون بیک آه — که یارب سوز لیلی در دلم بود — کجا پرواه دیگر در تنم بود
ندا آمد که دست از وی بدارید — سر شوریده با ناخن مخارید — و این غزل امیر خسرو نیز گفت
غزل بلبل ز بری پائنده باشی — بخوبی همچو مه تابنده باشی — من درویش را کشتی چه غم
کرم کردی الهی زنده باشی — ز غمهای جهان آزاد باشم — اگر تو همچنین بنده باشی
برندی و بشوخی همچو خسرو — هزاران خانمان برکنده باشی — حضرت قبلهٔ من

قدس سره فرمودند که چون برای زیارت حضرت مولینا فخر الدین رضی الله تعالی عنه دهلی شریف داخل شدیم و آستان بوسی حضرت خواجه قطب الدین و مولینا فخر الدین رضی الله عنهما کرده آستان بوسی حضرت سلطان المشایخ و حضرت امیر خسرو قدس سره سر بها کرده سکوت ورزیدم عجب شوق عشق امیر خسرو بود چون مردم برای زیارت آمدندی اول زیارت سلطان المشایخ کرده از انجا بسلامت بیرون آمدندی بعده چون برای زیارت امیر خسرو نزدیک روضه مبارک ایشان آمدندی بی اختیار حالت گریه و رقص و رگرفتی چنانچه یک سپاهی آمد چون بند روضه امیر خسرو رسید دستار از سر انداخته و رگریه شد بعده یک طایفه نولیان آمد زیارت سلطان المشایخ نموده از انجا بسلامت بیرون آمدند چون نزدیک روضه میر خسرو رسیدند سر خود برهنه کرده زلفها را می کندید و دیگر میکشیدند **بیت** عشق را نازم که یوسف را بازار آورد — شیخ صنعان زاهدے را زیر زنار آورد و نیز فرمودند که از تربت احمد جام رضی الله تعالی عنه نیز شعله عشق میخیزد هر که برای زیارت ایشان میرود بی اختیار در گریه و رقص می آیند و نیز فرمودند که محمد رضا خان مرحوم پیش ما قصه بیان کرد که چون شنیدم که تربت احمد جام رضی الله تعالی عنه میروند و بی اختیار حالت میآید من ازین معامله متعجب بودم روزے اتفاق زیارت ایشان اوفتاد چون نزدیک تربت رسیدم بی اختیار دستار از سر من بیفتاد و حالت گریه بر من غالب آمد **بیت** احمد تو عاشقی و به مشیخت نزا چه کار — دیوانه باش سلسله شد شد نشد نشد و نیز فرمودند که چند درویش بر تربت مبارک حافظ صاحب شیراز قدس سره نشسته اند مست و بیخود و به هیچکس التفات ندارند و یکدیگر نیز مصاحبت و مکالمت نکنند مستغرق در عشق الهی اند چنانچه پیر بهائیان ما مستغرق در عشق حق اند با هیچکس التفات ندارند بعد این بیت فرمودند **بیت** گرفتم ساغرے او دست مستی — تعالی الله چه دستی و چه مستی — حضرت قبلهٔ

قدس سره میفرمودند که رسیدن بحق تعالی بنسبت اوست که حضرت فضیل بن عیاض قدس سره در اول زمان رهزنی کرده و بکرو زوزدی کرده در مغاره نشسته بود ناگاه قافله آمد در میان ایشان قاری بود این آیت میخواند وما من دابة فی الارض الا علی الله رزقها چون حضرت فضیل شنید از رهزنی توبه کرد و بحق سبحانه رسید روزی میان حاجی کاتب در خدمت حضرت قبله من عرض کرد که غریب نواز من از زراعت کاری توبه میکنم قبله من چون بلداد که انقطاع کردن از معامله دنیا بسیار مشکل ست وموقوف بر حق تعالی ست کسی را میخواهد بسوی خود میکشد ومیان حاجی این بیت عرضکرد بیت رستن ازین پرده که برجان تست ؛ بے مدد پیر نه امکان تست ؛ وحضرت من این بیت فرمودند بیت اگر ژاله هر قطره درمشدی ؛ چو خورشید باز اراد و پیر شدی ؛ و نیز حضرت من قدس سره میفرمودند چون وقت هدایت میرسد بعضی را از طیور و بعضی را از جانوران بعضی را از درختان آواز می آید که دنیا دنیا واهل دنیا را بگذارید چون این آواز را میشنوند همه دست میگیرند از حق سبحانه بپیوندند قوله تعالی اَللّٰهُ یَجْتَبِیْۤ اِلَیْهِ مَنْ یَّشَآءُ وَیَهْدِیْۤ اِلَیْهِ مَنْ یُّنِیْبُ و نیز فرمودند که حق تبارک وتعالی بر همه مخلوقات بنظر رحمت می نگرد ومناسب این حکایت فرمودند که در زمانه مهتر موسی علیه السلام بندش باران شد خلق در خدمت ایشان الحاح وعجز تمام کردند مهتر موسی علیه السلام در جناب حق تعالی مناجات کرد وحی آمد که زنکه پیر و عاجز در فلان جا سکونت دارد دونی بست او کهنه شده اگر باران می آید آن ضعیفه خراب و عاجز میشود از ان سبب بندش باران کردیم چون مهتر موسی این مقام شنید چند کس را فرستاد تا نی بست برای آن ضعیفه نو آراسته کردند بعده حق تعالی باران فرستاد و روزی میان اکرم خادم حضور بخدمت عرضکرد که غریب نواز چند روز ست که یک بازو میان غلام رسول برادر میان خانبخش لانگری شکسته شده عاجز در قریه تُپّا افتاده هرگز زن و فرزند او را خبر نگرفتند حضرت قبله من قدس سره این را بر لفظ مبارک راندند که درویشی بود در وطن مالکوهستان هر وقت بر زبان او این لفظ رفتی هدای مالکا جوئه ستم مارا و انگارا ؛ پیاین نه کوئی ساتی ہمارا ؛ یعنی ہیچکس بغیر حق سبحانه رفیق وشفیق ومربی نیست و برحق سبحانه تکیه باید کرد نه بر زن و فرزند که تکیه حق سبحانه از بلیات نگاهدارد در دو جهان و حضرت ابراهیم علی نبینا و علیه الصلوة والسلام تکیه بر حق تعالی کرد برد نمرود باغ کرد حضرت یوسف علی نبینا علیه الصلوة والسلام تکیه بر غیر کرد هفت سال در

زندان بماند چنانچه قصه هرود در قرآن شریف ست حضرت قبلهٔ من قدس سره العزیز میفرمودند
که حق سبحانه اولاد نیک همسایهٔ نیک رفیق نیک بدبدکه دارد اولاد بد بسیار غم والم حاصل شود
اگر همسایهٔ و رفیق بد باشند بسیار خوف زوال ایمان دارین ست و حضرت قبله من قدس
سره فرمودند که یک سال چهار یار بودیم یکے میان غلام حیدر و سه دیگر برائے زیارت
قبلهٔ عالم روانه شدیم چون نزدیک دریائے کهاره رسیدیم بسیار طغیانی آب بود مقدار پنج باشش
کروه ازیرو وطرف دریائے بود وگذر کردن از دریا بر کشتی مشکل بود حیران نشسته بودیم بر کنارهٔ دریا
ناگاه شخصے وقت غروب آفتاب بر زورقی سوار شده آمد و ما را سوار کنانیده روانه شد چون
از شب سه پاس یا زیاده بگذشت ما را از کشتی فرود آورد بر کنارهٔ زمین خشک و کشتی خود را
باز برد چون روز شد ما را اختلاف او فتاد که صاحب کشتی پرچه حیثیت بود یکے گفت بی ریش بود
دیگر گفت که سفید ریش بود دیگرے گفت ریش مبارک سیاه بود چون حضرت
قبله من این حکایت تمام فرمود شاد خان بلوچ در خدمت عرض داشت که غریب نواز
شما چه فرمودید در وقت اختلاف صاحب کشتی حضرت قبله من تبسم کرده فرمود که هیچ نگفتیم
و نیز فرمودند که چون قدمبوسی حضرت قبلهٔ عالم کردیم رضی الله تعالی عنه میان غلام رسول لنگر
به حضور قبلهٔ عالم عرض کرد برائے صحبت میان صاحب سنگهڑ والا فلانه حجره
تیار کرده ام آرام کنند حضرت قبلهٔ عالم قدس سره بر لفظ مبارک راند که ای غلام رسول
ایشانرا پیش مرا بگذار که بنشینند که حجرها بسیار خالی خواهند شد چون میان غلام رسول باز رفت
حضرت نظر بسوئی من کرده فرمودند که نزدیک بیا نزدیک شدم باز فرمودند نزدیک بیا نزدیک
شدم تا روئے من نزدیک روئی مبارک قبلهٔ عالم شد رحمة الله تعالے علیه انگاه
این بیت زبان مبارک راند **بیت** آنکه بتریز دیدیک نظر از شمس دین پسخره کند
بروی طعنه زند بر چله بعده زیارت کرده به حجره آمدیم قبلهٔ عالم رضی الله تعالی عنه سه روز
زیستند بعده وصال کردند روزے میان عبدالله بزدار که یک از مریدان حافظ محمد جمال
صاحب بود رحمة الله تعالے پیش من اظهار کرد که یکروز پیرمن حضرت حافظ محمد جمال
رحمة الله تعالے علیه میان عمر خان جیرواله را فرمودند که مریدرا اعتقاد به پیر باید کرد تا مقصود
دین و دنیاوی حاصل شود در هر مشکل از پیر خود امداد طلب کند تا مشکل وحل کند
چنانکه روزی ما برائے زیارت قبلهٔ عالم رضی الله تعالے عنه روانه شدیم چون بر کنارهٔ دریا

رسیدیم کشتی موجود نبود حیران شده نشسته بودیم ناگاه طفلے از کنارہ دریا ظاہر شدہ نزد
من آمد مصحف مرا بر سر خود نہاد مرا گفت برخیز من بنہ تا از دریا گذر کنیم من ہمچنان کردم
چون در نصف دریا آمدیم از طفل پرسیدیم کہ غریب نواز اسم شما چیست جواب داد نداسم ما
بابل ست چون مرا از دریا گذر کنانیدہ غایب شد بابل نام حضرت قبلہ عالم ست رحمۃ اللہ تعالے
بشرف ارادت مشرف شدند مولینا صاحب نام ایشان نور محمد نہادند و
بشرف اجازت خود مشرف گردانیدہ روانہ بوطن خود کردند تا خلق عرب و عجم از نور
ایشان منور گردید حضرت قبلہ من قدس سرہ فرمودند کہ ما را صحبت ظاہری حضرت
قبلہ عالم شش سال کم بود لیکن از روح مبارک ایشان فیض روز بروز بما از حد زیاد ست است کہ
روی بنیاز ہر دم بر آستانہ مبارک ایشان بمالیم و ہر یک از ایشان در ہر کار دینی و دنیاوی امداد

مطلیم **هندای** پیر ہے یار و کہ کچھ پیر ہے ۔ کون ان بن بند ہاوی و ہیر ہے ۔

بیت چونکہ ذات پیر را کردی قبول ۔ ہم خدا در ذاتش آمد ہم رسول ۔ گر چہ بینی در جو
تو خواجہ را ۔ گم کنی ہم متن و ہم دیباجہ را ۔ دو مبین و دو مدان و مخوان ۔ خواجہ را در خواجہ
خود محو دان ۔ روے در خدمت قبلہ من قدس سرہ میان محب اللہ ہندوستانی عرض داشت
کرد کہ غریب نواز برادر من گفتہ بود چون در خدمت حضرت قبلہ و جہان مشرف شوی زبرائے
من ورد پرسیدہ بیائی کہ حق سبحانہ مرا محبت خود نصیب کند حضرت من فرمودند کہ بعد از ہر
نماز یکہزار بار اللہ الصمد بخواند محبت حق تعالے نصیب شود و نیز فرمودند درجہ فنا نزد بعضی
اہل اللہ شروع در اسلام ست و در درجہ تسلیم سالک مسلمان حقیقی شود و نہایت درجہ تسلیم
از ہمہ درجات اعلی مقام نزد اہل اللہ مقام تسلیم ست اگر کسے اہل اللہ را خرق عادت کند
کافر گردد و مناسب این حکایت فرمودند کہ شیخ وقوتی رحمۃ اللہ تعالے بر کنارہ دریا نیت
کہ در انجا ہفت اولیا رسکونت داشتند با ایشان ملاقات کرد وقت ملاقات شیخ وقوتی را امام
کردند ناگاہ در دریا کشتی غرق شد گرفتہ اہل کشتی فریاد و زاری کردند حضرت شیخ را
در اثنار نماز توجہ کرد کشتی از غرق در امان شد اہل کشتی بسلامت از دریا بیرون آمدند
چون شیخ وقوتی از نماز بیرون آمد اولیا رکہ با او اقتدا کردہ بودند فرمودند کہ این کار
کدام کافر کردہ این بگفتند و غایب شد بعد شیخ وقوتی ہمہ عمر خود در گریہ و زاری بود
کہ از صحبت ایشان جدا شدم اہل تسلیم ہمہ کار بحق سبحانہ سپارند و خود ہیچ تصرف نکنند

که حق تعالی مالک ست در همه اشیا هر چه مرضی او باشد بکند بعده میان محمد یار منشی در خدمت
عرضداشت کرد که غریب نواز که شما مشرف اهل تسلیم دارید جواب فرمودند که ما بهر دو فرقه
نمیرسیم این سخن حضرت قبلهٔ من از کسر نفسی ست وگرنه مشرب ایشان تسلیم بود چنانچه
اکثر اوقات این لفظ بر زبان مبارک ایشان میرفت **هندی** کوئی مرے کوئی
جیوی شہرہ جھول پتاسی پیوے ٭ یعنی ما راضی برضای خدا یتعالی هستیم هر چه مرضی او باشد
بکند بزنده شدن و مرده شدن کسی کار نداریم مالک حقیقی اوست دیگر کسی نیست قدرت
دارد چنانچه مولینا روم قدس سره میفرمودند **بیت** مالک الملک اوست ملک اورا دهد ٭
ما و من را جمله پیش او نهند ٭ شیخ عطار فرماید **بیت** اوست سلطان هر چه خواهد او کند ٭ عالمی را
در دمی ویران کند ٭ نیست سلطانی مسلم مرورا ٭ نیست کس را زهره چون چرا ٭ طرفة العینے
جهان بر هم زند ٭ کس نه آرد که آنجا دم زند ٭ روزی مولوی شهداد در خدمت حضرت قبلهٔ
من قدس سره عرضداشت کرد که غریب نواز شخصے پیر نگریز پیش من آمده اظهار کرد که
من شیخ شما را در ملتان زهر داده بودم بگفته مخدوم حسن شاه که زهر در شیر آمیخته بودند
نوکر شاه حسن بودم حق سبحانه پیر شما را در امان خود نگاهداشت زهر هیچ تاثیر نه کرد
این معامله زهر دادن بعد از دوازده سال ظهار کردم **مصرعه** دشمن چه کند چو مهربان باشد
دوست ٭ وحضرت قبلهٔ من پرسید که شیخ حسن شاه کدام ست مولوی مذکور عرض کرد که
غریب نواز مخدوم حسن قریشی بود بر سجاده مخدوم بهاؤالدین زکریا ملتانی رحمة الله تعالی
به تقلب نشسته بود الحال دو سه سال گذشته که مرده شد حضرت قبلهٔ من قدس سره فرمودند
که حق تعالی بر و رحمت کند و نیز فرمودند که ما گاهی بر مقام او نه رفته بودیم این معامله چرا کرد
مولوی مذکور عرض کرد که غریب نواز زهر شما را از غیرت و حسد داده بود چنانچه یهودان
رسول خدا صلے الله علیه وسلم را زهر داده بودند از غیرت و حسد و حضرت حق سبحانه رسول کریم را
صلے الله علیه وسلم در امان خود نگاهداشت زهر هیچ تاثیر نکرد و نیز مولوی مذکور عرض نمود
که غریب نواز مرا نگریز مذکور گفت که در خدمت پیر خود عرض کن که تقصیر من عفو کنند حضرت من
فرمود خدا یتعالی تقصیر او عفو کند **بیت** هر کرا باشد سعادت دستیار ٭ در جهان باشد چو من سالار
بیت آسایش دو گیتی تفسیر این دو حرف ست ٭ با دوستان مروت با دشمنان مدارا ٭
روزے حضرت قبلهٔ من قدس سره میان محمد یار این ظریف خوجه را فرمودند که ترا

یکینم کثیره بدهیم دعا کن که حق تعالی باران رحمت ببارد یارے دیگر عرض کرد که غریبے از
این اندک ست بسیار بدهید حضرت قبلهٔ من قدس سره فرمودند که در برآمدن حاجات این یکینم
کثیره کافی ست مناسب این حکایت فرمودند که چون ما برای زیارت خواجه خواجگان معین الحق
والدین قدس سره در اجمیر شریف رفتیم و آستان بوسی حضرت خواجه کردیم در آنجا چند روز
اقامت ورزیدیم روزے اتفاقاً بر مزار مبارک بزرگے رفتیم بر مزار او مردمان می آمدند شش
کنجک نذر معین میکردند هر حاجت که ایشانرا بودی حاصل میشد شخصی آمد شش کنجک نذر معین
کرد و دران چندان سعی کرد مراد حاصل نشد باز آمد پیش صاحب تربت عرض کرد که اے
بزرگ خدا من شش روپیه نذر معین کرده بودم حاجت من روان نشد بزرگ جواب داد
که مراشش کنجک در کار ست زیاده مطلوب نیست و حضرت من قدس سره فرمودند که زنے بود
که شوهر برائے او نعلین به قیمت لکهه روپیه خریده بود بر نعلین مروارید مرصع کرده بودند بعده
شنیدیم که آن زنکه برائے قوت خود آرد جواری می پخت و عاجز تمام شد سبب آن بود که
شوهر آن زن بسیار بخیل بود هیچ درویش و مسکین را برائے عند الله یک آنار آرد خیرات نداد
و نیز فرمودند که افغانان ملتانی بسیار بخیل بودند که هیچ درویش را از درویشان حافظ محمد جمال
و حضرت مولوی خدا بخش رحمة الله تعالے گاهی آنار آرد ندادند چون سنگهان
ملتان را فتح کردند افغانان ملتانی را از شهر بدر کردند از هر دروازه دوازده من
در سنگهان در قبض و تصرف خود آوردند و ملک شدند و نیز فرمودند که در سرکار
سندهیان یعنی بهاولخان بسیار فیض ست که همه سادات و علما و فقرا و غربا از برات خورند
چنانچه بعضے را جاگیرها داده و بعضے را چاه انعام کرده و بعضے را روزینه مقرر کرده ازان سبب
حق سبحانه ملک را برایشان مسلم داشت سه چهار پشت شده که زوال نگرفته دیگر صاحبان ملک
چنانچه سرایان دملتانیان و بلوچان همه خراب شدند از سبب بخل که هیچ درویش را روزینه
نگرده بودند حدیث اَلْبَخِیْلُ عَدُوُّ اللّٰهِ وَلَوْ کَانَ زَاهِدًا و نیز فرمودند
کہ اَلسَّخِیُّ حَبِیْبُ اللّٰهِ وَلَوْ کَانَ فَاسِقًا و حضرت قبلهٔ من قدس سره فرمودند
که در اول ایام در توسه شریفه پیش میان حسن علی قرآن مجید میخواندیم روزے مرا یک
فلوس بدست آمده بود تا او را خرچ نکردم مرا آرام نیامد باز در آن فلوس خرچ کردیم تا مارا
آرام آمد و شریف بر زبان مبارک راندند که تَرْکُ الدُّنْیَا رَأْسُ کُلِّ عِبَادَةٍ وَ

حُبُّ الدُّنْیَا رَأْسُ کُلِّ خَطِیْئَةٍ و نیز فرمودند که حضرت حمید الدین ناگوری رحمة الله علیه
پادشاه تارکین ست چون ما قصد زیارت ایشان کردیم کنجکان یک شیره بدامن خرج دلستم
چون آستان بوسی ایشان کردیم کنجکان کشیره در دامن هیچ نبود گفتیم سبحان الله
سلطان التارکین کنجکان کشیره قبول نکرد که دنیا در نظر ایشان بسیار قبیح ست چنانچه
در حدیث شریف آمده است اَلدُّنْیَا جِیْفَةٌ وَطَالِبُهَا کِلَابٌ اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا حُبَّکَ
وَحُبَّ مَنْ اَحَبَّکَ اٰمین یارب العلمین و نیز فرمودند که در قوم لوط علیه السلام بعضے
مردم مرتکب کبیره بودند چون جلال الٰهی آمد هلاک کرد **بیت** آن خداوندے
که هنگام سحر ✤ کرد قوم لوط را زیر زبر ✤ و همچنین در قوم هود و صالح و شعیب علی نبینا و علیهم الصلوة
والسلام بعضے مردم معصیت نمودند چون غضب الٰهی آمد همه را هلاک ساخت چنانچه حق سبحانه
در قرآن مجید ذکر فرموده لیکن در امت نبی صاحب صلی الله علیه وسلم اگر کسے مرتکب
کبیره شود یک دیگران را بحرمت رسول کریم امان دهد
و نه هلاک سازد و این آیت را شاهد فرمودند وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰی یعنی نه
بردارد هیچ برداره گناه دیگرے را یعنی حق سبحانه تعالی در امت رسول کریم رحمت
کرده است که همون عاصی را هلاک سازد و دیگران را در حفظ خود نگاهدارد و حضرت قبله من فرمودند
که مهتر موسی علیه السلام گفت رَبِّ اَرِنِیْٓ اَنْظُرْ اِلَیْکَ و از حق سبحانه در جواب لَنْ تَرٰانِیْ واقع
شد عتاب نبود بلکه ناز بود تا شوق او زیاده شود چنانچه معشوقان ست ناز کنند تا شوق
و نیاز عاشقان زیاده گردد **بیت** ناز ایست آنجانب و نازی چه گویم ✤ ما ئیم نیازی
و نیازی و چه گویم ✤ و نیز فرمودند که دو دختر مهتر شعیب علی نبینا و علیه السلام بودند هر دو را مرتبه
ولایت نصیب بود و نیز فرمودند که ولایت و نبوت ارث کسی نیست هر که را حق تعالے
میخواهد میدهد انگاه این بیت را بر زبان مبارک راندند **بیت** حق به شبان تاج نبوت دهد
ورنه نبوت چه شناسد شبان ✤ حضرت قبله من قدس سره فرمودند که پادشاه حقیقی مرد و جهان
حق سبحانه و تعالے ست و این آیت را شاهد آوردند و بر خواندند
میخواهد لِمَنِ الْمُلْکُ الْیَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ
پیش بعضے بادشاهان این آیت را بخواندند روزے در خدمت حضرت
قبله من قدس سره مردمان الحاح کردند که غریب نواز دعا فرمائید که خدای تعالی تقصیر ما عفو کند حضرت

قبلهٔ من این مناجات را بر زبان مبارک راند **مناجات**

نیست ما را جز تو کوکند تدبیر ما	مقتضی طبیعت ما خبیث	یا الٰہی عفو کن تقصیر ما
ما ز خبثی کار خود کردیم خام	تو ز قدسی کار خود را کن تمام	مقتضی طبیعت تو چیست قدر
شیر را مگمار بر ما از کمین	واحدنی وحدت هر شی گواه	گرسگی کردیم اے شیر آفرین
نفس و شیطان میبرند از راه ما	تا بیندازند ما را در چاه ما	زانکه جز واحد نبیند راست راه
زانکه ما را نیست جز تو دستگیر	دستگیری کن چنان اے دستگیر	دستگیری کن مرا اے دستگیر
کس نگشته از در تو ناامید	ای وای امید و الف آمید	تا که هر کس گوید واه دستگیر
حفظ ختم کن ز شیطان رجیم	آمین یارب العالمین	چون سلیمانم بکردی اے کریم

وحضرت قبلهٔ من قدس سره فرمودند

در کتاب دیدیم چون مادر موسی علی نبینا و علیه السلام وفات یافت وحی آمد که اے مهتر موسی گستاخیها که تو کرده بود از حرمت مادر تو عفو کردیم اکنون از گستاخیها دور باش و طریقه ادب ورزید و گستاخیها مهتر موسے آنست که حق تعالے در قرآن مجید ذکر کرده است چون مهتر موسی بر کوه طور رفت قوم او گوساله پرستی کردند از کوه طور باز آمد قوم خود را دید گوساله پرستی میکنند گفت آلهی اِنْ هِیَ اِلَّا فِتْنَتُكَ یعنی نیست این از مایش از تو و دیگر گفت رَبِّ اَرِنِیْ اَنْظُرْ اِلَیْكَ اے بار خدایا چهرهٔ خود مرا بنما تا به بینم انگاه این غزل مولینا روم فرمود ؎ موسی نیم که ترسم از لن ترانی ؎ اے پیغمبر چه دانی راز نیست صد نهانی ؎ ناز و نیاز موسی اسلی ولن ترانی ؎ روزے بعضے مردم در خدمت حضرت قبلهٔ من عرض کردند که غریب نواز از ظلم خان بسیار تنگ آمده ایم غور فرمایید حضرت قبلهٔ من این هندی فرمود **هندی** جسی چوران منه سا ہیتا وے چور متے ؎ یعنی اگر کسی بدی کند چنانچه در قرآن شریف آورده است مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ اَسَاءَ فَعَلَیْهَا هر گاه نیکی کرده باشد برائے خود کرده و اگر کسی کار بد کند برائے خود کرده باشد و ازین برخوردار خان بلوچ در خدمت حضرت عرض کرد که غریب نواز یک خروس شما صاحب شاه دین پناه علیه الرحمة کسان بدزدی خورده بودند خروس در شکم شان جواب ایشان نادم شدند چند مدت شده است که کوزن شما حاکم وقت کشته است و خورده هیچ اثر نشد جواب فرمودند که حضرت شاه صاحب نربودند و ما خصی نهسیم و این سخن حضرت از کمال تسلیم و کسر نفسی ست بعد از چند ایام حاکم مذکور از خوف لشکر آگره گریخته به ڈیره غازیخان رفت و در انجا کشته شد

ونیز درخدمت حضرت من بعضی ازمردمان عرض کردند که قبله جهان ما معلوم کردیم که مودی آیامل دو دیگر برادران
اوامال شما را خراب میکنند که از شما صد هزار روپیه یا نقد میگیرند و غله گندم و جوار و باجره کهنه در انگر شریف
میدهند حضرت قبله من این لفظ هندی بر لفظ مبارک راند **مهندی** دودهه کا دودهه پانی کا پانی + کهرے
بیچ کے پچهوتانے + یعنی اگر کسے بدیگری دغا بازی کند عاقبت او را زیان رسد چنانچه شیخ سعدی رح در کتاب
حقیقت الطریقت این حکایت آورده که شخصی در شیر گوسفندان اب را میخته بفروختی چند مدت بدین مداومت
کرد یکروز گوسفندان خود را برای چرانیدن باین کوه برده بود ناگاه از درون کوه سیلاب بیرون امد و گوسپندان
تمام او در سیلاب غرق شدند گریه وزاری آغاز نهاد هاتف آواز داد که این همان اب ست که در شیر امیخته بودی
اکنون آن آب حق سبحانه فرستاده که مال تو همه هلاک شد و نیز روزی پسر قاضی حسن علی تب والا اظهار کرد
که در دل من خیال افتاد که حضرت صاحب قبله رضی الله تعالے عنه از مغیبان خبر ندارند درین اندیشه بخواب رفتم
حضرت قبله من در خواب فرمایند یک دندان از دندان تو مے جنبد من خبر دارم چون بیدار شدم همچنان بود که
فرموده بودند خیال فاسد از دل من دور شد و نیز یک کوهستانی در خدمت حضرت من عرض کرد که غیب
دانان شما از حال ما خبر ندارید فرمودند که ما خود را مستقیم از شما در هر معامله از خبرداری خود نشان میدهیم که یکروز تو
بازن در رفلان غار خفته بودی و زن خود را گفتی که سر موی خود را بپوش که در اینجا خوف پلنگ هست چون آن کوهستانی
این خبر از حضرت من بشنید شادان شد گفت راست فرمودی همچنین ست **اسناد و صداقت ولیا**
طفال حق اندای پسر + در حضور و غیبت از تو باخبر + نیز حضرت قبله من در بند کشاد علامه **تنگیر والله**
که ایشان محبوس بودند در ڈیره غازیخان رفته چند روز اقامت نمودند نواب ڈیره هرگز التفات نه نمود
بعده نواب نادم شده پیش حضرت من آمده عذر و معذرت بسیار نمود و علمدار اخلاص نمود و چیز اشیا ایشان
باز داد چون از ڈیره روانه شدند نیز در خانقاه شریف شاه مدار از چاندن کهو کهر سیف ستانده بدست خود
گرفته سه بار بگیر خوانده و شمشیر بر زمین زده داد و باز داد ند بعده فرمودند که ای کهو کهر سیف تو بیچ بادشاهان
خراسان ببرید همچنان شد که فرمودند که هیچ اثر بادشاهی نماند **بیت** گفته او گفته الله بود + گرچه از حلقوم
عبدالله بود + و حضرت قبله من قدس سره اکثر خادمان حق را از کار تزویج منع می فرمودند که تجرید **طالبان**
بهتر ست سالک را چنانچه در عوارف المعارف امده و حضرت قبله من قدس سره بر خورد ار بندی والده را
فرمودند که امروز وقت قیلوله دو شخص پیش ما امده این مولود شریف را **بیت** چشم رحمت بکشا سوی
من انداز نظر + ای قریشی نسبی هاشمی و مطلبی + ما همه نشنه لبانیم و تو ئی آبگیات + لطف فرما که زحد
میگذرد تشنه لبی + بخواندند ما از ایشان نام پرسیدیم که شما کدام کسانید هرگز جواب ندادند بخورد ار

مذکور چون این سخن را از قبله دوجهان شنید مولود مذکور بحضور پر نور شروع نمود یکبار تمام کرد و دوم بار بخواند
و نیز فرمودند چون وقت عشا حضرت قبله عالم رضی الله تعالی عنه قدری از نمودند یک مطربی پیر مرد آمده کلیها
مرزا بخواندی و حضرت قبله عالم رضی الله تعالی عنه سماع نمودی و بعضی از یاران هم موجود بودندی و حضرت
قبله من رضی الله تعالی عنه الصمد قوال را فرمودند که غزلها و یولان این یمن یاد بکن بوقت تجهی یا دیگر وقت سماع
خواهیم نمود که تاثیر بسیار دارند و نیز حضرت قبله من قدس سره سماع را بعد از نماز تهجد بسیار عزیز داشتندی روزی
در خدمت حضرت قبله من عرضداشت کردند که قبله دوجهان درود شریف بقدر دو کرور شمارنده که تمام
کردیم دعا فرمائند که حق سبحانه تقصیرات ما عفو فرماید و باران خیر بسیار دعا فرمودند که در خدمت صاحب دو
نبی صاحب صلی الله علیه وسلم عرضه نمودیم غور خواهند فرمود و نیز در خدمت حضرت من و عالمیان نواب ڈیره
اسمعیلخان والا عرضی نوشت که قبله دوجهان بعضی از دشمنان از دشمنی از من ملک ڈیره مذکور سیگیرند
غور فرمائید که وقت یاری و دستگیری سبت عاقبت بالخیر شود حضرت قبله من قدس سره در جواب نوشتند
که یک لکهه سورت فاتحه و سه لکهه درود بخوانید لیکن خوانندگان سورت فاتحه و درود شریف درویشان نیک
بخت باشند امیدست که دشمن بر تو ظفر نخواهد یافت از هر وجه خاطر جمعدارید و شیخ سعدی علیه الرحمه فرماید
بیت هر انکه استعانت بدرویش برد + اگر بر فریدون زدو پیش برد + و نیز یاران کهری بختیار خان والا
عرضداشت کردند که قبله دوجهان مردم از رحمت و بالهای شوند غور فرمائند که حق سبحانه این را دفع سازد
حضرت قبله من در جواب فرمودند که یک لکهه سورة فاتحه بخوانید امیدست که حق سبحانه این بلا را از شما دور
سازد چون یاران مذکور یک لکهه سورة فاتحه تمام نمودند حق سبحانه و بارا دفع ساخت مردمان را نجات حاصل
ست **بیت** دست شیخ از غائبان کوتاه نیست + دست او جز قبضه الله نیست + و حضرت قبله
من قدس سره بر لفظ مبارک راندکه مصنف کتاب کشاف عالم کلان بوده در علمای ظاهر ممتاز و مشهور
بعلامه بود چون او را هدایت نصیب نبود معتزلی شد وقت مردن از دهن غداره بیرون آمد نعوذ بالله منها
علم بغیر هدایت بکار نیاید **نظم** علم چون بر تن زندباری بود + علم چون بر دل زندیاری بود + علمهای اهل تن
اعمال شان + علمهای اهل دل اجمال شان + و نیز فرمودند که حکمای اکشف وصفای بود چنانچه حکیم جالینوس و بقراط را
دستور بود که بر دروازه خود نقاره نهاده بودند هر مریض که بر دروازه چوب بر کوس زدی حکیم مذکور بمجرد شنیدن
آواز کوس مرض را معلوم نمودی و او اندرون حرم خانه نوشته بیرون فرستادی و حکما اشراقیون را دستور بود
که شاگرد بشرق بودی استاد بمغرب بصفا و کشف شاگرد را سبق کتاب از انجا تعلیم نمودی با وجود کشف کافر بودند و
اسلام اختیار نکردند همه بی ایمان رفتند نعوذ بالله من ذلک مگر لقمان حکیم رضی الله تعالی عنه صاحب ایمان بود

چنانچه حق سبحانه تعالی در حق او میفرماید وَاِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهٖ وَهُوَ یَعِظُهٗ یٰبُنَیَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ وحدت در اصطلاح صوفیه کرام عبارت از آنست که اشیاء را عین حق تعالی دانستن و اشیاء عبارت از صور علمیه ذات حق سبحانه را عشق بود که جمال خود را در آئینه ها مختلف بیند خلق را پیدا نمود چنانچه در حدیث قدسی آمده کُنْتُ کَنْزًا مَخْفِیًّا فَاَحْبَبْتُ اَنْ اُعْرَفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ اسما بود مختلف خواستیم که اثر اسما ظاهر شود مظاهر مختلف پیدا نمود صوفیه کرام چون لفظ عشق ذکر نمایند گاهی از و مراد ذات بحت دارند و گاهی مراد از و محبت بمیل الجمیل البصیر الی الجمال **مثنوی** شاد باش ای عشق پر سودائے ما ✦ ای طبیب جملہ علتہای ما ✦ ای فلاطون و جالینوس ما ✦ ای دوائی نخوت و ناموس ما ✦ صار دگاہ منہ و انشق الجبل ✦ ہل رائیتم من جبل رقص الجمل ✦ عشق آن شعلہ است چون کان برفروخت ✦ ہر چہ جز معشوق باقی جملہ سوخت ✦ اللہم ارزقنا عشقک و عشق حبیبک صلی اللہ تعالے علیہ و علی الہ و صحابہ اجمعین امین یارب العلمین و حضرت قبلہ من قدس سرہ فرمودند کہ ہر کس بر مذہب خود اگرچہ باطل باشد مستقیم باشد و از مذہب باطل انحراف نمائید چنانچہ کافران جان خود را در مذہب خود فدا سازند و اسلام ہرگز قبول نکنند بلکہ میگویند کہ مذہب ما حق است چنانچہ میان حاجی شانہ گریش اظہار نمود کہ من در ملکے رفتم کہ چون کسی از ایشان شیطان در خواب آمدہ مختلم ساختی ہمہ مردم پیش او رفتہ مبارکباد کردندے کہ ترا زیارت ابلیس شدہ است مبارکباد و نیز فرمودند کہ بعد از ہزار سال حقسبحانہ ابلیس ملعون را حکم کند کہ قبر حضرت آدم را صلوات اللہ علی نبینا و علیہ السلام سجدہ کن تا ترا مقبول بارگاہ خود سازم ابلیس بدبخت میگوید کہ چون در عین حیات او را سجدہ ننمودم اکنون حیاتی آید کہ تربت او را سجدہ کنم ہمچنان دائما بر انکار سجدہ حضرت آدم صفی اللہ قائم و بہ عداوت اولاد او مشغول تا روز قیامت خواہد شد حقتعالی از شر این دشمن ملعون در امان خود نگاہدارد اللہم امین یارب العلمین و حضرت قبلہ من قدس سرہ فرمودند کہ فرشتہ دو پر دارد یک پر جمالی و دیگر جلالی در جائیکہ پر جمالی میزند لشکر را فتح و در ملک فراخی و ارزانی باشد از ان سبب دل مردمان قوی بتاوخیرات کنند و انجا کہ پر جلالی میزند لشکر را شکست شود و در ملک گرانی و قحط سالی گردد از ان سبب دل مردم ضعیف شود و ہیچکس را طعام ندہند چنانچہ پسر از پدر خود و پدر از پسر خود طعام مخفی کردہ میخورند **بیت** چنان قحط سالے شد اندر دمشق ✦ کہ یاران فراموش کردند عشق ✦ اگر کسے در خدمت حضرت قبلہ من عرض نمودی کہ بدست خویش رقعہ نوشتہ بدہید این عبارت نوشتہ بخط دخیل بے فرمودند غریب نواز مہربان من موجب نوشتہ من بعمل آرند زیادہ و السلام و حضرت قبلہ من میفرمودند کہ تعلق زن و فرزند و دیگر اسباب دنیا را ہزن حق اند و این سخن ہندی را بر زبان مبارک راندند ھنلی

گاہ بابائین تے مال جنجال + فرزندتے زال بھی ہنی وبال + جو کوئی رہی انہان تہین دور + ہوسی او ہ
خوشحال ضرور + چنانچہ شیخ سعدی علیہ الرحمۃ میفرماید **بیت** تعلق حجابست بیحاصلی + چو پیوندہا
بگسلی واصلی + و مولنا جامی علیہ الرحمۃ میفرماید **مثنوی** ایخواجہ اگر مال وگر فرزندست + پیداست
کہ مدت بقائش چندست + چیزیکہ بمردگی جدا خواہی ازو + آن بہ کہ بزندگی جدا باشی ازو + چیزیکہ
نہ در روی بقا باشی ازو + آخر ہدف تیر بلا باشی ازو + **بیت** درین رہ حاصلی جز یکدلے نیست +
دو دل بودن بجز لے حاصلی نیست + روزے حضرت قبلہ من قدس سرہ میان تقی محمد باغبان را
پرسیدند کہ شنیدہ ایم کہ یک جفت از گاوان شما گم شدہ است میان محمد تقی عرض کرد کہ غریب نواز
بامداد و مہربانی شما باز در خانہ آمدہ اند حضرت قبلہ فرمودند کہ مہربانی ما انست کہ ہمہ اسباب دنیا از تو گم
شود و بفراغت دل مرا دحق سبحانہ مشغول باشی چنانچہ روزے شخصی از ہانسی در حضرت گنجشکر رضی اللہ
تعالی عنہ آمد پرسیدند کہ حال باچگونہ است عرض نمود کہ مخدوم از امروزی کہ سخدمت پیوند کردہ است
مواضع و رباب و شغل زراعت کلی ترک دادہ است و گر سنگیہا و بلاہا می کشد حضرت گنجشکر
رضی اللہ تعالی عنہ خوشحال شد و گفت الحمد للہ خوش باش و نیز فرمودند کہ پیران بامریدان وصیت
میکنند کہ اگر مسافران بتوایند و دران شب فاقہ باشد این نعمت بس عظیمست و ازین کار شکر خدا
بجا آری و نیز در حدیث شریف ست ان عیسی علیہ السلام کان یاکل من الشجر و یلبس من الشعر
و یبیت حیث امسی و لم یکن لہ ولد یموت و لا بیت یخرب و لا انجی لغد و حضرت قبلہ من قدس سرہ
این بیت فرمودند **بیت** ہر کہ آمد عمارت نو ساخت + رفت منزل بدیگری پرداخت + بعدہ
بیان فرمودند کہ از ہمہ عمارات عمارت دل از یادگیری حق سبحانہ بہترست دیگر ہمہ عمارات زوال پذیر ند است
مگر عمارت دل ہمیشہ باقی ست **بیت** پس از سی سال اینمعنی محقق شد سبحانی + کہ یکدم با خدا بودن بہ
از تخت سلیمانی + چنانچہ مولنا جامی پسر خود را وصیت کردہ **نظم** علم کثیر آمدہ عمرت قصیر + ہر چہ ضروریست
بدان شغل گیر + آنچہ ضروریست چون حاصل کنی + بہ کہ عمارتگر ے کل کنی + آنست عمارتگری دل کہ دل +
واکشی از کشمکش آب و گل + پروریشتن از خواب خویش لباس و غیرہ تعلق کہ مکان بریدان
دارد بگذاری و خلوت گزین باشی و بجان زمزمہ یاد حق شغل داری ہر چہ بجز یاد حق سخت فراموش کنی
و اصلا ماسوی اللہ را بر ہوش راہ ندہی چنانچہ پیر مرید را وصیت کرد کہ چیزے کہ در دو جہان بکار آید
یاد کردن حق تعالی ست دیگر ہمہ عبث ست **حکایت** مریدے در مجلس پیر آمد و یک لحظہ ننشست
زود برخاست پیر پرسید چرا زود مشل دیدہ از جزل میگریزی مرید عرض نمود کہ چیزے من در

فراموش شد در جستجوے او سیوم پیر غصہ کردہ فرمود چیزیکہ در دو جہان ہست آن لایق فراموشی نیست
فقط و آن چیز عبارت از یاد حق تعالی است **حکایت پیر ہوشیار با مرید فراموشکار**
سادہ مریدے ز جہان شت دست * آمدہ در صحبت پیرے نشست * گرم نکردہ بزمین جان ہنوز
خاست ازاں انجمن دل فروز * پیر بر آشفت کہ تعجیل چیست * نصرت دیوانہ زدم جبر این حیست
گفت قضا پردہ کش ہوش گشت * نادرہ چیزیم فراموش گشت * میروم این لحظہ بہر راہ کو
تا کنم آں گم شدہ را جستجو * پیر چو شنید کہ اے بوالہوس * در دو جہان ہست یکے چیز بس
کان نہ ستردہ فراموشیست * قبلہ گویائی و خاموشیست * گر ہمہ آفاق در آغوش تو
باشد و آن چیز فراموش تو * غایت آگاہی تو غافلیست * حاصل اوقات تو بیحاصلی است
در بود آن چیز فزاید تو * شاد کند خاطر ناشاد تو * گو دو جہان گشتہ فراموش باش
لب ز سخن شاں شدہ خاموش باش * جامی ازیں مشغلہ خاموش کنز * ہر چہ در آن چیز فراموش کن
زانکہ سرانجام تو خاموشیست * آخر کار تو فراموشیست * یعنی کہ خاموشی و فراموشی
ماسوی اللہ دفتِ مرگ حاصل آید پس آنچہ عاقبت کار است ہاں کار بند و بعمل آر و
نیز فرمودند کہ گم نام شدن بہتر از شہرت است **رباعی** گر شہرہ شوی بشہر شہر النا شی *
در گوشہ نشین سوی ہمہ و سواسی * بہ زاں بود کہ خضر و گر الیاسی * کس نشناسد ترا تو کس
نشناسی * **ایضاً** اشتہارِ خلق بندِ محکم است * بند مو از بند آہن کے کم است * آن قبول
خلق سجدہ اژدہاست * مال بار آمد کہ در وے رہزناست * چنانچہ حضرت بابا صاحب
محبوب الٰہی را رضی اللہ عنہما وصیت کردہ اند کن فی الدنیا کانک غریب او عابر سبیل
وعد نفسک من اصحاب القبور فقید ذالک و حضرت قبلہ من قدس سرہ فرمودند
کہ خدمت و فرمانبرداری والدین از دل و جان باید کرد کہ در حدیث آمدہ کہ والدین بمثل
کعبۃ اللہ اند و نیز فرمودند کہ اگر کسے را والدین رد کنند ہرگز مقبول نشود و اگر حق تعالی رد
کند باز مقبول شود و حق والدین مقبول نشود نعوذ باللہ من ذالک و نیز فرمودند کہ ادب
و خدمت کند مقبول شود مناسب این حکایت فرمودند کہ بر زبانے بسیار شوخ و شنگ بود
زن خود را گفت کہ برو آب بیار وقت شب بود و سرما سخت بود و باراں مے بارید با دنیز
وزیدن گرفت زن قدح آب پر کردہ بیاورد با ادب تمام بر سر شوہر خود اگر شب استاد
ماند چون زن ادب شوہر و خدمت او بجا آورد حق سبحانہ و تعالی چادر طبق او را

عطا فرمود انکه این بیت فرمودند بیت هرکه خدمت کرد او مخدوم شد * هرکه خود را دید او محروم شد
و نیز فرمودند که کار اهل الله از عقل قیاس بیرون است مناسب این حکایت فرمودند که مریدے شیخ خود را
در طواف کعبة الله زاده الله تعالی شرفا و تعظیما قدم بر قدم شیخ نهاد شیخ سوئے مرید نظر کرده فرمود
متابعت این بکن که من هر روز نه قصد ختم کلام الله میکنم مرید پرسید معنی یا لفظا پیر فرمودند که در ریشے
در مسجد آمد رفت شب مردم او را طعام و آب دادند چون مردم از مسجد بیرون شدند در طاقچهاے مسجد
کتابها نهاده بود ند آن مرد بیش ندکور اکثر کتابها را مع جلد تناول نمود وقت صبح چون در مسجد آمدند
حیران شدند و نیز فرمودند که حضرت حسن افغان از مریدان مخدوم بهاؤالدین ذکریا ملتانی رضی الله
عنهما بود و محض ناخوانده بود بحدے که قرآن مجید نیز نه خوانده بود و مردم عام از برائے امتحان چند
سطور از قرآن شریف و چند سطور از کتابهاے بر کاغذ نوشته پیش او نهاده پرسیدند از ایشان که سطور
قرآن شریف کدام است حسن مذکور بنور معرفت انگشت خود بر سطر قرآن شریف نهادے و مردم
حیران شده پرسیدند که تو هیچ نخوانده بچه طور معلوم کنی جواب دادی که بنور حروف قرآن شریف بر
عرش معلی میرود و نیز فرمودند که روز قیامت حق سبحانه حضرت بهاؤالدین را فرماید که برائے ما چه
تحفه آوردی حضرت بهاؤالدین عرض کند که حسن افغان را * چنانچه محبوب الهی فرموده که هر کس
که بچیزے فخر کند بروز قیامت من فخر بسوز سینه ترک یعنی امیر خسرو خواهم نمود - و نیز حضرت من
قدس سره صاحبزاده الهبخش را وصیت فرمود که احسان کن بخلق الله که همه با تو دوست
خواهند شد چنانچه سعدی رحمه فرماید بیت بنده حلقه بگوش از نوازی بود * لطف کن لطف
که بیگانه شود حلقه بگوش قطعه کس نه بیند که تشنگان حجاز * بر لب آب شور گرد آیند * هر کجا چشمه
بود شیرین * مردم و مرغ و مور گرد آیند * و نیز فرمودند که هر که اخلق نیک حاصل است مراورا مرتبه
ولایت حاصل است و بغیر خلق نیک هیچ سودیست * چنانچه در وصف رسول الله صلی الله علیه وسلم آورده
قوله تعالی وانک لعلی خلق عظیم وکان اشرف الناس واکملهم نفسا کان احسنهم خلقا قال
مجاهد انک لعلی خلق عظیم ای علی دین عظیم هو الذین مجموع الاعمال الصالحة والاخلاق
الحسنة وقال ابو سلیمان الخلق العظیم ان لا یغاضم ولا یخاصم وقال الحسین لانه لم
یعتنی بشیء جفاء الخلق یعنی مطالعة الحق وقیل الخلق العظیم لباس التقوی
والخلق باخلاق الله اذا لم یتق بالاعراض عنده خطر وقال الجنید رح اجتمع
فیه اربعة اشیاء الجاه والالفة والبصیرة والتوفیق یارے درخدمت حضرت

قبلہ من عرض کرد کہ غریب نواز بغیر مصلحہ ذات شریف ہیچکس روزہ ماہ رمضان نمی دارد و حضرت قبلہ من
فرمودند کہ الحمد للہ کہ حق سبحانہ ما را توفیق ادا کردن قرض خود داده اہل شہر را نیز دعا فرمائید کہ حق تعالی ایشان را
ہدایت فرماید تا قرض خدا ادا فرمائیند و نیز فرمودند کہ شخصی کہ نوام در نواحیہ لیہ بود وزدی کردی بر چاہ آمد
صاحب چاہ گاؤ خود را گفت کہ ای نرگاو بیا راست شو والا ترا عذاب خواہم کرد چون کہ این سخن شنید
از دزدی توبہ کرد کہ من کامل شد و یکے از واصلان حق گشت چنانچہ مالک دینار رضی اللہ عنہ در اول
زمان تنبور نبواختی شبے خفتہ بود از تنبور خود آواز شنید یا مالک آن تتوب الی اللہ این سخن از
طنبور در سمع ایشان رسید از خواب برخاست تنبور و ہمہ مال را خرچ نمودہ راہ بیابان گرفت
و یکے از واصلان حق گشت اللہم ارزقنا ہدایۃ کاملۃ آمین یا رب العالمین و حضرت من قدس سرہ
بر زبان مبارک راندند کہ اعمال حسنہ چنانچہ نماز روزہ وغیرہ بیاری حق سبحانہ صادر شود الحمد للہ علی
ذلک و اعمال بد چنانچہ زنا و شراب خواری و غیبت و مردم آزاری وغیرہ این کردارہا از بندہ بیارے
نفس و شیطان صادر میشود نعوذ باللہ من ذلک نگاہ این بیت بر زبان گوہر فشان راندند

قطعہ نفس و شیطان ز در کنار راہ من + رحمت باشد شفاعت خواہ من + نفس و شیطان
سیبر ند از راہ ترا تا بیندازند در چاہ ترا + شبے نجم الدین ہندوستانی در خدمت حضرت قبلہ من
قدس سرہ عرض نمود کہ ای قبلہ من مارا عشق مرا گزیدہ است اگر وصال معشوق مرا کنانید بہر گز نہ جان
خود را بہ دروازہ الصاحب فدا خواہم کرد سلطان العاشقین حضرت قبلہ من این رباعی را بر زبان
مبارک راندند **شعر** لَقَدْ لَسَعَتْ حَیَّۃُ الْہَوٰی کَبِدِیْ + فَلَا طَبِیْبَ لَہَا وَلَا رَاقِیْ + اِلَّا الْحَبِیْبُ
الَّذِیْ شَفَقْتُ بِہٖ + فَعِنْدَہٗ رُقْیَتِیْ وَتِرْیَاقِیْ + مولنا جامی رحمہ اللہ تعالی در ترجمہ ان رباعی
تصنیف فرمودہ **رباعی** بگزید مارا عشقت جگر کباب مارا + نہ طبیب می شناسد نہ فسونگر این
دوا را + مگر ان حبیب لطفش ربود دل ز دستم + بفسونگری در آید بکند علاج مارا + و نیز
فرمودند کہ عشق بلاے سخت عظیم ست طرفین میسوزد و مناسب این حکایت فرمودند کہ میان
حسن علی تب والہ قصہ جام خبیر و لیلہان ذکر کردہ کہ ہر دو عاشق و معشوق بودند بتقدیر الہی
از سبب جمایل در میان ایشان مفارقت اوفتاد چون بعد از مدت ایشان را ملاقات حاصل شد بمجرد
دیدن ہر دو جان خود را بحق تسلیم نمودند و این بیت بر زبان مبارک راندند **بیت** عشق را نازم
کہ یوسف را ببازار آورد + شیخ صنعان را ہدی را ز یر زنار آورد + و نیز فرمودند **ہندی**
ایہو عشق کیتا جنیدے نال آساڈا متہا + و نیز فرمودند کہ دو زنان بودند با یکدیگر آشنائی داشتند

یکے از دیگری پرسید که عشق چه طور حاصل شود جواب داد اگر تو طالب بودی با من مشورت نکردی
وهم فرمودند که سالک را باید که بهیچکس سخنچه نشود بلکه با همه مخلوق صلح کند انگاه این بیت فرمودند
بیت حافظا گر وصل خواهی صلح کن با خاص و عام ✦ با مسلمان الله الله با برهمن رام رام ✦
یارے دیگر گفت که غریب نواز از ما بغیر امداد شما هیچ کار دین و دنیا حاصل نشود دعا فرمائند که حق سبحانه
توفیق عمل نیک دهد که مقصود دارین درین امر منحصر ست حضرت قبله من قدس سره جواب فرمودند
که لا علی الدوام برائے شما دعا می نمائیم که حق سبحانه جمیع آشنایان ما را هدایت کامله نصیب کند که
بغیر هدایت هیچ مقصود نیست اللهم اهدنا الصراط المستقیم آمین یا رب العلمین و نیز فرمودند
که از امر غیر مشروع دور باشد و مثالی زدند که فقیر مثل چادر سفید است چنانچه در چادر سفید داغ زشت ست
همچنین از فقیر اگر عیاذا بالله امر بد واقع شد زشت تر باشد بعضے مردم عرض نمودند که غریب نواز
معاش ما بر اسباب ظاهر ست زراعت کاشته بودیم الحال از سبب بند شدن باران خشک شد حضرت
قبله من در جواب فرمودند که اکثر مخلوقات نظر بر اسباب دارند مگر یک کس از هزاران مخلوق نظر
بر مسبب حقیقی داشته ترک اسباب کند و نیز فرمودند که این مرتبه ترک اسباب هر کس را حاصل
نشود انگاه این بیت فرمودند **بیت** اگر از اله هر قطره رشدی ✦ چو خر مهره باز از در پرسشدی
ایضاً کسب اسباب همت پستی ست ✦ ترک اسباب بالا دستی ست ✦ و نیز فرمودند که چون کسی
را حق سبحانه از درگاه میراند و مردود سازد نفس و شیطان بر آن غالب شوند و ارتکاب مناهی
کند چنانچه شراب خواری و بهنگ و کوکنار نوشیدن و دیگر امور غیر مشروعه از و صادر شود نعوذ با
الله من ذلک و چون کسی را محبوب درگاه خود سازد از و همه امور نیک صادر شوند و غیر شرع از و
هرگز صادر نشود و نفس و شیطان بر وی هرگز غالب نشوند قوله تعالی مَنْ یَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ
وَمَنْ یُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِیَ لَهٗ نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَیِّئَاتِ اَعْمَالِنَا یکسال در خدمت
حضرت من قدس سره صاحبزاده نور احمد رضی الله تعالے عنه عرض کردند که غریب نواز با همراه
شده ملاقات صادق خان کنید حضرت من فرمودند که به پاسخ اطر انصاحب ملاقات صادق خان
کنیم و اگر نه ما را حاجت ملاقات نیست زیرا که یکسال در چین حیات قبله عالم رضی الله عنه
برائے زیارت قبله عالم در راه میرفتم ناگاه شخصی در راه پدید آمد بر من سلام داد جواب سلام دادم
و باز با و هیچ التفات ننمودم و روانه شدم باز مرا آن شخص گفت که من خضرم و با من هیچ التفات
ننمودی من جواب دادم که چون تو خود را دیدم مرا حاجت خضر نماند **بیت** خضر چه گویم

که چو خضرش هزار ۴ بود ز سر چشمه او جرعه تو ۴ نیز صاحبزاده مذکور فرمودند که گذران بالعبیر امد و رفت نمی
باشد حضرت قبله من در جواب فرمودند که غریب نواز اگر شما در خانه خود سکون و ارام ورزیدندے
جمیع مخلوقات بر دروازه شما سجده کردندے و نیز حضرت صاحبزاده مذکور را فرمودند که قبله عالم ربا
بسیار تلطف و عنایات و احسان نمودند که پادشاهی کونین عطا فرمودند دیگر خویشان ما برا قوت و سجاده
بهیزم زیتون بریده میفروشند تا گذران معاش ایشان شود روزے که شخصے عرض نمود که در بیخ بعضے مردم
نیک و بعضی بد اند در جواب فرمودند همه نیک اند هیچ کس بد نیست نظم ز ره نیک بد نگفن خود را
سر نه انجا که همه پاک نهند ۴ مرد سرکش ز نهر ها عاریست ۴ پشت خم خاصیت پر باریست ۴ شاخ پر میوه
کشد سر بقیام ۴ شاخ پر میوه شود خم بسلام ۴ روزے حبیب الله خان ملتانی در خدمت حضرت
قبله من قدس سره سه بالین از پنبه پر کرده بیاورد و عرض نمود که یک بالین برائے که پشت مبارک فرو
بالین دیگر برائے که هر دو زانو مبارک و یک سنور بلی نیز از پنبه پر کرده بیاورد و حضرت من هرگز هر چار چیز را
منظور نمودند مگر یک سوزنی از پنبه خالی بود منظور کردند که بران جلوس نمودند از ان سبب که هر
دو پاے از کمال عشق عبادت و زهد و ریاضت خسته شده میبودند بر بوریا از سبب درد پا می
توانستند نشست ولیکن وقت فرائض و سنن و نوافل سوزنے مذکور را دور داشتندی و چون
از خواندن نماز فارغ شدندی باز دو زانو نشستندی نظم عشق نے کار جهان ساختن ست ۴ بل همه
نقد جهان باختن ست ۴ عشق نی دلق بنقاد و ختن ست ۴ بلکه باداغ فنا سوختن ست ۴
عاشق آن دان که ز خود باز رهد ۴ نغمه ترک خودی ساز دهد ۴ نه ره دولت دنیا سپرد ۴ نه سوی
نعمت عقبی نگرد ۴ قبله حاجت او دوست بود ۴ هر چه جز دوست همه پوست بود ۴ و حضرت قبله
من قدس سره نسبت بالین و سوزنے را قبول نمودند از ان سبب که جمیع درویشان امر ضروری را اختیار
نموده اند چنانچه در عوارف شریف آمده که مات ابو یزید رحمة الله تعالی رحمة واسعة و لم یترک الا قمیصه
الذی کان علیه و کان عاریة فردوه الی صاحبه و کان شیخ حماد رحمة الله تعالی لا یلبس الثوب الا
مستعارا حتی لا یبقی علی ملکه نفسه شیئا و قیل مات ابن کرنی و کان استاد جنید و علیه مرقعة و کان
وزن کم و احد مع رضایة ثلثة عشر طلا و کان ابو حفص الحداد رحمة الله تعالی یلبس لباس الناعم و لم یبت
فرشه علیه الا لعله کان ینام علیه بلا وطاء و قد کان قوم عن اصحاب الصفة یکرهون ان یجعلوا بینهم
و بین التراب حائلا و قد ورد من ترک ثوبا جمالا و هو قادر علی لبسه البسه الله تعالی حلل الجنة و قیل مات
ابو در ا رضی الله تعالی عنه و جد فی ثوبه اربعون رقعة و کان عطائه اربعة آلاف و قد روی عن رسول

صلی اللہ علیہ وسلم قال نورہ اقلوکم بلباس التصوف انہ منزلۃ فی الدنیا ونور فی الآخرۃ وایاکم از
تفسد وادینکم بحب الناس وشتائمہم وحضرت قبلہ من قدس سرہ فرمودند سالک را باید کہ نزد خود دینار را جمع
نکند زیرکہ اگر یک روپیہ بنزد خود دارد و او را در راہ خدا صرف نکند روپیہ وزن یک تولہ است بیست
تولہ از دین او کم شود نعوذ باللہ من ذلک این چنین دشمن را از خود دور باید کرد روزے شخصے در نظر حضرت
قبلہ من پانزدہ صد روپیہ گذرانید حضرت قبلہ من قدس سرہ ہمانوقت مبالغ مذکورہ را بر علما و فقرا
و بیوہ زنان و یتیمان و مسکینان عطا نمودند مگر یک روپیہ در کیسہ حضرت قبلہ من قدس سرہ فراموش
ماندہ شد چون وقت صبح شد خادم اکرم را طلب فرمودند کہ مارا امشب خواب نیامد کہ یک روپیہ
در کیسہ من ماندہ بود روپیہ را از کیسہ برآوردہ حوالہ خادم مذکور کردند و نیز ہیچ چیز را از میوہ ہا
گوناگون و اشیاء رنگا رنگ کہ در نذر حضرت قبلہ من مے گذرانیدند مے تناول نمودند بلکہ
صاحبزادگان مہارو ی را زاد ہم اللہ شرفاً و عزاً و دیگر مخلوقات را عطا فرمودندے و خود در شہود جمال
الٰہی مستغرق بودند چنانچہ در تعداد رکعت در روز جمعہ از خادم معلوم مے نمودندے و حضرت قبلہ من
رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودند کہ اگر کسے سود اگرے دانہ گندم کند برین نیت کہ غلہ را بقیمت گران خواہم
فروخت این امر در شریعت ممنوع ست بلکہ ہر کہ این نیت کند عاقبت الامر خوار شدہ بمیرد نعوذ باللہ
من ذلک از ین کار دور باید بود کہ در شریعت منع ست نیز فرمودند کہ حقیقت آدمی بغیر معاملہ
معلوم نمیشود کہ نیک ست یا بد و این حدیث شریف شاہد اور ند اَلْمَرْءُ یُعْرَفُ بِالْمُعَامَلَۃِ قطعہ
توان شناخت بیک رو ز از شمائل مرد + کہ تا کجاش رسیدست پایگاہی علوم + ولی باطنش ایمن بیاشوب
غرہ مشو + کہ خبث نفس نگردد بسالہا معلوم + و نیز فرمودند کہ بخار را ماہیت ہیزم وقت تراشیدن
معلوم میشود کہ اندرون او پرست یا خالی بغیر تراشیدن ہرگز معلوم نشود ہمچنین ماہیت آدمی بغیر
معاملہ کسی را معلوم نمیشود کہ کامل ست یا ناقص نیز میفرمودند کہ اگر کسی گوید کہ برای معاملہ من
گواہ شو ہرگز منظور نباید کرد کہ دران امر خواریست دور باید بود کہ سلامتی دارین منوط بودن
از معاملہ دنیاوی ست کہ در معاملہ دنیاوی سراسر نقصان دین ست ازین سبب اہل اللہ معاملہ
دنیاوی ترک نمودہ کار دین اختیار کردہ اند و در متابعت نبی صاحب صلے اللہ تعالیٰ علیہ وسلم اہل اللہ را کوشش
باید نمود و کار دین اختیار باید کرد کہ ہر کہ خلاف ایشان گزیند نور ایمان از و مسلوب خواہد شد نعوذ باللہ من ذلک
کما قال محی الدین بن العربی فی فتوحات المکیۃ و نقلاً عن ابی بکر رضی اللہ تعالیٰ عنہ من قصد فی الصوفیۃ شیئاً و خالفہم
فی شیء مما یحققون نزع اللہ نور الایمان من قلبہ و حضرت قبلہ من قدس سرہ فرمودند کہ در زمان

حضرت قطب عالم رضی الله تعالی عنه درمیان درویشان خلق بسیار بود چنانچه مادر سجد سکونت داشتیم در گوشه مسجد یک کمل پشمین انداخته بودیم دو یار دیگر از پشاور بر آمدند ایشان نیز در مسجد سکونت داشتند وقت خفتن اگر ایشان بر کمل ما خواب می نمودند ما بر زمین خفتیم **نظم** هر که خلق از خلق او خوشنود نیست + هیچ قدری بر درِ معبود نیست + خوی بد در تن بلای جان بود + مردم بدخو نه از انسان بود + وحضرت قبله قدس سره بر زبان مبارک میفرمودند که خواجه عبد الشکور یحیی رحمة الله تعالی در تمهید آورده که خفتعالی را خالق الخنزیر نباید گفت از سبب ادب اگرچه فی الحقیقة خالق خنزیر اوست چنانچه حضرت آدم صلوات الله تعالی علی نبینا وعلیه السلام نگاه داشت ادب نمود و گفت ربنا ظلمنا انفسنا الخ مقبول و محبوب درگاه رب العلمین گشت ابلیس ملعون گستاخی نمود و گفت بما اغویتنی مردود جناب او شد نعوذ بالله من ترک الادب نیز اکثر ریه کلها ادب چنانچه التصوف کله ادب بیت از خدا خواهیم توفیق ادب + بی ادب محروم ماند از لطف رب + ونیز فرمودند که بزرگی ابلیس را دید در صحرا نشسته چنان میگریست که اب از چشم او مثل جوی بر زمین روان بود بزرگ پرسید چرا گریه میکنی ای ابلیس جواب داد که حق سبحانه مرا از درگاه خود مردود ساخت از ان گریه میکنم آن بزرگ فرمود که قبر حضرت آدم علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام را سجده بکن تا باز ترا حقتعالی مقبول بارگاه خود نماید ابلیس ملعون جواب داد که چون در حین حیات آدم سجده نمودم اکنون چیامی آید که تربت او را سجده کنم ونیز فرمودند که همه جا ظهور اسماء الهی ست مثلاً کسے مومن را گوید که نزاده هزار دینار دهم کافر شو نعوذ بالله من ذلک هرگز قبول نخواهد کرد زیرا نکه مظهر اسم هادی ست واسم هادی مومن را نگذارد که سوی کفر رود واگر کسی کافر را گوید که مسلمان شو نزاده هزار روپیه دهم کافر هرگز اختیار ننماید زیرا نکه کافر مظهر اسم مضل ست اسم مضل او را نگذارد که سوی اسلام رود **نظم** قبطی وسبطی همه بنده تو اند + عاجز مرت توانا مستند + ای دعا از تو اجابت هم ز تو + ایمنی از تو مهابت هم ز تو + شبی بنجم الحق در خدمت حضرت قبله من قدس سره عرض نمود که غریب نواز دعا فرمائید تا مرا وصال معشوق حاصل شود وحضرت من فرمودند هنوز عشق تو خام ست چون پخته شود معشوق تو بر تو عاشق خواهد شد این بیت را خواندند **بیت** بصدق انکس که زد در عاشقی گام + بمعشوق برابد اخرش نام + ونیز فرمودند مردے بر زنے عاشق شد بعد ده درمیان ایشان مفارقت واقع شد بعد از یکسال چون یکدیگر را دیدند بجز دیدن وفات یافتند ونیز فرمودند که از همه دیوان کلام دیوان حافظ صاحب کمال مؤثر ست ونیز فرمودند که حافظ شیرازی مسئله وحدت وجود را در پرده اصطلاحات صوفیه بیان نموده که بغیر دانستن اصطلاحات صوفیه

کلام دیوان حافظ مفهوم کسی نشود نیز فرمودند که بلاه شاه شمشیر بر بنه است که مسئله وحدت وجود را
بغیر پرده نموده دیگر عارفان مسئله مذکور را در لغت عربی و فارسی بیان نموده و بلاشاه در هندی روزے
در خدمت قبله من عرض نمودند که شخصے دزدے حجره دزدی کرده قرآن مجید و قت ظهر برده که در وقت
برائے خواندن نماز در مسجد آمده و در حجره را قفل نزده بود از سبب فراموشی چون این خبر استماع نمودند بر زبان مبارک
راندند مگر دزد زبان سابقه مردم را خوف خدا تعالے بود قرآن و کتاب را بدزدی نبرد ندی و نیز فرمودند که علامات
قیامت است که مردم بد مذهب خواهند شد و کافران غلبه کنند چنانچه دیوبند شریف بتان را خواهند بنا و زنان از
قوم اوس پیش بتان پارکوبی و بازی خواهند نمود بعده حق تعالی عز و جل ملائکه را فرمان دهد تا کعبة الله را از زمین
برداشته بسوی آسمان خواهند برد و نیز فرمودند که قیامت دران وقت قایم شود که هیچ کس بر زمین اسم الله
نگوید شبی بر لفظ مبارک راندند که عرس اول حضرت قبله عالم رضی الله تعالی عنه در وطن خود که کوه درک است
کرده بودیم و بشرده گوسفند خریدیم که یکیک گوسپند به قیمت پنج روپیه گرفتیم و ذبح کردیم و چون پخته شد
یک یک گوسپند صد مرد کو هستانی دادیم که مردم سندی طاقت خوردن آن نداشتند که بسیار
فربه بودند و بیان فربهی گوسپندان نمودند که طاقت رفتار نداشتندی و داد شاز بر چهار پایه برداشته
آورده اند و باقی عرس قبله عالم رضی الله تعالی عنه مدت پنجاه سال یا زیاده بر حالت شریف کردیم و نیز فرمودند
در ملک صعر ابوده گوسپندان بسیار قیمت باشد چنانچه یک یک به قیمت دوازده روپیه فروخته شد
روزے شخصے در خدمت حضرت قبله من چند گل تازه نذر گذرانید حضرت قبله من بر گلها نظر فرموده این بیت
بر زبان درافشان راندند **بیت** نام و نشانت نه و دامن کشان + میگذری بر همه نام و نشان و نیز
این مصرع در پرده عیان باطم و بلے پرده نهان ، و نیز این مصرع بر زبان درفشان راندند مصرع
حکیم سخن بر زبان آفرین - و حضرت قبله من قدس سره فرمودند که مولوی سلطان محمود خان بیله را
بسیار دنیا جمع کرده بود بعد از وفات ایشان خویشان مولوی مذکور در نزاع افتاد و زر دنیاے مولوی
مذکور رحمة الله تعالی سبب خانه ابی خویشان شد - حضرت قبله ام قدس سره العزیز در اشتار تعلیم خانه
احیاء العلوم این عبارت را بر زبان درفشان راندند من اراد الراحة مع التوبة فهو مع الله و من
اراد الراحة بلا توبة فهو مسرف - و نیز فرمودند که انعام بلا عمل کالاتجایل - روزے در خدمت
قبله من نواب عبد الجبار خان نواب ڈیره غازیخان عرض نمود که غریب نواز از برائے خرچ
درویشان شهر چهاری جاگیر گیرید حضرت قبله من قدس سره جواب فرمودند که ما
این جاگیرے گیریم که خلاف سنت پیران و شیخان ما هر گز نه خواهیم نمود که ایشان قبول

نگذرند بعضے مردمان عرض کردند که برای صاحبزاده گل محمد جاگیر بگیرید - فرمودند گل محمد را نیز
حاجب جاگیر نیست - اگر نعلین مرا بشان راست کند برای خدمت او مقرر باین خدمتگار شوند - و نیز روزے در مجلس
حضرت قبلہ من شخصی عرض کرد که غریبانه ما فقیران در دنیا برای معاش خوار و پاشیم در روز قیامت
حال ما فقیران چه خواهد شد - حضرت قبلہ من قدس سره فرمودند که فقیران بیش از تونگران یانصد سال
در بهشت داخل شوند الحمد لله علے ذالک - شبے حضرت قبلہ من قدس سره بزبان مبارک راندند
که درویشے بود مالش دزدان ببرقت بردند آن درویش مال خود را از دزدان طلبید دزدان ابا
نمودند بزرگ بد دعا کرد که شما را موریچه خواهند خورد بعده دزدان هر جا که می نشستند موریچه گرد دزدان
تمام انبوه میکردند حاضر دزدان را هلاک ساختند و نیز فرمودند که شخصے را کسی آزار رسانید بنجه حاظر
شد فرمود که ترا گمسها هلاک خواهند ساخت آن شخص را گمسها هلاک نمودند و بمر حضرت قبلہ من قدس سره
فرمودند که افضل الناس انبیاء و اولیاء را اند که دنیا را ترک نموده اند و یاد حق را برای حقسبحانه گرفتند نه برائے
اغراض دیگر شخصے در خدمت حضرت قبلہ من قدس سره عرض نمود که کتاب سلک سلوک اسطالوم
دران صفات آدمی مذکور ست ازان صفات هیچ در خود نمیشناسم حضرت قبلہ من قدس سره بزبان
مبارک راندند که آدمی شدن بسیار مشکلست و این بیت را نیز فرمودند بلیت ادمی انست که
دینی در دست + محرومان کرده یقینی در دست + نیز شخصے عرض نمود که امداد فرمائید که نفس خود را
معلوم سازم حضرت قبلہ من فرمودند که شناختن نفس بسیار مشکل ست بعده این حدیث را بزبان
گوهر فشان راندند من عرف نفسه فقد عرف ربه و حضرت قبلہ من قدس سره فرمودند که روپا
نام هندوانه کاروان مسوخان بود پیش ما اظهار نمود که مرا بایکے دهقان دشمنی بود یکے کاره
را گفتم چون ان دهقان مزارع از زراعت خود گیاه بخانه آورد خفیه چند خوشه داخل گیاه او
کن کاره همچنان کرد چون مزارع گیاه نزدیک خانه خود اورد کاره گیاه او را تفحص نمود هیچ خوشه در
گیاه او نبود هم چنین سه روز با و این معامله هیچ خوشه در گیاه او نیافته شد حق تعالی بان دهقان
حافظ و ناصر و دستیار بود هیچ غریب ما او تاثیر نکرد بعد سه روز باز کوره گفت چون این معامله دیدم دشمنی
مردم توبه کردم و نیز حضرت قبلہ من قدس سره فرمودند که شخصے را دشمنی شرده تفنگ زد چون حق تعالے
حافظ آن شخص بود از مردن او را نگاهداشت و نیز حضرت قبلہ من قدس سره فرمودند که برائے روزی بسیار
سعی و کسب نباید نمود که ان قدر روزی که حق سبحانه مقدر کرده است بغیر کسب و سعی میرسانده غم
و اضطراب نباید خورد که او رزاق مطلق است روزی دهنده همه مخلوق اوست چنانچه در قرآن

شریف می فرماید وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِی الْاَرْضِ اِلَّا عَلَی اللّٰهِ رِزْقُهَا بیت ضامن روزی تو روزی رسان + دیده کور تو بسوی حسان + حضرت قبله من قدس سره بر لفظ مبارک راند که یکی اهل الله در راه میرفت زنگی زشت رو در پیش او آمد اهل الله از و پرسید تو کیستی زنگی در عرض نمود که من دنیام بازبزرگ پرسید که تو چنین زشت روی تر مردم چرا دوست دارند که طالبان خود را صورت خوب می نمائم هر که طالب من است در نظر او زشت می آیم و از من نفرت می سازد و مرقبول نمی آید شخصی در خدمت حضرت قبله من عرض نمود که غریب نواز جنگهای که میشوند بسیار مخلوقات منتقل گردد و حق سبحانه تماشای می بیند حضرت قبله من قدس سره فرمودند هندی اساڈا مرن تساڈا ہاسا + کنڈ ہی اوتے دیکھہ کہلو تماشا + نیز شخصی عرض نمود که یکی مرد اظهار ساخت که زنگه من با مردم فریب نموده در دانه گلوخ آمیخته می فروشند حضرت قبله من قدس سره فرمودند که آن زن را خوف ایمان نبود اگر او را ملاحظه ایمان بودی این فریب با مردم نمودی شخصی گفت زنے اب در شیر انداخته می فروخت بعد مردن او را دیدند که هر دو پای او با موی پیشانی بسته بودند موی او بغیر سخت تر شده با کسی چیزی نشد همچنان او را در گور مدفون ساختند حضرت قبله من قدس سره بر زبان درافشان راندند که حق سبحانه عمل صالح نصیب کند و نیز فرمودند که کتابها که مبتدعان تصنیف کرده اند چنانچه معتزلیان و خارجیان و وهابیان و رافضیان و دیگر فرقه ها باطله مطالعه نباید کرد که ممنوع است چنانچه در فوائد آمده که مخدوم بهاء الدین پسر خود را منع فرمود از شروع نمودن کتاب که مصنف او مذهب معتزلی داشت نیز فرمودند که چون سالک راه حق سبحانه روزی شب و روز بغیر سوال و احتیاج مردم نصیب کند شکر او بجا آرد که او را بدروازه غیر خود محتاج نکرده و نیز فرمودند که روزی خادم در خدمت حضرت سید جلال الدین رضی الله تعالی عنه آمده عرض نمود که امروز نذر شما یک فلوس شخصی نذر گذرانیده است دیگر هیچ چیز نیامده سید مذکور خادم را فرمود که شکر خدا تعالی باید گزارد که فلوس را بر در ما شخصی آورده نه ما احتمالی بر آن فلوس بر دروازه غیر محتاج نموده نظم انکه شیر از اکند روبا مزاج + احتیاج ست احتیاج ست احتیاج + انکه شیر اندر دروبے شوند + احتیاج خود پیش کے برند + کاتب حروف پیش شیخ خود قاری فتوحات کی بود چون این آیت آمد وَمَا اَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِیْدِ بر زبان مبارک راند چون کسی مومن حق تعالی را ظالم گوید کافر گردد و نعوذ بالله من ذلک نیز چون این آیت آمد لَا تُدْرِکُهُ الْاَبْصَارُ وَهُوَ یُدْرِکُ الْاَبْصَارَ فرمودند که ادراک ذات حق باعتبار کنه محال ست که کنه ذات مدرک هیچ نبی و ولی نگردد چنانچه در کشکول شریف فرموده ست لا یدرکه نبی ولا ولی نیز حضرت حافظ شیرازی فرموده بیت عقل شمار کس نشود دام باز چین + کاینجا همیشه باد بدست ست دام را + عقل عبارت از ذات مطابست

باعتبار مرتبه لاتعین چون از مرتبه لاتعین در مرتبه تعین مبروز و ظهور کند مدرک و مشهود شود باعتبار اسما
وصفات لامن حیث انکنته روزی قاضی نورمحمد عرض نمود دعا فرمائند که حضرتعالی باران خیر ببارد دعا
فرموده این بیت فرمودند بیت قاضی ربانشنید بر فشاند دست را + محتسب گرمی خورد معذور
دارد دست را + و نیز فرمودند چون مسلمان نوکر کافر گردد برای نان ایمان و جان برباد دهد و نیز این بیت
فرمودند بیت مباد اول ان فرومایه شاد + که از بهر دنیا دهد دین بباد + و نیز فرمودند چون مسلمان
نوکر کافران شود در حکم کافر است و در کتب فقها آمده که خون معین ظالم هدر است و معین کافر اگر کشته شود از
دست مسلمانان مردود شود نعوذ الله ذلک و اگر مسلمان از دست او کشته شود شهید بود و اگر او را بکشد
غازی باشد و لجرغازیان یابد روزی مردم عرض نمودند که غریب نواز دو درویش صائم الدهر هندی میان علام محمد و
دیگر علیخان حضرت قبله قدس سره فرمودند که حق تعالی ایشان را زیاده توفیق دهد روزی در خدمت حضرت
قبله من خبر کردند که شخصی با زن بیگانه بد فعلی نموده او را کارداران گرفته حبس نمودند و جریانه می طلبند
چون حضرت من این خبر شنید گفت که چون بنده راحق سبحانه از دست خود بگذارد برو قهر نازل گردد
و شیطان بر آن غالب گردد و او را در مناهی اندازد نعوذ بالله من ذلک و چون حقتعالی بنده را از دست خود
نگذارد هرگز نفس و شیطان غالب و قادر نشود و هر وقت دعا باید کرد که حق تعالی از دست نگذارد و زیر سایه
فضل خود بدارد تا نفس و شیطان غالب نشوند بیت تا نه مضلت و دستگیر ما شود + وای بر ما گر نه رسوای شود
یک شخص خدایار بود از دفعل بد صادر شد خبر نمودند که فلان کس مرتکب مناهی گردیده است چون حضرت من این خبر شنیدند
فرمودند اگر قهر خدا بر ونازل نشدی این چنین بد فعل از و صادر نشدی مصرع الامان یا الامان یا الامان
و نیز فرمودند که بخش نام نعاری بود شعر هندی خوب گفته هندی آکهے بخش نعاری + جو کهین کیتی ہے
زاری + نگاتیر و ہیند کاری + مین اوگن ہاری + پر دو کچین تو میر اسائین + و این نیز فرمودند بیت
کشتگان خنجر تسلیم را + هر زمان از غیب جان دیگر ست + نیز فرمودند نظم پادشاها جرم ما را درگذار
ما گنه گاریم تو آمرزگار + تو نکوکاری ما بد کرده ایم + جرمهای اندازه بیحد کرده ایم + و نیز فرمودند که
صحت بدن از همه نعمت دنیاوی فاضلتر ست که کار دین و دنیا بر صحت بدن موقوف
و نیز این بیت خواندند بیت چرا نالد کسی از تنگدستی + که گنج بیکرانست تندرستی + مناسب
این حکایت فرمودند که یکے پادشاه را حبس بول شد هیچ دوا صحت روی ننمود بعده نزدیک بزرگ
امدد عا التماس نمود که حقتعالی مرا صحت هد بزرگ فرمود که اقرار بکن که پادشاهی دنیا نوشته بن ده تا ترا
دعا کنم که حق سبحانه ترا شفا کامله بخشد بچنان فرمان بجا آورد بدعای آن بزرگ صحت یافت بعد ان

بزرگ دستاویز حواله پادشاه نمود و فرمود لیکن این معامله برای آن نمیدهم که ترا آگاه سازم که پادشاهی
ملک دنیا بیکار ست که آبروی تو می ارزد زیاده قیمت ندارد بلکه بدست دنیا یکساعت ست و نیز در حدیث
ست الدُّنیا ساعَةٌ لَیسَ فیها راحَةٌ فَاجعَل فیها طاعَةً دنیا مثل مردار ست هیچ قدر نزد حق سبحانه
ندارد و ازین سبب انبیاء و اولیا را اختیار نمودند **مثنوی** ترک این شرب را اندر رحمت بگوی
یکدو روز + تا کنی اندر شراب خلد پوز + یکدو روزی چه که دنیا ساعتست + هر که ترکش کرد اندر
راحتست + معنی الترک راحت گوش کن + بعد ازان جام بقا را نوش کن + برسگان بگذار این
مردار را + خورده بشکن شیشه پندار را + الدُّنیا جیفَةٌ وطالبُها کلاب + و نیز فرمودند که چون
دنیا زیاده گردد آدمی غمناک و خوار شود چنانچه در زبان افغانی گویند دنیادار خدای خوار و نیز حضرت
نظام الدین گنجوی میفرماید بیت فراوان خزانه فراوان غم ست + کم اندوه آنرا که دنیا کم ست + و نیز فرمودند
که اگر کسی را مشکلی پیش آید بگوید خداوندا بحرمت نیکمردان دنیا زنان مشکل مرا آسان کن حق تعالی مشکل
آسان گرداند و نیز فرمودند که زنان نیک قلیل باشند سالے جدش باران شد مردم الحاح و راری تمام
نمودند حضرت قبله من فرمودند زنان نیک و نماز خوان بعد از نماز فجر یا عصر یکجا جمع شده دعا بخواهند حق
سبحانه دعاے ایشان قبول خواهد فرمود همچنان کردند باران رحمت نازل شد و نیز فرمودند نبی صاحب بر
در زنان بیوه رفتی و دعاے خیر ازیشان التماس نمودی چنانچه مولنا روم گفته است رحمة الله علیه بیت
بر در هر بیوه زن بهر رسول + که دعا کن تا شود احمد قبول + و نیز فرمودند که سالک را صحبت
صالح بهتر ست از صحبت بد چنانچه در نفحات الانس آمده که سودترین چیزے مریدرا از صحبت صالح و
بدتر از ایشان مراد از فعال و اخلاق و زیارت قبرهاے دوستان خدا یعنے و قیام بخدمت یاران و فقیران
کند و نیز این بیت فرمودند بیت خدا را آن رقیب امشب زمانی دیده بر هم نه + که من با لعل شیرینش نهانے
یک سخن دارم + و نیز بارها این سخن را بر زبان مبارک راندند **هندی** تاری بهی صحبت نی بوڑی ہوے
صحبت + یعنی صحبت صالحان بخدا میرساند و صحبت بدان از وصول حق باز دارد و نیز فرمودند
اگر کسی چیزی بدزد و بسر و قد رانفع خود داند فی الحقیقه زیان دارد چنانچه در مثنوی شریف آمده که دزد
چون ماکسی را ببرد تصور کند که شکاری کردم غنچه شدم و این نمیداند که خار را گل و سم را مار را گنج و صدف را گوهر
و شراب را آب انگشته خود را در عین مهلکه اندازد که دشمن جان را دوست تصور نموده که ارسما تموا لکم دواً و اداً
لکم فتنته **بیت** گر ببرد مالت عدو بر قفی + راهزن را بر ده باشد احرزی + و نیز فرمودند اگر کسی شیر
شیخ فرید گنجشکر عرض نمودے که برائے من بجانب فلان امیر سفارش نامه عنایت فرمایند حضرت گنجشکر

همین عبارت که ان تعذبهم فانهم عبادک وان تغفر لهم فانک انت العزیز الحکیم و انت المعذور مرحمت فرمودند اکنون در سفارش نامه عبارت بسیار مینویسند و نیز فرمودند که اسماء حق سبحانه اکثر لطیف اند همیشه بر مخلوقات احسان و لطف می فرماید بعضی اسماء قهریه اند و آن بحق کافران دارد نه در حق مومنان بلکه حقتعالی جمال را دوست دارد ان الله جمیل یحب الجمال و نیز فرمودند که عشق ورزیدن با کودکان و زنان بلائیست ازین و در باید بود چنانچه در قران مجید آمده که هر که در مضیق صورت از حقیقت بی صورت محجوب ماند فقد خسر خسرانا مبینا و نیز فرمودند نماز و روزه از ما بفضل حق سبحانه ادا می شود و دنیاداران نماز ترک سازند و روزه ماه مبارک رمضان نیز ادا نسازند و ازین سعادت محروم مانند باوجودانکه طاقت و وسعت دارند که تابستان را زمستان سازند و زمستان را تابستان سازند که با دنیا بی اسباب مهیا شوند لیکن چون بر ایشان نفس و شیطان غالب و حاکم اند میگویند که ما را بروزه داشتن خللی میشود ازین سعادت باغوای نفس و شیطان محروم مانند اعاذنا الله و جمیع المسلمین من شرور النفس و الشیاطین و نیز فرمودند که کلمه شریف گفتن بسیار آسان است لا اله الا الله محمد رسول الله بر مومنان و هرگز کافران کلمه نگویند بعضی از کافران را بعد از اسلام آوردن پرسیدم که شمار کلمه شریف پیش از اسلام آوردن بچه طور بنظر میآمد بیان نمودند مثل کوه می نمود یعنی چنانچه بر کسی افتادن کوه سخت باشد ما را اینچنین کلمه گفتن دشوار می آمد چون حقتعالی عنایت فرمود گفتن کلمه مبارک بر ما آسان شد الحمد لله علی ذلک و نیز فرمودند بایست سکه که بر بیرب و بطحا زدند اول نوبت اخر به بخارا زدند و همانوقت شخصی آمد ظهور نمود که من ملک خراسان و هندوستان را دیده ام که هیچ جا دینداری نیست مثل بخارا و دیگر دینداری مبارک از سبب برکت آن صاحب بسیار دینداری است و هم فرمودند که صحبت صالحان بطی الاثر است و صحبت بدان سریع الاثر است و از صحبت بدان دور باید بود و نیز فرمودند که سالک را باید که خود را از همه بتر و کمتر داند این بیت فرمودند قطعه مرا پیر دانا مرشد شهاب * دو اندرز فرمود بر روی آب یکی آنکه در خویش خود بین مباش * دگر آنکه در غیر بد بین مباش * الحمد لله علی ذالک و نیز فرمودند هر کس موجب عمل خود جزا خواهد یافت - اگر نیک عمل کند جزای خیر یابد من یعمل مثقال ذرة خیرا یره و من یعمل مثقال ذرة شرا یره و هم فرمودند قل کل یعمل علی شاکلته * و نیز فرمودند بایست من نگویم طاعتم بپذیر * تو عفو بر گناهم کش * شبی در مناقب حضرت قبله عالم مبالغه میفرمودند بعد ازان آه سرد برآوردند و گفتند این همت را خواندند * چرغان ما دوا خورند و نمیرند * هیچ نمیخانه ما کردند و نمیشند و نیز این آیت را فرمودند ان الله یحب التوابین و یحب المتطهرین نیز حضرت قبله سر قدس سره

فرمودند که اگر همه مخلوق را تنبیه بودی کار جهان خراب شدی زیرا که بنای جهان بر غفلت ست و از صد هزار یکی متنبه میشود ترک دنیا نموده طالب مولی شود و شب و روز در یاد او باشد و نیز فرمودند که کسی در راه حق تعالی خرج کند حقتعالی نیز او را چیزی عطا کند چنانچه آدمی کسی را مهمانی کند مهمان در دل خیال کند که من او را نیز مهمانی خواهم نمود حق سبحانه که اکرم الاکرمین ست بر بندهٔ خیرات کننده عطا کند روزی مردم بسیار الحاح نمودند که زراعت ما گرمی میخورد که او در بندی ملخ میگویند حضرت من این بیت فرمودند بلیت

شه بلا نازل شده بر تن ضعیف × پشه و زدود گر قاضی شریف - و نیز این مصرع فرمودند ×

اندر و دیواری آید سند یا حصین + و چون لشکر انصاری قلعه ملتان تسخیر نمودند با مقابر اولیای خدا دلی نمودند چون این خبر بسمع مبارک رسید این بیت بر زبان مبارک راندند بلیت چون خدا نخواهد که رود کس ده × سیلش اندر طعنه پاکان برد شبی حضرت قبله من فرمودند که ما دست مردم از نان میگیریم - که شاید دست کسی مغصوب در دست ما آید و من آن مرتبه شوم از برکت آن بیت - حضرت من قدس سره فرمودند که ماشاء الله کان و ما لم یشا لم یکن و نیز فرمودند کیمیا گر همیشه خراب باشد و این بیت خواندند بلیت کیمیا گر بنقطه مرد برنج × ابله اندر خرابه یافته گنج - نیز بخصمی را فرمودند که فرنگیان را تیر نمی زنی آن شخص عرض داشت که مرا قدرت نیست شما مدد کنید بعد ازان این بیت بر زبان مبارک راندند × بلیت کمان بزه باید کماندار چست - بوقت کشتن در آید درست × و نیز این بیت بر زبان درفشان راندند × بلیت - مرتبت از مرتبت آید پدید × اول ذوالنون شد پسر باید پدید - و نیز این بیت بر زبان گوهر فشان راندند × بیت - گفت پیغمبر چو علم بیش کرد و ختم نبوت بمحمد پیش کرد × و نیز فرمودند هر کسی که بمزار بزرگی میرود آن بزرگ آن شخص را از هر بلا و مصیبت نگهبان و بدرقه باشد بعضی را سفر باشد و از هر آفت مان یابد و حضرت قبله من و عالمیان قدس سره العزیز فرمودند که در خدمت حضرت قبله عالم رضی الله تعالی عنه در شهباز شریف بودیم روزی برای حاجت از شهر بیرون رفتیم بسوی مغرب قدم خود را بریگ استخوان خشک زدم چون در شهر آمدم در خواب شدم آن استخوان خشک را میگوید این بیت در خواب بلیت × ورد از من قدم آخر مپوست + گرچه خاکم بوی عشق آید درست + و نیز فرمودند بلیت آئینه سکندر جام جم نیست + بگر چه خاکم بوی دارد احوال ما کن را + شخصی در خدمت حضرت قبله من عرض نمود که چون سوره الم نشرح در ختم شریف خوانده شود هر بار تسمیه بر سر او باید خواند یا یکبار حضرت قبله من فرمودند اول یکبار باید خواند کافیست + و نیز کاتب الحروف در خدمت حضرت قبله عرض کرد که چون سبعات عشر خوانده شود تسمیه هر بار خوانده شود یا یکبار فرمودند یکبار کافیست و حضرت قبله من قدس سره العزیز فرمودند سالک را باید که چون طعام موجود شود تنها نخورد با رفیق باید خورد که برکت کثیر دست تنهای بسیار موجود گردد و تنها خوردن

بیت خورده همان به که بیاران خوری + حیف بر آن خورده که تنها خوری + اللهم ارزقنا هذه الصفقة
المحمیدة بحرمة مولانا وسیدنا حضرت خواجه سلیمان اللهم متع المسلمین بطول بقائه شخصی در خدمت
عرض داشت کرد که غریب نواز من از خوف دشمنان اندیشه ناکم وظیفه فرمائید تا از شر دشمنان در امان
باشم فرمودند بعد از هر نماز یا ناصر یا نصیر هفت بار و رد کن نیز شخصی عرض کرد که غریب نواز روزی من تنگ
نست ورد فرمائید که روزی من فراخ شود فرمودند یا کریم بعد از هر نماز صد بار بخوانند نیز شخصی عرض داشت
کرد وظیفه فرمائید که حقتعالی خطرات دفع سازد حضرت من فرمودند که بعد از هر نماز یا سمیع یا غفور صد بار بخوانند
و نیز فرمودند تصوف خلق ست التصوف هو الاخلاق الرضیة التصوف هو الحریة والفتوة وترک
التکلف والسخاء بذل الدنیا شخصی عرض نمود که از من هیچ کار نیک در وجود نمی آید جز نماز پنج وقت فرمودند که
هر که درین زمانه نماز پنج وقت جماعت بخواند ولی ست که درین زمانه بیدینی تمام ست که اکثر زنان نماز نخوانند
اگر کسی زن نماز نخواند دیگر زنان بروی سخریت کنند و بروی مثل زنند که هفت موش خورده برای حج کردن میرود و
حضرت قبله من قدس سره فرمودند که مرتبه تسلیم عین نعمت است که در تسلیم همه خیر ست بعد ازان این بیت بزبان مبارک
راندند بیت گشتگان خنجر تسلیم را + هر زمان از غیب جان دیگر ست + و نیز فرمودند اَلَا لَا تَحْزَنُوا اَهْلَ الْبَلِیَّةِ
فَلِلّٰهِ تَحْتَ الْطَافٍ خَفِیَّةٍ + و نیز این بیت فرمودند شعر جَرَاحَاتُ السِّنَانِ لَهَا الْتِیَامُ + وَمَا یَلْتَامُ
مَا جَرَحَ اللِّسَانُ + و نیز فرمودند که اگر بلا و مصیبت بر آدمی نازل شود باید که صبر و تسلیم کند تا حقتعالی آن را
دور کند و نیز حضرت قبله من قدس سره فرمودند هر لفظ که بر زبان بزرگان رود تاثیر عظیم دارد و مناسب
این حکایت فرمودند که حافظ نور محمد چوستانی بزرگ بود کاظم رحمة الله علیه رحمة واسعة شخصی پیش حافظ صاحب
مذکور آمده عرض نمود که غریب نواز یک پسر دارم او را نورنگ خان حبس نموده است دعا فرمائند او را حقتعالی
مخلصی دهد حافظ صاحب محمد نوجیو فرمودند آن شخص سوالی را که برو جانب نورنگ خان رو اگر که پسر مرا که
حبس نمودی دخترش میدهی آن شخص بحسب فرموده حافظ جانب نورنگ خان رفت او را گفت که
پسر مرا که حبس نمودی دخترش میدهی چون نورنگ خان این سخن بشنید خطرناک گشت و دهشت
در دل او آمد پسر او را از بند خلاص کرد و خلعت هم داد و نیز فرمودند که دختر حجام چون محبوس کرده شد
در خانه بهاول خان رفت و همین لفظ آغاز نمود هندی گهر آن گهتیا گهر ائن + و یکهان کهوین
نچدیهی نائن + چون این لفظ مذکور بهاولخان بشنید در دل او دهشت آمد و دختر حجام را از خانه خود بسوی
خانه او روانه نمود و نیز فرمودند که بعضی بزرگان دستور بودند چون از ایشان کسی برای حاجت خود میرفت
طلب نمودی همین نوشته دادندی هندی آیا سانون تین کانه پهیلے پس حاجت او روان شدی

حضرت قبلہ من قدس سرہ فرمودند نوم العالم خیر من عبادۃ الجاہل بعد ازین این ابیات بزبان مبارک راندند

نظم آن امامی کز دند اجتہاد + رحمت حق بر روان جملہ باد + بوحنیفہ بد امام باصفا + آن سراج استان مصطفا

شخصی در خدمت حضرت قبلہ من قدس سرہ عرض داشت کرد دعا فرمائید کہ ہمہ یار از اختفا بسوی جناب خود کشد

در جواب فرمودند کہ ما می خواہیم کہ ہمہ یاران را حق عز وجل او لیا سازد لیکن کار بر مشیت خدا وابستہ است ہر چہ خواہد ہمان شود

این بیت بزبان مبارک راندند بیت کار ما بر خواہش خود ساختن کار رخداست + بندہ باشی ای تو ناداں پس خدا کردی چراست + و حضرت قبلہ من قدس سرہ فرمودند چون بلا بر اولیا نازل شود تسلیم نمودند از ترس آنکہ مبادا کہ دیگر نازل شود کہ سخت تر باشد از بلائے اول چون تسلیم نمائند حفظ تعالی ایشان را از جمیع بلیات محفوظ دارد ہر ساعت بر ایشان از غیب فیض نو نازل شود انگاہ این بیت خواندند بیت کشتگان خنجر تسلیم را + ہر زمان از غیب جان دیگر ست + و نیز فرمودند کہ مراد از جان فیض حق جل وعلاست کہ بر دوستان خدا نازل میشود شبی این ابیات خواندند مثنوی بشنو از نی چون حکایت میکند + وز جدائی ہا شکایت میکند + از نیستان مرا ببریدہ اند + از نفیرم مرد و زن نالیدہ اند + ہر کسی کو دور ماند از اصل خویش + باز جوید روزگار وصل خویش + بعد ازان این بیت فرمودند بیت من چہ گویم وصف آن عالیجناب +

نیست پیغمبر ولی دارد کتاب + مولنا جامی در مدح مولنا روم این بیت را گفتہ شبی حضرت قدس سرہ فرمودند کہ قوت ما اکنون یک شارک شدہ است گاہی از یک شارک کم این سخن در انوقت فرمودند کہ سن عمر ایشان از ہشتاد سال زیاد بود شخصی در خدمت حضرت قبلہ من قدس سرہ عرض داشت کرد کہ مردم ہر وقت در خدمت شما می آیند ہر گز شما در کسی را سنجیدہ نمیشوند فرمودند الحمد للہ کہ مردم بر دو ما می آیند من بر در کسی نمی میروم حضرت من تلاوت قرآن شریف را اول عمر دو سیپارہ خواندندی و آخر عمر پنجپارہ قرآن شریف می خواندند و فرمودند کہ از سیپارہ و کمتر کم نباید خواند و نیز فرمودند کہ حفظ تعالی اول و قرآن شریف میفرماید الحمد للہ رب العالمین بعد ازان فرمودند رب پرورندہ گویند غم روزی نباید خورد خود ضامن روزی است و شبی فرمودند کہ درین زمانہ مردمان فسق و فجور میکنند توبہ و استغفار نمیکنند بعد ازان این بیت فرمودند بیت ہیچ زبانست کہ از ہر طرف + مست فسق اہل جہان را شرف + و نیز در مدح رسول کریم صلی اللہ تعالی علیہ و آلہ وسلم این بیت فرمودند بیت خود ش گر کشتی راہ مفتوح + بجودی کے رسیدی کشتی نوح + و نیز فرمودند کہ حضرت نوح علی نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام کہ از عدم استقرار کشتی حیران ماند حضرت حق سبحانہ حضرت نوح را فرمود بر دوست ما حضرت محمد رسول اللہ صلعم درود بخوان چون نوح علی نبینا و علیہ السلام درود بخواند کشتی بر کوہ جودی قرار گرفت و نیز این بیت فرمودند بیت سید المکونین

ختم المرسلین + اخر آمد بود فخر الاولین + روزے در خدمت حضرت من بولیان آمدند زیارت کرده
باز گشتند شخصی عرضکرد که غریب نواز بولیان بزه کاری می نمایند و حیا ندارند حضرت من در جواب
فرمودند که در بولیان صفتی هست که خود را بدکار و گنهگار تر میدانند خدا یتعالی ایشانرا خواهد بخشید برانکه
هر که خود را از همه کس بد داند بهتر از انکس است که خود را نیک داند انگاه این بیت فرمودند قطعه مرا پیر دانای مرشد
شهاب + دوا ند ز فرمود بر روی آب + یکی انکه در خویش خود بین مباش + دگر انکه در غیر بد بین مباش +
و نیز در حدیث هست که ظنوا المؤمنین خیرا و نیز فرمودند بلیت چه خوشگفت ست آن پیر خرابات + که
التوحید اسقاط الاضافات + و نیز فرمودند که حقتعالی انسانرا خلیفه خود ساخت ست قوله تعالی انی جاعل
فی الارض خلیفة میان وصل منشی عرضمود که غریب نواز مولوی عظیم الدین بهاولپوری بسیار ماهر دانند
چنانچه ساخته است که خود بخود در حرکت میآید اندازه گذشتن روز و شب معلوم میشود نیز طنبور
ساخته است که خود بخود آواز میکند بغیر نواختن ادمی قبله من جواب فرمودند که بغیر یاد گیری حق سبحانه دیگر همه
اشیا را چیزانند مقصود یاد گیری حقسبحانه است دیگر همه چیزها باشند یا نباشند برابر است نیز هندی کلام فرمود
هندی بهتی گلین چهوڑکے ڈهونڈ محمود مهین وال تن + و نیز این بیت فرمودند بلیت پس از
سی سال این معنی محقق شد سخا قانی + که یکدم با خدا بودن به از تخت سلیمانی + روزے در مجلس پیر بخش قوال
صاحب رد غزل مولوی صاحب مرد مانرا سوزش بیحد شد غزل شهید تیر آن ترکم که از ابرو کمان
دارد + خدنگ از دست آن جور دم که از مژگان سنان دارد + ز چشم مست بیمارم چه بیماری فرود آخر +
بهر سوئے که می بینم هزاران کشتگان دارد + حدیث حسن یوسف را کجا دانند اخوانش + ز لیخا بپرس انرا وی
که صد شرح و بیان دارد + خوش آن عاشق که از جانان رخ مهر و وفا بیند + ز یار خویش چیزے هم نه این دارد
نه آن دارد + صبا با آن طبیب عشق حال مولوی برگوی + که بس عمر یست کین بیمار سر بر آستان دارد +
چون این مصرع چشم مست بیمارم شنیدند حضرت قبله فرمودند بیمارم مگوی بلکه چشم مست بیمارش بگو
این چنین صحیح ست نیز غزل مغربی گفت غزل هر سو که دو دیدیم همه سوی تو دیدیم + هر جا که رسیدیم بوی
تو دیدیم + از مغربی احوال بپرسید او را + سودا زده طوطی هندو ی تو دیدیم + و نیز غزل این بمین گفت غزل
خاک آن کوی که از چشم ما رساند هر سحر + این امید از جانب با صبا داریم ما + گر شود این بمین کشته به تیغ عشق
او + غم نباشد چون وصالش خون بها داریم ما + حضرت قبله من فرمودند کفی الحقیقة دنیا زشت و ناخوب
و انکسار از که حقسبحانه از عشق و محبت خود محروم ساخته ست دنیا در چشم ایشان خوب نماید مناسب این
بیت فرمودند بلیت کمال صنعت مشاطه باید + که روی زشت را زیبا نماید + و نازم آنکه عشق

ومحبت خود نصیب کرده است دنیا را در چشم ایشان زشت و ناخوب و حقیر و ذلیل نماید قوله تعالی ذٰلِکَ فَضْلُ اللّٰهِ یُؤْتِیْهِ مَنْ یَّشَآءُ و مناسب این حکایت فرمودند که روزے دنیا در شکل زشت و دندان دراز در خدمت اہل اللہ آمد آن اہل اللہ دنیا را گفت تو چنین زشت روئی و مردم ترا دوست دارند گفت من بے الواقع چنین زشتم لیکن آنکس که مرا دوست دارد در چشم او خوبنمائم و آنکس که مرا دوست ندارد در چشم او زشت و ناخوب نمائم بیت مقبل آنمردے که شد زین جهت طاق ✦ پشت برو کرد و دادش سه طلاق ✦ و نیز فرمودند انکه دنیا را جمع سازند آخر بمیرند و دنیا را باخود نبرند و نصیب دیگران شود و نیز فرمودند اگر درویش خدا یاد زنی را در نکاح آرد خراب شود یعنی زن و فرزند زیاد گیرد حق که نعمت عظیم ست او را مانع شوند شب و روز در خیال روزی زن و فرزند باشد مثل آنست که بزرگفت

قطعه شب چون عقد نماز ببندم ✦ چه خورد بامداد فرزندم ✦ غم فرزند و نان و جامه و قوت ✦ بازت آرد ز سیرت ملکوت ✦ و نیز در کیمیا سعادت آورده که سفیان ثوری رحمة الله تعالی میگوید لَقَدْ حَلَّتِ الْفَرْدِیَّةُ فِیْ ذٰلِکَ الزَّمَانِ یعنی در آنزمان بجز اکه بی زن بودن در ین زمانه حلال ست نیز در فوائد شریف که ملفوظات سلطان المشائخ است آمده که نبی صاحب صلعم فرموده اند که بعد از من پنج طائفه خواهند بود مدت هر طبقه چهلسال باشد تفریق و تقریر هر فرقه بیان نمودند چون تفریق طبقه پنجم بیان نمودند اصحاب کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین گریه و زاری شدند مجموع مدت پنج طبقه دوصد سال باشد بعد از گذشتن دوصد سال اگر زن حامله بجا گذارند سگ زائد بهتر نه فرزند **قطعه** زنان بارداری مرد هشیار ✦ اگر وقت ولادت نارد زاید ✦ ازان بهتر بنزدیک خردمند ✦ که فرزند ناهموار زاید ✦ و حضرت قبله من کرمه الله بالخیر فرمودند که در درود و صلوة تنجینا و شغل و وقوف قلبی و پاس انفاس که این هر سه چیز سالک را ضرور ست مداومت باید نمود و نیز فرمودند بیت اگر تو پاس داری پاس انفاس ✦ بسلطانی رسانندت ازین پاس ✦ ترا یک پند گویم در دو عالم ✦ که بر ناید ز جانت بی خدادم ✦ کُلُّ دَمٍ یَخْرُجُ بِلَا ذِکْرِ اللّٰهِ فَهُوَ سَیِّئَةٌ وَکُلُّ دَمٍ یَخْرُجُ بِذِکْرِ اللّٰهِ فَهُوَ حَیٌّ و نیز حضرت قبله من رضی الله تعالی عنه بر زبان مبارک راندند که هر کس که کلمه شریف بگوید نیک بخت ست روز بسیان نماند که صاحب دولت در خدمت حضرت قبله من آمد بسعه زن و فرزندان حضرت من فرمودند که سالک را مجرد بودن بهتر ست از اهل که عیالداری بلا ست که ازین ها بسا فتن مبتلا ست عیاذا بالله اگر از بنده گناه صادر شود بعده توبه کند آمرزیده شود و اگر از عیال و اطفال توبه کند توبه او قبول نشود در حدیث ست اَلسَّلَامَةُ فِی الْوَاحِدَةِ وَالْآفَاتُ بَیْنَ الْاِثْنَیْنِ یعنی سلامت در تنها بودن ست و در غربت نشستن آفت و بلا ست در خلوت و بمردم نشستن هر که با مردمان آمدن و نشستن کند از مقصود اصلی که ذکر و فکر

حق ست محروم ماند ذکر فکر در عزلت و تنهائی حاصل شود که اکثر دوستان حق از انبیا و اولیا عزلت را دوست دارند چنانچه نبی صلی الله علیه و آله و اصحابه وسلم اجمعین قبل از نبوت تنها در غار حرا مشغول عبادت گردید در کیمیا سعادت آمده است که فضیل بن عیاض میفرماید که من دوست آنکس را دارم که چون در بگذرد کوچه در پیش من آید سلام نگوید و چون بیمار شوم عیادت من نکند این چنین دوستان خدا عزلت و تنهائی را عزیز داشته اند بیت مجردی بحقیقت هزار سلطنتی ست + اسیر یکدم شهوت بقید شدنی است ۱۲ ذکر و فکر حق تعالی مقصود اصلی ست در عزلت و تنهائی حاصل شود ۱۲ و نیز فرمودند که نبی صاحب محاسنست الیکن کسرے که نمودے از جناب حق سبحانه اذن خواستے بغیر اذن هیچکارے نکردی و نیز فرمودندے که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بسیار سعی نمود که عم من ابی طالب ایمان آرد و ایمان را عرضه نمودند که در گوش من بگو که تو بمیرحق مسی ریگ گواه برے ایمان تو روز حشر کافی ام ابیطالب گفت که مرا عار ست آید که گویند طالب برادر زاده شد و بر دین آورد و سبب عار دوزخ را اختیار نمودم ۱۲ احترق النار علی العار و نیز فرمودند اگر ولایت بدست اولیا بودے همه اولاد خود را ولی گردانیدے اگر علم بدست خود بودے علما اولاد خود را اولاد نمودے ۱۲ لیکن این امر موقوف بر نصیب حق ست و نیز فرمودند که اولیا اند مظهر حق اند چیزے که از نشان صادر شود از حق سبحانه است مثل زندن چنانچه میگویند که دوستان جاری ست نادوان را این شرف است که آب آبجوے جاری باشد اولیا را نیز همچون نادوان شرف است که حق سبحانه تعالی در ایشان کمال اسما و صفات خود ظاهر نموده که مظاهر یکنات مثل آن اند ۱۲ بعضے آوند شکر اند از اند و در بعضی آوند خدره و سرگین کنند و نیز فرمودند که دین که در میشود بجاے باران تراویدن را دین از شامت اعمالی ست همچنین روز قیامت از شدت دوزخیان گمان نبرند که باران می آید بجاے باران از بارا ران و گردوان نازل شوند از سبب کثرت شوست اعمال بد دوزخیان گردوان و بارا ران ایشان بخورند و فریاد و افغان نکنند **مصرعه** الامان یا الامان یا الامان اللهم ارزقنا ایمانا مستقیما و عملا صالحا و لسانا ذاکرا و خلقا حسنا اللهم احفظنا من خزی الدنیا و عذاب الاخرة و نیز این بیت را بخوانند بیت ترسم که روز حشر خنان برعنان روند + شیخان خرقه پوس برندان باده خوار ۱۲ و نیز حضرت قبله ما فرمودند که حق سبحانه احکم الحاکمین ست هر چه کند رضا باید داد چون و چرا نباید کرد این بیت را فرمودند بیت اگر شاه را روز اگوید شب ست این + بباید گفت اینک ماه و پروین ۱۲ و نیز فرمودند که ظاهر نمودن کشف هیچ چیز نیست بیت هر که او از کشف میگوید سخن + کشف لولا بر سر او کش زن چنانچه در فتوحات مکی آمده است که کشف کرامت هیچ چیز نیست بلکه کشف و کرامت آنست

که سالک جمیع اوقات خود را بعبادت حق تعالی معمور دارد و هیچ آدم بضلالت و غفلت نگذارد و در
طاعت ذوق و لذت یابد و نیز حضرت من فرمودند که در خدمت صاحبزاده خواجه محمود که دعا فرمائند که
حق تعالی خیر محمد را متابعت ما نصیب کند و نیز فرمودند که قبلهٔ عالم بر باطنان عنایت نموده اند که نعمت ظاهری
و باطنی موجود است بلکه روز بروز فیض بر او ترقی ست و به هیچ چیز محتاج نشدیم و خویشان ما برای
روزی خود گیاه و هیزم میفروشند و نان بدست آرند و نیز فرمودند که چون نبی صاحب صلعم متولد شدند
از خانه عبد الله نوری بسوی آسمان صعود نمود چون ابلیس آن نور را دید غمناک شد ابلیس را پرسیدند چرا
غمناک شدی بیان نمود که امشب در خانه عبد الله پسری پیدا شده و از خانه او نوری بسوی آسمان میرود و راه
رفتن ما بسوی آسمان بند نموده است که بعد ازین بر آسمان طاقت رفتن نمانده و نیز فرمودند که عبد المطلب
در خواب دید که در خانه من نور پیدا شده است چون بیدار شد پیش معبر رفت و بیان خواب نمود معبر تعبیر کرد که
در خانه تو نبی اخر الزمان پیدا خواهد شد و نیز این بیت فرمودند بیت یتیمی نام کرده قرآن درست + کتب
خانه چند ملت بشست + نزاز لات غزی بر اورد گرد + که توریت انجیل منسوخ کرد + روزی حضرت صاحبزاده
خواجه محمود پیش حضرت من بیان نمود از جده ماجده کلان خود که جده شریفه ما که والده حضرت قبلهٔ عالم
بود پیش میان احمد دودی والد عرضنمود که پسر من چند سال ست که از خانه رفته باز نیامده است دعا فرمائید
که در خانه خود باز آید میان احمد جی صاحب معنی بود فرمود پسر تو قطب زمان شده است که در خانه بعد از
هشت روز خواهد آمد خود بدولت چون این نقل شنید ند بر زبان مبارک راند ند که حق سبحانه خاصان خود
را همه چیز نا میکند چنانچه مولینا روم فرموده بیت بلکه پیش از زادن تو سالها + دیده باشندت ترا با
حالها + بعضے یاران جهر کلمه لا اله الا الله شروع نمودند آوازشان در سمع مبارک حضرت من رسید
فرمودند که ایشان جهر غلط میکنند جهر صحیح باید کرد و در هر ضرب ما اسم الله ظاهر باید نمود و ضرب بر زبان
مبارک راند ند که ضرب لا اله الا الله و دیگر الله همچنین و ضرب صحیح کردند و نیز فرمودند که در وقت شنیدن
ذوق و شوق روا پیدا شود و حضرت من از همه اذکار ذکر جهر کلمه شریف لا اله الا الله یاران خود را تعمیم
میفرمودند که در ذکر لا اله الا الله محبت حق سبحانه بزودی حاصل شود و نیز فرمودند حق سبحانه دوستان خود را
صفت ستاری عطا فرموده است از هر کسیکه عیب بینند پوشند و ظاهر نمیکنند چنانچه حدیث نبوی است
طوبی لمن شغل عن عیوب الناس روزی صاحبزاده خواجه محمود در خدمت حضرت قبلهٔ من قدس سره
عرض نمود که از زمین ملک شما که در کوهستان بود باقی نیست یا نه حضرت قبلهٔ من قدس سره فرمودند
زمین مذکوره در ملک ما باقی ست از انکه روزی حضرت قبلهٔ عالم رضی الله تعالی عنه مرا مخاطب کرده

فرمود ندای فلان یعنی محمد سلیمان در مزاج تو طوری می بینم مبادا که زمین ملک خود را بکسی ایثار نمائی زمین خود را نگاه داری از سبب منع نمودن قبله عالم رضی الله تعالی عنه زمین مذکوره در ملک ما باقیمانده است **بیت** گفته او گفته الله بود ✦ گرچه از حلقوم عبد الله بود ✦ **بیت** بی سجاده رنگین کن گرت پیر مغان گوید ✦ که سالک بیخبر نبود ز راه و رسم منزلها ✦ حضرت قبله من قدس سره العزیز سلطان التارکین بود در زمان نقود و اسپان و شتران و دیگر چیزها از امتعه و قماشه که مریدان در نذر آوردندی همان لحظه عطا مینمودند هیچ چیز با خود نمیداشتند اللهم ارزقنا هذه الصفة بحرمة محمد و اله و اصحابه صلی الله علیه و اله و اصحابه اجمعین و سلم روزی در خدمت حضرت من خدا بخش لاهوری عرض داشت که درویش نواز قرمش بسیار شده است قرضداران تقاضا میکنند حضرت من فرمودند که غم مخور که ما دست خود بر دست شیر خدا داریم یعنی دست قبله عالم مهاروی گرفتیم هیچکس محتاج نخواهد شد **بیت** هر که بدل و جان پیران گرفت ✦ گنج بقارین ره ویران گرفت ✦ **لغتی** سخن دان افتاد که مسلمان شدن و کمال اسلام داشتن کار بسیار مشکلست مناسب این فرمودند که در زمانه بایزید بسطامی قدس سره همسایه او یهودی بود مردان یهود ی را گفتند تو چرا مسلمان نشوی یهودی جواب داد اسلامی که بایزید دارد مرا حاصل نشود و آن اسلام که شما دارید من قبول نکنم آنگه این بیت بزبان مبارک راندند **بیت** سالکا اسلام گر آسان بدی ✦ هر کسی چون بایزی و ادهم شدی ✦ خواجه قطب الدین رضی الله تعالی عنه در فوائد السالکین فرمائندای فرید الدین طالبان حق طعام و خواب خود حرام کرده اند تا بدرجه قرب رسیده اند و حضرت فرید الدین در راحت القلوب میفرمایدای نظام الدین درویش را باید که اول چشم خود را از عیب مردم کور سازد دوم گوش را از شنیدن عیب ایشان کر سازد سیوم زبان را از گفتنی گنگ سازد چهارم پای خود را لنگ سازد یعنی در جائی نرفتنی که نفس او را تقاضا کند نرود و خلاف او کند چنانکه النفس خائنة مانعة و افضل الاعمال خلافها تا مقبول و محبوب درگاه حقتعالی شود و نیز در کیمیا سعادت آمده است سالک را باید که از چهار چیز حصار خود سازد یکی عزلت دوم کم گفتن که از بسیار گفتن دل سالک تاریک شود سیوم کم خوردن که از کم خوردگی راه شیطان بسته شود چهارم اندک خفتن که بسیار خفتن غفلت آرد ابدالان که بدرجه ابدالی رسیده اند بهداومت این چهار چیز توانسته اند و ذلک فضل الله یوتیه من یشاء روزی در خدمت حضرت قبله خود نشسته بودیم یک هندوئی آمد و خدمت حضرت قبله من عرض داشت که او که برای زیارت شما را اشتیاق بود حضرت قبله من قدس سره فرمودند که در طریقت است که بمسلمان و هندو صلح باید داشت این بیت شاهد آوردند **بیت** حافظا گر وصل خواهی صلح کن با خاص و عام

باسلمان الله الله با برهمن رام رام + لختی سخن دران اوفتاد که هر کس را مراد دینی و دنیاوی
بر اعتقاد او حاصل شود مناسب این حکایت فرمودند که شخصی در ملکی رفت در انجا مردم را دید
که در خشک زمین نیشکر میکاشتند آن شخص مردمان را گفت که چرا تخم را در زمین خشک ضایع میکنید
مردمان آن شخص را گفتند که در ملکی بیا باشی که بر قادر مطلق یقین و توکل نداریم باز گفتند که بنشین که
حق سبحانه بر اعتقاد ما آب باران نازل میکند امر و گفت دیده شود یکساعت آن مرد مذکور در انجا
بنشست همان ساعت قادر مطلق در آسمان پاره ابر پیدا نمود در آن ساعت چندان باران بارید
که آب باران بقدر زانو شد و نیز فرمودند که در کوهستان که وطن ماست در انجا مردمان بر کوه زمین
ها دارند در موسم کاشتن تخم ارزن و مکی در زمین خشک سے اندازند و بران قلبه رانی می کنند
حق تعالی موجب اعتقاد ایشان بعد از دوم یا سیوم روز باران می بارد و آن زراعت آب باران
پخته میشود همچنین در ملک هندوستان نیشکر و بر نج و دیگر زراعتها آب باران پخته شوند بعد ازان
بر لفظ مبارک راندند این حدیث قدسی اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِیْ فِیَّ حق سبحانه میفرماید که من نزدیک
یقین بنده خود باشم که بمن دارد مراد بنده به یقین او حاصل کنم **بیت** بر توکل گر بوو فیروزیت +
حق دهد مانند مرغان روزیت + **بیت** کمان نرم باید کماندار چست + که وقت کشیدن در آید درست
کمان نرم عبارت از نفس ست که سالک نفس خود را در ریاضت و عبادت حق بجانه رام فرمانبردار
دارد تا در امر حق تعالی سستی نکند و حضرت قبله من قدس سره فرمودند که هابیل و قابیل هر دو پسران
حضرت آدم بودند قابیل بیفرمان شد هابیل را شهید ساخت کافر شد نعوذ بالله من ذالک و کفر
از و پیدا شد همه نسب او تا الحال کافر اند و اولاد هابیل همه مسلمان اند و نیز هندی بلکه شاه بر زبان مبارک
راندند هندی هابیل قابیل آدم کے بیٹے آدم کسکا جایا + و نیز این بیت فرمودند **بیت** سر نوشت
ما بدست خود نوشت + خوشنو نیست او نخواهد بد بدشت + و نیز این بیت فرمودند **بیت**
زمانه دگرگون آئین نهاد + شدان مرغ کو خانه زرین نهاد **بیت** مجنبان مرا تا بجنبد زمین +
همین گوئمت باز گویم همین + **بیت** پناهی بلندی و پستی توئی + همه نیستند آنچه هستی توئی +
بیت یاری دارم که جسم و جان صورت اوست + چه جسم چه جان جمله جهان صورت اوست
غزل عشقم که در دو کون و مکانم پدید نیست + عنقای مغربم که نشانم پدید نیست + زابرو
و غمزه هر دو جهان صید کرده ام + بنگر بدان که نیر و کمانم پدید نیست + چون آفتاب در رخ هر ذره
ظاهرم + از غایت ظهور عیانم پدید نیست + گوئم همه زبان و همه گوش بشنوم +

وین طرفه ترکه گوش و زبانم پدید نیست ✤ چون هرچه هست در همه عالم همه منم ✤ مانند درد و
عالم زانم پدید نیست ✤ وحضرت قبله من فرمودند که در صحبت اولیا رابسیار تاثیر ست چنانچه
اهن که به پارس رسد فی الحال بصورت طلا شود و دیگر یاران این بیت در حضور پر نور بخواندند بیت
تابش خورشید اگر تابد بدیر ✤ در بدخشان لعل سازد سنگ را ✤ وحضرت قبله من سلطان
التارکین برهان العاشقین المتوکل علی الرحمان حضرت خواجه سلیمان رضی الله تعالی عنه این
بیت را در تاریخ بیست نهم محرم الحرام بر زبان مبارک راندند بیت اهن که پارس آشنا شد ✤
فی الحال بصورت طلا شد ✤ بعد ازان این بیت مذکور را در سه شبانروز بسیار خواندند و در تاریخ
هفتم ماه صفر نماز عشا و تهجد را ادای نمودند و دیگر او را بر تسبیح خود خواندند بعده قریب صبح بشغل
پاس انفاس در شب پنجشنبه وصال نمودند در سن یکهزار و دو صد و شصت و هفت ۱۲۶۷ در شب آدینه
در بنگله شریف که در حین حیات معبد ایشان بود مدفون ساختند اکنون هم در انجا روضه مبارک ست
بوقت مغرب لحد مبارک تیار شد چنانکه گفته اند بیت کنت نبیا چو علم پیش برد ✤ ختم نبوت بمحمد سپرد ✤

تاریخ وصال خواجه محمد سلیمان هفتم ماه صفر روز پنجشنبه در سنه ۱۲۶۷ هـ رحلت فرمودند

سلیمان زمان رحلت چو فرمود — یکایک در جهان ظلمت بفرود
پی سال وصالش هاتف غیب — بگفت او آفتاب چشتیان بود

و کاتب حروف می گوید نظم

حق چو ولایت بجهان در نمود — ختم ولایت به سلیمان نمود
بوکه شود وصل سلیمان نصیب — تا که شوم در دو جهان باحبیب
وصل سلیمان وصال خدا ست — داند این نکته که اهل صفا ست
خواجه سلیمان ز سلیمان نظیر — هست مراورا دو جهان دستگیر

و نیز کاتب حروف میگوید نظم

امام الدین غلام شاه تونسه — به تنهائی گرفت از خلق گوشه
به بیند هر دو عالم مظهر پاک — بدارد خویش را کم از خس و خاک
همه کس را بداند نیک از خویش — همین تعلیم کرد از مرشد خویش
خداوندا بحرمت شاه تونسه — زایمان کن مرا همراه توشه

این چند کلمه ملفوظ فقیر حقیر پر تقصیر خاک راه درویشان فقیر امام الدین بن میان تاج محمود بن حافظ شرف الدین متوطن شاه اعظم غفر الله تعالی لهم ولجمیع المومنین والمومنات جمع کرده برامید آنکه حق تعالی عاقبت بالخیر گرداناد اللهم امین یا رب العالمین وانت ارحم الراحمین اللهم انت ولی فی الدنیا والاخرة توفنی مسلما وّ الحقنی بالصالحین اللهم اغفر لمصنفه ولقاریه ولکاتبه ولناظره ولجمیع المسلمین والمسلمات بحرمة خواجه خواجگان حضرت خواجه محمّد سلیمان رضی الله تعالی عنه وبحرمته عنی وعن جمیع المومنین والمومنات یا الله یا الله یا الله یا مجیب یا مجیب یا مجیب اللهم افتح لنا بالخیر وختم لنا بالخیر واجعل عواقب امورنا بالخیر بحرمت نبی آخر الزمان صلی الله تعالی علیه وآله واصحابه وازواجه وعترته وعشیرته اجمعین وسلم برحمتك یا ارحم الراحمین وارحمنا وانت خیر الراحمین واغفر لنا وانت خیر الغافرین امین تمت بعونه تعالی شانه فی یوم الثلثا وقت الظهر فی ثمان من شهر جمادی الثانی سنه ۱۳۱۰ هـ

تتمّه

گوهر یکتای سخن که به گنجینهٔ دل ست نثار بارگاه معروف حقیقی که از نتائج اشتیاق مذاق سخن اقرب الیه من حبل الورید بگوش هوش جهانیان انداخته و هر دمی بآب و تاب بتکلم که در صدف زبانست هدیه عاکفان درگاه معکوف تحقیق که از بس اشتیاق چراغ اینما تولوا فثم وجه الله فراه هر جویا نصیب ساخته لآلی بیشمار نعت تحفه خادمان عرش آستان رسالت دستگاه ختمی پناه مورد سوف یعطیك فترضی

و درارے گرانمایۂ مدح نزل طازمان والاشان تاجدار سریر سیادت و نقابت اشرف الخلق سید
الانبیا صلوا علیہ وعلی آلہ النجبا وصحبہ نجوم الہدے اما بعد این جواہر زواہر دریاے شریعت وطریقت و در
غور بحر حقیقت ومعرفت کہ بحرے ست از معانی رنگین موج زن و دریاے ست پر از امواج سرائر مشحون
گلشنے ست کہ آبش از دریاے قدس دادہ اند بوستانی ست کہ نونہالش از صدمہ خزانے ازادہ اند
این ہمہ از امدست نہ اور دکہ تکلف را در وراہ نیست زور طبیعت کہ معلمش معلم اول ست دیدنے
ست ہماناز غیب ست کہ بر زبان متکلم رفتہ صدائے ساز محفل از لیست کہ جان را پر اگندہ و دلہا را
آشفتہ مطالعہ اش خدا جوئی از خود دور را سوئے دست ستانہ کہ کمیت سست ادراکش را
بسر منزل مقصود می رساند وحقیقت خویشتن جوئی از خود رفتہ را قلاوزی ست فرزانہ کہ سمند
پالنگ تحقیقش راعنان بکف گرفتہ بسرائے مطلب فرو نشاند اکسیر گر این کیمیاے سعادت وترکیب
دہ این معجون فطرت یعنے مصنف این رسالہ ومولف این عجالہ کسے ست کہ
جہانے از فیضیان انوار کلام فیض نظامش بہرہ ورست و عالمے از ارشاد
رحمت بنیادش شور در سر قلم از تحریر مدحش کوتاہ دست وزبان را از
تقریر وصفش حوصلہ پست قبلہ شناسان عالم را قبلہ کعبہ پرستان جہان را
کعبہ شناور دریاے تصوف عابر بحر تشنف مقبول رحمان حضرت خواجہ
محمد سلیمان صاحب ساکن تونسہ شریف رحمۃ اللہ علیہ الذی
لیس بعد الالحق ینطق علے لسانہ التی ہادے الانام ولیس بعلی رضا لکنہ باب
لمدینۃ العلم والکلام وسادہ نشین رشادت تاب ہدایت انتساب حضرت
خواجہ نور محمد بہیل مہاروی خلیفہ خباب رشد انتساب حضرت مولوی
فخر الدین دہلوے رحمۃ اللہ علیہم اجمعین پراگندہ ومنتشر افتادہ بود
واز اختفائش کلفتے دید از رو دادہ بنابران نقاوہ دودمان فطرت
نور چشم دودۂ عزت مولوی امام الدین بن میان تاج محمود ساکن
شاہ اعظم ادام اللہ فیضہ کمر ہمت باجتماع آن بربست واین جواہر پریشان
ابسلک تالیف در سفت ودرین زمان فیض توامان از بہر ہدایت عام وایقاظ
عوام از منام مجمع اخلاق حمیدہ مصدر اطوار برگزیدہ جان صورت مروت صورت

جان فتوت حافظ عزیز الدین متوطن دہلی بہ فراوان اہتمام وسعی مالا کلام
حافظ صاحب مذکور مالک و مہتمم مطبع مرتضوی دہلی بحسن خط و غائت صحت
حلیہ انطباع در پوشید و منتظران را سرمہ چشم بصارت گردید الحمد للہ علی ذالک
السنۃ مہیب و علیہ توکلت والیہ انیب اکنون در تحریر تاریخ انطباعش اہتمام میرود و
سال خاتمہ اش از قلم بر کاغذ میچکد + قطعہ تاریخ از شاعر شیرین
مقال ماہر رنگین خیال حافظ عمر دراز سلمہ ربہ

طبع این ملفوظ مطبوع جہانی اوفتاد
ہر کہ دید شاں یافت در کف گوہر مراد
گفت فائض یا بطبع دلکش از روے کمال
گوہر دریاے معنی مخزن گنج سداد

شجرہ حضرات چشت اہل بہشت

بسم اللہ الرحمن الرحیم

اے خداوند تو ذات کبریا کے واسطے
رحم کر مجھپر محمد مصطفے کیواسطے

مین ہوا ہون سخت رازاسن بند محبت مین اسیر
کھولدے مشکل علی المرتضے کیواسطے

خوب مین بصری حسن کا نام لیتا ہون شفیع
شیخ عبدالواحد اہل بقا کیواسطے

فضل کر مجھپر طفیل خواجہ ابن العیاض
شاہ ابراہیم بلخی پادشاہ کیواسطے

حضرت خواجہ حذیفہ کے لیے رحم کر
پیر ہبیرہ بصری صاحب ہدا کیواسطے

خواجہ ممشاد کے خاطر میرا دل شاد کر
شیخ ابو اسحاق قطب چشتیا کیواسطے

خواجہ ابدال احمد بو محمد مقتدا
خواجہ ابو یوسف صاحب صفا کیواسطے

خواجہ مودود حق اور خواجہ حاجی شریف
خواجہ عثمان اہل اقتدا کے واسطے

والی ہندوستان خواجہ معین الدین حسن
شیخ قطب الدین قطب اتقیا کیواسطے

دور کر ظلمت سراج الدین و دنیا کے لیے
اور علم الحق و دین علم الہدے کیواسطے

کام کر شیرین طفیل خواجہ گنج شکر
اور نظام الدین محبوب اولیا کیواسطے

دلکو روشن کر طفیل شاہ نصیر الدین چراغ
اور کمال الدین کمال اصفیا کیواسطے

حضرت محمود راجن سرور دنیا و دین
اور جمال الدین حسن صاحب صفا کیواسطے

شیخ حسن اور خواجہ شیخ محمد کے طفیل
حضرت یحیی مدنی مقتدا کے واسطے

فضل کر مجھ پر طفیلِ شاہ کلیم اللہ دلی — اور نظام الدین مقبولِ خدا کیوا سطے
دین و دنیا کا وسیلہ پیر عالم فخرِ دین — خواجۂ نورِ محمد رہنما کیوا سطے
حضرتِ خواجہ سلیمان دو جہان کے دستگیر — قبلۂ حاجات کعبہ مدعا کیوا سطے
بخشدے اپنی محبت ماسوی کو قطع کر — واسطی پیرانِ شجرہ چشتیا کیوا سطے

بسم اللہ الرحمن الرحیم

درماندہ اعانت یطلبم یا حضرت رب معین مددی — یادت یبلم نامت بلبم از بھر رسول امین مددی
تو شاہ رسل دلیل سبل داری باحاطہ چہ جزو کل — محمود محمد ختم رسل یاطہ و یاسین مددی
ای صاحب کرستِ ازلی از نورِ خفی و فیضِ جلی — مقبول اللہ علی ولی اے خسرو معتقدین مددی
ای آنکہ تو مجتہد عصری بانصرت غیب ابو النصری — منعم محسن حسن بصری سر سلسلہ تلقین مددی
بو الفضل بفضل خدا زہادی بدہ زین بدین عابد — محبوب اللہ عبد الواحد با انعامات قرین مددی
بو الفیض فضیل عیاض توی مرتاض توئی ممتاز توی — در خلق جہان فیاض توی ای قدوۂ اہل یقین مددی
[illegible] — ای ابراہیم کریم لقا ای مالک روئے زمین مددی
[illegible] — ای تحفہ دہی خذیفہ لقب یا میر سدید الدین مددی
در کشور بصرہ نام تبصر علی العرفان بلند نظر — ذی النون ہبیرہ حساب فرامون امین الدین مددی
ای آنکہ معظم و منصوری در عالم ہمہ تن ہمہ نوری — مشہاد علی دینوری ای کوکب ماجبین مددی
ای صبح منور شام محل ای مہر تجلی نور ازل — ای خواجہ ابو اسحاق اجل اے قاعد عرش بین مددی
در جملہ اوصیان تو احد ای ابن فرس نافہ امجد — یا خواجہ خلق ابو احمد ای قدوہ قبلہ دین مددی
ای در ہمہ خلق ممجد تو در جوہر عقل منقد تو — در نام سمی محمد تو اے صاحب قدر مکین مددی
یعقوب نبید بر یوسف جوید ز اثبات ابو یوسف — ای خواجہ خلق ابو یوسف در معرکہ ناصر دین مددی
مودود دود بہشت مکان محمود لقا ہے شرف عیان — ای قطب زمانہ چشت نشان یا ذات مبین متین مددی
ای جامع جہان مسکن بے زندہ کن دل از زندن — ای قدوۂ حاج شریف زمن اے قرب کعبہ مکین مددی
نورانی شعرات قران از سجدۂ جبہ نرا لمعان — مشہور ولی بہار عثمان اے منزل مکہ نشین مددی
گم کردہ رہ نما ز ای مہر اے مظہر حق و صفا ظہر — بحسن مشہور شاہ سنجر یا خواجہ معین الدین مددی
مشہور بدولت لم یزلی از لطف نبی و علی ولی — رونق دہ دائرہ دلی یا حضرت قطب الدین مددی

زینت دہ و دایرہ اجود ہمن کان مشہور است بہ پاکپٹن — فرید الافراد ہدایت فن یا شیخ فرید الدین مددی
ای مشعل روشن ہادیٔ یک لحظہ عنایت تو بخدا — محبوب الٰہی خلف سلطان نظام الدین مددی
بر اہلدلان رحمت از تو در خواستہ دل نعمت از تو — منصور زحق نصرت از تو مخدوم نصیر الدین مددی
ہم دست عطاؤ نوال توئی سرمایۂ لطف جمال توئی — علامہ ملک کمال توئی یا خواجہ کمال الدین مددی
ای از تو بزم جہان تزئین وز نور تو خلق خدا رہ بین — روشن ز فروغ تو خانہ دین یا شیخ سراج الدین مددی
خاقان عنایت آئینی موصوف بعزت تمکینی — در وصف خزا علم الدینی ای دین امین الدین ہودی
ای عشق الٰہی مقصودت انوار تجلی مشہودت — حق کرد بعالم محمودت اے طرز حمید گزین مددی
ہر حال حقیقت حال ترا محبوب حق منوال ترا — از رب جمیل جمال ترا یا شیخ جمال الدین مددی
ای مورث نعمت مسجد تو دی سبز کامل مقصد تو — گردیدہ حسن ز محمد تو ای ساکن علیین مددی

ای اعلی مرتبہ را لایق از جملہ بمعنے بردہ سبق — یا شیخ مدد حامد حق عین حقیقت بین مددی
ای قطب مدینہ بقیعہ جاد رسائہ خلوت عثمان جا — اے زندہ کن بجلی اے یاور معتقدین مددی
تو عارف عالم باعملی ہر طور دلت پر نور جلی — یا شیخ کلیم اللہ ولی ای [illegible]
او رنگ باو رنگ ابادت بر خلق دو عالم ارشادت — شاہان معظم منقادت یا [illegible]
تو ہمنفس اہل طلبی ہادی رہ علم و ادبی — محبوب خدا و محب نبی یا خواجہ [illegible]
در وقت عبادت عرش نشین در سایۂ لطفت چرخ زمین — مشہور شدی بسلیمانی [illegible]

تمام شد شجرہ شریف
استہاد واجب الاظہار

چونکہ مصنف فی حق کاپی رائٹ اس کتاب یعنی نافع السالکین کا احقر البریہ کو دیا ہے پس بدون اجازت میری کے کوئی صاحب قصد طبع کا نفرادے ۵ العمل

حافظ عزیز الدین مالک و مہتمم مطبع مرتضوی [illegible]

اڑہائی دن کی مسجد جسکو اڑہائی دن کا جھونپڑا بھی کہتے ہین